P̄ma ps scd̃e ptis Scti thome de aq̄no ordis
frm̄ pdicatorū.
Et est frm̄ domꝰ lapidee ordis scte Crucis.

VI.

M Th. u. Sch. 204a 1tes Expl

i37i 35i 0i

¶ Prima pˢ ſecunde partis ſumme theologie eximĳ doctoris ſancti Thome de Aquino ordinis p̄dicatoꝝ.

Queſtio. I

Quia ſicut damaſcenus dicit. Homo factus ad ymaginem dei dr̄. ſm̄ q̧ p ymaginē ſignificaꝰ intellectuale ⁊ arbitrio liberꝝ ⁊ p ſe poteſtatiuum poſtq̧ p̄dictū eſt de exemplari ſcilicet de deo ⁊ de his que proceſſerunt ex diuina poteſtate ſecundum eius voluntatem. reſtat vt ꝯſideremus de eius ymagine. i. de homine ſcd̄m q̧ ⁊ ipſe eſt ſuoꝝ operꝝ p̄ncipium quaſi liberꝝ arbitriū hn̄s ⁊ ſuoꝝ operꝝ p̄tatem. Ubi primo ꝯſiderandū occurrit de vltimo fine huius vite ⁊ deinde de his p que homo ad huc finē ꝯuenire poteſt vel ab eo deuiare. Ex fine. n. oportet accipe rōnes eoꝝ q̄ ordinanꝰ in finem ⁊ q2 vltimꝰ finis hūane vite poniꝰ eſſe beatitudo. oportet primum ꝯſiderare de vltimo fine in cōi. deinde de beatitudine. ¶ Circa primū queruntꝰ octo. Primo vtꝝ hoīs ſit agere p̄pter finē ¶ Scd̄o vtꝝ hoc ſit p̄prium rōnalis nature. Tertio vtꝝ actꝰ hoīs recipiant ſpeciē a fine. Quarto vtꝝ ſit aliquis vltimꝰ finis hūane vite. Quinto vtꝝ vnius hoīs poſſint eſſe plures vltimi fines. Sexto vtꝝ homo ordinet oīa in vltimū finē. Septimo vtꝝ idem ſit finis vltimus oīm hominum Octauo vtꝝ in illo vltīo fine oīm alie creature ꝯueniāt.

Ad primū ſic procedit

Uideꝰ q̧ homini nō ꝯueniat agere p̄pter finē. Cauſa em̄ naturaliter prior ē. ſed finis habet rationē vltimi vt ipm̄ nomē ſonat. ergo finis nō habet rōnem cauſe. ſed p̄pter illud agit homo quod eſt cauſa actionis. cū hec p̄poſitio p̄pter deſignet habitudinem cauſe. ergo homini nō ꝯuenit agere p̄pter finem. ¶ Pre. illud quod eſt vltimus finis nō eſt p̄pter finē ſed in quibuſdā actiones ſunt vltimꝰ. vt pꝫ p pħm̄ i. ethicoꝝ. g° nō oīa hō agit p̄pter finē. ¶ Pre. tūc videꝰ homo agere p̄pter finē qn̄ deliberat. ſꝫ multa homo agit abſq̧ deliberatione de quibꝫ etiā qn̄q̧ nihil cogitat. ſicut cū aliquis mouet pedē vel manum alĳs intentus vel fricat barbam. nō ergo homo oīa agit p̄pter finem. ¶ Sed cōtra omnia q̄ ſunt in aliquo genere deriuanꝰ a principio illius generis. ſed finis eſt principiū in operabilibus ab homine. vt patet p pħm̄ in. ĳ. phiſicoꝝ. ergo hoī ꝯuenit omnia agere p̄pter finem. ¶ Rn̄. dd̄. q̧ actionū que ab homine aguntꝰ ille ſole p̄prie dicuntꝰ humane que ſunt p̄prie hominis inquantū eſt homo. Differt aūt homo ab alĳs irrōnalibus creaturis in hoc quod eſt ſuoꝝ actuū dominus. Uñ ille ſole actiones vocanꝰ p̄prie hūane quarū homo eſt dn̄s. Eſt aūt homo dn̄s ſuoꝝ actuum p rōnem ⁊ voluntatē. vñ ⁊ liberꝝ arbitriū eſſe dr̄ facultas voluntatis ⁊ rationis. Ille ergo actiones p̄prie humane dicunꝰ que ex voluntate deliberata p̄cedunt. Si que aūt alie actōnes homini ꝯueniāt p̄nt dici quidem hoīs actiones. ſed nō p̄prie hūane cū non ſint hoīs inquantū eſt homo. Manifeſtum eſt aūt q̧ omnes actiones q̄ p̄cedunt ab aliqua potētia cauſanꝰ ab ea ſm̄ rōnem ſui obiecti. Obiectū aūt volūtatis eſt finis ⁊ bonum. vñ oportet q̧ oēs actiones humane p̄pter finem ſint. ¶ Ad. i. ergo dd̄ q̧ finis ⁊ ſi ſit poſtremus in executiōe eſt tn̄ primus in intētione agētis ⁊ hoc mō habet rationē cauſe. ¶ Ad. ĳ. dd̄. q̧ ſi qua actio humana ſit vltimus finis oportet eā eſſe voluntariā alās nō eſſꝫ hūana vt dictū eſt. Actio aūt aliqua dupliciter dr̄ voluntaria. Uno mō q2 imperaꝰ a voluntate. ſicut ambulare vel loqui. Alio mō q2 eliciꝰ a voluntate ſicut ipm̄ velle. Impoſſibile aūt eſt q̧ ipſe actus a voluntate elicitus ſit vltimꝰ finis. Nā obiectum voluntatis ē finis ſicut obiectum viſus eſt color. Uñ ſicut impoſſibile ē q̧ primū viſibile ſit ipm̄ videre q2 omne videre ē alicuiꝰ obiecti viſibilis. ita eſt impoſſibile q̧ primū appetibile quod eſt finis ſit ipm̄ velle. Uñ relinquiꝰ q̧ ſi q̄ actio hūana ſit vltimꝰ finis q̧ ipſa ſit imꝑata a voluntate ⁊ ita ibi aliqua actio hoīs ad minus ipm̄ velle eſt p̄pter finem quicquid ergo homo faciat verꝝ eſt dicere q̧ homo agat propter finē etiam agendo actionē que ē vltimus finis. ¶ Ad. iĳ. dd̄. q̧ hm̄ōi actiones non ſunt proprie hūane q2 nō procedūt ex deliberatōne rationis q̄ eſt propriū principiū humanoꝝ actuū ⁊ ideo hn̄t quaſi finem ymaginatū non aūt per rōnē p̄ſtitutum.

Ad ſecundū ſic procedit

Uideꝰ q̧ agere propter finem ſit propriū rationalis nature. homo. n. cuius ē agere propter finē nūq̧ agit propter finem ignotū. ſed multa ſunt q̄ non cognoſcūt finem. vel q2 omnino carēt cognitione ſicut creature inſenſibiles vel non apprehendūt rationē finis ſicut bruta aīalia. videtur ergo propriū eſſe rōnalis creature agere propter finem ¶ Pre. agere propter finē ē ordinare ſuā actionē ad finem. ſed hoc eſt rationis opus. ergo nō ꝯuenit his q̄ ratione carent. ¶ Pre. bonū ⁊ finis eſt obiectū voluntatis ſed volūtas in ratione ē. vt dr̄. iĳ. de aīa. ergo agere propter finē nō eſt niſi rationalis nature. Sed contra eſt quod pħs probat in. ĳ. phiſicoꝝ q̧ nō ſolū intellectus ſed etiā natura agit propter finē ¶ Rn̄. dd̄. q̧ omnia agētia neceſſe ē agere propter finem. Cauſaꝝ. n. ad inuicē ordinataꝝ ſi prima ſubtrahaꝰ neceſſe eſt alias ſubtrahi. prima aūt inter oēs cauſas eſt cā finalis. cuius rō eſt. q2 materia nō ſequiꝰ formam niſi ſm̄ q̧ mouetꝰ ab agente. nihil. n. reducit ſe de potentia in actū. Agens aūt nō mouet niſi ex intentione finis. ſi. n. agens non eſſet determinatū ad aliquē effectum non magis ageret hoc q̧ illud. ad hoc ergo q̧ determinatum effectū producat neceſſe eſt q̧ determineꝰ ad aliquid certū quod habet rationē finis. hec aūt determinatio ſicut in rationali natura p rationalē ſit appetitū qui dr̄ voluntas. ita in alĳs ſit p inclinationē naturalē que dr̄ appetitus naturalis. Tn̄ ꝯſiderandum ē q̧ aliquid ſua actione vel motu tendit ad finē dupliciter. Uno mō ſicut ſeipſum ad finē mouens vt hō. Alio mō ſicut ab alio motū ad finē ſicut ſagitta tendit ad determinatū finē ex hoc q̧ mouetꝰ a ſagittāte qui ſuā actionē dirigit in finē. illa ergo q̄ rationem hn̄t ſeipſa mouent ad finē. q2 hn̄t dominium ſuorum actuū p liberꝝ arbitriū quod eſt facultas voluntatis ⁊ ratōnis. Illa vero q̄ ratione carēt tendunt in finē propter naturalem inclinationē q̄ſi ab alio mota non aūt a ſeipſis cū non cognoſcāt rationē finis. ⁊ ideo nihil in finem ordinare p̄nt ſed ſolum in finē ab alio ordinanꝰ. nam tota irratōnalis natura compaꝰ ad deum ſicut inſtrm̄ ad agens principale vt ſup̄ habitum ē. ⁊ ideo proprium ē nature rationalis vt tēdat in finem quaſi ſe agēs vel ducens ad finem Nature vero irrationalis quaſi ab alio acta vel ducta. ſiue in finem apprehenſum ſicut bruta aīalia. ſiue in finem non apprehēſum ſicut ea q̄ omnino cognitione carēt. ¶ Ad. i. ergo dd̄. q̧ qn̄ homo p ſeipſm̄ agit propter finē cog-

NB

NB.

R ad jm

LANDES- UND STADT- BIBLIOTHEK DÜSSELDORF

noſcit finē. ſed qñ ab alio agitur vel ducit̄ puta cū agit ad imperiū alterius vel cū mouetur altero impellente nō eſt neceſſariū ꝙ cognoſcat finē, ⁊ ita ē in creaturis irrationalibus. ¶ Ad .ij. dō. ꝙ ordinare in finē eſt eius qḋ ſeipſum agit in finē. Eius vero qḋ ab alio agit̄ in finē eſt ordinari in finē qḋ pōt eſſe irrōnalis nature ſ; ab aliq̄ ratione hn̄te. ¶ Ad .iij. dō. ꝙ obiectū voluntatis eſt finis ⁊ bonū in vniuerſali. vñ nō poteſt eſſe volūtas in his q̄ carent rōne ⁊ intellectu cū nō poſſint apphendere vle. ſ; eſt in eis appetitus natural' vel ſenſitiuus determinat᷒ ad aliqḋ bonū ꝑticulare. Manifeſtū aūt eſt ꝙ ꝑticulares cāe mouent̄ a cā vl'i. ſicut cū rector ciuitatis qui intendit bonū cōe mouet ſuo impio oīa ſua ꝑticularia officia ciuitatis. ⁊ iō neceſſe eſt ꝙ oīa q̄ carent rōe moueātur in fines ꝑticulares ab aliqua voluntate rationali q̄ ſe extēdit in bonum vniuerſale ſc; a voluntate diuina.

Ad tertium ſic ꝓceditur

Videt̄ ꝙ actus hūani nō recipiāt ſpeciē a fine. finis. n. eſt cā extrinſeca. ſed vnūqḋq; hʒ ſpeciē ab aliq̄ principio intrinſeco. ergo actus humani nō recipiūt ſpeciem a fine. ¶ Pre. illud qḋ dat ſpeciē oportet eſſe pri᷒. ſed finis ē poſterior in eſſe. ergo act᷒ hūanus nō hʒ ſpeciē a fine. ¶ Pre. idem nō pōt eſſe niſi in vna ſpē. ſed eundē nūero actū conuenit ordinari ad diuerſos fines. ergo finis nō dat ſpeciē actibus hūanis. ¶ Sʒ ꝯ eſt qḋ dicit Aug᷒. in li. de moribus eccle ⁊ manicheoꝝ ſcḋm ꝙ finis ē culpabilis vel laudabilis ſm hoc ſunt opera nr̄a culpabilia vel laudabilia. ¶ Rñ. dō. ꝙ vnūquodq; ſortit̄ ſpēʒ ſm actū ⁊ nō ſcḋm potētiam. vñ ea q̄ ſunt compoſita ex materia ⁊ forma ꝯſtituūt̄ in ſuis ſpeciebꝫ ꝑ ꝓprias formas. ⁊ hoc etiā ꝯſiderandum ē in motibꝫ ꝓprijs. Cū. n. motus q̄dāmodo diſtinguat̄ per actionē ⁊ paſſionē vtrūq; hoꝝ ab actu ſpēʒ ſortit̄. actio q̄dem ab actu qui ē ꝓncipiū agēdi. paſſio ab actu qui ē terminus motus nñi. vñ calefactio actio nihil aliud ē q̄; motio q̄dam a calore ꝓcedēs. calefactio vō paſſio nihil aliḋ eſt q̄; motus ad calorē. Diffinitio aūt manifeſtat rationē ſpeciei. ⁊ vtroq; mō actus hūani ſiue ꝯſiderent̄ ꝑ moduʒ actionū ſiue ꝑ modū paſſionū ſpēʒ a fine ſortiunt̄. vtroq; eñi mō pñt ꝯſiderari actus hūani eo ꝙ hō mouet ſeipſum ⁊ mouet̄ a ſeipſo. dictū eſt aūt ſup̄ ꝙ actus dicunt̄ hūani inq̄tū ꝓcedūt a volūtate deliberata. obiectū aūt volūtatꝭ eſt bonū ⁊ finis. ⁊ ideo manifeſtū eſt ꝙ ꝓncipiū hūanoꝝ actuū inq̄tū ſunt hūani eſt finis ⁊ ſilr̄ ē terminus eorundem. nā id ad qḋ terminat̄ actus hūanus ē id qḋ voluntas intēdit tāquā finē. ſicut ⁊ in agētibꝫ naturalibus forma generati ē ꝯformis forme generātis. ⁊ q2 vt Ambro. dicit ſup̄ Lucā. mores ꝓprie dicunt̄ hūani. actus morales ꝓprie ſpēʒ ſortiunt̄ ex fine. nā idē ſunt actus morales ⁊ actus hūani. ¶ Ad .i. ergo dō. ꝙ finis nō eſt oīo aliquid extrinſecū ab actu. q2 ꝯparat̄ ad actū vt principiū vel termin᷒. ⁊ hoc idē ipſm eſt de rōe actus. vt. ſ. ſit ab aliq̄ quātum ad actionē. ⁊ vt ſit ad aliquid q̄tū ad paſſionē. ¶ Ad .ij. dō. ꝙ finis ſm ꝙ eſt prior in intētione vt dictū ē. ſcḋm hoc ꝑtinet ad voluntatē. ⁊ hoc mō dat ſpēʒ actui humano ſiue morali. ¶ Ad .iij. dō ꝙ idē actus nūero ſm ꝙ ſemel egredit̄ ab agēte nō ordinat̄ niſi ad vnū finē ꝓximū a q̄ habet ſpēʒ. ſed pōt ordinari ad plures fines remotos. quoꝝ vn᷒ ē finis alterius. poſſibile tñ ē ꝙ vnus actus ſm ſpēm nature ordinet̄ ad diuerſos fines voluntatis ſicut hoc ipſum qḋ eſt occidere hominem qḋ ē idem ſcḋm ſpeciem nature pōt ordinari ſicut in finē ad ꝯſeruationem iuſticie ⁊ ad ſatiſfaciēdum ire. ⁊ ex hoc erūt diuerſi actus ſm ſpeciē moris. q2 vno mō erit actus v̄tutis. alio mō erit actus vitij. nō. n. motus recipit ſpēʒ ab eo qḋ eſt terminus ꝑ accidēs ſed ſolū ab eo qḋ eſt terminus ꝑ ſe. fines aūt morales accidunt rei nāli. ⁊ econuerſo rō naturalis finis accidit morali ⁊ ideo nihil ꝓhibet actus qui ſunt idem ſm ſpeciē nature eſſe diuerſos ſm ſpeciem moris ⁊ econuerſo.

Ad quartum ſic ꝓcedit̄.

Videt̄ ꝙ non ſit aliquis vltimus finis hūane vite. ſed ꝓcedat̄ in infinitum. Bonū. n. ſcḋm ſuam rationem ē diffuſiuum ſui. vt pʒ per Dionyſium. iiij. cap̄. de di. no. ſi ergo quod ꝓcedit ex bono ipſm etiā eſt bonum. oportet ꝙ illud bonū diffundat aliud bonū. ⁊ ſic ꝓceſſus boni eſt in infinitum. ſed bonū hʒ rationem finis. ergo in finibus eſt ꝓceſſus in infinitum. ¶ Pre. ea que ſunt rationis in infinitum multiplicari pñt. vñ ⁊ mathematice quātitates in infinitum augent̄. Species etiam nūeroꝝ ꝓpter hoc ſunt infinite. quia dato quolibet numero alium maiorem excogitare poteſt. ſed deſiderium finis ſequit̄ apprehenſionē rationis. ergo videt̄ ꝙ in finibus ꝓcedat̄ in infinitum. ¶ Pre. bonum ⁊ finis eſt obiectum voluntatis. ſed voluntas infinities poteſt reflecti ſup̄ ſeipſm. poſſum. n. velle aliquid ⁊ velle me velle illud ⁊ ſic in infinitum. ergo in finibus humane voluntatis ꝓceditur in infinitum. ⁊ nō eſt aliquis vltimus finis humane voluntatis. ¶ Sed contra eſt quod philoſophus dicit. ij. metaph. ꝙ qui infinitum faciunt auferūt naturam boni. ſed bonum eſt quod habet rationem finis. ergo contra rationem finis eſt ꝙ ꝓcedatur in infinitum. neceſſe eſt ergo ponere vnū vltimū finem. ¶ Rñ. dō. ꝙ per ſe loquendo impoſſibile eſt in finibus procedere in infinitum ex quacunq; parte. in omnibus. n. que per ſe habent ordinem ad inuicem oportet ꝙ remoto primo remoueant̄ ea que ſunt ad primum. Vnde philoſophus probat in. viij. phiſicoꝝ. ꝙ non eſt poſſibile in cauſis mouentibus procedere in infinitum. quia non eſſet primum mouens quo ſubtracto alia mouere nō pñt cum non moueant niſi per hoc ꝙ mouentur a primo mouente. in finibus autem inuenitur duplex ordo. ſ. ordo intentionis ⁊ ordo executionis. ⁊ in vtroq; ordine oportet eſſe aliquid primum. id. n. quod eſt primum in ordine intētionis eſt quaſi principium mouens appetitum. vñ ſubtracto principio appetitus a nullo moueretur. id autē qḋ eſt principium in executione eſt vnde incipit operatio. vñ de iſto principio ſubtracto nullus inciperet aliquid operari. principium autem intentionis eſt vltimus finis. principium autem executionis eſt primum eoꝝ que ſunt ad finem. ſic ergo ex neutra parte poſſibile eſt in infinitum procedere. quia ſi non eſſet vltimus finis nihil appeteretur. nec aliqua actio terminaretur. nec etiam quieſceret intentio agentis. Si autem non eſſet primum in his que ſunt ad finem nullus inciperet aliquid operari. neq; terminaretur conſilium. ſed in infinitum ꝓcederet. ea vero q̄ non habent ordinem per ſe. ſed per accidens ſibiinuicem coniunguntur nihil prohibet infinitatem habere. cauſe. n. ꝑ accidens indeterminate ſunt. ⁊ hoc etiam modo conuenit eſſe infinitatem per accidēs in finibus ⁊ his que ſunt ad fines. ¶ Ad .i. ergo dō. ꝙ de ratiōe boni eſt ꝙ aliquid ab ipſo effluat. non tamen ꝙ ipſm ab alio ꝓcedat. ⁊ ideo cum bonum habeat intentionem finis. ⁊ primum bonum ſit vltimus finis. ratio iſta non probat ꝙ non ſit vltimus finis. ſed ꝙ a fine primo ſuppoſito procedatur in infinitum

inferius ꝯſus ea que ſunt ad finem. ⁊ hoc quidem ꝯcompeteret ſi cōſideraretur ſola ꝟtus primi boni q̄ eſt infinita ſed qꝛ primum bonū hꝫ diffuſionem ſcḋm intellectum cuius eſt ſm̄ aliquam cām certam ꝓfluere in cauſata. aliqs certus modus adhibetur bonoꝝ effluxui a primo bono a quo omnia bona participant ꝟtutem diffuſiuam. ⁊ ideo diffuſio bonoꝝ nō procedit in infinitum. ſed ſicut dr̄. Sap. xi. deus omnia diſpoſuit in numero pondere ⁊ mēſura. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ in bis que ſunt ꝑ ſe ratio incipit a principijs naturaliter notis ⁊ ad aliquem terminum ꝓgreditur. vn̄ phs probat in. i. poſterio. ꝙ in demōſtrationibus non eſt proceſſus in infinitum. qꝛ in demonſtrationibus attenditur ordo aliq̄rum per ſe ad inuicem ꝯnexorum ⁊ nō per accidens. in bis aūt q̄ per accidens ꝯnectūtur nihil ꝓhibet rationem in infinitum ꝓcedere. accidit autem quantitati aut numero ꝑexſti inquātum hmōi ꝙ ei addatur quantitas aut vnitas. vn̄ in hmōi nihil prohibet rationem ꝓcedere in infinitum. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ illa multiplicatio actuum voluntatis reflexe ſupra ſeipſam per accidens ſe hꝫ ad ordinem finium. quod patet ex hoc ꝙ circa vnum ⁊ eundem actum indifferenter ſemel vel pluries ſupra ſeipſam voluntas reflectitur.

Ad quintum ſic procedit

Videtur ꝙ poſſibile ſit voluntatē vnius hominis in plura ferri ſimul ſicut in vltimos fines. Dicit. n. Aug⁹. xix. de ciuitate dei. ꝙ quidam vltimum hoīs finem poſuerūt in quattuor. ſ. voluptate. in quiete. in bonis nature ⁊ in virtute. hec autem manifeſte ſunt plura. ergo vnus homo poteſt ꝯſtituere vltimum finem ſue voluntatis in multis. ¶ Pre. que non opponūtur ad inuicem ſeinuicem nō excludūt. ſed multa inueniuntur in rebus que ſibiīnuicem nō opponūtur. ergo ſi vnum ponaẜ vltimus finis volūtatis nō propter hoc alia excludūtur. ¶ Pre. voluntas per hoc ꝙ ꝯſtituit vltimum finem in aliq̄ ſuā liberam potentiam nō amittit. ſed anq̄ꝫ ꝯſtitueret vltimum finem ſuuꝫ in illo puta in voluptate poterat ꝯſtituere finem ſuum vltimum in alio puta in diuitijs. ergo etiam poſtq̄ꝫ ꝯſtituit aliquis vltimum finem ſue voluntatis in voluptate pōt ſimul ꝯſtituere vltimum finem in diuitijs. ergo poſſibile eſt vnius hoīs voluntatē ſimul ferri in diuerſa ſicut ī vltimos fines. ¶ Sed cōtra illud in q̄ quieſcit aliquis ſicut in vltimo fine. hoīs affectum dn̄atur. qꝛ ex eo toti⁹ vite ſue regulas accipit. vn̄ guloſis dr̄ Phil. iij. quoꝝ deus venter ē. quia. ſ. ꝯſtituunt finem in delitijs ventris. ſed ſicut dr̄ Matth. vij. Nemo pōt duobꝰ dn̄is ſeruire ad inuicem. ſ. nō ordinatꝭ. ergo impoſſibile ē eſſe plures vltimos fines vnius hoīs ad inuicem nō ordinatos. ¶ Rn̄. dō. ꝙ impoſſibile ē ꝙ voluntas vnius homīs ſimul ſe habeat ad diuerſa ſicut ad vltimos fines. cuius ratio pōt triplex aſſignari. Prima ē. quia cum vnumquodq̄ꝫ appetat ſuā perfectione illud appetit aliquis vt vltimū finem quod appetit vt bonum perfectū ⁊ complementum ſuiipſius. Unde Aug⁹. dicit. xix. de ciuitate dei. finem hominum nunc dicimus nō ꝙ ꝯſumitur vt nō ſit. ſed ꝙ pficitur vt plene ſit. oportet igitur ꝙ vltimus finis ita impleat totum homīs appetitum ꝙ nihil extra ipm̄ appetendum relinquaẜ. quod eſſe nō poteſt ſi aliquid extraneum ad ipſius perfectionem requiratur. vn̄ non poteſt eſſe ꝙ in duo ſic tendat appetit⁹ ac ſi vtrunq̄ꝫ ſit bonum perfectum ipſius. Secunda ratio ē quia ſicut in proceſſu rationis principium ē id quod naturaliter cognoſciẜ. ita in proceſſu ratōnalis appetitus qui eſt voluntas oportet eſſe principium id quod naturaliter deſideratur. hoc autem oportet eſſe vnum. quia natura non tendit niſi ad vnum. principium autem in proceſſu ratōnalis appetitus eſt vltimus finis. vn̄ oportet id in quod tendit voluntas ſub ratione vltimi finis eſſe vnū. Tertia ratio ē. quia cum rationes voluntarie ex fine ſpeciem ſortiantur ſicut ſup̄ habitum eſt. oportet ꝙ a fine vltimo qui eſt cōmunis ſortiatur ratonē generis. ſicut ⁊ naturalia ponuntur in genere ſcḋm formalem rationem cōmunem. cum igitur oīa appetibilia voluntatis inquantū hmōi ſint vnius generis. oportet vltimum finē eſſe vnū. ⁊ p̄cipue quia ꝫ in quolibet genere eſt vnum primum principium. vltimus autem finis habet rationē primi principij vt dictum ē. ſicut autem ſe habet vltimus finis ſimpliciter ad totum humanum genus. ita ſe habet vltimus finis huius hominis ad hūc hominem. vn̄ oportet ꝙ ſicut oīm hominū ē naturaliter vnus finis vltim⁹. ita hui⁹ hominis voluntas in vltimo fine ſtatuitur. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ omnia illa plura accipiebantur in ratione vni⁹ boni perfecti ex his conſtituti ab his qui in eis vltimum finem ponebant ¶ Ad. ij dō. ꝙ ſi plura accipi poſſunt que ad inuicem oppoſitionem non habeāt. tamen bono perfecto opponitur ꝙ ſit aliquid de perfectione rei extra ipm̄. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ poteſtas voluntatis non habet vt faciat oppoſita eſſe ſimul. quod ꝯtingeret ſi tēderet in plura diſparata ſicut in vltimo fine. vt ex dictis patet.

Ad ſextum ſic proceditur.

Videẜ ꝙ non omnia quecunq̄ꝫ vult homo ꝓpter vltimuꝫ finem velit. ea. n. que ad finem vltimum ordinantur ſerioſa dicuntur quaſi vtilia. ſed iocoſa a ſerioſis diſtinguūtur. ergo ea que homo iocoſe agit nō ordinat in vltimum finem. ¶ Pre. phs dicit in principio metaphi. ꝙ ſcientie ſpeculatiue ꝓpter ſeipſas queruntur. nec tamen pōt dici ꝙ quelibet earum ſit vltimus finis. ergo non omnia q̄ homo appetit. appetit ꝓpter vltimum finem. ¶ Pre. q̄cquid ordinat aliquid in finem cogitat de illo fine. ſed non ſemper homo cogitat de vltimo fine in omni eo quod appetit aut facit. nō ergo omnia homo appetit aut facit ꝓpter vltimum finem. ¶ Sed contra eſt quod dicit Aug⁹. xx. de ciui. dei. illud eſt finis boni noſtri ꝓpter quod amantur cetera. illud autem ꝓpter ſeipm̄. ¶ Rn̄. dō. ꝙ omnia que homo appetit appetat ꝓpter finem. ⁊ hoc apparet dupliciratione. Primo quidem. quia quicquid homo appetit appetit ſub ratione boni. quod quidem ſi non appetitur vt bonum perfectum quod ē vltimus finis. neceſſe ē vt appetatur tendens in bonum perfectum. quia ſemper inchoatio alicuius ordinatur ad ꝯſummationem ipſius. ſicut patet tam in his que fiunt a natura q̄ꝫ in his que fiunt ab arte. ⁊ ita omnis inchoatio perfectionis ordinatur in perfectionem ꝯſummatam que eſt ꝓpter vltimum finem. Secundo. quia vltimus finis hoc modo ſe habet in mouendo appetitum ſicut ſe habet in alijs motionibus primum mouens. Manifeſtum eſt autem ꝙ cauſe ſecunde mouētes nō mouent niſi ſm̄ ꝙ mouentur a primo mouente. vn̄ ſecunda appetibilia nō mouent appetitum niſi in ordine ad primum appetibile quod eſt vltimus finis. ¶ Ad i. ergo dō. ꝙ actiones ludicre ordinantur ad bonum ipſi⁹ ludentis ꝓut ſunt delectantes vel requiem pſtantes. bonum autem ꝯſummatum hominis eſt vltimus finis eius ¶ Et ſimiliter dō. ad. ij. de ſcientia ſpeculatiua que appetitur vt bonum quoddam ſpeculantis. qḋ comp̄henditur

ſub bono completo ⁊ perfecto qđ ē vltimus finis. ¶ Ad ij. dđ. ꝙ nō oportet ꝙ vt ſp aliquid cogitet de vltimo fine q̄cūq3 aliquid appetit vel opaṫ. ſed virtus pme intētionis q̄ ē reſpectu vltimi finis manet in quolibet appetitu cuiuſcūq3 rei etiā ſi de vltimo fine actu non cogitatur. ſicut nō oportet ꝙ qui vadit per viam in quolibet paſſu cogitet de fine.

Ad ſeptimū ſic procedit.

Videṫ ꝙ nō oīm hoīm ſit vnus finis vltimus. maxīe. n. videṫ vltimus finis eſſe hoīs incōmutabile bonū. ſed quidam auertunṫ ab incōmutabili bono peccādo. non ergo oīm hoīm vnus ē vltimus finis. ¶ Pre. ſcđm vltimum finē tota vita hoīs regulaṫ. ſi igiṫ eſſet vnus vltimus finis oīm hoīm ſequeṫ ꝙ in hoībus nō eſſent diuerſa ſtudia viuendi. qđ patet eſſe falſum. ¶ Pre. finis ē actionis terminus. actiones aūt ſunt ſingularium. hoīes aūt ⁊ ſi cōueniant in natura ſpēi. tñ differūt ſcđm ea q̄ ad indiuidua ptinēt. nō ergo oīm hoīm ē vnus vltimus finis. ¶ Sed ꝯtra ē qđ Aug⁹. dicit. xiij. de trini. ꝙ oēs homines ꝯueniūt in appetendo vltimum finē qui ē beatitudo. ¶ Rñ. dđ. ꝙ de vltimo fine poſſumus loqui dupl'r. vno mō ſcđm rationem vltimi finis. alio mō ſcđm id in q̄ finis vltimi ratio inuenitur. q̄ntum igiṫ ad rationē vltimi finis oēs ꝯueniūt in appetitu finis vltimi. q2 oēs appetūt ſuā ꝑfectionē adimpleri q̄ eſt rō vltimi finis. vt dictum eſt. ſed q̄ntum ad id in q̄ iſta rō inueniṫ nō oēs homines ꝯueniūt in vltimo fine. nam quidam appetunt diuitias tanq̄3 ꝯſummatum bonum. quidam vero voluptatem. quidā vero qđcūq3 aliđ ſicut ⁊ omni guſtui delectabile ē dulce. ſ3 quibuſdā maxime delectabilis ē dulcedo vini. quibuſdā dulcedo mellˀ. aut alicuius talium. illud tñ dulce oportet ſimplr eſſe melius delectabile in quo maxime delectatur qui h3 optimū guſtum. ⁊ ſilr illud bonū oportet eſſe completiſſimum qđ tanq̄3 vltimum finem appetit habens affectum bene diſpoſitum. ¶ Ad. i. ergo dđ. ꝙ illi qui peccant auertūtur ab eo in quo vere inuenitur ratio vltimi finis. non autē ab ipa vltimi finis intētione quam q̄rūt falſo in alijs rebus. ¶ Ad. ij. dđ. ꝙ diuerſa ſtudia viuendi contingunt in hoībus ꝓpter diuerſas res in quibus queritur ratio ſummi boni. ¶ Ad. iij. dđ. ꝙ ſi actiones ſint ſingularium. tamē primum principium agendi in eis ē natura que tendit ad vnum. vt dictum eſt.

Ad octauum ſic procedit

Videṫ ꝙ in vltimo fine hoīs etiam omnia alia conueniant. finis. n. rñdet principio. ſed illud quod eſt principiū hominum. ſ. deus eſt etiam principium omnium aliorum ergo in fine hominis omnia alia cōicant. ¶ Pre. Dionyſius dicit in li. de di. no. ꝙ deus ꝯuertit omnia ad ſeipſum tanq̄3 ad vltimum finem. ſed ipe eſt vltimus finis hoīs. quia ſolo ipo fruendum eſt. ergo in fine vltimo hominis etiam alia conueniunt. ¶ Pre. finis vltimus hominis eſt obiectum voluntatis. ſed bonum voluntatis eſt bonum vniuerſale quod eſt finis omnium. ergo neceſſe ē ꝙ in vltimo fine hominis omnia conueniāt. ¶ Sed contra eſt ꝙ vltimus finis hominum ē beatitudo quam omnes appetunt. vt Aug⁹. dicit. ſed non cadit in aliq̄ alia experiētia q̄3 rōnis vt beata ſint. ſicut Aug⁹. dicit in li. lxxxiij. queſtionū. nō ergo in vltīo fine hoīs alia ꝯueniūt. ¶ Rñ. dđ. ꝙ ſicut phūs dicit in. v. metaphi. finis dupl'r dr. ſ. cuius ⁊ q̄ i. ipa res in q̄ ratio boni inueniṫ ⁊ vſus ſiue adeptio illius rei. ſicut ſi dicamus ꝙ motus corꝑis grauis finis eſt locus inferior vt res. vel hoc qđ ē eſſe in loco inferiori vt vſus. ⁊ finis auari ē vel pecunia vt res. vel poſſeſſio pecunie vt vſus. ſi ergo loq̄mur de vltīo fine hoīs q̄ntū ad ipſam rē q̄ eſt finis. ſic in vltimo fine hoīs omīa ꝯueniunt q2 deus ē vltimus finis hoīs ⁊ oīm aliaꝝ reꝝ. Si autem loq̄mur de vltimo fine hoīs q̄ntū ad ꝯſecutionem finis. ſic in hoc fine hoīs nō cōmunicāt creature irrōnales. nam homo ⁊ alie rōnales creature ꝯſequunṫ vltimū finē cognoſcēdo ⁊ amādo deū qđ nō competit alijs creaturis que adipiſcunṫ vltimū finē inq̄ntum ꝑticipāt aliquā ſilitudinem dei ſcđm ꝙ ſunt vel viuunt vel etiā cognoſcunt. ⁊ per hoc patet rñſio ad obiecta. nā beatitudo nominat adeptionem vltimi finis. ¶ Queſtio. II.

D Einde conſiderandum

ē de btitudine. Primo q̄dem in quibꝰ ſit. Scđo quid ſit. Tertio q̄liter eā ꝯſequi poſſumus. Circa primū q̄runṫ octo. Primo vtꝝ btitudo ꝯſiſtat in diuitijs. Scđo vtꝝ in honoribꝰ. Tertio vtꝝ in fama ſiue in gloria. Quarto vtꝝ in ptāte. Quinto vtꝝ in aliq̄ corꝑis bono. Sexto vtꝝ in voluptate. Septimo vtꝝ in aliq̄ bono aīe. Octauo vtꝝ in aliq̄ bono creature.

Ad primum ſic procedit

Videṫ ꝙ btitudo hoīs in diuitijs ꝯſiſtat. cum. n. btitudo ſit vltimus finis hoīs in eo ꝯſiſtit qđ maxīe in hoīs affectu dñaṫ. hmōi aūt ſunt ꝓprie diuitie. dr. n. Eccl'aſtes. x. Pecunie obediunt omnia. ergo in diuitijs beatitudo hominis ꝯſiſtit. ¶ Pre. ſcđm Boe. in. iij. de ꝯſola. Beatitudo eſt ſtatus omniū bonoꝝ ꝯgregatione ꝑfectus. ſ3 in pecunijs omnia poſſideri videntur. q2 vt phūs dicit in. v. ethico. Ad hoc nūmus ē inuentus vt ſit quaſi fideiuſſor habendi ꝓ eo quodcūq3 homo voluerit. ergo in diuitijs beatitudo ꝯſiſtit. ¶ Pre. deſideriū ſummi boni cū nūq̄3 deficiat videṫ eſſe infinitū. ſed hoc maxime in diuitijs inueniṫ. q2 auarus nō implebiṫ pecunia. vt dr Eccl'a. x. ergo in diuitijs beatitudo ꝯſiſtit. ¶ Sed ꝯtra. bonū hominis in retinēdo beatitudinē magis ꝯſiſtit q̄3 in emittēdo ipaꝫ ſed ſicut Boe. in. iij. de ꝯſolat. dicit. Diuitie effundendo magis q̄3 coaceruādo melius nitēt. ſiq̄dē auaritia ſp odioſos claros facit largitas. ergo in diuitijs beatitudo nō cōſiſtit. ¶ Rñ. dđ. ꝙ impoſſibile ē beatitudinē hominis in diuitijs cōſiſtere. Sūt. n. duplices diuitie. vt phūs dicit in. i. politico. ſ. naturales ⁊ artificiales. Naturales q̄dē diuitie ſunt quibꝰ homini ſubueniṫ ad defectus naturales tollēdos. ſicut cibꝰ ⁊ potus. veſtimēta. vehicula ⁊ habitacula ⁊ alia hmōi. Diuitie artificiales ſunt quibꝰ ſcđm ſe nō iuuaṫ vt denarij. ſ3 ars hūana eos adinuenit ꝓpter facultatē cōmutationis. vt ſint q̄ſi mēſura q̄dā reꝝ venalium. Manifeſtū eſt aūt ꝙ in diuitijs naturalibꝰ beatitudo hominis eſſe nō pōt. q̄runṫ. n. hmōi diuitie ad ſuſtētādū naturā hominis. ⁊ iō nō pñt eſſe vltim⁹ finis. ſ3 magis ordinanṫ ad hominem ſicut ad finem. vñ in ordine nature omnia hmōi ſunt infra hominem ⁊ ꝓpter hominē facta. ſcđm illud pš. Omnia ſubieciſti ſub pedibꝰ eius. diuitie autē artificiales nō q̄runṫ niſi ꝓpter naturales. nō. n. q̄rerētur niſi q2 per eas emunṫ res ad vſum vite neceſſarie. vñ multo minus hñt rōnem vltimi finis. impoſſibile ē igiṫ beatitudinē q̄ ē vltimus finis hoīs in diuitijs eſſe. ¶ Ad. i. dđ ꝙ oīa corꝑalia obediūt pecunie q̄ntū ad multitudinē ſtultoꝝ q̄ ſola corꝑalia bōa cognoſcūt. q̄ pecunia acq̄ri pñt. tu

diciꝰ aūt de bonis hūanis nō dꝫ ſumi a ſtultis. ſꝫ a ſapiē-tibus. ſicut ⁊ iudiciū de ſaporibꝫ ab his qui hñt guſtū bñ moderatū. ¶ Ad .ij. dō. ꝙ pecunia pñt haberi oīa venalia. nō aūt ſpūalia q̄ vendi nō poſſunt. vñ dr̄ prouerbioꝝ .xvij. Quid ꝓdeſt ſtulto diuitias hr̄e cū ſapiā emere nō pōt? ¶ Ad .iij. dō. ꝙ appetitus naturaliū diuitiaꝝ nō ē infinitus. q2 ſm certā mēſurā ſufficiūt nature. ſꝫ appetitus diuitiaꝝ artificialiū ē infinitus. q2 deſeruit cōcupiſcētie inordinate q̄ nō modificat̄. vt pꝫ p̄ phm in .i. politico. aliter tñ eſt infinitū deſideriū diuitiaꝝ ⁊ deſideriū ſummi boni. nā ſummū bonū q̄to ꝑfectius poſſidet̄ tāto ipm̄ magis amat̄ ⁊ alia cōtemnunt̄. q2 q̄to magis habet̄ magis cognoſcit̄. ⁊ iō dr̄ Eccleſiaſti. xxiiij. Qui edūt me adhuc eſuriēt. ſꝫ in appetitu diuitiaꝝ ⁊ q̄rumcūqꝫ tp̄aliū bonoꝝ ē econuerſo. nā qñ iā habent̄ ipa cōtemnunt̄ ⁊ alia appetūtur. ſcd̄m ꝙ ſignificat̄ Johan. iiij. cū dñs dicit. Qui bibit ex hac aq̄ p̄ quā tp̄alia ſignificant̄. ſitiet iteꝝ. ⁊ hoc iō. q2 eoꝝ inſufficiētia magis cognoſcit̄ cū habent̄. ⁊ iō hoc ipm̄ oñdit eoꝝ imꝑfectionē ⁊ ꝙ in eis ſummū bonū nō cōſiſtit.

Ad ſecundū ſic procedit.

Videt̄ ꝙ beatitudo hoīs in honoribꝫ cōſiſtat. btītudo. n. ſiue felicitas ē p̄miū v̄tutis. vt phs dicit in .i. ethico. ſꝫ honor maxīe videt̄ eſſe id qḋ ē v̄tutis p̄miū. vt phs dicit in .iiij. ethi. ergo in honore maxime cōſiſtit beatitudo. ¶ Pr̄e. illud qḋ cōuenit deo ⁊ excellētiſſimis maxīe videt̄ eſſe beatitudo q̄ ē bonū ꝑfectū. ſed hm̄ōi ē honor. vt phs dicit in .viij. ethi. ⁊ .i. ad Timoth. dicit apl's. Soli deo honor ⁊ glīa. ergo in honore cōſiſtit btītudo. ¶ Pr̄e. illḋ qḋ ē magis deſideratū ab hoībus ē beatitudo. ſꝫ nihil videt̄ eſſe magis deſiderabile ab hoībꝫ q̄ꝫ honor. q2 oēs patiunt̄ iacturā in oībꝫ alijs rebꝫ ne patiant̄ aliqḋ detrimentuꝫ ſui honoris. ergo in honore beatitudo ꝯſiſtit. ¶ Sed cōtra. beatitudo ē in beato. honor aūt nō eſt in eo qui honorat̄. ſed magis in honorāte qui reuerētiam exhibet honorato. vt phs dicit in .i. ethico. ergo in honore beatitudo nō cōſiſtit. ¶ Rñ. dō. ꝙ impoſſibile eſt beatitudinē ꝯſiſtere in honore. honor. n. exhibet̄ alicui ꝓpter aliquam eius excellētiam ⁊ ita eſt ſignum ⁊ teſtimonium quoddam illius excellentie que ē in honorato. excellentia autem hominis maxime attēditur circa beatitudinem que eſt hoīs bonū ꝑfectuꝫ. ⁊ ſcd̄m partes eius. i. ſcd̄m illa bona cuilibet aliquid beatitudinis p̄ticipatur. ⁊ ideo honor pōt quidem conſequi beatitudinem. ſed principaliter in eo beatitudo ꝯſiſtere non pōt. ¶ Ad .i. ergo dō. ꝙ honor non ē p̄miū virtutis propter quod virtuoſi operātur. ſed accipiunt honorem ab hominibus loco p̄mij quaſi a nō habentibus ad dandū magis. verum autem p̄mium virtutis ē ipa beatitudo ꝓpter quam v̄tuoſi operātur. ſi autem ꝓpter honorem operarentur. iam nō eſſet virtus ſed magis ambitio. ¶ Ad .ij. dō. ꝙ honor debetur deo ⁊ excellentiſſimis in ſignum vel teſtimonium excellentie p̄exiſtētis. nō ꝙ ipe honor faciat eos excellentes. ¶ Ad .iij. dō. ꝙ ex naturali deſiderio beatitudinis quam conſequitur honor vt dictum ē. cōtingit ꝙ homines maxime honorem deſiderant. vnde querunt homines maxime honorari a ſapientibus quorū iudicio credunt ſe eſſe excellentes vel felices.

Ad tertium ſic ꝓceditur

Videtur ꝙ beatitudo hominis ꝯſiſtat in gloria. in eo. n. videtur beatitudo conſiſtere quod redditur ſanctis ꝓ tribulationibus quas in mundo patiuntur. hm̄ōi autem ē gloria. dicit. n. apoſtolus Ro .viij. Non ſunt ꝯdigne paſſiones huius tp̄is ad futuram gloriam que reuelabitur in nobis. ergo beatitudo conſiſtit in gloria. ¶ Pr̄e. bonum ē diffuſiuum ſui. vt patet p̄ Diony. iiij. cap. de di. no. ſꝫ p̄ gloriam bonum hominis maxime diffundit̄ in noticiam aliorum. quia gloria vt Ambro. dicit nihil aliud ē q̄ꝫ clara cum laude noticia. ergo beatitudo hominis conſiſtit in gloria. ¶ Pr̄e. beatitudo ē ſtabiliſſimum bonorum. hoc autem eſſe videtur fama vel gloria. quia per hanc quodāmodo homines eternitatem ſortiūtur. Unde Boet. dicit in li. de conſola. Uos immortalitatem nobis ꝓpagare videmini cum futuri famam tp̄is cogitatur. ergo beatitudo conſiſtit in fama ſeu gloria. ¶ Sed contra. beatitudo ē verum hominis bonum. ſed famam ſeu gloriam contingit eſſe falſam. Ut. n. dicit Boe. in li. iij. de conſolat̄. Plures magnum ſepe nomē falſis vulgi opinionibus abſtulerūt. quo quid turpius excogitari pōt. nam qui falſo p̄dicātur ſuis ipi neceſſe eſt laudibus erubeſcant. non ergo beatitudo hominis conſiſtit in fama ſeu gloria. ¶ Rñ. dō. ꝙ impoſſibile ē beatitudinem hominis in fama ſeu gloria hūana conſiſtere. nam gloria nihil aliud ē q̄ꝫ clara noticia cuꝫ laude. vt Ambro. dicit. res autem ꝯgnita aliter operatur ad cognitionem diuinam ⁊ aliter ad cognitionem humanā. humana. n. cognitio a rebus cognitis cauſat̄. ſꝫ diuina cognitio ē cauſa rerum cognitarum. vñ perfectio hūani boni que beatitudo dr̄ non pōt cauſari a noticia humana. ſed magis noticia humana de beatitudine alicuius ꝓcedit. ⁊ quodammodo cauſat̄ ab ipa humana beatitudine vel inchoata vel perfecta. ⁊ ideo in fama vel in gloria nō pōt conſiſtere hominis beatitudo. ſed bonum hominis dependet ſicut ex cauſa ex cognitione dei. ⁊ ideo ex gloria que ē apud deum dependet beatitudo hominis ſicut ex cauſa ſua. ſm illud ps. Eripiam eum ⁊ glorificabo eum lōgitudine dierum adimplebo eum ⁊ oñdam illi ſalutare meū. Eſt etiā aliud conſiderandum ꝙ humana noticia ſepe fallitur ⁊ p̄cipue in ſingularibꝫ contingentibꝫ cuiuſmodi ſunt actus humani. ⁊ ideo frequenter humana gloria fallax eſt. ſed quia deus falli nō poteſt eius gloria vera eſt. ꝓpter qḋ dr̄ .ij. ad Corinth. x. Ille ꝓbatus eſt quem deus commēdat. ¶ Ad .i. ergo dō. ꝙ apoſtolus nō loquitur illud de gloria que eſt ab hominibus. ſed de gloria que eſt a deo corā angelis eius. vñ dr̄ in Mar. viij. Filius hominis confitebit̄ eum in gloria patris ſui coram angelis eius. ¶ Ad .ij. dō. ꝙ bonum alicuius hominis quod per famam vel gloriam ē in cognitione multorum. ſi cognitio quidē vera ſit. oportet ꝙ deriuetur a bono exiſtente in ipo. ⁊ ſic p̄ſupponit perfectam beatitudinem vel inchoatam. Si aūt cognitio falſa ſit nō concordat rei. ⁊ ſic bonum non inuenitur in eo cuius fama celebris habetur. vnde patet ꝙ fama nullo modo poteſt facere hominem bonum. ¶ Ad .iij. dō. ꝙ fama nō habet ſtabilitatem. imo falſo rumore de facili perditur ⁊ ſi ſtabilis aliquando perſeueret hoc eſt per accidens. ſed beatitudo habet per ſe ſtabilitatem ⁊ ſemꝑ.

Ad quartum ſic ꝓcedit.

Videt̄ ꝙ btītudo ꝯſiſtat in p̄tāte. oīa. n. appetunt aſſimilare deo tanq̄ꝫ vltimo fini ⁊ primo principio. ſed hoīes q̄ in p̄tātibꝫ ſunt ꝓpter ſilitudinem p̄tātis maxime videtur eſſe deo ꝯformes. vñ in ſcriptura dij vocant̄. vt pꝫ Exodi. xxij. Dijs nō detrahes. ergo in p̄tāte btītudo conſiſtit. ¶ Pr̄e. btītudo ē bonū ꝑfectū. ſed ꝑfectiſſimū ē ꝙ hō etiam alios congrue poſſit regere. qḋ ꝯuenit his q̄ in p̄tātibus

ſunt ꝯſtituti. ergo beatitudo ꝯſiſtit in ptāte. ¶ Pre. bea/
titudo cū ſit maxīe appetibilis opponit̃ ei qḋ maxime ē fu/
giēdum. ſed hoīes maxime fugiūt ſeruitutē cui ꝯtraponit̃
ptās ergo in ptāte beatitudo ꝯſiſtit. ¶ Sꝫ cōtra. beatitu/
do ē pfectū bonū. ſed ptās eſt maxīe imꝑfecta. vt n. dicit
Boe. iij. de ꝯſola. Ptās hūana ſollicitudinē morſus expel
lere. formidinū aculeos vitare nequit. ⁊ poſtea potēte cen
ſes cui ſatellites latus ambiūt. qui ꝗs terret ipſe plus me/
tuit. nō igit̃ btītudo cōſiſtit in ptāte. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ īpoſſi
bile eſt btīdinē in ptāte conſiſtere, ꝓpter duo. Primo q̄/
dem q: ptās hꝫ rōnem principij. vt pꝫ in. v. metaph. beati
tudo aūt hꝫ rōnem vltimi finis. Scd̄o. q: ptās ſe hꝫ ad bo
num ⁊ ad malū. beatitudo aūt eſt ꝓpriū ⁊ pfectū hoīs bo/
num. vnde magis poſſet conſiſtere beatitudo aliq̄ in bono
vſu ptātis qui eſt ꝑ virtutem. q̄ꝫ in ipſa ptāte. pñt aūt quat
tuor generales cauſas induci ad oñdendum ꝙ in nullo p̄
miſſorum exterioꝝ bonoꝝ beatitudo ꝯſiſtit. quaꝝ prima ē
ꝙ cum beatitudo ſit ſummum hoīs bonum nō compatit̃
ſecum aliqḋ malum. omnia autem p̄dicta pñt inueniri ⁊
in bonis ⁊ in malis. Scd̄a rō eſt. quia cum de rōne beati/
tudinis ſit ꝙ ſit per ſe ſufficiens. vt patet in. i. ethi. hoc ne
ceſſe eſt ꝙ beatitudine adepta nullum bonum neceſſariū
hoī deſit. adeptis autem ſingulis p̄miſſoꝝ poſſunt adhuc
multa bona hoī neceſſaria deeſſe. puta ſapientia. ſanitas
corꝑis ⁊ huiuſmodi. Tertia. quia cum beatitudo ſit bonū
perfectum ex beatitudine nō poteſt aliquod malum alicui
ꝓuenire. quod non conuenit p̄miſſis. dr̄ Eccliaſtes. v. ꝙ
diuitie interdum conſeruant̃ in malum domini ſui. ⁊ ſile
patet in alijs tribus. Quarta rō eſt. quia ad beatitudinē
homo ordinatur per principia interiora. cum ad ipſam na/
turaliter ordinet. p̄miſſa autē quattuor bona magis ſunt
a cauſis exterioribus. ⁊ vt plurimum a fortuna. vñ ⁊ bo/
na fortune dicuntur. vñ pꝫ ꝙ in p̄miſſis nullo mō beati/
tudo conſiſtit. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ diuina ptās eſt ſua bo/
nitas. vñ vti ſua poteſtate nō poteſt niſi bene. ſed hoc in hoī
bus nō inuenitur. vñ nō ſufficit ad beatitudinē ꝙ hō aſſi
milet̃ deo q̄ꝫtū ad ptātē niſi aſſilet̃ ei q̄ꝫtū ad bonitatē. ¶
Ad. ij. dd̄. ꝙ ſicut optimū ē ꝙ aliquis vtat̃ bene ptāte in
regimine multoꝝ. ita peſſimum eſt ſi male vtatur. ⁊ ita po
teſtas ſe hꝫ ⁊ ad bonum ⁊ ad malum. ¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ ſer
uitus ē impedimentū boni vſus ptātis. ⁊ ideo naturaliter
hoīes eā fugiūt. ⁊ nō q̄ſi in ptāte hoīs ſit ſummū bonum.

Ad quintū ſic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ beatitudo conſiſtat in bonis corꝑis. dr̄ n. Eccla/
ſtici. xxx. Nō eſt cenſus ſup̄ cēſum ſalutis corꝑis. ſed in eo
quod eſt optimum conſiſtit beatitudo. ergo ꝯſiſtit in corꝑo
ris ſalute. ¶ Pre. Dionyſius dicit. v. ca. de di. no. ꝙ eſſe
eſt melius q̄ꝫ viuere. ⁊ viuere q̄ꝫ alia q̄ conſequunt̃. ſꝫ ad
eſſe vel viuere hoīs requirit̃ ſalus corꝑis. cum ergo beati/
tudo ſit ſummum bonum hoīs. videtur ꝙ ſalus corꝑis
maxime ꝑtineat ad beatitudinem. ¶ Pre. q̄ꝫto aliqḋ eſt
cōmunius tāto ab altiori principio dependet. quia quāto
eſt ſuperius tāto eius v̄tus ad plura ſe extendit. ſꝫ ſicut
cauſalitas cauſe efficientis conſiderat̃ ſm̄ influētiam. ita
cauſalitas finis attendit̃ ſm̄ appetitum. ergo ſicut prima
cauſa efficiens eſt que in omnia influit. ita vltimus finis
eſt quod ab oībus deſiderat̃. ſed ipm̄ eſſe eſt quod maxīe
deſiderat̃ ab oībus. ergo in his q̄ ꝑtinent ad eſſe hoīs ſi/
cut eſt ſalus corꝑis. maxime conſiſtit btītudo. ¶ Sed cō/
tra eſt ꝙ ſm̄ btītudinem homo excellit omnia alia. ſꝫ ſm̄
bona corꝑis a multis aīalibus ſuꝑatur. ſicut ab elephāte
in diuturnitate. a leone in fortitudine. a ceruo in curſu. er
go beatitudo nō ꝯſiſtit in bonis corꝑis. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ im/
poſſibile eſt btītudinem hoīs in bonis corꝑis conſiſtere ꝓ/
pter duo. Primo quidē. q: impoſſibile eſt ꝙ illius rei q̄
ordinat̃ ad aliud ſicut ad finem vltimus finis ſit eiuſdem
ꝯſeruatio in eſſe. vñ gubernator nō intendit ſicut vltimū
finem ꝯſeruationē nauis ſibi cōmiſſe. eo ꝙ nauis ad a/
liud ordinatur ſicut in finem. ſ. ad nauigādum. ſicut aūt
nauis cōmittit̃ gubernatori ad dirigēdum. ita hō eſt ſue
volūtati ⁊ rōni cōmiſſus. ſm̄ illud qḋ dr̄ Eccl. xv. Deus
ab initio conſtituit hoīeꝫ ⁊ reliquit eū in manu cōſilij ſui
Manifeſtum ē aūt ꝙ homo ordinat̃ ad aliquid ſicut ad
finem. nō. n. ē ſummū bonū. vñ impoſſibile ē ꝙ vltimus
finis rōnis ⁊ volūtatis hūane ſit conſeruatio ſui eſſe. Se
cundo. q: dato ꝙ finis rōnis ⁊ voluntatis hūane eſſet cō
ſeruatio hūani eſſe. nō tñ poſſet, dici ꝙ finis hoīs eſſet ali/
quod corꝑis bonum. Eſſe. n. hoīs conſiſtit in aīa ⁊ in cor/
pore. ⁊ q̄ꝫuis eſſe corꝑis dependeat ab anima. eſſe tñ hūa
ne aīe nō dependet a corꝑe. vt ſup̄ oñſum ē. ipſumq̄ꝫ cor/
pus ē ꝓpter animam ſicut materia ꝓpter formā. ⁊ inſtru/
mēta ꝓpter motorem vt ꝑ ea ſuas actiones exerceat. vnde
omnia bona corꝑis ordinant̃ ad bona anime ſicut ad finē
vnde impoſſibile ē ꝙ in bonis corꝑis beatitudo conſiſtat
que ē vltimus finis. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ ſicut corpus ordi
natur ad animam ſicut ad finem. ita bona exteriora ad ip
ſum corpus. ⁊ iō rōnabiliter bonū corꝑis p̄fert̃ bonis ex/
terioribus q̄ ꝑ cenſum ſignificant̃. ſicut ⁊ bonum anime
p̄fert̃ omnibus bonis corꝑis. ¶ Ad. ij. dd̄. ꝙ eſſe ſimplr̄
acceptum ſcd̄m ꝙ includit in ſe omnem perfectionē eſſen/
di p̄eminet vite ⁊ omnibus ſubſequentibus. ſic igit̃ ipm̄
eſſe p̄habet in ſe omnia bona ſubſequentia. ⁊ hoc modo
Dionyſius loquit̃. ſed ſi cōſiderēt̃ ꝓut participat̃ in hac
re vel in illa q̄ nō capiūt totam perfectionem eſſendi. ſꝫ ha
bent eſſe imperfectum. ſicut eſt eſſe cuiuſlibet creature. ma
nifeſtum ē ꝙ ipm̄ eſſe cum pfectiōne ſuperaddita ē eminē
tius. vnde ⁊ Dionyſius ibidem dicit ꝙ viuētia ſunt me
liora exñtibus ⁊ intelligentia viuentibus. ¶ Ad. iij. dd̄.
ꝙ finis rñdet principio. ex illa rōne ꝓbatur ꝙ vltimus fi
nis ē primum principium eſſendi in quo ē omnis eſſen/
di perfectio. cuius ſilitudinem appetunt ſm̄ ſuam perfe/
ctionem. q̄dam quidem ſm̄ eſſe tm̄. q̄dam ſm̄ eſſe viuēs
q̄dam ſm̄ viuēs ⁊ intelligēs ⁊ btm̄. ⁊ hoc paucoꝝ eſt.

Ad ſextum ſic proceditur.

Videt̃ ꝙ btītudo hoīs in voluptate conſiſtat. btītudo. n.
cū ſit vltimus finis nō appetit̃ ꝓpter aliud. ſed alia ꝓpter
ipſam. ſꝫ hoc maxīe conuenit delectationi. ridiculū eſt. n.
ab aliq̄ q̄rere ꝓpter quid velit delectari. vt dr̄ in. x. ethi. er/
go btītudo maxime in voluptate ⁊ delectatione conſiſtit.
¶ Pre. cā prima vehemētius imprimit q̄ꝫ ſcd̄a. vt dr̄ in
li. de cauſis. influētia aūt finis attēdit̃ ſcd̄m eius appeti/
tū. illud aūt videt̃ habere rationē finis vltimi qḋ maxīe
mouet appetitū. hoc aūt ē voluptas cuius ſignū eſt ꝙ de/
lectatio intantū abſorbet hoīs voluntatē ⁊ rōnem ꝙ alia
bona cōtemnere facit. ergo videt̃ ꝙ vltimus finis hoīs q̄
eſt btītudo maxīe in voluptate cōſiſtat. ¶ Pre. cū appeti
tus ſit boni illud qḋ oīa appetūt videt̃ eſſe bonū optimū.
ſꝫ delectationem oīa appetūt ⁊ ſapientes ⁊ inſipientes. ⁊
etiā rōe carentia. ergo delectatio eſt optimū. cōſiſtit ergo i
voluptate, btītudo q̄ eſt ſummū bonū. ¶ Cōtra eſt quod
Boe. dicit in. iij. de cōſola. Triſtes exitus eſſe voluptatū
quiſq̄s reminiſci libidinū ſuaꝝ volet intelliget. q̄ ſi hec

efficere poſſent nihil eſſet quin pecudes q̄ꝫ eſſe bt̄e dicant̄. ¶ R̄n̄. dd̄. ꝙ q2 delectationes corꝑales pluribꝫ note ſūt. aſſumpſerūt ſibi nomē voluptatū. vt dr̄. vi. ethi. in q̄bus tn̄ btīudo ꝓncipaliter nō ꝯſiſtit. q2 in vnaq̄qꝫ re aliud ē qd̄ ꝑtinet ad eſſentiā eius. aliud ē ꝓpriū accn̄s ipius ſicut in hoīe. aliud ē qd̄ ē aīal rōnale mortale. aliud qd̄ ē riſibile. Eſt igit̄ ꝯſiderādū ꝙ oīs delectatio ē q̄ddā ꝓpriū accn̄s qd̄ ꝯſequit̄ btītudinē vel aliquā btītudis ꝑtē. ex hoc. n. aliq̄s delectat̄. q2 hꝫ bonū aliqd̄ ſibi ꝯueniēs vel in re vel in ſpe. vel ſaltē in memoria. bonū aūt ꝯſequēs ſi q̄dē ſit perfectū. ē ipa hoīs btītudo. ſi aūt ſit imꝑfectū. btītudo ē q̄dā ꝑticipata vel ꝓpinq̄ vel remota. vel ſaltē apparens. vn̄ manifeſtū ē ꝙ nec ipa delectatio q̄ ſequitur bonū ꝑfectū ē ipa eſſentia btītudinis. ſꝫ q̄ddā ꝯſequens ad ipſam ſicut ꝑ accn̄s. voluptas aūt corꝑal' nō pōt etiā mō predicto ſeq̄ bonū ꝑfectū. nā ſeq̄tur bonū qd̄ apprehēdit ſenſus q̄ ē v̄tus aīe corꝑe vtēs. bonū aūt qd̄ ꝑtinet ad corpus qd̄ apprehendit̄ ſcd̄m ſenſum nō pōt eſſe ꝑfectū hoīs bonū. cū. n. aīa rōnalis excedat ꝓportionē materie corꝑalis. ps aīe q̄ ē ab organo corꝑeo abſoluta quādā hꝫ infinitatē reſpectu ipſi⁹ corꝑis ⁊ ꝑtiū aīe corꝑi ꝯcreatarū. ſicut inuiſibilia ſunt q̄dāmō infinita reſpectu materialiū. eo ꝙ forma ꝑ materiā q̄dāmō ꝯtrahit̄ ⁊ finitur. vn̄ forma a materia abſoluta ē q̄dāmō infinita. ⁊ iō ſenſus q̄ ē vis corꝑal' cognoſcit ſingulare qd̄ ē determinatū ꝑ materiā. intellectus v̄o q̄ ē vis a materia abſoluta. cognoſcit vle qd̄ ē abſtractū a materia. ⁊ ꝯtinet ſub ſe infinita ſingularia. vn̄ pꝫ ꝙ bonū ꝯueniēs corꝑori qd̄ ꝑ apprehenſionē ſenſus delectationē corꝑalē cāt. nō ē ꝑfectū bonū hoīs. ſꝫ ē minimū q̄ddā in cōparatōne ad bonū aīe. vn̄ Sap. vij. dr̄. ꝙ oē aurū in ꝯparatōne ſapie arena ē exigua. ſicut igit̄ neqꝫ voluptas corꝑal' ē ipa btītudo nec ē ꝑ ſe accn̄s btītudinis. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ eiuſdē rōnis ē ꝙ appetat̄ bonū ⁊ ꝙ appetat̄ delectatio. q̄ nihil eſt aliud q̄ꝫ quietatio appetitus in bono. ſicut ex eadē v̄tute nature ē ꝙ graue ferat̄ deorſum ⁊ ꝙ ibi q̄eſcat. vn̄ ſicut bonum ꝑ ſeipm̄ appetit̄ ita ⁊ delectatio ꝓpter ſe ⁊ non ꝓpter aliud petit̄. ſi li ꝓpter dicat cāꝫ finalē. ſi v̄o dicat cām formalē vel potius cāꝫ motiuā. ſic delectatio ē appetibilis ꝓpter aliud. i. ꝓpter bonū qd̄ eſt delectationis obiectū. ⁊ ꝑ ꝯſequēs ē principiū eius ⁊ dat ei formā. ex hoc. n. delectatio hꝫ ꝙ appetat̄. q2 eſt q̄es in bono deſiderato. ¶ Ad. ij. dd̄. ꝙ vehemēs appetitus delectationis ſenſibilis ꝯtingit ex hoc ꝙ operationes ſenſuū. q2 ſunt ꝓncipia nr̄e cognitōis. ſunt magis ꝑceptibiles vn̄ etiā a pluribꝰ delectatōes ſenſibiles appetunt̄. ¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ in eo mō oēs appetunt delectationes ſicut ⁊ appetūt bonū. ⁊ tn̄ delectationē appetūt rōne boni ⁊ nō econuerſo vt dictū eſt. vn̄ nō ſequitur ꝙ delectatio ſit maximū ⁊ ꝑ ſe bonū. ſed ꝙ vnaq̄qꝫ delectatō ꝯſequat̄ aliqd̄ bonū. ⁊ ali q̄ delectatio conſequatur id qd̄ ē per ſe ⁊ maximum bonum.

Ad ſeptimū ſic procedit̄.

Videt̄ ꝙ btītudo ꝯſiſtat in aliq̄ bono aīe. beatitudo. n. eſt q̄ddā hoīs bonū. hoc aūt ꝑ tria dr̄ q̄ ſunt. bona exteriora bona corꝑis. ⁊ bona aīe. ſed btītudo non ꝯſiſtit in bonis exterioribꝰ neqꝫ in bonis corꝑis ſicut ſup̄ oſn̄ſum ē. ergo ꝯſiſtit in bonis aīe. ¶ P̄tere. illud cui appetimus aliqd̄ bonū magis amamus q̄ꝫ bonū qd̄ ei appetimus. ſicut magꝭ amamus amicū cui appetimus pecuniā q̄ꝫ pecuniam. ſed vnuſquiſqꝫ qd̄cūqꝫ bonū ſibi appetit amat. ergo ſeipſum amat magis q̄ꝫ oīa alia bona. ſed beatitudo ē qd̄ maxime amat̄. qd̄ pꝫ ex hoc ꝙ ꝓpter ipāꝫ oīa amant̄ ⁊ deſiderant̄. ergo beatitudo ꝯſiſtit in aliq̄ bono ipius hoīs. ſed nō in bonis corꝑis. ergo in bonis aīe. ¶ P̄tere. ꝑfectio eſt aliqd̄ eius qd̄ ꝑficit̄. ſed beatitudo ē q̄dā ꝑfectio hoīs. ergo beatitudo ē aliqd̄ hoīs. ſꝫ nō eſt aliqd̄ corꝑis vt oſn̄ſum ē. ergo beatitudo eſt aliqd̄ aīe. ⁊ ita ꝯſiſtit in bonis aīe. ¶ Sꝫ contra ē ſicut dicit Aug⁹. in li. de doc. xp̄iana. id in q̄ ꝯſtituitur btā vita ꝓpter ſe diligendū eſt. ſed hō nō eſt ꝓpter ſeipm̄ diligendus ſꝫ q̄cq̄d eſt in hoīe eſt diligendū ꝓpter deū. ergo in nullo bono aīe beatitudo ꝯſiſtit. ¶ R̄n̄. dd̄. ꝙ ſicut ſup̄ dictū eſt finis duplr̄ dr̄. ſ. ipa res quā adipiſci deſideramus ⁊ vſus ſeu adeptio vel poſſeſſio illius rei. ſi ergo loq̄mur de vltīo fine hoīs q̄ꝫtū ad ipāꝫ rē quā appetimus ſicut vltimū finē. impoſſibile eſt ꝙ vltimus finis hoīs ſit ipa aīa vel aliqd̄ ei. ipa. n. aīa in ſe ꝯſiderata eſt vt in potētia exn̄s. fit. n. de potētia ſciēte actu ſciens. ⁊ de potētia v̄tuoſa actu v̄tuoſa. cū aūt potentia ſit ꝓpter actū ſicut ꝓpter complementū. impoſſibile eſt ꝙ id qd̄ eſt ſcd̄m ſe in potentia' exn̄s habeat rōnem vltimi finis ſimpl'r. ſilr̄ etiā neqꝫ eius aliquid ſiue ſit potentia ſiue actus ſiue habitus. bonum. n. qd̄ eſt vltimus finis eſt bonū ꝑfectū complens bonum appetitū. appetitus aūt hūanus q̄ eſt volūtas eſt boni vniuerſalis. qd̄libet bonū aūt inherens ipi aīe ē bonum ꝑticipatū ⁊ ꝑ ꝯſequens ꝑticulatum. vn̄ impoſſibile eſt ꝙ aliqd̄ eorꝫ ſit vltimus finis boni. Sed ſi loquamur de vltimo fine hoīs q̄ꝫtum ad ipſam adeptionem vel poſſeſſionem ſeu quemcūqꝫ vſum ipius rei que appetit̄ vt finis. ſic ad vltimum finem ꝑtinet aliquid hoīs ex ꝑte aīe. q2 homo ꝑ animam beatitudinem ꝯſequit̄. res ergo ipa q̄ appetit̄ vt finis eſt id in quo beatitudo conſiſtit ⁊ qd̄ beatum facit. ſed huiꝰ adeptio vocat̄ beatitudo. vn̄ dd̄. eſt ꝙ beatitudo eſt aliquid extra animam. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ ſcd̄m ꝙ ſub illa diuiſione comꝓhendūtur omnia bona que omnia ſunt hoī appetibilia. ſicut bonum anime dr̄ non ſolum potentia aut habitus aut actus. ſed ⁊ obiectum qd̄ ē extrinſecum. ⁊ hoc mō nihil prohibet dicere id in quo beatitudo conſiſtit eſſe quoddam bonuꝫ anime. ¶ Ad. ij. dd̄ q̄ꝫtum ad ꝓpoſitum ꝑtinet ꝙ beatitudo maxime amat̄ tanq̄ꝫ bonum ꝯcupitum. amicus aūt amat̄ tanq̄ꝫ id cui ꝯcupiſcitur bonum. ⁊ ſic homo amat ſeipm̄. vn̄ non eſt eadē ratio amoris vtrobiqꝫ. vtrum aūt amore amicitie aliquid homo ſup̄ ſe amet. erit locus conſiderandi cum de charitate aget̄. ¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ beatitudo ipa cum ſit perfectio anime eſt quoddam anime bonum inherens. ſed id in q̄ beatitudo conſiſtit. quod ſꝫ beatum facit eſt aliquid extra animam. vt dictum eſt.

Ad octauū ſic proceditur

Videt̄ ꝙ btītudo hoīs ꝯſiſtat in aliq̄ bono creato. dicit. n. Diony. iiij. ca. de di. no. ꝙ diuina ſapia ꝯiungit fines ꝑmorꝫ ꝓncipijs ſcd̄orꝫ. ex q̄ pōt accipi ꝙ ſummū inferioris nature ſit attingere infimū nature ſupiorꝭ. ſꝫ ſummum hoīs bonū ē btītudo. cū ergo āgelus nature ordine ſit ſup̄ hoīeꝫ vt in p̄mo habitū ē. videt̄ ꝙ btītudo hoīs ꝯſiſtat in hoc ꝙ aliq̄ mō attingit ad āgelū. ¶ P̄tere. vltimus finis cuiuſlibet rei ē in ſuo ꝑfecto. vn̄ ps ē ꝓpter totū ſicut ꝓpter finē. ſꝫ tota vniuerſitas creaturarꝫ q̄ dr̄ maior mūdus ꝯpat̄ ad hoīeꝫ. q̄ in. viij. phiſi. dr̄ minor mūdus. ſicut ꝑfectū ad imꝑfectū. ergo btītudo hoīs ꝯſiſtit in tota vniuerſitate creaturarꝫ. ¶ P̄terea. ꝑ hoc hō efficit̄ btūs ꝙ ei⁹ naturale deſideriū q̄etat̄. ſꝫ deſideriū hoīs nō extendit̄ ad maius bonū q̄ꝫ ipſe capere pōt. cū ergo hō nō ſit capax boni qd̄ excedit limites totius creature. videt̄ ꝙ ꝑ aliqd̄ bonū creatū hō btūs

fieri poſſit. ⁊ ita btītudo hoīs in aliq̄ bono creato cōſiſtit. ¶ Sed cōtra ē qḋ Aug⁹. dicit. xix. de ciui. dei. Ut vita carnis aīa eſt. ita btā vita hoīs deus eſt. de q̄ dr̄. btūs ꝑplꝰ cuius dn̄s deus eius eſt. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ impoſſibile ē btitudinem hoīs eſſe in aliq̄ bono creato. beatitudo. n. ē bonū pfectū qḋ totaliter q̄etat appetitū. alioquin nō eſſet vltimus finis ſi adhuc reſtaret aliqd appetendū. obiectū aūt volūtatis q̄ eſt appetitus hūanus eſt vle bonū. ſicut obiectū intellectus eſt vle verū. ex q̄ pꝫ ꝙ nihil pōt quietare voluntatē hoīs niſi bonū vle. qḋ nō inueniť in aliq̄ creato. ſed ſolū in deo. q̄z oīs creatura hꝫ bonitatē pticipatā. vnde ſolus deus voluntatē hoīs implere pōt. ſcḋm ꝙ dr̄ in pſa. Qui replet in bonis deſideriū tuū ⁊c̄. in ſolo igiť deo btitudo hoīs ꝯſiſtit. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ ſuperius hoīs attingit q̄dem infimū angelice nature ꝑ quandā ſilitudinē. non tn̄ ibi ſiſtit ſicut in vltimo fine. ſꝫ pcedit vſq; ad ipm vleꝫ fontē boni. qui ē vle ſubiectū btitudinis oīm bonoꝝ tanq̄ infinitū ⁊ pfectū bonū eēn̄s. ¶ Ad. ij. dd̄. ꝙ ſi totum aliqḋ nō ſit vltimus finis ptis nō ē ipm totū ſꝫ aliqd aliud. vniuerſitas aūt creaturaꝝ ad quā compať hō vt pars ad totū nō eſt vltimus finis. ſed ordinať in deū ſicut in vltimū finē. vn̄ bonū vniuerſi nō ē vltimus finis. ſed ipſe deus. ¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ bonū creatū nō ē minus q̄ bonū cuius ē hō capax vt rei intrinſece ⁊ inherētis. eſt tn̄ minus q̄ bonū cuius ē capax vt obiecti qḋ ē infinitū. bonū aūt qḋ pticipať ab angelo ⁊ a toto vniuerſo eſt bonū finitum ⁊ contractum.

¶ Queſtio III

Deinde conſideran:

dum ē q̄d ſit btitudo. ⁊ q̄ requiranť ad ipſam. Circa primū q̄runť octo. Primo vtꝝ btitudo ſit aliq̄d increatū. Scḋo ſi ē aliq̄d creatū. vtꝝ ſit operatio. Tertio vtꝝ ſit opatio ſenſitiue ptis an intellectiue tm̄. Quarto ſi eſt opatio intellectiue ptis. vtꝝ ſit opatio intellectꝰ an volūtatis. Quinto ſi ē opatio ſpeculatiui intellectus aut practici. Sexto ſi ē opatio intellectus ſpeculatiui. vtꝝ cōſiſtat in ſpeculatione ſciaꝝ ſpeculatiuaꝝ. Septimo vtꝝ cōſiſtat in ſpeculatione ſubſtātiaꝝ ſeparataꝝ. ſ. angeloꝝ. Octauo vtꝝ in ſola ſpeculatione dei q̄ ꝑ eſſentiā videtur.

Ad primum ſic procediť

Videť ꝙ beatitudo ſit aliq̄d increatū. dicit. n. Boe. in. iij. de ꝯſola. deū ipſam btitudinē neceſſe ꝯfiteri. ¶ Pre. btitudo ē ſummū bonū. ſꝫ eſſe ſummū bonū ꝯuenit deo. cum ergo nō ſint plura ſumma bona. videť ꝙ btitudo ſit ideꝫ qḋ deus. ¶ Pre. btitudo ē vltimus finis in quē naturaliter hūana volūtas tanq̄ in finē tēdit. ſꝫ in nullum aliud volūtas tanq̄ in finē tendere dꝫ niſi in deū q̄ ſolo fruēdū eſt. vt Aug⁹. dicit. ergo btitudo ē idē qḋ deus. ¶ Sꝫ contra. nullū factū ē increatū aliq̄d. ſꝫ btitudo hoīs ē aliq̄d factū. q̄z ſcḋm Aug⁹. i. de doc. xp̄ia. illis reb⁹ fruēdū ē q̄ nos btōs faciūt. ergo beatitudo nō ē aliq̄d increatū. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ ſicut ſup̄ dictū eſt finis dr̄ dupl'r. Uno mō ipa res quā cupimus adipiſci. ſicut auaro ē finis pecunia. Alio mō ipa adeptio vel poſſeſſio ſeu vſus aut fruitio eius rei q̄ deſiderať. ſicut ſi dicať ꝙ poſſeſſio pecunie ē finis auari. ⁊ frui re voluptuoſa ē finis intempati. Primo ergo mō vltimus hoīs finis ē bonū increatū. ſ. deus q̄ ſolus ſua infinita bonitate pōt voluntatē hoīs pfecte implere. Scḋo aūt mō vltimus finis hominis ē creatū aliq̄d in ipo exiſtēs qḋ nihil eſt aliud q̄ adeptio vel fruitio finis vltimi. vltimus autem finis vocať beatitudo. ſi ergo beatitudo hoīs ꝯſideretur q̄tum ad cāꝫ vel obiectum ſic eſt aliquid increatum. ſi autem conſideretur q̄tū ad ipſam eſſentiam beatitudinis ſic ē aliquid creatum. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ deus eſt beatitudo ꝑ eſſentiam ſuam. non. n. per adeptionem aut participationem alicuius alterius beatus eſt. ſed per eſſentiam ſuam. Homines autem ſunt beati. ſicut ibidem dicit Boe. per participationem. ſicut ⁊ dij per participationem dicunť. ipſa autem participatio beatitudinis ſecundum quam homo dr̄ beatus aliquid creatum eſt. ¶ Ad. ij. dd̄. ꝙ beatitudo dr̄ eſſe ſummum hominis bonum quia eſt adeptio vel fruitio ſummi boni. ¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ beatitudo dr̄ vltimꝰ finis per modum quo adeptio finis dr̄ finis.

Ad ſecundū ſic procedit.

Videtur ꝙ beatitudo non ſit operatio. dicit. n. apoſtolus Roma. vj. Habetis fructum veſtrum in ſanctificatione. finem vero vitam eternam. ſed vita non eſt operatio ſed eſt ipſum eſſe viuentium. ergo vltimus finis qui eſt beatitudo non eſt operatio. ¶ Pre. Boe. dicit in. iij. de conſola. ꝙ beatitudo eſt ſtatus omnium bonoꝝ congregatione perfectus. ſed ſtatus non nominat operationem. ergo beatitudo non eſt operatio. ¶ Pre. beatitudo ſignificat aliquid in bono exiſtens cum ſit vltima pfectio hominis. ſed operatio non ſignificat vt aliquid exiſtens in operante. ſed magis vt ab ipſo procedens. ergo beatitudo nō eſt operatio. ¶ Pre. beatitudo permanet in beato. operatio autem non pmanet ſed tranſit. ergo beatitudo nō ē operatio. ¶ Pre. operatio vnius hominis eſt vna beatitudo. operationes autem ſunt multe. ergo beatitudo non ē operatio. ¶ Pre. beatitudo ineſt beato abſq; interruptione. ſed operatio humana frequenter interrumpiť. puta ſomno vel aliqua alia occupatione vel quiete. ergo beatitudo non eſt operatio. ¶ Sed contra eſt quod phūs dicit in. i. ethico. ꝙ felicitas eſt opatio ſcḋm virtutem perfectam. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ beatitudo hoīs eſt aliquid creatū in ipſo exiſtens. neceſſe eſt dicere ꝙ beatitudo hominis ſit operatio. eſt. n. beatitudo vltima hominis perfectio. vnumquodq; enī intantum pfectum eſt inquātum eſt actu. nam potentia ſine actu imperfecta eſt. oportet ergo beatitudinem in vltimo actu hominis conſiſtere. Manifeſtum eſt autem ꝙ operatio eſt vltimus actus operantis. vnde ⁊ actus ſecundus a philoſopho nominať in. ij. de anima. nam hūs formam poteſt eſſe in potentia operans. ſicut ſciens ē in potentia ꝯſiderans. inde eſt ꝙ in alijs rebus res vnaqueq; dr̄ eſſe propter ſuam operationem. vt dr̄ in. ij. de celo. neceſſe eſt ergo beatitudinem hominis operationem eſſe. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ vita dr̄ dupliciter. Uno modo ipſum eſſe viuentis. ⁊ ſic beatitudo non eſt vita. oſtēſum eſt. n. ꝙ eſſe vnius hominis qualecunq; ſit non eſt hominis beatitudo. ſolius. n. dei beatitudo eſt ſuum eſſe. Alio modo dr̄ vita ipſa operatio viuentis ſcḋm quam principium vite in actum reducitur. ⁊ ſic nominamus vitam actiuam vel cōtemplatiuam vel voluptuoſaꝫ. ⁊ hoc modo vita eterna dr̄ vltimus finis. quod patet per hoc quod dicitur Johan. xvij. Hec eſt vita eterna vt cognoſcant te deum verum viuum. ¶ Ad. ij. dd̄. ꝙ Boe. diffiniendo beatitudinem conſiderauit ipſam communem beatitudinis ratōnem. Eſt. n. communis beatitudinis ratio ꝙ ſit bonum commune perfectum. ⁊ hoc ſignificauit cum dixit ꝙ eſt ſtatus omnium bonorum congregatione perfectus. per quod nihil aliud ſignificatur niſi quod beatus eſt in ſtatu boni pfecti. Sed Areſto. expreſſit ipſam eſſentiam beatitudinis oſtēdens ꝑ

quid homo ſit in hmōi ſtatu. quia per operationem quandam. ⁊ ideo in .x. ethico. ipſe etiam oſtendit ꝙ beatitudo eſt bonum perfectum. Ad .iij. dō. ꝙ ſicut dicitur in .ix. metaphi. duplex eſt actio. Una que procedit ab operante in exteriorem materiam. ſicut urere ⁊ ſecare. ⁊ tal' operatio non poteſt eſſe beatitudo. nam talis operatio non eſt actio ⁊ perfectio agentis. ſed magis patientis. vt ibidem dicitur. Alia eſt actio manens in ipſo agente. vt ſentire intelligere ⁊ velle. ⁊ hmōi actio eſt perfectio ⁊ actus agentis ⁊ talis operatio poteſt eſſe beatitudo. Ad .iiij. dō. ꝙ cū beatitudo dicat quandam vltimam perfectionem ſm ꝙ diuerſe res beatitudinis capaces ad diuerſos gradus perfectionis pertingere poſſunt. ſm hoc neceſſe eſt ꝙ diuerſimode beatitudo dicatur. nam in deo eſt beatitudo per eſſentiam. quia ipſum eſſe eius eſt operatio. quia non fruitur alio. ſed ſeipſo. in angelis autem beatitudo eſt vltima perfectio ſm aliquam operationem qua coniungitur bono increato. ⁊ hec operatio eſt in eis vnica ⁊ ſempiterna. in hominibus autem ſm ſtatum preſentis vite ē vltima perfectio ſm operationem qua homo coniungitur deo. ſʒ hec operatio nec continua poteſt eſſe. ⁊ per ꝯſequens nec vnica eſt. quia operatio interciſſione multiplicatur. ⁊ propter hoc in ſtatu preſentis vite perfecta beatitudo ab homine haberi non poteſt. vnde philoſophus in .i. ethico. ponens beatitudinem hominis in hac vita. dicit eam imperfectam poſt multa concludens. Beatos autem dicimus vt homines. ſed promittitur nobis a deo beatitudo perfecta quando erimus ſicut angeli in celo. ſicut dr̄ Math. xxij. Quantum ergo ad illam beatitudinem perfectam ceſſat obiectio. quia vera ⁊ continua ⁊ ſempiterna operatione in illo beatitudinis ſtatu mens hominis deo coniūgitur. ſed in preſenti vita quantum deficimus ab vnitate ⁊ continuitate talis operationis. tantum deficimus a beatitudinis perfectione. eſt tamen aliqua participatio beatitudinis. ⁊ quanto operatio poteſt eſſe magis ꝯtinua ⁊ vna. tanto plus habet rationem beatitudinis. ⁊ ideo in actiua vita que circa multa occupatur eſt minus de ratione beatitudinis ꝙ̄ in vita contemplatiua que verſat̄ circa vnum. i. circa veritatis contemplationem. ⁊ ſi aliquādo homo actu nō operetur hmōi operationem. tamē qꝛ in promptu habet eam ſemper poteſt operari. ⁊ quia etiaʒ ipſam ceſſationem puta ſomni vel occupationis alicuius naturalis ad operationem p̄dictaʒ ordinat quaſi videtur opatio ꝯtinua eſſe. ⁊ p̄ hoc patet ſolutio ad .v. ⁊ ad .vi.

Ad tertiū ſic procedítur

Videt̄ ꝙ btītudo ꝯſiſtat etiam in opatione ſenſus. nulla eñ opatio inuenit̄ in hoīe nobilior opatione ſenſitiua niſi intellectiua. ſed opatio intellectiua depēdet in nobis ab opatione ſenſitiua. qꝛ nō poſſumus intelligere ſine fantaſmate. vt dr̄ in .iij. de anima. ergo btītudo conſiſtit etiam in opatione ſenſitiua. Pre. Boe. dicit in .iij. de ꝯſola. ꝙ btītudo eſt ſtatus oīm bonoꝝ congregatione pfectus. ſʒ q̄dam bona ſunt ſenſitiua que attingimus p̄ ſenſus opationem. ergo videt̄ ꝙ opatio ſenſus requirat̄ ad beatitudinem Pre. beatitudo ē bonū pfectū. vt pbatur in .i. ethi. quod nō eſſet niſi homo pficeret̄ p̄ ipſam ſm omnes ptes ſuas. ſed per operationes ſenſitiuas q̄dam ptes anime perficiunt̄. ergo operatio ſenſitiua requirit̄ ad beatitudinē. Sed contra. in opatione ſenſitiua cōicant nobis bruta aīalia. nō aūt in beatitudine. ergo btītudo nō conſiſtit in operatione ſenſitiua. Rñ. dō. ꝙ ad btītudinē pertineat aliquid ptinere tripl'r. vno mō eſſentialiter. alio modo añtecedenter. tertio ꝯſequenter. Eſſentialiter quidē nō pōt ptinere ſenſus ad beatitudinem. nam beatitudo hominis conſiſtit eſſentialiter in coniunctione ipſius ad bonuʒ increatum quod eſt vltimus finis. vt ſu p̄ oñſum eſt. cui homo coniungi non pōt per ſenſus operationem. Similiter etiam. quia ſicut oſtenſum eſt in corꝑalibus bonis beatitudo hominis non conſiſtit que tamen ſola p̄ ſenſus operationem attingimus. poſſunt autem operationes ſenſus pertinere ad beatitudinem añtecedenter ⁊ conſequenter. antecedenter quidem ſm beatitudinem imperfectam qualis in preſenti vita haberi poteſt. nam operatio intellectus preexigit operationem ſenſus. conſequenter autem in illa perfecta beatitudine que expectatur in celo. qꝛ poſt reſurrectionem ex ipſa beatitudine anime. vt Aug. dicit in epiſtola ad Dyoſcoꝝ. fiet quedam refluentia in corpore ⁊ in ſenſus corporeos vt in ſuis operatōnibus pficiantur vt infra magis patebit cum de reſurrectione agatur. non autem tunc operatio qua mens humana deo coniungitur a ſenſu dependebit. Ad .i. ergo dō. ꝙ obiectio illa probat ꝙ operatio ſenſus requiritur antecedenter ad beatitudinem imperfectam qualis in hac vita haberi poteſt. Ad .ij. dō. ꝙ beatitudo perfecta qualem angeli habent habet congregationem omnium bonoꝝ p̄ coniūctionē ad vlēm fontem totius boni. non ꝙ indigeat ſingulis pticularibus bonis. ſed in hac beatitudine imperfecta requirit̄ congregatio bonoꝝ ſufficientium ad perfectiſſimam opationem huius vite. Ad .iij. dō. ꝙ in perfecta beatitudine perficitur totus homo. ſʒ in inferiori parte p̄ redundātiam a ſuperiori. in beatitudine autem impfecta p̄ñtis vite econuerſo a perfectione inferioris partis pceditur ad pfectionem ſuperioris.

Ad quartuʒ ſic pceditur

Videt̄ ꝙ btītudo ꝯſiſtat in actu volūtatis. Dic̄. n. Aug⁹. xix. de ciui. dei. ꝙ btītudo hoīs in pace ꝯſiſtit. vñ in ꝑs. q̄ poſuit fines tuos pacē. ſʒ pax ad volūtatē ptinet. ergo btītudo hoīs in volūtate ꝯſiſtit. Pre. btītudo ē ſummum bonum. ſed bonum eſt obiectum voluntatis. ergo btītudo in voluntatis opatione conſiſtit. Pre. pmo mouenti rñdet vltimus finis. ſicut vltimus finis totius exercitus ē victoria q̄ ē finis ducis q̄ oēs mouet. ſʒ pmum mouēs ad opandū ē volūtas. qꝛ mouet alias vires. vt infra dicet̄. ergo btītudo ad volūtatē ptinet. Pre. ſi btītudo ē aliq̄ opatio oʒ ꝙ ſit nobiliſſima opatio hoīs. ſʒ nobilior ē dei dilectio q̄ ē act⁹ volūtatis ꝙ̄ cognitio q̄ ē opatio intellectus. vt pʒ per apl'm .i. ad Corinth. xiij. ergo videt̄ ꝙ btītudo ꝯſiſtat in actu volūtatis. Pre. Aug⁹. dicit .xiij. de tri. ꝙ btūs ē q̄ hʒ oīa q̄ vult ⁊ nihil vult male. ⁊ p⁹ pauca ſubdit. ⁊ appinq̄t btō q̄ bñ vult q̄dcūqʒ vult. bona. n. btōs faciūt q̄ꝝ bonoꝝ iā hʒ ad ipaʒ. ſ. bonā volūtatē. g⁹ btītudo in actu volūtat̄ ꝯſiſtit. Sʒ ꝯ̄ ē qd̄ dn̄s dic̄ Ioh. xvij. hec ē vita eterna vt cognoſcāt te deū veꝝ vnū. vita aūt eterna ē vltim⁹ finis vt dictū ē. g⁹ btītudo hoīs ī ꝯgnitōe dei ꝯſiſtit q̄ ē act⁹ intellectus. Rñ. dō. ꝙ ad btītudinē ſic ſup̄ dictū ē duo reqrūt̄. vnū qd̄ ē eē btītudīs. aliud qd̄ ē q̄ſi p̄ ſe accñs ei⁹. ſ. delectatio ei adiūcta. Dico g⁹ ꝙ q̄ſtū ad id qd̄ ē eēntialit' ipſa btītudo. īpoſſibile ē ꝙ ꝯſiſtat ī actu volūtat̄. maīfeſtū ē. n. ex pmiſſis ꝙ btītudo ē ꝯſecutō finis vltī. ꝯſecutio aūt finis ñ ꝯſiſtit ī ipſo actu volūtatis. volūtas aūt fert̄ in finē ⁊ abſētē cū ipſm deſiderat. ⁊ p̄ñtē cū ī ipſo reqſcēs delectat̄. manifeſtū ē aūt ꝙ ipſm deſiderium

finis nō eſt ꝯſecutio finis. ſꝫ eſt motus ad finē. delectatio aūt aduenit volūtati ex hoc ꝙ finis ē pñs. nō aūt ecōuerſo. ex hoc aliq̄d fit pñs. qꝛ volūtas delectaꝛ in eo. oportet igiꝛ aliq̄d aliud eē q̄ꝫ actū volūtatis ꝑ qḋ fit finis ipē pñs volūtati. ⁊ hoc manifeſte apparet circa fines ſenſibiles. ſi enī ꝯſeq̄ pecuniā eſſet ꝑ actū voluntatis. ſtatim a ꝑncipio cupidus ꝯſecutus eſſet pecuniā q̄ñ vult eā habere. ſꝫ a pꝛīcipio q̄dem eſt abſēs ei. ꝯſequiꝛ aūt ipaꝫ ꝑ hoc ꝙ manu ipſam apphendit vel aliq̄ hmōi. ⁊ tūc iā delectaꝛ in pecunia habita. ſic igiꝛ ⁊ circa intelligibilē finē ꝯtingit. nā a pꝛīcipio volumus ꝯſeq̄ finē intelligibilē. ꝯſeqmur aūt ipſum ꝑ hoc ꝙ fit pñs nobis ꝑ actum intellectus. ⁊ tūc volūtas delectata conq̄eſcit in fine iā adepto. ſic igiꝛ eſſentia beatitudinis in actu intellectus conſiſtit. ſed ad voluntatē ptinet delectatio beatitudinem conſequens. ſm̄ ꝙ Aug᷒. dicit. x. confeſſ. ꝙ beatitudo eſt gaudiū de veritate. qꝛ. ſ. ipm gaudiū eſt conſummatio beatitudinis. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ pax ꝑtinet ad vltimū hoīs finem nō q̄ſi eſſentialiter ſit ipa beatitudo. ſꝫ qꝛ añcedenter ⁊ ꝯſequēter hꝫ ſe ad ipſam. añcedēter q̄dem in q̄ꝫtum iā ſunt remota omnia ꝑturbātia ⁊ impedientia ab vltimo fine. conſequenter vero inq̄ꝫtum iam homo adepto vltimo fine remanet pacatus deſiderio quietato. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ primum obiectum volūtatis nō eſt actus eius. ſicut nec primum obiectum viſus eſt viſio ſed viſibile. vñ ex hoc ipo ꝙ beatitudo ꝑtinet ad voluntatem tanq̄ꝫ primum obiectū eius. ſequiꝛ ꝙ non ꝑtineat ad ipam tanq̄ꝫ actus ipius. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ finem primo apphendit intellectus q̄ꝫ voluntas tñ motus ad finem incipit in voluntate. ⁊ ideo voluntati debeꝛ id quod vltimo ꝯſequiꝛ ꝯſecutionem finis. ſ. delectatio vel fruitio. ¶ Ad. iiij. dō. ꝙ dilectio ꝑeminet cognitioni in mouendo. ſꝫ cognitio ꝑuia eſt dilectioni in attingendo. non. n. diligiꝛ niſi cognitum. vt dicit Aug᷒. in. x. de tri. ⁊ ideo intelligibilem finem primo attingimus ꝑ actionem intellectus. ſicut ⁊ finem ſenſibilem primo attingimus ꝑ actionem ſenſus. ¶ Ad. v. dō. ꝙ ille qui habet omnia q̄ vult ex hoc eſt beatus ꝙ habet ea q̄ vult. quod q̄dem ē ꝑ aliud q̄ꝫ per actum voluntatis. ſed nihil male velle requiriꝛ ad beatitudinem ſicut q̄dam debita diſpoſitio ad ipam. voluntas autem bona poniꝛ in numero bonoꝝ que beatum faciunt prout eſt inclinatio quedam in ipa. ſicut motus reducitur ad genus ſui termini. vt alteratio ad qualitatem.

Ad quintum ſic ꝓcedit:

Videꝛ ꝙ beatitudo conſiſtat in opatione intellectus p̄ctici. finis aūt vltimus cuiuſlibet creature ꝯſiſtit in aſſilatione ad deū. ſed homo magis aſſilaꝛ deo ꝑ intellectū practicum qui eſt cā reꝝ intellectaꝝ q̄ꝫ ꝑ intellectū ſpeculatiuū cuius ſcia accipiꝛ a rebꝫ. ergo beatitudo hoīs magis conſiſtit in opatione intellec᷒ practici q̄ꝫ ſpeculatiui. ¶ Pre. beatitudo eſt ꝑfectum bonum hominis. ſed intellectus ꝑcticus magis ordinaꝛ ad bonum q̄ꝫ ſpeculatiuus qui ordinaꝛ ad verum. vñ ⁊ ſcd̄m ꝑfectionem practici intellectus dicimur boni. non autem ſecundum perfectionem ſpeculatiui intellectus ſed ſm̄ eam dicimur ſcientes vel intelligentes. ergo beatitudo hominis magis cōſiſtit in actu intellectus practici q̄ꝫ ſpeculatiui. ¶ Pre. beatitudo ē quoddam bonum ipius hominis. ſed ſpeculatiuus intellectus occupatur magis circa ea que ſunt extra hominem. practicus autem intellectus occupaꝛ circa ea q̄ ſunt ipius hoīs ſcꝫ circa opationes ⁊ paſſiones eius. ergo btītudo hoīs magis ꝯſiſtit in opatione intellectus practici q̄ꝫ intellect᷒ ſpeculatiui. ¶ Sed contra eſt qḋ Aug᷒. dicit in. i. de tri. ꝙ ꝯtemplatio ꝓmittiꝛ nobis actionū oīm finis atq̄ eterna ꝑfectione gaudioꝝ. ¶ Rñ. dō. ꝙ btītudo magis cōſiſtit in opatione ſpeculatiui intellectus q̄ꝫ practici. qḋ patꝫ ex tribꝫ. Primo q̄dem ex hoc ꝙ ſi btītudo hoīs eſt operatio. oportet ꝙ ſit optima opatio hoīs. optima autem operatio hoīs eſt que eſt optime potentie reſpectu optimi obiecti. optima autem potentia ē intellectus cuius obiectum optimum eſt bonum diuinum. qḋ q̄dem non eſt obiectum practici intellectus ſed ſpeculatiui. vñ in tali opatione. ſ. in contemplatione diuinoꝝ maxime conſiſtit beatitudo. ⁊ quia vnuſquiſq̄ꝫ videꝛ eſſe id quod eſt optimum in eo. vt dꝛ in. ix. ⁊. x. ethico. ideo talis opatio eſt maxie ꝓpria hoīs ⁊ maxime delectabilis. Secundo apparet idem ex hoc ꝙ contemplatio maxime queritur ꝓpter ſeipam. actus autē intellectus practici non queritur ꝓpter ſeipm ſed propter actionem. ipē autem actiones ordinantur ad aliquem finem. vñ manifeſtum ē ꝙ vltimus finis non poteſt conſiſtere in vita actiua que pertinet ad intellectum practicum. Tertio idem apparet ex hoc ꝙ in vita contemplatiua homo communicat cum ſupioꝛibus. ſ. cum deo ⁊ angelis q̄bus per ſilitudinem aſſimilaꝛ. ſed in his q̄ ꝑtinēt ad vitā actiuam etiam alia animalia cum homine aliqualiter cōmunicant. ſꝫ imperfecte. ⁊ ideo vltima ⁊ perfecta beatitudo que expectaꝛ in futura vita tota principaliter conſiſtit in contemplatione. ſecundario in operatione practici intellectus ordinantis actiones ⁊ paſſiones humanas. vt dꝛ in. x. ethi. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ ſilitudo p̄dicta intellectus practici ad deum eſt ſcd̄m ꝓportionalitatem. quia. ſ. hꝫ ſe ad ſuum cognitum ſicut deus ad ſuum. ſed aſſilatio intellectus ſpeculatiui ad deū eſt ſcd̄m vnionem vel informationem que eſt multo maioꝛ aſſilatio. ⁊ tñ dici pōt ꝙ reſpectu principalis cogniti qḋ eſt ſua eſſentia non habet deus practicam cognitionem ſed ſpeculatiuam tm̄. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ intellectus practicus habet bonū quod eſt extra ipſum. ſed intellectus ſpeculatiuus habet bonum in ſeipſo. ſcꝫ contemplatione veritatis. ⁊ ſi illud bonum ſit ꝑfectum ex eo totus homo perficiꝛ ⁊ fit bonus. quod quidem intellectus practicus nō habet. ſed illud ordinat. ¶ Ad iij. dō. ꝙ rō illa ꝓcederet ſi ipēmet homo eſſꝫ vltimus finis. tūc enī conſideratio ⁊ ordinatio actuum ⁊ paſſionum eius eſſet beatitudo. ſed quia vltimus hominis finis eſt aliud bonum extrinſecum. ſ. deus ad quem per operationem intellectus ſpeculatiui attingimus. ideo magis beatitudo hominis in perfectione intellectus ſpeculatiui conſiſtit q̄ꝫ in operatione intellectus practici.

Ad ſextum ſic pꝛoceditur.

Videtur ꝙ beatitudo hominis conſiſtat in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum. philoſophus enim dicit in libro ethico. ꝙ felicitas eſt operatio ſecundum perfectā virtutem. ⁊ diſtinguens virtutes non ponit ſpeculatiuas niſi tres. ſcientiam. ſapientiam. ⁊ intellectum. que omnes pertinent ad conſiderationem ſcientiarum ſpeculatiuarū. ergo vltima hominis beatitudo in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum conſiſtit. ¶ Pre. illud videtur eſſe vltima hoīs beatitudo quod naturaliter deſideratur ab omnibus propter ſeipſum. ſed huiuſmodi eſt conſideratio ſpeculatiuarum ſcientiarum. quia vt dicitur in. i. metaphi. omnes homines natura ſcire deſiderant. ⁊ poſt pauca ſubdiꝛ ꝙ ſpeculatiue ſcie ꝓpter ſeipas q̄runtur. ergo in

conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum conſiſtit beatitudo. ¶ Pre. beatitudo ē vltima hominis perfectio. vnūquodq; autem perficitur ſm ꝙ reducitur in actum per conſiderationem ſcientiarum ſpeculatiuarum. ergo videt ꝙ in huiuſmodi conſideratione vltima hominis beatitudo conſiſtat. ¶ Sed contra ē quod dr Hiere. ix. Non glorietur ſapiēs in ſapientia ſua. et loquitur de ſcientia ſpeculatiuarum ſcientiarum. nō ergo conſiſtit in harum conſideratione vltima hominis beatitudo. ¶ Rñ. dd. ꝙ ſicut ſupra dictum ē duplex ē hominis beatitudo. vna perfecta et alia imperfecta. Oportet autem intelligere perfectam beatitudinem que attingit ad veram beatitudinis rōnem. beatitudinem autem imperfectam que nō attingit. ſed participat quandam particularem beatitudinis ſilitudinem. ſicut ē perfecta prudentia in homine apud quem ē rō rerum agibiliū. Imꝑfecta autem prudentia ē in quibuſdam aīalibꝰ brutis in quibus ſunt qdam particulares inſtinctus ad quedam opa ſimilia opibus prudentie. Perfecta igit beatitudo in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum eſſentialiter conſiſtere non poteſt. Ad cuius euidentiam conſiderandum ē ꝙ conſideratio ſpeculatiue ſcientie non ſe extendit vltra veritatem principiorum illius ſcientie. quia in principijs ſcientie virtualiter tota ſcientia cōtinetur. Prima autem principia ſcientiarum ſpeculatiuarum ſunt ꝑ ſenſum accepta. vt patet ꝑ philoſophum in principio methaphi. et in fine poſterio. Unde tota conſideratio ſcientiarum ſpeculatiuarum nō poteſt vltra extendi q̄ ſenſibilium cognitio ducere poteſt. In cognitione autem ſenſibiliū nō poteſt conſiſtere vltima hominis beatitudo. que ē vltima eius perfectio. non. n. aliquid perficitur aliquo inferiori niſi ſecundum ꝙ in inferiori ē aliqua participatio ſuperioris. Manifeſtum ē autem ꝙ forma lapidis vel cuiuſlibet rei ſenſibilis eſt inferior homine. vnde per formam lapidis non perficitur intellectus inquantum eſt talis forma. ſed inquantum in ea participatur aliquid ſimile alicui qđ eſt ſupra intellectum humanum. ſ. lumē intelligibile vel aliquid huiuſmodi. Omne autem quod eſt per aliud reducitur ad id quod eſt per ſe. vnde oportet ꝙ vltima perfectio hominis ſit per cognitionem alicuius rei que ſit ſupra intellectum humanum. Oſtenſum eſt autem ꝙ per ſenſibilia non poteſt deueniri in cognitionem ſubſtantiarum ſeparatarum que ſunt ſupra intellectum humanum vnde relinquitur ꝙ hominis vltima beatitudo non poſſit eſſe in conſideratione ſpeculatiuarum ſcientiarum. ſed ſicut in formis ſenſibilibus participatur aliqua ſimilitudo ſubſtantiarum ſuperiorum. ita conſideratio ſcientiarū ſpeculatiuarum eſt quedam participatio vere et perfecte beatitudinis. ¶ Ad. i. ergo dicendum ꝙ philoſophus loquitur in libro ethico. de felicitate imperfecta qualiter in hac vita haberi poteſt. vt ſupra dictum eſt. ¶ Ad. ij. dicendum ꝙ naturaliter deſideratur non ſolum perfecta beatitudo. ſed etiam qualiſcunq; ſimilitudo vel participatio ipſius. ¶ Ad. iij. dicendum ꝙ per conſiderationem ſcientiarum ſpeculatiuarum reducitur intellectus noſter aliquo modo in actum. non autem in vltimū et completum.

Ad ſeptimū ſic procedit.

Uidetur ꝙ beatitudo hominis conſiſtat in cognitōe ſubſtantiarum ſeparatarum. i. angelorum. Dicit. n. Grego. in quadam omelia. nihil prodeſt intereſſe feſtis hominū. ſi non contingat intereſſe feſtis angelorum. per quod finalem beatitudinem deſignat. ſed feſtis angelorum intereſſe poſſumus per eorum contemplationem. ergo videtur ꝙ in contemplatione angelorum vltima hominis beatitudo conſiſtat. ¶ Pre. vltima perfectio vniuſcuiuſq; rei eſt vt coniungatur ſuo principio. vnde et circulus dicitur eſſe figura perfecta. quia habet idem principium et finem ſed principium cognitionis humane eſt ab ipſis angelis per quos homines illuminantur. vt dicit Dionyſius. iiij capl'o de celeſti hierarch. ergo perfectio humani intellectꝰ eſt in contemplatione angelorum. ¶ Pre. vnaqueq; natura perfecta eſt quando coniungitur ſuperiori nature. ſicut vltima perfectio corporis eſt vt coniūgatur nature ſpirituali. ſed ſupra intellectum humanum ordine nature ſunt angeli. ergo vltima perfectio humani intellectus eſt vt coniungatur per contemplationem ipſis angelis. ¶ Sed contra eſt quod dicitur Hiere. ix. in hoc glorietur q gloriatur ſcire et noſſe me. ergo vltima hominis gloria vel beatitudo non conſiſtit niſi in cognitione dei. ¶ Rñ. dicendum ꝙ ſicut dictum eſt perfecta hoīs beatitudo non conſiſtit in eo ꝙ eſt perfectio intellectus ſecundum alicuius participationem. ſed in eo ꝙ eſt per eſſentiā tale. Manifeſtum eſt autem ꝙ vnumquodq; intantum eſt perfectio alicuius potentie inquantum ad ipm pertinet ratio proprij obiecti illius potentie. proprium autem obiectum intellectus ē verum. quicquid ergo habet veritatem participatam contemplatum non facit intellectum perfectum vltima perfectione. cum autem eadem ſit diſpoſitio rerum in eſſe ſicut in veritate. vt dr in. ij. metaphi. quecunq; ſunt entia per participationem ſunt vera per participationem Angeli autem habent eſſe participatum quia ſolius dei ſuum eſſe ē ſua eſſentia. vt in primo oñſum ē. vnde relinquitur ꝙ ſolus deus ſit veritas per eſſentiam et ꝙ eius contemplatio faciat perfecte beatum. Aliqualem autem beatitudinem imperfectam nihil prohibet attendi in contemplatione angelorum et etiam altiorem q̄ in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum. ¶ Ad. i. dd. ꝙ feſtum angelorum intererimus non ſolum contemplantes angelos. ſed ſimul cum ipſis deum. ¶ Ad. ij. dd. ꝙ ſm illos qui ponunt animas humanas eſſe ab angelis creatas. ſatis conueniēs videtur ꝙ beatitudo hominis ſit in contemplatione angelorum quaſi in coniunctione ad ſuum principium. ſed hoc ē erroneum. vt in primo dictum ē. Unde vltima perfectio intellectus humani ē ꝑ coniunctionem ad deum qui ē principium et creationis anime et illuminationis eiꝰ. Angelus autem illuminat tanq̄ miniſter. vt in ꝑmo habitum ē. vnde ſuo miniſterio adiuuat hominem vt ad beatitudinem perueniat. non autem ē humane beatitudīs obiectum. ¶ Ad. iij. dd. ꝙ attingi ſuperiorem naturam ab inferiori contingit dupl'r. Uno mō ſm gradum potentie participantis. et ſic vltima perfectio hoīs erit in hoc ꝙ homo attinget ad contemplandum ſicut angeli contemplātur. Alio modo ſicut obiectum attingitur a potētia. et hoc modo vltima perfectio cuiuſlibet potentie ē vt attingat ad id in quo plene inuenitur rō ſui obiecti.

Ad octauū ſic procedit.

Uidet ꝙ btītudo hoīs nō ſit in viſione ipſius diuine eēntie. Dicit. n. Dionyſius in. i. capi. myſtice theologie. ꝙ ꝑ id quod ē ſupmum intellectus homo deo cōiungit ſicut oīo ignoto. ſ; id qđ videt ꝑ eſſentiam nō ē oīo ignotū. ergo vltīa ītellectus ꝑfectio ſeu btītudo nō ꝯſiſtit ī hꝫ ꝙ deus ꝑ eēntiā videt. ¶ Pre. altioris nature ꝑfectiō altior ē. ſ; hec ē ꝑfectio diuī ītellectꝰ ꝙ ſcia vt ſuā eēntiā videat. ergo vltī

ma perfectio intellectus humani ad hoc non pertingit. ſ3
infra ſuoſiſtit. ¶ Sed contra eſt quod dʒ .i. Ioh̄a .iij. Cū
apparuerit ſimiles ei erimus. ⁊ videbimus eū ſicuti ē ipſe
¶ Rñ. dd̄. ꝙ vltima ⁊ pfecta beatitudo nō pōt eſſe niſi in
viſione diuine eſſentie. Ad cuius euidētiā duo ɔſideran
da ſunt. Primo qdē ꝙ hō nō ē pfecte btūs q̄diu reſtat
ſibi aliqd deſiderandū ⁊ q̄rendū. Scdm ē ꝙ vniuſ cuiuſ ꝗ
pfectio attēdit̄ ſm rōnē ſui obiecti. Obiectū aūt intelle-
ctus ē qd quid ē .i. eſſentia rei. vt dʒ in .iij. de aīa. vñ intā-
tum ꝑcedit pfectio intellectus inq̄tū cognoſcit eſſentiam
alicuius rei. Si ergo intellectus aliqs cognoſcat eēntiā
alicuius effectus ꝑ quā nō poſſit cognoſci eſſentia cāe. vt
ſ3 ſciat̄ de cā quid eſt. nō dʒ intellectus attingere ad cām
ſimplr̄ q̄uis ꝑ effectū cognoſcere poſſit de cā an ſit. ⁊ iō
remanet naturaliter hoī deſideriū cū cognoſcit effectum ⁊
ſcit eū habere cām vt etiā ſciat de cā quid ē. ⁊ illud deſide
riū ē admirationis ⁊ cauſat inquiſitionē. vt dʒ in ꝑncipio
metaphi. puta ſi aliqs cognoſcēs eclypſim ſolis cōſiderat
ꝙ ex aliq̄ cā ꝑcedat de q̄ q2 neſcit quid ſit. admirat̄ ⁊ ad-
mirādo inquirit. nec iſta inquiſitio quieſcit quoſq3 perue-
niat ad cognoſcēdum eſſentiā cāe. Si igit̄ intellectus hūa-
nus cognoſcēs eſſentiā alicuius effectus creati nō cogno-
ſcat de deo niſi an ē. nondū perfectio eius attingit ſimplr̄
ad cām primā. ſed remanet ei adhuc naturale deſiderium
inquirēdi cām. vñ nondū ē pfecte btūs. Ad pfectā igitur
beatitudinē requirit̄ ꝙ intellectus ꝑtingat ad ipā3 eſſen-
tiam prime cāe. ⁊ ſic pfectionē ſuā habebit ꝑ vnionem ad
deū ſicut ad obiectū in q̄ ſola beatitudo hoīs conſiſtit. vt
ſup̄ dictum ē. ¶ Ad .i. ergo dd̄. ꝙ Dionyſius loquit̄ de
cognitione eoꝝ qui ſunt in via tēdentes ad btītudinē. ¶
Ad .ij. dd̄ ꝙ ſicut ſup̄ dictum eſt. finis pōt accipi duplr̄.
Uno mō q̄tum ad rē ipſam q̄ deſiderat̄. ⁊ hoc mō idem ē
finis ⁊ ſupioris ⁊ inferioris nature. imo omniū reꝝ vt ſu
pra dictū ē. Alio mō q̄tū ad conſecutionē huius rei. ⁊ ſic
diuerſus ē finis ſupioris ⁊ inferioris nature ſm diuer-
ſam habitudinē ad rē talem. ſic igit̄ altior ē btītudo dei ſu
am eſſentiā intellectu comphendētis q̄ hoīs vel angeli vi
dentis ⁊ nō comphendētis. ¶ Queſtio. IIII.

Q Einde cōſiderandū

eſt de his q̄ exigunt̄ ad beatitudinē. Et circa
hoc q̄runtur octo. Primo vtꝝ delectatio req-
rat̄ ad beatitudinē. Scdo quid ſit principalius in beati-
tudine. vtꝝ delectatio vel viſio. Tertio vtꝝ requirat̄ com
phenſio. Quarto vtꝝ requirat̄ rectitudo voluntatꝭ. Qui
to vtꝝ ad btītudinē hoīs requirat̄ corpus. Sexto vtꝝ ꝑ-
fectio corpis. Septimo vtꝝ aliq̄ exteriora bona. Octauo
vtꝝ requirat̄ ſocietas amicoꝝ.

Ad primum ſic procedit̄.

Uidet̄ ꝙ delectatio nō requirat̄ ad btītudinē. Dicit .n.
Aug⁹. in .i. de tri. ꝙ viſio ē tota merces fidei. ſed id quod
ē pmiū vel merces v̄tutis ē beatitudo. vt p3 ꝑ pħm in .i.
ethico. ergo nihil aliud requit̄ ad beatitudinem niſi ſola
viſio. ¶ Pre. beatitudo eſt ꝑ ſe ſufficientiſſimum bonum
vt phs dicit in .i. ethico. quod aūt eget aliq̄ alio nō eſt per
fecte ſufficiens. cū igit̄ eſſentia beatitudinis in viſione dei
conſiſtat vt oñſum eſt. videt̄ ꝙ ad beatitudinem nō req-
ritur delectatio. ¶ Pre. opationem voluntaris ſeu beati-
tudinis oportet eſſe nō impeditam. vt dʒ in .x. ethi. ſed dele
ctatio impedit actionem intellectus. corrūpit .n. extimatō
nem prudentie. vt dʒ in .vi. ethi. ergo delectatio nō requi-
rit̄ ad btītudinem. ¶ Sed cōtra eſt qd Aug⁹. dicit .x. cō-
feſſio. ꝙ btītudo ē gaudiū de veritate. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ qua-
druplr̄ aliquid requirit̄ ad aliud. Uno mō ſicut ꝑambu-
lum vel ꝑpatoriū ad ipm. ſicut diſciplina requirit̄ ad ſcia3
Alio mō ſicut pficiens aliquid. ſicut aīa requirit̄ ad vitā
corpis. Tertio mō ſicut coadiuuās extrinſecus. ſicut aīa
requirit̄ ad aliqd agendum. Quarto mō ſicut aliqd con-
comitās. vt ſi dicamus ꝙ calor requirit̄ ad ignem. ⁊ hoc
mō delectatio requirit̄ ad btītudinē. delectatio .n. cauſat̄
ex hoc ꝙ appetitus requieſcit in bono adepto. vnde cum
beatitudo nihil aliud ſit q̄ acceptatio ſummi boni. non
pōt eſſe beatitudo ſine delectatione concomitante. ¶ Ad
.i. ergo dd̄. ꝙ ex hoc ipo ꝙ merces alicui redditur voluntas
merentis requieſcat quod eſt delectari. vñ in ipa ratione
mercedis reddite delectatio includitur. ¶ Ad .ij. dd̄. ꝙ ex
ipa viſione dei cauſatur delectatio. vñ ille qui deū ꝓvidet
delectatione indigere nō pōt. ¶ Ad .iij. dd̄. ꝙ delectatio cō
comitans opationem intellectus nō impedit ipa3 ſed ma
gis eam confortat. vt dʒ in .x. ethic. Ea .n. q̄ delectabiliter
facimus attentius ⁊ pſeuerantius opamur. delectatio au
tem extranea impedit operationem. q̄nq3 quidem ex intē
tionis diſtractione. quia ſicut dictum ē. ad ea in quibus
delectamur magis intenti ſumus. vt dum vni vehemen-
ter intendimus neceſſe eſt ꝙ ab alio intentio retrahatur.
Q̄nq3 autem etiam ex contrarietate. ſicut delectatio ſen-
ſus cōtraria rōni impedit extimationē ſpeculatiui intellect⁹

Ad ſecundum ſic proce-

ditur. Uidetur ꝙ delectatio ſit principalius in beatitudi
ne q̄ viſio. delectatio .n. vt dʒ in .x. ethico. eſt pfectio ope-
ris. ſed perfectio eſt potior perfectibili. ergo delectatio ē po
tior operatione intellectus que eſt viſio. ¶ Pre. illud ꝓ-
pter quod aliquid eſt appetibile eſt potius. ſed operatōnes
appetuntur propter delectationem ipſarum. vnde ⁊ natu-
ra in operationibus neceſſarijs ad conſeruationem indi-
uidui ⁊ ſpeciei delectationem appoſuit. vt huiuſmōi ope-
rationes ab animalibus non negligantur. ergo delectatio
eſt potior in beatitudine q̄ operatio intellectus que eſt vi
ſio. ¶ Pre. viſio reſpondet fidei. delectatio autem ſiue
fruitio charitati. ſed charitas eſt maior fide. vt dicit apo-
ſtolus .i. ad Corinth .xiij. ergo delectatio ſiue fruitio eſt po
tior viſione. ¶ Sed contra. cauſa eſt potior effectu. ſed vi
ſio eſt cauſa delectationis. ergo viſio eſt potior q̄ delecta
tio. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ iſtam queſtionem mouet philoſophus
in .x. ethico. ⁊ eam inſolutam dimittit. ſed ſi quis diligen
ter conſideret ex neceſſitate oportet ꝙ operatio intellectus
que eſt viſio ſit potior delectatione. delectatio enim conſi-
ſtit in quadam quietatione voluntatis. ꝙ autem volun-
tas in aliquo quietetur. non eſt niſi propter bonitatē eius
in quo quietatur. ſi ergo voluntas quietatur in aliqua
operatione. ex bonitate operationis procedit quietatio vo-
luntatis. nec voluntas querit bonum propter quietatio-
nem. ſic enim ipſe actus voluntatis eſſet finis. quod eſt
contra premiſſa. Sed ideo querit ꝙ quietetur in opera-
tione. quia operatio eſt bonum eius. Unde manifeſtum
eſt ꝙ principalius bonum eſt ipa operatio in qua quieta
tur voluntas q̄ quietatio voluntatis in ipo. ¶ Ad .i. er-
go dicendum ꝙ ſicut philoſophus ibidem dicit. delecta-
tio perficit operationem ſicut decor iuuentutem qui ē ad
iuuentutem conſequens. vnde delectatio eſt quedam per
fectio ꝯcomitās viſionē. nō ſic pfectio faciēs viſionē i ſua
ſpē pfectā eē. Ad .ij. dd̄. ꝙ apphēſio ſenſitiua n̄ attīgit ad

cõe; rõnē boni. ſ; ad aliqđ bonũ pticulare qđ ē delectabi-
le. ⁊ iõ ſm appetitũ ſenſitiuũ q̄ ē in aĩalibus opatiões q̄-
runt̄ pter delectationē. ſ; intellectus apphēdit vl'ẽ ratõ
nem boni ad cu' pſecutionē ſequit̄ delectatio. vñ pncipali⁹
intēdit bonũ q̄ȝ delectationē. ⁊ inde ē q̄ diuin⁹ intellectus
q̄ ē inſtitutor nature delectatiões appoſuit pter opatiões
nõ eſt aũt aliq̄d extimãdum ſimplr ſm ordinem ſenſitiui
appetitus. ſed magis ſm ordinē appetitus intellectiui
Ad. iij. dđ. q̄ charitas nõ q̄rit bonũ dilectũ pter delecta
tionē ſ; hoc ē ei pſequēs vt delectet̄ in bono adepto qđ a
mat. ⁊ ſic delectatio nõ r̄ndet ei vt finis. ſed magis viſio p
quam primo finis fit ei pñs.

Ad tertiũ ſic procedit̄ur

Videt̄ q̄ ad btitudinē nõ requirat̄ cõphēſio. dicit. n. Au-
guſti. ad Paulinã de vidẽdo deũ. Attingere mẽte deum
magna ē btitudo cõphēdere aũt ē ipoſſibile. ergo ſine cõ-
phēſione ē btitudo. ¶ Pre. btitudo ē perfectio hoĩs ſm
intellectiuã partē in q̄ nõ ſunt alie potētie q̄ȝ intellectus
⁊ volũtas vt in primo dictũ ē. ſ; intellectus ſufficiēter pfi
cit̄ p viſionē dei. volũtas aũt p delectationē in ipo. ergo
nõ requirit̄ cõphēſio tãq̄ȝ aliqđ tertiũ. ¶ Pre. btitu-
do in opatione pſiſtit. opationes determinant̄ ſm obiecta.
obiecta aũt generalia ſunt duo. verũ ⁊ bonũ. verũ correſpõdet
viſioni. ⁊ bonũ correſpõdet dilectioni. ergo nõ requirit̄ cõ-
phēſio q̄ſi aliqđ tertiũ. ¶ Sȝ ptra ē qđ apl's dicit. i. ad
Corinth. ix. Sic currite vt cõphēdatis. ſed ſpũal' curſus
terminat̄ ad btitudinē. vñ ipe dicit. ij. ad Timoth. vi. Bo
nũ certamē certaui. curſum pſũmaui. fidē ſeruaui. in reliq̄
repoſita ē mihi corona iuſticie. ergo cõphēſio requirit̄
ad btitudinē. ¶ Rñ. dđ. q̄ cũ btitudo pſiſtat in pſecutõe
vltimi finis ea q̄ req̄runt̄ ad btitudinē ſunt pſideranda
ex ipo ordine ad finē. ad finē aũt intelligibilē ordinat̄ hõ.
partī q̄dē per intellectũ. partī aũt p volũtatē. Per intelle
ctũ quidē i q̄ȝtũ in itellectu pexiſtit aliq̄ cognitio finis im
perfecta. Per voluntatē aũt pmo quidē p amorē qui ē p-
mus motus volũtatis in aliq̄d. ſcđo aũt per realē habitu-
dinem amãtis ad amatũ. q̄ quidē põt eſſe triplex. q̄ñ; . n.
amatũ ē pñs amãti ⁊ tunc iã nõ q̄rit̄. q̄ñ; aũt nõ ē pñs ſ;
impoſſibile ē ipm adipiſci. ⁊ tũc etiã nõ q̄rit̄. q̄ñq̄ȝ autem
poſſibile ē ipm adipiſci. ſ; ē obleuatũ ſup facultatem adi-
piſcētis ita vt ſtatĩ haberi nõ poſſit. ⁊ hec ē habitudo ſpe
rãtis ad ſperatũ. q̄ ſola habitudo facit finis inquiſitionem
Et iſtis tribus r̄ndent aliq̄ in ipa btitudine. nã perfecta
cognitio finis r̄ndet imperfecte. Pñtia vo ipius finis r̄ñ
det habitudini ſpei. Sȝ delectatio in pñtia pſequit̄ dile-
ctionē vt ſup dictũ ē. ⁊ iõ neceſſe eſt ad btitudinē iſta tria
pcurrere. ſ. viſionē q̄ ē cognitio perfecta intelligibilis finis
cõphēſionē q̄ importat pñtiã finis. delectationem vel
fruitionē q̄ importat quietationem rei amãtis in amato.
¶ Ad. i. ergo dđ. q̄ cõphēſio dr̄ duplr̄. Uno modo in
cluſio cõphēſi in cõphēdēte. ⁊ ſic oē qđ cõphēn-
dit̄ a finito ē finitũ. vñ hoc mõ deus cõphēdi nõ põt ab
aliq̄ intellectu creato. Alio mõ cõphēſio nihil aliđ no
minat q̄ȝ tētionem alicuius rei q̄ iã pñnaliter habet̄ ſicut
aliquis pſequēs aliquē dr̄ eũ cõphēdere q̄ñ tenet eum. ⁊
hoc mõ cõphēſio requirit̄ ad btitudinē. ¶ Ad. ij. dđ. q̄
ſicut ad volũtatem pertinet ſpes ⁊ amor q̄ eiuſdem ē ama
re aliq̄d ⁊ tendere in illud nõ habitũ. ita etiã ad volũtatem
pertinet cõphēſio ⁊ delectatio. q̄ eiuſdem eſt hr̄e aliq̄d ⁊
q̄eſcere in illo. ¶ Ad. iij. dđ. q̄ cõphēſio nõ eſt aliq̄ ope-
ratio pter viſionem. ſed q̄dam habitudo ad finem iã ha-
bitum. vñ etiam ipa viſio vel res viſa que pñtialiter ad-
eſt obiectum cõphēſionis eſt.

Ad quartuȝ ſic procedit̄.

Videt̄ q̄ rectitudo voluntatis non requiratur ad beatitu
dinem. beatitudo. n. cõſiſtit in operatiõe intellectus vt di
ctũ eſt. ſed ad perfectam intellectus operationem non re-
quiritur rectitudo voluntatis per quam homines mun-
di dicuntur. dicit. n. Aug. in li. retract. Non approbo qđ
in oratione dixi. deus qui non niſi mundos verum ſcire
voluiſti. r̄ñderi. n. põt multos etiam non mundos multa
ſcire vera. ergo rectitudo voluntatis non requiritur ad be
atitudinem. ¶ Pre. prius non dependet a poſteriori. ſed
operatio intellectus ē prior q̄ȝ operatio voluntatis. ergo be
atitudo que eſt perfecta operatio intellectus nõ dependet
a rectitudine voluntatis. ¶ Pre. quod ordinat̄ ad aliq̄d
tanq̄ȝ ad finem non ē neceſſarium adepto iam fine. ſicut
nauis poſtq̄ȝ peruenitur ad portum. ſed rectitudo volun-
tatis que eſt per virtutem ordinat̄ ad beatitudinem tan-
q̄ȝ ad finem. ergo adepta beatitudine nõ eſt neceſſaria re-
ctitudo volũtatis. ¶ Sed contra eſt qđ dr̄ Matth. v. Be
ati mundo corde q̄ñ ipi deum videbunt. ⁊ Heb. xii. Pa
cem ſequimini cum omnibus ⁊ ſanctimoniam ſine qua
nemo videbit deum. ¶ Rñ. dđ. q̄ rectitudo voluntatis
requiritur ad beatitudinem ⁊ añcedenter ⁊ pcomitanter.
Añcedenter quidem. q̄ rectitudo voluntatis eſt per de-
bitum ordinem ad finem vltimum. finis autem compara
tur ad id quod ordinatur ad finem. ſicut forma ad mate-
riam. vñ ſicut materia nõ põt pſequi formam niſi ſit debi
to modo diſpoſita ad ipam. ita nihil conſequitur finē niſi
ſit debito modo ordinatum ad ipm. ⁊ ideo nullus põt ad
beatitudinem puenire niſi habeat rectitudinem volunta-
tis. Concomitãter autem quia ſicut dictum eſt. beatitudo
vltima pſiſtit in viſiõe diuine eſſentie que eſt ipa eſſentia
bonitatis. ⁊ ita voluntas vidētis dei eſſentiam ex neceſſi-
tate amat quicquid amat ſub ordine ad deum ſicut volun
tas nõ videntis dei eſſentiam ex neceſſitate amat quicq̄d
amat ſub cõmuni ratione boni quam nouit. ⁊ hoc ipm eſt
quod facit voluntatem rectam. vnde manifeſtum ē q̄ bea
titudo nõ põt eſſe ſine recta voluntate. ¶ Ad. i. ergo dđ.
q̄ Auguſti. loquitur de cognitione veri quod non eſt ipa
eſſentia bonitatis. ¶ Ad. ij. dđ. q̄ omnis actus volunta-
tis procedit ab aliquo actu itellectus. aliquis tamē actus
voluntatis eſt prior q̄ȝ aliquis actus intellectus. volun-
tas. n. tendit in finalem actum intellectus qui eſt beatitu-
do. ⁊ ideo recta inclinatio voluntatis pexigitur ad beatitu
dinem. ſicut rectus motus ſagitte ad percuſſionem ſigni.
¶ Ad. iij. dđ. q̄ non omne quod ordinatur ad finem ceſ-
ſat adueniente fine. ſed id tñ quod ſe habet in ratione im
perfectionis vt motus. vnde inſtrumēta motus nõ ſunt
neceſſaria poſtquã peruenitur ad finem. ſed debitus ordo
ad finem eſt neceſſarius.

Ad quintũ ſic pcedit̄ur

Videtur q̄ ad beatitudinem requiratur corpus. perfec-
tio enim virtutis ⁊ gratie preſupponit perfectionem na-
ture. ſed beatitudo eſt perfectio virtutis ⁊ gratie. aĩa autē
ſine corpe nõ hȝ pfectionē nature cũ ſit ps naturaliter hu
mane nature. oĩs aũt ps ē ipfecta a ſuo toto ſepata. g° aĩa
ſine corpe nõ põt eſſe beata. ¶ Pre. beatitudo eſt operatio
q̄dam pfecta vt ſup dictũ ē. ſed opatio pfecta ſequit̄ eſſe
pfectũ. q̄ nihil opat̄ niſi ſm q̄ eſt ens in actu. cum ergo

anima nõ habeat eſſe ꝑfectũ qñ ē a corpe ſeparatã. ſicut nec ps ſeparata a toto. videt ꝙ anima ſine corpe nõ poſſit eē beata. ¶ Pre. beatitudo eſt perfectio hoīs. ſed anima ſine corpore nõ eſt homo. ergo beatitudo nõ põt eſſe in anima ſine corpore. ¶ Pre. ſcḋm pħm in. x. ethico. opatio felicitatis in qua ꝯſiſtit beatitudo non eſt impedita. ſed operatio anime ſepate eſt impedita. quia vt dicit Auguſ. xij. ſuper Geñ. ad litam. Ineſt ei naturalis quidam appetitus corpus adminiſtrandi. quo appetitu retardatur quodammõ ne tota intentione pergat in illud ſummum celum. i. in viſionem eſſentie diuine. ergo anima ſine corpore non poteſt eſſe beata. ¶ Pre. beatitudo eſt ſufficiens bonũ ⁊ quietat deſiderium. ſed hoc nõ conuenit anime ſepate. quia adhuc appetit corporis vnionem. vt Aug⁹. dicit. ergo anima ſeparata a corpore non ē beata. ¶ Pre. homo in beatitudine eſt angelis equalis. ſed anima ſine corpore nõ eq̃tur angelis vt Aug⁹. dicit. ergo anima non eſt beata. ¶ Sed contra eſt quod dr̃ Apoca. xiiij. Beati mortui qui in domino moriuntur. ¶ Rñ. dd̃. ꝙ duplex ē beatitudo. vna imperfecta que habetur in hac vita. ⁊ alia perfecta que in dei viſione conſiſtit. Manifeſtum eſt autem ꝙ ad beatitudinem huius vite de neceſſitate requiritur corpus. Eſt enĩ beatitudo huius vite opatio intellectus vel ſpeculatiui vel practici. opatio autem intellectus in hac vita nõ poteſt eſſe ſine fantaſmate. quia non eſt niſi in organo corporeo vt in primo habitum eſt. ⁊ ſic beatitudo que in hac vita haberi põt dependet quodammodo ex corpe. Sed circa beatitudinem perfectam que in dei viſione conſiſtit aliqui poſuerunt ꝙ nõ poteſt anime aduenire ſine corpe exñ. dicentes ꝙ anime ſanctoꝝ a corpibus ſeparate ad illã beatitudinem non ꝑueniunt vſq₃ ad diem iudicij quãdo corpora reſument. quod quidem apparet eſſe falſum ⁊ auctoritate ⁊ ratione. Auctoritate quidem. quia apoſtolus dicit. ij. ad Corinth. v. Q̃diu ſumus in corpe peregrinamur a domino. ⁊ que ſit ratio peregrinationis oñdit ſubdens. Per fidem. n. ambulamus ⁊ non per ſpeciẽ. ex quo apparet ꝙ quãdiu aliquis ambulat per fidem ⁊ nõ ꝑ ſpeciem carens viſione diuine eſſentie nõdum eſt deo pñs. anime autem ſanctoꝝ a corpibus ſepate ſunt deo pñtes. vñ ſubditur. Audemus autem ⁊ voluntatem habemus bonam ꝑegrinari a corpore ⁊ pñtes eſſe ad deum. vñ manifeſtum eſt ꝙ anime ſanctoꝝ ſepate a corporibus ambulant ꝑ ſpeciem dei eſſentiam videntes in quo eſt vera beatitudo. hoc etiam ꝑ rationem apparet. nam intellectus ad ſuam operationem nõ indiget corpore niſi ꝓpter fantaſmata. in quibus veritatem intelligibilem ꝯtuet. vt in primo dictum eſt. Manifeſtum ē autem ꝙ diuina eſſentia ꝑ fantaſmata videri nõ põt. vt in primo oñſum ē. vnde cum in viſione diuine eſſentie ꝑfecta hoīs beatitudo ꝯſiſtat. nõ dependet beatitudo ꝑfecta hominis a corpe. vnde ſine corpe põt anima eſſe beata. Sed ſciẽdum ꝙ ad ꝑfectionem alicuius rei dupliciter aliquid ꝑtinet. Uno mõ ad ꝯſtituẽdam eſſentiam rei. ſicut anima requirit ad ꝑfectionem hoīs. Alio mõ requirit ad ꝑfectionẽ rei. quod pertinet ad bñ eſſe eius. ſicut pulchritudo corporis vel velocitas ingenij ꝑtinet ad ꝑfectionem hoīs. quãuis ergo corp⁹ primo mõ ad ꝑfectionem beatitudinis humane non pertineat. ꝑtinet tamẽ ſcḋo modo. cum. n. operatio dependeat ex natura rei. q̃to anima ꝑfectior erit in ſua natura tanto ꝑfectius habebit ſuam ꝓpriam opationem in qua felicitas ꝯſiſtit. vñ Aug⁹. in. xij. ſup Geñ. ad litam. cum queſiuiſſet vtꝝ ſpiritibus defunctoꝝ ſine corpibus poſſit ſumma illa btĩtudo ꝓberi. Rñdit ꝙ nõ ſic pñt videre incõmutabilem ſubſtantiam vt ſancti angeli vident. ſiue alia latẽtiore cã. ſiue ideo. q2 ē in eis naturalis quidam appetitus corpus adminiſtrãdi. ¶ Ad. i. ergo dd̃. ꝙ btĩtudo ē perfectio anime ex pte intellectus ſm quem anima tranſcẽdit corpis organa. nõ autem ſcḋm ꝙ eſt forma naturalis corporis. ⁊ ideo illa naturalis ꝑfectio manet ſm quam ei beatitudo debetur. l₃ nõ maneat illa nature perfectio ſm quã eſt corpis forma. ¶ Ad. ij. dd̃. ꝙ anima aliter ſe habet ad eſſe q̃₃ alie ptes. nam eſſe totius nõ eſt alicuius ſuaꝝ ptiũ vñ vel ps omnino deſinit eſſe deſtructo toto. ſicut partes animalis deſtructo animali. vel ſi remanent hñt aliud eē in actu. ſicut ps linee habet aliud eſſe q̃₃ tota linea. l₃ anime humane remanet eſſe compoſiti poſt corpis deſtructionem. ⁊ hoc ideo. quia idem eſt eſſe forme ⁊ materie. ⁊ hoc idem eſt eſſe compoſiti. anima autem ſubſiſtit in ſuo eſſe. vt in primo oñſum eſt. vñ relinquit ꝙ poſt ſepationem a corpe ꝑfectum eſſe habeat. vñ perfectam operationem habere põt l₃ nõ habeat ꝑfectam naturã. ¶ Ad. iij. dd̃. ꝙ btĩtudo ē hoīs ſcḋm intellectum. ⁊ ideo remanente intellectu põt ineſſe ei beatitudo. ſicut dentes ethyopis pñt eſſe albi etiam poſt euulſionem ſm quos ethyops dr̃ albus. ¶ Ad. iiij. dd̃. ꝙ dupl̃r aliquid impedit ab alio. Uno mõ ꝑ modum ꝯtrarietatis. ſicut frigus impedit actionem caloris. ⁊ tale impedimẽtum opationis repugnat felicitati. Alio mõ ꝑ modum cuiuſdam defectus. quia. ſ. res impedita nõ h₃ quicquid ad omnimodã eius ꝑfectionẽ requirit. ⁊ tale impedimẽtum opationis nõ repugnat felicitati ſed omnimode ꝑfectioni ipſius. ⁊ ſic ſepatio aīe a corpore dr̃ aīa₃ retardare ne tota intẽtione tẽdat in viſionẽ diuine eẽntie. appetit. n. aīa ſic frui deo ꝙ etiã ipa fruitio deriuet ad corp⁹ ꝑ redũdãtiã. ſicut ē poſſibile. ⁊ iõ q̃diu ipa fruit deo ſine corpe appetit⁹ ei⁹ ſic q̇eſcit i eo ꝙ tñ adhuc ad ꝑticipationẽ ei⁹ vellet ſuũ corp⁹ ꝑtingere. ¶ Ad. v. dd̃. ꝙ deſideriũ aīe ſepate totaliter q̇eſcit ex pte appetibil'. q2 h₃ id qḋ ſuo appetitui ſufficit. l₃ nõ totalit q̇eſcit ex pte appetẽtis. q2 illud bonũ nõ poſſidet ſm oẽm modũ q̇ poſſidere vellet. ⁊ iõ corpe reſumpto btĩtudo creſcit ñ intẽſiue ſ₃ extẽſiue. ¶ Ad. vi. dd̃. ꝙ id qḋ ibidē dr̃. ꝙ ſpũs defunctoꝝ nõ ſic videt deũ ſicut angeli. nõ ē intelligẽdũ ſm ineq̃litatẽ q̃titatis. q2 etiã mõ aliq̃ aīe btõꝝ ſunt aſſumpte ad ſuperiores ordines ãgeloꝝ. clari⁹ videntes deũ q̃₃ inferiores angeli. ſ₃ intelligit ſm ineq̃litatẽ ꝓportiõis. q2 ãgeli etiã infimi habent omnem ꝑfectionẽ beatitudinis quam ſunt habituri. nõ autem anime ſepate ſanctoꝝ.

Ad ſextum ſic proceditur.

Uidet ꝙ ꝑfectio corpis ñ req̇rat ad btĩtudinẽ hoīs ꝑfectã ꝑfectio. n. corpis ē q̇ddã corpale bonũ. ſ₃ ſup oñſu₃ ē ꝙ btĩtudo ñ ꝯſiſtit i corpalib⁹ boīs. g⁹ ad btĩtudinẽ hoīs ñ req̇rit aliq̃ ꝑfecta diſpoſitio corpis. ¶ Pre. btĩtudo hoīs ꝯſiſtit i viſiõe diue eẽntie. vt oñſũ ē. ſ₃ ad hãc opationẽ nihil exhibet corp⁹ vt dictũ ē. g⁹ nlla diſpoſitio corpis req̇rit ad btĩtudinẽ. ¶ Pre. q̃to itellect⁹ ē magis abſtract⁹ a corpe tãto ꝑfecti⁹ itelligit. ſ₃ btĩtudo ꝯſiſtit in ꝑfectiſſima opatiõe itellect⁹. g⁹ o₃ oĩb⁹ modis aīa₃ eē abſtractã a corpe. nullo g⁹ mõ req̇rit aliq̃ diſpõ corpis ad btĩtudinẽ. ¶ Sȝ ꝯ. ꝑmiũ vtutis ē btĩtudo. vñ dr̃ Job. xiij. Btĩ eritis ſi feceritis ea. ſ₃ ſcīs repmittit ꝓ pmio ñ ſolũ viſio dei ⁊ delectatio. ſ₃ etiã corpis bõa diſpoſitio. dr̃. n. Eſa. vlt. Uidebitis ⁊ gaudebit cor veſtrum. ⁊ oſſa veſtra quaſi herba germinabunt ergo bona diſpoſitio corpis requiritur ad beatitudinẽ.

¶ Rñ. dō. ꝙ ſi loquamur de beatitudine hoīs qualis in hac vita pōt haberi. manifeſtū ē ꝙ ad eā ex neceſſitate requirit̄ bona diſpoſitio corꝑis. ꝯſiſtit. n. hec btūdo ſcḋm philoſophū in operatione v̄tutis ꝑfecte. manifeſtū eſt aūt ꝙ ꝑ inualitudinē corꝑis in oī operatione v̄tutis hō impediri pōt. ſꝫ ſi loquamur de btūdine ꝑfecta. ſic quidā poſuerunt ꝙ non requirit̄ ad btūdinē aliq̄ corꝑis diſpoſitio. imo requirit̄ ad eā vt oīo aīa ſit a corꝑe ſeparata. vñ Aug. xxij. d̄ ciui. dei introducit v̄ba Porphirij dicentis. ꝙ ad hoc ꝙ ſit beata aīa oē corpus fugiendū ē. ſꝫ hoc eſt incōueniens. cū. n. naturale ſit aīe corpi vniri non pōt eſſe ꝙ ꝑfectio anime naturalem eius ꝑfectionē excludat. ⁊ ideo dō. eſt ꝙ ad btūdinē oībus modis ꝑfectā requiritur ꝑfecta diſpoſitio corꝑis ⁊ anṫcedēter ⁊ ꝯſequēter. anṫcedēter quidē quia vt Aug⁹. dicit. xij. ſup Geñ. ad litterā. ſi tale ſit corpus cuius ſit difficilis ⁊ grauis adminiſtratio. ſicut caro q̄ corrumpit̄ ⁊ aggrauat aīaꝫ auertit̄ mēs ab illa viſione ſummi celi. vñ ꝯcludit ꝙ cum hoc corpus iam nō erit animale ſed ſpūale tunc angelis adequabitur. ⁊ erit ei ad gloriam quod ſarcine fuit. Conſequenter vero. q2 ex beatitudine anime fiet redundantia ad corpus vt ⁊ ipm̄ ſua perfectione potiatur. vñ Aug⁹. dicit in epl̄a ad Dyoſcoꝝ. Tam potenti natura deus fecit animā vt ex eius pleniſſima beatitudine redundet in inferiorem naturam incorruptionis vigor. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ in corporali bono nō ꝯſiſtit beatitudo ſicut in obiecto beatitudinis. ſed corporale bonum pōt facere ad aliquem beatitudinis decorē vel perfectionem. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ ⁊ ſi corpus nihil ꝯferat ad illam operationem intellectus qua dei eſſentia videt̄. tñ poſſet ab hac impedire ⁊ ideo requirit̄ perfectio corporis vt non impediat eleuationem mentis. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ ad perfectam operationē intellectus requiritur quidē abſtractio ab hoc corruptibili corpore quod aggrauat animam. non aūt a ſpūali corpore quod erit totaliter ſpūi ſubiectū de quo in tertia parte huius operis dicet̄.

Ad ſeptimū ſic procedit̄.

Videt̄ ꝙ ad beatitudinē requirātur etiā exteriora bona. quod. n. in p̄mium ſanctis ꝓmittitur ad beatitudinē pertinet, ſed ſanctis repromittunt̄ exteriora bona. ſicut cibus ⁊ potus. diuitie ⁊ regnum. d̄r. n. Luc. xxij. Ut edatis ⁊ bibatis ſuꝑ menſam meā in regno meo. ⁊ Math. vi. Theſaurizate vobis theſauꝛ in celo. ⁊ Math. xxv. Venite bñdicti patris mei poſſ. reg. ergo ad beatitudinē requirūtur exteriora bona. ¶ Pre. ſcḋm Boetiū in. iij. de ꝯſola. Beatitudo eſt ſtatus omnium bonoꝝ ꝯgregatione ꝑfectus. ſed exteriora ſunt aliq̄ hoīs bona lꝫ minima. vt Aug⁹. dic̄. ergo ipſa etiā requirūtur ad beatitudinē. ¶ Pre. dñs Mathei. v. dicit. Merces vr̄a multa eſt in cel. ſꝫ eſſe in cel' ſignificat eſſe in loco. ergo ſaltē locus exterior requirit̄ ad beatitudinem. ¶ Sꝫ contra eſt qḋ d̄r in p̄s. Quid. n. mihi eſt in ce. ⁊ a te. q̄d. vo. ſuꝑ terrā. q. d. nihil volo niſi hoc qḋ ſequit̄. mihi adherere deo bonū eſt. ergo nihil aliud extra deū ad btūdinē requirit̄. ¶ Rñ. dō. ꝙ ad btūdinē imperfectā qual' in hac vita pōt haberi requirūtur exteriora bona. nō q̄ſi de eſſentia beatitudinis exñtia. ſed quaſi inſtrumētaliter deſeruiētia btūdini q̄ ꝯſiſtat in operatiōe v̄tutis. vt d̄r in. i. ethicoꝝ. indiget. n. hō in hac vita neceſſarijs corꝑis tā ad operationē v̄tutis ꝯtemplatiue q̄ꝫ etiam ad operationem v̄tutis actiue. ad quā etiā plura alia requirunt̄ quibꝰ exerceat opa actiue v̄tutis. Sꝫ ad btūdinē ꝑfectā q̄ in viſione dei ꝯſiſtit nullo mō hmōi bōa requirunt̄. cuius rō eſt. q2 oīa hmōi bona exteriora vel requirunt̄ ad ſuſtentationē aīalis corꝑis. vel requirūtur ad aliq̄s operationes q̄s ꝑ aīale corpus exercemus q̄ hūane vite ꝯueniūt. illa aūt ꝑfecta btūdo q̄ in viſione dei ꝯſiſtit vel erit in aīa ſine corꝑe. vel erit in aīa corpi vñcta nō iam aīali ſꝫ ſpūali. ⁊ ideo nullo mō hmōi exteriora bona req̄runt̄ ad illam beatitudinē cū ordinent̄ ad vitā aīalē. ⁊ q2 in hac vita magis accedit ad ſilr̄itudinē illius ꝑfecte btūdinis ꝯtemplatiua q̄ꝫ actiua. vtpote etiā deo ſimilior vt ex dictis pꝫ. iō minus indiget hmōi bonis corꝑis. vt d̄r in x. ethicoꝝ. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ oēs ille corꝑales ꝓmiſſiones q̄ in ſacra ſcriptura ꝯtinent̄ ſunt metaphorice intelligēde ſcḋm ꝙ in ſcripturis ſolēt ſpūalia ꝑ corꝑalia deſignari vt ex his q̄ nouimus ad deſiderandū incognita ꝯſurgamus. ſicut Grego. dic̄ in q̄dā omel'. Sic ꝑ cibū ⁊ potū intelligitur delectatio btūdinis. ꝑ diuitias ſufficiētia qua hoī ſufficiet deus. ꝑ regnū exaltatio hoīs vſq̄ꝫ ad ꝯiunctionem cū deo. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ bona iſta deſeruientia aīali vite. nō competūt vite ſpūali in q̄ btūdo ꝑfecta ꝯſiſtit ⁊ tñ erit in illa btūdine oīm bonoꝝ ꝯgregatio. q2 q̄cq̄d boni inuenitur in iſtis totū habebitur in ſummo fonte bonoꝝ. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ ſcḋm Auguſti. in li. de ſer. do. in mō. Merces ſanctoꝝ non d̄r eſſe in corporeis celis. ſꝫ ꝑ celos intelligit̄ altitudo ſpūalium bonoꝝ. nihilominus tñ loc⁹ corporeus. ſ. celū empyreū aderit beatis. nō ꝓpter neceſſitatem beatitudinis. ſed ſcḋm quandā congruentiā ⁊ decorē

Ad octauum ſic procedit

Videt̄ ꝙ amici ſint neceſſarij ad btūdinem. futura. n. beatitudo in ſcripturis frequenter noīe gl'e deſignatur. ſed gl'a conſiſtit in hoc ꝙ bonū hoīs ad notitiā multoꝝ deducitur. ergo ad btūdinem requirit̄ ſocietas amicorum ¶ Pre. Boetius dicit ꝙ nullius boni ſine conſortio iocunda eſt poſſeſſio. ſed ad beatitudinem requiritur delectatio ergo etiam requiritur ſocietas amicorum. ¶ Pre. charitas in beatitudine perficitur. ſed charitas extēdit ſe ad dilectionem dei ⁊ ꝓximi. ergo videtur ꝙ ad beatitudinem requiratur ſocietas amicorum. ¶ Sed contra eſt qḋ d̄r Sap. vij. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa ſcꝫ cum diuina ſapientia que conſiſtit in contemplatione dei. ⁊ ſic ad beatitudinem nihil aliud requiritur. ¶ Rñ. dō. ꝙ ſi loq̄mur de felicitate p̄ntis vite ſicut philoſoph⁹ dicit in. x. ethicoꝝ. felix indiget amicis. nō quidē ꝓpter vtilitatē cū ſit ſibi ſufficiēs. nec ꝓpter delectationē. q2 hꝫ in ſeipſo delectationē ꝑfectā in opatōe v̄tutis. ſꝫ ꝓpter bonam operationem. vt. ſ. eis bñ faciat. ⁊ vt eos inſpiciēs bñ facere delectet̄. ⁊ vt ab eis in bñfaciēdo iuuet̄. Indiget. n. hō ad bñ operādum auxilio amicoꝝ tā in opibus vite actiue q̄ꝫ in opibus vite contēplatiue. Sed ſi loq̄mur de ꝑfecta beatitudine que erit in patria. non requiritur ſocietas amicorum de neceſſitate ad beatitudinem. quia homo habet totam plenitudinem ſue perfectionis in deo. ſed ad bene eſſe beatitudinis facit ſocietas amicorum. vñ Aug⁹. dicit. viij. ſuper Geñ. ad litteram. ꝙ creatura ſpiritual' ad hoc ꝙ ſit beata non niſi intrinſecus adiuuat̄ eternitate. veritate. charitate creatoris. extrinſecus vero ſi adiuuari dicenda eſt. fortaſſe hoc ſolo adiuuat̄ ꝙ inuicem vident ⁊ de ſua ſocietate gaudent. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ gloria que eſt eſſentialis beatitudini eſt quam habet homo non apud hominem. ſed apud deum. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ verbum illud intelligitur qñ in eo bono qḋ habet̄ nō ē plena ſufficiētia. qḋ in ꝓpoſito dici nō pōt. q2 oīs bōi ſufficiētiā hꝫ hō in deo.

¶ Ad .iij. dō. ꝙ ꝑfectio charitatis eſt eſſentialis beatitudini quantum ad dilectionē dei. nō quantū ad dilectionē proximi. vñ ſi eſſet vna ſola aīa fruēs deo beata eſſet non hñs proximū quē diligeret. ſed ſuppoſito proximo ſequit̃ dilectio eius ex ꝑfecta dilectione dei. vñ quaſi comitāter ſe hʒ amicicia ad ꝑfectam beatitudinē. ¶ Queſtio. V

Deinde conſideran-

dum ē de ipa adeptiōe beatitudinis. Et circa hoc q̄runt̃ octo. Primo vtꝝ homo poſſit ꝯſequi beatitudinē. Scđo vtꝝ vnus hō poſſit eſſe alio beatior. Tertio vtꝝ aliquis poſſit eſſe in hac vita beat⁹. Quarto vtꝝ beatitudo habita poſſit amitti. Quinto vtꝝ homo ꝑ ſua naturalia poſſit acq̄rere beatitudinē. Sexto vtꝝ hō ꝯſequat̃ beatitudinē ꝑ actionē alicuius ſupioris creature. Septimo vtꝝ requirant̃ opa hoīs aliqua ad hoc ꝙ homo beatitudinem ꝯſequatur a deo. Octauo vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

Ad primū ſic procedit̃.

Videt̃ ꝙ homo beatitudinē adipiſci nō poſſit. ſicut. n. natura rationalis ē ſup̄ ſenſibilem. ita natura intellectualis eſt ſup̄ rationalem. vt pʒ ꝑ dionyſiū in li. de di. no. in multis locis. ſʒ bruta aīalia q̄ hñt naturā ſenſibilem tm̄ non pñt ꝑuenire ad finē rōnalis nature. ergo nec hō qui ē rationalis nature poteſt ꝑuenire ad finē intellectualis nature qui ē beatitudo. ¶ Pre. beatitudo vā ꝯſiſtit in viſione dei q̄ eſt veritas pura. ſʒ hoī eſt connaturale vt veritatē intueat̃ in rebus materialibus. vñ ſpēs intelligibiles i fantaſmatibus intelligit. vt dr̄ in. iij. de aīa. ergo nō pōt ad beatitudinē ꝑuenire. ¶ Pre. beatitudo ꝯſiſtit in adeptione ſummi boni ſed aliqs nō pōt ꝑuenire ad ſummū niſi trāſcēdat media. cū igit̃ inter deū ⁊ naturā hūanā media ſit natura angelica quā homo trāſcēdere nō pōt videt̃ ꝙ non poſſit beatitudinē adipiſci. Sed contra eſt quod dr̄ in pſ. Beatus hō quē tu erudieris dñe. ¶ Rñ. dō. ꝙ beatitudo noīat adeptionē ꝑfecti boni. quicunqʒ ergo ē capax ꝑfecti boni poteſt ad beatitudinē ꝑuenire. ꝙ aūt homo boni ꝑfecti ſit capax. ex hoc apparet ꝙ eius intellectus poteſt comꝓhendere vniuerſale ⁊ ꝑfectū bonum. ⁊ eius volūtas appetere illud ⁊ ideo hō pōt beatitudinē adipiſci. appet etiā idē ex hoc ꝙ hō eſt capax viſionis diuine eſſentie. ſicut in primo habitū eſt. in q̄ quidē viſione ꝑfectā hoīs btitudinem conſiſtere diximus. ¶ Ad .i. dō. ꝙ aliter ergo excedit natura rōnalis ſenſitiuā ⁊ aliter intellectual' rōnalem. natura. n. rōnalis excedit ſenſitiuā q̄tū ad cognitōnis obiectū. q̄ ſenſus nullo mō pōt cognoſcere vle cuius rō ē cognoſcitiua. ſed intellectual' natura excedit rōnalē q̄tū ad modū ꝯgnoſcēdi itelligibilē veritatē. nā intellectual' natura ſtatim apꝓhendit veritatē ad quā rōnalis natura ꝑ inquiſitionem rōnis ꝑtingit. vt pʒ ex his q̄ in p̄mo dicta ſunt. ⁊ iō ad id qđ intellectus apꝓhendit rō ꝑ quendā motū ꝑtingit. vñ rōnalis natura conſeq̄ pōt beatitudinē q̄ eſt perfectio intellectual' nature. tñ alio mō q̄ʒ angeli. nā angeli conſecuti ſunt eā ſtatim poſt pncipiū ſue cognitionis. hoīes aūt ꝑ tpe ꝑueniunt. ſed natura ſenſitiua ad hūc finem nullo mō ꝑtingere pōt. ¶ Ad .ij. dō. ꝙ hoī ſm ſtatū pñtis vite eſt connatural' modus cognoſcēdi veritatē itelligibilē ꝑ fantaſmata. ſed poſt huius vite ſtatū hʒ alium connaturalē. vt in primo dictū eſt. ¶ Ad .iij. dō. ꝙ homo non pōt tranſcendere angelos gradu nature. vt ſʒ naturaliter ſit eis ſupior. pōt tñ eos trāſcendere ꝑ operationem intellectus dū intelligit aliquid ſup̄ angelos eſſe qđ homines beatificat. quod cum perfecte conſequetur perfecte beatus erit.

Ad ſecundum ſic ꝓcedi-

tur. Videt̃ ꝙ vnus hō alio nō poſſit eſſe beatior. beatitudo eñi eſt p̄miū virtutis. vt phs dicit in .i. ethico. ſʒ ꝑ opibus virtutū oībus eq̄lis merces reddit̃. dr̄. n. Matth. xx. ꝙ oēs qui opati ſunt in vinea acceperūt ſingulos denarios. q̄ vt dicit Grego. equalē eterne vite retributionē ſortiti ſunt. ergo vnus nō erit beatior alio. ¶ Pre. beatitudo eſt ſummum bonū ſed ſummo nō pōt eſſe aliqđ maius. ergo btitudine vni⁹ hoīs nō pōt eſſe alia maior btitudo. ¶ Pre. btitudo cū ſit ꝑfectū ⁊ ſufficiēs bonū deſideriū hoīs q̄etat̃ ſʒ nō q̄etat̃ deſideriū ſi aliqđ bonū deeſt qđ ſuppleri poſſit ſi aūt nihil deeſt qđ ſuppleri poſſit. nō poterit eē aliqđ aliud mai⁹ bonū. g° vel hō nō ē beat⁹. vel ſi ē beatus nō pōt alia maior beatitudo eſſe. ¶ Sʒ contra eſt qđ dr̄ Iob. xiiij. In domo patris mei manſiones multe ſunt. ꝑ q̄s vt Aug⁹. dicit diuerſe meritoꝝ dignitates intelligunt̃ in vita eterna. dignitas aūt vite eterne q̄ ꝑ merito dat̃ eſt ipa beatitudo. ergo ſunt diuerſi gradus beatitudinis. ⁊ non oīum eſt equalis beatitudo. ¶ Rñ. dō. ꝙ ſicut ſup̄ dictum ē in rōne beatitudinis duo includunt̃. ſ. ipe finis vltimus q̄ eſt ſummū bonū ⁊ adeptio vel fruitio ipius boni. q̄tū igitur ad ipm bonū qđ eſt beatitudinis obiectū ⁊ cā non pōt eſſe vna beatitudo alia maior. q̄ nō eſt niſi vnū ſummū bonū ſ. deus cuius fruitione hoīes ſunt bti. ſed q̄tū ad adeptionem hmōi boni vel fruitionē pōt aliquis alio eſſe beatior. q̄ q̄to magis hoc bono fruit̃ tanto beatior eſt. ꝯtingit aūt aliquē ꝑfectius frui deo q̄ʒ alium ex eo ꝙ eſt melius diſpoſitus vel ordinatus ad eius fruitionē. ⁊ ſm hoc pōt aliqs alio beatior eſſe. ¶ Ad .i. ergo dō. ꝙ vnitas denarij ſignificat vnitatem beatitudinis ex parte obiecti. ſed diuerſitas manſionum ſignificat diuerſitatem beatitudinis ſm diuerſum gradum fruitionis. ¶ Ad .ij. dō. ꝙ beatitudo dr̄ eſſe ſummū bonum inquantū eſt ſummi boni ꝑfecta poſſeſſio ſiue fruitio. ¶ Ad .iij. dō. ꝙ nulli beato deeſt aliqđ bonum deſiderandum cum habeat ipm bonum infinitū quod eſt bonū omnis boni. vt Auguſti. dicit. ſed dicit̃ aliquis alio beatior ex diuerſa eius boni participatione. additio aūt alioꝝ bonorum non auget beatitudinem. vnde Auguſti. dicit in .v. confe. Qui te ⁊ alia nouit nō propter illa beatior. ſed propter te ſolum beatus.

Ad tertiū ſic procedit̃

Videt̃ ꝙ beatitudo poſſit in hac vita haberi. dr̄. n. in pſ. Beati immaculati in via. qui ambulant in lege domini. hoc aūt in hac vita contingit. ergo aliquis in hac vita pōt eſſe beatus. ¶ Pre. imperfecta participatio ſummi boni non adimit ratione beatitudinis. alioquin vnus nō eſſet beatior alio. ſed in hac vita homines pñt participare ſummum bonum cognoſcēdo ⁊ amando deum licet imperfecte. ergo homo in hac vita poteſt eſſe beatus. ¶ Pre. qđ ab oībus dr̄ nō pōt totaliter falſum eſſe. videt̃. n. naturale qđ in pluribus ē. natura aūt nō totaliter deficit ſed plures ponūt beatitudinē in hac vita. vt pʒ ꝑ illud pſ. Beatum dixerūt pplm cui hec ſunt. ſ. pñtis vite bona. ergo aliquis in hac vita pōt eſſe beatus. ¶ Sʒ contra eſt qđ dr̄ Iob. xiiij. Hō natus de muliere breui viuēs tpe repletur multis miſerijs. ſʒ beatitudo excludit miſeriā. ergo hō in hac vita nō pōt eſſe beat⁹. ¶ Rñ. dō. ꝙ aliqual' btitudis

ptĩcipatio in hac vita haberi põt. pfecta aũt ⁊ verã britu-
do nõ põt haberi in hac vita. ⁊ hoc quidem põt ↄſiderari
dupĺr. Primo quidẽ ex hac ipa cõi britudinis rõne. nam
britudo cũ ſit pfectũ ⁊ ſufficiẽs bonũ. oẽ malũ excludit. ⁊
oẽ deſideriũ implet. in hac aũt vita nõ põt oẽ malũ exclu-
di. multis. n. malĩ pñs vita ſubiacet q̃ vitari nõ pñt. ⁊ ig-
norãtie ex pte intellectus. ⁊ inordinate affectõi ex pte ap-
petitus. ⁊ multiplicibus penalitatibꝫ ex pte corpis. vt Au-
guſt. diligẽter pſequif. xix. de ciui. dei. ſilr etiã boni deſide-
riũ in hac vita ſatiari nõ põt. naturaliter. n. hõ deſiderat
pmanẽtiã eius boni qḋ hꝫ. bona aũt pñtis vite trãſitoria
ſunt. cũ ⁊ ipa vita trãſeat quã naturaliter deſideramus ⁊
eã ppetuo pmanere vellemus. q2 naturaliter hõ refugit
mortẽ. vñ impoſſibile ẽ q in hac vita vera britudo habea-
tur. Scḋo ſi ↄſiderei id in q̃ ſpãliter britudo ↄſiſtit. ſ. vi-
ſio diuine eſſentie q̃ nõ põt hoĩ puenire in hac vita. vt in
primo oñſum ẽ. ex quibꝫ manifeſte apparet q nõ põt ali-
quis in hac vita verã ⁊ pfectã britudinẽ adipiſci. ¶ Ad
i. ergo dḋ. q beati dicunĩ aliq̃ in hac vita. vel pter ſpem
britudinis adipiſcendi in futura vita. ſm illud Ro. viij.
Spe ſalui facti ſumus. vĺ pter aliquã pticipatõeꝫ britu-
dinis ſm aliq̃lem ſummi boni fruitionẽ. ¶ Ad. ij. dḋ. q
pticipatio britudinis põt eſſe impfecta dupĺr. Uno mõ
ex pte ipius obiecti britudinis. qḋ quidẽ ſm ſui eſſentiã
nõ videĩ. ⁊ taĺ impfectio tollit rõnẽ vere britudinis. Alio
mõ põt eſſe impfecta ex pte ipius pticipãtis. q̃ quidem
ad ipm obiectũ britudinis ſm ſeipm attingit. ſ. deũ. ſꝫ im
pfecte p reſpectũ ad modũ q̃ deus ſeipo fruiĩ. ⁊ taĺ imp-
fectio nõ tollit verã rõnẽ britudinis. q2 cũ britudo ſit opa-
tio q̃dã vt dictũ ẽ. vera rõ britudinis ↄſideraĩ ex obiecto
qḋ dat ſpẽꝫ actui. nõ aũt ex ſubiecto ¶ Ad. iij. dḋ. q hoĩes
reputãt in hac vita eſſe aliquã britudinẽ pter aliquã ſili-
tudinẽ vere britudinis. ⁊ ſic non ex toto in ſua eſtimatio-
ne deficiunt.

Ad quartũ ſic proceditur.

Videĩ q britudo poſſit amitti. britudo. n. ẽ pfectio q̃dã
ſed oĩs pfectio ineſt pfectibili ſm modũ ipius. cũ igitur
hõ ſꝫ naturã ſuã ſit mutabiĺ: videĩ q britudo ab hoĩe mu-
tabiliter pticipeĩ: ⁊ ita videĩ q hõ britudinẽ poſſit amit-
tere. ¶ Pre. britudo ↄſiſtit in actõe intellectus q̃ ſubia-
cet volũtati. ſꝫ volũtas ſe hꝫ ad oppoſita. ergo videĩ q poſ-
ſit deſiſtere ab opatione q̃ hõ britificaĩ. ⁊ ita hõ deſinet eẽ
btũs. ¶ Pre. principio rñdet finis. ſꝫ britudo hꝫ princi-
piũ. q2 hõ nõ ſp fuit btũs. ergo videĩ q habeat finem. ¶
Sed ↄ̃ eſt qḋ dr Math. xxv. de iuſtis. q ibũt in vitã eter-
nam. q̃ vt dictũ ẽ. eſt britudo ſcõꝝ. qḋ aũt ẽ eternũ nõ defi-
cit. ergo britudo nõ põt amitti. ¶ Rñ. dḋ. q ſi loq̃mur
de britudine impfecta q̃lis in hac vita põt haberi. ſic põt
amitti. ⁊ hoc pꝫ in felicitate ↄtẽplatiua. q̃ amittiĩ vĺ p ob-
liuionẽ. puta cũ corrũpit ſciẽtia ex aliq̃ egritudine. vel p
aliq̃s occupatões q̃bꝫ totaliter abſtrahaĩ aliq̃s a ↄtẽpla-
tione. Pꝫ etiã idẽ in felicitate actiua. volũtas. n. hoĩs trãſ-
mutari põt. vt videlꝫ degeneret a ꝟtute in cꝰ actu princi-
paliter ↄſiſtit felicitas. ſi aũt ꝟtus remaneat integra exte-
riores trãſmutatões pñt q̃dẽ britudinẽ talẽ pturbare in-
q̃tũ impediũt multas opatões ꝟtutũ. nõ tñ pñt eã tota-
liter auferre. q2 adhuc remanet opatio ꝟtutis dum ipas
aduerſitates hõ laudabiliter ſuſtinet. ⁊ q2 britudo hꝰ vite
amitti põt qḋ videĩ eſſe cõtra rõnẽ britudinis. iõ pħs di-
cit in. i. eth. aliq̃s eſſe in hac vita btõs non ſimpĺr. ſꝫ ſicut
hoĩes q̃z natura mutationi ſubiecta ẽ. Si vo loq̃mur de
beatitudine pfecta q̃ expectaĩ poſt hãc vitã. Sciẽdum q
Origenes poſuit q̃rundã platonicoꝝ errorem ſequẽs q
poſt vltimã beatitudinẽ hõ põt fieri miſer. ſꝫ hoc manife-
ſte apparet eſſe falſum dupĺr. Primo q̃dẽ ex ipa cõi rõe
beatitudinis. cũ. n. ipa beatitudo ſit pfectũ bonũ ⁊ ſuffici-
ens. oportet q deſideriũ hoĩs q̃etet. ⁊ oẽ malum excludat
naturaliter aũt hõ deſiderat retinere bonũ qḋ hꝫ. ⁊ q eius
retinẽdi ſecuritatẽ obtineat. alioq̃n neceſſe ẽ q timore a-
mittẽdi vel dolore de certitudine amiſſiõis affligaĩ. Req̃-
riĩ igiĩ ad verã beatitudinẽ q hõ certã habeat opinionẽ
bonũ qḋ hꝫ nũq̃ ſe amiſſuꝝ q̃. q̃dẽ opinio ſi vera ſit. ↄñs
eſt q beatitudinẽ nunq̃ amittet. ſi aũt falſa ſit. hoc ipm ẽ
quoddã malũ falſam opinionẽ hẽe. nã falſum ẽ malũ in-
tellectus ſicut veꝝ ẽ bonũ ipius. vt dr in. vi. ethi. nõ igiĩ
iã vere erit btũs ſi aliqḋ malũ ei ineſt. Scḋo idẽ apparet
ſi ↄſidereĩ rõ britudinis in ſpãli oñſum ẽ. n. ſup̃ q pfec-
ta beatitudo hoĩs in viſione diuine eſſentie ↄſiſtit. ẽ aũt im-
poſſibile q aliq̃s videẽs diuinã eſſentiã velit eã nõ videre
q2 oẽ bonũ habitũ q̃ aliq̃s carere vult. aut ẽ inſufficiẽs. ⁊
q̃riĩ aliq̃d ſufficiẽtius loco eius. aut hꝫ aliqḋ incõmodũ
annexũ pter qḋ in faſtidiũ venit. viſio aũt diuine eẽntie
replet aĩaꝫ omnibꝫ bonis. cũ ↄiũgat fonti totꝰ bonitatis:
vñ dr in pſ. Satiabor cũ apparuerit gl̃a tua. ⁊ Sap. vij.
dr. Venerũt mihi omnia bona pariter cũ illa. ſ. cũ ↄtẽplatõ-
ne ſapie. ſilr etiã nõ hꝫ aliqḋ incõmodũ adiunctũ. q2 de
ↄtẽplatõe ſapie. dr Sap. viij. Nõ hꝫ amaritudinẽ ↄuer-
ſatio illꝰ. nec tediũ cõuictus eius. ſic g̃ pꝫ q p ppria volũta-
te btũs nõ põt beatitudinẽ deſerere. ſilr etiã nõ põt eã p-
dere deo ſubtrahente. q2 cũ ſubtractio beatitudinis ſit q̃dã
pena. nõ põt talis ſubtractio a deo iuſto iudice puenire ni-
ſi p aliq̃ culpa in quã cadere nõ põt q̃ dei eſſentiã videt. cũ
ad hãc viſionẽ ex neceſſitate ſeq̃ĩ rectitudo voluntatis vt
ſup̃ oñſum ẽ. ſilr etiã nec aliqḋ aliud agẽs põt eã ſubtra-
here. q2 mẽs deo ↄiũcta ſup oĩa alia eleuaĩ. ⁊ ſic ab hmõi
coniũctõe nullũ aliud agẽs põt ipam excludere. vñ incõ-
ueniẽs videĩ q p q̃ſdã alternationes tẽpoꝝ trãſeat hõ de
beatitudine ad miſeriã ⁊ ecõuerſo. q2 hmõi tpales alter-
natões eſſe nõ pñt niſi circa ea q̃ ſubiacẽt tpi ⁊ motui. ¶
Ad. i. ergo dḋ. q beatitudo ẽ pfectio cõſummata q̃ oẽꝫ de-
fectũ excludit a btõ ⁊ iõ abſq̃ mutabilitate aduenit eã hñ-
ti faciẽte hoc ꝟtute diuina q̃ hoĩeꝫ ſubleuat in pticipatio-
nẽ eternitatis trãſcẽdẽtis oẽꝫ mutatõem. ¶ Ad. ij. dḋ. q
voluntas ad oppoſita ſe hꝫ in his q̃ ad finem ordinãtur.
ſed ad vltimum finem naturali neceſſitate ordinaĩ. qḋ
pꝫ ex hoc q homo non põt non velle eſſe beatus. ¶ Ad. iij.
dḋ. q beatitudo habet principium ex conditõe pticipãtis.
ſed caret fine pter conditionem boni cuius participatio
facit beatum. vnde ab alio eſt initium beatitudinis. ⁊ ab
alio eſt q caret fine.

Ad quintũ ſic proceditĩ.

Videĩ q hõ p ſua naturalia poſſit beatitudinem conſeq̃.
natura. n. non deficit in neceſſarijs. ſed nihil eſt homi tam
neceſſarium q̃ꝫ id quod p finem vltimum conſequiĩ. ex-
hoc nature humane non deeſt. põt igiĩ homo p ſua natu-
ralia beatitudinem conſequi. ¶ Pre. homo cum ſit nobi-
lior irrõnalibus creaturis videĩ eſſe ſufficientior. ſed irrõ-
nales creature p ſua naturalia pñt conſequi ſuos fines. er-
go multo magis homo p ſua naturalia põt beatitudinẽ con-
ſequi. ¶ Pre. beatitudo eſt opatio pfecta ſm pħm. eiuſ-
dem aũt ẽ incipe rẽ ⁊ pficere ipaꝫ. cũ igiĩ opatio impfecta
q̃ eſt q̃ſi principiũ in opationibꝫ hũanis ſubdaĩ naturali

hoīs prāti q̄ ſuoꝝ actuū ē dñs. videť ꝙ ꝑ naturalē poten‑
tiā poſſit ꝑtingere ad opatōez ꝑfectā q̄ eſt beatitudo. ¶
Sed contra. homo eſt principium naturaliter actuū ſuo‑
rum ꝑ intellectum ⁊ voluntatem. ſed vltima beatitudo ſā
ctis preparata excedit intellectum ⁊ voluntatem. dicit. n.
Apoſtolus. i. ad Corinthi. ij. Oculus non vidit. ⁊ auris
non audiuit. ⁊ in cor hominis non aſcendit. que prepara‑
uit deus di. ſe. ergo homo per ſua naturalia non poteſt bea
titudinem conſequi. ¶ Rñ. dd. ꝙ beatitudo imperfecta
que in hac vita haberi poteſt. poteſt ab homine acquiri ꝑ
ſua naturalia eo modo quo ⁊ virtus in cuius operatione
conſiſtit. de quo infra dicetur. ſed beatitudo hominis per‑
fecta ſicut ſupra dictum eſt. conſiſtit in viſione diuine eſ
ſentie. videre autem deum per eſſentiam eſt ſupra natu‑
ram non ſolum hominis. ſed omnis creature. vt in primo
oſtenſum eſt. naturalis enim cognitio cuiuſlibet creature
eſt ſm modum ſubſtantie eius. ſicut de intelligentia dici
tur in li. de cauſis ꝙ cognoſcit ea que ſunt ſupra ſe. ⁊ ea
que ſunt infra ſe ſm modum ſubſtantie ſue. omnis autē
cognitio que eſt ſm modum ſubſtantie create deficit a vi
ſione diuine eſſentie que in infinitum excedit omnē ſub‑
ſtantiam creatam. vnde nec homo nec aliqua creatura po
teſt conſequi beatitudinem vltimam ꝑ ſua naturalia. ¶
Ad. i. ergo dd. ꝙ ſicut natura non defecit homini in neceſ‑
ſarijs quamuis non dederit ſibi arma ⁊ tegumenta ſicut
alijs animalibus. quia dedit ei rationem ⁊ manus qui‑
bus poſſet hec ſibi acquirere. ita nec defecit homini in ne‑
ceſſarijs quamuis nō daret ſibi aliquod principium quo
poſſet beatitudinem conſequi. hoc enim erat impoſſibile
ſed dedit ei liberum arbitrium quo poſſit conuerti ad deū
qui eum faceret beatum. que enim per amicos poſſumus
per nos aliqualiter poſſumus. vt dicitur in. iij. ethi. ¶
Ad. ij. dicendum ꝙ nobilioris cōditionis eſt natura que
poteſt conſequi perfectum bonum. licet indigeat exteriori
auxilio ad hoc conſequendum ꝙ natura que non poteſt
conſequi perfectum bonum. ſed conſequitur quoddam bo
num imperfectum. licet ad conſecutionem eius non indi
geat exteriori auxilio. vt philoſophus dicit in. ij. de celo.
ſicut melius eſt diſpoſitus ad ſanitatem qui poteſt conſe
qui perfectam ſanitatem. licet hoc ſit per auxilium medici‑
ne. ꝙ qui ſolum poteſt conſequi quandam imperfectam
ſanitatem ſine medicine auxilio. ⁊ ideo creatura rationa‑
lis que poteſt conſequi perfectum beatitudinis bonum in
digens ad hoc diuino auxilio eſt perfectior ꝙ creatura ir‑
rationalis que huiuſmōi boni non eſt capax. ſed quoddā
bonum imperfectum conſequitur virtute ſue nature. ¶
Ad. iij. dd. ꝙ quando imperfectum ⁊ perfectum ſunt eiuſ
dem ſpeciei ab eadem virtute cauſari poſſunt. non autem
hoc eſt neceſſe ſi ſunt alterius ſpeciei. non enim quicquid
poteſt cauſare diſpoſitionem materie poteſt vltimam per
fectionem conferre. Imperfecta autem operatio que ſub
iacet naturali hominis poteſtati non eſt eiuſdem ſpeciei
cum operatione illa perfecta que eſt hominis beatitudo. cuꝫ
operationis ſpecies dependeat ex obiecto. vnde ratio non
ſequitur.

Ad ſextum ſic procediť.

Videť ꝙ hō poſſit fieri beatus ꝑ actionē alicuius ſupio‑
ris creature ſ. angeli. cum. n. duplex ordo inueniať in re‑
bus. vnus ꝑtium vniuerſi ad inuicē. alius toti⁹ vniuerſi
ad bonū qd ē extra vniuerſum. primus ordo ordinať ad
ſcdm ſicut ad finē. vt dr in. xij. metaph. ſicut ordo ꝑtiū ex
ercitus ad inuicem ē ꝓpter ordinē totius exercitus ad du‑
cem. ſed ordo ꝑtiū vniuerſi ad inuicē attendiť ſm ꝙ ſupio
res creature agunt in inferiores. vt in primo dictum eſt.
beatitudo autem conſiſtit in ordine hominis ad bonum
quod eſt extra vniuerſum. quod ē deus. ergo per actioneꝫ
ſuperioris creature. ſ. angeli in hominem. homo beatus effi
citur. ¶ Pre. quod ē in potentia tale poteſt reduci in ac‑
tum per id quod eſt actuale. ſicut quod eſt potentia cali‑
dum fit actu calidum. ſed homo ē in potentia beatus. er‑
go poteſt fieri actu beatus per angelum qui ē actu beatus
¶ Pre. beatitudo conſiſtit in operatione intellectus. vt
ſupra dictum ē. ſed angelus pōt illuminare intellectum
hominis. vt in primo habitum eſt. ergo angelus pōt face
re hominem beatum. ¶ Sed contra eſt qd dr in ps. Gra
tiam ⁊ gloriam dabit dñs. ¶ Rñ. dd. ꝙ cum omnis crea
tura nature legibus ſit ſubiecta. vtpote hñs limitatā vir
tutem ⁊ actionem. illud quod excedit naturam creatā nō
pōt fieri virtute alicuius creature. ⁊ ideo ſi quid fieri opor
teat qd ſit ſupra naturā hoc fit immediate a deo. ſic ſuſcitatō
mortui. illuminatio ceci. ⁊ cetera hmōi. oſtenſum eſt autē ꝙ
beatitudo ē quoddā bonū excedēs naturā creatā. vñ impoſſi
bi‑ ē ꝙ ꝑ actionē alicuius creature ꝯferať. ſed hō beatus
fit ſolo deo agēte. ſi loqmur de beatitudine ꝑfecta. ſi vero
loquimur de beatitudine imperfecta. ſic eadem ratio eſt de ip
ſa de virtute in cuius actu conſiſtit. ¶ Ad. i. dd. ꝙ plerū
ꝙ contingit in potentijs actiuis ordinatis ꝙ perducere
ad vltimum finem pertinet ad ſupmam potentiam. infe
riores vero potentie coadiuuant ad conſecutionem illius
vltimi finis diſponendo. ſicut ad artem gubernatiuam
que preeſt nauifactiue pertinet vſus nauis ꝓpter quem na
uis ipſa fit. ſic igiť in ordine vniuerſi homo quidem adiu‑
uatur ab angelis ad conſequendum vltimum finem ſm
aliqua precedentia quibus diſponitur ad eius conſecu‑
tionem. ſed ipſm vltimum finem conſequitur per ipſum
primum agentem qui eſt deus. ¶ Ad. ij. dd. ꝙ quādo ali
qua forma actu exiſtit in aliquo ſm eſſe ꝑfectū ⁊ naturale
pōt eſſe principium actionis in alterum. ſicut calidum ꝑ
calorem calefacit. ſed ſi forma exiſtit in aliquo imperfecte
⁊ non ſm eſſe naturale. nō pōt eſſe principium cōmunica
tionis ſui ad alterum. ſicut intentio coloris qui eſt in pu‑
pilla non pōt facere album. neqꝫ etiā oīa q̄ ſunt illuminata
aut calefacta pñt alia calefacere ⁊ illuminare. ſic. n. illu‑
minatio ⁊ calefactio eſſent vſqꝫ ad infinitū. lumē aūt glo
ꝑ quod deus videť. in deo quidem eſt ꝑfecte ſm eſſe na‑
turale. in qualibet autem creatura eſt imꝑfecte ⁊ ſm eſſe
ſimilitudinarium vel ꝑticipatum. vñ nulla creatura bea‑
ta pōt communicare ſuam beatitudinem alteri. ¶ Ad. iij
dd. ꝙ angelus beatus illuminat intellectum hominis vel
etiam inferioris angeli ꝙtum ad aliquas rationes diui‑
norum operum. non autem quantum ad viſionem diui‑
ne eſſentie. vt in primo dictum eſt. ad eam. n. videndam
omnes immediate illuminanť a deo.

Ad ſeptimuꝫ ſic ꝓceditur

Videtur ꝙ non requirantur aliqua opera hominis ad hoc
vt beatitudinem conſequatur a deo. Deus enim cum ſit
agens infinite virtutis non preexigit in agendo materi‑
am aut diſpoſitionem materie. ſed ſtatim poteſt totum
producere. ſed opera hominis cum non requirantur ad
beatitudinem eius ſicut cā efficiēs. vt dictū ē. nō pñt req‑
ri ad eā niſi ſicut diſpōnes. ergo deus qui diſpōnes nō p‑
exigit in agendo. beatitudinē ſine ꝑcedētibus opibus ꝯfert.

¶ Pre ſicut deus ē actor btitudinis imediate. ita ꝛ natura im̄ediate ↄſtituit. ſ; in prima inſtitutione nature ꝓduxit creaturas nulla diſpōe ꝑcedēte vel actōe creature. ſ; ſtatim fecit vnūquodq; ꝑfectū in ſua ſpē. ergo videt̄ q btitudinē ↄferat hoi ſine aliq̄bꝰ opationibꝰ ꝑcedentibus. ¶ Pre. aplꝰ dicit Ro. iiij. Btitudinē hoīs eſſe cui deus confert iuſticiā ſine opibꝰ. nō ergo requirunt̄ aliq̄ opa hoīs ad btitudinē ↄſequendā. ¶ S; cōtra ē qd̄ dr̄ Johā. xiij. Si hec ſcitis bti eritis ſi feceritis ea. ergo ꝑ actionē ad btitudinē ꝑuenimus. ¶ Rñ. dd̄. q rectitudo volūtatis vt ſup̄ dictū ē requirit̄ ad btitudinē. cū nihil aliud ſit q̄ debitus ordo volūtatis ad vltimū finē. q̄ ita exigit̄ ad ↄſecutionē vltimi finis ſicut debita diſpō materie ad ↄſecutionē forme. ſed ex hoc nō oñdit̄ q aliq̄ opatio hoīs debeat ꝑcedere eius btitudinē. poſſet. n. deus ſimul facere voluntatem recte tendentē in finē ꝛ finē ↄſequentē. ſicut qñq; ſil̄ materiā diſponit ꝛ inducit ī formā. ſed ordo diuine ſapīe exigit ne hoc fiat. vt. n. dr̄ in. ij. de celo. Eoꝝ q̄ nata ſunt habere bonū ꝑfectū aliq̄d h; ipm ſine motu. aliq̄d vno motu. aliq̄d pluribus. habere aūt ꝑfectū bonū ſine motu conuenit ei qd̄ naturaliter h; illud. habere aūt btitudinē naturaliter ē ſolius dei. vñ ſolius dei ꝓprium ē q ad btitudinem nō moueat̄ ꝑ aliquam opationem ꝑcedentē. cū autem btitudo excedat omnem naturam creatam. nulla pura creatura ↄueniēter btitudinē ↄ̄ſequit̄ abſq; motu operationis ꝑ quam tendit in ipam. ſed angelus qui ē ſuperior ordine nature q̄ homo conſecutus ē eam ex ordine diuine ſapīe vno motu opationis meritorie. vt in primo expoſitum ē. hoīes aūt conſequunt̄ ipaꝫ m̄ltis motibꝰ opationum qui merita dicunt̄. vñ etiam ſm pħm btitudo ē p̄mium virtuoſaꝝ opationum. ¶ Ad. i. ergo dd̄. q opatio hoīs nō ꝑexigit̄ ad ↄſecutionē btitudinis ꝓpter inſufficientiā diuine ꝟtutis btificātis. ſ; vt ſeruet̄ ordo in rebꝰ. Ad. ij. dd̄. q primas creaturas ſtatim deus ꝑfectas ꝓduxit abſq; aliq̄ diſpōe vel opatione creature ꝑcedente. q2 ſic inſtituit prima indiuidua ſpēꝝ vt ꝑ ea natura ꝓpagaret̄ ad poſteros. ꝛ ſilr̄ q2 ꝑ xp̄m qui ē deus ꝛ hō btitudo erat ad alios deriuanda. ſm illud apl̄i ad Heb. ij. Qui multos filios in glām adduxerat ſtatim a ꝑncipio ſue cōceptionis abſq; aliq̄ opatione meritoria ꝑcedēte aīa eiꝰ fuit btā. ſed hoc ē ſingulare in ipo. nā pueris baptizatis ſubuenit meritū xp̄i ad btitudinē ↄſequendā. l; deſint eis merita ꝓpria. eo q ꝑ baptiſmū ſunt xp̄i mēbra effecti. ¶ Ad. iij. dd̄. q apl̄s loquit̄ de btitudine ſpei q̄ habet̄ ꝑ gratiā iuſtificātē. q̄ quidē nō dat̄ ꝓpter opa ꝑcedētia. nō. n. h; rōnē termini motus vt btitudo. ſed magis eſt principium motus quo ad beatitudinem tendit̄.

Ad octauū ſic proceditur

Videt̄ q nō oēs appetāt btitudinē. nullus. n. pōt appetere qd̄ ignorat. cū bonū appꝫhenſum ſit obiectū appetitus. vt dr̄ in. iij. de aīa. ſed multi neſciūt q̄d ſit btitudo. quod ſicut Augꝰ. dicit. xiij. de tri. p; ex hoc q quidā poſuerunt beatitudinē in voluptatibꝰ corporis. q̄dā in ꝟtute aīe. q̄dam in alijs rebꝰ. nō ergo oēs btitudinē appetūt. ¶ Pre. eēntia btitudinis ē viſio eſſentie diuine vt dictū ē. ſ; aliq̄ opinant̄ hoc eſſe impoſſibile q deus ꝑ eſſentiā ab hoīe videat̄ vñ hoc nō appetūt. ergo nō oēs hoīes appetūt btitudinem ¶ Pre. Augꝰ. dicit in. xiij. de tri. q btūs ē qui h; oīa que vult. ꝛ nihil male vult. ſ; nō oēs hoc volūt. q̄dam. n. male aliq̄ volūt ꝛ tñ volūt illa ſe velle. nō ergo oēs volūt beatitudinē. ¶ S; cōtra ē qd̄ Augꝰ. dic̄ in. xiij. de tri. Si vnus dixiſſet oēs beati eſſe vultis miſeri eſſe nō vultis. dixiſſet aliq̄d qd̄ nullus in ſua nō cognoſceret volūtate. q̄libet ergo vult eſſe btūs. ¶ Rñ. dd̄. q btitudo dupl̄r pōt ↄſiderari. Vno mō ſm cōeꝫ rōnē btitudinis. ꝛ ſic neceſſe ē q oīs hō beatitudinē velit. rō autē beatitudinis cōis ē vt ſit bonū ꝑfectū ſicut dictū ē. cū aūt bonū ſit obiectū voluntatis ꝑfectū bonū ē alicꝰ q totaliter eius volūtati ſatis facit. vñ appetere btitudinē nihil aliud ē q̄ appetere vt volūtas ſatiet̄. qd̄ quilibet vult. Alio mō poſſumus loq̄ de btitudine ſm ſpālem rōnē q̄tū ad id in q̄ beatitudo ↄſiſtit. ꝛ ſic nō oēs cognoſcūt beatitudinē. q2 neſciūt cui rei cōis rō beatitudinis ↄueniat. ꝛ ꝑ ↄſequēs q̄tū ad hoc nō oēs eā volūt. vñ p; reſſio ad primū. ¶ Ad. ij. dd̄. q cū volūtas ſeq̄t̄ apprehenſionē intellectus ſeu rōis. ſicut ↄtingit q aliq̄d ē idē ſm rē. qd̄ tñ ē diuerſum ſm rōis ↄſiderationē. ita contingit q aliq̄d ē idē ſm rē ꝛ tñ vno mō appetit̄ alio mō nō appetit̄. btitudo ergo pōt ↄſiderari ſub rōe finalis boni ꝛ ꝑfecti q̄ eſt cōis rō beatitudinis. ꝛ ſic naturaliter ꝛ ex neceſſitate volūtas in illud tēdit. vt dictum eſt. Pōt etiā ↄſiderari ſm alias ſpāles ↄſiderationes vel ex pte ipſius opationis. vel ex pte potētie opatiue. vel ex pte obiecti. ꝛ ſic nō ex neceſſitate volūtas tēdit in ipam. ¶ Ad. iij. dd̄. q iſta diffinitio beatitudinis quā q̄dā poſuerūt. Beatus eſt qui h; oīa q̄ vult. vel cui oīa optata ſuccedūt. q̄dā mō intellecta ē bona ꝛ ſufficiēs. alio ꝟo mō ē imꝑfecta. Si. n. intelligatur ſimpl̄r de oībꝰ q̄ vult hō naturali appetitu. ſic veꝝ ē q qui h; oīa q̄ vult eſt beatus. nihil. n. ſatiat naturalē hominis appetitū niſi bonū ꝑfectū qd̄ eſt beatitudo. Si ꝟo intelligat̄ de his q̄ hō vult ſm apprehenſionē rōis ſic habere q̄dam q̄ hō vult nō ꝑtinet ad beatitudinē. ſed magis ad miſeriā. inq̄tū hmōi habita impediūt hoīeꝫ ne habeat q̄cūq; vult naturaliter. ſicut etiā rō accipit vt vera interdū q̄ impediūt a cognitione veritatis. ꝛ ſm hāc ↄſiderationē Augꝰ. addit ad ꝑfectionē beatitudinis q nihil mali velit. q̄uis primū poſſet ſufficere ſi recte intelligeret̄. ſ. beatus ē qui habet omnia que vult. ¶ Queſtio. VI.

Q Via igitur ad beatitudinem ꝑ actus aliquos neceſſe ē ꝑuenire

oportet conſequenter de humanis actibꝰ conſiderare vt ſciamus quibus actibus ꝑueniatur ad beatitudinem vel impediat̄ beatitudinis via. ſed quia operatōes ꝛ actus circa ſingularia ſunt. ideo omnis opatiua ſcīa in ꝑticulari cōſideratōe ꝑficitur. moralis igit̄ conſideratio q2 eſt humanoꝝ actuum. primo quidem tradenda eſt in vniuerſali. ſcd̄o vero in particulari. Circa vniuerſalem auteꝫ conſiderationem humanoꝝ actuum primo quidem conſiderandum occurrit de ipſis actibus humanis. ſecūdo de principijs eoꝝ. Humanoꝝ autem actuum quidam ſunt hominis ꝓprij. quidam ſunt homini ꝛ alijs animalibꝰ cōmunes. ꝛ quia beatitudo eſt ꝓprium hominis bonum. ꝓpinquius ſe habent ad beatitudinem actus qui ſunt proprij humani q̄ actus qui ſunt homini alijſq; animalibus communes. Primo ergo ↄſiderandum ē de actibus qui ſunt ꝓprij hoīs. Secundo de actibus qui ſunt hoī alijſq; animalibus cōmunes. qui dicunt̄ aīe paſſiones. Circa primum duo conſiderāda occurrūt. Primo de conditōe humanoꝝ actuū. Secundo de diſtinctione eoꝝ actuū. cū autem actus humani ꝓprie dicunt̄ qui ſunt voluntarij eo q voluntas ē rōnalis appetitus qui ē ꝓprius hominis. oportet ↄſiderare de actibus inq̄tum ſunt voluntarij. Primo ergo ↄſiderandū ē de volūtario ꝛ in volūtario in cōmuni

Scdo de actibus qui ſunt voluntarij. q̄ſi ab ipa volūtate eliciti vt immediate voluntatis exiſtes. Tertio d' actibus q̄ ſunt voluntarij q̄ſi a volūtate imperati. qui ſunt ipius voluntatis mediātibus alijs potētijs. Et q2 actus voluntarij hn̄t q̄ſdam circūſtātias ſm̄ q̄s diiudicant̄. Primo ꝯſiderādum ē de voluntario ⁊ inuoluntario. ⁊ ꝯſequēter de circumſtātijs ipoꝝ actuū in quibus voluntariū ⁊ inuoluntariū inuenit̄. Circa primum q̄rant̄ octo. Primo vtꝝ in hūanis actib9 inueniat̄ voluntariū. Scdo vtꝝ inueniatur in aīalibus brutis. Tertio vtꝝ voluntariū poſſit eſſe abſq3 omni actu. Quarto vtꝝ violētia voluntati poſſit inferri. Quinto vtꝝ violentia cauſet inuoluntariū. Sexto vtꝝ metus cauſet inuoluntariū. Septimo vtꝝ ꝯcupiſcētia inuoluntarium cauſet. Octauo vtꝝ ignorātia.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videt̄ ꝙ in hūanis actibus nō inueniat̄ voluntariū. voluntariū .n. ē cuius principiū eſt in ipo vt p3 p Grego. nicenū ⁊ Damaſ. ⁊ Ariſto. ſed pncipiū hūanoꝝ actuū non ē in ipo ſed ē extra. nā appetitus hōis mouet̄ ad agendum ab appetibili qd' eſt extra. qd' eſt ſicut mouēs nō motum. vt d2 in. iij. de aīa. ergo in hūanis actibus nō inuenit̄ voluntarium. ¶ Pre. pbs in. viij. phiſ. pbat ꝙ nō inuenit̄ in aīalibus aliquis actus nouus qui nō ꝓueniat̄ ab alio motu exteriori. ſed oēs actus hōis ſunt noui. nullus. n. actus hōis eternus ē. ergo principium omnium humanoꝝ actuū ē ab extra. non igit̄ in eis inuenit̄ voluntarium. ¶ Pre. qui voluntarie agit p ſe agere pōt. ſed hoc homi nō ꝯuenit. d2. n. Joh. xv. Sine me nihil poteſtis facere. ergo voluntarium in humanis actibus nō inuenit̄. ¶ Sz cōtra eſt qd' dicit Damaſ. in. ij. li. ꝙ voluntariū eſt actus q̄ eſt opatio rōnalis. tales autē ſunt actus hūani. ergo in actibus humanis inuenit̄ voluntariū. ¶ Rn̄. dd'. ꝙ oportet in actibus hūanis voluntariū eſſe. ad cuius euidētiā cōſiderādum eſt ꝙ quorundā actuū pncipium ē in agente ſeu in eo qd' mouet̄. q̄rundam autē motuū vel actuum pncipium ē extra. cum. n. lapis mouet̄ ſurſum. pncipium huius motionis ē extra lapidē. ſed cum mouet̄ deorſum. principiū huius motionis ē in ipo lapide. Eoꝝ autē q̄ a principio intrinſeco mouent̄. q̄dam mouēt ſeipa. q̄dam autē nō. cum. n. omne agens ſeu motum agat ſeu moueat̄ ꝓpter finē. vt ſup habitū ē. illa pfecte mouent̄ a principio intrinſeco in quibus ē aliqd' intrinſecū pncipiū. nō ſolū vt moueant̄ ſed vt moueant̄ in finē. ad hoc autē ꝙ fiat aliqd ꝓpter finē requiritur cognitio finis aliq̄lis. qd'cūq3 igitur ſic agit vel mouet̄ a pncipio intrinſeco qd' h3 aliquā noticiā finis. h3 in ſeipo principiū ſui actus nō ſolū vt agat ſ3 etiā vt agat ꝓpter finē. qd' autē nullā noticiā finis h3 ⁊ ſi i eo ſit principiū actionis vel motus. nō tn̄ eius qd' ē agere vel moueri ꝓpter finē ē principiū in ipo. ſ3 in alio a q̄ ei imprimit̄ principium ſue motionis in finē. vn̄ hmōi nō dicunt̄ mouere ſeipa. ſ3 ab alijs moueri. Que vo hn̄t noticiā finis dicunt̄ ſeipa mouere. q2 in eis ē principiū nō ſolum vt agāt. ſ3 etiā vt agāt ꝓpter finē. ⁊ iō cum vtrunq3 ſit ab intrinſeco principio. ſ. ꝙ agunt ⁊ ꝙ ꝓpter finē agūt. hoꝝ motus ⁊ actus dicunt̄ voluntarij. hoc autē importat nomē voluntarij ꝙ mot9 ⁊ actus ſit a ꝓpria inclinatiōe. ⁊ inde ē ꝙ voluntarium d2 eſſe ſm̄ diffinitionē Ariſ. ⁊ Grego. niceni. ⁊ Damaſ. nō ſolum c' principium ē intra. ſed cum additione ſcie. vn̄ cum hō maxie cognoſcat finē ſui opis ⁊ moueat ſeipm̄ in eius actib9 maxie voluntariū inuenit̄. ¶ Ad. i. ergo dd'. ꝙ nō oē principium ē principiū primum. l3 ergo de rōe voluntarij ſit ꝙ principium eius ſit intra. nō tn̄ ē cōtra rōnē voluntarij ꝙ principium intrinſecum cauſet̄ vel moueat̄ ab exteriori principio q2 nō ē de rōe voluntarij ꝙ principium intrīſecum ſit principiū primū. Sz tn̄ ſciēdū ꝙ ꝯtingit aliqd' principiū mot9 eſſe primū in genere qd' tn̄ nō ē primū ſimplr. ſicut in genere alterabiliū primū alterās ē corpus celeſte. qd' tn̄ nō ē primum mouēs ſimplr. ſ3 mouet̄ motu locali a ſupiori mouēte. ſic igit̄ principiū intrinſecū volūtarij actus qd' ē vis cognoſcitiua ⁊ appetitiua ē principiū in genere appetitiui motus q̄uis moueat̄ ab aliq̄ exteriori ſm̄ alias ſpēs motus. ¶ Ad. ij. dd'. ꝙ motus aīalis nouus ꝓuenit̄ q̄dē ab aliq̄ exteriori motu q̄tū ad duo. Uno mō inq̄tū ꝑ motum exteriorē p̄ſtatur ſenſui aīal' aliqd' ſenſibile. qd' apprehenſum mouet appetitū. ſicut leo vidēs ceruū ꝑ eius motum appropinquātē incipit moueri ad ipſum. Alio mō inq̄tum ꝑ exteriorē motū incipit aliq̄liter immutari naturali immutatione corpus aīalis. puta ꝑ frigus vel calorē. corpore autē immutato ꝑ motū exterioris corꝑis. immutat̄ etiā ꝑ accidēs appetitus ſenſitiuus q̄ ē virtus organi corporei ſicut cum ex aliq̄ alteratione corꝑis ꝯmouet̄ appetit9 ad ꝯcupiſcentiā alic9 rei. ſed hoc non ē contra rōnē voluntarij vt dictū eſt. hmōi. n. motiones ab exteriori principio ſunt alterius generis. ¶ Ad. iij. dd'. ꝙ d's mouet hōiē ad agēdum. non ſolum ſicut ꝓponēs ſenſui appetibile vel ſicut immutās corpus. ſed etiā ſicut mouēs ipſam voluntatē. q2 omnis motus tā voluntatis q̄3 nature ab eo ꝓcedit ſicut a primo mouente. ⁊ ſicut non ē contra rationē nature ꝙ motus nature ſit a deo ſicut a primo mouēte inq̄3tum natura eſt quoddam inſtrumētum dei mouētis. ita non eſt contra rationem actus voluntarij ꝙ ſit a deo inq̄3tum voluntas a deo mouetur. eſt tn̄ communit̄ de ratione naturalis ⁊ voluntarij motus ꝙ ſint a pricipio intrīſeco.

Ad ſecundū ſic procedit̄.

Videt̄ ꝙ voluntarium non ſit in brutis aīalib9. voluntarium. n. a voluntate d2. voluntas autē cum ſit in ratione. vt d2 in. iij. de aīa. non poteſt eſſe in brutis aīalib9. ergo neq3 voluntarium eis inuenit̄. ¶ Pre. ſm̄ hoc ꝙ act9 humani ſunt voluntarij homo d2 eſſe dn̄s ſuoꝝ actuum. ſed bruta aīalia non hn̄t dn̄ium ſui actus. non. n. agunt ſ3 magis aguntur. vt Damaſc. dicit. ergo in brutis aīalib9 non ē voluntarium. ¶ Pre. Damaſ. dicit ꝙ actus volūtarios ſeq̄tur laus vel vituperium. ſed actibus brutorum animalium non debetur neq3 laus neq3 vituperium. ergo in eis non ē voluntarium. ¶ Sed contra eſt qd' dic pbs in iij. ethi. ꝙ pueri ⁊ bruta animalia communicāt voluntario. ⁊ idē dicunt Grego. nicenus ⁊ Damaſc. ¶ Rn̄. dd'. ꝙ ſicut dictum eſt. ad rationē voluntarij req̄ritur ꝙ principium actus ſit intra cum aliq̄ cognitione finis. Eſt autem duplex ꝯgnitio finis. pfecta. ſ. ⁊ impfecta. Perfecta q̄dem finis cognitio eſt q̄n̄ nō ſolum apprehenditur res q̄ ē finis. ſed etiam cognoſcitur ratio finis ⁊ ꝓportio eius qd' ordinatur ad finē ipm̄. ⁊ tal' cognitio finis competit ſoli rōnali nature. Imperfecta autem cognitio finis ē q̄ in ſola finis apprehenſione conſiſtit ſine hoc ꝙ cognoſcatur ratio finis ⁊ ꝓportio actus ad finem. ⁊ talis cognitio finis repitur in brutis animalibus per ſenſum ⁊ eſtimationē naturalem. pfectā igitur cognitionē finis ſeq̄tur voluntarium ſm̄ rōnē pfectā. put. ſ. apphēdēs fine aliq̄s pōt deliberans de fine ⁊ de his q̄ ſunt ad finē moueri in finē vel nō moueri. impfectā autē rationē finis ſeq̄tur voluntariū ſm̄ rōnē

impfectã.put.ſ.apprehendẽs finẽ nõ deliberat.ſed ſubito
mouet in ipm.vñ ſoli rõnali creature ↄpetit voluntariũ
ſm rõnẽ pfectã.ſʒ ſm rõnẽ impfectã ↄpetit etiã brutis. ¶
Ad.i.dõ.ꝙ voluntas noiat rõnalẽ appetitũ.⁊ iõ nõ põt eſ
ſe in his q̃ rõe carẽt.voluntarium autẽ denoiatiue dr̃ a vo
luntate.⁊ põt trahi ad ea in q̃bus ẽ aliq̃ pticipatio volũ
taris ſm aliquã ↄueniẽtiã ad voluntatẽ.⁊ hoc mõ volũta
rium attribuit aĩalibus brutis inq̃tum.ſ.p cognitionem
aliquã mouent in finẽ. ¶ Ad.ij.dõ.ꝙ ex hoc ↄtingit ꝙ
hõ eſt dñs ſui actus ꝙ hʒ deliberationẽ de ſuis actib9. ex
hoc.n.ꝙ rõ deliberãs ſe hʒ ad oppoſita volũtas in vtroq̃
põt.ſʒ ſm hoc voluntarium nõ ẽ in brutis aĩalibus vt di
ctum ẽ. ¶ Ad.iij.dõ.ꝙ laus ⁊ vituperiũ ↄſequũt actum
voluntarium ſm perfectam voluntarij rationem.qua
lis non inuenitur in brutis.

Ad tertiũ ſic procedituꝛ

Videt ꝙ volũtarium nõ poſſit eſſe ſine actu.voluntariũ
eñi dr̃ qð ẽ a volũtate.ſʒ nihil põt eſſe a volũtate niſi p ali
quẽ actũ ad minus ipſius volũtatis.ergo voluntariũ non
põt eſſe ſine actu. ¶ Pre. ſicut p actũ volũtatis dr̃ aliqs
velle.ita ceſſante actu volũtatis dr̃ nõ velle.ſʒ nõ velle in
uoluntariũ cauſat qð opponit volũtario.ergo voluntariũ
nõ põt eſſe actu voluntatis ceſſante. ¶ Pre.de rõe volũ
tarij ẽ cognitio.vt dictum ẽ.ſʒ cognitio ẽ p aliquẽ actum.
ergo voluntariũ nõ põt eſſe abſq̃ aliq̃ actu. ¶ Sʒ contra
illud cuius dñi ſumus dr̃ eſſe voluntariũ.ſʒ nos dñi ſu
mus eius qð ẽ agere ⁊ nõ agere.velle ⁊ nõ velle.ergo ſic̃
agere ⁊ velle ẽ voluntariũ.ita ⁊ nõ agere ⁊ non velle. ¶
Rñ.dõ.ꝙ voluntariũ dr̃ qð ẽ a voluntate.ab aliq̃ autẽ
dr̃ eſſe aliq̃d dupl'r.Vno mõ directe.qð.ſ.pcedit ab aliq̃
inq̃tum ẽ agẽs.ſic calefactio a calore.Alio mõ indirecte
ex hoc ipõ ꝙ nõ agit.ſicut ſubmerſio nauis dr̃ eſſe a guber
natore inq̃tum deſiſtit a gubernãdo.Sʒ ſciẽdum ꝙ non
ſp id qð ſequit ad defectũ actionis reducit ſicut in cãm in
agẽs ex eo ꝙ nõ agit.ſʒ ſolum tunc cum põt ⁊ dʒ agere.ſi
eñi gubernatoꝛ nõ poſſit nauẽ dirigere vel nõ eſſet ei com
miſſa gubernatio nauis nõ imputaret ei nauis ſubmerſio
q̃ p abſẽtiã gubernatoris ptingeret.q2 igit voluntas volen
do ⁊ agẽdo põt impedire hoc qð ẽ nõ velle ⁊ non agere.⁊
aliqñ dʒ hoc qð ẽ nõ velle ⁊ non agere.imputatur ei qua
ſi ab ipa exñs.⁊ ſic voluntariũ põt eſſe abſq̃ actu.qñq̃ qui
dem abſq̃ actu exteriori cũ actu interiori.ſic̃ cũ vult non
agere.aliqñ autẽ ⁊ abſq̃ actu interiori.ſicut cum nõ vult
¶ Ad.i.ergo dõ.ꝙ voluntariũ dr̃ nõ ſolum qð pcedit a
voluntate directe ſicut ab agente.ſʒ etiã qð ẽ ab ea indire
cte ſicut a non agẽte. ¶ Ad.ij.dõ.ꝙ non velle dr̃ dupl'r.
Vno modo put ſumitur in vi vni9 dictionis ſm ꝙ ẽ infi
nitum h9 verbi nolo.vñ ſic̃ cum dico.nolo legere.ſenſus eſt
volo non legere.ita hoc qð ẽ nõ velle legere ſignificat vel
le non legere.⁊ ſic non velle cãt inuoluntarium.Alio mõ
ſumitur in vi oronis.⁊ tunc nõ affirmatur actus volunta
tis.⁊ hmõi non velle nõ cãt inuoluntarium. ¶ Ad.iij.dõ
ꝙ eo mõ reqritur ad voluntarium act9 cognitionis ſicut
⁊ actus volũtatis vt.ſ.ſit i ptãte alic9 ↄſiderare ⁊ velle ⁊
agere.⁊ tunc ſic̃ non velle ⁊ non agere cum tẽpus fuerit eſt
voluntarium.ita etiã non conſiderare.

Ad quartũ ſic proceditur.

Videtur ꝙ voluntati poſſit violẽtia inferri.vnumqdq̃.n
poteſt cogi a potẽtioꝛi.ſʒ aliq̃d ẽ humane voluntati poten
tius.ſ.de us.ergo ſaltẽ ab eo cogi põt. ¶ Pre. oẽ paſſiuũ
cogitur a ſuo actiuo qñ immutatur ab eo.ſʒ voluntas eſt
vis paſſiua.ẽ.n.mouẽs motũ.vt dr̃ in.iij.de aĩa.cũ ergo
aliqñ moueatur a ſuo actiuo videtur ꝙ aliqñ cogatur. ¶
Pre.motus violẽtus ẽ q̃ ẽ contra naturã.ſʒ motus volũ
tatis aliqñ ẽ ↄ naturã.vt pʒ ð motu volũtatis ad peccãdũ
qui ẽ contra naturam.vt Damaſ.dicit.ergo motus volũ
tatis põt eſſe coactus. ¶ Sʒ cõtra ẽ qð Aug9.dicit in.v.
de ci.dei.ꝙ ſi aliq̃d ſit voluntarie nõ ſit ex neceſſitate.om
ne aũt coactũ ſit ex neceſſitate.ergo qð ſit ex volũtate nõ
põt eſſe coactũ.ergo volũtas non põt cogi ad agẽdum. ¶
Rñ.dõ.ꝙ duplex ẽ actus voluntatis.Vnus q̃dem q̃ eſt
eius imediate velut ab ipa elicitus.ſ.velle. Alius qui eſt
actus volũtatis a volũtate imperatus ⁊ mediãte alia poten
tia exercitus vt ambulare ⁊ loq̃.qui a volũtate imperantur
mediãte potẽtia motiua.q̃tum igitur ad actus a volũta
te imperatos voluntas violentiã pati poteſt inq̃tum p violo
lentiã exterioꝛa mẽbꝛa impediri pñt ne impium volunta
tis exeq̃ntur.ſʒ q̃tum ad ipm ꝓprium actũ voluntatis
nõ põt ei violẽtia inferri.⁊ h9 eſt rõ.q2 actus voluntatis
nihil ẽ aliud q̃ inclinatio q̃dã pcedẽs ab interiori princi
pio cognoſcẽte.ſic̃ appetitus natural'ẽ q̃dã inclinatio ab i
terioꝛi principio ⁊ ſine cognitione.qð aũt ẽ coactũ vel vio
lentũ ẽ ab exterioꝛi principio.vñ contra rõnẽ ipſius actus
voluntatis ẽ ꝙ ſit coactus vel violẽtus.ſicut etiã ẽ ↄ rõnẽ
naturalis inclinationis vel motus lapidis ꝙ ferat ſurſũ
põt.n.lapis p violẽtiã ferri ſurſum.ſʒ ꝙ iſte motus violẽ
tus ſit ex eius naturali inclinatione eſſe nõ põt.ſil'r etiam
põt homo p violẽtiã trahi.ſʒ ꝙ hoc ſit ex eius voluntate re
pugnat rõi violẽtie. ¶ Ad.i.ergo dõ.ꝙ deus q̃ ẽ potẽtioꝛ q̃
voluntas hũana.põt voluntatẽ mouere ſm id ꝓuerbium
ꝓuerb.xxi.Coꝛ regum in manu dei ẽ.⁊ q̃cumq̃ voluerit
vertet illud.ſʒ ſi hoc eſſet p violẽtiã.iã non eſſet cum actu
voluntatis.nec ipa voluntas moueret.ſʒ aliq̃d ↄ volun
tatẽ. ¶ Ad.ij.dõ.ꝙ non ſp ẽ motus violẽtus qñ paſſiuũ
immutat a ſuo actiuo.ſʒ qñ hoc ſit contra interioꝛẽ incli
nationẽ paſſiui.alioquin oẽs alterationes ⁊ generatões
ſimpliciũ coꝛpoꝝ eſſent innaturales ⁊ violẽte.ſunt aũt na
turales ꝓpter naturalẽ aptitudinẽ interioꝛem materie vel
ſubiecti ad talẽ diſpõẽ.⁊ ſil'r qñ voluntas mouet ab ap
ꝑhẽſibili ſm ꝓpriã inclinationẽ non ẽ mot9 violentus ſʒ vo
luntarius. ¶ Ad.iij.dõ.ꝙ id in qð voluntas tẽdit peccan
do ⁊ ſi ſit malum ⁊ ↄtra rõnalem naturã ſm rei veritatẽ.
apprehendit tñ vt bonum conueniens hoĩ ſm aliquã de
lectationẽ ſenſus vel ſm aliquẽ habitum coꝛruptum.

Ad quintũ ſic procedit.

Videt ꝙ violentia non cauſet inuoluntarium.volunta
rium.n.⁊ inuoluntariũ ſm voluntatem dñi.ſʒ volunta
ti violentia inferri non põt vt oñſum ẽ.ergo violẽtia inuo
luntarium cãre non põt. ¶ Pre.id qð ẽ inuoluntariũ ẽ
cum triſticia.vt Damaſ.⁊ phs dicunt.ſʒ aliqñ patitur ali
quis violentiam nec tñ indetriſtat.ergo violentia nõ cãt
inuoluntarium. ¶ Pre.id qð eſt a voluntate non põt eẽ
inuoluntarium.ſʒ aliq̃ violenta ſunt a voluntate.ſic̃ cum
aliquis cum coꝛpe graui ſurſum aſcendit.⁊ ſic̃ cum aliqs
inflectit mẽbꝛa contra naturalẽ coꝝ flexibilitatẽ.ergo vio
lentia non cãt inuoluntariũ. ¶ Sʒ ↄtra ẽ qð phs ⁊ Da
maſ.dicunt.ꝙ aliquid ẽ inuoluntariũ p violẽtiã. ¶ Rñ.
dõ.ꝙ violẽtia directe opponit volũtario ſic̃ etiã ⁊ natura
li.cõe ẽ.n.volũtario ⁊ naturali ꝙ vtrũq̃ ſit a pncipio in
trinſeco.violentũ aũt ẽ a pncipio extrinſeco.⁊ ꝓpter hoc ſic̃
in reb9 q̃ cognitõe carẽt violẽtia aliquid facit ↄ naturam.

ita in rebꝰ cognoſcētibꝰ facit aliquid eſſe cōtra voluntatē
qḋ aūt ē contra naturā dr̄ eſſe innaturale. ⁊ ſilr̄ qḋ ē con-
tra voluntatē dr̄ eſſe inuoluntariū. vn̄ violētia inuolun-
tariū cāt. ¶ Ad .i. ergo dḋ. ꝙ inuoluntariū voluntario op
ponit̄. dictū eſt aūt ſupra ꝙ voluntariū dr̄ nō ſolū actus
q̄ ē immediate ipſius voluntatis. ſꝫ etiā actus a volūtate
imꝑatus. q̄ꝫtum igit̄ ad actū qui ē imediate ipſius volū
tatis vt ſupra dictū ē. violētia inferri nō pōt vn̄ talē actū
violentia inuoluntariū facere nō pōt. ſꝫ q̄ꝫtum ad actum
imꝑatū voluntas pōt pati violentiā. ⁊ q̄ꝫtum ad hūc ac-
tum violentia inuoluntariū facit. ¶ Ad .ij. dḋ. ꝙ ſicut na
turale dr̄ qḋ eſt ſm̄ inclinationē nature. ita voluntarium
dr̄ qḋ eſt ſm̄ inclinationē voluntatis. dr̄ aūt aliq̄d natu-
rale dupl'r. Uno mō q2 eſt a natura ſicut a principio actiuo
ſicut calefacere eſt naturale igni. Alio mō ſm̄ principium
paſſiuū q2. ſ. eſt innata inclinatio ad recipiendū actionē
a principio extrinſeco. ſicut motus celi dr̄ eſſe naturalis ꝓ
pter aptitudinē naturalē celeſtis corꝑis ad talem motū. lꝫ
mouens ſit voluntariū. Et ſilr̄ volūtarium pōt aliq̄d di
ci dupl'r. Uno mō ſcḋm actionē. puta cū aliq̄s aliq̄d vult
agere. Alio mō ſcḋm paſſionē. ſ. cum aliquis vult pati ab
alio. vn̄ cum actio infert̄ ab aliq̄ exteriori manēte in eo q̄
patit̄ volūtate patiendi. nō eſt ſimpl'r violentū. q2 lꝫ ille
qui patit̄ nō ꝯferat agēdo ꝯfert tn̄ volēdo pati. vn̄ nō pōt
dici inuoluntariū. ¶ Ad .iij. dḋ. ꝙ ſicut phūs dicit in .viij.
phi. motus aīal' q̄ infdum mouet̄ aīal contra naturalē in
clinationē corꝑis. ⁊ li n̄ ſit natural' corꝑi. eſt tn̄ q̄damō na
turalis aīali cui naturale eſt ꝙ ſcḋm appetitū moueat̄. ⁊
iō hoc n̄ eſt violētum ſimpl'r ſꝫ ſcḋm q̄d. ⁊ ſilr̄ eſt dḋ. ꝙ
cū aliq̄s inflectit mēbra contra naturalē diſpōēꝫ. hoc .n. eſt
violētum ſcḋm quid. ſ. q̄ꝫtum ad membrum ꝑticulare. n̄
tn̄ ſimpl'r q̄ꝫtum ad ipſum hoīem.

Ad ſextum ſic procedit̄.

Uidet̄ ꝙ metus cauſet inuoluntariū ſimpl'r. ſicut .n. vio-
lētia eſt reſpectus eius qḋ ꝯtrariat̄ pn̄tialit̄ volūtati. ita
metus ē reſpectu futuri mali qḋ repugnat volūtati. ſꝫ vi
olentia cāt inuoluntariū ſimpl'r. ergo ⁊ metus inuolunta
rium ſimpl'r cāt. ¶ Pre. qḋ ē ſcḋm ſe tale quolibet addi-
to remanet tale. ſicut qḋ ſcḋm ſe eſt calidū. cuicūq3 ꝯiūga
tur nihilominus ē calidū ipſo manēte. ſꝫ illud qḋ ꝑ metū
agit̄ ſm̄ ſe eſt inuoluntariū. ergo etiā adueniēte metu eſt
inuoluntariū. ¶ Pre. qḋ ſub ꝯditōe eſt tale ſcḋm q̄d eſt
tale. qḋ aūt abſq3 ꝯditōe ē tale ſimpl'r ē tale. ſicut qḋ ē ne
ceſſariū ex ꝯditōe eſt neceſſariū ſcḋm q̄d. qḋ aūt ē neceſſa-
rium abſolute ē neceſſariū ſimpl'r. ſꝫ id qḋ ꝑ metū agit̄ ē
inuoluntariū abſolute. n̄ eſt āt voluntariū niſi ſub ꝯditio
ne. ſ. vt vitet̄ malū qḋ timet̄. ergo id quod ꝑ metum agit̄
eſt ſimpl'r inuoluntariū. ¶ Sꝫ ꝯtra ē qḋ Greg. nicenus
dicit ⁊ etiā phūs. ꝙ huiōi q̄ ꝑ metuꝫ agunt̄ ſunt magis vo
luntaria q̄ꝫ inuoluntaria. ¶ Rn̄. dḋ. ꝙ ſicut phūs dicit i .iij.
ethi. ⁊ idē dicit Greg. nicenus in li. ſuo de hoīe. huiōi q̄ ꝑ
metū agunt̄ mixta ſunt ex voluntario ⁊ inuoluntario. id
eīn qḋ ꝑ metum agit̄ in ſe ꝯſideratū n̄ eſt voluntariū. ſed
fit voluntariū in caſu. ſ. ad vitādum maluꝫ qḋ timet̄. ſed
ſi q̄s recte ꝯſideret magis ſunt huiōi voluntaria q̄ꝫ inuo
luntaria. ſunt .n. voluntaria ſimpl'r. inuoluntaria āt ſm̄
q̄d. vnūquodq3 .n. ſimpl'r eſſe dr̄ ſcḋm ꝙ eſt in actu. ſcḋm
āt ꝙ eſt in ſola apprehenſione n̄ eſt ſimpl'r ſꝫ ſcḋm q̄d. hoc
āt qḋ ꝑ metū agit̄. ſm̄ hoc eſt in actu ſcḋm ꝙ fit. cū .n. ac-
tus in ſingularibꝰ ſint. ſingulare āt inq̄ꝫtum huiōi eſt hic
⁊ nunc. ſcḋm hoc id qḋ fit ē in actu. ſm̄ ꝙ hic ē ⁊ nunc ⁊
ſub aliis ꝯditōibꝰ indiuidualibꝰ. ſic āt hoc qḋ fit ꝑ metuꝫ
eſt voluntariū. inq̄ꝫtum. ſ. eſt hic ⁊ nūc. put ſ. in hoc caſu
ē impedimentū maioris mali qḋ timebat̄. ſicut ꝓiectio mer
cium in mare fit voluntariū tpe tēpeſtatis ꝓpt̄ timorē pi
culi. vn̄ manifeſtum ē ꝙ ſimpl'r voluntariū eſt. vn̄ ⁊ ꝯpe-
tit ei rō voluntarij. q2 principium eius ē intra. ſꝫ ꝙ accipi
atur id qḋ ꝑ metū fit. vt extra hūc caſum exn̄s. put repu-
gnat voluntati. hoc n̄ eſt niſi ſcḋm rōnē tm̄. ⁊ iō eſt inuolū
tarium ſcḋm q̄d. i. put ꝯſiderat̄ extra hūc caſum exn̄s. ¶
Ad .i. ergo dḋ. ꝙ ea q̄ agunt̄ ꝑ metū ⁊ ꝑ vim n̄ ſolū dr̄nt
ſm̄ pn̄s ⁊ futuꝝ ſꝫ etiā ſm̄ hoc ꝙ in eo qḋ agit̄ ꝑ vim vo-
luntas n̄ ꝯſentit. ſꝫ oīo eſt contra motū volūtatis. ſꝫ id qḋ
ꝑ metū agit̄ fit voluntariū. iō q2 motus volūtatis fert̄ in
id lꝫ n̄ ꝓpter ſeipm̄. ſed ꝓpter aliud. ſ. ad repellēdum malū
qḋ timet̄. ſufficit .n. ad rōnem voluntarij ꝙ ſit ꝓpter aliud
voluntarium. volūtarium .n. eſt nō ſolum qḋ ꝓpter ſeipm̄
volumus vt finem. ſed etiam qḋ ꝓpter aliud volumus vt
ꝓpter finem. pꝫ ergo ꝙ in eo qḋ ꝑ vim agit̄ voluntas in-
terior nihil agit. ⁊ iō vt Greg. nicenus dicit ad excluden
dum ea q̄ ꝑ metum agunt̄ in diffinitōe violenti. n̄ ſolum
dr̄ violētum eſt cuꝰ principium eſt extra. ſed addit̄ nil con-
ferente vim paſſo. q2 ad id qḋ agit̄ ꝑ metum voluntas ti-
mentis aliq̄d confert. ¶ Ad .ij. dḋ. ꝙ ea q̄ abſolute dicūt̄
quolibet addito remanent talia. ſicut calidum ⁊ album. ſꝫ
ea q̄ relatiue dicunt̄ variant̄ ſm̄ ꝯparationē ad diuerſa. qḋ
eīn eſt magnū comparatum huic eſt puū comparatum alteri
Uoluntarium āt dr̄ aliquid n̄ ſolum ꝓpter ſe q̄ſi abſolu-
te. ſed etiā ꝓpter aliud q̄ſi relatiue. ⁊ iō nihil ꝓhibet aliq̄d
qḋ de ſe nō eſſet voluntariū alteri comparatū fieri volun-
tariū ꝑ comparatōēꝫ ad aliud. ¶ Ad .iij. dḋ. ꝙ illud quod ꝑ
metū agit̄ abſq3 conditōe eſt voluntarium. i. ſm̄ ꝙ actu
agit̄. ſed inuoluntariū eſt ſub conditōe. i. ſi tal' metus non
immineret. vn̄ ſm̄ illam rationem magis poteſt concludi
oppoſitum.

Ad ſeptimuꝫ ſic ꝓceditur

Uidet̄ ꝙ concupiſcentia cauſet inuoluntariū. ſicut .n. me
tus eſt q̄dam paſſio. ita ⁊ concupiſcētia. ſꝫ metus cāt q̄dā
mō inuoluntariū. ergo etiā concupiſcentia. ¶ Pre. ſicut
ꝑ timorē timidus agit ꝯ id qḋ ꝓponebat. ita icontinēs ꝓ
pter concupiāꝫ. ſꝫ timor aliquo mō cāt inuoluntariū. er-
go ⁊ concupiā. ¶ Pre. ad voluntariū requirit̄ cognitio.
ſed concupiā corrūpit cognitionē. dicit .n. phūs in .vi. ethi.
ꝙ delectatio ſiue concupiā delectatōis corrūpit eſtimatō
nem prudentie. ergo concupiā cāt inuoluntariū. ¶ Sꝫ
contra eſt qḋ Damaſ. dicit. Inuoluntarium eſt miſericor
dia vel indulgentia dignum ⁊ cū triſticia agit̄. ſed neutꝝ
hoꝝ competit ei qḋ ꝑ concupiāꝫ agit̄. ergo cōcupiā nō cāt
inuoluntariū. ¶ Rn̄. dḋ. ꝙ ꝯcupiā nō cāt inuoluntarium
ſed magis facit aliquid voluntariū. dr̄ .n. aliq̄d volunta-
rium ex eo ꝙ voluntas in id fert̄. ꝑ ꝯcupiāꝫ āt voluntas
inclinat̄ ad volendum id qḋ ꝯcupiſcit. ⁊ iō ꝯcupiā magis
facit ad hoc ꝙ aliq̄d ſit voluntarium q̄ꝫ ꝙ ſit inuolūtariū
¶ Ad .i. ergo dḋ. ꝙ timor eſt de malo. ꝯcupiā āt reſpicit
bonum. malum āt ſm̄ ſe ꝯriat̄ voluntati. ſed bonū eſt vo-
luntati ꝯſonum. vn̄ magis ſe hꝫ timor ad cauſandum inuo
luntarium q̄ꝫ ꝯcupiā. ¶ Ad .ij. dḋ. ꝙ in eo qui ꝑ metuꝫ
aliquid agit manet repugnātia voluntatis ad id qḋ agit̄
ſm̄ ꝙ in ſe conſiderat̄. ſed in eo qui agit aliq̄d ꝑ ꝯcupiām
ſic eſt incontinēs. non manet prior voluntas q̄ repudia-
bat illud quod concupiſcit̄ ſed mutat̄ ad volēdum id qḋ
prius repudiabat. ⁊ iō qḋ ꝑ metū agit̄ q̄damō eſt inuolū

tariū. ſed qđ p̄ ↄcupiaȝ agit̃ nullo mō. nā incōtinēs con
cupiſcētie agit contra id qđ prius ꝓponebat non āt cōtra
id qđ nūc vult. ſȝ timidus agit ↄ id qđ etiā nūc ſm̄ ſe vult
¶ Ad iij. dđ. ꝙ ſi ↄcupia totalit̃ cognitionē auferret. ſicͣ
ↄtingit in illis qui ꝓpter ↄcupiaȝ fiūt amentes. ſeq̄ret̃ ꝙ
ↄcupia voluntariū tolleret. nec tñ ꝓprie eſſet ibi inuolun-
tariū. q2 in his q̄ vſum rōis nō hñt. neqȝ voluntariū ē neqȝ
inuolūtariū. ſed q̄nqȝ in his q̄ p̄ ↄcupiaȝ agunt̃ nō totali-
ter tollit̃ cognitio. q2 nō tollit̃ ptās cognoſcendi. ſed ſolū
conſideratio actual' in p̄ticulari agibili. ⁊ tñ hoc ipm̄ ē vo-
luntariū ſm̄ ꝙ voluntarium dr̄ quod eſt in ptāte volen-
tis. vt nō agere ⁊ nō velle. ſilr aūt ⁊ nō ↄſiderare. põt. n.
voluntas paſſioni reſiſtere. vt infra dicet̃.

Ad octauū ſic procedit̃

Videt̃ ꝙ ignorātia nō cauſet inuoluntariū. inuoluntariū
eñi veniam meret̃. vt Damaſ. dic. ſed interdum quod p̄
ignorantiam agit̃ veniam nō meret̃. ſm̄ illud. i. ad Corin-
thi. xiiij. Si quis ignorat ignorabit̃. ergo ignorantia non
cauſat inuoluntarium. ¶ Pre. omne pctm̄ eſt cum igno
rantia. ſm̄ illud Prouerbio. xiiij. Errāt qui opant̃ malū.
ſi igit̃ ignorantia inuoluntarium cauſet. ſequeret̃ ꝙ omne
pctm̄ eſſet inuoluntarium. quod eſt contra Aug. dicentē
ꝙ omne pctm̄ eſt voluntarium. ¶ Pre. inuoluntariū cū
triſticia eſt. vt Damaſ. dicit. ſed quedam ignorāter agū-
tur ⁊ ſine triſticia. puta ſi aliquis occidit hoſtem quem q̄-
rit occidere putans occidere ceruum. ergo ignorantia nō
cauſat inuoluntarium. ¶ Sed contra eſt quod Damaſ.
⁊ phs dicūt. ꝙ inuoluntarium q̄ddā eſt p̄ ignorantiam.
¶ Rñ. dđ. ꝙ ignorātia habet cauſare inuoluntariū ea rō-
ne. q2 priuat cognitionem que ꝑrigit̃ ad voluntarium.
vt ſupra dictum eſt. non tñ q̄libet ignorātia hmōi cogni
tionem priuat. ⁊ ideo ſciendū ꝙ ignorātia tripl'r ſe hȝ ad
actum voluntatis. vno mō ↄcomitanter. alio mō ↄſequē-
ter. tertio mō añcedenter. Concomitāter quidē qñ igno-
rātia eſt de eo qđ agit̃. tñ etiā ſi ſciret̃ nihilominus ageret̃
tūc. n. ignorātia nō inducit ad volendū vt hoc fiat. ſed ac-
cidit ſil' eſſe aliqđ factū ⁊ ignoratū. ſicͣ in exēplo poſito. ſ.
cū aliquis vellet q̄dē occidere hoſtē. ſed ignorans occidit
eū putās occidere ceruū. ⁊ talis ignorātia nō fac̃ inuolun
tariū. vt phs dic. q2 nō cāt aliquid qđ ſit repugnās volū-
tati. ſed fac̃ nō voluntariū. q2 nō põt eſſe actu volitū qđ ig
noratū ē. Conſequēter āt ſe hȝ ignorātia ad voluntatē in
q̄tū ipa ignorātia eſt volūtaria. ⁊ hoc ↄtingit dupl'r ſcđm
duos modos volūtarij ſupra poſitos. Uno mō. q2 actus
volūtatis fert̃ in ignorantiā. ſicͣ cū aliq̄s ignorare vult vel
vt excuſatōeȝ pcti habeat vel vt nō retrahat̃ a peccādo. ſm̄
illud Iob. xxj. Sciam viaꝝ tuaꝝ nolumus. ⁊ hec dr̄ igno
rantia affectata. Alio mō dr̄ ignorātia voluntaria eius qđ
quis põt ſcire ⁊ dȝ. ſic. n. nō agere ⁊ nō velle voluntarium
dr̄. vt ſupra dictū eſt. hoc igit̃ mō dr̄ ignorātia ſiue cū ali-
quis actu nō ↄſiderat qđ ↄſiderare põt ⁊ dȝ. que ē ignorā
tia male electionis vel ex paſſione vel ex hitu ꝓueniēs. ſi-
ue cū aliquis notitiā quā dȝ hēre nō curat acquirere. ⁊ ſm̄
hunc modū ignorātia vliū iuris q̄ q̄s ſcire tenet̃ volū-
taria dr̄. q̄ſi p̄ negligētiā ꝓueniēs. cū aūt ipa ignorātia ſit
voluntaria aliq̄ iſtoꝝ mōꝝ non põt cāre ſimpl'r inuolun-
tariū. cauſat tñ ſcđm q̄d inuoluntariū inq̄tū ꝓcedit mo-
tum volūtatis ad aliquid agendū qui non eſſet ſciā p̄nte
Añcedēter aūt ſe hȝ ad voluntatē ignorātia qñ non ē vo-
luntaria ⁊ tñ ē cā volendi qđ non vellet alias. ſicͣ cū aliq̄s
hō ignorat aliquā circunſtātiā actus quā nō tenebat̃ ſci-

re. ⁊ ex hoc aliquid agit qđ nō faceret ſi ſciret. puta cū ali-
quis diligētia adhibita neſciēs aliquē trāſire p̄ viā ꝓij-
cit ſagittā q̄ interficit trāſeuntē. ⁊ tal' ignorātia cāt inuo-
lūtariū ſimpl'r. Et p̄ hoc p3 rñſio ad obiecta. nā prima rō
ꝓcedit de ignorātia eoꝝ q̄ quis tenet̃ ſcire. ſcđa āt de igno
rantia electōis. q̄ quodāmō eſt volūtaria. vt dictum ē. ter
tia vo de ignorātia q̄ ↄcomitāter ſe habet ad voluntatem

¶ Queſtio. VII.

D Einde conſiderā-

dum eſt de circūſtātijs hūanoꝝ actuū. Et cir-
ca hoc q̄runt̃ q̄tuor. Primo quid ſit circūſtā
tia. Scđo vtꝝ circunſtātie ſint circa hūanos actus atten
dende a theologo. Tertio quot ſunt circunſtantie. Quar-
to q̄ ſunt in eis principaliores.

Ad primum ſic ꝓcedit̃

Videt̃ ꝙ circūſtātia non ſit accñs actus hūani. Dic. n.
Tullius in rhetoricis ꝙ circunſtātia ē p̄ quā argumenta-
tioni auctoritatē ⁊ firmamentū adiungit orō. ſed orō dat
firmamentū argumētationi p̄cipue ab his q̄ ſunt de ſub
ſtātia rei. vt diffinitio. genus ⁊ ſpēs. ⁊ alia hmōi. a quib9
etiā Tullius oratorē argumētari docet. ergo circunſtātia
non eſt accñs hūani actus. ¶ Pre. accñtis ꝓpriū ē ineſſe
quod aūt circumſtat nō ineſt. ſed magis ē extra. ergo circū
ſtātie non ſunt accñtia hūanoꝝ actuū. ¶ Pre. accñtis nō
eſt accñs. ſed ipi hūani actus ſunt q̄dā accñtia. non ergo
circumſtātie ſunt accñtia actuū. ¶ Sed contra. p̄ticula-
res ↄditōes cuiuſlibet rei ſingularis dicunt̃ accñtia indi-
uiduātia ipm̄. ſed phs in. iij. ethi. circūſtātias noīat p̄ticu
laria. i. p̄ticulares ſinguloꝝ actuū ↄditōes. g° circumſtātie
ſunt accñtia īdiuiduātia hūanoꝝ actuū. ¶ Rñ. dđ. ꝙ q2
noīa ſm̄ phm̄ ſunt ſigna intellectuū. neceſſe eſt ꝙ ſm̄ ꝓ-
ceſſum intellectiue cognitōis ſit etiā noīationis ꝓceſſus.
ꝓcedit aūt nr̄a cognitio intellectualis a notioꝛib9 ad min9
nota. ⁊ iđ apud nos a notioꝛib9 noīa trāſferunt̃ ad ſignifi-
cādum res minus notas. ⁊ inde ē ꝙ ſicut dr̄ in. x. meta-
phi. ab his q̄ ſunt ſcđm locū ꝓceſſit nomē diſtātie ad oīa
ↄtria. ⁊ ſilr noīb9 p̄tinentib9 ad motū localem vtimur ad
ſignificādum alios motus. eo ꝙ corpa q̄ loco circumſcri-
bunt̃ ſunt maxime nobis nota. ⁊ inde ē ꝙ nomē circum
ſtantie ab his q̄ in loco ſunt deriuat̃ ad actus humanos.
dr̄ aūt in localib9 aliquid circumſtare qđ eſt quidē extrin
ſecum a re. tñ attingit ipam vel appropinquat ei ſcđm lo-
cum. ⁊ iđ q̄cunqȝ ↄditōes ſunt extra ſubſtātiā actus ⁊ tñ
attingūt aliq̄ mō actum humanū circumſtātie dicunt̃. qđ
aūt eſt extra ſubſtantiam rei ad rē ipam p̄tinens accñs ei9
dr̄. vñ circumſtātie actuū humanoꝝ accñtia eoꝝ dicenda
ſunt. ¶ Ad. i. ergo dđ. ꝙ orō quidē dat firmamentū argu
mentationi. primo ex ſubſtātia actus. ſcđario vo ex his q̄
circumſtāt actum. ſicut primo accuſabilis reddit̃ aliq̄s ex
hoc ꝙ homicidium fecit. ſcđario vero ex hoc ꝙ dolo fecit
vel ꝓpter lucꝝ vel in tpe vel in loco ſacro. aut aliq̄d hmōi.
⁊ ideo ſignāter dicit ꝙ p̄ circumſtantiā orō argumenta-
tioni firmamentū adiūgit q̄ſi ſcđario. ¶ Ad. ij. dđ. ꝙ ali-
quid dr̄ accñs alicuius dupl'r. Uno mō. q2 ineſt ei. ſicͣ al-
bum dr̄ accñs ſortis. Alio mō. q2 eſt ſimul cū eo in eodē
ſubiecto. ſicut dr̄ ꝙ album accidit muſico inq̄tum conue
niūt ⁊ quodāmō ſe contingūt in vno ſubiecto. ⁊ p̄ hunc
modū dicunt̃ circūſtātie accidentia actuū. ¶ Ad. iij. dđ.
ꝙ ſicut dictū eſt accñs dr̄ accñti accidere ꝓpter ↄuenientiā
in ſubiecto. ſȝ hoc cōtingit dupl'r. Uno mō ſm̄ ꝙ duo acci

ꝺentia ꝯpant ad vnū ſubiectū abſq͡ȝ aliq͡ ordine. ſicut albū ⁊ muſicū ad ſorte͂. Alio mō cū aliq͡ ordine. puta q͛ ſubiectū recipit vnū accn̄s alio mediāte. ſicut corpus recipit colore͂ mediāte ſupꝼicie. ⁊ ſic vnū accn̄s ꝺ͛ etiā alteri ineſſe. dicimus. n. colore͂ eē in ſupꝼicie. vtroq͡ȝ aūt mō circūſtātie ſe hn̄t ad actus. nā aliq͡ circūſtātie ordinate ad actuȝ ptinēt ad agente͂ nō mediāte actu. puta locus ⁊ ꝯditio ꝑſone. aliq͡ ꝟo mediāte ipo actu ſicut modus agēdi.

Ad ſecundū ſic procedit.

Videt ꝙ circumſtātie hūanoꝝ actuū nō ſint ꝯſiderande a theologo. nō. n. ꝯſiderant a theologo act⁹ hūani niſi ſm ꝙ ſunt aliq͡les. i. boni vel mali. ſȝ circūſtātie nō videt poſſe facere actus aliq͡les. q͛ nihil q͡lificat formalit loquendo ab eo qꝺ ē extra ipm. ſȝ ab eo qꝺ in ipo ē. ergo circūſtātie actuū nō ſunt a theologo ꝯſiderāde. ¶ Pre. circūſtantie ſunt accn̄tia actuū. ſȝ vni infinita accidūt. ⁊ iō vt ꝺ͛ in vi. metaph. nulla ars vel ſcia ē circa ens ꝑ accn̄s niſi ſola ſophiſtica. ergo theologus non hȝ ꝯſiderare circūſtantias hūanoꝝ actuū. ¶ Pre. circumſtātiaꝝ ꝯſideratio ptinet ad rhetore͂. rhetorica aūt nō ē ps theologie. ergo ꝯſideratio circunſtātiaꝝ nō ptinet ad theologū. ¶ Sȝ ꝯ. ignorātia circunſtātiaꝝ cāt inuoluntariū. vt Damaſ. ⁊ Grego. nicen⁹ dicunt. ſed inuoluntariū excuſat a culpa. cui ꝯſideratio ptinet ad theologū. ḡ ⁊ conſideratio circūſtātiaꝝ ad theologū ptinet. ¶ Rn̄. ꝺꝺ. ꝙ circumſtātie ptinent ad conſiderationē theologi triplici rōe. Primo quidē. q͛ theologus conſiderat actus hūanos ſcd̄m ꝙ ꝑ eos hō ad beatitudinē ordinat. oē aūt quod ordinat ad finem oportet eſſe ꝓportionatū fini. actus aūt ꝓportionant fini ſcd̄m cōmenſurationē quādam q͡ fit ꝑ debitas circumſtātias. vn̄ conſideratio circumſtātiaꝝ ad theologū ptinet. Scd̄o. q͛ theologus conſiderat actus hūanos ſcd̄m ꝙ in eis inuenit bonū ⁊ malū. melius ⁊ peius. ⁊ hoc diuerſificat ſcd̄m circūſtātias. vt infra patebit. Tertio. q͛ theologus cōſiderat actus hūanos ſcd̄m ꝙ ſunt meritoꝛij vel demeritoꝛij qꝺ conuenit actibȝ hūanis. ad quod requirit ꝙ ſint voluntarij. act⁹ aūt hūanus iudicat voluntarius vel inuoluntarius ſm cognitōeȝ vel ignorātiam circumſtātiaꝝ vt dictum ē. ⁊ iō conſideratio circumſtātiaꝝ ptinet ad theologū. ¶ Ad. i. ergo ꝺꝺ. ꝙ bonum ordinatū ad finē ꝺ͛ vtile quod importat relationem quandam. vn̄ phs dicit in. i. ethi. ꝙ ad aliquid bonum eſt vtile. in his aūt que ad aliquid dicuntur denominat aliquid non ſolum ab eo quod ineſt. ſed etiā ab eo quod extrinſecus adiacet. vt pȝ in dextro ⁊ ſiniſtro. equali ⁊ inequali ⁊ ſilibus. ⁊ ideo cum bonitas actuū ſit inq͡ꝫum ſunt vtiles ad finem. nihil ꝓhibet eos bonos vel malos dici ſm ꝓportionem ad aliqua que exterius adiacent. ¶ Ad. ij. ꝺꝺ. ꝙ accidentia que omnino ꝑ accidēs ſe hn̄t relinquunt ab omni arte ꝓpter eoꝝ incertitudinem ⁊ infinitatē. ſed talia accidentia nō hn̄t rōnem circumſtātie q͛ vt dictū ē. ſic circumſtātie ſunt extra actū ꝙ tn̄ actum aliq͡ mō contingūt ordinare ad ipm. accidētia aūt ꝑ ſe cadūt ſub arte. ¶ Ad. iij. ꝺꝺ. ꝙ cōſideratio circumſtātiaꝝ ptinet ad moralē ⁊ politicū ⁊ ad rhetorē. Ad moralē quidē ꝓut ſm eas inuenit vel ꝑtermittit mediū ꝟtutis in hūanis actibȝ ⁊ paſſionibȝ. Ad politicū aūt ⁊ rhetorē ſm ꝙ ex circumſtātijs actus reddunt laudabiles vel vituꝑabiles excuſabiles vel accuſabiles. diuerſimode tn̄. nā quod rhetor ꝑſuadet politicus diiudicat. ad theologum aūt cui oēs alie artes deſeruiūt ptinēt oibȝ modis ꝓdictis. Nā ipe hȝ ꝯſideratōes de actibus ꝟtuoſis ⁊ vitioſ ſi cū morali. ⁊ cū rhetore ⁊ politico. ſȝ ꝯſiderat actus ſm ꝙ merent penā vel ꝑmium cum rhetore ⁊ politico.

Ad tertiū ſic proceditur.

Videt ꝙ incōuenient͛ circumſtātie nūerent. in. iij. ethi. circūſtātia. n. actus ꝺ͛ quod exterius ſe hȝ ad actū. huiōi aūt ſunt tps ⁊ locus. ergo ſole due ſunt circumſtātie. ſ. qn̄ ⁊ vbi. ¶ Pre. ex circumſtātijs accipit quid bene vel male fiat. ſed hoc ptinet ad modū actus. ḡ oēs circūſtātie includunt ſub vna q͡ ē modus agēdi. ¶ Pre. circumſtātie nō ſunt de ſubſtātia actus. ſȝ ad ſubſtātiā actus ptinere videtur cauſe ipius actus. ergo nulla circumſtātia dȝ ſumi ex ſubſtātia ipius actus. ſic ergo neq͡ȝ quis. neq͡ȝ ꝓpter quid neq͡ȝ circa q͡d ſunt circumſtātie. nā quis ptinet ad cāȝ efficientē. ꝓpter quid ad finalē. circa quid ad materialem. ¶ Sȝ cōtra ē auctoritas phi in. iij. ethi. ¶ Rn̄. ꝺꝺ. ꝙ Tulli⁹ in ſua rhetorica aſſignat ſeptē circūſtātias q͡ hoc ꝟſu continent. Quis. quid. vbi. quib⁹ auxilijs. cur. quō. qn̄. Cōſiderādum ē. n. in actibus q͡s fecit. quibus auxilijs vel inſtrumētis fecerit. q͡d fecerit. vbi fecerit. cur fecerit. quō fecerit. ⁊ qn̄ fecerit. ſȝ Ariſt. in. iij. ethi. addit aliā. ſ. circa q͡d q͡ a Tullio ꝯphendit ſub q͡d. ⁊ rō hu⁹ annūeratōis ſic accipi pōt. nā circūſtātia ꝺ͛ q͡ſi extra ſubſtātiā actus exn̄s. ita tn̄ ꝙ aliq͡ mō attingit ipm. ꝯtigit aūt hoc fieri tripl͛. Uno mō inq͡ꝫū attingit ipm actū. Alio mō inq͡ꝫū attigit cām actus. Tertio mō inq͡ꝫū attingit effectū. ipm aūt actū attingit. vel ꝑ modū mēſure ſicut tps ⁊ locus. vel ꝑ moduȝ q͡litatis actus ſicut modus agēdi. ex pte aūt effectus vt cum ꝯſiderat quid aliquis fecerit. ex pte ꝟo cāe actus q͡ꝫū ad cāȝ finalē accipit ꝓpt quid. ex pte aūt cāe materialis ſiue obiecti accipit circa quid. ex pte ꝟo cāe agētis principal͛ accipit quis egerit. ex pte ꝟo cāe agētis inſtrumētalis. accipit quibus auxilijs. ¶ Ad. i. ergo ꝺꝺ. ꝙ tps ⁊ locus circumſtāt actū ꝑ modū mēſure. ſȝ alia circūſtāt actū inq͡ꝫū attingūt ipm q͡cūq͡ȝ alio mō extra ſubſtantiā eius exiſtens. ¶ Ad. ij. ꝺꝺ. ꝙ iſte modus q͡ ē bn̄ vel male nō ponit circumſtātia. ſȝ conſequēs ad oēs circūſtātias. ſȝ ſpālis circumſtātia ponit modus qui ptinet ad q͡litatē actus. puta ꝙ aliquis ambulet velocit vel tarde. ⁊ ꝙ aliquis ꝑcutit fortiter vel remiſſe. ⁊ ſic de alijs. ¶ Ad. iij. ꝺꝺ. ꝙ illa conditō cāe ex q͡ ſubſtātia actus dependet nō ꝺ͛ circumſtātia ſȝ aliq͡ cōditio adiuncta. ſicut in obiecto nō ꝺ͛ circūſtātia furti ꝙ ſit alienū. hoc. n. ꝑtinet ad ſubſtātiā furti. ſȝ ꝙ ſit magnū vel pruū. ⁊ ſilr ē de alijs circumſtātijs q͡ accipiunt ex parte aliaꝝ cāꝝ. nō. n. finis qui dat ſpēm actus ē circūſtātia. ſed aliquis finis adiūctus. ſicut ꝙ fortis fortiter agat ꝓpter bonum fortitudinis nō eſt circumſtantia. ſed ſi fortiter agat ꝓpter liberationem ciuitatis vel populi xp̄iani vel aliquid huiōi. intelligit etiam ex pte eius quod eſt quid. nam ꝙ aliquis ꝑfundens aliquem aqua abluat ipm nō eſt circumſtantia ablutionis. ſed ꝙ abluendo infrigidet vel calefaciat ⁊ ſanet vel noceat. hec ē circumſtātia.

Ad quartum ſic procedit

Videt ꝙ non ſint principales circumſtantie ꝓpter quid ⁊ ea in quibus eſt operatio. vt ꝺ͛ in. iij. ethi. ea. n. in quibus eſt operatio vident eſſe locus ⁊ tempus. que non vident eſſe principalia inter circumſtantias. cum ſint maxime extrinſeca ab actu. ea ergo in quibus eſt operatio non ſunt principaliſſime circumſtātiaꝝ. ¶ Pre. finis ē extrinſecus rei. nō ergo videt eſſe principaliſſima circūſtātiaꝝ. ¶ Pre. principaliſſimū in vnoq͡q͡ȝ ē cā eius ⁊ forma. ſed

cā ipius actus ē pſona agēs. forma aūt actus ē modus ip
ſius. ergo iſte due circūſtātie videnꝭ eſſe principaliſſime
¶ Cōtra ē qḋ Greg. nicenus dicit ꝙ principaliſſime cir-
cumſtātie ſunt cuius grā agiꝭ. ⁊ quid ē qḋ agiꝭ ¶ Rñ. dō
ꝙ actus ꝓprie dicunꝭ hūani. ſicut ſup̄ dictum ē. ꝓut ſunt
voluntarij. volūtatis aūt motiuū ⁊ obiectū ē finis. ⁊ iḋo
principaliſſima ē omniū circumſtātiaꝝ illa q̄ attingit actū
ex pte finis. ſ. cuius grā. ſcḋario ḋo q̄ attingit ipam ſub-
ſtantiā actus. i. quid fecit. alie ḋo circumſtātie ſunt ma-
gis vel minus pῖcipales. ſm ꝙ magis vel minus ad has
appropinquāt. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ p ea in quibus ē opa-
tio phs nō intelligit tps ⁊ locū. ſed ea q̄ adiunguntꝭ ipi ac-
tui. vñ Gre. nicenus q̄ſi expōnēs dictū phi. loco eius qḋ
phs dixit. in quibus ē opatio. dicit quid agiꝭ ¶ Ad. ij. dō
ꝙ finis ⁊ ſi nō ſit de ſubſtātia actus ē tñ cā actus princi-
paliſſima inq̄tū mouet agentē ad agendū. vñ ⁊ maxīe ac-
tus moralis ſpēꝫ hꝫ ex fine. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ pſona a gens
cā ē actus ſm ꝙ mouetꝭ a fine. ⁊ ſm hoc principaliꝭ ordi-
natꝭ ad actū. alie ḋo ɔditōes pſone nō ita principaliꝭ ordi-
nanꝭ ad actū. modus etiā nō ē ſubſtantialis forma actus.
hec. n. attēdiꝭ in actu ſm obiectū vel finē ⁊ terminū. ſed ē
q̄ſi q̄dā q̄litas accidētalis. ¶ Queſtio. VIII.

D Einde conſideran dum ē de ipis actibus voluntarijs in ſpāli.

⁊ primo de actibus q̄ ſunt imediate ipius volū-
tatis velut a volūtate eliciti. ſcḋo de actibꝰ imparis a vo-
luntate. volūtas aūt moueꝭ ⁊ in finē. ⁊ in ea q̄ ſunt ad fi-
nē. Primo igiꝭ ɔſiderādum ē de actibus volūtatis q̄bus
moueꝭ in finē. ⁊ deinde de actibꝰ eius q̄bꝰ moueꝭ in ea q̄
ſunt ad finē. actus aūt volūtatis in finē videnꝭ eſſe tres.
ſ. velle. frui. ⁊ intēdere. Primo ergo ɔſiderabimus ḋ vo-
lūtate. Scḋo de fruitōe. Tertio de intētōe. Circa primū
ɔſiderāda ſunt tria. Primo q̄ḋ ē q̄ꝝ volūtas ſit. Scḋo a q̄
moueaꝭ. Tertio quō moueaꝭ. Circa primū q̄runtur tria.
Primo vtꝝ volūtas ſit tm̄ boni. Scḋo vtꝝ ſit tm̄ finis.
an etiā eoꝝ q̄ ſunt ad finē. Tertio ſi ē aliq̄ mō eoꝝ q̄ ſunt
ad finem. vtrum vno motu moueatur in finem. ⁊ in ea q̄
ſunt ad finem.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videꝭ ꝙ voluntas nō ſit tm̄ boni. eadē. n. eſt potētia op-
poſitoꝝ. ſicut viſus albi ⁊ nigri. ſed bonū ⁊ malū ſunt op-
poſita. ergo volūtas nō ſolū ē boni ſed etiā mali. ¶ Pre.
potētie rōnales ſe hñt ad oppoſita ꝓſequēda ſm phm. ſꝫ
voluntas ē potentia rōnalis. ē. n. in rōne vt diciꝭ in. iij.
de aīa. ergo voluntas ſe habet ad oppoſita. nō ergo tātuꝫ
ad volendū bonū. ſed etiā ad volendū malū. ¶ Pre. bo
num ⁊ ens ɔuertunꝭ. ſed voluntas nō ſolū ē entiuꝫ. ſed
etiā nō entiū. volumus. n. q̄nq̄ꝫ nō ambulare ⁊ non loq̄
volumus etiā interdū quedā futura que nō ſunt entia ī
actu. ergo voluntas nō tm̄ ē boni. ¶ Sed cōtra eſt qḋ
Dionyſius dicit. iiij. ca. de di. no. ꝙ malū ē p̄ter volūta-
tem. ⁊ ꝙ omnia bonum appetunt. ¶ Rñ. dōm ꝙ volū
tas ē appetitus quidā rōnalis. omnis autē appetitꝰ non
eſt niſi boni cuius rō eſt. quia appetitus nihil aliud ē q̄ꝫ
quedam inclinatio appetentis in aliquid. nihil autē in-
clinatur niſi in aliquid ſimile ⁊ conueniēs. cum igiꝭ oīs
res inquātū ē ens ⁊ ſubſtantia ſit quoddā bonū. neceſſe
eſt vt oīs inclinatio ſit in bonū. ⁊ inde ē ꝙ phs dicit in
i. ethi. ꝙ bonū eſt qḋ oīa appetunt. Sed cōſiderandum
eſt ꝙ cum omnis inclinatio conſequatur aliquā formā
appetitus naturalis ɔ̄ſequiꝭ formā in natura exiſten-
tem. appetitus autem ſenſitiuus vel etiam intellectiuus
ſeu rōnalis que dicitur voluntas. ſequitur formā appre-
henſam. ſicut igiꝭ id in quo tendit appetitus naturalis ē
bonum exiſtens in re. ita id in quo tendit appetitus ani-
malis vel voluntarius ē bonū apprehenſuꝫ. Ad hoc igi-
tur ꝙ voluntas in aliquid tendat nō requiriꝭ ꝙ ſit bonū
in rei veritate. ſed ꝙ apprehendatur in ratione boni. et ꝓ-
pter hoc phs dicit in. ij. phiſicoꝝ ꝙ finis ē bonū vel ap-
parens bonum. ¶ Ad. i. ergo dōm. ꝙ eadē potentia eſt
oppoſitoꝝ. ſed nō eodem modo ſe habet ad vtrunq̄ꝫ. vo-
luntas igiꝭ ſe habet ⁊ ad bonū ⁊ ad malū. ſed ad bonum
appetendo ipſum. ad malū vero fugiendo illud. Ipe igi-
tur actualis appetitus boni, vocaꝭ voluntas ſm ꝙ noīat
actum voluntatis. ſic enim nunc loquimur de voluntate
fuga aūt mali magis dicīꝭ voluntas. vnde ſicut volun-
tas eſt boni. ita voluntas eſt mali. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ potē-
tia rōnalis nō ſe habet ad quelibet oppoſita ꝓſequenda.
ſed ad ea que ſub ſuo obiecto ɔ̄ueuienti continenꝭ. nam
nulla potentia ꝓſequiꝭ niſi ſuū ɔ̄ueniens obiectum.
obiectū aūt voluntatis ē bonū. vnde ad illa oppoſita pro
ſequenda ſe habet voluntas que ſub bono cōphendunꝭ.
ſicut moueri ⁊ quieſcere. loqui ⁊ tacere. ⁊ alia huiuſmodi
in vtroq̄ꝫ eīi horum ferꝭ voluntas ſub rōne boni. ¶ Ad
iij. dō ꝙ illud qḋ nō ē ens in rerum natura. accipitur vt
ens in rōne. vnde negationes ⁊ priuationes entia dicū-
tur rōnis. per quē etiā modū futura prout apprehendun-
tur ſunt entia. inquantum igiꝭ ſunt hmōi entia appre-
hendunꝭ ſub rōne boni. ⁊ ſic voluntas in ea tendit. vnde phi-
loſophus dicit in. v. ethi. ꝙ carere malo habet rōem boni

Ad ſecūdū ſic ꝓceditur

Videꝭ ꝙ voluntas nō ſit eoꝝ que ſunt ad finem. ſed tan-
tum finis. dicit enī phs in. iij. ethi. ꝙ volūtas eſt finis.
electio autem eoꝝ que ſunt ad finem. ¶ Pre. ad ea q̄ ſūt
diuerſo genere. diuerſe potentie anime ordinantur. vt di-
citur in. vi. ethi. ſed finis ⁊ ea que ſunt ad finem ſunt in
diuerſo genere boni. nam finis qui eſt bonū honeſtuꝫ vel
delectabile eſt in genere qualitatis vel actionis aut paſſio-
nis. Bonum autem qḋ dicitur vtile quod eſt ad finem. ē
in ad aliquid. vt dicitur in. i. ethi. ergo ſi voluntas eſt fi-
nis. nō erit eorum que ſunt ad finem. ¶ Pre. Habitus
proportionanꝭ potentijs cum ſint eaꝝ perfectiones. ſed ī
habitibus qui dicunꝭ artes operatiue ad aliud pertinet
finis ⁊ ad aliud quod eſt ad finem. ſicut ad gubernatorē.
pertinet vſus nauis. qui eſt finis eius. ad nauifactiuā ve-
ro cōſtructio nauis. que eſt propter finem. ergo cum vo-
luntas ſit finis. non erit eorum que ſunt ad finem. ¶ Sꝫ
contra eſt. quia in rebus naturalibus per eandem poten-
tiam aliquid pertranſit media ⁊ pertingit ad terminū. ſed
ea que ſunt ad finem ſunt quedam media per que perue-
nitur ad finem ſicut ad terminum. ergo ſi voluntas ē fi-
nis. ipſa etiā eſt eorum que ſunt ad finem. ¶ Rñ. dōm.
ꝙ voluntas q̄nq̄ꝫ diciꝭ ipſa potentia qua volumus. q̄nq̄ꝫ
autē ipſe voluntatis actus. ſi ergo loquamur de volunta-
te ſm ꝙ nominat potentiam. ſic ſe extendit ⁊ ad finem. ⁊
ad ea que ſunt ad finem. ad ea. n. ſe extendit vnaqueq̄ꝫ po-
tentia in quibus inueniri poteſt quocunq̄ꝫ modo ratio
ſui obiecti. ſicut viſus ſe extendit ad omnia quecunq̄ꝫ par-
ticipant quocunq̄ꝫ modo colorem. ratio auteꝫ boni quod
eſt obiectum potentie voluntatis inuenitur non ſoluꝫ in
fine. ſed etiam in his que ſunt ad fineꝫ. Si autē loq̄mur

de voluntate ſm ꝙ nominat ꝓprie actū. ſic ꝓprie loquē do eſt finis tm̄. oīs. n. actus denomīatus a potentia nominat ſimplicē actū illius potentie ſicut intelligere nominat ſimplicem actum intellectus. Simpliciter aūt actus potētie ē in id qḋ eſt ſm ſe obiectū potentie. id aūt qḋ ē ꝓpter ſe bonū ⁊ volitū eſt finis. vnde voluntas ꝓprie ē ipſius finis. Ea vero que ſūt ad finē nō ſunt bona vel volita ꝓpter ſeipā. ſ; ex ordine ad finem. vn̄ volūtas in ea nō fertur niſi quaten⁹ ferſ i finē. vn̄ hoc ipm̄ qḋ in eis vult ē finis. ſic et intelligere ꝓprie eſt eoꝝ que ſm ſe cognoſcūtur ſcilicet principioꝝ. eoꝝ aūt que cognoſcūſ ꝑ principia nō dicitur eē intelligentia. niſi inq̄tū in eis ipa principia cōſiderantur. Sic. n. ſe habet finis in appetibilibꝰ. ſicut ſe habet principiū in intelligibilibꝰ. vt diciſ in v. ethi. Ad i. g̃ dḋ. ꝙ phus loquitur de voluntate ſm ꝙ ꝓprie noiat ſimplicem actū voluntatis nō aūt ſm ꝙ nominat potentiam. Ad ſecūdū. dḋ. ꝙ ad ea que ſunt diuerſa genere ex equo ſe habentia ordināſ diuerſe potētie. ſic ſonus ⁊ color ſunt diuerſa genera ſenſibiliū ad que ordinantur auditus ⁊ viſus. Sed vtile ⁊ honeſtū nō ex equo ſe habēt. ſed ſicut qḋ eſt ſm ſe ⁊ ſm alteꝝ. hmōi autē ſemꝑ referunſ ad eandē potentiam. ſicut ꝑ potentiā viſiuā ſentiſ ⁊ color ⁊ lux ꝑ quam color videſ. Ad. iij. dḋ. ꝙ nō quicq̄d diuerſificat habitū diuerſificat potētiam: habitus. n. ſunt q̄dam determinationes potentiaꝝ ad aliq̄s ſpāles actus et tn̄ quelibet ars opatiua ꝯſiderat finē. ⁊ id qḋ ē ad finē ars gubernatiua ꝯſiderat quedam finē vt quem opatur id autem qḋ ē ad finem. nō vt qḋ imperat. ecōuerſo vero nauifactiua conſiderat id qḋ eſt ad finem vt qḋ opaſ. id vero qḋ eſt finis vt ad qḋ ordinat id qḋ opaſ. ⁊ iterū in vnaquaq; arte opatiua ē ⁊ aliquis finis ꝓprius ⁊ aliquid quod eſt ad finem quod ꝓprie ad illam artem ꝑtinet.

Ad tertiū ſic procedítur

Videtur ꝙ eodem actu voluntas feratur in finē ⁊ in id qḋ eſt ad finē. quia ſm phm̄: vbi ē vnū ꝓpter alteꝝ ibi ē vnū tm̄. ſed voluntas nō vult id qḋ eſt ad finē niſi ꝓpter finem. g̃ eodē actu mouetur in vtrūq;. Pre. finis ē rō volendi ea que ſunt ad finem. ſic lumē eſt ratio viſionis coloꝝ. ſ; eodem actu videſ lumen ⁊ color. g̃ idem eſt mot⁹ volūtatis quo vult finem ⁊ ea q̄ ſunt ad finē. Pre. idē numero motus naturalis ē qui ꝑ media tēdit ad vltimū ſed ea que ſunt ad finem ꝯpantur ad finē ſicut media ad vltimū. g̃ idem mot⁹ voluntatis eſt quo voluntas fertur in finem ⁊ in ea que ſunt ad finem. Sed ꝯtra. actus diuerſificanſ ſm ōba. ſ; diuerſe ſpēs boni ſūt finis ⁊ id qḋ eſt ad finem qḋ dicitur vtile. g̃ nō eodem actu volūtas fertur in vtrumq;. Re. dḋ. ꝙ cum finis ſit ſm ſe volitus id autem qḋ eſt ad finem in quantum hmōi non ſit volitum niſi ꝓpter finem. manifeſtum eſt ꝙ voluntas pōt ferri in finem inquantum hmōi. ſine hoc ꝙ feratur in ea que ſunt ad finem. ſed in ea que ſunt ad finem inquantum hmōi non pōt ferri niſi feraſ in ipm̄ finē. ſic. ergo voluntas in ipm̄ finem dupliciter ferſ. vno modo abſolute ſm ſe. alio mō ſic̄ in ratione volendi ea que ſunt ad finē. Manifeſtum ē ergo ꝙ vnus ⁊ idē mot⁹ volūtatis ē quo fertur in finem ſm ꝙ eſt ratio volendi ea quee ſunt ad finē et in ipa que ſunt ad finem. Sed alius actus eſt quo ferſ i ipm̄ finem abſolute. ⁊ q̄nq; precedit tempoꝛe ſicut cū aliquis primo vult ſanitatem. ⁊ poſtea deliberans quō poſſit ſanari vult cōducere medicum vt ſanetur ſic etiā et circa intellectum accidit. nam primo aliquis intelligit ipſa principia ſm ſe. poſtmodū aūt intelligit ea in ipſis cōcluſionibus. ſm ꝙ aſſentit concluſionibꝰ ꝓpter principia. Ad. i. g̃ dḋ. ꝙ ratio illa ꝓcedit ſm ꝙ voluntas ferſ in finē. vt eſt rō volendi ea que ſunt ad finem. Ad. ij. dḋ. ꝙ q̄ncūq; videſ color eodē actu videſ lumē. pōt tn̄ videri lumē ſine hoc ꝙ videaſ color. ⁊ ſiliter q̄ncūq; quis vult ea q̄ ſūt ad finē vult eodē actu finē. nō tn̄ ecōuerſo. Ad iij. dḋ. ꝙ in executiōe opis ea que ſunt ad finē habent ſe vt media. ⁊ finis vt terminus. vn̄ ſicut mot⁹ naturalis interdū ſiſtit in medio ⁊ nō ꝑtingit ad terminū. ita q̄nq; opaſ aliq̄s id qḋ eſt ad finē. ⁊ tn̄ nō ꝯſequiſ finē. ſ; in volēdo ē econuerſo. nā voluntas ꝑ finē deuenit ad volendū ea que ſunt ad finē ſicut ⁊ intellect⁹ deuenit i cōcluſiōes ꝑ principia que media dicunſ. vn̄ itellectus aliq̄n intelligit mediū ⁊ ex eo procedit ad ꝯcluſionē. ⁊ ſimiliter voluntas aliquādo vult finē ⁊ tn̄ nō ꝓcedit ad volendū id qḋ ē ad finē. Ad illud vero qḋ icōtrariū obiciſ p; ſolutō ꝑ ea q̄ ſupra dicta ſūt. nā vtile ⁊ honeſtū n̄ ſūt ſpēs boni ex equo diuiſe. ſ; ſe habēt ſicut ꝓpter ſe ⁊ ꝓpter alteꝝ. vn̄ act⁹ voluntatis i vnū pōt ferri ſine hoc ꝙ feraſ i alteꝝ ſ; n̄ cōuerſo

Queſtio nona.

Deinde conſideranz

dum eſt de motiuo voluntatis. Et circa hoc queritur ſex. primo. vtꝝ voluntas moueatur ab itellectu. ij. vtꝝ moueaſ ab appetitu ſenſitiuo. iij. vtrū voluntas moueat ſeipam. iiij. vtꝝ moueaſ ab aliq̄ exteriori principio. v. vtrū moueaſ a corꝑe celeſti. vi. vtꝝ voluntas moueatur a ſolo deo ſic ab exteriori principio.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videſ ꝙ voluntas non moueatur ab intellectu. dicit. n. Augu. ſuꝑ illud. pſ. Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas ꝓuolat intellectus ſequiſ tardus aut nullus affect⁹ ſcim⁹ bonū. nec delectat agere. hoc aūt non eēt ſi voluntas ab intellectu moueteſ. q2 mot⁹ mobilis ſequiſ motionē mouentis. g̃ itellect⁹ n̄ mouet volūtatem. Pre. intellectus ſe hab; ad voluntatē vt demonſtraſ appetibile. ſicut imaginatio demōſtrat appetibile appetitu ſenſitiuo. ſ; imaginatio demōſtrans appetibile nō mouet appetitum ſenſitiuū. imo q̄nq; ita nos hēm⁹ ad ea q̄ imaginamur. ſic ad ea que i pictura nobis oſ̄dūtur. ex quibꝰ n̄ mouemur vt diciſ in ij. de aīa. g̃ neq; etiā itellectus mouet voluntatē. Pre. idem reſpectu eiuſdē nō ē mouēs ⁊ motū. ſ; voluntas mouet intellectū. intelligimus enī q̄n volum⁹. g̃ intellectus non mouet voluntatē. Sed ꝯtra ē qḋ phus dicit in. iij. de aīa. ꝙ appetibile intellectū ē mouēs n̄ motū. volūtas aūt ē mouēs motū. Re. dḋ. ꝙ intantū aliq̄d idiget moueri ab aliquo inquantū eſt in potentia ad plura. opoꝛtet. n. vt id qḋ ē in potētia reducatur i actū ꝑ aliq̄d qḋ ē actu ⁊ hoc eſt mouere. duplr̄ aūt aliqua vis aīe iuenitur eē in potētia ad diuerſa. vno modo q̄tū ad agere vel nō agere. Alio modo q̄tum ad agere hoc vel illud. ſic viſus q̄nq; videt actu. ⁊ q̄nq; non videt. ⁊ q̄nq; videt albū. ⁊ q̄nq; videt nigrū. Indiget igiſ mouēte quātū ad duo. ſ. quantū ad exercitiū vel vſū actus. et quantū ad determinatiōē act⁹ q̄ꝝ primū ē ex ꝑte ſubiecti. qḋ q̄nq; inueniſ agēs. q̄nq; nō agēs aliud aūt ē ex ꝑte obi ſm ꝙ ſpecificaſ act⁹. motio aūt ipſius ſubiecti ē ex agēte aliquo. et cum oē agens agat ꝓpter finē vt ſupra oſ̄ſū ē. principiū hui⁹ motionis eſt ex fine. et inde ē ꝙ ars ad quam ꝑtiet finis mouet ſuo impio artē ad quā ꝑtinet

id ꝙ eſt ad finē. ſicut gubernatoria ars impat nauifactiue.
vt in .ij. ꝓbicorū dicit̃ bonū aūt ī cōi qḋ h; ratiōe; finis ē
obiectū volūtatis. ⁊ ideo ex hac pte volūtas mouet alias
potētias aīe ad ſuos actus. vtimur. n. alijs potētijs cū vo-
lum⁹. nā fines et ꝑfectiones oīū aliaꝝ potētiaꝝ ꝯprehē-
dunt̃ ſub obiecto volūtatis ſicut quedā pticularia bona
ſemꝑ aūt ars vel potentia ad quam ptinet finis vl'is. mo
uet ad agendū artem vel potētiā ad quā ptinet finis pti-
cularis ſub illo vl'i ꝯprehenſus. ſicut dux exercitus qui in
tendit bonū cōe. ſ. ordinē tociuſ exercit⁹. mouet ſuo imꝑio
aliquē ex tribunis qui intendit ordinē vni⁹ aciei. ſ; obiec
tū mouet determinando actū ad modū pcipij formalis
a quo in reb⁹ naturalib⁹ actō ſpecificat̃. ſic calefactio a ca
lore. Primū aūt principiū formale eſt ens ⁊ verū vl'e. qḋ
ē obiectū intellect⁹. ⁊ ideo iſto mō motionis ītellect⁹ mo-
uet voluntate; ſicut pſentās ei obiectū ſuū. Ad .i. ergo
dō. ꝙ ex illa auctoritate nō habet̃ ꝙ intellectus non mo-
ueat ſed ꝙ nō moueat ex neceſſitate. Ad .ij. dō ꝙ ſicut
imaginatio forme ſine extimatiōe ꝯuenientis vl' nociui nō
mouet appetitū ſēſitiuū. ita nec apprehēſio veri ſine rōne
boni nec appetibilis. vñ ītellectus ſpeculatiuus non mo-
uet. ſed intellectus practicus. vt dicitur. in iij. de anima
Ad .iij. dō. ꝙ voluntas mouet intellectum quantum
ad exercitiū actus. qꝛ ⁊ ipm verū qḋ ē pfectō intellect⁹ cō-
tinet̃ ſub vl'i. bono vt quoddā bonū pticulare. ſed ꝙtū ad
determinatiōe; actus q̄ eſt ex pte obiecti. intellectus mo-
uet voluntatē. qꝛ ⁊ ipm bonū apprehēditur ſcḋm quanda;
ſpālem ratione; compꝛehenſa; ſub vl'i rōne veri. ⁊ ſic patet
ꝙ non eſt idem mouens ⁊ motū ſecundum idem.

Ad ſecūdum ſic pꝛocedit

Uidetur ꝙ voluntas appetitu ſenſitiuo moueri nō poſ-
ſit. mouens. n. ⁊ agens eſt pſtantius patiente. vt Aug⁹.
dicit. xij. ſup Geñ. ad lr̃am. ſed appetitus ſenſitiu⁹ eſt in
ferioꝛ voluntate. q̄ eſt appetitus intellectiu⁹. ſicut ſēſus
ē inferioꝛ intellectu. g̃ appetitus ſenſitiu⁹ nō mouet intel
lectum. Pre. nulla virtus pticularis pōt facere effec-
tū vl'e;. ſ; appetitus ſenſitiu⁹ ē virt⁹ pticularis. ꝯſequitur
n. pticularē ſenſus apprehēſionē;. ergo nō pōt cauſare mo
tum volūtatis qui ē vl'is. velut ꝯſequens apprehēſione;
vl'e; ītellect⁹. Pre. vt pbatur in. viij. ꝓbicoꝝ. mouēs nō
mouetur ab eo qḋ mouet vt ſit motio recipꝛoca. ſ; volun-
tas mouet appetitu; ſenſitiuū in quantum appetitus ſen
ſitiuus obedit rōni. ergo appetitus ſenſitiu⁹ nō mouet vo
luntatem. Sꝫ ꝯtra ē qḋ dicit̃ Jacobi. iij. Unuſquiſq;
temptat̃ a ꝯcupiſcentia ſua abſtractus ⁊ illectus non aūt
abſtraheret̃ quis a ꝯcupiſcētia niſi voluntas eius moue-
ret̃ ab appetitu ſenſitiuo. in quo appetitu eſt ꝯcupiſcētia
ergo appetit⁹ ſenſitiu⁹ mouet voluntatē. Rñ. dō. ꝙ ſic
ſupꝛ dictū ē. id qḋ apprehēditur ſub rōe boni ⁊ ꝯuenient;
mouet volūtatē ꝑ modū obi. ꝙ aūt aliqḋ videat̃ bonū ⁊
ꝯueniēs ex duob⁹ pꝛigit. ſ. ex ꝯditōe eius qḋ ꝓponit̃. ⁊ ei⁹
cui ꝓponit̃. vñ ꝯueniēs. n. ſ; relatiōnē dicit̃ ex vtroq; ex
tremoꝝ depēdet et inde ē ꝙ guſtus diuerſimode diſpoſit⁹
nō eodē mō accipit aliqḋ vt ꝯueniēs. ⁊ vt nō ꝯueniēs. vñ
vt pꝛh's dicit in iij. ethicoꝝ. Qualis vnuſqſq; eſt. talis fi
nis videt̃ ei. Manifeſtū ē aūt ꝙ ſcḋm paſſionem appetitu'
ſenſitiui īmutat̃ hō ad aliquā diſpoſitionē. vñ ſcḋm ꝙ hō
eſt in paſſione aliqua videt̃ ſibi aliqḋ ꝯueniens qḋ nō vi
det̃ extra paſſionē exiſtī. ſic irato videt̃ bonū qḋ nō videt̃
quieto. ⁊ ꝑ hunc modū ex pte obiecti appetitus ſenſitiu⁹
mouet voluntate;. Ad .i. ergo dō. ꝙ nihil pꝛohibet id
quod ē ſimpliciter ⁊ ſcḋm ſe pſtātius quo ad aliqḋ eē debi
lius. voluntas igit̃ ſimpliciter pſtātioꝛ ē ꝙ appetit⁹ ſenſi
tiu⁹. ſ; quo ad iſtū in quo paſſio dñat̃. inq̄tum ſubiacet
paſſioni pꝛeminet appetitus ſenſitiu⁹. Ad .ij. dō. ꝙ actus
⁊ electiones hoīu; ſūt circa ſingularia. vñ ex hoc ipō ꝙ ap
petitus ſenſitiu⁹ ē virt⁹ pticularis. h; magna; virtutē ad
hoc ꝙ ꝑ ipm ſic diſponat̃ hō. vt ei aliquid videatur ſic vl'
aliter circa ſingularia. Ad iij. dō. ꝙ ſicut pꝛh's dicit̃ in
i. politicoꝝ. Rō in quā eſt volūtas mouet ſuo imꝑio iraſ-
cibilē ⁊ ꝯcupiſcibilē. nō qdē deſpotico pꝛincipatu ſic mo
uet̃ ſeru⁹ a dño. ſed pꝛincipatu regali ſeu politico. ſic libe
ri hoīes regunt̃ a gubernāte. q̄ tamē pñt contramouere
vñ ⁊ iraſcibilis ⁊ cōcupiſcibilis pñt ī cōtrariū mouere ad
volūtatē. ⁊ ſic nihil ꝓhibet volūtatē aliqñ ab eis moueri.

Ad tertiū ſic pꝛocedit

Uidetur ꝙ volūtas nō moueat ſeipſa;. omne enī mouēs
in quantum huiuſmōi eſt in actu. qḋ autem mouetur eſt
in potentia. nam motus eſt act⁹ exiſtentis ī potētia in q̄n
tum huiuſmodi. ſed nō ē idem in potentia ⁊ in actu reſpec
tu eiuſdem. g̃ nihil mouet ſeipm. neq; ergo voluntas ſe-
ipam mouere pōt. Pre. mobile mouetur ad pñtia; mo
uentis. ſed voluntas ſemper ſibi ē pñs. ſi ergo ſeipam mo
ueret. ſemꝑ moueretur. qḋ patet eē falſū. Pre. volun-
tas mouetur ab ītellectu. vt dictū eſt. ſi igit̃ volūtas mo
uet ſeipam ſequitur ꝙ idem ſimul moueatur a duobus
motoꝛibus immediate. qḋ videtur inconueniens. nō er-
go voluntas mouet ſe ipam. Sed ꝯtra eſt. quia volun
tas dña eſt ſui actus. et in ipſa eſt velle ⁊ nō velle. qḋ nō
eſſet ſi non haberet in poteſtate mouere ſeipſam ad volen
dū. ergo ipſa mouet ſeipſa;. Rñ. dō. ꝙ ſicut ſupꝛa dic
tum eſt. ad voluntatem ptinet mouere alias potentias ex
rōne finis qui eſt voluntatis obiectum. ſed ſicut dictū ē
hoc modo ſe habet finis in appetibilibus ſicut pꝛincipiū
intelligibilib⁹. Manifeſtum eſt autem ꝙ intellectus per
hoc ꝙ cognoſcit pꝛincipium reducit ſeipſum de potentia
in actum quantum ad cognitionem concluſionum. ⁊ hoc
modo mouet ſeipſum. ⁊ ſimiliter volūtas per hoc ꝙ vult
finem mouet ſeipſam ad volendum ea que ſunt ad finem
Ad pꝛimum ergo dicendum ꝙ voluntas non ſecun-
dum idem mouet ⁊ mouetur. vnde nec ſecundum idem
eſt in actu ⁊ in potentia. ſed in quantum actu vult finem
reducit ſe de potentia in actum reſpectu eoꝝum que ſunt
ad finem. vt ſcilicet actu ea velit. Ad ſecundum dicen
dum. ꝙ potentia voluntatis ſemper actu eſt ſibi pꝛeſens
ſed actus voluntatis quo vult finem. aliquando non ſem
per eſt in ipſa voluntate. per hunc autem modum mo-
uet ſeipſam vnde non ſequitur ꝙ ſemper ſeipſam mo-
ueat. Ad. iij. dō. ꝙ nō eodē mō volūtas mouet̃ ab ītel
lectu ⁊ a ſeipa. ſ; ab ītellectu qdē mouet̃ ſcḋm rōnē obiecti
a ſeipſa vo ꝙtū ad exercitiū actus ſcḋm rōnem finis.

Ad quartum ſic pꝛocedit

Uidetur ꝙ voluntas non moueatur ab aliquo exterioꝛi
motus enim voluntatis ē voluntari⁹. ſ; de ratione volū
tarij ē ꝙ ſit a pꝛincipio intrinſeco. ſicut ē de ratione natu
ralis. non ergo motus voluntatis eſt ab aliquo extrinſe-
co. Preterea voluntas violentiam pati non poteſt. vt
ſupꝛa oſtenſū eſt. ſ; violentū eſt cuius pꝛincipiū eſt extra
ergo volūtas nō pōt ab aliq̄ exterioꝛi moueri. Pre. ꝙ
ſufficiēt mouet̃ ab vno motoꝛe nō īdiget moueri ab alio ſ;.
volūtas ſufficiēt mouet ſeipa;. nō g̃ mouet̃ ab aliq̄ extioꝛi

¶ Sed contra. voluntas mouetur ab obiecto. vt dictum
eſt. ſed obiectum voluntatis poteſt eē aliqua exterioris
ſenſui propoſita. ergo voluntas pōt ab aliq̄ exteriori mo-
ueri. ¶ Rñ. dicendū ꝙ ſcḋm ꝙ voluntas mouet̄ ab obie-
cto. manifeſtum eſt ꝙ moueri poteſt ab aliquo exteriori.
ſed eo modo quo mouetur quantū ad exercitium actꝰ. ad
huc neceſſe eſt ponere voluntatem ab aliquo pͥcipio ex-
teriori moueri. oē enī ꝙ quādoq̄ ē agens in actu. ⁊ qñq̄
in potentia indiget moueri ab aliquo mouente. Manī-
feſtum eſt autē ꝙ voluntas incipit velle aliquid cū hoc
prius non vellet. neceſſe eſt ergo ꝙ ab aliquo moueat̄ ad
volendū. ⁊ quidem ſicut dictum eſt. ipſa mouet ſeipſam
in quantū per hoc ꝙ vult finē reducit ſeipſam ad volēdū
ea que ſunt ad finem. hoc aūt nō poteſt facere niſi conſilio
mediante. cum enī aliquis vult ſanari incipit cogitare q̄-
modo hoc cōſequi poſſit. ⁊ per talē cogitationē peruenit
ad hoc ꝙ pōt ſanari per medicum. et hoc vult. ſed q2 non
ſemper ſanitatē actu voluit. neceſſe eſt ꝙ inciperet velle ſa
nari ab aliquo mouente. et ſi quidē ipſa moueret ſeipſā
ad volendū. oportuiſſet ꝙ mediante ꝯſilio hoc ageret ex
aliq̄ voluntate p̄ſuppoſita hoc aūt ñ eſt ꝓcedere ī infinitū
vñ neceſſe ē ponere ꝙ ī primū motū volūtatis. voluntas
ꝓdeat ex iſtinctu alicuꝰ exterioris mouētis. vt Ariſ. ꝯclu-
dit ī quodā. ca. ethice. eudimice. ¶ Ad primū ergo. dḋ. ꝙ
de rōe volūtarij eſt ꝙ principiū eiꝰ ſit intra. ſʒ nō oportet
ꝙ hoc principiū ītrinſecū ſit primū pͥcipiū nō motū ab
alio. vñ motꝰ voluntariꝰ et ſi hēat principiū ꝓximū intrī
ſecū. tñ principiū primū eſt ab extra ſic ⁊ primū principiū
motꝰ naturalis ē ab extra. qḋ. ſ. mouet naturā. ¶ Ad ſecū-
dū dḋ. ꝙ hoc nō ſufficit ad rōnē violenti ꝙ principiū ſit
extra. ſed oportet addere ꝙ nullā conferat vim patiens
qḋ non cōtingit dum voluntas ab exteriori mouetur. nā
ipſa eſt que vult. ab alio tñ mota. Eſſet aūt motꝰ iſte vio
lentꝰ ſi eſſet cōtrariꝰ motui voluntatis. qḋ ī propoſito eſſe
non poteſt. quia ſic idem vellet ⁊ non vellet. ¶ Ad tertiū
dḋ. qḋ voluntas q̄ntum ad aliquid ſufficienter ſe mouet
⁊ in ſuo ordine. ſ. ſicut agens ꝓximū. ſed nō poteſt ſeipſā
mouere q̄ntum ad omnia. vt oſtenſum eſt. vnde indiget
moueri ab alio ſicut a primo mouente.

Ad quintū ſic procedit̄.

Videtur ꝙ voluntas humana a corpore celeſti moueatur
omnes enim motus varij et multiformes reducuntur
ſicut in cām in motum vniformem. qui eſt motus celi. vt
ꝓbatur ī. viij. phiſicoꝝ. ſʒ motꝰ hūani ſūt varij ⁊ multifor-
mes. īcipientes poſtq̄ priꝰ nō fuerāt. ergo reducūt̄ ī mo
tū celi ſicut in cāʒ q̄ eſt vniformis ſcḋm naturā. ¶ Pręt. ſcḋm Au
guſtinū in. iij. de tri. corpa īferiora mouent̄ ꝑ corpa ſupio
ra. ſʒ motꝰ hūani corꝑis qui cauſat̄ a voluntate ñ poſſʒ re
duci in motū celi ſicut in cām niſi etiā volūtas a celo moue
ret̄. ergo celū mouet volūtatē hūanā. ¶ Pręt. ꝑ obſerua-
tionē celeſtiū corpoꝝ aſtrologi q̄dā vera p̄nūciāt de hūa-
nis actibꝰ futuris q̄ ſūt a volūtate. qḋ non eēt ſi corpora
celeſtia volūtatē hoīs mouere nō poſſēt. mouet̄ ḡ volūtas
hūana a celeſti corpore. ¶ Sʒ ꝯtra ē qḋ Damaſ. dicit in
ij. li. ꝙ corpa celeſtia nō ſūt cāe noſtroꝝ actuū. eēnt aūt ſi
volūtas q̄ ē hūanoꝝ actuum ꝑncipiū a corꝑibꝰ celeſtibꝰ
moueretur. non ergo mouet̄ volūtas a corporibꝰ celeſtibꝰ
¶ Rñ. Dicendū ꝙ eo modo q̄ volūtas mouet̄ ab exteriori
obiecto. manifeſtū ē ꝙ volūtas pōt moueri a corꝑibꝰ cele
ſtibꝰ ī q̄ntū. ſ. corpa exteriora q̄ ſenſui ꝓpoſita mouēt volū
tatē ⁊ etiā ipſa organa potētiaꝝ ſēſitiaꝝ ſubiacēt motibus
celeſtiū corpoꝝ. Sʒ eo mō q̄ volūtas mouet̄ q̄ntū ad exer
citiū actꝰ ab aliq̄ exteriori agēte. ad huc q̄dā poſuerūt cor-
pora celeſtia directe īprimere ī volūtatē hūanā. ſʒ hͦ ē im
poſſibile. volūtas. n. vt dicit̄ ī. iij. de aīa ē ī rōne. Rō aūt
eſt potētia aīe ñ allegata organo corꝑali. vnde relinq̄t̄ ꝙ
volūtas ſit potētia oīo īmaterial ⁊ ī corporea. Manifeſtū
ē aūt ꝙ nullū corpꝰ agere pōt ī rē īcorporeā ſʒ potiꝰ econ
uerſo. eo ꝙ res īcorporee ⁊ immateriales ſūt formalioris
⁊ vlioris ṽtutꝪ q̄ q̄cūq̄ res corꝑales. vñ īpoſſibile eſt ꝙ
corpꝰ celeſte imp̄mat directe ī intellectū aut volūtatē. et
ꝓpter hoc Ariſ. in. ij. de aīa recitās opinionē dicētiū. ꝙ talis
ē volūtas ī hoībꝰ q̄lē in die īducit pater deoꝝ viroꝝq̄. ſ.
Iupiter. ꝑ quē totū celū ītelligūt. attribuit eis q̄ pōebāt
ītellectū nō differre a ſenſu. oēs. n. vires ſenſitiue cum ſint
actꝰ organoꝝ corporaliū. ꝑaccñs moueri pñt a celeſtibꝰ
corꝑalibꝰ motis. ſ. corꝑibꝰ quoꝝ ſunt actꝰ. ſʒ q2 dictū ē ꝙ
appetitꝰ ītellectiuꝰ q̄dāmō mouet̄ ab appetitu ſenſitiuo. in
directe reddūt motꝰ celeſtiū corpoꝝ ī volūtatē. ī q̄ntū. ſ. ꝑ
paſſiões appetitꝰ ſēſitiui volūtatē moueri ꝯtigit. ¶ Ad. i.
ḡ dḋ. ꝙ multiformes motꝰ volūtatis hūane reducūt̄ in
aliquā cāʒ vniformē. que eſt ī intellectu ⁊ volūtate ſupe
rioꝝ. qḋ nō pōt dici de aliq̄ corꝑe. ſʒ de aliq̄ ſupiori ſuba
immateriali. vñ nō oportet ꝙ motꝰ volūtatis ī motū celi
reducat̄ ſicut ī cāʒ. ¶ Ad ſecūdū dḋ. ꝙ motꝰ corꝑales hūa-
ni reducūt̄ ī motū celeſtis corꝑis ſicut ī cāʒ in q̄ntū ipſa diſ
poſitō organoꝝ ꝯgrua ē ad motū aliqualiter ex impſſiōe
celeſtiū corpoꝝ ⁊ in q̄ntū etiā appetitus ſenſitiuꝰ ꝯmo-
uetur ex impſſione celeſtiū corpoꝝ. ⁊ vlteriꝰ in q̄ntū corpa
exteriora mouētur ſcḋm motū celeſtiū corꝑm. ex q̄ꝝ ꝯcurſu
volūtas īcipit aliq̄d velle et nō velle. ſic adueniēte frigore
incipit aliquis velle facere ignē. ſʒ iſta motio voluntatis ē
ex pte obi exteriꝰ p̄ſitati. non ex pte interioris inſtinctus.
¶ Ad tertiū dḋ. ꝙ ſic dcm̄ ē. appetitꝰ ſenſitiuꝰ eſt actꝰ or
gani corporalis. vñ nihil prohibet ex impſſiōe corpoꝝ ce
leſtiū aliquis eē habilis ad iraſcendū vł ꝯcupiſcendum
vel aliquā huiꝰmōi paſſionē. ſic ⁊ ex ꝯplexione naturali
plures hoīū ſequūt̄ paſſiões quibꝰ ſoli ſapientes reſiſtūt
et iō vt ī pluribꝰ verificāt̄ q̄ ꝓnunciant̄ de actibꝰ hoīū ſʒ
ꝯſiderationē celeſtiū corpoꝝ. Sʒ tñ vt. Ptholo. dic̄ ī cēti
logio. Sapiēs dñat̄ aſtris. ſ. q2 reſiſtēs paſſiōibꝰ īpedit ꝑ
volūtatē liberā. ⁊ nequaq̄ motui celeſti ſubiectā hmōi
celeſtiū corpoꝝ effectꝰ vł vt Aug. dic̄ ij. ſup Gen̄. ad lrām
Fatēdum ē qñ ab aſtrologis vera dicūtur inſtinctu quo
dā occultiſſimo dici. quā neſciētes hūane mētes patiūt̄
qḋ tñ ad decipiēdū hoīes ſpirituū imundoꝝ ⁊ ſeductoꝝ ē
operatio.

Ad ſextum ſic procedit̄.

Videtur ꝙ voluntas non a ſolo deo moueatur ſicut ab
exteriori principio. inferius. n. natum eſt moueri a ſuo ſu
periori ſicut corpora inferiora a corporibus celeſtibus. ſʒ
voluntas hominis habet aliquid ſuperiꝰ poſt deū ſcilicʒ
angelum. ergo voluntas poteſt moueri ſicut ab exteriori
principio etiam ab angelo. ¶ Preterea. actus volunta-
tis ſequitur actum intellectus. ſed intellectus hominis
reducitur in ſuum actum non ſolum a deo. ſed etiam ab
angelo per illuminationes. vt Dionyſius dicit. ergo eadē
ratione ⁊ voluntas. ¶ Preterea deus nō eſt cauſa niſi bo
norum ſcḋm illud. Gen̄. primo vidit deus cuncta que fe-
cerat et erant valde bona. ſi ergo a ſolo deo voluntas ho-
minis moueretur. nunq̄ moueretur ad malum cum ta-
men volūtas ſit qua peccat̄ et recte viuitur. vt Augꝰ dic̄

Sʒ ꝯ̄ ē qḋ ap̄ls dıc̄ ad Phil'.ıȷ. Deus ē q̄ opaꝛ̄ in nobis velle ⁊ ꝑficere. Rñ. dō. ꝙ motus voluntas ē ab intrinſeco ſicͭ ⁊ motꝰ natural'. Quis āt rē naturalē poſſit aliq̄d mouere qḋ nō ē cā nature rei mote. tñ motū naturalē cāre ñ pōt niſi qḋ ē aliq̄liter cā nature. Mouet̃.n. lapis ſurſum ab hoīe q̄ naturā lapidis ñ cāt. ſʒ hic motꝰ ñ ē lapidi natural'. natural' āt motus eiꝰ nō cāt̃ niſi ab eo quod dat cāʒ naturā. vñ dr̄ in .viȷ. phi. ꝙ generās mouet ſm locū grauia ⁊ leuia. ſic ergo hoīeʒ voluntatē hn̄tē ꝯtingit moueri ab aliq̄ q̄ nō ē cā eius. ſʒ ꝙ motus voluntariꝰ eius ſit ab aliq̄ principio extrinſeco qḋ ñ ē cā voluntatis. ē impoſſibile. voluntatis āt cā nihil aliud eē pōt q̄ʒ deꝰ. ⁊ hoc pʒ dupl'r. primo q̄dē ex hoc qḋ voluntas ē potētia aīe rōnal'. q̄ a ſolo deo cāt̃ ꝑ creationē. vt in pmo dictū ē. Scdo vō ex hoc pʒ ꝙ voluntas hʒ ordinē ad vl'e bonū. vñ nihil aliud pōt eſſe voluntatis cā niſi ipē deꝰ q̄ ē vl'e bonū. oē āt aliud bonū ꝑ ꝑticipatōeʒ dr̄. ⁊ ē q̄ddā ꝑticulare bonū. ꝑticulare̾ āt cā nō dat inclinatōeʒ vl'eʒ. vñ nec materia prima q̄ ē in potētia ad oēs formas pōt cāri ab aliq̄ ꝑticulari agēte. Ad .i. gͦ dō. ꝙ angelus nō ſic ē ſup hoīeʒ ꝙ ſit cā voluntatis eius. ſicut corpa celeſtia ſunt cā formaꝝ naturaliū. ad q̄s conſequūt̃ naturales motus corpoꝝ naturaliū. Ad .ıȷ. dō. ꝙ intellectꝰ hoīs mouet̃ ab āgelo ex pte obiecti qḋ ſibi ꝓponit̃ v̾tute āgelici lumīs ad cognoſcēdū. ⁊ ſic etiā voluntas ab exteriori creatura pōt moueri vt dictū ē. Ad .iȷ. dō. ꝙ deus mouet voluntatē homīs ſicͭ vl'is motor ad vl'e obiectū voluntatis qḋ ē bonū. ⁊ ſine hac vl'i motōe hō nō pōt aliq̄d velle. ſʒ hō ꝑ rōeʒ determinat ſe ad volēdū hoc vel illud. qḋ ē vere bonū vel apparēs bonū. ſʒ tñ interdum ſpāl'r deꝰ mouet aliq̄s ad aliq̄d determinate volēdū qḋ eſt bonum. ſicut in his quos mouet ꝑ gratiam. vt infra dicetur.

Queſtio. X.

Deinde ꝯſiderādum ē de mō q̄ voluntas mouet̃. Et circa hoc q̄runt̃ q̄ttuor. Primo vtꝝ voluntas ad aliq̄d naturaliter moueat̃. Scdo vtꝝ de neceſſitate moueat̃ a ſuo obiecto. Tertio vtꝝ de neceſſitate moueat̃ ab appetitu īferiori. Quarto vtꝝ de neceſſitate moueatur ab exteriori motiuo quod eſt deus.

Ad primū ſic proceditur

Videt̃ ꝙ voluntas nō moueat̃ ad aliq̄d naturaliter. agēs eñ naturale diuidit̃ ꝯ̄ agēs voluntariū. vt pʒ in principio .ıȷ. phi. nō gͦ voluntas ad aliq̄d naturalit̃ mouet̃. Pre. id qḋ ē naturale ieſt alicui ſꝑ ſicͭ igni eē calidū. ſʒ nullus motꝰ ieſt voluntati ſꝑ. ergo nullus motꝰ ē natural' voluntati. Pre. natura ē determinata ad vnū. ſʒ voluntas ſe hʒ ad oppoſita. ergo voluntas nihil naturalit̃ vult. Sʒ ꝯ̄ ē ꝙ motꝰ voluntatis ſeq̄t̃ actū intellectꝰ. ſʒ intellectꝰ aliq̄ intelligit naturalit̃. ergo ⁊ voluntas vl'r naturalit̃. Rñ. dō ꝙ ſicͭ Boe. dic̄ i li. de duab̄ naturis. ⁊ phs i .v. metaphi. natura dr̄ multipl'r. q̄ñʒ.n. dr̄ ꝑincipiū intrīſecū i reb̄ mobilib̄. ⁊ tal' natura ē vel materia vel forma material'. vt pʒ i .ıȷ. phi. Alio mō dr̄ nā q̄libet ſubſtāna vel qḋlibet ens. ⁊ ſm hoc illud dr̄ eē nāle rei qḋ conuenit ei ſm ſuā ſubſtāntiā ⁊ hoc ē qḋ ꝑ ſe ieſt rei. i oīb̄ āt ea q̄ ñ ꝑ ſe inſūt reducūt̃ in aliq̄d qḋ ꝑ ſe ieſt ſicͭ i primū. ⁊ iō neceſſe ē ꝙ hoc mō accipiēdo nāʒ ſꝑ principiū i his q̄ cōueniūt rei ſit naturale. ⁊ hoc māifeſte appet i itellectu. nā pꝛīcipia itellectual' cognitionis ſunt naturalit̃ nota. ſil'r etiā pꝛīcipiū motuū voluntarioꝝ oʒ eſſe aliq̄d naturalit̃ volitū. hoc āt ē bonū i cōi i qḋ voluntas naturaliter tēdit. ſicͭ etiā q̄libet potētia i ſuū obiectū. ⁊ etiā ipē finis vltimꝰ q̄ hoc mō ſe hʒ in appetibilib̄ ſicͭ prima pꝛīcipia demōſtrationū i itelligibilib̄. ⁊ vl'r oīa illa q̄ cōueniūt volēti ſm ſuā naturā. ñ.n. ꝑ voluntatē appetimꝰ ſolū ea q̄ ꝑtinēt ad potētiā voluntatis. ſʒ etiā ea q̄ ptinēt ad ſingulas potētias ⁊ ad totū hoīeʒ. vñ naturalit̃ hō vult ñ ſolū obiectū voluntatis. ſʒ etiā alia q̄ cōueniūt aliis potētiis. vt cognitōeʒ veri q̄ cōuenit itellectui. ⁊ eē ⁊ viuere. ⁊ hmōi alia q̄ reſpiciūt cōſiſtētiā naturalē. q̄ oīa ꝯphēdūt̃ ſub obo voluntatis ſicͭ q̄dā ꝑticlaria bōa. Ad .i. gͦ dō ꝙ voluntas diuidit̃ ꝯ̄ naturā. ſicͭ vna cā ꝯ̄ aliā. q̄dā.n. fiūt naturaliter. ⁊ q̄dā fiūt voluntarie. Eſt āt aliꝰ modꝰ cāndi ꝓꝑiꝰ voluntati q̄ ē dn̄a ſui actꝰ. ꝑter modū q̄ ꝯuenit nature q̄ ē determiāta ad vnū. ſʒ q2 voluntas i aliq̄ natura fundat̃. necē ē ꝙ modꝰ ꝓpꝛiꝰ nature q̄ntū ad aliq̄d ꝑticipet̃ a voluntate. ſicͭ qḋ ē prioꝛ̄ cāe ꝑticipat̃ a poſteriori. ē.n. pꝛīꝰ i vnaq̄q; re ipm eē qḋ ē ꝑ naturā. q̄ʒ velle qḋ ē ꝑ voluntatē. ⁊ inde ē ꝙ voluntas naturalit̃ aliquid vult. Ad .ıȷ. dō. ꝙ in reb̄ naturalib̄ id qḋ ē naturale q̄ſi ꝯ̄ns formā tm̄. ſꝑ actu ieſt. ſicͭ calidū igni. Qḋ āt ē naturale ſicͭ ꝯ̄ns materiā. ñ ſꝑ actu ieſt. ſʒ q̄ñʒ ſm potētiā tm̄. nā forma ē actus. materia vō potētia. motꝰ ē actꝰ exiſtīs i potētia. ⁊ iō illa q̄ ꝑtinēt ad motū vel q̄ ſequūt̃ motū in reb̄ naturalib̄. ñ ſꝑ iſunt ſicͭ ignis ñ ſꝑ mouet̃ ſurſum. ſʒ q̄ñ ē extra locū ſuū. ⁊ ſil'r ñ oʒ ꝙ voluntas q̄ de potētia i actū reducit̃ dū aliq̄d vult. ſꝑ actu velit. ſʒ ſolū q̄ñ ē in aliq̄ diſpōe determiāta. voluntas āt dei qui ē actꝰ purus ſꝑ ē in actu volendi. Ad .iȷ. dō. ꝙ ſꝑ nature r̄ndet vnū ꝓportionatū nature. nature.n. i genere r̄ndet aliquid vnū in genere. ⁊ nature i ſpē acceptē r̄ndet vnū in ſpē. nature āt idiuiduate r̄ndet aliqḋ vnū indiuiduale. cū igit̃ voluntas ſit q̄dā vis imaterial' ſicͭ ⁊ intellectꝰ r̄ndet ſibi naturalit̃ aliqḋ vnū cōe. ſ. bonū. ſicͭ etiā intellectui aliqḋ bonū cōe. ſ. veꝝ vel ens. vel q̄cq̄d ē hmōi Sub bono autem communi multa ꝑticularia bona continentur. ad q̄ꝝ nullum voluntas determinatur.

Ad ſecundū ſic ꝓceditur

Videtur ꝙ voluntas de nc̄ctate moueat̃ a ſuo obiecto. obiectū.n. voluntatis ꝯpat̃ ad ipāʒ ſicͭ motiuū ad mobile. vt pʒ i .iȷ. de aīa. ſʒ motiuū ſi ſit ſufficiēs ex nc̄ctate mouet mobile. ergo voluntas ex nc̄ctate pōt moueri a ſuo obiecto. Pre. ſicͭ voluntas ē vis imaterial' ita ⁊ itellectꝰ. ⁊ vtraq; potētia ad obiectū vl'e ordinat̃ vt dictū ē. ſʒ itellectus ex nc̄ctate mouet̃ a ſuo obiecto. gͦ ⁊ voluntas a ſuo. Pre. oē qḋ q̄s vult. aut ē finis aut aliq̄d ordinatū ad finē. ſʒ finē aliq̄s ex nc̄ctate vult. vt vr̄. q2 ē ſicͭ pꝛīcipiū in ſpeculatiuis. cui ex neceſſitate aſſentimꝰ. finis āt ē rō volēdi ea q̄ ſunt ad finē. ⁊ ſic vr̄ etiā ꝙ ea q̄ ſunt ad finē ex neceſſitate velimꝰ. voluntas gͦ ex neceſſitate mouet̃ a ſuo obiecto. Sʒ ꝯ̄ ē ꝙ potētie rōnales ſm phm̄ ſunt ad oppoſita. ſʒ voluntas ē potētia rōnal'. ē.n. i rōe. vt dr̄ i .iȷ. de aīa. gͦ voluntas ſe hʒ ad oppoſita. ñ gͦ ex nc̄ctate mouet̃ ad alteꝝ oppoſitorū. Rñ. dō. ꝙ voluntas mouet̃ dupl'r. vno mō q̄ntū ad exercitium actus. Alio mō q̄ntum ad ſpecificationē actus que eſt ex obiecto. primo ergo mō voluntas a nullo obiecto ex neceſſitate mouetur. pōt.n. aliquis de quocūq; obiecto non cogitare. ⁊ ꝑ conſequens nec actu velle illud. Sʒ q̄ntum ad ſecundū motōis modū voluntas ab aliq̄ obiecto ex neceſſitate mouet̃. ab aliq̄ aūt nō. in motu.n. cuiuſlibet potentie a ſuo obiecto conſiderāda eſt rō ꝑ quā obiectum mouet potētiā. viſibile.n. mouet viſuʒ ſub rōe coloris actu viſibil'. vñ ſi color ꝓpōat̃ viſui. ex nc̄ctate mouʒ ipʒ. niſi

aliqs viſum auertat. qḋ ptinet ad exercitiū act⁹. ſi aūt ꝓpo
neret̃ aliqd viſui qḋ nō oībꝫ mōis eēt color in actu ſꝫ ſm
aliqd eēt tale ſm aūt aliqd nō tale. nō ex neceſſitate viſ⁹
tale obm videret. poſſet. n. intēdere in ipm̄ ex ea pte q̄ nō
ē coloratū in actu. ⁊ ſic ipm̄ nō videret. ſicut aūt coloratū in
actu ē obm viſus ita bonū ē obm volūtatis. vñ ſi ꝓponat̃
aliqḋ obm volūtati qḋ ſit vlr bonū ⁊ ſm oēꝫ ꝯſideratōem
ex neceſſitate volūtas in id tēdit ſi aliqd velit. nō. n. pote-
rit velle oppoſitū. Si aūt ꝓponat̃ ſibi aliqḋ obiectū quod
nō ſm qualibet ꝯſideratōeꝫ ſit bonū. nō ex neceſſitate volū
tas ferẽ in illud. ⁊ q2 defectus cuiuſcūq3 boni h3 rōeꝫ nō boni
iō illud ſolū bonū qḋ ē pfectū ⁊ cui nihil deficit. ē tale bo-
nū qḋ volūtas nō pōt nō velle. qḋ ē btitudo. alia aūt q̄li-
bet pticularia bona inq̄ȝtū deficiūt ab aliq̄ bono. pñt acci-
pi vt nō bona ⁊ ſm hāc ꝯſideratōeꝫ pñt repudiari vel ap
pbari a volūtate. q̄ pōt in idē ferri ſm diuerſas ꝯſideratō
nes. ¶ Ad. i. ergo dḋ. q̄ ſufficiēs motiuū alic⁹ potētie nō
niſi obiectū qḋ totalit̃ h3 rōnē motiui. ſi aūt in aliq̄ defici
at. nō ex neceſſitate mouebit. vt dictū ē. ¶ Ad. ij. dḋ. q̄ in
tellectus ex neceſſitate mouet̃ a tali obiecto qḋ ē ſp ⁊ ex ne
ceſſitate ve℞. nō aūt ab eo qḋ pōt eē ve℞ ⁊ falſuꝫ. ſ. a ꝯtin
gēti. ſicut ⁊ de bono dictū ē. ¶ Ad. iij. dḋ. q̄ finis vltimus
ex neceſſitate mouet volūtatē. q2 ē bonū pfectū. ⁊ ſilr illa
q̄ ordinant̃ ad hūc finē. ſine quibꝫ finis haberi nō pōt. ſicut
eē ⁊ viuere ⁊ hmōi. alia vō ſine quibꝫ finis haberi pōt.
nō ex neceſſitate vult q̄ vult finē. ſicut ꝯcluſiones. ſine q̄bus
pncipia poſſunt eē vera. non ex neceſſitate credit q̄ prin
cipia credit.

Ad tertiū ſic proceditur:

Videt̃ q̄ volūtas ex neceſſitate moueat̃ a paſſione appeti
tus inferioris. dic. n. aplſ Ro. vij. Nō. n. qḋ volo bonuꝫ
hoc ago. ſꝫ qḋ odi malū illud facio. qḋ dr̄ ꝓpt ꝯcupiam q̄
ē paſſio q̄dā. ergo volūtas ex neceſſitate mouet̃ a paſſiōe.
¶ Pře. ſicut dr̄ in. iij. ethi. q̄lis vnuſq̄ſq3 ē tal̃ finis videt̃ ei
ſꝫ nō ē in ptāte volūtatis q̄ ſtatī paſſionē abijciat. ergo nō
ē in ptāte volūtatis q̄ nō velit illud ad qḋ paſſio ſe incli-
nat. ¶ Pře. cā vlis nō applicat̃ ad effectū pticularem ni
ſi mediāte cā pticulari. vñ ⁊ rō vlis nō mouet niſi mediā
te eſtimatōe pticulari. vt dr̄ in. iij. de aīa. ſꝫ ſicut ſe h3 rō vlis
ad eſtimatōeꝫ pticularē. ita ſe h3 volūtas ad appetitū ſenſi
tiuū. ergo ad aliqḋ pticulare volendū nō mouet̃ volūtas
niſi mediāte appetitu ſenſitiuo. ſi ergo appetitus ſenſitiu⁹
ſit p aliquā paſſionē ad aliqd diſpoſitus. volūtas nō pote
rit in ꝯtrariū moueri. ¶ Sed ꝯ ē qḋ dr̄ Gen. iiij. Subter te
erit appetitus tuus. ⁊ tu dñaberis illius. nō ergo volūtas
hōis ex neceſſitate mouet̃ ab appetitu inferiori. ¶ Rñ. dḋ
q̄ ſicut ſup dictū ē paſſio appetitus ſenſitiui mouet volūta
tē ex ea pte q̄ volūtas mouet̃ ab obō. inq̄ȝtū. ſ. hō aliq̄lr
diſpoſitus p paſſionē iudicat aliqd eē ꝯueniēs ⁊ bonū qḋ
extra paſſionē exñs nō iudicaret. hmōi aūt immutatio hōis
p paſſionē duobꝫ modis ꝯtigit. vno mō ſic q̄ totalit̃ rō li
gat̃. ita q̄ hō vſum rōis nō h3. ſicut ꝯtingit in his q̄ ꝓpt ve-
hemētē irā vel ꝯcupiaꝫ furioſi vel amētes fiūt. ſicut ⁊ ꝓpt ali
quā aliā pturbatōeꝫ corpalē. hmōi. n. paſſiones non ſine
corpali trāſmutatōe accidūt. ⁊ de talibꝫ eadē ē rō ſicut ⁊ de
aīalibꝫ brutis. q̄ ex neceſſitate ſequunt̃ impetū paſſionis. in
his. n. nō ē aliq̄s rōis motus. ⁊ p ꝯñs nec volūtatis. aliqñ
aūt rō nō totalit̃ abſorbet̃ a paſſione. ſꝫ remanet q̄ȝtū ad ali
q̄d iudiciū rōis liber℞. ⁊ ſm hoc remanet aliqd de motu vo
lūtatis. inq̄ȝtū ergo rō manet libera ⁊ paſſioni nō ſubiecta
intm̄ volūtatis mot⁹ q̄ manet nō ex neceſſitate tendit ad
hoc ad qḋ paſſio inclinat. ⁊ ſic aut mot⁹ volūtatis nō ē in
hōie. ſꝫ ſola paſſio dñat̃. aut ſi mot⁹ volūtatis ſit. nō ex ne
ceſſitate ſeq̄t̃ paſſionē. ¶ Ad. i. ergo dḋ. q̄ ⁊ ſi volūtas nō
poſſit facere qui mot⁹ ꝯcupie inſurgat. de q̄ aplſ dic. qḋ
odi malū. illud facio. i. ꝯcupiſco. tñ pōt volūtas nō velle
ꝯcupiſcere aut ꝯcupie nō ꝯſentire. ⁊ ſic nō ex ncc̄itate ſeq̄tur
ꝯcupie motū. ¶ Ad. ij. dḋ. q̄ cū in hōie ſunt due nature.
intellectual̃. ſ. ⁊ ſenſitiua. qñq3 q̄dē ē hō aliq̄l̃r vniformit̃ ſꝫ to
tā aīaꝫ. q2. ſ. vel ps ſenſitiua totalit̃ ſubijcit̃ rōi. ſicut ꝯtigit in
virtuoſis. vel ecōuerſo rō totalit̃ abſorbet̃ a paſſione ſicut acci
dit in amētibꝫ. ſꝫ aliqñ ⁊ ſi rō obnubilet̃ a paſſione rema
net tñ aliqd rōis liber℞. ⁊ ſm hoc pōt aliq̄s vel totalit̃ paſſi
onē repellere. vel ſaltē ſe tenere ne paſſionē ſeq̄t̃. in tali. n.
diſpōe. q2 hō ſm diuerſas ptes aīe diuerſimode diſponit̃
aliud ei videt̃ ſm rōnē. ⁊ aliud ſm paſſionē. ¶ Ad. iij. dḋ
q̄ volūtas nō ſolū mouet̃ a bono vl̃i apphenſo p rōnē ſꝫ
etiā a bono apphēſo p ſenſum. ⁊ iō pōt moueri ad aliqḋ
pticulare bonū abſq3 paſſione appetit⁹ ſenſitiui. multa. n.
volumus ⁊ opamur abſq3 paſſione p ſolā appetit⁹ electō
nem. vt p3 in his in quibus rō renitit̃ paſſioni.

Ad quartū ſic proceditur.

Videt̃ q̄ volūtas ex neceſſitate moueat̃ a dō. oē. n. agēs
cui reſiſti nō pōt ex ncc̄itate mouet. ſꝫ deo cū ſit īfinite vtu
tis. reſiſti nō pōt. vñ dr̄ Ro. ix. Voluntati ei⁹ q̄s reſiſtit. er-
go dñs ex neceſſitate mouet volūtatē. ¶ Pře. voluntas
ex neceſſitate mouet̃ in illa q̄ naturalit̃ vult. vt dictū ē. ſꝫ
hoc ē vnicuiq3 rei naturale qḋ ds̄ in eo opat̃. vt aug. dic. xx
v. ꝯ Fauſtū. ergo volūtas ex ncc̄itate vult oē illud ad qḋ
a dō mouet̃. ¶ Pře. poſſibile ē q̄ poſito nō ſeq̄t̃ ipoſſibile
ſeq̄t̃ aūt ipoſſibile ſi ponat̃ q̄ volūtas nō velit hoc ad qḋ
ds̄ eā mouet. q2 ſm hoc opatio dei eēt ineffican. nō ergo eſt
poſſibile volūtatē nō velle hoc ad qḋ ds̄ eā mouet. ergo ne
ceſſe ē eā hoc velle. ¶ Sꝫ ꝯ ē qḋ dr̄ Eccl. xv. De⁹ ab ini-
tio ꝯſtituit hōieꝫ. ⁊ reliq̄t eū in manu ꝯſilij ſui. nō ergo ex ne-
ceſſitate mouet volūtatē ei⁹. ¶ Rñ. dḋ. q̄ ſicut Diony. dic
iiij. ca. de di. no. ad ꝓuidētiā diuinā nō ptinet naturā re℞
corrūpe ſꝫ ſuare. vñ oīa mouet ſm eo℞ ꝯditōeꝫ. ita q̄ ex
cāis neceſſarijs p motionē diuinā ꝯſeq̄t̃ effectus ex neceſ-
ſitate. ex cāis aūt ꝯtingētibꝫ ſequūt̃ effect⁹ ꝯtingētes. q2 igit̃
volūtas ē actiuū principiū nō determinatū ad vnū. ſꝫ in-
different̃ ſe hñs ad multa. ſic ds̄ ipaꝫ mouet q̄ nō ex ne-
ceſſitate ad vnū determinat. ſꝫ remanet mot⁹ ei⁹ ꝯtingēs
⁊ nō neceſſari⁹. niſi in his ad q̄ naturalit̃ mouet̃. ¶ Ad. i.
ergo dḋ. q̄ volūtas diña nō ſolū ſe extēdit vt aliqd fiat p
rē quā mouet. ſꝫ vt etiā eo mō fiat q̄ ꝯgruit nature ipſi⁹.
⁊ iō magis repugnaret diue motōi ſi volūtas ex neceſſi-
tate moueret̃. qḋ ſue nature nō ꝯpetit. q̄ȝ ſi moueret̃ libere
ꝓut ꝯpetit ſue nature. ¶ Ad. ij. dḋ. q̄ naturale ē vnicui
q3 qḋ ds̄ opat̃ in ipo vt ſit ei naturale. ſic. n. vnicuiq3 con
uenit aliqd ſm q̄ ds̄ vult q̄ ei ꝯueniat. nō aūt vult q̄ q̄cq̄d
opat̃ i rebꝫ ſit eis naturale. puta q̄ mortui reſurgāt ſꝫ hoc
vult vnicuiq3 eē nāle q̄ ptāti diue ſubdat̃. ¶ Ad. iij. dḋ. q̄
ſi ds̄ mouet volūtatē ad aliqd. ipoſſibile ē huic poſitōi q̄
volūtas ad illḋ nō mouet̃. nō tñ ē ipoſſibile ſimplr. vñ nō ſeq̄
tur q̄ volūtas a deo ex ncc̄itate moueat̃. ¶ Queſtio. XI

Deinde ꝯſiderādum.

eſt de fruitione. Et circa hoc queruntur quat
tuor. Primo vtrum frui ſit actus appetitiue
potentie. Secundo vtrum ſoli rationali creature conue-
niat. an etiam ani malibꝫ brutis. Tertio vtrū fruitio ſit tm̄

vltimi finis. Quarto vtrū ſit ſolū finis habiti.

Ad primū ſic proceditur

Videt̄ φ frui ñ ſit ſolū appetitiue potētie. frui.n. nihil aliud eſſe videt̄ q̄ȝ fructū capere. ſed fructū hūane vite q̄ eſt btitudo accipit intellectus. in cuius actu btitudo conſiſtit. vt ſup oñſum ē. ergo frui ñ ē appetitiue potētie. ſed intellectus ¶ Præ. q̄libet potētia h̄ȝ ꝓpriū finē q̄ ē pfectio ei⁹. ſic viſus finis ē cognoſcere viſibile. auditus ꝑcipe ſonos. ⁊ ſic de alijs. ſȝ finis rei eſt fructus eius. ergo frui ē potētie cuiuſlibet ⁊ non ſolum appetitiue. ¶ Præ. fruitio delectatōnem quādā importat. ſed delectatio ſenſibil' ptinet ad ſenſum qui delectat̄ in ſuo obiecto. ⁊ eadē rōe delectatio intellectual' ad intellectū. ergo fruitio ptinet ad apprehēſiuaȝ potentiā ⁊ ñ ad appetitiuā. ¶ Sed ɔ̄ ē qđ Aug. dicit in i. de doc. xp̄ia. ⁊ in. x. de trini. Frui ē amore inherere alicui rei ꝓpter ſeipſam. ſed amor ptinet ad appetitiuā potentiā. ergo ⁊ frui ē actus appetitiue potētie. ¶ Rñ. dd̄. φ fruitio ⁊ fructus ad idē ptinere videnẗ ⁊ vnū ex altero deriuari. q̄ȝtum āt ad hoc nihil ad ꝓpoſitū refert. niſi φ hoc ꝓbabile videt̄ φ id qđ magis ē manifeſtū pñs etiā fuerit noīatū. Sūt āt nobis p̄mo manifeſta q̄ ſunt ſenſibilia magis vñ a ſenſibilibꝫ fructibꝫ nomē fruitionis deriuatū videt̄. Fructus āt ſenſibil' ē id qđ vltimū ex arbore expectat̄. ⁊ cum q̄dam ſuauitate ꝑcipit̄. vñ fruitio ptinere videt̄ ad amorē vel delectationē quā aliq̄s h̄ȝ de vltīo expectato qđ ē finis. ſm̄ ſe āt ⁊ bonū ē obiectū appetitiue potētie. vñ manifeſtū ē φ fruitio ē actus appetitiue potētie. ¶ Ad. i. ergo dd̄. φ nihil ꝓhibet vnū ⁊ idē ſm̄ diuerſas rōnes ad diuerſas potētias ptinere. ipſa igit̄ viſio dei in q̄ȝtum eſt viſio eſt actus intellectus. in q̄ȝtum āt ē bonū ⁊ finis ē volūtatis obiectū. ⁊ hoc mō ē eius fruitio. ⁊ finē hunc intellectus conſequit̄ tāq̄ȝ potētia agēs. voluntas āt tāq̄ȝ potētia mouēs ad finē. ⁊ fruēs fine iā adepto. ¶ Ad. ij. dd̄. φ pfectio ⁊ finis cuiuſlibet alterius potētie continet̄ ſub obiecto appetitiue. ſic ꝓpriū ſub cōi. vt dictū ē ſup. vñ pfectio ⁊ finis cuiuſlibet potētie in q̄ȝtū ē q̄ddā bonū ptinet ad appetitiuam ꝓpter qđ appetitiua potentia mouet alias ad ſuos fines. ⁊ ipſa conſequit̄ finē qñ q̄libet aliaꝝ ptingit ad finē. ¶ Ad. iij. dd̄. φ in delectatōe duo ſunt. ſ. ꝑceptio conueniētis q̄ ptinet ad apprehenſiuā potētiā. ⁊ complacentia ei⁹ qđ offert̄ vt conueniēs. ⁊ hoc ptinet ad appetitiuam potentiam. in q̄ rō delectationis completur.

Ad ſecundū ſic ꝓceditur

Videt̄ φ frui ſolūmō ſit hoīm. dicit. n. Auguſ. i. i. de doc. xp̄ia. φ nos hoīes ſumus q̄ fruimur ⁊ vtimur. ñ ergo alia aīalia frui pñt. ¶ Præ. frui ē vltīi finis. ſed ad vltimū finē ñ pñt ptigere bruta aīalia. ergo eoꝝ ñ eſt frui. ¶ Præ. ſicut appetitus ſenſitiuus ē ſub intellectiuo. ita appetitus natural' ē ſub ſenſitiuo. ſi igit̄ frui ptinet ad appetitū ſenſitiuū. videt̄ φ pari rōe poſſit ad naturalē ptinere. qđ ꝓ̄ȝ ē falſum. q2 eius ñ ē delectari. ergo appetitus ſenſitiui non ē frui. ⁊ ita nō couenit brutis aīalibꝫ. ¶ Sȝ ɔ̄ ē qđ Aug⁹. dicit in li. lxxxiij. q. Frui q̄dē cibo ⁊ q̄libet corꝑali voluptate ñ abſurde eſtimant̄ ⁊ beſtie. ¶ Rñ. dd̄. φ ſicut ex p̄dictis habet̄. frui ñ ē actus potētie ꝑuenientis ad finē ſicut exequētis. ſȝ potētie opantis executionē. dictū ē. n. φ ē appetitiue potētie. In rebꝫ āt cognitōe carētibꝫ inuenit̄ q̄dam potētia ptingēs ad finē ꝑ modū exequētis. ſicut graue tēdit deorſum. ⁊ leue ſurſum. Sȝ potētia ad quā ptinet finis ꝑ modū impantis ñ inuenit̄ in eis. ſȝ in aliq̄ ſuperiori natura q̄ ſic mouet totā naturā ꝑ impium. ſicut in hñtibꝫ cognitōeȝ appetitus mouet alias potētias ad ſuos actus. vñ manifeſtū ē φ in his q̄ cognitōe carēt q̄ȝuis ptingāt ad finē. nō inuenit̄ fruitio finis. ſed ſolū in his q̄ cognitōeȝ hñt. ſed cognitio finis ē duplex. pfecta ⁊ imperfecta. Perfecta q̄dē q̄ ñ ſolū cognoſcit̄ id qđ ē finis ⁊ bonū. ſed rō vltīs finis ⁊ boni. ⁊ tal' cognitiō ē ſolius rōal' nature. Impfecta āt cognitio ē q̄ cognoſcit̄ pticulare finis ⁊ bonū. ⁊ tal' cognitio eſt in brutis aīalibꝫ. q̄ꝝ ⁊ virtutes appetitiue ñ ſunt impātes libere. ſed ſm̄ naturalē inſtinctū ad ea q̄ apprehendūt mouet̄. vñ rōali nature couenit fruitio ſm̄ rōnem pfectā. brutis āt aīalibꝫ ſm̄ rōnem impfectā. alijs āt creaturis nullo mō. ¶ Ad. i. ergo dd̄. φ Aug. loquit̄ de fruitōe pfecta. ¶ Ad. ij. dd̄. φ ñ oportet φ fruitio ſit vltīi finis ſimplr̄. ſed eius qđ habet̄ ab vnoq̄q̄ȝ ꝓ vltimo fine. ¶ Ad. iij. dd̄. φ appetitus ſenſitiuus conſeq̄t̄ aliquā cognitōeȝ. ñ āt appetitus naturalis. p̄cipue put ē i his q̄ cognitōe carēt. ¶ Ad. iiij. dd̄. φ Aug. ibi loquit̄ d̄ fruitōe ipfecta. qđ ex ipſo mō loq̄ndi appȝ. dicit. n. φ frui ñ adeo abſurdō exiſtimat̄ ⁊ beſtie. ſ. ſicut ti abſurdiſſime dicerēt̄

Ad tertiū ſic proceditur.

Videt̄ φ frui ñ ſit tm̄ vltīi finis. dicit. n. ap̄ls ad philemonē. Itaq̄ȝ frat̄ ego te fruar i dño. ſȝ māifeſtū ē φ paulus ñ poſuerat vltimū finē ſuū i hoīe. g⁰ frui ñ tm̄ ē vltīi finis. ¶ Præ. fruct⁹ ē q̄ aliq̄s fruit̄. ſȝ ap̄ls dic ad Gal v Fructus ſpūs ē charitas gaudiū pax ⁊ hmōi. q̄ ñ hñt rōnē vltīi finis. ñ ergo fruitio ē tm̄ vltīi finis. ¶ Præ. actus volūtatis ſupra ſeipſos reflectunt̄. volo. n. me velle ⁊ amo me amare. ſed frui ē actus volūtatis. volūtas. n. ē ꝑ quā fruimꝰ. vt Aug. dic. x. de tri. ergo aliq̄s fruit̄ ſua fruitōe ſȝ fruitio ñ ē vltimus finis hoīs. ſȝ ſolū bonū icreatū qđ eſt deus. ñ ergo fruitio ē ſolū vltīi finis. ¶ Sȝ ɔ̄ ē qđ Aug. dic x. de tri. φ ñ fruit̄ ſi q̄s id qđ i facultatē volūtatis aſſumit ꝓpt̄ aliud appetit. ſȝ ſolū vltim⁹ finis ē q̄ ñ ꝓpt̄ aliud appetit̄. ergo ſol⁹ vltīi finis ē fruitio. ¶ Rñ. dd̄. φ ſicut dictū ē ad rōeȝ fruct⁹ duo ptinēt. ſ. φ ſit vltimū ⁊ φ appetitū q̄etet q̄dā dulcedie vl' delectatōe. vltimū āt ē ſimplr̄. ⁊ ſȝ q̄d ſimplr̄ q̄dē qđ ad aliud ñ refert̄. ſȝ ſm̄ q̄d φ ē alioꝝ vltimū qđ ergo ē ſimplr̄ vltimū i q̄ aliq̄d delectat̄. ſicut i vltīo fine. hꝫ q̄ppe ꝓp̄e dr̄ fruct⁹. ⁊ eo ꝓp̄ie dr̄ aliq̄s frui. qđ āt i ſeipſo ñ ē delectabile. ſȝ tm̄ appetit̄ i ordie ad aliud. ſicut pocio amara ad ſanitatē. nullo mō fruct⁹ dici pōt. qđ āt i ſe h̄ȝ quandā delectatōeȝ ad quā q̄dā p̄cedētia referunt̄ pōt q̄dē aliq̄ mō dici fruct⁹. ſȝ ñ ꝓp̄ie ⁊ ſm̄ cōpletā rōeȝ fruct⁹ eo dicimꝰ frui. vñ Aug. i. x. d̄ tri. dic. φ fruimꝰ cognitis i q̄bꝫ volūtas delectata ɔq̄eſcit. ñ āt q̄eſcit ſimplr̄ niſi in vltīo. q2 q̄ȝdiu aliq̄d expectat̄ mot⁹ volūtatꝫ remanet i ſuſpēſo. ſȝ iā ad aliq̄d ꝑuenerit. ſicut i motu locali. ſȝ illud qđ ē mediū i magnitudie ſit p̄ncipiū ⁊ finis. ñ tm̄ accipit̄ vt finis i actu niſi qñ i eo q̄eſcit̄. ¶ Ad. i. ergo dd̄. φ ſicut Augu. dic i. i. de doc. xp̄ia. Si dixiſſet te fruar. ⁊ ñ addidiſſet i dño. videret̄ finē delectatōis i eo poſuiſſe. ſȝ q2 addidit i dño. i dño ſe poſuiſſe finē atq̄ȝ i eo ſe frui ſignificauit. vt ſic frē ſe frui dixerit ñ tāq̄ȝ termio. ſȝ tāq̄ȝ medio. ¶ Ad. ij. dd̄. φ fruct⁹ alit̄ cōparat̄ ad arborē ꝓducētē. ⁊ alit̄ ad hoīeȝ fruētē. ad arborē q̄dē ꝓducētē ɔpat̄ vt effect⁹ ad cāȝ. ad fruētē āt ſicut vltimū expectatū ⁊ delectās. dicūt̄ igit̄ ea q̄ enūerat ibi ap̄ls fructus. q2 ſunt effect⁹ q̄dā ſpūſſci i nob. vñ ⁊ fruct⁹ ſpūs dicūt̄. ñ āt ita φ eis fruamꝰ tāq̄ȝ vltīo fine. Vel alit̄ dd̄. φ dicūt̄ fruct⁹ ſm̄ Ambro. q2 ꝓpt̄ ſe petēda ſunt ñ q̄dē ita φ ad btitudinē ñ referant̄. ſed q2 in ſeipſis hñt vñ nob placere debeant. ¶ Ad. iij. dd̄. φ ſicut ſupra dictū ē finis dr̄ duplr̄ vno mō ipſa res. alio mō adeptio rei. q̄ quidem non ſunt

duo fines. ſꝫ vnus finis in ſe ↄſideratus ⁊ alteri applicatꝰ dꝛ̄ igiꞇ ē vltimus finis ſicut res q̄ vltīo q̄riꞇ. fruitio autē ſicut adeptio hꝰ vltī finis. ſicut igiꞇ nō ē aliud finis deꝰ ⁊ fruitio dei. ita eadē rō fruitionis ē q̄ fruimur deo. ⁊ q̄ſ fruimur diuina fruitione. ⁊ eadē rō ē de beatitudine creata. q̄ in fruitione conſiſtit.

Ad quartum ſic procedit

Videꞇ ꝙ fruitio nō ſit niſi finis hīti. dicit. n. Augꝰ. x. de tri. ꝙ frui ē cū gaudio uti nō adhuc ſpei. ſꝫ iā rei. ſꝫ q̄ādiu nō habeꞇ nō ē gaudiū rei. ſꝫ ſpei. gͦ fruitio nō ē niſi finis habiti. ¶ Pꝛe. ſicut dictū ē. fruitio nō ē ꝓꝓꝛie niſi vltī finis. qꝛ ſolus vltimus finis quietat appetitū. ſꝫ appetitꝰ nō quietaꞇ niſi in fine iā hīto. gͦ fruitio ꝓꝓꝛie loquēdo nō eſt niſi finis hīti. ¶ Pꝛe. frui ē capere fructū. ſꝫ nō capiꞇ fructus niſi q̄ñ iā finis habetur. gͦ fruitio nō ē niſi finis hīti.

¶ Sꝫ ↄtra. frui ē amore inherere alicui rei ꝓpter ſeipām vt Augꝰ. dicit. ſꝫ hoc pōt fieri etiā de re nō hita. gͦ frui poteſt eſſe etiā finis nō hīti. ¶ Rñ. dō. ꝙ frui importat ↄparationē quādā voluntatis ad vltimū finē. ſᷓm ꝙ voluntas hꝫ aliquid ꝓ vltīo fine. Habetur aūt vltimus finis dupliꝛ. vno mō ꝑfecte. ⁊ alio mō imꝑfecte. Perfecte quidem q̄ñ habetur ñ ſolū in intētione. ſꝫ etiā in re. Imꝑfecte aūt q̄ñ habetur in intētione tm̄. Eſt gͦ ꝑfecta fruitio iā hīti finis realiꞇ. ſꝫ imꝑfecta ē etiā finis ñ hīti realiꞇ ſꝫ ī itētione tm̄.

¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ Augꝰ. loquitur de fruitione ꝑfecta. Ad. ij. dō. ꝙ quies voluntatis dupliꝛ īpeditur. Vno mō ex ꝑte obiecti. qꝛ. ſ. ñ ē vltimus finis. ſꝫ ad aliud ordinatur. Alio mō ex ꝑte appetētis finē q̄ nondū adipiſcitur. obiectum aūt ē qd̄ dat ſpēꝫ actui. ſꝫ ab agēte dependet modꝰ agēdi. vt ſit ꝑfectus vel imꝑfectꝰ ſᷓm ↄditionē agentis. ⁊ ideo eiꝰ qd̄ ñ eſt vltimus finis fruitio eſt imꝓꝓꝛia. q̄ſi deficiēs a ſpē fruitionis. Finis aūt vltī non hīti eſt fruitio ꝓꝓꝛia quidem ſꝫ imꝑfecta. ꝓpꞇ imꝑfectū modū hn̄di vltimū finem. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ finem accipe vel hr̄e dꝛ aliquis ñ ſolū ſᷓm rem. ſꝫ etiā ſᷓm intentionēꝫ. vt dictū eſt. ¶ Queſtio. XII

D Einde conſiderandū eſt de intentione. Et circa hͦ q̄rūtur q̄nqꝫ. Primo vtrū intentio ſit actꝰ intellectꝰ. Scd̄o vtrū ſit tm̄ finis vltī. Tertio vtrū aliq̄s poſſit ſiꝛ duo intendere. Quarto vtrū intētio finis ſit idē actus cū voluntate eiꝰ qd̄ ē ad finē. Quīto vtrū intētio ↄueniat brutis aīalibꝫ

Ad primum ſic ꝓceditur

Videtur ꝙ intētio ſit actꝰ intellectꝰ ⁊ ñ voluntatis. dꝛ. n. Math. vi. Si oculus tuus fuerit ſimplex. totū corpꝰ tuū lucidū erit. vbi ꝑ oculū ſignificatur intētio. vt dicit Aug. in li. de ſer. dō. in mō. ſꝫ oculus cū ſit inſtrm̄ viſus ſignificat apprehenſiuā potentiā. ergo intētio ñ eſt actus appetitiue potētie. ſꝫ apphenſiue. ¶ Pꝛe. ibidē Aug. dicit ꝙ intentio lumē vocatur a dn̄o. vbi dicit. ſi lumē qd̄ in te ē tenebꝛe ſunt ⁊c̄. ſꝫ lumen ad cognitionē ꝑtinet. gͦ intentio. ¶ Pꝛe. itentio deſignat ordinationē quādā in finē. ſꝫ ordinare ē rōis. gͦ intentio ñ ꝑtinet ad voluntatē. ſꝫ ad rōnem. ¶ Pꝛe. actus voluntatis nō eſt niſi finis vel eoꝝ q̄ ſunt ad finem. ſꝫ actus voluntatis reſpectu finis vocatur voluntas ſeu fruitio. reſpectu aūt eoꝝ q̄ ſunt ad finē eſt electio. a q̄bꝫ differt intentio. gͦ intētio ñ eſt actus volūtatis.

¶ Sꝫ ↄtra ē qd̄ Aug. dicit li. x. de tri. ꝙ voluntatis intētio copulat corpꝰ viſum viſui. ⁊ ſiꝛ ſpēꝫ in mēoꝛia exiſtē ad aciem aī interius cogitātis. eſt igitur itentio actus voluntatis. ¶ Rñ. dō. ꝙ itentio ſicut ipm̄ nomen ſonat. ſignificat ī aliud tendere. in aliq̄d aūt tendit ⁊ actio mouentis ⁊ motus mobiꝛ. ſꝫ hoc ꝙ motus mobiꝛ in aliq̄d tēdit ab actōe mouentis ꝓcedit. vñ intentio p̄rimo ⁊ p̄ncipaliꞇ ꝑtinet ad id qd̄ mouet ad finem. vñ dicimus architectorem ⁊ oēꝫ ꝑcipientem mouere ſuo impio alios ad id ad qd̄ ipe tendit. voluntas aūt mouet oēs alias vires aīe ad finem. vt ſupꝛa hītum eſt. vñ manifeſtum eſt ꝙ intentio ꝓꝓꝛie eſt actus voluntatis. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ intētio nominatur oculus metaphoꝛice. nō qꝛ ad cognitionē ꝑtinet ſꝫ qꝛ cognitōe ꝑſupponit. ꝑ quā ꝓponitur voluntati finis ad quem mouet. ſicut oculo ꝓuidemus q̄ tendere coꝛpaliꞇ debeamus. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ intentio dꝛ lumen. qꝛ manifeſta eſt intendenti. vñ ⁊ opa dicuntur tenebꝛe. qꝛ hō ſcit q̄d intendit. ſꝫ neſcit quid ex ope ſeq̄tur. ſicut Aug. ibidē exponit. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ voluntas quidē non ordinat ſꝫ tm̄ in aliquid tendit ſᷓm ordinem rōis. vñ hoc nomen intentio noīat actū voluntatis ꝑſupposita ordinatōe rōis ordinātis aliquid in finem. ¶ Ad. iiij. dō. ꝙ intentio ē actus voluntatis reſpectu finis. ſꝫ voluntas reſpicit finē tripliꝛ. Vno mō abſolute. ⁊ ſic dꝛ voluntas ꝓut abſolute volumus vel ſanitatem. vel ſi quid aliud eſt hmōi. Alio modo conſideratur finis ſᷓm ꝙ in eo quieſcitur. ⁊ hoc mō fruitio reſpicit finem. Tertio mō ↄſideratur finis ſᷓm ꝙ ē terminus alicuius qd̄ in ipm̄ ordinatur. ⁊ ſic intentio reſpicit finem. non. n. ſolum ex hoc intendere dicimur ſanitatē qꝛ volumus. ſed qꝛ volumus ad eam ꝑ aliquid aliud peruenire.

Ad ſecundū ſic procedit.

Videꞇ ꝙ intentio ſit tm̄ vltī finis. dꝛ. n. ī li. ſnīaꝝ ꝓſperi. Clamoꝛ ad deū eſt intentio cordis. ſꝫ deus eſt vltimus finis hūani cordis. gͦ intentio ſꝑ reſpicit vltimū finem. ¶ Pꝛe. intentio reſpicit finem ſᷓm ꝙ eſt terminus. vt dictū eſt. ſꝫ terminus hꝫ rōnem vltimi finis. ergo intentio ſꝑ reſpicit vltimū finem. ¶ Pꝛe. ſicut intentio reſpicit finem. ita ⁊ fruitio. ſꝫ fruitio ſꝑ ē vltimi finis. ergo ⁊ intētio. ¶ Sꝫ ↄtra. vltimus finis hūanoꝝ voluntatum ē vnus ſcꝫ btītudo. vt ſupꝛa dictum ē. ſi igiꞇ intentio eſſet tm̄ vltī finis. non eſſent diuerſe hoīm intentiones. qd̄ pꝫ eſſe falſuꝫ. ¶ Rñ. dō. ꝙ ſicut dictum eſt. intentio reſpicit finem ſᷓm ꝙ eſt terminus motus reſpectu voluntatis. in motu autē pōt accipi terminus dupliꝛ. Vno mō ipe terminus vltimus in q̄ quieſciꞇ. qui eſt terminus totius motus. Alio mō aliqd̄ medium qd̄ eſt p̄ncipium vnius ꝑtis motus ⁊ finis vel terminus alterius. ſicut in motu q̄ iꞇ de. a. ꝑ. c. ꝑ. b. c. eſt terminus vltimus. b. autem terminus. ſꝫ nō vltimus. ⁊ vtriuſqꝫ poteſt eſſe intentio. vñ ⁊ ſi ſꝑ ſit finis. non tm̄ opoꝛtet ꝙ ſꝑ ſit vltī finis. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ intētio cordis dꝛ clamoꝛ ad deum. non ꝙ deus ſit obiectum intentionis ſꝑ. ſed qꝛ eſt intentionis cognitoꝛ. vel qꝛ cum oꝛamus intentionem noſtram ad deum dirigimus q̄ quidem intentio vim clamoꝛis hꝫ. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ terminꝰ habet rationem vltī finis. ſed non ſꝑ vltī reſpectu totius. ſed q̄ñqꝫ reſpectu alicuius ꝑtis. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ fruitio importat quidem quietem q̄ ē in fine. qd̄ ꝑtinet ſolum ad vltimum finem. ſed intentio impoꝛtat motum in finem. nō autem in quietem. vñ non eſt ſimilis ratio.

Ad tertiū ſic proceditur.

Videꞇ ꝙ non poſſit aliquis ſimiꝛ intendere plura. dicit. n. Augꝰ. in li. de ſer. dō. ī mō. ꝙ nō poteſt hō ſiꝛ intēdere deū

⁊ commodum corꝑale. ergo pari rõe neqȝ aliq̃ alia duo. ¶ Pre. intẽtio noĩat motũ voluntatis ad terminũ. ſȝ vnius motus nõ pñt eſſe plures termini ex vna pte. ergo voluntas nõ põt ſil' multa intẽdere. ¶ Pre. intẽtio ꝓſuppoit actũ rõis ſiue intellectus. ſȝ nõ ꝯtingit ſil' plura intelligere ſcḋm pħm. ergo etiã neqȝ ꝯtingit ſil' plura intendere. ¶ Sȝ ꝯtra. ars imitaſ naturã. ſȝ natura ex vno inſtrũto intẽdit duas vtilitates. ſicut lingua ordinaſ ad guſtũ ⁊ ad locutionẽ. vt ḋr in. iij. de aĩa. ergo pari rõe ars vel rõ põt ſil' aliqḋ vnũ ad duos fines ordinare. ⁊ ita põt aliq̇s ſil' plura intẽdere. ¶ Rñ. dḋ. ꝙ aliq̃ duo pñt accipi dupl'r. vel ordinata ad inuicẽ vel nõ ordinata. ⁊ ſiqdẽ ad inuicẽ fuerint ordinata. manifeſtũ ẽ ex pmiſſis ꝙ hõ põt ſil' multa intẽdere. Eſt. n. intẽtio nõ ſolum finis vlti. vt dictum eſt. ſȝ etiã finis medij. ſil' aũt intẽdit aliq̇s ⁊ finẽ primũ ⁊ vltimũ. ſicͣ ꝯfectionẽ medicine ⁊ ſanitatẽ. Si autẽ accipiãtur duo ad inuicẽ nõ ordinata. ſic etiã ſil' hõ põt plura intẽdere. qḋ pȝ ex hoc ꝙ hõ vnũ alteri ꝑeligit. q2 melius eſt altero. Inter alias autẽ ꝯditiones qb' aliqḋ ẽ melius altero. vna ẽ ꝙ ad plura valȝ. vñ põt aliqḋ ꝑeligi alteri ex hoc ꝙ ad plura valet. ⁊ ſic manifeſte hõ ſil' plura intẽdit. ¶ Ad. i. ergo dḋ ꝙ Aug'. intelligit hoĩez nõ poſſe ſil' deũ ⁊ commodum tꝑale intẽdere ſicut vltimos fines. q2 vt ſup̄ oñſum ẽ nõ pñt eſſe plures fines vltimi vnius hoĩs. ¶ Ad. ij. dḋ. ꝙ vnius motus pñt ex vna pte eſſe plures termini. ſi vnus ad alium ordineſ. ſȝ duo termini ad inuicem non ordinati ex vna pte vnius motus eſſe non pñt. Sȝ tñ ꝯſiderãdum ẽ ꝙ id q̇ḋ non ẽ vnum ſcḋm rẽ põt accipi vt vnum ſcḋm rationẽ. Intẽtio autẽ ẽ motus voluntatis in aliqḋ ꝓordinatum in rõe. ſicut dictum ẽ. ⁊ ideo ea q̃ ſunt plura ſcḋm rẽ pñt accipi vt vnus terminus intẽtionis. put ſunt vnum ſcḋm rõnẽ. vel q2 aliq̃ duo ꝯcurrũt ad ĩtegrãdum aliqḋ vnũ. ſicͣ ad ſanitatẽ ꝯcurrũt calor ⁊ frigus ꝯmẽſurata. vel q2 aliq̃ duo ſub vno cõi ꝯtinẽtur qḋ põt eſſe intẽtum. puta acq̇ſitio vini ⁊ veſtis ꝯtineſ ſub lucro ſicͣ ſub q̇dã cõi. vñ nihil ꝓhibet quin ille q̃ intẽdit lucȝ ſimul hec duo intẽdat. ¶ Ad. iij. dḋ. ꝙ ſicͣ in primo dictũ ẽ. ꝯtingit ſil' plura intelligere inq̃ȝtũ ſunt aliq̃ mõ vnum.

Ad quartũ ſic procedit.

Uidetur ꝙ nõ ſit vn' ⁊ idẽ motus intẽtio finis ⁊ voluntas ei' qḋ ẽ ad finẽ. dicit. n. Aug'. in. x. de tri. ꝙ voluntas videndi feneſtrã finẽ hȝ feneſtre viſionẽ. ⁊ altera ẽ voluntas ꝑ feneſtrã videndi trãſeuntes. ſȝ hoc ꝑtinet ad intẽtionem ꝙ velim videre trãſeuntes ꝑ feneſtrã. hȝ aũt ad volũtatem eius qḋ ẽ ad finẽ ꝙ velim videre feneſtrã. ergo ali' ẽ motus voluntatis intentio. ⁊ alius voluntas ei' qḋ ẽ ad finẽ. ¶ Pre. actus diſtinguitur ſcḋm obiecta. ſȝ finis ⁊ id qḋ ẽ ad finẽ ſunt diuerſa obiecta. ergo alius motus volũtatis ẽ intẽtio finis ⁊ volũtas eius qḋ ẽ ad finẽ. ¶ Pre. volũtas eius qḋ ẽ ad finẽ ḋr electio. ſȝ nõ ẽ idẽ electio ⁊ intẽtio. ergo non ẽ idẽ motus intẽtio finis cum volũtate eius qḋ ẽ ad finẽ. ¶ Sȝ ꝯtra ẽ ꝙ id qḋ ẽ ad finẽ ſe hȝ ad finẽ vt medium ad terminũ. ſȝ idẽ motus ẽ q̃ ꝑ mediuȝ trãſit ad terminũ in reb' naturalib'. ergo ⁊ in reb' volũtarijs idẽ motus ẽ intẽtio finis ⁊ volũtas eius qḋ ẽ ad finẽ. ¶ Rñ. dḋ. ꝙ motus voluntatis in finẽ ⁊ in id qḋ eſt ad finẽ põt ꝯſiderari dupl'r. Uno mõ ſcḋm ꝙ voluntas in vtrumqȝ fertur abſolute ⁊ ſcḋm ſe. ⁊ ſic ſunt ſimpl'r duo motus voluntatis in vtrumqȝ. Alio mõ põt ꝯſiderari ſcḋm ꝙ voluntas fertur in id quod eſt ad finem ꝓpt' finem. ⁊ ſic vnus ⁊ idẽ ſubiecto motus voluntatis ẽ tendẽs ad finẽ ⁊ in id qḋ ẽ ad finẽ. Cum. n. dico. volo medicinã ꝓpt' ſanitatem. non deſigno niſi vnum motum voluntatis cuius ratio eſt. q2 finis ratio eſt volendi ea que ſunt ad finem. idem autem actus cadit ſuꝑ obiectum ⁊ ſuꝑ rationẽ obiecti. ſicut eadem viſio eſt coloris ⁊ luminis. vt ſup̄ dictum eſt. ⁊ eſt ſimile de intellectu qui ſi abſolute principium ⁊ concluſionem deſideret. diuerſa eſt conſideratio vtriuſqȝ in hoc autem ꝙ concluſioni ꝓpter principia aſſentit ẽ vn' actus intellectus tñ. ¶ Ad. i. ergo dḋ. ꝙ Aug'. loquitur de viſione feneſtre. ⁊ viſione tranſeuntium ꝑ feneſtram ſcḋm ꝙ voluntas in vtrumqȝ abſolute fertur. ¶ Ad. ij. dḋ. ꝙ finis inq̃ȝtum eſt res quedam eſt aliud voluntatis obiectum q̃ȝ id quod eſt ad finem. ſed inq̃ȝtum eſt ratio volendi id quod ẽ ad finem eſt vnum ⁊ idem obiectum ¶ Ad. iij. dḋ. ꝙ motus qui eſt vnus ſubiecto poteſt ratione differre ſcḋm principium ⁊ finem vt aſcenſio ⁊ deſcenſ. o. ſicut ḋr in. iij. phi. ſic igitur inquantum motus volũtatis fertur in id quod eſt ad finem. put ordinatur ad finem. eſt electio. motus autem voluntatis qui fertur in finẽ ſcḋm ꝙ acquiritur per ea que ſunt ad finem. vocatur intentio. cuius ſignum eſt ꝙ intentio finis eſſe poteſt etiam nondum determinatis his q̃ ſunt ad finẽ. q̃ꝝ eſt electio.

Ad quintũ ſic ꝓceditur

Uidetur ꝙ bruta animalia intendant finem. natura. n. in his que cognitione carent magis diſtat a rationali natura q̃ȝ natura ſenſitiua q̃ eſt in animalib' brutis. ſȝ natura intẽdit finem etiam in his que cognitione carẽt. vt ꝓbatur in. ij. phi. ergo multo magis bruta animalia intẽdunt finem. ¶ Pre. ſicut intentio eſt finis ita ⁊ fruitio. ſed fruitio conuenit brutis animalib' vt dictum eſt. ergo ⁊ intentio. ¶ Pre. eius eſt intendere finem cuius ẽ agere ꝓpter finem. cum intẽdere nihil ſit niſi in aliud tendere ſed bruta animalia agunt ꝓpter finem. mouetur. n. aĩal vl' ad cibum q̃rẽdum. vel ad aliquid hmõi. ergo bruta aĩalia intendunt in finem. ¶ Sȝ contra. intẽtio finis importat ordinationem alicuius in finem quod eſt rõis. cũ igiſ bruta aĩalia non habeãt rõnẽ. videſ ꝙ non intẽdãt finẽ. ¶ Rñ. dḋ. ꝙ ſicut ſup̄ dictum ẽ. intẽdere ẽ in aliud tẽdere. qḋ q̇dẽ eſt ⁊ mouẽtis ⁊ moti. ſcḋm q̇dem igiſ ꝙ ḋr intẽdere finẽ id qḋ mouetur ad finẽ ab alio. ſic natura ḋr intẽdere finẽ q̃ſi mota ad ſuũ finẽ a deo. ſicut ſagitta a ſagittãte. ⁊ hoc mõ etiã bruta aĩalia intẽdunt finẽ inq̃ȝtũ mouenſ inſtinctu naturali ad aliqḋ. Alio mõ intẽdere finem eſt mouentis. put ſcȝ ordinat motum alicuius vel ſui vel alterius in finem. quod eſt rationis tñ. vñ per hunc modũ bruta non intendunt finẽ. qḋ eſt ꝓprie ⁊ principaliſ ĩtendere. vt dictũ ẽ. ¶ Ad. i. ergo dḋ. ꝙ ratio illa ꝓcedit ſecundum ꝙ intendere eſt eius quod mouetur ad finem. Ad. ij. dḋ. ꝙ fruitio non importat ordinationem alicuius in aliquid ſicut intentio. ſed abſolutam quietem in fine. ¶ Ad. iij. dḋ. ꝙ bruta animalia mouentur ad finem non quaſi conſiderantia ꝙ per motum ſuum poſſunt conſeq̇ finem quod eſt ꝓprie intendentis. ſed quaſi concupiſcentes finem naturali inſtinctu mouentur ad finem quaſi ab alio mota. ſicut ⁊ cetera que mouentur naturaliter.

¶ Queſtio. XIII.

Conſequenter conſiderandum eſt de actibus voluntatis qui ſunt in comparatione ad ea q̃ ſunt ad finem. ⁊ ſunt tres. eligere. conſentire. ⁊ vti. electionẽ aũt ꝓcedit ꝯſilium

Primo ergo ↄſiderandū ē de electione. Scđo de conſilio
Tercio de ſenſu. Quarto de vſu. Circa electionē q̄rūtur
ſex. Primo cuius potētie ſit actus. vtꝝ voluntatis vel rōis.
Scđo vtꝝ electio ↄueniat brutis aīalibꝫ. Tertio vtꝝ ele/
ctio ſit ſolū eoꝝ q̄ ſunt ad finē vel etiā qn̄ꝫ finis. Quarto
vtꝝ electio ſit tm̄ eoꝝ q̄ ꝑ nos agunt. Quinto vtꝝ electio
ſit ſolū poſſibiliū. Sexto. vtꝝ homo ex neceſſitate eligat
vel libere.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videt ꝙ electio nō ſit actus volūtatis ſed rōis. electio. n.
collationē quandā importat q̄ vnū alteri ꝑfert. ſꝫ ↄferre ē
rōis. ergo electio ē rōis. Pre. eiuſdē ē ſyllogizare ⁊ ↄclu
dere. ſyllogizare aūt ī opabilibꝫ ē rōis. cū igit electio ſit q̄
ſi ↄcluſio in opabilibꝫ vt dꝛ in. vi. ethi. videt ꝙ ſit actus
rōis. Pre. ignorātia nō ptinet ad volūtatē. ſꝫ ad vim
cognitiuā. ē aūt q̄dam ignorātia electōis. vt dꝛ in. iij. ethi.
ergo videt ꝙ electio nō ꝑtineat ad voluntatē ſed ad rōnē
Sed ↄtra ē qđ ph's dicit in. iij. ethi. ꝙ electio ē deſide
riū eoꝝ q̄ ſunt in nobis. deſideriū aūt ē actus voluntatis.
ergo ⁊ electio. Rn̄. dđ. ꝙ in noīe electionis importatur
aliquid ptinēs ad rōnē ſiue ad intellectū. ⁊ aliquid perti/
nēs ad voluntatē. dicit. n. ph's in. vi. ethi. ꝙ electio ē ap/
petitiuus intellectus. vel appetitus intellectiuus. qn̄cūꝗ
aūt duo ↄcurrūt ad aliq̄d vnū conſtituendū. vnū eoꝝ eſt
vt formale reſpectu alterius. vn̄ Gregor. nicenus dicit ꝙ
electio neꝗ ē appetitus ſm ſeipam neꝗ conſilium ſolū.
ſed ex his aliqđ compoſitū. ſicut. n. dicimus aīal ex aīa ⁊
ex corpe compoſitū eſſe. neꝗ vo corpus eſſe ſm ſeipum.
neꝗ aīaꝫ ſolā ſed vtrūꝗ. ita ⁊ electionē. Eſt aūt conſide/
randū in actibꝫ aīe ꝙ actus q̄ ē eſſentialiter vnius potē
tie vel habitus. recipit formā ⁊ ſpēꝫ a ſupiori potētia vel
habitu ſm ꝙ ordinat inferius a ſupiori. ſi. n. aliq̄s actuꝫ
fortitudinis exerceat ꝓpt dei amorē. actus q̄dē ille mate/
rialiter ē fortitudinis. formaliter vo charitatis. Manife/
ſtum ē aūt ꝙ rō q̄damō voluntatē ꝑcedit ⁊ ordinat actū
eius inq̄ntū. ſ. volūtas in ſuū obiectū tēdit ſm ordinē rō/
nis. eo ꝙ vis appꝛehēſiua appetitiue ſuū obiectū repn̄tat
ſic igit ille actus q̄ volūtas tēdit in aliquid qđ ꝓponit vt
bonū. ex eo ꝙ ꝑ rōnem ē ordinatū ad finē. materialiter q̄/
dem ē volūtatis. formaliter aūt rōis. in hmōi aūt ſubſtan/
tia actus materialiter ſe hꝫ ad ordinē qui imponit a ſupio
ri potētia. ⁊ ideo electio ſubſtāntialiter nō ē actus rōis. ſed
volūtatis. ꝑficit. n. electio in motu q̄dā aīe ad bonū quod
eligit. vn̄ manifeſte actus eſt appetitiue potētie. Ad. i.
ergo dđ. ꝙ electio importat collationē quandā ꝑcedentē.
nō ꝙ eſſentialiter ſit ipa collatio. Ad. ij. dđ. ꝙ ↄcluſio
ſyllogiſmi q̄ fit in opabilibꝫ ad rōnem ptinet. ⁊ dꝛ ſenten
tia vel iudiciū quā ſequit electio. ⁊ ob hoc ipa concluſio ꝑ
tinere videt ad electionē tanꝗ ad conſequēs. Ad. iij.
dđ. ꝙ ignorātia dꝛ eſſe electionis. nō ꝙ ipa electio ſit ſciā.
ſed qꝛ ignoratur quid ſit eligendum.

Ad ſecundū ſic procedit

Videt ꝙ electio brutis aīalibꝫ ↄueniat. electio. n. ē appe
titus aliquoꝝ ꝓpter finē. vt dꝛ in. iij. ethi. ſed bruta aīalia
appetūt aliquid ꝓpter finē. agūt. n. ꝓpter finē ⁊ appetitum
ergo in brutis aīalibꝫ eſt electio. Pre. ipm nomē ele/
ctionis ſignificare videt ꝙ aliq̄d p̄ aliis accipiat. ſed bru/
ta aīalia accipiunt aliq̄d p̄ aliis ſicut manifeſte apparet ꝙ
ouis vnā herbā comedit aliā refutat. ergo in brutis aīali/
bus ē electio. Pre. vt dꝛ in. vi. ethi. ad prudentiā pti/
net ꝙ aliquis bn̄ eligat ea q̄ ſunt ad finē. ſed prudētia ↄ/
uenit brutis aīalibꝫ. vn̄ dꝛ in principio metaph. ꝙ prudē
tia ſunt ſine diſciplina q̄cūꝗ ſonos audire nō poſſibilia
ſunt vt apes. ⁊ hoc etiā ſenſui manifeſtū videt. apparēt. n.
mirabiles ſagacitates in opibꝫ animaliū vt apū ⁊ aranea
rum ⁊ canū. canis. n. inſequēs ceruū ſi ad triuiū venerit.
odoratu q̄dē explorat an ceruus p̄mā vel ſcđam viā trā/
ſiuerit. ꝙ ſi inuenerit nō trāſiſſe iā ſecurus ꝑ tertiā viā in
cedit. vt explorādo q̄ſi vtēs ſyllogiſmo diuiſiuo. q̄ conclu
di poſſet ceruū ꝑ illā viā incedere ergo non incedit ꝑ alias
duas cum nō ſint plures. ergo videt ꝙ electio brutis aīa
libꝫ conueniat. Sed contra ē ꝙ Grego. nicenus dicit
ꝙ pueri ⁊ irrōnalia volūtarie q̄dem faciunt. nō tn̄ eligē/
na. ergo in brutis aīalibꝫ non ē electio. Rn̄. dđ. ꝙ cum
electio ſit p̄acceptio vnius reſpectu alterius neceſſe eſt ꝙ
electio ſit reſpectu pluriū q̄ eligi pn̄t. ⁊ ideo in his q̄ ſunt
penitus determinata ad vnū electio locū nō hꝫ. Eſt autēꝫ
differētia inſ appetitū ſenſitiuū ⁊ voluntatē. qꝛ vt ex p̄di/
ctis pꝫ. appetitus ſenſitiuus ē determinatus ad vnū aliq̄d
pticulare ſm ordinē nature. voluntas aūt eſt ſm nature
ordinem determinata ad vnum cōe qđ eſt bonum. ſed in/
determinate ſe habet reſpectu pticularium bonoꝝ. ⁊ ideo
ꝓprie voluntatis eſt eligere. nō autem appetitus ſenſitiui
qui ſolus ē in brutis aīalibꝫ. ⁊ ꝓpter hoc brutis aīalibus
electio non conuenit. Ad. i. ergo dđ. ꝙ nō omnis appe
titus alicuius ꝓpter finem vocat electio. ſed cum q̄dam di
ſcretione vnius ab altero. que locum habere non pōt niſi
vbi appetitus pōt ferri ad plura. Ad. ij. dđ. ꝙ brutum
animal accipit vnum p̄ alio. quia appetitus eius ē natu/
raliter determinatus ad ipm. vn̄ ſtatim qn̄ ꝑ ſenſum vel
ꝑ imaginationē repn̄tat ſibi aliquid ad qđ naturaliter in
clinat eius appetitus abſꝗ electione mouet ad ipſum. ſi/
cut etiā abſꝗ electione ignis mouet ſurſum ⁊ nō deorſuꝫ
Ad. iij. dđ. ꝙ ſicut dr in. iij. phiſi. Motus ē actus mo/
bilis a mouēte. ⁊ ideo vtus mouētis apparet in motu mo
bilis. ⁊ ꝓpter hoc in omnibꝫ q̄ mouent a rōe apparet ordo
rōis mouentis. lꝫ ipa q̄ a rōe mouent rationem non ha/
beant. ſic. n. ſagitta directe tēdit ad ſignum ex motione ſa/
gittantis. ac ſi ipa rōnem haberet dirigentem. ⁊ idē appa/
ret in motibus horologioꝝ ⁊ omnium ingenioꝝ humano
rum q̄ arte fiunt. Sicut autem compant artificialia ad ar
tem humanam. ita compant omnia naturalia ad artē di/
uinam. ⁊ ideo ordo apparet in his que mouent ſm natu/
ram. ſicut ⁊ in his q̄ mouent ſm artem. vt dꝛ in. ij. phi. ⁊
ex hoc contingit ꝙ in opibus brutoꝝ animalium apparēt
q̄dam ſagacitates inq̄ntum habent inclinationem natura
lem ad quoſdaꝫ ordinatiſſimos ꝓceſſus. vtpote a ſumma
arte ordinatos. ⁊ ꝓpter hoc etiam q̄dam aīalia dicunt pru
dentia vel ſagacia. nō ꝙ in eis ſit aliq̄ rō vel electio. qđ ex
hoc apparet ꝙ oīa q̄ ſunt vnius nature ſilr opant.

Ad tertiū ſic proceditur:

Videt ꝙ electio nō ſit tm̄ eoꝝ q̄ ſunt ad finē. dic. n. ph's
in. vi. ethi. ꝙ electionem rectam facit virtus. q̄cūꝗ autē
illius grā nata ſunt fieri nō ſunt virtutis ſed alterius po
tentie. illud aūt cuius gratia fit aliquid eſt finis. ergo ele/
ctio eſt finis. Pre. electio importat p̄acceptionē vnius
reſpectu alterius. ſed ſicut eoꝝ q̄ ſunt ad finem vnū pōt
p̄accipi alteri. ita etiam diuerſoꝝ finium. ergo electio pōt
eſſe finis ſicut ⁊ illoꝝ que ſunt ad finem. Sed contra ē
qđ ph's dicit in. iij. ethi. ꝙ voluntas eſt finis. electio autē
eoꝝ q̄ ſunt ad finem. Rn̄. dđ. ꝙ ſicut iaꝫ dictū ē electio

conſequit̃ ſententiã vel iudiciũ qḋ eſt ſicut ꝯcluſio ſyllogiſmi opatiui. vñ illud cadit ſub electõe qḋ ſe hʒ vt ꝯcluſio in ſyllogiſmo opabiliũ. finis aũt in opabilibꝫ ſe hʒ vt principiũ ⁊ nõ vt ꝯcluſio. vt pħs dicit in. ij. phi. vñ finis in q̃ntũ eſt hmõi nõ cadit ſub electõe. ſʒ ſicut in ſpeculatiuis nihil ꝓhibet id qḋ eſt vnius demõſtratõis vel ſciē principiũ. eſſe ꝯcluſionẽ alterius demõſtrationis vel ſciē. p̃mũ tñ ꝑncipiũ indemõſtrabile nõ põt eſſe ꝯcluſio alicꝰ demõſtrationis vel ſciē. ita etiã ꝯtingit id qḋ eſt in vna opatõe vt finis ordinari ad aliquid vt ad finẽ. ⁊ hoc mõ ſub electione cadit ſicut in opatõe medici ſanitas ſe hʒ vt finis. vñ hoc nõ cadit ſub electõe medici. ſʒ hoc ſupponit tanq̃ꝫ principiũ. ſʒ ſanitas corꝑis ordinat̃ ad bonũ aīe. vñ apud eũ qui hʒ curã de aīe ſalute põt ſub electõe cadere eſſe ſanum vel eſſe infirmũ. nã aplꝰs dicit. ij. ad Corinth. xij. Cũ aũt infirmor tũc fortior ſum ⁊ potẽs. ſʒ vltimꝰ finis nullo mõ ſub electõe cadit. ¶ Ad. i. ergo dḋ. ꝙ fines ꝓprij virtutũ ordinant̃ ad btĩtudinẽ ſicut ad vltimum finẽ. ⁊ hoc mõ põt eſſe eoꝝ electio. ¶ Ad. ij. dḋ. ꝙ ſicut ſup̃ habitũ ẽ vltimus finis ẽ vnus tm̃. vñ vbicũq̃ꝫ occurrũt plures fines inter eos põt eẽ electio ſm ꝙ ordinãt̃ ad vltimũ finẽ.

Ad quartum ſic proceditur

Videt̃ ꝙ electio nõ ſit ſolũ reſpectu hũanoꝝ actuum. electio. n. ẽ eoꝝ q̃ ſunt ad finẽ. ſed ea q̃ ſunt ad finẽ nõ ſolũ ſunt actus ſʒ etiã organa. vt dr̃ in. ij. phi. ergo electiões nõ ſunt tm̃ hũanoꝝ actuũ. ¶ Pre. actio a ꝯtẽplatõe diſtiguit̃. ſʒ electio etiã in ꝯtẽplatõe locũ hʒ put. ſ. vna opinio alteri ꝑeligit̃. ergo electio nõ eſt ſolũ hũanoꝝ actuum ¶ Pre. eligunt̃ hoĩes ad aliq̃ officia vel ſecularia vel eccliaſtica ab his q̃ nihil erga eos agũt. ergo electio nõ ſolum ẽ hũanoꝝ actuũ. ¶ Sed ꝯ eſt qḋ pħus dicit in. iij. ethi. ꝙ nullus eligit niſi ea q̃ eſtimat fieri ꝑ ipm. ¶ Rñ. dḋ. ꝙ ſicut intẽtio eſt finis. ita electio ẽ eoꝝ q̃ ſunt ad finẽ. finis autẽ vel ẽ actio vel res aliq̃. ⁊ cũ res aliq̃ fuerit finis. neceſſe ẽ ꝙ aliq̃ hũana actio interueniat. vel inq̃ntũ hõ facit rẽ illã q̃ eſt finis. ſicſ medicus facit ſanitatẽ q̃ eſt finis eius. vñ ⁊ facere ſanitatẽ dr̃ finis medici. vel inq̃ntũ hõ aliq̃ mõ vtit̃ vel fruit̃ re q̃ eſt finis. ſicſ auaro ẽ finis pecunia vel poſſeſſio pecunie. ⁊ eodẽ mõ dḋ. ẽ de eo qḋ ẽ ad finẽ. q2 neceſſe ẽ vt id qḋ eſt ad finẽ vel ſit actio vel res aliq̃ interueniẽte aliq̃ actõe ꝑ q̃nã facit id qḋ ẽ ad finẽ vel vtit̃ eo. ⁊ ꝑ hunc modũ electio ſp̃ ẽ hũanoꝝ actuũ. ¶ Ad. i. ergo dḋ. ꝙ organa ordinant̃ ad finẽ inq̃ntũ hõ vtit̃ eis ꝓpter finem. ¶ Ad. ij. dḋ. ꝙ in ipa ꝯtẽplatõe eſt aliq̃s actus intellectꝰ aſſentiẽtis huic opinioni vel illi. actio vo exterior ẽ q̃ ꝯ contemplationẽ diuidit̃. ¶ Ad. iij. dḋ. ꝙ hõ q̃ eligit epm̃ vel principẽ ciuitatis eligit noĩare ipm in talẽ dignitatẽ. alioquin ſi nulla eẽt eiꝰ actio ad ꝯſtitutõeꝫ epi vel ꝑncipis. nõ cõpeteret ei electio. Et ſilr̃ dḋ. ẽ ꝙ q̃ncũq̃ꝫ dr̃ aliq̃ res ꝓeligi alteri adiungit̃ ibi aliq̃ opatio eligentis

Ad quintũ ſic proceditur

Videt̃ ꝙ electio nõ ſit ſolũ poſſibiliũ. electio. n. ẽ actꝰ voluntatis vt dictũ ẽ. ſʒ voluntas ẽ poſſibiliũ ⁊ impoſſibilium vt dr̃ in. iij. ethi. ergo ⁊ electio. ¶ Pre. electio ẽ eoꝝ q̃ per nos agunt̃ ſicſ dictũ ẽ. nihil ergo refert q̃ntũ ad electionem vt eligat̃ id qḋ ẽ impoſſibile ſimplr̃. vel id qḋ ẽ impoſſibile eligẽti. ſed frequẽter ea q̃ eligimus ꝑficere nõ poſſumꝰ ⁊ ſic ſunt impoſſibilia nobis. ergo electio ẽ impoſſibilium ¶ Pre. nihil hõ tẽptat agere niſi eligẽdo. ſed beatus bñdictus dicit ꝙ ſi p̃latus aliqḋ impoſſibile p̃cepit tẽptandum ẽ. ergo electio põt eſſe impoſſibiliũ. ¶ Sed ꝯ eſt qḋ pħs dicit in. iij. ethi. ꝙ electio nõ eſt impoſſibiliũ. ¶ Rñ. dḋ. ꝙ ſicſ dictũ eſt electões nr̃e referunt̃ ſp̃ ad nr̃as actiones. ea. n. q̃ ꝑ nos agunt̃ ſunt nobis poſſibilia. vñ neceſſe ẽ dicere ꝙ electio nõ ſit niſi poſſibiliũ. Silr̃ etiã rõ eligẽdi aliquid ẽ vt ex hoc poſſimus ꝯſequi finem. vel ex hoc ꝙ ducit ad finẽ. ꝑ id aũt qḋ ẽ impoſſibile nõ põt aliq̃s ꝯſeq̃ finẽ. cuius ſignũ ẽ. q2 cũ in ꝯſiliãdo ꝑueniũt hoĩes ad id qḋ ẽ eis impoſſibile. diſcedũt q̃ſi nõ valẽtes vlterius ꝓcedere. apparet etiã hoc manifeſte ex ꝓceſſu rõis p̃cedentis. ſic. n. ſe hʒ id qḋ ẽ ad finẽ de q̃ electio eſt ad finẽ ſicſ ꝯcluſio ad ꝑncipiũ. Manifeſtũ ẽ aũt ꝙ ꝯcluſio impoſſibil' non ſequit̃ ex principio poſſibili. vñ nõ põt eſſe ꝙ finis ſit poſſibil'. niſi id qḋ ẽ ad finẽ fuerit poſſibile. ad id aũt qḋ ẽ impoſſibile nullus mouet̃. vñ nullus tẽderet in finẽ niſi per hoc qḋ apparet id qḋ ẽ ad finẽ eſſe poſſibile. vñ id quod ẽ impoſſibile ſub electõe nõ cadit. ¶ Ad. i. ergo dḋ. ꝙ voluntas media ẽ inter intellectũ ⁊ exteriorẽ opatõeꝫ. nã intellectus ꝓponit voluntati ſuũ obm. ⁊ ipa voluntas cãt exteriorẽ actionẽ. ſic igit̃ principiũ motus voluntatis ꝯſiderat̃ ex ꝑte intellectus qui apprehendit aliquid vt bonũ in vli. ſed terminatio ſeu ꝑfectio actus voluntatis attendit̃ ſm ordinem ad opatõeꝫ ꝑ quã aliquis tendit ad conſecutionem rei. nã motus voluntatis ẽ ab aĩa ad rẽ. ⁊ ideo ꝑfectio actus voluntatis attẽdit̃ ſm hoc ꝙ ẽ aliquid bonum alicui ad agẽdum. hoc aũt eſt poſſibile. ⁊ ideo voluntas completa nõ ẽ niſi de poſſibili qḋ ẽ bonum volenti. ſed voluntas incõpleta eſt de impoſſibili. q̃ ſm q̃ſdam velleitas dr̃. q2. ſ. aliquis vellet illud ſi eſſet poſſibile. Electio aũt noĩat actum voluntatis iam determinatum ad id quod ẽ huic agendũ ⁊ ideo nullo mõ eſt niſi poſſibilium. ¶ Ad. ij. dḋ. ꝙ cum obiectum voluntatis ſit bonum apprehenſum. hoc mõ iudicãdum ẽ de obiecto voluntatis ſm ꝙ cadit ſub apprehẽſione. ⁊ ideo ſicut q̃nq̃ꝫ voluntas eſt alicuius quod apprehendit̃ vt bonum. ⁊ tñ non eſt vere bonum. ita q̃nq̃ꝫ ẽ electio eius quod apprehendit̃ vt poſſibile eligenti. quod tñ non eſt ei poſſibile. ¶ Ad. iij. dḋ. ꝙ hoc ideo dr̃. quia an aliquid ſit poſſibile ſubditus non debet ſuo iudicio diffinire. ſed in vnoquoq̃ꝫ iudicio ſupioris ſtare.

Ad ſextum ſic proceditur.

Videt̃ ꝙ homo ex neceſſitate eligat. ſic. n. ſe habet finis ad eligibilia vt principia ad ea que ex principijs conſequuntur. vt pꝫ in. iij. ethi. ſed ex principijs ex neceſſitate deducunt̃ concluſiones. ergo ex fine de neceſſitate mouetur aliquis ad eligẽdum. ¶ Pre. ſicut dictum ẽ. electio conſeq̃tur iudicium rationis de agendis. ſed ratio ex neceſſitate iudicat de aliquibus ꝓpter neceſſitatem p̃miſſoꝝ. ergo videtur ꝙ etiam electio ex neceſſitate ſequatur. ¶ Pre. ſi aliqua duo ſunt penitus equalia. non magis mouetur homo ad vnum q̃ꝫ ad aliud. ſicut famelicus ſi habet cibum equaliter appetibilem in diuerſis ꝑtibus. ⁊ ſm equalem diſtantiam non magis mouet̃ ad vnum q̃ꝫ ad alterum. vt Plato dixit aſſignans rationem quietis terre in medio. ſicut dr̃ in. ij. de celo. ſed multo minus põt eligi qḋ accipit̃ vt minus q̃ꝫ quod accipit̃ vt equale. ergo ſi ꝓponant̃ duo vel tria vel plura inter que vnum magis appetat. impoſſibile eſt aliquod alioꝝ eligere. ergo ex neceſſitate eligit̃ illud quod eminentius apparet. ſed oĩs electio ẽ de omni eo quod videt̃ aliq̃ mõ melius. ergo omnis electio ẽ ex neceſſitate. ¶ Sed cõtra ẽ ꝙ electio ẽ actus potẽtie rõnal' q̃ ſe hʒ ad oppoſita ſcḋm pħm. ¶ Rñ. dḋ. ꝙ hõ

nō ex neceſſitate eligit. ⁊ hoc ideo. qꝛ qđ poſſibile ē nō eſſe
nō neceſſe ē eſſe. ꝙ aūt poſſibile ſit nō eligere vel eligere.
huius rō ex duplici hoīs ꝑtāte accipi pōt. Pōt. n. hō vel-
le ⁊ nō velle. agere ⁊ nō agere. pōt etiā velle hoc aut illud:
cuius rō ex ipa 𝔳tute rōnis accipit. qcqđ. n. rō pōt appre-
hendere vt bonū in hoc volūtas tēdere pōt. pōt aūt rō ap-
ꝑhendere vt bonū nō ſolū hoc qđ ē velle aut agere. ſꝫ hoc
etiā qđ eſt nō velle ⁊ nō agere. ⁊ rurſum in oībꝫ ꝑticulari-
bus bonis pōt ꝯſiderare rōnē boni alicꝰ. ⁊ defectū alicuiꝰ
boni qđ hꝫ rationē mali. ⁊ ſm̄ hoc pōt vnūqđqꝫ hmōi bo-
noꝝ apprehendere vt eligibile vel fugibile. Solū aūt ꝑfe-
ctū bonū qđ ē btītudo nō pōt rō apprehendere ſub ratōe
mali aut alicuius defectus. ⁊ iō ex neceſſitate beatitudinē
hō vult. nec pōt velle nō eſſe btūs aut miſer. electio aūt cū
nō ſit de fine. ſꝫ de his q̄ ſunt ad finē. vt iā dictū ē. nō eſt
ꝑfecti boni qđ eſt beatitudo. ſed alioꝝ ꝑticulariū bonoꝝ.
⁊ iō hō nō ex neceſſitate ſꝫ libere eligit. Ad. i. ergo dō. ꝙ
nō ſꝑ ex principiis ex neceſſitate ꝓcedit ꝯcluſio. ſed tūc ſo-
lum qñ ꝑncipia non pñt eſſe vera ſi ꝯcluſio nō ſit vera. ⁊
ſilr nō oportet ꝙ ſꝑ ex fine inſit hoī neceſſitas ad eligendū
ea q̄ ſunt ad finē. qꝛ nō oē qđ eſt ad finē tale eſt ꝙ ſine eo
finis haberi nō poſſit. aut ſi tale ſit nō ſꝑ ſub tali rōe ꝯſide-
rat. Ad. ii. dō. ꝙ ſnīa ſiue iudiciū rōnis de reb̄ agendis
ē circa ꝯtingētia q̄ a nobis fieri nō pñt. in quibꝫ ꝯcluſiōes
nō ex neceſſitate ſequunt ex principiis neceſſariis abſolu-
ta neceſſitate: ſed neceſſariis ſolū ex ꝯditiōe. vt ſi currit mo-
uet. Ad. iii. dō. ꝙ nihil ꝓhibet ſi aliq̄ duo eq̄lia ꝓpo-
nant ſm̄ vnā ꝯſideratōnē. quin circa alteꝝ ꝯſideret aliq̄
ꝯditio ꝑ quam emineat. ⁊ magis flectat voluntas in ip-
ſum q̄ȝ in aliud. Queſtio. XIIII.

Deinde conſiderandum ē de ꝯſilio. Et circa hoc q̄runt ſex. Pri-
mo vtꝝ ꝯſiliū ſit inq̄ſitio. Scđo vtꝝ ꝯſilium
ſit de fine. vel ſolū de his q̄ ſunt ad finē. Tertio vtꝝ ꝯſi-
liū ſit ſolū de his q̄ a nobis agunt. Quarto vtꝝ ꝯſiliū ſit
de oībꝫ q̄ a nobis agunt. Quinto vtꝝ ꝯſiliū ꝓcedat ordi-
ne reſolutorio. Sexto vtꝝ ꝯſiliū ꝓcedat in infinitum.

Ad primū ſic proceditur

Videt ꝙ ꝯſiliū nō ſit inq̄ſitio. dīc. n. Damaſ. ꝙ ꝯſiliū eſt
appetitus. ſꝫ ad appetitū nō ꝑtinet inq̄rere. ergo ꝯſiliū nō
ē inquiſitio. Pre. inquirere intellectus diſcurrētis eſt
⁊ ſic deo nō ꝯuenit cꝰ cognitio nō ē diſcurſiua. vt in pri-
mo habitū ē. ſed ꝯſilium deo attribuit. dꝛ. n. ad Eph. i. ꝙ
opat oīa ſm̄ ꝯſiliū volūtatis ſue. ğ ꝯſiliū nō ē inq̄ſitio.
Pre. inquiſitio ē de reb̄ dubiis. ſꝫ ꝯſilium dat de his q̄
ſunt circa bona certa. ſm̄ illud apl̄i. i. ad Corinth. vii. De
𝔳ginibꝫ aūt ꝑceptū dn̄i nō habeo. ꝯſiliū aūt do. ğ ꝯſilium
nō ē inquiſitio. Sed ꝯ̄ ē qđ Grego. nicenus dīc. Dē
quidē ꝯſiliū q̄ſtio eſt. nō aūt oīs queſtio ꝯſiliū. Rñ. dō
ꝙ electio ſicut dictū eſt ꝯſequit iudiciū rōis de reb̄ agen-
dis. in reb̄ aūt agēdis multa incertitudo inuenit. qꝛ acti-
ones ſunt circa ſingularia ꝯtingētia. q̄ ꝓpter ſui variabi-
litatē incerta ſunt. in rebus aūt dubiis ⁊ incertis rō nō ꝓ-
fert iudiciū abſqꝫ inq̄ſitiōe ꝑcedēte. ⁊ iō neceſſaria ē inq̄-
ſitio rōis añ iudiciū de eligēdis. ⁊ hec inquiſitio ꝯſiliū vo-
cat. ꝓpter qđ phūs dicit in. iii. ethi. ꝙ electio ē appetitus ꝑ-
conſiliati. Ad. i. ergo dō. ꝙ qñ actus duaꝝ potentiarū
ad inuicem ordinant. in vtroqꝫ ē aliquid quod eſt alteꝛꝰ
potētie. ⁊ ideo vterqꝫ actus ab vtraqꝫ potentia denomina-
ri pōt. Manifeſtū eſt aūt ꝙ actus rōnis dirigētis in his

que ſunt ad finē. ⁊ actus voluntatis ſm̄ regimē rōnis in
ea tendentis ad ſe inuicē ordinant. vñ ⁊ in actu volunta-
tis q̄ ē electio apparet aliquid rōnis. ſ. ordo. ⁊ in ꝯſilio qđ
ē actus rōis apparet aliquid voluntatis ſicut materia. qꝛ
ꝯſiliū eſt de his q̄ hō vult facere. ⁊ eſt ſicut motiuū. qꝛ ex
hoc ꝙ homo vult finē mouet ad ꝯſiliādum de his q̄ ſunt
ad finē. ⁊ ideo phūs dicit in. vi. ethi. ꝙ electio ē intellectus
appetitiuus. vt ad electionem vtrūqꝫ ꝯcurrere oñdat.
ita Damaſ. dicit. ꝙ conſilium ē appetitus inquiſitiuus.
vt conſilium aliquo mō ꝑtinere oñdat ⁊ ad voluntatem
circa quam ⁊ ex qua ſit inquiſitio. ⁊ ad rōnem inquiren-
tem. Ad. ii. dō. ꝙ ea que dicunt de deo accipienda ſunt
abſqꝫ omni defectu qui inuenit in nobis. ſicut in nobis
ſcīa eſt concluſionum ꝑ diſcurſum a cauſis in effectꝰ. Sꝫ
ſcientia dicta de deo ſignificat certitudinem de omnibus
effectibus in prima cauſa abſqꝫ omni diſcurſu. Et ſimi-
liter ꝯſilium attribuit deo q̄ȝtum ad certitudinem ſenten-
tie vel iudicii que in nobis ꝓuenit ex inquiſitione conſilii
ſed hmōi inquiſitio in deo locum non habet. ⁊ ideo conſi-
lium ſm̄ hoc deo non attribuit. ⁊ ſm̄ hoc Damaſce. dicit
ꝙ deus non conſiliat. ignorantis. n. eſt conſiliari. Ad
iii. dō. ꝙ nihil ꝓhibet aliqua eſſe certiſſima bona ſm̄ ſen-
tentiam ſapientum ⁊ ſpūalium viroꝝ que tñ nō ſunt cer-
ta bona ſm̄ ſententiam plurium vel carnalium hoīum. ⁊
ideo de talibus conſilia dant.

Ad ſcđm ſic proceditur.

Videt ꝙ conſilium nō ſolum ſit de his q̄ ſunt ad finē. ſed
etiā de fine. quecunqꝫ. n. dubitationē habent de his pōt
inquiri. ſed circa opabilia humana contingit eſſe dubita-
tionem de fine. ⁊ non ſolum de his que ſunt ad finem. cū
igitur inquiſitio circa operabilia ſit conſilium. videtur ꝙ
conſilium poſſit eſſe de fine. Pre. materia conſilii ſunt
opationes humane. ſed quedam opatiōes humane ſunt
fines. vt dꝛ in. i. ethic. ergo conſilium poſſit eſſe de fine.
Sed contra eſt quod Grego. nicenus dicit ꝙ non de fine
ſed de his que ſunt ad finem eſt conſilium. Rñ. dō. ꝙ
finis in opabilibus habet rationem principii. eo ꝙ rōnes
eoꝝ que ſunt ad finem ex fine ſumunt. principium autē
non cadit ſub queſtione. ſed principia oportet ſupponere
in omni inquiſitione. vñ cum conſilium ſit queſtio. de fi-
ne non eſt conſilium. ſed ſolum de his que ſunt ad finem.
tñ ꝯtingit id quod eſt finis reſpectu quorundā ordinari ad
alium finē. ſicut etiam id quod eſt principium vnius de-
monſtratōis eſt concluſio alterius. ⁊ ideo id quod accipit
vt finis in vna inquiſitione. pōt accipi vt ad finem in alia
inquiſitōe. ⁊ ſic de eo erit conſilium. Ad. i. ergo dō. ꝙ id
quod accipit vt finis ē iam determinatū. vñ q̄ȝdiu habet
vt dubium non habet vt finis. ⁊ ideo ſi de eo conſiliū ha-
beat non erit conſilium de fine. ſed de eo quod eſt ad finē.
Ad. ii. dō. ꝙ de opationibus ē conſilium inq̄ȝtum or-
dinant ad aliquē finē. vñ ſi aliq̄ opatio hūana ſit finis. dē
ea inq̄ȝtum hmōi nō eſt conſilium.

Ad tertium ſic procedit

Videt ꝙ conſiliū nō ſit ſolū de his q̄ agunt a nobis. con-
ſilium. n. collationē quandam importat. ſed collatio inter
multos pōt fieri etiā de rebus immobilibus q̄ nō fiunt a
nobis. puta de naturis reꝝ. ergo conſiliū nō ſolū ē de his
q̄ agunt a nobis. Pre. hoīes interdum cōſilia q̄rūt de
his q̄ ſunt lege ſtatuta. vñ ⁊ iuriſcōſulti dicunt. ⁊ tñ eoꝝ
qui q̄rūt hmōi ꝯſiliū nō ē leges facere. ğ ꝯſiliū nō ſolū eſt

de his q̄ a nobis ꝯgunt̄. ¶ Pꝛe. dicunt̄ etiā quidā ꝯſultationes facere de futuris euētibus qui tñ nō ſunt in ꝑtate nr̄a. ergo ꝯſiliū nō ſolū eſt de his q̄ a nobis fiūt. ¶ Pꝛe. ſi ꝯſiliū eſſet ſolū de his q̄ a nobis fiunt. nullus ꝯſiliaret̄ de his q̄ ſunt ꝑ aliū agēda. ſed hoc pꝫ eſſe falſum. ergo ꝯſiliū nō ſolū eſt de his q̄ a nobis fiūt. ¶ Sed ꝯ eſt qḋ Greg. nicenus dicit. Cōſiliamur de his q̄ fiūt in nobis ⁊ ꝑ nos fieri pñt. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ ꝯſiliū ꝓprie importat collationē inter plures habitā qḋ ⁊ ipm̄ nomē deſignat. dr̄. n. ꝯſilium quaſi ꝯſidiū. eo ꝙ multi ꝯſidēt ad ſil' ꝯferēdum. Eſt aūt ꝯſiderādum ꝙ in ꝑticularibus ꝯtingētibus ad hoc ꝙ aliqd certū cognoſcat̄. plures ꝯditōes ſeu circūſtātias ꝯſiderare opoꝛtet. q̄s ab vno nō facile ē ꝯſiderare. ſꝫ a pluribus certius ꝑcipiunt̄. dū qḋ vnus conſiderat alij nō occurrit. In neceſſarijs aūt ⁊ vl'ibus ē abſolutioꝛ ⁊ ſimplitioꝛ conſideratio. ita ꝙ magis ad hmōi ꝯſiderationē vnus per ſe ſufficere pōt. ⁊ ideo inquiſitio ꝯſilij ꝓprie ꝑtinet ad ꝯtingētia ſingularia. cognitio aūt veritatis in talibus nō hꝫ aliquid magnū vt ꝑ ſe ſit appetibilis. ſicut cognitio vl'ium ⁊ neceſſarioꝝ. ſed appetit̄ ſm ꝙ ē vtilis ad oꝑationē. q2 actiones ſunt circa ꝯtingētia ſingularia. Et ideo dd̄. ē ꝙ ꝓprie ꝯſiliū ē circa ea q̄ agunt̄ a nobis. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ conſiliū impoꝛtat collationē nō quācunq3. ſed collationē de rebus agēdis rōe iā dicta. ¶ Ad. ij. dd̄. ꝙ id qḋ ē lege poſitū q̄uis nō ſit ex oꝑatōe q̄rentis cōſilium. tñ eſt directiuum eius ad oꝑandum. q2 iſta ē vna rō aliquod oꝑandi mandatum legis. ¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ cōſilium nō ſolū ē de his q̄ agunt̄. ſed de his q̄ ordinant̄ ad oꝑatōes. ⁊ ꝓpter hoc cōſultatio dr̄ fieri de futuris euētibus inq̄tum homo ꝑ futuros euētus cognitos dirigit̄ ad aliquid faciendum vel vitādum. ¶ Ad. iiij. dd̄. ꝙ de alioꝝ factis cōſilium q̄rimus inq̄tum ſunt quodāmō vnum nobiſcū. vel ꝑ vnionem affectus. ſicut amicus ſolicitus ē de his q̄ ad amicum ſpectant ſicut de ſuis. vel ꝑ modū inſtrumenti. nam agēs pꝛincipale ⁊ inſtrumētale ſunt quaſi vna cauſa. cum vnum agat ꝑ alteꝝ. ⁊ ſic dñs conſiliat̄ de his que ſunt agēda ꝑ ſeruum.

Ad quartum ſic proceditur.

Videt̄ ꝙ ꝯſiliū ſit de omnib9 q̄ ſunt ꝑ nos agēda. electio. n. eſt appetitus ꝓconſiliati. vt dictum eſt. ſed electio ē de omnibus que ꝑ nos agunt̄. ergo ⁊ cōſilium. ¶ Pꝛe. conſilium impoꝛtat inquiſitionē rōnis. ſed in omnibus q̄ non per impetum paſſionis agimus ꝓcedimus ex inquiſitione rōnis. ergo de omnibus que agunt̄ a nobis eſt conſiliū. ¶ Pꝛe. ph̄s dicit in. iij. ethi. ꝙ ſi ꝑ plura aliqd fieri pōt conſilio inquirit̄ ꝑ quod faciliūum ⁊ optime fiat. ſi aūt ꝑ vnum. q̄liter ꝑ illud fiat. ſed omne qḋ fit. fit ꝑ vnū vel ꝑ multa. ergo de omnibus que fiunt a nobis ē conſiliū. ¶ Sed contra eſt quod Grego. nicenus dicit ꝙ de his que ſm diſciplinam vel artem ſunt oꝑibus non ē cōſilium. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ cōſilium eſt inquiſitio q̄dam. vt dictum eſt. de illis aūt inquirere ſolemus q̄ in dubiū veniūt vñ ⁊ rō inquiſitiua que dr̄ argumētum. eſt rei dubie faciens fidem. ꝙ aūt aliquid in oꝑabilibus hūanis non ſit dubitabile ex duobus contingit. Vno mō. q2 ꝑ determinatas vias ꝓcedit̄ ad determinatos fines. ſicut contingit in artibus que hñt certas vias oꝑandi. ſicut ſcriptoꝛ non cōſiliat̄ quō dꝫ trahere litteras. hoc. n. determinatum ē ꝑ artem. Alio mō. q2 nō multū refert vtꝝ ſic vel ſic fiat. ⁊ iſta ſunt minima q̄ paꝝ adiuuāt vel impediūt reſpectu finis conſequendi. q̄d aūt paꝝ ē quaſi nihil accipit rō. ⁊ ideo de duobus nō conſiliamur q̄uis ordinent̄ ad finem. vt ph̄s dicit. ſ. de reb9 paruis ⁊ de his q̄ ſunt determinata q̄liter fieri debent. ſicut ē in oꝑationibus artium ꝓter q̄ſdam coniecturales. vt Greg. nicenus dicit. vtputa medicinal' negociatiua. ⁊ hmōi. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ electio ꝓſuppoit conſiliū rōne iudicij vel ſentētie. vñ qñ iudicium vel ſn̄ia manifeſta eſt abſq3 inquiſitione. nō requirit̄ conſilij inquiſitio. ¶ Ad. ij. dd̄. ꝙ rō in rebus manifeſtis non inquirit ſed ſtatim iudicat. ⁊ ideo nō opoꝛtet in omnibus que rōne agunt̄ eſſe inquiſitionem conſilij. ¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ qñ aliquid ꝑ vnū pōt fieri. ſed diuerſis modis. pōt dubitationem habere ſicut ⁊ qñ fit ꝑ plura. ⁊ ideo opus ē conſilio. ſed qñ determinatur non ſolum res. ſed modus. tūc non eſt opus conſilio.

Ad quintū ſic proceditur

Videt̄ ꝙ ꝯſiliū non ꝓcedat mō reſolutoꝛio. cōſiliū. n. eſt de his q̄ a nobis agunt̄. ſed oꝑationes noſtre nō ꝓcedunt mō reſolutoꝛio. ſed magis mō compoſitiuo. ſ. de ſimplicibus ad cōpoſita. ergo cōpoſiti ꝯſilium nō ſp̄ ꝓcedit mō reſolutoꝛio. ¶ Pꝛe. ꝯſiliū ē inq̄ſitio rōis. ſꝫ rō a pꝛioꝛib9 incipit ⁊ ad poſteriora deuenit ſm ꝯuenētioꝛē ordinē. cum igit̄ ꝑterita ſint pꝛioꝛa pñtibus. ⁊ pñtia pꝛioꝛa futuris. in conſiliādo videt̄ eſſe ꝓcedendum a pñtibus ⁊ ꝑteritis in futura. quod non ꝑtinet ad ordinem reſolutoꝛium. ergo in conſilijs non ſeruat̄ ordo reſolutoꝛius. ¶ Pꝛe. conſiliū nō ē niſi de his q̄ ſunt nobis poſſibilia. vt dr̄ in. iij. ethi. ſꝫ an ſit nobis aliquid poſſibile ꝑpendit̄ ex eo ꝙ poſſum9 facere. vel nō poſſumus facere vt ꝑueniamus in illud. ergo in inquiſitione conſilij a pñtibus incipe opoꝛtet. ¶ Sed contra eſt quod ph̄s dicit in. iij. ethi. ꝙ ille qui conſiliat̄ videtur querere ⁊ reſoluere. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ in omni inquiſitiōne opoꝛtet incipe ab aliquo pꝛincipio. quod quidē ſi ſicut eſt pꝛius in cognitione. ita etiā ſit pꝛius in eſſe. nō eſt proceſſus reſolutoꝛius ſꝫ magis cōpoſitiuus. Procedere. n. a cauſis in effectus ē ꝓceſſus compoſitiuus. nā cauſe ſunt ſimpliciores effectibus. ſi aūt id quod ē pꝛius in cognitione ſit poſterius in eſſe. eſt ꝓceſſus reſolutoꝛius. vtpote cū de effectibus manifeſtis iudicamus reſoluendo in cauſas ſimplices. pꝛincipiū aūt in inquiſitione conſilij eſt finis. qui quidē eſt pꝛioꝛ in intentione. poſterioꝛ tñ in eſſe. ⁊ ſꝫ hoc opoꝛtet ꝙ inquiſitio conſilij ſit reſolutiua. incipiendo ſc3 ab eo quod in futuro intendit̄ quouſq3 ꝑueniat̄ ad id quod ſtatim agendum eſt. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ cōſilium ē de oꝑibus. ſed ratio oꝑationum accipit̄ ex fine. ⁊ ideo oꝛdo ratiocinādi de oꝑationibus eſt contrarius ordini oꝑandi. ¶ Ad. ij. dd̄. ꝙ rō incipit ab eo quod eſt pꝛius ſm rōnem. nō autem ſp̄ ab eo quod eſt pꝛius tp̄e. ¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ de eo quod eſt agēdum ꝓpter finem nō quereremꝰ ſcire an ſit poſſibile ſi nō eſſet congruū fini. ⁊ ideo pꝛius opoꝛtet inquirere an conueniat ad ducendum in finem q̄ꝫ conſideret̄ an ſit poſſibile.

Ad ſextum ſic proceditur.

Videt̄ ꝙ inq̄ſitio ꝯſilij ꝓcedat in infinitū. ꝯſiliū. n. inquiſitio ē de ꝑticularib9 in quibus ē oꝑatio. ſꝫ ſingularia ſunt infinita. ergo inq̄ſitio cōſilij ē infinita. ¶ Pꝛe. ſub inquiſitione cōſilij cadit cōſiderare nō ſolū q̄d agēdum ſit. ſꝫ etiam quō impedimēta tollant̄. ſꝫ q̄libet hūana actio pōt impediri. ⁊ impedimētum tolli pōt ꝑ aliquā rōnē hūanā. ergo in infinitū remanet q̄rere de impedimētis tollēdis. ¶ Pꝛe. inq̄ſitio ſcīe demōſtratiue nō ꝓcedit in infinitū. q2

eſt deuenire in aliq̄ principia ꝑ ſe nota q̄ oīmodā certitudinē hn̄t. ſed talis certitudo nō pōt inueniri in ſingularibus ꝯtingētibus q̄ ſunt variabilia ⁊ incerta. ergo inq̄ſitō conſilij ꝓcedit in infinitū. ¶ Sʒ cōtra. nullus mouet̄ ad id ad qḋ impoſſibile ē ꝙ ꝑueniat. vt dr̄. in. i. de celo. ſʒ infinitū impoſſibile ē trāſire. ſi igit̄ inquiſitio ꝯſilij ſit infinita. nullus ꝯſiliari inciperet. qḋ pʒ eſſe falſum. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ inquiſitio ꝯſilij ē finita in actu ex duplici pte. ſ. ex pte prīcipij. ⁊ ex pte termini. accipit̄. n. in inq̄ſitōe ꝯſilij duplex ꝑncipiū. vnū ꝓpriū ex ipo genere operabiliū. ⁊ hoc ē finis d̄ q̄ nō eſt conſiliū. ſʒ ſupponit̄ in conſilio vt principiū. vt dictum ē. Aliud q̄i ex alio genere aſſumptū. ſicut ⁊ in ſcientijs demōſtratiuis vna ſcīa ſupponit aliq̄ ab alia de q̄bus nō inq̄rit. hmōi aūt principia q̄ in inq̄ſitōne ꝯſilij ſupponunt̄ ſunt q̄cūq; ſunt ꝑ ſenſum accepta. vtpote ꝙ hoc ſit panis vel ferꝝ. ⁊ q̄cunq; ſunt ꝑ aliquā ſciaʒ ſpeculatiuaʒ vel ꝑcticā in vlī cognita. ſicut ꝙ mechari ē a deo ꝓhibitū ⁊ ꝙ hō nō pōt viuere niſi nutriat̄ nutrimēto ꝯuenienti. ⁊ de iſtis nō inq̄rit conſiliator. Terminus aūt inq̄ſitōis eſt id ꝙ ſtatim ē in ptāte nr̄a vt faciamus. Sicut. n. finis hʒ rōnem principij. ita id qḋ agit̄ ꝓpter finē hʒ rōnem concluſionis. vn̄ id qḋ primo agēdum occurrit hʒ rōnē vltime concluſionis ad quā inq̄ſitio terminat̄. nihil aūt ꝓhibet conſiliū potētia infinitū eſſe ſm ꝙ in infinitū pn̄t aliq̄ occurrere ꝯſilio inq̄rēda. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ ſingularia nō ſunt infinita actu. ſʒ in potētia. ¶ Ad. ij. dd̄. ꝙ lʒ hūana actio poſſit impediri. nō tn̄ ſꝑ hʒ impedimentū paratum. ⁊ idō nō ſꝑ oportet ꝯſiliari de impedimento tollendo. ¶ Ad iij. dd̄. ꝙ in ſingularibus contingētibus pōt aliq̄d accipi certum. ⁊ ſi non ſimplr̄ tn̄ vt nunc. put aſſumit̄ in opatōe. Sortē. n. ſedere nō eſt neceſſarium. ſʒ eū ſedere dum ſedet eſt neceſſarium. ⁊ hoc per certitudinem accipi poteſt.

¶ Queſtio. XV.

Deinde ꝯſiderandū

eſt de ꝯſenſu. Et circa hoc q̄runt̄ q̄tuor. Primo vtrꝝ conſenſus ſit actus appetitiue vel apꝓhenſiue ṽtutis. Scdo vtrꝝ conueniat brutis aīalibus. Tertio vtrꝝ ſit de fine vel de his q̄ ſunt ad finē. Quarto vtrꝝ ꝯſenſus in actū ꝑtineat ſolū ad ſupiorē aīe ptem.

Ad primū ſic proceditur

Videt̄ ꝙ conſentire ꝑtineat ſolū ad ptē aīe apprehēſiuā. Aug⁹. n. xij. de tri. conſenſum attribuit ſupiori rōi. ſed rō noīat apprehenſiuā ṽtutē. ergo ꝯſentire ꝑtinet ad apprehenſiuā ṽtutē. ¶ Pre. conſentire ē ſil' ſentire. ſʒ ſentire ē apprehenſiue potētie. ergo ⁊ ꝯſentire. ¶ Pre. ſicut aſſentire dicit applicatōeʒ intellectus ad aliq̄d. ita ⁊ ꝯſentire. ſʒ aſſentire ꝑtinet ad intellectū qui ē vis apprehenſiua. ergo ⁊ conſentire ad vim apprehenſiuā ꝑtinet. ¶ Sed ꝯ eſt qḋ Damaſ. dicit in. ij. li. ꝙ ſi aliq̄s iudicet ⁊ nō diligat. nō ē ſentētia. i. conſenſus. ſʒ diligere ad appetitiuam ṽtutem ꝑtinet: ergo ⁊ conſenſus. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ conſentire importat applicationem ſenſus ad aliquid. Eſt autem ꝓpriū ſenſus ꝙ cognoſcitiu⁹ eſt reꝝ pn̄tium. vis. n. imaginatiua eſt apprehenſiua ſilitudinum corꝑalium. etiam rebus abſn̄tibus quarum ſunt ſilitudines. intellectus autem apprehenſiuus eſt vniuerſaliū rōnum quas pōt apprehendere indifferenter. ⁊ pn̄tibus ⁊ abſn̄tibus ſingularibus. ⁊ quia actus appetitiue ṽtutis eſt quedam inclinatio ad rē ipſam ſm quādam ſimilitudinem. hinc eſt ꝙ ipa applicatio appetitiue ṽtutis ad rem ſm quam ei inheret accipit nomen ſenſus. quaſi experiētiam quādam ſumēs de re cui inheret. inq̄ātum complacet ſibi in ea. vn̄ Sap. i. dr̄. Sentite de dn̄o in bonitate. ⁊ ſm hoc conſentire eſt actus appetitiue ṽtutis. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ ſicut dr̄ in. iij. de anima. voluntas in rōe conſiſtit. vn̄ cum Auguſt. attribuit conſenſum rationi. accipit rōnem ſm ꝙ in ea concludit̄ voluntas. ¶ Ad. ij. dd̄. ꝙ ſentire ꝓprie dictum ad apprehenſiuam potētiam ꝑtinet. ſed ſm ſimilitudinē cuiuſdā experientie ꝑtinet ad appetitiuam. vt dictum eſt. ¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ aſſentire eſt quaſi ad aliud ſentire. ⁊ ſic importat quādam diſtantiā ad id cui aſſentit̄. Sʒ cōſentire eſt ſil' ſentire. ⁊ ſic importat quandā ꝯiūctōeʒ ad id cui ꝯſentit̄. ⁊ ideo volūtas cuius ē tēdere ad ipſam rem. magis ꝓprie dr̄ conſentire. Intellectus aūt cuius opatio nō ē ſm motuʒ ad rem. ſed potius econuerſo. vt in primo dictum eſt. magis ꝓprie dr̄ aſſentire. Quis vnum ꝓ alio poni ſoleat. Poteſt etiam dici ꝙ intellectus aſſentit inquantum a voluntate mouetur.

Ad ſcdm ſic proceditur.

Videt̄ ꝙ ꝯſenſus cōueniat brutis aīalibꝫ. ꝯſenſus. n. importat determinatōeʒ appetitus ad vnū. ſʒ appetitus brutoꝝ aīaliū ſunt determinati ad vnū. ergo ꝯſenſus in brutis aīalibꝫ inuenit̄. ¶ Pre. remoto priori remouet̄ poſterius. ſʒ cōſenſus ꝑcedit opis executōeʒ. ſi ergo in brutis nō eſſet ꝯſenſus. nō eſſet in eis opis executio. qḋ pʒ eē falſum. ¶ Pre. hoīes interdum ꝯſentire dicūtur in aliquid agēdum ex aliqua paſſione. puta concupiſcētia vel ira. ſʒ bruta aīalia ex paſſione agūt. ergo in eis ē conſenſus. ¶ Sed ꝯ eſt qḋ Damaſ. dicit. ꝙ poſt iudiciū hō diſponit ⁊ amat qḋ ex conſilio iudicatum eſt. quod vocat̄ ſentētia. i. conſenſus. ſed conſilium nō eſt in brutis aīalibꝫ. ergo nec conſenſus. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ conſenſus ꝓprie loquendo non ē in brutis aīalibꝫ. cuius rō eſt. quia conſenſus importat applicationem appetitiui motus ad aliq̄d agēdum. Eius aūt ē applicare appetitiuum motū ad aliq̄d agendum. in cuius ptāte ē appetitiuus motus. ſic tāgere lapidem conuenit q̄dem baculo. ſed applicare baculum ad tactum lapidis eſt eius qui hʒ in ptāte mouere baculum. bruta aūt aīalia nō hn̄t in ſui poteſtate appetitiuum motum. ſʒ tal' motus in eis eſt ex inſtinctu nature. vn̄ brutum animal appetit quidē. ſʒ nō applicat appetitiuū motū ad aliquid. ⁊ ꝓpter hoc non ꝓprie dr̄ conſentire. ſed ſolum rōnalis natura que habet in poteſtate ſua appetitiuum motum. ⁊ poteſt ipſm applicare vel non applicare ad hoc vel ad illud. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ in brutis aīalibꝫ inuenit̄ determinatio appetitus in aliquid paſſiue tm̄. conſenſus vero importat determinatōeʒ appetitus nō ſolum paſſiuā ſʒ magis actiuā. ¶ Ad. ij. dd̄. ꝙ remoto priori remouet̄ poſterius qḋ ꝓprie ex eo tm̄ ſequit̄. ſi aūt aliq̄d ex pluribꝫ ſequi poſſit. nō ꝓpter hoc poſterius remouet̄ vno prioꝝ remoto. ſicut ſi induratio poſſit fieri ⁊ a calido ⁊ a frigido. nam lateres indurātur ab igne ⁊ aqua congelata indurat̄ ex frigore. nō oportet ꝙ remoto calore remoueat̄ induratio. executio autem opis nō ſolū ſequit̄ ex cōſenſu. ſʒ etiā ex impetuoſo appetitu. q̄lis ē in brutis aīalibꝫ. ¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ hoīes q̄ ex paſſione agūt. pn̄t paſſionem nō ſequi. nō aūt bruta animalia. vn̄ non eſt ſilis ratio.

Ad tertium ſic procedit̄

Videt̄ ꝙ ꝯſenſus ſit de fine. q: ꝓpter qḋ vnūq̄dq; ⁊ illud magis. ſʒ his q̄ ſunt ad finē ꝯſentim⁹ ꝓpter finē. ergo fini

cõſentimus magis. ¶ Pꝛe. actio intpãti ē finis ei⁹. ſic
⁊ actio v̄tuoſi ē finis ei⁹. ſꝫ intpatus ꝯſentit in ꝓpriũ actũ
ergo ꝯſenſus põt eſſe de fine. ¶ Pꝛe. appetitus eoꝝ q̄ ſunt
ad finē ē electio. vt ſup̄ dictũ ē. ſi igiẗ ꝯſenſus eſſet ſolum
de his q̄ ſunt ad finē. in nullo ab electõe differre videreẗ.
qd̕ pꝫ eſſe falſum p̱ Damaſ. q̄ dicĩt ꝙ poſt diſputationeꝫ
quã vocauerat ſnīaꝫ fit electio. nõ ergo ꝯſenſus ē ſolũ de
his q̄ ſunt ad finē. ¶ Sꝫ ꝯ̄ eſt qd̕ Damaſ. ibidē dicĩt ꝙ cõ
ſenſus ſine ſnīa eſt. qñ hõ diſponit ⁊ amat qd̕ ex conſilio
iudicatũ ē. ſꝫ ꝯſiliũ nõ eſt niſi de his q̄ ſunt ad finem. ergo
nec ꝯſenſus. ¶ Rñ. dd̕. ꝙ ꝯſenſus noĩat applicatõeꝫ ap-
petitiui motus ad aliq̄d p̄exñs in ptãte applicãtis. In oꝛ-
dine aũt agibiliũ primo q̄dē opoꝛtet ſumere appꝛehẽſio-
nē finis. deinde appetitũ finis. deinde ꝯſiliũ de his q̄ ſunt
ad finē. deinde appetitũ eoꝝ q̄ ſunt ad finē. appetitus autē
in vltimũ finē tēdit naturaliter. vñ ⁊ applicatio mot⁹ ap-
petitiui in finē appꝛehẽſum nõ hꝫ rõnē ꝯſenſus. ſꝫ ſimpli
cis volũtatis. de his aũt q̄ ſunt poſt vltimũ finē. inq̄ꝫtum
ſunt ad finē ſub cõſilio cadũt. ⁊ ſic põt eē de eis ꝯſenſus
inq̄ꝫtũ motus appetitiuus applicaẗ ad id qd̕ ex cõſilio iu-
dicatũ ē. motus vͦo appetitiuus in finē nõ applicaẗ conſi-
lio. ſꝫ magis conſiliũ ipi. q2 conſiliũ p̄ſupponit appetitũ fi
nis. ſꝫ appetitus eoꝝ q̄ ſunt ad finē p̄ſupponit determina
tionē conſilij. Et iõ applicatio appetitiui motus ad deter-
minatõeꝫ cõſilij ꝓprie ē cõſenſus. vñ cũ cõſiliũ nõ ſit niſi
de his q̄ ſunt ad finē. cõſenſus ꝓprie loquēdo nõ ē niſi de
his q̄ ſunt ad finē. ¶ Ad. i. ergo dd̕. ꝙ ſicẗ concluſiones
ſcimus p̱ pꝛincipia. hoꝝ tñ nõ ē ſcia. ſꝫ qd̕ maius ē. ſ. intel-
lectus. ita cõſentimus his q̄ ſunt ad finē ꝓpter finē. cuiuſ
tñ nõ eſt cõſenſus. ſꝫ qd̕ maius ē. ſ. volũtas. ¶ Ad. ij. dd̕.
ꝙ intpatus hꝫ p̱ fine delectatõeꝫ opis ꝓpter quã conſen-
tit in opus magis q̄ꝫ in ipaꝫ opatõeꝫ. ¶ Ad. iij. dd̕. ꝙ ele-
ctio addit ſup̄ cõſenſum quãdam relationē reſpectu eius
cui aliq̄d p̄eligiẗ. ⁊ ideo poſt cõſenſum adhuc remanet ele
ctio. põt. n. cõtingere ꝙ p̱ conſiliũ inueniantẗ plura ducen
tia ad finē. q̄ꝝ dũ q̄libet placet. in q̄libet eoꝝ conſentiẗ.
ſꝫ ex multis q̄ placēt p̄accipimus vnũ eligēdo. ſꝫ ſi inue-
niaẗ vnũ ſolũ qd̕ placeat. nõ differũt re cõſenſus ⁊ electio
ſed rõe tñ. vt cõſenſus dicaẗ ſm ꝙ placet ad agēdum. ele
ctio aũt ſm ꝙ p̄ferẗ his que non placent.

Ad quartum ſic procediẗ

Videẗ ꝙ cõſenſus ad agēdũ nõ ſp̱ ptineat ad ſupioꝛē rõ
nem. delectatio. n. cõſequiẗ opatõeꝫ ⁊ pficit eã ſicẗ decoꝛ iu
uentutē. ſicut dꝛ in. x. ethi. ſꝫ cõſenſus in delectatõeꝫ pti-
net ad inferioꝛē rõnē. vt dicĩt Aug⁹. in. xij. de tri. ergo con-
ſenſus in actũ nõ ptinet ad ſolã ſupioꝛē rõnē. ¶ Pꝛe. ac-
tio in quã conſentimus dꝛ eſſe volũtaria. ſꝫ multaꝝ poten
tiaꝝ ē pducere actões volũtarias. ergo nõ ſola ſupioꝛ rõ
cõſentit in actũ. ¶ Pꝛe. ſupioꝛ rõ intēdit eternis inſpiciē
dis ⁊ cõſulēdis. vt Aug. dicit in. xij. de tri. ſꝫ multotiēs hõ
cõſentit in actũ nõ ꝓpter rões eternas. ſꝫ ꝓpter aliq̄s rões
tpales. vel etiã ꝓpter aliq̄s aĩe paſſiones. nõ ergo cõſenti
re in actũ ptinet ad ſolã ſupioꝛē rõnē. ¶ Sꝫ ꝯ̄ ē qd̕ Aug.
dicit. xij. de tri. Nõ põt peccatũ efficaciter ꝑpetrãdũ mente di-
ſcerni. niſi illa mētis intētio penes quã ſumma ptãs mem
bꝛa in opus mouēdi. vel ab ope cohibēdi male actioni ce
dat ⁊ ſeruiat. ¶ Rñ. dd̕. ꝙ finalẗ ſnīa ſp̱ ptinet ad eũ q̄ ſupe
rioꝛ ē ad quē ptinet de alijs iudicare. q̄ꝫdiu. n. iudicãdum
reſtat qd̕ ꝓponiẗ. nondũ datẗ finalẗ ſnīa. Manifeſtũ ē autē
ꝙ ſupioꝛ rõ ē q̄ hꝫ de oĩbꝫ iudicare. q2 de ſenſibilibꝫ p rõ-
nem iudicamus. de his vͦo q̄ ad rões hũanas ptinēt iu-
dicamus ſm rões diuinas q̄ ptinēt ad rõnem ſupioꝛem
⁊ iõ q̄ꝫdiu incertũ ē an ſm rões diuinas reſiſtaẗ vel non.
nullũ iudiciũ rõis hꝫ rõnem finalẗ ſnīe. Finalẗ aũt ſnīa de
agēdis ē conſenſus in actum. ⁊ iõ cõſenſus in actũ ptinet
ad rõnem ſupioꝛē. ſm tñ ꝙ in rõe volũtatis includiẗ. ſicut
ſup̄ dictũ eſt. ¶ Ad. i. ergo dd̕. ꝙ cõſenſus in delectationē
opis ptinet ad ſupioꝛē rõnem. ſicẗ ⁊ cõſenſus in opus. ſed
cõſenſus in delectatõeꝫ cogitatõis ptinet ad rõnē inferio-
rē. ſicut ad ipaꝫ ptinet cogitare. ⁊ tñ de hoc ipo qd̕ eſt cogi-
tare vel nõ cogitare. inq̄ꝫtũ conſideraẗ vt actio q̄dam. hꝫ
iudiciũ ſupioꝛ rõ ⁊ ſilẗ de delectatõe conſequēte. ſꝫ inq̄ꝫtũ
accipiẗ vt ad actionē aliã oꝛdinatũ. ſic ptinet ad inferioꝛē
rationē. qd̕. n. ad aliud oꝛdinaẗ. ad inferioꝛē artem vel po
tētiã ptinet q̄ꝫ finis ad quē oꝛdinaẗ. vñ ars q̄ ē de fine ar-
chitectonica ſeu pꝛincipalẗ vocaẗ. ¶ Ad. ij. dd̕. ꝙ q2 actio-
nes dicunẗ volũtarie ex hoc ꝙ eis cõſentimus. nõ opoꝛtet
ꝙ cõſenſus ſit cuiuſlibet potentie. ſꝫ voluntatis a q̄ dꝛ vo-
luntariũ q̄ eſt in rõe. ſicut dictũ eſt. ¶ Ad. iij. dd̕. ꝙ rõ ſu
perioꝛ dꝛ conſentire nõ ſolũ q2 ſm rões eternas ſp̱ mo-
ueat ad agēdum. ſed etiam quia ſm rationes eternas nõ
diſſentit.

¶ Queſtio. XVI.

D Einde ꝯſiderãdum

eſt de vſu. Et circa hoc q̄runẗ q̄ttuoꝛ. Pꝛimo
vtꝝ vti ſit actus volũtatis. Scdo vtꝝ conue
niat brutis aĩalibꝫ. Tertio vtꝝ ſit tm̃ eoꝝ q̄ ſunt ad finē.
vel etiã finis. Quarto de oꝛdine vſus ad electionem.

Ad pꝛimum ſic pceditur

Videẗ ꝙ vti nõ ſit actus volũtatis. dicĩt. n. Augu. in. i. de
doc. xpiã. ꝙ vti ē id qd̕ in vſum venit ad aliud obtinendũ
referre. ſꝫ referre aliq̄d ad aliud ē rõnis cuius ē conferre
⁊ oꝛdinare. ergo vti ē actus rõnis. nõ ergo voluntatis. ¶
Pꝛe. Damaſ. dicit ꝙ homo impetum facit ad opationeꝫ
⁊ dꝛ impetus. deinde vtiẗ ⁊ dꝛ vſus. ſed opatio ptinet ad
potētiam executiuam. actus aũt voluntatis non ſequitur
actum executiue potentie. ſed executio eſt vltimum. ergo
vſus nõ ē actus volũtatis. ¶ Pꝛe. Aug⁹. dicit in li. lxxxiij
q. Oĩa q̄ facta ſunt. in vſum hoĩs facta ſunt. q2 oĩbꝫ vtiẗ
rõ iudicãdo ea que hoĩbꝫ data ſunt. ſed iudicare de rebꝫ
a deo creatis ptinet ad rõnem ſpeculatiuã que oĩo ſepata
videẗ a voluntate que eſt pꝛincipium hũanoꝝ actuum.
ergo vti nõ eſt actus voluntatis. ¶ Sed ꝯ̄ ē qd̕ Aug⁹. di
cit in. x. de tri. Vti ē aſſumere aliquid in facultatē volũta-
tis. ¶ Rñ. dd̕. ꝙ vſus rei alicuius impoꝛtat applicatõnē
rei illius ad aliquã opationē. vñ ⁊ opatio ad quã appli-
camus rem aliquam dꝛ vſus eius. ſicut equitare eſt vſus
equi. ⁊ pcutere eſt vſus baculi. ad opatõeꝫ aũt applicam⁹
⁊ pꝛincipia interioꝛa agendi. ſ. ipas potētias aĩe. vel mem
bꝛa coꝛpis vt intellectum ad intelligēdum. ⁊ oculum ad
vidēdum. ⁊ res exterioꝛes. ſicut baculum ad pcutiendum
ſed manifeſtũ eſt ꝙ res exterioꝛes non applicamus ad ali-
quã opatõeꝫ niſi p̱ pꝛincipia intrinſeca q̄ ſunt potētie aĩe
aut habitus potētiaꝝ. aut oꝛgana q̄ ſunt coꝛpis membꝛa.
Oñſum ē aũt. ſ. ꝙ volũtas ē que mouet potentias aĩe ad
ſuos actus. ⁊ hoc ē applicare eas ad opatõem. vñ manife-
ſtum ē ꝙ vti pꝛimo ⁊ pꝛincipaliter ē volũtatis tanq̄ꝫ pꝛi-
mi mouētis. rõis aũt tanq̄ꝫ dirigētis. ſed aliaꝝ potētiaꝝ
tanq̄ꝫ exequētium que companẗ ad voluntatem a qua ap
plicanẗ ad agēdum. ſicut inſtrumenta ad pꝛincipale agēs
actio aũt ꝓprie nõ attribuiẗ inſtrõ ſed pꝛincipali agēti. ſic
edificatio edificatoꝛi. nõ aũt inſtrõis. vñ manifeſtũ ē ꝙ vti

ꝓprie eſt actus voluntatis. ¶ Ad .i. ergo dicendum quod quidem in aliud refert. ſed voluntas tendit in id quod eſt in aliud relatum per rationem. et ſecundum hoc dicitur quod uti eſt referri aliquid in alterum. ¶ Ad .ii. dicendum quod Damaſ. loquitur de uſu ſecundum quod pertinet ad executiuas potentias. ¶ Ad .iii. dicendum quod etiam ipſa ratio ſpeculatiua applicatur ad opus intelligendi vel iudicandi a voluntate. et ideo intellectus ſpeculatiuus uti dicitur tanquam a voluntate motus. ſicut alie executiue potentie.

Ad ſecundum ſic proceditur.

Uidetur quod uti conueniat brutis animalibus. frui .n. eſt nobilius quam uti. quia ut Aug. dicit in .x. de tri. Utimur eis que ad aliud referimus que fruendum eſt. ſed frui conuenit brutis animalibus. ut ſupra dictum eſt. ergo multomagis conuenit eis uti. ¶ Preterea. applicare membra ad agendum eſt uti membris. ſed bruta animalia applicant membra ad aliquid agendum ſicut pedes ad ambulandum, cornua ad percutiendum. ergo brutis animalibus conuenit uti. ¶ Sed contra eſt quod Aug. dicit in li. lxxxiii. q. Uti aliquid non poteſt niſi animal quod rationis eſt particeps. ¶ Reſpondeo dicendum quod ſicut dictum eſt. uti eſt applicare aliquod principium actionis ad actionem. ſicut conſentire eſt applicare motum appetitiuum ad aliquid appetendum. ut dictum eſt. applicare autem aliquid ad alterum non eſt niſi eius quod habet ſuper illud arbitrium. quod non eſt niſi eius qui ſcit referre aliquid in alterum. quod ad rationem pertinet. et ideo ſolum animal rationale et conſentit et utitur. ¶ Ad .i. ergo dicendum quod frui importat abſolutum motum appetitus in appetibile. ſed uti importat motum appetitus ad aliquid in ordine ad alterum. Si ergo comparentur uti et frui quantum ad obiecta. ſic frui eſt nobilius quam uti. quia id quod eſt abſolute appetibile eſt melius quam id quod eſt appetibile ſolum in ordine ad aliud. ſed ſi comparentur quantum ad vim apprehenſiuam precedentem maior nobilitas requiritur ex parte uſus. quia ordinare aliquid in alterum eſt rationis. abſolute autem aliquid apprehendere poteſt etiam eſſe ſenſus. ¶ Ad .ii. dicendum quod animalia per ſua membra aliquid agunt inſtinctu nature. non per hoc quod cognoſcant ordinem membrorum ad illas operationes. unde non dicuntur proprie applicare membra ad agendum. nec uti membris.

Ad tertium ſic proceditur

Uidetur quod uſus poſſit eſſe etiam ultimi finis. dicit .n. Aug. in .x. de tri. Omnis qui fruitur utitur. ſed ultimo fine fruitur aliquis. ergo ultimo fine aliquis utitur. ¶ Preterea. uti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis. ut ibidem dicitur. ſed nihil magis aſſumitur a voluntate quam ultimus finis. ergo uſus poteſt eſſe ultimi finis. ¶ Preterea. Hylarius dicit in .ii. de tri. quod eternitas eſt in patre. ſpecies in imagine. i. in filio. uſus in munere. i. in ſpiritu ſancto. ſed ſpiritus ſanctus cum ſit deus eſt ultimus finis. ¶ Sed contra eſt quod dicit Aug. in li. lxxxiii. q. Deo nullus recte utitur ſed fruitur. ſed ſolus deus eſt ultimus finis. ergo ultimo fine non eſt utendum. ¶ Reſpondeo dicendum eſt quod uti ſicut dictum eſt. importat applicationem alicuius ad aliquid. quod autem applicatur ad aliud ſe habet in ratione eius quod eſt ad finem. et ideo uti ſemper eſt eius quod eſt ad finem, propter quod et ea que ſunt ad finem accommodata utilia dicuntur. et ipſa utilitas interdum uſus nominatur. Sed conſiderandum eſt quod ultimus finis dicitur dupliciter. uno modo ſimpliciter. et alio modo quo ad aliquem. cum .n. finis ut ſupra dictum eſt. dicatur quandoque quidem res. quandoque autem adeptio rei vel poſſeſſio eius. ſicut auaro finis eſt. vel pecunia vel poſſeſſio pecunie. manifeſtum eſt quod ſimpliciter loquendo ultimus finis eſt ipſa res. non .n. poſſeſſio pecunie eſt bona niſi propter bonum pecunie. ſed quo ad hunc adeptio pecunie eſt ultimus finis. non .n. quereret pecuniam auarus niſi ut haberet eam. ergo ſimpliciter loquendo et proprie pecunia homo aliquis fruitur. quia in ea ultimum finem conſtituit. ſed inquantum refert eam ad poſſeſſionem. dicitur uti ea. ¶ Ad .i. ergo dicendum quod Aug. loquitur de uſu communiter ſecundum quod importat ordinem finis ad ipſam fruitionem quam aliquis querit de fine. ¶ Ad .ii. dicendum quod finis aſſumitur in facultatem voluntatis. ut voluntas in illo quieſcat. unde ipſa requies in fine que fruitio eſt. dicitur hoc modo uſus finis. ſed id quod eſt ad finem aſſumitur in facultatem voluntatis. non ſolum in ordine ad uſum eius quod eſt ad finem. ſed in ordine ad aliam rem in qua voluntas quieſcat. ¶ Ad .iii. dicendum quod uſus accipitur in verbis Hylarii pro quiete in ultimo fine. eo modo quo aliquis communiter loquendo dicitur uti fine ad obtinendum ipſum. ſicut dictum eſt. unde Aug. in .vi. de tri. dicit quod illa delectatio felicitas vel beatitudo uſus ab eo appellatur.

Ad quartum ſic proceditur

Uidetur quod uſus precedat electionem. poſt electionem .n. nihil ſequitur niſi executio. ſed uſus cum pertineat ad voluntatem precedit executionem. ergo precedit etiam electionem. ¶ Preterea. abſolutum eſt ante relatum. ergo minus relatum eſt ante magis relatum. ſed electio importat duas relationes. unam eius quod eligitur ad finem. aliam vero ad id cui preeligitur. uſus autem importat ſolam relationem ad finem. ergo uſus eſt prior electione. ¶ Preterea. voluntas utitur aliis potentiis inquantum mouet eas. ſed voluntas mouet etiam ſeipſam. ut dictum eſt. ergo etiam utitur ſeipſa applicando ſe ad agendum. ſed hoc facit cum conſentit. ergo in ipſo conſenſu eſt uſus. ſed conſenſus precedit electionem. ut dictum eſt. ergo et uſus. ¶ Sed contra eſt quod Damaſc. dicit. quod poſt electionem impetum facit ad operationem. et poſtea utitur. ergo uſus ſequitur electionem. ¶ Reſpondeo dicendum quod voluntas duplicem habitudinem habet ad volitum. unam quidem ſecundum quod eſt quodam modo in volente per quandam proportionem vel ordinem ad volitum. unde et res que naturaliter ſunt proportionate ad aliquem finem dicuntur appetere illum naturaliter. ſed ſic habere finem eſt imperfecte habere ipſum. omne autem imperfectum tendit in perfectionem. et ideo tam appetitus naturalis quam voluntarius tendit ut habeat ipſum finem realiter. quod eſt perfecte habere ipſum. et hec eſt ſecunda habitudo voluntatis ad volitum. volitum autem non ſolum eſt finis. ſed id quod eſt ad finem. ultimum autem quod pertinet ad primam habitudinem voluntatis reſpectu eius quod eſt ad finem. eſt electio. ibi .n. completur proportio voluntatis ut complete velit id quod eſt ad finem. ſed uſus iam pertinet ad ſecundam habitudinem voluntatis qua tendit ad conſequendam rem volitam. unde manifeſtum eſt quod uſus ſequitur electionem. ſi tamen accipiatur uſus ſecundum quod voluntas utitur executiua potentia mouendo ipſam. ſed quia voluntas etiam quodammodo rationem mouet et utitur ea. poteſt intelligi uſus eius quod eſt ad finem ſecundum quod eſt in conſideratione rationis referentis ipſum in finem. et hoc modo uſus precedit electionem. ¶ Ad .i. ergo dicendum. quod ipſam executionem operis precedit motio qua voluntas mouet ad exequendum. ſequitur autem electionem. et ſic cum uſum pertineat ad predictam motionem voluntatis. medium eſt inter electionem et executionem. ¶ Ad .ii. dicendum quod id quod eſt per eſſentiam ſuam relatum poſterius eſt abſoluto. ſed id cui attribuuntur relationes non oportet quod ſit poſterius. immo quanto cauſa eſt prior tanto habet relationes ad plures effectus. ¶ Ad .iii. dicendum quod electio precedit uſum ſi

referant̄ ad idem. nihil aūt ꝓhibet ꝙ vſus vnius p̄cedat electionē alterius. ⁊ q꞉ actus volūtatis reflectunt̄ ſup ſe ipſos. in q̄libet actu volūtatis pōt accipi ꝯſenſus ⁊ electio ⁊ vſus. vt ſi dicat̄ ꝙ volūtas ꝯſentit ſe eligere. ⁊ ꝯſentit ſe ꝯſentire. ⁊ vtit̄ ſe ad ꝯſentiēdum ⁊ eligēdum. ⁊ ſpiſti act⁹ ordinati ad id qđ ē pri⁹ ſunt poꝛes. ¶ Queſtio. XVII.

DEinde ꝯſiderandū

eſt de actib⁹ imꝑatis a volūtate. Et circa hoc q̄runt̄ nouē. Primo vtꝝ imꝑare ſit actus voluntatis vel rōis. Scđo vtꝝ imꝑare ꝑtineat ad bruta aīalia. Tertio de ordine imꝑij ad vſum. Quarto vtꝝ imꝑiū ⁊ actus imꝑatus ſint vnus actus vel diuerſi. Quīto vtꝝ actus volūtatis imꝑet̄. Sexto vtꝝ actus rōis. Septimo vtꝝ actus appetitus ſenſitiui. Octauo vtꝝ actus aīe vegetabil'. Nono vtꝝ actus exterioꝝ membroꝝ.

Ad p̄mū ſic proceditur

Videt̄ ꝙ imꝑare nō ſit actus rōis. ſꝫ volūtatis. imꝑare eñ ē mouere q̄dđā. dic̄. n. Auicē. ꝙ q̄druplex ē mouēs. ſ. ꝑficiēs. diſponēs imꝑans. ⁊ ꝯſiliās. ſꝫ ad voluntatē ꝑtinet mouere oēs alias vires aīe. vt dictū eſt ſup̄. ḡ imꝑare ē actus volūtatis. ¶ Pꝛe. ſicut imꝑari ꝑtinet ad id quod ē ſubiectū. ita imꝑare ꝑtinere videt̄ ad id qđ eſt maxime liberꝝ. ſꝫ radix libertatis eſt maxime in volūtate. ergo volūtatis eſt imꝑare. ¶ Pꝛe. ad imꝑiū ſtatim ſequit̄ actus. ſꝫ ad actū rōis nō ſtatim ſequit̄ actus. nō. n. qui iudicat aliquid eſſe faciendū ſtatim illud oꝑat̄. ergo imꝑare non eſt actus rōis ſꝫ volūtatis. ¶ Sed ꝯ̄ ē qđ Grego. niceñus dic̄. ⁊ etiā ph̄s. ꝙ appetitus obedit rōi. ergo rōis ē imꝑare ¶ Rñ. dō. ꝙ imꝑare ē actus rōis p̄ſuppoſito tñ actu voluntatis. Ad cuius euidentiā ꝯſiderādū ē ꝙ q꞉ actus voluntatis ⁊ rōis ſup̄ ſe inuicē pñt ferri. put. ſ. rō rōcinat̄ de volendo. ⁊ volūtas vult rōcinari. ꝯtingit actū volūtatis p̄ueniri ab actu rōis ⁊ ecōuerſo. ⁊ q꞉ v̄tus prioꝛis actus remanet in actu ſequēti. ꝯtingit q̄n̄ꝫ ꝙ ē aliquis actus voluntatis ſc̄dm ꝙ manet v̄tute in ipo aliquid de actu rōnis vt dictū eſt de vſu ⁊ de electōe. ⁊ ecōuerſo aliq̄s ē act⁹ rōnis ſc̄dm ꝙ v̄tute manet in ipo aliquid de actu volūtatis. Imꝑare aūt q̄dē eſſentialiter actu rōis. imꝑans. n. ordinat eū cui imꝑat ad aliquid agendū intimādo vel denunciādo. ſic aūt ordinare ꝑ modū cuiuſdā intimatōis ē rōis ſed rō pōt aliq̄d intimare vel denunciare dupli̇r. Uno mō abſolute. q̄ quidē intimatio exꝑmit̄ ꝑ v̄bum indicatiui modi. ſicut ſi aliquis alicui dicat. hoc ē tibi faciendū. Aliq̄n aūt rō intimat aliq̄d alicui mouēdo ipm ad hoc. ⁊ talis intimatio exꝑmit̄ ꝑ v̄bū imꝑatiui modi. puta cū alicui dr̄. fac hoc. p̄mū aūt mouēs in virib⁹ aīe ad exercitiū actus ē volūtas. vt ſup̄ dictū ē. cū ergo ſc̄dm mouēs nō moueat niſi in v̄tute p̄mi mouētis. ſequit̄ ꝙ hoc ipm quod rō mouet imꝑando ſit ei ex v̄tute volūtatis. vñ relinquit̄ ꝙ imꝑare ſit actus rōis p̄ſuppoſito actu volūtatis. in cuius v̄tute rō mouet ꝑ imꝑiū ad exercitiū act⁹. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ imꝑare nō ē mouere q̄cūqꝫ mō. ſꝫ cū q̄dā intimatione denūciatiua ad alterꝝ qđ eſt rōis. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ radix libertatis ē volūtas ſicut ſubiectū. ſꝫ ſicut cā eſt rō. ex hoc. n. volūtas libere pōt ad diuerſa ferri. q꞉ rō pōt habere diuerſas ꝯceptōes boni. ⁊ ideo philoſophi diffiniunt liberꝝ arbitriū. qđ ē liberꝝ de rōe iudiciū. q̄ſi rō ſit cā libertatis. ¶ Ad tertium dicendum. ꝙ ratio illa concludit ꝙ imperium non ſit actus rationis abſolute. ſed cum q̄dam motione. vt dictum eſt.

Ad ſecundū ſic procedit̄

Videt̄ ꝙ imꝑare conueniat brutis aīalib⁹. q꞉ ſc̄dm Auicē. Uirtus imꝑans motū ē appetitiua. ⁊ v̄tus exequēs motū ē in muſcul' ⁊ in neruis. ſꝫ vtraqꝫ v̄tus ē in brutis aīalib⁹. ergo imꝑiū inuenit̄ in brutis aīalib⁹. ¶ Pꝛe. de rōe ſerui ē ꝙ ei imꝑet̄. ſꝫ corpus ꝯpat̄ ad aīaꝫ ſicut ſeru⁹ ad dñm ſicut dic̄ ph̄s in. i. polit. ergo corpi imꝑat̄ ab aīa etiā ī brutis q̄ ſunt ꝯpoſita ex aīa ⁊ corpe. ¶ Pꝛe. ꝑ imperiū hō facit impetū ad opus. ſꝫ impetus in opus inuenit̄ in brutis aīalib⁹. vt Damaſ. dic̄. ergo in brutis aīalib⁹ inuenit̄ imꝑiū. ¶ Sꝫ ꝯ̄. imꝑiū ē actus rōis. vt dictū ē. ſꝫ in brutis nō ē rō. ergo neqꝫ imꝑiū. ¶ Rñ. dō. ꝙ imꝑare nihil aliud ē q̄ꝫ ordinare aliquē ad aliquid agēdum cū q̄dā intimatiua motōe. ordinare aūt ē ꝓprius actus rōis. vñ impoſſibile ē ꝙ in brutis aīalib⁹ in quib⁹ nō ē rō. ſit aliquo mō imꝑiū. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ vis appetitiua dr̄ imꝑare motū inq̄ꝫtū mouet rōnē imꝑantē. ſꝫ hoc ē ſolū in hoīb⁹. in brutis aūt aīalib⁹ v̄tus appetitiua nō ē ꝓprie imꝑatiua. niſi imꝑatiuū ſumat̄ large ꝓ motiuo. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ in brutis aīalib⁹ corpus quidē hꝫ vñ obediat. ſꝫ aīa nō hꝫ vñ imꝑet. q꞉ nō hꝫ vñ ordinet. ⁊ ideo nō ē ibi rō imꝑātis ⁊ imꝑati. ſꝫ ſolū mouētis ⁊ moti. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ aliter inuenit̄ impetus ad op⁹ in brutis aīalib⁹. ⁊ aliter ī hoīb⁹. hoīes. n. faciūt impetū ad opus ꝑ ordinationē rōis. vñ hꝫ in eis impetus rōnē imꝑij. in brutis aūt ſit impetus ad opus ꝑ inſtinctū nature. q꞉. ſ. appetitus eoꝝ ſtatim appꝛehenſo conuenienti vel inconuenienti. naturaliter mouetur ad ꝓſecutionē vel fugā. vñ ordinat̄ ab alio ad agēdū. nō aūt ipa ſeipāꝫ ordinat ad actioneꝫ. ⁊ in eis eſt impetus ſed non imperium.

Ad tertiuꝫ ſic proceditur

Videt̄ ꝙ vſus precedat imꝑiū. imꝑiū. n. ē act⁹ rōnis p̄ſupponēs actū voluntatis. vt ſup̄ dictū ē. ſꝫ vſus ē actus voluntatis. vt ſup̄ dictum ē. ergo vſus p̄cedit imperium ¶ Pꝛe. imperium ē aliquid eoꝝ q̄ ad finē ordinant̄. eoꝝ aūt q̄ ſunt ad finē eſt vſus. ergo videt̄ ꝙ vſus ſit pri⁹ q̄ꝫ imperium. ¶ Pꝛe. omīs actus potētie mote a voluntate vſus dr̄. q꞉ voluntas vtit̄ alijs potentijs. vt ſup̄ dictum eſt. ſed imperium eſt actus rōnis. put mota ē a voluntate ſicut dictum eſt. ergo imperium eſt quidam vſus. cōe aūt eſt prius ꝓprio. ergo vſus eſt prius q̄ꝫ imperium. ¶ Sꝫ ꝯ̄ eſt qđ Damaſce. dicit. ꝙ impetus ad operationē precedit vſum. ſed impetus ad operationē ſit ꝑ imperium. ergo imperium precedit vſum. ¶ Rñ. dō. ꝙ vſus eius qđ eſt ad finem ſc̄dm ꝙ eſt in rōe referente ipm in finem. precedit electionem. vt ſup̄ dictum eſt. vñ multomagis precedit imperium. ſed vſus eius quod eſt ad finē ſc̄dm ꝙ ſubdit̄ potentie executiue ſequit̄ imperium. eo ꝙ vſus vtētis coniunctus eſt cum actu eius q̄ quis vtit̄. nō. n. vtit̄ aliquis baculo anq̄ꝫ aliq̄ mō ꝑ baculū oꝑet̄. imꝑiū aūt nō eſt ſimul cū actu eius cui imꝑat̄. ſꝫ naturaliter prius ē imꝑiū q̄ꝫ imperio obediat̄. ⁊ aliq̄n etiā ē prius tpe. vñ manifeſtum ſit ꝙ imꝑiū ē prius q̄ꝫ vſus. ¶ Ad. i. ergo. dō. ꝙ nō oīs actus volūtatis p̄cedit hunc actū rōis q̄ ē imperium. ſꝫ aliq̄s precedit. ſ. electio. ⁊ aliq̄s ſequit̄. ſ. vſus. q꞉ poſt determinatōeꝫ ꝯſilij q̄ ē iudiciū rōis. volūtas eligit ⁊ poſt electōeꝫ rō imꝑat ei ꝑ qđ agēdū ē qđ eligit̄. ⁊ tūc demū volūtas alic⁹ incipit vti exequēdo imꝑiū rōis. q̄n̄qꝫ q̄dē volūtas alteri⁹ cū aliq̄s imꝑat alteri. q̄n̄ꝫ āt volūtas ipi⁹ imꝑantis cū aliq̄s imꝑat ſibiipi. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ ſic

actus ſunt precij potētijs. ita obiecta actibus. obiectū aūt vſus eſt id quod eſt ad finem. ex hoc ergo ꝙ ipm̄ imperium eſt ad finem. magis pōt concludi ꝙ imperium ſit prius vſu q̄ ꝙ ſit poſterius. ¶ Ad .iij. dō. ꝙ ſicut actus voluntatis p̄cedit rōe ad impandū p̄cedit ipm̄ imperiū. ita etiā pōt dici ꝙ ⁊ ipm̄ vſum voluntatis p̄cedit aliqđ imperium rōis. eo ꝙ actus harū potētiarū ſup ſeipſos inuicē reflectūt.

Ad quartum ſic procedit.

Videt̄ ꝙ actus imparatus nō ſit vnus actus cū impio. diuerſarū .n. potētiarū diuerſi ſunt actus. ſ3 alterius potentie ē actus imparatus. ⁊ alterius ipm̄ imperiū. q2 alia ē potentia q̄ impat. ⁊ alia cui impat̄. ergo nō ē idem act⁹ impat⁹ cum impio. ¶ Pre. q̄cunq3 pñt ab inuicē ſepari ſunt diuerſa. nihil .n. ſepat̄ a ſeipſo. ſ3 aliqñ act⁹ imparatus ſeparat̄ ab impio. p̄cedit .n. q̄ñq3 imperiū. ⁊ nō ſequit̄ actus imparatus. ergo alius act⁹ eſt imperiū ab actu imparato. ¶ Pre. q̄cunq3 ſe hñt ſm̄ prius ⁊ poſterius ſunt diuerſa. ſ3 impiū naturaliter p̄cedit actū imparatū. ergo ſunt diuerſa. ¶ Sed 𝔠 eſt qđ phs dič. ꝙ vbi ē vnū ppter alterū ibi ē vnū tm̄. ſ3 act⁹ impat⁹ nō ē niſi ppter imperiū. ergo ſunt vnū. ¶ Rñ. dō ꝙ nihil phibet aliq̄ eſſe ſm̄ quid multa. ⁊ ſm̄ quid vnū. quinimo oīa multa ſunt ſm̄ aliqđ vnū. vt Diony. dič vl. ca. de di. no. Eſt tñ differētia attēdenda in hoc ꝙ q̄dā ſunt ſimplr̄ multa ⁊ ſm̄ quid vnū. q̄dā vo ecōuerſo. vnū aūt hoc mō dr̄ ſicut ens. ens aūt ſimplr̄ ē ſubſtātia. ſ3 ens ſm̄ quid eſt accñs vel etiā ens rōis. ⁊ ideo q̄cūq3 ſunt vnum ſm̄ ſubſtātiā. ſunt vnū ſimplr̄. ⁊ multa ſm̄ quid ſicut totū in genere ſubſtātie compoſitum ex ſuis ptib9 vel integralibus vel eſſentialibus eſt vnum ſimplr̄. nam totū ē ens ⁊ ſubſtātia ſimplr̄. ptes vero ſunt entia ⁊ ſubſtantie in toto. que vero ſunt diuerſa ſm̄ ſubſtantiam ⁊ vnum ſm̄ accidens. ſunt diuerſa ſimplr̄. ⁊ vnum ſm̄ quid. ſicut multi hoīes ſunt vnus pplſ. ⁊ multi lapides ſunt vnus aceruus. que eſt vnitas compoſitionis aut ordinis. Silr̄ etiā multa indiuidua que ſunt vnum genere vel ſpecie. ſunt ſimplr̄ multa. ⁊ ſm̄ quid vnum. nā eſſe vnum genere vel ſpecie eſt eſſe vnum ſm̄ rōnem. ſicut autem in genere rerū naturalium aliqđ totum componit̄ ex materia ⁊ forma. vt homo ex anima ⁊ corpe. qui eſt vnum ens naturale. licet habeat multitudinem ptium. ita etiā in actibus hūanis actus inferioris potētie materialiter ſe hʒ ad actū ſuperioris inq̄tum inferior potentia agit in vtute ſuperioris mouentis ipam. ſic .n. ⁊ actus mouentis primi formaliter ſe hʒ ad actum inſtrī. vñ pʒ ꝙ imperium ⁊ actus imperatus ſunt vnus actus humanus ſicut quoddam totū. ſed eſt ſm̄ ptes multa. ¶ Ad .i. ergo dō. ꝙ ſi eſſent potentie diuerſe ad inuicem non ordinate. actus earū eſſent ſimpliciter diuerſi. ſed qñ vna potentia eſt mouens alteram. tunc actus earū ſunt q̄dammō vnus. nam idem eſt actus mouentis ⁊ moti. vt dr̄ in .iij. phi. ¶ Ad .ij. dō. ꝙ ex hoc ꝙ imperium ⁊ actus imparatus pñt ab inuicem ſepari. habet̄ ꝙ ſunt multa ptib9. nā ptes hoīs pñt ab inuicem ſepari. q̄ tñ ſunt vnum toto. ¶ Ad .iij. dō. ꝙ nihil phibet in his q̄ ſunt multa ptib9 ⁊ vnum toto. vnū eſſe prius alio. ſicut aīa q̄dāmō ē prius corpe. ⁊ cor ē prius alijs mēbris

Ad quintum ſic p̄cedit.

Videt̄ ꝙ actus voluntatis nō ſit imparatus. dič .n. Aug. in viij. ꝯfeſſ. Impat animus vt velit anim⁹. nec tñ facit. velle aūt ē actus voluntatis. ergo act⁹ voluntatis nō imparatur. ¶ Pre. ei ꝯuenit impari cui ꝯuenit imperium intelligere. ſ3 voluntatis nō eſt intelligere imperium. differt .n. voluntas ab intellectu eius cuius ē intelligere. ergo actus voluntatis nō impat̄. ¶ Pre. ſi aliq̄s actu voluntatis impat̄. pari rōe oēs impant̄. ſ3 ſi oēs actus voluntatis impant̄. neceſſe ē in infinitū p̄cedere. q2 actus voluntatis p̄cedit actum impantis rōis. vt dictum eſt. qui voluntatis actus ſi iterū impat̄. illud iterū imperiū p̄cedet aliquis rōis actus. ⁊ ſic in infinitum. hoc autē ē inconueniēs ꝙ p̄cedat̄ in infinitum. nō ergo actus voluntatis impat̄. ¶ Sed 𝔠. omne qđ eſt in ptāte noſtra ſubiacet imperio noſtro. ſed actus voluntatis ſunt maxie in ptāte noſtra. nā oēs actus noſtri intātum dicunt̄ in ptāte noſtra eſſe. inq̄tum voluntarij ſunt. ergo actus voluntatis impant̄ a nobis. ¶ Rñ. dō. ꝙ ſicut dictum eſt. imperium nihil aliud eſt q̄ actus rōnis ordinantis cum quadam motione ad aliquid agendum. Manifeſtum eſt autem ꝙ ratio pōt ordinari de actu voluntatis. ſicut .n. poteſt iudicare ꝙ bonū ſit aliquid velle. ita pōt ordinare impando ꝙ homo velit. ex quo patet ꝙ act⁹ voluntatis poteſt eſſe imparatus. ¶ Ad .i. ergo dō. ꝙ ſicut Aug⁹. ibidē dicit. animus qñ pfecte impat ſibi vt velit. tunc iam vult. ſed ꝙ aliqñ imparet ⁊ non velit. hoc contingit ex hoc ꝙ non pfecte imparat. Impfectum autem imperium contingit ex hoc ꝙ rō ex diuerſis ptibus mouet̄ ad imparandum vel non ad imparandum. vñ fluctuat inter duo ⁊ non pfecte impat. ¶ Ad .ij. dō. ꝙ ſicut in membris corporalibus quodlibet membrum operatur non ſibi ſoli. ſed toti corpori vt oculus videt toti corpori. ita etiam eſt in potentijs anime. nam intellectus intelligit non ſolū ſibi. ſed omnibus potentijs. ⁊ voluntas vult non ſolū ſibi. ſed omnibus potentijs. ⁊ ideo homo impat ſibiipſi actum voluntatis inq̄tum eſt intelligens ⁊ volens. ¶ Ad .iij. dō. ꝙ cum imperium ſit actus rōnis. ille actus imparatur qui rōni ſubdit̄. primus autem voluntatis actus ex rōnis ordinatōe nō eſt. ſed ex inſtinctu nature aut ſuperioris cāe. vt ſup dictū eſt. ⁊ iō nō oportet ꝙ in infinitū p̄cedat̄.

Ad ſextum ſic proceditur.

Videt̄ ꝙ actus rōis nō poſſit eſſe imparatus. inconueniens enī videt̄ ꝙ aliqđ imperet ſibiipſi. ſ3 rō eſt q̄ impat. vt ſupra dictum eſt. ergo rōnis actus nō impat̄. ¶ Pre. id quod eſt p eſſentiā diuerſum ē ab eo qđ ē p pticipationem. ſed potentia cuius actus impatur a ratione. eſt rō per pticipationem. vt dr̄ in .i. ethi. ergo illius potentie actus non imparat̄ que eſt rō per eſſentiam. ¶ Pre. ille actus imparatur qui eſt in poteſtate noſtra. ſed cognoſcere ⁊ iudicare verum. quod eſt actus rōis. non eſt ſemper in poteſtate noſtra. non ergo actus rōnis pōt eſſe imparatus. ¶ Sed 𝔠. id quod libero arbitrio agimus noſtro imperio agi poteſt. ſed actus rōnis exercent̄ per liberum arbitrium. dicit enī Damaſ. ꝙ libero arbitrio homo exquirit ⁊ ſcrutat̄ ⁊ iudicat ⁊ diſponit. ergo actus rōnis pñt eſſe impari. ¶ Rñ. dō. ꝙ quia rō ſup ſeipām reflectit̄. ſicut ordinat de actibus aliarū potentiarum. ita etiā poteſt ordinari de ſuo actu. vñ etiā actus ſuus pōt eſſe imparatus. Sʒ attendendum eſt ꝙ actus rōis pōt ꝯſiderari duplr̄. Vno mō q̄tum ad exercitiū actus. ⁊ ſic actus rōis ſp impari pōt. ſicut cum indicit̄ alicui ꝙ attēdat ⁊ rōne vtat̄. Alio mō q̄tum ad obiectū reſpectu cui⁹ duo actus rōnis attendunt̄. Primo q̄dē vt veritatē circa aliquid apprehendat. ⁊ hoc nō eſt in ptāte noſtra. hoc .n. contingit p vtutem alicui⁹ luminis vel naturalis vel ſupernaturalis. ⁊ ideo q̄tum ad hoc actus rōnis non eſt in ptāte noſtra. nec impari pōt. Alius aūt actus rō

nis eſt dum his que apprehendit aſſentit. ſi igit̃ fuerit talia apprehenſa quibus naturaliter intellectus aſſentiat. ſicut prima principia. aſſenſus talium vel diſſenſus non eſt in p̄tāte noſtra. ſed in ordine nature. ⁊ ideo ꝓprie loquendo nature imperio ſubiacet. Sunt autē q̄dam apprehenſa que non adeo conuincunt intellectum quin poſſit aſſentire vel diſſentire. vel ſaltem aſſenſum vel diſſenſum ſuſpendere ꝓpter aliquam cām. ⁊ in talibus aſſenſus ipſe vl' diſſenſus in p̄tāte noſtra eſt. ⁊ ſub imperio cadit. ¶ Ad .i. ergo dō. ꝙ rō hoc mō imperat ſibi ip̄i ſicut ⁊ voluntas mouet ſeip̄am. vt ſup̄ dictum eſt. in q̄ntum. ſ. vtraq̄ potentia reflectit̃ ſup̄ ſuum actum. ⁊ ex vno in aliud tendit. ¶ Ad ij. dō. ꝙ ꝓpter diuerſitatem obiectorum que actui rōnis ſubdunt̃ nihil ꝓhibet rationem ſeip̄am participare. ſicut in cognitione concluſionum participat̃ cognitio principioꝝ. ¶ Ad .iij. p3 rñſio ex dictis.

Ad ſeptimum ſic procedit̃

Uidetur ꝙ actus ſenſitiui appetitus non ſit imperatus. dicit. n. ap̄ls Ro. vij. Non. n. quod volo bonum hoc ago. ⁊ glo. exponit. quod homo vult non vult cōcupiſcere ⁊ tñ concupiſcit. ſed concupiſcere eſt actus appetitus ſenſitiui. ergo actus appetitus ſenſitiui non ſubditur imperio noſtro. ¶ Pre. materia corporalis ſoli deo obedit q̄ntum ad tranſmutationem formalem. vt in primo habitum eſt. ſ3 actus appetitus ſenſitiui habet quandam formalem trāſmutationem corporis ſ3 calorem vel frigus. ergo act⁹ appetitus ſenſitiui non ſubdunt̃ imperio humano. ¶ Pre. ꝓprium motiuum appetitus ſenſitiui eſt apprehenſu3 ſm̄ ſenſum vel imaginationem. ſed non eſt in poteſtate noſtra ſemper ꝙ aliquid apprehendamus ſenſu vel imaginatione. ergo actus appetitus ſenſitiui nō ſubiacet imꝑio nr̃o. ¶ Sed ꝯ eſt quod Greg. nicenus dicit. ꝙ obediēs rōni diuidit̃ in duo. in deſideratiuū ⁊ iraſcitiuū. q̄ ptinent ad appetitum ſenſitiuum. ergo actus appetitus ſenſitiui ſubiacet imperio rōnis. ¶ Rñ. dō. ꝙ ſm̄ hoc aliquis actus īperio noſtro ſubiacet. ꝓut ē in p̄tāte nr̃a. vt ſup̄ dictum ē ⁊ ideo ad intelligēdum qualiter actus appetitus ſenſitiui ſubdat̃ imperio rōnis. oportet conſiderare qualiter ſit in p̄tāte noſtra. Eſt autem ſciendum ꝙ appetitus ſenſitiu⁹ in hoc differt ab appetitu intellectiuo qui dr̄ voluntas. ꝙ appetitus ſenſitiuus eſt virtus organi corporalis. nō autem voluntas. omnis autem actus ꝟtutis vtentis organo corporali dependet non ſolum ex potentia anime. ſed etiam ex corporalis organi diſpoſitione. ſicut viſio ex potētia viſiua ⁊ qualitate oculi per quam iuuat̃ vel impeditur. vñ ⁊ actus appetitus ſenſitiui non ſolum dependet ex vi appetitiua. ſed etiam ex diſpoſitione corporis. Illud autem quod eſt ex p̄te potentie anime ſequitur apprehenſionem. apprehenſio autem imaginationis cum ſit ꝑticularis. regulat̃ ab apprehenſione rōnis que eſt vlis. ſicut virtus actiua ꝑticularis a virtute actiua vli. ⁊ ideo ex iſta p̄te act⁹ appetitus ſenſitiui ſubiacet imperio rōnis. qualitas autē ⁊ diſpoſitio corporis non ſubiacet imperio rationis. ⁊ iō ex hac p̄te impeditur quin motus ſenſitiui appetit⁹ totaliter ſubdat̃ imperio rōnis. Contingit autem etiam q̄n3 ꝙ motus appetitus ſenſitiui ſubito concitat̃ ad apprehenſionem imaginationis vel ſenſus. ⁊ tunc ille motus eſt p̄ter imperium rōnis q̄muis potuiſſet impediri a rōne ſi preuidiſſet. vñ p̄hs dicit in. i. politico. ꝙ ratō preeſt iraſcibili ⁊ concupiſcibili. non principatu deſpotico qui eſt dñi ad ſeruum. ſed principatu politico aut regali. qui eſt ad liberos qui non totaliter ſubdunt̃ imperio. ¶ Ad .i. ergo dō. ꝙ hoc quod homo vult non concupiſcere ⁊ tamen concupiſcit contingit ex diſpoſitione corporis ꝑ quam impeditur appetitus ſenſitiuus ne totaliter ſequat̃ imperium rōnis. vñ ⁊ ap̄lus ibidem ſubdit. Uideo aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee. hoc etiam contingit ꝓpter ſubitum motum concupiſcentie. vt dictū eſt. ¶ Ad .ij. dō. ꝙ q̄litas corꝑal' dupl'r ſe h3 ad actū appetit⁹ ſenſiti. Uno mō vt p̄cedēs. ꝓut aliq̄s ē aliq̄l't diſpoſitus ſm̄ corp⁹ ad hāc vel illā paſſionē. Alio mō vt ꝯñs. ſic̄ cū3 ex ira aliq̄s incaleſcit. q̄litas igit̃ p̄cedēs nō ſubiacet imperio rōis. q2 vel ē ex natura. vel ex aliq̄ p̄cedēti motiōe q̄ nō ſtatim q̄ſcere pōt. ſ3 q̄litas ꝯñs ſequit̃ imperiū rōnis. q2 ſequit̃ motū localē cordis q̄d diuerſimode mouet̃ ſm̄ diuerſos actus ſenſitiui appetitus. ¶ Ad .iij. dō. ꝙ q2 ad apprehenſionē ſenſus requirit̃ ſenſibile exterius. nō ē in p̄tāte noſtra apprehendere aliquid ſenſu niſi ſenſibili p̄ñte. cuius p̄ñtia non ſemper eſt in poteſtate noſtra. tūc. n. homo poteſt vti ſenſu cum voluerit niſi ſit impedimentū ex parte organi. Apprehenſio autem imaginationis ſubiacet ordinationi rationis ſm̄ modum ꝟtutis vel debilitatis imaginatiue potentie. ꝙ eñi homo non poſſit imaginari que ratio conſiderat. contingit vel ex hoc ꝙ nō ſunt imaginabilia ſicut incorporalia. vel ꝓpter debilitatem virtutis imaginatiue. que eſt ex aliqua diſpoſitione organi.

Ad octauum ſic procedit̃

Uidetur ꝙ actus vegetabilis anime imperio rationis ſubdantur. vires enim ſenſitiue nobiliores ſunt viribus anime vegetabilis. ſed vires anime ſenſitiue ſubduntur imperio rationis. ergo multo magis vires anime vegetabilis. ¶ Pre. homo dicitur minor mundus. quia ſic eſt anima in corpore. ſicut deus in mundo. ſed deus ſic eſt in mundo. ꝙ omnia que ſunt in mundo obediunt eius imperio. ergo ⁊ omnia que ſunt in homine obediunt imperio rationis. etiam vires vegetabilis anime. ¶ Pre. laus ⁊ vituperium non contingit niſi in actibus qui ſubduntur imperio rationis. ſed in actibus nutritiue ⁊ generatiue potentie contingit eſſe laudem ⁊ vituperium. ⁊ virtutem ⁊ vitium. ſicut patet in gula ⁊ luxuria ⁊ virtutibus oppoſitis. ergo actus harum potentiarum ſubduntur imperio rationis. ¶ Sed contra eſt quod Grego. nicenus dicit. ꝙ id quod non perſuadetur a ratione eſt nutritiuum ⁊ generatiuum. ¶ Rñ. dō. ꝙ actuum quidam procedūt ex appetitu naturali. quidam autem ex appetitu animali vel intellectuali. omne. n. agens aliquo modo appetit finē. appetitus autem naturalis non conſequitur aliquam apprehenſionem ſicut ſequitur appetitus animalis ⁊ intellectual'. rō autem imperat per modum apprehenſiue virtutis. ⁊ ideo actus illi qui ꝓcedunt ab appetitu intellectiuo vel aīali p̄ñt a rōe imperari. non aūt actus illi qui ꝓcedunt ex appetitu naturali. huiuſmōi. n. actus ſunt vegetabil' aīe. vñ vt Greg. nicenus dicit. ꝙ vocat̃ naturale. q̄d generatiuū ⁊ nutritiuū. ⁊ ꝓpter hoc actus vegetabil' aīe nō ſubdunt̃ imꝑio rōnis. ¶ Ad .i. ergo dō. ꝙ q̄nto aliquis actus ē immaterialior. tāto ē nobilior ⁊ magis ſubditus imꝑio rōis. vñ ex hoc ip̄o ꝙ vires anime vegetabil' non obediunt rationi. apparet has vires infimas eſſe. ¶ Ad .ij. dō. ꝙ ſimilitudo attenditur quantum ad aliquid. quia ſcilicet ſicut deus mouet mundum. ita anima mouet corpus. non autem quantum ad omnia. non. n. aīa creauit corp⁹ ex nihilo ſicut deus mundū. ꝓpter q̄d totalit̃ ſubdit̃ eius imꝑio.

¶ Ad.iij.dõ.ꝙ ꝟtus ꝛ viciũ.laus ꝛ vituperiũ nõ debentur ipis actib⁹ nutritiue vel generatiue potẽtie q̃ ſunt digeſtio ꝛ formatio corꝑis hũani.ſ; actib⁹ ſenſitiue ꝑtis ordinatis ad actus generatiue vel nutritiue.puta in concupiſcendo delectationem cibi ꝛ venereoꝝ.ꝛ vtendo ſm ꝙ oportet.vel non ſm ꝙ oportet.

Ad nonum ſic procedit̃

Videt̃ ꝙ mẽbra corꝑis nõ obediãt rõi q̃tũ ad act⁹ ſuos.ꝯſtat.n.ꝙ mẽbra corꝑis magis diſtãt a rõne q̃ vires aĩe vegetabil'.ſ; vires aĩe vegetabil' nõ obediũt rõi vt dictũ ẽ ergo multominus mẽbra corꝑis. ¶ Pre.cor ẽ ꝑncipiũ mot⁹ aĩal'.ſ; motus cordis nõ ſubdit̃ imperio rõis.dicit enĩ Greg.nicenus.ꝙ pulſatiuũ nõ ẽ ꝑſuaſibile rõe.ergo motus mẽbroꝝ corꝑaliũ nõ ſubiacet imperio rõnis. ¶ Pre.Aug⁹.dic̃ xiiij.de ciui.dei.ꝙ mot⁹ mẽbroꝝ genitaliũ aliq̃n importun⁹ ẽ nullo poſcẽte.aliq̃n autẽ deſtituit inhiantẽ.ꝛ cũ in aĩo ꝯcupiſcẽtia ferueat friget in corꝑe.ergo mot⁹ mẽbroꝝ nõ obediũt rõi. ¶ Sꝫ ꝯ ẽ qd̃ Aug⁹.dic̃.viij.ꝯfeſſi. Imperat animus vt moueat̃ man⁹.ꝛ tãta ẽ facultas vt vix a ſeruitio diſcernat̃ imperiũ. ¶ Rñ.dõ.ꝙ mẽbra corporis ſunt organa q̃dã potẽtiaꝝ aĩe.vñ eo mõ q̃ potẽtie aĩe ſe hñt ad hoc ꝙ obediãt rõi.hoc mõ ſe hñt etiã corꝑis membra.q2 igit̃ vires ſenſitiue ſubdunt̃ imꝑio rõis.nõ aũt vires naturales.ideo oẽs mot⁹ mẽbroꝝ q̃ mouent̃ a potentiis ſenſitiuis ſubdunt̃ imꝑio rõis. mot⁹ autẽ mẽbroꝝ q̃ ꝯſequunt̃ vires naturales nõ ſubdunt̃ imperio rõnis. ¶ Ad.i.ergo dõ.ꝙ mẽbra ñ mouẽt ſeipſa.ſ; mouent̃ ꝑ potẽtias aĩe.q̃ꝝ q̃dã ſunt rõi viciniores q̃ vires aĩe vegetabiles. ¶ Ad.ij.dõ.ꝙ in his que ad intellectum ꝛ voluntatẽ pertinent primum inuenit id qd̃ eſt ſm naturã ex q̃ alia deriuant̃.vt a cognitione principioꝝ naturaliter notoꝝ notat̃ cognitio concluſionum.ꝛ a voluntate finis naturaliter deſiderati deriuat̃ electio eoꝝ que ſunt ad finẽ.ita etiam in corꝑalib⁹ motib⁹ principium ẽ ſm naturã.principium autem corꝑal' motus ẽ a motu cordis.vñ motus cordis ſm naturã eſt ꝛ nõ ſm volũtatẽ.ꝯſequit̃.n.ſicut ꝑ ſe accidens vitam.que eſt ex vnione corꝑis ꝛ aĩe.ſicut motus grauium ꝛ leuium ꝯſequit̃ formã ſubſtãtialem ipoꝝ.vñ ꝛ a generãte moueri dicunt̃ ſm pħm in.viij.phi.ꝛ ꝓpter hoc motus iſte vital' dr̃.vñ Greg.nicenus dicit.ꝙ ſicut generatiuum ꝛ nutritiuum non obedit rõi.ita nec pulſatiuum quod eſt vitale.pulſatiuum autẽ appellat motũ cordis.qui manifeſtat̃ per venas pulſantes. ¶ Ad.iij.dõ.ꝙ ſicut Aug⁹.dicit in.xiiij.de ci.dei.hoc ꝙ motus genitaliũ membroꝝ rõi non obedit eſt ex pena peccati.vt ſ.aĩa ſue inobediẽtie ad deũ in illo precipue mẽbro penã inobediẽtie patiat̃. per qd̃ pctm̃ originale ad poſteros traducit̃.ſed q2 per pctm̃ primi parentis.vt infra dicet̃.natura eſt ſibi relicta ſubtracto ſupnaturali dono qd̃ homini diuinit⁹ erat collatum.ideo ꝯſiderãda eſt rõ natural'.q̃re motus hmõi mẽbroꝝ ſpãliter rõi non obedit.cuius cãꝫ aſſignat Ariſt. in li.de cauſis motus aĩaliũ.dicẽs inuoluntarios eſſe motus cordis ꝛ mẽbri pudẽdi.ſ.q2 ex aliq̃ apprehenſiõe hmõi mẽbra commouent̃.inq̃ꝫtũ.ſ.intellectus ꝛ fantaſia repñtãt aliq̃ ex quib⁹ ꝯſequunt̃ paſſiones aĩe.ad q̃s conſequitur motus hoꝝ membroꝝ.non tñ mouet̃ ſm iuſſum rõis aut intellectus.q2.ſ.ad motũ hoꝝ mẽbroꝝ requirit̃ aliq̃ alteratio natural'.ſ.caliditatis ꝛ frigiditatis.q̃ q̃dẽ alteratio nõ ſubiacet imꝑio rõis.ſpãliter autem hoc accidit in his duob⁹ mẽbris.q2 vtrunq; iſtoꝝ mẽbroꝝ eſt q̃ſi q̃dã animal ſeꝑatũ inq̃ꝫtũ eſt principiũ vite.principiũ autẽ eſt ꝟtute totũ.cor.n.principium eſt ſenſuũ.ꝛ ex mẽbro genitali ꝟtus exit ſeminal'.q̃ eſt ꝟtute totũ aĩal.ꝛ ideo hñt proprios motus naturaliter.q2 principia oportet eſſe naturalia.vt dictum eſt.

Queſtio.XVIII.

Poſt hoc ꝯſiderãduꝫ

eſt de bonitate ꝛ malicia hũanoꝝ actuum. Et primo quõ actio hũana ſit bona vel mala. Secundo de his q̃ ꝯſequunt̃ ad bonitatẽ vel maliciã hũanoꝝ actuũ.puta meritũ vel demeritũ.pctm̃ ꝛ culpa. Circa primũ occurrit triplex ꝯſideratio. Prima ẽ de bonitate ꝛ malicia hũanoꝝ actuũ in generali. Scd̃a de bonitate ꝛ malicia interioꝝ actuũ. Tertia de bonitate ꝛ malicia exterioꝝ actuũ. Circa primũ q̃runt̃.xi. Primo vtꝝ oĩs actio ſit actio bona.vel aliq̃ ſit mala. Scd̃o vtꝝ actio hoĩs habeat ꝙ ſit bona vel mala ex obiecto. Tertio vtꝝ hoc habeat ex circũſtãtia. Quarto vtꝝ hoc habeat ex fine. Quinto vtꝝ aliq̃ actio hoĩs ſit bona vel mala in ſua ſpẽ. Sexto vtꝝ act⁹ habeat ſpẽꝫ boni vel mali ex fine. Septio vtꝝ ſpẽs q̃ eſt ex fine ꝯtineat̃ ſub ſpẽ q̃ ẽ ex obiecto ſic ſub genere.aut ecõuerſo. Octauo vtꝝ ſit aliq̃s actus indifferẽs ſm ſuã ſpeciem Nono vtꝝ aliq̃s act⁹ ſit indifferẽs ſm indiuiduũ. Decio vtꝝ aliq̃ circũſtãtia ꝯſtituat actũ moralẽ in ſpẽ boni vl' mali. Undecimo vtꝝ oĩs circumſtãtia augẽs bonitatẽ vl' maliciã ꝯſtituat actũ moralẽ in ſpẽ boni vel mali.

Ad primum ſic ꝓcedit̃

Videt̃ ꝙ oĩs actio hoĩs ſit bona ꝛ nulla ſit mala.dicit enĩ Diony.iiij.ca.de di.no.ꝙ malũ nõ agit niſi ꝟtute boni.ſ; ꝟtute boni ñ ſit malũ.ergo nulla actio ẽ mala. ¶ Pre.nihil agit niſi ſm ꝙ ẽ actu.nõ ẽ autẽ aliq̃d malũ ſm ꝙ eſt actu.ſed ſm ꝙ potẽtia priuat̃ actu.inq̃ꝫtũ autẽ potẽtia ꝑficit̃ ꝑ actum eſt bonum.vt dr̃ in.ix.metaphi.nihil ergo agit inq̃ꝫtum ẽ malum.ſ; ſolũ inq̃ꝫtũ ẽ bonũ.oĩs ergo actio ẽ bona ꝛ nulla mala. ¶ Pre.malũ nõ põt eſſe cã niſi ꝑ accidẽs.vt pꝫ ꝑ Diony.iiij.ca.de di.no.ſ; oĩs actiõnis ẽ aliq̃s ꝑ ſe effectus.nulla ergo actio ẽ mala.ſ; oĩs actio eſt bona. ¶ Sꝫ ꝯ eſt qd̃ dñs dic̃ Iohã.iij. Oĩs qui male agit odit lucem.eſt ergo aliq̃ actio hoĩe mala. ¶ Rñ.dõ.ꝙ de bono ꝛ malo in actionibus oportet loqui ſicut de bono ꝛ malo in rebus.eo ꝙ vnaqueq; res talem actionem ꝓducit qualis eſt ipſa. In rebus autem vnumquodq; tãtum habet de bono.q̃ꝫtum habet de eſſe.bonum.n.ꝛ ens conuertunt̃.vt in primo dictum eſt.ſolus autem deus habet totam plenitudinem ſui eſſe ſm aliq̃d vnuꝫ ꝛ ſimplex.vnaqueq; res vero hꝫ plenitudinem eſſendi ſibi ꝯuenientem ſm diuerſa. Vñ in aliquibus contingit ꝙ q̃ꝫtum ad aliquid hñt eſſe.ꝛ tñ eis aliquid deficit ad plenitudinẽ eſſendi eis debitã.ſic ad plenitudinẽ eſſe humani requiritur ꝙ ſit q̃dam compoſitum ex aĩa ꝛ corꝑe.hñs oẽs potẽtias ꝛ inſtrumenta cognitionis ꝛ motus.vñ ſi aliq̃d hoꝝ deficiat alicui hoĩ deficit ei aliquid de plenitudine ſui eſſe.q̃ꝫtum igit̃ hꝫ de eſſe.tãtum hꝫ de bonitate.inq̃ꝫtum ꝟo aliquid ei deficit de plenitudine eſſendi.intãtum deficit a bonitate.ꝛ dr̃ malum.ſicut homo cecus habet de bonitate ꝙ viuit.ꝛ malum eſt ei ꝙ caret viſu.ſi vero nihil haberet de entitate vel bonitate.neq; malum neq; bonum dici poſſet.ſed quia de ratione boni eſt ipſa plenitudo eſſendi.ſi q̃dem alicui aliquid defuerit de debita eſſendi plenitudine ñ dicet̃ ſimplr̃ bonũ.ſed ſm q̃d.inq̃ꝫtũ eſt ens.poterit tñ dici ſimpliciter ens.ꝛ ſm q̃d nõ ens.vt ĩ primo dictũ ẽ.

Sic igit̄ dĩ. ē ꝙ oĩs actio inq̄ʒtũ hʒ ali q̄d de eſſe. intantũ hʒ de bonitate. inq̄ʒtũ vero deficit ei aliq̄d de plenitudine eſſendi q̄ debet̄ actõi hũane. intãtũ defic̄ a bonitate. ⁊ ſic dr̄ mala. puta ſi deficiat ei. vel determinata q̄ʒtitas ſm rõnē. vel debitus loc᷒ vel aliq̄d hmõi. ¶ Ad. i. ergo dĩ. ꝙ malũ agit in virtute boni deficiẽtis. ſi. n. nihil eẽt ibi de bono neq̄ʒ eſſet ens. neq̄ʒ agere poſſet. ſi aũt nõ eſſet deficiẽs nõ eſſet malũ. vñ ⁊ actio cãta ē q̄ddã bonũ deficiẽs. q̄ ſm q̄d eſt bonũ. ſimpl'r aũt malum. ¶ Ad. ij. dĩ. ꝙ nihil ꝓhibet aliquid eſſe ſm q̄d in actu vñ agere poſſit. ⁊ ſm aliud priuari actu vñ cauſet deficientē actionē. ſic hõ cecus actu hʒ virtutē greſſiuã p quã ambulare põt. ſʒ inq̄ʒtũ caret viſu qui dirigit in ambulãdo. patit̄ defectũ in ambulãdo dum ambulat ceſpitãdo. ¶ Ad. iij. dĩ. ꝙ actio mala põt habere aliquē effectũ p ſe ſm id q̄d hʒ de bonitate ⁊ entitate. ſic adulteriũ ē cã generatõis hũane inq̄ʒtũ hʒ cõmixtionem maris ⁊ feie. nõ aũt inq̄ʒtũ caret ordine rõnis.

Ad ſcd̄m ſic proceditur.

Videt̄ ꝙ actio nõ habeat bonitatē vel maliciã ex obiecto. obm̄. n. actõis ē res. in reb᷒ aũt nõ ē malũ. ſʒ in vſu peccãtiũ. vt Aug᷒. dicit in li. iij. de doc. xp̄ia. g̃ actio hũana non hʒ bonitatē vel maliciã ex obo. ¶ Pre. obiectũ comparatur ad actionē vt materia. bonitas aũt rei nõ eſt ex materia. ſʒ magis ex forma q̄ eſt actus. ergo bonũ ⁊ malũ nõ ē in actibus ex obiecto. ¶ Pre. obiectum potentie actiue comparatur ad actionem ſicut effectus ad cãʒ. ſed bonitas cãe non dependet ex effectu. ſed magis econuerſo. ergo actio hũana non hʒ bonitatem vel maliciam ex obiecto. ¶ Sʒ contra eſt q̄d dr̄ Oſee. ix. Facti ſunt abominabiles ſicut ea q̄ dilexerunt. fit autem homo deo abhomninabilis propter maliciam ſue opationis. ergo malicia opationis eſt ſcd̄m obiecta mala que homo diligit. ⁊ eadem ratio eſt de bonitate actionis. ¶ Rñ. dĩ. ꝙ ſicut dictum eſt. bonũ ⁊ malum actionis ſicut ⁊ ceteraꝝ reꝝ attendit̄ ex plenitudine eſſendi. vel defectu ipſius. primum autem quod ad plenitudinem eſſendi ptinere videt̄. eſt id quod dat rei ſpeciē ſicut autem res naturalis hʒ ſpēm ex ſua forma. ita actio habet ſpeciem ex obiecto. ſicut ⁊ motus ex termino. ⁊ ideo ſicut prima bonitas rei naturalis attendit̄ ex ſua forma q̄ dat ſpeciem ei. ita ⁊ prima bonitas actus moralis attenditur ex obiecto conuenienti. vnde ⁊ a quibuſdam vocatur bonum ex genere. puta vti re ſua. ⁊ ſicut in rebus naturalibus primum malum eſt ſi res generata nõ conſequitur formam ſpecificam. puta. ſi nõ generet̄ homo. ſed aliquid loco hominis. ita primum malum in actionibus moralibus eſt quod eſt ex obiecto. ſicut accipe aliena. ⁊ dr̄ malũ ex genere. genere p ſpecie accepto. eo modo loquẽdi quo dicimus humanũʒ genus totam humanam ſpeciem. ¶ Ad. i. ergo dĩ. ꝙ licet res exteriores ſint in ſeipis bone. tamen non ſemper habent debitam ꝓportionem ad hãc vel illam actionem. ⁊ ideo inq̄ʒtum conſiderant̄ vt obiecta taliũ actionũ. nõ hñt rõnem boni. ¶ Ad. ij. dĩ. ꝙ obiectũ nõ eſt materia ex q̄. ſʒ materia circa quã. ⁊ hʒ quodammõ rationem forme inq̄ʒtum dat ſpeciem. ¶ Ad. iij. dĩ. ꝙ nõ ſp obiectũ actionis hũane ē obiectũ actiue potẽtie. nã appetitiua potẽtia ē quodãmõ paſſiua inq̄ʒtũʒ mouet̄ ab appetibili. ⁊ tñ eſt principiũ hũanoꝝ actuũ. neq̄ʒ etiã potẽtiaꝝ actiuaꝝ obiecta ſp hñt rõnem effectus. ſʒ qñ iã ſunt trãſmutata. ſicut alimentum trãſmutatum ē effectus nutritiue potẽtie. ſʒ alimentũ nondũ tranſmutatũ compat̄ ad potentiã nutritiuã ſic̄ materia circa quã opat̄. ex hoc autem ꝙ obiectũ eſt aliq̄ mõ effectus potẽtie actiue. ſequit̄ ꝙ ſit terminus actõis eius. ⁊ p ꝯñs ꝙ det ei formã ⁊ ſpeciē. motus. n. hʒ ſpēʒ a terminis. ⁊ q̄ʒuis etiã bonitas actionis nõ cauſet̄ ex bonitate effectus. tñ ex hoc dr̄ actio bona ꝙ bonũ effectũ inducere põt. ⁊ ita ipa ꝓportio actõis ad effectũ eſt rõ bonitatis ipſius.

Ad tertium ſic procedit̄

Videt̄ ꝙ actio nõ ſit bona vel mala ex circũſtãtia. circũſtãtie. n. circũſtãt actũ ſic̄ extra ipm̄ exiſtes vt dictũ ē. ſed bonũ ⁊ malũ ſunt in ipis reb᷒. vt dr̄ in. vi. metaphi. ergo actio nõ hʒ bonitatē vel maliciã ex circũſtãtia. ¶ Pre. bonitas vel malicia actus maxīe ꝯſiderat̄ in doctrina moꝝ. ſʒ circũſtãtie cũ ſint q̄dã accñtia actuũ vident̄ eſſe ꝑter ꝯſideratõeʒ artis. q̄ nulla ars ꝯſiderat id q̄d ē p accñs. vt dr̄ ĩ vi. metaphi. ergo bonitas vel malicia actõis nõ ē ex circũſtãtia. ¶ Pre. id q̄d ꝯuenit alicui ſm ſuã ſubſtãtiã non attribuit̄ ei p aliq̄d accñs. ſʒ bonũ ⁊ malũ ꝯuenit actõi ſʒ ſuã ſubſtãtiã. q̄ actio ex ſuo genere põt eſſe bõa vel mala vt dictũ ē. g̃ nõ ꝯuenit actõi ex circũſtãtia ꝙ ſit bõa vl' mala. ¶ Sed ꝯ̄ eſt q̄d phs dicit in li. ethi. ꝙ virtuoſus opat̄ ſm ꝙ oportet ⁊ qñ oportet. ⁊ ſm alias circumſtantias. ergo ex contrario vitioſis ſm vnumq̄dq̄ʒ vitium operat̄ qñ non oportet. vbi nõ oportet. ⁊ ſic de alijs circumſtantijs. ergo actões humane ſm circumſtantias ſunt bone vl' male. ¶ Rñ. dĩ. ꝙ in rebus naturalibus non inuenitur tota plenitudo ꝑfectõis que debet̄ ei ex forma ſubſtantiali. que dat ſpeciem. ſed multum ſupaddit̄ur ex ſuꝑuenientibus accidentibus. ſicut in homine ex figura. ex colore. ⁊ ſic de alijs. quorum ſi aliquod deſit ad decentem beatitudinem conſequit̄ malum. ita etiam eſt in actõe. nam plenitudo bonitatis eius non tota conſiſtit in ſua ſpecie. ſʒ aliquid additur ex his que adueniunt tanq̄ʒ accidentia quedam. ⁊ hmõi ſunt circumſtantie debite. vñ ſi aliquid deſit q̄d requiratur ad debitas circumſtantias erit actio mala. ¶ Ad. i. ergo dĩ. ꝙ circumſtantie ſunt extra actionem inq̄ʒtum non ſunt de eſſentia actionis. ſunt tamen in ipa actione velut quedam accidentia eius. ſicut ⁊ accidentia q̄ ſunt in ſubſtantijs naturalibus ſunt extra eſſentias eaꝝ. ¶ Ad. ij. dĩ. ꝙ non omnia accidentia p accidens ſe hñt ad ſuam ſubſtantiam. ſed quedam ſunt p ſe accidentia q̄ in vnaq̄uaq̄ʒ arte conſiderant̄. ⁊ p hunc modum conſiderantur circumſtantie actuũ in doctrina morali. ¶ Ad. iij. dĩ. ꝙ cum bonum conuertat̄ cum ente. ſicut ens dr̄ ſm ſubſtantiam ⁊ ſm accidens. ita ⁊ bonum attribuitur alicui ⁊ ſm eſſe ſuum eſſentiale. ⁊ ſm eſſe accidentale. tã in rebus naturalibus. q̄ʒ in actionibus moralibus.

Ad quartum ſic ꝓcedit̄.

Videt̄ ꝙ bonum ⁊ malum in actibus humanis nõ ſint ex fine. dicit eñ Diony. iiij. cap. de di. no. ꝙ nihil reſpiciens ad malum operatur. ſi igitur ex fine deriuaretur operatio bona vel mala. nulla actio eſſet mala. quod patet eſſe falſum. ¶ Pre. bonitas actus eſt aliquid in ipo exiſtens finis autem eſt cauſa extrinſeca. non ergo ſecundum finē dicitur actio bona vel mala. ¶ Pre. contingit aliquam bonam operationem ad malum finem ordinari. ſicut cuʒ aliquis dat elemoſynam propter inanem gloriam. ⁊ econuerſo aliquã malã opatõeʒ ordinari ad bonũ finē. ſic̄ cuʒ q̄s furat̄ vt det paupi. nõ ergo ē ex fine actio bõa vl' mala. ¶ Sʒ ꝯ̄ ē q̄d Boe. dic̄ in topicis. ꝙ c᷒ finis bonus ē. ipm q̄ʒ bonum ē. ⁊ cuius finis malũ ē. ipm q̄ʒ malum eſt.

¶ Rñ. dō. ē ꝙ eadē ē diſpō reꝝ in bonitate ꝛ ineſſe. Sūt eñ quedā quoꝝ eſſe ex alio nō dependet. ꝛ in his ſufficit conſiderare ipm̄ eoꝝ eſſe abſolute. Quedā vero ſunt quoꝝ eſſe dependet ab alio. vñ oportet ꝙ ꝯſideref p ꝯſideratōez ad cāz a q̄ dependet. ſicut aūt eſſe rei dependet ab agente ꝛ forma ſic bonitas rei dependet a fine. vñ in pſonis diuinis que nō hñt bonitatē dependentē ab alio nō conſideraf aliq̄ rō bonitatis ex fine. actiones aūt hūane ꝛ alia quoꝝ bonitas dependet ab alio. hñt rōnem bonitatis ex fine a q̄ dependent pter bonitatē abſolutā q̄ in eis exiſtit. Sic igif in actōne hūana bonitas q̄drupler ꝯſiderari pōt. Una quidez ſm̄ genus, put. ſ. ē actio. q2 q̄ntū hz de actōe ꝛ entitate tātum hz de bonitate vt dictū ē. Alia vero ſm̄ ſpēz. q̄ accipif ſm̄ obiectū cōueniēs. Tertia ſm̄ circūſtātias q̄ſi ſm̄ accntia q̄dā. Quarta aūt ſm̄ finē q̄ſi ſm̄ habitudinē ad bonitatis cām. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ bonū aliqd ad qd aliquis reſpiciēs opaf. nō ſp ē veꝝ bonū. ſz q̄nqz veꝝ bonū ꝛ q̄nqz appares. ꝛ ſm̄ hoc ex fine ſequif actio mala. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ q̄uis finis ſit cā extrinſeca tñ debita ꝓportio ad finē. ꝛ relatio in ipm̄ inheret actioni. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ nihil ꝓhibet actioni hñti vnā pdictaꝝ bonitatū deeſſe aliā. ꝛ ſm̄ hoc ꝯtingit actionē q̄ eſt bona ſm̄ ſpēz ſuā vel ſm̄ circūſtātias ordinari ad finē malū vel ecōuerſo. nō tñ ē actio bōa ſimplr niſi oēs bonitates concurrāt. q2 quilibet ſingularis defectus cauſat malū. bonum autem cauſatur ex integra cauſa vt Diony. dicit. iiij. ca. de di. no.

Ad quintū ſic proceditur

Uidef ꝙ actus morales nō differāt ſpē ſm̄ bonū ꝛ malū bonū. n. ꝛ malū in actib inuenif ꝯformiter reb. vt dictū ē. ſed in rebus bonū ꝛ malū nō diuerſificāt ſpēz. idem eñ ſpē eſt hō bonus ꝛ malus. ergo neqz etiā bonū ꝛ malū in actibus diuerſificāt ſpēz. ¶ Pre. malū cū ſit priuatio eſt q̄ddā nō ens. ſz nō ens nō pōt eſſe differētia. ſm̄ phm̄ in iij. metaphi. cū ergo differētia ꝯſtituat ſpēz. videf ꝙ aliquis actus ex hoc ꝙ eſt malus non conſtituaf in aliq̄ ſpē. ꝛ ita bonum ꝛ malum non diuerſificāt ſpeciem humanorum actuum. ¶ Pre. diuerſoꝝ actuum ſm̄ ſpeciē diuerſi ſunt effectus. ſed idem ſpecie effectus pōt conſequi ex actu bono ꝛ malo. ſicut homo generaf ex adulterio ꝛ ex matrimoniali concubitu. ergo actus bonus ꝛ malus nō differūt ſpē. ¶ Pre. bonum ꝛ malum dr̄ in actibus q̄nqz ſm̄ circumſtantiam vt dictū eſt. ſed circumſtātia cum ſit accidēs nō dat ſpēm actui. ergo actus hūani nō differunt ſpē ꝓpter bonitatem ꝛ maliciam. ¶ Sz ꝯ ſm̄ phm̄ in. ij. ethi. Siles habitus bon⁹ ꝛ malus differūt ſpē. vt liberalitas ꝛ ꝓdigalitas. ergo ꝛ actus bonus ꝛ malus differunt ſpē. ¶ Rñ. dō. ꝙ omnis actus ſpēz hz ex ſuo obiecto. ſicē dictū ē. vñ oportet ꝙ aliq̄ differētia obiecti faciat diuerſitatē ſpēi in actibus. Eſt aūt conſiderādū ꝙ aliq̄ dr̄ia obiecti facit dr̄iaz ſpēi in actibus ſm̄ ꝙ referunf ad vnū principiū actiuū. qd nō facit dr̄iaz in actib ſm̄ ꝙ referunf ad aliud principiū actiuū. q2 nihil qd ē p accñs ꝯſtituit ſpēz. ſz ſolū qd ē p ſe. pōt aūt aliq̄ dr̄ia obiecti eſſe p ſe in compatōe ad vnū principiū. ꝛ p accñs in ꝯpatōe ad aliud. ſicē cognoſcere colorē ꝛ ſonū p ſe differūt p ꝯpationem ad ſenſum. nō aūt p ꝯpatōez ad intellectū. In actib aūt bonum ꝛ malū dr̄ p ꝯpatōez ad rōnē. q2 vt Diony dic. iiij. ca. de di. no. Bonū hōis ē ſm̄ rōnē eſſe. malū aūt qd ē pter rōnē. vnicuiqz. n. rei ē bonū qd ꝯuenit ei ſm̄ ſuā formā. ꝛ malū qd ē ei pter ordinē ſue forme. pz ergo ꝙ dr̄ia boni ꝛ mali circa obiectū ꝯſiderata ꝯpanf p ſe ad rōnē. ſ. ſm̄ ꝙ obiectū eſt ei conueniēs vel nō conueniēs. dicunf aūt aliqui actus hūani vel morales ſm̄ ꝙ ſunt a rōe. vñ manifeſtū ē ꝙ bonū ꝛ malū diuerſificāt ſpēz in actib⁹ moralibus. dr̄ie. n. p ſe diuerſificāt ſpēz. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ etiā in reb naturalibus bonū ꝛ malū qd ē ſm̄ naturā ꝛ ꝯ naturā diuerſificāt ſpēz nature. corpus. n. mortuū ꝛ corpus viuū nō ſunt eiuſdē ſpēi. ꝛ ſilr bonū inq̄ntū ē ſm̄ rōnem. ꝛ malū inq̄ntū ē pter rōnē diuerſificāt ſpēm moris. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ malū importat priuationē nō abſolutā. ſz conſequentē talem potētiā. dr̄. n. malus ſm̄ ſuā ſpēz. non ex eo ꝙ nullū habeat obiectū. ſz q2 hz obiectū non ꝯueniens rōi. ſicut tollere aliena. vñ inq̄ntū obiectū ē aliqd poſitiue. pōt ꝯſtituere ſpēz mali actus. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ act⁹ coniugalis ꝛ adulteriū ſm̄ ꝙ ꝯpanf ad rōnē differūt ſpē ꝛ hñt effectus ſpē differētes. q2 vnū eoꝝ meref laudem ꝛ p̄miū. aliud vituperiū ꝛ penā. ſz ſm̄ ꝙ ꝯpanf ad potentiā generatiuā nō differūt ſpē. ꝛ ſic hñt vnū effectū ſm̄ ſpēm. ¶ Ad. iiij. dō. ꝙ circumſtātia q̄nqz ſumif vt dr̄ia eſſentialis obiecti ſm̄ ꝙ ad rōnem compaf. ꝛ tūc pōt dare ſpēz actui morali. ꝛ hoc oportet eſſe q̄ncunqz circumſtantia tranſmutat actum de bonitate in maliciam. non. n. circumſtantia faceret actū malū niſi p hoc ꝙ rōi repugnat.

Ad ſextum ſic proceditur.

Uidef ꝙ bonum ꝛ malū qd ē ex fine nō diuerſificēt ſpēz in actib. actus. n. hñt ſpeciem ex obiecto. ſed finis ē pter rōnē obiecti. ergo bonum ꝛ malum quod eſt ex fine nō diuerſificant ſpeciem actus. ¶ Pre. id qd ē p accñs nō conſtituit ſpeciem vt dictum eſt. ſed accidit alicui actui ꝙ ordinetur ad aliquem finem. ſicut ꝙ aliquis det elemoſynam ꝓpter inanem gloriam. ergo ſm̄ bonum ꝛ malū qd eſt ex fine non diuerſificātur actus ſm̄ ſpeciem. ¶ Pre. diuerſi actus ſm̄ ſpeciem ad vnum finem ordinari pñt. ſicut ad finem inanis glorie ordinari pñt actus diuerſarū virtutum ꝛ diuerſoꝝ vitioꝝ. non ergo bonum ꝛ malum quod accipif ſm̄ finem diuerſificat ſpeciem actuum. ¶ Sed contra eſt quod ſup̄ oñſum eſt. ꝙ actus humani habent ſpeciem a fine. ergo bonum ꝛ malum quod accipif ſm̄ finem diuerſificat ſpeciem actuum. ¶ Rñ. dō. ꝙ aliqui actus dicunf humani inq̄ntum ſunt voluntarij. ſicut ſup̄ dictū ē. in actu aūt voluntario inuenif duplex act⁹. ſ. actus interior voluntatis. ꝛ actus exterior. ꝛ vterqz horū actuum habet ſuum obiectum. finis aūt ꝓprie eſt obiectū interioris actus voluntarij. id autem circa quod eſt actio exterior eſt obiectum eius. ſicut igif actus exterior accipit ſpeciem ab obiecto circa quod eſt. ita actus interior voluntatis accipit ſpeciem a fine ſicut a ꝓprio obiecto. id autem quod eſt ex pte voluntatis ſe habet vt formale ad id quod eſt ex pte exterioris actus. q2 voluntas vtif membris ad agendum ſicut inſtrumentis. neqz actus exteriores habēt rationem moralitatis niſi inquantum ſunt voluntarij. ꝛ ideo actus humani ſpecies formaliter conſiderantur ſm̄ finem. naturaliter autem ſm̄ obiectum exterioris actus. vñ phs dicit in. v. ethi. ꝙ ille qui furaf vt committat adulterium. eſt p ſe loquendo magis adulter q̄ fur. ¶ Ad i. ergo dō. ꝙ finis habet rōnem obiecti. vt dictum eſt. Ad. ij. dō. ꝙ ordinari ad talem finem ꝛ ſi accidat exteriori actui. non tamen accidit actui interiori voluntatis. qui comparatur ad exteriorem ſicut formale ad materiale. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ quādo multi actus ſpē differentes ordinātur ad vnū finē. eſt quidē diuerſitas ſpēi ex pte exterioꝝ actuū. ſed vnitas ſpēi ex pte actus interioris.

Ad septimum sic procedit

Videt̃ φ spēs bonitatis q̃ ē ex fine ↄtineat̃ sub spē bonitatis q̃ ē ex obiecto sicͭ spēs sub genere. puta cū aliqs vult furari vt det elemosynā. act⁹.n.h3 spēz ex obiecto. vt dictū ē. ʒ impossibile ē φ aliqd ↄtineat̃ in aliq̃ alia spē q̃d sub ꝓpria spē nō ↄtinet̃. q2 idē nō pōt eē in diuersis spēbꝫ non subalternis. g̃ spēs q̃ ē ex fine ↄtinet̃ sub spē q̃ ē ex obiecto. ¶ Pre. sp vltīa dr̃ia constituit spēz spālissimā. ʒ dr̃ia q̃ ē ex fine videt̃ esse posterior q̃ʒ dr̃ia q̃ ē ex obiecto. q2 finis h3 rōez vltimi. g̃ spēs q̃ ē ex fine continet̃ sub spē q̃ ē ex obiecto. sicͭ spēs spālissima. ¶ Pre. q̃to aliq̃ dr̃ia est magis formal' tāto magis ē spāl. q2 dr̃ia cōpat̃ ad genus. vt forma ad materiā. ʒ spēs q̃ ē ex fine ē formalior ea q̃ ē ex obiecto. vt dictū ē. ergo spēs q̃ ē ex fine cōtinet̃ sub spē q̃ ē ex obietto. sicͭ spēs spālissima sub genere subalterno. ¶ Sʒ ↄ. cuiuslibet generis sunt determiate dr̃ie. ʒ actus eiusdē spēi ex ꝑte obiecti pōt ad infinitos fines ordinari. puta furtū ad infinita bona vel mala. ergo spēs q̃ ē ex fine nō continet̃ sub spē q̃ ē ex obiecto sicͭ sub genere. ¶ Rñ. dd̃. φ obiectū exterioris actus dupl'r se pōt habere ad finē voluntatis. Uno mō sicͭ ꝑ se ordinatū ad ipm. sicͭ bn̄ pugnare ꝑ se ordinat̃ ad victoriā. Alio mō ꝑ accn̄s. sicͭ accipere rē alienā ꝑ accn̄s ordinat̃ ad dādam elemosynā. Oportʒ aūt vt phs dicit in. vij. metaphi. φ dr̃ie diuidētes aliqd genus. ⁊ ↄstituētes spēz illius generis ꝑ se diuidāt illud. si aūt ꝑ accn̄s. nō recte ꝓcedit diuisio. puta si quis dicat: aīaliū aliud rōale. aliud irrōnale. ⁊ aīaliū irrōnaliū aliud alatū. aliud nō alatum. alatum.n. ⁊ nō alatum non sunt ꝑ se determinatiua eius quod est irrōnale. Oporet autē sic diuidere. animalium aliud hn̄s pedes. aliud non hn̄s pedes. ⁊ habentium pedes aliud habet duos. aliud quatuor. aliud multos. hec eñ ꝑ se determinant priorem differentiam. Sic igitur qñ obiectum non est ꝑ se ordinatum ad finem. differentia specifica que est ex obiecto non est ꝑ se determinatiua eius quod est ex fine nec ecōuerso. vnde vna istarʒ spēʒ nō est sub alia. sed tūc actus moralis ē sub duabus speciebus quasi disperatis. vñ dicimus φ ille q̃ furat̃ vt mechet̃ committit duas malicias in vno actu. Si vero obiectum ꝑ se ordinet̃ ad finem. vna dictarʒ differentiarum est ꝑ se determinatiua alterius. vñ vna istarʒ specierʒ continebit̃ sub altera. Considerādum autē restat que sub q̃. Ad cuius euidentiam primo considerādum ē φ q̃to aliq̃ differētia sumit̃ a forma magis ꝑticulari. tanto magis ē specifica. Scd̃o φ q̃to agēs ē magis vl'e. tāto ex eo ē forma magis vl'is. Tertio φ q̃to aliqs finis ē posterior. tāto rn̄det agēti vniuersaliori. sicͭ victoria q̃ ē vltimus finis exercitus. ē finis intētus a summo duce. ordinatio aūt h⁹ aciei vel illius. ē finis intētus ab aliq̃ īferiorʒ ducū. ⁊ ex istis sequit̃ φ dr̃ia specifica q̃ ē ex fine. ē magis general'. ⁊ dr̃ia q̃ ē ex obiecto ꝑ se ad talē finē ordinato ē specifica respectu eius. volūtas.n. c⁹ ꝓpriū obiectū ē finis est vl'e motiuū respectu omniū potētiarʒ aīe. q̃rʒ ꝓpria obiecta sunt obiecta ꝑticulariū actuū. ¶ Ad. i. ergo dd̃. φ ꝗm substātiā suā nō pōt aliqd esse in duabꝫ spēbꝫ q̃rʒ vna sub altera nō ordinet̃. ʒ ꝗm ea q̃ rei adueniūt pōt aliqd sub diuersis spēbꝫ ↄtineri. sicͭ hoc pomū ꝗm colorē continet̃ sub hac spē. s. albi. ⁊ ꝗm odorē sub spē bn̄ redolētis. ⁊ sil'r act⁹ qui ꝗm substātiā suā ē in vna spē nature. ꝗm conditōnes morales superueniētes ad duas spēs referri pōt. vt sup̄ dictum est. ¶ Ad. ij. dd̃. φ dr̃ia compat̃ ad genus vt forma ad materiā inq̃tū facͭ esse genus in actu. ʒ etiam genus ↄsiderat̃ vt formalius spē ꝗm φ differētia comparatur ad genus vt forma ad materiā inq̃tū facͭ esse absolutius ⁊ minus ↄctū. vñ ⁊ ꝑtes diffinitōis reducunt̃ ad gen⁹ cāe formal'. vt dr̃ in ij. phi. ⁊ ꝗm hoc genus ē cā formal' spēi. ⁊ tāto erit formalius q̃to cōmunius. ¶ Ad. iij. dd̃. φ finis ē postremū in executōe. ʒ ē primū in intētiōe rōis. ꝗm quā accipiunt̃ moraliū actuū species.

Ad octauum sic procedit

Videt̃ φ nō sit aliqs act⁹ indifferēs ꝗm suā spēz. malum enī ē priuatio boni ꝗm Aug. ʒ priuatio ⁊ habit⁹ sunt opposita imediata ꝗm phm. g̃ nō ē aliqs act⁹ q̃ ꝗm spēz suā sit indifferēs q̃i mediū exn̄s inter bonū ⁊ malū. ¶ Pre. actus hūani hn̄t spēz a fine vel obō. vt dictū ē. ʒ oē obm ⁊ oīs finis h3 rōnem boni vel mali. ergo oīs actus hūan⁹ ꝗm suā spēz ē bonus vel malus. nullus ergo ē indifferens ꝗm spēz. ¶ Pre. sicͭ dictū ē. actus dr̃ bonus q̃ h3 debitā ꝑfectionem bonitatis. malus cui aliqd de hoc deficͭ. sed necesse ē φ oīs actus vel habeat totā plenitudinem sue bonitatis vl' aliqd ei deficiat. ergo necesse ē φ oīs actus ꝗm spēz suā sit bonus vl' malus ⁊ nullus indifferens. ¶ Sʒ ↄ est qd̃ Aug⁹. dicͭ in lib. de ser. do. in mō. φ sunt q̃dā facta media q̃ pñt bono vl' malo aīo fieri. de q̃bꝫ est temerariū iudicare. sunt ergo aliqui actus ꝗm speciem suā indifferentes. ¶ Rñ. dd̃. φ sicͭ dictū est. actus oīs h3 spēz ab obō. ⁊ actus hūanus qui dr̃ moral'. h3 speciem ab obiecto relato ad principium actuum humanum. quod est ratio. vnde si obiectum actus includat aliquid quod conueniat ordini rationis erit actus bonus ꝗm suam speciem. sicut dare elemosynam indigenti. Si autem includat aliquid qd̃ repugnet ordini rōnis erit malus actus ꝗm speciem. sicut furari quod est tollere aliena. contingit autem φ obiectū actus non includit aliquid ꝑtinens ad ordinem rationis. sicut leuari festucam de terra. ire ad campum. ⁊ hmōi. ⁊ tales actus ꝗm speciem suam sunt indifferentes. ¶ Ad. i. ergo dd̃. φ duplex est priuatio. quedam que consistit in priuato esse. ⁊ hec nihil relinquit. sed totum aufert. vt cecitas totaliter aufert visum. ⁊ tenebra lucem. ⁊ mors vitā. ⁊ inter hanc priuationem ⁊ habitum oppositum non potest esse aliquod medium circa proprium susceptibile. Est autem alia priuatio que consistit in priuari sicut egritudo est priuatio sanitatis. non φ tota sanitas sit sublata. sed φ est quasi quedam via ad totalem ablationem sanitatis que fit per mortē. ⁊ ideo talis priuatio cum aliquid relinquat non semper est immediata cum opposito habitu. ⁊ hoc modo malum est priuatio boni. vt Simplicius dicit in commento super libro predicamētorum. quia nō totum bonum aufert. sed aliquid relinquit. vnde potest esse aliquod medium inter bonum ⁊ malum. ¶ Ad. ij. dicendum φ omne obiectum vel finis habet aliquam bonitatem vel maliciam. saltem naturalem. non tamen semper importat bonitatem vel maliciam moralem. que consideratur per operationem ad rationem. vt dictum est. ⁊ de hac non agitur. ¶ Ad. iij. dd̃. φ non quicquid habet actus pertinet ad speciem eius. Unde ⁊ si in ratione sue speciei non contineatur quicquid pertinet ad plenitudinem bonitatis ipsius. non propter hoc est ex specie sua malus. nec etiam bonus. sicut homo ꝗm suam speciem neqʒ virtuosus neqʒ vitiosus est.

Ad nonum sic procedit.

Videt̃ φ aliquis actus ꝗm indiuiduum sit indifferens.

nulla.n.ſpēs eſt q̄ ſub ſe nō cōtineat vel cōtinere poſſit ali
qd̄ indiuiduū.ſ3 aliq̄s actus ē indifferēs ſm ſuā ſpēm.vt
dictū ē.ḡ videt̄ ꝙ aliq̄s actus indiuidual' pōt ēē indifferēs
¶ Pre.ex indiuidualibus actibus cauſant̄ habit⁹ cōfor-
mes ipſis.vt d' in.iij.ethi.ſ3 aliq̄s habitus ē indifferens
dic̄.n.phs in.iiij.ethi.de quibuſdā .ſic de placidis ꝛ ꝓdi-
gis ꝙ nō ſunt mali.ꝛ tn̄ cōſtat ꝙ nō ſunt boni.cū recedāt
a ꝟtute.ꝛ ſic ſunt indifferētes ſm habitū.ḡ aliq̄ actus in-
diuiduales ſunt indifferētes. ¶ Pre. bonū morale perti
net ad ꝟtutē.male aūt morale ꝑtinet ad viciū. ſ3 cōtingit
qn̄3 ꝙ hō actū qui ex ſpecie ſua ē indifferēs nō ordinat ad
aliquē finē vicij vel ꝟtutis.ḡ cōtingit aliquē actū indiui-
dualem ēē indifferentē. ¶ S3 cōtra ē qd̄ Greg.dicit in q̄
dam omel'.Ocioſum ꝟbū ē qd̄ vtilitate rectitudinis.aut
rōe iuſte neceſſitatis.aut pie vtilitatis caret.ſ3 ꝟbū ocio-
ſum ē malū.q2 de eo reddent hoīes rōnē in die iudicij.vt
d' Matth.xij ſi aūt nō caret rōe iuſte neceſſitatis aut pie
vtilitatis.ē bonū aut malū.pari ergo rōe ꝛ q̄libet alius ac-
tus vel ē bonus vel malus. nullus ergo indiuidual' actus
ē indifferēs. ¶ Rn̄.dd̄ ꝙ cōtingit qn̄3 aliquē actū eſſe in
differentē ſm ſpē3.qui tn̄ ē bonus vel malus in indiuiduū
cōſideratus.ꝛ hoc iō.q2 actus moral' ſic dictū ē.nō ſolum
h3 bonitatē ex obiecto a q̄ h3 ſpē3.ſed etiā ex circūſtātijs q̄
ſunt q̄ſi q̄dā accn̄tia ſicut aliquid cōuenit indiuiduo hoīs
ſm accn̄tia indiuidualia qd̄ nō cōuenit hoī ſm rōnē ſpēi
ꝛ oportet ꝙ quilibet indiuidual' actus habeat aliquā circū
ſtantiā ꝑ quā trahat̄ ad bonū vel malū ad minus ex ꝑte in
tētionis finis.cū.n.rōis ſit ordinare.actus a rōe delibera
tiua ꝓcedēs ſi nō ſit ad debitū finē ordinatus.ex hoc ipō re
pugnat rōi ꝛ h3 rōnē mali. Si ꝟo ordinet̄ ad debitū finē
cōuenit cū ordine rōis vn̄ h3 rōnē boni neceſſe ē aūt ꝙ vl'
ordinet̄ vel nō ordinet̄ ad debitū finē. vn̄ neceſſe ē omnē
actū hoīs a deliberatiua rōe ꝓcedentē in indiuiduo conſi-
deratū.bonū eſſe vel malū.ſi aūt nō ꝓcedit a rōe delibera-
tiua.ſ3 ex q̄dā imaginatōe. ſicut cū aliquis fricat barbam
vel mouet manū aut lapidē.talis actus nō ē ꝓprie loquē
do moral' vel hūanus cū hoc habeat actus a rōe. ꝛ ſic erit
indifferēs q̄ſi extra genus moraliū actuū exn̄s. ¶ Ad.i.er
go dd̄.ꝙ aliquē actū eſſe indifferentē ſm ſuā ſpē3 pōt ēē
multipl'r.Uno mō ſic ꝙ ex ſua ſpē debeat̄ ei ꝙ ſit indiffe-
rens.ꝛ ſic ꝓcedit rō.ſed tn̄ iſto mō nullus actus ex ſua ſpē
eſt indifferēs.nō.n.ē aliquod obiectū hūani actus qd̄ nō
poſſit ordinari vel ad malum vel ad bonū ꝑ finē vel circū-
ſtātiam.Alio mō pōt dici indifferens ex ſua ſpē.quia non
habet ex ſua ſpecie ꝙ ſit bonus vel malus. vn̄ ꝑ aliqd̄ aliud
pōt fieri bonus vel malus ſicut homo non habet ex ſua ſpe
cie ꝙ ſit albus vel niger. nec tn̄ habet ex ſua ſpecie ꝙ non
ſit albus aut niger.pōt.n.albedo vel nigredo ſuperuenire
homini aliunde q̄3 a p̄ncipijs ſpeciei. ¶ Ad.ij.dd̄.ꝙ phs
dicit illum eſſe malum ꝓprie qui ē alijs hominibus nociu-
uus.ꝛ ſm hoc dicit ꝓdigum non malum.quia nulli alte-
ri nocet niſi ſibiipſi.ꝛ ſimiliter de omnibus alijs qui non
ſunt ꝓximis nociui. Nos autem hoc dicimus malū com-
muniter omne quod eſt rationi recte repugnās. ꝛ ſm hoc
omnis indiuidualis actus eſt bonus vel malus.vt dictū
eſt. ¶ Ad.iij.dd̄.ꝙ omnis finis a ratione deliberatiua in-
tentus ꝑtinet ad bonum alicuius ꝟtutis. vel ad malum
alicuius vicij.nam hoc ipm̄ quod aliquis agit ordinate ad
ſuſtētatōnē vel quietē ſui corpis.ad bonū ꝟtutis ordinat̄
in eo ꝙ corp⁹ ſuū ordinat ad bonū ꝟtutis.ꝛ idē p3 i alijs

Ad decimum ſic ꝓcedit.

Uidet̄ ꝙ circumſtantia non poſſit conſtituere aliquā ſpe-
ciem boni vel mali actus.ſpecies.n.actus eſt ex obiecto.ſ3
circumſtantie differunt ab obiecto.ergo circūſtantie non
dant ſpeciem actus. ¶ Pre.circūſtantie compant̄ ad ac-
tum moralem ſicut accn̄tia eius.vt dictū ē.ſ3 accn̄s nō cō
ſtituūt ſpē3.ergo circūſtātia nō ꝯſtituit aliquam ſpē3 boni
vel mali. ¶ Pre.vnius rei nō ſunt plures ſpēs.vni⁹ aūt
actus ſunt plures circūſtātie. ergo circūſtātia nō ꝯſtituit
actū moralē in aliq̄ ſpē boni vel mali. ¶ Sed ꝯ̄.locus eſt
circūſtātia q̄dā.ſ3 locus conſtituit actū moralē in q̄dā ſpē
mali.furari.n.aliquid de loco ſacro ē ſacrilegium.ergo cir
cumſtātia conſtituit actū moralē in aliq̄ ſpē boni vl' ma-
li. ¶ Rn̄.dd̄.ꝙ ſicut ſpēs rex naturaliū conſtituūt̄ ex na
turalibus formis ita ſpēs moralium actuum conſtituun
tur ex formis ꝓut ſunt a rōe concepte. ſicut ex ſupdictis
p3.q2 vero natura determinata ē ad vnum. nec pōt ēē ꝓ-
ceſſus nature in infinitum.neceſſe ē ꝑuenire ad aliquam
vltimā formam ex q̄ ſumat̄ differentia ſpecifica.poſt quā
alia differentia ſpecifica ēē nō poſſit.ꝛ inde ē ꝙ in reb9 na
turalib9 id qd̄ ē accn̄s alicui rei.nō pōt accipi vt differen
tia conſtituens ſpē3.ſ3 ꝓceſſus rōis non ē determinatus
ad aliqd̄ vnū ſ3 q̄libet dato pōt vlterius ꝓcedere. ꝛ iō qd̄
in actu vno accipit̄ vt circumſtātia ſupaddita obiecto qd̄
determinat ſpē3 actus.pōt iterū accipi a rōe ordiāte vt p̄n-
cipal' conditio obiecti determinantis ſpē3 actus. ſicut tol
lere alienum h3 ſpeciem ex rōe alieni.ex hoc.n.conſtituitur
in ſpē furti.ꝛ ſi conſideret̄ ſup hoc rō loci vel tpis.ſe habe
bit in rōe circumſtātie.ſ3 q2 rō etiā de loco vel tpe ꝛ de a-
lijs hmōi ordinare poteſt.contingit conditionem loci circa
obiectū accipi vt cōtrariā ordini rōis. puta ꝙ rō ordinat
iniuriā nō eſſe faciendā in loco ſacro.vn̄ tollere aliqd alie
num de loco ſacro addit ſpālem repugnātiam ad ordine3
rōnis.ꝛ ideo locus qui prius conſiderabat̄ vt circumſtā
tia nūc conſiderat̄ vt principal' conditio obiecti rōi repu
gnās.ꝛ ꝑ hunc modum qn̄cunq3 aliqua circumſtātia re-
ſpicit ſpālem ordinem rōis vel ꝓ vel contra. oportet ꝙ cir
cumſtātia det ſpeciem actui morali vel bono vel malo. ¶
Ad.i.ergo dd̄.ꝙ circumſtantia ſm ꝙ dat ſpeciem actui
conſiderat̄ vt quedam conditio obiecti. ſicut dictum eſt ꝛ
ꝛ quaſi q̄dam ſpecifica differentia eius. ¶ Ad.ij.dd̄.ꝙ cir
cumſtantia manens in ratione circumſtātie cum habeat
rationem accidentis non dat ſpeciem.ſed in ꝯ̄trum mutat̄
in principalem conditionem obiecti.ſm hoc dat ſpēm. ¶
Ad.iij.dd̄.ꝙ non omnis circumſtantia conſtituit actū mo
ralem in aliqua ſpecie boni vel mali.cum non quelibet cir
cumſtantia importet aliquam conſonātiam vel diſſonan
tiam ad rōnem.vn̄ non oportet licet ſint multe circūſtan-
tie vnius actus.ꝙ vnus actus ſit in plurib9 ſpeciebus.ſ3
etiam non ſit inconueniens ꝙ vnus actus moralis ſit in
pluribus ſpeciebus moris etiam diſperatis. vt dictum
eſt.

Ad vndecimu3 ſic ꝓcedi

tur.Uidet̄ ꝙ omnis circumſtantia ꝑtinens ad bonitate3
vel malíciam det ſpeciem actui.bonum.n.ꝛ malum ſunt
differentie ſpecifice moraliū actuū.qd̄ ergo facit dr̄iam in
boītate vel malicia moral' act⁹ facit differre ſm drīa3 ſpecifi
cā.qd̄ ē differre ſ3 ſpē3.ſ3 id qd̄ addit i boītate vl' malicia
act⁹ facit differre ſm boītatē ꝛ maliciā.ergo facit differre ſm
ſpē3.ḡ oīs circūſtātia addēs i boītate vl' malicia act⁹ cōſti
tuit ſpē3 ¶ Pre.aut circūſtātia adueniēs h3 i ſe aliq̄3 rōe3
boītatis vl' malicie.aut n̄.ſi nō.nō pōt addere in bonitate

vel maliciã actus. qꝛ qđ nõ ẽ bonũ nõ põt facere maiꝰ bonũ. ꝛ qđ nõ ẽ malũ nõ põt facere maius malũ. Si aũt hꝫ in ſe rõnẽ bonitatis vel malicie ex hocipſo hꝫ quandã ſpẽꝫ boni vel mali. ergo oĩs circũſtãtia augẽs bonitatẽ vel maliciã ꝯſtituit nouã ſpẽꝫ boĩ vel mali. ¶ Pre. ſcꝫm Diony. iiij. ca. de di. no. malũ cauſaꝛ ex ſingularibꝰ defectibꝰ. quilibet aũt circũſtãtia aggrauãs mali ciã hꝫ ſpãlẽ defectũ. ergo qlibet circũſtãtia hꝫ nouã ſpẽꝫ peccati. ꝛ eadẽ rõe qlibet augẽs bonitatẽ videꝛ addere nouã ſpẽꝫ boni. ſicut qlibet vnitas addita nũero facit nouã ſpẽm nũeri. bonũ. n. ꝯſiſtit in nũero. pondere ꝛ mẽſura. ¶ Sed ꝯ magis ꝛ minꝰ nõ diuerſificãt ſpẽꝫ. ſed magis ꝛ minus ẽ circũſtãtia addẽs in bonitate vel malicia. ergo nõ oĩs circũſtãtia addens in bonitate vel malicia ꝯſtituit actũ moralẽ in ſpẽ boni vel mali. ¶ Rñ. dđ. ꝙ ſicut dictũ ẽ. circũſtãtia dat ſpẽꝫ boni vel mali actui morali. inqꝫtũ reſpicit ſpãlẽ ordinẽ rõnis. ꝯtingit aũt qñꝫ ꝙ circũſtãtia nõ reſpicit ordinẽ rõis in bono vel malo niſi ꝓſuppoſita alia circũſtãtia a q actus moralis hꝫ ſpeciẽ boni vel mali. ſicut tollere aliquid in magna qꝫtitate vel pua nõ reſpicit ordinẽ rõis in bono vel malo niſi ꝓſuppoſita aliq alia ꝯditiõe ꝑ quã actus habeat maliciã vel bonitatẽ. puta hoc qđ ẽ eſſe alienũ. qđ repugnat rõni. vñ tollere alienũ in magna vel pua qꝫtitate nõ diuerſificat ſpẽꝫ pctĩ. tñ põt aggrauare vel diminuere pctm̃. ꝛ ſilr̃ ẽ in alijs malis vel bonis. vñ nõ oĩs circũſtãtia addẽs in bonitate vel malicia variat ſpẽꝫ moralis actus. ¶ Ad. i. ergo dđ. ꝙ in his q intenduntur ꝛ remittuntur differentia intẽſionis ꝛ remiſſionis nõ diuerſificat ſpẽꝫ. ſicut qđ differt in albedine ſcꝫm magis ꝛ minus. nõ differt ſcꝫm ſpẽm coloris. ꝛ ſilr̃ quod facit diuerſitatem in bono vel malo ſcꝫm intenſionem ꝛ remiſſionem. nõ facit differentiam in moralis actus ſcꝫm ſpeciem. ¶ Ad. ij. dđ. ꝙ circũſtantia aggrauãs peccatum vel augens bonitatem actus. qñqꝫ nõ habet bonitatem vel maliciam ſcꝫm ſe. ſed ꝑ ordinem ad aliam cõditionem actus. vt dictum eſt. ꝛ ideo non dat nouã ſpeciem. ſed auget bonitatem vel maliciam que eſt ex alia cõditione actus. ¶ Ad. iij. dđ. ꝙ non quelibet circumſtantia inducit ſingularem defectum ſcꝫm ſeipſam. ſed ſolũ ſcꝫm ordinem ad aliquid aliud. ꝛ ſilr̃ non ſemper addit nouaꝫ perfectionem niſi ꝑ comparationem ad aliqđ aliud. ꝛ ꝓ tanto licet augeat bonitatem vel maliciam. non tñ ſp̃ variat ſpeciẽ boni vel mali

¶ Queſtio. XIX

Deinde ꝯſiderandũ eſt de bonitate actus interioris voluntatis. Et circa hoc qrunꝛ decem. Primo vtꝝ bonitas voluntatis dependeat ex obiecto. Scđo vtꝝ ex ſolo obiecto dependeat. Tertio vtꝝ dependeat ex rõne. Quarto vtrũ dependeat ex lege eterna. Quinto vtrum ratio errans obliget. Sexto vtrum voluntas contra legẽ dei ſequẽs rõeꝫ errantem ſit mala. Septimo vtꝝ bonitas voluntatis in his q ſunt ad finem dependeat ex intentione finis. Octauo vtꝝ qꝫtitas bonitatis vel malicie in voluntate ſequaꝛ qꝫtitatem boni vel mali in intentione. Nono vtꝝ voluntatis bonitas dependeat ex conformitate ad voluntatẽ diuinam. Decimo vtꝝ neceſſe ſit voluntatẽ hũanã ꝯformari diuine volũtati in volito ad hoc ꝙ ſit bona.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videꝛ ꝙ bonitas volũtatis nõ dependeat ex obiecto. voluntas. n. nõ põt eſſe niſi boni. qꝛ malũ ẽ ꝓter volũtatẽ. vt Diony. dicit. iiij. ca. de di. no. ſic igiꝛ bonitas volũtatis iudicareꝛ ex obiecto. ſeqreꝛ ꝙ oĩs volũtas eſſet bona ꝛ nulla eſſet mala. ¶ Pre. bonũ ꝑ prius inueniꝛ in fine. vñ bonitas finis inqꝫtum hmõi nõ dependet ab aliq alio. ſed ſcꝫm pħm in. vi. ethi. bona actio ẽ finis ꝫ factio nunqꝫ ſit finis ordinaꝛ. n. ſp̃ ſicut ad finem ad aliquid factum. ergo bonitas actus volũtatis nõ dependet ex aliq obiecto. ¶ Pre. vnũquodqꝫ quale eſt tale alterum facit. ſed obiectum voluntatis eſt bonum bonitate nature. non ergo põt preſtare voluntati bonitatem moralem. moralis ergo bonitas voluntatis non dependet ex obiecto. ¶ Sed cõtra eſt qđ pħs dicit in. v. ethi. ꝙ iuſticia eſt ſcꝫm quam aliqui volũt iuſta. ꝛ eadem ratione ṽtus eſt ſcꝫm quam aliqui volũt bona. ſed bona voluntas eſt que eſt ſcꝫm virtutem. ergo bonitas voluntatis eſt ex hoc ꝙ aliquis vult bonum. ¶ Rñ. dđ. ꝙ bonum ꝛ malum ſunt per ſe differentie actus voluntatis. nam bonum ꝛ malum ꝑ ſe ad voluntatem pertinent. ſicut verum ꝛ falſum ad rationem cuius actus ꝑ ſe diſtinguiꝛ differẽtia veri ꝛ falſi. put dicimus opinionẽ eſſe verã vel falſam. vñ volũtas bona ꝛ mala ſunt actus differentes ſcꝫm ſpẽm. differẽtia aũt ſpeciei in actibꝰ ẽ ſcꝫm obiecta. vt dictum eſt. ꝛ ideo bonum ꝛ malum in actibus voluntatis ꝓprie attendiꝛ ſcꝫm obiecta. ¶ Ad. i. ergo dđ. ꝙ volũtas nõ ſp̃ ẽ veri boni. ſꝫ qñꝫ eſt apparẽtis boni. qđ quidem hꝫ rõnẽ aliquã boni. nõ tñ ſimplr̃ ꝯueniẽtis ad appetendũ. ꝛ ꝓpter hoc actus volũtatis nõ ẽ bonus ſp̃. ſꝫ aliqñ malus. ¶ Ad. ij. dđ. ꝙ qꝫuis aliquis actus poſſit eẽ vltimus finis hoĩs ſcꝫm aliquẽ modum. nõ tñ talis actus ẽ actus volũtatis. vt ſup̃ dictũ ẽ. ¶ Ad. iij. dđ. ꝙ bonum ꝑ rõnem repñtaꝛ voluntati vt obiectum. ꝛ inqꝫtum cadit ſub ordine rationis ꝑtinet ad genus moris. ꝛ cauſat bonitatem moralem in actu voluntatis. rõ. n. ꝓncipiũ eſt humanoꝝ ꝛ moralium actuũ. vt ſup̃ dictum eſt.

Ad ſecũdum ſic ꝓcedit

Videꝛ ꝙ bonitas volũtatis nõ dependeat ſolũ ex obiecto finis. n. affinior ẽ volũtati qꝫ alteri potẽtie. ſꝫ actus aliaꝝ potẽtiaꝝ recipiũt bonitatẽ nõ ſolum ex obiecto. ſed etiam ex fine vt ex ſupradictis pꝫ. ergo etiam actus voluntatis recipit bonitatem nõ ſolum ex obiecto ſed etiam ex fine. ¶ Pre. bonitas actus non ſolum eſt ex obiecto. ſed etiam ex circumſtãtijs. vt ſup̃ dictum ẽ. ſed ſcꝫm diuerſitatẽ circumſtantiaꝝ ꝯtingit eſſe diuerſitatẽ bonitatis ꝛ malicie in actu voluntatis. puta ꝙ aliquis velit qñ dꝫ. ꝛ vbi dꝫ. ꝛ quãtum debet. ꝛ quomõ debet. vel put dꝫ. ergo bonitas voluntatis nõ ſolum dependet ex obiecto. ſed etiã ex circumſtantijs. ¶ Pre. ignorantia circumſtantiarũ excuſat maliciam voluntatis. vt ſupra habitum eſt. ſed hoc non eſſet niſi bonitas ꝛ malicia voluntatis a circumſtantijs dependeret. ergo bonitas ꝛ malicia voluntatis dependet ex circumſtantijs ꝛ non a ſolo obiecto. ¶ Sed contra. ex circũſtantijs inquantum hmõi actus non habet ſpeciem. vt ſupra dictum ẽ. ſed bonum ꝛ malum ſunt ſpecifice differentie actus volũtatis. vt dictũ ẽ. ergo bonitas ꝛ malicia voluntatis non dependet ex circũſtantijs. ſꝫ ex ſolo obiecto. ¶ Rñ. dđ. ꝙ in quolibet genere quanto aliquid eſt priꝰ tanto eſt ſimplicius. ꝛ in paucioribus conſiſtens. ſicut pꝛima corpora ſunt ſimplicia. ꝛ ideo inuenimus ꝙ ea que ſunt pꝛima in quolibet genere ſunt aliquo modo ſimplicia. ꝛ in vno conſiſtunt. pꝛincipiũ aũt bonitatis ꝛ malicie hũanoꝝ actuũ ẽ ex actu voluntatis. ꝛ iđ bonitas ꝛ malicia volũtatis ſcꝫm aliqđ vnũ attẽdiꝛ. alioꝝ ṽo actuũ bonitas ꝛ malicia põt ſꝫ diuerſa attẽdi. illđ ãt vnũ qđ ẽ prin-

cipiũ in q̄libet genere. nõ eſt ꝑ accidẽs. ſʒ ꝑ ſe. q2 oẽ qđ eſt ꝑ accñs reducit ad id qđ ẽ ꝑ ſe ſicut ad ꝑncipiũ. ⁊ iõ bonitas volũtatis ex ſolo vno illo dependet qđ ꝑ ſe facit bonitatem in actu. ſ. ex obiecto ⁊ nõ ex circũſtãtijs q̄ ſunt q̄dã accidẽtia actus. ¶ Ad .i. ergo dđ. ꝙ finis ẽ obm volũtatis. non aũt aliaꝝ viriũ. vñ q̄ʒtũ ad actũ volũtatis nõ differt bonitas q̄ ẽ ex obiecto a bonitate q̄ ẽ ex fine. ſicut in actib⁹ aliarum virium. niſi forte ꝑ accñs ꝓut finis dependet ex fine. ⁊ voluntas ex voluntate. ¶ Ad .ij. dđ. ꝙ ſuppoſito ꝙ voluntas ſit boni nulla circũſtantia põt eam facere malam. Quod ergo dr̄ ꝙ aliquis vult aliqđ bonũ q̄ñ non debet. põt intelligi dupl̄r. Uno mõ ita ꝙ iſta circũſtantia referat̄ ad volitũ. ⁊ ſic voluntas non ẽ boni. q2 velle facere aliq̄d q̄ñ nõ dʒ fieri. nõ ẽ velle bonũ. Alio mõ ita ꝙ referatur ad actũ volendi. ⁊ ſic impoſſibile eſt ꝙ aliquis velit bonũ q̄ñ non dʒ. q2 ſp̄ homo debet velle bonum. niſi forte ꝑ accñs inq̄ʒtũ aliquis volendo hoc bonũ impedit̄. ne tunc velit aliquod bonum debitum. ⁊ tunc nõ intẽdit malum ex eo ꝙ aliquis vult illud bonum. ſed ex eo ꝙ nõ vult aliud bonũ. Et ſil̄r dđ. ẽ de alijs circũſtantijs. ¶ Ad .iij. dđ. ꝙ circunſtantiaꝝ ignorãtia excuſat maliciam voluntatis ſm̄ ꝙ circumſtantie ſe tenent ex ꝑte voliti. inq̄ʒtum. ſ. ignorat circumſtantias actus quem vult.

Ad tertium ſic ꝓceditur

Uidet̄ ꝙ bonitas volũtatis nõ dependeat a rõne. ꝓus. n. nõ dependet a poſteriori. ſed bonũ ꝑ ꝓus ꝑtinet ad volũtatẽ q̄ʒ ad rõnẽ. vt ex ſupdictis pʒ. ergo bonũ volũtatis non dependet a rõe. ¶ Pre. ph̄s dicit in .vj. ethi. ꝙ bonitas intellectus ꝑ̄ctici ẽ veꝝ ꝯforme appetitui recto. appetit⁹ autẽ rectus ẽ volũtas bona. ergo bonitas rõis ꝑ̄ctice magis dependet a bonitate volũtatis q̄ʒ ecõuerſo. ¶ Pre. mouens nõ dependet ab eo qđ mouet̄ ſʒ ecõuerſo. volũtas aũt mouet rõnẽ ⁊ alias vires. vt ſup dictũ ẽ. ergo bonitas volũtatis nõ dependet a rõe. ¶ Sʒ ꝯ̄ ẽ qđ Hylarius dicit in .x. de tri. Immoderata ẽ oĩs ſuſceptaꝝ voluntatũ ꝑtinacia vbi nõ rõni volũtas ſubijcit̄. ſed bonitas volũtatis cõſiſtit in hoc ꝙ nõ ſit immoderata. ergo bonitas volũtatis dependet ex hoc ꝙ ſit ſubiecta rõni. ¶ Rñ. dđ. ꝙ ſicut dictũ eſt. bonitas voluntatis ꝓprie ex obiecto dependet. obiectũ aũt volũtatis ꝓponit̄ ei ꝑ rõnẽ. nã bonũ intellectũ eſt obiectũ volũtatis ꝓportionatũ ei. bonũ aũt ſenſibile vel imaginariũ nõ eſt ꝓportionatũ volũtati. ſed appetitui ſenſitiuo. q2 volũtas põt tẽdere in bonũ vle qđ rõ apprehendit. appetitus aũt ſenſitiuus nõ tẽdit niſi in bonũ ꝑticulare. quod apprehendit vis ſenſitiua. ⁊ ideo bonitas volũtatis dependet a rõe eo mõ q̄ dependet ab obiecto. ¶ Ad .i. ergo dđ. ꝙ bonum ſub rõe boni. i. appetibilis. ꝑ ꝓus ꝑtinet ad voluntatẽ q̄ʒ ad rõnẽ. ſed tñ ꝑ prius ꝑtinet ad rõnem ſub rõe veri q̄ʒ ad voluntatẽ ſub rõe appetibilis. q2 appetitus voluntatis nõ põt eſſe de bono niſi prius a rõe apprehendat̄. ¶ Ad .ij. dđ. ꝙ ph̄s ibi loquit̄ de intellectu ꝑ̄ctico ſm̄ ꝙ ẽ ꝯſiliatiuus ⁊ rõcinatiuus eoꝝ q̄ ſunt ad finem ſic. n. ꝑficit̄ ꝑ prudẽtiam. In his aũt q̄ ſunt ad finem rectitudo rõis ꝯſiſtit in ꝯformitate ad appetitũ finis debiti. ſed tñ ⁊ ip̄e appetitus finis debiti ꝑ̄ſupponit rectã apprehenſionẽ de fine q̄ ẽ ꝑ rõnẽ. ¶ Ad .iij. dđ. ꝙ volũtas q̄dã mõ mouet rõnẽ. ⁊ rõ alio mõ mouet voluntatẽ ex ꝑte. ſ. obiecti vt ſupra dictum eſt.

Ad quartum ſic procedit

Uidet̄ ꝙ bonitas volũtatis hũane nõ depẽdeat a lege eterna. vnius. n. vna ẽ regula ⁊ mẽſura. ſʒ regula hũane voluntatis ex q̄ eius bonitas dependet ẽ rõ recta. ergo nõ dependet bonitas volũtatis a lege eterna. ¶ Pre. mẽſura ẽ omogenea mẽſurato. vt dr̄ .x. metaph. ſed lex eterna nõ eſt omogenea voluntati hũane. ergo lex eterna nõ põt eẽ mẽſura voluntatis hũane vt ab eo bonitas eius dependeat. ¶ Pre. menſura debet eſſe certiſſima. ſed lex eterna ẽ nobis ignota. ergo nõ põt eſſe noſtre voluntatis menſura. vt ab ea bonitas voluntatis noſtre dependeat. ¶ Sʒ cõtra eſt quod Aug⁹. dicit .xxij. li. contra Fauſtum. ꝙ peccatum eſt factum vel concupitũ aliquid cõtra eternam legẽ. ſed malicia voluntatis eſt radix peccati. ergo cum malicia bonitati opponat̄. bonitas voluntatis dependet a lege eterna. ¶ Rñ. dđ. ꝙ in omnib⁹ cauſis ordinatis effect⁹ plus dependet a cauſa prima q̄ʒ a cauſa ſecunda. quia cauſa ſecunda nõ agit niſi in ꝟtute prime cauſe. ꝙ autem rõ hũana ſit regula voluntatis hũane ex qua eius bonitas menſuret̄. habet ex lege eterna que eſt ratio diuina. vñ in ps. dr̄. Multi dicunt quis oſtendit nobis bona. ſignatum ẽ ſup nos lu. vul. tui domine. quaſi diceret. lumen rationis quod in nobis eſt. intantũ poteſt nobis oñdere bona ⁊ noſtram volũtatem regulare. inq̄ʒtum ẽ lumẽ vultus tui. i. a vultu tuo deriuatum. vnde manifeſtũ eſt ꝙ multomagis dependet bonitas voluntatis humane a lege eterna q̄ʒ a rõne humana. ⁊ vbi deficit humana ratio. oportet ad rationẽ eternam recurrere. ¶ Ad .i. ergo dđ. ꝙ vnius rei ñ ſunt plures menſure ꝓ̄me. poſſunt tamen eſſe plures menſure quaꝝ vna ſub alia ordinet̄. ¶ Ad .ij. dđ. ꝙ mẽſura ꝓ̄ma eſt omogenea menſurato. non autẽ menſura remota. ¶ Ad .iij. dđ. ꝙ licet lex eterna ſit nobis ignota ſm̄ ꝙ eſt in mente diuina. innoteſcit tamen nobis aliqualiter. vel ꝑ rationem naturalem que ab ea deriuat̄ vt propria eius imago. vel per aliqualem reuelationem ſuperadditam.

Ad quintũ ſic procedit

Uidet̄ ꝙ voluntas diſcordans a ratione errante non ſit mala. ratio. n. eſt regula voluntatis humane inquantum deriuat̄ a lege eterna. vt dictum eſt. ſed ratio errans non deriuat̄ a lege eterna. ergo rõ errãs nõ eſt regula voluntatis humane. nõ eſt ergo voluntas mala ſi diſcordat a rõne errante. ¶ Pre. ſm̄ Aug⁹. inferioris poteſtatis ꝓ̄ceptum nõ obligat ſi contrariet̄ ꝓ̄cepto poteſtatis ſuperioris. ſicut ſi ꝓcõſul iubeat aliquid quod imꝑator ꝓhibet. ſed rõ errãs q̄ñqʒ ꝓponit aliquid quod eſt cõtra ꝓ̄ceptum ſuperioris. ſ. dei cuius eſt ſumma poteſtas. ergo dictamẽ rõnis errantis nõ obligat. nõ eſt ergo voluntas mala ſi diſcordet a rõe errãte. ¶ Pre. oĩs volũtas mala reducit̄ ad aliquã ſpeciẽ malicie. ſed voluntas diſcordãs a ratione errãte non põt reduci ad aliquam ſpeciẽ malicie. puta ſi ratio errans errat in hoc ꝙ dicat eſſe fornicãdum. volũtas eius qui fornicari nõ vult ad nullã maliciã reduci poteſt. ergo voluntas diſcordans a ratione errante nõ eſt mala. ¶ Sed cõtra ſicut in primo dictum eſt. ꝯ̄ſcia nihil aliud eſt q̄ʒ applicatio ſcĩe ad aliquem actum. ſcĩa autem in ratione eſt voluntas. ergo diſcordans a ratione errante eſt contra conſcientiam. ſed omnis talis voluntas eſt mala. dr̄ enĩ Ro .xiiij. Omne quod nõ eſt ex fide peccatũ eſt. i. omne quod eſt contra conſciam. ergo voluntas diſcordans a rõe errante eſt mala. ¶ Rñ. dđ. ꝙ cum conſciẽtia ſit q̄dammõ dictamẽ rõnis. eſt. n. q̄dam applicatio ſcientie ad actũ. vt in primo dictum ẽ. idem eſt q̄rere vtꝝ voluntas

diſcordās a rōe errāte ſit mala. quod querere vtꝝ ꝯſciā er-
rās obliget. Circa qḋ aliqui diſtinxerūt tria genera actuū
quidā .n. ſunt boni ex genere. quidā ſunt indifferētes. qui
dā ſunt mali ex genere. Dicūt ergo ꝙ ſi rō vel ꝯſciā dicat
aliqͩd eſſe faciendū qḋ ſit bonū ex ſuo genere. non ē ibi er-
ror. ſilr ſi dicat aliqͩd nō eſſe faciendū qḋ eſt malū ex ſuo
genere. eadē .n. rōe ꝑcipiunt̄ bona q̄ ꝓhibent̄ mala. ſed ſi
rō vel ꝯſciā dicat alicui ꝙ illa q̄ ſunt ſm̄ ſe mala hō tenea
tur facere ex ꝑcepto. vel ꝙ illa q̄ ſunt ſm̄ ſe bona ſunt pro
hibita. erit rō vel ꝯſciā errās. ⁊ ſilr ſi rō vel ꝯſciā dicat ali
cui ꝙ id qḋ eſt ſm̄ ſe indifferēs. vt leuare feſtucā de terra
ſit ꝓhibitū vel ꝑceptū. erit rō vel ꝯſciā errās. Dicūt ergo
ꝙ rō vel ꝯſciā errās circa indifferētia ſiue ꝑcipiēdo ſiue ꝓ
hibendo obligat. ita ꝙ volūtas diſcordās a tali rōe erran
te erit mala ⁊ pctm̄. ſ; rō vel ꝯſciā errās ꝑcipiēdo ea q̄ ſunt
ꝑ ſe mala. vel ꝓhibendo ea q̄ ſunt ꝑ ſe bona ⁊ neceſſaria ad
ſalutē nō obligat. vn̄ in talibꝫ volūtas diſcordās a rōe vl'
ꝯſciā errāte nō eſt mala. Sed hoc irrōnabiliter dr̄. in indif
ferētibꝫ .n. volūtas diſcordās a rōe vel ꝯſciā errāte eſt ma
la aliq̄ mō ꝓpter obiectū a q̄ bonitas vel malicia volunta-
tis dependet. nō autē ꝓpter obiectū ſm̄ ſui naturā. ſed ſm̄
ꝙ ꝑ accñs a rōe apprehendit̄ vt malū ad faciēdum vel ad
vitādum. ⁊ qꝛ obiectū voluntatis ē id qḋ ꝓponit̄ a rōe. vt
dictū eſt. ex q̄ aliquid ꝓponit̄ a rōe vt malū. volūtas dū in
illud fert̄ accipit ratiōnē mali. hoc aūt ꝯtingit nō ſolū ī in-
differentibꝫ. ſ; etiā in ꝑ ſe bonis vel malis. nō ſolum .n. id
qḋ eſt indifferēs pōt accipe ratiōnē boni vel mali ꝑ accñs
ſ; etiā id quod eſt bonū pōt accipe rōnē mali. vel illud qḋ
eſt malū rōnē boni ꝓpter apprehenſionē rōis. puta abſtine
re a fornicatōe bonū qḋdā eſt. tn̄ in hoc bonū nō fert̄ volū
tas niſi ſm̄ ꝙ a rōe ꝓponit̄. ſi ergo ꝓponat̄ vt malū a rōne
errāte. fert̄ in hoc ſub rōe mali. vn̄ volūtas erit mala quia
vult malū. nō quidē id qḋ eſt malū ꝑ ſe. ſed id qḋ ē malū
ꝑ accñs ꝓpter apprehenſionē rōis. ⁊ ſilr credere in xp̄m eſt
ꝑ ſe bonū ⁊ neceſſariū ad ſalutē. ſed volūtas nō fertur in
hoc niſi ſm̄ ꝙ a rōe ꝓponit̄. vn̄ ſi a rōe ꝓponat̄ vt malū vo
luntas feret̄ in hoc vt malū. nō qꝛ illud ſit malū ſm̄ ſe. ſ;
qꝛ eſt malū ꝑ accñs ex apprehenſione rōis. ⁊ ideo ph̄us di
cit in .vij. ethi. ꝙ ꝑ ſe loquēdo incontinēs ē qui nō ſequit̄
rationē rectā ꝑ accñs aūt qui nō ſequit̄ etiā rōnē falſam.
Vn̄ dr̄. ꝙ ſimplr ois volūtas diſcordās a rōe ſiue recta
ſiue errāte. ſp̄ mala eſt. Ad .i. ergo dr̄. ꝙ iudiciū rōis er
rātis. l; nō deriuat̄ a deo. tn̄ rō errās iudiciū ſuum ꝓponit
vt verū. ⁊ ꝑ ꝯñs vt a deo deriuatū a q̄ eſt omis veritas.
Ad .ij. dr̄. ꝙ vbū Aug⁹. h; locū qn̄ cognoſcit̄ ꝙ inferior
ptās ꝑcipit aliqͩd ꝯ ꝑceptū ſupioris ptātis. Sed ſi aliqͤs
crederet ꝙ ꝑceptū ꝓcōſul' eſſet ꝑceptū impatoris. ꝯtem-
nendo ꝑceptū ꝓcōſul' ꝯtēneret ꝑceptū impatoris. Et ſilr
ſi aliqͤs hō cognoſceret ꝙ rō hūana dictaret aliquid ꝯ ꝑ-
ceptū dei. nō teneret̄ rōnē ſequi. ſ; tūc rō nō totaliter eſſet
errās. ſ; qn̄ rō errās ꝓponit aliquid vt ꝑceptū dei. tūc idē
eſt ꝯtēnere dictamē rōis ⁊ dei ꝑceptū. Ad .iij. dr̄. ꝙ rō
qn̄ apprehendit aliqͩd vt malum ſp̄ apprehendit illud ſub
aliq̄ rōe mali. puta qꝛ ꝯtrariat̄ diuino ꝑcepto. vel qꝛ eſt ſcan-
dalum. vel ꝓpter aliqḋ hmōi. ⁊ tunc ad talem ſpēm mali-
cie reducit̄ tal' mala voluntas.

Ad ſextum ſic procedit̄.

Videt̄ ꝙ volūtas ꝯcordās rōi errāti ſit bona. Sicut .n. vo-
lūtas diſcordās a rōe tēdit in id qḋ rō iudicat malum. ita
volūtas ꝯcordās rōi tēdit in id qḋ rō iudicat bonū. ſ; vo-
luntas diſcordās a rōe etiā errāte eſt mala. ergo volūtas
ꝯcordās rōi etiā errāti eſt bona. Pre. volūtas ꝯcor-
dās ꝑcepto dei ⁊ legi eterne ſp̄ ē bona. ſ; lex eterna ⁊ ꝑcep
tū dei ꝓponit̄ nobis ꝑ apprehenſionē rōis etiā errātis. er-
go volūtas ꝯcordās etiā rōi errāti eſt bona. Pre. volū
tas diſcordās a rōe errāte eſt mala. ſi ergo volūtas concor
dās rōi errāti ſit etiā mala. videt̄ ꝙ ois volūtas hn̄tis rō
nē errātem ſit mala. ⁊ ſic talis hō erit ꝑplexus ⁊ ex neceſſi
tate peccabit. qḋ eſt inconueniēs. ergo volūtas ꝯcordās rō
ni errāti eſt bona. Sed ꝯ volūtas occidentiū apl'os erat
mala. ſ; tn̄ ꝯcordabat rōni errāti ipoꝝ. ſm̄ illud Ioh. xvi
Venit hora vt ois qui interficit vos arbitret̄ obſequium
ſe p̄ſtare deo. ergo volūtas ꝯcordās rōi errāti pōt eſſe ma
la. Rn̄. dr̄. ꝙ ſicut ꝑmiſſa q̄ſtio eadem ē cum q̄ſtione
q̄ q̄rit̄ vtꝝ ꝯſciā erronea liget. ita iſta q̄ſtio eadem ē cū il-
la q̄ q̄rit̄ vtꝝ ꝯſciā erronea excuſet. Hec aūt qḋ dependet
ab eo qḋ ſup̄ de ignorātia dictum ē. dictum ē .n. ſup̄ ꝙ ig
norātia qn̄q; cāt inuoluntarium. qn̄q; aūt nō. Et qꝛ bonum
⁊ malū morale ꝯſiſtit in actu inq̄ztum ē voluntarius. vt
ex ꝑmiſſis pꝫ. manifeſtum ē ꝙ illa ignorātia q̄ cāt inuo-
luntariū tollit rōnem boni ⁊ mali moral'. nō aūt illa q̄ in-
uoluntariū non cāt. Dictum ē etiā ſup̄ ꝙ ignorātia q̄ eſt
aliq̄ mō volita ſiue directe ſiue indirecte. nō cāt inuolun-
tariū. ⁊ ſic dico ignorātiam directe voluntariā in quā ac-
tus voluntatis fert̄. Indirecte aūt ꝓpter negligentiam ex
eo ꝙ aliquis nō vult illud ſcire qḋ ſcire tenet̄. vt ſup̄ di-
ctum ē. Si igit̄ rō vel ꝯſciā erret errore voluntario vl' di
recte vel ꝓpter negligentiā. qꝛ eſt error circa id qḋ qs ſci-
re tenet̄. tūc tal' error rōis vel ꝯſcie non excuſat. quin volū
tas concordās rōi vel ꝯſcie ſic errāti ſit mala. Si autem
ſit error qui cāt inuoluntarium ꝓueniens ex ignorantia
alicuius circumſtātie abſq; omni negligētia. tūc tal' error
rōnis vel ꝯſcie excuſat vt volūtas ꝯcordās rōi errāti non
ſit mala. puta ſi rō errās dicat ꝙ homo teneat̄ ad vxorem
alterius accedere. voluntas ꝯcordās huic rōi errāti ē ma-
la eo ꝙ error iſte ꝓuenit ex ignorātia legis dei quam ſcire
tenet̄. Si aūt rō erret in hoc ꝙ credat aliquam mulierem
ſubmiſſam eſſe ſuā vxorē. ⁊ ea petente debitum velit eam
cognoſcere. excuſat̄ voluntas eius vt non ſit mala. qꝛ er-
ror iſte ex ignorātia circumſtantie ꝓuenit. q̄ excuſat ⁊ in-
uoluntariū cāt. Ad .i. ergo dr̄. ꝙ ſicut Diony. dic̄. iiij.
ca. de di. no. bonum cauſat̄ ex integra cā. malū aūt ex ſingu
laribus defectibꝫ. ⁊ ideo ad hoc ꝙ dicat̄ malū id in q̄ fert̄
voluntas. ſufficit ſiue ꝙ ſm̄ ſuā naturā ſit malum. ſiue ꝙ
apprehendat̄ vt malum. ſed ad hoc ꝙ ſit bonū requirit̄ ꝙ
vtroq; mō ſit bonū. Ad .ij. dr̄. ꝙ lex eterna errare non
pōt. ſ; rō humana pōt errare. ⁊ ideo voluntas concordās
rōi hūane nō eſt ſp̄ recta. nec ſp̄ eſt concordās legi eterne.
Ad .iij. dr̄. ꝙ ſicut in ſyllogiſticis vno inconuenienti
dato neceſſe eſt alia ſequi. ita in moralibus vno inconue-
nienti poſito ex neceſſitate alia ſequunt̄. ſicut ſuppoſito ꝙ
aliquis querat inanem gloriā. ſiue ꝓpter inanem gloriam
faciat quod facere tenet̄. ſiue dimittat ſiue faciat peccabit
nec tn̄ eſt ꝑplexus. qꝛ pōt intentionem malam dimittere.
⁊ ſilr ſuppoſito errore rōnis vel ꝯſcie qui ꝓcedit ex ignorā
tia nō excuſante. neceſſe eſt ꝙ ſequat̄ malum in volunta-
te. nec tn̄ eſt homo ꝑplexus. qꝛ pōt ab errore recedere. cū
ignorātia ſit vincibil' ⁊ voluntaria.

Ad ſeptimū ſic ꝓceditur.

Videt̄ ꝙ bonitas volūtatis nō dependeat ex intentōne fi-
nis. Dictū ē .n. ſup̄ ꝙ bonitas volūtatis dependet ex ſolo
obō. ſ; in his q̄ ſunt ad finē aliud ē obm volūtatis ⁊ aliō

finis intētus. ergo in talibus bonitas volūtatis nō depēdet ab intētione finis. ¶ Preterea. velle ſeruare mandatum dei ptinet ad voluntatē bonā. ſꝫ hoc pōt referri ad malū finē. ſ. ad finē inanis glīe vel cupiditatis dū aliqs vult obedire deo ꝓpter tēpalia ꝯſequēda. ergo bonitas volūtatis non dependet ab intētōe finis. ¶ Preterea. bonū ⁊ malū ſicut diuerſificāt volūtatē. ita diuerſificāt finē. ſꝫ malicia volūtatis nō dependet a malicia finis intēti. qui. n. vult furari vt det elymoſynā hꝫ voluntatē malā ſꝫ intēdat finē bonū. ergo etiā bonitas voluntatis nō dependet a bonitate finis intenti. ¶ Sed ꝯ eſt qḋ Aug⁹. dicit. ix. ꝯfeſſio. ꝙ intētio remuneratur a deo: ſꝫ ex eo aliquid remuneratur a deo qꝛ eſt bonū. ergo bonitas volūtatis ex intētione finis dependet. ¶ Rñ. dō. ꝙ intētio dupl'r ſe pōt habere ad voluntatē. vno mō vt pcedens. alio mō vt ꝯcomitās. Precedit quidē cauſaliter intentio voluntatē qñ aliqḋ volumus ꝓpter intentionē alicuius finis. ⁊ tūc ordo ad finē ꝯſideratur vt rō quēdam bonitatis ipſius voliti. puta cū aliquis vult ieiunare ꝓpter deū. hꝫ. n. ieiuniū rōnē boni ex hoc ipſo ꝙ fit ꝓpter deū. vñ cum bonitas volūtatis dependeat a bonitate voliti. vt ſupͣ dictum ē. neceſſe ē ꝙ dependeat ex intētōe finis. ꝯſequitur aūt intētio voluntatē qñ accedit voluntati pexiſtēti. puta ſi aliquis velit aliquid facere. ⁊ poſtea referat illud in deū. tūc prime voluntatis bonitas nō dependet ex intentōe ſequēti. niſi inquantū reiteratur actus volūtatis cum ſequenti intētione. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ qñ intentio eſt cā volendi ordo ad finē accipitur vt quēdā rō bonitatis in obiecto. vt dictum eſt. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ voluntas nō pōt dici bona ſi ſit intentio mala cā volendi. qui. n. vult dare elemoſynā ꝓpter inanem glīam conſequendā. vult id qḋ de ſe eſt bonū ſub rōne mali. ⁊ ideo ꝓut eſt volitū ab ipſo ē malum. vñ voluntas eius ē mala. ſed ſi intētio ſit ꝯñs. tunc volūtas potuit eſſe bona. ⁊ ꝑ intentionem ſequentem non deprauatur ille actus voluntatis qui pceſſit. ſed actus voluntatis q̄ iteratur. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ ſicut iam dictum eſt. malum ꝯtingit ex ſingularibus defectibus. bonum autem ex tota ⁊ integra cā. vñ ſiue voluntas ſit eius quod eſt ſm ſe malū etiā ſub rōe boni. ſiue ſit boni ſub rōe mali. ſp̄ volūtas erit mala. ſꝫ ad hoc ꝙ ſit voluntas bona. requiritur ꝙ ſit boni ſub rōe boni. i. ꝙ velit bonum ⁊ ꝓpter bonum.

Ad octauum ſic procedit

Videtur ꝙ quātitas bonitatis in volūtate dependeat ex quātitate bonitatis in intētōe. qꝛ ſupͣ illud Matth. xij. bon⁹ hō de theſauro bono cordis ſui ꝓfert bona. dicit glo. tantum boni quis facit quātū intēdit. ſꝫ intētio nō ſolū dat bonitatem actui exteriori. ſꝫ etiā voluntati. vt dictū eſt. ergo tantum aliquis hꝫ bonā voluntatē quātum intendit. ¶ Preterea. augmentata cā augmentatur effectus. ſed intētionis bonitas eſt cā bone volūtatis. ergo quātum quis intendit de bono. tantum voluntas eſt bona. ¶ Preterea. in malis quātū aliquis intendit. tātum peccat. ſi. n. aliquis pijciens lapidē intenderet facere homicidiū. reus homicidij eſſet. ergo pari rōe in bonis tātum eſt bona voluntas quātum aliqs bonum intendit. ¶ Sed contra. pōt eſſe intentio bona ⁊ voluntas mala. ergo pari rōe pōt eſſe intentio magis bona ⁊ voluntas minus bona. ¶ Rñ. dō. ꝙ circa actū ⁊ intentionem finis duplex quātitas pōt ꝯſiderari. Vna ex pte obiecti. qꝛ vult maius bonū vel agit. Alia ex intentiōe act⁹. qꝛ intenſe vult vel agit qḋ eſt maius ex pte agētis. Si igitur loquimur de quātitate vtriuſqꝫ quātum ad obiectum. manifeſtum ē ꝙ quātitas actus nō ſequitur quātitatē intentōis. qḋ quidem ex pte actus exterioris ꝯtingere pōt dupl'r. Vno mō. qꝛ obiectū qḋ ordinatur ad finem intentum nō eſt ꝓportionatum fini illi. ſicut ſi quis daret decē libras nō poſſet conſequi ſuā intentionem ſi intenderet emere rem valentem centum libras. Alio mō ꝓpter impedimēta que ſuperuenire pñt circa exteriorē actū q̄ nō eſt in ptāte noſtra remouere. puta aliquis intēdit ire vſqꝫ ad romā. ⁊ occurrūt ei impedimēta ꝙ nō pōt hoc facere. ſꝫ ex pte interioris actus voluntatis nō eſt niſi vno mō. qꝛ interiores actus voluntatis ſunt in ptāte noſtra. nō aūt exteriores actus. ſꝫ voluntas pōt velle aliqḋ obiectū nō ꝓportionatū fini intento. ⁊ ſic voluntas q̄ fertur in id obiectū abſolute ꝯſideratū nō ē tātum bona quātum ē intentio. ſed qꝛ etiā ipſa intentio quodāmō ptinet ad actum voluntatis inquātum. ſ. ē rō eius ꝓpter hoc redūdat quātitas bone intētōis in voluntatē inquātum. ſ. voluntas vult aliqḋ bonū magnū vt finem. ſꝫ illud ꝑ qḋ vult conſequi tantū bonum non ſit dignum illo bono. Si vero ꝯſideretur quātitas intētōis ⁊ actus ſm intentionē vtriuſqꝫ. ſic intētio intētōis redūdat in actū interiorē ⁊ exteriorē voluntatis. qꝛ ipſa intentio quodāmō ſe hꝫ formaliter ad vtrūqꝫ. vt ex ſupͣdictis pꝫ. ſꝫ materialiter intentōe recta exiſte intenſa poſſit eſſe actus interior vel exterior nō ita intenſus materialiter loquendo. puta cum aliquis non ita intenſe vult medicinam ſumere. ſicut vult ſanitatem. tñ hoc ipſm quod eſt intenſe intendere ſanitatē redūdat formaliter in hoc quod eſt intenſe velle medicari. ¶ Sed tñ hoc ē ꝯſiderādum ꝙ intenſio actus interioris vel exterioris pōt referri ad intentionem vt obiectum. puta cum aliquis intendit intenſe velle vel aliquid intēſe operari. ⁊ tñ nō ꝓpter hoc intenſe vult vel operatur. qꝛ quātitatem intenti boni nō ſequitur bonitas actus interioris vel exterioris vt dictum eſt. Et inde eſt ꝙ nō quātum aliquis intendit mereri meretur. qꝛ quātitas meriti conſiſtit in intenſione actus. vt infra dicetur. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ glo. illa loquitur quātum ad reputationem dei qui pcipue ꝯſiderat intentionem finis. Vñ alia glo. dicit ibidem ꝙ theſaurus cordis intentio eſt ex q̄ deus iudicat opa. bonitas. n. intentionis vt dictum eſt redūdat quodāmō in bonitatem voluntatis. q̄ facit etiam exteriorem actum apud deum meritorium. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ ſola bonitas intētionis nō eſt tota cā bōe voluntatis. vñ rō non ſequitur. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ ſola malicia intentionis ſufficit ad maliciā volūtatis. ⁊ ideo etiā quātū mala eſt intentio. tantum etiā mala eſt volūtas. ſed non eſt eadē rō de bonitate. vt dictum eſt.

Ad nonum ſic proceditur

Videtur ꝙ bonitas volūtatis humane nō dependeat ex ꝯformitate volūtatis diuine. Impoſſibile eſt. n. volūtatē hoīs ꝯformari volūtati diuine. vt pꝫ ꝑ id qḋ dr̄ Eſa. lv. Sicut exaltantur celi a terra. ita exaltate ſunt vie mee a vijs vr̄is. ⁊ cogitatōes mee a cogitatōibꝫ vr̄is. ſi ergo ad bonitatem volūtatis requireretur ꝯformitas ad diuinā volūtatē. ſequeretur ꝙ impoſſibile eſſet hoīs voluntatē eſſe bonā. qḋ eſt inconueniēs. ¶ Preterea. ſicut volūtas nr̄a deriuatur a voluntate diuina. ita ſcīa nr̄a deriuatur a ſcīa diuina. ſed nō requiritur ad ſciaꝫ nr̄aꝫ ꝙ ſit ꝯformis ſcīe diuine. multa. n. deus ſcit que nos ignoramus. ergo nō requiritur ꝙ volūtas nr̄a ſit ꝯformis voluntati diuine. ¶ Preterea. volūtas ē actōis principium. ſꝫ actio nr̄a nō pōt ꝯformari actōi diuine. ergo nec volūtas. ¶ Sed ꝯ eſt qḋ dr̄ Matth. xxvi. Nō ſicut ego volo. ſꝫ ſicut tu vis. qḋ dicit. qꝛ rectū vult eſſe hoīeꝫ ⁊ ad deū dirigi. vt Aug⁹. dicit in ench. rectitudo aūt volūtatis ē bonitas

eius. ergo bonitas volūtatis dependet ex cōformitate ad voluntatē diuinā. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ ſic dictū ē. bonitas volūtatis depēdet ex intentōe finis. finis aūt vltimus volūtatis hūane eſt ſummū bonū qd̄ eſt deus. vt ſup̄ dictū eſt. Requirit ergo ad bonitatē hūane volūtatis ꝙ ordinet ad ſummū bonū. hoc autē bonū primo ꝗdē. ⁊ p̄ ſe compat ad voluntatē diuinā vt obiectū ꝓpriū eius. illud autē qd̄ eſt primū in ꝗlibet genere ē mēſura ⁊ rō oīm q̄ ſunt illius generis. vnūqdꝗ aūt rectū ⁊ bonū eſt inꝗ̄tū attingit ad ꝓpriā menſurā. ergo ad hoc ꝙ volūtas hoīs ſit bona. requirit ꝙ conformet volūtati diuine. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ voluntas hoīs nō pōt conformari volūtati diuine p̄ equipantiā ſ; p̄ imitationē. ⁊ ſilr̄ conformat ſciā hoīs ſcīe diuine inꝗ̄tū cognoſcit verū. ⁊ actio hoīs actioni diuine inꝗ̄tū ē agēti cōueniēs. ⁊ hoc p̄ imitatōez. nō aūt p̄ equipantiā. Vn̄ p; ſolutio ad. ij. ⁊ ad. iij. argumentum.

Ad decimuz ſic procedit

Videt ꝙ volūtas hoīs nō debeat ſp̄ ꝯformari diuine volūtati. In volito. n. nō poſſum⁹ velle qd̄ ignoram⁹. bonū eñ appꝛehēſū ē obiectū volūtatꝭ. ſ; qd̄ ds̄ velit ignoram⁹ in plurimis. ergo nō pōt hūana volūtas diuine volūtati cōformari in volito. ¶ Pre. deus vult dānare aliquem quē pſcit in mortali pctō moriturū. ſi ergo hō teneret ꝯformare voluntatē ſuā diuine volūtati in volito. ſeqret ꝙ hō teneret velle ſuā dānatōez. qd̄ ē incōueniēs. ¶ Pre. nullus tenet velle aliquid qd̄ ē cōtra pietatē. ſ; ſi hō vellet illud qd̄ deus vult. hoc eſſet qñq; cōtra pietatē. puta cū deus vult mori patrē alic⁹. ſi filius hoc idē vellet ꝯ̄ pietatē eſſet ergo nō tenet ꝯformare voluntatē ſuā volūtati diuine in volito. ¶ Sed ꝯ̄ ē. q2 ſup̄ illud pſ. Rectos decet collaudatio. dicit glo. rectū cor h; qui vult qd̄ deus vult. ſ; ꝗlibet tenet habere rectum cor. ergo quilibet tenet velle qd̄ deus vult. ¶ Pre. forma voluntatis eſt ex obiecto ſicut ⁊ cuiuſlibet actus. ſi ergo tenet hō ꝯformare voluntatē ſuā volūtati diuine. requirit ꝙ teneat ꝯformare in volito. ¶ Pre. repugnātia voluntatum conſiſtit in hoc ꝙ hoīes diuerſa volunt. ſed quicunq; h; voluntatē repugnantem diuine voluntati h; malā voluntatem. ergo quicūq; nō ꝯformat voluntatem ſuam voluntati diuine in volito h; malā voluntatem. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ ſicut ex p̄dictis p; voluntas fert in ſuum obiectum ſm ꝙ a rōne ꝓponit. contingit aūt aliquid a rōe cōſiderari diuerſimode. ita ꝙ ſub vna rōne eſt bonum. ⁊ ſm aliā rōnem nō bonū. ⁊ ideo volūtas alicui⁹ ſi velit illud eſſe ſm ꝙ h; rōnem boni eſt bona. ⁊ volūtas alterius ſi velit illud idem nō eē ſm ꝙ h; rōnem mali erit voluntas etiā bona. ſicut iudex h; bonā voluntatē dum vult occiſionē latronis. q2 iuſta ē. voluntas aūt alteri⁹ puta vxoris vel filij qui vult nō occidi ipm̄ inꝗ̄tum ē ſm naturam mala. occiſio eſt etiā bona. cū aūt voluntas ſequat appꝛehenſionis rōnis vel intellectus. ſm ꝙ rō boni appꝛehēſi fuerit cōmunioꝛ ſm hoc ⁊ voluntas fert in bonum cōmunius. ſicut p; in exemplo ꝓpoſito. nā iudex h; curaz boni cōis qd̄ eſt iuſticia. ⁊ ideo vult occiſionem latronis q̄ h; rōnē boni ſm relationē ad ſtatū cōez. vxoꝛ aūt latronis ꝯſiderare h; bonū priuatū familie. ⁊ ſm hoc vult maritū latronē nō occidi. bonū aūt totius vniuerſi ē id qd̄ eſt appꝛehenſum a deo qui ē vniuerſi factoꝛ ⁊ gubernatoꝛ. vnde qcq̄d vult. vult ſub rōe boni cōis qd̄ ē ſua bonitas q̄ eſt bonū totius vniuerſi. Appꝛehēſio aūt creature ſm ſuā naturā ē alic⁹ boni p̄ticularis ꝓpoꝛtionati ſue nature. cōtingit aūt aliq̄d eē bonū ſm rōnē p̄ticularē qd̄ nō ē bonū ſm rōnem vlēz. aut ecōuerſo vt dictū eſt. Et ideo ꝯtingit ꝙ aliq̄ volūtas ē bona volēs aliq̄d ſm rōnē p̄ticularē ꝯſideratū. qd̄ tñ ds̄ nō vult ſm rōnē vlēz. aut ecōuerſo. Et inde ē etiā ꝙ p̄nt diuerſe volūtates diuerſoꝝ hoīm circa oppoſita eē bone. put ſub diuerſis rōnibꝰ p̄ticularibꝰ volunt hoc eē vel nō eē. nō eſt aūt recta voluntas alic⁹ hoīs volentis aliqd̄ bonū p̄ticulare. niſi referat illud in bonū cōe ſicut in finē. cū etiā naturalis appetitus cuiuſlibet ptis ordinet in bonū cōe totius. ex fine aūt ſumit q̄ſi formalis rō volendi illud qd̄ ad finē ordinat. vñ ad hoc ꝙ aliqs recta volūtate velit aliqd̄ p̄ticulare bonum. opoꝛtet ꝙ illud p̄ticulare bonū ſit volitū materialr̄. bonū aūt cōe ſit volitū formaliter. volūtas igit hūana tenet ꝯformari diuine volūtati in volito formaliter. tenet. n. velle bonū diuinū ⁊ cōe. ſed nō materialiter rōe iā dicta. Sed tñ ꝗ̄tū ad vtrūq; mō aliq̄ voluntas hūana ꝯformat volūtati diuine. q2 ſm ꝙ conformat voluntati diuine in cōi rōe voliti. ꝯformat ei ī fine vltimo. ſm aūt ꝙ nō ꝯformat ei in volito materialiter ꝯformat ei ſm rōnem cāe efficiētis. q2 hāc ꝓpriā inclinationē conſequentē naturā vel appꝛehenſionē p̄ticulare h⁊ rei h; res a deo ſicut a cā effectiua. vñ ꝯſueuit dici ꝙ ꝯformat ꝗ̄tum ad hoc voluntas hoīs voluntati diuine. quia vult hoc quod deus vult eum velle. Eſt ⁊ alius modus conformitatis ſm rōnez cāe formalis. vt. ſ. hō velit aliq̄d ex charitate ſicut ds̄ vult. ⁊ iſta etiā conformitas reducit ad conformitatē formalē q̄ attendit ex oꝛdine ad vltimū finē qd̄ ē ꝓpriū obiectū charitatis. ¶ Ad. i. ergo. dd̄. ꝙ volituz diuinū ſm rōnem cōez q̄le ſit ſcire poſſumus. Scim⁹. n. ꝙ ds̄ quicquid vult. vult ſub rōe boni. ⁊ ideo ꝗcūq; vult aliquid ſub ꝗcunq; rōe boni h; voluntatē ꝯformē volūtati diuine ꝗ̄tū ad rōnem voliti. ſ; in p̄ticulari neſcimus quid deus velit. ⁊ ꝗ̄tū ad hoc nō tenemur ꝯformare volūtatem noſtrā diuine voluntati. in ſtatu tñ glīe oēs videbunt in ſingulis q̄ volent oꝛdinem eoꝝ ad id qd̄ deus circa hoc vult. ⁊ ideo nō ſolū formaliter ſ; materialiter in omnibus ſuā voluntatem deo conformabūt. ¶ Ad. ij. dd̄. ꝙ deus nō vult damnationem alicuius ſub rōe damnatōis nec moꝛtem alicuius inꝗ̄tū eſt moꝛs. q2 ip̄e vult oēs homines ſaluos fieri. ſed vult iſta rōe iuſticie. vñ ſufficit circa talia ꝙ homo velit iuſticiam dei ⁊ oꝛdinem nature ſeruari. vñ p; ſolutio ad. iij. ¶ Ad. i. vō quod in contrariuz obijciebat dd̄. ꝙ magis vult quod deus vult qui conformat voluntatē ſuā voluntati diuine ꝗ̄tum ad rōnē voliti. ꝗ̄ qui ꝯformat ꝗ̄tum ad ip̄am rem volitam. q2 voluntas principalius fert in finem ꝗ̄ id qd̄ eſt ad finē. ¶ Ad ij. dd̄. ꝙ ſpēs ⁊ forma actus magis attendit ſm rōnē obiecti ꝗ̄ ſm id qd̄ eſt naturale in obiecto. ¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ nō ē repugnātia voluntatū qñ aliqui diuerſa volūt nō ſm eandem rōnem. ſ; ſi ſub vna rōe eēt aliquid ab vno volitū qd̄ alius nollet. hoc īduceret repugnātiā volūtatū. qd̄ tñ nō eſt in ꝓpoſito.

¶ Queſtio. XX.

Deinde ꝯſiderandū

eſt de bonitate ⁊ malicia ꝗ̄tū ad exterioꝛes actus. Et circa hoc ꝗrunt ſex. Primo vtꝝ bonitas ⁊ malicia p̄ prius ſit in actu volūtatis vel in actu exterioꝛi. Scd̄o vtꝝ tota bonitas vel malicia act⁹ exterioꝛis dependeat ex bonitate volūtatis. Tertio vtꝝ ſit eadē bonitas ⁊ malicia interioꝛis ⁊ exterioꝛis actus. Quarto vtruz actus exterioꝛ addat de bonitate vel malicia ſup̄ actū interioꝛē. Quinto vtꝝ euentus ſequēs aliquid addat de bonitate vel malicia ad actum exterioꝛē. Sexto vtꝝ idē actus

exterioꝛ poſſit eſſe bonus ⁊ malus.

Ad primum ſic ꝓceditur.

Videt̃ ꝙ bonū ⁊ malū ꝑ prius ꝯſiſtat in actu exteriori ꝙ̃ in actu volūtatis. Volūtas.n. h̄z bonitatē ex obō. vt ſup̄ dictū ē. ſꝫ actus exterioꝛ ē obm interioris actꝰ voluntatis dicitur.n. velle furtū vel velle dare elyā. ergo malum ⁊ bonū ꝑ prius ē in actu exteriori ꝙ̃ in actu voluntatis. ¶ Pre. bonū ꝑ prius ꝯuenit fini. q2 ea q̄ ſunt ad finē habēt rōnē boni ex ordine ad finē. actus aūt volūtatis nō pōt eē finis. vt ſup̄ dictum ē. actus aūt alterius potētie pōt eē finis. ergo ꝑ prius ꝯſiſtit bonū in actu potētie alteriꝰ ꝙ̃ in actu voluntatis. ¶ Pre. actus volūtatis formaliter ſe h̄z ad actū exteriorē. vt ſup̄ dictū ē. ſꝫ id qd̄ eſt formale ē poſterius. nā forma aduenit materie. ergo ꝑ prius ē bonū ⁊ malū in actu exteriori ꝙ̃ in actu volūtatis. ¶ Sꝫ ꝯ̄ ē qd̄ Augꝰ. dicit in li. retractionū. ꝙ voluntas eſt ex q̄ peccat̃ ⁊ recte viuit̃. ergo bonū ⁊ malū morale ꝑ prius conſiſtit in voluntate. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ aliqui actus exteriores pñt dici boni vel mali dupl̄r. Vno mō ſcḋm genus ſuū ⁊ ſcḋm circūſtantias in ipſis conſideratas. ſicut dare elyā ſeruatis debitis circunſtantijs dr̄ eſſe bonum. Alio mō dr̄ aliquid eē bonum vel malum ex ordine ad finem. ſicut dare elyā ꝓpter inanem glām dr̄ eſſe malum. cum autem finis ſit ꝓprium obiectum voluntatis. manifeſtum eſt ꝙ iſta rō boni vel mali quā h̄z actus exterioꝛ ex ordine ad finem ꝑ prius inuenit̃ in actu voluntatis. ⁊ ex eo deriuat̃ ad actum exteriorem. bonitas aūt vel malicia quā h̄z actus exterioꝛ ſcḋm ſe ꝓpter debitam materiam ⁊ debitas circumſtantias nō deriuat̃ a voluntate. ſꝫ magis a rōe. vñ ſi conſideretur bonitas exterioris actus ſcḋm ꝙ eſt in ordinatione ⁊ apprehenſione rōnis. prioꝛ eſt ꝙ̃ bonitas actus voluntatis. ſed ſi conſideret̃ ſcḋm ꝙ eſt in executione opis ſequit̃ bonitatē voluntatis q̄ eſt principiū eius. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ actus exterioꝛ ē obiectum voluntatis in ꝙ̃tum ꝓponit̃ voluntati a rōe vt q̄ddam bonum apprehenſum ⁊ ordinatum per rōnem. ⁊ ſic eſt ꝑ prius ꝙ̃ bonum actus voluntatis. in ꝙ̃tum ꝟo ꝯſiſtit in executōe opis eſt effectus volūtatis ⁊ ſequit̃ voluntatē. ¶ Ad. ij. dd̄. ꝙ finis ē prioꝛ in intentione ſꝫ eſt poſterioꝛ in executōe. ¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ forma ſcḋm ꝙ ē recepta in materia eſt poſterioꝛ via generatōnis ꝙ̃ materia. ſed ſit prioꝛ natura. ſed ſcḋm ꝙ eſt in cā agente eſt omnibus modis prioꝛ. voluntas aūt compat̃ ad actum exteriorem. ſicut cā efficiēs. vñ bonitas actus volūtatis ē forma exterioris actus ſic in cā agēte exñs.

Ad ſcḋm ſic pꝛoceditur.

Videt̃ ꝙ tota bonitas ⁊ malicia actus exterioris dependeat ex volūtate. dr̄. n. Math. vij. Nō pōt arboꝛ bona malos fructus facere. nec arboꝛ mala facere fructus bonos. ꝑ arborem aūt intelligit̃ voluntas. ⁊ ꝑ fructus opus ſcḋm glo. ergo nō pōt eſſe ꝙ voluntas interioꝛ ſit bona. ⁊ actus exterioꝛ ſit malus. aut econuerſo. ¶ Pre. Auguſ. dicit in li. retractationū. ꝙ nō niſi voluntate peccat̃. ſi ergo non ſit pctm̄ in voluntate. nō erit peccatum in interiori actu. ⁊ ſic tota bonitas vel malicia exterioris actus ex voluntate dependet. ¶ Pre. bonum ⁊ malum d̄ q̄ nūc loquimur ſunt differentie moralis actus. differentie aūt ꝑ ſe diuidūt genus. ſcḋm pħm in. vij. metaphi. cum igit̃ actus ſit moral̄ ex eo ꝙ eſt voluntarius videt̃ ꝙ bonum ⁊ malum accipit̃ in actu ſolum ex ꝑte volūtatis. ¶ Sꝫ contra ē qd̄ Augꝰ. dicit in libro cōtra mēdacium. ꝙ q̄dam ſunt q̄ nullo quaſi bono fine aūt bona voluntate pñt bñ fieri. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ ſicut iam dictū eſt in interiori actu pōt ꝯſiderari duplex bonitas vel malicia. vna ſcḋm debitam materiam ⁊ circumſtantias. alia ſcḋm ordinem ad finem. Et illa quidē q̄ ē ſcḋm ordinem ad finem tota dependeat ex voluntate. Illa autē que eſt ex debita materia vel circūſtantijs dependet ex rōe ⁊ ex hac dependet bonitas voluntatis ſcḋm ꝙ in ipſam fert̃. Eſt aūt ꝯſiderādum ꝙ ſicut ſup̄ dictum eſt ad hoc ꝙ aliquid ſit malū ſufficit vnus ſingularis defectus. ad hoc aūt ꝙ ſit ſimpl̄r bonum nō ſufficit vnum ſingulare bonū. ſed requirit̃ integritas bonitatis. ſi igit̃ voluntas ſit bona ⁊ ex obiecto ꝓprio ⁊ ex fine. ꝯñs eſt actum exteriorem eē bonum. ſed nō ſufficit ad hoc ꝙ actus exterioꝛ ſit bonus. bonitas voluntatis que eſt ex intentione. ſed ſi voluntas ſit mala ſiue ex intentione finis ſiue ex actu volito. ꝯñs ē actum exteriorem eē malum. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ voluntas bona ꝓut ſignificat̃ ꝑ arborem bonā eſt accipienda ſcḋm ꝙ h̄z bonitatem ex actu volito ⁊ ex fine intento. ¶ Ad. ij. dd̄. ꝙ nō ſolum aliquis voluntate peccat qñ vult malum finē ſed etiā qñ vult malum actum. ¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ voluntarium dr̄ nō ſolum actus voluntatis. ſed etiam actus exterioris. ꝓut a volūtate ꝓcedunt ⁊ rōe. ⁊ ideo circa vtroſq̄ actus pōt eē differentia boni ⁊ mali.

Ad tertium ſic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ nō eadē ſit bonitas vel malicia actus interioris volūtatis ⁊ exterioris actus. Actus.n. interioris principiū ē vis aīe interioꝛ apprehenſiua vel appetitiua. actus aūt exterioris principiū eſt potētia exequēs motū. vbi aūt ſunt diuerſa principia actōis. ibi ſunt diuerſi actus. actus aūt eſt ſubiectum bonitatis vel malicie. non pōt aūt eſſe idem accidens in diuerſis ſubiectis. ergo non pōt eſſe eadē bonitas interioris ⁊ exterioris actus. ¶ Pre. virtus eſt que bonum facit hñtem ⁊ opus eius bonum reddit. vt dr̄ in ij. ethi. ſed alia eſt ꝟtus intellectualis in potentia imperante. ⁊ alia ꝟtus moralis in potentia impata. vt pꝫ in principio ethico. ergo alia eſt bonitas actus interioris que eſt potentie imperantis. ⁊ alia eſt bonitas actus exterioris que eſt potentie impate. ¶ Pre. cā ⁊ effectus idē eſſe nō pñt. nihil. n. eſt cā ſuipſius. ſed bonitas actus interioris eſt cā bonitatis actus exterioris. aut ecōuerſo vt dictum eſt. ergo non pōt eſſe eadem bonitas vtriuſq̄. ¶ Sed cōtra ē qd̄ ſup̄ oñſum eſt ꝙ actus volūtatis ſe h̄z vt formale ad actū exteriorem. ex formali aūt ⁊ materiali fit vnum. ergo eſt vna bonitas actus interioris ⁊ exterioris. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ ſicut ſup̄ dictū ē. actus interioꝛ volūtatis ⁊ actus exterioꝛ ꝓut ꝯſiderant̃ in genere moris ſunt vnus actus. ꝯtigit aūt qñq̄ actū qui ē vnus ſubiecto habere plures rōnes bonitatis vel malicie. ⁊ qñq̄ vnā tm̄. Sic ergo dd̄. ꝙ qñq̄ eſt eadē bonitas vel malicia interioris actus ⁊ exterioris. qñq̄ alia ⁊ alia. Sic. n. dictum ē ꝓ̄dicte due bonitates vel malicie. ſ. interiores ⁊ exteriores actus ad inuicē ordinantur ꝯtingit aūt in his q̄ ad aliud ordinant̃ ꝙ aliquid eſt bonū ex hoc ſolū ꝙ ad aliud ordinat̃. ſic potio amara ex hoc ſolo ē bona ꝙ ē ſanatiua. vñ nō eſt alia bonitas ſanitatis ⁊ potionis. ſꝫ vna ⁊ eadē. Qñq̄ ꝟo illud qd̄ ad aliud ordinatur h̄z in ſe aliquā rōnem boni etiā ꝓter ordinē ad aliud bonū. ſic medicina ſaporoſa h̄z rōnem boni delectabilis ꝓter hoc ꝙ ē ſanatiua. Sic ergo dd̄. ꝙ qñ actus exterioꝛ eſt bonus vel malus ſolū ex ordine ad finē. tūc eſt oīo eadem bonitas ⁊ malicia actus volūtatis q̄ ꝑ ſe reſpicit finem. ⁊ actus exterioris q̄ reſpicit finē mediāte actu volūtatis. qñ

aūt act⁹ exterioꝛ hʒ bonitatē vel maliciā ſm ſe.ſ.ſm mate
riā vel circumſtātiā.tūc bonitas exterioris actus ē vna. ⁊
bonitas volūtatis q̄ ē ex fine eſt alia. ita tñ ꝙ bonitas fi
nis ex volūtate redūdat in actū exterioꝛē. ⁊ bonitas mali
cie ⁊ circumſtantiaꝝ redundat in actū volūtatis.ſicut iā di
ctum ē. Ad.i.ergo dō.ꝙ rō illa ꝓbat ꝙ act⁹ interioꝛ ⁊
exterioꝛ ſunt diuerſi ſcḋm gen⁹ nature.ſed tñ ex eis ſic di
uerſis ꝯſtituit̄ vnū in genere moris. vt ſup̄ dictū eſt.
Ad.ij.dō.ꝙ ſicut dr̄ in.vi.ethi. ỽtutes morales ordinan
tur ad ipos actus ỽtutū q̄ ſunt q̄ſi fines. prudētia aūt q̄
eſt in rōe ad ea q̄ ſunt ad finē. ⁊ ꝓpter hoc requirunt̄ diuer
ſe ỽtutes.ſed rō recta de ipo fine ỽtutū nō hʒ aliā boni
tatē q̄ꝫ bonitatē ỽtutis ſm ꝙ bonitas rōis ꝑticipat̄ in q̄
libet ỽtute. Ad.iij.dō.ꝙ q̄ñ aliq̄d ex vno deriuat̄ in al
teꝝ ſicut ex cā agēte vniuoca.tūc aliud ē quod ē in vtroq̄ꝫ.ſicut
cū calidū calefacit. alius nūero ē caloꝛ calefaciētis ⁊ caloꝛ
calefacti.lʒ idem ſpē. Sʒ q̄ñ aliquid deriuat̄ ab vno in al
teꝝ ſm analogiā vel ꝓpoꝛtōeʒ tūc eſt tm̄ vnū nūero. ſicut
a ſano quod eſt in coꝛꝑe aīal̄ deriuat̄ ſanum ad medicinā
⁊ vrinā.nec alia ſanitas ē medicine ⁊ vrine q̄ꝫ ſanitas aīa
lis q̄ꝫ medicina facit ⁊ vrina ſignificat. ⁊ hoc mō a bonita
te voluntatis deriuat̄ bonitas actus exterioris ⁊ econuer
ſo.ſ.ſm ordinem vnius ad alterum.

Ad quartum ſic procedit̄

Videt̄ ꝙ exterioꝛ actus nō addat in bonitate vel malicia.
ſup̄ actū interioꝛē. Dic.n. Chryſo.ſup Math. volūtas ē
q̄ aut remunerat̄ ꝓ bono.aut ꝯdemnat̄ ꝓ malo.opa autē
teſtimonia ſunt voluntatis.nō ergo q̄rit deus opa ꝓpter
ſe vt ſciat quō iudicet.ſʒ ꝓpter alios.vt omēs intelligāt q2
iuſtus ē deus.ſed malum vel bonum magis eſt extiman
dum ſm iudicium dei q̄ꝫ ſm iudiciū hoīm.ergo actus ex
terioꝛ nihil addit ad bonitatem vel maliciā ſup̄ actum in
terioꝛē. Pre.vna ⁊ eadē eſt bonitas interioris ⁊ exterio
ris actus.vt dictū eſt.ſed augmentū fit ꝑ additōeʒ vnius
ad alteꝝ.ergo actus exterioꝛ nō addit in bonitate vel ma
licia ſup̄ actū interioꝛem. Pre. tota bonitas creature
nihil addit ſup̄ bonitatem diuinā.q2 tota deriuat̄ a boni
tate diuina.ſed bonitas actus exterioris q̄ñq̄ꝫ tota deriuat̄
ex bonitate actus interioris.q̄ñq̄ꝫ aūt ecōuerſo. vt dictum
eſt.nō ergo vnū eoꝝ addit in bonitate vel malicia ſup̄ al
terum. Sed contra.omne agēs intendit ꝯſequi bonuʒ
⁊ vitare malū.ſi ergo ꝑ actū exterioꝛē nihil addit̄ de boni
tate vel malicia.fruſtra qui hʒ bonā voluntatē vel malaʒ
facit opus bonū aut deſiſtit a malo opꝫ.quod eſt inconue
niens. Rn̄.dō.ꝙ ſi loq̄mur de bonitate exterioris ac
tus quā hʒ ex bonitate finis.tūc actus exterioꝛ nihil addit
ad bonitatem.niſi ꝯtingat ipam voluntatē ſm ſe fieri me
lioꝛem in bonis.vel peioꝛ ē in malis qḋ q̄dē videt̄ poſſe cō
tingere tripl̄r. Vno mō ſm nūeꝝ.puta cū aliquis vult a
liquid facere bono fine vel malo. ⁊ tūc quidē nō facit poſt
modū aut vult ⁊ facit.duplicat̄ actus voluntatis.⁊ ſic fit
duplex bonū vel duplex malū. Alio mō q̄ꝫtū ad extenſio
nē.puta cū aliquis vult facere aliq̄d bono fine vel malo.
⁊ ꝓpter aliqḋ impedimentū deſiſtit.alius aūt ꝯtinuat mo
tū voluntatis q̄uſq̄ꝫ opꝫ ꝑficiat. manifeſtum eſt ꝙ hmōi
voluntas ē diuturnioꝛ in bono vel malo.⁊ ſm hoc ē peioꝛ
vel melioꝛ. Tertio ſm intenſionē.ſunt.n.quidā actus ex
teriores qui inq̄ꝫtū ſunt delectabiles vel penoſi nati ſunt i
tendere voluntatē vel remittere.ꝯſtat aūt ꝙ q̄ꝫto volun
tas intēſius tendit in bonū vel malum.tāto ē melioꝛ vel
peioꝛ. Si aūt loq̄mur de bonitate actus exterioris quā hʒ
ſm materiā ⁊ debitas circūſtātias.ſic compat̄ ad volūta
tē vt terminus ⁊ finis.⁊ hoc mō addit ad bonitatem vel
maliciā volūtatis.q2 omīs inclinatio vel motus ꝑficit̄ in
hoc ꝙ ꝯſequit̄ finē vel attingit terminū.vn̄ nō ē ꝑfecta vo
luntas niſi ſit talis q̄ oppoꝛtunitate data opet̄. Si vo poſ
ſibilitas deſit volūtate exiſte ꝑfecta vt oparet̄ ſi poſſet.de
fectus ꝑfectōis q̄ ē ex actu exterioꝛi ē ſimpl̄r inuoluntariū
Inuoluntariū autē ſicut nō meret̄ penā vel p̄miū in ope
rando bonū aut malū.ita nō tollit aliq̄d de p̄mio vel de pe
na ſi hō inuolūtarie ſimpl̄r deficiat ad faciendū bonū vel
malū. Ad.i.ergo dō.ꝙ Chryſo.loquit̄ q̄ñ volūtas hoīs
ē ꝯſummata ⁊ nō ceſſat ab actu niſi ꝓpter impotentiā faci
endi. Ad.ij.dō.ꝙ rō illa ꝓcedit de bonitate actus exte
rioris quā hʒ a bonitate finis.ſed bonitas actus exterioris
quā hʒ ex materia ⁊ circūſtātijs ē alia a bonitate volunta
tis q̄ ē ex fine.nō aūt alia a bonitate voluntatis quā hʒ ex
ipo actu volito.ſʒ compat̄ ad ipa vt rō ⁊ cā eius. ſicut ſup̄
dictū ē. Et ꝑ hoc etiā pʒ ſolutio ad.iij.

Ad quintum ſic ꝓcedit.

Videt̄ ꝙ euētus ſequēs addat bonitatē vel maliciā actus
Effectus.n. ỽtute p̄exiſtit in cā. ſʒ euētus ꝯſequunt̄ act⁹
ſicut effect⁹ cauſas.ergo ỽtute p̄exiſtūt in actib⁹.ſʒ vnum
q̄dq̄ꝫ ſcḋm ſuā ỽtutē iudicat̄ bonū vel malū.nā ỽtus ē q̄
bonū facit hñtē.vt dr̄ in.ij.ethi.ergo euētus addūt ad bo
nitatē vel maliciā actus. Pre. bona q̄ faciūt auditores
ſunt effectus q̄dā ꝯſequētes ex ꝑdicatōe doctoris.ſʒ hmōi
bona redundant ad meritum ꝑdicatoris. vt pʒ ꝑ id qḋ dr̄
Phil.iiij. Frēs mei chariſſimi ⁊ deſiderātiſſimi gaudiū
meū ⁊ corona mea.ergo euētus ſequēs addit ad bonitatē
vel maliciā actus. Pre.pena nō addit̄ niſi creſcēte cul
pa.vn̄ dr̄ Deutro.xxv. Pro mēſura pcī erit ⁊ plagaꝝ mo
dus.ſʒ ex euētu ſequēte.addit̄ ad penā.dr̄.n. Exo.xxi. ꝙ ſi
bos fuerit cornupeta ab heri ⁊ nudiuſtertiu⁹ ⁊ ꝯteſtati ſunt
dñm eius.nec recluſit eū.occideritq̄ꝫ viꝝ aut mulierem ⁊
bos lapidib⁹ obruet̄ ⁊ dñm illius occidāt.nō aūt occidere
tur ſi bos nō occidiſſet hoīeʒ etiā nō recluſus.ergo euētus
ſequēs addit ad bonitatē vel maliciā act⁹. Pre. ſi aliq̄s
ingerat cāʒ moꝛtis ꝑcutiēdo vel ſniāʒ dādo ⁊ moꝛs nō ſe
quat̄.nō ꝯhit̄ irregularitas.cōtraheret̄ aūt ſi moꝛs ſeq̄re
tur.ergo euētus ſequēs addit ad bonitatē vel maliciā act⁹
Sʒ ꝯ.aduētus ſequēs nō facit actū malū q̄ erat bonus
nec bonū q̄ erat malus.puta ſi aliq̄s det elyaʒ paupi q̄ il
le abutat̄ ad pctm̄.nihil deperit ei q̄ elyaʒ facit. ⁊ ſil̄r ſi ali
quis patiēter ferat iniuriā ſibi factā.nō ꝓpter hoc excuſat̄
ille q̄ fecit.ergo euētus ſequēs nō addit ad bonitatē vel
maliciā actus. Rn̄.dō.ꝙ euētus ſequēs aut ē p̄cogita
tus.aut nō. Si ē p̄cogitatus.manifeſtū ē ꝙ addit ad bo
nitatē vel maliciā.cū.n.aliquis cogitās ꝙ ex opꝫ ſuo mul
ta mala pñt ſequi.nec ꝓpt̄ hoc dimittit.ex hoc apparet vo
lūtas eius eſſe magis inoꝛdinata. Si aūt euētus ſequēs
nō ſit p̄cogitatus.tūc diſtinguēdum ē.q2 ſi ꝑ ſe ſequit̄ ex
tali actu ⁊ vt in plurib⁹. ſm hoc euētus ſequēs addit ad
bonitatē vel maliciā actus.manifeſtū ē.n.melioꝛē actum
eē ex ſuo genere ex quo pñt plura bona ſequi. ⁊ peioꝛeʒ ex
quo nata ſunt plura mala ſequi. Si vero per accñs ⁊ vt in
paucioꝛib⁹.tunc euētus ſequēs nō addit ad bonitatē vel
ad maliciā actus.nō.n.dat̄ iudiciū de re aliq̄ ſm illud qḋ
ē ꝑ accñs.ſʒ ſolū ſm illud qḋ ē ꝑ ſe. Ad.i. ergo dō. ꝙ
ỽtus cāe extimat̄ ſm effectus ꝑ ſe.nō aūt ſm effectus ꝑ
accñs. Ad.ij.dō.ꝙ bona q̄ auditores faciūt ꝯſequunt̄
ex ꝑdicatōe doctoris ſicut effectus ꝑ ſe.vn̄ redūdāt ad pre

mium ꝑdicatoris. ⁊ ꝑcipue qñ ſunt ꝑintcta. Ad .iij. dõ ꝙ euētus ille ꝑ q̄ illi pena infligēda mandaꝫ ⁊ ꝑ ſe ſequiꝫ ex tali cā. ⁊ itēꝫ ponꝫ vt ꝑcogitat⁹. ⁊ ideo imputaꝫ ad penā. Ad .iiij. dõ. ꝙ rō illa ꝓcederet ſi irregularitas ſeq̄retur culpā. nō aūt ſequiꝫ culpā ſed factum ꝓpter aliquem defectum ſacramenti.

Ad ſextum ſic procedituꝛ.

Videꝫ ꝙ vnus actus poſſit eſſe bon⁹ ⁊ malus. Mot⁹ .n. ē vnus qui ē ꝯtinuus. vt dꝛ in .v. phi. ſꝫ vnus mot⁹ ꝯtinu⁹ pōt eē bonus ⁊ malus. puta ſi aliqs ꝯtinue ad eccl'aꝫ vadens primo quidē intēdat inanē gl'am. poſtea intēdat deo ſeruire. ergo vnus actus pōt eē bonus ⁊ malus. Pꝛe. ſm pħm in .iij. phi. actio ⁊ paſſio ſunt vnus actus. ſꝫ pōt eē paſſio bona ſicꝫ xpi. ⁊ actio mala ſicut iudeoꝝ. ergo vn⁹ actus pōt eē bonus ⁊ malus. Pꝛe. cū ſeruus ſit q̄ſi inſtrumentū dñi actio ſerui ē actio dñi. ſicut actio iuſtrī eſt actio artificis. ſꝫ pōt ꝯtingere ꝙ actio ſui ꝓcedat ex bona volūtate dñi. ⁊ ſic ſit bona. ⁊ ex volūtate mala ſui. ⁊ ſit mala. ergo idē actus pōt eē bonus ⁊ malus. Sꝫ ꝯ. ꝯria nō pñt eē in eodem. ſꝫ bonū ⁊ malū ſunt ꝯria. ergo vnus actus nō pōt eē bonus ⁊ malus. Rñ. dõ. ꝙ nihil ꝓhibet aliquid eē vnum ſm ꝙ eſt in vno genere. ⁊ eē multiplex ſm ꝙ referꝫ ad aliud genus. ſicut ſupficies ꝯtinua ē vna ſm ꝙ ꝯſideraꝫ in genere q̄ntitatis. tñ ē multiplex ſm ꝙ referꝫ ad genus coloꝛis ſi ꝑtim ſit alba ⁊ ꝑtim nigra. ⁊ ſm hoc nihil ꝓhibet aliquē actū eē vnum ſm ꝙ referꝫ ad genus nature. qui tñ nō eſt vnus ſm ꝙ referꝫ ad genus moris. ſicut ⁊ ecōuerſo. vt dictū eſt. Ambulatio .n. ꝯtinua eſt vnus actus ſm genus nature. pōt tñ ꝯtingere ꝙ ſint plures ſm genus moris ſi mutet ambulātis volūtas qui eſt principiū actuū moraliū. Si ergo accipiaꝫ vnus act⁹ ꝓut eſt in genere moris impoſſibile ē ꝙ ſit bonus ⁊ malus bonitate ⁊ malicia morali. ſi tñ ſit vnus vnitate nature ⁊ nō vnitate moris. pōt eē bonus ⁊ malus. Ad .i. ḡ dõ. ꝙ ille motus ꝯtinuus qui ꝓcedit ex diuerſa intentōne. lꝫ ſit vnus vnitate nature. nō eſt tñ vnus vnitate moris. Ad .ij. dõ. ꝙ actio ⁊ paſſio ꝑtinent ad genus moris inq̄ꝝtum hñt rōnem voluntarij. ⁊ ideo ſm ꝙ diuerſa voluntate dicunꝫ voluntaria ſm hoc ſunt duo moraliter. ⁊ pōt ex vna pte ineſſe bonum ⁊ ex alia malum. Ad .iij. dõ. ꝙ actus ſerui inq̄ꝝtum ꝓcedit ex voluntate ſerui nō eſt act⁹ domini. ſꝫ ſolū inq̄ꝝtum ꝓcedit ex mādato dñi. vñ ſic nō facit ipm malū mala voluntas ſerui. Queſtio. XXI

Deinde ꝯſiderandū eſt de his q̄ ꝯſequunꝫ actus hūanos rōe bonitatis vel malicie. Et circa hoc q̄rūꝫ quattuoꝛ. Pꝛimo vtꝝ actus hūanus inq̄ꝝtum ē bonus vel malus habeat rōnem rectitudinis vel peccati. Scđo vtꝝ habeat rōnem laudabilis vel culpabilis. Tertio vtꝝ habeat rōnē meriti vel demeriti. Quarto vtꝝ habeat rōnem meriti vel demeriti apud deum.

Ad pꝛimum ſic ꝓceditur

Videꝫ ꝙ actus hūanus inq̄ꝝtum eſt bonus vel malus nō habeat rōnem rectitudinis vel peccati. Pctā .n. ſunt monſtra in natura. vt dꝛ in .ij. phi. Monſtra aūt nō ſunt act⁹ ſed ſunt q̄dam res generate ꝑter ordinem nature. ea autē q̄ ſunt ſm artem ⁊ rōnem imitanꝫ ea q̄ ſunt ſm naturam vt ibidem dꝛ. ergo actus ex hoc ꝙ eſt inoꝛdinatus ⁊ mal⁹ non hꝫ rōnem peccati. Pꝛe. peccatū vt dꝛ in .ij. phi. accidit in natura ⁊ arte. cum nō ꝑueniꝫ ad finem intentum a natura vel arte. ſed bonitas vel malicia actus humani maxime conſiſtit in intentione finis ⁊ eius ꝓſecutōe. ergo videꝫ ꝙ malicia actus nō inducat rōnem peccati. Pꝛe. ſi malicia actus induceret rōnem peccati: ſequereꝫ ꝙ vbicunq̄ eſſet malum ibi eēt peccatum. hoc autē eſt falſum. nā pena lꝫ habeat rōnem mali. nō tñ hꝫ rōnem peccati. nō ergo ex hoc ꝙ aliquis actus eſt malus hꝫ rōnem peccati. Sed ꝯ. bonitas actus hūani. vt ſup oñſum eſt. principaliter dependet a lege eterna. ⁊ ꝑ ꝯñs malicia eius in hoc cōſiſtit ꝙ diſcoꝛdat a lege eterna. ſed hoc facit rōnem peccati. Dicit .n. Aug⁹. xxij. ꝯ Fauſtū. ꝙ peccatum eſt dictū vel factum vel ꝯcupitū ꝯ legē eternā. ḡ actus hūanus ex hoc ꝙ eſt malus hꝫ rōnem peccati. Rñ. dõ. ꝙ malū in pl⁹ eſt q̄ꝫ peccatum. ſicut ⁊ bonū in plus ē q̄ꝫ rectum. q̄libet .n. priuatio boni in q̄cunq̄ ꝯſtituit rōnem mali. ſed peccatuꝫ ꝓprie ꝯſiſtit in actu q̄ agiꝫ ꝓpter finē aliquē. cū nō habeat debitū oꝛdinē ad finē illū. debit⁹ aūt oꝛdo ad finē ſm aliquā regulā mēſuraꝫ. q̄ q̄dē regula in his q̄ ſm naturā agunt ē ipa virtus nature que inclinat in talē finē. qñ ḡ actus ꝓcedit a virtute naturali ſm naturalem inclinationē in finem tunc ſeruaꝫ rectitudo in actu. q2 medium nō exit ab extremis. ſ. actus ab oꝛdine actiui principij ad finē. qñ aūt a rectitudine tali actus aliquis recedit. tūc incidit rō pctī. In his vo q̄ agunꝫ ꝑ voluntatem. regula ꝓxima eſt rō hūana. regula aūt ſupma eſt lex eterna. qñ ḡ actus hoīs ꝓcedit in finem ſm oꝛdinem rōis ⁊ legis eterne. tūc actus ē rectus. qñ autem ab hac rectitudine obliquaꝫ. tūc dꝛ peccatum. Manifeſtū ē aūt ex p̄miſſis. ꝙ oīs actus voluntarius eſt malus ꝑ hoc ꝙ recedit ab oꝛdine rōnis ⁊ legis eterne. ⁊ oīs actus bonus ꝯcoꝛdat rōi ⁊ legi eterne. vñ ſequiꝫ ꝙ actus hūanus ex hoc ꝙ eſt bonus vel malus habeat rōnem rectitudinis vel peccati. Ad .i. ergo dõ. ꝙ monſtra dicunꝫ eē peccata inq̄ꝝtum ꝓducta ſunt ex pctō in actu nature exiſte. Ad .ij. dõ. ꝙ duplex eſt finis. ſ. vltim⁹ ⁊ ꝓpinquus. In pctō aūt nature deficit quidem actus a fine vltimo qui ē ꝑfectio generati. nō aūt deficit a quocūq̄ fine ꝓximo. opaꝫ .n. natura aliquid formādo. ſilr in peccato voluntatis ſp eſt defectus ab vltimo fine intēto. quia nullus actus voluntatis malus eſt oꝛdinabil' ad beatitudinem q̄ eſt vltimus finis. lꝫ nō deficiat ab aliquo fine ꝓximo quē voluntas intēdit ⁊ ꝯſequiꝫ. vñ etiā cum ipa intentio huius finis oꝛdineꝫ ad finē vltimum. in ipa intentione hmōi finis pōt inueniri rō rectitudinis ⁊ peccati. Ad .iij. dõ. ꝙ vnūquodq̄ oꝛdinaꝫ ad finē ꝑ actū ſuum. ⁊ ideo rō peccati q̄ ꝯſiſtit in deuiatione ab oꝛdine ad finem ꝓprie conſiſtit in actu. ſed pena reſpicit ꝑſonam peccātem vt in pꝛimo dictum eſt.

Ad ſcđm ſic pꝛoceditur.

Videꝫ ꝙ actus hūanus ex hoc ꝙ ē bonus vel malus nō hꝫ rōnem laudabilis vel culpabil'. pctm̄ .n. ꝯtingit in his q̄ agunꝫ a natura. vt dꝛ in .ij. phi. ſed tñ ea q̄ ſunt naturalia nō ſunt laudabilia nec culpabilia. vt dꝛ i .iij. ethi. ergo actus hūanus ex hoc ꝙ eſt malus vel peccatum. nō hꝫ rōnem culpe. ⁊ ꝑ ꝯñs nec ex hoc ꝙ eſt bonus hꝫ rōnem laudabilis. Pꝛe. ſicut ꝯtingit peccatum in actibꝫ moralibus. ita ⁊ in actibꝫ artis. q2 vt dꝛ in .ij. phi. Peccat grāmaticus nō recte ſcribens. ⁊ medicus nō recte dās potionem ſed nō culpaꝫ artifex ex hoc ꝙ aliquid malum facit. q2 ad induſtriam artificis ꝑtinet ꝙ poſſit ⁊ bonum opus facere ⁊ malum cū voluerit. ergo videꝫ ꝙ etiā actus moralis ex hoc

ꝙ ẽ malus nõ habeat rõeȝ culpabil'. ¶ Pre. Diony. dicit iiij. c. de di. no. ꝙ malũ ẽ infirmũ ⁊ impotẽs. ſȝ infirmitas vel impotẽtia vel tollit vel diminuit rõnẽ culpe. nõ ergo actus hũanus ẽ culpabil' ex hoc ꝙ ẽ malus. ¶ Sȝ contra ẽ qḋ phs dicit. ꝙ laudabilia ſunt ꝟtutũ opa. vituperabilia aũt vel culpabilia opa contraria. ſȝ actus boni ſunt actꝰ ꝟtutis. q2 ꝟtus eſt q̃ bonũ facit hñtẽ. ⁊ opus eius bonum reddit. vt d2 in. ij. ethi. vñ actus oppoſiti ſunt actus mali. ḡ actus hũanus ex hoc ꝙ eſt bonus vel malus hȝ rõnem laudabilis vel culpabilis. ¶ Rñ. dḋ. ꝙ ſicut malum ẽ in plus q̃ȝ pctm̃. ita pctm̃ eſt in plus q̃ȝ culpa. ex hoc. n. d2 actus culpabil' vel laudabil' ꝙ imputaꝛ agẽti. nihil. n. ẽ aliud laudari vel culpari q̃ȝ imputari alicui maliciã vel bonitatẽ ſui actus. tũc. n. actus imputaꝛ agẽti. qñ eſt in ptãte ipſius ita ꝙ habeat dñium ſui actus. hoc aũt eſt in omnibus actibus voluntariis. q2 ꝑ voluntatẽ hõ dñiuȝ ſui actus hȝ. vt ex ſuꝑdictis pȝ. vñ relinquiꝛ ꝙ bonũ vel maluȝ in ſolis actibus voluntarijs ꝯſtituit rõnem laudis vl' culpe. in qbus ẽ idem malũ. pctm̃ ⁊ culpa. ¶ Ad. i. ḡ dḋ. ꝙ actus naturales nõ ſunt in ptãte naturalis agentis. cum natura ſit determinata ad vnũ. ⁊ ideo ſȝ in actibus naturalibus ſit pctm̃. nõ tñ eſt ibi culpa. ¶ Ad. ij. dḋ. ꝙ rõ aliter ſe hȝ in artificialibus. ⁊ aliter in moralibus. In artificialibus. n. rõ ordinaꝛ ad finem ꝑticularem. quod eſt aliquid ꝑ rõnem excogitatum. In moralibus aũt ordinatur ad finem cõe totius hũane vite. finis aũt ꝑticularis ordinaꝛ ad finem cõmunem. Cum. n. pctm̃ ſit ꝑ deuiationem ab ordine ad finem. vt dictum eſt. in actu artis contingit dupl'r eẽ peccatum. Uno mõ ꝑ deuiationẽ a fine ꝑticulari intento ab artifice. ⁊ hoc peccatũ erit ꝓprium arti. puta ſi artifex intendẽs facere bonum opus. faciat malum. vel intendens malum faciat bonum. Alio mõ ꝑ deuiationem a fine cõi humane vite. ⁊ hoc mõ diceꝛ peccare. etiã ſi intendat facere malum opus. ⁊ faciat ꝑ hoc vt alius decipiatur ſed hoc peccatũ nõ eſt ꝓprium artificis inq̃ȝtum artifex. ſȝ inq̃ȝtum homo eſt. vñ ex primo peccato culpaꝛ artifex inq̃ȝtum artifex. ſed ex ſcḋo culpaꝛ hõ inq̃ȝtum homo ẽ. Sȝ in moralibus vbi attendiꝛ ordo rõnis ad finem cõmunẽ humane vite. ſꝑ pctm̃ ⁊ malum attendiꝛ ꝑ deuiationem ab ordine rõis ad finẽ cõmunem humane vite. ⁊ ideo culpaꝛ ex tali peccato hõ. ⁊ inq̃ȝtum eſt homo. ⁊ inq̃ȝtum moralis eſt. vñ phs dicit in. vi. ethi. ꝙ in arte volens peccans ẽ eligibilior. circa prudentiã aũt minus. ſicut ⁊ in ꝟtutibus moralibus quaꝝ prudentia eſt directiua. ¶ Ad. iij. dḋ. ꝙ illa infirmitas que eſt in malis voluntarijs ſubiacet ptãti hoĩs. ⁊ ideo nec tollit nec diminuit rationem culpe.

Ad tertium ſic procediꝛ

Videꝛ ꝙ actus hũanus nõ habeat rõnem meriti ⁊ demeriti ꝓpter ſuã bonitatẽ vel maliciã. meritũ. n. ⁊ demeritum d2 ꝑ ordinẽ ad retributõeȝ q̃ locũ ſolũ hȝ in his q̃ ad alterum ſunt. ſed nõ oẽs actus hũani boni vel mali ſunt ad alteꝝ. ſed quidã ſunt ad ſeipm̃. ḡ nõ ois actus hũanus bonꝰ vel malus hȝ rõnem meriti vel demeriti. ¶ Pre. nullus mereꝛ penam vel ꝓmium ex hoc ꝙ diſponit. vel vult de eo cuius eſt dñs. ſicut ſi homo deſtruat rem ſuam nõ puniꝛ. ſicut ſi deſtrueret rem alterius. ſed homo eſt dñs ſuoꝝ actuum. ergo ex hoc ꝙ bñ vel male diſponit de ſuo actu nõ mereꝛ penam vel ꝓmium. ¶ Pre. ex hoc ꝙ aliquis ſibi ipſi acquirit bonũ. nõ mereꝛ vt ei bñ fiat ab alio. ⁊ eadẽ rõ ẽ de malis. ſed ipſe actus bonus eſt quoddam bonum ⁊ ꝑfectio agentis. actus autem inordinatus eſt quoddam malum ipſius. non ergo ex hoc ꝙ homo facit malum actũ vel bonum meretur vel demereꝛ. ¶ Sed contra eſt quod dicitur Eſa. iij. Dicite iuſto quoniam bene. quoniam fructũ adinuentionum ſuaꝝ comedet. ve impio in malum. retributio. n. manuum eius fiet ei. ¶ Rñ. dḋ. ꝙ meritum ⁊ demeritum dicunꝛ in ordine ad retributionem que fit ſm̃ iuſticiam. retributio auteȝ ſm̃ iuſticiã fit alicui ex eo ꝙ agit in ꝓfectum vel nocumentum alterius. Eſt autem ꝯſiderandum ꝙ vnuſquiſqꝫ in aliqua ſocietate viuens eſt aliq̃ mõ ps ⁊ membrum totius ſocietatis. quicunqꝫ ergo agit aliquid in bonum vel malum alicuius in ſocietate exñtis hoc redundat in totam ſocietatem. ſicut qui ledit manuȝ ꝯñs ledit hominem. Cum ergo aliquis agat in bonum vel malum alterius ſingularis pſone. cadit ibi dupl'r ratõ meriti vel demeriti. Uno mõ ſm̃ ꝙ debeꝛ ei retributio a ſingulari pſona quam iuuat vel offendit. Alio mõ ſm̃ ꝙ debeꝛ ei retributio a toto collegio. Qñ vero aliquis ordinat actum ſuum directe in bonum vel malum totius collegij. debeꝛ ei retributio primo quidem ⁊ principaliter a toto collegio. ſecundario vero ab omnibus collegij partibus cum vero aliquis agit quod in bonum ꝓprium vel malũ vergit. etiam debeꝛ ei retributio inq̃ȝtum etiaȝ hoc vergit in cõmune ſm̃ ꝙ ipſe eſt ps collegij. ſȝ non debeaꝛ ei retributio inq̃ȝtum eſt bonum vel malum ſingularis pſone que eſt eadem agenti. niſi forte a ſeipſo ſm̃ quandam ſimilitudinem. put eſt iuſticia hominis ad ſeipm̃. Sic igiꝛ pȝ ꝙ actus bonus vel malus hȝ rõnem laudabilis vel culpabilis ſm̃ ꝙ eſt in poteſtate voluntatis. rõnem vero rectitudinis ⁊ peccati ſm̃ ordinem ad finem. rõnẽ vero meriti ⁊ demeriti ſm̃ retributionem iuſticie ad alterum. ¶ Ad. i. ergo dḋ. ꝙ qñqꝫ actus hominis boni vel mali ⁊ ſi non ordineꝛ ad bonum vel malum alterius ſingularis pſone. tñ ordinaꝛ ad bonum vel ad malum alterius. ¶ Ad ij. dḋ. ꝙ homo qui hȝ dominium ſui actus. ipſe etiam inq̃ȝtum eſt alterius. ſ. cõmunitatis cuius eſt ps. mereꝛ aliquid vel demereꝛ inq̃ȝtum actus ſuos bene vel male diſponit. ſicut etiam ſi alia ſua de quibus cõmunitati ſeruire debet. bene vel male diſpenſat. ¶ Ad. iij. dḋ. ꝙ hoc ipſm̃ bonum vel malum quod aliquis ſibi facit ꝑ ſuum actum redũdat in cõmunitatem. vt dictum eſt.

Ad quartum ſic procediꝛ

Videtur ꝙ actus hominis bonus vel malus non habeat rationem meriti vel demeriti ꝑ comparationem ad deum. quia vt dictum eſt. meritum ⁊ demeritum importat ordinem ad recompenſationem ꝓfectus vel damni ad alterũ illati. ſed bonus actus hominis vl' malus non cedit in aliquem profectum vel damnum ipſius dei. d2. n. Job. xxxv. Si peccaueris quid ei nocebis? porro ſi iuſte egeris quid donabis ei? ergo actꝰ hoĩs bonus vel malus non hȝ rationem meriti vel demeriti apud deum. ¶ Pre. inſtrumentum nihil mereꝛ vel demereꝛ apud eum qui vtiꝛ inſtrumento. quia tota actio inſtrumenti eſt vtentis ipſo. ſed homo in agendo eſt inſtrumentum diuine ꝟtutis principaliter ipm̃ mouentis. vñ d2 Eſa. x. Nunquid gloriabitur ſecuris contra eum qui ſecat in ea? aut exaltabitur ſerra contra eum a quo trahitur? vbi manifeſte hominẽ agentem compat inſtrumento. ergo homo bene agẽdo vel male nõ mereꝛ vel demereꝛ apud deum. ¶ Pre. actus humanus hȝ rõnem meriti vel demeriti inq̃ȝtum ordinaꝛ ad alteꝝ. ſed non omnis actus humanus ordinaꝛ ad deum. ḡ non

omnes actus boni vel mali hñt rõnem meriti vel demeriti apud deum. ¶ Sed contra eſt qđ dr Eccl. vlt. Cuncta q̃ fiũt adducet deus in iudicium ſiue bonũ ſit ſiue malũ. ſed iudicium importat retributionem reſpectu cuius meritũ vel demeritum dr. ergo omnis actus hoĩs bonus vel malus hʒ rõnem meriti vel demeriti apud deum. ¶ Rñ. dđ, ꝙ ſicut dictum eſt. actus alicuius hoĩs hʒ rõnem meriti vel demeriti ſm ꝙ ordinat ad alterꝫ. vel rõne eius. vel rõe cõis. vtroqꝫ autem mõ actus noſtri boni vel mali hñt rõnem meriti vel demeriti apud deum. rõne qđem ipſius in q̃tum eſt vltimus hoĩs finis. eſt autem debitum vt ad finem vltimũ oẽs actus referant. vt ſup habitum eſt. vnde qui facit actum malum nõ referibilem in deum. non ſeruat honorem dei qui vltimo fini debet. Ex pte vero totius cõmunitatis vniuerſi. qꝛ in qualibet cõmunicatione ille qui regit cõmunitatem p̃cipue hʒ curam boni cõmunis. vñ ad eum ptinet retribuere ꝓ his que bene vel male fiunt in cõmunitate. Eſt autẽ deus gubernator ⁊ rector totius vniuerſi. ſicut in primo habitum eſt. ⁊ ſpecialiter rationalium creaturarum. Unde manifeſtum eſt ꝙ actus humani habent rationem meriti vel demeriti per comparationem ad ipſum. alioquin ſequeretur ꝙ deus non haberet curam de actibus humanis. ¶ Ad primum ergo dicendum ꝙ per actum hominis deo ſecundum ſe nihil poteſt accreſcere vel deperire. ſed tamen homo quantum in ſe eſt aliquid ſubtrahit deo. vel ei exhibet. cum ſeruat vel non ſeruat ordinem quem deus inſtituit. ¶ Ad ſecundum dicendum. ꝙ homo ſic mouetur a deo vt inſtrumentum. quod tamen non excludit quin moueat ſeipſum per liberum arbitrium. vt ex ſupradictis patet. ⁊ ideo per ſuum actum meretur vel demeretur apud deum. ¶ Ad tertium dicendum. ꝙ homo non ordinatur ad cõmunitatem politicam ſecundum ſe totum ⁊ ſecundum omnia ſua. ⁊ ideo non oportet ꝙ quilibet actus eius ſit meritorius vel demeritorius per ordinem ad communitatem politicam. ſed totum quod homo eſt. ⁊ quod poteſt ⁊ habet. ordinandum eſt ad deum. ⁊ ideo omnis actus hominis bonus vel malus habet rationem meriti vel demeriti apud deum; quantum eſt ex ipſa ratione actus.

¶ Queſtio. XXII.

Poſt hoc conſiderandum eſt de paſſionibus anime. ¶ Et primo in generali. Secundo in ſpeciali. In generali autem quattuor occurrunt circa eas conſideranda. Primo quidem de ſubiecto earum. Secundo de differentia earum. Tertio de comparatione earum ad inuicem. Quarto de malicia ⁊ bonitate ipſarum. ¶ Circa primum queruntur tria. Primo vtrum aliqua paſſio ſit in anima. Secundo vtrum magis in parte appetitiua q̃ in apprehenſiua. Tertio vtrum magis ſit in appetitu ſenſitiuo q̃ intellectiuo. qui dicitur voluntas.

Ad primum ſic ꝓceditur

Uidetur ꝙ nulla paſſio ſit in anima. pati enim eſt proprium materie. ſed anima non eſt compoſita ex materia ⁊ forma. vt in primo habitum eſt. ergo nulla paſſio eſt in anima. ¶ Preterea. Paſſio eſt motus. vt dicitur in tertio phiſicorum. ſed anima nouetur. vt probatur in primo de anima. ergo paſſio non eſt in anima. ¶ Preterea. Paſſio eſt via in corruptionem. Nam omnis paſſio magis facta abijcit a ſubſtantia. vt dicitur in libro topicorum. ſed anima eſt incorruptibilis. ergo nulla paſſio ẽ in anima. ¶ Sed contra eſt quod Apoſtolus dicit ad Romanos ſeptimo. Cum eſſemus in carne paſſiones peccatorum que per legem erant operabãtur in membris noſtris. vt fructificarent morti. Nunc autem ſoluti ſumus a lege mortis in qua detinebamur. ita vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus ⁊ non in vetuſtate littere. Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt. Abſit. Sed peccatum non cognoui niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret. Non concupiſces. Occaſione autem accepta. peccatum ꝑ mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem viuebam ſine lege aliquando. Sed cum veniſſet mandatum. peccatum reuixit. Ego autem mortuus ſum. ⁊ inuentum eſt mihi mandatum quod erat ad vitã hoc eſſe ad mortem. Nam peccatum occaſione accepta per mandatum ſeduxit me ⁊ per illud occidit. Itaqꝫ lex quidem ſancta ⁊ mandatum ſanctum ⁊ iuſtum ⁊ bonum. Quod ergo bonum eſt. mihi factũ eſt mors. Abſit. Sʒ peccatũ. ⁊c. peccata aũt ſunt proprie in anima. ergo ⁊ paſſiones que dicuntur peccatorum ſunt in anima. ¶ Reſpondeo dicendum. ꝙ pati dicitur tripliciter. Uno modo communiter ſecundum ꝙ omne recipere eſt pati etiã ſi nihil abijciatur a re. ſicut ſi dicatur aerem pati quando illuminatur. hoc autem magis eſt perfici q̃ pati. Alio modo dicitur proprie pati quando aliquid recipitur cũ alterius abiectione. ſed hoc contingit dupliciter. Quandoqꝫ enim abijcitur id quod non eſt conueniens rei. ſicut cum corpus animalis ſanatur dicitur pati. quia recipit ſanitatem egritudine abiecta. Alio modo quando econuerſo contingit. ſicut egrotare dicitur pati. quia recipitur infirmitas ſanitate abiecta. ⁊ hic eſt propriiſſimus modus paſſionis. nam pati dicitur ex eo ꝙ aliquid trahitur ad agentem. quod autem recedit ab eo quod eſt ſibi conueniens. maxime videtur ad aliud trahi. ⁊ ſimiliter in primo de generatione dicitur. ꝙ quando ex ignobiliori generatur nobilius. eſt generatio ſimpliciter. ⁊ corruptio ſecundum quid. econuerſo autem quando ex nobiliori ignobilius generatur. ⁊ his tribus modis contingit eſſe in anima paſſionem. nam ſecundum receptionem tantum dicitur ꝙ ſentire ⁊ intelligere eſt quoddam pati. paſſio autem cum abiectione non eſt niſi ſecundum tranſmutationem corporalem. vnde paſſio proprie dicta non poteſt competere anime niſi per accidens. inquantum ſcilicet cõpoſitum patitur. ſed in hoc eſt diuerſitas. Nam quando huiuſmodi tranſmutatio fit in deterius. magis ꝓprie habet rationem paſſionis q̃ quando fit in melius. vnde triſticia magis proprie eſt paſſio q̃ leticia. ¶ Ad primũ igitur dicendum. ꝙ pati ſecundum ꝙ eſt cum abiectione ⁊ tranſmutatione proprium eſt materie. vnde non inuenitur niſi in compoſitis ex materia ⁊ forma. ſed pati prout importat receptionem ſolam. non eſt neceſſarium ꝙ ſit materie. ſed poteſt eſſe cuiuſcunqꝫ exiſtentis in potentia. Anima autem ⁊ ſi non ſit compoſita ex materia ⁊ forma. habet tamen aliquid potentialitatis ſecundum quã conuenit ſibi recipere ⁊ pati. ſecundum ꝙ intelligere pati eſt. vt dicitur in tertio de anima. ¶ Ad ſecundum dicendum. ꝙ pati ⁊ moueri ⁊ ſi non conueniat anime per ſe conuenit tamen ei per accidens. vt in primo de anima dicitur. ¶ Ad tertium dicendum. ꝙ ratio illa procedit de paſſione que eſt cum tranſmutatione ad deterius. ⁊ hu

iuſmodi paſſio anime conuenire non poteſt niſi per accidens. per ſe autem conuenit compoſito quod eſt corruptibile.

Ad ſcdm ſic procedıtur.

Videtur ꝙ paſſio magis ſit in parte anime apprehenſiua q̃ in parte appetitiua. Quod enim eſt primum in quolibet genere. videtur eſſe maximum illorum que ſunt in genere illo. ⁊ cauſa aliorum. vt dicitur in ſecundo metaphiſice. ſed paſſio prius inuenitur in parte apprehenſiua q̃ in parte appetitiua. non enim patitur pars appetitiua niſi paſſione precedente in parte apprehenſiua. ergo paſſio eſt magis in parte apprehenſiua q̃ in parte appetitiua.

Preterea. quod eſt magis actiuum videtur eſſe minus paſſiuum. actio enim paſſioni opponitur. ſed pars appetitiua eſt magis actiua q̃ pars apprehenſiua. ergo videtur ꝙ in parte apprehenſiua magis ſit paſſio. Preterea. Sicut appetitus ſenſitiuus eſt virtus in organo corporali. ita ⁊ vis apprehenſiua ſenſitiua. ſed paſſio anime fit proprie loquendo ſecundum tranſmutationem corporalem. ergo non magis eſt paſſio in parte appetitiua ſenſitiua q̃ in apprehenſiua ſenſitiua. Sed contra eſt quod Auguſtinus dicit in ix. de ciuita. dei. ꝙ motus animi. quos greci pati. noſtri autem ſicut Cicero perturbationes. quidam affectiones vel affectus. quidam vero ſicut in greco habetur. expreſſius paſſiones vocant. ex quo patet ꝙ paſſiones anime ſunt idem quod affectiones. ſed affectiones manifeſte pertinent ad partem appetitiuam ⁊ non ad apprehenſiuam. ergo ⁊ paſſiones magis ſunt in appetitiua q̃ in apprehenſiua. Reſpondeo. dicendum ꝙ ſicut iam dictum eſt. in nomine paſſionis importatur quod patiens trahatur ad id quod eſt agentis. Magis autem trahitur anima ad rem per vim appetitiuam q̃ per vim apprehenſiuam. nam per vim appetitiuam anima habet ordinem ad ipſas res prout in ſeipſis ſunt. Unde philoſophus dicit in ſeptimo metaphiſice. ꝙ bonum ⁊ malum que ſunt obiecta appetitiue potentie. ſunt in ipſis rebus. vis autem apprehenſiua non trahitur ad rem ſecundum ꝙ in ſeipſa eſt. ſed cognoſcit eam ſecundum intentionem rei quam in ſe habet vel recipit ſecundum proprium modum. vnde ⁊ ibidem dicitur. ꝙ verum ⁊ falſum que ad cognitionem pertinent non ſunt in rebus. ſed in mente. vnde patet ꝙ ratio paſſionis magis inuenitur in parte appetitiua q̃ in parte apprehenſiua. Ad primum ergo dicendum. ꝙ econuerſo ſe habet in his que pertinent ad perfectionem. ⁊ in his que pertinent ad defectum. nam in his que ad perfectionem pertinent attenditur intenſio per acceſſum ad vnum primum principium. cui quanto eſt aliquid propinquius tanto eſt magis intenſum. ſicut intenſio lucidi attenditur per acceſſum ad aliquid ſumme lucidum. cui quanto aliquid magis appropinquat. tanto eſt magis lucidum. ſed in his que ad defectum pertinent attenditur intenſio non per acceſſum ad aliquod ſummum ſed per receſſum a perfecto. quia in hoc ratio priuationis ⁊ defectus conſiſtit. ⁊ ideo quanto minus recedit a primo tanto eſt minus intenſum. ⁊ propter hoc in principio ſemper inuenitur paruus defectus. qui poſtea procedendo magis multiplicatur. Paſſio autem ad defectum pertinet. quia eſt alicuius ſecundum ꝙ eſt in potentia. vnde in his que appropinquant primo perfecto ſcilicet deo. inuenitur parum de ratione potentie ⁊ paſſionis. in aliis autem conſequenter plus. ⁊ ſic etiam in priori vi anime ſcilicet apprehenſiua. inuenitur minus de ratione paſſionis. Ad ſecundum dicendum. ꝙ vis appetitiua dicitur eſſe magis actiua quia eſt magis principium exterioris actus. ⁊ hoc habet ex hoc ipſo ex quo habet ꝙ ſit magis paſſiua. ſcilicet ex hoc ꝙ habet ordinem ad rem prout eſt in ſeipſa. per actionem enim exteriorem venimus ad conſequendas res. Ad tertium dicendum. ꝙ ſicut in primo dictum eſt. dupliciter organum anime poteſt tranſmutari. Uno modo tranſmutatione ſpirituali ſecundum ꝙ recipit intentionem rei. ⁊ hoc per ſe inuenitur in actu apprehenſiue virtutis ſenſitiue. ſicut oculus immutatur a viſibili. non ita ꝙ coloretur. ſed ita ꝙ recipiat intentionem coloris. Eſt autem ⁊ alia naturalis tranſmutatio organi. prout organum tranſmutatur quantum ad ſuam naturalem diſpoſitionem. puta ꝙ calefit aut infrigidatur. vel alio modo ſimili tranſmutatur. ⁊ huiuſmodi tranſmutatio per accidens ſe habet ad actum apprehenſiue virtutis ſenſitiue. puta cum oculus fatigatur ex forti intuitu. vel diſſoluitur ex vehementia viſibilis. ſed ad actum appetitus ſenſitiui per ſe ordinatur huiuſmodi tranſmutatio. vnde in diffinitione motuum appetitiue partis materialiter ponitur aliqua naturalis tranſmutatio organi. ſicut dicitur ꝙ ira eſt accenſio ſanguinis circa cor. vnde patet ꝙ ratio paſſionis magis inuenitur in actu ſenſitiue appetitiue q̃ in actu ſenſitiue virtutis apprehenſiue. licet vtraq̃ ſit actus organi corporalis.

Ad tertium ſic procedıtur.

Videtur ꝙ paſſio non magis ſit in appetitu ſenſitiuo q̃ in appetitu intellectiuo. Dicit enim Dionyſius ſecundo capitulo de diui. nomi. ꝙ Ierotheus ex quadam eſt doctus diuiniore inſpiratione non ſolum diſcens. ſed etiam patiens diuina. ſed paſſio diuinorum non poteſt pertinere ad appetitum ſenſitiuum. cuius obiectum eſt bonum ſenſibile. ergo paſſio eſt in appetitu intellectiuo ſicut et in appetitu ſenſitiuo. Preterea. Quanto actiuum eſt potentius tanto paſſio eſt fortior. ſed obiectum appetitus intellectiui quod eſt bonum vniuerſale. eſt potentius actiuum q̃ obiectum appetitus ſenſitiui quod eſt particulare bonum. ergo ratio paſſionis magis inuenitur in appetitu intellectiuo q̃ in appetitu ſenſitiuo. Preterea. Gaudium ⁊ amor ⁊ paſſiones quedam eſſe dicuntur. ſed hec inueniuntur in appetitu intellectiuo. ⁊ non ſolum in ſenſitiuo. alioquin non attribuerentur in ſcripturis deo ⁊ angelis. ergo paſſiones non magis ſunt in appetitu ſenſitiuo q̃ in intellectiuo. Sed contra ē quod dicit Damaſcenus in ſecundo libro deſcribens animales paſſiones. Paſſio eſt motus appetitiue virtutis ſenſibilis in imaginatiõe boni vel mali. Et aliter. Paſſio eſt motus irrationalis anime per ſuſceptionem boni vel mali.

Reſpondeo dicendum ſicut iam dictum eſt. paſſio proprie inuenitur vbi eſt tranſmutatio corporalis. que quidem inuenitur in actibus appetitus ſenſitiui ⁊ non ſolum ſpiritualis. ſicut eſt in apprehenſione ſenſitiua. ſed etiam naturalis. In actu autem appetitus intellectiui non requiritur aliqua tranſmutatio corporalis. quia huiuſmodi appetitus non eſt virtus alicuius organi. Unde patet ratio paſſionis magis proprie inuenitur in actu appetitus ſenſitiui q̃ intellectiui. vt etiam patet per diffinitiones Damaſceni inductas. Ad primum ergo dicendum. ꝙ paſſio diuinorum ibi dr̃ affectio ad diuina ⁊ coniunctio ad ipſa per amorē quod tñ fit ſine trāſmutatiōe corporali.

Ad .ij. dõ. ꝙ magnitudo paſſiõis nõ ſolũ dependꝫ ex ṽtute agẽtis. ſꝫ etiã ex paſſibilitate patiẽtis q꞉ q̃ ſunt bñ paſſibilia multũ patiunt̃ etiã a ꝑuis actis. Lꝫ obiec ñ appetit̃ ĩte ẽ actiui ſit magis actiuũ ꝙ̃ obiectũ appetitus ſenſitĩ. tñ appetitus ſenſitiuus ẽ magis paſſiu᷒. ¶ Ad .iij. dõ. ꝙ amor ⁊ gaudiũ ⁊ alia hmõi cũ attribuunt̃ deo vel angel᷑ aut hoibus ſcḋm appetitũ intellectiuũ ſignificãt ſimplicẽ actũ volũtatis cũ ſilitudine affectus abſqꝫ paſſione. Vñ dic̃ Aug᷒. ix. de ci. dei. Sãcti angeli ⁊ ſine ira puniũt. ⁊ ſine miſerie ꝯpaſſione ſubueniũt. ⁊ tñ iſtaꝝ noĩa paſſionũ ꝯſuetudine locutõis hũane etiã in eos vſurpant̃ ꝓpter quandã opationis ſilitudinẽ. nõ ꝓpter affectionum infirmitatem.

¶ Queſtio. XXIII.

DEinde ꝯſiderandũ

eſt de paſſionũ ordĩa ad inuicẽ. Et circa hoc q̃runt̃ q̃tuor. Primo vtꝝ paſſiones q̃ ſunt in ꝯcupiſcibili ſint diuerſe ab his q̃ ſunt in iraſcibili. Scḋo vtꝝ ꝯtrarietates paſſionũ iraſcibil᷑ ſint ſcḋm ꝯtrietatẽ boni ⁊ mali. Tertio vtꝝ ſit aliq̃ paſſio nõ hñs ꝯtrariũ. Quarto vtꝝ ſint aliq̃ paſſiones differentes ſpecie in eadem potentia nõ contrarie ad inuicem.

Ad primũ ſic proceditur

Videt̃ ꝙ paſſiones eedẽ ſint in iraſcibili ⁊ in ꝯcupiſcibili. Dic̃. n. phs in .ij. ethi. ꝙ paſſiones aĩe ſunt q̃s ſeq̃t̃ gaudiũ ⁊ triſticia. ſꝫ gaudiũ ⁊ triſticia ſunt in ꝯcupiſcibili. g̃ oẽs paſſiones ſunt in ꝯcupiſcibili. nõ g̃ ſunt alie in iraſcibili. ⁊ alie in ꝯcupiſcibili. ¶ Pre. Matth. xiij. ſup illud. Sil᷑e ẽ regnũ celoꝝ fermẽto ⁊c̃. dic̃ glo. Hiero. In rõne poſſideamus prudentiã. in iraſcibili odiũ vitioꝝ. in ꝯcupiſcibili deſiderium ṽtutum. Sed odium eſt in ꝯcupiſcibili. ſicut ⁊ amor cui contrariat̃. vt d꞉ in .ij. topic. g̃ eadem paſſio eſt in ꝯcupiſcibili ⁊ iraſcibili. ¶ Pre. paſſiones ⁊ actus differunt ſpẽ ſcḋm obiecta. ſed paſſionum iraſcibilis ⁊ ꝯcupiſcibilis eadem obiecta ſunt. ſ. bonum ⁊ malum. g̃ eedem paſſiones ſunt iraſcibilis ⁊ ꝯcupiſcibilis. ¶ Sed contra. diuerſaꝝ potentiaꝝ actus ſunt ſpecie diuerſi. ſicut videre ⁊ audire. ſed iraſcibilis ⁊ ꝯcupiſcibilis ſunt due potentie diuidentes appetitum ſenſitiuum. vt in primo dictum eſt. ergo cum paſſiones ſint motus appetitus ſenſitiui. vt ſup̃ dictum eſt. paſſiões que ſunt in iraſcibili erũt alie ſcḋm ſpeciem a paſſionibus que ſunt in concupiſcibili. ¶ Rñ. dõ. ꝙ paſſiones que ſunt in iraſcibili ⁊ concupiſcibili differunt ſpecie. Cum. n. diuerſe potentie habeant diuerſa obiecta. vt in primo dictum eſt. neceſſe eſt ꝙ paſſiones diuerſaꝝ potentiaꝝ ad diuerſa obiecta referant̃. vñ multo magis paſſiones diuerſaꝝ potentiaꝝ ſpecie differunt. Maior. n. differentia obiecti requirit̃ ad diuerſificãdum ſpeciem potentiarum ꝙ̃ ad diuerſificandum ſpeciẽ paſſionum vel actuum. Sicut. n. in naturalibus diuerſitas generis ꝯſequit̃ diuerſitatẽ potentie materie. diuerſitas autem ſpeciei diuerſitatem forme in eadem materia ita in actibus anime actus ad diuerſas potẽtias ꝑtinentes ſunt nõ ſolũ ſpecie. ſed etiam genere diuerſi. actus aũt vel paſſiones reſpiciẽtes diuerſa obiecta ſpẽalia ꝯprehenſa ſub vno cõi obiecto vnius potẽtie. differũt ſicut ſpẽs illi᷒ generis. ad cognoſcẽdum g̃ q̃ paſſiones ſunt in iraſcibili ⁊ q̃ in ꝯcupiſcibili oportet aſſumere obiectũ vtriuſqꝫ potentie. dictũ eſt aũt in primo ꝙ obiectũ potẽtie ꝯcupiſcibilis eſt bonũ vl᷑ malũ. ſenſibile ſimpl᷑r acceptũ qḋ ẽ delectabile vel doloroſum. ſꝫ q꞉ neceſſe ẽ ꝙ interdũ aĩa difficultatẽ vel pugnã patiat̃ in adipiſcẽdo aliq̃d hmõi bonũ vel fugiẽdo aliq̃d hmõi malũ. in q̃ꝫtũ hoc eſt q̃dãmõ eleuatũ ſup̃ facilem ꝑtãtẽ aĩalis. ideo ipm̃ bonũ vel malũ ſcḋm ꝙ hꝫ rõnem ardui vel difficil᷑ eſt obiectũ iraſcibil᷑. Quecunqꝫ g̃ paſſiones reſpiciũt abſolute bonũ vel malũ ptinẽt ad ꝯcupiſcibilẽ. vt gaudiũ. triſticia. amor. odiũ ⁊ ſilia. Quecũqꝫ vo paſſiones reſpiciũt bonũ vel malũ ſub rõe ardui. put ẽ aliq̃d adipiſcibile vel fugibile cũ aliq̃ difficultate ꝑtinẽt ad iraſcibilẽ. vt audacia. ⁊ timor. ſpes ⁊ hmõi. ¶ Ad .i. g̃ dõ. ꝙ ſicut in primo dictũ eſt. ad hoc vis iraſcibilis data eſt aĩalibus vt tollant̃ impedimẽta q̇bus concupiſcibil᷑ in ſuũ obiectum tendere ꝓhiberet̃. vel ꝓpt̃ difficultatem boni adipiſcendi. vel ꝓpter difficultatẽ mali ſuperandi. ⁊ ideo paſſiones iraſcibilis omnes terminantur ad paſſiones ꝯcupiſcibil᷑. ⁊ ſcḋm hoc etiam paſſiones q̃ ſunt in iraſcibili ꝯſequit̃ gaudium ⁊ triſticia q̃ ſunt in ꝯcupiſcibili. ¶ Ad .ij. dõ. ꝙ odium vitioꝝ attribuit Hiero. iraſcibili. non ꝓpter rõnem odij que ꝓprie competit concupiſcibili. ſed ꝓpter impugnationem que ꝑtinet ad iraſcibilẽ. ¶ Ad .iij. dõ. ꝙ bonũ in q̃ꝫtũ ẽ delectabile mouet ꝯcupiſcibilẽ. ſꝫ ſi bonũ habeat quãdã difficultatẽ ad adipiſcendũ. ex hoc ipo hꝫ aliq̃d repugnãs ꝯcupiſcibili. ⁊ iõ neceſſariũ fuit ẽẽ aliã potẽtiã q̃ in id tẽderet. ⁊ rõ ẽ eadẽ de mal᷑. ⁊ hec potẽtia ẽ iraſcibil᷑. vñ ex ꝯñti ſpecies ꝯcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis ſpecie differunt.

Ad ſcḋm ſic proceditur.

Videt̃ ꝙ ꝯtrietas paſſionũ iraſcibil᷑ nõ ſit niſi ſcḋm ꝯtrarietatẽ boni ⁊ mali. Paſſiones. n. iraſcibil᷑ ordinant̃ ad paſſiones ꝯcupiſcibilis vt dictũ eſt. ſed paſſiones ꝯcupiſcibil᷑ nõ contrariant̃ niſi ſcḋm ꝯtrarietatẽ boni ⁊ mali. ſic amor ⁊ odium. gaudium ⁊ triſticia. ergo nec paſſiones iraſcibilis. ¶ Pre. paſſiones differũt ſcḋm obiecta. ſicut ⁊ motus ſcḋm terminos. ſed contrarietas nõ eſt in motibus niſi ſcḋm contrarietatem terminoꝝ. vt pꝫ in .v. phi. ergo neqꝫ in paſſionibus eſt contrarietas paſſionum niſi ſcḋm contrarietatẽ obiectoꝝ. obiectum autem appetitus eſt bonum vel malum. ergo nulla potentia appetitiua poteſt ẽẽ contrarietas paſſionum niſi ſcḋm contrarietatem boni ⁊ mali. ¶ Pre. omnis paſſio anime attendit̃ ſcḋm acceſſum ⁊ receſſum. vt Auicen. dicit in .vi. de naturalibus. ſed acceſſus cauſat̃ ex rõe boni. receſſus autem ex rõne mali. quia ſicut bonum eſt quod oĩa appetunt. vt d꞉ in .i. ethi. ita malum eſt quod omnia fugiunt. ergo contrarietas in paſſionibus aĩe nõ poteſt ẽẽ niſi ſcḋm bonum ⁊ malum. ¶ Sed contra. timor ⁊ audacia ſunt contraria. vt pꝫ in .iij. ethi. ſed timor ⁊ audacia non differunt ſcḋm bonum ⁊ malum. quia vtrunqꝫ eſt reſpectu aliquoꝝ maloꝝ. ergo non omnis contrarietas paſſionum iraſcibilis eſt ſcḋm contrarietatem boni ⁊ mali. ¶ Rñ. dõ. ꝙ paſſio quidem motus eſt. vt d꞉ in .iij. phi. Unde oportet contrarietatem paſſionum accipere ſcḋm cõtrarietatem motuum vel mutationum. Eſt autem duplex contrarietas in mutationibus ⁊ motibus. vt d꞉ .i. vi. phi. Una quidem ſcḋm acceſſum ⁊ receſſum ab eodem termino. que quidem contrarietas eſt proprie mutationum id eſt. generationis que eſt mutatio ad ẽẽ. ⁊ corruptionis que eſt mutatio ab ẽẽ. Alia autem ſcḋm contrarietatem terminorum qui proprie eſt contrarietas motuum. ſicut dealbatio que eſt motus a nigro in album opponitur denigrationi que eſt motus ab albo in nigrum. ¶ Sic igitur in paſſionibus anime duplex contrarietas inuenitur. Una q̇dem ſcḋm contrarietatem obiectoꝝ. ſ. boni ⁊ mali.

Alia vo ſm acceſſum ⁊ receſſum ab eodē termīo. In paſſionibꝫ quidē ꝯcupiſcibil' inuenit' p̄ma ꝯrietas tm̄ q̄ .ſ. ē ſm obiecta. In paſſionibꝫ aūt iraſcibil' inuenit' vtraq̄ʒ. cuius rō eſt. q̄ꝛ obiectū ꝯcupiſcibil'. vt ſup̄ dictū eſt. ē bonū vel malū ſenſibile abſolute. Bonū aūt in q̄ꝫtum bonū nō poteſt eē terminus vt a q̄. ſʒ ſolū vt ad quem. q̄ꝛ nihil refugit bonum in q̄ꝫtum bonum. ſʒ oīa appetūt ipm̄. Siſ'r nihil appetit malum in q̄ꝫtum hmōi. ſed omnia fugiunt ipm̄. ⁊ ꝓpter hoc malum non hʒ rōnem termini ad quem. ſed ſolum termini a quo. Sic igit' omnis paſſio concupiſcibilis reſpectu boni eſt vt in ipm̄. ſicut amor. deſiderium. ⁊ gaudium. Omnis vero paſſio reſpectu mali eſt vt ab ipa. ſicut odium. fuga. ſeu abhoiatio ⁊ triſticia. Vn̄ in paſſionibꝫ concupiſcibilis non pōt eē ꝯrietas ſm acceſſum ⁊ receſſum ab eodem obiecto. ſed obiectum iraſcibilis eſt ſenſibile bonum vel malum. nō quidem abſolute ſed ſub rōe difficultatis vel arduitatis. vt ſup̄ dictum eſt. Bonum autē arduum ſiue difficile hʒ rōnem vt in ipm̄ tendat' in q̄ꝫtum ē bonum. quod ꝑtinet ad paſſionem ſpei. ⁊ vt ab ipo recedat' in q̄ꝫtum eſt arduum ⁊ difficile. quod ꝑtinet ad paſſionem deſperationis. Siſ'r malum arduum hʒ rōnem vt vitet' in q̄ꝫtum eſt malum. ⁊ hoc ꝑtinet ad paſſionem timoris. hʒ etiā rōnem vt in ipm̄ tendat'. ſicut in quoddaʒ arduum. ꝑ quod .ſ. aliquid euadit ſubiectionem mali. ⁊ ſic tendit in ipm̄ audacia. Inuenit' ergo in paſſionibus iraſcibilis contrarietas ſm ꝯrietatem boni vel mali. ſicut inter ſpem ⁊ timorem. Et iterum ſm acceſſum ⁊ receſſum ab eodem termino. ſicut inter audaciā ⁊ timorem. Et per hoc pʒ reſponſio ad obiecta.

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Videt' ꝙ omnis paſſio aīe habeat aliquid ꝯriū. Omnis .n. paſſio aīe vel eſt in iraſcibili vel in concupiſcibili. ſicut ſup̄ dictū ē. ſed vtreq̄ʒ paſſiones hn̄t ꝯrietatem ſuo mō. ḡ oīs paſſio aīe hʒ ꝯriū. ¶ Pre. oīs paſſio aīe hʒ bonū vel malū ꝑ obiecto. q̄ ſunt obiecta vl'r appetitiue ptis. ſʒ paſſioni cuius obiectū eſt bonū opponit' paſſio cuius obiectū ē malum. ergo omnis paſſio hʒ contrarium. ¶ Pre. omnis paſſio aīe eſt ſm acceſſum vel ſm receſſum. vt dictum eſt. ſed cuilibet acceſſui contrariat' receſſus ⁊ econuerſo. ergo omnis paſſio anime hʒ contrarium. ¶ Sed contra. ira eſt q̄dam paſſio aīe. ſed nulla paſſio ꝯria ponit' ire. vt pʒ .i. iiij. ethi. ḡ nō omnis paſſio hʒ contrarium. ¶ Rn̄. dō. ꝙ ſingulare eſt in paſſione ire ꝙ nō pōt habere ꝯriū. neq̄ʒ ſm acceſſum. neq̄ʒ etiā ſm receſſum. neq̄ʒ ſm ꝯrietatem boni vel mali. Cauſat' .n. ira ex malo difficili iam imacente. ad cuius p̄ntiam neceſſe eſt ꝙ aut appetitus ſuccumbat. ⁊ ſic nō exit terminos triſticie que eſt paſſio ꝯcupiſcibilis. aut hʒ motum ad inuadēdum malum leſiuum. quod ꝑtinet ad iram. motum autem ad fugiendum habere nō pōt. q̄ꝛ iā malum ponit' p̄ns vel p̄teritū. ⁊ ſic motui ire nō ꝯriat' aliq̄ paſſio ſm ꝯrietatem acceſſus vel receſſus. Siſ'r nec ſm ꝯrietatem boni ⁊ mali. q̄ꝛ malo iam imacenti opponitur bonum iā adeptum qđ iam nō pōt habere rōnem ardui vel difficilis. nec poſt adeptōeʒ boni remanet aliꝰ motus. niſi quietatio appetitus in bono adepto. q̄ ꝑtinet ad gaudiū qđ ē paſſio ꝯcupiſcibil'. Vn̄ motꝰ ire nō pōt hr̄e aliquē motū aīe ꝯriū. ſʒ ſolūmō opponit' ei ceſſatio a motu. ſicut philoſophus dicit in ſua rhetorica ꝙ miteſcere opponitur ei quod eſt iraſci. quod non eſt oppoſitum contrarie. ſed negatiue vel priuatiue. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Ad quartum ſic procedit'.

Videt' ꝙ nō poſſint in aliq̄ potētia eē paſſiōes ſpē differētes ⁊ nō ꝯrie ad inuicē. paſſiones .n. aīe differūt ſm obiecta. obiecta aūt paſſionū aīe ſunt bonū ⁊ malū. ſm q̄ꝫ dr̄iaʒ paſſiones hn̄t ꝯrietatē. ḡ nulle paſſiones eiuſdē potentie nō hn̄tes ꝯrietatē ad inuicē differūt ſpē. ¶ Pre. dr̄ia ſpēi ē dr̄ia ſm formā. ſʒ oīs dr̄ia ſm formā ē ſm aliquā ꝯrietatē. vt dꝛ in .x. metaphi. ḡ paſſiones eiuſdē potētie q̄ nō ſunt ꝯrie n̄ differūt ſpē. ¶ Pre. cū oīs paſſio aīe ꝯſiſtat in acceſſu vel receſſu ad bonū vel ad malum. neceſſe videt' ꝙ oīs dr̄ia paſſionū aīe ſit vel ſm dr̄iaʒ boni vel mali. vl' ſm dr̄iaʒ acceſſus vel receſſus. vel ſm maiorē vel minorē acceſſum vel receſſum. ſʒ prime due dr̄ie inducūt ꝯrietatē ī paſſionibꝫ aīe vt dictū ē. tertia aūt dr̄ia n̄ diuerſificat ſpēʒ q̄ꝛ ſic eēnt infinite ſpēs paſſionū aīe. ḡ nō pōt eē ꝙ paſſiones eiuſdē potētie aīe differūt ſpē ⁊ nō ſint contrarie. ¶ Sʒ cōtra. amor ⁊ gaudiū differūt ſpē ⁊ ſunt in ꝯcupiſcibili. nec tn̄ contrariant' ad inuicē quin potius vnū ē cā alterius. ḡ ſunt aliq̄ paſſiones eiuſdē potētie q̄ n̄ differunt ſpē. nec ſunt contrarie. ¶ Rn̄. dō. ꝙ paſſiones differūt ſʒ actiua q̄ ſunt obiecta paſſionū aīe. Differētia aūt actiuoꝝ pōt attēdi dupl'r. Vno mō ſm ſpēʒ vel naturā ipoꝝ actiuoꝝ. ſic ignis differt ab aq̄. Alio mō ſm diuerſam ꝟtutē actiuā. diuerſitas aūt actiui vel motiui q̄ꝫtū ad ꝟtutē mouēdi pōt accipi in paſſionibꝫ aīe ſm ſilitudinē agētium naturaliū. Oē .n. mouēs trahit q̄dāmō ad ſe patiēs. vel a ſe repellit. Trahendo q̄dē ad ſe tria facit in ipo. Nā primo q̄dē dat ei inclinatōeʒ vel aptitudinē vt in ipm̄ tēdat ſicut cū corpus leue qđ ē ſurſum dat leuitatē corpi generato ꝑ quā hʒ inclinatōeʒ vel aptitudinē ad hoc ꝙ ſit ſurſuʒ. Scđo ſi corpꝰ generatū ē extra locū ꝓpriū dat ei moueri ad locū. Tertio dat ei q̄ſcere in locū cū ꝑuenerit. q̄ꝛ ex eadē cā aliq̄d q̄ſcit in loco ꝑ quā mouebat' ad locū. ⁊ ſiſ'r intelligēdū ē de cā repulſionis. In motibꝫ aūt appetitiue ptis bonū hʒ q̄ſi ꝟtutē attractiuā. malū aūt ꝟtutē repulſiuā. Bonū ergo primo mō in potentia appetiua cāt quandā inclinationem ſeu aptitudinem ſeu connaturalitatem ad bonum quod ꝑtinet ad paſſionem amoris. cui ꝑ contrarium rn̄det odium ex pte mali. Scđo ſi bonum ſit nondum habitum dat ei motum ad aſſequēdum bonū amatum. ⁊ hoc ꝑtinet ad paſſionem deſiderij vel concupiſcentie. ⁊ ex oppoſito ex pte mali eſt fuga vel abominatio. Tertio cum adeptum fuerit bonum dat appetitui quietationem quandam in ipo bono adepto. ⁊ hoc ꝑtinet ad delectationem vel gaudium. cui opponit' ex pte mali dolor vel triſticia. In paſſionibus autem iraſcibilis p̄ſupponitur quidem aptitudo vel inclinatio ad proſequendum bonum vel fugiendum malum ex concupiſcibili que abſolute reſpicit bonum vel malum. ⁊ reſpectu boni nondum adepti eſt ſpes ⁊ deſperatio. reſpectu autem mali nondum iniacentis eſt timor ⁊ audacia. reſpectu autem boni adepti non eſt aliqua paſſio in iraſcibili. quia iam non habet rationem ardui. vt ſupra dictum eſt. ſed ex malo iam iniacenti ſequitur paſſio ire. Sic igitur patet ꝙ in concupiſcibili ſunt tres coniugationes paſſionum. ſ. amor ⁊ odium. deſiderium ⁊ fuga. gaudium ⁊ triſticia. Similiter in iraſcibili ſunt tres. ſcilicet ſpes ⁊ deſperatio. timor ⁊ audacia ⁊ ira cui nulla paſſio opponitur. Sunt ergo omnes paſſiones ſpecie differentes vndecim. ſex quidem in concupiſcibili. ⁊ quinq̄ʒ in iraſcibili. ſub quibus omnes aīe paſſiones ꝯtinent'. Et ꝑ hoc pʒ rn̄ſio ad obiecta.

¶ Queſtio.XXIIII.

DEinde ꝯſiderandū

eſt de bono ⁊ malo circa paſſiones aĩe. Et cir-
ca hoc ꝙrunt̃ quattuor. Primo vtꝝ bonū ⁊ ma
lū morale poſſit in paſſiõibus aĩe īuenire. Scḋo vtꝝ oĩs
paſſio aĩe ſit mala moraliter. Tertio vtꝝ oĩs paſſio addat
vel diminuat ad bonitatem vel maliciam actus. Quarto
vtꝝ aliq̄ paſſio ſit bona vel mala ex ſua ſpē.

Ad primū ſic proceditur

Videt̃ ꝙ nulla paſſio aĩe ſit bona vel mala moralit̃. Bo
nū.n. ⁊ malū morale eſt ꝓpriū hoĩs. mores.n ꝓprie dicunt̃
hūani. vt Ambro. dicit ſup Lu. ſꝫ paſſiones nõ ſunt ꝓprie
hoĩum. ſꝫ ſunt etiã alijs aĩalibus cões. ergo nulla paſſio
aĩe eſt bona vel mala moraliter. ¶ Pre. bonū vel malū
hoĩs eſt ſm rõnem eē. vel pter rõnem eē. vt Diony. dicit
iiij.c. de di.no. ſꝫ paſſiones aĩe nõ ſunt in rõe ſed in appeti
tu ſenſitiuo. vt ſup dictum eſt. ergo nõ ptinet ad bonum
vel malum hoĩs quod eſt bonum morale. ¶ Pre. phs di
cit in.ij.ethi. ꝙ paſſionibus neqꝫ laudamur neqꝫ vitupa-
mur. ſed ſm bona ⁊ mala moralia laudamur vel vitupa-
mur. ergo paſſiones nõ ſunt bone vel male moraliter. ¶
Sed contra eſt quod Aug⁹. dicit in.xiiij. de ci. dei. de paſ-
ſionibus aĩe loquēs. Mala ſunt iſta ſi malus eſt amor. bo
na ſi bonus. ¶ Rñ. dḋ. ꝙ paſſiones aĩe dupr̃ pñt ꝯſide
rari. vno mõ ſm ſe. alio mõ ſm ꝙ ſubiacent impio rõnis
⁊ voluntatis. Si igitur ſm ſe ꝯſiderent̃. put.ſ. ſunt mo
tus quidam irrationalis appetitus. ſic non eſt in eis bonū
vel malū morale qḋ dependet a rõe. vt ſup dictū eſt. Si
aūt ꝯſiderent̃ ſm ꝙ ſubiacēt impio rõis ⁊ voluntatis ſic
eſt in eis bonū vel malū morale. ꝓpinquior.n. ē appetitus
ſenſitiuus ipi rõi ⁊ voluntati ꝙ̄ membra exteriora. ꝗꝛ tñ
motus ⁊ actus. ſunt boni vel mali moralit̃ ſm ꝙ ſunt vo
luntarij. vñ multo magis ⁊ ipe paſſiones ſm ꝙ ſunt vo-
luntarie pñt dici bone vel male moraliter. Dicunt̃ aūt vo
luntarie vel ex eo ꝙ a voluntate impant̃. vel ex eo ꝙ a vo
luntate nõ ꝓhibent̃. ¶ Ad.i. ergo dḋ. ꝙ iſte paſſiões ſm
ſe ꝯſiderate ſunt cões hoĩbus ⁊ aĩalibus alijs. ſed ſm ꝙ a
rõe impant̃ ſunt ꝓprie hoĩbus. ¶ Ad.ij. dḋ. ꝙ etiã inferio
res vires appetitiue dicunt̃ rõnales ſm ꝙ pticipãt aliq̄li
ter rõnem. vt dr̃ in.i.ethi. ¶ Ad.iij. dḋ. ꝙ phs dicit ꝙ nõ
laudamur aut vituꝑamur ſm paſſiones abſolute ꝯſide-
ratas. ſꝫ nõ remouet quin poſſint fieri laudabiles vel vi-
tuꝑabiles ſm ꝙ a rõe ordinant̃. Vñ ſubdit. Non.n. lau-
dat̃ aut vitupat̃ qui timet aut iraſcit̃. ſed qui aliqualiter
i. ſm rõnem vel pter rõnem.

Ad ſcḋm ſic proceditur.

Videt̃ ꝙ oẽs paſſiones aĩe ſint male moralit̃. Dicit.n. Au
guſt.ix. de ci. dei. ꝙ paſſiones aĩe qdã vocãt morbos vel ꝑ
turbatões aĩe. ſꝫ oĩs morbus vel ꝑturbatio aĩe ē aliqḋ ma-
lū moralit̃. ergo oĩs paſſio aĩe moraliter mala ē. ¶ Pre.
Damaſ. dicit ꝙ opatio qdē q̄ ſm naturã mot⁹ ē. paſſio vo
q̄ pter naturã. ſꝫ qḋ ē pter naturã in motibus aĩe hꝫ rõnem
pctī ⁊ mali moral̃. vñ ipe alibi dicit ꝙ dyabol⁹ verſus eſt ex
eo qḋ ē ſm naturã in id qḋ ē pter naturã. g⁰ hmõi paſſio-
nes ſunt male moralit̃. ¶ Pre. oẽ qḋ inducit ad pctm̄ hꝫ
rõnē mali. ſꝫ hmõi paſſiones inducunt ad pctm̄. vñ Ro.
vij. dicunt̃ paſſiones pctõꝝ. g⁰ videt̃ ꝙ ſint male morali
ter. ¶ Sꝫ ꝯ ē qḋ Aug⁹. dicit in.xiiij. de tri. ꝙ rectus amor
oẽs iſtas affectões rectas hꝫ. metuūt.n. peccare. cupiūt ꝑ-
ſeuerare. dolēt in pctīs. gaudēt in opibus bonis. ¶ Rñ. dḋ.
ꝙ circa hãc qõnē diuerſa fuit ſnĩa ſtoicoꝝ ⁊ ꝑipatericoꝝ.
Nã ſtoici dixerūt oẽs paſſiones eē malas. ꝑipaterici vo
dixerūt paſſiões moderatas eē bonas. q̄ qdē dria lꝫ magna
videat̃ ſm vocē. tñ ſm rē vel nulla ē vel ꝑua ſi qs vtroꝝqꝫ
intētões ꝯſideret. Stoici.n. ñ diſcernebãt int̃ ſenſum ⁊ in
tellectū. ⁊ ꝑ ꝯñs nec int̃ intellectū appetitiuū ⁊ ſenſitiuū.
vñ nec diſcernebãt paſſiões aĩe a motibus volūtatꝭ ſm hoc
ꝙ paſſiones aĩe ſunt in appetitu ſenſitiuo. ſimplices aūt mo
tus volūtatꝭ ſunt in intellectiuo. ſꝫ oēz rõnabilē motū appe
titiue ꝑtis vocabãt volūtatē. paſſiões aūt dicebãt motū ꝓ-
gredietē extra limites rõis. Et iõ eoꝝ ſnĩaꝫ ſequēs Tulli⁹
in.iij. li. de tuſculanis qõnibus. oẽs paſſiones vocat aĩe mor
bos. ex q̄ argumētat̃ ꝙ q̄ morboſi ſunt ſani ñ ſunt. ⁊ q̄ ſa-
ni nõ ſunt inſipiētes ſunt. vñ ⁊ īſipiētes īſanos dicimus.
Peripaterici vo oẽs mot⁹ appetit⁹ ſenſitiui paſſiões vocãt
vñ eas bonos eſtimãt cū ſunt a rõe moderate. malas aūt
cū ſint pter moderatõez rõis. ex q̄ pꝫ ꝙ Tulli⁹ in eodē li.
ꝑipateticoꝝ ſnĩaꝫ q̄ approbabãt mediocritatē paſſionū ī
ꝯuenienter iprobat. dicēs ꝙ oē malū etiã mediocre vitan
dū ē. nã ſic corp⁹ etiã mediocrit̃ egꝝ ſanū nõ ē. ſic iſta me-
diocritas morboꝝ vl̃ paſſionū aĩe ſana nõ ē. Nõ.n. paſſio
nes dicunt̃ morbi vl̃ ꝑturbatões aĩe. niſi cū carēt mode-
ratõe rõis. Vñ pꝫ ſolutio ad.i. ¶ Ad.ij. dḋ. ꝙ in oĩ paſſiõe
aĩe addit̃ aliqḋ vl̃ diminuit̃ a naturali motu cordis inqꝫ
tū cor inteſi⁹ vel remiſſi⁹ mouet̃. ſm ſyſtolē aut dyaſtolē.
⁊ ſm hoc hꝫ paſſionis rõnē. tñ nõ oportet ꝙ paſſio ſꝑ de-
clinet ab ordine naturalꝭ rõnis. ¶ Ad.iij. dḋ. ꝙ paſſiones
aĩe inqꝫtū ſunt pter ordinē rõis inclinãt ad pctm̄. inqꝫtuꝫ
aūt ſunt ordinate a rõe ptinēt ad vtutem.

Ad tertium ſic procedit̃

Videt̃ ꝙ paſſio q̄cunqꝫ ſꝑ diminuat de bonitate act⁹ mo
ralis. Omne.n. quod impedit iudicium rationis ex q̄ de-
pendet bonitas actus moralis diminuit per conſequens
bonitatem actus moralis. ſed omnis paſſio impedit iudi
cium rationis. Dicit.n. Saluſtius in catilinario. Om-
nes homines qui de rebus dubijs conſultant ab odio. ira
⁊ amicitia atqꝫ miſericordia vacuos eſſe decet. ergo om-
nis paſſio diminuit bonitatem moralis actus. ¶ Pre.
actus hominis quantum eſt deo ſimilior tantum eſt me-
lior. vnde dicit apoſtolus Ephe.v. Eſtote imitatores dei
ſicut filij chariſſimi. ſed deus ⁊ ſancti angeli puniunt ſine
ira. ſine miſerie compaſſione ſubueniunt. vt Auguſti. di
cit in.ix. de ciui. dei. ergo eſt melius huiuſmodi opera age
re ſine paſſione anime ꝙ̄ cum paſſione. ¶ Pre. ſicut
malum morale attenditur per ordinem ad rationem. ita ⁊
bonum morale ſed malum morale diminuitur per paſſio
nem. minus enim peccat qui peccat ex paſſione ꝙ̄ qui pec
cat ex induſtria. ergo minus bonum operatur qui opera-
tur ſine paſſione ꝙ̄ qui operatur cum paſſione. ¶ Sed
contra eſt quod Auguſti. dicit.ix. de ciui. dei. ꝙ paſſio mi-
ſericordie rationi deſeruit quãdo ita prebet̃ miſericordia
vt iuſticia conſeruetur. ſiue cum indigenti tribuitur. ſiue
cum ignoſcitur penitenti. ſed nihil quod deſeruit rationi
diminuit bonum morale. ergo paſſio anime non diminu
it bonum moris. ¶ Rñ. dicendum ꝙ ſtoici ſicut pone-
bant omnem paſſionem anime eſſe malam. ita ponebant
conſequenter omnem paſſionem anime diminuere actus
bonitatem. omne.n. bonum ex ꝑmixtione mali vl̃ totalit̃
tollit̃. vl̃ fit min⁹ bonū. ⁊ hoc qdē verū ē ſi dicam⁹ paſſionē
aĩe ſolū inordinatos mot⁹ ſenſitiui appetit⁹. put ſunt ꝑe-

turbationes ſiue egritudines. ſed ſi paſſiones ſimpliciter
noiemus oēs motꝰ appetitꝰ ſenſiui. ſic ad pfectōeꝫ hūani
boni ptinet ꝙ etiam ipe paſſiones ſint moderate p rōneꝫ
cum.n. bonū hoīs ꝯſiſtat in rōe ſic in radice. tāto iſtud bo
nū erit pfectius qȝto ad plura q̄ hoī ꝯueniūt deriuari pōt
vn̄ nullus dubitat quin ad pfectōeꝫ moral' boī ptineat ꝙ
actus exterioꝝ mēbroꝝ p rōis regulā dirigant. vn̄ cū ap
petitus ſenſitiuus poſſit obedire rōi. vt ſup dictū ē. ad p
fectionē moral' ſiue hūani boni ptinet ꝙ etiā ipe paſſiōes
aīe ſint regulate p rōnē. Sic igit melius ē ꝙ hō ⁊ velit
bonū ⁊ faciat exteriori actu. ita etiā ad pfectionē boni mo
ralis ptinet ꝙ hō ad bonū moueat. nō ſolū ſm volunta
tē ſȝ etiā ſm appetitū ſenſitiuū. ſm illđ qđ in ps. dr. Cor
meū ⁊ caro mea exultauerūt in deū viuū. vt cor accipiamꝰ
p appetitu intellectiuo. carnē aūt p appetitu ſenſitiuo.
Ad .i. ergo dđ. ꝙ paſſiones aīe dupl'r ſe pñt hre ad iudici
um rōis. Uno mō añcedenter. ⁊ ſic cū obnubilēt iudiciū
rōis ex q̄ dependet bonitas moralis actus. diminuūt actꝰ
bonitatē. laudabilius.n. ē ꝙ ex iudicio rōis aliquis faciat
opus charitatis qȝ ex ſola paſſione miſericordie. Alio mō
ſe hñt ꝯñter. ⁊ hoc dupl'r. Uno mō p modū redūdātie. qꝛ
ſ. cū ſupior ps aīe intēſe mouet in aliqđ. ſequit motū eꝰ
etiā ps inferior. ⁊ ſic paſſio exñs ꝯñter in appetitu ſenſiti
uo eſt ſignū intēſionis volūtatis. ⁊ ſic indicat bonitatem
moralē maiorē. Alio mō p modū electōis. qñ. ſ. hō ex iu
dicio rōis eligit affici aliq̄ paſſione vt pmptius opet coo
perāte appetitu ſenſitiuo. ⁊ ſic paſſio aīe addit ad bonitatē
actionis. Ad .ij. dđ. ꝙ in deo ⁊ in angel' nō eſt appetitus
ſenſitiuus neqȝ etiā mēbra corpea ⁊ ideo bonū in eis nō
attendit ſm ordinationē paſſionū aut corporeoꝝ actuū ſic
in nobis. Ad .iij. dđ. ꝙ paſſio tendēs in malū pcedens
iudiciū rōis diminuit pctm̄. ſed ꝯñs aliq̄ pdictoꝝ modoꝝ
auget ipm̄ vel ſignat augmentū eius.

Ad quartum ſic procedit.

Videt ꝙ nulla paſſio aīe ſm ſpēm ſuā ſit bona vel mala
moraliter. Bonū.n. ⁊ malū morale attēdit ſm rōneꝫ. ſed
paſſiones ſunt in appetitu ſenſitiuo. ⁊ ita id qđ ē ſm rōeꝫ
accidit eis. cū ergo nihil ē qđ p accidēs ptineat ad ſpecieꝫ
rei. videt ꝙ nulla paſſio ſm ſuā ſpēꝫ ſit bona vel mala.
Pre. actus ⁊ paſſiones hñt ſpēm ex obiecto. ſi ergo aliq̄
paſſio ſm aliquā ſuā ſpēꝫ eēt bona vel mala. oporteret ꝙ
paſſiones quaꝝ obiectum eſt bonum. bone eſſent ſm ſu
am ſpeciem. vt amor. deſiderium ⁊ gaudium. ⁊ paſſiones
qȝꝝ obiectū eſt malum eſſent male ſm ſuā ſpēꝫ. vt odiū. ti
mor. ⁊ triſticia. ſȝ hoc pȝ eſſe falſum. non ergo aliq̄ paſſio ē
bona vel mala ex ſua ſpē. Pre. nulla ſpēs paſſionū eſt
q̄ nō inueniat in alijs aīalibus. ſȝ bonū morale nō inue
nit niſi in hoīe. ergo nl'a paſſio aīe bona ē vel mala ex ſua
ſpē. Sed cōtra eſt qđ Augꝰ. dicit .ix. de ci. dei. ꝙ miſeri
cordia ptinet ad ꝟtutē. Phs etiā dic̄ in .ij. ethi. ꝙ verecū
dia ē paſſio laudabil'. ergo aliq̄ paſſiones ſunt bone vl' ma
le ſm ſuā ſpēꝫ. Rñ. dđ. ꝙ ſic de actibꝫ dictū ē. ita ⁊ de
paſſionibꝫ dđ. videt. ꝙ. ſ. ſpēs actꝰ vel paſſionis dupl'r ꝯſi
derari pōt. Uno mō ſm ꝙ ē in genere nature. ⁊ ſic bonū
vel malū morale nō ptinet ad ſpēꝫ actꝰ vel paſſiōis. Alio
mō ſm ꝙ ptinēt ad genus moris. put. ſ. pticipāt aliqđ de
volūtario ⁊ iudicio rōis. ⁊ hoc mō bonū ⁊ maluꝫ morale
pñt ptinere ad ſpēꝫ paſſionis. ſm ꝙ accipiunt vt obiectū
paſſionis. qñ. ſ. importāt aliqđ de ſe ꝯueniēs rōi vel diſſo
nū a rōe. ſic pȝ de verecūdia q̄ eſt tīor turpis. ⁊ de inuidia
q̄ eſt triſticia de bono alterius. ſic.n. ptinēt ad ſpēꝫ exterio
ris actus. Ad .i. ergo dđ. ꝙ rō illa pcedit de paſſionibꝫ
ſm ꝙ ptinent ad ſpēꝫ nature. put. ſ. appetitus ſenſitiuus
in ſe ꝯſideraṫ. ſm vō ꝙ appetitus ſenſitiuus obedit rōni
iā bonū ⁊ malū rōis nō eſt ex paſſionibꝫ eius p accñs ſed
p ſe. Ad .ij. dđ. ꝙ paſſiones q̄ in bonū tendūt ſi ſit verū
bonū, ſunt bone. ⁊ ſilr̄ q̄ a vō malo recedūt. ecōuerſo vero
paſſiones q̄ ſunt p receſſum a bono ⁊ p acceſſum ad ma
lū ſunt male. Ad .iij. dđ. ꝙ in brutis aīalibꝫ appetitus
ſenſitiuus nō obedit rōi. ⁊ tñ inqȝtum ducit q̄dā eſtimati
ua naturali q̄ ſubijcit rōi ſupiori. ſ. diuīe eſt ī eis q̄dā ſili
tudo moral' boni qȝtū ad aīe paſſiones. Qō. XXV.

Deinde ꝯſiderādum

eſt de ordine paſſionum ad inuicem. Et cir
ca hoc q̄runt q̄tuor. Primo de ordine paſſio
nū iraſcibil' ad paſſiones ꝯcupiſcibil'. Scđo de ordīe paſ
ſionū ꝯcupiſcibil' ad inuicem. Tertio de ordine paſſionuꝫ
iraſcibilis ad inuicem. Quarto de quattuor principalibꝫ
paſſionibus.

Ad primū ſic proceditur

Videt ꝙ paſſiones iraſcibil' ſint priores paſſionibꝫ ꝯcu
piſcibil'. Ordo.n. paſſionū eſt ſm ordinem obiectoꝝ. ſed
obiectum iraſcibil' eſt bonum arduū. qđ videt eſſe ſupre
mum inter alia bona. ergo paſſiones iraſcibil' videnṫ p̄eſ
ſe paſſionibꝫ ꝯcupiſcibil'. Pre. mouens eſt priꝰ moto.
ſȝ iraſcibilis compaṫ ad ꝯcupiſcibilem ſic mouens ad mo
tum. ad hoc.n. daṫ aīalibꝫ vt tollant impedimenta quibꝫ
concupiſcibilis phibeṫ frui ſuo obiecto. vt ſup dictū eſt.
Remouens aūt phibens hȝ rōnem mouentis. vt dr̄ ſi. viij
phi. ergo paſſiones iraſcibilis ſunt priores paſſionibꝫ cō
cupiſcibilis. Pre. gaudium ⁊ triſticia ſunt paſſiones
concupiſcibilis. ſed gaudium ⁊ triſticia conſequuntur ad
paſſiones iraſcibilis. Dicit.n. phs in .iiij. ethi. ꝙ puni
tio quietat impetum ire delectationem loco triſticie faci
ens. ergo paſſiones concupiſcibilis ſunt poſteriores paſ
ſionibus iraſcibilis. Sed contra. paſſiones concupiſci
bilis reſpiciunt bonum abſolutum. paſſiones iraſcibilis
reſpiciunt bonum contractum. ſ. arduum. cum igitur bo
num ſimpliciter ſit prius qȝ bonum contractum. vide
tur ꝙ paſſiones concupiſcibilis ad plura ſe habent qȝ paſ
ſiones iraſcibilis. Rñ. dicendum ꝙ paſſiones concu
piſcibilis ad plura ſe habent qȝ paſſiones iraſcibilis. Nā
in paſſionibus concupiſcibilis inuenitur aliquid perti
nens ad motum. ſicut deſiderium. ⁊ aliquid pertinens ad
quietem. ſicut gaudium ⁊ triſticia. ſed in paſſionibus ira
ſcibilis non inuenitur aliquid pertinens ad quietem. ſed
ſolum pertinens ad motum. cuius ratio ē. quia id in quo
iam quieſcitur non habet rationem difficilis ſeu ardui.
quod eſt obiectum iraſcibilis. quies autem cum ſit finis
motus eſt prior in intentione. ſed poſterior in executione.
Si ergo comparentur paſſiones iraſcibilis ad paſſiones
concupiſcibilis que ſignificant quietem in bono. manife
ſte paſſiones iraſcibilis precedunt ordine executionis hu
iuſmodi paſſiones concupiſcibilis. ſicut ſpes pcedit gau
dium. vnde cauſat ipſum. ſm illud Apoſtoli Roma. xij.
Spe gaudentes. Sed paſſio concupiſcibilis importans
quietem in malo ſcilicet triſticia. media eſt inter duas paſ
ſiones iraſcibilis. ſequitur enim timorem. cum enim oc
currerit malum quod timebatur cauſatur triſticia. prece
dit autem motum ire. quia cū ex triſticia pcedēte aliqs in
ſurgit in vindictā. hoc ptiet ad motuꝫ ire. Et qꝛ rependere

vicē mal' cōphēdiť vt bonū. cū iratus hoc ꝯſecut⁹ fue-
rit gaudet. ⁊ ſic manifeſtū ē ꝙ oīs paſſio iraſcibil' termia-
tur ad paſſionē ꝯcupiſcibil' ꝑtinentē ad ꝗetē. ſ. vel ad gau
diū. vel ad triſticiā. ſ; ſi ꝯpenē paſſiones iraſcibil' ad paſſi
ones ꝯcupiſcibil' q̄ impoꝛtāt motū. ſic manifeſte paſſiōes
ꝯcupiſcibil' ſunt pꝛioꝛes. eo ꝙ paſſiones iraſcibil' addunt
ſup̄ paſſiones ꝯcupiſcibil'. ſicͭ ⁊ obm iraſcibil' addit ſup̄
obiectū concupiſcibil' arduitatē ſiue difficultatē. ſpes. n.
ſup̄ deſideriū addit quendā conatū ⁊ quandā eleuatōnē;
aī ad ꝯſequēdū bonū arduū. ⁊ ſilr̄ tiōꝛ addit ſup̄ fugā ſeu
aboīatōē; quandā de ꝑſſionē aī, ꝓpter difficultatem mali.
Sic ergo paſſiones iraſcibil' medie ſunt inter paſſiones
concupiſcibil' q̄ impoꝛtant motū in bonū vel in malum. ⁊
inter paſſiones concupiſcibil' q̄ impoꝛtāt quietē in bono
vel malo. Et ſic p; ꝙ paſſiones iraſcibil' ⁊ principiū hn̄t a
paſſionib; concupiſcibil'. ⁊ in paſſionib; concupiſcibil' ter
minanť. Ad. i. ergo dō. ꝙ rō illa ꝓcederet ſi de rōe obie
cti cōcupiſcibilis eſſet aliquid oppoſitū arduo. ſicͭ de rōne
obiecti iraſcibil' ē ꝙ ſit arduū. ſ; qꝛ obiectū concupiſcibil'
eſt bonū abſolute. pꝛius naturaliter ē ꝙ̄ obiectū iraſcibil'
ſicͭ cōe ꝓpꝛio. Ad. ij. dō. ꝙ remouēs ꝓhibens nō eſt mo
uēs ꝑ ſe. ſ; ꝑ acciñs. nūc aūt loquimur de oꝛdine paſſionū
ꝑ ſe. Et p̄terea iraſcibil' remouet ꝓhibens quietē concupi-
ſcibil' in ſuo obiecto. vñ ex hoc nō ſequiť niſi ꝙ paſſiones
iraſcibilis p̄cedūt paſſiones concupiſcibilis ad quietē ꝑti
nētes de quibus etiā tertia rō ꝓcedit.

Ad ſcđm ſic pꝛoceditur.

Videť ꝙ amoꝛ nō ſit pꝛima paſſionum cōcupiſcibil'. Vis
eñ concupiſcibilis a ꝯcupia denoīať. q̄ ē eadem paſſio cu;
deſiderio. ſed denoīatio fit a potioꝛi. vt dꝛ in. ij. de aīa. ergo
ꝯcupia ē potioꝛ amoꝛe. Pꝛe amoꝛ vnionē quādam im-
poꝛtat. eſt. n. vis vnitiua ⁊ concretiua. vt Diony. dicͭ. iiij. c.
de di. no. ſ; ꝯcupia vel deſideriū ē motus ad vnionē rei cō
cupite vel deſiderate. ḡ ꝯcupia ē pꝛioꝛ amoꝛe. Pꝛe. cā ē
pꝛioꝛ effectu. ſ; delectatio eſt qñ; cā amoꝛis. qdam. n. ꝓpť
delectatiōnē amāt. vt dꝛ in. viij. ethi. ergo delectatio ē pꝛi-
oꝛ amoꝛe. nō ergo pꝛima inter paſſiones concupiſcibilis ē
amoꝛ. Sꝫ ꝯ eſt qđ Aug. dicͭ in. xiiij. de ci. dei. ꝙ oēs paſ
ſiones ex amoꝛe cauſanť. amoꝛ. n. inhiās hr̄e qđ amať cu-
piditas ē. id aūt hn̄s. eoꝗ; fruēs leticia ē. amoꝛ ergo ē pꝛi-
ma paſſionū concupiſcibilis. Rñ. dō. ꝙ obiecta concu
piſcibilis ſunt bonū ⁊ malū. naturaliter aūt ē pꝛius bo-
nū malo eo ꝙ malū ē pꝛiuatio boni. vñ ⁊ oēs paſſiones q̄
rum obiectū ē bonū naturaliter ſunt pꝛioꝛes paſſionibus
quaꝝ obiectū eſt malū. vnaq̄q;. ſ. ſua paſſione oppoſita. qꝛ
eñ bonū q̄riť ideo refutať oppoſitū malū. bonū aūt h; rō
nem finis. qui q̄dem ē pꝛioꝛ in intentōe. ſ; ē poſterioꝛ i exe
cutione. Pōt ergo oꝛdo paſſionū concupiſcibil' attendi vel
ſ̄m intentionē. vel ſ̄m conſecutōē;. ſ̄m q̄dem conſecutio
nem illud ē pꝛius qđ pꝛimo fit in eo qđ tēdit ad finē. ma-
nifeſtū eſt aūt ꝙ oē qđ tēdit ad finē aliquē. pꝛimo q̄dē h;
aptitudinē ſeu ꝓpoꝛtionē ad finē. nihil. n. tēdit in finē nō
ꝓpoꝛtionatū ſcđo mō ad finē. tertio quieſcit in fine p⁹ ei⁹
conſecutōē;. ipa aūt aptitudo ſiue ꝓpoꝛtio appetitus ad bo
nū ē amoꝛ. qui nihil aliud eſt ꝙ̄ complacētia boni. motus
aūt ad bonū eſt deſideriū vel ꝯcupia. quies aūt in bono ē
gaudiū vel delectatio. ⁊ iō ſ̄m hūc oꝛdinē amoꝛ p̄cedit deſi
deriū. ⁊ deſideriū p̄cedit delectatōē;. ſ; ſ̄m oꝛdinē intētio-
nis ē ecōuerſo. nā delectatio intēta cāt deſideriū ⁊ amoꝛē.
delectatio. n. ē fruitio boni. q̄ q̄dāmō ē finis ſicͭ ⁊ ipm bo-
nū. vt ſup̄ dictū ē. Ad. i. ḡ dō. ꝙ hoc mō noīať aliquid
ſ̄m ꝙ nobis innoteſcit. voces. n. ſunt ſigna intellectuum
ſ̄m pħm. nos aūt vt plurimū ꝑ effectū cognoſcim⁹ cāꝫ.
effectus aūt amoꝛis qñ q̄dē habeť ipm amatū. ē delectatio
qñ do nō habeť. ē deſideriū vel ꝯcupia. vt aūt Aug⁹. dicͭ in
x. de tri. Amoꝛ magis ſentiť cū eū ꝓdit indigētia. Vñ int
oēs paſſiones concupiſcibil' magis ē ſenſibil' concupia. ⁊
ꝓpter hoc ab ea denoīať. potētia. Ad. ij. dō. ꝙ duplex eſt
vnio amati ad amātem. Vna q̄dē realis ſ̄m coniunctōē;
ad rem ipam. ⁊ talis vnio ꝑtinet ad gaudium vel delecta
tionem que ſequiť deſiderium. Alia aūt eſt vnio affectiua
ſ̄m. ſ. ꝙ aliquid h; aptitudinem vel ꝓpoꝛtionem. put. ſ.
ex hoc ꝙ aliquid h; aptitudinem ad alterum ⁊ inclinatio
nem iam ꝑticipat aliquid eius. ⁊ ſic amoꝛ vnionem impoꝛ
tat. que quidem vnio p̄cedit motum deſiderij. Ad. iij.
dō. ꝙ delectatio cāt amoꝛē ſ̄m ꝙ ē pꝛioꝛ in intentione

Ad tertium ſic pꝛocediť

Videtur ꝙ ſpes non ſit pꝛima inter paſſiones iraſcibilis.
Vis enim iraſcibilis ab ira denominatur. cum ergo de-
nominatio fiat a potioꝛi videtur ꝙ ira ſit potioꝛ ⁊ pꝛioꝛ ꝙ̄
ſpes. Pꝛe. arduum eſt obiectū iraſcibilis. ſ; magis vi-
deť eſſe arduum ꝙ aliquis conet ſupare malū ꝯriū qđ i-
minet vt futuꝝ qđ ꝑtinet ad audaciā. vel qđ iniacet iā vt
pñs qđ ꝑtinet ad irā. ꝙ̄ ꝙ conet̄ acq̄rere ſimplr̄ aliqđ bo-
nū. ⁊ ſilr̄ magis videť eſſe arduū qđ conet̄ vincere malū
pñs ꝙ̄ malū futuꝝ. ergo ira videť eē potioꝛ paſſio ꝙ̄ auda
cia. ⁊ audacia ꝙ̄ ſpes. ⁊ ſic ſpes nō videť eē pꝛioꝛ. Pꝛe.
pꝛius occurrit in motu ad finē receſſus a termīo ꝙ̄ acceſ-
ſus ad terminū. ſ; tiōꝛ ⁊ deſperatio impoꝛtant receſſu; ab
aliq̄. audacia aūt ⁊ ſpes impoꝛtāt acceſſum ad aliq̄d. ergo
tiōꝛ ⁊ deſperatio ꝓcedūt ſpem ⁊ audaciā. Sꝫ ꝯ. ꝙ̄to ali
quid ē ꝓpinqui⁹ pꝛimo tāto ē pꝛi⁹. ſ; ſpes ē ꝓpinq̄oꝛ amo-
ri qui eſt pꝛima paſſionum. ergo ſpes eſt pꝛioꝛ inter omēs
paſſiones iraſcibilis. Rñ. dō. ꝙ ſicut iam dictum eſt
oēs paſſiones iraſcibilis impoꝛtāt motum in aliquid. mo
tus aūt in aliquid iraſcibili pōt cāri ex duob;. Vno mō ex
ſola aptitudine ſeu ꝓpoꝛtōe ad finē. q̄ ꝑtinet ad amoꝛem
vel odium. Alio mō ex pñtia ipius boni vel mali. q̄ ꝑti-
net ad triſticiam vel gaudium. ⁊ q̄dem ex pñtia boni nō
cauſať aliq̄ paſſio in iraſcibili vt dictū ē. ſ; ex pñtia mali cā
tur paſſio ire. qꝛ igiť in via generatōis ſeu conſecutōnis ꝓ
poꝛtio vel aptitudo ad finē p̄cedit cōſecutionē finis. inde
ē ꝙ ira inter oēs paſſiones iraſcibil' ē vltīa oꝛdine genera
tionis. inter alias aūt paſſiones iraſcibilis que impoꝛtant
motum conſequētem amoꝛem vel odium boni vel mali.
opoꝛtet ꝙ paſſiones quaꝝ obiectum eſt bonum. ſ. ſpes ⁊
deſperatio. ſint naturaliter pꝛioꝛes paſſionibus q̄ꝝ obiec-
tum eſt malū. ſ. audacia ⁊ tiōꝛe. ita tñ ꝙ ſpes eſt pꝛioꝛ de-
ſperatōe. qꝛ ſpes eſt motus in bonū ſ̄m rōnē boni quod d̄
ſua rōe eſt attractiū. ⁊ iō eſt motus in bonū ꝑ ſe. deſpera-
tio autem eſt receſſus a bono qui non competit bono ſ̄m
ꝙ eſt bonum. ſed ſ̄m aliquid aliud. vnde eſt quaſi per ac-
cidens. ⁊ eadem ratione timoꝛ cum ſit receſſus a malo eſt
pꝛioꝛ ꝙ̄ audacia. ꝙ autem ſpes ⁊ deſperatio ſint naturali-
ter pꝛioꝛes ꝙ̄ timoꝛ ⁊ audacia. ex hoc manifeſtum eſt. ꝙ ſi
cut appetitus boni eſt ratio quare vitetur malum. ita eti-
am ſpes ⁊ deſperatio ſunt ratio timoꝛis ⁊ audacie. Nam
audacia conſequitur ſpem victoꝛie. ⁊ timoꝛ conſequitur
deſperationem vincendi. ira autem conſequitur audaci-
am. nullus enim iraſcitur vindictam appetens niſi aude-
at vindicare. ſ̄m ꝙ Auicē. dicͭ in. vi. de naturalib;. Sic er
go p; ꝙ ſpes eſt pꝛima inter omnes paſſiones iraſcibilis.

⁊ ſic ordinē omniū paſſionū ſcḋm viā generatōnis ſcire veli mus ꝑmo occurrunt amor ⁊ odiū. ſcḋo deſideriū ⁊ fuga. tertio ſpes ⁊ deſpatio. q̄rto timor ⁊ audacia. quinto ira. ſexto ⁊ vltimo gaudiū ⁊ triſticia. q̄ ↄſequunt̄ ad oēs paſſiões. vt dr̄ in. ij. ethi. ita tn̄ ꝙ amor ē prior odio. ⁊ deſideriū fuga. ⁊ ſpes deſpatōe. ⁊ timor audacia. ⁊ gaudiū q̄ꝫ triſticia. vt ex ꝑ dictis colligi pōt. ¶ Ad. i. ergo dḋ. ꝙ q2 ira cauſat̄ ex alijs paſſionibꝫ ſic effectus a cauſis p̄cedētibꝫ. iō ab eo tanq̄ꝫ a manifeſtiori denoīat̄ potētia. ¶ Ad. ij. dḋ. ꝙ arduū nō ē rō accedēdi vel appetēdi. ſꝫ potius bonū. ⁊ iō ſpes q̄ directius reſpicit bonū ē prior. q̄uis audacia aliq̄ñ ſit in magis arduū vel etiā ira. ¶ Ad. iij. dḋ. ꝙ appetitus ꝑmo ⁊ ꝑ ſe mouet̄ in bonū ſicut in ꝓpriū obm̄. ⁊ ex hoc cāt̄ ꝙ recedat a malo. ꝓportionat̄. n. motus appetitiue ꝑtis. non quidem motui naturali ſꝫ intētōi nature. q̄ ꝑ prius intēdit finē q̄ꝫ remotōeꝫ ↄrij. q̄ nō q̄rit̄ niſi ꝓpter adeptionē finis.

Ad quartum ſic procedit̄,

Videt̄ ꝙ nō ſint iſte q̄tuor ꝑncipales paſſiones. gaudiū ⁊ triſticia. ſpes ⁊ timor. Aug. n. xiiij. de ci. dei. nō ponit ſpem ſꝫ cupiditatē loco eius. ¶ Pre. in paſſionibꝫ aīe ē duplex ordo. ſ. intētōis ⁊ ↄſecutōis ſeu generatōis. aut ḡ p̄cipales paſſiones accipiunt̄ ſcḋm ordinē intētōis. ⁊ ſic tm̄ gaudiuꝫ ⁊ triſticia q̄ ſunt finales erūt principales paſſiones. aut ſꝫ ordinē ↄſecutōis ſeu generatōis. ⁊ ſic erit amor principal̄ paſſio. nullo ḡ mō dꝫ dici q̄tuor paſſiones iſte principales. gaudiū ⁊ triſticia. ſpes ⁊ timor. ¶ Pre. ſic audacia cāt̄ ex ſpe. ita timor ex deſpatōe. aut ergo ſpes ⁊ deſpatio dꝫ poni principales paſſiones tanq̄ꝫ cāe. aut ſpes ⁊ audacia tanq̄ꝫ ſibi ꝓpīs affines. ¶ Sꝫ ↄ ē illud qḋ Boe. in li. de ↄſo. enūerās q̄tuor principales paſſiones dic̄. Gaudia pelle pelle timorē. ſpemq̄ꝫ fugato. nec dolor adſit. ¶ Rñ. dḋ. ꝙ he q̄tuor paſſiones cōiter principales eſſe dicunt̄. quarū due. ſ. gaudiū ⁊ triſticia principales dicunt̄. q2 ſunt ↄpletiue ⁊ finales ſimpl̄r reſpectu oīm paſſionū. vñ ad omnes paſſiones ↄſequunt̄. vt dr̄ in. ij. ethi. Timor autem ⁊ ſpes ſunt principales. nō q̄dem q̄ſi completiue ſimpl̄r. ſed q2 ſunt cōpletiue in genere motus appetitiui ad aliquid. nā reſpectu boni incipit motus in amore. ⁊ ꝓcedit in deſideriū ⁊ terminat̄ in ſpe. reſpectu vo mali incipit in odio. ⁊ ꝓcedit ad fugā. ⁊ terminat̄ in timore. ⁊ iō ſolet harꝫ quattuor paſſionū nūerus accipi ſcḋm dr̄iaꝫ p̄ntis ⁊ futuri. motus̄ eñi reſpicit futurꝫ. ſꝫ quies eſt in aliq̄ p̄nti. De bono igit̄ p̄nti ē gaudiū. de malo p̄nti ē triſticia. de bono futuro eſt ſpes. de malo futuro ē timor. oēs aūt alie paſſiones que ſunt de bono vel malo p̄nti vel futuro. ad has completiue reducunt̄. Vñ etiā a q̄buſdā dicunt̄ principales he p̄dicte q̄tuor paſſiones. q2 ſunt generales. qḋ quidē verꝫ eſt ſi ſpes ⁊ timor deſignāt motū appetitus cōiter tendentē in aliquid appetēdum vel fugiēdum. ¶ Ad. i. ergo dḋ. ꝙ Aug. ponit deſideriū vel cupiditatē loco ſpei inq̄ꝫtū ad idē ꝑtinere videt̄. ſ. ad bonū futurꝫ. ¶ Ad. ij. dḋ. ꝙ paſſiones iſte dicunt̄ principales ſcḋm ordinē intētōis ⁊ cōplemēti. ⁊ q̄uis timor ⁊ ſpes nō ſint vltime paſſiones ſimpl̄r. tamē ſunt vltīe in genere paſſionū tendentium in aliud quaſi in futurꝫ. nec pōt eſſe inſtātia niſi de ira. q̄ tn̄ nō pōt poni principal̄ paſſio. q2 ē q̄dam effectus audacie. q̄ nō pōt eſſe paſſio principal̄. vt infra dicet̄. ¶ Ad. iij. dḋ. ꝙ deſperatio importat receſſum a bono. qḋ eſt q̄ſi ꝑ accñs. ⁊ audacia importat acceſſum ad malū. qḋ etiā ē ꝑ accñs. ⁊ iō he paſſiones nō p̄nt eſſe principales. q2 qḋ ē ꝑ accñs non pōt dici principale. ⁊ ſic etiā nec ira pōt dici paſſio principalis. q̄ ↄſequit̄ audaciam.

¶ Queſtio. XXVI.

Conſequenter ↄſiderandū ē de paſſionibꝫ aīe in ſpāli. ⁊ primo de paſſionibꝫ ↄcupiſcibil̄. ſcḋo de paſſionibꝫ iraſcibil̄. Prima ↄſideratio erit tripita. Nam primo ↄſiderabimꝰ de amore ⁊ odio. Scḋo de ↄcupiā ⁊ fuga. Tertio de delectatōe ⁊ triſticia. Circa amorē ↄſiderāda ſunt tria. Primo de ipo amore. Scḋo de cā amoris. Tertio de effectibꝫ eiꝰ. Circa primū q̄runt̄ q̄tuor. Primo vtrꝫ amor ſit in ↄcupiſcibili. Scḋo vtrꝫ amor ſit paſſio. Tertio vtruꝫ amor ſit idē qḋ dilectio. Quarto vtrꝫ amor cōueniēter diuidat̄ in amorē amicitie ⁊ in amorē concupiſc̄.

Ad primū ſic proceditur

Videt̄ ꝙ amor nō ſit i ↄcupiſcibili. dr̄. n. Sap. viij. Hāc ſcꝫ ſapiāꝫ amaui ⁊ exq̄ſiui a iuuētute mea. ſꝫ ↄcupiſcibilis cū ſit ꝑs appetitus ſenſitiui nō pōt tēdere in ſapiāꝫ q̄ nō ↄp̄hendit̄ ſenſu ḡ amor n̄ ē in ↄcupiſcibili. ¶ Pre. amor videt̄ eſſe idē cuilibet paſſioni. Dic̄ n. Augꝰ. in. xiiij. de ci. dei. Amor inhiās hēre qḋ amat̄ cupiditas ē id aūt hñs. eoq̄ꝫ fruēs leticia. ⁊ fugiēs qḋ ei aduerſat̄ timor ē. idq̄ꝫ ſi acciderit ſentiēs triſticia ē. ſꝫ nō oīs paſſio ē in ↄcupiſcibili. ſꝫ timor etiā hic enūeratꝰ ē in iraſcibili. ḡ nō ē ſimpl̄r dḋ. ꝙ amor ſit in ↄcupiſcibili. ¶ Pre. Diony. i. iiij. c. de di. no. ponit quēdā amorē naturalē. ſꝫ amor natural̄ magis videt̄ pertinere ad vires naturales q̄ ſunt aīe vegetabil̄. ḡ amor nō ſimpl̄r ē in ↄcupiſcibili. ¶ Sꝫ ↄ ē qḋ phs dic̄ in. ij. topico. ꝙ amor ē in ↄcupiſcibili. ¶ Rñ. dḋ. ꝙ amor ē aliq̄d ad appetitum ꝑtinens cum vtriuſq̄ꝫ obiectum ſit bonū. vñ ſcḋm differentiam appetitus ē dr̄ia amoris. eſt. n. q̄dam appetitus nō conſequēs apprehenſionem ipſius appetētis ſed alterius. ⁊ huiōi dr̄ appetitus naturalis. res. n. naturales appetunt quod eis conuenit ſcḋm ſuam naturam. nō per apprehenſionem ꝓpriam. ſed ꝑ apprehenſionem inſtituentis naturam. vt in primo libro dictum eſt. Alius autem eſt appetitus conſequens apprehenſionem ipſius appetentis. ſed ex neceſſitate non ex iudicio libero. ⁊ talis eſt appetitus ſenſitiuus in brutis. qui tamen in hominibus aliquid libertatis ꝑticipat inquantum obedit rōni. Alius autem eſt appetitus conſequens apprehenſionem appetentis ſcḋm liberum iudicium. ⁊ talis eſt appetitus rōnal̄ ſiue intellectiuus qui dr̄ voluntas. In vnoquoq̄ꝫ autem horꝫ appetituum amor dr̄ illud quod eſt principium motus tendentis in finem amatum. In appetitu autem naturali principium huiōi motus eſt connaturalitas appetētis ad id in quod tendit. que dici poteſt amor naturalis. ſicut ipſa connaturalitas corporis grauis ad locum medium eſt per grauitatem. ⁊ poteſt dici amor naturalis. ⁊ ſimiliter coaptatio appetitus ſenſitiui vel voluntatis ad aliquod bonum. id eſt. ipſa complacentia boni dicitur amor ſenſitiuus vel intellectiuus ſeu rationalis. Amor igitur ſenſitiuus eſt in appetitu ſenſitiuo. ſicut amor intellectiuus in intellectiuo appetitu. ⁊ pertinet ad concupiſcibilem. quia dicitur per reſpectum ad bonum abſolute. non per reſpectum ad arduum. quod eſt obiectum iraſcibilis. ¶ Ad primum ergo dicendum ꝙ auctoritas illa loquitur de amore intellectiuo vel rationali. ¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ amor dicitur eſſe timor. gaudium. cupiditas. ⁊ triſticia. non quidem eſſentialiter ſed cauſaliter. ¶ Ad tertium dicendum. ꝙ amor naturalis non ſolum ē in viribus aīe vegetatiue. ſed in oībus potētijs aīe. ⁊ etiam in

omnibꝰ ptibꝰ corporis ⁊ vl'r in oibꝰ rebꝰ. q2 vt Diony. dic̄ in .iiij. c. de di. no. Oibꝰ ē pulchꝝ ⁊ bonū amabile cū vnaq̄ꝙ res habeat connaturalitatem ad id quod eſt ſibi conueniens ſm ſuam naturam.

Ad ſcḋm ſic proceditur.

Videt̄ ꝙ amor nō ſit paſſio. Nulla .n. ꝟtꝰ paſſio ē. ſ3 oīs amor ē ꝟtus q̄dā. vt dic̄ Diony. iiij. c. de di. no. g̃ amor n̄ ē paſſio. ¶ Pre. amor ē vnio q̄dā vel nexus ſm Aug'. in li. de tri. ſ3 vnio vel nexus nō ē paſſio. ſ3 magis relatio. ergo amor nō ē paſſio. ¶ Pre. Damaſ. dic̄ in li. ij. ꝙ paſſio ē motus quidā. amor aūt nō importat motū appetitus q̄ ē deſideriū. ſ3 principiū hmōi motus. ergo amor non eſt paſſio. ¶ Sꝫ ꝯ ē qḋ pħs dic̄ in .viij. ethi. ꝙ amor ē paſſio. ¶ Rn̄. dḋ. ꝙ paſſio ē effectus agētis in patiēte. agēs aūt naturale duplicē effectū inducit in patiēs. Nā primo quidē dat formā. ſcḋo dat motū ꝯſequentē formā. ſic generās dat corpi grauitatē ⁊ motū ꝯ̄nītē ipam. ⁊ ipa grauitas q̄ ē principiū motus ad locū ꝯnaturalē ꝓpter grauitatē pōt q̄dāmō dici amor natural'. ſic etiam ipm appetibile dat appetitui primo quidē quandā coaptationē ad ipm. q̄ eſt q̄dā complacētia appetibil' ex q̄ ſequit̄ motus ad appetibile. nā appetitiuus motus circulo agit̄. vt d̄r .i. iij. ḋ aīa appetibile .n. mouet appetitū faciēs q̄dāmō in eius intētionem. ⁊ appetitus tēdit in appetibile realiter ꝯſequendum vt ſit ibi finis motꝰ vbi fuit principiū. Prima ergo immutatio appetitus ab appetibili vocat̄ amor. qui nihil ē aliḋ q̄ꝫ complacētia appetibil'. ⁊ ex hac complacētia ſequit̄ motus in appetibile. qui eſt deſideriū. ⁊ vltimo quies que ē gaudiū. Sic ergo cū amor ꝯſiſtat in q̄dā immutatōe appetitus ab appetibili. manifeſtū ē ꝙ amor ē paſſio. ꝓprie quidem ſm ꝙ ē in ꝯcupiſcibili. cōiter aūt ⁊ extēſo noīe ſm ꝙ ē in voluntate. ¶ Ad .i. ergo dḋ. ꝙ q2 ꝟtus ſignificat principiū motus vel actōis. ideo amor inq̄ꝫtum ē principium appetitiui motus a Dionyſio vocat̄ ꝟtus. ¶ Ad .ij. dḋ. ꝙ vnio ꝑtinet ad amorē inq̄ꝫtū ꝑ complacentiā appetitꝰ amās ſe hꝫ ad id qḋ amat. ſicut ad ſeipm vel ad aliq̄d ſui. ⁊ ſic pꝫ ꝙ amor nō ē ipa relatio vnionis. ſ3 vnio eſt ꝯ̄ns amorē. vn̄ ⁊ Diony. dic̄ ꝙ amor ē ꝟtus vnitiua. Et pħs dicit in .ij. politice. ꝙ vnio ē opus amoris. ¶ Ad .iij. dḋ. ꝙ amor ⁊ ſi nō noīet motū appetitus tendentē in appetibile noīat tn̄ motum appetitus quo immutat̄ ab appetibili vt ei appetibile complaceat.

Ad tertium ſic procedit̄

Videt̄ ꝙ amor ſit idē qḋ dilectio. Diony. .n. .x. c. ḋ di. no. dic̄ ꝙ hoc mō ſe hn̄t amor ⁊ dilectio ſic̄ q̄tuor ⁊ bis duo rectilineū ⁊ rectas hn̄s lineas. ſ3 iſta ſignificāt idem. ergo amor ⁊ dilectio ſignificāt idē. ¶ Pre. appetitiui motꝰ ſm obā differūt. ſ3 idē eſt obiectū dilectōis ⁊ amoris. g̃ ſunt idē ¶ Pre. ſi dilectio ⁊ amor in aliq̄ differūt. maxie in hoc differre vident̄ ꝙ dilectio ſit in bono accipiēda. amor aūt in malo. vt quidā dixerūt. ſm ꝙ Aug'. narrat in .xiiij. ḋ ciui. dei. ſ3 hoc mō nō differūt. q2 vt ibidē Aug'. dic̄. In ſacris ſcripturis vtrūꝗ accipit̄ in bono ⁊ in malo. gº amor ⁊ dilectio nō differūt ſic̄ ipe Aug'. ibidē ꝯcludit. ꝙ non ē aliud amorē dicere ⁊ aliud dilectionē dicere. ¶ Sꝫ ꝯ eſt qḋ Diony. dicit .iiij. c. de di. no. ꝙ q̄buſdā ſcōꝝ viſum eſt diuinius eſſe nomē amoris q̄ꝫ nomē dilectōis. ¶ Rn̄. dḋ ꝙ q̄tuor noīa inueniunt̄ ad idē q̄dāmō ꝑtinētia. ſ. amor dilectio. charitas. ⁊ amicitia. differūt tn̄ in hoc ꝙ amicitia ſm pħm in .viij. ethi. eſt q̄ſi habitus. amor aūt ⁊ dilectio ſignificant̄ ꝑ modū actus vel paſſionis. charitas aūt vtroꝗ mō accipi pōt. differenter tn̄ ſignificat̄ actus per iſta tria. Nā amor cōmunius inter ea ē. oīs .n. amor dilectio ē vel charitas. ſ3 nō ecōuerſo. addit .n. dilectio ſuꝑ amorē electionē ꝑcedentē vt ipm nomē ſonat. vn̄ dilectio nō eſt in cōcupiſcibili ſ3 in voluntate tm̄. ⁊ ē in ſola rōnali natura. charitas aūt addit ſuꝑ amorē ꝑfectionē quandā amoris inq̄ꝫtum id qḋ amat̄ magni ꝑcij extimat̄. vt ipm nomen deſignat. ¶ Ad .i. ergo dḋ. ꝙ Diony. loquit̄ de amore ⁊ dilectōe ſm ꝙ ſunt in appetitu intellectiuo. ſic .n. amor idē ē qḋ dilectio. ¶ Ad .ij. dḋ. ꝙ obiectū amoris ē cōmunius q̄ꝫ obiectū dilectōis. q2 ad plura ſe extendit amor. q̄ꝫ dilectio. ſicut dictum eſt. ¶ Ad .iij. dḋ. ꝙ nō differūt amor ⁊ dilectio ſm dr̄iā3 boni ⁊ mali. ſ3 ſic̄ dictū eſt. in pte tn̄ intellectiua idem ē amor ⁊ dilectio. ⁊ ſic loquit̄ ibi Aug'. de amore. vn̄ paꝝ poſt ſubdit ꝙ recta volūtas eſt amor bonꝰ ⁊ ꝙ ꝑuerſa volūtas ē malus amor. Quia tn̄ amor qui ē paſſio concupiſcibil' plurimos inclinat ad malū. inde habuerunt occaſionem qui ꝑdictā dr̄iā3 aſſignauerunt. ¶ Ad .iiij. dḋ. ꝙ ideo aliqui poſuerunt etiā in ipa voluntate nomē amoris eſſe diuinius noīe dilectōis. q2 amor importat quādam paſſionem ꝑcipue ſm ꝙ eſt in appetitu ſenſitiuo. dilectio autē ꝓſupponit iudiciū rōnis. magis autem in deum homo pōt tendere per amorē paſſiue q̄dāmō ab ipo deo attractus q̄ꝫ ad hoc eum ꝓpria rō poſſit ducere. qḋ ꝑtinet ad rōnem dilectionis vt dictum eſt. ⁊ ꝓpter hoc diuinius eſt amor q̄ꝫ dilectio.

Ad quartum ſic procedit̄

Videt̄ ꝙ amor incōueniēter diuidat̄ in amorē amicitie ⁊ ꝯcupiſc̄. Amor .n. ē paſſio. amicitia vero ē habitus vt dicit pħs in .viij. ethi. ſed habitus non pōt eſſe ps diuiſiua paſſionis. ergo amor nō inconueniēter diuidit̄ ꝑ amorē concupiſcentie ⁊ amorem amicitie. ¶ Pre. nihil diuidit̄ ꝑ id quod ei connūerat̄. nō .n. homo ꝯnūerat̄ aīali. ſed ꝯcupiſcētia ꝯnūerat̄ amori ſicut alia paſſio ab amore. ergo amor non pōt diuidi ꝑ ꝯcupiſcētiā3. ¶ Pre. ſm pħm in .ij. ethi. triplex eſt amicitia. vtilis. delectabil'. ⁊ honeſta. ſed amicitia vtil' ⁊ delectabil' hꝫ ꝯcupiſcētiā3. ergo concupiſcentia non debet diuidi contra amicitiam. ¶ Sed contra. quedam dicimur amare. quia ea concupiſcimus ſicut d̄r aliquis amare vinum ꝓpter dulce quod in eo concupiſcit. vt d̄r in .ij. topi. ſed ad vinum ⁊ ad hmōi nō habemus amicitiam. vt d̄r in .viij. ethi. ergo alius eſt amor concupiſcentie. ⁊ alius amor amicitie. ¶ Rn̄. dḋ. ꝙ ſicut pħs dicit in .ij. rhetor. Amare eſt velle alicui bonū. Sic ergo motus amoris in duo tendit. ſ. in bonū qḋ quis vult alicui vel ſibi. vel aliȷ. ⁊ in illud cui vult bonū. ad illud ergo bonū qḋ quis vult alteri habet̄ amor ꝯcupiſc̄. ad illud aūt cui aliquis vult bonū habet̄ amor amicitie. hec aūt diuiſio ē ſm prius ⁊ poſteriꝰ. Nā id qḋ amat̄ amore amicitie ſimplr̄ ⁊ ꝑ ſe amat̄. quod aūt amat̄ amore ꝯcupiſc̄ nō ſimplr̄ ⁊ ſm ſe amat̄. ſ3 amatur alteri. Sicut .n. ens ꝑ ſe ſimplr̄ eſt qḋ hꝫ eſſe. ens aūt ſm quid ē qḋ ē in alio. ita ⁊ bonū qḋ ꝯuertit̄ cū ente. ſimpliciter q̄dem ē qḋ ipā3 hꝫ bonitatē. qḋ aūt eſt bonū alterius ē bonū ſm q̄d. ⁊ ꝑ ꝯ̄ns amor q̄ amat̄ aliq̄d vt ei ſit bonū eſt amor ſimplr̄. amor aūt q̄ amat̄ aliq̄d vt ſit bonū alterius. ē amor ſm q̄d. ¶ Ad .i. ergo dḋ. ꝙ amor nō diuidit̄ ꝑ amicitiā ⁊ ꝯcupiſcētiā3. ſ3 ꝑ amorē amicitie ⁊ ꝯcupiſc̄. nā ille ꝓprie dicit̄ amicꝰ cui aliqḋ bonū volumꝰ. illḋ aūt dicimꝰ concupiſcere qḋ volumꝰ nobis. Et ꝑ hoc pꝫ ſolutio ad .ij. ¶ Ad .iij. dḋ. ꝙ in amicitia vtil' ⁊ delectabil' vult q̄dē aliq̄s

aliquod bonũ amico. ⁊ ĩqʒtũ ad hoc ſaluaẽ ibi rõ amicitie.
Sʒ q̃ illud bonũ refert vlterius ad ſuã delectatõẽ ⁊ vti-
litatẽ. inde ẽ ꝙ amicitia vtilis ⁊ delectabilis ĩnqʒtũ trahi
tur ad amorẽ ↄcupiſcentie deficit a rõne vere amicitie.

Queſtio. XXVII.

Deinde ↄſiderandũ

eſt de cã amoris. Et circa hoc q̃runẽ q̃tuor.
Primo vtrũ bonũ ſit ſola cã amoris. Scdo
vtrũ ↄgnitio ſit ſola cã amoris. Tertio vtrũ ſilitudo. Quar
to vtrũ aliqua alia anime paſſionum

Ad primũ ſic proceditur

Videẽ ꝙ nõ ſolũ bonũ ſit cã amoris. Bonum. n. non ẽ cã
amoris niſi q̃ amaẽ. ſʒ ↄtingit etiã malũ amari. ſm illud
ps. Qui diligit iniquitatẽ odit aĩaʒ ſuã. alioq̃n oĩs amor
eẽt bonus. ḡ nõ ſolũ bonũ ẽ cã amoris. ¶ Pre. phs dicit
in. ĩj. ethi. ꝙ eos q̃ mala ſua dicũt amam⁹. ḡ videẽ ꝙ ma-
lũ ſit cã amoris. ¶ Pre. Diony. dic. iiij. ca. de di. no. ꝙ nõ
ſolũ bonũ ſʒ etiã pulchꝝ ẽ oĩbus amabile. Sʒ contra ẽ
qḋ Aug⁹. dicit. viij. de tri. Nõ amaẽ certe niſi bonũ ſolũ.
ḡ bonũ eſt cã amoris. Rñ. dd̃. ꝙ ſicut ſup̃ dictũ ẽ. amor
ad appetitiuã potẽtiã ptinet q̃ eſt vis paſſiua. vñ obiectũ
eius ↄpaẽ ad ipaʒ ſicut cã motus vel actus ipius. oʒ igiẽ vt
illud ſit ꝓprie cã amoris qḋ ẽ amoris obiectũ. amoris aũt
ꝓpriũ obiectũ eſt bonũ. q̃ vt dictũ ẽ amor importat q̃daʒ
ↄnaturalitatẽ vel ↄplacẽtiã amãtis ad amatũ. vnicuiq3 aũt
ẽ bonũ id qḋ eſt ſibi ↄnaturale ⁊ ꝓportionatũ. vñ relinq̃ẽ
ꝙ bonũ ſit ꝓpria cã amoris. ¶ Ad. i. ḡ dd̃. ꝙ malũ nunq̃
amaẽ niſi ſub rõe boni. ſ. inq̃ʒtũ eſt ſm q̃d bonũ. ⁊ appre-
hendiẽ vt ſimplr̃ bonũ. ⁊ ſic aliquis amor ẽ malus inq̃ʒtũ
tẽdit in id qḋ nõ eſt ſimplr̃ verũ bonũ. ⁊ p̃ hunc modũ hõ
diligit iniq̃tatẽ. inq̃ʒtũ p̃ iniquitatẽ adipiſciẽ aliqḋ bonũ.
puta delectatõẽ vel pecuniã vel aliquid hmõi. ¶ Ad. ĩj.
dd̃. ꝙ illi qui mala ſua dicũt nõ ꝓpter mala amanẽ ſʒ ꝓ-
pter hoc ꝙ dicũt mala. hoc. n. qḋ ẽ dicere mala ſua hʒ rõ-
nẽ boni inq̃ʒtũ excludit fictõẽ ſeu ſilatõẽ. ¶ Ad. iij. dd̃.
ꝙ pulchꝝ ẽ idẽ bono ſola rõne differẽs. cũ. n. bonũ ſit qḋ
oĩa appetũt. de rõe boni eſt ꝙ in eo quieteẽ appetitus. ſed
ad rõnẽ pulchri ptinet ꝙ in eius aſpectu ſeu cognitõe q̃e-
teẽ appetitus. vñ ⁊ illi ſenſus p̃cipue reſpiciũt pulchꝝ q̃
maxĩe cognoſcitiui ſunt. ſ. viſus ⁊ auditus rõi deſeruientes
dicimus. n. pulchra viſibilia. ⁊ pulchros ſonos. in ſenſibi
libus aũt alioꝝ ſenſuũ nõ vtimur noĩe pulchritudinis.
nõ. n. dicimus pulchros ſapores aut odores. Et ſic pʒ ꝙ
pulchꝝ addit ſup̃ bonũ quendã ordinẽ ad vim cognoſciti
uam. ita ꝙ bonũ dicaẽ id qḋ ſimplr̃ ↄplacet appetitui. pul
chꝝ aũt dicaẽ id cuius ipa apprehenſio placet.

Ad ſcðm ſic proceditur.

Videẽ ꝙ cognitio nõ ſit cã amoris. ꝙ. n. aliq̃d q̃raẽ hoc cõ
tingit ex amore. ſʒ aliq̃ q̃runẽ q̃ neſciunẽ. ſicut ſcĩe. cũ. n. in
his idẽ ſit eas habere qḋ eas noſcere. vt Aug⁹. dicit in li.
lxxxiij. q. Si cognoſcerenẽ haberenẽ ⁊ nõ q̃rerenẽ. ḡ co-
gnitio nõ ẽ cã amoris. ¶ Pre. eiuſdẽ rõis videẽ eẽ ꝙ ali-
quid incognitũ ameẽ. ⁊ ꝙ aliq̃d ameẽ plus q̃ʒ cognoſcaẽ
ſʒ aliq̃ amanẽ plus q̃ʒ cognoſcanẽ. ſicut ds qui in hac vi-
ta põt p̃ ſeipm amari. nõ aũt p̃ ſeipm cognoſci. ḡ cognitõ
nõ eſt cã amoris. ¶ Pre. ſi cognitio eẽt cã amoris nõ poſ
ſet inueniri amor vbi nõ ẽ cognitio. ſʒ in oĩbꝫ rebꝫ inueniẽ
amor. vt diẽ Diony. in. iiij. c. de di. no. nõ aũt in oĩbꝫ in-
ueniẽ cognitio. ḡ cognitio nõ eſt cã amoris. Sʒ ↄ ẽ qḋ
Aug⁹. ꝓbat in. x. de tri. ꝙ nullus põt amare aliq̃d incog-
nitũ. Rñ. dd̃. ꝙ ſicut dictũ ẽ bonũ ẽ cã amoris p̃ modũ
obiecti. bonũ aũt nõ ẽ obm appetit⁹. niſi put ẽ apphẽſum
⁊ ideo amor requirit aliquã apprehenſionẽ boni qḋ amaẽ.
⁊ ꝓpter hoc phs dicit. viij. ethi. ꝙ viſio corpalis ẽ pncipi-
um amoris ſenſitiui. ⁊ ſilr̃ ↄtẽplatio ſpũal pulchritudis
vel bonitatis ẽ principiũ amoris ſpũalis. ſic igiẽ cognitio
eſt cã amoris ea rõe q̃ ⁊ bonũ. qḋ nõ põt amari niſi cogni
tum. ¶ Ad. i. ḡ dd̃. ꝙ ille qui q̃rit ſciaʒ non oĩo ignorat
eã. ſed ſm aliquid eã p̃cognoſcit vel in vlĩ. vel in aliq̃ eius
effectu. vel p̃ hoc ꝙ audit eã laudari. vt Aug⁹. dicit in. x. de
tri. ſic aũt eã cognoſcere nõ eſt eã habere. ſʒ cognoſcere eã
pfecte. ¶ Ad. ĩj. dd̃. ꝙ aliquid requiriẽ ad pfectõem cog
nitionis qḋ nõ requiriẽ ad pfectõẽ amoris. Cognitio. n.
ad rõnẽ ptinet cuius ẽ diſtinguere inter ea q̃ ſm rẽ ſunt
ↄiuncta. ⁊ ↄponere q̃dãmõ ea q̃ ſunt diuerſa vnum alteri
compando. ⁊ iõ ad pfectõẽ cognitõis requiriẽ ꝙ hõ cog-
noſcat ſigillatim q̃cq̃d eſt in re. ſic ptes ⁊ ꝟtutes ⁊ ꝓprie-
tates. ſʒ amor ẽ in vi appetitiua q̃ reſpicit rẽ ſm ꝙ in ſe eſt
Vñ ad pfectõẽ amoris ſufficit ꝙ res put in ſe apprehen
diẽ ameẽ. ob hoc ḡ ↄtingit ꝙ aliquid plus amaẽ q̃ʒ cogno
ſcaẽ. q̃ põt pfecte amari. etiã ſi nõ pfecte cognoſcaẽ. ſicut
maxĩe pʒ in ſciẽtijs q̃s aliqui amãt ꝓpter aliquã ſumma-
riã cognitõẽ quã de eis hñt. puta ꝙ ſciãt rhetoricã eẽ ſciaʒ
p̃ quã hõ põt pſuadere. ⁊ hoc in rhetorica amãt. Et ſilr̃ ẽ
dd̃. circa amorẽ dei. ¶ Ad. iij. dd̃. ꝙ etiã amor naturalis
qui ẽ in oĩbꝫ rebꝫ cauſaẽ ex aliq̃ cognitõe. nõ quidẽ in ipis
rebus naturalibus exiſtente. ſed in eo qui naturam inſti-
tuit. vt ſupra dictum eſt.

Ad tertium ſic procediẽ

Videẽ ꝙ ſilitudo nõ eſt cã amoris. idẽ. n. nõ ẽ cã ↄrioꝝ. ſʒ
ſilitudo eſt cã odij. dr̃. n. Prouerbi. xiij. ꝙ inter ſupbos ſp̃
ſunt iurgia. Et phs dicit in. viij. ethi. ꝙ figuli corrixantur
ad inuicẽ. ḡ ſilitudo nõ eſt cã amoris. ¶ Pre. Aug⁹. dicit
in. iiij. ↄfeſ. ꝙ aliquis amat in alio qḋ eẽ nõ vellet. ſicut hõ
amat hyſtrionẽ qui nõ vellet eſſe hyſtrio. hoc aũt nõ ↄtin
geret ſi ſilitudo eſſet ꝓpria cã amoris. ſic. n. hõ amaret in
altero qḋ ipſe haberet vel vellet habere. ḡ ſilitudo nõ eſt cã
amoris. ¶ Pre. Quilibet hõ amat id q̃ indiget. etiã ſi il
lud nõ habeat. ſicut infirmus ſanitatẽ. ⁊ paup̃ diuitias. ſʒ
inq̃ʒtum indiget ⁊ caret eis hʒ diſſilitudinẽ ad ipa. ḡ non
ſolũ ſilitudo ſʒ diſſilitudo eſt cã amoris. ¶ Pre. phs diẽ
in. ĩj. rhetori. ꝙ bñficos in pſperitate ⁊ ſalutẽ amamus. ⁊
ſilr̃ eos qui circa mortuos ſeruãt amicitiã oẽs diligũt. nõ
aũt oẽs ſunt tales. ḡ ſilitudo nõ eſt cã amoris. Sed ↄ
eſt qḋ dr̃ Eccĩ. xiij. Omne aĩal diligit ſilẽ ſibi. Rñ. dd̃
ꝙ ſilitudo ꝓprie loquẽdo eſt cã amoris. ſʒ ↄſiderandũ eſt
ꝙ ſilitudo inter aliq̃ põt attẽdi duplr̃. Vno mõ ex hoc ꝙ
vtrũq3 hʒ idẽ in actu. ſic duo hñtes albedinẽ dicunẽ ſiles
Alio mõ ex hoc ꝙ vnũ hʒ in potẽtia ⁊ in q̃dã inclinatõne
illud qḋ aliud hʒ in actu. ſic ſi dicamus ꝙ corpus graue
exñs extra ſuũ locũ hʒ ſilitudinẽ cũ corpe graui in ſuo lo-
co exñti. vel etiã ſm ꝙ potẽtia hʒ ſilitudinẽ ad actũ ipm.
nã in ipa potentia q̃dãmõ eſt actus. Primus ḡ ſilitudis
modus cauſat amorẽ amicitie ſeu beniuolẽtie. ex hoc. n. ꝙ
aliqui duo ſunt ſiles q̃i hñtes vnã formã. ſunt q̃dammõ
vnũ in forma illa. ſicut duo hoĩes ſunt vnũ in ſpẽ hũani-
tatis. ⁊ duo albi in albedine. ⁊ ideo affectus vnius tendit
in alteꝝ. ſicut in vnũ ſibi. ⁊ vult ei bonum ſicut ⁊ ſibi. ſed
ſcðs modus ſilitudinis cauſat amorẽ ↄcupiſc̃e vel amicitiã
vtil̃ ſeu delectabilis. q̃ vnicuiq3 exñti in potẽtia inq̃ʒtum

hmõi ineſt appetitus ſui actus. ⁊ in eius ꝯſecutõe delectaꝝ ſi ſit ſentiēs ⁊ cognoſcēs. Dictū ē aūt ſup̄ ꝙ in amore cõcupiſcētie amās ꝓprie amat ſeip̄m cū vult illud bonū qd̄ ꝯcupiſcit. magis aūt vnuſquiſqꝫ ſeip̄m amat q̄ȝ aliū. qꝛ ſibi vnus eſt in ſubſtantia. alteri vero in ſimilitudine alicuius forme. ⁊ ideo ſi ex eo qui eſt ſibi ſilis in ꝑticipatõne forme impediaꝝ ipſemet a ꝯſecutõe boni quod amat efficiꝝ ei odioſus. nõ inq̄ȝtum eſt ſimilis ſed inq̄ȝtum eſt ꝓprij boni impeditiuus. ⁊ ꝓpter hoc figuli cotrixanꝝ ad inuicem. quia ſe inuicem impediūt in ꝓprio lucro. ⁊ inter ſuperbos ſunt iurgia. qꝛ ſe inuicē impediūt in ꝓpria excellentia quā ꝯcupiſcunt. Et ꝑ hoc pꝫ rñſio ad .i. ¶ Ad .ij. dd̄. ꝙ in hoc etiā ꝙ aliquis in altero amat quod in ſe amat. inuenitur bonum ſilitudinis ſm̄ ꝓportionabilitatē. nam ſicut ſe hꝫ alius ad hoc qd̄ in alio amaꝝ. ita ipſe ſe hꝫ ad hoc qd̄ in ſe amat. puta ſi bonus cãtor bonum amet ſcriptorē. attendiꝝ ibi ſilitudo ꝓportionis ſm̄ ꝙ vterqꝫ hꝫ qd̄ ꝯuenit ei ſm̄ ſuam artem. ¶ Ad .iij. dd̄. ꝙ ille qui amat hoc quo indiget hꝫ ſilitudinem ad id quod amat. ſicut quod eſt potentia ad actum. vt dictū eſt. ¶ Ad .iiij. dd̄. ꝙ ſm̄ eandem ſimilitudinem potentie ad actū ille qui nõ eſt liberal' amat eum qui eſt liberalis inq̄ȝtum expectat ab eo aliquid qd̄ deſiderat. ⁊ eadē rõ eſt de ꝑſeuerãte in amicitia ad eū qui nõ ꝑſeuerat. vtrobiqꝫ. n. videꝝ eſſe amicitia ꝓpter vtilitatē. Uel dd̄. ꝙ lꝫ nõ omnes homīes habeãt hmõi ꝟtutes ſm̄ habitū completū. hñt tñ eas ſm̄ q̄dam ſeminalia rõnis. ſm̄ que qui nõ habet ꝟtutem diligit ꝟtuoſum tanq̄ȝ ſue naturali rõni conformem.

Ad quartum ſic procediꝝ

Uideꝝ ꝙ aliq̄ alia paſſio poſſit eē cā amoris. Dicit. n. phs in .viij. ethi. ꝙ aliqui amanꝝ ꝓpter delectationē. ſed delectatio ē paſſio q̄dā. ḡ aliq̄ alia paſſio ē cā amoris. ¶ Pre. deſideriū q̄dā paſſio ē. ſed aliq̄s amamus ꝓpter deſideriū qd̄ ab eis expectamus. ſicut apparet in oī amicitia q̄ eſt ꝓpter vtilitatē. ḡ aliq̄ alia paſſio ē cā amoris ¶ Pre. Aug. dicit in .x. de tri. Cuius rei adipiſcēde ſpem quiſqꝫ nõ gerit. aut tepide amat. aut oĩo nõ amat. q̄ȝuis q̄ȝ pulchra ſit videat. ḡ ſpes ē etiā cā amoris. ¶ Sꝫ ꝯ hoc eſt ꝙ oēs alie affectõēs aīe ex amore cauſanꝝ. vt Aug'. dic in .xiiij. d ci. dei. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ nulla alia paſſio aīe ē q̄ non ꝑſupponat aliquē amorē. cu' rõ ē. qꝛ oīs alia paſſio aīe importat motū ad aliq̄d vel quietē in aliq̄. oīs aūt motus in aliq̄d vel quies in aliq̄ ex aliq̄ ꝯnaturalitate vel coaptatõne ꝓcedit q̄ ꝑtinet ad rõnē amoris. vñ impoſſibile ē ꝙ aliq̄ alia paſſio aīe ſit cā vlr oīs amoris. ꝯtingit tñ aliquā aliā paſſionē eſſe cāꝫ amoris alic'. ſic etiā vnū bonū ē cā alterius. ¶ Ad .i. ḡ dd̄. ꝙ cū aliq̄s amat aliq̄d ꝓpter delectatõēꝫ. amor q̄dē ille cāꝝ ex delectatõne. ſꝫ delectatio illa iterꝫ cāꝝ ex alio amore ꝑcedēte. nullus. n. delectaꝝ niſi in re aliq̄ mõ amata. ¶ Ad .ij. dd̄. ꝙ deſideriū rei alic' ſp ꝑſupponit amoreꝫ illius rei. ſꝫ deſideriū alic' rei põt eſſe cā vt res alia ameꝝ. ſic qui deſiderat pecuniā amat ꝓpter hoc eū a q̄ pecuniam recipit. ¶ Ad .iij. dd̄. ꝙ ſpes cāꝝ vel auget amorē. ⁊ hoc rõne delectatõis. qꝛ delectatõēꝫ cauſat. etiā rõne deſiderij. qꝛ ſpes deſideriū fortificat. nõ. n. ita intēſe deſideramus que nõ ſperamus. ſed tñ ⁊ ipſa ſpes eſt alicuius boni amati.

¶ Queſtio. XXVIII.

Deinde ꝯſiderandꝫ eſt de effectibus amoris. Et circa hec queruntur ſex. Primo vtrꝫ vnio ſit effectus amoris. Scdo vtrꝫ mutua inheſio. Tertio vtrꝫ extaſis ſit effectus amoris. Quarto vtrꝫ zelus. Quinto vtrꝫ amor ſit paſſio leſiua amantis. Sexto. vtrum amor ſit cā omnium que amans agit.

Ad primum ſic. ꝓceditur

Uideꝝ ꝙ vnio non ſit effectus amoris. Abſñtia. n. vnioni repugnat. ſꝫ amor compatiꝝ ſecū abſñtiā. Dicit. n. Apls ad Gal. iiij. Bonū emulamini in bono ſp. loquēs de ſeipſo. vt glo. dicit. ⁊ nõ tm̄ cū pñs ſum apud vos. ḡ vnio nõ eſt effectus amoris. ¶ Pre. Oīs vnio aut eſt ꝑ eſſentiā ſicut forma vniꝝ materie ⁊ acciñs ſubiecto ⁊ ps toti vel alteri pti ad ꝯſtitutõēꝫ totius. aut eſt ꝑ ſilitudinē vel generis vel ſpeciei vel accñtis. ſed amor nõ cauſat vnionē eēntie. alioquin nunq̄ȝ habereꝝ amor ad ea q̄ ſunt ꝑ eſſentiaꝫ diuiſa. vnionem aūt q̄ eſt ꝑ ſilitudinē amor nõ cauſat. ſꝫ magis ab ea cauſaꝝ vt dictum eſt. ḡ vnio nõ ē effect' amoris. ¶ Pre. Senſus in actu fit ſenſibile in actu. ⁊ intellectus in actu fit intellectū in actu. nõ aūt amans in actu fit amatū in actu. ḡ vnio magis eſt effectus cognitõis q̄ȝ amoris. ¶ Sed contra ē quod dicit Diony. iiij. c. de di. no. ꝙ amor quilibet eſt virtus vnitiua. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ duplex ē vnio amantis ad amatū. Una quidem ſm̄ rem. puta cum amatū pñtialiter adeſt amanti. Alia vero ſm̄ affectum. que quidem vnio ꝯſiderãda eſt ex apprehenſione p̄cedente. nam motus appetitiuus ſequiꝝ apprehenſionem. cum aūt ſit duplex amor. ſ. ꝯcupiſcētie ⁊ amicitie. vterqꝫ ꝓcedit ex quadam apprehenſione vnitatis amati ad amãtem. cum. n. aliquis amat aliquid q̄ſi ꝯcupiſcēs illud. apprehendit illud q̄ſi pertinens ad ſuum bñ eſſe. Silr cum aliquis amat aliquē amore amicitie vlt ei bonum ſicut ⁊ ſibi vult bonum. vñ apprehendit illum vt alterꝫ ſe. inq̄ȝtum. ſ. vult ei bonum ſicut ⁊ ſibiipſi. ⁊ inde eſt ꝙ amicus dr̄ eſſe alter ipſe. ⁊ Aug'. dicit in .iiij. ꝯfeſſ. Bene quidam dixit de amico ſuo dimidium anime ſue. Primaꝫ ergo vnionē amor facit effectiue. quia mouet ad deſiderandum ⁊ querendū pñtiam amati quaſi ſibi conuenientis ⁊ ad ſe pertinentis. Scd̄am autem vnionem facit formaliter. quia ipſe amor eſt talis vnio vel nexus. vñ Aug'. dicit in .viij. de tri. ꝙ amor eſt q̄ſi iunctura quedam aliqua duo copulans vel copulare appetens. amantem. ſ. ⁊ quod amaꝝ. ꝙ. n. dicit copulans referꝝ ad vnionem affectus ſine qua non eſt amor ꝙ vero dicit copulare intendens ꝑtinet ad vnionē realē. ¶ Ad .i. ergo dd̄. ꝙ obiectio illa procedit de vnione reali quam quidem requirit delectatio ſicut cauſam. deſideriū vero eſt in reali abſñtia amati. amor vero ⁊ in abſñtia ⁊ in pñtia. ¶ Ad .ij. dd̄. ꝙ vnio tripl'r ſe hꝫ ad amorem. Quedam. n. vnio eſt cā amoris. ⁊ hec quidem eſt vnio ſubſtantialis q̄ȝtum ad amorem quo quis amat ſeip̄m. q̄ȝtum vero ad amorem quo quis amat alia eſt vnio ſimilitudinis vt dictum eſt. Quedā vero vnio eſt eſſentialiter ipſe amor ⁊ hec eſt vnio ſm̄ coaptationem affectus. que quidē aſſimilaꝝ vnioni ſubſtantiali inq̄ȝtum amans ſe hꝫ ad amatum. in amore quidem amicitie vt ad ſeip̄m. in amore autem ꝯcupiſcētie vt aliquid ſui. Quedam vero vnio eſt effect' amoris. ⁊ hec eſt vnio realis quā amans querit de re amata. ⁊ hec quidē vnio eſt ſm̄ ꝯueniētiam amoris. vt. n. phs dicit .ij. politice. Ariſtophanes dixit ꝙ amantes deſiderarent ex ambobus fieri vnū. ſꝫ qꝛ ex hoc accideret aut ambos aut alterꝫ corrumpi querunt vnionē que ꝯuenit ⁊ decet. vt. ſ. ſimul ꝯuerſenꝝ ⁊ ſimul colloquanꝝ. ⁊ in aliis ꝯiungantur hmõi. ¶ Ad .iij. dd̄. ꝙ cognitio ꝑficiꝝ ꝑ hoc ꝙ cognitū

vniṫ cognoſcenti ſm̃ ſuã ſimilitudinẽ. ſed amor facit ꝙ ipſa res q̃ amaṫ amãti aliq̃ mõ vniaṫ vt dictũ eſt. vñ amor eſt magis vnitiuus q̃ȝ cognitio.

Ad ſcḋm ſic proceditur.

Videṫ ꝙ amor cauſet mutuã inheſionẽ. ſ. vt amans ſit in amato. ⁊ ecõuerſo. qḋ. n. ẽ in altero ꝯtineṫ in eo. ſȝ nõ põt idẽ eſſe ꝯtinẽs ⁊ ꝯtentũ. ergo ꝑ amorẽ nõ põt cauſari mutua inheſio vt amatũ ſit in amãte ⁊ econuerſo. Pre. nihil põt penetrare in interiora alicuius integri niſi per aliquã diuiſionẽ. ſȝ diuidere q̃ ſunt ſm̃ rẽ ꝯiuncta non ptinet ad appetitũ in q̃ eſt amor. ſȝ ad rõnem. ḡ mutua inheſio nõ ẽ effectus amoris. Pre. ſi ꝑ amorem amãs eſt in amato ⁊ econuerſo. ſequeṫ ꝙ hoc mõ amatũ vniaṫ amanti ſicͭ amãs amato. ſȝ ipſa vnio ẽ amor vt dictũ ẽ. ergo ſeq̃ṫ ꝙ ſꝑ amãs ameṫ ab amato. qḋ pȝ eſſe falſum. nõ ergo mutua inheſio ẽ effectus amoris. Sȝ ꝯ̃ eſt qḋ dr̃. i. Jo. iiij. Qui manet in charitate in deo manet ⁊ deus in eo. charitas aũt eſt amor dei. ergo eadẽ rõe quilibet amor facͭ amatũ eſſe in amãte ⁊ econuerſo. Rñ. dḋ. ꝙ iſte effectus mutue inheſionis põt intelligi ⁊ q̃tũ ad vim apprehẽſiuã. ⁊ q̃tũ ad vim appetitiuã. Nã q̃tũ ad vim apprehẽſiuã amatũ dr̃ eſſe in amãte inq̃tũ amatũ immoraṫ in apprehenſione amantis. ſm̃ illud Phil'. i. Eo ꝙ habeam vos in corde. Amãs vero dr̃ eſſe in amato ſm̃ apprehenſionẽ. inq̃tũ amãs non eſt ꝯtentus ſuꝑficiali apprehenſione amati. ſed nitiṫ ſingula q̃ ad amatũ ptinẽt intrinſecus diſquirere. ⁊ ſic ad interiora eius ingrediṫ. ſicͭ de ſpũſancto qui ẽ amor dei. dr̃. i. ad Corin. ij. ꝙ ſcrutaṫ etiã ꝓfunda dei. Sȝ q̃tũ ad vim appetitiuã amatũ dr̃ eſſe in amante, put eſt ꝑ quandã complacẽtiã in eius affectu. vt vel delecteṫ in eo aut in bonis eius apud pñtiam. vel in abſñtia ꝑ deſideriũ tendat in ipſm amatũ ꝑ amorẽ ꝯcupiſc̃. vel in bona q̃ vult amato eius ꝑ amorẽ amicitie. non quidẽ ex aliq̃ extrinſeca cã. ſicut cũ aliquis deſiderat aliquid ꝓpter alteꝝ. vel cũ aliquis vult bonũ alteri ꝓpter aliquid aliud. ſȝ ꝓpter complacentiã amati interius radicatã. vñ ⁊ amor dr̃ intimus. ⁊ dicunṫ viſcera charitatis. Ecõuerſo aũt amãs ẽ in amato. aliter quidem ꝑ amorẽ ꝯcupiſc̃. aliter ꝑ amorẽ amicitie. Amor nãq̃ȝ ꝯcupiſc̃ nõ requieſcit in q̃cunq̃ȝ extrinſeca aut ſuꝑficiali adeptione vel fruitione amati. ſed q̃rit amatuȝ ꝑfecte habere. q̃ſi ad intima illius ꝑueniẽs. in amore vero amicitie amãs eſt in amato inq̃tũ reputat bona vel mala amici ſicͭ ſua. ⁊ voluntatẽ amici ſicͭ ſuã. vt q̃ſi ipſe in ſuo amico videaṫ bona vel mala pati ⁊ affici. ⁊ ꝓpter hoc ꝓprium eſt amicoꝝ eadẽ velle ⁊ in eodẽ triſtari ⁊ gaudere. ſm̃ phm̃ in. ix. ethi. ⁊ in. ij. rhetro. vt ſic inq̃tũ q̃ ſunt amici eſtimat ſua. amãs videaṫ eſſe in amato. q̃ſi idẽ factus amato. inq̃tũ aũt econuerſo vult ⁊ agit ꝓpter amicũ ſicͭ ꝓpter ſeipm̃. q̃ſi reputãs amicũ idẽ ſibi. ſic amatũ eſt in amante. Põt aũt ⁊ tertio mõ mutua inheſio intelligi in amore amicitie ſm̃ viã redamationis inq̃tũ mutuo ſe amãt amici. ⁊ ſibiinuicem bona volũt ⁊ opanṫ. Ad. i. ergo dḋ. ꝙ amatũ ꝯtineṫ in amãte inq̃tũ eſt impſſum in affectu eius ꝑ quãdam complacentiã. econuerſo vo amãs ꝯtinetur in amato inq̃tũ amãs ſequiṫ aliq̃ mõ illud qḋ eſt intimum amati. nihil. n. ꝓhibet diuerſo mõ eſſe aliquid ꝯtinẽs ⁊ cõtentũ. ſicut genus ꝯtineṫ in ſpẽ ⁊ econuerſo. Ad. ij. dḋ. ꝙ rõis apprehenſio ꝑcedit affectũ amoris. ⁊ ideo ſicut rõ diſquirit ita affectus amoris ſubintrat in amatũ. vt ex dictis pȝ. Ad. iij. dḋ. ꝙ illa rõ ꝓcedit de tertio mõ mutue inheſionis q̃ nõ inueniṫ in quolibet amore.

Ad tertium ſic proceditͬ

Videṫ ꝙ extaſis nõ ſit effectus amoris. Extaſis. n. q̃ȝdam alienatõeȝ importare videṫ. ſȝ amor nõ ſꝑ facͭ alienationẽ. ſunt. n. amãtes interdũ ſui cõpotes. ergo amor nõ facͭ extaſim. Pre. amans deſiderat amatũ ſibi vniri. magis ergo amatũ trahit ad ſe q̃ȝ etiã ꝑgat in amatũ extra ſe exiens. Pre. amor vnit amatũ amanti. ſicͭ dictũ ẽ. ſi ergo amãs extra ſe tendit vt in amatũ ꝑgat. ſequiṫ ꝙ ſꝑ plꝰ diligat amatũ q̃ȝ ſeipm̃. quod pȝ eſſe falſum. nõ ergo extaſis ẽ effectus amoris. Sed ꝯ̃ eſt qḋ Diony. dicͭ. iiij. ca. de di. no. ꝙ diuinꝰ amor extaſim facit. ⁊ ꝙ ipſe deus propter amorẽ eſt extaſim paſſus. cũ ergo quilibet amor ſit q̃dam ſimilitudo ꝑticipata diuini amoris. vt ibidem dr̃. videtur ꝙ quilibet amor cauſet extaſim. Rñ. dḋ. ꝙ extaſim pati aliquid dr̃ cũ extra ſe poniṫ. quod quidem ꝯtingit ⁊ ſm̃ vim apprehenſiuã. ⁊ ſm̃ vim appetitiuã. ſm̃ vim apprehẽſiuã aliquis dr̃ extra ſe poni. qñ poniṫ extra cognitionem ſibi ꝓpriã. vel q̃ȝ ad ſuꝑiorem ſublimaṫ. ſicut homo dum eleuaṫ ad comprehendenda aliq̃ q̃ ſunt ſuꝑ ſenſum ⁊ rõnẽ dr̃ extaſim pati inq̃tũ poniṫ extra connaturalẽ apprehenſionem rõis ⁊ ſenſus. vel q̃ȝ ad inferiora deprimiṫ. puta cũ aliquis in furiã vel amentiã cadit dr̃ extaſim paſſus. ſm̃ appetitiuã vero ꝑtem dr̃ aliquis extaſim pati qñ appetitus alicuius in alteꝝ ferṫ exiens quodãmõ extra ſeipm̃. primã quidem extaſim facit amor diſpoſitiue. inq̃tũ. ſ. facit meditari de amato. vt dictũ eſt. Intenſa aũt meditatio vnius abſtrahit ab alijs. Sed ſcḋam extaſim facit amor directe ſimplr̃ quidem amor amicitie. amor aũt ꝯcupiſc̃ nõ ſimpliciter ſed ſm̃ quid. Nã in amore ꝯcupiſc̃ quodãmõ ferṫ amans extra ſeipm̃. inq̃tũ. ſ. nõ ꝯtentus gaudere de bono quod habet. querit frui aliquo extra ſe. ſed q̃ȝ illud extrinſecũ bonũ querit ſibi habere. nõ exit ſimplr̃ extra ſe. ſed talis affectio in fine infra ipſamꝰ ꝯcludiṫ. ſed in amore amicitie affectus alicuius ſimplr̃ exit extra ſe. q̃ȝ vult amico bonum ⁊ opaṫ bonũ. q̃ſi gerẽs curã ⁊ ꝓuidentiã ipſius ꝓpter ipm̃ amicũ. Ad. i. ergo dḋ. ꝙ illa rõ ꝓcedit de prima extaſi. Ad. ij. dḋ. ꝙ illa rõ ꝓcedit de amore ꝯcupiſc̃ qui nõ facit ſimplr̃ extaſim. vt dictũ eſt. Ad. iij. dḋ. ꝙ ille qui amat intantũ extra ſe exit inq̃tum vult bona amici ⁊ opatur. nõ tñ vult bona amici magis q̃ȝ ſua. vñ nõ ſequiṫ ꝙ alteꝝ plus q̃ȝ ſe diligat.

Ad quartum ſic proceditͬ.

Videṫ ꝙ zelus nõ ſit effectus amoris. zelus. n. eſt ꝯtentionis principium. Vñ dr̃. i. ad Corin. iij. Cum ſit inter vos zelus ⁊ contentio ⁊c̃. ſed ꝯtentio repugnat amori. ergo zelus non eſt effectus amoris. Pre. obiectum amoris ẽ bonũ qḋ ẽ cõmunicatiuũ ſui. ſȝ zelus repugnat cõmunicationi. ad zelum. n. ꝑtinere videṫ ꝙ quis nõ patiṫ ꝯſortiuȝ in amato. ſicut viri dicunṫ zelare vxores q̃s nolũt habere cõmunes cũ ceteris. ergo zelus non eſt effectus amoris. Pre. zelus nõ eſt ſine odio. ſicͭ nec ſine amore. dr̃. n. in pſ. Zelaui ſuꝑ inimicos. nõ ergo dȝ dici magis effectus amoris q̃ȝ odij. Sed ꝯ̃ eſt qḋ Diony. dicͭ. iiij. ca. de di. no. ꝙ deus appellaṫ zelotes ꝓpter multũ amorẽ quem hȝ ad exñtia. Rñ. dḋ. ꝙ zelus quocũq̃ȝ mõ ſumaṫ ex intentione amoris ꝓuenit. manifeſtũ eſt. n. ꝙ q̃to aliq̃ virtus intenſius tendit in aliquid. fortius repellit omne contrariũ vel repugnãs. Cum igiṫ amor ſit quidã motus in amatũ vt Aug'. dicͭ in li. lxxxiij. q. Intẽſus amor q̃rit excludere oẽ id qḋ ſibi repugnat. aliter tñ hoc ꝯtingit in amore ꝯcu

piſcētie. ⁊ aliter in amore amicitie. Nā in amore ɔcupiſcē q̄
intenſe aliquid ɔcupiſcit. mouet̄ ɔ̄ omne illud qd̾ repug-
nat ɔſecutōi vel fruitioni quiete eius qd̾ amat̄. ⁊ hoc mō
viri dicunt̄ zelare vxores. ne ꝑ ɔſortiū alioꝝ impediat̄ ſin-
gularitas quā in vxore q̄rūt. ſic̄ etiā qui q̄runt excellētiā
mouent̄ ɔ̄ eos qui excellere vident̄ q̄ſi impediētes excellē-
tiā eoꝝ. ⁊ iſte eſt zelus inuidie. de q̄ dr̄ in ps̄. Noli emula
ri in malignantibus. neq̧ zelaueris faciētes iniquitatem.
Amor aūt amicitie q̄rit bonū amici. vñ qñ eſt intēſus fac̄
hoīez moueri ɔ̄ omne illud qd̾ repugnat bono amici. ⁊ ſꝫ
hoc aliquis dr̄ zelare ꝓ amico. qñ ſi q̄ dicunt̄ vel ſiūt ɔtra
bonū amici hō repellere ſtudet. Et ꝑ hūc etiā modū aliq̄s
dr̄ zelare ꝓ deo qñ ea q̄ ſunt contra honorē vel voluntatē
dei repellere ſcḋm poſſe conat̄. ſcḋm illud. iij. Regū. xix. Zelo
zelatus ſum ꝓ dn̄o exercituū. ⁊ Ioh. ij. ſup illud. Zelus
domus tue comedit me. dicit glo. q̄ bono zelo comedit̄ q̄
q̄libet ꝑua q̄ viderit corrigere ſatagit. ſi nequit tolerat ⁊
gemit. Ad. i. ergo dd̄. q̄ aplſ̄ ibi loquit̄ de zelo inuidie
qui quidem eſt cā cōtentōis. nō ɔ̄ rē amatā. ſꝫ ꝓ re amata
ɔ̄ impedimēta ipſius. Ad. ij. dd̄. q̄ bonū amat̄ inq̄tum
eſt cōicabile amāti. vñ omne illud qd̾ ꝑfectōez huius cōi-
cationis impedit efficit̄ odioſum. ⁊ ſic ex amore boni zelus
cauſat̄. Ex defectu aūt bonitatis ɔtingit q̄ q̄dā ꝑua bona
nō pñt integre ſimul poſſideri a multis. ⁊ ex amore taliuꝫ
cauſat̄ zelus inuidie. non aūt ꝓprie ex his q̄ integre pñt a
multis poſſideri. Nullus. n. inuidet alteri de cognitōe ve-
ritatis q̄ a multis integre cognoſci pōt. ſꝫ forte de excellen
tia circa cognitōez huius. Ad. iij. dd̄. q̄ hoc ipm quod
aliq̄s odio hꝫ ea q̄ repugnāt amato ex amore ꝓcedit. vñ
zelus ꝓprie ponit̄ effectus amoris magis q̄ꝫ odij.

Ad quintum ſic ꝓcedit.

Videt̄ q̄ amor ſit paſſio leſiua. Languor. n. ſignat leſio-
nem quandā languētis. ſed amor cauſat languorē. dr̄. n.
Canti. ij. Fulcite me floribus. ſtipate me malis. q2 amore
langueo. g̃ amor eſt paſſio leſiua. Pre. liquefactio ē q̄
dā reſolutio. ſed amor eſt liq̄factiuus. dr̄. n. Canti. v. Aīa
mea liq̄facta eſt vt dilectus meus locutus eſt. g̃ amor eſt
reſolutiuus. ē ergo corruptiuus ⁊ leſiuus. Pre. feruor
deſignat quendā exceſſum in caliditate. qui quidē exceſſ᷒
corruptiuus eſt. ſꝫ feruor cauſat̄ ex amore. Diony. n. vij.
c. ce. hie. inter ceteras ꝓprietates ad amorē ſeraphin ꝑti-
nentes ponit calidū ⁊ acutū ⁊ ſupferuēs. Et Canti. viij.
dr̄ de amore. q̄ lāpades eius ſunt lampades ignis atq̧ flā
maꝝ. ergo amor ē paſſio leſiua ⁊ corruptiua. Sed ɔ̄ eſt
qd̾ dicit Diony. iiij. c. de di. no. q̄ ſingula ſeipa amāt ɔtē
tiue. i. ſeruatiue. ergo amor nō eſt paſſio leſiua. ſꝫ magis
ɔſeruatiua ⁊ ꝑfectiua. Rñ. dd̄. q̄ ſicut ſup̄ dictum eſt.
amor ſignat coaptationē quandā appetitiue v̾tutis ad ali
qd̾ bonū. nihil aūt qd̾ coaptat̄ ad aliquid qd̾ eſt ſibi ɔue-
niēs ex hoc ipō ledit̄. ſꝫ magis ſi ſit poſſibile ꝑficit ⁊ melio
rat̄. qd̾ vero coaptat̄ ad aliquid qd̾ nō eſt ſibi conueniens
ex hoc ledit̄ ⁊ deteriorat̄. Amor g̃ boni conueniētis eſt ꝑfe
ctiuus ⁊ melioratiuus amātis. amor aūt boni qd̾ non eſt
coueniēs amāti eſt leſiuus ⁊ deterioratiuus amātis. Vñ
maxie homo ꝑficit̄ ⁊ meliorat̄ ꝑ amorem dei. ledit̄ autē ⁊
deteriorat̄ ꝑ amorē peccati. ſcḋm illud Oſee. ix. Facti ſunt
abominabiles ſicut ea q̄ dilexerūt. Et hoc quidē ſic dictū
eſt de amore q̄ꝫtū ad id qd̾ eſt formale in ipo. qd̾ eſt. ſ. ex ꝑ
te appetitus. q̄ꝫtū vero ad id qd̾ eſt materiale in paſſione
amoris qd̾ eſt immutatio aliq̄ corꝑalis. accidit q̄ amor ſit
leſiuus ꝓpter exceſſum immutatōis. ſicut accidit in ſenſu
⁊ in omni actu virtutis aīe qui exercet̄ ꝑ aliq̄ q̄ꝫm immu-
tationē organi corꝑalis. Ad ea vero que in contrarium
obijciunt̄ dd̄. q̄ amori attribui pñt q̄tuor effectus proxi-
mi. ſ. liq̄factio. fruitio. languor ⁊ feruor. inter q̄ primū ē li
q̄factio q̄ opponit̄ ɔgelatōi. Ea. n. q̄ ſunt ɔgelata. in ſeipis
conſtricta ſunt vt nō poſſint de facili ſubintratōez alteri᷒
pati. ad amorē aūt ꝑtinet q̄ appetitus coaptet̄ ad receptio
nem boni amati ꝓut amatū eſt in amāte. ſicut iam ſup̄ di-
ctum eſt. Vñ cordis congelatio vel duritia eſt diſpoſitio re-
pugnāns amori. ſed liq̄factio importat quandā mollificatio
nem cordis q̄ exhibet ſe cor habile vt amatū in ipm ſubin
tret. Si ergo amatum fuerit pñs ⁊ habitum cauſat̄ dele-
ctatio ſiue fruitio. ſi autem fuerit abſ̄ñs conſequuntur due
paſſiones. ſ. triſticia de abſ̄ñtia que ſignat̄ ꝑ languorē. Vñ
⁊ Tullius in. iij. de tuſculanis q̄ſtionibus maxime triſti-
ciam egritudinem nominat. ⁊ intenſum deſiderium de cō
ſecutione amati. quod ſignat̄ ꝑ feruorem. ⁊ iſti q̄dē ſunt
effectus amoris formaliter accepti ſcḋm habitudinem appe
titiue v̾tutis ad obiectum. ſed in paſſione amoris conſe-
quūtur aliqui effectus his ꝓportionati ſcḋm immutationez
organi.

Ad ſextū ſic procedit̄

Videt̄ q̄ amās nō agat oīa ex amore. Amor. n. q̄dā paſſio
eſt. vt ſupra dictū eſt. ſed nō omnia q̄ agit hō agit ex paſſio
ne. ſed q̄dam agit ex electōe. ⁊ q̄dam ex ignorantia. vt dr̄
in. v. ethi. ergo nō omnia q̄ homo agit. agit ex amore.
Pre. appetitus eſt principium motus ⁊ actionis in omni
bus animalibus. vt pꝫ in. iij. de aīa. Si igit̄ omīa q̄ quis
agit. agit ex amore. alie paſſiones appetitiue pris erunt ſu
ꝑflue. Pre. nihil cauſat̄ ſimul a contrarijs cauſis. ſꝫ q̄-
dam fiunt ex odio. nō ergo omnia ſunt ex amore. Sed
contra eſt qd̾ Diony. dic̄. iiij. c. de di. no. q̄ ꝓpter amorem
boni oīa agūt q̄cunq̧ agunt. Rñ. dd̄. q̄ omnis agens
agit ꝓpter finē aliquem. vt ſupra dictū eſt. finis aūt eſt bo
num deſideratum ⁊ amatū vnicuiq̧. Vñ manifeſtum eſt
q̄ omne agēs qd̾cunq̧ ſit agit quācunq̧ actionē ex aliq̄
amore. Ad. i. g̃ dd̄. q̄ obiectio illa ꝓcedit de amore qui
eſt paſſio in appetitu ſenſitiuo exiſtēs. nos autē loquimur
nunc de amore cōiter accepto ꝓut comꝓhendit ſub ſe amo
rem intellectualē. rōnalem. aīalē. naturalē. ſic. n. Diony.
loquit̄ de amore i. iiij. c. d̾ di. no. Ad. ij. dd̄. q̄ ex amore
ſicut iā dictū eſt cauſant̄ ⁊ deſideriū ⁊ triſticia ⁊ delectatio
⁊ ꝑ ɔñs oēs alie paſſiones. vñ omnis actio q̄ ꝓcedit ex q̄-
cunq̧ paſſione ꝓcedit etiā ex amore ſicut ex prima cā. vñ
nō ſupfluūt alie paſſiones q̄ ſunt cauſe prime. Ad. iij.
dd̄. q̄ odiū etiā ex amore cauſat̄. ſicut infra dicet̄.

Queſtio. XXIX.

Deinde ɔſiderādum
eſt de odio. Et circa hoc q̄runtur ſex. Primo
vtrū cā ⁊ obiectū odij ſit malū. Scḋo vtꝝ odiū
cauſet̄ ex amore. Tertio vtrum odiū ſit fortius q̄ꝫ amor.
Quarto vtꝝ aliquis poſſit habere odio ſeipſum. Quinto
vtꝝ aliquis poſſit habere odio veritatē. Sexto vtꝝ aliquid
poſſit haberi odio in vniuerſali.

Ad primum ſic ꝓceditur.

Videt̄ q̄ obiectū ⁊ cā odij nō ſit malū. omne. n. qd̾ ē inq̄ꝫ-
tū hmōi bonū ē. ſi igit̄ obiectū odij ſit malū. ſequit̄ q̄ nul
la res odio habeat̄. ſꝫ ſolū defectus ali᷒ rei. qd̾ pꝫ eē falſuꝫ
Pre. odire malū ē laudabile. Vñ in laudē q̄rundā. dr̄

ij. Macha. iij. q leges optime cuſtodiebant, ppter oẽz pon
tificis pietatẽ. ⁊ aĩos odio hñtes mala. ſi igit nihil odiat
niſi malũ. ſequit q oẽ odiũ ſit laudabile. qd pz eẽ falſuz
Pre. idẽ nõ eſt ſil bonũ ⁊ malũ. ſz idẽ diuerſis ẽ odi
bile ⁊ amabile. g odiũ nõ ſolũ eſt mali. ſz etiã boni. Sz
9. odiũ 9riat amori. ſz obm amoris ẽ bonũ. vt ſup dictuz
eſt. g obiectũ odij eſt malũ. Rñ. dd. q cũ appetit⁹ na
turalis deriuet ab aliq̃ apphenſione ſz nõ 9iũcta. eadem
rõ videt eẽ de inclinatõe appetitus naturalis ⁊ appetitus
aĩalis qui ſequit apphenſionẽ 9iunctã. ſic ſupra dictũ eſt
in appetitu aũt naturali hoc manifeſte apparet. q ſic vnũ
quodqz hz naturalem 9ſonantiã vel aptitudinẽ ad id qd
ſibi 9uenit q̃ ẽ amor naturalis. ita ad id qd ẽ repugnãs ⁊
corruptiuũ hz diſſonantiã naturalem q̃ eſt odiũ naturale
Sic igit ⁊ in appetitu aĩali ſeu intellectiuo amor eſt con
ſonantia q̃dam appetitus in id qd apphendit. vt conue
niẽs. odiũ vo eſt diſſonãtia q̃dã appetitus ad id qd app
hendit vt repugnãs ⁊ nociuum. ſicut aũt omne conueni
ens inq̃tum hmõi hz rõnem boni. ita omne repugnans
inq̃tum hmõi hz rõnem mali. ⁊ ideo ſicut bonũ eſt obie
ctum amoris. ita malum eſt obiectum odij. Ad. i. g dd.
q ens inq̃tũ ens nõ hz rõnem repugnãtis. ſed magis cõ
uenientis. q2 oĩa conueniunt in ente. ſed ens inq̃tum eſt
hoc ens determinatũ hz rõnem repugnãtis ad aliqd ens
determinatũ. ⁊ ſm hoc vnũ ens eſt odibile alteri ⁊ eſt ma
lum. ⁊ ſi nõ in ſe. tñ p compatõez ad alteꝝ. Ad. ij. dd.
q ſicut aliquid apphendit vt bonum qd nõ eſt vere bo
nũ. ita aliqd apphendit vt malum qd nõ eſt vere ma
lum. vñ 9tingit q̃nqz nec odiũ mali. nec amorẽ boni eẽ bo
num. Ad. iij. dd. q 9tingit idẽ eẽ amabile ⁊ odibile di
uerſis ſm appetitũ quidẽ naturalem: ex hoc q vnũ ⁊ idẽ
eſt conueniens vni ſm naturam ⁊ repugnans alteri. ſic
calor conuenit igni ⁊ repugnat aq̃. ſm appetitum vo aĩa
lem. ex hoc q vnũ ⁊ idem apphendit ab vno ſub rõe bo
ni. ⁊ ab alio ſub rõe mali.

Ad ſcdm ſic proceditur.

Videt q amor nõ ſit cã odij. Ea. n. q̃ ex oppoſito diuidun
tur. naturaliter ſunt ſil. vt d2 in pdicamẽtis. ſz amor ⁊ odi
um cũ ſint 9ria ex oppoſito diuidunt. g naturaliter ſunt ſi
mul. nõ g amor eſt cã odij. Pre. vnũ 9rioꝝ nõ eſt cã al
teri. ſed amor ⁊ odiũ ſunt 9ria. g ⁊c. Pre. poſterius nõ
eſt cã prioris. ſz odiũ eſt prius amore vt videt. nã odium
importat receſſum a malo. amor vo acceſſum ad bonum.
g amor nõ eſt cã odij. Sed 9 eſt qd dic Aug⁹. xiiij. d ci.
dei. q oẽs affectões cauſant ex amore. ergo ⁊ odiũ cum ſit
q̃dam affectio aĩe. Rñ. dd. q ſic ſupra dictũ eſt. amor
9ſiſtit in q̃dam conuenientia amãtis ad amatũ. odium vo
9ſiſtit in q̃dã repugnãtia vel diſſonantia. oportet autẽ in
q̃libet prius 9ſiderare quid ei cõueniat q̃z q̃d ei repugnet
Per hoc. n. aliq̃d eſt repugnãs alteri. q2 eſt corruptiuum
vel impeditiuũ eius qd eſt conueniens. vñ neceſſe eſt q
amor ſit prior odio ⁊ q nihil odio habeat. niſi p hoc q con
trariat conuenienti qd amat. ⁊ ſm hoc omne odiũ ex amo
re cauſat. Ad. i. ergo dd. q in his q̃ ex oppoſito diuidũ
tur q̃dã inueniunt q̃ ſunt naturaliter ſimul ⁊ ſm rẽ ⁊ ſm
rõnem. ſicut due ſpẽs aĩalis. vel due ſpecies coloris. q̃dam
vo ſunt ſimul ſm rõnem. ſed vnũ realiter eſt prius altero
⁊ cã eius. ſicut pz in ſpẽbus nũeroꝝ. figuraꝝ ⁊ motuũ. q̃
dam vo nõ ſunt ſil. nec ſm rem. nec ſm rõnem. ſic ſubſtã
tia ⁊ accñs. nã ſubſtãtia realiter eſt cã accñtis. ⁊ ens ſz rõ
nem prius attribuit ſubſtãtie q̃z accñti. q2 accñti nõ attri
buit niſi inq̃tũ eſt in ſubſtãtia. amor aũt ⁊ odiũ naturali
ter quidẽ ſunt ſimul ſm rõnem. ſz nõ realiter. vñ nihil p
hibet amorẽ eẽ cãm odij. Ad. ij. dd. q amor ⁊ odium
ſunt 9ria qñ accipiunt circa idẽ. ſz qñ ſunt de 9rijs non
ſunt 9ria. ſz ſe inuicẽ 9ſequentia. eiuſdem. n. rõnis eſt q
amet aliquid ⁊ odiat eius 9riũ. ⁊ ſic amor vnius rei ẽ cã
q eius contrariũ odiat. Ad. iij. dd. q in executõe pri⁹
eſt recedere ab vno termino q̃z accedere ad alteꝝ terminũ
ſed in intẽtione eſt ecõuerſo. ppter hoc. n. recedit ab vno ter
mino vt accedat ad alteꝝ. motus aũt appetitiuus magis
ptinet ad intentionem q̃z ad executõez. ⁊ iõ amor eſt prior
odio. cũ vtrunqz ſit motus appetitiuus.

Ad tertium ſic procedit

Videt q odiũ ſit fortius amore. Dic. n. Aug. in li. lxxxiij
q. Neo eſt q nõ magis dolorẽ fugiat q̃z appetat voluptatẽ
ſz fugere dolorẽ ptinet ad odiũ. appetitus aũt voluptatis
ptinet ad amorẽ. ergo odiũ ẽ fortius amore. Pre. debi
lius vincit a fortiori ſz amor vincit ab odio. qñ. ſ. amor cõ
uertit in odiũ. ergo odiũ ẽ fortius amore. Pre. affectio
aĩe p effectũ manifeſtat. ſz fortius inſiſtit hõ ad repellẽdũ
odioſum q̃z ad 9ſequendũ amatũ. ſic etiã beſtie abſtinent
a delectabilibꝰ ppter vbera. vt Aug. introducit in li. lxxxiij
q. ergo odiũ eſt fortius amore. Sed 9. bonũ eſt forti⁹
q̃z malũ. q2 malũ nõ agit niſi vtute boni. vt Diony. dicit
c. iiij. de di. no. ſz odiũ ⁊ amor differũt ſm differentiã bo
ni ⁊ mali. ergo amor ẽ fortior odio. Rñ. dd. q impoſſi
bile eſt effectum ſua cã eẽ fortiorẽ. omne aũt odiũ pce
dit ex aliq̃ amore. ſic ex cã. vt ſupra dictũ eſt. vñ impoſſibi
le eſt q odiũ ſit fortius amore ſimplr. ſz oportet vlterius
q amor ſimplr loquẽdo ſit odio fortior. fortius. n. moue
tur aliq̃d in fine q̃z in ea q̃ ſunt ad finẽ. receſſus aũt a ma
lo ordinat ad conſecutõez boni ſic ad finem. vñ ſimplr lo
quẽdo fortior ẽ motus aĩe in bonũ q̃z in malũ. ſz tñ aliqñ
videt odiũ fortius amore ppter duo. Primo q̃dem. quia
odium eſt magis ſenſibile q̃z amor. cum. n. ſenſus pceptio
ſit in q̃dam immutatõe. ex quo aliquid iam immutatum
eſt. nõ ita ſentit ſicut qñ eſt in potentia immutari. vñ calor
febris ethice q̃uis ſit maior. non tñ ita ſentit ſicut calor
tertiane. q2 calor ethice iam verſus eſt q̃ſi in habitũ ⁊ na
turam. ⁊ ppter hoc etiam amor magis ſentit in abſẽtia a
mati. ſicut Aug. dic in. x. de tri. q amor non ita ſentit cum
non pdit eũ indigentia. ⁊ ppter hoc etiam repugnãtia eius
quod odit ſenſibilius pcipit q̃z conuenientia eius quod
amat. Scdo q2 non compat odium ad amorem ſibi cor
reſpondentẽ. ſm. n. diuerſitatẽ bonoꝝ eſt diuerſitas amo
rum in magnitudine ⁊ ꝑuitate. quibus pportionant oppo
ſita odia. vñ odium qd corrñdet maiori amori magis mo
uet q̃z minor amor. Et p hoc pz rñſio ad. i. nam amor vo
luptatis eſt minor q̃z amor conſeruatõnis ſuipĩus. cui rñ
det fuga doloris. ⁊ ideo magis fugit dolor q̃z amet volup
tas. Ad. ij. dd. q odium nunq̃z vinceret amorẽ niſi p
pter maiorem amorẽ cui odium corrñdet. ſic homo ma
gis diligit ſe q̃z amicum. ⁊ ppter hoc q diligit ſe hz odio
etiã amicum ſi ſibi contrariet. Ad. iij. dd. q ideo inten
ſius aliquid opat ad repellendum odioſa. quia odium ẽ
magis ſenſibile.

Ad quartum ſic procedit.

Videt q aliq̃s poſſit ſeipm odio habere. Dicit. n. in pſ.
Qui diligit iniq̃tatẽ odit aĩaz ſuã. ſz multi diligũt iniq̃
tatẽ. g multi odiũt ſeipos. Pre. illũ odim⁹ cui volum⁹

⁊ operamur malum. ſed quãdoq; aliquis vult ⁊ operatur ſi-bipſi malum. puta qui interimũt ſeipſos. ergo aliqui ſe-ipſos hñt odio. ¶ Pꝛe. Boe. dic̃ in. ij. de ↄſol. ꝙ auaritia facit hoĩes odioſos. ex q̃ põt accipi ꝙ omnis hõ odit auarũ ſed aliqui ſunt auari. g̃ illi odiũt ſeipſos. ¶ Sʒ contra ẽ qð apl's dicit ad Ephe. v. ꝙ nẽo vnq̃ carnẽ ſuã odio ha-buit. ¶ Rñ. dð. ꝙ impoſſibile eſt ꝙ aliq̃s p ſe loquendo odiat ſeipſm. naturaliter. n. vnũquodq; appetit bonũ. nec põt aliq̃s aliquid ſibi appetere niſi ſub rõe boni. nã malũ eſt pter voluntatẽ. vt Diony. dic̃. iiij. c. de di. no. amare au-tem aliquẽ eſt velle ei bonũ. vt ſup dictũ eſt. vñ neceſſe ẽ ꝙ aliquis amet ſeipſm. ⁊ impoſſibile eſt ꝙ aliquis odiat ſeipſm p ſe loquendo. p accñs tñ ↄtingit ꝙ aliquis ſeipſm odio habeat. Et hoc dupl'r. Uno mõ ex pte boni quod ſi-bi aliquis vult. accidit. n. qñq; illud qð appetiẽ vt ẽm qd bonum eſſe ſimpl'r malum. ⁊ ẽm hoc aliquis p accidens vult ſibi malũ. qð eſt odire. Alio mõ ex parte ſuiipſius cui vult bonũ. vnũquodq; . n. maxie eſt id qð eſt principalius in ipſo. vñ ciuitas dr̃ facere id qð rex facit. q̃i rex ſit tota ci-uitas. Manifeſtũ eſt ergo ꝙ homo maxime eſt mẽs hoĩs. ↄtingit aũt ꝙ aliqui eſtimãt ſe maxime illud quod ſunt ẽm naturam corpalem ⁊ ſenſitiuã. vñ amãt ſe ẽm id qð eſtimant ſe eſſe. ſed odiunt id quod vere ſunt dum volũt contraria rõni. ⁊ vtroq; mõ ille qui diligit iniquitatẽ odit non ſolum animam ſuã. ſed etiam ſeipſm. Et p hoc pʒ rñ-ſio ad. i. ¶ Ad. ij. dð. ꝙ nullus ſibi vult ⁊ facit malũ niſi inq̃ntum apphendit illud ſub rõe boni. nam ⁊ illi qui in-terimunt ſeipſos. hoc ipſm quod eſt mori apphendũt ſub rõne boni inq̃ntum eſt terminatum alicuius miſerie vl' do-loris. ¶ Ad. iij. dð. ꝙ auarus odit aliquod accidens ſuum non tñ pter hoc odit ſeipſm ſicut eger odit ſuam egritudi-nem ex hoc ipſo ꝙ ſe amat. Uel. dð. ꝙ auaritia odioſos fa-cit alijs. non aũt ſibiipſi. quinimo cauſaẽ ex inoꝛdinato ſui amoꝛe. ẽm quem de bonis tempalibus plus ſibi aliquis vult q̃ debeat.

Ad quintum ſic pcedit.

Uideẽ ꝙ aliquis nõ poſſit habere odio veritatẽ. Bonũ. n. ⁊ ens ⁊ verũ ↄuertunẽ. ſed aliquis nõ põt habere odio bo-nitatem. ergo nec veritatẽ. ¶ Pꝛe. omnes hoĩes naturali-ter ſcire deſiderant. vt dr̃ in pꝛincipio metaphi. ſed ſciẽtia nõ ẽ niſi veroꝝ. ergo veritas naturaliter deſideraẽ ⁊ ama-tur. ſed quod naturaliter ineſt. ſp' ineſt. nullus ergo põt habere odio veritatem. ¶ Pꝛe. phs dicit in. ij. rhetoꝛ. ꝙ hoĩes amant non fictos. ſed nõ niſi pter veritatem. ergo homo naturaliter amat veritatem. nõ ergo eam odio hʒ. ¶ Sed ↄ eſt qð apl's dicit ad Gal. iiij. Factus ſum vo-bis inimicus veꝝ dicẽs vobis. ¶ Rñ. dð. ꝙ bonũ ⁊ veꝝ ⁊ ens ſunt idem ẽm rem. ſed differũt rõne. bonũ. n. hʒ rõeʒ appetibilis. nõ aũt ens vel veꝝ. q2 bonũ eſt qð oĩa appetũt ⁊ ideo bonũ ẽm rõnem boni non põt odio haberi. nec in vl'i nec in pticulari. ens aũt ⁊ veꝝ in vl'i quidem odio habe-ri non pñt. q2 diſſonantia eſt cã odij. ⁊ conuenientia cauſa amoꝛis. ens aũt ⁊ veꝝ ſunt cõia omnibus. ſed in pticulari nihil phibet quoddam ens ⁊ quoddam veꝝ odio haberi. inq̃ntum hʒ rõnem ↄtrarij ⁊ repugnantis. contrarietas. n. ⁊ repugnantia non aduerſaẽ rõni entis ⁊ veri ſicut aduer-ſaẽ rõni boni. Contingit autem veꝝ aliquod pticulare tri-pliciter repugnare vel contrariari bono amato. Uno mõ ẽm ꝙ veritas eſt cauſaliter ⁊ oꝛiginaliter ipſis rebus. ⁊ ſic homo qñq; odit aliquam veritatem dum vellet nõ eſſe ve-rum quod eſt veꝝ. Alio mõ ẽm ꝙ veritas eſt in cognitõe ipſi us hominis que impedit ipſm a pſecutiõe amati. ſicut ſi aliqui vellent nõ cognoſcere veritateʒ fidei vt libere pec-carent. ex quoꝝ pſona. dr̃ Job. xxi. Scientiam viaꝝ tuaꝝ no-lumus. Tertio mõ habeẽ odio veritas pticularis tanq̃ re-pugnans. put eſt in intellectu alterius. puta cum aliquis vult iacere in peccato. odit ꝙ aliquis veritatem circa pec-catum ſuum cognoſcat. ⁊ ẽm hoc dicit Aug⁹. in x. confeſſ. ꝙ homines amant veritatem lucentem. odiũt eam redar-guentem. Et p hoc pʒ rñſio ad. i. ¶ Ad. ij. dð. ꝙ cognoſce-re veritatem ẽm ſe eſt amabile. pter quod dicit Aug'. ꝙ amant eam lucentem. ſed p accñs cognitio veritatis põt eſſe odibilis inq̃ntum impedit ab aliq̃ deſiderato. ¶ Ad iij. dð. ꝙ ex hoc pcedit ꝙ nõ ficti amanẽ ꝙ hõ amat ẽʒ ſe cognoſcere veritatẽ quã hoĩes nõ ficti manifeſtãt.

Ad ſextuʒ ſic proceditur

Uideẽ ꝙ odiũ nõ poſſit eſſe alic⁹ in vl'i. Odiũ. n. ẽ paſſio appetitus ſenſitiui q̃ moueẽ ex ſenſibili apphenſione. ſed ſenſus nõ põt apphendere vl'e. g̃ odiũ nõ põt eſſe alicu-ius in vl'i. ¶ Pꝛe. odiũ cauſaẽ ex aliq̃ diſſonãtia q̃ cõmu-nitati repugnat. ſed cõitas eſt de rõe vl'is. g̃ odiũ non põt eſſe alicuius in vl'i. ¶ Pꝛe. obiectũ odij eſt malũ. malum aũt eſt in rebus ⁊ nõ in mẽte. vt dr̃ in. vi. metaphi. cũ g̃ vl'e ſit ſolum in mente q̃ abſtrahit vl'e a pticulari. videtur ꝙ odiũ nõ poſſit eſſe alicuius vl'is. ¶ Sed ↄ eſt qð phs dic̃ in. ij. rhetoꝛ. ꝙ ira ſp fit inter ſingularia. odiũ aũt etiã ad ge-nera. furem. n. odit ⁊ calumniatoꝛẽ vnuſquiſq;. ¶ Rñ. dð ꝙ de vl'i dupl'r ↄtingit loqui. vno mõ ẽm ꝙ ſubeſt inten-tioni vniuerſalitatis. alio mõ dr̃ de natura cui tal' intentio attribuiẽ. alia ẽ. n. ↄſideratio hoĩs vl'is. ⁊ alia hoĩs in eo ꝙ eſt hõ. Si igiẽ vl'e accipiaẽ pmo mõ. ſic nulla potentia ſenſitiue ptis neq; apphenſiua neq; appetitiua poteſt in vl'e. q2 vl'e fit p abſtractiõeʒ a materia indiuiduali in q̃ ra-dicaẽ oĩs v̓tus ſenſitiua. põt tñ aliq̃ potentia ſenſitiua ⁊ apphenſiua ⁊ appetitiua ferri in aliquid vl'e. ſic dicimus ꝙ obiectũ viſus eſt coloꝛ ẽm gen⁹. nõ q2 viſus cognoſcat coloꝛem vl'eʒ. ſed q2 ꝙ coloꝛ ſit cognoſcibilis a viſu. non conuenit coloꝛi inq̃ntum eſt hic coloꝛ. ſed inq̃ntum ẽ coloꝛ ſimpl'r. Sic ergo odium etiam ſenſitiue ptis põt reſpice-re aliquid in vl'i. q2 ex natura communi aliquid aduerſaẽ animali. ⁊ non ſolum ex eo ꝙ eſt pticularis ſicut lup⁹ oui. vñ ouis odit lupum generaliter. ſʒ ira ſemp cauſaẽ ex aliq̃ pticulari. q2 ex aliquo actu ledentis. actus aũt pticulariuʒ ſunt. ⁊ pter hoc phs dicit ꝙ ira ſemp eſt aliquid pticula-re. odium vero põt eſſe ad aliquid in genere. ſed odiuʒ ẽm ꝙ eſt in pte intellectiua cum ſequaẽ apphenſionem vl'eʒ intellectus. põt vtroq; mõ eſſe reſpectu vl'is. ¶ Ad. i. er-go dð. ꝙ ſenſus non apphendit vl'e put eſt vl'e. apphẽ-dit tñ aliquid cui p abſtractiõnem accidit vniuerſalitas ¶ Ad. ij. dð. ꝙ id quod commune eſt omnibus non põt eſſe rõ odij. ſed nihil phibet aliquid eſſe commune multis qð tñ diſſonat ab alijs. ⁊ ſic eſt eis odioſum. ¶ Ad. iij. dð. ꝙ illa obiectio pcedit de vl'i ẽm ꝙ ſubſtat intentiõi vniuer-ſalitatis. ſic. n. non cadit ſub ſ apphenſiõe vel appetitu ſen-ſitiuo.

¶ Queſtio. XXX

Deinde ↄſiderãdum

eſt de concupiſcentia. Et circa hoc queritur quattuoꝛ. Pꝛimo vtꝝ ↄcupiſcẽtia ſit in appetitu ſenſitiuo tm̃. Secundo vtrum concupiſcẽtia ſit paſſio ſpe-cialis. Tertio vtrum ſint alique concupiſcentie naturales ⁊ aliq̃ nõ naturales. Quarto vtrum ↄcupiſcẽtia ſit infinita.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videt̄ ꝙ concupiſcentia nō ſolū ſit in appetitu ſenſitiuo. Eſt.n. quedā concupiſcentia ſapiē. vt dr̄ Sap. vi. Concupiſcentia ſapie ꝑducit ad regnū ꝑpetuū. ſ; appetitus ſenſitiuus nō pōt ferri in ſapiam. ḡ cōcupiſcentia non eſt in ſolo appetitu ſenſitiuo. ¶ Pre. Deſideriū mandatoꝝ dei nō eſt in appetitu ſenſitiuo imo apl's dic̄ Ro. vij. Nō habitat in me hoc eſt in carne mea bonū. ſ; deſideriū mandatoꝝ dei ſub cōcupiſcentia cadit. ſm̄ illud pſ. Concupiuit aīa mea deſi. iuſt. tuas ḡ cōcupiſcentia nō ē ſolum in appetitu ſenſitiuo. ¶ Pre. cuilibet potentie eſt concupiſcibile ꝓpriū bonū. ḡ cōcupiſcentia eſt in q̄libet potentia aīe ⁊ nō ſolum in appetitu ſenſitiuo. ¶ Sʒ contra eſt qḋ Damaſ. dicit ꝙ irrōnale obediens ⁊ ꝑſuaſibile rōni diuidit̄ in cōcupiſcentiā ⁊ irā. hec autem ē irrōnalis anime ps paſſiua ⁊ appetitiua. ḡ concupiſcentia eſt in appetitu ſenſitiuo. ¶ Rn̄. dḋ. ꝙ ſicut pħs dicit in .i. rhe̅to. Concupiſcētia eſt appetitus delectabilis. eſt autem duplex delectatio. vt infra dicet̄. vna q̄ eſt in bono intelligibili. quod eſt bonum rōnis. alia que ē in bono ſm̄ ſenſum. Prima quidem delectatio videt̄ eſſe anime tm̄. Scd̄a aūt eſt aīe ⁊ corpis. q2 ſenſus ē ꝟtus in organo corporeo. vn̄ ⁊ bonū ſm̄ ſenſum eſt bonū totius coniūcti. tal' aūt delectatōnis appetitus videt̄ eſſe concupiſcentia q̄ ſil' ꝑtineat ⁊ ad animā ⁊ ad corpus vt ipm̄ nomē concupiſcentie ſonat. vn̄ concupiſcentia ꝓprie loquēdo eſt in appetitu ſenſitiuo. ⁊ in vi concupiſcibili q̄ ab ea denominat̄. ¶ Ad .i. ergo dḋ. ꝙ appetitus ſapie vel alioꝝ ſpūalium bonoꝝ interdū concupiſcentia nominat̄. vel ꝓpter ſilitudinē quandā. vel ꝓpter intentionem appetitus ſupioris ptis ex quo fit redūdantia in inferiorem appetitum. vt ſimul etiam ipſe inferior appetitus ſuo mō tendat in ſpūale bonum conſequēs appetitum ſuperiorem. ⁊ etiam ipm̄ corpus ſpūalibus dſeruiat. ſicut in pſ. dr̄. Cor meum ⁊ caro mea exultauerūt in deum viuum. ¶ Ad .ij. dḋ. ꝙ deſiderium magis ptinere pōt ꝓprie loquendo nō ſolum ad inferiorem appetitum. ſed etiam ad ſupiorem. non.n. importat aliquam cōſociationem in cupiendo ſicut concupiſcentia. ſed ſimplicem motum in rem deſideratam. ¶ Ad .iij. dḋ. ꝙ vnicuiqʒ potentie anime appetere competit ꝓprium bonum appetitu naturali qui ſequit̄ apprehenſionem. ſ; appetere bonum appetitu animali qui non ſequit̄ apprehenſionem ptinet ſolum ad vim appetitiuam. appetere autem aliqḋ ſub rōne boni delectabilis ſm̄ ſenſum quod ꝓprie eſt cōcupiſcere. ptinet ad vim concupiſcibilem.

Ad ſcd̄m ſic procedit̄ur.

Videt̄ ꝙ concupiſcentia non ſit paſſio ſpecialis potentie concupiſcibilis. Paſſiones.n. diſtinguunt̄ ſm̄ obiecta. ſ; obiectum concupiſcibilis eſt delectabile ſm̄ ſenſum. qḋ etiam eſt obiectum concupiſcentie. ſm̄ pħm in .ij. rhetor. ergo concupiſcentia non eſt paſſio ſpecialis in concupiſcibili. ¶ Pre. Aug. dicit in li. lxxxiij. q. ꝙ cupiditas eſt amor reꝝ tranſeuntium. ⁊ ſic ab amore non diſtinguit̄. omnes autem paſſiones ſpeciales ab inuicem diſtinguuntur. ergo concupiſcentia non eſt paſſio ſpecialis in concupiſcibili. ¶ Pre. cuilibet paſſioni concupiſcibilis opponit̄ aliq̄ paſſio ſpecialis in concupiſcibili. vt ſup̄ dictum eſt. ſ; concupiſcentie non opponit̄ aliqua paſſio ſpecialis in concupiſcibili. dicit.n. Damaſ. ꝙ expectatum bonum concupiſcentiam conſtituit. pn̄s vero leticiam. ſilr expectatū malum timorem. pn̄s vero triſticiam. ex quo videt̄ ꝙ ſicut triſticia contrariat̄ leticie. ita timor contrariat̄ cōcupiſcentie. timor autem non eſt in concupiſcibili ſed in iraſcibili. nō ergo cōcupiſcentia ē ſpecialis paſſio in concupiſcibili. ¶ Sed cōtra eſt ꝙ cōcupiſcentia cauſat̄ ab amore ⁊ tendit in delectationem. que ſunt paſſiones concupiſcibilis. ⁊ ſic diſtinguit̄ ab alijs paſſionibus concupiſcibilis tanquam paſſio ſpecialis. ¶ Rn̄. dḋ. ꝙ ſicut dictum eſt bonum delectabile ſm̄ ſenſum eſt communiter obiectum concupiſcibilis. vn̄ ſm̄ eius differentias diuerſe paſſiones concupiſcibilis diſtinguunt̄. Diuerſitas autem obiecti pōt attendi vel ſm̄ naturam ipſius obiecti. vel ſm̄ diuerſitatem in virtute agendi. diuerſitas qdem obiecti actiui que eſt ſm̄ rei naturam facit materialem differentiam paſſionū. ſed diuerſitas que eſt ſm̄ virtutem actiuam facit formalē differentiam paſſionum. ſm̄ quam paſſiones ſpecie differunt. eſt autem alia rō ꝟtutis motiue ipſius finis vel boni ſm̄ ꝙ eſt realiter pn̄s ⁊ ſm̄ ꝙ eſt abſn̄s. nam ſm̄ ꝙ eſt pn̄s facit in ſeipo quieſcere. ſm̄ autem ꝙ eſt abſn̄s facit ad ſeipm̄ moueri. vn̄ ipm̄ delectabile ſm̄ ſenſum inquantum appetitum ſibi adaptat quodammodo ⁊ conformat cauſat amorem. inquantum vero abſn̄s attrahit ad ſeipſum cauſat concupiſcentiam. inquantum vero pn̄s quietat in ſeipſo cauſat delectationem. Sic ergo concupiſcentia eſt paſſio differens ſpecie ⁊ ab amore ⁊ a delectatōne. ſed concupiſcere hoc delectabile vel illud facit concupiſcētias diuerſas numero. ¶ Ad .i. ergo dḋ. ꝙ bonum delectabile nō eſt abſolute obiectum concupiſcentie. ſed ſub rōne abſn̄tis. ſicut ⁊ ſenſibile ſub rōne preteriti eſt obiectum memorie. hmōi.n. ꝑticulares conditōnes diuerſificāt ſpeciem paſſionum. vel etiam potentiarum ſenſitiue partis que reſpicit particularia. ¶ Ad .ij. dḋ. ꝙ illa predicatio ē per cauſam nō per eſſentiam. non.n. cupiditas eſt per ſe amor. ſed amoris effectus. Vel aliter dḋ. ꝙ Augu. accipit cupiditatem large ꝓ quolibet motu appetitus qui poteſt eſſe reſpectu boni futuri. vn̄ comprehendit ſub ſe ⁊ amorē ⁊ ſpem. ¶ Ad .iij. dḋ. ꝙ paſſio que directe opponitur concupiſcentie innominata eſt. que ita ſe habet ad malum ſicut concupiſcentia ad bonum. ſed quia eſt mali abſn̄tis ſicut ⁊ timor. qn̄qʒ loco eius ponitur timor. ſicut ⁊ qn̄qʒ cupiditas loco ſpei. qḋ.n. eſt puum bonum vel malum quaſi nō reputat̄. ⁊ ideo ꝓ omni motu appetitus in bonum vl' in malum ponit̄ ſpes ⁊ timor. que reſpiciunt bonū vl' malum arduum.

Ad tertium ſic procedit̄

Videt̄ ꝙ ꝯcupiſcentiaꝝ nō ſint q̄dā naturales ⁊ q̄dā nō naturales. Concupiſcentia.n. ptinet ad appetitū aīalem vt dictū eſt. ſ; appetitus naturalis diuidit̄ contra aīalem. ergo nulla cōcupiſcētia ē natural'. ¶ Pre. diuerſitas material' nō facit diuerſitatē ſm̄ ſpēʒ. ſ; ſolū ſm̄ nūeꝝ. q̄ qdem ſub arte nō cadit. ſed ſi q̄ ſint ꝯcupiſcentie naturales ⁊ nō naturales nō differunt niſi ſm̄ diuerſa obiecta ꝯcupiſcibilia qḋ facit materialem differentiam ⁊ ſm̄ numeꝝ tm̄. nō ergo diuidēde ſunt ꝯcupiſcentie ꝑ naturales ⁊ nō naturales. ¶ Pre. rō cōtra naturā diuidit̄. vt pʒ in .ij. phiſ. ſi igit̄ in hōie eſt aliqua ꝯcupiſcentia nō natural' oportet ꝙ ſit rōnal'. ſ; hoc eſſe nō pōt. q2 ꝯcupiſcentia cū ſit paſſio q̄dā ptinet ad appetitū ſenſitiuū. non aūt ad voluntatē q̄ eſt appetitus rōnis. nō ergo ſunt ꝯcupiſcentie aliq̄ nō naturales. ¶ Sed ꝯ eſt ꝙ pħs in .iij. ethi. ⁊ in .i. rhe̅to. ponit q̄ſdā ꝯcupiſcentias naturales ⁊ q̄ſdā nō naturales. ¶ Rn̄. dḋ. ꝙ ſicut dictū ē. ꝯcupiſcentia eſt appetitus boni delectabil'. dupl'r aūt aliq̄d ē delectabile. Vno mō q2 ē cō

uenieñs nature aīalis. ſic cibꝰ ⁊ potus ⁊ alia hmōi. ⁊ hmōi ꝯcupiā delectabilis dr̄ naturalꝭ. Alio mō dr̄ aliqͣd eſſe delectabile. q2 ē ꝯueniēs aīali ſcḋm apprehenſionē. ſicut cū aliqs apprehendit aliqͣd vt bonū ⁊ cōueniēs. ⁊ pn̄s delectatur in ipo. ⁊ hmōi delectabilis ꝯcupiā dr̄ nō naturalꝭ. ⁊ ſolet magis dici cupiditas. Prime ḡ ꝯcupiē naturales cōes ſunt hoibꝰ ⁊ alijs aīalibꝰ. q2 vtriſq3 eſt aliqͣd cōueniēs ⁊ delectabile ſcḋm naturā. ⁊ in his oēs hoies cōueniūt. vn̄ ⁊ phs in .iij. ethi. vocat eas cōes ⁊ neceſſarias. ſ3 ſcḋe ꝯcupiē ſunt ꝓprie hoim. quoꝝ ꝓpriū eſt excogitare aliqͣd vt bonū ⁊ conueniēs ꝑter id qḋ nā reqͥrit. vn̄ ⁊ in .i. rheto. phus dicit pmas ꝯcupias ēē irrōales. ſcḋas ḋo cū rōe. Et q2 diuerſi diuerſimode rōcinant. iō ēt ſcḋe dicunt .i. iij. eth. ꝓprie ⁊ appoſite ſupnāles. ¶ Ad .i. ḡ dd̄. ꝙ illḋ idē qḋ appetit appetitu naturali pōt appeti appetitu aīali cū fuerit apprehenſū ⁊ ſcḋm hoc cibi ⁊ potus ⁊ hmōi q appetunt naturaliter pōt ēē ꝯcupiſcentia naturalꝭ. ¶ Ad .ij. dd̄. ꝙ diuerſitas ꝯcupiarū naturaliū a nō naturalibꝰ nō eſt materialꝭ tm̄. ſed etiā quodammō formalis inqͣntum ꝓcedit ex diuerſitate obiectiui. obiectum aūt appetitus eſt bonum apprehenſum. vn̄ ad diuerſitatē actiui ꝑtinet diuerſitas apprehenſionis. ꝓut .ſ. apprehendit aliqͣd vt conueniēs abſoluta apprehenſione ex q cauſant ꝯcupiē naturales. qs phs in rhetoꝛ. vocat irrōnales. ⁊ ꝓut apprehendit aliqͣd cū deliberatōne ex q cauſant ꝯcupiē nō naturales. q ꝓpter hoc in rhetorica dicunt cū rōne. ¶ Ad .iij. dd̄. ꝙ in hoīe nō ſolum eſt rō vlis que ꝑtinet ad ꝑtem intellectiuam. ſed etiam rō ꝑticularis que ꝑtinet ad ꝑtem ſenſitiuam. vt in .i. lib. dictum eſt. ⁊ ſcḋm hoc etiam concupiſcentia que eſt cum rōe pōt ad appetitum ſenſitiuum pertinere. ⁊ ꝓpter hoc appetitus ſenſitiuus pōt etiam a rōne vli moueri mediante imaginatione ꝑticulari.

Ad quartum ſic procedit

Videt ꝙ concupiſcentia non ſit infinita. Obiectum .n. concupiſcentie eſt bonum quod h3 rōnem finis. qui aūt ponit infinitum excludit finem. vt dr̄ in .ij. metaphi. ergo concupiſcentia non poteſt eſſe infinita. ¶ Pre. concupiſcentia eſt boni conuenientis cum ꝓcedat ex amore. ſ3 infinitum cum ſit improportionatum non poteſt eſſe conueniens. ergo concupiā nō poteſt eſſe infinita. ¶ Pre. infinita nō eſt tranſire. ⁊ ſic in eis non eſt ꝑuenire ad vltimum. ſed concupiſcenti fit delectatio ꝑ hoc ꝙ attingit ad vltimū finē. ergo ſi concupiā eſſet infinita ſequeret ꝙ nunq̄ fieret delectatio. ¶ S3 ꝯ eſt quod phs dicit in .i. poli. ꝙ in infinitum concupiſcentia exiſte homines infinita deſiderāt. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ ſicut dictum eſt. duplex eſt concupiſcentia. vna naturalis. ⁊ alia non naturalis. Naturalis quidem concupiſcentia nō poteſt eſſe infinita in actu. eſt .n. eius ꝙ natura requirit. natura vero ſꝑ intendit in aliquid finitū ⁊ certum. vn̄ nunq̄ homo concupiſcit infinitum cibū vel infinitum potum. ſed ſicut in natura contingit eſſe infinitum in potentia ꝑ ſucceſſionē. ita hmōi concupiſciam contingit infinitam eſſe ꝑ ſucceſſionem. vt .ſ. poſt adeptum cibū iterū alia vice deſideret cibū vel qḋcunq̄ aliud qḋ natura requirit. q2 hmōi corꝑalia bona cum adueniūt nō ꝑpetuo manēt. ſed deficiunt. Vnde dixit dñs ſamaritane. Joh. iiij. Qui biberit ex hac aqua ſitiet iterū. Sed concupiā nō naturalis oīo eſt infinita. ſequit .n. rōnem vt dictum eſt. rōi aūt competit in infinitum ꝓcedere. vn̄ qui concupiſcit diuitias pōt eas concupiſcere nō ad aliquē certū terminū. ſed ſimplr̄ ſe diuitem eſſe q̄ntumcunq̄ pōt. Pōt ⁊ alia rō aſſignari ſcḋm phm in .i. poli. quare q̄dam concupiā ſit finita ⁊ q̄dam infinita ſꝑ. n. ꝯcupiā finis eſt infinita. finis .n. ꝑ ſe cōcupiſcit vt ſanitas. vn̄ maioꝛ ſanitas magis cōcupiſcit. ⁊ ſic in infinitum. ſicut ⁊ ſi album ꝑ ſe diſgregat. magis album magis diſgregat. concupiā ḋo eius qḋ ē ad finem nō eſt infinita ſi ſcḋm illam menſuram appetit q̄ cōuenit fini. vn̄ q finem ponūt in diuitijs hn̄t concupiam diuitiaꝝ in infinitum. q aūt diuitias appetūt ꝓpter neceſſitatem vite. concupiſcūt diuitias finitas ſufficientes ad neceſſitatem vite. vt phs dicit ibidem. Et eadem eſt rō ḋ concupiſcentia quarumcunq̄ aliaꝝ rerum. ¶ Ad .i. ḡ dd̄. ꝙ omne quod concupiſcit accipit vt q̄ddam finitum. vel q2 eſt finitum ſcḋm rem ꝓut concupiſcit ſemel in actu. vel q2 eſt finitum ſcḋm ꝙ cadit ſub apprehenſione. non .n. pōt ſub rōne infiniti apprehendi. q2 infinitum eſt cuius q̄ntitatem accipientibus ſꝑ eſt aliqͣd extra ſumere. vt dr̄ in .iij. phi. ¶ Ad .ij. dd̄. ꝙ rō q̄dāmō eſt ꝟtutis infinite inq̄tū pōt in infinitum aliqͣd cōſiderare. vt apparet in additōe nūeroꝝ ⁊ lineaꝝ. vn̄ infinitū aliquo mō ſumptū eſt ꝓportionatū rōi. Nam vle quod rō apprehendit ē quodāmō infinitū inq̄tum in potētia cōtinet infinita ſingularia. ¶ Ad .iij. dd̄. ꝙ ad hoc ꝙ aliqs delectet nō reqͥrit ꝙ oīa conſequat q cōcupiſcit. ſed ꝙ in quolibet concupito qḋ conſequit delectet.

¶ Queſtio. XXXI

Deinde ꝯſiderādum

eſt de delectatōe ⁊ triſticia. Circa delectatōem ḋo conſiderāda ſunt q̄tuoꝛ. Primo de ipa delectatione ſcḋm ſe. Scḋo de cauſis delectatōis. Tertio de effectibus eius. Quarto de bonitate ⁊ malicia ipius. Circa primum q̄runt octo. Primo vtrum delectatio ſit paſſio. Scḋo vtꝝ ſit in tpe. Tertio vtrum differat a gaudio. Quarto vtrum ſit in appetitu intellectiuo. Quinto de compatione delectationum ſupioris appetitus ad delectationem inferioris. Sexto de compatione delectationū ſenſitiuarum ad inuicem. Septimo vtrū ſit aliqua delectatio non naturalis. Octauo vtrum delectatio poſſit eſſe cōtraria delectationi.

Ad primum ſic ꝓceditur.

Videt ꝙ delectatio nō ſit paſſio. Damaſ. n. ij. li. diſtinguit opatōe3 a paſſione. dicēs ꝙ opatio ē motus q ē ſcḋm naturā. paſſio ḋo ē motus ꝯ naturā. ſ3 delectatio eſt opatio. vt phus dicit in .vij. ⁊ .x. ethico. ḡ delectatio nō ē paſſio. ¶ Pre. Pati eſt moueri. vt dr̄ in .iij. phi. ſed delectatio non conſiſtit in moueri ſed in motum eſſe. cauſat .n. delectatio ex bono iam adepto. ḡ delectatio non eſt paſſio. ¶ Pre. delectatio conſiſtit in quadam ꝑfectione delectati. ꝑficit .n. opationem. vt dr̄ in .x. ethi. ſed ꝑfici non eſt pati vel alterari. vt dr̄ in .vij. phi. ⁊ in .ij. de anima. ḡ delectatio non eſt paſſio. ¶ Sed contra eſt ꝙ Augꝰ. in .x. ⁊ .xiiij. de ciui. dei ponit delectatōnem ſiue gaudium vel leticiam inter alias paſſiones anime. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ motus appetitus ſenſitiui ꝓprie paſſio nominat. ſicut ſup̄ dictū eſt. affectio autem quecunq̄ ex apprehenſione ſenſitiua ꝓcedens. eſt motus appetitus ſenſitiui. hoc autem neceſſe eſt competere delectatōni. Nam ſicut philoſophus dicit in .i. rhetoꝛ. delectatio eſt quidam motus anime: ⁊ conſtitutio ſimul tota ⁊ ſenſibilis in naturam exiſtem. Ad cuius intellectum cōſiderandum eſt ꝙ ſicut contingit in rebus naturalibꝰ aliq̄ conſequi ſuas ꝑfectōes naturales. ita hoc contingit in aīalibꝰ. ⁊ q̄uis moueri ad ꝑfectōne3 nō ſit totū ſil. tn̄ conſeq̄

naturalem ꝑfectionem eſt totum ſimul. ¶Hec aũt differentia inter animalia ⁊ alias res naturales. ꝙ alie res naturales qñ conſtituunť in id quod conuenit eis ſm naturam. hoc non ſentiunt. ſed animalia hoc ſentiunt. ⁊ ex iſto ſenſu cauſať quidam motus anime in appetitu ſenſitiuo ⁊ iſte motus eſt delectatio. ¶Per hoc ergo ꝙ dr ꝙ delectatio eſt motus anime. ponit᷑ in genere. ¶Per hoc autem ꝙ dr conſtitutio in exiſtentem naturam. i. in id quod exiſtit in natura rei. ponit᷑ cauſa delectatõnis. ſ. pñtia connaturalis boni. ¶Per hoc autem ꝙ dicit ſimul tota. oſtendit ꝙ conſtitutio non debet accipi ꝓut eſt in conſtitui. ſed ꝓut eſt in conſtitutum eſſe quaſi in termino motus. non. n. delectatio eſt generatio ꝓut plato poſuit. ſed magis conſiſtit in factum eſſe. vt dr in. vij. ethico. ¶Per hoc autem ꝙ dicit ſenſibilis. excludunť perfectiones rerum inſenſibilium. in quibus non eſt delectatio. ¶Sic ergo pȝ ꝙ cum delectatio ſit motus in appetitu animali conſequens apprehenſionem ſenſus. delectatio eſt paſſio anime ¶Ad. i. ergo dd. ꝙ operatio connaturalis non impedita eſt perfectio ſecunda. vt habetur in. ij. de anima. ⁊ ideo quando conſtituit᷑ res in ꝓpria operatõne connaturali ⁊ non impedita. ſequitur delectatio que conſiſtit in perfectum eſſe vt dictum eſt. ſic ergo cum dr ꝙ delectatio eſt operatio. non eſt predicatio per eſſentiam. ſed per cauſam. ¶Ad. ij. dd. ꝙ in animali duplex motus conſiderari poteſt. vnus ſm intentionem finis qui pertinet ad appetitum. alius ſm executõnem. qui pertinet ad exteriorem operatõnem. ¶Licet ergo in eo qui iam conſecutus eſt bonum in quo delectatur ceſſet motus executionis quo tendit ad finem. non tamen ceſſat motus appetitiue partis. que ſicut prius deſiderabat non habitum ita poſtea delectatur in habito. licet. n. delectatio ſit quies quedam appetitus conſiderata preſentia boni delectantis quod appetitui ſatiſfacit. tamen adhuc remanet immutatio appetitus ab appetibili. ratione cuius delectatio mot᷒ quidam eſt. ¶Ad. iij. dd. ꝙ quamuis nomen paſſionis magis ꝓprie conueniat paſſionibus corruptiuis ⁊ in malum tendentibus. ſicut ſunt egritudines corporales ⁊ triſticia ⁊ timor in anima. tamen etiam in bonum ordinanť alique paſſiones. vt ſupra dictum eſt. ⁊ ſm hoc delectatio dr paſſio.

Ad ſcdm ſic proceditur.

Videť ꝙ delectatio ſit in tpe. ¶Delectatio. n. eſt motus quidam. vt in. i. rhetor. phũs dicit. ſed motus omnis eſt in tempore. ergo delectatio eſt in tpe. ¶Pre. Diuturnũ vł morosum dr aliquid ſm tempus. ſed alique delectatões dicunť moroſe. ergo delectatio eſt in tempore. ¶Pre. Paſſiones aĩe ſunt vnius generis. ſed aliq paſſiones aĩe ſunt in tempore. ergo ⁊ delectatio. ¶Sed ꝯ eſt quod phs dicit in. x. ethi. ꝙ ſm nullum tps accipiet quis delectatõez. ¶Rñ. dd. ꝙ aliquid contingit eſſe in tempore dupľr. Uno mõ ſm ſe. Alio mõ per aliud ⁊ qſi ꝑ accñs. Quia. n. tpus eſt numerus ſucceſſiuoꝝ. illa ſm ſe dicunť eſſe in tempore de quoꝝ rõne eſt ſucceſſio. vel aliqd ad ſucceſſionẽ ptinẽs. ſicut motus. quies. locutio. ⁊ alia hmõi. ſm aliud vero ⁊ non ꝑ ſe dicunť eſſe in tpe illa de quoꝝ ratõne non eſt aliq̃ ſucceſſio. ſed tamen alicui ſucceſſiuo ſubiacent. ſicut eſſe hoĩeȝ de ſui rõne non hȝ ſucceſſionem. non. n. eſt motus ſed terminus motus vel mutatõnis. ſ. generationis ipſius. ſȝ quia humanum eſſe ſubiacet cauſis tranſmutabilibus. ſm hoc hoĩeȝ eẽ eſt in tpe. ¶Sic igiť dd. eſt ꝙ delectatio ſm ſe quidem nõ eſt in tpe ẽ. n. delectatio in bono iã adepto. qd ẽ qſi terminus motus. ſȝ ſi illud bonũ adeptũ trãſmutatõi ſubiaceat. erit delectatio ꝑ accñs in tpe. ſi aũt ſit oĩo intranſmutabile. delectatio nõ erit in tpe. nec ꝑ ſe. nec ꝑ accñs ¶Ad. i. ğ dd. ꝙ ſicut dr in. iij. de aĩa. mot᷒ dupľr dr. Uno mõ qui eſt actus imꝑfecti. ſ. exñtis in potentia inq̃tũ hmõi. ⁊ talis motus ẽ ſucceſſiuus ⁊ in tpe. Alius aũt mot᷒ ẽ act᷒ perfecti. i. exñtis in actu. ſicut intelligere. ſentire. ⁊ velle. ⁊ hmõi. ⁊ etiã delectari. ⁊ hmõi motus nõ ẽ ſucceſſiu᷒. nec ꝑ ſe in tpe. ¶Ad. ij. dd. ꝙ delectatio dr moroſa vel diuturna ſm ꝙ ꝑ accñs ẽ in tpe. ¶Ad. iij. dd. ꝙ alie paſſiones nõ habent ꝓ obiecto bonum adeptum ſicut delectatio vñ plus hñt de rõne motus imꝑfecti q̃ȝ delectatio. ⁊ ꝑ cõſequens magis delectationi conuenit nõ eẽ in tẽpe.

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Videť ꝙ gaudiũ ſit oĩo idẽ qđ delectatio. ¶Paſſiones. n. aĩe differũt ſm obã. ſȝ idẽ ẽ obiectũ gaudij ⁊ delectatõnis ſ. bonũ adeptũ. ğ gaudiũ ẽ oĩo idẽ qđ delectatio. ¶Pre. vnus mot᷒ nõ terminať ad duos terminos. ſȝ idẽ ẽ mot᷒ q̃ terminať ad gaudiũ ⁊ delectatõeȝ. ſ. ꝯcupia. ğ delectatio ⁊ gaudiũ ſunt oĩo idẽ. ¶Pre. ſi gaudiũ ẽ aliud a delectatione. videť ꝙ pari rõe ⁊ leticia ⁊ exultatio ⁊ iocũditas ſignificẽt aliqd aliud a delectatõe. ⁊ ſic erũt oẽs diuerſe paſſiones. qđ videť eẽ falſum. nõ ğ gaudiũ differt a delectatõe ¶Sȝ ꝯ eſt ꝙ in brutis aĩalibꝫ nõ dicim᷒ gaudiũ. ſed in eis dicimus delectatõeȝ. nõ ğ eſt idem gaudium ⁊ delectatio. ¶Rñ. dd. ꝙ gaudium vt Auicẽ. dicit in li. ſuo de aĩa. ẽ q̃dam ſpẽs delectatõis. ¶Eſt. n. cõſiderandũ ꝙ ſicut ſunt quedam ꝯcupĩe naturales. q̃dã aũt nõ naturales. ſȝ ꝯſequũť rõnem. vt ſupͣ dictũ eſt. ita etiam delectatõnum q̃dã ſunt naturales. ⁊ q̃dã nõ naturales. q̃ ſunt cũ rõe. ¶Uel ſicut Damaſ. ⁊ Grego. niſſe. dicũt. q̃dã ſunt corꝑales. q̃dã aĩales. que in idem redit. ¶Delectamur. n. ⁊ in his q̃ naturaliť concupiſcimus ea adipiſcẽtes. ⁊ in his q̃ cõcupiſcim᷒ ſm rõnem. ſȝ nomẽ gaudij nõ hȝ locũ niſi in delectatõe q̃ cõſequiť rõnem. vñ gaudiũ nõ attribuimus brutis aĩalibꝫ. ſȝ ſolũ nomẽ delectatõis. oẽ aũt qđ concupiſcim᷒ ſm naturã. poſſumus etiã cũ delectatõe rõis concupiſcere. ſȝ nõ ecõuerſo. vñ de oĩbꝫ de q̃bꝫ ẽ delectatio põt eẽ gaudiũ in hñtibꝫ rõnem. q̃uis nõ ſp de oĩbꝫ ſit gaudium. q̃nq̃ȝ. n. aliquis ſentit aliquam delectationem ſm corpus de q̃ tñ nõ gaudet ſm rõnem. ¶Et ſm hoc pȝ ꝙ delectatio ẽ in pl᷒ q̃ȝ gaudium. ¶Ad. i. ergo dd. ꝙ cum obiectũ appetitus animalis ſit bonum apprehenſum. diuerſitas apprehenſionis ꝑtinet quodammõ ad diuerſitatem obiecti. ⁊ ſic delectationes animales que dicunť etiam gaudia diſtinguũť a delectationibus corꝑalibus. que dicunť ſolum delectationes. ſicut ⁊ de concupiſcentijs ſupra dictum eſt. ¶Ad ij. dd. ꝙ ſimilis differentia inueniť etiam in concupiſcẽtijs. ita ꝙ delectatio reſpondeat concupiſcentie ⁊ gaudiũ reſpondeat deſiderio. quod magis videtur pertinere ad concupiſcentiam animalem. ⁊ ſic ſecundum differentiam motus eſt etiam differentia quietis. ¶Ad. iij. dd. ꝙ alia nomina ad delectationem pertinentia ſunt impoſita ab effectibus delectationis. ¶Nam leticia imponitur a dilatatione cordis. ac ſi diceretur leticia. exultatio vero dr ab exterioribus ſignis delectationis interioris. que apparent exterius. inquantum ſcȝ interius gaudium ꝓſilit ad exteriora. iocunditas vero dicitur a quibuſdam ſpiritualibus leticie ſignis vel effectibus. ⁊ tamen omnia iſta nomina videnť pertinere ad gaudium. nõ. n. vtimur eis niſi in naturis rõnalibus.

Ad quartum ſic procedit̄

Videt̄ ꝙ delectatio nō ſit in appetitu intellectiuo. Dicit̄ n. pħs in .i. rheto. ꝙ delectatio ē motus q̄dā ſenſibil̄. qui nō eſt in pte intellectiua. ḡ delectatio nō ē in pte intellectiua. ¶ Pre. delectatio ē paſſio q̄dā. ſ; oīs paſſio ē in appetitu ſenſitiuo. ḡ delectatio nō eſt niſi in appetitu ſenſitiuo. ¶ Pre. delectatio eſt cōis nobis ⁊ brutis. ḡ nō eſt niſi in parte q̄ nobis ⁊ brutis cōis eſt. ¶ Sed ↄtra eſt qḋ in pſ. dr̄. Delectare in dño. ſed ad deū nō pōt extendi appetit⁹ ſenſitiuus. ſ; ſolū intellectiuus. ḡ delectatio pōt eſſe in appetitu intellectiuo. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ ſicut ſup dictum ē. Delectatio q̄dē ſequit̄ apphenſionē rōnis. ad apphenſionē autem rōis nō ſolū ↄmouet̄ appetitus ſenſitiuus p applicatōnem ad aliq̄d pticulare. ſ; etiā appetitus intellectiuus qui dr̄ volūtas. ⁊ ſm hoc in appetitu intellectiuo ſiue in volūtate eſt delectatio q̄ dr̄ gaudiū. nō aūt delectatio corꝑal̄. hoc tn̄ intereſt inter delectatōe; vtriuſq; appetitus. ꝙ delectatio appetitus ſenſibilis eſt cū aliq̄ trāſmutatōe corꝑali. delectatio autē appetitus intellectiui nihil aliud ē q̄ ſimpl̄r motus volūtatis. ⁊ ſm hoc Aug⁹. dicit in .xiiij. de ci. dei. ꝙ cupiditas ⁊ leticia nihil eſt aliud q̄ volūtas in eo; ↄſecutione q̄ volumus. ¶ Ad .i. ḡ dd̄. ꝙ in illa diffinitōne pħi ſenſibile ponit̄ cōmuniter p quacunq; apphenſione. dicit. n. pħus in .x. ethi. ꝙ ſm omnem ſenſum eſt delectatio ſimiliter aūt ⁊ intellectū ⁊ ſpeculationem. Vel poteſt dici ꝙ ipſe diffinit delectationem appetitus ſenſitiui. ¶ Ad .ij. dd̄. ꝙ delectatio habet rationem paſſionis ꝓprie loquendo. inq̄ntum eſt cum aliqua tranſmutatione corꝑali. ⁊ ſic non eſt in appetitu intellectiuo. ſed ſm ſimplicem motu; ſic. n. etiam eſt in deo ⁊ in angelis. vnde dicit pħus in .vij. ethi. ꝙ deus vna ſimplici opatione gaudet. Et Diony. dicit in fi. cele hierarchie. ꝙ angeli nō ſunt ſuſceptibiles noſtre paſſibilis delectationis. ſed congaudent deo ſm icorruptionis leticiam. ¶ Ad .iij. dd̄. eſt ꝙ in nobis non ſolum eſt delectatio in qua communicamus cum brutis. ſed etiam in qua communicamus cum angelis. vnde ibidem Diony. dicit, ꝙ ſancti homines multotiens fiunt in participatione delectationum angelicarum. ⁊ ita in nobis eſt delectatio non ſolum in appetitu ſenſitiuo in quo communicamus cum brutis. ſed etiam in appetitu intellectiuo in quo cōmunicamus cum angelis.

Ad quintū ſic procedit̄

Videt̄ ꝙ delectationes corꝑales ⁊ ſenſibiles ſint maiores delectationibus ſpiritualibus intelligibilibus. Oēs. n. aliquam delectatōnem ſequunt̄ ſm pħm in .x. ethico. ſed plures ſequunt̄ delectationes ſenſibiles q̄ delectationes ſpūales intelligibiles. ergo delectatōes corꝑales ſunt maiores. ¶ Pre. magnitudo cāe ex effectu cognoſcit̄. ſed delectationes corꝑales hñt fortiores effectus. trāſmutāt. n. corpus ⁊ quibuſdā inſanias faciūt. vt dr̄ in .vij. ethi. ergo delectatōes corꝑales ſunt fortiores. ¶ Pre. delectatōnes corꝑales oportet tpare ⁊ refrenare ꝓpter ea; vehementiā. ſed delectatōes ſpūales non oportet refrenare. ergo delectationes corꝑales ſunt maiores. ¶ Sed contra eſt quod dr̄ in pſ. q̄ dulcia faucibus meis eloquia tua ſup mel ori meo. Et pħs dicit in .x. ethi. ꝙ maxima delectatio eſt que eſt ſm operationem ſapie. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ ſicut iam dictū eſt. delectatio ꝓuenit ex coniunctōe conuenientis cum ſentit̄ ⁊ cognoſcit̄. In opibus autem anime p̄cipue ſenſitiue ⁊ intellectiue, eſt hoc conſiderādum ꝙ cū nō tranſeāt in materiam exteriorē. ſunt actus vel pfectōes opantis. ſ. intelligere. ſentire. velle. ⁊ hmōi. nā actōes q̄ tranſeūt in exteriorem materiā. magis ſunt actōes ⁊ pfectōes materie trāſmutate. motus. n. ē actus mobil̄ a mouēte. Sic igit̄ p̄dicte actiones aīe ſenſitiue ⁊ intellectiue ⁊ ipe ſunt q̄dā bonum opantis. ⁊ ſunt etiā cognite p ſenſu; vel intellectū. vñ etiā ex ipis ↄſurgit delectatio ⁊ nō ſolū ex eo; obiectis. Si igitur compent̄ delectatōes intelligibiles delectatōibꝫ ſenſibilibꝫ ſm ꝙ delectamur in ipis actōibꝫ. puta in cognitōne ſenſus. ⁊ in cognitōe intellectus. nō ē dubium ꝙ multo ſunt maiores delectatōes intelligibiles q̄ ſenſibiles. mlto. n. magis delectat̄ hō de hoc ꝙ cognoſcit aliq̄d intelligēdo q̄ de hoc ꝙ cognoſcit aliq̄d ſentiēdo. qꝛ intellectualis cognitio ⁊ pfectior ē. ⁊ etiā magis cognoſcit̄. qꝛ intellectus magis reflectit̄ ſup actū ſuū q̄ ſenſus. eſt etiā cognitio intellectiua magis dilecta. nullus. n. ē q̄ nō vellet magis carere viſu corꝑali q̄ viſu itellectuali. eo mō q̄ beſtie vel ſtulti carēt. ſic Aug. dic in li. de ci. dei. Sꝫ ſi compent̄ delectatōes itelligibiles ſpūales delectatōibꝫ ſenſibilibus corꝑalibꝫ. ſic ſm ſe ⁊ ſimpl̄r loquēdo delectatōes ſpūales ſūt maiores. ⁊ hoc apparet ſ; tria q̄ re q̄rūt̄ ad delectatōe; ſ. bonū ↄiunctū ⁊ id cui ↄiungit̄. ⁊ ipa ↄiūctio. nā ipꝫ bonū ſpūale ⁊ ē mai⁹ q̄ corꝑale bonū. ⁊ ē magꝫ dilectū. c⁹ ſignū ē ꝙ hoīes etiā a maxis corꝑalibꝫ voluptatibꝫ abſtinēt. vt nō pdāt honorē qui eſt bonū intelligibile. ſil̄r etiā ipa pōs intellectiua ē multo nobilior ⁊ magis cognoſcitiua q̄ pōs ſenſitiua. Coniūctio etiā vtriuſq; ē ⁊ magis intima ⁊ magis pfecta ⁊ magis firma. Intimior quidem ē. qꝛ ſenſus ſiſtit circa exteriora accñtia rei. intellectus v̄o penetrat vſq; ad rei eſſentiā. obm̄. n. intellectus ē qḋ q̄d ē. pfectior aūt ē. qꝛ ↄiunctōi ſenſibilis ad ſenſum adiungit̄ mot⁹ qui ē actus impfectus. vñ ⁊ delectatōes ſenſibiles nō ſunt tote ſil̄. ſ; in eis aliquid ptrāſit ⁊ aliq̄d expectat̄ ↄſummādū vt pꝫ in delectatōe cibo; ⁊ venereo;. ſ; intelligibilia ſunt abſq; motu. vñ delectatōes tales ſunt tote ſil̄. Eſt etiā firmior. qꝛ delectabilia corꝑalia ſunt corruptibilia ⁊ cito deficiūt. bona v̄o ſpūalia ſunt incorruptibilia. Sꝫ q̄ ad nos delectatōes corꝑales ſunt magis vehementes ꝓpter tria. Primo. qꝛ ſenſibilia ſunt magis nota q̄ ad nos q̄ intelligibilia. Scḋo etiā. qꝛ delectatōes ſenſibiles cū ſint paſſiones ſenſitiui appetitus ſunt cū aliq̄ trāſmutatōne corꝑali qḋ nō contingit in delectatōnibus ſpūalibus niſi p quādam redundantiam a ſuperiori appetitu in inferiorē. Tertio. qꝛ delectatōnes corporales appetunt̄ vt medicine quedam contra corporales defectus vel moleſtias. ex quibus triſticie quedam conſequunt̄. vñ delectatōes corꝑales triſticijs hmōi ſupuenietes magis ſentiunt̄. ⁊ p conſequēs magis acceptant̄ q̄ delectatōes ſpūales q̄ nō hñt triſticias ↄrias. vt infra dicet̄. ¶ Ad .i. ergo dd̄. ꝙ ideo plures ſequunt̄ delectatōnes corporales. quia bona ſenſibilia ſunt magis ⁊ pluribꝫ nota. ⁊ etiā qꝛ homines indigent delectationibus. vt medicinis contra multiplices dolores ⁊ triſticias. ⁊ cum plures hominum nō poſſint attingere ad delectationes ſpūales. que ſunt ꝓprie v̄tuoſorum. conſequens eſt ꝙ declinent ad corꝑales. ¶ Ad .ij. dd̄. ꝙ tranſmutatio corporis magis contingit ex delectationibus corporalibus inquantum ſunt paſſiones appetitus ſenſitiui. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ delectationes corꝑales ſunt ſecundum partem ſenſitiuam que regulatur ratōne. ⁊ iō indigent temperari ⁊ refrenari per rōnem. ſed delectationes ſpūales ſunt ſm mentem. que eſt ipa regula. vñ ſunt ſm ſeipas ſobrie ⁊ moderate.

Ad ſextum ſic proceditur

Videt̃ ꝙ delectationes que ſunt ſm tactum nõ ſint maiores delectationibus que ſunt ſm alios ſenſus. Illa.n. delectatio videt̃ eſſe maxima qua excluſa gaudium omne ceſſat. ſed talis eſt delectatio que eſt ſm viſum. Dicit̃.n. Tobie.v. Quale gaudium erit mihi qui in tenebris ſedeo ⁊ lumen celi non video. ergo delectatio q̄ eſt p viſum eſt maxīa inter ſenſibiles delectatões. ¶ Pre. vnicuiqȝ fit delectabile illud quod amat. vt pħs dicit in.i. rhetor. ſed inter alios ſenſus maxime diligit̃ viſus. ergo delectatio q̄ eſt ſm viſum eſt maxīa. ¶ Pre. principium amicitie delectabilis maxime eſt viſio. ſed cã talis amicitie eſt delectatio. ergo ſm viſum videt̃ eſſe maxime delectatio. ¶ Sed contra ē qḋ pħs dicit in.iij. ethi. ꝙ maxīe delectatões ſunt ſm tactum. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ ſicut iam dictum ē. vnũquodqȝ inq̄ȝtum amat̃ efficit̃ delectabile. ſenſus aũt vt dr̄ in.i. metaphi. diligunt̃ ꝓpter duo. ſ. ꝓpter cognitõeȝ. ⁊ ꝓpter vtilitatem. vñ ⁊ vtroqȝ mõ ꝯtingit eſſe delectationem ſm ſenſum. Sed q2 apprehendere ipam cognitõeȝ tanq̄ȝ bonuȝ quoddã ꝓpriũ ē hoīs. ideo prime delectationes ſenſuũ que. ſ. ſunt ſm cognitionem ſunt ꝓprie hominum. delectationes autem ſenſuum inq̄ȝtum diligunt̃ ꝓpter vtilitateȝ ſunt communes omnibus animalibus. Si igit̃ loquamur de delectatione ſenſus que ē ratione cognitionis. manifeſtum ē ꝙ ſm viſum eſt maior delectatio q̄ȝ ſm aliquẽ alium ſenſum. Si autem loquamur de delectatione ſenſus que eſt rõne vtilitatis. ſic maxime delectatio ē ſm tactum. vtilitas.n. ſenſibilium attendit̃ ſm ordinem ad cõſeruationem nature animalis. ad hanc autem vtilitatem ꝓpinquius ſe habent ſenſibilia tactus. Eſt.n. tactus cognoſcitiuus eorum ex quibus cõſiſtit animal. ſ. calidi ⁊ frigidi. ⁊ humidi. ⁊ ſicci. ⁊ hmõi. vñ ſm hoc delectationes q̄ ſunt ſm tactum ſunt maiores. quaſi fini ꝓpinquiores. ⁊ ꝓpter hoc etiam animalia alia que non habent delectationem ſm ſenſum niſi ratione vtilitatis. non delectant̃ ſm alios ſenſus niſi in ordine ad ſenſibilia tactus. Necqȝ.n. odoribus leporum canes gaudent. ſed cibatione. necqȝ leo voce bouis. ſed comeſtione. vt dr̄ in.iij. ethi. Cum igit̃ delectatio tactus ſit maxima ratione vtilitatis. delectatio autem viſus ratione cognitionis. ſi quis vtramqȝ comparare velit. inueniet ſimpliciter delectationem tactus eſſe maiorem delectatione viſus. ſm ꝙ conſiſtit infra limites ſenſibilis delectationis. quia manifeſtum ē ꝙ id quod eſt naturale. in vnoquoqȝ ē potentiſſimum. hmõi autem delectationes tactus ſunt ad quas ordinant̃ concupiſcẽtie naturales. ſicut cibi ⁊ venerea ⁊ hmõi. Sed ſi conſideremus delectationes viſus ſm ꝙ viſus deſeruit intellectui. ſic delectationes viſus erunt potiores ea ratione qua ⁊ intelligibiles delectationes ſunt potiores ſenſibilibus. ¶ Ad.i. ergo dd̄. ꝙ gaudium ſicut ſupra dictum ē. ſignificat animalem delectationem. ⁊ hoc maxime ptinet ad viſum. ſed delectatio naturalis magis ptinet ad tactum ¶ Ad.ij. dd̄ ꝙ viſus maxime diligit̃ ꝓpter cognitionem. eo ꝙ multas reȝ driãs nobis oñdit. vt ibidem dr̄. ¶ Ad.iij. dd̄. ꝙ alio mõ delectatio eſt cã amoris carnalis. ⁊ alio mõ viſio. nam delectatio ⁊ maxīe q̄ ē ſm tactum eſt cã amicitie delectabilis p modũ finis. viſio aũt ē ſinis ſic vñ ē principiũ motus. inq̄ȝtũ p viſum amabilis imprimit̃ ſpẽs rei q̄ allicit ad amãdũ. ⁊ ad ꝯcupiſcẽdũ eius delectationem.

Ad ſeptimum ſic procedit̃

Videt̃ ꝙ nulla delectatio ſit innaturał. Delectatio.n. in affectib9 aīe ꝓportionat̃ q̄eti in corpib9. ſȝ appetit9 corpis naturał nõ q̄ſcit niſi in loco ꝯnaturali. ergo nec q̄es appetit9 aīał q̄ ē delectatio põt eſſe niſi in aliq̄ ꝯnaturali. nulla ergo delectatio ē nõ naturał. ¶ Pre. illud qḋ ē ꝯ naturã ē violẽtũ. ſȝ oē violẽtũ ē ꝯtriſtãs. vt dr̄ in.v. metaphi. ergo nihil qḋ ē ꝯ naturã ē delectabile. ¶ Pre. ꝯſtitui in ꝓpriã naturaȝ cũ ſentit̃ cauſat delectatõeȝ. vt pȝ in diffinitõe pħi ſup̄ poſita. ſȝ ꝯſtitui in naturã vnicuiqȝ ē naturale. q2 mot9 naturał ē qui ē ad terminũ naturalẽ. ergo oīs delectatio ē naturał. ¶ Sȝ ꝯ ē qḋ pħs dic̃ in.vij. ethi. ꝙ q̄dã delectatões ſunt egritudines ⁊ ꝯ naturã. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ naturale dr̄ qḋ eſt ſm naturã. vt dr̄ in.ij. phi. natura aũt in hoīe duplr̄ ſumi põt. Uno mõ put intellectus ⁊ rõ ē potiſſime hoīs natura. q2 ſm eã hõ in ſpẽ ꝯſtituit̃. ⁊ ſm hoc naturales delectationes hoīm dici pñt. q2 ſunt in eo qḋ ꝯuenit ei ſm rõnem ſic delectari in ꝯteplatõe veritatis. ⁊ in actib9 virtutũ ē naturale hoī. Alio mõ põt ſumi natura in hoīe ſm ꝙ diuidit̃ rõi. ſ. id qḋ ē cõe hoī ⁊ aliis. ꝓcipue qḋ rõi nõ obedit. ⁊ ſm hoc ea q̄ ptinẽt ad ꝯſuatõeȝ corpis vel ſm indiuiduũ vt cib9. potus. lectus. ⁊ hmõi. vel ſpẽm. ſic venereoȝ viſus dicunt̃ hoī delectabilia naturaliter. ſm vtraſqȝ aũt delectationes ꝯtingit aliq̄s eſſe innaturales ſimplr̄ loquẽdo. ſed cõnaturales ſm q̄d. Contingit.n. in aliq̄ indiuiduo corrumpi aliqḋ principioȝ naturalium ſpeciei. ⁊ ſic id quod eſt contra naturam ſpeciei fieri p accidens naturale huic indiuiduo. ſicut huic aque calefacte eſt naturale ꝙ calefaciat. Ita igitur contingit ꝙ id quod eſt contra naturam hominis vel q̄ȝtum ad rationem. vel q̄ȝtum ad corpis conſeruationem fiat huic homini connaturale ꝓpter aliquaȝ corruptionem nature in eo exiſte. que quidem corruptio põt eſſe vel ex pte corpis. ſicut ex egritudine. ſicut febricitantibus dulcia videntur amara ⁊ econuerſo. ſiue ꝓpt̃ malam complexionem. ſicut aliqui delectantur in comeſtione terre vel carbonum vel aliquorum hmõi. vel etiam ex pte anime. ſicut ꝓpter ꝯſuetudinem aliqui delectantur in comedendo homines. vel in coitu beſtiarum. aut maſculorum. aut aliorum hmõi. que ſunt ſm naturam humanã. Et p hoc pȝ rñſio ad obiecta.

Ad octauũ ſic proceditur

Videt̃ ꝙ delectationi non ſit delectatio contraria. Paſſiones enim anime ſpeciem ⁊ contrarietatem recipiũt ſm obiectum. obiectum autem delectationis eſt bonum. cum igit̃ bonum non ſit contrarium bono. ſed bonum malo cõtrarietur. ⁊ malum malo. vt dr̄ in predicamentis. videtur ꝙ delectatio non ſit contraria delectationi. ¶ Pre. vni ē contrarium vnum. vt probatur in.x. metaphi. ſed delectationi eſt contraria delectatio. nõ ergo delectatõi ē ꝯ̃ria delectatio. ¶ Pre. ſi delectationi eſt contraria delectatio. hoc non eſt niſi propter contrarietatem eorum in quibus aliquis delectatur. ſed hec differentia eſt materialis. contrarietas autem eſt differentia ſecundum formam. vt dicitur in.x. metaphi. ergo contrarietas non eſt delectationis ad delectationem. ¶ Sed contra. ea que ſe impediunt in eodem genere exiſtentia ſecundum philoſophum ſunt cõtraria. ſed quedam delectationes ſe inuicem impediunt. vt dr̄ in.x. ethic. ergo aliq̄ue delectationes ſunt contrarie. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ delectatio in affectõibus anime. ſic dictũ eſt. ꝓportionant̃ quieti in corpib9 naturalib9. dicunt̃ aũt due q̄etes eẽ ꝯ̃rie q̄ ſunt in ꝯtrariis terminis. ſic q̄es q̄ ē ſub

ſum ei que eſt deorſum. vt dꝛ in. x. phiſi. vnde ⁊ contingit in affectibus anime duas delectationes eſſe contrarias. Ad. i. ḡ dd. ꝙ verbū illud pħi eſt intelligendū ſm ꝙ bonum ⁊ malū accipit̃ in v̄tutibꝰ ⁊ vitijs. nam inueniunt̃ duo contraria vitia. nō autem inuenit̃ virtus contraria v̄tuti. In alijs autem nihil ꝓhibet duo bona eſſe ad inuicem contraria. ſicut calidum ⁊ frigidum. quoꝝ vnum eſt bonum igni. alterum aque. Et p̲ hunc modum delectatio pōt eſſe delectationi contraria. ſed hoc in bono v̄tutis eē non pōt. quia bonum v̄tutis non accipit̃ niſi p̲ conuenientiam ad aliquid vnum. ſ. ad rōnem. Ad. ij. dd. ꝙ delectatio ſe habet in effectibus ſicut quies naturalis in corporibus. eſt. n. in aliquo conuenienti ⁊ quaſi connaturali. triſticia autem ſe habet ſicut quies violenta. triſtabile. n. repugnat appetitui animali. ſicut locus quietis violente appetitui naturali. quieti autem naturali opponitur ⁊ quies violenta eiuſdem corpis. ⁊ quies naturalis alterius. vt dꝛ in. vi. phi. vñ delectationi opponit̃ ⁊ delectatio ⁊ triſticia. Ad. iij. dd. ꝙ ea in quibus delectamur cum ſint obiecta delectationis. nō ſolum faciunt differentiam materialem. ſed etiam formalem ſi ſit diuerſa rō delectabilitatis. diuerſa. n. rō obiecti diuerſificat ſpēz act' vel paſſionis. vt ex ſup̄ dictis p3. Queſtio. XXXII.

Deinde ꝯſiderandū

eſt de cauſis delectatōnis. Et circa hoc q̄runt̃ octo. Primo vtꝝ opatio ſit cā ꝓpria delectationis. Scdo vtꝝ motus ſit cā delectationis. Tertio vtrū ſpes ⁊ memoria. Quarto vtꝝ triſticia. Quinto vtꝝ actiones alioꝝ ſint nobis delectatōis cā. Sexto vtꝝ bn̄facere alteri ſit cā delectatōnis. Septimo vtꝝ ſilitudo ſit cā delectationis. Octauo vtꝝ admiratio ſit cauſa delectatōis

Ad primum ſic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ opatio nō ſit ꝓpria ⁊ prima cā delectatōis. vt. n. pħs dicit in. i. rhet. Delectari conſiſtit in hoc ꝙ ſenſus aliquid patiat̃. requirit̃. n. ad delectationem cognitio ſicut dictum eſt. ſed p̲ prius ſunt cognoſcibilia obiecta operationum q̄3 ipſe opationes. ergo opatio nō eſt ꝓpria cā delectationis. Pret. delectatio potiſſime conſiſtit in fine adepto. hoc. n. eſt quod p̄cipue concupiſcit̃. ſed non ſp̲ opatio eſt finis. ſed qñq3 ipſm opatum. non ergo opatio eſt ꝓpria ⁊ p̲ ſe cā delectationis. Pret. ocium ⁊ quies dicunt̃ p̲ ceſſationem opationis. hec autem ſunt delectabilia. vt dꝛ in. i. rheto. non ergo opatio eſt ꝓpria cā delectationis. Sed contra eſt quod pħs dicit in. vij. ⁊ x. ethi. ꝙ delectatio eſt opatio connaturalis ⁊ non impedita. Rñ. dd. ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. ad delectationem duo requiruntur. ſ. conſecutio boni conuenientis. ⁊ cognitio huiōi adeptionis. vtrunq3 autem horum in quadam opatione conſiſtit. Nam actualis cognitio opatio quedam eſt. ſimiliter bonum conueniens adipiſcimur aliqua opatione. ipſa etiam opatio ꝓpria eſt quoddam bonum conueniens. vnde oportet ꝙ omnis delectatio aliquam opationem conſequatur. Ad. i. ergo dd. ꝙ ipſa obiecta opationum non ſunt delectabilia. niſi inq̄3tum coniungunt̃ nobis. vel per cognitionem ſolam. ſicut cum delectamur in ꝯſideratione vel inſpectione aliquoꝝ. vel quocunq3 alio mō ſil' cum cognitione. ſicut cum aliquis delectat̃ in hoc ꝙ cognoſcit ſe habere q̄dcunq3 bonū. puta diuitias. vel honorē. vel aliq̄d huiōi. q̄ q̄dem nō eſſent delectabilia niſi inq̄3tum apprehendunt̃ vt habita. vt. n. pħs dicit in. ij. politi. Magnā delectatōez h3 putare aliq̄d ſibi ꝓpꝛium. q̄ ꝓcedit ex naturali amore alicuius ad ſeipm. habere aūt huiōi nihil eſt aliud q̄3 vti eis. vel poſſe vti. ⁊ hoc eſt p̲ aliquā opationē. vñ manifeſtū eſt ꝙ oīs delectatio in opatōez reducit̃ ſicut in cā3. Ad. ij. dd. ꝙ etiā in illis in quibus opationes nō ſunt fines ſ3 opata. ipſa opata ſunt delectabilia inq̄3tū ſunt habita vel facta. qd̄ refert̃ ad aliquē vſum vel opationem. Ad. iij. dd. ꝙ opatōes ſunt delectabiles inq̄3tū ſunt ꝓportionate ⁊ ꝯnaturales opanti. cū aūt v̄tus hūana ſit finita ſm aliquā menſurā opatio eſt ſibi ꝓportionata. vñ ſi excedat illā menſurā. iā nō erit ſibi ꝓportionata nec delectabilis. ſ3 magis laborioſa ⁊ accidiās. ⁊ ſm hoc ocium. ⁊ ludus ⁊ alia q̄ ad quietē ptinēt delectabilia ſunt. inq̄3tū auferunt triſticiam q̄ eſt ex labore.

Ad ſcdm ſic proceditur.

Videt̃ ꝙ motus nō ſit cā delectatōis. q2 ſicut ſup̄ dictū eſt. bonū p̄ntialiter adeptū eſt cā delectatōis. vñ pħus in vij. ethi. dicit. ꝙ delectatio nō compat̃ generationi. ſ3 operationi rei iam exñtis. id autem qd̄ mouet̃ ad aliud nondū h3 illud. ſed quodāmō eſt in via generationis reſpectu illius ſm ꝙ omni motui adiungit̃ generatio ⁊ corruptio. vt dꝛ in. viij. phi. ergo motus non eſt cā delectationis. Pre. motus p̄cipue laborem ⁊ laſſitudinē inducit in opibus. ſed opationes ex hoc ꝙ ſunt laborioſe ⁊ laſſantes non ſunt delectabiles ſed magis afflictiue. ergo motus nō eſt cā delectationis. Pre. motus importat innouationem quādam que opponit̃ ꝯſuetudini. ſed ea q̄ ſunt conſueta ſunt nobis delectabilia. vt pħs dicit in. i. rhetoꝛ. ergo motus non eſt cā delectationis. Sed contra eſt qd̄ Aug⁹. dicit in. viij. confeſſ. Quid eſt hoc dñe deus meus cum tu in eternum tibiipſe ſis gaudium. ⁊ q̄dam de te circa te ſp̲ gaudeant. ꝙ hec rerum p̲s alterno defectu ⁊ ꝓfectu offenſionibus ⁊ conciliationibus gaudet. Ex quo accipit̃ ꝙ homines gaudent ⁊ delectant̃ in quibuſdam alternationibus. ⁊ ſic motus videt̃ eſſe cā delectationis. Rñ. dd. ꝙ ad delectatōez tria requirunt̃. ſ. duo q̄ꝝ ē ꝯiūctio delectabil'. ⁊ tertiū qd̄ ē cognitio h⁹ ꝯiūctōis. ⁊ ſm hec tria mot⁹ efficit̃ delectabil'. vt pħs dic in. vij. ethi. ⁊ in. i. rheto. Nā ex p̲te noſtra q̄ delectamur. trāſmutatio efficit̃ nobis delectabilis. ꝓpter hoc ꝙ natura nr̄a trāſmutabil' ē. ⁊ ꝓpter hoc qd̄ ē nobis conueniēs nūc. nō erit conueniēs poſtea. ſic caleſieri ad ignē eſt conueniēs hoī in hyeme. nō aūt in eſtate. Ex p̲te v̄o boni delectātis qd̄ nobis coniungit̃ fit etiā tranſmutatio delectabil'. q2 actio ꝯtinuata alic⁹ agētis auget effectum. ſicut quanto aliquis diutius appropinquat igni magis caleſit ⁊ deſiccatur. naturalis autem habitudo in quadam menſura conſiſtit. ⁊ ideo quando continuata p̄ſentia delectabilis ſuperexcedit menſuram naturalis habitudinis efficitur remotio eius delectabilis. Ex parte vero ipſius cognitionis. quia homo deſiderat cognoſcere aliquod totum ⁊ perfectum. cum ergo aliqua non poterunt apprehendi tota ſimul. delectat in his tranſmutatio vt vnum tranſeat ⁊ alterum ſuccedat. ⁊ ſic totum ſentiatur. Unde Auguſtinus dicit in. viij. confeſſio. Non vis vti q̄3 ſtare ſyllabam. ſed tranſuolare vt alie veniant ⁊ totum audias. Ita ſemper omnia ex quibus vnum aliquid conſtat. ⁊ non ſunt omnia ſimul plus delectant omnia q̄3 ſingula ſi poſſint ſentire omnia. Si ergo ſit aliqua res cuius natura ſit tranſmutabilis. ⁊ nō poſſit in ea fieri exceſſus naturalis habitus p̲ ꝯtinuatōez delectabil'. ⁊ q̄ poſſit totū ſuū delectabile ſimul intueri. nō erit eis tranſmutatio

delectabilis. ⁊ q̈to aliq̄ delectationes plus ad hoc excedūt tanto plus continuari poſſunt. Ad .i. ḡ dō. ꝙ id qđ mouet̄ ⁊ ſi nōdū hēat pfecte id ad qđ mouet̄. icipit tn̄ iā aliquid habere eiꝰ ad qđ mouet̄. ⁊ ſm hoc ipē motus hꝫ aliq̄d delectatōis. deficit tn̄ ad delectatōis pfectōe. nā pfectiores delectatōes ſunt in reb̄ imobilib̄. motus etiā efficit̄ delectabil'. inq̈tū p ipm fit aliq̄d ɔueniēs qđ prius cōueniēs nō erat. vel deſinit eē. vt ſup dictū eſt. Ad .ij. dō. ꝙ motus laborē ⁊ laſſitudinē induc̄ ſm ꝙ trāſcēdit habitudinē naturalē. ſic aūt motus nō ē delectabil'. ſꝫ ſm ꝙ remouent̄ ɔ̄ria hitudinis natural'. Ad .iij. dō. ꝙ id qđ ē ɔſuetū efficit̄ delectabile inq̈tū efficit̄ naturale. nā ɔſuetudo ē q̄ſi altera natura. motus aūt ē delectabil'. nō quidē q̄ recedit̄ a ɔſuetudine. ſꝫ magis ſm ꝙ p ipm impedit̄ corruptio natural' hitudinis q̄ poſſet ꝓuenire ex aſſiduitate alicꝰ opatōis. ⁊ ſic ex eadē cā ɔnaturalitatis efficit̄ conſuetudo delectabilis ⁊ motus.

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Videt̄ ꝙ mēoria ⁊ ſpes nō ſint cāe delectatōnis. Delectatio .n. ē ď bono pn̄ti. vt Damaſ. dic̄. ſꝫ mēoria ⁊ ſpes ſunt de abſn̄ti. ē .n. mēoria p̄teritoꝝ. ſpes ďo futuroꝝ. ḡ mēoria ⁊ ſpes nō ſunt cā delectatōis. Pre. idē nō eſt cā ɔ̄rioꝝ. ſꝫ ſpes eſt cā afflictōis. dr̄ .n. Prouerb. xiij. Spes q̄ differt̄ affligit aīaꝫ. ḡ ſpes nō ē cā delectatōis. Pre. ſic ſpes ɔuenit cū delectatōe in eo ꝙ ē de bono. ita etiā ⁊ ɔcupiā ⁊ amor. nō ḡ magis dꝫ aſſignari ſpes cā delectatōis q̈ ɔcupiſcētia vel amor. Sꝫ ɔ̄ eſt qđ dr̄ Ro. xij. Spe gaudētes. Et in ps. Mēor fui dei ⁊ delectatus ſum. Rn̄. dō. ꝙ delectatio cauſat̄ ex pn̄tia boni conuenientis ſm ꝙ ſentit̄ vel q̄litercunqꝫ ꝑcipit̄. Eſt aūt aliquid pn̄s nobis dupliciter. Uno mō ſm cognitionem. put. ſ. cognitum eſt in cognoſcente ſm ſuā ſilitudinem. Alio mō ſm rem. put. ſ. vnum alteri realiter coniungit̄ vel actu vel potentia. ſm quemcunqꝫ coniunctōis modum. Et quia maior eſt coniunctio ſm rem q̈ ſm ſimilitudinem que eſt coniunctio conditionis. Item maior eſt coniunctio rei in actu q̈ in potentia. ideo maxima eſt delectatio q̄ fit p ſenſum. qui requirit pn̄tiam rei ſenſibilis. ſecundum autem gradum tenet delectatio ſpei. in qua non ſolum eſt delectabilis coniunctio ſm apprehenſionem. ſed etiam ſm facultatem vel poſſibilitatem adipiſcendi bonū qđ delectat. tertium autē gradum tenet delectatio mēorie. q̄ habet ſolam coniunctōnem apprehenſionis. Ad .i. ergo dō. ꝙ ſpes ⁊ memoria ſunt quidem eoꝝ q̄ ſunt ſimpl'r abſn̄tia. q̄ tn̄ ſm qđ ſunt pn̄tia. ſ. vel ſm apprehenſionem ſolam. vel ſm apprehenſionem ⁊ facultatem ad minus eſtimatā. Ad .ij. dō. ꝙ nihil ꝓhibet idem ſm diuerſa eſſe cām ɔ̄rioꝝ. ſic igit̄ ſpes inq̈tum hꝫ pn̄tē eſtimationē boni futuri delectatōeꝫ cauſat. inq̈tum aūt caret pn̄tia eius cauſat afflictōeꝫ. Ad .iij. dō. ꝙ amor ⁊ ɔcupia delectatōeꝫ cauſant. omne .n. amatū fit delectabile amanti. eo ꝙ amor ē q̄dā vnio vel connaturalitas amātis ad amatū. ſil'r etiā omne ɔcupitū eſt delectabile ɔcupiſcēti. cum ɔcupia ſit ꝑcipue appetitus delectationis. ſed tn̄ ſpes inq̈tū importat quādam certitudinē realis pn̄tie boni delectātis quā nō importat. nec amor nec ɔcupia. ſpes magis ponit̄ cā delectatōis q̈ illa. ⁊ ſil'r magis q̈ mēoria q̄ eſt de eo qđ iam tranſit.

Ad quartum ſic procedit̄

Videt̄ ꝙ triſticia nō ſit cā delectatōis. Contrariū .n. nō ē cā ɔ̄rij. ſꝫ triſticia contrariat̄ delectatōi. ḡ nō eſt cā delectationis. Pre. contrarioꝝ cōtrarij ſunt effectus. ſꝫ delectabilia mēorata ſunt cā delectatōis. ḡ triſticia memorata ſunt cā doloris ⁊ nō delectatōis. Pre. ſic ſe hꝫ triſticia ad delectatōeꝫ. ita odiū ad amorē. ſꝫ odiū nō ē cā amoris. ſꝫ magis ecōuerſo. vt ſup dictū ē. ḡ triſticia nō ē cā delectatōis. Sꝫ ɔ̄ eſt qđ in ps dr̄. Fuerūt mihi lachryme mee panes die ac nocte. Per panē aūt refectio delectationis intelligit̄. ḡ lachryme q̄ ex triſticia oriunt̄ pn̄t eſſe delectatōis cā. Rn̄. dō. ꝙ triſticia pōt dupl'r ɔſiderari. vno mō ſm ꝙ ē in actu. alio mō ſm ꝙ eſt in mēoria. ⁊ vtroqꝫ mō triſticia pōt eſſe delectatōis cā. Triſticia quidē in actu exn̄tis ē cā delectatōnis inq̈tū facit mēoriā rei dilecte. de cuius abſn̄tia aliq̄s triſtat̄. ⁊ tn̄ de ſola eius apprehenſione delectat̄. mēoria aūt triſticie fit cā delectatōis ꝓpter ſubſequentem euaſionem. nā carere malo accipit̄ in rōne boni. vn̄ ſm ꝙ homo apprehendit ſe euaſiſſe ab aliquibus triſtibus ⁊ doloroſis accreſcit ei gaudij materia. ſm ꝙ Auguſ. dicit .xxij. de ci. dei. ꝙ ſepe leti triſtium meminimus. ⁊ ſani doloꝝ ſine dolore. ⁊ inde amplius leti ⁊ grati ſumꝰ. Et in .viij. ɔfeſſ. dicit. ꝙ q̈to maius fuit periculum in prelio tanto maius erit gaudium in triumpho. Ad .i. ergo dō. ꝙ contrarium q̄nqꝫ p accidens eſt cā contrarij. ſicut frigidum q̄nqꝫ calefacit. vt dr̄ in .viij. phi. ⁊ ſil'r triſticia p accidens eſt delectatōis cā inq̈tū fit p eā apprehenſio alicuꝰ delectabil'. Ad .ij. dō. ꝙ triſticia mēorata inq̈tuꝫ ſunt triſtia ⁊ delectabilibus contraria. nō cauſant delectatōeꝫ. ſꝫ inq̈tū ab eis hō liberat̄. ⁊ ſil'r mēoria delectabilium. ex eo ꝙ ſunt amiſſa. pōt cauſare triſticiā. Ad .iij. dō. ꝙ odium etiā p accñs pōt eſſe cā amoris. put. ſ. aliq̄ diligunt ſe inq̈tū conueniunt in odio vnius ⁊ eiuſdem.

Ad quintum ſic procedit̄

Videt̄ ꝙ actōes alioꝝ nō ſint nobis delectatōis cā. Cauſa .n. delectatōis eſt ꝓpriū bonū ɔiunctū. ſꝫ alioꝝ opatōnes ſunt nobis ɔiuncte. ḡ nō ſunt nobis cā delectationis. Pre. opatio eſt ꝓpriū bonū opantis. ſi igit̄ opatōes alioꝝ ſint nobis cā delectatōis. pari rōe oīa alia bona alioꝝ erūt nobis delectatōis cā. qđ pꝫ eſſe falſum. Pre. opatio eſt delectabilis inq̈tū ꝓcedit ex habitu nobis innato. vnde dr̄ in .ij. ethi. ꝙ ſignū generati habitus oportet accipe fientem in ope delectationem. ſed opatiōes alioꝝ nō ꝓcedūt ex habitibus qui in nobis ſunt. ſed interdum ex habitibus qui ſunt in opantibus. non ergo opationes aliorum ſunt nobis delectabiles. ſed ipſis opantibus. Sed contra eſt quod dr̄ in .ij. canoni. Iohā. Gauiſus ſum valde. quia inueni de filijs tuis ambulantē in veritate. Rn̄. dicendum ꝙ ſicut iam dictum eſt. ad delectionem duo requiruntur. ſcilicet conſecutio proprij boni. ⁊ cognitio proprij boni conſecuti. Tripliciter ergo operatio alterius poteſt eſſe delectationis cauſa. Uno modo inquantum per operationem alicuius conſequimur aliquod bonum. ⁊ ſecundum hoc operationes illorum qui nobis aliquod bonum faciunt ſunt nobis delectabiles. quia bene pati ab alio eſt delectabile. Alio modo ſecundum ꝙ per operationes aliorum efficitur nobis aliqua cognitio vel aliqua eſtimatio proprij boni. ⁊ propter hoc homines delectantur in hoc ꝙ laudantur vel honorantur ab alijs. quia ſcilicet per hoc accipiunt eſtimationem in ſeipſis aliquod bonum eſſe ⁊ quia iſta eſtimatio fortius generatur ex teſtimonio bonorum ⁊ ſapientum. ideo in horum laudibus ⁊ honoribus homines magis delectantur. Et quia adulator eſt apparens laudator. ꝓpter hoc etiam adulatiōes q̄buſdam

ſunt delectabiles. Et q̄ꝛ amoꝛ ẽ alicꝰ boni ⁊ admiratio eſt
alicuius magni. idcirco amari ab alijs ⁊ in admiratõe ha-
beri ẽ delectabile inq̄ꝝtum ꝑ hoc fit hoĩ eſtimatio ꝓprie bo-
nitatis vel magnitudinis in quibꝰ aliquis delectaꝛ. Ter
tio mõ inq̄ꝝtum ipſe opationes alioꝝ ſi ſint bone eſtimanꝛ
vt bonũ ꝓpriũ. ꝓpter vim amoris qui facit eſtimare amicũ
q̄ꝛi eundẽ ſibi. ⁊ ꝓpter odiũ qḋ facit eſtimare bonũ alterius
eẽ ſibi ꝯtrium efficiꝛ mala opatio inimici delectabilis. vñ
dꝛ. i. ad Corinth. xiij. q̄ charitas nõ gaudet ſup̄ iniquita-
te. ꝯgaudet aũt veritati. ¶ Ad. i. ergo dḋ. q̄ opatio alteriꝰ
põt eſſe mihi ꝯiuncta vel ꝑ effectũ ſicut in primo mõ. vel ꝑ
apprehenſionẽ ſicut in ſcḋo mõ. vel ꝑ affectionẽ ſicut in ter-
tio mõ. ¶ Ad. ij. dḋ. q̄ rõ illa ꝓcedit q̄ꝝtum ad tertiũ mo-
dum. non aũt q̄ꝝtum ad duos primos. ¶ Ad. iij. dḋ. q̄
opationes alioꝝ ⁊ ſi non ꝓcedãt ex habitibus qui in me
ſunt. cauſant tñ in me aliquid delectabile. vel faciũt mihi
eſtimationem ſiue apprehenſionem ꝓprij habitus. vel ꝓce
dũt ex habitu illius qui ẽ vnũ mecũ ꝑ amorem.

Ad ſextum ſic proceditur

Videꝛ q̄ benefacere alteri nõ ſit delectatõnis cã. Delecta-
tio. n. cauſaꝛ ex conſecutione ꝓprij boni. ſicut ſup̄ dictũ eſt.
ſed benefacere nõ ꝑtinet ad ꝯſecutionem ꝓprij boni. ſꝫ ma
gis ad emiſſionem. ergo magis videꝛ eſſe cã triſticie q̄ꝫ de-
lectationis. ¶ Pre. phꝰs dicit in. iiij. ethi. q̄ illiberalitas
connaturalioꝛ eſt hoibus q̄ꝫ ꝓdigalitas. ſed ad ꝓdigalita-
tem ꝑtinet bñfacere alijs. ad illiberalitatem aũt ꝑtinet de
ſiſtere a bñfaciendo. cum ergo opatio ꝯnaturalis ſit dele-
ctabilis vnicuiq̄ꝫ. vt dꝛ in. vij. ⁊. x. ethi. videꝛ q̄ benefacere
alijs non ſit cauſa delectationis ¶ Pre. contrarij effectus
ex contrarijs cauſis ꝓcedunt. ſed quedam que ꝑtinẽt ad
malefacere ſunt naturaliter hoĩ delectabilia. ſicut vincere
redarguere. vel increpare alios. ⁊ etiam punire q̄ꝝtum ad
iratos. vt dicit phꝰs in. i. rhe. ergo benefacere magis ẽ cã
triſticie q̄ꝫ delectatõis. ¶ Sed ꝯ eſt qḋ phꝰs dicit in. ij. po
litico. q̄ largiri ⁊ auxiliari amicis aut extraneis ẽ delecta-
biliſſimum. ¶ Rñ. dḋ. q̄ hoc ipſum qḋ eſt bñfacere alteri
põt tripl'r eſſe delectationis cã. Vno mõ ꝑ cõpationem
ad effectũ quod eſt bonũ in altero ꝯſtitutũ. ⁊ ſm hoc inq̄ꝝ
tum bonũ alterius reputamus quaſi noſtrum bonum ꝓ-
pter vnionẽ amoris. delectamur in bonis quod ꝑ nos fit
alijs. ꝓcipue amicis. ſicut in bono ꝓprio. Alio mõ ꝑ opa-
tionem ad finem. ſicut cum aliquis ꝑ hoc quod alteri be-
nefacit ſperat ꝯſequi aliquod bonum ſibiipſi. vel a deo vel
ab hoĩe. ſpes aũt delectatõis eſt cã. Tertio mõ ꝑ compa-
tionẽ ad principiũ. ⁊ ſic hoc qḋ eſt bñfacere alteri põt eẽ de
lectabile ꝑ compationem ad triplex principium. Quoꝝ
vnũ eſt facultas bñfaciendi. ⁊ ſm hoc bñfacere alteri fit
delectabile inq̄ꝝtum ꝑ hoc fit hoĩ q̄dã imaginatio abun-
dantis boni in ſeipſo exñtis ex quo poſſit alijs communica
re. ⁊ ideo homines delectanꝛ in filijs ⁊ opibus ꝓprijs ſicut
quibus cõmunicant ꝓprium bonum. Aliud principium ẽ
habitus inclinans. ſm quem benefacere fit alicui conna-
turale. vnde liberales delectabiliter dant alijs. Tertium
principium eſt motiuum. puta cum aliquis mouetur ab
aliquo quem diligit ad benefaciendum alicui. omnia. n.
que facimus vel patimur ꝓpter amicum delectabilia ſunt
quia amoꝛ precipua cã delectationis eſt. ¶ Ad. i. ḡ dḋ. q̄
emiſſio inq̄ꝝtum eſt indicatiua ꝓprij boni eſt delectabilis.
ſed inq̄ꝝtum euacuat ꝓprium. bonum põt eſſe contriſtabi
lis. ſicut qñ eſt immoderata. ¶ Ad. ij. dḋ. q̄ ꝓdigalitas
hꝫ immoderatam emiſſionem. que repugnat nature. ⁊ iõ
ꝓdigalitas dꝛ eſſe contra naturã. ¶ Ad. iij. dḋ. q̄ vincere
redarguere ⁊ punire nõ eſt delectabile inq̄ꝝtũ ſunt in ma-
lum alterius. ſed inq̄ꝝtũ ꝑtinent ad ꝓprium bonum quod
plus homo amat q̄ꝫ odiat malum alterius. vincere. n. eſt
delectabile naturaliter inq̄ꝝtũ ꝑ hoc fit eſtimatio ꝓprie ex-
cellentie. ⁊ ꝓpter hoc omnes ludi in quibus ẽ concertatio.
⁊ in quibus põt eẽ victoria ſunt maxĩe delectabiles ⁊ vl'r
oẽs ꝯcertatões ſm q̄ hñt ſpem victorie. Redarguere aũt
⁊ increpare põt eſſe dupl'r delectatõis cã. Vno mõ inq̄ꝝ-
tũ facit hoĩ imaginationẽ ꝓprie ſapiẽ ⁊ excellẽtie. increpa
re. n. ⁊ corripe eſt ſapientũ ⁊ maioꝝ. Alio mõ ſm q̄ aliq̄s
increpãdo ⁊ rephendendo alteri bñfacit qḋ ẽ delectabile.
vt dictũ eſt. irato autẽ eſt delectabile punire inq̄ꝝtũ videꝛ
remouere apparentẽ minoratõez. q̄ videꝛ eẽ ex p̄cedenti le
ſione. cũ. n. aliquis ẽ ab alio leſus. videꝛ ꝑ hoc ab alio mi
noratus eẽ. ⁊ ideo appetit ab hac minoratõez liberari ꝑ re
tributionẽ leſionis. Et ſic pꝫ q̄ bñfacere alteri ꝑ ſe põt eſ
ſe delectabile. ſed malefacere alteri nõ eſt delectabile niſi
inq̄ꝝtum videꝛ ꝑtinere ad ꝓpriũ bonũ.

Ad ſeptimum ſic procedit

Videꝛ q̄ ſilitudo nõ ſit cã delectatõis. Principari. n. ⁊ p̄
eſſe q̄dã diſſilitudinẽ importat. ſꝫ principari ⁊ p̄eſſe na-
turaliter ẽ delectabile. vt dꝛ in. i. rhe. ḡ diſſilitudo magꝭ
eſt cã delectatõis q̄ꝫ ſilitudo. ¶ Pre. nihil magis ẽ diſſi-
mile delectatõi q̄ꝫ triſticia. ſꝫ illi q̄ patiunꝛ triſticiã maxĩe
ſequunꝛ delectatões. vt dꝛ in. vij. ethi. ḡ diſſilitudo ẽ ma
gis cã delectatõis q̄ꝫ ſilitudo. ¶ Pre. illi qui ſunt repleti
aliquibus delectabilibus nõ delectanꝛ in eis. ſed magis
faſtidiunt ea. ſicut pꝫ in repletõe ciboꝝ. nõ ergo ſilitudo
eſt delectationis cã. ¶ Sed contra ẽ q̄ ſilitudo eſt cauſa
amoris. vt dictũ eſt ſup̄. amor aũt eſt cã delectationis. er-
go ſilitudo eſt cã delectationis. ¶ Rñ. dḋ. q̄ ſilitudo ẽ q̄-
dã vnitas. vñ id qḋ eſt ſile inq̄ꝝtũ eſt vnũ ẽ delectabile ſi
cut ⁊ amabile. vt ſup̄ dictũ eſt. ⁊ ſiquidem id qḋ eſt ſile ꝓ
priũ bonũ nõ corrũpat ſꝫ augeat. eſt ſimpl'r delectabile. pu
ta hõ hoĩ. ⁊ iuuenis iuueni. ſi vero ſit corruptiuũ ꝓprij bo-
ni. ſic ꝑ accñs efficiꝛ faſtidioſum vel ꝯtriſtãs. nõ quidem
inq̄ꝝtũ eſt ſile ⁊ vnũ. ſꝫ inq̄ꝝtũ corrũpit id quod eſt magis
vnũ. q̄ aũt aliquid ſile corrũpat ꝓpriũ bonũ ꝯtingit dupl'r.
Vno mõ. q̄ꝛ corrũpit menſurã ꝓprij boni ꝑ quendam ex-
ceſſum. bonũ. n. ꝓcipue corpale. vt ſanitas in quadã ꝯmẽ-
ſuratione ꝯſiſtit. ⁊ ꝓpter hoc ſupabundãtes cibi vel q̄li
bet delectatões corpales faſtidiunꝛ. Alio mõ ꝑ directam
contrarietatẽ ad ꝓpriũ bonũ. ſicut figuli abhominanꝛ alios
figulos. non inq̄ꝝtũ ſunt figuli. ſꝫ inq̄ꝝtũ ꝑ eos amittũt ex
cellentiam propriam. ſiue proprium lucrum que appetũt
ſicut proprium bonum. ¶ Ad primum ergo dicendum.
q̄ cum ſit quedam communicatio principantis ad ſubie
ctum. eſt ibi quedam ſimilitudo. tamen ſecundum quan-
dam excellentiam. eo q̄ principari ⁊ preeſſe pertinent ad
excellentiam proprij boni. ſapientum enim ⁊ meliorum ẽ
principari ⁊ preeſſe. vnde per hoc fit homini ꝓprie bonita
tis imaginatio. vel quia per hoc q̄ homo principaꝛ ⁊ p̄eſt
alijs benefacit. quod eſt delectabile. ¶ Ad ſecundum di-
cendum q̄ id in quo delectaꝛ triſtatus. ⁊ ſi nõ ſit ſimile tri
ſticie. eſt tamen ſimile homini contriſtato. quia triſticie cõ
trariantur proprio bono eius qui triſtaꝛ. ⁊ ideo appetitur
delectatio ab his qui in triſticia ſunt. vt conferens ad ꝓ-
prium bonum. inq̄ꝝtũ eſt medicatiua ꝯtrarij. ⁊ iſta ẽ cã q̄
re delectationes corpales quibus ſunt contrarie q̄dã tri-
ſticie magis appetunꝛ q̄ꝫ delectatões itellectuales q̄ nõ hñt

ↄrietatē triſticie. vt īfra dicet̄. Exinde etiā ē ꝙ oīa aīalia naturalit̄ appetūt delectatōēʒ. q2 ſp aīal laborat p ſenſuʒ ⁊ motū. ⁊ ꝓpter hoc etiā iuuenes maxīe delectatōes appetūt ꝓpter multas trāſmutatōes in eis exiſtes. dū ſunt in ſtatu augmēti. ⁊ etiā melācolici vehemēter appetūt delectatōes ad expellendū triſticiā. q2 corpus eoꝝ q̄ı ꝑuo hūore corro dit̄. vt dr̄ in. vij. ethi. Ad. iij. dd̄. ꝙ bona corꝑalia in qua dā mēſura ↄſiſtūt. ⁊ iō ſuperexceſſus ſiliū corrumpit pro prium bonū. ⁊ ꝓpter hoc efficit̄ faſtidioſum ⁊ ↄtriſtās inq̄ꝫ tum ↄriat̄ bono ꝓprio hoīs.

Ad octauū ſic procedit̄ur

Videt̄ ꝙ admiratio nō ſit cā delectatōis. Admiratio .n. eſt ignorāns nature. vt Damaſ. dic̄. ſꝫ ignorātia nō eſt dele ctabilis. ſꝫ magis ſcīa. g̃ admiratio nō eſt cā delectationis. Pre. Admiratio eſt principiū ſapīe q̄ı via ad inquirē dum veritatē. vt dr̄ in principio metaphi. ſꝫ delectabilius ē ↄtēplari iā cognita q̄ꝫ inquirere ignota. vt ph̄us dicit in x. ethi. cū hoc habeat difficultatē ⁊ impedimentū. illud aūt nō habeat. delectatio aūt cauſat̄ ex oꝑatōe nō impedita. vt dr̄ in. vij. ethi. g̃ admiratio nō eſt cā delectationis. ſꝫ ma gis delectationem impedit. Pre. vnuſquiſq; in ↄſuetiſ delectat̄. vñ oꝑatōes habituum ꝑ ↄſuetudinē acquiſitoꝝ ſunt delectabiles. ſꝫ ↄſueta non ſunt admirabilia. vt dicit Aug⁹. ſuꝑ Johā. g̃ admiratio ↄriat̄ cauſe delectatōis. Sed contra eſt qd̄ ph̄s dicit in. i. rhē. ꝙ admiratio ē de lectatōis cā. Rñ. dd̄. ꝙ adipiſci deſiderata ē delectabi le. vt ſuꝑ dictum eſt. ⁊ ideo q̄ꝫto alicuius rei amate ma gis accreſcit deſiderium. tāto magis ꝑ adeptionem accre ſcit delectatio. ⁊ etiam in ipſo augmento deſiderij fit aug mentum delectationis ſm̄ ꝙ fit etiā ſpes rei amate. ſicut ſu ꝑ dictum eſt ꝙ ipm̄ deſiderium ex ſpe eſt delectabile. Eſt autem admiratio deſiderium quoddam ſciendi. quod in homine ↄtingit ex hoc ꝙ videt effectum ⁊ ignorat cauſam vel ex hoc ꝙ cā talis effectus excedit cognitionem aut fa cultatem ipſius. ⁊ ideo admiratio eſt cā delectationis inq̄ꝫ tum hꝫ adiunctam ſpem ↄſequendi cognitionem eius qd̄ ſcire deſiderat. ⁊ ꝓpter hoc omnia admirabilia ſunt delec tabilia. ſicut que ſunt rara. ⁊ oēs repñtationes reꝝ etiam qui in ſe non ſunt delectabiles. Gaudet .n. anima in col latione vnius ad alterum. quia ↄferre vnum alteri ē pro prius ⁊ ↄnaturalis actus rōnis. vt ph̄us dicit in ſua poe tria. ⁊ ꝓpter hoc etiam liberari a magnis ꝑiculis magis ē delectabile. quia eſt admirabile. vt dr̄ in. i. rhetoꝛ. Ad i. ergo dd̄. ꝙ admiratio nō eſt delectabilis inq̄ꝫtum hꝫ ig norantiam. ſed inq̄ꝫtum hꝫ deſiderium adipiſcendi cām. ⁊ inq̄ꝫtum admirans aliquid nouum addiſcit. ſ. talem eē quem nō eſtimabat. Ad. ij. dd̄. ꝙ delectatio duo hꝫ. ſ. quietem in bono. ⁊ huiōi quietis ꝑceptionem. Quantum igit̄ ad primum cum ſit ꝑfectius ↄtemplari veritatem co gnitam q̄ꝫ inquirere ignotam. ↄtemplationes rerum ſci tarum ꝑ ſe loquendo ſunt magis delectabiles q̄ꝫ inquiſi tiones reꝝ ignotaꝝ. Tñ ꝑ accidens q̄ꝫtum ad ſcd̄m ↄtin git ꝙ inquiſitiones ſunt q̄nq; delectabiliores ſm̄ ꝙ ex ma iori deſiderio ꝓcedunt. deſiderium autem maius excitat̄ ex ꝑceptione ignorantie. vñ maxime homo delectatur in his que de nouo inuenit aut addiſcit. Ad. iij. dd̄. ꝙ ea que ſunt ↄſueta ſunt delectabilia ad oꝑandum inq̄ꝫtum ſunt quaſi cōnaturalia. ſed tñ ea q̄ ſunt rara pñt eſſe dele ctabilia. vel rōne cognitionis. quia deſiderat̄ eoꝝ ſcīa in q̄ꝫtum ſunt mira. vel rōne operationis. quia ex deſiderio magis inclinat̄ mens ad hoc ꝙ intenſe in nouitate oꝑet̄. vt dr̄ in. x. ethi. ꝑfectioꝛ .n. oꝑatio cauſat ꝑfectiorē delecta tionem.

Queſtio. XXXIII

Deinde ↄſiderādum ē de effectibꝰ delectatōis. Et circa hoc q̄runt̄ q̄ttuoꝛ. Primo vtꝝ delectatōnis ſit dilatare. Scd̄o vtꝝ delectatio cauſet ſui ſitim vel deſideriū. Ter tio vtꝝ delectatio impediat vſum rōnis. Quarto vtꝝ de lectatio ꝑficiat oꝑationem.

Ad primum ſic ꝓceditur.

Videt̄ ꝙ dilatatio nō ſit effectꝰ delectatōis. Dilatatio .n. videt̄ ad amorē magis ꝑtinere. ſm̄ ꝙ dic̄ apl̄s. ij. ad Co rinth. vi. Coꝛ nr̄m dilatatū ē. Vñ ⁊ de p̄cepto charitatis in p̄s. dr̄. Latū mādatū tuū nimis. ſꝫ delectatio ē alia paſ ſio ab amore. g̃ dilatatio nō ē effectꝰ delectatōis. Pre. ex hoc ꝙ aliquid dilatat̄ efficit̄ capacꝰ ad recipiendū. ſꝫ re ceptio ꝑtinet ad deſideriū qd̄ ē rei nondū habite. g̃ dilata tio magis videt̄ ꝑtinere ad deſideriū q̄ꝫ ad delectatōnem. Pre. Cōſtrictio dilatationi opponit̄. ſꝫ ↄſtrictio videt̄ ad delectatōēʒ ꝑtinere. nā illd̄ ↄſtringimꝰ qd̄ firmit̄ volu mꝰ retinere. ⁊ tal̄ ē affectio appetitꝰ circa rē delectātē. g̃ di latatio ad delectatōēʒ ñ ꝑtiēt. Sꝫ ↄ ē qd̄ ad expſſionē gaudij dr̄. Eſa. vi. Videbis ⁊ afflues. ⁊ mirabit̄ ⁊ dilata bit̄ coꝛ tuū. Ipa etiā delectatio ex dilatatōe nomē accepit vt letīcia noīet̄. ſic ſuꝑ dictū ē. Rñ. dd̄. ꝙ latitudo ē q̄ dā dimēſio magnitudīs corꝑal. vñ ī affectōibꝰ aīe ñ niſi ſꝫ metaphorā dr̄. dilatatio āt dr̄ q̄ſi motꝰ ad latitudinē. ⁊ cōꝑetit delectatōi ſꝫ duo q̄ ad delectatōēʒ req̄rūt̄. q̄ꝝ vnū ē ex pte apph̄ēſiue v̄tutꝭ. q̄ apph̄ēdit ↄiūctōēʒ alicꝰ boni cō uenientis. ex hac āt apph̄ēſione apph̄ēdit ſe hō ꝑfectōēʒ q̄ꝫ dā adeptū. q̄ ē ſpūal̄ magnitudo. ⁊ ſm̄ hoc animꝰ hoīs dr̄ ꝑ delectatōēʒ magnificari ſeu dilatari. Aliud āt ē ex pte ap petitīe v̄tutꝭ. q̄ aſſētit rei delectabili. ⁊ ī ea q̄eſcit q̄dāmō ſe ꝑbēs ei ad eā īteriꝰ capiēdā. ⁊ ſic dilatat̄ affectꝰ hoīs ꝑ dele ctatōēʒ q̄ı ſe tradēs ad ↄtinēdū interiꝰ rē delectātē. Ad i. g̃ dd̄. ꝙ nihil ꝓhibet ī his q̄ dicūt̄ metaphorice idē di uerſis attribui ſm̄ diuerſas ſilitudīes. ⁊ ſm̄ hoc dilatatō ꝑtinet ad amorē rōe cuiuſdā extēſiōis. inq̄ꝫtū affectꝰ amā tis ad alios extēdit̄. vt curet ñ ſolū q̄ ſua ſunt ſꝫ q̄ alioꝝ. ad delectationem vō ꝑtinet dilatatio inq̄ꝫtum aliquid in ſe ipſo ampliatur. vt quaſi capacius reddatur. Ad. ij. dd̄. ꝙ deſiderium habet quidem aliquam ampliatōnem ex ima ginatione rei deſiderate. ſed multo magis ex pñtia rei iaꝫ delectantis. quia magis prebet ſe animus rei iam delectā ti q̄ꝫ rei non habite deſiderate. cum delectatio ſit finis deſiderij. Ad. iij. dd̄. ꝙ ille qui delectatur conſtringit quī dem rem delectantem dum ei fortiter inheret. ſed coꝛ ſuū ampliat vt ꝑfecte delectabili fruat̄.

Ad ſcd̄m ſic procedit̄ur.

Videtur ꝙ delectatio non cauſet deſiderium ſuiipſius. Omnis enim motus ceſſat cum peruenerit ad quietem. ſed delectatio eſt quaſi quedam quies motus deſiderij. vt ſupra dictum eſt. ceſſat ergo motus deſiderij cum ad de lectationem peruenerit. non ergo delectatio cauſat deſide rium. Pre. Oppoſitum non eſt cauſa ſui oppoſiti. ſed delectatio quodammodo deſiderio opponitur ex par te obiecti nam deſiderium eſt boni non habiti. delectatio vero boni iam habiti. ergo delectatio non cauſat deſide riū ſuiipſiꝰ. Pre. faſtidiū deſiderio repugnat. ſꝫ delecta tio plerūq; cauſat faſtidium. nō g̃ facit ſui deſiderium.

¶ Sed ↄ̃ eſt qđ dñs dicit Jo.iiij. Qui biberit ex hac aq̃ ſi
tiet iterũ. Per aquã aũt ſignificat̃ ſm Aug⁹. delectatio cor
poralis. ¶ Rñ. dđ. q̃ delectatõ dupl'r põt ↄſiderari. vno mõ
ſm q̃ ẽ in actu. alio mõ ſm q̃ ẽ in mẽoria. Jtẽ ſitis vl' de
ſideriũ põt dupl'r accipi. vno mõ ꝓprie ſm q̃ importat ap
petitũ rei nõ habite. alio mõ cõiter ſm q̃ iportat excluſio
nẽ faſtidij. ſm igit̃ q̃ ẽ in actu delectatio nõ cãt ſitĩ vel de
ſideriũ ſuiipſius ꝑ ſe loquẽdo. ſ3 ſolũ ꝑ accñs. Si tñ ſitis
vel deſideriũ dicat̃ rei nõ habite appetitus. tũc delectatio
nõ cãt ſimpl'r ſitim vel deſideriũ. nã delectatio ẽ affectõ ap
petitus circa rẽ pñtẽ. ſ3 ↄtingit rẽ pñtẽ nõ ꝑfecte haberi. ⁊
hoc põt eẽ vel ex pte rei habite vel ex pte hñtis. ex pte qui
dem rei habite eo q̃ res habita nõ eſt tota ſil'. vñ ſucceſſi
ue recipit̃. ⁊ dũ aliquis delectat̃ in eo qđ h3. deſiderat po
tiri eo qđ reſtat. ſicut qui audit primã ptẽ verſus. ⁊ in hoc
delectat̃. deſiderat alterã ptẽ verſus audire. vt Aug⁹. dicit
iiij. ↄfeſſ. Et hoc mõ oẽs fere delectatões corpales faciunt
ſuiipſaꝝ ſitim quouſq3 ↄſummẽt̃. eo q̃ tales delectationes
ↄſequunt̃ aliquẽ motũ. ſic p3 in delectatõnib⁹ ciboꝝ. ex p
te aũt ipſius hñtis. ſicut cũ aliquis aliquã rẽ in ſe ꝑfectã
exñtẽ. nõ ſtatim ꝑfecte h3 ſ3 paulatim acq̃rit. ſic in mũdo
iſto ꝑcipiẽtes aliq̃d impfecte de diuina cognitõe delecta
mur. ⁊ ipſa delectatio excitat ſitim vel deſideriũ ꝑfecte cog
nitionis. ſm qđ põt intelligi qđ habet̃ Eccĩ. xxiiij. Qui
bibũt me adhuc ſitiẽt. Si vero ꝑ ſitim vel deſideriũ intel
ligat̃ ſola intẽtio affectus tollẽs faſtidiũ. ſic delectationes
ſpũales maxie faciũt ſitim vel deſideriũ ſuiipſaꝝ. delecta
tiones. n. corpales q2 augmẽtate vel incõtinuate faciunt
ſuperexcreſcentiã naturalis habitudinis. efficiunt̃ faſtidio
ſe. vt p3 in delectatõe ciboꝝ. ⁊ ꝓpter hoc qñ aliquis iam ꝑ
uenit ad ꝑfectũ in delectatõnib⁹ corpalib⁹. faſtidit eas. ⁊
qñq3 appetit aliq̃s alias. ſ3 delectatões ſpũales nõ ſuper
creſcũt naturalẽ habitudinẽ. ſ3 ꝑficiũt naturã. vñ cũ per
uenit̃ ad ↄſummatõe3 in ipſis tunc ſunt magis delectabi
les. niſi forte ꝑ accñs. inq̃ntum operationi ↄtemplatiue ad
iungunt̃ aliq̃ opatões virtutũ corpalium. q̃ ꝑ aſſiduitate3
opandi laſſant̃. Et ꝑ hunc modũ etiã põt intelligi qđ dr
Eccĩ. xxiiij. Qui bibit me adhuc ſitiet. q2 etiã de angelis
qui ꝑfecte deũ cognoſcũt ⁊ delectant̃ in ipſo. dr .i. Pe. i. q̃
deſiderãt in eũ ↄſpicere. Si vero ↄſideret̃ delectatio put ẽ
in mẽoria ⁊ nõ in actu. ſic ꝑ ſe nata eſt cãre ſuiipſius ſitim
⁊ deſideriũ. qñ. ſ. hõ redit ad illã diſpõnẽ in q̃ erat ſibi de
lectabile qđ pterijt. ſi vero immutatus ſit ab illa diſpõne
mẽoria delectationis nõ cauſat in eo delectatõe3 ſ3 faſtidi
um. ſic pleno exñti mẽoria cibi. ¶ Ad .i. ḡ dđ. q̃ qñ dele
ctatio ẽ ꝑfecta. tũc h3 oĩmodã quietẽ ⁊ ceſſat motus deſi
derij tendẽtis in nõ habitũ. ſ3 qñ impfecte habet̃. tũc non
oĩo ceſſat motus deſiderij tendẽtis in nõ habitũ. ¶ Ad .ij.
dđ. q̃ id qđ impfecte habet̃. ſm quid habet̃ ⁊ ſm q̃d non
habet̃. ⁊ iõ ſimul de eo põt eſſe ⁊ deſideriũ ⁊ delectatio. ¶
Ad .iij. dđ. q̃ delectationes alio mõ cauſant faſtidium. ⁊
alio mõ deſiderium. vt dictum eſt.

Ad tertium ſic procedit

Videt̃ q̃ delectatio nõ impediat vſum rõis. q̃es. n. maxie
ↄfert ad debitũ rõis vſum. vñ dr in .vij. phi. q̃ in ſedendo
⁊ quieſcẽdo fit aĩa ſciẽs ⁊ prudẽs. Et Sap. viij. Jntrãs
in domũ meã ↄquieſcã cũ illa. ſ. ſapia. ſ3 delectatio eſt q̃dã
quies ḡ nõ impedit. ſed magis iuuat rõis vſum. ¶ Pre.
ea q̃ nõ ſunt in eodẽ etiã ſi ſint ↄ̃ria nõ ſe impediũt. ſ3 de
lectatio eſt in pte appetitiua. vſus aũt rõis in pte apphen
ſiua ḡ delectatio nõ impedit rõis vſum. ¶ Pre. qđ impe
dit̃ ab alio videt̃ quodãmõ tranſmutari ab ipſo. ſed vſus
apphenſiue virtutis magis mouet delectatõe3 q̃3 a dele
ctatione moueat̃. eſt. n. cã delectatõis. ḡ delectatio nõ im
pedit vſum rõis. ¶ Sed cõtra eſt qđ ph̃us dic̃ in .vi. ethi.
q̃ delectatio corrũpit exiſtimatõe3 prudentie. ¶ Rñ. dđ
q̃ ſicut dr in .x. ethi. delectatões ꝓprie adaugẽt opatões.
extranee vero impediũt. Eſt ḡ q̃dã delectatio q̃ habet̃ de ip
ſo actu rõis. ſicut cũ aliquis delectat̃ in ↄtemplãdo vel rõ
cinãdo. ⁊ tal' delectatio nõ impedit vſum rõis ſ3 adiuuat
q2 illud attentius opamur in q̃ delectamur. attẽtio autẽ
adiuuat opationẽ. ſ3 delectatões corpales impediũt vſu3
rõis triplici rõe. Primo quidẽ rõe diſtractõis. q2 ſic iam
dictũ eſt ad ea in quibus delectamur multũ attẽdimus.
cũ aũt intentio fortiter adheſerit alicui rei debilitat̃ circa
alias res. vel totaliter ab eis reuocat̃. ⁊ ſm hoc ſi delecta
tio corpalis fuerit magna. vel totaliter impediet vſum rõ
nis ad ſe intentionẽ animi attrahendo. vel multũ impedi
et. Scđo rõe ↄ̃rietatis. q̃dam. n. delectatões maxie ſuper
excedẽtes ſunt contra ordinẽ rõis. ⁊ ꝑ hũc modũ ph̃s dic̃
in .vi. ethi. q̃ delectationes corpales corrumpũt exiſtia
tionẽ prudẽtie. non aũt exiſtimationẽ ſpeculatiuã. cui de
lectatio nõ contrariat̃. puta q̃ triangulus h3 tres anglos
equales duobus rectis. ſm aũt primũ modũ vtrãq3 im
pedit. Tertio mõ ſm quandã ligationem. inq̃ntum. ſ. ad
delectationẽ corpalem ſequit̃ q̃dam tranſmutatio corpa
lis. maior etiã q̃3 in alijs paſſionibus q̃nto vehementius
afficit̃ appetitus ad rem pñtem q̃3 ad rem abſẽtem. hmõi
aũt corpales pturbatões impediũt vſum rõis. ſicut p3 in
vinolentis. qui hñt vſum rõis ligatum vel impeditũ. ¶
Ad .i. ergo dđ. q̃ delectatio corpalis h3 quidẽ quietẽ ap
petitus in delectabili. q̃ quies interdũ contrariat̃ rõi. ſed
ex pte corpis ſp̃ h3 tranſmutationem. ⁊ q̃ntum ad vtrũq3
impedit rõis vſum. ¶ Ad .ij. dđ. q̃ vis appetitiua ⁊ appre
henſiua ſunt quidẽ diuerſe ptes ſ3 vnius aĩe. ⁊ ideo cũ in
tentio aĩe vehementer applicet̃ ad actũ vnius impedit̃ ab
actu contrario alterius. ¶ Ad .iij. dđ. q̃ vſus rõnis requi
rit debitũ vſum imaginationis ⁊ aliaꝝ virium ſenſitiuaꝝ
que vtunt̃ organo corpali. ⁊ ideo ex tranſmutatõe corpa
li vſus rõis impedit̃ impedito actu virtutis imaginatiue ⁊
aliaꝝ ſenſitiuarum.

Ad quartum ſic procedit.

Videt̃ q̃ delectatio non ꝑficiat opationem. Ois. n. hũa
na opatio ab vſu rõis dependet. ſed delectatio impedit v
ſum rõis. vt dictum eſt. ergo delectatio non ꝑficit ſed debi
litat opationem humanam. ¶ Pre. nihil eſt ꝑfectiuum
ſuiipſius vel ſue cauſe. ſed delectatio eſt opatio. vt dr .i. vij.
⁊ .x. ethi. quod oportet vt intelligat̃ vl' eſſentialiter vl' cau
ſaliter. ergo delectatio nõ ꝑficit opationem. ¶ Pre. ſi de
lectatio ꝑficit opationem. aut ꝑficit ipſam ſicut finis. aut
ſicut forma. aut ſicut agens. ſed nõ ſicut finis. quia opatio
nes nõ querunt̃ ꝓpter delectationem. ſed magis ecõuer
ſo. vt ſu ꝑ dictum eſt. nec iteꝝ ꝑ modum efficientis. q2 ma
gis opatio eſt cã efficiens delectatõnis. nec iteꝝ ſicut for
ma. nõ. n. ꝑficit delectatio opationem vt habitus quidam
ſm ph̃m in .x. ethi. delectatio ergo nõ ꝑficit opationem ¶
Sed contra eſt qđ dr ibidem. q̃ delectatio opationem ꝑ
ficit. ¶ Rñ. dđ. q̃ delectatio dupl'r opationem perficit.
Vno mõ ꝑ modum finis. nõ quidem ſm q̃ finis dr id ꝓ
pter qđ aliquid eſt. ſed ſm q̃ omne bonũ completiue ſup
ueniẽs põt dici finis. ⁊ ſm hoc dicit ph̃s in .x. ethi. q̃ dele
ctatio ꝑficit opatõe3 ſicut quidã ſupueniẽs finis. inq̃ntũ

ſ3 ſup hoc bonū qd̄ eſt opatio ſupuenit aliud bonū quod
ē delectatio. q̄ importat quietatōez appetitus in bono pre
ſuppoſito. Scd̄o mō ex pte cauſe agentis. nō q̄dē directe.
q2 pħs dic̄ in x. ethi. q' pficit opatōez delectatio. nō ſic̄ me
dicus ſanū. ſed ſic̄ ſanitas. indirecte aūt in q̄tū. ſ. agēs. q2
delectat̄ in ſua actōe. vehemētius attendit ad ipam. ⁊ dili
gentius eā opat̄. ⁊ ſm hoc dr̄ in x. ethi. q' delectatōnes ad
augēt pprias opatōes ⁊ impediūt extraneas. Ad. i. er
go dd̄. q' non oīs delectatio impedit actū rōnis. ſed delec
tatio corpalis q̄ nō conſequit̄ actū rōis. ſed actū concupi
ſcibilis qui p delectatōez auget̄. delectatio aūt q̄ conſequit̄
actū rōis fortificat rōis vſum. Ad. ij. dd̄. q' ſic̄ dr̄ in. ij.
phi. ɔtingit q' duo ſibi inuicē ſunt cā. ita q' vnū ſit cā ef
ficiens. ⁊ aliud cā finalis alterius. ⁊ p hūc modū opatio
cauſat delectatōez ſic̄ cā efficiens. delectatio aūt pficit opa
tionem p modū finis. vt dictum ē. Ad. iij. p3 reſpon
ſio ex dictis. Queſtio. XXXIIII.

Deinde conſiderādū

eſt de bonitate ⁊ malicia delectatōnū. Et circa
hoc querunt̄ q̄tuor. Primo vtr̄ oīs delecta
tio ſit mala. Scd̄o dato q' nō. vtr̄ oīs delectatio ſit bona.
Tertio vtr̄ ali q̄ delectatio ſit optima. Quarto vtr̄ dele
ctatio ſit mēſura vel regula. ſm quā iudicet̄ bonū vel ma
lum in moralibus.

Ad primum ſic pceditur

Videt̄ q' oīs delectatio ſit mala. Illud. n. qd̄ corrumpit
prudentiā ⁊ impedit rōis vſum. videt̄ eē ſm ſe malū. q2
bonum hoīs ē ſm rōnem eē. vt Diony. dic̄. iiij. cap. de di.
no. ſed delectatio corrūpit prudentiā ⁊ impedit rōis vſū
⁊ tāto magis q̄to delectatōes ſunt maiores. vñ in dele
ctatōnibꝫ venereis q̄ ſunt maxie. impoſſibile ē aliq̄d intel
ligere. vt dr̄ in. vij. ethi. Et Hiero. etiā dic̄ ſup Math. q'
illo tpe q̄ ɔiugales actus gerunt̄ pñtia ſancti ſpūs nō da
bit̄. etiā ſi ppheta videat̄ eē qui officio generatōis obſeq̄t̄.
g̃ delectatio ē ſm ſe malū. g̃ oīs delectatio mala. Pre.
illud qd̄ fugit vtuoſus ⁊ pſequit̄ aliq̄s deficiēs a vtute
videt̄ eē ſm ſe malū ⁊ fugiendū. q2 vt dr̄ in. x. ethi. vtuo
ſus ē quaſi menſura ⁊ regula hūanoꝝ actuū. Et apl's dic̄
i. ad Corinth. ij. Spūalis iudicat oīa. ſed pueri ⁊ beſtie in
quibus nō ē vtus pſequunt̄ delectatōnes. fugit autem
eas tpatus. g̃ delectatōnes ſm ſe ſunt male ⁊ fugiende.
Pre. vtus ⁊ ars ſunt circa difficile ⁊ bonum. vt dr̄ in. ij.
ethi. ſed nulla ars ordinata ē ad delectationem. g̃ delecta
tio nō eſt aliq̄d bonum. Sed ɔ eſt qd̄ in pſ. dr̄. Dele
ctare in dño. cum igit̄ ad nihil mali auctoritas diuina in
ducat. videt̄ q' nō oīs delectatio ſit mala. Rn̄. dd̄. q' ſi
cut dr̄ in x. ethi. Aliqui poſuerunt omnes delectatōes eē
malas. cuius rō videt̄ fuiſſe. q2 intentionem ſuam refere
bāt ad ſolas delectatōes ſenſibiles ⁊ corpales. q̄ ſunt ma
gis manifeſte. nā ⁊ in ceteris intelligibilia a ſenſibilibus
antiq̄ philoſophi nō diſtinguebāt. nec intellectū a ſenſu.
vt dr̄ in li. de aīa. Delectatōnes aūt corpales arbitrabant̄
dicendum omnes eſſe malas. vt ſic homines qui ad dele
ctationes immoderatas ſunt proni. a delectationibus ſe re
trahentes ad medium vtutis peruenirent. Sed hec eſtima
tio nō fuit conueniens. cum. n. nullus poſſit viuere ſine
aliqua ſenſibili ⁊ corpali delectatōe. ſi illi qui docent om
nes delectationes eē malas deſ'hendant aliquas delecta
tiones ſuſcipe magis homines ad delectationes erunt p
cliues exemplo opeꝝ. verboꝝ doctrina pretermiſſa. In opatio

nibus. n. ⁊ paſſionibꝫ hūanis in quibꝫ experientia plurimū
valet. magis mouēt exempla q̄3 vba. Dicendum ē g̃ ali
q̄s delectatōes eē bonas ⁊ aliquas eē malas. Eſt. n. dele
ctatio quies appetitiue vtutis in aliquo bono amato. ⁊ cō
ſequens aliquam opationem. Vñ huius rō duplex acci
pi pōt. Una quidem ex pte boni in quo aliquis quieſcens
delectat̄. bonū. n. ⁊ malū in moralibꝫ dr̄ ſm q' conuenit rō
ni vel diſcordat ab ea. vt ſup dictum ē. Sic in rebꝫ natura
libus aliquid dr̄ naturale ex eo q' nature conuenit. innatu
rale vero ex eo q' ē a natura diſcordans. Sic igit̄ in natu
ralibus ē quedam quies naturalis. que. ſ. ē ex eo quod cō
uenit nature. vt cum graue quieſcit deorſum. ⁊ quedā in
naturalis que ē in eo quod repugnat nature. ſic̄ cum gra
ue quieſcit ſurſum. Ita ⁊ in moralibus ē delectatio bōa.
ſm q' appetitus ſupior aut inferior requieſcit in eo quod
conuenit rōni. ⁊ quedam mala ex eo q' quieſcit in eo quod
a rōe diſcordat ⁊ a lege dei. Alia rō accipi pōt ex pte opa
tionum. quaꝝ quedam ſunt male. ⁊ quedam bone. opatō
nibus aūt magis ſunt affines delectatōnes que ſunt eis
coniuncte q̄3 ɔcupiſcentie que tpe eas pcedunt. vñ cum ɔcupiſc̄e
bonaꝝ opationum ſint bone. malaꝝ vero male. multo ma
gis delectationes bonaꝝ opationum ſunt bone. malaꝝ ve
ro male. Ad. i. g̃ dd̄. q' ſic̄ ſup dictum ē. Delectationes
que ſunt de actu rōnis non impediunt rōnem. neq3 corrū
punt prudentiā. ſed delectatōnes extranee cuiuſmōi ſunt
delectationes corpales. que q̄dem rōnis vſum impediūt
ſicut ſupra dictum ē. ⁊ p contrarietatem appetitus q̄ quie
ſcit in eo quod repugnat rōni. ⁊ ex hoc habet delectatio q'
ſit moraliter mala. vel ſm quādam ligationem rōnis. ſic̄
in concubitu coniugali. delectatio q̄3uis ſit in eo quod con
uenit rōni. tamen impedit rōis vſum pter corpalem trāſ
mutationem adiunctam. ſed ex hoc non ɔſequit̄ maliciā
moralem. ſic̄ nec ſomnus quo ligat̄ vſus rōnis. moraliter
ē malus ſi ſit ſm rōnem receptus. nam ⁊ ipa rō hoc habet
vt q̄nq3 rōnis vſus intercipiat̄. dicimus tamen q' hmōi li
gamentum rōnis ex delectatione in actu cōiugali. ⁊ ſi nō
habeat maliciam moralem. q2 nō ē peccatum mortale nec
veniale. puenit tamen ex quadā morali malicia. ſ. ex pec
cato primi parentis. nam hoc in ſtatu innocentie non erat
vt p3 ex his que in primo dicta ſunt. Ad. ij. dd̄. q' tpa
tus non fugit omnes delectatiōes. ſed immoderatas ⁊ rō
ni nō conuenientes. q' aūt pueri ⁊ beſtie delectatōes con
ſequunt̄. nō oñdit eas vlr eſſe malas. q2 in eis ē naturalis
appetitus a deo qui mouet̄ in id quod ē ei conueniēs.
Ad. iij. dd̄. q' nō oīs boni ē ars. ſed exterioꝝ factibiliū. vt
infra dicet̄. Circa opationes autem ⁊ paſſiones que ſunt
in nobis magis ē prudentia ⁊ vtus q̄3 ars. ⁊ tamen ali q̄
ars ē factiua delectationis. ſ. pulmentaria ⁊ pigmentaria
vt dr̄ in. vij. ethi.

Ad ſcd̄m ſic proceditur.

Videt̄ q' oīs delectatio ſit bona. Sic̄. n. in principio di
ctum ē. bonū in tria diuidit̄. ſ. honeſtum vtile. ⁊ delectabi
le. ſ3 honeſtū omne ē bonū. ⁊ ſilr omne vtile. g̃ ⁊ omnis de
lectatio ē bona. Pre. Illud ſm ſe ē bonū qd̄ nō querit̄
pter aliud. vt dr̄ in. i. ethi. ſ3 delectatio nō q̄rit̄ pter aliō
ridiculū. n. videt̄ ab aliq̄ querere q̄re vult delectari. g̃ de
lectatio ē p ſe bona. ſed quod p ſe pdicat̄ de aliquo. vlr p
dicat̄ de eo. ergo omnis delectatio ē bona. Pre. Illud qd̄
ab oībus deſiderat̄ videt̄ eſſe p ſe bonum. nam bonum ē
qd̄ oīa appetūt. vt dr̄ in. i. ethi. ſ3 omnes appetūt aliquam
delectatōez. etiā pueri ⁊ beſtie. igit̄ delectatio ē ſ3 ſe bonū

omnis ergo delectatio ē bona. ¶ Sed ꝯ̄ ē quod dr̄ Pro
uer. ij. Qui letant̄ cū male fecerint ⁊ exultāt in rebus peſſi
mis. ¶ Rn̄. dc̄. ꝙ ſicut aliqui ſtoycoꝝ poſuerūt omnes de
lectationes eſſe malas. ita epycuri poſuerunt delectatōez
ſm̄ ſe eē bonam. ⁊ ꝑ ꝯñs delectationes omnes eē bonas.
qui et hoc decepti eē videnť. ꝙ nō diſtinguebant inter id
quod ē bonum ſimpl'r. ⁊ inter id quod ē bonum quo ad
hunc. Simpl'r quidem bonum eſt quod ſm̄ ſe bonum ē.
Contingit aūt quod nō ē ſm̄ ſe bonum eē huic bonum
dupl'r. Uno mō. q2 eſt ei conueniens ſm̄ diſpoſitionem
in qua nūc eſt. que tñ nō eſt naturalis. ſicut leproſo bonū
eſt qñq3 comedere aliqua venenoſa. que non ſunt ſimpl'r
conuenientia complexioni humane. Alio mō q2 id quod
non ē conueniens eſtimat̄ vt conueniens. Et q2 delectatō
ē quies appetitus in bono. ſi ſit bonum ſimpl'r illud in q̄
quieſcit appetitus. erit ſimpl'r delectatio. ⁊ ſimpl'r bona.
Si autem non ſit bonum ſimpl'r ſed quo ad hūc. tūc nec
delectatio eſt ſimpl'r ſed huic. nec ſimpl'r eſt bona ſed bona
ſm̄ quid. vel apparens bona. ¶ Ad. i. ḡ dō. ꝙ honeſtum
⁊ vtile dicunť ſm̄ rōnem. ⁊ ideo nihil ē honeſtum vel vti
le quod nō ſit bonum. delectabile autem dr̄ ſm̄ appetitum
qui qñq3 in illud tendit quod nō eſt conueniens rōni. ⁊
ideo nō omne delectabile ē bonum bonitate morali. que
attendit̄ ſm̄ rōnem. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ ideo delectatio nō q̄
rit̄ ꝓpter aliud. quia ē quies in fine. finem autem contin
git eē bonum ⁊ malum. q̄uis nunq3 ſit finis niſi ſm̄ ꝙ ē
bonum quo ad hunc. ita etiam ē de delectatōne. ¶ Ad. iij.
dō. ꝙ hoc mō omnia appetunt delectationem ſicut ⁊ bo
num. cum delectatio ſit quies appetitus in bono ſed ſicut
contingit nō omne bonum quod appetit̄ eē ꝑ ſe ⁊ vere bo
nū. ita nō oīs delectatio ē ꝑ ſe ⁊ vere bona.

Ad tertium ſic procedit̄

Uidet̄ ꝙ nulla delectatio ſit optimū. Nulla. n. generatio
eſt optimum. nam generatio nō pōt eſſe vltimus finis. ſ3
delectatio conſequit̄ generationem. nam ex eo ꝙ aliquid
conſtituit̄ in ſuam naturam delectat̄. vt ſupra dictum eſt.
ergo nulla delectatio pōt eſſe optimum. ¶ Pre. illud qđ
eſt optimum nullo addito pōt fieri melius. ſed delectatio
aliquo addito fit melior. eſt. n. melior delectatio cum vir
tute q̄3 ſine vtute. ergo delectatio nō eſt optimū. ¶ Pre.
id quod eſt optimum eſt vl'r bonum. ſicut ꝑ ſe bonū exñs
nam quod ē ꝑ ſe eſt prius ⁊ potius eo quod eſt ꝑ accidens
ſed delectatio nō eſt vl'r bonum vt dictum eſt. ergo dele
ctatio nō eſt optimum. ¶ Sed ꝯ̄. beatitudo eſt optimum
cum ſit finis humane vite. ſed beatitudo non ē ſine dele
ctatione. dr̄. n. in ps. Adimplebis me leticia cū vultu tuo.
delectationes in dextera tua vſq3 in finem. ¶ Rn̄. dō. ꝙ
Plato nō poſuit omnes delectationes eſſe malas ſic ſtoy
ci. neq3 omnes eſſe bonas ſicut epycuri. ſed quaſdam eſſe
bonas. ⁊ quaſdam eſſe malas. ita tamen ꝙ nullū ſit ſum
mum bonum vel optimum. ſed q̄tum ex eius rōibus dat̄
intelligi in duobus deficit. In vno quidem. quia cum vi
deret delectationes ſenſibiles ⁊ corꝑales in quodā motu
⁊ generatione conſiſtere. ſicut p3 in repletione ciborum.
⁊ hmōi. eſtimauit omnes delectationes conſequi genera
tionem ⁊ motum. vñ cum generatio ⁊ motus ſint act9 im
ꝑfecti ſequeret̄ ꝙ delectatio non haberet rōnem vltime
ꝑfectionis. ſed hoc manifeſte apparet falſum in delectatio
nibus intellectualibus. aliquis. n. non ſolum delectat̄ in
generatione ſcientie. puta cum addiſcit aut miraf. ſicut ſu
pra dictum eſt. ſed etiam in contemplando ſm̄ ſcientiam
iam acquiſitam. Alio vero mō. q2 dicebat optimum illud
quod eſt ſimpl'r ſummum bonum. quod. ſ. eſt ipm̄ bonū
quaſi abſtractum ⁊ non ꝑticipatum. ſicut ipſe deus ē ſum
mum bonum. nos autem loquimur de optimo in rebus
humanis. optimum autem in vnaquaq3 re eſt vltimus
finis. Finis autem vt ſup̄ dictum eſt dupl'r dr̄. ſ. ipſa res.
⁊ vſus rei. ſicut finis auari eſt vel pecunia. vel poſſeſſio pe
cunie. ⁊ ſm̄ hoc vltimus finis hominis dici pōt vel ipſe de
us qui eſt ſummum bonum ſimpl'r. vel fruitio ipſius que
importat delectationem quandam in vltimo fine. ⁊ ꝑ hūc
modum aliqua delectatio hominis pōt dici optimum in
ter bona humana. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ non omnis dele
ctatio conſequit̄ generationem. ſed alique delectationes
conſequunt̄ opationes ꝑfectas. vt dictum eſt. ⁊ ideo ni
hil ꝓhibet aliquam delectationem eſſe optimum. ⁊ ſi non
omnis ſit talis. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ rō illa ꝓcedit de optimo
ſimpl'r. ꝑ cuius ꝑticipationem omnia ſunt bona. vnde ex
nullius additione fit melius. ſed in alijs bonis vl'r veru3
eſt ꝙ quodlibet bonum ex additione alterius fit melius.
q̄uis poſſet dici ꝙ delectatio non eſt aliquid extraneū ab
opatōne vtutis ſed ꝯcomitans ipſam. vt in. i. ethi. dr̄. ¶
Ad. iij. dō. ꝙ delectatio nō habet ꝙ ſit optimum ex hoc ꝙ
eſt delectatio. ſed ex hoc ꝙ ē ꝑfecta quies in optīo. vñ non
oportet ꝙ oīs delectatio ſit optīa aut etiā bona. ſic aliqua
ſciā eſt optima. nō tñ omnis.

Ad quartum ſic proceditur

Uidet̄ ꝙ delectatio nō ſit mēſura vel regula boni ⁊ mali
moralis. Oia. n. menſurant̄ primo ſui generis. vt dr̄ in. x.
metaphi. ſ3 delectatio nō eſt primū in genere moraliū. ſ3
ꝓcedūt ipſa3 amor ⁊ deſiderium. nō ḡ ē regula bonitatis ⁊
malicie in moralibus. ¶ Pre. Menſurā ⁊ regulā oportet
eſſe vniformē. ⁊ ideo motus qui ē maxīe vniformis ē mē
ſura ⁊ regula oīm motuum. vt dr̄ in. x. metaphi. ſed dele
ctatio ē varia ⁊ multiformis cum q̄dam eaꝝ ſint bone. ⁊
q̄dam male. ergo delectatio nō eſt menſura ⁊ regula mo
ralium. ¶ Pre. certius iudicium ſumit̄ de effectu ꝑ cau
ſam q̄3 econuerſo. ſed bonitas vel malicia opationis ē cā
bonitatis vel malicie delectationis. quia bone delectatio
nes ſunt que conſequunt̄ bonas opationes. male autem
que malas. vt dr̄ in. x. ethi. ergo delectationes non ſunt re
gula ⁊ menſura bonitatis ⁊ malicie in moralibus. ¶ Sz
contra eſt quod Aug9. dicit ſup illud ps. Scrutans corda
⁊ renes deus. Finis cure ⁊ cogitationis eſt delectatio ad
quam quis nitit̄ ꝑuenire. Et phs dicit in. vij. ethi. ꝙ dele
ctatio eſt finis architectoꝝ. i. principalis. ad quem reſpici
entes vnumquodq3 hoc quidem malum. hoc autem bo
num ſimpl'r dicim9. ¶ Rn̄. dō. ꝙ bonitas vel malicia mo
ralis principaliter in volūtate conſiſtit. vt ſup̄ dictum eſt.
vtrum autem voluntas ſit bona vel mala ꝑcipue ex fine
cognoſcit̄. id autem habet̄ ꝓ fine in quo voluntas quieſcit
quies autem voluntatis ⁊ cuiuſlibet appetitus in bono ē
delectatio. ⁊ ideo ſm̄ delectationem voluntatis humane
ꝑcipue iudicat̄ homo bonus vel malus. Eſt. n. bonus ⁊
virtuoſus qui gaudet in operibus virtutum. malus au
tem qui in operibus malis. delectationes autem appetit9
ſenſitiui non ſunt regula bonitatis vel malicie moralis. nā
cibus cōmuniter delectabilis eſt ſm̄ appetitum ſenſitiuū
bonis ⁊ malis. ſed voluntas bonoꝝ delectat̄ in eis ſm̄ cō
uenientiam rōnis. quam non curat voluntas maloꝝ. ¶
Ad. i. ḡ dō. ꝙ amor ⁊ deſideriū ſunt priora delectatōe in
via generatōis. ſ3 delectatio ē prior ſm̄ rōnem finis q̄ in

opꝛabilibus ſꝫ rōnem principij. a quo maxime ſumit̄ iu-dicium. ſicut a regula vel mēſura. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ oīs dele-ctatio in hoc ē vniformis ꝙ ē quies in aliq̄ bono. ⁊ ſꝫ hoc pōt eē regula vel mēſura. nā ille bonus ē cuius voluntas quieſcit in vero bono. malus aūt cuius volūtas quieſcit in malo. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ cum delectatio pficiat operationem p modum finis. vt ſup dictum ē. nō pōt eſſe opatio pfecte bona niſi etiam adſit delectatio in bono. nam bonitas rei dependet ex fine. ⁊ ſic quodammō bonitas delectatōis eſt cā bonitatis in opatione.

¶ Queſtio. XXXV

Deinde ꝯſiderādum eſt d̄ dolore ⁊ triſticia. Et circa hoc pꝛimū conſiderandum eſt de triſticia ſeu dolore ſm ſe. Scdō de cauſis eius. Tertio de effectibus ipſius. Quarto de remedijs. Quinto de bonitate vel malicia eiꝰ. Circa pꝛimum querunt̄ octo. Pꝛimo vtꝝ dolor ſit paſſio anime. Scdō vtꝝ triſticia ſit idem quod dolor. Tertio vtrum triſticia ſeu dolor ſit contraria delectationi. Quarto vtꝝ omnis triſticia omni delectationi cōtrariet̄. Quinto vtꝝ delectationi contemplationis ſit aliqua triſticia contraria. Sexto vtꝝ magis fugienda ſit triſticia q̄ꝫ delectatio appetenda. Septimo vtꝝ dolor exterior ſit maior q̄ꝫ dolor interior. Octauo de ſpēbus triſticie.

Ad pꝛimum ſic pceditur.

Videt̄ ꝙ dolor nō ſit paſſio aīe. Nulla. n. paſſio aīe eſt in corpe. ſed dolor pōt eē in corpe. Dicit. n. Augꝰ. in. li. de vera reli. ꝙ dolor qui d̄r corpis eſt corruptio repentina ſalutis eius rei quam male vtendo anima corruptioni obnoxiauit. ergo dolor non eſt paſſio anime. ¶ Pꝛe. oīs paſſio ptinet ad vim appetitiuam. ſed dolor nō ptinet ad vi appetitiuam. ſed magis ad appꝛehenſiuam. Dicit. n. Augꝰ. in li. de natura boni. ꝙ dolorem in corpe facit ſenſus reſiſtens corpi potentioꝛi. ergo dolor nō eſt paſſio anime. ¶ Pꝛe. Omnis paſſio aīe ptinet ad appetitum animalem. ſed dolor nō ptinet ad appetitum aīalem. ſed magis ad appetitum naturalem. Dicit. n. Aug. viij. ſup Geñ. ad lram Niſi aliquod bonum remanſiſſet in natura. nullius boni amiſſi eēt dolor in pena. ergo dolor non eſt paſſio anime. ¶ Sed ꝯ̄ ē ꝙ Augꝰ. xiiij. de ci. dei. ponit dolorē inter paſſiones anime. inducens illud Virgilij. Hinc metuūt cupiunt gaudentqꝫ dolentqꝫ. ¶ Rñ. dō. ꝙ ſicut ad delectationem duo requirunt̄. ſ. coniunctio boni. ⁊ pceptio huiuſmodi coniunctionis. ita etiam ad dolorem duo requirunt̄. ſ. coniunctio alicuius mali quod ea rōne eſt malum, quia priuat aliquod bonum. ⁊ pceptio hm̄ōi coniunctionis. Quicquid autem coniungit̄. ſi nō habeat reſpectū eiꝰ cui coniungit̄ rōnem boni vel mali. non pōt cauſare delectationem vel dolorem. ex quo pꝫ ꝙ aliquid ſub rōne boni vel mali eſt obiectum delectationis ⁊ doloris. bonum aūt ⁊ malum inq̄ꝫtum hm̄ōi ſunt obiecta appetitus. vñ pꝫ ꝙ delectatio ⁊ dolor ad appetitum ptinent. omnis autē motus appetitiuus ſeu inclinatio conſequens appꝛehenſionē ptinet ad appetitum intellectiuum vel ſenſitiuum. Nam inclinatio appetitus naturalis non conſequit̄ appꝛehenſionem ipſius appetentis. ſed alterius. vt in pꝛimo dictuꝫ ē. Cū igit̄ delectatio ⁊ dolor pſupponāt in eodem ſubiecto ſenſum vel appꝛehenſionē aliquā. manifeſtū eſt ꝙ dolor ſicut ⁊ delectatio ē in appetitu intellectiuo vel ſenſitiō. oīs aūt motus appetitus ſenſitiui d̄r paſſio. vt ſup dictum ē. ⁊ pcipue illi q̄ in defectū ſonāt. vñ dolor ſm ꝙ ē in appetitu ſenſitiuo ꝓpꝛiiſſime d̄r paſſio aīe. ſic moleſtie corpales ꝓpꝛie paſſiones corpis dicunt̄. vñ ⁊ Aug. xiiij. de ci. dei. dolorē ſpāliter egritudinē noīat. ¶ Ad. i. g̊ dō. ꝙ dolor d̄r eē corpis. q2 cā doloris ē in corpe. puta cū patimur aliquod nociuū corpi. ſꝫ motus doloris ſp̄ ē in aīa. nā corpus non pōt dolere niſi dolēte aīa. vt Aug. dic. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ dolor d̄r eſſe ſenſus. nō q2 ſit actus ſenſitiue virtutis. ſꝫ q2 req̄rit̄ ad dolorē corpalē ſicut ad delectatōeꝫ. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ dolor de amiſſione boni demōſtrat bonitatē nature. nō q2 dolor ſit actus naturalis appetitus. ſꝫ q2 natura aliq̄d appetit vt bonū. quod cum remoueri ſentit̄. ſequit̄ doloris paſſio in appetitu ſenſitiuo.

Ad ſcdm ſic pꝛoceditur.

Videt̄ ꝙ triſticia nō ſit dolor. Dic̄. n. Augꝰ. xiiij. de ci. dei ꝙ dolor in corpibus d̄r. Triſticia autem magis d̄r in aīa. ergo triſticia nō ē dolor. ¶ Pꝛe. Dolor nō eſt niſi de pñti malo. ſed triſticia pōt eē de p̄terito ⁊ de futuro. ſicut penitentia eſt triſticia de p̄terito ⁊ anxietas de futuro. g̊ triſticia omnino a dolore differt. ¶ Pꝛe. Dolor non videt̄ conſequi niſi ſenſum tactus. ſed triſticia pōt conſequi ex omnibus ſenſibus. ergo triſticia non eſt dolor. ſed ſe habet in pluribus. ¶ Sed contra eſt quod Aplſ dicit ad Ro. ix. Triſticia eſt mihi magna ⁊ cōtinuus dolor cordi meo. p eodem vtens triſticia ⁊ dolore. ¶ Rñ. dō. ꝙ delectatio ⁊ dolor ex duplici appꝛehenſione cauſari pñt. vel ex appꝛehenſione exterioꝛis ſenſus. vel ex appꝛehenſione interioꝛi ſiue intellectus ſiue imaginationis. Interior autem appꝛhenſio ad plura ſe extendit q̄ꝫ exterior. eo ꝙ quecunqꝫ cadunt ſub exterioꝛi appꝛehenſione. cadunt ſub interioꝛi. ſꝫ non ecōuerſo. Sola igit̄ illa delectatio que ex interioꝛi appꝛehenſione cauſat̄ gaudium nomīat̄. vt ſupra dictum eſt ⁊ ſimiliter ille ſolus dolor qui ex appꝛehenſione interioꝛi cauſat̄ noīat̄ triſticia. Et ſicut illa delectatio que ex exterioꝛi appꝛehenſione cauſat̄. delectatio quidem nominat̄. non autem gaudium. ita ille dolor qui ex exterioꝛi appꝛehenſione cauſat̄. nominat̄ quidem dolor. non autem triſticia. Sic igit̄ triſticia eſt quedam ſpecies doloris. ſicut gaudium delectationis. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ Augꝰ. loquit̄ ibi q̄ꝫtum ad vſum vocabuli. quia dolor magis vſitat̄ in corpoꝛalibus doloꝛibus qui ſunt magis noti q̄ꝫ in doloꝛib᷒ ſpiritualibus. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ ſenſus exterior non pcipit niſi pñs. vis autem cognitiua interior pōt pcipere pñs. p̄teritum. ⁊ futurum. ⁊ ideo triſticia poteſt eē de pñti. p̄terito ⁊ futuro. dolor autem corpalis qui ſequit̄ appꝛehenſionē ſenſus exterioꝛis non pōt eē niſi de pñti. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ ſenſibilia tactus ſunt doloroſa nō ſolum inq̄ꝫtum ſunt improportionata virtuti appꝛehenſiue. ſed etiam inquātum contrariant̄ nature. alioꝝ vero ſenſuum ſenſibilia pñt quidem eſſe improportionata virtuti appꝛehenſiue. non tamē contrariant̄ nature niſi in ordine ad ſenſibilia tactus. vñ ſolus homo qui eſt animal pfectum in cognitōne delectat̄ in ſenſibilibus alioꝝ ſenſuū ſm ſe ipā. alia vero aīalia non delectant̄ in eis niſi ſm ꝙ referunt̄ ad ſenſibilia tactus. vt d̄r in. iij. ethi. ⁊ ideo de ſenſibilib᷒ alioꝝ ſenſuū nō d̄r eſſe dolor ſm ꝙ contrariat̄ delectatōi naturali. ſed magis triſticia que contrariat̄ gaudio animali. Sic igit̄ ſi dolor accipiat̄ p corpali dolore quod vſitatius eſt. dolor ex oppoſito diuiditur contra triſticiam ſecūdum diſtinctionem appꝛehenſionis interioꝛis ⁊ exterioꝛis. licet quantum ad obiecta delectatio ad plura ſe extendat q̄ꝫ dolor corpalis. Si vero dolor accipiat̄ communiter. ſic dolor eſt genus triſti-

tie. vt dictum eſt.

Ad tertium ſic procedit

Uidet ꝙ dolor delectatõi nõ contrariet. Unũ. n. ꝯtrarioꝝ nõ ẽ cã alterius. ſ; triſticia põt eſſe cã delectatõnis. dr. n. Matth. v. Beati q̃ lugẽt. qm̃ ipi ꝯſolabunt. g̃ non ſunt contraria. ¶ Pre. Unũ cõtrarioꝝ nõ denoiat aliud. ſ; in quibuſdã ipe dolor vel triſticia ẽ delectabil'. ſic Aug⁹. dic̃ in iij. ꝯfeſ. ꝙ dolor in ſpectacul' delectat. Et. iiij. ꝯfeſ. dicit ꝙ fletus amara res ẽ. ⁊ tñ q̃nq; delectat. g̃ dolor nõ ꝯtrariat delectatõ. ¶ Pre. Unũ contrarioꝝ nõ eſt materia alteri⁹ q2 contraria ſimul eſſe nõ pñt. ſ; dolor põt eẽ materia delectatõis. Dicit. n. Aug. in li. de pnĩa. Sẽp penitẽs doleat. ⁊ de dolore gaudeat. Et phs dicit in. ix. ethi. ꝙ econuerſo malus dolet de eo qd̃ delectatus eſt. g̃ delectatõ ⁊ dolor nõ ſunt contraria. ¶ Sed contra eſt qd̃ Aug. dic̃. xiiij de ci. dei. ꝙ leticia eſt voluntas in eoꝝ ꝯſenſione que volumus. triſticia autem ẽ voluntas in diſſenſione ab his que volumus. ſed ꝯſentire ⁊ diſſentire ſunt contraria. ergo leticia ⁊ triſticia ſunt contraria. ¶ Rñ. dd̃. ꝙ ſicut phs dicit in. x. metaph. Contrarietas eſt dr̃ia ſcḋm formam. forma autem ſeu ſpẽs paſſionis ⁊ motus ſumit ex obiecto vel termino. vñ cum obiecta delectatõnis ⁊ triſticie ſeu doloris ſint contraria. ſ. bonum pñs. ⁊ malum pñs. ſequit ꝙ dolor ⁊ delectatio ſint contraria. ¶ Ad. i. g̃ dd̃. ꝙ nihil ꝓhibet vnum contrarioꝝ eſſe cãm alterius ꝑ accñs. ſicut aũt triſticia põt eſſe cã delectatõnis. Uno q̃dem mõ inq̃tum triſticia de abſñtia alicuius rei. vel de pñtia contrarij vehementius querit id in quo delectet. ſicut ſitiens vehemẽtius querit delectatõnem potus. vt remedium contra triſticiam quam patit. Alio mõ inq̃tum ex magno deſiderio delectatõis alic⁹ nõ recuſat aliq̃s triſticias ꝑferre vt ad illam delectatõnem ꝑueniat. ⁊ vtroq; mõ luctus pñs ad conſolatõe; future vite ꝑducit. q2 ex hoc ipſo ꝙ homo lug; ꝓ peccatis vel ꝓ dilatõne glorie meret conſolatõnem eternam. Sil' meret etiam eam aliquis ex hoc ꝙ ad ipſam conſequendam non refugit labores ⁊ anguſtias ꝓpter ipſam ſuſtinere. ¶ Ad. ij. dd̃. ꝙ dolor ipe põt eẽ delectabil' ꝑ accidens. inquantum ſc; habet adiunctam admiratõnem. vt in ſpectaculis. vel inquantum facit recordatõe; rei amate ⁊ facit ꝑcipe amorem eius de cuius abſentia dolet. vnde cum amor ſit delectabilis ⁊ dolor. ⁊ omĩa que ex amore cõſequunt. inquantum in eis ſentit amor ſunt delectabilia. ⁊ ꝓpter hoc etiam dolores in ſpectacul' pñt eſſe delectabiles inquantum in eis ſentit aliq̃s amor conceptus ad illos qui in ſpectacul' commemorant. ¶ Ad. iij. dd̃. ꝙ voluntas ⁊ rõ ſupra ſuos actus reflectunt. inq̃tum ipius actus voluntatis ⁊ rõnis accipiunt ſub rõe boni vel mali. ⁊ hoc mõ triſticia põt eẽ materia delectatõis vel econuerſo. non ꝑ ſe ſed ꝑ accñs. inq̃tum. ſ. vtrumq; accipit in rõe boni vel mali.

Ad quartum ſic procedit

Uidet ꝙ oĩs triſticia delectatõi ꝯriet. Sicut. n. albedo ⁊ nigredo ſunt ꝯrie ſpẽs coloris. ita delectatio ⁊ triſticia ſũt ꝯrie ſpẽs aĩe paſſionũ. ſ; albedo ⁊ nigredo vl'r ſibi opponũtur. g̃ etiã delectatio ⁊ triſticia. ¶ Pre. Medicine ꝑ contraria fiũt. ſ; q̃libet delectatio ẽ medicina ꝯ q̃lib; triſticiam. vt p; ꝑ phm in. vij. ethi. g̃ q̃libet delectatio cuilibet triſticie ꝯriat. ¶ Pre. Contraria ſunt q̃ ſe inuicem impediunt. ſed q̃libet triſticia impedit q̃libet delectatõe;. vt p; ꝑ illud quod dr̃ in. x. ethi. g̃ q̃libet triſticia cuilibet delectationi ꝯriat. ¶ Sed. ꝯ. Contrarioꝝ non ẽ eadẽ cã. ſed ab eodẽ habitu ꝓcedit ꝙ aliq̃s gaudeat de vno ⁊ triſtet de oppoſito. ex charitate. n. ꝯtingit gaudere cũ gaudẽtibꝰ. ⁊ flere cũ flentibꝰ. vt dr̃ Ro. xij. g̃ nõ oĩs triſticia omĩ delectatõi ꝯriat. ¶ Rñ. dd̃. ꝙ ſicut dr̃ in. x. metaphi. Contrarietas eſt dr̃ia ſcḋm formam. forma autem ẽ ⁊ generalis. ⁊ ſpecialis. vñ contingit eẽ aliqua contraria ſcḋm formã generis. ſicut virtus ⁊ vitium. ⁊ ſcḋm formam ſpeciei. ſicut iuſticia ⁊ iniuſticia. Eſt autem conſiderandum ꝙ quedam ſpecificant ſcḋm formas abſolutas. ſicut ſubſtantie ⁊ qualitates. quedam vero ſpecificant ꝑ compatõnem ad aliq̃d extra. ſicut paſſiones ⁊ motus recipiunt ſpẽ; ex terminis ſiue ex obiectis. In his g̃ quoꝝ ſpẽs ꝯſiderant ſcḋm formas abſolutas. ꝯtingit q̃dẽ ſpẽs q̃ ꝯtinent ſub ꝯrijs generibꝰ nõ eẽ ꝯrias ſcḋm rõnem ſpẽi. nõ tñ ꝯtingit ꝙ habeãt aliquã affinitatẽ vel ꝯueniẽtiã ad inuicẽ. Intẽpantia. n. ⁊ iuſticia q̃ ſunt in ꝯrijs generibꝰ. virtute. ſ. ⁊ vitio. nõ ꝯriant ad inuicẽ ſcḋm rõnem ꝓprie ſpẽi. nec hñt aliquã affinitatẽ vel ꝯueniẽtiã ad inuicẽ. ſ; in ill' q̃ꝝ ſpẽs ſumunt ſcḋm habitudinẽ ad aliq̃d extrinſecũ. ꝯtingit ꝙ ſpẽs ꝯrioꝝ geneꝝ nõ ſolum nõ ſunt ꝯrie ad inuicẽ. ſ; etiã hñt quandã ꝯuenientiã ⁊ affinitatẽ. eo ꝙ eodẽ mõ ſe hñt ad ꝯria ꝯrietatẽ inducit. ſic accedere ad albũ ⁊ accedere ad nigꝝ hñt rõnẽ cõtrarietatis. ſ; cõtrario mõ ſe hñe ad contraria hñt rõnem ſilitudinis. ſicut recedere ab albo ⁊ accedere ad nigru;. ⁊ hoc maxĩe apparet in ꝯtradictõe q̃ ẽ principiũ oppoſitõis. na; in affirmatõe ⁊ negatõe eiuſdẽ ꝯſiſtit oppoſitio. ſicut albũ ⁊ nõ albũ. in affirmatõe autem vnius oppoſitoꝝ ⁊ negatione alterius attendit ꝯueniẽtia ⁊ ſilitudo. vt ſi dicam nigꝝ ⁊ nõ albũ. triſticia autem ⁊ delectatio cũ ſint paſſiones ſpecificant ex obiectis. ⁊ q̃dem ſcḋm genus ſuum contrarietatẽ hñt. nam vnũ ꝑtinet ad ꝓſecutionem. aliud vero ad fugã. q̃ ſe hñt in appetitu ſicut affirmatio ⁊ negatio in rõe. vt dr̃ in. vi. ethi. Et ideo triſticia ⁊ delectatio q̃ ſunt de eodẽ hñt oppoſitõnem ad inuicẽ ſcḋm ſpẽm. triſticia vero ⁊ delectatio de diuerſis. ſiq̃dem illa diuerſa nõ ſint diuerſa oppoſita ſ; diſperata. nõ hñt oppoſitõnem ad inuicem ſcḋm rõnem ſpẽi. ſed ſunt etiã deſperate ſicut triſtari de morte amici. ⁊ delectari in contemplatõe. Si vero illa diuerſa ſint contraria. tũc delectatio ⁊ triſticia nõ ſolum nõ hñt cõtrarietatem ſcḋm rõnem ſpẽi. ſed etiam hñt ꝯueniẽtiã ⁊ affinitatem. ſicut gaudere de bono. ⁊ triſtari de malo. ¶ Ad. i. g̃ dd̃. ꝙ albedo ⁊ nigredo nõ hñt ſpẽm ex habitudine ad aliq̃d exterius. ſicut delectatio ⁊ triſticia. vñ non ẽ eadem rõ. ¶ Ad. ij. dd̃. ꝙ genus ſumit ex materia. vt p; in. viij. metaphi. In accñtibus autem loco materie eſt ſubiectum. dictum eſt aũt ꝙ delectatio ⁊ triſticia contrariant ſcḋm gen⁹. ⁊ ideo in q̃libet triſticia eſt contraria diſpoſitio ſubiecti diſpoſitõi que ẽ in q̃libet delectatõne appetitus ſe h; vt acceptans id quod h;. in q̃libet autem triſticia ſe h; vt fugiens. ⁊ ideo ex ꝑte ſubiecti q̃libet delectatio eſt medicina contra quamlibet triſticiam. ⁊ q̃libet triſticia ẽ impeditiua cuiuſlibet delectatõis. ꝓpue tñ q̃ñ delectatio triſticie contrariat etiã ſcḋm ſpẽm. Unde p; ſolutio ad. iij. Uel aliter dd̃. ꝙ ⁊ ſi nõ oĩs triſticia contrariet oĩ delectatõi ſcḋm ſpẽ; tñ q̃tũ ad effectũ ꝯtrariat. nã ex vno ꝯfortat natura aĩal'. ex alio vero quodammõ moleſtat.

Ad quintum ſic procedit

Uidet ꝙ delectatõi ꝯtemplatõis ſit aliq̃ triſticia contraria. Dic̃. n. aplſ. ij. ad Corinth. vij. Que ſcḋm deũ ẽ triſticia. pñia; in ſalutẽ ſtabilem opat. ſ; reſpicere ad deũ ꝑti

net ad ſupioꝛē rōnem. cuius eſt contemplatōe vacare. ſm Aug⁹. in. xij. de tri. g̃ delectatōi ꝯtemplatōis opponiť triſticia. ¶ Pre. Contrarioꝝ contrarij ſunt effectus. ſi g̃ vnum ꝯrioꝝ ꝯtemplatū eſt cā delectatōis aliud erit cā triſticie. ⁊ ſic delectatōi ꝯtemplatōis erit triſticia ꝯria. ¶ Pre. Sicͤ obm delectatōis eſt bonum. ita obiectum triſticie ē malū ſꝫ contemplatio pōt habere mali rōnem. Dic̄. n. pħs. i. xi. metaphi. ꝙ q̄dam inconueniens eſt meditari. g̃ contemplatōnis delectationi pōt eſſe contraria triſticia. ¶ Pre. Opatio q̄libet ſm ꝙ non eſt impedita eſt cā delectatōis. vt dꝛ in. vij. ⁊. x. ethi. ſꝫ opatio contemplatōis pōt multipliciter impediri. vel vt totaliter non ſit. vel vt cum difficultate ſit. ergo in contemplatōe pōt eſſe triſticia delectationi contraria. ¶ Pre. Carnis afflictio eſt cā triſticie. ſed ſic dꝛ Ecc̄. vl. Frequens meditatio carnis eſt afflictio. ergo contemplatio hꝫ triſticiam delectatōni contrariam. ¶ Sed contra eſt quod dꝛ Sap. viij. Non hꝫ amaritudinē conuerſatio illius. ſ. ſapie. nec tedium conuictus eius. ſed leticiam ⁊ gaudiū. ꝯuerſatio aūt ⁊ ꝯuictus ſapie ē ꝑ contemplatōeꝫ. g̃ nulla triſticia ē q̄ ſit contraria delectatōi contemplatōis. ¶ Rñ. dō. ꝙ delectatio contemplationis poteſt intelligi dupl'r. Uno modo ita ꝙ contemplatio ſit delectatōis cā ⁊ non obiectum. ⁊ tunc delectatio non ē de ipſa contemplatōe ſed de re contemplata. contingit autem contemplari aliquid nociuum contriſtans. ſicut ⁊ aliq̄d conueniens ⁊ delectans. vñ ſi ſic delectatio contemplationis accipiať. nihil ꝓhibet delectatōi contemplationis eſſe triſticiam contrariam. Alio modo pōt dici delectatio contemplationis. qꝛ contemplatio eſt eius obiectum ⁊ cauſa puta cū aliquis delectať de hoc ipſo quod contemplať. ⁊ ſic vt dic̄ Grego. nyceuus. ei delectationi que eſt ſm contēplationem non opponiť aliq̄ triſticia. Et hoc idem pħus dic̄ in. i. topic. ⁊ in. x. ethi. ſed hoc ē intelligendum ꝑ ſe loquendo. Cuius rō ē. qꝛ triſticia ꝑ ſe contrariať delectationi q̄ ē de contrario obiecto. ſic delectationi que ē de calore contrariať triſticia q̄ ē de frigore. Obiecto aūt ꝯtemplatōnis nihil ē ꝯriū. ꝯrioꝝ. n. rōes ſm ꝙ ſunt apprehenſe non ſunt ꝯrie. ſed vnum ꝯriū ē rō cognoſcēdi aliud. Uñ delectatōi q̄ eſt in ꝯtemplādo ꝑ ſe loquēdo nō pōt eē aliq̄ triſticia ꝯria. ſꝫ nec etiā hꝫ triſticiam annexā ſic corꝑales delectatōnes q̄ ſunt vt medicine q̄dam ꝯ aliq̄s moleſtias ſicut aliquis delectať in potu ex hoc ꝙ anxiať ſiti. qñ autē iam tota ſitis eſt repulſa. etiam ceſſat delectatio potus. delectatio. n. contemplatōnis non cauſať ex hoc ꝙ excludiť aliq̄ moleſtia. ſed ex hoc ꝙ eſt ſm ſeipſam delectabil'. non ē. n. generatio vt dictum eſt. ſed opatio quedam perfecta Per accidens autem admiſceť triſticia delectatōi apprehenſionis. ⁊ hoc dupl'r. Uno mō ex parte organi. alio mō ex impedimento apprehenſionis. Ex pte q̄dem organi admiſceť triſticia vel doloꝛ apprehenſioni. directe quidem in viribus apprehenſiuis ſenſitiue partis que habent organum corpoꝛale. vel ex ſenſibili quod eſt contrarium debite complexioni organi. ſicut guſtus rei amare. ⁊ olfactus rei fetide. vel ex continuitate ſenſibilis conuenientis. qđ per aſſiduitatem facit ſuperexcreſcentiam naturał habit⁹. vt ſupra dictum ē. ⁊ ſic reddiť apprehenſio ſenſibilis que pꝛius erat delectabil' tedioſa. ſed hec duo directe in ꝯtemplatōe mentis locum non habent. qꝛ mens non habet organum corꝑale. vñ dictum ē in auctoꝛitate inducta ꝙ nō hꝫ ꝯtemplatio mētis. nec amaritudinem. nec tedium. ſed qꝛ mens hūana vtiť in contemplando virib⁹ apprehenſiuis ſenſitiuis. in quaꝝ actib⁹ accidit laſſitudo. ideo indirecte admiſceť aliq̄ afflictio vl' doloꝛ ꝯtemplatōi. ſꝫ neutro mō triſticia contemplatōi adiuncta ꝑ accñs ꝯriať delectationi eius. Nā triſticia que ē de impedimēto contemplationis nō ꝯriať delectatōi ꝯtemplatōis. ſꝫ magis hꝫ affinitatem ⁊ ꝯuenientiā cū ipa. vt ex ſup dictis pꝫ. Triſticia vero vel afflictio que ē de laſſitudine corꝑali non ad idē genus referť. vñ eſt penitus diſpata. ⁊ ſic manifeſtum ē ꝙ delectatōi que ē de ipa contemplatōe nulla triſticia contrariať. nec adiungiť ei aliqua triſticia niſi ꝑ accidens.

¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ illa triſticia que ē ſm deum nō eſt de ipa contemplatōe mentis. ſed ē de aliquo quod mēs contemplať. ſ. de peccato quod mens conſiderat. vt ꝯriū delectatōi diuine. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ ea que ſunt contraria in reꝝ natura ſm ꝙ ſunt in mente non habent contrarietatem. non. n. rōnes contrarioꝝ ſunt contrarie. ſed magis vnum contrarium ē rō cognoſcendi aliud. ꝓpter quod ē vna ſcia contrarioꝝ. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ contemplatio ſm ſe nunq̄ hꝫ rōnem mali. cum contemplatio nihil aliud ſit q̄ conſideratio veri. quod eſt bonum intellectus. ſed ꝑ accñs tm̄ in q̄tum. ſ. contemplatio viliozis impedit contemplationem melioꝛis. vel ex parte rei contemplate. ad quam inoꝛdinate appetitus afficiť. ¶ Ad. iiij. dō. ꝙ triſticia que ē de impedimento contemplatōnis non contrariať delectationi contemplationis. ſed ē affinis. vt dictum ē. ¶ Ad. v. dō. ꝙ afflictio carnis ꝑ accñs ⁊ idirecte ſe hꝫ ad ꝯtemplationem mentis. vt dictū eſt.

Ad ſextum ſic proceditur

Videť ꝙ magis ſit fugienda triſticia q̄ delectatio appetenda. Dicit. n. Aug⁹. in li. lxxxiij. q. Nemo eſt qui nō magis doloꝛem fugiat q̄ appetat voluntatem. Illud autem in quod communiter omnia ꝯſentiunt videť eſſe naturale. ergo naturale ē ⁊ ꝯueniens ꝙ plus triſticia fugiať q̄ delectatio appetať. ¶ Pre. Actio contrarij facit ad velocitatem ⁊ intenſionem motus. aqua. n. calida citius ⁊ fortius congelať. vt dicit pħs in li. metheoꝛ. ſed fuga triſticie ē ex contrarietate contriſtantis. appetitus autem delectatōnis non eſt ex aliqua contrarietate. ſed magis ꝓcedit ex conuenientia delectantis. ergo maioꝛ eſt fuga triſticie q̄ appetitus delectationis. ¶ Pre. Q̄to aliquis ſm rōnem fortiori paſſioni repugnat. tanto laudabilioꝛ ē ⁊ ꝟtuoſioꝛ. qꝛ ꝟtus eſt circa difficile ⁊ bonum. vt dꝛ in. ij. ethico. Sed foꝛtis qui reſiſtit motui quo fugiť doloꝛ ē ꝟtuoſioꝛ q̄ temperat⁹ qui reſiſtit motui quo appeť delectatio. Dic̄. n. pħs in. i. rheto. ꝙ foꝛtes ⁊ iuſti maxime honoꝛanť. ergo vehementioꝛ ē motus quo fugiť triſticia q̄ motus quo appetiť delectatio. ¶ Sed contra. Bonum ē fortius q̄ malū. vt pꝫ p̄ Diony. iiij. c. de di. no. ſed delectatio ē appetibil' ꝓpter bonum quod ē eius obiectum. fuga autem triſticie ē ꝓpter malum. ergo fortioꝛ ē appetitus delectationis q̄ fuga triſticie. ¶ Rñ. dō. ꝙ ꝑ ſe loquendo appetitus delectationis ē fortioꝛ q̄ fuga triſticie. Cuius rō eſt. qꝛ cā delectationis ē conueniens bonum. cauſa autem doloꝛis ſiue triſticie ē aliquod malum repugnans. Contingit autem aliquod bonum eē ꝯueniens abſq̄ omni diſſonantia. nō autem pōt eſſe aliqđ malum totaliter abſq̄ omni ꝯueniētia repugnans. vñ delectatio pōt eſſe integra ⁊ pfecta. triſticia autem eſt ſꝑ ſm ptem. vñ naturaliter maioꝛ ē appetitus delectatōis q̄ fuga triſticie. Alia vero rō ē. qꝛ bonum qđ ē obiectū delectatōis ꝑ ſeipſm appeť. malū aūt qđ eſt obiectū triſticie ē fugiendū in q̄tum ē pꝛiuatio boni. qđ aūt ē ꝑ ſe potius ē illo qđ ē ꝑ accñs. ¶ etiā ſignū apparet

in motibꝫ naturalibus. nam omnis motus naturalis in-
tenſior eſt in fine cum appropinquat ad terminum ſue na-
ture conuenientem. q̄ in principio cum recedit a termino
ſue nature non conuenienti. quaſi natura magis tendat
in id quod eſt ſibi conueniens. q̄ fugiat in id quod eſt ſibi
repugnans. vnde ⁊ inclinatio appetitiue virtutis per ſe lo-
quendo vehementius tendit in delectationem q̄ fugiat
triſticiam. Sed per accidens contingit ꝙ triſticiam aliqꝰ
magis fugit q̄ delectationem appetat. ⁊ hoc tripl'r. Pri-
mo quidem ex parte apprehenſionis. quia vt Aug'. dicit
x. de tri. Amor magis ſentit̃ cum eum ꝓdit indigentia. ex
indigentia autem amati ꝓcedit triſticia. que eſt ex amiſſi-
one alicuius boni amati. vel ex incurſu alicuius mali con
trarij. delectatio autem non habet indigentiam boni ama
ti. ſed quieſcit in eo iam adepto. Cum igit̃ amor ſit cauſa
delectationis ⁊ triſticie. intanto magis fugit̃ triſticia q̄-
to magis ſentit̃ amor. ex eo ꝙ contrariat̃ amori. Secun-
do ex parte contriſtantis vel dolorem inferentis. que repu
gnat bono magis amato q̄ ſit bonum illud in quo delecta
mur. magis. n. amamus conſiſtentiam corporis natura-
lem q̄ delectationem cibi. ⁊ ideo timore doloris qui ꝓue
nit ex flagellis vel alijs hm̃oi. que contrariant̃ bone conſi
ſtentie corporis. dimittimus delectationem ciboꝝ vel alio
rum hm̃oi. Tertio ex parte effectus. ſ. inquantum triſti-
cia impedit non vnam, ſꝫ omnes delectationem. ſed omnes.

Ad. i. ergo dð. ꝙ illud quod Aug'. dicit. ꝙ dolor ma-
gis fugit̃ q̄ voluntas appetat̃. eſt verum ꝑ accidens ⁊ nõ
per ſe. ⁊ hoc pꝫ ex eo quod ſubdit. Quandoq̄ quidem eti
am videmus immaniſſimas beſtias a maximis volupta
tibus abſtinere dolorum metu. qui contrariatur vite que
maxime amatur. Ad. ij. dð. ꝙ aliter eſt in motu qui eſt
ab interiori. ⁊ aliter in motu qui eſt ab exteriori. Motus
enim qui eſt ab interiori magis tendit in id quod ē conue
niens q̄ recedat a contrario. ſicut ſupra dictum ē de mo-
tu naturali. ſed motus qui ē ab extrinſeco intendit̃ ex ipſa
contrarietate. quia vnumquodq̄ ſuo modo nitit̃ ad reſi-
ſtendum contrario ſicut ad conſeruationem ſuiipſius. vn
de motus violentus intendit̃ in principio ⁊ remittit̃ in fi
ne. motus autem appetitiue partis ē ab extrinſeco. cũ ſit
ab anima ad res. ⁊ ideo per ſe loquendo magis appetitur
delectatio q̄ fugiat̃ triſticia. ſed motus ſenſitiue partis ē
ab exteriori. quaſi a rebus ad animam. vnde magis ſenti
tur quod ē magis contrarium. ⁊ ſic etiam per accidens in
q̄tum ſenſus requirit̃ ad delectationem ⁊ triſticiam ma-
gis fugit̃ triſticia q̄ delectatio appetat̃. Ad. iij. dð. ꝙ
fortis non laudat̃ ex eo ꝙ ſm̃ rõnem non vincit̃ a dolore
vel triſticia quacunq̄. ſed ex ea que conſiſtit in periculis
mortis. que quidem triſticia magis fugit̃ q̄ appetat̃ dele
ctatio ciboꝝ vel venereoꝝ. circa quam ē temꝑantia. ſic vi-
ta magis amat̃ q̄ cibus vel coitus. ſed temperatus mag' lau
datur ex hoc ꝙ non ꝓſequit̃ delectationes tactus q̄ ex hoc
ꝙ non fugit triſticias contrarias. vt pꝫ in. iij. ethi.

Ad ſeptimum ſic procedit̃

Videt̃ ꝙ dolor exterior ſit maior q̄ dolor cordis interior.
Dolor. n. cordis exterior cauſat̃ ex cã repugnãte bone con-
ſiſtentie corporis in quo ē vita. dolor aũt interior cauſat̃ ex
aliq̊ imaginatõne mali. cum ergo vita magis ametur q̄
imaginatum bonum. videt̃ ſm̃ ꝓdicta ꝙ dolor exterior ſit
maior q̄ dolor interior. Pre. Res magis mouet q̄ rei
ſimilitudo. ſed dolor exterior ꝓuenit ex reali coniunctõne
alicuius contrarij. dolor autem interior ex ſimilitudine cõ
trarij apprehenſa. ergo maior ē dolor exterior q̄ dolor inte-
rior. Pre. Cauſa ex effectu cognoſcit̃. ſed dolor exterior
habet fortiores effectus. facilius. n. homo morit̃ ꝓpter do-
lores exteriores q̄ ꝓpter dolorem interiorem. ergo exterior
dolor ē maior ⁊ magis fugit̃ q̄ dolor interior. Sed cõ
tra ē quod dr̃ Eccꝫ. xxv. Omnis plaga triſticia cordis. ⁊
omnis malicia nequicia mulieris. ergo ſicut nequicia mu
lieris alias nequicias ſupat. vt ibi intendit̃. ita triſticia cor
dis omnem plagam exteriorem excedit. Rñ. dð. ꝙ do-
lor exterior ⁊ interior in vno conueniunt. ⁊ in duobus dif
ferũt. Conueniunt quidem in hoc ꝙ vterq̄ ē motus ap
petitiue virtutis. vt ſupra dictũ ē. ſed differunt ſm̃ illa duo
que ad triſticiam ⁊ delectationem requirunt̃. ſm̃ cauſam
que ē bonum vel malum coniunctum. ⁊ ſm̃ apprehenſio
nem. Cauſe. n. doloris exterioris ē malum coniunctum
quod repugnat corpori. cauſa autem interioris doloris eſt
malum coniunctum quod repugnat appetitui. dolor etiã
exterior ſequit̃ apprehenſionem ſenſus. ⁊ ſpecialiter tact'.
dolor autem interior ſequit̃ apprehenſionem interiorē vl'
imaginatõnis. ſ. vel etiam rõnis. Si ergo compat̃ cauſa
interioris doloris ad cauſam exterioris. vna ꝑ ſe ꝑtinet ad
appetitum cuius ē vterq̄ dolor. alia vero ꝑ aliud. Nam
dolor interior ē ex hoc ꝙ aliquid repugnat ipſi appetitui.
exterior autem dolor ex eo ꝙ repugnat appetitui. quia re-
pugnat corpori. ſꝫ autem quod ē ꝑ ſe ē prius eo quod ē per
aliud. vñ ex pte iſta dolor interior p̄eminet dolori exterio
ri. Similiter etiam ex parte apprehenſionis. nam apprehē
ſio rõnis ⁊ imaginationis ē altior q̄ apprehenſio ſenſus
tactus. vñ ſimplr̃ ⁊ ꝑ ſe loquendo dolor interior potior ē
q̄ dolor exterior. Cuius ſignum ē ꝙ etiam dolores exte-
riores aliquis voluntarie ſuſcipit. vt euitet interiorem. ⁊
inq̄tum non repugnat dolor exterior interiori appetitui
ſit quodãmodo delectabilis ⁊ iocundus interiori gaudio
q̄ñq̄ tamen dolor exterior ē cum interiori dolore. ⁊ tunc
dolor auget̃. non ſolum. n. interior ē maior q̄ exterior. ſꝫ
etiam vniuerſalior. Quicquid. n. ē repugnans corpori põt
eſſe repugnans interiori appetitui. ⁊ quicquid apprehen-
dit̃ ſenſu. poteſt apprehendi imaginatõne ⁊ rõne. ſed non
conuertit̃. Et ideo ſignanter in auctoritate adducta dr̃. om
nis plaga triſticia cordis ē. quia etiam dolores exteriorũ
plagarum ſub interiori cordis triſticia apprehenduntur.

Ad. i. ergo dð. ꝙ dolor interior poteſt etiam eſſe de his
que contrariant̃ vite. ⁊ ſic comparatio doloris interioris ad
exteriorem non ē accipienda ſm̃ diuerſa mala que ſunt
cauſa doloris. ſed ſm̃ diuerſam comparationem huius cau
ſe doloris ad appetitum. Ad. ij. dð. ꝙ triſticia interior
non ꝓcedit ex ſimilitudine rei apprehenſa ſicut ex cã. non. n.
homo triſtat̃ interius de ipſa ſimilitudine apprehenſa. ſed
de re cuius ē ſimilitudo. que quidem res tanto perfectius
apprehendit̃ ꝑ aliquam ſimilitudinem. quanto ſimilitu-
do ē magis immaterialis ⁊ abſtracta. ⁊ ideo dolor interi-
or ꝑ ſe loquendo ē maior tanq̄ de maiori malo exiſtens.
ꝓpter hoc ꝙ interiori apprehenſione magis cognoſcit̃ ma-
lum. Ad. iij. dð. ꝙ immutationes corporales magis cau
ſant̃ ex dolore exteriori. tũ q2 cã doloris exterioris ē corrũ-
pens coniunctũ corporaliter qd' exigit apprehenſio tactus.
tũ etiã q2 ſenſus exterior ē magis corporal' q̄ ſenſus interi
or. ſicut ⁊ appetitus ſenſitiuus q̄ intellectiuus. ⁊ ꝓpter hoc
vt ſup̄ dictũ ē. ex motu appetit' ſenſiti mag' corp' immuta
tur. ⁊ ſimilr̃ ex dolore exteriori magis q̄ ex dolore interiori.

Ad octauũ ſic proceditur

Videt̃ q̄ Damaſ. inconuenienter quattuor triſticie ſpeci
es aſſignet. que ſunt accidia. achios vel anxietas ſm Gre
go. nicenum. miſericordia ⁊ inuidia. Triſticia. n. delecta-
tioni opponit̃. ſed delectationis non aſſignant̃ alique ſpe-
cies. g̃ nec triſticie ſpecies debent aſſignari. ¶ Pre. Peni
tentia eſt quedam ſpecies triſticie. ſilr̃ etiam nemeſis ⁊ ze-
lus. vt dicit philoſophus in. ij. rheto. que quidem ſub his
ſpeciebus non compr̄hendunt̃. ergo inſufficiens eſt eius p̄
dicta diuiſio. ¶ Pre. Omnis diuiſio debet eſſe p oppoſi
ta. ſed p̄dicta non habent oppoſitionem ad inuicem. Naz
ſm Greg. Accidia eſt triſticia vocem amputans. anxietas
vero ē triſticia aggrauans. inuidia non eſt triſticia in alie
nis bonis. miſericordia autem ē triſticia in alienis malis
contingit autem aliquem triſtari de alienis malis. ⁊ d̄ ali
enis bonis. ⁊ ſimul cum hoc interius aggrauari. ⁊ exteri⁹
vocem amittere. ergo p̄dicta diuiſio non ē conueniens ¶
Sed contra eſt auctoritas vtriuſq3. ſ. Grego. nice. ⁊ Da-
maſ. ¶ Rñ. dd̄. q̄ ad rōnem ſpeciei ptinet q̄ ſe habeat ex
additione ad genus. ſed generi poteſt aliquid addi dupl̄r
Uno mō quod p ſe ad ipm ptinet ⁊ virtute conuenit̃ in
ipo. ſicut rōnale addit̃ animali. ⁊ talis additio facit veras
ſpecies alicuius generis. vt p pħm p3 in. vij. ⁊. viij. meta-
phi. Aliquid vero addit̃ generi quaſi aliquid extraneum
a rōne ipſius. ſicut ſi album animali addat̃. vel aliquid hu
iuſmodi. ⁊ talis additio nō facit veras ſpecies generis. ſm
q̄ communiter loquimur de genere ⁊ ſpeciebus. Inter-
dum tamen d̄r aliquid eſſe ſpecies alicuius generis ꝓpter
hoc q̄ habet aliquid extraneum ad quod applicat̃ generis
rō. ſicut carbo ⁊ flamma dicunt̃ eſſe ſpecies ignis ꝓpt̃ ap-
plicationem nature ignis ad materiam alienam. ⁊ ſimili
mō loquendi dicunt̃ aſtrologia ⁊ pſpectiua ſpecies mathe
matice. inq̄ȝtum principia mathematica applicant̃ ad ma
teriam naturalem. ⁊ hoc mō loquendi aſſignant̃ hic ſpeci
es triſticie p applicationem rōnis triſticie ad aliquid extra
neum. quod quidem extraneum accipi poteſt vel ex parte
cauſe obiecti. vel ex parte effectus. ꝓprium. n. obiectum tri
ſticie ē ꝓprium malum. vñ extraneum obiectu3 triſticie ac
cipi poteſt vel ſm alterum tm̃. quia. ſ. ē malum. ſed nō ꝓ-
prium. ⁊ ſic ē miſericordia. que eſt triſticia de alieno malo
inquantum tamen eſtimat̃ vt ꝓprium. vel quantum ad v-
trumq3. quia neq3 eſt de ꝓprio neq3 de malo. ſed de bono a
lieno. inquantum tamen bonum alienum eſtimat̃ vt pro
prium malum. ⁊ ſic eſt inuidia. ꝓprius autem effectus tri
ſticie conſiſtit in quadam fuga appetitus. vñ extraneum
circa effectum triſticie poteſt accipi q̄ȝtum ad alterum tm̃.
quia. ſ. tollit̃ fuga. ⁊ ſic eſt anxietas. que ſic aggrauat ani-
mum. vt non appareat aliquod refugium. vñ alio nomine
d̄r anguſtia. Si vero intm̃ ꝓcedat talis aggrauatio vt etiā
exteriora membra immobilitet ab ope. quod ptinet ad ac
cidiam. ſic erit extraneum q̄ȝtum ad vtrumq3. quia nec ē
fuga nec ē in appetitu. Ideo autem ſpecialiter accidia d̄r
vocem amputare. quia vox inter omnes exteriores motus
magis exprimit interiorem conceptum ⁊ affectum. non ſo
lum in hominibus. ſed etiam in alijs animalibus. vt d̄r in
i. poli. ¶ Ad. i. ergo dd̄. q̄ delectatio cauſat̃ ex bono quod
vno mō d̄r. ⁊ ideo delectationis non aſſignant̃ tot ſpecies
ſicut triſticie. que cauſant̃ ex malo. quod multifariam cō-
tingit. vt dicit Diony. iiij. c. de di. no. ¶ Ad. ij. dd̄. q̄ pe-
nitentia ē de malo ꝓprio quod ē p ſe obiectum triſticie. vñ
non ptinet ad has ſpecies. zelus vero ⁊ nemeſis ſub inui-
dia continent̃. vt infra patebit. ¶ Ad. iij. dd̄. q̄ diuiſio iſta
non ſumit̃ ſm oppoſitiones ſpecierum. ſed ſm diuerſitatē
extraneorum ad que trahit̃ rō triſticie. vt dictum eſt.

¶ Queſtio. XXXVI.

Deinde ↄſiderādum

eſt de cauſis triſticie. Et circa hoc queruntur
quattuor. Primo vtrum cauſa doloris ſit bo
num amiſſum vel magis malum coniunctum. Secūdo
vtrum concupiſcentia ſit cauſa doloris. Tertio vtrum ap
petitus vnitatis ſit cauſa doloris. Quarto vtru3 poteſtas
cui reſiſti non pōt ſit cauſa doloris.

Ad primum ſic ꝓceditur.

Videt̃ q̄ bonum amiſſum ſit magis cauſa doloris q̄ȝ ma
lum coniunctum. Dicit. n. Aug⁹. in li. lxxxiij. q. Dulciſſi-
mum dolorem eſſe de amiſſione bonoꝝ temꝑalium. eadē
ergo rōne quilibet dolor ex amiſſione alicuius boni contin
git. ¶ Pre. ſupra dictum ē. q̄ dolor qui delectationi con-
trariat̃ eſt de eodem de quo eſt delectatio. ſed delectatio eſt
de bono. ſicut ſupra dictum ē. ergo dolor ē principaliter d̄
amiſſione. ¶ Pre. ſm Aug. xiiij. de ci. dei. Amor ē cau-
ſa triſticie ſicut ⁊ aliarum affectionum anime. ſed obiectū
amoris ē bonum. ergo dolor vel triſticia magis reſpicit bo
num amiſſum q̄ȝ malum coniunctum. ¶ Sed contra eſt
q̄ Damaſ. dicit in. ij. li. q̄ expectatum malum timorem
conſtituit. pñs vero triſticiam. ¶ Rñ. dd̄. q̄ ſi hoc modo
ſe haberent priuatiōes in apprehenſione anime ſicut ſe ha
bent in ipſis rebus. iſta queſtio nullius momenti eſſe vi-
deret̃. malum. n. vt in. i. li. habitum ē. eſt priuatio boni. ꝓ-
uatio autem in rerum natura nihil ē aliud q̄ȝ carentia op
poſiti habitus. ſm hoc ergo idem eſſet triſtari de bono a-
miſſo ⁊ de malo habito. ſed triſticia eſt motus appetit⁹ ap-
ꝓhenſionem ſequentis. in apprehenſione autem ipſa pri-
uatio habet rōnem cuiuſdam entis. vnde d̄r ens rōnis. ⁊
ſic malum cum ſit priuatio. ſe habet p modum contrarij.
Et ideo q̄ȝtum ad motum appetitiuum differt vtrum re-
ſpiciat principalius malum coniunctum. vel bonum a-
miſſum. Et quia motus appetitus animalis hoc modo ſe
habet in opibus anime ſicut motus naturalis in reb⁹ na-
turalibus. ex conſideratōne naturalium motuum veritas
accipi pōt. Si. n. accipiamus in motibus naturalibus ac
ceſſum ⁊ receſſum. acceſſus p ſe reſpicit id quod eſt conue
niens nature. receſſus autem per ſe reſpicit id quod ē con-
trarium. ſicut graue per ſe recedit a loco ſuperiori. accedit
autem naturaliter ad locum inferiorem. Sed ſi accipia-
mus cauſam vtriuſq3 motus. ſ. grauitatem. ipſa grauitas
per prius inclinat ad locū deorſum q̄ȝ retrahat a loco ſur-
ſum a quo recedit vt deorſum tendat. Sic igit̃ cum triſti
cia in motibus appetitiuis ſe habeat per modum fuge vel
receſſus. delectatio autem per modum ꝓſecutionis vel ac
ceſſus. ſicut delectatio per prius reſpicit bonum adeptum
quaſi ꝓprium obiectum. ita triſticia reſpicit malum con-
iunctum. ſed cauſa delectationis ⁊ triſticie. ſ. amor p pri⁹
reſpicit bonum q̄ȝ malum. Sic ergo eo mō quo obiectum
ē cauſa paſſionis. magis ꝓprie ē cauſa triſticie vel doloris
malum coniunctum q̄ȝ bonum amiſſum. ¶ Ad. i. ergo dd̄
q̄ ipſa amiſſio boni apprehendit̃ ſub rōne mali. ſic̄ ⁊ amiſ-
ſio mali apprehendit̃ ſub rōne boni. ⁊ ideo Aug. dicit dolo
rē ꝓuenire ex amiſſione tꝑaliū bonoꝝ. ¶ Ad. ij. dd̄. q̄ de-
lectatio ⁊ dolor ei contrarius reſpiciūt idē. ſed ſub cōtraria
rōe. nam ſi delectatio ē de pñtia alicuius. triſticia ē de abſē
tia eiuſdem. In vno aūt contrarioꝝ includit̃ priuatio al-
terius. vt p3 in. x. metaphi. ⁊ inde ē q̄ triſticia q̄ ē de con-

trario. eſt quodãmõ de eodē ſub ꝯria rõne. ¶ Ad. iij. dõ
ꝙ qñ ex vna cauſa ꝓueniunt multi motus. nõ oportet ꝙ
oēs principalius reſpiciant illud quod principalius reſpi
cit eam. ſed primus tñ. vnuſquiſqꝫ aũt alioꝝ principaliuſ
reſpicit illud quod eſt ei conueniens ſecundum ꝓpriam ra
tionem.

Ad ſecundũ ſic procedit

Videt ꝙ ꝯcupiã nõ ſit cã doloris ſeu triſticie. Triſticia ẽ
ꝑ ſe reſpicit malũ vt dictũ ē. ꝯcupiã aũt ē motus quidam
appetitus in bonũ. motus aũt qui ē in vnũ ꝯriũ nõ eſt cã
motus qui reſpicit aliud ꝯriũ. g͂ ꝯcupiã nõ eſt cã doloris
¶ Pre. Dolor ſm Damaſ. ē de pñti. ꝯcupiã aũt ē de fu
turo. g͂ ꝯcupiã nõ eſt cã doloris. ¶ Pre. Id qd̃ ꝑ ſe ē de
lectabile ñ eſt cã doloris. ſꝫ ꝯcupiã ē ſm ſeipam delectabil
vt pħs dic in. i. rħeto. g͂ ꝯcupiã nõ ē cã doloris ſeu triſticie
¶ Sed ꝯ eſt qd̃ Aug. dic in Ench. Subintrãtibus igno
rãtia agendaꝝ reꝝ ꝯcupiã noxiaꝝ. comites ſubinferunt
error ꝛ dolor. ſed ignorãtia eſt cã erroris. g͂ ꝯcupiã eſt cã
doloris. ¶ Rñ. dõ. ꝙ triſticia ē motus qdã appetitiuus
aïalis. motus autem appetitiuus habet ſicut dictum eſt ſi
militudinem appetitus naturalis. cuius duplex cã aſſig
nari põt. vna ꝑ modum finis. alia ſicut vñ eſt principiuꝫ
motus. ſicut deſcenſionis corꝑis grauis cauſa. ſicut finis ē
locus deorſum. principium autem motus eſt inclinatio
naturalis. que eſt ex grauitate. Cauſa autem motus appe
titiui ꝑ modum finis eſt eius obiectum. ſic ſup̄ dictum ē
ꝙ cauſa doloris ſeu triſticie eſt malum coniunctum. cauſa
autem ſicut vñ ē principium talis motus eſt interior in
clinatio appetitus. qui quidem ꝑ prius inclinat ad bonũ.
ꝛ ex conſequenti ad repudiandum malum contrarium.
ꝛ ideo hmõi motus appetitiui primum principiũ ē amor
qui eſt prima inclinatio appetitus ad bonum conſequen
dum. Secundum autem ꝑncipium eſt odium. quod eſt
inclinatio prima appetitus ad malum fugiendum. ſed qꝛ
concupiſcentia vel cupiditas eſt primus effectus amoris
quo maxime delectamur. vt ſupra dictum eſt. ideo frequē
ter Aug⁹. cupiditatem vel concupiſcentiam ꝑ amore po
nit. vt ſupra dictum eſt. ꝛ hoc mõ concupiſcentia dicit eē
vniuerſalem cauſam doloris. ſed ipa concupiſcentia ſm
ꝓpriam rõnem conſiderata eſt interdũ cauſa doloris. om
ne. n. quod impedit motum ne ꝑueniat ad terminum eſt
contrarium motui. illud autem quod eſt contrarium mo
tui appetitus eſt contriſtans. ꝛ ſic per conſequens concu
piſcentia fit cauſa triſticie. inqꝫtum de retardatõne boni
concupiti vel totali ablatione triſtamur. vniuerſalis au
tem cauſa doloris eſſe non põt. quia magis dolemus de
ſubtractione bonoꝝ pñtium in quibus iam delectamur.
qꝫ futuroꝝ que concupiſcimus. ¶ Ad. i. ergo dõ. ꝙ incli
natio appetitus ad bonum conſequendum eſt cauſa incli
nationis appetitus ad malum fugiendum. ſicut dictum ē
ꝛ ex hoc contingit ꝙ motus appetitiui qui reſpiciunt bo
num. ponunt cauſa motuum appetitus qui reſpiciũt ma
lum. ¶ Ad. ij. dõ. ꝙ illud quod concupiſcit ꝛ ſi realit ſit
futuꝝ. ē tñ qdãmõ pñs inqꝫtũ ſperat. Vel põt dici ꝙ licet
bonũ ꝯcupitũ ſit futuꝝ. tñ impedimẽtũ pñtialiter apponi
tur ꝙ dolorē cauſat. ¶ Ad. iij. dõ. ꝙ ꝯcupiã ē delectabilis
qꝫdiu manet ſpes adipiſcẽdi qd̃ ꝯcupiſcit. ſꝫ ſubtracta ſpe
ꝑ impedimẽtũ appoſitũ ꝯcupiã dolorē cauſat.

Ad tertium ſic procedit

Videt ꝙ appetitus vnitatis nõ ſit cã doloris. Dic. n. pħs
in. x. ethi. ꝙ hec opinio q̃ poſuit repletõez eſſe cãꝫ delecta
tionis. ꝛ inciſionē cãꝫ triſticie. videt eē facta ex delectatõni
bus ꝛ triſticijs q̃ ſunt circa cibũ. ſed nõ oīs delectatio vel
triſticia ē hmõi. g͂ appetitus vnitatis nõ eſt cã vlis dolo
ris. cũ repletio ad vnitatē ꝑtineat. inciſio ꝓ multitudi
nē inducat. ¶ Pre. Quelibet ſepatio vnitati opponit. ſi
g͂ dolor cauſaret ex appetitu vnitatis. nulla ſepatio eēt de
lectabilis. quod pꝫ eſſe falſum in ſepatõe omnium ſuper
fluoꝝ. ¶ Pre. Eadem rõne appetimus coniunctionem bo
ni ꝛ remotionem mali. ſed ſicut coniunctio ꝑtinet ad vni
tatem cum ſit vnio quedam. ita ſepatio eſt contrariũ vni
tati. ergo appetitus vnitatis non magis debet poni cã do
loris qꝫ appetitus ſepationis. ¶ Sed contra eſt quod
Aug⁹. dicit in. iij. de li. arbi. ꝙ ex dolore quem beſtie ſenti
unt ſatis apparet in regendis amandiſqꝫ ſuis corporibus
qꝫ ſint anime appetentes vnitates. quid. n. eſt aliud dolor
niſi quidam ſenſus diuiſionis vel corruptionis impatiēs
¶ Rñ. dõ. ꝙ eo modo quo concupiſcentia vel cupidi
tas boni eſt cauſa doloris. etiam appetitus vnitatis vel a
mor cauſa doloris ponendus eſt. bonum. n. vniuſcuiuſqꝫ
rei in quadam vnitate conſiſtit. ꝓut. ſ. vnaqueqꝫ res ha
bet in ſe vnita illa ex quibus conſiſtit eius ꝑfectio. vnde ꝛ
platonici poſuerunt vnum eſſe primum ſicut ꝛ bonũ. vñ
naturaliter vnũqdqꝫ appetit vnitatem ſicut ꝛ bonitatem
ꝛ ꝓpter hoc ſicut amor vel appetitus boni eſt cã doloris. ita
etiã amor vel appetitus vnitatis. ¶ Ad. i. g͂ dõ. ꝙ nõ oīs
vnitio ꝑficit rõnem boni. ſed ſolum illa a qua dependet eē
ꝑfectum rei. ꝛ ꝓpter hoc etiam non cuiuſlibet appetitus v
nitatis eſt cauſa doloris vel triſticie. vt quidam opinabãt
tur. quoꝝ opinionem ibi pħs excludit ꝑ hoc ꝙ quedã re
pletiones non ſunt delectabiles. ſicut repleti cibis non de
lectant in ciborum ſumptõne. talis. n. repletio ſiue vnio
magis repugnaret ad ꝑfectionem eſſe qꝫ ipm conſtitueret
vnde dolor non cauſat ex appetitu cuiuſlibet vnitatis. ſed
eius in qua conſiſtit ꝑfectio nature. ¶ Ad. ij. dõ. ꝙ ſepa
tio põt eſſe delectabilis. vel inqꝫtum remouet illud quod
eſt contrarium ꝑfectioni rei. vel inqꝫtum ſeparatio habet
aliquam vnionem adiunctam. puta ſenſibilis ad ſenſum
¶ Ad. iij. dõ. ꝙ ſepatio nociuoꝝ ꝛ corrumpentium ap
petit inqꝫtum tollunt debitam vnitatem. vñ appetitus hu
iuſmodi ſepatõnis non eſt prima cauſa doloris. ſed ma
gis appetitus vnitatis.

Ad quartum ſic procedit

Videt ꝙ ptãs maior nõ dꝫ poni cã doloris. qd̃. n. ē in ptã
te agentis nondum eſt pñs ſed futuꝝ. dolor aũt ē de malo
pñti. ergo ptãs maior non eſt cã doloris. ¶ Pre. Nocu
mentum illatum eſt cã doloris. ſed nocumentum põt in
ferri etiam a ptãte minore. ergo ptãs maior non debet po
ni cauſa doloris. ¶ Pre. Cauſe appetitiuoꝝ motuũ ſunt
interiores inclinatõnes aïe. ptãs autem maior eſt aliquid
exterius. ergo non debet poni cauſa doloris. ¶ Sed cõtra
eſt quod Aug. dicit in li. de natura boni. In animo dolo
rem facit voluntas reſiſtens poteſtati maiori. in corꝑe do
lorem facit ſenſus reſiſtens corꝑi potentiori. ¶ Rñ. dõ.
ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. malum coniunctum eſt cã dolo
ris vel triſticie ꝑ modum obiecti. Id ergo quod eſt cauſa
coniunctõis mali dꝫ poni cã doloris vel triſticie. manife
ſtũ eſt aũt hoc eſſe ꝯ inclinatõeꝫ appetitus. vt malũ pñtia
liter inhereat. qd̃ aũt ē ꝯ inclinatõeꝫ alic⁹ nunqꝫ adueit ei
niſi ꝑ actõeꝫ alic⁹ fortioris. ꝛ iõ ptãs maior ponit eē cã do
loris ab Aug⁹. Eꝫ ſciẽdũ ē ꝙ ſi ptãs fortior intm̃ inualeſ

ſcat ꝙ mutet ꝯriã inclinatõnem in inclinatõnem ꝓpriam
iam non erit aliqua repugnantia vel violentia ſicut quan
do agens fortius corrũpendo corpus graue aufert ei incli-
natõeȝ qua tendit deorſum. ⁊ ſic fieri ſurſum non ẽet vio
lentum. ſed naturale. Sic igit̃ ſi aliqua poteſtas maior in
tm̃ inualeſcat ꝙ auferat inclinationem voluntatis vel ap
petitus ſenſitiui. ex ea non ſequit̃ dolor vel triſticia. ſꝫ tunc
ſolum ſequit̃ qñ remanet inclinatio appetitus in contra-
rium. ⁊ inde eſt ꝙ Aug⁹. dicit ꝙ voluntas reſiſtens poteſta
ti fortiori cauſat dolorem. ſi. n. non reſiſteret ſed cederet
conſentiendo. non ſequeret̃ dolor ſed delectatio. ¶ Ad. i.
ergo dõ. ꝙ maior poteſtas dolorem cauſat. non ſm ꝙ eſt
agens in potentia. ſed ſm ꝙ eſt agens actu. dum. ſ. fac cõ-
iunctionem mali corruptiui. ¶ Ad. ij. dõ. ꝙ nihil ꝓhibet
aliquam poteſtatem que non eſt maior ſimpliciter eẽ ma
iorem quantum ad aliquid. ⁊ ſm hoc aliquod nocumen-
tum inferre poſſunt. Si autem nullo modo maior eſſet.
nullo modo poſſet nocere. vnde non poſſet cauſam dolo-
ris inferre. ¶ Ad. iij. dõ. ꝙ exteriora agentia poſſunt eſſe
cauſa motuum appetitiuoꝝ. inquantum cauſant preſen-
tiam obiecti. ⁊ hoc modo poteſtas maior ponitur cauſa do
loris.

Queſtio. XXXVII.

Deinde ꝯſiderãdum eſt de effectibus doloris vel triſticie. Et circa
hoc queruntur quattuor. Primo. vtrum do-
lor auferat facultatem addiſcendi. Secundo. vtrum aggra
uatio animi ſit effectus triſticie vel doloris. Tertio vtruȝ
triſticia vel dolor debilitet omnem operatõnem. Quarto
vtrum triſticia noceat corpori magis ꝙ̃ alie paſſiones ani
me.

Ad primum ſic proceditur

Videtur ꝙ dolor non auferat facultatem addiſcendi. Di-
citur. n. Iſa. xxvi. Cum feceris iudicia tua in terra. iuſti-
ciam diſcent omnes habitatores orbis. Et infra. In tri-
bulatione murmuris doctrina tua eis. ſed ex iudicijs dei ⁊
tribulatione ſequitur dolor ſeu triſticia in cordibus homi
num. ergo dolor vel triſticia non tollit. ſed magis auget
facultatem addiſcendi. ¶ Pre. Iſa. xxviij. dicitur. Queȝ
docebit ſcientiam ⁊ quem intelligere faciet auditum? Ab
lactatos a lacte. auulſos ab vberibus. id eſt. a delectationi
bus. ſed dolor ⁊ triſticia maxime tollunt delectatões. im
pedit enim triſticiam omnem delectatõnem. vt dicitur in
vij. ethico. Et Eccl'. xi. dicitur. ꝙ malicia hore obliuionem
facit luxurie maxime. ergo dolor non tollit ſed magis pre
bet facultatem addiſcendi. ¶ Pre. Triſticia interior pre-
eminet dolori exteriori. vt ſupra dictum eſt. ſed ſimul cuȝ
triſticia poteſt homo addiſcere. ergo multo magis ſimul
cum dolore corporali. ¶ Sed contra eſt quod Aug⁹. dicit
in. i. ſoliloquiorum. Quamꝙ̃ acerrimo dolore dentium
his diebus torquerer. non quidem ſinebar animo volue-
re. niſi ea que iam forte addiſceram. addiſcendo autem pe
nitus impediebar ad quod mihi tota intentõe animi op⁹
erat. ¶ Rñ. dõ. ꝙ quia omnes potentie anime in vna eſ-
ſentia anime radicantur. neceſſe eſt ꝙ quando intentio a
nime vehementer trahitur ad operatõnem vnius potentie
retrahatur ab operatõne alterius. vnius enim anime non
poteſt eſſe niſi vna intentio. ⁊ ꝓpter hoc ſi aliquid ad ſe tra
hat totam intentõnem aĩe vel magnam ꝑtem ipſius. nõ cõ
patitur ſecum aliq̃d aliud quod magnam attentõnem re
quirat. manifeſtum eſt autem ꝙ dolor ſenſibil' maxĩe tra
hit ad ſe intentõnem aĩe. q2 naturaliter vnumquodꝙ̃ to-
ta intentõne tendit ad repellendum contrarium. ſicut etiã
in rebus naturalibus apparet. Silr etiam manifeſtum ẽ
ꝙ ad addiſcendum aliquid de nouo requiritur ſtudium.
⁊ conatus cum magna intentõne. vt pꝫ per illud quod dr
Prouerbio. ij. Si queſieris ſapientiam quaſi pecuniam
⁊ ſicut theſauros effoderis eam. tunc intelliges diſcipli-
nam. Et ideo ſi ſit dolor intenſus. impeditur homo ne tũc
aliquid addiſcere poteſt. ⁊ tantum poteſt intendi ꝙ nec e-
tiam inſtante dolore poteſt homo aliquid conſiderare etiã
quod prius ſciuit. in hoc tamen attendit̃ diuerſitas ſm di
uerſitatem amoris quam homo habet ad addiſcendum vl'
conſiderandum. quia quanto maior fuerit. magis retinet
intentõnem animi. ne omnino feratur ad dolorem. ¶ Ad
i. ergo dõ. ꝙ triſticia moderata que excludit euagatõnem
animi. poteſt conferre ad diſciplinam ſuſcipiendam. ⁊ ꝑ-
cipue eorum per que homo ſperat ſe poſſe a triſticia libera-
ri. ⁊ hoc mõ in tribulatõne murmuris homines doctrinam
dei magis recipiunt. ¶ Ad. ij. dõ. ꝙ tã delectatio ꝙ̃ dolor
inꝙ̃tum ad ſe trahunt aĩe intentõnem. impediũt ꝯſidera
tionẽ rõis. vñ in. vij. ethi. dr. ꝙ impoſſibile eſt in ipa dele-
ctatõne venereorum aliquid intelligere. ſed tamen magis
trahit ad ſe intentõnem anime ꝙ̃ delectatio. ſicut etiam
videmus in rebus naturalibus. ꝙ actio corporis natura-
lis magis intenditur in contrarium. ſicut aqua calefacta
magis patitur a frigido vt fortius congeletur. Si ergo do
lor ſeu triſticia fuerit moderata per accidens poteſt confer
re ad addiſcendum inꝙ̃tum aufert ſuperab'ndantiaȝ de-
lectationum. ſed per ſe impedit. ⁊ ſi intendatur totaliter
aufert. ¶ Ad. iij. dõ. ꝙ dolor exterior accidit ex leſione
corporali. ⁊ ita magis habet tranſmutatõnem corporalem
adiunctam ꝙ̃ dolor interior. qui tamen eſt maior ſecun-
dum illud quod eſt formale in dolore quod eſt ex ꝑte ani-
me. ⁊ ideo dolor corporalis magis impedit contemplatio
nem que requirit omnimodam quietem ꝙ̃ dolor interi-
or. ⁊ tamen etiam dolor interior ſi multum intendat̃. ita
trahit intentõnem vt nõ poſſit homo de nouo aliquid ad
diſcere. vnde ⁊ Gregorius ꝓpter triſticiam intermiſit eze
chielis expoſitõnem.

Ad ſcdm ſic proceditur.

Videtur ꝙ aggrauatio non ſit effectus triſticie. Dic. n.
apoſtolus. ij. ad Corinthi. vij. Ecce hocipſum contriſtari
vos ſecundum deum quantam in vobis operatur ſollicitu
dinem defenſionem indignatõnem ⁊c. ſed ſollicitudo ⁊ i
dignatio ad quandam erectõnem aĩ ꝑtinet que ad aggra
uatõnem opponitur. non ergo aggrauatio eſt effectus tri
ſticie. ¶ Pre. Triſticia delectatõi opponitur. ſed effectus
delectatõnis eſt dilatatio. cui non opponitur aggrauatio.
ſed conſtrictio. ergo effectus triſticie non debet poni aggra
uatio. ¶ Pre. Ad triſticiã ꝑtinet abſorbere. vt pꝫ ꝑ illud
quod apl's dic. ij. ad Corinth. ij. Ne forte abundãtiori tri
ſticia abſorbeat̃ qui ẽ eiuſmodi. ſꝫ qđ aggrauat̃ nõ abſor
bet̃. quinimo ſub aliꝙ̃ ponderoſo deprimit̃. qđ aũt abſorbe
tur infra abſorbens includit̃. ergo aggrauatio non dꝫ poni
effectus triſticie. ¶ Sed contra eſt ꝙ Gregor. nyceenus ⁊
Damaſ. ponunt triſticiam aggrauantẽ. ¶ Rñ. dõ. ꝙ affe
ctus paſſionum aĩe qñꝙ̃ metaphorice noiant̃ ſm ſilitudi
nẽ ſenſibiliũ corpoꝝ. eo ꝙ mot⁹ appetit' aĩal' ſunt ſiles icli
natõib⁹ appetit⁹ natural'. ⁊ ꝑ hũc modũ feruor attribuit̃ a-
mori. dilatatio dlectatõi. ⁊ aggrauatio triſticie. Dicit̃. n.
homo aggrauari ex eo. ꝙ aliꝙ̃ pondere ĩpedit̃ a ꝓprio motu

manifeſtū ē aūt ex p̄dictis ꝙ triſticia contingit ex aliquo malo p̄nti. qḋ quidem ex hoc ip̄o ꝙ repugnat motui volūtatis aggrauat aīm in q̄ntū impedit ip̄m ne fruat̄ eo quod vult. Et ſi quidem nō ſit tāta vis mali ↄtriſtātis vt auferat ſpē euadēdi. lꝫ animus aggrauet̄ q̄ntū ad hoc ꝙ in p̄nti nō potit̄ eo qḋ vult. remanet tn̄ motus ad repellendum nocituum contriſtans. Si vero ſupercreſcat vis mali intn̄ vt ſpem euaſionis excludat. tūc ſimplr̄ impedit̄ etiā interior motꝰ animi anguſtiati. vt neqꝫ hac neqꝫ illa diuertere valeat. ⁊ q̄nqꝫ etiā impedit̄ exterior motus corp̄is. ita ꝙ remaneat homo ſtupidus in ſeip̄o. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ illa erectio animi ꝓuenit ex triſticia que ē ſm̄ deum ꝓpter ſpē adiunctam de remiſſione peccati. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ q̄ntū ad motum appetitiuum ptinet. vt ad idē refert̄ conſtrictio ⁊ aggrauatio. ex hoc. n. ꝙ aggrauat̄ animus. vt ad exteriora libere ꝓgredi non poſſit. ad ſeip̄m retrahit̄ quaſi in ſeip̄o conſtrictus. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ triſticia abſorbere hominem dr̄. q̄n ſic totaliter vis contriſtantis mali afficit animam. vt omnem ſpem euaſionis excludat. ⁊ ſic etiam eodē modo aggrauat ⁊ abſorbet. quedam. n. ſe conſequunt̄ in his que metaphorice dicunt̄. que ſibi repugnare vident̄ ſi ſm̄ ꝓprietatem accipiant̄.

Ad tertiuꝫ ſic proceditur.

Videt̄ ꝙ triſticia nō impediat oēꝫ opatōeꝫ. Solicitudo. n. ex triſticia cauſat̄. vt pꝫ p̄ auctoritatē ap̄li inductā. ſed ſolicitudo adiuuat ad bn̄ opandum. Vn̄ ap̄ls dic. ij. ad Thymoth. ij. Sollicite cura teip̄m exhibere opari um inconfuſibilem. ergo triſticia non impedit opationem. ſed magis adiuuat ad bn̄ opandum. ¶ Pre. Triſticia cauſat ī multis concupiſcentiam. vt dr̄ in. vij. ethi. ſed concupiſcentia facit ad intenſionem opationis. ergo ⁊ triſticia. ¶ Pre. ſicut quedam opationes ꝓprie ſunt gaudentium. ita etiam quedam opationes his qui contriſtant̄. ſicut lugere. ſed vnumquodqꝫ augef̄ ex ſibi conuenienti. ergo aliq̄ oparōnes non impediunt̄ ſed melioranf̄ ꝓpter triſticiā. ¶ Sꝫ contra eſt quod ph̄s dicit in. x. ethic. ꝙ delectatio perficit opationem. ⁊ econuerſo triſticiam impedit. ¶ Rn̄. dō. ꝙ ſicut iam dictum ē. triſticia q̄nqꝫ non ita aggrauat vel abſorbet animum vt omnem motum interiorem ⁊ exteriorem excludat. ſed aliqui motus q̄nqꝫ ex ip̄a triſticia cauſantur. Sic ergo opatio ad triſticiam duplr̄ pōt comparari. Vno mō ſicut ad id de quo ē triſticia. ⁊ ſic triſticia quamlibet opationem impedit. nunq̄. n. illud quod cum triſticia facimus. ita bene facimus ſicut illud quod facimus cū delectatione vel ſine triſticia. Cuius rō eſt. quia volūtas ē cauſa opationis humane. vnde q̄n opatio eſt de qua aliquis contriſtat̄. neceſſe ē ꝙ actio debilitet̄. Alio mō comparat̄ opatio ad triſticiam. ſicut ad principium ⁊ ad cauſam. ⁊ ſic neceſſe eſt ꝙ opatio talis ex triſticia augeat̄. ſicut q̄nto aliquis magis triſtat̄ de re aliqua. tanto magis conat̄ ad expellendum triſticiam. dummodo remaneat ſpes expellendi. alioquin nullus motus vel opatio ex triſticia cauſaret̄. Et p̄ hoc pꝫ reſponſio ad obiecta.

Ad quartum ſic procedit

Videt̄ ꝙ triſticia nō inferat maxie corpi nocumētū. Triſticia. n. hꝫ eē ſp̄ūale in aīa. ſꝫ ea q̄ hn̄t tm̄ eē ſp̄ūale nō cauſant trāſmutatōeꝫ corpalē. ſicut pꝫ de intēſionibꝫ colorꝫ que ſunt in aere. a q̄bus nullū corpus colorat̄. ḡ triſticia nō facit aliqḋ corpale nocumentū. ¶ Pre. Si fac aliqḋ corpale nocumentū. hoc nō ē niſi in q̄ntū hꝫ corpalē trāſmutationem adiunctā. ſꝫ corpal̄ trāſmutatio inuenit̄ in omibꝫ aīe paſſionibꝫ. vt ſup̄ dictū eſt. ḡ nō magis triſticia q̄ꝫ alie aīe paſſiones corpi nocet. ¶ Pre. ph̄s dic in. vij. ethi. ꝙ ire ⁊ ↄcupiſc̄ q̄buſdā inſanias faciūt. qḋ videt̄ eē maximū nocumentū cū rō ſit excellētiſſimū corꝫ q̄ ſunt in hoīe. deſperatio etiā videt̄ eē magis nociua q̄ꝫ triſticia cū ſit cā triſticie. ḡ triſticia nō magis nocet corpi q̄ꝫ alie aīe paſſiones. ¶ Sed contra ē qḋ dr̄ Prouerb. xvij. Animus gaudens etatē floridā fac. ſp̄us triſtis exiccat oſſa. Et Prouer. xv. Sic tinea veſtimēto ⁊ vermis ligno. ita triſticia viri nocꝫ cordi. Et Eccꝫ. xxxviij. A triſticia feſtinat mors. ¶ Rn̄. dō ꝙ triſticia inter oēs aīe paſſiones magis corpi nocet. Cuius rō ē. q2 triſticia repugnat humane vite q̄ntū ad ſpeciē motus ſui. ⁊ nō ſolū q̄ntū ad mēſurā ſeu q̄ntitatē. ſic alie aīe paſſiones. Cōſiſtit. n. hūana vita in q̄dā motōe q̄ a corde ī cetera mēbra diffundit̄. q̄ quidē motio ↄuenit nature hūane ſm̄ aliquā determinatā mēſurā. ¶ Si ḡ iſta motio ꝓcedat vltra menſurā debitā. repugnabit hūane vite ſm̄ q̄ntitatis menſurā. nō aūt ſm̄ ſilitudinē ſp̄ei. Si autē impediat̄ ꝓceſſus hmōi motōis repugnabit vite ſm̄ ſuaꝫ ſpēꝫ. Eſt aūt attendendū in oībus aīe paſſionibus ꝙ trāſmutatio corpalis q̄ ē in eis material̄. ē ↄformis ⁊ ꝓportionata motui appetitus qui ē formal̄. ſic in oībus materia ꝓportionat̄ forme. Ille ḡ aīe paſſiones q̄ importāt motū appetitus ad ꝓſequendum aliquid. nō repugnant vitali motioni ſm̄ ſpeciem. ſed p̄nt repugnare ſm̄ q̄ntitatem. vt amor. gaudium. deſiderium. ⁊ hmōi. ⁊ ideo iſta ſm̄ ſpeciē ſuam iuuant naturam corpis. ſed ꝓpter exceſſum p̄nt nocere. paſſiones autem que important motum appetitꝰ cuꝫ fuga vel retractatōne quadam. repugnant vitali motōni non ſolum ſm̄ q̄ntitatem. ſed etiam ſm̄ ſpeciem motus. ⁊ ideo ſimpliciter nocent. ſicut timor ⁊ deſperatio. ⁊ pre omnibus triſticia que aggrauat animum ex malo p̄nti. cuius eſt fortior impreſſio q̄ꝫ futuri. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ quia anima naturaliter mouet corpus. ſpiritualis motus anime naturaliter eſt cauſa tranſmutationis corpalis. nec ē ſimile de ſpiritualibus intentionibus. que non habent naturaliter ordinem mouendi alia corpora que non ſunt nata moueri ab anima. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ alie paſſiones habent tranſmutationem corpalem conformem ſm̄ ſuam ſpeciē motioni vitali. ſed triſticia contrariam. vt dictum eſt. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ ex leuiori cauſa impedit̄ vſus rōnis q̄ꝫ corrūpatur vita. cum videamus multas egritudines vſum rōnis tollere que nondum adiuuant vitam. ⁊ cum timor ⁊ ira maxime nocumentum corpale afferunt ex ꝑmixtione triſticie ꝓpter abſētiam eius quod cupit̄. Ip̄a etiam triſticia q̄nqꝫ rōnem aufert. ſicut pꝫ in his qui ꝓpter dolores in melancoliam vel in maniā incidūt.

¶ Queſtio. XXXVIII.

Deinde conſiderādū

eſt de remedijs doloris ſeu triſticie. Et circa hoc queruntur quinqꝫ. Primo vtrum dolor vel triſticia mitigetur per quamlibet delectationem. Secundo. vtrum mitigetur per fletum. Tertio. vtrum per compaſſionem amicorum. Quarto. vtrum per contemplationem veritatis. Quinto. vtrum per ſomnum ⁊ balnea.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videt̄ ꝙ n̄ q̄libꝫ delectatō mitiget quelibꝫ dolorē ſeu triſticiā. n̄. n. delcatō. triſticiā mitigat niſi ſc̄ꝫ q̄ntū ei ↄriat̄. medici

ne.n. ſunt p̄ ꝯ̄ria. vt dꝛ i ij. eth. ſ3 nō q̄libet delectatio ꝯ̄riaꝰ
cuilibet triſticie. vt ſup̄ dictū ē. g̃ nō q̄libet delectatio mi-
tigat quālibet triſticiā. ¶ Pre. Illud qḋ cauſat triſticiā
nō mitigat triſticiā. ſ3 aliq̄ delectatiōes cauſant triſticiam
qꝛ vt dꝛ in. ix. ethi. Malus triſtaꝰ q̄ñ delectatus ē. non g̃
oīs delectatio mitigat triſticiā. ¶ Pre. Augꝰ. dicꝰ in. iiij.
ꝯfeſ. ꝙ ip̄e fugit de patria in qua ꝯuerſari ſolitus erat cū
amico ſuo iam mortuo. minus eum querebant oculi eius
vbi eum videre ſolebant. ex quo accipi pōt ꝙ illa in qui-
bus nobis amici mortui vel abſentes communicauerunt
efficiunꝰ nobis de eorum morte vel abſentia dolentibus
oneroſa. ſed maxime communicauerunt nobis in delecta-
tionibus. ergo ip̄e delectationes efficiunꝰ nobis dolentibꝰ
oneroſe. non ergo quelibet delectatio mitigat quālibet tri-
ſticiam. ¶ Sed contra ē quod phs dicit in. viij. ethi. ꝙ ex
pellit delectatio triſticiam. ⁊ que contraria. ⁊ que contin-
gens ſi ſit fortis. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ ſicut ex p̄dictis p3. Dele-
ctatio eſt quedam quies appetitus in bono cōuenienti. tri
ſticia autem ē ex eo quod repugnat appetitui. vnde ſicut ſe
habet delectatio ad triſticiam in motibus appetitiuis. ſic ſe
habet in corporibus quies ad fatigationem que accidit ex
aliqua tranſmutatione innaturali. nam ⁊ ip̄a triſticia fati
gationem quandam ſeu egritudinem appetitiue virtutis
importat. Sicut igiꝰ quelibet quies corporis remediū af-
fert contra quamlibet fatigatōnem ex quacunq̄ cauſa in-
naturali ꝓuenientem. ita quelibet delectatio remedium
affert ad mitigandum quālibet triſticiam ex quocunq̄ p̄
cedat. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ licet non omnis delectatio con
trarieꝰ omni triſticie ſecundum ſpeciem. contrariaꝰ tamē
ſecundum genus. vt ſupra dictum eſt. ⁊ ideo ex parte di-
ſpoſitionis ſubiecti quelibet triſticia p̄ quamlibet delecta
tionem mitigari poteſt. ¶ Ad. ij. dd̄. ꝙ delectationes ma
lorum non cauſant triſticiam in preſenti ſed in futuro.
inq̄ꝝtum ſ3 mali penitent de malis de quibus leticiam ha
buerunt. ⁊ huic triſticie ſubueniꝰ p̄ contrarias delectatio
nes. ¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ quando ſunt due cauſe ad cōtrarios
motus inclinantes. vtraq̄ alteram impedit. ⁊ tamen illa
finaliter vincit que fortior eſt ⁊ diuturnior. In eo autem
qui triſtatur de his in quibus ſimul cum amico mortuo
vel abſente delectari conſueuit. due cauſe in contrariū in-
ducentes inueniunꝰ. Nam mors vel abſentia amici reco
gitata inclinat ad dolorem. bonum autem preſens incliāt
ad delectatōnem vnde vtrū q̄ per alterum minuiꝰ. ſ3 ta-
men quia fortius mouet ſenſus preſentis q̄ꝫ memoria p̄-
teriti. ⁊ amor ſuiip̄ius q̄ꝫ amor alterius diuturnius mo-
uet. inde eſt ꝙ finaliter delectatio triſticiam expellit. Un
de poſt pauca ſubdit ibidem Aug. ꝙ priſtinis generibus
delectationū cedebat dolor eius.

Ad ſcdm ſic procedítur.

Videꝰ ꝙ fletus non mitiget triſticiam. Nullus. n. effectꝰ
diminuit ſuam cauſam. ſed fletus vel gemitus eſt effectus
triſticie. ergo nō minuit triſticiam. ¶ Pre. Sicut fletus
vel gemitus ē effectus triſticie. ita riſus ē effectus leticie.
ſed riſus nō minuit leticiā. g̃ fletus nō mitigat triſticiam.
¶ Pre. In fletu rep̄ſētaꝰ nobis malum cōtriſtans. ſ3 ima
ginatio rei ꝯtriſtantis auget triſticiam. ſicut imaginatio
rei delectātis auget leticiā. g̃ videꝰ ꝙ fletus nō mitiget tri
ſticiā. ¶ S3 ꝯtra ē qḋ Aug. dicꝰ in. iiij. ꝯfeſ. ꝙ q̄ñ dolebat
de morte amici in ſol̄ gemitibꝰ ⁊ lachrymis erat ei aliq̄ꝝtu
la requies. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ lachryme ⁊ gemitus naturaliꝰ mi
tigāt triſticiā. ⁊ hoc duplici rōe. Primo q̄dem. qꝛ oē noci
uum interius clauſum magis affligit. qꝛ magis multipli
caꝰ intentio aīe circa ip̄m. ſed q̄ñ ad exteriora diffundiꝰ.
tūc aīe intentio ad exteriora q̄dammō diſgregaꝰ. ⁊ ſic in-
terior dolor minuiꝰ. ⁊ ꝓpter hoc q̄ñ homīes q̄ ſunt in triſti
cijs. exterius ſuā triſticiā manifeſtāt. vel fletu aut gemitu
vel etiā vbo mitigaꝰ triſticia. Scdo qꝛ ſp̄ operatio ꝯueniēs
hoī ſm̄ diſpoſitionem in qua ē ſibi ē delectabil̄. fletus au
tem ⁊ gemitus ſunt q̄dam operatōes ꝯuenientes triſtato vl̄
dolenti. ⁊ ideo efficiunꝰ ei delectabiles. Cū igiꝰ oīs delecta
tio aliq̄liter mitiget triſticiā vel dolorē vt dictū ē. ſequiꝰ ꝙ
p̄ planctū ⁊ gemitū triſticia mitigeꝰ. ¶ Ad. i. g̃ dd̄. ꝙ ip̄a
habitudo cauſe ad effectū ꝯtrariaꝰ habitudini ꝯtriſtātis
ad ꝯtriſtatū. nā oīs effectus ē ꝯueniēs ſue cauſe. ⁊ p̄ ꝯ̄ñs
ē ei delectabil̄. ꝯtriſtās aūt ꝯtrariaꝰ ꝯtriſtato. ⁊ ideo effec-
tus triſticie h3 contrariā habitudinē ad ꝯtriſtatū q̄ꝫ cōtri-
ſtans ad ip̄m. ⁊ ꝓpter hoc mitigaꝰ triſticia p̄ effectū triſti-
cie rōe ꝯtrarietatis p̄dicte. ¶ Ad. ij. dd̄. ꝙ hītudo effectus
ad cāꝫ ē ſilis habitudini delectātis ad delectatū. qꝛ vtrobi
q̄ꝫ ꝯueniētia inueniꝰ. oē aūt ſile auget ſuū ſile. ⁊ ideo per
riſum ⁊ alios effectus leticie augeꝰ leticia. niſi forte p̄ acci
dens ꝓpter exceſſum. ¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ imaginatio rei ꝯtri-
ſtātis q̄ꝝtum ē de ſe nata ē augere triſticiā. ſ3 ex hoc ip̄o ꝙ
hō imaginaꝰ ꝙ faciꝰ illud qḋ ꝯuenit ſibi ſm̄ talē ſtatū. ꝯſur
git inde q̄dā delectatio. ⁊ eadē rōe ſi alicui ſubrepat riſus
in ſtatu in q̄ videꝰ ſibi eē lugēdū. ex hoc ip̄o dolet tāq̄ꝫ faci
at id qḋ nō conuenit. vt Tullius dicit in. iij. de tuſcula-
nis queſtionibus.

Ad tertium ſic p̄cedítur.

Videꝰ ꝙ dolor amici compatiētis nō mitiget triſticiā. Cō
trarioꝝ. n. ꝯtrarij ſunt effectus. ſ3 ſicut Augu. dicꝰ. viij. ꝯfeſ.
Q̄ñ cū multis gaudeꝰ in ſingul̄ vberius ē gaudiū. qꝛ fer-
uere faciūt ſe ⁊ inflāmanꝰ ex alterutro. g̃ ip̄a pari rōne q̄ñ
multi ſil̄ triſtanꝰ. videꝰ ꝙ ſit maior triſticia. ¶ Pre. Hoc
req̄rit amicitia vt amoris vicē q̄s rependat. vt Augꝰ. dicꝰ
iiij. ꝯfeſ. ſ3 amicus ꝯdolēs dolet de dolore amici dolētis. g̃
ip̄e dolor amici ꝯdolētis ē cā amico p̄us dolenti de ꝓprio
malo alterius doloris ⁊ ſic duplicato dolore videꝰ triſti-
cia creſcere. ¶ Pre. Omne malū amici ē ꝯtriſtās ſicut ⁊ ma
lum ꝓpriū. nam amicus eſt alter ip̄e. ſed dolor ē quoddā
malū. g̃ dolor amici ꝯdolētis auget triſticiā amico cui ꝯdo
leꝰ. ¶ S3 ꝯ̄ ē qḋ phs dicꝰ in. ix. ethi. ꝙ in triſticijs amicꝰ
ꝯdolens ꝯſolaꝰ. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ naturaliter amicꝰ ꝯdolens
in triſticijs ē ꝯſolatiuus. Cuius duplicē rōnē tāgit phs
in. ix. ethi. Quaꝝ prima eſt. qꝛ cū ad triſticiam p̄tineat ag
grauare. h3 rōnem cuiuſdam oneris a qua aliquis aggra-
uatus alleuiari conatur. cum ergo aliquis videt d̄ ſua tri
ſticia alios contriſtatos. fit ei quaſi quedam imaginatio
ꝙ illud onus alij cum ip̄o ferant quaſi conantes ad ip̄m
ab onere alleuiandum. ⁊ ideo leuius fert triſticie onus. ſi
cut etiam in portandis oneribus corporalibus contingit.
Secunda ratio ⁊ melior eſt. quia per hoc ꝙ amici contri-
ſtantur ei. percipit ſe ab eis amari. quod eſt delectabile. vt
ſupra dictum eſt. Unde cum omnis delectatio mitiget
triſticiam. ſicut ſupra dictum eſt. ſequitur ꝙ amicus con
dolens triſticiam mitiget. ¶ Ad primum ergo dicen-
dum. ꝙ in vtroq̄ amicitia manifeſtatur ſcilicet ⁊ ꝙ con-
gaudet gaudenti. ⁊ ꝙ condolet dolenti. ⁊ ideo vtrumq̄ ra
tione cauſe redditur delectabile. ¶ Ad ſecundum di-
cendum. ꝙ ip̄e dolor amici ſecundum ſe contriſtaret. ſed
conſideratio cauſe eius que eſt amor magis delectat. Et p̄
hoc p3 reſponſio ad tertium.

Ad quartum ſic procedit

Videt̃ ꝙ ↄtemplatio veritatis nõ mitiget dolorẽ. dr̃. n. Eccleſiaſtes. ij. Qui addit ſciã addit ⁊ dolorẽ. ſȝ ſciã ad contemplatõẽ veritatis ꝑtinet. nõ g̃ ↄtemplatio veritatis mitigat dolorẽ. ¶ Pr̃e. Contemplatio veritatis ad intellectũ ſpeculatiuũ ꝑtinet. ſȝ intellectus ſpeculatiuus nõ mouet, vt dr̃ in. iij. de aĩa. cũ igit̃ gaudium ⁊ dolor ſint q̃dam motus aĩ. videt̃ ꝙ contemplatio veritatis nihil faciat ad mitigatõẽ doloris. ¶ Pr̃e. Remediũ egritudis apponẽdum ẽ vbi eſt egritudo. ſed contemplatio veritatis eſt ĩ intellectu. nõ ergo mitigat dolorem corꝑalem q̃ eſt in ſenſu. ¶ Sed contra eſt quod Aug⁹. dic̃ in primo ſoliloquioꝝ. Videbat̃ mihi ſi ſe ille mentibus noſtris veritatis fulgor aperiret. aut nõ me ſenſuꝝ fuiſſe illũ dolorẽ. aut certe ꝓ nihilo toleraturꝝ. ¶ R̃ñ. dõ. ſicut ſup̃ dictũ eſt. in contemplatõe veritatis maxĩa delectatio conſiſtit. omnis autem delectatio dolorem mitigat. vt ſupra dictum ẽ. ⁊ ideo contemplatio veritatis mitigat triſticiam vel dolorem. ⁊ tanto magis q̃to ꝑfectius aliquis eſt amator ſapĩe. ⁊ ideo homines ex contemplatõne diuina ⁊ future beatitudĩs ĩ tribulatõibus gaudent. ſm̃ illud Jaco. i. Omne gaudium exiſtimate fratres mei cum in temptatões varias incideritis. Et quod eſt amplius etiam inter corꝑis cruciatus. hmõi gaudium inuenit̃. ſicut Tyburtius martyr cum nudatis plantis ſup̃ ardentes prunas incederet dixit. Videtur mihi ꝙ ſuper roſeos flores incedam in noĩe Jeſu xp̃i ¶ Ad. i. ergo dõ. ꝙ qui addit ſciam addit dolorem. vel ꝓpter difficultatem ⁊ defectum inueniende veritatis. vel ꝓpter hoc ꝙ per ſciam homo cognoſcit multa que voluntati contrariant̃. ⁊ ſic ex parte reꝝ cognitaꝝ ſciã dolorem cauſat. ex parte autem contemplatõis veritatis delectatõem. ¶ Ad. ij. dõ. ꝙ intellectus ſpeculatiuus non mouet aĩm ex parte rei ſpeculate. mouet tamen animum ex parte ipi⁹ contemplatõnis que eſt quoddam bonum hominis. ⁊ naturaliter delectabil̃. ¶ Ad. iij. dõ. ꝙ in viribus anime fit redundantia ab inferiori ad ſuperius. ⁊ ſecundum hoc delectatio contemplatõnis que eſt in ſuperiori parte redũdat ad mitigandum etiam dolorem q̃ eſt in ſenſu.

Ad quintũ ſic proceditur

Videt̃ ꝙ ſomnus ⁊ balneum non mitigẽt triſticiam. Triſticia. n. in anima conſiſtit. ſed ſomnus ⁊ balneum ad corp⁹ pertinent. non ergo aliquid faciunt ad mitigatõnem triſticie. ¶ Pr̃e. Idem effectus non videt̃ cauſari ex cõtrariis cauſis. ſed hmõi cum ſint corꝑalia repugnant cõtemplationi veritatis. que eſt cauſa mitigatõnis triſticie. vt dictum eſt. non ergo ꝑ huiuſmodi triſticia mitigat̃. ¶ Pr̃e. Triſticia ⁊ dolor ſecundum ꝙ pertinent ad corpus. in q̃dam tranſmutatõne cordis conſiſtunt. ſed hmõi remedia magis vident̃ pertinere ad exteriores ſenſus ⁊ membra q̃ȝ ad interiorem cordis diſpoſitõnem. non ergo per hmõi triſticia mitigat̃. ¶ Sed contra eſt quod Aug⁹. dic̃. ix. cõfeſ. Audieram balnei nomen inde dictum ꝙ anxietatẽ pellat ex animo. Et infra. Dormiui ⁊ euigilaui. ⁊ non ꝑua ex parte mitigatum inueni dolorem meum. Et inducit qđ in hymno Ambroſij dr̃. ꝙ quies artus ſolutos reddit laboris vſui. menteſq̃ feſſas alleuat. luctuſq̃ ſoluit anxios. ¶ R̃ñ. dõ. ꝙ ſicut dictum ẽ. Triſticia ſm̃ ſuã ſpẽȝ repugnat vitali motõi corꝑis. ⁊ ideo illa que reformãt naturã corꝑalem ĩ debitũ ſtatũ vital̃ motõis. repugnãt triſticie ⁊ ipſaȝ mitigãt. Per hoc etiã ꝙ hmõi remedijs reducit̃ natura ad debitũ ſtatũ. cauſat̃ ex his delectatio. hoc. n. eſt qđ delectatõeȝ fac̃. vt ſup̃ dictum ẽ. vnde cum oĩs delectatio triſticiã mitiget. ꝑ hmõi remedia corporalia triſticia mitigat̃. ¶ Ad. i. g̃ dõ. ꝙ ipſa debita corꝑis diſpoſitio inq̃ȝtum ſentit̃. delectatõeȝ cauſat. ⁊ ꝑ conſequens triſticiam mitigat. ¶ Ad. ij. dõ. ꝙ delectatõnum vna aliam impedit. vt ſup̃ dictum ẽ. ⁊ tñ oĩs delectatio triſticiam mitigat. vñ nõ ẽ inconueniẽs ꝙ ex cauſis ſe inuicẽ impediẽtibus triſticia mitiget̃. ¶ Ad. iij. dõ. ꝙ oĩs bona diſpoſitio corꝑis redundat quodammõ ad cor ſic̃ ad principium ⁊ finem corporalium motõnum. vt dr̃ in li. de cauſa motus animalium.

¶ Queſtio XXXIX.

Deinde conſiderãdũ

eſt de bonitate ⁊ malicia doloris vel triſticie. Et circa hoc querunt̃ q̃ttuor. Primo vtrum oĩs triſticia ſit malum. Scđo vtrꝫ poſſit eẽ bonũ honeſtũ. Tertio vtrꝫ poſſit eẽ bonũ vtile. Quarto vtrꝫ dolor corꝑis ſit ſummum malum.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ oĩs triſticia ſit mala. Dic̃. n. Gregor. nice. Oĩs triſticia malũ ẽ ſuiip̃ius natura. ſȝ qđ naturaliter ẽ malũ ſp̃ ⁊ vbiq̃ ẽ malũ. ergo oĩs triſticia ẽ mala. ¶ Pr̃e. Illđ qđ oẽs fugiũt etiã ꝟtuoſi ẽ malũ. ſȝ triſticiã oẽs fugiunt etiam ꝟtuoſi. q2 vt dr̃ in. vij. ethi. Et ſi prudens non intendat delectari. tamen intendit non triſtari. ergo triſticia eſt malum. ¶ Pr̃e. Sic̃ malum corꝑale eſt obiectum ⁊ cauſa doloris corꝑalis. ita malum ſp̃ũale eſt obiectum ⁊ cauſa triſticie ſp̃ũalis. ſed omnis dolor corporalis eſt malum corporis. ergo omnis triſticia ſp̃ũalis eſt malum anime. ¶ Sed contra. Triſticia de malo contrariat̃ delectationi de malo. ſed delectatio de malo eſt mala. vnde in deteſtatõnem quorundam dr̃ Prouer. ij. ꝙ letant̃ cum male fecerint. ergo triſticia de malo eſt bona. ¶ R̃ñ. dõ. ꝙ aliquid eſſe bonum vel malum poteſt dici dupliciter. Vno mõ ſimplr̃ ⁊ ſm̃ ſe. ⁊ ſic oĩs triſticia ẽ q̃dda malũ. hoc. n. ipſm quod eſt appetitũ hoĩs anxiari d̃ malo p̃ñti rõẽȝ mali hȝ. impedit̃. n. ꝑ hoc q̃es appetitus in bono. Alio mõ dr̃ aliq̃d bonũ vel malũ ex ſuppoſitõne alterius. ſic̃ verecũdia dr̃ eẽ bonũ ex ſuppoſitõe alic⁹ turpis ↄmiſſi. vt dr̃ in. iiij. ethi. Sic igit̃ ſuppoſito aliquo contriſtabili vel doloroſo ad bonitatẽ ꝑtinet ꝙ aliquis de malo p̃ñti triſtet̃ vel doleat. ꝙ enim non triſtaret̃ vel non doleret. non poſſet eſſe niſi q2 vel non ſentiret. vel q2 non reputaret ſibi repugnans. ⁊ vtrunq̃ iſtoꝝ ẽ malum manifeſte. ⁊ ideo ad bonitatem ꝑtinet vt ſuppoſita p̃ñtia mali ſequat̃ triſticia vel dolor. ⁊ hoc eſt quod Aug⁹. dic̃. viij. ſuper Geñ. ad lr̃am. Adhuc eſt bonum quod dolet amiſſum bonum. nam niſi aliquod bonum remanſiſſet in natura. nullius boni amiſſi dolor eſſet in pena. ſed quia ſermones morales ſunt in ſingularibus quorum ſunt operatõnes. illud quod eſt ex ſuppoſitõne bonum debet bonum iudicari. ſicut quod eſt ex ſuppoſitione voluntarium iudicat̃ voluntarium. vt dr̃ in. iij. eth. vt ſupra habitum eſt. ¶ Ad. i. ergo dõ. ꝙ Gregor. nycenus loquit̃ de triſticia ex parte mali triſtantis. non autẽ ex parte ſentientis ⁊ repudiantis malum. Et ex hac etiã parte omnes fugiunt triſticiam inquantum fugiunt malum. ſed ſenſum ⁊ refutatõnem mali non fugiunt. Et ſic dicendum etiam eſt de dolore corporali. nam ſenſus ⁊ recuſatio mali corꝑal̃ atteſtat̃ nature bone. Vñ p̃ȝ reſponſio ad ſecundum ⁊ ad tertium.

Ad ſecundũ ſic proceditur

Videtur q triſticia nõ habeat rõnem boni honeſti. Quod. n. ad inferos deducit contrariatur honeſto. ſed ſicut dicit Aug. xij. ſuper Geñ. ad litteram. Jacob hoc timuiſſe videtur. ne nimia triſticia ſic perturbaretur. vt non ad requiem beatorum iret ſed ad inferos peccatorum. ergo triſticia non habet rõnẽ boni honeſti. ¶ Preterea. Bonum honeſtum habet rõnem laudabilis et meritorij. ſed triſticia diminuit rõnem laudis et meriti. Dicit. n. apl's. ij. ad Corinth. ix. Vnuſquiſq3 prout deſtinauit in corde ſuo non ex triſticia aut ex neceſſitate ergo triſticia non eſt bonum honeſtum. ¶ Preterea. Sicut Auguſ. dicit xiiij. de ci. dei. Triſticia eſt de his que nobis nolentibus accidunt. ſed non velle ea que preſentialiter fiunt eſt habere voluntatem repugnantem ordinatõni diuine. cuius prouidentie ſubiacent omña que aguntur. ergo cũ conformitas humane voluntatis ad diuinam pertineat ad rectitudinem voluntatis. vt ſupra dictum eſt. videtur q triſticia contrarietur rectitudini voluntatis. et ſic non habet rõnem honeſti. ¶ Sed contra. Omne quod meretur premium vite eterne habet rõnem honeſti. ſed triſticia eſt huiõi. vt p3 per id quod dicit Matth. v. Beati qui lugent quoniam ipſi conſolabuntur. ergo triſticia eſt bonum honeſtũ. ¶ Rñ. dd. q ſecundum illam rõnem qua triſticia eſt bonum poteſt eẽ bonum honeſtum. Dictum eſt. n. q triſticia eſt bonum ſcḋm cognitionem et recuſatõnem mali. que quidem duo in dolore corporali atteſtantur bonitate nature. ex qua prouenit q ſenſus ſentit. et natura refugit leſiuum quod cauſat dolorem. In interiori vero triſticia cognitio mali quandoq3 quidem eſt per rectum iudicium rõis. et recuſatio mali eſt per voluntatem bene diſpoſitam deteſtantem malum omne autem bonum honeſtum ex his duobus procedit. ſ. ex rectitudine rõnis et voluntatis. vnde manifeſtum eſt q triſticia poteſt habere rõnem boni honeſti. ¶ Ad. i. ergo dicendum. q omnes paſſiones anime regulari debent ſecundum regulam rõnis. que eſt radix boni honeſti. quam tranſcendit immoderata triſticia. de qua loquitur Aug. et ideo recedit a rõne honeſti. ¶ Ad. ij. dd. q ſicut triſticia de malo procedit ex voluntate et rõne recta que deteſtatur malum. ita triſticia de bono procedit ex rõne et voluntate peruerſa q̃ deteſtatur bonum. et ideo talis triſticia impedit laudem vel meritum boni honeſti. ſicut cum quis facit cu3 triſticia elemoſynam. ¶ Ad. iij. dd. q aliqua preſentialiter eueniũt que non fiunt deo volente ſed deo permittente. ſicut peccata. vnde voluntas repugnans peccato exiſtenti vel in ſe vel in alio. non diſcordat a voluntate dei. mala vero penalia preſentialiter contingunt etiam deo volente. non tamen exigitur ad rectitudinem voluntatis q ea ſcḋm ſe homo velit. ſed ſolum q non contrarietur ordini diuine iuſticie. vt ſupra dictum eſt.

Ad tertiu3 ſic proceditur.

Videtur q triſticia nõ poſſit eẽ bonum vtile. dicit. n. Eccl. xxx. Multos occidit triſticia. et non eſt vtilitas in illa. ¶ Preterea. Electio eſt de eo quod ẽ vtile ad finẽ aliquem. ſed triſticia non eſt eligibilis. quinimo idem ſine triſticia q̃ cum triſticia eſt magis eligendum. vt dicit in. iij. topi. ergo triſticia nõ eſt bonum vtile. ¶ Preterea. Omnis res eſt propter ſuam operationem. vt dicit in. ij. de celo. ſed triſticia impedit operatõnem vt dicit in. x. ethi. ergo triſticia non habet rõnem boni vtilis. ¶ Sed contra. Sapiens non querit niſi vtilia. ſed ſicut dicit Eccleſiaſtes. vij. Cor ſapientum vbi triſticia. et cor ſtultorum vbi leticia. ergo triſticia eſt vtilis. ¶ Rñ. dd. q ex malo preſenti inſurgit duplex appetitiuus motus. Vnus quidem eſt appetitus quo contrariatur malo preſenti. et ex iſta parte triſticia non habet vtilitatem. quia id quod eſt preſens non poteſt non eẽ preſens. Secundus motus conſurgit in appetitu ad fugiendum et repellendum malum contriſtans. et quantum ad hoc triſticia habet vtilitatem ſi ſit de aliquo quod eſt fugiendum. Eſt. n. aliquid fugiendum dupliciter. Vno modo propter ſeipſum ex contrarietate quam h3 ad bonum. ſicut peccatum. et ideo triſticia de peccato vtilis eſt ad hoc q homo fugiat peccatum. ſicut apl's dicit. ij. ad Corinth. vij. Gaudeo non quia contriſtati eſtis ſed quia contriſtati eſtis ad penitentiam. Alio modo eſt aliquid fugiendum. non quia ſit ſcḋm ſe malum. ſed quia eſt occaſio mali. dum vel homo nimis inheret ei per amorem. vel etiam ex hoc q precipitatur in aliquod malum. ſicut p3 in bonis temporalibus. et ſcḋm hoc triſticia de bonis temporalibus põt eẽ vtilis. ſicut dicit Eccleſiaſtes. vij. Melius ẽ ire ad domũ luctus q̃ ad domũ conuiuij. in illa. n. finis cũctorum ammonetur hominum. Ideo autẽ triſticia in omni fugiẽdo ẽ vtilis. quia geminatur fugiendi cauſa, nã ipſum malũ ſcḋm ſe fugiendũ ẽ. ipſa3 autẽ triſticia ſcḋm ſe oẽs fugiũt. ſicut etiã bonũ oẽs appetũt et delectatõe3 de bono. Sicut ergo delectatio de bono facit vt bonum auidius queratur. ita triſticia de malo facit vt malum vehementius fugiatur. ¶ Ad. i. ergo dd. q auctoritas illa intelligitur de immoderata triſticia que animum abſorbet. huiõi autem triſticia immobilitat animum. et impedit fugam mali. vt ſupra dictum eſt. ¶ Ad. ij. dd. q ſicut quodlibet eligibile fit minus eligibile propter triſticiam. ita quodlibet fugiendu3 redditur magis fugiendum propter triſticiam. et quantum ad hoc triſticia eſt vtilis. ¶ Ad. iij. dd. q triſticia de operatione aliqua impedit operationem. ſed triſticia de ceſſatõe operationis facit auidius operari.

Ad quartum ſic proceditur

Videtur q triſticia ſit ſummum malum. Opinio. n. opponitur peſſimum. vt dicit in. viij. ethi. ſed quedam delectatio eſt optimum. que ſ. pertinet ad felicitatem. ergo aliqua triſticia eſt ſummum malum. ¶ Preterea. Beatitudo eſt ſummũ bonu3 hoĩs. quia eſt vltimus hoĩs finis. ſed beatitudo conſiſtit in hoc q homo habeat quicquid velit. et nihil mali velit. vt ſupra dictum eſt. ergo ſummum bonum hoĩs eſt impletio voluntatis ipſius. ſed triſticia conſiſtit in hoc q accidit aliquid contra voluntatem. vt p3 per Aug. xiiij. de ci. dei. ergo triſticia eſt ſummum malum hominis. ¶ Preterea. Aug. ſic argumentatur in. i. ſoliloquiorum. Ex duabus partibus compoſiti ſumus. ex anima. ſ. et corpore. quarum pars deterior eſt corpus. ſummum autem bonum eſt melioris partis optimum. ſummum autem malum peſſimum deterioris. eſt autem optimum in animo ſapientia. in corpore peſſimum dolor. ſummum igitur bonum hoĩs eſt ſapere ſummum malum dolere. ¶ Sed contra. Culpa eſt magis malum q̃ pena. vt in primo habitum eſt. ſed triſticia ſeu dolor pertinet ad penam peccati. ſicut frui rebus mutabilibus eſt malum culpe. Dicit enim Auguſt. in lib. de vera religio. Quis eſt dolor qui dicitur animi. niſi carere mutabilibus rebus. quibus fruebatur aut frui ſe poſſe ſperauerat. et hoc eſt totum quod dicitur malum. id eſt. peccatum et pena peccati. ergo triſticia ſeu dolor non eſt ſummũ malum hominis. ¶ Rñ. dd. q impoſſibile eſt aliquam triſticiam ſeu dolorem eſſe ſummum hoĩs malum. Omnis. n. triſticia ſeu dolor aut ẽ de hoc quod ẽ vere malũ. aut ẽ de aliquo apparenti malo quod ẽ vere bonum. dolor autem ſeu

triſticia que eſt vere de malo non poteſt eē ſummū malū. eſt.n.aliq̄d coꝛpeius.ſ.vel non iudicare eſſe malū illud qḋ vere ē malū.vel etiam nō refutare illud.triſticia autē vel dolor qui eſt de apparenti malo quod eſt vere bonum.non pōt eē ſummum malum.quia peius eſſet omnino alienari a vero bono. vñ poſſibile eſt ꝙ aliqua triſticia vel dolor ſit ſummum hominis malum. Ad.i.ergo dō.ꝙ duo bona ſunt communia ⁊ delectationi ⁊ triſticie.ſ. iudicium verum de bono ⁊ malo.⁊ ordo debitus voluntatis approbātis bonum ⁊ recuſantis malum. Et ſic pꝫ ꝙ in dolore vel triſticia eſt aliquod bonum.ꝑ cuius priuationem pōt fieri deterius.ſed non in omni delectatione eſt aliquod malum.ꝑ cuius remotionem poſſit fieri melius.vñ delectatio aliqua pōt eſſe ſummum hominis bonū.eo mō quo ſupra dictum eſt.triſticia autem non pōt eſſe ſummū hominis malum. Ad.ij.dō.ꝙ hoc ipm quod eſt voluntatem repugnare malo.eſt quoddam bonum. ⁊ ꝓpter hoc triſticia vel dolor non pōt eē ſummum malum.quia habet aliquam ꝑmixtionem boni. Ad.iij.dō.ꝙ peius ē quod nocet meliori q̄ꝫ quod nocet peiori. malum autem dr̄.quia nocet.vt dicit Aug⁹.in Ench. vñ maius malum eſt quod ē malum anime q̄ꝫ quod eſt malum corporis.vñ non eſt efficax rō quam Aug.inducit non ex ſenſu ſuo.ſed ex ſenſu alterius.

Queſtio.XL

Conſequēter ↄſiderādum eſt de paſſionibus iraſcibilis. Et primo de ſpe ⁊ deſperatione. Scḋo de timore ⁊ audacia. Tertio de ira. Circa primum queruntur octo. Primo vtrum ſpes ſit idem quod deſiderium vel cupiditas. Secundo vtrum ſpes ſit in vi apprehenſiua vel in vi appetitiua. Tertio vtrum ſpes ſit in brutis animalibus. Quarto vtrum ſpei contrariet deſperatio. Quinto vtrum cauſa ſpei ſit experientia. Sexto vtrum in iuuenibus ⁊ ebrioſis ſpes abundet. Septimo de ordine ſpei ad amorē. Octauo vtrum ſpes conferat ad operationem.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videt ꝙ ſpes ſit idem quod deſiderium ſiue cupiditas. Spes.n.ponit vna quattuor principalium paſſionū. ſed Aug.enūerans q̄ttuor principales paſſiones. ponit cupiditatē loco ſpei.vt pꝫ in.xiiij.de ci. dei.g̃ ſpes ē idē qḋ cupiditas ſiue deſideriū. Pre. Paſſiones differūt ſm obiecta.ſed idem eſt obiectū ſpei ⁊ cupiditatis ſiue deſiderij.ſ. bonum futurū.ergo ſpes ē idē qḋ cupiditas ſiue deſideriū. Si dicat ꝙ ſpes addit ſup̄ deſiderium poſſibilitatem adipiſcendi bonum futurū. Contra.id qḋ ꝑ accñs ſe hꝫ ad obiectū nō variat ſpēꝫ paſſionis. ſed poſſibibile ſe hꝫ ꝑ accñs ad bonū futurū.qḋ ē obiectum cupiditatis vel deſiderij ⁊ ſpei ergo ſpes nō eſt paſſio ſpē differens a deſiderio vel cupiditate. Sed contra. diuerſarū potentiarum ſunt diuerſe paſſiones ſpē differentes.ſꝫ ſpes eſt in iraſcibili.deſiderium autem ⁊ cupiditas in concupiſcibili.ergo ſpes differt ſpecie a deſiderio ⁊ cupiditate. Rñ. dō.ꝙ ſpēs paſſionis ex obiecto conſiderat. Circa obiectum autē ſpei quattuor conditiones attendunt. Primo q̄dē ꝙ ſit bonū.nō.n.ꝓprie loquēdo ē ſpes niſi de bono.⁊ ꝑ hoc differt ſpes a timore qui ē de malo. Scḋo vt ſit futurū.nō.n. ſpes eſt de pñti iam habito.⁊ ꝑ hoc differt ſpes a gaudio quod ē de bono pñti. Tertio requirit ꝙ ſit aliq̄d arduū cū difficultate adipiſcibile.nō.n.aliq̄s dr̄ aliq̄d ſperare minimū qḋ ſtatim eſt in ſua poteſtate vt habeat. ⁊ ꝑ hoc differt ſpes a deſiderio vel cupiditate.q̄ eſt de bono futuro abſolute.vñ ꝑtinet ad ↄcupiſcibilē.ſpes aūt ad iraſcibilē. Quarto ꝙ illud arduū ſit poſſibile adipiſci.nō.n.aliq̄s ſpat id qḋ oīo adipiſci nō pōt.⁊ ſm hoc differt ſpes a deſperatōe Sic g̃ pꝫ ꝙ ſpes differt a deſiderio.ſic differūt paſſiones iraſcibilis a paſſionib⁹ ↄcupiſcibil.⁊ ꝓpter hoc ſpes p̄ſupponit deſideriū ſic ⁊ oēs paſſiones iraſcibilis p̄ſupponūt paſſiones ↄcupiſcil.vt ſup̄ dictū ē. Ad.i.g̃ dō.ꝙ Aug. ponit cupiditatē loco ſpei ꝓpter hoc ꝙ vtraq̄ reſpicit bonū futurū. Et q2 bonū qḋ nō eſt arduū q̄ſi nihil reputat.vt ſic cupiditas maxime videat tēdere in bonū arduū.in qḋ etiā tēdit ſpes. Ad.ij.dō.ꝙ obiectū ſpei nō eſt bonū futurū abſolute.ſed cū arduitate ⁊ difficultate adipiſcēdi.vt dictum ē. Ad.iij.dō.ꝙ obiectū ſpei nō ſolū addit poſſibilitatē ſup̄ obiectū deſiderij.ſꝫ etiā arduitatē.q̄ ad aliā potētiā facit ſpem ꝑtinere.ſ.ad iraſcibilē q̄ reſpicit arduum vt in primo dictū eſt.poſſibile aūt ⁊ impoſſibile nō oīo ꝑaccidens ſe hñt ad obiectū appetitiue virtutis. Nā appetitus ē principiū motōis.nihil aūt mouet ad aliq̄d niſi ſub rōne poſſibilis.nullus.n.mouet ad id qḋ eſtimat impoſſibile adipiſci.⁊ ꝓpter hoc ſpes differt a deſperatōe ſm differentiam poſſibilis ⁊ impoſſibilis.

Ad ſcḋm ſic proceditur.

Videt ꝙ ſpes ꝑtineat ad vim cognitiuā. Spes.n.videt eē expectatio q̄dam. Dic.n.apl's Ro.viij. Si aūt qḋ nō videmus ſperamus.ꝑ patiāꝫ expectamus.ſed expectatio videt ad vim cognitiuam ꝑtinere.cuius eſt expectare. ergo ſpes ad cognitiuam ꝑtinet. Pre. Idem eſt vt videtur ſpes quod fiducia. vñ ⁊ ſperantes confidentes vocamus.quaſi ꝓ eodem vtentes eo quod eſt confidere ⁊ ſperare.ſed fiducia ſicut ⁊ fides videt ad vim cognitiuam ꝑtinere.ergo ⁊ ſpes. Pre. Certitudo eſt ꝓprietas cognitiue virtutis.ſed certitudo attribuit ſpei.ergo ſpes ad vim cognitiuam ꝑtinet. Sed contra. Spes eſt de bono.ſicut dictum ē.bonum autem inq̄ꝫtum hmōi non eſt obiectum cognitiue ſed appetitiue virtutis.ergo ſpes non ꝑtinet ad cognitiuam.ſed ad appetitiuam virtutē. Rñ.dō. ꝙ cum ſpes importet extenſionem quādam appetitus in quoddam bonum.manifeſte ꝑtinet ad appetitiuam virtutem.motus.n.ad res ꝑtinet ꝓprie ad appetitum.actio vero virtutis cognitiue ꝑficit non ſm motum cognoſcentis ad res.ſed potius ꝙ res cognite ſunt in cognoſcente. Sꝫ quia vis cognitiua mouet appetitiuam repñtando ei ſuū obiectum.ſm diuerſas rōnes obiecti apprehenſi ſubſequūtur diuerſi motus in vi appetitiua. Alius.n.motus ſequitur in appetitu ex apprehenſione boni.⁊ alius ex apprehenſione mali.⁊ ſimiliter alius motus ex apprehenſione preſentis ⁊ futuri abſoluti ⁊ ardui poſſibilis ⁊ impoſſibilis. ⁊ ſecundum hoc ſpes eſt motus appetitiue virtutis conſequens apprehenſionem boni futuri ardui poſſibilis adipiſci.ſ.extenſio appetitus in hmōi obiectum. Ad primū ergo dicendum.ꝙ quia ſpes reſpicit ad bonum poſſibile inſurgit dupliciter homini motus ſpei.ſicut dupliciter ē ei aliquid poſſibile.ſ.ſecundum ꝓpriam virtutem.⁊ ſecundum virtutem alterius. Quod ergo aliquis ſperat ꝑ propriam virtutem adipiſci. non dicitur expectare ſed ſperare tm̄.ſed proprie dicitur expectare quod ſperat ex auxilio virtutis aliene.vt dicatur expectare quaſi ex alio ſpectare. inq̄ꝫtū.ſ.vis apprehenſiua ꝓcedēs nō ſolū reſpicit ad bonū qḋ īēdit adipiſci.ſꝫ etiā ad illḋ cuiꝰ virtute adipiſci ſpat. ſm illud.Eccl.li. Reſpiciens eram ad adiutorium hominū.

Motus q̄ ſpei q̄n̄q; dr̄ expectatio ꝓpter inſpectōez virtutꝭ cognitiue p̄cedentē. ¶ Ad .ij. dd̄. ꝙ illud qd̄ hō deſiderat ⁊ eſtiat ſe poſſe adipiſci credit ſe adepturū. ⁊ ex tali fide in cognitiua p̄cedēte. motus ſequēs in appetitu fiducia nominatꝰ. denoiatꝰ .n. motꝰ appetitiuꝰ a cognitōe p̄cedēte. ſicꝫ effectꝰ ex cā magis nota. magis .n. cognoſcit vis apprehēſiua ſuū actū q̄ꝫ actū appetitiue. ¶ Ad .iij. dd̄. ꝙ certitudo attribuitꝰ motui. nō ſolū appetitus ſenſitiui. ſꝫ etiā appetitꝰ naturalꝭ. ſic dr̄ ꝙ lapis certitudinalitꝰ tēdit deorſum. ⁊ hoc ꝓpter infallibilitatē quā hꝫ ex certitudine cognitōis. q̄ p̄cedit motū appetitus ſenſitiui vel etiā naturalis.

Ad tertium ſic p̄ceditur.

Videtꝰ ꝙ in brutis aīalibus nō ſit ſpes. Spes .n. ē de futuro bono. vt Damaſ. dic. ſꝫ cognoſcere futura nō ptinet ad aīalia bruta. q̄ hn̄t ſolū cognitōez ſenſitiuā. q̄ nō ē futurorum. ergo ſpes nō ē in brutis aīalibus. ¶ Pre. Obiectuꝫ ſpei ē bonū poſſibile adipiſci. ſꝫ poſſibile ⁊ impoſſibile ſūt quedam differentie veri ⁊ falſi. que ſolum ſunt in mente. vt phs dicit in .vi. metaphi. ergo ſpes non ē in brutis aīalibus in quibus non eſt mens. ¶ Pre. Augꝰ. dicit ſuper Geñ. ad lr̄am. ꝙ animalia mouentꝰ viſis. ſed ſpes non eſt de eo quod videtꝰ. nam quod videt quis. quid ſperat? vt dr̄ Ro. viij. ergo ſpes non eſt in brutis aīalibus. ¶ Sed contra. Spes ē paſſio iraſcibilis. ſed in brutis animalibꝫ eſt iraſcibilis. ergo ⁊ ſpes. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ interiores paſſiones animalium ex exterioribus motibus deprehendi pn̄t ex quibus apparet ꝙ in animalibus brutis eſt ſpes. Si .n. canis videat leporem. aut accipiter auem nimis diſtantē non mouetꝰ ad ipſam. quaſi non ſperans ſe eā poſſe adipiſci. ſi autem ſit in ꝓpinquo. mouetꝰ quaſi ſub ſpe adipiſcendi. Ut .n. ſupra dictum eſt. Appetitus ſenſitiuus brutorū animalium. ⁊ etiam appetitus naturalis rerum inſenſibilium. ſequuntꝰ apprehenſionem alicuius intellectus. ſicut ⁊ appetitus nature intellectiue qui dr̄ voluntas. ſed in hoc ē differentia ꝙ volūtas mouetꝰ ex apprehenſione intellectꝰ coniuncti. ſed motus appetitus naturalis ſequitꝰ apprehēſionem intellectus ſeparati qui naturam inſtituit. Et ſimiliter appetitus ſenſitiuus brutorꝫ animalium. que etiam q̄dam inſtinctu naturali agunt. vnde in operibus brutorū animalium ⁊ aliarum rerum naturalium apparet ſimilis p̄ceſſus ſicut ⁊ in artis opibus. ⁊ ꝑ hunc modum in animalibus brutis eſt ſpes ⁊ delectatio. ¶ Ad .i. ergo dd̄. ꝙ quamuis bruta animalia non cognoſcant futurum. tamē ex inſtinctu naturali mouetꝰ animal ad aliquid in futurū. ac ſi futurum p̄uideret. hmōi .n. inſtinctus eſt eis inditꝰ ab intellectu diuino p̄uidente futura. ¶ Ad .ij. dd̄. ꝙ obiectum ſpei non eſt poſſibile ꝓut eſt quedam differētia veri. ſic .n. conſequitꝰ habitudinem p̄dicati ad ſubiectum. ſꝫ obiectum ſpei eſt poſſibile quod dr̄ ſm̄ aliquam potentiā. ſic .n. diſtinguitꝰ poſſibile in .v. metaphi. ſ. in duo poſſibilia p̄dicta. ¶ Ad .iij. dd̄. ꝙ licet id quod eſt futurum non cadat ſub viſu. tamen ex his que vidit animal in p̄nti. mouetꝰ eius appetitus in aliquod futurum. vel ꝓſequendum vel vitandum.

Ad quartum ſic procedit

Videtꝰ ꝙ deſperatio nō ſit contraria ſpei. Uni .n. vnum eſt contrarium. vt dr̄ in .x. metaphi. ſed ſpei contrariatꝰ timor. nō ḡ ꝯtriatꝰ ei deſperatio. ¶ Pre. Contraria videntꝰ cē circa idem. ſꝫ ſpes ⁊ deſperatio nō ſunt circa idem. nā ſpes reſpicit bonū. deſperatio aūt ē ꝓpter aliqd̄ malum impeditiuū adeptōis boni. ḡ ſpes nō ꝯtriatꝰ deſperatiōi. ¶ Pre. motui nō ꝯtriatꝰ motus. quies vero opponitꝰ motui vt priuatio. ſꝫ deſperatio magis videtꝰ importare immobilitatē q̄ꝫ motum. ergo non ꝯtriatꝰ ſpei. que importat motum extēſionis in bonū ſperatū. ¶ Sed ꝯ ē q̄d deſperatio noiatꝰ ꝑ ꝯriū ſpei. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ ſic ſup̄ dictū ē. in mutatōibꝫ inuenitꝰ duplex ꝯrietas. Una ſm̄ acceſſum ad ꝯrios terminos ⁊ talꝭ ꝯrietas ſola inuenitꝰ in paſſionibꝫ concupiſcibilis. ſicut amor ⁊ odiū contrariantꝰ. Alio mō ꝑ acceſſum ⁊ per receſſum reſpectu eiuſdem termini. ⁊ talis contrarietas ī uenitꝰ in paſſionibus iraſcibilis. ſicut ſup̄ dictum ē. Obiectum aūt ſpei quod ē bonum arduum hꝫ quidem rōnē attractiui. ꝓut conſideratꝰ cum poſſibilitate adipiſcendi. ⁊ ſic tendit in ipſm ſpes que importat quendam acceſſum. ſed ſm̄ ꝙ conſideratꝰ cum poſſibilitate obtinendi. hꝫ rōnē repulſiui. q2 vt dr̄ in .iij. ethi. cum ventū fuerit ad aliquid impoſſibile. tūc hoīes diſcedūt. ⁊ ſic reſpicit hoc obiectū deſperatio. vn̄ importat motū cuiuſdā receſſus. ⁊ ꝓpter hoc ꝯtriatꝰ ſpei ſic receſſus acceſſui. ¶ Ad .i. ḡ dd̄. ꝙ timor contrariatꝰ ſpei ſm̄ ꝯrietatē obiectoꝝ. ſ. boni ⁊ mali. hec .n. contrarietas inuenitꝰ in paſſionibus iraſcibilis ſm̄ ꝙ deriuātur a paſſionibꝫ concupiſcibilis. ſed deſperatio ꝯtriatꝰ ei ſolum ſm̄ ꝯrietatē acceſſus ⁊ receſſus. ¶ Ad .ij. dd̄. ꝙ deſperatio non reſpicit malum ſub rōe mali. ſed ꝑ accn̄s q̄ñq; reſpicit malum. inq̄ꝫtum facit impoſſibilitatem adipiſcendi. pōt aūt eē deſperatio ex ſolo ſuperexceſſu boni. ¶ Ad .iij. dd̄. ꝙ deſperatio non importat ſolam priuationem ſpei. ſꝫ importat quendam receſſum a re deſiderata. ꝓpter eſtimatam impoſſibilitatem adipiſcendi. vn̄ deſperatio p̄ſupponit deſiderium ſicut ⁊ ſpes. de eo .n. quod ſub deſiderio noſtro nō cadit. neq; ſpem. neq; deſperationem habemus. ⁊ ꝓpter hoc etiam vtrunq; eoꝝ eſt de bono qd̄ ſub deſiderio cadit.

Ad quintum ſic procedit

Videtꝰ ꝙ expientia nō ſit cā ſpei. Expientia .n. ad vi cognitiuā ptinet. vn̄ phs dicit in .ij. ethi. ꝙ virtus intellectualꝭ indiget expimento ⁊ tpe. ſpes aūt nō eſt in vi cognitiua. ſed in appetitiua vt dictum ē. ergo expientia nō eſt cā ſpei. ¶ Pre. Phs dicit in .ij. rhet°. ꝙ ſenes ſunt difficilis ſpei ꝓpter experientiam. ex quo videtꝰ ꝙ experientia ſit cā defectus ſpei. ſed non eſt idem cauſa oppoſitorum. ergo experientia non eſt cauſa ſpei. ¶ Pre. Philoſophus dicit in .ij. de celo. ꝙ de omnibus enunciare aliquid ⁊ nihil pretermittere. quandoq; eſt ſignum ſtulticie. ſed ꝙ homo temptet omnia. ad magnitudinem ſpei pertinere videtur. ſtulticia autem prouenit ex inexperientia. ergo inexperientia videtur eſſe magis cauſa ſpei q̄ꝫ experientia. ¶ Sed contra eſt quod philoſophus dicit in .iij. ethic. ꝙ aliqui ſunt bone ſpei propter multotiens ⁊ multos viciſſe quod ad experientiam pertinet. ergo experientia eſt cauſa ſpei. ¶ Reſpondeo dicendum. ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. ſpei obiectum eſt bonum futurum arduum poſſibile adipiſci. poteſt ergo aliquid eſſe cauſa ſpei. vel quia facit homini aliquid eſſe poſſibile. vel quia facit eum exiſtimare aliquid eſſe poſſibile. ¶ Primo modo eſt cauſa ſpei omne illud quod auget poteſtatem hominis. ſicut diuitie ⁊ fortitudo. ⁊ inter cetera etiam experientia. Nam per experientiam homo acquirit facultatem aliquid de facili faciendi. ⁊ ex hoc ſequitꝰ ſpes. vnde Vegetius dicit in li. de re militari. Nemo facere metuit quod ſe bene didiciſſe confidit. Alio modo eſt cauſa ſpei omne illud quod facit alicui

eꝛiſtimatõez ꝙ aliq̃d ſit ſibi poſſibile. ⁊ hoc mõ ⁊ doctrina ⁊ pſuaſio q̃libet põt eẽ cã ſpei. ⁊ ſic etiã experientia ẽ cã ſpei. inq̃ƺtũ .ſ. p experientiã fit homĩ eꝛiſtimatio ꝙ aliq̃d ſit ſibi poſſibile q̃d impoſſibile añ experiẽtiã reputabat. ſƺ p hunc modũ experiẽtia põt eẽ cã defectus ſpei. q̃ꝛ ſicꝰ p experientiã fit hoĩ eꝛiſtimatio ꝙ aliq̃d ſibi ſit poſſibile q̃d reputabat impoſſibile. ita ecõuerſo p experientiã fit hoĩ eꝛiſtimatio ꝙ aliq̃d nõ ſit ſibi poſſibile q̃d poſſibile eꝛiſtimabat. Sic ḡ experientia eſt cã ſpei duobus modis. cã aũt defectꝰ ſpei vno mõ. ⁊ ꝓpter hoc magis dicere poſſumꝰ eã eẽ cãz ſpei.

¶ Ad .i. ḡ dõ. ꝙ experiẽtia in opabilibus nõ ſolũ cauſat ſciaz. ſƺ etiã cauſat quendã habitũ ꝓpter ꝯſuetudinẽ q̃ facit opationẽ faciliorẽ. ſƺ ⁊ ipã virtus intellectualꝭ facit ad poteſtatẽ facile opandi. demõſtrat etiã aliq̃d eẽ poſſibile. ⁊ ſic cauſat ſpem. ¶ Ad .ij. dõ. ꝙ in ſenibus ẽ defectus ſpei ꝓpter experientiã. inq̃ƺtum experientia facit eꝛiſtimationem impoſſibilis. Vñ ibidẽ ſubdit. ꝙ eis multa eueniũt in deterius. ¶ Ad .iij. dõ. ꝙ ſtulticia ⁊ inexperientia pñt eſſe cã ſpei p accñs. remouendo .ſ. ſciam ꝓpter quã vere eꝛiſtimat aliq̃d eẽ nõ poſſibile. vñ ea rõe inexperientia eſt cã ſpei q̃ experientia eſt cã defectus ſpei.

Ad ſextum ſic proceditur

Videt ꝙ iuuẽtus ⁊ ebrietas nõ ſint cã ſpei. Spes .n. importat quandã certitudinẽ ⁊ firmitatẽ. Vñ ad Hebr. vi. Spes compat anchore. ſƺ iuuenes ⁊ ebrij deficiũt a firmitate. hñt .n. aĩum de facili mutabilẽ. ḡ iuuẽtus ⁊ ebrietas nõ eſt cã ſpei. ¶ Pre. ea q̃ augẽt ptãtẽ maxie ſunt cã ſpei. vt ſup dictũ ẽ. ſƺ iuuẽtus ⁊ ebrietas quandã infirmitatẽ hñt adiunctã. ḡ nõ ſunt cã ſpei. ¶ Pre. Experiẽtia eſt cã ſpei. vt dictũ eſt. ſƺ iuuenibus experiẽtia deficit. ḡ iuuẽtus nõ eſt cã ſpei. ¶ Sed ꝯ ẽ q̃d phs dicit in .iij. eth. ꝙ inebriati ſunt bñ ſperãtes. ⁊ in .ij. rheto. dr. ꝙ iuuenes ſunt bõe ſpei. ¶ Rñ. dõ. ꝙ iuuẽtus eſt cã ſpei ꝓpter tria. vt phs dicit in .ij. rheto. ⁊ hec tria pñt accipi ſm tres ꝯditõnes boni. q̃d eſt obiectum ſpei. quod ẽ futurum ⁊ arduũ ⁊ poſſibile. vt dictum ẽ. Iuuenes .n. multũ hñt de futuro ⁊ paꝝ de pterito. ⁊ ideo q̃ꝛ mẽoria ẽ pteriti. ſpes aũt futuri. parum hñt de mẽoria. ſƺ multum viuũt in ſpe. Iuuenes etiã ꝓpter caliditatem nature hñt multos ſpũs. ⁊ ita in eis cor ampliat. ex amplitudine aũt cordis ẽ ꝙ aliquis ad ardua tẽdat. ⁊ ideo iuuenes ſunt aĩoſi ⁊ bone ſpei. Silr etiam illi qui nõ ſunt paſſi repulſam. nec experti impedimenta i ſuis conatibus. de facili reputant aliquid ſibi poſſibile. vñ ⁊ iuuenes ꝓpter experiẽtiam impedimentoꝝ ⁊ defectuũ de facili reputant aliquid ſibi poſſibile. ⁊ ideo ſunt bone ſpei. Duo etiam iſtoꝝ ſunt in ebrijs .ſ. caliditas. ⁊ multiplicatio ſpirituum ꝓpter vinum. Et iterum conſideratio periculoꝝ vel defectuum. Et ꝓpter eandem rõnem etiam omnes ſtulti ⁊ deliberatõne non vtentes. omnia temptant ⁊ ſunt bone ſpei. ¶ Ad .i. ḡ dõ. ꝙ in iuuenibus ⁊ in ebrijs lƺ nõ ſit firmitas ſm rei veritatem. ẽ tamen in eis ſm eoꝛuz eſtimatõnem. reputant .n. ſe firmiter aſſecuturos illud q̃d ſperant. ¶ Et ſilr dõ. ad .ij. ꝙ iuuenes ⁊ ebrij hñt q̃dem infirmitatem ſm rei veritatem. ſed ſm eoꝝ eꝛiſtimatõnez hñt ptãtem. q̃ꝛ ſuos defectus nõ cognoſcũt. ¶ Ad .iij. dõ ꝙ nõ ſolum experientia ſed etiã inexperiẽtia ẽ q̃dãmõ cã ſpei. vt dictum eſt.

Ad ſeptimum ſic procedit

Videt ꝙ ſpes nõ ſit cauſa amoꝛis. q̃ꝛ ſm Aug. xiiij. de ci. dei. Prima affectionum anime ẽ amoꝛ. ſed ſpes eſt q̃dam affectio anime. amoꝛ ergo pcedit ſpem. nõ ergo ſpes cauſat amoꝛem. ¶ Pre. Deſideriũ pcedit ſpem. ſed deſideriuz cauſat ex amoꝛe vt dictum ẽ. ergo etiam ſpes ſequit amoꝛem. nõ ergo cauſat ipm. ¶ Pre. Spes cauſat delectatõez vt ſup dictum ẽ. ſed delectatio nõ ẽ niſi de bono amato. ergo amoꝛ pcedit ſpem. ¶ Sed contra ẽ q̃d dr Matth. i. ſup illud. Abraam genuit yſaac. yſaac aũt genuit iacob. dicit glo. i. fides ſpem. ſpes charitatem. charitas aũt ẽ amoꝛ. ergo amoꝛ cauſat a ſpe. ¶ Rñ. dõ. ꝙ ſpes duo reſpicere põt. Reſpicit .n. ſicut obiectum bonum ſperatum. ſed q̃ꝛ bonuz ſperatum ẽ arduum poſſibile. aliq̃ñ autem fit aliquod arduum poſſibile nobis. nõ per nos ſed per alios. ideo ſpes etiam reſpicit illud per quod fit nobis aliquid poſſibile. Inq̃ƺtum igit ſpes reſpicit bonum ſperatũ. ſpes ex amoꝛe cauſat. non .n. ẽ ſpes niſi de bono deſiderato ⁊ amato. Inq̃ƺtum vero ſpes reſpicit illum per quem fit aliquid nobis poſſibile. ſic amoꝛ cauſat ex ſpe. ⁊ nõ ecõuerſo. Ex hoc .n. ꝙ per aliquem ſperamus nobis poſſe ꝓuenire bona. mouemur in ipm ſicut in bonum noſtrum. ⁊ ſic incipimꝰ ipm amare. ex hoc autem ꝙ amamus aliquem. nõ ſperamus de eo niſi p accidens. inq̃ƺtum .ſ. credimus nos reamari ab ipo. vñ amari ab aliquo facit nos ſperare de eo. ſed amoꝛ eius cauſat ex ſpe quam de eo habemus. Et p hoc pƺ reſponſio ad obiecta.

Ad octauũ ſic proceditur

Videt ꝙ ſpes nõ adiuuet opationem ſed magis impediat. Ad ſpem .n. ſecuritas ptinet. ſed ſecuritas parit negligentiam que impedit opationem. ergo ſpes impedit opationem. ¶ Pre. Triſticia impedit opationem. vt ſup dictum eſt. ſed ſpes q̃nq̃ƺ cauſat triſticiam. Dicit .n. Prouer. xiij. Spes que differt affligit animam. ergo ſpes impedit opationem. ¶ Pre. Deſperatio contrariat ſpei. vt dictũ ẽ. ſƺ deſperatio maxie i rebꝫ bellicis adiuuat opatõez. Dicit .n. ij. Regum. ij. ꝙ periculoſa res eſt deſperatio. ḡ ſpes facit contrarium effectum. impediendo .ſ. opationem. ¶ Sed contra eſt quod dr .i. ad Corinth. ix. ꝙ qui arat debet orare in ſpe fructus pcipiendi. ⁊ eadem ratio eſt in omnibus alijs. ¶ Rñ. dõ. ꝙ ſpes p ſe habet ꝙ adiuuet opationem intendendo ipam. ⁊ hoc ex duobus. Primo quidem ex rõne ſui obiecti. quod eſt bonum arduum poſſibile. eꝛiſtimatio .n. ardui excitat attentionem. eꝛiſtimatio vero poſſibilis nõ retardat conatum. vñ ſequit ꝙ homo intente operet ꝓpter ſpem. Secundo vero ex rõne ſui effectus. Spes .n. vt ſupra dictum eſt cauſat delectationem. que adiuuat opationem. vt ſupra dictum eſt. vnde ſpes operationem adiuuat. ¶ Ad .i. ergo dõ. ꝙ ſpes reſpicit bonum conſequendum. ſecuritas aũt reſpicit malũ vitãdũ. vnde ſecuritas magis videt opponi timoꝛi q̃ƺ ad ſpem pertinere. ⁊ tamen ſecuritas non cauſat negligentiam niſi inq̃ƺtum diminuit eꝛiſtimationem ardui. in quo etiam diminuit rõ ſpei. Illa .n. in quibus homo nullum impedimentum timet. quaſi iam non reputant ardua. ¶ Ad .ij. dõ. ꝙ ſpes p ſe cauſat delectationem. ſed p accidens eſt vt cauſet triſticiam. vt ſupra dictum eſt. ¶ Ad .iij. dõ. ꝙ deſperatio in bello fit periculoſa propter aliquam ſpem adiunctam. Illi enim qui deſperant de fuga debilitantur in fugiendo. ſed ſperant mortem ſuam vindicare. ⁊ ideo ex hac ſpe acrius pugnant. vnde piculoſi hoſtibus fiunt.

¶ Queſtio. XLI.

Conſequẽter ꝯſiderã dum eſt. primo de timore ⁊ ſecundo de audacia. Circa timorem conſideranda ſunt quattuor. Primo de ipſo timore. Secundo de obiecto eiꝰ. Tertio de cã ipſius. Quarto de effectu. Circa primum queruntur quattuor. Primo. vtrum timor ſit paſſio aĩe. Secundo vtrum ſit ſpecialis paſſio. Tertio vtrum ſit aliquis timor naturalis. Quarto de ſpẽbus timoris

Ad primum ſic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ timor nõ ſit paſſio anime. Dicit. n. Damaſc. in li. iij. ꝙ timor eſt ꝟtus ſm ſiſtolem. i. contractõnem eſſentie deſideratiua. ſed nulla ꝟtus eſt paſſio. vt ꝓbatur in. ij. ethi. ergo timor nõ eſt paſſio ¶ Pre. Omnis paſſio ẽ effectus ex pñtia agentis ꝓueniens. ſed timor non ẽ de aliq̃ pñti ſed de futuro. vt Damaſ. dicit in. ij. li. ergo timor nõ eſt paſſio. ¶ Pre. Omnis paſſio anime eſt motus appetitus ſenſitiui qui ſequit̃ apprehenſionem ſenſus. ſenſus autem nõ eſt apprehenſiuus futuri ſed pñtis. cum ergo timor ſit de malo futuro. videt̃ ꝙ nõ ſit paſſio aĩe. ¶ Sed contra eſt quod Augꝰ. in. xiiij. de ci. dei. enumerat timorẽ inter alias anime paſſiones. ¶ Rñ. dd. ꝙ inter ceteros anime motus poſt triſticiam timor magis rõnem obtinet paſſionis. Ut. n. ſup̃ dictum eſt. ad rõnem paſſionis primo quidem ꝑtinet ꝙ ſit motus paſſiue ꝟtutis. ad quam ſcʒ comparet̃ ſuum obiectum ꝑ modum actiui mouẽtis. eo ꝙ paſſio eſt effectus agentis. ⁊ ꝑ hunc modum etiã ſentire ⁊ intelligere dicunt̃ pati. Secundo magis ꝓprie dr̃ paſſio motus appetitiue ꝟtutis habentis organum corpale. qui fit cum aliqua tranſmutatõne corꝑali. Et adhuc ꝓpriiſſime illi motus paſſiones dicunt̃ qui important aliquod nocumẽtum. Manifeſtum eſt autem ꝙ timor cum ſit de malo ad appetitiuam potentiam ꝑtinet. que ꝑ ſe reſpicit bonum ⁊ malum. ꝑtinet autem ad appetitum ſenſitiuum. fit. n. cum quadam tranſmutatõne. ſ. cum contractione. vt Damaſ. dicit. ⁊ importat etiam habitudinẽ ad malum. ſm ꝙ malum habet quodammõ victoriam ſup aliquod bonum. vñ veriſſime ſibi competit rõ paſſionis. tñ poſt triſticiam que eſt de pñti malo. nã timor ẽ de malo futuro. qđ nõ ita mouet ſicut pñs. ¶ Ad. i. ergo dd. ꝙ ꝟtus noĩat quoddam principium actionis. ⁊ ideo inq̃tum interiores motus appetitiue ꝟtutis ſunt principia exteriorum actuum dicunt̃ ꝟtutes. phs autem negat paſſionẽ eſſe ꝟtutem que eſt habitus. ¶ Ad. ij. dd. ꝙ ſic paſſio corporis naturalis ꝓuenit ex corꝑali pñtia agentis. ita paſſio anime ꝓuenit ex animali pñtia agentis abſq; pñtia corporali vel reali. inq̃tum. ſ. malum quod eſt futurum realit̃ eſt pñs ſm apprehenſionem aĩe. ¶ Ad. iij. dd. ꝙ ſenſus ñ apprehendit futurũ. ſed ex eo quod apprehendit pñs aĩal naturali inſtinctu mouet̃ ad ſperandũ futurũ bonũ. vel timendum futurum malum.

Ad ſcđum ſic proceditur.

Videt̃ ꝙ timor nõ ſit ſpecialis paſſio. Dic̃. n. Augꝰ. in li. lxxxiij. q. ꝙ quem nõ examinat metus. neq; cupiditas eũ vaſtat. nec egritudo. i. triſticia eũ macerat. nec ventilat geſtiens ⁊ vana leticia. ex quo videt̃ ꝙ remoto timore omnes alie paſſiones remouent̃. non ergo paſſio eſt ſpecialis ſed generalis. ¶ Pre. phs dicit in. vi. ethi. ꝙ ita ſe habet ĩ appetitu ꝓſecutio ⁊ fuga. ſicut in intellectu affirmatio ⁊ negatio. ſed negatio non eſt aliquid ſpeciale in intellectu ſicut nec affirmatio. ſed aliquid commune ad multa. ergo nec fuga in appetitu. ſed nihil eſt aliud timor q̃ʒ fuga quedam mali. ergo timor nõ eſt paſſio ſpecialis. ¶ Pre. Si timor eſt paſſio ſpecialis. ꝑcipue in iraſcibili eſſet. eſt autẽ timor etiam in concupiſcibili. Dicit. n philoſophus in. ij rhetor. ꝙ timor eſt triſticia quedam. Et Damaſ. dicit. ꝙ timor eſt ꝟtus deſideratiua. triſticia autem ⁊ deſiderium ſunt in concupiſcibili. vt ſupra dictum eſt. non eſt ġ paſſio ſpecialis. cum ꝑtineat ad diuerſas potentias. ¶ Sed contra eſt ꝙ condiuidit̃ alijs paſſionibus anime. vt pʒ ꝑ Damaſ. in. ij. li. ¶ Rñ. dd. ꝙ paſſiones anime recipiunt ſpeciem ex obiectis. vnde ſpecialis paſſio eſt que habet ſpeciale obiectum. ſicut ⁊ ſpes. Sicut. n. obiectum ſpei eſt bonum futurum arduum poſſibile adipiſci. ita obiectum timoris eſt malum futurum difficile. cui reſiſti non poteſt. vnde timor eſt ſpecialis paſſio anime. ¶ Ad. i. ergo dd. ꝙ omnes paſſiones anime deriuant̃ ex vno principio ſcʒ ex amore. in quo habent ad inuicem connexionem. ⁊ rõne huius connexionis remoto timore remouent̃ alie paſſiones anime. non ideo quia ſit paſſio generalis. ¶ Ad. ij. dd ꝙ non omnis fuga appetitus eſt timor. ſed fuga ab aliquo ſpeciali obiecto. vt dictum eſt. ⁊ ideo licet fuga ſit quoddã generale. tamen timor eſt paſſio ſpecialis. ¶ Ad. iij. dd. ꝙ timor nullo mõ eſt in concupiſcibili. non. n. reſpicit malũ abſolute. ſed cum quadam difficultate vel arduitate. vt ei reſiſti vix poſſit. Sed quia paſſiones iraſcibilis deriuant̃ a paſſionibus concupiſcibilis. ⁊ ad eas terminant̃. vt ſup̃ dictum eſt. ideo timori attribuunt̃ ea que ſunt concupiſcibilis. dr̃. n. timor eſſe triſticia inquantum obiectum timoris eſt contriſtans ſi pñs fuerit. vnde ⁊ philoſophus dic̃ ibidem. ꝙ timor ꝓcedit ex fantaſia futuri mali corruptiui vel contriſtatiui. Similiter ⁊ deſiderium attribuit̃ a Damaſ. timori. quia ſicut ſpes cauſat̃ vel orit̃ a deſiderio boni. ita timor eſt ex fuga mali. fuga autem mali orit̃ ex deſiderio boni. vt ex ſupra dictis pʒ.

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Videt̃ ꝙ timor aliquis ſit naturalis. Dicit. n. Damaſc. in. iij. li. ꝙ eſt quidam timor naturalis nolente anima diuidi a corpe. ¶ Pre. Timor ex amore oritur. vt dictum eſt. ſed eſt aliquis amor naturalis. vt Diony. dicit. iiij. c. de di. no. ergo etiam eſt aliquis timor naturalis. ¶ Pre. Timor opponitur ſpei. vt ſupra dictum eſt. ſed eſt aliqua ſpes nature. vt pʒ ꝑ id quod dr̃ Roma. iiij. de Abraam. ꝙ contra ſpem nature in ſpem gratie credidit. ergo etiam eſt aliquis timor nature. ¶ Sed contra. ea que ſunt naturalia cõmuniter inueniunt̃ in rebus animatis ⁊ inanimatis. ſed timor non inuenit̃ in rebus inanimatiſ. ergo timor non eſt naturalis. ¶ Rñ. dd. ꝙ aliquis motus dr̃ naturalis. quia ad ipſm inclinat natura. ſed hoc contingit dupl̃r. Uno mõ ꝙ totum ꝑficit̃ a natura abſq; aliqua opatõne apprehenſiue ꝟtutis. ſicut moueri ſurſum eſt motus naturalis ignis. ⁊ augeri ẽ motus naturalis aĩalium ⁊ plantarum. Alio mõ dr̃ motus naturalis ad quem natura inclinat. licet nõ ꝑficiat̃ niſi ꝑ apprehenſionem. q2 ſicut ſup̃ dictum eſt. motus cognitiue ⁊ appetitiue ꝟtutis reducuntur in naturã ſicut in principiũ primũ. Et ꝑ hunc modũ etiã ipſi actus apprehenſiue ꝟtutis. vt intelligere. ſentire. ⁊ mẽorari. ⁊ etiã motus appetitus aĩalis q̃nq; dicunt̃ naturales. ⁊ ꝑ hũc modũ põt dici timor naturalis. ⁊ diſtinguit̃ a timore nõ naturali ſm diuerſitatẽ obiecti. Eſt. n. vt phs dic̃ in. ij. rheto. timor de malo corruptiuo. qđ natura

reſugit ꝓpter naturale deſiderium eſſendi. ⁊ talis timor
dr̄ eſſe naturalis. Et iterum de malo contriſtatiuo. qḋ nō
repugnat nature. ſed deſiderio appetitus. ⁊ talis timor nō
eſt naturalis. ſicut etiam ſupra amor. concupiſcentia. ⁊ de
lectatio diſtincta ſunt ꝑ naturale ⁊ nō naturale. Sed ẜm
primam acceptionem naturalis ſciēdum eſt ꝙ quedā de
paſſionibus anime qñq3 dicunt̃ naturales. vt amor. deſi/
derium. ⁊ ſpes. alie vero naturales dici nō poſſunt. ⁊ hoc iō
quia amor ⁊ odium deſiderium ⁊ fuga importāt inclina
tionem quandam ad pſequēdum bonum ⁊ fugiendum
malum. que quidem inclinatio ptinet etiam ad appetitū
naturalem. ⁊ ideo amor: eſt quidem naturalis. ⁊ deſideri/
um vel ſpes pōt quodāmō dici etiam in rebus naturalibꝰ
cognitione carentibus. ſed alie paſſiones anime importāt
quoſdam motus. ad quos nullo mō ſufficit inclinatio na
turalis. vel quia de rōne harum paſſionum eſt ſenſus ſeu
cognitio ſicut dictum eſt. ꝙ appꝛehenſio requiritur ad rō/
nem delectationis ⁊ doloris. vñ qui carent cognitione nō
poſſunt dici delectari vl' dolere. aut quia hmōi motus ſunt
contra rōnem inclinatōnis naturalis. puta ꝙ deſperatio
refugit bonum ꝓpter aliquam difficultatem. ⁊ timor refu/
git impugnationem mali contrarij ad quod eſt inclinatō
naturalis. ⁊ ideo hmōi paſſiones nullo mō attribuunt̃ re
bus inanīatis. Et ꝑ hoc pꝫ rñſio ad obiecta.

Ad quartum ſic procedit

Videt̃ ꝙ inconuenienter Damaſ. aſſignet ſex ſpecies ti/
moris. ſ. ſegniciem. erubeſcentiam. verecundiam. admira/
tionem. ſtuporem. agoniam. Ut. n. phs dicit in. ij. rhetor.
timor eſt de malo contriſtatiuo. ergo ſpecies timoris debēt
reſpondere ſpeciebus triſticie. ſunt autem quattuor ſpeci/
es triſticie. vt ſupra dictum eſt. ergo ſolum debent eſſe qua
tuor ſpecies timoris eis correſpondentes. ¶ Pre. Illud
quod in actu noſtro conſiſtit. noſtre poteſtati ſubijcit̃. ſed
timor eſt de malo quod excedit poteſtatē noſtram. vt di/
ctum eſt. nō ergo ſegnicies ⁊ erubeſcentia ⁊ verecūdia que
reſpiciunt opationem noſtram debent poni ſpecies timo/
ris. ¶ Pre. Timor eſt de futuro. vt dictum eſt. ſed verecū
dia eſt de turpi actu iam commiſſo. vt Gregor. nicenus
dicit. ergo verecundia non eſt ſpecies timoris. ¶ Pre. Ti
mor non eſt niſi de malo. ſed admiratio ⁊ ſtupor non ſunt
niſi de magno ⁊ inſolito. ſiue bono ſiue malo. ergo admi/
ratio ⁊ ſtupor non ſunt ſpecies timoris. ¶ Pre. phi ex ad
miratione ſunt moti ad inquirendum veritatem. vt dr̄ in
principio metaphi. timor autem non mouet ad inquiren
dum. ſed magis ad fugiendum. ergo admiratio nō eſt ſpe
cies timoris. ¶ Sed in contrariū ſufficiat auctoritas Da
maſ. ⁊ Grego. niceni. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ ſicut dictum ē. Timor
de futuro malo quod excedit poteſtatem timentis. vt. ſ. ei
reſiſti non poſſit. ſicut autem bonum hominis ita ⁊ malū
poteſt conſiderari. vel in opatione ipſius. vel in exterioribꝰ
rebus. In opatione autem ipſius hominis poteſt duplex
malum timeri. Primo quidem labor grauans naturam
⁊ ſic cauſat̃ ſegnicies. cum. ſ. aliquis refugit operari ꝓpter
timorem excedentis laboris. Secundo turpitudo ledens
opinionem. ⁊ ſic ſi turpitudo timeat̃ in actu cōmittendo
eſt erubeſcentia. ſi autem ſit de turpi iam facto. eſt verecū
dia. malum autem quod in exterioribus rebus conſiſtit
tripl'r poteſt excedere hominis facultatem ad reſiſtendū.
Primo quidem rōne ſue magnitudinis. cum aliquis ſcꝫ
conſiderat aliquod magnum malum. cuius exitum con/
ſiderare ſufficit. ⁊ ſic ē admiratio. Secundo rōe diſſuetu/
dinis. q2. ſ. aliquod malum inconſuetum. noſtre ꝯſidera/
tioni offert̃. ⁊ ſic eſt magnum noſtra reputatōne. ⁊ hoc mō
eſt ſtupor qui cauſat̃ ex inſolita imaginatione. Tertio mō
rōe improuiſionis. q2. ſ. ꝓuidere non pōt ſicut futura iſto
tunia timent̃. ⁊ talis timor dr̄ agonia. ¶ Ad. i. ergo dd̄. ꝙ
ille ſpecies triſticie que ſupra poſite ſunt. non accipiuntur
ẜm diuerſitatem obiecti. ſed ẜm effectus. ⁊ ẜm quaſdam
ſpeciales rōnes. ⁊ ideo non oportet ꝙ ille ſpecies triſticie
non reſpondeant iſtis ſpeciebus timoris que accipiuntur
ẜm diuiſionem ꝓpriam obiecti ipſius timoris. ¶ Ad. ij
dd̄. ꝙ operatio ẜm ꝙ iam fit ſubdit̃ poteſtati operantis.
ſed aliquid circa opationem conſiderari poteſt facultatem
operantis excedens. ꝓpter quod aliquis refugit actionē.
⁊ ẜm hoc ſegnicies. erubeſcentia ⁊ verecundia ponunt̃ ſpe
cies timoris. ¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ de actu ꝑterito poteſt timeri
conuicium vel obpꝛobrium futurū. ⁊ ẜm hoc verecundia ē
ſpecies timoris. ¶ Ad. iiij. dd̄. ꝙ non quelibet admiratio
⁊ ſtupor ſunt ſpecies timoris. ſed admiratio que eſt de ma
gno malo. ⁊ ſtupor qui eſt de malo inſolito. Vel poteſt di/
ci ꝙ ſicut ſegnicies refugit laborem exterioris opationis.
ita admiratio ⁊ ſtupor refugiunt difficultatem conſide/
ratōnis rei magne ⁊ inſolite. ſiue ſit bona ſiue mala. vt hoc
mō ſe habeat admiratio ⁊ ſtupor ad actum intellectus. ſi/
cut ſegnicies ad exteriorem actum. ¶ Ad. v. dd̄. ꝙ admi/
rans refugit in pñti dare iudicium de eo quod miratur ti
mens defectum. ſed in futurum inquirit. ſtupens autem
timet ⁊ in pñti iudicare ⁊ in futuro inquirere. vñ admi/
ratio ē principiū philoſophandi. ſed ſtupor ē phice ꝯſide/
ratōis impedimentū.

¶ Queſtio. XLII.

Deinde ꝯſiderādum
eſt de obiecto timoris. Et circa hoc queruntur
ſex. Primo. vtrum bonum ſit obiectum timo
ris vel malum. Secundo. vtrum malum nature ſit obie/
ctum timoris. Tertio. vtꝝ timor ſit de malo culpe. Quar
to. vtrum ipſe timor timeri poſſit. Quinto. vtrum repen/
tina magis timeant̃. Sexto. vtꝝ ea contra que nō ē reme
dium magis timeant̃.

Ad primum ſic proceditur

Videt̃ ꝙ bonū ſit obiectū timoris. Dicit. n. Aug. in li. lxx
iij. q. ꝙ nihil timemus niſi ne id qḋ amamus. aut adeptū
amittamus. aut nō adipiſcamur ſperatū. ſꝫ id qḋ amamꝰ
ē bonū. ḡ timor reſpicit bonum ſicut ꝓpꝛium obiectum. ¶
Pre. phs dicit i. ij. rhetor. ꝙ ptās ⁊ ſup alium ipſum eē ē terribi
le. ſed hmōi ē quoddam bonum. ergo bonum eſt obiectum
timoris. ¶ Pre. Ideo nihil malum eē poteſt. ſed man/
dat̃ nobis vt deum timeamus. ẜm illud pſ. Timete deū
omnes ſancti eius. ergo ⁊ timor ē de bono. ¶ Sed contra
ē quod Damaſ. dicit in. ij. li. ꝙ timor ē de malo futuro ¶
Rñ. dd̄. ꝙ timor ē quidā motus appetitiue virtutis. ad vir/
tutem aūt appetitiuā ptinet pſecutio ⁊ fuga. vt dr̄ in. vi.
ethi. Eſt aūt pſecutio boni. fuga aūt mali. vñ qcūq3 motꝰ
appetitiue virtutis importat pſecutōe3. hꝫ aliqḋ bonum ꝓ
obiecto. qcunq3 aūt importat fugā. hꝫ malū ꝓ obiecto. vñ
cū timor fugā quandā importet. primo ⁊ ꝑ ſe reſpicit ma
lū ſicꝰ ꝓpꝛiū obiectū. pōt aūt reſpicere etiā bonū ẜm ꝙ ha/
bet habitudinē ad malū. qḋ quidem pōt eē duplr̄. Uno q/
dem mō inq̄ntū ꝑ malū priuat̃ bonū. ex hoc aūt ipſo ē ali/
qḋ malū ꝙ ē priuatiuū boni. vñ cū fugiat̃ malū q2 malū
ē. ſequit̃ vt fugiat̃. q2 priuat bonū qḋ qs amādo pſequit̃.
⁊ ẜm hoc dicit Aug. ꝙ nulla ē cā timēdi niſi ne amittat̃ bonū

amatum. Alio mõ compaꝛ̃ bonum ad malum vt cã ipſius inq̃ꜩtum .ſ. aliquod bonum ſua virtute põt inducere aliqđ nocumentum in bono amato. ⁊ ideo ſicut ſpes vt ſupꝛa dictum eſt. ad duo reſpicit .ſ. ad bonum in quod tendit. ⁊ ad id ꝑ quod ſperat ſe bonum concupitum adipiſci. Ita etiaꝫ timoꝛ ad duo reſpicit .ſ. ad malum quod refugit. ⁊ ad illđ bonum quod ſua virtute poteſt infligere malum. ⁊ ꝑ hunc modum deus timeꝛ̃ ab homine. inq̃ꜩtum põt infligere penam. vel ſpũalem vel coꝛꝑalem. ꝑ hunc etiam modum timeꝛ̃ poteſtas alicuius hominis. maxime quãdo eſt leſiua. vel quando eſt iniuſta. quia ſic in ꝓmptu habet nocumentum inferre. Ita etiam timeꝛ̃ ſuꝑ alium eſſe .i. inniti alicui .ſ. in eius poteſtate ſit conſtitutum nobis nocumentum inferre. ſicut ille qui eſt conſcius criminis. timeꝛ̃ ne crimẽ reuelet. ¶ Et ꝑ hoc pꝫ rñſio ad obiecta.

Ad ſcđum ſic proceditur.

Videꝛ̃ ꝙ timoꝛ non ſit de malo nature. Dicit .n. phs .n. ij. rhe. toꝛ. ꝙ timoꝛ conſiliatiuos facit. non autem conſiliamur de his que a natura eueniunt. vt dꝛ in .iij. eth. ergo timoꝛ non eſt de malo nature. ¶ Pꝛe. Defectus naturales ſemper homini imminẽt. vt mors ⁊ alia hmõi. ſi igiꝛ̃ de hmõi malis eſſet timoꝛ. opoꝛteret ꝙ homo ſꝑ eſſet in timoꝛe. ¶ Pꝛe. Natura non mouet ad contraria. ſed malum nature ꝓuenit ex natura. ergo ꝙ timendo aliquis refugiat huiuſmodi malum nõ eſt a natura. timoꝛ ergo naturalis nõ eſt de malo nature. ad quem tamẽ hoc malum ꝑtinere videꝛ̃. ¶ Sed contra eſt quod phũs dicit in .iij. ethi. ꝙ inter omnia terribiliſſimũ eſt moꝛs. que eſt malum nature. ¶ Rñ. dđ. ꝙ ſicut phũs dicit in .ij. rhetoꝛ. Timoꝛ ꝓuenit ex fantaſia futuri mali coꝛruptiui vel contriſtatiui. ſicut autẽ contriſtatiuum malum eſt quod contrariaꝛ̃ voluntati. ita coꝛruptiuum malũ eſt quod contrariaꝛ̃ nature. ⁊ hoc ẽ malum nature. vñ de malo nature poteſt eſſe timoꝛ. Sed cõſiderandum eſt ꝙ malum nature qñq̧ eſt a cauſa naturali. ⁊ tunc dꝛ malum nature. non ſolum. quia priuaꝛ̃ nature bonum. ſed etiam quia ẽ effectus nature. ſicut moꝛs naturalis. ⁊ alia hmõi defectus. aliqñ vero malum nature ꝓuenit ex cauſa non naturali. ſicut moꝛs que violenter infertur a ꝑſecutoꝛe. ⁊ vtroq̧ mõ malum nature quodãmodo timeꝛ̃. ⁊ quodãmodo non timeꝛ̃. Cuꝫ .n. timoꝛ ꝓueniat ex fantaſia futuri mali. vt dicit phũs. Illud quod remouet futuri mali fantaſiam. excludit etiam timoꝛem. ꝙ autem nõ appareat aliquod malum vt futurum. põt ex duobꝯ cõtingere. Vno q̃dem mõ ex hoc ꝙ ẽ remotũ ⁊ diſtãs. hoc .n. ꝓpter diſtantiã imaginamur vt non futurum. ⁊ ideo vel nõ timemus. vel paꝝ timemus. Vt .n. phũs dicit in .ij. rhetoꝛ. Que valde longe ſunt nõ timenꝛ̃. ſciũt .n. oẽs ꝙ moꝛiẽtur. ſed qꝛ nõ ꝓpe ẽ nihil curant. Alio mõ eſtimaꝛ̃ aliquod malum quod ẽ futuꝝ vt nõ futuꝝ. ꝓpter neceſſitatẽ q̃ facit ipm̃ eſtimare vt pñs. vñ phũs dicit in .iij. rhet. ꝙ illi qui iã decapitanꝛ̃ nõ timent videntes ſibi neceſſitatẽ moꝛtis imminere. Sed ad hoc ꝙ aliquis timeat. opoꝛtet deeſſe aliquã ſpem ſalutis. ſic igiꝛ̃ malũ nature nõ timeꝛ̃. qꝛ nõ apꝑhendiꝛ̃ vt futuꝝ. Si vero malum nature quod ẽ coꝛruptiuum apprehendaꝛ̃ vt ꝓpinquũ. ⁊ tñ cum aliqua ſpe euaſionis. tunc timebiꝛ̃. ¶ Ad .i. ergo dđ. ꝙ malũ nature qñq̧ nõ ꝓuenit a natura. vt dictũ eſt. ſm̃ tñ ꝙ a natura ꝓuenit ⁊ ſi nõ ex toto vitari poſſit. põt tñ differri. ⁊ ſub hac ſpe poteſt eſſe ꝯſiliũ de vitatõe ipſius. ¶ Ad .ij. dđ. ꝙ malũ nature ⁊ ſi ſꝑ immineat. nõ tñ ſꝑ imminet de ꝓpinquo. ⁊ idõ nõ ſꝑ timeꝛ̃. ¶ Ad .iij. dđ. ꝙ moꝛs ⁊ alij defectus nature ꝓueniũt a natura vniuerſali. quibus tñ repugnat natura ꝑticularis inq̃ꜩtum põt. ⁊ ſic ex inclinatõe ꝑticularis nature ẽ doloꝛ ⁊ triſticia de hmõi malis cũ ſunt pñtia. ⁊ timoꝛ ſi immineant in futuꝝ.

Ad tertium ſic procediꝛ̃

Videꝛ̃ ꝙ timoꝛ poſſit eſſe de malo culpe. Dicit .n. Aug. ſuꝑ canonicã Iohãnis. ꝙ timoꝛe caſto timet bõ ſeparatõnem a deo. ſed nihil ſeparat nos a deo niſi culpa. ſm̃ illud Eſa. lix. Peccata veſtra diuiſerũt inter vos ⁊ deũ veſtrũ. g̃ timoꝛ põt eſſe de malo culpe. ¶ Pꝛe. Tullius dicit in .iiij. de tuſculanis q̃ſtionibus. ꝙ de illis timemus cũ futura ſunt. de quoꝝ pñtia triſtamur. ſꝫ de malo culpe põt aliq̃s dolere vel triſtari. ergo etiã aliquis malum culpe põt timere. ¶ Pꝛe. Spes timoꝛi opponiꝛ̃. ſed ſpes põt eẽ de bono virtutis. vt pꝫ ꝑ philoſophũ in .ix. ethi. ⁊ aplꝯ dicit ad Gal. vi. Cõfido de vobis in dño ꝙ nihil aliud ſapietis. g̃ etiã timoꝛ poteſt eẽ de malo culpe. ¶ Pꝛe. Verecũdia ẽ q̃dã ſpẽs timoris. vt ſuꝑ dictũ ẽ. ſꝫ verecũdia ẽ de turpi facto. qđ ẽ malũ culpe. g̃ ⁊ timoꝛ. ¶ Sꝫ ꝯ̃ ẽ qđ phũs dicit in .ij. rhetoꝛi. ꝙ nõ oĩa mala timenꝛ̃. puta ſi aliq̃s erit iniuſtus aut tardus. ¶ Rñ. dđ. ꝙ ſicut ſuꝑ dictũ ẽ. ſicut obiectũ ſpei ẽ bonum futuꝝ arduũ qđ q̃s põt adipiſci. ita timoꝛ ẽ de malo futuro arduo qđ nõ põt de facili vitari. Ex q̃ põt accipi ꝙ id qđ oĩo ſubiacet pt̃ati ⁊ volũtati noſtre. nõ hꝫ rõnẽ terribiliꝛ̃. ſed illud ſolũ ẽ terribile qđ hꝫ cãꝫ extrinſecã. malum autẽ culpe. ꝓpꝛiã cãꝫ hꝫ voluntatẽ hũanã. ⁊ ideo ꝓpꝛie nõ hꝫ rõnem terribilis. Sꝫ qꝛ voluntas ab aliq̃ exterioꝛi põt inclinari ad peccandũ. ſi illud inclinãs habeat magnã vim ad inclinandũ. ſm̃ hoc poterit eſſe timoꝛ de malo culpe. inq̃ꜩtum ẽ ab exterioꝛi cã. puta cũ aliquis timet cõmoꝛari ĩ ſocietate maloꝝ ne ab eis ad peccandũ inducaꝛ̃. ſꝫ ꝓpꝛie loquẽdo in tali diſpoſitõe magis timet homo ſeductõnẽ q̃ꝫ culpã. ꝓpꝛiã rõnem .i. inq̃ꜩtum eſt voluntaria. ſic .n. non hꝫ vt timeaꝛ̃. ¶ Ad .i. g̃ dđ. ꝙ ſeparatio a deo ẽ q̃dam pena ꝯſequẽs peccatũ. ⁊ oĩs pena aliq̃ mõ ẽ ab exterioꝛi cã. ¶ Ad .ij. dđ. ꝙ triſticia ⁊ timoꝛ in vno conueniũt. qꝛ vtrũq̧ ẽ de malo. differũt aũt in duobꝯ. In vno q̃dem. qꝛ triſticia ẽ de malo pñti. timoꝛ de malo futuro. In alio vo. qꝛ triſticia cum ſit in concupiſcibili reſpicit malũ abſolute. vñ põt eſſe de quocunq̧ malo. ſiue pũo. ſiue magno. timoꝛ vero cum ſit in iraſcibili reſpicit malum cũ quadam arduitate ſeu difficultate. q̃ tolliꝛ̃ inq̃ꜩtum aliquid ſubiacet voluntati. ⁊ ideo nõ oĩa timemus q̃ ſunt futura. de quibꝯ triſtamur cum ſunt pñtia. ſed aliqua que .ſ. ſunt ardua. ¶ Ad .iij. dđ. ꝙ ſpes eſt de bono qđ quis põt adipiſci. Põt autem aliquis adipiſci bonum vel ꝑ ſe. vel ꝑ aliũ. ⁊ ideo ſpes põt eſſe de actu virtutis qui eſt in pt̃ate noſtra ꝯſtitutus. ſꝫ timoꝛ ẽ de malo quod non ſubiacet noſtre poteſtati. ⁊ ideo ſꝑ malũ quod timeꝛ̃ eſt a cauſa extrinſeca. bonum autem quod ſperaꝛ̃ poteſt eſſe ⁊ a cauſa intrinſeca. ⁊ a cauſa extrinſeca. ¶ Ad .iiij. dđ. ꝙ ſicut ſupꝛa dictum ẽ. verecũdia nõ eſt timoꝛ de actu ipõ peccati. ſed de turpitudiẽ vel ignominia q̃ ꝯſequiꝛ̃ ipm̃. q̃ ẽ a cã extrinſeca.

Ad quartum ſic procediꝛ̃

Videꝛ̃ ꝙ timoꝛ timeri nõ poſſit. Omne .n. quod timeꝛ̃ timendo cuſtodiꝛ̃ ne amittaꝛ̃. ſicut ille qui timet amittere ſanitatem. timendo cuſtodit eam. ſi igiꝛ̃ timoꝛ timeaꝛ̃. timendo ſe cuſtodiat homo ne timeat. quod videꝛ̃ eſſe incõueniens. ¶ Pꝛe. Timoꝛ ẽ q̃dam fuga. ſed nihil fugit ſeipm̃. ergo timoꝛ nõ timet timoꝛẽ. ¶ Pꝛe. Timoꝛ ẽ de fu

timo. ſed ille qui timet iã hʒ timorẽ. nõ ergo põt timere ti-
mo. eũ. ¶ Sed contra eſt ꝙ hõ põt amare amorẽ ⁊ dole-
re de dolore. ergo etiam pari rõne põt timere timorem. ¶
Rñ. dõ. ꝙ ſicut dictum ẽ. illud ſolum hʒ rõnem terribil'
quod ex cauſa extrinſeca ꝓuenit. non autem quod ꝓuenit
ex voluntate noſtra. timor autem ptim ꝓuenit ex cauſa ex-
trinſeca. ⁊ ptim ſubiacet voluntati. ꝓuenit quidem ex cã
extrinſeca inq̃ʒtum eſt paſſio quedam conſequens fanta-
ſiam imminentis mali. ⁊ ſm hoc põt aliquis timere timo-
rem. ne. ſ. immineat ei neceſſitas timendi ꝓpter incongruẽ-
tiam alicuius excellentis mali. ſubiacet autem voluntati
inq̃ʒtum appetitus inferior obedit rõi. vñ homo poteſt ti-
morem repellere. ⁊ ſm hoc timor non põt timeri. vt dicit
Aug⁹. in li. lxxxiij. q. Sed quia rõnibus quas inducit ali-
quis poſſet vti ad oñdendum ꝙ timor nullo mõ timeaẽ.
ideo ad eas rñdendum eſt. ¶ Ad. i. ergo dõ. ꝙ non omis
timor eſt vnus timor. ſed ſecundum diuerſa que timenẽ
ſunt diuerſi timores. nihil ergo ꝓhibet quin in vno timo-
re aliquis pſeruet ſe ab alio timore. ⁊ ſic cuſtodiat ſe non
timentem illo timore. ¶ Ad. ij. dõ. ꝙ cum ſit alius timor
quo timeẽ malum imminens. ⁊ alius timor quo timetur
ipſe timor mali imminentis. non tamen ſequiẽ ꝙ idem fu-
giat ſeipm. vel ꝙ ſit idem fuga ſuiipius. ¶ Ad. iij. dõ. ꝙ
ꝓpter diuerſitatem timorum iam dictam. timore pñti põt
homo timere futurũ timorem.

Ad quintũ ſic proceditur.

Videẽ ꝙ inſolita ⁊ repentina non ſint magis terribilia.
Sicut. n. ſpes eſt de bono ita timor eſt de malo. ſed experi-
entia facit ad augmentum ſpei in bonis. ergo etiam facit
ad augmentum timoris in malis. ¶ Pře. phũs dicit in
ij. rheto. ꝙ magis timenẽ nõ qui acute ſunt ire. ſed mites
⁊ aſtuti. conſtat autem ꝙ illi qui acute ire ſunt. magis ha-
bent ſubitos motus. ergo ea que ſunt ſubdita ſunt minus
terribilia. ¶ Pře. Que ſunt ſubita minus ↄſiderari pñt
ſed tanto aliqua magis timenẽ q̃to magis conſiderãtur.
vñ phũs dicit in. iij. ethi. ꝙ aliqui videnẽ fortes ꝓpter ig-
norantiam. qui ſi cognouerint ꝙ aliud ſint q̃ʒ ſuſpicãtur
fugiunt. ergo repentina minus timenẽ. ¶ Sed contra ẽ
quod Aug⁹. dicit in. ij. confeſſ. Timor inſolita ⁊ repentina
exhorreſcit rebus que amanẽ aduerſari dum pcauet ſecu-
ritati. ¶ Rñ. dõ. ꝙ ſicut ſupra dictum ẽ. Obiectũ timo-
ris ẽ malum imminens quod non de facili repelli poteſt.
hoc autem ex duobus contingit. ſ. ex magnitudine mali. ⁊
ex debilitate timentis. ad vtrumq; autem horum operaẽ
ꝙ aliquid ſit inſolitum ⁊ repentinum. Primo quidẽ fa-
cit ad hoc ꝙ malum imminens magis appareat. omia. n.
corpalia ⁊ bona ⁊ mala q̃to magis conſiderãẽ. minora
apparent. Et ideo ſicut ꝓpter diuturnitatem dolor pñtis
mali mitigaẽ. vt pʒ p Tullium in. iij. de tuſculanis q̃ſtio-
nibus. Ita etiam. ex p̃meditatione minuiẽ timor futuri
mali. Secundo aliquid eſſe inſolitum ⁊ repentinum facit
ad debilitatem timentis. inq̃ʒtum ſubtrahit remedia que
homo poteſt pparare ad repellendum futurum malum. q̃
eſſe non poſſunt quando ex improuiſo malum occurrit.
¶ Ad. i. ergo dõ. ꝙ obiectum ſpei eſt bonum quod quis
poteſt adipiſci. ⁊ ideo ea que augmentant poteſtatem ho-
minis nata ſunt augere ſpem. ⁊ eadem rõne diminuere ti-
morem. quia timor eſt de malo cui non de facili põt reſiſti
Quia igiẽ experientia facit hominem magis potentẽ ad ope-
randum. ideo ſicut auget ſpem. ita diminuit timorem. ¶
Ad. ij. dõ. ꝙ illi qui habent iram acutam non occultãt eã
⁊ ideo nocumenta ab eis illata non ita ſunt repentina q̃n
preuideantur. ſed homines mites ⁊ aſtuti occultant iram.
⁊ ideo nocumentum quod ab eis imminet non poteſt pre-
uideri. ſed ex improuiſo aduenit. ⁊ ꝓpter hoc philoſophus
dicit ꝙ tales magis timenẽ. ¶ Ad. iij. dõ. ꝙ p ſe loquen-
do bona vel mala corpalia in principio maiora apparent.
Cuius rõ eſt. quia vnumquodq; magis appareẽ cõtrario
iuxta ſe poſito. vnde cum aliquis ſtatim a paupertate ad
diuitias tranſit. ꝓpter paupertatem pexiſtentẽ diuitias ma-
gis eſtimat. ⁊ econuerſo diuites ſtatim ad paupertatẽ de-
uenientes. eam magis horrent. ⁊ ꝓpter hoc malum repen-
tinum magis timetur. quia magis videtur eſſe malum. ſʒ
poteſt ꝓpter aliquod accidens contingere ꝙ magnitudo
alicuius mali lateat. puta cum hoſtes ſe inſidioſe occultãt
⁊ tunc verum eſt ꝙ malũ ex diligenti conſideratõe fit ter-
ribilis

Ad ſextuʒ ſic proceditur

Videẽ ꝙ ea que non habent remedium non ſint magis ti-
menda. Ad timorem. n. requiriẽ ꝙ remaneat aliqua ſpes
ſalutis. vt ſupra dictum eſt. ſed in malis que non habent
remedium nulla remanet ſpes ſalutis. ergo talia mala nul-
lo modo timenẽ. ¶ Pře. Malo mortis nullum remediũ
poteſt. non. n. ſm naturam poteſt eſſe reditus a morte ad
vitam. non tamen mors maxime timeẽ. vt dicit philoſo-
phus in. ij. rhetor. non ergo ea magis timentur que reme-
dium non habent. ¶ Pře. philoſophus dicit in. i. ethic.
ꝙ nõ eſt magis bonum quod eſt diuturnius eo quod ẽ
vnius diei. neq; quod eſt ppetuum eo quod non eſt perpe-
tuum. ergo eadem rõne neq; maius malum. ſed ea que
non habent remedium non videntur differre ab alijs niſi
ꝓpter diuturnitatem vel perpetuitatem. ergo ꝓpter hoc nõ
ſunt peiora vel magis timenda. ¶ Sed contra eſt quod
philoſophus dicit in. ij. rhēto. ꝙ omnia timenda ſunt ter-
ribiliora. quecunq; ſi peccauerint corrigi non contingit.
aut quorum auxilia non ſunt. aut non facilia. ¶ Rñ. dõ.
ꝙ obiectum timoris eſt malum. vñ illud quod facit ad au-
gmentum mali. facit ad augmentum timoris. malum au-
tem augetur non ſolum ſecundum ſpeciem ipſius mali. ſʒ
etiam ſecundum circumſtantias. vt ex ſupra dictis appa-
ret. inter ceteras autem circumſtantias diuturnitas vl' e-
tiam perpetuitas magis videntur facere ad augmentum
mali. ea. n. que ſunt in tempore. ſecundum duratõeʒ tem-
poris quodammodo menſuranẽ. vnde ſi pati aliquid in
tempore tanto eſt malum. pati idem in duplo tempe ap-
prehenditur vt duplatum. ⁊ ſecundum hanc rõnem pati
idem in infinito tempore quod eſt perpetuo pati. hʒ quo-
dammodo infinitum augmentum. mala autem que poſt
q̃ʒ aduenerint non poſſunt habere remedium. vel non de
facili accipiuntur vt perpetua vel diuturna. ⁊ ideo maxi-
me redduntur timenda. ¶ Ad. i. ergo dõ. ꝙ remedium
mali eſt duplex. Vnum per quod impeditur futurum ma-
lum ne adueniat. ⁊ tali remedio ſublato auferiur ſpes. ⁊
per conſequens timor. vnde de tali remedio nunc non lo-
quimur. Aliud remedium mali eſt quo malum iam pre-
ſens remouetur. ⁊ de tali remedio nunc loquimur. ¶ Ad
ij. dõ. ꝙ licet mors ſit irremediabile malum. tamen quia
non imminet de prope. non timetur. vt ſupra dictum eſt.
¶ Ad. iij. dõ. ꝙ philoſophus ibi loquiẽ de p ſe bono. qḋ
eſt bonũ ſm ſpeʒ ſuã. ſic aũt nõ fit aliqḋ magis bonum ꝓ-
pter diuturnitatem vel perpetuitatẽ. ſed ꝓpter naturã ip-
ſius boni. ¶ Queſtio. XLIII.

D Einde ꝯſiderãdum eſt de cauſa timoris. Et circa hoc q̄runt̃ duo. Primo. vtrum cauſa timoris ſit amor. Secundo. vtrum cauſa timoris ſit defectus.

Ad primum ſic proceditur

Videt̃ ꝙ amor non ſit cauſa timoris. Illud. n. quod introducit aliquid eſt cauſa eius. ſed timor introducit amorem charitatis. vt Aug⁹. dicit ſup canonicam Iohannis ergo timor eſt cauſa amoris ⁊ nõ ꝯuerſo. ¶ Pre. phs dicit in. ij. rhet. ꝙ illi maxime timent̃ a quibus expectamus iminere nobis aliqua mala. ſed ꝓpter hoc ꝙ ab aliq̃ expectamus malum. magis ꝓuocamur ad odium ei⁹ q̄ȝ ad amorem. ergo timor magis cauſat̃ ab odio q̄ȝ ab amore. ¶ Pre. Sup̄ dictum ē. ꝙ ea que ſunt a nobiſipſis nõ habent rõnem terribilium. ſed ea que ſunt ex amore maxime ꝓueniunt ex intimo cordis. ergo timor ex amore non cauſat̃. ¶ Sed contra eſt quod Aug⁹. dicit in li. lxxxiij. q. Nulli dubium eſt non aliam eſſe metuendi cauſam. niſi ne id quod amamus. aut adeptum amittamus. aut nõ adipiſcamur ſperatum. omnis ergo timor cauſat̃ ex hoc ꝙ aliquid amamus. amor igit̃ eſt cauſa timoris. ¶ Rñ. dd. ꝙ obiecta paſſionum anime ſe habent ad eas tãq̄ȝ forme ad res naturales vel artificiales. quia paſſiones anime ſpeciem recipiũt ab obiectis. ſicut res p̄dicte a ſuis formis. Sicut igit̃ quicquid eſt cauſa forme. eſt cauſa rei cõſtitute ꝑ ip̄m. ita etiam quicquid ⁊ quocunq̄ȝ mõ eſt cauſa obiecti. eſt cauſa paſſionis. Contingit autem aliquid eſſe cauſam obiecti. vel per modum cauſe efficientis. vel ꝑ modum diſpoſitionis materialis. ſicut obiectum delectationis eſt bonum apparens conueniens coniunctum. Cuius cauſa efficiens eſt illud quod facit coniunctionem. vel quod facit conuenientiam vel bonitatem vel apparentiaȝ hmõi boni. cauſa autem ꝑ modum diſpoſitionis materialis eſt habitus vel quecunq̄ȝ diſpoſitio. ſcḋm quam fit alicui conueniens aut apparens illud bonum quod eſt ei cõiunctum. Sic igit̃ in ꝓpoſito obiectum timoris eſt eſtimatum malum futurum ꝓpinquum. cui reſiſti de facili non põt. ⁊ ideo illud quod põt inferre tale malum eſt cauſa effectiua obiecti timoris. ⁊ ꝑ conſequens ipſius timoris. Illud autem ꝑ quod aliquis ita diſponit̃ vt aliquid ſit ei tale. eſt cauſa timoris ⁊ obiecti eius ꝑ modum diſpoſitionis materialis. ⁊ hoc mõ amor eſt cauſa timoris. ex hoc. n. ꝙ aliquis amat aliquod bonum. ſequit̃ ꝙ priuatiuum talis boni ſit ei malum. ⁊ ꝑ conſequens ꝙ timeat ip̄m tanq̄ȝ malum. ¶ Ad. i. ergo dd. ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. timor ꝑ ſe ⁊ primo reſpicit ad malum quod refugit. quod opponitur alicui bono amato. ⁊ ſic ꝑ ſe timor naſcit̃ ex amore. ſecundario vero reſpicit ad id ꝑ quod ꝓuenit tale malum. ⁊ ſic ꝑ accidens quandoq̄ȝ timor inducit amorem. inq̄ȝtuȝ ſcȝ homo qui timet puniri a deo ſeruat mãdata eius. ⁊ ſic incipit ſperare. ⁊ ſpes introducit amorem. vt ſupra dictuȝ eſt. ¶ Ad. ij. dd. ꝙ ille a quo expectant̃ mala. primo quidem odio habet̃. ſȝ poſtq̄ȝ ab ip̄o iã incipiũt ſperare bona tunc incipit amari. bonum autem cui contrariat̃ malum quod timet̃ a principio amabat̃. ¶ Ad. iij. dd. ꝙ rõ illa ꝓcedit de eo quod eſt cauſa mali terribilis ꝑ modum efficientis. amor aũt eſt cauſa eius ꝑ modum materialis diſpoſitionis. vt dictum eſt.

Ad ſcḋm ſic proceditur.

Videt̃ ꝙ defectus nõ ſit cã timoris. Illi. n. qui potentiã hñt maxime timent̃. ſed defectus contrariat̃ potentie. ergo defectus nõ eſt cauſa timoris. ¶ Pre. Illi qui iam decapitant̃ maxime ſunt in defectu. ſed tales nõ timent. vt dr̃ in. ij. rhet. ergo defectus nõ eſt cauſa timoris. ¶ Pre. Decertare ex fortitudine non ꝓuenit ex defectu. ſed decertantes timent eos qui ꝓ eiſdem decertant. vt dr̃ in. ij. rhet. ergo defectus non ē cauſa timoris. ¶ Sed contra. cõtrariorum contrarie ſunt cauſe. ſed diuitie ⁊ robur ⁊ multitudo amicorum ⁊ poteſtas excludunt timorem. vt dr̃ i. ij. rhet. ergo ex defectu horum timor cauſat̃. ¶ Rñ. dd. ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. duplex cauſa timoris accipi põt. Una quidem ꝑ modum materialis diſpoſitionis ex pte eius qui timet. Alia ꝑ modum cauſe efficientis ex pte eius qui timet̃. Quantum igit̃ ad primum defectus ꝑ ſe loquendo eſt cauſa timoris. ex aliquo. n. defectu virtutis contingit ꝙ non poſſit aliquis de facili repellere imminens malũ. ſed tamen ad cauſandum timorem requirit̃ defectus cum aliqua menſura. minor. n. eſt defectus qui cauſat timorē futuri mali q̄ȝ defectus conſequens malum pñs. de quo eſt triſticia. ⁊ adhuc eſſet maior defect⁹ ſi totaliter ſenſus mali auferret̃. vel amor boni. cuius contrarium timet̃. Quantum vero ad ſecundum virtus ⁊ robur ꝑ ſe loquendo ē cauſa timoris. ex hoc. n. ꝙ aliquid quod apprehendit̃ vt nociuum eſt virtuoſum. contingit ꝙ eius effectus repelli nõ poteſt. ꝯtingit tñ ꝑ accidens ꝙ aliquis defectus ex iſta pte cauſat timorem. inq̄ȝtum ex aliquo defectu contingit ꝙ aliquis velit nocumentum inferre. puta ꝓpter iniuſticiaȝ vel quia ante leſus fuit. vel quia timet ledi. ¶ Ad. i. ergo dd. ꝙ rõ illa ꝓcedit de cauſa timoris ex pte cauſe efficientis. ¶ Ad. ij. dd. ꝙ illi qui iam decapitant̃ ſunt in paſſione pñtis mali. ⁊ ideo iſte defectus excedit menſuram timoris. ¶ Ad. iij. dd. ꝙ decertantes timent non ꝓpter potentiã qua decertare poſſunt. ſed ꝓpter defectum potentie. ex quo contingit ꝙ ſe ſuperaturos non confidunt.

Queſtio. XLIIII.

D Einde ꝯſiderandũ eſt de effectibus timoris. Et circa hoc queruntur quattuor. Primo vtrum timor faciat cõtractionem. Scḋo. vtrum faciat ꝯſiliatiuos. Tertio. vtrum faciat tremorē. Quarto. vtrum impediat opationem.

Ad primũ ſic proceditur.

Videt̃ ꝙ timor non faciat contractionem. Contractione enim facta calor ⁊ ſpũs ad interiora reuocant̃. ſed ex multitudine caloris ⁊ ſpirituum in interioribus magnificat̃ cor ad audacter aliquid aggrediendum. vt pȝ in iratis. cuius contrarium in timore accidit. nõ ergo timor facit contractionem. ¶ Pre. Multiplicatis ſpiritibus ⁊ calore in interioribus ꝑ contractõeȝ. ſequit̃ ꝙ homo in vocem prorumpat. vt pȝ in dolentibus. ſed timentes nõ emittũt vocem. ſed magis reddunt̃ taciturni. ergo timor nõ facit contractionem. ¶ Pre. Verecundia eſt q̄dam ſpecies timoris. vt ſupra dictum eſt. ſed verecundati erubeſcunt. vt dic̄ Tullius. iiij. de tuſculanis queſtionibus. ⁊ phs in. iiij. ethi. Rubor aũt faciei nõ atteſtat̃ contractioni ſed ꝯtrario nõ g̃ contractio ē effectus timoris. ¶ Sed ꝯ eſt qḋ Damaſ. dicit. iij. li. ꝙ timor ē virtus ſcḋm ſiſtolem. i. ſcḋm ꝯtractõeȝ. ¶ Rñ. dd. ꝙ ſicut ſup̄ dictũ ē. in paſſionibus aie ē ſicut formale ip̄e motus appetitiue potẽtie. ſicaũt materiale tranſmutatio corpalis. q̄ȝ vnũ alteri ꝓportionat̃. vñ ſcḋm ſimilitudinē

⁊ rõnem appetitiui motus ſequit̃ corpalis tranſmutatio: ꝗ̃tũ aũt ad aĩalem motũ appetitus. timor ꝯtractionẽ quandam importat. Cuius rõ eſt. ꝙ timor ꝓuenit ex fantaſia alicuius mali imminẽtis. qḋ difficile repelli põt. vt ſupra dictum eſt. ꝙ autem aliquid difficile poſſit repelli. ꝓuenit ex debilitate ꝟtutis. vt ſup̃ dictum eſt. ꝟtus aũt ꝗ̃to ẽ debilior tãto ad pauciora ſe põt extendere. ⁊ ideo ex ipſa imaginatione que cauſat timorem ſequit̃ quedam contractio in appetitu. ſicut etiam videmus in morientibus ꝙ natura retrahit̃ ad interiora ꝓpter debilitatẽ ꝟtutis. ⁊ videm⁹ etiam in ciuitatibus ꝙ qñ ciues timent retrahunt ſe ab exterioribus ⁊ recurrunt ꝗ̃to poſſũt ad interiora. ⁊ ſm ſimilitudinẽ huius contractionis q̄ ptinet ad appetitũ aĩalem. ſequit̃ etiam in timore ex pte corporis ꝯtractio caloris ⁊ ſpirituum ad interiora. ❡ Ad .i. ergo dd̄. ꝙ ſicut phũs dicit in li. de ꝓbleumatibus. licet in timentibus retrahant̃ ſpiritus ab exterioribus ad interiora. non tamen eſt idẽ motus ſpirituum in iratis ⁊ timentibus. Nam iratis ꝓpter calorem ⁊ ſubtilitatem ſpirituum que ꝓueniunt ex appetitu vindicte. interius fit ſpirituum motus ab inferioribus ad ſuperiora. ⁊ ideo congregant̃ ſpiritus ⁊ calor circa cor. Ex quo ſequit̃ ꝙ irati reddunt̃ ꝓmpti ⁊ audaces ad inuadendum. ſed in timentibus ꝓpter frigiditatem ingroſſantem ſpiritus mouent̃ a ſuperioribus ad inferiora. q̄ quidem frigiditas contingit ex imaginatione defectus ꝟtutis. ⁊ ideo non multiplicant̃ calor ⁊ ſpiritus circa cor. ſed magis a corde refugiunt. ⁊ ꝓpter hoc timentes non ꝓmpte inuadunt. ſed magis refugiunt. ❡ Ad .ij. dd̄. ꝙ naturale eſt cuilibet dolenti. ſiue homini ſiue animali ꝙ vtat̃ quocunq; auxilio ad repellendum nociuum pñs quod infert dolorem. vñ videmus ꝙ animalia dolentia percutiunt vel faucibus vel cornibus. maximum autem auxilium ad omnia in animalibus eſt calor ⁊ ſpiritus. ⁊ ideo in dolore natura conſeruat calorem ⁊ ſpiritum interius. vt hoc vtatur ad repellendum nociuum. ⁊ ideo vt phũs dicit in li. de ꝓbleumatibꝰ. ꝙ multiplicatis ſpiritibus introrſum ⁊ calore. neceſſe eſt ꝙ emittant̃ p vocem. ⁊ ꝓpter hoc dolẽtes vix ſe poſſunt continere quin clament. ſed in timentibus fit motus interioris caloris ⁊ ſpirituum a corde ad inferiora vt dictum eſt. ⁊ ideo timor contrariat̃ formationi vocis. q̄ fit p emiſſionem ſpirituum ad ſuperiora per os. ⁊ propter hoc timor tacentes facit. ⁊ inde eſt etiam ꝙ timor trementes facit. vt dicit philoſophus in li. de ꝓbleumatibus. ❡ Ad .iij. dd̄. ꝙ ſicut pericula mortis non ſolum contrariantur appetitui animali. ſed etiam contrariantur nature. ⁊ ꝓpter hoc in huiuſmodi timore non ſolum fit contractio ex parte appetitus. ſed etiam ex parte nature corporalis. Sic enim diſponit̃ animal ex imaginatione mortis. contrahẽs calorem ad interiora. ſicut quando naturaliter mors imminet. ⁊ inde eſt ꝙ timentes mortem palleſcunt. vt dicit̃ in .iiij. ethi. ſed malum quod timet̃ verecundia non opponitur nature. ſed ſolum appetitui animalis. ⁊ ideo fit quedam contractio ſecundum appetitum animalem. non autem ſecundum naturam corporalem. ſed magis anima q̄ſi in ſe contracta vacat ad motionem ſpirituum ⁊ caloris vñ fit eoꝝ diffuſio ad exteriora. ⁊ propter hoc verecundati erubeſcunt.

Ad ſecundũ ſic ꝓceditur.

Videtur ꝙ timor non faciat conſiliatiuos. Non enim eſt eiuſdem conſiliatiuos facere ⁊ conſilium impedire. ſed timor conſilium impedit. omnis. n. paſſio ꝑturbat quietem que requirit̃ ad bonum vſum rationis. ergo timor non facit conſiliatiuos. ❡ Pr̃e. Conſilium eſt actus rationis de futuris cogitantis ⁊ deliberantis. ſed aliquis timor eſt excutiens cogitata ⁊ mentem a ſuo loco remouet. vt Tullius dicit in .iiij. de tuſculanis queſtionibus. ergo timor nõ facit conſiliatiuos. ſed magis impedit conſiliũ. ❡ Pr̃e. Sicut conſilium adhibet̃ ad vitandum mala. ita etiam adhibetur ad conſequendum bona. ſed ſicut timor ẽ d̄ malis vitandis. ita ſpes eſt de bonis conſequẽdis. ergo timor non facit magis conſiliatiuos q̄ ſpes. ❡ Sed contra eſt quod phũs dicit in .ij. rhetor. ꝙ timor conſiliatiuos facit. ❡ Rñ. dd̄. ꝙ aliquis põt dici conſiliatiuus dupl'r. Uno mõ a voluntate ſeu ſollicitudine conſiliandi. ⁊ ſic timor conſiliatiuos facit. quia vt phũs in .iij. ethi. dicit. Conſiliamur de magnis in quibus quaſi nobis ipſis diſcredimus. Ea autem que timorem incutiunt non ſunt ſimpl'r mala. ſed habent quandam magnitudinem. tum ex eo ꝙ apprehendunt̃. vt que difficiliter repelli poſſunt. tum etiã quia apprehendunt̃ vt de ꝓpe exiſtentia. ſicut iam dictum eſt. vñ homines maxime in timoribus querunt conſiliari. Alio mõ d̄r aliquis conſiliatiuus a facultate bene conſiliãdi. ⁊ ſic nec timor. nec aliqua paſſio conſiliatiuos facit. q: homini affecto ſecundum aliquam paſſionem videt̃ aliqḋ vel maius vel minus q̄ ſit ſm rei veritatem. ſicut amanti vident̃ ea que amat meliora. ⁊ timenti ea qui timet terribiliora. ⁊ ſic ex defectu rectitudinis iudicij quelibet paſſio q̄tum eſt de ſe impediat facultatem bene conſiliandi. Et p hoc pꝫ rñſio ad .i. ❡ Ad .ij. dd̄. ꝙ q̄to aliqua paſſio ẽ fortior. tanto magis homo ſm ipſam affectus impedit̃. ⁊ ideo quando timor fuerit fortis vult quidem homo conſiliari ſed adeo ꝑturbatur in ſuis cogitationibus ꝙ conſiliũ adinuenire non poteſt. Si autem ſit paruus timor qui ſollicitudinem conſiliandi inducat. nec multum rõnem ꝯturbet. põt etiam conferre ad facultatem bene conſiliandi rõe ſollicitudinis conſequentis. ❡ Ad .iij. dd̄. ꝙ etiam ſpes facit conſiliatiuos. quia vt in .ij. rheto. phus dicit. Nullus conſiliatur de his de quibus deſperat. ſicut nec de impoſſibilibus. vt d̄r in .iij. ethi. Timor tamen magis facit conſiliatiuos q̄ ſpes. quia ſpes eſt de bono ꝓut poſſumus ipſum conſequi. timor autem de malo ꝓut vix repelli põt. ⁊ ita magis reſpicit rationem difficilis timor q̄ ſpes. in difficilibus autem maxime in quibus nobis non confidimus conſiliamur. ſicut dictum eſt.

Ad tertium ſic procedit̃

Videt̃ ꝙ tremor non ſit effectus timoris. tremor. n. ex frigore accidit. videmus. n. infrigidatos tremere. timor autem non videt̃ cauſare frigus. ſed magis calorem deſiccãtem. cuius ſignum eſt ꝙ timentes ſitiũt. ⁊ p̄cipue ĩ maximis timoribus. ſicut pꝫ in illis qui ad mortem ducuntur. ergo timor nõ cauſat tremorẽ. ❡ Pr̃e. Emiſſio ſuperfluitatũ ex calore accidit. vñ vt plurimũ medicine laxatiue ſunt calide. ſed hm̃oi emiſſiones ſuperfluitatũ ex timore frequẽter ꝯtingũt. ergo timor videt̃ cauſare calorẽ. ⁊ ſic nõ cauſat tremorẽ. ❡ Pr̃e. in timore calor ab exterioribus ad interiora reuocat̃. ſi igit̃ ꝓpter hm̃oi reuocatõez caloris ĩ exterioribus hõ tremit. videt̃ ſil'r ꝙ in omnibus exterioribus mẽbris deberet cauſari tremor ex timore. hoc aũt nõ videt̃. nõ ḡ tremor corporis ẽ effectus timoris. ❡ Sed ꝯ ẽ quod Tullius dic̃ in .iiij. de tuſculanis q̄ſtionibꝰ. ꝙ timorẽ ſeq̄t̃ tremor ⁊ pallor. ⁊ dentiũ ſtrepitus. ❡ Rñ. dd̄. ꝙ ſicut ſup dictũ ẽ. in timore fit q̄dã ꝯtractio ab exterioribꝰ ad interiora. ⁊

ideo exteriora frigida remanent. ⁊ ꝓpter hoc in eis accidit tremor q̄ cauſat̃ ex debilitate v̄tutis ꝯtinētis mēbra. Ad hm̄oi aūt debilitatē maxīe facit defectus caloris qui ē inſtrumentū q̄ aīa mouet. vt d̾ in .ij. de aīa ¶ Ad .i. ḡ dd̄. ꝙ calore ab exterioribus ad interiora reuocato. multiplicat̃ calor interius. ⁊ maxīe v̄ſus inferiora. i. circa nutritiuā. ⁊ ideo ꝯſumpto humido ꝯſequit̃ ſitis. ⁊ etiā interdū ſolutio ventris ⁊ vrine emiſſio. ⁊ qn̄q₃ etiā ſeīs vel hm̄oi emiſſio ſupfluitatū accidit ꝓpter ꝯtrōez ventris ⁊ teſticulorū vt ph̄s dicit in li. de ꝓbleumatibus. Vn̄ p₃ ſolutio ad .ij. ¶ Ad .iij. dd̄. ꝙ q̄ꝛ in tiore calor deſerit cor a ſuperioribꝰ ad inferiora tendēs. iō timētibus maxīe tremit cor ⁊ mēbra q̄ hn̄t aliquā ꝯnexionē ad pectus vbi ē cor. vn̄ timētes maxime tremūt in voce ꝓpter vicinitatē vocalis arterie ad cor. Tremit etiā labiū inferius ⁊ tota inferior mādibula ꝓpt̃ ꝯtinuatōez ad cor. vn̄ ⁊ ſtrepitus dentiū ſequit̃. ⁊ eadē rōne brachia ⁊ manus tremūt. Vel etiā q̄ꝛ hm̄oi membra ſunt magis mobilia ꝓpter qđ ⁊ genua tremūt timētibus. ſm̄ illud Eſa. xxxv. Confortate man⁹ diſſolutas ⁊ genua trementia roborate.

Ad quartum ſic procedit

Videt̃ ꝙ timor impediat opatōez. Opatio .n. maxīe impedit̃ ex ꝑturbatōe rōis q̄ dirigit in ope. ſ₃ timor ꝑturbat rōnē. vt dictū ē. ḡ timor impedit opatōez. ¶ Pre. Illi q̄ faciūt aliq̄d cū timore. facilius in opatōe deficiūt. ſicut ſi aliq̄s incedat ſup trabem in alto poſitā. ꝓpter timorē d̾ facili cadit. nō aūt caderet ſi incederet ſup eandē trabem in imo poſitā ꝓpter defectū timoris. ḡ timor impedit operationem. ¶ Pre. Pigricia ſiue ſegnicies ē q̄dam ſpēs timoris. ſ₃ pigritia impedit opatōez. ḡ ⁊ timor. ¶ Sed contra ē qđ aplꝯ dic ad Phil̃. ij. Cū metu ⁊ tremore veſtrā ſalutem opamini. qđ nō diceret. ſi timor bonā opatōez impediret. tīor ḡ nō īpedit bonā opatōez. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ opatio hoīs exterior cauſat̃ quidē ab aīa ſicut a primo mouente. ſed a mēbris corpeis ſicut ab inſtr̄is. Contingit aūt operationem impediri ⁊ ꝓpter defectū inſtr̄i. ⁊ ꝓpter defectū principalis mouentis. Ex pte igit̃ inſtr̄oꝝ corpalium timor q̄ntum eſt de ſe ſp natus eſt impedire exteriorē opatōez ꝓpt̃ defectū caloris. qui ex timore accidit in exterioribus mēbris. ſed ex pte aīe ſi ſit timor moderatus nō multū rōnē ꝑturbans ꝯfert ad bn̄ opandum. inq̄ntum cauſat quandā ſollicitudinem. ⁊ facit hoīez attentius conſiliari ⁊ operari. Si v̄o timor tantum increſcat ꝙ rōnem ꝑturbet. impedit opatōez etiā ex pte aīe. ſed de tali timore aplꝯ nō loquit̃. Et ꝑ hoc p₃ rn̄ſio ad .i. ¶ Ad .ij. dd̄. ꝙ illi qui cadunt de trabe in alto poſita. patiunt̃ ꝑturbatōes imaginatōnis ꝓpter timorē caſus imaginati. ¶ Ad .iij. dd̄. ꝙ oīs timens refugit id qđ timet. ⁊ ideo cū pigritia ſit timor de ipa opatione inq̄ntū ē laborioſa impedit opatōez. q̄ꝛ retrahit voluntatem ab ipa. ſ₃ timor qui ē de aliq̄s rebus intm̄ adiuuat opatōez. inq̄ntū inclinat voluntatē ad opandum ea ꝑ q̄ homo effugit id qđ timet. ¶ Queſtio. XLV.

Deinde ꝯſiderādum eſt de audacia. Et circa hoc querunt̃ q̄ttuor. Primo. vtꝝ audacia ſit ꝯtra timori. Scđo. quō audacia ſe habeat ad ſpem. Tertio de cauſa audacie. Quarto de effectu ipius.

Ad pⁱmū ſic proceditur.

Videt̃ ꝙ audacia non contrariet̃ timori. Dicit .n. Aug⁹. in li. lxxxiij. q. ꝙ audacia vitium eſt. vitium autem virtuti contrariat̃. cum ergo timor non ſit v̄tus ſed paſſio. videt̃ ꝙ timori non contrariet̃ audacia. ¶ Pre. Vni vnum eſt contrarium. ſed timori contrariat̃ ſpes. non ergo contrariatur ei audacia. ¶ Pre. Vnaqueq₃ paſſio excludit paſſionem oppoſitam. ſed id quod excludit̃ ꝑ timorem eſt ſecuritas. Dicit .n. Aug⁹. ij. confeſſ. ꝙ timor ſecuritati ꝓcauet. ergo ſecuritas contrariat̃ timori. non ergo audacia. ¶ Sed contra eſt quod ph̄s dicit in .ij. rhetor. ꝙ audacia eſt timori contraria. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ de rōne contrarioꝝ ē quod maxime a ſe diſtent. vt d̾ in .x. metaph̄i. Illud autem qđ maxime diſtat a timore eſt audacia. timor .n. refugit nocumentum futurum ꝓpter eius victoriam ſuper ipm̄ timentem. ſed audacia aggredit̃ periculum imminens ꝓpter victoriam ſui ſupra ipm̄ periculum. vn̄ manifeſte timori cōtrariat̃ audacia. ¶ Ad .i. ḡ dd̄. ꝙ ira ⁊ audacia ⁊ omniū paſſionum nomina dupl̾r accipi poſſunt. Vno mō ſm̄ ꝙ important abſolute motus appetitus ſenſitiui in aliqđ obiectum bonum vel malum. ⁊ ſic ſunt nomina paſſionum. Alio mō ſm̄ ꝙ ſimul cum hm̄oi motu important receſſu₃ ab ordine rōnis. ⁊ ſic ſunt nomina vitioꝝ. ⁊ hoc modo loquit̃ Aug⁹. de audacia. ſed nos loquimur nunc de audacia ſm̄ primum modum. ¶ Ad .ij. dd̄. ꝙ vni ſm̄ idē non ſunt plura contraria. ſed ſm̄ diuerſa nihil ꝓhibet vni plura contrariari. ⁊ ſic dictum eſt ſupra ꝙ paſſiones iraſcibil̃ hn̄t duplicem contrarietatem. vnā ſm̄ oppoſitōnez boni ⁊ mali. ⁊ ſic timor contrariat̃ ſpei. aliā ſm̄ oppoſitionem acceſſus ⁊ receſſus. ⁊ ſic timori contrariat̃ audacia. ſpei vero deſperatio. ¶ Ad .iij. dd̄. ꝙ ſecuritas non ſignat aliq̄d contrarium timori. ſed ſolam timoris excluſionē. ille .n. d̾ eē ſecurus qui non timet. vn̄ ſecuritas opponit̃ timori ſicut priuatio. audacia autem ſicut contrarium. ⁊ ſicut contrarium includit in ſe priuationē. ita audacia ſecuritatē.

Ad ſcđm ſic proceditur.

Videt̃ ꝙ audacia non ꝯſequat̃ ſpem. Audacia .n. eſt reſpectu maloꝝ ⁊ terribilium. vt d̾ in .iij. ethico. ſpes autem reſpicit bonum. vt ſup̄ dictum eſt. ergo habent diuerſa obiecta ⁊ non ſunt vnius ordinis. non ergo audacia conſequit̃ ſpem. ¶ Pre. Sicut audacia contrariat̃ timori. ita deſperatio ſpei. ſed timor non ſequit̃ deſperationem. quinimo deſperatio excludit timorem. vt ph̄s dicit in .ij. rhetor. ergo audacia non conſequit̃ ſpem. ¶ Pre. Audacia intendit quoddam bonum. ſ. victoriam. ſed tendere in bonū arduū ꝑtinet ad ſpem. ergo audacia eſt idem ſpei. non ergo conſequit̃ ad ſpem. ¶ Sed contra eſt quod ph̄s dic̃ in .iij. ethi. ꝙ illi qui ſunt bone ſpei ſunt audaces. videt̃ ergo audacia conſequi ſpem. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ ſicut iam pluries dictum eſt. omnes hm̄oi paſſiones anime ad appetitiuam potentiam ꝑtinent. omnis autem motus appetitiue potentie reducit̃ ad ꝓſecutionem vel fugam. ꝓſecutio autem vel fuga eſt alicuius ⁊ ꝑ ſe. ⁊ ꝑ accidens. ꝑ ſe quidem eſt ꝓſecutio boni. fuga vero mali. ꝑ accn̄s autem pōt ꝓſecutio eſſe mali ꝓpter aliqđ bonū adiunctū. ⁊ fuga boni ꝓpter aliqđ malum adiunctū. quod autem ē ꝑ accn̄s ſequit̃ ad id quod eſt ꝑ ſe. ⁊ ideo ꝓſecutio mali ſequit̃ ꝓſecutōez boni. ſic ⁊ fuga boni ſequit̃ fugā mali. Hec aūt q̄ttuor ꝑtinēt ad q̄ttuor paſſiones. nā ꝓſecutio boni ꝑtinet ad ſpe₃ fuga mali ad timorē. ꝓſecutio etiā mali terribilis ꝑtinet ad audaciā. fuga v̄o boni ꝑtinet ad deſperatōez. vn̄ ſequit̃ ꝙ audacia conſequit̃ ad ſpem. Ex hoc .n. ꝙ aliquis ſperat ſupare terribile imminens ex hoc audacter inſequit̃ ipm̄.

ad timorem vero ſequit᷑ deſperatio.ideo.n.aliq̄s ďſperat
q2 timet difficultatē q̄ eſt circa bonū ſperādū. ¶ Ad.i.er/
go dō.ꝙ rō ſeq̄ret᷑.ſi bonū ⁊ malū eſſent obā nō būtia or/
dinē ad inuicē.ſed q2 malū hꝫ aliquē ordinē ad bonū.ē.n.
poſterius bono ſicut priuatio habitu.iō audacia q̄ inſeq̄t᷑
malū eſt poſt ſpem.q̄ inſequit᷑ bonū. ¶ Ad.ij.dō.ꝙ ⁊ ſi
bonū ſimpl'r ſit prius q̄ꝫ malū.tñ fuga ꝑ prius debet᷑ ma/
lo q̄ꝫ bono.ſicut inſecutio ꝑ prius debet᷑ bono q̄ꝫ malo.⁊ iō
ſicut ſpes eſt prior q̄ꝫ audacia.ita timor eſt prior q̄ꝫ deſpe/
ratio.⁊ ſicut ex timore nō ſp̄ ſequit᷑ deſperatio.ſed qñ fue/
rit inteſus.ita ex ſpe nō ſp̄ ſequit᷑ audacia.ſed qñ fuerit ve
hemens. ¶ Ad.iij.dō.ꝙ audacia lꝫ ſit circa malū cui con
iunctum eſt bonū victorie ſꝫm eſtimatōnē audacis.tñ re/
ſpicit malum.bonum ꝟo adiūctū reſpicit ſpes.⁊ ſil'r de/
ſperatio reſpicit bonū directe qd̄ refugit.malū ꝟo adiun/
ctū reſpicit timor.vñ ꝓprie loquēdo audacia nō ē ps ſpei
ſed eius effectus.ſic̄ nec deſperatio ē ps timoris.ſed ei᷒ ef/
fectus.⁊ ꝓpter hoc etiam audacia principalis paſſio eē pōt

Ad tertiū ſic proceditur.

Uidet᷑ ꝙ defectus aliquis ſit cā audacie. Dicit.n.ph̄s in
li.de ꝓbleumatibus ꝙ amatores vini ſunt fortes ⁊ auda
ces.ſꝫ ex vino ſequit᷑ defectus ebrietatis.ḡ audacia cauſat᷑
ex aliquo defectu. ¶ Pre.ph̄s dicit in.ij.rhēto.ꝙ inexꝑti
ꝑiculoꝝ ſunt audaces.ſed inexꝑientia defectus quidam ē.
ḡ audacia ex defectu cauſat᷑. ¶ Pre.Iniuſta paſſi audaci/
ores eſſe ſolent.ſicut etiam beſtie cum ꝑcutiunt᷑.vt dr̄ in
iij.ethi.ſed iniuſtum pati ad defectum ꝑtinet.ergo auda/
cia ex aliquo defectu cauſat᷑. ¶ Sed contra eſt quod ph̄s
dicit in.ij.rhēto.ꝙ cā audacie eſt cum in fantaſia ſpes fue
rit ſalutarium vt ꝓpe exiſtentium.timendoꝝ autem aut nō
entium.aut longe entium.ſed id quod ꝑtinet ad defectuꝫ
vel ꝑtinet ad ſalutarium remotionem.vel ad terribilium
ꝓpinquitatem.ergo nihil quod ad defectum ꝑtinet eſt cā
audacie. ¶ Rñ.dō.ꝙ ſicut ſupra dictum eſt.audacia con
ſequitur ſpem ⁊ contrariat᷑ timori. Unde quecunq̄ nata
ſunt cauſare ſpem.vel excludere timorem.ſunt cauſa au/
dacie. Quia vero timor ⁊ ſpes ⁊ etiam audacia cum ſint
paſſiones quedam conſiſtunt in motu appetitus.⁊ in qua
dam tranſmutatione corporali.dupliciter poteſt accipi cā
audacie.ſiue quantum ad ꝓuocationem ſpei.ſiue quan/
tum ad excluſionem timoris.vno modo quidem ex parte
appetitiue motus.alio vero modo ex parte tranſmutatōis
corporalis. Ex parte quidem appetitiui motus qui ſequit᷑
apprehenſionem ꝓuocat᷑ ſpes cauſans audaciam ꝑ ea que
faciunt nos eſtimare ꝙ poſſibile ſit adipiſci victoriam.vel
ſecundum ꝓpriam potentiam.ſicut fortitudo corporis.ex/
ꝑientia in periculis.multitudo pecuniaruꝫ.⁊ alia hmōi
ſiue ꝑ potentiam aliorum.ſicut multitudo amicoꝝ.vel
quorumcunq̄ auxiliantium.⁊ precipue ſi homo confidat
de auxilio diuino.vnde illi qui ſe bene hñt ad diuina auda
ciores ſunt.vt etiam ph̄s dicit in.ij.rhēto.timor autem
excludit᷑ ſꝫm iſtum modum ꝑ remotionem terribiliū ap/
ꝓpinquantium.puta quia homo non hꝫ inimicos.q2 nulli
nocuit.q2 non videt aliquod ꝑiculum imminere.illis.n.
vident᷑ maxime pericula imminere qui aliis nocuerunt.
Ex parte vero tranſmutationis corporalis cauſat᷑ auda/
cia ꝑ ꝓuocationem ſpei.⁊ excluſionem timoris.vel ex his
que faciunt caliditatem circa cor.vñ ph̄s dicit in li.de ꝑ
tibus aīaliū.ꝙ illi qui hñt ꝑuū cor ſꝫm q̄ntitatē ſunt ma
gis audaces.⁊ aīalia hñtia magnū cor ſꝫm q̄ntitatē ſunt ti/
mida.q2 calor natural' nō tantū pōt calefacere magnū cor
ſicut ꝑuū.ſicut ignis nō tantū pōt calefacere magnam do
mū ſicut ꝑuā.⁊ in li.de ꝓbleumatibus dicit.ꝙ hñtes ma-
gnum pulmonem ſanguineum ſunt audaciores ꝓpter ca/
liditatem cordis exinde conſequentem.⁊ ibidem dicit ꝙ
vini amatores ſunt magis audaces ꝓpter caliditatem vi/
ni.vnde ⁊ ſupra dictum eſt.ꝙ ebrietas facit ad bonitatem
ſpei.caliditas.n.cordis repellit timorem.⁊ cauſat ſpem ꝓ
pter cordis extenſionem ⁊ amplificationem. ¶ Ad.i.ergo
dō.ꝙ ebrietas cauſat audaciam non inquantum eſt defe
ctus.ſed inquantum facit cordis dilatationem.⁊ inquan
tum etiam facit eſtimationem cuiuſdam magnitudinis.
¶ Ad.ij.dō.ꝙ illi qui ſunt inexꝑti periculorū ſunt au/
daciores non ꝓpter defectum ſed ꝑ accidens.inquantum
ſcꝫ ꝓpter inexperientiam neq̄ debilitatem ſuam cognoſcūt
neq̄ pñtiam periculorum.⁊ ita ꝑ ſubtractionem cauſe ti/
moris ſequit᷑ audacia. ¶ Ad.iij.dō.ꝙ ſicut ph̄s dicit in
ij.rhēto.Iniuſtū paſſi reddunt᷑ audaciores.quia eſtimāt
ꝙ deus iniuſtum paſſis auxilium ferat.⁊ ſic pꝫ ꝙ nullus
defectus cauſat audaciam niſi ꝑ accidens.inquantum ſcꝫ
habet adiunctam aliquam excellentiam.vel verā.vel eſti/
matam.vel ex ꝑte alterius vel ex ꝑte ſui.

Ad quartum ſic procedit᷑

Uidet᷑ ꝙ audaces non ſint ꝓmptiores in principio q̄ꝫ in
ipſis periculis.Tremor.n.ex timore cauſat᷑ qui contrariat᷑
audacie.vt ex dictis pꝫ.ſed audaces quandoq̄ in princi/
pio tremunt.vt ph̄s dicit in lib.de ꝓbleumatibus.ergo
non ſunt ꝓmptiores in principio q̄ꝫ in ipſis ꝑicul' exñtes.
¶ Pre.Per augmētum obiecti auget᷑ paſſio.ſicut ſi bo
num eſt amabile.⁊ magis bonum eſt magis amabile.ſed
arduum eſt obiectum audacie.augmētato ergo arduo au/
gmentet᷑ audacia.ſed magis fit arduum ⁊ difficile pericu
lum quando eſt preſens.ergo debet nūc magis creſcere au
dacia. ¶ Pre.ex vulneribus inflictis ꝓuocat᷑ ira.ſed ira
cauſat audaciam.Dicit.n.ph̄s in.ij.rhēto.ꝙ ira eſt auſi
uum.ergo quando iam ſunt in ipſis periculis ⁊ percutiū/
tur.videt᷑ ꝙ magis audaces reddant᷑. ¶ Sed contra eſt
quod dr̄ in.iij.ethi.ꝙ audaces ꝓuolantes ſunt ⁊ volentes
ante pericula in ipſis autem diſcedunt. ¶ Rñ.dō.ꝙ auda
cia cum ſit quidam motus appetitus ſenſitiui.ſequit᷑ ap/
prehenſionem appetitiue v̄tutis.v̄tus autem ſenſitiua nō
eſt collatiua.nec inquiſitiua ſingulorum que circumſtant
rem.ſed ſubitum habet iudicium.Contingit autem q̄nq̄
ꝙ ſꝫm ſubitam apprehenſionem non poſſunt cognoſci om
nia que difficultatem in aliquo negocio afferunt.vñ ſur/
git audacie motus ad aggrediendūꝫ periculum.vnde qñ
iam experiunt᷑ ipm̄ periculum ſentiunt maiorē difficulta/
tem q̄ꝫ eſtimauerunt.⁊ ideo deficiunt.Sed rō eſt diſcur/
ſiua omnium que afferunt difficultatem negocio.⁊ ideo
fortes qui ex iudicio rōnis aggrediunt᷑ pericula.in princi
pio vident᷑ remiſſi.q2 non paſſi.ſed cum deliberatione de/
bita aggrediunt᷑.qñ aūt ſunt in ipſis periculis.nō experiūt᷑
aliquid improuiſum.ſꝫ qñꝫ minora illis que ꝑcogitaue/
runt.⁊ ideo magis ꝑſiſtunt.Uel etiam q2 ꝓpter bonū vir
tutis pericula aggrediunt᷑.cuius boni voluntas in eis ꝑſe
uerat quantacunq̄ ſint pericula.audaces autem ꝓpter ſo
lam eſtimationem facientem ſpem ⁊ excludentem timorē
ſicut dictum eſt. ¶ Ad.i.ergo dō.ꝙ etiam in audacibus
accidit tremor ꝓpter reuocationem caloris ab exterioribꝰ
ad interiora.ſicut etiam in timentibus.ſed in audacibus
reuocat᷑ calor ad cor.in timentibus autem ad inferiora.
¶ Ad.ij.dō.ꝙ obiectum amoris eſt ſimpl'r bonum.vnde

augmentatū ſimplr̄ augmentat amorem. ſed obiectū audacie eſt compoſitum ex bono ⁊ malo. ⁊ motus audacie in malum ꝓſupponit motum ſpei in bonum. ⁊ ideo ſi tantū addat̄ de arduitate ad periculum ꝙ excedat ſpem. non ſequet̄ motus audacie. ſed diminuet̄. ſi tamen ſit mot⁹ audacie quanto maius eſt periculum tāto maior audacia reputat̄. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ ex leſione non cauſat̄ ira niſi ſuppoſita aliqua ſpe. vt infra dicet̄. ⁊ ideo ſi fuerit tantum periculum ꝙ excedat ſpem victorie. non ſequitur ira. ſed verum eſt ꝙ ſi ira ſequat̄. audacia augebitur.

¶ Queſtio. XLVI

DEinde ꝯſiderādum eſt de ira. ⁊ primo de ira ſm̄ ſe. Scdō de cauſa factiua ire ⁊ remedio eius. Tertio de effectu eius. Circa primum querunt̄ octo. Primo. vtrum ira ſit paſſio ſpecialis. Secundo. vtrum obiectum ire ſit bonum an malum. Tertio. vtꝝ ira ſit in cōcupiſcibili. Quarto. vtrum ira ſit cum rōne. Quinto. vtrum ira ſit naturalior ꝙ̄ concupiſcentia. Sexto. vtrum ira ſit grauior ꝙ̄ odium. Septimo. vtrum ira ſolum ſit ad illos ad quos eſt iuſticia. Octauo. de ſpeciebus ire.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videt̄ ꝙ ira nō ſit paſſio ſpecialis. Ab ira. n. denominat̄ potentia iraſcibilis. ſed huius potentie nō eſt vna tm̄ paſſio ſed multe. ergo ira non ē vna paſſio ſpecialis. ¶ Pre. cuilibet paſſioni ſpeciali eſt aliquid contrarium. vt pꝫ inducenti ꝑ ſingula. ſed ire non eſt aliqua paſſio contraria. vt ſupra dictum eſt. ergo ira non eſt paſſio ſpecialis. ¶ Pre. Vna ſpecialis paſſio non includit aliam. ſed ira includit multas paſſiones. eſt. n. cum triſticia ⁊ cum ſpe ⁊ cū delectatione. vt pꝫ ꝑ philoſophum in. ij. rhetori. ergo ira non eſt paſſio ſpecialis. ¶ Sed contra eſt ꝙ Damaſ. ponit iram ſpecialem paſſionem. Et ſilr̄ Tullius. iiij. de tuſculanis queſtionibus. ¶ Rn̄. dō. ꝙ aliquid dr̄ generale dupl̄r. Vno modo ꝑ predicationem. ſicut animal eſt generale ad omnia animalia. Alio modo ꝑ cauſam. ſicut ſol eſt cauſa generalis omnium qui generant̄ in his inferioribus. ſm̄ Diony. in. iiij. c. de di. no. Sicut. n. genus continet multas differentias poteſtate ſm̄ ſimilitudinē materie. ita cauſa agens continet multos effectus ſm̄ virtutem actiuam. contingit autem aliquem effectum ex cōcurſu diuerſarum cauſarum ꝓduci. Et quia omīs cauſa aliquo modo in effectu manet. pōt etiam dici tertio modo ꝙ effectus ex congregatione multaꝝ cauſarum ꝓductus. hꝫ quandam generalitatem inꝙ̄tum continet multas cauſas quodammodo in actu. Primo ergo mō ira nō eſt paſſio generalis. ſed condiuiſa aliis paſſionibꝫ. vt ſup̄ dictū eſt. Silr̄ aūt nec ſcdō mō. nō eſt. n. cauſa aliaꝝ paſſionū. vt ſup̄ dictū ē. ſed ꝑ hunc modū pōt dici general̄ paſſio amor. vt pꝫ ꝑ Aug. in. xiiij. de ci. dei. Amor. n. ē prima radix omniū paſſionū. vt ſupra dictū ē. Sꝫ tertio mō pōt ira dici paſſio general̄. inꝙ̄tū ex ꝯcurſu multaꝝ paſſionū cauſat̄. nō. n. inſurgit motus ire niſi ꝓpter aliquā triſticiā illatā. ⁊ niſi adſit deſideriū ⁊ ſpes vlciſcēdi. qꝛ vt phs dicit in. ij. rhetō. Iratus hꝫ ſpē puniēdi. appetit. n. vindictā vt ſibi poſſibilē. vn̄ ſi fuerit multū excellēs ꝑſona q̄ nocumētū intulit. nō ſeq̄t̄ ira ſꝫ ſolū triſticia. vt Auicē. dicit in li. de aīa. ¶ Ad. i. ḡ dō. ꝙ vis iraſcibil̄ denoīat̄ ab ira. nō quia oīs motus h⁹ potētie ſit ira. ſꝫ qꝛ ad irā terminant̄ omēs mot⁹ h⁹ potētie. ⁊ inter alios ei⁹ mot⁹ iſte ē manifeſtior. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ ex hoc ipo ꝙ ira cauſat̄ ex ꝯtrariis paſſionibꝫ. ſ. a ſpe q̄ ē boni. ⁊ a triſticia q̄ ē mali. includit in ſe ipaꝫ ꝯtrietatē. ⁊ iō nō hꝫ ꝯtriū extra ſe. ſic etiā in mediis coloribus nō inuenit̄ ꝯtrietas niſi q̄ ē ſimpliciū coloꝝ ex qbꝫ cauſant̄. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ ira icludit multas paſſiones. non q̄dē ſic genus ſpēs. ſꝫ magis ſm̄ continentiā cauſe ⁊ effectus.

Ad ſecūdū ſic ꝓceditur.

Videt̄ ꝙ obiectū ire ſit malū. Dicit. n. Grego. nice. ꝙ ira ē q̄ſi armigera ꝯcupiſc. inꝙ̄tū. ſ. impugnat id qd ꝯcupiaꝫ impedit. ſꝫ oē impedimētū hꝫ rōez mali. ḡ ira reſpicit malū tāꝙ̄ obm. ¶ Pre. ira ⁊ odiū ꝯueniūt in effectu. vtriuſqꝫ. n. ē inferre nocumētū alteri. ſꝫ odiū reſpicit malū tāꝙ̄ obm. vt ſup̄ dictū ē. ḡ etiā ⁊ ira. ¶ Pre. ira cāt̄ ex triſticia. vn̄ phs dicit i. vij. ethi. ꝙ ira opat̄ cū triſticia. ſꝫ triſticie obiectū ē malū. ḡ ⁊ ire. ¶ Sꝫ ꝯ ē qd Aug. dicit i. iiij. ꝯfeſ. ꝙ ira appetit vīdictā. ſꝫ appetit⁹ vīdicte ē appetitus boni. cū vīdicta ad iuſticiā ꝑtineat. ḡ obiectū ire ē bonū. ¶ Pre. ira ſp ē cū ſpe. vn̄ ⁊ delectatōez cauſat. vt dicit phs i. ij. rheto. ſꝫ ſpei ⁊ delectatōis obiectū ē bonū. ḡ ⁊ ire. ¶ Rn̄. dō. ꝙ motus appetitiue ꝟtutis ſeq̄t̄ actū ꝟtutis apphēſiue. vis āt apphēſiua dupl̄r aliq̄d apphēdit. vno mō ꝑ modū incōplexi. ſicut cū intelligim⁹ q̄d ē hō. alio mō ꝑ modū ꝯplexi. ſicut cū intelligim⁹ albū ineſſe hoī. vn̄ vtroqꝫ mō vis appetitiua pōt tēdere i bonū ⁊ malū. ꝑ modū q̄dē ſimplicis ⁊ incōplexi. cū appetit⁹ ſimpl̄r ſeq̄t̄ vel inheret bono vel refugit malū. ⁊ tales mot⁹ ſunt ꝯſideriū ⁊ ſpes. delectatio ⁊ triſticia. ⁊ alia huiōi. Per modū āt ꝯplexi. ſicut cū appetit⁹ fert̄ i hoc ꝙ aliq̄d bonū vl̄ malū inſit vel fiat circa alteꝝ. vl̄ tēdēdo in hoc vl̄ refugiēdo ab hoc. ſicut māifeſte pꝫ i amore ⁊ odio. amam⁹. n. aliquē inꝙ̄tū volumus ei ineſſe aliqd bonū. odimus āt aliquē inꝙ̄tū volumus ei ineſſe aliqd malū. ⁊ ſilr̄ ē in ira. q̄cūqꝫ. n. iraſcit̄ q̄rit vīdicari de aliq̄. ⁊ ſic motus ire tēdit in duo. ſ. i ipaꝫ vīdictā quā appetit ⁊ ſpat ſicut q̄ddā bonum vn̄ ⁊ de ipa delectat̄. tēdit etiā in illū de q̄ q̄rit vindictā ſicut i ꝯtriū ⁊ nociuū. qd ꝑtiet ad rōez mali. Eſt tn̄ duplex drīa attēdēda circa hoc ire ad odiū ⁊ ad amorē. q̄ꝝ prima ē. ꝙ ira ꝑ ſe reſpicit duo obiecta. amor ꝟo ⁊ odiū q̄ſꝫ reſpiciūt vnū obiectū tm̄. ſicut cū dr̄ aliq̄s amare vinū vl̄ aliq̄d huiōi aut etiā odire. Scdā ē. qꝛ vtrūqꝫ obiectoꝝ. qd reſpicit amor ē bonū. vult. n. amās bonū alicui tāꝙ̄ ſibi ꝯuenīēti. vtrunqꝫ ꝟo hoꝝ q̄ reſpicit odiū hꝫ rōez mali. vult. n. odiēs malū alicui tāꝙ̄ cuidā incōuenīēti. ſꝫ ira reſpicit vnū obiectū ſm̄ rōez boni. ſ. vindictā quā appetit. ⁊ aliud ſm̄ rōez mali. ſ. hoiez nociuū de q̄ vult vindicari. ⁊ iō ē paſſio q̄dāmō cōpoſita ex ꝯtrariis paſſionibꝫ. Et ꝑ hoc pꝫ rn̄ſio ad obiecta.

Ad tertium ſic procedit

Videt̄ ꝙ ira ſit in concupiſcibili. Dicit. n. Tullius in. iiij. de tuſculanis queſtionibus. ꝙ ira eſt libido quedam. ſed libido eſt in concupiſcibili. ergo ⁊ ira. ¶ Pre. Aug. dicit in regula. ꝙ ira creſcit in odium. Et Tullius dicit in eodē li. ꝙ odium eſt ira inueterata. ſed odium eſt in concupiſcibili ſicut amor. ergo ira eſt in concupiſcibili. ¶ Pre. Damaſcenus ⁊ Gregorius nyceenus dicunt. ꝙ ira componitur ex triſticia ⁊ deſiderio. ſed vtrumqꝫ horum eſt in concupiſcibili. ergo ira eſt in concupiſcibili. ¶ Sed contra. vis concupiſcibilis eſt alia ab iraſcibili. ſi igitur ira eſſet in concupiſcibili. non denominaretur ab ea vis iraſcibilis. ¶ Rn̄. dō. ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. paſſiones iraſcibilis in hoc differunt a paſſionibus ꝯcupiſcibil̄. ꝙ obiecta paſſionū ꝯcupiſcibil̄ ſūt bonū ⁊ malū abſolute. obiecta āt

paſſionū iraſcibil' ſunt bonū ⁊ malū cū q̄dā eleuatōe ⁊ ar duitate. dictū ē aūt ꝙ ira reſpicit duo obiā. ſ. vindictam quā appetit. ⁊ eū de q̄ vindictā q̄rit. ⁊ circa vtrūq̄ q̄dā ardui‑tatē ira req̄rit. nō. n. inſurgit motus ire niſi aliq̄ magnitu dine circa vtrūq̄. q̄cūq̄ n. nihil ſunt. aut modica valde. nullo mō digna eſtimamus. vt dicit pħs in. ij. rħto. vnde manifeſtū ē ꝙ ira nō ē in ↄcupiſcibili ſꝫ in iraſcibili. ¶ Ad. i. ḡ dō. ꝙ Tullius libidinē noīat appetitū cuiuſcūq̄ boni futuri nō habita diſcretōe ardui vel nō ardui. ⁊ ſm̄ hoc ponit irā ſub libidine. inq̄ꜩtū ē appetitus vindicte. ſic aūt libido cōis ē ad iraſcibilē ⁊ ↄcupiſcibilē. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ ira d̄r creſcere in odiū. nō ꝙ eadē nūero paſſio q̄ pri⁹ fu‑it ira poſtmodū fiat odiū ꝑ quandā inueteratōeꝫ. ſꝫ ꝑ quā dam cauſalitatē. ira. n. ꝑ diuturnitatē cauſat odiū. ¶ Ad iij. dō. ꝙ ira d̄r componi ex triſticia ⁊ deſiderio. nō ſic ex ꝑ‑tibus. ſed ſicut ex cauſis. dictū ē aūt ſup̄ ꝙ paſſiones ↄcu piſcibilis ſunt cauſe paſſionū iraſcibilis.

Ad quartum ſic procedit

Videt̄ ꝙ ira nō ſit cū rōe. Ira. n. cū ſit paſſio q̄dā ē in appe titu ſenſitiuo. ſꝫ appetitus ſenſitiuus nō ſequit̄ rōis appre henſionē. ſed ſenſitiue ꝑtis. ergo ira non eſt cum rōne. ¶ Pre. aīalia bruta carent rōe. ⁊ tamen in eis inuenitur ira ergo ira non eſt cum rōe. ¶ Pre. Ebrietas ligat rōnem. adiuuat aūt ad iram. ergo ira non eſt cum rōne. ℂ Sꝫ cō‑tra eſt quod pħūs dicit in. vij. ethi. ꝙ ira conſequit̄ ratio nem aliqualiter. ℂ Rñ. dō. ꝙ ſicut ſup̄ dictum eſt. Ira ē appetitus vindicte. hoc autem collationem importat pene infligende ad nocumentum ſibi illatum. vñ in. vij. ethico. dicit philoſophus. ꝙ ſyllogizans conferendo. quoniam oportet taliter oppugnare iraſcit̄ confeſtim. conferre au‑tem ⁊ ſyllogizare eſt rationis. ⁊ ideo ira eſt quodammō cum ratione. ¶ Ad. i. ergo dō. ꝙ motus appetitiue virtu‑tis poteſt eſſe cum ratione dupliciter. Vno modo cum rō ne precipiente. ⁊ ſic voluntas eſt cum rōne. vnde ⁊ d̄r ap‑petitus rōnalis. Alio modo cum ratione denunciante. ⁊ ſic ira eſt cum ratione. Dicit. n. philoſophus in li. de pro‑blematibus. ꝙ ira eſt cum ratione. non ſicut precipiente ratione. ſed vt manifeſtante iniuriam. appetitus. n. ſenſiti uus immediate rationi non obedit. ſed mediante volunta te. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ bruta animalia habent inſtinctum na‑turalem ex diuina ratione eis inditum. per quem habent motus interiores ⁊ exteriores ſimiles motibus rationis. ſicut ſupra dictum eſt. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ ſicut d̄r in. vij. ethi co. Ira audit aliqualiter rōnem. ſicut nunciantē quod in iuriatum eſt ei. ſed nō ꝑfecte audit. q2 nō obſeruat regulam rōis in rependēdo vindictā ad irā. ḡ requirit̄ aliq̄s actus rōis ⁊ addit̄ īpedimētū rōis. vñ pħs dicit in li. de ꝓbleu‑matibus. ꝙ illi q̄ ſunt multū ebrij tanq̄ nihil hñtes de iu‑dicio rōis. nō iraſcunt̄. ſꝫ q̄n ſunt parꝫ ebrij iraſcunt̄ tanq̄ hñtes iudiciū rōis ſed impeditū.

Ad quintū ſic proceditur.

Videt̄ ꝙ ira nō ſit naturalior q̄ ↄcupia. ꝓpriū. n. hoīs d̄r ꝙ ſit aīal māſuetū natura. ſꝫ māſuetudo opponitur ire. vt dicit pħs in. ij. rħto. ergo ira nō ē naturalior q̄ ↄcupia. ſed oīo videt̄ eē cōtra hoīs naturā. ¶ Pre. rō cōtra naturā di uidit̄. ea. n. q̄ ſm̄ rōeꝫ agūt nō dicim⁹ ſm̄ naturā agere. ſꝫ ira ē cū rōe. ↄcupia aūt ſine rōe. vt d̄r in. vij. ethi. ergo cōcu piſcētia ē naturalior q̄ ira. ¶ Pre. Ira ē appetit⁹ vindi‑cte. cōcupia aūt maxie ē appetit⁹ delectabiliū ſm̄ tactū. ſ. ci boꝝ ⁊ venereoꝝ. hec aūt ſunt magis nālia hoī q̄ vindicta.

ergo concupia ē naturalior q̄ ira. ℂ Sꝫ cōtra ē qd̄ pħs dicit in. vij. ethi. ꝙ ira ē naturalior q̄ cōcupia. ℂ Rñ. dō. ꝙ naturale d̄r illud qd̄ cauſat̄ a natura. vt pꝫ in. ij. phi. vñ vtꝝ aliq̄ paſſio ſit mag' vl' min⁹ natural'. cōſiderari n̄ pōt niſi ex cā ſua. Cā aūt paſſionis vt ſup̄ dictū ē dupl'r acci‑pi pōt. vno mō ex ꝑte obi. alio mō ex ꝑte ſubiecti. Si ergo cōſideret̄ cā ire ⁊ cōcupie ex ꝑte obi. ſic concupia ⁊ maxie ciboꝝ ⁊ venereoꝝ naturalior ē q̄ ira. inq̄ꜩtū iſta ſunt ma‑gis naturalia q̄ vīdicta. Si aūt cōſideret̄ cā ire ex ꝑte ſub iecti. ſic q̄dāmō ira ē naturalior. ⁊ q̄dāmō cōcupia. Pōt. n. natura alic⁹ hoīs conſiderari vel ſꝫ naturā generis. vl' ſm̄ naturā ſpēi. vl' ſm̄ cōplexionē ꝓpriā indiuidui. Si igit̄ cō ſideret̄ natura generis q̄ ē natura h⁹ hoīs inq̄ꜩtū ē aīal. ſic naturali⁹ ē ↄcupia q̄ ira. q2 ex ipſa natura cōi hꝫ hō q̄dā inclinatōeꝫ ad appetēdū ea q̄ ſunt cōſeruatiua vite. vel ſm̄ ſpēꝫ. vl' ſm̄ indiuiduū. Si aūt cōſideremus naturā hoīs ex ꝑte ſpēi. ſ. inq̄ꜩtū ē rōnal'. ſic ira ē magis natural' hoī q̄ cō‑cupiſcētia. inq̄ꜩtū ira ē cū rōe magis q̄ cōcupia. vñ pħūs dicit in. iiij. ethi. ꝙ hūani⁹ ē mag' punire qd̄ ꝑtinet ad irā q̄ māſuetū eē. vnūq̄dq̄. n. naturalit̄ inſurgit ↄ̄ ↄ̄ria ⁊ noci ua. Si vero ↄſideret̄ natura h⁹ indiuidui ſm̄ ꝓpriā cōplexio nē. ſic ira naturalior ē q̄ ↄcupia. q2. ſ. hꝫ hītudinē nālem ad iraſcēdū. q̄ ē ex cōplexione. magis de facili ſeq̄t̄ ira q̄ ↄcupia vl' aliq̄ alia paſſio. Eſt. n. hō diſpoſit⁹ ad iraſcendū ſm̄ ꝙ hꝫ colericā complexionē. colera āt int̄ alios hūores citi⁹ mouet̄. aſſilat̄. n. igni. ⁊ iō magis ē in ꝓmptu vt ille q̄ ē diſpoſitus ſm̄ naturalē ↄplexionē ad irā q̄ iraſcat̄. q̄ de eo q̄ ē diſpoſit⁹ ad ↄcupiſcēdū ꝙ ↄcupiſcat. ⁊ ꝓpter hoc pħs dicit in. vij. ethi. ꝙ ira magis traducit̄ a parētib⁹ ī fili‑os q̄ ↄcupia. ¶ Ad. i. ḡ dō. ꝙ in hoīe ↄſiderari pōt ⁊ na‑tural' cōplexio ex ꝑte corporis q̄ ē tꝑata. ⁊ ipſa rō. Ex ꝑte igit̄ cōplexionis corpal' naturaliter hō ſm̄ ſuā ſpēm ē nō hñs ſuperexcellētiā. nec ire nec alic⁹ alteri⁹ paſſionis ꝓpt̄ tꝑa mentū ſue cōplexionis. alia vero aīalia ſm̄ ꝙ recedunt ab hac q̄litate cōplexionis ad diſpōeꝫ alic⁹ cōpoſitōnis extre me. ſm̄ hoc etiā naturaliter diſponunt̄ ad exceſſum alic⁹ paſſionis. vt leo ad audaciā. canis ad irā. lep⁹ ad timorem ⁊ ſic de aliis. Ex ꝑte vero rōis ē naturale hoī ⁊ iraſci. ⁊ man ſuetū eē. ſꝫ ꝙ rō q̄dāmō cauſat irā. inq̄ꜩtū nūciat cāꝫ ire. ⁊ q̄dāmō ſedat irā. inq̄ꜩtū irat⁹ n̄ totalit̄ audit ipſiū rōnis. vt ſup̄ dictū ē. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ ipſa rō ꝑtinet ad naturā homis vñ ex hoc ipſo ꝙ ira ē cū rōe. ſeq̄t̄ ꝙ ſꝫ aliquē modū ſit hoī natural'. ¶ Ad iij. dō. ꝙ rō illa ꝓcedit de ira ⁊ de concupi‑ſcentia ex ꝑte obiecti.

Ad ſextuꝫ ſic proceditur

Videt̄ ꝙ ira ſit grauior q̄ odiū. d̄r. n. ꝓuer. xxvij. ꝙ ira n̄ hꝫ miaꝫ. nec erūpēs furor. odiū āt q̄ñq̄ hꝫ miaꝫ. ḡ ira ē gra uior q̄ odiū. ¶ Pre. mai⁹ ē pati malū ⁊ de malo dolere q̄ ſimpl'r pati. ſꝫ ille q̄ hꝫ aliquē odio. ſufficit ꝙ ille quē odit patiat̄ malū. irato aūt nō ſufficit. ſꝫ q̄rit ꝙ cognoſcat illud ⁊ de illo doleat. vt dicit pħūs in. ij. rħto. ḡ ira ē grauior q̄ odiū. ¶ Pre. q̄to ad conſtitutōeꝫ alic⁹ plura cōcurrunt tāto videt̄ eſſe ſtabilius. ſicut habitus ꝑmanentior ē q̄ ex pluribus actibus cauſat̄. ſed ira cauſat̄ ex concurſu plui‑um paſſionum. vt ſupra dictum eſt. nō aūt odiū. ḡ ira eſt ſtabilior ⁊ grauior q̄ odiū. ℂ Sed ↄ̄ ē ꝙ Aug. in regula odiū compat trabi. irā vero feſtuce. ℂ Rñ. dō. ꝙ ſpēs paſſi onis ⁊ rō ipi⁹ ex obō penſant̄. ē aūt obm ire ⁊ odij idē ſub iecto. nā ſicut odiens appetit malum ei quē odit. ita irat̄ ei contra quē iraſcit̄. ſed non eadem rōe ſed odiēs appetit malū inimici inq̄ꜩtū ē malū. irat' aūt appetit malū eius ↄ̄

quē iraſcit̄. nō inq̄ntū ē malū. ſ; inq̄ntū h; q̄dā rōnē; boni
ſc; put eſtimat illud eē iuſtū inq̄ntū ē vindicatiuū. vnde
etiā ſup̄ dictū ē ꝙ odiū ē p applicatōē; mali ad malū. ira
aūt p applicatōē; boni ad malū. Manifeſtū ē aūt ꝙ appete
re malū ſub rōe iuſti minus h; de rōe mali q̄ȝ velle malū
alic⁹ ſimplr̄. Velle. n. malū alic⁹ ſub rōe iuſti pōt eē etiā;
ſm̄ v̄tutē iuſticie. ſi p̄cepto rōis obtpeṫ. ſ; ira in hoc ſolū
deficit ꝙ nō obedit rōis p̄cepto in vlciſcēdo. vñ manifeſtū
ē ꝙ odiū ē multo deterius ⁊ grauı⁹ q̄ȝ ira. ¶ Ad. i. ḡ dō.
ꝙ in ira ⁊ odio duo pñt ɔſiderari. ſ. ip̄m qd̄ deſideraṫ. ⁊ i
tenſio deſiderij. Quantū igiṫ ad id qd̄ deſideraṫ. ira habet
magis miſericordiā q̄ȝ odiū. q2. n. odiū appetit malū alte
rius ſm̄ ſe. nulla mēſura mali ſaciaṫ. ea. n. q̄ ſm̄ ſe appetūṫ.
ſine mēſura appetunṫ. vt ph̄s dic̄ in. i. poli. ſic̄ auarus di
uitias. Vñ dr̄ Ecc. xij. Inimicus ſi inuenerit tp̄s nō ſa
nabiṫ ſanguine. ſ; ira nō appetit malū niſi ſub rōe iuſti vī
dicatiui. vñ qñ malum illatum excedit mēſuram iuſticie.
ſm̄ eſtimationem iraſcentis. tunc miſereṫ. vñ ph̄s dicit
in. ij. rheto. ꝙ iratus ſi fiant multa miſerebiṫ. odiens autē
p nullo. Quantum vero ad intenſionem deſiderij. ira ma
gis excludit miſericordiam q̄ȝ odium. q2 motus ire ē im
petuoſior ꝓpter colere inflationem. Vñ ſtatim ſubditur.
Impetum concitati ſp̄us ferre quis poterit ¶ Ad. ij. ḡ dō
ꝙ ſicut dictum eſt. iratus appetit malum alicuius inq̄ntū
h; rōnem iuſti vindicatiui. vindicta aūt fit p illatōē; pene
Eſt autem de rōe pene ꝙ ſit contraria voluntati ⁊ ꝙ ſit af
flictiua. ⁊ ꝙ p aliqua culpa inferaṫ. ⁊ ideo iratus hoc appe
tit. vt ille cui nocumentum infert pcipiat ⁊ doleat. ⁊ ꝙ co
gnoſcat ꝓpter iniuriam illatam ſibi hoc ꝓuenire. Sȝ odi
ens de hoc nihil curat. q2 appetit malum alterius inq̄ntum
hmōi. nō eſt aūt verȝ ꝙ id de quo quis triſtaṫ ſit peius. in
iuſticia. n. ⁊ imprudentia cum ſint mala. q2 tñ ſunt volun
taria. no contriſtant eos quibus inſunt. vt dicit ph̄s i. ij
rheto. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ id quod ex pluribus cauſis cauſaṫ.
tunc ē ſtabilius qñ cauſe accipiunṫ vnius rōnis. ſed vna
cauſa pōt p̄ualere multis alijs. odium aūt ꝓuenit ex pma
nentiori cā q̄ȝ ira. nam ira ꝓuenit ex aliqua commotōe aī
ꝓpter leſionem illatam. ſed odium ꝓcedit ex aliqua diſpo
ſitione hominis. ſm̄ quam reputat ſibi contrarium ⁊ no
ciuum id quod odit. ⁊ ideo ſicut paſſio citius tranſit q̄ȝ di
ſpoſitio vel habitus. ita ira citius tranſit q̄ȝ odium. quam
uis etiā odiū ſit paſſio ex tali diſpoſitōe ꝓueniens. ⁊ ꝓpter
hoc ph̄s dic̄ in. ij. rheto. ꝙ odiū ē magis inſanabile q̄ȝ ira

Ad ſeptimum ſic procedit̄

Videṫ ꝙ ira nō ſolū ſit ad illos ad q̄s ē iuſticia. nō. n. eſt
iuſticia hoīs ad res irrōnales. ſ; tñ hō qñ; iraſciṫ rebus ir
rōnalibus. puta cū ſcriptor ex ira ꝓijcit pennā. vel eques p
cutit equū. ḡ ira nō ſolū ē ad illos ad q̄s ē iuſticia ¶ P̄re.
Nō ē iuſticia hoīs ad ſeip̄m. nec ad ea q̄ ſuiip̄ius ſunt. vt
dr̄ in. v. ethi. ſed homo qñ; ſibiip̄i iraſciṫ. ſicut penitēs ꝓ
pter peccatum. vñ dr̄ in p̄s. Iraſcimini ⁊ nolite peccare. ḡ
ira nō ſolum eſt ad quos ē iuſticia. ¶ P̄re Iuſticia ⁊ in
iuſticia pōt eſſe alic⁹ ad totum aliqd̄ genus. vel ad totū ali
quā cōītatē. puta cum ciuitas aliquē leſit. ſed ira nō ē ad
aliqd̄ genus. ſed ſolū ad aliqd̄ ſingulariū. vt dic̄ ph̄s in. ij
rheto. ḡ ira nō ꝓprie ē ad q̄s eſt iuſticia ⁊ iniuſticia. ¶ Sȝ
ɔ̄triū accipi pōt a ph̄o in. ij. rheto. ¶ Rñ. dō. ꝙ ſicut ſupra
dictū ē. ira appetit malū inq̄ntū h; rōnē iuſti vindicatiui.
⁊ ideo ad eoſdē eſt ira ad q̄s ē iuſticia ⁊ iniuſticia. Nā in
ferre vindictā ad iuſticiā ꝑtinet. ledere aūt aliquē ꝑtinet
ad iniuſticiā. vñ tā ex p̄te cauſe q̄ ē leſio illata ab altero. q̄ȝ
etiā ex p̄te vindicte ei⁹ quā appetit iratus. manifeſtū ē ꝙ
ad eoſdē ꝑtinet ira. ad q̄s iuſticia ⁊ iniuſticia. ¶ Ad. i. ḡ dō
ꝙ ſicut ſup̄ dictū ē. ira q̄uis ſit cū rōe. pōt tñ etiā eſſe in
brutis aīalibȝ q̄ rōe carēt. inq̄ntū naturali inſtinctu p ima
ginatōē; mouenṫ ad aliqd̄ ſile opibȝ rōis. Sic igiṫ cū; in
hoīe ſit ⁊ rō ⁊ imaginatio. duplr̄ in hoīe pōt mot⁹ ire inſur
gere. Vno mō ex ſola imaginatōe nūciāte leſionē. ⁊ ſic in
ſurgit aliq̄s motus ire etiā ad res irrōnales ⁊ inaīatas ſ;
ſilitudinē illi⁹ mot⁹ qui eſt in aīalibȝ ɔ̄ q̄dlibet nociuum.
Alio mō ex rōe nūciāte leſionē. ⁊ ſic vt ph̄s dic̄ in. ij. rhe
to. nullo mō pōt eſſe ira ad res inſenſibiles. neq; ad mor
tuos. tū q2 nō dolēt. qd̄ maxīe q̄rūt irati in eis q̄bȝ iraſcun
tur. tū etiā q2 nō ē ad eos vindicta. cū eoꝝ nō ſit iniuriam
facere. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ ſic̄ ph̄s dic̄ in. v. ethi. q̄dam meta
phorica iuſticia ⁊ iniuſticia ē hoīs ad ſeip̄m. inq̄ntū. ſ. rō re
git iraſcibilē ⁊ ɔcupiſcibilē. ⁊ ſm̄ hoc etiā hō dr̄ de ſeip̄o vi
dictā facere ⁊ p ɔ̄ñs ſibiip̄i iraſci. ꝓprie aūt ⁊ p ſe nō ɔtin
git aliquē ſibiip̄i iraſci. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ ſic̄ ph̄s dicit in. ij
rheto. aſſignat vnā drīa; inter odiū ⁊ irā. ꝙ odiū pōt eē ad
aliqd̄ genus. ſic̄ habemus odio oē latronū genus. ſed ira
nō eſt niſi ad aliqd̄ ſingulare. Cui⁹ rō ē. q2 odiū cauſaṫ ex
hoc ꝙ q̄litas alic⁹ rei apprehendiṫ vt diſſonās nr̄e diſpoſi
tioni. ⁊ hoc pōt eſſe vel in vlī vel in pticulari. ſ; ira cauſaṫ
ex hoc ꝙ aliquis nos leſit p ſuū actū. actus aūt omēs ſunt
ſingulariū. ⁊ ideo ira ſp̄ ē circa aliqd̄ ſingulare. cū aūt to
ta ciuitas nos leſerit. tota ciuitas computatur ſicut vnum
ſingulare.

Ad octauū ſic proceditur

Videṫ ꝙ Damaſ. incōueniēter aſſignet tres ſpēs ire. ſ. fel
maniā. ⁊ furorē. Nullius. n. generis ſpēs diuerſificantur
ſm̄ aliquod accidens. ſed iſta tria diuerſificanṫ ſm̄ aliqd̄
accidens. principium. n. motus ire fel vocaṫ. ira autem p
manens dr̄ mania. furor autem eſt ira obſeruans tempus
in vindictam. ergo nō ſunt diuerſe ſpecies ire. ¶ P̄re.
Tullius in. iiij. de tuſculanis queſtionibus dicit. ꝙ excan
deſcentia grece dr̄ ſciſmos. ⁊ eſt ira mō naſcens ⁊ mō deſi
ſtens. ſciſmos autem ſm̄ Damaſ. ē idem ꝙ furor. non ḡ
furor tp̄s q̄rit ad vindictā; ſed tp̄e deficit. ¶ P̄re. Greg.
xxi. moral. ponit tres gradus ire. ſ. iram ſine voce. ⁊ irā cū
voce. ⁊ iram cum verbo exp̄ſſo. ſm̄ illa tria que dñs ponit
Math. v. Qui iraſciṫ fratri ſuo. vbi tangiṫ ira ſine voce.
Et poſtea ſubdit. Qui dixerit fratri ſuo racha. vbi tangiṫ
ira cum voce. ſed necdum pleno verbo formata. Et poſtea
dicit. Qui autem dixerit fratri ſuo fatue. vbi expleṫ vox p
fectione ſermonis. ergo inſufficienter diuiſit Damaſ. irā
nihil ponens ex parte vocis. ¶ Sed contra eſt auctoritas
Damaſ. ⁊ Greg. niceni. ¶ Rñ. dō. ꝙ tres ſpecies ire q̄s
Damaſ. ponit ⁊ etiam Grego. nicenus ſumunṫ ſecundū
ea que dant ire aliquod augmentum. quod quidem con
tingit triplr̄. Vno modo ex facultate ip̄ius motus. ⁊ tale;
iram vocat fel. quia cito accendiṫ. Alio modo ex parte tri
ſticie cauſantis iram. que diu in memoria manet. ⁊ hec p
tinet ad maniam que a manendo dr̄. Tertio ex p̄te eius
quod iratus appetit. ſ. vindicte. ⁊ hec pertinet ad furorem
qui nunq̄ȝ quieſcit donec puniat. vñ ph̄s in. iiij. ethi. quoſ
dam iraſcentium vocat acutos quia cito iraſcunṫ. quoſ
dam amaros. quia diu retinent iram. quoſdam difficiles
quia nunquam quieſcunt niſi puniant. ¶ Ad primum ḡ
dicendum. ꝙ omnia illa per que ira recipit aliquam per
fectionem. non omnino per accidens ſe habent ad iram. ⁊
ideo nihil ꝓhibet ſecundum ea ſpecies ire aſſignari. ¶

¶ Ad.ij.dõ.ꝙ excandeſcẽtia quã Tullius ponit magꝭ vi‑ detꝛ ptinere ad primã ſpẽꝫ ire q̃ ꝑficiꝛ ſm velocitatẽ ire q̃ ad furorẽ.nihil aũt ꝓhibet vt thymos grece q̃ latine furor dꝛ vtrũqꝫ importet.⁊ velocitatẽ ad iraſcẽdũ ⁊ firmitatẽ ꝓpoſiti ad puniẽdũ. ¶ Ad.iij.dõ.ꝙ gradus ille ire diſtinguunꝛ ſm effectũ ire.nõ aũt ſm diuerſam perfectiõeꝫ ipſius motus ire.

¶ Queſtio.XLVII.

Deinde ꝯſiderãdum

eſt de cã effectiua ire ⁊ de remedijs eiꝰ.Et circa hoc q̃runꝛ q̃ttuoꝛ.Primo.vtꝝ ſp̃ motiuũ ire ſit aliq̃d factũ ꝯ eũ q̃ iraſciꝛ.Scdo. vtꝝ ſola puipenſio vel deſpectio ſit motiuũ ire.Tertio de cã ire ex pte iraſcentis.Quarto de cauſa ire ex pte eius contra quem aliquis iraſcitur.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videꝛ ꝙ nõ ſp̃ aliq̃s iraſcaꝛ ꝓpter aliq̃d ꝯ ſe factũ.Hõ.n. peccãdo nihil contra deũ facere põt. dꝛ.n.Job.xxxv.Si multiplicate fuerint iniq̃tates tue. q̃d facies ꝯ illũ. dꝛ tñ deus iraſci ꝯ hoĩes ꝓpter pctã.ſm illud ps.Iratus ẽ furore dñs in ꝓplm ſuũ.g̃ nõ ſp̃ aliq̃s iraſciꝛ ꝓpter aliq̃d ꝯ ſe factũ. ¶ Pre.Ira ẽ appetitus vindicte.ſꝫ aliq̃s appetit vindictã facere etiã de his q̃ contra alios fiũt.g̃ nõ ſp̃ motiuũ ire ẽ aliq̃d contra nos factũ. ¶ Pre.Sicut phs dic in.ij. rhẽto.Hoĩes iraſcunꝛ ꝑcipue contra eos qui deſpiciũt ea circa q̃ ipſi maxime ſtudent.ſicut qui ſtudent in phĩa iraſcunꝛ contra eos qui phĩam deſpiciunt.⁊ ſile eſt in alijs. ſed deſpicere phĩaꝫ nõ eſt neceſſe ipſi ſtudenti.non ergo ſp̃ iraſcimur ꝓpter id q̃d contra nos fit. ¶ Pre.Ille qui tacet contra contumeliantẽ magis ipſum ad irã ꝓuocat. vt dicit Criſoſto.ſed in hoc contra ipm nihil agit ꝙ tacet. g̃ non ſp̃ ira alicuius ꝓuocaꝛ ꝓpter aliquid quod contra ipſum fit. ¶ Sed contra eſt quod phũs dicit in.ij.rhẽto. ꝙ ira fit ſp̃ ex his que ad ſeipm.inimicitia autẽ ⁊ ſine his q̃ ad ipm.ſi.n.putemus talem eſſe odimus. ¶ Rñ.dĩ. ꝙ ſicut ſupra dictum eſt.Ira ẽ appetitus nocẽdi alteri ſub rõne iuſti vindicatiui. vindicta autem locum non habet niſi vbi ꝑceſſit iniuria.nec iniuria omnis ad vindictam ꝓuocat.ſed illa ſola que ad eum ptinet qui appetit vindictã ſicut.n.vnũq̃uodqꝫ naturaliter appetit ꝓpriũ bonũ. ita etiam naturaliter repellit proprium malum. iniuria autem ab aliquo facta nõ ptinet ad aliquẽ niſi aliquid fecerit quod aliquo mõ ſit contra ipm. vñ ſequiꝛ ꝙ motiuuꝫ ire alicuius ſp̃ ſit aliquid contra ipm factum. ¶ Ad.i.g̃ dõ.ꝙ ira nõ dꝛ in deo ſm paſſionem animi.ſed ſm iudicium iuſticie.ꝓut vult vindictã facere de pctõ. peccatoꝛ.n. peccãdo deo nihil nocere effectiue põt.tñ ex pte ſua duplr contra deũ agit.Primo quidẽ inq̃ntũ eũ in ſuis mãdatis ꝯtẽnit.Scdo inq̃ntũ nocumentũ aliq̃d infert alicui. vl ſibi.vel alteri.q̃d ad deũ ptinet.ꝓut ille cui nocumentũ inferꝛ ſub dei ꝓuidẽtia ⁊ tutela ꝯtineꝛ. ¶ Ad.ij.dõ.ꝙ iraſcimur ꝯtra illos q̃ alijs nocẽt.⁊ vindictã appetimꝰ inq̃ntũ illi q̃bꝰ noceꝛ aliq̃ mõ ad nos ptinẽt.vel ꝑ aliquã affinitatẽ.vl ꝑ amicitiã.vel ſaltẽ ꝑ cõionẽ nature. ¶ Ad.iij. dõ.ꝙ id in q̃ maxĩe ſtudemꝰ.reputamꝰ eẽ bonũ noſtrũ. ⁊ idõ cũ illud deſpiciꝛ reputamꝰ nos q̃ꝫ deſpici.⁊ arbitramur nos leſos. ¶ Ad.iiij.dõ.ꝙ tũc aliq̃s tacẽs ad irã ꝓuocat iniuriantẽ.qñ videꝛ ex ꝯtẽptu tacere. q̃ ꝑuipẽdat alteriꝰ irã.ipa aũt ꝑuipenſio quidã actus ẽ.

Ad ſecundũ ſic procediꝛ

Videꝛ ꝙ nõ ſola ꝑuipenſio vel deſpectio ſit motiuum ire Dic.n.Damaſ.ꝙ iniuriã paſſi vel eſtimãtes pati iraſcimur.ſꝫ hõ põt iniuriã pati etiã abſqꝫ deſpectu vel ꝑuipẽſione.g̃ nõ ſola ꝑuipẽſio ẽ ire motiuũ. ¶ Pre eiuſdẽ ẽ appetere honorẽ ⁊ ꝯtriſtari de ꝑuipẽſione.ſꝫ bruta aĩalia nõ appetũt honorẽ.g̃ nõ ꝯtriſtanꝛ de ꝑuipẽſione.⁊ tñ in eis ꝓuocaꝛ ira ꝓpter hoc ꝙ vulneranꝛ.vt dic phs in.iij.ethi.g̃ nõ ſola ꝑuipẽſio videꝛ eẽ motiuũ ire. ¶ Pre.ꝑhus in.ij. rhẽto.ponit multas alias cãs ire.puta obliuionẽ ⁊ exultationẽ in infortunijs.denoĩatõeꝫ maloꝝ.ĩpedimẽtũ ꝯſidẽ ꝓprie volũtatis.nõ g̃ ſola ꝑuipẽſio ẽ ꝓuocatiuum ire. ¶ Sꝫ ꝯtra ẽ ꝙ phs dic in.ij.rhẽto. ꝙ ira ẽ appetitus cũ triſticia punitõis.ꝓpter apparẽtẽ ꝑuipẽſionẽ nõ ꝯueniẽter factã. ¶ Rñ.dõ.ꝙ oẽs cauſe ire reducunꝛ ad ꝑuipẽſionẽ ſunt.n.tres ſpẽs ꝑuipẽſionis.vt dꝛ in.ij.rhet.ſ.deſpectus epitraſmus.i.impedimẽtũ volũtatis ĩplẽde.⁊ ꝯtumelia‑ tio.⁊ ad hec tria oĩa motiua ire reducunꝛ.Cuiꝰ rõ põt accipi duplex.Prima ẽ.q2 ira appetit nocumẽtũ alteriꝰ inq̃ntũ hʒ rõeꝫ iuſti vindicatiui.⁊ idõ inq̃ntũ q̃rit vindictã inq̃ntũ videꝛ eſſe iuſta.iuſta aũt vindicta non fit niſi de eo q̃d ẽ iniuſte factũ.⁊ idõ ꝓuocatiuũ ad irã ſp̃ ẽ aliq̃d ſub rõne iniuſti.vñ dic phs in.ij.rhẽto.ꝙ ſi hoĩes putauerit eos q̃ leſerũt eẽ iuſte paſſos nõ iraſcunꝛ.nõ.n.fit ira ad iuſtum. Contingit aũt triplr nocumentũ alicui inferri.ſ.ex ignorãtia.ex paſſione.⁊ ex electiõe.Tũc.n.aliq̃s maxĩe iniuſtũ facit.qñ ex electiõe vel induſtria. vel ex certa malicia nocumentũ infert.vt dꝛ in.v.ethi.⁊ idõ maxĩe iraſcimur contra illos q̃s putamus ex induſtria nobis nocuiſſe.Si.n.putemus aliq̃s vel ꝑ ignorãtiã.vel ex paſſione nobis intuliſſe iniuriam vel nõ iraſcimur contra eos.vel multo minus agere.n.aliquid ex ignorantia vel ex paſſione diminuit rõnem iniurie.⁊ ẽ quodammõ ꝓuocatiuũ miſericordie ⁊ venie.illi autem qui ex induſtria nocumentũ inferunt.ex ꝯtemptu peccare videnꝛ. ⁊ ideo contra eos maxime iraſcimur.vñ phũs dic in.ij.rhẽto. ꝙ his q̃ ꝓpter irã aliq̃d fecerũt.aut nõ iraſcimur.aut minus iraſcimur.nõ.n.ꝓpter ꝑuipenſionẽ videnꝛ egiſſe.Scda rõ eſt.q2 ꝑuipẽſio excellẽtie hoĩs opponiꝛ.q̃.n.hoĩes nullo mõ putãt digna eẽ ꝑuipendunt.vt dꝛ in.ij.rhẽto.Ex oĩbꝰ aũt bonis noſtris aliquam excellentiam q̃rimus.⁊ ideo quodcũqꝫ nocumentum nobis inferaꝛ inq̃ntum excellentie derogat.videꝛ ad ꝑuipenſionẽ ptinere. ¶ Ad.i.ergo dõ.ꝙ ex quacũqꝫ aliqua cauſa aliquis iniuriam patiaꝛ q̃.ex ꝯtemptu.illa cauſa minuit rõnem iniurie.ſed ſolus ꝯtemptus vel ꝑuipenſio rõnem ire auget.⁊ ideo ẽ ꝑ ſe cauſa iraſcendi. ¶ Ad.ij. dõ.ꝙ licet animal brutum nõ appetat honorem ſub rõne honoris.appetit tñ naturaliter quandam excellentiam.⁊ iraſciꝛ contra ea que illi excellentie derogãt. ¶ Ad.iij.dõ ꝙ omnes ille cauſe ad quandam paruipenſionem reducũtur.obliuio.n.paruipenſionis eſt euidens ſignum. ea.n. que magna eſtimamus.magis memorie infigimus.Similiter ex quadam paruipenſione eſt ꝙ aliquis non veretur contriſtare aliquem.denunciando ſibi aliqua triſtia. qui etiam in infortunijs alicuius hilaritatis ſigna oſtendit.videtur parum curare de bono vel malo eius.Similiter etiam qui impedit aliquem a ſui ꝓpoſiti aſſecutione non propter aliquam vtilitatem ſibi inde ꝓuenientem. nõ videꝛ multũ curare de amicitia eius.⁊ idõ oĩa talia inq̃ntũ ſunt ſigna ꝯtẽptus.ſunt ꝓuocatiua ire.

Ad tertiuꝫ ſic proceditur.

Videꝛ ꝙ excellẽtia alicuiꝰ non ſit cã ꝙ facilius iraſcatur.

Dicit.n.phūs in.ij.rhetoꝛ.ꝙ maxime aliqui iraſcunꝛ cum
triſtanꝛ.vt infirmi ⁊ egētes.⁊ q̄ nō hn̄t id qḋ ꝯcupiſcunt
ſ3 oīa iſta ad defectū ꝑtinere videnꝛ.ḡ magis facꝛ ꝓuū ad
irā defectus q̄3 excellētia. ¶ Pre.phūs dic̄ ibidē.ꝙ tunc
aliq̄ maxie iraſcunꝛ qñ in eis de picīt id de q̄ pōt eē ſuſpi
cio.ꝙ vel nō inſit eis.vel ꝙ inſit eis debiliter.ſ3 cū putant
ſe multū excellere in illꝭ in q̄bꝰ deſpiciunꝛ.nō curāt.ſ3 ꝓdi
cta ſuſpicio ex defectu ꝓuenit.ḡ defectus ē magis cā ꝙ ali
quis iraſcaꝛ q̄3 excellētia. ¶ Pre.ea q̄ ad excellētiā ꝑtinēt
maxie faciūt hoīes iocūdos ⁊ bone ſpei eē.ſ3 phs dic̄ in.ij
rhetoꝛ.ꝙ in ludo.in riſu.in feſto.in ꝓſperitate.in ꝯſumma
tione opeꝝ.in delectatōe nō turpi.⁊ in ſpe optīa hoīes non
iraſcunꝛ.ergo excellentia non eſt cauſa ire. ¶ Sed contra
eſt quod philoſophus in eodem li.dicit.ꝙ hoīes ꝓpter
excellentiam indignanꝛ. ¶ Rñ.dō.ꝙ cauſa ire in eo qui
iraſcitur dupl'r accipi poteſt. Uno mō ſm habitudinē ad
motiuum ire.⁊ ſic excellentia eſt cauſa vt aliquis de facili
iraſcaꝛ.eſt.n.motiuum ire iniuſta paruipenſio.vt dictum
eſt.conſtat autem ꝙ q̄to aliquis eſt excellentioꝛ.iniuſtius
ꝓuipendiꝛ in hoc in quo excellit.⁊ ideo illi qui ſunt in ali
qua excellentia.maxime iraſcuntur ſi ꝑuipendantur.puta
ſi diues ꝑuipenditur in pecunia.⁊ rhetoꝛ in loquendo.⁊
ſic de alijs.Alio mō pōt conſiderari cauſa ire in eo qui ira
ſcitur ex parte diſpoſitionis que in eo relinquiꝛ ex tali mo
tiuo.Manifeſtum eſt autem ꝙ nihil mouet ad iram niſi
nocumentum quod contriſtat. ea autem que ad defectū
ꝑtinent maxime ſunt contriſtantia.quia homines defecti
bus ſubiacentes facilius leduntur.Et iſta eſt cauſa qua
re homines qui ſunt infirmi vel in alijs defectibus facilꝰ
iraſcuntur.quia facilius contriſtantur. Et per hoc pꝫ rñ
ſio ad primum. ¶ Ad.ij.dō.ꝙ ille qui deſpiciꝛ in eo in q̄
manifeſte multum excellit.non reputat ſe aliquam iactu
ram pati.⁊ ideo non contriſtaꝛ.⁊ ex hac parte minus ira
ſcitur.ſed ex alia parte in q̄tum indignius deſpicitur.ha
bet maiorem rōnem iraſcendi.niſi forte reputet ſe non in
uideri vel ſubſanari ꝓpter deſpectum.ſed ꝓpter ignoran
tiam.vel ꝓpter aliud hmōi. ¶ Ad.iij.dō.ꝙ omnia illa i
pediunt iram in q̄tum impediunt triſticiam.ſed ex alia p
te nata ſunt ꝓuocare iram ſm ꝙ faciunt hominem incon
uenientius deſpici.

Ad quartum ſic procedit

Uideꝛ ꝙ defectus alicuius non ſit cauſa vt contra ipſum
facilius iraſcamur. Dicit.n.phs in.ij.rhetoꝛ.ꝙ his qui cō
fitenꝛ ⁊ penitent ⁊ humilianꝛ non iraſcimur.ſed magꝭ ad
eos miteſcimus.vñ ⁊ canes non mordent eos qui reſidēt
ſed hoc ꝑtinet ad ꝑuitatem ⁊ defectum.ergo paruitas ali
cuius eſt cā vt minus iraſcamur. ¶ Pre. Nullus eſt ma
ioꝛ defectus q̄3 mortis.ſed ad mortuos deſinit ira.ergo de
fectus alicuius non eſt cā ꝓuocatiua ire contra ipm̄. ¶
Pre. Nullus eſtimet aliquem ꝑuum ex hoc ꝙ ē ſibi ami
cus.ſ3 ad amicos ſi nos offenderint.vel ſi nō iuuerint ma
gis offendimur.vñ dꝛ in ps. Si inimicꝰ meus malediriſ
ſet mihi.ſuſtinuiſſem vtiq3.ḡ defectus alicuius nō eſt cā
vt ꝯ ipm̄ facilius iraſcamur. ¶ Sed ꝯ eſt qḋ phs dic̄ in
ij.rhetoꝛ.ꝙ diues iraſciꝛ ꝯ pauperē ſi eū deſpiciat ⁊ princi
pās ꝯ ſubditū. ¶ Rñ.dō.ꝙ ſicut ſup dictū ē.indigna d
ſpectio ē maxie ꝓuocatiua ire.defectꝰ igiꝛ vl' ꝑuitas eius ꝯ
quē iraſcimur.facꝛ ad augmētū ire in q̄tū auget indigna3
deſpectōe3.ſic̄.n.q̄to aliq̄s ē maioꝛ tāto indignꝰ deſpiciꝛ.
ita in q̄to aliq̄s ē minoꝛ tāto indignꝰ deſpicit.⁊ iō nobileſ
iraſcūꝛ ſi deſpiciāꝛ a ruſticis.vel ſapiētes ab inſipiētibus

vel dñi a ſeruis. Si vo ꝑuitas vel defectꝰ diminuat deſpe
ctōe3 indignā.talꝭ ꝑuitas nō auget ſ3 diminuit irā.⁊ hoc
mō illi q̄ penitēt de iniurijs factis ⁊ ꝯfitenꝛ ſe male feciſſe.⁊
humilianꝛ ⁊ veniā petūt.mitigāt irā.ſm illḋ Prouer.xv
Rñſio mollꝭ frāgit irā.in q̄tū.ſ.tales videnꝛ nō deſpicere
ſ3 magis magnipendere eos q̄bꝰ ſe humiliāt.Et ꝑ hoc pꝫ
rñſio ad.i. ¶ Ad.ij.dō.ꝙ duplex ē cā q̄re ad mortuos ceſ
ſat ira.Una.q2 nō pñt dolere ⁊ ſentire.qḋ maxie q̄rūt ira
ti in his q̄bꝰ iraſcunꝛ.Alio mō.q2 iā videnꝛ ad vltimum
maloꝝ ꝑueniſſe.vñ etiā ad q̄ſcūq3 grauiter leſos ceſſat ira
in q̄tū eoꝝ malū excedit meſurā iuſte retributōis. ¶ Ad
iij.dō.ꝙ etiā deſpectio q̄ ē ab amicis videꝛ eē magis indi
gna.⁊ ideo ex ſili cā magis iraſcimur ꝯ eos ſi deſpiciant.
vel nocendo.vel non iuuando ſicut ⁊ contra minores.

¶ Queſtio. XLVIII.

Deinde conſiderādū

eſt de effectibꝰ ire.Et circa hoc q̄runꝛ q̄tuoꝛ.
Prio.vtꝝ ira cauſet delectatōe3.Scḋo.vtrū
maxie cauſet feruorē i corpe.Tertio.vtꝝ maxie īpediat rō
nis vſum.Quarto.vtꝝ cauſet taciturnitatē

Ad primum ſic ꝓceditur.

Uideꝛ ꝙ ira nō cauſet delectatōe3.Triſticia.n.delectatōe3
excludit.ſ3 ira ē ſp cū triſticia.q2 vt dꝛ in.vij.ethi.oīs qui
facit aliq̄d ꝓpter irā facꝛ triſtarꝰ.ḡ ira nō cauſat delectatōe3
¶ Pre.phs dic̄ in.iiij.ethi.ꝙ punitio q̄etat impetū ire.de
lectatōe3 ꝓ triſticia faciēs.ex q̄ pōt accipi ꝙ delectatio ira
to ꝓuenit ex punitōe.punitio aūt excludit irā.ḡ adueniē
te delectatōe ira tolliꝛ.nō ē ḡ effectus delectatōi ꝯiunctus
¶ Pre. Nullus effectus impedit cā3 ſuā.cū ſit ſue cauſe
ꝯformis.ſ3 delectatōes impediūt irā.vt dꝛ in.ij.rhetoꝛ.ḡ de
lectatio nō ē effectus ire. ¶ Sed ꝯ eſt qḋ phus in eodē li.
inducit ꝓuerbiū.ꝙ ira multo dulcioꝛ melle diſtillāte in
pectoribꝰ viroꝝ creſcit. ¶ Rñ.dō.ꝙ ſic̄ phs dicit.vij.ethi.
delectatōes maxie ſenſibiles ⁊ corpales ſunt medicie q̄dā
ꝯ triſticiā.⁊ ideo q̄to ꝑ delectatōe3 ꝯ maiorē triſticiam vel
anxietatē remedium ꝓſtaꝛ.tanto delectatio magis ꝑcipiꝛ
ſicut pꝫ ꝙ qñ aliquis ſitit delectabilioꝛ fit ei potus.Ma
nifeſtum eſt aūt ex ꝓdictis ꝙ motus ire inſurgit ex aliqua
illata iniuria contriſtante.cui quidem triſticie remedium
adhibeꝛ ꝑ vindictam.⁊ ideo ad pñtiā vindicte delectatō ſe
quiꝛ.⁊ tāto maioꝛ q̄to maioꝛ fuit triſticia. Si igiꝛ vindi
cta fuerit pñs realiter fit ꝑfecta delectatio q̄ totaliter exclu
dit triſticiam.⁊ ꝑ hoc quietat motum ire.ſ3 anq̄3 vindicta
ſit pñs realiter fit iraſcenti pñs dupl'r. Uno mō ꝑ ſpem.
quia nullus iraſcitur niſi ſperans vindictam.vt ſupra di
ctum eſt.Alio mō ſm continuam cogitatōnem.vnicuiq3
enim concupiſcenti eſt delectabile immorari in cogitatio
ne eorum que concupiſcit.ꝓpter quod etiam imaginatio
nes ſomniorum ſunt delectabiles.⁊ ideo cum iratus mul
tum in animo ſuo cogitet de vindicta ex hoc delectatur.ta
men delectatio non eſt perfecta que tollat triſticiam.⁊ per
conſequens iram. ¶ Ad.i.ergo dō.ꝙ non de eodem ira
tus triſtatur ⁊ gaudet.ſed triſtatur de illata iniuria.dele
ctatur autem de vindicta cogitata ⁊ ſperata.vnde triſticia
ſe habet ad iram ſicut principium.ſed delectatio ſicut effe
ctus vel terminus. ¶ Ad.ij.dō.ꝙ obiectio illa ꝓcedit de
delectatione que cauſaꝛ ex reali pñtia vindicte.que totali
ter tollit iram. ¶ Ad.iij.dō.ꝙ delectationes ꝓcedētes im
pediūt ne ſequaꝛ triſticia.⁊ poſtea impediūt irā.ſ3 delecta
tio de vindicta ꝯſequit ipā.

Ad ſcđm ſic proceditur.

Videt̃ ꝙ feruor nõ ſit maxie effectus ire. Feruor.n.ſicͭ ſupra dictũ ẽ ꝑtinet ad amorẽ. ſʒ amor ſicut ſuꝑ dictũ ẽ principiũ ẽ ⁊ cã oĩm paſſionũ. cũ g̃ cã ſit potior effectu. videt̃ ꝙ ira nõ faciat maxie feruorẽ. ¶ Pre. Illa q̃ de ſe excitãt feruorẽ ꝑ tꝑis aſſiduitatẽ magis augent̃. ſicͭ amor diuturnitate ↄualeſcit. ſed ira ꝑ tractũ tꝑis debilitat̃. Dicit eniʒ pħs in.ij. rħe to. ꝙ tꝑs quietat irã. g̃ ira nõ ꝓprie cauſat feruorẽ. ¶ Pre. Feruor additus feruori augmẽtat feruorẽ. ſʒ maior ira ſuꝑueniẽs facit irã miteſcere. vt pħs dicit in.ij. rħe to. g̃ ira nõ cauſat feruorẽ. ¶ Sed ↄ̃ ẽ quod Damaſ. dicͭ ꝙ ira ẽ feruor eius qui circa cor ẽ ſanguinis ex euaporatõe fellis fiens. ¶ Rñ. dđ. ꝙ ſicut dictum ẽ. corporalis tranſmutatio que eſt in paſſionibus anime ꝓportõnatur motui appetitus. manifeſtum eſt aũt ꝙ quilibet appetitus etiam naturalis fortius tendit in id quod ẽ ſibi contrarium ſi fuerit pñs. vñ videmus ꝙ aqua calefacta magis congelat̃. quaſi frigido vehementius in calidũ agente motus aũt appetitiuus ire cauſat̃ ex aliqua iniuria illata. ſicut ex quodam contrario inӡacente. ⁊ ideo appetitus potiſſime tendit ad repellendum iniuriam ꝑ appetitum vindicte. ⁊ ex hoc ſequit̃ magna vehementia ⁊ impetuoſitas i motu ire. Et q2 motus ire nõ eſt ꝑ modum retractõnis cui ꝓportionat̃ frigus. ſed magis ꝑ modum inſecutionis cui ꝓportionat̃ calor. ↄſequenter fit motus ire cauſatiuus cuiuſdam feruoris ſanguinis ⁊ ſpũs circa cor. quod ẽ inſtrumentum paſſionis anime. ⁊ exinde ẽ ꝙ ꝓpter magnam ꝑturbationem cordis q̃ ẽ ĩ ira. maxie apparent in iratis indicia q̃dã in exterioribꝫ mẽbris. vñ Grego. dicͭ in.v. moral. Ire ſue ſtimulis accenſum cor palpitat. corpus tremit. lingua ſe ꝑpedit. facies igneſcit. exaſperant̃ oculi. ⁊ nequaq̃ʒ recognoſcunt̃ noti. ore quidem clamorem format. ſed ſenſus quid loquat̃ ignorat. ¶ Ad.i. ergo dđ. ꝙ amor ipe nõ ita ſentit̃ niſi cum eum ꝓdit indigentia. vt Aug⁹. dicit in.x. de tri. Et ideo quando homo patit̃ detrimẽtum amate excellentie ꝓpter iniuriam illatam magis ſentit̃ amor. ⁊ idõ feruentius cor mutat̃ ad remouendum impedimentũ rei amate. vt ſic feruor ipe amoris per iram creſcat. ⁊ magis ſentiat̃. ⁊ tamen feruor qui conſequit̃ calorem alia rõne ꝑtinet ad amorem ⁊ ad iram. Nam feruor amoris eſt cum quadam dulcedine ⁊ leuitate. eſt.n. in bonum amatum. ⁊ ideo aſſimilat̃ calori aeris ⁊ ſanguinis ꝓpter quod ſanguinei ſunt magis amatiui. ⁊ dr̃ ꝙ cogit amare iecur. i quo fit quedam generatio ſanguinis. feruor autem ire eſt cuʒ amaritudine ad conſumendum. quia tendit ad punitõnẽ contrarij. vnde aſſimilat̃ calori ignis ⁊ colere. ⁊ ꝓpter hoc Damaſ. dicit ꝙ ꝓcedit ex vaporatõne fellis. ⁊ fellea nominatur. ¶ Ad.ij. dđ. ꝙ omne illud cuius cauſa ꝑ tempus diminuit̃. neceſſe ẽ ꝙ tempe debilitet̃. Manifeſtum ẽ aũt ꝙ mẽoria tꝑe diminuit̃. q̃.n. antiq̃ ſunt a mẽoria de facili excidunt. ira aũt cauſat̃ ex mẽoria iniurie illate. ⁊ idõ cã ire ꝑ tꝑs diminuit̃ paulatim q̃uſq3 totaliter tollat̃. Maior etiã videt̃ iniuria qñ primo ſentit̃ ⁊ paulati diminuit̃ eius eſtimatio. ſcđm ꝙ magis recedit̃ a pñti ſenſu iniurie. ⁊ ſilr etiã ẽ de amore. ſi amoris cã remaneat in ſola mẽoria. vñ pħs dicͭ in.viij. ethi. ꝙ ſi diuturna fiat amici abſñtia videt̃ amicitie obliuionẽ facere. ſʒ in pñtia amici ſẽꝑ ꝑ tꝑus multiplicat̃ cã amicitie. ⁊ idõ amicitia creſcit. Et ſilr eẽt de ira ſi ↄtinue multiplicaret̃ cã ipius. Tñ hoc ipm ꝙ ira cito ↄſumit̃. atteſtat̃ vehemẽti furori ipi⁹. ſicͭ.n. ignis magnus cito extinguit̃ ↄſumpta materia. ita etiã ira ꝓpter ſuaʒ vehementiã cito deficͭ. ¶ Ad.iij. dđ. ꝙ oĩs ꝟtus diuiſa i plures ꝑtes diminuit̃. ⁊ idõ qñ aliq̃s irat⁹ alicui. iraſcit̃ poſtmodũ alteri. ex hoc ipo diminuit̃ ira ad primũ. ⁊ ꝑcipue ſi ad ſcđm fuerit maior ira. nã iniuria q̃ excitauit irã ad primũ. videbit̃ comparatõe ſecunde iniurie que eſtimatur maior eſſe paruũ vel nulla.

Ad tertiuʒ ſic proceditur.

Videt̃ ꝙ ira nõ ĩpediat rõeʒ. Illud.n. qđ ẽ cũ rõne nõ videt̃ eſſe rõis ĩpedimẽtũ. ſʒ ira ẽ cũ rõne. vt dr̃ in.vij. ethi. g̃ ira ñ ĩpedit rõeʒ. ¶ Pre. q̃to mag̃ impedit̃ rõ. tãto diminuit̃ manifeſtatio. ſʒ pħs dicͭ i.vij. ethi. ꝙ iracũdus nõ eſt ĩſidiator ſʒ manifeſt⁹. g̃ ira ñ videt̃ ĩpedire vſum rõnis ſicͭ ↄcupia q̃ ẽ inſidioſa. vt ibidẽ dr̃. ¶ Pre. iudiciũ rõis euidẽti⁹ fit ex adiũctõe ↄ̃rij. q2 ↄ̃ria iuxta ſe poſita mag̃ eluceſcũt. ſʒ ex hoc etiã creſcit ira. dicͭ.n. pħs i.ij. rħetor. ꝙ magis hoĩes iraſcunt̃ ſi ↄ̃ria ꝓexiſtũt. ſicͭ honorati ſi dehonorẽtur. ⁊ ſic de aliĳs. g̃ ex eodẽ ira creſcit ⁊ iudiciũ rõis adiuuatur. nõ g̃ ira ĩpedit iudiciũ rõis. ¶ Sʒ ↄ̃ ẽ qđ Grego. dicͭ in.v. moral. ꝙ ira ĩtelligẽtie lucẽ ſubtrahit cũ mẽtẽ ꝑmouẽdo ↄfundit. ¶ Rñ. dđ. ꝙ mẽs vel rõ q̃uis nõ vtat̃ organo corꝑali ĩ ſuo ꝓprio actu. tñ q2 indiget ad ſui actũ q̃buſdã viribꝫ ſenſitiis. q̃ʒ act⁹ ĩpediunt̃ corꝑe ꝑturbato. neceſſe ẽ ꝙ ꝑturbatões corꝑales etiã iudiciũ rõis ĩpediãt. ſicͭ pʒ in ebrietate ⁊ ſomno. Dictũ ẽ aũt ꝙ ira maxie facit ꝑturbatõeʒ corꝑalẽ circa cor. ita vt etiã vſq3 ad exteriora mẽbra deriuet̃. vñ ira inter ceteras paſſiones manifeſti⁹ ĩpedit iudiciũ rõis. ſcđm illud ps. Cõturbatus ẽ in ira oculus meus. ¶ Ad.i. g̃ dđ. ꝙ a rõe ẽ principiũ ire q̃tũ ad motũ appetitiuũ. q̃ ẽ formal̃ in ira. ſʒ ꝑfectũ iudiciũ rõnis paſſio ire ꝓoccupat. q̃ſi nõ ꝑfecte rõeʒ audiẽs ꝓpter cõmotõeʒ caloris velociter ĩpellẽtis. q̃ ẽ material̃ in ira. ⁊ q̃tũ ad hoc ĩpedit iudiciũ rõis. ¶ Ad.ij. dđ. ꝙ iracũdus dr̃ eſſe manifeſtus. nõ q2 manifeſtũ ſit ſibi q̃d facere debeat. ſʒ q2 manifeſte opat̃ nõ q̃rẽs aliquã occultatõeʒ. qđ ꝑtim ↄtingit ꝓpter ĩpedimẽtũ rõis. q̃ nõ põt diſcernere q̃d ſit occultandũ ⁊ q̃d manifeſtãdũ. nec etiã excogitare occultãdi vias. ꝑtim vero ẽ ex ampliatõe cordis. q̃ ꝑtinet ad magnanimitatẽ quam facͭ ira. vñ ⁊ de magnanimo philoſophus dicͭ in iiij. ethi. ꝙ eſt manifeſtus oditor ⁊ amator. ⁊ manifeſte dicit ⁊ opat̃. ↄcupia aũt dr̃ eſſe latens ⁊ inſidioſa. q2 vt plurimũ delectabilia q̃ ↄcupiſcunt̃ hñt turpitudinẽ quãdam ⁊ molliciẽ in q̃bꝫ hõ vult latere. in his aũt q̃ ſunt virilitatis ⁊ excellẽtie. cuiuſmodi ſunt vindicte. q̃rit hõ manifeſtus eſſe. ¶ Ad.iij. dđ. ꝙ ſicͭ dictũ ẽ motus ire a rõne incipit. ⁊ ideo ſcđm idẽ appoſitio ↄ̃rij ad ↄ̃riũ adiuuat iudiciũ rõis ⁊ auget irã. cũ.n. aliq̃s hʒ honorẽ vel diuitias. ⁊ poſtea incurrit alic⁹ detrimẽtũ. illud detrimentũ apparet mai⁹. tũ ꝓpter vicinitatẽ contrarij. tum q2 erat inopinatum. ⁊ ideo cauſat maiorem triſticiam. ſicut etiam magna bona ex inopinato venientia. cauſant maiorem delectatõnem. ⁊ ſcđm augmentũ triſticie ꝓcedẽtis ↄſequẽter auget̃ ⁊ ira.

Ad quartum ſic procedit̃

Videt̃ ꝙ ira non cauſet taciturnitatem. Taciturnitas.n. locutioni opponit̃. ſed ꝑ crementũ ire vſq3 ad locutõnem ꝑuenit̃. vt pʒ ꝑ gradus ire quos dñs aſſignat Matth.v. dicens. Qui iraſcit̃ fratri ſuo. ⁊ q̃ dixerit fratri ſuo racha ⁊ qui dixerit fratri ſuo fatue. ergo ira non cauſat taciturnitatem. ¶ Pre. ex hoc ꝙ cuſtodia rõnis deficit contingit ꝙ homo ꝓrumpat ad verba inordinata. vñ dr̃ Prouer. xxv. Sicut vrbs patens ⁊ abſq3 murorꝫ ambitu. ita vir qui nõ

pōt cohibere in loquēdo ſpm̄ ſuū. ſꝫ ira maxīe īpedit iudi-
ciū rōis. vt dictū ē. ḡ faċ maxīe ꝓfluere in ꝟba inordiata.
nō ḡ cauſat taciturnitatē. ¶ Pre. Math. xij. dr̄. Ex abun
dātia cordis os loquit̄. ſꝫ ꝑ irā cor maxīe ꝑturbat̄. vt di-
ctū ē. ḡ maxīe cauſat locutōez. nō ḡ cauſat taciturnitatē.
¶ Sed ꝯ̄ ē qd̄ Greg. dic̄ in. v. mora. ꝙ ira ꝑ ſilētiū clau
ſa intra mentē vehemētius eſtuat. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ ira ſicut
dictū ē. ⁊ cū rōe ē. ⁊ impedit rōnē. ⁊ ex vtraqꝫ ꝑte pōt ta
citurnitatē cauſare. Ex ꝑte qdē rōis qn̄ iudiciū rōis intm̄
viget ꝙ ⁊ ſi nō cohibeat affectū ab inordinato appetitu vi
dicte. cohibet tn̄ linguā ab inordinata locutōe. vn̄ Grego.
in. v. moraliū dic̄. Aliqn̄ ira ꝑturbato aīo qſi ex iudicio ſi-
lentiū induc̄. Ex ꝑte ꝟo impedimēti rōis. q2 ſicut dictū eſt. ꝑ
turbatio ire vſqꝫ ad exteriora mēbra ꝓducit̄. ⁊ maxīe ad il-
la mēbra in qbus expꝛeſſius relucet veſtigiū cordis. ſicut in
oculis ⁊ in facie ⁊ in lingua. vn̄ ſicut dictū eſt. lingua ſe ꝑpe
dit. facies igneſcit. exaſperant̄ oculi. Pōt ḡ eē tanta ꝑtur
batio ire. ꝙ oīo impediat̄ lingua ab vſu loquēdi. ⁊ tūc ſe-
quit̄ taciturnitas. ¶ Ad. i. ḡ dd̄. ꝙ augmentum ire qnqꝫ
eſt vſqꝫ ad impediendū rōnem a cohibitiōne lingue. qnqꝫ
autem vltra ꝓcedit vſqꝫ ad impediendū motū lingue ⁊ a-
liorum membrorum exteriorum. Et ꝑ hoc etiam pꝫ ſolutio ad. ij.
¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ ꝑturbatio cordis qnqꝫ pōt ſuꝑabundare
vſqꝫ ad hoc ꝙ ꝑ inordinatum motū cordis impediat̄ mo
tus exteriorum membrorum. ⁊ tunc cauſat̄ taciturnitas ⁊ im-
mobilitas exteriorum membrorum. ⁊ qnqꝫ etiam mors. Si au
tem nō fuerit tanta ꝑturbatio. tunc ex ſuꝑabundantia ꝑ-
turbatōis cordis ſeqt̄ oris locutio. ¶ Queſtio. XLIX.

Poſt actus ⁊ paſſiōes

conſiderādum eſt de principijs humanorum
actuum. Et primo de principijs intrinſecis.
Secundo de principijs extrinſecis. principium autem in
trinſecum eſt potentia ⁊ habitus. ſed quia de potentijs in
prima parte dictum eſt. nunc reſtat de habitibus conſide
randum. ⁊ primo quidem in generali. ſecundo vero de ꝟ
tutibus ⁊ vitijs hmōi alijs habitibus. qui ſunt humano
rum actuum principia. Circa ipſos autem habitus in ge-
nerali quattuor conſideranda ſunt. Primo quidem de
ipſa ſubſtantia habituum. Secundo de ſubiecto eorum.
Tertio de cauſa generationis augmenti ⁊ corruptionis
ipſorum. Quarto de diſtinctiōne ipſorum. Circa primum querū
tur quattuor. Primo. vtrum habitus ſit qualitas. Secū
do. vtrum ſit determinata ſpecies qualitatis. Tertio. vtrum
habitus importet ordinem ad actum. Quarto de neceſſi-
tate habitus.

Ad primum ſic ꝓceditur.

Videt̄ ꝙ hītꝰ nō ſit q̄litas. Dic̄. n. Aug. in li. lxxxiij. q. ꝙ
hoc nomē hītus dictū ē ab hoc ꝟbo hr̄e. ſꝫ hr̄e nō ſolū ꝑti-
net ad q̄litatē ſꝫ ad alia genera. dicimur. n. hr̄e q̄titatē ⁊
pecuniā ⁊ alia hmōi. ḡ hītus nō eſt q̄litas. ¶ Pre. Habi
tus ponit̄ vnū ꝑdicamentū. vt pꝫ in li. ꝑdicamēto. ſꝫ vnū
ꝑdicamentū nō ꝯtinet̄ ſub alio. ḡ habitus nō eſt q̄litas.
¶ Pre. Oīs habitus eſt diſpoſitio. vt dr̄ in ꝑdicamē. ſꝫ
diſpoſitio ē ordo hn̄tis ꝑtes. vt dr̄ in. v. metaphi. hoc autē
ꝑtinet ad ꝑdicamētū ſitus. ḡ habitus nō eſt qualitas. ¶
Sed ꝯ̄ eſt qd̄ phs dicit in ꝑdicamētis. ꝙ habitus ē qua-
litas de difficili mobil'. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ hoc nomen habitus
ab hn̄do eſt ſumptū. a q̄ quidē nomē habitus dupl'r deri
uat̄. vno qdē mō ſm ꝙ hō vel q̄cunqꝫ alia res dr̄ aliquid
habere. alio mō ſm ꝙ aliq̄ res aliq̄ mō hꝫ ſe in ſeipa vl' ad
aliquid aliud. Circa primū ꝯſiderādū eſt ꝙ hr̄e ſm ꝙ dr̄
reſpectu cuiuſcūqꝫ qd̄ habet̄. cōe ē ad diuerſa genera. vn̄
⁊ phs inter poſtꝑdicamēta habere ponit. q. ſ. diuerſa rerū
genera ꝯſequunt̄. ſicut ſunt oppoſita. ⁊ prius ⁊ poſterius. ⁊
alia hmōi. ſꝫ inter ea q̄ habent̄. talis videt̄ eē diſtinctio ꝙ
qdam ſunt in quibus nihil ē mediū inter hn̄s ⁊ id qd̄ ha
bet̄. ſicut inter ſubiectū ⁊ q̄litatē vel q̄titatē nihil eſt me-
diū. qdā. n. ſunt in qbus ē aliqd̄ mediū inter vtrūqꝫ. ſꝫ ſo
la relatio. ſicut dr̄ aliq̄s hr̄e ſociū vel amicū. qdā ꝟo ſunt int̄
q̄ eſt aliqd mediū. nō qdē actio vel paſſio. ſꝫ aliqd ꝑ mo-
dū actōis ⁊ paſſionis. ꝓut. ſ. vnū ē ornās vel tegēs. ⁊ aliud
ornatū aut tectū. vn̄ phs dic̄ in. v. metaphi. ꝙ habitꝰ dr̄
tanqꝫ actio qdā hn̄tis ⁊ habiti. ſicut eſt in illis que circa
nos habemus. ⁊ ideo in his conſtituit̄ vnum ſpeciale ge-
nus rerum quod dr̄ ꝑdicamētum habitus. de quo dicit phs
in. v. metaphi. ꝙ inter hn̄tē indumētum. ⁊ indumētū qd̄
habet̄ eſt habitus medius. Si aūt ſumat̄ habere ꝓut res
aliqua dr̄ quodāmō ſe habere in ſeipa. vel aliquid aliud.
cum iſte modus ſe hn̄di ſit ſm aliquam qualitatem. hoc
mō habitus qdam qualitas eſt. de quo phus in. v. meta-
phi. dicit. ꝙ habitus dr̄ diſpoſitio ſm quam bene vel ma-
le diſponit̄ diſpoſitum. ⁊ aut ſm ſe. aut ad aliud. vt ſani-
tas habitus quidam eſt. ⁊ ſic loquimur nunc de habitu.
vn̄ dd̄. ꝙ habitus eſt qualitas. ¶ Ad. i. ḡ dd̄. ꝙ obiectio
illa ꝓcedit de habere cōiter ſumpto. ſic. n. eſt cōe ad mul-
ta genera. vt dictum ē. ¶ Ad. ij. dd̄. ꝙ rō illa ꝓcedit de
habitu ſm ꝙ intelligit̄ aliquid medium inter habēs ⁊ id
quod habet̄. ſic. n. eſt quoddam ꝑdicamentū. vt dictū eſt.
¶ Ad. iij. dd̄. ꝙ diſpoſitio quidem ſꝑ importat ordinem
alicuius hn̄tis ꝑtes. ſꝫ hoc ꝯtingit tripl'r vt ſtatim ibidē
phs ſubdit. ſ. aut ſm locū. aut ſm potētiam. aut ſm ſpēm
in quo vt Simplicius dicit in cōmento ꝑdicamentorum. cō
ꝑhendit omnes diſpōnes. corꝑales qdem in eo ſm ꝙ dic̄
ſm locum. ⁊ hoc ꝑtinet ad ꝑdicamētum ſitus. qui eſt or-
do partium in loco. ꝙ aūt dicit ſm potētiam includit illas
diſpōnes que ſunt in ꝑparatione ⁊ idoneitate nōdum ꝑfe
cte. ſicut ſcīa ⁊ ꝟtus inchoata. ꝙ aūt dicit ſm ſpeciem. in-
cludit ꝑfectas diſpōnes que dicunt̄ habitus. ſicut ſcientia
⁊ ꝟtus complete.

Ad ſecundū ſic procedit

Videt̄ ꝙ habitus nō ſit determinata ſpecies qualitatis.
quia vt dictum eſt. habitus ſm ꝙ eſt qualitas dr̄ diſpoſi-
tio ſm quam bene aut male diſponit̄ diſpoſitum. ſed hoc
contingit ſm quamlibet qualitatem. nam ⁊ ſm figuram
contingit aliquid bn̄ vel male eē diſpoſitū. ⁊ ſilr̄ ſm calorē
⁊ frigus. ⁊ ſm oīa hmōi. ḡ habitus nō eſt determinata ſpe
cies qualitatis. ¶ Pre. phs in ꝑdicamentis caliditatem
⁊ frigiditatem dic̄ eē diſpōnes vel habitus. ſicut egritudi
nem ⁊ ſanitatē. ſꝫ calor ⁊ frigus ſunt in tertia ſpecie quali
tatis. ergo habitus vel diſpoſitio nō diſtinguunt̄ ab alijs
ſpeciebus qualitatis. ¶ Pre. Difficile mobile non eſt
differentia ꝑtinens ad genus qualitatis. ſed magis ꝑti-
net ad motum vel paſſionē. nullum aūt genus determina
tur ad ſpeciem ꝑ differentiam alterius generis. ſꝫ oportet
dr̄ias ꝑ ſe aduenire generi. vt phus dic̄ in. vij. metaphi. ḡ
cū habitus dicat̄ eſſe qualitas difficile mobil'. videt̄ ꝙ nō
ſit determinata ſpecies qualitatis. ¶ Sed ꝯ̄ ē qd̄ phs dic̄
in ꝑdicamētis. ꝙ vna ſpecies qualitatis eſt habitꝰ ⁊ diſpo
ſitio. ¶ Rn̄. dd̄. ꝙ phs in ꝑdicamentis ponit inter q̄ttuor
ſpēs q̄litatis primā diſpōez ⁊ habitum. quarum qdē ſpēꝝ
dr̄ias ſic aſſignat Simplicꝰ in cōmēto ꝑdicamentorum

diceſ ꝙ q̄litatū q̄dā ſunt naturales q̄ ſm naturā inſunt ꝛ
ſp̄. q̄dā aūt ſunt aduēticie q̄ ab extrīſeco efficiunt̃. ꝛ pn̄t a
mitti. ꝛ hec q̄dē q̄ ſunt aduēticie ſunt hitus ꝛ diſpōes ſm
facile ꝛ difficile amiſſibile differētes. naturaliū āt q̄litatū
q̄dam ſunt ſm id ꝙ aliq̄d ē in potētia. ꝛ ſic eſt ſcd̄a ſpēs
q̄litatis. q̄dā vō ſm ꝙ aliq̄d ē in actu. ꝛ hoc vl' in ꝓfundū
vl' ſm ſupficiē. ſi in ꝓfundū q̄dē ſic ē tertia ſpēs q̄litat̄. ſꝫ
ſꝫ ſupficiē ē q̄rta ſpēs q̄litatis. ſicut figura ꝛ forma. q̄ ē fi-
gura aīati. Sꝫ iſta diſtinctio ſpēꝝ q̄litatis incōueniēs vi-
det̃. ſunt. n. multe figure ꝛ q̄litates paſſibiles nō natura-
les ſꝫ aduēticie. ꝛ multe diſpōes nō aduēticie ſꝫ naturales
ſicut ſanitas ꝛ pulchritudo ꝛ hmōi. ꝛ ꝓpter hoc nō ꝯueit or-
dini ſpēꝝ. ſp̄. n. qđ naturalius ē prius ē. Et iō aliter acci-
piēda ē diſtinctio diſpōnū ꝛ habituū ab alijs q̄litatibꝫ. ꝓ-
prie. n. q̄litas importat quēdā modū ſubſtātie. modus au-
tem ē vt dicit Aug. ſup Geñ. ad lrāꝫ quē mēſura ꝑfigit. vñ
importat q̄ſdā determinatōēꝫ ſm aliquā menſurā. ꝛ iō ſicut
id ſm ꝙ determinat̃ potētia materie ſm eē ſubſtātiale dr̄
q̄litas q̄ eſt drīa ſubſtātie. ita id ſm ꝙ determinat̃ potētia
ſubiecti ſm eē accn̄tale dr̄ q̄litas accn̄tal'. q̄ ē etiā q̄dā drīa
vt pꝫ ꝑ pħm in. v. metaphi. Modus aūt ſiue determina-
tio ſubiecti ſm eē accn̄tale pōt accipi vl' in ordine ad ipaꝫ
naturā ſubiecti. vel ſm actōēꝫ ꝛ paſſionē q̄ ꝯſequunt̃ prin-
cipia nature. q̄ ſunt materia ꝛ forma vel ſm q̄ntitatē. Si
aūt accipiat̃ modus vel determinatio ſubiecti ſm q̄ntitatē
ſic ē q̄rta ſpēs q̄litatis. Et q2 q̄ntitas ſm ſui rōnem ē ſine
motu ꝛ ſine rōe boni ꝛ mali. iō ad q̄rtā ſpēꝫ q̄litatis nō ꝑ-
tinet ꝙ aliq̄d ſit bn̄ vl' male. cito vel tarde trāſiēs. Mod⁹
aūt ſiue determinatio ſubiecti ſm actionē ꝛ paſſionē attē-
dit̃ in ſcd̄a vel tertia ſpē q̄litatis. ꝛ iō in vtraq ꝯſiderat̃ ꝙ
aliq̄d facile vel difficile fiat. vel ꝙ ſit cito tranſiēs aut diu-
turnū. nō aūt ꝯſiderat̃ in his aliq̄d ꝑtinēs ad rōnē boni
vel mali. q2 motus ꝛ paſſiones nō hn̄t rōnem finis. bonū
aūt ꝛ malū dr̄ ꝑ reſpectū ad finē. ſꝫ motus ꝛ determinatio
ſubiecti in ordine ad naturā rei. ꝑtinet ad primā ſpēꝫ q̄li-
tatis. q̄ eſt habit⁹ ꝛ diſpō. Dic. n. pħs in. vij. phi. loquēs
de habitibꝫ aīe ꝛ corporis. ꝙ ſunt diſpōnes q̄dā pfecti ad op-
timū. dico aūt pfecti qđ ē diſpoſitū ſm naturā. Et q2 ipa
forma ꝛ natura rei ē finis. ꝛ cā ſit aliq̄d. vt dr̄ in. ij. phi.
ideo in prima ſpē ꝯſiderat̃ ꝛ bonū ꝛ malū. ꝛ etiam facile ꝛ
difficile mobile ſm ꝙ aliq̄ natura ē finis generatōis ꝛ mo-
tus. vñ in. v. metaphi. pħus diffinit habitū ꝙ ē diſpō ſm
quā aliq̄s diſponit̃ bn̄ vel male. ꝛ in. ij. ethi. dic ꝙ habitus
ſunt ſm q̄s ad paſſiones nos habemus bn̄ vel male. Qñ
enī eſt modus ꝯueniēs nature rei. tūc hꝫ rōnē boni. qñ āt
nō ꝯuenit. tūc hꝫ rōnem mali. Et q2 natura ē id qđ primū
ꝯſiderat̃ in re. iō habitus ponit̃ prima ſpēs q̄litatis. ¶
Ad. i. g° dr̄. ꝙ diſpō ordinē quendā importat vt dictum ē.
vñ nō dr̄ aliq̄s diſponi ꝑ q̄litatē niſi in ordine ad aliq̄d. ꝛ
ſi addat̃ bn̄ vel male. qđ ꝑtinet ad rōnē habitus. oportet
ꝙ attendat̃ ordo ad naturā q̄ eſt finis. vñ ſm figurā vl' ſꝫ
calorē vel frigus nō dr̄ aliq̄s diſponi bn̄ vel male niſi ſm
ordinē ad naturā rei. ſm ꝙ ē ꝯueniēs vel nō ꝯueniēs. vñ
ꝛ ipe figure ꝛ paſſibiles q̄litates ſm ꝙ ꝯſiderant̃ vt ꝯue-
niētes vel nō ꝯueniētes nature rei. ꝑtinēt ad habitus vel
diſpōes. nā figura ꝓut ꝯuenit nature rei ꝛ color. ꝑtinent
ad pulchritudinē. calor aūt ꝛ frigus ſm ꝙ ꝯueniūt natu-
re rei ꝑtinēt ad ſanitatē. ꝛ hoc mō caliditas ꝛ frigiditas po-
nunt̃ a pħo in prima ſpē q̄litatis. Vñ pꝫ ſolutio ad. ij. lꝫ
a q̄buſdā aliter ſoluat̃. vt Simplicius dic in ꝯmēto pdi-
camētoꝝ. ¶ Ad. iij. dr̄. ꝙ iſta drīa difficile mobile nō di-
uerſificat hitū ab alijs ſpēbꝫ q̄litatis. ſꝫ a diſpōne. diſpō
aūt dupl'r accipit̃. Uno mō ſm ꝙ ē genus habitus. nam
in. v. metaphi. diſpō ponit̃ in diffinitōe habitus. Alio mō
ſm ꝙ ē aliq̄d ꝯ̄ habitū diuiſum. ꝛ pōt intelligi diſpō ꝓprie
dicta ꝯdiuidi ꝯ̄ hitū dupl'r. Uno mō ſic pfectū ꝛ impfe-
ctū in eadē ſpē. vt. ſ. diſpō dicat̃ retinēs nomē cōe. qñ im-
pfecte ineſt ita ꝙ de facili amittit̃. hitus aūt qñ pfecte ineſt
vt nō de facili amittat̃. ꝛ ſic diſpō ſit habitus. ſicut puer ſit
vir. Alio mō pn̄t diſtingui ſicut diuerſe ſpēs vnius generis
ſubalterni. vt dicant̃ diſpōnes ille q̄litates prime ſpēi. q̄-
bus ꝯuenit ſm ꝓpriā rōnem vt de facili amittant̃. q2 hn̄t
cauſas trāſmutabiles. vt egritudo ꝛ ſanitas. habit⁹ vero
dicunt̃ ille q̄litates q̄ ſm ſuā rōnē hn̄t ꝙ nō de facili trāſ-
mutent̃. q2 hn̄t cauſas immobiles. ſicut ſcie ꝛ vtutes. ꝛ ſm
hoc diſpō non ſit habitus. ꝛ hoc videt̃ magis ꝯſonū intē-
tioni Areſto. vñ ad h⁹ diſtinctōnis ꝓbatōnem induc cōeꝫ
loquendi ꝯſuetudinē ſm quā qualitates q̄ ſm rōnem ſuā
ſunt facile mobiles. ſi ex aliquo accidenti difficile mobi-
les reddant̃. habitus dicunt̃. ꝛ ecōuerſo ē de qualitatibꝫ
q̄ ſm ſuā rōnem ſunt difficile mobiles. nam ſi aliq̄s imꝑ-
fecte habeat ſciam vt de facili poſſit ipam amittere. magis
dr̄ diſponi ad ſciam q̄ ſciam habere. Ex quo pꝫ ꝙ nomē
habitus diuturnitatē q̄ſdam importat. non aūt nomē di-
ſpoſitōis. nec impedit̃ quin ſm hoc facile ꝛ difficile mo-
bile ſint ſpecifice differentie. ꝓpter hoc ꝙ iſta ꝑtinent ad
paſſionē ꝛ motum ꝛ nō ad genus qualitatis. nā iſte drīe
quāuis ꝑ accn̄s videant̃ ſe habere ad qualitateꝫ. deſignāt
tn̄ ꝓprias ꝛ ꝑ ſe drīas qualitatum. ſicut etiam a genere ſub-
ſtantie frequenter accipiunt̃ drīe accn̄tales loco ſubſtan-
tialium. inquantum per eas deſignantur principia eſſen-
tialia.

Ad tertiū ſic proceditur.

Videt̃ ꝙ habitus non importet ordinem ad actum. Unū-
quodq. n. agit ſm ꝙ eſt in actu. ſed pħs dic in. iij. de aīa.
ꝙ cum aliquis ſciens ſm habitum. eſt etiam tūc in poten-
tia aliter tn̄ q̄ añ addiſcere. ergo habitus nō importat ha-
bitudinem principij ad actum. ¶ Pre. Illud quod ponit̃
in diffinitōe alic⁹ ꝑ ſe ꝯuenit illi. ſed eſſe principiū actio-
nis ponit̃ in diffinitōe potentie. vt pꝫ in. v. metaphi. ergo
eſſe principiū actus ꝑ ſe conuenit potentie. quod autem ē
ꝑ ſe. eſt principiū in vnoquoq genere. ſi ergo etiam habi-
tus ſit principium actus. ſequit̃ ꝙ ſit poſterior q̄ potētia.
ꝛ ſic nō erit prima ſpecies qualitatis habitus vel diſpoſi-
tio. ¶ Pre. Sanitas q̄nq eſt habitus. ꝛ ſilr̄ macies ꝛ
pulchritudo. ſed iſta nō dicunt̃ ꝑ ordinem ad actum. non
ergo eſt de rōe habitus ꝙ ſit principium actus. ¶ Sed ꝯ̄
eſt quod Aug⁹. dicit in li. de bono coniugali. ꝙ habitus ē
quo aliq̄d agit̃ cum opus eſt. ꝛ ꝯmētator dic in. iij. de aīa.
ꝙ habitus eſt quo quis agit cum voluerit. ¶ Rñ. dr̄. ꝙ
habere ordinē ad actū poteſt competere habitui ꝛ ſm rō-
nem habitus. ꝛ ſm rōnē ſubiecti in quo eſt habitus. ſm
q̄dē rōnē habitus ꝯuenit oī habitui aliq̄ mō habere ordi-
nē ad actum. Eſt. n. de rōe habitus vt importet habitudi-
nem q̄ſdam in ordine ad naturam rei. ſm ꝙ ꝯuenit vel
nō ꝯuenit. Sed natura rei q̄ eſt finis generatōis. vlterius
etiā ordinat̃ ad aliū finē. q̄ vel eſt opatio. vel alqđ opatum
ad quod q̄s ꝑuenit ꝑ opatōnem. vñ habitus nō ſolū im-
portat ordinē ad ipam naturam rei ſed etiam ꝯſequenter
ad opationem inq̄ntum eſt finis nature. vel ꝑducens ad fi-
nem. vñ in. v. metaphi. dr̄ in diffinitōe habitus. ꝙ ē diſpo-
ſitio ſm quā bene vel male diſponit̃ diſpoſitum. aut ſm ſe
i. ſm ſuam naturā. aut ad aliud. i. in ordine ad finem. ſed

ſunt quidã habitus qui etiã ex pte ſubiecti in q̃ ſunt. pri mo ⁊ principaliter importãt ordinẽ ad actũ.q2 vt dictũ ẽ. hitus pmo ⁊ p ſe iportat hitudinẽ ad naturã rei. Si igit natura rei in q̃ ẽ hitus cõſiſtat i ipo ordie ad actũ.ſeqt φ hitus principalit iportet ordinẽ ad actũ. mãifeſtũ ẽ aũt φ natura ⁊ rõ potẽtie ẽ vt ſit pncipiũ actus. vñ oĩs hitus q̃ ẽ alic⁹ potẽtie vt ſubiecti.pncipalit iportat ordinẽ ad actũ. ¶ Ad.i.g̃ dd. φ hitus ẽ act⁹ qdã inq̃ɀtũ ẽ q̃litas.⁊ ſɀ hoc põt eẽ principiũ opatõis.ſɀ ẽ i potẽtia p reſpectũ ad operationẽ.vñ hit⁹ dr act⁹ prim⁹.⁊ opatio actus ſcd̃s.vt pɀ in.ij de aĩa. ¶ Ad.ij.dd.φ nõ ẽ de rõe hit⁹ φ reſpiciat potẽtiã ſɀ φ reſpiciat naturã.⁊ q2 natura pcedit actõez quã reſpic potẽtia.iõ prior ſpẽs qualitatis ponit hitus φ̃ potẽtia. ¶ Ad.iij.dd.φ ſanitas dr hitus vl hitual diſpõ in ordie ad naturã.ſic dictũ ẽ.inq̃ɀtũ tñ natura ẽ principiũ act⁹.ex ɔñ ti iportat ordinẽ ad actũ.vñ phs dic i.x.de hyſto. aĩaliũ. φ homo dr eſſe ſanus vel membrum aliquod q̃ñ põt facere opationem ſani.Et eſt ſile in alijs.

Ad quartum ſic procedit

Videt φ nõ ſit neceſſariũ eẽ hitus.hitus.n.ſunt q̃bꝫ aliquid diſponit bñ vel male ad aliq̃d.ſic dictũ ẽ.ſɀ p ſuam formã aliq̃d bñ vel male diſponit. nã ſm formã aliquid eſt bonũ ſic ⁊ ens.g̃ nulla neceſſitas ẽ habituũ. ¶ Pre. Ha bitus iportat ordinẽ ad actũ.ſɀ potẽtia iportat principium actus ſufficiẽter.nã ⁊ potẽtie naturales abſq̃ habitibꝫ ſũt principia actuũ.g̃ nõ fuit neceſſariũ hitus eſſe. ¶ Pre.ſicut potẽtia ſe hɀ ad bonũ ⁊ malũ.ita ⁊ hitus.⁊ ſic potentia nõ ſp agit.ita nec hitus.exñtibꝫ igit potẽtijs ſupfluũ fuit habitũ eſſe. ¶ Sɀ ɔ̃ ẽ φ hitus ſunt pfectões q̃dã.vt dr i vij. phi.ſɀ pfectio eſt maxie neceſſaria rei cũ habeat rõnez finis.g̃ neceſſariũ fuit hitus eſſe. ¶ Rñ.dd. φ ſic ſup dictum eſt. habitus importat diſpõez quandã in ordine ad naturã rei.⁊ ad opatõez vel finẽ eius.ſm quã bñ vel male aliquid ad hoc diſponit.Ad hoc autẽ φ aliquid indigeat diſponi ad alterꝫ tria requirunt.Primo quidem vt id qd̃ diſponit ſit alterꝫ ab eo ad quod diſponit.⁊ ſic ſe habeat ad ipm vt potẽtia ad actũ.vñ ſi aliq̃d ſit c⁹ natura nõ ſit ɔpoſita ex potẽtia ⁊ actu.⁊ c⁹ ſubſtãtia ſit ſua opatio.⁊ ipm ſit ppter ſeipm.ibi hitus vel diſpoſitio locũ nõ hɀ.ſic pɀ i deo Scd̃o requirit φ id qd̃ eſt in potẽtia ad alterꝫ poſſit pluribus modis determinari ⁊ ad diuerſa.vñ ſi aliq̃d ſit in potẽtia ad alterꝫ.ita tñ φ nõ ſit in potẽtia ad ipm. ibi diſpoſitio ⁊ hitus locũ nõ hɀ.q2 tale ſubiectũ ex ſua natura hɀ debitã hitudinẽ ad talẽ actũ.vñ ſi corpus celeſte ſit cõpoſitũ ex materia ⁊ forma.cũ illa nõ ſit in potẽtia ad aliã formã. vt in primo dictũ ẽ.nõ hɀ locum ibi diſpõ vel hitus ad formã.aut etiã ad opatõez.q2 natura celeſtis corpis nõ ẽ in potẽtia niſi ad vnũ motũ determinatũ.Tertio requirit φ plura ɔcurrãt ad diſponẽdũ ſubiectũ ad vnũ eorꝫ ad q̃ eſt in potẽtia.q̃ diuerſis modis ɔmenſurari pñt vt ſic diſponat bñ vel male ad formã ⁊ ad opatõez.vñ q̃litates ſimplices elemẽtorꝫ q̃ ſm vnũ modũ determinatũ naturis elemẽtorꝫ ɔueniũt.nõ dicimus diſpões vel hitus ſɀ ſimplices q̃litates.dicimus autẽ diſpões vel hitus.ſanitatem. pulchritudinẽ.⁊ alia hmõi q̃ importãt q̃dã ɔmẽſuratõez pluriũ.q̃ diuerſis mõis ɔmẽſurari pñt. Propter qd̃ phs dic in.v.metaphi.φ hitus ẽ diſpõ. ⁊ diſpõ ẽ ordo hñtis ptes.vel ſm locũ.vel ſm potẽtiã.vel ſm ſpẽz.vt ſupra dictum ẽ.q2 igit multa ſunt entiũ ad q̃ꝝ naturas ⁊ opatões neceſſe ẽ plura ɔcurrere.q̃ diuerſis modis ɔmẽſurari pñt iõ neceſſe ẽ hitus eſſe. ¶ Ad.i.g̃ dd. φ p formã pficit natura rei.ſɀ oportet φ in ordine ad ipaꝫ formã diſponatur ſubiectũ aliq̃ diſpõe.ipa tñ forma ordinat vlteri⁹ ad opationẽ q̃ ẽ finis.vel via in finẽ.⁊ ſiq̃dẽ hẽat forma determinate vnã tñ opatõez determinatã.nulla alia diſpõ requirit ad opatõez pter ipaꝫ formã.ſi autẽ ſit tal forma q̃ poſſit diuerſimode opari.ſic ẽ aĩa.oportet φ diſponat ad ſuas opatões p aliq̃s hitus. ¶ Ad.ij.dd. φ potẽtia q̃nq̃ ſe hɀ ad multa.⁊ iõ oportet φ aliq̃ alio determinet. ſi vo ſit aliq̃ potẽtia q̃ nõ ſe hẽat ad multa.nõ idiget hitu determinãte.vt dictũ ẽ.⁊ ppter hoc vires nãles nõ agũt opatões ſuas mediãtibꝫ aliq̃bꝫ hitibꝫ.q2 ſm ſeipas ſunt determinate ad vnũ. ¶ Ad.iij.dd.φ ñ idẽ hitus ſe hɀ ad bonuꝫ ⁊ malum.ſic infra patebit.eadẽ autẽ potẽtia ſe hɀ ad bonũ ⁊ malum.⁊ iõ neceſſarij ſunt habitus vt potẽtie determinent ad bonum. ¶ Queſtio.L.

Deinde ɔſiderãdum

ẽ de ſubiecto hituum.Et circa hoc q̃runt ſex. Primo.vtꝝ in corpe ſit aliq̃s hitus. Scd̃o.vtꝝ aĩa ſit ſubiectũ hitus ſm ſuã eẽntiã vel ſm ſuã potẽtiam. Tertio.vtꝝ i potẽtijs ſenſitiue ptis poſſit eẽ aliq̃s hitus. Quarto.vtꝝ i ipo itellectu ſit aliq̃s hitus. Quĩto.vtꝝ in voluntate ſit aliq̃s hit⁹. Sexto.vtꝝ i ſubſtãtijs ſepatis.

Ad primũ ſic proceditur.

Videt φ in corpe ñ ſit aliq̃s hitus.vt.n.ɔmẽtator dic in iij.de aĩa. Habitus ẽ q̃ q̃s agit cũ voluerit.ſɀ actões corpales nõ ſubiacẽt voluntati cũ ſint naturales.g̃ in corpe ñ põt eẽ aliq̃s hitus. ¶ Pre. oẽs diſpões corpales ſunt facile mobiles.ſɀ hitus eſt q̃litas difficile mobil.g̃ nulla diſpõ corpal põt eẽ hitus. ¶ Pre.oẽs diſpões corpales ſubiacẽt alteratõi.ſɀ alteratio nõ ẽ niſi in tertia ſpẽ q̃litatis.q̃ diuidit ɔ̃ hitũ.g̃ nullus hitus eſt in corpe. ¶ Sɀ ɔ̃ eſt φ phs in pdicamẽtis ſanitatẽ corpis vel infirmitatẽ inſanabilẽ hitũ noĩari dic. ¶ Rñ.dd.φ ſic ſup dictũ ẽ. hitus ẽ q̃dã diſpõ alic⁹ ſubiecti exñtis in potẽtia.vel ad formã.vel ad opatõez.ſm g̃ φ hitus importat diſpõez ad opatõez. nullus hitus ẽ principaliter in corpe ſic in ſubiecto.omis eñi opatio corpis aut ẽ a naturali q̃litate corpis.aut ẽ ab aĩa mouẽte corpus.Quantũ igit ad illas opatões q̃ ſunt a natura nõ diſponit corp⁹ p aliquẽ hitũ.q2 vtutes naturales ſunt determinate ad vnũ. dictũ ẽ autẽ φ hitualis diſpõ requirit vbi ſubiectũ ẽ in potẽtia ad multa.opationes vo q̃ ſunt ab aĩa p corpus principaliter quidẽ ſũt ipius aĩe.ſcd̃ario vo ipius corpis.hitus autẽ pportionãt opatõibꝫ.vñ ex ſilibꝫ actibꝫ ſiles hitus cauſant.vt dr i.ij ethi.⁊ iõ diſpões ad tales opatões principaliter ſunt in aĩa.in corpe vo pñt eſſe ſcd̃ario.inq̃ɀtũ.ſ.corpus diſponitur ⁊ habilitat ad pmpte deſeruiẽdũ opatõibꝫ aĩe. Si vero loq̃mur de diſpõe ſubiecti ad formã.ſic hitualis diſpõ põt eſſe in corpe.qd̃ compat ad aĩaꝫ ſic ſubiectũ ad formã ⁊ hoc mõ ſanitas ⁊ pulchritudo ⁊ hmõi hituales diſpões dicunt.nõ tñ pfecte hñt rõnem habituũ.q2 cauſe eorꝫ ex ſua natura de facili trãſmutabiles ſunt. Alexãder vo poſuit nullo mõ hitũ vel diſpõez prime ſpẽi eſſe in corpe.vt Simplicius refert in ɔmẽto pdicamẽtorꝫ.ſɀ dicebat primã ſpẽz q̃litatis ptinere tñ ad aĩaꝫ.⁊ qd̃ Areſto.inducit in pdicamẽtis de ſanitate ⁊ egritudine.nõ inducit q̃ſi ptineãt ad primã ſpẽz q̃litatis.ſɀ p modũ exẽpli vt ſit ſenſus.φ ſic egritudo ⁊ ſanitas pñt eẽ facile.vel difficile mobiles.ita etiã q̃litas prime ſpẽi q̃ dicuntur hitus ⁊ diſpõ. Sɀ hoc pɀ eẽ ɔ̃ intẽtõez Areſto.tũ q2 eodẽ mõ loquendi

vtif exemplificãdo de ſanitate ⁊ egritudine. ⁊ de virtute ⁊
de ſcia. tñ q2 in. vij. phi. ponit exẽplĩ inter hĩtus pulchritu
dinẽ ⁊ ſanitatẽ. ¶ Ad. i. g̃ dñ. ꝙ obiectio illa ꝓcedit d̃ hĩ
tu ſm ꝙ ẽ diſpõ ad opatõez. ⁊ de actibꝫ corpis q̃ ſunt a na
tura. nõ ãt de his q̃ ſunt ab aĩa. q̃ꝝ principiũ ẽ voluntas.
¶ Ad. ij. dñ. ꝙ diſpões corpales nõ ſunt ſimplr̃ diffici
le mobiles ꝓpter mutabilitatẽ corpaliũ cãꝝ. pñt tñ eẽ dif
ficile mobiles ꝑ compatõez ad tale ſubiectũ. q2. ſ. tali ſub
iecto durante amoueri nõ pñt. vel q2 ſunt difficile mobi
les ꝑ compatõnez ad alias diſpões. ſed q̃litates anime
ſunt ſimplr̃ difficile mobiles ꝓpter immobilitatẽ ſubiecti
⁊ iõ nõ dĩc ꝙ ſanitas difficile mobil' ſimplr̃ ſit hĩtus. ſed
ꝙ ẽ vt hĩtus. ſic in greco habef. q̃litates ãt dicunf ſimplr̃
hĩtus. ¶ Ad. iij. dñ. ꝙ diſpões corpales q̃ ſunt in prima
ſpẽ q̃litatis vt quidã poſuerũt. differũt a qualitatibꝫ tertie
ſpẽi. in hoc ꝙ q̃litates tertie ſpẽi ſunt vt in fieri ⁊ vt in mo
tu. vñ dicunf paſſiones vel paſſibiles q̃litates. qñ aũt iã
ꝑuenerint ad ꝑfectũ q̃ſi ad ſpẽz. tũc iã ſunt in prima ſpẽ q̃
litatis. Sꝫ hoc improbat Simplicius in ꝯmẽto ꝑdicamẽ
toꝝ. q2 ſm hoc calefactio eẽt in tertia ſpẽ q̃litatis. calor aũt
in prima. Areſto. aũt poĩt calorẽ in tertia. vñ Porphyri⁹
dĩc ſic Simplicius ibidem refert. ꝙ paſſio vel paſſibil' q̃
litas eſt diſpõ ⁊ habitus. differunt in corpibus ſm inten
ſionem ⁊ remiſſionem. quando enim aliquid recipit ca
liditatem ſm calefieri iſt̃. non autem vt calefacere poſſit.
tunc eſt paſſio ſi ſit cito tranſiens. vel paſſibilis qualitas
ſi ſit manens. quando autem iam ad hoc perducif ꝙ põt
etiam alterum calefacere. tunc eſt diſpoſitio. ſi autem vlte
rius intñ confirmet ꝙ ſit difficile mobilis. tunc erit habi
tus. vt ſic diſpoſitio ſit quedam intenſio ſeu perfectio paſ
ſionis vel paſſibilis qualitatis. habitus autem diſpoſitio
nis. Sed hoc improbat Simplicius. quia talis intenſio
⁊ remiſſio non important diuerſitatem ex parte ipi⁹ for
me. ſed ex diuerſa participatione ipius ſubiecti. ⁊ ita nõ
diuerſificarenf per hoc ſpecies qualitatis. Et ideo aliter
dñ. eſt ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. commenſuratio ipſarum
qualitatum paſſibilium ſecundum conuenientiam ad na
turam habent rõnem diſpoſitionis. ⁊ ideo facta alteratõne
circa ipſas qualitates paſſibiles. que ſunt calidum. frigi
dum. humidum. ⁊ ſiccum. fit ex conſequenti alteratio ſm
egritudinem ⁊ ſanitatẽ. primo autẽ ⁊ ꝑ ſe non ẽ alteratio
ſm hmõi habitus ⁊ diſpões.

Ad ſecundũ ſic ꝓceditur.

Videf ꝙ hĩtus ſint in aĩa magis ſm eſſentiã q̃ꝫ ſm potẽ
tiã. Diſpões. n. ⁊ hĩtus dicunf in ordine ad naturã. vt
dictũ ẽ. ſꝫ natura magis attendif ſm eſſentiã aĩe q̃ꝫ ſm po
tẽtias. q2 aĩa ſm ſuã eſſentiã ẽ natura talis corpis ⁊ forma
eius. g̃ hĩtus ſunt in aĩa ſm eius eſſentiã ⁊ nõ ſm potẽtiã.
¶ Pre. Accñtis nõ eſt accñs. hĩtus aũt ẽ q̃ddã accñs. ſed
potẽtie aĩe ſunt de genere accñtis. vt in primo dictũ eſt. g̃
hĩtus nõ ẽ in aĩa rõe ſue potẽtie. ¶ Pre. Subiectum eſt
prius eo qd̃ ẽ in ſubiecto. ſꝫ hĩtus cũ ꝑtineat ad primam
ſpẽz q̃litatis ẽ prior q̃ꝫ potẽtia q̃ ꝑtinet ad ſcd̃az ſpẽz. g̃ hĩ
tus nõ ẽ in potẽtia aĩe ſic in ſubiecto. ¶ Sꝫ ꝯ ẽ ꝙ phũs
in. i. ethi. ponit diuerſos hĩtus in diuerſis ꝑtibus aĩe. ¶
Rñ. dñ. ꝙ ſic ſup dictũ ẽ. hĩtus ĩportat diſpõez q̃ꝫdã in or
dine ad naturã vel ad opatõez. Si g̃ accipiaf hĩtus ſꝫ ꝙ
hꝫ ordinẽ ad naturã. ſic nõ põt eẽ in aĩa. ſi tñ de natura hu
mana loq̃mur. q2 ipa aĩa ẽ forma cõpletiua hũane natu
re. vñ ſm hoc magis põt eẽ aliq̃s hĩtus vel diſpõ in corpe
ꝑ ordinẽ ad aĩaz q̃ꝫ in aĩa ꝑ ordinẽ ad corpus. Sꝫ ſi loq̃
mur de aliq̃ ſupiori natura. c⁹ hõ põt eſſe ꝑticeps. ſm illd̃
ij. Pe. i. Vt ſimus ꝯſortes nature diuine. ſic nihil ꝓhibet
in aĩa ſm ſuã eẽntiã eẽ aliquẽ hĩtũ. ſ. grãz. vt infra dicef.
Si vero accipiaf hĩtus in ordine ad opatõez. ſic maxie hĩ
tus inueniunf in aĩa. in q̃ꝫtũ aĩa nõ determinaf ad vnam
opatõez. ſꝫ ſe hꝫ ad multas qd̃ reqrif ad hĩtũ. vt ſup dictũ
ẽ. Et q2 aĩa ẽ principiũ opatõnũ ꝑ ſuas potẽtias. ideo ſm
hoc hĩtus ſunt in aĩa ſm ſuas potẽtias. ¶ Ad. i. g̃ dñ. ꝙ
eſſentia aĩe ꝑtinet ad naturã hũanã. nõ ſic ſubiectũ diſpo
nendũ ad aliquid aliud. ſꝫ ſic forma ⁊ natura ad quã ali
quis diſponif. ¶ Ad. ij. dñ. ꝙ accñs ꝑ ſe nõ põt eſſe ſub
iectũ accñtis. ſed quia etiam in ipis accñtibus eſt ordo q̃
dam. ſubiectum ſm ꝙ eſt ſub vno accñte. intelligif eẽ ſub
iectũ alterius. ⁊ ſic dr̃ vnum accñs eſſe ſubiectũ alterius.
vt ſupficies coloris. ⁊ hoc mõ põt potentia eſſe ſubiectum
hĩtus. ¶ Ad. iij. dñ. ꝙ hĩtus ꝑmittif potẽtie ſm ꝙ impor
tat diſpõez ad naturã. potẽtia ãt ſp ĩportat ordinẽ ad opa
tionẽ q̃ ẽ poſterior. cũ natura ſit opatõis principiũ. ſꝫ hĩt⁹
c⁹ potẽtia ẽ ſubiectũ. nõ ĩportat ordinẽ ad naturã. ſed ad
opatõez. vñ ẽ poſterior potẽtia. Vel põt dici ꝙ hĩtus ꝑ
ponif potẽtie ſic cõpletũ incõpleto. ⁊ actus potẽtie. actus
enĩ naturaliter eſt prior. q̃ꝫuis potẽtia ſit prior ordine ge
nerationis ⁊ tpis. vt dr̃ in. vij. ⁊. ix. metaphi.

Ad tertiuꝫ ſic proceditur.

Videf ꝙ in potentijs ſenſitiue ꝑtis non poſſit eſſe aliq̃s
habitus. Sicut. n. potentia nutritiua ps eſt irrõnalis ita
⁊ ſenſitiua. ſed in potentijs nutritiue partis non ponitur
aliquis habitus. ergo nec in potentijs ſenſitiue partis ali
quis habitus debet poni. ¶ Pre. Senſitiue ꝑtes ſunt
cões nobis ⁊ brutis. ſed in brutis non ſunt aliqui habit⁹.
quia non eſt in eis voluntas que in diffinitõe habitus po
nif. vt ſup dictũ eſt. g̃ in potentijs ſenſitiuis nõ ſunt aliq̃
habitus. ¶ Pre. habitus aĩe ſunt ſcĩe ⁊ virtutes. ⁊ ſic ſcĩa
referf ad vim apprehenſiuam. ita virtus ad vim appetiti
uam. ſed in potẽtijs ſenſitiuis non ſunt alique ſcĩe. cum
ſcĩa ſit vl'ium. que vires ſenſitiue apprehendere non pñt.
ergo etiam nec habitus virtutum in ꝑtibus ſenſitiuis eẽ
pñt. ¶ Sed contra eſt quod phũs dicit in. iij. ethi. ꝙ aliq̃
virtutes. ſ. tpantia ⁊ fortitudo ſunt irrõnabiliũ ꝑtium. ¶
Rñ. dñ. ꝙ vires ſenſitiue duplr̃ pñt ꝯſiderari. vnõ modo
ſm ꝙ opanf ex inſtinctu nature. alio mõ ſm ꝙ opanf ex ĩ
perio rõis. ſm igif ꝙ opanf ex inſtinctu nature. ſic ordinã
tur ad vnũ ſic ⁊ natura. ⁊ iõ ſic in potẽtijs naturalibꝫ non
ſunt aliqui hĩtus. ita etiã nec in potẽtijs ſenſitiuis ſm ꝙ
ex inſtinctu nature opanf. ſm vero ꝙ opanf ex impio rõ
nis. ſic ad diuerſa ordinari pñt. ⁊ ſic pñt in eis eſſe aliqui
hĩtus quibꝫ bñ aut male ad aliq̃d diſponunf. ¶ Ad. i. g̃
dñ. ꝙ vires nutritiue ꝑtis non ſunt nate obedire imperio
rõnis. ⁊ ideo nõ ſunt in eis aliqui habitus. ſed vires ſen
ſitiue nate ſunt obedire imperio rõis. ⁊ iõ in eis eẽ pñt ali
qui hĩtus. nam ſm ꝙ obediũt rõi quodammodo rõnales
dicunf. vt in. i. ethi. dr̃. ¶ Ad. ij. dñ. ꝙ vires ſenſitiue in
brutis animalibus non opanf ex imperio rõnis. ſed ſi ſibi
relinquanf bruta aĩalia. opanf ex inſtinctu nature. ⁊ ſic ĩ
brutis animalibus nõ ſunt aliqui hĩtus ordiati ad opatõ
nes. ſunt tñ in eis alique diſpões in ordine ad naturam
vt ſanitas ⁊ pulchritudo. ſꝫ q2 bruta aĩalia a rõne hõis ꝑ
quandam ꝯſuetudinem diſponunf ad aliq̃d opandũ. ſic
vel aliter. hoc mõ in brutis aĩalibus hĩt⁹ q̃dãmõ poni pñt
vñ Aug⁹. dicit in li. lxxxiij. q. ꝙ videm⁹ immaniſſimas beſti
as a maxĩs voluptatibꝫ abſtinere doloꝝ metu. qd̃ cũ i eaꝝ

conſuetudinem vertitur. domite ⁊ manſuete vocant. Deficit tñ ratio habitus q̃rum ad vſum volũtatis q2 nõ habẽt dominiũ vtẽdi vel nõ vtẽdi. qḋ videt̃ ad rõnem habitus ꝑtinere. ⁊ ideo ꝓprie loquẽdo in eis habitus eſſe non põt. ¶ Ad .iij. dicẽdũ ꝙ appetitus ſenſitiuꝰ natus ẽ moueri ab appetitu rõnali. vt ḋr in .iij. de aĩa. ſed vires rõnales apprehẽſiue nate ſũt accipe a viribꝫ ſenſitiuis ⁊ iõ magis conuenit ꝙ habitus ſint in viribꝫ ſenſitiuis appetitiuis q̃ȝ in viribꝫ ſenſitiuis apprehẽſiuis. cũ ĩ viribꝫ ſenſitiuis apprehẽſiuis nõ ſint habitꝰ niſi ſm ꝙ opant̃ ex impio rõnis. q̃uis etiã in ipſis interioribus viribꝫ ſenſitiuis apprehenſiuis poſſint poni aliqui habitus. ſm quos hõ ſit bñ memoratiuꝰ vel cogitatiuus. vł imaginatiuꝰ. vñ etiam phũs dicit in ca. de memoria ꝙ ꝯſuetudo multũ opat̃ ad bñ memorandũ q2 etiã iſte vires mouent̃ ad opandũ ex impio rõnis. vires aũt apprehẽſiue exteriores. vt viſus ⁊ auditꝰ ⁊ hmõi nõ ſunt ſuſceptiue aliquoꝝ habituũ. ſed ſm diſpoſitionẽ ſue nature ordinant̃ ad ſuos actꝰ determinatos. ſicut ⁊ membra corꝑis in quibꝫ nõ ſunt habitꝰ. ſed magis ĩ viribꝫ impantibus motum ipſorum.

Ad quartũ ſic procediť

Videt̃ ꝙ in intellectu nõ ſint aliq̄ habitus. habitus enim opationibꝫ ꝯformant̃. vt dictũ eſt. ſed opationes hoĩs ſũt cõmunes aĩe ⁊ corꝑi. vt ḋr in .i. de aĩa. g̃ ⁊ habitus. ſȝ intellectus nõ eſt actꝰ corꝑis. vt ḋr in .iij. de aĩa. ergo intellectꝰ nõ eſt ſubiectũ alicuiꝰ habitꝰ. ¶ Pre. oẽ qḋ eſt ĩ aliquo eſt in eo ꝑ modũ eius ĩ quo ẽ. ſȝ id qḋ eſt forma ſine materia eſt actꝰ tm̃. qḋ aũt eſt cõpoſitũ ex forma ⁊ materia hȝ potentiã ⁊ actũ ſil̾ ergo in eo qḋ eſt forma tm̃ non põt eẽ aliq̄d qḋ ſit ſil̾ in potentia ⁊ actu. ſed ſolũ in eo qḋ ẽ cõpoſitũ ex materia ⁊ forma. ſed intellectꝰ eſt forma ſine materia. ergo habitꝰ qui hȝ potentiã ſimul cũ actu. q̃ſi medium inter vtrũq3 exiſtẽs. nõ põt eſſe in intellectu. ſed ſolũ in ꝯiuncto qḋ eſt cõpoſitũ ex aĩa ⁊ corꝑe. ¶ Pre. habitꝰ eſt diſpoſitio ſm quã aliq̄d bene vł male diſponit̃ ad aliq̄d. vt ḋr in .v. metha. ſed ꝙ aliq̄s bñ vel male ſit diſpoſitus ad actũ intellectus ꝓuenit ex aliqua corꝑis diſpoſitione. vñ etiam in .ij. de aĩa ḋr. ꝙ molles carne bñ aptos mẽte videmus. ergo habitꝰ cognoſcitiui nõ ſunt ĩ intellectu q̄ eſt ſepatus. ſȝ in aliqua potẽtia q̄ eſt actus alicuiꝰ ꝑtis corꝑis. ¶ Sed ꝯtra eſt ꝙ phũs in .vi. ethi. ponit ſciam et ſapiam ⁊ intellectũ. qui eſt habitꝰ principioꝝ. in ipſa intellectiua ꝑte aĩe. ¶ Rñ. dicẽdũ ꝙ circa habitus cognoſcitiuos diuerſimode ſunt aliq̄ opinati. Quidã enĩ ponentes intellectũ poſſibilẽ eſſe vnũ in oĩbꝫ hoĩbꝫ. coacti ſunt ponere ꝙ habitꝰ cognoſcitiui nõ ſunt in ipſo intellectu ſed in viribꝫ interioribꝫ ſenſitiuis. manifeſtũ eſt enĩ ꝙ hoĩes in habitibꝫ diuerſificant̃. vñ non põt habitus cognoſcitiui directe poni in eo qḋ vnũ numero exiſtẽs eſt oĩbus hoĩbus cõmune. vñ ſi intellectus poſſibilis ſit vnus nũero oĩu3 hoĩm. habitꝰ ſciaꝝ ſm quos hoĩes diuerſificant̃ nõ poterit eſſe in intellectu poſſibili ſicut in ſubiecto. ſed erũt in viribus interioribꝫ ſenſitiuis. q̄ ſunt diuerſe in diuerſis. Sȝ iſta poſitio primo quidẽ eſt ꝯtra intentionẽ Ariſtotil. Manifeſtũ eſt enĩ ꝙ vires ſenſitiue nõ ſunt rõnales ꝑ eſſentiam. ſed ſolum ꝑ participationẽ. vt dicit̃ in .i. ethi. phũs aũt ponit intellectuales virtutes. que ſunt ſapiã ſcientia ⁊ intellectus. in eo qḋ eſt rõnale ꝑ eſſentiã. vñ non ſunt ĩ viribꝫ ſenſitiuis. ſed in ipſo intellectu. Expreſſe etiã dicit ĩ iij. de aĩa. ꝙ intellectus poſſibilis cum ſic fiat ſingula .i. cum reducat̃ in actum ſinguloꝝ ꝑ ſpecies intelligibiles tunc fit ſm actum eo modo quo ſciens dicitur eſſe in actu qḋ quidem accidit cum aliquis poſſit opari ꝑ ſeipm̃ .ſ. cõſiderando. Eſt quidẽ igit̃ tunc potentia quodamodo. nõ tñ ſimpliciter. vt aut addiſcere aut inuenire. Ipſe ergo intellectus poſſibilis eſt in quo eſt habitus ſcientie. quo poteſt conſiderare etiã cum non ꝯſiderat. Scḋo etiam hec poſitio eſt ꝯtra rei veritatem. ſicut enĩ eius eſt potentia cuius eſt opatio. ita etiã eius eſt habitus cuius eſt opatio. intelligere aũt ⁊ ꝯſiderare eſt ꝓprius actus intellectus. ergo ⁊ habitus quo ꝯſiderat̃ eſt ꝓprie in ipſo intellectu. ¶ Ad .i. ergo dicẽdũ ꝙ quidã dixerũt vt Simplicius refert in cõmento ꝓdicamentoꝝ. ꝙ q2 oĩs opatio hoĩs eſt quodãmodo ꝯiuncti vt phũs dicit in .i. de aĩa. ideo nullus habitꝰ ẽ aĩe tm̃. ſed coniuncti. ⁊ ꝑ hoc ſequit̃ ꝙ nullus habitus ſit in intellectu. cum intellectus ſit ſepatus. vt rõ ꝓpoſita ꝓcedebat. ſed iſta rõ non cogit. habitus enĩ nõ eſt diſpoſitio obiecti ad potentiã. ſed magis diſpoſitio potẽtie ad obiectũ. vñ habitus oportet ꝙ ſit in ipſa potẽtia. que eſt principium actus. nõ aũt in eo qḋ compat̃ ad potentiã ſicut obiectũ. Ipſm aũt intelligere non ḋr cõmune eſſe aĩe ⁊ corꝑi. niſi rõne fantaſmatis. vt dicit̃ in .i. de aĩa. patet aũt ꝙ fantaſma compat̃ ad intellectu poſſibilẽ vt obiectũ. vt ḋr in .iij. de aĩa. vñ relinquit̃ ꝙ habitus intellectiuus ſit principalit̃ ex parte ipſius intellectꝰ. nõ aũt ex ꝑte fantaſmatis. qḋ ẽ cõmune aĩe ⁊ corꝑi. Et ideo dicendũ eſt ꝙ intellectus poſſibilis eſt ſubiectũ habitus. illi enĩ cõpetit eſſe ſubiectũ habitus qḋ eſt in potẽtia ad multa. ⁊ hoc maxĩe cõpetit intellectui poſſibili. vñ intellectus poſſibilis eſt ſubiectũ habituum intellectualium. ¶ Ad .ij. dicẽdũ ꝙ ſicut potẽtia ad eſſe ſenſibile ꝯuenit materie corꝑali. ita potẽtia ad eẽ intelligibile ꝯuenit intellectui poſſibili. vnde nihil prohibet in intellectu poſſibili eſſe habitum. qui ĩ eſt mediꝰ int̃ purã potentiam ⁊ actũ ꝑfectum. ¶ Ad .iij. dicẽdũ ꝙ q2 vires apprehẽſiue interius ꝓparant̃ intellectui poſſibili ꝓpriũ obiectũ. ideo ex bona diſpoſitione haꝝ virium ad q̃s cooꝑat̃ bona diſpoſitio corꝑis. reddit̃ hõ habilis ad intelligẽdũ ⁊ ſic habitꝰ intellectiuus ſcḋario põt eẽ in iſtis viribꝫ. principalr̃ aũt in intellectu poſſibili.

Ad quintum ſic pocediť.

Videt̃ ꝙ in voluntate nõ ſit aliq̄s habitus. Habitꝰ enĩ q̄ in intellectu ẽ ſunt ſpẽs intellectuales quibꝫ intelligit actu. ſed volũtas non opat̃ ꝑ aliquas ſpẽs. ergo volũtas ñ eſt ſubiectũ alicuius habitus. ¶ Pre. in intellectu agẽte non ponit̃ aliq̄s habitus ſicut in intellectu poſſibili. qui ẽ potentia actiua. ſed volũtas eſt maxime potẽtia actiua. q2 mouet oẽs potentias ad ſuos actus. vt ſupra dictũ eſt. ergo in ipſa non eſt aliq̄s habitus. ¶ Pre. in potentijs naturalibꝫ non eſt aliq̄s habitus. q2 ex ſua natura ſunt ad aliq̄d determinate. ſed volũtas ex ſua natura ordinat̃ ad hoc ꝙ tendat in bonũ ordinatũ rõne. ergo in voluntate non ẽ aliquis habitus. ¶ Sed ꝯtra eſt ꝙ iuſticia eſt habitus q̄dam. ſed iuſticia eſt in voluntate. eſt enĩ iuſticia habitus quidã ſm quẽ aliq̄ volunt ⁊ opant̃ iuſta. vt ḋr in .v. ethi. ergo volũtas eſt ſubiectũ alicuius habitꝰ. ¶ Rñ. dicẽdũ ꝙ oĩs potẽtia q̄ diuerſimode põt ordinari ad agendũ. indiget habitu quo bñ diſponat̃ ad ſuũ actũ. voluntas aũt cũ ſit potẽtia rõnalis. diuerſimode põt ad agendũ ordinari ⁊ iõ oportet in volũtate aliquẽ habitũ ponere quo bñ diſponat̃ ad ſuũ actũ. Ex ipſa etiã rõne habitꝰ appet ꝙ hȝ quẽdã principalẽ ordinatiõe3 ad volũtatẽ. prout habitꝰ ẽ q̄ q̄s vtit̃ cum voluerit. vt ſupra dictũ eſt. ¶ Ad .i. ergo dicẽdũ ꝙ

ſicut in intellectu eſt aliqua ſpẽs que ẽ ſimilitudo obiecti ita oportet in voluntate ⁊ in qualibet vi appetitiua eẽ aliquid quo inclinet̃ in ſuũ obiectũ. cum nihil aliud ſit appetitus appetitiue virtutis ꝙ̃ inclinatio quedã vt ſupra dictũ eſt. Ad ea ergo ad que ſufficienter inclinat̃ ꝑ naturam ipſius potẽtie. nõ indiget aliqua qualitate inclinãte. ſed qꝛ neceſſariũ eſt ad finẽ humane vite ꝙ vis appetitiua inclinet̃ in aliqđ determinatũ. ad qđ non inclinat̃ ex natura potẽtie. q̃ ſe hꝫ ad multa ⁊ diuerſa. ideo neceſſe eſt ꝙ ĩ voluntate ⁊ in alijs viribꝫ appetitiuis ſint quedã qualitates inclinãtes q̃ dicunt̃ habitus. ⁋ Ad. ij. dđm ꝙ intellectꝰ agẽs eſt agẽs tñ ⁊ nullo mõ patiẽs. ſed volũtas ⁊ quelibet vis appetitiua ẽ mouẽs ⁊ motũ. vt dꝛ in. iij. de aĩa. et iõ nõ eſt ſilis rõ de vtroqꝫ. nam eſſe ſuſceptiuũ habitꝰ cõuenit ei qđ eſt quodãmõ in potẽtia. ⁋ Ad. iij. dđm ꝙ voluntas ex ipſa natura potẽtie inclinat̃ in bonũ rõnis. ſed qꝛ hoc bonũ multiplr̃ diuerſificat̃. neceſſariũ eſt vt ad aliqđ determinatũ bonũ rõnis volũtas ꝑ aliquem habitum inclinetur. ad hoc ꝙ ſequatur promptior operatio.

Ad ſextum ſic proceditur

Videt̃ ꝙ ĩ angelꝭ nõ ſint habitꝰ. Dicͭ eni Maximꝰ cõmẽtatoꝛ Diony. in. vij. ca. de celeſti. hie. Non ↄuenit arbitrari virtutes intellectuales. i. ſpũales more accidentiũ. quẽadmodũ ⁊ in nobis ſunt in diuinis intellectibꝫ. ſ. angelis̃ eſſe. vt aliud in alio ſit ſicut in ſubiecto. accidẽs eni oẽ illinc repulſum ẽ. ſed oĩs habitus eſt accidẽs. ergo ĩ angelꝭ nõ ſunt habitus. ⁋ Pꝛe. ſicut Diony. dicit. iiij. ca. de ce. hie. ſcẽ celeſtiũ eſſentiaꝝ diſpoſitiones ſuper omnia alia dei bonitatẽ ꝑticipãt. ſed ſꝫ quod eſt ꝑ ſe eſt prius ⁊ potiꝰ eo qđ eſt ꝑ aliud. ergo angeloꝝ eſſentie ꝑ ſeipſas ꝑficiunt̃ ad ↄformitatẽ dei. non ergo ꝑ aliquos habitꝰ. ⁊ hec videt̃ eſſe rõ Maximi qui ibidẽ ſubdit. ſi eni hoc eẽt. nõ vtiqꝫ manẽret ĩ ſemetipſa haꝝ eẽntia. nec deificari ꝑ ſe ꝙ̃tũ foret poſſibile valuiſſet. ⁋ Pꝛe habitus eſt diſpoſitio q̃dam. vt dicit̃ in. v. metha. ſed diſpoſitõ vt ibidẽ dꝛ ẽ ordo habentis ꝑtes. cum gͦ angeli ſint ſimplices ſubſtãtie. videt̃ ꝙ in eis nõ ſint diſpoſitiones ⁊ habitus. ⁋ Sed ↄtra eſt qđ Diony. dicͭ. vij. ca. ce. hie. ꝙ angeli prime hierarchie nominant̃ calefacientes. ⁊ throni. ⁊ effuſio ſapie manifeſtatio deiformi ipſoꝝ habituũ. ⁋ Rñ. dđm ꝙ quidã poſuerũt in angelꝭ nõ eſſe habitus. ſed quecunqꝫ dicunt̃ de eis. eſſentialiter dicunt̃. vñ ⁊ Maximus poſt ꝑdicta ꝟba q̃ induximꝰ. dicͭ habitudines earũ atqꝫ virtutes q̃ ĩ eis ſunt eẽntiales ſunt ꝓpt̃ ĩmaterialitatẽ. ⁊ hoc etiã Sĩplicꝰ dicit in cõmento ꝑdicamẽtoꝝ. ſapiã aũt que eſt in aĩa habitus eſt. q̃ aũt in intellectu ſubſtantia. oĩa eni que ſũt diuina. et ꝑ ſe ſufficiẽtia ſunt ⁊ in ſeipſis exiſtẽtia. q̃ quidẽ poſitio ꝑtim hꝫ veritatẽ. ⁊ ꝑtim ↄtinet falſitatẽ. Manifeſtũ ẽ eni ex ꝑmiſſis ꝙ ſubiectũ habitus nõ eſt niſi ens ĩ potentia. Cõſiderantes igit̃ ꝑdicti cõmentatores ꝙ angeli ſunt immateriales. ⁊ ꝙ nõ eſt in illis potẽtia materie. ſm hoc ab eis habitũ excluſerũt ⁊ oẽ accidẽs. Sed qꝛ licet in angelꝭ nõ ſit potẽtia materie. eſt tñ in eis aliq̃ potẽtia. eſſe enim catũ puꝝ eſt ꝓprium dei. ⁊ iõ inꝙ̃tũ inuenit̃ in eis de potẽtia. intm̃ in eis pñt habitus inueniri. Sed qꝛ potẽtia materie ⁊ potẽtia intellectualis ſubſtãtie. nõ eſt vnius rõnis ideo ↄſequẽs nec habitus vnius rõnis ẽ vtrobiqꝫ. Vñ Simplicius dicit in cõmento ꝑdicamentoꝝ. ꝙ habitus intellectualꝭ ſubſtãtie nõ ſunt ſiles his qui ſunt hic habitus. ſed magis ſunt ſiles ſimplicibꝫ ⁊ immaterialibꝫ ſpeciebꝫ quas cõtinet in ſeipſo. Circa huiõi tñ habitũ aliter ſe habet intellectus angelicus. ⁊ aliter intellectus humanus. Intellectus eni humanus cũ ſit infimus in ordine ĩtellectuũ. eſt in potẽtia reſpectu oĩuꝫ intelligibiliũ ſicͭ materia pͥa reſpectu oĩm formaꝝ ſenſibiliũ. ⁊ ideo ad oĩa intelligẽda indiget aliquo habitu. ſed intellectꝰ angelicus ñ ſe habet ſicut pura potentia in genere intelligibiliũ. ſed ſicut actus quidã non aũt ſicut actus purus. hoc eni ſolius dei eſt. ſed cum ꝑmixtione alicuius potẽtie. ⁊ tanto minꝰ hꝫ de potẽtialitate ꝙ̃to eſt ſupioꝛ. ⁊ ideo vt in primo dictũ eſt. inꝙ̃tum eſt in potẽtia indiget ꝑfici habitualiter ꝑ aliquas ſpẽs intellectuales ad opationẽ ꝓpͥã. ſed inꝙ̃tũ eſt actu ꝑ eſſentiã ſuã põt aliqua ĩtelligere ad minꝰ ſeipm ⁊ alia ſm modũ ſue ſubſtantie. vt dicit̃ in li. de cauſis. et tanto ꝑfectius ꝙ̃to eſt ꝑfectioꝛ. Sed qꝛ nullus angelus ꝑtingit ad ꝑfectionẽ dei. ſed in infinitũ diſtat. ꝓpter hoc ad attingendũ ad ipm deũ ꝑ intellectũ ⁊ voluntatẽ. indigẽt aliquibꝫ habitibus tanꝙ̃ in potentia exiſtẽtes reſpectu illius puri actus. Vñ Dionyſius dicit habitus eoꝝ eẽ deiformes quibꝫ. ſ. deo ↄformant̃. habitus aũt qui ſunt diſpoſitiones ad eſſe naturale nõ ſunt in angelis cũ ſint immateriales. ⁋ Ad. i. ergo dđm. ꝙ verbũ Maximi intelligẽdũ ẽ de habitibꝫ ⁊ accidẽtibꝫ materialibꝫ. ⁋ Ad. ij. dđm ꝙ ꝙ̃tũ ad hoc qđ ↄuenit angelis ꝑ ſuam eſſentiã nõ indigent habitu. ſed qꝛ non ita ſunt ꝑ ſeipſos entes quin ꝑticipẽt ſapiam ⁊ bonitatẽ diuinam. iõ inꝙ̃tum indigent ꝑticipare aliqđ ab exterioꝛi intm̃ neceſſe eſt ĩ eis ponere habitus. ⁋ Ad. iij. dđm ꝙ in angelis non ſunt ꝑtes eſſentie ſed ſunt ꝑtes ſm potentiã. inꝙ̃tũ intellectus eaꝝ ꝑ plures ſpẽs ꝑficit̃. ⁊ voluntas eoꝝ ſe habet ad pla. ⁋ Qõ LI

Deinde cõſiderandũ

eſt de cauſa habituũ. ⁊ primo ꝙ̃tum ad generationẽ ipſoꝝ. ſcđo ꝙ̃tum ad augmentũ. tertio ꝙ̃tũ ad diminutionẽ ⁊ corruptionẽ. Circa primũ querũtur quatuoꝛ. primo vtrũ aliquis habitꝰ ſit a natura. ſcđo vtrũ aliquis habitꝰ cauſet̃. tertio vtrũ ꝑ vnum actũ poſſit generari habitus. quarto vtrum aliqui habitus ſint ĩ hominibus infuſi a deo.

Ad primuꝫ ſic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ nullus habitꝰ ſit a natura. Eoꝝ eni que ſũt a natura vſus nõ ſubiacet volũtati. ſed habitꝰ ẽ quo quis vtit̃ cũ voluerit. vt dicit cõmẽtatoꝛ in. iij. de aĩa. ergo habitus nõ ẽ a natura. ⁋ Pꝛe. naťa ñ facͭ ꝑ duo qđ ꝑ vnũ põt facere. ſed potẽtie aĩe ſũt a natura. ſi igit̃ habitꝰ potẽtiaꝝ a natura eẽnt habitꝰ ⁊ potẽtia eẽnt vnũ. ⁋ Pꝛe. naťa non deficit in neceſſarijs. ſed habitus ſunt neceſſarij ad bene opandũ. vt ſupra dictũ eſt. ſi igit̃ habitꝰ aliq̃ eſſent a natura. videt̃ ꝙ natura nõ deficeret q̃n oẽs habitus neceſſarios cauſaret. ptꝫ aũt hoc eẽ falſũ. gͦ habitꝰ nõ eſt a natura. ⁋ Sꝫ ↄtra ẽ ꝙ in. vi. ethi. int̃ alios habitꝰ ponit̃ intellectus principioꝝ. q̃ eſt a natura. vñ ⁊ principia prima dicũtur naturalr̃ cognita. ⁋ Rñ. dđm ꝙ aliqđ põt eſſe naturale alicui duplr̃. Vno mõ ſm naturã ſpẽi. ſicut naturale ẽ hoĩ eſſe riſibile. ⁊ igni ferri ſurſũ. Alio mõ ſm naturam indiuidui. ſicͭ naturale ẽ ſorti vꝉ platoni eẽ egrotatiuũ vꝉ ſanatiuũ ſm ꝓpriam cõplexionẽ. Rurſus ſm vtrãqꝫ naturã põt dici aliqđ naturale duplr̃. vno mõ qꝛ totũ eſt a natura. alio mõ qꝛ ſm aliqđ eſt a natura. ⁊ ſm aliquid ẽ ab exterioꝛi principio. ſicut cũ aliq̃s ſanat̃ ꝑ ſeipm. tota ſanitas ẽ a natura. cũ aũt aliq̃s ſanat̃ auxilio medicine. ſanitas ꝑtim eſt a natura. ꝑtim ab exterioꝛi principio. Si

igiť loquamur de habitu ſm ꝙ eſt diſpoſitio ſubiecti i or dine ad formā vel naturā. quilibet p̄dictoꝝ modoꝝ ꝯtin git habitū eſſe naturalē. Eſt enī aliq̄ diſpoſitio naturaľ q̄ debeť humane ſpēi. extra quā nullus hō inueniť. ⁊ hec ē naturaľ ſm naturā ſpēi. ſed q2 talis diſpoſitio q̄dā latitu dinē hꝫ. ꝯtingit diuerſos grad⁹ hmōi diſpoſitiōis ꝯueni re diuerſis hoībꝫ ſm naturā indiuidui. ⁊ hmōi diſpoſitio pōt eſſe vľ totaliť a natura. vel ꝑtim a natura ⁊ ꝑtim ab exteriori principio. ſicut dictū eſt de his q̄ ſanant̄ ꝑ arte3. ſed habitus qui ē diſpoſitio ad opationē cuius ſubiectū eſt potētia aīe. vt dictū eſt. pōt q̄dem eē naturalis ⁊ ſm na turā ſpēi. ⁊ ſm naturā indiuidui. ſm q̄dē naturā ſpēi ſ3 ꝙ ſe tenet ex ꝑte ipſius aīe que cum ſit forma corꝑis ē pri cipiū ſpecifici. ſm aūt naturā indiuidui ex ꝑte corꝑis q̄d eſt materiale principiū. ſed tñ neutro modo ꝯtingit i hoī bus eē habitus naturales. ita ꝙ ſint totaľr a natura. In angel' ſiquidē ꝯtingit eo ꝙ hñt ſpēs intelligibiles natura liť inditas q̄d nō ꝯpetit humane nature. vt in p̄io dictū eſt. Sunt ḡ in hoībꝫ aliq̄ habitus naturales tanq̄ ꝑtim a natura exiſtētes. ⁊ ꝑtim ab exteriori principio. aliť q̄dē in app̄henſiuis potētijs. ⁊ aliť in appetitiuis potētijs. In app̄henſiuis enī potētijs pōt eē habitus naturalis ſm in cho ationē. ⁊ ſm naturā ſpēi ⁊ ſm naturā indiuidui. ſm q̄ dem naturam ſpeciei ex ꝑte ipſius anime ſicut intelle ctus principioꝝ dr̄ eſſe habitus naturaľ. ex ipa enī natu ra aīe intellectuaľ ꝯuenit hoī ꝙ ſtatim cognito q̄d eſt to tū. ⁊ q̄d eſt ꝑs. cognoſcat ꝙ oē totū eſt maius ſua ꝑte. et ſiľe eſt in ceteris. Sed q̄d ſit totū ⁊ quid ſit ꝑs. cognoſce re nō pōt niſi ꝑ ſpēs intelligibiles a fātaſmatibꝫ acceptas ⁊ ꝓpter hoc phūs in fine poſterioꝝ oñdit ꝙ cognitio prin cipioꝝ ꝓuenit nobis ex ſenſu. ſm v̄o naturā indiuidui ē aliq̄s habitus cognoſcitiu⁹ ſm inchoationē naturalē. in q̄ntū vnus hō ex diſpoſitōe organoꝝ eſt magis aptus ad bñ intelligendū q̄ alius. in q̄ntum ad opationē intellect⁹ indigemus virtutibꝫ ſenſitiuis. In appetitiuis aūt poten tijs nō eſt aliq̄s habitus naturalis ſm inchoationē ex ꝑte ipſius aīe q̄ntum ad ipam ſubſtantiā habitus. ſed ſolū q̄n tū ad principia quedā ipius. ſicͥ principia iuris cōmunis dicunť eē ſeminalia virtutū. ⁊ hoc ideo. q2 inclinatio ad obiecta ꝓpria q̄ videť eſſe inclinatio habitus. non ꝑtinet ad habitū ſed magis ꝑtinet ad ipam rōem potentiaꝝ. ſed ex ꝑte corꝑis ſm naturā indiuidui ſunt aliq̄ habitus appe titiui ſm inchoatiōes naturales. ſunt enī quidā diſpoſiti ex ꝓpria corꝑis cōplexione ad caſtitatē vel manſuetudinē vel ad aliq̄d hmōi. ¶ Ad. i. ḡ dōm ꝙ obiectio illa ꝓcedit de natura ſm ꝙ diuidiť ꝯtra rationē ⁊ voluntatē. cum tñ ipa rō ⁊ voluntas ad naturā hoīs ꝑtineant. ¶ Ad. ij. dō ꝙ aliquid etiā naturaliť pōt ſupaddi potentie. q̄d tamē ad ipam potentiā ꝑtinere nō pōt. ſicut in angelis non pōt ꝑti nere ad ipam potētiā intellectiuā ꝙ ſit ꝑ ſe cognoſcitiua oīm. q2 oporteret ꝙ eſſet actus oīu3. q̄d ſolius dei eſt. id enī quo aliq̄d cognoſciť oportet eſſe actualē ſimilitudinē eius q̄d cognoſciť. vñ ſequereť ſi potētia angeli ꝑ ſeipā3 cogno ſceret oīa ꝙ eſſet ſimilitudo ⁊ actus oīm. vnde oportet ꝙ ſupaddanť potentie intellectiue ipſius alique ſpēs intelli gibiles. que ſint ſimilitudines rerū intellectuaꝝ. q2 ꝑ par ticipationē diuine ſapie ⁊ non ꝑ eſſentiā ꝓpriā poſſunt in tellectus eoꝝ eſſe actu ea que intelligunt. Et ſic ꝑ3 ꝙ nō oē id q̄d ꝑtinet ad habitū naturalē pōt ad potētiā ꝑtinere ¶ Ad. iij. dōm ꝙ natura nō equaliť ſe hꝫ ad cauſādas oēs diuerſitates habituū. q2 quidā poſſunt cauſari a natura. quidā non. vt ſupra dictū eſt. ⁊ ideo non ſequiť ſi aliqui ſint habitus naturales ꝙ oēs ſint naturales.

Ad ſecundū ſic procediť

Videť ꝙ nullus habitus poſſit ex actu cauſari. Habitus enī eſt qualitas quedā. vt ſupra dictū eſt. oīs aūt qualitas cauſať in aliquo ſubiecto in q̄ntū eſt alicuius receptiuum cum igiť agēs ex hoc ꝙ agit nō recipiat aliq̄d ſed magis ex ſe emittat. videť ꝙ non poſſit aliq̄s habitus in agēte ex ꝓprijs actibus generari. ¶ Pre. illud in quo cauſať aliq̄ qualitas moueť ad qualitatē illā. ſicut ꝑ3 in re calefacta vel infrigidata. q̄d aūt ꝓducit actū cauſantē qualitatem. mouet. vt ꝑ3 de calefaciēte vel infrigidante. ſi igiť in ali quo cauſareť habitus ꝑ actū ſuūpius ſequereť q̄d idē eēt mouens ⁊ motū. agens ⁊ patiēs. q̄d eſt impoſſibile. vt dr̄ in. vi. phiſicoꝝ. ¶ Pre. effectus nō pōt eſſe nobilior ſua cauſa. ſed habitus eſt nobilior q̄ actus p̄cedens habitu3 q̄d ꝑ3 ex hoc ꝙ nobiliores actus reddit. ergo habitus nō pōt cauſari ab actu p̄cedēte habitū. ¶ Sꝫ ꝯtra ē ꝙ phūs in. ij. ethi. docet habitus virtutū ⁊ vicioꝝ ex actibꝫ cauſari ¶ Rñ. dōm ꝙ in agēte q̄nq̄ eſt ſolū actiuū principium ſui actus. ſicut in igne eſt ſolū principiū actiuum calefaci endi. ⁊ in tali agēte non pōt aliquis habitus cauſari ex ꝓ prio actu. ⁊ inde eſt ꝙ res naturales non pñt aliquid con ſueſcere vel diſſueſcere. vt diciť in. ij. ethi. Inueniť aūt ali quod agēs in quo eſt principiū actiuū ⁊ paſſiuū ſui actus ſicut ꝑ3 in actibꝫ humanis. nam act⁹ appetitiue virtutis ꝓcedūt a vi appetitiua. ſm ꝙ moueť a vi app̄henſiua rep̄ ſentante obiectū. Et vlterius vis intellectiua ſm ꝙ rōci nať de ꝯcluſionibꝫ habet ſicut principiū actiuū ꝓpoſitio nem ꝑ ſe notā. vñ ex talibꝫ actibꝫ poſſunt in agentibꝫ aliq̄ habitus cauſari. non quidē q̄ntū ad primū actiuū princi pium. ſed q̄ntū ad principiū actus q̄d mouet motū. nam oē q̄d patiť ⁊ moueť ab alio. diſponiť ꝑ actū agentis. vñ ex multiplicatis actibꝫ generať quedā qualitas in poten tia paſſiua ⁊ mota que nominať habitus. ſicut habitus virtutū moralium cauſať in appetitiuis potentijs. ſm ꝙ moueť a rōne. ⁊ habitus ſciarum cauſanť in intellectu. ſm ꝙ moueť a primis ꝓpoſitionibꝫ. ¶ Ad. i. ergo dōm ꝙ ꝙ agens in q̄ntū eſt agens non recipit aliq̄d. ſed in q̄ntum recipit motū ab alio. ſic recipit aliquid a mouēte. ⁊ ſic cau ſanť habitus. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ idem ſm idē non pōt eſſe mouens ⁊ motū. nihil aūt prohibet idē a ſeipo moueri ſm diuerſa. vt in. viij. phi. ꝓbatur. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ actus precedens habitum in q̄ntum ꝓcedit a principio actiuo ꝓcedit a nobiliori principio q̄ ſit habitus generatus. ſi cut ipſa rō eſt nobilius principium q̄ ſit habitus virtu tis moralis in vi appetitiua ꝑ actuū conſuetudines gene ratus ⁊ intellectus principiorum eſt nobilius principium q̄ ſcientia concluſionum.

Ad tertium ſic pocedituꝛ

Videť ꝙ ꝑ vnum actum poſſit habitus generari. De monſtratio enī actus rōnis eſt. ſed ꝑ vnam demonſtrati onē cauſať ſcientia. que eſt habitus concluſionis vnius. ḡ habitus pōt cauſari ex vno actu. ¶ Pre. ſicut ꝯtingit act⁹ creſcere ꝑ multiplicationē. ita contingit actū creſcere ꝑ in tenſionē. ſed multiplicatis actibus generať habitus. er go etiā ſi multū intendať vnus act⁹ poterit eſſe cauſa ge neratiua habitus. ¶ Pre. ſanitas ⁊ egritudo ſunt habi tus quidā. ſed ex vno actu ꝯtingit hoīem vel ſanari vel in firmari. ḡ vnus actus pōt habitū cauſare. ¶ Sed ꝯtra ē q̄d phūs dicit in. i. ethi. ꝙ vna hyrundo ver non facit. nec

vna dies. ita vtiqȝ nec beatum. nec felicem vna dies. nec paucum tempus. ſed beatitudo eſt operatio ſm habitū perfecte virtutis. vt dicit̃ in .i. ethi. ergo habitus virtutiſ ⁊ eadē rōne alius habitus nō cauſat̃ ꝑ vnū actū. ¶ Rñ. dōm ꝙ ſicut iam dictū eſt. habitus ꝑ actum generat̃ inquātum potentia paſſiua mouet̃ ab aliquo principio actiuo. Ad hoc aūt ꝙ aliqua qualitas cauſet̃ in paſſiuo. oportet ꝙ actiuū totaliter vincat paſſiuū. vn̄ videmus ꝙ quia ignis non pōt totaliter vincere ſuū cōbuſtibile. nō ſtatim inflāmat ipm̄ ſed paulatim abijcit contrarias diſpoſitiones. vt ſic totaliter vincēs ipm̄. ſimilitudinē ſuā ipſi imprimat. Manifeſtū eſt aūt ꝙ principiū actiuum quod eſt rō nō totaliter pōt ſuꝑvincere appetitiuā potentiā in vno actu. eo ꝙ appetitiua potētia ſe hȝ diuerſimode ⁊ ad multa. iudicat̃ aūt per rōnem in actu vno aliquid appetendū ſm determinatas rōnes ⁊ circūſtantias. vn̄ ex hoc non totaliter vincit̃ appetitiua potentia. vt ferat̃ in idē vt in pluribus ꝑ modum nature. qḋ ꝑtinet ad habitū virtutis. ⁊ iō habitus virtutis non pōt cauſari ꝑ vnū actū. ſed ꝑ multos. In apprehēſiuiſ aūt potētijs ꝯſiderandū eſt ꝙ duplex eſt paſſiuū. vnum quidē ipſe intellectus poſſibil̃. aliud aūt intellectus quē vocat Ariſtoteles paſſiuū. qui eſt ratio ꝑticularis. i. vis cogitatiua cū memoratiua ⁊ imaginatiua. Reſpectu igit̃ primi paſſiui. pōt eē aliquod actiuum quod vno actu totalit̃ vincit potentiā ſui paſſiui. ſicut vna ꝓpoſitio ꝑ ſe nota ꝯuincit intellectū ad aſſentiendū firmiter ꝯcluſioni. qḋ quidē non facit ꝓpoſitio ꝓbabilis. vnde ex multis actibꝰ rōnis oportet cauſari habitū opinatiuum etiā ex ꝑte intellectus poſſibilis. Habitū aūt ſcientie poſſibile eſt cauſari ex vno rōnis actu quātum ad intellectū poſſibilē. ſed quātū ad inferiores vires apprehēſiuas neceſſarium eſt eoſdē actus pluries reiterari. vt aliq̄d firmiter memorie imprimat̃. vn̄ phūs in .c. de memoria ⁊ reminiſcētia. dicit ꝙ meditatio ꝯfirmat memoriā. habitus aūt corꝑales poſſibile eſt cauſari ex vno actu ſi actiuū fuerit magne virtutis. ſicut quãqȝ medicina fortis ſtatim inducit ſanitatē. Et ꝑ hoc patet reſponſio ad obiecta.

Ad quartū ſic proceditur

Videt̃ ꝙ nullus habit᷒ hoībꝰ infundat̃ a deo. Deus enī equaliter ſe hȝ ad oēs. ſi igit̃ quibuſdā infundit habitus aliquoſ. oībꝰ eos infunderet qḋ patet eſſe falſū. ¶ Pre. de᷒ opat̃ in omnibꝰ ſm modū qui ꝯuenit nature ipſoꝝ. q2 diuine prouidētie eſt naturā ſaluare. vt dicit Diony. iiij. c. de diui. no. ſed habitus in hoīe naturalit̃ cauſant̃ ex actibus. vt dictū eſt. non ergo cauſat deus i hoībꝰ aliquos habitus abſqȝ actibꝰ. ¶ Pre. ſi aliq̄s habitus a deo infunditur. ꝑ illum habitū hō poteſt multos actus ꝓducere. ſed ex illis actibꝰ cauſat̃ ſimilis habitus. vt in .ij. ethi. dicit̃. ſequit̃ ergo duos habitus eiuſdē ſpēi eſſe in eodē. vnum acquiſitū. ⁊ alterū infuſū. qḋ videt̃ eſſe impoſſibile. non enī due forme eiuſdē ſpēi pn̄t eſſe in eodem ſubiecto. nō ergo habitus aliquis infundit̃ hoī a deo. ¶ Sed ꝯtra eſt qḋ dicit̃ Eccli. xv. Impleuit eū dn̄s ſpū ſapie ⁊ intellectus. ſed ſapia ⁊ intellectus quidā habitus ſūt. ergo aliq̄ habitus hoī a deo infundunt̃. ¶ Rñ. dōm ꝙ duplici rōne aliqui habitus hoī a deo infundunt̃. Prima rō eſt. quia aliqui habitus ſunt quibꝰ hō bene diſponit̃ ad finē excedentē facultatē humane nature. qui ē vltima ⁊ ꝑfecta humanis btītudo. vt ſupra dictū eſt. Et q2 habitus oportet eſſe ꝓportionatos ei ad qḋ hō diſponit̃ ſm ipos. ideo neceſſe eſt ꝙ etiā habitus ad hmōi finem diſponentes excedāt facultatem humane nature. vnde tales habitus nūqȝ poſſunt hoī ineſſe niſi ex infuſione diuina. ſicut eſt de omnibus gratuitis virtutibꝰ. Alia rō eſt. q2 deus pōt ꝓducere effectus cauſaꝝ ſcdaꝝ abſqȝ ipſis cauſis ſcdis. vt in primo dictū eſt. Sicut igit̃ quãqȝ ad oſtenſionem ſue virtutis ꝓducit ſanitatē abſqȝ naturali cauſa. que tn̄ ꝑ naturā poſſet cauſari. ita etiam quãqȝ ad oſtendendū ſuam virtutē infundit hoī illos habitus. q̄ naturali virtute pn̄t cauſari. ſicut apl'is dedit ſciam ſcripturaꝝ ⁊ oīū linguarum. quas hoīes ꝑ ſtudium vel ꝯſuetudinem acquirere pn̄t. licet nō ita ꝑfecte. ¶ Ad .i. ergo dōm ꝙ deus quātum ad ſuā naturam equaliter ſe hȝ ad oēs. ſed ſm ordinem ſue ſapie certa rōne quedā tribuit aliquibꝰ q̄ nō tribuit alijs. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ hoc quod deus in oībus opat̃ ſm modum eoꝝ. nō excludit quin deus quedā operet̃ que natura opari nō poteſt. ſed ex hoc ſequit̃ ꝙ nihil operat̃ contra id qḋ nature ꝯuenit. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ actus qui ꝓducunt̃ ex habitu infuſo. non cauſant aliquē habitum ſed ꝯfirmant habitum p̄exiſtentē. ſicut medicinalia remedia adhibita homini ſano ꝑ natura non cauſant aliquā ſanitatē. ſed ſanitatē prius habitā corroborāt.

¶ Queſtio. LII

Deinde cōſiderandū

eſt de augmēto habituū ⁊ circa hoc q̄runt̃ tria primo vtrū habitus augeant̃. ſcdo vtrū augeant̃ ꝑ additionē. tertio vtrū quilibet act᷒ augeat habitum

Ad primū ſic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ habitus augeri nō poſſit. Augmentū enī eſt circa quãtitatē. vt dicit̃ in .v. phi. ſed habit᷒ non ſunt in genere quãtitatis. ſed in genere q̄litatis. ergo circa eos augmētum eſſe nō pōt. ¶ Pre. habitus eſt ꝑfectio quedā. vt dr̄ in .vij. phi. ſed ꝑfectio cum importet finē ⁊ terminū. non videtur poſſe recipere magis ⁊ minus. ergo habitus augeri nō pōt. ¶ Pre. in his q̄ non recipiūt magis ⁊ min᷒ ꝯtingit eſſe alterationē. alterari enī dicit̃ qḋ de minus calido fit magis calidū. ſed in habitibꝰ non eſt alteratio. vt ꝓbat̃ in .vij. phi. ergo habitus augeri non pn̄t. ¶ Sed contra eſt ꝙ fides eſt quidā habitus ⁊ tn̄ auget̃. vn̄ diſcipl'i dn̄o dicunt. Dn̄e adauge nobis fidē. vt habet̃ Luc. xvij. ergo habitus augent̃. ¶ Rñ. dōm ꝙ augmentū ſicut et alia ad quãtitatē ꝑtinētia. a quãtitatibꝰ corꝑalibꝰ ad res ſpūales ⁊ intellectuales transferunt̃ ꝓpter ꝯnaturalitatē intellectus nr̄i ad res corꝑales. q̄ ſub imaginatione cadunt. Dicit̃ aūt in quãtitatibꝰ corꝑeis aliquid magnū ſm ꝙ ad debitā ꝑfectionē quãtitatis ꝓducit̃. vnde aliqua quãtitas reputat̃ magna in hoīe. que nō reputat̃ magna in elephāte. vn̄ ⁊ in formis dicimus aliquid magnū ex hoc ꝙ eſt ꝑfectum. Et q2 bonū habet rōnem ꝑfecti. ꝓpter hoc in his q̄ non mole magna ſunt. idē eſt eſſe maius qḋ meli᷒. vt Augu. dicit in .viij. de tri. Perfectio aūt forme dupl'r pōt cōſiderari. vno mō ſm ipſam formam. alio mō ſm ꝙ ſubiectū ꝑticipat formā. Inquãtum igit̃ attendit̃ ꝑfectio forme ſm ipſam formā. ſic non dicit̃ ipſa eſſe ꝑua vel magna. puta magna vel ꝑua ſanitas vel ſcīa. Inquãtū v̓o attendit̃ ꝑfectio forme ſm ꝑticipationē ſubiecti. dicit̃ magis ⁊ min᷒ puta magis vel minus album ⁊ ſanum. Non aūt iſta diſtinctio ꝓcedit ſm hoc ꝙ forma habeat eſſe preter materiam aut ſubiectū. ſed q2 alia eſt ꝯſideratio ei᷒ ſm rationē ſpēi ſue. ⁊ alia ſm ꝙ participat̃ in ſubiecto. ſm hoc igitur circa intentionem ⁊ remiſſionem habituū et formarum fuerunt quattuor oppiniones apud phōs. vt Simpliciuſ

narrat in cõmento predicamentoꝝ. Plotinus enĩ ⁊ alij
platonici ponebãt ipſas qualitates ⁊ habitus ſuſcipe ma
gis ⁊ minus. ꝓpter hoc ꝙ materiales erant. ⁊ ex hoc habe
bant indeterminationẽ quandã ꝓpter materie infinitatẽ
Alij ṽo in ↄ̈trariũ ponebant ꝙ ipſe qualitates ⁊ habitus
ſm ſe non recipiebãt magis ⁊ minus. ſed qualia dicunt
magis ⁊ minus ſm diuerſam participationẽ. puta ꝙ iu-
ſticia nõ dicat magis ⁊ minus. ſed iuſtũ. ⁊ hanc opinio-
nẽ tangit Ariſtoteles in ꝑdicamentis. Tertia fuit opinio
ſtoycoꝝ media inter has. poſuerũt enĩ ꝙ aliqui habitus
ſm ſe recipiunt magis ⁊ minus. ſicut artes. quidã autẽ
non. ſicut virtutes. Quarta opinio fuit quorundã dicen-
tiũ ꝙ qualitates ⁊ forme immateriales nõ recipiũt magis
⁊ minus. materiales aũt recipiũt. Ut igit hmõi rei veri-
tas manifeſtet. ↄ̈ſiderandũ ẽ ꝙ illud ſm ꝙ ſortit aliquid
ſpẽm. opꝫ eſſe fixũ ⁊ ſtans. ⁊ quaſi indiuiſibile. quecun-
qꝫ enĩ ad illud attingunt. ſub ſpẽ continent. quecũqꝫ aũt
recedũt ab illo. vel in plus vel in min⁹. ꝑtinẽt ad aliã ſpe
ciẽ vel ꝑfectiorẽ vel imꝑfectiorẽ. vñ phũs dic̄ .i. viij. metha
phi. ꝙ ſpẽs rerum ſunt ſicut numeri. in quibus additio
vel diminutio variat ſpẽm. Si igit aliqua forma vel q̄-
cunqꝫ res ſm ſeipſam. vel ſm aliqd ſui ſortiat rõnem ſpẽi
neceſſe eſt ꝙ ſm ſe ↄ̈ſiderata habeat determinatã rõnem.
que neqꝫ in plus excedere. neqꝫ in minus deficere poſſit.
⁊ hmõi ſunt calor ⁊ albedo ⁊ alie hmõi qualitates que nõ
dicunt in ordine ad aliud. ⁊ multo magis ſubſtãtia que ẽ
ꝑ ſe ens. Illa ṽo que recipiũt ſpẽm ex aliquo ad qd̓ ordi
nant. pñt ſm ſeipſa diuerſificari in plus vel in minus. ⁊ ni
hilominus ſunt eadẽ ſpecie. ꝓpter vnitatẽ eius ad qd̓ or-
dinant ex quo recipiunt ſpẽm. ſicut motus ſm ſe eſt intẽ
ſior ⁊ remiſſior. ⁊ tñ remanet eadẽ ſpẽs ꝓpter vnitatẽ ter-
mini ex quo ſpecificat. ⁊ idem põt conſiderari in ſanitate.
nam corpus ꝑtingit ad rõnem ſanitatis ſm ꝙ hꝫ diſpoſi
tionẽ ↄ̈uenientẽ nature aĩalis. cui pñt diſpõſitiões diuer
ſe ↄ̈uenientes eſſe. vñ põt variari diſpoſitio in plus vel in
minus ⁊ tñ ſemꝑ remanet ſanitatis rõ. vnde phũs dicit ĩ
x. ethi. ꝙ ſanitas ipſa recipit magis ⁊ minus. non enĩ eadẽ
eſt cõmenſuratio in oĩbus. neqꝫ in vno ⁊ eodẽ ſemꝑ. ſed
remiſſa ꝑmanet ſanitas vſqꝫ ad aliquid. hmõi aũt diuer
ſe diſpoſitiões vel cõmenſuratiões ſanitatis ſe hñt ſm ex
cedẽs ⁊ exceſſum. vñ ſi nomẽ ſanitatis eſſet impoſitũ ſoli
ꝑfectiſſime cõmenſurationi. tunc ipſa ſanitas non diceret
maior vel minor. Sic igit pꝫ qualiter aliqua qualitas vl̓
forma poſſit ſm ſeipſam augeri vel minui. ⁊ q̄liter nõ. Si
ṽo ↄ̈ſideremus q̄litatẽ vel formã ſm participationẽ ſub
iecti. ſic etiã inueniunt quedã qualitates ⁊ forme recipe-
re magis ⁊ minus. ⁊ quedã non. hmõi aũt diuerſitatis
cauſam Simplicius aſſignat ex hoc ꝙ ſubſtãtia ſm ſeip
ſam non põt recipe magis ⁊ minus. q2 eſt ens ꝑ ſe. ⁊ ideo
oĩs forma q̄ ſubſtantialiter participat in ſubiecto. caret
intẽſione. ⁊ remiſſione. vnde ĩ genere ſubſtãtie nihil dr̄
ſm magis aut minus. Et q2 q̄ntitas ꝓpinqua eſt ſubſtan-
tie. ⁊ figura etiã conſequit q̄ntitatẽ. inde eſt ꝙ neqꝫ etiam
in iſtis dicit aliquid ſm magis aut minus. Unde phũs
dicit in. vij. phiſi. ꝙ cum aliquid accipit formã ⁊ figuram
non dicat alterari. ſed magis fieri. Alie ṽo qualitates q̄
ſunt magis diſtantes a ſubſtantia. ⁊ coniungunt paſſio-
nibus ⁊ actionibus. recipiũt magis ⁊ minus ſm ꝑticipa-
tionem ſubiecti. Põt aũt ⁊ magis explicari huiuſmodi di
uerſitatis rõ. vt enĩ dictũ eſt. id a quo aliquid habet ſpẽm
oportet manere fixum ⁊ ſtans in indiuiſibili. duobus igi
tur modis põt contingere ꝙ forma non participatur ſm

magis ⁊ minus. Uno modo quia participans habet ſpẽ
ciem ſm ipſam. ⁊ inde eſt ꝙ nulla forma ſubſtãtialis par-
ticipat ſm magis ⁊ minus. ⁊ ꝓpter hoc phũs dicit in. viij
metha. ꝙ ſicut numerus nõ hꝫ magis neqꝫ min⁹. ſic neqꝫ
ſubſtantia que eſt ſm ſpeciẽ. i. q̄ntum ad ꝑticipationem
forme ſpecifice. ſed ſi quidẽ que cum materia. i. ſm materia
les diſpoſitiones inuenit magis ⁊ min⁹ in ſubſtãtia. Alio
mõ põt ↄ̈tingere ex hoc ꝙ ipſa idiuiſibilitas ẽ de rõne for-
me. vñ opꝫ ꝙ ſi aliqd ꝑticipet formã illã. ꝙ ꝑticipet illã
ſm rationẽ indiuiſibilitatis. ⁊ ĩde ẽ ꝙ ſpẽs nũe ri nõ di-
cunt ſm magis ⁊ minus. q2 vnaqueqꝫ ſpẽs in eis conſti-
tuit ꝑ indiuiſibilẽ vnitatẽ. ⁊ eadem rõ eſt de ſpeciebꝫ q̄nti
tatis ↄ̈tinue que ſm numeros accipiunt. vt bicubitum et
tricubitum. ⁊ de relationibꝫ. vt duplũ ⁊ triplum. ⁊ de fi-
guris. vt trigonũ ⁊ tetragonũ. ⁊ hanc rationẽ ponit Ari-
ſtoteles in ꝑdicamentis. vbi aſſignans rõnẽ quare figu
re non recipiunt magis ⁊ minus. dicit. Que quidẽ recipi
unt trigoni rõnem ⁊ circuli. ⁊ ſilr̃ trigona vel circuli ſunt
q2 indiuiſibilitas eſt de ipſa eorum rõne. vnde quecunqꝫ
ꝑticipant rõnem eoꝝ. oportet ꝙ indiuiſibiliter participẽt
Sic igit pꝫ ꝙ cum habitus ⁊ diſpoſitiões dicant ſm or-
dinẽ ad aliquid. vt dicit in. vij. phi. dupliciter põt inten-
ſio ⁊ remiſſio in habitibus ⁊ diſpoſitionibꝫ conſiderari.
Uno modo ſm ſe. put dicit maior vel minor ſanitas. vel
maior vel minor ſcientia que ad plura vel pauciora ſe ex-
tendit. Alio modo ſm participationẽ ſubiecti. put. ſ. eq̄-
lis ſcientia vel ſanitas magis recipit in vno q̄ȝ in alio ſm
diuerſam aptitudinem. vel ex natura. vel ex conſuetudi
ne. non enĩ habitus ⁊ diſpoſitio dat ſpẽm ſubiecto. neqꝫ ite
rum in ſui ratione. includit indiuiſibilitatem. Quõ autẽ
circa virtutem ſe habebat infra dicetur. ¶ Ad. i. ergo dr̄
ꝙ ſicut nomẽ magnitudinis deriuat a q̄ntitatibus corpa-
libus ad intelligibiles ꝑfectiones formaꝝ. ita etiam ⁊ nõ
men augmenti. cuius terminus eſt magnũ. ¶ Ad. ij. dr̄
ꝙ habitus quidem ꝑfectio eſt. non tamen talis ꝑfectio q̄
ſit terminus ſui ſubiecti. puta dans ei eſſe ſpecificum. ne-
qꝫ etiam in ſui ratione terminũ includit. ſicut ſpecies nu-
merorum. vnde nihil prohibet quin recipiat magis ⁊ mi
nus. ¶ Ad. iij. dñm ꝙ alteratio primo quidem eſt in q̄li
tatibus tertie ſpeciei. in qualitatibus ṽo prime ſpeciei po
teſt eſſe alteratio ꝑ poſterius. facta enĩ alteratione ſm cali-
dum ⁊ frigidũ. ſequit aĩal alterari ſm ſanũ et egrũ. ⁊ ſimi
liter facta alteratione ſm paſſiones appetitus ſenſitiui vel
ſm vires ſenſitiuas apprehenſiuas. ſequit alteratio ſm ſci
entiã ⁊ virtutes. vt dicit in. vij. phiſicoꝝ.

Ad ſecundũ ſic procedit

Videt ꝙ augmentum habituum fiat ꝑ additionẽ. No-
mẽ enĩ augmenti vt dictũ eſt. a q̄ntitatibus corpalibꝫ trãſ
fert ad formas. ſed in q̄ntitatibus corpalibꝫ non fit augmẽ
tum ſine additione. vnde in. i. de generatiõe dicit ꝙ aug-
mentũ eſt ꝑexiſtenti magnitudini additamentũ. g̃ ⁊ in ha
bitibꝫ non fit augmentũ niſi ꝑ additionem. ¶ Pre. ha-
bitus non auget niſi aliquo agente. ſed oẽ agens aliquid
facit in ſubiecto patiẽte. ſicut calefaciens facit calorem in
ipſo calefacto. ergo non põt eſſe augmentũ niſi aliqua fiat
additio. ¶ Pre. ſicut id quod non eſt album eſt in potẽ
tia ad album. ita id quod eſt minus albũ eſt in⁹ potentia
ad magis albũ. ſed illud quod non eſt album non fit albũ
niſi ꝑ aduentum albedinis. ergo id qd̓ eſt minus albũ nõ
fit magis album niſi ꝑ aliquam aliam albedinem ſupue
nientem. ¶ Sed contra eſt ꝙ phũs dicit. in. iiij. phiſi. ꝙ

calido fit magis calidum. nullo facto in materia calido / qꝺ non eſſet calidum qn̄ erat minus calidum. ergo pari ra tione nec in alijs formis que augent̄ ex aliqua additiōe ¶ Rn̄ dōm ꝙ huius queſtionis ſolutio dependet ex pre/ miſſa. dictū eſt enī ſupra. ꝙ augmentū ⁊ diminutio ī for mis que intendunt̄ ⁊ remittuntur. accidit vno modo non ex pte ipſius forme ſm ſe ꝯſiderate. ſed ex diuerſa partici/ patione ſubiecti. ⁊ ideo hmōi augmentū habituū ⁊ aliaꝝ formatum. non fit p̄ additionē forme ad formam. ſed fit p̄ hoc ꝙ ſubiectum magis vel minus perfecte participat vnam ⁊ eandem formam. ⁊ ſicut per agens qꝺ eſt actu fit aliquid actu calidū quaſi de nouo incipiens ꝑticipare for/ mam. non ꝙ fiat ipa forma. vt ꝓbat̄. vij. metha. Ita per actionē intenſam ipſius agentis efficit̄ magis calidū. tan/ ꝗ̄ ꝑfectius participans formam. non tanꝗ̄ forme aliquid addat̄. ſi enī p̄ additionem intelligeret̄ hmōi augmentū in formis hoc non poſſet eſſe niſi vel ex pte ipſius forme. vl̄ ex pte ſubiecti. ſi aūt ex pte ipſius forme. iam dictum eſt ꝙ talis additio vel ſubtractio ſpēm variet. ſicut variatur ſpēs coloris qn̄ de pallido fit albū. Si vo hmōi additio intelligat̄ ex pte ſubiecti. hoc non poſſet eſſe niſi vel q2 ali qua ps ſubiecti recipit formam quaꝫ prius non habebat. vt ſi dicat̄ frigidus creſcere in hoīe qui prius frigebat in vna pte qn̄ iam in pluribus ptibus friget. vel q2 aliquod aliud ſubiectū addit̄ participās eandem formam. ſicut ſi calidū adiungat̄ calido. vel album albo. ſed ſm vtrūꝗ̄ iſto rum duoꝝ modorum non dicit̄ aliquid magis albū vel calidum. ſed maius. ſed q2 quedaꝫ accidentia augent̄ ſm ſeipa. vt ſupra dictū eſt. in quibuſdam eoꝝ fieri pōt au/ gmentū p̄ additionem. augetur enim motus per hoc ꝙ ei aliquid additur vel ſm tempus in quo eſt. vel ſm viam p̄ quam eſt. ⁊ tn̄ manet eadem ſpēs ꝓpter vnitatem termi/ ni. augет̄ etiam nihilominus motus p̄ intenſionē ſm ꝑti cipationē ſubiecti. in ꝗ̄tum. ſ. idem motus pōt magis vl̄ minus expedite vel ꝓmpte fieri. Silr̄ etiā ⁊ ſciā pōt auge ri ſm ſeipam p̄ additionē. ſicut cum aliquis plēs conclu/ ſiones geometrice addiſcit. auget̄ in eo habitus eiuſdem ſcie ſm ſpēm. Auget̄ nihilominus ſciā in aliquo ſm ꝑti cipationē ſubiecti p̄ intenſionē. put. ſ. expeditius ⁊ clarꝰ vnus hō ſe hꝫ alio in eiſdem ꝯcluſionibꝫ conſiderandis. I habitibus aūt corꝑalibus non multum videt̄ fieri augmē tum p̄ additionem. q2 non dicit̄ aīal ſanum ſimplicit̄ aut pulchrum niſi ſm oēs partes ſuas ſit tale. ꝙ aūt ad ꝑfecti orem cōmenſurationem perducat̄. hoc contingit ſm tranſ mutationem ſimplicium qualitatum. que non augent̄ ni ſi ſm intenſionem ex pte ſubiecti participantis. Quomo do aūt ſe habebat circa virtutes infra dicet̄. ¶ Ad. i. ergo dōm ꝙ etiā in magnitudine corꝑali contingit dupliciter augmentū. Vno modo p̄ additionem ſubiecti ad ſubie/ ctum. ſicut eſt in augmento viuentium. Alio modo p̄ ſo/ lam intenſionē abſꝗ̄ oī additione. ſicut eſt in his q̄ rare fiunt. vt dicit̄ in. iiij. phi. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ cauſa agens habitū facit quidē ſemꝑ aliquid in ſubiecto. non aūt no/ uam formā. ſed facit ꝙ ſubiectum ꝑfectius participet for/ mam p̄exiſtentem. aut ꝙ amplius ſe extendat. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ id qꝺ nondū eſt album eſt in potentia ad formā ipam tanꝗ̄ nondū hn̄s formaꝫ. ⁊ ideo augens cauſat no uam formā in ſubiecto. ſed id qꝺ eſt minus calidū aut al bum. non eſt in potētia ad formā. cum iam actu formam habeat. ſed eſt in potentia ad ꝑfectum participatiōis mo dum. ⁊ hoc ꝯſequit̄ p̄ actionem agentis.

Ad tertiuꝫ ſic proceditur

Videt̄ videt̄ ꝙ quilibet actus augeat habituꝫ. Multipli/ cata enī cauſa multiplicat̄ effectus. ſed actus ſūt cauſa ha bituum aliquorum. vt ſupra dictum eſt. ergo habitus au getur multiplicatis actibus. ¶ Pre. de ſimilibꝫ idem eſt iudiciū. ſed oēs actus ab eodem habitu ꝓcedentes ſunt ſi miles. vt dicitur in. ij. ethico. ergo ſi aliqui actus augeant habitum. quilibet actus augebit ipſuꝫ. ¶ Pre. ſimile au getur ſuo ſimili. ſed quilibet actus eſt ſimilis habitui a q̄ procedit. ergo quilibet actus auget habitum. ¶ Sed cō tra. idem non eſt contrariorum cauſa. ſed ſicut dicitur in. ij ethico. aliqui actus ab habitu procedentes diminuunt ip ſum. vtpote cum negligenter fiunt. ergo non omnis actus habitum auget. ¶ Rn̄. dōm ꝙ ſimiles actus ſimiles ha bitus cauſant. vt dicitur in. ij. ethico. ſimilitudo autem et diſſimilitudo non ſolum attenditur ſm qualitatem ean/ dem vel diuerſam. ſed etiam ſm eundē vel diuerſum par ticipationis modum. Eſt enim diſſimile non ſolum nigꝝ albo. ſed etiam minus album magis albo. nam etiā mo/ tus fit a minus albo in magis album. tanꝗ̄ ex oppoſito in oppoſitum. vt dicitur in. v. phiſicorum. Quia vero vſus habituum in voluntate hominis conſiſtit. vt ex ſupra di/ ctis patet. ſicut contingit ꝙ aliquis habens habitum non vtitur illo vel etiam agit actum contrarium. Ita etiaꝫ po teſt contingere ꝙ vtitur habitu ſm actum non reſpondē tem proportionabiliter intenſioni habitus. Si igitur in tenſio actus proportionabiliter equetur intenſioni habi/ tus. vel etiam ſuperexcedat quilibet actus. vel auget habi tum. vel diſponit ad augmentum ipſius. vt loquamur de augmento habituum ad ſimilitudinem augmenti anima lis. non enim quodlibet alimentum aſſumptum actu au/ get animal. ſicut nec quelibet gutta cauat lapidem. ſed mł̄ tiplicato alimento tandem fit augmentum. Ita etiā mł̄/ tiplicatis actibus creſcit habitus. Si vero intenſio actus proportionabiliter deficiat ab intenſione habitus. talis actꝰ non diſponit ad augmentum habitus. ſed magis ad dimi nutionem ipſius. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Queſtio LIII

Deinde cōſiderandū

eſt de diminutione ⁊ corruptione habituum. et circa hoc queruntur tria. Primo vtruꝫ habitus corrum pi poſſit. ſecundo vtrum poſſit diminui. tertio de modo corruptionis ⁊ diminutionis.

Ad primuꝫ ſic ꝓceditur

Videtur ꝙ habitus corrumpi non poſſit. Habitus eniꝫ ineſt ſicut natura quedaꝫ. vnde operationes ſm habituꝫ ſunt delectabiles. ſed natura non corrumpitur manente eo cuius eſt natura. ergo neꝗ̄ habitus corrumpi poteſt manente ſubiecto. ¶ Pre. omnis corruptio forme vel eſt per corruptionem ſubiecti. vel eſt a contrario. ſicut egri tudo corrumpitur corrupto animali. vel etiam ſuperue/ niente ſanitate. ſed ſcientia que eſt quidam habitus. non poteſt corrumpi per corruptionem ſubiecti. quia intelle/ ctus qui eſt ſubiectum eius eſt ſubſtantia quedam. et non corrumpitur. vt dicitur in primo de anima. Et ſimiliter etiam non poteſt corrumpi a ꝯtrario. nam ſpeci/ es intelligibiles nō ſunt adinuicē ꝯtrarie. vt dicit̄ in. vij metaphi. ergo habitus ſciētie nullo modo corrūpi poteſt

¶ Pre. oīs corruptio eſt ꝑ aliquē motū. ſed habitus ſcientie qui eſt in aīa non poteſt corrūpi ꝑ motū ꝑ ſe ipſius anime. quia aīa ꝑ ſe nō mouet̄. mouet̄ aūt ꝑ accidēs per motū corꝑis. nulla aūt trāſmutatio corꝑalis videt̄ poſſe corrūpere ſpēs intelligibiles exiſtentes in intellectu. cum intellectus ſit per ſe locus ſpērum ſine corꝑe. vnde ponitur ꝙ nec ꝑ ſeniū nec ꝑ mortem corrumpunt̄. habitus ergo ſciētie corrūpi non pōt. ⁊ ꝑ ꝯſequens nec habitꝰ virtutis qui etiam eſt in aīa rationali. ⁊ ſicut phūs dicit in primo ethi. virtutes ſunt ꝑmanētiores diſciplinis ¶ Sȝ cōtra eſt quod phūs dicit in libro de longitudine ⁊ breuitate vite. ꝙ ſciētie corruptio eſt obliuio ⁊ deceptio peccando etiam aliquis habitū virtutis amittit. ⁊ ex ꝯtrarijs actibus virtutes generantur ⁊ corrumpunt̄. vt dicit̄ in. ij. ethico. ¶ Rñ. dōm ꝙ ſcḋm ſe dicitur aliqua forma corrūpi ꝑ ꝯtrarium ſuū. per accidēs aūt ꝑ corruptionē ſui ſubiecti. Si igitur fuerit aliquis habitus cuius ſubiectū eſt corruptibile et cuius cauſa habet ꝯtrariū. vtroqȝ modo corrūpi poterit. ſicut patet de habitibus corꝑalibꝰ. ſ. ſanitate ⁊ egritudine. illi vo habitus quoꝝ ſubiectū eſt incorruptibile. nō poſſunt corrumpi ꝑ accidens. Sūt tñ habitus quidā. q̄ ⁊ ſi ꝑncipalit̄ ſint in ſubiecto incorruptibili. ſecūdario tamē ſunt in ſubiecto corruptibili. ſicut habitus ſciētie qui ꝑncipaliter eſt quidem in intellectu poſſibili. ſecūdario aūt in viribus apprehēſiuis ſenſitiuis. vt ſupradictū eſt. ⁊ idō ex parte intellectus poſſibilis habitus ſciētie nō pōt corrumpi ꝑ accidens. ſed ſolum ex parte inferioꝝ viriū ſenſitiuarū. Eſt igit̄ ꝯſiderandū ſi poſſunt hmōi habitus ꝑ ſe corrumpi. Si igit̄ fuerit aliquis habitus qui habeat aliqḋ ꝯtrariū. vel ex ꝑte ſua. vel ex parte ſue cauſe. poterit ꝑ ſe corrumpi. Si vo non habeat ꝯtrariū. nō poterit per ſe corrūpi. Manifeſtū eſt aūt ꝙ ſpēs intelligibilis in intellectu poſſibili exiſtēs. nō hȝ aliqḋ ꝯtrariū. neqȝ iterū in intellectu agēti q̄ eſt cauſa eius. pōt aliqḋ eſſe ꝯtrariū. vñ ſi aliquis habitus ſit in intellectu poſſibili imediate ab intellectu agente cauſatus. talis habitus ē incorruptibilis. et ꝑ ſe ⁊ per accidens. hmōi aūt ſunt habitꝰ primoꝝ principioꝝ. tam ſpeculabiliū q̄ȝ practicoꝝ. q̄ nulla obliuione vel deceptiōe corrūpi pñt. ſicut phūs dicit in. vi. ethi. de prudentia ꝙ nō ꝑdit̄ ꝑ obliuionē. Aliqs vo habitus ē in intellectu poſſibili ex ratione cauſatꝰ. ſ. habitus ꝯcluſionū qui dicit̄ ſciētia. cuiꝰ cauſe dupliciter pōt aliqḋ ꝯtrariū eſſe. Uno mō ex ꝑte ipſarū ꝓpoſitionū ex quibꝰ ratio ꝓcedit. eteni enūciationi que ē. bonū eſt bonū. ꝯtraria eſt ea q̄ eſt bonū nō eſt bonū. ſcḋm phm̄ in. ij. ꝑyarmenias. Alio modo quantū ad ipſum ꝓceſſum rōnis. put ſyllogiſmꝰ ſophiſticus opponit̄ ſyllogiſmo dyalectico vel demonſtratiuo. Sic igit̄ patet ꝙ ꝑ falſam rōnē pōt corrūpi habitus vere opinionis aut etiā ſciētie. vñ phūs dicit ꝙ deceptio ē corruptio ſciētie. ſicut ſupdictū eſt. Virtutū vo quedā ſunt intellectuales que ſunt in ipſa rōne. vt dr̄ in. vi. ethi. de q̄bus ē eadē ratio q̄ eſt de ſciētia vel opiniōe. Quedā vo ſūt in ꝑte aīe appetitiua. q̄ ſunt virtutes morales. ⁊ eadē rō ē de vitijs oppoſitis. habitus aūt appetitiue ꝑtis cauſantur ꝑ hoc ꝙ rō nata ē appetitiuā ꝑtem mouere. vñ ꝑ iudiciuȝ rōnis in ꝯtrariū mouentis quocūqȝ mō. ſ. ſiue ex ignorantia ſiue ex paſſione. vel etiā ex electiōe. corrūpit̄ habitus virtutis vel vitij. ¶ Ad. i. ḡ dōm ꝙ ſicut dicit̄ in. vij. ethi. habitus ſimilitudinē hȝ nature. deficit tñ ab ipſa. ⁊ ideo cū natura rei nullo mō remoueat̄ ab ipſa. habitus difficile remouet̄. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ ⁊ ſi ſpēbꝰ intelligibilibꝰ non ſit aliqḋ ꝯtrariū. enūciationibꝰ tñ ⁊ ꝓceſſui rōnis pōt aliqḋ eē ꝯtrariū. vt dictū eſt. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ ſciētia nō remouetur ꝑ motū corꝑalem quantū ad ipſam radicē habitꝰ. ſed ſolū quātū ad impedimentū actꝰ. inquātū intellectus indiget in ſuo actu viribꝰ ſenſitiuis. quibꝰ impedimētū affertur ꝑ corꝑalē tranſmutationē. ſed ꝑ intelligibilē motum rōnis pōt corrūpi habitus ſciētie. etiā quantū ad ipſam radicē habitus. ⁊ ſimilit̄ etiam pōt corrūpi habitꝰ virtutis. Tamē ꝙ dicit̄ virtutes eſſe ꝑmanētiores diſciplinis intelligēdū eſt nō ex ꝑte ſubiecti vel cauſe. ſed ex ꝑte actꝰ nam virtutū vſus ē ꝯtinuus ꝑ totā vitā. non autem vſus diſciplinarum.

Ad ſecundū ſic procedit.

Videt̄ ꝙ habitus diminui nō poſſit. Habitꝰ eni eſt quedam q̄litas ⁊ forma ſimplex. ſimplex aūt aut totū habet̄ aut totū amittit̄. ergo habitus ⁊ ſi corrūpi poſſit. diminui nō pōt. ¶ Pre. oē quod ꝯuenit accidēti. ꝯuenit eidē rōne ſui ſubiecti. habitus aūt ſcḋm ſeipſum non intēdit̄ ⁊ remittitur. alioqn ſequeret̄ ꝙ aliq̄ ſpēs de ſuis indiuiduis ꝑdicaretur ſcḋm magis ⁊ minus. ſi igit̄ ſcḋm ꝑticipationē ſubiecti diminui poſſit. ſequeret̄ ꝙ aliqḋ accidat habitui ꝓpriū qḋ non ſit cōmune ei ⁊ ſubiecto. cuicūqȝ autē forme ꝯuenit aliquid ꝓpriū preter ſuū ſubiectū illa forma eſt ſeꝑabilis. vt dicit̄ in primo de anima. ſequit̄ ergo ꝙ habitus ſit forma ſeꝑabilis. qḋ eſt impoſſibile. ¶ Pre. ratio ⁊ natura habitus ſicut ⁊ cuiuſlibet accidētis ꝯſiſtit in ꝯcretione ad ſubiectū. vnde ⁊ quodlibet accidēs diffinit̄ ꝑ ſuū ſubiectum. ſi igit̄ habitus ſcḋm ſeipſum nō intendit̄ neqȝ remittitur. neqȝ etiam ſcḋm ꝯcretionē ſui ad ſubiectum diminui poterit. ⁊ ita nullo modo diminuet̄. ¶ Sed ꝯtra eſt ꝙ cōtraria nata ſunt fieri circa idem. augmentū autem ⁊ diminutio ſunt ꝯtraria. cū igitur habitus poſſit augeri. videt̄ ꝙ etiam poſſit diminui. ¶ Rñ. dōm ꝙ habitus dupliciter diminuūt̄ ſicut ⁊ augent̄. vt ex ſupradictis patet. Et ſicut ex eadem cauſa augentur ex qua generantur. ita ex eadem cauſa diminuuntur ex qua corrumpunt̄. Nam diminutio habitus eſt quedam via ad corruptionem. ſicut ecōuerſo generatio habitus eſt quoddā fundamentū augmēti ipſius. ¶ Ad. i. ergo dōm ꝙ habitus ſcḋm ſe ꝯſideratus eſt forma ſimplex ⁊ ſcḋm hoc non accidit ei diminutio. ſed ſcḋm diuerſum modū participādi. qui ꝓuenit ex indeterminatione potentie ipſius participātꝭ. que. ſ. diuerſimode pōt vnam formam participare. vel que poteſt ad plura. vel ad pauciora extēdi. ¶ Ad. ij. dōȝ ꝙ ratio illa ꝓcederet ſi ipſa eſſentia habitus nullo modo diminueret̄. hoc autem non ponimus ſed ꝙ quedam diminutio eſſentie habitus non habet principiū ab habitu. ſed a participante. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ quocunqȝ modo ſignificet̄ accidens habet dependentiā ad ſubiectū ſcḋm ſuā rationē. alit̄ tamen ⁊ aliter. Nam accidens ſignificatū in abſtracto. importat habitudinē ad ſubiectū. que incipit ab accidēte et terminat̄ ad ſubiectū. nam albedo dicit̄ qua aliqḋ eſt album. ⁊ ideo in diffinitione accidentis abſtracti non ponitur ſubiectum quaſi prima pars diffinitionis que eſt genus. ſed quaſi ſecunda que eſt differentia. dicimus enim ꝙ ſimitas eſt curuitas naſi. ſed in concretis incipit habitudo a ſubiecto ⁊ terminat̄ ad accidens. dicitur enī albuȝ quod habet albedinē. ꝓpter qḋ in diffinitiōe hmōi accidētiū ponitur ſubiectum tanq̄ȝ genus quod eſt prima pars diffinitionis. dicimus enim ꝙ ſimum eſt naſus curuus.

Sic igiť id quod ꝯuenit accidentib⁹ ex parte ſubiecti . nō autem ex ipſa ratione accidentis . non attribuiť accidenti in abſtracto. ſed in ꝯcreto. ⁊ hmōi intēſio ⁊ remiſſio eſt in quibuſdā accidentib⁹. vnde albedo non diciť magiſ ⁊ minus. ſed album. ⁊ eadem ratio eſt in habitibus ⁊ alijs q̄litatibus. niſi ꝙ quidam habitus augenť vel diminuuntur per quandam additionē. vt ex ſupradictis patet.

Ad tertium ſic proceditť.

Videtur ꝙ habitus non corrumpať aut diminuať ꝑ ſolam ceſſationē ab opere. Habitus enī ꝑmanētiores ſūt q̄ paſſibiles qualitates. vt ex ſupradictis apparet. ſed paſſibiles qualitates nō corrumpūť neq̄ diminuūť per ceſſationē ab actu. non enī albedo diminuiť ſi viſum nō immutet. neq̄ calor ſi non calefaciat. ergo neq̄ habitus diminuunť vel corrumpunť per ceſſationē ab actu. ¶ Pre. corruptio ⁊ diminutio ſunt quedam mutatiōes. ſed nihil mutatur abſq̄ aliqua cauſa mouente. cum igitur ceſſatio ab actu non importet aliquā cauſam mouentē. nō videtur ꝙ per ceſſationē ab actu poſſit eſſe diminutio vel corruptio habitus. ¶ Pre. habitus ſcientie ⁊ ꝟtutis ſūt in anima intellectiua. que eſt ſupra tempus. ea ꝟo q̄ ſūt ſupra tempus non corrumpunť neq̄ diminuūť per temporis diuturnitatē. ergo neq̄ hmōi habitus corrumpuntur vel diminuūť per tempis diuturnitatē ſi diu aliquis abſq̄ exercitio permaneat. ¶ Sed ꝯtra eſt q̄d phūs in libro de longitudine ⁊ breuitate vite dicit. ꝙ corruptio ſciētie non ſolum eſt deceptio ſed etiam obliuio. ⁊ etiā in. viij ethi. dicitur. ꝙ multas amicitias inappellatio diſſoluit. ⁊ eadem ratione alij habitus ꝟtutum per ceſſationē ab actu diminuunť vel tolluntur. ¶ Rū. dōm ꝙ ſicut dicitur in. viij. ethi. aliquid poteſt eſſe mouens dupliciter. Uno mō per ſe q̄d. ſ. mouet ſm rationem ꝓprie forme. ſicut ignis calefacit. Alio modo per accidēs. ſicut id quod remouet ꝓhibens. ⁊ hoc modo ceſſatio ab actu cauſat corruptionem vel diminutionē habituū. inquantū. ſ. remouetur actus qui ꝓhibebat cauſas corrūpentes vel diminuētes habitum. dictum eſt enī ꝙ habitus per ſe corrumpūtur vel diminuunť ex ꝯtrario agente. vnde quorūcunq̄ habituū ꝯtraria ſubcreſcūt ꝑ tempis tractū que oportet ſubtrahi per actum ab habitu ꝓcedente. hmōi habitus diminuuntur vel etiam tollunť totalr̄ per diuturnam ceſſationē ab actu vt patet etiam in ſciētia ⁊ in ꝟtute. Manifeſtū eſt enī ꝙ habitus ꝟtutis moralis facit hoīem ꝓmptum ad eligendū mediū in opatiōibus ⁊ paſſionib⁹. cū autem aliquis non vtitur habitu ꝟtutis ad moderādas paſſiones vel opationes ꝓprias. neceſſe eſt ꝙ ꝓueniant multe paſſiones ⁊ opationes preter modū ꝟtutis ex inclinatione appetitus ſenſitiui ⁊ alioꝝ que exterius mouent vnde corrumpiť virtus vel diminuiť per ceſſationem ab actu. Similiter etiam eſt ex parte habituū intellectualium. ſm quos eſt homo ꝓmptus ad recte iudicandum de imaginatis. cū igitur homo ceſſat ab vſu intellectualis habitus. inſurgunt imaginatiōes extranee. ⁊ q̄nq̄ ad cōtrariū ducentes. ita ꝙ niſi per frequentē vſuꝫ intellectualis habitus quodāmodo ſuccidanť vel comprimanť. redditur homo minus aptus ad recte iudicandū. ⁊ quādoq̄ totaliter diſponitur ad ꝯtrarium. ⁊ ſic per ceſſationem ab actu. diminuiť vel etiam corrumpitur intellectualis habitus. ¶ Ad. i. ergo dōm ꝙ ita etiam calor per ceſſationē a calefaciendo corrumpetur. ſi per hoc increſceret frigidū quod eſt calidi corruptiuū. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ ceſſatio ab actu eſt mouens ad corruptionē vł diminutionē ſicut remouens prohibens. vt dictum eſt. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ pars intellectiua anime ſm ſe eſt ſupra tempus. ſꝫ pars ſenſitiua ſubiacet tempori. ⁊ ideo per tempis curſum tranſmutatur quantum ad paſſiōes appetitiue partis. ⁊ etiā quantum ad vires apprehenſiuas. vnde phūs dicit in. iiij. phiſi. ꝙ tempus eſt cauſa obliuionis. ¶ Queſtio LIIII

Deinde ꝯſiderandū

eſt de diſtinctione habituū. ⁊ circa hoc querūtur quattuor. p° vtrum multi habit⁹ poſſint eſſe in vna potentia. 2° vtrum habitus diſtinguanť ſm obiecta. 3° vtrum habitus diſtinguanť ſm bonū ⁊ malū. 4° vtrum vnus habitus ex multis habitibus ꝯſtituatur

Ad primū ſic proceditur

Videtur ꝙ non poſſint eſſe multi habitus in vna potētia. Eorum enī que ſm idem diſtinguūtur multiplicato vno multiplicať ⁊ aliud. ſed ſm idem potentie ⁊ habitus diſtinguunť. ſ. ſm actus ⁊ obiecta. ſimiliter ergo multiplicantur. non ergo poſſunt eſſe multi habitus in vna potētia. ¶ Pre. potentia eſt virtus quedaꝫ ſimplex. ſed ī vno ſubiecto ſimplici non poteſt eſſe diuerſitas accidentiū. q2 ſubiectum eſt cauſa accidentis. ab vno autem ſimplici nō videtur ꝓcedere niſi vnū. ergo in vna potentia non poſſunt eſſe multi habitus. ¶ Pre. ſicut corpus formať per figuram. ita potentia formatur per habitum ſed vnū corpus non poteſt ſimul formari diuerſis figuris. ergo neq̄ vna potentia poteſt ſimul formari diuerſis habitibus. nō ergo plures habitus poſſunt ſimul eſſe in vna potentia. ¶ Sed ꝯtra eſt ꝙ intellect⁹ eſt vna potentia. in qua tamen ſunt diuerſarū ſciētiarū habitus. ¶ Rū. dōm ꝙ ſicut ſupradictum eſt. habitus ſunt diſpoſitiōes quedam alicuius in potentia exiſtentis ad aliquid. ſiue ad naturam. ſiue ad operationē vel finem nature. ⁊ de illis quideꝫ habitibus qui ſunt diſpoſitiōes ad naturam. manifeſtuꝫ ē ꝙ poſſunt plures eſſe in vno ſubiecto eo ꝙ vnius ſubiecti poſſunt diuerſimode partes accipi. ſm quarum diſpoſitionem habituſ dicuntur. ſicut ſi accipianť humani corporis partes humores. prout diſponunť ſm naturaꝫ humanam. eſt habitus vel diſpoſitio ſanitatis. Si ꝟo accipiantur partes ſimiles. vt nerui. ⁊ oſſa. ⁊ carnes. earū diſpoſitio in ordine ad naturā eſt fortitudo aut macies. Si ꝟo accipiunť membra. vt manus. ⁊ pes. ⁊ huiuſmodi. earum diſpoſitio nature ꝯueniens eſt pulchritudo. ⁊ ſic ſūt plures habitus vel diſpoſitiones in eodem. Si ꝟo loq̄mur de habitibus qui ſunt diſpoſitiones ad opera. que ꝓprie pertinent ad potentias. ſic etiam ꝯtingit vnius potentie eſſe habitus plures. cuius ratio eſt. quia ſubiectuꝫ habitus eſt potentia paſſiua. vt ſupradictum eſt. potentia enī actiua non tm̄ eſt alicuius habitus ſubiectum. vt ex ſupradictis patet. potentia auteꝫ paſſiua comparať ad actum determinatū vnius ſpeciei. ſicut materia ad formā eo ꝙ ſicut materia determinať ad vnam formam ꝑ vnū agens. ita etiam potentia paſſiua a ratione vnius obiecti actiui determinať ad vnū actū ſm ſpēm. vñ ſicut plura obiecta pñt mouere vnā potētiā paſſiuā. ita vna potētia paſſiua pt̄ eē ſubiectū diuerſoꝝ actuū vel ꝑfectionū ſm ſpēm. habitus aūt ſunt q̄dā q̄litates aut forme inherētes potentie q̄b⁹ inclinať potētia ad determinationē act⁹ ſm ſpēm. vñ ad vnā potētiā pñt plures habit⁹ ꝑtinere. ſicut ⁊ plures actuſ ſpē differentes. ¶ Ad. i. ḡ dōꝫ ꝙ ſicut ī reb⁹ naturalib⁹ diuerſitas ſpēꝫ

eſt ſm formam. diuerſitas autem generū eſt ſm materiā
vt dicit in. v. metaphi. ea eni ſūt diuerſa genere quoruz
eſt materia diuerſa. Ita etiam diuerſitas obiectoꝝ ſꝫ ge-
nus facit diſtinctionē potentiarū. vnde phūs dicit in. vi
ethi. ꝙ ad ea que ſunt genere altera. ſunt etiam anime p-
ticule alie. diuerſitas ꝟo obiectoꝝ ſm ſpeciem facit diuer-
ſitatem actuū ſm ſpeciem ⁊ per ꝯſequēs habituū. Que-
cunqꝫ autem ſunt diuerſa genere. ſunt etiam ſpecie diuer-
ſa. ſed non ꝯuertit. ⁊ ideo diuerſarū potentiaꝝ ſunt diuer-
ſi actus ſpecie. ⁊ diuerſi habitus. non autem oportet ꝙ di-
uerſi habitus ſint diuerſarū potentiarū. ſed poſſunt eſſe
plures vnius. ⁊ ſicut ſunt genera generū ⁊ ſpēs ſpecierū.
ita etiam ꝯtingit eſſe diuerſas ſpecies habituū ⁊ poten-
tiarum. ¶ Ad. ij. dicēdū ꝙ potentia ⁊ ſi ſit quidem ſimplex
ſm eſſentiā. eſt tamen multiplex ꝟtute. ſm ꝙ ad multos
actus ſpecie differētes ſe extendit. ⁊ ideo nihil ꝓhibet in
vna potentia eſſe multos habitus ſpecie differētes ¶ Ad
iij. dicēdū ꝙ corpus formatur per figurā ſicut per ꝓpriam ter-
minationē. habitus aūt non eſt terminatio potentie ſed ē
diſpoſitio ad actum ſicut ad vltimū terminū. ⁊ ideo non
poſſunt eſſe vnius potentie ſimul plures actus. niſi forte
ſm ꝙ vnus comꝓhenditur ſub alio. ſicut nec vnius corporis
plures figure. vt ſm ꝙ vna eſt in alia ſicut trigonū in te-
tragono. non eni pōt intellectus ſimul multa actu intel-
ligere. poteſt tamen ſimul habitu multa ſcire.

Ad ſecundū ſic proceditur.

Videtur ꝙ habitus non diſtinguantur ſm obiecta. Contra-
ria eni ſunt ſpē differētia. ſed idē habitus ſciētie eſt ꝯtra-
rioꝝ. ſicut medicina ſani ⁊ egri. non ergo ſm obiecta ſpe-
cie differētia habitus diſtinguūtur. ¶ Pre. diuerſe ſciētie
ſunt diuerſi habitus. ſed idem ſcibile ptinet ad diuer-
ſas ſcientias. ſicut terram eſſe rotundā demonſtrat natura-
lis ⁊ aſtrologus. vt dicit in. ij. phiſi. ergo habitus nō diſ-
tinguūtur ſm obiecta. ¶ Pre. eiuſdē actus eſt idem ob-
iectum. ſed idem actus poteſt ptinere ad diuerſos habi-
tus ꝟtutū. ſi ad diuerſos fines referatur. ſicut dare pecuni-
am alicui. ſi ſit ꝓpter deū ptinet ad charitatē. ſi ꝟo ſit ꝓ-
pter debitū ſoluendū. pertinet ad iuſticiam. ergo etiā idē
obiectum pōt ad diuerſos habitus ptinere. non ergo eſt di-
uerſitas habituū ſm diuerſitatē obiectoꝝ. ¶ Sed ꝯtra.
actus differunt ſpē ſm diuerſitatē obiectoꝝ. vt ſupdictuꝫ
eſt. ſed habitus ſunt diſpoſitiōes quedam ad actus. ergo
etiam habitus diſtinguuntur ſm diuerſa obiecta. ¶ Rn̄.
dicēdū ꝙ habitus ⁊ eſt forma quedā. ⁊ eſt habitus. pōt er-
go diſtinctio habituū ſm ſpēm attēdi. aut ſm cōem mo-
dum quo forme ſpē diſtinguuntur. aut ſm ꝓpriū modū diſti-
ctionis habituū. Diſtinguuntur ſiquidē forme adinuicem
ſm diuerſa ꝑncipia actiua. eo ꝙ oē agens facit ſimile ſm
ſpēm. habitus aūt importat ordinē ad aliqd. oīa aūt que
dicuntur ſm ordinē ad aliqd. diſtinguūtur ſm diſtinctioneꝫ
eoꝝ ad que dicuntur. Eſt aūt habitus diſpoſitio quedā ad
duo ordinata. ſ. ad naturā ⁊ opationē ꝯſequentē naturā
Sic igitur ſm tria habitus ſpecie diſtinguūtur. vno quidem
mō ſm ꝑncipia actiua taliū diſpoſitionū. alio ꝟo modo
ſm naturā. tertio ꝟo modo ſm obiecta ſpecie differētia.
vt ꝑ ſequētia explicabitur. ¶ Ad. i. ergo dicēdū ꝙ in diſtin-
ctione potentiarū vel etiā habituū non eſt ꝯſiderandū ip-
ſum obiectū materialiter ſed ratio obiecti differens ſpē vel
etiam genere. Quāuis aūt ꝯtraria ſpecie differāt diuerſita-
te rerū. tn̄ eadem ratio eſt cognoſcēdi vtrūqꝫ. quia vnuꝫ per
aliud cognoſcitur. ⁊ ideo inquantū ꝯueniūt in vna rōne cog-

noſcibilis. ptinent ad vnū habitū cognoſcitiuū. ¶ Ad. ij.
dicēdū ꝙ terram eſſe rotundā per aliud mediū demōſtrat
naturalis. ⁊ ꝑ aliud aſtrologus. Aſtrologus eni hoc de-
monſtrat ꝑ media mathematica. ſicut ꝑ figuras eclypſiū
vel ꝑ aliud huiuſmodi. naturalis ꝟo hoc demonſtrat per
mediū naturale. ſicut per motū grauiū ad mediū. vel per
aliud hmōi. Tota aūt virtus demōſtratiōis que eſt ſimi-
liter faciens ſcire. vt dicit in. i. poſterioꝝ. dependet ex medio.
et ideo diuerſa media ſunt ſicut diuerſa ꝑncipia actiua.
ſm que habitus ſcientiarū diuerſificantur. ¶ Ad. iij. dicēdū.
ꝙ ſicut phūs dicit in. ij. phiſi. ⁊ in. vij. ethi. ita ſe hꝫ finis
in opabilibus. ſicut ꝑncipiū in demōſtratiuis. ⁊ ideo di-
uerſitas finiū diuerſificat ꝟtutes ſicut ⁊ diuerſitas acti-
uoꝝ ꝑncipioꝝ. ſunt etiam ipſi fines obiecta actuū interio-
rum. qui maxime ptinent ad ꝟtutes. vt ex ſupdictis patet

Ad tertium ſic proceditur.

Videtur ꝙ habitus non diſtinguantur ſm bonū ⁊ malum
Bonū eni ⁊ malū ſunt ꝯtraria. ſed idem habitus eſt con-
trarioꝝ. vt ſupra habitū eſt. ergo habitus nō diſtinguūtur
ſm bonū ⁊ malū. ¶ Pre. bonū ꝯuertitur cū ente. ⁊ ſic cuꝫ
ſit cōe omnibus non pōt ſumi vt differētia alicuius ſpeciei
vt patet per phm̄ in. ij. topicoꝝ. ſimiliter etiā malū cum ſit
priuatio ⁊ non ens. non pōt eſſe alicuius entis differentia.
non ergo ſm bonū ⁊ malū poſſunt habitus ſpecie diſtin-
gui. ¶ Pre. circa idem ſubiectū ꝯtingit eſſe diuerſos ha-
bitus malos. ſicut circa ꝯcupiſcētias intempantiaꝫ ⁊ in-
ſenſibilitatē. ⁊ ſimiliter etiā plures habitus bonos. ſ. vir-
tutem humanā. ⁊ ꝟtutē heroycam ſiue diuinā. vt patet
per phm̄ in. vij. ethi. nō ergo diſtinguuntur habitus ſm bo-
num ⁊ malū. ¶ Sed ꝯtra eſt ꝙ habitus bonus ꝯtrariatur
habitui malo ſicut virtus vitio. ſed ꝯtraria ſunt diuerſa
ſm ſpeciē. ergo habitus differūt ſpē ſm differentiā boni
et mali. ¶ Rn̄. dicēdū ꝙ ſicut dictum eſt. habitus ſpecie di-
ſtinguūtur. non ſolum ſm obiecta ⁊ ꝑncipia actiua. ſꝫ eti-
am in ordine ad naturā. quod quidē ꝯtingit dupliciter. Vno
modo ſm ꝯuenientiā ad naturā vel etiam ſm diſcōueni-
entiam ab ipſa. ⁊ hoc modo diſtinguūtur ſpecie habitus bo-
nus ⁊ malus. nam habitus bonus dicitur qui diſponit ad
actum ꝯuenientem nature agentis. habitus autē malus
dicitur qui diſponit ad actum non ꝯuenientē nature. ſicut
actus ꝟtutū nature hūane ꝯueniūt. eo ꝙ ſunt ſm rōneꝫ.
actus ꝟo vitioꝝ cū ſint ꝯ rōnē. a natura hūana diſcordāt.
et ſic manifeſtū eſt ꝙ ſm differētiā boni ⁊ mali habitus ſpē
diſtinguūtur. Alio mō ſm naturā habitus diſtinguūtur ex eo
ꝙ habitus vnus diſponit ad actū ꝯuenientē nature infe-
riori. alius aūt habitus diſponit ad actū ꝯuenientē nature
ſupiori. ⁊ ſic ꝟtus hūana que diſponit ad actū ꝯuenientem
nature hūane diſtinguitur a diuina ꝟtute vel heroyca. que diſ-
ponit ad actū ꝯuenientē cuidā ſupiori nature. ¶ Ad. i. er-
go dicēdū ꝙ ꝯtrarioꝝ pōt eſſe vnus habitus ſꝫ ꝙ ꝯtraria cō-
ueniūt in vna rōne. nō quādoqꝫ ꝯtingit ꝙ habitus ꝯtrarij ſint
vnius ſpēi. ꝯtrarietas eni habituū eſt ſm ꝯtrarias rōnes.
et ita ſm bonū ⁊ malū habitus diſtinguūtur. inquātū vnus ha-
bitus ē bonus ⁊ alius ē malus. nō aūt ex hoc ꝙ vnus ē bo-
ni ⁊ alius ē mali. ¶ Ad. ij. dicēdū ꝙ bonū cōe oī enti nō ē dif-
ferētia ꝯſtituēs ſpēꝫ alicuius habitus. ſꝫ quoddā bonū determina-
tū quod ē ſm ꝯuenietiā ad determinatā naturaꝫ. ſ. hūanā. ſimiliter
etiā malū quod ē dr̄ia ꝯſtitutiua habitus nō ē priuatio pura ſꝫ ē
aliqd determinatū repugnās determinate nature. ¶ Ad. iij. dicēdū
ꝙ plures habitus boni circa idē ſpē diſtinguūtur ſm ꝯueni-
entiā ad diuerſas naturas. vt dictū ē. plures ꝟo habitus mali

diſtinguunt̃ circa idem agendū ſm̃ diuerſas repugnantias ad id quod eſt ſm̃ naturam ſicut vni ꝟtuti ꝯtrariantur diuerſa vitia circa eandeȝ materiam.

Ad quartuȝ ſic procedit̃.

Videt̃ ꝙ vnus habitus ex pluribus habitibus ꝯſtituat̃. illud enī cuius generatio non ſimul perficit̃. ſed ſucceſſiue videtur ꝯſtitui ex pluribus partibꝰ. ſed generatio habitus non eſt ſimul ſed ſucceſſiue ex pluribꝰ actibus. vt ſupra habitum eſt. ergo vnus habitꝰ ꝯſtituit̃ ex pluribꝰ habitibus. ¶ Pręt. ex partibus ꝯſtituit̃ totū. ſed vni habitui aſſignant̃ multe partes. ſicut Tullius ponit multas partes fortitudinis ⁊ tēperantie. ⁊ aliarū ꝟtutum. ergo vnus habitus ꝯſtituit̃ ex pluribus. ¶ Pręt. de vna ſola ꝯcluſiōe poteſt ſciētia haberi actu ⁊ habitu. ſed multe cōcluſiones pertinent ad vnā ſciētiā totam. ſicut ad geometriam vel ariſmetricā. ergo vnus habitꝰ ꝯſtituit̃ ex multꝭ. ¶ Sed ꝯtra. habitus cū ſit qualitas quedam eſt forma ſimplex ſed nullum ſimplex ꝯſtituit̃ ex pluribꝰ. ergo vnꝰ habitus non ꝯſtituit̃ ex pluribꝰ habitibꝰ. ¶ Rñ. dicēdū ꝙ habitus ad operationem ordinatus de quo nūc principalit̃ intendimus. eſt pfectio quedam potentie. oīs autem perfectio ꝓportionat̃ ſuo pfectibili. vnde ſicut potētia cū ſit vna. ad multa ſe extendit ſm̃ ꝙ ꝯueniūt in vno aliꝗ. id ē in generali quadā ratione obiecti. Ita etiam habitus ad multa ſe extendit ſm̃ ꝙ habent ordinē ad aliquod vnum puta ad vnā ſpecialem rationē obiecti. vel vnam naturā. vel vnū principiū. vt ex ſupradictis patet. Si igitur ꝯſideremus habitum ſm̃ ea ad que ſe extendit. ſic inueniemus in eo quandā multiplicitatē. ſed quia illa multiplicitas eſt ordinata ad aliquid vnū. ad quod principalit̃ reſpicit habitus. inde eſt ꝙ habitus eſt qualitas ſimplex nō ꝯſtituta ex pluribꝰ habitibꝰ. etiam ſi ad multa ſe extēdat non enī vnus habitꝰ ſe extēdit ad multa niſi in ordine ad vnū. ex quo hȝ vnitatē. ¶ Ad .i. ergo dicēdū ꝙ ſucceſſio in generatiōe habitus nō ꝯtingit ex hoc ꝙ pars eius generetur poſt partem. ſed ex eo ꝙ ſubiectū nō ſtatim ꝯſequitur diſpoſitionē firmā ⁊ difficile mobilē. ⁊ ex eo ꝙ primo imperfecte incipit eſſe in ſubiecto. ⁊ paulatim pficit̃. ſicut etiā eſt de alijs qualitatibꝰ. ¶ Ad .ij. dicēdū ꝙ partes que ſingulis virtutibꝰ cardinalibꝰ aſſignant̃ non ſunt partes integrales ex quibus ꝯſtituat̃ totum. ſed partes ſubiectiue ſiue potētiales. vt infra patebit. ¶ Ad .iij. dicēdū ꝙ ille q̄ in aliqua ſciētia acq̄rit p demōſtrationē ſciētiā ꝯcluſionis vnius. habet quidē habitū ſed imꝑfecte. cū ꝟo acq̄rit per aliquam demonſtrationē ſciētiā ꝯcluſionis alterius. nō aggenerat̃ in eo aliꝰ habitꝰ ſȝ habitꝰ q̄ priꝰ inerat fit pfectior. vtpote ad plura ſe extendens. eo ꝙ ꝯcluſiones ⁊ demōſtratiōes vnius ſcientie ordinate ſunt. ⁊ vna deriuatur ex alia.

¶ Queſtio LV

Conſequēter ꝯſiderandum eſt de habitibus in ſpeciali.

Et quia habitus vt dictum eſt. diſtinguunt̃ per bonum ⁊ malum. primo dicendū eſt de habitibus bonis q̄ ſunt ꝟtutes. ⁊ alia eis adiuncta. ſ. dona. beatitudines. ⁊ fructꝰ. 2° de habitibꝰ malis. ſ. de vitijs ⁊ peccatis. Circa ꝟtutes aūt q̄nq̄ ꝯſideranda ſunt. pᵒ de eſſentia ꝟtutis. 2° de ſubiecto eius. 3° de diuiſiōe ꝟtutū. 4° de cauſa ꝟtutis. 5° de q̄buſdā ꝓprietatibꝰ ꝟtutis. Circa primū q̄rūtur quattuor. pᵒ vtrū ꝟtus hūana ſit habitꝰ. 2° vtrū ſit habitꝰ operatiuꝰ. 3° vtrū ſit habitꝰ bonꝰ. 4° d̄ diffinitiōe ꝟtutis.

Ad primū ſic proceditur

Videtur ꝙ virtus hūana non ſit habitꝰ. Virtus enī eſt vltimū potentie. vt dicitur in .i. de celo. ſed vltimū vniuſcuiuſq̄ reducitur ad genus illud cuius eſt vltimū. ſic pūctum ad genus linee. ergo virtus reducitur ad genꝰ habitus. ¶ Pręt. Aug. dicit in .ij. de li. arbi. ꝙ virtus eſt bonus vſus liberi arbitrij. ſed vſus liberi arbitrij eſt actus. ergo virtus non eſt habitus ſed actus. ¶ Pręt. habitibꝰ non meremur. ſed actibus. alioq̄n homo mereret̃ ꝯtinue etiā dormiendo ſed virtutibꝰ meremꝰ. ergo ꝟtutes nō ſunt habitus ſed actus. ¶ Pręt. Aug. dicit in libro de moribꝰ eccleſie. ꝙ ꝟtus eſt ordo amoris. ⁊ in libᵒ. lxxxiij. q. dicit ꝙ ordinatio que ꝟtus vocatur eſt fruēdis frui. ⁊ vtēdis vti. ordo aūt ſeu ordinatio noiat vel actum vel relationē. ergo virtus non eſt habitus. ſed actus vel relatio. ¶ Pręt. ſicut inueniunt̃ ꝟtutes hūane ita ⁊ ꝟtutes naturales. ſed ꝟtutes naturales non ſunt habitus ſed potētie quedam ergo etiam neq̄ ꝟtutes hūane. ¶ Sed ꝯtra eſt ꝙ phūs in libro p̄dicamentoꝝ ſciētiā ⁊ ꝟtutē ponit eſſe habitus. ¶ Rñ. dicēdū ꝙ ꝟtus noiat quandā potentie pfectionē. vniuſcuiuſq̄ enī pfectio pcipue ꝯſiderat̃ in ordine ad ſuū finem. finis aūt potētie actus eſt. vnde potentia dicit̃ eſſe pfecta ſm̃ ꝙ determinat̃ ad ſuū actum. Sūt aūt quedam potentie que ſm̃ ſeipſas ſunt determinate ad ſuos actus. ſicut potentie naturales actiue. ⁊ ideo hmōi potētie naturales ſm̃ ſeipſas dicunt̃ ꝟtutes. potētie aūt rōnales que ſunt ꝓprie hoīs. nō ſunt determinate ad vnuȝ. ſed ſe habent indeterminate ad multa. determinant̃ aūt ad actꝰ per habitus. ſicut ex ſupradictis patet. ⁊ ideo ꝟtutes hūane habitus ſunt. ¶ Ad .i. ḡ dicēdū ꝙ q̄nq̄ ꝟtus dicit̃ id ad quod eſt ꝟtus. ſ. vel obiectū ꝟtutis. vel actus eius. ſicut fides dicit̃ q̄nq̄ id qđ credit̃. q̄nq̄ ꝟo ipſuȝ credere. q̄nq̄ autem ipſe habitus quo credit̃. vñ qñ dicit̃ ꝙ ꝟtus ē vltimū potētie. ſumit̃ ꝟtus ꝓ obiecto ꝟtutis. id enī in q̄d vltimo potentia eſſe pōt. eſt id ad quod dicit̃ ꝟtus rei. ſicut ſi aliq̄s pōt ferre centū libras ⁊ nō plus. ꝟtus eius ꝯſideratur ſm̃ centum libras. nō aūt ſm̃ .lx. obiectio aūt pcedebat ac ſi eſſentialit̃ ꝟtus eſſet vltimū potentie. ¶ Ad .ij. dicēdū. ꝙ bonus vſus liberi arbitrij dicit̃ eſſe ꝟtus ſm̃ eandem rationē. quia. ſ. eſt id ad quod ordiatur virtus ſicut ad ꝓpriū actum. nihil eſt enī aliud actus ꝟtutis q̄ȝ bonus vſus liberi arbitrij. ¶ Ad .iij. dicēdū ꝙ aliqua dicunt̃ mereri dupliciter. Uno modo ſicut ipſo merito. eo mō quo dicimur currere curſu. ⁊ hoc mō meremꝰ actibus. Alio modo dicimꝰ mereri aliquo ſicut pꝛincipio merēdi ſicut dicimꝰ currere potētia motiua. ⁊ ſic dicimꝰ mereri ꝟtutibus ⁊ habitibus. ¶ Ad .iiij. dicēdū ꝙ ꝟtꝰ dicit̃ ordo vel ordinatio amoris. ſicut id ad quod ē ꝟtus. per ꝟtutē enī ordinat̃ amor in nobis. ¶ Ad .v. dicēdū ꝙ potentie naturales ſunt de ſe determinate ad vnū non autem potentie rationales. ⁊ iđ non eſt ſimile vt dictum eſt.

Ad ſecundū ſic procedit̃.

Videt̃ ꝙ nō ſit de rōne ꝟtutis hūane ꝙ ſit habitꝰ operatiuus. Dicit enim Tullius in .iiij. de tuſculanis queſtionibus. ꝙ ſicut eſt ſanitas ⁊ pulchꝛitudo corporis. ita eſt virtus anime. ſed ſanitas ⁊ pulchꝛitudo non ſunt habitus operatiui. ergo neq̄ etiam virtus. ¶ Preterea. in rebus naturalibus inuenitur virtus. non ſoluȝ ad agere ſed etiam ad eſſe. vt patet p phūm in .i. de celo. ꝙ quedam habēt ꝟtuteȝ vt ſint ſempꝰ. quedā ꝟo non ad hoc ꝙ ſint

ſemꝑ. ſed aliquo tꝑe determinato. ſed ſicut ſe hꝫ virtꝰ naturalis in rebus naturalibꝰ. ita ſe hꝫ virtus hũana in rõnalibus. ergo etiã ꝟtus hũana non ſolũ eſt ad agere ſꝫ etiam ad eſſe. ¶ Pre. phũs dicit in. vij. phiſi. ꝙ ꝟtus ē diſpoſitio pfecti ad optimũ. optimũ aũt ad qđ hoĩem oportet diſponi per ꝟtutem eſt ipſe deus. vt ꝓbat Aug. in libro. ij. de moribꝰ eccleſie. ad quē diſponit aĩa ꝑ aſſimilationem ad ipſum. ergo videt ꝙ virtꝰ dicat qualitas quedam aĩe in ordine ad deũ tanꝙ̃ aſſimilatiua ad ipſum. nõ autem in ordine ad opationē. nõ igit eſt habitꝰ opatiuus ¶ Sed ꝯtra eſt qđ phũs dicit in. ij. ethi. ꝙ ꝟtus vniuſcuiuſqꝫ rei eſt que opus eius bonũ reddit. ¶ Rñ. dõm. ꝙ ꝟtus ex ipſa ratione noĩs importat quandã pfectionē potentie. vt ſupdictũ eſt. vnde cũ duplex ſit potẽtia. ſ. potentia ad eſſe. ⁊ potẽtia ad agere. vtriuſqꝫ potẽtie pfectio ꝟtus vocatur. ſed potentia ad eſſe ſe tenet ex parte materie. que eſt ens in potentia. potentia autē ad agere ſe tenet ex parte forme. que ē principiũ agẽdi. eo ꝙ vnũqđqꝫ agit inquantũ eſt actu. in ꝯſtitutiõe aũt hoĩs corpus ſe tenet ſicut materia. anima ꝟo ſicut forma. ⁊ quantũ quidem ad corpus homo cõicat cũ alijs aĩalibus. ⁊ ſimiliter quantũ ad vires que ſunt aĩe ⁊ corpori cões. ſole aũt ille vires que ſũt ꝓprie anime. ſ. rõnales ſunt hoĩs tm̃. ⁊ ideo virtus hũana de qua loquimᷣ nõ põt ptinere ad corpus. ſed ptinet tm̃ ad id quod ē ꝓpriũ anime. vnde ꝟtus hũana nõ importat ordinē ad eſſe ſed magis ad agere. ⁊ ideo de ratione ꝟtutis hũane ē ꝙ ſit habitus opatiuus. ¶ Ad i. ergo dõm ꝙ modus actionis ſequit diſpoſitionē agentis. vnũquodqꝫ enĩ quale eſt talia opatur. ⁊ ideo cũ virtꝰ ſit ꝑncipiũ aliqualis opationis. oportet ꝙ in opante preexiſtat ſm̃ ꝟtutem aliquã ꝯformis diſpoſitio. facit autē ꝟtus opationem ordinatã. ⁊ ideo ipſa virtus eſt quedã diſpoſitio ordinata in anima. ſm̃. ſ. ꝙ ꝓprie potẽtie aĩe ordinantur aliqualit ad inuicē. ⁊ ad id quod eſt extra. ⁊ iõ ꝟtus inquantũ eſt ꝯueniens diſpoſitio aĩe. aſſimilat ſanitati ⁊ pulcritudini. que ſunt debite diſpoſitiones corpis. ſed per hoc non excludit qn virtus etiã ſit opationis pncipium. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ ꝟtus que eſt ad eſſe nõ eſt ꝓpria hoĩs. ſed ſolũ ꝟtus que eſt ad opera rationis. que ſunt ꝓpria hoĩs. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ cũ dei ſubſtãtia ſit eius actio ſumma aſſimilatio hoĩs ad deũ eſt ſm̃ aliquã opationē vnde ſicut ſupdictũ eſt. felicitas ſiue beatitudo per quã homo deo maxime ꝯformat que eſt finis humane vite in operatione ꝯſiſtit.

Ad tertium ſic procedit.

Videtur ꝙ non ſit de ratione virtutis ꝙ ſit habitus bonus. Peccatum enĩ in malo ſemꝑ ſumitur. ſed etiã peccati eſt aliqua virtus. ſm̃ illud. i. ad Corinth. xv. Virtus peccati lex. ergo virtus non ſemper eſt habitus bonus. ¶ Pre. virtus potentie reſpondet. ſed potentia non ſolum ſe habet ad bonũ. ſed etiam ad malū. ſm̃ illud Eſa. v. Ve qui potentes eſtis ad bibendũ vinum. ⁊ viri fortes ad miſcendum ebrietatem. ergo etiam virtus ſe habet et ad bonũ ⁊ ad malū. ¶ Pre. ſm̃ aplm. ij. ad Corinth. xij. Virtus in infirmitate perficitur. ſed infirmitas eſt quoddam malum. ergo virtus non ſolum ſe habet ad bonum ſed etiam ad malum. ¶ Sed ꝯtra eſt quod Aug. dicit in libͦ de moribus eccleſie. Nemo autem dubitabit ꝙ ꝟtuſ animã facit optimã. ⁊ phũs dicit in. ij. ethi. ꝙ virtus eſt que bonũ facit habentē. ⁊ opus eius bonũ reddit. ¶ Rñ. dõm ꝙ ſicut ſupradictũ eſt. ꝟtus importat pfectionē potẽtie. vñ ꝟtus cuiuſlibet rei determinat ad vltimum in quod res põt. vt dicit in. i. de celo. vltimũ aũt in qđ vnaqueqꝫ potentia põt. oportet ꝙ ſit bonũ. nam oē malũ defectũ quedã importat. vñ Diony. dicit in. iiij. c. de di. no. ꝙ oē malũ eſt infirmũ. ⁊ ꝓpter hoc oportet ꝙ ꝟtus cuiuſlibet rei dicat in ordine ad bonũ. vñ ꝟtus hũana q̃ eſt habitus opatiuus. eſt bonꝰ habitus. ⁊ boni opatiuꝰ. ¶ Ad i. ergo dõꝫ ꝙ ſicut pfectũ. ita etiã ⁊ bonũ dicit metaphorice in malis. Dicit enĩ ⁊ pfectus fur ſiue latro. ⁊ bonuſ fur ſiue latro. vt patet ꝑ phm̃ in. v. metaphi. ſm̃ hoc ergo etiã ꝟtus metaphorice in malis dicit. ⁊ ſic ꝟtus peccati dicit lex. inquantũ. ſ. ꝑ legē occaſionalit eſt peccm̃ augmẽtatũ. ⁊ quaſi ad maximũ ſuũ poſſe ꝑuenit. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ malũ ebrietatis ⁊ nimie potatiõis ꝯſiſtit in defectu ordinis ⁊ rationis. Contingit aũt cũ defectu rõnis eſſe aliquã potentiã inferiorē pfectã ad id qđ eſt ſui generis. etiã cũ repugnantia vel defectu rõnis. pfectio aũt talis potentie cũ ſit cũ defectu rõnis nõ poſſet dici virtus humana. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ tanto ratio pfectior eſſe oſtendit quanto infirmitates corpis ⁊ inferiorꝫ partiũ magis põt vincere ſeu tolerare. ⁊ ideo ꝟtus hũana que rationi attribuitur. i. infirmitate pfici dicit. non quidē rõnis. ſed ĩ infirmitate corporis ⁊ inferiorꝫ partium.

Ad quartū ſic procedit.

Videt ꝙ nõ ſit ꝯueniēs diffinitio ꝟtutꝫ q̃ ſolet aſſignari ſ. ꝟtus eſt bona q̃litas mẽtis qua recte viuit. qua nullus male vtit. quã deus in nobis ſine nobis opat. ꝟtuſ enĩ ē bonitas hoĩs. ipſa enĩ eſt que bonũ facit habentē. ſed bonitas nõ videt eſſe bona. ſicut nec albedo ē alba. igit incõueniēt dicit ꝙ ꝟtus ē bona qualitas. ¶ Pre. nulla differentia ē cõior ſuo genere. cũ ſit generis diuiſiua. ſed bonũ eſt cõmunius q̃ qualitas. ꝯuertit enĩ cũ ente. ergo bonũ non debet poni in diffinitione virtutis vt differentia q̃litatis. ¶ Pre. ſicut Aug. dicit in. xij. de trini. vbi primo occurrit aliq̃d qđ non ſit nobis pecoribuſqꝫ cõe illud ad mentem pertinet. ſed quedã virtutes ſunt etiam irrõnabiliũ partium. vt phũs dicit in. iij. ethi. non ergo omnis virtus eſt bona qualitas mentis ¶ Pre. rectitudo videtur ad iuſticiã pertinere. vnde idem dicunt recti ⁊ iuſti. ſꝫ iuſticia ē ſpes ꝟtutiſ. incõueniēt ergo ponit rectũ in diffinitione ꝟtutis. cũ dicit qua recte viuit. ¶ Pre. quicũqꝫ ſupbit de aliquo. male vtit eo. ſed multi ſupbiũt de ꝟtute. dicit enĩ Aug. in regula ꝙ ſupbia etiã bonis opibꝰ inſidiat vt pereant. falſum ē ḡ ꝙ nemo ꝟtute male vtatur. ¶ Pre. hõ ꝑ ꝟtutē iuſtificat. ſed Aug. dicit ſuper illud Jo. Maiora horꝫ faciet. q̃ creauit te ſine te nõ iuſtificabit te ſine te. incõueniēt ḡ dicit ꝙ ꝟtutē deus in nobis ſine nobis operat. ¶ Sed ꝯtra ē auctoritas Aug. ex cuiꝰ ꝟbis pdicta diffinitio colligit. ⁊ pcipue in. ij. de libͦ arbi. ¶ Rñ. dõm ꝙ iſta diffinitio pfecte complectit totã rationē virtutis. pfecta enĩ ratio vniuſcuiuſqꝫ rei colligit ex oĩbus cauſis eius. Comphendit aũt pdicta diffinitio oēs cauſas ꝟtutis. cauſa nanqꝫ formalis ꝟtutis ſicut et cuiuſlibet rei accipitur ex eius genere ⁊ differẽtia. cũ dicitur bona qualitas. genus enĩ ꝟtutis qualitas eſt. differentia aũt bonũ. eſſet tñ ꝯueniẽtior diffinitio ſi loco q̃litatis habitꝰ poneret. q̃ eſt genꝰ ꝓpinquũ. ꝟtꝰ aũt nõ hꝫ materiã ex q̃. ſicut nec alia accidẽtia. ſꝫ hꝫ materiã circa quã et materiã in q̃. ſ. ſubiectũ. materia aũt circa quã ē obiectũ virtutis quod non potuit in predicta diffinitione poni. eo ꝙ per obiectum determinat virtus ad ſpēm. hic autē

aſſignaꝶ diffinitio ꝟtutis in cõi. vñ poniꝶ ſubiectuꝫ loco cauſe materialis. cũ diciꝶ ꝙ ē bona q̃litas mētis. finis autem ꝟtutis cũ ſit habitꝰ opatiuꝰ eſt ipſa opatio. ¶ Sed notandũ ꝙ habituũ opatiuoꝝ aliqui ſunt ſemꝑ ad malũ. ſicuti habitꝰ vitioſi. aliq̃ ꝟo q̃nq̧ ad bonũ ⁊ q̃nq̧ ad malũ ſicut opinio ſe habet ad verũ ⁊ ad falſum. ꝟtus aũt ē habitus ſemꝑ ſe hñs ad bonuꝫ. ⁊ ideo vt diſcernaꝶ ꝟtus ab his que ſe ſemꝑ hñt ad malũ diciꝶ qua recte viuiꝶ. vt aũt diſcernaꝶ ab his que ſe hñt q̃nq̧ ad bonũ. q̃nq̧ ad malũ diciꝶ qua nullus male vtiꝶ. ¶ Cauſa aũt efficiēs ꝟtutis infuſe de qua diffinitio daꝶ. deus ē. ꝓpꝰ qḋ diciꝶ. quã deus in nobis ſine nobis opaꝶ. que quidē ꝑticula ſi auferaꝶ. reliquũ diffinitionis erit cõe oibꝰ ꝟtutibꝰ. ⁊ acq̃ſitis. ⁊ infuſis. ¶ Ad. i. ergo dcḋm ꝙ id qḋ primo cadit ĩ intellectu eſt ens. vñ vnicuiq̧ appꝛehēſo a nobis. attribuimus ꝙ ſit ens. ⁊ ꝑ ꝯſequēs ꝙ ſit vnũ ⁊ bonũ. que ꝯuertunꝶ cũ ente vñ dicimꝰ ꝙ eſſentia ē ens ⁊ vna ⁊ bonã. ⁊ ꝙ vnitas eſt ens ⁊ vna ⁊ bona. ⁊ ſimiliꝶ de bonitate. nõ aũt hoc hꝫ locum in ſpecialibus formis. ſicut ē albedo ⁊ ſanitaſ. nõ n. oẽ qḋ appꝛehēdimꝰ ſub ratione albi ⁊ ſani appꝛehēdimuſ ſed tñ ꝯſiderandũ ꝙ ſicut accidētia ⁊ forme ſubſiſtentes dicunꝶ entia. nõ q2 ipſa habeāt eſſe ſed q2 eis aliq̃d ē. ita etiã dicunꝶ bona vel vna. nõ quidē aliq̃ alia bonitate vel vnitate. ſed q2 ē eis aliq̃d bonũ vel vnuꝫ. ſic igiꝶ ⁊ ꝟtus diciꝶ bona. q2 in ea aliq̃d ē bonũ. ¶ Ad. ij. dcḋm ꝙ bonuꝫ qḋ poniꝶ in diffinitiõe ꝟtutis nõ eſt bonũ cõe qḋ ꝯuertiꝶ cũ ente. ⁊ eſt in plus q̃ꝫ qualitas. ſed ē bonũ rõnis. ſcḋm ꝙ Diony. dicit in. iiij. c. de diui. no. ꝙ bonũ aĩe ē ſcḋm rõnem eſſe. ¶ Ad. iij. dcḋm ꝙ ꝟtus nõ põt eſſe in irrõnali ꝑte aĩe niſi inquãtũ ꝑticipat rõnē vt diciꝶ in. i. ethi. ⁊ iõ rõ ſiue mens eſt ꝓpꝛiũ ſubiectum ꝟtutis hũane. ¶ Ad. iiij. dcḋm. ꝙ iuſticie eſt ꝓpꝛia rectitudo q̃ ꝯſtituiꝶ circa res exteriores q̃ in vſum hoīs veniũt: que ſunt ꝓpꝛia materia iuſticie. vt infra patebit. ſed rectitudo q̃ importat ordinē ad finem debitũ. ⁊ ad legē diuinã. que ē regula volũtatꝫ hũane vt ſupꝛ dictũ eſt. cõis eſt oĩ ꝟtuti. ¶ Ad. v. dcḋm ꝙ ꝟtute põt aliq̃s male vti tanq̃ꝫ obiecto. puta cuꝫ male ſentit de ꝟtute cũ odit eã. vel ſupꝑbit de ea. nõ aũt tanq̃ꝫ principio vſus. ita. ſ. ꝙ malus ſit actus ꝟtutis. ¶ Ad. vi. dcḋm ꝙ ꝟtus infuſa cauſaꝶ in nob̃ a deo ſine nob̃ agētibꝰ. nõ tamen ſine nob̃ ꝯſentiētibꝰ ⁊ ſic ē intelligēdũ qḋ diciꝶ. quã deus in nob̃ ſine nobis opaꝶ. que ꝟo ꝑ nos agũꝶ. deus in nob̃ cauſat nõ ſine nobis agētibꝰ. ipſe eñi opaꝶ in oĩ voluntate ⁊ natura. ¶ Queſtio LVI

Deinde ꝯſiderandũ

eſt de ſubſtãtia ꝟtutis. ⁊ circa hoc querũꝶ ſex. pꝰ vtrũ ꝟtus ſit in potētia aĩe ſicut in ſubiecto. 2ᵒ vtrũ vna ꝟtus poſſit eſſe in pluribus potentijs. 3ᵒ vtrũ intellectus poſſit eſſe ſubiectũ ꝟtutis. 4ᵒ vtrũ iraſcibilis ⁊ ꝯcupiſcibilis. 5ᵒ vtrũ vires appꝛehēſiue ſenſitiue. 6ᵒ vtrũ voluntas.

Ad primũ ſic proceditur

Videtur ꝙ virtus non ſit in potentia anime ſicut in ſubiecto. Dicit enim Auguſtinꝰ in. ij. de libᵒ arbi. ꝙ virtus ē qua recte viuitur. viuere autem non eſt per potentiã anime ſed per eius eſſentiam. ergo virtus non eſt in potentia anime ſed in eius eſſentia. ¶ Pret. phũs dicit in. ij. ethi. virtus eſt que bonũ facit habenteꝫ. ⁊ opus eius bonum reddit. ſed ſicut opus ꝯſtituitur per potentiam. ita habens virtutem ꝯſtituitur per eſſentiã anime. ergo virtus non magis pertinet ad potentiam anime q̃ꝫ ad eius eſſentiam. ¶ Pre. potentia eſt in ſecũda ſpecie qualitatꝫ, virtus autem eſt quedam qualitas. vt ſupꝛ dictum eſt. q̃litatis autem non eſt qualitas. ergo virtus non eſt in potentia anime ſicut ĩ ſubiecto. ¶ Sed ꝯtra. virtꝰ ē vltimũ potentie. vt dicitur in. i. de celo. ſed vltimũ eſt in eo cuiuſ eſt vltimũ. ergo virtus eſt in potentia anime. ¶ Rñ. dicendũ ꝙ virtutem ꝑtinere ad potentiã anime ex tribꝰ poteſt eſſe manifeſtũ. Primo quidem ex ipſa ratione virtutis. que importat ꝑfectionem potentie. perfectio autem ē in eo cuius eſt perfectio. Secundo ex eo ꝙ eſt habitꝰ operatiuus vt ſupꝛadictum eſt. oĩs autem opatio eſt ab aĩa per aliquam potentiaꝫ. Tertio ex hoc ꝙ diſponit ad optimũ. optimũ autem eſt finis. qui vel eſt operatio rei. vł aliquid ꝯſecutum per opationem a potentia egredientē, vnde virtus humana eſt in potentia anime ſicut in ſubiecto. ¶ Ad. i. ergo dcḋm ꝙ viuere dupliciter ſumiꝶ. Q̃nq̧ enim dicitur viuere ipſum eſſe viuentis. ⁊ ſic pertinꝫ ad eſſentiam anime que eſt viuenti eſſendi ꝓncipium. Alio modo viuere dicitur operatio viuentis. ⁊ ſic virtute recte viuitur. inquantum per eam aliquis recte operatur. ¶ Ad. ij. dcḋm ꝙ bonũ vel eſt finis vel in ordine ad fineꝫ dicitur. ⁊ ideo cum bonũ opantis ꝯſiſtat ĩ opatione. hoc etiam ipſum ꝙ virtus opantem bonũ facit referꝶ ad operationem. ⁊ per ꝯſequēs ad potentiam. ¶ Ad. iij. dcḋm. ꝙ vnũ accidens dicitur eſſe in alio ſicut in ſubiecto nõ q2 accidens per ſeipſum poſſit ſuſtentare aliud accidens. ſed quia vnũ accidēs inheret ſubſtantie mediãte alio accidēte. vt colo2 corpori mediante ſupꝑficie. vnde ſupꝑficies dicitur eſſe ſubiectũ colo2is. ⁊ eo modo potentia anime diciꝶ eſſe ſubiectum v rtutis.

Ad ſecũdũ ſic proceditur.

Videꝶ ꝙ vna virtus poſſit eſſe in duabꝰ potentijs. Habitus eñi cognoſcunꝶ per actus. ſed vnus actus progreditur diuerſimode a diuerſis potentijs. ſicut ambulatio ꝓcedit a ratione vt a dirigente. a volũtate ſicut a mouente. et a potētia motiua ſicut ab exequēte. ergo etiã habitus vnius ꝟtutis poteſt eſſe in pluribꝰ potentijs. ¶ Prete. phũs dicit in. ij. ethi. ꝙ ad ꝟtutē tria requiruꝶ. ſ. ſcire. velle. ⁊ ĩmobiliꝶ opari. ſed ſcire ꝑtinet ad intellectũ. velle ad volũtatē. ergo virtus poteſt eſſe in pluribus potentijs. ¶ Pre. prudentia ē in ratiõe. cũ ſit recta ratio agibiliũ. vt diciꝶ in. vi. ethi. eſt etiã in volũtate. q2 nõ põt eſſe cuꝫ voluntate ꝑuerſa. vt in eodem libꝛo diciꝶ. ergo vna virtus põt eſſe in duabꝰ potētijs. ¶ Sed ꝯtra. virtus eſt in potētia aĩe ſicut in ſubiecto. ſed idē accidēs nõ põt eſſe in pluribꝰ ſubiectis. ḡ vna virtus nõ põt eſſe in pluribꝰ potentijs aĩe. ¶ Rñ. dcḋm ꝙ aliq̃d eſſe ĩ duobꝰ ꝯtingit dupliciꝶ. Vno mõ ſic ꝙ ex eq̃ ſit in vtroq̧. ⁊ ſic impoſſibile eſt vnã ꝟtutē eē in duabꝰ potētijs. q2 diuerſitas potētiarũ attendiꝶ ſcḋm generales ꝯditiones obiectoꝝ. diuerſitas aũt habituũ ſcḋm ſpeciales. vñ vbicũq̧ ē diuerſitas potentiarũ. eſt diuerſitas habituũ. ſꝫ nõ ꝯuertiꝶ. Alio mõ põt eē aliq̃d in duobꝰ vel pluribꝰ. nõ ex eq̃ ſꝫ ordine q̃dã. ⁊ ſic vna ꝟtus ꝑtinere põt ad plures potētias. ita ꝙ ĩ vna ſit ꝓncipaliꝶ. ⁊ ſe extēdat ad alias ꝑ modũ diffuſiõiſ. vel per modũ diſpoſitiõis. ſcḋm ꝙ vna potētia moueꝶ ab alia. ⁊ ſꝫ ꝙ vna potētia accipit ab alia. ¶ Ad. i. ḡ dcḋm ꝙ idē actuſ nõ põt eq̃liꝶ ⁊ eodē ordine ꝑtinere ad diuerſas potentias ſed ſcḋm diuerſas rõnes ⁊ diuerſo ordine. ¶ Ad. ij. dcḋm. ꝙ ſcire ꝓexigitur ad virtutē moralē. inquãtũ virtꝰ moraſ

opaᷓ ſcḋm rōnem rectā. ſꝫ eſſentialiter in appetēdo ꝟtus moralis conſiſtit. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ prudētia realiter ē in rōe ſicut in ſubiecto. ſꝫ p̄ſupponit rectitudinē voluntatis ſicut principium. vt infra videᷓ.

Ad tertium ſic procediᷓ

Videᷓ ꝙ intellectus nō ſit ſubiectū ꝟtutis. Dic. n. Aug in li. de moribus eccle. ꝙ oīs ꝟtus ē amor. ſubiectū autē amoris nō ē intellectus ſꝫ ſolū vis appetitiua. ḡ nulla ꝟtus ē in itellectu. ¶ Pre. Virtus ordinaᷓ ad bonū. ſic ex ſup̄ dictis pꝫ. bonū aūt nō eſt obiectū intellectus ſꝫ appetitiue ꝟtutis. ḡ ſubiectū ꝟtutis nō eſt intellectus ſꝫ appetitiua ꝟtus. ¶ Pre. Virtus ē q̄ bonū facit hn̄tem. vt phūs dicit. ſed habitus ꝑficiens intellectū nō facit bonū hn̄tem non. n. ꝓpter ſciam vel artem dr̄ homo bonus. ḡ intellectꝰ nō eſt ſubiectum ꝟtutis. ¶ Sed contra ē ꝙ mens maxie dr̄ intellectus. ſubiectum autem virtutis eſt mens. vt pꝫ ex diffinitōne virtutis ſupra inducta. ergo intellectus eſt ſubiectum virtutis. ¶ Rn̄. dō. ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. virtus eſt habitus quo aliquis bene vtiᷓ. Duplr̄ autem habitus aliquis ordinaᷓ ad bonum actum. Vno mō inq̄ꝫ tum ꝑ hmōi habitum acquiriᷓ homini facultas ad bonū actum. ſicut ꝑ habitum grammatice habet homo facultatem recte loquendi. non tn̄ grammatica facit vt homo ſp̄ recte loquaᷓ. poteſt. n. grammaticus barbarizare aut ſoloeciſmum facere. ⁊ eadem ratio eſt in alijs ſcientijs ⁊ artibꝫ. Alio modo aliquis habitus nō ſolū facit facultatem agēdi. ſed etiam facit ꝙ aliquis recte facultate vtaᷓ. ſicut iuſticia non ſolū facit ꝙ homo ſit ꝓmpte voluntatis ad iuſta operandum. ſed etiam facit vt iuſte operetur. Et quia bonum ſicut ⁊ ens non dr̄ ſimpliciter aliquid ſecundum id quod eſt in potentia. ſed ſecundum id quod eſt in actu. ideo ab huiuſmodi habitibus ſimpliciter dr̄ homo bonū operari ⁊ eſſe bonus. puta quia eſt iuſtus vel temperatus. ⁊ eadem ratio eſt de ſimilibus. Et quia virtus eſt que bonum facit habentem. ⁊ opus eius bonū reddit. huiuſmodi habitus ſimpliciter dicunᷓ virtutes. quia reddunt bonum opus in actu. ⁊ ſimpliciter faciunt bonum habentē. Primi vero habitus non ſimpliciter dicunᷓ virtutes. qꝛ non reddunt bonum opus niſi in quadam facultate. nec ſimpliciter faciunt bonum habentem. non. n. dr̄ ſimpliciter aliquis homo bonus ex hoc ꝙ eſt ſciens vel artifex. ſed dr̄ bonus ſolum ſcḋm quid. puta bonus grammaticus aut bonus faber. ⁊ ꝓpter hoc plerumq̄ꝫ ſcientia ⁊ ars contra virtutem diuidiᷓ. qn̄q̄ꝫ autem virtutes dicunᷓ. vt pꝫ ī. vi. ethi. Subiectum igiᷓ habitus qui ſcḋm quid dr̄ virtus poteſt eſſe intellectus. non ſolum practicus ſed etiam intellectus ſpeculatiuus abſq̄ꝫ omni ordine ad voluntatem. ſic enī phūs in. vi. ethi. ſcientiam ſapientiam ⁊ intellectum. ⁊ etiam artem ponit eſſe intellectuales virtutes. Subiectum vero habitus qui ſimpliciter dr̄ virtus. non poteſt eſſe niſi voluntas vel aliqua potentia ſcḋm ꝙ eſt mota a voluntate. Cuius rō eſt. quia voluntas mouet omnes potētias que aliqualiter ſunt rōnales ad ſuos actus. vt ſupra habitū eſt. ⁊ ideo ꝙ homo actu bn̄ agat. contingit ex hoc ꝙ hō hꝫ bonā voluntatē. vn̄ virtus q̄ bn̄ facit agere in actu. nō ſolū in facultate oportet ꝙ vel ſit in ip̄a volūtate. vł in aliq̄ potētia ſcḋm ꝙ ē a voluntate mota. ꝯtingit aūt intellectū a voluntate moueri ſicͭ ⁊ alias potētias. ꝯſiderat. n. aliquis aliq̄d actu eo ꝙ vult. ⁊ iō intellectus ſcḋm ꝙ hꝫ ordinē ad voluntatē. pōt eſſe ſubiectū ꝟtutis ſimplr̄ dicte. ⁊ hoc mō intellectus ſpeculatiuus vł rō ē ſubiectū fidei. mouetᷓ n. intellectus ad aſſentiendū his q̄ ſunt fidei ex imperio volūtatis. nullus. n. credit niſi volēs. intellectus ꝟo practicus ē ſubiectū prudētie. cū. n. prudētia ſit recta rō agibiliū. requiriᷓ ad prudētiā ꝙ hō ſe bn̄ hēat ad principia hꝰ rōis agendoꝝ. q̄ ſunt fines ad q̄s bn̄ ſe hꝫ hō ꝑ rectitudinē volūtatis. ſic ad principia ſpeculabiliū ꝑ naturale lumē intellectus agētis. Et iō ſicut ſubiectū ſcie q̄ eſt rō recta ſpeculabiliū eſt intellectus ſpeculatiuus in ordine ad intellectū agentē. ita ſubiectū prudētie ē intellectus ꝑcticus in ordine ad voluntatē rectā. ¶ Ad. i. ḡ dō. ꝙ verbū Aug. intelligendū eſt de virtute ſimplr̄ dicta. nō ꝙ oīs talis virtus ſit ſimplr̄ amor. ſꝫ qꝛ dependet aliq̄liter ab amore inq̄ꝫtū dependet a voluntate. cuiꝰ prima affectio eſt amor vt ſup̄ dictū ē. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ bonū vniuſcuiuſq̄ꝫ ē finis eius. ⁊ iō cū verū ſit finis intellectus. cognoſcere verū ē bonus actus intellectus. vn̄ habitus ꝑficiens intellectū ad verum cognoſcendum. vel in ſpeculatiuis. vel in practicis dr̄ virtus. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ ratio illa ꝓcedit de virtute ſimpliciter dicta.

Ad quartum ſic procediᷓ

Videᷓ ꝙ iraſcibilꝭ ⁊ ꝯcupiſcibilꝭ nō poſſint eē ſubiectū virtutis. Hmōi. n. vires ſunt cōes nobis ⁊ brutis. ſed nunc loquimur de ꝟtute ſcḋm ꝙ ē ꝓpria hoīs. ſic. n. dr̄ virtus hūana. nō igiᷓ hūane virtutis pōt eſſe ſubiectum iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis. q̄ ſunt ptes appetitus ſenſitiui. vt in p̄mo dictū ē. ¶ Pre. appetitus ſenſitiuus ē vis vtens organo corꝑali. ſꝫ bonū virtutis nō pōt eſſe in corꝑe hoīs. Dicit enī aplſ Ro. vij. Scio ꝙ nō habitat in carne mea bonū. ḡ appetitus ſenſitiuus nō pōt eſſe ſubiectū virtutis. ¶ Pre. Augꝰ. ꝓbat in li. de moribꝫ eccle. ꝙ virtus nō eſt in corꝑe. ſꝫ in aīa. eo ꝙ ꝑ aīaꝫ corpus regiᷓ. vn̄ ꝙ aliq̄s corꝑe bn̄ vtaᷓ totū refertᷓ ad aīaꝫ. ſicut ſi mihi auriga obtēꝑans eq̄s quibꝫ p̄eſt recte regit. hoc totum mihi debeᷓ. ſed ſicut anima regit corpus. ita etiam rō regit appetitum ſenſitiuum. ergo totum rōnali pti debeᷓ ꝙ iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis recte regantᷓ. ſed virtus eſt qua recte viuiᷓ. vt ſup̄ dictum eſt. virtus igiᷓ non eſt in iraſcibili ⁊ concupiſcibili. ſed ſolum in parte rōnali. ¶ Pre. Principalis actus virtutis moralis eſt electio. vt dr̄ in. viij. ethic. ſed electio non eſt actus iraſcibilis vel concupiſcibilis. ſed rōnis. vt ſupra dictum eſt. ergo virtus moralis non eſt in iraſcibili ⁊ concupiſcibili. ſed in ratione. ¶ Sed contra eſt ꝙ fortitudo poniᷓ eſſe in iraſcibili. temperantia autem in concupiſcibili. vnde philoſophus dicit in. iij. ethico. ꝙ he virtutes ſunt irrōnabilium ptium. ¶ Rn̄. dō. ꝙ iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis dupliciter conſiderari poſſunt. Vno mō ſcḋm ſe inquantum ſunt partes appetitus ſenſitiui. ⁊ hoc modo competit eis ꝙ ſint ſubiectum virtutis. Alio mō poſſunt conſiderari inquantum participant rationem. per hoc ꝙ nate ſunt rationi obedire ⁊ ſic iraſcibilis vel concupiſcibilis poteſt eſſe ſubiectum virtutis humane. ſic. n. eſt principium hūani actus. inq̄ꝫtuꝫ participat rōnem. ⁊ in his potentijs neceſſe eſt ponere virtutes. ꝙ. n. in iraſcibili ⁊ concupiſcibili ſint alique virtutes patet. actus enim q̄ progreditur ab vna potentia ſecundum ꝙ eſt ab alia mota non poteſt eſſe perfectus niſi vtraq̄ꝫ potentia ſit bene diſpoſita ad actum. ſicut actus artificis non poteſt eſſe congruus niſi etiam artifex ſit bene diſpoſitus ad agendum. ⁊ etiam ipſum inſtrumentum. In his igitur circa que operatur iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis ſecundum ꝙ ſunt a rōne mote. neceſſe eſt vt aliquis habitus perficiens ad bene

agendū ſit nō ſolū in rōe.ſ; etiā in iraſcibili ⁊ concupiſci/
bili. Et quia bona diſpoſitio potentie mouentis mote at/
tendit̄ ſm̄ conformitatē ad potentiam mouentem. ⁊ ideo
ꝟtus que eſt in iraſcibili ⁊ concupiſcibili nihil aliud ē q̄
quedam habitualis conformitas iſtaꝝ potentiaꝝ ad rōnē.
¶ Ad.i. ergo dđ. ꝙ iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis ſm̄ ſe con
ſiderate.put ſunt partes appetitus ſenſitiui. communes
ſunt nobis ⁊ brutis.ſed ſm̄ ꝙ ſunt rōnales ꝑ participa/
tionem vt obedientes rōni.ſic ſunt ꝓprie hominis. ⁊ hoc
modo poſſunt eſſe ſubiectum ꝟtutis humane. ¶ Ad.ij.
dđ.ꝙ ſicut caro hominis ex ſe quidem non habet bonum
ꝟtutis.fit tamen inſtrumentum ꝟtuoſi actus inq̄tum
mouente ratione membra noſtra exhibemus ad ſeruien/
dum iuſticie. Ita etiam iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis ex ſe
quidem non habent bonum ꝟtutis. ſed magis infectio/
nem fomitis.inquantum vero conformant̄ rationi. ſic in
eis aggenerat̄ bonum ꝟtutis moralis. ¶ Ad.iij.dđ.ꝙ
alia ratione regit̄ corpus ab anima ⁊ iraſcibilis ⁊ concu/
piſcibilis a ratione.corpus.n.adnutum obedit aīe abſq̄
contradictione in his in quibus natum eſt ab anima mo
ueri.vñ phūs dicit in.i.poli.ꝙ anima regit corpus deſpo
tico principatu.i.ſicut dominus ſeruum.⁊ ideo totus mo
tus corporis refert̄ ad animam.⁊ ꝓpter hoc in corpe non eſt
ꝟtus.ſed ſolum in anima.ſed iraſcibilis ⁊ concupiſcibil̄
non obediunt ad nutum rōni.ſed habent ꝓprios motus ſu
os quibus interdum rōni repugnāt.vñ in eodem li.phs
dicit ꝙ rō regit iraſcibilem ⁊ concupiſcibilem principatu
politico.quo.ſ.regunt̄ liberi qui habent in aliquibus ꝓpri
am voluntatem.⁊ ꝓpter hoc etiam oportet in iraſcibili ⁊ cō
cupiſcibili eſſe aliquas ꝟtutes quibus bene diſponantur
ad actum. ¶ Ad.iiij. dđ.ꝙ in electione duo ſunt.ſ.inten/
tio finis que ꝑtinet ad ꝟtutem moralem. ⁊ preacceptio
eius quod eſt ad finem.quod ꝑtinet ad prudentiam. vt
dr̄ in.vi.ethi. ꝙ autem habeat rectam intentionem finis
circa paſſiones anime. hoc contingit ex bona diſpoſitione
iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis. ⁊ ideo ꝟtutes morales cir/
ca paſſiones ſunt in iraſcibili ⁊ concupiſcibili.ſed prudē/
tia eſt in ratione.

Ad quintū ſic proceditur.

Videt̄ ꝙ in viribus ſenſitiuis apprehēſiuis interius poſ
ſit eſſe aliqua ꝟtus. Appetitus.n.ſenſitiuus pōt eſſe ſub/
iectum virtutis inq̄tum obedit rōni.ſed virtutes ſenſiti/
ue apprehenſiue interius rōi obediunt.ad imperium.n.rō
nis opat̄ ⁊ imaginatiua ⁊ cogitatiua ⁊ memoratiua.ergo
in his viribus pōt eſſe virtus. ¶ Pre. Sic appetitus rō/
nalis qui eſt voluntas in ſuo actu pōt impediri vel etiam
adiuuari ꝑ appetitum ſenſitiuum.ita etiam intellectus vl̄
rō pōt impediri vel etiam iuuari ꝑ vires ꝓdictas.ſic ḡ in
viribus ſenſitiuis appetitiuis pōt eſſe virtus.ita etiā in
apprehenſiuis. ¶ Pre. Prudentia eſt quedā virtus.cu/
ius ꝑtē ponit Tullius mēoriā in ſua rheto.ḡ etiā in vi me
moratiua pōt eē aliq̄ virtus.⁊ eadē rōe in aliis interiori/
bus apphēſiuis virib. ¶ Sʒ ꝯ ē ꝙ oēs virtutes vl̄ ſūt
itellectuales vel morales.vt dr̄ i.ij.ethi.morales āt ꝟtutes
oēs ſunt in pte appetitiua.itellectuales āt in intellectu vel
rōe.ſic pʒ i.vi.ethi.nulla ḡ ꝟtus ē in virib ſenſitiis app/
hēſiuis iterius. ¶ Rñ.dđ.ꝙ in virib ſenſitiis apphenſi/
uis interius ponunt̄ aliq̄ hītus.qđ pʒ ex hoc ꝓcipue quod
phs dicit in li.de mēoria.ꝙ in mēorādo vnū poſt aliđ opat̄
ꝯſuetudo q̄ ē q̄ſi q̄dā natura.nihil āt ē aliud hītus ꝯſuetu
dinal̄ q̄ hītudo acq̄ſita ꝑ ꝯſuetudinē.q̄ ē in modū vel in
motū nature.vñ de ꝟtute dic̄ Tullius in ſua rhetor.ꝙ eſt
hītus in modū nature rōi cōſentaneus.in hōie tñ id qđ ex
cōſuetudine acq̄rit̄.i mēoria ⁊ in aliis virib ſenſitiis app/
hēſiuis ñ ē hītus ꝑ ſe.ſʒ aliq̄d ānexū hītib intellectiue ꝑ
tis.vt ſup̄ dictū ē.ſʒ tñ ſi q̄ ſunt hītus i talib virib.ꝟtu
tes dici nō pñt.ꝟtus.n.ē hītus pfectus.q̄ nō cōtigit niſi
bonū opari.vñ oʒ ꝙ ꝟtus ſit in illa potētia q̄ ē cōſumma
tiua boni opis.cognitio āt veri nō cōſummat̄ in virib ſen
ſitiis apphēſiuis.ſʒ hmōi vires ſunt q̄ſi ꝓparatorie ad cogni
tionē intellectiuā.⁊ iō in hmōi virib nō ſunt ꝟtutes q̄b
cognoſcit̄ verū.ſʒ magis in intellectu vel rōe. ¶ Ad.i.ḡ dđ
ꝙ appetitus ſenſitiuus ſe hʒ ad voluntatē.q̄ ē appetitus rō
nis.ſic motus ab eo.⁊ iō opus appetitiue ꝟtutis conſum
mat̄ in appetitu ſenſitiuo.⁊ ꝓpt̄ hoc appetitus ſenſitiuus
ē ſubiectū ꝟtutis.ꝟtutes āt ſenſitiue apphēſiue magis ſe
hñt vt mouentes reſpectu intellectus. eo ꝙ fantaſmata ſe
hñt ad aīaʒ intellectiuā ſic colores ad viſum.vt dr̄ in.iij.đ
aīa.⁊ iō opus cognitōnis i itellectu terminat̄.⁊ ꝓpter hoc
ꝟtutes cognoſcitiue ſunt in ipſo itellectu vel rōe. Et ꝑ hoc
pʒ ſolo ad ij. ¶ Ad.iij.dđ.ꝙ mēoria nō ponit̄ ps prudē
tie ſic ſpēs ē ps generis.q̄ſi ipſa mēoria ſit q̄dā ꝟtus ꝑ ſe.ſʒ
q2 vnū eoꝝ q̄ req̄runt̄ ad prudentiā eſt bonitas memorie.
vt ſic quodammodo ſe habeat per modum partis inte/
gralis.

Ad ſextuʒ ſic proceditur

Videt̄ ꝙ volūtas nō ſit ſubiectū alicuius ꝟtutꝭ. Ad id.n.
qđ cōuenit potētie ex ipſa rōe potētie nō req̄rit̄ aliq̄s ha/
bitus.ſʒ de ipſa rōe volūtatis.cū ſit in rōe ſm̄ phm̄ in.iij.đ
aīa.ē ꝙ tēdat in id qđ ē bonū ſm̄ rōeʒ.ad qđ ordinat̄ oīs
ꝟtus.q2 vnūq̄dq̄ naturaliter appetit ꝓpriū bonū. virtus
enī eſt hītus ꝑ modū nature cōſentaneus rōi.vt Tullius
dic̄ in ſua rheto.ḡ volūtas nō ē ſubiectū ꝟtutis. ¶ Pre.
oīs ꝟtus aut ē itellectual̄ aut moral̄.vt dr̄ in.i.⁊.ij.ethi.
ſʒ ꝟtus intellectual̄ ē ſic̄ in ſubiecto in intellectu ⁊ rōne.
nō aūt in volūtate.ꝟtus aūt moral̄ ē ſic̄ in ſubiecto in ira/
ſcibili ⁊ cōcupiſcibili.q̄ ſunt rōnales ꝑ ꝑticipatōeʒ.ergo
nulla ꝟtus ē in volūtate ſic̄ in ſubiecto. ¶ Pre. Omnes
actus hūani ad q̄s ꝟtutes ordinant̄ ſunt volūtarij. ſi igit̄
reſpectu aliq̄ꝝ hūanoꝝ actuū ſit aliq̄ ꝟtus in voluntate.
pari rōe reſpectu oīm actuū hūanoꝝ erit ꝟtus in volunta/
te.aut ḡ in nulla alia potentia erit aliq̄ ꝟtus.aut ad eun/
dem actū ordinabunt̄ due ꝟtutes.qđ videt̄ inconueniēs
voluntas ergo non pōt eſſe ſubiectum virtutis. ¶ Sʒ cō
tra eſt ꝙ maior pfectio requirit̄ in mouēte q̄ in moto.ſed
voluntas mouet iraſcibilem ⁊ concupiſcibilem.multo er
go magis dʒ eſſe ꝟtus in voluntate q̄ in iraſcibili ⁊ concu
piſcibili. ¶ Rñ.dđ.ꝙ cum per habitum perficiat̄ poten/
tia ad agendum.ibi indiget potentia habitu perficiēte ad
bene agēdum.qui quidem habitus eſt virtus.ubi ad hoc
non ſufficit ꝓpria ratio potentie.omnis autem potentie ꝓ
pria ratio attendit̄ in ordine ad obiectum.vnde cum ſicut
dictum eſt.obiectum voluntatis ſit bonum rationis volū
tati ꝓportionatum.quantum ad hoc non indiget volūtas
virtute perficiente.ſed ſi quod bonum immineat homini
volendum quod excedat proportionem volentis.ſiue quā
tum ad totam ſpeciem humanam.ſicut bonum diuinum
quod tranſcendit limites humane nature. ſiue quantum
ad indiuiduum.ſicut bonum proximi.ibi voluntas indi/
get virtute.⁊ ideo huiuſmodi virtutes que ordinant affe
ctum hominis in deum velin proximum.ſunt in voluntate
ſicut in ſubiecto.vt charitas.iuſticia.⁊ huiuſmodi.

¶ Ad .i. ergo dō. ꝙ rō illa habet locū ꝺ virtute q̄ ordinat ad bonū ꝓpriū ipſius volentis. ſicut tꝑantia ⁊ fortitudo. q̄ ſunt circa paſſiones hūanas. ⁊ alia hmōi. vt ex ꝯ ictis pꝫ ¶ Ad .ij. dō. ꝙ rōnale per participationem nō ſolum eſt iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis. ſed oīno. i. vniuerſaliter appetitiuū. vt dicit̄ in .i. ethi. ſub appetitiuo aūt comphendit̄ voluntas. ⁊ ideo ſiqua virtus eſt in voluntate. erit moral' niſi ſit theologica. vt infra patebit. ¶ Ad .iij. dō. ꝙ quedā virtutes ordinantur ad bonū paſſionis moderate. quod eſt propriū huius vel illius hoīs. ⁊ in talibus non eſt neceſſarium ꝙ ſit aliqua virtus in voluntate. cū ad hoc ſufficiat natura potentie. vt dictū eſt. ſed hoc ſolū neceſſariuꝫ eſt in illis virtutibus que ordinant̄ ad aliquod bonum extrinſecum.

¶ Queſtio. LVII.

Deinde ꝯſiderandū

eſt de diſtinctione virtutū. ⁊ pmo quantum ad virtutes intellectuales. ſcdo quantū ad morales. tertio quantū ad theologicas. ¶ Circa primū q̄runtur ſex. primo vtꝝ habitus intellectuales ſpeculatiui ſint virtutes. ſcdo vtꝝ ſint tres. ſ. ſapientia. ſcientia. ⁊ intellectus. tertio vtꝝ habitus intellectualis qui eſt ars ſit virtus. quarto vtꝝ prudentia ſit virtus diſtincta ab arte quinto vtꝝ prudentia ſit virtus neceſſaria hoī. ſexto vtrū eubulia. ſyneſis. ⁊ gnomin ſint virtutes adiūcte prudētie

Ad primum ſic proceditur

Videtur ꝙ habitus intellectuales ſpeculatiui non ſint virtutes. virtus enī eſt habitus opatiuus. vt ſupra dictū eſt. Sed habitus ſpeculatiui nō ſunt opatiui. diſtinguit̄ eniꝫ ſpeculatiuum a practico. i. opatiuo. ergo habitus intellectuales ſpeculatiui nō ſunt virtutes. ¶ Pre. Virtus eſt eoꝝ per que fit hō felix ſiue beatus. eo ꝙ felicitas eſt virtutis premiū vt dicit̄ in .i. ethi. ſed habitus intellectuales non conſiderant actus humanos aut alia bona humana per que hō beatitudinē adipiſcit̄. ſed magis res naturales ⁊ diuinas. ergo hmōi habitus virtutes dici non pñt. ¶ Pre. ſcientia eſt habitus ſpeculatiuus. ſed ſcientia et virtus diſtinguūtur ſicut diuerſa genera non ſubalternatim poſita. vt patet per phm̄ in .iiij. topicoꝝ. ergo habitus ſpeculatiui non ſunt virtutes. ¶ Sed contra. ſoli habit⁹ ſpeculatiui conſiderant neceſſaria que impoſſibile eſt alit̄ ſe habere. ſed phūs ponit in .vi. ethicoꝝ. quaſdā virtutes intellectuales in pte aīe que conſiderat neceſſaria. que nō poſſunt aliter ſe habere. ergo habitus intellectuales ſpeculatiui ſunt virtutes. ¶ Rñ. dōm ꝙ cum oīs virtus dicat̄ in ordine ad bonū. ſicut ſupra dictum eſt. duplici ratione aliquis habitus dicitur virtus. vt ſupra dictum eſt. vno modo quia facit facultatē bene opandi. alio mō q2 cū facultate facit etiā vſum bonū. ⁊ hoc ſicut ſu p̄ dictū ē ꝑtinet ſolū ad illos habitus qui reſpiciūt ptē appetitiuā. eo ꝙ vis appetitiua aīe eſt que facit vti oībus potentijs ⁊ habitibꝫ. Cū igit̄ habitus intellectuales ſpeculatiui nō ꝑficiant ptē appetitiuā. nec aliquo mō ipſam reſpiciāt. ſed ſolū intellectiuā. pñt quidē dici virtutes. inquantū faciūt facultateꝫ bone opationis. q̄ eſt ꝯſideratio veri. hoc enī eſt bonū op' intellectus. non tñ dicunt̄ virtutes ſcdo mō. quaſi facientes bene vti potentia ſeu habitu. Ex hoc enī ꝙ aliquis hꝫ habitū ſciētie ſpeculatiue nō inclinat̄ ad vtendū. ſed fit potens ſpeculari verū in his quoꝝ hꝫ ſcientiā. ſed ꝙ vtatur ſcientia habita. hoc eſt mouēte voluntate. ⁊ ideo virtus q̄ ꝑficit voluntatē. vt charitas vel iuſticia. facit etiā bene vti hmōi ſpeculatiuis habitibus. ⁊ ſm hoc etiā in actibꝫ hoꝝ habituū pōt eſſe meritū. ſi ex charitate fiant. ſicut Greg. dicit in .vj. moral. ꝙ contemplatiua ē maioris meriti q̄ꝫ actiua. ¶ Ad .i. ergo dō. ꝙ duplex eſt opus. ſ. exterius et interius. Practicū ergo vel opatiuū qđ diuiditur contra ſpeculatiuū. ſumit̄ ab opere exteriori. ad qđ non hꝫ ordinē habitus ſpeculatiuus. ſed tñ hꝫ ordinē ad interius opus intellectus. qđ ē ſpeculari verū. ⁊ ſm hoc eſt habitus opatiuus. ¶ Ad .ij. dō. ꝙ virtus ē aliquoꝝ dupliciter. Vno mō ſicut obiectoꝝ. ⁊ ſic hmōi virtutes ſpeculatiue non ſunt eoꝝ per que hō fit beatus. niſi forte ſm ꝙ li per dicit cām efficientē vel obiectū complete beatitudinis. qđ eſt deus. qđ eſt ſummū ſpeculabile. Alio mō dicitur eſſe virt⁹ aliquoꝝ ſicut actuū. ⁊ hoc mō virtutes intellectuales ſūt eoꝝ ꝑ que hō fit beatus. tū quia actus haꝝ virtutū poſſunt eſſe meritorij. ſicut dictū eſt. tū etiā q2 ſunt quedā inchoatio ꝑfecte beatitudinis. que in contēplatōe veri conſiſtit ſicut ſupra dictū eſt. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ ſciētia diuidit̄ ꝯ virtutem ſcdo mō dictā. q̄ ꝑtinet ad vim appetitiuam.

Ad ſecundū ſic procedit̄.

Videt̄ ꝙ inconueniēter diſtinguant̄ tres virtutes intellectuales ſpeculatiue. ſ. ſapiētia. ſciētia. ⁊ intellect⁹. Species enī non dꝫ ꝯdiuidi generi. ſed ſapiētia eſt quedā ſciētia vt đr in .vi. ethi. ergo ſapientia nō dꝫ cōdiuidi ſciētie in numero virtutū intellectualiū. ¶ Pre. In diſtinctione potentiaꝝ habituū ⁊ actuū que attendunt̄ ſm obiecta. attendit̄ principalit̄ diſtinctio q̄ eſt ſm rōnem formalē obiectoꝝ. vt ex ſupra dictis pꝫ. non g̃ diuerſi habitus debent diſtingui ſm materiale obiectū. ſed ſm rōnem formalem ipſius obiecti. ſed principiū demonſtrationis eſt rō ſciēdi cōcluſiones. non ergo intellectus principioꝝ dꝫ poni habitus alius aut alia virtus a ſciētia concluſionū. ¶ Pre. Virtus intellectualis đr que eſt in ipo rōnali ꝑ eſſentiam ſed ratō etiā ſpeculatiua ſicut rōnatur ſyllogizādo demonſtratiue. ita etiā rōnat̄ ſyllogizādo dialetice. ergo ſicut ſciētia que cātur ex ſyllogiſmo demōſtratiuo ponit̄ virtus intellectualis ſpeculatiua. ita etiā ⁊ opinio. ¶ Sed contra eſt ꝙ phūs dicit in .vi. ethi. ponit has ſolū tres virtutes intellectuales ſpeculatiuas. ſ. ſapientiā. ſcientiā. ⁊ intellectū ¶ Rñ. dō. ꝙ ſicut ſupra dictū eſt. virtus intellectualis ſpeculatiua eſt ꝑ quā intellectus ſpeculatiuus ꝑficit̄ ad cōſiderandū verū. hoc enī eſt bonū opus eius. verū aūt ē dupliciter conſiderabile. vno mō ſicut ꝑ ſe notū. alio mō ſicut ꝑ aliud notū. qđ aūt eſt ꝑ ſe notū ſe hꝫ vt principiū. ⁊ ꝑcipit̄ ſtatim ab intellectu. ⁊ ideo habitus ꝑficiens intellectum ad hmōi veri conſideratōeꝫ vocat̄ intellectus. qui eſt habitus principioꝝ. verū aūt quod eſt ꝑ aliud notum non ſtatī ꝑcipit̄ ab intellectu. ſed ꝑ inquiſitionē rationis ⁊ ſe habet in rōne termini. qđ quidem pōt eſſe dupliciter. Vno mō vt ſit vltimū in aliquo genere. Alio modo vt ſit vltimū reſpectu totius cognitionis humane. Et q2 ea que ſunt poſterius nota quo ad nos. ſunt priora ⁊ magis nota ſm naturā. vt đr in .i. phiſi. ideo id quod eſt vltimum reſpectu totius cognitionis humane eſt id qđ eſt primum ⁊ maxime cognoſcibile ſm naturā. ⁊ circa hmōi. eſt ſapientia que conſiderat altiſſimas cauſas. vt đr in .i. metha. vñ cōuenienter iudicat ⁊ ordinat de oībus. q2 iudiciū perfectum ⁊ vniuerſale haberi non pōt niſi ꝑ reſolutionē ad primas cauſas. Ad id vero qđ eſt vltimū in hoc vel illo genere cognoſcibiliū ꝑficit intellectū ſciētia. ⁊ iō ſm diuerſa genera ſcibiliū ſunt diuerſi habitus ſciētiaꝝ. cū tñ ſapien

tia non ſit niſi vna. ¶ Ad .i. ergo dicendum ꝙ ſapientia eſt q̄dā ſciētia. inquantū bꝫ id quod ē cōe oībus ſciētijs. vt .ſ. ex principijs cōcluſiones demonſtret. ſed q꞉ bꝫ aliquid ꝓpriū ſupra alias ſciētias. inquantū .ſ. de oībus iudicat ⁊ non ſolū quantū ad concluſiones. ſed etiā quantum ad prima principia. ideo bꝫ rōnē pfectioris virtutis q̄ ſcia. ¶ Ad .ij. dicendum ꝙ qn̄ ratio obiecti ſub vno actu refertur ad potentiā ⁊ habitū. tunc nō diſtinguūtur habitus vel potentie penes rōnem obiecti vel obiectū materiale. ſicut ad eandē potentiā viſiuā ptinet videre colorē. ⁊ lumen qḋ eſt ratio videndi colorem ⁊ ſimul cū ipſo videt. principia vero demonſtratiōis poſſunt ſeorſuꝫ cōſiderari abſq꞉ hoc ꝙ conſiderent concluſiones. poſſūt etiā cōſiderari ſimul cuꝫ cōcluſionibꝫ. put principia in cōcluſiones deducunt. Cōſiderare ergo hoc ſcḋo mō principia ptinet ad ſciētiā que conſiderat etiā cōcluſiones. ſed ꝯſiderare principia ſcḋm ſe ipſa ptinet ad intellectū. Unū ſi quis recte conſideret. iſte tres virtutes non equo diſtinguūtur ad inuicē. ſed ordie quodā. ſicut accidit in totis potentialibus. quoꝝ vna pꝫ eſt pfectior altera. ſicut aīa rōnalis eſt pfectior q̄ ſenſibil' ⁊ ſenſibilis q̄ vegetabilis. hoc enī mō ſciētia depēdet ab intellectu ſicut a pricipaliori. ⁊ vtrūq꞉ dependet a ſapiētia ſicut a principaliſſimo. q̄ ſub ſe continet ⁊ intellectū ⁊ ſciētiā. vt de concluſionibꝫ ſciaꝝ diiudicās ⁊ de principijs earūdem. ¶ Ad .iij. dicendum ꝙ ſicut ſupra dictū eſt. habitus virtutis determinate ſe bꝫ ad bonū. nullo aūt mō ad malum. bonū aūt intellectus eſt verū. malū aūt eiꝰ ē falſum vn̄ ſoli illi habitus virtutes intellectuales dicūtur. quibꝫ ſp̄ dr̄ verū ⁊ nunq̄ falſum. opinio vero ⁊ ſuſpicio pn̄t eſſe veri ⁊ falſi. ⁊ ideo non ſunt intellectuales virtutes. vt dr̄ in .vi. ethicoꝝ.

Ad tertium ſic procedit.

Videt ꝙ ars non ſit virtꝰ intellectualis. Dicit enī Aug. in li. de li. arbi. ꝙ virtute nullus male vtitur. ſed arte aliquis male vtit. pōt enī aliquis artifex ſcḋm ſciam artiſ ſue male opari. ergo ars nō eſt virtus. ¶ Pre. virtutis nō ē virtus. artis aūt eſt aliqua virtus. vt dicit in .vi. ethicoꝝ. ergo ars non eſt virtus. ¶ Pre. Artes liberales ſunt excellentiores q̄ artes mechanice. ſed ſicut artes mechanice ſunt practice. ita artes liberales ſunt ſpeculatiue. ergo ſi ars eſſet virtus intellectualis. deberet virtutibus ſpeculatiuis annumerari. ¶ Sed cōtra eſt ꝙ phūs in .vi. ethi. ponit artē eſſe virtutē. nec tn̄ cōnumerat eā virtutibꝫ ſpeculatiuis quaꝝ ſubiectū ponit ſciētificā ptē aīe. ¶ Rn̄. dicendum ꝙ ars nihil aliud eſt q̄ rō recta aliquoꝝ opeꝝ faciēdoꝝ. quoꝝ tn̄ bonū non conſiſtit in eo ꝙ appetitus humanus aliquo mō ſe bꝫ. ſed in eo ꝙ ipſꝫ opus ꝙ fit in ſe bonum eſt. nō enī ptinet ad laudē artificiſ. inquantū artifex eſt. qua voluntate opus faciat. ſed quale ſit opus qḋ facit. Sic igitur ars ꝓprie loquendo habitus opatiuus ē. ⁊ tn̄ in aliquo conuenit cū habitibus ſpeculatiuis. q꞉ etiam ad ipſos habituſ ſpeculatiuos ptinet q̄liter ſe habeat res quā conſiderant. nō aūt qualiter ſe habeat appetitus humanꝰ ad illas. dūmō enī verū geometria demonſtret. nō refert qualiter ſe habeat ſcḋm appetitiuā ptē. vtꝝ ſit letus vel iratus. ſicut nec in artifice refert. vt dictū eſt. ⁊ ideo eo mōdo ars bꝫ rōnem virtutis ſicut ⁊ habitus ſpeculatiui. inquantū .ſ. nec ars nec habitus ſpeculatiuus faciūt bonū opus quantū ad vſum. qḋ eſt ꝓpriū virtutis pficientis appetitū. ſed ſolū quantū ad facultatē bene agēdi. ¶ Ad .i. ergo dicendum ꝙ cū aliquis habens artem opat malū artificiū. hoc non eſt opus artis. imo eſt contra artē. ſicut etiā cū aliqs ſciens verū mentit hoc quod dicit. nō eſt ſcḋm ſcientiā ſed contra ſcientiā. vn̄ ſicut ſciētia ſe bꝫ ad bonū ſp̄. vt dictū eſt. ita ⁊ ars. ⁊ ſcḋm hoc dicit virtus. In hoc tn̄ deficit a perfecta ratione virtutis. q꞉ non facit ipſm bonū vſum. ſed ad hoc aliquid aliud requiritur. quāuis bonus vſus ſine arte eſſe non poſſit. ¶ Ad .ij. dicendum ꝙ q꞉ ad hoc vt homo bene vtatur arte quā bꝫ. requirit bona voluntas que perficitur ꝑ virtutem moralē. iō phūs dicit ꝙ artis eſt virtus .ſ. moralis. inquantū ad bonū vſum eius aliqua virtus moralis requiritur. Manifeſtū ē enī ꝙ artifex ꝑ iuſticiā que facit voluntatē rectā inclinatur. vt opus fidele faciat. ¶ Ad .iij. dicendum ꝙ etiā in ipſis ſpeculabilibus eſt aliqḋ per modū cuiuſdā opis. puta ꝯſtructio ſyllogiſmi. aut oratōis congrue. aut opus numerandi vel menſurandi. ⁊ iō quecunq꞉ ad hmōi opa rōiſ habitus ſpeculatiui ordinant. dicūtur ꝑ quandā ſilitudinē artes .ſ. liberales. ad differētiaꝫ illarū artiū que ordinant ad opa ꝑ corpus exercita. que ſunt quodāmodo ſeruiles. inquātū corpus ſeruiliter ſubditur aīe. ⁊ homo ſcḋm aīam eſt liber. ille vero ſcientie q̄ ad nullū hmōi opus ordinātur. ſimpliciter ſcientie dicunt non aūt artes. nec oportet ſi liberales artes ſūt nobiliores ꝙ magis eis conueniat ratio artis.

Ad quartuꝫ ſic procedit

Videt ꝙ prudentia non ſit alia virtus ab arte. Ars enim eſt rō recta aliquoꝝ opeꝝ. ſed diuerſa genera operum non faciūt vt aliquis amittat rōnem artis. ſunt enī diuerſe artes circa opera valde diuerſa. cū igit etiā prudentia ſit q̄dam ratio recta operū. videt ꝙ etiā ipſa debeat dici ars. ¶ Pre. Prudentia magis cōuenit cū arte q̄ habitꝰ ſpeculatiui. vtrūq꞉ enī coꝝ eſt circa contingens aliter ſe habere. vt dicit in .vi. ethi. ſed quidā habitus ſpeculatiui dicūtur artes. ergo multo magis prudentia debet dici ars. ¶ Pre. Ad prudentiā ptinet bene conſiliari. vt dr̄ in .vi. ethi. ſed etiā in quibuſdā artibus conſiliari contingit. vt dicitur in .iij. ethi. ſicut arte militari ⁊ gubernatiua ⁊ medicinali. ergo prudentia ab arte non diſtinguit. ¶ Sed ꝯtra eſt ꝙ phūs diſtinguit prudentiā ab arte in .vi. ethi. ¶ Rn̄. dicendū ꝙ vbi inuenitur diuerſa ratio virtutis. ibi oportet virtutes diſtingui. Dictū eſt aūt ſupra ꝙ aliquis habitus bꝫ rōnem virtutis ex hoc ſolum ꝙ facit facultatē boni opis. aliquis aūt ex hoc ꝙ facit non ſolū facultatem boni opis. ſed etiā vſum. ars aūt facit ſolā facultatem boni operis. q꞉ non reſpicit appetitū. prudentia aūt non ſolū facit boni operis facultatē. ſed etiam vſum. reſpicit enī appetitū tanq̄ p̄ſupponēs rectitudinē appetitus cuius differētie rō eſt. q꞉ ars eſt recta ratio factibiliū. prudentia vero eſt recta rō agibiliū. Differt aūt facere ⁊ agere. q꞉ vt dicitur in .x. metha. factio eſt actus tranſiens in exteriorē materiā. ſicut edificare. ſecare. ⁊ hmōi. agere aūt eſt actus pmanēs in ipſo agente. ſicut videre. velle ⁊ hmōi. Sic igit hoc mō ſe habet prudentia ad hmōi actus humanos qui ſunt vſus potentiaꝝ ⁊ habituum. ſicut habet ars ad exteriores factiones. q꞉ vtraq꞉ eſt perfecta rō reſpectu illoꝝ ad q̄ cōpantur. perfectio aūt ⁊ rectitudo rōnis in ſpeculatiuis dependet ex principijs. ex quibꝫ rō ſyllogizat. ſicut dictū eſt. ꝙ ſcientia dependet ab intellectu qui eſt habitus principioꝝ. ⁊ p̄ſupponit ipſm. in humaniſ aūt actibꝫ ſe habent fines ſicut principia in ſpeculatiuis. vt dicit in .vi. ethi. ⁊ ideo ad prudentiā q̄ ē recta ratio agibiliū requirit ꝙ hō ſit bene diſpoſitus circa fines. quod quidē eſt ꝑ

appetitū rectū. ⁊ ideo ad prudentiam requirit̄ moralis virtus ꝑ quā fit appetitus rectus. bonū aūt artificialiū non ē bonum appetitus humani. ſed bonum ipſoꝝ operum artificialium. ⁊ ideo ars non preſupponit appetitū rectum. ⁊ inde eſt ꝙ magis laudat̄ artifex qui volens peccat q̄ꝫ qui peccat nolens. magis aūt contra prudentiā eſt ꝙ aliquis peccet volens q̄ꝫ nolens. q2 rectitudo voluntatis eſt d' rõe prudentie. non aūt de rõne artis. Sic igit̄ pꝫ ꝙ prudētia eſt virtus diſtincta ab arte. ¶ Ad .i. ergo dõm. ꝙ diuerſa genera artificialiū oīa ſunt extra hominē. ⁊ ideo nō diuerſificatur rõ virtutis. ſed prudentia eſt recta rõ ipſoꝝ actuū humanorum. vnde diuerſificat̄ rõ virtutis vt dictū eſt.

¶ Ad .ij. dõm ꝙ prudentia magis conuenit cū arte q̄ꝫ habitus ſpeculatiui quantū ad ſubiectū ⁊ materiā. vtrūq̄ꝫ .n. eſt in opinatiua parte aīe. ⁊ circa contingens aliter ſe habere. ſed ars magis conuenit cum habitibus ſpeculatiuis in rõne virtutis q̄ꝫ cum prudentia. vt ex dictis pꝫ. ¶ Ad .iij. dõm. ꝙ prudentia eſt bene conſiliatiua de his que pertinent ad totā vitam hominis. ⁊ ad vltimū finem vite humane. ſed i artib⁹ aliquibus eſt conſiliū de his que pertinent ad fines ꝓprios illarum artium. vnde aliqui inquātum ſunt bene conſiliatiui in rebus bellicis vel nauticis. dicunt̄ prudentes duces vel gubernatores. non aūt prudentes ſimpliciter. ſed illi ſolū qui bene conſiliant̄ de his que conferunt ad totam vitam.

Ad quintuꝫ ſic procedit

Videt̄ ꝙ prudentia non ſit virtus neceſſaria ad bene viuendum. Sicut eni ſe hꝫ ars ad factibilia quoꝝ eſt ratio recta. ita ſe habet prudentia ad agibilia. ſm que vita hoīs conſiderat̄. ē eni eoꝝ recta rõ prudētia. vt dicit̄ i. vi. ethi. ſed ars non eſt neceſſaria in rebus factibilibus niſi ad hoc ꝙ fiant. non aūt poſtq̄ꝫ ſunt facta. ergo nec prudentia ē neceſſaria hoī ad bene viuendum poſtq̄ꝫ eſt virtuoſus. ſꝫ forte ſolū quantū ad hoc ꝙ virtuoſus fiat. ¶ Pre. Prudētia eſt per quā recte conſiliamur. vt dicitur in. vi. ethi. ſed homo pōt ex bono conſilio agere. non ſolū ꝓprio ſed etiam alieno. ergo nō eſt neceſſariū ad bene viuendū ꝙ ipſe hō habeat prudentiā. ſed ſufficit ꝙ prudentium conſilia ſeq̄t̄. ¶ Pre. Virtus intellectualis eſt ſm quā contingit ſp dicere verum ⁊ nunq̄ꝫ falſum. ſed hoc non videtur contingere ſm prudentiam. non eni eſt humanū ꝙ in conſiliādo de agendis nūq̄ꝫ erretur cum humana agibilia ſint cōtigētia aliter ſe habere. vnde d' Sap. ix. Cogitatōes mortalium timide ſunt. ⁊ incerte ꝓuidentie noſtre. ergo videtur ꝙ prudentia non debeat poni intellectualis virtus.

¶ Sed contra eſt qd' Sap. viij. cōnumerat̄ alijs virtutibus neceſſarijs ad vitam humanā. cū dicitur de diuina ſapientia. ſobrietateꝫ ⁊ prudentiā docet iuſticiā ⁊ virtutē quibus vtilius nihil eſt in hac vita hominib⁹. ¶ Rñ dō ꝙ prudentia eſt virtus maxime neceſſaria ad vitam humanā. bene eni viuere conſiſtit in bene opari. Ad hoc aūt ꝙ aliquis bene operet̄ non ſolū requirit̄ quid faciat. ſed etiā quō faciat. vt ſupra ſm electionē rectam operet̄. non ſolum ex impetu aut paſſione. cum aūt electio ſit eorū que ſunt ad finē. rectitudo electionis duo requirit ſcilicꝫ debitum finē. ⁊ id quod conuenienter ordinat̄ in debitū finē. Ad debitum aūt finē homo conuenient̄ diſponit̄ per virtutem que perficit ptem aīe appetitiuam. cuius obiectum eſt bonum ⁊ finis. ad id aūt quod conuenienter in finem debitum ordinat̄. oportet ꝙ homo directe diſponat̄ ꝑ habitum rõnis. quia conſiliari ⁊ eligere que ſunt eoꝝ q̄ ſunt ad finem ſunt actus rõnis. ⁊ ideo neceſſe eſt in rõne eſſe aliquam virtutem intellectualem per quā ꝑficiatur rō ad hoc ꝙ conuenienter ſe habeat ad ea que ſunt ad finem. et hec virtus eſt prudentia. vnde prudentia eſt virtus neceſſaria ad bene viuendū. ¶ Ad .i. dõm. ꝙ bonū artis conſiderat̄ non in ipſo artifice. ſed magis in ipſo artificiato. cū ars ſit rō recta factibiliū. factio eni in exteriorem materiā tranſiens non eſt ꝑfectio facientis ſed facti. ſicut motus eſt actus mobilis. ars aūt circa factibilia eſt. ſed prudētie bonū attendit̄ in ipſo agenti. cuius perfectio eſt ipm agere. eſt eni prudentia recta ratio agibiliū. vt dictū eſt. ⁊ idō ad artē non requiritur ꝙ artifex bene operet̄. ſed ꝙ bonū opus faciat. requireret̄ aūt magis ꝙ ipm artificiatum bñ oparetur. ſicut ꝙ cultellus bene incideret. vel ſerra benē ſecaret. ſi ꝓprie hoꝝ eēt agere ⁊ non magis agi. q2 non habent dñium ſui actus. ⁊ ideo ars non eſt neceſſaria ad bñ viuendū ipi artifici. ſed ſolū ad faciendum ipm artificiatū bonū ⁊ ad conſeruandum ipm. prudentia aūt eſt neceſſaria hoī ad bene viuendū. non ſolū ad hoc ꝙ fiat bonus. ¶ Ad .ij. dõm ꝙ dum hō bonum opatur non ſm ꝓpriam rōnem. ſed motus ex conſilio alterius. nondū eſt omnino ꝑfecta opatio ipſius quantū ad rōnem dirigentē ⁊ quantum ad appetitum mouentem. vnde ſi bonū opetur. nō tñ ſimpliciter bene. quod eſt bene viuere. ¶ Ad .iij. dõm ꝙ verū intellectus practicaliter accipit̄ q̄ꝫ verum intellectus ſpeculatiui. vt dicit̄ in. vi. ethi. nā verum intellect⁹ ſpeculatiui accipit̄ ꝑ conformitatem intellectus ad rem. Et quia intellectus non poteſt infallibiliter conformari in rebus contingentibus. ſed ſolū in neceſſarijs. ideo nullus habitus ſpeculatiuus contingentiū eſt intellectualis virtus. ſed ſolum eſt circa neceſſaria. verum aūt intellectus practici accipit̄ per conformitatem ad appetitū rectū que quidem conformitas in neceſſarijs locum non habet que voluntate humana non fiunt. ſed ſolum in contingētibus que poſſunt a nobis fieri. ſiue ſint agibilia interiora. ſiue factibilia exteriora. ⁊ ideo circa ſola cōtingentia ponitur virtus intellectus practici. circa factibilia quidē ars circa agibilia vero prudentia.

Ad ſextum ſic proceditur

Videtur ꝙ inconuenient̄er adiunguntur prudentie eubulia. ſyneſis. ⁊ gnomin. Eubulia eni eſt habitus quo bene conſiliamur. vt dicitur in. vi. ethi. ſed bene conſiliari pertinet ad prudentiā. vt in eodem libro dicitur. ergo eubulia non eſt virtus adiuncta prudentie. ſed magis eſt ipſa prudentia. ¶ Pre. ad ſuperiorem ꝑtinet de inferioribus iudicare. illa ergo virtus videtur ſuprema cuius eſt act⁹ iudicium. ſed ſyneſis eſt bene iudicatiua. ergo ſyneſis nō eſt virtus adiuncta prudentie. ſed magis ipſa eſt principalis. ¶ Pre. Sicut diuerſa ſunt ea de quibus eſt iudicandum. ita etiā diuerſa ſunt ea de quibus eſt conſiliandū ſed circa omnia conſiliabilia ponitur virtus vna. ſ. eubulia. ergo ad bene iudicandū de agendis non oportet ponere preter ſyneſim aliam virtutem. ſ. gnomin. ¶ Pre. Tullius ponit in ſua rhetorica tres alias partes prudētie ſcꝫ memoriam preteritorum. intelligentiam preſentium ⁊ prudentiam futuroꝝ. Macrobius etiam ponit ſup ſomnium Scipionis quaſdam alias partes prudentie. ſcilicꝫ cautionem. docilitatem. ⁊ alia hmōi. non videntur igitur ſole hmōi virtutes prudentie adiungi. ¶ Sed cōtra eſt auctoritas philoſophi in. vi. ethi. qui has tres virtutes ponit prudentie adiunctas. ¶ Rñ. dõm. ꝙ in omnibus

potentijs ordinatis illa eſt principalior que ad principali/
orem actum ordinatur. circa agibilia aūt humana tres
actus rationis inueniuntur. quoꝝ primus eſt conſiliari. ſe
cundus iudicare. tertius eſt precipere. primi aūt duo re/
ſpondent actibus intellectus ſpeculatiui. qui ſunt inqui/
rere ⁊ iudicare. nam conſilium inquiſitio quedam eſt. ſꝫ
tertius actus eſt ꝓprie practici intellectus inquantum eſt
operatiuus. non enī rō habet precipere ea que ꝑ hoīem fieri
non poſſunt. Manifeſtum eſt aūt ꝙ in his que per hoiem
fiunt principalis actus eſſe precipere ad quem alij ordi/
nantur. ⁊ ideo virtuti que eſt bene preceptiua. ſ. pruden
tie tanꝗ principaliori. adiungūtur tanꝗ ſecundarie. eu
bulia que eſt bene conſiliatiua. ⁊ ſyneſis ⁊ gnomin. q̄ ſūt
partes iudicatiue. de quaꝝ diſtinctione dicef. Ad. i. ḡ
dōm ꝙ prudentia eſt bene conſiliatiua. nō quaſi bene cō
ſiliari ſit imediate actus eius. ſed q꜠ hunc actum perficit
mediante virtute ſibi ſubiecta. que eſt eubulia. Ad. ij
dōm ꝙ iudicium in agendis ad aliquid vlterius ordinaf
contingit enī aliquē bene iudicare de aliquo agendo. et
tñ non recte exequi. ſed vltimum complementum eſt q̄n
ratio iam bene precipit de agendis. Ad. iij. dōm ꝙ iu
dicium de vnaquaqꝫ re fit ꝑ ꝓpria principia eius. inquiſi
tio autem nondum eſt ꝑ propria principia. q꜠ his habitiſ
non eſſet opus inquiſitionis. ſed iam res eſſet inuenta. et
ideo vna ſola virtus ordinatur ad bene conſiliandū. due
aūt virtutes ad bene iudicandū. quia diſtinctio non eſt
in cōmunibus principijs. ſed in ꝓprijs. vnde ⁊ in ſpecula/
tiuis vna eſt dialetica inquiſitiua de omnibꝫ. ſcientie aūt
demonſtratiue que ſunt iudicatiue ſunt diuerſe de diuer
ſis. Diſtinguuntur aūt ſyneſis ⁊ gnomin ſꝫm diuerſas re
gulas quibus iudicaf nam ſyneſis eſt iudicatiua de agen
dis ſꝫm cōmunem legē. gnomin aūt ſꝫm ipſam rōnem na/
turalem in his in quibus deficit lex cōmunis. ſicut plenꝰ
infra patebit. Ad. iiij. dōm ꝙ memoria. intelligentia.
⁊ prudentia. ſimiliter etiā cautio ⁊ docilitas. ⁊ alia hmōi
non ſunt virtutes diuerſe a prudentia. ſed quodāmodo
comparantur ad ipſam ſicut partes integrales. inquantum
oīa iſta requiruntur ad ꝑfectionem prudentie. ſunt etiam
⁊ quedam partes ſubiectiue ſeu ſpecies prudentie. ſicut
iconomica. regulatiua. ⁊ hmōi. ſed predicta tria ſunt q̄ſi
partes potentiales prudentie. quia ordinantur ſicut ſecū
darium ad principale. ⁊ de his infra dicetur.

Queſtio. LVIII.

Deinde ꝯſiderandū

eſt de virtutibus moralibus. ⁊ primo de di
ſtinctione eaꝝ a virtutibus intellectualibus
ſcd̄o de diſtinctione earum ad inuicē ſꝫm ꝓpriam materiā
tertio de diſtinctione principaliū vel cardinalium ab alijſ
Circa primum queruntur quinqꝫ. primo vtꝝ omnis vir
tus ſit virtus moralis. ſecundo vtrum virtus moralis di
ſtinguatur ab intellectuali. tertio vtrum ſufficienter diui
datur virtus per intellectualem ⁊ moralem. quarto vtrū
moralis virtus poſſit eſſe ſine intellectuali. quinto vtruꝫ
ecōuerſo intellectualis virtꝰ poſſit eſſe ſine morali.

Ad primum ſic proceditur

Videtur ꝙ omnis virtus ſit moralis. Virtus enim mo/
ralis dicitur a more. i. conſuetudine. ſed omnium virtu/
tum actus conſueſcere poſſumus. ergo omnis virtus eſt
moralis. Pre. Phūs dicit in. ij. ethi. ꝙ virtus mora/
lis eſt habitus electiuus imediate rōnis conſiſtens. ſed
omnis virtus videtur eſſe habitus electiuus. quia actus
cuiuſlibet virtutis poſſumus ex electione facere. oīs autē
virtus aliqualiter in medio rationis conſiſtit. vt infra pa/
tebit. ergo omnis virtus eſt moralis. Pre. Tullius
dicit in ſua rhetorica ꝙ virtus eſt habitus in modū natu
re rōni conſentaneus. ſed cum omnis virtus humana or
dinetur ad bonū hominis. oportet ꝙ ſit conſentanea rōni
cum bonū hominis ſit ſꝫm rōnem eſſe. vt Dionyſiꝰ dicit.
ergo omnis virtus eſt moralis. Sed contra eſt quod
phūs dicit in. i. ethi. dicentes de moribus non dicimus
q̄m ſapiens vel intelligens. ſed quoniam mitis vel ſobriꝰ
ſic igitur ſapientia ⁊ intellectus non ſunt morales. que ta
men ſunt virtutes. ſicut ſupra dictum eſt. non ergo om/
nis virtus eſt moralis. Rñ. dōm ꝙ ad hmōi euiden/
tiam conſiderare oportet quid ſit mos. ſic enim ſcire pote
rimus quid ſit moralis virtus. mos aūt duo ſignificat.
Quandoqꝫ enī ſignificat conſuetudinem. ſicut dicitur
Actuū. xv. Niſi circūcidamini ſꝫm morem Moyſi non po
teritis ſalui fieri. Quandoqꝫ vero ſignificat inclinationē
quandam naturalem vel quaſi naturalē ad aliqud agen/
dum. vnde ⁊ etiā brutorum aīalium dicūtur aliqui mo
res. vnde dicif in. ij. macha. xi. ꝙ leonum more irruētes
in hoſtes proſternunt eos. ⁊ ſic accipitur mos in ps̄. vbi
dicitur. Qui habitare facit vnius moris in domo Et he
quidem due ſignificationes in nullo diſtinguuntur apud
latinos quantum ad vocem. in greco aūt diſtinguuntur.
nam ethos quod apud nos morem ſignificat. qnqꝫ habet
primā longam. ⁊ ſcribif ꝑ i grecā lēam. qnqꝫ aūt hꝫ primā
correptā. ⁊ ſcribif ꝑ e. Dicitur aūt virtus moralis a more
ſꝫm ꝙ mos ſignificat quandam inclinationem naturaleꝫ
vel quaſi naturalē ad aliquid agendum. ⁊ huic ſignificati
oni moris ꝓpinqua eſt alia ſignificatio que ſignificat con
ſuetudinem. nā conſuetudo quodāmodo vertitur in na/
turam. ⁊ facit inclinationem ſimilē naturali. Manifeſtū
eſt autem ꝙ inclinatio ad actum ꝓprie cōuenit appetitiue
virtuti. cuius eſt mouere omnes potentias ad agendum
vt ex ſupra dictiſ patet. ⁊ ideo non omnis virtus dicitur
moralis. ſed ſolum illa que eſt in vi appetitiua. Ad. i.
ergo dōm. ꝙ obiectio illa procedit de more ſꝫm ꝙ ſigni/
ficat conſuetudinem. Ad. ij. dōm ꝙ omnis actus vir/
tutis poteſt ex electione agi. ſed electionem rectam agit
ſola virtus que eſt in appetitiua parte aīe. Dictum ē enī
ſupra ꝙ eligere eſt actus appetitiue partis. vñ habitꝰ ele
ctiuus qui. ſ. eſt electionis principiū. eſt ſolū ille q̄ ꝑficit
vim appetitiuā. quāuis etiā alioꝝ habitū actus ſub electō
ne cadere poſſint. Ad. iij. dōm ꝙ natura eſt principiū
motus ſicut dicif in. ij. phiſicoꝝ. mouere aūt ad agendū
ꝓprium eſt appetitiue ꝑtis. ⁊ ideo aſſimilari nature in cō
ſentiendo rōi. eſt ꝓprium virtutū que ſunt ī vi appetitiā.

Ad ſecundū ſic procedif.

Videtur ꝙ virtus moralis ab intellectuali nō diſtingua
tur. Dicit enī Aug. in li. de ciui. dei. ꝙ virtus eſt ars recte
viuendi. ſed ars eſt virtus intellectualis. ergo virtus mo
ralis ab intellectuali non differt. Pre. plerīqꝫ in diffi/
nitione virtutū moralium ponunt ſcientiā. ſicut quidam
diffiniunt ꝙ ꝑſeuerātia eſt ſciētia vel habitus eoꝝ q̄bus
eſt īmanendū vel non īmanendū. ⁊ ſanctitas eſt ſcientia
faciens fideles ⁊ ſeruantes que ad deū iuſta. ſcientia aūt
eſt virtus intellectualis. ergo virtus moralis non debet
diſtingui ab intellectuali. Pre. Aug. dicit in. i. ſolilo꜠
oꝝ. ꝙ virtus eſt recta ⁊ ꝑfecta rō. ſed hoc ꝑtinet ad virtutē

intellectualē. vt ptȝ in. vi. ethi. ergo virtus moralis non eſt diſtincta ab intellectuali. ¶ Pre. Nihil diſtinguiť ab eo quod in eius diffinitione poniť. ſȝ virtus intellectualis poniť in diffinitione virtutis moral'. Dicit enī phūs in. ij. ethi. ꝙ virtus moralis eſt habitus electiuus exiſtēs ĩmediate determinata rōe, ꝓut ſapiens determinabit. hmōi aūt recta rō determināns mediū virtutis moralis ptinet ad virtutē intellectualē. vt diciť in. vi. ethi. ergo virtus moralis non diſtinguiť ab intellectuali. ¶ Sed contra ē quod dr̄ in. i. ethi. vbi determinať virtus ſm differētiā hāc dicimus enī harꝝ has quidem intellectuales. has do morales. ¶ Rñ. dōm ꝙ oīm humanoꝝ operum principiuȝ primū rō eſt. ⁊ quecūqȝ alia principia humanoꝝ opeꝝ inueniūtur. quāmodo rōni obediūt. diuerſimode tñ. nā quedā rōni obediunt oīno ad nutū abſqȝ oī ꝯtradictione. ſicut corꝑis mēbra ſi fuerint in ſua natura conſiſtentia. ſtatim enī ad imperiū rōnis manus aut pes moueť ad opus. vñ phūs dicit in. i. politicoꝝ. ꝙ aīa regit corpꝰ deſpotico principatu. i. ſicut dñs ſeruū. qui ius contradicendi nō habet. Poſuerūt igiť quidā ꝙ oīa principia actiua que ſunt in homine hoc mō ſe habent ad rōnem. quod quidē ſi veruȝ eſſet. ſufficeret ꝙ rō eſſet pfecta ad bene agendū. vñ cum virtus ſit habitus quo pficimur ad bñ agendū. ſequereť ꝙ in ſola ratione eſſet. ⁊ ſic nulla virtus eſſet niſi intellectualis. Et hoc fuit opinio Socratis. qui dicit oēs virtutes eſſe prudentias. vt diciť in. vi. ethi. vñ ponebat ꝙ hō ſcientia in eo exiſtente peccare non poterat. ſed quicunqȝ peccabat. peccabat ꝓpter ignorantiā. hoc aūt ꝓcedit ex ſuppoſitione falſi. pars enī appetitiua obedit rōni nō oīno ad nutū. ſed cū aliqua contradictione. vñ phūs dicit in. i. politicoꝝ. ꝙ rō imperat appetitiue principatu politico. quo. ſ. aliquis pēeſt liberis qui hñt ius in aliquo ꝯtradicēdi. vñ ⁊ Aug. dicit ſup ps. ꝙ interdū ꝑcedit intellectꝰ. ⁊ ſequitur tardus aut nullus affectus intm̄ ꝙ quīqȝ paſſionibus vel habitibus appetitiue ptis hoc agiť. vt vſus rōnis in pticulari impediatur. ⁊ ſm hoc aliquatet verū eſt qđ Socrates dixit. ꝙ ſcientia pñte nō peccať. ſi tñ hoc extendatur vſqȝ ad vſum rōnis in pticulari eligibili. Sic igiť ad hoc ꝙ homo bene agat. requiriť ꝙ non ſolū rō ſit bene diſpoſita ꝑ habitū virtutis intellectualis. ſed etiā ꝙ vis appetitiua ſit bene diſpoſita ꝑ habitum virtutis moralis. Sicut igiť appetitus diſtinguiť a rōne. ita virtus moralis diſtinguiť ab intellectuali. vnde ſicut appetitiuū eſt principiuȝ humani actus ſm hoc ꝙ pticipat aliqliter rōnem. ita habitus moral' hȝ rōnem virtutis hūane. inquātū rōi ꝯformať. ¶ Ad. i. dōm ꝙ Aug. cōiter accipit artē ꝓ qualibet recta rōne. ⁊ ſic ſub arte includiť etiā prudentia. q̄ ita eſt recta rō agibiliū. ſicut ars eſt recta rō factibiliū. ⁊ ſm hoc qđ dicit ꝙ virtus eſt ars recte viuēdi. eſſentialiter conuenit prudētie. pticipatiue aūt alijs virtutibꝫ ꝓut ſm prudentiā diſtīguūtur. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ tales diffinitōes a quibuſcūqȝ inueniāť date. ꝓceſſerūt ex opinione ſocratica. ⁊ ſūt exponēde eo mō quo de arte ꝑdictū eſt. Et ſiliť dō. eſt ad tertiū. ¶ Ad. iiij. dō. ꝙ recta rō q̄ eſt ſm prudentiā poniť in diffinitōe virtutis moralis. nō tanqȝ ps eēntie eiꝰ. ſed ſicut quiddā pticipatū in oibꝫ virtutibꝫ moralibꝫ inquantū prudentia dirigit oēs virtutes morales.

Ad tertium ſic procedit.

Videť ꝙ virtus hūana nō ſufficiēter diuidať ꝑ virtuteȝ moralē ⁊ intellectualē. Prudētia enī videť eſſe aliqđ mediū inter virtutē moralē ⁊ intellectualē. cōnumerať eniȝ virtutibꝫ intellectualibꝫ in. vi. ethi. ⁊ etiā ab oibꝫ cōiter cōnumerať inter quattuor virtutes cardinales. q̄ ſunt morales. vt infra patebit. nō ergo ſufficienter diuidiť virtus ꝑ intellectualē ⁊ moralē ſicut ꝑ īmediata. ¶ Pre. cōtinētia ⁊ pſeuerātia ⁊ etiā patiētia nō computanť inter virtutes intellectuales. nec etiā ſunt virtutes morales. quia nō tenent mediū in paſſionibus ſed abūdāt in eis paſſiones. nō ergo ſufficiēter diuidiť virtus ꝑ intellectuales ⁊ morales. ¶ Pre. Fides ſpes ⁊ charitas quedā virtutes ſunt nō tñ ſunt virtutes intellectuales. hę enī ſolū ſunt quinqȝ ſcȝ. ſcientia. ſapiētia. intellectus. prudētia. ⁊ ars. vt dictū eſt. nec etiā ſunt virtutes morales. qꝛ nō ſunt circa paſſiones circa quas maxime eſt moralis virtus. ġ virtus nō ſufficiēter diuidiť ꝑ intellectuales ⁊ morales. ¶ Sed cōtra eſt ꝙ phs dicit in. ij. ethi. duplicē eſſe virtutē. hāc quidē intellectualē. illā aūt moralē. ¶ Rñ. dō. ꝙ virtus hūana eſt quidem habitus pficiens hominē ad bene opandum. pricipiū aūt hūanoꝝ actuū in hoīe non eſt niſi duplex. ſcȝ intellectus ſiue ratio. ⁊ appetitus. hec enī ſunt duo mouētia in hoīe. vt dr̄ in. iij. de aīa. vñ oīs virtus hūana oportet ꝙ ſit pfectiua alicuius iſtoꝝ principioꝝ. Siquidē igiť ſit pfectiua intellectus ſpeculatiui vel practici ad bonum hoīs actū. erit virtus intellectual'. ſi aūt ſit pfectiua appetitiue ptis. erit virtus moralis. vñ relinquitur ꝙ oīs virtꝰ humana. vel intellectualis vel moralis. ¶ Ad. i. ergo dō ꝙ prudentia ſm eſſentiā ſuā eſt intellectualis virtus. ſed ſm materiā cōuenit cū virtutibꝫ moralibus. eſt enī recta ratio agibiliū. vt ſupra dictū eſt. ⁊ ſm hoc virtutibus moralibus cōnumeratur. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ cōtinentia ⁊ pſeuerātia nō ſunt pfectiōes appetitiue virtutis ſenſitiue. qđ ex hoc ptȝ ꝙ in continēte ⁊ pſeuerāte ſupabundāt inordinate paſſiones. qđ non eſſet niſi appetitꝰ ſenſitiuus eēt pfectus aliquo habitu cōformante ipm rationi. Eſt autē continentia ſeu pſeuerantia pfectio rōnalis ptis que ſe tenet contra paſſiones ne deducať. deficit tñ a rōne virtutis. qꝛ virtus intellectiua q̄ facit rōnem ſe bñ habere circa moralia. pſupponit appetitū rectū finis. vt recte ſe habeat circa principia. i. fines. ex quibus rōnatur. qđ continenti ⁊ pſeueranti deeſt. neqȝ etiā pōt eſſe pfecta opatio q̄ a duabus potentijs ꝓcedit niſi vtraqȝ potentia pficiať ꝑ debitū habitū. ſicut nō ſequiť pfecta actio alicuius agētis ꝑ inſtrumentū ſi inſtrumentū non ſit bñ diſpoſitū quantūcūqȝ principale agens ſit pfectū. vñ ſi appetitus ſenſitiuus quē mouet rōnalis ps non ſit pfectus. quantūcunqȝ rōnalis ps ſit pfecta. actio conſequēs non erit pfecta. vnde nec principiū actōis erit virtus. ⁊ ꝓpter hoc ꝯtinentia a delectationibus ⁊ pſeuerantia a triſticijs non ſunt virtutes. ſȝ aliquid minus virtute. vt phūs dicit. vij. ethi. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ fides. ſpes ⁊ charitas ſunt ſupra virtutes hūanas. ſunt enī virtutes hoīs ꝓut eſt factus pticeps diuine grē.

Ad quartuȝ ſic procedit

Videť ꝙ virtꝰ moralis poſſit eſſe ſine intellectuali. Virtus enī moralis vt dicit Tullius eſt habitus in modum nature rōni conſentaneus. ſed natura ⁊ ſi conſentiat alicui ſupiori rōni mouenti. non tñ oportet ꝙ illa rō nature coniūgať in eodē. ſicut ptȝ in rebus naturalibꝫ cognitōne carentibꝫ. ergo pōt eſſe in hoīe virtus moralis in moduȝ nature inclinans ad conſentiendū rōni. quāuis illius hominis rō non ſit pfecta ꝑ virtutē intellectualē. ¶ Pre. ꝑ virtutē intellectualē hō conſequiť rōnis vſum pfectū. ſed quīqȝ contingit ꝙ aliqui in quibꝫ non multum viget vſus

rõnis ſunt virtuoſi ⁊ deo accepti. ergo videt̃ ꝙ virtus moralis poſſit eſſe ſine virtute intellectuali. ¶ Pre. Virtus moralis facit inclinationẽ ad bene operandũ. ſed etiã quidã habẽt naturalẽ inclinationẽ ad bñ operandũ etiã abſqȝ rõis iudicio. ergo virtutes morales poſſunt ẽẽ ſine intellectuali. ¶ Sed contra eſt qḋ Gre. dicit in. ij. moraliũ. ꝙ cetere virtutes niſi ea que appetũt prudenter agãt virtutes eſſe nequaqȝ poſſunt. ſed prudentia eſt virtus intellectualis. vt ſupra dictũ eſt. ergo virtutes morales nõ poſſunt eſſe ſine intellectualibꝫ. ¶ Rñ. dõm ꝙ virtus moralis põt quidẽ eſſe ſine quibuſdã intellectualibꝫ virtutibus. ſicut ſine ſapientia. ſcientia ⁊ arte. non aũt põt eſſe ſine intellectu et prudentia. Sine prudentia quidẽ eſſe nõ põt moralis virtus. qȝ moralis virtus eſt habitus electiuus. i. faciens bonã electionẽ. Ad hoc aũt ꝙ electio ſit bona duo requirunt̃. Primo vt ſit debita intentio finiſ. ⁊ hoc fit ꝑ virtutẽ moralem. que vim appetitiuã inclinat ad bonũ conueniens rõi qḋ eſt finis debitus. Secundo vt hõ recte accipiat ea que ſunt ad finẽ. ⁊ hoc non põt eſſe niſi ꝑ rõnem recte conſiliãtẽ. iudicantẽ ⁊ precipientẽ. qḋ ꝑtinet ad prudentiã ⁊ ad virtutes ſibi annexas. vt ſupra dictũ eſt. vnde virtus moralis ſine prudentia eſſe non põt. ⁊ ꝑ conſequẽs nec ſine intellectu. ꝑ intellectũ enĩ cognoſcuntur principia naturaliter nota tã in ſpeculatiuis qȝ in operatiuis. vñ ſicut recta ratio in ſpeculatiuis inquantũ procedit ex principijs naturaliter cognitis pſupponit intellectũ principiorũ. ita etiam prudentia que ẽ recta rõ agibiliũ. ¶ Ad. i. ergo dõꝫ. ꝙ inclinatio nature in rebꝫ carentibꝫ rõe eſt abſqȝ electione. ⁊ ideo talis inclinatio non requirit ex neceſſitate rõnem. ſꝫ inclinatio virtutis moralis eſt cũ electione. ⁊ ideo ad ſuã ꝑfectionẽ indiget ꝙ ſit rõ ꝑfecta ꝑ virtutẽ intellectualem ¶ Ad. ij. dõm ꝙ in virtuoſo non oportet ꝙ vigeat vſus rõnis quantũ ad oĩa. ſed ſolũ quantũ ad ea q̃ ſunt agẽda ſm virtutẽ. ⁊ ſic vſus rõnis viget in oĩbꝫ virtuoſis. vnde etiã qui vident̃ ſimplices eo ꝙ carent mundana aſtutia. poſſunt eſſe prudentes. ſm illud Matth. x. Eſtote prudẽtes ſicut ſerpentes. ⁊ ſimplices ſicut colũbe. ¶ Ad. iij. dõ ꝙ naturalis inclinatio ad bonũ virtutis eſt quedã inchoatio virtutis. non aũt eſt virtus ꝑfecta. hmõi enĩ inclinatiõ quanto eſt ꝑfectior. tanto põt eſſe periculoſior. niſi recta rõ adiũgat̃ ꝑ quã fiat recta electio eorũ que cõueniunt ad debitũ finẽ. ſicut equus currens ſi ſit cecus tanto fortius impigit ⁊ ledit̃ quãto fortius currit. ⁊ ideo ⁊ ſi virtus moralis non ſit rõ recta. vt Socrates dicebat. nõ tñ ſolũ eſt ſm rõnem rectã inquantũ inclinat in id qḋ eſt ſm rõnem rectã. vt platonici poſuerũt. ſed etiã oportet ꝙ ſit cũ rõe recta. vt Ariſtoteles dicit in. vi. ethi.

Ad quintuꝫ ſic procedit̃

Videt̃ ꝙ virtus intellectualis poſſit eſſe ſine virtute morali. Perfectio enĩ prioris non dependet a ꝑfectione poſterioris. ſed rõ eſt prior appetitu ſenſitiuo. ⁊ mouens ipſum ergo virtus intellectualis que eſt ꝑfectio rõnis non dependet a virtute morali. q̃ eſt ꝑfectio appetitiue ptis. põt ergo eſſe ſine ea. ¶ Pre. moralia ſunt materia prudentie. ſic factibilia ſunt materia artis. ſed ars põt ẽẽ ſine ꝓpria materia. ſicut faber ſine ferro. ergo ⁊ prudentia põt eſſe ſine virtutibꝫ moralibꝫ. que tñ inter oẽs intellectuales virtutes maxime moralibꝫ cõiuncta videt̃. ¶ Pre. prudentia eſt virtus bene conſiliatiua. vt dr̃ in. vi. ethi. ſed multi bñ conſiliantur quibꝫ tñ virtutes morales deſunt. ergo prudentia põt eſſe ſine virtute morali. ¶ Sed contra. velle malũ facere opponit̃ directe virtuti morali. non aũt opponit̃ alicui ꝙ ſine virtute morali eſſe põt. opponit̃ aũt prudentie ꝙ volens peccet. vt dr̃ in. vi. ethi. non ergo prudẽtia põt eſſe ſine virtute morali. ¶ Rñ. dõm ꝙ alie virtutes intellectuales ſine virtute morali eſſe poſſunt. ſed prudentia ſine virtute morali eſſe non poteſt. cuius rõ eſt. qȝ prudentia de natura eſt recta rõ agibiliũ. non aũt ſolũ in vniuerſali. ſed etiã in ꝑticulari, in quibꝫ ſunt actiões. recta aũt rõ p̃exigit principia ex quibꝫ rõ procedit. oportet autem rõnem circa ꝑticularia procedere. nõ ſolũ ex principijs vniuerſalibꝫ. ſed etiã ex principijs ꝑticularibꝫ. Circa principia quidẽ vniuerſalia agibiliũ hõ recte ſehꝫ ꝑ naturalem intellectũ principiorũ ꝑ quẽ homo cognoſcit ꝙ nullũ malum eſt agendũ. vel etiã ꝑ aliquã ſcientiã practicã. ſed hoc non ſufficit ad recte rõnandũ circa ꝑticularia. cõtingit enĩ q̃nqȝ ꝙ hmõi vniuerſale principiũ cognitũ ꝑ intellectum vel ſcientiã. corrumpit̃ in ꝑticulari per aliquã paſſionem ſicut concupiſcẽti qñ concupiſcentia vincit. videt̃ hoc eſſe bonũ quod cõcupiſcit. licet ſit contra vniuerſale iudiciuꝫ rõnis. ⁊ ideo ſicut hõ diſponit̃ ad recte ſe habendum circa principia vniuerſalia ꝑ intellectũ naturalẽ vel ꝑ habituꝫ ſciẽtie. ita ad hoc ꝙ recte ſe habeat circa principia ꝑticularia agibiliũ. que ſunt fines. oportet ꝙ ꝑficiat̃ per aliquos habitus. ſm quos fiat quodammõ hoĩ cõnaturale recte iudicare de fine. ⁊ hoc fit ꝑ virtutẽ moralẽ. virtuoſus enim recte iudicat de fine virtutis. qȝ qualis vnuſquiſqȝ eſt talis finis videt̃ ei. vt dicit̃ in. iij. ethi. ⁊ iõ ad rectã rõnem agibiliũ q̃ ẽ prudẽtia reqrit̃ ꝙ hõ habeat virtutẽ moralẽ. ¶ Ad. i. ergo dõm ꝙ rõ ſm ꝙ eſt apprehenſiua finis p̃cedit appetitũ finis. ſed appetitus finis p̃cedit appetitũ rõnãtẽ ad eligẽdũ ea q̃ ſunt ad finem. quod pertinet ad prudentiam. ſicut etiã in ſpeculatiuis intellectus principiorũ eſt principium rõnis ſyllogizantis. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ principia artificialium non diiudicant̃ a nobis bñ vel male ſm diſpoſitionem appetitus noſtri. ſicut fines qui ſunt moralium principia. ſed ſoluꝫ per conſiderationem rõnis. ⁊ iõ ars non requirit virtutem perficientẽ appetitum ſicut requirit prudentia. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ prudentia non ſoluꝫ eſt bene conſiliatiua. ſed etiam bene iudicatiua ⁊ bene preceptiua. quod eſſe non poteſt niſi remoueat̃ impedimentum paſſionum corrũpentium iudicium ⁊ preceptum prudentie. ⁊ hoc per virtutem moralem.

¶ Queſtio. LIX.

Deinde conſiderandũ

eſt de diſtinctione moraliũ virtutum ad inuiceꝫ. Et quia virtutes morales que ſunt circa paſſiones diſtinguuntur ſm diuerſitatem paſſionum. oportet primo conſiderare comparationem virtutis ad paſſionem. ſecundo diſtinctionẽ moralium virtutũ ſm paſſiones. Circa primũ queruntur quinqȝ. primo vtrum virtus moralis ſit paſſio. ſecundo vtrũ virtus moralis poſſit eſſe cum paſſione. tertio vtrũ poſſit eſſe cum iuſticia. quarto vtrum omnis virtus moralis ſit circa paſſiones. quinto vtrum aliqua virtus moralis poſſit eſſe ſine paſſione.

Ad primum ſic proceditur

Videtur ꝙ virtus moralis ſit paſſio. Medium enim eſt eiuſdem generis cum extremis. ſed virtus moralis eſt medium inter paſſiones. ergo virtus moralis eſt paſſio. Pre. Virtus ⁊ vitium cum ſint contraria ſunt in codꝫ

genere. ſed quedam paſſiões vitia eſſe dicunt̃. vt inuidia ⁊ ira. ergo etiã quedã paſſiones ſunt virtutes. ¶ Pre. miſericordia quedam paſſio eſt. eſt enĩ triſticia de alienis malis. vt ſupra dictũ eſt. hanc aũt. Cicero locutor egregius non dubitauit appellare virtutẽ. vt Aug. dicit in. ix. d̃ ci. dei. ergo paſſio põt eſſe virtus moralis. ¶ Sed contra ẽ quod dicit̃ in. ij. ethi. ꝙ paſſiões neqꝫ virtutes ſunt neqꝫ malicie. ¶ Rñ. dõm ꝙ virtus moralis nõ poteſt eſſe paſſio. ⁊ hoc patet triplici rõne. Primo quidem quia paſſio eſt motus quidam appetitus ſenſitiui. vt ſupra dictum ẽ. virtus aũt moralis non eſt motus aliquis. ſed magis principiũ appetitiui motus habitus quidam exiſtens. Scdõ quia paſſiones ex ſeipſis non habent rationẽ boni vel mali. bonum enim vel malum hominis eſt ſm rõnem. vnde paſſiones ſm ſe conſiderate habent ſe ⁊ ad bonum. ⁊ ad malum. ſm ꝙ poſſunt conuenire rõni. vel non conuenire nihil aũt tale põt eſſe virtus. cũ virtus ſolum ad bonum ſe habeat. vt ſupra dictuꝫ eſt. Tertio quia dato ꝙ aliqua paſſio ſe habeat ad bonum ſolum vel ad malũ ſolum ſm aliquẽ modũ. tñ motus paſſionis inquantũ paſſio eſt principium habet in ipſo appetitu ⁊ terminũ in rõne. in cuiꝰ cõformitatem appetitus tendit. motus aũt virtutis eſt econuerſo principiũ habens in rõne ⁊ terminum in appetitu ſm ꝙ a rõne mouetur. vnde in diffinitione virtutis moralis dicitur in. ij. ethi. ꝙ eſt habitus electiuus imediate conſiſtens determinata rõne, put ſapiens determinabit. ¶ Ad. i. ergo dõm ꝙ virtus ſm ſuam eſſentiã non ẽ medium inter paſſiones. ſed ſm ſuum effectum. quia. ſ. in paſſiones medium conſtituit. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ ſi vitium dicat̃ habitus ſm quẽ quis male operatur. manifeſtum eſt ꝙ nulla paſſio eſt vitiũ. ſi vero dicat̃ vitium peccatũ qḋ eſt actus vitioſus. ſic nihil ꝓhibet paſſionem eſſe vitium ⁊ econtrario concurrere ad actum virtutis ſm ꝙ paſſio vel contrariatur rõni. vel ſequitur actum rõnis. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ miſericordia dicit̃ eſſe virtus. id eſt virtutis actus ſm ꝙ motus ille animi rationi ſeruit. quando. ſcilicet. ita prebetur miſericordia vt iuſticia conſeruetur. ſiue cum indigenti tribuitur. ſiue cũ ignoſcitur penitenti. vt Aug. dicit ibidem. ſi tamen miſericordia dicatur aliquis habitus quo homo perficitur ad rõnabiliter miſerendũ. nihil prohibet miſericordiam ſic dictam eſſe virtutem. Et eadẽ eſt rõ de ſimilibus paſſionibus.

Ad ſecundũ ſic procedit̃.

Videtur ꝙ virtus moralis cum paſſione eſſe non poſſit. Dicit enim phũs in. iiij. topicoꝝ. ꝙ mitis eſt qui non patitur. patiens autem qui patitur ⁊ non deducitur. ⁊ eadeꝫ rõ eſt de omnibus virtutibus moralibus. ergo omnis virtus moralis eſt ſine paſſione. ¶ Pre. virtus eſt quedam recta habitudo anime. ſicut ſanitas corporis. vt dicitur in vij. phiſicoꝝ. vnde virtus quedam ſanitas anime eſſe videtur. vt Tullius dicit in. iiij. de tuſculanis queſtionibus paſſiones aũt anime dicuntur morbi quidam anime. vt in eodem libro Tullius dicit. ſanitas aũt non compatitur ſecum morbum. ergo neqꝫ virtus compatitur anime paſſionem. ¶ Pre. virtus moralis requirit perfectuꝫ vſum rõnis etiam in particularibus. ſed hic etiam impeditur ꝑ paſſiones. dicit enim phũs in. vi. ethi. ꝙ delectatiões corrũpunt exiſtimationem prudentie. ⁊ Saluſtius dicit in cathelinario. ꝙ non facile verum perſpicit animus vbi illa officiunt. ſcilicet animi paſſiones. virtus ergo moralis non poteſt eſſe cum paſſione. ¶ Sed contra eſt qḋ Aug dicit in. xiiij. de ciui. dei. ſi peruerſa eſt voluntas peruerſos habebit hos motus. ſcilicet paſſionum. ſi autem recta eſt. non ſolum inculpabiles. verum etiam laudabiles erunt. ſed nullum laudabile excluditur per virtutem moralem. virtus ergo moralis non excludit paſſiones. ſed poteſt eẽ cum ipſis. ¶ Rñ. dõm ꝙ circa hoc fuit diſcordia inter ſtoycos ⁊ peripateticos. ſicut Augu. dicit in. ix. de ciui. dei ſtoyci enim poſuerunt ꝙ paſſiones anime nõ poſſunt eẽ in ſapiente ſiue virtuoſo. ꝑipatetici vero quorum ſectam Ariſtoteles inſtituit. vt Augu. dicit in. viij. de ciui. dei. poſuerunt ꝙ paſſiones ſimul cum virtute morali eẽ poſſunt. ſed ad medium reducte. Hec autem diuerſitas ſicut Aug. ibidem dicit magis erat ſm verba ꝙ̃ ſm rerum ſententias. Quia enĩ ſtoyci non diſtinguebant inter appetitũ intellectiuum qui eſt voluntas. ⁊ inter appetitũ ſenſitiuũ qui per iraſcibilem ⁊ concupiſcibilem diuiditur. non diſtinguebant in hoc paſſiones anime ab alijs affectionibꝰ humanis. ꝙ paſſiones anime ſint motus appetitus ſenſitiui. alie vero affectiones que non ſunt paſſiones anime. ſunt motus appetitus intellectiui. qui dicitur voluntas. ſicut peripatetici diſtinxerunt. ſed ſolum quantum ad hoc ꝙ paſſiones eſſe dicebant quaſcunqꝫ affectiones rõni repugnantes. que ſi ex deliberatione oriantur. in ſapiente ſeu in virtuoſo eſſe non poſſunt. ſi autem ſubito oriãtur hoc in virtuoſo poteſt accidere. eo ꝙ animi viſa que appellant fantaſias. non eſt in poteſtate noſtra vtrũ aliquando incidant animo. ⁊ cum veniunt ex terribilibꝰ rebus. neceſſe eſt vt ſapientis animum moueant. ita vt paulisꝑ vel paueſcat metu. vel triſticia contrahatur. tanqꝫ his paſſionibus preuenientibus rõnis officium. nec tamen approbant iſta qui eis conſentiunt. vt Aug. narrat. in. ix. de ci. dei ab agellio dictum. Sic igitur ſi paſſiones dicantur inordinate affectiones. non poſſunt eſſe in virtuoſo. ita ꝙ poſt deliberationem eis conſentiatur. vt ſtoyci poſuerunt Si vero paſſiones dicantur quicunqꝫ motus appetitus ſenſitiui. ſic poſſunt eſſe in virtuoſo. ſm ꝙ ſunt a rõe ordinati. vnde Ariſtoteles dicit in. ij. ethi. ꝙ non bene quidã determinant virtutes impaſſibilitates quaſdam ⁊ quietes quoniam ſimpliciter dicunt. ſed deberent dicere ꝙ ſunt quietes a paſſionibus. que ſunt vt non oportet. ⁊ quãdo non oportet. ¶ Ad. i. ergo dicendum. ꝙ philoſophus exemplum illud inducit ſicut ⁊ multa alia in libris logicalibus. non ſm opinionẽ propriam. ſed ſm opinionẽ aliorũ hec autem opĩo ſtoycorum ꝙ virtutes eſſent ſine paſſionibus anime. Quam philoſophus excludit in. ij. ethicoꝝ dicens virtutes nõ eſſe impaſſibilitates. Poteſt tamẽ dici ꝙ cum dicitur ꝙ mitis non patitur. intelligendum eſt ſm paſſionem inordinatam. ¶ Ad. ij. dicendum ꝙ ratõ illa ⁊ omnes ſimiles quas Tullius ad hoc inducit in libro ꝗ de tuſculanis queſtionibus. procedit de paſſionibus ſm ꝙ ſignificant inordinatas affectiones. ¶ Ad. iij. dicendum ꝙ paſſio preueniens iudicium rationis. ſi in animo preualeat vt ei conſentiatur. impedit conſilium ⁊ iudicium vero rationis ſequatur quaſi ex rõne imperata adiuuat ad exequendum imperium rõnis.

Ad tertium ſic procedit̃.

Videtur ꝙ virtus cum triſticia eſſe non poſſit. Virtutes enim ſunt ſapientie effectus. ſm illud Sap. viij. Sobrietatem ⁊ iuſticiam docet. ſcilicet diuina ſapientia. prudentiam ⁊ virtutem. ſed ſapientie conuictus non habet amaritudinem. vt poſtea ſubditur. ergo nec virtutes cũ triſti

cia eſſe poſſunt. Pre. triſticia eſt impedimentum opa tionis. vt patet per phm̄ in. vij. ⁊. x. ethicoꝝ. ſed impedimentū bone operationis repugnat virtuti. ergo triſticia repugnat virtuti. Pre. triſticia eſt quedam animi egritudo. vt Tullius eam vocat in. iij. de tuſculanis queſtionibus. ſed egritudo anime contrariatur virtuti que eſt bona anime habitudo. ergo triſticia contrariatur virtuti. nec poteſt ſimul eſſe cum ea. Sed cōtra eſt ꝙ chriſtus fuit perfectus virtute. ſed in eo fuit triſticia. Dicit enī vt habetur Math. xxvi. Triſtis eſt anima mea vſqꝫ ad mortem ergo triſticia poteſt eſſe cum virtute. Rn̄. dd̄. ꝙ ſicut dicit Aug. xiiij. de ciui. dei. ſtoyci voluerunt pro tribus perturbationibus in animo ſapiētis eſſe tres eupatias. i. tres bonas paſſiones. pro cupiditate. ſ. voluptatem. pro leticia gaudium. pro metu cautionem. ꝙ triſticia vero negauerunt poſſe aliquid eſſe in animo ſapiētis duplici rōe. Primo quidem quia triſticia eſt de malo quod iam accidit. nullum aūt malum eſtimant poſſe accidere ſapiēti. crediderunt enī ꝙ ſicut ſolum hoīs bonum eſt virtus. bona aūt corpalia nulla bona hominis ſunt. ita ſolū inhoneſtuꝫ eſt hoīs malū quod in virtuoſo eē non poteſt. ſed hoc irrationabiliter dicit̄. cum enī hō ſit ex anima ⁊ corpe compoſitus. id quod confert ad vitam corpis conſeruandā aliquod bonuꝫ hominis eſt. non tn̄ maximum. quia eo pōt homo male vti. vnde ⁊ malum huic bono contrariū in ſapiente eē poteſt. ⁊ triſticiā moderatam inducere. Pre. ⁊ ſi virtuoſus ſine graui peccato eē poſſit. nullus tn̄ inuenitur qui abſqꝫ leuibus peccatis vitam ducat. ſm illud. i. Joh. i. Si dixerimus quia peccatum non habem⁹. nos ipos ſeducimus. Tertio qꝛ virtuoſus ⁊ ſi peccatuꝫ nō habeat. forte quādoqꝫ habuit. ⁊ d̄ hoc laudabiliter dolet. ſm illud. ij. ad Cor. vij. Que ſm deuꝫ eſt triſticia penitentiā in ſalutem ſtabilem operatur. Quarto quia poteſt etiam dolere laudabiliter de peccato alterius. vnde eo modo q̄ virtus moralis compatitur alias paſſiones rōne moderatas. compatitur etiā triſticiam. Secundo mouebantur ex hoc ꝙ triſticia eſt de preſenti malo. timor autē de malo futuro. ſicut delectatio de bono preſenti. deſiderium vero de bono futuro. poteſt aūt hoc ad virtutem pertinere ꝙ aliquis bono habitu fruatur. vel non habitum habere deſideret. vel etiā malum futurum caueat. ſed ꝙ malo p̄ſenti animus hominis ſubſternatur quod fit per triſticiam. omnino videtur contrarium rōni. vnde cum virtute eſſe non poteſt. Sed hoc irrationabiliter dicitur. eſt enim aliquod malum quod poteſt eſſe virtuoſo preſens. vt dictū eſt. quod quidem malum rō deteſtatur. vnde appetit⁹ ſenſitiuus in hoc ſequitur deteſtationem rōnis ꝙ de huiuſmodi malo triſtatur moderate tamen ſm rationis iudiciū hoc autem pertinet ad virtutem vt appetit⁹ ſenſitiuus rationi conformetur. vt dictum eſt vnde ad virtutem pertinet ꝙ triſtetur moderate in quibus triſtandum eſt. ſicut etiam phūs dicit in. ij. ethi. ⁊ hoc etiam vtile eſt ad fugiendum mala. ſicut enī bona propter delectationem promptius queruntur. ita mala propter triſticiam fortius fugiuntur. Sic igitur dicendum eſt ꝙ triſticia de his que cōueniunt virtuti non poteſt ſimul eſſe cum virtute. qꝛ virtus in proprijs delectatur. ſed de his que quocunqꝫ mō repugnant virtuti. virtus moderate triſtatur. Ad. i. ergo dd̄m ꝙ ex illa auctoritate habetur ꝙ de ſapientia ſapiens non triſtatur. triſtatur tamen de his que ſunt impeditiua ſapientie. ⁊ ideo in beatis in quibus nullum impedimentum ſapientie eē poteſt. triſticia locum non habet

Ad. ij. dd̄m ꝙ triſticia impedit operationem d̄ qua triſtamur. ſed adiuuat ad ea promptius exequenda per que triſticia fugitur. Ad. iij. dicendum ꝙ triſticia īmoderata eſt anime egritudo. triſticia autem moderata ad bonaꝫ habitudinem anime pertinet ſm ſtatum preſentis vite.

Ad quartuꝫ ſic procedit

Videtur ꝙ omnis virtus moralis ſit circa paſſiones. Dicit enim phūs in. ij. ethi. ꝙ circa voluptates ⁊ triſticias eſt moralis virtus. ſed delectatio ⁊ triſticia ſunt paſſiones. vt ſupra dictuꝫ eſt. ergo oīs virt⁹ moralis eſt circa paſſiones. Pre. rationale per participationem eſt ſubiectum moralium virtutum. vt dicitur in. i. ethi. ſed huiuſmodi pars anime eſt in qua ſunt paſſiones. vt ſupra dictum eſt ergo omnis virtus moralis eſt circa paſſiones. Pre. In omni virtute morali eſt inuenire aliquam paſſionem. aut ergo omnes ſunt circa paſſiones. aut nulla. ſed alique ſunt circa paſſiones. vt fortitudo ⁊ temperantia. vt dicit̄ in. iij. ethi. ergo omnes virtutes morales ſunt circa paſſiones. Sed contra eſt ꝙ iuſticia que eſt virtus moralis non eſt circa paſſiones. vt dicitur in. v. ethicoꝝ. Rn̄. dicendum ꝙ virtus moralis perficit appetitiuam parteꝫ anime. ordinando ipſam in bonum rōnis. eſt autem rōis bonum id quod eſt ſm rationem moderatum ſeu ordinatum. vnde circa omne id quod contingit rōne ordinari et moderari. contingit eſſe virtutem moralem. ratio autem ordinat non ſolum paſſiones appetitus ſenſitiui. ſed etiaꝫ ordinat operationes appetitus intellectiui. qui eſt voluntas que non eſt ſubiectum paſſionis. vt ſupra dictum eſt. ⁊ ideo non omnis virtus moralis eſt circa paſſiones. ſed quedam circa paſſiones. quedam circa operationes. Ad. i ergo dicendum ꝙ nō omnis virtus moralis ē circa delectationes ⁊ triſticias ſicut circa propriam materiaꝫ. ſed ſicut circa aliquid conſequens ad propriuꝫ actum. omnis enim virtuoſus delectatur in actu virtutis. ⁊ triſtatur in contrario. vnde philoſophus poſt premiſſa verba ſubdit. ꝙ ſi virtutes ſunt circa actus ⁊ paſſiones. omni autē paſſioni ⁊ omni actui ſequitur delectatio ⁊ triſticia. propter hoc virtus erit circa delectationes ⁊ triſticias. ſcilicet ſicut circa aliquid conſequens. Ad. ij. dicendum ꝙ rationale per participationem non ſolum eſt appetitus ſenſitiuus qui eſt ſubiectum paſſionum. ſed etiam voluntas in qua non ſunt paſſiones. vt dictum eſt. Ad. iij. dicendum ꝙ in quibuſdam virtutibus ſunt paſſiones ſicut ꝓpria materia. in quibuſdam autēꝫ non. vnde non ē eadē rō de omnibus. vt infra oſtēdetur.

Ad quintuꝫ ſic procedit

Videtur ꝙ virtus moralis poſſit eſſe abſqꝫ paſſione. q̄nto enim virtus moralis eſt perfectior. tanto magis ſuperat paſſiones. ergo in ſuo perfectiſſimo eſſe eſt omnino abſqꝫ paſſionibus. Pre. Tunc vnumquodqꝫ eſt perfectum quando eſt remotum a ſuo contrario. ⁊ ab his que ad contrarium inclinant. ſed paſſiones inclinant ad peccatum qd̄ virtuti contrariat̄. vnde Ro. vij. noīant̄ paſſiones peccātoꝝ. g̃ pfecta virtus eſt oīno abſqꝫ paſſione. Pre. ſm virtutē deo ꝯformam̄. vt pꝫ p Aug. in li. de moribꝫ eccle. ſed deꝰ oīa opat̄ ſine paſſiōe. g̃ virt⁹ pfectiſſima ē abſqꝫ oī paſſiōe. Sꝫ ꝯ ē ꝙ null⁹ iuſt⁹ ē q̄ nō gaudet iuſta opatōe. vt dr̄ i. i. ethi. ſꝫ gaudiū ē paſſio. ergo iuſticia nō pōt eē ſine paſſione. ⁊ multo minus alie virtutes. Rn̄. dd̄ ꝙ ſi paſſiões dicamus inordinatas affectiones ſicut ſtoyci poſuerūt. ſic

manifeſtum eſt ꝙ virtus perfecta eſt ſine paſſionibus. ſi vero paſſiones dicamus omnes motus appetitus ſenſitiui. ſic planum eſt ꝙ virtutes morales que ſunt circa paſſiones ſicut circa propriam materiam. ſine paſſionibus eſſe non poſſunt. cuius ratio eſt. q2 ſm hoc ſequeretur ꝙ virtus moralis faceret appetitum ſenſitiuũ omnino ocioſum. nõ autem ad virtutem pertinet ꝙ ea que ſunt ſubiecta rationi a proprijs actib9 vacent. ſed ꝙ exequant̃ imperium rationis proprios actus agendo. vnde ſicut virtus membra corporis ordinat ad actus exteriores debitos, ita appetitus ſenſitiuus ad motus proprios ordinatos. virtutes vero morales que non ſunt circa paſſiones ſed circa operationes poſſunt eſſe ſine paſſionib9. ⁊ hmõi virtus eſt iuſticia. quia per eas applicatur voluntas ad proprium actum qui non eſt paſſio. ſed tamen ad actuꝫ iuſticie ſequitur gaudium ad minus in voluntate. quod non eſt paſſio. et ſi hoc gaudium multiplicetur per iuſticie perfectionem. fiet gaudij redundantia vſqꝫ ad appetitum ſenſitiuum. ſm ꝙ vires inferiores ſequuntur motum ſuperiorem. vt ſupra dictum eſt. ⁊ ſic per redundantiam huiuſmodi ꝙ̃to magis fuerit perfectior. tanto magis paſſionem cauſat. ¶ Ad. i. ergo dicendum ꝙ virt9 paſſiones inordinatas ſuperat. moderatas autẽ producit. ¶ Ad. ij. dicendum ꝙ paſſiones inordinate inducũt ad peccandum. non autem ſi ſunt moderate. ¶ Ad. iij. dicendum ꝙ bonum in vnoquoqꝫ conſideratur ſm cõditionem ſue nature. in deo autem ⁊ angelis non eſt appetitus ſenſitiuus ſicut eſt in homine. ⁊ ideo bona operatio dei et angeli eſt omnino ſine paſſione ſicut et ſine corpore. bona autem operatio hominis eſt cum paſſiõe ſicut ⁊ cum corporis miniſterio. ¶ Queſtio. LX

De inde conſiderãdum

eſt de diſtinctione virtutum moraliuꝫ ad inuicem. ⁊ circa hoc queruntur quinqꝫ. Primo vtrum ſit tantũ vna virtus moralis. Secundo vtrum diſtinguant̃ ꝟtutes morales que ſunt circa operationes ab his que ſunt circa paſſiones. Tertio vtrum circa operationes ſit vna tantum moralis virtus. Quarto vtrũ circa diuerſas paſſiões ſint diuerſe morales ꝟtutes. Quinto vtrum virtutes morales diſtinguantur ſm diuerſa obiecta paſſionum.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videtur ꝙ ſit vna tantum moralis virtus. Sicut eniꝫ in actib9 moralib9 directio pertinet ad rationem que eſt ſubiectum intellectualium virtutum. ita inclinatio pertinet ad vim appetitiuam que eſt ſubiectum moraliuꝫ virtutum. ſed vna eſt intellectualis virtus dirigens in omnib9 moralib9 actib9. ſ. prudentia. ergo etiam vna tantuꝫ eſt moralis virtus inclinans in omnibus moralib9 actibus. ¶ Pre. Habitus non diſtinguunt̃ ſm materialia obiecta. ſed ſm formales rationes obiectoꝝ. formal' autem ratio boni ad qđ ordinat̃ virtus moralis eſt vnuꝫ. ſ. modus rationis. ģ videt̃ ꝙ ſit vna tantum moralis virtus. ¶ Pre. Moralia recipiunt ſpeciem a fine. vt ſupra dictum eſt. ſed finis omnium virtutum moralium communis eſt vnus. ſcꝫ felicitas. proprij autem et propinqui ſunt infiniti. non ſunt autem infinite virtutes morales. ģ videtur ꝙ ſit vna tantum. ¶ Sed ꝯ eſt ꝙ vn9 habitus non poteſt eſſe in diuerſis potentijs. vt ſupra dictũ eſt. ſed ſubiectum virtutum moralium eſt pars appetitiua anime. que per diuerſas potentias diſtinguit̃. vt in primo dictum eſt. ģ non poteſt eſſe vna tantũ virtus moralis. ¶ Rñ. dicendum ꝙ ſicut ſupra dictuꝫ eſt. virtutes morales ſunt habitus quidam appetitiue ptis habitus autem ſpecie differunt ſm ſpeciales differentias obiectoꝝ. vt ſupra dictum eſt. ſpecies autem obiecti appetibilis ſicut et cuiuſlibet rei attendit̃ ſm formam ſpecificam que eſt ab agente. Eſt autẽ conſideranduꝫ ꝙ materia patientis ſe habet ad agens dupliciter. Quandoqꝫ enim recipit formam agentis ſm eandem rationem prout eſt in agente. ſicut eſt in omnib9 agentib9 vniuocis. et ſic neceſſe eſt ꝙ ſi agens eſt vnum ſpecie. ꝙ materia recipiat formam vnius ſpeciei. ſicut ab igne non generatur vniuoce niſi aliquid exiſtens in ſpecie ignis. Aliquãdo vero materia recipit formam ab agente non ſm eandem rationem ꝓut eſt in agente. ſicut patet in generantibus non vniuocis. vt animal generat̃ a ſole. ⁊ tunc forme recepte in materia ab eodem agente non ſunt vnius ſpeciei. ſed diuerſificant̃ ſm diuerſam proportionẽ materie. ad recipiendum influxum agentis. ſicut videm9 ꝙ ab vna actione ſol' generant̃ ꝑ putrefactioneꝫ animalia diuerſaꝝ ſpecieꝝ ſm diuerſam ꝓportioneꝫ materie. Manifeſtũ eſt autem ꝙ in moralib9 rõ eſt ſicut imperans et mouens. vis autem appetitiua ſicut imperata ⁊ mota. nõ autem appetitus recipit impreſſionẽ rõnis quaſi vniuoce. q2 non fit rõnale ꝑ eſſentiam. ſed ꝑ participationẽ vt dr̃ in. j. ethi. vñ appetibilia ſm motionẽ rõnis ꝯſtituuntur in diuerſis ſpeciebꝫ. ſm ꝙ diuerſimode ſe habent ad rationem. ⁊ ita ſequitur ꝙ virtutes morales ſint diuerſe ſm ſpeciem ⁊ non vna tantum. ¶ Ad. j. ergo dicenduꝫ ꝙ obiectum rationis eſt verum. eſt autem eadem ratio veri in omnibus moralibus que ſunt contingentia agibilia. vnde eſt vna ſola virtus in eis dirigens. ſcilicꝫ prudentia. obiectum aũt appetitiue ꝟtutis eſt bonum appetibile. cuius ẽ diuerſa rõ ſm diuerſaꝫ habitudinẽ ad rõnem dirigentẽ. ¶ Ad. ij. dđ. ꝙ illud formale eſt vnũ genere ꝓpter vnitatẽ agentis ſꝫ diuerſificat̃ ſpecie ꝓpter diuerſas habitudies recipientiuꝫ. vt ſupra dictũ ẽ. ¶ Ad iij. dđ. ꝙ moralia non hñt ſpeciem a fine vltimo. ſed a finib9 primis. qui quidem ⁊ ſi infiniti ſint numero. non tamen infiniti ſunt ſpecie.

Ad ſecundũ ſic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ ꝟtutes morales non diſtinguant̃ ab inuicẽ ꝑ hoc qđ quedã ſunt circa opationes. ꝗdaꝫ circa paſſiones. Dicit enĩ phũs in. ij. ethi. ꝙ ꝟt9 moral' eſt circa delectationes ⁊ triſticias optimoꝝ opatiua. ſꝫ voluptates ⁊ triſticie ſũt paſſiões ꝗdaꝫ. vt ſupra dictũ ẽ. ģ eadẽ ꝟt9 ꝗ eſt circa paſſiões. ẽ etiã circa opationes. vtpote opatiua exiſtens. ¶ Pre. Paſſiões ſũt principia exterioꝝ opationũ. ſi ģ aliq̃ ꝟtutes rectificãt paſſiões. oportꝫ ꝙ etiã per ꝯñs rectificẽt opatiões. eedẽ ģ ꝟtutes morales ſunt circa paſſiões ⁊ opatiões. ¶ Pre. Ad oẽm opationẽ exteriorẽ mouet̃ appetit9 ſenſitiu9 bñ vl' male. ſꝫ mot9 appetit9 ſenſitiui ſũt paſſiões. ģ eedẽ ꝟtutes ꝗ ſũt circa opatiões ſunt circa paſſiões. ¶ Sꝫ ꝯ ẽ ꝙ phũs poit iuſticiã circa opationes. ꝯpantiã aũt ⁊ fortitudinẽ ⁊ mãſuetudĩeꝫ circa paſſiones ꝗſdã. ¶ Rñ. dđ. ꝙ opatio ⁊ paſſio dupliciter põt cõpari ad ꝟtutẽ. Uno mõ ſic effect9. ⁊ hoc mõ oĩs moral' ꝟt9 hꝫ aliq̃s opatiões bõas. ꝗ ꝑ eſt ꝓductiua. ⁊ delectationẽ aliquã vl' triſticiam. ꝗ ſunt paſſiones vt ſupra dictum eſt. Alio mõ poteſt compari operatio ad virtutem

moralē. ſic materia circa quam eſt. ⁊ ſm hoc opoꝛꝫ alias eſſe virtutes morales circa operationes. et alias circa paſſiones. cuius rō ē. q꞉ bonū ⁊ malū in quibuſdā opationibꝫ attendit̄ ſm ſeipſas qualitercūq; hō afficiat̄ ad eas. inq̄ꝫtuꝫ. ſ. ⁊ bonū in eis. malū accipit̄ ſm rōnem cōmenſurationis ad alteꝝ. ⁊ in talibꝫ opoꝛꝫ ꝙ ſit aliq̄ virtꝰ directiua opationū ſm ſeipſas. ſicut ſunt emptio ⁊ venditio. ⁊ hmōi opationes i quibꝫ attendit̄ rō debiti vl' indebiti ad alteꝝ. ⁊ ꝓpter hoc iuſticia ⁊ ptes eius ꝓprie ſūt circa opationes. ſic circa ꝓpꝛiaꝫ materiā. In quibuſdaꝫ ꝟo opationibꝫ bonū ⁊ malū attendit̄ ſolū ſm cōmenſurationē ad opantē. ⁊ iō opoꝛtet in his bonū ⁊ malū conſiderari ſm ꝙ hō bn̄ vel male afficit̄ circa hmōi. ⁊ ꝓpter hoc opoꝛtet ꝙ ꝟtutes in talibꝫ ſint principaliter circa interioꝛes affectiones. q̄ dicunt̄ aīe paſſiones. ſicut patꝫ ꝺ tpantia. foꝛtitudine. ⁊ alijs hmōi. Contingit autē ꝙ in opationibꝫ q̄ ſunt ad alteꝝ. pretermittat̄ bonū ꝟtutis ꝓpter inoꝛdinatam aīe paſſionē. ⁊ tunc inq̄ꝫtuꝫ coꝛrumpit̄ cōmenſuratio exterioꝛis opationis. ē coꝛruptio iuſticie. inq̄ꝫtuꝫ aūt coꝛrumpit̄ ꝯmenſuratio interioꝝ paſſionuꝫ. eſt coꝛruptio alicuius alterius ꝟtutis. ſicut cum ꝓpter iram aliquis aliū ꝑcutit. in ipſa ꝑcuſſione indebita coꝛrumpit̄ iuſticia. imoderantia ꝟo ire coꝛrumpit̄ manſuetudo. ⁊ ideꝫ patet in alijs. Et ꝑ hoc patet rn̄ſio ad obiecta. Nam prima rō ꝓcedit ꝺ opatione ſm ꝙ eſt effectus ꝟtutis. alie vero due rōnes ꝓcedunt ex hoc ꝙ ad idē cōcurrūt opatio ⁊ paſſio. ſed in quibuſdā virtꝰ ē principaliter circa opationē. i quibuſdā circa paſſionē rōne ꝑdicta.

Ad tertium ſic procedit̄.

Videt̄ ꝙ ſit vna tm̄ ꝟtus moral' circa opationes. Rectitudo enī oīm opationuꝫ exterioꝝ videt̄ ad iuſticiā ꝑtinere. ſed iuſticia eſt vna ꝟtus. ḡ vna ſola virtus eſt circa opationes. ¶ Pre. opationes maxīe differentes eē vident̄. q̄ oꝛdinant̄ ad bonū vnius. ⁊ q̄ oꝛdinant̄ ad bonuꝫ multitudinis. ſꝫ iſta diuerſitas non diuerſificat ꝟtutes morales. Dicit enī phūs in. v. ethi. ꝙ iuſticia legal' q̄ oꝛdinat actus hoīm ad cōe bonum. nō eſt aliud a ꝟtute q̄ oꝛdinat actus hoīs ad vnum tm̄. niſi ſm rōneꝫ. ḡ diuerſitas opationuꝫ nō cauſat diuerſitatē ꝟtutū moralium. ¶ Pre. Si ſunt diuerſe ꝟtutes morales circa diuerſas opationes. opoꝛteret ꝙ ſm diuerſitatem opationuꝫ eſſet diuerſitas ꝟtutū moraliū. ſed hoc patet eſſe falſum. naꝫ ad iuſticiā ꝑtinet in diuerſis generibꝫ cōmutationū rectitudinem ſtatuere. ⁊ etiā in diſtributionibꝫ. vt patꝫ in. v. ethi. non ḡ diuerſe ꝟtutes ſunt diuerſaꝝ opationū. ¶ Sꝫ ꝯtra eſt ꝙ religio ē alia virtus a pietate. quarū tm̄ vtraq; ē circa opationes quaſdā. ¶ Rn̄. dō. ꝙ oēs ꝟtutes morales q̄ ſunt circa opationes. ꝯueniunt in quadā generali rōne iuſticie. q̄ attendit̄ ſm debitum ad alteꝝ. diſtinguunt̄ aūt ſm diuerſas ſpāles rōnes. cuius rō eſt. q꞉ in opationibꝫ exterioꝛibꝫ oꝛdo rōnis inſtituit̄. ſicut dictū ē. nō ſm ꝓpoꝛtioneꝫ ad affectionem hoīs. ſed ſm ipſaꝫ conuenientiam rei in ſeipſa. ſm quam ꝯuenientiā accipitur rō debiti. ex q̄ conſtituit̄ rō iuſticie. Ad iuſticiā enim ꝑtinere videt̄ vt quis debitū reddat. vñ oēs hmōi virtutes q̄ ſunt circa opationes. habent aliq̄ modo rationeꝫ iuſticie. ſed debitum non ē vnius rōnis in oībꝫ. aliter enī debetur aliquid equali. aliter ſupioꝛi. aliter minoꝛi. ⁊ aliter ex pacto vel ex ꝓmiſſo. vel ex bñficio ſuſcepto. ⁊ ſm has diuerſas rōnes debiti ſumunt̄ diuerſe ꝟtutes. puta religio eſt ꝑ quam debitū deo reddit̄. pietas eſt ꝑ quā redditur debitum parentibꝫ vel patrie. gratia eſt ꝑ quā redditur debitū bñfactoꝛibꝫ. ⁊ ſic de alijs. ¶ Ad. i. ḡ dō. ꝙ iuſticia ꝓprie dicta eſt vna ſpecial' virtus q̄ attendit ꝑfectā rationem debiti. qd̄ ſm equiualentiā pōt reſtitui. dicit̄ tm̄ ⁊ ampliato nomine iuſticia ſm quamcūq; debiti redditionē. ⁊ ſic non eſt vna ſpecial' virtus. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ iuſticia q̄ intendit bonum cōe. eſt alia virtus a iuſticia q̄ oꝛdinat̄ ad bonum priuatuꝫ alicuius. vnde ⁊ ius cōe diſtinguit̄ a iure priuato. Et Tullius ponit vnam ſpecialem virtutem pietatē. q̄ oꝛdinat ad bonum patrie. ſed iuſticia oꝛdinans hominem ad bonuꝫ cōe. eſt general' per imperiū. q꞉ omnes actus virtutum oꝛdinat ad finem ſuum. ſ. ad bonum cōe. ꝟtus autē ſm ꝙ a tali iuſticia imperat̄. etiam iuſticie nomen accipit. ⁊ ſic virtus a iuſticia legali non differt niſi ratione. ſic ſola ratione differt virtus operans ſm ſeipſam. ⁊ virtus operans ad imperiuꝫ alterius. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ in omnibꝫ operationibꝫ ad iuſticiam ſpecialem ꝑtinentibꝫ eſt eadem rō debiti. ⁊ iō eſt eadem virtus iuſticie. precipue q̄ꝫtuꝫ ad cōmutationes. foꝛte enī diſtributiua eſt alterius ſpeciei a cōmutatiua. ſed de hoc infra queretur.

Ad quartū ſic procedit̄.

Videt̄ ꝙ circa paſſiones non ſunt diuerſe ꝟtutes morales. Eoꝝ enim q̄ conueniunt in principio ⁊ fine vnꝰ eſt habitus. ſicut patet maxime in ſcientijs. ſed omniuꝫ paſſionum vnum eſt principium. ſ. amoꝛ. et oēs ad eundeꝫ finem terminant̄. ſ. ad delectationem vel triſticiaꝫ. vt ſupra habituꝫ eſt. ḡ circa omnes paſſiones eſt vna tm̄ moralis virtus. ¶ Pre. Si circa diuerſas paſſiones eſſent diuerſe virtutes morales ſequeret̄ ꝙ tot eſſent virtutes morales quot paſſiones. ſed hoc patet eſſe falſum. q꞉ circa oppoſitas paſſiones ē vna ⁊ eadem virtus moralis. ſicut foꝛtitudo circa timoꝛes ⁊ audacias. tpantia circa delectationes et triſticias. non ḡ opoꝛtet ꝙ circa diuerſas opationes ſint diuerſe ꝟtutes morales. ¶ Pre. amoꝛ concupiſcentia ⁊ delectatio ſunt paſſiones ſpē differentes. vt ſupra habitum ē. ſed circa omnes has eſt vna virtus. ſ. temperantia. ḡ virtutes morales non ſunt diuerſe circa diuerſas paſſiones. ¶ Sed ꝯ eſt ꝙ foꝛtitudo eſt circa timoꝛes ⁊ audacias. tpantia circa concupiſcentias. manſuetudo circa iras. vt dr̄ in. iij. et. iiij. ethi. ¶ Rn̄. dō. ꝙ non pōt dici ꝙ circa oēs paſſiones ſit vna ſola ꝟtꝰ moralis. ſunt enim quedā paſſiones ad diuerſas potētias ꝑtinentes. alie nanq; ꝑtinent ad iraſcibilē. alie ad concupiſcibilē. vt ſupra dictū eſt. nec tm̄ opoꝛtet ꝙ oīs diuerſitas paſſionū ſufficiat ad ꝟtutes morales diuerſificādas. Primo quidē q꞉ quedā paſſiones ſunt q̄ ſibi opponunt̄ ſm contrarietatē. ſicut gaudiū ⁊ triſticia. timoꝛ et audacia. ⁊ alia hmōi. ⁊ circa huiuſmodi paſſiones ſic oppoſitas opoꝛtet eē vnā ⁊ eandē ꝟtutē. cū enī ꝟtus moral' in quadā medietate conſiſtat. mediū in contrarijs paſſionibus ſm eandē rōneꝫ inſtituit̄. ſic ⁊ in naturalibꝫ ideꝫ eſt medium inter contraria. vt inter album et nigrum. Secundo q꞉ diuerſe paſſiones inueniunt̄ ſm eundem modum rationi repugnantes. puta ſm impulſum ad id qd̄ eſt contra rationem. vel ſm retractionem ab eo quod eſt ſm rationem. ⁊ ideo diuerſe paſſiones concupiſcibilis non pertinent ad diuerſas virtutes morales. q꞉ eoꝝ motus ſm quedā oꝛdinē ſe inuicē cōſequunt̄. vtpote ad idē oꝛdinati. ſ. ad conſequenduꝫ bonum vel ad fugiendum malum. ſicut ex amoꝛe procedit concupiſcentia. Et ex

cõcupiſcentia ꝑuenit ad delectationem. Et eadem ratõ
eſt de oppoſitis. q2 ex odio ſequit fuga vel abominatio.
que ꝑducit ad triſticiam. Sed paſſiones iraſcibilis non
ſunt vnius ordinis. ſed ad diuerſa ordinant. nam auda-
cia ⁊ timor ordinant ad aliqḋ magnū periculum. ſpes ⁊
deſperatio ad aliqḋ bonum arduum. ira aūt ad ſuperan
dum aliqḋ ꝯtrariū qḋ nocumentū intulit. ⁊ iḋ circa has
paſſiones diuerſe ꝟtutes ordinant. vtpote tꝑantia circa
paſſiones concupiſcibilis. fortitudo circa timores et au-
dacias. magnanimitas circa ſpem ⁊ deſperationem. mā
ſuetudo circa iras. Ad. i. ḡ dḋ. ꝙ omnes paſſiones cō
ueniunt in vno principio ⁊ fine cōi. non aūt in vno pro-
prio principio ſeu fine. vñ hoc non ſufficit ad vnitatem
ꝟtutis moral'. Ad. ij. dḋ. ꝙ ſicut in naturalibꝫ idem
ē principiū q̄ receditur ab vno pricipio ⁊ acceditur ad aliud
⁊ in rõnalibꝫ eſt eadem rõ ꝯtrarioꝝ. ita etiam virtꝰ mo-
ralis q̄ in modum nature rõni conſentit eſt eadem cõtra-
rioꝝ paſſionum. Ad. iij. dḋ. ꝙ ille tres paſſiones ad
idem obiectum ordinant ſm quendam ordinem. vt di-
ctū eſt. ⁊ iḋ ad eandem virtutem moralem pertinent.

Ad quintū ſic proceditur

Videt ꝙ virtutes morales non diſtinguant ſm obie-
cta paſſionum. ſicut enim ſunt obiecta paſſionū. ita ſunt
obiecta opationuꝫ. ſed ꝟtutes morales q̄ ſunt circa opa
tiones. non diſtinguunt ſm obiecta opationuꝫ. ad ean-
dem enim virtuteꝫ iuſticie ꝑtinet emere vel vendere do
muꝫ ⁊ equum. ḡ etiam nec ꝟtutes morales q̄ ſunt circa
paſſiones diuerſificant per obiecta paſſionum. Pre.
Paſſiones ſunt quidam actus vel motus appetitus ſen
ſitiui. ſed maior diuerſitas requirit ad diuerſitatem ha-
bituum q̄ꝫ ad diuerſitatem actuū. diuerſa igit obiecta q̄
non diuerſificant ſpeciem paſſionis non diuerſificabūt
ſpecieꝫ ꝟtutis moral'. ita. ſ. ꝙ de oībꝫ delectationibꝫ erit
vna ꝟtus moral'. ⁊ ſimiliter eſt de alijs. Pre. magis
⁊ minus non diuerſificant ſpeciem. ſꝫ diuerſa delectabi-
lia non differunt niſi ſm magis ⁊ minus. ḡ oīa ꝑtinent
ad vnā ſpeciē ꝟtutis. ⁊ eadeꝫ rõne oīa terribilia. ⁊ ſimili
ter de alijs. non ḡ ꝟtꝰ moral' diſtinguit ſm obiecta paſ-
ſionū. Pre. Sicut virtus ē opatiua boni. ita eſt impe
ditiua mali. ſꝫ circa ꝯcupiſcentias bonoꝝ ſunt diuerſe
virtutes. ſicut tꝑantia circa ꝯcupiſcentias delectationuꝫ
tactus. ⁊ eutrapelia circa delectatiões ludi. ḡ etiaꝫ circa
timores maloꝝ debent eſſe diuerſe ꝟtutes. Sꝫ ꝯ eſt ꝙ
caſtitas eſt circa delectabilia venereoꝝ. abſtinentia vero
eſt circa delectabilia ciboꝝ ⁊ eutrapelia circa delectabi-
lia ludoꝝ. Rñ. dḋ. ꝙ ꝑfectio ꝟtutis ex rõne dependet
ꝑfectio aūt paſſionis ex ipſo appetitu ſenſitiuo. vñ oportꝫ
ꝙ ꝟtutes diuerſificent ſm ordinē ad rõneꝫ. paſſiões au
tem ſm ordinē ad appetitū. Obiecta igit paſſionum ſm
ꝙ diuerſimode ordinant ad appetitū ſenſitiuuꝫ. cauſant
diuerſas paſſionū ſpēs. ſm vero ꝙ comparant ad rõneꝫ.
cauſant diuerſas ſpēs ꝟtutū. non eſt aūt idē motus rõ-
nis ⁊ appetitus ſenſitiui. vñ nihil ꝓhibet aliquā differen-
tiam obiectoꝝ cauſare diuerſitatem paſſionuꝫ. q̄ non cau
ſat diuerſitatem ꝟtutū. ſicut qñ vna ꝟtus ē circa multas
paſſiones. vt dictū eſt. ⁊ aliquā etiam differentiam obie
ctoꝝ cauſare diuerſitatē ꝟtutū q̄ non cauſat diuerſitateꝫ
paſſionū. cum circa vnā paſſionē. puta delectationē. di-
uerſe ꝟtutes ordinent. Et q2 diuerſe paſſiões ad diuer-
ſas potentias ꝑtinentes ſꝑ pertinent ad diuerſas virtu-
tes. vt dictum ē. ideo diuerſitas obiectoꝝ q̄ reſpicit di-
uerſitatē potentiaꝝ ſꝑ diuerſificat ſpecies ꝟtutuꝫ. puta
ꝙ aliquid ſit bonum abſolute. ⁊ aliquid bonum cum ali
qua arduitate. ⁊ q2 ordine quodam rõ inferiores homi-
nis ptes regit. ⁊ etiam ſe ad exteriora extendit. iḋ etiā ſm
ꝙ vnū obiectum paſſionis apprehendit ſenſu vel imagi-
natione. aut etiam ratione. ⁊ ſm etiam ꝙ ꝑtinet ad aīaꝫ
corpus vel exteriores res. diuerſaꝫ habitudineꝫ hꝫ ad rõ
nem. ⁊ ꝑ conſequens natuꝫ ē diuerſificare ꝟtutes. Bo
num igit hominis qḋ eſt obiectum amoris ꝯcupiſcētie
delectationis. pōt accipi vel ad ſenſum corporis perti-
nens. vel ad interiorem anime apprehenſionem. ⁊ hoc ſi
ue ordinet ad bonū hominis in ſeipſo. vel q̄tuꝫ ad cor-
pus. vel q̄tuꝫ ad animam. ſiue ordinet ad bonum hoīs
in ordine ad alios. ⁊ oīs talis diuerſitas ꝓpter diuerſum
ordinem ad rationem diuerſificat virtutem. Sic igitur
ſi conſideretur aliqḋ bonū. ſiquidem ſit ꝑ ſenſum tactus
apprehenſum. ⁊ ad ꝯſiſtentiā hūane vite ꝑtinens in indi
uiduo vel in ſpē. ſicut ſunt delectabilia ciboꝝ ⁊ venereo
rum. erit ꝑtinens ad virtutē tꝑantie. delectationes autē
alioꝝ ſenſuū cum non ſint vehementes non preſtant ali-
quam difficultatē rõni. ⁊ iḋ circa eas non ponit aliq̄ vir-
tus q̄ eſt circa difficile. ſicut ⁊ ars. vt dī in. ij. ethi. bonuꝫ
aūt non ſenſu ſed interiori ꝟtute apprehenſum ad ipſum
hoīeꝫ ꝑtinens ſm ſeipſum. ē ſicut pecunia ⁊ honor. quo
rum pecunia ordinabil' eſt de ſe ad bonum corporis. ho
nor aūt ꝯſiſtit in apprehenſione anime. ⁊ hec quidem bo
na conſiderari pñt vel abſolute ſm ꝙ ꝑtinent ad concu-
piſcibilem. vel cum arduitate quadā ſm ꝙ pertinent ad
iraſcibilem. que quidē diſtinctio non hꝫ locum in bonis
que delectant tactum. q2 hmōi ſunt quedaꝫ infima. ⁊ cō-
petunt homini ſm ꝙ conuenit cū brutis. Circa bonū igi
tur pecunie abſolute ſumptum ſm ꝙ eſt obiectum cõcu
piſcētie vl' delectatiōis aut amoris ē liberalitas. circa bo
nū aūt hmōi cū arduitate ſumptū ſm ꝙ ē obiectū ſpei ē
magnificētia. circa bonū ꝟo qḋ eſt honor. ſiquideꝫ ſit ab-
ſolute ſumptū ſm ꝙ ē obiectū amoris. ſic ē quadā virtꝰ
q̄ vocat philotimia. i. amor honoris. ſi ꝟo cum arduitate
conſideret ſm ꝙ eſt obiectum ſpei. ſic ē magnanimitas.
vñ liberalitas ⁊ philotimia videnf eſſe in concupiſcibili.
magnificentia ꝟo ⁊ magnanimitas in iraſcibili. bonum
ꝟo hoīs in ordīe ad aliū non videt arduitateꝫ habere. ſed
accipit vt abſolute ſumptū. ꝙ ē obiectū paſſionū cõcu-
piſcibil'. qḋ quidē bonū pōt eſſe alicui delectabile ſm ꝙ
ꝑbet ſe alteri. vel in his q̄ ſerio fiunt. i. in actionibꝫ ꝑ rõ-
nem ordinatis ad debitū finē. vel in his q̄ fiunt ludo. i.
actionibꝫ ordinatis ad delectationē tm̄. q̄ nō eodeꝫ mō ſe
hñt ad rõneꝫ ſicut prima. In ſerijs aūt ſe exhibet aliquis
alteri dupliciter. Uno mō vt delectabilē decentibꝫ ver-
bis ⁊ factis. ⁊ hoc ꝑtinet ad quandā ꝟtutē quam Ar. no
minat amicitiā. ⁊ pōt dici affabilitas. Alio mō prebet ſe
aliquis alteri vt manifeſtuꝫ ꝑ dicta ⁊ facta. ⁊ hoc ꝑtinet
ad aliā ꝟtutē quā noīat ꝟitatē. manifeſtatio enim ꝓpin-
quius accedit ad rõneꝫ q̄ꝫ delectatio. ⁊ ſeria q̄ꝫ iocoſa. vñ
⁊ circa delectationes ludoꝝ ē alia ꝟtꝰ quā philoſophus eutra-
peliā noīat. Sic igit patꝫ ꝙ ſm Ar. ſunt vndecim ꝟtu-
tes morales circa paſſiones. ſ. fortitudo. tꝑantia. liberali-
tas. magnificētia. magnanimitas. philotimia. manſuetu-
do. amicitia. ꝟitas. eutrapelia. ⁊ iuſticia. et diſtinguunt
ſm diuerſas materias vl' ſm diuerſas paſſiones. vl' ſm
diuerſa obiecta. Si igitur addatur iuſticia. que eſt circa
opationes. erunt oēs duodecim. Ad. i. ḡ dḋ. ꝙ oīa
obiecta eiuſdē opationis ſm ſpēm eandeꝫ habitudinem

habent ad rationē. non aūt oīa obiecta eiuſdem paſſiōis ſm̄ ſpeciē. q2 opationes nō repugnāt rōni ſic̄ paſſiōes ¶ Ad .ij. dō. ꝙ alia ratione diuerſificantur paſſiones ⁊ alia virtutes. ſicut dictum eſt. ¶ Ad .iij. dō. ꝙ magis ⁊ minus non diuerſificant ſpeciē niſi ꝓpter diuerſā habitudinem ad rōnē. ¶ Ad .iiij. dō. ꝙ bonum fortius ē ad mouendū q̄ malū. non agit niſi ꝟtute boni. vt Dionyſ. dicit .iiij. c. de diui. no. vñ malum non facit difficultatē rōni que requirat virtutem. niſi ſit excellens qd̄ videt̄ eſſe vnum in vno genere paſſionis vñ circa iras nō ponit̄ niſi vna virtus. ſ. manſuetudo. ⁊ ſimiliter circa audacias vna ſola. ſ. fortitudo. ſed bonum ingerit difficultatē. q̄ requirit virtutem. etiam ſi non ſit excellens in genere talis paſſionis. ⁊ iō circa concupiſcentias ponunt̄ diuerſe ꝟtutes morales. vt dictum eſt. ¶ Queſtio LXI

D Einde ꝯſiderādum

eſt de virtutibꝫ cardinalibꝫ. ⁊ circa hoc querunt̄ quinqꝫ. Primo vtrum virtutes morales debeant dici cardinales vel principales. Secundo de numero eaꝝ. Tertio que ſint. Quarto vtrū differant ab inuicem. Quinto vtrū diuidant̄ ꝯuenienter in virtutes politicas. ⁊ purgatorias. ⁊ purgati aī. ⁊ exēplares.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videt̄ ꝙ virtutes morales non debeant dici cardinales ſeu principales. Que enim ex oppoſito diuidunt̄ ſunt ſimul natura. vt dicit̄ in predicamentis. ⁊ ſic vnum nō eſt altero principalius. ſed omnes ꝟtutes ex oppoſito diuidunt gen9 ꝟtutis. ḡ nulle eaꝝ debent dici principales ¶ Pre. finis principalior eſt his q̄ ſunt ad finem. ſꝫ virtutes theologice ſunt circa finem. ꝟtutes autē morales ſunt circa ea q̄ ſunt ad finem. ḡ ꝟtutes morales non debent dici principales ſeu cardinales. ſed magis theologice. ¶ Pre. Principalius eſt qd̄ eſt ꝑ eſſentiā q̄ qd̄ eſt ꝑ participationē. ſed virtutes intellectuales ꝑtinent ad rōnale ꝑ eſſentiā. ꝟtutes aūt morales ꝑtinent ad rōnale per ꝑticipationē. vt ſupra dictum ē. ḡ ꝟtutes morales non ſunt principales. ſed magis ꝟtutes intellectuales. ¶ Sed ꝯ eſt qd̄ Ambro. dicit ſuper Lucā. exponens illud Beati pauperes ſpiritu. Scimus virtutes eſſe quattuor cardinales. ſ. tēpantiā. iuſticiā. prudentiā. fortitudinē. he aūt ſunt ꝟtutes morales. ḡ ꝟtutes morales ſunt cardiales. ¶ Rñ. dō. ꝙ cū ſimpliciter d ꝟtute loquimur. intelligimus loqui de ꝟtute humana. virt9 aūt humana vt ſupra dictum eſt. ſm̄ ꝑfectā rōnē ꝟtutis dr̄. q̄ requirit rectitudinem appetitus. huiōi enim virtus non ſolū facit facultatem bñ agendi. ſed ipſum etiā vſum boni operis cauſat. ſed ſm̄ imꝑfectā rōnē virtutis dr̄ ꝟt9 q̄ nō requirit rectitudinem appetitus. q2 ſolum facit facultatē bene agendi. non aūt cauſat boni opis vſum. ꝯſtat autē ꝙ ꝑfectum ē principalius imꝑfecto. ⁊ iō virtutes q̄ continent rectitudinem appetitus dicunt̄ principales. huiōi aūt ſunt virtutes morales. ⁊ inter intellectuales ſola prudentia. q̄ etiam quodammō moralis eſt ſm̄ materiam. vt ex ſupradictis patet. vñ ꝯuenienter inter ꝟtutes morales ponunt̄ ille que dicunt̄ principales ſeu cardinales ¶ Ad .i. ḡ dō. ꝙ qñ genus vniuocum diuidit̄ in ſuas ſpecies. tunc partes diuiſionis ex equo ſe habent ſm̄ rōnem generis. licet ſm̄ naturam rei vna ſpecies ſit principalior ⁊ ꝑfectior alia. ſicut homo aliis animalibꝫ. ſed qñ eſt diuiſio alicuius analogi qd̄ dicitur de pluribus ſm̄ prius ⁊ poſterius. tunc nihil ꝓhibet vnum eſſe principalius altero. etiam ſm̄ cōmunem rationem. ſicut ſubſtantia principalius dr̄ ens q̄ accidens. ⁊ talis ē diuiſio virtutum in diuerſa genera virtutum. eo ꝙ bonum rationis non ſm̄ eundem ordinem inuenit̄ in omnibꝫ. ¶ Ad .ij. dō. ꝙ virtutes theologice ſunt ſupra hominem. vt ſupra dictū ē. vnde non ꝓprie dicunt̄ virtutes humane. ſꝫ ſuper humane vel diuine. ¶ Ad .iij. dō. ꝙ alie virtutes intellectuales a prudentia ⁊ ſi ſint principaliores q̄ morales q̄tum ad ſubiectum. non tamen ſunt principaliores q̄tū ad rationem virtutis. que reſpicit bonum quod ē obiectum appetitus.

Ad ſecundū ſic ꝓceditur

Videtur ꝙ nō ſint quattuor virtutes cardinales. Prudentia enim eſt directiua aliaꝝ virtutum moraliū. vt ex ſupradictis patet. ſed id qd̄ eſt directiuum alioꝝ principalius eſt. ḡ prudentia ſola ē virtus principalis. ¶ Pre. Virtutes principales ſunt aliq̄ mō morales. ſed ad operationes morales ordinamur ꝑ rationē practicam ⁊ appetitum rectum. vt dr̄ in .vi. ethi. ḡ ſole due ꝟtutes cardinales ſunt. ¶ Pre. Inter alias etiam virtutes vna ē principalior altera. ſed ad hoc ꝙ ꝟtus dicat̄ principalis non requirit̄ ꝙ ſit principalis reſpectu omniū. ſed reſpectu quarundam. ḡ videtur ꝙ ſint multo plures principales virtutes. Sed contra eſt qd̄ Grego. dicit in .ij. moral. In quattuor ꝟtutibꝫ tota bona operis ſtructura conſurgit. ¶ Rñ. dō. ꝙ numerus aliquorū accipi poteſt aut ſm̄ principia formalia. aut ſm̄ ſubiecta. et vtroqꝫ modo inueniuntur quattuor cardinales virtutes. Principiū enim formale virtutis de qua nunc loquimur. eſt rationis bonum. quod quidem dupliciter poteſt conſiderari. Uno mō ſm̄ ꝙ in ipſa conſideratione rationis cōſiſtit. ⁊ ſic erit vna virtus principalis q̄ dicit̄ prudentia. Alio modo ſm̄ ꝙ circa aliquid ponitur rationis ordo. et hoc vel circa operationes. ⁊ ſic eſt iuſticia. vel circa paſſiones ⁊ ſic neceſſe eſt eſſe duas virtutes. ordinem enim rationis neceſſe eſt ponere circa paſſiones. conſiderata repugnantia ipſaꝝ ad rationem. q̄ quidem poteſt eſſe dupliciter. Uno mō ſm̄ ꝙ paſſio impellit ad aliquid ꝯtrarium rōni. ⁊ ſic neceſſe eſt ꝙ paſſio reprimat̄. ⁊ ab hoc denominatur temperantia. Alio modo ſm̄ ꝙ paſſio retrahit ab eo qd̄ ratio dictat ſicuti timor periculoꝝ vel laboꝝ. ⁊ ſic neceſſe eſt ꝙ homo firmet̄ in eo qd̄ eſt rationis ne recedat ⁊ ab hoc denominat̄ fortitudo. Et ſimiliter ſm̄ ſubiecta idem numerus inuenit̄. Quadruplex enim inuenit̄ ſubiectum huius virtutis de qua nunc loquimur. ſ. rationale per eſſentiam qd̄ prudentia ꝑficit. ⁊ rationale ꝑ participationem qd̄ diuiditur in tria. i. in voluntatem que ē ſubiectum iuſticie. ⁊ in concupiſcibilem que eſt ſubiectū temperantie. ⁊ in iraſcibilem que eſt ſubiectum fortitudinis. ¶ Ad .i. ergo dō. ꝙ prudentia eſt ſimpliciter principalior omnibus. ſꝫ alie ponunt̄ principales vnaqueqꝫ in ſuo genere. ¶ Ad .ij. dō. ꝙ rationale per participationem diuiditur in tria. vt dictum eſt. ¶ Ad .iij. dō. ꝙ omnes alie virtutes quarum vna eſt principalior alia reducuntur ad predictas quattuor. ⁊ q̄tū ad ſubiectū ⁊ q̄tū ad rationes formales.

Ad tertium ſic procedit̄.

Videt̄ ꝙ alie virtutes magis debeāt dici principales q̄ iſte. Id enī qd̄ eſt maximū i vno quoqꝫ genere videt̄ eē

pͬincipalius. ſed magnanimitas operatur magnum in
oībꝰ virtutibꝰ. vt dr̄ in. iiij. ethi. g̃ magnanimitas maxie
debet dici principal' vtꝰ. ¶ Preterea. Illud ꝑ qḋ alie virtu
tes firmanf. videf eſſe maxie principal' vtus. ſed humili
tas eſt hmōi. Dicit enim Grego. ꝙ qui ceteras virtu-
tes ſine hūilitate congregat. quaſi paleas in ventū por-
tat. g̃ hūilitas videf eſſe maxime principal'. ¶ Preterea. Il-
lud videf eſſe maxime principale qḋ eſt ꝑfectiſſimū. ſed
hoc pertinet ad patientiā. ſcḋm illud Jacobi. i. Patientia
opus ꝑfectum hʒ. g̃ patientia debet poni principal'. Sʒ
contra eſt ꝙ Tullius in ſua rhetorica ad has qͣtuor om-
nes alias reduc̄. ¶ Rn̄. dicendū ꝙ ſicut ſupra dictū ē. hmōi
quatuor vtutes cardinales accipiunf ſcḋm qͣtuor forma
les rōnes vtutis de qua loquimur. q̄ quidem in aliqui-
bus actibꝰ vel paſſionibꝰ principaliter inueniunf ſic bo
num ꝯſiſtens in ꝯſideratione rōnis. principaliter inueni
tur in ipſo rōnis imꝑio. nō aūt in ꝯſilio neqꝫ in iudicio.
vt ſupra dictū eſt. Similiter aūt bonum rationis pro-
ut ponif in oꝑationibꝰ ſcḋm rōnē recti et debiti principa
liter inuenif in cōmutationibꝰ vel diſtributionibꝰ. que
ſunt ad alteꝝ cū equalitate. bonum aūt refrenandi paſ-
ſiones principaliter inuenif in paſſionibꝰ qs maxie dif-
ficile eſt reprimere. ſ. in delectationibꝰ tactus. bonū aūt
firmitatis ad ſtandū in bono rōnis ꝯ impetū paſſionū
precipue inuenif in ꝑiculis mortis. ꝯtra q̄ difficilimum
eſt ſtare. Sic igif ꝓdictas qͣtuor vtutes dupliciter con-
ſiderare poſſumus. Uno mō ſcḋm cōes rōnes formales.
⁊ ſcḋm hoc dicunf principales. quaſi generales ad omnes
vtutes. vtpote ꝙ oīs virtus q̄ facit bonum in ꝯſideratō
ne rōnis dicaf prudentia. ⁊ ꝙ oīs vtus q̄ facit bonū de
biti ⁊ recti in operationibꝰ dicaf iuſticia. ⁊ omnis virtus
q̄ cohibet paſſiones ⁊ deprimit dicaf temperantia. ⁊ om
nis virtus q̄ facit firmitatē animi ꝯtra quaſcūqꝫ paſſio
nes dicaf fortitudo. ⁊ ſic multi loquunf de iſtis vtutibꝰ
tam ſacri doctores qꝫ etiam philoſophi. ⁊ ſic alie vtutes
ſub ipſis continentur. Un̄ ceſſant oēs obiectiones. Alio
vero modo pn̄t accipi ſcḋm ꝙ iſte vtutes denominantur
ab eo qḋ eſt principium in vnaquaqꝫ materia. ⁊ ſic ſunt
ſpeciales vtutes contra alias diuiſe. dicunf tn̄ principa
les reſpectu aliaꝝ. ꝓpter principalitatē materie. puta ꝙ
prudentia dicaf q̄ preceptiua ē. iuſticia q̄ ē circa actiones
debitas inter equales. temperantia q̄ reprimit concupi-
ſcentias delectationū tactus. fortitudo q̄ firmat cōtra pe
ricula mortis. Et ſic etiā ceſſant obiectiones. qꝛ alie vtu
tes pn̄t habere aliquas alias principalitates. ſed iſte di-
cunf principales rōne materie. vt ſupra dictum eſt.

Ad quartū ſic procedif.

Uidef ꝙ qͣtuor ꝓdicte vtutes non ſint diuerſe vtutes
⁊ adinuicē diſtincte. Dicit enim Grego. in. xxij. moral'.
Prudentia vera non eſt q̄ iuſta ⁊ tꝑans ⁊ fortis nō eſt.
nec ꝑfecta tꝑantia q̄ fortis iuſta ⁊ prudens nō eſt. nec for
titudo integra q̄ prudens tꝑans ⁊ iuſta nō eſt. nec vera
iuſticia q̄ prudens ⁊ fortis ⁊ tꝑans nō eſt. hoc aūt nō cō
tingeret ſi ꝓdicte qͣtuor vtutes eſſent adinuicem diſtin
cte. diuerſe enim ſpēs eiuſdē generis nō denominant ſe
inuicē. g̃ predicte vtutes non ſunt abinuicem diſtīcte.
¶ Preterea. Eoꝝ que ab inuicē ſunt diſtincta. qḋ eſt vnius
non attribuif alteri. ſed illud qḋ eſt tꝑantie attribuif for
titudini. Dicit enī Ambro. in. j. li. de offi. Jure ea fortitu
do vocaf q̄n vnuſquiſqꝫ ſeipſm vincit. nullis illecebris
emollif atqꝫ inflectif. De tꝑantia etiā dicit ꝙ modū vel
ordinē ſuat oīm q̄ vel agenda vel dicenda arbitramur.
g̃ videf ꝙ hmōi virtutes non ſunt adinuicem diſtincte.
¶ Preterea. philoſophus dicit in. ij. ethi. ꝙ ad vtutē hec requirunf.
Primū quidem ſi ſciens. deinde ſi eligens. ⁊ ſi eligēs ꝓp
ter hoc quidem tertium ſi firme ⁊ immobiliter habeat et
opef. ſed hoꝝ primum videf ad prudentiā ꝑtinere. q̄ eſt
recta rō agibilium. Secundū. ſ. eligere ad tꝑantiā. vt
aliquis non ex paſſione. ſʒ ex electione agat paſſionibꝰ re
frenatis. Tertiū vt aliquis ꝓpter debitū finē opef recti
tudinē quandā continet. q̄ videf ad iuſticiā ꝑtinere. ali-
ud. ſ. firmitas ⁊ imobilitas ꝑtinet ad fortitudinē. g̃ que
libet haꝝ vtutū eſt general' ad oēs vtutes. g̃ non diſti-
guunf ad inuicem. Sʒ contra eſt qḋ Aug. dicit in li. de
moribꝰ eccleſie. ꝙ quadripartita dr̄ virtus ex ipſius amo-
ris vario affectu. ⁊ ſubiungit de ꝓdictis quattuor vtuti-
bus. ꝓdicte g̃ quattuor vtutes ſunt ab inuicē diſtincte.
¶ Rn̄. dicendū ꝙ ſicut ſupra dictū eſt. ꝓdicte quattuor vtu
tes dupliciter a diuerſis accipiunf. Quidā enī accipiūt
eas. ꝓut ſignificant quaſdam generales conditiones hu
mani animi. q̄ inueniunf in oībꝰ virtutibꝰ. ita. ſ. ꝙ pru-
dentia nihil ſit aliud qꝫ quedā rectitudo diſcretionis in
quibuſcūqꝫ actibꝰ vel materijs. iuſticia vero ſit quedā
rectitudo animi ꝑ quam hō oꝑaf qḋ debet in quacūqꝫ
materia. tꝑantia vero ſit quedā diſpoſitio animi q̄ mo-
dū quibuſcūqꝫ paſſionibꝰ vel oꝑationibꝰ īponit ne vl-
tra debitū efferanf. fortitudo vero ſit quedā diſpoſitio
aīe ꝑ quā firmef in eo qḋ eſt ſcḋm rōnē contra quoſcūqꝫ
impetus paſſionū vel oꝑationū labores. hec autē quat
tuor ſic diſtincta non important diuerſitatem habituū
virtuoſoꝝ qͣtū ad iuſticiam. temperantiam. ⁊ fortitudi
nem. cuilibet enim virtuti morali ex hoc ꝙ eſt habitꝰ con
uenit quedam firmitas vt a contrario non moueatur. qḋ
dictum eſt ad fortitudinem pertinere. ex hoc vero ꝙ eſt
virtus. habet ꝙ ordinetur ad bonum in quo importatur
rō recti vel debiti. qḋ dicebaf ad iuſticiā ꝑtinere. in hoc
vero ꝙ ē virtus moral' rōnē ꝑticipans. hʒ ꝙ modū rō-
nis in oībꝰ ſuet. ⁊ vltra ſe non extendat. qḋ dicebaf ꝑti
nere ad tꝑantiā. ſolū aūt hoc qḋ eſt diſcretionē habere
qḋ attribuebaf prudentie. videf diſtingui ab alijs tribꝰ
inqꝫtū hoc ē ipſius rōnis ꝑ eſſentiā. alia vero tria impor
tant qꝫdā ꝑticipationē rōnis ꝑ modū applicationis cu-
iuſdā ad paſſiones vel oꝑationes. Sic igif ſcḋm predicta
prudentia quidē eſſet virtus diſtincta ab alijs tribꝰ. ſed
alie tres non eſſent virtutes diſtincte ab inuicem. Ma-
nifeſtū eſt enim ꝙ vna ⁊ eadem virtus ⁊ eſt habitus. ⁊ ē
virtus. ⁊ eſt moralis. Alij vero ⁊ melius accipiunt has
quattuor virtutes ſcḋm ꝙ determinanf ad materias ſpe-
ciales. vnaqueqꝫ quidem illarū ad vnam materiam in
qua principaliter laudatur. illa generalis conditio a qua
nomen virtutis accipif. vt ſupra dictū eſt. ⁊ ſcḋm hoc ma
nifeſtum eſt ꝙ predicte virtutes ſunt diuerſi habitꝰ ſcḋm
diuerſitatē obiectoꝝ diſtincti. ¶ Ad. j. ergo dicendum
ꝙ Grego. loquif de predictis quattuor virtutibus ſcḋm
primam acceptionem. Uel poteſt dici ꝙ iſte quattuor
virtutes denominantur ad inuicem per redundantiam
quandam. id enim quod eſt prudentie redundat in ali-
as virtutes inquantū a prudentia diriguntur. vnaque-
qꝫ vero aliarum redundat in alias ea ratione ꝙ qui po-
teſt quod eſt difficilius. poteſt ⁊ id quod minus eſt diffi
cile. vn̄ qui poteſt refrenare cōcupiſcentias delectabiliū
ſcḋm tactū ne modū excedāt. quod ē difficilimū. ex hoc
ipſo redditur habilior vt refrenet audaciam in periculis

mortis. nec vltra modum ꝓcedat. qđ eſt longe facilius. ⁊ ſm hoc fortitudo dꝛ temꝑata. tꝑantia etiam dꝛ fortis ex redũdantia fortitudĩs in tꝑantiã. inq̃ꝝtuʒ. ſ. ille qui ꝑ fortitudinẽ hʒ aĩm firmũ ꝯ ꝑicula mortis. qđ eſt difficillimũ. ẽ habilior vt retineat animi firmitatẽ ꝯ impetꝰ delectationũ. qꝛ vt dicit Tullius in primo de officijs. Nõ ẽ ꝯſentaneũ vt qui metu nõ frangiť. cupiditate frangať. nec qui inuictum ſe a labore ꝓſtiterit. vinci a voluptate aliqñ poſſit. Et ꝑ hoc etiã patʒ reſꝓſio ad ſecundũ. Dic enĩ tꝑantia in oĩbꝰ modũ ſuat. ⁊ fortitudo ꝯtra illecebras voluptatũ aĩm ſuat inflexũ. vel inq̃ꝝtuʒ iſte virtutes denominant quaſdã generales ꝯditiones ꝟtutuʒ. vel ꝑ redũdantiã predictaʒ. ¶ Ad .iij. dđ. ꝙ ille q̃ttuoꝛ generales ꝟtutũ ꝯditiones quas ponit phũs nõ ſunt ꝓprie predictis ꝟtutibꝰ. ſed pñt eis appropriari ſm modũ iã dictuʒ.

Ad quintũ ſic proceditur

Videť ꝙ inconuenientẽr hmõi q̃ttuoꝛ ꝟtutes diuidanť ĩ ꝟtutes exemplares. purgati animi. purgatorias ⁊ politicas. Ut enĩ Macrobius dicit in .ij. ſuꝑ ſomnium Scipionis. ꝟtutes exẽplares ſunt q̃ in ipſa diuina mẽte cõſiſtunt. ſed phũs in .x. ethi. dicit ꝙ ridiculũ ẽ deo iuſticiam. fortitudinẽ. tꝑantiã. ⁊ prudentiã attribuere. ģ ꝟtutes hmõi non pñt eſſe exẽplares. ¶ Pręt. Uirtutes purgati animi dicunť q̃ ſunt abſq; paſſionibꝰ. Dic enĩ ibidẽ Macrobius ꝙ tꝑantie purgati animi ẽ terrenas cupiditates non repꝛimere. ſʒ penitus obliuiſci. fortitudĩs aũt paſſiones ignorare. non vincere. dictuʒ eſt aũt ſupra ꝙ hmõi ꝟtutes ſine paſſionibꝰ eſſe non pñt. ģ hmõi virtutes purgati animi eſſe nõ pñt. ¶ Pręt. Uirtutes purgatorias dicit eſſe eoꝝ qui quadã hũanoꝝ fuga ſolis ſe inſerunt diuinis. ſed hoc videť eſſe vitioſum. Dicit enĩ Tullius in primo de officijs. ꝙ qui deſpicere ſe dicunt ea q̃ pleriq; miranť. ſ. impꝛia ⁊ magiſtratus. his non mõ laudi. verũ etiam vitio dandũ puto. ģ non ſunt aliq̃ ꝟtutes purgatorie. ¶ Pręt. Uirtutes politicas eẽ dič. quibus boni viri reipublice ꝯſulunt. vrbeſq; tuenť. ſed ad bonum cõe ſola iuſticia legał ordinať. vt phũs dicit ĩ .v. ethi. ģ alie virtutes non debent dici politice. Sed contra eſt qđ Macrobius ibidẽ dicit. Plotinus inter phie profeſſores cũ Platone princeps. q̃ttuoꝛ ſunt inquit q̃ternaꝝ genera ꝟtutuʒ ex his prime politice vocanť. ſecũde purgatorie. tertie aũt iam purgati animi. quarte exemplares. ¶ Rñ. dđ. ꝙ ſicut Aug. dicit in li. de moribꝰ eccleſie. opoꝛtet ꝙ aĩa aliquid ſequatur ad hoc ꝙ ei poſſit ꝟtus innaſci. ⁊ hoc deus eſt. quem ſi ſequimur bñ viuimus. Opoꝛtet igiť ꝙ exemplar hũane ꝟtutis in deo ꝑexiſtat. ſicut ⁊ in eo ꝑexiſtunt oĩm reꝝ rõnes. Sic igitur ꝟtus põt ꝯſiderari vel ꝓut eſt exemplariter in deo. et ſic dicunť ꝟtutes exemplares. ita. ſ. ꝙ ipſa diuina mens in deo dicať prudẽtia. temꝑantia ꝟo conuerſio diuine intentionis ad ſeipſum ſicut ĩ nobis tꝑantia dr̃ per hoc ꝙ concupiſcibił conformať rõni. fortitudo aũt dei eſt immutabilitas. iuſticia ꝟo dei eſt obſeruatõ legis eterne in ſuis opibꝰ. ſicut Plotinus dixit. Et qꝛ hõ ſm ſuaʒ naturaʒ eſt animal politicum. virtutes hmõi ꝓut in hoĩe exiſtunt. ſm conditionem ſue nature politice vocanť. ꝓut. ſ. hõ ſm has virtutes recte ſe hʒ in rebꝰ humanis gerẽdis ſm quem modũ hactenus de his virtutibꝰ locuti ſumꝰ. Sed qꝛ ad hominem ꝑtinet vt etiaʒ ad diuina ſe trahat q̃ʒtuʒ poteſt. vt etiam phũs dicit in .x. ethi. ⁊ hoc nobis in ſacra ſcriptura commendať multipliciter. vt eſt illud Matth. v. Eſtote perfecti ſicut et pater veſter celeſtis perfectus ẽ. neceſſe eſt ponere quaſdã virtutes medias inter politicas. que ſunt virtutes humane ⁊ exemplares que ſunt virtutes diuine. que quidem virtutes diſtinguunť ſm diuerſitatem motus et termini. ita ſcʒ ꝙ quedam ſunt virtutes tranſcendentium ⁊ in diuinam ſimilitudinem tendentium. ⁊ he vocanť virtutes purgatorie. ita. ſcʒ ꝙ prudentia omnia mundana diuinoꝝ contemplatione deſpiciat. omnemq; anime cogitationum in diuina ſola dirigat. temperantia vero relinquat inq̃ʒtũ natura patiť que coꝛpoꝛis vſus requirit. fortitudinis autẽ eſt vt aĩa non terreať ꝓpter receſſum a coꝛpoꝛe ⁊ acceſſuʒ ſuperna. iuſticia vero eſt vt tota aĩa conſentiat ad hmõi propoſiti viam. Quedam vero ſunt virtutes iam aſſequentium diuinam ſimilitudinem. que vocanť ꝟtutes iã purgati animi. ita. ſcʒ ꝙ prudentia ſola diuina intueatur. temperantia terrenas cupiditates neſciat. fortitudo paſſiones ignoret. iuſticia cũ diuina mente perpetuo federe ſocieť. eam. ſ. imitando. quas quidem ꝟtutes dicimus eſſe beatoꝝ. vel aliquoꝝ in hac vita perfectiſſimoꝝ. ¶ Ad .i. ergo dđ. ꝙ philoſophus loquiť de his virtutibꝰ ſm ꝙ ſunt circa res hũanas. puta iuſticia circa emptiones vel venditiones. fortitudo aũt circa timores. tẽperantia circa concupiſcentias. ſic enim ridiculum ẽ eas deo attribuere. ¶ Ad .ij. dđ. ꝙ ꝟtutes humane ſunt circa paſſiones. ſ. ꝟtutes hominum in hoc mundo cõuerſantium. ſed virtutes eoꝝ qui plenam beatitudinem aſſequunť ſunt abſq; paſſionibꝰ. Unde Plotinus dič ꝙ paſſiones politice virtutes molliunt. i. ad mediuʒ reducunt. ſecunde. ſ. purgatorie auferunt. tertie que ſunt purgati animi obliuiſcunť. quartas. ſ. exemplares nephas eſt nominari. q̃uis dici poſſit ꝙ loquiť hic de paſſionibus ſm ꝙ ſignificant aliquos inoꝛdinatos motꝰ. ¶ Ad .iij. dicenduʒ ꝙ deſerere res humanas vbi neceſſitas imponiť vitioſum eſt. alias eſt virtuoſum. vnde paruʒ ſupra Tullius premittit. His foꝛſitã concedendum ẽ rem publicam non capeſſentibꝰ qui excellenti ingenio doctrine ſe dederunt. ⁊ his qui aut valitudĩs imbecillitate aut aliqua grauioꝛi cauſa impediti. a re publica receſſerunt. cum eius adminiſtrande poteſtatem alijs laudemq; cõcederent. qđ conſonat ei quod Aug. dicit. xix. de ciui. dei. ocium ſanctum querit charitas veritatis. negocium iuſtum ſuſcipit neceſſitas charitatis. quam ſarcinam ſi nullus imponit percipiende atq; intuende vacandum ẽ veritati. ſi autem imponiť. ſuſcipienda eſt propter charitatis neceſſitatem. ¶ Ad .iiij. dđ. ꝙ ſola iuſticia legalis directe reſpicit bonum cõmune. ſed per imperium omnes alias ꝟtutes ad bonuʒ cõmune trahit. vt in .v. ethi. dicit philoſophus. Eſt enim conſiderandum ꝙ ad politicas virtutes ſm ꝙ hic dicunť. pertinet non ſolum bene operari ad cõmune. ſed etiam bene operari ad partes cõmunis. ſcʒ ad domum vel aliquam ſingularem perſonam.

¶ Queſtio LXII.

Deinde ꝯſiderãdum eſt de virtutibꝰ theologicis. ⁊ circa hoc queruntur quattuoꝛ. Primo vtrũ ſint aliq̃ virtutes theologice. Secundo vtrum virtutes theologice diſtinguantur ab intellectualibus ⁊ moralibus. Tertio quot ⁊ que ſint. Quarto de oꝛdine earum.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ non ſint aliq̃ v̾tutes theologice. Vt eniʒ dẽ in .vi. ethi. v̾tꝰ eſt diſpoſitio pfecti ad optimũ. dico autẽ pfectũ qḋ eſt diſpoſitũ ſm naturaʒ. ſed id qḋ eſt diuinũ eſt ſupra naturã hoĩs. g̃ virtutes theologice nõ ſunt virtutes hoĩs. ¶ P̾re. Virtutes theologice dicunt̃ quaſi virtutes diuine. ſed virtutes diuine ſunt exemplares. vt dictũ eſt. q̃ quidẽ non ſunt in nobis. ſed in deo. g̃ virtutes theologice nõ ſunt virtutes hoĩs. ¶ P̾re. Virtutes theologice dicunt̃ quibꝰ ordinamur in deũ. qui ẽ primũ principiũ ⁊ vltimꝰ finis. ſed hõ ex ipſa natura rõnis ⁊ voluntatis hʒ ordinẽ ad primũ principium ⁊ ad vltimũ finem. non g̃ requirunt̃ aliqui habitus virtutũ theologicarũ quibꝰ rõ ⁊ voluntas ordinet̃ in deũ. ¶ Sʒ ↄ̃ eſt ꝙ p̃cepta legis ſunt de actibꝰ virtutũ. ſʒ de actibꝰ fidei. ſpei. ⁊ charitatis dant̃ precepta in lege diuina. Dicitur enim Ecc. ij. Qui timetis deũ credite illi. Itẽ ſperate in illum. Item diligite illũ. g̃ fides ſpes ⁊ charitas ſunt v̾tutes ĩ deũ ordinantes. ſunt g̃ theologice. ¶ R̃n. dd̃. ꝙ p v̾tutem pficit̃ hõ ad actus quibꝰ in beatitudineʒ ordinat̃. vt ex ſupradictis patet. ẽ aũt duplex hoĩs beatitudo ſiue felicitas. vt ſupra dictũ ẽ. Una quideʒ ꝓportionata hũane nature. ad quam. ſ. hõ ꝑuenire põt p principia ſue nature. Alia aũt eſt beatitudo naturã hoĩs excedens. ad quã hõ ſola diuina v̾tute ꝑuenire põt ſm quandã diuinitatis ꝑticipationẽ. ſm ꝙ dr̃. ij. Pe. ij. ꝙ p xp̃m facti ſumꝰ ꝯſortes diuine nature. Et q2 hmõi beatitudo ꝓportioneʒ hũane nature excedit principia naturalia hoĩs. ex quibꝰ procedit ad bñ agendũ. ſm ſuam ꝓportioneʒ non ſufficiunt ad ordinandũ hoĩeʒ in beatitudinẽ predictam. vnde oportʒ ꝙ ſupaddant̃ hoĩ diuinitus aliq̃ principia per q̃ ita ordinet̃ ad beatitudinẽ ſupnaturalem. ſicut p principia naturalia ordinant̃ ad finẽ ꝯnaturalẽ. non tñ abſq3 adiutorio diuino. ⁊ hmõi principia v̾tutes dicunt̃ theologice. tum q2 hñt deũ p obiecto inq̃tuʒ p eas recte ordinamur in deũ. tum q2 a ſolo deo nobis infundunt̃. tũ q2 ſola diuina reuelatione in ſacra ſcriptura hmõi virtutes tradunt̃. ¶ Ad .i. g̃ dd̃. ꝙ aliq̃ natura põt attribui alicui rei dupliciter. Uno mõ eſſentialiter. ⁊ ſic hmõi virtutes theologice excedunt hoĩs naturam. Alio mõ ꝑticipatiue. ſicut lignum ignitũ ꝑticipat naturã ignis ⁊ qḋammõ fit hõ ꝑticeps diuine nature. vt dictũ eſt. ⁊ ſic iſte virtutes ꝯueniunt hoĩ ſm naturã ꝑticipataʒ. ¶ Ad .ij. dd̃. ꝙ iſte virtutes nõ dicunt̃ diuine ſicut quibꝰ deus fit virtuoſus. ſed ſicut quibꝰ nos efficimur v̾tuoſi a deo ⁊ ĩ ordĩe ad deũ. vñ non ſunt exemplares ſʒ exẽplate. ¶ Ad .iij. dd̃. ꝙ ad deũ naturaliter rõ ⁊ voluntas ordinat̃ put eſt nature principiũ ⁊ finis. ſm tñ ꝓportioneʒ nature. ſed ad ipſum ſm ꝙ ẽ obiectũ beatitudis ſupnatural' rõ ⁊ voluntas ſm ſuã naturam non ordinant̃ ſufficienter.

Ad ſecundũ ſic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ virtutes theologice non diſtinguant̃ a moralibus ⁊ intellectualibꝰ. Virtutes eniʒ theologice ſi ſunt in aĩa hũana oportet ꝙ pficiant ipãʒ vel ſm pteʒ intellectiuam. vel ſm pteʒ appetitiuã. ſed virtutes que pficiũt ſm pteʒ intellectiuã dicunt̃ intellectuales. virtutes aũt que pficiunt pteʒ appetitiuã ſunt morales. g̃ virtutes theologice non diſtinguunt̃ a virtutibꝰ moralibꝰ ⁊ intellectualibꝰ. ¶ P̾re. Virtutes theologice dicunt̃ q̃ ordinãt nos ad deũ. ſed inter intellectuales virtutes ẽ aliq̃ q̃ ordiat nos ad deũ. ſ. ſapiã q̃ eſt de diuinis. vtpote cãm altiſſimã ꝯſiderans. g̃ virtutes theologice ab intellectualibus virtutibꝰ non diſtinguunt̃. ¶ P̾re. Aug. in li. de moribus eccleſie manifeſtat in quattuor virtutibꝰ cardialibꝰ ꝙ ſunt ordo amoris. ſed amor ẽ charitas q̃ ponit̃ virtus theologica. g̃ virtutes morales non diſtinguunt̃ a theologicis. ¶ Sed ↄ̃. id qḋ eſt ſupra naturaʒ hoĩs diſtinguit̃ ab eo qḋ eſt ſm naturã hoĩs. ſʒ virtutes theologice ſunt ſup naturã hoĩs. cui ſm naturã conueniunt virtutes intellectuales ⁊ morales. vt ex ſupradictis patet. g̃ diſtinguunt̃ ab inuicẽ. ¶ R̃n. dd̃. ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt. habitꝰ ſpecie diſtinguunt̃ ſm formalẽ differentiã obiectoꝝ. obiectũ aũt theologicaꝝ virtutũ eſt ipſe deus qui eſt vltimus reꝝ finis. put nr̃e rõnis cognitionẽ excedit. obiectum aũt virtutum intellectualiũ ⁊ moraliuʒ ẽ aliquid qḋ hũana rõne comprehendi põt. vñ virtutes theologice ſpecie diſtinguunt̃ a moralibꝰ ⁊ intellectualibꝰ. ¶ Ad .i. g̃ dd̃. ꝙ virtutes intellectuales ⁊ morales pficiunt intellectuʒ ⁊ appetitũ hoĩs ſm ꝓportioneʒ nature hũane. ſed theologice ſupnaturaliter. ¶ Ad .ij. dd̃. ꝙ ſapiã q̃ a philoſopho ponit̃ intellectual' virtus conſiderat diuina ſm ꝙ ſunt ĩueſtigabilia rõne hũana. ſed theologica virtus ẽ circa ea ſm ꝙ rõneʒ hũanaʒ excedunt. ¶ Ad .iij. dd̃. ꝙ licʒ charitas ſit amor. non tñ oĩs amor eſt charitas. Cum g̃ dr̃ ꝙ oĩs v̾tꝰ eſt ordo amoris. põt intelligi vl' de amore cõiter dicto. vl' de amore charitatis. ſi d̾ amore cõiter dicto ſic dr̃ q̃libʒ v̾tꝰ eſſe ordo amoris. inq̃tũ ad q̃libʒ cardialiũ virtutũ requirit̃ ordinata affectio. oĩs aũt affectionis radix ⁊ principiũ ẽ amor vt ſupra dictũ eſt. ſi aũt intelligat̃ de amore charitatis. non dat̃ p hoc intelligi ꝙ quelibet alia virtus eſſentialiter ſit charitas. ſed ꝙ oẽs alie virtutes aliqualiter a charitate dependeant. vt infra patebit.

Ad tertium ſic procedit̃

Videt̃ ꝙ inconuenienter ponant̃ tres virtutes theologice. fides. ſpes. ⁊ charitas. Virtutes enim theologice ſe hñt in ordĩe ad beatitudĩeʒ diuinaʒ ſic inclinatio nature ad finẽ connaturalẽ. ſʒ inter virtutes ordinatas ad finem cõnaturalẽ ponit̃ vna ſola virtus natural'. ſ. intellectꝰ principioꝝ. g̃ debet poni vna ſola virtus theologica. ¶ P̾re. theologice virtutes ſunt pfectiores virtutibꝰ intellectualibꝰ ⁊ moralibꝰ. ſʒ inter intellectuales virtutes fides non ponit̃. ſed ẽ aliquid minꝰ virtute. ſimiliter aũt inter virtutes morales nõ ponit̃ ſpes. ſed ẽ aliquid minꝰ virtute. cũ ſit paſſio. g̃ multo minꝰ debent poni virtutes theologice. ¶ P̾re. Virtutes theologice ordinãt aĩaʒ hoĩs ad deum. ſʒ ad deũ nõ põt aĩa hoĩs ordiari niſi p intellectiuaʒ pteʒ in q̃ ẽ intellectꝰ ⁊ volũtas. g̃ nõ debent eſſe niſi due virtutes theologice. vna q̃ pficiat intellectũ. alia q̃ pficiat voluntatẽ. ¶ Sed ↄ̃ ẽ qḋ Apl's dic̃. i. ad Cor. xiij. Nũc aũt manent fides. ſpes. charitas tria hec. ¶ R̃n. dd̃. ꝙ ſic ſupra dictũ eſt. virtutes theologice hoc modo ordinãt hoĩeʒ ad btĩtudineʒ ſupnaturalẽ. ſic p naturalẽ inclinatõnẽ ordinat̃ hõ in finẽ ſibi cõnaturalẽ. hoc auteʒ cõtingit ſm duo. Primo quidẽ ſm rõneʒ vl' intellectũ inq̃tũ cõtinet prima principia vniuerſalia cognita nobis p naturale lumẽ intellectꝰ. ex quibꝰ ꝓcedit rõ tã in ſpeculandis q̃ʒ in agẽdis. Scḋo p rectitudĩeʒ volũtatis naturaliter tendẽtis in bonũ rõnis. Sʒ hec duo deficiunt ab ordine btĩtudis ſupnatural'. ſm illud. i. ad Cor. ij. Oculꝰ non vidit. ⁊ auris nõ audiuit. ⁊ in cor hoĩs nõ aſcendit que preparauit deus diligentibꝰ ſe. vnde oportuit ꝙ q̃ʒtum ad vtrũq3 aliquid homini ſupnaturaliter adderet̃. ad ordinandum ipm̃ in finẽ ſupnaturaleʒ. Et primo quidem

q̄tū ad intellectū addunt hōi quedā principia ſupnatu
ralia. q̄ diuino lumie capiunt. ⁊ hec ſūt credibilia. d̄ qui
bus ē fides. Scd̄o vō eſt voluntas q̄ ordinat in illū fi
nē. ⁊ q̄tuꝫ ad motū intentionis in ipm̄ tendenteꝫ. ſic in
id qd̄ eſt poſſibile ꝯſequi. qd̄ ptinet ad ſpē. et q̄tum ad
vnionē quandā ſpūaleꝫ. ꝑ quā quodammō transforma
tur in illū finē. qd̄ fit ꝑ charitatē. appetitus eni vniuſcu
iuſqꝫ rei naturaliter mouet ⁊ tendit in finē ſibi ꝯnatura
lem. ⁊ iſte motus ꝓuenit ex q̄daꝫ ꝯformitate rei ad ſuū
finē. Ad. i. ḡ. dd̄. ꝙ intellectus indiget ſpēb3 intelligi
bilib3 ꝑ quas intelligat ⁊ iō oportet ꝙ in eo ponatur ali
quis hītꝰ naturalꝰ ſupadditꝰ potētie. ſed ipſa natura vo
lūtatis ſuffic̄ ad naturalē ordinē in finē. ſiue q̄tū ad intē
tionē finis. ſiue q̄tuꝫ ad ꝯformitatē ad ipm̄. ſed in ordie
ad ea q̄ ſupra naturā ſunt. ad nihil hoꝝ ſufficit natura po
tentie. ⁊ iō oportet fieri ſupadditionē hītꝰ ſupnaturalis
q̄tuꝫ ad vtrūqꝫ. Ad. ij. dd̄. ꝙ fides ⁊ ſpes imꝑfectio
nē quandā importāt. q2 fides ē de his q̄ nō videntur. et
ſpes de his q̄ nō habent. vñ habere fidē ⁊ ſpem de his q̄
ſubdunt hūane poteſtati. deficit a rōne v̄tutis. ſꝫ habe
re fidē ⁊ ſpeꝫ de his q̄ ſunt ſupra facultatē nature hūane
excedit oēm v̄tutē hōi ꝓportionatā. ſm illud. i. ad Coꝛ.
i. Qd̄ infirmū eſt dei fortius eſt hoib3. Ad. iij. dd̄. ꝙ
ad appetitū duo ptinēt. ſ. motus in finē. et ꝯformatio ad
finem ꝑ amorem. ⁊ ſic oportet ꝙ in appetitu hūano due
v̄tutes theologice ponant. ſ. ſpes ⁊ charitas.

Ad quartū ſic proceditur

Videt ꝙ nō ſit hic ordo theologicaꝝ v̄tutuꝫ ꝙ fides ſit
prior ſpe. ⁊ ſpes prior charitate. Radix eni ē prior eo qd̄
ē ex radice. ſed charitas eſt radix oīm v̄tutū. ſm illud ad
Ephe. iij. In charitate radicati et fundati. ḡ charitas eſt
prior alijs. Pre. Aug. dicit in. i. de doct. chriſtiana.
Non pōt aliquis diligere qd̄ eſſe non crediderit. porro ſi
credit ⁊ diligit bñ agendo effic̄ vt etiam ſperet. ḡ videt
ꝙ fides ꝓcedat charitatē. ⁊ charitas ſpeꝫ. Pre. amor
eſt principiū oīs affectionis. vt ſupra dictuꝫ eſt. ſed ſpes
nominat quandā affectionem. eſt eni quedā paſſio vt ſu
pra dictum ē. ḡ charitas q̄ eſt amor eſt prior ſpe. Sed
ꝯtra eſt ordo quo Apl's iſta enumerat. dicens. Nūc aūt
manent fides. ſpes ⁊ charitas. Rñ. dd̄. ꝙ duplex ē or
do. ſ. generationis. ⁊ ꝑfectionis. Ordie quidē generatō
nis q̄ materia ē prior forma. ⁊ imꝑfectū ꝑfecto. in vno ⁊
eodē fides ꝓcedit ſpem. ⁊ ſpes charitatē ſm actus. nam
habitus ſil' infundunt. nō eniꝫ pōt in aliquid motꝰ appe
titiuus tendere. vel ſperando. vel amando. niſi qd̄ ē ap
prehenſuꝫ ſenſu aut intellectu. ꝑ fideꝫ aūt apprehendit i
tellectus ea q̄ ſperat ⁊ amat. vñ oportet ꝙ ordie genera
tionis fides ꝓcedat ſpem ⁊ charitatem. Silr aūt ex hoc
hō aliquid amat ꝙ apprehendit illud vt bonū ſuū. ꝑ hoc
aūt ꝙ hō ab aliq̄ ſperat ſe bonū ꝯſequi poſſe. reputat ipſū
in q̄ ſpem hꝫ quoddā bonū ſuū. vñ ex hoc ipſo ꝙ hō ſpe
rat d̄ aliq̄ ꝓcedit ad amandū ipm̄. ⁊ ſic ordie generatio
nis ſm actus ſpes ꝓcedit charitatē. Ordie vō ꝑfectio
nis charitas ꝓcedit ⁊ fidē ⁊ ſpem. eo ꝙ tam fides q̄ȝ ſpes
ꝑ charitatē formant. ⁊ ꝑfectionē v̄tutis acquirit. ſic eni
charitas eſt mr̄ oīm v̄tutū ⁊ radix. in q̄tuꝫ ē oīm v̄tutū
forma. vt infra dicetur. Et ꝑ hoc patet rñſio ad primuꝫ
Ad. ij. dd̄. ꝙ Aug. loqt. d̄ ſpe q̄ quis ſpat ex meritis
iam habitis ſe ad beatitudinē ꝑuenturū. qd̄ ē ſpei forma
te q̄ ſequit charitatē. pōt aūt aliquis ſperare anteq̄ȝ habe
at charitatē. nō ex meritis q̄ iam hꝫ. ſed q̄ ſperat ſe habi
tuꝝ. Ad. iij. dd̄. ꝙ ſicut ſupra dictū eſt cū de paſſioni
bus ageret. ſpes reſpicit duo. Vnū quidā ſic principale
obiectū. ſ. bonum qd̄ ſperat. ⁊ reſpectu huius ſp amor ꝓ
cedit ſpem. nunq̄ȝ enim ſperat aliqd̄ bonū niſi deſidera
tum ⁊ amatū. Reſpicit etiā ſpes illum a q̄ ſe ſperat poſ
ſe conſequi bonū. ⁊ reſpectu hmōi. primo quidē ſpes pre
cedit amorē. q̄uis poſtea ex ipſo amore ſpes augeat. per
hoc enim ꝙ aliquis reputat ꝑ aliquē ſe poſſe conſequi
aliqd̄ bonum. incipit amare ipſum. ⁊ ex hoc ipſo ꝙ ipſuꝫ
amat. poſtea fortius de eo ſperat. Qō LXIII.

Einde ꝯſiderādum

Deſt de cā v̄tutuꝫ. ⁊ circa hoc querunt q̄tuor.
Primo vtꝝ v̄tꝰ ſit in nobis a natura. Secū
do vtꝝ aliqua v̄tꝰ cauſet in nobis ex aſſuetudine operū.
Tertio vtꝝ alique v̄tutes morales ſint in nobis ꝑ infu
ſionē. Quarto vtꝝ v̄tꝰ quā acquirimꝰ ex aſſuetudie ope
rū ſit eiuſdē ſpeciei cum virtute infuſa.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videt ꝙ v̄tꝰ ſit in nobis a natura. Dicit eni Damaſce
nus in. iij. li. Naturales ſunt v̄tutes ⁊ equaliter inſunt
oib3. Et Anthonius dicit i ſmone ad monachos. Si na
turam volūtas mutauerit ꝑuerſitas ē. ꝯditio ſuetur ⁊
v̄tꝰ ē. Et Matth. iiij. ſup illud. Circuibat Jeſus ⁊c. dic
glo. Docet naturales v̄tutes. ſ. iuſticiā. caſtitatē. hūilita
tem. q̄s naturaliter hꝫ hō. Pre. Bonū v̄tutis eſt ſm
rōneꝫ eſſe. vt ex dictis patet. ſed id qd̄ eſt ſm rōneꝫ ē hōi
naturale. cum rō ſit hoīs natura. ḡ virtus ineſt hōi a na
tura. Pre. Illud dr̄ eē nobis naturale quod nobis
a natiuitate ineſt. ſꝫ v̄tutes quibuſdā a natiuitate inſūt.
Dicit eni Job. xxxi. Ab infantia creuit mecū miſeratō.
⁊ de vtero egreſſa ē mecum. ḡ virtus ineſt hōi a natura
Sed ꝯ. id qd̄ ineſt hōi a natura eſt oib3 hoib3 cōe. ⁊ non
tollit ꝑ pctm̄. q2 etiam in demonib3 bona naturalia ma
nent. vt Diony. dicit in. iiij. c. de diui. no. ſed v̄tꝰ nō in
eſt oib3 hoib3 ⁊ abijcit ꝑ pctm̄. ḡ non ineſt hōi a natura.
Rñ. dd̄. ꝙ. circa formas corꝑales aliqui dixerunt ꝙ
ſunt totaliter ab intrinſeco. ſic ponentes latitationeꝫ for
maꝝ. aliqui vō ꝙ totaliter ſint ab extrinſeco. ſic ponen
tes formas corꝑales eſſe ab aliqua cā ſepata. aliqui vō
ꝙ ꝑ im ſint ab intrinſeco. in q̄tū. ſ. ꝓexiſtunt in materia
in potentia. ⁊ ꝑ im ab extrinſeco. in q̄tū. ſ. reducunt ad
actum ꝑ agens. Ita etiā circa ſcientias et v̄tutes aliqui
quideꝫ poſuerunt eas totaliter eſſe ab intrinſeco. ita. ſ. ꝙ
oēs v̄tutes ⁊ ſcie naturaliter ꝓexiſtunt in aīa. ſꝫ ꝑ diſci
plinā ⁊ exercitiū impedimēta ſcie ⁊ v̄tutis tollunt. q̄ ad
ueniunt anime ex corꝑis grauitate. ſicut cum ferꝝ clarifi
cat ꝑ limationem. ⁊ hec fuit opinio platonicoꝝ. Alij vō
dixerunt ꝙ ſunt totaliter ab extrinſeco. i. ex influentia in
telligentie agentis. vt ponit Auicenna. Alij vero dixerūt
ꝙ ſm aptitudinem ſcientie et virtutes ſunt in nobis a
natura. non autem ſm perfectionem. vt phūs dicit i. ij.
ethi. ⁊ hoc verius eſt. Ad cuius manifeſtationem opor
tet conſiderare ꝙ aliquid dicitur alicui homini naturale
dupliciter. Vno modo ex natura ſpeciei. Alio modo ex
natura indiuidui. Et quia vnumquodq̄ȝ habet ſpeciem
ſm ſuam formam indiuiduat vero ſm materiaꝫ. forma
vero hominis eſt anima rationalis. materia vero corpꝰ.
Ideo id quod conuenit homini ſm animam rationalē.
eſt ei naturale ſm rationem ſpeciei. id vero qd̄ eſt ei na
turale ſm determinatam corporis complexionem. eſt ei

naturale ſm naturã indiuidui. quod enĩ eſt naturale hoĩ
ex parte corporis ſm ſpẽm. quodãmodo refertur ad aĩaʒ
inquantũ .ſ. tale corpus eſt tali anime ꝓportionatũ. vtro
q̃ʒ aũt modo virtus eſt homini naturalis ſm quãdã incho
ationem. ſm quidẽ naturã ſpeciei inquantũ in rõne hoĩs
inſunt naturaliter quedaʒ principia naturaliter cognita.
tam ſcibilium q̃ʒ agendoꝝ. que ſunt quedam ſeminaria
intellectualium virtutum ⁊ moralium. ⁊ inquantũ in vo
luntate ineſt quidam naturalis appetitus boni. quod eſt
ſm rõnem. ſm vero naturam indiuidui inquantuʒ ex cor
poris diſpoſitione aliqui ſunt diſpoſiti vel melius vel peiꝰ
ad quaſdam virtutes. ꝓut .ſ. vires quedã ſenſitiue actus
ſunt quarundã partiũ corporis. ex quarũ diſpoſitione ad
iuuantur vel impediunť hmõi vires in ſuis actibꝰ ⁊ ꝑ cõ
ſequens vires rõnales quibꝰ hmõi ſenſitiue vires deſer
uiunt. ⁊ ſm hoc vnꝰ hõ hʒ naturalẽ aptitudinẽ ad ſciẽtiã
alius ad fortitudinẽ. alius ad tꝑantiã. ⁊ his modis tam
virtutes intellectuales q̃ʒ morales ſm quandaʒ aptitu-
dinis inchoationem ſunt in nobis a natura. non aũt con-
ſũmatio earũ. q2 natura determinať ad vnũ. conſũmatio
aũt hmõi virtutis non eſt ſm vnũ modũ actiõis. ſed di-
uerſimode ſm diuerſas materias in quibꝰ virtutes opan
tur. ⁊ ſm diuerſas circũſtantias. Sic ergo pʒ ꝙ virtutes
in nobis ſunt a natura ſm aptitudinẽ ⁊ inchoationẽ. nõ
aũt ſm ꝑfectionẽ. preter virtutes theologicas que ſunt to
taliter ab extrinſeco. Et ꝑ hoc pʒ reſpõſio ad obiecta. Nã
prime due rõnes ꝓcedũt ſm ꝙ ſeminaria virtutũ inſunt
nobis a natura inquantũ rõnales ſumus. Tertia vero rõ
ꝓcedit ſm ꝙ ex naturali diſpoſitione corꝑis quã hʒ ex na
tiuitate. vnus hʒ aptitudinẽ ad miſerendũ. alius ad tꝑa
te viuendũ. alius ad aliam virtutẽ.

Ad ſecundũ ſic procediť.

Videť ꝙ virtutes in nobis cauſari non poſſint ex aſſue-
tudine operũ. q2 ſuꝑ illud Ro. xiiij. Omne qđ nõ eſt ex fi
de peccatũ eſt. dicit glo. Aug. Oĩs infideliũ vita peccatum
eſt. ⁊ nihil eſt bonũ ſine ſũmo bono. vbi deeſt cognitio ve
ritatis falſa eſt virtus. etiã in optimis moribus. ſed fides
non põt acquiri ex operibus. ſed cauſať in nobis a deo. ſm
illud Ephe. ij. Gratia eſtis ſaluati ꝑ fidẽ. ergo nulla virtꝰ
põt in nobis acquiri ex aſſuetudine operꝝ. ¶ Pre. Pecca
tum cũ contrarieť virtuti nõ cõpatiť ſecũ virtutem. ſʒ hõ
non põt vitare peccatũ niſi ꝑ gratiã dei. ſm illud Sap. viij.
Didici ꝙ non poſſum eſſe aliter continẽs niſi deus dede
rit. ergo nec virtutes alique poſſunt in nobis cauſari ex aſ
ſuetudine operũ. ſed ſolũ dono dei. ¶ Pre. actus q̄ ſunt
ſine virtute deficiunt a ꝑfectione virtutis. ſed effectus nõ
põt eſſe ꝑfectior cauſa. ergo virtus nõ põt cauſari ex acti
bus p̃cedentibus virtutẽ. ¶ Sed contra eſt qđ Diony-
ſius dicit. iiij. c. de di. no. ꝙ bonũ eſt virtuoſius q̃ʒ malũ
ſed ex malis actibus cauſantur habitus vicioꝝ. ergo mul
to magis ex bonis poſſunt cauſari habitꝰ virtutũ. ¶ Rñ.
dõm ꝙ de generatione habituũ ex actibꝰ in generali ſuꝑ
dictũ eſt. nũc aũt ſpecialiter quantũ ad virtutẽ conſiderã-
dũ eſt ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt. virtus hoĩs ꝑficit ipſum ad
bonũ. cũ aũt rõ boni conſiſtat in modo. ſpecie. ⁊ ordine.
vt Aug. dicit li. de natura boni. ſiue in numero. pondere.
⁊ menſura. vt dr̃ Sap. xi. oportet ꝙ bonũ hoĩs ſm aliquã
regulã conſidereť que quidẽ eſt duplex. vt ſupra dictũ eſt
.ſ. rõ humana. ⁊ lex diuina. Et q2 lex diuina eſt ſuperior
regula. ideo ad plura ſe extendit. ita ꝙ quicquid regulať
rõne humana. regulať etiã lege diuina. ſed non conuertiť

Virtus igiť hoĩs ordinata ad bonũ qđ modificať ſm re
gulam rõnis hũane. põt ex actibꝰ humanis cauſari inquã
tũ hmõi actus ꝓcedunt a rõne. ſub cuius ꝑtãte ⁊ regula
tale bonũ ꝯſiſtit. virtus vero ordinans hoĩem ad bonum
ſm ꝙ modificať ꝑ legẽ diuinã ⁊ non ꝑ rõnem humanaʒ
non põt cauſari ꝑ actus humanos. quoꝝ principiũ eſt rõ
ſed cauſať ſolũ in nobis ꝑ operationem diuinã. ⁊ iõ hmõi
virtutẽ diffiniens Augu. poſuit in diffinitione virtutis
quã deus in nobis ſine nobis operať. Et de hmõi etiã vir-
tute prima rõ ꝓcedit. ¶ Ad. ij. dõ. ꝙ virtus diuinitus in
fuſa. maxime ſi in ſua ꝑfectione conſidereť. nõ cõpatiť ſecũ
aliquod peccatũ mortale. ſed virtus humanitus acquiſita
põt ſecũ cõpati aliquẽ actũ peccati etiã mortalis. q2 vſus
habitus in nobis ẽ noſtre voluntati ſubiectus. vt ſupra di-
ctũ eſt. non aũt ꝑ vnũ actũ peccati corrũpiť habitus virtu
tis acquiſite. habitui enĩ nõ ꝯtrariať directe actꝰ. ſʒ habitꝰ
⁊ iõ licet ſine gratia hõ nõ poſſit peccatũ mortale vitare. ita
ꝙ nunq̃ʒ peccet mortaliter. nõ tñ impediť quin poſſit ha-
bitũ virtutis acquirere. ꝑ quã a malis operibꝰ abſtineat vt
in pluribꝰ ⁊ ꝓcipue ab his que ſunt valde rõni contraria.
Sunt etiã quedã peccata mortalia que hõ ſine grã nullo
mõ põt vitare. que .ſ. directe opponũtur virtutibꝰ theolo
gicis. que ex dono gratie ſunt in nobis. hoc tñ infra manife
ſtius fiet. ¶ Ad. iij. dõ. ꝙ ſicut dictũ eſt. virtutũ acq̄ſita
rum ꝑexiſtunt in nobis quedã ſemina ſiue principia ſm
naturam. que quidẽ principia ſunt nobiliora virtutibꝰ eo
rum virtute acquiſitis. ſicut intellectus principioꝝ ſpecu
labiliũ eſt nobilior ſcientia cõcluſionũ. ⁊ naturalis rectitu
do rõnis eſt nobilior rectificatione appetitus. que fit ꝑ ꝑti
cipationẽ rõnis. que quidẽ rectificatio ꝑtinet ad virtuteʒ
moralẽ. Sic igiť actus humani inquantũ ꝓcedũt ex altio
ribus principijs põt cauſare virtutes acq̄ſitas humanas.

Ad tertium ſic procediť.

Videť ꝙ preter virtutes theologicas nõ ſint alie virtutes
nobis infuſe a deo. Ea enĩ que põt fieri a cauſis ſecundis
nõ fiunt immediate a deo. niſi forte aliq̃n miraculoſe. q2 vt
Diony. dicit. Lex diuinitatis eſt vltima ꝑ media addu-
cere. ſʒ virtutes intellectuales ⁊ morales põt in nobis cau
ſari ꝑ noſtros actus. vt dictũ eſt. nõ ergo ꝯuenienter cau
ſanť in nobis ꝑ infuſionẽ. ¶ Pre. In operibus dei multo
minus eſt aliquid ſuperfluũ q̃ʒ in operibus nature. ſed ad or
dinandũ nos in bonũ ſupernaturale ſufficiũt virtutes the-
ologice. ergo ſunt alie virtutes ſupernaturales quas opor-
teat in nobis cauſari a deo. ¶ Pre. natura nõ facit ꝑ duo
qđ põt facere ꝑ vnũ. ⁊ multo minus deus. ſed deus inſe
ruit aĩe nr̃e ſemina virtutũ. vt dicit glo. Heb. i. g̃ ñ oportet
ꝙ alias virtutes in nobis ꝑ infuſionẽ cauſet. ¶ Sʒ ꝯtra
eſt quod dr̃ Sap. viij. Sobrietatẽ ⁊ iuſticiã docet prudẽ
tiã ⁊ virtutẽ. ¶ Rñ. dõm ꝙ oportet effectus eẽ ſuis cau
ſis ⁊ principijs ꝓportionatos. oẽs aũt virtutes tã intelle
ctuales q̃ʒ morales que ex noſtris actibus acquirunť. ꝓ-
cedunt ex quibuſdã naturalibus principijs in nobis p̃exi
ſtentibꝰ. vt ſupra dictũ eſt. loco quoꝝ naturaliũ principi
orũ cõferũtur nobis a deo virtutes theologice. quibꝰ or-
dinamur ad finẽ ſupernaturalẽ. ſicut ſupra dictuʒ eſt. vnde
oportet ꝙ his etiã virtutibꝰ theologicis ꝓportionabiliter
reſpondeant alij habitus diuinitus cauſati in nobis. qui ſic ſe
habeant ad virtutes theologicas ſicut ſe habent virtutes
morales ⁊ intellectuales ad principia naturalia virtutum
¶ Ad. i. ergo dõm ꝙ alique quidẽ virtutes morales et
intellectuales poſſunt cauſari in nobis ex nr̃is actibꝰ. tñ

ille non ſunt ꝓportionate virtutibꝰ theologicis.⁊ iḋ oportet
per alias eis ꝓportionatas immediate a deo cauſari. Ad
ij. dōm ꝙ virtutes theologice ſufficiēter nos ordinant in
finē ſupnaturalē ſm̄ quandā inchoationē.quantū .ſ. ad
ipm̄ deū immediate.ſed oportet ꝙ per alias virtutes infu-
ſas ꝑficiatur aīa circa alias res.in ordine tū ad deū. Ad
iij. dōm ꝙ virtus illorū principiorū naturaliter inditorū nō
ſe extendit vltra ꝓportionē nature.⁊ ideo in ordine ad fi-
nem naturalē indiget hō ꝑfici ꝑ alia pricipia ſupaddita.

Ad quartū ſic proceditur

Videtur ꝙ virtutes infuſe nō ſint alterius ſpeciei a virtuti
bus acquiſitis. Virtus enī acquiſita ⁊ virtus infuſa ſm̄
ꝑdicta nō videntur differre niſi ſm̄ ordinē ad vltimū finē.
ſed habitꝰ ⁊ actus humani nō reſpiciūt ſpeciē ab vltimo
fine.ſed a ꝓximo.nō ergo virtutes morales vel intellectu
ales infuſe differunt ſpē ab acquiſitis. Pre.habitus ꝑ
actus cognoſcuntur.ſed idē eſt actus tꝑantie infuſe ⁊ acq
ſite.ſ.moderari concupiſcentias tactus.ergo nō differūt
ſpecie. Pre.virtus acquiſita ⁊ virtus infuſa differunt
ſm̄ illud qḋ eſt immediate a deo factū ⁊ a creatura.ſed idē
eſt ſpē hō quē deus formauit ⁊ quē generat natura.⁊ ocu
lus quē ceco nato dedit ⁊ quē virtus formatiua cauſat.ergo
videtur ꝙ eſt eadē ſpē virtus acquiſita ⁊ infuſa. Sed cō
tra quelibet drīa in diffinitione poſita mutata diuerſificat
ſpēm.ſed in diffinitiōe virtutis ponitur.quā deus in no
bis ſine nobis opatur.vt ſupra dictū eſt.ergo virtus acqſi
ta cui hoc non cōuenit non eſt eiuſdē ſpeciei cū infuſa.
Rn̄. dōm ꝙ dupliciter habitus diſtinguūtur ſpecie. Uno mō
ſicut ꝑdictū eſt ſm̄ ſpāles ⁊ formales rōnes obiectorū.ob
iectū aūt virtutis cuiuſlibet eſt bonū cōſideratū in materia
ꝓpria.ſicut tꝑantie obiectū eſt bonū delectabiliū in concu
piſcentijs tactus.cuius quidē obiecti formalis rō ē a rōe
que inſtituit modū in his concupiſcentijs.materiale aūt ē id
qḋ eſt ex parte concupiſcentiarū. Manifeſtū eſt aūt ꝙ alterius
rōnis eſt modus qui imponitur in huiuſmodi cōcupiſcentijs ſm̄
regulā rōnis humane.⁊ ſm̄ regulā diuinā.puta in ſumpti
one ciborū rōne humana modus ſtatuitur.vt non noceat va
litudini corporis.nec impediat rōnis actū.ſm̄ aūt regulam
legis diuine requiritur ꝙ hō caſtiget corpus ſuū.⁊ in ſerui
tutē redigat ꝑ abſtinentiā cibi ⁊ potus.⁊ aliorū huiuſmodi.vñ
manifeſtū eſt ꝙ tꝑantia infuſa ⁊ acquiſita differūt ſpecie.
⁊ eadē rō eſt de alijs virtutibus. Alio mō habitus diſtin-
guūtur ſpē ſm̄ ea ad que ordinantur. Nō enī eſt eadē ſpecie
ſanitas hoīs ⁊ equi ꝓpter diuerſas naturas ad quas ordinā
tur.⁊ eodē mō dicit phūs in .iij. politicorū.ꝙ diuerſe ſunt
virtutes ciuiū ſm̄ ꝙ bn̄ ſe hn̄t ad diuerſas politias. Et ꝑ
hunc etiā modū differūt ſpē virtutes morales infuſe ꝑ quas
hoīes bene ſe hn̄t in ordine ad hoc ꝙ ſint ciues ſanctorū
⁊ domeſtici dei.⁊ alie virtutes acquiſite ſm̄ quas homo
ſe bn̄ hꝫ in ordine ad res humanas. Ad .i. ergo dōm ꝙ
virtus infuſa ⁊ acquiſita nō ſolū differūt ſm̄ ordinē ad vl
timū finē.ſꝫ etiā ſm̄ ordinē ad ꝓpria obiecta.vt dictū eſt.
Ad .ij. dōm ꝙ alia rōne modificat concupiſcentias delecta-
biliū tactꝰ tꝑantia acqſita ⁊ tꝑantia infuſa.vt dictū ē.vñ
nō hn̄t eundē actū. Ad .iij. dōm ꝙ oculū ceci nati deꝰ fecit
ad eūdē actū ad quē formātur alij oculi ſm̄ naturā.⁊ iḋ fuit
eiuſdem ſpeciei.⁊ eadē rō eſſet ſi deus vellet miraculoſe
cauſare in homine virtutes quales acquiruntur ex actibꝰ
ſed ita non eſt in propoſita.vt dictum eſt.

Queſtio.LXIIII.

Deinde conſiderādum
eſt de ꝓprietatibꝰ virtutū.⁊ primo quidē de
medio virtutū.ſcḋo de cōnexione virtutū.ter
tio de equalitate earū.quarto de ipārū duratiōe. Circa primū q̄
runtur quattuor.primo vtrū virtutes morales ſint in medio.
ſcḋo vtrū mediū virtutis ſit mediū rei vel rōnis.tertio vtrū
intellectuales virtutes conſiſtant in medio.quarto vtrū
virtutes theologice.

Ad primū ſic proceditur

Videtur ꝙ virtus moralis nō conſiſtat in medio. Ultimum
enī repugnat medij rōni.ſed de rōne virtutis eſt vltimū.
dr̄ enī in .i. de celo ꝙ virtus eſt vltimū potētie.ergo virtus
moralis nō conſiſtit in medio. Pre.illud quod ē ma-
ximū non eſt mediū ſed quedā virtutes morales tendūt
in aliqḋ maximū.ſicut magnanimitas eſt circa maximos
honores.⁊ magnificentia circa maximos ſumptus.vt dicitur
in .iiij. ethicorū.ergo nō oīs virtus moralis eſt in medio.
Pre.ſi de rōne virtutis moralis ſit in medio eſſe.opor-
tet ꝙ virtus moralis non ꝑficiatur.ſed magis corrūpatur per
hoc ꝙ tendit ad extremū.ſed quedā virtutes morales ꝑ
ficiuntur ꝑ hoc ꝙ tendūt ad extremū.ſicut virginitas que ab
ſtinet ab omni delectabili venereo.⁊ ſic tenet extremū.⁊ ē
ꝑfectiſſima caſtitas.⁊ dare oīa paupibus eſt ꝑfectiſſima
miſericordia vel liberalitas.ergo videtur ꝙ nō ſit de rōne vir
tutis moralis eſſe in medio. Sed contra eſt qḋ phūs dicit
in .ij. ethi.ꝙ virtus moralis eſt habitus electiuus immedia
te exiſtens. Rn̄. dōm ꝙ ſicut ex ſupra dictis pꝫ virtus
de ſui rōne ordinat hoīem ad bonū.moralis aūt virtus ꝓ
prie eſt ꝑfectiua appetitiue partis aīe circa aliquā determi-
natam materiā.menſura aūt ⁊ regula appetitiui motus cir
ca appetibilia eſt ipa rō.bonū aūt cuiuſlibet menſurati ⁊
regulati cōſiſtit in hoc ꝙ cōformetur ſue regule.ſicut bonū
in artificiatis eſt vt ſequatur regulā artis.malū aūt ꝑ cōſe
quens in huiuſmodi eſt ꝑ hoc ꝙ aliquid diſcordat a ſua regula
vel menſura.qḋ quidem cōtingit vel ꝑ hoc ꝙ ſuperexcedit
menſurā.vel ꝑ hoc ꝙ deficit ab ea.ſicut manifeſte apparet in
oībus regulatis ⁊ menſuratis.⁊ iḋ patet ꝙ bonū virtutis
moralis conſiſtit in adequatione ad menſurā rōnis. Ma
nifeſtū eſt aūt ꝙ inter exceſſum ⁊ defectū mediū eſt equali-
tas ſiue conformitas.vñ manifeſte apparet ꝙ virtus mo-
ralis in medio cōſiſtit. Ad .i. ergo dōm ꝙ virtus moralis
bonitatē hꝫ ex regula rōnis.ꝓ materia aūt hꝫ paſſiones vel
opationes. Si ergo cōparetur virtus moralis ad rōnem.ſic
ſm̄ id quod rōnis ē hꝫ rōnem extremi vnius qḋ eſt cōfor
mitas.exceſſus vero ⁊ defectus hꝫ rōnem alterius extre-
mi qḋ eſt difformitas. Si vero conſideretur virtus moralis
ſm̄ ſuā materiā.ſic hꝫ rōnem medij inquantū paſſionē re
ducit ad regulā rōnis.vnde phūs dicit in .ij. ethi.ꝙ virtꝰ
ſm̄ ſubſtantiā medietas eſt.inquantū regula virtutis po
nitur circa ꝓpriā materiā.ſm̄ optimū aūt ⁊ bn̄ eſt extremi-
tas.ſ.ſm̄ conformitatē rōnis. Ad .ij. dōm ꝙ mediū ⁊ extre
ma conſiderantur in actionibus ⁊ paſſionibus ſm̄ diuerſas cir
cūſtantias.vñ nihil ꝓhibet in aliqua virtute eſſe extremū
ſm̄ vnā circūſtantiā qḋ tū eſt mediū ſm̄ alias circūſtan-
tias ꝑ conformitatē ad rōnē.⁊ ſic ē in magnificētia ⁊ magna
nimitate.nā ſi conſideretur quantitas abſoluta eiꝰ in qḋ tendit
magnificꝰ ⁊ magnanimꝰ.dicetur extremū ⁊ maximū.ſed ſi
conſideretur hoc ipm̄ ꝑ cōparationē ad alias circūſtātias.ſic hꝫ
rōnē medij.qr in hoc maxime tendūt huiuſmodi virtutes ſm̄ re
gulā rōis.i.vbi oportet.⁊ qñ oportet.⁊ ꝓpter qḋ oportet

exceſſus aūt ſi in hoc maximū tendat̄ q̄n n̄ oportet. vl' vbi nō oportet. vel ꝓpter q̄d nō oportet. defectus aūt eſt ſi nō tendat̄ in hoc maximū vbi oportet. ⁊ q̄n oportet. ⁊ hoc eſt q̄d ph'us dicit in. iiij. ethi. ꝙ magnanim⁹ ē quidē magnitudie extremus. eo aūt q̄d vt oportet medi⁹. ¶ Ad. iij. dō ꝙ eadē rō eſt de virginitate ⁊ paupꝑtate q̄ eſt de magnanimitate. abſtinet eni3 virginitas ab omnib⁹ venereis. ⁊ paupꝑtas ab oib⁹ diuitijs, ꝓpter q̄d oportet ⁊ ſm ꝙ oportet ſc3 ſm mādatū dei. ⁊ ꝓpter vitā eternā. ſi aūt hoc fiat ſm ꝙ nō oportet. i. ſm aliquā ſupſtitōē3 illicitā. vel etiā ꝓpter inanē gloriā. erit ſupfluū. ſi aūt nō fiat q̄n oportet. vel ſm ꝙ oportet eſt vitiū ꝑ defectum. vt p3 in tranſgredientib⁹ votū virginitatis vel paupꝑtatis.

Ad ſecundū ſic procedit.

Videt̄ ꝙ mediū virtutis moral' nō ſit mediu3 rōnis. ſed mediū rei. Bonū eni virtutis moralis ꝯſiſtit in hoc ꝙ ē in medio. bonū aūt vt dr̄ in. vi. methaph'ice. ē in reb⁹ ipſis ergo mediū virtutis moralis eſt mediū rei. ¶ Pre. rō ē vis apprehēſiua. ſed virtus moralis n̄ ꝯſiſtit in medio apprehenſionū ſed magis in medio opationū ⁊ paſſionū. ergo mediū virtutis moralis nō eſt mediū rōnis ſ3 mediū rei. ¶ Pre. mediū q̄d accipit̄ ſm ꝓportionē ariſmetricā vel geometricā eſt mediū rei. ſed ē mediū iuſticie. vt dr̄ in. v. ethi. ergo mediū virtutis moralis nō eſt mediū rōnis. ſ3 rei. ¶ Sed ꝯtra eſt q̄d ph'us dicit in. ij. ethi. ꝙ virtus moralis in medio ꝯſiſtit quo ad nos determinata rōe. ¶ Rñ. dōm ꝙ mediū rōnis dupliciter pōt intelligi. Uno modo ſm ꝙ mediū in ipo actu rōnis exiſtit. q̄ſi ipſe actus rōnis ad mediū reducat̄. ⁊ ſic q2 virtus moralis nō ꝑficit actu3 rōnis. ſed actū virtutis appetitiue. mediū virtutis moral' nō eſt mediū rōnis. Alio mō pōt dici mediū rōnis id q̄d a rōne ponit̄ in aliqua materia. ⁊ ſic oē medium virtutis moralis eſt mediū rōnis. q2 ſicut dictū eſt. virtus dr̄ ꝯſiſtere in medio ꝑ ꝯformitatē ad rōnē rectā. Sed q̄nq3 contingit ꝙ mediū rōnis eſt etiā mediū rei. ⁊ tunc oportet ꝙ virtus moralis mediū ſit mediū rei ſicut eſt in iuſticia. Q̄nq3 aūt mediū rōnis n̄ eſt mediū rei ſed accipit̄ ꝑ cōparationē3 ad nos. ⁊ ſic ē mediū in oib⁹ alijs virtutib⁹ moralib⁹. cui⁹ rō eſt. q2 iuſticia eſt circa opatōes q̄ ꝯſiſtūt in reb⁹ exteriorib⁹. in quib⁹ rectū inſtitui d3 ſimpl'r ⁊ ſm ſe. vt ſup dictū eſt. ⁊ iō medio rōnis in iuſticia eſt idē cū medio rei. in quantū. ſ. iuſticia dat vnicuiq3 q̄d d3. ⁊ n̄ plus nec minus. Alie vero virtutes morales conſiſtūt circa paſſiones interiores. in quib⁹ n̄ poteſt rectū ꝯſtitui eodē modo. ꝓpt̄ hoc ꝙ hoīes diuerſimode ſe hn̄t ad paſſiones. ⁊ iō oportet ꝙ rectitudo rōnis in paſſionib⁹ inſtituat̄ ꝑ reſpectū ad nos q̄ afficimr̄ ſm paſſiones. Et ꝑ hoc p3 rn̄ſio ad obiecta. Nā prime due rōnes ꝓcedūt de medio rōnis. q̄d. ſ. inuenit̄ i ipo actu rōnis. tertia vero rō ꝓcedit de medio iuſticie.

Ad tertium ſic procedit.

Videt̄ ꝙ virtutes intellectuales non conſiſtāt in medio. Uirtutes eni morales conſiſtūt in medio inquantū conformant̄ regule rōnis. ſed virtutes intellectuales ſunt in ipa rōne. ⁊ ſic non vident̄ habere ſupiorē regulam. ergo virtutes intellectuales non conſiſtunt in medio. ¶ Pre. Mediū virtutis moral' determinat̄ a virtute intellectuali. Dicit̄ eni in. ij. ethi. ꝙ virtus conſiſtit in medietate determinata rōne. ꝓut ſapiens determinabit. ſi igit̄ virtus intellectualis iterū cōſiſtat in medio. oportet ꝙ determinet̄ ſibi mediū ꝑ aliquā aliā virtutē. ⁊ ſic ꝓcedet̄ in infinitu3 in virtutibus. ¶ Pre. mediū ꝓprie eſt inter contraria. vt p3 ꝑ ph'm in. x. metaph'ice. ſed in intellectu nō videt̄ eſſe aliqua ꝯtrarietas. cū etiā ipa cōtraria ſm ꝙ ſunt i intellectu non ſint contraria. ſed ſimul intelligant̄. vt albū ⁊ nigrum. ⁊ ſanū ⁊ egrū. ergo in intellectualibus virtutib⁹ n̄ eſt mediū. ¶ Sed contra eſt ꝙ ars ē virtus intellectual' vt dicit̄ in. vi. ethi. ⁊ tn̄ artis eſt aliq̄d mediū. vt dr̄ in. ij. ethi. ergo etiā virt⁹ intellectual' ꝯſiſtit in medio. ¶ Rñ. dōm ꝙ bonū alicuius rei conſiſtit in medio ſm ꝙ ꝯformat̄ regule vel menſure quā contingit trāſcendere. ⁊ ab ea deficere. ſicut dictū eſt. Uirtus aūt intellectualis ordinat̄ ad bonū ſicut ⁊ moralis. vt ſupra dictū eſt. vn̄ ſm ꝙ bonū virtutis intellectualis ſe h3 ad menſurā. ſic ſe h3 ad rōnem medij. bonū aūt virtutis intellectualis eſt veru3. ſpeculatiue quidē virtutis verū abſolute. vt in. vi. ethi. dr̄. practice aūt virtutis verū ſm conformitatē ad appetitū rectū. verū aūt intellect⁹ noſtri abſolute conſideratū. eſt ſicut menſuratū a re. res eni eſt menſura intellect⁹ nri vt dicit̄ in. x. metaph'ice. ex eo eni ꝙ res eſt vel non ē. veritas eſt in opinione ⁊ in oratione. Sic igit̄ bonū virtutis intellectualis ſpeculatiue conſiſtit in quodā medio ꝑ conformitatē ad ipam rem ſm ꝙ dicit eſſe q̄d eſt. vel non eē q̄d non eſt. in quo rō veri conſiſtit. exceſſus aūt eſt ſm affirmationē falſam ꝑ quā dicit̄ eſſe quod non eſt. defectus aūt accipit̄ ſm negationē falſam ꝑ quā dicitur non eē q̄d eſt. verum aūt virtutis intellectualis practice comparatum quidē ad rē h3 rōnem menſurati. ⁊ ſic eodē mō accipitur mediū ꝑ conformitatē ad rē in virtutibus intellectualib⁹ practicis ſicut in ſpeculatiuis. ſed reſpectu appetitus hab3 rōnem regule ⁊ menſure. vn̄ idem mediū quod ē virtutis moralis etiā eſt ipſius prudentie. ſ. rectitudo rōnis. ſ3 prudentie quidē eſt iſtud mediū vt regulantis ⁊ menſurātis virtutis aūt moralis vt menſurate ⁊ regulate. Silr̄ exceſſus ⁊ defectus accipit̄ diuerſimode vtrobiq3. ¶ Ad. i. ergo dōm ꝙ etiā virtus intellectualis habet ſuā menſurā vt dictū eſt. ⁊ ꝑ conformitatē ad ipam accipit̄ in ipa medium. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ non eſt neceſſe in infinitū ꝓcedere in virtutibus. q2 menſura ⁊ regula intellectualis virtutis nō eſt aliquod aliud genus virtutis ſed ipa res. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ ipſe res contrarie non habent contrarietatē in aīa. q2 vnū eſt rō cognoſcendi alteꝝ. ⁊ tn̄ in intellectu eſt contrarietas affirmationis ⁊ negationis. que ſunt cōtraria. vt dr̄ in fine ꝑiarmenias. quāuis eni eſſe ⁊ nō eſſe non ſunt contraria. ſed contradictorie oppoſita ſi conſiderent̄ ipa ſignata. ꝓut ſunt in rebus. ⁊ alterū eſt ens. ⁊ alteꝝ eſt pure non ens. tn̄ ſi referant̄ ad actū aīe. vtrunq3 ponit aliquid eſſe. vnde eſſe ⁊ non eſſe contradictoria ſunt. ſed opinio qua opinamur ꝙ bonū eſt bonū. eſt cōtraria opinioni qua opinamur ꝙ bonū non eſt bonū. ⁊ inter hmōi contraria mediū eſt virtus intellectualis.

Ad quartu3 ſic procedit

Videt̄ ꝙ virtus theologica conſiſtat in medio. Bonū eni aliaꝝ virtutū conſiſtit in medio. ſed virtus theologica excedit in bonitate alias virtutes. ergo virtus theologica multo magis eſt in medio. ¶ Pre. mediū virtutis moral' accipitur quidē ſm ꝙ appetitus regulat̄ ꝑ rōnem. intellectualis vero ſm ꝙ intellectus noſter menſurat̄ a re. ſed virt⁹ theologica ⁊ ꝑficit intellectū. ⁊ appetitū. vt ſupra dictum eſt. ergo etiā virtus theologica cōſiſtit in medio. ¶ Pre. ſpes que eſt virtus theologica mediū eſt inter deſperatōē3 ⁊ ꝓſumptionē. ſilr̄ etiā fides incedit media inter cōtrarias

hereſes. vt Boetius dicit in li. de duab⁹ naturis. ꝙ enim
confitemur in xp̄o vnā pſonā ⁊ duas naturas. mediū eſt
inter hereſim Neſtorij. qui dicit duas pſonas ⁊ duas na
turas. ⁊ hereſim Eutic. qui dicit vnā pſonā ⁊ vnā naturā
ergo virtus theologica conſiſtit in medio. ¶ Sed ꝯtra in
oīb⁹ in quibus conſiſtit virtus in medio. cōtingit peccare
ꝑ exceſſum ſicut ⁊ ꝑ defectū. ſed circa deū qui eſt obiectuꝫ
virtutis theologice non contingit peccare ꝑ exceſſum. Di
citur enī Eccle. xliij. Benedicentes deū exaltate illū q̄n
tū poteſtis. maior. n. eſt oī laude. ergo virt⁹ theologica nō
conſiſtit in medio. ¶ Rn̄. dōm ꝙ ſicut dictū eſt. mediuꝫ
virtutis accipit̄ ꝑ conformitatē ad ſuā regulā vel mēſurā
ſm ꝙ ꝯtingit ipſam tranſcendere. vel ab ea deficere. Vir
tutis aūt theologice duplex pōt accipi menſura. Vna q̄
dem ſm ipſam rōnem virtutis. ⁊ ſic menſura ⁊ regula vir
tutis theologice eſt ipſe deus. fides enī noſtra regulat̄ ſm
veritatē diuinā. charitas aūt ſm bonitatē eius. ſpes autē
ſm magnitudinē oīpotentie ⁊ pietatis eius. ⁊ iſta eſt mē
ſura excellens omnē humanā facultatē. vn̄ nunq̄ poteſt
hō tantū diligere deū quantū diligi dꝫ. nec tantū credere
aut ſperare in ipm̄ quantū dꝫ. vn̄ multo min⁹ pōt ibi eē
exceſſus. ⁊ ſic bonū talis virtutis non conſiſtit in medio.
ſed tanto eſt melius quāto magis accedit̄ ad ſūmū. Alia
vero regula vel mēſura virtutis theologice eſt ex ꝑte nr̄a
q̄ ⁊ ſi nō poſſumus ferri in deū quantū debem⁹. debemus
tn̄ ferri in ipm̄ credendo. ſperādo ⁊ amādo ſm mēſuram
noſtre conditionis. vn̄ ꝑ accidens pōt in virtute theolo
gica cōſiderari mediū ⁊ extrema ex ꝑte nr̄a. ¶ Ad. i. ergo
dōm ꝙ bonū virtutū intellectualiū ⁊ moraliū cōſiſtit in
medio ꝑ cōformitatē ad regulā vl' mēſurā quā trāſcēdere
contigit. qd' non eſt in virtutib⁹ theologicis ꝑ ſe loquēdo
vt dictū eſt. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ virtutes morales ⁊ intelle
ctuales perficiunt intellectū ⁊ appetitū nr̄m in ordine ad
menſurā ⁊ regulā creatā. virtutes aūt theologice in ordi
ne ad menſurā ⁊ regulā increatā. vnde nō eſt ſilis rō. ¶
Ad. iij. dōm ꝙ ſpes eſt media inter p̄ſumptionē ⁊ deſpe
rationē ex ꝑte nr̄a inquantū. ſ. aliquis p̄ſumere dr̄ ex eo ꝙ
ſperat a deo bonū qd' excedit ſuā cōditionē. vel nō ſperat
qd' ſm ſuā conditōeꝫ ſperare poſſet. nō aūt pōt eē ſupabū
dantia ſpei ex ꝑte dei. cuius bonitas eſt infinita. Simile
etiā fides eſt media inter cōtrarias hereſes. nō ꝑ compara
onē ad obiectū quod ē deus. cui nō pōt aliqs nimis crede
re. ſed inquantū ipſa opinio hūana eſt media inter ꝯrias
opiniones. vt ex ſup̄ dictis pꝫ. ¶ Queſtio. LXV.

Deinde ꝯſiderandū
eſt de cōnexione virtutū. ⁊ circa hoc q̄runtur
quīq̄. primo vtꝝ virtutes morales ſint adī
uicē cōnexe. ſcd̄o vtꝝ virtutes morales poſſint eſſe ſine
charitate. tertio vtꝝ charitas poſſit eē ſine eis. quarto vtꝝ
fides ⁊ ſpes poſſint eſſe ſine charitate. quīto vtrum chari
tas poſſit eſſe ſine eis.

Ad primuꝫ ſic proceditur

Videt̄ ꝙ virtutes morales non ſint ex neceſſitate ꝯnexe
Virtutes enī morales q̄nq̄ cauſant̄ ex exercitiō actuū. vt ꝓ
bat̄ in. ij. ethi. ſed homo pōt exercitari in actibus alicuius
virtutis ſine hoc ꝙ exercitet̄ in actibus alterius virtutis. ḡ
vna virtus moralis poteſt haberi ſine altera. ¶ Pre. ma
gnificentia ⁊ magnanimitas ſunt quedā virtutes mora
les. ſꝫ aliquis pōt habere alias virtutes morales ſine hoc
ꝙ habeat magnificentiaꝫ ⁊ magnanimitatē. Dicit enim
phūs in. iiij. ethi. ꝙ inops non pōt eſſe magnificus. qui
tn̄ pōt habere alias quaſdam virtutes. ⁊ ꝙ ille qui ꝑuis ē
dignus ⁊ his ſe dignificat tpatus eſt. magnanimus aūt
non eſt. ergo virtutes morales non ſunt cōnexe. ¶ Pre.
ſicut virtutes morales ꝑficiunt ꝑtem appetitiuā aīe. ita v
tutes intellectuales ꝑficiūt ꝑtem intellectiuā. ſed virtutes
intellectuales non ſunt connexe. pōt enī aliquis habere
vnā ſcientiā ſine hoc ꝙ habeat aliā. ergo etiā neq̄ virtutes
morales ſunt cōnexe. ¶ Pre. ſi virtutes morales ſint cō
nexe. hoc non eſt niſi q̄ cōnectuntur in prudentia. ſꝫ hoc
non ſufficit ad cōnexionē virtutū moraliū. videt̄ enim ꝙ
aliquis poſſit eſſe prudens circa agibilia. que ꝑtinent ad
vnā virtutē ſine hoc ꝙ ſit prudens in his que ꝑtinent ad
aliā. ſicut etiā aliquis pōt habere artem circa aliqua facti
bilia ſine hoc ꝙ habeat artem circa alia. prudentia aūt eſt
recta ratio agibiliū. ergo non eſt neceſſariū virtutes mo
rales eſſe cōnexas. ¶ Sed cōtra eſt qd' Ambroſius dicit
ſup̄ Lucā. Cōnexe ſibi ſunt cōcatenateq̄ virtutes. vt qui
vnā hꝫ plures habere videat̄. Augu. etiā dicit in. vi. d' tri.
ꝙ virtutes que ſunt in aīo humano nullo mō ſepāntur ab
inuicem. Et Greg. dicit. xiij. moraliū. ꝙ vna virtus ſine
alijs aut oīno nulla eſt. aut īpꝑfecta. Et Tullius dicit ī.
ij. de tuſculanis queſtionib⁹. Si vnā virtutem confeſſus
es te non habere. nullam neceſſe eſt te habiturū. ¶ Rn̄.
dōm ꝙ virtus moralis pōt accipi vel ꝑfecta. vel impꝑfecta
Impꝑfecta quidē moralis virtus. vt tpantia vel fortitudo
nihil aliud eſt q̄ aliqua inclinatio in nobis exiſtens ad
opus aliquod de genere bonoꝝ faciendū. ſiue talis inclina
tio ſit in nobis a natura. ſiue ex aſſuetudine. ⁊ hoc mō acci
piendo virtutes morales nō ſunt connexe. videmus enī
aliquē ex naturali cōplexione vel ex aliq̄ conſuetudine eē
promptū ad opa liberalitatis. qui tn̄ non eſt ꝓmptus ad
opa caſtitatis. Perfecta aūt virtus moralis eſt habitus
inclinans ad bonū opus bene agēdū. ⁊ ſic accipiendo vir
tutes morales. dicendum eſt eas cōnexas eſſe. vt fere ab
omnib⁹ ponit̄. Cui⁹ rō duplex aſſignat̄ ſm ꝙ diuerſimo
de aliqui virtutes cardinales diſtinguunt. Vt enī dictuꝫ
eſt. quidā diſtinguunt eas ſm quaſdā generales cōditio
nes virtutū. vtpote ꝙ diſcretio ꝑtineat ad prudentiā. re
ctitudo ad iuſticiā. moderātia ad tpantiā. firmitas animi
ad fortitudinē. in quacūq̄ materia iſta conſiderent̄. ⁊ ſm
hoc manifeſte apparet rō connexionis. non enim firmitas
habet laudem virtutis ſi ſit ſine moderatione vel rectitu
dine aut diſcretione. ⁊ eadem ratio eſt de alijs. Et hanc
rōnem connexionis aſſignat Greg. xxij. moral'. dicens ꝙ
virtutes ſi ſint diſiuncte non poſſunt eſſe perfecte ſm ra
tionem virtutis. quia nec prudentia vera eſt que iuſta tē
perans. ⁊ fortis non eſt. ⁊ idem ſubdit de alijs virtutibus
Et ſimilem rationeꝫ aſſignat Aug. in. vi. de tri. Alij vero
diſtinguunt predictas virtutes ſm materias. ⁊ ſm hoc
aſſignatur ratio connexionis ab Ariſtotele in. vi. ethicoꝝ
quia ſicut ſupra dictū eſt. nulla virtus moralis poteſt ſine
prudentia haberi. eo ꝙ proprium virtutis moralis eſt fa
cere electionē rectam cum ſit habitus electiuus. Ad rectā
aūt electionem non ſolum ſufficit inclinatio in debituꝫ fi
nem. quod eſt directe ꝑ habitū virtutis moralis. ſed etiaꝫ
ꝙ aliquis directe eligat ea que ſunt ad finē. quod fit per
prudentiā. que eſt conſiliatiua ⁊ iudicatiua ⁊ p̄ceptiua eo
rum que ſunt ad finē. ſimiliter etiā prudentia non pōt ha
beri niſi habeant̄ virtutes morales. cū prudentia ſit recta
ratio agibiliū. que ſicut ex principijs procedit ex finibus
agibilium ad quos aliquis recte ſe habet per virtutes mo

rales. vnde ſicut ſcientia ſpeculatiua nõ poteſt haberi ſine
intellectu principiorum. ita nec prudentia ſine virtutibus mo
ralibus. ex quo manifeſte ſequitur virtutes morales eſſe
connexas. ¶ Ad .i. ergo dicendum ꝙ virtutum moraliũ que-
dam ꝑficiunt hominẽ ſm cõmunem ſtatum. ſcilicet quã-
tum ad ea que cõmuniter in omni vita hominũ occurrũt
agenda. vnde oportet ꝙ homo ſimul exerceatur circa mate
rias omnium virtutũ moraliũ. ⁊ ſiquidem circa omnes
exercitetur bene operando acquiret habitus omnium vir
tutũ moraliũ. ſi aũt exercitetur bene opãdo circa vnã ma
teriã. nõ aũt circa aliã. puta bñ ſe habẽdo circa iras nõ aũt
circa concupiſcẽtias. acquiret quidẽ habitum aliquem ad
refrenandum iras. qui tñ non habebit rõnem virtutis ꝓ
pter defectum prudentie. que circa concupiſcentias corrũ
pitur. ſicut etiã naturales inclinatõnes non habent perfe
ctam rationẽ virtutis ſi prudentia deſit. Quedã vero vir
tutes morales ſunt que perficiunt hominẽ ſm aliquem
eminentẽ ſtatum. ſicut magnificentia ⁊ magnanimitas.
Et quia exercitiũ circa materias harum virtutum non oc-
currit vnicuiq; cõmuniter. poteſt aliquis habere virtutes
morales ſine hoc ꝙ habitus harum virtutũ habeat actu.
loquendo de virtutibus acquiſitis. ſed tñ acquiſitis alijs
virtutibus. habet iſtas virtutes in potentia propinqua cũ
enim aliquis per exercitiũ adeptus eſt liberalitatem circa
mediocres donationes ⁊ ſumptus. ſi ſuperueniat ei abun-
dantia pecuniarum. modico exercitio acquiret magnificẽtie
habitũ. ſicut geometer modico ſtudio acquirit ſciẽtiam ali
cuius concluſionis quã nunq; conſiderauit. illud autem
habere dicimur quod in promptu eſt vt habeamus. ſm
illud phi in .ij. phiſicorum. quod parũ deeſt quaſi nihil deeſſe
videtur. Et per hoc patet reſponſio ad ſecundũ. ¶ Ad .iij.
dicendum ꝙ virtutes intellectuales ſunt circa diuerſas mate
rias adinuicem non ordinatas. ſicut patet in diuerſis ſci
entijs ⁊ artibus. ⁊ ideo non inuenitur in eis connexio que
inuenitur in virtutibus moralibus exiſtentibus circa paſſi
ones ⁊ operationes. que manifeſte habent ad inuicem or
dinem. nam oẽs paſſiones a quibuſdã primis ꝓcedẽtes
ſcilicet amore ⁊ odio. ad quaſdam alias terminantur. ſcz
delectationem ⁊ triſticiam. ⁊ ſimiliter omnes opationes
que ſunt virtutis moralis in materia habent ordinem ad
inuicem ⁊ etiã ad paſſiones. ⁊ ideo tota materia moraliũ
virtutum ſub vna rõe prudentie cadit. habent tñ omnia
intelligibilia ordinem ad prima principia. ⁊ ſm hoc oẽs
virtutes intellectuales dependent ab intellectu principi-
orum. ſicut prudentia a virtutibus moralibus. vt ſupra
dictum eſt. principia aũt vniuerſalia quorum eſt intelle
ctus principiorum. non dependent a concluſionibus de qui
bus ſunt relique intellectuales virtutes. ſicut morales de
pendent a prudentia eo ꝙ appetitus mouet quodammõ
rõnem. ⁊ rõ appetitum. vt ſupra dictum eſt. ¶ Ad .iiij.
dicendum ꝙ ea ad que inclinant virtutes morales ſe habent
ad prudentiam ſicut principia. non aũt factibilia ſe ha-
bent ad artem ſicut principia. ſed ſolum ſicut materia. ma
nifeſtum eſt aũt ꝙ ⁊ ſi rõ poſſit eſſe recta in vna parte mate
rie ⁊ non in alia. nullo tñ non poteſt dici ratio recta ſi ſit
defectus cuiuſcũq; principij. ſicut ſi quis erraret circa hoc
principium. omne totum eſt maius ſua parte. non poſſet
habere ſcientiam geometricam. quia oporteret multum
recedere a veritate in ſequentibus. Et preterea agibilia
ſunt ordinata adinuicem. non autem factibilia. vt dictum
eſt. ⁊ ideo defectus prudentie circa vnam partem agibiliũ
induceret in defectum etiam circa alia agibilia. quod in fa
ctibilibus non contingit.

Ad ſecundũ ſic procedit.

Videtur ꝙ virtutes morales poſſunt eſſe ſine charitate. Di
citur enim in .li. ſententiarum Proſperi. ꝙ omnis virtus preter
charitatem põt eſſe cõmunis bonis ⁊ malis. ſed charitas
non poteſt eſſe niſi in bonis. vt dicitur ibidẽ. ergo alie virtu
tes poſſunt haberi ſine charitate. ¶ Pre. virtutes mora-
les poſſunt acquiri ex actibus humanis. vt dicitur in .ij.
ethi. ſed charitas non habetur niſi ex infuſione. ſm illud.
Ro. v. Charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris p ſpi
ritumſanctum qui datus eſt nobis. ergo alie virtutes
poſſunt haberi ſine charitate. ¶ Pre. virtutes morales
connectuntur adinuicem inquantũ dependent a pruden
tia. ſed charitas non dependet a prudentia. imo pruden-
tiam excedit ſm illud Eph. iij. Supereminentem ſcientie
charitatem xpi. ergo virtutes morales non connectũtur
charitati. ſed ſine ea eſſe poſſunt. ¶ Sed cõtra eſt quod
dr Jo. iij. Qui non diligit manet in morte. ſed p virtutes
ꝑficitur vita ſpũalis. ipſe enĩ ſunt quibus recte viuitur. vt
Aug. dicit in .ij. de li. arbi. ergo non poſſunt eſſe ſine dile
ctione charitatis. ¶ Rñ. dicendum ꝙ ſicut ſupra dictum eſt
virtutes morales ꝓut ſunt opatiue boni in ordine ad finẽ
qui non excedit facultatẽ naturalẽ hoĩs. poſſunt p opa hu
mana acquiri. ⁊ ſic acquiſite ſine charitate eſſe poſſunt. ſicut
fuerunt in multis gentilibus. ſm aũt ꝙ ſunt opatiue boni
in ordine ad vltimũ finem ſupnaturalem. ſic pfecte ⁊ ve
re habent rõnem virtutis. ⁊ nõ poſſunt humanis actibus
acquiri. ſed infunduntur a deo. ⁊ huiõi virtutes morales ſi
ne charitate eſſe non poſſunt. dictũ eſt enĩ ſupra ꝙ alie vir
tutes morals non poſſunt eſſe ſine prudentia. prudentia
aũt non põt eſſe ſine virtutibus moralibus. inquantum
virtutes morales faciunt ſe habere bene ad quoſdam fi-
nes. ex quibus ꝓcedit ratio prudentie. Ad rectam autem
rõnẽ prudentie multo magis requiritur ꝙ hõ bñ ſe habeat
circa vltimũ finem. quod fit p charitatem q; circa alios fines
quod fit p virtutes morales. ſicut rõ recta in ſpeculatiuis ma
xime indiget primo principio indemõſtrabili. quod eſt con
tradictoria non ſimul eſſe vera. vñ manifeſtum fit ꝙ nec
prudentia infuſa põt eſſe ſine charitate. nec alie virtutes
morales cõſequenter. que ſine prudentia eſſe nõ poſſunt
Patet igitur ex dictis ꝙ ſole virtutes infuſe ſunt perfecte ⁊
ſimplr dicende virtutes. quia bene ordinãt hoĩem ad finem
vltimũ ſimplr. alie vero virtutes. ſ. acquiſite. ſunt ſm quid
virtutes. non aũt ſimplr. ordinãt enĩ hominẽ bene reſpe-
ctu finis vltimi in aliquo genere. non aũt reſpectu finis
vltimi ſimpliciter. Vñ Ro. xiiij. ſup illud. Oẽ quod non ẽ
ex fide peccatũ eſt. dicit glo. Aug. Vbi deeſt agnitio veri
tatis falſa eſt virtus etiã in bonis moribus. ¶ Ad .i. ergo
dicendum ꝙ virtutes ibi accipiuntur ſm imꝑfectã rõnis virtu-
tis. alioquin ſi virtus moralis ſm pfectã rõnem virtutis ac
cipiatur. bonũ facit habentẽ. ⁊ p conſequẽs in malis eſſe nõ
põt. ¶ Ad .ij. dicendum ꝙ rõ illa ꝓcedit de virtutibus morali
bus acquiſitis. ¶ Ad .iij. dicendum ꝙ ⁊ ſi charitas excedat ſci
entiam ⁊ prudentiã. tñ prudentia dependet a charitate.
vt dictum eſt. ⁊ per cõſequens omnes virtutes morales
infuſe.

Ad tertium ſic procedit.

Videtur ꝙ charitas ſine alijs virtutibus moralibus ha
beri poſſit. Ad id enim ad quod ſufficit vnum indebitum
eſt ꝙ plura ordinentur. ſed ſola charitas ſufficit ad omnia

opa virtutis implendo. vt pȝ per id quod dicit̃. i. ad Coꝛ
xiij. Charitas patiens eſt. benigna eſt ⁊c̃. ergo videtur ꝙ
habita charitate alie virtutes ſuperfluerent. ¶ Pꝛe. qui
habet habitũ virtutis ⁊ e facili operatur ea que ſunt virtu
tis. ⁊ ei ſm̃ ſe placent. vnde ⁊ ſignum habitus eſt delecta
tio que fit in ope vt dicit̃ in. ij. ethi. ſed multi habent cha
ritatem abſq́ʒ peccato moꝛtali exiſtentes. qui tñ difficulta
tem in opibus virtutum patiuntur. neq́ʒ eis ſm̃ ſe placẽt
ſed ſolum ſm̃ quod referuntur ad charitatem. ergo multi
habent charitatẽ qui non habent alias virtutes. ¶ Pꝛe
charitas in omnibꝰ ſanctis inuenit̃. ſed quidã ſunt ſancti
qui tñ aliquibus virtutibus carent. Dicit enim Beda ꝙ
ſancti magis humiliantur de virtutibus quas non habẽt
q̃ʒ de virtutibus q̃s habent gloꝛientur. ergo nõ eſt neceſſa
rium ꝙ qui habet charitatem omnes virtutes moꝛales
habeat. ¶ Sed cõtra eſt ꝙ ꝑ charitatẽ tota lex impletur.
Dicit̃ eñ Ro. xiij. ꝙ qui diligit ꝓximum legem imple
uit. ſed tota lex impleri non poteſt niſi ꝑ omnes virtutes
moꝛales. qꝛ lex precipit de omnibus actibus virtutum vt
dicitur in. v. ethi. ergo qui habet charitatem hʒ oẽs virtu
tes moꝛales. Aug. etiam dicit in quadã epiſtola. ꝙ chari
tas includit in ſe omnes virtutes cardinales. ¶ Rñ. dõ
ꝙ cũ charitate ſimul infunduntur oẽs virtutes moꝛales.
cuius rõ eſt. quia deus non minus ꝑfecte operatur in opi
bus gratie q̃ʒ in opibus nature. ſic aũt videmus in opibꝰ
nature ꝙ non inuenitur principium aliquoꝝ operum in aliq̃
re. quin inueniatur in ea que ſunt neceſſaria ad hmõi opa
ꝑficienda. ſicut in aĩalibus inueniũtur oꝛgana quibus ꝑ
fici poſſunt opa ad que ꝑagenda aĩa habet poteſtatem.
Manifeſtum eſt aũt ꝙ charitas inquantũ oꝛdinat hoiem
ad finem vltimũ. eſt principium omniũ bonoꝝ operum.
que in finem vltimũ oꝛdinari poſſunt. vñ opoꝛtet ꝙ cum
charitate ſimul infundantur oẽs virtutes moꝛales. quibꝰ
homo ꝑficit ſingula genera bonoꝝ operuʒ. Et ſic ꝑʒ ꝙ vir
tutes moꝛales infuſe non ſolũ habent connexionẽ ꝓpter
prudentiam. ſed etiam ꝓpter charitatem. ⁊ ꝙ qui amittit
charitateʒ ꝑ peccatũ moꝛtale. amittit omnes virtutes mo
rales infuſas. ¶ Ad. i. ergo dõm ꝙ ad hoc ꝙ actus inferi
oꝛis potentie ſit ꝑfectus. requiritur ꝙ non ſolum adſit ꝑ
fectio in ſupioꝛi potentia. ſed etiã in inferioꝛi. Si eñ prĩ
cipale agens debito modo ſe haberet. nõ ſequeret̃ actio
perfecta. ſi inſtrumentum non eſſet bene diſpoſitum. vñ
opoꝛtet ad hoc ꝙ homo bene operetur in his que ſunt ad fi
nem. ꝙ non ſolũ habeat virtutem que bene ſe habeat cir
ca finem. ſed etiã virtutes quibus ſe bene habeat circa ea
que ſunt ad finem. nam virtus que eſt circa finem ſe hʒ
vt principalis ⁊ motiua reſpectu eoꝛum que ſunt ad finẽ
⁊ ideo cum charitate neceſſe eſt etiã habere alias virtutes
moꝛales. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ qñq́ʒ contingit ꝙ aliquis ha
bens habitum patitur difficultatem in operando. ⁊ ꝑ cõ
ſequens non ſentit delectationem ⁊ complacentiam in
actu propter aliquod impedimentum extrinſecus ſuper
ueniens. ſicut ille qui habet habitum ſcientie. patitur dif
ficultatem in intelligendo propter ſomnolentiam vel ali
quã infirmitatem. ⁊ ſimiliter habitus moꝛalium virtutũ
infuſarum patiuntur interdum difficultatem in opando
propter aliquas diſpoſitiones contrarias ex precedenti
bus actibus relictas. que quidem difficultas non ita acci
dit in virtutibus moꝛalibꝰ acquiſitis. qꝛ per exercitium
actuum quo acquiruntur. tolluntur etiaʒ contrarie diſpo
ſitiones. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ aliqui ſancti dicuntur aliquas
virtutes non habere inquantum patiuntur difficultatem
in actibus earum ratione iam dicta. quãuis habitus om
nium virtutum habeant.

Ad quartuʒ ſic procedit

Videt̃ ꝙ fides ⁊ ſpes nunq̃ʒ ſint ſine charitate. Cum eñ
ſint virtutes theologice digniores eſſe vident̃ virtutibus
moꝛalibus etiã infuſis. ſed virtutes moꝛales infuſe non
poſſunt eſſe ſine charitate. ergo neq́ʒ fides ⁊ ſpes. ¶ Pꝛe.
nullus credit niſi volens. vt Aug. dicit ſuꝑ Jo. ſed cha
ritas eſt in voluntate ſicut ꝑfectio eius. vt ſupra dictũ eſt
ergo fides non põt eẽ ſine charitate. ¶ Pꝛe. Aug. dic̃ in
Enchi. ꝙ ſpes ſine amoꝛe eſſe non põt. amoꝛ aũt eſt chari
tas. de hoc eñ amoꝛe ibi loquit̃. ergo ſpes non põt eſſe ſi
ne charitate. ¶ Sed cõtra eſt quod Math. primo dicit̃
in glo. ꝙ fides generat ſpem. ſpes vero charitatem. ſʒ ge
nerans eſt prius generato ⁊ põt eſſe ſine eo. ergo fides
põt eſſe ſine ſpe ⁊ ſpes ſine charitate. ¶ Rñ. dõʒ ꝙ fides
⁊ ſpes ſicut ⁊ virtutes moꝛales dupliciter cõſiderari pñt.
vno mõ ſm̃ inchoationem quandam. alio mõ ſm̃ ꝑfectũ
eſſe virtutis. Cum eñ virtus oꝛdinetur ad bonum opus
agendum. virtus quideʒ perfecta dicitur ex hoc ꝙ poteſt
in opus perfecte bonum. quod quidem eſt dũ non ſolum
bonum eſt quod fit. ſed etiã bene fit. alioquin ſi bonuʒ ſit
qđ fit. non aũt bene fiat. nõ erit perfecte bonum. vñ nec
habitus qui eſt talis opis principium habebit perfecte ra
tionem virtutis. ſicut ſi aliquis operet̃ iuſta. bonum qui
dem facit. ſed non erit opus perfecte virtutis niſi hoc bñ
faciat. i. ſm̃ electionem rectam. quod eſt per prudentiam.
⁊ ideo iuſticia ſine prudentia non põt eſſe virtus ꝑfecta.
Sic igit̃ fides ⁊ ſpes ſine charitate poſſunt quidẽ aliqua
liter eſſe. ꝑfecte autem virtutis rõnem ſine charitate non
habent. cum eñ fidei opus ſit credere deo. credere auteʒ
ſit alicui propria voluntate aſſentire. ſi non debito modo
velit. non erit fidei opus ꝑfectum. ꝙ aũt debito modo ve
lit hoc eſt ꝑ charitatem que ꝑficit voluntatem. omnis eniʒ
rectus motus voluntatis ex recto amoꝛe ꝓcedit. vt Aug.
dicit. xiiij. de ciui. dei. Sic igitur fides eſt quidẽ ſine cha
ritate. ſed non ꝑfecta virtus. ſicut tyrannia vel foꝛtitudo ſi
ne prudentia. Et ſimilit̃ dõm eſt de ſpe. nã actus ſpei eſt
expectare futuram beatitudinem a deo. qui quidem actꝰ
perfectus eſt ſi fiat ex meritis que quis habet. qđ nõ põt
eſſe ſine charitate. ſi aũt hoc expectet ex meritis que nõdũ
habet. ſed proponit in futurum acquirere. erit actus imꝑ
fectus. ⁊ hoc poteſt eſſe ſine charitate. ⁊ ideo fides ⁊ ſpes
poſſunt eſſe ſine charitate. ſed ſine charitate ꝓpꝛie loquẽ
do virtutes non ſunt. nã ad rõnem virtutis pertinet vt nõ
ſolum ſm̃ ipam aliquod bonũ operetur. ſed etiã bene. vt dr̃
in. ij. ethi. ¶ Ad. i. ergo dõm ꝙ virtutes moꝛales depen
dẽt a prudentia. prudentia autem infuſa nec rationẽ pru
dentie habere poteſt abſq́ʒ charitate vtpote deficiente de
bita habitudine ad primũ principium quod eſt vltimus
finis. fides aũt ⁊ ſpes ſm̃ ꝓpꝛias rationes nec a prudẽtia
nec a charitate dependent. ⁊ ideo ſine charitate eſſe poſſũt
licet non ſint virtutes ſine charitate. vt dictũ eſt. ¶ Ad. ij.
dõm ꝙ ratio illa procedit de fide que habet perfectã rõ
nem virtutis. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ Aug. loquitur ibi de ſpe
ſm̃ ꝙ aliquis expectat futuram beatitudinem per merita
que iam habet. quod non eſt ſine charitate.

Ad quintuʒ ſic procedit

Videt̃ ꝙ charitas poſſit eſſe ſine fide ⁊ ſpe. Charitas eñ
eſt amoꝛ dei. ſed deus põt a nobis amari naturaliter. etiã

non ꝓſuppoſita fide vel ſpe future beatitudinis. ergo charitas pōt eſſe ſine fide ⁊ ſpe. ¶ Pre. charitas eſt radix oīm virtutum. ſm illud Ephe. iij. In charitate radicati ⁊ fundati. ſed radix aliqñ eſt ſine ramis. ergo charitas pōt eſſe aliqñ ſine fide ⁊ ſpe ⁊ alijs virtutibus. ¶ Pre. in chriſto fuit ꝑfecta charitas. ⁊ ipſe tñ non habuit fidē ⁊ ſpem quia fuit ꝑfectus cōprehenſor. vt infra dicet̄. ergo charitas pōt eſſe ſine fide ⁊ ſpe. ¶ Sed ɔtra eſt qđ Apłus dicit Heb. xi. Sine fide impoſſibile eſt placere deo. qđ maxime ꝑtinet ad charitatem. vt pꝫ ſm illud ꝓuer. viij. Ego diligētes me diligo. ſpes etiā eſt que introducit ad charitatē. vt ſupra dictū eſt. ergo charitas non pōt haberi ſine fide ⁊ ſpe ¶ Rñ. dđm ꝙ charitas non ſolum ſignificat amorem dei. ſed etiā amiciciā quandā ad ipm̄. que quidem ſuper amorē addit mutuā readamatōꝫ cū quadā cōmunicatōe mutua. vt đ in. viij. ethi. Et ꝙ hoc ad charitatē ꝑtineat. pꝫ ꝑ id qđ dicit̄. i. Jo. iiij. Qui manet ī charitate in deo manet ⁊ deus in eo. Et. i. ad Cor. i. Fidelis deus ꝑ quē vocati eſtis in ſocietatē filij eius. Hec aūt ſocietas hoīs ad deū eſt quedā familiaris ɔuerſatio cū ipo. inchoat̄ quidē hic in ꝓñti ꝑ grām. ꝑficiet̄ aūt in futuro ꝑ gloriā. quorū vtrūqꝫ fide ⁊ ſpe tenet̄. vñ ſicut cū aliquis non poſſet cum aliquo amiciciā habere. ſi diſcrederet vel deſꝑaret ſe poſſe habere aliquā ſocietatē vel familiarem conuerſationem cū ipo. ita aliquis non pōt habere amiciciā ad deū que ē charitas. niſi fidem habeat ꝑ quā credat hmōi ſocietatē ⁊ cōuerſationē hoīs cū deo. ⁊ ſperet ſe ad hanc ſocietatem ꝑtinere. ⁊ ſic charitas ſine fide ⁊ ſpe nullo mō eſſe pōt. ¶ Ad. i. ergo dđm ꝙ charitas non eſt qualiſcūqꝫ amor dei. ſed amor dei quo diligit̄ vt beatitudinis obiectū. ad quod ordinamur ꝑ fidē ⁊ ſpem. ¶ Ad. ij. dđm ꝙ charitas eſt radix fidei ⁊ ſpei inquantū dat eis ꝑfectionē virtutis. ſed fides ⁊ ſpes ſm rationē ꝓpriam ꝓſupponunt̄ ad charitatē vt ſupra dictū eſt. ⁊ ſic charitas ſine eis eſſe non pōt. ¶ Ad. iij. dđ ꝙ xpo defuit fides ⁊ ſpes ꝓpter id ꝙ eſt aliqđ imꝑfectionis in eis. ſed loco fidei habuit apertā viſionē ⁊ loco ſpei plenā cōprehenſionē. ⁊ ſic fuit ꝑfecta charitas in eo.

¶ Queſtio. LXVI.

DEinde ɔſiderandū

eſt de equalitate virtutū. ⁊ circa hoc queruntur ſex. primo vtrū virtus poſſit eſſe maior vel minor. ſcđo vtrū oēs virtutes ſimul in eodē exiſtentes ſint equales. tertio de comparatiōe virtutū moraliū ad intellectuales. quarto de cōparatione virtutū moraliū adinuicē. quinto đ cōparatōe virtutū intellectualiū adinuicem. ſexto de cōparatione virtutum theologicarū adinuicem.

Ad primū ſic proceditur

Videt̄ ꝙ virtus non poſſit eſſe maior vel minor. Dicitur enī in Apo. ꝙ latera ciuitatis ihrlm ſunt eq̄lia. ꝑ hoc autē ſignant̄ virtutes. vt glo. dicit ibidem. ergo omnes virtutes ſunt equales. non ergo pōt eſſe virtus maior virtute. ¶ Pre. omne illud cuius rō conſiſtit in maximo nō pōt eſſe maius vel minus. ſed rō virtutis conſiſtit in maximo eſt enī virtus vltimū potentie. vt phūs dicit in. i. đ celo. ⁊ Aug. in. ij. de li. arbi. ꝙ virtutes ſunt maxima bona quibus nullus pōt male vti. ḡ videt̄ ꝙ virtus non poſſit eē maior neqꝫ minor. ¶ Pre. quantitas effectus penſatur ſm virtutē agētis. ſed virtutes ꝑfecte que ſunt virtutes infuſe ſunt a deo. cuius virtus eſt vniformis ⁊ infinita. ḡ videt̄ ꝙ virtus nō poſſit eſſe maior virtute. ¶ Sed cōtra vbicūqꝫ pōt eſſe augmētū ⁊ ſuꝑabundātia. pōt eſſe ineq̄litas. ſed in virtutibus inuenit̄ ſuꝑabundantia ⁊ augmētū. Dicit̄ enī Math. v. Niſi abundauerit iuſticia veſtrā pluſqꝫ ſcribarū ⁊ phariſeorū. non intrabitis in regnū celorū Et Prouer. xvi. dicit̄. In abundanti iuſticia virtus maxima eſt. ergo videt̄ ꝙ virtus poſſit eſſe maior vel minor ¶ Rñ. dđm ꝙ cū querit̄ vtrū virtus vna poſſit eē maior alia. dupliciter intelligi poteſt. Uno mō in virtutibꝫ ſpē differentibus. ⁊ ſic manifeſtū eſt ꝙ vna virtus ē alia maior. ſp enī cā potior eſt ſuo effectu. ⁊ in effectibus tāto aliquid eſt potius quanto eſt cauſe ꝓpinquius. Manifeſtū eſt aūt ex dictis ꝙ cauſa ⁊ radix humani boni eſt rō. ⁊ iō prudentia que ꝑficit rōnem. ꝑfert̄ in bonitate alijs virtutibus moralibus ꝑficientibꝫ vim appetitiuā. inquantum ꝑticipat rōnem. ⁊ in his etiā tanto eſt vna altera melior quāto magis ad rōnem accedit. vñ ⁊ iuſticia que ē in voluntate ꝑfert̄ alijs virtutibꝫ moralibus. ⁊ fortitudo que ē in iraſcibili ꝑfert̄ tꝑantie que eſt in cōcupiſcibili. q̄ minꝰ ꝑticipat rōnem. vt pꝫ in. vij. ethi. Alio mō pōt intelligi q̄ſtio in virtute eiuſdē ſpeciei. ⁊ ſic ſm ea que dicta ſunt ſupra cū de intenſionibꝫ habituū ageret̄. virtus pōt dupl'r dici maior ⁊ minor. vno mō ſm ſeipam. alio mō ex pte ꝑticipātis ſubiecti. Si igit̄ ſm ſeipam cōſideret̄. magnitudo vel ꝗtitas eius attendit̄ ſm ea ad que ſe extendit. quicūqꝫ aūt hꝫ aliquā virtutē. puta tꝑantiā. hꝫ ipam quātū ad oīa ad que ſe tꝑantia extendit. quod de ſcientia ⁊ arte nō contingit. nō enī quicunqꝫ eſt grāmaticus ſcit oīa que ad grāmaticam ꝑtinent. ⁊ ſm hoc bene dixerūt ſtoyci. vt Simplicius dicit in cōmento ꝓdicamentorū. ꝙ virtus nō recipit magis neqꝫ minus ſicut ſcientia vl' ars. eo ꝙ ratio virtutis conſiſtit in maximo. Si vero cōſideret̄ virtus ex pte ſubiecti ꝑticipantis. ſic contingit virtutē eſſe maiorē vel minorem. ſiue ſm diuerſa tpa in eodē. ſiue in diuerſis hoībus. q2 ad attingendū mediū virtutis qđ eſt ſm rātionē rectā. vnus eſt melius diſpoſitus qꝫ alius. vel ꝓpter maiorē aſſuetudinem. vel ꝓpter meliorē diſpoſitionē nature. vel ꝓpter ꝑſpicacius iudiciū rōnis. aut etiā ꝓpter maius grē donū qđ vnicuiqꝫ donat̄ ſm menſurā donatōnis xpi. vt dicit̄ ad Eph. iiij. Et in hoc deficiebāt ſtoyci. eſtimantes nullū eſſe virtuoſum dicendū niſi qui ſūme fuerit diſpoſitus ad virtutē. non enī exigit̄ ad rōnem virtutꝪ ꝙ attingat recte rōnis medium in indiuiſibili. ſicut ſtoyci putabāt. ſed ſufficit ꝓpe mediū eſſe. vt in. ij. ethi. đ. idē etiā indiuiſibile ſignū vnus ꝓpinquius ⁊ promptius attingit qꝫ alius. ſicut etiā pꝫ in ſagittatoribus trahentibus ad certū ſignū. ¶ Ad. i. dđm ꝙ inequalitas illa nō ē ſm quantitatē abſolutā. ſed eſt etiā ſm ꝓportionē intelligenda. q2 oēs virtutes ꝓportionabiliter creſcūt in hoīe. vt infra dicet̄. ¶ Ad. ij. dđm ꝙ illud vltimū quod pertinet ad virtutē pōt habere rōnem magis vel minus boni ſm ꝓdictos modos. cū non ſit vltimū indiuiſibile. vt dictū eſt. ¶ Ad. iij. dđm ꝙ deus non opatur ſm neceſſitatē nature. ſed ſm ordinē ſue ſapientie ſm quā diuerſā menſurā virtutis hominibꝫ largitur. ſm illud ad Ephe. iiij. Unicuiqꝫ veſtrum data eſt gratia ſm menſuram donationis chriſti.

Ad ſecundū ſic procedit̄.

Videt̄ ꝙ non oēs virtutes in vno ⁊ eodē ſint eq̄liter inteſe. dicit enī Apłus. i. ad Cor. vij. Unuſquiſqꝫ enī habet ꝓprium donū a deo. alius quidē ſic. alius aūt ſic. nō eſſet aūt vnū donū magis ꝓpriū alicui qꝫ aliud ſi oēs virtutes

dono dei infuſas quilibet equaliter haberet. ergo videtur
ꝙ non oēs virtutes ſint equales in vno ⁊ eodē. ¶ Pre.
ſi oēs virtutes eſſent eque intenſe in vno ⁊ eodē. ſeq̄ret̄
ꝙ quicūq; excederet aliquem in vna virtute excederet ipſ;
in omnibꝰ alijs virtutibus. ſed hoc pȝ eſſe falſum. q2 di-
uerſi ſancti de diuerſis virtutibꝰ ꝑcipue laudantur. ſicut
Abraam de fide. Moyſes de de manſuetudine. Job de
patientia. vñ de quolibet cōfeſſore cantat̄ in eccleſia. Nō
eſt inuentus ſimilis illi qui conſeruaret legē excelſi. eo ꝙ
quilibet habuit ꝓrogatiuā alicuius virtutis. nō ergo oēs
virtutes ſunt equales in vno ⁊ eodē. ¶ Pre. quanto ha
bitus eſt intenſior tanto hō ſm̄ ipm̄ delectabilius ⁊ ꝓm
ptius operatur. ſed experimento pȝ ꝙ vnus hō delectabiliꝰ
⁊ ꝓmptius operatur actum vnius virtutis q̄ȝ actū alteriꝰ
nō ergo oēs virtutes ſunt equales in vno ⁊ eodē. ¶ Sȝ
cōtra eſt qđ Aug. dicit in. vi. de tri. ꝙ quicūq; ſunt equa
les in fortitudine. equales ſunt in prudentia ⁊ tēpantia. ⁊
ſic de alijs. hoc aūt non eſſet niſi oēs virtutes vnius hoīs
eſſent equales. ergo oēs virtutes vnius hominis ſunt eq̄
les. ¶ Rñ. dōm ꝙ quantitas virtutū ſicut ex dictis pȝ
pōt attendi dupliciter. Uno mō ſm̄ rōnem ſpēi. ⁊ ſic non
eſt dubiū ꝙ vna virtus vnius hoīs ſit maior q̄ȝ alia. ſicͭ
charitas fide ⁊ ſpe. Alio mō pōt attendi ſm̄ ꝑticipationē
ſubiecti. put. ſ. intendit̄ vel remittit̄ in ſubiecto. ⁊ ſm̄ hoc
oēs virtutes vnius hoīs ſunt equales quadā equalitate
ꝓportionis. inquantū equaliter creſcunt in hoīe. ſicut di-
gitꝰ manus ſunt ineq̄les ſm̄ quantitatē. ſed ſunt equales
ſm̄ ꝓportionē. cū ꝓportionabiliter augeant̄. hmōi autē
equalitatis oportet eodē mō rōnem accipere ſicut ⁊ cōne
xionis. equalitas enī eſt quedā cōnexio virtutū ſm̄ quā-
titatē. Dictū eſt aūt ſupra ꝙ rō cōnexionis virtutū dupli
citer aſſignari pōt. Uno mō ſm̄ intellectū eorum qui in-
telligūt ꝑ has quattuor virtutes quattuor cōditiones ge
nerales virtutū. quarū vna ſimul inuenit̄ cū alijs in q̄li
bet materia. ⁊ ſiľr virtus in q̄libet materia non pōt equa
lis dici niſi habeat oēs iſtas cōditiones equales. Et hāc
rōnem equalitatis virtutū aſſignat Aug. in. vi. de trini.
dicens. Si dixeris equales eſſe iſtos fortitudine. ſȝ illū
preſtare prudentia. ſequit̄ ꝙ huius fortitudo minus pru-
dens ſit. ac ꝑ hoc nec fortitudine equales ſint. qñ eſt illiꝰ
fortitudo prudentior. atq; ita de ceteris virtutibus inue
nies ſi omnes eadē cōſidēratione ꝑcurras. Alio modo aſ
ſignata eſt rō cōnexionis virtutū ſm̄ eos qui intelligunt
hmōi virtutes habere materias determinatas. ⁊ ſm̄ hoc
rō cōnexionis virtutū moraliū accipit̄ ex pte prudentie.
⁊ ex pte charitatis quantū ad virtutes infuſas. non aūt
ex pte inclinationis que eſt ex pte ſubiecti. vt ſupra dictū
eſt. Sic igit̄ ⁊ rō equalitatis virtutū pōt accipi ex pte pru
dentie quantū ad id quod eſt formale in omnibꝰ virtuti-
bus moralibus. exiſtente enī rōne equaliter ꝑfecta in vno
⁊ eodē. oportet ꝙ ꝓportionabiliť ſm̄ rōnem rectā mediū
cōſtituatur in qualibet materia virtutū. quantū vero ad
id qđ eſt materiale in virtutibus moralibus. ſ. inclinatiō;
ipſam ad actū virtutis. pōt eſſe vnus homo magis ꝓmptꝰ
ad actū vnius virtutis q̄ȝ ad actū alterius. vel ex naturali
conſuetudine. vel etiā ex grē dono. ¶ Ad. i. ergo dōȝ ꝙ
verbū Apli pōt intelligi de donis grē gratis date. q̄ non
ſunt cōia oībꝰ. nec oia eq̄lia in vno ⁊ eodē. ¶ Uel pōt dici
ꝙ refert̄ ad menſurā grē gratū facientis. ſm̄ quā vnꝰ abū
dat in omnibꝰ virtutibꝰ plus q̄ȝ alius. ꝓpt̄ maiorē abūdā
tiā prudētie vel etiā charitatis. i q̄ cōnectūt̄ oēs v̄tutes in
fuſe. ¶ Ad. ij. dō ꝙ vnꝰ ſanctꝰ laudat̄ ꝑcipue d̄ vna v̄tute

⁊ aliꝰ d̄ alia. ꝓpter excellētiorē ꝓmptitudinē ad actū vniꝰ
v̄tutis q̄ȝ ad actū alteriꝰ. Et ſm̄ hoc etiā pȝ rñſio ad tertiū

Ad tertium ſic procedit.

Uidet̄ ꝙ virtutes morales ꝑemineāt intellectualibus.
Qđ enī eſt magis neceſſariū ⁊ ꝑmanentius eſt meliꝰ. ſȝ
virtutes morales ſunt ꝑmanentiores etiā diſciplinis. q̄
ſunt virtutes intellectuales. ⁊ ſunt etiā magis neceſſarie
ad vitā humanā. ergo ſunt ꝑferende virtutibus intelle-
ctualibus. ¶ Pre. de rōne virtutis eſt. ꝙ bonū faciat ha
bentē. ſed ſm̄ virtutes morales dicit̄ hō bonus. non aūt
ſm̄ virtutes intellectuales. niſi forte ſm̄ ſolam prudētiā
ergo virtus moralis eſt melior q̄ȝ virtus intellectualis. ¶
Pre. finis eſt nobilior his que ſunt ad finē. ſed ſicut d̄r
in. vi. ethi. virtus moralis facit rectā intētionē finis. pru
dentia aūt facit rectā electionē eoꝝ que ſunt ad finē. ergo
virtus moralis eſt nobilior prudentia. que eſt virtus in
tellectualis circa moralia. ¶ Sed contra. virtus moraliſ
eſt ī rōali ꝑ ꝑticipationem. virtus aūt intellectualis ī rō
nali ꝑ eſſentiam ſicut dicit̄ in. i. ethi. ſed rōnale ꝑ eſſentiā
eſt nobilius q̄ȝ rōnale ꝑ ꝑtipatiōnē. ergo virtus intelle
ctualis eſt nobilior q̄ȝ virtus moralis. ¶ Rñ. dōȝ ꝙ ali
quid poteſt dici maius vel minus dupliciter. vno modo
ſimplr̄. alio mō ſm̄ quid. Nihil enī ꝓhibet aliquid eſſe
melius ſimplr̄. vt philoſophari q̄ȝ ditari. qđ tñ nō ē me
lius ſm̄ qd. i. neceſſitatē patiēti. ſimplr̄ aūt cōſiderat̄ vnū
qđq; qñ cōſiderat̄ ſm̄ ꝓpriā rōnē ſpēi. hȝ aūt virtus ſpēȝ
ex obiecto. vt ex dictis pȝ. vñ ſimplicit̄ loquēdo illa virtꝰ
nobilior eſt que hȝ nobilius obiectū. Manifeſtū eſt autē
ꝙ obiectū rōnis eſt nobiliꝰ q̄ȝ obiectū appetitus. rō enīȝ
apprehendit aliq̄d in vniuerſali. ſed appetitus tendit ī res
que hñt eſſe ꝑticulare. vñ ſimpliciter loquendo virtutes
intellectuales q̄ ꝑficiunt rōnem. ſunt nobiliores q̄ȝ mora
les q̄ ꝑficiūt appetitū. Sed ſi conſideret̄ virtus in ordīe
ad actū. ſic virtus moralis que ꝑficit appetitū. cuius ē mo
uere alias potentias ad actū. vt ſup̄ dictū eſt nobilior. Et
q2 virtus d̄r ex eo ꝙ eſt principiū alicuius actus. cū ſit ꝑ
fectio potentie. ſequit̄ etiā ꝙ rō virtutis magis cōpetat v̄
tutibus moralibꝰ q̄ȝ virtutibus intellectualibus. quāuis
virtutes intellectuales ſint nobiliores habitus ſimplicit̄
¶ Ad. i. ergo dōm ꝙ virtutes morales ſunt magis ꝑma
nentes q̄ȝ intellectuales. ꝓpter exercitium eaꝝ in his que
ꝑtinent ad vitā cōmunem. ſed manifeſtum eſt ꝙ obiecta
diſciplinaꝝ que ſunt neceſſaria ⁊ ſemꝑ eodem mō ſe ha-
bentia. ſunt ꝑmanentiora q̄ȝ obiecta virtutū moraliū. que
ſunt quedā; ꝑticularia agibilia. ꝙ aūt virtutes morales
ſunt magis neceſſaria ad vitam humanā nō oſtendit eas
eſſe nobiliores ſimpliciter. ſed quo ad hoc. quinimo vir-
tutes intellectuales ſpeculatiue ex hoc ipō ꝙ nō ordinant̄
ad aliud. ſicut vtile ordinat̄ ad finem. ſunt digniores. hoc
enī ꝯtingit q2 ſm̄ eas qđāmō inchoat̄ in nobis beatitudo
q̄ ꝯſiſtit ī cognitiōe veritatis. ſicut ſup̄ dictū eſt. ¶ Ad. ij.
dō. ꝙ ſm̄ v̄tutes morales d̄r hō bonus ſimplr̄. ⁊ nō ſm̄
intellectualas v̄tutes ea rōne. q2 appetitꝰ mouet alias po
tentias ad ſuū actū. vt ſup̄ dictū ē. vñ ꝑ hoc etiā nō ꝓbat̄
niſi ꝙ v̄tus moral̄ ſit melior ſm̄ qd. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ pru
dētia ñ ſolū dirigit v̄tutes morales ī eligēdo ea q̄ ſūt ad fi
nē. ſȝ etiā ī ꝯſtituēdo finē. ē aūt finis vniꝰcuiꝰq; v̄tutiſ mo
ralis attingere mediū in ꝓpria materia qđ q̄dē mediū det̄
minat̄ ſm̄ rectā rōnem prudentie. vt d̄r in. ij. ⁊. vi. eth.

Ad quartū ſic procedit

Videť ꝙ iuſticia non ſit ꝑcipua inter virtutes morales.
Maiꝰ enī eſt dare alicui de ꝓprio ꝗ̃ reddere alicui qđ ei
debeť. ſʒ primū ptinet ad liberalitatē. ſcđm aūt ad iuſti-
ciam. ḡ videtur ꝙ liberalitas ſit maioꝛ ꝟtus ꝗ̃ iuſticia.
¶ Pre. Illud videť eſſe maximū in vnoquoqʒ qđ eſt ꝑ-
fectiſſimū in ipſo. ſed ſicut dr̄ Iacobi. i. Paciā opꝰ ꝑfe-
ctū hʒ. ḡ videť ꝙ patientia ſit maioꝛ ꝗ̃ iuſticia. ¶ Pre.
magnanimitas opať magnum in oībꝫ ꝟtutibꝫ. vt dr̄ in
iiij. ethi. ḡ magnificat etiā ipſam iuſticiā. eſt igiť maioꝛ
ꝗ̃ iuſticia. Sʒ ꝯtra ē qđ phūs dicit in. v. ethi. ꝙ iuſticia
eſt ꝑclariſſima ꝟtutū. ¶ Rn̄. dđ. ꝙ ꝟtus aliq̄ ſm ſuam
ſpēm pōt dici maioꝛ vel minoꝛ. vel ſimpliciter, vel ſm
quid. Simpliciter quidē dr̄ maioꝛ ſm ꝙ in ea maiꝰ bo-
nū rōnis relucet. vt ſupra dictū eſt. ⁊ ſm hoc iuſticia in-
ter omnes ꝟtutes morales precellit. tanqʒ ꝓpinquioꝛ ra-
tioni. qđ patet ⁊ ex ſubiecto. ⁊ ex obiecto. ex ſubiecto qui-
dem qꝛ eſt in voluntate ſicut in ſubiecto. voluntas autē
eſt appetitus rōnalis. vt ex dictis patet. ſm aūt obiectū
ſiue materiam. qꝛ eſt circa opationes quibꝫ hō ordinať
non ſolū in ſeipſo. ſed etiaʒ ad alteꝝ. vn̄ iuſticia eſt ꝑcla-
riſſima ꝟtutuʒ. vt dr̄ in. v. ethi. Inter alias aūt ꝟtutes
morales q̄ ſunt circa paſſiones tanto in vnaquaqʒ magis
relucet rōnis bonum ꝗ̃to circa maioꝛa motus appetiti-
uus ſubdiť rōni. maximū aūt in his q̄ ad hominē ptinēt
eſt vita a qua oīa alia dependent. ⁊ iđ fortitudo q̄ appeti-
tiuū motū ſubdit rōni in his q̄ ad mortē ⁊ vitam ptinēt
Primū locum tenet inter ꝟtutes morales q̄ ſunt circa
paſſiones. tn̄ ordinať infra iuſticiam. vn̄ phūs dicit in. i.
rhetoꝛi. ꝙ neceſſe ē maximas eſſe ꝟtutes q̄ ſunt aliis ho-
noratiſſime. ſi quidē eſt ꝟtus potentia bn̄factiua. ꝓpter
hoc fortes ⁊ iuſtos maxime honorant hec quidem in bel-
lo. ſ. fortitudo. hec aūt. ſ. iuſticia ⁊ in bello ⁊ in pace vtil' ē
poſt fortitudinē aūt ordinať tpantia. q̄ ſubiicit rōni appe-
titum circa ea q̄ immediate ordinanť ad vitam. vl' in eo-
dem ſm numeꝝ. vel in eodē ſm ſpeciē. ſ. in cibis ⁊ vene-
reis. ⁊ ſic iſte tres ꝟtutes ſil' cum prudentia dicunť eē pri-
cipales. etiā dignitate. ſm quid aūt dr̄ aliqua ꝟtus eſſe
maioꝛ ſm ꝙ adminicl'm vel oꝛnamentuʒ ꝑbet principali
ꝟtuti. ſicut ſubſtantia eſt ſimpliciter dignioꝛ accidente
aliqđ tn̄ accidens eſt ſm quid dignius ſubſtātia. inq̄ʒtū
ꝑficit ſubiectum in aliq̄ eſſe accidentali. ¶ Ad. i. ḡ dđ ꝙ
actus liberalitatis opoꝛtet ꝙ fundeť ſup actum iuſticie.
non enim eſſet liberal' datio ſi non de ꝓprio daret. vt in
ij. polit. dicť. vn̄ liberalitas ſine iuſticia eſſe non poſſʒ q̄
ſe cernit ſuuʒ a non ſuo. iuſticia aūt poteſt eſſe ſine libera-
litate. vn̄ iuſticia ſimpliciter ē maioꝛ liberalitate tanqʒ cō-
munioꝛ ⁊ fundamentū ipſius. liberalitas aūt ē ſm quid
maioꝛ. cum ſit quidaʒ oꝛnatus iuſticie ⁊ ſupplementū eiꝰ
¶ Ad. ij. dđ. ꝙ patientia dr̄ habere opꝰ ꝑfectum in tolerā-
tia maloꝝ. in quibꝫ non ſolū excludit iniuſtam vindictā
quam etiā excludit iuſticia. neqʒ ſolum odiū qđ fac cha-
ritas neqʒ ſolum irā qđ facit manſuetudo. ſʒ etiaʒ exclu-
dit triſticiam inoꝛdinatā. q̄ eſt radix oīm ꝑdictoꝝ. ⁊ iđ in
hoc eſt ꝑfectioꝛ ⁊ maioꝛ qꝛ in hac materia extirpat radi-
cem. non aūt eſt ſimpliciter ꝑfectioꝛ oībꝫ aliis ꝟtutibꝫ.
qꝛ fortitudo non ſolū ſuſtinet moleſtias abſqʒ ꝑturbatio-
ne. qđ eſt patiētie. ſed etiā ingerit ſe eis cū opꝰ fuerit. vn̄
quicunqʒ eſt fortis eſt patiens. ſed non ꝯuertiť. eſt autē
patientia quedam fortitudinis ps. ¶ Ad. iij. dđ. ꝙ ma-
gnanimitas non pōt eſſe niſi aliis ꝟtutibꝫ ꝑexiſtentibꝫ.
vt dr̄ in. iiij. ethi. vn̄ ꝯpať ad alias ſicut oꝛdinatus earum
⁊ ſic ſm quid eſt maioꝛ omnibꝫ aliis. non tn̄ ſimpliciter

Ad quintū ſic procediť.

Videť ꝙ ſapīa nō ſit maxima inter virtutes intellectua-
les. Impans enim maius eſt eo cui imperať. ſed prudē-
tia videť impare ſapientie. Diciť enim in. i. ethi. ꝙ qua-
le diſciplinaꝝ debitum eſt eſſe in ciuitatibꝫ. ⁊ quale vnū-
quodqʒ addiſcere. ⁊ vſqʒ quo hec preoꝛdinat. ſ. politica.
que ad prudentiam ordinat, vt diciť in. vi. ethi. cum igiť
inter diſciplinas etiam ſapīa ꝯtineať. videť ꝙ pruden-
tia ſit maioꝛ ꝗ̃ ſapientia. ¶ Pre. De ratione virtutis ē
ꝙ ordinet hominē ad felicitatē. eſt enim ꝟtutis diſpoſi-
tio ꝑfecti ad optimum. vt diciť in. vij. phiſi. ſed pruden-
tia eſt recta rō agibilium ꝑ q̄ homo ad felicitatem ꝑduci-
tur. ſapīa autem non cōſiderat humanos actus quibꝫ ad
beatitudineʒ ꝑueniť. ḡ prudentia eſt maioꝛ virtus ꝗ̃ ſa-
pientia. ¶ Pre. ꝗ̃to cognitio eſt perfectioꝛ tanto vide-
tur eſſe maioꝛ. ſed ꝑfectioꝛem cognitioneʒ habere poſſu-
mus de rebꝫ humanis de quibꝫ eſt ſcientia ꝗ̃ de rebus
diuinis de quibꝫ eſt ſapientia. vt diſtinguit Aug. in. xij.
de trini. quia diuina incompꝛehenſibilia ſunt. ſm illud.
Iob. xxxvi. Ecce deus magnus vincens ſcientiaʒ noſtrā.
ḡ ſcientia eſt maioꝛ virtus ꝗ̃ ſapientia. ¶ Pre. Cogni-
tio principioꝝ eſt dignioꝛ ꝗ̃ cognitio ꝯcluſionum. ſed ſa-
pientia ꝯcludit ex principiis indemonſtrabilibꝫ quoꝛuʒ
eſt intellectus. ſicut ⁊ alie ſciētie. ḡ intellectus eſt maioꝛ
ꝟtus ꝗ̃ ſapientia. Sed ꝯtra eſt qđ philoſophꝰ dicͭ in. vi
ethi. ꝙ ſapientia eſt ſicut caput inter ꝟtutes intellectua-
les. ¶ Rn̄. dđ. ꝙ ſicut dictum eſt. magnitudo virtutis
ſm ſuam ſpeciem ꝯſiderať ex obiecto. obiectum autē ſa-
pientie precellit inter obiecta omnium virtutum intelle-
ctualiū. ꝯſiderat enim cauſam altiſſimam. q̄ deus eſt. vt
diciť in principio metaphiſice. Et qꝛ per cauſam iudica-
tur de effectu. ⁊ ꝑ cauſam ſuperioꝛem de cauſis inferio-
ribꝫ. inde ē ꝙ ſapīa hʒ iudiciū de oībꝫ aliis ꝟtutibꝫ intel-
lectualibꝫ, ⁊ eius ē ordinare oēs. ⁊ ipſa ē q̄ſi architectoni-
ca reſpectu oīm. ¶ Ad. i. ḡ dđ. ꝙ cuʒ prudentia ſit circa
res hūanas. ſapīa vo circa cām altiſſimā. īpoſſibile ē, ꝙ
prudentia ſit maioꝛ ꝟtus ꝗ̃ ſapīa. niſi vt dr̄ in. vi. ethi.
maximū eoꝝ q̄ ſunt in mundo eſſet hō. Vn̄ dđ. eſt ſic in
eodem li. dr̄. ꝙ prudentia non impat ipſi ſapīe. ſʒ potiuſ
ecōuerſo. qꝛ ſpūalis iudicat oīa. ⁊ ipſe a nemine iudicať
vt dr̄. i. ad Coꝛ. ij. Non enī prudentia hʒ ſe intromitte-
re de altiſſimis q̄ ꝯſiderat ſapīa. ſed impat de his q̄ ordi-
nanť ad ſapīaʒ. ſ. quō hoīes debeant ad ſapiam ꝑuenire
vn̄ in hoc ē prudentia ſeu politica miniſtra ſapīe. intro-
ducit enī ad eā. ꝑparans ei viā ſic hoſtiarius ad regem.
¶ Ad. ij. dđ. ꝙ prudentia ꝯſiderat ea quibꝫ ꝑueniť ad
felicitatē. ſʒ ſapīa cōſiderat ipm obiectū felicitatis. qđ eſt
altiſſimū intelligibile. ⁊ ſi quidē eſſet ꝑfecta conſideratō
ſapīe reſpectu ſui obiecti. eſſet ꝑfecta felicitas in actu ſa-
piētie. ſʒ qꝛ actus ſapīe ī hac vita ē imꝑfecta reſpectu pri-
cipal' obiecti qđ ē deꝰ. iđ actꝰ ſapīe eſt q̄daʒ inchoatio ſeu
ꝑticipatio future felicitatis. ⁊ ſic ꝓpinquiꝰ ſe hʒ ad felici-
tatē ꝗ̃ prudētia. ¶ Ad. iij. dđ. ꝙ ſicut phūs dicͭ ī primo
de aīa. vna noticia ꝑferť alteri. aut ex eo ꝙ ē nobilioꝛū.
aut ꝓpter certitudinē. Si igiť ſubiecta ſint eq̄lia in boni-
tate ⁊ nobilitate. illa q̄ eſt certioꝛ erit maioꝛ ꝟtus. ſed il-
la q̄ eſt minus certa de altioꝛibꝫ ⁊ maioꝛibꝫ ꝑferť ei q̄ eſt
magis certa de inferioꝛibꝫ rebꝫ. vnde philoſophus di-
cit in. ij. de celo ꝙ magnum eſt de rebus celeſtibus ali-
quid' poſſe cognoſcere. etiam debili et topica ratione.
Et in primo de partibus animalium dicͭ. ꝙ amabile eſt

magis ꝓuꝫ aliquid ↄgnoſcere de reb⁹ nobilioribus ꝗ̃ multa ↄgnoſcere d̓ reb⁹ ignobilioribus. Sapiētia igit̄ ad quam ꝑtinet dei cognitio hōi maxime in ſtatu hui⁹ vite non pōt ꝑfecte aduenire. vt ſit q̄ſi eius poſſeſſio. ſed hoc ſolius dei eſt. vt dr̄ in .i. metaphi. ſ; tñ illa modica ↄgnitio q̄ ꝑ ſapiam de deo haberi pōt. oī alij cognitioni ꝑfertur. ¶ Ad .iij. dd. ꝙ virtus ⁊ cognitio ꝑncipioꝝ indemōſtrabiliū dependet ex rōne terminoꝝ. cognito eñ quid eſt totū. ⁊ quid eſt ps. ſtatim cognoſcit̄ ꝙ omne totū ē maius ſua pte. cognoſcere aūt rōnē entis ⁊ nō entis. et totius ⁊ ptis. ⁊ alioꝝ que conueniunt ad ens. ex quib⁹ ſicut ex terminis ↄſtituunt̄ principia indemonſtrabilia. ꝑtinet ad ſapiaꝫ. qꝛ ens cōe eſt ꝓpri⁹ effectus cāe altiſſime ſcꝫ dei. ⁊ iō ſapientia nō ſolum vtit̄ principijs indemonſtrabilib⁹. quoꝝ ē intellectus. ↄcludendo ex eis ſicut etiaꝫ alie ſcīe. ſed ex iudicando de eis. ⁊ diſputando ꝯ̄ negantes. vñ ſequit̄ ꝙ ſapia ſit maior virtus ꝗ̃ intellectus.

Ad ſextum ſic procedit̄.

Videt̄ ꝙ charitas nō ſit maxima inter v̓tutes theologicas. Cum eñ fides ſit in intellectu. ſpes aūt ⁊ charitas in vi appetitiua. vt ſupra dictū eſt videt̄ ꝙ fides ↄpet̄ ad ſpem ⁊ charitatē ſicut virtus intellectualis ad moralē. ſ; v̓tus intellectual̓ eſt maior morali. vt ex dictis patet. ꝗ̃ fides eſt maior ſpe ⁊ charitate. ¶ Pre. Qd̓ ſe hꝫ ex additione ad aliud. videt̄ eſſe maius eo. ſed ſpes vt videt̄ ſe hꝫ ex additione ad charitatē. ꝑſupponit enim ſpes amorem. vt Aug. dicit in Enchi. addit eñ quendā motū protenſionis in rē amatā. ꝗ̃ ſpes eſt maior charitate. ¶ Pre. Cauſa ē potior effectu. ſ; fides ⁊ ſpes ſunt cā charitatis. Dicit̄ eñ Matth. i. in glo. ꝙ fides generat ſpē. et ſpes charitatē. ꝗ̃ fides ⁊ ſpes ſunt maiores charitate. Sꝫ cōtra eſt qd̓ Aplīs dicit .i. ad Cor. xiij. Nunc aūt manēt fides. ſpes. charitas tria hec. maior autē hoꝝ eſt charitas. ¶ Rñ. Dicenduꝫ ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. magnitudo v̓tutis ſcḋm ſuam ſpēm ↄſiderat̄ ex obiecto. cum aūt tres v̓tutes theologice reſpiciant deū ſicut ꝓpriū obiectū. nō pōt vna eaꝝ dici maior altera ex hoc ꝙ ſit circa mai⁹ obiectū. ſed ex eo ꝙ vna ſe hꝫ ꝓpinqui⁹ ad obiectū ꝗ̃ alia ⁊ hoc mō charitas eſt maior alijs. naꝫ alie important in ſui rōne q̄ndaꝫ diſtantiā ab obiecto. ē eñ fides de nō viſis. ſpes aūt de nō habitis. ſed amor charitatis eſt de eo qd̓ iam habet̄. eſt eñ amatū quodāmō in amante. ⁊ etiam amans ꝑ effectū trahit̄ ad vnionem amati. ꝓpter qd̓ dr̄ .i. Jo. iiij. Qui manet in charitate in deo manet ⁊ deus in eo. ¶ Ad .i. ꝗ̃ dd. ꝙ hoc mō nō ſe hñt fides ⁊ ſpes ad charitatē ſicut prudentia ad v̓tuteꝫ moralē. ⁊ hoc ꝓpter duo. Primo quidē qꝛ v̓tutes theologice hñt obiectū qd̓ eſt ſupra aīaꝫ hūanaꝫ. ſed prudētia ⁊ v̓tutes morales ſunt circa ea q̄ ſunt infra hominē. in his aūt q̄ ſunt ſupra hominē nobilior ē dilectio ꝗ̃ cognitio. ꝑficit̄ enim cognitio ſcḋm ꝙ cognita ſunt in cognoſcente. dilectio vero ſcḋm ꝙ diligens trahit̄ ad rem dilectā. id aūt qd̓ eſt ſupra hoīeꝫ. nobilius ē in ſeipſo ꝗ̃ ſit in hoīe. qꝛ vnūquodq; ē in altero ꝑ modū eius in q̄ eſt. econuerſo aūt eſt in his q̄ ſunt infra hoīeꝫ. Secūdo qꝛ prudentia moderat̄ motus appetitiuos ad morales v̓tutes ꝑtinentes. ſed fides nō moderat̄ motū appetitiuū tēdentē in deū qui ꝑtinet ad v̓tutes theologicas. ſed ſolū oñdit obiectū. motus autē appetitiuus in obiectū excedit cognitionē hūanaꝫ. ſcḋm illud ad Ephe. iij. Supereminētē ſcīe charitatē xpi. ¶ Ad .ij. dd. ꝙ ſpes ꝑſupponit amoreꝫ eius qd̓ quis adipiſci ſe ſperat qui ē amor ↄcupiſc. q̄ quidē amore magis ſe amat cui ↄcupiſcit bonū ꝗ̃ aliquid aliud. charitas aūt importat amorē amicicie. ad quā ꝑuenit̄ ꝑ ſpē. vt ſupra dictū eſt. ¶ Ad .iij. dd. ꝙ cā ꝑficiens ē potior ſuo effectu. non aūt cā diſponens. ſic enim calor ignis eſſet potior ꝗ̃ aīa ad quā diſponit materiā. qd̓ patet eē falſum. ſic autē fides generat ſpem. ⁊ ſpes charitatē. ſcḋm. ſ. ꝙ vna diſponit ad alteram. ¶ Queſtio LXVII.

De inde ↄſiderādum

eſt de duratione v̓tutuꝫ poſt hāc vitā. ⁊ circa hoc querunt̄ ſex. Primo vtꝝ v̓tutes morales maneant poſt hāc vitā. Secundo vtꝝ v̓tutes intellectuales. Tertio vtꝝ fides. Quarto vtꝝ remaneat ſpes. Quinto vtꝝ maneat aliquid fidei vel ſpei. Sexto vtrum maneat charitas.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videt̄ ꝙ v̓tutes morales nō maneant poſt hāc vitam. Hoīes eñ in ſtatu future glīe erunt ſiles angel̓. vt dicit̄ Matth. xxij. Sed ridiculū eſt in angel̓ ponere virtutes morales vt dr̄ in .x. ethi. ꝗ̃ neq; in hoīb⁹ poſt hāc vitam erunt v̓tutes morales. ¶ Pre. Virtutes morales ꝑficiunt hoīem in vita actiua. ſed vita actiua nō manet poſt hāc vitaꝫ. Dicit enim Grego. in .vi. moral̓. Actiue vite opa cū corpe tranſeūt. ꝗ̃ v̓tutes morales non manent poſt hāc vitā. ¶ Pre. Tꝑantia ⁊ fortitudo qui ſunt virtutes morales. ſunt irrōnabiliū ptiuꝫ. vt phūs dicit in .iij. ethi. ſed irrōnabiles ptes aīe corrūpunt̄ corrupto corpore. eo ꝙ ſunt actus organoꝝ corpaliuꝫ. ꝗ̃ videt̄ ꝙ virtutes morales nō maneant poſt hanc vitaꝫ. Sꝫ contra eſt qd̓ dr̄ Sap. i. ꝙ iuſticia ꝑpetua ē ⁊ imortal̓. ¶ Rñ. dd. ꝙ ſicut Aug. dic̄ in .xiiij. de trini. Tullius poſuit poſt hanc vitā q̄ttuor v̓tutes cardinales nō eſſe. ſed in alia vita hoīes eſſe beatos ſola cognitiōe nature. in q̄ nihil eſt melius aut amabilius. vt Aug. dicit ibidē ꝓea. ſ. natura q̄ creauit oēs naturas. Ipſe aūt poſtea determinat hmōi quattuor v̓tutes in futura vita exiſtere. tñ alio mō. Ad cuius euidentiā ſciendū ē ꝙ in hmōi v̓tutib⁹ aliquid eſt formale. ⁊ aliquid q̄ſi materiale. Materiale quidē eſt in his v̓tutib⁹ inclinatio q̄daꝫ ptis appetitiue ad paſſiones vel operationes ſcḋm modū aliqueꝫ. ſed qꝛ iſte mod⁹ determinat̄ a rōne. iō formale in oīb⁹ v̓tutib⁹ ē ipſe ordo rōnis. Sic igit̄ dicendū eſt ꝙ hmōi v̓tutes morales in futura vita nō manent q̄ntuꝫ ad id qd̓ eſt materiale in eis. nō enim habebūt in futura vita locū ↄcupiſcentie ⁊ delectationes ciboꝝ ⁊ venereoꝝ. neq; etiā timores ⁊ audacie circa ꝑicula mortis. neq; etiā diſtributiones ⁊ cōicationes reꝝ q̄ ꝑueniunt in vſum pñtis vite. Sꝫ q̄ntuꝫ ad id qd̓ eſt formale remanebunt in beatis perfectiſſime poſt hanc vitā. in q̄ntū rō vniuſcuiuſq; rectiſſima erit circa ea q̄ ad ipſum ꝑtinēt ſcḋm ſtatū illū. ⁊ vis appetitiua omnino mouebit̄ ſcḋm ordinē rōnis in his q̄ ad ſtatū illū ꝑtinent. vñ Aug. ibidē dicit ꝙ prudentia ibi erit ſine vllo ꝑiclo erroris. fortitudo ſine moleſtia tolerandoꝝ maloꝝ. tꝑantia ſine repugnatione libidinū. vt prudētie ſit nullū bonū deo ꝑponere vel eq̄re. fortitudīs ei firmiſſime coherere. tꝑantie nullo defectu noxio delectari. d̓ iuſticia vero manifeſti⁹ ē quē actū ibi habebit. ſ. eē ſubditū deo. qꝛ etiam in hac vita ad iuſticiam ꝑtinet eē ſubditū ſuperiori. ¶ Ad .i. ꝗ̃ dd. ꝙ phūs loquit̄ ibi de hmōi v̓tutib⁹ moralib⁹ q̄ntū ad id qd̓ materiale ē ī eis. ſic de iuſticia q̄ntuꝫ

ad cõmutationes ⁊ diſtributiones. de fortitudine q̃ꝫtuꝫ ad terribilia ⁊ ꝑicl'a. de ꝑ̄antia q̃ꝫtuꝫ ad cõcupiſcentias prauas. Et ſil'r dicendũ eſt ad ſecundũ. ea enĩ q̃ ſũt actiue vite materialiter ſe hñt ad virtutes. ¶ Ad. iij. dõ. ꝙ ſtatus poſt hãc vitam ẽ duplex. Unꝰ quidem añ reſurrectionẽ. qñ aĩe erũt a corꝑibꝰ ſeꝑate. Alius aũt poſt reſurrectionẽ. qñ aĩe iterato corꝑibꝰ ſuis vnient̃. In illo ḡ reſurrectionis ſtatu erunt vires irrõnales in organis corporis ſicut ⁊ nũc ſunt. vñ ⁊ poterit in iraſcibili eẽ fortitudo. ⁊ in ꝯcupiſcibili ꝑ̄antia. inq̃ꝫtũ vtraq; vis perfecte erit diſpoſita ad obediendũ rõni. ſed in ſtatu añ reſurrectionẽ ꝑtes irrõnales nõ erunt actu in aĩa. ſed ſolũ radicaliter ĩ eſſentia ipſius. vt in primo dictũ ẽ. vñ nec hmõi ꝟtutes erũt in actu niſi in radice. ſ. in rõne ⁊ volũtate. in quibꝰ ſũt ſeminalia q̃dã harꝝ ꝟtutũ vt dictũ ẽ. ſꝫ iuſticia q̃ eſt in voluntate etiã actu remanebit. vñ ſpecialiter de ea dictũ eſt ꝙ eſt ꝑpetua ⁊ imortalis. tũ rõne ſubiecti quia volũtas incorruptibilis ẽ. tum etiam ꝓpter ſimilitudinẽ actus. vt prius dictum eſt.

Ad ſecundũ ſic procedit̃

Uidet̃ ꝙ ꝟtutes intellectuales nõ maneant poſt hãc vitam. Dicit enim Apl's. i. ad Cor. xiij. ꝙ ſcia deſtruet̃. ⁊ rõ eſt. q2 ex ꝑte cognoſcimꝰ. ſꝫ ſicut cognitio ſcie ẽ ex ꝑte id ẽ imꝑfecta. ita etiã cognitio aliaꝝ ꝟtutũ intellectualiũ q̃ꝫdiu hec vita durat. ḡ oẽs virtutes intellectuales poſt hanc vitã ceſſabũt. ¶ Pre. Phũs dicit in p̄dicamẽtis. ꝙ ſcia cũ ſit habitus. ẽ qualitas difficile mobil'. nõ enim de facili amittit̃ niſi ex aliq̃ forti tranſmutatione vl' egritudine. ſed nulla ẽ tanta tranſmutatio corꝑis hũani. ſic̃ ꝑ mortẽ. ḡ ſcia ⁊ alie ꝟtutes itellectuales nõ manẽt poſt hanc vitã. ¶ Pre. Uirtutes intellectuales ꝑficiũt intellectũ ad bñ oꝑanduꝫ ꝓpriuꝫ actũ. ſed actus intellectꝰ non videt̃ eẽ poſt hanc vitã. eo ꝙ nihil intelligit aĩa ſine fantaſmate. vt dr̃ in. iij. de aĩa. fantaſmata aũt poſt hanc vitam non manẽt. cum non ſint niſi in organis corporis. ḡ ꝟtutes intellectuales nõ manent poſt hãc vitaꝫ. ¶ Sꝫ ꝯ̄ ẽ ꝙ firmior ẽ cognitio vniuerſaliũ ⁊ neceſſarioꝝ q̃ꝫ ꝑticulariũ ⁊ ꝯtingentiũ. ſꝫ in hoĩe remanet poſt hãc vitã cognitio ꝑticulariũ ⁊ contingentiũ. puta eoꝝ q̃ quis fecit. vel paſſus eſt. ſꝫm illud Luc. xvi. Recordare q2 recepiſti bona in vita tua ⁊ Lazarus ſil'r mala. ḡ multo magis remanet cognitio vniuerſaliũ ⁊ neceſſarioꝝ q̃ ꝑtinet ad ſciam ⁊ ad alias ꝟtutes intellectuales. ¶ Rñ. dõ. ꝙ ſic̃ in primo dictũ ẽ. quidã poſuerũt ꝙ ſpẽs intelligibiles nõ permanẽt in intellectu poſſibili niſi q̃ꝫdiu actu intelligit. nec ẽ aliq̃ cõſeruatio ſpẽꝝ ceſſante cõſideratione actuali niſi in viribꝰ ſenſitiuis. q̃ ſũt actus corꝑaliũ organoꝝ. ſ. imaginatiua ⁊ memoratiua. hmõi aũt vires corrũpunt̃ corrupto corꝑe. ⁊ iõ ſꝫm hoc ſcia nullo mõ poſt hanc vitã remanebit corꝑe corrupto. neq; aliq̃ alia intellectual' ꝟtus. Sꝫ hec opinio ẽ ꝯ̄ ſententiã. Ariſ. qui in. iij. de aĩa dic̃ ꝙ intellectus poſſibil' eſt ĩ actu cũ ſcit ſingula ſicut ſciẽs. cũ tñ ſit in potẽtia ad conſiderandũ in actu. Eſt etiã ꝯ̄ ratõnẽ. q2 ſpẽs intelligibiles recipiunt̃ in intellectu poſſibili immobiliter ſꝫm modũ recipiẽtis. vñ ⁊ intellectus poſſibilis dr̃ locus ſpẽꝝ. quaſi ſpẽs intelligibiles conſeruans ſed fantaſmata ad q̃ reſpiciẽdo hõ intelligit in hac vita applicando ad ipſas ſpẽs intelligibiles. vt in primo dictũ eſt. corrupto corꝑe corrũpunt̃. vñ q̃ꝫtuꝫ ad ipſa fantaſmata q̃ ſunt q̃ſi materialia ĩ ꝟtutibꝰ intellectualibꝰ. virtutes ĩtellectuales deſtruunt̃ deſtructo corꝑe. Sꝫ q̃ꝫtuꝫ ad ſpẽs intelligibiles q̃ ſunt in intellectu poſſibili virtutes intellectuales manẽt. ſpẽs aũt ſe hñt in ꝟtutibus intellectualibꝰ ſicut formales. vñ intellectuales virtutes manent poſt hanc vitã q̃ꝫtuꝫ ad id qđ eſt formale in eis non aũt q̃ꝫtuꝫ ad id qđ eſt materiale. ſicut ⁊ de moralibꝰ dictũ eſt. ¶ Ad. i. ḡ dõ. ꝙ ꝟbum Apl'i eſt intelligendũ q̃ꝫtuꝫ ad id qđ eſt materiale in ſcia. ⁊ q̃ꝫtuꝫ ad modũ intelligendi. q2. ſ. neq; fantaſmata remanebunt deſtructo corꝑe. neq; erit vſus ſcie ꝑ ꝯuerſionem ad fantaſmata. ¶ Ad. ij. dõ. ꝙ ꝑ egritudinẽ corrumpit̃ habitus ſcientie q̃ꝫtuꝫ ad id qđ eſt materiale. in eo. ſ. q̃ꝫtuꝫ ad fantaſmata non aũt q̃ꝫtum ad ſpẽs intelligibiles q̃ ſunt in intellectu poſſibili. ¶ Ad. iij. dõ. ꝙ aĩa ſeꝑata poſt mortem hꝫ alium modũ intelligendi q̃ꝫ per ꝯuerſionẽ ad fantaſmata. vt in primo dictũ eſt. ⁊ ſic ſcia manet. non tñ ſꝫm eundeꝫ modũ operandi. ſic̃ ⁊ de ꝟtutibꝰ moralibꝰ dictum ẽ.

Ad tertium ſic procedit̃

Uidet̃ ꝙ fides maneat poſt hãc vitaꝫ. Nobilior enim ẽ fides q̃ꝫ ſcia. ſed ſcia manet poſt hanc vitã. vt dictũ eſt. ḡ ⁊ fides. ¶ Pre. i. ad Cor. iij. dr̃ Fundamentum aliud nemo põt ponere p̄ter id qđ poſitũ ẽ. qđ eſt xp̄s Jeſus id ẽ fides xp̄i Jeſu. ſed ſublato fundamẽto non remanet id qđ ſuperedificat̃. ḡ ſi fides non remanet poſt hanc vitam nulla alia ꝟtus remaneret. ¶ Pre. Cognitio fidei ⁊ cognitio glorie differunt ſꝫm ꝑfectuꝫ et imꝑfectum. ſꝫ cognitio imꝑfecta põt eſſe ſil' cuꝫ cognitione ꝑfecta. ſicut in angelo ſimul põt eſſe cognitio veſpertina cũ cognitiõe matutina. ⁊ aliquis hõ poteſt ſil' habere de eadẽ concluſione ſciam ꝑ ſyllogiſmũ demonſtratiuũ. ⁊ opinioneꝫ ꝑ ſyllogiſmũ dialeticũ. ḡ etiã fides ſil' eſſe põt poſt hãc vitam cũ cognitione glorie. ¶ Sꝫ ꝯtra eſt qđ Apl's dic̃. ij. ad Cor. v. q̃ꝫdiu ſumꝰ in corꝑe ꝑegrinamur a dño. ꝑ fidem enĩ ambulamꝰ et nõ ꝑ ſpeꝫ. ſꝫ illi qui ſunt in gl'a nõ ꝑegrinant̃ a dño. ſꝫ ſunt ei p̄ñtes. ḡ fides nõ manet poſt hanc vitã in gl'a. ¶ Rñ. dõ. ꝙ oppoſitio eſt ꝑ ſe ⁊ ꝓpria cã ꝙ vnũ excludat̃ ab alio. inq̃ꝫtũ. ſ. in oĩbꝰ oppoſitis includit̃ oppoſitio affirmationis ⁊ negatõis. Inuenit̃ aũt in quibuſdã oppoſitio ſꝫm ꝯtrarias formas. ſic̃ ĩ colorībꝰ albũ ⁊ nigꝝ. in quibuſdã aũt ſꝫm ꝑfectũ ⁊ imꝑfectũ. vñ in alterationibꝰ magis ⁊ minꝰ accipiunt̃ vt cõtraria. vt cũ de minꝰ calido fit magis calidũ vt dr̃ in. v. phiſi. Et q2 ꝑfectũ ⁊ imꝑfectũ opponunt̃. impoſſibile ẽ ꝙ ſil' ſꝫm idẽ ſit ꝑfectio ⁊ imꝑfectio. Eſt aũt ꝯſiderandũ ꝙ ĩperfectio quidẽ q̃nq; eſt de rõne rei. ⁊ ꝑtinet ad ſpẽm ipſius. ſicut defectꝰ rõnis ꝑtinet ad rõneꝫ ſpẽi equi vel bouis. Et q2 vnũ ⁊ idem numero manẽs nõ ꝓ̄põt transferri de vna ſpecie in aliã. inde ẽ ꝙ tali imꝑfectione ſublata tollit̃ ſpecies rei. ſicut iã nõ eſſet bos vel equꝰ ſi eſſꝫ rõnalis. q̃nq; vo ĩꝑfectio nõ ꝑtinet ad rõneꝫ ſpẽi. ſꝫ accidit indiuiduo ſꝫm aliquid aliud. ſic̃ alicui hoĩ q̃nq; accidit defectus rõnis inq̃ꝫtũ ĩpedit̃ in eo rõnis vſus ꝓpter ſomnũ vl' ebrietatẽ vel aliquid hmõi. Patet aũt ꝙ tali imꝑfectione remota nihilominꝰ ſubſtãtia rei remanet. Manifeſtuꝫ eſt aũt ꝙ imꝑfectio cognitionis ẽ de rõne fidei. ponit̃ enĩ in eius diffinitione. fides enĩ ẽ ſubſtãtia ſperãdaꝝ reꝝ argumentũ nõ apparentiũ. vt dr̃ ad Hebre. xi. Et Aug. dicit Quid ẽ fides ꝗ̄ credere qđ nõ vides. ꝙ aũt cognitio ſit ſine apparitione vel viſione. hoc ad imꝑfectionẽ cognitionis ꝑtinet. ⁊ ſic imꝑfectio ꝯgnitionis ẽ de rõne fidei. vñ manifeſtũ ẽ ꝙ fides nõ põt eẽ ꝑfecta cognitio eadẽ numero manẽs. Sꝫ vlterius ꝯſiderandum ẽ vtꝝ ſil' poſſit eſſe

cū cognitione ꝑfecta. nihil enī ꝓhibet aliquā cognitionē
imꝑfectā ſimul eſſe aliquando cū cognitione ꝑfecta. Eſt
igitᷣ conſiderandum ꝙ cognitio poteſt eſſe imꝑfecta tri-
pliciter. Uno mō ex pᷓte obiecti cognoſcibilis. Alio mō
ex parte medij. Tertio modo ex parte ſubiecti. Ex parte
quidē obiecti ꝯgnoſcibilꝭ differūt ſm ꝑfectū ⁊ imꝑfectū co-
gnitio matutina ⁊ veſpertina in angelꝭ. nā cognitio matutina
ē de rebꝫ ſm ꝙ hñt eſſe in vbo. cognitio aūt veſpertina ē
de eis ſm ꝙ hñt eſſe in ꝓpria natura. qḋ ē imꝑfectū re-
ſpectu primi eſſe. Ex pᷓte vo medij differūt ſm ꝑfectū ⁊
imꝑfectū cognitio q̄ eſt ꝺ aliq̄ ꝯcluſione ꝑ mediū demō-
ſtratiuū ⁊ ꝑ mediū ꝓbabile. Ex pᷓte vo ſubiecti differūt
ſm ꝑfectū ⁊ imꝑfectū opinio. fides ⁊ ſciā. nam de rōne
opinionis ē ꝙ accipiatᷣ vnū cū formidine alterius oppoſi-
ti. vñ non hꝫ firmā inheſionē. de rōne vo ſcīe ē ꝙ habe-
at firmā inheſionē cū viſione intellectiua. hꝫ enī certitu-
dinē ꝓcedentē ex intellectu principiorū. fides aūt medio
mō ſe hꝫ. excedit enī opinionē in hoc ꝙ hꝫ firmam inhe-
ſionē. deficit vo a ſciā in eo ꝙ nō hꝫ viſionem. Manife-
ſtū eſt aūt ꝙ ꝑfectū ⁊ imꝑfectū nō pñt ſimꝉ eſſe ſm idē. ſꝫ ea
q̄ differūt ſm ꝑfectū ⁊ imꝑfectū ſm aliquid idē pñt eē ī
aliq̄ alio eodē. Sic igitᷣ cognitio ꝑfecta ⁊ imꝑfecta ex pᷓ-
te obiecti nullo mō pñt eſſe de eodē obiecto. pñt tñ ꝯue-
nire de eodē medio ⁊ in eodē ſubiecto. nihil enī ꝓhibet
ꝙ vnꝰ hō ſimꝉ ⁊ ſemel ꝑ vnū ⁊ idē mediū habeat cognitiō-
nē de duobꝫ. quorū vnū ē ꝑfectū ⁊ aliud imꝑfectū. ſicꝫ ꝺ
ſanitate ⁊ egritudine. ⁊ bono ⁊ malo. Simꝉr etiā īpoſſibi-
le ē ꝙ cognitio ꝑfecta ⁊ imꝑfecta ex pᷓte medij ꝯueniant in
vno obiecto. ⁊ in vno ſubiecto. pōt enī vnꝰ hō cognoſce-
re eandē ꝯcluſionē ꝑ mediū ꝓbabile ⁊ demōſtratiuū. Et
eſt ſimꝉr īpoſſibile ꝙ cognitio ꝑfecta ⁊ imꝑfecta ex pᷓte ſub-
iecti ſint ſimꝉ in eodē ſubiecto. fides aūt in ſui rōne hꝫ imꝑ-
fectionē. q̄ eſt ex pᷓte ſubiecti. vt. ſ. credēs nō videat id qḋ
credit. btitudo aūt de ſui rōne hꝫ ꝑfectionē ex pᷓte ſubie-
cti. vt. ſ. btūs videat id qḋ beatificatᷣ. vt ſupra dictū ē. vñ
manifeſtū eſt ꝙ īpoſſibile ē ꝙ fides maneat ſimꝉ cū btitu-
dine ī eodē ſubiecto. ¶ Ad. i. ḡ dḋ. ꝙ fides ē nobilior
q̄ ſciā ex pᷓte obiecti. qꝛ eius obiectū ē vitas prima. ſed
ſciā hꝫ ꝑfectiorē modū cognoſcēdi. qui nō repugnat ꝑ-
fectioni btitudinis. ſ. viſioni. ſicut repugnat ei modꝰ fidei
¶ Ad. ij. dḋ. ꝙ fides eſt fundamētū q̄tū ad id ꝙ hꝫ de
cognitione. ⁊ iō qñ ꝑficietᷣ cognitio erit ꝑfectius funda-
mentū. ¶ Ad. iij. patet ſolutio ex his q̄ ſupra dicta ſunt

Ad quartū ſic ꝓceditur.

Uidetᷣ ꝙ ſpes maneat poſt mortē ī ſtatu glīe. Spes enī
nobiliori mō ꝑficit appetitū hūanū q̄ virtutes morales
ſed vtutes morales manēt poſt hāc vitam. vt patet per
Aug. in. xiiij. de tri. ḡ multo magis ſpes. ¶ Pre. Spei
opponitᷣ timor. ſed timor manet poſt hāc vitā. ⁊ in btīs
quidē timor filialꝭ qui manet in ſclm. ⁊ in dānatis timor
penarū. ḡ ſpes pari rōne pōt ꝑmanere. ¶ Pre. Sicꝫ ſpes
ē futuri boni. ita ⁊ deſideriū. ſꝫ in beatis ē deſideriū futu-
ri boni. ⁊ q̄tū ad glāz corꝑis quā aīe beatorū deſiderāt.
vt dicit Aug. xij. ſup Gen̄. ad litterā. ⁊ etiā q̄tū ad glo-
riā aīe. ſm illud Eccꝉ. xxiiij. Qui edūt me adhuc eſurient.
⁊ qui bibūt me adhuc ſitient. Et. i. Pe. i. dr. In quē deſi-
derāt āgeli ꝓſpicere. ḡ videtᷣ ꝙ poſſit eſſe ſpes poſt hāc
vitā in btīs. Sed ꝯ eſt qḋ Apls dicit Ro. viij. Qḋ vi-
det quis quid ſpat. ſed beati vidēt id qḋ ē obiectū ſpei. ſ.
deū. ḡ non ſperāt. ¶ Rñ dḋ. ꝙ ſicut dictū ē. id qḋ ꝺ rō-
ne ſui īportat imꝑfectionē ſubiecti: nō pōt ſimꝉ ſtare cum
ſubiecto oppoſita ꝑfectione ꝑfecto. ſicut patet ꝙ motus
in rōne ſui īportat imꝑfectionē ſubiecti. ē enim actus exi-
ſtentis in potentia inq̄tū hmōi. vñ qñ illa potentia re-
ducitᷣ ad actū. iā ceſſat motꝰ. nō enim adhuc albatᷣ poſtq̄
iam aliquid factū eſt albū. ſpes aūt īportat motū quēdā
in id qḋ non habetur. vt patet ex his q̄ ſupra de paſſione
ſpei diximꝰ. ⁊ iō qñ habetᷣ id qḋ ſperatᷣ. ſ. diuina fruitio.
iam ſpes eſſe nō poterit. ¶ Ad. i. ḡ dḋ. ꝙ ſpes ē nobilior
vtutibꝫ moralibꝫ q̄tū ad obiectū qḋ eſt deꝰ. ſꝫ actꝰ vtu-
tū moraliū nō repugnant ꝑfectioni btitudis. ſicut actꝰ
ſpei. niſi forte rōne materie ſm quā nō manēt. nō enim
vtus moralis ꝑficit appetitū ſolū in id qḋ nondū habetᷣ
ſed etiā circa id qḋ ꝑſentialiter habetᷣ. ¶ Ad. ij. dḋ. ꝙ ti-
mor eſt duplex. ſuilꝭ. et filialis. vt infra dicetᷣ. Seruilis
quidē eſt timor pene. qui nō poterit eſſe in glā nulla poſ-
ſibilitate ad penā remanente. Timor vo filialis hꝫ du-
os actus. ſ. reuereri deū. ⁊ q̄tū ad hunc actū manet. ⁊ ti-
mere ſeꝑationē ab ipſo. ⁊ q̄tū ad hunc actū nō manet
ſepari enim a deo hꝫ rōnē mali. nullū aūt malū ibi time-
bitᷣ. ſm illud Prouer. i. Abundantia ꝑfruetur malorū ti-
more ſublato. Timor aūt opponitᷣ ſpei oppoſitione boni
⁊ mali. vt ſupra dictū eſt. ⁊ iō timor qui remanet in glā
non opponitᷣ ſpei. ī damnatis aūt magis pōt eſſe timor
pene q̄ in beatis ſpes glīe. qꝛ in damnatis erit ſucceſſio
penarū. ⁊ ſic remanet ibi rō futuri qḋ ē obiectū ſpei. ſed
glā ſanctorū eſt abſq̄ ſucceſſione ſm quandā eternitatis
ꝑticipationē. in qua nō eſt pteritū ⁊ futurū. ſed ſolū pñs
⁊ tñ nec etiā in damnatis ē ꝓprie timor. nā ſicut ſupra di-
ctū eſt. timor nunq̄ eſt ſine aliq̄ ſpe euaſionis. q̄ omni-
no dānatis non erit. vñ nec timor niſi cōiter loquēdo ſm
ꝙ quelibet expectatio mali futuri dr timor ¶ Ad. iij dḋ.
ꝙ q̄tū ad gloriam aīe non pōt eſſe in beatis deſideriū
ſm ꝙ reſpicit futurū rōne iam dicta. dr aūt ibi eē eſuries
⁊ ſitis ꝑ remotionem faſtidij. eadē rōne dr eſſe deſideri-
um in angelis. Reſpectu aūt glorie corꝑis in aīabꝫ ſan-
ctorū pōt quidē eſſe deſideriū. non tñ ſpes ꝓprie loquēdo
neq̄ ſm ꝙ ſpes ē vtus theologica. ſic enī eius obiectū
eſt deus. non aūt aliqḋ bonū creatū. neq̄ ſm ꝙ cōiter
ſumitᷣ. qꝛ obiectū ſpei eſt arduū. vt ſupra dictū eſt. bonū
aūt cuius iam ineuitabilē cām habent non ꝯpatᷣ ad nos
in rōne ardui. vñ nō ꝓprie dr aliquis qui hꝫ argentū ſpe-
rare ſe habiturū aliquid qḋ ſtatim in poteſtate eius eſt vt
emat. ⁊ ſimꝉr illi qui hñt gloriā aīe non ꝓprie dicuntᷣ ſpera-
re gloriam corporis. ſed ſolum deſiderare.

Ad quintū ſic procedit.

Uidetᷣ ꝙ aliquid fidei vel ſpei remaneat in gloria. Re-
moto enim qḋ eſt ꝓpriū. remanet id qḋ eſt cōe. ſicut dr
in li. de cauſis. ꝙ remoto rōnali remanet viuū. ⁊ remoto
viuo remanet ens. ſed in fide ē aliquid qḋ hꝫ cōe cū bea-
titudine. ſ. cum ipſa cognitio. aliquid aūt qḋ eſt ſibi ꝓ-
priū. ſ. enigma. ē. n. fides cognitiō enigmatica. ḡ remoto
enigmate fidei adhuc remanꝫ ipa cognitiō fidei. ¶ Pre.
Fides eſt quodā ſpūale lumen aīe. ſm illud Ephe. i. Il-
luminatos oculos cordis nr̄i in agnitionē dei. ſꝫ hoc lu-
men ē imꝑfectū reſpectu luminis glorie de q̄ dicitur in
pſal. In lumine tuo videmꝰ lumen. lumen aūt imꝑfe-
ctum remanet ſuperueniente lumine perfecto. non enī
candela extinguitur claritate ſolis ſuperueniente. ergo
videtur ꝙ ipſum lumen fidei maneat cū lumine glorie
¶ Pre. Subſtātia hitꝰ nō tollitᷣ ꝑ hoc ꝙ ſubtrahitᷣ ma-
teria. pōt enī hō habitū liberalitatis retinere. etiā amiſſa

pecunia. ſ ꝫ actū hr̄e ñ pōt. obiectū aūt fidei ē veritas pri-
ma nō viſa. ḡ hoc remoto ꝑ hoc ꝙ videꝛ veritas prima.
adhuc pōt remanere ipſe hitꝰ fidei. Sꝫ cōtra ē ꝙ fides
ē quidā hitꝰ ſimplex. ſimplex aūt vel totū tolliꝛ. vl' totū
remanet. cū igiꝛ fides nō totaliter maneat. ſꝫ euacueꝛ. vt
dictū eſt. ḡ videꝛ ꝙ totaliter tollaꝛ. Rñ. dō. ꝙ quidā
dixerūt ꝙ ſpes totaliter tolliꝛ. fides aūt ꝑtim tolliꝛ. ſ. q̄tū
ad enigma. ⁊ ꝑtī manet. ſ. q̄tū ad ſubſtantiā cognitiōis.
qđ quidē ſi ſic intelligaꝛ ꝙ maneat ñ idē numero. ſꝫ idē
genere. veriſſime dictū ē. fides enī cū viſione prie cōue-
nit ī genere. qđ ē cognitio. ſpes aūt nō cōuenit cū btitu-
dine in genere. cōpaꝛ enī ſpes ad btitudīs fruitionē ſic
motus ad quietē ī termino. Si aūt intelligaꝛ ꝙ eodē nu-
mero cognitio q̄ ē fidei maneat in pria. hoc ē oīno īpoſſi
bile. nō enī remota differētia alicuꝰ ſpēi remanet ſubſtā-
tia generis eadē numero. ſic remota differētia conſtituti-
ua albedīs nō remanet eadē ſubſtātia coloris numero. vt
ſic idē color numero ſit qñq ꝫ albedo. qñq ꝫ vero nigredo.
nō enī compaꝛ genꝰ ad differentiā ſic materia ad formā.
vt remaneat ſubſtātia generis eadē numero differētia re-
mota. ſic remanet eadē numero ſubſtātia materie remo-
ta forma. genꝰ enī ⁊ differētia nō ſunt ꝑtes ſpēi. alioquī
nō ꝑdicarenꝛ de ſpē. ſꝫ ſic ſpēs ſignificat totū. i. ꝯpoſitum
ex materia ⁊ forma in rebꝫ materialibꝫ. ita differentia ſi-
gnificat totū. ⁊ ſilr genꝰ. ſꝫ genꝰ denoīat totū ab eo qđ ē
ſic materia. differētia vero ab eo qđ ē ſic forma. ſpēs vero
ab vtroq ꝫ. ſic in hoīe ſenſitiua natura materialiter ſe ha-
bet ad intellectiuā. aīal aūt dr̄ qđ hꝫ naturā ſenſitiuā. rō-
nale qđ hꝫ intellectiuā. hō vero qđ hꝫ vtrūq ꝫ. et ſic idē to-
tū ſignificaꝛ ꝑ hec tria. ſꝫ nō ab eodē. vñ patet ꝙ cū dif-
ferētia nō ſit niſi deſignatiua generis remota differentia
nō pōt ſubſtātia generis eadē remanere. nō enī remanet
eadē aīalitas ſi ſit alia aīa cōſtituens aīal. vñ nō pōt eē
ꝙ eadē numero cognitio q̄ prius fuit enigmatica poſtea
fiat viſio apta. Et ſic patet ꝙ nihil idē numero vl' ſpē qđ
eſt in fide remaneat in pria. ſꝫ ſolū idē genere. Ad. i.
ḡ dō. ꝙ remoto rōnali nō remanet viuū idē numero. ſꝫ
idē genere. vt ex dictis patet. Ad. ij. dō. ꝙ imꝑfectio
lumīs candele nō opponiꝛ ꝑfectioni ſolaris lumīs. q2 ñ
reſpiciūt idē ſubiectū. ſꝫ imꝑfectio fidei ⁊ ꝑfectio gl'e op-
ponūꝛ ad īuicē. ⁊ reſpiciūt idē obiectū. vñ nō pñt eē ſil'.
ſic nec claritas aeris cū obſcuritate eius. Ad. iij. dō ꝙ
ille qui amittit pecuniā nō amittit poſſibilitatē habendi
pecuniā. ⁊ iō cōuenientēr remanet hitꝰ liberalitatis. ſed in
ſtatu gl'e nō ſolū actu tolliꝛ obiectū fidei qđ ē non viſū.
ſed etiā ſcḋm poſſibilitatē ꝑpter btitudinis ſtabilitatē. ⁊
iō fruſtra talis habitus remaneret.

Ad ſextum ſic procediꝛ.

Videꝛ ꝙ charitas nō maneat poſt hāc vitā in gl'a. q2 vt
dr̄. i. ad Coꝛ. xiij. Cū venerit qđ ꝑfectū ē euacuabiꝛ qđ
ex ꝑte ē. i. qđ ē imꝑfectū ſꝫ charitas vie ē imꝑfecta. ḡ eua-
cuabiꝛ adueniēte ꝑfectione gl'e. Pre. Habitꝰ ⁊ actuſ
diſtinguūꝛ ſcḋm obiecta. ſed obiectū amoris ē bonū ap-
prehēſū. cū ḡ alia ſit apprehēſio p̄ñtis vite. ⁊ alia apprehē-
ſio future vite. videꝛ ꝙ non maneat eadē charitas vtro-
biq ꝫ. Pre. Coꝝ q̄ ſunt vnius rōnis imꝑfectū pōt ve-
nire ad equalitatē ꝑfectionis ꝑ cōtinuum augmentū. ſꝫ
charitas vie nunq̄ pōt ꝑuenire ad equalitatē charitatis
prie q̄tūcūq ꝫ augeaꝛ. ḡ videꝛ ꝙ charitas vie nō mādeat ī
pria. Sꝫ ꝯ ē qđ Aplſ dic. i. ad Coꝛ. xiij. Charitas nūq̄
excidit. Rñ. dō. ꝙ ſic ſupra dictū ē. qñ imꝑfectio ali-
cuius rei nō ē de rōne ſpēi ipſius. nihil ꝓhibet idē nume-
ro qđ prius fuit imꝑfectū poſtea ꝑfectū eē. ſicut hō per
augmētū ꝑficiꝛ. ⁊ albedo ꝑ intēſionē. charitas autem ē
amor. de cuius rōne nō ē aliq̄ imꝑfectio. pōt enī eē ⁊ ha-
biti ⁊ nō habiti. ⁊ viſi ⁊ nō viſi. vñ charitas ñ euacuaꝛ ꝑ
gl'e ꝑfectionē. ſꝫ eadē numero manet. Ad. i. ḡ dō. ꝙ im-
ꝑfectio charitatis ꝑ accidēs ſe hꝫ ad ipſā. q2 nō ē de rō-
ne amoris imꝑfectio. remoto aūt eo qđ ē ꝑ accidēs nihil-
ominꝰ remanet ſubſtātia rei. vñ euacuata īꝑfectione cha-
ritatis nō euacuaꝛ ipſa charitas. Ad. ij. dō. ꝙ charitaſ
nō hꝫ ꝓ obiecto ipſā cognitionē. ſic enī nō eſſet eadē in
via ⁊ in pria. ſꝫ hꝫ ꝓ obiecto ipſā rē cognitā. q̄ ē eadē. ſ ꝫ
ipm̄ deū. Ad. iij. dō. ꝙ charitas vie ꝑ augmentū nō
pōt ꝑuenire ad equalitatē charitatis prie ꝓpter differēti-
am q̄ eſt ex ꝑte cāe. viſio enī eſt quedā cā amoris. vt dr̄ ī
ix. ethi. deꝰ aūt q̄to ꝑfectius cognoſciꝛ tanto perfectius
amatur. Queſtio. LXVIII.

Conſequenter conſi-

derandū ē de donis. ⁊ circa hoc querunꝛ
octo. Primo vtꝝ dona differāt a vtutibꝫ. Secundo de
neceſſitate donoꝝ. Tertio vtꝝ dona ſint hitꝰ. Quarto q̄
⁊ q̄t ſint. Quinto vtꝝ dona ſint ꝯnexa. Sexto vtꝝ ma-
neāt in pria. Septimo de cōparatione eoꝝ ad inuicem.
Octauo de comparatione eorum ad virtutes.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videꝛ ꝙ dona nō diſtinguanꝛ a vtutibꝫ. Dic enī Gre.
in primo moral'. exponēs illud Job. Nati ſunt ei ſeptē fi-
lij. ſic dicit. Septē nobis naſcunꝛ filij cū ꝑ conceptionē
bone cogitationis ſancti ſpūs ſeptē in nobis vtutes oriū-
tur. Et inducit illud qđ habeꝛ Eſa. xi. Requieſcet ſup eū
ſpūs intellectus ⁊c. vbi enumerāꝛ ſeptē ſpūſſancti dōa.
ḡ ſeptē dona ſpūſſancti ſunt vtutes. Pre. Aug. dic in
li. ꝺ queſtionibꝫ euāgelij. exponēs illud qđ habeꝛ Mat.
xij. Tunc vadit ⁊ aſſumit ſeptē alios ſpūs ⁊c. Se-
ptē vitia ſunt cōtraria ſeptē vtutibꝫ ſpūſſancti. i. ſeptē do-
nis. ſunt aūt ſeptē vitia cōtraria vtutibꝫ cōiter dictis. ḡ
dona non diſtinguūꝛ a vtutibꝫ cōiter dictis. Pre.
Quoꝝ ē diffinitio eadē. ipſa quoq ꝫ ſunt eadē. ſꝫ diffini-
tio vtutis cōuenit donis. vnūquodq ꝫ enī donū ē bona
q̄litas mentis q̄ recte viuiꝛ ⁊c. ſilr diffinitio doni cōue-
nit vtutibꝫ infuſis. ē enī donū datio irredibil'. ſcḋm phūꝫ
ḡ vtutes ⁊ dona nō diſtinguūꝛ. Pre. Plures eoꝝ
q̄ numeranꝛ inter dona ſunt vtutes. nā ſic ſupra dictū
eſt. ſapiā ⁊ intellectꝰ ⁊ ſciā ſunt vtutes intellectuales. cō-
ſiliū aūt ad prudentiā ꝑtinet. pietas aūt ſpēs ē iuſticie.
fortitudo aūt quedā vtꝰ ē moral'. ḡ videꝛ ꝙ dona ⁊ vtu-
tes ñ diſtinguanꝛ. Sꝫ cōtra ē ꝙ Grego. in primo mora.
diſtīguit ſeptē dona. q̄ dic ſignificari ꝑ ſeptē filios Job
a tribꝫ vtutibꝫ theologicis. q̄ dic ſignificari ꝑ tres filias.
Job. Et in. ij. moral'. diſtīguit eadē ſeptē dona a q̄tuor
vtutibꝫ cardialibꝫ q̄ dic ſignificari ꝑ q̄tuor āgulos do-
mus. Rñ. dō. ꝙ ſi loq̄mur de dono ⁊ vtute ſcḋm noīs
rōnē. ſic nullā oppoſitionē hñt ad inuicē. nam rō vtutis
ſumiꝛ ſcḋm ꝙ ꝑficit hoīē ad bñ agendū. vt ſupra dictū ē.
rō aūt doni ſumiꝛ ſcḋm cōparatiōē ad cāz a q̄ ē. nihil aūt ꝓ-
hibet illud qđ ē ab alio vt donū eē ꝑfectiuum alicuꝰ ad
bñ operandū. pſertī cū ſupra dixerimꝰ ꝙ vtutes quedā no-
bis ſunt infuſe a deo. vñ ſcḋm hoc donū a vtute diſtīgui
non poteſt. Et iō quidam poſuerunt ꝙ dona non eſſent
a virtutibus diſtinguenda. ſed eis remanet non minoꝛ

difficultas. vt. ſ. rōnē aſſignent q̄re quedā ꝟtutes dicā-
tur dona ⁊ nō oēs. ⁊ q̄re alique cōputant̄ inter dona. q̄ n̄
computant̄ inter ꝟtutes. vt patet de timore. ¶ Vn̄ alij di-
xerunt dona a ꝟtutib; eſſe diſtinguenda. ſʒ non aſſigna
uerunt conuenientē diſtinctionis cām. q. ſ. ita cōis eſſet
ꝟtutib;. ꝙ nullo mō donis. aut econuerſo. ¶ Conſideran
tes eni͞ aliqui ꝙ inter ſeptē dona q̄ttuoꝛ ꝑtinent ad rōeʒ
ſcʒ ſapiā ⁊ ſciā. intellectus ⁊ conſiliū. ⁊ tria ad vim appeti
tiuā. ſ. foꝛtitudo. pietas ⁊ timoꝛ. poſuerūt ꝙ dona perfi
ciebant liberū arbitriū ſc̄m ꝙ eſt facultas rōnis. ꝟtutes ve
ro ſc̄m ꝙ eſt facultas voluntatis, q2 inuenerūt duas ſolas
ꝟtutes in rōne vel in intellectu. ſ. fidē. ⁊ prudentiā. alias
ꝟo in vi appetitiua vel affectiua. Opoꝛteret aūt ſi hec di-
ſtinctio eſſet conueniēs ꝙ oēs ꝟtutes eſſent in vi appeti
tiua. ⁊ oīa dona in rōne. Quidā ꝟo ꝯſiderantes quod
Grego. dicit in. ij. moral. ꝙ donū ſpūſſancti qđ in men-
te ſibi ſubiecta foꝛmat prudentiā. tēperantiā. iuſticiā ⁊ foꝛ
titudinē. eandē mentē munit ꝯ ſingula tēptamenta ꝑ ſe
ptē dona. dixerūt ꝙ ꝟtutes oꝛdinant̄ ad bn̄ operāduʒ.
dona ꝟo ad reſiſtendū tēptationib;. Sʒ nec iſta diſtin
ctio ſufficit. q2 etiā ꝟtutes temptationib; reſiſtūt inducē
tib; ad peccata q̄ ꝯtrariant̄ ꝟtutib;. vnūquodq; eni͞ reſi
ſtit naturaliter ſuo ꝯtrario. qđ ꝑcipue patet de charitate
de qua dr̄ Cant. viij. Aque multe nō potuerūt extingue-
re charitatē. Alij ꝟo ꝯſiderātes ꝙ iſta dona tradunt̄ in
ſcriptura. ſc̄m ꝙ fuerūt in xp̄o. vt patet. Eſa. xi. Dixerūt
ꝙ ꝟtutes oꝛdinant̄ ſimpliciter ad bn̄ opanduʒ. ſed do-
na oꝛdinant̄ ad hoc vt ꝑ ea ꝯfoꝛmemur xp̄o. ꝑcipue quā
tū ad ea q̄ paſſus ē. q2 in paſſione eiꝰ precipue hmōi do-
na reſplenduerūt. Sʒ hoc etiā nō videt̄ eē ſufficiens q2
ipſe dn̄s precipue nos inducit ad ſui ꝯfoꝛmitatē ſc̄m hu-
militatē ⁊ māſuetudinē Math. xi. Diſcite a me. q2 mi-
tis ſum ⁊ hūilis coꝛde. Et ſc̄m charitatē Jo. xv. Diliga
tis inuicē ſic dilexi vos. Et he etiā ꝟtutes ꝑcipue ī paſ-
ſione xp̄i reſplenduerūt. Et iō ad diſtinguenduʒ dona a
ꝟtutib; debemꝰ ſequi modū ſcripture loquendi. in q̄ no-
bis tradunt̄ nō quidē ſub noīe donoꝝ. ſed magis ſub no
mine ſpūū. Sic eni͞ dr̄ Eſa. xi. Requieſcet ſuꝑ eū ſpūs
ſapie ⁊ intellectus ⁊c̄. Ex quib; ꝟbis manifeſte dat̄ itel
ligi. ꝙ iſta ſeptē enumerant̄ ibi ſc̄m ꝙ ſunt in nobis ab ī-
ſpiratione diuina. inſpiratio aūt ſignificat quandā mo-
tionē ab exterioꝛi. Eſt eni͞ ꝯſiderandū ꝙ ī hoīe ē duplex
principiū mouēs. vnū quidē interius. qđ ē rō. aliud aūt
exteriꝰ. qđ eſt deꝰ. vt ſupra dictū ē. ⁊ etiā phūs dic̄ hoc
in. ca. de bona foꝛtuna. Manifeſtū ē aūt ꝙ omne qđ mo
uet̄. neceſſe ē ꝓpoꝛtionatū eē motoꝛi. ⁊ hec ē ꝑfectio mo
bilis inq̄ntuʒ eſt mobile. diſpoſitio qua diſponit̄ ad hoc
ꝙ bn̄ moueat̄ a ſuo motoꝛe. Quanto igit̄ mouens ē al-
tioꝛ. tanto neceſſe ē ꝙ mobile ꝑfectioꝛi diſpoſitione ei ꝓ-
poꝛtionet̄. ſicut videmꝰ ꝙ ꝑfectius opoꝛtet eſſe diſciplm
diſpoſitū ad hoc ꝙ altioꝛē doctrinam capiat a doctoꝛe.
Manifeſtū eſt aūt ꝙ ꝟtutes hūane ꝑficiūt hoīeʒ ſc̄m ꝙ
hō natus eſt moueri ꝑ rōneʒ in his q̄ interius vel exteriꝰ
agit. opoꝛtet igit̄ ineſſe hoī altioꝛes ꝑfectiones ſc̄m q̄s ſit
diſpoſitus ad hoc ꝙ diuinitus moueat̄. ⁊ iſte ꝑfectiōes
vocant̄ dona. non ſolū q2 infundunt̄ a deo. ſed q2 ſc̄m ea
hō diſponit̄ vt efficiat̄ ꝓmpte mobil' ab inſpiratione di
uina. ſicut dr̄ Eſa. l. Dn̄s apperuit mihi aurē. ego aūt n̄
contradico. retroꝛſum nō abij. Et phūs etiā dicit in. c. đ
bona foꝛtuna. ꝙ his q̄ mouent̄ ꝑ inſtinctū diuinū nō ex
pedit conſiliari ſc̄m rōneʒ hūanā. ſed ꝙ ſequant̄ interio-
rem inſtinctū. q2 mouent̄ a melioꝛi principio q̄ ſit ratio
hūana. ⁊ hoc ē ꝙ quidā dicunt ꝙ dona ꝑficiūt hoīeʒ ad
altioꝛes actus q̄ ſint actus ꝟtutum. ¶ Ad. i. g͛ dđ. ꝙ
hmōi dona noīant̄ q̄n̄q; ꝟtutes ſc̄m cōeʒ rōneʒ ꝟtutis.
hn̄t tn̄ aliquid ſuꝑueniens rōni cōi ꝟtutis. inq̄ntuʒ ſunt
quedā diuine ꝟtutes ꝑficientes hoīeʒ inq̄ntuʒ eſt a deo
motus. vn̄ ⁊ phūs in. vij. ethi. ſupra ꝟtutem cōeʒ ponit
quandā virtutē heroycā vel diuinam. ſc̄m quā dicunt̄ ali
qui diuini viri. ¶ Ad. ij. dđ. ꝙ vitia inq̄ntum ſunt ꝯ bo-
nū rōnis contrariant̄ ꝟtutib;. inq̄ntuʒ aūt ſunt ꝯ diuinū
inſtinctū contrariant̄ donis. idē eni͞ ꝯtrariat̄ deo et rōni
cuius lumē a deo deriuat̄. ¶ Ad. iij. dđ. ꝙ diffinitio illa
dat̄ de ꝟtute ſc̄m cōeʒ modū ꝟtutis. vn̄ ſi volumꝰ diffi
nitionē reſtringere ad ꝟtutes ꝓut diſtinguunt̄ a donis
dicemꝰ ꝙ hoc qđ dr̄ qua recte viuit̄. intelligendū eſt de
rectitudine vite q̄ accipit̄ ſc̄m regulā rōnis. ſilr̄ aūt donuʒ
ꝓut diſtinguit̄ a ꝟtute infuſa. pōt dici id qđ dat̄ a deo
in oꝛdine ad motionē ipſius. q2. ſ. facit hominē bn̄ ſequē-
tem ſuos inſtinctꝰ. ¶ Ad. iiij. dđ. ꝙ ſapiā dr̄ intellectua
lis ꝟtus ſc̄m ꝙ ꝓcedit ex iudicio rōnis. dr̄ aūt donū ſc̄m
ꝙ opat̄ ex inſtinctu diuīo. Et ſilr̄ ē dicendum de alijs.

Ad ſecundū ſic procedit

Videt̄ ꝙ dona nō ſint neceſſaria hoī ad ſaluteʒ. Dona
enim oꝛdinant̄ ad quandā ꝑfectionē vltra cōeʒ ꝑfectio-
nem ꝟtutis. nō aūt eſt hoī neceſſariū ad ſaluteʒ. vt hmōi
ꝑfectionē conſequat̄ q̄ eſt vltra cōeʒ ſtatū ꝟtutis. q2 hu-
iuſmodi ꝑfectio non cadit ſub ꝑcepto. ſʒ ſub conſilio. g͛
dona nō ſunt neceſſaria hoī ad ſalutē. ¶ Pre. Ad ſalu-
tem hoīs ſufficit ꝙ hō ſe bn̄ habeat ⁊ circa diuina. ⁊ circa
hūana. ſed ꝑ virtutes theologicas hō ſe hʒ bn̄ circa diui
na. ꝑ virtutes aūt moꝛales circa hūana. g͛ dona nō ſunt
hoī neceſſaria ad ſalutē. ¶ Pre. Grego. dicit in. ij. mo
raliū ꝙ ſpūſſanctꝰ dat ſapiāʒ cōtra ſtulticiā. intellectū cō
tra hebitudinē. conſiliū cōtra ꝑcipitationē. foꝛtitudinem
cōtra timoꝛē. ſciam cōtra ignoꝛantiā. pietatē contra duri
ciā. hūilitateʒ cōtra ſuꝑbiaʒ. ſed ſufficiens remediuʒ pōt
adhiberi ad oīa iſta tollenda ꝑ virtutes. g͛ dona nō ſunt
neceſſaria hoī ad ſalutē. ¶ Sed cōtra inter dona ſummuʒ
videt̄ eſſe ſapiā. infimū aūt timoꝛ. vtrūq; aūt hoꝝ eſt ne
ceſſariū ad ſalutē. q2 de ſapiā dr̄ Sap. vij. Neminē di-
ligit deꝰ niſi qui cum ſapiā inhabitat. Et de timoꝛe dicit̄
Eccl. i. Qui ſine timoꝛe ē non poterit iuſtificari. g͛ etiam
alia dona media ſunt neceſſaria ad ſalutē. ¶ Rn̄. dđ. ꝙ
ſicut dictū eſt. dona ſunt quedaʒ hoīs ꝑfectiones quib;
hō diſponit̄ ad hoc ꝙ bn̄ ſequat̄ inſtinctū diuinū. vn̄ in
his in quib; nō ſufficit inſtinctus rōnis ſed ē neceſſarius
ſpūſſancti inſtinctus ꝑ conſequēs eſt neceſſariū donum
Hō autem hoīs eſt ꝑfecta dupliciter a deo. Primo qui
dē naturali ꝑfectione. ſc̄m. ſ. lumen naturale rōnis. Alio
aūt mō quadā ſuꝑnaturali ꝑfectione ꝑ virtutes theolo-
gicas. vt dictū eſt ſupra. Et q̄uis hec ſecūda ꝑfectio ſit
maioꝛ q̄ prima. tn̄ prima ꝑfectio ꝑfectioꝛi mō habet̄ ab
hoīe q̄ ſecūda. nā prima habet̄ ab hoīe q̄ſi plena poſſeſ-
ſio. ſecūda aūt habet̄ quaſi iperfecta. impfecte eni͞ diligi-
mus ⁊ cognoſcimꝰ deū. Manifeſtū ē aūt ꝙ vnūquodq;
qđ ꝑfecte hʒ naturā vel foꝛmā aliquaʒ aut virtutē. pōt ꝑ
ſe ſc̄m illā opari. nō tn̄ excluſa opatione dei. qui in oī natu
ra ⁊ volūtate interius opat̄. ſed id qđ ꝑfecte hʒ naturam
aliquam vel foꝛmam aut virtutem. non poteſt ꝑ ſe ope
rari niſi ab altero moueatur. Sicut ſol quia eſt perfecte
lucidus. per ſeipſum poteſt illuminare. luna autem in
qua eſt imperfecte natura lucis. non illuminat niſi

illumīata. medicꝰ etiā qui perfecte nouit artem medicine
pōt ꝑ ſe opari. ſ3 diſcipulus eius qui nondū ē plene in
ſtructus. non pōt ꝑ ſe opari niſi ab eo inſtruaꝛ. Sic igiꝛ
ꝙtū3 ad ea q̄ ſubſūt hūane rōni in ordine. ſ. ad finē con
naturalē homini. hō pōt opari ꝑ iudiciū rōnis. ſ3 tñ etiā
in hoc hō adiuuaꝛ a deo ꝑ ſpālē3 inſtinctū. hoc erit ſupꝑ-
abundantie bonitatis. vñ ſm̄ phōs nō quicūq3 habebat
ꝟtutes morales acquiſitas. habebat ꝟtutes heroycas vł
diuinas. ſ3 in ordīe ad finē vltimū ſupnaturalē. ad que3
rō mouet. ſm̄ ꝙ eſt aliqualiter et imꝑfecte informata ꝑ
ꝟtutes theologicas. nō ſufficit ipſa motio rōnis niſi de-
ſup adſit inſtinctus ⁊ motō ſpiritusſancti. ſm̄ illud Ro.
viij. Qui ſpū dei aguntꝛ hi filij dei ſunt ⁊ heredes. Et in
pſal. dr̄. Spūs tuus bonꝰ deducet me in terra3 rectā. q2
ſ3 in hereditatē illius terre beatoꝝ nullus pōt ꝑuenire.
niſi moueaꝛ ⁊ ducaꝛ a ſpūſancto. Et iō ad illū finē ɔſe-
quendū, neceſſariū ē hōi habere donū ſpūs ſancti. Ad
j. ḡ dō. ꝙ dona excedunt cōe3 ꝑfectionē ꝟtutū. nō ꝙtū3
ad genꝰ opm. eo modo q̄ conſilia ꝑcedunt ꝑcepta. ſ3 ꝙtū
ad modū opandi ſm̄ ꝙ mouetur hō ab altiori principio
Ad. ij. dō. ꝙ ꝑ ꝟtutes theologicas ⁊ morales non ita
ꝑficiꝛ hō in ordine ad vltimū finē. quin ſp ̄ indigeat mo-
ueri quoda3 ſupiori inſtinctu ſpūs ſancti rōne iam dicta
Ad. iij. dō. ꝙ rōni hūane ñ ſunt oīa cognita. neq3 oīa
poſſibilia. ſiue accipiaꝛ vt ꝑfecta ꝑfectione naturali. ſiue
accipiaꝛ vt ꝑfecta theologicis ꝟtutibꝰ. vñ non pōt ꝙtū3
ad oīa repellere ſtulticiā ⁊ alia hmōi. de quibꝰ fit mētio
ſed deꝰ cuius ſcie et poteſtati oīa ſubſūt. ſua motione ab
omni ſtulticia ⁊ ignorantia ⁊ hebetudīe ⁊ duricia et cete-
ris hmōi nos tutos reddit. ⁊ iō dona ſpūſancti q̄ faciunt
nos bene ſequentes inſtinctum ipſius. dicunꝛ contra hu
iuſmodi defectus dari.

Ad tertium ſic ꝓcedit.

Videꝛ ꝙ dona ſpūſancti nō ſint habitus. Habitus enī
eſt q̄litas in hoīe manens. eſt enī q̄litas difficile mobił.
vt dr̄ in ꝑdicamentis. ſ3 ꝓpriū3 xpi ē ꝙ dona ſpūſancti
in eo requieſcant. vt dr̄ Eſa. xi. Et Jo. i. dr̄. Sup que3
videris ſpm̄ deſcendentē ⁊ manentē ſup eum. hic ē qui
baptiſat. Qđ exponēs Grego. in. ij. moral. dic. In cun
ctis fidelibꝰ ſpūſancꝰ venit. ſed in ſolo mediatore ſp ̄ ſin-
gulariter pmanz. ḡ dona ſpūſancti nō ſūt hitꝰ. Pre.
Dona ſpūſancti ꝑficiunt hoīe3 ſm̄ ꝙ agiꝛ a ſpū dei. ſicͭ
dictū ē. ſed inꝙtū hō agiꝛ a ſpū dei. ſe h3 quodāmō vt
inſtrumentū reſpectu eiꝰ. nō aūt ɔuenit vt inſtrumentu3
ꝑficiaꝛ ꝑ habitū. ſ3 principale agens. ḡ dona ſpūſancti
nō ſunt habitus. Pre. Sicut dona ſpūſancti ſunt ex
inſpiratione diuina. ita dona ꝓphetie. ſ3 ꝓphetia nō ē ha
bitus. nō enī habitꝰ ꝓphetie adeſt ꝓphetis ſp ̄. vt Greg.
dic ī prima omeł. ſup Ezech. ḡ neq3 etiā dona ſpūſcti
ſunt habitus. Sz ɔ̄ eſt qđ dñs dicit diſcipulꝭ de ſpūſctō
loquēs Jo. xiiij. Apud vos manebit. ⁊ ī vobis erit. ſpi-
ritus aūt ſctūs nō eſt in hoībꝰ abſq3 donis eius. ḡ dona
eius manēt in hoībꝰ. ḡ nō ſolū ſunt actus vł paſſiōes. ſ3
etiā habitus pmanentes. Rñ. dō. ꝙ ſicut dictū ē. dōa
ſunt quedā ꝑfectiones hoīs. quibꝰ diſponiꝛ ad hoc ꝙ hō
bñ ſequaꝛ inſtinctū ſpūſancti. Manifeſtū ē aūt ex ſupra
dictis ꝙ ꝟtutes morales ꝑficiunt vim appetitiuā ſm̄ ꝙ
ꝑticipat aliqualiter rōne3. inꝙtū3. ſ. nata ē moueri per
impiū3 rōnis. hoc igiꝛ mō dona ſpūſancti ſe hñt ad ho
mines in cōparatione ad ſpm̄ſctm̄. ſic ꝟtutes morales ſe
hñt ad vim appetitiuā ī cōparatione ad rōne3. ꝟtutes aūt
morales habitꝰ quidā ſunt quibꝰ vires appetitiue diſpo
nunꝛ ad ꝓmpte obediendū rōni. vñ ⁊ dona ſpūſcti ſunt
quida3 habitꝰ quibꝰ hō ꝑficiꝛ ad ꝓmpte obediendū ſpūi
ſancto. Ad. i. ḡ dō. ꝙ Grego. ibidē ſoluit dicens ꝙ in
ꝑllis donis ſine quibꝰ ad vitā ꝑueniri nō pōt. ſpūſctūs
in electis oībꝰ ſp ̄ manet. ſed in alijs non ſp ̄ manet. ſeptē
aūt dona ſunt neceſſaria ad ſalutē. vt dictū eſt. vñ ꝙtū3
ad ea ſpūſancꝰ ſp ̄ manet in ſanctis. Ad. ij. dō. ꝙ rō
illa ꝓcedit de inſtrumēto cuius nō ē agere. ſ3 ſolū3 agi.
tale aūt inſtrumentū non ē hō. ſed ſic agiꝛ a ſpūſancto. ꝙ
etiā agit inꝙtū ē liberi arbitrij. vñ indiget habitu Ad
iij. dō. ꝙ ꝓphetia ē de donis q̄ ſunt ad manifeſtationem
ſpūs. nō aūt ad neceſſitatē ſalutis. vñ non eſt ſimile.

Ad quartū ſic ꝓceditur.

Videꝛ ꝙ inconuenienter ſeptē dona ſpūſancti enume
renꝛ. In illa enī enumeratione ponunꝛ quattuor ptinen
tia ad ꝟtutes intellectuales. ſ. ſapiā. intellectus. ſciā. et
conſiliū. qđ ꝑtinet ad prudentiā. nihil autē ibi poniꝛ qđ
ꝑtineat ad artē q̄ eſt quinta ꝟtꝰ intellectuał. ſilr̄ etiā po-
niꝛ aliquid ꝑtinens ad iuſticiā. ſ. pietas. et aliquid ꝑti-
nens ad fortitudinē. ſ. fortitudis donū. nihil aūt poniꝛ
ibi ꝑtinens ad tꝑantia3. ḡ ſufficienter enumeranꝛ dona.
Pre. Pietas ē ps iuſticie. ſed circa fortitudinē ñ po
niꝛ aliq̄ ps eius. ſed ipſa fortitudo. ḡ nō debuit poni pie
tas. ſed ipſa iuſticia. Pre. Virtutes theologice maxīe
ordinant nos ad deū. cū ḡ dona ꝑficiāt hoīe3 ſm̄ ꝙ mo
uetur a deo. videꝛ ꝙ debuiſſent poni aliq̄ dona ꝑtinen-
tia ad theologicas ꝟtutes. Pre. Sicͭ deꝰ timeꝛ ita etiā
amaꝛ. ⁊ in ipm̄ aliquis ſꝑat ⁊ dē eo delectaꝛ. amor au
tem ſpes ⁊ delectatō ſunt paſſiōes cōdiuiſe timori. ḡ ſicͭ
timor poniꝛ donū. ita ⁊ alia tria debēt pōi dōa. Pre.
intellectui adiungiꝛ ſapiā q̄ regit ipm̄. fortitudini autē
conſiliū. pietati aūt ſciā. ḡ ⁊ timori debuit addi aliqđ do
nū directiuū. incōuenienter. ḡ ſeptē dona ſpūſancti enu
meranꝛ. Sz in contrariū ē auctoritas ſcripture Eſa. xi.
Rñ. dō. ꝙ ſicut dictū ē. dona ſunt quidā habitꝰ ꝑfici
entes hoīe3 ad hoc ꝙ ꝓmpte ſequaꝛ inſtinctū ſpūſcti. ſi
cut ꝟtutes morales ꝑficiūt vires appetitiuas ad obediē
dū rōni. ſicͭ aūt vires appetitiue nate ſunt moueri ꝑ impi
um rōnis. ita oēs vires hūane nate ſunt moueri ꝑ inſtin-
ctū dei ſicut a q̄da3 ſupiori potētia. ⁊ iō in oībꝰ viribꝰ ho
minis q̄ pñt eē principia hūanoꝝ actuū. ſicͭ ſunt ꝟtutes.
ita etiā ſunt dona. ſ. in rōne ⁊ in vi appetitiua. rō aūt eſt
ſpeculatiua ⁊ practica. ⁊ in vtraq3 conſideraꝛ apphēſio
ꝟitatis. q̄ ꝑtinet ad inuentionē ⁊ ad iudiciū de veritate.
Ad apprehenſionē igiꝛ ꝟitatis ꝑficiꝛ ſpeclatiua rō ꝑ in-
tellectū. practica ꝟo ꝑ cōſiliū. ad recte aūt iudicandū ſpe
culatiua quidē ꝑ ſapiā3. practica ꝟo ꝑ ſciā3 ꝑficiꝛ. appeti-
tiua aūt ꝟtus in his quidē q̄ ſunt ad alteꝝ ꝑficiꝛ ꝑ pieta-
tē. in his aūt q̄ ſunt ad ſeipm̄ ꝑficiꝛ ꝑ fortitudīe3 cōtra ti-
morē piculoꝝ. contra concupiſcentiā ꝟo inordinata3 de
lectabiliū ꝑ timorē. ſm̄ illud Prouer. xvi. Per timore3
dñi declinat oīs a malo. Et in pſal. Confige timore tuo
carnes meas. a iudicijs enī tuis timui. Et ſic patet ꝙ hec
dona extendunt ſe ad omnia ad q̄ ſe extendunt ꝟtutes tā
intellectuales q̄3 morales. Ad. i. ḡ dō. ꝙ dona ſpūſ-
ſancti perficiunt homine3 in his q̄ pertinent ad bñ viuē
dum ad que non ordinatur ars. ſed ad exteriora factibi-
lia. eſt enim ars ratio recta non agibilium. ſed factibiliū.
vt dicitur in. vi. ethi. Poteſt tñ etiam dici ꝙ quantum
ad infuſionem donoꝝ ars pertinet ad ſpiritumſanctu3

qui ē principaliter mouēs. non autē ad hoīes que ſunt
quedā organa eius. dū ab eo mouenť. tēpantie aūt rn̄det
quodammō donū timoris. ſicut enī ad ṽtutē tēpantie p̄
tinet ſm eius ꝓpriā rōnē vt aliquis recedat a delectatio
nibꝰ prauis ꝓpter bonū rōnis. ita ad donū rōnis p̄tinet
ꝙ aliquis recedat a delectationibꝰ prauis ꝓpter dei ti
morē. ¶ Ad.ij.dō. ꝙ nomē iuſticie īponiť a rectitudine
rōnis. ꝛ iō nomē ṽtutis ē ꝯuenientius ꝙ̄ nomē doni ſed
nomē pietatis īportat reuerentiā quā habemꝰ ad pr̄ē ꝛ
ad p̄riā. Et qꝛ p̄r oīm deus ē. etiā cultꝰ dei pietas noīa
tur. vt Aug. dicit. x. de ciui. dei. ꝛ iō ꝯuenienter donū q̄
aliquis ꝓpter reuerentiā dei bonum opať ad oēs. pietas
noīať. ¶ Ad.iij.dō. ꝙ animus hoīs nō moueť a ſpū ſan
cto niſi ei ſm aliquē modū vniať ſicut inſtrumētū non
moueť ab artifice niſi p̄ contactū aut p̄ aliquā aliā vnio
nē. Prima aūt vnio hoīs eſt p̄ fidē ꝛ ſpem ꝛ charitatē.
vn̄ iſte ṽtutes p̄ſupponunť ad dona. ſic radices quedā
donoꝝ. vn̄ oīa dona p̄tinent ad has tres ṽtutes. ſicut q̄
dā deriuationes p̄dictaꝝ ṽtutū. ¶ Ad.iiij.dō. ꝙ amor
ſpes ꝛ delectatio hn̄t bonū ꝓ obiecto. ſummū aūt bonū
deꝰ ē. vn̄ noīa haꝝ paſſionū transferunť ad ṽtutes theo
logicas. quibꝰ aīa ꝯiungiť deo. timoris aūt obiectū ē ma
lum. qḋ deo nullo mō ꝯpetit. vn̄ nō importat ꝯiunctio
nē ad deū. ſꝫ magis receſſum ab aliquibꝰ rebꝰ ꝓpter reue
rentiā dei. ꝛ iō nō eſt nomē ṽtutis theologice. ſꝫ doni.
qḋ eminētius retrahit a malꝭ ꝙ̄ ṽtꝰ moralꝭ. ¶ Ad.v.dō
ꝙ p̄ ſapiā dirigiť ꝛ hoīs intellectꝰ ꝛ hoīs affectus. et iō
ponunť duo correſpondentia ſapie tanꝙ̄ directiuo. ex parte
quidē intellectus donū intellectꝰ. ex p̄te aūt affectus do
nū timoris. rō enim timendi deū p̄cipue ſumiť ex ꝯſide
ratione excellentie diuine quam ꝯſiderat ſapientia.

Ad quintū ſic proceditur

Videť ꝙ dona n̄ ſint ꝯnexa. Dicit enī Ap̄ls. i. ad Cor.
xij. Alij dať p̄ ſpm̄ ſmo ſapie. alij ſmo ſcie ſm eundem
ſpm̄. ſed ſapiā et ſciā inter dona ſpūſſancti computanť.
ḡ dona ſpūſſancti danť diuerſ. ꝛ nō cōnectunť ſibi inui
cē in eodē. ¶ Pre. Aug. dicit in. xiiij. de ci. dei. ꝙ ſciā
nō pollēt fideles plurimi. ꝙ̄uis polleant ipſa fide. ſed fi
dem cōcomitať aliqḋ de donis ad minꝰ donū timoris. ḡ
videť ꝙ dona nō ſint de neceſſitate cōnexa ī vno ꝛ eodē.
¶ Pre. Gre. in primo moralꝭ. dicit. ꝙ minor eſt ſapiā ſi
intellectu careat. ꝛ valde inutilꝭ ē intellectus ſi ex ſapiā n̄
ſubſiſtat. vile ē conſiliū cui opus fortitudis deeſt. ꝛ val
de fortitudo deſtituiť niſi p̄ conſiliū fulciať. nulla ē ſciā ſi
vtilitatē pietatis non hꝫ. ꝛ valde inutilꝭ eſt pietas ſi ſciē
tie diſcretione caret. timor quoqꝫ ipſe ſi non has ṽtutes
habuerit. ad nullū opꝰ bone actionis ſurgit. ex quibꝰ vi
deť ꝙ vnū donū poſſit ſine alio haberi. nō ḡ dona ſpūſ
ſancti ſunt cōnexa. Sed ꝯ eſt qḋ ibidē Grego. p̄mittit
dicens. Illud Job filioꝝ conuiuio p̄curandū videť. ꝙ
ſemetipſos inuicē paſcūt. p̄ filios aūt Job de quibꝰ lo
quiť. ſignificanť dona ſpūſſancti. ḡ dona ſpūſſancti ſunt
cōnexa p̄ hoc ꝙ ſe inuicem reficiūt. ¶ Rn̄. dō. ꝙ huiꝰ q̄
ſtionis ṽitas de facili ex p̄miſſis pōt haberi. dictū ē enī ſu
pra ꝙ ſicut vires appetitiue diſponunť p̄ ṽtutes mora
les ī cōparatione ad regimē rōnis. ita oēs vires aīe diſpo
nunť p̄ dona in comparatione ad ſpm̄ſcm̄ mouentē. ſpūſ
aūt ſctūs habitat in nobis p̄ charitatē. ſm illud Ro.v.
Charitas dei diffuſa ē in cordibꝰ nr̄is p̄ ſpm̄ſcm̄ qui da
tus ē nobis. ſicut ꝛ rō nr̄a p̄ficiť p̄ prudentiā. vn̄ ſic ṽtu
tes morales connectunť ſibi inuicē in prudentia. ita do
na ſpūſſancti cōnectunť ſibi inuicē in charitate. ita ſ. ꝙ
qui charitatē hꝫ omnia dona ſpūſſancti hꝫ. quoꝝ nullū
ſine charitate haberi pōt. ¶ Ad.i.ḡ dō. ꝙ ſapiā ꝛ ſcien
tia vno mō pn̄t conſiderari ſm ꝙ ſunt gr̄e gratis date.
prout. ſ. aliquis abundat intm̄ in cognitione reꝝ diuina
rū ꝛ hūanaꝝ. vt poſſit etiā fideles inſtruere ꝛ aduerſari
os cōfundere. ꝛ ſic loquiť ibi Ap̄ls de ſapiā ꝛ ſciā. vn̄ ſi
gnanter fit mētio de ſmone ſapie ꝛ ſcie. Alio mō pn̄t ac
cipi ꝓut ſunt dona ſpūſſancti. ꝛ ſic ſapiā ꝛ ſciā nihil ali
ud ſunt ꝙ̄ quedā p̄fectiones hūane mentis ſm quas di
ſponiť ad ſequendū inſtinctū ſpūſſancti in cognitiōe di
uinoꝝ vel hūanoꝝ. ꝛ ſic patet ꝙ hmōi dona ſunt in oībꝰ
habentibꝰ charitatē. ¶ Ad.ij.dō. ꝙ Aug. loquiť de ſciā
exponens p̄dictā auctoritatē Ap̄li. vn̄ loquiť de ſciā p̄
dicto mō accepta ſm ꝙ eſt gr̄a gratis data. qḋ patet ex
hoc qḋ ſubdit. Aliud enī ē ſcire tm̄modo quid hō crede
re debeat ꝓpter adipiſcendā vitā btām. q̄ nō niſi eterna
eſt. Aliud aūt eſt ſcire quēadmodū hoc ipm̄ ꝛ p̄ijs opitu
leť. ꝛ ꝯ impios defendať. quā ꝓprio appellare vocabulo
ſciam videť Ap̄ls. ¶ Ad.iij.dō. ꝙ ſicut vno mō conne
xio ṽtutū cardinaliū ꝓbať p̄ hoc ꝙ vna eaꝝ p̄ficiť quodam
modō p̄ aliā. vt ſupra dictū eſt. ita Grego. eodē modo
vult ꝓbare cōnexionē donoꝝ p̄ hoc ꝙ vnū ſine alio nō
pōt eſſe p̄fectū. Vn̄ p̄mittit dicens. Valde ſingula que
libet deſtituiť. ſi nō vna alij ṽtꝰ ṽtuti ſuffrageť. nō ḡ da
tur intelligi ꝙ vnū donū poſſit eē ſine alio. ſed qꝛ intelle
ctus ſi eſſet ſine ſapiā nō poſſet eē donū. ſicut tēpantia ſi
eſſet ſine iuſticia non eſſet ṽtus.

Ad ſextum ſic proceditur.

Videť ꝙ dona ſpūſſancti nō maneant in p̄ria. Dicit enī
Grego in. ij. Moralꝭ. ꝙ ſpūſſanctꝰ ꝯ ſingula tēptamen
ta ſeptē donis erudit mentē. ſꝫ in p̄ria nō erunt aliq̄ tem
ptamenta ſm illud Eſa. xi. Nō occident ꝛ nō nocebunt
in mōte ſancto meo. ḡ dona ſpūſſancti nō erunt in p̄ria
¶ Pre. Dona ſpūſſancti ſunt habitꝰ quidā. vt ſupra
dictū eſt. fruſtra aūt eſſent habitus vbi actus eē nō pn̄t.
actus aūt quorundā donoꝝ in p̄ria eē non pn̄t. Dicit enī
Grego. in primo moralꝭ. ꝙ intellectus facit audita pene
trare. ꝛ conſiliū ꝓhibet eē p̄cipitē. ꝛ fortitudo facit non
metuere aduerſa. ꝛ pietas replet cordis viſcera operibꝰ
miſericordie. hec aūt nō cōpetunt ſtatui p̄rie. ḡ hmōi do
na nō erunt in ſtatu gl̄e. ¶ Pre. Donoꝝ quedā p̄ficiūt
hoīez in vita cōtemplatiua. vt ſapiā ꝛ intellectus. quedā
in vita actiua. vt pietas ꝛ fortitudo. ſed actiua vita cum
hac vita terminať. vt Grego. dicit in. vi. moralꝭ. ḡ in ſta
tu glorie non erunt omnia dona ſpūſſancti. Sed con
tra ē qḋ Ambro. dicit in li. de ſpiritu ſancto. Ciuitas dei
illa hieruſalem celeſtis non meatu alicuius fluuij terre
ſtris abluiť. ſed ex vite fonte procedens ſpiritusſanctus
cuius nos breui ſatiamur hauſtu. in illis celeſtibus ſpi
ritibꝰ redundantius videť affluere pleno ſeptem virtu
tum ſpiritualium feruens meatu. ¶ Rn̄. dō. ꝙ de do
nis dupliciter poſſumus loqui. Vno modo ꝙ̄tū ad eſ
ſentiam donorū. et ſic perfectiſſime erunt in patria. ſicut
patet per auctoritatem Ambroſij inductam. cuius ratō
eſt. qꝛ dona ſpiritusſancti p̄ficiunt mentem humanā ad
ſequendum motionem ſpiritusſancti. qḋ precipue erit in
patria quando deus erit omnia in omnibꝰ. vt dicitur.
ad Cor. xv. ꝛ quando homo erit totaliter ſubditus deo.
Alio modo poſſunt conſiderari quantum ad materiam
circa quam operantur. ꝛ ſic in pn̄ti habent operationem

circa aliquam materiã circa quã nõ habebũt opatiões in ſtatu glorie. ⁊ ſm hoc nõ manebũt ĩ pñia. ſicut ſup̄ de vir tutibus cardinalib⁹ dictũ eſt. ¶ Ad .i. g̃ dõm. ꝙ Greg⁹. loquiť ibi de donis ſm ꝙ ꝯpetũt ſtatui pñti. ſic .n. donis ꝓtegimur contra tentamenta maloꝝ. ſed in ſtatu glorie ceſſantibus malis per dona ſpũs ſancti pficiemur in bono ¶ Ad .ij. dõm. ꝙ Greg⁹. in ſingulis donis ponit aliquid qḋ tranſit cũ ſtatu pñti. ⁊ aliquid qḋ ꝑmanet in futuro. Dicit .n. ꝙ ſapia mentē de eternorum ſpe ⁊ certitudine reficit. quoꝝ duoꝝ ſpes tranſit. ſed certitudo remãet. ⁊ de intellectu dicit ꝙ in eo ꝙ audita penetrat. reficiendo cor tenebras ei⁹ illuſtrat. quoꝝ audit⁹ tranſit. q2 non docebit vir fratrē ſuũ. vt diciť Hiere. xxxi. ſed illuſtratio mentis manebit. De conſilio aũt dicit ꝙ prohibet eſſe precipitē qḋ ē neceſſariũ in preſenti. ⁊ iterũ ꝙ ratiõe animũ replet qḋ eſt neceſſariũ etiã in futuro. De fortitudie vero dicit ꝙ aduerſa nõ metuit. qḋ ē neceſſariũ in preſenti. ⁊ iterũ ꝙ confidentie cibos apponit. qḋ ꝑmanet etiã in futuro. De ſcientia vero vnũ tñ ponit. ſ. ꝙ ignorantie ieiuniũ ſupat qḋ ptinet ad ſtatum pſentem. ſed qḋ addit in ventre mē tis. poteſt figuraliter intelligi repletio cognitionis. que pertinet etiã ad ſtatũ futurũ. De pietate vero dicit ꝙ cor dis viſcera miſericordie opibus replet. qḋ quidē ſm verba pertinet tñ ad ſtatũ pſentē. ſed ipe intim⁹ affectus ꝓximoꝝ ꝑ viſcera deſignatus. ptinet etiã ad futurũ ſtatum in quo pietas non exhibebit miſericordie opa. ſꝫ cõgratulationis affectũ. de timore vero dicit ꝙ pmit mentem. ne de preſentibus ſuperbiat. qḋ pertinet ad ſtatũ preſentē. ⁊ ꝙ de futuris cibos ſpei confortat. qḋ etiam ptinet ad ſtatũ preſentē q̃tum ad ſpē. ſed poteſt etiã ad ſtatũ futurũ ptinere q̃tũ ad confortationē de reb⁹ hic ſpatis ⁊ ibi obtentis. ¶ Ad .iij. dõm ꝙ ratio illa ꝓcedit de donis q̃tum ad materiã. opera .n. actiue vite non erunt materia donoꝝ ſed oĩa hebebũt actus ſuos circa ea q̃ pertinēt ad vitam cõtemplatiuam. que ē vita beata

Ad ſeptimum ſic procedi

tur. Videtur ꝙ dignitas donoꝝ nõ attendať ſm enumeratiõem qua enũerantur Eſa. xi. Illud .n. videtur eſſe potiſſimũ in donis qḋ maxie deus ab hoĩe requirit. ſꝫ maxie requirit deus ab hoĩe timorē. Diciť .n. Deutero. x Et nũc Iſrael qd dñs deus tuus petit ate niſi vt timeas dominũ deũ tuũ: Et Malach. i. diciť. Si ego dñs vbi timor meus: g̃ videť ꝙ timor qui enumerať vltimo nõ ſit ĩfimũ donoꝝ. ſꝫ maximũ. ¶ Pre. pietas videť eſſe quoddam bonum vniuerſale. Dicit .n. Aplus. i. ad Timot. v ꝙ pietas ad omnia vtilis ē. ſꝫ bonũ vle prefert pticularibus bonis. g̃ pietas q̃ penultimo enumerať videť eſſe potiſſimũ donoꝝ. ¶ Pre. ſcietia pficit iudiciũ hominis. cõſiliũ aũt ad inquiſitiõem ptinet. ſꝫ iudiciũ ꝓeminet inquiſitioni. g̃ ſcietia ē poti⁹ donũ q̃ꝫ conſiliũ. cũ tñ poſt enumereť. ¶ Pre. fortitudo ptinet ad viꝫ appetitiuã. ſcia aũt ad rõnē. ſꝫ rõ eſt eminētior q̃ꝫ vis appetitiua. g̃ ⁊ ſcia ē eminenti⁹ donũ q̃ꝫ fortitudo. que tñ poſt enumerať. nõ g̃ dignitas donoꝝ attēdiť ſm ordinē enumeratiõis eoꝝ. Sed cõtra ē qḋ Aug⁹ dicit in .li. de ſer. do. in monte. Videť mihi ſeptiformis opatio ſpũaſancti. de qua Eſa. loquiť his gradib⁹ ſententijſq3 cõgruere. de quib⁹ fit mētio Math. v. ſed intereē ordinis. nã ibi. ſ. in Eſa. enumeratio ab excellentiorib⁹ cepit. hic vero ab inferiorib⁹. ¶ Rñ. dõm ꝙ dignitas donoꝝ dupliciter põt attendi. Vno mõ ſimpliciter. ſ. per ꝯpationē ad proprios actus prout ꝓcedunt a ſuis principijs. Alio mõ ſm qd. ſ. ꝑ ꝯpatiõem ad materiã Simpliciter aũt loquēdo de dignitate donoꝝ. eadē eſt rõ compationis in ipſis ⁊ in virtutib⁹ q2 dona ad oẽs actus potentiaꝝ aĩe pficiũt hominem ad quos pficiũt ꝟtutes. vt ſup̄ dictũ eſt. vñ ſicut virtutes itellectuales pferũtur ꝟtutibus moralib⁹. ⁊ in ipſis ꝟtutib⁹ intellectualib⁹ cõtēplatiue preferunť actiuis. vt ſapientia. itellect⁹ ⁊ ſcia prudentie ⁊ arti. Ita tñ ꝙ ſapia pfertur intellectui. ⁊ intellectus ſcie ſicut prudentia ⁊ ſyneſis eubulie. Ita etiã in donis ſapia ⁊ intellect⁹. ſcia ⁊ cõſiliũ pferuntur pietati ⁊ fortitudini ⁊ timori in quibus etiã pietas pferť fortitudini ⁊ fortitudo timori. ſicut iuſticia fortitudini. ⁊ fortitudo tempantie. ſed q̃tũ ad materiã fortitudo ⁊ ꝯſiliũ pferuntur ſcie ⁊ pietati. q2 ſ. fortitudo ⁊ ꝯſiliũ hñt in arduis locũ. pietas aũt ⁊ etiã ſcia in cõib⁹. Sic igiť donoꝝ dignitas ordini enumerationis rñdet. ptim qdem ſimpliciter ſm ꝙ ſapia ⁊ intellectus omnibuſ pferunť. ptim aũt ſm ordinē materie. ſm ꝙ conſiliũ ⁊ fortitudo pferuntur ſcientie ⁊ pietati. ¶ Ad .i. g̃ dõm. ꝙ timor maxie requiritur q̃ſi primordiũ q̃ddã pfectiõis donoꝝ. q2 initiũ ſapientie timor dñi. nõ ꝓpter hoc ꝙ ſit ceteris dignius. pa⁹. n. eſt ſm ordinem generationis vt aliq̃s recedat a malo. qḋ fit ꝑ timorem. vt diciť ꝓuer. xvi. q̃ꝫ ꝙ operetur bonũ. qḋ fit ꝑ alia dona ¶ Ad .ij. dõm ꝙ pietas nõ ꝯparatur in verbis Apli omnib⁹ donis dei. ſꝫ ſoli corpali exercitatiõi. de q̃ ꝑmittit ꝙ ad modicũ vtilis eſt. ¶ Ad .iij. dõm ꝙ ſcia et ſi pferatur cõſilio rõne iudicij. tñ cõſiliũ pfertur ratiõe materie. nã ꝯſiliũ nõ habet locũ niſi ĩ arduis. vt diciť in .iij. ethicoꝝ. ſꝫ iudiciũ ſcientie in omnib⁹ locũ hꝫ. ¶ Ad .iiij. dõm ꝙ dona directiua q̃ pertinent ad rõnē donis exeq̃ntibus digniora ſunt ſi ꝯſiderenť ꝑ compatiõem ad actus put egrediunť a potētijs. rõ .n. appetitiue ꝓeminet vt regulans regulato. ſed rõne materie adiungiť ꝯſiliũ fortitudini ſicut directiuũ exeq̃nti ⁊ ſilr ſcia pietati. q2 ſ. cõſilium ⁊ fortitudo in arduis locũ hñt. ſcia aũt ⁊ pietas etiam in cõmunib⁹. ⁊ ideo conſiliũ ſimul cũ fortitudie ratiõe materie numeratur ante ſcientiam ⁊ pietatem.

Ad octauum ſic procedi

tur. Videť ꝙ virtutes ſint preferende donis. Dicit enim Aug⁹. in xv. de tri. de charitate loquens. nullũ ē iſto dei dono excellentius. ſolũ ē qḋ diuidit inter filios regni eterni. ⁊ filios perditiõis eterne. danť ⁊ alia ꝑ ſpũm ſctm̃ numera. ſed ſine charitate nihil ꝓſunt. ſꝫ charitas eſt virtus. g̃ virt⁹ ē prior donis ſpũſſancti. ¶ Pre. ea que ſũt priora naturaliter vidētur eē potiora. ſꝫ virtutes ſũt priores donis ſpũſſancti. dicit .n. Greg⁹ in .ij. moral. ꝙ donũ ſpũſſancti in ſubiecta mēte ante alia iuſticiã. prudentiã fortitudinem. tempantiã format. ⁊ ſic eãdem mētē ſeptē mox virtutib⁹. i. donis tempat. vt cõtra ſtulticiã ſapientiam. cõtra hebetudinem itellectũ. cõtra ꝓcipitationē cõſiliũ. cõtra timorem fortitudinē. cõtra ignorãtiã ſcientiam. cõtra duritiam pietatē. cõtra ſupbiam dei timorē. g̃ virtutes ſũt potiores donis. ¶ Pre. virtutibus nullus male vti poteſt vt Aug⁹ dicit. donis aũt põt aliq̃s male vti. Dicit .n. Greg⁹. in .i. moral. ꝙ hoſtiam nře ꝓcis imolamus ne ſapia eleuet. ne intellectus dũ ſubtiliter currit oberret. ne conſiliũ dũ ſe multiplicat cõfundat. ne fortitudo dũ fiduciam pbet ꝓcipitet. ne ſcia dũ nouit ⁊ nõ diligit inflet. ne pietas dũ ſe infra rectitudinē inclinat intorque. ne timor dum plus iuſto trepidet ĩ deſpatiõis foueam mergat. g̃ virtutes ſunt digniores donis ſpũſſancti.

¶ Sed cōtra ē ꝙ dona danſ in adiutoriū virtutū cōtra defectus. vt pꝫ ī auctoritate īducta. ⁊ ſic videſ ꝙ ꝑficiāt qđ virtutes ꝑficere nō pñt. ſūt ergo dona potiora virtutibus ¶ Rñ. dōm ꝙ ſicut ex ſup̄ dictis patet. virtutes in tria genera diſtinguūſ. ſūt. n. q̄daꝫ virtutes theologice. q̄dā intellectuales. q̄dam morales. Uirtutes q̄dē theologice ſūt quibꝰ mēs hūana deo ꝯiungiſ. Uirtutes aūt intellectuales ſūt quibꝰ rō ip̄a ꝑficiſ. Uirtutes aūt morales ſūt quibꝰ vires appetitiue ꝑficiunſ ad obediēdū rōni. Dona aūt ſpūſſancti ſunt q̄bus oēs vires anime diſponūſ ad hꝫ ꝙ ſubdanſ motiōi diuine. Sic ḡ eadeꝫ videſ eſſe ꝯparatio donoꝝ ad virtutes theologicas ꝑ q̄s hō vniſ ſpūiſancto mouenti. ſicut virtutū moraliū ad virtutes intellectualeſ ꝑ quas ꝑficiſ rō. que eſt virtutū moraliū motiua. Uñ ſic virtutes intellectuales p̄feruntur virtutibꝰ moralibꝰ ⁊ regulāt eas. ita virtutes theologice p̄ferunſ donis ſpūſſancti ⁊ regulant ea. Uñ Greg. dicit in. i. moral. ꝙ neqꝫ ad denarij ꝑfectiōem ſeptē filij. i. ſeptē dona ꝑueniunt niſi ī fide ſpe ⁊ charitate fecerit omne qđ agūt. Sed ſi ꝯpemus dona ad alias virtutes intellectuales vel morales dona p̄ferunſ virtutibꝰ. qꝛ dona ꝑficiūt vires anime in ꝯparatiōe ad ſpūſſanctū mouētē. virtutes aūt ꝑficiūt vel ip̄aꝫ rationem. vł alias vires in ordine ad rōnem. Manifeſtū ē aūt ꝙ ad altioreꝫ motorē oportet maiori ꝑfectiōe mobile ēē diſpoſitū. Uñ ꝑfectiora ſūt dona virtutibꝰ. ¶ Ad. i. ḡ dōm ꝙ charitas eſt virtꝰ theologica de q̄ ꝯcedimꝰ ꝙ ſit potiora donis. Ad. ij. dōm ꝙ aliquid ē priꝰ altero dupliciter. Uno mō ordine ꝑfectiōis ⁊ dignitatis. ſicut dilectio dei eſt prior dilectiōe ꝓximi. ⁊ hoc mō dona ſūt priora virtutibꝰ intellectualibꝰ ⁊ moralibꝰ. poſteriora vero virtutibꝰ theologicis. Alio mō ordie generatiōis ſeu diſpoſitionis ſicut dilectio ꝓximi p̄cedit dilectionē dei q̄ntuꝫ ad actuꝫ ⁊ ſic virtutes morales ⁊ intellectuales p̄cedūt dona. quia per hoc ꝙ hō bene ſe hꝫ circa rōneꝫ ꝓpriā diſponiſ ad hoc ꝙ hō ſe bñ hēat ī ordine ad deū. ¶ Ad. iij. dōm. ꝙ ſapia ⁊ intellectꝰ ⁊ alia hmōi ſūt dona ſpūſſancti ſcḋm ꝙ charitate informāſ. q̄ nō agit ꝑperam vt dr̄. i. ad Coꝛ. xiij. ⁊ iō ſapientia et intellectu ⁊ alijs hmōi nullo male vtitur ſꝫ ꝙ ſunt dona ſpūſſancti. ſꝫ ad hoc ꝙ a charitatis ꝑfectiōe nō recedant vnū ab altero adiuuaſ. hoc ē qđ Gregꝰ intendit dicere.

¶ Queſtio. LXIX

Deinde cōſiderādum

eſt de beatitudinibꝰ. Et circa hoc q̄runſ quattuor. Primo vtꝝ beatitudies a donis ⁊ virtutibus diſtinguāſ. ſecūdo de premijs beatitudinū vtꝝ ꝑtineant ad hanc vitā. tertio de numero beatitudinū. quarto de conuenientia p̄mioꝝ que eis attribuūtur.

Ad primum ſic procedi

tur. Uideſ ꝙ beatitudines a virtutibꝰ ⁊ donis nō diſtinguātur. Augꝰ. n. ī. li. de ſer. dñi in monte attribuit beatitudines ī Matheo enūeratas donis ſpūſſancti Ambroſius aūt ſup Lucā attribuit beatitudines ibi enumeratas quattuor virtutibꝰ cardinalibꝰ. ḡ beatitudines nō diſtinguūtur a virtutibꝰ et donis. ¶ Pre. hūane voluntatis non ē niſi duplex regula. ſ. rō ⁊ lex eterna. vt ſup̄ dictum ē. ſꝫ virtutes ꝑficiūt hoieꝫ in ordine ad rōnem. dona aūt in ordie ad legē eternā ſpūſſancti. vt ex dictis patet. ḡ nō p̄t eē aliq̄d aliđ ꝑtinēs ad rectitudinē volūtatis hūane p̄ter virtutes ⁊ dona. nō ḡ beatitudines ab eis diſtinguūtur. ¶ Pre. in enumeratione beatitudinū poniſ mititas ⁊ iuſticia ⁊ miſericordia. que dicūtur eē quedā virtutes. ḡ beatitudines nō diſtinguūtur a donis et virtutibꝰ. ¶ Sꝫ cōtra ē ꝙ q̄daꝫ enumerātur inter beatitudines q̄ nec ſūt virtutes nec dona. ſicut paupertas ⁊ luctꝰ ⁊ pax. differūt ḡ beatitudines a virtutibus ⁊ a donis. ¶ Rñ. dōm ꝙ ſic ſup̄ dic ē beatitudo ē vltimus finis hūane vite. dr̄. n. aliquis iam finem hēe ꝓpter ſpem finis obtinendi. vñ ⁊ phūs dic in. i. ethicoꝝ ꝙ pueri dicunſ beati ꝓpter ſpem. Et Apl'us dicit Ro. viij. Spe ſalui facti ſumꝰ. Spes aūt de fine cōſequendo inſurgit ex hoc ꝙ aliq̄d ꝯueniēter moueſ ad finem ⁊ appropinquat ad ip̄m. qđ quidē fit ꝑ aliquā actionem. Ad finem aūt beatitudinis moueſ aliq̄s et appropīquat ꝑ oꝑatiōes virtutuꝫ. ⁊ p̄cipue ꝑ oꝑationes donoꝝ ſi loquimur de beatitudie eterna. ad quā rō nō ſufficit. ſꝫ in eam inducit ſpiritusſanctꝰ. ad cuiꝰ obedientiā ⁊ ſequelaꝫ ꝑ dona ꝑficimur. ⁊ ideo beatitudines diſtinguūtur q̄dem a virtutibꝰ et donis. nō ſicut habitꝰ ab eis diſtincti ſed ſicut actus diſtinguūſ ab habitibꝰ. ¶ Ad. i. ḡ. dōm. ꝙ Augꝰ. ⁊ Ambroſiꝰ attribuūt beatitudines donis et virtutibꝰ ſicut actꝰ attribuūſ habitibꝰ. dona aūt ſūt eminētiora virtutibꝰ cardinalibꝰ. vt ſup̄ dictū ē. ⁊ ideo Ambroſiꝰ exponens beatitudines turbis propoſitas. attribuit eas virtutibꝰ cardinalibꝰ. Aug. aūt exponēs beatitudines diſcipulis ꝓpoſitas in monte tāq̄ꝫ ꝑfectioribꝰ. attribuit eas donis ſpūſſancti. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ rō illa ꝓbat ꝙ nō ſunt aliq̄ habitꝰ rectificantes hūanaꝫ vitā p̄ter virtutes ⁊ dona ¶ Ad. iij. dōm ꝙ mititas accipiſ ꝓ actu māſuetudinis Et ſimiliter dōm. eſt de iuſticia ⁊ miſericordia. ⁊ q̄uis hec videanſ eē virtutes. attribuūſ tñ donis. qꝛ etiā dona ꝑficiūt hoieꝫ circa oīa circa q̄ perficiūt virtutes vt dcm̄ ē.

Ad ſecundū ſic ꝓcedit

Uideſ ꝙ p̄mia que attribuūtur beatitudinibꝰ nō ꝑtineant ad hāc vitā. Dicunſ. n. aliq̄ beati ꝓpter ſpē premioꝝ. vt dictū ē. ſed obiectū ſpei ē beatitudo futura. ḡ premia iſta ꝑtinēt ad vitam futuraꝫ. ¶ Pre. Luc. vi. ponuntur q̄daꝫ pene per oppoſituꝫ ad beatitudines. cū dr̄ Ue vobis qui eſtis ſaturati. qꝛ eſurietis. ve vobis qui ridetis nunc. quia lugebitis ⁊ flebitis. ſed iſte pene non intelliguntur in hac vita quia frequenter homines in hac vita non puniuntur. ſecundum illud Job. xxi. Ducunt ī bonis dies ſuos. ḡ nec premia beatitudinū ꝑtinēt ad hāc vitam. ¶ Pre. regnū celoꝝ qđ poniſ premiū paupertatis eſt beatitudo celeſtis. vt Augꝰ. dicit. xix. de ciuita. dei. plena etiam ſaturitas nō niſi in futura vita habeſ. ſꝫ illud p̄s. Satiabor cū apparuerit gloria tua. viſio etiā dei ⁊ manifeſtatio filiatiōis diuine ad vitam futuraꝫ ꝑtinent. ſcḋm illđ i. Jo. iij. Nūc filij dei ſumꝰ et nōdū apparuit q̄d erimꝰ ſcimus quoniā cū apparuerit. ſimiles ei erimus. q̄m videbimus eū ſicuti ē. ḡ p̄mia illa ꝑtinent ad vitā futuraꝫ. ¶ Sed cōtra ē qđ Augꝰ. dicit in li. de ſermone dñi ī monte Iſta quidē ī hac vita ꝯpleri p̄nt ſicut ꝯpleta in ap̄lis eē credimus. nā illa oīmoda ⁊ ī angelicā formā mutatio que poſt hanc vitā ꝓmittitur. nullis verbis exponi poteſt. ¶ Rñ dōm ꝙ circa iſta p̄mia expoſitores ſacre ſcripture diuerſimode ſunt locuti. Quidaꝫ n. oīa iſta p̄mia ad futuraꝫ beatitudinē pertinere dicunt. ſicut Ambroſius ſuper Luc. Auguſtinus vero dicit ea ad p̄ſentem vitā pertinere Chryſoſtomꝰ aūt in ſuis omelijs q̄daꝫ eorum dicit pertinere ad futuram vitam. Quedam autem ad p̄ſentem. Ad cuius euidentiā conſiderādū eſt ꝙ ſpes future beatitudinis poteſt eſſe in nobis ꝓpter duo. Primo quidem

ꝓpter aliquam preparationem vel diſpoſitiõe ad futurã
beatitudinẽ qd ẽ ꝑ modũ meriti. Alio mõ ꝑ q̃dã inchoa
tiõez imꝑfectã in futuꝛe beatitudinis in viris ſanctis. etiã
in hac vita. Aliter. n. habet ſpes fructificatiõis arboꝛis cũ
vireſcit frondib⁹. ⁊ aliter cũ iam pꝛimoꝛdia fructuũ inci
piunt apparere. Sic igitur ea q̃ i beatitudinib⁹ tangunt
tanq̃ merita. ſũt q̃daz ꝓparatiões vel diſpoſitiões ad be
atitudinẽ vł ꝑfectã vł inchoataz. ea vero q̃ ponũt tanq̃
pmia. poſſunt eſſe vł ipa beatitudo ꝑfecta. ⁊ ſic ꝑtinẽt ad
futurã vitã vł aliq̃ inchoatio beatitudinis ſicut ẽ in viris
ꝑfectis. ⁊ ſic pmia ꝑtinent ad pſentẽ vitaz. cũ enim aliq̃s
incipit pꝛoficere in actibus virtutum ⁊ donoꝛum. po
teſt ſperari de eo q̃ perueniat ⁊ ad perfectionem vie. ⁊ ad
ꝑfectiõem patrie. ¶ Ad. i. g̃ dĩm q̃ ſpes ẽ de futura bea
titudine ſicut de vltimo fine. põt etiã eẽ ⁊ de auxilio gratie
ſicut de eo qđ ducit ad finẽ. ſm illud ps. In deo ſperauit
coꝛ meũ ⁊ adiutus ſũ. ¶ Ad. ij. dĩm. q̃ mali ⁊ ſi interdũ
in hac vita tpales penas nõ patiãtur. patiunt tñ ſpũales
Unde Aug⁹ dicit in. j. cõfeſ. Juſſiſti dñe ⁊ ſic ẽ. vt pena ſit
ſibi inoꝛdinatus animus. Et phs dic̃ i. ix. ethicoꝝ de ma
lis q̃ ↄtendit ipoꝝ aĩa. ⁊ hoc q̃dez huc trahit. illud aũt il
luc. Et poſtea cõcludit. Si aũt ſic miſeꝝ ẽ malũ eẽ. fugiẽ
dũ ẽ maliciaz inteſe. ⁊ ſimiliter ecõuerſo boni. ⁊ ſi in hac
vita q̃n̄q̃ nõ habeãt coꝛꝑalia pmia. nunq̃ tñ deficiunt a
ſpũalibus. etiã i hac vita. ſm illud Matth. x. Centuplũ
accipiet etiam i hoc ſeculo. ¶ Ad. iij. dõz. q̃ oĩa illa pmia
ꝑfecte quidẽ cõſũmabunt in vita futura. ſꝫ interi etiaz i
hac vita quodãmõ inchoant. nam regnũ celoꝝ. vt Aug.
dicit põt itelligi ꝑfecte ſapiẽtie initiũ. ſm q̃ incipit in eis
ſpũs regnare. Poſſeſſio etiaz terre ſignificat affectũ bo
nũ anime q̃ereṅtis ꝑ deſideriũ ſtabilitate hereditatis ꝑ
petue ꝑ terrã ſignificate. Conſolãtur aũt i hac vita ꝑ ſpi
ritũſanctũ. q̃ paclyt⁹. i. cõſolatoꝛ dicit pꝛincipãdo. Satu
ant etiã in hac vita illo cibo de quo dñs dicit. Me⁹ cib⁹
eſt vt faciaz voluntatẽ pris mei. In hac etiã vita ↄſequũt
hoĩes miſericoꝛdiã dei. In hac etiã vita purgato oculo
ꝑ donũ itellectus de⁹ q̃dãmõ videri põt. Similiter etiã
in hac vita qui motus ſuos pacificãt ad ſimilitudinẽ dei
accedentes. filij dei noiant. tñ ꝑ hoc ꝑfecti⁹ erũt i patria

Ad tertium ſic proceditur. Videt q̃ inconueniẽter enumerentur beatitudines.
Attribuũtur. n. beatitudies donis. vt dictũ ẽ. donoꝝ autẽ
quedã ꝑtinẽt ad vitam contemplatiuã. ſ. ſapiẽtia ⁊ intel
lectus. nulla aũt beatitudo ponitur in actu ↄtemplatiõis
ſꝫ oẽs i his q̃ ꝑtinẽt ad vitã actiuã. g̃ inſufficiẽter beatitu
dines enumerãtur. ¶ Pꝛe. Ad vitaz actiuã nõ ſolũ ꝑti
nent dona exequẽtia ſꝫ etiã quedã dona dirigẽtia. vt ſcia
⁊ cõſiliũ. nihil aũt ponit inter beatitudies qđ directe ad
actũ ſcie vel cõſilij ꝑtinere videat. g̃ inſufficiẽter beatitu
dines tãguntur. ¶ Pꝛe. inter dona exequẽtia in vita ac
tiua. timoꝛ ponit ad paupꝛtatẽ ꝑtinere. pietas aũt videt ꝑ
tinere ad beatitudinez miſericoꝛdie. nihil aũt ponit direc
te ad foꝛtitudinẽ ꝑtinẽs. g̃ inſufficiẽter enumerantur bea
titudines. ¶ Pꝛe. i ſacra ſcriptura tãgunt multe alie bea
titudies. ſicut Job. v. dicit Beat⁹ hõ q̃ coꝛripit a deo. et i
ps. dicit. Beat⁹ vir q̃ nõ abijt in cõſilio impioꝝ. Et puer.
iij. Beatus vir qui inuenit ſapiẽtiã. g̃ inſufficiẽter beatitu
dines enumerantur. Sed cõtra. videt q̃ ſupflue enume
rentur. ſunt. n. ſeptez dona ſpũſſancti. beatitudines autẽ
tangunt octo. ¶ Pꝛe. Luc. vi. ponũtur tñ quattuoꝛ bea
titudies. ſupflue g̃ enumerant ſeptẽ vel octo i Mattheo

¶ Rñ. dĩm q̃ beatitudines iſte cõuenientiſſime enume
rant. Ad cuius euidẽtiaz ẽ cõſiderãduz q̃ triplicẽ beatitu
dinẽ aliqui poſuerũt. quidã. n. poſuerũt beatitudinẽ in vi
ta volupꞇuoſa. quidã in vita actiua. quidã. vero i vita cõ
templatiua. He aũt tres beatitudines diuerſimode ſe ha
bent ad beatitudinẽ futurã. cuius ſpe dicimur hic beati.
Nam beatitudo volupꞇuoſa q2 falſa ẽ ⁊ rõi cõtraria. im
pedimẽtũ eſt beatitudinis future. Beatitudo vero actiue
vite diſpoſita ẽ ad beatitudinẽ futurã. Beatitudo aũt cõ
tẽplatiua ſi ſit ꝑfecta ẽ. eſſentialiter ipa futura beatitudo
ſi aũt ẽ imꝑfecta eſt quedã inchoatio eius. ⁊ ideo domi
nus pꝛimo quidẽ poſuit quaſdã beatitudies q̃ſi remouẽ
tes impedimẽtũ volupꞇuoſe beatitudinis. Cõſiſtit. n. vo
lupꞇuoſa vita in duobus. Pꝛimo quidẽ in affluentia ex
terioꝝ bonoꝝ. ſiue ſint diuitie ſiue ſint honoꝛes. a quibus
quidẽ retrahitur hõ ꝑ virtutẽ ſic vt moderate eis vtatur.
ꝑ donũ aũt excellentioꝛi mõ. vt. ſ. hõ totaliter ea contem
nat. Unde pꝛima beatitudo ponit. Beati paupes ſpũ. qđ po
teſt referri vel ad contemptũ diuitiaꝝ. vel ad contemptũ
honoꝝ qđ fit ꝑ humilitatez. Secũdo vero volupꞇuoſa vi
ta conſiſtit in ſequendo ꝓprias paſſiones. ſiue iraſcibilis
ſiue cõcupiſcibilis. A ſequela aũt paſſionũ iraſcibilis re
trahit virtus. ne hõ in eis ſupfluat ſm regulaz rationis.
donũ aũt excellẽtioꝛi mõ. vt. ſ. hõ ſm volũtatẽ diuinam
totaliter ab eis trãquillus reddat. Unde ſecũda beatitudo
ponit. Beati mites. A ſequela vero paſſionib⁹ cõcupiſci
bilis retrahit virtus moderate hmõi paſſiones vtendo
donũ vero eas ſi neceſſe fuerit totaliter abijciendo. quin
immo ſi neceſſariũ fuerit volũtariuz luctum aſſumãt. Unde
tertia beatitudo ponit beati qui lugẽt. Actiua vero vita i
his cõſiſtit pꝛecipue que ꝓximis exhibemus. vel ſub ratio
ne debiti. vel ſub ratione ſpõtanei beneficij. ⁊ ad pꝛimum
quidẽ nos virtus diſpoſuit. vt ea que debemus ꝓximis
nõ recuſemus exhibere. qđ ꝑtinet ad iuſticiã. donũ autẽ
ad hoc ipm abundantioꝛi quodã affectu nos inducit. vt
ſ. feruenti deſiderio opera iuſticie impleamus. ſicut feruen
ti deſiderio eſuriens ⁊ ſitiens cupit cibũ vel potũ. Unde
quarta beatitudo ponit. Beati qui eſuriunt ⁊ ſitiũt iuſti
ciaz. Circa ſpõtanea vero dona nos ꝑficit virtus. vt illis
donemus quibus ratio dictat eſſe donãdum. puta amicis
aut alijs nobis ↄiũctis. qđ ꝑtinet ad virtutẽ liberalitatis
ſed donum ꝓpter dei reuerentiam ſolũ neceſſitatẽ cõſide
rat in his quibus gratuita beneficia pſtat. vnde dicit Luc.
xiiij. Cum facis pꝛandiuz aut cenam noli vocare amicos
aut fratres tuos ⁊c̃. ſed voca pauperes ⁊ debiles. ⁊c̃. qđ
pꝛopꝛie eſt miſereri. Et ideo quinta beatitudo ponitur.
Beati miſericoꝛdes. Ea vero que ad contemplatiuam vi
tam pertinent. vel ſunt ipa beatitudo finalis. vel aliqua
inchoatio eius. ⁊ ideo non ponuntur in beatitudinibus
tanq̃ merita. ſed tanq̃ pmia. ponutur autem tãq̃ meri
ta effectus actiue vite. quibus hõ diſponit ad contempla
tiuam vitam. effectus aũt actiue vite quãtũ ad virtutes ⁊
dona quibus homo ꝑficitur i ſeipo eſt mũdicia coꝛdis. vt
ſ. mens hominis paſſionibus non inquinet. Unde ſexta
beatitudo ponit. Beati mũdo coꝛde. Quantũ vero ad
virtutes ⁊ dona quibus homo perficit in cõparatione ad ꝓ
ximũ effectus actiue vite eſt pax. ſꝫ illud. Eſa. xxx. Opus
iuſticie pax. Et ideo ſeptima beatitudo ponit. Beati paci
fici. ¶ Ad. i. g̃ dĩm. q̃ actus donoꝝ ꝑtinentiũ ad vitam
actiuã exꝑimũt i ipis meritis. ſꝫ act⁹ donoꝝ ꝑtinẽtiũ ad vi
contemplatiuam exꝑimunt in pꝛemijs. ratione iaz dicta
videre enim deum reſpondet dono intellectus. ⁊ cõfirma

ti deo quadam filiatione adoptiua ꝑtinet ad donū ſapiē
tie. Ad.ij.dōm ꝙ in his que pertinēt ad actiuā vitā
cognitio nō queritur ꝓpter ſe ipaꝫ.ſed ꝓpter operationeꝫ.vt
etiam phūs dicit in.ij.ethicoꝝ.Et ideo q̄ʒ beatitudo ali⸗
quid vltimū importat.non computantur inter beatitudi
nes actus donorum dirigentium in vita actiua.quos.ſ.
eliciunt.ſicut conſiliari eſt actus conſilij.⁊ iudicare eſt ac
tus ſcientie.ſed magis attribuuntur eis actus operatiui in
quibus dirigunt.ſicut ſcientie lugere.⁊ conſilio miſereri.
Ad.iij.dōm ꝙ in attributione beatitudinum ad dona
poſſunt duo conſiderari. Quoꝝ vnuꝫ eſt conformitas ma
terie.⁊ ſcḋm hoc prime omnes quinq̄ʒ beatitudines poſſūt
attribui ſcientie ⁊ conſilio tanq̄ʒ dirigentibus.ſed inter
dona exequentia diſtribuunť.ita ſcʒ ꝙ eſuries ⁊ ſitis iu⸗
ſticie.⁊ etiam miſericordia pertineant ad pietatem que
ꝑficit hominem in his que ſunt ad alterum.mititas autē
ad fortitudinem. Dicit eniꝫ Ambroſius ſuper Lucaꝫ.ꝙ
fortitudinis eſt iram vincere indignationem cohibere.eſt
enim fortitudo circa paſſiones iraſcibilis.paupertas vero
⁊ luctus pertineant ad donum timoris.quo homo ſe re⸗
trahit a cupiditatibus ⁊ delectationibus mundi.Alio mō
poſſumus in his beatitudinibus conſiderare motiua ipſa
rum.⁊ ſic q̄ʒtum ad aliqua eorum oportet aliter attribue
re.precipue enim ad manſuetudinem mouet reuerentia
ad deum.que pertinet ad pietatem.ad lugendum auteꝫ
mouet precipue ſcientia.per quam homo cognoſcit defec
tus ſuos ⁊ rerum mundanarum.ſcḋm illud Eccleſiaſtes.j.
Qui addit ſcientiam addit ⁊ dolorem. Ad eſuriendum
autem iuſticie opa p̄cipue mouet animi fortitudo.ad mi
ſerendum vero precipue mouet cōſiliū dei.ſcḋm illud Da
niel.iiij.Conſiliuꝫ meum regi placeat.peccata tua elemo
ſinis redime.⁊ iniq̄tates tuas miſericordijs pauperum.
Et hunc modum attributionis ſequiť Auguſtinus.in li
bro de ſermone domini in monte. Ad.iiij.dōm ꝙ ne⸗
ceſſe eſt beatitudines omnes que in ſacra ſcriptura ponū
tur ad has reduci.vel quantū ad merita.vel quantuꝫ ad
premia.quia neceſſe eſt ꝙ omnes pertineāt aliquo modo
ad vitam actiuam.vel ad vitam contemplatiuam. vnde
ꝙ dicitur.Beatus vir qui corripitur a domino.pertinet
ad beatitudinem luctus.ꝙ vero dicitur.beatus vir qui
non abijt in conſilio impiorum.pertinet ad munditiam
cordis.ꝙ vero dicitur beatus vir qui inuenit ſapientiam.
pertinet ad premium ſeptime beatitudinis.Et idem pa⸗
tet de omnibus alijs que poſſunt induci. Ad.v.dōm
ꝙ.octaua beatitudo eſt quedam confirmatio ⁊ manifeſta
tio omnium precedentium.ex hoc enim ꝙ aliquis eſt cō⸗
firmatus in paupertate ſpiritus ⁊ mititate ⁊ alijs ſequē
tibus.prouenit ꝙ ab his bonis propter aliquam perſecu
tionem non recedit.vnde octaua beatitudo quodāmodo
ad ſeptem precedentes ꝑtinet. Ad.vi.dōm ꝙ Lucas
narrat ſermonem domini factum eſſe ad turbas.vnde be
atitudines numerantur ab eo ſcḋm capacitatem turbaruꝫ
que ſolam voluptuoſam ⁊ temperalem ⁊ terrenam beati
tudinem nouerunt vnde dominus per quattuor beatitu⸗
dines quattuor excludit que ad predictam beatitudinem
pertinere videntur.Quorum primum eſt abundātia bo⸗
norum exteriorum.ꝙ excludit per hoc ꝙ dicit.Beati pau
peres.Secundum eſt ꝙ ſit bene homini quantuꝫ ad cor
pus in cibis ⁊ potibus.⁊ alijs hmōi.⁊ hoc excludit per ſe
cundum qḋ ponit.Beati qui eſuritis.Tertium eſt ꝙ ſit
homini bene quantum ad cordis iocunditateꝫ.⁊ hoc exclu
dit.tertio dicens.Beati qui nunc fletis.Quartum eſt ex⸗
terior hominum fauor.⁊ hoc excludit quarto dicens.Be⸗
ati eritis cū vos oderint homines.Et ſicut ambroſius di
cit.paupertas pertinet ad temperantiam.que illecebro⸗
ſa non querit.eſuries ad iuſticiam.quia qui eſurit ꝯpati⸗
tur.⁊ compatiendo largitur.fletus ad prudentiam.cuius
eſt flere occidua.pati odium hominum ad fortitudinem
pertinet.

AD quartum ſic proce

ditur.Videtur ꝙ premia beatitudinum incon⸗
uenienter enumerentur. In regno enim celorum qḋ eſt
vita eterna bona omnia continentur.poſito enim regno
celorum non oportuit alia premia ponere. Pre.reg⸗
num celorum ponitur pro premio ⁊ in prima beatitudi
ne ⁊ in octaua.ergo eadem ratione debuit poni in omni
bus. Pre.in beatitudinibus proceditur aſcendēdo
ſicut Auguſtinus dicit in premijs autem videtur procedi
deſcendendo.nā poſſeſſio terre eſt minus q̄ʒ regnum celo⸗
rum.ergo inconuenienter hmōi premia aſſignanť. Sʒ ꝯ
eſt auctoritas ipſius domini premia hmōi modi proponē
tis. Rū.dōm ꝙ p̄mia iſta cōuenientiſſime aſſignantur
conſiderata cōditione beatitudinū ſcḋm tres beatitudines
ſupra aſſignatas.tres enim prime beatitudines accipiū⸗
tur per retractationem ab his in quibꝫ voluptuoſa beati⸗
tudo conſiſtit.quā hō deſiderat querēs id qḋ naturaliter
deſiderať.nō vbi querere debet.ſ.in deo.ſed in rebꝫ tem⸗
poralibus ⁊ caducis.⁊ ideo p̄mia triuꝫ primaꝝ beatitudi⸗
num accipiūtur ſcḋm ea que in beatitudine terrena aliqui
q̄runt.querūt enim homines in rebꝫ exterioribꝫ.ſ.diui⸗
tijs ⁊ honoribus excellentiā quandā ⁊ abūdantiaꝫ.quo⸗
rum vtrūq̄ʒ importat regnuꝫ celoꝝ.ꝑ qḋ homo cōſequiť
excellentiam et abundantiā bonoꝝ in deo.⁊ ideo regnuꝫ
celorum dominus paupibus ſpiritu repromiſit. Que⸗
runt autem homines feroces ⁊ immites per litigia ⁊ bella
ſecuritatem ſibi acquirere inimicos ſuos deſtruendo.vn̄
dominus repromiſit mitibus ſecurā ⁊ quietaꝫ poſſeſſio⸗
nem terre viuentiū.per quaꝫ ſignificatur ſoliditas eterno
rum bonorum. Querunt aūt homines in cōcupiſcētijs
⁊ delectationibus mundi habere cōſolatiōem cōtra pre⸗
ſentis vite labores.et ideo dominꝰ cōſolationē vite lugē⸗
tibꝫ repromittit.Alie vero due beatitudīes pertinent ad
opera actiue beatitudinis.que ſunt opera virtutū ordinā
tium hominem ad proximū.a quibus operibꝰ aliq̄ui re⸗
trahuntur ꝓpter inordinatum amorem proprij boni.et
ideo dominus attribuit illa premia his beatitudinibus
propter que homines ab eis diſcēdūt. Diſcendunt enim
aliqui ab operibus iuſticie.nō reddentes debitum.ſʒ po
tius aliena rapientes.vt bonis temporalibus impleantur
et ideo dominus eſurientibus iuſticiam ſaturitatem rep
miſit. Diſcedunt etiaꝫ aliqui ab operibus miſericordie.
ne ſe immiſceāt miſerijs alienis.⁊ iō dn̄s miſericordibꝰ
repmittit miſericordiā ꝑ quā ab oī miſericordia liberēť
Alie vero due vltime beatitudines pertinēt ad ꝯteplati
uā felicitatem ſeu beatitudinē.⁊ ideo ſcḋm conuenientiaꝫ
diſpoſitionum que ponuntur in merito premia redduntť
nam munditia oculi diſponit ad clare videndum.vnde
mundis corde diuina viſio repromittitur. Conſtituere
vero pacem.vel in ſeipſo.vł inter alios.manifeſtat homi
nem eſſe dei imitatorem.qui eſt deus vnitatis ⁊ pacis.
⁊ ideo pro premijs redditur ei gloria diuine filiationis q̄
eſt in perfecta coniunctione ad deū per ſapientiaꝫ conſum

marã. ¶ Ad .i. ḡ dõm ꝙ ſicut Chryſoſtom⁹ dicit. omnia pmia iſta vnũ ſunt ĩ re .ſ. beatitudo eterna quam intellectus hũanus nõ capit. ⁊ iõ oportuit ꝙ per diuerſa bõa nobis nota deſcriberet̃ obſeruata ꝯueniẽtia ad merita quibus premia attribuũt̃. ¶ Ad .ij. dõm. ꝙ ſicut octaua beatitudo ẽ firmitas quedã omniũ beatitudinũ. ita debent̃ ſibi omniũ beatitudinũ premia. ⁊ iõ redit ad caput vt intelligant̃ ſibi ꝯſequenter omnia premia attribui. Uel ſꝫ Ambroſiũ pauperib⁹ ſpiritu repmittit̃ regnũ celoꝝ quãtum ad gloriam anime. ſed paſſis ꝑſecutiõem in corpore quantũ ad gloriam corporis. ¶ Ad .iij. dõm ꝙ etiã pmia ſm additiõem ſe habent ad inuicẽ. nã pl⁹ ẽ poſſidere terram regni celoꝝ ꝙ̃ ſimpliciter habere. multa enim habemus que nõ firmiter ⁊ pacifice poſſidemus. plus eſt etiã conſolari in regno ꝙ̃ habere ⁊ poſſidere. multa enim cuꝫ dolore poſſidem⁹. plus ẽ etiã ſaturari ꝙ̃ ſimpliciter cõſolari. naꝫ ſaturitas abundantiaꝫ cõſolatiõis importat. miſericordia vero excedit ſaturitateꝫ. vt plus .ſ. homo accipiat ꝙ̃ meruerit vel deſiderare potuerit. ad huc aũt maius eſt deũ videre. ſicut maior ẽ qui in curia regis nõ ſolũ prãdet. ſed etiã faciẽ regis videt. ſummaꝫ aũt dignitatem in domo regia filius regis habet.

Queſtio .LXX.

Deinde cõſiderãdum eſt de fructibus. Et circa hoc queruntur quattuor. Primo vtrũ fruct⁹ ſpirit⁹ ſint actus. ſecundo vtrum differant a beatitudinib⁹. tertio de eorum numero. quarto de oppoſitione eorũ ad opera carnis.

Ad primuꝫ ſic procediatur. Videt̃ ꝙ fruct⁹ ſpiritusſancti quos Ap̃l's nominat ad Gal. v. non ſint actus. Id eñi cuius eſt ali⁹ fructus non debet dici fructus. ſicut eñi in iñfinitũ iretur. ſed actuũ noſtroꝝ eſt aliquis fructus. Dicit̃ eñi Sap. iij. Bonoꝝ laborũ glorioſus eſt fructus. Et Jo. iiij. Qui metit mercedeꝫ accipit ⁊ fructũ cõgregat in vitam eternaꝫ. ergo ipſi actus noſtri non dicuntur fructus. ¶ Pre. ſicut Aug⁹ dicit in .x. de trini. Fruimur cognitis in quib⁹ voluntas ipſa delectata cõquieſcit. ſed volũtas noſtra nõ debet conquieſcere in actibus noſtris ꝓpter ſe. ḡ act⁹ noſtri fructus dici nõ debent. ¶ Pre. inter fructus ſpũſſancti enumerant̃ ab Ap̃lo alique virtutes .ſ. charitas. manſuetudo. fides ⁊ caſtitas. virtutes aũt nõ ſunt act⁹ ſed habitus. vt ſup̃ dictũ eſt. ergo fructus non ſũt act⁹. ¶ Sed cõtra ẽ qd̃ dicit̃ Matth. xij. Ex fructu arbor cognoſcit̃. i. ex operibus ſuis homo. vt ibi exponit̃ a ſanctis. ergo ipſi actus humani dicuntur fructus. ¶ Rñ. dõm ꝙ nomẽ fructus a corꝑalibus ad ſpũalia eſt tranſlatuꝫ. Dicit̃ aũt in corꝑalibus fruct⁹ ꝙ ex planta producit̃ cum ad ꝑfectiõeꝫ peruenerit. ⁊ quandam in ſe ſuauitatem habet. Qui quidem fructus ad duo comparari poteſt .ſ. ad arborem ꝓducenteꝫ ipſuꝫ. ⁊ ad homineꝫ qui fructum ex arbore adipiſcitur. ſm hoc igitur nomen fructus in rebus ſpiritualib⁹ dupliciter accipere poſſumus. Uno modo vt dicat̃ fructus hominis ꝗ̃ſi arboris id qd̃ ab eo ꝓducatur. Alio mõ vt dicatur fructus hominis id qd̃ homo adipiſcit̃. nõ autem omne id qd̃ adipiſcitur homo habet rationeꝫ fructus ſed id qd̃ eſt vltimum delectationem habens. habet eñi homo agrum ⁊ arboreꝫ qui fructus non dicuntur. ſed ſolum id quod eſt vltimum. qd̃ .ſ. ex agro ⁊ arbore homo intendit habere. ⁊ ſꝫ hoc fructus hominis dicitur vltimus hominis finis. quo debet frui. Si auteꝫ dicat̃ fructus hominis id qd̃ ex homine producitur. ſic ipſi actus humani fructus dicuntur. operatio enim eſt act⁹ ſecund⁹ operantis. ⁊ delectationem habet ſi ſit conueniens operanti. Si igit̃ opatio hoĩs ꝓcedat ab hoĩe ſꝫ facultatẽ ſue rõis ſic dr̃ eẽ fruct⁹ rõis. ſi vero procedat ab homine ſm altiorem virtuteꝫ que eſt virtus ſpiritusſancti. ſic dicitur eſſe operatio hominis fructus ſpiritusſancti. quaſi cuiuſdaꝫ diuini ſeminis. Dicit̃ .n. i. Jo. iij. Omnis qui nat⁹ ẽ ex deo peccatũ nõ facit. quoniam ſemen ipſius in eo manet. ¶ Ad .i. ḡ dõm. ꝙ cum fructus habeat quodã mõ rationeꝫ vltimi ⁊ finis. nihil prohibet alicuius fructus eſſe aliũ fructum. ſicut finis ad finem ordinatur. opera igitur noſtra inquantum ſunt effectus quidam ſpiritusſancti in nobis operantis. habent rationem fructus. ſed inquãtum ordinantur ad fineꝫ vite eterne ſic magis habent rationem florum. vnde dicitur Ecc. xxiiij. Flores mei fructus honoris ⁊ honeſtatis. ¶ Ad .ij. dõm ꝙ cum dicitur voluntas in aliquo ꝓpter ſe delectari poteſt intelligi dupliciter. Uno modo ſm ꝙ li propter dicit cauſam finalem ⁊ ſic propter ſe non delectatur aliquis niſi in vltimo fine. Alio modo ſm ꝙ deſignat cauſam formalem. ⁊ ſic propter ſe aliquis poteſt delectari in omni eo quod delectabile eſt ſm ſuam formam ſicut patet ꝙ ĩfirmus delectatur in ſanitate propter ſe ſicut in fine. in medicina autem ſuaui non ſicut in fine. ſed ſicut in habente ſaporem delectabilem. in medicina autem auſtera nullo modo propter ſe. ſed ſolum propter aliud. Sic igitur dicenduꝫ eſt ꝙ in deo delectari debet homo propter ſe ſicut propter vltimũ finem. in actibus autem virtuoſis non ſicut propter fineꝫ ſed propter honeſtatem quam continet delectabile in virtuoſis. vnde ambroſius dicit ꝙ opera virtutum dicuntur fructus. quia ſuos poſſeſſores ſancta ⁊ ſincera delectatione reficiunt. Ad tertium dicendum ꝙ omnia virtutum ſumuntur quandoꝗ̃ pro actibus earum. ſicut Aug⁹ dicit ꝙ fides eſt credere quod nõ vides. ⁊ charitas eſt motus animi ad diligendum deum ⁊ proximum. ⁊ hoc modo ſumuntur nomina virtutum in enumeratiõe fructuũ.

Ad ſecunduꝫ ſic ꝓcediatur. Videtur ꝙ fructus a beatitudinibus nõ differant. Beatitudines enim attribuuntur donis. vt ſupra dictum eſt. ſed dona perficiunt hominem ſm ꝙ mouetur a ſpiritusſancto. ergo beatitudines ipſe ſunt fructus ſpiritusſancti. ¶ Preterea. ſicut ſe habet fructus vite eterne ad beatitudineꝫ futuram que eſt rei. ita ſe habent fructus preſentis vite ad beatitudinem preſentis vite. que ſunt ſpei. ad fructus vite eterne eſt ipſa beatitudo futura ergo fructus vite preſentis ſunt ipſe beatitudines. ¶ Preterea. de ratione fructus eſt ꝙ ſit quiddam vltimuꝫ ⁊ delectabile. ſed hoc pertinet ad rationem beatitudinis. vt ſupra dictum eſt. ergo eadem ratio eſt fructus ⁊ beatitudinis. ergo non debent ab inuicem diſtingui. ¶ Sed contra. quoꝝ ſpecies ſunt diuerſe ipſa quoꝗ̃ ſunt diuerſa. ſed in diuerſas partes diuiduntur ⁊ fructus ⁊ beatitudines. vt patet per numerationem vtroꝝꝗ̃. ḡ fructus differunt a beatitudinibus. ¶ Rñ. dõm ꝙ plus requiritur ad rationem beatitudinis quam ad rationem fructus. nam ad rationem fructus ſufficit ꝙ ſit aliquid habens rationem vltimi ⁊ delectabilis. ſed ad rationem beatitudinis vlterius requiritur ꝙ ſit aliquid perfectum et excellens. vnde omnes beatitudines poſſunt dici fructus

ſed non conuertitur. ſunt enim fructus queciiqꝫ virtuoſa opera in quibus homo delectatur. ſed beatitudines dicūtur ſoluꝫ perfecta opera. que etiam ratione ſue perfectionis magis attribuūtur donis ꝙ̄ virtutibus. vt ſupra dictum eſt. ¶ Ad .i. ergo dōm ꝙ ratio illa probat ꝙ beatitudines ſint fructus. non autem ꝙ omnes fructus beatitudines ſint. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ fructus vite eterne eſt ſimpliciter vltimus ⁊ perfectus. ⁊ ideo ī nullo diſtinguitur a beatitudine eterna futura. fructus autem preſentis vite non ſunt ſimpliciter vltimi ⁊ perfecti. et ideo nō omnes fructus ſunt beatitudines. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ aliquid amplius eſt de ratione beatitudinis ꝙ̄ de ratiōe fructus. vt dictum eſt.

Ad tertium ſic proceditur.

Videtur ꝙ Apl'us inconuenienter enumeret ad Gal. v. duodecim fructus. Alibi enim dicit eſſe tātum vnum fructuꝫ preſentis vite. ſm̄ illud Ro. vi. Habetis fructuꝫ veſtrum in ſanctificatione. Et Eſa. xxvij. dicitur. Hic eſt omnis fructus vt auferatur peccatum. non ergo ponendi ſunt duodecim fructus. ¶ Pre. fructus ē qui ex ſpirituali ſemine exoritur vt dictū ē. ſed dn̄s Mat thei. xiij. ponit triplicem terre bone fructum ex ſpirituali ſemine prouenientem. ſ. centeſimum. ſexageſimum. ⁊ trigeſimum. g̃ non ſunt ponendi duodecim fructꝰ. ¶ Pre. fructus habet in ſui ratione ꝙ ſit vltimum ⁊ delectabile ſed ratio iſta non inuenitur in omnibꝰ fructibꝰ ab Apoſtulo enumeratis. patientia enim ⁊ longanimitas videntur in rebus contriſtantibus eſſe. fides autem non habet rationem vltimi. ſed magis rationem primi fundamenti. ſuperflue igitur hmōi fructꝰ enumerantur. Sed contra. videtur ꝙ īſufficienter ⁊ diminute enumerent̄. dictū eſt enim. ꝙ omnes beatitudines fructus dici poſſunt. ſed nō omnes hic enumerantur. nihil. n. hic ponit̄ ad actū ſapiētie ꝑtinens. ⁊ multaꝝ aliarū virtutū. g̃ videt̄ ꝙ īſufficiēter enumerentur fructus. Rn̄. dōm ꝙ numerus duodecim fructuū ab Aplo enumeratoꝝ cōueniēs eſt. ⁊ poſſunt ſignificari per duodeciꝫ fructus de quibꝰ. dicit̄ Apoc. vlti. Ex vtraqꝫ ꝑte fluminis lignū vite afferens fructus duodecim. Quia vero fructus dicit̄ qꝺ ex aliquo principio ꝓcedit ſicut ex ſemine vel radice attendenda eſt diſtinctio horū fructuū ſm̄ diuerſū proceſſuꝫ ſp̄uſſancti in nobis. q̄ quidem ꝓceſſus attenditur ſm̄ hoc. vt in primo mens hominis in ſeipa̅ ordinetur. ſecundo vero ordinet̄ ad ea que ſunt iuxta. tertio vero ad ea que ſunt infra. Cū autē bene mens hominis diſponitur in ſeipſa. quādo mēs hominis bene ſe habet in bonis et in malis. prima aūt diſpoſitio mentis humane ad bonum eſt ꝑ amorem. qui eſt prima affectio. ⁊ omniuꝫ affectionuꝫ radix vt ſupra dictū eſt. ⁊ ideo inter fructus ſp̄us primo ponitur charitas in qua ſpāliter ſp̄uſſanctus dat̄ ſicut in propria ſimilitudīe cū et ipſe ſit amor. Unde dicit̄ Ro. v. Charitas dei diffuſa eſt in cordibus nr̄is ꝑ ſp̄uſſanctum qui datus eſt nobis. Ad amorem aūt charitas ex neceſſitate ſequit̄ gaudium. omnis. n. amans gaudet ex cōiunctione amati. charitas aūt ſemꝑ habet ꝑſentē deū quē amat. ſm̄ illud .i. Io. iiij. Qui manet in charitate in deo manet ⁊ deus in eo. Unī ſequela charitatis ē gaudiū. ꝑfectio aūt gaudij ē pax ꝙ̄tū ad duo. Primo quidem ꝙ̄tū ad quietē ab exterioribus conturbantibus. nō. n. poteſt perfecte gaudere de bono amato qui in eius fruitione ab alijs perturbat̄. Et iterum. Qui perfecte cor habet in vno pacatū a nullo alio moleſtari poteſt. cū alia quaſi nihil reputet. vnde dr̄ ī ps̄ Pax multa diligentibus nomē tuū. ⁊ nō ē illis ſcandalū quia. ſ. ab exterioribus non ꝑturbant̄ quin deo fruantur Secundo ꝙ̄tū ad ſedationem deſiderij fluctuantis. non eniꝫ ꝑfecte gaudet de aliquo cui nō ſufficit id de quo gaudet. hec aūt duo importat pax. ſ. vt neqꝫ ab exterioribus perturbemur. ⁊ vt deſideria nr̄a conquieſcāt in vno. vnꝺ poſt charitatē ⁊ gaudiū. tertio ponit̄ pax. In malis aūt bn̄ ſe habet mens ꝙ̄tum ad duo. Primo quidē vt nō ꝑturbet̄ mens per imminentiā maloꝝ. qꝺ ꝑtinet ad patientiam. Secundo vt nō ꝑturbetur in dilatiōe bonoꝝ. qꝺ ꝑtinet ad longanimitatem. nam carere bono habet rationem mali. vt dicit̄ in. v. ethicoꝝ. Ad id aūt qꝺ ē iuxta hominem. ſ. proximū bene diſponit̄ mens hominis. primo quideꝫ ꝙ̄tū ad voluntateꝫ bene faciendi. ⁊ ad hoc ꝑtinet bonitas. Secundo ꝙ̄tum ad beneficentie executionem. ⁊ ad hoc ꝑtinet benignitas. dicuntur. enim benigni quos bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciendum proximis. Tertio ꝙ̄tum ad hoc ꝙ equanimiter tolerent̄ mala ab eis illata. ⁊ hoc pertinet manſuetudo que cohibet iras. Quarto ꝙ̄tum ad hoc ꝙ non ſolum per iram proximis non noceamus. ſed etiam neque per fraudem vel per dolum. ⁊ ad hoc pertinet fides ſi ꝓ fidelitate ſumat̄. ſed ſi ſumat̄ pro fide qua creditur in deuꝫ. ſic per hāc ordinatur homo ad id qꝺ eſt ſup̄ ſe. vt. ſ. homo intellectū ſuum deo ſubijciat. ⁊ ꝑ conſequens omnia que ipſius ſunt. ſed ad id qꝺ infra eſt bene diſponitur homo. primo quidem ꝙ̄tum ad exteriores actiones per modeſtiā. que in omnibus dictis factis ⁊ modū obſeruat ꝙ̄tuꝫ ad interiores cōcupiſcentias per cōtinentiaꝫ ⁊ caſtitatē. ſiue hec duo diſtinguantur per hoc ꝙ caſtitas refrenat hominem ab illicitis. cōtinentia vero a licitis. ſiue per hoc ꝙ continens patitur concupiſcentias. ſed non deducitur. caſtus autē neqꝫ patitur. neqꝫ deducit̄. ¶ Ad .i. g̃ dōm ꝙ ſanctificatio fit per omnes virtutes per quas etiam peccata tollunt̄. vnꝺ fructus ibi ſingulariter nominat̄ ꝓpter virtuteꝫ generis qꝺ in multas ſpecies diuidit̄. ſm̄ quas dicunt̄ multi fructus. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ fructus centeſimus. ſexageſimus. ⁊ trigeſimus non diuerſificantur ſꝫ diuerſas ſpecies virtuoſoꝝ actuum. ſed ſm̄ diuerſos ꝑfectionis gradus etiā vnius virtutis. ſicut ꝯtinentia cōiugalis dicitur ſignificari per fructum trigeſimum ꝯtinentia vidualis per ſexageſimum. virginalis aūt per centeſimum. Et alijs etiā modis ſancti diſtinguunt tres euangelicos fructus ſm̄ tres gradꝰ virtutis. ⁊ ponuntur tres gradꝰ. qꝛ cuiuſlibet rei ꝑfectio attendit̄ ſm̄ principiū mediū ⁊ finem. ¶ Ad .iij. dōꝫ ꝙ hoc ip̄m qꝺ ē in triſticijs nō perturbari rationē delectabilis habet. ⁊ fides etiā ſi accipiat̄ prout ē fundamentū. habet. quādaꝫ rationem vltimi ⁊ delectabilis ſm̄ ꝙ ꝯtinet certitudinem. Unī glo. exponit. fides. i. de inuiſibilibꝫ certitudo ¶ Ad .iiij. dōm ꝙ ſicut Augꝰ dicit ſuper epl̄am ad Gal. Aplus non hoc ita ſuſcepit vt doceret ꝙ̄t ſunt vel opa carnis vel fructꝰ ſp̄us. ſed vt oſtenderet in ꝙ̄ genere illa vitanda. illa vero ſectāda ſīt. Unī potuiſſent vel plures vl' etiaꝫ pauciores fructꝰ enūerari. ⁊ tn̄ omnes donoꝝ ⁊ virtutū actꝰ poſſunt ſm̄ ꝙ̄daꝫ ꝯuenientiam ad hoc reduci. ſm̄ ꝙ omnes virtutes et dona neceſſe ꝙ ordinet mētēꝫ aliquo predictoꝝ modoꝝ. vn̄ ⁊ actus ſapiētie et quorūcūqꝫ donoꝝ ordinātū ad bonū reducit̄ ad charitatem. gaudiū. ⁊ pacē. Ideo tn̄ potius hec ꝙ̄ alia enūcrauit. qꝛ hic enumerata magis important vel fruitioneꝫ bonorum. vel ſedationem maloꝝ. quod videtur ad rationeꝫ

fructus pertinere.

AD quártũ ſic procedit̄ Videt̄ ꝙ fructus nõ cõtrarient̄ opibus carnis q̄ Apľus enumerat. Cõtraria. n. ſũt in eodeʒ genere. ſʒ opa carnis non dicũtur fruct⁹. ģ fructus ſpũs eis nõ contari/antur. ¶ Pre. vnũ vni eſt contrarium. ſed plura enume/rat Apľus opera carnis q̄ȝ fructus ſpiritus. ergo fructus ſpiritus ⁊ opera carnis non contrariantur. ¶ Pre. inter fructus ſpiritus prima ponuntur charitas gaudium ⁊ pax. quibus non correſpondẽt ea que primo enumreãtur inter opera carnis. que ſunt fornicatio. imũdicia. impu/dicicia. ģ fructus ſpiritus nõ contrariãtur opibus carnis Sed contra eſt qđ Apľus dicit ibidem. ꝙ caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritum. ⁊ ſpiritus aduerſus carnem. Rñ. dõʒ ꝙ opera carnis ⁊ fructus ſpiritus poſſunt accipi dupli citer. Vno modo ſm cõmunem rationem. ⁊ hoc modo in cõmuni fructus ſpiritusſancti cõtrariantur operibus car/nis. ſpiritus enim ſanctus mouet humanam mentẽ ad id quod eſt ſm rationeʒ. vel potius ad id qđ eſt ſupra ratio nem. appetitus autem carnis qui eſt appetitus ſenſitiuus trahit ad bona ſenſibilia que ſunt infra hominem. vnde ſicut motus ſurſum ⁊ motus deorſum contrariantur in naturalibus. ita in operibus humanis contrariãtur opa carnis fructibus ſpiritus. Alio modo poſſunt conſidera/ri ſm proprias rationes ſingulorum fructuũ enumerato rum ⁊ operum carnis. ⁊ ſic non oportet ꝙ ſingula ſingu/lis contraponant̄. quia ſicut dictum eſt. Apľus non inten dit enumerare omnia opera ſpũalia. nec omnia opa car/nalia. Sed tamen ſm quãdam adaptationeʒ Aug⁹ ſuper epľam ad Gal. contraponit ſingulis operibus carnis ſin gulos fructus. ſicut fornicationi que eſt amor explende li bidinis a legitimo cõnubio ſolut⁹. opponitur charitas. per quam anima coniungit̄ deo. in qua etiam eſt vera ca/ſtitas. imundicie aũt ſunt omnes perturbationes de illa fornicatione ꝯcepte. quibus gaudiuʒ trãquillitatis oppo nitur. Idolorum autem ſeruitus per quam belluʒ eſt ge ſtum aduerſus euangelium dei opponitur paci. cõtra ve/neficia autem inimicicias ⁊ contentiones. animoſitates emulationes. ⁊ diſſenſiones opponuntur. longanimitas ad ſuſtinendum mala hominum inter quos viuimus. ⁊ ad curandum benignitas. ⁊ ad ignoſcendũ bonitas. here ſibus autem opponitur fides. inuidie mãſuetudo. ebrieta tibus ⁊ comeſſationibus continẽtia. ¶ Ad. i. ergo dõʒ ꝙ id quod procedit ab arbore cõtra naturam arboris nõ dicitur eſſe fructus eius. ſed magis corruptio quedam. ⁊ quia virtutum opera ſunt connaturalia rationi. opera ve ro vitiorum ſunt contra rationem. ideo opera virtutum fructus dicuntur. non aũt opera vitiorum. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ bonum cõtingit vno modo. malum vero omnifariam vt Dionyſi⁹ dicit. iiij. c. de. diui. no. vnde et vni virtuti plura vitia opponuntur. ⁊ propter hoc non eſt mirum ſi plura ponantur opera carnis q̄ȝ fructus ſpiritus. ¶ Ad iij. patet ſolutio ex dictis.

¶ Queſtio. LXXI

DEinde ꝯſiderãduʒ eſt de vitijs et peccatis. circa que ſex conſide/randa occurrũt. Primo quidaʒ de ipſis vitijs ⁊ peccatis ſm ſe. ſecundo de diſtinctione eoruʒ. tertio de compatiõe eorum ad inuicem. quarto de ſubiecto peccati quinto de cauſa eius. ſexto de affectu ipſius. Circa primũ queruntur ſex. primo vtrum vitium contrarietur virtuti ſecundo vtrum vitium ſit contra naturam. tertio quid ſit peius. vtrum vitium vel actus vitioſus. quarto vtrum ac tus vitioſus poſſit eſſe ſimul cuʒ virtute. quinto vtrũ in omni peccato ſit aliquis actus. ſexto de diffinitione pec/cati. quam Aug⁹ ponit. xxij. contra Fauſtum. peccatuʒ eſt dictum vel factum vel cõcupitum contra legem eternaʒ

AD primuʒ ſic proceditur. Videtur ꝙ vitium non contrarietur virtuti Uni enim vnum eſt contrarium. vt probatur in. x. meth. ſed virtuti contrariantur peccatum ⁊ malicia. nõ ergo cõ trariatur ei vitium. quia vitium dicitur etiaʒ ſi ſit inde bita diſpoſitio membrorum corporalium. vel quarũcũq̄ȝ rerum. ¶ Pre. virtus nominat quandam perfectionem potentie. ſed vitium nihil nominat ad potentiaʒ pertinẽs ergo vitium non contrariatur virtuti. ¶ Pre. Tulli⁹ di/cit in. iiij. de tuſculanis queſtionibus. ꝙ virtus eſt quedã ſanitas anime. ſanitati autẽ opponitur egritudo vel mor/bus magis q̄ȝ vitium. ergo virtuti non contrariatur viti um. ¶ Sed cõtra eſt qđ dicit Aug⁹ i libro de perfectiõe iuſticie. ꝙ vitium eſt qualitas ſm quaʒ malus eſt anim⁹ virtus aũt ẽ qualitas que facit hoĩeʒ habẽtẽ. vt ex ſupra dictis patet. ergo vitiũ contrariatur virtuti. ¶ Rñ dõm. ꝙ circa virtutem duo poſſumus conſiderare. ſcilicet ipſã eſſentiam virtutis. ⁊ id ad qđ eſt virtus. In eſſentia qui dem virtutis aliquid conſiderare poteſt directe. ⁊ aliquid ex conſequenti. Directe quidem virtus importat diſpoſi tionem quamdã alicuius cõuenienter ſe habẽtis ſʒ mo/dum ſue nature. Unde phũs dicit in. vij. phicoꝝ. ꝙ virt⁹ eſt diſpoſitio perfecti ad optimum. dico aũt perfecti qđ eſt diſpoſitum ſm naturam. Ex conſequenti autem ſequi tur quod virtus ſit bonitas quedam. in hoc enim conſi/ſtit vniuſcuiuſq̄ȝ rei bonitas ꝙ cõuenienter ſe habeat ſʒ moduʒ ſue nature. Id autem ad quod virtus ordinatur eſt actus bonus. vt ex ſupra dictis patet. ſm hoc igit̄ tria inueniuntur opponi virtuti. quorum vnum eſt peccatuʒ quod opponitur ſibi ex parte eius ad quod virtus ordina tur. nam peccatum proprie nominat actum inordinatuʒ ſicut actus virtutis eſt actus ordinatus ⁊ debitus. ſm au tem ꝙ ad rationem virtutis conſequitur ꝙ ſit bonitas q̄/dam. opponitur virtuti malicia. ſed ſm id ꝙ directe ẽ de ratione virtutis. opponitur virtuti vitium. vitium enim vniuſcuiuſq̄ȝ rei eſſe videtur ꝙ nõ ſit diſpoſita ſm ꝙ cõ/uenit ſue nature. Unde Aug⁹ dicit i. iij. de libro arbitrio Quod perfectioni nature de eſſe perſpexeris. id voca viti um. ¶ Ad. i. ergo dõm ꝙ illa tria non contrariantur vir tuti ſm idem. ſed peccatum quidem contrariatur ſm ꝙ virtus eſt operatiua boni. malicia autem ſm ꝙ eſt boni tas quedam. vitium autem proprie ſm ꝙ eſt virtus. ¶ Ad. ij. dõm. ꝙ virtus non ſolum importat perfectionẽ po tentie. que eſt principium agendi. ſed etiam importat de/bitam diſpoſitionem eius cuius eſt virtus. ⁊ hoc ideo. q2 vnũquodq̄ȝ operatur ſm ꝙ actu eſt. requiritur ergo ꝙ aliquid ſit in ſe bene diſpoſitũ quod debet eſſe boni opa tiuum. ⁊ ſm hoc virtuti vitium opponitur. ¶ Ad. iij. dõʒ ꝙ ſicut Tullius dicit in. iiij. de tuſculanis queſtionibus morbi ⁊ egrotationes partes ſunt vitioſitatis. in corpori/bus enim morbum appellat totius corporis corruptionẽ puta febrem vel aliquid hmõi. egrotationem vero mor/bum cum imbecillitate. vitium autem cum partes corpo ris inter ſe diſſident. Et quãuis in corpore quandoq̄ȝ ſit

morbus ſine egrotatione. puta cum aliquis eſt interiꝰ male diſpoſitus. non tamen exteriꝰ prepeditur a ſolitis operationibus. In animo tamen vt ipſe dicit hec duo nõ poſſunt niſi cogitatione ſecerni. Neceſſe eſt enim ꝙ quandocunqꝫ aliquis interius eſt male diſpoſitus habens inordinatum affectũ ꝙ ex hoc imbecillis reddatur ad debitaſ operatiões exercẽdẽs. quia vnaqꝫ arbor ex ſuo fructu cognoſcitur. i. homo ex opere. vt dicitur Math. xij. ſed vitium animi vt Tullius ibidem dicit. eſt habitus aut affectio animi in tota vita icõſtans. ⁊ a ſeipſa diſſẽtiens qđ quidem inuenitur etiam abſqꝫ morbo vel egrotatione. vt pote cum aliquis ex infirmitate vel ex paſſione peccat. vnde in plus ſe habet vitium ꝗ̃ egrotatio vel morbus. ſicut etiam virtus in plus ſe habet ꝗ̃ ſanitas. nam ſanitas etiam quedam virtus ponitur in. vij. phiſicorum. ⁊ ideo virtuti conuenientius opponitur vitium ꝗ̃ egrotatio vel morbus.

AD ſecunduꝫ ſic pcedi

tur. Videť ꝙ vitiũ nõ ſit ꝯ naturã. Vitiũ. n. cõtrariať virtuti. vt dictum eſt. ſed virtutes ñ ſũt in nobis a natura. ſed cauſanť i nobis per infuſionẽ. aut ab aſſuetudine. vt dictum eſt. ergo vitia non ſunt contra naturam. Pre. ea que ſunt contra naturaꝫ non poſſunt aſſuefieri. ſicut lapis nũqꝫ aſſueſcit ferri furſum. vt dicitur in. ij. ethicorum. ſed aliqui aſſueſiunt ad vitia. ergo vitia non ſunt contra naturam. Pre. nihil quod eſt contra naturam inuenitur in habentibus illam naturam vt i pluribus. ſed vitia inueniuntur in hominibus vt in pluribꝰ quia ſicut dicitur. Math. vij. Lata eſt via que ducit ad perditionem ⁊ multi vadunt per eam. ergo vitium non ē contra naturam. Pre. peccatum compatur ad vitium ſicut actus ad habitum. vt ex ſupradictis patet. ſed peccatum diffinitur eſſe dictum vel factum vel concupituꝫ contra legem dei. vt patet per Auguſtinum. xxij. contra Fauſtum. lex autem dei eſt ſupra naturam. magis ergo dicendum eſt ꝙ vitium ſit contra legem ꝗ̃ ſit contra naturaꝫ. Sed contra eſt quod Auguſtinus dici in. iij. de libro arbitrio. omne vitiuꝫ eoipſo ꝙ vitiuꝫ eſt. contra naturam eſt. Rñ. dđm ꝙ ſicut dictum eſt. vitium virtuti contrariatur. virtus autem vniuſcuiuſqꝫ rei conſiſtit in hoc ꝙ ſit bene diſpoſita ſm̄ conuenientiaꝫ ſue nature. vt ſupra dictum eſt. vnde oportet ꝙ in qualibet re vitium dicatur ex hoc ꝙ eſt diſpoſita contra id quod cõuenit nature. vnde de hoc vnaqueqꝫ res vituperetur. a vitio autẽ nomen vituperationis detractum creditur. vt Auguſtinꝰ dicit in. iij. de libro arbitrio. Sed conſideranduꝫ eſt ꝙ natura vniuſcuiuſqꝫ rei potiſſime eſt forma ſm̄ quã res ſpeciem ſortitur. homo autem in ſpecie conſtituitur per animam rationalem. ⁊ ideo id quod eſt contra ordinem rationis proprie eſt contra naturam hominis inquantuꝫ eſt homo. qđ autem eſt ſm̄ rationem eſt ſm̄ naturaꝫ hominis inquantum eſt homo. bonum autem hominis eſt ſꝫ rationem eſſe. ⁊ malum hominis eſt preter rationem eſſe vt Dionyſius dicit in. iiij. c. de diui. no. vnde virtus humana que hominem facit bonum ⁊ opus ipſius bonum reddit. intm̄ eſt ſm̄ naturam hominis inquantum cõuenit rationi. vitium autem intm̄ eſt contra naturam hominis inquantum eſt contra ordinem rationis. Ad. i. ergo dđm. ꝙ virtutes ⁊ ſi non cauſentur a natura ſꝫ ſuum eſſe perfectum. tamen inclinant ad id qđ eſt ſm̄ naturam id eſt ſm̄ ordinem rationis. Dicit enim Tullius in ſua rhetorica. ꝙ virtus eſt habitus in modum nature rationi conſentaneus. ⁊ hoc modo virtus dicitur eſſe ſꝫ naturam. et per contrariũ intelligitur ꝙ vitiũ ſit contra naturam. Ad. ij. dđm ꝙ phũs ibi loquiť de his que ſũt cõtra naturaꝫ ſm̄ ꝙ eſſe contra naturam opponitur ei qđ ē eſſe a natura. non autem ſm̄ ꝙ eſt contra naturaꝫ opponitur ei qđ eſt eē ſm̄ naturam eo modo quo virtutes dicũtur eſſe ſm̄ naturam. inquantum inclinant ad id qđ nature conuenit. Ad. iij. dđm ꝙ in homine eſt duplex natura. ſ. rationalis ⁊ ſenſitiua. Et q2 per operatiõeꝫ ſenſus homo peruenit ad actus rationis. ideo plures ſequũtur inclinationes nature ſenſitiue ꝗ̃ ordinẽ rationis. plures enim ſunt qui aſſequũtur principium rei ꝗ̃ qui ad cõſũmationem perueniunt. ex hoc autem ꝙ vitia ⁊ peccata in hominibus ꝓueniunt ꝙ conſequũtur inclinationẽ nature ſenſitiue contra ordinem rationis. Ad. iiij. dđm ꝙ quicqđ eſt contra rationem artificiati. eſt etiam contra naturam artis qua artificium producitur. lex autem eterna comparatur ad ordineꝫ rõis hũane ſicut ars ad artificiatum. vnde eiuſdem rationis eſt ꝙ vitium et peccatũ ſit cõtra ordinem rationis humane. ⁊ ꝙ ſit contra legem eternam. Vñ Augꝰ dicit in. iij. de. li. arbi. ꝙ a deo habẽt omnes nature ꝙ nature ſunt. ⁊ intm̄ ſunt vitioſe inquantuꝫ ab eius qua facte ſunt arte diſcedunt

AD tertium ſic procedi

tur. Videť ꝙ vitiũ. i. habitꝰ malꝰ ſit peiꝰ ꝗ̃ peccatum. i. actus malus. Sicut. n. bonũ qđ eſt diuturnius eſt melius. ita maluꝫ qđ eſt diuturnius eſt peius. ſed habitus vitioſus ē diuturnior ꝗ̃ actus vitioſi qui ſtatiꝫ trãſeunt. ergo habitus vitioſus ē peior ꝗ̃ actus vitioſus. Pre. plura mala ſunt magis fugienda ꝗ̃ vnum maluꝫ ſed habitus malus virtualiter eſt cauſa multoꝝ malorũ actuũ ergo habitus vitioſus eſt peior ꝗ̃ actꝰ vitioſus. Pre. cauſa eſt potior ꝗ̃ effectus. ſꝫ habitus ꝑficit actum tam in bonitate ꝗ̃ i malicia. ergo habitus eſt potior actu ⁊ in bonitate ⁊ in malicia. Sed contra. pro actu vitioſo aliquis iuſte punitur. nõ aũt pro habitu vitioſo ſi nõ procedat ad actum. ğ. actus vitioſus eſt peior ꝗ̃ habitus vitioſus. Rñ. dđm ꝙ habitus medio mõ ſe habet inter potentiam ⁊ actum. Manifeſtũ ē autẽ ꝙ actus in bono ⁊ malo preeminent potentie. vt dicitur i. ix. metaph. melius eſt eniꝫ bene agere ꝗ̃ poſſe bene agere. ⁊ ſimiliter vituperabilius eſt male agere ꝗ̃ poſſe male agere. vnde etiã ſequiť ꝙ habitus in bonitate ⁊ in malicia mediũ graduꝫ obtineat iter potẽtiã ⁊ actũ. vt. ſ. ſicut habitꝰ bonꝰ vľ malꝰ preminet i bonitate vľ malicia potẽtie. ita etiã ſubdiť actui qđ etiã ex h̄ apparet ꝙ hitꝰ ñ diciť bonꝰ vľ malꝰ niſi ex h̄ ꝙ iclinat ad actũ bonũ vľ malũ. vñ ꝓpter bonitatẽ vľ maliciã actꝰ dr̄ habitꝰ bonꝰ vľ malꝰ ⁊ ſic potior ē actꝰ i bõitate vľ malicia ꝗ̃ habitꝰ. q2 ꝓpter qđ vnũ qđqꝫ tale ⁊ illđ magis ē. Ad. i. ğ dđ. ꝙ nihil ꝓhibet aliqđ eē ſiplicitet alteri potiꝰ qđ tñ ſꝫ qđ ab eo deficit. ſiplicit. n. potꝰ iudicať qđ preminet ſꝫ id qđ p acciñs ſe hꝫ ad vtrũqꝫ. oſteñſũ ē aũt ex ipa rõne actꝰ ⁊ habitꝰ ꝙ actꝰ ē potior i bõitate ⁊ malicia ꝗ̃ habitꝰ. ꝙ aũt habitꝰ ſit diuturnior ꝗ̃ actꝰ. accidit ex eo ꝙ vtrũqꝫ iueniť in tali natura q̃ ñ põt ſẽp agere et cuiꝰ actio ē i motu trãſeũte. vñ ſimpliciť actꝰ ē potior tam i bõitate ꝗ̃ i malicia. h̄ habitꝰ ē potior ſꝫ qđ. Ad. ij. dđ. ꝙ habitꝰ ñ ē ſimplr plures actꝰ ſꝫ qđ. i. ꝟtute. vñ ex hoc ñ põt ɔcludi ꝙ habitꝰ ſit ſimpliciť potior i bõitate vľ malicia ꝗ̃ actꝰ. Ad. iij. dđ. ꝙ habitꝰ ē cã actꝰ i genẽe cauſe efficiẽtis. h̄ actꝰ ē cã habitꝰ i gñe cauſe finaľ ſm̄ quã ɔſiderať rõ boni ⁊ mali. ⁊ iđ i bõitate ⁊ malicia actꝰ preminet habitui.

AD quartuz ſic procedi tur. Videtur ꝙ actus vitioſus ſiue peccatū non poſſit ſimul eſſe cū virtute. Contraria enim non poſſunt eē ſimul in eodem. ſed peccatū quodāmō contrariat̄ vir tuti. vt dictum eſt. ergo peccatum nō pōt ſimul eē cū virtute. ¶ Pre. Peccatū ē peius ꝙ̄ vitiū. i. actus malus ꝙ̄ ha bitus malus. ſed vitium non poteſt ſimul eē in eodem cū virtute. ergo neqꝫ peccatum. ¶ Pre. Sicut peccatum ac cidit in rebꝫ volūtarijs. ita ⁊ in rebus naturalibꝫ. vt dicit̄ in. ij. phiſicoꝝ. ſed nunꝙ̄ in rebꝫ naturalibꝫ accidit pecca tum, niſi per aliquā corruptionē virtutis naturalis. ſicut monſtra accidunt corrupto aliquo principio in ſemine. vt dicitur in. ij. phiſicoꝝ. ergo etiam in rebus volūtarijs non accidit peccatum niſi corrupta aliqua virtute anime. ⁊ ſic peccatum ⁊ virtus nō poſſunt eē in eodem. ¶ Sed ꝯtra eſt ꝙ phūs dicit in. ij. ethi. ꝙ per contraria virtus genera tur ⁊ corrumpitur. ſed vnus actus virtuoſus non cauſat virtutem. vt ſupra habitum eſt. ergo neqꝫ vnus actus pec cati tollit virtutē. poſſunt ergo ſimul in eodem eē. ¶ Rñ dicendum ꝙ peccatum cōparatur ad virtutem ſicut act⁹ ma lus ad habitum bonū. aliter aūt ſe habet habitus in aīa ⁊ forma in re naturali. forma enim naturalis ex neceſſitate producit opationem ſibi cōuenientē. vnde non poteſt eē ſimul cum forma naturali actus forme cōtrarie. ſicut nō poteſt eſſe cum calore actus infrigidatiōis. neqꝫ ſimul cū leuitate motus deſcenſiōis niſi forte ex violentia exterioꝝ mouentis. ſed habitus in aīa nō ex neceſſitate pducit ſuā opationem. ſed hō vtit̄ eo cū voluerit. vnde ſimul habi tu in homine exiſtente poteſt nō vti habitu aut agere con trarium actum. ⁊ ſic pōt habens virtutē procedere ad ac tum peccati. actus vero peccati ſi cōparet̄ ad ipſam virtu tem, put eſt habitus quidā. non poteſt ipſam corrumpere ſi ſit vnus tantum. ſicut enim non generatur habitus p vnum actū, ita nec per vnum actum corrumpitur. vt ſu pra dictum eſt. Sed ſi comparetur actus peccati ad cām virtutum. ſic poſſibile eſt ꝙ per vnum actum peccati aliq̄ virtutes corrumpantur. quodlibet enim peccatum mor tale contrariatur charitati. que eſt radix omniuz virtutū infuſarum inquantum ſunt virtutes. ⁊ ideo per vnū ac tum peccati mortalis excluſa charitate. excluduntur p cō ſequens omnes virtutes infuſe inquantuz ſunt virtutes ⁊ hoc dico propter fidem ⁊ ſpem. quarum habitus rema nent informes poſt peccatum mortale. ⁊ ſic non ſunt vir tutes. ſed peccatum veniale quod non contrariatur chari tati. nec excludit ipſam. per conſequens etiam non exclu dit alias virtutes. Virtutes vero acquiſite non tolluntur per vnū actū cuiuſcūqꝫ peccati. Sic igit̄ peccatum morta le nō poteſt ſimul eſſe cuz virtutibꝫ infuſis. poteſt tamē ſimul eē cum virtutibus acquiſitis. peccatum vero veni ale poteſt ſimul eſſe ⁊ cum virtutibus infuſis. ⁊ cum ac quiſitis. ¶ Ad. 1. ḡ dōm ꝙ peccatum nō cōtrariat̄ virtuti ſ̄m ſe ſ̄ ſ̄m ſuum actum. ⁊ ideo peccatū nō poteſt ſimul eſſe cum actu virtutis. poteſt tamen ſimul eſſe cū habitu ¶ Ad. ij. dicendū ꝙ vitium directe ꝯtrariatur virtuti. ſi cut ⁊ peccatū actui virtuoſo. ⁊ iō vitiū excludit actū virtu tis. ¶ Ad tertium dicendū ꝙ virtutes naturales agūt ex neceſſitate. ⁊ iō integra exiſtente virtute nūꝙ̄ peccatū po teſt in actu inueniri. ſed virtutes anime non producūt ac tus ex neceſſitate. vnde non eſt ſimilis ratio.

AD quintuz ſic procedi tur. Videtur ꝙ in quolibet peccato ſit aliquis act⁹ Sicut enim meritum comparatur ad virtutem. ita pec catum ad vitium comparatur. ſed meritum non pōt eſſe abſqꝫ aliquo actu. ergo nec peccatū poteſt eſſe abſqꝫ ali quo actu. ¶ Pre. Aug⁹ dicit in libro de li. arbi. ꝙ omne peccatum a deo eſt voluntarium. qḋ ſi non ſit voluntari um non eſt peccatum. ſed non poteſt eſſe aliquid volun tarium niſi per actum voluntatis. ergo omne peccatū ha bet aliquem actum. ¶ Pre. Si peccatum eſſet abſqꝫ ali quo alio actu ſequeret̄ ꝙ ex hocipſo ꝙ aliquis ceſſat ab ac tu debito peccaret. ſed cōtinue aliquis ceſſat ab actu debi to. ille. ſ. qui nūꝙ̄ actū debitū operatur. ergo ſequeret̄ ꝙ continue peccaret. qḋ eſt falſum. non ergo eſt aliquod pec catum abſqꝫ actu. ¶ Sed contra eſt quod dicit̄ Iaco. iiij. Scienti bonum facere ⁊ non facienti peccatum ē illi. ſed nō facere non importat aliquē actum. ergo peccatum poteſt eſſe abſqꝫ actu. ¶ Rñ. dicendū ꝙ queſtio iſta prin cipaliter mouetur ꝑpter peccatum omiſſionis. de quo ali qui diuerſimode opinantur. Quidam enim dicunt ꝙ in omni peccato omiſſionis ē aliquis actus. vel interior. vel exterior. interior quidem ſicut cum aliquis vult nō ire ad eccleſiam quando ire tenetur. exterior autem ſicut cū ali quis illa hora qua ad eccleſiam ire tenetur. vel etiam ante occupat ſe talibꝫ quibus ab eundo ad eccleſiā impeditur ⁊ hoc quodammō videtur in primū redire. qui eniꝫ vult aliquid cū quo aliud ſimul eē nō poteſt ex cōſequēti vult illo carere. niſi forte non perpendat ꝙ per hoc qḋ vult fa cere impeditur ab eo qḋ facere tenetur. in quo caſu poſſet per negligentiā culpabilis iudicari. Alij vero dicunt ꝙ in peccato omiſſionis non requiritur aliquis actus. ipm eniꝫ non facere quod quis facere tenetur peccatum eſt. Vtra qꝫ autem opinio ſ̄m aliquid veritatem habet. Si enim in telligatur in peccato omiſſionis illud ſoluz quod per ſe p tinet ad rationem peccati. ſic quandoqꝫ omiſſionis pecca tum eſt cum actu interiori. vt cum aliquis vult non ire ad eccleſiam. Quandoqꝫ vero abſqꝫ omni actu vel interiori vel exteriori. ſicut cum aliquis hora qua tenetur ire ad ec cleſiam nihil cogitat de eundo vel non eundo ad ecclīam Si vero in peccato omiſſionis intelligantur etiam cauſe vel occaſiones omittendi. ſic neceſſe eſt in peccato omiſſio nis aliquē actū eſſe. non enim eſt peccatuz omiſſionis ni ſi cum aliquis p̄termittit qḋ poteſt facere ⁊ non facere. ꝙ autē aliquis declinet ad nō faciendum illud qḋ pōt face re ⁊ non facere. non eſt niſi ex aliqua cauſa vel occaſiōe cō iuncta vel p̄cedente. ⁊ ſiquidē cauſa illa nō ſit in poteſta te hominis. omiſſio non habet rōnem peccati. ſicut cū ali quis propter infirmitatē p̄termittit ad eccleſiā ire. Si ve ro cauſa vel occaſio omittendi ſubiaceat voluntati. omiſ ſio habet rationem peccati. ⁊ tunc ſemper oportet ꝙ iſta cauſa inquantum eſt voluntaria habeat aliquem actum ad minus interiorem voluntatis. qui quidem act⁹ quan doqꝫ directe fertur in ipſam omiſſionem. puta cū aliquis vult non ire ad eccleſiam vitans laborem. ⁊ tunc tal' act⁹ per ſe pertinet ad omiſſionem. voluntas enim cuiuſcun qꝫ peccati per ſe pertinet ad peccatum illud. eo ꝙ volun tariū ē de rōne pcti. qñqꝫ aūt act⁹ voluntatꝫ directe fert̄ ī aliud p qḋ hō ipedit̄ ab actu debito. ſiue illud in q̄ fert̄ vo lūtas ſit cōiūctū omiſſiōi puta cū aliq̄s vult ludere qñ ad ecclīam deberet ire. ſiue etiā ſit p̄cedēs puta cū aliq̄s vult diu vigilare de ſero ex q̄ ſeq̄t̄ ꝙ nō vadat hora matutina li ad ecclīam ⁊ tunc actus iſte interior vel exterior per ac cidens ſe habet ad omiſſionē. quia omiſſio ſequitur pre ter intentionē. hoc aūt dicimus per accidēs eſſe quod eſt preter intentionem. vt patet in. ij. phiſicorum. Unde in

nifeſtum eſt ꝙ tunc peccatum omiſſionis habet quidem aliquem actū coniunctum vel precedentem. qui tamē ꝑ accidens ſe habet ad peccatum omiſſionis. iudicium aūt de rebus dandum eſt ſm illud quod eſt per ſe ⁊ non ſm illud quod eſt per accidens. Unde verius dici poteſt ꝙ aliquod peccatum poſſit eſſe abſq; omni actu. alioquī etiam ad eſſentiam aliorum peccatorum actualium pertinerent actus ⁊ occaſiones circumſtantes. ¶ Ad primum ergo dicendum ꝙ plura requiruntur ad bonum ꝙ̄ ad malum. eo ꝙ bonū contingit ex tota integra cauſa. malum autem ex ſingularibus defectibus vt Dio. dicit. iiij. c. de di. no. ⁊ ideo peccatum poteſt contingere ſiue aliquis faciat quod non debet. ſiue nō faciendo qđ debet. ſed meritū nō poteſt eē niſi aliquis faciat voluntarie qđ debet. ⁊ iō meritū nō poteſt eſſe ſine actu. ſed peccatum poteſt eſſe ſine actu. ¶ Ad. ij. dicendū ꝙ aliquid dicitur voluntariū nō ſolū q2 cadit ſuper ipſum actus voluntatis. ſed q2 eſt in poteſtate noſtra vt fiat vel nō fiat. vt dicitur. i. iij. ethi. vnde etiam ipſum non velle poteſt dici voluntarium. inquantum in poteſtate hominis eſt velle ⁊ nō velle ¶ Ad iij. dicendum ꝙ peccatum omiſſionis cōtrariatur precepto affirmatiuo qđ obligat ſemper. ſed non ad ſemper. ⁊ ideo ſolum pro tempore illo aliquis ceſſando ab actu peccat. pro quo preceptum affirmatiuum obligabat.

AD ſextum ſic procedi

tur. Uidetur ꝙ incōuenienter diffiniatur peccatum cum dicitur. peccatum eſt dictum vel factum vel cōcupitum cōtra legem eternā. Dictū enī vel factū vel concupitum importat aliquem actum. ſed non omne peccatum importat aliquē actum. vt dictum eſt. ergo hec diffinitio nō includit omne peccatū. ¶ Pre. Aug⁹ dicit in li. de duabus animabus. peccatum eſt voluntas retinēdi vł ꝯſequendi quod iuſticia vetat. ſed voluntas ſub concupiſcentia comprehendiť. ſm ꝙ concupiſcentia largo modo ſumitur pro omni appetitu. ergo ſuffeciſſet dicere. peccatum eſt cōcupitum contra legem eternaʒ. nec oportuit addere dictum vel factum. ¶ Pre. Peccatum ꝓprie conſiſtere videtur in auerſione a fine. nam bonum ⁊ malū pricipaliter cōſiderantur ſm finem vt ex ſupra dictis patet. Unde ⁊ Aug⁹ in primo de li. arbi. per cōꝑationē ad finē diffinit peccatum. dicens ꝙ peccare nihil eſt aliud ꝙ̄ neglectis rebus eternis temporalia ſectari. ⁊ in libro. lxxxiij. queſtionum dicit ꝙ omnis humana peruerſitas eſt vti fruendis ⁊ frui vtendis. ſed in premiſſa diffinitione nulla fit mentio de auerſione a debito fine. ergo inſufficiēter diffinitur peccatum. ¶ Pre. Ex hoc dicitur aliquid eſſe prohibitum quia legi contrariatur. ſed non omnia peccata ſunt mala. quia prohibita. ſed quedā ſunt prohibita q2 mala. nō ergo in cōmuni diffinitione peccati debuit poni ꝙ ſit contra legem dei. ¶ Pre. Peccatum ſignificat malum hominis actum vt ex dictis patet. ſed malum hominis eſt contra rationem eſſe. vt Diony. dicit. iiij. c. đ diui. no. ergo potius debuit dici ꝙ peccatum ſit cōtra rōnem ꝙ̄ ꝙ peccatum ſit contra legem eternam. ¶ In ꝯtrariuʒ ſufficit auctoritas Aug. ¶ Rň. dicendum ꝙ ſicut ex dictis patet. peccatum nihil aliud eſt ꝙ̄ actus human⁹ malus. ꝙ autem aliquis actus ſit humanus habet ex hoc ꝙ eſt voluntarius. ſicut ex ſupra dictis patet. ſiue ſit voluntarius quaſi a voluntate elicitus. vt ipſum velle vel eligere. ſiue quaſi a voluntate ſeparatus. vt exteriores actus vel locutionis vel operationis. Habet autem actus human⁹ ꝙ ſit malus ex eo ꝙ caret debita cōmenſuratione. omnis autem commenſuratio cuiuſcunq; rei attenditur ꝑ comparationem ad aliquam regulam. a qua ſi diuertat. incōmenſurata erit. Regula autem voluntatis humane ē duplex. Una propinqua ⁊ homogenea. ſ. ipſa humana ratio Alia vero eſt prima regula. ſ. lex eterna. que eſt quaſi ratio dei. Et ideo Aug⁹ in diffinitiōe peccati poſuit duo. Unū quod pertinet ad ſubſtantiā actus humani qđ eſt quaſi materiale in peccato. cum dixit. dictum vel factum vel cōcupitum. Aliud autem quod pertinet ad rationem mali. quod eſt quaſi formale in peccato. cum dixit. contra legē eternam. ¶ Ad primum ergo dicendum ꝙ affirmatio et negatio reducuntur ad idem genus. ſicut in diuinis genitum ⁊ ingenitum ad relationē. vt Aug⁹ dicit in. v. de tri. ⁊ ideo pro eodem eſt accipiendum dictum ⁊ non dictum factum ⁊ non factum. ¶ Ad ſecundum dicenduʒ ꝙ prima cauſa peccati eſt in voluntate que imperat omnes actus voluntarios. in quibus ſolum inueniť peccatum. Et ideo Aug⁹ quandoq; ꝑ ſolā voluntatē diffinit peccatum ſed quia etiam ipſi exteriores actus ptinēt ad ſubſtantiā peccati cum ſint ſm ſe mali. vt dictum eſt. neceſſe fuit ꝙ ī diffinitione peccati poneret etiam aliquid ptinens ad exteriores actus. ¶ Ad. iij. dicendum ꝙ lex eterna primo ⁊ principaliter ordinat hominem ad finem. conſequēter autem facit bene ſe habere circa ea que ſunt ad finem. ⁊ iđo in hoc ꝙ dicit contra legem eternam. tangit auerſionem a fine. ⁊ omnes alias inordinationes. ¶ Ad quartum dicēdum ꝙ cum diciť ꝙ non omne peccatum ideo eſt maluʒ quia eſt prohibitum. intelligitur de prohibitiōe facta per ius poſitiuū. ſi autē referatur ad ius naturale. qđ continetur primo quidem in lege eterna. ſecundario vero in naturali iudicatorio rōnis humane. tunc omne peccatum ē malum. quia prohibitum. ex hoc enim ipſo ē ꝙ inordinatum iuri naturali repugnat. ¶ Ad quintum dicendum. ꝙ a theologis conſideratur peccatum precipue ſm ꝙ ē offenſa contra deum. a philoſopho autem morali ſecundū ꝙ contrariatur rationi. ⁊ ideo Aug⁹ conuenientius diffinit peccatum ex hoc ꝙ eſt contra legem eternam ꝙ̄ ex hoc ꝙ eſt contra rationem. precipue cum per legem eternam regulemur in multis que excedunt rationem humanam ſicut in his que ſunt fidei.

Queſtio LXXII

DEinde conſideranduʒ

eſt de diſtinctione peccatorum vel vitiorum. Et circa hoc queruntur nouem. Primo vtrum peccata diſtinguantur ſpecie ſm obiecta. Secundo de diſtinctione peccatorum ſpiritualium ⁊ carnalium. Tertio vtrum ſm cauſas. Quarto vtrum ſm eos in quos peccatur. Quinto vtrum ſm diuerſitatem reatus. Sexto vtrum ſm omiſſionem ⁊ commiſſionem. Septimo vtrum ſm diuerſum proceſſum peccati. Octauo vtrum ſm abundantiam ⁊ defectum. Nono vtrum ſm diuerſas circūſtantias.

AD primum ſic procedi

tur. Uidetur ꝙ peccata non differant ſpecie ſm obiecta. Actus enim humani precipue dicuntur boni vel mali per comparationem ad finē. vt ſupra oſtenſum eſt. cum igitur peccatū nihil aliud ſit ꝙ̄ actus hominis malus. ſicut dictum eſt. videtur ꝙ ſm fines peccata debeāt diſtingui ſpecie magis ꝙ̄ ſm obiecta. ¶ Pre. Malū cuʒ ſit priuatio diſtinguiť ſpecie ſecundum diuerſas ſpecies

oppoſitorum. ſed peccatum eſt quoddã malum ĩ genere hũanoꝝ actuum. ergo peccata magis diſtinguuntur ſpẽ ſecundum oppoſita ꝗ̃ ſm̃ obiecta. ¶ Pre. Si peccata ſpecie differant ſecundum obiecta. impoſſibile eſſet idem peccatum ſpecie circa diuerſa obiecta inueniri. ſ; inueniũtur aliqua huiuſmodi peccata. naꝫ ſuperbia eſt in rebus ſpiritualibus ⁊ in corporalibus. vt Greg⁹ dicit ĩ li. xxxiiij Moral. auaricia etiã ẽ circa diuerſa genera reꝝ. ḡ peccata nõ diſtinguunẗ ſpẽ ſm̃ obiecta. ¶ Sed cõtra eſt ꝙ peccatũ ẽ dictũ vel factũ vel cõcupitũ contra legẽ dei. ſed dicta vel facta vel cõcupita diſtinguunẗ ſpẽ ſm̃ diuerſa obiecta. q2 actus per obiecta diſtinguũẗ. vt ſupra dictũ ẽ. ergo etiã peccata ſm̃ obiecta ſpẽ diſtinguunẗ. ¶ Rñ. dõm ꝙ ſicut dictũ ẽ ad rationẽ peccati duo cõcurrũt. ſ. act⁹ voluntarius. ⁊ inordinatio eius. que eſt per receſſum a lege dei. Hoꝝ autẽ duoꝝ vnũ ꝑ ſe cõpaẗ ad peccantẽ qui intendit talẽ actũ voluntariũ exercere in tali materia. Aliud autẽ ſ. inordinatio actus ꝑ accidẽs ſe hꝫ ad intentionẽ peccantis. nullus enĩ intendens ad malũ operaẗ. vt Dio. dicit iiij. ca. de diui. no. Manifeſtum ẽ autẽ ꝙ vnũqd̃q; conſequitur ſpeciem ſm̃ illud qd̃ eſt per ſe. nõ aũt ſm̃ id qd̃ eſt per accidẽs. q2 ea que ſunt per accñs ſunt extra rõnẽ ſpeciei. ⁊ iõ peccata ſpẽ diſtinguunẗ ex pte actuũ voluntariorum magis ꝗ̃ ex pte inordinationis in pctõ exiſtentꝭ. act⁹ autẽ volũtarij diſtinguunẗ ſpẽ ſm̃ obiecta. vt in ſupioribus oſtenſum eſt. vñ ſequiẗ ꝙ peccata ꝓprie diſtinguanẗ ſpecie ſm̃ obiecta. ¶ Ad. i. ḡ dõ ꝙ finis principaliter habet rõnem boni. ⁊ iõ cõpatur ad actũ voluntatis. qui ẽ primordialis in oĩ pctõ ſicut obiectũ. vnde in idem redit ꝙ peccata differant ſm̃ obiecta vel ſm̃ fines. ¶ Ad. ij. dõm. ꝙ peccatum nõ ẽ pura priuatio. ſed ẽ actus debito ordine priuatus. ⁊ iõ pctã magis diſtinguuntur ſpẽ ſm̃ obiecta actuũ ꝗ̃ ſm̃ oppoſita. quãuis etiã ſi diſtinguanẗ ſm̃ oppoſitas virtutes in idẽ rediret. virtutes enĩ diſtinguuntur ſpecie ſm̃ obiecta. vt ſupra dictũ eſt. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ nihil prohibet in diuerſis rebus ſpẽ vel genere differentibꝫ inuenire vnã generalẽ rõnẽ obiecti a qua pctm̃ ſpeciẽ recipit. ⁊ hoc mõ ſupbia circa diuerſas res excellentiã querit. auaritia vero abũdãtiã coꝝ q̃ vſui hũano accomodanẗ.

AD ſecunduꝫ ſic procedi

tur. Videẗ ꝙ incõuenienter diſtinguanẗ peccata ſpiritualia a carnalibꝫ. Dicit enĩ Apls ad Gal. v. Manifeſta ſunt opa carnis. que ſunt fornicatio. imũdicia. impudicicia. luxuria. idoloꝝ ſeruitus. venefica. ⁊c. ex quo videtur ꝙ oĩa peccatoꝝ genera ſunt opa carnis. ſed peccata carnalia dicunẗ opera carnis. ergo nõ ſunt diſtinguenda peccata carnalia a ſpũalibꝫ. ¶ Pre. Quicunq; peccat ſm̃ carnẽ ambulat. ſm̃ illud Ro. viij. Si ſm̃ carnẽ vixeritꝭ moriemini. Si autẽ ſpũ facta carnis mortificaueritꝭ viuetis. ſed viuere vel ambulare ſm̃ carnem videtur pertinere ad rõnem peccati carnalis. ergo oĩa peccata ſunt carnalia. nõ ergo ſunt diſtinguenda peccata carnalia a ſpũalibus. ¶ Pre. Superior ps anime que eſt mens vel ratio ſpũs noĩatur. ſm̃ illud Ephe. iiij. Renouamini ſpũ mentis veſtre. vbi ſpũs ꝓ ratione poniẗ. vt ibi glo. dicit. ſed omẽ peccatũ qd̃ ſm̃ carnẽ cõmittiẗ a rõne deriuaẗ ꝑ conſenſuꝫ q2 ſupioris rõnis ẽ cõſentire in actũ peccati. vt infra dicet. ḡ eadẽ pctã ſunt carnalia ⁊ ſpũalia. non ergo ſunt diſtinguenda ab inuiceꝫ. ¶ Pre. ſi aliqua pctã ſpecialiter ſint carnalia. hoc potiſſime intelligendũ videẗ de illis peccatis quibꝫ in corpus ſuũ peccat aliquis. ſed ſicut Aplus dicit i. ad Coꝛ. vi. Omne peccatũ quodcunq; fecerit hõ extra corpus ẽ. qui autẽ fornicaẗ in corpus ſuũ peccat. ergo ſola fornicatõ eẽt peccatũ carnale. cũ tñ Apls ad Ephe. v. etiã auariciam carnalibꝫ peccatis ãnumeret. ¶ Sed ↄtra eſt qd̃ Greg⁹. xxxi. Moral. dicit. ꝙ ſeptem capitalium viciorum quinq; ſunt ſpiritualia. ⁊ duo ſũt carnalia. ¶ Rñ. dicendum ꝙ ſicut dictum eſt. peccata recipiunt ſpecieꝫ ex obiectis. omne autem peccatum in appetitu ↄſiſtit alicuius cõmutabilis boni qd̃ inordinate appetitur. ⁊ per conſequens in eo iam habito inordinate aliquis delectaẗ. vt autem ex ſuperioribus patet duplex eſt delectatio. Vna quidem animalis que cõſũmaẗ in ſola apprehenſiõe alicuius rei ad votum habite. ⁊ hec etiam poteſt dici delectatio ſpiritualis ſicut cũ aliquis delectaẗ in laude humana. vel in aliquo huiuſmodi. Alia vero delectatio ẽ corporaꝭ ſiue naturalis que in ipo tactu corporali ꝑficiẗ. que poteſt etiã dici delectatio carnalis. Sic igiẗ illa peccata que perficiunẗ in delectatiõe ſpũali vocanẗ peccata ſpiritualia. illa vero que perficiunẗ in delectatione carnali vocanẗ peccata carnalia. ſicut gula que perficitur in delectatione ciborum ⁊ luxuria que perficitur in delectatione venereorum. vnde ⁊ Apls dicit. i. ad Coꝛ. vij. Emundemus nos ab oĩ inquinamento carnis ⁊ ſpũs. ¶ Ad primũ ḡ dicendũ. ꝙ ſicut glo. ibidẽ dicit. illa vitia dicunẗ opera carnis. nõ q2 in voluptate carnis perficiantur. ſed caro ſumitur ibi pro homine. qui dum ſm̃ ſe viuit ſm̃ carnem viuere diciẗ vt etiã Aug⁹ dicit. xiiij. de ciui. dei. Et huiuſmodi rõ ẽ ex hoc ꝙ omnis rõnis hũane defectus ex ſenſu carnali aliq̃ mõ initium habet. Et per hoc etiã pꝫ rñſio ad ſecundum. ¶ Ad tertiũ dicendũ ꝙ in pctĩs etiam carnalibꝫ eſt aliquis actus ſpiritualis. ſ. actus rationis. ſed finis horum peccatorum a quo denominantur eſt delectatio carnis. ¶ Ad quartũ dõm ꝙ ſicut glo. ibidẽ dicit. ſpecialiter in fornicationis peccato ſeruit anima corpori. intantum vt nihil aliud in ipſo momento cogitare homini liceat. delectatio autem gule ⁊ ſi ſit carnalis non ita abſorbet rationem. Vel poteſt dici ꝙ in hoc peccato etiam quedam iniuria fit corpori dum inordinate maculaẗ. ⁊ ideo per hoc ſolum peccatum dicitur ſpecialiter homo in corpus peccare. auaricia vero que carnalibus peccatis cõnumeraẗ ꝓ adulterio ponitur. qd̃ eſt iniuſta vſurpatio vxoris aliene. Vel põt dici ꝙ res in qua delectatur auarus corporale quiddam ẽ ⁊ quãtũ ad hoc cõnumeratur peccatis carnalibus. ſꝫ ipa delectatio nõ pertinet ad carneꝫ ſed ad ſpiritum. Et ideo Greg⁹ dicit ꝙ eſt ſpirituale peccatum.

AD terciuꝫ ſic procedi

tur. Videtur ꝙ peccata diſtinguantur ſpecie ſꝫ cauſas. Ab eodem enim habet res ſpecieꝫ a quo habꝫ eẽ ſed peccata habent eſſe ex ſuis cauſis. ergo ab eis etiã ſpeciem ſortiuntur. differunt ergo ſpecie ſm̃ diuerſitatẽ cauſarum. ¶ Pre. Inter alias cauſas minus videtur pertinere ad ſpeciem cauſa materialis. ſed obiectum in peccato eſt ſicut cauſa materialis. cum ergo ſm̃ obiecta peccata ſpecie diſtinguantur. videtur ꝙ peccata multo magis ſm̃ alias cauſas diſtinguantur ſpecie. ¶ Pre. Aug⁹. ſuper illud pſ. Incenſa igni ⁊ ſuffoſſa. dicit ꝙ omne peccatum eſt ex timore male humiliante vel ex amore male inflammante. Dicitur enim. i. Ioh. ij. ꝙ omne quod ẽ in mundo aut ẽ ↄcupiſcẽtia carnis. aut ↄcupiſcẽtia oculoꝝ. aut ſupbia vite. Diciẗ aũt aliq̃d eẽ ĩ mũdo ꝓpter pctm̃ ſꝫ ꝙ mũdi noĩe amatores mundi ſignificanẗ. vt Aug⁹ dic.

ſuper Job. Greg⁹ etiam .xxxi. Moral. diſtinguit omnia peccata ſm̄ ſeptem vitia capitalia. oēs autem huiuſmodi diuiſiones reſpiciunt cauſas peccatorum. ergo videtur ꝙ peccata differant ſpecie ſm̄ diuerſitatem cauſarum. ¶ Sed contra eſt: q2 ſm̄ hoc oīa peccata eſſent vnius ſpēi. cū ex vna cauſa cauſentur. Dr̄ enī Eccl. x. ꝙ initiū omnis pctī ē ſupbia. Et .i. ad Timo. vlt. ꝙ radix oīuȝ maloꝝ eſt cupiditas. Manifeſtū ē aūt eē diuerſas ſpēs pctōꝝ. nō ḡ peccata diſtinguūtur ſpē ſm̄ diuerſitates cauſaꝝ. ¶ Rn̄ dōm ꝙ cū quattuor ſint cauſaꝝ genera. diuerſimode diuerſis attribuūtur. cā enī formalis ⁊ materialis reſpiciūt ꝓpe ſubſtantiā rei. ⁊ iō ſubſtantie ſm̄ formā ⁊ materiaȝ ſpecie ⁊ genere diſtinguūtur. agens aūt ⁊ finis reſpiciunt directe motū ⁊ opationē. ⁊ iō motus ⁊ opatiōes ſm̄ huiuſmodi cauſas ſpecie diſtinguūtur. diuerſimode tn̄. nā principia actiua naturalia ſunt determinata ſemꝑ ad eoſdem actus. ⁊ iō diuerſe ſpēs in actibꝫ naturalibꝫ attendūtur nō ſolū ſm̄ obiecta que ſunt fines vel termini. ſ3 etiaȝ ſm̄ principia actiua. ſicut calefacere ⁊ infrigidare diſtinguūtur ſpē ſm̄ calidū ⁊ frigidum. ſed principia actiua in actibꝫ voluntariꝫ cuiuſmodi ſunt act⁹ pctōꝝ nō ſe habēt ex neceſſitate ad vnū. ⁊ iō ex vno principio actiuo vel motiuo poſſunt diuerſe ſpēs pctōꝝ procedere. ſicut ex timore male humiliante pōt ꝓcedere ꝙ hō furetur. ⁊ ꝙ occidat. ⁊ ꝙ deſerat gregem ſibi cōmiſſum. ⁊ hec eadem pñt procedere ex amore. Vn̄ manifeſtū eſt ꝙ pctā nō differūt ſpē ſm̄ diuerſas cauſas actiuas vel motiuas ſ3 ſolum ſm̄ diuerſitatē cauſe finalis. finis aūt ē obiectū volūtatis. oſtēſum ē enī ſupra ꝙ actus hūani habēt ſpēȝ ex fine. ¶ Ad primū ḡ dōm. ꝙ principia actiua in actibꝫ voluntariꝫ cū nō ſint determinata ad vnū. nō ſufficiūt ad producenduȝ hūanos actus. niſi determinet̄ volūtas ad vnū ꝑ intētionē finis. vt ꝑꝫ per phm̄ in .ix. metha. ⁊ iō a fine ꝑficitur ⁊ eē ⁊ ſpēs peccati. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ obiecta ſm̄ ꝙ cōparantur ad actus exteriores habēt rōnem materie circa quam ſed ſm̄ ꝙ cōparant̄ ad actum interiorē voluntatis habēt rationē finiū. ⁊ ex hoc habēt ꝙ dent ſpēm actui. quamuis etiaȝ ſm̄ ꝙ ſunt materia circa quam habeant rōnē terminoꝝ a quibꝫ motus ſpecificant̄. vt dicit̄ in .v. phi. ⁊ in .x. ethi. ſed tamē etiam termini motus dant ſpēm motibus inquantū habēt rōnē finis. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ ille diuiſiones peccatoꝝ nō dant̄ ad diſtinguendas ſpēs pctōꝝ. ſed ad manifeſtandas diuerſas cauſas eorum.

Ad quartuȝ ſic proceditur. Videtur ꝙ incōuenienter pctm̄ diſtinguat̄ per pctm̄ qḋ eſt in deū. in proximū ⁊ in ſeipm̄. Illud enī qḋ ē cōe oī pctō nō debet poni quaſi ps in diuiſione peccati. ſed cōe ē oī pctō ꝙ ſit cōtra deū. ponit̄ enī in diffinitione peccati ꝙ ſit cōtra legē dei. vt ſupra dictū ē. non ergo peccatū in deū debet poni quaſi ps in diuiſione peccatoꝝ. ¶ Pre. Omnis diuiſio debet fieri ꝑ oppoſita. ſ3 iſta tria genera peccatoꝝ nō ſunt oppoſita. quicūq3 enī peccat ī proximū. peccat in ſeipm̄ ⁊ in deū. nō ḡ peccatū ꝯuenienter diuiditur ſm̄ hec tria. ¶ Pre. Ea que ſunt extrinſecus non cōferunt ſpēm. ſed de⁹ ⁊ proxim⁹ ſunt extra nos. ergo per hec nō diſtinguunt̄ pctā ſm̄ ſpēm. incōuenienter igit̄ ſm̄ hec tria peccatū diuidit̄. ¶ Sed ꝯtra eſt ꝙ Iſidorus in li. de ſummo bono diſtiguēs pctā. dicit ꝙ hō dicit̄ peccare in ſe. in deū ⁊ in proximū. ¶ Rn̄. dōm ꝙ ſicut ſuꝑ dictum ē. peccatū ē actus inordinatus. Triplex autē ordo ī homine debet eſſe. Unus quidem ſm̄ comparationē ad regulam rationis. prout .ſ. omnes actiōes ⁊ paſſiones noſtre debent ſm̄ regulā rōnis cōmenſurari. Alius autē ordo eſt per comparationē ad regulā diuine legis. ꝑ quā homo in omnibus dirigi debet. ⁊ ſiquidē homo naturaliter eēt animal ſolitariū. hic duplex ordo ſufficeret. ſed q2 homo eſt naturaliter aīal politicum ⁊ ſociale. vt ꝓbat̄ in primo politicoꝝ. iō neceſſe ē ꝙ ſit tertius ordo quo hō ordinetur ad alios hoies quibꝫ cōuiuere dꝫ. Hoꝝ autēȝ ordinum primus cōtinet ſecundū ⁊ excedit ipm̄. quecūq3 enī cōtinētur ſub ordine rōnis. ꝯtinent̄ ſub ordine ipſius dei. ſed quedā cōtinent̄ ſub ordine ipſius dei que excedūt rationē humanā. ſicut ea que ſunt fidei ⁊ que debent̄ ſoli deo. vnde qui in talibꝫ peccat. dicit̄ in deū peccare. ſicut hereticus ⁊ ſacrilegus ⁊ blaſphemus. Similiter etiā ſecundus ordo includit tertiū ⁊ excedit ipm̄. q2 in oībus in quibus ordinamur ad proximū. oportet nos dirigi ſm̄ regulā rationis. ſed in quibuſdā dirigimur ſm̄ rōnem quāruȝ ad nos tantū. nō aūt quātū ad ꝓximū. ⁊ qn̄ in his peccat̄. dicitur homo peccare in ſeipſū. ſicut patet de guloſo. luxurioſo ⁊ prodigo. quando vero peccat hō in his quibꝫ ad proximum ordinat̄ dicit̄ peccare in proximū. ſicut patet de fure ⁊ homicida. Sunt autem diuerſa quibꝫ homo ordinatur ad deū ad proximū ⁊ ad ſeipm̄. vnde hec diſtinctio peccatorum eſt ſm̄ obiecta. ſm̄ que diuerſificant̄ ſpēs peccatorum. vnde hec diſtinctio peccatoꝝ proprie ē ſm̄ diuerſas peccatoꝝ ſpecies. nam ⁊ virtutes quibꝫ peccata opponuntur ſm̄ hanc dr̄iam ſpē diſtinguunt̄. Manifeſtū ē enī ex dictis ꝙ virtutibus theologicis homo ordinatur ad deū temperantia vero ⁊ fortitudine ad ſeipſum. iuſticia autēȝ ad proximum. ¶ Ad .i. ergo dōm ꝙ peccare in deū ſm̄ ꝙ ordo qui eſt ad deū includit oēm hūanū ordinē. cōe eſt oī peccato. ſed quantum ad id ꝙ ordo dei excedit alios duos ordines. ſic peccatum in deum m̄ eſt ſpeciale genus peccati. ¶ Ad .ij. dicendum ꝙ quando aliqua quoꝝ vnum includit alterum ab inuicem diſtinguunt̄ intelligit̄ fieri diſtinctio nō ſm̄ illud ꝙ vnū continetur in altero. ſed ſm̄ illud .ſ. ꝙ vnum excedit alterum. ſicut patet in diuiſione numerorum ⁊ figurarum. non enim triangulus diuidit̄ contra quadratum ſm̄ ꝙ continetur in eo. ſed ſm̄ ꝙ exceditur ab eo. ⁊ ſimiliter eſt de ternario et quaternario. ¶ Ad .iij. dicendū ꝙ deus ⁊ proximus quāuis ſint exteriora reſpectu ipſius peccantis. non tamen ſunt extranea reſpectu actus peccati. ſed comparatur ad ipſa ſicut ad propria obiecta ipſius.

Ad quintuȝ ſic proceditur. Videtur ꝙ diuiſio peccatorū que eſt ſm̄ reatum diuerſificet ſpeciem. puta cum diuiditur ſm̄ veniale et mortale. Ea enim que in infinitum differunt non poſſunt eſſe vnius ſpeciei nec etiam vnius generis. ſed veniale et mortale peccatum differunt in infinitum. Veniali enim debetur pena temporalis. mortali pena eterna. menſura autem pene reſpondet quantitati culpe. ſm̄ illud Deutero. xxv. ſm̄ menſuram delicti erit et plagarum modus. ergo veniale et mortale non ſunt vnius generis. nec dicitur ꝙ ſint vnius ſpeciei. ¶ Pre. Quedam peccata ſunt mortalia ex genere. ſicut homicidium et adulteriū. Quedam vero ex ſuo genere ſunt peccata venialia. ſicut verbum ocioſum et riſus ſuperfluus. ergo peccatū veniale et mortale ſpecie differunt. ¶ Pre. Sicut habet ſe act⁹ virtuoſus ad p̄miū. ita ſe hꝫ pctm̄ ad penā. ſ3 p̄miū ē finis virtuoſi act⁹. ḡ et pēa ē finis pctī. ſed pctā diſtinguuntur

ſpecie ſcḋm fines. vt dictum eſt. ergo etiam diſtinguuntur
ſpecie ſcḋm reatum pene. ¶ Sed ↄtra ea que conſtituunt
ſpeciē ſunt priora. ſicut dr̃e ſpecifice. ſꝫ pena ſeq̄r culpā
ſicut effectus eius. ergo peccata non differunt ſpecie ſcḋm
reatum pene. ¶ Rn̄. dicēdū. ꝙ eorum que ſpecie differunt
duplex differentia inuenit̄. Una quidem que conſtituit
diuerſitatem ſpēꝫ. ⁊ talis differentia nūq̄ꝫ inuenit̄ niſi ī
ſpeciebꝫ diuerſis. ſicut rōnale ⁊ irrationale aīatū ⁊ iaīatū.
Alia aūt drīa ē ↄ̄ſns diuerſitatē ſpēi. ⁊ talis drīa ⁊ ſi ī ali-
quibꝫ ↄſequat̄ diuerſitatē ſpēi. in alijs tn̄ pōt inueniri in
alia ſpē. ſicut albū ⁊ nigꝫ ↄſequunt̄ diuerſitatē ſpēi coru-
ui ⁊ cigni. Tn̄ inuenit̄ hmōi drīa in eadē hoīs ſpē. Dicē-
dū ē ḡ ꝙ drīa venialis ⁊ mortalis pcī. vel q̄cūq̄ꝫ alia drīa
ſumit̄ penes reatū nō pōt eē drīa cōſtituēs diuerſitatem
ſpēi. nūq̄ꝫ. n. id qḋ ē ꝑ accidēs ↄſtituit ſpēm. id aūt qḋ ē
pt̄er intentionē agētis ē ꝑ accn̄s. vt pꝫ in. ij. phi. Manife-
ſtum ē aūt ꝙ pena ē pt̄er intentionē peccantis. vn̄ ꝑ acci-
dens ſe hꝫ ad pcm̄ ex pte ipſius peccātis. ordinat̄ tn̄ ad pec
catū ab exteriori. ſ. ex iuſticia iudicantis. qui ſcḋm diuerſaſ
ↄditiōes pcōꝝ diuerſas penas infligit. Unde drīa q̄ ē ex
reatu pene. pt̄ ↄſequi diuerſam ſpēm pcōꝝ. nō aūt conſti-
tuit diuerſitatē ſpēi. drīa aūt pcī venialis ⁊ mortalis cō-
ſequit̄ diuerſitatē inordinatiōis q̄ ↄplet rōnem pcī. Du-
plex. n. ē inordinatio. vna ꝑ ſubtractionē principij ordi-
nis. alia qua etiā ſaluato principio ordinis fit inordinatio
circa ea q̄ ſunt poſt principiū ſicut in corpe aīalis. Qn̄q̄ꝫ q̄-
dē inordinatio ↄplexionis ꝓcedit vſq̄ꝫ ad deſtructionē
principij vitalis. ⁊ hec eſt mors. Quādoq̄ꝫ vero ſaluo pri-
cipio vite fit deordinatio quedā in humoribꝫ. ⁊ tūc ē egri-
tudo. Principiū aūt actus totiꝰ ordīs in moralibꝫ eſt fi-
nis vltimꝰ. qui ita ſe hꝫ in opatiuis ſicut principiū inde-
monſtrabile in ſpeculatiuis. vt dicit̄ in. vij. ethi. vnde qn̄
aīa deordinat̄ ꝑ pcm̄ vſq̄ꝫ ad auerſionē ab vltimo fine. ſ.
deo cui vnimur ꝑ charitatē. tunc ē pcm̄ mortale. qn̄ vero
fit deordinatio circa auerſionē a deo. tunc ē pcm̄ veniale.
ſicut enī in corpibꝫ deordinatio mortis q̄ ē ꝑ remotionem
principij vite eſt irreꝑabilis ſcḋm naturā. inordinatio aūt
egritudinis repari pōt ꝓpter id ꝙ ſaluat̄ principiū vite.
ſimiliter ē in his que ꝑtinēt ad aīam. Nā in ſpeculatiuis
q̄ errat circa principia. impſuaſibilis ē. qui aūt errat ſal-
uatis principijs ꝑ ipa principia reuocari pōt. Et ſimili-
ter in opatiuis q̄ peccando auertit̄ ab vltimo fine. q̄ntū eſt
ex natura pcī hꝫ lapſum irreꝑabilem. ⁊ iō dicit̄ peccare
mortaliter et eternaliter puniendus. q̄ vero peccat citra auer
ſionē a deo. ex ipa rōne pcī reꝑabiliter deordinat̄. q2 ſal-
uatur principiū. ⁊ iō dicit̄ peccare venialiter. q2. ſ. non ita
peccat vt mereat̄ interminabilē penā. ¶ Ad. i. ḡ dicēdū ꝙ
pcm̄ mortale ⁊ veniale differūt in infinitū ex pte auerſio-
nis. nō aūt ex pte ↄuerſionis ꝑ quā reſpicit obm̄. Unde
pcm̄ ſpēm hꝫ. vn̄ nihil ꝓhibet in eadē ſpē inueniri aliq̄d
pcm̄ mortale ⁊ veniale. ſicut primꝰ motus in genere adul
terij ē pcm̄ veniale. ⁊ verbū ocioſū qḋ plerūq̄ꝫ ē veniale.
pōt etiā eē mortale. ¶ Ad. ij. dicēdū ꝙ ex hoc ꝙ inuenitur
aliq̄d pcm̄ mortale ex genere. ⁊ aliq̄d pcm̄ veniale ex ge-
nere. ſequit̄ ꝙ talis drīa ↄſequat̄ diuerſitatē pcōrum ſcḋm
ſpēm. nō autem ꝙ cauſet eā. talis aūt drīa pōt inueniri
etiā in his que ſunt eiuſdē ſpēi. vt dictū ē. ¶ Ad. iij. dicēdū.
ꝙ premiū ē de intētiōe merentis vel virtuoſe agentis. ſed
pena nō eſt de intentione peccantis. ſed magis eſt contra
voluntatem ipſius. vnde non eſt ſimilis ratio.

Ad ſextum ſic procedi-

tur. Videtur ꝙ peccatum cōmiſſionis ⁊ omiſſionis ſpē
differāt. Delictū enī ↄtra pcm̄ diuidit̄ Ephe. ij. vbi dicit̄
Cū eſſetis mortui delictis ⁊ pctīs vr̄is. Et exponit ibi gl.
Delictis. i. dimittēdo q̄ iubent̄. ⁊ peccatis. ſ. agendo ꝓhi-
bita. Ex quo pꝫ ꝙ ꝑ delictū intelligit̄ pcm̄ omiſſionis. per
pcm̄ pcm̄ ↄmiſſionis. differūt ḡ ſpē cū ex oppoſito di-
uidant̄ tanq̄ꝫ diuerſe ſpēs. ¶ Pret. Pctō ꝑ ſe cōuenit ꝙ
ſit ↄtra legē dei. ponit̄. n. in eiꝰ diffinitione. vt ex ſupra di-
ctis pꝫ. ſed in lege dei alia ſunt p̄cepta affirmatiua ↄtra q̄
eſt pcm̄ omiſſionis. ⁊ alia pctā negatiua cōtra q̄ ē pecca-
tū ↄmiſſionis. ḡ peccatū omiſſionis ⁊ pcm̄ ↄmiſſiōis dif
ferunt ſpē. ¶ Pret. Omiſſio ⁊ ↄmiſſio differūt ſicut affir
matio ⁊ negatio. ſed affirmatio ⁊ negatio nō poſſunt eſſe
vnius ſpēi. q2 negatio nō hꝫ ſpēm. nō entis nō ſūt ſpēs
neq̄ꝫ drīe. vt phūs dicit. ḡ omiſſio ⁊ ↄmiſſio nō poſſūt eē
vnius ſpēi. ¶ Sed ↄtra ē in eadē ſpē pcī inuenit̄ omiſ
ſio ⁊ ↄmiſſio. auarus. n. ⁊ aliena rapit. qḋ ē pcm̄ ↄmiſſio
nis. ⁊ ſua non dat quibꝫ dare dꝫ. qḋ ē pcm̄ omiſſionis. ḡ
omiſſio ⁊ cōmiſſio nō differūt ſpē. ¶ Rn̄. dicēdū ꝙ ī peccatis
inuenit̄ duplex drīa. vna materialis ⁊ alia formal̄. Ma-
terialis quidē attendit̄ ſcḋm naturalē ſpēm actuū pcī. For
malis aūt ſcḋm ordinē ad vnū finē propriū. qḋ eſt obm̄ ꝓ
priū. vnde inueniunt̄ aliq̄ actus materialiter ſpē differē-
tes qui tn̄ formaliter ſunt in eadē ſpē pcī. q2 ad idē ordi-
nant̄ ſicut ad eandē ſpēm homicidij ꝑtinet iugulatio. lapi-
datio ⁊ perforatio. Quis actus ſint ſpē differentes ſcḋm ſpe
ciē nature. Sic ḡ ſi loquamur de ſpē pcī omiſſiōis ⁊ cō-
miſſionis materialiter differūt ſpē. large tn̄ loquendo de
ſpē ſcḋm ꝙ negatio vel priuatio ſpēm hr̄e pōt. Si aūt lo-
quamur de ſpē peccati omiſſionis ⁊ ↄmiſſionis formali-
ter. ſic nō differunt ſpē. q2 ad idē ordinant̄. ⁊ ex eodē mo
tiuo ꝓcedunt. auarus enī ad ↄgregandū pecuniā ⁊ rapit.
⁊ nō dat ea q̄ dare debet. ⁊ ſilr̄ guloſus ad ſatiſfaciendū
gule. ⁊ ſupflua comedit. ⁊ ieiunia debita p̄termittit. ⁊ idē
ē videri in ceteris. Semꝑ. n. in rebꝫ negatio fundat̄ ſuꝑ
aliqua affirmatiōe. q̄ ē quodāmō cauſa eius. vnde etiā in
rebus naturalibꝫ eiuſdē rōnis ē ꝙ ignis calefaciat ⁊ ꝙ n̄
infrigidet. ¶ Ad. i. ḡ dicēdū ꝙ illa diuiſio q̄ ē ꝑ ↄmiſſionē
⁊ omiſſionē. nō ē ſcḋm diuerſas ſpēs formales ſed mate-
riales tm̄ vt dictū ē. ¶ Ad. ij. dicēdū ꝙ neceſſe fuit in lege
dei ꝓponi diuerſa p̄cepta affirmatiua ⁊ negatiua. vt gra-
datim hoīes introducerent̄ ad virtutē. prius quidē abſti-
nendo a malo ad qḋ inducimur ꝑ p̄cepta negatiua ⁊ poſt
modū faciendo bonū. ad qḋ inducimur ꝑ p̄cepta affirma
tiua. ⁊ ſic p̄cepta affirmatiua ⁊ negatiua nō ꝑtinēt ad di-
uerſas virtutes. ſed ad diuerſos gradus virtutis. ⁊ ꝑ cō-
ſequens non oportet ꝙ contrarientur diuerſis peccatis ſcḋm
ſpeciem. Peccatum etiam non habet ſpeciem ex parte a-
uerſionis. quia ſcḋm hoc eſt negatio vel priuatio. ſed ex par
te conuerſionis ſcḋm ꝙ eſt actus quidā. Unde ſcḋm diuer
ſa precepta legis non diuerſificantur peccata ſcḋm ſpeciem
¶ Ad tertium dicendum ꝙ obiectio illa procedit de ma
teriali diuerſitate ſpeciei. Sciendum eſt tamen ꝙ nega
tio ⁊ ſi proprie non ſit in ſpecie. conſtituitur tamen ī ſpe-
cie per reductionem ad aliquam affirmationem quam ſe
quitur.

Ad ſeptimū ſic procedi-

tur. Videt̄ ꝙ inↄuenienter diuidat̄ pcm̄ ī pcm̄ cordis oris ⁊
operis. Aug. n. ī. xij. de tri. ponit tres gradꝰ pcī. quoꝝ primꝰ
eſt cū carnalis ſenſus illecebram quandam ingerit qḋ eſt
pcm̄ cogitationis. Secūdus gradus ē qn̄ ſola cogitatio

nis delectatione aliquis cõtẽtus ẽ. Tertius gradus ẽ qñ
faciendũ diſcernit̃ ꝑ cõſenſũ. ſed tria hec ꝑtinẽt ad pctm̃
cordis. g̃ inconuenienter peccatũ cordis ponit̃ quaſi vnum
genus pcti. ¶ Pre. Greg⁹ in. iiij. moral. ponit quattuoꝛ
gradus peccati. quoꝝ primus ẽ culpa latẽs in corde. ſecũ
dus cũ exterius publicat̃. tertius ẽ cũ ꝯſuetudine roboꝛat̃
quartus ẽ cũ vſq3 ad pſumptionez diuine miſericordie. vel
ad deſperationẽ hõ ꝓcedit. vbi nõ diſtinguit̃ pctm̃ operiſ
a pctõ oris. ⁊ addunt duo alij pctõꝝ gradus. g̃ inconueni-
ens fuit prima diuiſio. ¶ Pre. Nõ põt eſſe pctm̃ in oꝛe
vel in opere niſi fiat prius in corde. g̃ iſta peccata ſpẽ non
differunt. nõ ergo debẽt ꝯtra ſe inuicẽ diuidi. ¶ Sʒ con
tra ẽ qd̃ Hiero. dicit ſup Ezech. tria ſũt genera delictoꝝ q̃
bus hũanũ ſubiacet genus. aut eñi cogitatiõe. aut ſermo
ne aut opere peccamus. ¶ Rñ. dd̃m ꝙ aliqua inueniun
tur differre ſpẽ dupliciter. Uno mõ ex eo ꝙ vtrũq3 habʒ
ſpẽm cõpletam. ſicut equus ⁊ bos differunt ſpẽ. Alio mõ
ſicut ſm̃ diuerſos gradus in aliqua generatiõe vel motu
accipiunt̃ diuerſe ſpẽs. ſicut edificatio ẽ cõpleta generatõ
domus. collatio aũt fundamẽti ⁊ erectio parietis ſunt ſpe
cies incõplete. vt pʒ per phm̃ in. x. ethi. ⁊ idẽ etiam põt
dici in generationibus aialiũ. Sic igit̃ pctm̃ diuidit̃ per
hec tria. ſ. pctm̃ oris cordis ⁊ operis. nõ ſic ꝑ diuerſas ſpe
cies completas. nam cõſũmatio pcti ẽ in ope. vñ pctm̃ opis
hʒ ſpẽm cõpletam. ſed prima inchoatio eius ẽ quaſi fũda
tio in corde. Secũdus aũt gradus ei⁹ ẽ in oꝛe ſm̃ ꝙ hõ ꝓ
rumpit facile ad manifeſtandũ cõceptũ cordis. Terti⁹ au
tẽ gradus iam eſt in ꝯſũmatiõe opis. Et ſic hec tria diffe-
runt ſm̃ diuerſos gradus pcti. pʒ tamen ꝙ hec tria perti-
nẽt ad vnam ꝑfectaʒ pcti ſpẽm. cũ ab eodẽ motiuo ꝓce-
dant. Iracũdus eñi ex hoc ꝙ appetit vindictam. primo
quidẽ perturbat̃ in corde. ſecũdo in verba cõtumelioſa ꝓ
rumpit. tertio vero procedit vſq3 ad facta iniurioſa. ⁊ idẽ
pʒ in luxuria ⁊ in quolibet alio pctõ. ¶ Ad. i. ergo dd̃m ꝙ
omne pctm̃ cordis ꝯuenit in rõne occulti. ⁊ ſm̃ hoc ponit̃
vnus gradus. qui tñ ꝑ tres gradus diſtinguit̃. ſ. cogitatio
nis. delectationis. ⁊ ꝯſenſus. ¶ Ad. ij. dd̃m ꝙ pctm̃ oris
⁊ opis cõueniunt in manifeſtatione. ⁊ ꝓpter hoc a Greg⁹.
ſub vno cõputant̃. Hiero. aũt diſtinguit ea. qꝛ in pecca-
to oris ẽ manifeſtatio tm̃ ⁊ principaliter intenta. ĩ pctõ ve-
ro opis ẽ principaliter expletio interioris cõcept⁹ cordis.
ſed manifeſtatio ẽ ex cõſequenti. cõſuetudo vero ⁊ deſpe-
ratio ſunt gradus ꝯſequẽtes poſt ſpẽm perfectã pcti. ſic
adoleſcẽtia ⁊ iuuẽt⁹ poſt ꝑfectã hoĩs generationẽ. ¶ Ad
iij. dd̃m ꝙ pctm̃ cordis ⁊ oris nõ diſtinguunt̃ a pctõ ope-
ris qñ ſimul cũ eo ꝯiungunt̃. ſed ꝓut quodlibʒ hoꝝ ꝑ ſe
inuenit̃. ſicut etiã pars motus nõ diſtinguit̃ a toto motu
qñ motus ẽ ꝯtinuus. ſʒ ſolum qñ motus ſiſtit in medio.

Ad octauuʒ ſic procedi

tur. Videt̃ ꝙ ſupabundantia ⁊ defect⁹ nõ diuer-
ſificent ſpẽs pctõꝝ. Supabundantia eñi ⁊ defect⁹ diffe-
runt ſm̃ magis ⁊ min⁹. ſed magis ⁊ minus nõ diuerſifi
cant ſpẽm. g̃ ſupabundantia ⁊ defectus nõ diuerſificant
ſpẽm pctõꝝ. ¶ Pre. Sicut pctm̃ in agibilib⁹ ẽ ex hoc ꝙ
recedit̃ a rectitudine rõnis. ita falſitas in ſpeculatiuis eſt
ex hoc ꝙ recedit̃ a veritate rei. ſed nõ diuerſificat̃ ſpẽs fal-
ſitatis. ex hoc ꝙ aliquis dicit plus vel minus eẽ q̃3 ſit ĩ re
g̃ etiã nõ diuerſificant̃ ſpẽs pcti ex hoc ꝙ recedit a rectitu
dine rõnis in plus vel minus. ¶ Pre. ex duab⁹ ſpẽb⁹ nõ
ꝯſtituit̃ vna ſpẽs. vt poꝛphyri⁹ dicit. ſed ſupabũdantia ⁊
defectus vniunt̃ in vno pctõ. ſunt. n. ſil̃ quidã illiberales
⁊ prodigi. quoꝝ duoꝝ illiberalitas ẽ pctm̃ ſm̃ defectũ ꝓdi
galitas aũt ſm̃ ſupabundantiã. g̃ ſupabundantia ⁊ defe-
ctus nõ diuerſificant ſpẽm pctõꝝ. ¶ Sed ꝯtra. cõtraria
differunt ſm̃ ſpẽm. nã ꝯtrarietas ẽ dĩa ſm̃ formã. vt di
cit̃ in. x. metha. ſed vitia que differũt ſm̃ ſupabundantiã
⁊ defectũ ſunt ꝯtraria. ſicut illiberalitas ꝓdigalitati. ergo
differunt ſm̃ ſpẽm. ¶ Rñ. dd̃m ꝙ cũ in pctõ ſint duo. ſ.
ipſe actus ⁊ inoꝛdinatio eius ꝓut recedit̃ ab oꝛdine rõniſ
⁊ legis diuine. ſpẽs pcti attendit̃ nõ ex ꝑte inoꝛdinatiõis
que ẽ ꝑter intentionẽ peccantis. vt ſupꝛa dictũ ẽ. ſed ma-
gis ex ꝑte ipſius act⁹ ſm̃ ꝙ terminat̃ ad obiectũ in ꝙ fert̃
intentio peccantis. ⁊ iõ vbicũq3 occurrit diuerſũ motiuũ
inclinans intentionẽ ad peccandũ ibi ẽ diuerſa ſpẽs pcti
Manifeſtũ ẽ aũt ꝙ nõ ẽ idẽ motiuũ ad peccandũ ĩ pctis.
que ſunt ſm̃ ſupabundantiã. ⁊ in pctis que ſunt ſm̃ defe
ctũ. quinimo ſunt ꝯtraria motiua ſicut motiuũ in pctõ in
tẽperantie ẽ amoꝛ delectationũ coꝛporaliũ. motiuũ autẽ ĩ
pctõ inſenſibilitatis ẽ odiũ eaꝝ. vnde huiõi pctã nõ ſolũ
differunt ſpẽ. ſed etiã ſunt ſibi inuicẽ ꝯtraria. ¶ Ad. i. g̃
dd̃m ꝙ magis ⁊ minus ⁊ ſi nõ ſint cã diuerſitatis ſpẽi.
ꝯſequunt̃ tñ quãdoq3 ſpẽs differentes ꝓut ꝓueniunt ex
diuerſis formis. ſicut ſi dicat̃ ꝙ ignis ẽ leuioꝛ aere. vnde
phũs dicit in. viij. ethi. ꝙ qui poſuerũt nõ eẽ diuerſas ſpe
cies amicitiaꝝ ꝓpter hoc ꝙ dicunt̃ ſm̃ magis ⁊ min⁹. nõ
ſufficienti crediderunt ſigno. ⁊ hoc mõ ſuperexcedere rõem
vel deficere ab ea ꝑtinet ad diuerſa pctã ſm̃ ſpẽm inq̃tũ
ꝯſequunt̃ diuerſa motiua. ¶ Ad. ij. dd̃m ꝙ intentio pec
cãtis nõ ẽ vt recedat a rõne. ⁊ iõ nõ efficit̃ eiuſdẽ rõnis pec
catũ ſupabundantie ⁊ defect⁹ ꝓpter receſſum ab eadẽ rõ-
nis rectitudine. ſed qñq3 ille qui dicit falſũ intẽdit verita
tem occultare. vnde q̃tũ ad hoc non refert vtꝝ dicat vel
plus vel minus. ſi tñ recedere a veritate ſit ꝑter intentio-
nẽ. tunc manifeſtũ ẽ ꝙ ex diuerſis cãis aliquid mouet̃ ad
dicendũ plus vel minus. ⁊ ſm̃ hoc diuerſa ẽ rõ falſitatis.
ſicut pʒ de iactatoꝛe qui ſuperexcedit dicẽdo falſũ querens
gloriã. ⁊ deceptoꝛe qui diminuit euadẽs debiti ſolutionẽ
vnde ⁊ quedã falſe opiniones ſunt ſibi inuicẽ contrarie.
¶ Ad. iij. dd̃m ꝙ ꝓdigus ⁊ illiberalis põt eẽ aliquis ſm̃
diuerſa vt. ſ. ſit aliquis illiberalis in accipiendo quẽ non
dʒ. et prodigus in dando que non debet. nihil aute. n. ꝓ-
hibet contraria ineſſe eidem ſm̃ diuerſa.

Ad nonum ſic procedit

Videt̃ ꝙ vitia ⁊ pctã diuerſificentur ſpẽ ſm̃ di
uerſas circumſtantias. qꝛ vt dicit Diony. iiij. c. de diui.
no. malũ cõtingit ex ſingularib⁹ defectib⁹. ſingulares au
tẽ defectus ſunt coꝛruptiones ſingulariũ circũſtantiarũ.
ergo ex ſingulis circũſtantijs coꝛruptis ſingule ſpẽs pec-
catoꝝ ꝯſequunt̃. ¶ Pre. Pctã ſunt q̃dam act⁹ hũani. ſʒ
actus hũani interdũ accipiunt ſpẽm a circũſtantijs vt ſu
pꝛa habitũ ẽ. g̃ pctã differũt ſpẽ ſm̃ ꝙ diuerſe circũſtan-
tie coꝛrumpunt̃. ¶ Pre. Diuerſe ſpẽs gule aſſignant̃ ſʒ
particulas que in hoc verſiculo cõtinent̃. Pꝛe ꝓꝑe laute ni-
mis ardenter ſtudioſe. hec aũt pertinẽt ad diuerſas circũ-
ſtãtias. nã ꝑꝓꝑe ẽ anteq3 opꝫ. nimis pl⁹ q̃3 opꝫ. ⁊ idẽ
pʒ ĩ alijs. g̃ ſpẽs pcti diuerſificant̃ ſm̃ diuerſas circũſtan
tias. ¶ Sʒ ꝯ ẽ qd̃ phũs dic̃ i. iij. ⁊. iiij. ethi. ꝙ ſingl'a vitia
peccãt agẽdo plus q̃3 opꝫ ⁊ qñ ñ oꝫ. ⁊ ſilr̃ ſm̃ oẽs alias
circumſtãtias. non g̃ ſm̃ hoc diuerſificãtur peccatoꝛum
ſpẽs. ¶ Rñ. dicendum ꝙ ſicut dictum eſt vbi occurrit
aliud motiuum ad peccandum. ibi eſt alia peccati ſpecies
qꝛ motiuũ ad peccãdũ ẽ finis ⁊ obiectũ. contingit aũt qñq3

ꝙ in corruptionib⁹ diuerſaꝝ circūſtātiaꝝ ē idē motiuū. ſicut illiberalis ab eodē mouet̄ ꝙ accipiat q̄n nō oportet. et vbi nō oportet. ⁊ plus q̄ꝫ oportet. ⁊ ſimiliter de alijs circūſtantijs. hoc enī facit ꝓpter inordinatū appetitū pecunie cōgregande. ⁊ in talib⁹ diuerſaꝝ circūſtantiaꝝ corruptiones nō diuerſificant ſpēs peccatoꝝ. ſed ꝑtinēt ad vnam ⁊ eandē pcti ſpēm. Quādoq̄ꝫ vero ꝯtingit ꝙ corruptiones diuerſaꝝ circūſtantiaꝝ ꝓueniūt a diuerſis motiuis. puta ꝙ aliq̄s ꝓpꝓpe comedat. ꝑōt ꝓuenire ex hoc ꝙ hō nō poteſt ferre dilationē cibi propter facilē cōſumptionem humiditatis. ꝙ vero appetat īmoderatū cibū. pōt ꝯtingere ꝓpter virtutē nature potentē ad cōuertendū multū cibū. ꝙ autē aliquis appetat cibos delicioſos. ꝯtingit ꝓpter appetitū delectatiōis que ē in cibo. vnde in talibus diuerſarum circūſtantiaꝝ corruptiones inducunt diuerſas pctī ſpēs. Ad. i. ḡ dōm ꝙ malū inquantū hmōi priuatio ē, ⁊ ideo diuerſificat̄ ſpē ſcḋm ea que priuāt̄. ſicut ⁊ cetere priuationes. ſed pctm̄ nō ſortit̄ ſpēm ex parte priuatiōis vel auerſionis. vt ſupra dictum ē. ſed ex cōuerſione ad obiectū actus. Ad. ij. dōm ꝙ circūſtantia nūq̄ꝫ transfert actuꝫ in aliā ſpēm niſi quando ē aliud motiuum. Ad. iij. dicendū ꝙ in diuerſis ſpēbus gule diuerſa ſunt motiua. ſicut dictū eſt.

Queſtio. LXXIIII

Deinde ꝯſiderandūꝫ eſt de cōparatione peccatoꝝ ad inuicē. Et circa hoc querunt̄ decē. Primo vtꝝ oīa pctā ⁊ vitia ſint ꝯnexa. Secūdo vtꝝ oīa ſint paria. Tertio vtꝝ grauitas pctōꝝ attendatur ſcḋm obiecta. Quarto vtrū ſcḋm dignitatē virtutis quib⁹ peccata opponunt̄. Quinto vtrum pctā carnalia ſint grauiora q̄ꝫ ſpūalia. Sexto vtꝝ ſcḋm cauſas pctōꝝ attendat̄ grauitas peccatoꝝ. Septimo vtrum ſcḋm circūſtantias. Octauo vtꝝ ſcḋm quantitatē nocumenti. Nono vtꝝ ſcḋm cōditionē ꝑſone ī quā ꝑ peccatur. Decio vtꝝ ꝓpter magnitudinē ꝑſone peccantis aggrauet̄ pctm̄.

Ad primuꝫ ſic proceditur. Videt̄ ꝙ omnia pctā ſint ꝯnexa. Dicit̄ eniꝫ Jaco. ij. Quicūq̄ꝫ totā legē ſeruauerit. offendat autēꝫ in vno. factus ē oīuꝫ reus. ſed idē ē eē reum omniū mādatoꝝ legis q̄d habere oīa peccata. q2 ſicut Ambro. dīc peccatū ē tranſgreſſio legis diuine ⁊ celeſtiū inobediētia mandatoꝝ. ergo quicūq̄ꝫ peccat vno peccato ſubijcit̄ omnib⁹ pctīs. Pre. Quodlibet pctm̄ excludit virtutē ſibi oppoſitā. ſ; qui caret vna virtute caret omnibus. vt patet ex ſupra dictis. ergo qui peccat vno pctō priuat̄ oīb⁹ virtutibus. ſed qui caret virtute hꝫ vitiū ſibi oppoſitū. ḡ qui habet vnū peccatū habꝫ oīa peccata. Pre. Virtutes ſunt omnes cōnexe que cōueniunt in vno principio. vt ſupra habitū ē. ſed ſicut virtutes ꝯueniūt in vno principio. ita ⁊ peccata. q2 ſicut amor dei qui facit ciuitatē dei ē principiū ⁊ radix omniū virtutū. ita amor ſui qui facit ciuitatē babylonis ē radix omniū peccatoꝝ. vt pꝫ per Aug. xiiij. ḋ ciui. dei. ḡ etiā omnia vitia ⁊ peccata ſunt ꝯnexa. ita vt qui vnuꝫ habet habeat oīa. Sed ꝯtra quedā vitia ſunt ſibi inuicē ꝯtraria. vt pꝫ per phm̄ in. ij. ethi. ſed impoſſibile ē ꝯtraria ſimul ineſſe eidem. ergo impoſſibile eſt oīa peccata ⁊ vitia ſibi eſſe inuicem cōnexa. R̄n. dōm ꝙ aliter ſe habet intentio agentis ſcḋm virtutē ad ſequendū rōnem ⁊ aliter intentio peccantis ad diuertendū a rōne. cuiuſlibet enī agentis ſcḋm virtutē intentio ē vt ipſius rōnis regulā ſequat̄. ⁊ iō oīuꝫ virtutū intentio in idē tendit. ⁊ ꝓpter hoc oēs virtutes hñt ꝯnexionē ad inuicē in ratione recta agibiliū que ē prudētia. ſicut ſupra dictū eſt. ſed intentio peccantis nō ē ad hoc ꝙ recedat ab eo q̄d ē ſcḋm rōnē. ſ; potius q̄d tendat in aliq̄d bonū appetibile a quo ſpēm ſortitur. Hmōi aūt bona in que tendit intētio peccantis a ratione recedēs ſunt diuerſa. nullā ꝯnexionē habentia ad inuicē. imo etiā interdū ſunt ꝯtraria. Cū igit̄ vitia ⁊ peccata ſpēm habeāt ſcḋm illud ad q̄d cōuertunt̄. manifeſtū ē ꝙ ſcḋm illud q̄d perficit ſpēm pctōꝝ nullā ꝯnexionē habēt pctā ad inuicē. nō enī pctm̄ cōmittit̄ in accedēdo a multitudīe ad vnitatē. ſicut accidit in virtutib⁹ q̄ ſunt annexe. ſed potius in recedēdo ab vnitate ad multitudinē. Ad. i. ḡ dicendū ꝙ Jacob⁹ loquit̄ de pctō nō ex ꝑte cōuerſiōis ſcḋm ꝙ pctā diſtinguunt̄. ſicut dictū ē. ſed loquit̄ de eis ex parte auerſionis. inq̄ꝫtū. ſ. hō peccādo recedit a legis mandato. oīa aūt legis mandata ſunt ab vno ⁊ eodē. vt ipſe ibidē dicit. ⁊ iō idē de⁹ cōtemnit̄ in oī pctō. ⁊ ex hac parte dicit ꝙ qui offendit ī vno factus ē oīum re⁹. q2. ſ. vno pctō peccando incurrit pene reatū ex hoc ꝙ cōtemnit deū. ex cui⁹ cōtēptu ꝓuenit oīuꝫ pctōꝝ reatus. Ad. ij. dōm ꝙ ſicut ſupra dictū ē. nō ꝑ quēlibet actū pctī tollit̄ virt⁹ oppoſita. nam pctm̄ veniale virtutē nō tollit. pctm̄ aūt mortale tollit virtutē infuſam inquantū auertit a deo. ſed vnus act⁹ peccati etiā mortalis nō tollit habitū virtutis acq̄ſite. ſ; ſi multiplicent̄ actus intm̄ ꝙ generet̄ cōtrarius habit⁹. excludit̄ habit⁹ virtutis acquiſite. qua excluſa excludit̄ prudentia. q2 cū hō agit cōtra quācūq̄ꝫ virtutē agit cōtra prudentiā ſine qua nulla virtus moralis eē pōt. vt ſupra habitū eſt. ⁊ iō ꝑ cōſequēs excludunt̄ oēs virtutes morales q̄ꝫtum ad perfectū ⁊ formale eſſe virtutis q̄d habēt ſcḋm ꝙ participant prudentiā. remanēt tm̄ inclinationes ad act⁹ virtutū nō habētes rōnem virtutis. ſed nō ſequit̄ ꝙ ꝓpter hoc hō incurrat oīa vitia vel pctā. Primo quidē q2 vni virtuti plura vitia opponunt̄. ita ꝙ virtus pōt priuari ꝑ vnum eoꝝ. etiā ſi alterꝫ eorū nō adſit. Scḋo q2 pctm̄ directe opponit̄ virtuti quātū ad inclinationē virtutis ad actuꝫ. vt ſupra dictū ē. vnde remanentib⁹ aliquib⁹ inclinationib⁹ virtuoſis nō pōt dici ꝙ hō habeat vitia vel pctā oppoſita. Ad. iij. dōm ꝙ amor dei ē cōgregatiu⁹ inq̄ꝫtū affectuꝫ hoīs a multis ducit in vnum. ⁊ iō virtutes q̄ ex amore dei cauſant̄ cōnexionē habēt. ſed amor ſui diſgregat affectuꝫ hoīs ī diuerſa. ꝓut. ſ. hō ſe amat appetendo ſibi bona tēporalia que ſunt varia ⁊ diuerſa. ⁊ iō vitia ⁊ pctā que cauſantur ex amore ſui non ſunt connexa.

Ad ſecūdū ſic proceditur. Videt̄ ꝙ oīa pctā ſint paria. Hoc enī eſt peccare facere q̄d nō licet. ſed facere quod nō licet vno ⁊ eodē modo in oīb⁹ reprehendit̄. ergo peccare vno ⁊ eodē mō reprehendit̄. nō ergo vnū pctm̄ ē alio graui⁹. Pre. Omne pctm̄ cōſiſtit ī hoc ꝙ hō tranſgredit̄ regulā rōnis. q̄ ita ſe hꝫ ad actus hūanos ſicut regula linearis in corꝑalib⁹ rebus. ḡ peccare ſile ē ei quod ē lineas trāſilire. ſ; lineas trāſilire ē equaliter ⁊ vno mō. etiā ſi aliq̄s longi⁹ recedat vel ꝓpinquius ſtet. q2 priuatiōes nō recipiūt magis vel minus. ḡ oīa pctā ſunt eq̄lia. Pre. Peccata virtutib⁹ opponunt̄. ſ; oēs virtutes eq̄les ſunt vt Tulli⁹ dicit in paradoxis. ḡ oīa pctā ſunt paria. Sꝫ ꝯtra ē ꝙ dñs dīc ad Pilatū Job. xix. Qui tradidit me tibi mai⁹ pctm̄ hꝫ. ⁊ tm̄ cōſtat ꝙ pilat⁹ aliq̄d pctm̄ habuit ḡ vnū pctm̄ ē maius alio. R̄n. dō. ꝙ opio ſtoycoꝝ fuit quā Tulli⁹ ꝓſeq̄t ī paradoxis. ꝙ omnia pctā ſūt paria. ⁊ ex hoc etiā deriuat⁹

ē quoꝛundā hereticoꝝ erroꝛ qui ponētes omnia pctā eſſe
paria. dicūt etiā penas inferni eē pares. ⁊ ꝗ̄rum ex verbis
Tullij ꝑſpici pōt. ſtoyci ducebant ex hoc ꝙ ↄ̄ſiderabant
pctm̄ ex pte priuationis tm̄. put. ſ. eſt receſſus a rōne. Un̄
ſimpliciter eſtimātes ꝙ nulla priuatio ſuſciperet magis et
minus. poſuerunt omnia pctā eē paria. Sed ſiqs dilige̅
ter ↄ̄ſideret inueniet duplex priuationū gen⁹. Eſt eni̅ ꝗ̄
dam ſimplex ⁊ pura priuatio. q̄ ↄ̄ſiſtit quaſi in corruptū
eē ſicut mors eſt priuatio vite. ⁊ tenebra ē priuatio luīs.
⁊ tales priuatiōes nō recipiūt magis ⁊ min⁹. qꝛ nihil reſi
duū eſt de habitu oppoſito. vn̄ nō min⁹ eſt moꝛtuus ali‑
quis primo die moꝛtis ⁊ tertio vel quarto ꝙ̄ poſt annu̅
qn̄ iā cadauer fuerit reſolutū. ⁊ ſilr̄ nō eſt magis tene‑
broſa domus ſi lucerna ſit opta pluribꝰ velaminibꝰ ꝙ̄ ſi
ſit opta vno ſolo velamine totū lumen īterdudente. Eſt
aūt alia priuatio nō ſimplex. ſed aliqd retinēs de habitu
oppoſito. q̄ quidem priuatio magis ↄ̄ſiſtit in corrūpi ꝙ̄ ī
corruptū eē ſicut egritudo q̄ priuat debitā ↄ̄menſuratio
nem humoꝝ. ita tn̄ ꝙ aliqd ei⁹ remaneat. alioqn non re‑
maneret aīal viuū. ⁊ ſimile eſt de turpitudine ⁊ alijs hu
iuſmodi. Huiꝰ aūt priuatiōes recipiūt magis ⁊ minus
ex pte ei⁹ qd̄ remanet de habitu ↄ̄trario. multu̅. n. refert
ad egritudinē vel turpitudinē vtrū plus vel minus a de‑
bita ↄ̄menſuratione humanoꝝ vel mēbroꝝ recedat. ⁊ ſilr̄
dicendū ē de vitijs ⁊ pctīs. ſic. n. in eis priuat̄ debita ↄ̄mē
ſuratio rōnis vt nō totaliter oꝛdo rōnis tollat̄ alioqn ma
lū ſi ſit integrū deſtruit ſeipſū. vt dr̄ in. iiij. ethi. nō enim
poſſet remanere ſubſtantia act⁹ vel affectio agentis niſi
aliquid remaneret de oꝛdine rōnis. ⁊ iō multū intereſt ad
grauitatē pctī. vtrū plus vel minus recedat̄ a rectitudine
rōnis. ⁊ ſm̄ hoc dicendū ē ꝙ nō omnia pctā ſunt paria ¶
Ad. i. g̃ dō. ꝙ pctā ↄ̄mittere nō licet ꝓpter aliquā deoꝛdi‑
nationē quā habēt. vn̄ illa q̄ maioꝛē deoꝛdinationē conti
nent ſunt magis illicita. ⁊ ꝑ ↄ̄ſequēs grauioꝛa peccata.
¶ Ad. ij. dōm ꝙ rō illa ꝓcedit de peccato ac ſi eēt priua
tio pura. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ virtutes ſūt ēquales ꝓpoꝛtio‑
nabiliter in vno ⁊ eodē. tn̄ vna virtus ꝓcedit aliā digni‑
tate ſm̄ ſuā ſpēm. ⁊ vnus etiā hō ē alio virtuoſioꝛ ī eadē
ſpē virtutis. vt ſupra habitū ē. ⁊ tn̄ ſi virtutes eēnt pares
nō ſequeret̄ vitia eē paria. quia virtutes habēt connexio
nem non autem vitia ſeu peccata.

AD tertium ſic procedi

tur. Videt̄ ꝙ peccatoꝝ grauitas nō varietur ſm̄
obiecta. Grauitas eni peccati ꝑtinet ad modū vel quali‑
tatem ipſius peccati. ſed obiectū ē materia ipſius peccati.
g̃ ſm̄ diuerſa obiecta peccatoꝝ grauitas nō variatur.
Pre. Grauitas peccati ē intentio malicie ipſius. peccatū
aūt nō hꝫ rōnem malicie ex pte ↄ̄uerſionis ad propꝛiu̅
obiectū. qd̄ eſt quoddā bonū appetibile. ſed magis ex pte
auerſionis. g̃ grauitas peccatoꝝ nō variat̄ ſm̄ diuerſa ob
iecta. ¶ Pre. Peccata q̄ habēt diuerſa obiecta ſunt di‑
uerſoꝝ generū. ſed ea q̄ ſunt diuerſoꝝ generꝝ nō ſunt cō
ꝑabilia. vt pꝛobat̄ in. vij. phiſicoꝝ. g̃ vnū pctm̄ nō ē gra‑
uius altero ſm̄ diuerſitatē obiectoꝝ. ¶ Sed contra. pec‑
cata recipiunt ſpēm ex obiectis. vt ex ſupra dictis pꝫ. ſed
aliquoꝝ peccatoꝝ vnū ē grauius altero ſm̄ ſuā ſpēm. ſi
cut homicidiū furto. g̃ grauitas peccatoꝝ differt ſm̄ obie
cta. ¶ Rn̄. dōm ꝙ ſicut ex ſupradictis pꝫ. grauitas pecca
toꝝ differt eo mō quo vna egritudo ē alia grauioꝛ. ſicē eni̅
bonū ſanitatis ↄ̄ſiſtit in quadā ↄ̄menſuratione humo‑
rū ꝑ ↄ̄ueniētiam ad naturā aīalis. ita bonū virtutis ↄ̄‑
ſiſtit in quadā ↄ̄menſuratiōe hūani actus ſm̄ ↄ̄uenien‑
tiam ad regulā rōnis. Manifeſtū eſt aūt ꝙ tanto eſt gra‑
uioꝛ egritudo quāto tollit̄ debita humanoꝝ ↄ̄menſura‑
tio ꝑ ↄ̄menſurationē prioꝛis pricipij. ſicut egritudo que
ꝓuenit in coꝛpoꝛe hūano ex coꝛde qd̄ eſt principiū vite. vl̄
ex aliquo qd̄ appꝛopinquat coꝛdi ꝑiculoſioꝛ ē. vn̄ opoꝛ‑
tet etiā ꝙ peccatū ſit tanto grauius ꝗ̄to deoꝛdinatio con
tingit circa aliqd̄ principiū qd̄ ē prius in oꝛdine rationis
ratio aūt oꝛdinat oīa imagibilibꝰ ex fine. ⁊ iō quāto pecca
tū ↄ̄tingit in actibꝰ hūanis ex altioꝛi fine tanto peccatu̅
ē grauius. obiecta aūt actuū ſūt fines eoꝝ. vt ex ſupra di
ctis pꝫ. ⁊ iō ſm̄ diuerſitatē obiectoꝝ attendit̄ diuerſitas
grauitatis in peccatis. ſicut pꝫ ꝙ res exterioꝛes oꝛdinant̄
ad hominē ſicut ad finē. hō aūt oꝛdinat̄ vlteri⁹ in deū. ſic
in finē. vnde peccatū qd̄ eſt circa ipſam ſubſtantiā hōis.
ſicut homicidiū ē grauius pctō qd̄ eſt circa res exterioꝛes.
ſicut furtū. ⁊ adhuc ē grau⁹ peccatū qd̄ imediate contra
deū ↄ̄mittitur. ſicut infidelitas. blaſphemia ⁊ hmōi. ⁊ in
oꝛdine quoꝛūlibet hoꝝ peccatoꝝ vnū peccatū ē grau⁹ alte
ro ſm̄ qd̄ ē circa aliquid pricipalius vel minus pricipale.
Et qꝛ peccata habēt ſpēm ex obiectis. ⁊ dr̄ia grauitatis q̄
attendit̄ penes obiecta ē prima ⁊ principalis. quaſi ↄ̄ſe
quēs ſpēm. ¶ Ad. i. g̃ dōm. ꝙ obiectum ⁊ ſi ſit materia
circa quā terminat̄ actus. habet tn̄ rōnem finis ſm̄ ꝙ īrē
tio agentis fertur in ipſum. vt ſupra dictū eſt. foꝛma aūt
actus moꝛalis dependet ex fine vt ex ſupioꝛibus patet ¶
Ad. ij. dōm ꝙ ex ipa indebita ↄ̄uerſione ad aliqd̄ bonu̅
ↄ̄mutabile ſequit̄ auerſio ab incōmutabili bono. ī qua
ꝑficitur rō mali. ⁊ iō opoꝛtet ꝙ ſm̄ diuerſitatē eoꝝ q̄ per
tinent ad ↄ̄uerſionē ſequat̄ diuerſa grauitas malicie in
peccatis. ¶ Ad. iij. dōm. ꝙ oīa obiecta humanoꝝ actuu̅
habent oꝛdinē ad inuicē. ⁊ ideo oēs actus hūani quodā‑
modo ↄ̄ueniunt in vno genere ſm̄ ꝙ oꝛdinat̄ ad vltimū
finē. ⁊ ideo nihil pꝛohibet omnia pctā eſſe comparabilia.

AD quartum ſic proce

ditur. Videtur ꝙ grauitas peccatoꝝ nō differat̄
ſm̄ dignitatē virtutum quibus peccata opponunt̄. vt ſu
pra maioꝛi virtuti grauius peccatū opponat̄. qꝛ vt dicit̄
Prouer. xv. In abundanti iuſticia virtus maxima eſt.
ſicut aūt dicit dn̄s Math. v. Abundans iuſticia cohibet
irā. que ē minus peccatū ꝙ̄ homicidiū qd̄ cohibet minoꝛ
iuſticia. g̃ maxime virtuti opponit̄ minimū peccatum ¶
Pre. In. ij. ethi. dicit̄ ꝙ virtus ē circa difficile ⁊ bonum
ex quo videt̄ ꝙ maioꝛ virtus ſit circa magis difficile. ſed
minus eſt peccatum ſi hō deficiat in magis difficili ꝙ̄ ſi
deficiat in minus difficili. ergo maioꝛi virtuti minus pec
catum opponitur. ¶ Preterea. Charitas eſt maioꝛ vir‑
tus quam fides ⁊ ſpes. vt dicitur. i. ad Coꝛ. xiij. Odium
aūt qd̄ opponit̄ charitati eſt minus peccatū ꝙ̄ infidelitas
vel deſperatio. q̄ opponunt̄ fidei ⁊ ſpei. ergo maioꝛi virtu
ti opponitur minus peccatum. ¶ Sed ↄ̄tra eſt qd̄ phūs
dicit in. viij. ethi. ꝙ peſſimū optimo ↄ̄trariū eſt. optimu̅
autē in moꝛalibꝰ eſt maxima virtus. peſſimū autē grauiſ
ſimu̅ peccatum. g̃ maxime virtuti opponit̄ grauiſſimum
peccatū. ¶ Rn̄. dōm. ꝙ virtuti opponitur aliquod pecca
tum. vno quidē mō principaliter ⁊ directe. quod. ſ. eſt cir
ca idem obiectum. nam ↄ̄traria circa idem ſūt. ⁊ hoc mo
do opoꝛtet ꝙ maioꝛi virtuti opponatur grauius peccatu̅
ſicut enim ex parte obiecti attendit̄ maioꝛ grauitas pecca
ti. ita etiam maioꝛ dignitas virtutis. vtrumqꝫ eni̅ ex ob
iecto ſpeciem ſoꝛtitur. vt ex ſupra dictis patet. vn̄ opoꝛtet

ꝙ maxime virtuti directe cōtrarietur maximū peccatū. q̄ſi maxime ab eo diſtās in eodē genere. Alio modo pōt conſiderari oppoſitio virtutis ad peccatū ſm̄ q̄ndam extē ſionem virtutis cohibentis peccatū. q̄nto enī fuerit vir tus maior. tanto magis elongat hominē a peccato ſibi cōtrario. ita ꝙ nō ſolū ipſm̄ peccatū. ſed etiam inducentia ad peccatum. cohibet. ꝛ ſic manifeſtū eſt ꝙ q̄nto aliqua virtus fuerit maior. tāto etiā minora peccata cohibet. ſicut etiam ſanitas quāto fuerit maior. tāto etiā minores diſ crepantias excludit. ꝛ ꝑ hūc modū maiori virtuti minus peccatū opponit ex pte effectus. Ad. i. ḡ dōm ꝙ ratio illa procedit de oppoſitiōe que attēditur ſm̄ cohibitiōem peccati. ſic enim abūdans iuſticia etiā minora peccata co hibet. Ad. ij. dōm ꝙ maiori virtuti que ē circa bonū magis difficile cōtrariatur directe peccatū. quod eſt circa malum magis difficile. vtrobiq̄ enī inuenit queda emi nentia ex hoc ꝙ oſtendit voluntas procliuior in bonū vel in malum ex hoc ꝙ difficultate nō vincit. Ad. iij. dōm ꝙ charitas nō ē quicūq̄ amor. ſed amor dei. vnde nō oppo nitur ei quodcūq̄ odium directe. ſed odiū dei. quod eſt grauiſſimum peccatorum.

Ad quintū ſic procedi

tur. Videtur ꝙ peccata carnalia nō ſint minoris culpe q̄ peccata ſpūalia. Adulteriū enim grauius pecca tum eſt q̄ furtum. Dicitur. n. ꝓuer. vi. Nō grandis eſt culpe cū quis furatus fuerit. qui aūt adulter eſt, ꝓpter cor dis inopiā. ꝑdet animā ſuā. ſed furtū ꝑtinet ad auarici am que eſt peccatū ſpūale. adulteriū autem ad luxuriā que eſt peccatū carnale ḡ peccata carnalia ſunt maioris culpe. Pre. Aug⁹ dicit ſup Leuiti. ꝙ dyabolus maxie gaudet de peccato luxurie ꝛ idolatrie. iſ de maiori culpa magis gaudet. ḡ cū luxuria ſit peccatū carnale. videtur ꝙ peccata carnalia ſint maxime culpe. Pre. phūs ꝓbat in. vij. ethicoꝝ. ꝙ incōtinens ꝯcupiſcētie eſt turpior q̄ in continens ire. ſed ira eſt peccatum ſpūale ſm̄ Greg. xxxi. Moral. cōcupiſcentia autē ꝑtinet ad peccata carnalia. ḡ peccatum carnale ē grauius q̄ peccatum ſpūale. Sed cōtra ē q̄d Greg⁹ dic ꝙ pctā carnalia ſūt minoris culpe ꝛ maioris īfamie q̄ ſpūalia. Rñ. dō. ꝙ pctā ſpūalia ſūt maioris culpe q̄ peccata carnalia. quod nō ē ſic intelligē dum quaſi quodlibet peccatum ſpūale ſit maioris culpe quolibet peccato carnali. ſed quia cōſiderata hac ſola dif ferentia ſpūalitatis ꝛ carnalitatis grauiora ſunt q̄ cete ra peccata ceteris paribus. Cuius ratio triplex pōt aſſig nari. Prima quidem ex pte ſubiecti. nā peccata ſpūalia pertinent ad ſpiritum. cuius eſt conuerti ad deum ꝛ ab eo auerti. peccata vero carnalia conſūmantur in delecta tione carnalis appetitus. ad quē principaliter ꝑtinet ad bonum corꝑale conuerti. ꝛ ideo peccatum carnale in q̄tū hmōi plus habet de conuerſione. propter quod etiam eſt maioris adheſionis. ſed peccatum ſpūale habet plus de auerſione. ex qua procedit ratio culpe. ꝛ ideo peccatū ſpi rituale inquātum huiuſmodi eſt maioris culpe. Secun da ratio poteſt ſumi ex pte eius in quē peccat. nam pecca tum carnale inquātum hmōi eſt in corpus ꝓpriū. q̄d eſt minus diligendum ſm̄ ordinem charitatis q̄ deus ꝛ ꝓ ximus in quos peccatur per peccata ſpūalia. ꝛ ideo pecca ta ſpūalia inquātum hmōi ſunt maioris culpe. Ter tia ratio poteſt ſumi ex parte motiui. quia quāto eſt gra uius impulſiuum ad peccandum. tanto homo minus peccat. vt infra dicetur. peccata autem carnalia habēt ve hementius impulſiuū. i. ipſam concupiſcentiam carnis nobis inatam. ꝛ ideo peccata ſpiritualia inquātū hmōi ſunt maioris culpe. Ad. i. ḡ dōm ꝙ adulterium nō ſo lum pertinet ad peccatum luxurie. ſed etiam pertinet ad peccatum iniuſticie. ꝛ q̄tum ad hoc poteſt ad auariciam reduci. vt gloſa dicit ad Eph. v. ſup illud Omnis forni cator aut īmundus aut auarus. ꝛ tunc grauius eſt adul terium q̄ furtū quāto homini carior eſt vxor q̄ res poſ ſeſſa. Ad. ij. dōm ꝙ diabolus dicitur maxime gaudere de peccato luxurie. quia eſt maxime adherentie. ꝛ diffi cile ab eo homo poteſt eripi. inſatiabilis eſt. n. delectabilis appetitus. vt phūs dicit in. iij. Ethicoꝝ. Ad. iij. dōm ꝙ ſic phūs dic. turpior ē eē īcōtinētē ꝯcupiſcētie q̄ ī ꝯtinē te ire q̄r min⁹ ꝑticipat de rōe. ꝛ ſḃ hoc etiā dic ī. iij. Ethi. ꝙ peccata intemperantie ſunt maxime exprobrabilia. q̄r ſunt circa illas delectationes que ſunt comunes nobis ꝛ brutis. vñ quodāmō ꝑ iſta peccata homo brutalis red dit. ꝛ inde eſt ꝙ Greg⁹ dicit ꝙ ſunt maioris infamie.

Ad ſextum ſic procedi

tur. Videtur ꝙ grauitas peccatorum non atten datur ſm̄ peccati cauſam. Quanto. n. peccati cauſa fue rit maior. tanto vehementius mouet ad peccandum. ꝛ ita difficilius poteſt ei reſiſti. ſed peccatum diminuit ex hoc ꝙ ei difficilius reſiſtit. hoc. n. ꝑtinet ad infirmitatē pecca tis vt non facile reſiſtat peccato. peccatū autem quod ē ex infirmitate leuius iudicatur nō ergo peccatum habet grauitatē ex parte ſue cāe. Pre. ꝯcupiſcentia eſt genera lis q̄dā cauſa peccati. vñ dicit glo. ſup illud Ro. vij. nā concupiſcentia neſciebā ꝛc. Bona eſt lex q̄ dū cōcup. ſi centiam ꝓhibet omne malum ꝓhibet. ſ; q̄nto homo fue rit victus maiori cōcupiſcentia. tāto eſt minus peccatum. grauitas ergo peccati diminuitur ex magnitudine cauſe. Pre. ſicut rectitudo rationis eſt cauſa virtuoſi actus. ita defectus rationis videtur eſſe cauſa peccati. ſ; defectus rationis quanto fuerit maior. tāto eſt minus peccatū. itā ꝙ qui caret vſu ratiōis oīno excuſetur a peccato. ꝛ qui ex ignorantia peccat leuius peccat. ergo grauitas peccati nō augetur ex magnitudine cauſe. Sed contra multipli cata cauſa multiplicatur effectus. ḡ ſi cauſa peccati maior fuerit peccatum erit grauius. Rñ. dōm ꝙ in genere pec cati ſicut et ī q̄libet alio genere poteſt accipi duplex cauſa Vna que eſt per ſe ꝛ propria cauſa peccati. que eſt ipſa voluntas peccandi. comparatur. n. ad actum peccati ſicut arbor ad fructū. vt dicitur in glo ſup illud Matth. vij. Nō poteſt arbor bona fructus malos facere. ꝛ hmōi cau ſa q̄nto fuerit maior. tanto peccatū erit grauius. quanto enim voluntas fuerit maior ad peccandum. tanto homo grauius peccat. Alie vero cauſe peccati accipiuntur quaſi extrinſece ꝛ remote. ex quibus. ſ. voluntas inclinatur ad peccandum. Et in his cauſis eſt diſtinguendum. Que dā. enim harum inducunt voluntatem ad peccandum ſm̄ ipſam naturam volūtatis. ſicut finis quod ē ꝓpriū obiectū volūtatis. et ex tali cauſa augetur pctm̄. grauius enī peccat cuius volūtas ex intentione peioris finis īclinatur ad peccandum. Alie vero cauſe ſunt que īclinant volun tatem ad peccandum preter naturā ꝛ ordinem ipſius vo luntatis. que nata eſt moueri libere ex ſeipſa ſm̄ iudiciū rationis. vnde cauſe que diminuunt iudicium rationis ſicut ignorantia vel que diminuūt liberum motum vo luntatis. ſicut infirmitas vel violentia aut metus aut ali quid hmōi. diminuunt peccatum ſicut ꝛ diminuunt vo

luntarium. intm̄ ꝙ ſi actus ſit omino inuoluntarius nõ
haber rationẽ peccati. ¶ Ad .i. ergo dõm ꝙ obiectio illa
procedit de cauſa mouente extrinſeca que diminuit volũ
tarium. cuius quidem cauſe augmentum diminuit pec-
catum vt dictũ ẽ. ¶ Ad .ij. dõ ꝙ ſi ſub ↄcupiſcẽtia inclu
datur. etiã ipſe mot⁹ volũtatis. ſic vbi ẽ maior cõcupiſcen
tia eſt maius peccatum. Si vero cõcupiſcentia dicatur
paſſio quedã q̃ eſt mot⁹ vis ↄcupiſcibilis. ſic maior cõ
cupiſcentia p̃cedens iudicium rationis ⁊ motũ volunta
tis ↄminuit peccatum. q: qui maiori cõcupiſcẽtia ſtimu
latus peccat cadit ex grauiori temptatione. vñ minus ei
imputatur. Si vero cõcupiſcentia ſic ſumpta ſequat̃ iudi
ciũ rationis ⁊ motũ voluntatis. ſic vbi ẽ maior concu-
piſcentia ẽ maius peccatũ. inſurgit. n. interdũ maior cõcu-
piſcentie motus ex hoc ꝙ voluntas ineffrenate tendit in
ſuum obiectum. ¶ Ad .iij. dõm ꝙ ratio illa procedit de
cauſa que cauſat inuoluntariũ. ⁊ hec diminuit peccatum
vt dictum eſt.

AD ſeptimũ ſic procedi-

tur. Uidetur ꝙ circũſtantia non aggrauet pecca
tum. Peccatum. n. habet grauitatẽ ex ſua ſpecie. circum
ſtantia autem nõ dat ſpeciẽ peccato. cũ ſit quoddã accñs
eius. ergo grauitas peccati nõ cõſideratur ex circumſtantia.
¶ Pre. aut circumſtantia eſt mala. aut nõ. ſi circũſtan-
tia mala eſt. ipſa per ſe cauſat q̃ndã ſpeciẽ mali. ſi vero nõ
ſit mala. nõ habet vnde augeat malũ. ergo circũſtãtia nullo
modo auget peccatum. ¶ Pre. malicia peccati eſt ex pte
auerſionis. ſed circũſtantie cõſequũtur peccatũ ex pte cõ-
uerſionis. ergo non augent maliciam peccati. ¶ Sed con-
tra eſt ꝙ ignorantia circũſtantie diminuit peccatum. qui
enim peccat ex ignorantia circumſtantie meretur veniã.
vt dicit̃ in .iij. ethicoꝝ. hoc autem nõ eſſet niſi circũſtantia
aggrauaret peccatum ergo circũſtantia peccatũ aggrauat. ¶
Rñ. dõm ꝙ vnũquodq; ex eodẽ natũ eſt augeri ex quo
cauſatur. ſicut phũs dicit de habitu virtutis in .ij. ethi.
Manifeſtũ eſt aũt ꝙ peccatũ cauſat̃ ex defectu alicuius
circumſtantie. ex hoc. n. receditur ab ordine rationis ꝙ ali-
quis in operando nõ obſeruat debitas circumſtãtias. vñ
manifeſtũ ẽ ꝙ peccatũ natũ ẽ aggrauari per circũſtãtiã.
Sꝫ hoc quidẽ cõtingit tripl'r. Uno q̃dẽ mõ inq̃tũ circũ
ſtantia transfert in aliud genus peccati. ſicut peccatũ for-
nicationis conſiſtit in hoc ꝙ homo accedit ad nõ ſuam. ſi
autem addatur hec circũſtantia vt illa ad quã accedit ſit
alterius vxor. transfertur iam in aliud genus peccati. ſcꝫ
in iniuſticiã. inq̃tum homo vſurpat rẽ alteri⁹. ⁊ ſm hoc
adulteriũ eſt grauius peccatũ q̃ fornicatio. Aliq̃n vero
circumſtantia non aggrauat peccatũ quaſi trahẽs in ali-
ud genus peccati. ſed ſolum q: multiplicat rationem pec
cati. ſicut ſi prodigus det q̃n non debet. ⁊ cui nõ debet mul
tiplicius peccat eodem genere peccati. q̃ ſi ſolũ det cui ñ
debet. ⁊ ex hoc ipſo peccatum fit grauius. ſicut etiã egritudo
ẽ grauior que plures partes corporis inficit. Uñ ⁊ Tullius
dicit in paradoxis ꝙ in patris vita violãda multa peccan
tur. violat̃. n. is qui procreauit. q̃ aluit. q̃ erudiuit. q̃ in ſede
ac domo atq; in rẽ publicam collocauit. Tertio mõ cir-
cũſtantia aggrauat peccatum ex eo ꝙ auget deformitatẽ
prouenientẽ ex alia circũſtãtia. ſicut accipe alienũ cõſtituit
peccatum furti. ſi aũt addatur hec circumſtãtia vt multũ
accipiat de alieno. erit peccatũ grauius. q̃uis accipe mul
tũ vel parũ de ſe nõ dicat rationem boni vel mali. ¶ Ad
i. ergo dõm ꝙ aliqua circumſtantia dat ſpeciẽ actui morali

vt ſupra habitũ ẽ. ⁊ tñ circũſtantia q̃ non dat ſpeciem po
teſt aggrauare peccatum. q: ſicut bonitas rei non ſolũ pẽ
ſat̃ ex ſua ſpẽ. ſed etiam ex aliquo accidẽte. ita malicia ac
tus nõ ſolũ penſat̃ ex ſpẽ actus. ſꝫ etiã ex circumſtantia. ¶
Ad .ij. dõm ꝙ vtroq; mõ circũſtantia poteſt aggrauare
peccatum. ſi. n. ſit mala nõ tñ propter hoc oportet ꝙ conſti-
tuat ſpeciem peccati. põt. n. eadẽ ratione malicie in eadẽ
ſpecie. vt dictum ẽ. ſi aũt nõ ſit mala. põt aggrauare pec-
catum in ordine ad maliciam alterius circũſtantie. ¶ Ad
iij. dõm ꝙ ratio debet ordinare actũ nõ ſolũ q̃tũ ad ob-
iectum. ſed etiam q̃tũ ad omnes circumſtantias. ⁊ ideo
auerſio quedam a regula rationis attenditur ſm corrup
tionem cuiuſlibet circumſtantie. puta ſi aliquis operet̃ q̃n
nõ debet. vel vbi non debet. ⁊ huiuſmodi auerſio ſufficit ad ra
tionẽ mali. hanc aũt auerſionẽ a regula rationis ſequitur
auerſio a deo. cui debet homo per rectã ratiõem coniungi.

AD octauũ ſic procedi-

tur. Uidetur ꝙ grauitas peccati non augeat̃ ſm
maius nocumentũ. Nocumẽtũ. n. ẽ quidã euent⁹ ↄñs ac
tũ peccati. ſed euent⁹ ſequẽs nõ addit ad bonitatẽ vel mali
ciam act⁹. vt ſup̃ habitũ eſt. ergo peccatũ nõ aggrauat̃ prop
ter maius nocumẽtum. ¶ Pre. nocumẽtũ maxime inue
nitur in peccatis q̃ ſunt cõtra proximũ. quia ſibiipſi nemo
vult nocere. deo aũt nemo põt nocere. ſm illud Job .xxx
v. Si multiplicati fuerint iniquitates tue q̃d facies con-
tra illum? hominem qui eſt ſilis tibi nocebit impietas tua. ſi
ergo peccatũ aggrauaret̃ propter maius nocumẽtũ. ſequeret̃
ꝙ peccatũ q̃ quis peccat in proximum eſſet grauius pecca-
to q̃ quis peccat in deũ vel in ſeipſũ. ¶ Pre. maius no-
cumentũ infertur alicui cũ priuatur vita grẽ q̃ cũ priuat̃
vita nature. q: vita grẽ ẽ melior q̃ vita nature. intm̄ ꝙ hõ
debet vitã nature ↄtemnere ne amittat vitã grẽ. ſed hõ q̃ i
ducit aliquã mulierem ad fornicãdũ. q̃tũ ẽ de ſe priuat eã
vita grẽ inducẽs eã ad pctm̃ mortale. ſi ergo pctm̃ eẽt grauius
propter mai⁹ nocumẽtũ. ſeq̃ret̃ ꝙ ſimplex fornicator grauius
peccaret q̃ homicida qd ẽ manifeſte falſũ nõ ergo pctm̃ ẽ gra
ui⁹ propter maius nocumentũ. Sꝫ cõtra ẽ qd Aug⁹ dicit i
iij. de li. arbitrio. Quia viciũ nature aduerſat̃. tãtũ addit̃
malicie viciorũ q̃ntũ integritas naturarũ minuit̃. ſed diminu
tio integritatis nature ẽ nocũmẽtũ. ergo tãto grauius eſt pctm̃
q̃nto mai⁹ ẽ nocumẽtũ. ¶ Rñ. dõ. ꝙ nocumẽtũ tripliciter
ſe hẽt põt ad pctm̃. Quãdoq;. n. nocumẽtũ qd puenit ex pctõ
ẽ p̃uiſũ ⁊ intentũ. ſicut cũ aliq̃s aliq̃d opat̃ animo nocẽdi
alteri vt homicida vl' fur. ⁊ tũc directe quãtitas nocumẽ
ti adauget grauitatẽ pcti. q: tũc nocumẽtũ ẽ per ſe obiectũ
pcti. Quãq; aũt nocumẽtũ ẽ p̃uiſũ ſed nõ intentũ. ſicut cũ aliq̃s
trãſiẽs per agrũ vt ↄpẽdioſi⁹ vadat ad fornicandũ. infert no-
cumẽtũ his q̃ ſũt ſeminata i agro ſcïẽter. lꝫ nõ aĩo nocẽdi ⁊ ſic
etiã q̃titas nocumẽti aggrauat pctm̃. ſed indirecte. inq̃tũ. ſ.
ex volũtate multũ inclinata ad peccãdũ procedit ꝙ aliq̃s nõ
p̃termittat facere damnũ ſibi vl' alij qd ſimpl'r nõ vellet.
Quãq; aũt nocumẽtũ nec ẽ p̃uiſũ nec intẽtũ ⁊ tũc ſi per accñs
ſe habeat ad pctm̃. nõ aggrauat pctm̃ directe ſed propter negli
gẽtiã ↄſiderãdi nocumẽta q̃ ↄſeq̃ poſſet. imputãtur hoĩ ad
penã mala q̃ eueniũt preter eius intẽtiõeꝫ. ſi dabat operã rei
illicite. Si vero nocumẽtũ per ſe ſeq̃tur ex actu pcti. lꝫ non
ſit intẽtũ nec p̃uiſũ directe pctm̃ aggrauat. q: q̃cũq; per ſe
ↄſequũt̃ ad pctm̃. ptinẽt q̃dãmõ ad ipam pcti ſpẽm puta ſi
aliq̃s publice fornicet̃. ſeq̃t ſcãdalũ plurimorũ. qd q̃uiſ ip
ſe nõ intendat nec forte p̃uideat. directe per hoc aggrauatur
pctm̃. aliter tñ videt̃ ſe habere circa nocumẽtũ penale qd

incurrit ipſe q̄ peccat. Hm̄oi aūt nocumētū ſi p accidens ſe habeat ad actū pctī. ⁊ nō ſit p̄uiſū nec ītentū. nō aggrauat pctm̄. nec ſeq̄tur maiorē grauitatē pctī. ſicut ſi aliqſ currēs ad occidēdū īpingat ⁊ ledat ſibi pedē. Si vero tale nocumētū p ſe ↄſeq̄tur ad actū pctī. licet forte nec ſit p̄uiſū nec intētū. tūc mai⁹ nocumētū nō facit grauius pctm̄ ſ ecōuerſo graue pctm̄ īducit grauius nocumētū. ſicut aliq̄s infidelis qui nihil audiuit de penis inferni. grauiorē penā in iferno patiet̄ p peccato homicidij q̄z p pctō furti. q̄z n. hoc nec ītendit nec p̄uidit. nō aggrauat̄ ex hoc peccatū ſicut ↄtingit circa fidelē q̄ ex hoc ipſo videtur peccare grauius q̄ maiores penas ↄtēnit vt ipleat volūtatē pctī. ſed grauitas hm̄oi nocumētī ſolū cauſat̄ ex grauitate pctī. Ad. i. g̃ dd̄z. q̄ ſicut etiā ſup̄ dictū ē. cū de bonitate ⁊ malicia exteriorū actuū ageret̄. euent⁹ ſequēs ſi ſit p̄uiſ⁹ ⁊ intentus addit ad bonitatē vl' maliciā act⁹. Ad. ij. dd̄z. q̄ q̄uis nocumētū aggrauet pctm̄. nō tn̄ ſeq̄tur q̄ ex ſolo nocumēto pctm̄ aggrauet̄. q̄nimo pctm̄ p ſe ē grauius p̄pter īordinationē. vt ſup̄ dictū ē. vñ ⁊ ipm̄ nocumētū aggrauat pctm̄ inq̄ntū facit actū eē magis īordinatū. vñ nō ſeq̄tur q̄ ſi nocumētū maxīe habeat locū in pctīs q̄ ſunt contra p̄ximū. q̄ illa pctā ſint grauiſſima q̄z multo maior inordinatio inuenitur ī pctīs q̄ ſunt contra deū. ⁊ in quibuſdam eo₄ q̄ ſunt contra ipſū. ⁊ tn̄ pōt dici q̄ ⁊ ſi deo nullus poſſit nocere q̄ntū ad eius ſubſtātiā. pōt tn̄ nocumentū attēptare in his q̄ dei ſūt. ſicut extirpando fidē. violādo ſacra. q̄ ſunt pctā grauiſſima. Sibi etiā aliqſ q̄nq̄z ſciēter ⁊ violēter īfert nocumētū. ſicut patet ī his q̄ ſe īteriunt. licet finaliter hoc referat ad aliquid bonū apparēs. puta ad hoc q̄ liberent̄ ab aliq̄ anguſtia. Ad. iij. dd̄m q̄ illa rō nō ſequit̄ p̄pter duo. Primo q̄dē q̄z homicida ītendit directe nocumētū p̄ximi. fornicator aūt q̄ p̄uocat mulierē non ītendit nocumētū. ſed delectatiōez. Secūdo q̄z homicida ē p ſe ⁊ ſufficiēs cauſa corporalis mortis. ſpiritualis aūt mortis null⁹ pōt eē alteri cauſa p ſe ⁊ ſufficiens. quia null⁹ ſpiritualit̄ morit̄ niſi p̄pria voluntate peccando.

Ad nonum ſic procedit

Videt̄ q̄ p̄pter ↄditiōez pſone in quā peccat̄ peccatū nō aggrauet̄. Si. n. hoc eēt maxīe aggrauaret̄ ex hoc q̄ aliq̄s peccat ī aliquē virū iuſtū ⁊ ſanctū. ſz ex hoc non aggrauat̄ pctm̄. min⁹. n. ledit̄ ex iniuria illata virtuoſus q̄ equanimiter tollerat q̄z alij q̄ etiā īteri⁹ ſcādalizati leduntur. g̃ ↄditio pſone in quā peccat̄ nō aggrauat pctm̄. Pre. ſi cōditio pſone aggrauaret pctm̄. maxīe aggrauaret̄ ex p̄pinq̄tate. q̄z ſicut Tulli⁹ dicit ī paradoxis. in ſeruo necando ſemel peccat̄. ī patris vita violanda multa peccātur. ſ p̄pinq̄tas pſone ī quā peccat̄ nō videt̄ aggrauare pctm̄. q̄z vnuſq̄ſq̄z ſibiipſi maxīe ē p̄pīqu⁹. ⁊ tn̄ min⁹ peccat q̄ aliq̄d dānū ſibi īfert q̄z ſi inferret alteri. puta ſi occideret equū ſuū q̄z ſi occideret equū alteri⁹. vt patet p phm̄ in v. ethi. ergo propinquitas perſone nō aggruat peccatū. Pre. ↄditio pſone peccātis p̄cipue aggrauat pctm̄ rōne dignitatis vl' ſciē. ſz illud Sap. vi. Potētes potenter tormēta patient̄. Et Luc. xij. Seru⁹ ſciēs volūtatē dñi ⁊ nō faciēs plagis vapulabit multis. g̃ pari rōne ex pte pſone ī quā peccat̄ magis aggrauaret pctm̄ dignitas aut ſciētia pſone ī quā peccat. ſ nō videt̄ grauius peccare q̄ facit iniuriā pſone ditiori vel potētiori q̄z alicui paupi. q̄z nō ē pſona₄ acceptio apud deū. ſcḿ cui⁹ iudiciū grauitas pctī pēſatur. g̃ ↄditio pſone ī quā peccat̄ nō aggrauat pctm̄. Sed contra ē q̄ ī ſacra ſcriptura ſpecialiter vitupat̄ pctm̄ q̄d cōtra ſeruos dei ↄmittit̄. ſicut dicit̄. iij. Reg. xix. Altaria tua deſtruxerūt. ⁊ p̄phetas tuos occiderūt gladio. Vitupatur etiā maxīe pctm̄ cōmiſſū in pſonas p̄pinquas. ſcḿ illō Michee. vij. Fili⁹ ↄtumeliā facit prī. filia ↄſurget aduerſus mrēm ſuā. Vitupat̄ etiā ſpālīter pctm̄ q̄d ↄmittit̄ in pſonas ī dignitate ↄſtitutas. vt patet Job. xxxiiij. Qui dicit regi apoſtata. q̄ vocat duces ipios. g̃ ↄditio pſone in quā peccat̄ aggrauat pctm̄. Rñ. dd̄. q̄ pſona ī quā peccat̄ ē q̄dāmō obiectū pctī. Dictū ē aūt ſup̄ q̄ prima grauitas pctī attēditur ex pte obiecti. ex q̄ q̄dē tanto attendit̄ maior grauitas ī pctō q̄nto obiectū ei⁹ ē principalior finis. fines aūt p̄cipales hūano₄ actuū ſūt deus ipſe hō ⁊ proximus. Quicquid enim facimus propter aliq̄d ho₄ facimus. quāuis etiam ho₄um trium vnum ſub altero ordinetur. poteſt igit̄ ex parte ho₄ triū ↄſiderari maior vel minor grauitas in pctō ſcḿ ↄditiōez pſone in quā peccat̄. Primo q̄dē ex pte dei. cui tanto magis aliq̄s hō ↄiūgit̄ q̄nto ē virtuoſior vel deo ſacratior. ⁊ iō ī iuria tali pſone illata magis redūdat ī deū. ſcḿ illud Zach. ij. Qui vos tetigerit tāgit pupillā oculi mei. Vñ pctm̄ ſit grauius ex hoc q̄ peccat̄ ī pſonā magis deo ↄiūctā vl' rōne virtutis vl' rōne officij. Ex parte etiā ſuippſius manifeſtum eſt q̄ tanto aliquis grauius peccat quanto aliquis magis in coniunctam pſonā ſeu naturali neceſſitudine. ſeu beneficijs. ſeu q̄cūq̄z ↄiūctiōe peccauerit. q̄z videt̄ in ſeipm̄ magis peccare. ⁊ p̄ tāto grauius peccat. ſz illud Eccl. xiiij. Qui ſibi neq̄z ē cui bon⁹ erit. Ex pte vo p̄ximi tāto grauius peccat̄ q̄nto pctm̄ plures tāgit. ⁊ iō pctm̄ q̄d ſit ī pſonā publicā. puta regē vl' p̄ncipē q̄ gerit pſonā tot⁹ multitudinis ē grauius q̄z pctm̄ q̄d ↄmittit̄ cōtra vnā pſonā priuatā. vñ ſpālīter dr̄ Exo. xxij. principi populi tui nō malediceſ. Et ſilr̄ iniuria q̄ ſit alicui famoſe pſone videt̄ eē grauior ex hoc q̄ in ſcandalū ⁊ ī turbatiōez plurimo₄ redūdat. Ad. i. g̃ dd̄. q̄ ille q̄ īfert iniuriā virtuoſo q̄ntū ē in ſe turbat eū ⁊ interi⁹ ⁊ exteri⁹. ſ q̄ iſte īteri⁹ nō turbet̄. ↄtingit ex ei⁹ bonitate q̄ nō diminuit pctm̄ iniuriātis. Ad. ij. dd̄. q̄ nocumētū q̄d q̄s ſibiipſi infert ī his q̄ ſubſūt dñio p̄prie volūtatis ſicut ī reb⁹ poſſeſſis. hz min⁹ de pctō q̄z ſi alteri īferat̄ q̄z p̄pria volūtate hoc agit. ſ ī his q̄ nō ſubdunt̄ dñio volūtatis. ſicut ſunt naturalia ⁊ ſpūalia bona. ē grauius pctm̄ nocumētū ſibiipſi īferre. grauius. n. peccat q̄ occidit ſeipm̄ q̄z q̄ occidit alterū. Sz q̄z res p̄pinquo₄ nro₄ nō ſubdunt̄ voluntatis noſtre dñio. nō p̄cedit rō q̄ntū ad nocumēta reb⁹ illo₄ illata. q̄ circa ea min⁹ peccet̄. niſi forte velint vel ratū habeāt. Ad. iij. dd̄. q̄ nō ē acceptio pſona₄ ſi de⁹ grauius punit peccātē cōtra excellētiores pſonas. hoc. n. ſit p̄pter hoc q̄ hoc redundat in plurium nocumentum.

Ad decimū ſic proceditur

Videt̄ q̄ magnitudo pſone peccātis non aggrauet peccatum. Homo. n. maxime reddit̄ magnus ex hoc q̄ deo adheret. ſcḿ illō Eccl. xxv. q̄z magn⁹ ē q̄ inuenit ſapiētiā ⁊ ſciā. ſ nō ē ſup timentē deū. ſz q̄nto aliq̄s magis deo adheret. tāto minus iputat̄ ei aliq̄d ad pctm̄. Dicit̄. n. ij. Paral. xxx. Dñs bon⁹ p̄piciabit̄ cūctis q̄ in toto corde req̄rūt dñm deū prēm ſuo₄. ⁊ nō iputabit̄ eis q̄ min⁹ ſanctificati ſūt. g̃ pctm̄ nō aggrauat̄ ex magnitudie pſone peccātis. Pre. nō ē pſona₄ acceptio apud deū vt dr̄ Ro. ij. g̃ nō magis punit p vno ⁊ eodē pctō. vnū q̄z aliū. nō g̃ aggrauat̄ pctm̄ ex magnitudie pſone peccātis. Pre. null⁹ dz ex bono icōmodū reportare. reportaret aūt ſi id q̄d agit magis ei iputaret̄ ad culpā. g̃ p̄pter mag

nitudinẽ pſone peccãtis nõ aggrauat͛ pctm̃. ¶ Sed cõtra ẽ qd̾ Iſidor⁹ dicit in. ij. de ſũmo bono. Tanto maius cognoſcit͛ pctm̃ eẽ q̃to maior q̃ peccat habet͛. ¶ Rñ. dicẽdũ ꝙ duplex ẽ pctm̃. Quoddã. n. ex ſurreptiõe ꝓueniẽs propter infirmitatẽ hũane nature. ⁊ tale pctm̃ min⁹ imputat͛ ei q̃ ẽ maior in virtute eo ꝙ minus negligit hmõi pctã reprimere. q̃ tñ oĩno ſubterfugere infirmitas hũana nõ ſinit. Alia vero pctã ſũt ex deliberatiõe ꝓcedẽtia. ⁊ iſta pctã tanto magis alicui imputãtur q̃to maior ẽ. Et hoc põt eẽ propter quattuor. Primo q̃dẽ q̱ facili⁹ pñt reſiſtere pctõ maiores puta q̃ excedunt in ſcĩa ⁊ v̾tute. vñ dñs dicit Luc. xij. ꝙ ſeruus ſciẽs volũtatẽ dñi ſui ⁊ nõ faciẽs. plagis vapulabit multis. Secũdo ꝓpter igratitudinẽ. q̱ oẽ bonũ q̃ aliq̃s magnificat͛ ẽ dei beneficiũ. cui hõ fit igratus peccãdo. ⁊ q̃tũ ad hoc q̃libet maioritas etiã i temporalibꝫ bonis pctm̃ aggrauat. ſm illud Sap. vi. Potẽtes potẽter tormẽta patiẽtur. tertio ꝓpter ſpãlẽ repugnãtiã act⁹ pctĩ ad magnitudinẽ pſone. ſicut ſi princeps iuſticiã violet q̃ ponit͛ iuſticie cuſtos. ⁊ ſi ſacerdos fornicet͛ q̃ caſtitatẽ vouit. quarto ꝓpter exẽplũ ſiue ſcãdalũ. q̱ vt Greg. dicit in Paſtorali. i exemplũ culpa vehemẽter extẽdit͛. qñ ꝓ reuerẽtia gradus peccator honorat͛. Ad pluriũ etiã notitiã ꝑueniũt pctã magnoꝝ. ⁊ magis hoĩes ea indigne ferũt. Ad. i. g̃ dicẽdũ ꝙ auctoritas illa loquit͛ de his q̃ ꝑ ſurreptionẽ infirmitatis hũane negligẽter aguntur. ¶ Ad. ij. dicẽdũ ꝙ de⁹ nõ accipit pſonas ſi maiores plus punit. q̱ ipoꝝ maioritas facit ad grauitatẽ peccati. vt dictũ ẽ. ¶ Ad. iij dicẽdũ ꝙ hõ magn⁹ nõ reportat incõmodũ ex bono qd̾ habet. ſed ex mala vſu illius.

¶ Queſtio LXXIIII

Deinde conſiderandũ eſt de ſubiecto vitioꝝ ſiue peccatoꝝ. ⁊ circa hoc queruntur decẽ. Primo vtꝝ volũtas poſſit eſſe ſubiectum peccati. ſecũdo vtꝝ volũtas ſola poſſit eẽ pctĩ ſubiectũ. tertio vtꝝ ſẽſualitas poſſit eẽ ſubiectũ pctĩ. q̃rto vtꝝ poſſit eẽ ſubiectũ pctĩ mortalis. quito vtꝝ rõ poſſit eſſe ſubiectũ pctĩ. ſexto vtꝝ delectatio moroſa vl̾ nõ moroſa ſit i rõe inferiori ſicut in ſubiecto. ſeptĩo vtꝝ pctm̃ ꝯſenſus i actũ ſit in ſuperiori ratione ſicut in ſubiecto. octauo vtꝝ ratio inferior poſſit eẽ ſubiectũ pctĩ mortalis. nono vtꝝ ratio ſuperior poſſit eẽ ſubiectũ pctĩ venialis. decimo vtꝝ i rõne ſuperiori poſſit eẽ pctm̃ veniale circa ꝓpriũ obiectum.

Ad primum ſic procedi

tur. Videt͛ ꝙ volũtas nõ poſſit eſſe ſubiectũ pctĩ. Dicit. n. Diony. iiij. c. de diui. no. ꝙ malũ ẽ ꝑter volũtatẽ ⁊ itentiõnẽ. ſꝫ pctm̃ hꝫ rõnem mali. g̃ pctm̃ nõ põt eẽ in volũtate. ¶ Pre. volũtas eſt boni vel apparẽtis boni. ex hoc aũt ꝙ volũtas vult bonũ ñ peccat. hoc aũt ꝙ vult apparẽs bonũ qd̾ nõ ẽ vere bonũ. magis ꝑtinere videt͛ ad defectũ v̾tutis apphenſiue q̃ ad defectũ volũtatis. g̃ peccatũ nullo mõ ẽ in volũtate. ¶ Pre. nõ põt eẽ idẽ ſubiectũ pctĩ ⁊ cauſa efficiẽs. q̱ cauſa efficiẽs ⁊ material nõ incidũt in idẽ vt d͛ in. ij. phicoꝝ. ſꝫ volũtas ẽ cauſa efficiens pctĩ. prima. n. cauſa peccãdi ẽ volũtas. vt Aug. dicit in. li. de duabꝫ aĩabꝫ. g̃ nõ ẽ ſubiectũ pctĩ. ¶ Sed contra ẽ qd̾ Aug. dicit i. li. retractio. ꝙ volũtas ẽ q̃ peccat͛ ⁊ recte viuitur. ¶ Rñ. dicẽdũ ꝙ pctm̃ q̃dã actus eſt. ſicut ſup̾ dictũ eſt actuũ aũt q̃dã trãſeũt in exteriorẽ materiã. vt vrere ⁊ ſecare. ⁊ hmõi actus hñt ꝓ materia et ſubiecto id i qd̾ trãſit actio. ſicut phũs dicit i. iij. phiſi. ꝙ motus ẽ actus mobilis a mouẽte. Quidã vero actus ſũt nõ trãſeũtes i exteriorẽ materiã. ſꝫ manẽtes i agente. ſicut appetere ⁊ cognoſcere. ⁊ tales actus ſũt oẽs actus morales ſiue ſint act⁹ virtutũ ſiue pctoꝝ. vñ oꝫ ꝙ ꝓpriũ ſubiectũ act⁹ pctĩ ſit potẽtia q̃ ẽ principiũ act⁹. Cũ aũt ꝓpriũ ſit actuũ moralium ꝙ ſint volũtarij. vt ſup̾ habitũ ẽ. ſequit͛ ꝙ volũtas que ẽ principiũ actuũ volũtarioꝝ ſiue bonoꝝ ſiue maloꝝ q̃ ſũt pctã ſit pricipiũ pctoꝝ. ⁊ iõ ſequit͛ ꝙ pctm̃ ſit in volũtate ſicut i ſubiecto. ¶ Ad. i. g̃ dicẽdũ ꝙ malũ d͛ eẽ ꝑter voluntatẽ. q̱ volũtas nõ tendit i ipm̃ ſub rõe mali. Sꝫ q̱ aliqd̾ malũ ẽ apparẽs bonũ. iõ volũtas aliq̃ñ appetit aliqd̾ malũ. ⁊ ſm hoc pctm̃ ẽ in volũtate. ¶ Ad. ij. dicẽdũ ꝙ ſi defectus apphenſiue virtutis nullo mõ ſubiaceret volũtati ñ eẽt pctm̃ nec in volũtate nec in apphenſiua virtute. ſicut patet i his qui habẽt ignorantiã iuincibilẽ. ⁊ iõ relinquit͛ ꝙ etiã defectus apphenſiue v̾tutis ſubiacẽs voluntati deputet͛ i peccatũ. ¶ Ad. iij. dicẽdũ ꝙ rõ illa ꝓcedit i n cauſis efficientibꝫ. q̃rũ actiones trãſeũt i materiã exteriorem ⁊ q̃ non mouẽt ſe. ſed alia. cui⁹ cõtrariũ eſt in volũtate. vnde ratio nõ ſequitur.

Ad ſecundũ ſic procedi

tur. Videt͛ ꝙ ſola volũtas ſit ſubiectũ pctĩ. Dicit. n. Aug. in li. de duabꝫ aĩabꝫ. ꝙ nõ niſi volũtate peccatur. ſꝫ pctm̃ ẽ ſicut i ſubiecto in potẽtia qua peccat͛. g̃ ſola volũtas ẽ ſubiectum peccati. ¶ Pre. pctm̃ ẽ q̃ddaꝫ malum cõtra rationẽ. ſꝫ bonũ ⁊ malũ ad rõnẽ ꝑtinẽs ẽ obiectum ſolius volũtatis. g̃ ſola volũtas eſt ſubiectũ pctĩ. ¶ Pre. oẽ pctm̃ eſt actus volũtarius. q̱ vt dicit Augu. in li. de arbitrio. pctm̃ adeo ẽ volũtariũ ꝙ ſi nõ ſit voluntariũ nõ ẽ pctm̃. ſꝫ actus aliaꝝ viriũ nõ ſũt volũtarij niſi inq̃tũ ille vires mouentur a volũtate. hoc aũt nõ ſufficit ad hoc ꝙ ſint ſubiectũ pctĩ. q̱ ſm hoc etiã mẽbra exteriora q̃ mouent͛ a volũtate eẽnt ſubiectũ pctĩ. qd̾ patet eẽ falſum. g̃ ſola volũtas ẽ ſubiectum pctĩ. ¶ Sꝫ cõtra. pctm̃ virtuti contrariat͛. cõtraria aũt ſũt circa idẽ. ſꝫ alie etiã vires aĩe ꝑter volũtatẽ ſũt ſubiecta v̾tutũ. vt ſup̾ dictum ẽ. g̃ nõ ſola volũtas ẽ ſubiectum pctĩ. ¶ Rñ. dicẽdũ ꝙ ſicut ex p̾dictis patet. oẽ qd̾ ẽ principiũ volũtarij actus ẽ ſubiectũ pctĩ. act⁹ aũt volũtarij dicũt͛ nõ ſolũ illi q̃ eliciũt͛ a volũtate. ſꝫ illi q̃ a volũtate iꝑãt͛ vt ſup̾ dictũ ẽ. cũ d͛ volũtario augeret͛. vñ nõ ſolũ volũtas põt eẽ ſubiectũ pctĩ. ſꝫ oẽs ille potẽtie q̃ pñt moueri ad ſuos actus. vl̾ ab eis reprimi ꝑ volũtatẽ. ⁊ eedẽ etiã potẽtie ſũt ſubiecta habituũ moraliũ bonoꝝ vel malorũ. q̱ eiuſdẽ ẽ act⁹ ⁊ habit⁹. ¶ Ad. i. g̃ dicẽdũ ꝙ non peccat͛ niſi voluntate ſicut primo mouẽte. alijs autẽ potẽtijs peccat͛ ſicut ab ea motis. ¶ Ad. ij. dicẽdũ. ꝙ bonum ⁊ malũ ꝑtinẽt ad volũtatẽ ſicut ꝑ ſe obiecta ipſius ſꝫ alie potẽtie hñt aliqd̾ determinatũ bonũ ⁊ malũ rõne cuius põt in eis eẽ ⁊ virtus ⁊ vitiũ ⁊ pctm̃ ſꝫ ꝙ ꝑticipãt voluntate ⁊ rõne. ¶ Ad. iij. dicẽdũ ꝙ mẽbra corporis non ſunt principia actuum. ſꝫ ſolũ organa. vñ ⁊ cõparant͛ ad animã mouẽteꝫ ſicut ſeruus qui agit͛ ⁊ non agit. potẽtie aũt appetitiue interiores cõparant͛ ad rationẽ quaſi libere. q̱ agunt q̃dãmõ ⁊ aguntur. vt patet ꝑ id qd̾ dicit͛ in pmo politicoꝝ. Et preterea actus exteriorum membrorum ſũt actiões in exteriorem materiã tranſeuntes ſicut patet de percuſſione in peccato homicidij. ⁊ ꝓpter hoc nõ ẽ ſimilis rõ.

Ad tertiuꝫ ſic procedi

tur. Videtur ꝙ in ſenſualitate nõ poſſit eẽ peccatum. Peccatuꝫ. n. eſt ꝓpriũ hominis. qui ex ſuis actibus

laudatur vł vituꝑatˀ. ſed ſenſualitas ē cōmunis nobis ⁊
brutis. ğ in ſenſualitate nō pōt eē pctm̄. ¶ Pre. null' pec
cat in eo qꝺ vitare nō pōt. ſicut Aug. dicit i. li. de. li. arbi.
ſ3 hō non pōt vitare qn actus ſenſualitatis ſit inordinatˀ
eſt .n. ſenſualitas ꝑpetue corruptionis q̄ꝫdiu in hac mor
tali vita viuimus. vñ ꝑ ſerpentē ſignificatur vt Augˀ di
cit. xij. de tri. ğ inordinatio motus ſenſualitatis nō ē pec
catū. ¶ Pre. illud qꝺ hō ipē non facit. nō imputatˀ ei ad
pctm̄. ſ3 hoc ſolū videmur nos ipi facere qꝺ cū deliberatio
ne rationis facimus. vt phūs dicit in. ix. ethi. ğ motus ſen
ſualitatis q̄ eſt ſine deliberatiōe rōnis non imputatˀ hōi
ad pctm̄. ¶ Sed cōtra ē qꝺ dr̄ Ro. vij. Nō .n. qꝺ volo bo
nū hoc ago. ſ3 qꝺ odi malū illud facio. qꝺ exponit Augˀ de
malo cōcupiſcentie qꝺ cōſtat eē motū quēdā ſenſualitatis
ğ in ſenſualitate ē aliqꝺ pctm̄. ¶ Rn̄. dōm ꝙ ſicut ſup̄ di
ctū ē. pctm̄ pōt inueniri in q̄libet potētia cuius actus pōt
eē voluntariˀ ⁊ inordinatˀ in q̄ ꝯſiſtit rō pcti. Manifeſtū3
ē aūt ꝙ actus ſenſualitatis pōt eē voluntariˀ inq̄ꝫtū ſeſua
litas .i. appetitus ſenſitiuˀ nata ē a voluntate moueri. vñ
relinquitur ꝙ in ſenſualitate poſſit eē pctm̄. ¶ Ad .i. ğ dōm
ꝙ aliq̄ vires ſenſitiue ptis ⁊ ſi ſint cōmunes nobis ⁊ bru
tis. tn̄ in nobis hn̄t aliquā excellētiā ex hoc ꝙ rōni iūgun
tur. ſicut nos p̄ aliis aialibꝫ habemˀ i pte ſenſitiua cogita
tiuā ⁊ reminiſcētiā. vt in p̄io dictū ē. ⁊ ꝑ hūc modū etiā3
appetitus ſenſitiuus in nobis p̄ aliis aialibus h3 q̄ndā ex
cellentiā .ſ. ꝙ natus ē obedire rōni. ⁊ q̄ꝫtū ad hoc pōt eſſe
principiū actus voluntarij. ⁊ ꝑ ꝯñs ſubiectū pcti. ¶ Ad. ij.
dōm ꝙ ꝑpetua corruptio ſenſualitatis ē intelligēda q̄ꝫtū
ad fomitē qui nunq̄ꝫ totaliter tollitˀ in hac vita. trāſit .n.
pctm̄ originale reatu ⁊ remanet actu. ſ3 talis corruptio fo
mitis nō ipedit quin hō rōnabili voluntate poſſit repri
mere ſingulos motus inordinatos ſenſualitatis ſi p̄ſenti
at. puta diuertendo cogitationē3 ad alia. ſ3 dum hō cogita
tionē ad alia diuertit. pōt etiā circa illud aliqs inordina
tus motˀ inſurgere. ſicut cū aliqs trāſfert cogitationē ſuā
a delectabilibꝫ carnis. volēs cōcupiſcentie motus vitare
ad ſpeculationē ſciē. inſurgit q̄nq̄ꝫ aliqs motus ianis glo
rie impremeditatus. ⁊ iō nō pōt hō vitare oēs hmōi mo
tus ꝓpter corruptiōe3 p̄dictā. ſed hoc ſolū ſufficit ad ratio
nē pcti voluntarij ꝙ poſſit vitare ſingulos. ¶ Ad. iij dō3
ꝙ illud qꝺ homo facit ſine deliberatiōe rationis nō ꝑfec
te ipē facit. quia nihil opatur ibi id qꝺ ē principale in ho
mine. vñ non ē ꝑfecte actus hūanus. ⁊ ꝯſequens nō po
teſt eē ꝑfecte actus virtutis vel pcti. ſ3 aliqꝺ aliud ipfectū
in genere horum. vñ talis motus ſenſualitatiſ rationem
p̄ueniens ē peccatum veniale. qꝺ ē quiddā imꝑfectum i
in genere peccati.

Ad quartū3 ſic procedi

tur. Uidetur ꝙ in ſenſualitate poſſit eſſe peccatū
mortale. Actus enim ex obiecto cognoſcitur. ſed circa ob
iecta ſenſualitatis contingit peccare mortaliter. ſicut cir
ca delectabilia carnis. ergo actus ſenſualitatis pōt eē pec
catū mortale ⁊ ita in ſenſualitate peccatum mortale inue
nitur. ¶ Pre peccatū mortale ꝯtrariatur virtuti. ſed vir
tus pōt eē in ſenſualitate. temꝑantia .n. ⁊ fortitudo ſunt
virtutes irrōnabiliū partiū. vt phūs dicit in. iij. ethi. ğ
in ſenſualitate pōt eē pctm̄ mortale. cū cōtraria ſint nata
fieri circa idē. ¶ Pre. veniale pctm̄ ē diſpoſitio ad mor
tale. ſ3 diſpoſitio ⁊ habitus ſūt i eodē cū igitˀ veniale pctm̄
ſit in ſenſualitate. vt dictū ē. etiā mortale pctm̄ eē poterit i
eadē. ¶ Sed cōtra ē qꝺ Aug. dicit in. ii. retract. ⁊ habetˀ
in glo. Ro. vij. Inordinatˀ cōcupiſcentie motus q̄ ē pec
catū ſenſualitatis pōt etiā eē in his qui ſunt in gratia. in
quibꝫ tn̄ pctm̄ mortale nō inuenitur. ğ inordinatus mo
tus ſenſualitatis non ē pctm̄ mortale. ¶ Rn̄. dōm ꝙ ſicut
inordinatio corrumpēs principium vite corꝑalis cauſat
corꝑalem mortem. ita etiā inordinatio corrumpens prin
cipiū ſpiritualis. qꝺ eſt finis vltimus. cauſat mortē ſpiri
tualem peccati mortalis. vt ſup̄ dictū ē. ordinare aūt ali
quid in finem non eſt ſenſualitatis ſed ſolū rationis. in
ordinatio aūt a fine non eſt niſi eius cuius eſt ordinare in
finem. vnde peccatum mortale non poteſt eſſe in ſenſuali
tate. ſ3 ſolum in ratione. ¶ Ad .i. ğ dōm ꝙ actus ſenſuali
tatis poteſt concurrere ad peccatum mortale. ſed tamē ac
tus peccati mortalis non habet ꝙ ſit peccatu3 mortale ex
eo ꝙ ē ſenſualitatis. ſed ex eo ꝙ eſt rationis. cuius eſt ordi
nare in finem. ⁊ iō pctm̄ mortale non attribuitˀ ſenſua
litati. ſed ratiōi. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ actus virtutis nō ꝑficitˀ
ꝑ id ꝙ ē ſenſualitatis tm̄. ſed magis ꝑ id ꝙ eſt rationis ⁊
voluntatis cuius eſt eligere. nā actus virtutis moralis n̄
ē ſine electione. vnde ſemꝑ cū actu virtutis moralis que
ꝑficit vi3 appetitiuā. eſt etiā actus prudentie que ꝑficit vi3
rationalē. ⁊ idē eſt etiam de pctō mortali ſicut dictū ē. ¶
Ad. iij. dōm ꝙ diſpoſitio tripliciter ſe habet ad id ad qꝺ
diſponit. Qñq̄ꝫ enim ē idē ⁊ in eodē. ſicut ſcientia incho
ata dr̄ eſſe diſpoſitio ad ſcientiā ꝑfectā. Qñq̄ꝫ aūt ē in eo
dem ſed non idē. ſicut calor eſt diſpoſitio ad formā ignis
Qñq̄ꝫ vero nec idem nec in eodem. ſicut in his que ha
bent ordinem ad inuicē vt ex vno perueniatur in aliud.
ſicut bonitas imaginatiōis eſt diſpoſitio ad ſciā3 q̄ eſt in
intellectu. ⁊ hoc mō veniale peccatū qꝺ eſt in ſenſualitate
poteſt eſſe diſpoſitio ad pctm̄ mortale qꝺ eſt in ratione.

Ad quintum ſic p̄cedit

Uidetur ꝙ peccatum non poſſit eſſe in ratione.
Cuiuſlibet enim potētie pctm̄ eſt aliqs defectus ipſius. ſ3
defectus rationis nō ē peccatū. ſ3 magis excuſat pctm̄. ex
cuſatur .n. aliqs a peccato ꝓpter ignorantiā. ğ in rōne nō
pōt eſſe peccatū. ¶ Pre. primū ſubiectū peccati ē volun
tas. vt dictū eſt. ſed ratio p̄cedit voluntatē3 cū ſit directiua
ipſius. ğ peccatum eſſe non poteſt in ratione. ¶ Pre. nō
poteſt eſſe peccatum niſi circa ea que ſunt in nobis ſed ꝑ
fectio ⁊ defectus rationis non eſt eorum q̄ ſunt in nobis
quidā .n. ſunt naturaliter ratiōe deficientes vel ratione
ſolertes. ğ in ratione non eſt peccatum. ¶ Sed contra eſt
qꝺ Aug. dicit in. li. xij. de tri. ꝙ peccatū eſt in ratione in
feriori ⁊ in rōne ſuperiori. ¶ Rn̄. dōm ꝙ peccatū cuiuſli
bet potētie ꝯſiſtit in actu ipſius. ſicut ex dictis patet. Ha
bet autem ratio duplicem actum. Unum quidē ſm̄ ſe in
ꝯparatione ad ꝓpriū obiectū. qꝺ ē cognoſcere aliqꝺ verum.
Alius autē actus rōnis eſt inq̄ꝫtū ē directiua aliarū viriū
Utroq̄ꝫ igitˀ mō cōtingit eſſe pctm̄ in ratione. Et primo
q̄dē inq̄ꝫtū errat in cognitiōe veri. qꝺ quidē tūc iputatur
ei ad peccatu3 quando habet ignorantiā vel errorē circa
id qꝺ pōt ⁊ debet ſcire. Secūdo qñ inordinatos actus i
feriorum virium vel imꝑat vel etiam poſt deliberatiōe3
non coheret. ¶ Ad .i. ğ dōm ꝙ ratio illa p̄cedit de defe
ctu rationis q̄ ꝑtinent ad actū ꝓpriū reſpectu ꝓprij obiecti
⁊ hoc q̄nq̄ꝫ eſt defectus cognitionis eius qꝺ quis non po
teſt ſcire. tūc .n. talis defectus rōnis non eſt peccatū. ſed ex
cuſat a pctō. ſicut patet in his que ꝑ furioſos cōmittuntˀ.
Si vero ſit defectus rationis circa id qꝺ hō poteſt ⁊ debet
ſcire. non omnino homo excuſatur a peccato. ſed ipſe defectˀ

imputat̃ ei ad peccatū. defectus aūt qui eſt ſolū in dirigēdo alias vires. ſemꝑ imputat̃ ei ad pctm̄ qꝛ huic defectui occurrere pōt ꝑ ꝓpriū actum. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ ſicut ſupra dictū ē. cū de actibus volūtatis ⁊ rōnis ageret̃. volūtas ꝗdāmō mouet ⁊ precedit rōnem. ⁊ ratio ꝗdāmō volūtatē vnde ⁊ motꝰ volūtatis dici pōt rōnalis. ⁊ actus rationis poteſt dici volūtariꝰ. ⁊ ſm̄ hoc in rōne inuenit̃ pctm̄. vł ꝓut eſt defectꝰ eius volūtarius. vel ꝓut actus rationis eſt principiū actꝰ voluntarii. ¶ Ad .iij. patet rñſio ex dictis.

Ad ſextum ſic proceditur.

Videtur ꝙ pctm̄ moroſe delectatiōis nō ſit ī ratione. Delectatio. n. īportat motū appetitiue virtutis. vt ſupra dictū ē. ſꝫ vis appetitiua diſtinguit̃ a ratiōe que eſt vis apprehenſiua. g̃ delectatio moroſa nō ē in ratione. ¶ Pre. ex obiectis cognoſci pōt ad quam potentiam actus pertineat per quē potentia ordinat̃ ad obiectū. ſꝫ delectatio quandoqꝫ ē moroſa circa bona ſenſibilia et non circa bona rationis. g̃ peccatū delectationis moroſe nō ē in ratione. ¶ Pre. moroſum dicit̃ aliquod ꝓpter diuturnitatem temporis ſed diuturnitas temꝑis nō ē rō ꝙ aliquis actus ꝑtineat ad aliquā potētiā. g̃ delectatio moroſa non ꝑtinet ad rationē. ¶ Sed cōtra ē qḋ Augꝰ. dicit. xij. de tri. ꝙ cōſenſus illecebre ſi ſola cogitatiōe delectatiōis cōtentus ē ſic habendū exiſtimo velud cibū eſſe vetitū mulier ſola comederit. ꝑ mulierē aūt intelligit̃ rō inferior. ſicut ibidē ipſe exponit. g̃ pctm̄ moroſe delectatiōis ē in ratiōe. ¶ Rñ. dōm ꝙ ſicut iam dictū ē. pctm̄ contingit eſſe in ratione. qñqꝫ quidē inqꝫtū eſt directiua hūanorū actuum. Manifeſtū ē aūt ꝙ ratio nō ſolū eſt directiua exteriorum actuū ſed etiā interioꝝ paſſionū. ⁊ iō qñ deficit rō in directione interioꝝ paſſionū. dicit̃ eē pctm̄ in ratione. ſicut etiā quando deficit in directiōe exterioꝝ actuū. Deficit autem in directione paſſionū interioꝝ dupliciter. Uno mō qñ imperat illicitas paſſiones. ſicut qñ hō ex deliberatiōe ꝓuocat ſibi motū ire vel concupiſcētie. Alio modo qñ nō reprimit illicitū paſſionis motū. ſicut cū aliquis poſtqꝫ deliberauit ꝙ motꝰ paſſionis inſurgēs ē iordinatꝰ. nihilominꝰ circa ipm̄ īmorat̃ ⁊ ipm̄ nō expellit. ⁊ ſm̄ hoc dicitur pctm̄ delectationis moroſe eſſe in ratione. ¶ Ad .i. g̃ dōꝫ ꝙ delectatio qđeꝫ eſt in vi appetitiua ſicut in ꝓximo principio. ſꝫ in ratione ē ſicut in primo motiuo. ſm̄ hoc ꝙ ſupꝰ dictū ē ꝙ actiōes q̄ ñ trāſeūt in exteriorē materiā ſūt ſicut ī ſubiecto ī ſuis principijs. ¶ Ad .ij. dō. ꝙ rō actū ꝓꝑriū illicitū hꝫ circa ꝓꝑriū obiectū. ſꝫ directiōꝫ hꝫ circa oīa obiecta inferioꝝ viriū q̄ ꝑ rationē dirigi pñt. ⁊ ſm̄ hoc etiā delectatio circa ſenſibilia obiecta ꝑtinet ad rationē. ¶ Ad .iij. dōꝫ ꝙ delectatio dicit̃ moroſa nō ex mora tpis. ſꝫ ex eo ꝙ ratio deliberās circa eā īmorat̃. nec tñ eā repellit tenēs ⁊ volēs libenter. q̄ ſtatim vt attigerūt animū reſpui debuerunt. vt Augꝰ dicit. xij. de tri.

Ad ſeptimū ſic proceditur.

Videt̃ ꝙ pctm̄ ꝯſenſus in actū non ſit in ratione ſupiori. Cōſentire. n. ē actus appetitiue virtutis vt ſupꝰ habitū ē. ſꝫ ratio ē vis apprehēſiua. g̃ pctm̄ ꝯſenſus ī actū nō ē in ratione ſupiori. ¶ Pre. ratio ſupior intendit rationibus eternis inſpiciēdis ⁊ ꝯſulendis. vt Augꝰ dicit. xij. de tri. ſed qñqꝫ ꝯſentit̃ in actū non cōſultis rationibus eternis. nō. n. ſemꝑ hō cogitat de rebus diuinis qñ conſentit in aliqueꝫ actū. g̃ pctm̄ conſenſus in actum non ſemper ē in ratione ſuperiori. ¶ Pre. ſicut ꝑ ratiōes eternas pōt homo regulare actus exteriores. ita etiā interiores delectatiōes vel alias paſſiones. ſed conſenſus in delectationem abſqꝫ hoc ꝙ opere ſtatuatur implendum eſt rationis inferioris. vt dicit augꝰ. Augꝰ. xij. de. tri. g̃ etiam ꝯſenſus in actum peccati debet interdum attribui rationi inferiori. ¶ Pre. ſicut ratio ſuperior excedit inferioreꝫ ita ratio excedit vim imaginatiuam. ſed qñqꝫ ꝓcedit homo in actū ꝑ apprehenſionē virtutis imaginatiue abſqꝫ omni deliberatione ratiōis ſicut cum aliqs ex impmeditato mouet manum aut pedē. ergo etiā qñqꝫ pōt ratio īferior conſentire in actum peccati abſqꝫ ratione ſupiori. ¶ Sed contra ē qḋ Augꝰ dicit. xij. de. tri. ſi in conſenſione male vtēdi rebus que per ſenſum corꝑis ſentiuntur. ita decernitur quodcūqꝫ pctm̄. vt ſi poteſtas ſit etiaꝫ corꝑe compleatur. intelligenda eſt mulier cibū illicitū viro dediſſe. per quē ſuperior ratio ſignificat̃. g̃ ad rationē ſupiorem pertinet ꝯſentire in actū peccati. Rñ. dīi ꝙ ꝯſenſus importat iudiciū quoddā de eo in qḋ conſentit̃. ſicut. n. ratio ſpeculatiua iudicat ⁊ ſententiat de rebus intelligibilibus. ita ratio practica iudicat ⁊ ſententiat de agendis Eſt aūt conſiderandum ꝙ in omni iudicio vltima ſentētia pertinet ad ſupremum iudicatorium. ſicut videmus in ſpeculatiuis ꝙ vltima ſententia de aliqua propoſitiōe datur per reſolutioneꝫ ad prima principia. qꝫdiu. n. remanet aliquod principium altius. ad huc ꝑ ipſum poteſt examinari id de quo queritur. vnde adhuc eſt ſuſpenſuꝫ iudiciuꝫ. quaſi nondū data finali ſententia. Manifeſtū eſt autem ꝙ actus humani regulari poſſunt. ⁊ regula rationis humane que ſumitur in rebus creatis quas naturaliter homo cognoſcit. ⁊ vlterius ex regula legis diuine. vt ſupꝰ dictum eſt. vnde cum regula legis diuine ſit ſuperior. conſequens eſt vt vltima ſententia per quam iudiciū finaliter terminatur ꝑtinet ad rationem ſuperiorem. que intendit rationibus eternis. cum autem de pluribus occurrit iudicandum. finale iudicium eſt de eo qḋ vltimo occurrit. in actibus autem humanis vltimo occurrit ipſe actus. preambulum autem eſt ipſa delectatio que inducit ad actum. ⁊ ideo ad rationem ſuperioreꝫ proprie pertinet conſenſus in actum. ad rationem vero inferioreꝫ que habet inferius iudicium pertinet. iudicium preambulū. qḋ eſt de delectatione. quamuis etiam ⁊ de delectatione ſuperior ratio iudicare poſſit. quia quicquid iudicio ſubdit̃ inferioris. ſubditur etiam iudicio ſuperioris ſed non cōuertitur. ¶ Ad .i. g̃ dōm ꝙ conſentire eſt actus appetitiue virtutis nō abſolute. ſꝫ conſequens ad actum rationis deliberantis ⁊ iudicantis. vt ſupra dictum eſt. in hoc enim terminatur conſenſus. quia voluntas tendit in id quod ē iam ratione iudicatum. vnde conſenſus poteſt attribui ⁊ voluntati ⁊ rationi. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ ex hoc ipſo ꝙ ratio ſuperior non dirigit actus humanos ſm̄ legem diuinam impediens actum peccati dicitur ipſa conſentire. ſiue cogitet de lege eterna. ſiue non. cum enim cogitat de lege diuina eam cōtemnit. cum vero ñ cogitat eam negligit ꝑ modū omiſſionis cuiuſdam. vnde omnibꝰ modis conſenſus in actū peccati ꝓcedit ex ſupiori ratiōe. quia vt Augꝰ dicit. xij. de tri. nō poteſt pctm̄ efficaciter ꝑpetrandū mente decerni. niſi illa mentis intentio penes quam ſūma poteſtas ē membra in opus mouendi vel ab oꝑe cohibendi male actioni cedat aut ſeruiat. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ ratio ſupior per conſiderationē legis eterne. ſicut pōt dirigere vł cohibere actum exteriorem. ita etiam delectationem interiorem. ſed tamen anteqꝫ ad iudiciū ſupioris rationis de

uenialr ſtatī ut ſenſualitas ꝓponit delectationē. inferior
ratio per rationes temꝑales deliberās. quandoqꝫ hmōi
delectationem acceptat ⁊ tūc cōſenſus in delectationē ꝑ
tinet ad īferiorē rationē. Si vero etiā cōſideratis ratio
nibus eternis. homo in eodē cōſenſu ꝑſeueret. iā talis conſē
ſus ad ſuꝑiorē rationē ꝑtinebit. ¶ Ad. iiij. dōm ꝙ appꝛe
henſio virtutis imaginatiue eſt ſubdita ⁊ ſine deliberatio
ne. ⁊ ideo pōt aliquē actū cauſare anteqꝫ ſuꝑior vł infe
rior ratio etiā habeat tempus deliberandi. ſed iudiciū ra
tionis inferioris ē cū deliberatione que idiget tempore
in quo etiā ratio ſuꝑior deliberare pōt vn̄ ſi non cohibeat
ab actu peccati ꝑ ſuam deliberatiōem ei imputaꝛ.

AD octauū ſic procedi
tur. Videꝛ ꝙ conſenſꝰ in delectationē nō ſit pec
catū mortale. Cōſentire. n. in delectatiōem ꝑtinet ad rōnē
inferiorē. cuius non ē intendere rationibus eternis vł le
ge diuine. ⁊ ꝑ conſequens nec ab eis auerti. ſed omne pec
catum mortale ē ꝑ auerſionem a lege diuina. vt patet ꝑ
diffinitionē Aug. de peccato mortali data. que ſuꝑ poſita
eſt. ġ conſenſus in delectationē nō eſt peccatū mortale. ¶
Pꝛe. conſentire in aliquid non ē malū niſi q2 illud ē ma
lum in qđ conſentitur. ſed ꝓpter qđ vnūqđqꝫ illud ma
gis vel ſaltem non minus. nō ġ illud in qđ conſentiꝛ pōt
eſſe minus maluꝫ qꝫ conſenſus. ſꝫ delectatio ſine oꝑe nō
eſt peccatum mortale. ſed veniale tm̄. ġ nec conſenſus in
delectationem eſt peccatum mortale. ¶ Pꝛe. delectatio
nes differunt in bonitate ⁊ malicia ſcḋm differentiam operationuꝫ
vt dicit phūs in. x. ethi. ſed alia operatio eſt interior cogita
tio. ⁊ alius actus exterior. puta fornicatiōis. ġ delectatio
conſequēs actum interioris cogitationis tātum differt a
delectatione fornicationis in bonitate vel malicia qꝫtuꝫ
differt cogitatio īterior ab actu exteriori. ⁊ per conſequēſ
etiam eodem modo differt conſentire in vtrūqꝫ. ſꝫ cogita
tio interior non eſt peccatum mortale. nec etiā conſenſus
in cogitationem. ġ per conſequens nec conſenſus in dele
ctationem. ¶ Pꝛe. exterior actus fornicationis vł adul
terij non eſt peccatum mortale ratione delectationis. q̄
etiam inuenitur in actu matrimoniali. ſed rōne inordina
tionis ipſius actus. ſed ille qui conſentit inꝫ delectationeꝫ
nō ꝓpter hoc conſentit in deordinationem actus. ġ nō vi
detur mortaliter peccare. ¶ Pꝛe. pctm̄ homicidij eſt gra
uius qꝫ ſimplicis fornicationis. ſed ꝯſentire in delectatio
nem q̄ conſequiꝛ cogitatiōeꝫ de homicidio nō ē pctm̄ mor
tale. ergo multo minus conſentire in delectationem que
conſequitur cogitationem de fornicatione eſt pctm̄ mor
tale. ¶ Pꝛe. oratio dominica quotidie dīꝛ pro remiſſione
venialium vt Augꝰ. dicit. ſed conſenſum in delectatiōem
Augꝰ docet eſſe abolendū ꝑ orationem dominicā. Dicit
n. xij. de. tri. ꝙ hoc eſt longe minus pctm̄ qꝫ ſi oꝑe ſtatua
tur implendum. ⁊ ideo de talibus quoqꝫ cogitatiōibꝰ ve
nia petēda eſt pectuſqꝫ ꝑcutiendū atqꝫ dicendū. Dimit
te nobis debita noſtra. ġ ꝯſenſus in delectationē ē pctm̄
¶ veniale. Sed contra ē qđ Augꝰ poſt pauca ſubdit. Totꝰ
homo damnabiꝛ niſi hec que ſine voluntate operandi. ſꝫ tm̄
cum voluntate animū talibus oblectandi. ſolius cogita
tionis ſentiunꝛ eſſe pctā. ꝑ mediatoris gratiā remittatur
ſed nullus damnaꝛ niſi ꝑ pctō mortali. ġ conſenſus in de
lectationem eſt peccatū mortale. ¶ Rn̄. dōm ꝙ circa hoc
aliqui diuerſimode opinati ſunt. Quidā. n. dixerūt ꝙ cō
ſenſus in delectationem nō ē pctm̄ mortale. ſed veniale
tm̄. Alij vero dixerunt ꝙ eſt peccatum mortale. ⁊ hec opi
nio eſt communior ⁊ veriſimilior. Eſt. n. conſiderandū ꝙ
cum omnis delectatio cōſequatur aliquā operatiōeꝫ. vt di
citur in. x. ethi. ⁊ iterū cū omnis delectatio habeat aliqđ
obiectum. delectatio q̄libet pōt cōparari ad duo. ſ. ad operatio
nem quā conſequiꝛ. ⁊ ad obiectum in quo q̄s delectatur
Cōtingit aūt ꝙ aliqua operatio ſit obiectum delectationis
ſicut ⁊ aliq̄ alia res. q2 ipſa operatio poteſt accipi vt bonū ⁊
finis in quo quis delectatus requieſcit. ⁊ quandoqꝫ qui
dem ipſamet operatio quā conſequiꝛ delectatio ē obiectuꝫ
delectationis. inqꝫtū. ſ. vis appetitiua cuius ē delectari re
flectitur ī ipſam operatiōeꝫ ſicut in quoddā bonū. puta cuꝫ
aliquis cogitat ⁊ delectaꝛ de hoc ipo qđ cogitat. inquātū
ſua cogitatio placet. Qn̄qꝫ vero delectatio cōſequēs vnā
operationē puta cogitatiōem aliquā habet ꝓ obiecto aliaꝫ
operationem quaſi rem cogitatā. ⁊ tūc talis delectatio ꝓce
dit ex inclinatiōe appetitus. nō quidē in cogitationē. ſꝫ in
operationē cogitatam. Sic igitur aliquis de fornicatione
cogitans de duobus poteſt delectari. vno mō de ipſa co
gitatione alio modo de ipſa fornicatione cogitata. delecta
tio aūt de cogitatione ipſa ſequitur inclinationē affectus
in cogitationem ipſam. cogitatio aūt ipſa ſꝫ ſe nō eſt pctm̄
mortale imo qn̄qꝫ eſt veniale tm̄. puta cum aliquis inuti
liter cogitat de ea. qn̄qꝫ aut ſine pctō oīno. puta cū aliq̄s
vtiliter de ea cogitat. ſicut cū vult de ea ꝑdicare vł diſpu
tare. ⁊ ideo conſeq̄ns affectio ⁊ delectatio que ſic ē de cogi
tatiōe fornicatiōis nō ē de genere pcti mortalis. ſed qn̄qꝫ
eſt peccatū veniale. ⁊ qn̄qꝫ nullum. vnde nec ē conſenſus
in talem delectationem ē pctm̄ mortale. ⁊ ſcḋm hoc prima
opinio hꝫ veritatē. ꝙ aūt aliquis cogitans de fornicatiōe
delectetur de ipſo actu cogitato. hoc contingit ex hoc ꝙ af
fectio eius inclinata ē in hūc actū. vn̄ ꝙ aliquis conſenti
at in talem delectationē hoc nihil aliud ē qꝫ ꝙ ipe cōſen
tiat ī hoc ꝙ affectus ſuus ſit iclinatus ī fornicationeꝫ. nul
lus. n. delectaꝛ niſi ī eo qđ eſt ꝯforme appetitui eius. ꝙ au
tem aliquis ex deliberatiōe eligat ꝙ affectꝰ ſuus ꝯforme
tur his q̄ ſcḋm ſe ſunt peccata mortalia ē peccatū mortale
vn̄ talis conſenſus in delectatiōem pcti mortalis eſt pec
catū mortale. vt ſecunda opinio ponit. ¶ Ad. i. ġ dōm ꝙ
ꝯſenſus in delectatiōem pōt eſſe nō ſolū rationis inferio
ris. ſꝫ etiā ſuꝑioris. vt dictuꝫ ē. ⁊ tn̄ ipſa ratio inferior po
teſt auerti a rationibus eternis. q2 et ſi nō intendit eis vt
ſcḋm eas regulans. quod ē ꝓpriū ſuꝑioris rationis. intēdit
tamen eis vt ſcḋm eas regulata ⁊ hoc modo ab eis ſe auer
tens poteſt peccare mortaliter. nā ⁊ actus inferioꝝ viriuꝫ
⁊ etiam exterioꝝ membroꝝ poſſunt eē pctā mortalia ſcḋm
ꝙ deficit ordinatio ſuꝑioris rationis regulantis eos ſcḋm
rationes eternas. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ conſenſus in pctm̄ qđ
eſt veniale ex genere ē veniale pctm̄. ⁊ ſcḋm hoc poteſt con
cludi ꝙ conſenſus ī delectatiōem que eſt de ipſa vana co
gitatione fornicationis eſt peccatum veniale. ſed delecta
tio que eſt ī ipſo actu fornicationis de genere ſuo eſt pec
catū mortale. ſed ꝙ ante cōſenſum ſit veniale pctm̄ tm̄.
hoc eſt per accidens. ſ. ꝓpter iperfectiōem actus. que qui
dem imꝑfectio tollitur per conſenſum deliberatum ſuꝑ
uenientem. vnde ex hoc adducitur in ſuam naturaꝫ vt ſit
peccatum mortale. ¶ Ad. iij. dōꝫ ꝙ ratio illa procedit de
delectatione que habet cogitationem pro obiecto. ¶ Ad
iiij. dōm ꝙ delectatio. habet actum exteriorē pro obiecto
non poteſt eſſe abſqꝫ complacentia exterioris actus ſꝫ ſe.
etiam ſi non ſtatuatur implendum ꝓpter prohibitionem
alicuius ſuꝑioris. vnde actus fit iordinatus. ⁊ ꝑ cōſequēs
delectatio erit inordinata. ¶ Ad. v. dōꝫ ꝙ etiam conſen

ſus in delectatiõem q̃ ꝓcedit ex cõplacentia actus homi-
cidij cogitati eſt pctm̃ mortale. nõ aũt conſenſus in delec-
tationem q̃ ꝓcedit ex cõplacentia cogitationis de homici-
dio. ¶ Ad. vi. dõz ꝙ oratio dominica nõ ſolũ cõtra pecca-
ta venialia dicẽda ẽ. ſed etiã contra mortalia.

Ad nonum ſic procedi-

tur. Videtur ꝙ in ſuperiori ratione nõ poſſit eſ-
ſe peccatum veniale ſm̃ ꝙ eſt directiua inferiorum viri-
um. i. ſm̃ ꝙ conſentit in actum peccati. Dicit enim Aug⁹
in. xij. de tri. ꝙ ratio ſuperior inheret rationibus eternis
ſed peccare mortaliter eſt per auerſionem a rationibus
eternis. ẜ videtur ꝙ in ſupiori ratione non poſſit eſſe pec-
catum niſi peccatum mortale. ¶ Pre. rõ ſupior ſe hz in
vita ſpirituali tanq̃ principium. ſicut ⁊ cor in vita corpa-
li. ſed infirmitates cordis ſunt mortales. ergo peccata ſu-
perioris rationis ſunt mortalia. ¶ Pre. peccatum venia-
le fit mortale ſi fiat ex cõtẽptu. ſed hoc non videtur eſſe ſi-
ne contemptu ꝙ aliquis ex deliberatione peccet etiam ve-
nialiter. cum ergo conſenſus rationis ſupioris ſemper ſit
cum deliberatione legis diuine. videt̃ ꝙ non poſſit eſſe ſi-
ne peccato mortali ꝓpter cõtẽptũ diuine legis. ¶ Sed
contra cõſenſus in actum peccati pertinet ad rationem ſu-
periorem. vt ſupra dictum eſt. ſed conſenſus in actum pec-
cati venialis eſt peccatum veniale. ẜ in ſupiori ratiõe po-
teſt eſſe peccatum veniale. ¶ Rñ. dõm ꝙ ſicut Aug⁹ di-
cit in. xij. de tri. ratio ſuperior inheret rationibus eternis
conſpiciendis aut conſulendis. Conſpiciendis quidem
ſm̃ ꝙ eorum veritatem ſpeculatur. Conſulendis autem
ſm̃ ꝙ per rationes eternas de alijs iudicat ⁊ ordinat. ad
quod ptinet ꝙ deliberando per rationes eternas conſen-
tit in aliquem actum vel diſſentit ab eo. Contingit autẽ
ꝙ inordinatio actus in quem conſentit non contrariatur
rationibus eternis. quia non eſt cum auerſione a fine vl-
timo ſicut contrariat̃ actus peccati mortalis. ſed etiam p̃-
ter eas. ſicut actus peccati venialis. vnde quãdo ratio ſu-
perior in actum peccati venialis conſentit. non auertitur a
rationibus eternis. vnde nõ peccat mortaliter. ſed venia-
liter. Et per hoc patet reſpõſio ad primum ¶ Ad. ij. dõz
ꝙ duplex eſt infirmitas cordis. Vna que eſt in ipſa ſub-
ſtantia cordis. ⁊ immutat naturalem complexionem ipſi⁹
⁊ talis infirmitas ſemper eſt mortalis. Alia eſt autem infir-
mitas cordis ꝓpter aliquam inordinationem vel motus
eius. vel alicuius eorum que circumſtant cor. ⁊ talis in-
firmitas non ſemper eſt mortalis. Et ſimiliter in ratione
ſupiori ſemper eſt peccatum mortale quando tollitur ipſa
ordinatio rationis ſupioris ad proprium obiectum quod
eſt rationes eterne. ſed quando eſt inordinatio circa hoc nõ
eſt peccatum mortale. ſed veniale. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ deli-
beratus conſenſus in peccatum non ſemper pertinet ad
contemptũ legis diuine. ſed ſolũ qñ pctm̃ diuine legi contrariat̃.

Ad decimũ ſic ꝓcedi-

tur. Videtur ꝙ in ſupiori ratione non poſſit eſ-
ſe peccatum veniale ſm̃ ſe ipſam. i. ſm̃ ꝙ inſpicit ratiões
eternas. Actus enim potentie nõ inuenitur eſſe deficiens
niſi per hoc ꝙ inordinate ſe habet circa ſuum obiectum
ſed obiectum ſuperioris rationis ſunt eterne rationes. a
quibus deordinari non eſt ſine peccato mortali. ẜ i ſupi-
ori ratione non poteſt eſſe peccatum veniale ſm̃ ſeipſam.
¶ Pre. cũ ratio ſit vis deliberatiua actus rationis ſem-
per eſt cum deliberatione. ſed omnis inordinatus mot⁹
in his que dei ſunt ſi ſit cum deliberatione eſt peccatũ
mortale. ergo in ratione ſuperiori ſm̃ ſeipſam nunquam
eſt peccatum veniale. ¶ Prete. contingit quandoq̧ ꝙ
peccatum ex ſurreptione eſt peccatum veniale. peccatum
autem ex deliberatione eſt peccatũ mortale per hoc ꝙ ra-
tio deliberans recurrit ad aliquod maius bonum contra
quod homo agens grauius peccat. ſicut cum de actu de-
lectabili inordinato ratio deliberat quod eſt contra legẽ
dei. grauius peccat conſentiendo q̃ ſi ſolum conſideraret
quod eſt contra virtutem moralem. ſed ratio ſuperior nõ
poteſt recurrere ad aliquod altius q̃ ſit ſuum obiectum.
ergo ſi motus ex ſurreptione non ſit peccatum mortale.
neq̧ etiã deliberatio ſuperueniẽs faciet ipm̃ eſſe pctm̃ mor-
tale qd̃ patet eẽ falſũ. nõ. ẜ in rõne ſupiori ſ3 ſeipſam põt
eẽ pctm̃ veniale. ¶ S3 cõtra. mot⁹ ſurreptiu⁹ infidelitatiſ
ẽ pctm̃ veniale. ſ3 ptinz ad ſupiorẽ rõnem ſm̃ ſeipſaz. ergo
in ratione ſuperiori poteſt eſſe peccatũ veniale ſ3 ſeipſam
Rñ. dõm ꝙ ratio ſupior aliter fert̃ in ſuũ obiectuz. atq̧
aliter in obiecta inferiorũ viriũ que p ipſam diriguntur. In
obiecta. n. iferiorũ viriũ nõ fert̃ niſi inq̃tũ de eis ꝯſulit
rõnes eternas. vñ nõ fert̃ i ea niſi p modũ deliberatiõis
deliberat⁹ aũt ꝯſenſ⁹ in his q̃ ex genere ſuo ſũt mortalia.
ẽ mortale peccatũ. ⁊ iõ rõ ſupior ſemꝑ mortaliter peccat
ſi actus iferiorũ viriũ i quos ꝯſentit ſint pctã mortalia. ſ3
circa ꝓpriũ obiectum habet duos act⁹. ſ. ſimplicẽ intuitũ
⁊ deliberatiõem. ſm̃ ꝙ etiã de ꝓprio obiecto ꝯſulit rõneſ
eternas. ſm̃ aũt ſimplicẽ intuitũ põt aliquẽ iordinatũ
motũ hẽre circa diuina. puta cũ quis patit̃ ſubitũ infideli-
tatis motũ. ⁊ quãuis ifidelitas ſm̃ ſuũ gen⁹ ſit pctm̃ mor-
tale. tñ ſubitus mot⁹ ifidelitatis eſt pctm̃ veniale. q2 pctm̃
mortale nõ ẽ niſi cõtra legẽ dei. Poteſt aũt aliquod hoꝶ
q̃ pertinẽt ad fidẽ. ſubito rõni occurrere ſub q̃dã alia rõne
añq̧ ſup hoc ꝯſulat̃ vel cõſuli poſſit rõ eterna. i. lex dei.
puta cũ q̃s reſurrectiõem mortuoꝶ ſubito apphendit vt
ĩpoſſibilẽ ſm̃ naturã ⁊ ſil̃ apphẽdendo renitit̃ añq̧ tẽ-
pus habeat deliberãdi ꝙ hoc ẽ nobis traditũ vt credẽdũ
ſm̃ legẽ dĩnaz. Si vo poſt hãc deliberationẽ mot⁹ ifide-
litatis maneat. ẽ pctm̃ mortale. ⁊ iõ circa ꝓpriũ obiectũ etſi
ſit peccatum mortale ex genere. põt rõ ſupior peccare ve-
nialiter in ſubitis motib⁹. vl̃ etiã mortaliter p deliberatũ
ꝯſenſum. In his aũt q̃ ptinent ad iferiores vires ſẽp pec-
cat mortaliter in his q̃ ſunt pctã mortalia ex ſuo genere. nõ
aũt in his q̃ ſm̃ ſuũ gen⁹ ſũt venialia pctã. ¶ Ad. i. ẜ dõ.
ꝙ pctm̃ quod ẽ contra rõnes eternas ⁊ ſi ſit pctm̃ morta-
le ex genere. põt tñ eẽ pctm̃ veniale ꝓpter implectiõeẑ ac-
tus ſubiti vt dictũ ẽ. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ in operatiuis ad ra-
tionẽ ad quã ptinet deliberatio ptĩet etiã ſimplex intuit⁹
eoꝶ ex quibꝰ deliberatio ꝓcedit. ſicut etiã in ſpeculatiuis
ad rõnez ptinet ⁊ ſyllogizare. ⁊ ꝓpoſitiõ el formare. ⁊ iõ eti-
am rõ põt habere ſubitũ motũ. ¶ Ad. iij. dõ. ꝙ vna ⁊ ea-
dẽ res põt diuerſas ꝯſideratiões hẽre. q̃ꝶ vna ẽ altera al-
tior. ſicut deũ eẽ ꝓbabilis ꝯſiderari vl̃ inq̃tũ ẽ cognoſcibile rõne
hũana. vl̃ iq̃tũ tradit̃ reuelatiõe dĩna. q̃ ẽ cõſideratio al-
tior. ⁊ iõ q̃uis obiectũ rõnis ſupioris ſit q̃ddã ſm̃ natu-
rã rei altiſſimũ. tñ põt etiã reduci i q̃ndã altiorẽ ꝯſidera-
tiõem. ⁊ hac ratiõe qd̃ in motu ſubito nõ erat pctm̃ mor-
tale. p deliberatiõem reducentẽ i altiorẽ ꝯſiderationẽ fit
pctm̃ mortale. ſicut ſup̃ expoſitũ ẽ. Queſtio. LXXV.

Deinde conſiderãduz

ẽ de cauſis pctõꝶ. primo in generali. ſecũdo in
ſpãli. Circa primũ queruntur quattuor. Primo vtꝶ pec-
catũ habeat cauſã. ſecũdo vtrũ habeat cauſã interiorẽ. ter-
tio vtꝶ habeat cauſaz exteriorẽ. q̃rto vtꝶ pctm̃ ſit cã pctĩ.

AD primum ſic proce
ditur. Videtur ꝙ peccatū nō habeat cauſam. Pecca
tum enim habet rationem mali. vt dictum eſt. ſed maluz
non habet cauſam. vt Dionyſius dicit. iiij. c. de de. no.
ergo peccatum non habet cauſam. ¶ Pre. Cauſa eſt ad
quā de neceſſitate ſequitur aliud. ſed qđ eſt ex neceſſitate
non videtur eſſe peccatum. eo ꝙ omne peccatum eſt volū
tariū. ergo peccatum non habet cauſam. ¶ Pre. Si pec
catum habet cauſam. aut habet pro cauſa bonū aut malū
non autem bonum. quia bonum non facit niſi bonū. nō
enim poteſt arbor bona fructus malos facere. vt dicitur
Matth. vij. Similiter autem nec malum poteſt eē cauſa
peccati. quia malū pene ſequitur ad peccatū. malū autē cul
pe ē idē qđ peccatū. peccatū igitur nō habet cām. ¶ Sz
contra. omne qđ fit habet cauſam. qꝛ vt dicitur Job. v.
Nihil in terra ſine cauſa fit. ſed peccatum fit. eſt enim di
ctum vel factum vel cōcupitum contra legem dei. g̃ pecca
tum habet cauſam. ¶ Rñ. dđm ꝙ peccatuz ē quidā act⁹
inordinatus. Ex pte igitur actus pōt hēre per ſe cām ſicut et
quilibet alius actus. ex pte aūt inordinationis hz cauſaz
eo modo quo negatio vel priuatio poteſt habere cauſam.
Negationis autē alicuius poteſt duplex cauſa aſſignari
Primo quidē defectus cauſe. i. ipſius cauſe negatio ē cā
negationis ſm ſeipſam. ad remotionē enim cauſe ſequitur
remotio effectus. ſicut obſcuritatis cauſa ē abſentia ſolis
Alio modo cauſa affirmationis ad quā ſequitur negatio ē
per accidens cauſa negationis ꝯſequentis. ſicut ignis cau
ſando calorē ex principali intentione ꝯñter cauſat priua
tionē frigiditatis. quorum primū poteſt ſufficere ad ſim
plicem negationem. ſed cum inordinatio peccati ⁊ qđli
bet malum nō ſit ſimplex negatio ſed priuatio eius quod
quidem natum eſt ⁊ debet habere. neceſſe eſt ꝙ talis inor
dinatio habeat cauſam agentē per accidens. qđ enim na
tum ē ineſſe ⁊ debet. nunꝙ abeſſet niſi propter cauſaz ali
quam impedientē. ⁊ ſm hoc ꝯſueuit dici ꝙ malū qđ in
quadam priuatiōe conſiſtit habet cauſam deficientez vel
agentē per accidens. omnis autē cauſa per accidens reduci
tur ad cauſam per ſe. Cum igitur peccatū ex pte inordi
nationis habeat cauſam agentē per accidens. ex pte autem
actus habeat cauſam agentē per ſe. ſequitur ꝙ inordinatio pec
cati ꝯſequatur ex ipſa cauſa actus. Sic igitur voluntas ca
rens directione regule rōnis ⁊ legis diuine intendēs ali
qđ bonū cōmutabile. cauſat actū quidē peccati per ſe. ſed in
ordinationē actus per accñs ⁊ preter intentionē. prouenit n.
defectus ordinis in actu ex defectu directionis in volūta
te. ¶ Ad. i. g̃ dicendum ꝙ peccatū nō ſolum ſignat ipſam
priuationē boni que eſt inordinatio. ſed ſignat actum ſub
tali priuatione que hz rōnem mali. qđ quidem qualiter
habeat cauſam dictum eſt. ¶ Ad. ij. dicendū ꝙ ſi illa dif
finitio cauſe vniuerſaliter debeat verificari oportet vt intel
ligatur de cauſa ſufficienti ⁊ nō īpedita. contingit enim ali
quid eē cauſam ſufficientē alterius. ⁊ tñ nō ex neceſſitate
ſequitur effectus. ppter aliqđ impedimentū ſuperueniēs. alio
quin ſequeretur ꝙ oīa ex neceſſitate ꝯtingerēt. vt pz in. vi.
metaphi. Sic igitur ⁊ ſi peccatū habeat cām. non tñ ſequitur ꝙ
ſit neceſſaria. qꝛ effectus pōt impediri. ¶ Ad. iij. dicēduz
ꝙ ſicut dictū ē. voluntas ſine adhibitione regule rationis
vel legis diuine ē cauſa peccati. hoc aūt qđ eſt nō adhibe
re regulā rōnis vel legis diuine ſm ſe nō habet rōnē ma
li nec pene nec culpe anteꝙ applicetur ad actū. Vñ ſm hoc
peccati primi nō eſt cauſa malum aliqđ ſed bonum aliqđ
cum abſentia alicuius alterius boni.

AD ſecundum ſic proce
ditur. Videtur ꝙ peccatum nō habeat cauſam interi
orem. Id enim qđ ē interius alicuius rei ſemper adeſt ei.
ſi igitur peccatū habeat cauſam interiorem ſemper homo
peccaret. cū poſita cā ponatur effectus. ¶ Pre. Idē non
eſt cauſa ſuiipſius. ſed interiores motus hominis ſunt
peccatum. ergo non ſunt cauſa peccati. ¶ Preterea. quic
quid eſt intra hominem aut eſt naturale. aut voluntariū
ſed id quod eſt naturale nō poteſt eſſe peccati cauſa. quia
peccatum eſt contra naturam. vt dicit Damaſcenus. qđ
autem eſt voluntarium ſi ſit inordinatum iam eſt pecca
tum. non ergo aliquid intrinſecuz poteſt eſſe cauſa primi
peti. ¶ Sz ꝯ̄ ē qđ Aug⁹ dīc ꝙ volūtas ē cā peti. ¶ Rñ.
dđ ꝙ ſicut iā dictū ē. per ſe cauſā peti oportet accipe ex pte ip
ſi⁹ act⁹. act⁹ aūt hūani pōt accipi cā interior ⁊ mediata et
īmediata. Immediata qdē cā hūani act⁹ ē rō ⁊ volūtas
ſm quā hō ē liber arbitrio. cā aūt remota ē apphēſio ſen
ſitiue ptis. ⁊ etiā appetit⁹ ſēſitiu⁹. Sic. n. ex iudicio rōnis
volūtas mouetur ad aliqđ ſm rōnē. ita etiā ex apphēſione
ſenſus appetit⁹ ſenſitiu⁹ ī aliqđ īclinatur. q̄ qdē inclinatio ī
terdū trahit volūtatē ⁊ rōnē. ſicut īfra patebit. Sic igitur
duplex cā peti īterior pōt aſſignari. vna pxima ex pte rō
nis ⁊ volūtatis. alia vo remota ex pte imaginatiōis vel
appetit⁹ ſenſitiui. ſꝫ qꝛ ſup dictū ē ꝙ cā peti ē aliqđ bonuz
apparēs motiuū cū defectu debiti motiui. ſcꝫ regule rōis
vł legis diuine. apꝫ motiuū qđ ē apparēs bonū ptiet ad ap
phēſiōez ſenſ⁹ ⁊ appetitū. ipa aūt abſentia debite regule p
tinet ad rōnez q̄ nata ē hmōi regulā ꝯſiderare. ſꝫ ipa pfec
tio volūtarij act⁹ peti ptinet ad volūtatē. ita ꝙ ipe volū
tatis act⁹ pmiſſis ſuppoſitis iā ē qddam petm̄. ¶ Ad. i. g̃
dđ. ꝙ id ꝙ ē itrinſecū ſic potētia naturalis ſemp ieſt. id
aūt qđ ē itrinſecū ſic act⁹ iterior appetitiue vł apphēſiue
virtutis nō ſemp ieſt. ipa aūt potētia volūtatis ē cā peti in
potētia. ſꝫ reducitur ī actū p mot⁹ pcedētes ⁊ ſenſitiue ptis
primo ⁊ rōnis cōſequenter. ex hoc. n. ꝙ aliqđ pponitur vt ap
petibile ſm ſenſū. ⁊ appetit⁹ ſenſitiu⁹ īclinatur in illđ. rō in
terdū ceſſata a ꝯſideratiōe regule debite. ⁊ ſic volūtas p
ducit actū peti. qꝛ igitur mot⁹ pcedētes ñ ſep ſūt ī actu neqꝫ
petm̄ ſemp ē ī actu. ¶ Ad. ij. dđ. ꝙ nō oēs mot⁹ iteriores
ſūt de ſubſtātia peti qđ cōſiſtit pncipaliter ī actu volūta
tis. ſꝫ qdaz pcedūt ⁊ qdā ꝯſequūtur ipm petm̄. ¶ Ad. iij. dđ
ꝙ illđ qđ ē cā peti ſic potētia pducēs actū ē naturale. mo
tus etiā ſenſitiue ptis ex q̄ ſequitur petm̄ īterdū ē naturalis
ſic cū ppter appetitū cibi aliqs peccat. ſꝫ efficitur petm̄ inatu
rale ex hoc ipſo ꝙ deficit regula naturalis. quā homo ſm
naturā ſuam debet attendere.

AD tertium ſic pcedi t. Videtur ꝙ petm̄ nō hēat
cauſā exteriorē. Petm̄. n. ē act⁹ volūtati⁹. volūta
tis aūt ſūt eoꝝ q̄ ſūt ī nobis. ⁊ ita ñ habēt exteriorē cauſaz
g̃ petm̄ ñ hꝫ exteriorē cauſā. ¶ Pre. ſicꝫ natura ē pncipiū
interi⁹. ita etiā volūtas. ſꝫ petm̄ ī reb⁹ naturalib⁹ nūꝙ ac
cidit niſi ex aliq̄ īteriori cā vt pote mōſtruoſi part⁹ pueni
ūt ex corruptiōe alicuius pncipij īterioris g̃ neqꝫ in mora
lib⁹ pōt ꝯtingere petm̄ niſi ex īteriori cā nō. g̃ hꝫ petm̄ cau
ſam exteriorem. ¶ Pre. multiplicata cā multiplicatur effe
ctus. ſꝫ q̄to plura ſūt ⁊ maiora exteri⁹ inducētia ad peccā
dū. tāto minus id qđ q̄s īordinate agit ei imputatur ad pec
catū. g̃ nihil exterius ē cā peti. ¶ Sꝫ cōtra ē qđ dī Nūeri
xxxi. Nonne iſte ſunt que deceperūt filios iſrael. ⁊ puari
cari vos fecerunt in domino ſuper peccato phogor. ergo
aliquid exterius poteſt eſſe cauſa faciens peccare.

Rń. dōm ꝙ ſicut ſupra dictū ē. cauſa interior peccati eſt ⁊ voluntas vt perficiens actū peccati. ⁊ ratio quantū ad carentiam debite regule. ⁊ appetitus ſenſitiuꝰ inclinans. Sic ergo aliquid extrinſecū tripliciter poſſet eē cauſa peccati. vel q2 mouēt immediate ipaꝫ voluntatē. vel q2 moueret rōnem. vel q2 moueret appetitū ſenſitiuū. voluntatem aūt vt ſupra dictū ē. interius mouere nō pōt niſi deus. q nō pōt eē cauſa pcti. vt infra oſtēdet. Vel relinquit ꝙ nihil exterius pōt eē cauſa pcti. niſi vel inquantū mouet rōnem. ſicut hō vel demon pſuadens peccatū. vel ſicut mouens appetitū ſenſitiuū. ſicut aliqua ſenſibilia exteriora mouent appetitū ſenſitiuum Sed neqꝫ pſuaſio exterior in rebus agendis ex neceſſitate mouet rōnem. neqꝫ etiaꝫ res exterius ꝓpoſite ex neceſſitate mouēt appetitū ſenſitiuum. niſi forte aliquo modo diſpoſitū. ⁊ tn̄ etiam appetitus ſenſitiuus nō ex neceſſitate mouet rōnem ⁊ voluntatē. vnde aliqd exterius pōt eē aliqua cauſa mouēs ad peccandū nō tn̄ ſufficienter ad peccandū inducēs. ſed cā ſufficienter ꝯplens peccatū ē ſola voluntas. Ad. i. ḡ dōm ꝙ ex hoc ipſo ꝙ exteriora mouētia ad peccandū nō ſufficienter ⁊ ex neceſſitate inducunt. ſequitur ꝙ remaneat i nobis peccare ⁊ non peccare. Ad. ij. dōm ꝙ ꝑ hoc ꝙ ponitur interior cā peccati nō excluditur exterior. nō eni id qꝺ ē exterius. ē cauſa peccati niſi mediante cā interiori. vt dictum ē. Ad. iij. dicēdū ꝙ multiplicatis exterioribꝫ cauſis inclinantibꝫ ad peccandū multiplicantur actꝰ peccati. q2 plures ex illis cauſis ⁊ pluries inclinant ad actus pcti. ſed tamen minuitur rō culpe que conſiſtit in hoc ꝙ aliqd ſit voluntarium ⁊ in nobis.

AD quartum ſic proce

ditur. Videtur ꝙ peccatū nō ſit cauſa pcti. Sūt enim quattuor genera cauſarum. quoꝝ nullū pōt ad hoc cōgruere ꝙ peccatū ſit cā pcti. finis eni hꝫ rōneꝫ boni. qꝺ nō cōpetit pctō qꝺ de ſua rōne ē malū. ⁊ eadem rōne nec peccatū pōt eē cā efficiens. q2 malū nō ē cauſa agens. ſed ē infirmum ⁊ impotens vt Dio. dicit. iiij. ca. de diui. no. cauſa aūt materialis ⁊ formalis videntur hīc ſolum locum in naturalibus corporibus que ſunt cōpoſita ex materia ⁊ forma. ergo peccatū non poteſt habere cām materialē ⁊ formalē. Pre. Agere ſibi ſimile ē rei pfecte. vt dicitur in. iiij. ethi. ſed peccatum de ſui rōne ē imꝑfectum ḡ peccatū nō pōt eē cauſa peccati. Pre. Si huiꝰ peccati ſit cā aliud peccatū. eadē rōne ⁊ illius erit cā aliqꝺ aliud peccatū. ⁊ ſic procedetur in infinitum. qꝺ eſt inconueniens. nō ḡ peccatū ē cā peccati. Sed ꝯtra ē qꝺ Gregꝰ dicit ſup Ezech. Peccatū qꝺ ꝑ pniam citꝰ nō delet. peccatū ē cā ⁊ peccati. Rń. dōm ꝙ cū peccatū habeat cauſaꝫ ex parte actus. hoc modo vnū peccatū poſſet eē cā alteriꝰ. ſicut vnus actus humanus pōt eē cā alteriꝰ. Cōtingit igitur vnū peccatū eē cām alterius ſcḋm quattuor genera cāꝝ. Primo quidē ſcḋm modū cāe efficientis vel mouentis ⁊ ꝑ ſe ⁊ ꝑ accidēs. Per accidēs quidē ſicut remouēs prohibens dicit mouens ꝑ accidēs. cū eni ꝑ vnū actū peccati hō amittit grām vel charitatē vel verecundiaꝫ vel quodcunqꝫ aliud retrahēs a pctō. incidit ex hoc in aliud peccatum. ⁊ ſic primū peccatū ē cā ſecundi ꝑ accñs. Per ſe quidē ſicut cū ex vno actu peccati hō diſponit ad hoc ꝙ aliū actū cōſimilē facilius ꝯmittit. Ex actibus eni cauſant diſpoſitiones ⁊ habitus inclinantes ad ſimiles actus. Secundum vero genus cauſe materialis vnum peccatum ē cauſa alterius inquantū pparat ei materiam. ſicut auaricia pparat materiam litigio. qꝺ plerūqꝫ ē de diuitijs cōgregatis. Secundū vero genus cauſe finalis vnū peccatū eſt cauſa alterius inquantū ꝓpter finem vnius peccati aliquis cōmittit aliud peccatū. ſicut cū aliqs cōmittit ſimoniam ꝓpter finē ambitionis. vel fornicationem ꝓpter furtū. Et quia finis dat formam in moralibus vt ſupra habitum ē. ex hoc etiam ſequitur ꝙ vnum peccatū ſit formalis cauſa alterius. in actu eni fornicationis. q ꝓpter furtū cōmittit ē quidem fornicatio ſicut materiale. furtuꝫ vero ſicut formale. Ad. i. ḡ dōm ꝙ peccatū inquantū ē inordinatū habet rōnem mali. ſed inquantū ē actus quidam habet aliqꝺ bonū ſaltem apparens ꝓ fine. ⁊ ita ex pte actꝰ pōt eē cauſa ⁊ finalis ⁊ effectiua alterius peccati. licet nō ex pte inordinationis. materiā aūt habet peccatū ex qua. ſed circa quā. formaꝫ aūt hꝫ ex fine. ⁊ iō ſcḋm quattuor genera cauſaꝝ peccatū pōt dici cauſa peccati. vt dictum eſt. Ad. ij. dicendū ꝙ peccatū ē impfectū imperfectiōe morali ex pte inordinationis. ſed ex parte actus pōt hēre perfectionē nature. ⁊ ſcḋm hoc pōt eē cauſa peccati. Ad. iij. dōm ꝙ nō omnis cauſa peccati ē peccatū. vñ nō oportet vt pcedat in infinitū. ſed pōt pueniri ad aliqꝺ peccatum cuius cauſa nō ē aliud peccatū.

Queſtio LXXVI

DEinde conſiderandū

ē de cauſis peccati in ſpēali. Et primo de cauſis interioribꝫ peccati. Scḋo de exterioribus. Tertio de peccatis que ſūt cauſa alioꝝ peccatoꝝ. Prima autē cōſideratio ſcḋm premiſſa erit tripꝉta. nā primo aget de ignorantia que eſt cauſa peccati ex parte rōnis. Secūdo de infirmitate ſeu paſſione que eſt cauſa peccati ex pte appetitus ſenſitiui. Tertio de malicia q eſt cauſa pcti ex parte voluntatis. Circa primum querunt quattuor. Primo vtrum ignorantia ſit cauſa peccati. Secundo vtrꝫ ignorantia ſit peccatum. Tertio vtruꝫ totaliter a peccato excuſet. Quarto vtrum diminuat peccatum.

AD primuꝫ ſic procedi

tur. Videt ꝙ ignorantia nō poſſit eē cauſa peccati. q2 qꝺ nō eſt nullius ē cauſa. ſed ignorantia eſt non ens cū ſit priuatio quedā ſcie. ḡ ignorantia nō ē cauſa peccati. Pre. Cāe peccati ſunt accipiende ex pte cōuerſionis. vt ex ſupra dictis pꝫ. ſed ignorantia videt reſpicere auerſionē. ḡ non debet poni cauſa peccati. Pre. Oē peccatū in volūtate cōſiſtit. vt ſupra dictū ē. ſed voluntas non fert niſi in aliqꝺ cognitum. q2 bonū apprehenſum eſt obiectū voluntatis. ḡ ignorantia nō pōt eē cauſa pcti. Sꝫ ꝯtra eſt qꝺ Augꝰ dicit in li. de natura ⁊ gratia. ꝙ quedam ꝑ ignorantiam peccant. Rń. dōm. ꝙ ſcḋm phm̄ i viij phiſicoꝝ. cauſa mouēs eſt duplex. Vna per ſe. ⁊ alia per accidens. Per ſe quidem eſt que propria virtute mouet. ſicut generans ē cauſa mouēs grauia ⁊ leuia. Per accidens autē ſicut remouēs ꝓhibens. vel ſicut ipſa remotio prohibentis. ⁊ hoc modo ignorantia pōt eſſe cauſa actus peccati. Eſt enim priuatio ſciencie perficientis rationem que prohibet actum peccati. Inquantum dirigit actus humanos. Conſiderandum eſt autem ꝙ ratio ſcḋm duplicē ſciam ē hūanoꝝ actuū directiua. ſ. ſcḋm ſciam vlem ⁊ ꝑticularē ꝯferēs eni de agendis vtit quodā ſylogiſmo cuiꝰ ꝯcluſio iudiciū ē ſeu electio vel opatio. actiones autem in ſingularibꝰ ſūt. vnde ꝯcluſio ſylogiſmi opatiui ē ſingularis. ſingularis autē ꝓpoſitio nō ꝯcluditur ex vli niſi mediante aliqua ꝓpoſitiōe ſingulari ſic ab actu hō ꝓhibet

ab actu patricidij per hoc ꝙ scit patrem non esse occiden-
dum. ⁊ per hoc ꝙ scit hunc eẽ patrem. vtriusq; ergo igno-
rantia põt causare ꝑricidij actũ. s. ⁊ vniuersalis pricipij.
qḋ ẽ quedã regula rõnis ⁊ singularis circũstantie. vñ pꝫ
ꝙ nõ quelibet ignorantia peccatis ẽ cã pcti. s illa tñ que
tollit sciam ꝓhibentẽ actũ peccati. vñ si voluntas alicu-
ius eẽt sic disposita ꝙ nõ ꝓhiberet̃ ab actu patricidij. etiã
si pr̃eꝫ agnosceret ignorantia pr̃is nõ ẽ huic cã pcti. ſꝫ con
comitanter se hꝫ ad pctm̃. ⁊ iõ talis nõ peccat ꝓpter igno-
rantiã. sed peccat ignorans ſm phm̃ in. iij. ethi. ¶ Ad .i.
g̃ dõm ꝙ nõ ens nõ põt eẽ alicuius cã ꝑ se. põt tñ esse cã
ꝑ accidẽs sicut remouens ꝓhibẽs. ¶ Ad .ij. dõm. ꝙ sicut
scia quã tollit ignorantia respicit pctm̃ ex pte ↄuersionis
ita etiã ignorantia ex pte ↄuersionis ẽ cã peccati vt remo
uens prohibens. ¶ Ad .iij. dõm ꝙ in illud qḋ ẽ oĩno ad
oĩa ignotũ nõ põt ferri volũtas. sed si aliquid ẽ ſm aliqḋ
notũ ⁊ ſm aliqḋ ignotũ. põt voluntas illud velle. ⁊ hoc
modo ignorãtia ẽ cã peccati. sicut cũ aliquis scit hũc queꝫ
occidit esse hominẽ. sed nescit eũ eẽ pr̃em. vel cuꝫ aliquis
scit aliquẽ actũ eẽ delectabilẽ. nescit tñ eũ eẽ peccatum.

AD secunduꝫ sic proce

ditur. Videt̃ ꝙ ignorantia nõ sit peccatũ. Pec-
catũ enĩ ẽ dictũ vel factũ vel ↄcupitũ ↄtra legẽ dei. vt su-
pra habitũ ẽ. sed ignorantia nõ importat aliquẽ actũ ne
q; interiorẽ neq; exteriorẽ. g̃ ignorantia nõ est peccatum.
¶ Pre. Peccatũ directius opponit̃ grẽ q̃ scie. sed priua
tio grẽ nõ est pctm̃. sed magis pena q̃dam ↄsequẽs pctm̃.
g̃ ignorãtia q̃ ẽ priuatio scie nõ ẽ pctm̃. ¶ Pre. Si igno
rantia est pctm̃ hoc nõ ẽ nisi inquantũ ẽ voluntaria. sed si
ignorantia sit peccatũ inq̃tũ ẽ voluntaria. videt̃ peccatũ
in ipso actu voluntario ↄsistere magis q̃ in ignorantia. g̃
ignorantia nõ erit peccatũ. sed magis aliqḋ ↄñs ad pecca
tũ. ¶ Pre. Oẽ peccatũ ꝑ penitentiã tollit̃. nec aliquod
peccatuꝫ trãsiens reatu remanet actu nisi soluꝫ originale
ignorantia aũt nõ tollit̃ ꝑ pniam. ſꝫ adhuc remanet actu
omni reatu per pniam remoto. g̃ ignorantia nõ ẽ peccatũ
nisi forte sit originale. ¶ Pre. Si ipsa ignorantia sit pec
catũ q̃diu remaneret ignorantia in hoĩe. tãdiu actu pec-
caret. sed ↄtinue manet ignorantia in ignorante. g̃ igno-
rans ↄtinue peccaret. qḋ pꝫ eẽ falsũ. q: sic ignorantia eẽt
grauissimũ. nõ g̃ ignorantia ẽ peccatũ. ¶ Sed ↄtra. ni-
hil meret̃ penã nisi peccatũ. sed ignorantia meret̃ penam
ſm illud. i. ad Coꝛ. xiiij. Si quis ignorat ignorabitur. g̃
ignorantia ẽ peccatũ. ¶ Rñ. dõm ꝙ ignorantia in hoc a
nescientia differt. q: nescientia dicit simplicẽ scie negati-
onẽ. vnde cuicunq; deest aliqua rer̃ scia põt dici nescire
illã. ſm quẽ modũ Dio. in angelis nescientiã ponit. vi.
c. cel. hierar. ignorantia vero iportat scie priuationẽ. dũ. s.
alicui deest scia eoꝝ q̃ aptus natus ẽ scire. Hoꝝ autẽ que
dã aliquis scire tenet̃. illa. s. sine quoꝝ scia nõ põt debituꝫ
actũ recte exercere. vñ oẽs tenent̃ scire cõiter ea que sũt fi-
dei ⁊ vniuersalia iuris ꝑcepta. singuli aũt ea q̃ ad eorum
statũ vł officiũ spectãt. Vnusquisq; vero scire tenet̃ ea q̃ ad
suũ officiũ spectãt. Quedã vero sunt q̃ ⁊ si aliquis natus
ẽ scire. ñ tñ ea scire tenet̃. sicut theoremata geometrie ⁊ cõ
tingentia ꝑticularia nisi in casu. Manifestũ ẽ autẽ ꝙ q̃-
cunq; negligit habere vel facere id qḋ tenet̃ habere vel fa-
cere id qḋ tenet̃ habere vel facere. peccat pctõ omissionis
vnde propter negligentiam ignorantia eorum q̃ aliquis
scire tenet̃ ẽ peccatum. nõ aũt imputat̃ hoĩ ad negligenti
am si nesciat ea q̃ scire nõ põt. vnde hoꝝ ignorantia inui

cibilis dicit̃. q: studio superari nõ põt. ⁊ ꝓpter hoc tal' igno-
rantia cũ nõ sit voluntaria eo ꝙ nõ ẽ in pr̃ate nr̃a eaꝫ re
pellere nõ ẽ peccatũ. ex quo pꝫ ꝙ nulla ignorãtia inuinci
bilis ẽ peccatũ. ignorantia aũt vincibilis ẽ peccatuꝫ. si sit
eoꝝ que aliquis scire tenet̃. nõ aũt si sit eoꝝ que q̃s scire ñ
tenet̃. ¶ Ad .i. g̃ dõm ꝙ sicut supra dictũ ẽ. in hoc ꝙ di-
cit̃ dictũ vel factũ vel ↄcupitũ. sunt intelligende etiã ne-
gationes opposite ſm ꝙ omissio hꝫ rõnẽ pcti. ⁊ ita negligẽ
tia ſm quã ignorantia ẽ peccatũ ↄtinet̃ sub ꝑdicta diffini
tione pcti. inq̃tũ ꝑtermittit̃ aliqḋ qḋ debuit dici vel fieri
vel ↄcupisci ad sciam debitã acq̃rendã. ¶ Ad .ij. dõm ꝙ
priuatio grẽ ⁊ si ſm se nõ sit peccatũ. tñ rõne negligentie
ꝑparandi se ad grãm põt habere rõnẽ pcti sicut ⁊ ignoran
tia. ⁊ tñ quantũ ad hoc ẽ dissimile. q: hõ põt aliquã sciaꝫ
acquirere ꝑ suos act9. grã vero nõ acquirit̃ ex nr̃is actibus
sed ex dei munere. ¶ Ad .iij. dõm ꝙ sicut in pctõ trãsgres-
sionis. peccatũ nõ ↄsistit in solo actu voluntatis. sed etiã
in actu volito qui ẽ imꝑatus a volũtate. ita in pctõ omis-
sionis nõ solũ actus voluntatis ẽ peccatũ. sed etiam ipsa
omissio inquantũ ẽ aliqualiter voluntaria. ⁊ hoc mõ ipsa
negligentia sciendi vel etiã ipsa incõsideratio ẽ peccatum
¶ Ad .iiij. dõm ꝙ licet transeunte reatu ꝑ penitentiã re-
maneat ignorantia ſm ꝙ ẽ priuatio scie. non tñ remanet
negligẽtia ſꝫ quã ignorãtia pctm̃ dicit̃. ¶ Ad .v. dõm. ꝙ
sicut in alijs pctis omissionis solo illo tpe hõ actu peccat
pro quo preceptũ affirmatiuũ obligat. ita est ⁊ de peccato
ignorantie. nõ enĩ ↄtinue ignorãs actu peccat. sed solum
qñ est tempus acq̃rendi scientiam quam habere tenetur.

AD tertium sic procedi

tur. Videt̃ ꝙ ignorantia ex toto excuset a pctõ. q:
vt Aug9 dicit. oẽ peccatũ volũtariũ ẽ. ſꝫ ignorãtia causat
inuoluntariũ vt supra habitũ ẽ. g̃ ignorantia totaliter ex
cusat peccatũ. ¶ Pre. Id qḋ aliquis facit ꝑter intentio
nẽ ꝑ accñs agit. sed intentio nõ põt eẽ de eo qḋ ẽ ignotuꝫ
g̃ id qḋ ꝑ ignorantiã hõ agit ꝑ accñs se hꝫ in actibꝫ huma
nis. sed ꝙ ẽ ꝑ accidẽs nõ dat speꝫ. nihil g̃ qḋ ẽ ꝑ ignoran
tiã factũ dꝫ iudicari peccatũ vel virtuosũ in hũanis actibꝫ
¶ Pre. Hõ ẽ subiectũ virtutis ⁊ peccati inquantuꝫ ẽ ꝑ-
ticeps rõnis. sed ignorantia excludit sciam ꝑ quã rõ ꝑficit̃
g̃ ignorãtia totaliter excusat a pctõ. ¶ Sꝫ ↄtra ẽ ꝙ Aug9
dicit in li. de li. arbi. ꝙ quedã ꝑ ignorantiã facta recte im
probant̃. sed solũ illa recte improbant̃ q̃ sunt pctã. g̃ que
dã ꝑ ignorantiã facta sunt pctã. nõ g̃ ignorãtia oĩno excu
sat peccatuꝫ. ¶ Rñ. dõm ꝙ ignorantia de se hꝫ ꝙ faciat
actũ quẽ causat inuoluntariũ eẽ. iam aũt dictũ ẽ ꝙ igno-
rantia dicit̃ causare actũ quẽ scia opposita prohibebat. ⁊
ita talis actus si scia adesset. eẽt ↄtrarius voluntati. qḋ im-
portat nomẽ inuolũtarij. si vero scia que ꝑ ignorantiã pri
uat̃ nõ ꝓhiberet actũ propter inclinationẽ voluntatis in
ipsum. ignorantia huius scie nõ facit hoĩeꝫ inuolũtarium
sed nõ volentẽ. vt dicit̃ in. iij. ethi. ⁊ talis ignorãtia q̃ non
est causa actus peccati. vt dictũ ẽ. q: nõ causat inuolũta-
riũ. nõ excusat a pctõ. Et eadẽ rõ ẽ de quacũq; ignorantia
nõ causante sed ↄsequente vel cõcomitante actum peccati
sed ignorantia que ẽ causa actus quia causat inuolunta-
rium. de se habet ꝙ excuset a peccato. eo ꝙ voluntarium
est de ratione peccati. Sed ꝙ aliquando nõ totaliter ex-
cuset a peccato potest cõtingere ex duobus. Vno mõ ex ꝑ
te rei ipsius ignorate. intantũ enĩ ignorantia excusat a pec
cato inq̃tũ ignorat̃ aliqḋ eẽ pctm̃. ꝑt ãt ↄtingere ꝙ aliq̃s ignoret
q̃dã aliq; circũstãtiã pcti q̃ si sciret, retraheret̃ a peccando

ſiue illa circumſtantia faciat ad rationem peccati ſiue nō ꝛ tñ adhuc remanet in eius ſciā aliqd ꝑ qđ cognoſcit illđ eē actū pcti. puta ſi aliquis percutiens aliquē ſciat qdem ipm eē hominē. qđ ſufficit ad rōnē pcti. nō tñ ſcit eū eſſe patrē q̄đ ē circūſtantia ↄſtituens nouā ſpēm pcti. vel forte neſcit ꝙ ille ſe defendens repcuciat eū. qđ ſi ſciret nō ꝑcuteret qđ nō ꝑtinet ad rōnem pcti. vñ licet talis ꝓpter ignorantiam peccet nō tñ totaliter excuſat a pctō. qꝛ adhuc remanet ei cognitio peccati. Alio mō pōt hoc ↄtingere ex pte ipſius ignorantie. qꝛ. ſ. ipſa ignorantia ē volūtaria vl' directe. ſicut cū aliquis ſtudioſe vult neſcire aliqua vt liberius peccet. vel indirecte. ſicut cū aliquis ꝓpter laborē vel ꝓpter aliquas occupationes negligit addiſcere id per qđ a pctō retraheret. talis enī negligentia facit ignorantiam ipſā eē voluntariam ꝛ pctm̄. dūmodo ſit eoꝝ q̄ quis ſcire tenet ꝛ pōt. ꝛ iō talis ignorantia nō totaliter excuſat a pctō. Si vero ſit talis ignorantia que oīno ſit inuoluntaria. ſiue qꝛ ē inuincibilis. ſiue qꝛ ē eius qđ quis ſcire nō tenet. talis ignorantia oīno excuſat a pctō. ¶ Ad. i. ğ dđ. ꝙ nō omnis ignorantia cauſat inuoluntariū. ſicut ſupra dictū ē. vnde nō omnis ignorantia totaliter excuſat a peccato. ¶ Ad. ij. dđm ꝙ inquantū remanet in ignorante ↄ̄ voluntario. intm̄ remanet de intenſione peccati. ꝛ ſm hoc nō erit ꝑ accñs pctm̄. ¶ Ad. iij. dđm ꝙ ſi eēt talis ignorātia que totaliter vſum rōnis excluderet. oīno a pctō excuſaret. ſicut pꝫ in furioſis ꝛ amentibꝫ. nō aūt ſemꝑ ignorātia cauſans pctm̄ ē talis. ꝛ iō non ſemꝑ totaliter excuſat a peccato.

AD quartū ſic procedit

Videt ꝙ ignorantia nō diminuat pctm̄. Illud enim ꝙ ē cōe in omni pctō nō diminuit pctm̄. ſed ignorantia eſt cōis in omni pctō. Dicit. n. phūs in. iij. ethi. ꝙ omnis malus ē ignorās. ğ ignorantia non diminuit pctm̄. ¶ Pre. peccatū addito pctō facit maius pctm̄. ſed ipa ignorantia ē pctm̄. vt dictū ē. ğ nō diminuit pctm̄. ¶ Pre. Nō ē eiuſdem aggrauare ꝛ diminuere pctm̄. ſed ignorantia aggrauat pctm̄. q̄m ſuper illud Apli. Ignoras q̄m benignitas dei ꝛc. dicit Ambroſius. grauiſſime peccas ſi ignoras. ergo ignorantia nō diminuit peccatū. ¶ Pre. Si aliqua ignorātia diminuit peccatū hoc maxime videt de illa que totaliter tollit vſum rōnis. ſed hmōi ignorātia nō minuit pctm̄. ſed magis auget. Dicit. n. phūs in. iij. ethi. ꝙ ebrius meret duplices maledictiones. ğ ignorātia nō minuit peccatū. ¶ Sed ↄtra. quicquid ē rō remiſſionis peccati alleuiat pctm̄. ſed ignorantia ē hmōi. vt pꝫ. i. ad Timo. i. Miſericordiā ↄſecutus ſum qꝛ ignorans feci. ğ ignorātia diminuit vel alleuiat pctm̄. ¶ Rñ. dđm ꝙ qꝛ oē peccatū ē voluntariū. intm̄ ignorātia pōt diminuere pctm̄ inq̄ntum diminuit voluntariū. ſi aūt voluntariū non diminuat. nullo mō diminuet pctm̄. Manifeſtū ē aūt ꝙ ignorantia que totaliter a pctō excuſat. qꝛ totaliter voluntariū tollit. pctm̄ nō minuit. ſed oīno aufert. ignorantia vero q̄ nō eſt cā peccati. ſed ↄcomitāter ſe hꝫ ad pctm̄. nec minuit peccatū. nec auget. Illa igit ſola ignorantia pōt pctm̄ minuere q̄ eſt cā peccati. ꝛ tñ totaliter a pctō non excuſat. Contingit aūt qñq ꝙ talis ignorantia directe ꝛ per ſe ē volūtaria. ſicut cū aliqs ſua ſponte neſcit aliqd vt liberius peccet. ꝛ talis ignorantia videt augere voluntariū ꝛ pctm̄. ex intenſione enim volūtatis ad peccandū prouenit ꝙ aliquis vult ſubire ignorantie damnū ꝓpter libertatē peccandi. Qñq vero ignorantia que ē cā peccati nō ē directe voluntaria. ſed indirecte vel per accñs. puta cū aliquis nō vult laborare in ſtudio. ex quo ſequit eum eſſe ignorantē. vel cū aliquis vult bibere vinū imoderate. ex q ſequit eū inebriari ꝛ diſcretione carere. ꝛ talis ignorātia diminuit voluntariū. ꝛ ꝑ ↄſequēs pctm̄. cū enī aliqd nō cognoſcit eē pctm̄. nō pōt dici ꝙ voluntas directe ꝛ per ſe ferat in pctm̄. ſed ꝑ accñs. vnde ē ibi minor ↄtemptus. ꝛ ꝑ ↄñs minus pctm̄. ¶ Ad. i. ergo dđm. ꝙ ignorantia ſm quā oīs malus ē ignorās nō ē cā pcti. ſed aliqd ↄſequēs ad cām. ſ. ad paſſionē vel habitū inclinantem in peccatū. ¶ Ad. ij. dđm ꝙ pctm̄ pctō additū facit plura pctā. nō tñ facit ſemꝑ maius pctm̄. qꝛ forte nō coincidūt in idē pctm̄ ſed ſunt plura. ꝛ pōt ↄtingere ſi primū diminuat ſecūdū ꝙ ambo ſimul nō habeant tantā grauitatē quantā vnum ſolum haberet ſicut homicidiū grauius peccatū ē ſi ſit a ſobrio hoīe factū q̄ ſi fiat ab ebrio homīe. quāuis hec ſint duo pctā. qꝛ ebrietas plus diminuit de rōe ſequentis peccati q̄ ſit ſua grauitas. ¶ Ad. iij. dđm ꝙ verbū Ambroſij pōt intelligi de ignorātia ſimpliciter affectata. vel pōt intelligi in genere peccati ingratitudinis in qua ſummus gradus eſt ꝙ hō etiā beneficia nō recognoſcat. vel pōt intelligi de ignorantia infidelitatis q̄ fundamentū ſpūalis edificij ſubuertit. ¶ Ad. iiij. dđm ꝙ ebrius meret quidē duplices maledictiones ꝓpter duo pctā que committit. ſ. ebrietatē. ꝛ aliud pctm̄ qđ ex ebrietate ſequit. tñ ebrietas rōne ignorantie adiuncte diminuit ſequēs peccatum. ꝛ forte plus q̄ ſit grauitas ipſius ebrietatis. vt dictum eſt. Vel pōt dici ꝙ illud verbum inducit ſm ordinationē cuiuſdā pythaci legiſlatoris. qui ſtatuit ebrios ſi percuſſerint amplius puniendos. nō ad veniā reſpiciēs quā ebrij debēt magis habere. ſed ad vtilitatē. qꝛ pluries iniuriant ebrij q̄ ſobrij. vt pꝫ per phūm in. ij. politicorum.

¶ Queſtio LXXVII

DEinde conſiderādū

eſt de cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui. vtrum paſſio aīe ſit cauſa peccati. Et circa hʼ querunt octo. Primo vtꝝ paſſio appetitus ſenſitiui poſſit mouere vel inclinare voluntatē. Scđo vtꝝ poſſit ſuperare rōnem ↄtra eius ſciam. Tertio vtrum pctm̄ qđ ex paſſione prouenit ſit peccatū ex infirmitate. Quarto vtrum hec paſſio q̄ ē amor ſui ſit cauſa omnis peccati. Quinto de illis tribus cauſis que ponunt. i. Job. ij. ↄcupiſcētia oculoꝝ. ↄcupiſcentia carnis. ꝛ ſupbia vite. Sexto vtrū paſſio que ē cā peccati diminuat ipſum. Septimo vtrū totaliter excuſet. Octauo vtrum peccatum qđ ex paſſiōe eſt poſſit eſſe mortale.

AD primū ſic proceditur.

Videtur ꝙ voluntas nō moueat a paſſiōe appetitus ſenſitiui. nulla enī potentia paſſiua mouet niſi a ſuo obiecto. voluntas aūt eſt potentia paſſiua ꝛ actiua ſimul inquantum ē mouens ꝛ mota. ſicut phūs dicit in iij. de anima vniuerſaliter de vi appetitiua. cū ergo obiectū voluntatis non ſit paſſio appetitus ſenſitiui. ſed magis bonum rōnis. videtur ꝙ paſſio appetitus ſenſitiui nō moueat voluntatem. ¶ Pre. Superior motor nō mouetur ab inferiori. ſicut aīa nō mouet a corpore. ſed voluntas que eſt appetitus rōnis comparatur ad appetitum ſenſitiuum. ſicut motor ſuperior ad inferiorem. Dicit enim philoſophus in. iij. de anima ꝙ appetit⁹ rōnis mouet appetitū ſenſitiuū. ſic ī corporibꝫ celeſtibꝫ ſpera mouet ſperā

ꝗ voluntas nõ põt moueri a paſſione appetitus ſenſitiui. ¶ P̄re. Nullũ ĩmateriale põt moueri ab aliquo materiali. ſed volũtas ē potētia quedã ĩmaterialis. non eñi vtit̃ organo corporali cũ ſit in rõne. vt dicit̃ in .iij. de aĩa. appetitus aũt ſenſitiu⁹ ē vis materialis. vtpote fundata in organo corporali. ꝗ paſſio appetitus ſenſitiui nõ põt mouere appetitũ intellectiuũ. ¶ Sꝫ ꝯtra ē qḋ dicit̃. Daniel .xiij. Cõcupiſcētia ſubuertit cor tuũ. ¶ Rñ. dõꝫ ꝙ paſſio appetitus ſenſitiui nõ põt directe trahere aut mouere voluntatē. ſed indirecte põt. ⁊ hoc dupliciter. Uno quidem mõ ſcḋm quandã abſtractionē. cũ eñi oēs potētie aīe ĩ vna eẽntia aīe radicent̃. neceſſe ē ꝙ qñ vna potentia intendit̃ in ſuo actu. altera in ſuo actu remittat̃ vel etiam totaliter in ſuo actu ĩpediat̃. tũ qr oĩs virtus ad plura diſpſa ſit minor. vnde ecõtrario qñ intendit̃ circa vnũ minus põt ad alia diſpergi. tũ qr in opib⁹ aīe animalib⁹ requirit̃ quedã intentio. q̄ dũ vehementer applicat̃ ad vnũ non põt alteri vehementer attendere. ⁊ ſcḋm hunc modũ ꝑ quandã diſtractionē qñ motus appetitus ſenſitiui fortificat̃ ſcḋm quãcũꝗ paſſionē. neceſſe ē ꝙ remittat̃ vel totaliter impediatur motus ꝓprius appetitus rõnalis. qui ē volũtas. Alio mõ ex pte obiecti voluntatis qḋ ē bonũ rõne apprehenſum. impeditur enim iudicium ⁊ apprehenſio rationis propter vehementē ⁊ inordinatã apphenſionē imaginationis. ⁊ iudiciũ virtutis eſtimatiue. vt pꝫ in amētib⁹. Manifeſtũ ē aũt ꝙ paſſionē appetitus ſenſitiui ſequit̃ imaginatiõis apprehenſio ⁊ iudiciũ eſtimatiue. ſicut etiã diſpoſitionē lingue ſequit̃ iudiciũ guſtus. vnde videmus ꝙ hoīes in aliqua paſſione exiſtētes nõ facile imaginationē auertũt ab his circa que afficiunt̃. vñ ꝑ ꝯſequēs iudicium rõnis plerũꝗ ſequit̃ paſſionē appetitus ſenſitiui. ⁊ per conſequēs motus voluntatis qui natus ē ſemꝑ ſequi iudiciũ rõnis. ¶ Ad .i. ergo dõm ꝙ per paſſionē appetitus ſenſitiui ſit aliqua immutatio circa iudiciũ de obiecto voluntatis. ſicut dictũ ē. quãuis ipa paſſio appetit⁹ ſenſitiui nõ ſit directe voluntatis obiectũ. ¶ Ad .ij. dõm ꝙ ſuperius nõ mouet̃ ab inferiori directe. ſed indirecte quodãmodo moueri põt. ſicut dictũ eſt. ¶ Et ſilr̃ dicēdũ ē ad tertiũ.

AD ſecunduꝫ ſic proceditur. Uidetur ꝙ ratio nõ poſſit ſuꝑari a paſſiõe ꝯtra ſuam ſciam. Fortius. n. nõ vincit̃ a debiliori. ſed ſciẽntia propter ſuã certitudinē eſt fortiſſimum eorum que in nobis ſunt. ꝗ nõ põt ſuꝑari a paſſione que ē debilis ⁊ cito tranſiens. ¶ P̄re. Uoluntas nõ ē niſi boni vel apparentis boni. ſed cũ paſſio trahit voluntatē in id qḋ eſt vere bonũ. nõ inclinat rõnem ꝯtra ſciam. cum aũt trahit eã in id qḋ eſt apparens bonum ⁊ nõ exiſtens. trahit eã in id qḋ rõni videt̃. hoc aũt ē in ſcia rõnis qḋ ei videt̃. ergo paſſio nunꝗ inclinat rõnem ꝯtra ſuã ſcientiã. ¶ Si dicat̃ ꝙ trahit rõnem ſcientē aliqḋ in vniuerſali vt cõtrariũ iudicet in particulari. ¶ Contra. vniuerſalis ⁊ pticularis ꝓpoſitio ſi opponant̃. opponunt̃ ſcḋm cõtradictionem. ſicut oīs homo ⁊ nõ omnis homo. ſed due opiniones que ſunt ꝯtradictorie ſunt cõtrarie. vt dicit̃ in .ij. ꝑiarmenias. ſi igitur aliquis ſciēs aliquid in vniuerſali iudicaret oppoſitũ in ſingulari. ſequeret̃ ꝙ haberet ſimul cõtrarias opiões qḋ ē impoſſibile. ¶ P̄re. Quicunꝗ ſcit vniuerſale ſcit etiã pticulare qḋ nouit ſub vniuerſali cõtineri. ſicut qui ſcit oēm mulã eē ſterilē ſcit hoc aīal eſſe ſterile dũmodo ipſũ ſciat eē mulã. vt pꝫ ꝑ id qḋ dicit̃ in primo poſterioꝝ. ſed ille qui ſcit aliquid in vniuerſali. puta nullã fornicationē eē faciendã. ſcit hoc pticulare ſub vniuerſali contineri. puta hunc actũ eē fornicatiuũ. ꝗ videt̃ ꝙ etiã in pticulari ſciat. ¶ P̄re. Ea que ſunt in voce ſunt ſigna intellectus aīe ſcḋm phm̃. ſed hõ in paſſione exñs frequēter ꝯfitet̃ id qḋ eligit eē malũ etiã in pticulari. ꝗ etiã in pticulari hꝫ ſcientiam. ſic igit̃ videt̃ ꝙ paſſiones nõ poſſint trahere rõnē ꝯtra ſciam vniuerſalē. qr nõ põt eē ꝙ habeat ſciam vniuerſalē ⁊ eſtimet oppoſitũ in pticulari. ¶ Sed ꝯtra ē qḋ dicit Apls Ro. vij. Uideo aliã legē in mēbris meis repugnantē legi mentis mee. ⁊ captiuantē me in lege peccati. lex aũt que ē in mēbris ē cõcupiſcētia de qua ſupra locutus fuerat. cũ igit̃ cõcupiſcētia ſit paſſio quedam. videt̃ ꝙ paſſio trahat rõnem etiã contra hoc qḋ ſcit. ¶ Rñ. dõm ꝙ opinio Socratis fuit vt phs̃ dicit in .vij. ethi. ꝙ ſcia nũꝗ poſſet ſuꝑari a paſſione. vñ ponebat oēs virtutes eē ſcientias. ⁊ oia pctã eē ignorãtias. in quo quidē aliqualiter recte ſapiebat. qr cũ voluntas ſit boni vel apparētis boni. nunꝗ volũtas in malũ moueret̃ niſi id qḋ nõ eſt bonũ aliqualiter rõni bonũ appareret. ⁊ ꝓpter hoc voluntas nunꝗ in malũ tenderet niſi cũ aliqua ignorantia vel errore rõnis. Unde dicit̃ Prouer. xiiij. Errant qui opant̃ malũ. Sed qr experimento pꝫ ꝙ multi agunt cõtra ea quorũ ſciam hñt. ⁊ hoc etiã auctoritate diuina ꝯfirmat̃. ſcḋm illḋ Luc. xij. Seruus qui cognouit voluntatē dñi ſui ⁊ nõ facit plagis vapulabit multis. Et Iaco. iiij. dicit̃. Scienti bonũ facere ⁊ nõ facienti. peccatũ eſt illi: nõ ſimplr̃ verũ dixit. ſed oportet diſtinguere. vt phs̃ tradit in .vij. ethi. Cũ. n. ad recte agendũ hõ dirigat̃ duplici ſcia. ſ. vniuerſali ⁊ pticulari. vtriuſꝗ defectus ſufficit ad hoc ꝙ impediat̃ rectitudo voluntatis ⁊ opis. vt ſupra dictũ ē. Cõtingit ꝗ ꝙ aliquis hꝫ ſciam in vniuerſali puta nullã fornicationē eē faciendã. ſꝫ tñ nõ cognoſcat in pticulari hũc actũ q̄ eſt fornicatio nõ eē faciendũ. ⁊ hoc ſufficit ad hoc ꝙ voluntas nõ ſequat̃ vniuerſalē ſciam rõnis. Et itez cõſiderandũ eſt ꝙ nihil prohibet aliquid ſciri in habitu. qḋ tñ actu nõ cõſiderat̃. Poteſt igit̃ cõtingere ꝙ aliquis etiã rectã ſciētiã habeat in ſingulari ⁊ nõ ſolũ ĩ vniuerſali. ſed tamē ĩ actu nõ cõſiderat. ⁊ tunc non videt̃ difficile ꝙ ꝓter id qḋ actu cõſiderat hõ agat. ꝙ aũt hõ nõ cõſideret in particulari id qḋ habitualiter ſcit. qñꝗ quidē ꝯtingit ex ſolo defectu intentionis. puta cũ hõ ſciēs geometriã nõ intēdit ad conſiderandũ geometrie ꝯcluſiones. quas ſtatim in promptu habet cõſiderare. Qñꝗ aũt hõ nõ ꝯſiderat id qḋ habet ĩ habitu ꝓpter aliqḋ impedimētũ ſuꝑueniēs. puta propter aliquã occupationē exteriorē. vel propter aliquã infirmitatē corporalē. ⁊ hoc mõ ille qui ē in paſſione cõſtitutus nõ ꝯſiderat in pticulari id qḋ ſcit in vniuerſali inquantum paſſio impedit talē ꝯſiderationē. Impedit aũt tripliciter. Primo quidem ꝑ quandã diſtractionē. ſicut ſupra expoſitũ eſt. Secũdo ꝑ ꝯtrarietatē. qr plerũꝗ paſſio ĩclinat ad ꝯtrariũ hui⁹ qḋ ſcia vniuerſalis habet. Tertio ꝑ quãdã ĩmutationē corꝑalem. ex q̄ rõ quodãmodo ligat̃ ne libere in actũ exeat. ſicut etiã ſomnus vel ebrietas quadã corporali tranſmutatione facta ligant vſum rõnis. ⁊ ꝙ hoc contingat in paſſionib⁹ patet ex hoc ꝙ aliqñ cũ paſſiones multũ intendunt̃. hõ amittit totaliter vſum rõnis. multi. n. propter abũdantiã amoris ⁊ ire ſunt in inſaniã ꝯuerſi. ⁊ per hunc modũ paſſio trahit rõnem ad iudicandũ in pticulari ꝯtra ſcientiam quã habet in vniuerſali. ¶ Ad primũ ergo dicendum ꝙ ſciētia vniuerſalis que ē certiſſima nõ hꝫ pricipalitatē ĩ operatiõe ſꝫ magis ſcia pticularis eo ꝙ operationes ſunt circa ſingularia. vñ nõ ē mirũ ſi ĩ operabilib⁹ paſſio

agit ɔtra ſciam vniuerſalē abſente ɔſideratiōe ī pticulari
Ad.ij.dō.q hoc pm q rōni videat in pticulari aliqd
bonū qd nō ē bonū.cōtingit ex aliqua paſſione. ⁊ tñ hoc
pticulare iudicium ē cōtra vniuerſalē ſcientiam rationis
Ad.iij.dōm q nō poſſit cōtingere q aliqs haberet ſi-
mul in actu ſcientiam aut opinionē veram de vniuerſali
affirmatiuo.⁊ opinionē falſam de pticulari negatiuo aut
econuerſo ſed bene pōt cōtingere q aliquis habeat veram
ſciam habitualiter de vniuerſali affirmatiuo ⁊ falſā opi-
nionē in actu de pticulari negatiuo.actus enī directe nō
cōtrariatur habitui ſed actui. Ad.iiij.dōm q ille qui
hȝ ſciam in vniuerſali ppter paſſionē impeditur ne poſſit
ſub illa vniuerſali ſumere ⁊ ad cōcluſionē puenire. ſȝ aſ-
ſumit ſub alia vniuerſali quā ſuggerit inclinatio paſſiōis
⁊ ſub ea cōcluditur.vnde phūs dicit ī .vij.ethi. q ſylogiſ-
mus incōtinentis hȝ quattuor ꝓpoſitiones.duas vniuer-
ſales.quarꝫ vna eſt rōnis.puta nullā fornicationē eē cō-
mittendā.alia ē paſſionis.puta delectationē eē ſectandaȝ
Paſſio igitur ligat rōnem ne aſſumat ⁊ cōcludat ſub pri-
ma.vnde ea durante aſſumit ⁊ cōcludit ſub ſecunda.
Ad.v.dōm q ſicut ebrius qñqꝫ pferre pōt verba ſignan-
tia pfundas ſententias.quas tamē mente diiudicare nō
poteſt ebrietate prohibente.ita ī paſſione exiſtens ⁊ ſi ore
proferat hoc nō eē faciendū.tamē interius hoc aīo ſentit
q ſit faciendū.vt dicitur in.vij.ethicorum.

Ad tertium ſic procedi-

tur.Videtur q peccatum qd eſt ex paſſione nō
debeat dici ex infirmitate.Paſſio enī ē quidā vehemens
motus appetitus ſenſitiui.vt dictū ē.vehementia autem
motus magis atteſtatur fortitudini qȝ infirmitati.ḡ pec-
catū qd ē ex paſſione nō debet dici ex infirmitate. Pre.
Infirmitas hoīs maxime attenditur ſm illud qd ē ī eo
fragilius.hoc aūt ē caro.vnde dicitur in.ps.Recordatus
eſt qr caro ſunt.ḡ magis debet dici pctm ex infirmitate qd
eſt ex aliquo corpis defectu qȝ quod ē ex aīe paſſione.
Pre.Ad ea nō videtur hō eē infirmus que ei9 voluntati
ſubduntur.ſed facere vel nō facere ea ad que paſſio incli-
nat hoīs voluntati ſubditur.ſm illud Geñ.iiij.Subter
te erit appetitus tuus.⁊ tu dominaberis illius.ḡ peccatuȝ
qd ē ex paſſione nō ē ex infirmitate. Sed cōtra eſt q
Tullius in.iiij.li.de tuſculanis queſtionibꝫ paſſiōes aīe
egritudines vocat.egritudines aūt ē alio noīe infirmita-
tes dicūtur.ḡ pctm qd ē ex paſſione dȝ dici ex infirmitate
Rñ.dōm q cā pctī ꝓpria ē ex pte aīe in qua principa-
liter ē peccatū.pōt aūt dici infirmitas in aīa ad ſimilitu-
dinē infirmitatis corporis.dicit aūt corp9 hoīs eē īfirmū
quando debilitat vel impedit in executione ꝓpie opatio-
nis ppter aliquā inordinationē ptiū corporis.ita.ſ.q hu-
mores ⁊ mēbra hoīs nō ſubdant virtuti regitiue ⁊ moti-
ue corpis.vnde ⁊ mēbꝝ dicit eē infirmū quādo non pōt
pficere opationē mēbri ſani.ſicut oculus quādo non pōt
clare videre vt dicit phūs in.x.de hiſtoriꝭ aīalium.vnde
⁊ infirmitas anime dicit quādo impedit aīa in ꝓpria opa-
tione ppter inordinationē ptiū ipſius.ſicut aūt ptes cor-
poris dicuntur eſſe inordinate qñ nō ſequunt ordinē na-
ture.ita ⁊ partes aīe dicūtur eē inordinate quādo nō ſub-
dunt ordini rōnis.rō enī eſt vis regitiua ptium anime.
Sic ergo qñ extra ordinē rōnis vis ɔcupiſcibilis aut ira-
ſcibilis aliqua paſſione afficit.⁊ p hoc īpedimentū pſtat
n odo pdicto debite actioni hoīs.dicit pctm eē ex infirmi-
tate.vnde ⁊ phūs in.i.ethicoꝝ cōpat incōtinentē paraly-
tico.cuius ptes mouent in cōtrariū eius qd ipe diſponit.
Ad primum ḡ dicendū q ſicut quanto fuerit mot9 for-
tior in corpore pter ordinē nature tanto ē maior infirmi-
tas.ita quanto fuerit motus fortior paſſionis pter ordinē
rōnis.tanto ē maior infirmitas aīe. Ad.ij.dōm q pec-
catū principaliter cōſiſtit in actu voluntatis.qui non im-
pedit per corporis infirmitatē.pōt enī qui ē corpore infir-
mus pmptam habere volūtatē ad aliquid faciendū. im-
pedit aūt p paſſionē vt ſupra dictū ē .vnde cū dicit pctm
eē ex infirmitate.magis eſt referendū ad infirmitatē aīe
qȝ ad infirmitatē corpis.dicit tñ etiā ipſa infirmitas aīe
infirmitas carnis.inquantū ex cōditione carnis paſſiōes
aīe inſurgunt in nobis.eo q appetitus ſenſitiu9 ē virtus
vtens organo corpali. Ad.iij.dōm q in ptāte quideȝ
voluntatis ē aſſentire vel nō aſſentire his in que paſſio
inclinat.⁊ pro tanto dicit noſter appetitus ſub nobis eſſe
ſed tamen iſte aſſenſus vel diſſenſus voluntatis impedi-
tur per paſſionem modo pdicto.

Ad quartū ſic procedit

Videt q amor ſui nō ſit principiū oīs pctī. Id enī qd ē
ſm ſe bonū ⁊ debitū nō ē ꝓpria cā pctī.ſed amor ſui ē ſm
ſe bonū ⁊ debitū.Vñ pcipit hoī vt diligat proximū ſicut
ſeipſum.Leuiti.xix.ḡ amor ſui non pōt eſſe ꝓpria cā pctī
Pre.Aplſ dicit Ro.vij.Occaſione accepta pctm per
mandatū opatū ē in me oēm ɔcupiſcentiā.vbi glo. dicit
q bona eſt lex q̄ dū cōcupiſcētiā phibet omne malū pro-
hibet.quod dicit ppter hoc.qr ɔcupiſcētia ē cā omnis pctī
ſed ɔcupiſcētia ē alia paſſio ab amore vt ſupra habitū ē.
ḡ amor ſui nō ē cā omnis peccati. Pre.Aug9 ſuper il-
lud ps.Incenſa igni ⁊ ſuffoſſa.dicit q oē pctm eſt ex
amore male inflāmante vl ex timore male humiliāte.nō
ḡ ſolus amor ſui eſt cā peccati. Pre.Sicut hō peccat
qñqꝫ ppter inordinatū ſui amorē.ita etiā interduȝ peccat
ppter inordinatū amorē pximi.ḡ amor ſui nō ē cā omnis
pctī. Sed ɔtra ē quod Aug9 dicit in.xiiij.de ciui.dei.q
amor ſui vſqꝫ ad cōtemptū dei facit ciuitatē babylonis.ſȝ
per quodlibet peccatū pertinet hō ad ciuitatē babylonis.
ḡ amor ſui ē cauſa omnis peccati. Rñ.dicēdū q ſicut
ſupra dictū ē,ꝓpria ⁊ per ſe cā peccati accipienda ē ex pte
cōuerſionis ad ɔmutabile bonū.ex qua quidē pte omnis
actus peccati pcedit ex aliquo inordinato appetitu alicu-
ius tpalis boni.q autem aliquis appetat inordinate ali-
quod tpale bonū pcedit ex hoc q inordinate amat ſeipſū
hoc enim ē amare aliquē velle ei bonū. Unde manifeſtū
ē q inordinatus amor ſui ē cā omnis peccati. Ad.i.ḡ
dicendum q amor ſui ordinatus ē debitus ⁊ naturalis
ita.ſ.q velit ſibi bonū quod ɔgruit.ſȝ amor ſui inordina-
tus qui perducit ad cōtemptū dei ponit eē cā peccati ſm
Aug. Ad.ij.dicendum q concupiſcentia qua aliquis
appetit ſibi bonū reducit ad amorē ſui.ſicut ad cauſam.
vt iam dictū eſt. Ad.iij.dicendum q aliquis dr ama-
re et illud bonuȝ qd optat ſibi.⁊ ſe cui bonū optat.amor
igitur ſm q dicitur eius eē quod optatur.puta q aliquis
dicit amare vinū vel pecuniā.recipit p cā timorē qui pti-
net ad fugam mali.omne enim peccatum prouenit vel ex
inordinato appetitu alicuius boni. vel ex inordinata fu-
ga alicuius mali.ſed vtrumqꝫ hoꝝ reducitur ad amorem
ſui.ppter hoc enim hō vel appetit bona vel fugit mala.qr
amat ſeipſum. Ad.iiij.dicendum q amicus eſt quaſi
alter ipſe.⁊ ideo quod peccatur propter amorem amici.vi-
detur propter amorem ſui peccari.

Ad quintum ſic ꝓcedit̃.

Videt̃ ꝙ icõueniẽter ponãt̃ cãe pctõꝝ eẽ ↄcupiſcẽtia carnis. cõcupiſcẽtia oculoꝝ. ⁊ ſupbia vite. q: ſcḋm apl̃m i. ad Timo. vl. Radix oĩuꝫ maloꝝ ẽ cupiditas. ſ ſupbia vite ſub cupiditate nõ cõtinet̃. ergo nõ debet poni īter cauſas pctõꝝ. ¶ Pre. Cõcupiſcẽtia carnis maxie ex viſione oculoꝝ excitat̃. ſcḋm illud Daniel. xiij. Spẽs decepit te. g̃ nõ dꝫ diuidi ↄcupiſcẽtia oculoꝝ ↄtra ↄcupiſcẽtiã carnis ¶ Pre. Cõcupiſcẽtia ẽ delectabilis appetitꝰ. vt ſup habitũ ẽ. delectatiões aũt ↄtingunt nõ ſolũ ſcḋm viſum. ſed etiã ſcḋm alios ſenſus. g̃ deberet etiã poni ↄcupiſcẽtia auditus ⁊ alioꝝ ſenſuũ. ¶ Pre. Sicut hõ inducit̃ ad peccandũ ex inordinata ↄcupiſcẽtia boni. ita etiã ex inordiata fuga mali vt dictũ eſt. ſed nihil hic enumerat̃ ptinens ad fugã mali. g̃ inſufficienter cãe peccatoꝝ tãgunt̃. ¶ Sꝫ ↄtra ẽ qḋ dicit̃. i. Joh. ij. Oẽ qḋ ẽ in mundo aut ẽ ↄcupiſcentia carnis aut ↄcupiſcẽtia oculoꝝ aut ſuperbia vite. In mundo aũt dicit̃ aliqḋ eẽ ꝓpter pctm̃. vñ ⁊ ibidẽ dic̃ ꝙ totus mundus in maligno poſitus ẽ. g̃ pdicta tria ſunt cãe peccatoꝝ. ¶ Rñ. dicẽdũ ꝙ ſicut iã dictũ ẽ. inordinatus amor ſui ẽ cã oĩs pcti. in amore autẽ ſui includit̃ inordiatus appetitus boni. vnuſquiſqꝫ. n. appetit bonuꝫ ei quem amat. Vñ manifeſtũ ẽ ꝙ inordinatꝰ appetitus boni eſt cã oĩs pcti. bonũ aũt dupliciter ẽ obiectũ ſenſibilis appetitꝰ in quo ſunt aĩe paſſiões que ſunt cauſa pcti. Vno modo abſolute ſcḋm ꝙ eſt obiectũ ↄcupiſcibilis. Alio mõ ſub rõe ardui put ẽ obiectũ iraſcibilis. vt ſupra dictũ ẽ. Eſt autẽ duplex ↄcupiſcẽtia ſicut ſupra habitũ ẽ. Vna quidem naturalis q̃ ẽ eoꝝ quibꝰ natura corporis ſuſtentat̃ ſiue qn̄tũ ad ↄſeruationẽ indiuidui. ſicut cibo ⁊ potꝰ ⁊ alia hmõi ſiue qn̄tum ad cõfirmationẽ ſpẽi ſicut in venereis. ⁊ hoꝝ inordinatus appetitus dicit̃ ↄcupiſcẽtia carnis. Alia ẽ cõcupiſcentia aĩalis. eoꝝ ſcꝫ que p ſenſum carnis ſuſtentationẽ aut delectationẽ nõ afferunt. ſed ſunt delectabilia ſcꝫ apphenſionẽ imaginationis aut aliciꝰ hmõi acceptionis. ſicut ſunt pecunia. ornatus veſtiũ. ⁊ alia hmõi. ⁊ hec qdẽ aĩalis ↄcupiſcẽtia vocat̃ ↄcupiſcẽtia oculoꝝ. ſiue intelligat̃ ↄcupiſcẽtia oculoꝝ. i. ipſius viſionis que fit p oculos vt referat̃ ad curioſitatẽ ſcḋm ꝙ Augꝰ exponit in. x. cõfeſ. ſiue referat̃ ad cõcupiſcẽtiã reꝝ que exteriꝰ oculis ꝓponunt̃ vt referat̃ ad cupiditatẽ ſcḋm ꝙ ab alijs exponit̃. Appetitus aũt inordinatꝰ boni ardui ptinet ad ſupbiã vite. nã ſuperbia eſt appetitus inordinatꝰ excellentie. vt inferius dicet̃. Et ſic pꝫ ꝙ ad iſta tria reduci poſſunt oẽs paſſiones q̃ ſũt cã peccati. nã ad duo prima reducunt̃ oẽs paſſiones cõcupiſcibilis. ad tertiũ aũt oẽs paſſiones iraſcibilis. qḋ ideo nõ diuidit̃ in duo. q: oẽs paſſiones iraſcibilis cõformantur cõcupiſcẽtie aĩali. ¶ Ad. i. g̃ dicẽdũ ꝙ ſcḋm ꝙ cupiditas importat vniuerſaliter appetitũ cuiuſlibꝫ boni. ſic etiã ſupbia vite cõtinet̃ ſub cupiditate. quõ aũt cupiditas ſcḋm ꝙ ẽ ſpeciale vitiũ qḋ auaritia noiat̃ ſit radix oĩuꝫ peccatoꝝ infra dicet̃. ¶ Ad. ij. dicẽdũ ꝙ cõcupiſcẽtia oculoꝝ nõ dicitur hic cõcupiſcẽtia oĩuꝫ reꝝ q̃ videri oculis pñt. ſ ſolũ earũ in quibꝰ nõ querit̃ delectatio carnis q̃ ẽ ſcḋm tactuꝫ. ſed ſolum delectatio oculi. i. cuiuſcunqꝫ appꝫhenſiue virtutꝫ ¶ Ad. iij. dicẽdũ ꝙ ſenſus viſus ẽ excellentior inter oẽs alios ſenſus ⁊ ad plura ſe extendẽs. vt dicit̃ i. metaphi. ⁊ iõ nomẽ eius transfert̃ ad oẽs alios ſenſus ⁊ etiam ad oẽs interiores apphenſiones. vt Augꝰ dicit in li. de verbis dñi. ¶ Ad. iiij. dõ. ꝙ fuga mali cauſat̃ ex appetitu boni. vt ſupra dictũ ẽ. ⁊ iõ ponunt̃ ſolũ paſſiones inclinãtes ad bonum tanqꝫ cauſe earum que faciunt inordinate fugam mali.

Ad ſextuꝫ ſic proceditur.

Videt̃ ꝙ peccatũ nõ alleuiet̃ ꝓpter paſſionẽ. Augmẽtum eñi cauſe auget effectum. ſi enim calidum diſſoluit magis calidũ magis diſſoluit. ſed paſſio ẽ cã pcti. vt habitum ẽ. g̃ quanto eſt intentior paſſio tanto eſt maius peccatum. paſſio igit̃ nõ minuit peccatum ſꝫ auget. ¶ Pre. Sicut ſe hꝫ paſſio bona ad meritũ. ita ſe habet mala paſſio ad peccatũ. ſed bona paſſio auget meritũ. tanto eñi aliquis magis videt̃ mereri quanto ex maiori miſericordia pauperi ſubuenit. g̃ etiã mala paſſio magꝰ aggrauat peccatũ qꝫ alleuiet. ¶ Pre. Quanto intenſiori volũtate aliquis facit peccatũ tanto grauiꝰ videt̃ peccare. ſed paſſio ipellẽs voluntatẽ facit eã vehementius ferri in actum pcti g̃ paſſio aggrauat pctm̃. ¶ Sed ↄtra paſſio ipa ↄcupiſcẽtie vocat̃ temptatio carnis. ſꝫ quãto aliquis maiori temptatione ꝓſternit̃ tãto minus peccat. vt pꝫ per Augꝰ. ergo paſſio diminuit pctm̃. ¶ Rñ. dicẽdũ ꝙ pctm̃ eẽntialit̃ cõſiſtit in actu liberi arbitrij qḋ ẽ facultas volũtatis ⁊ rõnis paſſio aũt eſt motus appetitus ſenſitiui. appetitus aũt ſenſitiuus põt ſe hr̃e ad liberũ arbitriũ ⁊ antecedẽter ⁊ conſequẽter. Antecedẽter qdẽ ſcḋm ꝙ paſſio appetitꝰ ſenſitiui trahit vel inclinat rõnẽ vel volũtatẽ. vt ſu p dctm̃ ẽ. Cõſequẽter aũt ſcḋm ꝙ motus ſuperioꝝ viriũ ſi ſint vehemẽtes redũdãt in inferiores. nõ eñi põt volũtas intẽſe moueri in aliqḋ qn̄ excitet̃ aliqua paſſio in appetitu ſenſitiuo. Si igit̃ accipiat̃ paſſio ſcḋm ꝙ ꝓcedit actũ peccat. ſic neceſſe ẽ ꝙ diminuat pctm̃. actus eñi intm̃ eſt pctm̃ inqn̄tũ ẽ volũtariũ. ⁊ in nobis exiſtens. eẽ aũt aliqḋ in nobis dicit̃ p rõnem ⁊ voluntatẽ. vnde quãto rõ ⁊ voluntas ex ſe aliqḋ agũt nõ ex impulſu paſſionis. magis ẽ volũtariũ ⁊ in nobis exñs ⁊ ſcḋm hoc paſſio minuit pctm̃ inqn̄tũ minuit voluntariũ. paſſio aũt cõſequẽs nõ diminuit pctm̃. ſꝫ magis auget. vel potius ẽ ſignũ magnitudinis eiꝰ. inqn̄tũ. ſ. demonſtrat intenſionẽ volũtatis ad actũ peccati. ⁊ ſic verũ eſt ꝙ quanto aliquis maiori libidine vel ↄcupiſcẽtia peccat tanto magis peccat. ¶ Ad. i. g̃ dicẽdũ ꝙ paſſio ẽ cã pcti ex pte cõuerſionis. grauitas aũt pcti magis attendit̃ ex pte auerſiõis q̃ quidẽ ex cõuerſione ſequit̃ p accñs. i. pter intentionem peccantis. cãe aũt p accñs augmẽtate nõ augmentãt effectus ſed ſolũ cãe per ſe. ¶ Ad. ij. dicẽdũ ꝙ bona paſſio cõſequens iudiciũ rõnis augmẽtat meritũ. ſi aũt ꝓcedat vt ſupra hõ magis ex paſſione qꝫ ex iudicio rõnis moueat̃ ad bene agendũ. talis paſſio diminuit bonitatẽ ⁊ laudẽ actꝰ ¶ Ad. iij. dicẽdũ ꝙ ⁊ ſi motus voluntatꝫ ſit intẽſior ex paſſione incitatus. nõ tñ ita eſt voluntatis proprius. ſicut ſi ſola rõne moueret̃ ad peccandum.

Ad ſeptimuꝫ ſic procedit̃.

Videt̃ ꝙ paſſio totaliter excuſet a peccato. Quicqḋ eñi cauſat inuoluntariũ excuſat totaliter a pctõ ſed ↄcupiſcentia carnis q̃ ẽ quedã paſſio cauſat inuoluntariũ. ſcḋm illud Gal. v. Caro cõcupiſcit aduerſus ſpũm vt nõ quecunqꝫ vultis illa faciatꝫ. ergo paſſio totaliter excuſat a pctõ. ¶ Pre. Paſſio cauſat ignorantiã quandaꝫ in particulari. vt dictum eſt. ſed ignorantia pticularis totaliter excuſat a pctõ. ſicut ſupra habitum eſt. ergo paſſio totaliter excuſat a pctõ. ¶ Pre. Infirmitas aĩe grauior ẽ qꝫ infirmitas corporis. ſꝫ infirmitas corpis totalr̃ excuſat a pctõ. vt pꝫ i freneticis. g̃ mltomagꝰ paſſio q̃ ẽ infirmitas aĩe

¶ Sed ↄtra ē ꝙ Apl's Ro.vij. vocat paſſiones peccatoꝝ nō niſi qꝛ peccata cauſant. qḋ nō eēt ſi a peccato totaliter excuſarent. ergo paſſiones nō totaliter a peccato excuſant. ¶ Rñ. dicendū ꝙ ſm hoc ſoluꝫ actus aliq's q̄ de genere ſuo eſt malus totaliter a pctō excuſat' ꝙ totaliter inuolūtarius reddit'. vñ ſi ſit talis paſſio q̄ totaliter inuoluntarium reddat actū ſequentē totaliter a pctō excuſat. alioquin nō totaliter. Circa qḋ duo ↄſideranda vident'. Primo quidē ꝙ aliquid pōt eē voluntariū vel ſm ſe. ſicut qñ voluntas directe in ipſum fert'. vel ſm ſuam cauſaꝫ qñ volūtas fertur in cauſam ⁊ nō in effectū. vt pꝫ in eo qui voluntarie inebriat'. ex hoc enī quaſi voluntariū ei iputat' qḋ p ebrietatē cōmittit. Secūdo cōſiderandū ē ꝙ aliquid dicit' voluntariū directe ⁊ indirecte. directe quidem id in qḋ volūtas fert'. indirecte autē illud qḋ voluntas potuit prohibere ſꝫ nō prohibet. ſm hoc igit' diſtinguendum ē. qꝛ paſſio q̄nqꝫ quidē ē tanta ꝙ totaliter aufert vſuꝫ rōnis. ſicut pꝫ in his qui ꝓpter amorē vel iram inſaniūt. ⁊ tunc ſi tal' paſſio a principio fuerit voluntaria. imputat' actus ad pctm̄. qꝛ ē voluntarius in ſua cauſa. ſicut etiam de ebrietate dictū ē. Si vero cauſa nō fuerit volūtaria ſꝫ naturalis. puta cū aliquis ex egritudine vel aliqua hm̄ōi cauſa incidit ī talē paſſionē q̄ totaliter aufert vſum rōnis. actus oīno redditur inuoluntari'. ⁊ p ↄñs totaliter a pctō excuſat'. Qñqꝫ vero paſſio nō eſt tanta ꝙ totaliter intercipiat vſū rōnis. ⁊ tunc rō pōt paſſionē excludere diuertendo ad alias cogitationes. vel ipedire ne ſuū cōſequat' effectū. qꝛ membra nō applicant' opi niſi p cōſenſum rōnis. vt ſupra dictū ē. vñ talis paſſio nō totaliter excuſat a pctō. ¶ Ad.i. ergo dicendū ꝙ hoc qḋ dicit'. vt nō quecunqꝫ vultis illa faciatis. nō eſt referendū ad ea que fiunt p exteriorē actū. ſed ad interiorē cōcupiſcētie motū. vellet enī hō nūqꝫ cōcupiſcere malū ſicut etiaꝫ exponit' id qḋ dicit' Ro.vij. Qḋ odi maluꝫ illud facio. Vel pōt referre ad voluntatē p̄cedentē paſſionē vt pꝫ in cōtinentibꝫ qui cōtra ſuū ꝓpoſituꝫ agunt propter ſua cōcupiſcentiā. ¶ Ad.ij. dicendū ꝙ ignorātia particularis q̄ totaliter excuſat ē ignorātia circūſtantie. quā quide quis ſcire nō pōt debita diligentia adhibita. ſꝫ paſſio cauſat ignorātiā iuris ī particulari dum impedit applicationē cōis ſcīe ad particularē actū. quā quidē paſſionē rō repellere pōt. vt dictū ē. ¶ Ad.iij. dicendū ꝙ infirmitas corporis ē inuolūtaria. eēt aūt ſimilis ſi eēt voluntaria ſicut de ebrietate dictū eſt. que eſt quedam corporalis infirmitas.

AD octauū ſic procedi

tur. Videt' ꝙ pctm̄ qḋ ē ex paſſiōe non poſſit eſſe mortale. Veniale. n. pctm̄ diuidit ↄtra mortale. ſꝫ pctm̄ qḋ ē ex infirmitate ē veniale. cū hēat in ſe cām venie. cum igit' pctm̄ qḋ ē ex paſſione ſit ex infirmitate. videt' ꝙ nō poſſit eē mortale. ¶ Pre. Cā nō ē potior effectu. ſed paſſio nō pōt eē pctm̄ mortale. nō. n. in ſenſualitate ē pctm̄ mortale vt ſup habitū ē. ergo pctm̄ qḋ ē ex paſſione nō pōt eē mortale. ¶ Pre. Paſſio abducit a rōne. vt ex dictis pꝫ. ſꝫ rōnis ē ↄuerti ad deū vel auerti a deo. in q̄ ↄſiſtit rō pcti mortalis. pctm̄ ergo qḋ ē ex paſſione nō pōt eē mortale. ¶ Sꝫ contra ē qḋ apl's dicit Ro.vij. ꝙ paſſiones pctōꝝ operant' ī mēbris nr̄is ad fructificandū morti. hoc aūt eſt propriū mortalis peccati ꝙ fructificet morti. ergo pctm̄ qḋ ē ex paſſione pōt eē mortale. ¶ Rñ. dicendū ꝙ pctm̄ mortale vt ſup dictū ē ↄſiſtit in auerſione ab vltimo fine qui ē de'. q̄ quidē auerſio ptinet ad rōnē deliberantē. cui' etiā ē ordinare ī finē. hoc igit' ſolūmō pōt ↄtingere ꝙ inclinatio aīe in aliqḋ qḋ ↄtrariat' vltimo fini nō ſit pctm̄ mortale. qꝛ rō deliberās nō pōt occurrere q̄ḋ ↄtingit in ſubitis motibꝫ. Cū aūt ex paſſione aliquis ꝓcedit ad actū pcti vel ad ↄſenſuꝫ deliberatū. hoc nō fit ſubito. vñ rō deliberās pōt hic occurrere. pōt. n. excludere vel ſaltē ipedire paſſionē vt dictū eſt. vñ ſi nō occurrat ē pctm̄ mortale. ſicut videm' ꝙ multa homicidia ⁊ multa adulteria p paſſionē cōmittunt'. ¶ Ad.i. ergo dicendū ꝙ veniale dicit' tripli'. Vno mō ex cā qꝛ. ſ. hꝫ aliq̄ꝫ cām venie q̄ diminuit pctm̄. ⁊ ſic pctm̄ ex infirmitate vel ignorantia dicit' veniale. Alio mō ex euentu. ſicut oē pctm̄ p pniām fit veniale. i. veniā ↄſequit'. Tertio mō dicit' veniale ex genere ſicut verbū ocioſū. ⁊ hoc ſolū veniale opponit' mortali. obiectio autē ꝓcedit de primo. ¶ Ad.ij. dicendū ꝙ paſſio ē cā pcti ex parte ↄuerſionis. ꝙ aūt ſit mortale eſt ex parte auerſionis. q̄ p accñs ſeq̄t' ad ↄuerſionē. vt dictū ē. vñ rō nō ſequit'. ¶ Ad.iij. dicendū ꝙ rō nō ſemp in ſuo actu totaliter a paſſione ipedit'. vñ remanet ei liberum arbitriuꝫ vt poſſit auerti vel cōuerti ad deuꝫ. ſi aūt totaliter tolleret' vſus rōnis. iā nō eēt pctm̄ nec mortale nec veniale.

¶ Queſtio LXXVIII

DEinde ↄſiderandū

ē de cā pcti q̄ ē ex parte voluntatis. que dicit' malicia. Et circa hoc querunt' quattuor. Primo vtꝝ aliquis poſſit ex certa malicia ſeu induſtria peccare. Secūdo vtrum quicūqꝫ peccat ex habitu peccet ex certa malicia. Tertio vtrum quicūqꝫ peccat ex certa malicia peccet ex habitu. Quarto vtrum ille qui peccat ex certa malicia grauius peccet q̄ꝫ ille qui peccat ex paſſione.

AD primum ſic procedi

tur. Videt' ꝙ null' peccet ex induſtria ſiue ex certa malicia. Ignorantia. n. opponit' induſtrie ſeu certe malicie. ſed oīs malus ē ignorās ſm phm̄. ⁊ Prouer. xiiij. dicit'. Errant qui operant' malū. ergo null' peccat ex certa malicia. ¶ Pre. Dio. dicit. iiij. ca. de di. no. ꝙ nullus intendens ad malū operat'. ſed hoc videt' eē peccare ex malicia intendere malū in peccādo. qḋ enī ē preter intentionē ē quaſi per accñs. ⁊ nō denoiat actū. ergo nullus ex malicia peccat. ¶ Pre. Malicia ipa pctm̄ ē. ſi igit' malicia ſit cā pcti ſequet' ꝙ peccatū ſit cā peccati in infinitū. qḋ ē incōueniens nullus igit' ex malicia peccat. ¶ Sed ↄtra ē qḋ dicit' Job. xxxiiij. Quaſi de induſtria receſſerūt a deo. ⁊ vias eius intelligere noluerūt. ſed recedere a deo eſt peccare. ergo aliqui peccant ex induſtria ſeu ex certa malicia. ¶ Rñ. dicendū ꝙ hō ſicut ⁊ quelibꝫ alia res naturaliter hꝫ appetitū boni. vnde ad malū ei' appetitus declinet cōtingit ex aliq̄ corruptiōe ſeu inordinatione in aliq̄ principioꝝ hoīs. ſic. n. in actionibꝫ reꝝ naturaliū peccatū inuenit'. principia aūt humanoꝝ actuū ſunt intellect' ⁊ appetitus tā rōnalis q̄ dicitur voluntas q̄ꝫ ſenſitiuus. Peccatū igit' in hūanis actibꝫ cōtingit q̄nqꝫ ſicut ex defectu intellectus. puta cū aliq's p ignorantiam peccat. ⁊ ex defectu appetit' ſenſitiui. ſicut cuꝫ aliquis ex paſſione peccat. Ita etiā ex defectu voluntatis qui ē inordinatio ipſi'. Eſt aūt voluntas inordinata quā de min' bonū magis amat. ↄſequēs aūt ē vt aliq's eligat pati detrimentū in bonū min' amato ad hoc ꝙ potiat' bono magis amato. ſicut cū hō vult pati abſciſionē membri etiā ſcient' vt ↄſeruet vitā quā mag' amat. ita p hūc modū q̄n aliq̄ inordinata volūtas aliqḋ bonū tp̄ale pl' amat puta diuitias vl' voluptatē q̄ꝫ ordinē rōis vl' leg' diuine vl' charitatē dei vl' aliqḋ hm̄ōi. ſeq̄t' ꝙ velit diſpēdiū pati in aliq̄

ſpūalium bonoꝝ vt priuatur aliquo tēporali bono. nihil autem eſt aliud malum q̄ꝫ priuatio alicuius boni. et ſm̄ hoc aliquis ſciēter vult aliqd̄ malum ſpūale qd̄ eſt malū ſimpliciter. per qd̄ bonū ſpūale priuatur vt bono temporali potiatur. Vn̄ dicitur ex certa malicia vel ex induſtria peccare quaſi ſciēter malū eligens. Ad. j. ergo dōm q̄ ignorantia quādoqꝫ quidē excludit ſcientiā qua aliquis ſimpliciter ſcit hoc eſſe malum qd̄ agitur. ⁊ tūc dicitur ex ignorātia peccare. quādoqꝫ autē excludit ſcientiā qua homo ſcit hoc non eſſe malum. ſicut cū ex paſſione peccatur. quandoqꝫ aūt excludit ſciētiā qua aliquis ſcit hoc malū non ſuſtinendū eſſe ꝓpter conſecutionem illius boni. ſcit tamen ſimpliciter hoc eſſe malum. ⁊ ſic dicitur ignorare qui ex certa malicia peccat. Ad. ij. dōm q̄ malum non poteſt eſſe ſm̄ ſe intentū ab aliquo. pōt tamen eſſe intentum ad vitandum aliud malum. vel ad ꝯſequendū aliud bonum. vt dictum ē. ⁊ in tali caſu aliquis eligeret cōſequi bonum ꝑ ſe intētum abſqꝫ hoc q̄ pateretur detrimētum alterius boni. ſicut aliquis laſciuus vellet frui delectatione abſqꝫ offenſa dei. ſed duobꝰ ꝓpoſitis magis vult peccādo incurrere offenſam dei q̄ꝫ delectatione priuetur. Ad. iij. dōm q̄ malicia ex qua aliquis dicitur peccare pōt intelligi malicia habitualis. ſm̄ q̄ habitus malus a philoſopho nominat̄ malicia ſicut habitus bonus nominatur virtus. ⁊ ſm̄ hoc aliquis dicitur ex malicia peccare quia peccat ex inclinatione habitus. Poteſt etiā intelligi malicia actualis ſiue ipſa mali electio malicia nominetur et ſic dicitur aliquis ex malicia peccare inq̄ꝫtum ex mali electiōe peccat. ſiue etiaꝫ malicia dicat̄ aliqua p̄cedēs culpa ex qua oritur ſubſequens culpa. ſicut cum aliquis impugnat fraternam gratiā ex inuidia. et tunc idem non eſt cauſa ſuiꝑpſius. ſed actus interioꝛ ē cauſa actus exterioris ⁊ vnū pctm̄ eſt cauſa alterius. nō tn̄ in infinitū. qꝛ ē deuenire ad aliqd̄ primū peccatū qd̄ non cauſatur ex aliq̄ prioꝛi peccato. vt ex ſupra dictis patet.

Ad ſecunduꝫ ſic procedit

Videtur q̄ non omnis qui peccat ex habitu peccet ex certa malicia. Peccatū enī qd̄ eſt ex certa malicia videt̄ eſſe grauiſſimū. ſed quandoqꝫ homo aliqd̄ leue peccatū cōmittit ex habitu. ſicut cū dicit verbum ocioſum. nō ergo omne peccatū qd̄ eſt ex habitu ē ex certa malicia. Pre. actus ex habitu ꝓcedentes ſunt ſil̄es actibus ex quibus habitus generātur. vt dicitur in. ij. ethi. ſed actus p̄cedētes habitum vitioſum nō ſunt ex certa malicia. ergo etiā peccata q̄ ſunt ex habitu nō ſunt ex certa malicia. Pre. ī his que aliquis ex certa malicia cōmittit gaudet poſtq̄ꝫ cōmiſit. ſm̄ illud Prouer. ij. Qui letātur cum male fecerint. ⁊ exultant in rebus peſſimis. ⁊ hoc ideo. qꝛ vnicuiqꝫ ē delectabile cū ꝯſequitur id qd̄ intendit. ⁊ qui operatur qd̄ ē ei quodāmodo cōnaturale ſm̄ habitū. ſed illi q̄ peccant ex habitu poſt peccatū cōmiſſum dolent. penitudine enī replētur praui. id ē. habentes habitū vitioſum. vt dicitur in. ix. ethi. ergo peccata que ſunt ex habitu nō ſunt ex certa malicia. Sed ꝯtra peccatū ex certa malicia dicitur eſſe qd̄ ē ex electione mali. ſed vnicuiqꝫ eſt eligibile id ad qd̄ inclinatur ꝑ ꝓpꝛiuꝫ habitū. vt dicitur ī. vi. ethi. de habitu virtuoſo. ergo peccatū qd̄ eſt ex habitu ē ex certa malicia. Rn̄. Dicendū q̄ non ē idem peccare habē tem habitū. ⁊ peccare ex habitu. Vti enī habitu nō ē neceſſarium. ſed ſubiacet voluntati habētis. vn̄ ⁊ habitus diffinitur eſſe quo quis vtit̄ cū voluerit. et ideo ſicut pōt ꝯſtringere q̄ aliquis habens habitū vitioſum ꝓrumpat in actū virtutis. eo q̄ ratio non totaliter corrumpitur ꝑ malum habitum. ſed aliquid eius integrū manet. ex quo ꝓuenit q̄ peccatoꝛ aliqua operat̄ de genere bonoꝝ. ita etiaꝫ pōt ꝯſtringere q̄ aliquis habēs habitū vitioſum. iterdum nō ex habitu operet̄. ſed ex paſſione inſurgente vel etiaꝫ ex ignorātia. ſed q̄ñcūqꝫ vtitur habitu vitioſo neceſſe ē q̄ ex certa malicia peccet. qꝛ vnicuiqꝫ habenti habitum eſt ꝑ ſe diligibile id qd̄ ē ei ꝯueniens ſm̄ ꝓpꝛium habitum. qꝛ ſic fit ei quodāmodo cōnaturale ſm̄ q̄ ꝯſuetudo ⁊ habitus vertitur in naturā. hoc autē qd̄ eſt alicui ꝯueniēs ſm̄ habitū vitioſum. ē id qd̄ excludit bonū ſpūale. ex quo ſequitur q̄ homo eligat malū ſpūale vt adipiſcat̄ bonū qd̄ ē ei ſm̄ habitū ꝯueniēs. ⁊ hoc ē ex certa malicia peccare. Vn̄ manifeſtū eſt q̄ quicunqꝫ peccat ex habitu peccet ex certa malicia. Ad. j. ergo dōm q̄ peccata venialia non excludunt bonum ſpūale qd̄ eſt gr̄a dei vel charitas. vnde non dicūtur mala ſimpliciter. ſꝫ ſm̄ quid. ⁊ ꝓpter hoc nec habitus ipſoꝝ poſſunt dici ſimpliciter mali. ſed ſolū ſm̄ q̄d. Ad. ij. dōm q̄ actus qui ꝓcedunt ex habitibus ſunt ſimiles ſm̄ ſpēꝫ actibus ex quibus habitꝰ generātur. differunt tn̄ ab eis ſicut ꝑfectū ab imꝑfecto. ⁊ talis ē differentia peccati qd̄ cōmittitur ex certa malicia ad peccatuꝫ qd̄ cōmittit̄ ex aliqua paſſione. Ad. iij. dōm q̄ ille qui peccat ex habitu ſemꝑ gaudet de hoc qd̄ ex habitu operatur q̄ꝫdiu habitu vtitur. ſꝫ qꝛ poteſt habitu nō vti. ſꝫ ꝑ rationem q̄ non eſt totaliter corrupta aliquid aliud meditari. pōt ꝯtingere q̄ non vtēs habitu doleat de hoc qd̄ ꝑ habitū cōmiſit. plerūqꝫ tn̄ tales penitent de peccato. non qꝛ eis peccatum ſm̄ ſe diſpliceat. ſed ꝓpter aliquod incōmodum qd̄ ex peccato incurrunt.

Ad tertium ſic procedit.

Videtur q̄ quicunqꝫ peccat ex certa malicia peccet ex habitu. Dicit enim philoſophus in. v. ethi. q̄ non ē cuiuſlibet iniuſta facere qualiter iniuſtus facit. ſ. ex electiōe. ſꝫ ſolum habentis habitū. ſed peccare ex certa malicia ē peccare ex electione mali. vt dictū ē. ergo peccare ex certa malicia nō eſt niſi habentis habitū. Pre. Origenes dicit in primo ꝑyarchon q̄ nō ad ſubditū quis euacuat̄ aut deficit. ſꝫ paulatim ꝑ ptes defluere neceſſe ē. ſed maximus defluxus eē videt̄ vt aliquis ex certa malicia peccet. ergo nō ſtatim a principio. ſed ꝑ multaꝫ ꝯſuetudinem ex qua habitus generari poteſt. aliquis ad hoc deuenit vt ex certa malicia peccet. Pre. quandocūqꝫ aliq̄s ex certa malicia peccat. oportet q̄ ipſa volūtas de ſe inclinet̄ ad malū qd̄ eligit. ſed ex natura potētie nō inclinat̄ homo ad malum. ſꝫ magis ad bonū. ergo oportet ſi eligit malū q̄ hoc ſit ex aliquo ſuꝑuenienti qd̄ eſt paſſio vel habitus. ſꝫ q̄ñ aliquis peccat ex paſſione. nō peccat ex certa malicia. ſed ex infirmitate vt dictū ē. ergo quādocūqꝫ aliquis peccat ex certa malicia. oportet q̄ peccet ex habitu. Sꝫ contra ſicut ſe habet habitus bonꝰ ad electionem boni. ita habitus malꝰ ad electionē mali. ſed q̄ñqꝫ aliquis nō habēs habitū virtutis eligit id qd̄ ē bonū ſm̄ virtutū. ergo etiaꝫ q̄ñqꝫ aliq̄s nō habens habitū vitioſum pōt eligere malū qd̄ eſt ex certa malicia peccare. Rn̄. Dicendū q̄ volūtas aliter ſe habet ad bonū ⁊ aliter ad malū. ex natura enī ſue potētie inclinat̄ ad bonū rōnis ſicut ad ꝓpꝛiū obiectū vnde ⁊ omne peccatū dicit̄ eſſe ꝯtra naturā. q̄ ergo in aliquod malū volūtas eligēdo inclinet̄. oportet q̄ aliunde ꝯtingat. Et q̄ñqꝫ quidē ꝯtingit ex defectu rōnis ſicut cuꝫ

aliquis ex ignorantia peccat. Quãq3 aũt ex impulſu appe
titus ſenſitiui. ſicut cũ peccat ex paſſione. Sed neutr? ho
rũ eſt ex certa malicia peccare. ſed tũc ſolũ ex certa malicia
aliquis peccat. qñ ipa volũtas ex ſeipſa mouet ad malũ
qḋ põt ↄtingere dupliciter. Uno q̃dē mõ ꝑ hoc ꝙ hõ h3 ali
quã diſpoſitionē corruptã inclinantē ad malũ. ita ꝙ ſcḋm
illã diſpoſitionē fit hoĩ quaſi ↄueniēs ⁊ ſimile aliquod
malũ. ⁊ in hoc rõne ↄueniētie tendit voluntas q̃ſi in bonũ
q2 vnũquodq3 ſcḋm ſe tendit in id qḋ ſibi ē ↄueniēs. talis
aũt diſpoſitio corrupta vel ē aliquis habitus acquiſit? ex
ↄſuetudine que vertit̃ in naturã. vel ē aliqua egritudina-
lis habitudo ex pte corpis. ſicut aliquis habēs q̃ſdam na
turales inclinatiões ad aliqua peccata ꝓpter corruptionē
nature ĩ ipſis. Alio modo ↄtingit ꝙ volũtas ꝑ ſe tēdit in
aliqḋ malũ ꝑ remotionē alicui? ꝓhibētis. puta ſi aliquis
ꝓhibeat peccare. nõ q2 peccatũ ei ſcḋm ſe diſpliceat. ſ3 ꝓpt
ſpem vite eterne. vel ꝓpt timorē gehēne. remota. ſpe ꝑ de
ſperationē vel timore ꝑ p̃ſumptionē. ſequitur ꝙ ex certa
malicia q̃ſi abſq3 freno peccet. Sic igitur pꝫ ꝙ peccatũ
qḋ ē ex certa malicia ſemꝑ p̃ſupponit in hoĩe aliquã inor
dinationē q̃ tñ nõ ſemꝑ ē habitus. vñ nõ ē neceſſariũ ꝙ
q̃cũq3 peccat ex certa malicia peccet ex habitu. Ad. j. er-
go dḋm ꝙ opari q̃liter iniuſtus opatur nõ ſolũ ē opari
iniuſta ex certa malicia. ſ3 etiã delectabiliter ⁊ ſine graui
renīſu rõnis. qḋ nõ ē niſi eius q̃ h3 habitũ. Ad. ij. dḋm
ꝙ nõ ſtatim ad hoc aliq̃s labit̃ ꝙ ex certa malicia peccet. ſ3
p̃ſupponitur aliq̃d qḋ tñ non ſemꝑ ē habitus. vt dictũ ē.
Ad. iij. dḋm ꝙ illud ꝓpter qḋ volũtas ĩclinatur ad ma
lum nõ ſemꝑ habitus ē vel paſſio. ſ3 quiddã aliud. vt di-
ctum ē. Ad. iiij. dḋm ꝙ nõ ē ſilis ratio de electiõe boni
⁊ de electione mali. quia malũ nunq̃3 eſt ſine bono natu-
re. ſed bonũ põt eſſe ſine malo culpe ꝑfecto.

Ad quartũ ſic ꝓceditur.

Uidetur ꝙ ille q̃ peccat ex certa malicia nõ peccet grauꝰ
us q̃3 ille qui peccat ex paſſione. Ignorantia enĩ excuſat
peccatũ vel in toto vel in pte. ſ3 maior ē ignorantia ĩ eo ꝙ
peccat ex certa malicia q̃3 in eo qui peccat ex paſſione. nã
ille qui peccat ex certa malicia patitur ignorantiã princi-
pij q̃ ē maxima. vt phũs dicit in. vij. ethi. habet enĩ malã
exiſtimationē de fine q̃ ē principiũ in opatiuis. ergo ma
gis excuſatur a pctõ q̃ peccat ex certa malicia q̃3 ille q̃ pec-
cat ex paſſiõe. Pre. q̃nto aliquis h3 maius impellens
ad peccãdũ. tãto minus peccat. ſicut pꝫ de eo qui maiori
ĩpetu paſſiõis deijcitur ĩ peccatũ. ſed ille q̃ peccat ex certa
malicia impellitur ab habitu. cuius ē fortior impulſio q̃3
paſſionis. ergo ille q̃ peccat ex habitu minus peccat q̃3 il
le qui peccat ex paſſione. Pre. peccare ex certa malicia
ē peccare ex electiõe mali. ſed ille q̃ peccat ex paſſione etiã
eligit malũ. ergo nõ minus peccat q̃3 ille q̃ peccat ex certa
malicia. Sed ↄtra ē ꝙ peccatũ qḋ ex induſtria cõmit-
titur ex hoc ipõ grauiorē penam meretur. ſcḋm illud Job.
xxxiiij. Quaſi impios ꝑcuſſit eos in loco videntium. qui
q̃ſi de induſtria receſſerũt ab eo. ſed pena nõ augetur niſi
ꝓpter grauitatē culpe. ergo peccatũ ex hoc aggrauatur ꝙ ē
ex induſtria ſeu ĩ certa malicia. Rñ. dḋm ꝙ peccatũ qḋ ex
certa malicia ē grauius pctõ qḋ ē ex paſſiõe triplici rõne
Primo q̃dē q2 cũ pctm̃ principalit̃ in volũtate ↄſiſtat.
q̃nto motus peccati ē magis ꝓprius volũtati. tãto peccatũ
ē grauius ceteris paribus. cũ aũt ex certa malicia peccat̃
motus pctĩ ē magis ꝓprius volũtati q̃ ex ſeipã in malũ
mouet̃ q̃3 qñ ex paſſiõe peccatur. q̃ſi ex q̃dã extrinſeco im-
pulſa ad peccãdũ. vñ pctm̃ ex hoc ipõ ꝙ eſt ex malicia ag-
grauat̃. ⁊ tãto magis q̃nto fuerit vehementior malicia. ex
eo vero ꝙ ē ex paſſiõe diminuit̃ tanto magis q̃nto paſſio
fuerit magis vehemēs. Scḋo q2 paſſio q̃ ĩclinat volũtatē
ad peccãdũ cito trãſit. ⁊ ſic hõ cito redit ad bonũ ꝓpoſitũ
penitēs de pctõ. ſ3 habitus q̃ hõ ex malicia peccat eſt q̃li-
tas ꝑmanēs. ⁊ ideo q̃ ex malicia peccat diuturni? peccat.
vñ phũs in. vij. ethi. compat intemperatũ q̃ peccat ex ma
licia infirmo qui ↄtinue laborat. incõtinētem aũt q̃ peccat
ex paſſiõe ei qui laborat ĩterpollate. Tertio q2 ille qui pec
cat ex certa malicia ē male diſpoſit? quãtũ ad ipm̃ finem
q̃ ē principiũ in operabilib?. ⁊ ſic eius defectus eſt ꝑiculo
ſior q̃3 ei? qui ex paſſiõe peccat. cui? ꝓpoſitũ tendit ĩ bonũ
finē. licet hoc ꝓpoſitũ interrũpat̃ ad horã ꝓpter paſſionem
Semꝑ aũt defect? principij ē peſſim?. vñ manifeſtũ eſt ꝙ
grauꝰ ē pctm̃ qḋ ē ex malicia q̃3 ꝙ ē ex paſſione. Ad. j.
ergo dḋm ꝙ ignorãtia electiõis de q̃ obiectio ꝓcedit ne-
q3 excuſat neq3 diminuit pctm̃. vt ſupra dictũ ē. vñ neq3
maior ignorãtia tlis facit eſſe min? peccatũ. Ad. ij. dḋm
ꝙ ĩpulſio q̃ ē ex paſſiõe ē q̃ſi ex exteriori defectu reſpectu
volũtatis. ſ3 ꝑ habitũ ĩclinatur volũtas q̃ſi ab interiori.
vñ nõ ē ſilis rõ. Ad. iij. dḋm ꝙ aliud ē peccare eligētē.
⁊ aliud peccare ex electiõe. ille enĩ qui peccat ex paſſione.
peccat q̃dē eligēs. nõ tñ ex electione. q2 electio non ē in eo
primũ peccati principiũ. ſ3 induci ex paſſiõe ad eligendũ
id qḋ extra paſſionē exiſtēs nõ eligeret. ſed ille qui peccat
ex certa malicia ſcḋm ſe eligit malũ eo modo q̃ dictũ eſt. et
ideo electio q̃ ē in ipõ ē principiũ peccati. ⁊ ꝓpter hoc dr̃
ex electione peccare. Queſtio. LXXIX

Deinde cõſiderandũ

ē d̃ cauſis exterioribꝰ pctĩ. Et primo ex pte dei
ſcḋo ex pte diaboli. tertio ex pte hoĩs. Circa pri
mũ q̃runt̃ q̃ttuor. primo vtꝝ deus ſit cauſa pctĩ. ſcḋo vtꝝ
act? pctĩ ſit a deo. tertio vtꝝ de? ſit cã excecatiõis ⁊ obdura
tionis. quarto vtꝝ hec ordinētur ad ſalutem eoꝝ qui exce
cantur vel obdurantur.

Ad primum ſic ꝓceditur

Uidet̃ ꝙ deus ſit cauſa peccati. Dicit enĩ aplſ Roma. j.
de quibuſdã. Tradidit eos deus ĩ reprobũ ſenſũ vt faciãt
ea q̃ nõ ↄueniũt. Et glo. ibidē dicit ꝙ deus opatur ĩ cordi
bus hoĩũ ĩclinãdo volũtates eoꝝ in quodcũq3 voluerit
ſiue ĩ bonũ ſiue ĩ malũ. ſ3 facere q̃ nõ ↄueniũt ⁊ inclinari
ſcḋm volũtatē ad malũ ē peccatũ. ergo deus hoĩb? ē cauſa
peccati. Pre. Sap. xiiij. dr̃. Creature dei ĩ odium facte
ſũt. ⁊ in tēptationē aĩe hoĩũ. ſ3 tēptatio ſolet dici ꝓuoca-
tio ad peccãdũ. cũ ergo creature nõ ſint facte niſi a deo. vt
ĩ primo habitũ ē. videt̃ ꝙ deus ſit cauſa peccati ꝓuocãs
hoĩeꝫ ad peccãdũ. Pre. quicq̃d ē cauſa cauſe ē cauſa ef-
fectus. ſ3 de? ē cauſa liberi arbitrij qḋ eſt cauſa peccati. er
go deus ē cauſa peccati. Pre. omne malũ opponit̃ bo-
no. ſed nõ repugnat diuine bonitati ꝙ ipẽ ſit cauſa mali
pene. de iſto enĩ malo dr̃ Eſa. xlv. ꝙ deus ē creans malũ.
Et Amos. iij. Si ē malũ in ciuitate qḋ deus nõ fecerit.
ergo etiam diuine bonitati nõ repugnat ꝙ deus ſit cauſa
culpe. Sed ↄtra Sap. xi. dr̃. Nihil odiſti eoꝝ q̃ feciſti.
odit aũt deus peccatũ. ſcḋm illud Sap. xiiij. Odio eſt deo
impius ⁊ impietas eius. ergo deus non eſt cauſa peccati.
Rñ. dḋm ꝙ hõ dupliciter eſt cauſa peccati vel ſui vel
alterius. Uno modo directe. inclinãdo ſc3 volũtatē ſuã
vel alteri? ad peccãdũ. Alio modo indirecte. dum ſc3 non

retrabit aliquos a peccato. vñ Ezech. iij. ſpeculatori dicit͛ Si nō dixeris impio morte morieris ſanguinē eiꝰ de manu tua requirā. deus aūt nō pōt eſſe directe cauſa peccati vel ſui vel alterius. qꝛ oē peccatū ē ꝑ receſſum ab ordine q̄ eſt in deū ſicut ī finē. deus aūt oia īclinat ⁊ ꝯuertit in ſe ipm ſicut in vltimū finē. ſicut Dionyſiꝰ dicit. ij. ca. d͛ di. no. vñ impoſſibile ē ꝙ ſit ſibi vel alijs cauſa diſcedēdi ab ordine q̄ ē in ipm. vñ nō pōt directe eē cauſa peccati. Similiter etiā neqꝫ indirecte. ꝯtingit enī ꝙ deus aliquibus nō ꝓbet auxiliū ad euitādū pctā. qḋ ſi ꝓberet nō peccarēt ſed hoc totū facit ſcḋm ordinē ſue ſapiētie ⁊ iuſticie. cū ipſe ſit ſapiētia ⁊ iuſticia. vñ nō imputatur eiꝰ ꝙ aliꝰ peccet ſicut cauſe peccati. ſicut gubernator nō d͛r cauſa ſubmerſionis nauis. ex hoc ꝙ non gubernat nauē. niſi qñ ſubtrahit gubernationē potēs ⁊ debēs gubernare. Et ſic patꝫ ꝙ deꝰ nullo mō ē cauſa peccati. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ q̄ntuꝫ ad verba apl'i ex ipo textu patꝫ ſolutio. ſi enī deus tradit aliq̄s in reprobū ſenſum. iā ḡ reprobū ſenſum habēt ad faciendum ea q̄ nō ꝯueniunt. d͛r ergo tradere eos in reprobum ſenſum inq̄ꝫtum nō ꝓhibet eos quin ſuū ſenſuꝫ reprobū ſequātur. ſicut dicimur exponere illos q̄s nō tuemur. qḋ aūt Augꝰ dicit in li. de grā. et li. arbi. vñ ſumpta ē glo. ꝙ deus īclinat voluntates hoīuꝫ in bonū ⁊ malū. ſic intelligēdum ē ꝙ in bonū quidē directe īclinat voluntatem in malum aūt inq̄ꝫtū nō ꝓhibet. ſicut dictū ē. ⁊ tñ hoc etiam ꝯtingit ex merito ꝓcedētis peccati. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ cum d͛r creature dei facte ſunt in odiū ⁊ in temptationem aīe hoīuꝫ. hec ꝓpoſitio in nō pnit͛ cauſalit͛ ſꝫ ꝯſecutiue. nō enī deus fecit creaturas ad malū hoīuꝫ. ſed hoc ꝯſecutum eſt ꝓpter inſipiētiā hoīuꝫ. vñ ſubdit͛. Et in muſipulā pedibꝰ inſipientiū. qui ſcꝫ ꝑ ſuā inſipientiā vtūtur creaturis ad aliud q̄ꝫ ad qḋ facte ſunt. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ effectus cauſe medie ꝓcedens ab ea ſcḋm ꝙ ſubditur ordini cauſe prime. reducitur etiā in cauſam primā. ſed ſi ꝓcedat a cauſa media ſcḋm ꝙ exit ordinē cauſe prime nō reducitur ī cauſam primā. ſicut ſi miniſter faciat aliq̄d ꝯtra mādatū dñi. hoc nō reducitur in dñm ſicut in cauſam. Et ſiliter peccatū qḋ liberꝫ arbitriū cōmittit ꝯtra ꝓceptū dei. nō reducitur in deum ſicut in cauſam. ¶ Ad. iiij. dōm ꝙ pena opponit͛ bono eiꝰ qui punit͛. qui priuat͛ q̄cūqꝫ bono. ſ. culpa opponit͛ bono ordinis q̄ ē ī deū. vñ directe opponit͛ bonitati diuine. ⁊ ꝓpt͛ hoc nō ē ſiliſ ro d͛ culpa ⁊ pena.

Ad ſecunduꝫ ſic ꝓceditur

Videt͛ ꝙ actus peccati nō ſit a deo. Dicit enī Augꝰ in li. de ꝑfectione iuſticie ꝙ actus peccati nō ē res aliq̄. omne aūt qḋ eſt a deo eſt res aliqua. ergo actus peccati nō eſt a deo ¶ Preterea. homo nō d͛r eſſe cauſa peccati niſi qꝛ homo ē cauſa actus peccati. nullꝰ enī intendēs ad malū operatur vt Dionyſiꝰ dicit. iiij. ca. de di. no. ſꝫ deus nō ē cauſa peccati. vt dictū ē. ergo deꝰ nō ē cauſa actꝰ peccati. ¶ Preterea. aliqui actus ſcḋm ſuā ſpeciē ſunt mali ⁊ peccata. vt ex ſupradictis patꝫ. ſꝫ quicq̄d ē cauſa alicuius ē cauſa eius qḋ conuenit ei ſcḋm ſuā ſpeciē. ſi ergo deus eēt cauſa actus peccati. ſeq̄ret͛ ꝙ eſſet cauſa peccati. ſed hoc non ē verꝫ. vt oſtenſum ē. ergo deus nō ē cauſa actus peccati. ¶ Sꝫ contra. actꝰ peccati ē quidā motus liberi arbitrij. ſed volūtas dei eſt cauſa oīum motuū. vt Augꝰ dicit. iij. de tri. ergo volūtas dei ē cauſa actus peccati. ¶ Rñ. dōm ꝙ actus peccati ⁊ eſt ens ⁊ ē actus. ⁊ ex vtroqꝫ habet ꝙ ſit a deo. omne enim ens quocūqꝫ mō ſit. oꝑtet ꝙ deriuetur a primo ente. vt patꝫ ꝑ Dionyſiū. v. ca. de di. no. oīs aūt actio cauſatur ab aliquo exiſtēte in actu. qꝛ nihil agit ſcḋm ꝙ eſt actu. omne autē ens actu reducitur in primū actū. ſ. deum. ſicut ī cauſam qui eſt ꝑ ſuam eſſentiā actus. vñ relinquit͛ ꝙ deus ſit cauſa oīs actionis inq̄ꝫtum eſt actio. ſed peccatum noīat ens ⁊ actionem cum quodā defectu. defectus aūt ille ē ex cauſa creata. ſcꝫ li. arbi. inq̄ꝫtum deficit ab ordine primi agētis. ſ. dei. vnde defectus iſte nō reducitur in deū ſicut in cauſam. ſed in liberꝫ arbitriū. ſicut defectus claudicationis reducit͛ in tibiā curuā ſicut in cauſam. nō autē ī virtutem motiuā. a q̄ tñ cauſatur quicquid ē motiōis ī claudicatione. ⁊ ſcḋm hoc deus ē cauſa actus peccati. non tñ eſt cauſa peccati. qꝛ nō ē cauſa huius ꝙ actus ſit cū defectu. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ Augꝰ noīat ibi rem id qḋ ē res ſimpliciter. ſ. ſubſtantiā. ſic enī actus peccati nō ē res. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ in hoīem ſicut in cauſam reducit͛ nō ſolū actꝰ. ſed etiā ipſe defectus. qꝛ ſcꝫ nō ſubdit͛ ei cui debet ſubdi. licet hoc ipſe nō intēdat principaliter. ⁊ ideo hō ē cauſa peccati. ſed deus ſic ē cauſa actus ꝙ nullo modo ē cauſa defectus ꝯcomitātis actū. ⁊ ideo nō ē cauſa peccati ¶ Ad. iij. dōm. ꝙ ſicut dictū ē ſupra. actus ⁊ habitꝰ nō recipiūt ſpeciem ex ipſa priuatione in q̄ ꝯſiſtit rō mali. ſed ex aliquo obiecto cui ꝯiūgit͛ t'lis priuatio. ⁊ ſic ipſe defectꝰ q̄ d͛r nō eſſe a deo. ꝑtinet ad ſpeciem actus conſequenter. ⁊ nō quaſi differentia ſpecifica.

Ad tertium ſic procedit͛.

Videt͛ ꝙ deus nō ſit cauſa excecatiōis ⁊ induratiōis. Dicit enī Augꝰ in li. lxxxiij. q. ꝙ deus non ē cauſa eius ꝙ hō ſit deterior. ſꝫ ꝑ excecationē ⁊ obdurationē fit hō deterior. ergo deus nō ē cauſa excecatiōis ⁊ obduratiōis. ¶ Preterea. Fulgētius dicit ꝙ deus non eſt vltor illius rei cuius eſt actor. ſꝫ deꝰ ē vltor cordis obdurati. ſcḋm illud Eccl. iij. Cor durū male habebit ī nouiſſimo. ergo deꝰ nō ē cauſa obdurationis ¶ Preterea. idē effectus nō attribuit͛ cauſis ꝯtrarijs ſꝫ cauſa excecatiōis d͛r eē malicia hoīs. ſcḋm illud Sap. ij. Excecauit enī eos malicia eoꝝ. Et etiā diabolꝰ. ſcḋm illud ij. ad Coꝛ. iiij. Deus huius ſcl'i excecauit mētes īfideliū q̄ q̄deꝫ cauſe videntur eſſe ꝯtrarie deo. ergo deus nō eſt cauſa excecatiōis ⁊ obduratiōis ¶ Sꝫ ꝯtra ē qḋ d͛r Eſa. vi. Exceca cor ꝑp'li huius. ⁊ aures eius aggraua. Et Roma. ix. d͛r. Cuiꝰ vult miſeret͛. ⁊ quē vult indurat. ¶ Rñ. dōm ꝙ excecatio ⁊ obduratio duo importāt. Quoꝝ vnū ē motus animi hūani inherētis malo ⁊ auerſi a diuino lumine. ⁊ q̄ꝫtū ad hoc deus nō ē cauſa excecatiōis ⁊ obdurationis ſicut nō ē cauſa peccati. Aliud aūt ē ſubtractio grē ex q̄ ſequit͛ ꝙ mens diuinitus nō illuminet͛ ad recte vidēdū. ⁊ cor hoīs nō emolliat͛ ad recte viuendū. ⁊ q̄ꝫtum ad hoc deus ē cauſa excecatiōis ⁊ obduratiōis. Eſt aūt ꝯſiderandū ꝙ ē cauſa vniuerſalis illuminatiōis aīaꝝ. ſcḋm illḋ Joh. j. Erat lux vera q̄ illuminat oēm hoīeꝫ venientē in hūc munduꝫ. ſicut ſol ē vniuerſalis cauſa illuminationis corꝑ. ꝑ aliter tñ ⁊ aliter. Nā ſol agit illuminādo ꝑ neceſſitatē nature. deus aūt agit volūtarie ꝑ ordinē ſue ſapiētie ſol autē lꝫ q̄ꝫtum ē de ſe oīa corꝑa illuminet. ſi qḋ tñ impedimentū inueniat in aliquo corꝑe relinquit illud tenebroſum. ſicut patꝫ de domo cuius feneſtre ſunt clauſe. ſed tñ illius obſcurationis nullo modo cauſa eſt ſol. non enī ſuo iudicio agit vt lumen interius non īmittat. ſed cauſa eius ē ſolū ille qui claudit feneſtrā deus aūt ꝓprio iudicio lumē grē nō īmittit illis in quibꝰ obſtaculū inuenit. vñ cauſa ſubtractiōis grē ē nō ſolum ille qui ponit obſtaculū grē. ſed etiā deus q̄ ſuo iudicio grām non apponit. ⁊ per

hunc modū deus ē cauſa excecatiōis ⁊ aggrauatiōis aurū ⁊ obduratiōis cordis. q̄ quidē diſtinguūt̄ ſm̄ effectus grē. q̄ ⁊ ꝑficit intellectū dono ſapiētie. ⁊ affectum emollit igne charitatis. Et q2 ad cognitionē itellectus maxie deſeruiūt duo ſenſus. ſ. viſus et auditus. q̄ꝝ vnus deſeruit inuētioni. ſ. viſus. alius diſcipline. ſ. auditus. ideo q̄ꝫtum ad viſum ponit̄ excecatio. q̄ꝫtū ad auditū aurū aggrauatio. q̄ꝫtū ad affectū obduratio. ¶ Ad. j. ergo dicēdum ꝙ cum excecatio ⁊ induratio ex ꝑte ſubtractiōis grē ſint q̄dā pene. ex hac ꝑte eis hō nō fit deterior. ſed deterior factus ꝑ culpam hec incurrit ſicut ⁊ ceteras penas. ¶ Ad. ij. dicēdum ꝙ obiectio illa ꝓcedit de obduratiōe ſm̄ ꝙ ē culpa ¶ Ad iij. dicēdum ꝙ malicia ē cauſa excecatiōis meritoria ſicut culpa eſt cauſa pene. et hoc etiā modo diabolus excecare dr̄ inq̄ꝫtum inducit ad culpam.

Ad quartū ſic ꝓceditur.

Uidetur ꝙ excecatio ⁊ obduratio ſemꝑ ordinēt̄ ad ſalutem eius q̄ excecat̄ et obdurat̄. Dicit enī Aug. in Enchi. ꝙ deus cū ſit ſumme bonus nullo mō ꝑmitteret fieri aliqđ malū niſi poſſet ex quolibet malo elicere bonū. multo igitur magis ordinat ad bonū illud malū cuius ipſe ē cauſa. ſed excecationis ⁊ obdurationis deus ē cauſa. vt dictuꝫ eſt. ergo hec ordināt̄ ad ſalutem eius qui excecat̄ vel obduratur. ¶ Pre. Sap. j. dr̄ ꝙ deus nō delectat̄ in ꝑditione impioꝝ. videret̄ aūt in ꝑditiōe eoꝝ delectari ſi eoꝝ excecationē in bonū eoꝝ nō ꝯuerteret. ſicut medicus videretur delectari in afflictione infermi ſi medicinā amarā quā infirmo ꝓpinat ad eius ſanitatē nō ordinaret. ergo de9 excecationē ꝯuertit in bonū excecatoꝝ. ¶ Pre. deus nō ē pſonaꝝ acceptor. vt dr̄ Act. x. ſed quorūdā excecationem ordinat ad eoꝝ ſalutē. ſicut quorūdaꝫ iudeoꝝ qui excecati ſunt vt xp̄o nō crederēt. ⁊ nō credētes occiderēt. ⁊ poſtmodum cōpuncti ꝯuerterent̄. ſicut de quibuſdā legit̄ Act. ij. vt patꝫ ꝑ Aug. in li. de q̄ſtionibus euāgelij. ergo deus oīuꝫ excecationē ꝯuertit in eoꝝ ſalutē. ¶ Sed ꝯtra. non ſunt faciēda mala vt veniāt bona. vt dr̄ Roma. iij. ſed excecatio ē malū. ergo deus nō excecat aliquos ꝓpter eoruꝫ bonū ¶ Rñ. dicēdum ꝙ excecatio ē quoddā ꝓambulum ad peccatū. peccatū aūt ad duo ordinat̄. ad vnū quidē ꝑ ſe. ſcilꝫ ad dānationē. ad aliud aūt ex diuina miſericordia vel ꝓuidentia. ſ. ad ſanationē inq̄ꝫtuꝫ deus ꝑmittit aliquos cadere in peccatū vt peccatū ſuū agnoſcētes humiliētur ⁊ ꝯuertātur. ſicut Aug. dicit in li. de natura ⁊ grā. vñ ⁊ excecatio ex ſui natura ordinat̄ ad damnationē eius qui excecat̄ ꝓpter qđ ponit̄ etiaꝫ reprobatiōis effectus. ſed ex diuina miſericordia excecatio ad tp̄s ordiat̄ medicinaliter ad ſalutē eoꝝ qui excecant̄. ſed hec miſericordia nō oībus impendit̄ excecatis. ſꝫ ꝑdeſtinatis ſolū. quibus oīa cooꝑant̄ in bonū. ſicut dr̄ Roma. viij. vñ q̄ꝫtum ad quoſdā excecatio ordinat̄ ad ſanationē. q̄ꝫtum aūt ad alios ad dānationē. vt Aug9 dicit in. iij. de q̄ſtionibus euāgelij. ¶ Ad. j. ergo dicēdum ꝙ oīa mala q̄ deus facit vel ꝑmittit fieri ordināt̄ in aliqđ bonū. nō tñ ſemꝑ in bonū eius in quo ē malum. ſed qñꝫ ad bonū alterius. vel etiā totius vniuerſi. ſicut culpam tyrannoꝝ ordinat in bonū martyrū. ⁊ penā damnatoꝝ ordinat ad gl'iam iuſticie ſue. ¶ Ad. ij. dicēdum ꝙ deus nō delectatur i ꝑditione hoīuꝫ q̄ꝫtum ad ipſam ꝑditionem. ſed ratione ſue iuſticie. vel ꝓpter bonū quod ꝓuenit. ¶ Ad. iij. dicēdum ꝙ hoc ꝙ deus aliquoꝝ excecationē ordinat in eoꝝ ſalutem miſericordie eſt. ꝙ aūt excecatio alioꝝ ordinet̄ ad eoꝝ dānationem iuſticie eſt. ꝙ aūt miſericordiā quibuſdā impendit. ⁊ non oībus. non facit pſonaꝝ acceptionē i deo ſicut in primo dictū eſt. ¶ Ad. iiij. dicēdum ꝙ mala culpe nō ſūt faciēda vt eueniāt bona. ſꝫ mala pene ſunt inferenda ꝓpter bonū ¶ Queſtio LXXX

Deinde cōſiderandū

eſt de cauſa peccati ex ꝑte diaboli. ⁊ circa hoc q̄runt̄ q̄ttuor. primo vtꝝ diabolus ſit directe cauſa peccati. ſcđo vtꝝ diabolus inducat ad peccādū interius ꝑſuadendo. tertio vtꝝ poſſit neceſſitatē peccādi inducere. q̄rto vtꝝ oīa peccata ex diaboli ſuggeſtione ꝓueniāt

Ad primum ſic ꝓceditur

Uidetur ꝙ diabol9 ſit hoī directe cauſa peccādi. Peccatū enī directe in affectu ꝯſiſtit. ſed Aug. dicit. iiij. de tri. ꝙ diabol9 ſue ſocietati malignos affectus inſpirat. Et Beda ſup Act. dicit ꝙ diabolus aīam in affectū malicie trahit. Et Iſidor9 dicit in libro de ſūmo bono ꝙ diabolus corda hoīum occultis cupiditatib9 replet. ergo diabolus directe ē cauſa peccati ¶ Pre. Hiero9 dicit ꝙ ſicut deus eſt ꝑfector boni. ita diabolus ē ꝑfector mali. ſꝫ deus ē directe cauſa bonoꝝ noſtroꝝ. ergo diabolus ē directe cauſa pctōꝝ nrōꝝ. ¶ Pre. phūs dicit i quodā. c. ethice eudimice. ꝙ oportet eſſe quoddā principiū extrinſecum humani ꝯſilij. ꝯſiliū aūt humanū nō ſolū ē de bonis. ſed etiam de malis. ergo ſicut de9 mouet ad ꝯſiliū bonum. ⁊ ꝑ hoc directe ē cauſa boni. ita diabolus mouet hoīem ad ꝯſiliū malū. ⁊ ꝑ hoc ſequitur ꝙ diabolus directe ſit cauſa peccati. ¶ Sed ꝯtra ē ꝙ Aug. ꝓbat in. j. ⁊. iij. de li. arbi. ꝙ nulla alia re fit mens hoīs ſerua libidinis niſi ꝓpria volūtate. ſed hō ñ fit ſeru9 libidinis niſi ꝑ peccatū. ergo cauſa peccati nō pt̄ eſſe diabolus. ſed ſola ꝓpria volūtas ¶ Rñ. dicēdum ꝙ peccatū actus quidā ē. vñ hoc mō pōt eſſe aliquid directe cauſa peccati ꝑ quē modū aliquis directe ē cauſa alicuius actus. qđ quidā nō ꝯtingit niſi ꝑ hoc ꝙ ꝓpriū principiū illius actus mouet ad agēdū. ꝓpriū aūt principium actus peccati ē volūtas. q2 oē peccatū ē volūtariū. vñ nihil pōt directe eſſe cauſa peccati niſi qđ pōt mouere voluntatē ad agendū. Volūtas aūt ſicut ſupra dictuꝫ eſt a duobus moueri pt̄. Uno mō ab obiecto. ſicut dr̄ ꝙ appetibile apprehēſum mouet appetitū. Alio mō ab eo qđ interius iclinat voluntatē ad volendū. hoc aūt non eſt niſi vel ipſa volūtas vel deus. vt ſupra oſtēſum ē. deus autem nō pōt eſſe cauſa peccati. vt dictuꝫ eſt. Relinquit̄ ergo ꝙ ex hac ꝑte ſola voluntas hoīs ſit directe cauſa peccati ei9. Ex ꝑte aūt obiecti pōt intelligi ꝙ aliquid moueat volūtatem tripliciter. Uno modo ipſm̄ obiectum ꝓpoſitum ſicut dicimus ꝙ cibus excitat deſiderium hoīs ad comedēdū. Alio modo ille q̄ ꝓponit vel offert huiuſmodi obiectū Tertio modo ille qui ꝑſuadet obiectum ꝓpoſitum hr̄e rationem boni. q2 ⁊ hic aliqualiter ꝓponit ꝓpriū obiectū voluntati qđ ē rōnis bonum verꝝ vel apparens. Primo igit̄ mō res ſenſibiles exterius apparētes mouēt voluntatem hoīs ad peccādum. Scđo aūt ⁊ tertio mō vel diabolus vel etiā hō pōt incitare ad peccāduꝫ. vel offerendo aliquid appetibile ſenſui vel ꝑſuadendo rōni. ¶ Sed nullo iſtoꝝ trium modoꝝ pt̄ aliquid eſſe directe cauſa peccati. q2 voluntas nō ex neceſſitate mouetur ab aliquo obiecto niſi ab vltimo fine. vt ſupra dictū eſt. vñ non ē ſufficiens cauſa peccati neqꝫ res exterius oblata neqꝫ ille qui eā ꝓponit. neqꝫ ille qui ꝑſuadet. vnde ſequitur ꝙ diabol9 nō ſit cauſa peccati directe vel ſufficiēter. ſed ſoluꝫ ꝑ modū

ꝑſuadentis vel ꝓponentis appetibile. ¶ Ad .j. ergo dicendū
ꝙ oēs ille auctoritates ⁊ ſi que ſimiles inueniantur ſunt
referēde ad hoc ꝙ diabolus ſuggerendo vel aliqua appe
tibilia ꝓponendo inducit in affectū peccati ¶ Ad .ij. dicendū
ꝙ ſilitudo illa eſt attendenda q̄tum ad hoc ꝙ diabolus
quodāmodo eſt cauſa peccatoꝝ noſtroꝝ. ſicut deus eſt
aliquo modo cauſa bonoꝝ noſtroꝝ. nō tn̄ attendit̄ q̄tum
ad modū cauſandi. nā deus cauſat bona interius mouen
do voluntatē. qḋ diabolo ꝯuenire non poteſt. ¶ Ad .iij.
dicendū ꝙ deus ē vniuerſale principiū oīs interioꝛis mot⁹
hūani. ſ; ꝙ determinet̄ ad malū ꝯſiliū voluntas hūana.
hoc directe quidē ē ex volūtate hūana. ⁊ a diabolo ꝑ mo
dum ꝑſuadentis vel appetibilia ꝓponentis.

Ad ſecunduz ſic ꝓceditur

Uidetur ꝙ diabolus nō poſſit inducere ad peccandū in
terius inſtigādo. Interioꝛes enī motus aīe ſunt quedaz
opa vite. ſed nullū opus vite pōt eſſe niſi a principio in
trinſeco. nec etiā opus aīe vegetabilis. qḋ ē infimū inter
opa vite. ergo diabolus ſcḋm interioꝛes motus nō pōt ho
minē inſtigare ad malū. ¶ Pre. oēs interioꝛes motus
ſcḋm oꝛdinē nature a ſenſibilibus exterioꝛibus oꝛiunt̄. ſed
ꝓter oꝛdinē nature aliquid opari ſolius dei. vt in pꝛimo di
ctum ē. ergo diabolus non pōt in interioꝛibus motibus
hoīs aliquid operari niſi ſcḋm ea q̄ in exterioꝛibus ſenſibili
bus apparent. ¶ Pre. interioꝛes actus aīe ſunt itellige
re ⁊ imaginari. ſed q̄tum ad neutꝝ hoꝝ pōt diabolus ali
quid opari. qꝛ vt in pꝛimo habitum ē. diabolus nō im
pꝛimit in itellectum humanū. in fantaſiā etiā videtur ꝙ
impꝛimere non poſſit. qꝛ foꝛme imaginate tanq̄ magis
ſpūales ſunt digniores q̄ foꝛme que ſunt in materia ſen
ſibili. quas tn̄ diabolus impꝛimere nō pōt. vt pȝ ex his
q̄ in pꝛimo habita ſunt. ergo diabolus nō pōt ſcḋm interi
oꝛes mot⁹ inducere hoīem ad pctm̄. ¶ Sed ꝯtra ē. quia
ſcḋm hoc nunq̄ tēptaret hoīem niſi viſibiliter apparēdo.
qḋ pȝ eſſe falſum. ¶ Rn̄. dicendū ꝙ interioꝛ ps aīe ē intel
lectiua ⁊ ſenſitiua. intellectiua aūt ꝯtinet itellectum ⁊ vo
luntatem. ⁊ de voluntate quidez iam dictum eſt quō ad
eam diabolus ſe habet. intellectus autē ꝑ ſe quidē moue
tur ab aliq̄ illumināte ipm̄ ad cognitionē veritatis. qḋ di
abolus circa hoīez nō intendit. ſed magis obtenebꝛat rati
onem eius ad ꝯſentiēdum peccato. q̄ quidē obtenebꝛatio
ꝓuenit ex fantaſia ⁊ appetitu ſenſitiuo. vn̄ tota interioꝛ
opatio diaboli eſſe videt̄ circa fantaſiā ⁊ appetitum ſenſi
tiuū. quoꝝ vtrūq̄ cōmouēde pōt inducere ad pctm̄. pōt
enī opari ad hoc ꝙ imaginationi alique foꝛme imagina
tiue ꝓſentent̄. pōt etiā facere ꝙ appetitus ſenſitiu⁹ ꝯcitet̄
ad aliquā paſſionē. Dictū eſt enī in pꝛimo li. ꝙ natura coꝛ
poꝛalis ſpūali naturaliter obedit ad motū localē. vn̄ ⁊ di
abolus oīa illa cauſare pōt q̄ ex motu locali coꝛpoꝝ inferi
oꝛum ꝓuenire pn̄t niſi virtute diuina repꝛimat̄. ꝙ autez
alique foꝛme repꝛſentent̄ imaginationi. ꝯſequit̄ q̄nq̄ ad
motū localem. dicit enī phūs in li. de ſomno ⁊ vigilia. ꝙ
cū aīal doꝛmierit deſcēdente plurimo ſanguine ad princi
pium ſenſitiuū. ſimul deſcēdunt motus ſiue impꝛeſſiones
relicte ex ſenſibiliū motionib⁹. q̄ in ſenſibilib⁹ ſpeciebus
ꝯſeruant̄. ⁊ mouēt principiū apꝓhenſiuū. ita ꝙ appare
at ac ſi tūc principiū ſenſitiuū a rebus ipſis exterioꝛibus
īmutaret̄. vn̄ talis motus localis ſpirituū vel humoꝝ ꝓ
curari pōt a demonibus ſiue doꝛmiant ſiue vigilent ho
mines. ⁊ ſic ſequitur ꝙ homo aliqua imaginetur. Simi
liter etiā appetit⁹ ſenſitiu⁹ ꝯcitat̄ ad aliquas paſſiōes ſcḋm

quendaz determinatū motū coꝛdis ⁊ ſpirituū. vn̄ ad hoc
etiam diabolus pōt coopari. Et ex hoc ꝙ paſſiōes alique
ꝯcitantur in appetitu ſenſitiuo. ſequitur ꝙ ⁊ motū ſiue in
tenſionem ſenſibilem ꝓdicto modo reductam ad princi
pium apꝓhenſiuū magis hō ꝑcipiat. qꝛ vt phūs in eo
dem li. dicit. amātes modica ſimilitudine in apꝓhēſiōe
rei amate mouētur. Contingit etiā ex hoc ꝙ paſſio ē ꝯcita
ta. vt id qḋ ꝓponitur imaginationi iudicet̄ ꝓſequenduz.
qꝛ ei qui a paſſione detinetur videtur eſſe bonū id ad qḋ
ꝑ paſſionem iclinat̄. Et ꝑ hūc modū interius diabolus
inducit ad peccādū. ¶ Ad .j. ergo dicendū ꝙ opa vite ſemꝑ
⁊ ſi ſint ab aliquo principio intrinſeco. tn̄ ad ea pōt coope
rari aliqḋ exteri⁹ agens. ſicut etiam ad opa aīe vegetati
lis opatur caloꝛ exterioꝛ vt facilius digeratur cib⁹. ¶ Ad
.ij. dicendū ꝙ huiuſmōi apparitio foꝛmaꝝ imaginabilium nō eſt
omnino ꝓter oꝛdinem nature. nec eſt ꝑ ſolum impium. ſed
ꝑ motū localem. vt dictū eſt. ¶ Un̄ patet rn̄ſio ad tertiū.
qꝛ foꝛme ille ſunt a ſenſibus accepte pꝛimoꝛdialiter.

Ad tertium ſic pꝛocedit̄.

Uidetur ꝙ diabol⁹ poſſit neceſſitatē inferre ad peccandū
Poteſtas enī maioꝛ pōt neceſſitatē inferre minoꝛi. ſ; de
diabolo dicitur Job .xli. Non eſt ptās ſupꝑ terrā q̄ ei va
leat cōpari. ergo pōt hoī terreno neceſſitatem inferre ad
peccandū. ¶ Pre. ratio hoīs nō pōt moueri niſi ſcḋm ea q̄
exterius ſenſibus ꝓponunt̄ ⁊ imaginationi repꝛſentātur.
qꝛ oīs nr̄a cogitatio oꝛtū habet a ſenſu. ⁊ non ē intelligere
ſine fantaſmate. vt dꝛ in li. de aīa. ſed diabolus pōt mo
uere imaginationē hoīs. vt dictū eſt. ⁊ etiā exterioꝛes ſen
ſus. Dicit enī Aug⁹ i li. lxxxiij. q. ꝙ ſerpit hoc malum. ſ;
quod eſt a diabolo per oēs aditus ſenſibiles. dat ſe figu
ris accomedat ſe coloꝛib⁹. adheret ſonis. infundit ſe ſapo
ribus. ergo pōt rōnem hoīs ex neceſſitate inclinare ad pec
candū. ¶ Pre. ſcḋm Auguſ. nōnullum peccatū eſt cuz ca
ro ꝯcupiſcit aduerſus ſpiritū. ſed ꝯcupiſcentiā carnis dia
bolus poteſt cauſare ſicut ⁊ ceteras paſſiones eo modo q̄
ſupꝛa dictum eſt. ergo ex neceſſitate pōt inducere ad pec
candum. ¶ Sed ꝯtra ē qḋ dicitur .j. Pet. vlti. Aduerſa
rius veſter diabolus tanq̄ leo rugiēs circuit querēs quē
deuoꝛet. cui reſiſtite foꝛtes in fide. fruſtra autē talis āmo
nitio daretur ſi homo ei ex neceſſitate ſuccūberet. nō ergo
poteſt homini neceſſitatē inducere ad peccandū. ¶ Rn̄.
dicendū ꝙ diabolus ꝓpꝛia virtute niſi refrenet̄ a deo pōt ali
quē inducere ex neceſſitate ad faciendū aliquē actuz qui
de ſuo genere peccatū eſt. nō aūt pōt inducere neceſſitatez
peccādi. qḋ pȝ ex hoc ꝙ hō motiuo ad peccādū non reſi
ſtit niſi ꝑ rōnem. cuius vſum totaliter impedire pōt mo
uendo imaginationē ⁊ appetitum ſenſitiuū. ſicut in arre
pticijs patet. ſed tūc rōne ſic ligata quicquid hō agat nō
imputatur ei ad peccatū. ſed ſi ratio non ſit totaliter liga
ta. ex ea parte qua eſt libera pōt reſiſtere peccato. ſicut ſupꝛ
dictum ē. Un̄ manifeſtū eſt ꝙ diabol⁹ nullo modo pōt
neceſſitatē inducere hoī ad peccandū ¶ Ad .j. ergo dicendū
ꝙ nō q̄libet ptās maioꝛ hoīe pōt mouere volūtatē hoīs.
ſ; ſolus de⁹. vt ſupꝛa habitū eſt ¶ Ad .ij. dicendū ꝙ illud qḋ
eſt apꝓhenſum ꝑ ſenſum vel imaginationē nō ex neceſ
ſitate mouet voluntatem ſi homo habet vſum rōnis. nec
ſemꝑ huiuſmōi apꝓhenſio ligat rationē. ¶ Ad .iij. dicendū ꝙ
concupiſcentia carnis cōtra ſpiritum q̄n ratio ei actuali
ter reſiſtit nō ē peccatū. ſ; materia exercēde virtutis ꝙ au
tem ratio ei nō reſiſtat nō eſt in ptāte diaboli. ⁊ ideo non
pōt inducere neceſſitatem peccati.

Ad quartū ſic ꝓceditur.

Uidetur ꝙ oīa peccata hominū ſint ex ſuggeſtione diaboli. Dicit enim Dionyſi⁹. iiij. ca. de diui. no. ꝙ multitudo demonū cauſa eſt omniū maloꝝ. ⁊ ſibi ⁊ alijs ¶ Pre. quicūq; peccat mortaliter efficiť ſeruus diaboli. ſm illud Job. viij. Qui facit peccatū ſeru⁹ ē peccati. ſʒ ei aliquis in ſeruitutē addiciť a quo eſt ſupatus. vt dr. ij. Pet. ij. ergo quicūq; facit peccatum ſupatus ē a diabolo. ¶ Pre. Greg⁹. dicit ꝙ peccatū diaboli ē irrepabile. q2 cecidit nullo ſuggerente. ſi igiť aliqui hoīes peccarent ꝑ liberū arbitrium nullo ſuggerente. eoꝝ peccatū eſſet irremediabile qđ patʒ eſſe falſum. ergo oīa peccata humana a diabolo ſuggerūtur. ¶ Sed ꝯtra ē qđ dr in libro de eccleſiaſticis dogmatibus nō oēs cogitationes nr̄e male a diabolo excitanť. ſed aliquotiēs ex noſtri arbitrij motu emergunt. ¶ Rn̄. dōm ꝙ occaſionaliter quidē ⁊ indirecte diabol⁹ eſt cauſa omniū pctōꝝ nr̄oꝝ. inq̄ʒtum induxit primū hominē ad peccandū. ex cuius peccato in tm̄ viciata eſt humana naťa vt oēs ad peccandū ꝓcliues ſimus. ſicut diceretur eſſe cauſa cōbuſtionis lignoꝝ qui ligna ſiccaret. ex q̄ ſequeretur ꝙ facile incēderētur. directe aūt non eſt cauſa omniū pctōꝝ humanoꝝ. ita ꝙ ſingula peccata ꝑſuadeat. qđ Origenes ꝓbat ex hoc. q2 etiā ſi diabolus nō eſſet. homines haberent appetitū ciboꝝ ⁊ venereoꝝ ⁊ ſimiliū. qui poſſet eſſe inordinatus niſi rōne ordinareť qđ ſubiacet libero arbitrio. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ multitudo demonū eſt cauſa oīuʒ maloꝝ nr̄oꝝ ſm primā originē. vt dictū eſt. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ non ſolū fit ſeru⁹ alicuius qui ab eo ſuperatur. ſed etiā q̄ ei volūtarie ſe ſubijcit. et hoc modo fit ſeruus diaboli qui motu ꝓprio peccat. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ peccatū diaboli fuit irremediabile. quia nec aliquo ſuggerēte peccauit. nec habuit aliquā pronitatē ad peccandū ex precedenti ſuggeſtione cauſatam. quod de nullo homis peccato dici poteſt. ¶ Queſtio LXXXI

Deinde cōſiderandū

eſt đ cauſa peccati ex pte hoīs. cum aūt homo ſit cauſa peccati alteri homini exterius ſuggerendo. ſicut ⁊ diabolus hʒ quendā ſpecialē modum cauſandi peccatū in alterū ꝑ ordinē. vn̄ de peccato originali dicendum ē. Circa qđ tria ꝯſideranda occurrūt. primo de eius traductione. ſcđo de eius eſſentia. tertio de eius ſubiecto. Circa primum q̄runť quinq;. primo vtꝝ primū peccatum hoīs deriuetur ꝑ originē in poſteros. ſcđo vtꝝ oīa alia peccata primi parētis vel etiā alioꝝ parentū ꝑ originem in poſteros deriuenť. tertio vtꝝ peccatū originale deriueť ad oēs qui ex Adā ꝑ viā ſeminis generāť. quarto vtꝝ deriuareť ad illos qui miraculoſe ex aliqua pte humani corꝑis formarenť. quinto vtꝝ ſi femina peccaſſet viro nō peccāte traduceretur originale peccatū.

Ad primum ſic ꝓceditur

Uidetur ꝙ primū peccatū primi parētis nō traducať ad alios ꝑ originem. Diciť eni Ezech. xviij. Filius non portabit iniquitatē patris. portaret aūt ſi ab eo iniquitatem traheret. ergo nullus trahit ab aliquo parentum ꝑ originem aliqđ peccatū. ¶ Pre. accidens nō traduciť ꝑ originem niſi traducto ſubiecto. eo ꝙ accidēs nō trāſit de ſubiecto in ſubiectū. ſed aīa rationalis q̄ eſt ſubiectum culpe non traducitur ꝑ originem. vt in primo oſtēſum eſt. ergo neq; aliq̄ culpa ꝑ originem traduci poteſt. ¶ Pre. oē illud qđ traducitur ꝑ originem humanam cauſatur ex ſemine. ſed ſemen nō poteſt cauſare peccatū. eo ꝙ caret rationali parte anime. que ſola poteſt eē cauſa peccati. ergo nullum peccatum poteſt trahi ꝑ originem. ¶ Pre. qđ ē ꝑfectius in natura virtuoſius ē ad agendum. ſed caro ꝑfecta non poteſt inficere animā ſibi vnitaʒ. alioquin aīa non poſſet emundari a culpa originali dum ē carni vnita. ergo multo minus ſemē pōt inficere animā. ¶ Pre. phūs dicit in. iij. ethi. ꝙ ꝓpter naturā turpes null⁹ increpat. ſed eos qui ꝓpter deſidiā ⁊ negligentiā. dicunť autē natura turpes qui habēt turpitudinē ex ſua origine. ergo nihil qđ eſt ꝑ originē eſt increpabile neq; peccatū. ¶ Sʒ ꝯtra eſt qđ apl's dicit Roma. v. Per vnū hominē peccatū in hūc mūdum intrauit. qđ non poteſt intelligi ꝑ modum imitationis. ꝓpter hoc qđ diciť Sap. ij. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terraꝝ. reſtat ergo ꝙ per originem a primo hoīe peccatum ī mundū intrauit. ¶ Rn̄. dōm ꝙ ſm fidē catholicā ē tenendū ꝙ primū peccatum primi hoīs originaliter tranſit in poſteros. ꝓpter qđ etiaʒ pueri mox nati deferunť ad baptiſmū tanq; ab aliqua infectione culpe abluēdi. ꝯtrariū ē autē heresis pellagiane. vt patʒ ꝑ Aug. in plurimis ſuis libris. Ad inueſtigandū aūt qualiter peccatum primi parentis originaliter poſſit trāſire ī poſteros. diuerſis vijs ꝓceſſerūt. Quidā eni cōſiderantes ꝙ peccati ſubiectum ē aīa rationalis. poſuerūt ꝙ cuʒ ſemine rationalis aīa traducať. vt ſic ex infecta aīa infecte aīe deriuari videātur. Alij vero hoc repudiātes tanq; erroneum. conati ſunt oſtēdere quō culpa aīe parētis traducitur in ꝓlem etiam ſi aīa nō traducatur per hoc ꝙ corꝑis defectus traducūť a parēte in ꝓlem. ſicut leproſus generat leproſum. et podagricus podagricum. ꝓpter aliquā corruptionē ſeminis. ſʒ talis corruptio non dicatur lepra vel podagra. Cum autē corpus ſit ꝓportionatū aīe. ⁊ defectus aīe redunderet ī corpus ⁊ ecōuerſo. ſimili mō dicunt ꝙ culpabilis defectus aīe ꝑ traductionē ſeminis in ꝓlem deriuať. q̄uis ſemen actualiter nō ſit culpe ſubiectum. Sed oēs hmōi vie inſufficiētes ſunt. q2 dato ꝙ aliqui defectus corꝑales a parēte trāſeant ī ꝓlem ꝑ originē ⁊ etiā aliqui defectus aīe ex ꝯſequenti ꝓpter corꝑis indiſpoſitionem ſicut interdū ex fatuis fatui generanť. tamē hoc ipm ꝙ eſt ex origine aliquē defectum habere. videtur excludere rationē culpe. de cuius rōne eſt ꝙ ſit volūtaria. vn̄ etiam poſito ꝙ aīa rōnalis ad aliam traducereť ex hoc ipo ꝙ infectio aīe prolis non eſſet ī eius volūtate amitteret rōnem culpe obligātis ad penā. q2 vt phūs dicit in. iij. ethi. nullus improperabit ceco nato. ſed magis miſerebiť. Et ideo alia via ꝓcedendū ē dicēdo ꝙ oēs hoīes qui naſcūtur ex Adā poſſunt cōſiderari vt vn⁹ hō inq̄ʒtū ꝯueniunt ī naťa quā a primo parēte accipiūt ſm ꝙ ī ciuilibus oēs hoīes q̄ ſunt vni⁹ cōmunitatis reputanť q̄ſi vnū corpus. ⁊ tota cōitas q̄ſi vn⁹ hō. Porphiri⁹ etiā dicit ꝙ participatione ſpeciei plures hoīes ſunt vn⁹ hō. ſic igiť multi hoīes ex adam deriuati ſunt tanq; multa mēbra vni⁹ corporis. actus aūt vni⁹ mēbri corꝑalis puta man⁹. nō ē voluntarius volūtate ipius manus. ſʒ volūtate aīe q̄ primo mouet mēbꝛa. vn̄ homicidiū qđ man⁹ cōmittit nō imputareť manui ad peccatū ſi ꝯſideraret man⁹ ſm ſe vt diuiſa a corꝑe. ſʒ imputareť ei inq̄ʒtū ē aliquid hoīs qđ moueť a primo principio motiuo hoīs. ſic igiť inordinatio que ē in iſto hoīe ex adā generato nō ē volūtaria volūtate ipſius. ſʒ volūtate primi parētis qui mouet motiōe generationis oēs qui ex eius origine deriuāť. ſicut voluntas aīe

mouet oīa mēbra ad actū. vñ pctm̄ qḋ ſic a primo parēte in poſteros deriuat̄ dicit̄ originale. ſicut pctm̄ qḋ ab aīa deriuat̄ ad mēbra corpis dr̄ actuale. ⁊ ſicut peccatū actuale qḋ ꝑ mēbꝛ̄ vñ aliqḋ cōmittit̄ nō ē peccatū illius mēbri niſi inq̄ꜩtū illud mēbꝝ ē aliquid ipſius hoīs. ꝓpter qḋ vocatur peccatū humanū. ita peccatū originale non ē peccatū huiꝰ ꝑſone. niſi inq̄ꜩtū hec ꝑſona recipit naturā a primo parēte. vñ ⁊ vocat̄ peccatū nature. ſcḋm illud Ephe. ij. Eramus natura filij ire. ⁋ Ad. j. ergo dicēdū ꝙ filius dicitur nō portare peccatū patris. qꝛ non punit̄ ꝓ peccato patris niſi ſit ꝑticeps culpe. ⁊ ſic eſt ī ꝓpoſito. deriuat̄ enim ꝑ originē culpa a patre in filium ſicut ⁊ pctm̄ actuale per imitationē. ⁋ Ad. ij. dicēdū ꝙ ⁊ ſi aīa nō traducat̄. qꝛ virtus ſeminis nō pōt cauſare aīam rōnalem. mouet tñ ad ipſam diſpoſitiue. vñ ꝑ virtutē ſeminis traducit̄ hūana natura a parēte ī ꝓlem ⁊ ſimul cū natura nature infectio. ex hoc enī fit iſte q̄ naſcit̄ ꝯſors culpe primi parētis ꝙ naturam ab eo ſortit̄ ꝑ quādā generatiuā motionē. ⁋ Ad. iij. dicēdū ꝙ ⁊ ſi culpa nō ſit actu ī ſemine. eſt tñ ibi virtute hūane nature quā ꝯcomitat̄ talis culpa. ⁋ Ad. iiij. dicēdū ꝙ ſemen ē principiū generatiōis q̄ ē ꝓprius actꝰ nature eius ꝓpagationi deſeruiēs. ⁊ ideo magis inficit̄ aīa ꝑ ſemē q̄ꜩ ꝑ carnem iā ꝑfectā q̄ iam determinata ē ad ꝑſonam. ⁋ Ad. v. dicēdū ꝙ illud qḋ ē ꝑ originē nō ē increpabile ſi ꝯſideretur iſte q̄ naſcit̄ ſcḋm ſe. ſꝫ ſi ꝯſideret̄ ꝓut refert̄ ad aliqḋ principiū. ſic pōt eſſe ei increpabile. ſicut aliq̄s q̄ naſcit̄ patit̄ ignominiā generis ex culpa alicuiꝰ ꝓgenitoꝝ cauſatam.

Ad ſecundū ſic ꝓceditur

Videt̄ ꝙ etiā alia pctā vel ipſius primi parētis vl̄ primorū parētū traducāt̄ in poſteros. pena enī nunq̄ꜩ debet̄ niſi culpe. ſꝫ aliqui puniūt̄ iudicio diuino ꝓ peccato ꝓrimorū parentū. ſcḋm illud Exo. xx. Ego ſum deus zelotes viſitās iniquitatē patrū ī filios ī tertiā ⁊ q̄rtā generationē. iudicio etiā hūano ī crimine leſe maieſtatis filij exheredātur ꝓ peccato parētū. ergo etiā culpa ꝓrimoꝝ parentum trāſit ad poſteros. ⁋ Pre. magis pōt trāſferre ī alterū id qḋ hꝫ aliq̄s a ſeipſo q̄ꜩ id qḋ hꝫ ex alio. ſicut ignis magis pōt calefacere q̄ꜩ aqua calefacta. ſꝫ hō trāſfert in ꝓlem ꝑ originē pctm̄ qḋ hꝫ ab Adā. ergo multo magis peccatū qḋ ipſe cōmiſit. ⁋ Pre. ideo ꝯtrahimꝰ a primo parēte peccatū originale. qꝛ in eo fuimus ſicut in principio nature quā ipſe corrupit. ſꝫ ſimiliter fuimus in ꝓrimis parētibꝫ ſicut ī quibuſdā nature principijs ⁊ ſi ſit corrupta pōt adhuc magis corrūpi ꝑ peccatū. ſcḋm illud Apoc. vlt. Qui ī ſordibꝫ ē ſordeſcat adhuc. ergo filij ꝯtrahunt peccata primoꝝ parentū ꝑ originē ſicut ⁊ primi parētis. ⁋ Sꝫ contra. bonū eſt magis diffuſiuū ſui q̄ꜩ malū. ſꝫ merita primoꝝ parentū nō traducūt̄ ad poſteros. ergo multo minꝰ peccata. ⁋ Rñ. dicēdū ꝙ Augꝰ hāc queſtionem mouet in Enchi. ⁊ inſolutā relinq̄t. ſꝫ ſi quis diligēt̄ attēdat impoſſibile ē ꝙ aliq̄ peccata ꝓximoꝝ parētū vel etiā primi parētis p̄ter primū ꝑ originē traducāt̄ cuius rō eſt. qꝛ hō generat ſibi idē in ſpecie. nō aūt ſcḋm indiuiduū. ⁊ ideo ea q̄ directe ꝑtinent ad indiuiduū ſicut perſonales actus ⁊ q̄ ad eos ꝑtinēt. nō traducunt̄ a parētibus in filios. nō enim grāmaticꝰ traducit ī filiū ſcientiā grāmatice quam ꝓprio ſtudio acquiſiuit. ſꝫ ea q̄ ꝑtinent ad naturā ſpeciei traducunt̄ a parētibus ī filios. niſi ſit defectus nature. ſicut oculatus generat oculatum niſi natura deficiat. ⁊ ſi natura ſit fortis etiā aliq̄ accidētia indiuidualia ꝓpagant̄ in filios ꝑtinētia ad diſpoſitionē nature. ſicut velocitas corpis. bonitas ingenij et alia hmōi nullo modo eoꝛ q̄ ſunt pure ꝑſonalia. vt dictū eſt. Sicut autē ad ꝑſonā ꝑtinet aliqḋ ſcḋm ſeipſam ⁊ aliquid ex dono grē. ita etiā ad naturam pōt aliquid ꝑtinere ſcḋm ſeipſam. ſ. qḋ cauſat̄ ex principijs eius. ⁊ aliquid ex dono grē. ⁊ hoc mō iuſticia originalis ſicut in primo dictū ē. erat quoddā donū grē toti humane nature diuinitꝰ collatū in primo parēte qḋ quidē primus hō amiſit ꝑ primū pctm̄. vñ ſicut illa originalis iuſticia traducta fuiſſet ī poſteros ſimul cū natura. ita etiam inordinatio oppoſita. ſꝫ alia peccata actualia vel primi parētis vel alioꝝ nō corrūpūt naturā q̄ꜩtū ad id qḋ nature ē. ſꝫ ſolum q̄ꜩtū ad id quod ꝑſone ē. id ē. ſcḋm ꝓnitatē ad actū. vñ alia peccata nō traducunt̄. ⁋ Ad. j. ergo dicēdū ꝙ pena ſpiritualis ſicut Augꝰ dicit ī epl̄a ad Auitū. nunq̄ꜩ puniunt̄ filij ꝓ parētibus niſi cōmunicent in culpa vel ꝑ originē vel ꝑ imitationē. qꝛ oēs aīe īmediate ſunt dei. vt dicit̄ Ezech. xviij. ſꝫ pena corꝑali interdū iudicio vel hūano puniūtur filij ꝓ parētibus inq̄ꜩtū filiꝰ eſt aliquid patris ſcḋm corpꝰ. ⁋ Ad. ij. dicēdū ꝙ illud qḋ hꝫ aliquis ex ſe magis pōt traducere dūmodo ſit traducibile. ſꝫ pctā actualia ꝓrimorū parentū nō ſunt traducibilia. qꝛ ſunt pure ꝑſonalia vt dictum ē. ⁋ Ad. iij. dicēdū ꝙ primū peccatū corrūpit naturā humanā corruptiōe ad naturā ꝑtinēte. alia vero peccata corrūpūt eā corruptione ꝑtinente ad ſolā ꝑſonam.

Ad tertium ſic procedit̄.

Videt̄ ꝙ peccatū primi parētis nō trāſeat ꝑ originem in oēs hoīes. mors enī eſt pena ꝯſequēs originale peccatū. ſꝫ nō oēs qui ꝓcedūt ſeminaliter ex Adā morient̄. illi enī qui viui reꝑient̄ in aduētu dñi nunq̄ꜩ morient̄. vt videt̄ ꝑ hoc qḋ dr̄. j. Theſſa. iiij. Nos qui viuimus nō ꝑueniemꝰ in aduētu dñi eos qui dormierūt. ergo illi nō ꝯtrahūt originale peccatū. ⁋ Pre. nullꝰ dat alteri qḋ ipſe nō hꝫ. ſed hō baptizatus nō hꝫ pctm̄ originale. ergo nō traducit ipſum in ꝓlem. ⁋ Pre. donū xp̄i ē maius q̄ꜩ peccatū Ade. vt apl̄s dicit Roma. v. ſꝫ donū xp̄i nō trāſit in oēs hoīes. ergo nec pctm̄ ade. ⁋ Sed cōtra ē qḋ apl̄s dicit Roma. v. Mors in oēs ꝑtrāſijt in quo oēs peccauerunt. ⁋ Rñ. dicēdū ꝙ ſcḋm fidē catholicā firmiter ē tenēdū ꝙ oēs hoīes p̄ter ſolū xp̄m ex adā deriuati pctm̄ originale ex adā ꝯtrahunt. alioquin nō oēs indigerēt redēptione q̄ eſt ꝑ xp̄m. qḋ ē erroneū. ratio aūt ſumi pōt ex hoc qḋ ſupra dictū ē. ſcꝫ ꝙ ſic ex pctō primi parētis traducit̄ culpa originalis ī poſteros ſicut a volūtate aīe ꝑ motionē mēbroꝝ traducitur peccatū actuale ad mēbra corpis. manifeſtū ē aūt ꝙ peccatū actuale traduci pōt ad omnia membra que nata ſunt moueri a voluntate. vñ ⁊ culpa originalis traducitur ad oēs illos q̄ mouent̄ ab adā motione generatiōis. ⁋ Ad j. ergo dicēdū ꝙ ꝓbabilius ⁊ ꝯuenientius tenet̄ ꝙ oēs illi q̄ ī aduētu dñi reꝑient̄ morient̄. ⁊ poſt modicū reſurgēt. vt in tertio plenius dicetur. Si tñ hoc verū ſit qḋ alij dicunt ꝙ illi nunq̄ꜩ morient̄. ſicut Hieronymꝰ narrat diuerſoꝝ opiniones in q̄dam epl̄a ad Mineriū de reſurrectiōe carnis. dicendū eſt ad argumentū ꝙ illi ⁊ ſi non moriantur. eſt tñ in eis reatus mortis. ſed pena aufertur a deo q̄ etiam peccatoꝝ actualium penas cōdonare pōt. ⁋ Ad. ij. dicēdū ꝙ peccatū originale ꝑ baptiſmū aufertur reatu inq̄ꜩtum aīa recuꝑat gratiā q̄ꜩtum ad mētē. remanet tñ peccatū originale actu inq̄ꜩtū ad fomitē. qui eſt inordinatio ꝑtiū inferioꝝ aīe ipſius corpis ſcḋm ꝙ hō generat ⁊ nō ſcḋm mentē. ⁊ ideo baptizati traducūt peccatū originale. non enī parētes generāt inq̄ꜩtum ſūt renouati ꝑ baptiſmum

ſed inq̄ꝫtū retinēt adhuc aliquid de vetuſtate primi pecca ti. ¶ Ad .iiij. dicēdū ꝙ ſicut peccatū Ade traducit̄ in oēs q̄ ab Adā corporaliter generant̄. ita grā xp̄i traducitur ī oēs q̄ ab eo ſpūaliter generant̄ ꝑ fidē ⁊ baptiſmū. ⁊ nō ſolum ad remouendū culpā primi parētis. ſꝫ etiā ad remouēdū peccata actualia. ⁊ ad introducendū in gloriam.

Ad quartuꝫ ſic ꝓceditur

Videt̄ ꝙ ſi aliquis formaret̄ ex carne hūana miraculoſe ꝙ ꝯtraheret originale peccatū. dicit enī q̄dā gloſa Geñ. iiij. ꝙ in lūbis Ade fuit tota poſteritas corrupta. q̄ꝛ nō eſt ſeparata prius ī loco vite ſꝫ poſtea ī loco exilij. ſed ſi aliquis hō ſic formaret̄ ſicut dictū ē. caro eius ſeperet̄ in loco exilij ergo ꝯtraheret originale peccatū. ¶ Pręterea peccatū origina le cauſat̄ in nobis inq̄ꝫtū aīa inficit̄ ex carne. ſꝫ caro tota hoīs ē infecta. ergo ex q̄cunq̄ pte carnis hō formaretur. aīa eius inficeret̄ infectiōe originalis pcti. ¶ Pręterea pctm̄ origīale a pmo parēte puenit ī oēs ī q̄ꝫtū oēs ī eo peccāte fuerūt. ſꝫ illi q̄ ex carne hūana formaret̄ ī Adā fuiſſent. ergo peccatū originale ꝯtraherēt ¶ Sꝫ ꝯtra ē q̄ꝛ nō fuiſſēt in adā ſcḋm ſeminalē rōneꝫ q̄ ſolū cauſat traductionē pec cati originalis vt Aug⁹ dic. x. ſup Geñ. ad litā. ¶ Rñ. dicēdū ꝙ ſicut iā dictū ē. pctm̄ originale a primo parēte tra ducit̄ in poſteros inq̄ꝫtū mouet̄ ab ipo ꝑ generationē. ſi cut mēbra mouent̄ ab aīa ad pctm̄ actuale. nō aūt ē mo tio ad generationē niſi ꝑ virtutē actiuā ī generatiōe. vñ illi ſoli pctm̄ originale ꝯtrahūt q̄ ab adā deſcēdūt ꝑ virtu tem actiuā ī generatiōe originalit̄ ab adā deriuatā. q̄ eſt ſcḋm ſeminalē rōneꝫ ab eo deſcēdere. nā rō ſeminalis nihil aliud ē q̄ꝫ vis actiua ī generatiōe. ſi autē aliq̄s formaret̄ virtute diuina ex carne hūana. manifeſtū ē ꝙ vis actiua ñ deriuaret̄ ab adā. vñ nō ꝯtraheret peccatū originale. ſicut nec act⁹ man⁹ ptineret ad peccatū hūanū ſi man⁹ nō mo ueret̄ a volūtate hoīs. ſꝫ ab aliq̄ extrinſeco mouēte. ¶ Ad .j. ergo dicēdū ꝙ adā nō fuit ī loco exilij niſi poſt peccatuꝫ. vñ nō ꝑpt locū exilij. ſꝫ ꝑpt peccatū traducit̄ original' cul pa ad oēs ad q̄s actiua eius generatio peruenit. ¶ Ad .ij. dicēdū ꝙ caro nō inficit aīaꝫ niſi inq̄ꝫtū ē pricipiū actiuū ī generatiōe. vt dictū ē ¶ Ad .iij. dicēdū ꝙ ille q̄ formaret̄ ex carne hūana fuiſſet ī adā ſcḋm corpulētā ſubſtātiā. ſꝫ ñ ſcḋm ſemialē rōneꝫ. vt dictū ē. ⁊ iō nō ꝯtraheret origiale pctm̄

Ad quintū ſic ꝓceditur.

Videt̄ ꝙ ſi adā nō peccaſſet eua peccāte filij originalē pec catū ꝯtraherēt. peccatū enī originale a parētib⁹ ꝯtrahim⁹ inq̄ꝫtū ī eis fuim⁹. ſcḋm illud apl̄i Roma. v. In q̄ oēs pec cauerūt. ſꝫ ſicut hō ꝓexiſtit ī pr̄e ſuo ita in matre. ergo ex pec cato mr̄is hō peccatū originale ꝯtraheret ſicut ⁊ ex pctō pa tris. ¶ Pręterea ſi eua peccaſſet adā nō peccāte. filij paſſibi les ⁊ mortales naſcerēt̄. mater enī dat materiā ī generati one. vt dicit phūs in .ij. de generatione aīaliū. mors aūt ⁊ oīs paſſibilitas ꝓuenit ex neceſſitate materie. ſꝫ paſſibili tas ⁊ neceſſitas moriēdi ſūt pena peccati originalis. ergo ſi eua peccaſſet adā nō peccāte filij ꝯtraherēt originale pec catū ¶ Pręterea Damaſcen⁹ dicit in li. iij. ꝙ ſpūſſanct⁹ ꝓue nit ī virginē de q̄ xp̄s erat abſq̄ pctō originali naſcitur⁹ purgās eā. ſꝫ illa purgatio nō fuiſſet neceſſaria ſi infectio original' peccati non contraheretur ex matre ergo infectio originalis peccati ex matre. ⁊ ſic eua peccāte eius filij pec catū originale ꝯtraherēt etiā ſi adā nō peccaſſet ¶ Sꝫ cō tra ē q̄ apl̄s dicit Roma. v. Per vnū hoīeꝫ peccatum ī hūc mūdū intrauit. magis aūt fuiſſet dicēdū ꝙ ꝑ duos in traſſet. cū ambo peccauerint. vel poti⁹ ꝑ mulierē q̄ primo peccauit ſi femina pctm̄ originale ī ꝓlē traſmitteret. nō er go peccatū originale deriuat̄ ī filios a mr̄e ſꝫ a pr̄e ¶ Rñ. dicēdū ꝙ huius dubitatiōis ſolutio ex ꝑmiſſis pꝫ. dictuꝫ ē enī ſupra ꝙ peccatuꝫ originale a primo parēte traducit̄ inq̄ꝫtū ipe mouet ad generationē natoꝝ. vñ dictū ē ꝙ ſi materialiter tm̄ aliquis ex carne hūana generaret̄ origina le peccatū nō ꝯtraheret. manifeſtū ē aūt ſcḋm doctrinā phi loſophoꝝ ꝙ principiū actiuū ī generatiōe ē a pr̄e. materiā aūt mater miniſtrat. vñ peccatū originale nō ꝯtrahitur a mr̄e ſꝫ a patre. ⁊ ſcḋm hoc ſi adā nō peccāte eua peccaſſet. fi lij originale peccatū nō ꝯtraherēt. ecōuerſo aūt eēt ſi adaꝫ peccaſſet ⁊ eua nō peccaſſet. ¶ Ad .j. ergo dicēdū ꝙ in patre ꝓexiſtit filius ſicut in principio actiuo. ſꝫ in matre ſicut in principio materiali ⁊ paſſiuo. vñ nō eſt ſilis ratio. ¶ Ad .ij. dicēdū ꝙ quibuſdā videt̄ ꝙ eua peccante ſi adam nō pec caſſet. filij eſſent imunes a culpa. paterētur tamē neceſſi tatem moriēdi ⁊ alias paſſibilitates ꝓueniētes ex neceſſi tate materie quā mater miniſtrat. nō ſub rōne pene. ſꝫ ſi cut quoſdā naturales defectus. ſꝫ hoc nō videt̄ ꝯueniens imortalitas enī ⁊ impaſſibilitas primi ſtatus nō erat ex ꝯditione materie. vt in primo dictū ē. ſed ex originali iu ſticia ꝑ quā corpus ſubdebat̄ aīe q̄diu aīa eſſet ſubiecta deo. defectus autē originalis iuſticie ē peccatū originale. Si igitur adā nō peccāte peccatum originale non tranſ funderet̄ in poſteros ꝓpter peccatum eue. manifeſtū ē ꝙ in filijs non eſſet defectus originalis iuſticie. vñ non eſſet in eis paſſibilitas vel neceſſitas moriendi ¶ Ad .iij. dicēdū ꝙ illa purgatio ꝓueniens in beata virgine nō requireba tur ad auferēdū tranſfuſionē originalis peccati. ſed quia oportebat vt mater dei maxima puritate niteret. nō enim eſt aliquid digne receptaculum dei niſi ſit mundum. ſcḋm illud ꝑs. Domū tuam domine decet ſanctitudo.

¶ Queſtio LXXXII

Deinde cōſiderandū eſt de peccato originali q̄ꝫtū ad ſuam eſſentiā Et circa hoc q̄runtur q̄tuor. primo vtꝝ origi nale peccatum ſit habitus. ſc̄d'o vtrum ſit vnū tm̄ in hoīe. tertio vtꝝ ſit cōcupiſcētia. quarto vtꝝ equaliter ſit ī oīb⁹.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videt̄ ꝙ originale peccatū nō ſit habitus. originale enī peccatū ē carentia originalis iuſticie. vt Anſhelm⁹ dicit ī libro de cōceptu virginali. ⁊ ſic originale peccatū ē q̄dam priuatio. ſꝫ priuatio opponit̄ habitui. ergo originale pecca tū nō ē habitus. ¶ Pręterea actuale peccatū hꝫ plus d' rōne culpe q̄ꝫ originale inq̄ꝫtū hꝫ plus de rōne volūtarij. ſed habitus actualis peccati nō hꝫ rōneꝫ culpe. alioquin ſeq̄ ret̄ ꝙ hō dormiēs culpabilit̄ peccaret. ergo null⁹ habitus originalis hꝫ rōneꝫ culpe. ¶ Pręterea in malis actus ſemꝑ ꝓ cedit habitū. null⁹ enī habit⁹ malus ē infuſus ſꝫ acq̄ſitus ſꝫ originale pctm̄ nō ꝓcedit aliq̄s act⁹. ergo originale pec catū nō ē habit⁹ ¶ Sꝫ ꝯtra ē q̄ Aug⁹ dicit ī libro de ba ptiſmo pueroꝝ. ꝙ ſcḋm pctm̄ originale puuli ſunt cōcupi ſcibiles. ⁊ ſi nō ſint actu ꝯcupiſcētes. ſꝫ habilitas d'r ſcḋm aliq̄ ē habitū. ergo peccatū originale ē habitus. ¶ Rñ. dicēdū ꝙ ſicut ſup dictū ē. duplex ē habit⁹ Vñ quidā quo īclinat̄ potētia ad agēdū. ſicut ſciētie ⁊ virtutes dicūtur habit⁹. ⁊ hoc mō pctm̄ originale non ē habit⁹. Alio mō d'r habitus diſpoſitio alicuius nāe ex multis cōpoſite ſcḋm quā bñ ſe hꝫ vel male ad aliq̄d. ⁊ ꝓcipue cū illa diſpoſitio

fuerit q̄ſi ī naturā verſa. vt pꝫ de egritudine ⁊ ſanitate. ⁊
⁊ hoc mō pct̄m originale ē habitus. ē enī q̄dā inordinata
diſpoſitio ꝓueniēs ex diſſolutiōe illius armonie. in q̄ ꝯſi
ſtebat rō originalis iuſticie. ſicut etiā egritudo corꝑalis eſt
q̄dā inordinata diſpoſitio corꝑis. ſcḋm quā ſoluit̄ eq̄litas
ī q̄ ꝯſiſtit rō ſanitatis. vn̄ peccatū originale languor nāe
dr̄. ¶ Ad. j. ergo dicēdū ꝙ ſicut egritudo corꝑalis hꝫ aliquid
de priuatiōe inq̄ntū tollit̄ eq̄litas ſanitatis. ⁊ aliq̄d hꝫ po
ſitiuū. ſ. ipos humores iordinate diſpoſitos. ita etiā pecca
tū originale hꝫ priuationē originalis iuſticie. ⁊ cū hoc in
ordinatā diſpoſitionē ꝑtium aīe. vn̄ nō ē priuatio pura.
ſꝫ ē q̄dā habitꝰ corruptꝰ ¶ Ad. ij. dicēdū ꝙ actuale pct̄m ē
iordinatio q̄dā actꝰ. originale vero cū ſit pct̄m nāe ē q̄
dā iordinata diſpoſitio ipſius nāe. q̄ hꝫ rōnē culpe inq̄ntū
deriuat̄ ex primo parēte. vt dictū ē. hmōi aūt diſpoſitio
nāe iordinata hꝫ rōnē habitus. ſꝫ iordinata diſpoſitio
actꝰ nō hꝫ rōnē habitꝰ. ⁊ ꝓpt̄ hoc peccatū originale ꝑt ē
habitꝰ. nō aūt peccatū actuale ¶ Ad. iij. dicēdū ꝙ obiectio
illa ꝓcedit de habitu q̄ potētia iclinat̄ ī actū. t'lis aūt habi
tus nō ē peccatū originale. q̄uis etiā ex pctō originali ſeq̄
quat̄ aliq̄ iclinatio ī actū iordinatū nō directe ſꝫ idirecte.
ſcꝫ ꝑ remotionē ꝓhibētis. i. originalis iuſticie. q̄ ꝓhibe
bat iordinatos motꝰ. ſicut etiā ex egritudie corꝑali idirecte
ſeq̄t̄ iclinatio ad motꝰ corꝑalis inordinatos. nec dꝫ dici
ꝙ peccatū originale ſit habitꝰ īfuſus aut acq̄ſitꝰ ꝑ actū
niſi ꝑmi parētis. non autem huius ꝑſone ſꝫ ꝑ vitiatā ori
ginem innatus.

Ad ſecunduꝫ ſic procedit

Videt̄ ꝙ ī vno hoīe ſint multa originalia pctā. dr̄ enī in
pſ. Ecce enī ī iniq̄tatibꝰ ꝯceptꝰ ſū. ⁊ ī peccatis ꝯcepit me
mater mea. ſꝫ pct̄m in q̄ hō ꝯcipit̄ ē originale. ergo plura
pctā originalia ſūt ī vno hoīe ¶ Pre. vnꝰ ⁊ idē habitꝰ nō
iclinat ad ꝯtraria. habitꝰ enī iclinat ꝑ modū nāe q̄ tēdit
ī vnū. ſꝫ pct̄m originale etiā ī vno hoīe iclinat ad diuerſa
pctā ⁊ ꝯtraria. ergo pct̄m originale nō ē vnꝰ habitus ſed
plures ¶ Pre. peccatū originale inficit oēs aīe ptes. ſed
diuerſe ptes aīe ſunt diuerſa ſubiecta peccati. vt ex ꝑmiſ
ſis pꝫ. cū igit̄ vnū peccatū nō poſſit eſſe ī diuerſis ſubie
ctis. videt̄ ꝙ peccatū originale nō ſit vnū ſꝫ mlt'a. ¶ Sꝫ
ꝯtra ē qḋ dr̄ Ioh. j. Ecce agnꝰ dei ecce q̄ tollit peccatū mū
di. qḋ ſingularit̄ dr̄. q2 peccatū mūdi qḋ ē peccatū origi
nale ē vnū. vt gloſa ibidē exponit. ¶ Rn̄. dicēdū ꝙ ī vno
hoīe eſt vnū peccatū originale. cuius rō dupliciter accipi
pt̄. Vno mō ex pte cauſe peccati originalis. dictū ē enī ſu
pra ꝙ ſolū primū peccatū primi parētis ī poſteros tradu
citur. vn̄ peccatū originale ī vno hoīe ē vnū numero ⁊ in
oībꝰ hoībꝰ ē vnū ꝓportione ī reſpectu. ſ. ad primū princi
pium. Alio mō pt̄ accipi rō eius ex ipſa eſſentia originalis
peccati. ī oī enī inordinata diſpoſitiōe vnita ſpēi ꝯſiderat̄
ex pte cauſe. vnitas aūt ſcḋm numerꝫ ex pte ſubiectī. ſicut
pꝫ ī egritudine corꝑali. ſunt enī diuerſe egritudines ſpe
cie q̄ ex diuerſis cauſis ꝓcedūt puta ex ſuꝑabūdātia calidi
vel frigidi. vel ex leſiōe pulmonis vel epatis. vna aūt egri
tudo ſcḋm ſpeciē ī vno hoīe nō ē niſi vna numero. Cauſa
aūt huiꝰ corrupte diſpoſitiōis q̄ dr̄ originale peccatum eſt
vna tm̄. ſ. priuatio originalis iuſticie ꝑ quā ſublata ē ſub
iectio hūane mentis ad deū. ⁊ ideo peccatū originale eſt
vnū ſpecie. ⁊ ī vno hoīe nō pōt eſſe niſi vnū numero. ī di
uerſis aūt hoībus ē vnū ſpecie ⁊ ꝓportiōe diuerſum nu
mero. ¶ Ad. j. ergo dicēdū ꝙ pluraliter dr̄ ī peccatis ſcḋm il
lum morē diuine ſcripture q̄ frequenter ponit̄ pluralis
numerus ꝓ ſingulari. ſicut Mat. ij. Defūcti ſunt q̄ q̄rebāt
aīaꝫ pueri. vel q2 ī pctō originali virtualiter ꝓexiſtūt oīa
pctā actualia ſicut in q̄dā principio. vn̄ ē multiplex virtute.
vel q2 ī pctō primi parētis qḋ ꝑ originē traducit̄ fuerunt
plures deformitates. ſ. ſuperbie. inobedientie. gule ⁊ alia
hmōi. vel q2 multe ptes aīe inficiūt̄ ꝑ peccatū originale.
¶ Ad. ij. dicēdū ꝙ vnus habitus nō pt̄ iclinare ꝑ ſe ⁊ dire
cte. i. ꝑ ꝓpriā formā ad ꝯtraria. ſꝫ indirecte et ꝑ accidens
ſcꝫ ꝑ remotionē ꝓhibētis. ſicut ſoluta armonia corꝑoris
mixti. elemēta tēdunt ī loca ꝯtraria. ⁊ ſi'r ſoluta armo
nia originalis iuſticie diuerſe aīe potētie in diuerſa ferūt̄
¶ Ad. iij. dicēdū ꝙ peccatū originale inficit diuerſas ptes
aīe ſcḋm ꝙ ſunt ptes vnius totius. ſicut ⁊ iuſticia origina
lis ꝯtinebat oēs aīe ptes ī vnū. ⁊ ideo eſt vnū tm̄ peccatū
originale. ſicut etiam ē vna febris in vno hoīe. q̄uis di
uerſe ptes corꝑis grauentur

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Videtur ꝙ peccatū originale nō ſit cōcupiſcentia. omne
enī peccatū eſt cōtra naturā. vt dicit Damaſcenus i. ij. li
bro. ſꝫ cōcupiſcētia ē ſcḋm nāaꝫ. ē enī ꝓpriꝰ actus virtutis
ꝯcupiſcibilis q̄ ē potētia nāalis. ḡ ꝯcupia nō ē peccatum
originale ¶ Pre. ꝑ peccatū originale ſūt ī nobis paſſiōes
pctōꝝ. vt pꝫ ꝑ aplm Roma. vij. ſꝫ multe alie ſunt paſſi
ones p̄ter cōcupiſcētiā. vt ſupra habitū ē. ergo peccatum
originale nō magis ē ꝯcupiſcentia q̄ꝫ aliqua alia paſſio.
¶ Pre. ꝑ pct̄m originale deordinant̄ oēs aīe ptes vt di
ctū ē. ſꝫ itellectus ē ſupremꝰ īter aīe ptes. vt pꝫ ꝑ philo
ſophū ī. x. ethi. ergo peccatū originale magis ē ignorantia
q̄ꝫ cōcupiſcētia. ¶ Sꝫ ꝯtra ē qḋ Augꝰ dicit ī libro retra
ctationū. cōcupiſcētia ē reatus originalis peccati ¶ Rn̄.
dicēdū ꝙ vnūq̄dq̄ꝫ hꝫ ſpeciē a ſua forma. dictū ē aūt ſupra
ꝙ ſpecies peccati originalis ſumit̄ ex ſua cauſa. vn̄ oportet
ꝙ id qḋ ē formale in originali peccato accipiatur ex parte
cauſe peccati originalis. oppoſitorum autē oppoſite ſunt
cauſe. eſt igit̄ attendēda cauſa originalis peccati ex cauſa
originalis iuſticie q̄ ei opponit̄. tota autē ordinatio origi
nalis iuſticie ex hoc ē ꝙ volūtas hoīs erat deo ſubiecta. q̄
q̄dē ſubiectio primo ⁊ principaliter erat ꝑ volūtatē. cuiꝰ
ē mouere oēs alias ptes ī finē. vt ſup̄ dictū ē. vn̄ ex auerſi
one volūtatis a deo ꝯſecuta ē inordinatio in oībꝰ aliīs aīe
viribꝰ. Sic ergo priuatio originalis iuſticie ꝑ quā volū
tas ſubdebat̄ deo ē formale in pctō originali. oīs aūt alia
inordinatio viriū aīe ſe hꝫ ī peccato originali ſicut quid
dam materiale. inordinatio aūt aliarum viriū aīe ꝑcipue
in hoc attēditur ꝙ inordinate cōuertuntur ad bonū cō
mutabile. q̄ quidē inordinatio cōmuni nomine pōt dici
cōcupiſcētia. ⁊ ita peccatum originale materialiter q̄dem
ē cōcupiſcētia. formaliter vero ē defectus originalis iuſti
cie. ¶ Ad. j. ergo. dicēdū. ꝙ q2 in hoīe cōcupiſcibilis natu
raliter regit̄ rōne. in tātū ꝯcupiſcere ē hoī nāale inq̄ntū
ē ſcḋm rōnis ordinē. ꝯcupiſcētia aūt q̄ trāſcēdit limites rati
onis ineſt hoī ꝯtra nāaꝫ. ⁊ t'lis ē ꝯcupia originalis pecca
ti. ¶ Ad. ij. dicēdū ꝙ ſicut ſupra dictū eſt paſſiōes iraſcibi
lis ad paſſiones cōcupiſcibilis reducūt̄ ſicut ad principa
liores. īter q̄s cōcupiſcētia vehementius mouet ⁊ magis
ſentit̄. vt ſupra habitū ē. ⁊ ideo cōcupiſcentie attribuitur
tanq̄ꝫ principaliori et in qua quodāmodo oēs alie paſſi
ones icludūt̄. ¶ Ad. iij. dicēdū ꝙ ſicut ī bonis intellectus
⁊ ratio principalitatem habēt. ita ecōuerſo in malis infe
rior pars anime principalior inuenitur. que obnubilat et
trahit rōnem. vt ſupra dictū ē. ⁊ ꝓpter hoc pct̄m originale

magis dicit̃ eſſe ↄcupiſcẽtia ꝙ̃ ignorãtia. ſꝫ etiã ignorãtia
inter defectus materiales peccati originalis ↄtinetur.

Ad quartum ſic procedit

Videt̃ ꝙ pctm̃ originale nõ ſit eq̃liter ĩ oĩbꝰ. eſt enĩ pctm̃
originale ↄcupĩa inordinata. vt dictũ ẽ. ſꝫ nõ oẽs eq̃liter
ſũt ꝓni ad ↄcupiſcẽdũ. ergo pctm̃ originale nõ ẽ eq̃liter ĩ oĩ-
bus. ¶ Preterea pctm̃ originale ẽ q̃dã inordinata diſpoſitio
aĩe. ſicut egritudo ẽ q̃dã inordinata diſpoſitio corꝑis. ſed
egritudo recipit magis et minꝰ. ergo pctm̃ originale reci-
pit magis ⁊ minꝰ. ¶ Preterea Augꝰ dicit ĩ li° de nuptijs ⁊ cõ-
cupiſcẽtia ꝙ libido trãſmittit originale pctm̃ ĩ ꝓlẽ. ſꝫ con-
tingit eẽ maiorẽ libidinẽ vniꝰ ĩ actu generatiõis ꝙ̃ alteriꝰ
ergo pctm̃ originale pt̃ eẽ maiꝰ ĩ vno ꝙ̃ ĩ alio. ¶ Sꝫ ↄtra
ẽ q2 pctm̃ originale ẽ peccatũ nature vt dictũ ẽ. ſꝫ natura eq̃lit̃
ẽ ĩ oĩbꝰ. ergo ⁊ peccatũ originale. ¶ Rñ. dĩcm̃ ꝙ ĩ origina-
li peccato ſũt duo. quorum vnũ ẽ defectus originał iuſticie. ali-
ud aũt ẽ relatio huiꝰ defectꝰ ad peccatũ primi parentis. a
q̊ ꝑ vitiatã originẽ deducit̃. Quãtũ aũt ad primũ pecca-
tũ originale nõ recipit magis ⁊ minꝰ. q2 totũ donũ origi-
nalis iuſticie ẽ ſublatũ. priuatiões aũt totalit̃ aliq̃d priuã-
tes. vt mors ⁊ tenebre nõ recipiunt magis ⁊ minꝰ ſicut ſup̄
dictũ ẽ. Similiter etiã nec q̃ntũ ad ſcđm. eq̃lit̃ enĩ oẽs relati-
onẽ hñt ad primũ principiũ vitiate originis. ex q̊ pctm̃
originale recipit rõnẽ culpe. relatiões enim nõ recipiunt
magis ⁊ minꝰ. vñ manifeſtũ ẽ ꝙ pctm̃ originale nõ pt̃ eẽ
maius ĩ vno ꝙ̃ ĩ alio. ¶ Ad. j. ergo dĩcm̃ ꝙ ſoluto vincu-
lo originał iuſticie ſub q̊ q̃dã ordine oẽs vires ↄtinebant̃
vnaqueq; vis aĩe tẽdit ĩ ſuũ ꝓpriũ motũ. ⁊ tãto vehemẽti-
us q̃nto fuerit fortior. ↄtingit aũt vires aliq̃s aĩe eẽ forti-
ores in vno ꝙ̃ ĩ alio. ꝓpt̃ diuerſas corꝑis cõplexiões. ꝙ er-
go vnus hõ ſit ꝓnior ad ↄcupiſcẽdum ꝙ̃ alt̃ nõ ẽ ex rõne
pctĩ originalis. cũ ĩ oĩbꝰ eq̃liter ſoluat̃ vinculũ originalis
iuſticie. ⁊ eq̃liter ĩ oĩbus ptes inferiores aĩe ſibi relinquã-
tur. ſꝫ accidit hoc ex diuerſa diſpoſitione potẽtiaꝝ ſicut di-
ctũ ẽ. ¶ Ad. ij. dĩcm̃ ꝙ egritudo corꝑalis nõ hꝫ in oĩbus
eq̃lẽ cauſaꝫ. etiã ſi ſit eiuſdẽ ſpẽi. puta ſi ſit febris ex cole-
ra putrefacta pt̃ eẽ maior vł minor putrefactio. ⁊ ꝓpinqui-
or vel remotior a princi pio vite. ſꝫ cauſa originalis pctĩ in
oĩbꝰ ẽ eq̃lis. vñ nõ ẽ ſile. ¶ Ad. iij. dĩcm̃ ꝙ libido q̃ trãſ-
mittit pctm̃ originale in ꝓlẽ nõ ẽ libido actualis. q2 dato
ꝙ virtute diuina ↄcederet̃ ꝙ nullã inordinatã libidineꝫ
ĩ actu generatiõis ſentiret adhuc trãſmitteret in ꝓlẽ origi-
nale pctm̃. ſꝫ libido illa ẽ intelligẽda habitualit̃. ſm̃ ꝙ ap-
petitꝰ ſenſitiuꝰ nõ ↄtinet̃ ſub rõne ſoluto vinculo origina-
lis iuſticie. ⁊ talis libido in omnibꝰ ẽ equalis.

¶ Queſtio LXXXIII

DEinde conſiderandum

ẽ de ſubiecto originalis peccati. Et circa
hoc q̃runt̃ q̃ttuor. primo vtꝝ ſubiectũ origina-
lis peccati ꝑ priꝰ ſit caro vel aĩa. ſcđo ſi aĩa vtꝝ ꝑ eſſentiã
aut ꝑ potẽtias ſuas. tertio vtꝝ volũtas ꝑ priꝰ ſit ſubiectũ
pctĩ originał ꝙ̃ alie potẽtie aĩe. q̊rto vtꝝ alique potentie
anime ſint ſpecialiter infecte. ſ. generatiua. vis concupiſci-
bilis ⁊ ſenſus tactus.

Ad primum ſic procedit.

Videt̃ ꝙ peccatũ originale magis ſit in carne ꝙ̃ ĩ aĩa. re-
pugnãtia enĩ carnis ad mẽtẽ ex corruptiõe originalis pec-
cati ꝓcedit. ſꝫ radix huiꝰ repugnãtie ĩ carne cõſiſtit. dicit
enĩ aplſ ad Ro. vij. Video aliã legẽ in mẽbris meis re-
pugnãtẽ legi mẽtis mee. ergo originale pctm̃ ĩ carne prin-
cipaliter ↄſiſtit. ¶ Preterea vnũquodq; potiꝰ ẽ ĩ cauſa ꝙ̃ ĩ effe-
ctu. ſicut calor magis ẽ in igne calefaciẽte ꝙ̃ in aq̃ calefa-
cta. ſꝫ aĩa inficit̃ infectiõe originał pctĩ ꝑ ſemẽ carnale. er-
go pctm̃ originale magis ẽ ĩ carne ꝙ̃ in aĩa. ¶ Preterea pec-
catũ originale ex primo parẽte ↄtrahimꝰ ꝓut ĩ eo fuimꝰ
ſm̃ rõnẽ ſeminalẽ. ſic aũt non fuit ibi aĩa ſꝫ ſola caro. er-
go originale peccatũ nõ ẽ ĩ aĩa ſꝫ ĩ carne. ¶ Preterea aĩa ratio-
nalis creata a deo corꝑi infundit̃. ſi igit̃ aĩa ꝑ peccatũ ori-
ginale inficeret̃. ↄſequẽs eẽt ꝙ ex ſua creatiõe vel infuſio-
ne inq̃naret̃. ⁊ ſic deꝰ eẽt cauſa peccati q̊ ẽ actor creatiõis
⁊ infuſiõis. ¶ Preterea nullꝰ ſapiẽs liq̃rẽ ꝓcioſũ vaſi infecto
infunderet ex q̊ ſciret ipm̃ liquorẽ infici. ſꝫ aĩa rõnalis ẽ
ꝓcioſior oĩ liq̃re. ſi ergo aĩa ex corꝑis vnione infici poſſet
infectiõe originalis culpe. deꝰ q̊ ipſa ſapiẽtia ẽ nũq̃ aĩam
tali corꝑi infũderet. infũdit aũt. nõ ergo inq̃naret̃ ex car-
ne. ſic igit̃ peccatũ originale nõ ẽ ĩ aĩa. ſꝫ ĩ carne. ¶ Sed
ↄtra ẽ ꝙ idẽ ẽ ſubiectũ virtutis ⁊ vitij ſiue peccati qđ cõ-
trariat̃ virtuti. ſꝫ caro nõ pt̃ eſſe ſubiectum virtutis. dicit
enĩ aplſ ad Roma. vij. Scio ꝙ nõ habitat ĩ me. hoc ẽ ĩ
carne mea bonũ. ergo caro nõ põt eẽ ſubiectuꝫ originalis
peccati. ſꝫ ſolũ aĩa. ¶ Rñ. dĩcm̃ ꝙ aliq̃d põt eſſe ĩ aliquo
dupliciter. vno mõ ſicut ĩ cauſa vel principali vel inſtru-
mẽtali. alio mõ ſicut ĩ ſubiecto. peccatũ ergo originale oĩuꝫ
hoĩuꝫ fuit q̃dẽ ĩ ipſo adã ſicut ĩ prima cauſa pricipali. ſm̃
illđ aplĩ Roma. v. In q̊ oẽs peccauerũt. In ſemine aũt
corꝑali ẽ pctm̃ originale ſicut ĩ cauſa inſtrumẽtali. eo ꝙ
ꝑ virtutẽ actiuã ſeminis traducit̃ peccatum originale in
ꝓlem ſimul cum natura humana. Sed ſicut in ſubiecto
peccatũ originale nullo modo poteſt eſſe ĩ carne. ſed ſoluꝫ
in anima. cui ratio eſt. q2 ſicut ſupra dictum ẽ. hoc modo
ex volũtate primi parẽtis peccatũ originale traducitur ĩ
poſteros ꝑ quandã generatiuã motionẽ. ſicut a volũtate
alicuius hominis deriuat̃ peccatuꝫ actuale ad alias ptes
eius. in qua quidẽ deriuatione poteſt attẽdi quicq̃d ꝓue-
nit ex motione voluntatis peccati ad quãcũq; partem ho-
minis. que quocũq; modo poteſt eſſe ꝑceps peccati vel
ꝑ modum ſubiecti vel ꝑ modum inſtrumẽti. habet rõnẽ
culpe. ſicut ex volũtate gule ꝓuenit ↄcupĩa cibi ad ↄcupiſci-
bilẽ ⁊ ſũptio cibi ad manꝰ ⁊ os. q̃ ĩ q̃ntũ mouẽt̃ a volũtate
ad peccãdũ ſunt inſtrumẽta peccati. Qđ vero vlteriꝰ deri-
uatur ad vim nutritiuam ⁊ ad interiora mẽbra que non
ſunt nata moueri a voluntate nõ habet rationem culpe.
Sic igitur cũ anima poſſit eſſe ſubiectum culpe. caro au-
tem de ſe non habet ꝙ ſit ſubiectum culpe. quicquid ꝓue-
nit de corruptione primi peccati ad animã habet rationẽ
culpe. qđ autẽ ꝓuenit ad carnem non habet rationem cul-
pe ſed pene. ſic igitur anima ẽ ſubiectum peccati origina-
lis. nõ autem caro. ¶ Ad. j. ergo dĩcm̃ ꝙ ſicut Augꝰ dicit
in libro retractationum Aplſ loquit̃ ibi de homine iã re-
dempto qui liberatus eſt a culpa ſed ſubiacet pene. ratio-
ne cuius peccatum dicitur habitare in carne. vnde ex hoc
non ſequitur ꝙ caro ſit ſubiectum culpe ſed ſolum pene.
¶ Ad ſcđm dicẽdum ꝙ peccatum originale cauſatur ex
ſemine ſicut ex cauſa inſtrumẽtali. non autem oportet ꝙ
aliquid ſit principalius in cauſa inſtrumentali ꝙ̃ in effe-
ctu. ſed ſolum in cauſa principali. et hoc modo peccatum
originale potiori modo fuit in Adam. in quo fuit ſm̃ ra-
tionem actualis peccati. ¶ Ad tertiũ dicenduꝫ ꝙ anima
huius hominis non fuit ſm̃ ſeminalẽ rõnẽ ĩ Adã peccã-
te ſicut in principio effectiuo. ſed ſicut in principio diſpo-
ſitiuo. eo ꝙ ſemen corporale quod ex Adã traducitur ſua

virtute nõ efficit animam rõnalem. ſed ad eam diſponit ¶ Ad. iiij. dõm ꝙ infectio originalis peccati nullo modo cauſatur a deo. ſꝫ ex ſolo peccato primi parẽtis p carnalẽ generationẽ. ⁊ ideo cũ creatio importet reſpectũ aĩe ad ſolũ deũ. nõ ꝑt dici ꝙ aĩa ex ſua creatiõe inquinet̃. ſed infuſio ĩportat reſpectũ ⁊ ad deũ infũdẽtẽ ⁊ ad carnẽ cui infũdit̃ aĩa. ⁊ ideo habito reſpectu ad deũ infundẽtẽ nõ ꝑt dici ꝙ aĩa p infuſionẽ maculet̃. ſꝫ ſolũ habito reſpectu ad corpꝰ cui infundit̃ ¶ Ad. v. dõm ꝙ bonũ cõe ꝓfert̃ bono ſingulari. vñ deus ſm ſuam ſapiẽtiam nõ ꝑtermittit vniuerſalem ordinẽ rerũ. qui ẽ vt tali corpi talis aĩa infundat̃ vt vitet̃ ſingularis infectio huiꝰ aĩe. ꝓſertim cũ natura aĩe hoc habeat vt eẽ nõ incipiat niſi ĩ corpe. vt ĩ primo habitũ ẽ. meliꝰ ẽ aũt ei ſic eẽ ſm naturã ꝙ nullo mõ eſſe ꝓſertim cũ poſſit p gratiã dãnationẽ euadere.

Ad ſecunduꝫ ſic procedit̃

Videtur ꝙ pctm̃ originale nõ ſit p priꝰ ĩ eſſentia aĩe ꝙ ĩ potentijs aĩa eni nata ẽ eſſe ſubiectũ peccati ꝙtum ad id ꝙ pt a volũtate moueri. ſed aĩa nõ mouet̃ a volũtate ſm ſuã eſſentiã. ſꝫ ſolũ ſm potẽtias. ergo pctm̃ originale nõ ẽ in aĩa ſm ſuã eſſentiã. ſi ſolũ ſm potentias. ¶ Pręt. pctm̃ originale opponit̃ originali iuſticie. ſed originalis iuſticia erat ĩ aliqua potẽtia aĩe q̃ ẽ ſubiectũ virtutis. ergo et pctm̃ originale ẽ magis ĩ potẽtia aĩe ꝙ ĩ eiꝰ eſſentia. ¶ Pręt. ſicut a carne peccatũ originale deriuat̃ ad aĩam. ita ab eſſentia aĩe deriuat̃ ad potẽtias. ſꝫ pctm̃ originale magꝭ ẽ ĩ aĩa ꝙ ĩ carne. ergo etiã magis ẽ ĩ potẽtijs aĩe ꝙ ĩ eiꝰ eſſentia ¶ Pręt. pctm̃ originale dr̃ eẽ ꝯcupiſcẽtia vt dictũ ẽ. ſꝫ cõcupiſcẽtia ẽ ĩ potẽtijs aĩe. ergo et pctm̃ originale. ¶ Sed ꝯtra ẽ ꝙ pctm̃ originale dr̃ eſſe pctm̃ nature. vt ſup dictũ ẽ. aĩa aũt ẽ forma ⁊ natura corpis ſm eſſentiã ſuã. et nõ ſm potẽtias. vt ĩ primo habitũ ẽ. ergo aĩa ẽ ſubiectũ originalis peccati principaliter ſm ſuã eſſentiaꝫ. ¶ Rñ. dõm ꝙ illud aĩe ẽ principaliter ſubiectũ alicuꝰ peccati ad qḋ primo pertinet cauſa motiua illiꝰ peccati. ſicut ſi cauſa motiua ad peccãdũ ſit delectatio ſenſus q̃ ꝑtinet ad vim ꝯcupiſcibilẽ ſicut obiectũ ꝓpriũ eiꝰ. ſequit̃ ꝙ vis ꝯcupiſcibilis ſit ꝓpriũ ſubiectũ illiꝰ peccati. manifeſtũ ẽ aũt ꝙ peccatũ originale cauſat̃ p originẽ. vñ illud aĩe qḋ primo attingit̃ ab origine hoĩs ẽ primũ ſubiectũ originalis peccati. attingit aũt origo aĩaꝫ vt terminũ generatiõis ſm ꝙ ẽ forma corpis. qḋ quidẽ ꝯuenit ei ſm eſſentiã ꝓpriã. vt ĩ primo habitũ ẽ. vñ aĩa ſm eſſentiã ẽ primũ ſubiectũ originalis peccati. ¶ Ad. j. ergo dõm ꝙ ſicut motio volũtatis alicuꝰ ꝓprie ꝑuenit ad potẽtias aĩe. nõ aũt ad aĩe eſſentiã. ita motio volũtatis primi generãtis p viã generatiõis ꝑuenit primo ad aĩe eſſentiã vt dictũ ẽ. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ etiã originalis iuſticia ꝑtinebat primordialiť ad eſſentiã aĩe. erat eni donũ diuinitꝰ datũ hũane nature quã p priꝰ reſpicit eſſentia aĩe ꝙ potẽtie. potẽtie eni magis videt̃ ꝑtinere ad pſonaꝫ inq̃tũ ſunt principia pſonaliũ actuũ. vñ ſunt ꝓpria ſubiecta pctõꝝ actualiũ. q̃ ſunt pctã pſonalia. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ corpꝰ cõpat̃ ad aĩaꝫ ſicut materia ad formã. q̃ ⁊ ſi ſit poſterior ordine generatiõis. ẽ tñ prior ordine pfectiõis nature. eſſentia aũt aĩe cõpat̃ ad potẽtias ſic ſubſtãtia ad accidẽtia ꝓpria q̃ ſunt poſteriora ſubſtãtia ⁊ ordine generatiõis ⁊ etiã pfectiõis. vñ nõ ẽ ſilis ratio. ¶ Ad. iiij. dõm ꝙ ꝯcupiſcẽtia ſe habet materialiter ⁊ ex ꝯſequẽti in peccato originali. vt ſupra dictum eſt.

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Videt̃ ꝙ pctm̃ originale nõ p prius inficiat volũtatẽ ꝙ alias potẽtias. oẽ eni pctm̃ principaliter ꝑtinet ad potẽtiam per cuius actũ cauſatur. ſꝫ peccatum originale cauſatur per actum generatiue potẽtie. ergo inter ceteras potẽtias aĩa videt̃ magis ꝑtinere ad generatiuã potentiam. ¶ Pręt. pctm̃ originale p ſemẽ carnale traducit̃. ſꝫ alie vires aĩe ꝓpinquiores ſunt carni ꝙ voluntas. ſicut patꝫ de oĩbus ſenſitiuis q̃ vtũt̃ organo corpali. ergo ĩ eis magis ẽ pctm̃ originale ꝙ ĩ volũtate. ¶ Pręt. intellectus ẽ prior volũtate. nõ eni ẽ volũtas niſi de bono ĩtellecto. ſi ergo pctm̃ originale inficit oẽs potẽtias aĩe. videt̃ ꝙ p priꝰ ĩficiat ĩtellectũ tãꝙ priorẽ. ¶ Sꝫ ꝯtra ẽ ꝙ iuſticia originalis p prius reſpicit volũtatẽ. ẽ eni rectitudo volũtatis vt Anſhelmus dicit ĩ libro de ꝯceptu virginali. ergo ⁊ peccatũ originale qḋ ei opponit̃ p prius reſpicit volũtatem. ¶ Rñ. dõm ꝙ ĩ infectiõe peccati originalis duo ẽ ꝯſiderare. primo quidẽ inherẽtiam eius ad ſubiectũ. ⁊ ſm hoc primo reſpicit eſſentiã aĩe. vt dictũ eſt. deinde oportet ꝯſiderare ĩclinationẽ eius ad actũ. ⁊ hoc mõ reſpicit potentias aĩe. oportet ergo ꝙ illã p prius reſpiciat q̃ primã ĩclinationẽ hꝫ ad peccãdũ. hec aũt ẽ volũtas vt ex ſupra dictis pꝫ. Vñ pctm̃ originale p priꝰ reſpicit volũtatẽ ¶ Ad. j. ġ dõm ꝙ pctm̃ originale nõ cauſat̃ ĩ hoĩe p potẽtiã gñatiuã ꝓlis. ſꝫ p actũ potẽtie generatiue parẽtis. vñ non oportet ꝙ ſua potẽtia generatiua ſit primũ ſubiectũ origĩalis peccati ¶ Ad. ij. dõm ꝙ pctm̃ originale hꝫ duplicẽ ꝓceſſum vnũ quidẽ a carne ad aĩaꝫ. aliũ vero ab eſſentia aĩe ad potẽtias. primꝰ qdẽ ꝓceſſus ẽ ſm ordinẽ generatiõis. ſcḋs aũt ſm ordinẽ pfectiõis. ⁊ ideo q̃uis alie potẽtie. ſ. ſenſitiue ꝓpinquiores ſint carni. q2 tñ voluntas ẽ ꝓpinq̃or eſſentie aĩe tãꝙ ſuprior potẽtia. primo ꝑuenit ad ipaꝫ infectio originalis peccati ¶ Ad tertium dicendum ꝙ ĩtellectus quodãmodo precedit voluntatem inq̃tum ꝓponit ei ſuum obiectuꝫ. alio vero modo volũtas ꝓcedit intellectum ſm ordinẽ motionis ad actũ. q̃ qdẽ motio ꝑtinet ad pctm̃.

Ad quartuꝫ ſic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ pdicte potentie nõ ſint magis infecte ꝙ alie. infectio eni originalis peccati magis videt̃ ꝑtinere ad illã aĩe ptẽ q̃ prius põt eſſe ſubiectũ peccati. hec aũt ẽ rationalis ps ⁊ pcipue volũtas. ergo ipa ẽ magis infecta per peccatũ originale ¶ Pręt. nulla vis aĩe inficit̃ p culpam niſi inq̃tũ põt obedire rõni. generatiua aũt non poteſt obedire. vt dr̃ in primo ethicoꝝ. ergo generatiua non eſt maxĩe infecta p originale pctm̃. ¶ Pręt. viſus inter alios ſenſus ẽ ſpũalior ⁊ ꝓpinquior rõni inq̃tũ plures differẽtias rerũ oſtẽdit vt dr̃ in primo metaphiſice. ſed infectio culpe primo ẽ in rõne. ergo viſus magis ẽ infectꝰ ꝙ tactꝰ ¶ Sed ꝯtra eſt qḋ Augꝰ. dicit in. xiiij. de ciui. dei ꝙ infectio originalis culpe maxime apparet ĩ motu genitalium mẽbroꝝ. qui rõni nõ ſubdit̃. ſed illa mẽbra deſeruiũt generatiue virtuti in cõmixtiõe ſexuum in qua eſt delectatio ſm tactum que maxime cõcupiſcentiã mouet. ergo infectio originalis peccati maxime ꝑtinet ad iſta tria. ſ. potentiam generatiuam vim concupiſcibilem ⁊ ſenſum tactus. ¶ Rñ. Dicendũ ꝙ illa corruptio precipue infectio nominari ſolet que nata eſt in aliud trãſferri vnde ⁊ morbi contagioſi. ſicut lepra et ſcabies ⁊ huiuſmodi infectiones dicuntur. Corruptio autem originalis peccati traducitur per actum generatiõis ſicut ſupra dictũ eſt. vnde potentie que ad huiuſmodi actũ cõcurrunt maxime dicuntur eſſe infecte. huiuſmodi aũt actus deſeruit generatiue

incõgruum ad generationē ordinaſ. habet aūt in ſe delecta
tionē tactus. que ē maximū obiectum concupiſcibilis. et
ideo cū oēs ptes aīe dicātur eſſe corrupte p peccatū origi
nale ſpecialiter tres pdicte dicūtur eſſe corrupte ꝛ infecte
Ad. j. ergo dōm ꝙ peccatū originale ex ea pte qua in
clinat in peccata actualia ꝑ̄pue ptinet ad voluntatē. vt
dictū ē. ſed ex ea pte q̄ traducitur ī plem ptinet ꝓpinque
ad potentias pdictas. ad voluntatem aūt remote. Ad
ij. dōm ꝙ infectio actualis culpe nō ptinet niſi ad poten
tias q̄ mouētur a volūtate peccantis. ſ; infectio origina
lis culpe nō deriuatur a voluntate eius q̄ ipm cōtrahit. ſ;
p originē nature cui deſeruit potentia generatiua. et ideo
in ea ē infectio originalis peccati. Ad. iij. dōm ꝙ viſus
nō ptinet ad actum generationis niſi ſm diſpoſitionē re
motā. put. ſ. p viſum apparet ſpēs ɔcupiſcibilis. ſed dele
ctatio pficitur ī tactu. ꝛ ideo talis infectio magis attribui
tur tactui q̄ viſui. Queſtio LXXXIIII

Deinde conſiderandū eſt de cauſa peccati ſm ꝙ vnū peccatū eſt
cauſa alteri⁹. Et circa hoc q̄runtur q̄tuor. pri
mo vtꝝ cupiditas ſit radix oīum peccatoꝝ. ſcdō vtꝝ ſup
bia ſit initium oīs peccati. tertio vtrum pter ſuperbiam
ꝛ auariciā debeant dici capitalia vitia aliqua ſpecialia pec
cata. quarto quot ꝛ que ſint capitalia vitia.

Ad primum ſic procedit.

Uidetur ꝙ cupiditas non ſit radix oīu; pctōꝝ. cupiditas
enī que eſt imoderatus appetitus diuitiaꝝ opponiſ vir
tuti liberalitatis. ſed liberalitas non eſt radix oīu; virtu
tum. ergo cupiditas nō ē radix omniū pctōꝝ. Pre. ap
petitus eoꝝ que ſunt ad finē ꝓcedit ex appetitu finis. ſed
diuitie quaꝝ appetit⁹ ē cupiditas nō appetunſ niſi vt vti
les ad aliquē; finē. ſicut dr̄ in primo ethi. ergo cupiditas
nō ē radix omnis peccati. ſed ꝓcedit ex alia priori radice.
Pre. frequēter inueniſ ꝙ auaricia q̄ cupiditas noīaſ
orīſ ex alijs peccatis. puta cu; quis appetit pecuniā ꝓpter
ambitionē velut ſatiſfaciat gule. nō ergo ē radix omniu;
pctōꝝ. Sed ɔtra eſt qđ dicit apl's. j. ad Timoth. vlt.
Rn̄. dōm ꝙ ſm quoſdā cupiditas tripliciter dr̄. Uno
modo put eſt inordinatus appetitus diuitiaꝝ. ꝛ ſic ē ſpe
ciale peccatum. Alio modo ſm ꝙ ſignificat inordinatum
appetitu; cuiuſcunq; boni temporalis. ꝛ ſic ē genus om
nis peccati. na; in omni peccato eſt inordinata conuerſio
ad cōmutabile bonum. vt dictum ē. Tertio modo ſumi
tur put ſignificat quādam inclinationem nature corru
pte ad bona corruptibilia inordinate appetenda. et ſic di
cunt cupiditatem eſſe radicem omniū peccatoꝝ ad ſimili
tudinem radicis arboris que ex terra trahit alimentū. ſic
enim ex amore rerum temporalium omne peccatum ꝓce
dit. Et hec quidem q̄uis vera ſunt non tamen videntur
eſſe ſm intentionem apl'i. qui dixit cupiditatem eſſe radi
cem omniū peccatorū. manifeſte enim ibi loquitur cōtra
eos qui cu; velint diuites fieri incidunt in temptationes
ꝛ in laqueum diaboli. eo ꝙ radix omniū malorum ē cu
piditas. vnde manifeſtu; ē ꝙ loquitur de cupiditate ſm
ꝙ eſt appetitus inordinatus diuitiarum. ꝛ ſm hoc dicen
dum eſt ꝙ cupiditas ſm ꝙ eſt ſpeciale peccatum dicitur
radix omniū peccatoꝝ ad ſimilitudinem radicis arboris.
que alimētum pſtat toti arbori. Uidemus enim ꝙ p di
uitias homo acquirit facultatē pperandi quodcūq; pec
catum. ꝛ adipiſcendi deſiderium cuiuſcūq; peccati. eo ꝙ
ad habenda quecunq; tēporalia bona poteſt homo p pe
cuniam iuuari. ſm ꝙ dicitur Eccēs. x. Pecunie obediūt
omnia. Et ſm hoc patet ꝙ cupiditas diuitiarū eſt radix
omniū peccatoꝝ. Ad. j. ergo dōm ꝙ non ab eodem ori
tur virtus ꝛ peccatum. oritur enim peccatum ex appetitu
cōmutabilis boni. ꝛ ideo appetitus illius boni qđ iuuat
ad ɔſequenda oīa tēporalia bona radix peccatoꝝ dicitur.
virtus aūt oritur ex appetitu incōmutabilis boni. et ideo
charitas que ē amor dei ponitur radix virtutum. ſm illđ
Ephe. iij. In charitate radicati ꝛ fundati. Ad. ij. dōm
ꝙ appetitus pecuniaꝝ dr̄ eſſe radix peccatoꝝ. non quide;
q2 diuitie ꝓpter ſe q̄ranſ tanq; vltimus finis. ſed q2 mul
tum q̄runſ vt vtiles ad oēm temporalē finē. ꝛ q2 vniuer
ſale bonū eſt appetibilibus q̄ aliqđ pticulare bonū. ideo
magis mouet appetitum q̄ q̄dam bona ſingularia. que
ſimul cū multis alijs p pecuniā haberi poſſunt. Ad. iij
dōm ꝙ ſicut in reb⁹ naturalibus nō q̄ritur quid ſemp fi
at. ſed quid in pluribus accidit eo ꝙ natura corruptibili
um rerū impediri pōt vt nō ſemp eodem modo opeſ. ita
etiam in moralibus ɔſideraſ qđ vt in plurib⁹ ē. nō aute;
qđ ſemp eſt eo ꝙ voluntas nō ex neceſſitate opaſ. nō igiſ
dicitur auaricia radix omniū maloꝝ. quin interdū aliqđ
aliud malum ſit radix eius. ſed q2 ex ipſa vt frequentius
alia mala oriuntur rōne pdicta.

Ad ſecundu; ſic procedit

Uidetur ꝙ ſupbia non ſit initiū oīs peccati. radix enī eſt
qđdā principiū arboris. ꝛ ita videſ idē eē radix et initiū
peccati. ſ; cupiditas ē radix oīs peccati. vt dictu; eſt. ergo
ipſa etiā ē initium oīs peccati. nō aute; ſupbia. Pre.
Ecc. x. dr̄. Initium ſupbie hoīs eſt apoſtatare a deo. ſed
apoſtaſia a deo ē quoddā peccatū. ergo aliqđ peccatum ē
initiū ſupbie. ergo ꝛ ipſa non ē initium omnis peccati.
Pre. illud videſ eſſe initiū oīs peccati qđ facit oīa pec
cata. ſed hoc ē inordinatus amor ſui. qui facit ciuitatem
babylonis vt Aug⁹ dicit in. xiiij. de ciui. dei. ergo amor
ſui ē initiū oīs peccati. nō aūt ſupbia. Sʒ ɔtra ē qđ dr̄
Ecc. x. Initiū oīs peccati ſupbia. Rn̄. dōm ꝙ quidam
dicunt ſupbiā dici tripliciter. Uno mō ſm ꝙ ſupbia ſi
gnificat inordinatū appetitum ꝓprie excellētie. ꝛ ſic ē ſpe
ciale pctm̄. Alio mō ſm ꝙ importat quēdā actualē ɔtem
ptū dei q̄tū ad hūc effectū qui ē nō ſubdi ei⁹ pcepto. ꝛ ſic
dicūt ꝙ ē generale pctm̄. Tertio mō ſm ꝙ īportat quā
dam inclinationē ꝛ hmōi ɔtēptū ex corruptiōe naſe. ꝛ ſic
dicūt ꝙ ē initiū oīs peccati. ꝛ differt a cupiditate. q2 cupi
ditas reſpicit pctm̄ ex pte ɔuerſiōis ad bonū cōmutabile
ex q̄ pctm̄ q̄dā mō nutriſ et foueſ. et ꝓpter hoc cupiditas
diciſ radix. ſed ſupbia reſpicit peccatu; ex pte auerſionis
a deo. cui⁹ pcepto homo ſubdi recuſat. ꝛ ideo vocaſ initi
um. quia ex parte auerſionis incipit ratio mali. Et hec q̄
dem q̄uis vera ſint. tamen non ſunt ſm intentionē ſapi
entis. qui dicit. initiū oīs peccati eſt ſuperbia. manifeſte
enī loquitur ſupbia ſm ꝙ eſt inordinatus appetit⁹ ꝓprie
excellētie. vt pz p hoc qđ ſubdit. Sedes ducum ſupboꝝ
deſtruxit de⁹. ꝛ de hac materia loquiſ ibi fere ī toto ca. Et
ideo dōm ē ꝙ ſupbia etiā ſm ꝙ ē ſpeciale pctm̄ ē initiū
oīs peccati. Cōſiderādū ē enī ꝙ ī actib⁹ volūtarijs cuiuſ
modi ſūt pctā duplex ordo inueniſ. ſ. intentiōis ꝛ executi
onis. In pmo q̄dē ordie h; rōnē principij ꝛ finis. vt ſup
multotiēs dictū ē. Finis aūt ī oib⁹ bonis tpalib⁹ acq̄rēdis
ē vt hō p illā quādā pfectiōe; ſingularē ꝛ excellentiā ha
beat. ꝛ ideo ex hac parte ſupbia q̄ eſt appetitus excellētie

ponit̃ initiũ oĩs peccati. Sꝫ ex pte executiõis ẽ primum
id quod pꝫbet opportunitatẽ ad implẽdi omnia deſideria
peccati qḋ habet rõnem radicis. ſcꝫ diuitie. ⁊ ideo ex hac
pte auaricia ponit̃ eẽ radix oĩuꝫ maloꝝ vt dictũ eſt. Et p
hoc ptꝫ rñſio ad primũ. ¶ Ad .ij. ꝗ dĩm ꝙ apoſtatare a deo
dr̃ eẽ initiũ ſupbie ex pte auerſiõis ex hoc enĩ ꝙ hõ non
vult ſubdi deo. ſeq̃t̃ ꝙ iordinate velit ꝓpriã excellẽtiã ĩ re-
bus tpalibꝫ. ⁊ ſic apoſtaſia a deo nõ ſumit̃ ibi q̃ſi ſpeciale
pctm̃. ſꝫ magis vt q̃dã ↄditio general' oĩs pctĩ. q̃ ẽ auerſio
ab icõmutabili bono. Vel pt̃ dici ꝙ apoſtatare a deo dr̃
eẽ initiũ ſupbie. q2 eſt prima ſupbie ſpẽs. ad ſupbiã enĩ
ptinet cuicꝫ ſuperiori nolle ſubijci. ⁊ pcipue nolle ſubdi
deo. ex q̃ ↄtingit ꝙ hõ ſup ſeipm̃ indebite extollat̃ q̃tum
ad a ias ſupbie ſpẽs. ¶ Ad .iij. dĩm ꝙ in hoc hõ ſe amat
ꝙ ſui excellẽtiã vult. idẽ enĩ ẽ ſe amare qḋ ſibi velle bonũ
vñ ad idẽ ptinet ꝙ ponat̃ initiũ omnis peccati ſuperbia
vel amor ꝓprius.

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Videt̃ ꝙ pꝫter ſupbiã ⁊ auariciã nõ ſint q̃dã alia peccata
ſpecialia q̃ dicãtur capitalia. ita enim ſe videt̃ hr̃e caput
ad aĩalia ſic radix ad plãtas vt dr̃ in .ij. de aĩa. nã radices
ſunt ori ſiles ſi igit̃ cupiditas dr̃ radix oĩuꝫ maloꝝ. videt̃
ꝙ ipſa ſola debeat dici vitiũ capitale ⁊ nullũ aliud pctm̃.
¶ Pre. caput hꝫ q̃ndã ordinẽ ad alia mẽbra inq̃tum a
capite ĩ oĩa mẽbra diffundit̃ quodãmodo ſenſus et mot⁹
ſꝫ pctm̃ dr̃ p priuationẽ ordinis. ergo pctm̃ non hꝫ rõnem
capitis. ⁊ ita nõ debent poni aliq̃ capitalia pctã. ¶ Pre.
capitalia crimina dicũt̃ q̃ capite plectũt̃. ſed tali pena pu
niunt̃ q̃dã pctã in ſingulis generibꝫ. ergo vitia capitalia
nõ ſũt aliq̃ determiata ſm ſpeciẽ. ¶ Sed ↄtra ẽ ꝙ Greg.
xxxi. moral'. enumerat q̃dã ſpecialia vitia q̃ dicit eſſe capi
talia. ¶ Rñ. dĩm ꝙ capitale dr̃ a capite. caput aũt ꝓprie
q̃dẽ ẽ q̃ddã mẽbꝝ aĩalis. qḋ ẽ principiũ ⁊ directiuũ toti⁹
aĩalis. vñ metaphorice omne principium caput vocat̃. ⁊
etiã hoĩes q̃ alios dirigũt ⁊ gubernãt capita alioꝝ eẽ di-
cunt̃. Dicit̃ ergo vitiũ capitale vno mõ a capite ꝓprie di
cto. ⁊ ſm hoc peccatũ capitale dr̃ peccatũ qḋ capitis pena
punit̃. ſꝫ ſic nũc nõ itẽdimus de capitalibꝫ pctis. ſꝫ ſm ꝙ
alio mõ dr̃ pctm̃ capitale, put metaphorice ſignificat pꝛi-
cipiũ vel directiuũ alioꝝ. Et ſic dr̃ vitiũ capitale ex q̃ alia
vitia oriunt̃. ⁊ pcipue ſm originẽ cauſe finalis q̃ ẽ formal'
origo. vt ſup dictũ ẽ. ⁊ ideo vitiũ capitale nõ ſolũ ẽ princi-
piũ alioꝝ. ſꝫ etiã ẽ directiuũ ⁊ quodãmodo ductiuũ alio
rũ. Semp enĩ ars vel habit⁹ ad quẽ ptinet finis principa
tur ⁊ iperat circa ea q̃ ſũt ad finẽ. vñ Grego. xxxi. moral'.
hmõi vitia capitalia ducibꝫ exercituũ cõpat. ¶ Ad .j. er-
go dĩm ꝙ capitale dr̃ denoĩatiue a capite. qḋ q̃dem eſt p
quãdã deriuationẽ vel pticipationẽ capitis ſicut hñs ali-
quã ꝓprietatẽ capitis ⁊ nõ ſicut ſimplicit̃ caput. Et ideo
capitalia vitia dicũt̃ nõ ſolũ illa q̃ hñt rõnẽ prime origi
nis. ſic auaricia q̃ dr̃ radix. ⁊ ſupbia q̃ dr̃ initiũ. ſꝫ etiã il
la q̃ hñt rõnem originis ꝓpinque reſpectu plurium pctõꝝ
¶ Ad .ij. dĩm ꝙ peccatũ caret ordine ex pte auerſiõis. ex
hac enĩ parte hꝫ rõnem mali. malũ ãũt ſm Aug. in libro
de nãa boni ẽ priuatio modi ſpeciei ⁊ ordinis. ſꝫ ex pte cõ
uerſionis reſpicit q̃dã bonũ. ⁊ ideo ex hac pte dr̃ hr̃e or
dinẽ. ¶ Ad .iij. dĩm ꝙ illa rõ ꝓcedit de capitali peccato
ſm ꝙ dr̃ a reatu pene. ſic aũt hic non loquimur.

Ad quartũ ſic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ nõ ſit dicẽdũ ſeptẽ eſſe vitia capitalia. q̃ ſunt in

anis glĩa. inuidia. ira auaricia. triſticia. gula. luxuria. pecca-
ta enĩ virtutibꝫ opponunt̃. virtutes aũt principales ſunt
q̃ttuor. vt ſu p dictũ ẽ. ergo ⁊ vitia pꝛĩcipalia ſiue capita-
lia nõ ſunt niſi q̃ttuor. ¶ Pre. paſſiões aĩe ſũt q̃dã cauſe
pctĩ vt ſupra dictũ ẽ. ſꝫ paſſiões aĩe principales ſunt q̃t-
tuor. de q̃ꝝ duabus nlla fit mẽtio inter pdicta pctã. ſ. ſupra
de ſpe ⁊ timore. numerant̃ aũt aliq̃ vitia ad q̃ ptinet dele
ctatio ⁊ triſticia. nã delectatio ptinet ad gulã ⁊ luxuriam.
triſticia vero ad accidiã ⁊ inuidiã. ergo iconueniẽter enu
merãt̃ principalia pctã. ¶ Pre. ira nõ ẽ principalis paſſio
nõ ergo debuit poni inter principalia vitia. ¶ Pre. ſicut
cupiditas ſiue auaricia ẽ radix pctĩ. ita ſupbia ẽ pctĩ ini-
tiũ vt ſupra dictũ ẽ. ſꝫ auaricia ponit̃ vnũ de ſeptẽ vitijs
capitalibus. ergo ſupbia iter vitia capitalia enumeranda
eẽt. ¶ Pre. q̃dã pctã cõmittũt̃ q̃ ex nllo hoꝝ cauſari pñt.
ſicut cũ aliq̃s errat ex ignorãtia. vel cũ aliquis ex aliq̃ bo-
na itentiõe cõmittit aliqḋ peccatũ. puta cũ aliq̃s furat̃ vt
det elemoſynã. ergo inſufficiẽter capitalia vitia enumerã
tur. ¶ Sed ĩ ↄtrariũ ẽ auctas Gregorij ſic enumerãtis
xxxi. moral'. ¶ Rñ. dĩm ꝙ ſicut dictũ eſt. vitia capitalia
dicũt̃ ex q̃bus alia oriunt̃. pcipue ſm rõnẽ cauſe finalis.
Huius aũt origo pt̃ attendi dupliciter. Uno quidẽ mõ
ſm ↄditionẽ peccãtis. qui ſic diſpoſitus ẽ vt maxime affi-
ciatur ad vnũ finẽ ex q̃ vt plurimũ ĩ alia pctã ꝓcedat. ſed
iſte modus originis ſub arte cadere nõ pt̃. eo ꝙ infinite
ſunt pticulares hoĩuꝫ diſpoſitiões. Alio mõ ſm naturalem
habitudinẽ ipoꝝ finiũ ad inuicẽ. ⁊ ſm hoc vt ĩ pluribus
vnũ vitiũ ex alio orit̃. vñ iſte modus originis ſub arte ca
dere pt̃. Scdm̃ hoc ergo illa vitia capitalia dicunt̃. quoꝝ
fines hñt q̃ſdã primarias rõnes mouẽdi appetitũ. ⁊ ſm
hãꝝ rõnuꝫ diſtinctionẽ diſtinguunt̃ capitalia vitia. Mo
uet aũt aliquid appetitũ duplicit̃. Uno mõ directe ꝑ ſe.
⁊ hoc mõ bonũ mouet appetitũ ad ꝓſequẽdũ. malũ autẽ
ſm eãdẽ rõnem ad fugiẽdũ. Alio mõ indirecte ⁊ quaſi p
aliud. ſicut aliquis aliqḋ malũ ꝓſequit̃ ꝓpt aliqḋ bonum
adiũctũ. vel aliqḋ bonũ fugit ꝓpt aliqḋ malũ adiũctum.
Bonũ aũt hoĩs ẽ triplex. ẽ enĩ primo q̃ddã bonũ aĩe. qḋ
ſcꝫ ex ſola apphẽſiõe rõnem appetibilitatis hꝫ. ſ. excellẽ-
tia laudis vel honoris. ⁊ hoc bonũ inordinate ꝓſequitur
inanis glĩa. Aliud ẽ bonũ corpis. ⁊ hoc vel ptinet ad ↄſer
uationẽ indiuidui. ſic cibus ⁊ pot⁹. ⁊ hoc bonũ inordiate
ꝓſequit̃ gula. aut ad ↄſeruationẽ ſpẽi. ſic coitus. ⁊ ad hoc
ordinat̃ luxuria. Tertiũ bonum ẽ exterius. ſ. diuitie. ⁊ ad
hoc ordinat̃ auaricia. Et eadem quattuor vitia inordina
te fugiũt quattuor mala ↄtraria. Vel aliter. bonũ pcipue
mouet appetitũ ex hoc ꝙ pticipat aliquid de ꝓprietate fe-
licitatis quam naturaliter oẽs appetunt. De cuius rõne
eſt primo q̃dã pfectio. nã felicitas ẽ pfectum bonum. ad
qḋ ptinet excellẽtia vel claritas. quã appetit ſupbia vel i-
anis glĩa. Scdo de rõne eius eſt ſufficientia quã appetit
auaricia ĩ diuitijs cã ꝓmittentibus. Tertio ẽ de cõditione
eius delectatio ſine qua felicitas eſſe non poteſt. vt dici-
tur in .j. ⁊ .x. ethi. ⁊ hẽc appetunt gula ⁊ luxuria. ꝙ autem
aliquis bonũ fugiat ꝓpter aliqḋ malũ ↄiunctum. hoc cõ-
tingit dupliciter. Quia aut hoc ẽ reſpectu boni ꝓprij. ⁊ ſic ẽ
accidia. que triſtatur de bono ſpũali ꝓpter laborem corpo
ralem adiunctũ. Aut ẽ de bono alieno. ⁊ hoc ſi fit ſine in-
ſurrectione ptinet ad inuidiã. q̃ triſtatur de bono alieno
inq̃tum eſt ipeditiuũ ꝓprie excellentie. Aut eſt cũ quadã
inſurrectiõe ad vindictã. ⁊ ſic eſt ira. Et ad eadẽ etiã vitia
pertinet proſecutio mali oppoſiti. ¶ Ad primum ergo di
cẽdum ꝙ non eſt eadẽ rõ originis in virtutibus et vitijs

nã virtutes cauſanť ꝑ ordinẽ appetitus ad rõnez vel etiã ad bonum incõmutabile. quod eſt deus. vitia autem oriuntur ex appetitu boni cõmutabilis. vnde non oportet ꝙ principalia vitia opponantur principalibus virtutibus. ¶ Ad .ij. dicendum ꝙ timor ſpes ſunt paſſiões iraſcibilis. omnes autem paſſiones iraſcibilis oriuntur ex paſſionibus concupiſcibilis. que etiam omnes ordinãtur quodãmodo ad delectationem ⁊ triſticiam. ⁊ ideo delectatio ⁊ triſticia principaliter connumerantur in peccatis capitalibus tanq̃ʒ principaliſſime paſſiones. vt ſupra habitum eſt. ¶ Ad .iij. dicendum ꝙ ira lʒ nõ ſit principalis paſſio. q2 tñ hʒ ſpecialẽ rõnẽ appetitiui mot⁹. put aliqs impugnat bonũ alteri⁹ ſub rõne honeſti. i. iuſti vindicatiui. ideo diſtinguitur ab alijs capitalibus vitijs. ¶ Ad .iiij. dicendum ꝙ ſupbia dr̄ eſſe initiũ oĩs peccati ẜm rõnez finis vt dictũ ẽ. et ẜm eãdẽ rõnez accipitur principalitas vitioꝝ capitalium. et ideo ſupbia nõ q̃ſi vniuerſale vitiũ ɔnumerať alijs. ſed magis poniť velut regina q̃dam oĩuʒ vitioꝝ. ſicut Greg⁹ dicit. auaricia aũt dr̄ radix ẜm aliã rõnez. ſicut ſup̄ dictũ eſt. ¶ Ad .v. dicendum ꝙ iſta vitia dicũť capitalia. q2 ex eis vt frequẽti⁹ alia oriũtur. vñ nihil ꝓhibet aliq̃ peccã iterdũ ex alijs cauſis oriri. Põt tñ dici ꝙ oĩa peccã q̃ ex ignorãtia ꝓueniũt pñt reduci ad accidiã. ad quã ptinet negligentia q̃ aliqs recuſat bona ſpũalia acq̃rere ꝓpter laborẽ. ignorãtia eñi q̃ põt eſſe cauſa peccati ex negligẽtia ꝓuenit vt ſupra dictũ ẽ. ꝙ aũt aliqs cõmittat aliqđ peccatũ ex bona intẽtiõe videť ad ignorãtiã ptinere. inq̃ʒtũ ſcʒ ignorat ꝙ nõ ſũt faciẽda mala vt veniãt bona. ¶ Queſtio LXXXV

DEinde conſiderandũ ẽ de effectib⁹ peccati.

Et primo q̃dẽ de corruptiõe boni nature. ſcđo đ malicia aĩe. tertio de reatu pene. Circa primũ q̃runť ſex. primo vtꝝ bonum nature diminuať ꝑ peccatũ. ſcđo vtꝝ totaliter tolli poſſit. tertio de q̃ttuor vulnerib⁹ q̃ Beda ponit q̃b⁹ natura humana vulnerata ẽ ꝓpť pctm̃. q̃rto vtꝝ ꝓuatio modi ſpẽi ⁊ ordĩs ſit effect⁹ pcti. quinto vtꝝ mors ⁊ alij defect⁹ corpales ſint effectus pcti. ſexto vtꝝ ſint aliq̃ mõ hoĩ naturales.

Ad primum ſic procedit.

Videť ꝙ pctm̃ nõ diminuat bonũ naťe. pctm̃ eñi hoĩs nõ ẽ grauı⁹ pctõ demõis. ſʒ bona naťalia ĩ demonib⁹ manẽt ĩtegra poſt pctm̃. vt Diony. dic. iiij. ca. de diui. no. ergo peccatũ etiã bonũ naťe hũane nõ diminuit. ¶ Pre. trãſmutato poſteriori nõ trãſmutať pri⁹ manet eñi ſubſtãtia eadẽ trãſmutatis accidẽtib⁹. ſʒ naťa ꝑexiſtit actiõi volũtarie. ergo facta deordinatiõe circa actionẽ volũtariaʒ ꝑ pctm̃ nõ trãſmutať ꝓpť hoc naťa ita ꝙ bonũ nature diminuatur. ¶ Pre. pctm̃ ẽ act⁹ q̃dã. diminutio aũt ẽ paſſio. nullũ aũt agẽs ex hꝺ ipõ ꝙ agit patiť. pt ãt ɔtigere ꝙ ĩ vnũ agit ⁊ ab alio patiať. ergo ille q̃ peccat ꝑ pctm̃ nõ diminuit bonũ ſue nature. Pre. nullũ accidẽs agit ĩ ſuũ ſubiectũ. q2 qđ patitur ẽ potẽtia ens. qđ aũt ſubijciť accidenti iã ẽ actu ens ẜm accidẽs illud. ſʒ pctm̃ ẽ ĩ bono naťe ſicꝫ accidẽs ĩ ſubiecto. ergo pctm̃ nõ diminuit bonũ naťe. diminuere eñi qđdã agere ẽ. ¶ Sʒ ɔtra ẽ ꝙ ſicꝫ dr̄ Luce. x. Homo deſcẽdẽs a hierlm ĩ hiericho. i. ĩ defectũ pcti. expoliať gratuitis ⁊ vulnerať ĩ naturalib⁹. vt Beda exponit. ergo pctm̃ diminuit bonũ nature. ¶ Rñ. dicendum ꝙ bonũ nature hũane pt̃ tripliciter dici. Primo ipſa principia naťe ex q̃b⁹ ipſa naťa ɔſtituiť ⁊ ꝓprietates ex his cauſate ſicꝫ potẽtie aĩe ⁊ alia hmõi. Scđo q2 hõ a naťa hʒ inclinationẽ ad virtutẽ. vt ſup̄ habitũ ẽ ipſa ĩclinatio ad virtutẽ ẽ q̃dãʒ bonũ naťe. Tertio mõ pt̃ dici bonũ naťe donũ originalis iuſticie. qđ fuit in ꝑmo hoĩe collatũ toti hũane naťe. Primũ igiť bonũ nature nec tolliť nec diminuiť ꝑ pctm̃. Tertiũ vero bonuʒ naťe totaliť ẽ ablatũ ꝑ pctm̃ primi parentis. Sʒ medium bonũ naťe. ſ. ipſa naťalis ĩclinatio ad virtutẽ diminuiť ꝑ pctm̃. ꝑ act⁹ eñi hũanos fit q̃dã ĩclinatio ad ſiles actus. vt ſup̄ habitũ ẽ. oportet aũt ꝙ ex hoc ꝙ aliquid inclinať ad vnũ ɔtrarioꝝ. diminuať inclinatio eius ad aliud. vñ cũ pctm̃ ſit ɔtrariũ virtuti. ex hoc ipõ ꝙ hõ peccat diminuiť bonũ naťe. qđ ẽ ĩclinatio ad virtutẽ. ¶ Ad .j. ergo dicendum ꝙ Diony. loquiť de bono primo naťe. qđ ẽ eſſe viuere ⁊ intelligere. vt pʒ eius verba intuẽti. ¶ Ad .ij. dicendum ꝙ naťa ⁊ſi ſit prior q̃ʒ volũtaria actio. tñ hʒ ĩclinationẽ ad q̃ndã volũtariã actionẽ. vñ ipſa naťa ẜm ſe nõ variať. ꝓpť variationẽ volũtarie actiõis. ſʒ ipſa inclinatio variať ex illa pte q̃ ordinať ad deũ. ¶ Ad .iij. dicendum ꝙ actio voluntaria ꝓcedit ex diuerſis potẽtijs. q̃ꝝ vna ẽ actiua. ⁊ alia paſſiua. ⁊ ex hoc ɔtingit ꝙ ꝑ actiões voluntarias cauſať aliq̃d vel auferť ab hoĩe ſic agẽte. vt ſup̄ dictũ ẽ. cũ de generatione habituũ ageret. ¶ Ad .iiij. dicendum ꝙ accidens nõ agit effectiue ĩ ſubiectũ. agit tñ formaliť ĩ ipm̃ eo mõ loquendi q̃ dr̄ ꝙ albedo facit albũ. ⁊ ſic nihil ꝓhibet ꝑ pctm̃ diminuat bonũ naťe. eo tñ mõ q̃ ẽ ipſa diminutio boni naťe inq̃ʒtũ ptinet ad inordinationẽ actus. ſʒ q̃ʒtũ ad inordinationẽ agẽtis oportet dicere ꝙ talis inordinatio cauſať ꝑ hoc ꝙ ĩ actib⁹ aĩe aliq̃d ẽ actiuũ ⁊ aliq̃d ẽ paſſiuũ. ſicꝫ ſenſibile mouet appetitũ ſenſitiuũ. ⁊ appetitus ſenſitiuus inclinat rõnez ⁊ volũtatẽ. vt ſup̄ dictũ ẽ. ⁊ ex hoc cauſať inordinatio. nõ q̃dẽ ita ꝙ accidens agat in ꝓpriũ ſubiectũ. ſʒ ẜm ꝙ obiectũ agit in potentiã. ⁊ vna potentia agit in aliã ⁊ deordinat ipſam.

Ad ſecunduʒ ſic procedit

Videť ꝙ totũ bonũ naťe poſſit ꝑ pctm̃ auferri. bonuʒ eñi naťe hũane finitũ ẽ. cũ ⁊ ipſa naťa hũana ſit finita. ſʒ qđlibet finituʒ totaliť ɔſumiť facta ɔtinua ablatiõe. cũ ergo bonuʒ naťe ɔtinue ꝑ pctm̃ diminui poſſit. videť ꝙ poſſit q̃ñq̃ʒ totaliť ɔſumi. ¶ Pre. eoꝝ q̃ ſũt vnius naťe ſiſis ẽ rõ de toto ⁊ de ptib⁹. ſicꝫ pʒ ĩ aere ⁊ in aq̃ ⁊ in carne. et ĩ oĩb⁹ corpib⁹ ſiſium ptiũ. ſʒ bonũ naťe ẽ totaliť vniforme. cum igiť ps eius poſſit auferri ꝑ pctm̃. totũ etiã ꝑ pctm̃ auferri poſſe videť. ¶ Pre. bonũ nature qđ ꝑ pctm̃ minuitur ẽ habilitas ad virtutẽ. ſʒ ĩ q̃buſdã ꝓpť pctm̃ habilitas ꝑdicta totaliť tolliť. vt pʒ ĩ dãnatis q̃ reparari ad virtutẽ non pñt. ſicꝫ nec cecus ad viſũ. ergo pctm̃ pt̃ totaliť tollere bonuʒ naťe. ¶ Sʒ ɔtra ẽ qđ Aug. dicit ĩ Enchi. ꝙ maluʒ nõ eſt niſi in bono. ſʒ malũ culpe nõ pt̃ eſſe in bono virtutis vel grẽ. q2 ẽ ei ɔtrariũ. ergo oportet ꝙ ſit in bono nature. nõ ergo totaliter tollit ipm̃. ¶ Rñ. dicendum ꝙ ſicꝫ dictũ eſt. bonũ naťe qđ ꝑ peccati diminuiť ẽ naťalis ĩclinatio ad virtutẽ. q̃ q̃dẽ ɔuenit hoĩ ex hoc ipõ ꝙ rõnalis ẽ. ex hoc eñi hʒ ꝙ ẜm rationẽ opeť. qđ ẽ agere ẜm virtutẽ. ꝑ pctm̃ aũt nõ pt̃ totaliť ab hoĩe tolli ꝙ ſit rõnalis. q2 iam nõ eẽt capax peccati. vñ nõ ẽ poſſibile ꝙ ꝑdictũ naťe bonũ totaliť tollať. Cũ aũt inueniať hmõi bonũ ɔtinue diminui ꝑ pctm̃. q̃daʒ ad hui⁹ manifeſtationẽ vſi ſũt quodã exẽplo ĩ q̃ inueniť aliqđ finitũ in infinitũ diminui. tñ nunq̃ʒ totaliter ɔſumi. dicit eñi phũs in .iij. phiſicoꝝ ꝙ ſi ab aliq̃ magnitudine finita cõtinue auferať aliquid ẜm eandẽ q̃ntitatẽ. totaliter tãdeʒ cõſumeť. puta ſi a q̃cũq̃ʒ q̃ntitate finita ſemꝑ ſubtrahatur menſurã palmi. Si vero fiat ſubtractio ẜm eandẽ ꝓporti

ꝯnem. ⁊ nõ ſm eandez q̃ntitatem. poterit ĩ infinitũ ſub⸗
trahi. puta ſi q̃ntitas diuidat̃ in duas ptes. ⁊ a dimidio
ſubtrahat̃ dimidiũ. ita poterit in infinitũ ꝓcedi. ita tñ ꝙ
ſemꝑ qđ poſteri⁹ ſubtrahit̃ erit minus eo qđ pri⁹ ſubtra⸗
hebat̃. Sed hoc ĩ ꝓpoſito. nõ habet locũ nõ enĩ ſequens
peccatũ min⁹ diminuit bonũ nature q̃ȝ ꝑcedens. ſed forte
magis ſi ſit grau⁹. Et ideo aliter ẽ dicendũ ꝙ ꝑdicta icli⸗
natio itelligit̃ vt media inter duo. fundat̃ enĩ ſicut ĩ radi⸗
ce in natura rationali. ⁊ tẽdit ĩ bonũ virtutis ſicut ĩ termi⸗
num ⁊ finẽ. Dupliciter igit̃ põt itelligi eius diminutio.
vno modo ex pte radicis. alio mõ ex pte termini. primo
quidẽ modo nõ diminuit̃ ꝑ peccatũ. eo ꝙ peccatũ nõ di⸗
minuit ipam naturam. vt ſupra dictũ eſt. ſȝ diminuitur
ſcđo modo inq̃ꝫtum ſcȝ ponit̃ impedimentũ ꝑtingẽdi ad
terminũ. Si aũt primo modo diminueret̃ oporteret ꝙ
q̃ñq̃ totaliter ꝯſumeret̃ natura rõnali totaliter ꝯſumpta
ſed q᷑ diminuit̃ ex pte impedimẽti qđ apponitur ne ptin⸗
gat ad terminũ. manifeſtũ eſt ꝙ diminui quidẽ põt ĩ in⸗
finitũ. q᷑ ĩ infinitũ pñt impedimẽta apponi ſm ꝙ homo
põt in infinitũ addere peccatũ peccato. nõ tñ põt totaliter
ꝯſumi. q᷑ ſemꝑ manet radix talis inclinationis. ſicut ptȝ
de diaphono corpe. qđ quidẽ hȝ inclinationẽ ad ſuſcepti⸗
onẽ lucis ex hoc ipõ ꝙ ẽ diaphonũ. diminuit̃ aũt hec incli⸗
natio vel habilitas ex pte nebulaꝝ ſuꝑuenientiũ cũ tamẽ
ſemꝑ maneat ĩ radice nature. Ad. j. ergo dđm ꝙ obie⸗
ctio illa ꝓcedit qñ fit diminutio ꝑ ſubtractionez. hic aũt
fit diminutio ꝑ appoſitionem impedimẽti. qđ neq̃ tollit
neq̃ diminuit radicẽ inclinatiõis. vt dictũ eſt. Ad. ij.
dđm ꝙ inclinatio naturalis ẽ q̃dẽ tota vniformis. ſed tñ
habet reſpectũ ⁊ ad principiũ ⁊ ad terminũ. ſm quam di⸗
uerſitatẽ quodãmodo diminuit̃. Ad. iij. dđm ꝙ etiaȝ
in dãnatis manet naturalis inclinatio ad virtutẽ. alioq̃n
non eſſet in eis remorſus ꝯſciẽtie. ſȝ ꝙ nõ reducat̃ ĩ actuȝ
cõtingit. q᷑ deeſt gratia ſm diuinã iuſticiã. ſicut etiã in ce⸗
co remanet aptitudo ad videndũ in ipa radice nature in⸗
q̃ꝫtum ẽ animal naturaliter habens viſum. ſȝ non reduci⸗
tur in actũ. q᷑ deeſt cauſa que reducere poſſit formãdo or⸗
ganum qđ requiritur ad videndum.

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Videtur ꝙ incõueniẽter ponãtur vulnera nature eſſe ex
peccato ꝯſequentia. ſ. infirmitas. ignorãtia. malicia. ⁊ cõ⸗
cupiſcẽtia. nõ enĩ idem ẽ effect⁹ ⁊ cauſa eiuſdẽ. ſȝ iſta po⸗
nunt̃ cauſe peccatoꝝ vt ex ſupra dictis ptȝ. ergo nõ debẽt
poni iter effectus peccati. Pre. Malicia noiat q̃dam
peccatũ. nõ ergo debet poni iter effect⁹ peccati. Pre. cõ⸗
cupiſcẽtia ẽ quoddã naturale. cũ ſit actus virtutis ꝯcupi⸗
ſcibilis. ſȝ illud qđ ẽ naturale nõ debet poni vuln⁹ natu⸗
re. ergo ꝯcupiſcẽtia non debet poni vuln⁹ nature. Pre.
dictũ ẽ ꝙ idẽ eſt peccare ex infirmitate ⁊ ex paſſione. ſȝ cõ⸗
cupiſcẽtia paſſio q̃dam ẽ. ergo nõ debet ꝯtra infirmitatez
diuidi. Pre. Aug⁹ in libro de natura ⁊ gr̃a ponit duo
penalia aĩe peccãti. ſ. ignorantiã ⁊ difficultatẽ. ex quibus
oritur error ⁊ cruciat⁹. q̃ quidẽ q̃ttuor nõ ꝯcordant iſtis
q̃ttuor. ergo videt̃ ꝙ alteꝝ eoꝝ inſufficiẽter ponat̃. In
ꝯtrarium aũt ẽ auctoritas Bede. Rñ. Dicendũ ꝙ ꝑ
iuſticiã originalẽ ꝑfecte ratio cõtinebat inferiores aĩe vi⸗
res. ⁊ ipa ratio a deo ꝑficiebatur ei ſubiecta. hec aũt origi⸗
nalis iuſticia ſubtracta ẽ ꝑ peccatuȝ primi parentis ſicut
iam dictũ ẽ. ⁊ ideo oẽs vires aĩe remanent quodãmodo
deſtitute ꝓprio ordine q̃ naturalit̃ ordinãt̃ ad virtutẽ. ⁊ ip⸗
ſa deſtitutio vulneratio dr̃ nature. Sũt aũt q̃ttuor potẽtie
aĩe q̃ poſſunt eẽ ſubiecta virtutũ. vt ſuꝑ dictũ ẽ. ſ. rõ in q̃
ẽ prudẽtia. volũtas ĩ q̃ ẽ iuſticia. iraſcibilis ĩ q̃ ẽ fortitu⸗
do. ꝯcupiſcibil' in q̃ ẽ tꝑantia. Inq̃ꝫtũ ergo rõ deſtituitur
ſuo ordĩe ad verũ ẽ vuln⁹ ignorãtie. Inq̃ꝫtũ vero volun⸗
tas deſtituit̃ ordĩe ad bonũ ẽ vuln⁹ malicie. Inq̃ꝫtũ vero
iraſcibil' deſtituit̃ ſuo ordĩe ad arduũ ẽ vuln⁹ ĩfirmitatis
Inq̃ꝫtũ vero ꝯcupiã deſtituit̃ ordine ad delectabile mode⸗
ratũ rõne ẽ vuln⁹ ꝯcupie. Sic igit̃ q̃ttuor iſta ſũt vulne⸗
ra inflicta toti hũane nature ex pctõ ꝑmi pentis. Sed q᷑
ĩclinatio ad bonũ virtutis ĩ vnoq̃q̃ diminuit̃ ꝑ peccatuȝ
actuale. vt ex dictis ptȝ. etiã iſta ſũt quattuor vulnera ex
alijs pctis ꝯſequẽtia ĩq̃ꝫtũ. ſ. ꝑ pctm̃ et rõ hebetat̃ ꝑcipue
ĩ agẽdis. ⁊ volũtas indurat̃ ad bonũ. et maior difficultas
bñ agẽdi acceſcit. ⁊ ꝯcupiã magis exardeſcit. Ad. j. ergo
dđm ꝙ nihil ꝓhibet id qđ ẽ effect⁹ vni⁹ peccati eẽ alteri⁹
peccati cauſã. ex hoc enĩ ꝙ aĩa deordinat̃ ꝑ pctm̃ ꝑcedens
facili⁹ ĩclinat̃ ad peccãdũ. Ad. ij. dđm ꝙ malicia non ſu⸗
mit̃ hic ꝓ pctõ. ſȝ ꝓ q̃dã ꝓnitate volũtatis ad malũ. ſm
ꝙ dr̃ Geñ. vj. Proni ſunt ſenſus hoĩs ad malũ ab adole⸗
ſcẽtia ſua. Ad. iij. dđm ꝙ ſicẽ ſuꝑ dictũ ẽ. ꝯcupiã ĩ tãtũ
ẽ naturalis hoĩ inq̃ꝫtuȝ ſubdit̃ rõni. ꝙ aũt excedat limites
rõnis hoc ẽ hoĩ ꝯtra naturã. Ad. iiij. dđm ꝙ ĩfirmitas
cõiter pt dici oĩs paſſio inq̃ꝫtũ debilitat robur aĩe ⁊ impe⸗
dit rõnez. ſȝ Beda accepit ĩfirmitatẽ ſtricte ſm ꝙ opponi⸗
tur fortitudini q̃ ptinet ad iraſcibilẽ. Ad. v. dđm ꝙ dif⸗
ficultas q̃ ponit̃ ab Aug. ĩcludit iſta tria. q̃ ptinẽt ad appe⸗
titiuas potẽtias. ſ. maliciã infirmitatẽ et ꝯcupiaȝ. Ex his
enĩ trib⁹ ꝯtingit ꝙ aliq̃s nõ facile tẽdit ĩ bonũ. error autẽ
⁊ dolor ſunt vulnera ꝯſequentia. ex hoc enĩ aliquis dolet ꝙ
infirmatur circa ea que cõcupiſcit.

Ad quartũ ſic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ ꝑuatio modi ſpẽi ⁊ ordĩs nõ ſit effect⁹ pcti. dĩc
enĩ Aug⁹ ĩ li. đ nãa boni ꝙ vbi hec tria magna ſunt mag⸗
nũ bonũ ẽ. vbi ꝑua ꝑuũ nullũ. vbi nlla. ſȝ pctm̃ ñ ãnullat
modũ nature. ergo nõ ꝑuat modũ ſpẽȝ ⁊ ordinẽ. Pre.
nihil ẽ cã ſuiꝑſi⁹. ſȝ pctm̃ ẽ priuatio modi ſpẽi ⁊ ordĩs. vt
Aug⁹ dicĩ ĩ li. de nãa boni. ergo priuatio modi ſpẽi ⁊ ordi⸗
nis nõ ẽ effect⁹ pcti. Pre. diuerſa pctã diuerſos hñt ef⸗
fectus. ſȝ modus ſpẽs ⁊ ordo cũ ſint q̃dã diuerſa. diuer⸗
ſas priuatiões hr̃e videt̃. ergo ꝑ diuerſa pctã ꝑuat̃. nõ er⸗
go eſt effectus cuiuſlibet pcti ꝑuatio modi ſpẽi ⁊ ordinis
Sȝ ꝯtra ẽ ꝙ pctm̃ ẽ ĩ aĩa ſicẽ infirmitas ĩ corpe. ſm illđ
pſ. Miſerere mei dñe qm̃ infirm⁹ ſũ. ſȝ ĩfirmitas priuat
modũ ſpẽm ⁊ ordinẽ ipi⁹ corpis. ergo pctm̃ ꝑuat modũ
ſpẽȝ ⁊ ordinẽ aĩe. Rñ. dđm ꝙ ſicẽ in primo dictũ ẽ. mo⸗
dus ſpẽs ⁊ ordo ꝯſequũtur vnumq̃dq̃ bonum creatum
inq̃ꝫtũ hmõi. ⁊ etiã vnũq̃dq̃ ens. oẽ enĩ eſſe ⁊ bonũ ꝯſide⸗
rat̃ ꝑ aliquã formã ſm quã ſumit̃ ſpẽs. forma aũt vniuſ⸗
cuiuſq̃ rei q̃liſcũq̃ ſit ſiue ſubſtãtialis ſiue accidẽtalis ẽ
ſm aliquã mẽſuraȝ. vñ ⁊ ĩ. viij. metaphiſice dr̃ ꝙ forme
reꝝ ſũt ſicẽ numeri. ⁊ ex hoc hȝ modũ quẽdã q̃ mẽſurã re⸗
ſpicit. ex forma vero ſua vnũq̃dq̃ ordinat̃ ad aliud. Sic
igit̃ ſm diuerſos grad⁹ bonoꝝ ſunt diuerſi gradus modi
ſpẽi ⁊ ordĩs. Eſt ergo q̃ddã bonũ ptinẽs ad ipaȝ ſubſtan⸗
tiã nature qđ hȝ ſuũ modũ ſpẽm ⁊ ordinẽ. ⁊ illud nec pri⸗
uat̃ nec diminuit̃ ꝑ pctm̃. Eſt etiã q̃ddã bonũ naturalis
ĩclinatiõis. ⁊ hđ etiã hȝ ſuũ modũ ſpẽȝ ⁊ ordinẽȝ. ⁊ hđ dimi⸗
nuit̃ ꝑ pctm̃ vt dictũ ẽ. ſȝ nõ totalit̃ tollit̃. Et ẽ etiã q̃ddã
bonũ virtutis ⁊ gr̃e. qđ etiã hȝ ſuũ modũ ſpẽȝ ⁊ ordinez.
⁊ hoc totalit̃ tollitur ꝑ pctm̃ mortale. Eſt etiã q̃ddam bo⸗
num qđ eſt ipe actus ordinatus. qđ etiã hȝ ſuum modũ

ſpeciē ⁊ ordinē. ⁊ huius priuatio ē eſſentialiter ipm̄ pec/
catū. Et ſic p̄z qualiter peccatū ⁊ ē priuatio modi ⁊ ſpe
ciei ⁊ ordinis. ⁊ priuat vel diminuit modū ſpeciē ⁊ ordinē
Vñ p̄z r̄nſio ad duo prima. Ad. iij. dōm ꝙ mod⁹ ſpe/
cies ⁊ ordo ſe cōſequūtur. ſicut ex dictis patet. vnde ſimul
priuantur ⁊ diminuūtur.

Ad quintū ſic procedit.

Videtur ꝙ mors ⁊ alij corporales defectus nō ſint effe/
ctus peccati. ſi eñi cauſa fuerit equalis ⁊ effectus erit eq̄/
lis. ſed hmōi defect⁹ nō ſunt eq̄les in oībus. ſꝫ ī qbuſdaꝫ
hmōi defectus magis abundant. cum tñ peccatū origina
le ſit in oīb⁹ equale ſicut dictū ē. cui⁹ videnť hmōi defe/
ctus maxime eſſe effectus. ergo mors ⁊ hmōi defect⁹ non
ſunt effectus peccati. Pręterea. Remota cauſa remouēť ef/
fectus. ſed remota omni peccato p̄ baptiſmū vel peniten
tiā nō remouētur hmōi defectus. ergo nō ſunt effect⁹ pec
cati. Pręterea. peccatū actuale habet plus de rōne culpe q̄̄
originale. ſꝫ peccatū actuale nō trāſmutat naturā corpis
ad aliquē defectū. ergo multo min⁹ peccatū originale. nō
ergo mors ⁊ alij defectus corpales ſunt effectus peccati.
Sed cōtra ē qḋ apl's dicit Roma. v. Per vnū hoīem
peccatū ī hūc mūdū intrauit. et p̄ peccatū mors. Rñ.
Dicendū ꝙ aliquid ē cauſa alterius dupliciter. vno mo
do quidē p̄ ſe. alio modo p̄ accidens. per ſe quidē eſt cau
ſa alterius. ſ. qḋ ſcḋm virtutē ſue nature vel forme pducit
effectuꝫ. vñ ſequitur ꝙ effectus ſit p̄ ſe intentus a cauſa.
vñ cum mors ⁊ hmōi defectus ſint p̄ter intentionē peccā
tis. manifeſtū eſt ꝙ peccatū non eſt p̄ ſe cauſa iſtoꝝ defe/
ctuū. Per accidēs aūt aliquid eſt cauſa alteri⁹ ſi ſit cauſa
remouens pħibēs. ſicut dr̄ in. viij. phiſicoꝝ. ꝙ diuellens
colūnam p̄ accidens mouet lapidem colūne ſuppoſituꝫ.
⁊ hoc modo peccatū primi parētis ē cauſa mortis ⁊ oīuꝫ
hmōi defectuū ī natura hūana. inq̄ȝtum p̄ peccatū primi
parētis ſublata ē originalis iuſticia. p̄ quā nō ſolū infe/
riores aīe vires cōtinebātur ſub rōne abſq̄ȝ omni deordi/
natione. ſꝫ totū corpus cōtinebať ſub aīa abſq̄ȝ omni defe/
ctu. vt in primo habitū eſt. ⁊ ideo ſubtracta hac originali
iuſticia p̄ peccatū primi parētis. ſicut vulnerata ē hūana
natura q̄ȝtū ad aīam p̄ deordinationē potētiaꝝ vt ſupra
dictū eſt. ita etiā eſt corruptibilis effecta p̄ deordinatiōeꝫ
ipſius corpis. ſubtractio aūt originalis iuſticie hꝫ rōnem
pene ſicut etiā ſubtractio grē. vñ etiā mors et oēs defect⁹
corpales cōſequentes ſunt q̄dam pene originalis peccati
⁊ q̄ȝuis hmōi defect⁹ non ſint intēti a peccāte. ſunt tñ or/
dinati ſcḋm iuſticiā dei punientis. Ad. j. ergo dōm ꝙ eq̄
litas cauſe p̄ ſe cauſat equalē effectū. augmētata enim vel
diminuta cauſa p̄ ſe augetur vel diminuiť effectus. ſꝫ eq̄
litas cauſe remouentis pħibens non oſtendit equalitatē
effectuū. ſi quis eñi equali impulſu diuellat duas colū/
nas. nō ſequiť ꝙ lapides ſuppoſiti eq̄liter moueātur. ſꝫ il/
le velocius mouebiť qui grauior erit ſcḋm ꝓprietatē ſue na
ture cui relinquitur remoto pħibente. ſic igiť remota ori/
ginali iuſticia natura corpis hūani relicta ē ſibi. ⁊ ſcḋm hoc
ſcḋm diuerſitatē naturalis cōplexiōis quorūdā corpa plu/
ribus defectibus ſubiacent. quorūdā vero paucioribus
q̄ȝuis exiſtēte originali peccato equali. Ad. ij. dōm ꝙ
culpa originalis ⁊ actualis remoueť ab eodeꝫ a quo etiā
remouētur et hmōi defectus. ſcḋm illud apl'i Roma. viij.
viuificabit mortalia corpa vr̄a p̄ inhabitātē ſpiritū eius
in vobis. ſꝫ vtrūq̄ȝ fit ſcḋm ordinē diuine ſapiētie cōgruo
tp̄e. oportet eñi ꝙ ad imortalitatē ⁊ impaſſibilitateꝫ glie
que in xp̄o inchoata ē. ⁊ p̄ xp̄m nobis acquiſita ꝑuenia/
mus cōformari prius paſſionibus ei⁹. vñ oportet ꝙ ad tē
pus eius paſſibilitas in nr̄is corpibus remaneat ad im/
paſſibilitatem glie pmerendā conformiter xp̄o. Ad. iij.
dōm ꝙ in peccato actuali duo poſſumus cōſiderare. ſ. ip/
ſam ſubſtantiā actus. ⁊ rōnem culpe. ex pte quidē ſubſtā
tie actus pōt peccatū actuale aliquē defectū corpaleꝫ cau
ſare. ſicut ex ſupfluo cibo aliqui infirmātur et moriūtur.
ſed ex pte culpe priuat grām que dať homini ad rectificā
dū anime actus. non aūt ad cohibendū defectus corpales
ſicut originalis iuſticia cohibebat. ⁊ ideo peccatū actua/
le non cauſat hmōi defectus ſicut originale.

Ad ſextum ſic proceditur

Videtur ꝙ mors ⁊ hmōi defect⁹ ſint homini naturales.
corruptibile eñi et icorruptibile differūt genere ī vt dr̄ in
x. metaphiſice. ſꝫ homo ē eiuſdē generis cū alijs animali/
bus que ſunt naturaliter corruptibilia. ergo hō eſt natu/
raliter corruptibilis. Pręterea. Omne qḋ eſt cōpoſituꝫ ex
cōtrarijs ē naturaliter corruptibile. q̄ſi habens in ſe cau
ſam corruptionis ſue. ſed corpus humanū eſt hmōi. ergo
ē naturaliter corruptibile. Pręterea. Calidū naturaliter cō
ſumit humidum. vita aūt hoīs cōſeruatur p̄ calidū ⁊ hu
midū. cum igitur opationes vite expleātur p̄ actum calo
ris naturalis. vt dr̄ in. ij. de anima. videť ꝙ mors ⁊ hmōi
defectus ſint homini naturales. Sed cōtra. quicquid
eſt homini naturale deus in hoīe fecit. ſed deus mortem
non fecit. vt dr̄ Sap. j. ergo mors non ē homini natura/
lis. Pręterea. Id qḋ eſt ſcḋm naturam nō pōt dici pena nec
malū. q2 vnicuiq̄ȝ rei ē cōueniens id qḋ ē ei naturale. ſed
mors ⁊ hmōi defectus ſunt pena peccati originalis. vt ſu
pra dictum ē. ergo non ſunt hoī naturales. Pręterea. Ma
teria ꝓportionať forme ⁊ quelibet res ſuo fini. finis aūt
hoīs ē beatitudo ppetua. vt ſupra dictum ē. forma etiaꝫ
humani corpis ē aīa rationalis que ē incorruptibilis. vt
in primo habitū ē. ergo corpus humanū ē naturaliter in
corruptibile. Rñ. Dicenduꝫ ꝙ de vnaquaq̄ȝ re corru/
ptibili dupliciter loqui poſſum⁹. vno modo ſcḋm naturaꝫ
vniuerſalē. alio modo ſcḋm naturā pticularē. Natura qui
dem pticularis ē ꝓpria virtus actiua ⁊ conſeruatiua vni
uſcuiuſq̄ȝ rei. ⁊ ſcḋm hanc oīs corruptio ⁊ defectus ē cōtra
naturā. vt dr̄ in. ij. de celo. q2 hmōi virtus intendit eſſe et
cōſeruationeꝫ eius cuius ē. Natura vero vniuerſalis eſt
virtus actiua ī aliquo vniuerſali principio nature. puta ī
aliquo celeſtiū corpoꝝ vel alicui⁹ ſupioris ſubſtantie. ſcḋm
qḋ etiā deus a quibuſdā dr̄ natura naturans. q̄ quidē vir
tus intēdit bonū ⁊ cōſeruationē vniuerſi ad qḋ exigitur al
ternatio generationis ⁊ corruptionis ī rebus. et ſcḋm hoc
corruptiones ⁊ defect⁹ reꝝ ſūt naturales. nō q̄dē ſcḋm icli/
nationē forme q̄ eſt principiū eſſendi ⁊ pfectiōis. ſed ſcḋm
inclinationē materie q̄ ꝓportionabiliter attribuiť tali for
me ſcḋm diſtributionem vniuerſalis agētis. Et q̄ȝuis oīs
forma intēdat ppetuū eſſe q̄ȝtum pōt. nulla tñ forma rei
corruptibilis pōt aſſequi ppetuitatē ſui p̄ter animā ratio/
nalē. eo ꝙ ipa nō eſt ſubiecta oīno materie corpali. ſicut
alie forme. quinimo habet ꝓpriaꝫ opationē īmaterialē. vt
in primo habitū ē. vñ ex pte ſue forme naturalior ē hoī
incorruptio q̄ȝ alijs reb⁹ corruptibilib⁹. ſꝫ q2 ⁊ ipa hꝫ ma
teriā ex cōtrarijs cōpoſitaꝫ ex inclinatione materie ſequiť
corruptibilitas ī toto. ⁊ ſcḋm hoc homo ē naturaliter corru
ptibilis ſcḋm naturā materie ſibi relicte. ſꝫ nō ſcḋm naturam
forme. Tres aūt prime rōnes ꝓcedūt ex pte materie. alie

vero tres ex pte forme. Unde ad eaꝝ ſolutionē cōſiderandum eſt ꝙ forma hominis q̄ eſt anima rationalis ſcḋm ſuā incorruptibilitatem ꝓportionata ē ſuo fini qui ē beatitudo ppetua. ſed corpus hūanum qḋ ē corruptibile ſcḋm ſuā naturaꝫ cōſideratum quodāmodo ꝓportionatū ē ſue forme ⁊ quodāmodo non. Duplex enī conditio pōt attendi in aliqua materia. vna .ſ. quā agens eligit. alia q̄ non ē ab agente electa. ſed eſt ſcḋm cōditionem naturalē materie. ſicut faber ad faciendū cultellū eligit materiam durā ⁊ ductilem que ſubtiliari poſſit vt ſit apta inciſioni. ⁊ ſcḋm hāc cōditionem ferrum ē materia ꝓportionata cultello. ſꝫ hoc ꝙ ferrum ſit frāgibile ⁊ rubiginē cōtrahēs cōſequitur ex naturali diſpoſitione ferri. nec hoc eligit artifex in ferro. ſed magis repudiaret ſi poſſet. vñ hec diſpoſitio materie non ē ꝓportionata intentioni artificis nec intētioni artis. Similiter corpus humanū ē materia electa a naīa q̄ntū ad hoc ꝙ eſt tempate cōplexionis. vt poſſit eſſe cōuenientiſſimum organū tactus ⁊ aliaꝝ virtutum ſenſitiuarū et motiuaꝝ. ſed ꝙ ſit corruptibile hoc ē ex conditione materie. nec eſt electum a natura q̄npotius natura eligeret materiam incorruptibilem ſi poſſet. ſed deus cui ſubiacet oīs natura in ipſa inſtitutione hominis ſuppleuit defectum nature. ⁊ dono iuſticie originalis dedit corpi incorruptibilitatem quādā. vt in primo dictū eſt. ⁊ ſcḋm hoc ḋr ꝙ deus mortē non fecit. ⁊ ꝙ mors ē pena peccati. Uñ pꝫ reſponſio ad obiecta.

Queſtio LXXXVI

DEinde conſideran:

dum eſt de macula peccati. Et circa hoc q̄runtur duo. primo vtrum macula aīe ſit effectus peccati. ſcḋo vtꝝ remaneat ī aīa poſt actū peccati.

Ad primum ſic procedit.

Uidetur ꝙ peccatū nō cauſet aliquā maculam in anima natura enī ſupior non pōt inquinari ex contactu nature inferioris. vnde radius ſolaris nō inquinatur ꝑ tactū corporum fetidoꝝ. vt Aug. dicit in libro contra quinqꝫ hereſes. ſed aīa humana eſt multo ſupioris nature q̄ꝫ res cōmutabiles ad quas peccādo cōuertitur. ergo ex eis maculam non cōtrahit peccādo. Pre. peccatū eſt principaliter in volūtate. vt ſupra dictum ē. volūtas autem ē in ratione. vt dicit̄ in. iij. de aīa. ſed ratio ſiue intellectus non maculatur ex cōſideratiōe quarūcūqꝫ rerū. ſed magis pficit̄. ergo nec volūtas ex peccato maculat̄. Pre. ſi peccatū maculā cauſat. aut macula illa eſt aliquid poſitiue. aut ē priuatio pura. ſi ſit aliquid poſitiue. non pōt eē niſi diſpoſitio vel habitus. nihil enī aliud videt̄ ex actu cauſari. diſpoſitio aūt ⁊ habitus nō ē. cōtingit enī remota diſpoſitione vel habitu adhuc remanere maculā. vt pꝫ ī eo q̄ peccauit mortaliter ꝓdigalitate. ⁊ poſtea trāſmutat̄ mortalit̄ peccādo in habitū vitij oppoſiti. nō ḡ macula ponit aliquid poſitiue in aīa. Similiter etiā nec eſt priuatio pura. qꝛ omnia peccata eueniunt ex parte auerſionis ⁊ priuationis gratie. ſeq̄retur ergo ꝙ oīuꝫ peccatoꝝ eſſet vna macula. ergo macula nō eſt effectus peccati. Sed cōtra ē qḋ ḋr Ecc. xlvij. Salomoni. dediſti maculā in gloria tua ⁊ Ephe. v. Ut exhiberet ſibi glorioſam eccleſiam nō habentē maculā aut rugam. ⁊ vtrobiqꝫ loquitur de macula peccati. ergo macula ē effectus peccati. Rñ. dḋm ꝙ macula ꝓprie ḋr in corpalibus qñ aliqḋ corpus nitidum pdit ſuū nitorē ex cōtactu alterius corporis. ſicut veſtis ⁊ auꝝ ⁊ argentū aut aliud hmōi. In rebus aūt ſpiritualibus ad ſiltitudinem huius oportet maculam dici. habet autē aīa hominis duplicem nitorē. vnū quidem ex refulgētia luminis vel naturalis rōnis ꝑ quā dirigitur ī ſuis actibus. alium vero ex refulgētia diuini luminis. ſcꝫ ſapientie ⁊ gratie. ꝑ quam etiaꝫ homo pficitur ad bene ⁊ decēter agendum. eſt autē quaſi quidā aīe tactus qñ inheret aliquibus rebus ꝑ amorē. cū aūt peccat adheret rebꝰ aliquibus cōtra lumē rōnis ⁊ diuine legis. vt ex ſupra dictis patet. vñ ipm detrimentū nitoris ex tali cōtactu ꝓueniens macula aīe metaphorice vocat̄. Ad. j. ergo dḋm ꝙ aīa nō inquinatur ex rebus inferioribus virtute earū quaſi agentibus eis in aīaꝫ. ſed magis ecōuerſo aīa ſua actione ſe inquinat inordinate eis inherendo ↄtra lumē rōnis ⁊ diuine legis. Ad. ij. dḋm ꝙ actio itellectus ꝑficitur ſcḋm ꝙ res intelligibiles ſunt in intellectu ꝑ modū ipſius intellectus. et ideo itellectus ex eis nō inficitur. ſꝫ magis pficitur. ſed actus voluntatis cōſiſtit in motu ad ipſas res. ita ꝙ amor cōglutinat aīam rei amate. ⁊ ex hoc aīa maculatur qñ inordinate inheret. ſcḋm illud Oſee. ix. Facti ſunt abominabiles ſicut ea que dilexerūt. Ad. iij. dḋm ꝙ macula nō eſt aliquid poſitiue in aīa. nec ſignificat priuationē ſolā. ſed ſignificat priuationē quandā nitoris anime in ordine ad ſuā cauſam q̄ eſt peccatū. ⁊ ideo diuerſa peccata diuerſas maculas inducūt. ⁊ ē ſimile de vmbra q̄ eſt priuatio luminis ex obiecto alicuius corporis ⁊ ſcḋm diuerſitatē corpoꝝ obiectorum diuerſificat̄ vmbre

Ad ſecunduꝫ ſic ꝓceditur

Uidet̄ ꝙ macula non manet in aīa poſt actum peccati. nihil enī manet in anima poſt actum niſi habitus vel diſpoſitio. ſed macula non ē habitus vel diſpoſitio vt ſupra habitū ē. ergo macula nō manet in aīa poſt actū peccati. Pre. hoc modo ſe habet macula ad peccatū ſicut vmbra ad corpus. vt ſupra dictū eſt. ſed trāſeunte corpe non manet vmbra. ergo ⁊ trāſeūte actu peccati non manet macula. Pre. oīs effectus dependet ex ſua cauſa. cauſa autem macule ē actus peccati. ergo remoto actu peccati nō remanet macula ī aīa. Sed cōtra ē qḋ ḋr Ioſue. xxij. An parꝫ eſt vobis qꝛ peccaſtis in beelphegor ⁊ vſqꝫ in pſentem diem macula huius ſceleris in vobis permanet. Rñ. dḋm ꝙ macula peccati remanet in aīa etiā trāſeunte actu peccati. cuius ratio ē. qꝛ macula ſicut dictū eſt importat quendā defectū nitoris ꝓpter receſſum a lumīe ratiōis vel diuine legis. ⁊ ideo q̄diu homo manet extra hmōi lumē manet ī eo macula peccati. ſꝫ poſtq̄ꝫ redit ad lumē rationis ⁊ ad lumen diuinū qḋ fit ꝑ gratiā tūc macula ceſſat. ſꝫ autem ceſſet actus peccati quo homo diſceſſit a lumine rationis vel legis diuine. nō tñ ſtatim homo ad illud redit in quo fuerat. ſꝫ requiritur aliquis motus voluntatis cōtrarius primo motui. ſicut ſi aliquis ſit diſtans alicui ꝑ aliquē motuꝫ non ſtatim ceſſante motu fit ei ꝓpinquus. ſed oportet ꝙ appropinquet rediens ꝑ motum cōtrarium. Ad. j. ergo dḋm ꝙ poſt actum peccati nihil poſitiue remanet in aīa niſi diſpoſitio vel habitus. remanet tamē aliquid priuatiue .ſ. priuatio cōiunctionis ad diuinū lumen. Ad. ij. dḋm ꝙ tranſeunte obſtaculo corporis remanet corpus diaphonū in equali ꝓpinquitate ⁊ habitudine ad corpus illuminās. et ideo ſtatim vmbra trāſit. ſed remoto actu peccati nō remanet aīa in eadē habitudine ad deum. vñ nō ē ſimilis ratio. Ad. iij. dḋm ꝙ actus peccati facit diſtantiā a deo. quā quidē diſtantiā ſequit̄ defectus nitoris hoc mō ſicut motus localis facit

localē diſtantiā. vnde ſicut ceſſante motu locali non tollitur diſtantia localis. ita nec ceſſante actu peccati tollitur macula.

Queſtio LXXXVII

Deinde cōſiderandū

eſt de reatu pene. Et primo de ipſo reatu. ſcḋo de mortali ⁊ veniali peccato que diſtinguuntur ſm̄ reatum. Circa primū q̄runtur octo. primo vtrū reat⁹ pene ſit effectus peccati. ſcḋo vtꝝ peccatuꝫ poſſit eſſe pena alterius peccati. tertio vtꝝ aliqḋ peccatū faciat reū eterna pena. quarto vtꝝ faciat reū pena infinita ſm̄ q̄ntitateꝫ. quinto vtꝝ omne peccatū faciat reū eterna ⁊ infinita pena. ſexto vtꝝ reatus pene poſſit remanere poſt peccatū. ſeptimo vtrū omnis pena inferat̄ ꝓ aliquo peccato. octauo vtꝝ vnus ſit reus pene ꝓ peccato alterius.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videt̄ ꝙ reatus pene non ſit effectus peccati. qḋ enī ꝑ accidens ſe habet ad aliquid nō videt̄ eſſe ꝓprius effect⁹ ei⁹. ſꝫ reatus pene ꝑ accidens ſe habet ad peccatū. cuꝫ ſit p̄ter itentionem peccātis. ergo reatus pene nō eſt effectus peccati. ¶ Pre. malū nō ē cauſa boni. ſꝫ pena bona eſt cū ſit iuſta ⁊ a deo. ergo nō eſt effect⁹ peccati qḋ ē malū. ¶ Pre. Aug⁹. dicit ī primo cōfeſ. ꝙ oīs inordinat⁹ animus ſibi ipſi ē pena. ſed pena nō cauſat reatū alteri⁹ pene. q꞉ ſic iret̄ in infinitu. ergo peccatū nō cauſat reatū pene. ¶ Sꝫ contra ē qḋ dꝛ Roma. ij. Tribulatio ⁊ anguſtia in aīaꝫ oēm operantis malum. ſꝫ opari malum eſt peccare. ergo peccatum inducit ī penam. q̄ noīe tribulationis ⁊ anguſtie deſignatur. ¶ Rn̄. dōm ꝙ ex rebus naturalibus ad res humanas deriuatur. vt id qḋ contra aliquid inſurgit ab eo detrimentum patiat̄. videmus enī in rebus naturalibus ꝙ vnū cōtrarium vehemētius agit altero cōtrario ſuperueniente. ꝓpter qḋ aque calefacte magis cōgelant̄. vt dꝛ ī ij. metheororū. vnde ⁊ in hoībus hoc ex naturali inclinatione iuenitur. vt vnuſquiſqꝫ deprimat eum qui cōtra ipm̄ inſurgit. manifeſtuꝫ eſt autem ꝙ q̄cunqꝫ cōtinentur ſub aliquo ordine ſunt quodāmodo vnum ī ordine ad principium ordinis. vn̄ quicquid cōtra ordinē aliquem inſurgit. cōſequēs eſt vt ab ipſo ordine a principe ordinis deprimat̄. cuꝫ autem peccatū ſit actus inordinatus. manifeſtū ē ꝙ quicunqꝫ peccat cōtra aliquē ordinem agit. ⁊ ideo ab ipſo ordine cōſequens ē ꝙ deprimat̄. que quidē depreſſio pena ē. Unde ſm̄ tres ordines quib⁹ ſubdit̄ humana voluntas triplici pena p̄t homo puniri. primo quidē enī ſubditur hūana natura ordini ꝓprie rōnis. ſcḋo ordini exterioris hominis gubernātis vel ſpūaliter vel tp̄aliter. politice ſeu iconomice. tertio ſubditur vniuerſali ordini diuini regiminis. quilibet aūt horū ordinū ꝑ peccatū ꝑuertitur. dum ille qui peccat agit ⁊ cōtra rationē ⁊ cōtra legē humanā ⁊ cōtra legem diuinam. vn̄ triplicem penaꝫ incurrit. vnā quidē a ſeipſo que ē cōſciētie remorſus. aliā vero ab homine. tertiā vero a deo. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ pena cōſequitur peccatū inq̄tum malum ē ratione ſue inordinationis. vn̄ ſicut malū eſt ꝑaccidēs in actu peccātis p̄ter intentionē ipſius. ita ⁊ reatus pene. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ pena quidem iuſta eſſe pōt ⁊ a deo ⁊ ab homine inflicta. vn̄ ipſa pena non eſt effectus peccati directe. ſed ſolū diſpoſitiue. ſed peccatū facit hominē eſſe reū pene q̄ḋ eſt malū. Dicit enī Dionyſi⁹. iiij. ca. de di. no. ꝙ puniri non eſt malū. ſed fieri pena dignuꝫ. vnde reatus pene directe ponit̄ effect⁹ peccati. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ pena illa inordinati animi debetur peccato ex hoc ꝙ ordinem rationis peruertit. fit autem reus alterius pene per hoc ꝙ peruertit ordinē legis diuine vel humane.

Ad ſecunduꝫ ſic procedit̄

Videtur ꝙ peccatū non poſſit eſſe pena peccati. pene enī ſunt inducte vt per eas homines reducantur ad bonū virtutis. vt pꝫ ꝑ philoſophū in. x. ethi. ſed per peccatū non reducitur homo in bonū virtutis. ſed in oppoſitum ergo peccatum non eſt pena peccati. ¶ Pre. pene iuſte ſunt ⁊ a deo. vt patet ꝑ Aug. in li. lxxxiij. q. peccatuꝫ autē non eſt a deo. ⁊ ē iuſtum nō ergo peccatum poteſt eſſe pena peccati. ¶ Pre. de rōne pene eſt ꝙ ſit cōtra volūtatem. ſed peccatum ē a voluntate. vt ex ſupra dictis pꝫ. ergo peccatum non pōt eſſe pena peccati. ¶ Sed contra ē qḋ Greg⁹ dic̄ ſuper Ezec. ꝙ quedaꝫ peccata ſunt pene peccati. ¶ Rn̄. dōm ꝙ de peccato dupliciter loq̄ poſſum⁹. ꝑ ſe. ſ. ⁊ ꝑ accidens. Per ſe quidē nullo modo peccatū p̄t eſſe pena peccati. peccatū enī ꝑ ſe ꝯſiderat̄ ſm̄ ꝙ egredit̄ a voluntate. ſic enī habet rōnem culpe. de rōne aūt pene ē ꝙ ſit contra voluntatem. vt in primo habitū eſt. Unde manifeſtū eſt ꝙ peccatū ꝑ ſe loquendo nullo modo pōt eſſe pena peccati. Per accidēs aūt peccatū pōt eſſe pena peccati tripliciter. Primo quidē ex p̄te cauſe que ē remotio ꝓhibētis. ſunt enī cauſe inclinantes ad peccatū paſſiones. temptatio diaboli ⁊ alia hmōi. q̄ quidē cauſe impediūt̄ ꝑ auxilium diuine grē. que ſubtrahit̄ ꝑ peccatū. vnde cū ipſa ſubtractio grē ſit quedā pena ⁊ a deo. vt ſupra dictū eſt. ſequit̄ ꝙ ꝑ accidens etiā peccatū qḋ ex hoc ſequit̄ pena dicat̄. et hoc modo loquit̄ apl̄s Roma. primo dicēs. Propter qḋ tradidit eos de⁹ in deſideria cordis eoꝝ. que ſunt aīe paſſiones. quia ſcꝫ deſerti hoīes ab auxilio diuine gratie vincūtur a paſſionib⁹. ⁊ hoc mō ſemꝑ peccatū dꝛ eē pena p̄cedētis peccati. Alio mō ex p̄te ſubſtātie actus que afflictionē inducit. ſiue ſit actus iterior. vt patet ī ipſa ira ⁊ inuidia. ſiue actus exterior. vt patꝫ cum aliquo graui labore opprimunt̄ ⁊ dāno vt expleant actū peccati. ſm̄ illud Sap. v. Laſſati ſum⁹ in via iniq̄tatis. Tertio mō ex p̄te effectus vt ſcꝫ aliqḋ peccatū dicat̄ pena reſpectu effectus cōſequētis. ſed his duob⁹ vltimis modis vnū peccatū nō ſolum ē pena p̄cedētis peccati. ſed etiā ſui. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ hoc etiā ꝙ aliqui puniūtur a deo dū ꝑmittit eos ī aliqua peccata ꝓruere ad bonū virtutis ordinatur. q̄nqꝫ quideꝫ etiam ipſoꝝ qui peccāt cum ſcꝫ poſt peccatū humiliores ⁊ cautiores reſurgūt. ſemꝑ aūt ē ad emēdationem alioꝝ q̄ videntes aliquos ruere d̄ peccato in peccatū magis reformidant peccare. In alijs aūt duob⁹ modis manifeſtuꝫ ē ꝙ pena ordinat̄ ad emēdationē. q꞉ hoc ipm̄ ꝙ hō laborē et detrimentū patitur ī peccādo. natū ē retrahere hoīes a peccato. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ ratio illa ꝓcedit de peccato ſm̄ ſe. ¶ Et ſimiliter dōm ē ad tertium.

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Videtur ꝙ nullū peccatuꝫ inducat reatum eterne pene. Pena enī iuſta adequatur culpe. iuſticia enī equalitas ē. vnde dicit̄ Eſa. xxvij. In menſura cōtra mēſuram cum abiecta fuerit iudicabit eam. ſꝫ peccatū eſt tp̄ale. ergo nō inducit reatū pene eterne. ¶ Pre. pene medicine quedā ſunt. vt dicitur in. ij. ethi. ſed nulla medicina debet eē infinita. q꞉ ordinatur ad finem. qḋ aūt ordinatur ad finem non ē infinitū. vt phūs dicit ī primo politicoꝝ. ergo nulla pena debet eē infinita. ¶ Pre. nullus ſapiēs facit aliqḋ

niſi ꝓpter ſe in ipſo delectetur. ſed deus nõ delectatur ĩ ꝑ-dicione hominũ. vt dr̃ Sap. j. ergo non puniet homines pena ſempiterna. ¶ Pręt. nihil qḋ eſt ꝑ accidens ē infinitum. ſed pena ē ꝑ accidens. nõ enim ē ſm naturaꝫ eius ꝗ punitur. ergo nõ põt in infinitum durare. ¶ Sꝫ contra ē qḋ dr̃ Matth. xxv. Ibunt hi in ſupplicium eternuꝫ. Et Marci. iij. dicit. Qui autem blaſphemauerit ĩ ſpiritum ſanctũ non habebit remiſſionẽ in eternũ. ſed erit re⁹ eter-ni delicti. ¶ Rñ. dõm ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt. peccatũ ex hoc inducit reatum pene ꝙ puertit aliquem ordinẽ. manente autem cauſa manet effectus. vnde ꝗdiu puerſitas ordinis remanet neceſſe ē ꝙ remaneat reatus pene. Peruertit autẽ aliquis ordinẽ quandoqꝫ quidẽ reꝑabiliter. quandoqꝫ autẽ irreꝑabiliter. ſemꝑ enim defectus ꝗ ſub-trahitur principium irreꝑabilis ē. ſi autẽ ſaluet principium eius virtute aliꝗ defectus reꝑari poſſunt. ſicut ſi cor-rũpatur principiũ viſiuũ. non põt fieri viſionis reparatio niſi ſola virtute diuina. ſi vero ſaluo principio viſiuo aliꝗ impedimenta adueniant viſioni. reparari pñt per naturaꝫ vel ꝑ artem. cuiuſlibet autem ordinis ē aliqḋ principium ꝑ qḋ aliquis fit particeps illius ordinis. ⁊ ideo ſi ꝑ peccatum corrũpatur principium ordinis quo voluntas hominis ſubditur deo. erit inordinatio quantũ ē de ſe irreparabilis ⁊ ſi reparari poſſit virtute diuina. principiũ autem huius ordinis eſt vltimus finis cui homo inheret ꝑ charitatẽ. et ideo ꝗcunqꝫ peccata auertũt a deo charitatẽ auferentia. quantũ ē de ſe inducunt reatum eterne pene. ¶ Ad. j. ergo dõm ꝙ pena peccato ꝓportionatur ſm acerbitatem tam ĩ iudicio diuino ꝗꝫ ĩ humano. ſed ſicut Aug⁹ dicit. xxi. de ciui. dei. in nullo iudicio requiritur vt pena adequetur culpe ſm durationẽ. non enĩ quia adulteriũ vel homicidium in momẽto cõmittitur ꝓpter hoc momẽta-nea pena punitur. ſꝫ quãdoqꝫ quidem ꝑpetuo carcere vł exilio. quandoqꝫ etiã morte. in qua non cõſideratur occi-ſionis mora. ſed potius ꝙ in ꝑpetuum auferatur a ſocie-tate viuentiũ. ⁊ ſic repſentat ſuo modo eternitatem pene inflicte diuinitus. Iuſtũ tñ ē ſm Grego. ꝙ qui ſuo eter-no peccauit cõtra deuꝫ. in eterno dei puniatur. Dicit autem aliquis in ſuo eterno peccaſſe non ſolum ſm cõtinuationem actus in tota hominis vita durantis. ſed quia ex hoc ipſo ꝙ finem in peccato cõſtituit. voluntatem habet in eternuꝫ peccandi. Unde dicit Grego. xxxiiij. moral. ꝙ iniqui voluiſſent ſine fine viuere vt ſine fine potuiſſent ĩ iniquitatibus ꝑmanere. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ pena que etiaꝫ ſm leges humanas infligitur non ſemꝑ eſt medicinalis ei qui punitur. ſed ſolum aliꝗs. ſicut cum latro ſuſpendit non vt ipſe emendetur. ſed ꝓpter alios vt ſaltem metu pene peccare deſiſtant. ſm illud Prouer. xix. Peſtilẽte flagellato ſtultus ſapiẽtior erit. Sic igitur ⁊ eterne pene reproboꝝ a deo inflicte ſunt medicinales his qui conſideratione penarũ abſtinent a peccatis. ſm illud ps. Dediſti metuẽtibus te ſignificationẽ. vt fugiant a facie arcus. vt liberent dilecti tui. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ deus nõ delectatur in penis ꝓpter ipſas. ſed delectatur in ordine ſue iuſtitie ꝗ hoc requirit. ¶ Ad. iiij. dõm ꝙ pena ⁊ ſi ꝑ accidens ordinetur ad naturã. ꝑ ſe tamẽ ordinatur ad priuationẽ ordinis ⁊ ad dei iuſticiam. ⁊ ideo durante inordinatiõe ſemꝑ durat pena.

Ad quartum ſic procedit

Uidet ꝙ peccato debeat pena infinita ſm ꝗntitatẽ. Dicitur enĩ Hiere. x. Corripe me dñe veruñtamẽ ĩ iudicio et non in furore tuo. ne forte ad nihilum redigas me. ira autem dei vel furor metaphorice ſignat vindictam diuine iuſticie. redigi aũt in nihilum eſt pena infinita. ſicut ⁊ ex nihilo aliquid facere eſt virtutis infinite. ergo ſm vindictam diuinam peccatũ punit pena infinita ſm ꝗntitatẽ. ¶ Pręt. ꝗntitati culpe reſpondet ꝗntitas pene. ſm illud Deutero. xxv. Pro mẽſura peccati erit ⁊ plagarum modus. ſed peccatũ qḋ cõtra deũ cõmittitur ē infinitũ. tãto enĩ grauius ē peccatũ ꝗnto maior eſt pſona cõtra quã peccatur. ſicut grauius peccatũ ē ꝑcutere principẽ ꝗꝫ ꝑcutere hoĩem priuatum. dei autẽ magnitudo ē infinita. ergo pena infinita debetur ꝓ peccato qḋ cõtra deum cõmittit. ¶ Pręt. dupliciter eſt aliquid infinitum. duratione ſcꝫ ⁊ ꝗntitate. ſed duratione eſt pena infinita. ergo ⁊ ꝗntitate. ¶ Sed contra ē. qꝛ ſm hoc omniũ peccatoꝝ mortalium pene eſſent equales nõ enim eſt infinitũ infinito maius. ¶ Rñ. dõm ꝙ pena ꝓportionatur peccato. in peccato autem duo ſunt. Quoꝝ vnuꝫ ē auerſio ab incõmutabili bono qḋ eſt infinitũ. vnde ex hac pte peccatũ eſt infinitum Aliud qḋ eſt in peccato eſt inordinata cõuerſio ad cõmutabile bonũ. ⁊ ex hac pte peccatum ē finitum. tum qꝛ ipm bonũ cõmutabile ē finitũ. tum etiã quia ipſa cõuerſione ē finita. nõ pñt eſſe actus creature infiniti. Ex parte igitur auerſionis rñdet peccato pena dãni. que etiam eſt infinita. eſt enĩ amiſſio infiniti boni ſcꝫ dei. Ex parte autẽ inordinate cõuerſiõis rñdet ei pena ſenſus. ꝗ etiã ē finita. ¶ Ad j. ergo dõm ꝙ oĩno redigi in nihilum eũ qui peccat non cõuenit diuine iuſticie. quia repugnat ꝑpetuitati pene ꝗ eſt ſm diuinaꝫ iuſticiã vt dictũ eſt. ſed in nihilum redigi dr̃ qui ſpũalibꝫ bonis priuat. ſm illud. j. Cor. xiij. Si nõ habuero charitatẽ nihil ſum. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ ratio illa ꝓcedit dr̃ peccato ex pte auerſionis. ſic enĩ homo cõtra deũ peccat. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ duratio pene rñdet duratiõi culpe. nõ quidẽ ex pte actus. ſed ex pte macule. qua durante manet reatus pene. ſꝫ acerbitas pene rñdet grauitati culpe. culpa autẽ que ē irreꝑabilis de ſe habet ꝙ ꝑpetuo duret. ⁊ ideo debetur ei pena eterna. non autem ex parte cõuerſionis habet infinitatem. ⁊ ideo non debet ei ex hac pte pena infinita ſm ꝗntitatem.

Ad quintum ſic procedit

Uidetur ꝙ omne peccatum inducat reatum pene eterne Pena enĩ vt dictuꝫ ē ꝓportionatur culpe. ſꝫ pena eterna differt a tẽporali ĩ infinitum. nullum autem peccatũ differre videtur ab altero in infinitũ. cum omne peccatũ ſit humanus actus ꝗ infinitus eſſe nõ põt. cum ergo alicui peccato debeatur pena eterna ſicut dictũ ē. videtur ꝙ nulli peccato debeat pena tẽporalis tm̃. ¶ Pręt. peccatũ originale ē minimũ peccatoꝝ. vnde ⁊ Aug⁹ dicit in Enchi. ꝙ mitiſſima pena eſt coꝝ qui ꝓ ſolo peccato originali puniunt. ſed peccato originali debet pena ꝑpetua. nũꝗꝫ enĩ videbũt regnũ dei pueri qui ſine baptiſmo deceſſerũt cuꝫ originali peccato. vt patet ꝑ id qḋ dñs dicit Ioh. iij. Niſi quis renatus fuerit denuo non põt videre regnũ dei. ergo multo magis oĩuꝫ aliorum peccatoruꝫ pena erit eterna. ¶ Pręt. peccato nõ debet maior pena ex hoc ꝙ alteri peccato adiũgitur. cum vtrũqꝫ peccatum ſuam habeat penã taxatam ſm diuinam iuſticiã. ſed peccato veniali debetur pena eterna ſi cum mortali peccato inueniatur in aliquo dãnato. quia in inferno nulla pt̃ eſſe remiſſio. ergo peccato veniali ſimpliciter debetur pena eterna. nulli ergo peccato debet pena tẽporalis. ¶ Sꝫ cõtra ē qḋ Greg⁹ dicit in

iiij. dialogoꝝ. ꝙ quedam leuiores culpe poſt hanc vitam remittūtur. non ergo omnia peccata eterna pena puniuntur. ¶ Rñ. dicēdū ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. peccatū cauſat reatum pene eterne. inquantum irreparabiliter repugnat ordini diuine iuſticie. per hoc ſcȝ ꝙ ꝯtrariatur ipſi principio ordinis. qḋ eſt vltimus finis. manifeſtū eſt autē ꝙ in quibuſdam peccatis ē quidē aliqua inordinatio. non tñ per ꝯtrarietatem ad vltimū finem. ſed ſolum circa ea q̄ ſunt ad finē. inquantum plus vel minus debite eis intendit. ſaluato tamen ordine ad vltimū finem. puta cum homo et ſi nimis ad aliquā rem temporalem afficiatur. non tamen p̄ ea vellet deum offendere aliquid contra preceptum eiꝰ faciendo. vnde huiuſmodi peccatis non debetur eterna pena ſed tēporalis. ¶ Ad. j. ergo dicēdū ꝙ peccata non differunt in infinitum ex parte ꝯuerſionis ad bonum cōmutabile in q̄ conſiſtit ſubſtantia actus. differunt autem in infinitum ex parte auerſionis. nā quedam peccata cōmittūtur per auerſionem ab vltimo fine. quedaȝ vero per inordinationē circa ea que ſunt ad finem. finis autem vltimus ab his que ſunt ad finem ī infinitum differt. ¶ Ad ij. dicēdū ꝙ peccato originali non debetur pena eterna ratione ſue grauitatis. ſed rōne conditionis ſubiecti. ſ. hoīs qui ſine gratia īuenitur p̄ quaȝ ſola fit remiſſio pene. Et ſimiliter dicēdū eſt ad tertiū de veniali peccato. Eternitas enī pene non rñdet quātitati culpe. ſȝ irremiſſibilitati ipſius. vt dictum eſt.

Ad ſextum ſic ꝓceditur.

Videtur ꝙ reatus pene non remaneat poſt peccatū. Remota enī cauſa remouetur effectus. ſed peccatuȝ ē cauſa reatꝰ pene. ergo remoto peccato ceſſat reatꝰ pene. ¶ Pre. peccatū remouetur per hoc ꝙ homo ad virtutem redit. ſȝ virtuoſo non debetur pena. ſȝ magis p̄mium. ergo remoto peccato non remanet reatus pene. ¶ Pre. pene ſunt medicine. vt dicitur in. ij. ethi. ſed poſtq̄ aliquis eſt ab infirmitate curatus non adhibetur ſibi medicina. ergo remoto peccato non remanet debitum pene. ¶ Sȝ contra eſt quod dicit. ij. Regū. xij. qḋ Dauid dixit ad Nathan. Peccaui domino. dixitq̄ꝫ Nathan ad Dauid. Dominꝰ quoq̄ꝫ tranſtulit peccatū tuum. non morieris. verūtamē quia blaſfemare feciſti inimicos nomen domini. filiꝰ qui natus ē tibi morte morietur. punitur ergo aliquis a deo etiam poſtq̄ ei peccatuȝ dimittitur. et ſic reatus pene eterne remanet peccato remoto. ¶ Rñ. dicēdū ꝙ ī peccato duo poſſunt ꝯſiderari. ſ. actus culpe et macula ſequens. planum eſt autem ꝙ ceſſante actu peccati remanet reatus ī omnibꝰ peccatis actualibus. actus enim peccati facit hominem reum pene. inquantum tranſgreditur ordinem diuine iuſticie. ad quem non redit niſi p̄ quandam recompēſationem pene que ad equalitatem iuſticie reducit. vt ſcȝ qui plus voluntati ſue indulſit q̄ debuit contra mandatum dei agens ſm ordinem diuine iuſticie aliquid cōtra illud qḋ vellet ſimpliciter ſpontaneus vel inuitus patiatur. qḋ etiam ī iniurijs hominibus factis obſeruatur. vt per recompenſationem pene reintegretur equalitas iuſticie. vnde patet ꝙ ceſſante actu peccati vel iniurie illate. adhuc remanet debitum pene. Sed ſi loquamur de ablatione peccati quantum ad maculam. ſic manifeſtū eſt ꝙ macula peccati ab anima auferri non poteſt. niſi p̄ hoc ꝙ anima deo cōiungitur per cuius diſtantiā detrimentū ꝓprij nitoris incurrebat. qḋ eſt macula vt ſupra dictū eſt. Coniungitur autē deo homo p̄ voluntatē. vñ macula peccati ab homine tolli non pōt niſi voluntas hoīs ordineȝ diuine iuſticie acceptet. vt ſcȝ vel ipſe ſibi penam ſpontaneꝰ aſſumat in recōpenſationem culpe p̄terite. vel etiam a deo illatā patiēter ſuſtineat. vtroq̄ꝫ enim modo pena rationeȝ ſatiſfactionis habet. Pena autem ſatiſfactoria diminuit aliquid de ratione pene. Eſt enim d̄ ratione pene ꝙ ſit cōtra volūtatem. non tamen vt nunc. et p̄ hoc eſt voluntaria. vnde ſimpliciter eſt voluntaria. ſm quid autem inuoluntaria. ſicut patet ex his que ſupra de voluntario et inuoluntario dicta ſunt. Dicendum eſt ergo ꝙ remota macula culpe poteſt quidem remanere reatus non pene ſimpliciter ſed ſatiſfactorie. ¶ Ad. j. ergo dicēdū ꝙ ſicut ceſſante actu peccati remanet macula. vt ſupra dictum eſt. ita etiam poteſt remanere reatus ſm eādem rōnem vt dictū eſt. ¶ Ad. ij. dicēdū ꝙ virtuoſo non debet pena ſimpliciter poteſt tamen ſibi deberi pena vt ſatiſfactoria. quia hoc ipm̄ ad virtuteȝ ptinet. vt ſatiſfaciat pro his in quibꝰ offendit vel deum vel hominem ¶ Ad. iij. dicēdū ꝙ remota macula ſanatum eſt vulnus peccati quantum ad voluntatem. Requiritur autem adhuc pena ad ſanationem aliaꝝ virium aīe que p̄ peccatū p̄cedens deordinate fuerūt. vt ſcȝ p̄ cōtraria curent. Requiritur etiā ad reſtituendū equalitateȝ iuſticie. et ad amouendū ſcandalū alioꝝ. vt edificentur ī pena qui ſunt ſcādalizati in culpa. vt patet ex exemplo de Dauid inducto.

Ad ſeptimuȝ ſic procedit

Videt ꝙ nō oīs pena ſit ꝓpter aliquā culpā. Dicitur enī Joh. ix. de ceco nato. Neq̄ꝫ hic peccauit. neq̄ꝫ parētes eiꝰ. vt naſceret cecus. Et ſi'r videmus ꝙ multi pueri etiā baptizati graues penas patiunt. vtputa febres. demonū oppreſſiones. et multa hmōi. cum tñ in eis non ſit peccatū poſtq̄ ſunt baptizati. et anteq̄ ſint baptizati non ē in eis plus de peccato q̄ in alijs pueris. qui hec non patiuntur. non ergo oīs pena ꝓ peccato eſt. ¶ Pre. eiuſdē rationis eſſe videtur ꝙ peccatores ꝓſperentur. et ꝙ aliqui innocētes puniant. vtrūq̄ꝫ autem in rebus hūanis frequēter īuenimus. Dicitur enim de iniquis in p̄s. In labore hoīuȝ nō ſunt. et cum hominibus non flagellabuntur. Et Job xxi. Impij viuūt. ſubleuati ſunt confortatiq̄ꝫ diuitijs. Et Abacuc. j. dicitur. Quare reſpicis cōtemptores et taces conculcante impio iuſtiorem ſe. non ergo omnis pena infligitur ꝓ culpa ¶ Pre. de chriſto dicitur. j. Pe. ij. ꝙ peccatum non fecit. nec inuentus eſt dolus in ore eiꝰ et tamen ibidem dicitur ꝙ paſſus eſt ꝓ nobis. ergo non ſemp̄ pena a deo diſpenſat ꝓ culpa. ¶ Sed ꝯtra ē qḋ d̄r Job. iiij. Quis vnq̄ꝫ innocens periit. aut qñ recti deleti ſunt. q̄npotius vidi eos qui opant iniquitatem flāte deo periſſe. Et Augꝰ dicit in primo retractationū. ꝙ oīs pena iuſta ē et ꝓ peccato aliq̄ impedit. ¶ Rñ. dicēdū ꝙ ſicut iam dictū eſt. pena pōt dupliciter ꝯſiderari. ſimpliciter et inquantum ſatiſfactoria. Pena quidē ſatiſfactoria ē quodāmodo voluntaria. et quia contingit eos qui differunt in reatu pene eſſe vnuȝ ſm voluntatē vnione amoris. inde eſt ꝙ interdum aliquis qui non peccauit. penam voluntarius ꝓ alio portat. ſicut etiā in rebus hūanis videmus ꝙ aliquis ī ſe trāſfertat alterius debitū. Si vero loquamur de pena ſimpliciter ſm ꝙ habet rōnem pene. ſic ſemp̄ habet ordinē ad culpam ꝓpriam. ſed q̄nq̄ꝫ quidem ad culpā actualem. puta quādo aliquis vel a deo vel ab homine p̄ peccato cōmiſſo punit. Q̄nq̄ꝫ vero ad culpam originalē et hec q̄deȝ vel pncipaliter vel ꝯſequēter. Principaliter

quidem pena originalis peccati eſt ꝙ natura humana ſibi relinquitur deſtituta auxilio originalis iuſticie. ſed ad hoc conſequuntur omnes penalitates que ex defectu nature in hominibus contingũt. Sciendũ tamen ē ꝙ quãdo aliquid videtur eſſe penale qḋ tamen nõ habet ſimpliciter rationem pene. Pena enim eſt ſpecies mali. vt ĩ primo dictum eſt. malum autem eſt priuatio boni. cum autem ſint plura hominis bona. ſ. anime corporis ⁊ exterioꝝ rerũ. ⁊ contingit interdum ꝙ homo patiatur detrimentũ in minori bono. vt augeatur in maiori. ſicut cum patitur detrimentum pecunie ꝓpter ſanitatē corporis. vel ĩ vtroꝗ horum ꝓpter ſalutem anime. et ꝓpter gloriã dei. ⁊ tũc tale detrimentum non eſt ſimpliciter malum hominis. ſꝫ ſm̃ quid. vnde non habet ſimpliciter rationem pene. ſed medicine. Nam ⁊ medici auſteras potiones ꝓpinãt infirmis vt cõferant ſanitatem. ⁊ quia huiuſmodi non ꝓprie habent rationem pene. non reducuntur ad culpam ſicut ad cauſam. niſi ꝓ tanto quia hoc ipm̃ ꝙ oportet humane nature medicinas penales exhibere. eſt ex corruptiõe nature que eſt pena originalis peccati. In ſtatu enim innocentie non oportuiſſet aliquem ad ꝓfectū virtutis inducere per penalia exercitia. vnde hoc ipm̃ qḋ eſt penale ĩ talibus reducitur ad originalem culpam ſicut ad cauſam.

¶ Ad .j. ergo dm̄ ꝙ huiuſmodi defectus eorum qui naſcuntur. vel etiam puerorum. ſunt effectus et pene originalis peccati. vt dictum eſt. ⁊ manent etiam poſt baptiſmum ꝓpter cauſã ſupius dictam. ⁊ ꝙ non ſint equaliter in omnibus cõtingit ꝓpter nature diuerſitatem que ſibi relinquitur. vt ſupra dictum eſt. ordinãtur tamē huiuſmodi defectus ſm̃ diuinam ꝓuidentiam ad ſalutem hominũ. vel eoꝝ qui patiũtur. vel aliorum qui penis admonentur. ⁊ etiam ad gloriam dei. ¶ Ad .ij. dm̄ ꝙ bona tēporalia ⁊ corporalia ſunt quidē aliqua bona hominis. ſꝫ parua. bona vero ſpiritualia ſunt magna hominis bona. Pertinet igit̃ ad diuinã iuſticiã vt virtuoſis det ſpũalia bona. et de temporalibus bonis vel malis tantum det eis ꝗntum ſufficit ad virtutem. Ut enim Dionyſi⁹ dicit. viij ca. de di. no. diuine iuſticie eſt non emollire optimorum fortitudinem materialium donationibus. aliis vero hoc ipſum ꝙ temporalia dantur ĩ malum ſpiritualium cedũt vnde in pſ̄ concluditur. Ideo tenuit eos ſuperbia ¶ Ad iij. dm̄ ꝙ xp̄s penam ſuſtinuit ſatiſfactoriam nõ ꝓ ſuis ſed ꝓ noſtris peccatis.

Ad octauum ſic proceditur

Videtur ꝙ aliquis puniatur pro peccato alterius. Dicit̃ enim Exo. xx. Ego ſum deus zelotes viſitans iniquitatē patrum in filios in tertiam ⁊ quartam generationē his qui oderunt me. ⁊ Math. xxiij. dicitur. Ut veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus qui effuſus eſt ſuper terram. ¶ Preterea. iuſticia humana deriuatur a iuſticia diuina. ſed ſm̃ iuſticiam humanã aliquãdo filij puniũtur pro parētibus. ſicut patet in crimine leſe maieſtatis. ergo etiã ſm̃ diuinam iuſticiam vnus punit̃ ꝓ peccato alteri⁹ ¶ Pre. ſi dicatur filius non puniri pro peccato patris. ſed ꝓ peccato ꝓprio. inquantum imitatur maliciam paternam. nõ magis hoc diceretur de filiis ꝗ̃ de extraneis. qui ſimili pena puniuntur his quorum peccata imitantur. non ergo videtur ꝙ filij ꝓ peccatis ꝓpriis puniantur. ſed pro peccatis parentum ¶ Sed cõtra eſt qḋ dicitur Ezech. xviij. Filius non portabit iniquitatem patris. ¶ Rn̄. dm̄. ꝙ ſi loquamur de pena ſatiſfactoria que voluntarie aſſumitur. cõtingit ꝙ vn⁹ portet penã alterius inquantũ ſunt quodãmodo vnum ſicut iam dictum eſt. Si autem loquamur de pena ꝓ peccato inflicta inquantum habet rationem pene. ſic ſolum vnuſquiſqꝫ ꝓ peccato ſuo punitur. quia actus peccati aliquid pſonale eſt. Si autem loquamur de pena que habet rationem medicine. contingit ꝙ vnus punitur ꝓ peccato alterius. Dictum eſt enim ꝙ detrimenta corporalium rerum vel etiam ipſius corporis ſunt quedam penales medicine ordinate ad ſalutem anime. vnde nihil ꝓhibet talibus penis aliquem puniri pro peccato alterius. vel a deo vel ab homine. vtpote filios pro patribus. ⁊ ſubditos ꝓ dominis inquantum ſunt quedã res eorum. ita tamen ꝙ ſi filius vel ſubditus eſt particeps culpe huiuſmodi penalis defectus habet rationē pene quãtum ad vtrũqꝫ. ſ. eum qui punitur ⁊ eum pro quo punit̃ Si vero nõ ſit particeps culpe. habet rationem pene ꝗntũ ad eum pro quo punitur. ꝗntum vero ad eũ qui punitur rationem medicine tm̃. niſi per accidens inquantum peccato alterius conſentit. ordinatur enim ei ad bonum anime ſi patienter ſuſtineat. Pene vero ſpũales non ſunt medicinales tm̃. quia bonum anime nõ ordinatur ad aliud melius bonum. vnde in bonis anime nullus patit̃ detrimētum ſine culpa ꝓpria. ⁊ ꝓpter hoc etiam talibus penis vt dicit Hieronym⁹ in ep̄la ad Auitũ. vnus non punit̃ ꝓ alio. quia inquantum ad animam filius nõ eſt res patris vñ ⁊ huiuſmodi cauſam dominus aſſignans dic̃ Ezech. xviij. Omnes aĩe mee ſunt. ¶ Ad .j. ergo dm̄ ꝙ vtrũqꝫ dictum videtur eſſe referendũ ad penas tēporales vel corporales inquantum filij ſunt quedam res parentum et ſucceſſores ꝑdeceſſorum. vel ſi referãtur ad penas ſpirituales. hoc dicitur ꝓpter imitationem culpe. vnde in Exo. additur. his qui oderunt me. Et in Math. dicit̃. Et vos implete menſuram patrum veſtrorum. Dicit autem puniri peccato patrum in filiis. quia filij in peccatis parentum nutriti ꝓniores ſunt ad peccandum. tum ꝓpter conſuetudinem. tum etiam ꝓpter exemplum patrum quaſi auctoritatem ſequentes. ſunt etiam maiori pena digni ſi penas patrum vidētes correcti nõ ſunt. Ideo autem addidit in tertiam ⁊ quartam generationem. quia tãtũ cõſueuerunt homines viuere vt in tertiam ⁊ quartam generationem viderent. ⁊ ſic mutuo videre poſſunt ⁊ filij peccata parentum ad imitandum. ⁊ patres eos penas filioꝝ ad dolendum ¶ Ad .ij. dm̄ ꝙ pene ille ſunt corporales ⁊ temporales quas iuſticia humana vni ꝓ peccato alteri⁹ infligit. ⁊ ſunt remedia quedã vel medicine cõtra culpas ſequētes. vt vel ipſi qui puniuntur. vel alij cohibeãtur a ſimilibus culpis. ¶ Ad .iij. dm̄ ꝙ magis dicũtur puniri pro peccatis alioꝝ ꝓpinqui ꝗ̃ extranei. tum quia pena ꝓpinquorum quodãmodo redundat in illos qui peccauerunt. vt dictum eſt inquantum filius ē quedam res patris. tum etiã quia ⁊ domeſtica exēpla ⁊ domeſtice pene magis mouent. vnde qñ aliquis nutritus eſt in peccatis parentum vehementius ea ſequitur. ⁊ ſi ex eoꝝ penis nõ eſt deterritus. obſtinatior videtur. vnde et eſt maiori pena dignus.

¶ Queſtio LXXXVIII.

Deinde quia peccatum veniale ⁊ mortale diſtinguũt̃ ſm̃ reatũ conſiderandum eſt de eis. Et primo conſiderandum eſt de veniali ꝑ comparationē ad mortale. ſcḋo de veniali ſm̃ ſe. Circa primum ꝗruntur ſex. primo vtrum veniale peccatum cõuenienter diuidatur cõtra mortale.

ſcďo vtrum diſtinguant̃ genere. tertio vtrum veniale pec
catum ſit diſpoſitio ad mortale. quarto vtrũ veniale pec/
catum poſſit fieri mortale. quinto vtrum circũſtantia ag/
grauans poſſit de veniali peccato facere mortale. ſexto vtꝝ
peccatum mortale poſſit fieri veniale.

Ad primum ſic procedit.

Videtur ꝙ veniale peccatum non ꝯuenienter diuidatur
contra mortale. Dicit enĩ Aug⁹. xxij. li. contra Fauſtum.
Peccatum eſt dictum vel factum vel cõcupitum contra
legem eternam. ſed eſſe cõtra legem eternam dat peccato
ꝙ ſit mortale. ergo omne peccatum ẽ mortale. non ergo
peccatum veniale diuiditur cõtra mortale ¶ Pre. ap̃ls
dicit. j. ad Cor. x. Siue mandacaueritis ſiue biberitis ſi
ue aliquid aliud facitis. omnia in gloriam dei facite. ſed
contra hoc preceptum facit quicunq; peccat. non enĩ pec
catum fit ꝓpter gloriam dei. cum ergo facere cõtra ꝑceptũ
ſit peccatum mortale. videtur ꝙ quicunq; peccat mortali
ter peccet. ¶ Pre. quicũq; amore alicui rei inheret ei vel
ſicut fruens. vel ſicut vtens. vt patet per Aug. in primo
de doc. xp̃iana. ſed nullus peccãs inheret bono cõmutabi/
li quaſi vtens. Non enim refert ip̃m ad bonum qđ nos
beatos facit. quod ꝓprie eſt vti. vt Aug⁹ dicit i. idem. er/
go quicunq; peccat fruitur bono cõmutabili. ſed frui re/
bus vtendis eſt humana peruerſitas. vt Aug⁹ dicit i li.
lxxxiij. q. cum ergo peruerſitas peccatum mortale nominet
videt̃ ꝙ quicunq; peccat mortaliter peccet ¶ Pre. cui/
cunq; accedit ad vnũ terminũ ex hoc ipſo recedit ab alio
ſed quicunq; peccat accedit ad bonum cõmutabile. ergo
recedit a bono incõmutabili. ergo peccat mortaliter non
ergo cõuenienter peccatum veniale contra mortale diui
ditur. ¶ Sed contra eſt qđ Aug⁹ dicit in omel. xij. ſup
Ioh. ꝙ crimen eſt qđ dãnationem meretur. veniale aũt
eſt qđ non meretur dãnationem. Sed crimen nominat
peccatum mortale. ergo veniale peccatum conuenienter
diuiditur contra mortale ¶ Rñ. dďm ꝙ aliqua ſm̄ ꝙ ꝓ/
prie accipiunt̃ nõ videntur eſſe oppoſita. que ſi metapho
rice accipiant̃ opponi inueniuntur. ſicut ridere non oppo
nitur ei qđ eſt areſcere. ſꝫ ſm̄ ꝙ ridere metaphorice de pra
to dicitur ꝓpter eius floritionem ⁊ virorem. opponitur ei
qđ eſt areſcere. Similiter ſi mortale ꝓprie accipiatur. ꝓut
refertur ad mortem corꝑalem. non videtur oppoſitũ ha
bere cum veniali. nec ad idem genus ꝑtinere. Sꝫ ſi mor
tale accipiatur metaphorice ſm̄ ꝙ dicitur in peccatis. mor
tale opponitur ei qđ eſt veniale. Cum enim peccatũ ſit
quedam infirmitas anime. vt ſupra habitum eſt. pecca/
tum aliqđ mortale dicitur ad ſimilitudinẽ morbi. dicit̃
mortalis ex eo ꝙ inducit defectum irreꝑabilem ꝑ deſtitu
tionem alicuius principij. vt dictum eſt. Principiũ au/
tem ſpũalis vite que eſt ſm̄ virtutẽ. eſt ordo ad vltimũ
finem. vt ſupra dictum eſt. qui quidem ſi deſtitutus fue/
rit repari non poteſt per aliqđ principium intrinſecum.
ſed ſolum ꝑ virtutem diuinã. vt ſupra dictum eſt. quia
inordinationes eoꝝ que ſunt ad finẽ reparant̃ ex fine. ſicut
error qui accidit circa ꝯcluſiones per veritatẽ principioꝝ.
Defectus ergo ordinis vltimi finis nõ põt ꝑ aliquid ali
ud repari qđ ſit principalius ſicut nec error qui eſt circa
principia. ⁊ hmõi peccata dicunt̃ mortalia quaſi irrepa/
bilia. Peccata autem q̃ habẽt inordinationẽ circa ea q̃
ſunt ad finem ꝯſeruato ordine ad vltimum finẽ repara/
bilia ſunt. ⁊ hec dicuntur venialia. Tunc enĩ peccatum ve
niam habet quando reatus pene tollit̃. qui ceſſat ceſſante
peccato. vt dictum ẽ. ſm̄ hoc ergo mortale ⁊ veniale oppo
nũtur. ſicut reparabile ⁊ irreparabile. ⁊ hoc dico ꝑ princi
pium interius. non aũt per cõparationem ad virtutẽ diui/
nam. que omnẽ morbum ⁊ corporalem ⁊ ſpũalem poteſt
reparare. ⁊ ꝓpter hoc veniale peccatum ꝯuenienter diuidi
tur cõtra mortale. ¶ Ad. j. ergo dďm ꝙ diuiſio peccati in
veniale ⁊ mortale non eſt diuiſio generis ĩ ſpecies q̃ equali
ter participant rõnem generis. ſed analogi in ea de quibꝰ
ꝑdicatur ſm̄ prius ⁊ poſterius. ⁊ ideo ꝑfecta ratio pecca/
ti quã Aug⁹ ponit cõuenit peccato mortali. Peccatũ au
tem veniale dicitur peccatum ſm̄ rõnem imperfectam et
in ordine ad peccatum mortale. ſicut accidẽs dicitur ens
in ordine ad ſubſtãtiam ſm̄ imꝑfectam rationem entis.
non enĩ eſt contra legem. quia venialiter peccans non fa/
cit qđ lex ꝓhibet. nec ꝑtermittit id ad qđ lex per ꝑceptum
obligat. ſed facit ꝑter legem. quia non obſeruat modũ ra
tionis quem lex intẽdit. ¶ Ad. ij. dďm ꝙ illud preceptũ
ap̃li eſt affirmatiuũ. vnde non obligat ad ſemꝑ. ⁊ ſic non
facit contra hoc ꝑceptum. quicunq; non actu refert ĩ glo
riam dei omne qđ facit. Sufficit ergo ꝙ aliquis habitu
aliter referat ſe ⁊ omnia ſua in deum ad hoc ꝙ nõ ſemper
mortaliter peccet. cum aliquẽ actum non refert in gloriã
dei actualiter. Veniale autem peccatũ non excludit habi/
tualẽ ordinationẽ actus humani in gloriã dei. ſed ſolũ
actualem. qꝛ non excludit charitatem que habitualiter or
dinat in deum. vnde non ſequitur ꝙ ille qui peccat veni/
aliter peccet mortaliter ¶ Ad. iij. dď. ꝙ ille qui peccat ve/
nialiter inheret bono tẽporali. non vt fruẽs. qꝛ non conſti
tuit in eo finem. ſed vt vtens referens in deum non actu
ſed habitu. ¶ Ad. iiij. dďm ꝙ bonum cõmutabile nõ ac
cipitur vt terminus ꝯtrapoſitus incõmutabili bono. niſi
quando cõſtituitur in eo finis. qđ enim eſt ad finem nõ
habet rationem termini.

Ad ſecundũ ſic ꝓceditur

Videtur ꝙ peccatum veniale ⁊ mortale nõ differant ge
nere. ita ſcꝫ ꝙ aliqđ ſit peccatum mortale ex genere. ⁊ ali/
qđ veniale ex genere. Bonum enĩ et malum ex genere in
actibus humanis accipit̃ ꝑ cõparationem ad materiã ſiue
ad obiectũ. vt ſupra dictũ ẽ. ſed ſm̄ quodlibet obiectũ vel
materiam ꝯtingit peccare mortaliter ⁊ venialiter. quodli
bet enĩ bonum cõmutabile põt homo diligere. vel infra de
um quod eſt peccare venialiter. vel ſupra deũ quod ẽ pec
care mortaliter. ergo peccatũ veniale ⁊ mortale non diffe
runt genere. ¶ Pre. ſicut dictum ẽ ſupra peccatum mor
tale dicitur qđ ẽ irreparabile. peccatum autẽ veniale qđ
ẽ reparabile. ſed eſſe irreꝑabile conuenit peccato qđ fit ex
malicia. qđ ſm̄ quoſdam irremiſſibile dicitur. eſſe autẽ
reꝑabile ꝯuenit peccato qđ fit ꝑ infirmitatẽ vel ignoran
tiam. qđ dicit̃ remiſſibile. ergo peccatũ mortale ⁊ veniale
differunt ſicut peccatũ qđ eſt ex malicia cõmiſſum. vel ex
infirmitate ⁊ ignorãtia. ſꝫ ſm̄ hoc non differũt peccata ge
nere ſed cauſa. vt ſupra dictũ eſt. ergo peccatũ veniale et
mortale non differunt genere. ¶ Pre. ſupra dictũ eſt ꝙ
ſubiti motus tam ſenſualitatis q̃ꝫ rõnis ſunt peccata ve/
nialia. ſed ſubiti motus inueniuntur in quolibet peccati
genere. ergo non ſunt aliqua peccata venialia ex genere
¶ Sed contra ẽ ꝙ Aug⁹ in ſermone de purgatorio. enu
merat quedã genera peccatoꝝ venialium. et quedam ge/
nera peccatoꝝ mortalium ¶ Rñ. dďm ꝙ peccatum veni
ale a venia dicitur. Poteſt igitur aliqđ peccatũ dici veni
ale vno mõ. qꝛ eſt veniam ꝯſecutum. ⁊ ſic dicit Ambro.

ꝙ omne peccatū ꝑ penitentiā fit veniale. et hoc dr̄ venia/
le ex euentu. Alio modo dicitur veniale quia non habet in
ſe vnde veniā non conſequatur vel totaliter. vel in parte.
in ꝑte quidē ſicut cum habet in ſe aliquid diminuēs cul
pam. vt cum fit ex infirmitate vel ignorantia. ⁊ hoc dicit̄
veniale ex cauſa. in toto autem ex eo ꝙ nō tollit ordinē ad
vltimū finem. vnde non meretur penam eternam. ſ; tē/
poralem. ⁊ de hoc veniali ad pñs intēdimus. de primis
enī duobꝫ conſtat ꝙ non habent genus aliqḋ determina
tum. ſed veniale tertio modo dictum poteſt habere gen⁹
determinatum. ita ꝙ aliqḋ peccatum dicatur veniale ex
genere. ⁊ aliqḋ mortale ex genere. ſm̄ ꝙ genus vel ſpeci/
es actus determinantur ex obiecto. Cum enī volūtas fer
tur in aliquid qḋ ſm̄ ſe repugnat charitati per quā homo
ordinatur in vltimū finē. illud peccatum ex ſuo obiecto
habet ꝙ ſit mortale. vnde ē mortale ex genere. ſiue ſit cō
tra dilectionem dei ſicut blaſfemia. piurium. ⁊ huiuſmo/
di. ſiue cōtra dilectionem ꝓximi. ſicut homicidium. adul/
terium. ⁊ ſimilia. vn̄ hmōi ſunt peccata mortalia ex ſuo
genere. Quandoqꝫ vero voluntas peccantis fertur in id
qḋ in ſe cōtinet quandam inordinationem. non tamē cō
trariatur dilectioni dei ⁊ ꝓximi. ſicut verbum ocioſum. ri
ſus ſuperfluus. ⁊ alia huiuſmodi. ⁊ talia ſunt peccata veni/
alia ex ſuo genere. vt ſupra habitum eſt. quia actus mora
les recipiunt rationem boni ⁊ mali. non ſolū ex obiecto. ſ;
etiam ex aliqua diſpoſitione agentis. vt ſupra habitū ē.
Contingit quādoqꝫ ꝙ id qḋ eſt peccatū veniale ex gene
re ratione ſui obiecti fit mortale ex parte agentis. vel quia
in eo conſtituit finem vltimū. vel quia ordinat ipſū ad
aliquid qḋ eſt peccatum mortale ex genere. puta cum ali
quis ordinat verbum ocioſum ad adulterium cōmitten
dum. Similiter etiam ex pte agentis contingit ꝙ aliqḋ
peccatū qḋ ex ſuo genere eſt mortale fit veniale ꝓpter hoc
ſ; ꝙ actus eſt imꝑfectus. id eſt. non deliberatus ratione
que ē principium ꝓprium mali actus. ſicut ſupra dictum
eſt de ſubditis motibus infidelitatis. Ad .j. ergo dōm
ꝙ ex hocipſo ꝙ aliqꝯ eligit id qḋ repugnat diuine chari
tati. conuincitur ꝓferre illud charitati diuine ⁊ per conſe
quens plus amare ipm̄ q̄ȝ deum. ⁊ ideo aliqua peccata ex
genere que de ſe repugnāt charitati. habent ꝙ aliquid di
ligatur ſupra deū. ⁊ ſic ſunt ex genere ſuo mortalia. Ad
ij. dōm ꝙ ratio illa ꝓcedit d̄ peccato veniali ex cauſa. Ad
iij. dōm ꝙ ratio illa ꝓcedit d̄ peccato qḋ eſt veniale ꝓpter
imperfectionem actus.

Ad tertium ſic proceditur

Uidetur ꝙ peccatū veniale non ſit diſpoſitio ad morta/
le. Unum enim oppoſitum non diſponit ad aliud. ſ; pec
catum veniale ⁊ mortale ex oppoſito diuidunt̄. vt dictum
eſt. ergo peccatum veniale non eſt diſpoſitio ad mortale
Pre. actus diſponit ad aliquid ſimile ī ſpecie ſibi. vn̄
in. ij. ethi. dicitur ꝙ ex ſimilibus actibus generātur ſimi
les diſpoſitiones ⁊ habitus. ſed peccatum mortale et ve/
niale differunt genere ſeu ſpecie. vt dictum eſt. ergo pec/
catum veniale non diſponit ad mortale. Pre. ſi pecca
tū dicatur veniale qḋ diſponit ad mortale. oportebit ꝙ
quecunqꝫ diſponunt ad mortale peccatū ſint peccata ve
nialia. ſed omnia bona opera diſponūt ad peccatum mor
tale. Dicit enim Aug⁹ in regula ꝙ ſuꝑbia bonis operibꝫ
inſidiatur vt pereant. ergo etiam bona opera erunt pecca
ta venialia. qḋ eſt incōueniens. Sed contra eſt qḋ di/
citur Ecc. xviij. Qui ſpernit minima paulatim defluit. ſ;
ille qui peccat venialiter videtur minima ſpernere. ergo
paulatim diſponitur ad hoc ꝙ totaliter defluat ꝑ peccatū
mortale. Rn̄. dōm ꝙ diſponens eſt quodāmodo cauſa
vnde ſm̄ duplicem modum cauſe eſt duplex diſpoſitiōis
modus. Eſt enim cauſa quedam mouens directe ad effe
ctum. ſicut calidum calefacit. eſt etiam ibi cauſa indirecte
mouens remouendo ꝓhibens. ſicut remouens colūnam
dicitur remouere lapidem ſuppoſitum. ⁊ ſm̄ hoc act⁹ pec
cati dupliciter ad aliquid diſponit. Uno quidem modo
directe. ⁊ ſic diſponit ad actum ſimilem ſm̄ ſpeciē. ⁊ hoc
modo primo ⁊ ꝑ ſe peccatum veniale ex genere non diſpo
nit ad mortale ex genere cū differant ſpecie. ſed per hunc
modum peccatum veniale poteſt diſponere per quandā
conſequentiam ad peccatum qḋ eſt mortale ex parte agē
tis. augmētata enī diſpoſitione vel habitu per actus pec/
catorum venialium. in tantū poteſt libido peccādi creſce/
re ꝙ ille qui peccat finem ſuum conſtituit in peccato ve/
niali. Nā vnicuiqꝫ habenti habitum inq̄ꝫtum huiuſmo
di. finis eſt operatio ſm̄ habitum. ⁊ ſic multotiens peccā
do venialiter diſponetur ad peccatum mortale. Alio mo
do actus humanus diſponit ad aliquid remouendo ꝓhi
bens. ⁊ hoc modo peccatū veniale ex genere poteſt diſpo
nere ad mortale peccatum ex genere. qui enim peccat ve/
nialiter ex genere pretermittit aliquē ordinem. ⁊ ex hoc
ꝙ conſueſcit voluntatem ſuam in minoribus debito or/
dini non ſubijcere. diſponitur ad hoc ꝙ etiam volunta/
tem ſuam non ſubijciat ordini vltimi finis eligēdo id qḋ
eſt peccatum mortale ex genere. Ad. j. ergo dōm ꝙ pec
catum veniale ⁊ mortale nō diuiduntur ex oppoſito ſicut
due ſpecies vnius generis vt dictū eſt. ſed ſicut accidēs
contra ſubſtantiam diuiditur. vnde ſicut accidens poteſt
eſſe diſpoſitio ad formam ſubſtantialem. ita ⁊ veniale pec
catum ad mortale. Ad. ij. dōm ꝙ peccatū veniale nō
eſt ſimile mortali in ſpecie. eſt tamen ſimile ei in genere.
inq̄ꝫtum vtrūqꝫ importat defectum debiti ordinis. ſ; ali/
ter ⁊ aliter vt dictum eſt. Ad. iij. dōm ꝙ opus bonum
non eſt ꝑ ſe diſpoſitio ad mortale peccatum. poteſt tamē
eſſe materia vel occaſio peccati mortalis ꝑ accidēs. ſ; pec/
catum veniale ꝑ ſe diſponit ad mortale. vt dictum ē.

Ad quartum ſic procedit̄

Uidetur ꝙ peccatum veniale poſſit fieri mortale. Dicit
enim Aug⁹ exponens illud Job. Qui incredulus ē filio
non videbit vitam. peccata minima. id eſt. venialia. ſi ne
gligantur occidunt. ſed ex hoc dicitur peccatum mortale
quia ſpūaliter occidit animam. ergo peccatū veniale po
teſt fieri mortale. Pre. motus ſenſualitatis ante ꝯſen
ſum rationis eſt peccatum veniale. poſt conſenſum vero
eſt peccatum mortale. vt ſupra dictum eſt. ergo peccatū
veniale poteſt fieri mortale. Pre. peccatum veniale ⁊
mortale differunt ſicut morbus curabilis ⁊ incurabilis.
vt dictum eſt. ſed morbus curabilis poteſt fieri incurabi
lis. ergo peccatum veniale poteſt fieri mortale. Pre.
diſpoſitio poteſt fieri habitus. ſed peccatū veniale eſt di
ſpoſitio ad mortale. vt dictum eſt. ergo veniale peccatum
poteſt fieri mortale. Sed contra ea que differunt ī in/
finitum non trāſmutantur in inuicem. ſed peccatū mor/
tale ⁊ veniale differunt in infinitum. vt ex predictis ꝑ;.
ergo veniale nō pōt fieri mortale. Rn̄. dōm ꝙ pecca/
tum veniale fieri mortale poteſt tripliciter intelligi. Uno
modo ſic ꝙ idē actus numero primo ſit peccatū veniale
⁊ poſtea mortale. ⁊ hoc eē nō pōt. q: peccatū ꝑ̄ncipaliter

conſiſtit in actu voluntatis ſicut et quilibet actus moral'
vnde non dicitur vnus actus moraliter ſi voluntas mu-
tetur. q̄uis etiam actio ſcḋm naturam ſit cōtinua. Si an-
tem voluntas non mutetur nō poteſt eſſe ꝙ de veniali fi
at mortale. Alio modo poteſt intelligi vt id quod eſt ve-
niale ex genere fiat mortale. et hoc quidem poſſibile ē in-
q̄tum cōſtituitur in eo finis. vel inq̄tū refertur ad mor-
tale peccatum ſicut ad finem. vt dictum ē. Tertio modo
poteſt intelligi ita ꝙ multa venialia peccata conſtituant
vnum peccatum mortale. ꝙ ſi ſic intelligatur ꝙ ex mul-
tis peccatis venialibus ītegraliter conſtituatur vnū pec
catum mortale. falſum eſt. non enim omnia peccata veni
alia de mundo poſſunt habere tantū de reatu quātū vnū
peccatum mortale. quod patet ex parte durationis. quia
peccatum mortale habet reatum pene eterne. peccatum
autem veniale reatum pene temporalis. vt dictum ē. Pa
tet etiam ex parte pene damni. quia peccatū mortale me
retur carentiam viſionis diuine. cui nulla alia pena com-
parari poteſt. vt Chryſo. dicit. Patet etiā ex parte pene
ſenſus q̄tum ad vermem conſcientie. l3 forte q̄tum ad
penam ignis non ſint improportionabiles pene. Si vero
intelligatur ꝙ multa peccata venialia faciunt vnū mor-
tale diſpoſitiue. ſic verum ē ſicut ſupra oſtenſum eſt. ſcḋm
duos modos diſpoſitionis quo peccatum veniale diſpo
nit ad mortale. ¶ Ad. j. ergo dicēdum ꝙ Aug' loquitur in il
lo ſenſu ꝙ multa peccata venialia diſpoſitiue cauſant mor
tale. ¶ Ad. ij. dicēdum ꝙ ille idem motus ſenſualitatis qui
preceſſit conſenſum rationis nunq̄ fiet peccatum morta-
le. ſed ipſe actus rōnis ꝯſentientis ¶ Ad. iij. dicēdum ꝙ mor
bus corporalis non eſt actus. ſed diſpoſitio quedam ꝑma-
nens. vnde eadem manens poteſt mutari. ſed peccatū ve
niale eſt actus tranſiens qui reſumi non poteſt. ⁊ q̄tum
ad hoc nō eſt ſile. ¶ Ad. iiij. dicēdum ꝙ diſpoſitio que fit ha
bitus eſt ſicut imperfectum in eadē ſpecie. ſicut imꝑfecta
ſciētia dum ꝑficitur fit habitus. ſed veniale peccatū eſt
diſpoſitio alterius generis. ſicut accidens ad formā ſub-
ſtantialem in quam nunq̄ mutatur.

Ad quintum ſic procedit

Videtur ꝙ circumſtantia poſſit de veniali peccato facere
mortale. Dicit enim Aug' in ſermone de purgatorio. ꝙ
ſi diu teneatur iracundia ⁊ ebrietas ſi aſſidua ſit. tranſeūt
in numerum peccatorū mortalium. ſed ira ⁊ ebrietas nō
ſunt ex ſuo genere peccata mortalia. ſ3 venialia. alioquin
ſemper eſſent mortalia. ergo circūſtantia facit peccatum
veniale eſſe mortale. ¶ Pre. magiſter dicit. xxiiij. diſ. ſe-
cundi li. ſententiaꝝ. ꝙ delectatio ſi ſit moroſa eſt peccatū
mortale. ſi autem non ſit moroſa eſt peccatum veniale. ſ3
moroſitas eſt quedam circūſtantia. ergo circumſtantia fa
cit de peccato veniali mortale. ¶ Pre. plus differūt ma-
lum ⁊ bonum q̄ veniale peccatum ⁊ mortale quorū vtrū
q̄ eſt in genere mali. ſed circumſtantia facit de actu bono
malum. ſicut patet cum quis dat elemoſynam ꝓpter ina-
nem gloriam. ergo multo magis poteſt facere de peccato
veniali mortale. ¶ Sed contra eſt ꝙ cum circumſtantia
ſit accidens. quātitas eius non poteſt excedere q̄titatem
ipſius actus quem habet ex ſuo genere. ſemper enim ſub-
iectum preminet accidenti. ſi igitur actus ex ſuo genere ſit
peccatum veniale non poterit per circūſtantiam fieri pec
catum mortale. cū peccatū mortale in infinitū quodam-
modo excedat q̄titatē venialis. vt ex de eis pz. ¶ Rñ.
dicēdum ſicut ſupra dictum eſt. cum de circumſtantiis agere-
tur circumſtantia inq̄tum huiuſmodi eſt accidens mora
lis actus. contingit tamen circūſtantiam accipi vt differē
tiam ſpecificam actus moralis. et tunc amittit rationem
circūſtantie. ⁊ conſtituit ſpeciem moralis actus. hoc aūt
contingit in peccatis quando circumſtantia addit defor-
mitatē alterius generis. ſicut cum aliquis accedit ad nō
ſuam. eſt actus deformis deformitate oppoſita caſtitati.
ſed ſi accedat ad non ſuam que eſt alterius vxor addit de
formitas oppoſita iuſticie. contra quā eſt vt aliquis vſur-
pet rem alienam. ⁊ ſcḋm hoc huiuſmodi circūſtantia conſti
tuit nouam ſpeciem peccati que dicitur adulterium. im
poſſibile ē autem ꝙ circumſtātia de peccato veniali faci-
at mortale niſi afferat deformitatē alterius generis. Di
ctum ē enī ꝙ peccatū veniale habet deformitatem per
hoc ꝙ importat deordinationem circa ea que ſunt ad finē
peccatum autē mortale habet deformitatem ꝑ hoc ꝙ im-
portat deordinationē reſpectu vltimi finis. vnde manife
ſtum ē ꝙ circūſtantia non poteſt de veniali peccato facere
mortale manens circūſtantia. ſed ſolum tunc quādo trāſ
fertur in aliam ſpeciē. ⁊ fit quodāmodo differentia ſpeci-
fica moralis actus. ¶ Ad. j. ergo dicēdum ꝙ diuturnitas nō
ē circūſtantia trahens in aliam ſpeciem. ſimiliter nec fre-
quentia. vel aſſiduitas niſi forte ꝑ accidens ex aliquo ſu
perueniente. Non enim aliquid acquirit nouam ſpeciem
ex hoc ꝙ multiplicatur vl' procellatur. niſi forte in actu pro
cellato vel multiplicato ſuperueniat aliqḋ quod variet ſpe
ciem. puta inobedientia vel ꝯtemptus. vel aliquid huiuſ
modi. Dicendū ergo ꝙ cum ira ſit motus animi ad no-
cendum proximo ſi ſit tale nocumentū in qḋ tēdit mot'
ire. qḋ ex genere ſuo ſit peccatū mortale ſicut homicidiū.
vel furtum. talis ira ex genere ſuo eſt peccatum mortale.
ſed ꝙ ſit peccatum veniale habet ex imperfectione actus
inq̄tum ē motus ſubitus ſenſualitatis. ſi vero ſit diutur-
na redit ad naturam ſui generis per conſenſum rationis
Si vero nocumentū in qḋ tendit motus ire eſſet veni-
ale ex genere ſuo. puta cum aliquis in hoc iraſcitur ꝯtra
aliquem ꝙ vult ei dicere aliqḋ verbum leue et iocoſum
qḋ modicum ipſum contriſtet. non erit ira peccatū mor-
tale q̄tumcūq̄ ſit diuturna. niſi forte ꝑ accidens. puta ſi
ex hoc genere ſcandalum oriatur. vel ꝓpter aliquid huiuſ
modi. De ebrietate vero dicēdum ē ꝙ ſcḋm ſuam rationē ha-
bet ꝙ ſit peccatū mortale. ꝙ enī homo abſq̄ neceſſitate
reddat ſe impotentē ad vtendum ratione per quā homo ī
deum ordinatur. ⁊ multa peccata occurrētia vitet. ex ſola
voluptate vini expreſſe cōtrariatur virtuti. ſed ꝙ ſit pec-
catum veniale contingit ꝓpter ignorantiam quandā. vl'
infirmitatem. puta cū homo neſcit virtutem vini aut ꝓ-
priam debilitatem. vnde non putat ſe inebriari. tunc enī
nō imputatur ei ebrietas ad peccatum. ſed ſolum ſuper-
abundantia potus. ſed quando frequenter inebriatur. nō
poteſt per hanc ignorantiam excuſari quin videat volun
tas eius eligere magis pati ebrietatē q̄ abſtinere a vino
ſuperfluo. vñ redit peccatū ad ſuā naturā. ¶ Ad. ij. dicēdum
ꝙ delectatio moroſa non dr̄ eſſe peccatū mortale niſi ī his
que ex ſuo genere ſunt peccata mortalia. In quib' ſi de-
lectatio non moroſa ſit peccatum veniale eſt ex imperfe-
ctione actus. ſicut ⁊ de ira dictū eſt. dicitur enim ira diu-
turna et delectatio moroſa propter approbationem ratio-
nis deliberantis. ¶ Ad. iij. dicēdum ꝙ circumſtantia non fa-
cit de bono actu malum niſi conſtituens ſpeciē peccati. vt
ſupra etiam habitum eſt.

Ad ſextum ſic ꝓceditur.

Uidetur ꝙ peccatum mortale poſſit fieri veniale. Equaliter enim diſtat peccatum veniale a mortali ⁊ ecõuerſo ſed peccatum veniale fit mortale. vt dictum eſt. ergo etiã peccatum mortale poteſt fieri veniale. ¶ Preterea peccatum veniale ⁊ mortale ponuntur differentie ſcḋm hoc ꝙ peccãs mortaliter diligit creaturam plus ꝙ̃ deũ. peccãs aũt venialiter diligit creaturã infra deũ. ꝯtingit aũt ꝙ aliquis cõmittẽs id qḋ eſt ex genere ſuo peccatũ mortale diligat creaturam infra deum. puta ſi aliquis neſciens fornicationem ſimplicem eſſe peccatum mortale et cõtrariã diuino amori fornicetur. ita tamen ꝙ ꝓpter diuinũ amorem paratus eſſet fornicationẽ ꝑtermittere ſi ſciret fornicando ſe cõtra diuinum amorem agere. ergo peccabit venialiter. ⁊ ſic peccatum mortale pt̃ veniale fieri ¶ Pre. ſicut dictum eſt. plus differt bonum a malo ꝙ̃ veniale a mortali. ſed actus qui eſt de ſe malus poteſt fieri bonus. ſicut homicidium põt fieri actus iuſticie. patet in iudice qui occidit latronem. ergo multo magis peccatum mortale põt fieri veniale. ¶ Sed contra eſt ꝙ eternum nunꝙ̃ põt fieri temporale. ſed peccatum mortale meretur penã eternam. peccatum autem veniale temporalem penã. ergo peccatũ mortale nunꝙ̃ põt fieri veniale. ¶ Rñ. dicḋm ꝙ veniale ⁊ mortale differunt ſicut perfectum ⁊ imperfectum in genere peccati. vt dictum eſt. Imꝑfectum autẽ per aliquam additionem põt ad perfectionem venire. vñ ⁊ veniale per hoc ꝙ additur ei deformitas ꝑtinẽs ad genus peccati mortalis. efficitur mortale. ſicut cum aliquis dicit verbum ocioſum vt fornicetur. ſed id qḋ eſt ꝑfectũ non poteſt fieri imperfectum per additionem. ⁊ ideo peccatum mortale non fit veniale per hoc ꝙ additur ei aliqua deformitas pertinens ei ad genus peccati venialis. non enĩ diminuitur peccatum eius qui fornicatur vt dicat verbum ocioſum. ſed magis aggrauatur ꝓpter deformitatem adiunctam. Poteſt tamẽ id quod eſt ex genere mortale eſſe veniale ꝓpter imperfectionem actus. q2 non ꝑfecte pertingit ad rationem actus mortalis. cum non ſit deliberatus ſed ſubditus. vt ex dictis patet. ⁊ hoc fit ꝑ ſubtractionem quandam. ſcꝫ deliberate rationis. ⁊ quia a ratione deliberata habet ſpeciem moralis actus. inde eſt ꝙ per talem ſubtractionem ſoluitur ſpecies. ¶ Ad .j. ergo dicḋm ꝙ veniale differt a mortali ſicut imperfectum a perfecto. vt puer a viro. fit autem ex puero vir. ſed non conuertitur. vnde ratio non cogit ¶ Ad. ij. dicḋm ꝙ ſi ſit talis ignorantia que peccatum omnino excuſet. ſicut eſt furioſi vel amentis. tunc ex tali ignorantia fornicationem cõmittens nec venialiter nec mortaliter peccat. Si vero ſit ignorantia non inuincibilis. tunc ignorantia ipſa ẽ peccatum. ⁊ continet in ſe defectum diuini amoris. inꝙ̃tum negligit homo addiſcere ea ꝑ que poteſt ſe in diuino amore conſeruare ¶ Ad. iij. dicḋm ꝙ ſicut Aug⁹ dicit in libro contra mendacium. Ea que ſunt ſcḋm ſe mala nullo fine bene fieri pñt. homicidiũ autẽ ẽ occiſio innocẽtꝭ. ⁊ hoc nullo mõ bñ fieri pt̃. ſꝫ iudex q̇ occidit latronẽ. vel miles q̇ occidit hoſtẽ rei publice. nõ appellantur homicide. vt Aug⁹ dicit in libro de libero arbitrio. ¶ Queſtio LXXXIX

Deinde conſideran:

dum eſt de peccato veniali ſcḋm ſe. ⁊ circa hoc queruntur ſex. primo vtrum peccatum veniale cauſet maculam in anima. ſcḋo de diſtinctione peccati venialis ꝓut figuratur per lignum fenum ⁊ ſtipulam .j. Cor. iij. tertio vtꝝ hõ in ſtatu ĩnocentie potuerit peccare venialiter. quarto vtrũ angelus bonus vel malus poſſit peccare venialiter. quinto vtrum primi motus infideliũ ſint peccata venialia. ſexto vtrũ veniale poſſit eſſe in aliꝗ ſimul cum ſolo peccato originali.

Ad primum ſic procedit.

Uidetur ꝙ peccatum veniale cauſet maculam in anima Dicit enĩ Aug⁹ in libro de penitentia. ꝙ peccata venialia ſi multiplicẽtur. decorẽ noſtrũ ita exterminant. vt a celeſtis ſponſi amplexibus nos ſeparẽt. ſed nihil aliud ẽ macula ꝙ̃ detrimentũ decoris. ergo peccata venialia cauſant maculã ĩ aĩa ꝓpter inordinationẽ actus. ⁊ affect⁹ ipſi⁹ peccãtis. ſꝫ ĩ peccato veniali ẽ quedã deordinatio act⁹ ⁊ affectus ergo peccatũ veniale cauſat maculã in aĩa. ¶ Pre. macula aĩe cauſaꝭ ex ꝯtactu rei tꝑalis ꝑ amorẽ. vt ſupra dictum ẽ. ſed ĩ peccato veniali aĩa inordinato amore ꝯtingit rem tꝑalem. ergo peccatũ veniale inducit maculã in aĩa. ¶ Sed contra ẽ ꝙ dꝛ Ephe. v. Ut exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccliam nõ habẽtẽ maculã aut rugã. glo. i. aliqḋ peccatũ criminale. ergo ꝓpriũ peccati mortalis eẽ videꝭ ꝙ maculã in aĩa cauſet. ¶ Rñ. dicḋm ꝙ ſicut ex dictis pꝫ macula importet detrimẽtũ nitoris ex aliꝗ cõtactu. ſicut in corꝑalibꝰ pꝫ. ex quibꝰ ꝑ ſimilitudinem nomẽ macule ad aĩaꝫ trãſfertur. Sicut autẽ in corpore ẽ duplex nitor. vn⁹ q̇dẽ ex intrinſeca diſpoſitione mẽbroꝝ ⁊ coloris. Ali⁹ aũt ex exteriori claritate ſuꝑueniẽte. Ita enĩ ĩ aĩa eſt duplex nitor. Unus quidẽ habitualis q̇ſi intrinſec⁹. Alius aũt actualis q̇ſi exterior fulgor. peccatũ aũt veniale impedit quidẽ nitorẽ actualẽ. nõ tñ habitualẽ. q2 nõ excludit neꝗ̃ diminuit habitũ charitatis ⁊ aliaꝝ virtutũ. vt infra patebit. ſꝫ ſolũ impedit eoꝝ actũ. macula aũt importat aliquid manẽs in re maculata. vñ magis videꝭ ꝑtinere ad detrimẽtũ habitualis nitoris ꝙ̃ actualis. vñ ꝓprie loquẽdo peccatũ veniale nõ cauſat maculã in aĩa. ⁊ ſi alicubi dicaꝭ maculaꝫ inducere. hoc eſt ſcḋm quid inꝙ̃tum impedit nitorem qui eſt ex actib⁹ virtutum. ¶ Ad. j. ergo dicḋm ꝙ Aug⁹ loquitur in eo caſu in quo multa peccata venialia diſpoſitiue inducunt ad mortale. aliter autẽ non ſeparatent ab amplexu celeſtis ſponſi ¶ Ad. ij. dicḋm ꝙ inordinatio actus in peccato mortali corrumpit habitum virtutis non autem in peccato veniali. ¶ Ad. iij. dicḋm ꝙ in peccato mortali anima per amorem contingit rem temporalẽ quaſi finem. ⁊ per hoc totaliter impeditur influxus ſplendoris gratie qui ꝓuenit in eos qui deo adherẽt vt vltimo fini per charitatem. ſed in peccato veniali nõ adheret homo creature tanꝙ̃ fini vltimo. vnde non eſt ſimile.

Ad ſecunduꝫ ſic ꝓceditur

Uideꝭ ꝙ incõueniẽter pctã venialia ꝑ lignũ fenũ ⁊ ſtipulã deſignẽꝭ. Lignũ enĩ fenũ ⁊ ſtipulã dicunꝭ ſuꝑedificari ſpũali fũdamẽto. ſꝫ pctã venialia ſũt ꝑter ſpũale edificiũ. ſicut etiã q̇libet falſe opiniões ſũt ꝑter ſciẽtiã. ergo pctã venialia nõ ꝯueniẽter deſignãꝭ ꝑ lignũ fenũ ⁊ ſtipulã ¶ Pre. ille q̇ edificat lignũ fenũ ⁊ ſtipulã. ſic ſalu⁹ erit q̇ſi ꝑ ignẽ ſed quãdoꝗ̃ ille q̇ cõmittit peccata venialia nõ erit ſalu⁹ etiã per ignẽ. puta cũ peccata venialia inueniũtur in eo qui decedit cũ pctõ mortali. ergo incõueniẽter ꝑ lignũ fenum ⁊ ſtipulam peccata venialia deſignanꝭ. ¶ Pre. ſcḋm apl'm aliꝗ ſunt qui edificant aurum. argentũ. lapides p̃cioſos. id eſt. amorem dei ⁊ ꝓximi ⁊ bona opera. ⁊ aliꝗ qui

edificant lignum. fenum ⁊ ſtipulam. ſed peccata venialia
cõmittunt etiam illi qui dili. ſũt deum ⁊ proximum ⁊ bo
na opera faciunt. Dicitur enim. j Job. ij. Si dixerimus
quia peccatum non habemus. nos ipſos ſeducimus. ergo
non conuenienter deſignãtur peccata venialia p iſta tria.
¶ Pre. multe plures differentie ⁊ gradus ſunt peccato/
rum venialium q̃ tres. ergo incõuenienter ſub his tribus
comprehenduntur. ¶ Sed cõtra eſt qḋ apoſto. j. Cor.
iij. dicit de eo qui ſuperedificat lignum. fenum ⁊ ſtipulã.
ꝙ ſaluus erit quaſi per ignem et ſic patietur penam. ſed
non eternam. reatus autem pene temporalis proprie per
tinet ad peccatum veniale. vt dictum eſt. ergo per illa tria
ſignificantur peccata venialia. ¶ Rñ. dõm ꝙ quidam i
tellexerunt fundamentũ eſſe fidem informem ſup quã
aliqui edificant bona opera que figurantur per aurum.
argentum ⁊ lapides precioſos. quidam vero peccata etiã
mortalia que figurantur ſm eos per lignum fenum ⁊ ſti
pulam. ſed hanc expoſitionem improbat Aug. in libro d
fide et operibus. quia vt apoſtolus dicit ad Gal. v. Qui
opera carnis facit regnum dei non conſequetur quod eſt
ſaluum fieri. Apoſtolus autem dicit ꝙ ille qui edificat li
gnum. fenum. ⁊ ſtipulam. ſaluus erit quaſi per ignẽ. vn/
de non poteſt intelligi ꝙ per lignum. fenum. ⁊ ſtipulam.
peccata mortalia deſignentur. Dicunt ergo quidam ꝙ p
lignum. fenum. ⁊ ſtipulam. ſignificantur opera bona que
ſuperedificantur quidem ſpirituali edificio. ſed tamẽ cõ/
miſcẽt ſe eis peccata venialia. ſicut cum aliquis habet cu
ram rei familiaris. quod bonum eſt cõmiſcet ſe ſuperfluus
amor vel vxoris. vel filiorum. vel poſſeſſionum. ſub deo
tamen ita ſcʒ ꝙ pro his homo nihil vellet facere cõtra de/
um. ſed hoc iterum non videtur conuenienter dici. Ma/
nifeſtum eſt enim ꝙ omnia opera bona referũtur ad cha
ritatem dei et proximi. vnde pertinent ad aurum ⁊ argen
tum ⁊ lapides precioſos. nõ ergo ad lignum fenum ⁊ ſti
pulam. Et ideo dicendũ eſt ꝙ ipſa peccata venialia que
admiſcent ſe procurantibus terrena. ſignificantur per li/
gnum fenum ⁊ ſtipulam. ſicut enim huiuſmodi congre/
gantur in domo ⁊ non pertinent ad ſubſtantiam edificij
et poſſunt comburi edificio remanente. ita etiam pecca/
ta venialia multiplicantur in homine manente ſpirituali
edificio. et pro iſtis patitur ignem. vel temporalis tribu
lationis in hac vita. vel purgatorij poſt hanc vitam. ⁊ ta
men ſalutem conſequetur eternam. ¶ Ad. j. ergo dicen/
dum ꝙ peccata venialia non dicuntur ſuperedificari ſpi
rituali fundamento quaſi directe ſupra ipſum poſita. ſʒ
quia ponuntur iuxta ipſa. ſicut accipitur ibi. ſuper flumi/
na babylonis. id eſt. iuxta. quia peccata venialia non de/
ſtruunt ſpirituale edificium. vt dictum eſt. ¶ Ad. ij. dicẽ
dum ꝙ non dicitur d quocunq̃ edificante lignum fenũ
⁊ ſtipulam. ꝙ ſaluus ſit quaſi per ignem. ſed ſolum de eo
qui edificat ſupra fundamentum. quod quidem non ẽ fi/
des informis vt quidam eſtimabant. ſed fides formata
charitate. ſm illud Ephe. iij. In charitate radicati ⁊ fun
dati. Ille ergo qui decedit cum peccato mortali ⁊ venia/
libus. habet quidem lignum fenum ⁊ ſtipulam. ſed non
ſunt ſuperedificata ſupra fundamentũ ſpirituale. ⁊ ideo
non erit ſaluus ſic quaſi per ignem. ¶ Ad. iij. dicendũ ꝙ
illi qui ſunt abſtracti a cura temporalium rerum. ⁊ ſi ali
quando venialiter peccent. tamen leuia peccata venialia
cõmittunt. ⁊ frequentiſſime per feruorem charitatis pur
gantur. vñ tales non ſuperedificant venialia. quia in eis
modicum manent. ſed peccata venialia ipſorum que cir/
ca terrena occupantur diutius manent. quia non ita fre/
quẽter recurrere poſſunt ad huiuſmodi peccata venialia
delenda per charitatis feruorem. ¶ Ad. iiij. dõm ꝙ ſicut
phũs dicit in primo de celo. Omnia tribus includũtur
ſcʒ principio. medio. ⁊ fine. ⁊ ſm hoc omnes gradus ve/
nialium peccatorum ad tria reducuntur. ſcʒ ad lignũ qḋ
diutius manet in igne. ad ſtipulam que citiſſime expedi
tur. ad fenũ quod medio modo ſe habet. ſm enim ꝙ pec
cata venialia ſunt maioris vel minoris adherentie vel gra
uitatis citius vel tardius p ignem purgãtur.

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Videtur ꝙ homo in ſtatu innocẽtie potuerit peccare ve/
nialiter. Quia ſuper illud. j. ad Timo. ij. Adam non eſt
ſeductus. dicit glo. Inexpertus diuine ſeueritatis. in eo
falli potuit vt crederet veniale eſſe cõmiſſum. ſed hoc nõ
credidiſſet niſi venialiter peccare potuiſſet. ergo venialiter
peccare potuit non peccando mortaliter. ¶ Pre. Aug. xi
ſuper Geñ. ad litteram. Non eſt arbitrandum ꝙ eẽt ho/
minem deiecturus temptator. niſi preceſſiſſet i anima ho
minis quedam elatio comprimenda. elatio autem deie/
ctionem precedens que facta eſt per peccatum mortale.
non potuit eſſe niſi peccatum veniale. Similiter etiam i
eodem Aug. dicit ꝙ virum ſollicitauit aliqua experien
di cupiditas cum mulierem vidiſſet ſumpto vetito pomo
non eſſe mortuam. videtur etiam fuiſſe in Eua aliquis in
fidelitatis motus in hoc ꝙ de verbis domini dubitauit
vt patet per hoc quod dixit. Ne forte moriamur. vt habe
tur Geñ. iij. hec autem videntur eſſe venialia peccata.
ergo homo potuit venialiter peccare anteq̃ mortaliter
peccaret. ¶ Preterea peccatum mortale magis opponi/
tur integritati primi ſtatus q̃ peccatum veniale. ſed ho/
mo potuit peccare mortalit non obſtante integritate pri/
mi ſtatus. ergo etiam potuit peccare venialiter. ¶ Sed
contra eſt ꝙ cuilibet peccato debetur aliqua pena. ſed ni/
hil penale eſſe potuit in ſtatu innocentie vt Auguſ. dicit
xiiij. de ciuita. dei. ergo non potuit peccare aliquo pecca/
to quo non eijceretur ab illo integritatis ſtatu. ſed pecca/
tum veniale non mutat ſtatum hominis. ergo non potu/
it peccare venialiter. ¶ Rñ. dicendum ꝙ cõmuniter po
nitur ꝙ homo in ſtatu ĩnocentie nõ potuit venialiter pec
care. hoc etiam non eſt ſic intelligendum quaſi id qḋ no/
bis eſt veniale ſi ipſe cõmitteret eſſet ſibi mortale propter
altitudinem ſui ſtatus. dignitas enim perſone eſt quedã
circumſtantia aggrauans peccatum. non tamen transfert
in aliam ſpeciem. niſi forte ſuperueniente deformitate in
obedientie. vel voti. vel alicuius huiuſmodi qḋ in propo
ſito dici non poteſt. vnde id quod eſt de ſe veniale nõ po
tuit transferri in mortale propter dignitatem primi ſtat.
ſic ergo ĩtelligendũ ẽ ꝙ non potuit peccare venialiter. qr
nõ potuit eſſe vt cõmitteret aliqd qḋ eẽt de ſe peccatũ ve
niale anteq̃ integritatẽ primi ſtatus amitteret peccando
mortaliter. Cuius ratio ẽ qr peccatũ veniale ĩ nobis contin
git vel ꝓpter imperfectionẽ actus. ſicut ſubiti motus in ge
nere peccatorum mortaliũ. vel ꝓpter inordinationẽ exiſtẽtẽ
circa ea q̃ ſunt ad finẽ ſeruato debito ordine ad finẽ. vtrũ
q̃ aũt horum contingit ꝓpter quẽdam defectũ ordinis. ex eo ꝙ
inferius non cõtinetur firmiter ſub ſuperiori. ꝙ enim in
nobis inſurgat ſubitus motus ſenſualitatis. contingit ex
hoc ꝙ ſenſualitas non eſt omnino ſubdita rationi. ꝙ ve
ro inſurgat ſubitus motus in ratione ipſa. prouenit in no/
bis ex hoc ꝙ ipſa executio actus rationis non ſubditur

deliberationi que eſt ex altiori bono vt ſupra dictum eſt. ꝙ vero humanus animus inordinetur circa ea que ſunt ad finē ſeruato debito ordine ad finem, ꝓuenit ex hoc ꝙ ea que ſunt ad finem nō ordinantur infallibiliter ſub fine qui tenet ſummū locum quaſi principium in appetibilibus. vt ſupra dictum ē. In ſtatu autē innocentie vt in primo habitū eſt. erat infallibilis ordinis firmitas vt ſemper inferius cōtineretur ſub ſuperiori ꝗdiu ſummū hominis contineretur ſub deo. vt etiam Aug⁹ dicit. xiiij. de ciui. dei. ⁊ ideo oportebat ꝙ inordinatio in homine nō eſſet niſi inciperet ab hoc ꝙ ſummum hominis nō ſubderetur deo. qđ fit ꝑ peccatū mortale. Ex quo patet ꝙ homo in ſtatu innocentie non potuit peccare venialiter anteꝗ peccaret mortaliter. ¶ Ad .j. ergo dōm ꝙ veniale nō ſumitur ibi ſm ꝙ nunc de veniali loquimur. ſed dicitur veniale quod ē facile remiſſibile. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ illa elatio que preceſſit in animo hominis fuit ad primum hominis peccatum mortale. dicitur autē preceſſiſſe deiectionē eius in exteriorem actum peccati. huiuſmodi autem elationem ſubſecuta eſt ⁊ experiēdi cupiditas in viro. ⁊ dubitatio in muliere. que ex hoc ſolo in quandā aliam elationem ꝓrupit ꝙ ꝑcepti mētionem a ſerpente audiuit ꝗſi nollet ſub precepto contineri. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ peccatū mortale i tantū opponitur integritati primi ſtatus ꝙ corrumpit ipſum. qđ peccatum veniale facere non poteſt. et quia non poteſt ſimul eſſe quecūꝗ inordinatio cum integritate primi ſtatus. conſequens eſt ꝙ prim⁹ homo nō potuerit peccare venialiter anteꝗ peccaret mortaliter.

Ad quartū ſic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ angelus bonus vel malus poſſit peccare venialiter. Homo enim cum angelis conuenit in ſuperiori anime parte que mens vocatur. ſm illud Grego. in omel. Homo intelligit cum angelis. ſed homo ſm ſupiorē partem anime pōt peccare venialiter. ergo ⁊ angel⁹. ¶ Pre. quicunꝗ poteſt qđ eſt plus poteſt etiam qđ eſt minus. ſed angelus potuit diligere bonum creatum plus ꝗ deū quod fecit peccando mortaliter. ergo etiam potuit bonū creatum diligere infra deum inordinate venialiter peccādo. ¶ Pre. angeli mali videntur aliqua facere que ſunt ex genere ſuo venialia peccata prouocādo homines ad riſum. ⁊ ad alias huiuſmodi leuitates. ſed circūſtantia perſone non facit de veniali mortale. vt dictum eſt niſi ſpeciali prohibitione ſuperueniente. qđ non eſt in ꝓpoſito. ergo angelus poteſt peccare venialiter. ¶ Sed contra ē ꝙ maior eſt ꝑfectio angeli ꝗ perfectio hominis in primo ſtatu. ſed homo in primo ſtatu non potuit peccare venialiter. ergo multo minus angelus. ¶ Rñ. dōm ꝙ intellect⁹ angeli ſicut i primo dictū eſt. nō eſt diſcurſiu⁹. vt ſcȝ ꝓcedat a principijs i ꝯcluſiōes ſeorſū vtrūꝗ itelligēs ſicut i nobis ꝯtingit. vñ oportet ꝙ quādoꝗ ꝯſiderat ꝯcluſiones cōſideret eas ꝓut ſunt i principijs. In appetibilib⁹ autē ſicut multotiēs dictum ē. fines ſunt ſicut principia. ea vero q̄ ſunt ad finem ſunt ſicut ꝯcluſiones. vñ mens angeli nō fert̃ in ea q̄ ſunt ad finem niſi ſm ꝙ ſtant ſub ordine finis. ꝓpter hoc ex natura ſua habent ꝙ nō poſſit in eis eē deordinatio circa ea que ſunt ad finem. niſi ſimul ſit deordinatio circa finem ipſum qđ eſt ꝑ peccatum mortale. ſȝ āgeli boni non mouentur in ea que ſunt ad finem. niſi in ordine ad finem debitū qui eſt deus. ⁊ ꝓpter hoc omnes eorum actus ſunt charitatis. ⁊ ſic in eis non poteſt eē peccatum veniale. Angeli vero mali in nihil mouentur niſi in ordine ad finē peccati ſupbie ipſorum. ⁊ ideo in omnibus peccant mortaliter quecunꝗ ꝓpria voluntate agunt. Secus autem ē de appetitu naturalis boni qui eſt i eis vt in primo dictum eſt. ¶ Ad .j. ergo dōm ꝙ homo conuenit quidem cum angelis in mēte ſiue i intellectu. ſȝ differt in modo intelligēdi vt dictum eſt. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ angelus non potuit minus diligere creaturā ꝗ deum. niſi ſimul referens eā in deū ſicut i vltimū finem. vel aliquē finē inordinatum rōne iam dicta. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ omnia illa que videntur eſſe venialia demones ꝓcurant vt homines ad ſui familiaritatem attrahant. et ſic deducant eos in peccatū mortale. vñ in omnibus mortaliter peccāt ꝓpter intentionē finis.

Ad quintum ſic procedit

Videt̃ ꝙ primi mot⁹ ſenſualitatis i infidelib⁹ ſint peccata mortalia. Dicit enī aplš ad Ro. viij. ꝙ nihil ē dānationis his qui ſunt in chriſto ieſu qui non ſm carnē ambulant. ⁊ loquit̃ ibi de concupiſcētia ſenſualitatis. vt ex pmiſſis apparet. hec ergo cauſa eſt quare concupiſcere non ſit dānabile his qui nō ſm carnē ambulāt. ꝯſentiēdo ſcȝ ꝯcupiſcentie. quia ſunt in xp̄o ieſu. ſed fideles non ſunt in xp̄o ieſu. ergo in infidelibus ē dānabile. primi igit̃ motus infidelium ſunt peccata mortalia. ¶ Pre. Anſhelm⁹ dicit in li. de gratia ⁊ li. ar. Qui nō ſunt in xp̄o ſentiētes carnem ſequitur dānationem etiā ſi non ſm carnē ambulant. ſed dānatio non debetur niſi peccato mortali. ergo cum homo ſentiat carnem ſm primum motum cōcupiſcentie. videtur ꝙ primus motus concupiſcentie i infidelibus ſit peccatum mortale. ¶ Pre. Anſhelmus dicit i eodē li. Sic ē factus homo vt ꝯcupiſcētiā ſentire nō deberet. hoc autem debitū videt̃ homini remiſſum ꝑ gratiā baptiſmalē quā infideles nō habent. ergo quādocūꝗ infidelis cōcupiſcit etiā ſi non conſentiat peccat mortaliter contra debitum faciens. ¶ Sed contra eſt qđ dr̄ Actuū x. Non eſt ꝑſonarū acceptor deus. qđ ergo vni non imputat ad dānationem nec alteri. ſed primos motus fidelib⁹ non imputat ad dānationē. ergo etiam nec infidelibus. ¶ Rñ. dōm ꝙ irrationabiliter dr̄ ꝙ primi mot⁹ infidelium ſint peccata mortalia ſi eis nō ꝯſentiat̃. ⁊ hoc patȝ dupliciter. Primo quidem ꝙ ipſa ſenſualitas non pōt eſſe ſubiectum peccati mortalis vt ſupra eſt habitum. eſt autem eadem natura ſenſualitatis i infidelibus ⁊ fidelib⁹. vnde non poteſt eſſe ꝙ ſolus motus ſenſualitatis in infidelibus ſit peccatum mortale. Alio modo ex ſtatu ipſius peccantis. nunꝗ enim dignitas perſone diminuit peccatum. ſed magis auget. vt ex ſupra dictis patet. vnde nec peccatum ē minus in fideli ꝗ in infideli. ſed multo maius. Nam ⁊ infidelium peccata magis merentur veniā ꝓpter ignorantiam. ſm illud .j. ad Timo. j. Miſericordiam dei conſecutus ſum. quia ignorās feci in incredulitate mea. ⁊ peccata fidelium aggrauantur propter gratie ſacramenta. ſm illud Heb. x. Quāto magis putatis deteriora mereri ſupplicia qui ſanguinem teſtamenti in quo ſanctificatus eſt pollutum duxerit. ¶ Ad .j. ergo dōm ꝙ apoſtolus loquitur de damnatione debita peccato originali que aufertur per gratiam ieſu chriſti ꝗuis maneat ꝯcupiſcētie fomes. vñ hoc ꝙ fideles ꝯcupiſcūt nō ē i eis ſignū dānationis originalis peccati ſicut ē i infidelib⁹. ⁊ hoc etiā mō itelligēdū ē dictū Anſhelmi. Unde patet ſolutio ad ſecundū. ¶ Ad .iij. dicendum ꝙ illud debitum non cōcupiſcendi erat ꝑ originalem iuſticiam. vñ id qđ

oppoñitur tali debito non ꝑtinet ad peccatum actuale. ſꝫ ad peccatum originale.

Ad ſextum ſic proceditur.

Uidetur ꝙ peccatum veniale poſſit eſſe in aliquo cũ ſolo originali. Diſpoſitio enim p̄cedit habitum. ſed veniale eſt diſpoſitio ad mortale. vt ſupra dictum eſt. ergo veniale in infideli cui non remittitur originale inuenit̃ ante mortale. ⁊ ſic quandoq; infideles habent peccata venialia cum originali ſine mortalibus. ¶ Pre. minus habet de cõnexione ⁊ conuenientia veniale cum mortali q̄ mortale peccatum cum mortali. ſed infidelis ſubiect⁹ originali peccato poteſt cõmittere vnum peccatum mortale et non aliud. ergo poteſt cõmittere peccatum veniale et non mortale ¶ Pre. determinari poteſt tempus ĩ quo puer primo poteſt eſſe actor peccati actualis. ad quod tẽpus cum peruenerit poteſt ad minus per aliquod breue ſpacium ſtare quin peccet mortaliter. quia hoc etiã ĩ maximis ſceleratis contingit. In illo autem ſpacio q̄tumcunq; breui poteſt peccare venialiter. ergo peccatum veniale poteſt eſſe in aliquo cum originali peccato abſq; mortali. ¶ Sed contra eſt. quia pro peccato originali puniuntur homines in limbo puerorum. vbi non eſt pena ſenſus vt infra dicetur. In inferno autẽ detruduntur homines propter ſolum peccatum mortale. ergo non erit locus in quo poſſit puniri ille qui habet peccatum veniale cũ originali ſolo. ¶ Reſ. dõm ꝙ impoſſibile eſt ꝙ peccatũ veniale ſit in aliquo cum originali peccato abſq; mortali. Cuius ratio ẽ. quia anteq̄ ad annos diſcretionis perueniat. defectus etatis prohibens vſum rationis excuſat eũ a peccato mortali. vnde multo magis excuſat eum a peccato veniali ſi cõmittat aliquid quod ſit ex genere ſuo tale. cum vero vſum rationis habere inceperit. non omnino excuſatur a culpa venialis ⁊ mortalis peccati. ſed primum qđ tunc homini cogitandum occurrit eſt deliberare de ſe ipſo. ⁊ ſiquidem ſeipſum ordinauerit ad debitum finem. per gratiam conſequetur remiſſionem originalis peccati. Si vero non ordinet ſeipm̃ ad debitum finem ſm ꝙ ĩ illa etate eſt capax diſcretionis. peccabit mortaliter non faciens ꝙ in ſe eſt. ⁊ ex tunc non erit in eo peccatum veniale ſine mortali niſi poſtq̄ totum fuerit ſibi per gratiã remiſſum ¶ Ad .j. ergo dõm ꝙ veniale non eſt diſpoſitio ex neceſſitate p̄cedens mortale. ſed contingẽter. ſicut quandoq; labor diſponit ad febrem. non autem ſicut calor diſponit ad formam ignis. ¶ Ad .ij. dõm ꝙ nõ impeditur peccatum veniale eſſe ſimul cũ ſolo originali ꝓpter diſtantiam eius vel ↄuenientiam. ſed ꝓpter defectum vſus rationis. vt dictũ eſt. ¶ Ad .iij. dõm ꝙ ab alijs peccatis mortalibus poteſt puer incipiens habere vſum rõnis per aliquod tẽpus abſtinere. ſed a peccato omiſſionis p̄dicte nõ liberatur niſi q̄cito poteſt ſe conuertat ad deum. Primũ enim qđ occurrit homini diſcretionem habenti ẽ ꝙ de ſe ipſo cogitet ad quẽ alia ordinet ſicut ad finem. Finis enĩ eſt prior in intẽtione. et ideo hoc eſt tempus pro quo obligatur ex dei p̄cepto affirmatiuo. quo dñs dicit. Conuertimini ad me. ⁊ ego conuertar ad vos. Zacharie primo.

XC

Conſequenter conſiderandũ eſt de principijs exterioribus actuũ. Principium autem exterius ad malum inclinans eſt diabolus. de cuius tẽptatione in primo dictum eſt. Principium autem exterius mouens ad bonum eſt deus. qui ⁊ nos inſtruit per legem. et iuuat per gratiam. vnde primo de lege. ſcđo de gratia dicendũ eſt. Circa legem autem primo oportet conſiderare de ipſa lege in cõmuni. ſcđo de partibus eius. Circa legem autem in communi tria occurrunt conſiderãda. primo quidem de eſſentia ipſius. ſcđo de differentia legum. tertio de effectib⁹ legis. Circa primum queruntur quattuor. primo vtrũ lex ſit aliquid rõnis. ſcđo de fine legis. tertio de cauſa eius. quarto de ꝓmulgatione ipſius.

Ad primum ſic procedit̃.

Uidetur ꝙ lex non ſit aliquid rationis. Dicit enim apoſtolus ad Roma. vij. Uideo aliã legẽ in membris meis ⁊c. ſed nihil quod eſt rationis eſt in membris. quia ratio non vtitur organo corporali. ergo lex non eſt aliquid rationis. ¶ Pre. in ratione non eſt niſi potentia habitus et actus. ſed lex non eſt ipſa potẽtia rationis. Similiter etiã non ẽ aliquis habitus rõnis. q2 habitus rõnis ſunt virtutes intellectuales. de quibus ſupra dictum eſt. nec etiã actus rationis eſt. quia ceſſante rationis actu lex ceſſaret. puta in dormientibus. ergo lex non eſt aliquid rationis. ¶ Pre. lex mouet eos qui ſubijciuntur legi ad recte agẽdum. ſed mouere ad agendum ꝓprie ꝑtinet ad voluntatẽ vt patet ex premiſſis. ergo lex non pertinet ad rationem. ſed magis ad voluntatem. ſm ꝙ etiam iuriſperitus dicit Quod placuit principi legis habet vigorem. ¶ Sed cõtra eſt ꝙ ad legem pertinet p̄cipere et prohibere. ſed imperare eſt rationis. vt ſupra habitum eſt. ergo lex eſt aliquid rationis. ¶ Reſ. dõm ꝙ lex quedam regula eſt et menſura actuum ſm quã inducitur aliquis ad agendũ. vel ab agendo retrahitur. Dicitur enĩ lex a ligando. quia obligat ad agendum. regula autem ⁊ menſura humanoꝝ actuum ẽ ratio que eſt principium primum actuum humanorum vt ex p̄dictis patet. Rationis enim eſt ordinare ad finẽ qui eſt primum principium in agendis ſm philoſophũ. In vnoquoq; autem genere id quod eſt principium eſt menſura ⁊ regula illius generis. ſicut vnitas ĩ genere numeri. ⁊ motus primus in genere motuum. vnde relinquitur ꝙ lex ſit aliquid pertinens ad rationem ¶ Ad .j. ergo dõm ꝙ cum lex ſit regula quedam et menſura. dicitur dupliciter eſſe in aliquo. Uno modo ſicut in menſurante ⁊ regulante. ⁊ quia hoc eſt ꝓprium rationis. ideo per hunc modum lex eſt in ratione ſola. Alio modo ſicut in regulato ⁊ menſurato. ⁊ ſic lex eſt in omnibus que inclinãtur ĩ aliquid ex aliqua lege. ita ꝙ quelibet inclinatio ꝓueniẽs ex aliq̄ lege p̄t dici lex. nõ eſſentialiter. ſꝫ q̄ſi participatiue. ⁊ hoc mõ ĩclinatio ipſa mẽbroꝝ ad ↄcupiſcẽdũ lex mẽbrorũ vocat̃. ¶ Ad .ij. dõm ꝙ ſicut ĩ actib⁹ exteriorib⁹ ẽ cõſiderare opationẽ ⁊ opatũ; puta edificationẽ ⁊ edificatũ. ita ĩ opib⁹ rõnis ẽ ↄſiderare ipm̃ actũ rõnis q̄ ẽ ĩtelligere ⁊ rationari. ⁊ aliq̄d ꝑ hmõi actũ ↄſtitutũ. qđ q̄dẽ ĩ ſpeculatiua rõne. primo q̄dẽ ẽ diffinitio. ſcđo enũciatio. tertio vero ſyllogiſm⁹ vel argumẽtatio. ⁊ q2 rõ etiã practica vtit̃ q̄dã ſyllogiſmo ĩ opabilib⁹. vt ſupra habitũ ẽ ſm ꝙ philoſophus docet ĩ. vij. ethi. ideo ẽ iuenire aliquid ĩ rõne practica qđ ita ſe habeat ad opatiões ſicut ſe hꝫ ꝓpoſitio ĩ rõne ſpeculatiua ad cõcluſiões. ⁊ hmõi ꝓpoſitiões vles rõnis practice ordinate ad actiones habent rationẽ legis. q̄ q̄dẽ ꝓpoſitiones aliq̄n actualiter ↄſiderãt̃. aliq̄n vero habitualiter a rõne tenentur ¶ Ad .iij. dõm ꝙ ratio habet vim mouendi a voluntate. vt ſupra dictum eſt. Et hoc enim ꝙ

aliq̇s vult finem. ratio imperat de his que ſunt ad finem ſed voluntas de his que imparantur ad hoc legis rōnē habeat. oportet ꝙ ſit aliqua rōne regulata. ⁊ hoc mō intelligit̃ ꝙ volūtas principis hꝫ vigorē legis. alioquin voluntas principis magis eēt iniquitas ꝙ̄ lex.

Ad ſecunduꝫ ſic ꝓceditur

Uidetur ꝙ lex non ordinetur ſemꝑ ad bonuꝫ cōmune ſicut ad finem. Ad legem enim ꝑtinet precipere ⁊ ꝓhibere. ſed precepta ordinantur ad quedam ſingularia bona. non ergo ſemper finis legis eſt bonum cōmune. ¶ Pre. lex dirigit hominē ad agendum. ſed actus humani ſunt ī particularibus. ergo ⁊ lex ad aliq̇d particulare bonum ordinatur. ¶ Pre. Yſidor⁹ dicit in li. ethimologiaꝝ. Si ratione lex conſtat lex erit omne q̇d ratione conſtiterit. ſed ratione conſiſtit non ſolum q̇d ordinatur ad bonū cōmune. ſed etiā q̇d ordinatur ad priuatum bonū vnius. ergo lex non ordinatur ſolum ad bonū cōmune. ſed etiā ad bonum priuatum vnius. Sed contra eſt q̇d Yſidor⁹ dicit in. iij. ethimologiarū. ꝙ lex eſt nullo priuato cōmodo. ſed ꝓ cōmuni vtilitate ciuium conſcripta. ¶ Rñ. dd̄m ꝙ ſicut dictum ē ꝙ lex ꝑtinet ad id q̇d eſt principium humanorum actuū ex eo ꝙ eſt regula ⁊ menſura. Sicut aūt ratio ē principiū hūanoꝝ actuū ita etiaꝫ in ipa rōne ē aliq̇d q̇d eſt principiū reſpectu oīuꝫ alioꝝ. vnde ad hoc oportet ꝙ principaliter ⁊ maxime ꝑtineat lex. ꝑmū autem principium in operatiuis quoꝝ eſt ratio practica eſt finis vltimus. Eſt autem vltimus finis hūane vite felicitas vel beatitudo vt ſupra habitū ē. vnde oportet ꝙ lex maxime reſpiciat ordinem qui eſt in beatitudine. rurſus cum omnis pars ordinatur ad totum ſicut imꝑfectum ad ꝑfectū. vnus autem homo eſt pars cōmunitatis ꝑfecte. neceſſe eſt ꝙ lex ꝓprie reſpiciat ordinem ad felicitatem cōmuneꝫ. vnde ⁊ phūs in ꝑmiſſa diffinitione legalium mentioneꝫ facit. ⁊ de felicitate ⁊ cōmunione politica. Dicit enī in. vj. ethi. ꝙ legalia iuſta dicimus factiua ⁊ cōſeruatiua felicitatis ⁊ particularum ipius politica cōmunicatiōe. Perfecta enim cōmunitas ciuitas ē. vt dicitur in primo politice. In quolibet autem genere id q̇d maxime dicitur ē principium alioꝝ. ⁊ alia dicūt̃ ſm ordinē ad ipm. ſicut ignis qui eſt maxime calidus eſt cauſa caliditatis in corporibus mixtis. que in tantū dicūtur calida inq̇ꝫtum participant de igne. vnde oportet ꝙ cum lex maxime dicatur ſm ordinem ad bonū cōmune q̇dcūqꝫ aliud preceptū de particulari ope non habet rationem legis niſi ſm ordineꝫ ad bonum commune. et ideo omnis ad bonum commune ordinatur. ¶ Ad. j. ergo dicendum ꝙ preceptum importat applicationē legis ad ea que ex lege regulantur. ordo autem ad bonum cōmune qui ꝑtinet ad legem ē applicabilis ad ſingulares fines. ⁊ ſm hoc etiam d̓ particularibꝫ quibuſdā precepta dantur. ¶ Ad. ij. dd̄m ꝙ operationes quidem ſunt ī ꝑticularibus. ſed illa ꝑticularia referri poſſunt ad bonum cōmune. nō quidem cōmunitate generis vel ſpeciei. ſed cōmunitate cauſe finalis. ſm ꝙ bonū commune d̓r finis cōmunis. ¶ Ad. iij. dd̄m ꝙ ſicut nihil cōſtat firmiter ſm rōnem ſpeculatiuam niſi ꝑ reſolutioneꝫ ad prima principia indemōſtrabilia. ita firmiter nihil cōſtat ꝑ rōnem practicā ꝑ ordinationem ad vltimū finem. qui eſt bonū cōmune. q̇d autem hoc modo ratione cōſtat legis rationem habet.

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Uidet̃ ꝙ cuiuſlibet ratio ſit factiua legis. Dicit enī apl̓s ad Roma. ij. ꝙ cū gētes q̄ legē nō habēt. naturaliter ea q̄ legis ſunt faciunt. ipi ſibi ſunt lex. hoc autē cōmuniter de oīb⁹ dicit. ergo q̇libet ꝑt facere ſibi legē. ¶ Pre. ſic phūs dicit in. ij. ethi. Intētio legiſlatoris ē vt inducat hoīeꝫ ad virtutē. ſꝫ quilibet hō pōt alium inducere ad virtuteꝫ. ergo cuiuſlibet hoīs rō ē factiua legis. ¶ Pre. ſic princeps ciuitatis ē ciuitatis gubernator. ita quilibet paterfamilias eſt gubernator domus. ſꝫ princeps ciuitatis pōt in ciuitate legem facere. ergo quilibet paterfamilias pōt ī ſuo domo facere legē. ¶ Sꝫ ↄtra ē q̇d Yſidor⁹ dicit in li. ethimologiaꝝ. ⁊ habet̃ in decretis diſ. ij. Lex ē cōſtitutio ꝓplī ſm quā maiores natu ſimul cū plebibꝫ aliquid ſanxerūt. nō ē ergo cuiuſlibet facere legē. ¶ Rñ. dd̄m ꝙ lex ꝓprie primo ⁊ principaliter reſpicit ordinem ad bonū cōmune. ordinare aūt aliquid ī bonū cōmune ē vel toti⁹ multitudinis. vel alicui⁹ gerētis vicē toti⁹ multitudinis. ⁊ ideo condere legē. vel ꝑtinet ad totā multitudinē. vel ꝑtinet ad ꝑſonā publicā q̄ toti⁹ multitudinis curā habet. qꝛ et ī oīb⁹ aliis ordinare ī finē eſt ei⁹ cuius ē ꝓprius ille finis. ¶ Ad j. ergo dd̄m ꝙ ſicut ſupra dictū eſt. lex eſt in aliquo nō ſolum ſicut in regulante. ſed etiā ꝑticipatiue ſicut ī regulato. ⁊ hoc modo vnuſquiſqꝫ ſibi eſt lex inq̇ꝫtum ꝑticipat ordinem alicuius regulātis. vnde ⁊ ibidē ſubditur. qui oſtēdunt opus legis ſcriptum in cordibꝫ ſuis. ¶ Ad. ij. dd̄m ꝙ ꝑſona priuata non poteſt inducere efficaciter ad virtutem. poteſt enim ſolum mouere. ſed ſi ſua motio non recipiatur non habet vim coactiuam quā debet hēre lex ad hoc ꝙ efficaciter inducat ad virtuteꝫ. vt phūs dicit in. x. ethi. hanc autem virtutē coactiuam habet multitudo vel ꝑſona publica ad quam ꝑtinet penas infligere. vt infra dicetur. ⁊ ideo ſolius ē eius leges facere. ¶ Ad. iij. dd̄m ꝙ ſicut hō eſt ꝑs dom⁹. ita domus ē ꝑs ciuitatis. ciuitas autē eſt cōmunitas ꝑfecta. vt dicitur in primo politice. ⁊ ideo ſicut bonum vnius hominis non eſt vltimus finis. ſed ad cōmune bonum ordinatur ita etiam ⁊ bonum vnius ciuitatis. que eſt cōmunitas perfecta. vnde ille qui gubernat aliquā familiam. poteſt quidem facere aliqua precepta vel ſtatuta. non tamen q̄ ꝓprie habēt rōnem legis.

Ad quartuꝫ ſic ꝓceditur

Uidetur ꝙ promulgatio non ſit de ratiōe legis. Lex enī naturalis maxime habet rationeꝫ legis. ſed lex naturalis non indiget ꝓmulgatiōe. ergo non eſt de ratione legis ꝙ promulgetur. ¶ Pre. ad legem pertinet ꝓprie obligare ad aliquid faciendum vel non faciendum. ſed non ſolum obligantur ad implendum legem illi coram quibus ꝓmulgatur lex. ſed etiam alij. ergo ꝓmulgatio non ē de ratione legis. ¶ Pre. obligatio legis extendit̃ etiā in futurum. quia leges futuris negocijs neceſſitateꝫ imponunt. vt iura dicunt. ſed promulgatio fit ad preſentes. ergo promulgatio non eſt de neceſſitate legis. ¶ Sed contra eſt quod dicitur in decretis quarta diſ. ꝙ leges inſtituuntur cuꝫ ꝓmulgantur. ¶ Rñ. dicendum ꝙ ſicut dictum eſt. lex imponitur aliis per modum regule et menſure. Regula autem et menſura imponitur per hoc ꝙ applicatur his que regulantur ⁊ menſurantur. vnde ad hoc ꝙ lex virtuteꝫ obligandi obtineat. quod eſt ꝓpriū legis. oportet ꝙ applicet̃ hoibus que ſm eam regulari debēt. talis autem applicatio fit ꝑ hoc ꝙ in notitiam eorum deducitur ex ipſa promulgatione. vnde promulgatio ipſa neceſſaria eſt ad hoc ꝙ lex habeat ſuam virtutem. Et ſic ex quattuor predictis

poteſt colligi diffinitio legis. que nihil ē aliud ꝙ̃ quedā rationis ordinatio ad bonum cōmune ab eo qui curā cōmunitatis habet promulgata. ¶ Ad .j. ergo dōm ꝙ promulgatio legis nature eſt ex hoc ipſo ꝙ deus eam mentibus hominū inſeruit naturaliter cognoſcendā. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ illi coram quibus lex nō ꝓmulgatur. obligātur ad legem obſeruādam. inq̈ꝫtum in eorum noticiam deuenit per alios. vel deuenire poteſt ꝓmulgatiōe facta ¶ Ad .iij. dōm ꝙ ꝓmulgatio preſens in futurum extenditur ꝑ firmitatē ſcripture q̄ quodāmodo ſemꝑ eā ꝓmulgat. vñ Iſidoꝝ dicit in primo ethimologiaꝝ ꝙ lex a legēdo vocata eſt. quia ſcripta eſt.

¶ Queſtio XCI

Deinde conſiderandum

ē de diuerſitate legum. ⁊ circa hoc queruntur ſex. primo vtrum ſit aliqua lex eterna ſcd̄o vtꝝ ſit aliqua lex naturalis. tertio vtruꝫ ſit aliqua lex humana. quarto vtruꝫ ſit aliqua lex diuina. quinto vtrū ſit vna tm̄ vel plures. ſexto vtruꝫ ſit aliqua lex peccati.

Ad primum ſic proceditur.

Videtur ꝙ non ſit aliqua lex eterna. Omnis enī lex aliquibus imponitur. ſed non fuit ab eterno cui aliqua lex poſſet imponi. ſolus enim deus fuit ab eterno. ergo nulla lex ē eterna ¶ Pre. ꝓmulgatio eſt de ratione legis. ſed ꝓmulgatio non potuit eē ab eterno. quia nō erat ab eterno cui ꝓmulgaretur. ergo nulla lex pōt eſſe eterna. ¶ Pre. lex importat ordinem ad finem. ſed nihil eſt eternuꝫ qḋ ordinetur ad finem. ſolus enim vltimus finis ē eternus. ergo nulla lex ē eterna. ¶ Sed contra ē ꝙ Aug⁹ dicit in primo de li. arbi. Lex que ſūma ratio nominatur non pōt cuipiā ītelligenti non incōmutabilis eternaq̈ꝫ videri. ¶ Rñ. dōm ꝙ ſic ſupͣ dictū ē nihil ē aliud lex ꝙ̃ dictamē practice rōnis ī ꝑncipe q̄ gubernat aliquā cōītatē ꝑfectā. manifeſtū ē autē ſuppoſito ꝙ mūdus diuina ꝓuidentia regatur. vt in primo habitum eſt. ꝙ tota cōmunitas vniuerſi gubernatur ratiōe diuina. ⁊ ideo ipa ratio gubernationis rerum ī deo ſicut in principe vniuerſitatis exiſtēs legis habet rationē. ⁊ quia diuina ratio nihil concipit ex tempore. ſed habet eternum cōceptū. vt dicit̄ Prouer. viij. inde eſt ꝙ huiuſmodi legem oportet dicere eternaꝫ. ¶ Ad .j. ergo dōm ꝙ ea que in ſeipſis non ſunt apud deum exiſtunt inq̈ꝫtum ſunt ab ipo cognita ⁊ preordinata. ſm̄ illud Roma. iiij. Qui vocat ea que non ſunt tāq̈ꝫ ea que ſunt. ſic igitur eternus diuine legis conceptus habet rationē legis eterne ſm̄ ꝙ a deo ordinatur ad gubernationem rerū ab ipo ꝑcognitarum. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ ꝓmulgatio fit ⁊ verbo ⁊ ſcripto. ⁊ vtroq̈ꝫ modo lex eterna habet ꝓmulgationē ex pte dei ꝓmulgātis. q2 ⁊ verbū diuinum ē eternū. ⁊ ſcriptura libri vite ē eterna. ſed ex pte creature audiētis aut inſpiciētis non pōt eſſe ꝓmulgatio eterna ¶ Ad .iij. dōm ꝙ lex importat ordinē ad finē actiue. inq̈ꝫtum ſcꝫ ꝑ eā ordinātur aliqua in finem. nō aūt paſſiue id ē. ꝙ ipa lex ordinetur ad finem. niſi ꝑ accidens ī gubernāte. cuius finis ē extra ipm̄. ad quem etiā neceſſe ē vt lex eius ordinetur ſed finis diuine gubernationis ē ipe deus nec eius lex ē aliud ab ipo. vnde lex eterna non ordinatur in alium finem.

Ad ſecunduꝫ ſic ꝓceditur

Videt̄ ꝙ nō ſit ī nobis aliqua lex naturalis. Sufficiēter enī hō gubernat̄ ꝑ legem eternā. dicit enī Aug⁹ in primo de li. ar. ꝙ lex eterna ē qua iuſtum ē vt oīa ſint ordinatiſſima. ſed natura nō abundat in ſuꝑfluis. ſicut nec deficit ī neceſſarijs. ergo nō eſt homini aliq̄ lex naturalis ¶ Pre. per legem ordinatur homo ī ſuis actib⁹ ad finē. vt ſupra habitū eſt. ſꝫ ordinatio humanoꝝ actuū ad finem non eſt ꝑ naturam. ſicut accidit ī creaturis irrationalibus que ſolo appetitu naturali agunt ꝓpter finē. ſꝫ agit homo ꝓpter finē ꝑ rationem ⁊ voluntatē. ergo non eſt aliqua lex hoī naturalis. ¶ Pre. quāto aliquis ē liberior. tanto minus eſt ſub lege. ſed homo ē liberior oībus alijs animalibus ꝓpter liberū arbitriū qḋ pre alijs aīalibus habet. cum igitur alia animalia non ſubdantur legi naturali. nec homo alicui legi naturali ſubdetur ¶ Sed contra ē qḋ dicitur Roma. ij. ſuper illud. Cum gētes que legem non habēt naturaliter ea que legis ſunt faciunt. dicit glo. ꝙ ſi nō habent legem ſcriptam. habent tamen legem naturalē. qua quilibet intelligit ⁊ ſibi conſcius eſt quid ſit bonuꝫ. ⁊ qḋ malum. ¶ Rñ. dōm ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. lex cuꝫ ſit regula ⁊ menſura dupliciter pōt eſſe ī aliquo. vno modo ſicut in regulante ⁊ mēſurante. alio modo ſicut in regulato ⁊ menſurato. quia inq̈ꝫtum ꝑticipat aliquid de regula vel menſura. ſic regulatur vel menſuratur. vnde cuꝫ omnia que diuine ꝓuidentie ſubduntur. a lege eterna regulētur ⁊ menſurentur. vt ex dictis patet. manifeſtum ē ꝙ omnia participāt equaliter legē eternaꝫ. inq̈ꝫtū .ſ. ex impreſſione ei⁹ habēt īclinatiōes in ꝓprios act⁹ ⁊ fines. Inter cetera aūt etiā rōnalis creatura excellētiori q̄dam mō diuine ꝓuidētie ſubiacet. inq̈ꝫtū ⁊ ipa fit ꝓuidētie particeps ſibipſi ⁊ alijs ꝓuidēs. vñ ⁊ ī ipa ꝑticipatur rō eterna. ꝑ quam hꝫ naturalem inclinationem ad debitū actuꝫ ⁊ finē. Et talis ꝑticipatio legis eterne in rationali creatura lex naturalis dicit̄. vnde cum ps̄ dixiſſet. ſacrificate ſacrificium iuſticie. quaſi quibuſdam querentib⁹ que ſunt iuſticie opa. ſubiungit. multi dicūt. quis oſtendit nobis bona? Cui queſtioni rñdens dicit. Signatū eſt ſuꝑ nos lumen vultus tui domine. quaſi lumen rationis naturalis quo diſcernimus quid ſit bonum ⁊ quid malum qḋ ꝑtinet ad naturalē legem. nihil aliud ſit ꝙ̃ impreſſio diuini luminis ī nobis. vñ patꝫ ꝙ lex naturalis nihil aliud eſt ꝙ̃ ꝑticipatio legis eterne in rationali creatura ¶ Ad .j. ergo dōm ꝙ ratio illa procederet ſi lex naturalis eēt aliquid diuerſum a lege eterna. non autem eſt niſi quedam participatio eius. vt dictum eſt. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ omnis operatio rationis ⁊ voluntatis deriuatur in nobis ab eo quod eſt ſm̄ naturam. vt ſupra habitum eſt. naꝫ omnis ratiocinatio deriuatur a principijs naturaliter notis. ⁊ omnis appetitus eorum que ſunt ad finem deriuatur a naturali appetitu vltimi finis. ⁊ ſic etiam oportet ꝙ prima directio actuum noſtrorum ad finem fiat ꝑ legē naturalē. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ etiā animalia irrōnalia ꝑticipāt rationem eternam ſuo modo ſicut et rōnalis creatura. ſꝫ quia rōnalis creatura participat eaꝫ ītellectualiter ⁊ rōnaliter ideo ꝑticipatio legis eterne ī creatura rationali ꝓprie lex vocatur. nam lex ē aliquid rōnis vt ſupra dictū ē. ī creatura aūt irrationali nō ꝑticipatur rationaliter. vnde non pōt dici lex niſi ꝑ ſimilitudinem.

Ad tertium ſic proceditur

Videtur ꝙ non ſit aliqua lex hūana. Lex enī naturalis eſt participatio legis eterne. vt dictum eſt. ſed per legem omnia ſunt ordinatiſſima. vt Aug⁹ dicit in primo ḋ li. arbi. ergo lex naturalis ſufficit ad omnia hūana ordināda

non ẽ ergo neceſſarium ꝙ ſit aliqua lex humana ¶ Pre. lex habet rationem menſure. vt dictum eſt. ſ; ratio humana non ẽ menſura rerũ. ſed potius econuerſo. vt in. x. metaphiſice dicitur. ergo ex ratione humana nulla lex ꝓcedere poteſt ¶ Pre. menſura debet eſſe certiſſima. vt dicitur in x. metaphiſice. ſed dictamen hũane rationis de reb9 gerendis ẽ incertum. ſm̃ illud Sap. ix. Cogitationes mortalium timide ⁊ incerte ꝓuidentie noſtre. ergo ex ratione hũana nulla lex ꝓcedere poteſt ¶ Sed cõtra eſt ꝙ Aug9 in primo de li. arbi. ponit duas leges. vnam eternã. ⁊ aliã tẽporalem. quam dicit eſſe humanã. ¶ Rñ. dõm ꝙ ſicut ſupra dictum eſt lex eſt quoddã dictamẽ practice rõnis. Similis autez ꝓceſſus eſſe inuenitur rationis practice ⁊ ſpeculatiue. Vtrac; enim ex quibuſdam principijs ad q̃ſdam cõcluſiones ꝓcedit. vt ſupius habitũ eſt. ſm̃ hoc ergo dicendum eſt ꝙ ſicut ĩ rõne ſpeculatiua ex principijs indemõſtrabilibus naturaliter cognitis ꝓducuntur concluſiones diuerſaꝝ ſcientiarũ. quarũ cognitio non eſt nobis naturaliter indita. ſed per induſtriam rationis inuenta. Ita etiã ex ꝑceptis legis naturalis. quaſi ex quibuſdã principijs cõmunibus ⁊ indemõſtrabilibus. neceſſe eſt ꝙ ratio humana ꝓcedat ad aliqua magis ꝑticulariter diſponenda. ⁊ iſte particulares diſpoſitiones adinuẽte ſm̃ rõnem humanã dicũtur leges humane obſeruatis alijs ꝯditionib9 que ptinent ad rationem legis. vt ſupra dictũ eſt. vnde Tullius dicit in ſua rhetorica ꝙ initiũ iuris eſt a natura ꝓfectum deinde quedam in ꝯſuetudinem ex vtilitate rationis venerũt. poſtea res ⁊ a natura ꝓfectas ⁊ a ꝯſuetudine ꝓbatas. legum metus ⁊ religio ſanxit ¶ Ad i. ergo dõm ꝙ ratio hũana nõ põt ꝑticipare ad plenum dictamen rationis diuine. ſed ſuo modo ⁊ imperfecte. et ideo ſicut ex parte rõnis ſpeculatiue ꝑ naturalem ꝑticipationem diuine ſapientie ineſt nobis cognitio quorũdam cõmuniũ principioꝝ. non autẽ cuiuſlibet veritatis ꝓpria cognitio. ſicut in diuina ſapiẽtia cõtinetur. Ita etiam ex parte rationis practice naturaliter homo ꝑticipat legẽ eternam ſm̃ quedam cõmunia principia. nõ autem ſm̃ particulares directiones ſinguloꝝ. que tamẽ in eterna lege cõtinentur. ⁊ ideo neceſſe eſt vlterius ꝙ ratio humana ꝓcedat ad ꝑticulares quaſdam legum ſanctiones. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ ratio humana ſm̃ ſe non eſt regula rerũ. ſ; principia ei naturaliter indita ſunt regule quedam generales ⁊ mẽſure omniũ eoꝝ que ſunt ꝑ hominẽ agenda quoꝝ ratio naturalis ẽ regula ⁊ menſura. ſ; non ſit mẽſura eorum que ſunt a natura. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ ratio practica ẽ circa operabilia et que ſunt ſingularia ⁊ contingentia. nõ autez circa neceſſaria ſicut ratio ſpeculatiua. et ideo leges humane non poſſunt illam infallibilitatem hẽre quã hñt ꝯcluſiones demonſtratiue ſciẽtiarum. nec oportet ꝙ omnis menſura ſit oĩmodo infallibilis ⁊ certa. ſed ſm̃ ꝙ ẽ poſſibile in genere ſuo.

Ad quartuz ſic ꝓceditur

Videtur ꝙ non fuerit neceſſariũ eſſe aliquam legem diuinam. Quia vt dictũ eſt. lex naturalis eſt quedam ꝑticipatio legis eterne in nobis. ſed lex eterna eſt lex diuina vt dictum eſt. ergo nõ oportet ꝙ ꝑter legem naturalem et leges humanas ab ea deriuatas ſit aliqua alia lex diuina. ¶ Pre. Ecc. xv. dicit ꝙ deus dimiſit hominem in manu cõſilij ſui. cõſilium autem eſt actus rationis vt ſupra habitum eſt. ergo hõ dimiſſus eſt gubernationi ſue rationis ſed dictamẽ rationis humane eſt lex humana. vt dictuz eſt. ergo non oportet ꝙ homo alia lege diuina gubernet. ¶ Pre. natura humana ẽ ſufficiẽtioꝛ irrat. oĩalibus creaturis. ſed irrationales creature non habent aliquã legẽ diuinã ꝑter inclinationem naturalem eis inditam. ergo multo minus creatura rationalis debet habere aliquã legem diuinam ꝑter naturalem legem. ¶ Sed cõtra ẽ q̃d Dauid expetit legez a deo ſibi poni dicens. Legem pone mihi domine in via iuſtificationum tuarũ. ¶ Rñ. dõm ꝙ ꝑter legem naturalem ⁊ legem humanaz neceſſarium fuit ad directionem humane vite habere legem diuinaz ⁊ hoc ꝓpter quattuoꝛ rationes. Primo quidem qꝛ per legem dirigitur homo ad actus ꝓprios ĩ ordine ad vltimũ finem. ⁊ ſiquidem homo ordinaretur tm̃ ad finem qui nõ excederet proportionem naturalis facultatis hominis nõ oporteret ꝙ homo haberet aliquid directiuũ ex parte rationis ſupra legem naturalem ⁊ legem humanitus poſitam que ab ea deriuatur. ſed quia homo ordinatur ad finẽ beatitudinis eterne que excedit ꝓportionez naturalis facultatis humane. vt ſupra habitum eſt. ideo neceſſariũ fuit vt ſupra legem naturalem ⁊ humanam dirigeretur etiaz ad ſuum finem lege diuinitus data. Scdo quia ꝓpter incertitudinem humani iudicij ꝑcipue de rebus contingentibus ⁊ ꝑticularib9 contingit de actibus humanis diuerſorum eſſe diuerſa iudicia. ex quibus etiam diuerſe ⁊ cõtrarie leges procedũt. vt ergo hõ abſq; omni dubitatiõe ſcire poſſit quid ei ſit agendũ ⁊ quid vitanduz. neceſſariũ fuit vt in actibus ꝓprijs dirigeretur per legem diuinitus datã. de qua ꝯſtat ꝙ non poteſt errare. Tertio quia d' his poteſt homo legem facere de quibus poteſt iudicare. iudicium autẽ hominis eſſe non poteſt de interioribus motibus qui latent. ſed ſolum de exterioribus actibus qui apparent. ⁊ tamen ad ꝑfectionem virtutis requiritur ꝙ in vtriſq; actib9 homo rectus exiſtat. et ideo lex humana nõ potuit cohibere ⁊ ordinare ſufficienter interiores actus. ſed neceſſariũ fuit ꝙ ad hoc ſupueniret lex diuina. Quarto quia ſicut Aug9 dicit in primo de li. arbi. Lex humana non poteſt omnia que male fiũt punire vel prohibere. qꝛ dum auferre vellet omnia mala. ſequeretur ꝙ etiã multa bona tollerentur ⁊ impediretur vtilitas boni cõmunis q̃d eſt neceſſarium ad cõuerſationem humanam. vt ergo nullũ malũ improhibitũ ⁊ ĩpunitum remaneat. neceſſariũ fuit ſupuenire legẽ diuinã ꝑ quã oĩa peccata ꝓhibẽt Et iſte q̃ttuoꝛ cauſe tangũt in pſ. vbi dr. Lex dñi immaculata. i. nullũ peccati turpitudinẽ ꝑmittẽs ꝯuertens aĩas. qꝛ nõ ſolũ exteriores act9 ſ; etiã ĩteriores dirigit. teſtimoniũ dñi fidele. ꝓpt certitudinẽ veritatis ⁊ rectitudinis. ſapiẽtiã pſtãs puulis. inq̃tũ ordiat hoiez ad ſupnaturalẽ finem ⁊ diuinã. ¶ Ad. i. g dõm ꝙ ꝑ naturalẽ legẽ ꝑticipat lex etna ſm̃ ꝓportionẽ capacitatis hũane naẽ. ſ; opoꝛtet vt altiori mõ dirigat hõ ĩ vltimũ finẽ ſupnaturalẽ. ⁊ ideo ſupadditr lex diuinit9 data. ꝑ quã lex eterna ꝑticipat altiori mõ. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ ꝯſiliũ ẽ inq̃ſitio q̃dam. vnde opꝫ ꝙ ꝓcedat ex aliq̃bꝫ principijs. nec ſufficit ꝙ ꝓcedat ex principijs naturalit' inditis q̃ ſunt ꝑcepta legis nature ꝓpt ꝑdicta. ſ; opꝫ ꝙ ſupaddant q̃dã alia principia. ſ. ꝑcepta legis diuine ¶ Ad. iij. dõm ꝙ creature irrationales nõ ordinãt ad altiorẽ finẽ q̃ꝫ ſit finis q̃ ẽ ꝓportionat9 naturali virtuti ipaꝝ. ⁊ ideo nõ ẽ ſimilis ratio.

Ad quintũ ſic ꝓceditur.

Videt ꝙ lex diuina ſit vna tm̃. Vnius eni regis ĩ vno regno ẽ vna lex. ſed totũ humanũ genus compat ad deũ

ſicut ad vnum regē. ſm̄ illud p̄s. Rex omnis terre deus ē ergo eſt vna tm̄ lex diuina. ¶ Pre. lex oīs ordinatur ad finem quem legiſlatoꝛ intēdit in eis quibus legē fert. ſed vnū ⁊ idē eſt qḋ deus intēdit in oībus hoībus. ſm̄ illud .j. ad Timot. ij. Uult oēs hoīes ſaluos fieri et in agnitionem veritatis venire. ergo vna tm̄ eſt lex diuina. ¶ Pre. lex diuina ꝓpinquioꝛ eſſe videtur legi eterne que eſt vna ꝙ̄ lex naturalis ꝙ̄to altioꝛ ē reuelatio gratie ꝙ̄ cognitio nature. ſed lex naturalis ē vna omniū hominū. ergo multo magis lex diuina. ¶ Sed ꝯtra ē qḋ apl's dicit ad Hebre. vij. Trāſlato ſacerdotio neceſſe ē vt legis trāſlatio fiat. ſed ſacerdotiū ē duplex vt ibidem dicitur. ſcꝫ ſacerdotiū leuiticū ⁊ ſacerdotiū xp̄i. ergo etiā duplex eſt lex diuina. ſcꝫ lex vetus ⁊ lex noua. ¶ Rń. dōm ꝙ ſicut in primo dictum ē. diſtinctio eſt cauſa numeri. Dupliciter aūt inueniūtur aliqua diſtingui. Uno mō ſicut ea que ſunt omnino ſpecie diuerſa. vt equꝰ ⁊ bos. Alio modo ſicut pfectū ⁊ impfectum in eadē ſpecie. ſicut puer ⁊ vir. ⁊ hoc mō lex diuina diſtinguitur in legē veterem ⁊ legem nouam. vnde apl's ad Gal. iij. cōparat ſtatum veteris legis ſtatui puerili exiſtenti ſub pedagogo. ſtatū autem noue legis cōparat ſtatui viri pfecti qui iam nō ē ſub pedagogo. Attenditur autē pfectio ⁊ impfectio vtriuſqꝫ legis ſm̄ tria que ad legē ptinēt. vt ſupra dictum ē. Primo enī ad legē ptinet vt ordinetur ad bonū cōmune ſicut ad finē. vt ſupra dictū eſt. qḋ quidē pōt eſſe duplex. ſ. bonū ſenſibile ⁊ terrenū. ⁊ ad tale bonū ordinābat directe lex vetus. vñ ſtatim Exo. iij. ī principio legis inuitatur populus ad regnū terrenū cananeoꝝ. ⁊ iterū bonū intelligibile ⁊ celeſte. ⁊ ad hoc ordinat lex noua. vnde ſtatim xp̄s ad regnū celoꝝ in ſue p̄dicationis principio inuitauit dicēs. Penitētiā agite. appropinquabit enī regnū celoꝝ. Mat. iiij. ⁊ ideo Aug. dicit .i. iiij contra Fauſtū. ꝙ tēpalium rerū pmiſſiones teſtamento veteri ꝯtinētur. ⁊ ideo vetus appellatur. ſed eterne vite pmiſſio ad nouū ptinet teſtamentū. Scḋo ad legē ptinet dirigere humanos actus ſm̄ ordinē iuſticie in quo etiā ſupabundat lex noua legi veteri interiores actus animi ordinando. ſm̄ illud. Mat. v. Niſi abūdauerit iuſticia veſtra pluſqꝫ ſcribaꝝ ⁊ phariſeoꝝ. non intrabitis in regnū celorum. ⁊ ideo dicitur ꝙ lex vetus cohibet manū. lex noua animū. Tertio ad legē ptinet inducere hoīes ad obſeruantias mandatoꝝ. ⁊ hoc quidem lex vetus faciebat timore penarū. lex autē noua facit hoc p amorem qui ī cordibꝰ noſtris infunditur p gratiā xp̄i qui ī lege noua cōfertur. ſed in lege veteri figurabatur. ⁊ ideo dicit Aug. cōtra Adamantum Manichei diſcipulū. ꝙ breuis differentia ē legis ⁊ euangelij timoꝛ ⁊ amor. ¶ Ad .j. ergo dōm ꝙ ſicut pater familias in domo alia mādata ꝓponit pueris ⁊ adultis. ita etiā vnus rex deus in vno ſuo regno aliam legem dedit hominibus adhuc impfectis exiſtentibus. ⁊ aliam pfectioꝛē iam manuductis p prioꝛem legem ad maioꝛem capacitatem diuinoꝝ. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ ſalus hominum non poterat eſſe niſi p xp̄m. ſm̄ illud Actuū. iiij. Non eſt aliud nomen datū hoībus in quo opoꝛtebat nos ſaluos fieri. ⁊ ideo lex pfecte omnes ad ſalutem inducens dari non potuit niſi poſt xp̄i aduentum. antea vero dari opoꝛtuit populo ex quo xp̄s erat naſciturus legem p̄paratoriā ad xp̄i ſuſceptionem. in qua quedam rudimenta ſalutaris iuſticie ꝯtinerentur. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ lex naturalis dirigit hoīem ſm̄ quedam p̄cepta cōmunia in quibus cōueniunt tam pfecti ꝙ̄ impfecti. ⁊ ideo eſt vna omniū. ſꝫ lex diuina dirigit hominē etiā in pticularibus quibuſdam ad q̄ nō ſiliter ſe habēt pfecti ⁊ impfecti. et ideo opoꝛtuit legē diuinā eſſe duplicē ſicut iam dictum eſt.

Ad ſextū ſic proceditur

Uidetur ꝙ non ſit aliqua lex fomitis. Dicit enī Iſidorus in .ij. ethimologiaꝝ. ꝙ lex rōne conſiſtit. fomes autē nō cōſiſtit rōne. ſed magis a ratiōe deuiat. ergo fomes nō habet rōnem legis. ¶ Pre. omnis lex obligatoꝛia ē. ita ꝙ qui eam nō ſeruant trāſgreſſoꝛes dicūtur. ſed fomes nō cōſtituit aliquem trāſgreſſoꝛem ex hoc ꝙ ipm̄ non ſequitur ſed magis trāſgreſſoꝛ redditur ſi quis ipſam ſequatur. ergo fomes non habet rōnem legis. ¶ Pre. lex ordinatur ad bonū cōmune. vt ſupra habitū ē. ſed fomes non inclinat ad bonum cōmune. ſed magis ad bonū priuatum. ergo fomes nō habet rationem legis. ¶ Sed cōtra eſt qḋ apl's dicit Roma. vij. Uideo legem aliā in mēbris meis repugnantem legi mentis mee. ¶ Rń. dōm ꝙ ſicut ſupra dictum ē lex eſſentialiter inuenitur in regulāte ⁊ mēſurante. pticipatiue autem in eo qḋ mēſuratur et regulatur. ita ꝙ oīs inclinatio vel ordinatio q̄ inuenitur ī his que ſubiecta ſunt legi. pticipatiue dr̄ lex. vt ex ſupra dictis patet. pōt autem ī his q̄ ſubduntur legi aliqua inclinatio inueniri dupliciter a legiſlatoꝛe. Uno modo inqꝙ̄tū directe inclinat ſuos ſubditos ad aliquid. ⁊ diuerſos interdū ad diuerſos actus. ſm̄ quē modū pt̄ dici ꝙ alia ē lex militū. ⁊ alia ē lex mercatoꝛum. Alio modo indirecte inqꝙ̄tum. ſ. p hoc ꝙ legiſlatoꝛ deſtituit aliquem ſibi ſubditū aliqua dignitate. ſequitur ꝙ tranſeat in aliū ordinem ⁊ quaſi ī aliā legem. puta ſi miles ex milicia deſtituatur trāſibit in legem ruſticoꝝ vel mercatoꝝ. Sic igitur ſub deo legiſlatoꝛe diuerſe creature diuerſas habent naturales inclinationes. ita vt qḋ vni eſt quodāmodo lex alteri ſit contra legem. vt ſi dicā ꝙ furibundū eſſe ē quodāmodo lex canis. eſt autē cōtra legē ouis. vel alterius manſueti animalis. ergo hoīs lex quam ſoꝛtitur ex ordinatione diuina ſm̄ ꝓpriam conditionem vt ſm̄ rōnem ꝓpriam operetur. que quidē lex fuit tam valida in primo ſtatu vt nihil vel pter rōnem vel cōtra rōnem poſſet ſurripere homini. ſed dum homo a deo receſſit. incurrit ī hoc ꝙ feratur ſm̄ impetum ſenſualitatis. ⁊ vnicuiqꝫ etiam pticulariter hoc cōtingit etiam ꝙ̄to magis a rōne receſſerit. vt ſic quodāmodo beſtijs aſſimiletur que ſenſualitatis impetu feruntur. ſm̄ illud p̄s. Homo cum in honoꝛe eſſet nō intellexit. cōparatus ē iumētis inſipiētibus ⁊ ſimilis factus eſt illis. ſic igitur ipa ſenſualitatis inclinatio que fomes dicitur. in alijs quidē animalibus ſimpliciter habet rōnem legis. illo tm̄ modo quo in talibus lex dici poteſt ſm̄ directam inclinationē. In hominibus aūt ſm̄ hoc non habet rōnem legis. ſed magis ē deuiatio a lege ratiōis. ſed inqꝙ̄tum p diuinam iuſticiā homo deſtituitur oꝛiginali iuſticia ⁊ vigoꝛe rationis. ipe impetus ſenſualitatis qui eum ducit habet rationem legis inqꝙ̄tum eſt penalis ⁊ ex lege diuina cōſequēs hoīem deſtitutū ꝓpria dignitate. ¶ Ad .j. ergo dōm ꝙ ratio illa ꝓcedit de fomite ſm̄ ſe cōſiderato ꝓut inclinat ad malū. ſic enī non habet rōnem legis. vt dictum ē. ſed ſm̄ ꝙ ſequitur ex diuine legis iuſticia. tanqꝫ ſi diceretur lex eē ꝙ aliquis nobilis ꝓpter ſuam culpam ad ſeruilia opera induci pmitteretur. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ obiectio illa procedit de eo qḋ eſt lex quaſi regula ⁊ mēſura. ſic enim deuiantes a lege tranſgreſſoꝛes cōſtituūtur. ſic autem fomes non eſt lex. ſed p quandā pticipationem. vt ſupra dictū eſt. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ ratio illa ꝓcedit de fomite ꝙ̄tū ad iclinationē

ꝓpriam. non autẽ ꝗ̃tum ad ſuam originem. ⁊ tamẽ ſi cõ
ſideretur inclinatio ſenſualitatis ꝓut eſt in alijs animali
bus. ſic ordinatur ad bonũ cõmune. id ẽ. ad ↄſeruationez
nature ĩ ſpecie vel ĩ indiuiduo. ⁊ hec ẽ etiaz in hoĩe ꝓut
ſenſualitas ſubditur rõni. ſed fomes dicit̃ ſ͛m ꝙ exit ratī-
onis ordinem. ¶ Queſtio XCII.

Deinde cõſiderandũ

eſt de effectibus legis. ⁊ circa hoc queruntur
duo. Primo vtrũ effectus legis ſit hoĩes fa-
cere bonos. Scḋo vtrũ effect⁹ legis ſint ĩꝑare. vetare. ꝑ-
mittere. ⁊ punire. ſicut legiſperitus dicit.

Ad primum ſic procedit.

Videtur ꝙ legis non ſit facere hoĩes bonos. Hoĩes enĩ
ſunt boni ꝑ virtutem. virtus enĩ eſt que bonũ facit habẽ
tem. vt dr̄ in. ij. ethi. ſed virtus eſt homini a ſolo deo. ipſe
enĩ ĩ eam facit in nobis ſine nobis. vt ſupra dictũ ẽ in diffi
nitione virtutis. ergo legis non ẽ homĩes facere bonos.
¶ Pr̄e. lex non ꝓdeſt homini niſi legi obediat. ſed hoc
ipſum ꝙ homo obedit legi ẽ ex bonitate. ergo bonitas ꝑ̃eri
gitur in hoĩe ad legem. non igit̃ lex facit bonos homines
¶ Pr̄e. lex ordinat̃ ad bonum cõmune. vt ſupra dictum
ẽ. ſed quidã bene ſe habent in his q̃ ad cõmune ptinent.
qui tñ in ꝓprijs non bene ſe habent. nõ ergo ad legem ptĩ-
net ꝙ faciat homines bonos. ¶ Pr̄e. quedaz leges ſunt
tyrannice. vt phũs dicit in ſua politica. ſꝫ tyrãnus non in
tendit ad bonitatem ſubditoꝝ. ſed ſolum ad ꝓpriã vtilita
tem. nõ ergo legis ẽ facere hoĩes bonos. ¶ Sꝫ ↄtra ẽ qḋ
phũs dicit in. ij. ethi. ꝙ voluntas cuiuſlibet legiſlatoris
hec eſt vt faciat hoĩes bonos. ¶ Rñ. dicḋm ꝙ ſicut ſupͣ di
ctum ẽ. lex nihil ẽ aliud ꝗ̃ dictamen rationis in ꝓ̃ſidente
quo ſubditi gubernãtur. cuiuſlibet autẽ ſubditi virtus ẽ
vt bene ſubdatur ei a quo gubernat̃. ſicut virtus iraſcibi
lis ⁊ cõcupiſcibilis in hoc conſiſtit ꝙ ſint bñ obedientes
rationi. ⁊ ꝑ hunc modum virtus cuiuſlibet ſubiecti ẽ vt
habens virtutẽ bñ ſubijciatur principanti. vt phũs dicit
in primo polit̃. Ad hoc autez ordinat̃ vnaqueqꝫ lex vt
obediatur ei a ſubditis. vnde manifeſtũ ẽ ꝙ hoc ſit ꝓpriũ
legis inducere ſubiectos ad ꝓpriam ipoꝝ virtutem. Cũ
igitur virtus ſit que facit bonũ habentẽ. ſequitur ꝙ ꝓpri⁹
effectus legis ſit bonos facere eos quibꝫ datur. vel ſimpli
citer. vel ſ͛m quid. Si enĩ intentio ferẽtis legem tendat ĩ
verum bonum qḋ eſt bonuz cõmune ſ͛m iuſticiã diuinã
regulatum. ſequitur ꝙ ꝑ legem hoĩes fiant boni ſimplici
ter. Si vero intẽtio legiſlatoris ferat̃ ad id qḋ nõ ẽ bonũ
ſimpliciter. ſed vtile vel delectabile ſibi. vel repugnãs iu
ſticie diuine. tunc lex nõ facit homines bonos ſimpliciter
ſed ſ͛m quid. ſ. in ordine ad tale regimen. Sic autẽ bonũ
inuenitur etiam in ꝑ ſe malis. ſicut aliquis dicit̃ bonus
latro quia operat̃ accõmode ad finem. ¶ Ad. j. ergo dicḋm
ꝙ duplex eſt virtus. vt ex ſupra dictis patet. ſ. acquiſita et
infuſa. ad vtrãqꝫ autẽ aliquid opatur operum aſſuetudo
ſed diuerſimode. Nam virtutẽ quidẽ acquiſitã cauſat. ad
virtutem aũt infuſam diſponit. ⁊ eam iam habitã cõſer-
uat ⁊ ꝓmouet. ⁊ quia lex ad hoc datur vt dirigat act⁹ hu
manos inꝗ̃tum actus humani opantur ad virtutem. in
tantũ lex facit homĩes bonos. vnde ⁊ phũs dicit in. ij. po
litice. ꝙ legiſlatores aſſuefacientes faciunt bonos. ¶ Ad
ij. dicḋm ꝙ non ſemꝑ aliquis obedit legi ex bonitate per-
fecta virtutis. ſed qñqꝫ quidem ex timore pene. qñqꝫ au-
tem ex ſolo dictamine rationis. qḋ eſt quoddã principiũ
virtutis. vt ſupra habitum eſt. ¶ Ad. iij. dicḋm ꝙ bonitas
cuiuſlibet partis ↄſideratur ĩ ꝓportione ad ſuũ totũ. vñ ⁊
Aug⁹ dicit in primo ↄfe. ꝙ turpis ẽ omnis pars que ſuo
toti nõ cõgruit. Cum igit̃ quilibet homo ſit ps ciuitatis.
impoſſibile ẽ ꝙ aliquis homo ſit bonus niſi ſit bñ ꝓpor-
onatus bono cõmuni. nec totum põt bene exiſtere niſi ex
partibus ſibi ꝓportionatis. Unde impoſſibile eſt ꝙ bonũ
cõmune ciuitatis bene ſe habeat niſi ciues ſint virtuoſi ad
minus illi quib⁹ cõuenit principari. ſufficit autẽ ꝗ̃tũ ad
bonum cõmunitatis ꝙ alij in tantũ ſint virtuoſi ꝙ prin-
cipũ mandatis obediant. et ideo phũs dicit in. iij. politice
ꝙ eadem ẽ virtus principis ⁊ boni viri. non autem eadẽ
eſt virtus cuiuſcunqꝫ ciuis et boni viri. ¶ Ad. iiij. dicḋm
ꝙ lex tyrãnica cũ non ſit ſ͛m rationem non eſt ſimpliciter
lex. ſed magis ẽ quedã ꝑuerſitas legis. ⁊ tamen inꝗ̃tum
habet aliquid de ratione legis intẽdit ad hoc ꝙ ciues ſint
boni. non enĩ habet de ratione legis niſi ſ͛m hoc ꝙ ẽ dicta-
men alicuius ꝓ̃ſidentis in ſubditis. ⁊ ad hoc tẽdit vt ſub-
diti legis ſint bñ obediẽtes. qḋ ẽ eos eſſe bonos. non ſim
pliciter. ſꝫ in ordine ad tale regimen.

Ad ſecundũ ſic ꝓceditur.

Videtur ꝙ legis actus nõ ſint ↄuenienter aſſignati ĩ hoc
ꝙ dicitur ꝙ legis actus eſt imꝑare. vetare. permittere. ⁊
punire. Lex enim oĩs ꝓ̃ceptum cõmune ẽ. vt legiſcõſult⁹
dicit. ſed idẽ eſt imꝑare qḋ ꝓ̃cipere. ergo alia quattuor ſu
perfluũt. ¶ Pr̄e. effectus legis ẽ vt inducat ſubditos ad
bonũ. ſicut ſupͣ dictum ẽ. ſed ↄſilium ẽ de meliori bono ꝗ̃
ꝓ̃ceptum. ergo magis ptinet ad legem ↄſulere ꝗ̃ ꝓ̃cipere
¶ Pr̄e. ſicut homo aliquis incitat̃ ad bonũ ꝑ penas. ita
etiã ⁊ per ꝓ̃mia. ergo ſicut punire ponit̃ effectus legis. ita
etiam ⁊ ꝓ̃miare. ¶ Pr̄e. intẽtio legiſlatoris ẽ vt homĩes
faciat bonos. ſicut ſupra dictum ẽ. ſꝫ ille qui ſolo metu pe
naꝝ obedit legi non ẽ bonus. nã obedit timore ſeruili q̃ ẽ
timor penaꝝ. ⁊ ſic ſi bonũ aliquis faciat. non tamẽ aliqḋ
bonũ fit. vt Aug⁹ dicit. non ergo videt̃ eſſe ꝓpriũ legis
ꝙ puniat ¶ Sed ↄtra ẽ ꝙ Iſidor⁹ dicit in. ij. ethimolo-
giaꝝ. Omnis lex aut ꝑmittit aliquid. vt vir fortis ꝓ̃miũ
petat. aut vetat. vt ſacraꝝ virginuz nuptias nulli liceat pe
tere. aut punit. vt qui cedem fecerit capite plectat̃. ¶ Rñ.
dicḋm ꝙ ſicut enunciatio ẽ rationis dictamẽ ꝑ modũ enũ-
ciandi. ita etiam lex ꝑ modum ꝓ̃cipiendi. Rationis autẽ
ꝓpriũ ẽ vt ex aliquo ad aliquid inducat. vnde ſicut ĩ de-
mõſtratiuis ſciẽtijs ratio inducit vt aſſentiatur ↄcluſioni
ꝑ q̃dam principia. ita etiam inducit vt aſſentiat̃ legis ꝓ̃-
cepto per aliquid. Precepta autem legis ſunt de actibus
humanis in quibꝫ lex dirigit. vt ſupra dictũ eſt. Sũt au
tem tres differẽtie humanoꝝ actuũ. Nã ſicut ſupͣ dictuz
eſt quidã actus ſunt boni ex genere qui ſũt actus virtutũ
⁊ reſpectu hoꝝ ponitur legis actus precipere vel imꝑare.
Precipit enĩ lex omnes actus virtutum vt dr̄ in. v. ethi.
Quidam vero ſunt actus mali ex genere. ſicut act⁹ vitioſi
⁊ reſpectu hoꝝ lex habet ꝓhibere. Quidã vero ex genere
ſuo ſunt actus indifferentes. ⁊ reſpectu hoꝝ lex habet per
mittere. ⁊ poſſunt etiam indifferentes dici actus qui ſũt
vel parum boni. vel paꝝ mali. Id autem ꝑ qḋ inducit lex
ad hoc ꝙ ſibi obediat̃. ẽ timor pene. ⁊ ꝗ̃tum ad hoc poni
tur legis effectus punire. ¶ Ad. j. ergo dicḋm ꝙ ſicut ceſſa
re a malo habet quãdam rõnem boni. ita etiam ꝓhibitio
habet quandã rõnem ꝓ̃cepti. ⁊ ſ͛m hoc large accipiendo
ꝓ̃ceptum vniuerſaliter lex ꝓ̃ceptum dr̄. ¶ Ad. ij. dicḋm ꝙ
ↄſulere non ẽ ꝓprius actus legis. ſed põt ptinere etiaz ad

pſonam priuatam. cuius nõ ē cõdere legem. vnde etiam apłs .j. ad Cor. vij. cū ꝯſilium quoddã daret dixit. Ego dico non dominus. ⁊ ideo non ponit inter effectus legis. ¶ Ad .iij. dõm ꝙ etiā pmiare poteſt ad quēlibet ptinere ſꝫ punire nõ ptinet niſi ad miniſtrum legis. cuius auctoritate pena infert. ⁊ ideo pmiare non ponit actus legis ſꝫ ſolum pmiare. ¶ Ad .iiij. dõm ꝙ ꝑ hoc ꝙ aliquis icipit aſſueſacere ad vitandū mala. ⁊ ad implendū bona ꝓpter metum pene. pducitur quãdoqꝫ ad hoc ꝙ delectabiliter ⁊ ex ꝓpria voluntate hoc faciat. ⁊ ſm hoc lex etiā puniendo perducit ad hoc ꝙ hoīes ſint boni. ¶ Queſtio XCIII

DEinde conſideran:

dum de ſingulis legibus. ⁊ primo đ lege eterna. ſcđo de lege naturali. tertio de lege humana. quarto de lege veteri. quinto de lege noua que eſt lex euangelij. de ſexta autē lege q̄ eſt lex fomitis ſufficiat qđ dictum ē cum de peccato originali ageret. Circa primum q̄runtur ſex. primo quid ſit lex eterna. ſcđo vtrum ſit oībus nota. tertio vtrum oīs lex ab ea deriuet. quarto vtrū neceſſaria ſubijciantur legi eterne. quinto vtrū cõtingentia naturalia ſubijciãtur legi eterne. ſexto vtrum omnes res humane ei ſubijciantur.

Ad primum ſic procedit.

Videtur ꝙ lex eterna non ſit ſūma ratio in deo exiſtens. Lex enī eterna ē vna tm̄. ſed rationes rerū in mēte diuina ſunt plures. Dicit enī Aug⁹ in li. lxxxiij. q. ꝙ deus ſingula fecit ꝓprijs rationibꝫ. ergo lex eterna nõ videtur eē idē qđ ratio in mēte diuina exiſtens. ¶ Pre. de ratiõe legis eſt ꝙ verbo ꝓmulgetur. vt ſupra dictum ē. ſed verbum in diuinis dicit pſonaliter. vt in primo habitū ē. ratio autem dicit eſſentialiter. nõ igitur idē ē lex eterna qđ ratio diuina. ¶ Pre. Aug⁹ in li. đ vera religione. Apparet ſup mētem noſtrā legē eſſe q̄ veritas dicit. lex autē ſupra mētes noſtrā exiſtens ē lex eterna. ergo veritas ē lex eterna. ſed non ē eadem ratio veritatis ⁊ rationis. ergo lex eterna nõ eſt idē cū ratione ſūma. ¶ Sed contra ē qđ Aug⁹ dicit ī primo de li. arbi. ꝙ lex eterna ē ſumma ratio cui ſemꝑ obtēperandū eſt. ¶ Rñ. dõm ꝙ ſicut in quolibet artifice preexiſtit ratio eorū que ꝯſtituūtur ꝑ artem. ita etiam ī quolibet gubernante oportet ꝙ preexiſtat ratio ordinis eorum que agēda ſunt ꝑ eos qui gubernationi ſubdunt. ⁊ ſicut ratio rerū fiendarū ꝑ artē vocat ars vel exemplar rerū artificiatarū. ita etiā ratio gubernãtis act⁹ ſubditorū rõnem legis obtinet ſeruatis alijs q̄ ſupra eē diximus de legis ratione. Deus autē ꝑ ſuā ſapiētiā ꝯditor ē vniuerſarū rerum ad quas comparatur ſicut artifex ad artificiata. vt ī primo habitū ē. Eſt etiā gubernator oīum actuū ⁊ motionum q̄ inueniunt in ſingulis creaturis. vt etiā in primo habitū eſt. vnde ſicut ratio diuine ſapiētie in q̄ntum ꝑ eam cūcta ſunt creata rõnem habet artis vel exemplaris vel ydee. ita ratio diuine ſapiētie mouēns oīa ad debitum finem obtinet rõnem legis. et ſm hoc lex eterna nihil aliud ē q̄ ratio diuine ſapiētie ſm ꝙ ē directiua oīum actuū ⁊ motionū. ¶ Ad .j. ergo dõm ꝙ Aug⁹ loquit ibi de ratiõibꝫ ydealibus q̄ reſpiciunt ꝓprias naturas ſingularū rerū. ⁊ ideo in eis inuenit quedam diſtinctio et pluralitas ſm diuerſos reſpectus ad res. vt ī primo habitū eſt. ſed lex dicit directiua actuū ī ordine ad bonū cõmune. vt ſupra dictum eſt. Ea autē q̄ ſunt in ſeipſis diuerſa cõſiderant vt vnum ſm ꝙ ordinant ad aliquod cõmune. ⁊ ideo lex eterna ē vna q̄ eſt ratio huius ordinis. ¶ Ad .ij. dõm ꝙ circa verbū quodcunqꝫ duo poſſunt conſiderari. ſcꝫ ipm verbū. ⁊ ea q̄ verbo exprimunt. verbū enim vocale ē quiddam ab ore hoīs ꝓlatum. ſed hec verbo exprimunt q̄ verbis hūanis ſignificãtur. ⁊ eadem ratio ē de verbo hoīs mentali qđ nihil ē aliud q̄ quiddā mente ꝯceptum quo hō exprimit mētaliter ea de quibus cogitat. Sic igitur ī diuinis ipm verbum qđ ē cõceptio paterni ītellect⁹. pſonaliter dr̄. ſed oīa quecunqꝫ ſunt in ſcientia patris ſiue eſſentialia ſiue pſonalia ſiue etiā dei opa exprimunt hoc verbo. vt patꝫ ꝑ Auguſ. in xv. de tri. ⁊ inter cetera q̄ hoc verbo exprimitur. nec tamē ꝓpter hoc ſequitur ꝙ lex eterna perſonaliter in diuinis dicatur. appropriatur tm̄ filio ꝓpter ꝯuenientiam quā habet ratio ad verbū. ¶ Ad .iij. dõm ꝙ ratio ītellectus diuini aliter ſe habet ad res q̄ ratio hūani ītellect⁹. Intellect⁹ enī human⁹ ē mēſuratus a rebus. vt ſcꝫ cõceptus hominis non ſit verus ꝓpter ſeipſm. ſꝫ dr̄ verus ex hoc ꝙ ꝯſonat rebus. Ex hoc enī ꝙ res ē vel non ē opinio vera vel falſa ē. Intellectus vero diuin⁹ ē mēſura rerū. q2 vnaqueqꝫ res in tantū habet de veritate in q̄ntū imitat intellectū diuinum vt in primo dictum ē. et ideo ītellectus diuinus ē verus ſm ſe. vnde ratio eius ē ipſa veritas.

Ad ſecundū ſic ꝑceditur

Videtur ꝙ lex eterna non ſit oībus nota. Quia vt dicit Apłus .j. Cor. ij. Que ſunt dei nemo nouit niſi ſpūs dei. ſed lex eterna ē quedam ratio in mēte diuina exiſtens. ergo oībus ē ignota niſi ſoli deo. ¶ Pre. ſicut Aug⁹ dicit ī li. de li. arbi. Lex eterna ē q̄ iuſtum ē vt oīa ſint ordinatiſſima. ſed nõ oēs cognoſcūt q̄liter oīa ſunt ordinatiſſima. nõ ergo oēs cognoſcūt legē eternā. ¶ Pre. Aug⁹ dicit in li. de vera religione. ꝙ lex eterna ē de q̄ hoīes iudicare nõ poſſunt. ſꝫ ſicut in primo ethi. dr̄ vnuſquiſqꝫ bn̄ iudicat que cognoſcit. ergo lex eterna non ē nobis nota. ¶ Sed cõtra ē ꝙ Aug⁹ dicit in li. de li. arbi. ꝙ eterne legis notio nob' īpreſſa ē. ¶ Rñ. dõm ꝙ dupliciter aliqđ cognoſci pt. Vno modo ī ſeipſo. Alio mõ ī ſuo effectu in q̄ aliqua ſimilitudo ei⁹ inuenit. ſicut aliquis nõ vidēs ſolem in ſua ſubſtātia. cognoſcit ipm ī ſua irradiatiõe. Sic igit dõm ē ꝙ legem eternā nullus pōt cognoſcere ſm ꝙ in ſeipſa ē niſi ſolus deus ⁊ beati qui deū ꝑ eſſentiā vidēt. ſꝫ oīs creatura rationalis ipſam cognoſcit ſm aliquā eius irradiationem vł maiorem vel minorē. oīs enī cognitio veritatis ē quedam irradiatio ⁊ ꝑticipatio legis eterne q̄ eſt veritas incõmutabilis. vt Aug⁹ dicit in li. de vera religiõe. Veritatem autē oēs equaliter cognoſcūt ad min⁹ q̄ntū ad principia cõmunia legis naturalis. in alijs vero quidā plus ⁊ quidā min⁹ ꝑticipãt de cognitione veritatis. ⁊ ſm hoc etiā plus vel min⁹ cognoſcūt legē eternam. ¶ Ad .j. ergo dõm ꝙ ea q̄ ſunt dei in ſeipſis quidem cognoſci a nobis nõ poſſunt. ſꝫ tm̄ in effectibꝰ ſuis nobis manifeſtãtur. ſm illud Roma .j. Inuiſibilia dei ꝑ ea q̄ facta ſunt ītellecta ꝯſpiciūt. ¶ Ad .ij. dõm ꝙ legē eternā ⁊ ſi vnuſquiſqꝫ cognoſcat ꝑ ſua capacitate ſm modū pdictū. null⁹ tm̄ eam cõprehēdere pōt. Nõ enī totaliter manifeſtari pt ꝑ ſuos effectus. ⁊ ideo nõ oportet ꝙ quicunqꝫ cognoſcit legē eternam ſm modū pdictū. cognoſcat totū ordinē rerū q̄ oīa ſunt ordinatiſſima. ¶ Ad .iij. dõm ꝙ iudicare de aliquo pt intelligi dupliciter. Vno modo ſicut vis cognitiua dijudicat de ꝓprio obiecto. ſm illud Job .xij. Nonne auris verba dijudicat ⁊ fauces cõmedētis ſaporē? ⁊ ſm iſtum modum iudicij phūs dicit ꝙ vnuſqſqꝫ bn̄ dijudicat que

cognoſcit. iudicãdo ſcʒ an ſit verũ qđ ꝓponitur. Alio mõ
ſꝫm ꝙ ſupioꝛ iudicat de inferioꝛi quodaʒ practico iudicio
an ſcʒ ita debeat eſſe vel non ita. ⁊ ſic nullus põt iudicare
de lege eterna.

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Uideť ꝙ non oĩs lex a lege eterna deriuať. Eſt enĩ que-
dam lex fomitis. vt ſupra dictum ẽ. ipſa autẽ non deriuať
a lege diuina q̃ eſt lex eterna. ad ipſam enĩ ptinet pruden
tia carnis. de qua Apl'us dicit ad Roma. viij. ꝙ legi dei
nõ põt eſſe ſubiecta. ergo non oĩs lex ꝓcedit a lege eterna.
¶ Pre. a lege eterna nihil iniquũ ꝓcedere põt. q2 ſicut
dictum eſt. lex eterna ẽ ſꝫm quam iuſtũ ẽ vt oĩa ſint ordi-
natiſſima. ſʒ q̃daʒ leges ſunt inique. ſꝫm illud Eſa. x. Ue
qui condunt leges iniquas. ergo nõ oĩs lex ꝓcedit a lege
eterna. ¶ Pre. Aug' dicit in primo de li. ar. ꝙ lex que po
pulo regendo ſcribiť. recte multa pmittit que ꝑ diuinam
ꝓuidentiã vindicanť. ſʒ ratio diuine ꝓuidentie ẽ lex eter
na. vt dictum ẽ. ergo nec etiã oĩs lex recta procedit a lege
eterna. ¶ Sed contra ẽ qđ Prouer. viij. diuina ſapiẽtia
dicit. Per me reges regnant ⁊ legũ conditores iuſta decer-
nunt. Ratio aũt diuine ſapientie ẽ lex eterna vt ſupra di
ctũ ẽ. ergo oẽs leges a lege eterna ꝓcedunt. ¶ Rñ dđm
ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. lex importat rationẽ quandã di
rectiuã actuũ ad finẽ. In oĩbus aũt mouentibus ordina
tis oportet ꝙ virtus ſcđi mouentis deriueť a virtute mo
uentis primi. q2 mouens ſcđm nõ mouet niſi inq̃ʒtũ mo
uetur a primo. vñ in oĩbus gubernãtibus idẽ videm' ꝙ
ratio gubernatiõis a primo gubernãte ad ſecũdos deriua
tur. ſicut ratio coꝝ q̃ ſunt agenda in ciuitate deriuať a re-
ge ꝑ ꝓceptum ĩ inferiores adminiſtratores. Et in artifici
alibus etiã ratio artificialiũ actuũ deriuatur ab archite-
ctore ad inferiores artifices q̃ manu opantur. cũ ergo lex
eterna ſit ratio gubernatiõis in ſupremo gubernante. ne-
ceſſe ẽ ꝙ omnes rões gubernationis q̃ ſunt ĩ inferioribꝫ
gubernãtibus a lege eterna deriuenť. Huiuſmodi aũt ra-
tiones inferioꝝ gubernantiũ ſunt q̃cũq3 alie leges preter
legẽ eternã. vñ oẽs leges inq̃ʒtum pticipãt de rõne recta
in tm̃ deriuantur a lege eterna. Et ꝓpter hoc Aug' dicit ĩ
primo de li. arbi. ꝙ ĩ tpali lege nihil ẽ iuſtum ac legitimũ
qđ nõ ex eterna hoĩes ſibi deriuauerũt. ¶ Ad. j. ergo dđm
ꝙ fomes habet rõnem legis in hoĩe inq̃ʒtum ẽ pena ↄſe-
quens diuinã iuſticiã. ⁊ ſꝫm hoc manifeſtũ ẽ ꝙ deriuať a
lege eterna. Inq̃ʒtum vero inclinat ad peccatũ. ſic ↄtraria
tur legi dei ⁊ non habet rõneʒ legis. vt ex ſupra dictis ptʒ
¶ Ad. ij. dđm ꝙ lex humana in tm̃ habet ronem legis in
q̃ʒtum ẽ ſꝫm rõnem rectam. ⁊ ſꝫm hoc manifeſtũ ẽ ꝙ a lege
eterna deriuať. inq̃ʒtum vero a rõne recedit ſic dr̃ lex iniq̃
⁊ ſic nõ habet rõnem legis. ſed magis violẽtie cuiuſdam.
⁊ tñ in ipa lege iniq̃ inq̃ʒtum ſeruať aliquid de ſilitudine
legis ꝓpter ordinem poteſtatis eius qui legẽ fecit. ſꝫm hoc
etiã deriuať a lege eterna. Oĩs enĩ poteſtas a dño deo ẽ.
vt diciť Roma. xiij. ¶ Ad. iij. dđm ꝙ lex hũana diciť ali
qua pmittere. nõ q̃ſi ea approbans. ſed quaſi ea dirigere
nõ potẽs. multa autẽ diriguntur lege diuina q̃ dirigi non
poſſunt lege hũana. plura enĩ ſubdũtur cauſe ſupioꝛi q̃ʒ
inferioꝛi. vnde hocipm ꝙ lex humana nõ ſe itromittit de
his que dirigere nõ pt. ex ordine legis eterne ꝓuenit. Se
cus autem eſſet ſi approbaret ea que lex eterna reprobat.
vnde ex hoc non habeť ꝙ lex humana non deriuať a lege
eterna. ſʒ ꝙ non eã ꝑfecte aſſequi poſſit.

Ad quartum ſic procediť

Uidetur ꝙ neceſſaria ⁊ eterna ſubijciať legi eterne. Om
ne enĩ qđ rationale ẽ rõni ſubditur. ſʒ volũtas diuina ẽ
rationabilis cuʒ ſit iuſta. ergo rationi ſubdiť. ſʒ lex eterna
ẽ ratio diuina. ergo volũtas dei ſubdiť legi eterne. volũ-
tas aũt dei ẽ aliquid eternũ. ergo etiaʒ eterna ⁊ neceſſaria
legi eterne ſubdũť. ¶ Pre. quicquid ſubijciť regi ſubijci
tur legi regis. Filius autẽ vt dr̃. j. ad Coꝝ. xv. ſubiectus
erit deo ⁊ patri cũ tradiderit ei regnũ. ergo fili' q̃ eſt etern'
ſubijciť legi eterne. ¶ Pre. lex eterna ẽ ratio diuine ꝓui
dentie. ſʒ multa neceſſaria ſubdũť diuine ꝓuidentie ſicut
pmanentia ſubſtantiaꝝ incorpalium ⁊ corpoꝝ celeſtiũ. er
go legi eterne ſubdũtur etiã neceſſaria. ¶ Sed cõtra ea q̃
ſunt neceſſaria ĩpoſſibile ẽ aliter ſe habere. vñ cohibitiõe
nõ indigent. ſʒ imponiť homini lex vt cohibeať a malis.
vt ex ſupradictis ptʒ. ergo ea q̃ ſunt neceſſaria legi nõ ſub
dunť. ¶ Rñ. dđm ꝙ ſicut ſupra dictũ ẽ. lex eterna ẽ ratio
diuine gubernationis. Quecũq3 ergo diuine gubernati-
oni ſubdũtur. ſubijciũtur etiã legi eterne. q̃ vero guberna
tioni eterne nõ ſubdũtur. neq3 legi eterne ſubdũtur. Ho
rum aũt diſtinctio attẽdi põt ex his q̃ circa nos ſunt. hu-
mane enĩ gubernationi ſubdũť ea q̃ ꝑ hoĩes fieri poſſunt
que vero ad naturã hoĩs ptinent. nõ ſubdũtur gubernati
oni humane ſcʒ ꝙ homo habeat aĩaʒ. vel manum aut pe
des. Sic igiť legi eterne ſubdũtur oĩa que ſunt in rebus
a deo creatis. ſiue ſint cõtingentia. ſiue ſint neceſſaria. ea
vero que ptinẽt ad naturã vel eſſentiã diuinaʒ legi eterne
non ſubdũtur. ſʒ ſunt realiter ipa lex eterna. ¶ Ad. j. ergo
dđm ꝙ đ volũtate dei dupliciter poſſumus loqui. Uno
modo q̃ʒtum ad ipam voluntatẽ. ⁊ ſic cum voluntas dei
ipſa ſit eſſentia eius. nõ ſubdiť gubernationi diuine. neq3
legi eterne. ſed idẽ ẽ qđ lex eterna. Alio modo poſſumus
loqui de voluntate diuina q̃ʒtum ad ipſa q̃ de' vult circa
creaturas. que quidẽ ſubiecta ſunt legi eterne inq̃ʒtũ ho-
rum ratio ẽ in diuina ſapiẽtia. ⁊ rõne hoꝝ voluntas dei
dr̃ rationabilis. alioquin rõne ſuipſius magis ẽ dicenda
ipa ratio. ¶ Ad. ij. dđm ꝙ fili' dei nõ ẽ a deo fact'. ſed na
turaliter ab ipo genit'. et ideo nõ ſubdiť diuine ꝓuidẽtie
aut legi eterne. ſʒ magis ipẽ ẽ lex eterna ꝑ quandã appro-
priationẽ. vt ptʒ ꝑ Aug. in li. de vera religiõe. Diciť aũt
eſſe ſubiect' patri rõne hũane natura ſꝫm quã etiaʒ pater
dr̃ eſſe maioꝛ eo. ¶ Tertiũ ↄcedim'. q2 ꝓcedit de neceſſa-
rijs creatis. ¶ Ad. iiij. dđm ꝙ ſicut phũs dicit ĩ. v. meta
phiſice. Quedã neceſſaria habẽt cauſam ſue neceſſitatis
⁊ ſic hocipm ꝙ impoſſibile ẽ ea aliter ſe habere habent ab
alio. ⁊ hocipm ẽ cohibitio q̃dã efficaciſſima. Nã q̃cunq3
cohibeť in cõmuni in tm̃ cohiberi diciť inq̃ʒtum non põt
aliter facere q̃ʒ de eis diſponatur.

Ad quintum ſic procediť

Uideť ꝙ naturalia ↄtingẽtia nõ ſubſint legi eterne. Pro
mulgatio enĩ ẽ de rõne legis. vt ſupra habitũ ẽ. ſʒ ꝓmul-
gatio nõ põt fieri niſi ad creaturas rõnales q̃bꝫ ꝑt aliq̃d
denũciari. ergo ſole creature rõnales ſubſunt legi eterne.
nõ ergo naturalia contingẽtia ¶ Pre. ea q̃ obediũt rõni
pticipãt aliqualiter rõne vt dr̃ in primo ethi. Lex aũt eter
na ẽ ratio ſũma. vt ſup̃ dictũ ẽ. cũ igiť naturalia ↄtingen-
tia nõ pticipẽt aliq̃liter rõne. ſʒ penit' ſint irrõnabilia. vi-
detur ꝙ nõ ſubſint legi eterne. ¶ Pre. lex eterna ẽ effica-
ciſſima. ſʒ ĩ naturalibꝫ ↄtingẽtibꝫ accidit defect'. nõ ergo
ſubſunt legi eterne. ¶ Sʒ ↄtra ẽ quod dr̃ Prouer. viij.

Quando circūdabat mari terminū ſuū. ⁊ legē dabat aq̄s ne trāſirent fines ſuos. ¶ Rñ. dōm ꝙ aliter ē de lege hominis dōm. ⁊ aliter de lege eterna q̄ eſt lex dei. Lex enim hoīs nō ſe extendit niſi ad creaturas rōnales que homini ſubijciūtur. Cuiꝰ ratio ē. q2 lex ē directiua actuū q̄ cōueniūt ſubiectis gubernationi alicuiꝰ. vñ nullꝰ ꝓprie loquēdo ſuis actibꝰ legē imponit. Queciq3 aūt agūtur circa vſū rerū irrationabiliū homini ſubditaꝝ. agunf ꝑ actū ipſius hoīs mouētis hmōi res. nam hmōi irrationales creature nō agunt ſeipſas. ſ3 ab alijs aguntur. vt ſup habitū ē. ⁊ ideo rebus irrationabilibꝫ hō legē imponere nō pōt q̄tūcūq3 ei ſubijciant̄. rebus aūt rōnabilibꝰ ſibi ſubiectis pōt imponere legē inq̄ntū ſuo ꝑcepto vel denūciatiōe q̄cūq3 imprimit mēti eiꝰ quādā regulā q̄ ē principiū agendi. ſicut aūt hō imprimit denūciādo q̄ddā interius principium actuū homini ſibi ſubiecto. ita etiā deꝰ imprimit toti nature principia ꝓprioꝝ actuū. ⁊ ideo ꝑ hūc modū3 deꝰ dr̄ ꝑcipe toti nature. ſ̄m illud p̄s. Preceptū poſuit ⁊ nō preteribit. ⁊ per hāc etiā rōnē3 oēs motꝰ ⁊ actiōes nature legi eterne ſubdūtur. vñ alio mō creature irrationales ſubdūtur legi eterne inq̄ntum mouēt̄ a diuina ꝓuidētia. nō aūt ꝑ intellectū diuini precepti ſicut creature rationales. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ hoc mō ſe hꝫ impſſio actiui principij intrinſeci q̄ntum ad res naturales ſicut ſe hꝫ ꝓmulgatio legis q̄ntū ad homines. q2 ꝑ legis ꝓmulgationem imprimitur hoibꝰ q̄ddā3 directiuū principiū humanoꝝ actuū vt dictū eſt. ¶ Ad ij. dōm ꝙ creature irrationales nō ꝑticipāt rōne hūana. nec ei obediūt. ꝑticipāt tñ ꝑ modū obediētie rōne diuina Ad plura eni ſe extēdit virtus rōnis diuine q̄3 virtus rationis hūane. ⁊ ſicut mēbra corpis hūani mouent̄ ad imperiū rōnis. nō tñ ꝑticipāt rōne. q2 nō habent aliquā apprehenſionē ordinatā ad rōnē3. Ita etiā creature irrationales mouent̄ a deo. nec tñ ꝓpter hoc ſunt rōnales. ¶ Ad iij. dōm ꝙ defectus qui accidūt i rebus naturalibꝫ q̄uis ſint p̄ter ordinē cauſaꝝ vniuerſaliū. ⁊ ꝑcipue cauſe prime q̄ deꝰ ē. cuiꝰ ꝓuidētiā nihil ſubterfugere pōt. vt i primo dictum ē. ⁊ q2 lex eterna ē rō diuine ꝓuidētie. vt dictum ē. ideo defectus rerū naturaliū legi eterne ſubduntur.

Ad ſextū3 ſic proceditur

Videt̄ ꝙ nō oēs res hūane ſubijciant̄ legi eterne. Dicit eni Aplš ad Gal. v. Si ſpū dei ducimini non eſtis ſub lege. ſ3 viri iuſti q̄ ſunt filij dei ꝑ adoptionē ſpū dei agunt̄ ſ̄m illud Roma. viij. Qui ſpiritu dei aguntur hi filij dei ſunt. ergo nō oēs homines ſunt ſub lege eterna. ¶ Pre. Aplš dicit ad Roma. viij. Prudentia carnis inimica eſt deo. legi eni dei ſubiecta nō ē. ſ3 multi hoīes ſunt i quibꝫ prudētia carnis dñatur. ergo legi eterne q̄ eſt lex dei non ſubijciūt̄ oēs hoīes. ¶ Pre. Augꝰ dicit i primo de li. ar. ꝙ lex eterna ē q̄ mali miſeriā. boni vitā beatā3 merent̄. ſed hoīes iā beati. vel iā dānati nō ſunt i ſtatu merendi. ergo nō ſubſunt legi eterne. ¶ Sz ɔtra ē qḋ Augꝰ dicit. ix. de ciui. dei. Nullo mō aliquid legibꝰ ſūmi creatoris ordinationiq3 ſubtrahit̄ a quo pax vniuerſitatis adminiſtratur ¶ Rñ. dōm ꝙ duplex ē modꝰ q̄ aliquid ſubdit̄ legi eterne. vt ex ſup dictis pꝫ. Uno mō inq̄ntū ꝑticipat̄ lex eterna ꝑ modū cognitiōis. Alio mō ꝑ modū actiōis ⁊ paſſionis. inq̄ntum ꝑticipat̄ ꝑ modū interioris principij motiui ⁊ hoc ſcḋo mō ſubdūt̄ legi eterne irrationales creature. vt dictū ē. ſ3 q2 rationalis natura cū eo qḋ ē cōmune oibus creaturis hꝫ aliq̄d ſibi ꝓpriū inq̄ntū ē rationalis. ideo ſ̄m vtrūq3 modū legi eterne ſubdit̄. q2 ⁊ notionē legis eterne aliq̄ mō hꝫ. vt ſup dictū ē. ⁊ iteꝝ vnicuiq3 rōnali creature ineſt naturalis iclinatio ad id qḋ ē ɔſonū legi eterne Sumus eni īnati ad habendū virtutes. vt dr̄ in. ij. ethi. Uterq3 tñ modus imꝑfectꝰ quidē ē ⁊ q̄dāmō corruptus i malis in quibus ⁊ iclinatio naturalis ad virtutē deprauat̄ ꝑ habitū vitioſū. ⁊ iteꝝ ipſa naturalis cognitio boni i eis obtenebrat̄ per paſſiones ⁊ habitus peccatoꝝ. In bonis aūt vterq3 modus inuenit̄ ꝑfectioꝛ. q2 ⁊ ſupra cognitionē naturalē boni ſupadditur eis cognitio fidei ⁊ ſapiētie. ⁊ ſupra naturalē iclinationē ad bonū3 ſupadditur eis interius motiuū grē ⁊ virtutis. Sic igit̄ boni ꝑfecte ſubſunt legi eterne tāq3 ſemꝑ ſ̄m eā agētes. mali aūt ſubſunt q̄dē legi eterne. imꝑfecte q̄dē q̄ntū ad actiōes ipoꝝ. put imꝑfecte cognoſcūt. ⁊ imꝑfecte inclinant̄ ad bonū. ſ3 q̄ntū deficit ex pte actiōis ſupplet̄ ex pte paſſionis. put ſc3 in tm̄ patiuntur qḋ lex eterna dictat de eis. inq̄ntū deficiūt facere qḋ legi eterne cōuenit. vñ Augꝰ dicit in primo d li. ar. Iuſtos ſub eterna lege agere exiſtimo. ⁊ in li. de cathezizādis rudibus dicit ꝙ deus ex iuſta miſeria aiaꝝ ſe deſerentiū cōuenientiſſimis legibus inferiores ptes creature ſue nouit ordinare. ¶ Ad. j. ḡ dōm ꝙ illud verbū Apli pōt itelligi dupliciter. Uno mō vt eē ſub lege itelligatur ille qui nolēs obligationē legis ſubdit̄ quaſi cuidā pōderi. vñ glo. ibidē3 dicit ꝙ ſub lege ē qui timore ſupplicij qḋ lex minat̄ non amore iuſticie a malo oꝑe abſtinet. ⁊ hoc mō ſpūales viri nō ſunt ſub lege. q2 ꝑ charitatē quā ſpūſſanctus cordibus eoꝝ infundit volūtarie id qḋ legis ē implēt. Alio mō pōt etiā itelligi inq̄ntum hoīs opa qui ſpiritu ſancto agūt̄ magis dicūt̄ eē opa ſpūſſancti q̄3 ipſius hoīs. vñ cū ſpūſſanctus nō ſit ſub lege ſicut nec filius. vt ſup dictū ē. ſequit̄ ꝙ hmōi opera inq̄ntū3 ſunt ſpūſſancti nō ſint ſub lege. et huic atteſtat̄ qḋ Aplš dicit. ij. ad Coꝛ. iij. Ubi ſpūs dñi ibi libertas. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ prudētia carnis non poteſt ſubijci legi dei ex pte actiōis. q2 iclinat̄ ad actiones ɔtrarias legi diuine. ſubijcit̄ tñ legi dei ex pte paſſiōis. q2 meretur pati penā ſ̄m legē diuine iuſticie. nihilominus tñ in nullo hoīe ita prudētia carnis dñatur ꝙ totū bonū nature corrūpatur. ⁊ ideo remanet i hoīe iclinatio ad agendū ea q̄ ſunt legis eterne. Habitū ē eni ſup ꝙ peccatū non tollit totū bonū nature. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ idē eſt ꝑ qḋ aliquid ɔſeruatur i fine ꝑ qḋ mouetur ad finē. ſicut corpus graue grauitate quieſcit i loco inferiori. ꝑ quā etiā ad locū ipm mouetur. et ſic dōm ē ꝙ ſic ſ̄m legē eternā aliqui merētur beatitudinē vel miſeriā. ita ꝑ eādē legē i beatitudine vel miſeria cōſeruantur. ⁊ ſ̄m hoc ⁊ beati ⁊ damnati ſubſunt legi eterne. ¶ Queſtio. XCIIII

Deinde conſiderandū

ē de lege naturali. ⁊ circa hoc q̄runtur ſex. primo quid ſit lex naturalis. ſcḋo q̄ ſint ꝑcepta legis naturalis. tertio vtꝝ oēs actus virtutū ſint de lege nature. quarto vtꝝ lex naturalis ſit vna apud omnes. quinto vtꝝ ſit mutabil̄. ſexto vtꝝ poſſit a mēte hoīs deleri

Ad primum ſic procedit̄.

Videt̄ ꝙ lex naturalis ſit habitꝰ. Quia vt phūs dicit in ij. ethi. Tria ſunt in aīa. potētia. habitus. ⁊ paſſio. ſ3 naturalis lex nō ē aliq̄ potētiaꝝ aīe. nec aliq̄ paſſionū. vt pa3 enumerādo ꝑ ſingula. ḡ lex naturalis ē habitus ¶ Pre. Baſilius dicit ꝙ conſciētia ſiue ſinderiſis ē lex itellectus nři. qḋ non pōt itelligi niſi de lege naturali. ſ3 ſinderiſis ē habitus quidā. vt i primo habitū ē. ergo lex ē naturalis

habitus. ¶ Pręt. lex naturalis ſemꝑ ī hoīe manet. vt īfra patebit. ſꝫ nō ſemꝑ rō hoīs ad quā lex ꝑtinet cogitat ď naturali lege. ergo lex naturalis nō ē act⁹ ſꝫ habit⁹. ¶ Sed ꝯtra ē qḋ Aug⁹ dicit ī li. de bono ꝯiugali. ꝙ habitus ē q̄ aliquid agit̄ cū op⁹ ē. ſꝫ naturalis lex nō ē hmōi. ē eñ ī paruulis ⁊ dānatis q̄ ꝑ eā agere non pñt. ergo lex naturalis nō ē habit⁹. ¶ Rñ. dōm ꝙ aliqd pt dici eē habit⁹ dupliciter. Uno mō ꝓprie ⁊ eſſentialiter. ⁊ ſic lex naturalis non ē habit⁹. Dictū ē eñ ſuꝑ ꝙ lex naturalis ē aliqd ꝑ ratione ꝯſtitutū. ſicut etiā ꝓpoſitio ē q̄dda op⁹ rōnis. Non eſt autē idē qḋ qs agit ⁊ q̄ qs agit. Aliqs eñ ꝑ habitū gramatice agit orationē ꝯgruā. Cū igit̄ habit⁹ ſit q̄ qs agit non pt eſſe ꝙ lex aliq̄ ſit habit⁹ ꝓprie ⁊ eſſentialiter. Alio mō pt dici habit⁹ ꝓpter id qḋ habitu tenet̄. ſicut ď fides id qḋ fide tenet̄. ⁊ hoc mō q̄ ꝑcepta legis naturalis q̄n q̄ ꝯſideraīt ī actu a rōne. q̄n q̄ aūt ſunt ī ea habitualiter tm̄ ſcḋm hūc modū pt dici ꝙ lex naturalis ſit habitus. ſicut etiā principia indemōſtrabilia ī ſpeculatiuis nō ſunt ipi habitus principioꝝ. ſꝫ ſūt principia q̄ꝝ ē habit⁹. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ phūs ītēdit ibi īueſtigare gen⁹ virtutis. ⁊ cū manifeſtū ſit ꝙ virtus ſit q̄ddam principiū actus. illa tm̄ ponit q̄ ſūt principia hūanoꝝ actuū. ſ. potētias. habitus ⁊ paſſiōes. ꝑter hec aūt tria ſūt q̄dā alia ī aīa ſicut q̄dā act⁹ vt velle ē ī volēte. ⁊ etiā cognita ſūt ī cognoſcēte. ⁊ ꝓprietates naturales anime inſunt ei. vt mortalitas ⁊ alia hmōi. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ ſinderiſis ď lex itellectus nr̄i inq̄ꝫtum ē habit⁹ ꝯtinēs ꝑcepta legis naſal q̄ ſūt pma pncipia operū hūanoꝝ. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ rō illa ꝯcludit ꝙ lex naſalis habitualiter tenet̄. ⁊ hoc ꝯcedim⁹. ¶ Ad id vero qḋ ī ꝯtrarium obijcit̄ dōm ꝙ de eo qḋ habitualiter ineſt q̄nq̄ aliquis vti nō pt ꝓpter aliqḋ impedimētū. ſicut hō nō pt vti habitu ſciētie ꝓpter ſomnū. ⁊ ſilr̄ puer nō pōt vti habitu itellectus principioꝝ. vel etiā lege naturali q̄ ei habitualiter ineſt ꝓpter defectum etatis.

Ad ſecunduꝫ ſic procedit

Uidet̄ ꝙ lex naturalis nō cōtineat plura ꝑcepta. ſꝫ vnuꝫ tm̄. Lex eñ cōtinet̄ ī genere ꝑcepti. vt ſuꝑ habitū ē. ſi igit̄ eſſent multa ꝑcepta legis naturalis. ſeq̄ret̄ ꝙ etiā eſſent multe leges naturales. ¶ Pręt. lex naturalis ꝯſeq̄t̄ hoīs naturā. ſꝫ hūana natura eſt vna ſcḋm totū. ſꝫ ſit multiplex ſcḋm ptes. aut ergo ē vnū ꝑceptū tm̄ legis nature ꝓpter vnitatē toti⁹. aut ſunt multa ſcḋm multitudinē ptiū naſe humane. ⁊ ſic oportebit ꝙ etiā ea q̄ ſunt de iclinatiōe ꝯcupiſcibilis ꝑtineāt ad legē naturalē. ¶ Pręt. lex ē aliqd ad rationē ꝑtinēs. vt ſuꝑ dictū ē. ſꝫ rō ī hoīe ē vna tm̄. ergo ſolū vnū ꝑceptū ē legis naturalis. ¶ Sꝫ ꝯtra ē. q̄ ſic ſe habēt ꝑcepta legis naturalis in hoīe q̄ꝫtū ad opabilia ſicut ſe hūt prima principia ī demōſtratiuis. ſꝫ prima pricipia indemōſtrabilia ſūt plura. ergo et ꝑcepta legis naſe ſunt plura. ¶ Rñ. dōm ꝙ ſic ſuꝑ dictū ē. ꝑcepta legis nature hoc mō ſe hūt ad rōnē practicā ſic principia prima demōſtrationū ſe hūt ad rōnē ſpeculatiuā. vtraq̄ eñ ſūt q̄dā principia ꝑ ſe nota. Dicit̄ aūt aliqd ꝑ ſe notū dupliciter. Uno mō ſcḋm ſe. Alio mō q̄ ad nos. ſcḋm ſe q̄dē q̄libet ꝓpoſitio ď ꝑ ſe nota cui⁹ ꝑdicatū eſt de rōne ſubiecti. ꝯtingit tm̄ ꝙ ignorāti diffinitionē ſubiecti talis ꝓpoſitio nō erit ꝑ ſe nota. ſicut iſta ꝓpoſitio. hō ē rōnale. eſt ꝑ ſe nota ſcḋm ſui naturā. q̄ q̄ dicit hoīē dic rōnale. ⁊ tm̄ ignorāti qd ſit hō. hec ꝓpoſitio nō ē ꝑ ſe nota. ⁊ inde ē ꝙ ſic dicit Boetius ī li° de dogmatibꝫ. Quedā ſūt dignitates vel ꝓpoſitiōes ꝑ ſe note cōiter oībꝫ ⁊ hmōi ſūt ille ꝓpoſitiōes q̄ꝝ termini ſūt oībꝫ noti. vt oē totū ē mai⁹ ſua pte. ⁊ q̄ vni et eidē ſūt e q̄lia ſibi īuicē ſunt eq̄lia. q̄dā vero ꝓpoſitiōes ſunt ꝑ ſe note ſolis ſapiētibꝫ q̄ terminos ꝓpoſitionū itelligunt qd ſignificēt. ſicut ītelligēti ꝙ angel⁹ nō ē corp⁹. ꝑ ſe notū ē ꝙ nō ē circūſcriptiue ī loco. qḋ nō ē manifeſtū rudibꝫ q̄ hoc nō capiūt. In his aūt q̄ ī appꝛehēſiōe hoīū cadūt q̄dam ordo īuenit̄. Nā illud qḋ primo cadit ī appꝛehēſiōe eſt ens cui⁹ ītellectus icludit̄ ī oībꝫ q̄cūq̄ qs appꝛehēdit. et ideo primū principiū indemōſtrabile ē. qḋ nō ē ſimul affirmare ⁊ negare. qḋ fundat̄ ſuꝑ rōnē entis et nō entis. ⁊ ſuꝑ hoc principio oīa alia fundāt̄. vt ď ī. iiij. metaphiſice. Sicut aūt ens ē primū qḋ cadit ī appꝛehēſiōe ſimpliciter. ita bonū ē primū qḋ cadit ī appꝛehēſiōe practice rationis q̄ ordinat̄ ad opus. Om̄e eñ agēs agit ꝓpter finē q̄ hꝫ rōnē boni. ⁊ ideo primū principiū ī rōne practica ē qḋ fundat̄ ſuꝑ rōnē boni q̄ ē. bonū ē qḋ oīa appetūt. hoc ē ergo primū ꝑceptū legis ꝙ bonū ē faciēdū ⁊ ꝓſequēdū ⁊ malū vitādū. ⁊ ſuꝑ hoc fundāt̄ oīa alia ꝑcepta legis nature. vt ſcꝫ oīa illa faciēda vel vitāda ptineāt ad ꝑcepta legis nature. q̄ rō practica naturalit̄ appꝛehēdit eē bona humana. q̄ oē bonū hꝫ rōnē finis. malū aūt rōnē ꝯtrij. inde ē ꝙ oīa illa ad q̄ hō hꝫ naturalē iclinationē rō naturaliter appꝛehēdit vt bona. ⁊ ꝑ ꝯſequēs vt ope ꝯſequēda. et ꝯtraria eoꝝ vt mala ⁊ vitāda. ſcḋm igitur ordinē iclinationū naturaliū ē ordo ꝑceptoꝝ legis nature. Ineſt eñ primo iclinatio hoīs ad bonū ſcḋm naturā in q̄ cōicat cū oībꝫ ſubſtātijs. put ſcꝫ q̄libet ſubſtātia appetit ꝯſeruationē ſui eſſe ſcḋm ſuā naturā. ⁊ ſcḋm hāc iclinationē ꝑtinēt ad legē naturalē ea ꝑ q̄ vita hoīs ꝯſeruat̄ ⁊ ꝯtrariū īpedit̄. Scḋo ineſt hoī iclinatio ad aliq̄ magis ſpecialia ſcḋm naturā ī q̄ cōicat cū ceteris aīalibꝫ. ⁊ ſcḋm hoc dicūt̄ ea eſſe de lege naturali q̄ natura oīa aīalia docuit. vt ē cōmixtio maris ⁊ femine. ⁊ educatio liberoꝝ ⁊ ſilia. Tertio mō ineſt hoī iclinatio ad bonū ſcḋm naturā rōnis q̄ ē ſibi ꝓpria. ſicut hō hꝫ naturalē iclinationē ad hoc ꝙ veritatē cognoſcat de deo. ⁊ ad hoc ꝙ ī ſocietate viuat. ⁊ ſcḋm hoc ad legē naturalē ꝑtinent ea q̄ ad hmōi iclinationē ſpectāt. vtpote ꝙ hō ignorantiā vitet. ꝙ alios nō offendat cū quibꝫ debet ꝯuerſari ⁊ cetera hmōi q̄ ad hoc ſpectāt. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ oīa iſta ꝑcepta legi naſe inq̄ꝫtū referūt̄ ad vnū primū ꝑceptū habēt rōnē vnius legis naturalis. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ oēs hmōi iclinationes q̄rūcūq̄ ptiū nature hūane. puta cōcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis. ſcḋm ꝙ regulāt̄ rōne. ꝑtinent ad legē naturalē ⁊ reducūt̄ ad vnū primū ꝑceptū. vt dictū ē ⁊ ſcḋm hoc ſunt multa ꝑcepta legis nature in ſeipſis. q̄ tm̄ cōicāt ī vna radice. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ ratio ⁊ ſi ī ſe vna ſit tm̄ ē ordinatiua oīū q̄ ad hoīes ſpectant. ⁊ ſcḋm hoc ſub lege rōnis cōtinētur oīa ea que rōne regulari poſſunt.

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Uidetur ꝙ nō oēs actus virtutū ſit ď lege nature. Quia vt ſuꝑ dictū ē. de rōne legis ē vt ordinetur ad bonū cōe ſꝫ quidā virtutū actus ordināt̄ur ad bonū priuatū alicuius vt pꝫ ꝑcipue in actibꝫ tꝑantie. nō ergo oēs actus virtutū legi ſubdūt̄ naturali. ¶ Pręt. oīa peccata aliquibus virtuoſis actibꝫ opponūt̄. ſi igitur oēs actus virtutū ſint ď lege nature. videtur ex cōſequēti ꝙ oīa peccata ſint cōtra naturā. qḋ tamen ſpecialiter de quibuſdā peccatis ď. ¶ Pręt. ī his q̄ ſūt ſcḋm naturā oēs cōueniunt. ſꝫ ī actibus virtutū nō oēs cōueniūt. aliquid eñ ē virtuoſū vni qḋ ē alteri vitioſū. ergo nō oēs actus virtutū ſūt de lege nature. ¶ Sꝫ ꝯtra ē qḋ Damaſ. dicit in. iij. li. ꝙ virtutes ſūt

naturales. ergo ⁊ act⁹ virtuoſi ſubiacēt legi nāe. ¶ Rñ. dōm ꝙ de actibꝫ virtuoſis dupliciter loq̄ poſſum⁹. Uno mō inq̄ꝫtū ſūt virtuoſi. Alio mō inq̄ꝫtū ſunt tales actus ī ꝓpꝛijs ſpecieb⁹ cōſiderati. ſi igiť loq̄mur de actibꝫ virtutū inq̄ꝫtū ſunt virtuoſi. ſic oēs act⁹ virtuoſi ꝑtinēt ad legem nāe. Dictū ē eñ ꝙ ad legē nature ꝑtinet omne illud ad qđ hō inclinať ſm ſuā naturā. Inclinať aūt vnūqđq; naturaliter ad opationē ſibi ꝯuenientē ſm ſuā ꝓpꝛiā formā. ſicut ignis ad calefaciēdū. vñ cū aīa rōnalis ſit ꝓpꝛia foꝛma hōis. naturalis inclinatio ineſt cuilibet hoī ad hoc ꝙ agat ſm rōnē. ⁊ hoc ē agere ſm virtutē. vñ ſm hoc oēs actus virtutū ſunt de lege naturali. dictat eñ hoc naturaliter vnicuiq; ꝓpꝛia rō vt virtuoſe agat. Sꝫ ſi loq̄mur d' actibus virtuoſis ſm ſeipſos. put. ſ. in ꝓpꝛijs ſpecieb⁹ cōſideranť. ſic nō oēs actus virtuoſi ſunt de lege nature. multa eñ ſm virtutē fiūt ad q̄ natura nō pꝛimo īclinat. ſꝫ ꝑ rōnis inquiſitionē ea hoīes adinuenerūt q̄ſi vtilia ad bñ viuēdū. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ tꝑantia ē circa ꝯcupiſcētias naturales cibi ⁊ pot⁹ ⁊ venereoꝝ. q̄ quidē ordinanť ad bonū cōmune nāe ſicut ⁊ alia legalia ordināť ad bonum cōmune moꝛale. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ nāa hoīs pōt dici vel illa q̄ ē ꝓpꝛia hoī. ⁊ ſm hoc oīa peccata inq̄ꝫtū ſunt cōtra rōnē. ſunt etiā ꝯtra naturā. vt patꝫ ꝑ Damaſ. in. ij. li. vel illa q̄ ē cōmunis hoī ⁊ alijs aīalibus. ⁊ ſm hoc q̄dā ſpecialia peccata dicūť eē ꝯtra naturā. ſicut ꝯtra cōmixtionē maris ⁊ femine q̄ ē nāalis oībꝫ aīalib⁹ ē ꝯcubit⁹ maſculoꝝ qđ ſpecialiť dr̄ vitiū ꝯ̄ naturā. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ rō illa ꝓcedit de actibꝫ ſm ſeipſos cōſideratis. ſic eñ ꝓpter diuerſas hoīs ꝯditiones ꝯtingit ꝙ aliqui actus ſunt aliquibꝫ virtuoſi tanq̄ꝫ eis ꝓpoꝛtionati ⁊ ꝯuenientes qui tamen ſūt alijs vitioſi tanq̄ꝫ eis non ꝓpoꝛtionati.

Ad quartum ſic pꝛocediť

Videť ꝙ lex nature nō ſit vna apud omnes. Diciť eñ ī decretis diſ. j. ꝙ ius naturale ē qđ ī lege ⁊ ī euāgelio cōtineť. ſꝫ hoc nō ē cōmune oīb⁹. q2 vt dr̄ Roma. x. Nō oēs obediūt euāgelio. ḡ lex nāalis nō ē vna apđ oēs. ¶ Pꝛe. ea q̄ ſunt ſm legē iuſta eē dicūť. vt dr̄ in. v. ethi. ſꝫ ī eodē li. dr̄ ꝙ nihil ē ita iuſtū apud oēs quin apud aliq̄s diuerſificeť. ergo etiā lex naturalis nō ē apud oēs eadē. Pꝛe. ad legē nature ꝑtinet id ad qđ hō ſm naturā ſuā īclinať. vt ſup̄ dictū ē. ſꝫ diuerſi hoīes naturaliter ad diuerſa inclinanť. alij q̄dē ad ꝯcupiſcētiā voluptatū. alij ad deſideria honoꝝ. alij ad alia. ergo nō eſt vna lex naturalis apud oēs. ¶ Sꝫ ꝯtra ē qđ Iſidoꝛ⁹ dicit ī li. ethimologiaꝝ. Ius naturale eſt cōmune oī nationi. ¶ Rñ. dōm ꝙ ſicut ſup̄ dictū ē ad legē nature ꝑtinēt ea ad q̄ hō naturaliter inclinať. inter q̄ hoī ꝓpꝛiū ē vt īclinetur ad agēdū ſm rōnē. ad rōnē aūt ꝑtinet ex cōib⁹ ad ꝓpꝛia ꝓcedere. vt pꝫ ex pꝛimo ethi. Aliter tñ circa hoc ſe hꝫ rō ſpeculatiua. et aliter pꝛactica. q2 eñ rō ſpeculatiua p̄cipue negociať circa neceſſaria q̄ impoſſibile ē aliter ſe hr̄e. abſq; aliq̄ defectu inueniť veritas ī ꝯcluſionib⁹ ꝓpꝛijs. ſicut ⁊ ī pꝛincipijs cōib⁹. ſꝫ rō pꝛactica negociať circa ꝯtingētia. ī q̄bus ſunt opationes hūane. ⁊ ideo ſi ī cōib⁹ ſit aliq̄ neceſſitas. q̄ꝫto magis ad ꝓpꝛia deſcēditur tāto magis īueniť defect⁹. Si igitur ī ſpeculatiuis ē eadē veritas apud oēs tā ī pꝛincipijs q̄ꝫ ī ꝯcluſionib⁹. ſꝫ veritas nō apud oēs cognoſcať ī ꝯcluſionibus. ſꝫ ſolū ī pꝛincipijs q̄ dicūť cōmunes ꝯceptiōes. In opatiuis aūt nō ē eadē veritas vel rectitudo pꝛactica apud oēs q̄ꝫtū ad ꝓpꝛia. ſꝫ ſolū q̄ꝫtū ad cōmunia. et apud illos apud q̄s ē eadē rectitudo ī ꝓpꝛijs nō ē eq̄liter oīb⁹ nota. Sic igiť pꝫ ꝙ q̄ꝫtū ad cōmunia pꝛincipia rōnis ſiue ſpeculatiue ſiue pꝛactice eſt eadē veritas ſeu rectitudo apud oēs ⁊ eq̄liter nota. Quātū vero ad ꝓpꝛias ꝯcluſiones rōnis ſpeculatiue ē eadē veritas apud oēs. nō tñ eq̄liter oībus nota. Apud oēs eñ verū ē ꝙ triangul⁹ hꝫ tres angulos eq̄les duob⁹ rectis. q̄ꝫuis hoc nō ſit oībꝫ notū. ſꝫ q̄ꝫtū ad ꝓpꝛias cōcluſiōes rōnis pꝛactice. nec eſt eadē veritas ſeu rectitudo apud oēs. nec etiā apud quos ē eadē eſt eq̄liter nota. Apud oēs eñ hoc rectū ē ⁊ verū vt ſm rationē agať. Ex hoc aūt pꝛincipio ſequiť q̄ſi cōcluſio ꝓpꝛia ꝙ depoſita ſint reddēda. ⁊ hoc quidē vt ī pluribus verū ē. ſꝫ pōt ī aliq̄ caſu ꝯtingere ꝙ ſit dānoſum. ⁊ ꝑ ꝯſequens irrationabile ſi depoſita reddantur. puta ſi aliq̄s petat ad īpugnādū patriā. ⁊ hoc tāto magis inueniť deficere q̄ꝫto magis ad ꝑticularia deſcēdiť. puta ſi dicať ꝙ depoſita ſint reddēda cū tali cautiōe vel tali mō. Quāto eñ plures cōditiones ꝑticulares apponūť. tanto pluribꝫ modis poterit deficere vt nō ſit rectū vel ī reddendo. vel ī nō reddendo. Sic igiť dōm ē ꝙ lex nature q̄ꝫtū ad pꝛima pꝛincipia cōmunia ē eadē apud oēs. ⁊ ſm rectitudinē ⁊ ſm noticiā. ſꝫ q̄ꝫtū ad q̄dā ꝓpꝛia q̄ ſunt q̄ſi ꝯcluſiōes pꝛincipioꝝ cōmuniū. ē eadē apud oēs etiā vt ī pluribꝫ ⁊ ſm rectitudinē ⁊ ſm noticiā. ſꝫ vt in paucioꝛib⁹ pōt deficere ⁊ q̄ꝫtū ad rectitudinē ꝓpter aliq̄ ꝑticularia īpedimēta. ſicut etiā nature generabiles ⁊ coꝛruptibiles deficiūt. vt in paucioꝛib⁹ ꝓpter īpedimēta. ⁊ etiā q̄ꝫtū ad noticiā. ⁊ hoc ꝓpter hoc ꝙ aliqui hñt deprauatā rōnē ex paſſiōe ſeu ex mala ꝯſuetudine ſeu ex mala habitudine nāe ſicut apud germanos olim latrociniū nō reputabať iniquū. cū tñ ſit expꝛeſſe ꝯtra legem nature. vt refert Iulius ceſar in li. de bello gallico. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ verbū illud nō ē ſic ītelligendū q̄ſi oīa que ī lege ⁊ ī euāgelio ꝯtinētur ſint de lege nature. cū multa tradāť ibi ſup̄ naturā. ſꝫ q2 ea que ſunt de lege nature plenarie ibi tradūť. vnde cū dixiſſet Gratian⁹ ꝙ ius naturale ē qđ ī lege ⁊ ī euāgelio cōtineť. ſtatim exemplificādo ſubiūxit. ꝙ quiſq; iubeť alij facere qđ ſibi vult fieri. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ verbū ph̄i ē intelligendū de his q̄ ſunt naturaliter iuſta. nō ſicut pꝛincipia cōmunia. ſꝫ ſic q̄daꝫ ꝯcluſiōes ex his deriuate. que vt ī plurib⁹ hñt rectitudinē. ⁊ ī plurib⁹ deficiūť. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ ſicut rō in hoīe dñatur ⁊ imparat alijs potētijs. ita opoꝛtet ꝙ oēs īclinatiōes naturales ad alias potētias ꝑtinētes ordineť ſm rōnē. vñ hoc ē apud oēs cōmuniter rectū. vt ſm rōnem dirigantur oēs hoīuꝫ inclinationes.

Ad quintum ſic ꝓceditur

Videtur ꝙ lex nāe mutari poſſit. Quia ſup̄ illud Ecc. xvij. Addidit eis diſciplinā ⁊ legē vite. dicit glo. legem lr̄e q̄ꝫtū ad coꝛrectionē legis naturalis ſcribi voluit. ſed illud qđ coꝛrigiť mutať. ergo lex naturalis pōt mutari. ¶ Pꝛe. ꝯtra legē naturalē ē occiſio īnocētis. ⁊ etiam adulteriū et furtū. ſꝫ iſta īueniūť eē mutata a deo. puta cū deus p̄cepit Abꝛae ꝙ occideret filiū īnocentē. vt habeť Geñ. xxij. Et cū p̄cepit iudeis vt mutuata egyptioꝝ vaſa ſubriperēt. vt habeť Exo. xij. Et cū p̄cepit Oſee vt vxoꝛē foꝛnicariam acciperet. vt habeť Oſee. j. ergo lex naturalis pōt mutari. ¶ Pꝛe. Iſidoꝛ⁹ dicit ī li. ethimologiaꝝ. ꝙ cōmunis oīuꝫ poſſeſſio ⁊ vna libertas ē d' iure naturali. ſꝫ hec videmus eē mutata ꝑ leges humanas. ergo videť ꝙ lex naturalis ſit mutabilis. ¶ Sꝫ ꝯtra ē qđ dr̄ ī decretis diſ. v. Naturale ius ab exoꝛdio rationalis creature nec variať tp̄e. ſed īmutabile ꝑmanet. ¶ Rñ. dōm ꝙ lex naturalis poteſt

intelligi mutari dupliciter. Uno modo ꝑ hoc ꝙ aliquid ei addatur. et ſic nihil ꝓhibet legem naturalem mutari. multa eni̅ ſuꝑ legē naturalē ſuperaddita ſunt ad humanā vitam vtilia tam ꝑ legem diuinā ꝙ̄ etiaꝫ ꝑ leges humanas. Alio modo pōt intelligi mutatio legis naturalis per modum ſubtractionis. vt ſcꝫ aliquid deſinat eſſe de lege naturali quod prius fuit cōtra legem naturalē. ⁊ ſic ꝙ̄tū ad prima principia legis nature. lex nature ē oīno imutabilis. ꝙ̄tum autem ad ſecunda p̄cepta q̄ diximus eſſe quaſi quaſdam ꝓprias ꝯcluſiones ꝓpinquas primis principijs. ſic lex naturalis non imutatur. quin vt in pluribꝰ ſit rectum ſemper qḋ lex naturalis. ſꝫ pōt tamē mutari in aliquo particulari ⁊ in paucioribus ꝓpter aliquas ſpeciales cauſas impedientes obſeruantiā talium p̄ceptoꝝ. vt ſupra dictum eſt. Ad .j. ergo dōm ꝙ lex ſcripta data dicitur eſſe ad correctionem legis naturalis. vel quia ꝑ legem ſcriptam ſuppletum eſt qḋ legi nature deerat. vel qꝛ lex nature in aliquoꝝ cordibus ꝙ̄tuꝫ ad aliqua corrupta erat in tm̄ vt eſtimarent eſſe bona que naturaliter ſūt mala. ⁊ talis corruptio correctione indigebat. Ad .ij. dōm ꝙ naturali morte moriuntur omnes cōmuniter tam nocentes ꝙ̄ innocentes que quidem naturalis mors diuina poteſtate inducitur ꝓpter peccatum originale. ſm̄ illud .j. Reg. ij. Dominꝰ mortificat ⁊ viuificat. ⁊ ideo abſq̄ aliq̄ iniuſticia ſm̄ mandatum dei poteſt infligi mors cuicūq̄ homini vel nocenti. vel innocenti. Similiter etiam adulterium eſt cōcubitus cum vxore aliena. que quideꝫ eſt ei deputata ſm̄ legem diuinitus traditam. vnde ad quācūq̄ mulierem aliquis accedat ex mandato diuino. non eſt adulterium. nec fornicatio. Et eadeꝫ ratio eſt de furto qḋ ē acceptio rei aliene. quicquid enim accipit aliquis ex mādato dei qui ē dominus vniuerſoꝝ. non accipit abſq̄ voluntate domini. qḋ eſt furari. Nec ſoluꝫ in rebus humanis quicquid a deo mandatur hoc ipſo ē debitum. ſed etiā in rebus naturalibꝰ quicquid a deo fit eſt nat̄ale quodāmodo. vt in primo dictum eſt. Ad .iij. dōm ꝙ aliquid dicitur eſſe de iure naturali dupliciter. Uno modo qꝛ ad hoc natura inclinat ſicut non eſſe iniuriam alteri faciendū. Alio modo quia natura non inducit cōtrarium. ſicut poſſemus dicere ꝙ hominē eſſe nudum eſt de iure naturali. quia natura non dedit ei veſtitum. ſed ars adinuenit. et hoc modo cōmunis poſſeſſio ⁊ omniū vna libertas dicitur eſſe de iure naturali. quia ſcꝫ diſtinctio poſſeſſionuꝫ et ſeruitus nō ſunt inducte a natura. ſꝫ ꝑ hoīuꝫ rōneꝫ ad vtilitatem humane vite. ⁊ ſic etiam in hoc nature nō eſt mutata niſi ꝑ additionem.

Ad ſextuꝫ ſic proceditur

Uidetur ꝙ lex nature poſſit a corde hoīs aboleri. Quia Roma. ij. ſuper illud. Cum gentes que legem non habēt ⁊c. Dicit glo. ꝙ interiori homine per gratiam innouato lex iuſticie inſcribitur quā deleuerat culpa. ſed lex iuſticie eſt lex nature. ergo lex nature poteſt deleri. Pre. lex grē ē efficatior ꝙ̄ lex nature. ſꝫ lex grē delef ꝑ culpā. ergo multo magis lex nat̄e pōt deleri. Pre. illud qḋ lege ſtatuitur inducif q̄ſi iuſtū. ſꝫ multa ſunt ab hoībꝰ ſtatuta cōtra legem nature. ergo lex nature pōt a cordibꝰ hoīuꝫ aboleri. Sꝫ ꝯtra ē qḋ. Augꝰ dicit .i. ij. cōfe. Lex tua ſcripta eſt in cordibus hominum quam nec vlla quidem delet iniquitas. ſed lex ſcripta in cordibus hominum eſt lex naturalis. ergo lex naturalis deleri nō poteſt. Rñ. dōm ꝙ ſicut ſuꝑ dictū ē. ad legē naturalē ꝑtinēt primo quidem q̄dā p̄cepta cōmuniſſima q̄ ſunt oībꝰ nota. q̄dā aūt ſecūdaria p̄cepta magis ꝓpria. q̄ ſunt q̄ſi ꝯcluſiones ꝓpinque principijs. ꝙ̄tū ergo ad illa principia cōmunia lex naturalis nullo mō pōt a cordibus hoīuꝫ deleri ī vniuerſali. delef tn̄ in ꝑticulari opabili ſm̄ ꝙ rō impedif applicare cōmune principiū ad ꝑticulare opabile ꝓpter ꝯcupiſcentiā vel aliquā paſſionē. vt ſuꝑ dictū ē. quātū vero ad alia p̄cepta ſecūdaria pōt lex naturalis deleri de cordibꝰ hoīuꝫ vel ꝓpter malas ꝑſuaſiones eo mō quo etiaꝫ in ſpeculatiuis errores ꝯtingūt circa ꝯcluſiones neceſſarias. vel etiā ꝓpter prauas ꝯſuetudines ⁊ habitꝰ corruptos. ſicut etiā apud quoſdā nō reputabāf latrocinia peccata. vel etiam vitia ꝯtra naturā. vt etiā Apls dicit ad Roma. j. Ad .j. ergo dōm ꝙ culpa delet legē nature ī ꝑticulari. nō aūt ī vniuerſali. niſi forte ꝙ̄tū ad ſcd̄a p̄cepta legis nature eo modo q̄ dictū eſt. Ad .ij. dōm ꝙ grā ⁊ſi ſit efficatior ꝙ̄ natura. tn̄ natura eſſentialior eſt hoī. ⁊ ideo magis ꝑmanēs. Ad .iij. dōm ꝙ rō illa ꝓcedit de ſecūdis p̄ceptis legis nature. cōtra que aliqui legiſlatores ſtatuta aliqua fecerunt que ſunt iniqua.

Queſtio XCV

Deinde cōſiderandū ē de lege hūana. ⁊ primo quidem de ipa lege ſm̄ ſe. ſcd̄o de poteſtate eiꝰ. tertio de eius mutabilitate. Circa primū q̄rūf q̄tuor. primo de vtilitate ipſius. ſcd̄o de origine eiꝰ. tertio d̄ qualitate ipſius. quarto de diuiſione eiuſdem.

Ad primum ſic procedit.

Uidef ꝙ nō fuerit vtile aliq̄s leges poni ab hoībꝰ. Intētio eni̅ cuiuſlibet legis ē vt ꝑ eā hoīes fiāt boni. ſicut ſuꝑ dictū ē. ſꝫ hoīes magis inducūf ad bonū volūtarij ꝑ monitiones ꝙ̄ coacti ꝑ leges. ergo non fuit neceſſariū leges ponere. Pre. ſicut dicit phūs in .v. ethi. Ad iudicē ꝯfugiunt homines ſicut ad iuſtū aīatuꝫ. ſꝫ iuſticia aīata ē melior ꝙ̄ inanimata q̄ legibꝰ ꝯtinef. ergo meliꝰ fuiſſet vt executio iuſticie cōmitteref arbitrio iudicū ꝙ̄ ꝙ ſuꝑ hoc lex aliq̄ ederef. Pre. lex oīs directiua ē actuū humanoꝝ. ⁊ vt ex ſupra dictis ptꝫ. ſꝫ cū hūani actꝰ ꝯſiſtāt ī ſingularibꝰ q̄ ſunt infinita. nō poſſunt ea q̄ ad directionē humanoꝝ actuū ꝑtinēt ſufficiēter ꝯſiderari niſi ab aliq̄ ſapiēte qui inſpiciat ſingula. ergo meliꝰ fuiſſet arbitrio ſapientū dirigi actus hūanos ꝙ̄ aliq̄ lege poſita. ergo non fuit neceſſariū leges hūanas ponere. Sꝫ ꝯtra ē qḋ Iſidorꝰ dicit ī li. ethimologiaꝝ. Facte ſunt leges vt eaꝝ metu hūana coherceref audacia. tutaq̄ ſit inter improbos innocētia. ⁊ ī ipſis improbis formidato ſupplicio refrenef nocēdi facultas. ſꝫ hec ſunt neceſſaria maxime hūano generi. ergo neceſſariū fuit ponere leges hūanas. Rñ. dōm ꝙ ſicut ex ſupra dictis ptꝫ hoī naturaliter ineſt q̄dā aptitudo ad virtutē. ſꝫ ipa virtutis ꝑfectio neceſſe ē ꝙ hoī adueniat ꝑ aliquā diſciplinā. ſicut etiā videmus ꝙ ꝑ aliquā induſtriaꝫ ſubuenif hoī in ſuis neceſſitatibꝰ. puta ī cibo ⁊ veſtitu. q̄ꝝ initia q̄dā hꝫ a nat̄a. ſ. rōneꝫ ⁊ manꝰ. nō aūt ipm̄ ꝯplementū ſicut cetera aīalia. quibꝰ nat̄a dedit ſufficiēs tegumentū ⁊ cibū. Ad hāc aūt diſciplinā nō de facili īuenif hō ſibi ſufficiēs. qꝛ ꝑfectio virtutis p̄cipue ꝯſiſtit ī retrahēdo hoīeꝫ ab indebitis delectationibꝰ. ad q̄s p̄cipue hoīes ſūt ꝓni. ⁊ maxime iuuenes circa q̄s eſt efficatior diſciplina. ⁊ ideo oportet ꝙ huiōi diſciplinā ꝑ quā ad virtutē ꝑueniatur hoīes ab alio ſortiant. ⁊ q̄deꝫ ꝙ̄tū ad illos iuuenes q̄ ſūt ꝓni ad actꝰ virtutū ex bona diſpoſitiōe nat̄e vel ꝯſue-

tudine. vel magis diuino munere ſufficit diſciplina p̄ētna que ē p monitiones. Sed q2 inueniunt̄ quidā ꝓterui et ad vitia ꝓni qui verbis de facili moueri non poſſunt. neceſſariū fuit vt p vim vel metum cohiberet̄ a malo vt ſaltem ſic maleſacere deſiſtentes. ⁊ alijs quietā vitā redderent. ⁊ ipſi tandē p hmōi aſſuetudinē ad hoc pducerentur ꝙ voluntarie facerēt que prius metu implebāt. ⁊ ſic fierēt virtuoſi. hmōi aūt diſciplina cogens metu pene eſt diſciplina legū. vn̄ neceſſarium fuit ad pacē hoīuʒ ⁊ virtutem ꝙ leges ponerent̄. q2 ſicut phūs dicit in primo politice. Sicut hō ſi ſit pfect⁹ virtute ē optimū aīaliuʒ. ſic ſi ſit ſeparatus a lege ⁊ iuſticia ē peſſimū oīuʒ. q2 hō hʒ arma rationis ad expellēdas ↄcupiſcētias ⁊ ſeuitias q̄ nō habent alia aīalia. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ hoīes bn̄ diſpoſiti meli⁹ inducūt̄ ad virtutē monitionib⁹ voluntarijs q̄ȝ coactiōe. ſʒ quidā male diſpoſiti nō ducūt̄ ad virtutē niſi cogantur. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ ſicut phūs dicit ī primo rhetoricorum. Melius ē oīa ordinari lege q̄ȝ dimittere iudiciū arbitrio ⁊ hoc ꝓpter tria. primo quidē q2 facili⁹ ē inuenire paucos ſapiētes qui ſufficiāt ad rectas leges ponēdas q̄ȝ multos qui requirerēt̄ ad recte iudicādū de ſingulis. Scd̄o q2 illi qui leges ponūt ex multo tpe ↄſiderant quid lege ferendū ſit. ſʒ iudicia de ſingularib⁹ factis ſiūt ex caſib⁹ ſubito exortis. Facilius aūt ex multis cōſideratis pōt hō videre quid rectū ſit q̄ȝ ſolū ex aliquo vno facto. Tertio q2 legiſlatores iudicāt ī vniuerſali ⁊ de futuris. ſʒ hoīes iudicijs pſidētes iudicāt de pſentib⁹ ad q̄ afficiūt̄ amore vel odio aut ali q̄ cupiditate. ⁊ ſic eoꝝ deprauat̄ iudicium. q2 ergo iuſticia aīata iudicis nō inuenit̄ in multis. ⁊ q2 flexibilis eſt. ideo neceſſariū fuit vt in quibuſcūq3 ē poſſibile legē determinare quid iudicādū ſit. ⁊ pauciſſima arbitrio hominū cōmitterent̄. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ q̄dā ſingularia q̄ nō poſſunt lege cōprehendi. neceſſe ē cōmittere iudicibus. vt ibidē phūs dicit. puta de eo q̄d eſt factū eē vel non eſſe. et de alijs hmōi.

Ad ſecundum ſic ꝓceditur

Videtur ꝙ nō omnis lex hūanitus poſita a lege naturali deriuet̄. Dicit enī phūs in. v. ethi. ꝙ iuſtū legale ē q̄d ex principio quidē nihil differt vtꝝ ſic vel aliter fiat. ſed ī his q̄ oriunt̄ ex lege naturali differt vtꝝ ſic vel aliter fiat. ergo ea que ſunt legib⁹ hūanis ſtatuta nō oīa deriuātur. a lege nature. ¶ Pre. ius poſitiuū diuidit̄ ↄtra ius naturale. vt p3 p Iſidoꝝ in li. ethimologiaꝝ. ⁊ p philoſophū in. v. ethi. ſed ea q̄ deriuāt̄ a principijs cōib⁹ legis nałe. ſicut ↄcluſiones. ptinēt ad legē nałe. vt ſup dictum ē. ergo ea q̄ ſunt de lege hūana nō deriuāt̄ a lege nature ¶ Pre. lex nałe ē eadē apud oēs. Dicit enī phūs in. v. ethi. ꝙ naturale ius ē q̄d vbiq3 hʒ eādē potētiā. ſi igit̄ leges humane a naturali lege deriuarēt̄. ſequeretur etiā ꝙ ipe eſſent eedē apud oēs. q̄d p3 eē falſum. ¶ Pre. eoꝝ q̄ a lege naturali deriuāt̄ pōt ali q̄ rō aſſignari. ſʒ nō oīuʒ q̄ a maioribus lege ſtatuta ſunt. rō reddi pōt. vt iuriſperit⁹ dicit. ergo nō oēs leges hūane deriuāt̄ a lege naturali. ¶ Sed ↄtra ē q̄d Tullius dīc ī ſua rhetorica. Res a nała profectas ⁊ a cōſuetudine pbatas legū metus ⁊ religio ſanxit. ¶ Rn̄. dōm ꝙ ſicut Aug. dicit ī primo de li. ar. Nō videtur eſſe lex q̄ iuſta nō fuerit. vn̄ in q̄ȝtū hʒ de iuſticia ī tm̄ hʒ de virtute legis. In reb⁹ aūt hūanis dr̄ eē aliquid iuſtū ex eo ꝙ ē rectū ſm̄ regulā rōnis. Rationis aūt prima regula ē lex nałe. vt ex ſup dictis p3. vn̄ oīs lex hūanit⁹ poſita ī tm̄ hʒ de rōne legis in q̄ȝtū a lege nałe deriuatur.

Si vero ī aliquo a lege naturali diſcordet. iam nō erit lex ſed legis corruptio. Sʒ ſciendū ē ꝙ a lege naturali dupliciter pōt aliquid deriuari. Vno mō ſicut ↄcluſiōes ex principijs. Alio mō ſicut determinatiōes q̄dā aliquoꝝ cōmuniū. Prim⁹ quidē modus ſilis ē ei ꝙ ī ſcientijs ex principijs ↄcluſiones demonſtratiue pducūt̄. Scd̄o vero mō ſile ē ꝙ ī artibus forme cōmunes determināt̄ ad aliquid ſpeciale. ſicut artifex formā cōmunē dom⁹ neceſſe ē ꝙ determinet ad hāc vel illaʒ domus figurā. Deriuant̄ ergo q̄dā a principijs cōmunib⁹ legis nałe p modū cōcluſionū. ſicut hoc q̄d ē nō eſſe occidēdū. vt ↄcluſio quedā deriuari pōt ab eo q̄d ē nulli eſſe faciēdū malū. Quedā vero p modū determinationis. ſicut lex nature hʒ ꝙ ille q̄ peccat puniatur. ſʒ ꝙ tali pena vel tali puniatur. hec ē q̄dam determiatio legis nałe. Vtraq3 igit̄ inueniūtur ī lege humana poſita. ſʒ ea q̄ ſunt primi modi ↄtinent̄ in lege humana nō tāq̄ȝ ſint ſolū lege poſita. ſʒ hn̄t etiam aliquid vigoris ex lege naturali. ſed ea que ſunt ſecūdi modi ex ſola lege humana vigorē hn̄t. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ phūs loquit̄ de illis q̄ ſunt lege poſita p determinationē vel ſpecificationē quandā pceptoꝝ legis nature. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ ratio illa ꝓcedit de his que deriuant̄ a lege nature tāq̄ȝ cōcluſiones. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ principia cōmunia legis nature nō eodē modo applicari poſſunt oibus ꝓpter multā varietatē reꝝ humanaꝝ. ⁊ ex hoc ꝓuenit diuerſitas legis poſite apud diuerſos. ¶ Ad. iiij. dōm ꝙ verbū illud iuriſperiti intelligendū eſt in his que īroducta ſunt a maioribus circa pticulares determinationes legis naturalis. ad quas quidē determinatiōes ſe habet expertoꝝ ⁊ prudētuʒ iudicium ſicut ad quedā principia inq̄ȝtū. ſ. ſtatim vidēt quid cōgruētius ſit pticulariter determinandū. vn̄ phūs dicit in. vj. ethi. ꝙ in talibus oportet attendere expertorum ⁊ ſeniorū vel prudentū indemōſtrabilibus enūciationibus ⁊ opinionibus nō minus q̄ȝ demōſtrationibus.

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Videt̄ ꝙ Iſidor⁹ incōuenienter q̄litatē legis poſitiue deſcribat dicens. Erit lex honeſta. iuſta. poſſibilis ſm̄ naturā. ſm̄ ↄſuetudinē patrie temporiq3 cōueniēs. neceſſaria. vtilis. manifeſta q3. ne aliquid p obſcuritatē in captione cōtineat. nullo priuato cōmodo. ſʒ p cōmuni vtilitate ciuiū ſcripta. Sup enī in trib⁹ cōditionib⁹ q̄litatē legis explicauerat dicens. Lex erit oē q̄d rōne conſtiterit dūtaxat q̄d religioni cōgruat. q̄d diſcipline cōueniat. q̄d ſaluti pficiat. ergo ſupflue poſtmodū ↄditiōes legis multiplicat. ¶ Pre. iuſticia ē ps honeſtatis. vt Tulli⁹ dicit in primo de officijs. ergo poſtq̄ȝ dixerat honeſta. ſupflue addit̄ iuſta ¶ Pre. lex ſcripta ſm̄ Iſidoꝝ ↄtra cōſuetudinē diuidit̄ nō ergo debuit ī diffinitiōe legis poni ꝙ eēt ſm̄ ↄſuetudinē patrie. ¶ Pre. Neceſſariū dupliciter dr̄. ſ. id q̄d ē neceſſariū ſimpliciter. q̄d impoſſibile ē aliter ſe hr̄e. ⁊ hmōi neceſſariū nō ſubiacet hūano iudicio. vn̄ talis neceſſitas ad legē humanā nō ptinet. Eſt etiaʒ aliq̄d neceſſariū ꝓpt̄ finē. ⁊ talis neceſſitas idē ē q̄d vtilitas. ergo ſupflue vtrūq̄ȝ ponit̄ neceſſaria ⁊ vtilis. ¶ Sʒ cōtra ē auctoritas ipſi⁹ Iſidori. ¶ Rn̄. dōm ꝙ vniuſcuiuſq3 rei q̄ ē ꝓpter finem neceſſe ē ꝙ forma determinet̄ ſm̄ ꝓportionem ad finem. ſicut forma ſerre talis ē qualis cōuenit ſectioni. vt patet ī ij. phiſicoꝝ. Quelibet etiā res recta ⁊ menſurata oportet ꝙ habeat formā ꝓportionatā ſue regule ⁊ mēſure. Lex autē hūana vtrūq3 hʒ. q2 ⁊ ē aliquid ordinatū ad finem. ⁊ eſt quedā regula vel menſura regulata vel mēſurata quadā

ſupiori mēſura. que quidem eſt duplex. ſ. diuina lex. ⁊ lex
nature. vt ex ſupra dictis patʒ. Finis aūt hūane legis ē vti
litas hominū. ſicut etiā iuriſperitus dicit. ⁊ ideo Iſidorus
in cōditione legis primo quidē tria poſuit. ſ. religioni cō
gruat. inquantum ſcʒ ē ꝓportionata legi diuine. quod diſcipli
ne cōueniat. inquātū eſt ꝓportionata legi nature. quod ſaluti
ꝓficiat. inquantum ē ꝓportionata vtilitati humane. ⁊ ad hec
tria omnes alie cōditiones quas poſtea ponit reducūtur
Nam ꝙ dr̄ honeſta. refert̄ ad hoc quod religioni cōgruat. ꝙ
autē ſubditur iuſta. poſſibilis ſcḋm naturā. ſcḋm conſuetudi
nem patrie loco tēporiqȝ conueniens. additur ad hoc quod
cōueniat diſcipline. Attenditur enī humana diſciplina.
primū quidē quantum ad ordinem rōnis qui importat̄ i hoc
ꝙ dicitur iuſticia. Scḋo quātū ad facultatē agentiū. debet
enī eſſe diſciplina cōueniens vnicuiqȝ ſcḋm ſuā poſſibilita
tē. obſeruata etiā poſſibilitate nature. non enī eadē ſunt
imponenda pueris que imponūtur viris pfectis. etiā ſcḋm
humanā cōſuetudinem. Non enī poteſt homo ſolus i ſo
cietate viuere aliorū morem non gerens. Tertio quātuꝫ
ad debitas circūſtantias dicit loco temporiqȝ cōueniens.
ꝙ vero ſubditur. neceſſaria. vtilis ⁊c̄. refert̄ ad hoc quod ex
pediat ſaluti. vt neceſſitas referatur ad remotionē malo
rum. vtilitas ad ꝯſecutionē bonorū. manifeſtatio vero ad
cauendū nocumentū quod ex ipſa lege poſſet ꝓuenire. et quia
ſicut ſupra dictum eſt. lex ordinat̄ ad bonū cōmune. hoc
ipm̄ in vltima pte determinationis oſtendit̄. Et per hoc
patʒ rn̄ſio ad obiecta.

Ad quartum ſic procedit̄

Videt̄ ꝙ incōuenienter Iſidorus diuiſionē legū humanarū
ponat. ſiue iuris humani. Sub hoc enī iure cōprehendit
ius gētiū. quod ideo ſic nominatur. vt ipſe dicit. quia eo om
nes fere gētes vtūtur. ſed ſicut ipſe dicit. ius naturale ē quod
ē cōmune omniū nationū. ergo ius gentiū non cōtinetur
ſub iure poſitiuo humano. ſed magis ſub iure naturali.
¶ Preterea ea que habēt eandē vim nō videntur formaliter
differre. ſʒ ſolū materialiter. ſed leges plebiſcita. ſenatus
cōſulta. ⁊ alia huiuſmodi que ponit omnia. habent eādeꝫ
vim. ergo videtur ꝙ non differāt niſi materialiter. ſʒ talis
diſtinctio in arte nō ē curanda cū poſſit eſſe in infinituꝫ.
ergo incōuenienter hmōi diuiſio humanarū legū introdu
citur. ¶ Preterea ſicut i ciuitate ſunt principes et ſacerdotes
⁊ milites. ita etiam ſunt ⁊ alia hominū officia. ergo videt̄
ꝙ ſicut ponit̄ quoddā ius militare ⁊ ius publicum. quod
cōſiſtit in ſacerdotibus ⁊ magiſtratibus. ita etiam debeāt
poni alia iura ad alia officia ciuitatis ptinentia. ¶ Preterea
ea que ſunt per accidens ſunt ꝓtermittenda. ſed accidit le
gi vt ab hoc vel ab illo hoīe feratur. ergo incōuenienter po
nit̄ diuiſio legū hūanarū ex noībus legiſlatorū. vt ſup̄ quedaꝫ
dicat̄ cornelia. quedā falcidia ⁊c̄. ¶ In ꝯtrariū auctas Iſidori
ſufficiat. ¶ Rn̄. dicendum ꝙ vnūquodqȝ ꝑ ſe diuidi ſcḋm id quod
in eius rōne cōtinetur. ſicut in rōne aīalis continetur aīa
que eſt rōnalis vel irrationalis. ⁊ ideo animal ꝓprie et ꝑ
ſe diuiditur. ſcḋm rōnale ⁊ irrationale. nō autem ſcḋm albū
⁊ nigrum. que ſunt oīno ꝓter rōnem eius. ſunt autē mul
ta de ratione legis hūane. ſcḋm quorū quodlibet lex huma
na ꝓprie ⁊ ꝑ ſe diuidi pōt. Eſt enī primo de rōne legis hu
mane ꝙ ſit deriuata a lege nature. vt ex dictis patʒ. ⁊ ſcḋm hoc
diuidit̄ ius poſitiuū in ius gentiū. ⁊ ius ciuile ſcḋm duos
modos quibus aliquibus deriuat̄ a lege nature. vt ſup̄
dictū eſt. Nā ad ius gentiū ptinēt ea que deriuant̄ ex le
ge nature. ſicut ꝯcluſiones ex principiis. vt iuſte emptiones

venditiones. ⁊ alia hmōi. ſine quibus hoīes ad inuicē cō
uiuere nō poſſunt quod ē de lege nature. quia homo eſt naturali
ter aīal ſociale. vt probatur in primo politice. Que vero
deriuātur a lege nature per modū pticularis determinatio
nis. ptinent ad ius ciuile ſcḋm ꝙ quelibet ciuitas aliquid ſi
bi accōmode determinat. Scḋo eſt de rōne legis hūane ꝙ
ordinetur ad bonū cōmune ciuitatis. ⁊ ſcḋm hoc lex hūana
diuidi pōt ſcḋm diuerſitatē eorū qui ſpecialiter dant operam
ad bonū cōmune. ſicut ſacerdotes pro ꝑplo deū orātes. prin
cipes populum gubernātes. ⁊ milites pro ſalute populi pu
gnātes. ⁊ ideo iſtis hominibus ſpecialia quedā iura aptan
tur. Tertio ē de rōne legis humane vt inſtituatur a guber
nante cōmunitatē ciuitatis ſicut ſup̄ dictum ē. ⁊ ſcḋm hoc
diſtinguūtur leges hūane ſcḋm diuerſa regimina ciuitatū
quorū vnū ſcḋm philoſophū in. iij. politice ē regimē quādo ſcʒ
ciuitas gubernat̄ ab vno. ⁊ ſcḋm hoc accipiūtur ꝯſtitutiōes
principū. Aliud vero regimen ē ariſtocracia. i. principat⁹
optimorū vel optimatū. ⁊ ſcḋm hoc ſumūtur reſpōſa prudē
tum ⁊ etiam ſenatus ꝯſulta. Aliud regimē ē oligarchia
id ē. principatus paucorū diuitum ⁊ potentuꝫ. ⁊ ſcḋm hoc
ſumitur ius ꝓtorium quod etiā honorarium dicitur. Aliud
autem regimen eſt populi quod nominatur democracia. et
ſcḋm hoc ſumuntur plebiſcita. Aliud autem eſt tyrānicum
quod eſt omnino corruptum. vnde ex hoc nō ſumitur ali
qua lex. Eſt etiam aliquod regimen ex iſtis cōmixtuꝫ. quod
eſt optimum. ⁊ ſcḋm hoc ſumitur lex quā maiores natu ſi
mul cum plebibus ſanxerunt. vt Iſidorus dicit. Quarto
vero de ratione legis humane eſt ꝙ ſit directiua humano
rum actuum. ⁊ ſcḋm hoc ⁊ ſcḋm diuerſa de quibus leges fe
runtur diſtinguūtur leges que interdū ab actoribus no
minantur ſicut diſtinguitur lex iulia de adulteriis. lex cor
nelia de ſicariis ⁊ ſic de aliis. nō ꝓpter actores. ſʒ ꝓpter res de
quibus ſunt. ¶ Ad. j. ergo dicendum ꝙ ius gentium eſt qui
dem aliquo modo naturale homini ſcḋm ꝙ eſt rationale in
quantum deriuatur a lege naturali per modum concluſiōis
que non eſt multū remota a principiis. vnde de facili etiā
huiuſmodi hoīes conſenſerūt. diſtinguitur tn̄ a lege na
turali maxime ab eo quod eſt omnibus animalibus cōmu
ne. ¶ Ad alia patet reſponſio ex his que dicta ſunt.

¶ Queſtio XCVI

Deinde cōſiderandū

ē de poteſtate legis hūane. ⁊ circa hoc querunt̄ ſex.
primo vtrū humana lex debeat poni i cōi. ſcḋo
vtrū lex hūana debeat oīa vitia cohibere. tertio vtrū oīuꝫ vir
tutū act⁹ habeat ordinare. quarto vtrū imponat hoī neceſſitateꝫ
quātū ad forū ꝯſcie. quinto vtrū oēs hoīes legi hūane ſubdāt̄.
ſexto vtrū his qui ſūt ſub lege liceat agere ꝓter verba legis.

Ad primum ſic procedit̄.

Videt̄ ꝙ lex hūana nō debeat poni i cōi. ſʒ magis i ptícu
lari. Dicit enī philoſophus i. v. ethi ꝙ legalia ſūt quecūqȝ i ſingula
ribus legē ponūt. ⁊ etiā ſentētialia que ſūt etiā ſingularia. quia
de ſingularibus actibus ſnīe ferūt̄. ergo lex nō ſolū ponit̄ i cōi
ſʒ etiā i ſingulari. ¶ Preterea lex ē directiua hūanorū actuū.
vt ſup̄ dictū ē. ſʒ hūani act⁹ i ſingularibus ꝯſiſtunt. ergo leges
hūane nō debēt i vli ferri. ſʒ magis i ſinglari ¶ Preterea lex ē
regula ⁊ menſura hūanorū actuū. vt ſup̄ dictū ē. ſʒ menſura
dʒ eē certiſſima. vt dr̄ i. x. metaphi. cū ergo i actibus hūanis nō
poſſit eē aliquod vle certū quin i pticularibus deficiat. videt̄ ꝙ
neceſſe ſit leges nō i vniuerſali ſʒ i ſingularibus poni. ¶ Sed
contra eſt quod Iuriſperitus dicit ꝙ iura ꝯſtitui oportet in

his que ſepius accidunt. ex his autē que forte vno caſu accidere poſſunt. iura nō cōſtituūť. ¶ Rn̄. dicendū ꝙ vnumquodq; qđ ē ꝓpť finē neceſſe ē ꝙ ſit fini ꝓportionatū. finis aūt legis ē bonū cōmune. q2 vt Jſidoꝝ dicit in libro ethimologiaꝝ. Nullo priuato cōmodo. ſ; ꝓ cōmuni vtilitate ciuiū lex debet eſſe cōſcripta. vnde oportet leges humanas eſſe ꝓportionatas ad bonū cōmune. bonū aūt cōmune ꝯſtat ex multis. ⁊ ideo oportet ꝙ lex ad multa reſpiciat. ⁊ ſm ꝑſonas. ⁊ ſm negocia. ⁊ ſm tp̄a. Cōſtituiť enī cōmunitas ciuitatis ex multis ꝑſonis. ⁊ eius bonū ꝑ multiplices actiones ꝓcuratur. nec ad hoc ſolū inſtituitur ꝙ aliquo tp̄e modico duret. ſ; ꝙ omni tp̄e ꝑſeueret ꝑ ciuium ſucceſſionē. vt Aug⁹ dicit in. ij. de ciui. dei. ¶ Ad. j. ergo dicendū ꝙ phūs in. v. ethi. ponit tres ſpecies iuris legalis qđ ē ius poſitiuū. ſunt etiam quedā que ſimpliciter in cōmuni ponūtur. ⁊ hec ſunt leges cōmunes. ⁊ q̄ꝫtū ad huiuſmodi dicit ꝙ legale ē qđ ex principio quidē nihil differt ſic vel aliter. quādo aūt poniť differt. puta ꝙ captiui in ſtatu ꝓcio redimantur. Quedā vero ſunt quidē que ſunt cōmunia q̄ꝫtū ad aliquid et ſingularia q̄ꝫtum ad aliquid. ⁊ hmōi dicuntur priuilegia. quaſi leges priuate. q2 reſpiciunt ſingulares ꝑſonas. ⁊ tamē poteſtas eoꝝ extenditur ad multa negocia. ⁊ q̄ꝫtum ad hoc ſubdit. adhuc q̄cunq; in ſingularibus legem ponunt. Dicūtur etiā quedam legalia non quia ſint leges. ſed ꝓpter applicationē legum cōmuniū ad aliqua ꝑticularia facta. ſicut ſunt ſententie que ꝓ iure habentur. ⁊ q̄ꝫtum ad hoc ſubdit. ⁊ ſententialia. ¶ Ad. ij. dicendū ꝙ illud ꝙ ē directiuum oportet eſſe plurium directiuū. vnde i. x. metaphiſice phūs dicit ꝙ oīa que ſunt vnius generis mēſurātur aliquo vno qđ eſt primū in genere illo. ſi enī eſſent tot regule vel mēſure quot ſunt mēſurata vel regulata. ceſſaret vtiq; vtilitas regule vel menſure. que ē vt ex vno multa poſſint cognoſci. ⁊ ita nulla eſſet vtilitas legis ſi nō ſe extenderet niſi ad vnum ſingularem actum. Ad ſingulares enī actus dirigendos dantur ſingularia precepta ꝑſidentium. ſed lex ē p̄ceptum cōmune. vt ſupra dictū eſt. ¶ Ad. iij. dicendū ꝙ non eſt eadem certitudo q̄rēda in omnibus. vt in primo ethimologiaꝝ diciť. vnde in rebus ꝯtingētibus. ſicut ſunt naturalia ⁊ res humane. ſufficit t̄lis certitudo vt aliquid ſit verum vt in pluribus l; interdū deficiat i paucioribus

Ad ſecundū ſic procedit

Videtur ꝙ ad legem hūanam ꝑtineat oīa vitia cohibere. Dicit enī Jſidorus in li. ethimologiaꝝ ꝙ leges ſunt ꝑfecte vt eaꝝ metu cohibeatur audacia. Non autē ſufficienter cohiberetur niſi quelibet mala cohiberentur ꝑ legem. ergo lex humana debet quelibet mala cohibere. ¶ Pre. intentio legiſlatoris eſt ciues facere virtuoſos. ſed non pōt aliquis eſſe virtuoſus niſi ab omnibus vitijs cōpeſcatur. ergo ad legem humanam ꝑtinet omnia vitia compeſcere. ¶ Pre. lex humana a lege naturali deriuatur. vt ſup̄ dictum eſt. ſed omnia vitia repugnant legi nature. ergo lex humana omnia vitia debet cohibere. ¶ Sed cōtra ē qđ dicitur in primo de li. arbi. Videtur mihi legem iſtā que populo regendo ſcribitur. recte iſta ꝑmittere. et diuinam ꝓuidentiā vindicare. ſed diuina ꝓuidentia non vindicat niſi vitia. ergo recte lex humana ꝑmittit aliqua vitia nō cohibēda ipſa. ¶ Rn̄. dicendū ꝙ ſicut iā dictum ē. lex poniť vt quedam regula vel menſura humanoꝝ actuū. mēſura aūt debet eſſe homogena menſurato. vt dr̄ in. x. metaphiſice. diuerſa enim diuerſis menſurātur. vnde oportet ꝙ etiā leges imponātur hominibus ſm eoꝝ cōditionē. q2 vt Jſidoꝝ dicit. Lex debet eſſe poſſibilis et ſm naturam et ſm cōſuetudinem patrie. Poteſtas autem ſiue facultas operandi ex interiori habitu ſeu diſpoſitione ꝓcedit. nō enī idem ē poſſibile ei qui nō habet habitū virtutis. ⁊ virtuoſo. ſicut etiā non ē idem poſſibile puero ⁊ viro ꝑfecto. et ꝓpter hoc nō ponitur eadē lex pueris que poniť adultis. multa enī pueris ꝑmittūtur q̄ in adultis lege puniūtur. vel etiā vituperātur. ⁊ ſimiliter multa ſunt ꝑmittenda hominibus non ꝑfectis virtute que non eſſent tolleranda in hominibus virtuoſis. lex autem hūana imponiť multitudini hominum in qua maior pars eſt hominū non ꝑfectorum virtute. et ideo lege humana non ꝓhibentur omnia vitia a quibus virtuoſi abſtinent. ſed ſolum grauiora a quibus poſſibile eſt maiorem partē multitudinis abſtinere. ⁊ precipue que ſunt in nocumentum aliorum. ſine quorum ꝓhibitione ſocietas humana cōſeruari non poſſet ſicut ꝓhibentur lege humana homicidia ⁊ furta et huiuſmodi. ¶ Ad. j. ergo dicendū ꝙ audacia pertinere videtur ad inuaſionem aliorum. vnde precipue pertinet ad illa peccata quibus iniuria ꝓximis irrogatur. que lege humana ꝓhibentur vt dictum eſt. ¶ Ad. ij. dicendū ꝙ lex humana intendit homines inducere ad virtutem. non ſubito ſed gradatim. ⁊ ideo nō ſtatim multitudini imꝑfectorum imponit ea que ſunt iam virtuoſorum. vt ſcʒ ab omnibus malis abſtineant. alioquin imperfecti huiuſmodi precepta ferre non valentes ī deteriora mala ꝓrumperēt ſicut dicitur Prouer. xx. Qui nimis emungit elicit ſanguinem. ⁊ Matth. ix. ꝙ ſi vinum nouū. id eſt precepta ꝑfecte vite mittatur in vtres veteres. id eſt. ī homines imperfectos. vtres rumpuntur ⁊ vinum effunditur. id eſt. p̄cepta cōtemnunť. ⁊ homines ex contemptu ad peiora mala ꝓrumpunt. ¶ Ad. iij. dicendū ꝙ lex naturalis eſt quedā participatio legis eterne in nobis. lex autem humana deficit a lege eterna. Dicit enī Aug⁹ in primo de libero arbi. Lex iſta que regendis ciuitatibus fertur. multa concedit atq; impunita relinquit que per diuinam ꝓuidentiā vindicanť. neq; enim quia non omnia facit. ideo que facit improbāda ſūt. vnde etiā lex humana non oīa poteſt ꝓhibere q̄ ꝓhibet lex nature.

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Videtur ꝙ lex humana non p̄cipiat actus omnium virtutum. Actibus enī virtutum opponuntur actus vitioſi ſed lex humana non prohibet omnia vitia. vt dictum eſt ergo etiam non p̄cipit actus omnium virtutū. ¶ Pre. actus virtutis a virtute procedit. ſed virtus ē finis legis. ⁊ ita quod eſt ex virtute ſub precepto legis cadere nō poteſt. ergo lex humana non precipit actus omnium virtutum. ¶ Pre lex humana ordinatur ad bonum cōmune vt dictum eſt. ſed quidam actus virtutum non ordinantur ad bonum cōmune. ſed ad bonum priuatū. ergo lex non p̄cipit actus omniū virtutum ¶ Sed contra eſt qđ phūs dicit in. v. ethi. ꝙ precipit lex fortis opera facere. et que temperati. ⁊ que manſueti. Similiter autem ſm alias virtutes ⁊ malicias. hec quidem iubens hec autem ꝓhibens ¶ Rn̄. dicendū ꝙ ſpecies virtutum diſtinguūť ſm obiecta. vt ex ſupra dictis patet. oīa aūt obiecta virtutum referri poſſunt vel ad bonū priuatū alicui⁹ ꝑſone. vel ad bonū cōmune multitudinis. ſicut ea q̄ ſūt fortitudis p̄t aliquis exequi vel ꝓpter ꝯſeruationē ciuitatis. vel ad cōſeruādum ius amici ſui. ⁊ ſimile ē in alijs. Lex autem vt

dictum eſt ordinatur ad bonum cōmune. ⁊ ideo nulla vir tus eſt de cuius actibus lex precipere non poſſit. nō tamē de omnibus actibus omnium virtutum lex humana ꝑci pit. ſed ſolum de illis qui ordinabiles ſunt ad bonū cō mune. vel imediate. ſicut cum aliqua directe ꝓpter bonū cōmune fiunt. vel mediate. ſicut cum aliqua ordināſtur a legiſlatore ꝑtinentia ad bonam diſciplinam ꝑ quā ciues informantur vt cōmune bonum iuſticie ⁊ pacis ꝯſeruēt. ¶ Ad .j. ergo dicendum ꝙ lex humana non ꝓhibet oēs actus vitioſos ſm obligationē precepti ſicut nec ꝑcepit omnes actus virtuoſos ꝓhibet tamen aliquos actus ſingulorum vitiorum. ſicut etiam precipit quoſdam actus ſingularum virtutum. ¶ Ad .ij. dicendum ꝙ aliquis actus dicitur eſſe vir tutis dupliciter. Uno modo ex eo ꝙ homo operatur vir tuoſa ſicut actus virtutis iuſticie eſt facere recta ⁊ act⁹ for titudinis facere fortia. ⁊ ſic lex precepit actus aliquos vir tutum. Alio modo dicitur act⁹ virtutis quia aliquis ope ratur virtuoſa eo modo quo virtuoſus operatur. ⁊ talis actus ſemꝑ ꝓcedit a virtute. nec cadit ſub precepto legis ſed eſt finis ad quem legiſlator ducere intendit. ¶ Ad .iij. dicendum ꝙ non eſt aliqua virt⁹ cuius actus nō ſint ordinabi les ad bonū cōe. vt dictū ē. vel mediate vel imediate.

Ad quartū ſic proceditur

Uidetur ꝙ lex humana non imponat homini neceſſitatē foro cōſcientie. Inferior enim poteſtas non poteſt impo nere legem in iudicio ſuꝑioris poteſtatis. ſed poteſtas hu mana que fert legem humanam eſt infra poteſtatem diui nam. ergo lex humana non poteſt imponere legē quātum ad iudicium diuinū qđ eſt iudicium conſcientie. ¶ Pre. iudicium cōſcientie maxime dependet ex diuinis manda tis. ſed quandoq₃ diuina mandata euacuantur per leges humanas. ſm illud Math. xv. Irritum feciſtis manda tum dei ꝓpter traditiones veſtras. ergo lex humana non imponit homini neceſſitatem quātum ad ꝯſcientiā. ¶ Pre. leges humane frequenter ingerunt calūniam ⁊ iniuriam hominibus. ſm illud Eſa. x. Ue qui cōdunt leges iniq̄s ⁊ ſcribentes iniuſticias ſcripſerunt vt opprimerent in iu dicio pauperes et vim facerent cauſe humilium populi mei. ſed licitum eſt vnicuiq₃ oppreſſionem ⁊ violentiam euitare. ergo leges humane non imponunt neceſſitatem homini quātum ad cōſcientiam. ¶ Sed contra eſt qđ dici tur .j. Pet. ij. Hec eſt gratia ſi ꝓpter cōſcientiam ſuſtineat quis triſticias patiens iniuſte. ¶ Rn̄. dicendum ꝙ leges poſi te humanitus vel ſunt iuſte vel iniuſte. ſi quidem iuſte ſint. habent vim obligādi in foro conſcientie a lege eter na a qua deriuantur. ſm illud Prouer. viij. Per me re ges regnant ⁊ leges cōditores iuſta decernunt. Dicūtur autem leges iuſte ⁊ ex fine. quando ſ₃ ordinantur ad bo num cōmune. et ex actore. quando ſ₃ lex lata non excedit poteſtatem ferentis. ⁊ ex forma. quando ſ₃ ſm equalita tem ꝓportionis imponūtur ſubditis onera in ordine ad bonū cōmune. cū₃ enī vnus homo ſit ps multitudinis. quilibet hō hoc ipm qđ ē ⁊ qđ habet ē multitudinis. ſicut ⁊ quelibet ps id qđ eſt ē totius. vn̄ et natura aliqđ detri mentū infert parti vt ſaluet totū. ⁊ ſm hoc leges hmōi one ra ꝓportionabiliter inferētes iuſte ſunt. et obligāt in foro cōſciētie. ⁊ ſunt leges legales. Iniuſte aūt ſunt leges du pliciter. Uno mō ꝑ ꝯtrarietatē ad bonū humanū ecōtra his ꝑdictis. vel ex fine. ſicut cū aliquis ꝑſidens leges im ponit oneroſas ſubditis nō ꝑtinētes ad vtilitatem cōmu nem. ſed magis ad propriam cupiditatē vel gloriā. vel etiam ex actore. ſicut cum aliquis legem fert vltra ſibi cō miſſum poteſtatem. vel etiā ex forma. puta cum inequali ter onera multitudini diſpenſanſ etiam ſi ordinentur ad bonum cōmune ⁊ huiuſmodi magis ſunt violentie quā le ges. quia ſicut Aug⁹ dicit in libro đ libero arbi. Lex eē nō videtur que iuſta non fuerit. vnde tales leges non obli gant in foro cōſcientie niſi forte ꝓpter vitandum ſcanda lum vel turbationem. ꝓpter qđ etiā homo iuri ſuo debet cedere. ſm illđ Math. v. Qui angariauerit te mille paſ ſus vade cum eo alio duo. ⁊ qui abſtulerit tibi tunicam da et pallium. Alio modo leges poſſunt eſſe iniuſte per cōtrarietatem ad bonum diuinum. ſicut leges tyrānorū inducentes ad idolatriam. vel ad quodcūq₃ aliud quod ſit contra legem diuinam. ⁊ tales leges nullo modo lic₃ obſeruare. quia ſicut dicitur Act. iiij. Obedire oportet deo magis quā hominibus. ¶ Ad .j. ergo dicendum ꝙ ſic Apo ſtolus dicit ad Roma. xiij. Omnis poteſtas humana a deo ē. ⁊ ideo qui poteſtati reſiſtit in his que ad poteſtatis or dinem ꝑtinent. dei ordinationi reſiſtit. ⁊ ſm hoc efficitur reus quātum ad conſcientiam. ¶ Ad .ij. dicendum ꝙ ratio illa ꝓcedit de legibus humanis que ordinantur ꝯtra dei mā datum. ⁊ ad hoc ordo poteſtatis non ſe extendit. vnde in talibus legi humane non eſt parendum. ¶ Ad .iij. dicendum ꝙ ratio illa ꝓcedit de lege que infert grauamen iniuſtū ſubditis ad quod etiam ordo poteſtatis diuinitus cōceſ ſus non ſe extendit. vnde nec in talibus homo obligaſ vt obediat legi ſine ſcādalo vel maiori detrimento reſiſte re poſſit.

Ad quintum ſic ꝓceditur

Uidetur ꝙ non omnes legi ſubijciantur. Illi enim ſoli ſubijciuntur legi quibus lex ponitur. ſed Aplus dicit .j. ad Timo. j. ꝙ iuſto non eſt lex poſita. ergo iuſti nō ſubij ciuntur legi humane. ¶ Pre. Urbanus papa dicit ⁊ ha betur in decre. xix. q. ij. Qui lege priuata ducitur nulla ra tio exigit vt publica conſtringantur. lege autem priuata ſpiritusſancti ducuntur omnes viri ſpirituales qui ſūt filij dei. ſm illud Roma. viij. Qui ſpiritu dei aguntur hi filij dei ſunt. ergo nō omnes hoīes legi humane ſubijci untur. ¶ Pre. Iuriſperit⁹ dicit ꝙ princeps legib⁹ ſolu tus ē. qui aūt ē ſolut⁹ a lege nō ſubdiſ legi. ergo non oēs ſubiecti ſunt legi. ¶ S₃ ꝯtra ē qđ Aplus dicit Roma. xiij. Omnis aīa poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. ſ₃ non vi deſ eſſe ſubdit⁹ poteſtati qui non ſubijciſ legi quā fert po teſtas. ergo oēs hoīes debent eſſe legi ſubiecti. ¶ Rn̄. dicendum ꝙ ſicut ex ſuꝑ dictis pat₃. lex de ſui rōne duo h₃. Primo qđ ē ꝙ ē regula hūanoꝝ actuū. Scđo ꝙ h₃ vim coactiuā. Dupliciter ergo aliq̄s hō ꝑt eſſe legi ſubiect⁹. Uno mō ſi cut regulatū regule. ⁊ hoc mō oēs illi qui ſubdūſ poteſta ti ſubduntur legi quam fert poteſtas. ꝙ aūt aliquis po teſtati non ſubdatur. poteſt contingere dupliciter. Uno modo q₂ ſunt ſimpliciter abſoluti ab ei⁹ ſubiectiōe. vnde illi qui ſunt de vna ciuitate vel regno nō ſubdūſ legibus principis alteri⁹ ciuitatis vel regni. ſicut nec ei⁹ dominio. Alio mō ſm ꝙ regiſ ſuꝑiori lege. puta ſi aliq̄s ſubiect⁹ ſit ꝓcōſuli. regulari debet ei⁹ mādato. nō tn̄ ī his q̄ diſpē ſantur ei ab imꝑatore. quātum enī ad illa non aſtringitur mandato inferioris cum ſuꝑiori mandato dirigaſ. ⁊ ſm hoc cōtingit ꝙ aliquis ſimpliciter ſubiectus legi ſm aliq̄ legi non aſtringitur ſm que regiſ ſuꝑiori lege. Alio vero modo đr aliq̄s ſubiect⁹ legi ſicut coactū cogēti. ⁊ hoc mo do homines virtuoſi et iuſti non ſubduntur legi. ſed ſoli

mali. qđ enī ē coactum ⁊ violētum eſt ꝯtrarium volūtati volūtas aūt bonoꝝ conſonat legi a qua maloꝝ voluntas diſcordat. ⁊ ideo ſm̄ hoc boni nō ſunt ſub lege. ſ; ſolū mali. ¶ Ad .j. ergo dōm ꝙ rō illa ꝓcedit ð ſubiectiōe que eſt ꝑ modū coactiōis. ſic enī iuſto nō ē lex poſita. q2 ipſi ſibi ſunt lex dū oſtēdunt opus legis ſcriptū in cordibus ſuis ſicut Apłus ad Roma. ij. dicit. vnde in eos non habet lex vim coactiuā ſicut habet in iniuſtos ¶ Ad. ij. dōm ꝙ lex ſpūſſancti eſt ſuperior omni lege hūanitus poſita. ⁊ ideo viri ſpūales ſm̄ hoc ꝙ lege ſpūſſancti ducūtur, nō ſubdūtur legi ꝙ̄tum ad ea que repugnant ductioni ſpūſſancti. ſed tñ hoc ipm̄ eſt de ductu ſpūſſancti ꝙ hoīes ſpūales legibus humanis ſubdātur. ſm̄ illud .j. Pet. ij. Subiecti eſtote omni hūane creature ꝓpter deū. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ princeps dr̄ eſſe ſolutus a lege ꝙ̄tum ad vim coactiuā legis. nullus enī ꝓprie cogitur a ſeipſo. lex nō habet vim coactiuam niſi ex principis poteſtate. ſic igitur princeps dr̄ eſſe ſolutus a lege. q2 nullus in ipm̄ poteſt iudiciū condēnationis ferre ſi cōtra legem agat. vnde ſuꝑ illud pſ. Tibi ſoli peccaui ⁊c̄. dicit glo. ꝙ lex non habet hoīe3 qui ſua facta diiudicet. ſed ꝙ̄tum ad vim directiuam legis princeps ſubditur legi ꝓpria voluntate. ſm̄ ꝙ dicitur extra ð ꝯſtitutionibus. c. Cū oēs. Qđ quiſquis iure ī altero ſtatuit. ipſe eodem iure vti debet. ⁊ ſapiētis dicit auctoritas Patere legē quam ipſe tuleris. Improperat̄ etia3 his a dño qui dicunt ⁊ nō faciunt. ⁊ qui alijs onera grauia imponunt. et ipſi nec digito volunt ea mouere. vt dr̄ Mat. xxiij. Unde ꝙ̄tu3 ad dei iudiciū princeps non ē ſolutus a lege ꝙ̄tum ad vim directiuam eius. ſ; debet voluntarius non coactus legem implere. Eſt etiam princeps ſupra legem inꝙ̄tum ſi expediens fuerit pōt legē mutare. et in ea diſpenſare ꝓ loco ⁊ tp̄e.

Ad ſextu3 ſic proceditur

Uidetur ꝙ nō liceat ei qui ſubditur legi ꝓ̄ter verba legis agere. Dicit enī Aug' in li. de vera religione. In tp̄alibꝰ legibus ꝙ̄uis hoīes iudicēt de his que eas inſtituūt. tñ qñ ſunt inſtitute ⁊ infirmate non licebit de ipſis iudicare ſed ſm̄ ipſas. ſ; ſi aliquis ꝓ̄termittat verba legis dicēs ſe intentionē legiſlatoris ſeruare. videtur iudicare de lege. ergo non licet ei qui ſubditur legi vt ꝓ̄termittat verba legis vt intentionē legiſlatoris ſeruet. ¶ Pre. ad eū ſolum ꝑtinet leges interpretari cuius eſt cōdere leges. ſed oīu3 ſubditoꝝ legi nō ē leges condere. ergo eoꝝ non eſt interꝓ̄tari legiſlatoris intentionē. ſed ſemꝑ ſm̄ verba legis agere debent. ¶ Pre. oīs ſapiens intentionē ſuā verbis nouit explicare. ſed illi qui leges ꝯdiderunt reputari debent ſapiētes. Dicit enī ſapiētia Prouer. viij. Per me reges regnāt ⁊ legū ꝯditores iuſta decernūt. ergo ð intētione legiſlatoris non ē iudicandū niſi ꝑ verba legis. ¶ S3 cōtra ē qđ Hylari' dicit in. iiij. de trini. Intelligentia dictorū ex cauſis ē aſſumēdi dicēdi. q2 nō ſermoni res. ſ; rei debet eſſe ſermo ſubiectus. ergo magis ē attēdendū ad cauſam q̄ mouit legiſlatorē ꝙ̄ ipſa verba legis. ¶ Rñ. dōm ꝙ ſicut ſupra dictū ē. oīs lex ordinat̄ ad cōmunē hoīu3 ſalutē. ⁊ in tm̄ obtinet vim ⁊ rōne3 legis. ſm̄ vero ꝙ ab hoc deficit virtutē obligandi nō h3. vnde iuriſperitus dicit. ꝙ nulla rō iuris aut equitatis benignitas patitur. vt q̄ ſalubriter ꝓ ſalute hoīu3 introducūtur. ea nos duriori interꝓ̄tatione cōtra ipoꝝ cōmodū ꝑducamus ad ſeueritatem. Cōtingit aūt multotiēs ꝙ aliquid obſeruari cōmuni ſaluti ē vtile vt ī pluribus. qđ tm̄ in aliquibꝰ caſibus ē maxime nociuum. q2 igitur legiſlator nō pōt oēs ſingulares caſus intueri. ꝓponit legē ſm̄ ea q̄ in pluribus accidūt ferens intentionē ſuā ad cōmunē vtilitatem. vnde ſi emergat caſus in q̄ obſeruatio talis legis ſit damnoſa cōmuni ſaluti nō ē obſeruāda. ſicut ſi in ciuitate obſeſſa ſtatuatur lex ꝙ porte ciuitatis maneāt clauſe. hoc ē vtile cōmuni ſaluti vt in pluribus. Si tñ contingat caſus ꝙ hoſtes inſequātur aliquos ciues ꝑ quos ciuitas cōſeruatur. dānoſiſſimū eēt ciuitati niſi eis porte aperirētur. ⁊ ideo in tali caſu eſſent porte aperiende ꝯtra verba legis vt ſeruaretur vtilitas cōmunis quā legiſlator intendit. Sed tamē hoc eſt cōſiderandum ꝙ ſi obſeruatio legis ſm̄ verba nō habeat ſubitum periculum cui oporteat ſtatim occurri. non ꝑtinet ad quemlibet vt interꝓ̄tetur quid ſit vtile ciuitati. ⁊ quid inutile ciuitati. ſed hoc ſolum ꝑtinet ad principes qui ꝓpter hmōi caſus habent auctoritatē in legibus diſpēſandi. Si vero ſit ſubitum periculū non patiens tantam moram vt ad ſuperiorem recurri poſſit. ipſa neceſſitas diſpenſationē habet annexam. quia neceſſitas non ſubditur legi. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ ille qui in caſu neceſſitatis agit ꝓ̄ter verba legis. non iudicat de ipſa lege. ſed iudicat ð caſu ſingulari in quo videt verba legis obſeruāda non eſſe. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ ille qui ſequitur intētione3 legiſlatoris. non interꝓ̄tatur legem ſimpliciter. ſed ī caſu in quo manifeſtum eſt ꝑ euidentiam nocumenti legiſlatorē aliud intendiſſe. Si enim dubiu3 ſit. debet vel ſm̄ verba legis agere. vel ſuperiorē cōſulere. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ nulli' hominis ſapiētia tanta ē vt poſſit omnes ſingulares caſus excogitare. ⁊ ideo non pōt ſufficienter per verba ſua exprimere ea que cōueniunt ad finem intentū. ⁊ ſi poſſet legiſlator omnes caſus cōſiderare. non oporteret vt oēs exprimeret ꝓpter cōfuſionē vitāda3. ſed legē ferre deberet ſm̄ ea que in pluribus accidunt. ¶ Queſtio XCVII

DEinde cōſiderandū eſt de mutatione legum. Et circa hoc querūtur quattuor. primo vtrum lex humana ſit mutabilis. ſecūdo vtrum ſemper debeat mutari quando aliquid melius occurrerit. tertio vtrum per conſuetudinem aboleatur. ⁊ vtrum conſuetudo obtineat vim legis. quarto vtrum vſus legis humane ꝑ diſpenſationem rectoꝝ īmutari debeat.

Ad primum ſic procedit̄.

Uidetur ꝙ lex humana nullo modo debeat mutari. Lex enim humana deriuatur a lege naturali. vt ſupra dictu3 eſt. ſ; lex naturalis īmobilis permanet. ergo ⁊ lex humana debet īmobilis permanere. ¶ Pre. ſicut philoſophus dicit in. v. ethi. Menſura maxime debet eſſe permanens. ſed lex humana eſt menſura humanoru3 actuū. vt ſupra dictū eſt. ergo debet īmobiliter permanere. ¶ Preterea de ratione legis eſt ꝙ ſit iuſta ⁊ recta. vt ſupra dictum ē. ſed illud quod ſemel eſt rectum ſemper eſt rectum. ergo illud quod eſt ſemel lex ſemper debet eſſe lex. ¶ Sed cōtra eſt quod Aug' dicit in primo ð li. arbi. Lex temporalis ꝙ̄uis iuſta ſit cōmutari tñ ꝑ tp̄a iuſte poteſt. ¶ Rñ. dicendum ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. lex humana eſt quoddam dictamen rōnis quo diriguntur humani actꝰ. ⁊ ſm̄ hoc duplex cauſa pōt eſſe ꝙ lex hūana iuſte mutet̄. Una qdē ex ꝑte rōnis. Alia vero ex ꝑte hoīu3 q̄ꝝ actus lege regulantur. Et ꝑte quidē rōnis. q2 hūane rationi naturale eſſe videtur vt gradatim ab imꝑfecto ad ꝑfectū ꝑueniat

vnde videmus in ſciētijs ſpeculatiuis ꝙ qui primo phi
loſophāti ſunt ꝙdā imꝑfecta tradiderūt. que poſtmodū
ꝑ poſteriores ſunt tradita magis ꝑfecte. ita etiā ⁊ i opera
bilibus. Nā primi qui intenderūt inuenire aliquid vtile
cōmunitati hoīuꝫ non volētes oīa ex ſeipſis cōſiderare. in
ſtituerūt quedā imꝑfecta ī multis deficientia. ꝗ poſterio
res mutauerūt inſtituētes aliqua ꝗ in paucioribus defice
re poſſunt a cōmuni vtilitate. Ex parte vero hoīuꝫ quoꝝ
actus lege regulātur. lex recte mutari pōt ꝓpter mutatio
nē ꝯditionū hoīum quibus ſm̄ diuerſas eoꝝ cōditiones
diuerſa expediūt. ſicut Augꝰ ponit exemplū in primo de
li. arbi. ꝙ ſi populus ſit bene moderatus ⁊ grauis. cōmu
niſqꝫ vtilitatis diligētiſſimus cuſtos. recte lex fert ꝗ tali
populo liceat creare ſibi magiſtratus. per quos res publi
ca adminiſtretur. porro ſi paulatim idem populus depra
uatus habeat venale ſuffragiū ⁊ regimen flagitioſis ſce
leratiſqꝫ cōmittant. recte adimit a populo talis poteſtas
dandi honores. ⁊ ad paucoꝝ bonorum redit arbitrium.
Ad. j. ergo dōm ꝙ naturalis lex ē participatio quedā
legis eterne. vt ſupra dictum ē. ⁊ ideo imobilis ꝑſeuerat.
quod habet ex imobilitate ⁊ ꝑfectione diuine rationis in
ſtituentis naturam. ſed ratio humana mutabilis ē et im
perfecta. ⁊ ideo eius lex mutabilis eſt. ⁊ ꝓterea lex natura
lis continet quedam vniuerſalia precepta que ſemꝑ ma
nent. lex vero poſita ab homine continet precepta quedā
particularia ſm̄ diuerſos caſus qui emergunt. Ad. ij.
dōm ꝙ menſura debet eſſe ꝑmanens ꝗ̄tum ē poſſibile.
ſed ī rebus mutabilibus nō pōt eſſe aliquid omnino im
mutabiliter ꝑmanēs. ⁊ ideo lex humana non poteſt eſſe
omnino imutabilis. Ad. iij. dōm ꝙ rectum in rebꝰ cor
poralibus dicitur abſolute. ⁊ ideo ſemper ꝗ̄tum eſt de ſe
ſemꝑ manet rectum. ſꝫ rectitudo legis dicit in ordine ad
vtilitatē cōmunē cui nō ſemꝑ ꝓportionat vna eadēqꝫ res
ſicut dictū ē. ⁊ ideo talis rectitudo mutatur.

Ad ſecunduꝫ ſic ꝓceditur

Uidetur ꝙ ſemꝑ lex humana quādo aliquid melius oc
currit ſit mutanda. Leges enim humane ſunt adinuente
ꝑ rationem humanam. ſicut etiaꝫ alie artes. ſed in alijs
artibus mutatur id qđ prius tenebatur ſi aliquid meliꝰ
occurrit. ergo idem eſt etiam faciendū in legibus huma
nis. Pre. ex his. que preterita ſunt ꝓuidere poſſumus
de futuris. ſed niſi leges humane mutate fuiſſent ſuperue
nientibus melioribus adinuētionibus. multa incōueni
entia ſequerentur. eo ꝙ leges antique inueniuntur mul
tas ruditates cōtinere. ergo videtur ꝙ leges ſint mutan
de quotienſcunqꝫ aliquid melius occurrit ſtatuendum.
Pre. leges humane circa actus ſingulares hominum
ſtatuūtur. in ſingularibus autē ꝑfectam cognitionē adipi
ſci non poſſumus niſi per experientiam que tempore indi
get. vt dicitur in. ij. ethi. ergo videtur ꝙ ꝑ ſucceſſionem
tēporis poſſit aliquid melius occurrere ſtatuēdū. Sꝫ
contra ē qđ dicit in decretis diſ. xij. Ridiculum ē ⁊ ſatis
abominabile dedecꝰ vt traditiones quas antiquitus a pa
tribus ſuſcepimus infringi patiamur. Rn̄. dōm ꝙ ſi
cut dictum eſt lex humana in tantū recte mutatur inꝗ̄tū
ꝑ eius mutationē cōmuni vtilitati ꝓuidetur. Habet aūt
ipſa legis mutatio ꝗ̄tum ī ſe eſt detrimentū quoddā cō
munis ſalutis. quia ad obſeruantiā legū plurimū valet cō
ſuetudo. in tantū ꝙ ea que cōtra cōmunē cōſuetudinem
fiunt etiam. ſi ſint leuiora. de ſe grauiora videntur. vnde
qn̄ mutat lex diminuit vis ꝯſtrictiua legis inꝗ̄tum tol

litur ꝯſuetudo. et ideo nunqꝫ debet mutari lex humana
niſi ex aliqua pte tantum recōpenſetur cōmuni ſaluti ꝗ̄tū
ex iſta pte derogatur. Qđ quidē ꝯtingit vel ex hoc ꝙ aliq
maxia ⁊ euidētiſſima vtilitas ex nouo ſtatuto ꝓuenit. vel
ex eo ꝙ ē maxima neceſſitas ex eo ꝙ lex conſueta aut ma
nifeſtam iniquitatē continet. aut eius obſeruatio ē pluri
mum nociua. vnde dr̄ a iuriſperito. ꝙ in rebus nouis cō
ſtituendis euidēs debet eſſe vtilitas vt recedatur ab eo iu
re qđ diu equū viſum eſt. Ad. j. ergo dōm ꝙ ea ꝗ ſunt
artis habēt efficaciā ex ſola ratiōe. ⁊ ideo vbicunqꝫ melio
ratio occurrit ē mutandū qđ prius tenebat. ſed leges ha
bēt maximā virtutē ex ꝯſuetudine. vt phūs dicit in. ij. po
litice. ⁊ ideo nō ſunt de facili mutāde. Ad. ij. dōm ꝙ ra
tio illa ꝯcludit ꝙ leges ſunt mutāde. non tn̄ ꝓ quacunqꝫ
melioratione. ſed ꝓ magna vtilitate vel neceſſitate. vt di
ctum ē. Et ſiliter dōm eſt ad tertium.

Ad tertium ſic procedit

Uidetur ꝙ ꝯſuetudo nō poſſit obtinere vim legis. nec le
gem amouere. Lex eni humana deriuatur a lege nature
⁊ a lege diuina. vt ex ſupra dictis patet. ſed ꝯſuetudo ho
minū non pōt mutare legem nature. nec legem diuinam
ergo etiā nec legē humanā īmutare pōt. Pre. ex mul
tis malis non pōt fieri vnū bonū. ſed ille qui incipit pri
mo ꝯtra legē agere male facit. ergo multiplicatis ſimili
bus actibꝰ nō efficit aliqđ bonū. lex autem eſt quoddam
bonum. cum ſit regula humanoꝝ actuū. ergo per ꝯſuetu
dinem non pōt remoueri lex vt ipſa ꝯſuetudo vim legis
obtineat. Pre. ferre leges ꝑtinet ad publicas ꝑſonas
ad quas pertinet regere cōmunitatem. vn̄ priuate perſo
ne legem facere non poſſunt. ſed cōſuetudo inualeſcit per
actus priuatarum ꝑſonarum. ergo conſuetudo nō poteſt
obtinere vim legis ꝑ quā lex remoueatur. Sed cōtra
eſt qđ Augꝰ dicit in epl'a ad Caſulanū. Mos populi dei
⁊ inſtituta maiorum ꝓ lege ſunt tenenda. ⁊ ſicut preuari
catores legū diuinarum. ita ⁊ cōtemptores ꝯſuetudinuꝫ
eccleſiaſticarum coercendi ſunt. Rn̄. dōm ꝙ omnis
lex ꝓficiſcitur a ratione ⁊ volūtate legiſlatoris. Lex quidē
diuina ⁊ naturalis a rationabili dei voluntate. lex auteꝫ
humana a volūtate hominis ratione regulata. Sicut au
tem ratio ⁊ voluntas hominis manifeſtātur verbo ī rebꝰ
agēdis. ita etiā manifeſtant facto. hoc eni vnuſquiſqꝫ eli
gere videt vt bonū qđ ope implet. manifeſtū ē aūt ꝙ ver
bo hūano pōt ⁊ mutari lex. ⁊ etiā exponi. inꝗ̄tū manife
ſtat īteriorē motū ⁊ ꝯceptū rōnis hūane. vn̄ etiā ⁊ ꝑ actꝰ
maxime multiplicatos qui ꝯſuetudinem efficiūt. mutari
pōt lex ⁊ exponi. ⁊ etiā aliquid cauſari qđ legis virtutem
obtineat. inꝗ̄tū. ſ. ꝑ exteriores actꝰ multiplicatos interior
volūtatis motꝰ ⁊ rōnis ꝯceptꝰ efficaciſſime declarat. Cuꝫ
eni aliqđ multotiens fit. videt ex deliberato rōnis iudicio
ꝓuenire. ⁊ ſm̄ hoc ꝯſuetudo ⁊ hꝫ vim legis. ⁊ legē abolet
⁊ ē legū interꝑtatrix. Ad. j. ergo dōm ꝙ lex naturalis
⁊ diuina ꝓcedit a volūtate diuina. vt dictū ē. vn̄ ñ pt mu
tari ꝑ ꝯſuetudinē ꝓcedētē a volūtate hoīe. ſꝫ ſolū per au
ctoritatē diuinā mutari poſſet. ⁊ inde ē ꝙ nl'la ꝯſuetudo
vim legis obtinere pōt ꝯ legē diuinā vel legē naturalem
Dicit enim Iſidorꝰ ī ſynonimis. Uſus auctoritati cedat
prauū vſū lex ⁊ rō vincat. Ad. ij. dōm ꝙ ſicē ſup dictū
ē. leges hūane ī aliqbꝰ caſibꝰ deficiūt. vn̄ poſſibile ē qn̄qꝫ
ꝓter legē agere ī caſu. ſ. ī ꝗ deficit lex. ⁊ tn̄ actꝰ nō erit ma
lus. ⁊ cū tales caſus multiplicant ꝓpter aliquā mutationē
hoīuꝫ. tunc manifeſtatur ꝑ ꝯſuetudinem ꝙ lex vlteriꝰ nō

eſt vtilis. ſicut etiam manifeſtaref ſi lex ↄtraria verbo ꝓmulgaref. Si aũt adhuc maneat ratio eadẽ ꝓpter quam prima lex vtilis erat. nõ ↄſuetudo legẽ. ſꝫ lex ↄſuetudinẽ vincit. niſi forte ꝓpter hoc ſolũ inutilis lex videaf. q2 non ẽ poſſibilis ſm ↄſuetudinẽ patrie q̃ erat vna de ↄditionib9 legis. Difficile enĩ ẽ ↄſuetudinem multitudinis remouere. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ multitudo in qua ↄſuetudo introducitur duplicis cõditionis eſſe põt. Si enim ſit libera multitudo que poſſit ſibi legem facere. plus ẽ conſenſus totius multitudinis ad aliquid obſeruandũ quẽ ↄſuetudo manifeſtat. q̃ȝ auctoritas principis qui non habet poteſtatẽ cõdendi legem niſi inq̃ntũ gerit ꝑſonam multitudinis. vnde lꝫ ſingule ꝑſone non poſſint condere legẽ. tamẽ totus populus cõdere legeȝ põt. Si vero multitudo non habeat liberam poteſtatẽ cõdendi ſibi legem. vel legem a ſuperiori poteſtate poſitã remouẽdi. tñ ipa cõſuetudo in tali multitudine ꝑualẽs. obtinet vim legis. inq̃ntũ ꝑ eos toleraf ad quos ꝑtinet multitudini legẽ imponere. et hoc enĩ ipſo videf approbare qđ ↄſuetudo induxit.

Ad quartum ſic ꝓceditur

Videtur ꝙ rectores multitudinis non poſſint in legib9 humanis diſpenſare. Lex enĩ ſtatuta ẽ ꝓ cõmuni vtilitate et vt Iſidor9 dicit. ſꝫ cõmune bonũ non debet intermitti ꝓ priuato cõmodo alicuius ꝑſone. quia vt dicit phũs in primo ethi. Bonum gentis diuinius ẽ q̃ȝ bonum vnius hoĩs. ergo videtur ꝙ non debeat diſpenſari cuȝ aliquo vt cõtra legem cõmunẽ agat. ¶ Pre. illis qui ſup alios cõſtituũtur ꝑcipitur Deutero. j. Ita paruũ audietis vt magnum. nec accipietis cuiuſdã ꝑſonam. quia dei iudiciuȝ eſt. ſed concedere alicui qđ cõmuniter denegatur omnibus videtur eſſe acceptio ꝑſonarum. ergo huiuſmodi diſpenſationes facere rectores multitudinis non poſſunt. cum hoc ſit cõtra ꝑceptum legis diuine. ¶ Pre. lex humana ſi ſit recta oportet ꝙ conſonet legi naturali ⁊ legi diuine. aliter enĩ non cõgrueret religioni. nec cõueniret diſcipline qđ requiritur ad legem. vt Iſidor9 dicit. ſed in lege naturali ⁊ diuina nullus homo põt diſpenſare. ergo nec etiaȝ in lege humana. ¶ Sed ↄtra ẽ qđ dicit Apls. j. ad Cor. iiij. Diſpenſatio mihi credita ẽ. ¶ Rñ. dõm ꝙ diſpenſatio ꝓprie importat cõmenſurationem alicuius cõmunis ad ſingula. vñ etiam gubernator familie dicitur diſpenſator inq̃ntum vnicuiq; de familia cum pondere ⁊ menſura diſtribuit. ⁊ operationes ⁊ neceſſaria vite. Sic igitur et in quacunq; multitudine ex eo dicitur aliquis diſpẽſare. q2 ordinat qualiter aliquod cõmune ꝑceptum ſit a ſingulis adimplendũ. Contingit autẽ quãdoq; ꝙ aliqđ ꝑceptum qđ eſt ad cõmodum multitudinis vt in pluribus. non ẽ cõueniens huic ꝑſone. vel in hoc caſu. quia vel ꝑ hoc impediretur aliquid melius. vel etiã induceref aliqđ malũ. ſicut ex ſupra dictis patȝ. Periculoſum aũt eſſet vt hoc iudicio cuiuſlibet cõmitteref. niſi forte ꝓpter euidẽs ⁊ ſubitum periculũ. vt ſup dictũ ẽ. et ideo ille qui habet regere multitudinẽ habet poteſtateȝ diſpenſandi in lege hũana q̃ ſue auctoritati innitif. vt ſcꝫ in ꝑſonis vel caſib9 ĩ quib9 lex deficit licentiã tribuat vt ꝑceptum legis non ſeruetur. Si autẽ abſq; hac rõne ꝓ ſola volũtate licentiã tribuat nõ erit fidelis in diſpẽſatiõe. aut erit imprudẽs. Infidelis quidẽ ſi nõ habeat intentionẽ ad bonũ cõmune. Imprudẽs aũt ſi rõnem diſpẽſandi ignoret. ꝓpter qđ dñs dicit Luce. xij. Quis putas ẽ fidelis diſpenſator ⁊ prudẽs quẽ ↄſtituit dñs ſup familiã ſuaȝ. ¶ Ad. j. ergo dõm ꝙ qñ cũ aliquo diſpenſaf vt legẽ cõmunẽ nõ ſeruet. non debet fieri in ꝑiudiciũ boni cõmunis. ſꝫ ea intẽtiõe vt ad bonum cõmune ꝓficiat. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ non ẽ acceptio ꝑſonaꝝ ſi non ſeruenf equalia in ꝑſonis inequalib9. vnde qñ ↄditio alicui9 ꝑſone requirit vt rõnabiliter ĩ ea aliq̃d ſpecialiter obſeruef. non ẽ ꝑſonaꝝ acceptio ſi ſibi aliqua ſpecialis grã fiat. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ lex naturalis inq̃ntum ↄtinet ꝑcepta cõmunia q̃ nunq̃ fallunt. diſpenſationem recipere non põt. in aliis vero ꝑceptis q̃ ſunt quaſi cõcluſiones ꝑceptoꝝ cõmuniũ. qñq; ꝑ hoĩeȝ diſpenſatur. puta ꝙ mutuũ nõ reddatur ꝓditori patrie. vel aliquid hmõi. Ad legem autẽ diuinã ita ſe habet quilibet homo ſicut ꝑſona priuata ad legem publicã cui ſubiicitur. vñ ſicut in lege humana publica nõ poteſt diſpenſare niſi ille a quo lex auctoritatem habet. vel is cui ipſe cõmiſerit. ita ĩ preceptis iuris diuini q̃ ſũt a deo null9 põt diſpẽſare niſi deus. vel is cui ipſe ſpecialiter cõmiſit. ¶ Queſtio XCVIII

D Einde cõſiderandũ eſt de lege veteri. primo de ipſa lege. ſcđo de ꝑceptis eius. Circa primuȝ q̃runtur ſex. primo vtrum lex vet9 ſit bona. ſcđo vtrum ſit a deo. tertio vtꝝ ſit ab eo mediãtibus angelis. quarto vtrũ data ſit omnib9. quinto vtꝝ omnes obliget. ſexto vtrum congruo tempore fuerit data.

Ad primum ſic ꝓcedit.

Videf ꝙ lex vetus non fuerit bona. Dicif enĩ Ezech. xx. Dedi eis ꝑcepta nõ bona ⁊ iudicia in quibus nõ viuent ſꝫ lex nõ dr bona niſi ꝓpter bonitatẽ ꝑceptoꝝ q̃ cõtinet. ergo lex vetus nõ fuit bona. ¶ Pre. ad bonitatẽ legis pertinet vt cõmuni ſaluti ꝓficiat. ſicut Iſidor9 dicit. ſꝫ lex vetus non fuit ſalutifera. ſꝫ magis mortifera ⁊ nociua. Dicit enĩ Apls Roma. vij. Sine lege peccatũ mortuũ erat. ego autẽ viuebã ſine lege aliqñ. ſed cũ veniſſet mãdatuȝ peccatum reuixit. ego aũt mortuus ſum. ⁊ Roma. v. Lex ſubintrauit vt abundaret delictũ. ergo lex vetus non fuit bona. ¶ Pre. ad bonitatem legis ꝑtinet ꝙ ſit poſſibilis ad obſeruandũ ⁊ ſm naturã ⁊ ſm humanã ↄſuetudineȝ ſed hoc nõ habuit lex vetus. Dicit enĩ Petrus Act. xv. Quid tẽptatis imponere iugũ ſup ceruicẽ diſcipuloꝝ. qđ neq; nos neq; pr̃es nr̃i portare potuim9. ergo videf ꝙ lex vetus nõ fuerit bona. ¶ Sed ↄtra ẽ qđ Apls dicit ad Roma. vij. Itaq; lex q̃dẽ ſancta ẽ. ⁊ mãdatũ ſanctũ ⁊ iuſtũ ⁊ bonum. ¶ Rñ. dõm ꝙ abſq; oĩ dubio lex vet9 bona fuit. Sicut enim doctrina oſtendif eſſe vera ex hoc ꝙ conſonat rationi recte. ita etiam lex aliqua oſtenditur eſſe bona ex hoc ꝙ conſonat rationi. Lex autem vetus ratiõi cõſonabat. quia concupiſcentiam reprimebat que ratiõi aduerſatur. vt patet in illo mandato. Non concupiſces rem ꝓximi tui. quod ponitur Exo. xx. Ipa etiaȝ omnia peccata prohibebat que ſunt cõtra rationem. vnde manifeſtuȝ eſt ꝙ bona erat. ⁊ hec eſt ratio Apli ad Roma. vij. Condelector inquit legi dei ſm interiorẽ hoĩem. ⁊ iterũ. Conſentio legi quoniam bona eſt. Sed notandum eſt ꝙ bonum diuerſos gradus habet vt Dionyſius dicit. iiij. ca. de di. no. Eſt enĩ aliqđ bonũ ꝑfectũ ⁊ aliqđ bonum imꝑfectum. Perfecta quidem bonitas eſt in his que ad finẽ ordinantur. quando aliquid eſt tale ꝙ per ſe eſt ſufficiẽs inducere ad finẽ. Imꝑfectũ autẽ bonum ẽ quod operatur aliquid ad hoc ꝙ perueniaf ad finem. non tamen ſufficit ad hoc ꝙ ad finẽ ꝑducat. ſicut medicina ꝑficere bona eſt q̃

hoīeꝫ ſanat. impfecta autē q̄ hominē adiuuat. ſed tamen
ſanare non pōt. Eſt autem ſciendū ꝙ ē alius finis legis
humane. ⁊ alius legis diuine. Legis enī hūane finis eſt
tēporalis tranquillitas ciuitatis. ad quē finem ꝑuenit lex
cohibendo exteriores actus q̄tum ad illa mala q̄ poſſunt
ꝑturbare pacificū ſtatum ciuitatis. Finis autē legis di-
uine ē ꝑducere hoīeꝫ ad finem felicitatis eterne. qui qui-
dem finis impeditur ꝑ quodcū̄qꝫ peccatū. ⁊ non ſoluꝫ ꝑ
exteriores. ſed etiam interiores. ⁊ ideo illud quod ſufficit
ad ꝑfectionem legis humane. vt ſcꝫ peccata ꝓhibeat ⁊ pe-
nam apponat. nō ſufficit ad ꝑfectionem legis diuine. ſed
oportet ꝙ hominē totaliter faciat idoneum ad ꝑticipati-
onem felicitatis eterne. qḋ quideꝫ fieri non poteſt niſi ꝑ
gratiā ſpūſſancti. per quam diffunditur charitas in cordi-
bus noſtris que legē adimplet. Gratia enī dei vita eter-
na. vt dr̄ Roma. vj. hanc autem gratiam lex vetus ꝯferre
nō potuit. reſeruabatur enim hoc chriſto. quia vt dicitur
Joh. j. Lex per Moyſen data eſt. gratia ⁊ veritas ꝑ Je-
ſum chriſtum facta eſt. ⁊ inde ē ꝙ lex vetus bona quideꝫ
eſt. ſed imperfecta. ſm̄ illud Hebre. vij. Nihil ad ꝑfectuꝫ
adduxit lex. ¶ Ad. j. ergo dicendum ꝙ dn̄s loquitur ibi de p̄ce-
ptis cerimonialibus que quidem dicuntur non bona. q2
gratiam nō ꝯferebant ꝑ quā homines a peccato munda-
rentur. cum tamē ꝑ huiuſmodi ſe peccatores oſtenderent
vnde ſignanter dicit̄. ⁊ iudicia in quibus non viuent. i. ꝑ
que vitaꝫ gratie obtinere non poſſunt. ⁊ poſtea ſubditur
Et pollui eos in muneribus ſuis. i. pollutos oſtendi cuꝫ
offerrent omne id qḋ aperit vuluā ꝓpter delicta ſua ¶ Ad
ij. dicendum ꝙ lex dicit̄ occidiſſe non quidem effectiue. ſꝫ oc-
caſionaliter ex ſua impfectione. inq̄ꝫtum ſcꝫ gratiam non
conferebat ꝑ quam homines implere poſſent qḋ manda-
bat. vel vitare quod vetebat. ⁊ ſic occaſio iſta nō erat da-
ta. ſed ſumpta ab hominibus. vnde ⁊ Apl's ibidem dicit.
Occaſione accepta peccatum ꝑ mādatum ſeduxit me. et
ꝑ illud occidit. Ex hac enī ratione dicitur ꝙ lex ſubintra-
uit vt abundaret delictum. vt li vt teneatur ꝯſecutiue. nō
cauſaliter. inq̄ꝫtum ſcꝫ homines accipientes occaſioneꝫ a
lege abundātius peccauerūt. tum quia grauius fuit pec-
catum poſt legis ꝓhibitionem. tum etiam quia concupi-
ſcentia creuit. magis enī concupiſcimus qḋ nobis ꝓhibe-
tur. ¶ Ad. iij. dicendum ꝙ iugum legis ſeruari nō poterat ſine
gratia adiuuāte. quā lex nō dabat. Dicit̄ enim Roma. ix.
Non ē volentis neqꝫ currentis ſcꝫ velle ⁊ currere in p̄ce-
ptis dei. ſꝫ miſerentis dei. vn̄ ⁊ in p̄s dicit̄. Viā mādatoꝝ
tuorum cucurri cū dilataſti cor meū. ſcꝫ per donum gratie
⁊ charitatis.

Ad ſcḋm ſic proceditur.

Videtur ꝙ lex vetus non fuerit a deo. Dicitur enī Deu-
tero. xxxij. Dei ꝑfecta ſunt opera. ſed lex fuit impfecta. vt
ſupra dictū ē. ergo lex vetus non fuit a deo. ¶ Pre. Ecc.
iij. dicitur. Didici ꝙ omnia opera que fecit deus perſeue-
rent in eternū. ſed lex vetus non ꝑſeuerat ī eternum. Di-
cit enim Apl's ad Hebre. vij. Reprobatio fit quidem p̄-
cedentis mandati ꝓpter infirmitatem eius ⁊ inutilitateꝫ
ergo lex vetus non fuit a deo. ¶ Pre. ad ſapientem legiſ-
latorem ꝑtinet non ſolum mala auferre. ſed etiam occaſi-
ones maloꝝ. ſed vetus lex fuit occaſio peccati. vt ſupra di-
ctum eſt. ergo ad deum cui nullus eſt ſimilis in legiſlato-
ribus vt dicitur Job. xxxvj. non ꝑtinebat legem talē da-
re. ¶ Pre. j. ad Timo. ij. dicitur ꝙ deus vult omnes ho-
mines ſaluos fieri. ſed lex vetus non ſufficiebat ad ſalu-
tem hoīuꝫ. vt ſupra dictuꝫ ē. ergo ad deū non ꝑtinebat ta-
lem legem dare. lex ergo vetus non eſt a deo. ¶ Sed con-
tra eſt ꝙ dominus dicit Math. xv. loquens iudeis qui-
bus erat lex vetus data. Irritum feciſtis mandatum dei
ꝓpter traditiones veſtras. ⁊ paulo ante p̄mittitur. Hono-
ra patrem tuum ⁊ matrem tuam. quod manifeſte in lege
veteri ꝯtinetur. ergo lex vetus eſt a deo. ¶ Rn̄. dicendum ꝙ
lex vetus a bono deo data eſt qui eſt pater domini noſtri
Jeſu chriſti. lex enim vetus homines ordinabat ad xp̄m
dupliciter. Vno quidem modo teſtimonium chriſto per-
hibendo. vnde ipſe dicit Luc. vlti. Oportet impleri om-
nia que ſcripta ſunt in lege. ⁊ in p̄s ⁊ in ꝓphetis de me. et
Joh. v. Si crederetis Moyſi crederetis forſitan ⁊ mihi
de me enim ille ſcripſit. Alio modo ꝑ modum cuiuſdā di-
ſpoſitionis dum retrahens homines a cultu idolatrie ꝯ-
cludebat eos ſub cultu vnius dei. a quo ſaluandum erat
humanum genꝰ per chriſtum. vnde Apl's dicit ad Gal.
iij. Priuſqꝫ veniret fides ſub lege cuſtodiebamur ꝯclu-
ſi in eam fidem que reuelanda erat. Manifeſtum eſt au-
tem ꝙ eiuſdem diſponere ad finem ⁊ ad finem perducere
⁊ dico eiuſdem per ſe. vel per ſuos ſubditos. Non enim
diabolus legem tuliſſet per quam homines adducerētur
ad chriſtum per quem erat eiiciendus. ſm̄ illud Math.
xij. Si ſathanas ſathanam eiicit. diuiſum eſt regnum eiꝰ
⁊ ideo ab eodem deo a quo facta eſt ſalus hominum ꝑ gra-
tiam chriſti lex vetus data eſt. ¶ Ad. j. ergo dicendum ꝙ
nihil prohibet aliquid non eſſe perfectuꝫ ſimpliciter qḋ
tamen eſt perfectuꝫ ſm̄ tempus. ſicut dicitur aliquis pu-
er perfectus non ſimpliciter. ſed ſm̄ temporis conditio-
nem. ita etiam precepta que pueris dantur ſunt quidem
perfecta ſm̄ conditionem eorum quibus dantur. ⁊ ſi nō
ſint perfecta ſimpliciter. ⁊ talia fuerunt precepta legis. vn-
de Apoſtolus dicit ad Gal. iij. Lex pedagogus noſter fu-
it in chriſto. ¶ Ad. ij. dicendum ꝙ opera dei perſeuerant ī eter-
num que ſic deus fecit vt in eternum perſeuerent. et hec
ſunt ea que ſunt perfecta. lex autem vetus reprobatur tē-
pore perfectionis gratie. non tanq̄ꝫ mala. ſed tanq̄ꝫ infir-
ma ⁊ inutilis pro iſto tempore. quia vt ſubdit. Nihil ad ꝑ-
fectū adduxit lex. vnde ⁊ ad Gal. iij. dicit Apoſtolꝰ. Vbi
venit fides iam non ſumus ſub pedagogo. ¶ Ad. iij. di-
cendum ꝙ ſicut ſupra dictum eſt deus aliquando ꝑmit-
tit aliquos cadere in peccatuꝫ vt exinde humilientur. ita
etiam voluit talem legem dare quam ſuis viribus homi-
nes implere non poſſent. ⁊ ſic dum homines de ſe preſu-
mentes peccatores ſe inuenirent. humiliati recurrerent
ad auxilium gratie. ¶ Ad. iiij. dicendum ꝙ q̄uis lex ve-
tus non ſufficeret ad ſaluandam homines. tamen aderat
aliud auxilium a deo hominibꝰ ſimul cum lege per quod
ſaluari poterant ſcilicet fides mediatoris quam ꝑ iuſti-
ficati ſunt antiqui p̄res. ſicut etiaꝫ nos iuſtificamur. ⁊ ſic
deus non deficiebat hoībꝰ quin daret eis ſalutis auxilia.

Ad tertium ſic proceditur

Videtur ꝙ lex vetus non fuerit data per angelos. ſed im-
mediate a deo. Angelus enim nuncius dicitur. et ſic no-
men angeli miniſteriū importat. non dominiū. ſm̄ illud
p̄s. Benedicite dn̄o oēs angeli eiꝰ miniſtri eiꝰ. ſed vetus
lex a dn̄o tradita eē ꝑhibet̄. Dicit̄ enī Exo. xx. Locutuſqꝫ
eſt dominus ſermones hos. ⁊ poſtea ſubditur. Ego enim
ſum dominus deus tuus. ⁊ idē modus loquendi frequē-
ter reperitur in Exo. ⁊ in libris conſequentibus legē. er-
go lex ē īmediate data a deo. ¶ Pre. ſicut dicitur Job. j.

Lex ꝑ Moyſen data eſt. ſed Moyſes imediate accepit a
deo. Dicit̃ etiam Exo. xxxiij. Loquebat̃ dominꝰ ad Moy-
ſen facie ad faciem. ſicut loqui ſolet amicus ad amicū ſuū
ergo lex vetus imediate data eſt a deo. ¶ Pre. ad ſolum
principem ptinet legem ferre. vt ſupra dictum eſt. ſed ſolꝰ
deus ē princeps ſalutis animaꝝ. angeli vero ſunt admi-
niſtratorij ſpūs. vt dr̄ ad Hebre. j. ergo lex vetus ꝑ ange-
los dari non debuit cū ordinaretur ad animaꝝ ſalutem.
¶ Sed cōtra ē qd̄ dicit apl̄s ad Gal. iij. Lex data eſt ꝑ
angelos ī manu mediatoris. ⁊ Act. vij. dicit Stephanꝰ.
Accepiſtis legē in diſpoſitione angeloꝝ. ¶ Rn̄. dōm ꝙ
lex data eſt a deo ꝑ angelos. Et p̄ter rationem generalem
quā Dionyſiꝰ aſſignat in. iiij. c. ce. Hierarchie ꝙ diuina
debent deferri ad homīes mediātibꝰ angelis. ſpecialis ra
tio ē quare legem veterem ꝑ angelos dari oportuit. dictū
eſt eni ꝙ lex vetus impfecta erat. ſed diſponebat ad ſalu-
tem pfectam generis humani que futura erat ꝑ xp̄m. ſic
autem videt̃ in omnibꝰ poteſtatibus et artibus ordina
tis ꝙ ille qui eſt ſuperior principalem ⁊ pfectum actū ope
ratur ꝑ ſeip̄m. ea vero que diſponunt ad pfectionem vlti
mam operatur ꝑ ſuos miniſtros. ſicut nauifactor cōpagi
nat nauem ꝑ ſeipſum. ſed p̄parat materiam per artifices
ſubminiſtrantes. ⁊ ideo ɔueniens fuit vt lex pfecta no-
ui teſtamenti daretur imediate ꝑ ip̄m deum hoīez factū
lex autē vetus ꝑ miniſtros dei. ſcilicet per angelos dare-
tur hominibus. ⁊ per hunc modum Apoſtolus ad He-
bre. probat eminentiam noue legis ad veterem. quia in
nouo teſtamento locutus ē nobis deus in filio ſuo. in ve
teri autem teſtamento ē ſermo factus ꝑ angelos. ¶ Ad. j
ergo dōm ꝙ ſicut Gregꝰ dicit in principio moral. Ange
lus qui Moyſi apparuit deſcribitur. modo angelus. mo-
do dominus memorat̃. angelus videlicet ꝓpter hoc ꝙ ex-
terius loquendo ſeruiebat. dn̄s autem dicitur qꝛ interiꝰ
p̄ſidens loquendi efficaciam miniſtrabat. ⁊ inde eſt etiā
ꝙ quaſi ex pſona dn̄i angelus loquebatur. ¶ Ad. ij. dōm
ꝙ ſicut Augꝰ dicit in. xij. ſup Gen̄. ad litteraꝫ in Exo. dr̄
Locutus eſt dominus Moyſi facie ad faciē. ⁊ paulo poſt
ſubditur. Oſtēde mihi gloriā tuaꝫ. ſentiebat ergo quod
videbat. et qd̄ nō videbat deſiderabat. non ergo videbat
ip̄am dei eſſentiā. et ita non imediate ab eo inſtruebatur
ꝙ ergo dr̄ ꝙ loq̄bat̃ ei facie ad faciē. ſc̄m opinionē pplī
loquit̃ ſcriptura. qui putabat Moyſen ore ad os loqui
cum deo cum ꝑ ſubiectam creaturam. i. ꝑ angelum ⁊ nu
bem ei loqueret̃ ⁊ appareret. Uel ꝑ viſionem faciei intel
ligitur quedam eminēs cōtemplatio et familiaris infra
eſſentie diuine viſionem. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ ſolius princi
pis ē ſua auctoritate legē inſtituere. ſed quandoq̄ legem
inſtitutam ꝑ alios ꝓmulgat. ⁊ ita deus ſua auctoritate in
ſtituit legem. ſed ꝑ angelos ꝓmulgauit.

Ad quartuꝫ ſic ꝓceditur

Uidetur ꝙ lex vetus non debuit dari ſoli populo iudeo-
rum. Lex enim vetus diſponebat ad ſalutem. que futura
erat per xp̄m. vt dictuꝫ eſt. ſed ſalus illa non erat futura
ſolum in iudeis. ſed in omnibus gētibus. ſc̄m illud Eſa.
xlix. Parum ē vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribꝰ Ja
cob. ⁊ feces iſrael cōuertendas. dedi te in lucem gentium
vt ſis ſalus mea vſq̄ ad extremū terre. ergo lex vetus da
ri debuit oībus gentibus ⁊ non vni populo tm̄. ¶ Pre. ſi
cut dr̄ Act. x. Non eſt pſonaruꝫ acceptor deus. ſꝫ in omni
gēte qui timet deum ⁊ facit iuſticiam acceptus ē illi. nō
ergo magis vni populo q̄ alijs via ſalutis debuit aperiri
¶ Pre. lex data ē per angelos. ſicut iam dictum ē. ſꝫ mi-
niſteria angeloꝝ deus non ſolum iudeis. ſed omnibꝰ gē-
tibus ſemꝑ exhibuit. Dicit̃ eni Ecc. xvij. In vnāquāq̄
gentem ꝓpoſuit rectorem. omnibus etiaꝫ gentibus tem-
poralia bona largitur que minus ſūt cure deo q̄ ſpūalia
bona. ergo etiam legem omnibus populis debuit dare.
¶ Sꝫ contra ē quod dicit̃ Roma. iij. Quid ḡ amplius
iudeo? multum quidem per omnem modum. primū qui
dem quia credita ſunt illis eloquia dei. ⁊ in p̄s dicit̃. Nō
fecit taliter omni nationi ⁊ iudicia ſua non manifeſtauit
eis. ¶ Rn̄. dōm ꝙ poſſet vna ratio aſſignari quare potius
populo iudeoꝝ data ſit lex q̄ alijs populis. quia alijs po
pulis ad idolatriam declinantibus. ſolus populus iude-
orum in cultu vnius dei remāſit. ⁊ ideo alij populi indi-
gni erant legeꝫ recipere. ne ſanctū canibus daretur. Sꝫ
iſta ratio conueniens non videt̃. quia populus ille etiam
poſt legem latam ad idolatriam declinauit. qd̄ grauiꝰ fuit
vt patet Exo. xxxij. ⁊ Amos. v. Nūquid hoſtias ⁊ ſacrifi-
cium obtuliſtis mihi in deſerto. xl. annis domus iſrael. ⁊
portaſtis tabernacula Moloch de veſtro. ⁊ imaginē ido-
lorum veſtrorum ſidus dei veſtri quē feciſtis vobis. expſ-
ſe etiam dicit̃ Deutero. ix. Scito ꝙ non ꝓpter iuſticias
tuas dominꝰ deus tuus dedit tibi terram hāc in poſſeſſi-
onem cum duriſſime ceruicis ſis populus. ſed ratio ibi p̄
termittitur vt cōpleret verbum ſuū dominus qd̄ ſub iu-
ramēto pollicitus ē patribus tuis Abraam. Iſaac. ⁊ Ja-
cob. que autem promiſſio eis ſit facta oſtēdit Apoſtolus
ad Gal. iij. dicens. Abrae dicte ſunt promiſſiones. ⁊ ſe-
mini eius. non dicit ſeminibus quaſi ī multis. ſed quaſi
in vno. ⁊ ſemini tuo qui ē chriſtus. Deus igitur et legeꝫ
⁊ alia beneficia ſpūalia illi populo exhibuit ꝓpter ꝓmiſ-
ſionem eoꝝ patribus factam vt ex eis chriſtus naſceretur
decebat enim vt ille populus ex quo chriſtus naſciturꝰ
erat. quadā ſpeciali ſanctificatione polleret. ſc̄m illud qd̄
dr̄ Leuit. xix. Sancti eritis qꝛ ego ſanctus ſum. Nec etiā
fuit ꝓpter meritum ip̄ius Abrae. vt talis promiſſio ei fie
ret. vt ſcꝫ chriſtus ex eius ſemine naſceretur. ſed ex gratui-
ta dei electione ⁊ vocatione. vnde dr̄ Eſa. xli. Quis ſuſcita
uit ab oriēte iuſtum. vocauit eum vt ſequeretur ſe. Sic
ergo patꝫ ꝙ ex ſola gratuita electione patres ꝓmiſſionē
acceperunt. ⁊ populus ex eis ꝓgenitus legem accepit. ſc̄m
illud Deutero. iiij. Audiſtis verba illius d̄ medio ignis
quia dilexit patres ⁊ elegit ſemen eorum poſt illos. Si
aūt rurſus queratur quare hunc populuꝫ elegit vt ex eo
xp̄s naſceret̃. ⁊ nō aliuꝫ. ɔueniet reſpōſio Auguſtini quā
dicit ſup Job. Quare hunc trahat ⁊ illuꝫ nō trahat. no-
li velle diiudicare ſi nō vis errare. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ
q̄uis ſalus futura per xp̄m eſſet omnibus gentibus p̄pa
rata. tamen oportebat ex vno pplo xp̄m naſci. q̄ ꝓpter hoc
pre alijs p̄rogatiuas habuit. ſc̄m illd̄ Roma. ix. Quoꝝ
ſcꝫ iudeoꝝ ē adoptio filioꝝ dei ⁊ teſtamentuꝫ ⁊ legiſlatio
quaꝝ patres ex quibus xp̄s eſt ſc̄m carnem ¶ Ad. ij. dōm
ꝙ acceptio perſonarum locum habet in his que ex debito
dantur. In his vero que ex gratuita voluntate conferun
tur acceptio pſonarum. locum non habet. non enim ē p-
ſonarum acceptor qui ex liberalitate de ſuo dat vni ⁊ nō
alteri. ſed ſi eſſet diſpenſator bonoꝝ cōmunium. ⁊ nō di-
ſtribueret equaliter ſc̄m merita pſonarum. eſſet pſonarū
acceptor. ſalutaria autem beneficia deus humano generi
confert ex ſua gratia. vnde non eſt pſonarum acceptor ſi
quibuſdam p̄ alijs conferat. vnde Augꝰ dicit in libro de
p̄deſtinatione ſanctoꝝ. Oēs quos deꝰ docet miſericordia

docet. quos autẽ non docet iudicio non docet. hoc enim
venit ex dãnatione humani generis pro peccato primi pa
rentis. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ beneficia gratie ſubtrahunt ho
mini ꝓpter culpam. ſed beneficia naturalia non ſubtrahũ
tur. inter que ſunt miniſteria angelorum que ipſe natura
rum ordo requirit. vt ſcꝫ per media gubernentur infima. ⁊
etiam corꝑalia ſubſidia que nõ ſolum hominibus ſꝫ etiã
iumentis deus adminiſtrat. ſm illud pſ. Homines ⁊ iu
menta ſaluabis domine.

Ad quintum ſic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ omnes homines obligãtur ad obſeruandũ ve
terem legem. Quicunqꝫ enĩ ſubditur regi oportet ꝙ ſub
datur legi ipſius. ſed vetus lex eſt data a deo qui ẽ rex om
nis terre. vt in pſ. dicitur. ergo omnes habitantes terrã
tenebantur ad obſeruantiam legis. ¶ Pre. iudei ſaluari
nõ poterãt niſi legem veterẽ obſeruarẽt. Dicit̃ enĩ Deu
tero. xxvij. Maledictus qui non ꝑmanet in ſermonibꝰ le
gis huius. nec eos opere ꝑficit. ſi igitur alij homines ſine
obſeruantia legis veteris potuiſſent ſaluari peior cõditio
iudeorꝫ q̃ꝫ aliorꝫ hominũ. ¶ Pre. gentiles ad ritũ iudai
cum ⁊ ad obſeruantias legis admittebãtur. Dicitur enĩ
Exo. xij. Si quis peregrinorũ in veſtram voluerit trãſire
coloniã. ⁊ facere phaſe dñi circũcidetur prius omne ma
ſculinũ genus ⁊ tũc rite celebrabit. eritqꝫ ſimul ſicut indi
gena terre. Fruſtra autẽ ad obſeruantias legales fuiſſent
extranei admiſſi ex ordinatione diuina ſi abſqꝫ legalibus
obſeruantijs ſaluari potuiſſent. ergo nullus ſaluari pote
rat niſi legẽ obſeruaret. ¶ Sed ↄtra eſt qḋ Dionyſiꝰ di
cit. ix. c. ce. Hierarchie. ꝙ multi gentilium ꝑ angelos ſunt
reducti in deum. ſed cõſtat ꝙ gẽtiles legem non obſerua
bãt. ergo abſqꝫ obſeruãtia legis potuerunt aliqui ſaluari
¶ Reſ. dõm ꝙ lex vetus manifeſtabat precepta legis na
ture. ⁊ ſuperaddebat quedam ꝓpria ꝑcepta. q̃ntum igitur
ad illa que vetus lex ↄtinebat. de lege nature omnes tene
bantur ad obſeruãtiã veteris legis. non quia erãt de vete
ri lege. ſed quia erant de lege nature. ſꝫ q̃ntum ad illa que
lex vetus ſuperaddebat. non tenebantur aliqui ad obſer
uantiã veteris legis niſi ſolus populus iudeorũ. Cuius
ratio eſt. quia lex vetus ſicut dictum eſt. data ẽ populo iu
deorum vt quãdam ꝑrogatiuã ſanctitatis obtineret. ꝓpter
reuerentiam chriſti qui ex illo populo naſciturus erat. q̃
cunqꝫ autem ſtatuũtur ad ſpecialem aliquorꝫ ſanctificati
onem non obligant niſi illos. ſicut ad quedam obligãtur
clerici qui mãcipãtur diuino miniſterio ad que laici non
obligantur. ſimiliter ⁊ religioſi ad quedam ꝑfectiõis opa
obligantur ex ſua ꝓfeſſione ad que ſeculares non obligan
tur. ⁊ ſimiliter ad quedam ſpecialia obligãtur populus il
le ad que alij populi nõ obligabantur. vñ dicit̃ Deutero.
xviij. Perfectus eris et abſqꝫ macula coram domino deo
tuo. et ꝓpter hoc etiam quadam ꝓfeſſione vtebantur. vt
patet Deutero. xxvj. Profiteor hodie coraꝫ domino deo
tuo ⁊c. ¶ Ad. j. ergo dõm ꝙ quicũqꝫ ſubduntur regi. ob
ligantur ad legem eius obſeruãdam quã omnibus cõmu
niter ꝓponit. ſed ſi inſtituat aliqua obſeruãda a ſuis fami
liaribus miniſtris. ad hec ceteri nõ obligantur. ¶ Ad. ij.
dõm ꝙ homo quãto deo magis cõiungitur tãto efficitur
melioris cõditionis. ⁊ ideo quãto populus iudeorũ erat
aſtrictus magis ad diuinũ cultũ tãto dignior alijs ꝑplis
erat. vnde dicitur Deutero. iiij. Que eſt alia gens ſic in
clita vt habeat cerimonias iuſtaqꝫ iudicia ⁊ vniuerſaꝫ le
gem. ⁊ ſimiliter etiã q̃ntum ad hoc ſunt melioris cõditio
nis clerici q̃ꝫ laici. ⁊ religioſi q̃ꝫ ſeculares. ¶ Ad. iij. dõm
ꝙ gentiles ꝑfectius ⁊ ſecurius ſalutem ↄſequebãtur ſub
obſeruãtijs legis q̃ꝫ ſub ſola lege naturali. et ideo ad eas
admittebãtur. ſicut etiã nunc laici trãſeunt ad clericatũ. et
ſeculares ad religionẽ q̃uis abſqꝫ hoc poſſint ſaluari.

Ad ſextuꝫ ſic proceditur

Videtur ꝙ lex vetus non cõuenienter fuerit data tẽpore
Moyſi. Lex enĩ vetus diſponebat ad ſalutem que erat fu
tura per chriſtum. ſicut dictum eſt. ſed ſtatim homo poſt
peccatum indiguit huiuſmodi ſalutis remedio. ergo ſta
tim poſt peccatũ lex vetus debuit dari. ¶ Pre. lex vetꝰ da
ta eſt ꝓpter ſanctificationem eorũ ex quibus chriſtus na
ſciturus erat. ſed Abrae incepit fieri promiſſio de ſemine
qḋ eſt chriſtus. vt habetur Geñ. xij. ergo ſtatim tempore
debuit lex dari. ¶ Pre. ſicut chriſtus nõ fuit natꝰ ex alijs
deſcendentibꝰ ex Noe niſi ex Abraã. cui facta eſt ꝓmiſſio
ita etiã non ẽ natus ex alijs filijs Abrae niſi ex Dauid.
cui ẽ ꝓmiſſio renouata. ſm illud. ij. Reg. xxiij. Dixit vir
cui cõſtitutum eſt de chriſto dei Jacob. ergo lex vetus de
buit dari poſt Dauid ſicut data eſt poſt Abraam. ¶ Sꝫ
cõtra eſt qḋ Apl̃s dicit ad Gal. iij. ꝙ lex ꝓpter trãſgreſſio
nem poſita eſt donec veniret ſemen cui ꝓmiſerat. ordina
ta ꝑ angelos ĩ manu mediatoris. i. ordinabiliter data. vt
glo. dicit. ergo cõgruũ fuit vt lex vetus illo tẽporis ordi
ne traderetur. ¶ Reſ. dõm ꝙ cõuenientiſſime lex vetus da
ta fuit tp̃e Moyſi. Cuius ratio poteſt accipi ex duobus
ſm ꝙ quelibet lex duobus generibus hominũ imponit̃.
Imponitur enĩ quibuſdam duris ⁊ ſup̃bis qui ꝑ legeꝫ
cõpeſcuntur ⁊ domãtur. Imponitur etiã bonis q̃ ꝑ legeꝫ
inſtructi adiuuãtur ad implendũ qḋ intendunt. Conue
niens igitur fuit tali tẽpore legem veterem dari ad ſuper
biam hominũ cõuincendã. De duobus enĩ homo ſup̃bie
bat. ſ. de ſcientia et de potentia. De ſcientia quidẽ q̃ſi ra
tio naturalis ei poſſit ſufficere ad ſalutẽ. et ideo vt de hoc
eius ſup̃bia cõuinceretur. ꝑmiſſus eſt homo regimini ſue
rationis abſqꝫ adminiculo legis ſcripte. ⁊ experimẽto ho
mo diſcere potuit ꝙ patiebatur rationis defectũ per hoc
ꝙ homines vſqꝫ ad idolatriam ⁊ turpiſſima vitia circa tẽ
pora Abrae ſunt ꝓlapſi. ⁊ ideo poſt hec tẽpora fuit neceſ
ſarium legẽ ſcriptam dari in remediũ humane ignorantie.
quia ꝑ legem eſt cognitio peccati. vt dicitur Roma. v. ſꝫ
poſtqꝫ homo eſt inſtructus ꝑ legem. cõuicta eſt eiꝰ ſuper
bia de infirmitate dũ implere nõ poterat qḋ cognoſcebat
⁊ ideo ſicut Apl̃s concludit ad Roma. viij. qḋ impoſſibi
le erat legi in qua infirmabatur ꝑ carnem miſit deus fili
um ſuũ vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. Ex pte
vero bonorꝫ lex data ẽ in auxilium qḋ quidem tunc maxi
me populo neceſſariũ fuit quando lex naturalis obſcura
ri incipiebat ꝓpter exuberantiaꝫ peccatorũ. Oportebat enĩ
huiõi auxilium quodã ordine dari. vt ꝑ imꝑfecta ad ꝑfe
ctionem manuduceretur. ⁊ ideo inter legem nature et le
gem gratie oportuit legem veterẽ dari. ¶ Ad. j. ergo dõm
ꝙ ſtatim poſt peccatum primi hoĩs non cõpetebat legem
veterem dari. tum qꝛ nondum homo recognoſcebat ſe ea
indigere ratione cõfiſus. tum qꝛ adhuc dictamẽ legis na
ture nõdum erat obtenebratum ꝑ cõſuetudinem peccan
di. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ lex non debet dari niſi populo. ẽ enim
ꝑceptum cõmune. vt dictuꝫ eſt. ⁊ ideo ĩ tempore Abrae
data ſunt quedam familiaria ꝑcepta. et quaſi domeſtica
dei ad homines. ſed poſtmodũ multiplicatis eius poſteris
in tantum ꝙ populus eſſet. ⁊ liberatis eis a ſeruitute lex

cōueniēter potuit dari.nam ſerui non ſunt pars populi vel ciuitatis cui legem dari competit.vt philoſophus dicit in.iij.politice. ¶ Ad.iiij.dōm ꝙ quia legē oportebat alicui populo dari.non ſolū illi ex quibus eſt chriſtus natus legem acceperunt.ſed tot⁹ populus conſignat⁹ ſignaculo circūciſionis que fuit ſignum ꝓmiſſionis Abraā facte ⁊ ab eo credite.vt dicit Ap̄ls Roma.iiij.⁊ ideo etiam ante Dauid oportuit legem dari tali populo iā collecto.

¶ Queſtio XCIX

DEinde conſiderandum eſt de preceptis veteris legis.

⁊ primo de diſtinctione ipſorum.ſcḋo de ſingulis generibus diſtinctis.Circa primum querūtur ſex.primo vtrū legis veteris ſint plura precepta.vel vnum tm̄.ſcḋo vtrū lex vetus cōtineat aliqua precepta moralia.tertio vtrū preter moralia contineat cerimonialia. quarto vtrum contineat preter hec iudicialia.quinto vtrum preter iſta tria cōtineat aliqua alia.ſexto de modo quo lex inducebat ad obſeruantiam ṗdictorum.

Ad primum ſic procedit.

Videtur ꝙ in lege veteri non cōtineatur niſi vnum ṗceptum. Lex enim nihil ē aliud ꝗ̄ ṗceptum vt ſupra habitum eſt.ſed lex vetus eſt vna.ergo non continet niſi vnū preceptum. ¶ Pre.Ap̄ls dicit Roma.xiij.Si qḋ ē aliud mandatum in hoc verbo inſtauratur.Diliges ꝓximum tuum ſicut teipſm.ſed iſtud mandatum eſt vnum.ergo lex vetus non cōtinet niſi vnum mandatum ¶ Pre.Mat.vij.dr̄.Oia quecūq; vultis vt faciāt vobis hoīes.et vos facite illis.hec eſt enī lex ⁊ ꝓphete.ſed tota lex vet⁹ cōtinet ī lege ⁊ ꝓphetis.ergo tota lex vetus nō hꝫ niſi vnū ṗceptū.

¶ Sed ꝯtra ē ꝙ Ap̄ls dicit ad Ephe.ij.Legem mandatorū decretis euacuans.et loquitur de lege veteri.vt patet ꝑ glo.ibidē.ergo lex vetus continet in ſe multa mandata.

¶ Rn̄.dōm ꝙ ṗceptum legis cū ſit obligatorium ē de aliquo qḋ fieri debet.ꝙ autem aliquid debeat fieri hoc ꝓuenit ex neceſſitate alicuius finis.vnde manifeſtum ē ꝙ de ratione ṗcepti eſt ꝙ importet ordinē ad finem.inq̄ntū ſcʒ illud precipitur qḋ eſt neceſſarium vel expediens ad finem.Contingit autem ad vnum finē multa eſſe neceſſaria vel expedientia.⁊ ſm̄ hoc poſſunt ḋ diuerſis rebus dari diuerſa ṗcepta inq̄ntum ordināntur ad vnū finem. Vn̄ dōm eſt ꝙ oīa ṗcepta legis veteris ſunt vnū ſm̄ ordinē ad vnum finem.ſunt tamen multa ſm̄ diuerſitatem eorū que ordināntur ad illum finem. ¶ Ad.j.ergo dōm ꝙ lex vetus dicitur eſſe vna ſm̄ ordinē ad finem vnū.⁊ tamē cōtinet diuerſa precepta ſm̄ diſtinctionem eorū que ordinant ad finē.ſicut etiā ars edificatiua eſt vna ſm̄ vnitatē finis.quia tendit ad edificationē domus.tñ continet diuerſa ṗcepta ſm̄ diuerſos actus ad hoc ordinatos ¶ Ad ij.dōm ꝙ ſicut Ap̄ls dicit.j.ad Timo.j.Finis precepti charitas ē.Ad hoc enī oīs lex tendit ad amiciciā ꝯſtituat.vel hoīū ad inuicē.vel hoīs ad deū.⁊ ideo tota lex impletur in hoc vno mādato.Diliges ꝓximū tuū ſicut teipſm ſicut in quodā fine mādatorū oīū.in dilectiōe enī ꝓximi includit etiā dei dilectio.qn̄ ꝓximus diligit ꝓpter deum.vn̄ Ap̄ls hoc vnū ṗceptū poſuit ꝓ duobus q̄ ſunt de dilectione dei ⁊ ꝓximi.de quibꝫ dicit dn̄s Mat.xxij.In his duob⁹ mādatis pendet oīs lex et ꝓphete. ¶ Ad.iij.dōm ꝙ ſicut dr̄ in.ix.ethi.Amicabilia que ſunt ad alterū venerunt ex amicabilibus q̄ ſunt homini ad ſeipſm.dū ſcʒ homo ita ſe habet ad alterū ſicut ad ſe.⁊ ideo nō in hoc qḋ dr̄ Oia q̄cunq; vultis vt faciāt vobis hoīes ⁊ vos facite illis.explicatur q̄dā regula dilectiōis ꝓximi.q̄ etiā implicite continet in hoc ꝙ dr̄.Diliges ꝓximū tuū ſicut teipſm.vn̄ eſt q̄dam explicatio iſtius mandati.

Ad ſecundū ſic ꝓceditur

Videtur ꝙ lex vetus nō ꝯtineat ṗcepta moralia.Lex enī vetus diſtinguit a lege nature.vt ſupra habitū ē.ſed ṗcepta moralia ꝑtinent ad legē nature.ergo nō ꝑtinēt ad legem veterē. ¶ Pre.ibi ſubuenire debuit homini lex diuina vbi deficit ratio humana.ſicut patʒ in his q̄ ad fidē ꝑtinent que ſunt ſuꝑ rōnem.ſʒ ad ṗcepta moralia ratio hominis ſufficere videt.ergo ṗcepta moralia nō ſunt de lege veteri q̄ eſt lex diuina. ¶ Pre.lex vetus dr̄ lr̄a occidēs vt patʒ.ij.Cor.iij.ſed ṗcepta moralia non occidūt.ſʒ viuificant.ſm̄ illud ps.In eternū non obliuiſcar iuſtificationes tuas.quia in ipſis viuificaſti me.ergo ṗcepta moralia non ꝑtinent ad veterem legem.

¶ Sed contra eſt qḋ dr̄ Ecc.xvij.Addidit illis diſciplinam ⁊ legē vite hereditauit eos.diſciplina aūt ꝑtinet ad mores.Dicit enī glo.ad Hebre.xij.ſuꝑ illud.Oīs diſciplina ⁊c̄.diſciplina eſt eruditio morū ꝑ difficilia.ergo lex a deo data ṗcepta moralia ꝯtinebat.

¶ Rn̄.dōm ꝙ lex vetus ꝯtinebat precepta quedā moralia.vt patʒ Exo.xx.Non occides.non furtum facies.⁊ hoc rationabiliter.nā ſicut intētio principalis legis humane eſt vt faciat amiciciā hoīū ad inuicem ita intētio diuine legis ē vt cōſtituat principaliter amiciciā hoīs ad deū.Cū aūt ſimilitudo ſit ratio amoris ſm̄ illud Ecc.xiij.Omne aīal diligit ſimile ſibi.impoſſibile ē eſſe amiciciā homis ad deum qui eſt optimus niſi homines efficiantur boni.vnde dicitur Leuit.xix.Sancti eritis quoniam ego ſanctus ſum.Bonitas aūt hominis eſt virtus que facit bonum habētem.⁊ ideo oportuit precepta legis veteris etiam de actibus virtutū dari.et hec ſūt moralia legis ṗcepta. ¶ Ad.j.ergo dōm ꝙ lex vet⁹ diſtinguitur a lege nature.non tanꝗ̄ ab ea omnino aliena.ſed tanꝗ̄ ei aliquid ſuperaddens.Sicut enī gratia ṗſupponit naturam.ita oportet ꝙ lex diuina preſupponit legem naturalem. ¶ Ad.ij.dōm ꝙ legi diuine cōueniens erat vt non ſolum ꝓuideret homini in his ad que ratio nō poteſt.ſed etiam in his circa que contingit rationē hominis impediri.ratio autem hominis circa ṗcepta moralia q̄ntū ad ipſa cōmuniſſima precepta legis nature nō poterat errare in vniuerſali.ſed tamē ꝓpter cōſuetudinem peccādi obſcurabatur in ꝑticularibus agendis.Circa alia vero ṗcepta moralia que ſunt quaſi cōcluſiones deducte ex communibus principijs legis nature multorum ratio oberrabat.ita vt quedam que ſunt ſm̄ ſe mala ratio multorū licita iudicaret.vnde oportuit contra vtrūq; defectum homini ſubueniri ꝑ auctoritatē legis diuine.ſicut etiā inter credenda nobis ꝓponunt nō ſolū ea ad q̄ ratio attingere nō pōt.vt deū eſſe trinū.ſʒ etiā ad que ratio recta ꝑtingere pōt.vt deū eſſe vnū.ad excludendū rōnis hūane errorem qui accidebat in multis. ¶ Ad.iij.dōm ꝙ ſic Aug⁹ ꝓbat in li.de ſpiritu ⁊ littera.etiam lr̄a legis q̄ntum ad ṗcepta moralia occidere dicitur occaſionaliter.inq̄ntū ſcʒ ṗcipit qḋ bonū ē nō ṗbēs auxiliū gr̄e ad implendum.

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Videt ꝙ lex vetus nō cōtineat ṗcepta cerimonialia ṗter moralia.Omnis enim lex q̄ hominibꝫ datur ē directiua

humanoꝝ actuū. actus autem humani morales dicūtur
vt ſupra dictum ē. ergo videtur ꝙ ĩ lege veteri hominib⁹
data non debebāt cōtineri niſi precepta moralia. ¶ Pre.
precepta que dicūtur cerimonialia videntur ad diuinum
cultum ꝑtinere. ſed diuinus cultus eſt actus virtutis. ſ.
religionis. que vt Tullius dicit in ſua rhetorica. diuine
nature cultum cerimoniāq; affert. cū igitur precepta mo
ralia ſint de actibus virtutis. vt dictum eſt. videtur ꝙ ꝑ
cepta cerimonialia non ſint diſtinguenda a moralibus.
¶ Pre. ꝑcepta cerimonialia eſſe videntur que figuratiue
aliquid ſignificant. ſed ſicut Aug⁹ dicit in. ij. de doctrina
xpiana. Uerba inter homines obtinuerunt principatū
ſignificandi. ḡ nulla neceſſitas fuit vt in lege cōtinerent̄
precepta cerimonialia de aliquibus actibus figuratiuis
¶ Sed cōtra eſt quod dicit̄ Deutero. iiij. Decem ver
ba ſcripſit in duabus tabulis lapideis. mihiq; iniunxit ĩ
illo tempore vt docerem vos cerimonias ⁊ iudicia que fa
cere debeatis. ſed decem precepta legis ſunt cerimonialia
ergo preter precepta moralia ſunt etiam alia precepta ceri
monialia. ¶ Rñ. dōm ꝙ ſicut dictum eſt. lex diuina prin
cipaliter inſtituitur ad ordinandum homines ad deum.
lex autem humana principaliter ad ordinandū homīes
ad inuicem. ⁊ ideo leges humane nō curauerunt aliquid
inſtituere de cultu diuino niſi in ordine ad bonū cōmu
ne hominum. ⁊ ꝓpter hoc etiam multa confinxerunt circa
res diuinas ſm ꝙ videbatur eis expediens ad informan
dos mores hominū. ſicut patet in ritu gētilium. ſed lex di
uina ecōuerſo homines ad inuicem ordinauit ſm ꝙ con
ueniebat ordini qui eſt in deum quem principaliter intē
debat. Ordinatur autem homo in deum nō ſolum ꝑ inte
riores actus mentis qui ſunt credere. ſperare ⁊ amare. ſꝫ
etiam ꝑ quedam exteriora opera quibus homo diuinam
ſeruitutem ꝓfitetur. ⁊ iſta opera dicuntur ad cultum dei
pertinere. qui quidē cultus cerimonia vocatur. quaſi mu
nera. id ē. dona cereris que dicebat̄ dea frugū. vt quidā
dicunt eo ꝙ primo ex frugibus oblationes deo offerebā
tur ſiue vt maximus Ualerius refert. nomen cerimonie ĩ
troductum ē ad ſignificādū cultū diuinū apud latinos a
quodā oppido iuxta romā qd̄ cere vocabat̄. eo ꝙ roma ca
pta a gallis illuc ſacra romanoꝝ ablata fuīt ⁊ reuerēdiſſi
me habita. Sic igitur illa ꝑcepta q̄ in lege ꝑtinēt ad cul
tū dei ſpecialiter cerimonialia dicunt̄ ¶ Ad. j. ergo dōm
ꝙ hūani actus ſe extendūt etiā ad cultū diuinum. ⁊ ideo
etiā de his ꝑtinet ꝑcepta lex vetus hominib⁹ data ¶ Ad
ij. dōm ꝙ ſicut ſuꝑ dictū ē ꝑcepta legis nature cōmunia
ſunt ⁊ indigent determinatione. Determinant̄ aūt ⁊ per
legē humanā ⁊ ꝑ legē diuinā. ⁊ ſicut ipſe determinatiōes
q̄ fiunt ꝑ legē humanā nō dicunt̄ eſſe de lege nature. ſꝫ de
iure poſitiuo. ita ipſe determinationes ꝑceptoꝝ legis na
ture que fiūt ꝑ legē diuinā. diſtinguūt̄ a ꝑceptis morali
bus q̄ ꝑtinent ad legē nature. colere ergo cū ſit actus vir
tutis ꝑtinet ad ꝑceptū morale. ſꝫ determinatio hui⁹ ꝑce
pti vt ſcꝫ colat̄ talib⁹ hoſtijs ⁊ talib⁹ muneribus. hoc ꝑtinet
ad ꝑcepta cerimonialia. ⁊ ideo precepta cerimonialia di
ſtinguunt̄ a ꝑceptis moralib⁹. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ ſicut Dio
nyſi⁹ dicit. j. c. ce. hierarchie. Diuina hoībus manifeſtari
nō poſſunt niſi ſub aliq̄b⁹ ſilitudinib⁹ ſenſibilib⁹. ipſe aūt
ſilitudines magis mouēt animū qñ nō ſolū verbo expri
munt̄. ſꝫ etiā ſenſui offerūt̄. ⁊ ideo diuina tradūt̄ in ſcriptu
ris. nō ſolū ꝑ ſilitudines verbo expſſas. ſicut patꝫ ĩ meta
phoricis locutionib⁹. ſꝫ etiā ꝑ ſilitudines reꝝ q̄ viſui ꝓpo
nuntur. qd̄ ꝑtinet ad ꝑcepta cerimonialia.

Ad quartum ſic ꝓceditur

Uidet̄ ꝙ ꝑter ꝑcepta moralia ⁊ cerimonialia nō ſint ali
qua ꝑcepta iudicialia ĩ veteri lege. Dicit enī Aug⁹ ꝯtra
Fauſtū. ꝙ ĩ lege veteri ſunt ꝑcepta vite agende. ⁊ ꝑcepta
vite ſignificāde. ſꝫ ꝑcepta vite agēde ſunt moralia. prece
pta aūt vite ſignificande ſunt cerimonialia. ergo ꝑter hec
duo genera ꝑceptorum ſunt ponēda ĩ lege alia precepta
iudicialia. ¶ Pre. ſuꝑ illud ps. A iudicijs tuis nō decli
naui. dicit glo. i. Ab his q̄ ꝯſtituiſti regulā viuēdi. ſꝫ re
gula viuendi ꝑtinet ad ꝑcepta moralia. ergo ꝑcepta iudi
cialia nō ſunt diſtinguēda a moralib⁹. ¶ Pre. iudicium
videt̄ eſſe act⁹ iuſticie. ſm illud ps. Quo abſq; iuſticia
ꝯuertat̄ in iudiciū. ſꝫ act⁹ iuſticie ſicut ⁊ actus ceteraꝝ vir
tutum ꝑtinet ad ꝑcepta moralia. ergo ꝑcepta moralia in
cludunt in ſe iudicialia. ⁊ ſic non debēt ab eis diſtingui.
¶ Sꝫ ꝯtra eſt qd̄ dr̄ Deutero. vj. Hec ſunt ꝑcepta ceri
monie atq; iudicia. ꝑcepta autē antonomice dicūt̄ mora
lia. ergo ꝑter ꝑcepta moralia ⁊ cerimonialia ſunt etiā iu
dicialia ¶ Rñ. dō. ꝙ ſicut dictū ē ad legē diuinā ꝑtinet
vt ordinet hoīes ad inuicē ⁊ ad deū. vtrūq; aūt hoꝝ ĩ cōi
quidē ꝑtinet ad dictamē legis nature ad qd̄ referunt̄ mo
ralia ꝑcepta. ſꝫ oportet ꝙ determinet̄ vtrūq; ꝑ legē diui
nā vel humanā. qꝛ principia naturaliter nota ſunt cōmu
nia tam ĩ ſpeculatiuis q̄ ĩ actiuis. Sic igit̄ determinatio
cōmunis ꝑcepti de cultu diuino fit ꝑ ꝑcepta cerimonia
lia. ſic ⁊ determinatio cōmunis ꝑcepti de iuſticia obſeruā
da ĩter hoīes determinatur ꝑ ꝑcepta iudicialia. et ſm hoc
oportet tria ꝑcepta legis veteris ponere. ſ. moralia q̄ ſunt
de dictamine legis nature. cerimonialia q̄ ſunt determina
tiones cult⁹ diuini. ⁊ iudicialia q̄ ſunt determinatiōes iu
ſticie inter hoīes obſeruande. vñ cū Apl's Roma. vij. di
xiſſet ꝙ lex ē ſancta. ſubiungit ꝙ mandatū ē iuſtū et bo
nū ⁊ ſanctū. iuſtū quidē q̄tū ad iudicialia. ſanctū q̄tum
ad cerimonialia. nā ſanctū dr̄ qd̄ ē deo dedicatū. bonū. i. ho
neſtū q̄tū ad moralia. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ tā precepta
moralia q̄ etiā iudicialia ꝑtinēt ad directionē vite hūa
ne. ⁊ ideo vtraq; ꝯtinent̄ ſub vno membro illoꝝ q̄ ponit
Aug⁹ ſcꝫ ſub ꝑceptis vite agēde. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ iudici
um ſignificat executionē iuſticie. q̄ quidē ē ſm applicatio
nem rōnis ad aliq̄ ꝑticularia determinate. vñ precepta iu
dicialia cōmunicāt in aliq̄ cū moralib⁹. inq̄tū ſcꝫ a rōne
deriuāt̄. ⁊ in aliq̄ cū cerimonialib⁹. inq̄tū ſcꝫ ſunt quedā
determinatiōes cōmunium preceptoꝝ. et ideo quandoq;
ſub iudicijs cōprehēdūt̄ ꝑcepta iudicialia ⁊ moralia. ſicut
dr̄ Deutero. v. Audi iſrl' cerimonias atq; iudicia. Qñq;
vero iudicialia ⁊ cerimonialia. ſicut dr̄ Leuit. xviij. Facie
tis iudicia mea ⁊ ꝑcepta mea ſeruabitis. vbi precepta ad
moralia referūt̄. iudicia vero ad iudicialia ⁊ cerimonialia.
¶ Ad. iij. dōm ꝙ act⁹ iuſticie in generali ꝑtinet ad prece
pta moralia. ſed determinatio eius in ſpeciali ꝑtinet ad
precepta iudicialia.

Ad quintum ſic ꝓceditur

Uidet̄ ꝙ aliq̄ alia ꝑcepta ꝯtineāt̄ in lege veteri ꝑter mo
ralia. iudicialia ⁊ cerimonialia. Iudicialia enī ꝑcepta ꝑti
nent ad actū iuſticie q̄ ē hoīs ad hoīē. cerimonialia vero
ꝑtinent ad actū religionis q̄ deus colitur. ſꝫ ꝑter has ſūt
multe alie virtutes. ſ. tꝑantia. fortitudo. liberalitas ⁊ alie
plures. vt ſuꝑ dictū ē. ergo ꝑter ꝑdicta oportet plura alia
in lege veteri ꝯtineri. ¶ Pre. Deutero. xj. dr̄. Ama dñm
tuū. ⁊ obſerua eius precepta et cerimonias. ⁊ iudicia atq;

mandata. ſed precepta ꝑtinent ad moralia. vt dictum eſt ergo preter moralia. iudicialia. ⁊ cerimonialia adhuc alia cōtinentur in lege que dicuntur mādata. ¶ Pre. Deutero. vj. dicitur. Cuſtodi precepta domini dei tui. ⁊ teſtimonia ⁊ cerimonias quas tibi p̄cepi. ergo preter omnia precepta adhuc in lege teſtimonia continentur. ¶ Pre. in p̄s dicitur. In eternū nō obliuiſcar iuſtificationes tuas. glo. i. legem. ergo precepta legis veteris non ſolū ſunt moralia. cerimonialia. ⁊ iudicialia. ſed etiam iuſtificationes. ¶ Sed cōtra eſt qđ dicitur Deutero. vj. Hec ſunt p̄cepta ⁊ cerimonie atq; iudicia que mandauit dominus deus vobis. et hec ponuntur in principio legis. ergo omnia precepta legis ſub his comprehēdūtur. ¶ Rn̄. dicēdū ꝙ in lege ponūtur aliqua tanq̄ precepta. aliqua vero tanq̄ ad preceptorum impletionem ordinata. Precepta quidem ſunt de his que ſunt agenda. ad quorū impletionē ex duobus homo inducitur. ſcȝ ex auctoritate precipientis ⁊ ex vtilitate impletionis. que quidē eſt cōſecutio alicuius boni vtilis. delectabilis. vel honeſti. aut fuga alicuiꝰ mali contrarij. Oportuit igitur in veteri lege ꝓponi quedā que auctoritatē dei p̄cipientis indicarent. ſicut illud Deutero. vj. Audi iſrael dominus deus tuꝰ deꝰ vnꝰ eſt. ⁊ illud Gen̄. j. In principio creauit deus celum ⁊ terrā. ⁊ huiuſmodi dicūtur teſtimonia. Oportuit etiam ꝙ in lege ꝓponerentur quedam premia obſeruantiū legem ⁊ pene trāſgredientium. vt patet Deutero. xxviij. Si audieris vocē domini dei tui faciet te excelſiorem cunctis gentibus ⁊c. ⁊ huiuſmodi dicūtur iuſtificationes. ſcd̄m ꝙ deus aliquos iuſte punit vel premiat. ipſa autem agenda ſub precepto non cadūt niſi inq̄tum habent aliquam debiti rationē. Eſt autem duplex debitum. vnum quidem ſcd̄m regulam rationis. aliud autem ſcd̄m regulam legis determinantis. ſicut phūs in. viij. ethi. diſtinguit duplex iuſtum. ſcȝ morale ⁊ legale. Debitum autē morale eſt duplex. dictat enī ratio aliquid faciendum. vel tanq̄ neceſſarium. ſine quo non poteſt eſſe ordo virtutis. vel tanq̄ vtile ad hoc ꝙ ordo virtutis melius conſeruetur. ⁊ ſcd̄m hoc quedam moralium p̄ciſe p̄cipiuntur vel ꝓhibentur in lege. ſicut non occides. non furtum facies. ⁊ hec proprie dicūtur precepta. Quedam vero p̄cipiuntur vel ꝓhibentur non quaſi preciſe debita. ſed ꝓpter melius. ⁊ iſta poſſunt dici mandata. quia quandam inductionem habent ⁊ ꝑſuaſionem. ſicut illud Exo. xxij. Si pignus acceperis veſtimentū a proximo tuo ante ſolis occaſum reddas ei. ⁊ aliqua ſimilia. vn̄ Hieroꝰ dicit ꝙ in p̄ceptis ē iuſticia. in mādatis vero charitas. debitum autem ex determinatiōe legis. In rebꝰ quidem humanis pertinet ad iudicialia. in rebus autem diuinis ad cerimonialia. q̄uis etiam ea que pertinent ad penam vel premia dici poſſint teſtimonia. inq̄tum ſunt ꝓteſtationes quedam diuine iuſticie. omnia vero precepta legis poſſunt dici iuſtificationes. inq̄tum ſunt quedā executiones legalis iuſticie. Poſſunt etiam aliter mandata a p̄ceptis diſtingui. vt precepta dicantur que deus per ſe ipſū iuſſit. mandata aūt que per alios mādauit. vt ip̄m nomē ſonare videtur. Ex quibꝰ omnibus apparet ꝙ oīa legis p̄cepta cōtinentur ſub moralibꝫ. cerimonialibꝫ. ⁊ iudicialibus. Alia vero non habēt rationem p̄ceptoꝝ. ſꝫ ordinantur ad p̄ceptorum obſeruationē. vt dictum ē. ¶ Ad j. ergo dicēdū ꝙ ſola iuſticia inter alias virtutes importat rationem debiti. ⁊ ideo moralia in tm̄ ſunt lege determinabilia inq̄tum ꝑtinent ad iuſticiam. cuius etiam q̄dā pars eſt religio. vt Tullius dicit. vnde iuſtum legale nō pōt eſſe aliquod p̄ter cerimonialia ⁊ iudicialia precepta. ¶ Ad alia p̄tꝫ reſponſio ꝑ ea que dicta ſunt.

Ad ſextū ſic proceditur

Uidetur ꝙ lex vetus non debuit inducere ad obſeruantiam preceptoꝝ ꝑ temporales ꝓmiſſiones et cōminationes. Intentio enim legis diuine ē vt homīes deo ſubdātur per timorem ⁊ amorem. vnde dicitur Deutero. x. Et nunc iſrael quid dominus tuus petit a te. niſi vt timeas dominū deū tuum. ⁊ ambules in vijs eius. ⁊ diligas eū ſed cupiditas rerum tēporalium abducit a deo. Dicit enī Augꝰ in li. lxxxiij. q. ꝙ venenū charitatis eſt cupiditas. ergo ꝓmiſſiones ⁊ cōminationes tēporales videntur contrariari intentioni legiſlatoris. qđ facit legem reprobabilem. vt patet ꝑ philoſophū i. ij. politice. ¶ Pre. lex diuina eſt excellētior q̄ lex humana. videmus autē in ſcientijs ꝙ q̄to aliqua eſt altior tanto per altiora media ꝓcedit. ergo cum lex humana ꝓcedat ad inducendum homīes per tꝑales cōminationes ⁊ ꝓmiſſiōes lex diuina non debuit ex his ꝓcedere. ſed per aliqua maiora. ¶ Pre. id non poteſt eſſe premiū iuſticie. vel pena culpe qđ equaliter euenit ⁊ bonis ⁊ malis. ſed ſicut dicitur Ecc̄. ix. Uniuerſa tēporalia eque eueniunt iuſto ⁊ impio. bono ⁊ malo. mundo et imundo. imolanti victimas. ⁊ ſacrificia contēnenti. ergo temporalia bona vel mala non cōuenienter ponuntur vt pene vel p̄mia mādatorum legis diuine. ¶ Sed cōtra eſt qđ dicitur Eſa. j. Si volueritis ⁊ audieritis me. bona terre comedetis. ꝙ ſi nolueritis. ⁊ me ad iracundiā ꝓuocaueritis. gladius deuorabit vos. ¶ Rn̄. dicēdū ꝙ ſicut in ſcientijs ſpeculatiuis inducunt̄ homines ad aſſentiendum cōcluſionibus ꝑ media ſyllogiſtica. ita etiam in quibuſlibet legibus homīes inducūtur ad obſeruātias p̄ceptoꝝ per penas ⁊ premia. videmus autem in ſciētijs ſpeculatiuis ꝙ media ꝓponuntur auditori ſcd̄m eius cōditionem. vnde ſicut oportet ordinate in ſcientijs ꝓcedere vt ex notioribus diſciplina incipiat. ita etiam oportet eū qui vult inducere hominē ad obſeruantiam p̄ceptorū. vt ex illis eum mouere incipiat que ſunt ī eius affectu. ſicut pueri ꝓuocantur ad aliquid faciendum aliquibus puerilibus munuſculis. dictum eſt autem ſupra ꝙ lex vetꝰ diſponebat ad chriſtum ſicut imꝑfectum ad perfectum. vn̄ dabatur populo adhuc imꝑfecto in cōꝑatione ad perfectionem que erat futura per xp̄m. ⁊ ideo populus ille cōparatur puero ſub pedagogo exiſtenti. vt patet Gal. iij. Perfectio autem hominis eſt vt cōtemptis temporalibꝰ ſpiritualibus inhereat. vt patet per illud quod Apoſtolꝰ dicit Phil. iij. Que quidem retro ſunt obliuiſcens. ad ea que priora ſunt me extendo. Quicūq; ergo perfecti ſumus hec ſentiamus. imperfectorum autem eſt ꝙ temporalia bona deſiderent. in ordine tamen ad deum. ꝑuerſoꝝ autem eſt ꝙ in tēporalibus bonis finem conſtituant. vn̄ legi veteri cōueniebat vt per tēporalia que erant in affectu hominū imꝑfectorum manuduceret homines ad deū. ¶ Ad. j. ergo dicēdū ꝙ lex humana inducit homines ex tēporalibus premijs vel penis ꝑ homines inducendis. lex vero diuina ex p̄mijs vel penis exhibendis per deum. et ī hoc procedit per media altiora. ¶ Ad. ij. dicēdū ꝙ cupiditas qua homo conſtituit finem in tēporalibus bonis eſt charitatis venenum. ſed conſecutio temporalium bonorum que homo deſiderat in ordine ad deum eſt quedam via inducens imꝑfectos ad dei amorem. ſcd̄m illud p̄s. Confitebitur tibi cum benefeceris illi. ¶ Ad. iij. dicēdū ꝙ ſicut

pꝫ hiſtorias veteris teſtamenti reuoluēti. cōmunis ſtat⁹ populi ſemꝑ ſub lege in ꝓſperitate fuit q̄diu legem obſeruabāt. et ſtatim declinantes a preceptis legis diuine ī multas aduerſitates incidebāt. ſed alique ꝑſone ꝑticulares etiā iuſticiā legis obſeruātes in aliq̄s aduerſitates incidebāt. vel q2 iam erāt ſpūales effecti. vt ꝑ hoc magis ab affectu tēporaliū abſtraherent̄. ⁊ eoꝝ virtus ꝓbata redderetur. aut q2 opa legis exteri⁹ implētes cor totū habebāt in tēporalib⁹ defixū ⁊ a deo elōgatū. ſm ꝙ dr̄ Eſa. xxix. Populus hic labiis me honorat. cor autem eorum longe eſt a me.

¶ Queſtio. C.

DEinde conſiderandum ē de ſingulis generib⁹ p̄ceptorū veteris legis. ⁊ primo de p̄ceptis moralib⁹. ſc̄do de cerimonialib⁹. tertio de iudicialib⁹. Circa primū q̄runt̄ xij. Primo vtrū oīa p̄cepta moralia veteris legis ſint de lege nature. ſc̄do vtrū p̄cepta moralia veteris legis ſint d' actib⁹ oīuꝫ virtutuꝫ. tertio vtrū oīa p̄cepta moralia veteris legis reducant̄ ad. x. p̄cepta decalogi. quarto de diſtinctiōe p̄ceptoꝝ decalogi. quinto de numero eoꝝ. ſexto de ordine. ſeptimo de modo tradēdi ipa. octauo vtrū ſint diſpenſabilia. nono vtrū modus obſeruādi virtutē cadat ſub p̄cepto. decimo vtrū modus charitatis cadat ſub p̄cepto. vndecimo de diſtinctione alioꝝ preceptoꝝ moraliū. duodecimo vtrū p̄cepta moralia veteris legis iuſtificent.

Ad primum ſic procedit.

Videt̄ ꝙ nō oīa p̄cepta moralia ꝑtineāt ad legē nature. Dicit̄ enī Ecc. xvij. Addidit illis diſciplinam ⁊ legē vite hereditauit illos. ſꝫ diſciplina diuidit̄ ꝯtra legē nature eo ꝙ lex naturalis nō addiſcit̄. ſꝫ ex naturali inſtinctu habetur. ergo non omnia p̄cepta moralia ſunt de lege nature. ¶ Pre. lex diuina ꝑfectior ē q̄ꝫ lex humana. ſꝫ lex hūana ſupaddit aliqua ad bonos mores ꝑtinētia his que ſunt d' lege nature. qḋ pꝫ ex hoc ꝙ lex nature ē eadē apud oēs. hmōi aūt moꝝ īſtituta ſūt diuerſa apḋ diuerſos. ergo mlto fortius diuina lex aliq̄ ad bonos mores ꝑtinentia debuit addere ſupra legē nature. ¶ Pre. ſicut ratio naturalis inducit ad aliquos bonos mores. ita ⁊ fides. vn̄ etiā dr̄ ad Gal. v. ꝙ fides ꝑ dilectionē opatur. ſed fides nō ꝯtinetur ſub lege nature. q2 ea que ſunt fidei ſupra rōnem naturalem. ergo nō oīa p̄cepta moralia legis diuine ꝑtinent ad legē nature. ¶ Sed ꝯtra ē qḋ dicit Ap̄ſus Roma. ij. ꝙ gentes q̄ legē non habēt naturaliter ea q̄ legis ſunt faciunt. qḋ oportet intelligi de his que pertinent ad bonos mores. ergo oīa moralia p̄cepta legis ſunt de lege nature ¶ Rn̄. dōm ꝙ precepta moralia a cerimonialib⁹ ⁊ iudicialibus ſunt diſtincta. Moralia enī ſunt de illis q̄ ſm ſe ad bonos mores ꝑtinent. cū aūt hūani mores dicantur ī ordine ad rōnem qḋ ē ꝓpriū principiū humanorū actuū. illi mores dicūtur boni qui rōni ꝯgruūt. mali aūt qui a rōne diſcordāt. Sicut aūt omne iudiciū rationis ſpeculatiue ꝓcedit a naturali cognitione primoꝝ principiorū. ita etiā omne iudiciū rōnis practice ꝓcedit ex quibuſdā principiis naturaliter cognitis. vt ſup̄ dictū ē. Ex quibus diuerſimode ꝓcedi pōt ad iudicādū d' diuerſis. Quedā enī ſunt ī hūanis actib⁹ adeo explicita. ꝙ ſtatim cuꝫ modica ꝯſideratione poſſunt approbari vel reprobari per illa cōmunia ⁊ prima principia. Quedā vero ſunt ad quoꝝ iudiciū requirit̄ multa ꝯſideratio diuerſaꝝ circūſtantiarū. quas ꝯſiderare diligēter nō ē cuiuſlibet. ſꝫ ſapientū. ſicut ꝯſiderare ꝑticulares ꝯcluſiones ſcientiaꝝ nō ꝑtinet ad omnes. ſꝫ ad ſolos philoſophos. Quedā vero ſūt ad q̄ diiudicanda indiget hō adiuuari ꝑ inſtructionē diuinā ſicut ē circa credēda. Sic igit̄ pꝫ ꝙ cū moralia p̄cepta ſint de his q̄ ꝑtinent ad bonos mores. hec aūt ſunt q̄ rationi ꝯueniūt. omne autē rōnis hūane iudiciū aliq̄liter a naturali rōne deriuat̄. neceſſe ē ꝙ oīa p̄cepta moralia ꝑtineāt ad legem nature. ſꝫ diuerſimode. Quedā enī ſunt q̄ ſtatim ꝑ ſe ratio naturalis cuiuſlibet hoīs diiudicat eſſe faciēda. vel nō faciēda. ſicut honora patrē tuū ⁊ matrē. ⁊ nō occides. nō furtū facies. ⁊ hmōi ſunt abſolute de lege nature. Quedam vero ſunt q̄ ſubtiliori ꝯſideratiōe rōnis a ſapiētib⁹ iudicant̄ eſſe obſeruanda. ⁊ ſic ſunt de lege nature. vt tn̄ indigeāt diſciplina q̄ minores a ſapiētiorib⁹ inſtruant̄. ſicut illud. Corā cano capite ꝯſurge ⁊ honora ꝑſonā ſenis. ⁊ alia hmōi. Quedā vero ſunt ad q̄ iudicāda ratio hūana indiget inſtructione diuina. ꝑ quam erudimur de diuinis. ſicut ē illud. Nō facies tibi ſculptile. neq̄ oēm ſimilitudinē non aſſumes nomen dei tui ī vanum. Et per hoc patꝫ reſponſio ad obiecta.

Ad ſecunduꝫ ſic procedit

Videt̄ ꝙ p̄cepta moralia legis nō ſint de oib⁹ actib⁹ virtutū. Obſeruatio autē p̄ceptoꝝ veteris legis iuſtificatio noīatur. ſm illud pſ. Iuſtificatiōes tuas cuſtodiā. ſꝫ iuſtificatio ē executio iuſticie. ergo p̄cepta moralia non ſūt niſi de actib⁹ iuſticie. ¶ Pre. id qḋ cadit ſub p̄cepto hꝫ rōneꝫ debiti. ſꝫ ratio debiti non ꝑtinet ad alias virtutes niſi ad ſolā iuſticiā. cui⁹ ꝓpri⁹ act⁹ ē reddere vnicuiq̄ debitū. ergo p̄cepta legis moralia nō ſunt de actib⁹ aliaꝝ virtutū. ſꝫ ſolū de actib⁹ iuſticie. ¶ Pre. oīa lex ponit̄ ꝓpter bonum cōmune. vt dic̄ Iſidor⁹. ſꝫ īter virtutes ſola iuſticia reſpicit bonū cōmune. vt phūs dicit in. v. ethi. ergo p̄cepta moralia ſūt ſolū de actib⁹ iuſticie. ¶ Sꝫ ꝯtra ē qḋ Ambro. dic̄ ꝙ peccatū ē trāſgreſſio legis diuine ⁊ celeſtiū inobedientia mādatoꝝ. ſꝫ peccata ꝯtrariāt̄ oib⁹ actib⁹ virtutū. ergo lex diuina hꝫ ordinare d' actib⁹ oīuꝫ virtutū ¶ Rn̄. dōm ꝙ cū p̄cepta legis ordinent̄ ad bonū cōmune. ſicut ſupra habitū ē. neceſſe ē ꝙ p̄cepta legis diuerſificent̄ ſm diuerſos modos cōmunitatū. vn̄ phūs in ſua politica docet ꝙ alias leges oportet ſtatuere ī ciuitate q̄ regit̄ rege. ⁊ alias in ea q̄ regit̄ ꝑ populū vel per aliquos potētes de ciuitate. Eſt aūt ali⁹ modus cōmunitatis ad quā ordinat̄ lex humana. ⁊ ad quā ordinat̄ lex diuina. Lex enī humana ordinat̄ ad cōmunitatē ciuilē q̄ ē hoīuꝫ ad īuicē. Hoīes autē ordināt̄ ad īuicē ꝑ exteriores actus q̄b⁹ hoīes ſibi inuicē cōmunicāt. hmōi aūt cōmunicatio pertinet ad rōneꝫ iuſticie qui ē ꝓprie directiua cōmunicatiōis hūane. ⁊ ideo lex hūana nō ꝓponit p̄cepta niſi de actib⁹ iuſticie. ⁊ ſi p̄cipiat act⁹ aliaꝝ virtutū. hoc nō ē niſi inq̄ntū aſſumūt rōneꝫ iuſticie. vt pꝫ ꝑ philoſophū ī. v. ethi. ſꝫ cōitas ad quā ordinat lex diuina ē hoīuꝫ ad deū vel ī p̄nti vel ī futura vita. ⁊ ideo lex diuina p̄cepta ꝓponit de oib⁹ illis ꝑ q̄ homines bn̄ ordinent̄ ad cōitateꝫ cū deo. hō aūt deo ꝯiungit̄ rōne ſiue mēte in q̄ ē dei imago. ⁊ ideo lex diuina p̄cepta ꝓponit de oib⁹ illis ꝑ q̄ ratio ordinis bn̄ ordinata ē. hoc aūt ꝯtingit ꝑ actus oīuꝫ virtutū. nā virtutes īntellectuales ordinant bn̄ act⁹ rōnis ī ſeipis. virtutes aūt morales ordinant bn̄ act⁹ rōnis circa interiores paſſiones ⁊ exteriores operationes. ⁊ ideo manifeſtū ē ꝙ lex diuina ꝯuenienter ꝓponit p̄cepta de actib⁹ oīuꝫ virtutū. ita tn̄ ꝙ q̄daꝫ ſine q̄b⁹ ordo virtutis qui ē ordo rōnis obſeruari nō poteſt. cadūt ſub

ob'igatione precepti. quedā vero q̄ ptinent ad bene eſſe
virtutis perfecte cadunt ſub ãmonitione cōſilij. ¶ Ad .j.
ergo dicendum q̄ adimpletio mādatoꝝ legis etiā que ſunt de
actib⁹ aliarū virtutū habent rōnem iuſtificatiōis inq̄tū
iuſtum eſt vt homo obediat deo. vel etiam inq̄tum iuſtū
eſt q̄ oīa que ſunt hoīs rōni ſubdant̄. ¶ Ad .ij. dicendum q̄ iu
ſticia pprie dicta attendit debitum vni⁹ hoīs ad alium. ſʒ
in oībus alijs virtutibus attendit̄ debitū inferioꝝ viriū
ad rōnem. ⁊ ſm rōnem huius debiti phūs aſſignat in .v
ethi. quandā iuſticiā metaphoricā. ¶ Ad .iij. patʒ reſpon
ſio p ea q̄ dicta ſunt de diuerſitate cōmunitatis.

Ad tertium ſic pceditur

Videt̄ q̄ nō oīa p̄cepta moralia veteris legis reducātur
ad decē p̄cepta decalogi. Prima enī et principalia legis
p̄cepta ſunt. diliges dīm deū tuū. ⁊ diliges primū tuuʒ
vt habet̄ Mat. xxij. ſʒ iſta duo nō ɔtinent̄ in p̄ceptis decalo
gi. g̃ nō oīa p̄cepta moralia ɔtinent̄ in p̄ceptis decalogi.
¶ Pre. p̄cepta moralia nō reducunt̄ ad p̄cepta cerimo
nialia. ſʒ poti⁹ ecōuerſo. ſed inter p̄cepta decalogi eſt vnū
cerimoniale. ſ. memēto vt diē ſabbati ſanctifices. ergo p̄
cepta moralia non reducūtur ad omnia precepta decalogi
¶ Pre. precepta moralia ſunt d̄ omnibus actibus virtu
tum. ſed inter precepta decalogi ponūtur ſola p̄cepta per
tinentia ad actus iuſticie. vt patet diſcurrenti p ſingula.
ergo precepta decalogi non cōtinent omnia p̄cepta mora
lia. ¶ Sed contra eſt qḋ Matth. v. dicitur ſuper illud.
Beati eſtis cuʒ maledixerint ⁊c. dicit glo q̄ Moyſes de
cem p̄cepta pponens. poſtea per partes explicat. ergo oīa
p̄cepta legis ſunt quedam partes preceptorum decalogi
¶ Rn̄. dicendum q̄ p̄cepta decalogi ab alijs p̄ceptis legis dif
ferunt in hoc q̄ p̄cepta decalogi per ſeipſum deus dicitur
primo ppoſuiſſe. alia vero p̄cepta ppoſuit pplo per Moy
ſen. illa g̃ p̄cepta ad decalogum ptinent. quorum noticiā
homo habet p ſeipſum a deo. huiuſmodi vero ſunt illa q̄
ſtatim ex principijs cōmunibus primis cognoſci poſſunt
modica cōſideratione. ⁊ iterum illa que ſtatim ex fide di
uinitus infuſa innoteſcunt. Inter precepta ergo decalogi
non cōputantur duo genera p̄ceptorum. illa ſcʒ que ſunt
primo ⁊ cōmunia. quorum non oportet aliquā editionē
eſſe niſi q̄ ſunt ſcripta i ratiōe naturali per ſe nota. ſicut
q̄ homo nulli debet ma[lefac]ere. ⁊ alia huiuſmodi. ⁊ iteꝝ
illa que per diligentem inquiſitionem ſapientum inueni
untur rationi conuenire. hec enim puenīunt a deo ad po
pulum mediante diſciplina ſapientum. Utraq̄ tamē ho
rum p̄ceptorum cōtinentur in p̄ceptis decalogi. ſʒ diuer
ſimode. nam illa que ſunt prima ⁊ cōmunia cōtinentur̄ı
eis ſicut principia in cōcluſionibus pximis. illa vero que
p ſapientes cognoſcūtur cōtinentur in eis ecōuerſo. ſicut
concluſiones in principijs. ¶ Ad .j. ergo dicendum q̄ illa p̄ce
pta ſunt prima cōmunia p̄cepta legis nature que ſunt p
ſe nota rationi hūane. vel p naturam. vel per fidē. ⁊ ideo
omnia p̄cepta decalogi ad illa duo referuntur ſicut cōclu
ſiones ad principia cōmunia. ¶ Ad .ij. dicendum q̄ p̄ceptum
de obſeruatione ſabbati eſt ſm aliquid morale. inq̄tum
ſcʒ per hoc q̄ p̄cipitur q̄ homo aliquo tempore vacet reb⁹
diuinis. ſm illud p̄s. Uacate ⁊ videte quoniam ego ſum
deus. ⁊ ſm hoc inter p̄cepta decalogi cōputantur. non aūt
q̄tum ad taxationem temporis. quia ſm hoc eſt cerimo
niale. ¶ Ad .iij. dicendum q̄ ratio debiti in alijs virtutibus ē
magis latens q̄ʒ in iuſticia. ⁊ ideo p̄cepta de actibus alia
rum virtutum non ſunt ita nota populo ſicut p̄cepta de
actibus iuſticie. ⁊ ppter hoc act⁹ iuſticie ſpecialiter cadūt
ſub p̄ceptis decalogi. q̄ ſunt prima legis elementa.

Ad quartum ſic procedit̄

Videtur q̄ incōuenienter p̄cepta decalogi diſtinguūtur.
Latria enim ē alia virtus a fide. ſed p̄cepta dātur d̄ acti
bus virtutū. ſed hoc qḋ dicit̄ in principio decalogi. Nō
habebis deos alienos coram me. ptinet ad fidem. qḋ au
tem ſubditur. Non facies ſculptile ⁊c. ptinet ad latriam.
ergo ſunt duo p̄cepta ⁊ nō vnū ſicut Aug⁹ dicit. ¶ Pre.
p̄cepta affirmatiua ī lege diſtinguūtur a negatiuis. ſicut
honora patrem ⁊ matrem. ⁊ non occides. ſed hoc qḋ dici
tur. Ego ſum domin⁹ deus tuus eſt affirmatiuū. qḋ au
tem ſubditur. Non habebis deos alienos coram me. eſt
negatiuū. ergo ſunt duo precepta et non cōtinentur ſub
vno. vt Aug⁹ ponit. ¶ Pre. Apl's ad Roma. vij. dicit.
Cōcupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret. Non cōcupi
ſces. ⁊ ſic videt̄ q̄ hoc p̄ceptum. Nō ɔcupiſces. ſit vnum
p̄ceptum nō ergo debet diſtingui in duo. ¶ Sʒ ɔtra eſt
auctoritas Aug⁹ in glo. ſup Exo. vbi ponit tria p̄cepta p
tinētia ad deum. ⁊ .vij. ad [pro]ximum. ¶ Rn̄. dicendum q̄ prece
pta decalogi diuerſimo[de di]uerſis diſtinguunt̄. Eſiti⁹
enim Leuit̄ xxvj. ſuper illud. Decē mulieres in vno cli
bano coquūt panes. dicit p̄ceptum de obſeruatione ſab
bati non eſſe de decem preceptis. quia non eſt obſeruan
dum ſm litteram ſm omne tempus. Diſtinguit tamen
quattuor p̄cepta ptinentia ad deum. vt primum ſit. Ego
ſum domin⁹ deus tuus. ſcdm ſit. Nō habebis deos ali
enos corā me. ⁊ ſic etiam diſtinguit hec duo Hieronym⁹
Oſee. x. ſup illud. Propter duas iniquitates tuas. Ter
tium vero preceptum eſſe dicit. Non facies tibi ſculptile.
Quartum vero. Non aſſumes nomen dei tui in vanuʒ.
Pertinētia vero ad primum dicit eſſe ſex. vt primuʒ ſit.
Honora patrem ⁊ matrem tuam. Scdm. Non occides.
Tertium. Nō mechaberis. Quartum. Nō furtū facies
Quintū. Non falſum teſtimoniū dices. Sextuʒ. Non
cōcupiſces. Sed primo hoc videtur incōueniens q̄ p̄ce
ptum de obſeruatione ſabbati p̄ceptis decalogi interpo
natur ſi nullo modo ad decalogum ptineat. ſcdo q̄ cum
ſcriptum ſit Matth. vj. Nemo poteſt duobus dominis
ſeruire. eiuſdeʒ rationis eſſe videtur ⁊ ſub eodem p̄cepto
cadere. Ego ſum dominus deus tuus. ⁊ non habebis de
os alienos. vnde Origenes diſtinguens etiam quattuor
p̄cepta ordinantia ad deum. ponit iſta duo p vno p̄cepto
ſcdm vero ponit. Non facies ſculptile. tertium vero. Nō
aſſumes nomen dei tui in vanuʒ. quartū. Memento vt
diem ſabbati ſanctifices. Alia vero ſex ponit ſicut Eſitius
ſed quia facere ſculptile vel ſimilitudinem nō ē phibituꝫ
niſi ſm hoc vt non colant̄ p dijs nam in tabernaculo de⁹
p̄cepit fieri imaginem Seraphin. vt dicitur Exo. xxv.
Conuenientius Aug⁹ ponit ſub vno p̄cepto. non habebis
deos alienos. ⁊ non facies ſculptile. Similiter etiam cō
cupiſcentia vxoris aliene ad cōmixtionem ptinet ad con
cupiſcentiam carnis. Concupiſcētia autem aliarum reꝝ
que deſiderantur ad poſſidendum. ptinet ad concupiſcē
tiam oculorum. vnde etiam Aug⁹ ponit duo p̄cepta de
non cōcupiſcendo rem alienam. ⁊ vxorem alienam. et ſic
ponit tria p̄cepta in ordine ad deum. et ſeptem in ordine
ad pximum. ⁊ hoc melius eſt. ¶ Ad .j. ergo dicendum q̄ latria
non eſt niſi quedam pteſtatio fidei. vnde ſi non ſunt alia
p̄cepta danda de latria. ⁊ alia de fide. potius tamen ſunt
alia precepta danda de latria q̄ʒ de fide. quia preceptum

fidei preſupponitur ad p̄cepta decalogi. ſicut preceptum dilectionis. ſicut enim prima precepta cōmunia legis nature ſunt per ſe nota habenti rationem naturalem. et ꝓmulgatione non indigent. ita etiam ⁊ hoc qđ eſt credere in deum eſt primum ⁊ per ſe notum ei qui habet fidem. accedentem enim ad deum oportet credere quia eſt. vt dicitur ad Hebre. xj. ⁊ ideo non indiget alia ꝓmulgatione niſi infuſione fidei. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ p̄cepta affirmatiua diſtinguūtur a negatiuis quando vnum non cōprehēditur in alio. ſicut in honoratione parentum non includitur ꝙ nullus homo occidatur nec econuerſo. et ꝓpter hoc dantur diuerſa p̄cepta ſuper hoc. ſed quādo affirmatiuū comprehenditur ſub negatiuo. vel ecōuerſo. non dantur ſuper hoc diuerſa p̄cepta. ſicut non datur aliud p̄ceptum de hoc qđ eſt. non furtum facies. ⁊ de hoc qđ eſt conſeruare rem alienam. vel reſtituere eam. et eadem ratione non ſunt diuerſa p̄cepta de credendo in deū. ⁊ de hoc ꝙ non credatur in alienos deos. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ omnis cōcupiſcentia conuenit in vna cōmuni ratione. et ideo Apl's ſingulariter de mandato cōcupiſcendi loquitur. quia tamen in ſpeciali diuerſe ſunt rationes cōcupiſcendi. ideo Aug⁹ diſtinguit diuerſa p̄cepta de nō cōcupiſcendo. differunt enī ſpecie concupiſcentie ſm̄ diuerſitatem actionū vel ꝯcupiſcibiliū. vt ph'us dicit in. x. ethi.

Ad quintum ſic ꝓceditur

Videtur ꝙ incōuenienter p̄cepta decalogi enumerētur. Peccatum enim vt Ambroſ⁹ dicit. eſt tranſgreſſio legis diuine ⁊ celeſtium inobedientia mandatorum. ſed peccata diſtinguūtur per hoc ꝙ homo peccat vel in deum. vel ī proximum. vel in ſeipſum. cum igitur in preceptis decalogi non ponātur aliqua precepta ordinātia hominem ad ſeipſum. ſed ſolum ordinantia ipſum ad deum ⁊ ꝓximū. videtur ꝙ inſufficiens ſit enumeratio p̄ceptorum decalogi. ¶ Pre. ſicut ad cultum dei pertinebat obſeruatio ſabbati. ita etiam obſeruatio aliarum ſolēnitatum. ⁊ immolatio ſacrificiorum. ſed inter precepta decalogi eſt vnum ꝑtinens ad obſeruantiam ſabbati. ergo etiā debent eſſe aliqua pertinentia ad alias ſolēnitates. ⁊ ad ritum ſacrificiorum. ¶ Pre. ſicut contra deum peccare contingit periurando. ita etiam blaſphemādo. vel alias contra doctrinā diuinam mentiendo. ſed ponitur vnum preceptum prohibens periurium cum dicitur. Non aſſumes nomē dei tui ī vanū. ergo peccatum blaſphemie ⁊ falſe doctrine debent aliquo precepto decalogi prohiberi. ¶ Pre. ſicut homo naturalem dilectionem habet ad parētes. ita etiā ad filios. mandatum etiam charitatis ad omnes ꝓximos extenditur. ſed precepta decalogi ordinantur ad charitatē ſm̄ illud. j. ad Timo. j. Finis precepti charitas eſt. ergo ſicut ponitur quoddam p̄ceptum pertinens ad parentes ita etiam debuerunt poni aliqua p̄cepta pertinentia ad filios. ⁊ ad alios proximos. ¶ Pre. in quolibet genere peccati contingit peccare corde ⁊ opere. ſed in quibuſdā generibus peccatorum. ſcʒ in furto ⁊ adulterio ſeorſum prohibetur peccatum operis cum dicitur. Non mechaberis. Non furtum facies. ⁊ ſeorſum peccatum cordis cum dicitur. Non concupiſces rem ꝓximi tui. ⁊ non cōcupiſces vxorem ꝓximi tui. ergo etiam idem debuit poni in peccato homicidij ⁊ falſi teſtimonij. ¶ Pre. ſicut contingit peccatum ꝓuenire ex inordinatione cōcupiſcibilis. ita etiā ex inordinatione iraſcibilis. ſed quibuſdam preceptis prohibetur inordinata concupiſcentia cum dicitur. Nō concupiſces. ergo etiam aliqua precepta in decalogo debuerunt poni per que prohiberetur inordinatio iraſcibilis. nō ergo videtur ꝙ conuenienter decē precepta decalogi enumerentur. ¶ Sed contra eſt quod dicitur Deutero. iiij. Oſtendit vobis pactum ſuum quod p̄cepit vt faceretis. ⁊ decem verba que ſcripſit in duabus tabulis lapideis.

¶ Rn̄. dōm ꝙ ſicut ſupra dictū eſt. ſicut precepta legis humane ordinant hominem ad quādam cōmunitatē humanam. ita precepta legis diuine ordinant hominem ad quandam cōmunitatem ſeu rempublicam hominū ſub deo. Ad hoc autem ꝙ aliquis in aliqua cōmunitate bene cōmoretur. duo requirūtur. quorum primum eſt vt bene ſe habeat ad eum qui p̄eſt cōmunitati. Aliud autem eſt vt homo bene ſe habeat ad alios cōmunitatis conſocios ⁊ comparticipes. Oportet igitur ꝙ ī lege diuina primo ferantur quedam precepta ordinantia hominem ad deum. ⁊ inde alia quedam precepta ordinantia hominem ad alios ꝓximos ſimul cōuiuentes ſub deo. Principi autē cōmunitatis tria debet homo. primo fidelitatem. ſecundo reuerentiam. tertio famulatum. Fidelitas quidē ad dominum in hoc conſiſtit vt honorem principatus ad aliū nō deferat. ⁊ q̄tum ad hoc accipitur primum p̄ceptum cum dicitur. Non habebis deos alienos. Reuerentia autē ad dominum requiritur vt nihil iniurioſum in eum cōmittatur. ⁊ q̄tum ad hoc accipitur ſecūdum p̄ceptum quod eſt. Non aſſumes nomen domini dei tui in vanū. Famulatus autem debetur domino in recompenſationem beneficiorum que ab ipſo percipiunt ſubditi. ⁊ ad hoc ꝑtinet tertium preceptum de ſanctificatione ſabbati in memoriā creationis rerum. Ad ꝓximos autem aliquis bene ſe habet ſpecialiter. ⁊ generaliter. Specialiter quidem q̄tum ad illos quorū eſt debitor vt eis debitum reddat. ⁊ q̄tū ad hoc accipitur preceptum de honoratione parentum. Generaliter autē q̄tū ad oēs vt nulli nocumentum inferatur. neq; opere. neq; ore. neque corde. Opere quidē infertur nocumentum ꝓximo. quandoq; quidem in ꝓpriā perſonam q̄tum ad conſiſtentiam ſcʒ perſone. et ꝓhibetur per hoc quod dicitur. Non occides. Quandoq; autē in pſonam cōiunctam. q̄tum ad ꝓpagationem prolis. et hoc ꝓhibetur cum dicitur. Non mechaberis. Quandoq; autem in rem poſſeſſam que ordinatur ad vtrūq;. ⁊ q̄tū ad hoc dicitur. Non furtum facies. Nocumentum autē oris prohibetur cum dicitur. Non loqueris cōtra proximum tuum falſum teſtimonium. Nocumentum autem cordis ꝓhibetur cum dicitur. Non concupiſces. Et ſm̄ hanc etiam differentiam poſſent diſtingui tria precepta ordinantia in deum. quorum primum pertinet ad opus vnde ibi dicitur. Non facies ſculptile. Secundū ad os. vnde dicitur. Non aſſumes nomen dei tui in vanū. Tertium pertinet ad cor. quia ī ſanctificatione ſabbati ſm̄ ꝙ eſt morale preceptum precipitur quies cordis in deum. Unde ſm̄ Auguſ. per primū preceptū reueremur vnitatem primi principij. per ſecundum veritatem diuinā. per tertium eius bonitatem qua ſanctificamur. et in qua quieſcimus ſicut in fi ¶ Ad. j. ergo poteſt reſponderi dupliciter. Primo q em quia precepta decalogi referuntur ad precepta d tionis. Fuit autem preceptū homini de dilectione dei ximi. quia q̄tum ad hoc lex naturalis obſcurata erat ꝓpter peccatum. non autē q̄tum ad dilectionē ſuiipſiu uia q̄tū ad hoc lex naturalis vigebat. vel quia etiam ī ctio ſuiipſius includitur in dilectione dei ⁊ proximi. n hoc enim homo vere ſe diligit

ꝙ ſe ordinat in deum. ⁊ ideo in preceptis decalogi ponun
tur ſolum precepta pertinentia ad ꝓximum ⁊ ad deũ. Ali
ter poteſt dici ꝙ precepta decalogi ſunt illa que imedia/
te populus recepit a deo. vnde dicitur Deutero. x. Scri/
pſit in tabulis iuxta id quod prius ſcripſerat verba decẽ
que locutus eſt ad nos dominus. vnde oportet precepta
decalogi talia eſſe que ſtatim in mente populi cadere poſ
ſunt. preceptum autem habet rationem debiti. ꝙ autem
homo ex neceſſitate debeat aliquid deo vel proximo. hoc
de facili cadit in conceptione hominis. ⁊ precipue fidelis
ſed ꝙ aliquid ex neceſſitate ſit debitum homini de his que
pertinent ad ſeipſum. ⁊ non ad aliũ. hoc nõ ita in ꝓmptu
apparet. videtur enim primo aſpectu ꝙ quilibet ſit liber
in his que ad ipſum pertinent. ⁊ ideo precepta quib⁹ ꝓ/
hibentur inordinationes hominis ad ſeipſum perueniũt
ad populum mediante inſtructione ſapientum. vnde nõ
pertinent ad decalogum. Ad. ij. dicẽdum ꝙ omnes ſolẽni/
tates legis veteris ſunt inſtitute in cõmemorationem ali
cuius diuini beneficij vel preteriti cõmemorati. vel futuri
prefigurati. ⁊ ſimiliter propter hoc omnia ſacrificia offere
bantur. inter omnia autem beneficia dei cõmemoranda
primum ⁊ precipuum erat beneficium creationis. quod
cõmemoratur in ſanctificatione ſabbati. vnde Exo. xx. ꝓ
ratione huius precepti ponitur. Sex enĩ diebus fecit de/
us celum ⁊ terram ⁊c̃. Inter omnia autem futura benefi
cia que erant prefiguranda ꝓcipuum ⁊ finale erat quies
mentis in deo. vel in preſenti per gratiam. vel in futuro ꝑ
gloriam. que etiam figurabatur per obſeruantiam ſabba
ti. vnde dicitur Eſa. lviij. Si auerteris a ſabbato pedem
tuum. vocaberis ſabbatum domini delicatum et ſanctum
domini glorioſum. Hec enim beneficia primo ⁊ principa
liter ſunt in mẽte hominũ maxime fidelium. alie vero ſo/
lẽnitates celebrantur propter aliqua particularia benefi/
cia temporaliter tranſeuntia. ſicut celebratio phaſe ꝓpter
beneficium preterite liberatiõis ĩ egypto. ⁊ propter futu/
ram paſſionem chriſti que temporaliter tranſiuit. indu/
cens nos ĩ quietem ſabbati ſpiritualis. ⁊ ideo pretermiſ/
ſis omnibus alijs ſolẽnitatibus ⁊ ſacrificijs. de ſolo ſab/
bato fiebat mentio inter precepta decalogi. Ad. iij. di/
cendũ ꝙ ſicut Apoſtolus dicit ad Hebre. vj. Homines
per maiorem ſui iurant. ⁊ omnis controuerſie eorũ finis
ad confirmationem eſt iuramentum. et ideo quia iura/
mentum eſt omnibus commune. propter hoc prohibitio
inordinationis circa iuramentum ſpecialiter precepto de
calogi prohibetur. peccatum vero falſe doctrine non per
tinet niſi ad paucos. vnde non oportebat vt de hoc fieret
mentio inter precepta decalogi. q̃uis etiã ſcḋm ad ali
quem intellectum in hoc ꝙ dicitur. Non aſſumes nomẽ
dei tui in vanum. ꝓhiberetur falſitas doctrine. vna enim
glo. exponit. Non dices chriſtum eſſe creaturam. Ad
iiij. dicendum ꝙ ſtatim ratio naturalis homini dictat
ꝙ nulli iniuriam faciat. ⁊ ideo precepta decalogi prohi/
bentia nocumentum. extendunt ſe ad omnes. ſed ratio na
turalis non ſtatim dictat ꝙ aliquid ſit pro alio faciendũ
niſi cui homo aliquid debet. debitum autem filij ad pa/
trem adeo eſt manifeſtum ꝙ nulla tergiuerſatione poteſt
negari eo ꝙ pater eſt principium generatiõis ⁊ eſſe ⁊ in/
ſuper educationis ⁊ doctrine. ⁊ ideo non ponitur ſub ꝓce/
pto decalogi vt aliquod beneficium vel obſequium ali/
cui impendatur niſi parentibus. parentes autem non vi/
dentur eſſe debitores filijs ꝓpter aliqua beneficia ſuſcepta
ſed potius econuerſo. Filius etiam ẽ aliquid patris. ⁊ pa

tres amant filios vt aliquid ipſorum. ſicut dicit philoſo/
phus in. viij. ethi. vnde eiſdem rationibus non ponũtur
aliqua precepta decalogi pertinentia ad amorem filiorũ
ſicut neq̧ etiam aliqua ordinantia hominem ad ſeipſum
Ad. v. dicẽdum ꝙ delectatio adulterij ⁊ vtilitas diuitiarũ
ſunt ꝓpter ſeipſa appetibilia. inq̃ntum habent rationẽ bo
ni delectabilis vel vtilis. ⁊ ꝓpter hoc oportuit in eis prohi
beri non ſolum opus. ſed etiam cõcupiſcentiã. ſed homi
cidium ⁊ falſitas ſunt ſcḋm ſeipſa horribilia. quia ꝓximus
et veritas naturaliter amantur. et non deſiderantur niſi
ꝓpter aliud. ⁊ ideo non oportuit circa peccatum homicidij
⁊ falſi teſtimonij ꝓhibere peccatum cordis. ſed ſolum ope
ris. Ad. vj. dicẽdum ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. omnes paſſi
ones iraſcibilis deriuantur a paſſionibus cõcupiſcibilis
⁊ ideo in ꝓceptis decalogi que ſunt quaſi prima elemẽta
legis. non erat mentio faciẽda de paſſionibus iraſcibilis. ſꝫ
ſolum de paſſionibus ꝯcupiſcibilis.

Ad ſextũ ſic proceditur

Videtur ꝙ incõuenienter ordinentur decem precepta de
calogi. Dilectio enim proximi videtur eſſe prima ad di/
lectionem dei. quia proximus eſt nobis magis notus q̃
deus. ſcḋm illud. j. Joh. iiij. Qui fratrem ſuũ quem videt
non diligit. deũ quem non videt quomodo poteſt dilige
re? ſed tria prima precepta pertinent ad dilectionem dei.
ſeptem vero alia ad dilectionem proximi. ergo incõuenie
ter precepta decalogi ordinantur. Pre. per precepta af
firmatiua imperantur actus virtutum. per precepta vero ne
gatiua prohibentur actus vitiorum. ſed ſcḋm Boetium ĩ
cõmento ꝓdicamentorum. Prius ſunt extirpanda vitia
q̃ inſerãtur virtutes. ergo inter precepta pertinentia ad
ꝓximum primo ponenda fuerunt precepta negatiua q̃
affirmatiua. Pre. precepta legis dantur de actibus ho
minum. ſed prior eſt act⁹ cordis q̃ oris. vel exterioris ope
ris. ergo incõuenienti ordine precepta de non concupiſcẽ/
do que pertinent ad cor vltimo ponuntur. Sed cõtra
eſt Apoſtolus dicit Roma. xiij. Que a deo ſunt ordinata
ſunt. ſed precepta decalogi ſunt immediate data a deo vt
dictum eſt. ergo conuenientem ordinem habent. Reſ.
dicẽdum ꝙ ſicut dictum eſt. precepta decalogi ordinantur d̃
his que ſtatim in promptu mens hominis ſuſcipit. Ma
nifeſtum eſt autem ꝙ tanto aliquid magis a ratione ſuſci
pitur quanto contrariũ eſt grauius. ⁊ magis repugnans
rationi. Manifeſtum eſt autem ꝙ cum rationis ordo a fi
ne incipiat. maxime eſt contra rationem vt homo ĩordina
te habeat ſe circa finem. Finis autem humane vite ⁊ ſocie
tatis eſt deus. ⁊ ideo. Primo oportuit per ꝓcepta decalo/
gi hominem ordinare ad deum cum eius contrarium ſit
grauiſſimum. ſicut etiã in exercitu qui ordinatur ad du
cem ſicut ad finem. primũ eſt ꝙ miles ſubdatur duci. et
huius cõtrarium eſt grauiſſimum. Secundũ vero eſt vt
alijs coordinetur. Inter ipſa autem ꝑ que ordinamur in
deum. primũ occurrit ꝙ homo fideliter ei ſubdatur nul
lam participationem cum inimicis habens. Secũdũ au
tem eſt ꝙ ei reuerentiam exhibeat. Tertium autem eſt ꝙ
etiam famulatum impendat. maiuſq̧ peccatum eſt etiã
in exercitu ſi miles infideliter agens cum hoſte pactũ ha
beat. q̃ ſi aliquam irreuerentiam faciat duci. ⁊ hoc etiã
grauius q̃ ſi in aliquo obſequio ducis deficiens inueni/
atur. In preceptis autem ordinantibus ad ꝓximum ma
nifeſtum eſt ꝙ magis repugnat rationi. ⁊ grauius pecca
tum eſt. ſi homo non ſeruet ordinem debitum ad ꝑſonas

quibus eſt magis debitor. ⁊ ideo inter precepta ordinantia ad proximum primo ponitur preceptum pertinens ad parentes. Inter alia vero precepta etiã apparet ordo ſcḋm ordinem grauitatis peccatorum. Grauius eſt enim ⁊ magis rationi repugnans peccare opere q̃ ore. ⁊ ore q̃ corde ⁊ inter peccata operis grauius eſt homicidium per quod tollitur vita hominis iam exiſtentis q̃ adulterium p̄ qḋ impeditur certitudo prolis naſciture. ⁊ adulterium grauius eſt q̃ furtum quod pertinet ad bona exteriora. ¶ Ad. j. ergo dicendum q̄ q̃uis ſcḋm viam ſenſus proximus ſit magis notus q̃ deus. tamen dilectio dei eſt ratio dilectionis proximi. vt infra patebit. ⁊ ideo precepta ordinantia ad deum fuerunt preordinanda. ¶ Ad. ij. dicendum q̄ ſicut deus eſt vniuerſale principium eſſendi omnibus. ita ⁊ pater ē principium quoddam eſſendi filio. ⁊ ideo incõuenienter poſt precepta pertinentia ad deum ponitur preceptum pertinẽs ad parentes. Ratio autem procedit quando affirmatiua ⁊ negatiua pertinent ad idem genus operis. q̃uis etiam ⁊ in hoc non habeat omnimodã efficaciam. ⁊ ſi enim ĩ executione operis prius extirpanda ſunt vitia q̃ inſerẽde virtutes ſcḋm illud pſ. Declina a malo ⁊ fac bonũ. ⁊ Eſa. j. Quieſcite agere peruerſe. diſcite bene facere. tamẽ ĩ cognitione prior eſt virtus q̃ peccatum. quia per rectuz cognoſcitur obliquũ. vt dicitur in primo de anima. p̄ legẽ autem cognitio peccati vt habetur Roma. v. dicitur. ⁊ ſcḋm hoc preceptum affirmatiuum debuiſſet primo poni. Sed non eſt iſta ratio ordinis. ſed que ſupra poſita eſt. quia in preceptis pertinentibus ad deum que ſunt prime tabule. vltimo ponitur preceptum affirmatiuũ. quia eius tranſgreſſio minorem reatum inducit. ¶ Ad. iij. dicendum q̄ peccatum cordis ⁊ ſi ſit prius in executione. tamen eius prohibitio poſterius cadit in ratione.

Ad ſeptimuz ſic pceditur

Videtur q̄ precepta decalogi incõuenienter tradantur. Precepta enim affirmatiua ordinant ad actus virtutuz. precepta autem negatiua abſtrahunt ab actibus vitiorum. ſed circa quãlibet materiam opponuntur ſibi virtutes et vitia. ergo in qualibet materia de qua ordinat preceptuz decalogi debuit poni preceptum affirmatiuum et negatiuũ. incõuenienter igitur ponuntur quedaz affirmatiua ⁊ quedaz negatiua. ¶ Pre. Iſidorus dicit q̄ omnis lex ratione conſtat. ſed omnia precepta decalogi pertinent ad legem diuinam. ergo in omnibus debuit ratio aſſignari ⁊ non ſolum in primo ⁊ in tertio precepto. ¶ Pre. p̄ obſeruantiam preceptorum meretur aliquis premia a deo. ſed diuine promiſſiones ſunt de premijs preceptorum. ergo promiſſio debuit poni in omnibus preceptis. ⁊ non ſolum ĩ primo ⁊ quarto. ¶ Pre. lex vetus dicitur lex timoris. inq̃tum per cõminationes penaruz inducebat ad obſeruationes preceptorum. ſed omnia precepta decalogi pertinent ad legem veterem. ergo in omnibus debuit poni cõminatio pene. ⁊ non ſolum in primo ⁊ ſcḋo. ¶ Pre. omnia precepta dei ſunt in memoria retinenda. dicitur enĩ Pro. iij. Deſcribe ea ĩn tabulis cordis tui. incõuenientẽr ergo in ſolo tertio precepto fit mentio de memoria. ⁊ ita videtur q̄ precepta decalogi incõuenienter tradita eſſe. ¶ Sz contra eſt qḋ dicitur Sap. xj. q̄ deus omnia fecit in numero. pondere. ⁊ mẽſura. multo magis ergo in preceptis ſue legis congruũ modum tradendi ſeruauit. ¶ Rñ. dicendũ q̄ in preceptis diuine legis maxima ſapientia continetur. vnde dic. ĩ Deutero. iiij. Hec eſt veſtra ſapientia ⁊ intellectus coram populis. Sapientis autem eſt omnia debito modo ⁊ ordine diſponere. ⁊ ideo manifeſtuz eẽ debet q̄ precepta legis cõuenienti modo ſint tradita. ¶ Ad. j. ergo dicendum q̄ ſemper ad affirmationem ſequitur negatio oppoſiti. non autem ſemper ad negationem vnius oppoſiti ſequitur affirmatio alterius. ſequitur enim. ſi eſt album non eſt nigruz. non tamen ſequitur ſi non eſt nigrum. ergo ē album. quia ad plura ſe extendit negatio q̃ affirmatio. ⁊ inde eſt etiã q̄ non eſſe faciendũ iniuriam quod pertinet ad precepta negatiua ad plures perſonas ſe extendit ſcḋm primum dictamen rationis. q̃ eſſe debitum vt alteri obſequium vel beneficium impendatur. Ineſt autẽ primo dictamen rationis q̄ homo debitor eſt beneficij vł obſequij exhibendi illis a quibus beneficia accepit ſi nõ dum recompenſauit. Duo ſunt autem quorum beneficijs ſufficienter nullus recompenſare poteſt. ſcȝ deus ⁊ pater. vt dicitur in. viij. ethi. ⁊ ideo ſola duo precepta affirmatiua ponuntur. vnum de honoratione parentum. aliud de celebratione ſabbati in cõmemorationẽ diuini beneficij. ¶ Ad. ij. dicendum q̄ illa precepta q̃ ſunt pure moralia habent manifeſtã rõnẽ vñ nõ oportuit q̄ ĩ eis aliq̃ rõ adderet. ſȝ q̃buſdã preceptis addit̃ cerimoniale. vł determinatiuũ precepti moralis cõis. ſicut ĩ primo precepto. Non facies ſculptile. ⁊ in tertio precepto determinat̃ dies ſabbati. ⁊ ideo vtrobiq̄ oportuit rationem aſſignari. ¶ Ad. iij. dicẽdũ q̄ homines vt plurimum actus ſuos ad aliquam vtilitatem ordinant. et ideo in illis preceptis neceſſe fuit promiſſionem premij apponere. ex quibus videbatur nulla vtilitas ſequi. vel aliqua vtilitas impediri. quia vero parentes ſunt iam in recedendo ab eis non expectatur vtilitas. ⁊ ideo precepto de honore parentum additur promiſſio. Similiter etiam in precepto ḋ prohibitione idolatrie quia per hoc videbatur impediri apparens vtilitas quaz homines credunt ſe poſſe conſequi per pactum cuz demonibus initum. ¶ Ad. iiij. dicendum q̄ pene precipue neceſſarie ſunt contra illos qui ſunt proni ad malum. vt dicitur in. x. ethi. et ideo illis ſolis preceptis legis additur cõminatio penarum. in quibus erat pronitas ad malum erant autẽ homines proni ad idolatriam propter generalem cõſuetudinem gentium. Et ſimiliter ſunt etiam homines proni ad periurium propter frequentiã iuramenti. ⁊ ideo primis duobus preceptis adiungitur cõminatio. ¶ Ad. v. dicendum q̄ preceptum de ſabbato ponitur vt cõmemoratiuum beneficij preteriti. ⁊ ideo ſpecialiter in eo fit mentio de memoria. vel quia preceptum de ſabbato habet determinationem adiunctam que non eſt de lege nature. et ideo hoc preceptũ ſpeciali admonitione indiguit.

Ad octauũ ſic proceditur.

Videtur q̄ precepta decalogi ſint diſpenſabilia. Precepta enim decalogi ſunt de iure naturali. ſed ius naturale in aliquibus deficit et mutabile eſt ſicut et natura humana. vt philoſophus dicit in. v. ethicorum. defectus autem legis in aliquibus particularibus caſibus eſt ratio diſpenſandi. vt ſupra dictum eſt. ergo in preceptis decalogi poteſt fieri diſpenſatio. ¶ Preterea ſicut ſe habet homo ad legem humanam. ita ſe habet ad legem datam diuinitus. ſed homo poteſt diſpenſare in preceptis legis q̃ homo ſtatuit. ergo cum precepta decalogi ſint inſtituta a deo videtur q̄ deus in eis poſſit diſpenſare. ſed prelati vice dei funguntur ĩ terris. Dicit enim Apoſtolus ij. ad Cor. ij. Naz ⁊ ego ſi quid donaui propter vos donaui in

perſona chriſti. ergo etiam et prelati poſſunt in preceptis decalogi diſpenſare. ¶ Pre. inter precepta decalogi continetur prohibitio homicidij. ſed in iſto precepto videtur diſpenſari per homines. puta cum ſm preceptum legis humane homines licite occidantur. puta malefactores vel hoſtes. ergo precepta decalogi ſunt diſpēſabilia. ¶ Pre. obſeruatio ſabbati continetur inter precepta decalogi. ſ3 in hoc precepto fuit diſpenſatum. Dicitur enim. j. Machabe. ij. Et cogitauerunt in die illa dicentes. omnis homo quicunqꝫ venerit ad nos in bello die ſabbatorum pugnemus aduerſus eum. ergo precepta decalogi ſunt diſpenſabilia. ¶ Sed contra eſt quod dicitur Eſa. xxiiij. Quidam reprehēduntur de hoc ꝙ mutauerunt ius. diſſipauerunt fedus ſempiternum. quod maxime videtur intelligendum de preceptis decalogi. ergo precepta decalogi mutari per diſpenſationem non poſſunt. ¶ Rn̄. dicendum ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. tunc in preceptis debet fieri diſpenſatio quando occurrit aliquis particularis caſus. in quo ſi verbum legis obſeruaretur. contrariaretur intentioni legiſlatoris. Intentio autem legiſlatoris cuiuſlibet ordinatur primo quidem et principaliter ad bonum cōmune. ſecundo autem ad ordinem iuſticie et virtutis. ſm quem bonum cōmune conſeruatur. et ad ipſum peruenitur. Si qua ergo precepta dentur que contineant ipſam conſeruationem boni cōmunis. vel ipſum ordinem iuſticie et virtutis. huiuſmodi precepta continent intentionē legiſlatoris. et ideo indiſpenſabilia ſunt. puta ſi poneretur hoc preceptum in aliqua cōmunitate. ꝙ nullus deſtrueret rem publicam. neqꝫ proderet ciuitatem hoſtibus. ſiue ꝙ nullus faceret aliquid iniuſte vel male. huiuſmodi precepta eſſent indiſpenſabilia. Sed ſi aliqua alia precepta traderentur ordinata ad iſta precepta. quibus determinātur aliqui ſpeciales modi. in talibꝰ preceptis diſpenſatio poſſet fieri inqūtum per omiſſionem huiuſmodi preceptorū in aliquibus caſibus non fieret p̄iudicium primis preceptis que continent intentionem legiſlatoris. puta ſi ad cōſeruationem rei publice ſtatueretur in aliqua ciuitate. ꝙ de ſingulis vicis aliqui vigilarent ad cuſtodiam ciuitatis obſeſſe. poſſet cum aliquibus diſpenſari propter aliquam maiorem vtilitatem. Precepta autem decalogi continēt ipſam intentionem legiſlatoris ſ3 dei. nam precepta prime tabule que ordinant ad deum. continent ipſum ordinem ad bonum cōmune et finale quod deus eſt. Precepta autem ſecunde tabule continent ipſum ordinem iuſticie inter homines obſeruande. vt ſ3 nulli fiat indebitum et cuilibet reddatur debitum. ſm hanc enim rationē ſunt intelligenda precepta decalogi. et ideo precepta decalogi ſunt omnino indiſpenſabilia. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ philoſophus non loquitur de iuſto naturali quod continet ipſum ordinem iuſticie. hoc enim nunqꝫ deficit ſ3 iuſticiam eſſe ſeruandam. ſed loquitur qūtum ad determinatos modos obſeruatiōis iuſticie qui in aliquibus fallūt. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ ſicut Apoſtolus dicit. ij. ad Timot. ij. Deus fidelis permanet. negare ſeipſum non poteſt. Negaret autem ſeipſum ſi ordinem ſue iuſticie auferret. cum ipſe ſit ipſa iuſticia. et ideo in hoc deus diſpenſare non poteſt. vt homini liceat non ordinate ſe habere ad deum. vel non ſubdi ordini iuſticie eius etiam in his ſm que homines ad inuicem ordinantur. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ occiſio hominis ꝓhibetur in decalogo ſm ꝙ habet rationem indebiti. ſic enim preceptum continet ipſam rationem iuſticie. Lex autem humana hoc concedere non poteſt. ꝙ licite homo bonus indebite occidatur. ſed malefactores occidi. vel hoſtes rei publice. hoc non eſt indebitum. vnde hoc non contrariatur precepto decalogi. nec talis occiſio eſt homicidium quod precepto decalogi prohibetur. vt Augꝰ dicit i primo de li. arbi. Et ſimiliter ſi alicui auferatur quod ſuum erat. ſi debitum eſt ꝙ ipſum amittat. hoc non ē furtum vel rapina. que precepto decalogi prohibentur. Et ideo quando filij iſrael precepto dei tulerunt egyptiorum ſpolia non fuit furtum. quia hec eis debebātur ex ſententia dei. Similiter et Abraam cum conſenſit occidere filiū non conſenſit in homicidium. quia debitum erat eum occidi per mandatum dei. qui eſt dominus vite et mortis. Ipſe enim eſt qui penam mortis infligit omnibus hominibus iuſtis et iniuſtis pro peccato primi parentis. cuius ſententie ſi homo ſit executor auctoritate diuina non erit homicida. ſicut nec deus. Et ſimiliter etiam Oſee accedens ad vxorem fornicariam. vel mulierem adulteram non eſt mechatus nec fornicatus. quia acceſſit ad eam q̄ ſua erat ſm mandatum diuinum qui eſt actor inſtitutionis matrimonij. Sic igitur precepta ipſa decalogi qūtum ad rationem iuſticie quam continent. imutabilia ſunt. ſ3 qūtum ad aliquam determinationem per applicationem ad ſingulares actus. vt ſcilicet hoc vel illud ſit homicidium. furtum. vel adulterium. aut non. hoc quidem eſt mutabile quādoqꝫ ſola auctoritate diuina. in his ſcilicet que a ſolo deo ſunt inſtituta. ſicut in matrimonio et i alijs huiuſmodi. quandoqꝫ etiam auctoritate humana. ſicut i his que ſunt cōmiſſa hominum iuriſdictioni. qūtum enim ad hoc homines gerunt vicem dei. non autem qūtum ad omnia. ¶ Ad. iiij. dicendum ꝙ illa excogitatio magis fuit interpretatio precepti qꝫ diſpēſatio. Non enim intelligitur violare ſabbatum qui facit opus quod eſt neceſſariū ad ſalutē humanā. ſicut dn̄s ꝓbat Mat. xij.

Ad nonum ſic proceditur

Videtur ꝙ modus virtutis cadat ſub p̄cepto legis. Eſt enim modus virtutis vt aliquis iuſte operetur iuſta. et fortiter fortia. et ſimiliter de alijs virtutibus. ſed Deute. xvj. precipitur. Iuſte quod iuſtum ē exequeris. ergo modus virtutis cadit ſub p̄cepto. ¶ Pre. illud maxie cadit ſub p̄cepto qd ē d itentione legiſlatoris. ſ3 itētio legiſlatoris ad hoc ferf principalif vt hoīes faciat virtuoſos. ſic dicitur in. ij. ethi. Virtuoſi autem eſt virtuoſe agere. ergo modus virtutis cadit ſub precepto. ¶ Preterea modus virtutis proprie eſſe videtur vt aliquis voluntarie et delectabiliter operetur. ſed hoc cadit ſub precepto legis diuine Dicitur enim in p̄s. Seruite domino in leticia. et ij. ad Cor. ix. Non ex triſticia aut ex neceſſitate. hilarē enī datorem diligit deus. vbi glo. dicit. Quicquid boni facis cum hilaritate fac. et tunc bene facis. ſi autem cum triſticia facis. ſic directe non tu facis. ergo modus virtutis cadit ſub precepto legis. ¶ Sed contra. nullus poteſt operari eo modo quo operatur virtuoſus niſi habeat habitū virtutis. vt patet per philoſophum in. ij. et. v. ethic. Quicunqꝫ tranſgreditur preceptum legis meretur penam. ſequeretur ergo ꝙ ille qui non habet habitum virtutis. quicquid faceret mereretur penam. hoc autem eſt contra intētionem legis que intendit hominem aſſuefaciendo ad bona opera inducere ad virtutem. non ergo modus virtutis cadit ſub precepto. ¶ Rn̄. dōm ꝙ ſic ſupra dictum ē. p̄ceptum legis habet vim coactiuam. illud ergo directe cadit ſub precepto legis ad qd lex cogit. coactio aūt legis ē

ꝑ metum pene. vt dicitur in .x. ethi. Nam illud proprie cadit ſub precepto legis pro quo pena legis infligitur. ad inſtituendum autem penam aliter ſe habet lex diuina ⁊ aliter lex humana. Non enim pena legis infligitur niſi pro illis de quibus legiſlator habet iudicare. quia ex iudicio lex punit. homo autē qui eſt legiſlator humane non habet iudicare niſi de exterioribꝰ actibus. quia homines vident ea que parēt. vt dicitur .j. Reg. xvj. ſed ſolius dei qui ē lator legis diuine eſt iudicare de interioribꝰ motibꝰ voluntatū. ſm̄ illud ps. Scrutans corda ⁊ renes deus. ſm̄ hoc igiť dicendum eſt ꝙ modus virtutis quantum ad aliquid reſpiciť a lege humana ⁊ diuina. quantum ad aliquid autē a lege diuina. ſed non a lege humana. quantū ad aliquid vero nec a lege humana. nec a lege diuina. Modus enim virtutis in tribus conſiſtit ſm̄ philoſophū in .ij. ethi. quorum primū ē ſi aliquis operetur ſciens. hoc autem diiudicatur ⁊ a lege diuina ⁊ a lege humana. qd̄ enim aliquis facit ignorans ꝑ accidens facit. vnde ſm̄ ignorantiā aliqua diiudicantur ad penam vel veniam tam ſm̄ legē humanam ꝙ̄ ſm̄ legem diuinam. Secundū autem eſt vt aliquis operetur volens vel eligens. ⁊ ꝓpter hoc eligens in quo importať duplex motus interior. ſ. voluntatis ⁊ intentionis. de quibus ſupra dictum eſt. ⁊ iſta duo non diiudicat lex humana. ſed ſolum lex diuina. Lex enī humana non punit eum qui vult occidere ⁊ non occidit. punit autem eū lex diuina. ſm̄ illud Mat. v. Qui iraſcitur fratri ſuo reus erit iudicio. Tertiū autem vt firme ⁊ imobiliter habeat ⁊ operetur. ⁊ iſta firmitas ꝓprie ꝑtinet ad habitum. vt ſcʒ aliquis ex habitu radicato operetur. ⁊ quantum ad hoc modus virtutis non cadit ſub precepto neqꝫ legis diuine neqꝫ legis humane. neqꝫ enī ab homine neqꝫ a deo punitur tanqꝫ ꝑcepti tranſgreſſor qui debitū parentibꝰ honorem impendit. quāuis non habeat habitum pietatis.

Ad .j. ergo dicendum ꝙ modus faciendi actum iuſticie qui cadit ſub ꝑcepto. eſt vt fiat aliquid ſm̄ ordinem iuris. nō autem ꝙ fiat ex habitu iuſticie. Ad .ij. dicendum ꝙ intētio legiſlatoris eſt de duobus. de vno quidem ad quod intendit per precepta legis inducere. ⁊ hoc ē virtus. Aliud autem eſt de quo intendit preceptum ferre. ⁊ hoc eſt qd̄ ducit vel diſponit ad virtutē. ſ. actus virtutis. Non enim idem eſt finis precepti. ⁊ id ď quo preceptum datur. ſicut neqꝫ in aliis rebꝰ idē eſt finis et qd̄ ē ad finem. Ad .iij. dicendum ꝙ operari ſine triſticia opus virtutis cadit ſub ꝑcepto legis diuine. quia quicunqꝫ cum triſticia operatur non volēs operatur. ſed delectabiliter operari ſiue cum leticia vel hilaritate. quodāmodo cadit ſub ꝑcepto. ſcʒ ſm̄ ꝙ ſequitur delectatio ex dilectione dei et ꝓximi. que cadit ſub precepto. cum amor ſit cauſa delectationis. ⁊ quodāmodo non ſm̄ ꝙ delectatio conſequitur habitum. Delectatio enī operis eſt ſignum habitus generati. vt diciť in .ij. ethi. Poteſt enī aliquis actus eſſe delectabilis vl̄ ꝓpter finem. vel ꝓpter ꝯuenientiam habitus.

Ad decimū ſic ꝓceditur.

Videť ꝙ modus charitatis cadat ſub ꝑcepto diuine legis. Diciť enī Mat. xix. Si vis ad vitā ingredi ſerua mādata. ex quo videť ꝙ obſeruatio mandatoꝝ ſufficiat ad introducendū ad vitā. ſed opa bona non ſufficiūt ad introducendum in vitā niſi ex charitate fiant. Diciť enī .j. ad Cor. xiij. Si diſtribuero in cibos paupeꝝ oēs facultates meas. ⁊ ſi tradidero corpus meū ita vt ardeā. charitatem autem non habuero nihil mihi ꝓdeſt. ergo modus charitatis eſt in ꝑcepto. Pre. ad modū charitatis ꝓprie ꝑtinet vt omnia fiāt ꝓpter deum. ſed iſtud cadit ſub ꝑcepto. Diciť enī Apl's .j. ad Cor. x. Oīa in gloriam dei facite. ergo modus charitatis cadit ſub ꝑcepto. Pre. ſi modus charitatis non cadat ſub precepto. ergo aliquis poteſt implere precepta legis non habēs charitatē. ſed qd̄ poteſt fieri ſine charitate poteſt fieri ſine gratia que ſemꝑ adiuncta eſt charitati. ergo aliquis poteſt implere precepta legis ſine gratia. hoc autem eſt pelagiani erroris. vt patet per Auguſ. in li. de hereſibus. ergo modus charitatis eſt in precepto. Sed contra eſt. quia quicunqꝫ non ſeruat preceptum peccat mortaliter. ſi igitur modus charitatis cadat ſub precepto. ſequetur ꝙ quicunqꝫ operatur aliqd ⁊ non ex charitate peccet mortaliter. ſed quicunqꝫ non habet charitatem operatur non ex charitate. ergo ſequetur ꝙ quicunqꝫ non habet charitatem peccet mortaliter in omni opere quod facit quantumcunqꝫ ſit de genere bonoꝝ quod eſt inconueniens. Rñ. dicendum ꝙ circa hoc fuerunt contrarie opiniones. Quidam enim dixerunt abſolute modum charitatis eſſe ſub precepto. nec eſt impoſſibile obſeruare hoc preceptum charitatē non habenti. quia poteſt diſponere ad hoc ꝙ charitas ei infundatur a deo. nec quandocūqꝫ aliquis non habens charitatem facit aliquid de genere bonorum peccat mortaliter. quia hoc eſt preceptum affirmatiuū vt ex charitate operetur. ⁊ nō obligat ad ſemper. ſed pro tempore illo quo aliquis habet charitatem. Alij vero dixerunt ꝙ omnino modus charitatis non cadit ſub precepto. Vtriqꝫ autem quantū ad aliquid verum dixerunt. Actus enī charitatis dupliciter cōſiderari pt̄. Vno mō ſm̄ ꝙ eſt quidam actus per ſe. et hoc modo cadit ſub precepto legis quod de hoc ſpecialiter datur. ſcʒ Diliges dominū deum tuū. ⁊ diliges proximū tuum. ⁊ quantum ad hoc primi verum dixerunt. Non enim eſt impoſſibile hoc preceptum obſeruare qd̄ eſt de actu charitatis. quia homo poteſt ſe diſponere ad charitatem habendam. et quando habuerit eam poteſt ea vti. Alio modo poteſt conſiderari actus charitatis ſm̄ ꝙ eſt modꝰ actuum aliarum virtutum. hoc eſt ſm̄ ꝙ actus aliarum virtutum ordinantur ad charitatem que eſt finis precepti. vt dicitur .j. ad Timo. j. Dictum eſt enim ſupra ꝙ intentio finis eſt quidam modus formalis ſuperioris ordinis actus ordinati in finem. ⁊ hoc modo verū eſt quod ſecundo dixerunt ꝙ modus charitatis non cadit ſub precepto. hoc eſt dictu ꝙ in hoc precepto Honora patrem. nō includitur ꝙ honoretur pater ex charitate. ſed ſolum ꝙ honoreť pater. vn̄ q̄ honorat patrē. lʒ nō habeat charitatē nō efficiť trāſgreſſor huiꝰ ꝑcepti. ⁊ ſi ſit tranſgreſſor huiꝰ ꝑcepti qd̄ eſt ď actu charitatis. ꝓpter quā tranſgreſſionē meretur penam. Ad .j. ergo dicendum ꝙ dominus nō dixit. Si vis ad vitam ingredi ſerua vnum mandatum. ſed ſerua omnia mandata. inter que etiam contineť mandatum de dilectione dei ⁊ proximi. Ad .ij. dicendū ꝙ ſub precepto charitatis cōtinetur vt diligatur deus ex toto corde. ad quod pertinet vt omnia referantur in deum. ideo preceptum charitatis implere homo non poteſt niſi etiam omnia referantur in deum. Sic ergo qui honorat parentes tenetur ex charitate honorare non ex vi huius ꝑcepti quod eſt honorare parentes. ſʒ ex vi huius ꝑcepti Diliges dominū deū tuū ex toto corde tuo. Et cum iſta ſint duo precepta affirmatiua non obligantia ad ſemper. poſſunt ꝓ diuerſis tēporibus obligare. ⁊ ita poteſt cōtingere ꝙ aliquis implens ꝑceptū de honoratiōe parētū nō

tūc traſgrediatur ꝓceptum de omiſſione modi charitatis
Ad.iij.dōm ꝙ obſeruare oīa ꝓcepta legis homo non
poteſt niſi impleat ꝓceptum charitatis.quod non fit ſine
gratia.⁊ ideo impoſſibile ē ꝙ Pelagius dixit hoīem im
plere legem ſine gratia.

Ad vndecimū ſic ꝓcedit

Videt̃ ꝙ īconueniēter diſtinguāt̃ alia moralia ꝓcepta le
gis ꝓter decalogū.Quia vt dn̄s dicit Mat.xxij.In duo
bus ꝓceptis charitatis depēdet oīs lex ⁊ ꝓphete.ſed hec
duo ꝓcepta explicāt̃ ꝑ decē ꝓcepta decalogi.ḡ nō oportet
alia precepta moralia tradere.Pre.precepta moralia
a iudicialibꝫ ⁊ cerimonialibus diſtinguunt̃.vt dictū eſt.
ſꝫ determinationes cōmuniū preceptoꝝ moraliū ꝑtinēt
ad iudicialia ⁊ cerimonialia precepta.cōmunia aūt prece
pta moralia ſub decalogo ꝯtinentur.vel etiā decalogo pre
ſupponūtur.vt dictū ē.ergo incōueniēter tradūtur alia ꝓ
cepta moralia ꝓter decalogum.Pre.precepta mora
lia ſunt ꝺ actibus omniū virtutū.vt ſupra dictū eſt.ſicut
igitur in lege ponūtur precepta moralia ꝓter decalogum
ꝑtinentia ad latriam.liberalitatem.⁊ miſericordiā.et ca
ſtitatem.ita etiā deberent poni aliqua precepta ꝑtinentia
ad alias virtutes.puta ad fortitudinē.ſobrietatem.⁊ alia
huiuſmodi.qḋ tamen non īuenitur.non ergo cōuenien
ter diſtinguūtur in lege alia precepta moralia preter deca
logum.Sed cōtra eſt qḋ in ꝓs dicitur.Lex domini im
maculata cōuertens animas.ſed ꝑ alia etiā moralia que
decalogo ſuꝑaddunt̃ homo cōſeruatur abſqꝫ macula pec
cati.⁊ anima eius ad deum cōuertitur.ergo ad legem ꝑti
nebat etiam alia ꝓcepta moralia tradere.Rn̄.dōm ꝙ
ſicut ex dictis patet.precepta iudicialia ⁊ cerimonialia ex
ſola inſtitutione vim habent.quia anteqꝫ inſtituerentur
non videbatur differre vtrum ſic vel aliter fierent.ſed pre
cepta moralia ex ipſo dictamine naturalis rationis effica
ciam habent.etiam ſi nunqꝫ in lege ſtatuantur.Hoꝝ au
tem triplex eſt gradus.nam quedaꝫ ſunt cōmuniſſima et
adeo manifeſta ꝙ editione nō indigent.ſicut mandata de
dilectione dei ⁊ ꝓximi ⁊ alia huiuſmodi.vt ſupra dictuꝫ
eſt.que ſunt quaſi fines preceptoꝝ.vnde in eis nullus po
teſt errare ſ̄m iudicium rationis.Quedam vero ſūt ma
gis determinata quoꝝ rationem ſtatim quilibet popula
ris poteſt de facili etiam videre.et tamen quia in paucio
ribus circa huiuſmodi cōtingit iudicium humanū ꝑuer
ti.huiuſmodi editione indigent.⁊ hec ſunt precepta deca
logi.Quedam vero ſunt quorum ratio non ē adeo cuili
bet manifeſta.ſed ſolum ſapientibus.⁊ iſta ſunt precepta
moralia ſuperaddita decalogo tradita a deo ꝑplō ꝑ Moy
ſen et Aaron.ſed quia ea que ſunt manifeſta ſunt princi
pia cognoſcendi eorum que non ſunt manifeſta.alia pre
cepta moralia ſuperaddita decalogo reducuntur ad prece
pta decalogi per modum cuiuſdā additionis ad ipſa.Nā
in primo precepto decalogi ꝓhibetur cultus alienoꝝ deo
rum.cui ſuperaddūtur alia precepta probibita eorū que
ordinantur in cultum idolorum.ſicut habetur Deutero.
xviij.Non inueniatur in te qui luſtret filiuꝫ ſuum.aut fi
liam ſuam ducens per ignem.nec ſit maleficus atqꝫ incā
tator.nec phitones conſulat.neqꝫ diuinos.⁊ q̄rat a mor
tuis veritatem.Secundum autem preceptum prohibet
periurium.ſuperadditur auteꝫ ei prohibitio blaſphemie.
Leuit.xxiiij.⁊ ꝓhibitio falſe doctrine.Deutero.xiij.Ter
tio vero precepto ſupadduntur omnia cerimonialia.Quar
to autem precepto ꝺ honore parentum ſuperadditur pre

ceptum de honoratione ſenum.ſ̄m illud Leuit.xix.Corā
cano capite conſurge ⁊ honora perſonam ſenis.⁊ vniuer
ſaliter omnia precepta inducentia ad reuerentiaꝫ exhibē
dam maioribus vel beneficia exhibenda.vel equalibꝫ vl
minoribus.Quinto autem precepto quod eſt de prohibi
tione homicidij additur prohibitio odij ⁊ cuiuſlibet vio
lationis ꝯtra ꝓximum.ſicut illud Leuit.xix.Non ſtabis
contra ſanguinem ꝓximi tui.⁊ etiam prohibitio odij fra
tris ſ̄m illud.Ne oderis fratrem tuū in corde tuo.Pre
cepto autem ſexto quod eſt de prohibitione adulterij.ſu
peradditur preceptum de prohibitione meretricij.ſ̄m il
lud Deutero.xxiij.Non erit meretrix de filiabus iſrael.
neqꝫ fornicator ꝺ filijs iſrael.⁊ iterum prohibitio vitij cō
tra naturam.ſ̄m illud Leuit.xviij.Cum maſculo non cō
miſceberis.cum omni pecore non coibis.Septimo au
tem precepto de prohibitione furti adiungitur preceptuꝫ
de prohibitione vſure.ſ̄m illud Deutero.xxiij.Non fe
nerabis fratri tuo ad vſuram.⁊ prohibitio fraudis.ſ̄m il
lud Deutero.xxv.Non habebis in ſacculo diuerſa pōde
ra.⁊ vniuerſaliter omnia que ad ꝓhibitionem calumnie
⁊ rapine pertinent.Octauo vero precepto quod eſt de ꝓ
hibitione falſi teſtimonij additur prohibitio falſi iudicij
ſ̄m illud Exo.xxiij.Nec in iudicio plurimoruꝫ acquieſce
ſententie.vt a veritate deuies.⁊ prohibitio mēdacij.ſicut
ibi ſubditur.Mendacium fugies.⁊ prohibitio detractio
nis.ſ̄m illud Leuit.xix.Non eris criminator et ſuſurro ī
populis.Alijs autem duobus preceptis nulla alia adiū
guntur.quia per ea vniuerſaliter omnis mala concupiſcē
tia prohibetur.Ad.j.ergo dōm ꝙ ad dilectionem dei
⁊ proximi ordinantur quedam precepta decalogi ſ̄m ma
nifeſtam rationem debiti.alia vero ſ̄m rationem magis
occultam.Ad.ij.dōm ꝙ precepta cerimonialia ⁊ iudi
cialia ſunt determinatiua preceptorum decalogi ex vi in
ſtitutionis.non autem ex vi naturalis inſtinctus.ſicut ꝓ
cepta moralia ſuperaddita.Ad.iij.dōm ꝙ precepta le
gis ordinantur ad bonum cōmune vt ſupra dictum eſt.⁊
quia virtutes ordinantur ad alium directe pertinent ad
bonuꝫ cōmune.⁊ ſimiliter virtus caſtitatis inqꝫtum actꝰ
generatiōis deſeruit bono cōmuni ſpeciei.ideo de iſtis vir
tutibus directe dantur precepta ⁊ decalogi et ſuperaddi
ta.De actu autem fortitudinis datur preceptum propo
nendum per duces exhortantes in bello quod ꝓ bono cō
muni ſuſcipitur.vt patet Deutero.xx.vbi mandatur ſa
cerdoti.Nolite metuere.nolite cedere.Similiter etiam
actus gule ꝓhibendus cōmittitur monitioni paterne.q2
contrariatur bono domeſtico.vnde dicitur Deutero.xxj
ex ꝑſona parentū.Monita noſtra audire ꝯtemnit.cōmeſ
ſationibus vacat.⁊ luxurie atqꝫ ꝯuiuijs.

Ad duodecimuꝫ ſic ꝓcedi

tur.Videtur ꝙ precepta moralia veteris legis iuſtifica
rent.Dicit enim Apl's Roma.ij.Non enim auditores
legis iuſti ſunt apud deum.ſed factores legis iuſtificabū
tur.ſed factores legis dicuntur qui implent precepta le
gis.ergo precepta legis ad impleta iuſtificabāt.Pre.
Leuit.xviij.dicitur.Cuſtodite leges meas atqꝫ iudicia
que faciens homo viuet in eis.ſed vita ſpiritualis homi
nis eſt per iuſticiam.ergo precepta legis adimpleta iuſti
ficabant.Pre.lex diuina efficatior eſt qꝫ humana.ſed
lex humana iuſtificat.eſt enim quedam iuſticia in hoc ꝙ
precepta legis adimplentur.ergo precepta legis iuſtifi
cabant.Sed cōtra eſt ꝙ Apoſtolus dicit.ij.ad Coꝛ.iij

Littera occidit. qđ ſm Aug⁹ in li. đ ſpiritu ⁊ littera intelligitur etiam de preceptis moralibus. ergo precepta moralia non iuſtificabant. ¶ Rñ. dicendum ꝙ ſicut ſanū proprie et primo dicitur quod habet ſanitatem. per poſterius autem qđ ſignificat ſanitatem. vel quod cōſeruat ſanitatē. Ita iuſtificatio pmo ⁊ ꝓprie đr ipa factio iuſticie. ſecundario vero ⁊ q̄ſi improprie pt̄ dici iuſtificatio ſignificatio iuſticie. vel diſpoſitio ad iuſticiā qb⁹ duob⁹ modis manifeſtum eſt ꝙ p̄cepta legis iuſtificabant. inq̄tum ſꝫ diſponebant homines ad gratiam xp̄i iuſtificantem. quā etiam ſignificabant. quia ſicut dicit Aug⁹ contra Fauſtū etiaꝫ vita illius populi ꝓphetica erat et chriſti figuratiua. ſed ſi loquamur đ iuſtificatione proprie dicta. ſic conſiderandum eſt ꝙ iuſticia poteſt accipi prout eſt in habitu. vł prout eſt in actu. ⁊ ſm hoc iuſtificatio dupliciter dicitur. Uno quidem modo ſm ꝙ homo fit iuſtus adipiſcēs habitum iuſticie. Alio vero mō ſm ꝙ opa iuſticie operatur vt ſm hoc iuſtificatio nihil aliud ſit q̄ꝫ iuſticie executio. Iuſticia autem ſicut ⁊ alie virtutes poteſt accipi ⁊ acquiſita ⁊ infuſa. vt ex ſupra dictis patet. Acquiſita quidē cauſatur ex operibus. ſed infuſa cauſatur ab ipſo deo per ei⁹ gratiam. et hec eſt vera iuſticia đ qua nunc loquimur. ſm quam aliquis dicit̄ iuſtus apud deum. ſm illud Roma. iiij. Si Abraam ex operibus legis iuſtificatus eſt. habet gloriam. ſed non apud deum. Hec igitur iuſticia cauſari non poterat per precepta moralia que ſunt de actib⁹ humanis. ⁊ ſm hoc p̄cepta moralia iuſtificare nō poterāt iuſticiaꝫ cauſando. Si vero accipiatur iuſtificatio pro executione iuſticie. ſic precepta moralia iuſtificabant inq̄tū cōtinebant id quod eſt ſm ſe iuſtum. ſed ſacramenta illa veteris legis gratiam non cōferebant ſicut conferunt ſacramēta noue legis. que propter hoc iuſtificare dicūtur. Si vero accipiatur iuſtificatio pro executione iuſticie ſic omnia precepta legis iuſtificabant. aliter tamen ⁊ aliter. naꝫ precepta cerimonialia continebant quidem iuſticiam ſm ſe in generali, put ſcꝫ exhibebantur in cultum dei. in ſpeciali vero non continebant ſm ſe iuſticiam niſi ex ſola determinatione legis diuine. Et ideo de huiuſmodi preceptis dicitur ꝙ non iuſtificabant niſi ex deuotione ⁊ obedientia facientium. Precepta vero moralia et iudicialia continebant id quod erat ſm ſe iuſtū. vel in generali. vel etiam in ſpeciali. ſed moralia precepta continebant id qđ eſt ſm ſe iuſtū ſm iuſticiam generalem. que ē omnis virtus. vt dicitur in. v. ethi. Precepta vero iudicialia pertinebant ad iuſticiam ſpecialem que conſiſtit circa contract⁹ humane vite. qui ſunt inter homines ad inuicē. ¶ Ad. j ergo dōm ꝙ Apoſtolus accipit ibi iuſtificationem ꝓ executione iuſticie ¶ Ad. ij dōm ꝙ homo faciens precepta legis dicitur viuere in eis. quia nō incurrebat penā mortis quam lex tranſgreſſoribus infligebat, in quo ſenſu inducit hoc Apoſtolus ad Gal. iij. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ precepta legis humane iuſtificāt iuſticia acquiſita. de qua nō queritur ad preſens. ſed ſolū de iuſticia que ē apud deū.

¶ Queſtio CI

DEinde cōſiderandū:

dum eſt de preceptis cerimonialibus. et primo de ipſis ſm ſe. ſecundo de cauſa eoꝝ. tertio de duratione ipſorum. Circa primū queruntur quattuor. primo que ſit ratio preceptorū cerimonialium. ſcđo vtrum ſint figuralia. tertio vtrum debuerint eſſe multa. quarto de diſtinctione ipoꝝ.

Ad primum ſic proceditur.

Uidetur ꝙ ratio preceptorum cerimonialium non ī hoc conſiſtat ꝙ ptinent ad cultum dei. In lege enī veteri dātur iudeis quedam p̄cepta de abſtinentia ciborum. vt patet Leuit. xj. ⁊ etiam de abſtinēdo ab aliquibus veſtimētis. ſm illud Leuit. xix. Ueſtem que ex duob⁹ texta ē non indueris. ⁊ iterum. quod precipitur numeri. xv. Ut faciant ſibi fimbrias per angulos palliorū. ſꝫ huiuſmodi non ſunt p̄cepta moralia. quia non manent in noua lege. nec etiam iudicialia. quia non pertinent ad iudicium faciendum inter homines. ergo ſunt cerimonialia. ſed in nullo pertinere videntur ad cultum dei. ergo non eſt cerimonialium p̄ceptoruꝫ ratio ꝙ pertineant ad cultū dei. ¶ Pre. dicunt quidam ꝙ p̄cepta cerimonialia dicuntur illa que pertinēt ad ſolēnitates. quaſi dicerentur a cereis q̄ ī ſuis ſolēnitatibus accenduntur. ſed multa alia ſunt pertinentia ad cultum dei preter ſolēnitates. ergo non videtur ꝙ legis precepta cerimonialia non ea ratione dicātur quia pertinent ad cultum dei. ¶ Pre. ſm quoſdam precepta cerimonialia dicuntur quaſi norme. id eſt. regule ſalutis. Nam chere in greco idem eſt qđ ſalue. ⁊ omnia precepta legis ſunt regule ſalutis. ⁊ non ſolum illa que pertinēt ad dei cultum. ergo non ſolum illa precepta dicūtur cerimonialia que pertinent ad cultuꝫ dei. ¶ Pre. rabi Moyſes dicit ꝙ precepta cerimonialia dicuntur quorum ratio nō eſt manifeſta. ſed multa pertinentia ad cultum dei habēt rationem manifeſtam. ſicut ſabbati obſeruatio ⁊ celebratio phaſe et ſcenophegie ⁊ multorum aliorum quorum ratio aſſignat̄ in lege ḡ cerimonialia non ſunt que ptinēt ad cultum dei. ¶ Sed contra eſt quod dicitur Exo. xviij. Eſto populo in his que ad deum pertinēt. oſtendaſq̄ꝫ populo cerimonias ⁊ ritum colendi. ¶ Rñ. dōm ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. cerimonialia precepta determinant precepta moralia ī ordine ad deum. ſicut iudicialia determināt precepta moralia in ordine ad proximum. Homo autē ordinatur ad deum per debitum cultum. ⁊ ideo cerimonialia ꝓprie dicuntur que ad cultuꝫ dei pertinent. Ratio autem huius nominis poſita ē ſupra vbi precepta cerimonialia ab alijs ſunt diſtincta. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ ad cultum dei pertinent non ſolum ſacrificia ⁊ alia huiuſmodi que immediate ad deum ordinari dicuntur. ſed etiaꝫ debita preparatio colentium deum ad cultum ipſius. ſicut etiam in alijs quecunq̄ꝫ ſunt preparatoria ad finē cadūt ſub ſcientia que eſt de fine. Huiuſmodi autem precepta que dantur in lege de veſtibus ⁊ cibis colētium deum. ⁊ alijs huiuſmodi. pertinent ad quandam preparationem ipſorum miniſtrantium. vt ſint idonei ad cultū dei. ſicut etiam ſpecialibus obſeruantijs aliqui vtuntur qui ſunt in miniſterio regis. vñ etiā ſub p̄ceptis cerimonialibus ꝯtinent̄. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ illa expoſitio noīs nō videt̄ eſſe multū ꝯueniēs. p̄ſertim cū non multū inueniatur in lege ꝙ in ſolēnitatib⁹ cerei accenderētur. ſed in ipo etiam cādelabro lucerne cum oleo oliuarum p̄parabantur. vt patet Leuit. xxiiij. Nihilominus tamen poteſt dici ꝙ in ſolēnitatibus omnia alia que pertinebant ad cultum dei diligentius obſeruabātur. ⁊ ſm hoc in obſeruatiōe ſolēnitatum omnia cerimonialia includuntur. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ nec illa expoſitio noīs videt̄ eſſe multū ꝯueniēs. Nomen enī cerimonie nō ē grecū ſꝫ latinum. Poteſt dici tamen ꝙ cū ſalus hominis ſit a deo. precipue illa p̄cepta vident̄ eſſe ſalutis regule que hominem ordināt ad deum. et ſic

cerimonialia dicũtur que ad cultũ dei ꝑtinēt. ¶ Ad .iiij.
dicēdum ꝙ illa ratio cerimonialiũ eſt quodāmodo ꝓbabilis
non ꝙ ex eo dicantur cerimonialia. quia eorum ratio nō
eſt manifeſta. ſꝫ hoc ē quoddā ꝯſequēs. qꝛ enī precepta ad
cultū dei ꝑtinentia oportet eſſe figuralia. vt īfra dicet̄ inde
eſt ꝙ eorū ratio non ē a deo manifeſta.

Ad ſecunduꝫ ſic procedit̄

Videt̄ ꝙ ꝓcepta cerimonialia non ſint figuralia. Perti-
net enī ad officiū cuiuſlibet doctoris vt ſic ꝓnūciet vt d' fa-
cili itelligi poſſit. ſicut Aug' dicit l. iiij. de doctrina xp̄iana
⁊ hoc maxime videtur eſſe neceſſariū in legis latione. qꝛ
precepta legis populo ꝓponuntur. vñ lex debet eē manife-
ſta. vt Iſidor' dicit. ſi igitur precepta cerimonialia data
ſint in alicuius rei figuram. videtur incōuenienter tradi-
diſſe huiuſmodi precepta Moyſes non exponens quid fi-
gurarent. ¶ Pre. ea que in cultum dei aguntur maxime
debent honeſtatem habere. ſed facere aliqua facta ad aliq̄
repreſentanda videtur eſſe theatricum ſiue poeticum. In
theatris enim repreſentabātur olim ꝑ aliqua que ibi in-
gerebātur quedā aliorum facta. ergo videtur ꝙ huiuſmo-
di non debeant fieri ad cultum dei. ſed cerimonialia ordi-
nantur ad cultum dei. vt dictuꝫ eſt. ergo cerimonialia nō
debent eſſe figuralia. ¶ Pre. Aug' dicit in Enche. ꝙ de-
us maxime colitur fide. ſpe. ⁊ charitate. ſed precepta que
dantur de fide. ſpe. et charitate. non ſunt figuralia. ergo
precepta cerimonialia non debent eſſe figuralia. ¶ Pre.
dominus dicit Iohan. iiij. Spiritus eſt deus ⁊ eos que
adorant eum in ſpiritu et veritate adorare oportet. ſed fi-
gura non eſt ipſa veritas. imo contra ſe inuicem diuidun-
tur. ergo cerimonialia que pertinent ad cultuꝫ dei nō de-
bent eſſe figuralia. ¶ Sed cōtra eſt quod Apoſtolus di-
cit ad Col. ij. Nemo iudicet vos in cibo aut in potu aut ī
parte diei feſti. aut neomenie. aut ſabbatoꝝ que ſunt vm-
bra futurorum. ¶ Rñ. dicendum ꝙ ſicut iam dictum eſt
precepta cerimonialia dicũtur que ordinantur ad cultuꝫ
dei. Eſt autem duplex cultus dei. interior et exterior. cum
enim homo ſit compoſitus ex anima ⁊ corpore. vtrūqꝫ de-
bet applicari ad colendum deuꝫ. vt ſcꝫ anima colat interi-
ori cultu. ⁊ corpus exteriori. vnde dicitur in ps. Cor me-
um ⁊ caro mea exultauerunt in deum viuum. ⁊ ſicut cor-
pus ordinatur in deum per animaꝫ. ita cultus exterior or-
dinatur ad interiorem cultū. Conſiſtit aūt interior cult'
in hoc ꝙ anima coniungatur deo per intellectuꝫ et affectū
⁊ ideo ſm ꝙ diuerſimode intellectus ⁊ affectus colentis
deum deo recte coniungitur. ſm hoc diuerſimode exteri-
ores actus hominis ad cultum dei applicantur. In ſtatu
enim future beatitudinis intellectus humanus ipſaꝫ di-
uinam veritatem in ſeipſo intuebitur. ⁊ ideo exterior cul-
tus non conſiſtit in aliqua figura. ſed ſolum in laude dei
que procedit ex interiori cognitione ⁊ affectione. ſm illud
Eſa. lj. Gaudiuꝫ ⁊ leticia inuenitur in ea gratiarum actio
⁊ vox laudis. In ſtatu autē preſentis vite non poſſumus
diuinaꝫ veritatem in ſeipſa intueri. ſed oportet ꝙ radius
diuine veritatis nobis illuceſcat ſub aliquibus ſenſibili-
bus figuris. ſicut Dionyſius dicit primo ca. ce. hierar-
chie diuerſimode tamen ſm diuerſum ſtatum cognitio-
nis humane. In veteri enim lege neqꝫ ipſa diuina veri-
tas in ſeipſa manifeſtata erat. neqꝫ etiam adhuc ꝓpalata
erat via ad hoc perueniendi. ſicut Apoſtolus dicit ad He-
bre. vij. Et ideo oportebat exteriorem cultum veteris le-
gis non ſolum eſſe figuratiuū future veritatis manifeſtā-
de in patria. ſed etiā eſſe figuratiuā xp̄i qui eſt via ducēs
ad illam patrie veritateꝫ. Sed in ſtatu noue legis hec via
iam eſt reuelata. vnde hanc prefigurari non oportet ſicut
futuram. ſed cōmemorari oportet per moduꝫ preteriti vel
preſentis. ſed ſolum oportet prefigurari futuram verita-
tem glorie nondum reuelatam. et hoc eſt quod Apoſtol'
dicit ad Hebre. x. Vmbram habet lex futurorum bono-
rum. non ipſam imaginem rerum. Vmbra enim minus
eſt qꝫ imago. tanqꝫ imago pertinet ad nouam legem. vm-
bra vero ad veterem. ¶ Ad .j. ergo dicēdum ꝙ diuina nō ſūt
reuelanda hominibus niſi ſm eorum capacitatem. alio-
quin daretur eis precipitij materia dum contemnerent
que capere non poſſent. ⁊ ideo vtilius fuit vt ſub quodaꝫ
figurarum velamine diuina myſteria rudi populo trade-
rētur. vt ſic ſaltem ea implicite cognoſcerent. dum illis fi-
guris deſeruirent ad honorem dei. ¶ Ad .ij. dicendum ꝙ
ſicut poetica non capiuntur a ratione humana propter de-
fectum veritatis qui eſt in eis. ita etiam ratio humana ꝑ-
fecte capere non poteſt diuina propter excedentem ipſoꝝ
veritatem. ⁊ ideo vtrobiqꝫ opus eſt repreſentatione ꝑ ſen-
ſibiles figuras. ¶ Ad .iij. dicēdum ꝙ Aug' ibi loquitur
de cultu interiore. ad quem tamen ordinari oportet exte-
riorem cultum. vt dictum eſt. Et ſimiliter dicendum eſt
ad quartum. qꝛ ꝑ xp̄m hoīes pleni' ad ſpiritualeꝫ dei cul-
tum ſunt introducti.

Ad tertium ſic ꝓceditur

Videtur ꝙ non debuerunt eſſe multa cerimonialia prece-
pta. Ea enim que ſunt ad finem debent eſſe fini ꝓportio-
nata. ſed cerimonialia precepta. ſicut dictum eſt. ordinā-
tur ad cultum dei ⁊ in figuram chriſti. eſt autem vnus de-
us a quo omnia ⁊ vnus dominus Ieſus chriſtus ꝑ quē
omnia. vt dicitur. j. ad Coꝛ. viij. ergo cerimonialia nō de-
buerunt multiplicari. ¶ Pre. multitudo cerimonialium
preceptorum tranſgreſſionis erat occaſio. ſm illud qꝺ di-
cit Petrus Act. xv. Quid temptatis deum imponere iu-
gum ſuper ceruicem diſcipulorum qꝺ neqꝫ nos neqꝫ pa-
tres noſtri portare potuimus tranſgreſſio diuinorum ꝓ-
ceptorum cōtrariatur humane ſaluti. cum igitur lex om-
nis debeat ſaluti congruere hominum. vt Iſidorus dicit
videtur ꝙ nō debuerunt multa precepta cerimonialia da-
ri. ¶ Pre. precepta cerimonialia pertinebant ad cultum
dei exteriorem et corporalem. vt dictum eſt. ſed huiuſmo-
di cultum corporalem lex debebat diminuere. quia ordi-
nabat ad chriſtum. qui docuit homines deum colere ī ſpi-
ritu et veritate. vt habetur Ioh. iiij. non ergo debuerunt
multa precepta cerimonialia dari. ¶ Sed cōtra eſt qꝺ
dicitur Oſee. viij. Scribam eis multiplices leges ſuas
et Iob. xj. Vt oſtenderet tibi ſecreta ſapientie. ꝙ multi-
plex ſit lex eius. ¶ Rñ. dicendum ꝙ ſicut ſupra dictuꝫ
eſt. omnis lex alicui populo datur. In populo auteꝫ duo
genera hominum cōtinentur. quidam ꝓni ad maluꝫ qui
ſunt per precepta legis coherc endi. vt ſupra dictum eſt
quidam habentes inclinationem ad bonum vel ex natu-
ra. vel ex conſuetudine. vel etiam ex gratia. ⁊ tales ſunt ꝑ
legis preceptū inſtruendi. ⁊ in meli' ꝓmouendi. Quan-
tum igitur ad vtrūqꝫ genus hominum expediebat prece-
pta cerimonialia in veteri lege multiplicari. Erant enim
in illo populo aliqui ad idolatriā ꝓni. ⁊ ideo neceſſe erat
vt ab idolatrie cultu ꝑ ꝓcepta cerimonialia reuocarēt̄ ad
cultū dei. ⁊ qꝛ multipliciter hoīes idolatrie deſeruiebant
oportebat ecōtrario multa inſtitui ad ſingula reprimēda

et iterum multa talibus imponi. vt quaſi onerati ex his que ad cultū dei impenderent. non vacarent idolatrie deſeruire. Ex parte vero eorum qui erant proni ad bonum etiam neceſſaria fuit multiplicatio cerimonialiū preceptorum. tum quia per hoc diuerſimode mens eorum referebatur in deum ⁊ magis aſſidue. tum etiam quia myſteriū chriſti. qui per huiuſmodi cerimonialia figurabatur. multiplices vtilitates attulit mundo. ⁊ multa circa ipſum conſiderāda erāt que oportuit per diuerſa cerimonialia figurari. ¶ Ad .j. ergo dicendum ꝙ quando id quod ordinatur ad finē eſt ſufficiens ad ducendū in finē. tunc ſufficit vnum ad finē. ſicut vna medicina ſi ſit efficax ſufficit quandoque ad ſanitatem inducendā. ⁊ tunc non oportet multiplicari medicinā. ſed propter debilitatem ⁊ imperfectionem eius quod eſt ad finem oportet ea multiplicari. ſicut multa adhibentur remedia infirmo quādo vnū non ſufficit ad ſanandum. Cerimonie autē veteris legis inualide ⁊ imperfecte erant ad repreſentandū chriſti myſterium quod eſt ſuperexcellens. et ad ſubiugandum mentes hominū deo. vnde Apl's dicit ad Hebre. vij. Reprobatio fit precedentis mādati propter infirmitatem ⁊ inutilitatem. nihil enim ad perfectum adduxit lex. ⁊ ideo oportuit huiuſmodi cerimonias multiplicari. ¶ Ad .ij. dicendum ꝙ ſapientis legiſlatoris eſt minores tranſgreſſiones permittere vt maiores caueantur. ⁊ ideo vt caueretur tranſgreſſio idolatrie ⁊ ſuperbie que in iudeorū cordibus naſceretur. ſi omnia precepta legis implerent. non propter hoc pretermiſit deus multa cerimonialia precepta tradere. quia de facili ſumebant ex hoc tranſgrediendi occaſionē. ¶ Ad .iij. dicendum ꝙ vetus lex in multis diminuit corporalem cultum. propter quod ſtatuit ꝙ nō in omni loco ſacrificia offerrētur neque quibuſlibet ⁊ multa huiuſmodi ſtatuit ad diminutionē exterioris cultus. ſicut enī rabi Moyſes egyptius dicit. Oportebat tamē nō ita attenuare corporalem cultum dei vt homines ad cultum demonū declinarent.

Ad quartum ſic proceditur

Videtur ꝙ cerimonie veteris legis inconuenienter diuidantur in ſacrificia. ſacramēta. ſacra ⁊ obſeruantias. Cerimonie enī veteris legis figurabāt chriſtum. ſed hec ſolū fiebant per ſacrificia per que figurabatur ſacrificiū quo chriſtus ſe obtulit oblationē ⁊ hoſtiā deo. vt dicitur ad Ephe. v. ergo ſola ſacrificia erant cerimonialia. ¶ Preterea vetus lex ordinabatur ad nouā. ſed in noua lege ipſum ſacrificium eſt ſacramentum altaris. ergo in veteri lege nō debuerunt diſtingui ſacramenta contra ſacrificia. ¶ Preterea ſacrum dicitur quod eſt deo dedicatū. ſecundum quē modū tabernaculum ⁊ vaſa eius ſanctificari dicebantur. ſed omnia cerimonialia erant ordinata ad cultū dei. vt dictum eſt. ergo cerimonialia omnia ſacra erāt. nō ergo vna pars cerimonialiū debet ſacra nominari. ¶ Preterea obſeruantie ab obſeruando dicuntur. ſed omnia precepta legis obſeruari debebant. Dicitur enī Deutero. viij. Obſerua ⁊ caue ne quando obliuiſcaris domini dei tui. ⁊ negligas mandata eius atque iudicia ⁊ cerimonias. non ergo obſeruantie debent poni vna pars cerimonialium. ¶ Preterea ſolēnitates inter cerimonialia computantur cum ſint in vmbram futuri. vt patet ad Col. ij. Similiter etiam oblationes ⁊ munera. vt patet per apoſtolum ad Hebre. ix. Que tamen ſub nullo horum contineri videntur. ergo inconueniens eſt predicta diſtinctio cerimonialium. ¶ Sed contra eſt ꝙ in veteri lege ſingula predicta cerimonie vocantur. ſacrificia enim dicuntur cerimonie. Numeri. xv. Offerat vitulum ⁊ ſacrificia eius ad libamenta vt cerimonie eius poſtulant. De ſacramento etiam ordinis dicitur Leuit. viij. Hec eſt vnctio Aaron et filiorum eius in cerimonijs. De ſacris etiā dicitur Exo. xxxviij. Hec ſūt inſtrumenta tabernaculi teſtimonij in cerimonias leuitarum. De obſeruantijs etiam dicitur .iij. Reg. ix. Si autem fueritis non ſequentes me. nec obſeruantes cerimonias quas propoſui vobis. ¶ Reſpondeo dicendum ꝙ ſicut dictum eſt. cerimonialia precepta ordinantur ad cultum dei. in quo quidem cultu cōſiderari poſſunt ⁊ ipſe cultus ⁊ colentes. ⁊ inſtrumenta colendi. Ipſe autem cultus ſpecialiter conſiſtit in ſacrificijs que in dei reuerentia offeruntur. Inſtrumenta autem colendi pertinent ad ſacra. ſicut eſt tabernaculum. ⁊ vaſa ⁊ alia huiuſmodi. Ex parte autem colentium duo poſſunt conſiderari. ſcilicet eorum inſtitutio ad cultū diuinum. quod fit per quādam conſecrationem vel populi. vel miniſtrorum. ⁊ ad hoc pertinent ſacramenta. ⁊ iterum eorum ſingularis conuerſatio per quā diſtinguūtur ab his qui deum non colunt. ⁊ ad hoc pertinent obſeruantie puta in cibis ⁊ veſtimentis ⁊ alijs huiuſmodi. ¶ Ad .j. ergo dicendum ꝙ ſacrificia offerri oportebat ⁊ in aliquibus locis ⁊ per aliquos homines. ⁊ totum hoc ad cultum dei pertinet. vnde ſicut per ſacrificia ſignificatur chriſtus immolatus. ita etiam per ſacramenta et ſacra illorū figurabātur ſacramenta ⁊ ſacra noue legis. ⁊ per eorum obſeruantias figurabatur conuerſatio populi noue legis. que omnia ad chriſtum pertinent. ¶ Ad .ij. dicendum ꝙ ſacrificiū noue legis. id eſt. eucharistia. continet ipſum chriſtum qui eſt ſanctificationis auctor. Sanctificauit enim per ſuum ſanguinem. vt dicitur ad Hebre. vlt. ⁊ ideo hoc ſacrificium etiam ſacramentū eſt. ſed ſacrificia veteris legis nō continebant chriſtum. ſed ipſum figurabant. et ideo nō dicuntur ſacramenta. ſed ad hoc deſignandum ſeorſum erant quedam ſacramenta in veteri lege que erant figure future conſecrationis. quibus etiam quibuſdam conſecrationibus quedā ſacrificia adiungerentur. ¶ Ad .iij. dicendum ꝙ ſacrificia ⁊ etiam ſacramenta erant. ſed quedam erant que erant ſacra. vtpote ad cultū dei dicata. nec tamē erāt ſacrificia. nec ſacramenta. et ideo retinebant ſibi cōmune nomen ſacrorum. ¶ Ad .iiij. dicendum ꝙ ea que pertinent ad conuerſationem populi deum colentis. retinebant ſibi cōmune nomen obſeruantiarum. inquantum a premiſſis deficiebant. Non enim dicebantur ſacra. quia non habebant immediatum reſpectum ad cultum dei. ſicut tabernaculū ⁊ vaſa eius. ſed per quandam conuenientiam erant cerimonialia. inquantum pertinebant ad quandam idoneitatē populi colentis deum. ¶ Ad .v. dicendum ꝙ ſicut ſacrificia offerebantur in determinato loco. ita etiam offerebantur in determinatis temporibus. vnde etiā ſolēnitates inter ſacra cōputari videntur. Oblationes autē ⁊ munera computantur cum ſacrificijs. quia deo offerebantur. vnde Apl's dicit ad Hebre. v. Omnis pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in his que ſunt ad deū vt offerat dona ⁊ ſacrificia pro peccatis. ¶ Queſtio CII

Deinde conſiderandū

eſt de cauſis cerimonialium preceptorū. ⁊ circa hoc queruntur ſex. primo vtrum precepta cerimonialia habeant cauſam. ſecūdo vtrum habeāt cauſam litteralē. vel ſolum figuralem. tertio de cauſis ſacrificiorū. quarto de cauſis ſacramentorū. quinto de cauſis ſacrorū. ſexto de cauſis obſeruantiarum.

Ad primum ſic procedit.

Videt̃ ꝙ cerimonialia ꝑcepta nõ habeant cauſam. Quia
ſup illud Ephe. ij. Legẽ mandatoꝝ decretis euacuans. di
cit glo. i. euacuans legem veterem ꝗ̃tum ad carnales ob
ſeruantias decretis. i. ꝑceptis euãgelicis que ex rõne ſũt.
ſed ſi obſeruantie veteris legis ex rõne erant. fruſtra eua-
cuarẽtur ꝑ rationabilia decreta noue legis. non ergo ceri-
moniales obſeruãtie veteris legis habebãt aliquã ratio
nem. ¶ Pre. vetus lex ſucceſſit legi nature. ſed ĩ lege na
ture fuit aliqđ ꝑceptum qđ nullam rõnem habebat niſi
vt hominis obedientia ꝓbaretur. ſicut Aug⁹ dicit. viij. ſup
Geñ. ad lr̃am de ꝓhibitione ligni vite. ergo etiam in ve
teri lege aliqua ꝑcepta danda erant in quibus hoĩs obe-
dientia ꝓbaretur. que de ſe nullã rõnem haberẽt. ¶ Pre.
opera hoĩs dicuntur moralia ſm̃ ꝙ ſunt a rõne. ſi igit̃ ce-
rimonialiũ ꝑceptorum ſit aliqua ratio. nõ differrẽt a mo
ralibus preceptis. videtur ergo ꝙ cerimonialia precepta
non habeant aliquaꝫ cauſam. ratio enĩ ꝑcepti ex aliq̃ cau-
ſa ſumitur. ¶ Sed ↄ̃tra eſt qđ dicitur in pŝ. Preceptũ
dñi lucidum illuminãs oculos. ſed cerimonialia ſunt p-
cepta dei. ergo ſunt lucida. qđ non eſſet niſi haberent rati
onabilem cauſam. ¶ Rñ. dđm ꝙ cum ſapientis ſit ordi
nare ſm̃ philoſophũ in primo methaphiſice. ea q̃ ex diui-
na ſapientia ꝓcedunt oportet eſſe ordinata. vt Apl's di
cit ad Roma. xiij. Ad hoc autem ꝙ aliqua ſint ordinata
duo requiruntur. Primo quidẽ ꝙ aliqua ordinẽtur ad
debitum finem qui ẽ principiũ totius ordinis in rebus
agendis. ea enim que caſu eueniunt ꝑter intentionem fi-
nis. vel que non ſerio fiunt ſꝫ ludo dicimus eſſe inordi-
nata. Scđo oportet ꝙ id qđ eſt ad finem ſit ꝓportionatuꝫ
fini. ⁊ ex hoc ſequitur ꝙ ratio eoꝝ que ſunt ad finẽ ſumi-
tur ex fine. ſicut ratio diſpoſitionis ſerre ſumitur ex ſecti-
one que eſt finis eius. vt dicit̃ in. ij. phiſicoꝝ. Manifeſtũ
eſt autem ꝙ ꝑcepta cerimonialia ſicut ⁊ omnia alia ꝑce-
pta legis ſunt ex diuina ſapientia inſtituta. vnde dicitur
Deutero. iiij. Hec ẽ ſapientia veſtra ⁊ intellectus coram
populis. vñ neceſſe eſt dicere ꝙ ꝑcepta cerimonialia ſint
ordinata ad aliqueꝫ finem ex quo eoꝝ rationabiles cauſe
aſſignari poſſint. ¶ Ad. j. ergo dđm ꝙ obſeruantie veteris
legis poſſunt dici ſine rõne ꝗ̃tum ad hoc ꝙ ipſa facta in
ſui natura rõnem non habebant. puta ꝙ veſtis non confi
ceretur ex lana ⁊ lino. poterant tamẽ habere rõnem ex or-
dine ad aliud. inq̃ꝫtuꝫ ſcꝫ vel aliquid per hoc figurabatur
vel aliquid excludebatur. ſꝫ decreta noue legis que preci-
pue conſiſtũt in fide ⁊ dilectione dei ex ipſa natura actus
rationabilia ſunt. ¶ Ad. ij. dđm ꝙ ꝓhibitio ligni ſciẽtie
boni ⁊ mali non fuit ꝓpter hoc ꝙ illud lignũ eſſet natura
liter malum. ſed tamẽ ipſa ꝓhibitio habuit aliquã rõneꝫ
ex ordine ad aliud inq̃ꝫtuꝫ ſcilicet per hoc aliquid figura
batur. et ſic etiam cerimonialia ꝑcepta veteris legis ha-
bent rõnem in ordine ad aliud. ¶ Ad. iij. dđm ꝙ precepta
moralia ſm̃ ſuã naturã habẽt rõnabiles cauſas. ſicut Nõ
occides. Non furtũ facies. ſꝫ ꝑcepta cerimonialia habẽt
rõnabiles cauſas ex ordine ad aliud. vt dictũ ẽ.

Ad ſecunduꝫ ſic procedit

Videtur ꝙ ꝑcepta cerimonialia non habebãt cauſaꝫ lit-
teralem. ſed figuralem tm̃. Inter ꝑcepta enĩ cerimonia-
lia ꝑcipua erant circumciſio ⁊ ĩmolatio agni paſcalis. ſed
vtrũq3 iſtorum non habebat niſi cauſam figuralem. quia
vtrũq3 iſtoꝝ datum eſt in ſignum. Dicitur enĩ Geñ. xvij.
Circũcidetis carnem ꝑputij veſtri vt ſit ĩ ſignum federis
inter me ⁊ vos. ⁊ de celebratiõe phaſe dicit̃ Exo. xiij. Erit
quaſi ſignum in manu tua. ⁊ quaſi monumentũ añ ocu-
los tuos. ergo multo magis alia cerimonialia non habẽt
niſi cauſam figuralem. ¶ Pre. effectus ꝓportionant̃ ſue
cauſe. ſꝫ omnia cerimonialia ſunt figurata, vt ſupra dictũ
eſt. ergo non habẽt niſi cauſam figuralem. ¶ Pre. illud
quod de ſe eſt indifferens vtrum ſic vel non ſic fiat. nõ vi
detur habere aliquã litteralem cauſam. ſed quedã ſunt in
preceptis cerimonialibus que non videntur differre vtrũ
ſic vel ſic fiant. ſicut eſt de numero animalium offerendo
rum ⁊ alijs huiuſmodi ꝑticularibus circũſtãtijs. ergo p-
cepta veteris legis non habent rõnem litteralem. ¶ Sꝫ
contra. ſicut precepta cerimonialia figurabant chriſtum.
ita etiam hiſtorie veteris teſtamenti. Dicitur enim. j. ad
Coꝝ. x. ꝙ omnia ĩ figuram contingebant illis. ſed ĩ hiſto
rijs veteris teſtamenti preter intellectum myſticum ſeu
figuralem eſt etiam intellectus litteralis. ergo etiam pre-
cepta cerimonialia preter cauſas figurales habebant etiã
cauſas litterales. ¶ Rñ. dđm ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. ra
tio eorum que ſunt ad finem oportet ꝙ fine ſumatur. Fi
nis autem ꝑceptorum cerimonialium eſt duplex. Ordi-
nabantur enim ad cultum dei ꝓ tempore illo ⁊ ad figurã
dum chriſtum ſicut etiam verba ꝓphetarum ſic reſpicie-
bant preſens tempus ꝙ etiam in figuram futuri dicebã
tur. vt Hiero⁹ dicit ſup Oſee. Sic igitur rationes prece
ptorum cerimonialium veteris legis dupliciter accipi poſ
ſunt. Vno modo ex ratione cultus diuini qui erat ꝓ tem
pore illo obſeruandus. ⁊ rationes ille ſunt litterales ſiue
ꝑtineant ad vitandum idolatrie cultum. ſiue ad rememo
randum aliqua dei beneficia. ſiue ad inſinuandum excel-
lentiam diuinam. vel etiam ad deſignandum diſpoſitio
nem mentis que tunc requirebatur in colentibus deum.
Alio modo poſſunt eorum rationem aſſignari ſm̃ ꝙ ordi
nantur ad figurandum chriſtum. ⁊ ſic habent rationes fi-
gurales ⁊ myſticas. ſiue accipiãtur ex ipſo chriſto ⁊ eccle-
ſia. qđ pertinet ad allegoriam. ſiue ad mores populi chri-
ſtiani. quod ꝑtinet ad moralitatem. ſiue ad ſtatum future
glorie, put in eam introducimur per chriſtum qđ pertinet
ad anagogiam. ¶ Ad. j. ergo dđm ꝙ ſicut intellect⁹ me-
taphorice locutionis in ſcripturis eſt litteralis. quia ver
ba ad hoc ꝓferuntur vt hoc ſignificent. ita etiam ſignifi-
cationes cerimoniarum legis que ſunt cõmemoratiue be
neficiorum dei, ꝓpter que inſtituta ſunt. vel alioꝝ huiuſ
modi que ad illum ſtatum ꝑtinebant. non tranſcendunt
ordinem litteralium cauſaruꝫ. vnde oportet ꝙ aſſignetur
cauſa celebrationis phaſe. quod ẽ ſignum liberationis ex
egypto. ⁊ ꝙ circumciſio eſt ſignum pacti qđ deus habuit
cum Abraam pertinet ad cauſam litteralem. ¶ Ad. ij. di
cendũ ꝙ ratio illa ꝓcederet ſi cerimonialia precepta eẽnt
data ſolum ad figurandum futurum. non autem ad pre-
ſentialiter deum colendum. ¶ Ad. iij. dđm ꝙ ſicut in legi
bus humanis dictum eſt ꝙ ĩ vniuerſali habẽt rationem
non autẽ ꝗ̃tum ad ꝑticulares cõditiones. ſed hec ſunt ex
arbitrio inſtituentium. Ita etiam multe ꝑticulares deter
minationes ĩ cerimonijs veteris legis non habẽt aliquã
cauſam litteralem. ſed ſolum figuralem. In cõmuni vero
habent etiã cauſam litteralem.

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Videtur ꝙ nõ poſſit cõueniens ratio aſſignari cerimoni-
arum que ad ſacrificia ꝑtinent. Ea enĩ q̃ in ſacrificium

offerebātur. ſunt illa q̄ ſunt neceſſaria ad ſuſtentādā hu-
manā vitā. ſicut animalia q̄dā ⁊ panes quidā. ſ; deus ta-
li ſuſtentamēto nō indiget. ſm illud ps. Nūquid mādu-
cabo carnes tauroꝝ. aut ſanguinē hyrcoꝝ potabo? ergo in
cōueniēter hmōi ſacrificia deo offerebant. ¶ Pre. in ſacri
ficiū diuinū nō offerebat̄ niſi d̄ tribus generibus anima-
liū quadrupedū. ſ. de genere boum. ouium ⁊ capraꝝ. ⁊ de
auibꝰ cōmuniter quidē turtur ⁊ colūba. Specialiter aūt
in emūdatione leproſi fiebat ſacrificiū de paſſeribꝰ. mul-
ta aūt animalia alia ſunt his nobiliora. Cū igit̄ omne qd̄
ē optimū deo ſit exhibendum. videt̄ q̄ nō ſolū de iſtis re
bus fuerint deo ſacrificia offerenda. ¶ Pre. ſicut homo a
deo habet dominiuȝ volatiliū ⁊ beſtiarū. ita etiam piſci-
um. incōueniēter igitur piſces a diuino ſacrificio exclude
bant̄. ¶ Pre. indifferenter offerri mādabātur turtures et
colūbe. ſicut igit̄ mādabāt̄ offerri pulli colūbaꝝ. ita etiaȝ
pulli turturū. ¶ Pre. deus ē actor vite nō ſolū hominū
ſ; etiā animaliū. vt p; p id qd̄ dicit̄ Gen. j. Mors autē
opponit̄ vite. nō ergo debuerunt deo offerri animalia occi
ſa. ſed magis aīalia viuētia. p̄cipue q: etiā Apl's monet
Roma. xij. vt exhibeamus corpa nr̄a hoſtiā viuenteȝ ſan
ctā deo placētē. ¶ Pre. ſi animalia deo in ſacrificiū nō of
ferebantur niſi occiſa. nulla videret̄ eſſe differentia quali
ter occidant̄. incōueniēter igitur determinat̄ modus imo
lationis p̄cipue in auibꝰ. vt p; Leuit. j. ¶ Pre. oīs defe-
ctus animalis via ē ad corruptionē ⁊ mortē. ſi igitur ani
malia occiſa deo offerebantur. incōueniens fuit ꝓhibere
oblationē animalis impfecti. puta claudi. aut ceci. aut ali
ter maculoſi. ¶ Pre. illi qui offerunt hoſtias deo debent
de eis participare. ſm illud Apli. j. ad Coꝝ. x. Nonne qui
edunt hoſtias pticipes ſunt altaris? incōuenienter igitur
quedā ptes hoſtiaꝝ offerentibꝰ ſubtrahebant̄. ſcȝ ſanguis
⁊ adeps. pectuſculū ⁊ armꝰ dexter. ¶ Pre. ſicut holocau-
ſta offerebāt̄ in honorē dei. ita etiā hoſtie pacifice ⁊ hoſtie
ꝓ peccato. ſed nullū animal feminini ſexus offerebat̄ deo
in holocauſtū. fiebant tñ holocauſta tam d̄ quadrupedi
bus q̄ȝ de auibus. ergo incōuenienter in hoſtias pacificis
⁊ ꝓ peccato offerebātur animalia feminini ſexus. ⁊ tamen
in hoſtijs pacificis nō offerebātur aues. ¶ Pre. omnes
hoſtie pacifice vnius generis eſſe videntur. non ergo de
buit poni iſta differētia q̄ quorūdā pacificorū carnes nō
poſſent veſci in craſtino. quorūdam aūt poſſent vt mādat̄
Leuit. vij. ¶ Pre. omnia peccata ī hoc ꝯueniunt q̄ a deo
auertunt. ergo ꝓ omnibus peccatis in dei recōciliationeȝ
vnū genus ſacrificij debuit offerri ¶ Pre. omnia anima
lia que offerebāt̄ur in ſacrificiū. vno modo offerebātur ſcȝ
occiſa. nō videtur cōueniēs q̄ de terra naſcentibus diuer
ſimode fiebat oblatio. nunc enī offerebātur ſpice. nunc ſi
mila. nunc panis. quādoq; quidē coctus ī clibano. quā-
doq; in ſartagine quādoq; in craticula. ¶ Pre. omnia q̄
in vſum noſtrū veniūt a deo recognoſcere debemus. incō
ueniēter ergo p̄ter animalia ſolū hec deo offerebātur pa-
nis. vinū. oleū. thus. ⁊ ſal. ¶ Pre. ſacrificia corpalia ex-
primūt internū ſacrificiū cordis quo homo ſpiritū ſuum
offert deo. ſed in interiori ſacrificio plus eſt de dulcedine
quaȝ repſentat mel. q̄ȝ de mordacitate quā repſentat ſal.
Dicitur enī Eccū. xxiiij. Spiritus meus ſup mel dulcis.
ergo incōueniēter ꝓhibebatur in ſacrificio apponi mel et
fermentū. qd̄ etiam facit panem ſapidū. ⁊ p̄cipiebatur ibi
apponi ſal. qd̄ ē mordicatiuū. ⁊ thus qd̄ habet ſaporē ama
rum. videtur ergo q̄ ea que ptinent ad cerimonias ſacri-
ficioꝝ non habeant rationabilē cauſam. ¶ Sed ɔtra ē qd̄
dicit̄ Leuit. j. Oblata omnia adolebit ſacerdos ſup alta-
re in holocauſtū ⁊ odorē ſuauiſſimū domino. Sed dicit̄
Sap. vij. Neminē diligit deus niſi cum ſapiētia inhabi
tat. ex quo poteſt accipi q̄ quicquid ē deo acceptum ē cū
ſapiētia. ergo ille cerimonie ſacrificioꝝ cum ſapiētia erāt
vel vt habētes rationabiles cauſas. ¶ Rn̄. dd̄m q̄ ſicut
ſupra dictū ē. cerimonie veteris legis duplicē cauſam ha
bebant. vnam ſcȝ litteralem ſm q̄ ordinabātur ad cultū
dei. Aliam vero figuralē ſiue myſticā ſm q̄ ordinabant̄
ad figurandū xp̄m. Et ex vtraq; pte poteſt cōuenienter aſ
ſignari cauſa cerimoniarū que ad ſacrificia ptinebāt. ſm
enī q̄ ſacrificia ordinabātur ad cultū dei. cauſa ſacrificio-
rū dupliciter accipi poteſt. Uno modo ſm q̄ p ſacrificia
ſacrificiū offerens. ad rectam aūt ordinationem mentis ī
deum pertinet q̄ omnia q̄ homo habet recognoſcat a deo
tanq; a primo principio. ⁊ ordinet in deū tāq; in vltimū
finem. ⁊ hoc repſentabatur in oblationibus ⁊ ſacrificijs
ſm q̄ homo ex rebus ſuis quaſi in recognitionē q̄ habe
ret ea a deo. ī honorē dei ea offerebat. ſm q̄ dixit Dauid
j. Paral. xxix. Tua ſunt omnia ⁊ que d̄ manu tua accepi
mus dedimus tibi. ⁊ ideo in oblatiōe ſacrificioꝝ pteſta-
batur homo q̄ deus eſſet primū principiū creatiōis rerū
⁊ vltimus finis ad quē eſſent oīa referenda. ⁊ q: ptinent
ad rectā ordinationem mentis in deū. vt mens humana
nō recognoſcat alium primū actorē rerum niſi ſolū deuȝ.
neq; in aliquo alio fineȝ ſuum ɔſtituat. pꝑter hoc ꝓhibe-
batur in lege offerre ſacrificiū alicui alteri niſi deo. ſm il-
lud Exo. xxij. Qui imolat dijs occidetur p̄ter dn̄o ſoli. ⁊
ideo de cauſa cerimoniaꝝ circa ſacrificia poteſt aſſignari
ratio. Alio modo ex hoc q̄ p hmōi homines retrahebant̄
a ſacrificijs idolorū. vnde etiam p̄cepta de ſacrificijs non
fuerunt data populo iudeoꝝ niſi poſtq; declinauit ad ido
latriā adorando vitulū ɔflatile. quaſi hmōi ſacrificia ſint
inſtituta vt populus ad ſacrificandū ꝓmptus huiuſmo-
di ſacrificia magis deo q̄ȝ idolis offerret. vn̄ dicit̄ Hiere.
vij. Non ſum locutus cū patribus veſtris. ⁊ non precepi
eis in die qua eduxi eos de terra egypti de verbo holocau
ſtomatū ⁊ victimarū. Inter omnia autē dona que deus
humano generi iam p peccatum lapſo dedit p̄cipuū ē q̄
dedit filiū ſuum. vn̄ dicitur Joh. iij. Sic deꝰ dilexit mun
dum vt filiū ſuum vnigenitū daret. vt oīs qui credit in
ipm non pereat. ſed habeat vitam eternam. ⁊ ideo potiſſi-
mū ſacrificium ē quo ipſe xp̄s ſeipm obtulit deo in odorē
ſuauitatis. vt dicitur ad Ephe. v. et ꝓpter hec omnia alia
ſacrificia offerebātur in veteri lege. vt hoc vnum ſingula-
re ⁊ p̄cipuum ſacrificium figuraret̄ tanq; pfectum p im-
perfecta. vnde Apl's dicit ad Hebre. x. q̄ ſacerdos vete
ris legis eaſdē ſepe offerebat hoſtias que nunq; poſſunt
auferre peccata. xp̄s autem ꝓ peccatis obtulit vnā in ſem
piternū. ⁊ quia ex figurato ſumit̄ ratio figure. ideo ratio-
nes ſacrificioꝝ figuraliū veteris legis ſunt ſumende ex ve
ro ſacrificio xp̄i. ¶ Ad. j. ergo dd̄m q̄ deus non volebat
hmōi ſacrificia ſibi offerri p̄ter ipſas res que offerebātur
quaſi eis indigeret. vnde dicit̄ Eſa. j. Holocauſta arietū
⁊ adipem pinguium. ⁊ ſanguinē vitulorum ⁊ hyrcoꝝ. et
agnoꝝ nolui. ſed volebat ea ſibi offerri. vt ſupra dictuȝ ē.
tum ad excludendū idolatriam. tum ad ſignificandū de-
bitum ordinē mentis humane in deū. tum etiā ad ſigni-
ficandum myſterium redēptionis hūane facte per xp̄m.
¶ Ad. ij. dd̄m q̄ q̄ȝtum ad omnia p̄dicta ratio cōueniēs
fuit quare iſta animalia offerebātur deo in ſacrificium. ⁊
non alia. primo quidē ad excludendū idolatriā. q: omnia

alia animalia offerebãt idolatre diis ſuis. vel eis ad male-
ficia vtebãtur. iſta aũt animalia apud egyptios cũ quib⁹
cõuerſati erant abominabilia erant ad occidendũ. vnde
ea non offerebãt in ſacrificium diis ſuis. vnde dicitur Exo.
viij. Abominationes egyptiorum imolabimus dño deo no-
ſtro. oues enĩ colebãt hyrcos venerabãtur. q2 in eorum figu-
ra demones apparebãt. Bobus etiã vtebãtur ad agricul-
turam quã inter res ſacras habebãt. Scḋo hoc cõueniens
erat ad p̄dictam ordinationem mentis in deum. ⁊ hoc du-
pliciter. Primo quidem quia huiuſmodi animalia ma-
xime ſunt p̄ que ſuſtentatur humana vita. ⁊ cum hoc mun-
diſſima ſunt. ⁊ mundiſſimũ habent nutrimentum. Alia
vero animalia vel ſunt ſilueſtria ⁊ nõ ſunt cõmuniter ho-
minũ vſui deputata. vel ſi ſunt domeſtica. imundũ habẽt
nutrimentũ. vt porcus ⁊ gallina. ſolum autẽ id qḋ ẽ pu-
rum deo eſt attribuendũ. hmõi autem aues ſpecialiter of-
ferebãtur. quia habentur in copia ĩ terra p̄miſſionis. Se-
cundo quia p̄ imolationem huiuſmodi animaliũ puritas
mentis deſignatur. quia vt dicitur in glo. Leuit. j. Vitu-
lum offerimus cum carnis ſupbiam vincimus. agnum cũ
irrationabiles motus corrigimus. hedũ cum laſciuiã ſu-
peramus. turturem dum caſtitatem ſeruamus. panes azi-
mos cũ in azimis ſinceritatis epulamur. In colũba vero
manifeſtum eſt q̄ ſignificatur caritas ⁊ ſimplicitas mẽtis.
Tertio vero cõueniens fuit hec animalia offerri ĩ figuram
xp̄i. quia vt ĩ eadem glo. dicitur. Chriſtus in vitulo offer-
tur p̄pter virtutẽ crucis. in agno p̄pter innocẽtiã. in arie-
te p̄pter principatum. in hyrco p̄pter ſimilitudinẽ carnis
peccati. In turture ⁊ columba duarum naturarũ coniun-
ctio monſtrabatur. vel in turture caſtitas. in colũba chari-
tas ſignificatur. in ſimilagine aſperſionem credentium p̄
aquam baptiſmi figurabatur. Ad. iij. dõm q̄ piſces q̄
in aqua viuũt magis ſunt alieni ab homine q̄ꝫ cetera ani-
malia que viuũt in aere ſicut ⁊ homo. et iterum piſces ex
aqua extracti ſtatim moriuntur. vnde nõ poterant ĩ tem-
plo offerri ſicut alia animalia. Ad iiij. dõm q̄ ĩ turtu-
ribus meliores ſunt maiores q̄ꝫ pulli. in columbis autem
econuerſo. ⁊ ideo vt rabi Moyſes dicit. mãdatur offerri tur-
tures ⁊ pulli columbarũ. quia omne qḋ eſt optimum deo
eſt attribuẽdũ. Ad. v. dõm q̄ animalia in ſacrificiũ ob-
lata occidebãtur. quia veniũt in vſum hoĩs occiſa ſm q̄ a
deo dãtur homini ad eſum. ⁊ ideo etiam igni cremabantur.
quia p̄ ignem decocta fiunt apta humano vſui. Simili-
ter etiam p̄ occiſionem animaliũ ſignificatur deſtructio pec-
catorũ. ⁊ q̄ homines erãt digni occiſione p̄ peccatis ſuis
ac ſi illa animalia loco eorum occiderentur ad ſignificandum
expiationẽ peccatorum. per occiſionem etiam huiuſmodi
animalium ſignificabatur occiſio xp̄i. Ad. vj. dõm q̄
ſpecialis modus occidendi animalia imolata determina-
batur in lege ad excludendum alios modos quibus idola-
tre aĩalia idolis imolabãt. Vel etiã vt rabi Moyſes dic.
lex elegit genus occiſiõis quo animalia minus affligebã-
tur occiſa p̄ quod etiam excludebatur ĩmiſericordia offe-
rentium. ⁊ deterioratio animaliũ occiſorum. Ad. vij. dõm
q̄ quia animalia maculoſa ſolent haberi cõtemptui etiam
apud homines. ideo p̄hibitum eſt ne deo in ſacrificiũ of-
ferentur. p̄pter quod etiam p̄hibitum erat ne mercedem
proſtibuli aut precium canis in domũ dei offerrent. ⁊ eadẽ
etiam ratione non offerebãt animalia ante ſeptimũ diẽ.
quia talia animalia erant quaſi abortiua nondum plene
cõſiſtentia p̄pter teneritudinem. Ad. viij. dõm q̄ triplex
erat ſacrificiorum genus. quoddã erat qḋ totum cõburebatur

⁊ hoc dicebatur holocauſtũ quaſi totum incenſum. hmõi
enĩ ſacrificium offerebatur deo ſpecialiter ad reuerentiam
maieſtatis ipſius ⁊ amorẽ bonitatis eius. ⁊ cõueniebat p̄-
fectionis ſtatui in impletione cõſiliorum. ⁊ ideo totum cõ-
burebatur. vt ſicut totum animal reſolutũ in vaporẽ ſur-
ſum aſcẽdebat. ita etiã ſignificaretur totum hoĩem et oĩa
que ipſius ſunt dei dominio eſſe ſubiecta. ⁊ ei eſſe offerẽ-
da. Aliud autem erat ſacrificiũ p̄ peccato qḋ offerebatur
deo ex neceſſitate remiſſionis peccati. ⁊ cõueniebat ſtatui
penitentiũ in ſatiſfactiõe peccatorum qḋ diuidebatur in
duas pres. Nam vna ps eius cõburebatur. alia vero ce-
debat in vſum ſacerdotum ad ſignificandum q̄ expiatio
peccatorum fit a deo p̄ miniſterium ſacerdotum. niſi quãdo
offerebatur ſacrificium p̄ peccato totius populi. vel ſpecia-
liter p̄ peccato ſacerdotis. tunc enim totum cõburebatur
non enĩ debebant in vſum ſacerdotum venire ea que pro
peccato eorũ offerebãtur vt nihil peccati in eis remaneret
⁊ quia hoc non eſſet ſatiſfactio p̄ peccato. ſi enim cederet ĩ
vſum eorum p̄ quorum peccatis offerebatur. idem eſſe videre-
tur ac ſi non offerretur. Tertium ſacrificiũ vocabatur ho-
ſtia pacifica. que offerebatur deo vel p̄ gratiarũactiõe. vel
p̄ ſalute ⁊ p̄ſperitate offerẽtium ex debito beneficij vel ac-
cipiendi vel accepti. ⁊ p̄ficit ſtatui p̄ficientium ĩ impleti-
one mandatorum. ⁊ iſta diuidebantur in tres partes. Nam
vna ps incendebatur ad honorem dei. alia ps cedebat in
vſum ſacerdotum. tertia vero ps in vſum offerentium ad
ſignificandum q̄ ſalus hominis p̄cedit a deo dirigentib⁹
miniſtris dei. ⁊ cooperantibus ĩpis hominib⁹ qui ſaluãn-
tur. Hoc autẽ generaliter obſeruabatur q̄ ſanguis ⁊ adeps
non veniebãt neq3 in vſum ſacerdotum neq3 in vſum of-
ferẽtiũ. ſꝫ ſanguis effundebatur ad crepitudinẽ altaris in
honorẽ dei. adeps vero adurebatur in igne. Cuius ratio vna
q̄dẽ fuit ad excludendũ idolatriã. Idolatre enĩ bibebãt
d̄ ſanguine victimarum ⁊ comedebãt adipes. ſm illḋ Deu-
tero. xxxij. De quorum victimis comedebant adipes. ⁊ bibe-
bãt vinũ libaminũ. Scḋa ratio ẽ ad informationem hu-
mane vite. Prohibebatur enĩ eis vſus ſanguinis ad hoc q̄
horrerent humani ſanguinis effuſione. vnde dicitur Geñ.
ix. Carnẽ cũ ſanguine nõ comedetis. ſanguinẽ enim aĩarum
veſtrarum requirã. Eſus vero adipũ p̄hibebatur eis ad vitan-
dũ laſciuiã. vñ dicitur Ezech. xxxiiij. Quod craſſum erat
occidebatis. Tertia vero ratio ẽ p̄pter reuerẽtiã diuinam.
q2 ſanguis ẽ maxime neceſſarius ad vitã rõne cui⁹ dr̄ aĩa
eſſe ĩ ſanguine. adeps aũt abundantiã nutrimẽti demon-
ſtrat. ⁊ ideo vt oſtenderetur q̄ a deo nobis ẽ ⁊ vita ⁊ oĩs bo-
norum ſufficiẽtia. ad honorẽ dei effundebatur ſanguis ⁊ adu-
rebatur adeps. Quarta ratio ẽ. q2 p̄ hoc figurabatur effuſio
ſanguinis xp̄i. ⁊ pinguedo charitatis ei⁹ p̄ quã ſe obtulit
deo p̄ nobis. De hoſtijs aũt pacificis in vſum ſacerdotis
cedebat pectuſculũ ⁊ armus dexter ad excludẽdũ quãdam
diuinationis ſpeciẽ q̄ vocatur ſpatulamãtia. q2 ſcꝫ in ſpatu-
lis animaliũ imolatorum diuinabãt. ⁊ ſimiliter ĩ oſſe pecto-
ris. ⁊ ideo iſta offerentibus ſubtrahebantur. Per hoc etiam
ſignificabatur q̄ ſacerdoti erat neceſſaria ſapiẽtia cordis ad
inſtruendũ populũ. qḋ ſignificabatur p̄ pect⁹ qḋ ẽ tegumẽ-
tum cordis. ⁊ etiã fortitudo ad ſuſtentandum defect⁹. que
ſignificatur p̄ armũ dextrum. Ad. ix. dõm q̄ q2 holocauſtũ
erat p̄fectiſſimũ ĩter ſacrificia. ideo non offerebatur in holo-
cauſtũ niſi maſcul⁹. nã femina ẽ animal imp̄fectũ. Obla-
tio aũt turturũ ⁊ colũbarum erat p̄pter paupertatẽ offerẽtiũ. q2
maiora aĩalia offerri nõ poterant. ⁊ q2 hoſtie pacifice gra-
tis offerebantur ⁊ nullus eas offerre cogebatur niſi ſpõtaneus

ideo hmōi aues nō offerebantur inter hoſtias pacificas. ſʒ
īter holocauſta ⁊ hoſtias ꝓ peccato quas q̄nq3 oportebat
offerre. Aues etiā hmōi ꝓpter altitudinē volatus ꝯgruūt
ꝑfectioni holocauſtoꝝ. ⁊ etiā hoſtijs ꝓ peccato. q2 habent
gemitū ꝓ cantu. Ad. x. dīm ꝙ inter oīa ſacrificia holo
cauſtum erat ꝑcipuū. q2 totum cōburebatur in honorem
dei ⁊ nihil ex eo comedebatur. Scd̄m vero locū in ſancti
tate tenebat hoſtia ꝓ peccato. que comedebatur ſoluʒ ī atrio
a ſacerdotib' in ipſa die ſacrificij. Tertiū vero gradū tene
bāt hoſtie pacifice ꝓ gratiarūactione q̄ comedebātur ipſo
die. ſʒ vbiq3 ī hieruſalē. Quartū vero locū tenebant ho-
ſtie pacifice ex voto. quoꝝ carnes poterāt etiaʒ in craſtino
comedi. Et ē rō hui' ordinis q2 maxime obligatur homo
deo ꝓpter eius maieſtatē. ſcd̄o ꝓpter offenſam cōmiſſam.
tertio ꝓpter beneficia iam ſuſcepta. quarto ꝓpter bñficia
ſpērata. Ad. xj. dīm ꝙ peccata aggrauantur ex ſtatu peccā
tis. vt ſupra dictum ē. ⁊ ideo alia hoſtia mandabatur of-
ferri ꝓ peccato ſacerdotis ⁊ principis. vel alterius priua-
te ꝑſone. Eſt autē attendendū vt rabi Moyſes dicit. ꝙ
q̄to grauius erat peccatū tāto vilior ſpecies aīalis offere
batur ꝓ eo. vñ capra qḋ ē viliſſimū aīal offerebatur ꝓ ido-
latria qḋ eſt grauiſſimū peccatū. ꝓ ignorantia vero ſacer-
dotis offerebatur vitulus. ꝓ negligētia aūt principis hyr
cus. Ad. xij. dīm ꝙ lex ī ſacrificijs ꝓuidere voluit pau
pertati offerētiū. vt qui nō poſſet habere aīal quadrupes
ſaltē offerret auē. quā qui habere nō poſſet ſaltē offerret
panē. ⁊ ſi hūc habere nō poſſet ſaltē offerret farinā vel ſpi
cas. Cauſa vero figuralis eſt. q2 panis ſignificat xp̄m q̄ ē
panis viuus. vt dr̄ Joh. vj. Qui quidē erat ſicut in ſpi
ca ꝓ ſtatu legis nature in fide patrū. erat aūt ſicut ſimila
in doctrina legis ꝓphetaꝝ. erat aūt ſicut panis formatus
poſt humanitatē aſſumptā coct' igne. i. formatus ſpiritu
ſancto in clibano vteri virginalis. qui etiā fuit coctus in
ſartagine ꝑ labores quos in mūdo ſuſtinebat in cruce ve-
ro quaſi ī craticula aduſtus. Ad. xiij. dīm ꝙ ea que in
vſu hoīs veniūt de terre naſcētibus. vel ſunt in cibū. ⁊ de
his offerebatur panis vel ſunt in potuʒ. ⁊ de his offerebatur
vinū. vel ſunt in cōdimentū. ⁊ de his offerebatur oleū ⁊ ſal
vel ſunt in medicamētum. et de his offerebatur thus qḋ eſt
aromaticū ⁊ ꝯſolidatiuum. Per panē aūt figuratur caro
xp̄i. ꝑ vinū aūt ſanguis eius ꝑ quē redēpti ſum'. oleum
figurat gratiā xp̄i. ſal ſapientiaʒ. thus orationem. Ad
xiiij. dīm ꝙ mel nō offerebatur in ſacrificijs dei. tum quia
ꝯſueuerat offerri in ſacrificijs idoloꝝ. tum etiaʒ ad exclu-
dendū omnēʒ carnalē dulcedinē ⁊ voluptatē ab his qui
deo ſacrificare intēdunt. fermentū vero non offerebatur ad
excludendū corruptionē. ⁊ forte etiā in ſacrificijs idoloꝝ
ſolitū erat offerri. ſal autē offerebatur q2 impedit corru-
ptionē putredinis. ſacrificia autē dei debēt eē incorrupta
et etiā q2 in ſale ſignificatur diſcretio ſapiētie. vel etiā mor
tificatio carnis. thus aūt offerebatur deo ad deſignādū de-
uotionē mētis q̄ ē neceſſaria offerētib'. ⁊ etiā ad deſignā
dū odorē bone fame. nā thus ⁊ pingue ē ⁊ odoriferū. ⁊ q2
ſacrificiū zelotipie nō ꝓcedebat ex deuotiōe. ſʒ magis ex
ſuſpitione. ideo in eo nō offerebatur thus.

Ad quartum ſic proceditur

Videtur ꝙ cerimoniaꝝ veteris legis q̄ ad ſacra ptinent
ſufficiens ratio aſſignari nō poſſit. Dicit enim Paulus
Act. xvij. Deus q̄ fecit mūdū et oīa que ī eo ſunt. hic celi
et terre cum ſit dn̄s nō in manufactis templis habitat. in
cōuenienter igitur ad cultū dei tabernaculū vel tēplū in lege
veteri ē inſtitutū. Pre. ſtatus veteris legis nō fuit im
mutatus niſi ꝑ xp̄m. ſʒ tabernaculū deſignabat ſtatū ve-
teris legis. non ergo debuit mutari ꝑ edificationē alicu-
ius tēpli. Pre. diuina lex ꝑcipue debet hoīes inducere
ad diuinū cultum. ſʒ ad augmentū diuini cult' ptinet ꝙ
fiāt multa altaria et multa tēpla. ſicut patʒ in noua lege.
ergo videtur ꝙ etiā in veteri lege nō debuit eſſe ſolū vnum
templū. aut vnū tabernaculū ſʒ multa. Pre. tabernacu
lum ſeu tēplū ad cultū dei ordinabatur. ſʒ in deo ꝑcipue
oportet venerari vnitatē ⁊ ſimplicitatē. nō videtur igitur fu-
iſſe ꝯueniēs vt tabernaculū ſeu tēplum ꝑ quedā vela di-
ſtingueretur. Pre. virtus primi mouētis qui ē de' pri
mo apparet in pte oriētis a qua pte incipit prim' motus.
ſʒ tabernaculū fuit inſtitutū ad dei adorationē. ergo debe
bat eſſe diſpoſitū magis verſus orientē q3 verſus occidē-
tem. Pre. Exo. xx. dn̄s ꝑcepit vt non facerēt ſculptile
neq3 aliquā ſimilitudinē. incōuenienter igitur ī taberna
culo vel in tēplo fuerunt ſculpte imagines cherubin. ſimi
liter etiam et arca ⁊ ꝓpiciatoriū ⁊ candelabrū ⁊ menſa et
duplex altare ſine rōnabili cauſa ibi fuiſſe videtur. Pre.
Domin' ꝑcepit Exo. xx. Altare de terra facietis mihi. et
iterū. Nō aſcēdes ad altare meū ꝑ gradus. incōuenienter
igitur mādatur poſtmodū altare fieri de lignis. auro vel ere
cōtectis. ⁊ tāte altitudinis vt ad illud niſi ꝑ gradus aſcē-
di nō poſſet. Dicitur enī Exo. xxvij. Facies altare de lignis
ſethim qḋ habebit quinq3 cubitos in longitudine. ⁊ toti-
dem in latitudine. et tres cubitos ī altitudine. et operies il
lud ere. et Exo. xxx. dr̄. Facies altare ad adolendū thymia
mata de lignis ſethim. veſtieſq3 illud auro puriſſimo.
Pre. in opib' dei nihil debet eſſe ſupfluū. q2 nec ī ope
ribus nature aliq̄d ſupfluū inuenitur. ſed vni tabernaculo
vel domui ſufficit vnū operimentū. incōuenienter igitur
tabernaculo fuerūt appoſita multa tegmenta. ſcʒ cortine
ſaga cilicina. pelles arietū rubricate ⁊ pelles hyacinthine
Pre. ꝯſecratio exterior interiorē ſanctitatē ſignificat.
cuius ſubiectū eſt aīa. incōuenienter igitur tabernaculum
et eius vaſa ꝯſecrabātur cuʒ eſſent quedā corpa inanima-
ta. Pre. in ꝑs dr̄. Benedicā dominū in omni tēpore.
ſemꝑ laus ei' in ore meo. ſed ſolēnitates inſtituūtur ad lau
dandū deuʒ. non ergo fuit ꝯueniens vt aliqui certi dies
ſtatuerentur ad ſolēnitates pagēdas. Sic igitur videtur ꝙ
cerimonie ſacroꝝ ꝯuenientes cauſas non haberēt. Sʒ
ꝯtra ē qḋ Apl's dicit ad Hebre. viij. ꝙ illi qui offerūt ſm̄
legem munera exemplari ⁊ vmbre deſeruiūt celeſtiuʒ. ſi
cut reſponſum ē Moyſi cum cōſūmaret tabernaculum.
Vide inquit omnia facito ſm̄ exemplar qḋ tibi in mōte
monſtratum eſt. ſed valde rationabile eſt qḋ imaginē ce-
leſtium repñtat. ergo cerimonie ſacroꝝ rationabilē cau
ſam habebāt. Rñ. dīm ꝙ totus exterior cultus dei ad
hoc ꝑcipue ordinatur. vt homines deum in reuerentiam
habeant. Habet autē hoc humanus affectus vt ea q̄ cō
munia ſunt et nō diſtincta ab alijs minus reuereatur. ea
vero que habent aliquā excellentie diſcretionem ab alijs
magis admiratur et reueretur. et inde etiam hominū cō-
ſuetudo inoleuit. vt reges ⁊ principes quos oportet in re
uerentia haberi a ſubditis ⁊ ꝑcioſioribus veſtibus ornē-
tur. ⁊ etiam ampliores et pulchriores habitationes poſſi-
deant. et ꝓpter hoc oportuit vt aliqua ſpecialia tempora et
ſpeciale tabernaculū ⁊ ſpecialia vaſa et ſpeciales miniſtri
ad cultum dei ordinarentur. vt ꝑ hoc animꝰ hominuʒ ad
maiorem dei reuerentiaʒ adduceretur. Similiter etiam
ſtat' veteris legis ſicut dictū ē. inſtitut' erat ad figurādū

myſteriũ chriſti. Oportet aũt eſſe aliquid determinatum id per qđ aliquid figurari debet vt. ſ. eius aliquam ſimitudinem repſentet. ⁊ ideo oportuit aliqua ſpecialia obſeruari in his que pertinent ad cultum dei. ¶ Ad. i. ḡ dđm ꝙ cultus dei duo reſpicit. ſ. deum qui colitur ⁊ homines colentes. ipſe igitur deus qui colitur nullo corporali loco clauditur. vnde ꝓpter ipſum non oportuit ſpeciale tabernaculum fieri aut templum. ſed homines ipſum colẽtes corporales ſunt. ⁊ ꝓpter eos oportuit ſpeciale tabernaculũ vel templum inſtitui ad cultũ dei ꝓpter duo. Primo qui dem ad huiuſmodi locum cõuenientes cum hac cogitatione ꝙ deputarentur ad colendum deũ cum maiori reuerentia accederent. Secũdo vt ꝑ diſpoſitionem talis templi vel tabernaculi ſignificarentur aliqua ꝑtinentia ad excellentiam diuinitatis vel humanitatis chriſti. ⁊ hoc eſt qđ Salomon dicit. iij. Reg. viij. Si celum ⁊ celi celorum te capere non poſſunt. ꝙto magis domus hec quam edificaui tibi. ⁊ poſtea ſubdit. Sint oculi tui apti ſuper domum hanc de qua dixiſti. Erit nomen meum ibi vt exaudias deꝑcationem ſerui tui ⁊ populi tui iſrael. Ex quo patet ꝙ domus ſanctuarij non eſt inſtituta ad hoc ꝙ deũ capiat quaſi localiter inhabitantem. ſed ad hoc ꝙ nomen dei inhabitet ibi. id eſt. vt noticia dei ibi manifeſtetur per aliqua que ibi fiebant vel dicebantur. ⁊ ꝙ ꝓpter reuerentiam loci orationes fierent ibi magis exaudibiles ex deuotione orantium. ¶ Ad. ij. dđm ꝙ ſtatus veteris legis nõ fuit imutat⁹ ante chriſtum ꝙtum ad impletionem legis que facta eſt ſolum ꝑ chriſtum. eſt tamen imutatus ꝙtũ ad cõditionem populi qui erat ſub lege. nam primo populus fuit in deſerto non habens certam manſionẽ. poſtmodum autem habuerunt varia bella cum finitimis gẽtibus. Ultimo autem tempore Dauid regis ⁊ Salomonis populus ille habuit quietiſſimum ſtatum. ⁊ tunc primo edificatum fuit templum ĩ loco quem deſignauerat Abraam ex diuina demonſtratione ad imolandum. Dicitur enim Gen. xx. ꝙ dominus mandauit Abrae vt offerret filium ſuum in holocauſtum ſuper vnũ montiũ quẽ monſtrauero tibi. ⁊ poſtea dicit ꝙ appellauit nomen illi⁹ loci dominus videt. quaſi ſm dei prouiſionem eſſet locus ille electus ad cultum diuinum. ꝓpter quod dicit Deutero. xij. Ad locum quem elegerit domin⁹ deus veſter venietis ⁊ offeretis holocauſta ⁊ victimas veſtras. Loc⁹ autem ille deſignari non debuit per edificationẽ templi ante tempus predictum ꝓpter tres ratiões quas rabi Moyſes aſſignat. Prima ẽ ne gentes appropriarent ſibi locum illum. Secũda eſt ne gentes ipſum deſtruerent. Tertia vero ratio eſt ne quelibet tribus vellet habere locum illum in ſorte ſua. ⁊ ꝓpter hoc orirẽtur lites ⁊ iurgia. ⁊ ideo non fuit edificatum templum donec haberent regem ꝑ quẽ poſſet huiuſmodi iurgium compeſci. antea vero ad cultũ dei erat ordinatum tabernaculum portatile per diuerſa loca quaſi nõdum exiſtente determinato loco diuini cultus ⁊ hec eſt ratio litteralis diuerſitatis tabernaculi ⁊ templi. Ratio autem figuralis eſſe poteſt. quia per hec duo ſignificatur duplex ſtatus. Per tabernaculum enim quod ẽ mutabile ſignificatur ſtat⁹ pñtis vite mutabilis. Per templum vero qđ erat fixum ⁊ ſtans ſignificatur ſtatus future vite que omnino imutabilis eſt. ⁊ ꝓpter hoc ĩ edificatione templi dicitur ꝙ non eſt auditus ſonitus mallei vel ſecuris ad ſignificandum ꝙ omnis perturbatiõis tumultus longe erit a ſtatu futuro. Uel per tabernaculum ſignificatur ſtatus veteris legis. Per templum autem a Salomone conſtructum ſtatus noue legis. vnde ad cõſtructionẽ tabernaculi ſoli iudei ſunt operati. ad edificationẽ vero tẽpli cooperati ſunt etiã gentiles. ſ. tyrij ⁊ ſidonij. ¶ Ad. iij. dđm ꝙ ratio vnitatis templi vł tabernaculi ꝑt eſſe ⁊ lr̃alis ⁊ figuralis. Litteralis qđẽ eſt rõ ad excluſionẽ idolatrie. quia gentiles diuerſis dijs diuerſa tẽpla cõſtituebant. ⁊ ideo vt firmaretur in animis hoĩm fides vnitatis diuine. voluit deus vt in vno loco tm̃ ſibi ſacrificiũ offerretur. ⁊ iterũ vt per hoc oſtenderet ꝙ corporalis cultus non ꝓpter ſe erat acceptus ei. ⁊ ideo cõpeſcebãt ne paſſim ⁊ vbiqꝫ ſacrificia offerrent. ſed cultus noue legis in cuius ſacrificio ſpiritualis gratia cõtinetur. eſt ſm ſe deo acceptus. ⁊ ideo multiplicatio altariũ et templorũ acceptatur in noua lege. ꝙtum vero ad ea que ꝑtinebãt ad ſpiritualem cultum dei. qui cõſiſtit in doctrina legis ⁊ ꝓphetarũ. erant etiam in veteri lege diuerſa loca deputata in quibus cõueniebant ad laudem dei que dicebantur ſynagoge. ſicut ⁊ nunc dicũtur eccleſie in quibus populus chriſtianus ad laudem dei cõgregatur. ⁊ ſic eccleſia noſtra ſuccedit in locum ⁊ templi ⁊ ſynagoge. quia ipſum ſacrificium eccleſie ſpirituale ẽ. vnde non diſtinguitur apud nos locus ſacrificij a loco doctrine. Ratio autem figuralis eſſe poteſt. quia ꝑ hoc ſignificabatur vnitas eccl̃ie vel militantis vel triumphãtis. ¶ Ad. iiij. dđm ꝙ ſicut ĩ vnitate templi vel tabernaculi repreſentabatur vnitas dei vł vnitas eccleſie. ita etiam in diſtinctione tabernaculi vel tẽpli repreſentabatur diſtinctio eorum que deo ſunt ſubiecta. ex quibus in dei venerationem cõſurgimus. Diſtinguebatur autem tabernaculum in duas partes. in vnã que vocabatur ſancta ſanctorum. que erat occidẽtalis. et aliam que vocabatur ſancta que erat ad orientem. ⁊ iterũ ante tabernaculum erat atrium. Hec igitur diſtinctio duplicem rationem. vnam quidem ſm ꝙ tabernaculũ ordinatur ad cultũ dei. ſic enĩ diuerſe ꝑtes mũdi in diſtinctione tabernaculi figurãtur. nam pars illa que ſancta ſanctorum dicitur figurabat ſeculum altius qđ eſt ſpiritualium ſubſtãtiarum. Pars vero illa que dicitur ſancta exprimebat mundum corporalem. ⁊ ideo ſancta a ſanctis ſanctorum diſtinguebãt quodã velo qđ quattuor colorib⁹ erat diſtinctũ ꝑ q̃s quattuor elemẽta deſignãt. ſcꝫ byſſo ꝑ qđ deſignat terra q2 byſſus. i. linũ de terra naſcit. purpura per quã ſignificatur aqua. fiebat enim purpureus color ex quibuſdam conchis que inueniuntur in mari. Hyacintho ꝑ quẽ ſignificatur aer. quia habet aereum colorem. et cocco bis tincto per quem deſignatur ignis. et hoc ideo. quia materia quattuor elementorum ẽ impedimentũ ꝑ qđ velãtur nobis incorporales ſubſtãtie. et ideo in interius tabernaculum. i. ĩ ſancta ſanctorum ſolus ſumm⁹ ſacerdos et ſemel in anno introibat. vt deſignaretur ꝙ hec finalis perfectio hominis ẽ vt ad illud ſeculum introducatur. in tabernaculum vero exterius. id ẽ. in ſancta introibant ſacerdotes quotidie. non autem populus qui ſolum ad atrium accedebat. quia ipſa corporalia populus ꝑcipere poteſt. ad interiores autem eorum rationes ſoli ſacerdotes ꝑ conſiderationem attingere poſſunt. Scđm vero rationem figuralem per exterius tabernaculum qđ dicitur ſancta ſignificatur ſtatus veteris legis. vt Apoſtolus dicit ad Hebre. ix. quia ad illud tabernaculum ſemper introibant ſacerdotes ſacrificiorum officia cõſumantes. Per interius vero tabernaculum quod dicitur ſancta ſanctorum ſignificat̃ vel celeſtis gloria. vel etiam ſtatus ſpũalis noue legis qui eſt quedam inchoatio future glorie in quem ſtatum nos

chriſt⁹ introduxit. qđ figurabatur per hoc ꝙ ſūmus ſacerdos ſemel in anno ſolus in ſancta ſanctorū intrabat. Velum autem figurabat ſpūalium occultationem ſacrificiorum in veteribus ſacrificijs. quod velum quattuor coloribus erat ornatum. biſſo quidem ad deſignandum carnis puritatem. purpura autem ad figurandum paſſiões quas ſancti ſuſtinuerunt ꝓ deo. coco bis tincto ad ſignificandum charitatem geminā dei ⁊ ꝓximi. hyacintho aūt ſignificabatur celeſtis meditatio. Ad ſtatum autē veteris legis aliter ſe habebat populus ⁊ aliter ſacerdotes. nā populus ipſa corporalia ſacrificia conſiderabat que ī atrio offerebātur. ſacerdotes vero rationem ſacrificiorū conſiderabant habentes fidem magis explicitā de myſterijs chriſti. ⁊ ideo intrabāt in exteriꝰ tabernaculum. quod etiā quodam velo diſtinguebatur ab atrio. quia quedā erant velata populo circa myſterium chriſti que ſacerdotibus erant nota. nō tamen eis erāt plene reuelata ſicut poſtea in nouo teſtamento. vt habetur Ephe. iij. ¶ Ad. v. dicendum ꝙ adoratio ad occidentem fuit īntroducta in lege ad excludendā idolatriā. nam omnes gentiles in reuerētiā ſolis adorabant ad orientē. vnde dicitur Ezech. viij. ꝙ quidā habebāt dorſa contra templum domini ⁊ facies ad orientem. ⁊ adorabāt ad ortum ſolis. vnde ad hoc excludendū tabernaculum habebat ſancta ſanctorū ad occidentem. vt verſus occidentē adorarent. Ratio etiam figuralis eſſe pt quia totus ſtatus prioris tabernaculi ordinabatur ad ſignificandū mortem chriſti. que figuratur ꝑ occaſum. ſcḋm illud pſal. Qui aſcendit ſup occaſum dominus nomē illi. ¶ Ad. vj. dicendum ꝙ eorum que in tabernaculo cōtinebant ratio reddi poteſt ⁊ litteralis ⁊ figuralis. Litteralis quidē per rationem ad cultū diuinum. ⁊ quia dictum ē ꝙ per tabernaculum interius qđ dicebatur ſancta ſanctoꝝ ſignificabatur ſeculum altius ſpiritualium ſubſtantiarū. ideo in illo tabernaculo tria cōtinebātur. ſ. arca teſtamenti ī q̄ erat vrna aurea habens mānā ⁊ virga Aaron que frōduerat ⁊ tabule ī quibus erant ſcripta decem ꝓcepta legis. Hec autē arca ſita erat inter duos cherubim qui ſe mutuis vultibus reſpiciebant. ⁊ ſup arcam erat quedā tabula lapidea que dicebatur ꝓpiciatorium ſuper alas cherubim. quaſi ab ipſis cherubim portaretur ac ſi imaginaretur ꝙ illa tabula eſſet ſedes dei. vnde ⁊ ꝓpiciatoriū dicebatur quaſi ex inde populo ꝓpiciaretur ad preces ſūmi ſacerdotis. ⁊ ideo quaſi portabat a cherubim quaſi deo obſequentibꝰ. Arca vero teſtamenti erat tanꝙ ſcabellum ſedentis ſupra ꝓpiciatoriū. Per hec autē tria deſignant tria que ſunt in illo altiori ſeculo. ſ. deus qui ſuper omnia ē ⁊ incōprehenſibilis omni creature. ⁊ ꝓpter hoc nulla ſimilitudo eius ponebatur ad repſentandum eius inuiſibilitatem. ſed ponebatur quedam figura ſedis eius. quia. ſ. creatura cōprehenſibilis eſt q̄ eſt ſubiecta deo ſicut ſedes ſedenti. Sunt etiam in illo altiori ſeculo ſpirituales ſubſtantie que angeli dicūtur. ⁊ hi ſignificātur per duos cherubim mutuo ſe reſpicientes. ad deſignandū concordiam eorum ad inuicem. ſcḋm illud Iob. xxv. Qui facit concordiam in ſublimibus. ⁊ ꝓpter hoc etiam non fuit vnus tm̄ cherub vt deſignaretur multitudo celeſtiū ſpirituū. ⁊ excluderetur cultus eoꝝ ab his quibus ꝓceptum erat vt ſolum vnum deum colerēt. Sunt etiam in illo intelligibili ſeculo rationes omniū eorū que in hoc ſeculo pficiūtur quodāmodo clauſe ſicut rationes effectuum claudūtur ī ſuis cauſis. et rationes artificiatoꝝ in artifice. ⁊ hoc ſignificabatur per arcam in qua repſentabantur per tria ibi cōtenta. tria que ſunt potiſſima in rebus humanis. ſ. ſapiētia que repſentabatur per tabulas teſtamēti. poteſtas regiminis que repſentabatur per virgam Aaron. vita que repſentabatur ꝑ manna quod fuit ſuſtamentū vite. Vel per hec tria ſignificabātur tria dei attributa. ſ. ſapientia in tabulis. potentia in virga. bonitas in manna. tum ꝓpter dulcedinem. tum quia ex dei miſericordia eſt populo datum. ⁊ ideo in memoriam diuine miſericordie ꝯſeruabatur. ⁊ hec tria etiam figurata ſunt ī viſione Eſaie. Vidit enī dominū ſedentem ſuper ſoliū excelſum ⁊ eleuatum ⁊ ſeraphim aſſiſtētes ⁊ domū impleri a gloria dei. vnde et ſeraphin dicebāt. Plena ē omnis terra gloria eius. ⁊ ſic ſimilitudines ſeraphin non ponebātur ad cultum qđ ꝓhibebatur primo legis ꝓcepto. ſed in ſignum miniſterij vt dictū ē. In exteriori vero tabernaculo qđ ſignificabat pſens ſeculū ꝯtinebantur etiam tria. ſ. altare thymiamatis qđ directe erat cōtra arcam. Menſa autē ꝓpoſitionis ſuper quam. xij. panes apponebantur erat poſita ex parte aquilonari. Candelabrū vero ex parte auſtrali. Que tria videntur reſpondere tribus que erāt in arca clauſa. ſꝫ magis manifeſte eadem repſentabāt. oportet enim rationes rerum ad manifeſtiorem demōſtrationem pduci ꝙ̄ ſint ī mēte diuina ⁊ angelorum ad hoc ꝙ homines ſapiētes eas cognoſcere poſſint. qui ſignificātur per ſacerdotes ingredientes tabernaculū. In candelabro igitur deſignabatur ſicut in ſigno ſenſibili ſapientia que ītelligibilibꝰ verbis exprimebatur in tabulis. Per altare vero thymiamatis ſignificabat officium ſacerdotū quorum erat populū ad deum reducere. ⁊ hoc etiam ſignificabat per virgam. nam ī illo altari incēdebat thymiama boni odoris. ꝑ qđ ſignificabatur ſanctitas populi acceptabilis deo. Dicitur enī Apoc. viij. ꝙ ꝑ fumum aromatum ſignificātur iuſtificationes ſanctoꝝ. Cōuenienter autem ſacerdotis dignitas in arca ſignificabat ꝑ virgā. in exteriori vero tabernaculo ꝑ altare thymiamatis. quia ſacerdos mediator eſt inter deum ⁊ populum regēs populum ꝑ poteſtatem diuinam quā virga ſignificat. ⁊ fructum ſui regiminis. ſ. ſanctitatem populi acceptā deo offerret quaſi in altari thymiamatis. Per menſam autem ſignificatur tēporale nutrimentum vite ſicut ⁊ per māna. ſed hoc eſt ꝯuenientius ⁊ groſſius nutrimentum. illud autem ſuauius ⁊ ſubtilius. Cōuenienter autem cādelabrum ponebatur ex parte auſtrali. menſa autem ex pte aquilonari. quia auſtralis pars ē dextra pars mūdi. aquilonaris autem ſiniſtra. vt dicitur in. ij. de celo ⁊ mūdo. ſapiētia autem ptinet ad dextrā ſicut ⁊ cetera ſpiritualia bona. tēporale autē nutrimentum ad ſiniſtrā. ſcḋm illud Prouer. iij. In ſiniſtra illius diuitie ⁊ gloria. Poteſtas autem ſacerdotalis media eſt īter tēporalia ⁊ ſpūalem ſapientiam. quia eam ⁊ ſpūalis ſapiētia ⁊ tēporalia diſpenſantur. Poteſt autē ⁊ horū alia ratio aſſignari magis litteralis. In arca enim ꝯtinebātur tabule legis ad tollendā legis obliuionē. vnde dicitur Exo. xxiiij. Dabo tibi duas tabulas lapideas et legem ac mandata q̄ ſcripſi vt doceas filios iſrael. Virga vero Aaron ponebat ibi ad cōprimendā diſſenſionē populi de ſacerdotio Aaron. vnde dicitur Numeri. xvij. Refer virgā Aaron in tabernaculū teſtimonij vt reſeruet in ſignū rebelliū filioꝝ iſrael. Māna autē ꝯſeruabat ī arca ad cōmemorandū beneficiū qđ dñs pſtitit filijs iſrael in deſerto. vnde dicitur Exo. xvi. Imple gomor ex eo ⁊ cuſtodiat in futuras retro generationes vt nouerint panes de quibꝰ alui vos in ſolitudine. Candelabrū vero erat inſtitutū ad honorificentiā tabernaculi

pertinet enim ad magnificentiā domꝰ ꝙ ſit bene lumino-
ſa. Habebat autē candelabrū ſeptē calamos. vt Joſephꝰ
dicit ad ſignificandū ſeptem planetas quibus totus mū
dus illuminatur. ⁊ ideo ponebatur cādelabrum ex parte
auſtrali. quia ex illa parte eſt nobis planetarum curſus.
Altare vero thymiamatis erat inſtitutum vt iugiter ī ta-
bernaculo eſſet fumus boni odoris. tum ꝓpter veneratio-
nem tabernaculi. tum etiam in remedium fetoris quem
oportebat accidere ex effuſione ſanguinis et ex occiſione
animaliū. Ea enim que ſunt fetida deſpiciuntur quaſi vi
lia. que vero ſunt boni odoris homines magis apprecian
tur. Mēſa autem apponebatur ad ſignificanduꝫ ꝙ ſacer
dotes templo ſeruientes in templo victū habere debebāt
vnde duodecim panes ſuppoſitos menſe in memoriam
xij. tribuū. ſolis ſacerdotibus edere licitum erat. vt habeꝭ
Matth. xij. Menſa autē non ponebatur directe in me-
dio ante ꝓpiciatorium ad excludendum ritum idolatrie.
nam gentiles in ſacris lune ꝓponebant menſam corā ido
lo lune. vnde dicitur Hiere. vij. Mulieres conſpergunt
adipem vt faciant placentas regine celi. In atrio vero ex
tra tabernaculum ꝯtinebatur altare holocauſtorum in ꝗ
offerebātur deo ſacrificia de his que erāt a populo poſſeſ-
ſa. ⁊ ideo in atrio poterat eē populus qui huiuſmodi deo
offerebat ꝑ manus ſacerdotum. ſed ad interius altare ī ꝗ
ipa deuotio ⁊ ſanctitas populi deo offerebatur. non pote
rant accedere niſi ſacerdotes quorum erat deo offerre po-
pulum. Eſt autem hoc altare extra tabernaculū ī atrio cō
ſtitutum ad remouendum cultū idolatrie. nā gentiles in
fra templa altaria ꝯſtruebāt ad imolandū idolis. Figura
lis vero ratio omniū horū aſſignari poteſt ex relatione ta-
bernaculi ad xp̄m qui figurabaꝭ. Eſt aūt cōſideranduꝫ ꝙ
ad deſignanduꝫ imperfectionē legaliū figuraꝝ diuerſe fi-
gure fuerūt inſtitute in templo ad ſignificandū xp̄m Ipe
enī ſignificaꝭ ꝑ ꝓpiciatoriū. qꜭ ipſe eſt ꝓpiciatio ꝓ peccatis
noſtris. vt dr̄. j. Job. ij. Et cōuenienter hoc ꝓpiciatorium a
cherubin portatur. qꜭ de eo ſcriptum ē. Adorent euꝫ oēs
angeli dei. vt habeꝭ Hebre. j. Ipe etiam ſignificaꝭ ꝑ arcā
quia ſicut arca erat cōſtructa de lignis ſethim. ita corpus
xp̄i de membris puriſſimis ꝯſtabat. Erat autem deaura-
ta. quia xp̄s fuit plenus ſapientia ⁊ charitate. que ꝑ auꝝ
ſignificatur. Intra arcam aūt erat vrna aurea. id ē. ſancta
anima habēs māna. i. omneꝫ plenitudinē ſanctitatis ⁊ di
uinitatis. Erat etiā in arca virga. i. poteſtas ſacerdotalis
quia ipe eſt factus ſacerdos in eternū. Erāt etiā ibi tabu
le teſtamēti ad deſignandū ꝙ ipe xp̄s eſt legis dator. ipſe
etiam xp̄s ſignificatur ꝑ candelabrum. qꜭ ipe dicit. Ego
ſum lux mūdi. ꝑ ſeptem lucernas ſeptem dona ſancti ſpi-
ritus. Ipſe etiā ſignificaꝭ ꝑ mēſam. qꜭ ipe ē ſpūalis cibꝰ.
ſcḋm illud Job. vj. Ego ſum panis viuꝰ. Duodecim enim
panes ſignificabāt. xij. apoſtolos vel doctrinam eoꝝ. Si-
ue per cādelabrū ⁊ menſam poteſt ſignificari doctrina et
fides eccleſie ꝗ etiā illuminat ⁊ ſpūaliter reficit. Ipe etiā
xp̄s ſignificaꝭ per duplex altare. ſ. holocauſtoꝝ ⁊ thymia-
matis. qꜭ ꝑ ipm oportet nos deo offerre omnia virtutum
opa. ſiue illa quibꝰ carnē affligimꝰ. que offeruntꝭ ꝗſi in al
tari holocauſtoꝝ. ſiue illa ꝗ maiore mētꝭ ꝑfectiōe ꝑ ſpūa-
lia ꝑfectoꝝ deſideria deo offerūtꝭ in xp̄o quaſi in altari thy
miamatis. ſcḋm illud ad Hebre. vlt. Per ipm ergo offera-
mus hoſtiā laudis ſemꝑ deo. ¶ Ad. vij. dicēdum ꝙ dñs ꝑce-
pit altare ꝯſtrui ad ſacrificia ⁊ munera offerēda ī honorē
dei ⁊ ſuſtētationē miniſtroꝝ qui tabernaculo deſeruiebāt
De ꝯſtructione aūt altaris datur a dño duplex ꝑceptum

Unū quidē in principio legis Exo. xx. Ubi dñs manda
uit ꝙ facerent altare de terra. vel ſaltē d̄ lapidibꝰ nō ſectis
⁊ iteꝝ ꝙ nō facerēt altare excelſum ad qḋ oporteret ꝑ gra
dus aſcēdere. ⁊ hoc ad deteſtandū idolatrie cultū. gētiles
enī idolis ꝯſtruebāt altaria ornata et ſublimia. in quibus
credebāt aliqd ſanctitatis ⁊ numinis eſſe. ꝓpter qḋ etiam
dñs mādauit Deutero. xvj. Nō plātabis lucū ⁊ oēm ar
borē iuxta altare dñi dei tui. Idolatre enī cōſueuerūt ſub
arboribꝰ ſacrificare ꝓpter amenitatē ⁊ vmbroſitatē. Quo
rum etiā ꝑceptoꝝ ratio figuralis fuit. qꜭ in xp̄o qui ē no
ſtrum altare. debemꝰ ꝯfiteri veram carnis naturā ꝗtum
ad humanitatē. qḋ ē altare de terra facere. ⁊ ꝗtū ad diui
nitatē debemꝰ in eo ꝯfiteri patris equalitatē. qḋ ē nō aſcē
dere ꝑ gradus ad altare. Nec etiā iuxta xp̄m debemus ad
mittere doctrinā gētiliū ad laſciuiā ꝓuocantē. ſꝫ facto ta-
bernaculo ad honorem dei nō erāt timende hmōi occaſio
nes idolatrie. et ideo dñs mandauit ꝙ fieret altare holo-
cauſtoꝝ de ere qḋ eſſet omni ꝑplo ꝯſpicuū. ⁊ altare thymi
amatis de auro qḋ ſoli ſacerdotes videbāt. Nec erat tāta
ꝑcioſitas eris vt ꝑ huiꝰ copiā populꝰ ad aliquā idolatriā
ꝓuocareꭍ. ſꝫ qꜭ Exo. xx. poniꭍ ꝓ rōne huius ꝑcepti. Non
aſcēdens ꝑ gradus ad altare meū. id qḋ ſubdiꭍ. Ne reue-
leꭍ turpitudo tua. ꝯſiderandū ē ꙩ hoc etiā fuit inſtitutuꝫ
ad excludēdū idolatriā. nā ī ſacris Priapi ſua pudenda
gētiles populo denudabāt. poſtmodū aūt indictꝰ ē ſacer-
dotibus feminaliū vſus ad tegimē pudēdoꝝ. ⁊ ideo ſine
ꝑiculo inſtitui poterat tāta altaris altitudo vt ꝑ aliꝗs gra
dus ligneos nō ſtantes. ſꝫ portatiles in hora ſacrificij ſa-
cerdotes ad altare aſcenderent ſacrificia offerentes. ¶ Ad
viij. dicēdum ꝙ corpus tabernaculi ꝯſtabat ex quibuſdā tabu
lis ī lōgitudinē erectis. ꝗ quidē interiꝰ tegebāꭍ quibuſdaꝫ
cortinis ex ꝗttuor coloribus variatis. ſ. de byſſo retorta. ⁊
hyacintho. ac purpura. coccoqꝫ bis tincto. ſed hmōi cor-
tine tegebant ſolum latera tabernaculi. In tecto auteꝫ ta-
bernaculi erat opimentum vnum de pellibus hyacinthi-
nis. ⁊ ſuꝑ hoc aliud de pellibꝰ arietum rubricatis. ⁊ deſuꝑ
tertium de quibuſdā ſagis ciliciniis. que nō tm̄ opiebant
tectum tabernaculi. ſed etiam deſcendebāt vſqꝫ ad terrā.
⁊ tegebāt tabulas tabernaculi exterius. Horū autē ope-
rimentoꝝ ratio litteralis in cōmuni erat ornatus ⁊ prote-
ctio tabernaculi vt in reuerētia haberetur. In ſpeciali ve-
ro ſcḋm quoſdam ꝑ cortinas deſignabaꭍ celū ſidereū qḋ ē
diuerſis ſtellis variatuꝫ. ꝑ ſaga aque ꝗ ſunt ſupra firma-
mentū. ꝑ pelles rubricatas celū empireū in ꝗ ſunt ange
li. ꝑ pelles hyacinthinas celū ſancte trinitatis. Figuralis
aūt ratio horū ē. qꜭ ꝑ tabulas ex quibꝰ cōſtruebatur taber
naculū ſignificātur xp̄i fideles ex quibus cōſtruitur eccle-
ſia. Tegebanꭍ aūt interiꝰ tabule cortinis quadricoloribꝰ
qꜭ fideles interius ornanꭍ ꝗttuor virtutibꝰ. nam in byſſo
retorta vt glo. dicit. ſignificatur caro caſtitate renitēs. in
hyacintho mens ſuꝑna cupiēs. in purpura caro paſſioni
bus ſubiacēs. in cocco bis tincto mens īter paſſiones dei
⁊ ꝓximi dilectione ꝑfulgēs. Per opimenta vero tecti de
ſignātur plati ⁊ doctores in quibus debet renitere cele-
ſtis cōuerſatio. qḋ ſignificaꭍ ꝑ pelles hyacinthinas. ꝓm-
ptitudo ad martyriū. qḋ ſignificāt pelles rubricate auſte
ritas vite ⁊ tolerantia aduerſoꝝ. que ſignificanꭍ ꝑ ſaga ci
licina ꝗ erāt expoſita ventis ⁊ pluuijs. vt glo. dicit. ¶ Ad
ix. dicēdum ꝙ ſanctificatio tabernaculi et vaſorū eiꝰ habebat
cauſam litteralem vt in maiori reuerentia haberetur. ꝗſi
ꝑ hmōi ꝯſecrationem diuino cultui deputatum. Figura
lis aūt rō ē. qꜭ ꝑ hmōi ſanctificationem ſignificaꭍ ſpūalis

ſanctificatio viuentis tabernaculi.ſ. fidelium ex quibus
ꝯſtituitur eccleſia xpi. ¶ Ad.x. dicendum ꝙ in veteri lege erãt
ſeptem ſolẽnitates temporales et vna cõtinua. vt poteſt
colligi Numeri.xxviij.⁊.xxix. Erat enim quaſi cõtinuum
feſtum. quia quotidie mane ⁊ veſpere imolabatur agnus
⁊ per illud cõtinuũ feſtum iugis ſacrificij repreſentabat̃
perpetuitas diuine beatitudinis. Feſtoꝝ autem tempora
lium primum erat quod iterabatur qualibet ſeptimana.
⁊ hec erat ſolẽnitas ſabbati. qḋ celebratur in memoriam
creationis rerum. vt ſupra dictum eſt. Alia autem ſolẽni
tas iterabatur quolibet mẽſe ſcʒ feſtum neomenie. qḋ ce-
lebrabatur ad cõmemorandum opus diuine gubernatio
nis. Nam hec inferiora ꝓpue variãtur ſm motum lu
ne. ⁊ ideo celebrabatur hoc feſtum in nouitate lune. non
autem in eius plenitudine. ad euitandum idolatrarũ cul
tum qui in tali tempore lune ſacrificabant. Hec aũt duo
beneficia ſũt cõmunia toti humano generi. ⁊ ideo frequẽ
tius iterabant̃. alia vero quinqʒ feſta celebrabãtur ſemel
in anno. ⁊ recolebantur in eis beneficia ſpecialiter illi po
pulo exhibita. Celebratur eni feſtum phaſe primo menſe
ad cõmemorandum liberationis beneficium ex egypto.
Celebratur autem feſtum pentecoſtes poſt quinquagin
ta dies ad recolẽdum beneficiũ legis date. alia vero tria
feſta celebrabãtur in mẽſe ſeptimo qui quaſi totus apud
eos erat ſolẽnis ſicut ⁊ ſeptimus dies. In prima eni die
menſis ſeptimi erat feſtum tubarum in memoriam libe-
rationis yſaac quando Abraam īuenit arietem herentem
cornibus. quẽ repreſentabant per cornua quibus buccina-
bant. Erat autem feſtum tubarum quaſi quedaʒ inuita-
tio vt ꝑpararent ſe ad ſequens feſtum qḋ celebrabat̃ de-
cimo die. ⁊ hoc erat feſtum expiationis ī memoriaʒ illius
beneficij quo deus ꝓpiciatus eſt peccato populi de adora-
tione vituli ad preces Moyſi. Poſt hoc autē celebra-
batur feſtuʒ ſcenophegie.i. tabernaculorum ſeptem die-
bus ad cõmemorãdum beneficium diuine ꝓtectionis et
deductionis ꝑ deſertuʒ vbi in tabernaculis habitauerũt.
vnde in hoc feſto debebant habere fructum arboris pul-
cherrime. id ē. citrum ⁊ lignum denſarum frondium. id
eſt. mirtũ. que ſunt odorifera. ⁊ ſpatulas palmarum ⁊ ſa
lices de torrente. que diu retinent ſuum virorem. ⁊ hec in
ueniuntur in terra ꝓmiſſionis ad ſignificandum ꝙ ꝑ ari
dam terram deſerti eos duxerat deus ad terrã delitioſam
Octauo autē die celebrabat̃ aliud feſtum ſcʒ cetus atqʒ
collecte in quo colligebãtur a populo ea que erant neceſ
ſaria ad expẽſas cultus diuini. ⁊ ſignificabatur adunatio
populi ⁊ pax preſtita in terra ꝓmiſſionis. Figuralis autẽ
ratio horum feſtorum ē. quia ꝑ iuge ſacrificium agni figu
ratur ꝑpetuitas xpi qui eſt agnus dei. ſm illud Hebre.
xiij. Ieſus xpus heri ⁊ hodie ipſe ⁊ in ſecula. Per ſabbatũ
autem deſignat̃ ſpũalis requies nobis data ꝑ xpm vt ha
betur ad Hebre. iiij. Per neomeniã autem q̄ eſt incẽſio
noue lune ſignificat̃ illuminatio primitiue eccleſie ꝑ xpm
eo ꝑdicante ⁊ miracula faciente. Per feſtũ aũt penteco-
ſtes ſignificat̃ deſcenſus ſpũſſancti in apl'os. Per feſtuʒ
autẽ tubaꝝ ſignificat̃ ꝑdicatio apl'oꝝ. Per feſtũ aũt expi-
ationis ſignificat̃ emundatio a peccatis populi chriſtiani.
Per feſtũ autẽ tabernaculoꝝ peregrinatio eoꝝ ī hoc mũ-
do in quo ambulant in virtutib⁹ ꝓficiendo. Per feſtum
aũt cetus atqʒ collecte ſignificat̃ ꝯgregatio fideliũ ī regno
celoꝝ. ⁊ ideo illud feſtũ dicebat̃ ſanctiſſimũ eſſe. ⁊ hec tria
feſta erant cõtinua ad inuicẽ. q2 oportet expiatos a vitijs
ꝓficere in virtute quouſqʒ ꝑueniant ad dei viſionẽ. vt di
citur in ꝑs.

Ad quintum ſic ꝓceditur

Videtur ꝙ ſacramentoꝝ veteris legis conueniens cauſa
eſſe nõ poſſit. Ea enim que ad cultum diuinũ fiunt nõ de
bent eſſe ſimilia his que idolatre obſeruabãt. vnde dicit̃
Deutero. xij. Non facies ſiliter dño deo tuo. omnes eni
abominationes quib⁹ aduerſat̃ dñs fecerunt dijs ſuis. ſʒ
cultores idoloꝝ in cultu eoruʒ cultris ſe incidebant vſqʒ
ad effuſionem ſanguinis. Dicitur enim iii. Reg. xviij
ꝙ incidebant ſe iuxta ritum ſuum cultris ⁊ lanceolis do
nec ꝑfunderẽt̃ ſanguine. ꝓpter qḋ dominus mãdauit Deu
tero. xiiij. Non vos incidetis nec facietis caluicium ſuper
mortuos. incõuenienter igitur circũciſio erat inſtituta ī le-
ge. ¶ Pre. ea que in cultũ diuinũ fiunt debent honeſta
tẽ ⁊ grauitatẽ habere. ſm illud ꝑs. In populo graui lau-
dabo te. ſed ad leuitatẽ quãdã ptinere videtur vt homies
feſtinãter comedant. incõuenienter igitur ꝓceptũ ē. Exo.
xij. vt comederent feſtinãter agnum paſcalẽ. ⁊ alia etiam
circa huiuſmodi comeſtionem ſunt inſtituta que videntur
omnino irrationabilia eſſe. ¶ Pre. ſacramẽta veteris le
gis figure fuerunt ſacramentoꝝ noue legis. ſed ꝑ agnum
paſcaleʒ ſignificat̃ ſacramentũ eucharistie. ſm illud. j. ad
Coꝛ. v. Paſca noſtrũ imolatus ē xpus. ergo etiã debuerũt
eſſe aliqua ſacramẽta in lege q̄ ꝑfigurarent alia ſacramẽ-
ta noue legis. ſicut ꝯfirmationem. ⁊ extremam vnctionẽ
⁊ matrimoniũ. ⁊ alia ſacramenta. ¶ Pre. purificatio nõ
ꝑt cõuenienter fieri niſi ab aliquib⁹ imundicijs. ſed quãtuʒ
ad deum nullum corpale reputatur imundum. q2 omne
corpus creatura dei ē. ⁊ omnis creatura dei bona. ⁊ nihil
ejciendum qḋ cũ gratiarũactione ꝑcipitur. vt dicit̃. j. ad
Timo. iiij. incõuenienter igitur purificabãtur ꝓpter cõta
ctum hominis mortui. vel ꝓpter alicuius hmõi corpora-
les infectiones. ¶ Pre. Eccũ. xxxiiij. dicit̃. Ab imundo
quid mũdabitur. ſed cinis vitule rufe que cõburebatur
imundus erat. q2 imũdũ reddebat. Dicit̃ eni Numeri.
xix. ꝙ ſacerdos qui imolabat eã cõmaculat⁹ erat vſqʒ ad
veſperũ. Siliter ⁊ ille qui eã cõburebat. ⁊ etiam ille qui
eius cineres colligebat. ergo incõuenienter ꝓceptũ ibi fu-
it vt ꝑ hmõi cinerẽ ibi aſperſum imundi purificarentur.
¶ Pre. peccata nõ ſunt aliquid corpale qḋ poſſit deferri
de loco ad locũ. neqʒ etiã ꝑ aliquid imundũ põt homo a
peccato mũdari. incõuenienter igitur ad expiationẽ pecca
torum populi ſacerdos ſup vnum hyrcorũ confitebatur
peccata filioꝝ iſrael vt portaret ea in deſertũ. alium autẽ
quo vtebant̃ ad purificationes ſimul cũ vitulo cõburen-
tes extra caſtra imundi reddebant̃. ita ꝙ oportebat eos
lauare veſtimenta ⁊ carnem aqua. ¶ Pre. illud qḋ iã eſt
mundatũ nõ oporteret iterũ mundari. incõuenienter igit̃
mundata lepra hoīs vel etiã ei⁹ domus alia purificatio ad
hibebat̃. vt habet̃ Leuit. xiiij. ¶ Pre. ſpũalis imundicia
nõ põt ꝑ corpalem aquam vel piloꝝ raſuram emũdari.
irrationabile igit̃ videtur ꝙ dñs ꝓcepit Exo. xxx. vt fieret
labiũ eneũ cũ baſi ſua ad lauandũ man⁹ ⁊ pedes ſacerdo
tũ qui ingreſſuri erãt tabernaculũ. ⁊ qḋ ꝓcipit̃ Numeri
viij. ꝙ leuite abſtergerent̃ aqua luſtrationis ⁊ raderẽt oẽs
pilos carnis ſue. ¶ Pre. qḋ maius ē non põt ſanctificari
ꝑ illud qḋ minus eſt. incõuenienter igit̃ ꝑ quandã vnctio
nem corporalẽ ⁊ corpalia ſacrificia. ⁊ oblationes corpora
les fiebat in lege conſecratio maiorum ⁊ minoꝝ ſacerdo-
tum. vt habet̃ Leuit. viij. et leuitarum. vt habet̃ Numeri
viij. ¶ Pre. ſicut dicitur. j. Reg. xvi. Homines vident ea

que parent. deus autem intuetur cor. ſed ea que exterius apparent ī homine ē corꝑalis diſpoſitio ⁊ indumenta. inconuenieter igitur ſacerdotib⁹ maiorib⁹ ⁊ minorib⁹ q̄daꝫ ſpecialia veſtimēta deputabātur. de quibus habet̄ Exo. xxviij. ⁊ ſine ratione videt̄ ꝙ ꝓhiberet̄ aliquis a ſacerdotio ꝓpter corꝑales defect⁹. ſm ꝙ dicit̄ Leuit. xxi. Homo de ſemine tuo ꝑ familias qui habuerit maculā nō offeret panes deo. ſi cec⁹ fuerit. vel ſi claudus ⁊c. ſic igit̄ videt̄ ꝙ ſacramēta veteris legis irrationabilia fuerūt. ¶ Sꝫ ↄtra eſt qđ dr̄ Leuit. xx. Ego ſum dn̄s qui ſanctifico vos. ſed a deo nihil ſine rōne fit. Dicit̄ enī in pſ. Oīa in ſapientia feciſti. ergo ī ſacramētis veteris legis q̄ ordinabāt̄ ad hominum ſanctificationē nihil erat ſine rationabili cauſa.

¶ Rn̄. dōm ꝙ ſicut ſupra dictū eſt. ſacramenta ꝓprie dicūtur illa que adhibebāt̄ dei cultorib⁹ ad quādā ↄſecrationē. ꝑ quaꝫ ſcꝫ deputabātur quodāmodo ad cultum dei. cultus aūt dei generali quidē modo ptinebat ad totū populum. ſꝫ ſpeciali modo ptinebat ad ſacerdotes ⁊ leuitas qui erāt miniſtri cult⁹ diuini. ⁊ ideo in iſtis ſacramentis veteris legis q̄dā ptinebāt cōmuniter ad totū populum. q̄dā aūt ſpecialiter ad miniſtros. ⁊ circa vtroſqꝫ tria erant neceſſaria. quoꝝ primum ē inſtitutio in ſtatu colendi deū ⁊ hec quidem inſtitutio cōmuniter q̄ꝫtū ad omnes fiebat per circūciſionem ſine qua nullus admittebatur ad aliq̄d legalium. q̄ꝫtum vero ad ſacerdotes ꝑ ſacerdotum conſecrationem. Secūdo requirebatur vſus eorum q̄ ptinent ad diuinum cultum. ⁊ ſic q̄ꝫtuꝫ ad populum erat eius paſcalis cōuiuiū. ad que nullus incircūciſus admittebatur. vt patet Exo. xij. ⁊ q̄ꝫtum ad ſacerdotes oblatio victimaꝝ ⁊ eſus panū ꝓpoſitionis. ⁊ alioꝝ que erant ſacerdotū vſibus deputata. Tertio requirebatur remotio eorum per q̄ aliqui impediebātur a cultu diuino ſcꝫ īmundiciaꝝ. ⁊ ſic q̄ꝫtum ad populum erant inſtitute quedā purificationes a quibuſdam exterioribus īmundicijs. ⁊ etiam expiationes a peccatis. Quātuꝫ vero ad ſacerdotes ⁊ leuitas erat inſtituta ablutio manuū ⁊ pedum ⁊ raſio pilorum. et hec omnia habebāt rationabiles cauſas ⁊ litterales ſm ꝙ ordinabātur ad cultum dei ꝑ tempore illo. ⁊ figurales ſm ꝙ ordinabāt̄ ad figurandum chriſtum. vt patebit per ſingula diſcurrenti.

¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ litteralis ratio circūciſionis principalis quidem fuit ad ꝓteſtationem fidei vnius dei. ⁊ quia Abraam fuit primus qui ſe ab infidelibus ſeparauit exiens de domo ſua. ⁊ de cognatiōe ſua. ideo iſpe primus circūciſionem accepit. ⁊ hanc cauſaꝫ aſſignat Apl's ad Ro. iiij. Signum accepit circūciſionis ſignaculum iuſticie fidei que ē in ꝑputio. quia ſcꝫ in hoc legitur Abrae fides reputata ad iuſticiam ꝙ cōtra ſpem ī ſpem credidit. ſcꝫ ↄtra ſpem nature in ſpem gratie. vt fieret pater multarum gentium cum iſpe eſſet ſenex ⁊ vxor ſua eēt anus ⁊ ſterilis. Et vt hec ꝓteſtatio ⁊ imitatio fidei Abrae firmaretur in cordibus iudeoꝝ. acceperunt ſignuꝫ in carne ſua cuius obliuiſci non poſſent. vnde dicitur Geñ. xvij. Erit pactum meuꝫ in carne veſtra in fedus eternū. ideo autem fiebat octaua die quia antea puer eſt valde tenell⁹ ⁊ poſſet ex hoc grauiter ledi. ⁊ reputatur adhuc quaſi quoddam non ſolidatum. vnde etiam nec animalia offerebant̄ ante octauū diem. Ideo vero non magis tardabatur ne ꝓpter dolorem aliqui ſignum circūciſionis refugerēt. ⁊ ne parentes etiam quorū amor increſcit ad filios poſt frequētem conuerſationem ⁊ eorum augmentum eos circūciſioni ſubtraherent. Secūda ratio eſſe potuit ad debilitationem concupiſcentie in membro illo. Tertia ratio eſt in ſigillationem ſacroꝝ Veneris ⁊ Priapi. in quibus illa pars corporis honorabatur. dominus autē non ꝓhibuit niſi inciſionē que in cultum idoloꝝ fiebat. cui non erat ſimilis predicta circūciſio. Figuralis vero ratio circūciſionis erat. quia figurabatur ablutio corruptionis fienda ꝑ xp̄m que perfecte complebitur ī octaua etate. que ē etas reſurgentium. ⁊ quia omnis corruptio culpe ⁊ pene ꝓuenit in nos per carnalem originem ex peccato primi parētis. ideo talis circūciſio fiebat in membro generatiōis. vñ Apl's dicit ad Col. ij. Circūciſi eſtis in xp̄o circūciſione nō manu facta in expoliatione corporis ⁊ carnis. ſꝫ in circūciſione domini noſtri ieſu xp̄i.

¶ Ad. ij. dōm ꝙ litteralis ratio cōuiuij paſcalis fuit in cōmemorationeꝫ beneficij q̄ deus eduxit eos de egypto. vnde per huiuſmodi conuiuij celebrationē ꝓfitebāt̄ ſe ad illū ꝓplm ptinere quem deus ſibi aſſumpſerat ex egypto. Quādo enim fuerunt ex egypto liberati preceptum eſt eis vt ſanguine agni linirent ſupliminaria domorum quaſi ꝓteſtantes ſe recedere a ritibus egyptioꝝ qui arietem colebāt. vnde ⁊ liberati ſūt ꝑ ſanguinis agni aſperſionem. vel linitionē in poſtib⁹ domorum a periculo exterminij qđ īminebat egyptijs. In illo autem exitu eoꝝ de egypto duo fuerunt. ſ. feſtinantia ad egrediendū. impellebant enī eos egyptij vt exirent velociter. vt habetur Exo. xij. Imminebat autē periculū ei qui nō feſtinaret exire cum multitudine ne remanēs occideretur ab egyptijs. Feſtinantia autem deſignabat̄ dupliciter. Vno quidē modo ꝑ ea q̄ comedebant. ꝑceptum enī eis erat ꝙ comederēt panes azimos. ⁊ huius ſignum eſt. ꝙ non poterant fermentari cogentibus exire egyptijs ⁊ ꝙ comederēt aſſum igni. ſic enim velocius preparabatur. ⁊ ꝙ os non cōminuerent ex eo quia ī feſtinātia nō vacat oſſa frāgere. Alio modo q̄ꝫtū ad modū comedēdi. dr̄ enī. Renes veſtros accingetis. calciamēta habebitis ī pedibus tenētes baculos in manibus. ⁊ comedetis feſtināter. qđ manifeſte deſignat homines exiſtentes in ꝓmptu itineris. Ad idē etiaꝫ ptinet qđ eis ꝑcipitur. In vna domo comedetis. neqꝫ feretis de carnib⁹ eius foras. qr ſcilꝫ ꝓpter feſtinātiā nō vacabat inuicē mittere encenia. Amaritudo autē quaꝫ paſſi fuerāt in egypto ſignificabat̄ ꝑ lactucas agreſtes. Figuralis aūt ratio patet. qr ꝑ īmolationem agni paſcalis ſignificabatur īmolatio xp̄i. ſm illud. j. ad Coꝝ. v. Paſca noſtrū īmolatus ē xp̄s. Sanguis vero agni liberans ab exterminatore linitus ſupliminaribus domoꝝ ſignificat fidē paſſionis xp̄i in corde ⁊ ore fideliū ꝑ quā liberamur a peccato ⁊ a morte. ſm illud. j. Pet. j. Redempti eſtis ꝑcioſo ſanguine agni īmaculati. Comedebant̄ aūt carnes ille ad ſignificandū eſum corꝑis xp̄i in ſacramento. Erant aūt aſſe igni ad ſignificandum paſſionem vel charitatem xp̄i. Comedebantur autem cum azimis panibus ad ſignificandā puram cōuerſationem fidelium ſumentiū corpus xp̄i. ſm illud. j. ad Coꝝ. v. Epulemur ī azimis ſinceritatis ⁊ veritatis. Lactuce auteꝫ agreſtes addebātur in ſignum penitentie peccatoꝝ. q̄ neceſſaria eſt ſumentibus corpus xp̄i. Renes autē accingēdi ſūt cingulo caſtitatis. calciamenta autem pedū ſunt exempla mortuoꝝ patrum. baculi autem habendi in manib⁹ ſignificant paſtoralem cuſtodiam. Precipitur autem ꝙ ī vna domo agnus paſcalis comedatur. id ē. in eccleſia catholicorum. non in cōuenticulis hereticorū.

¶ Ad. iij. dōm ꝙ quedam ſacramenta noue legis habuerunt in veteri lege ſacramenta figuralia ſibi correſpondentia. nam circūciſioni reſpondet baptiſmus qui eſt fidei ſacramentū. vnde

dicitur ad Col. ij. Circūciſi eſtis in circūciſione domini nr̄i Jeſu xp̄i cōſepulti ei ī baptiſmo. Cōiunio vero agni paſcalis reſpondet in noua lege ſacramentum eucbariſtie. Omnibus autem purificationib⁹ veteris legis reſpōdet in noua lege ſacramētum penitētie. Conſecrationi autē pōtificis ⁊ ſacerdotum reſpondet ſacramentum ordinis. Sacramento autem ꝯfirmationis qđ eſt ſacramentū plenitudinis gratie nō poteſt reſpōdere in veteri lege aliqđ ſacramentū. qꝛ nondū aduenerat tempus plenitudinis eo ꝙ neminem ad ꝑfectum adduxit lex. Similiter autē ⁊ ſacramento extreme vnctionis quod ē quedā īmediata ꝑparatio ad introitum glorie. cuius aditus nōdum patebat in veteri lege ꝑcio nondum ſoluto. Matrimoniū autem fuit quidem in veteri lege ꝓut erat in officium nature. non aūt ꝓut eſt ſacramentum cōiunctionis xp̄i ⁊ eccleſie que nondū erat facta. vnde ⁊ in veteri lege dabatur libellus repudij qđ eſt cōtra ſacramenti rōnē. ¶ Ad. iiij dōm ꝙ ſicut dictū eſt. purificationes veteris legis ordinabantur ad remouendum impedimenta cultus diuini qui quidem eſt duplex ſcꝫ ſpūalis qui conſiſtit in deuotione mentis ad deum. ⁊ corꝑalis qui cōſiſtit in ſacrificijs ⁊ oblationibus ⁊ alijs huiuſmodi. A cultu autem ſpūali impediūtur homines per peccata quibus homines polluti dicebantur ſicut per idolatriam ⁊ homicidium. ꝑ adulteria ⁊ inceſtus. ⁊ ab iſtis pollutionibus purificabantur homines per aliqua ſacrificia. vel cōmuniter oblata pro tota multitudine. vel etiam ꝑ peccatis ſingulorum. non ꝙ ſacrificia illa carnalia haberent ex ipſis virtutem expiādi peccatum. ſed quia ſignificabat expiationem peccatorum futuram per chriſtum. cuius ꝑticipes erant etiā antiqui ꝓteſtantes fidem redemptoris in figuris ſacrificiorum. A cultu vero exteriori impediebantur homīes ꝑ quaſdam īmundicias corporales. que quidem primo cōſiderabātur in hominibus. ⁊ cōſequenter etiam in alijs animalibus. ⁊ in veſtimentis. ⁊ domibus ⁊ vaſis. In hominibus quidem īmundicia reputabatur partim quidē ex ipſis hominib⁹. partim autem ex cōtactu rerum īmundarū. Ex ipſis autem hominibus īmūdum reputabatur omne illud qđ corruptionem aliquā iam habebat. vel erat corruptioni expoſitū. ⁊ ideo qꝛ mors eſt corruptio quedā. cadauer hominis reputabaꝝ īmundū. Similiter etiā quia lepra ex corruptione humorū cōtingit qui etiā exterius erūpunt ⁊ alios inficiunt. leproſi etiā reputabātur īmundi. Similiter etiā mulieres patientes ſanguinis fluxum ſiue per infirmitatem. ſiue etiā ꝑ naturam. vel tēporibus mēſtruis vel etiā tēpore cōceptionis. ⁊ eadem ratione viri reputabantur īmundi fluxum ſeminis patientes. vel ꝑ infirmitatem. vel per pollutionem nocturnam. vel etiam ꝑ coitum. Nā ois humiditas ꝑdictis modis ab homine egrediens quādam īmūdam infectionem habet. Inerat etiā hominib⁹ īmūdicia q̄dā ex contactu quarūcunq; rerꝫ īmūdarū. Iſtaꝝ aūt īmundiciaꝝ erat ratio ⁊ litteralis ⁊ figuralis. Litteralis quidē ꝓpter reuerentiā eoꝝ que ad diuinū cultū ꝑtinent. tum qꝛ hoīes ꝑcioſas res cōtingere non ſolent cum fuerint īmundi. tum etiā vt ex raro acceſſu ad ſacra ea magis venerarēꝝ. Cū enī omnes hmōi īmundicias raro aliquis cauere poſſit. cōtingebat ꝙ raro poterant hoīes accedere ad attingēdū ea q̄ ꝑtinebāt ad diuinū cultum. ⁊ ſic qn̄ accedebāt cū maiori reuerētia ⁊ humilitate mētis accedebāt. Erat aūt in quibuſdā hoꝝ ratio litteralis vt hoīes nō reformidarēt accedere ad diuinū cultum q̄ſi refugiētes ꝯſortiū leproſoꝝ ⁊ ſimiliū infirmoꝝ quorū morb⁹ abominabilis erat et cōtagioſus. In quibuſdam etiā ratio erat ad vitandū idolatrie cultū. qꝛ gētiles ī ritu ſuoꝝ ſacrificioꝝ vtebanꝝ q̄nq; ⁊ humano ſanguine et ſemine. Oēs aūt hmōi īmundicie corporales purificabanꝝ vel ꝑ ſolā aſperſionē aque. vel que maiores erant ꝑ aliqđ ſacrificiū ad expiandū peccatū. ex quo tales infirmitates ꝯtingebāt. Ratio aūt figuralis harū īmundiciaꝝ fuit. qꝛ ꝑ hmōi exteriores īmundicias figurabanꝝ diuerſa peccata. Nā īmundicia cadaueris cuiuſcunq; ſignificat īmundiciam peccati qđ eſt mors anime. Immūdicia autē lepre ſignificat īmundiciam heretice doctrine. tum qꝛ heretica doctrina contagioſa eſt ſicut ⁊ lepra. tum quia nulla etiam falſa doctrina eſt que vera falſis nō admiſceat. ſicut etiā in ſuperficie corporis leproſi apparet quedam diſtinctio quarundā macularū ab alia carne integra. ꝑ īmundiciā autē mulieris ſanguifluę deſignatur īmundicia idolatrie propter īmolaticium cruorem. per īmūdiciā vero viri ſeminiflui deſignatur īmundicia vane locutiōis eo ꝙ ſemen eſt verbum dei. Per īmundiciam vero coitus ⁊ mulieris parientis deſignatur īmundicia peccati originalis. Per īmūdiciam vero mulieris mēſtruate deſignatur īmundicia mentis per voluptates emollite. vniuerſaliter vero ꝑ īmundiciam cōtactus rei īmunde deſignatur īmundicia cōſenſus in peccatum alterius. ſm̄ illud. ij. ad Coꝛ. vj. Exite de medio eorum ⁊ ſeparamini ⁊ īmundum ne tetigeritis. Huiuſmodi autem īmundicia contact⁹ deriuabatur etiam ad res inanimatas. quicquid enim quocunq; modo tāgebat īmundus īmundū erat. In quo lex attenuauit ſuperſtitionem gentilium. qui non ſolū ꝑ contactum īmundi dicebant īmundiciam contrahi. ſꝫ etiam per collocutionē aut per aſpectum. vt rabi Moyſes dicit đ muliere menſtruata. ꝑ hoc autē myſtice ſignificabaꝝ id quod dicitur Sap. xiiij. Similiter odio ſunt deo impi⁹ ⁊ impietas eius. Erat autem ⁊ īmundicia quedam ipſaꝝ rerum inanimatarū ſm̄ ſe. ſicut erat īmundicia lepre ī domo ⁊ in veſtimentis. Sicut enim morbus lepre accidit ī hominibus ex humore corrupto putrefaciente carnem et corrumpente. ita etiam ꝓpter aliquā corruptionem ⁊ exceſſum humiditatis vel ſiccitatis fit quādoq; aliqua corroſio in lapidibus domus. vel etiā in veſtimentis. ⁊ ideo hāc corruptionē vocabat lex leprā. ex q̄ dom⁹ vel veſtis īmūda iudicareꝝ. tū qꝛ ois corruptio ad īmūdiciā ꝑtinebat vt dictū ē. tum etiā qꝛ circa hmōi corruptionē gētiles deos penates colebāt. ⁊ ideo lex ꝑcepit hmōi dom⁹ ī quib⁹ fuerit talis corruptio ꝑſeuerās deſtrui. ⁊ veſtes cōburi ad tollēdā idolatrie occaſionē. Erat etiā ⁊ q̄dā īmūdicia vaſoꝝ de qua dꝛ Numeri. xix. Vas qđ nō habuit coopculū ⁊ ligaturā deſuꝑ īmundū erit. Cui⁹ īmundicie cauſa eſt. qꝛ in talia vaſa de facili poterat aliqđ īmundū cadere. vñ poterāt īmūdari. Erat etiā hoc ꝑceptū ad declinandū idolatriā. Credebant enī idolatre ꝙ ſi mures aut lacerte vel aliquid hmōi q̄ īmolabant idolis caderēt in vaſa vel in aq̄s ꝙ eſſent dijs gratioſa. Adhuc etiā aliquę muliercule vaſa dimittūt diſcoopta ī obſequiū nocturnoꝝ numinū q̄ ianas vocāt. Haꝝ aūt īmundiciaꝝ rō ē figuralis. qꝛ ꝑ leprā dom⁹ ſignificaꝝ īmundicia ꝯgregatiōis hereticoꝝ. ꝑ lepram vero ī veſte linea ſignificatur ꝑuerſitas moꝝ ex amaritudīe mētis. ꝑ leprā vero veſtis lanee ſignificaꝝ ꝑuerſitas adulatoꝝ. ꝑ leprā ī ſtamine ſignificāꝝ vitia ꝛc. per lepram vero in ſubtegmine ſignificantur peccata carnalia. ſicut enim ſtamen ē in ſubtegmine. ita anima ī corpore. ꝑ vas autem qđ non habet coopculum nec ligaturā

ſignificatur homo, qui nō habet aliqđ velamē taciturni-
tatis. ⁊ qui non conſtringitur aliqua cenſura diſcipline.
¶ Ad. v. dōm ꝙ ſicut dictū ē. duplex erat imūdicia in le-
ge. vna quidē ꝑ aliquā corruptionē mentis vel corporis. ⁊
hec etiā imundicia maior erat. Alia vero erat immūdicia
ex ſolo ↄtactu rei imunde. ⁊ hec minor erat ⁊ facilio ri-
tu expiabatur. nā imundicia prima expiabatur ꝑ ſacrifi-
cia ꝓ peccato. qꝛ oīs corruptio ꝓcedit ex peccato ⁊ peccatū
ſignificat. ſꝫ ſecūda imundicia expiabaẜ ꝑ ſolaꝫ aſperſio-
nem aque cuiuſdā. de qua quidē aqua expiatiōis habeẜ
Numeri. xix. Mandaẜ enī ibi a dño ꝙ accipiāt vaccā ru-
fam in memoriā peccati qđ cōmiſerunt in adoratiōe vitu
li. ⁊ dr̄ vacca magis q̄ꝫ vitulus qꝛ ſic dñs ſynagogā voca
re cōſueuit. ſm̄ illud Oſee. v. Sicut vacca laſciuiēs decli
nauit iſrael. ⁊ hoc forte ideo. qꝛ vaccas in morē egyptij co
luerunt. ſm̄ illud Oſee. x. Vaccas bethauen coluerūt. et
ī deteſtationē peccati idolatrie imolabatur extra caſtra. ⁊
vbicūq̄ꝫ ſacrificiū fiebat ꝓ expiatione multitudinis pec-
catoꝝ cremabaẜ extra caſtra totum. et vt ſignificaretur ꝑ
hoc ſacrificium emundari populus ab vniuerſitate pecca
toꝝ. intingebat ſacerdos digitū in ſanguine eiꝰ ⁊ aſperge-
bat ↄtra fores ſanctuarij ſeptē vicibus. qꝛ ſeptenariꝰ nu-
merus vniuerſitatē ſignificat. ⁊ ipſa etiā aſperſio ſangui-
nis ꝑtinebat ad deteſtationē idolatrie. in q̄ ſanguis imo
latiꝰ nō effundebaẜ ſed cōgregabaẜ. ⁊ circa ipm̄ homies
comedebāt in honorē idoloꝝ. Cōburebaẜ autē i igne. vel
quia deus Moyſi igne apparuit ⁊ in igne data eſt lex. vel
qꝛ ꝑ hoc ſignificaẜ ꝙ idolatria totaliter erat extirpanda et
omne qđ ad idolatriā ꝑtinebat. ſicut vacca cremabaẜ cuꝫ
pelle ⁊ carnibꝰ. ſanguine ⁊ fimo flāme tradita. Adiunge
batur etiā in cōbuſtione lignū cedrinū. hyſopus. coccuſq̄ꝫ
bis tinctus ad ſignificandū ꝙ ſicut ligna cedrina nō de fa
cili putreſcunt. ⁊ coccus bis tinctus non amittit colorē. et
hyſopus retinet etiaꝫ odorē poſtq̄ꝫ fuerit deſiccatus. Ita
etiā hoc ſacrificiū erat in ↄſeruationē ipſius populi ⁊ ho-
neſtatis ⁊ deuotionis ipſius. vnde diciẜ de cineribꝰ vacce
vt ſint multitudini filioꝝ iſrael in cuſtodiā. Vel ſm̄ Io-
ſephū quattuor elementa ſignata ſunt. igni enī apponeba
tur cedrus ſignificās terrā ꝓpter ſui terreſtritatem. hyſo-
pus ſignificās aerē ꝓpter odorem. coccꝰ ſignificās aquā
eadē rōne qua etiā purpura ꝓpter tincturas que ex aq̄s
ſumunẜ. vt ꝑ hoc exprimeretur ꝙ illud ſacrificiū offereba
tur creatori quattuor elementoꝝ. ⁊ qꝛ hm̄ōi ſacrificiū of-
ferebatur ꝓ peccato idolatrie. in eius deteſtationē ⁊ com
burēs ⁊ cineres colligēs. ⁊ ille qui aſpergit aq̄s in quibꝰ
cinis ponebaẜ imundi reputabātur. vt ꝑ hoc oſtēderetur
ꝙ quicquid quocūq̄ꝫ modo ad idolatriā ꝑtinet quaſi im-
mundū eſt abijciendū. Ab hac autem imundicia purifi-
cabātur ꝑ ſolam veſtimentorum ablutionem. nec indige-
bant aqua aſpergi ꝓpter huiuſmodi imundiciā. quia ſic
eſſet proceſſus in infinituꝫ. Ille enim qui aſpergebat aq̄
imūdus fiebat. ⁊ ſic ſi ipſe ſeipm̄ aſpergeret imūdus rema
neret. Si autēꝫ alius eū aſpergeret ille imundus eſſet. et
ſimiliter ille qui illum aſpergeret. ⁊ ſic in infinituꝫ. Figu
ralis autem ratio huius ſacrificij eſt. quia ꝑ vaccā rufam
ſignatur xp̄s ſm̄ infirmitatē aſſumptam quā femininꝰ ſe
xus deſignat. ſanguinē autē paſſionis eius deſignat vac-
ce color. Erat autē vacca rufa etatis integre. qꝛ oīs opa-
tio xp̄i eſt ꝑfecta i qua nulla erat macula. nec portauit iu
gum peccati. ꝑcipitur autē adduci ad Moyſen. qꝛ impu-
tabāt ei trāſgreſſionē moſaice legis in violatiōe ſabbati.
ꝑcipitur aūt tradi Eleazaro ſacerdoti. qꝛ xp̄s occidendus
in manꝰ ſacerdotū traditꝰ ē. imolatur autē extra caſtra. qꝛ
extra portā xp̄s paſſus ē. Intingit aūt ſacerdos digitum
in ſanguinē eius. qꝛ ꝑ diſcretionē quā digitꝰ ſignificat. my
ſteriū paſſionis xp̄i eſt ↄſiderandū ⁊ imitandū. Aſpergi
tur aūt cōtra tabernaculū. ꝑ qđ ſynagoga deſignatur. vel
ad ↄdemnationē iudeoꝝ non credentiū. vel ad purificati-
onem credentiū. ⁊ hoc ſeptem vicibꝰ. vel ꝓpter ſeptem do
na ſpūſſancti. vel ꝓpter ſeptem dies in quibus omne tē-
pus intelligitur. Sunt autē omnia que ad chriſti incar-
nationem ꝑtinent igne cremanda. id eſt. ſpūaliter intelli
genda. nam per pellem ⁊ carnem exterior chriſti operatio
ſignificatur. per ſanguinem ſubtilis ⁊ interna virtus ex-
teriora facta viuificās. per fimum laſſitudo ſitis. ⁊ omnia
huiuſmodi ad infirmitatem pertinentia. Adduntur autē
tria ſcꝫ cedrus quod ſignificat altitudinem ſpei vel ↄtem
plationis. Hyſopus quod ſignificat humilitatem vel fi-
dem. Coccus bis tinctus quod ſignificat geminam cha-
ritatem. per hec enī debemus chriſto paſſo adherere. Iſte
autem cinis combuſtionis colligitur a viro mundo. quia
reliquie paſſionis ꝑuenerunt ad gentiles qui non fuerūt
culpabiles in chriſti morte. Apponuntur autem cineres
in aqua ad expiandum. quia ex paſſione chriſti baptiſmꝰ
ſortitur virtutem emundandi peccata. Sacerdos autem
qui imolabat ⁊ comburebat vaccam. ⁊ ille qui combure-
bat ⁊ qui colligebat cineres immundus erat. ⁊ etiam qui
aſpergebat aquam. vel quia iudei ſunt facti imundi ex oc
ciſione chriſti. per quam noſtra peccata expiantur. et hoc
vſq̄ꝫ ad veſperum. id ē. vſq̄ꝫ ad finem mundi quādo reli-
quie iſrael conuertentur. vel quia illi qui tractant ſancta
intendentes ad emundationem alioꝝ. ipſi etiam aliquas
imundicias contrahunt. vt Gregꝰ dicit in Paſtorali. Et
hoc vſq̄ꝫ ad veſperum. id eſt. vſq̄ꝫ ad fineꝫ preſentis vite.
¶ Ad. vj. dōm ꝙ ſicut dictum eſt imundicia que ex cor-
ruptione prouenie bat. vel mentis vel corporis. expiaba-
tur per ſacrificia pro peccato. Offerebantur autem ſpeci-
alia ſacrificia pro peccatis ſingulorum. ſed quia aliqui ne
gligentes erant circa expiationem huiuſmodi peccatorū
⁊ imundiciarum. vel etiam propter ignorantiaꝫ ab expi-
atione huiuſmodi deſiſtebant. inſtitutum fuit vt ſemel ī
anno decima die ſeptimi menſis fieret ſacrificium expiati
onis ꝓ toto populo. ⁊ quia ſicut Apoſtolus dicit ad He-
bre. vij. Lex conſtituit homines ſacerdotes infirmitatem
habentes oportebat ꝙ ſacerdos prius offerret pro ſeipſo
vitulum pro peccato in cōmemorationem peccati quod
Aaron fecerat in conflatione vituli aurei. ⁊ arietem in ho
locauſtum. per quod ſignificabatur ꝙ ſacerdotis prelatio
quam aries deſignat qui eſt dux gregis. erat ordinanda
ad honorem dei. Deinde autem offerebat pro populo du
os hyrcos. quorum vnus immolabatur ad expiandum
peccatum multitudinis. hyrcus enim animal fetidum ē.
⁊ de pilis eius fiunt veſtimenta pungentia. vt per hoc ſi-
gnificaretur fetor ⁊ imūdicia aculei peccatorum. Huiuſ-
modi autē hyrci imolati ſanguis inferebatur ſimul etiaꝫ
cum ſanguine vituli in ſancta ſanctorum. ⁊ aſpergebatur
ex eo totum ſanctuarium ad ſignificanduꝫ ꝙ tabernacu-
lum emundabatur ab imundicijs filioꝝ iſrael. Corpus
vero hyrci et vituli que imolata ſunt pro peccato oporte-
bat comburi ad oſtendum conſūmationem peccatorū. nō
aūt in altari. qꝛ ibi nō cōburebaẜ totaliter niſi holocauſta
vn̄ mādatū erat vt cōburereẜ extra caſtra i deteſtationem
peccati. hoc enī fiebat quādocūq̄ꝫ imolabaẜ ſacrificiū pro
aliq̄ graui pctō. vel ꝓ multitudie pctōꝝ. Alter vero hycꝰ

emittebat̃ in deſertum. non quidẽ vt offerretur demoni-
bus quos colebãt gentiles in deſertis. quia eis nihil lice-
bat imolari. ſ3 ad ſignificandum effectum illius ſacrificij
imolati. ⁊ ideo ſacerdos imponebat manum ſuper caput
eius cõfitẽs peccata filioꝝ iſrael. ac ſi ille hyrc⁹ deportaret
ea in deſertum vbi a beſtijs comederetur. quaſi portãs pe
nam ꝓ peccatis populi. Dicebatur autem portare pecca-
ta populi. vel quia in eius emiſſione ſignificabatur remiſ
ſio peccatoꝝ populi. vel q2 colligebatur ſup caput ei⁹ ali-
qua cedula vbi erant ſcripta peccata. Ratio autem figu-
ralis horum erat quia xp̄s ſignificatur ⁊ ꝑ vitulũ ꝓpter
virtutem. ⁊ ꝑ arietem. quia ipſe eſt dux fidelium. ⁊ ꝑ hyr
cum ꝓpter ſimilitudinem carnis peccati. ⁊ ipſe eſt imola-
tus ꝓ peccatis ⁊ ſacerdotum ⁊ populi. quia per ei⁹ paſſio
nem ⁊ maiores ⁊ minores a peccato mũdantur. Sãguis
autem vituli ⁊ hyrci infertur in ſancta per pontificem. q2
ꝑ ſanguinem paſſionis chriſti patet nobis introitus ĩ re-
gnum celorum. Cõburuntur autem eorum corpora extra
caſtra. quia extra portam chriſtus paſſus eſt. vt Apſus di
cit ad Hebre. xiij. Per hyrcum autẽ qui emittebatur po
teſt ſignificari vel ipſa diuinitas chriſti que in ſolitudinẽ
abijt homine chriſto patiente. non quidẽ locũ mutans.
ſed virtutem cohibens. vel ſignificatur concupiſcẽtia ma
la quam debemus a nobis abijcere. virtuoſos autem mo
tus domino imolare. De imundicia vero eorum qui hu
iuſmodi ſacrificia cõburebãt eadem ratio eſt q̃ ĩ ſacrificio
vitule rufe dicta ẽ. ¶ Ad. vij. dicendum ꝙ per ritũ legis lepro
ſus non emundabatur a macula lepre. ſed emũdat⁹ oſtẽ-
debatur. ⁊ hoc ſignificatur Leuit. xiiij. cũ dicitur de ſacer
dote cum inuenerit lepram eſſe mundatam precipiet ei q̃
purificatur. iam ergo lepra mũdata erat. ſed purificari di-
citur in q̃ʒtum iudicio ſacerdotis reſtituebatur conſortio
hominum ⁊ cultui diuino. Cõtingebat tamen quandoq3
vt diuino miraculo per ritum legis corporalis mundaret̃
lepra quando ſacerdos decipiebatur ĩ iudicio. Huiuſmo
di autem purificatio leproſi dupliciter fiebat. naʒ primo
iudicabatur eſſe mundus. ſecũdo autẽ reſtituebatur tãq3
mundus conſortio hominum ⁊ cultui diuino. ſ. poſt ſeptẽ
dies. In prima autem purificatiõe offerebat pro ſe lepro
ſus mũdandus duos paſſeres viuos ⁊ lignum cedrinũ.
⁊ vermiculum ⁊ hyſopũ hoc modo vt filio coccineo liga-
retur paſſer ⁊ hyſopus ſimul cũ ligno cedrino ita. ſ. ꝙ li-
gnum cedrinũ eſſet quaſi manubriũ aſperſoꝝ. Hyſopus
vero ⁊ paſſer erant id qđ de aſperſorio tingebat̃ ĩ ſangui-
ne alterius paſſeris imolati in aquis viuis. Hec autem
quattuor offerebat cõtra quattuor defectus lepre. Nã cõ
tra putredinem offerebatur cedrus que ẽ arbor imputribi
lis. cõtra fetorem hyſopus que ẽ herba odorifera. contra
inſenſibilitatem paſſer viuus. cõtra turpitudinẽ coloris
vermicul⁹ qui habet viuũ colorẽ. paſſer vero viu⁹ auola
re dimittebat̃ in agrũ. q2 leproſus reſtituebat̃ priſtine li-
bertati. In octauo vero die admittebat̃ ad cultũ diuinũ ⁊ re
ſtituebat̃ ꝯſortio hoĩuʒ. Primo tñ raſis pilis toti⁹ corporis
⁊ veſtimẽtis eo ꝙ lepra pilos corrodit ⁊ veſtimẽta coinquinat
⁊ fetida reddit. ⁊ poſtmodũ ſacrificiũ offerebat̃ ꝓ delicto
ei⁹. q2 lepra plerũq3 inducit̃ ꝓ peccato. De ſanguine aũt
ſacrificij tãgebat̃ extremũ auricule ei⁹ qui erat mũdãdus
⁊ pollices man⁹ dextre ⁊ pedis. q2 in iſtis prib9 primum
lepra dinoſcit̃ ⁊ ſentit̃. adhibebant̃ etiã huic ritui tres li-
quores. ſ. ſanguis ꝯtra ſanguinis corruptionẽ. oleũ ad de
ſignandũ ſanationẽ morbi. aqua viua ad emũdãdũ ſpur
citiã. Figuralis autẽ ratio erat. quia per duos paſſeres

ſignificantur diuinitas ⁊ humanitas xp̄i. quorum vnus
ſ3 humanitas imolatur in vaſe fictili ſup aquas viuẽtes
q2 per paſſionem xp̄i aque baptiſmi cõſecrantur. Ali⁹ au
tem ſ3 impaſſibilis diuinitas viuus remanebat. q2 diui
nitas mori non poteſt. vnde ⁊ auolabat. q2 paſſiõe aſtrin
gi non poterat. Hic autem paſſer viuus ſimul cũ ligno
cedrino ⁊ cocco. vel vermiculo ⁊ hyſopo. i. fide. ſpe. ⁊ chari
tate. vt ſupra dictũ eſt. mittit̃ in aquã ad aſpergendũ. q2
in fide dei ⁊ hoĩs baptizamur. Lauat aũt homo ꝑ aquã ba
ptiſmi vel lachrymaꝝ veſtimenta ſua. id ẽ. opa ⁊ omnes
pilos. id eſt. cogitationes. Tangitur autem extremũ au
ricule dextre eius qui mundatur de ſanguine ⁊ de oleo vt
eius auditum muniat contra corrumpentia verba. Pol
lices autem manus dextre et pedis tanguntur vt ſit eius
actio ſancta. Alia vero que ad hanc purificationem perti
nent. vel etiam aliarum imundiciarũ nõ habent aliquid
ſpeciale preter alia ſacrificia pro peccatis vel pro delictis.
¶ Ad. viij. dicendum ꝙ ſicut populus inſtituebatur ad cultũ
dei per circũciſionem. ita miniſter per aliquam ſpecialem
purificationem vel cõſecrationem. vnde ⁊ ſeparari ab alijs
ꝑcipiuntur quaſi ſpecialiter ad miniſterium cultus diui-
ni pre alijs deputati. ⁊ totum quod circa eos fiebat in eo
rum ꝯſecratione vel inſtitutiõe. ad hoc pertinebat vt oſtẽ-
deretur eos habere quandam ꝑrogatiuam puritatis ⁊ ve
ritatis ⁊ dignitatis. ⁊ ideo in inſtitutione miniſtroꝝ tria
fiebant. Primo enim purificabantur. ſecũdo ordinaban
tur ⁊ conſecrabãtur. tertio applicabantur ad vſum mini
ſterij. Purificabantur quidem cõmuniter omnes per ab
lutionem aque. ⁊ per quedam ſacrificia. Specialiter autẽ
leuite radebãt omnes pilos carnis ſue. vt habetur Leuit.
viij. Conſecratio vero circa pontifices ⁊ ſacerdotes hoc or
dine fiebat. Primo enĩ poſtq3 abluti erant induebãt̃ qui
buſdam veſtimentis ſpecialibus pertinentibus ad deſi-
gnandum dignitatẽ ipſorum. Specialiter autem ponti-
fex oleo vnctiõis in capite vngebatur. vt deſignaretur ꝙ
ab ipſo diffundebatur poteſtas conſecrandi ad alios. ſicut
oleum a capite deriuatur ad inferiora. vt habetur in pſ.
Sicut vnguentum in capite quod deſcendit in barbam
Aaron. Leuite vero non habebant aliam conſecrationẽ
niſi ꝙ offerebantur domino a filijs iſrael per manus põ-
tificis qui orabat ꝓ eis. Minorum vero ſacerdotum ſole
manus conſecrabantur. que erant applicãde ad ſacrificia
⁊ de ſanguine animalis imolandi tingebatur extremum
auricule dextre ipſorũ. ⁊ pollices pedis aut manus dextre
vt ſ3 eſſent obediẽtes legi dei in oblatione ſacrificiorum
qđ ſignificatur ĩ intinctione auris dextre. ⁊ ꝙ eſſent ſolli-
citi ⁊ ꝓmpti ĩ executiõe ſacrificioꝝ qđ ſignificat̃ in intin
ctione pedis ⁊ man⁹ dextre aſpergebat̃ etiã ipſi ⁊ veſtimẽ
ta coꝝ ſanguine aĩalis imolati ĩ memoriã ſanguinis agni
ꝑ quẽ fuerũt liberati ĩ egypto. offerebãt aũt ĩ coꝝ ꝯſecra
tione hmõi ſacrificia. vitul⁹ ꝓ peccato ĩ memoriã remiſſi
onis peccati Aaron circa ꝯflatiõnẽ vituli. Aries ĩ holocau
ſtũ ĩ memoriã oblatiõis Abrae. cuius obedientiam pon-
tifex imitari debebat. Aries etiam cõſecrationis qui erat
quaſi hoſtia pacifica in memoriã liberatiõis de egypto ꝑ
ſanguinem agni. Caniſtrũ aũt panũ in memoriã manne
ꝑſtiti populo ꝑtinebat ad applicationem miniſterij quod
imponebatur ſup manus coꝝ. Adeps arietis. ⁊ torta pa-
nis vnius. ⁊ arm⁹ dexter vt oſtenderet̃ ꝙ accipiebãt pote
ſtatẽ huiuſmodi offerendi dño. Leuite vero applicabãt̃
ad miniſterium per hoc ꝙ intromittebãtur in tabernacu-
lum federis quaſi ad miniſtrandum circa vaſa ſanctuarij

Figuralis vero horum ratio erat. quia illi qui ſunt conſe
crandi ad ſpirituale miniſterium xp̄i debent primo puri
ficari per aquam bapriſmi ⁊ lachrymaꝝ in fide paſſionis
xp̄i quod eſt expiatiuū ⁊ purgatiuū ſacrificium. ⁊ debent
radere omnes pil'os carnis eius. id ē. omnes prauos cogi
tationes. debent etiam ornari virtutibus ⁊ cōſecrari oleo
ſpū ſancti. ⁊ aſperſione ſanguinis chriſti. ⁊ ſic debent eſſe
intenti ad exequenda ſpūalia miniſteria. Ad .ix. dōm
ꝙ ſicut iam dictū eſt. intentio legis erat inducere ad reue
rētiam diuini cultus. ⁊ hoc dupliciter. Uno modo exclu
dendo a cultu diuino omne id qđ poterat eſſe cōtēptibile
Alio modo apponendo ad cultum diuinum omne illud
quod videbatur ad honorificētiam pertinere. ⁊ ſi hoc qui
dem obſeruabatur in tabernaculo ⁊ vaſis eius ⁊ animali
bus imolandis. multo magis hoc obſeruandū erat i ip̄is
miniſtris. ⁊ ideo ad remouendum contemptum miniſtrorū.
ꝓceptum fuit vt non haberent maculam vel defectū cor
poralem. quia huiuſmodi homines ſolent apud alios in
contemptu haberi. ꝓpter quod etiam inſtitutū fuit vt nō
ſparſim ex quolibet genere ad dei miniſterium applicarē
tur. ſed ex certa ꝓſapia ſcđm generis ſucceſſionem vt ex hoc
clariores ⁊ nobiliores haberentur. Ad hoc autē ꝙ in re
uerentia haberentur adhibebatur eis ſpecialis ornat⁹ ve
ſtium ⁊ ſpecialis conſecratio. ⁊ hec eſt in cōmuni cauſa or
natus veſtium. In ſpeciali autē ſciendum eſt ꝙ pontifex
habebat octo ornamenta. Primo enim habebat veſtem
lineam. ſecūdo habebat tunicam hyacinthinā. in cuius
extremitate verſus pedes ponebantur per circuitum tin
tinnabula quedā ⁊ malapunica facta ex hyacintho ⁊ pur
purea coccoqꝫ bis tincto. Tertio habebat ſuperhumerale
qđ tegebat humeros ⁊ anteriorem partem vſqꝫ ad cingu
lum qđ erat ex auro ⁊ hyacintho. purpura coccoqꝫ bis tin
cto ⁊ byſſo retorta. ⁊ ſuper hūeros habebat duos onychi
nos in quibus erant ſculpta nomina filioꝝ iſrael. Quar
tum erat rationale ex eadem materia factum. qđ erat quā
dratum. ⁊ ponebatur in pectore. ⁊ coniungebatur ſuperhu
merali. et in hoc rationali erāt duodecim lapides precioſi
diſtincti per quattuor ordines. in quibus etiā ſculpta erāt
nomina filioꝝ iſrael quaſi ad deſignandū ꝙ ferret onus
totius populi. per hoc ꝙ habebat nomina eorum in hu
meris. ⁊ ꝙ iugiter debebat de eorum ſalute cogitare. per
hoc ꝙ portabat eos in pectore quaſi in corde habens. in q̄
etiam rationabili mādauit dominus poni doctrinā et ve
ritatem. quia quedam pertinentia ad veritatem iuſticie ⁊
doctrine ſcribebātur in illo rationabili. Iudei tamen fa
bulātur ꝙ in rationali erat lapis qui ſcđm diuerſos colo
res mutabatur ſcđm diuerſa que debebāt accidere filijs iſrl'
⁊ hoc vocant veritatē ⁊ doctrinā. Quintū erat balteus
id ē. cingul⁹ quidā factus ex ꝓdictis quattuor colorib⁹. Se
xtum erat thyara. i. mitra quedam de byſſo. Septimum
autem erat lamina aurea pendēs in fronte eius. in q̄ erat
ſcriptum nomē dñi. Octauū autē erant feminalia linea
vt operirent carnem turpidinis ſue quādo accederet ad
ſanctuariū vel ad altare. Ex iſtis aūt octo ornamētis mi
nores ſacerdotes habebāt quattuor. ſ. tunicā lineā. femina
lia ⁊ balteū ⁊ thyaram. Hoꝝ aūt ornamentoꝝ quidam
rōnem litteralē aſſignāt dicētes ꝙ in iſtis ornamētis de
ſignabatur diſpoſitio orbis terrarū. q̄ſi pontifex ꝓteſta
ret ſe eſſe miniſtrū creatoris mūdi. vnde etiā Sap. xviij.
dr̄ ꝙ in veſte Aaron erat deſcriptus orbis terraꝝ. nā fe
moralia linea figurabāt terram ex qua linū naſcitur. bal
thei circūuolutio ſignificabat occeanū qui circūcingit ter
ram tunica hyacinthina ſuo colore ſignificabat aerem. ꝑ
cuius tintinnabula ſignificabātur tonitrua. per malagra
nata coruſcatiōes. ſuphumerale vero ſignificabat ſua va
rietate celum ſidereum. duo onychini duo emiſperia. vl'
ſolem ⁊ lunam. duodecim gemme i pectore. duodecim ſi
gna in zodiaco. que dicebātur poſita in rationali. qꝛ in ce
leſtibus ſunt ratiōes terrenorum. ſcđm illud Iob. xxviij.
Nūquid noſti ordinē celi. ⁊ ponis rōnem eius in terra?
Cydaris autē vel thyara ſignificat celū empireum. La
mina aurea deum omnibus ꝓſidētem. Figuralis vero ra
tio manifeſta eſt. Nam macule vel defectus corporales a
quibus debebānt ſacerdotes eſſe imunes. ſignificāt diuer
ſa vitia ⁊ peccata quibus debēt carere. ꝓhibetur enim eē
cecus. i. ne ſit ignorās. ne ſit claudus. i. inſtabilis. ⁊ ad di
uerſa ſe inclinans. ne ſit paruo vel grādi vel torto naſo. i.
ne ꝑ defectū diſcretionis vel in plus vel i minus excedat
aut etiā aliqua praua exerceat. Per naſum enī diſcretio
deſignatur qꝛ eſt diſcretiuus odoris. ne ſit fracto pede vel
manu. i. ne amittat virtutē bene operandi vel ꝓcedendi i
virtutē. Repudiatᷣ etiā ſi habeat gibbum vel aū vel retro
ꝑ quē ſignificatᷣ ſuꝑfluus amor terrenoꝝ. Sic eſt lippus
id ē. ꝑ carnalem affectionē eius ingeniū obſcuratᷣ. Cōtin
git enī lippitudo ex fluxu humoris. Repudiatᷣ etiā ſi ha
beat albuginē in oculo. i. ꝓſumptionē candoris iuſticie i
ſua cogitatiōe. Repudiatᷣ etiam ſi habeat iugē ſcabiem.
id ē. petulantiā carnis. ⁊ ſi habuerit impetiginē que ſine
dolore corpus occupat. ⁊ mēbroꝝ decorem fedat. ꝑ quam
auaricia deſignatur. ⁊ etiā ſi ſit hernioſus vel ponderoſus
qui ſcꝫ geſtat pondus turpitudinis i corde. lꝫ nō exerceat
in opere. Per ornamēta vero deſignantᷣ virtutes mini
ſtroꝝ dei. Sunt aūt quattuor q̄ ſunt neceſſaria oībus mini
ſtris ſcꝫ caſtitas q̄ ſignificatᷣ per feminalia. Puritas vero
vite q̄ ſignificatᷣ ꝑ lineā tunicā. Moderatio diſcretiōis q̄
ſignificatᷣ ꝑ cingulū. Et rectitudo intētiōis q̄ ſignificatᷣ ꝑ
thyarā ꝓtegentē caput. Sed ꝓ his pōtifices debēt quattu
or habere. Primo quidē iugem dei memoriā in contem
platione. ⁊ hoc ſignificat lamina aurea habēs nomen dei
in fronte. Scđo ꝙ ſupportēt infirmitates populi. quod
ſignificat ſuꝑhumerale. Tertio ꝙ habeāt ꝑopulū i corde
⁊ in viſcerib⁹ ꝑ ſollicitudinē charitatis. qđ ſignificatᷣ per
rationale. Quarto ꝙ habeant cōuerſationem celeſtem ꝑ
opera perfectionis. qđ ſignificatur per tunicā hyacinthi
nam. vnde ⁊ tunice hyacinthine adiunguntur in extremi
tate tintinnabula aurea. per que ſignificatur doctrina diui
norum que debet coniungi celeſti cōuerſationi pōtificis
Adiunguntur autem malapunica. per que ſignificatᷣ vni
tas fidei ⁊ concordia i bonis moribus. quia ſic coniuncta de
bet eſſe ei⁹ doctrina. vt ꝑ eā fidei ⁊ pacis vnitas nō rūpatᷣ

Ad ſextū ſic proceditur

Uidetᷣ ꝙ obſeruātiaꝝ cerimonialiū nulla fuerit rōnabil'
cauſa. Quia vt Aplſ's dic. j. Timot. iiij. Oīs creatura dei
bona. ⁊ nihil reijciēdū qđ cū grāꝝ actiōe ꝑcipitᷣ. incōueni
enter igitᷣ ꝓhibiti ſūt ab eſu quādā ciboꝝ tāqꝫ imūdoꝝ vt
pꝫ Leuit. x. Pre. ſicut aīalia daᷣ i cibū hoīs. ita etiā ⁊ her
be. vñ dr̄ Geñ. ix. Quaſi olera virētia dedi vobis oēꝫ car
nem. ſꝫ i herbis lex nō diſtinxit aliq̄s imundas. cū tñ ali
que illaꝝ ſint maxīe nociue. vtpote venenoſe. ḡ videtur
ꝙ nec de aīalibus aliq̄ debuerint ꝓhiberi tanqꝫ imunda
Pre. ſi materia ē imūda ex q̄ aliquid generatᷣ pari rōne
videtᷣ ꝙ id qđ generatᷣ ex ea ſit imūdū. ſꝫ ex ſanguine ge
neratᷣ caro. cū igitᷣ nō oēs carnes ꝓ biberētᷣ tāqꝫ imunde

pari ratione nec ſanguis debuit ꝓhiberi quaſi imundus aut adeps qui ex ſanguine generatur. ¶ Pre. Dominus dicit Mat. x. Eos non eſſe timendos qui occidunt corpus quia poſt mortem non habēt quid faciant. qḋ non eēt verum ſi in nocumentum homini cederet quid ex eo fieret multo igitur minus ptinet ad animal iam occiſum q̄liter eius carnes decoquātur. irrationabile igitur videtur eſſe qḋ dicitur Exo. xxiij. Non coques hedum ī lacte matris ſue. ¶ Pre. ea que ſunt primitiua in hominibus ⁊ animalibus tanq̄ preciora ꝑcipiuntur dño offerri. incōuenienter igitur Leuit. xix. Quando ingreſſi fueritis terrā ⁊ plātaueritis in ea ligna pomifera auferetis ꝑputia eoꝝ id eſt. prima germina ⁊ imunda erunt vobis. nec edetis ex eis. ¶ Pre. veſtimentum extra corpus hominis ē. nō igitur debuerunt quedam ſpecialia veſtimenta iudeis interdici. puta qḋ dicitur Leuit. xix. Veſtem que ex duobus texta eſt non indueris. ⁊ Deutero. xxij. Non induet mulier veſte virili. ⁊ vir non induetur veſte feminea. ⁊ infra Non indueris veſtimento qḋ ex lana linoq̄ ptextum ē. ¶ Pre. memoria mandatorum dei non ptinet ad corpus ſed ad cor. incōuenienter igitur precipitur Deutero. vj. ꝙ ligarēt ꝑcepta dei quaſi ſignum in manu ſua. ⁊ ꝙ ſcriberentur in limine oſtiorum. ⁊ ꝙ per angulos palliorꝫ facerent fimbrias quibus ponerent vittas hyacinthinas in memoriā mandatorꝫ dei. vt habet Numeri. xv. ¶ Pre. Apls dicit. j. ad Cor. vj. ꝙ non eſt cura deo de bobus. ⁊ p conſequens neq̄ de alijs animalibus irrationabilibus. inconuenienter igitur ꝑcipitur Deutero. xxij. Si ambulaueris p viā ⁊ inueneris nidum auis non tenebis matrē cum filijs. ⁊ Deutero. xv. Non obligabis os bouis triturantis. ⁊ Leuit. xix. Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animālibus. ¶ Pre. inter plantas non fiebat diſcretio mūdorum ab īmundis. ergo multo minus circa culturam plantarꝫ debuit aliqua diſcretio adhiberi. ergo incōuenienter precipitur Leuit. xix. Agrum non ſeres diuerſo ſemine. ⁊ Deutero. xxij. Non ſeres vineā tuā altero ſemine. ⁊ nō arabis in boue ſimul ⁊ aſino ¶ Pre. ea que ſunt inanimata maxime videtur hominū poteſtati eſſe ſubiecta. incōuenienter igitur arcetur homo ab argento ⁊ auro ex quibus fabricata ſunt idola. et ab alijs q̄ in idolorum domibus inueniuntur ꝑcepto legis qḋ habetur Deutero. vij. Ridiculum etiam videtur eſſe preceptum qḋ habet Deutero. xxiij. Vt egeſtiones humo operirent fodientes ī terra. ¶ Pre. pietas maxime in ſacerdotibus requirit. ſꝫ ad pietatem ptinere videtur ꝙ aliquis funeribus amicorum interſit. vnde etiam de hoc Tobias laudatur. vt habetur Tobie. j. Similiter etiam quādoq̄ ad pietatem ptinet ꝙ aliquis in vxorem accipiat meretricem. quia per hoc eā a peccato ⁊ infamia liberat. ergo videtur ꝙ hec inconuenienter prohibeantur ſacerdotibus. Leuit. xxj. ¶ Sed ptra eſt qḋ dr̄ Deutero. xviij. Tu aūt a dño deo tuo aliter inſtitutus es. ex q̄ pōt accipi ꝙ hmōi obſeruātie ſunt inſtitute a deo ad quādam ſpecialē illius populi ꝑrogatiuam. nō ergo ſunt irrationabiles aut ſine cauſa. ¶ Rn̄. dōm ꝙ populus iudeorꝫ vt ſupra dictum ē. ſpecialiter erat deputatus ad cultū diuinū ⁊ inter eos ſpecialiter ſacerdotes. ⁊ ſicut alie res q̄ applicant ad cultum diuinū aliquā ſpecialitatē debent habere qḋ pertinet ad honorificentiā diuini cultus. ita etiam ⁊ in cōuerſatione illius populi ⁊ ꝑcipue ſacerdotū debuerunt eſſe aliq̄ ſpecialia ꝯgruentia ad cultū diuinū. vel ſpūales vel corporalem. Cultus aūt legis figurabat myſteriū xp̄i. vn̄ oīa eoꝝ geſta figurabant ea que ad xp̄m pertinent. ſm illud. j. ad Cor. x. Oīa in figurā ꝯtingebāt illis. et ideo rōnes harū obſeruātiarꝫ dupliciter aſſignari poſſunt. Vno modo ſm ꝯgruentiā ad diuinū cultū. Alio modo ſm ꝙ figurāt aliquid circa xp̄ianorꝫ vitam. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ ſicut ſupra dictū eſt. duplex pollutio vel imundicia obſeruabatur in lege. Vna quidē culpe p quam polluebatur aīa. Alia autē corruptionis cuiuſdā p quam quodāmodo inq̄natur corpus. Loquendo igitur de prima imundicia nulla genera ciborum imunda ſunt. vel hominē inquinare poſſunt ſm ſuam naturam. vnde dicitur Matth. xv. Non quod intrat in os coinquinat hominem. ſed que ꝓcedūt de ore hoc coinquinant hominē. ⁊ exponitur hoc de peccatis. Poſſunt tamē aliqui cibi per accidens inquinare animam inq̄ntum ſcꝫ contra obedientiā vel votum. vel ex nimia cōcupiſcentia comeduntur. vel inq̄ntum prebent fomentum luxurie. ꝓpter qḋ aliqui a vino ⁊ carnibus abſtinent. ſm autem corpalem imundiciam que eſt corruptionis cuiuſdam alique animalium carnes imundiciam habent. vel quia ex rebus imundis nutriūtur. ſicut porcus. aut imunde cōuerſantur. ſicut quedam animalia ſub terra habitātia. ſicut talpe ⁊ mures et alia huiuſmodi. vnde etiā quendam fetorem contrahūt. vel quia eorum carnes ꝓpter ſuperfluam humiditatē vel ſiccitatē corruptos humores in corporibus humanis generant. ⁊ ideo ꝓhibite ſunt eis carnes animalium habentium ſoleas. i. vngulā vnam non fiſſam. ꝓpter eorum terreſtritatem. ⁊ ſimiliter ſunt eis prohibite carnes animalium habentiū multas fiſſuras in pedibus. quia ſunt nimis colerica ⁊ aduſta. ſicut carnes leonis ⁊ huiuſmodi. ⁊ eadem ratione prohibite ſunt eis aues quedam rapaces que ſunt nimie ſiccitatis. ⁊ quedam aues aquatice ꝓpter exceſſum humiditatis. Similiter etiam quidam piſces non habentes pēnulas ⁊ ſquamas. vt anguille ⁊ huiuſmodi propter exceſſū humiditatis. Sunt autem eis cōceſſa ad eſum animalia ruminantia ⁊ findentia vngulā. quia habent humores bene digeſtos ⁊ ſunt medie complexionis. quia nec ſunt nimis humida. qḋ ſignificant vngule. neq̄ ſunt nimis terreſtria cum non habeant vngulā continuam ſed fiſſam. In piſcibus etiā conceſſi ſunt eis piſces ſicciores quod ſignificatur per hoc ꝙ habent ſquamas et pennulas. per hoc enim efficitur temperata complexio humida piſciū. In auibus etiam ſunt eis cōceſſa magis temperata. ſicut galline. perdices. et alie hmōi. Alia ratio fuit in deteſtationem idolatrie. nam gentiles ⁊ precipue egyptij inter q̄s erant nutriti huiuſmodi animalia prohibita idolis imolabant. vel eis ad maleficia vtebantur. Animalia vero q̄ iudeis ſunt conceſſa ad eſum non comedebant. ſed ea tanq̄ deos colebant. vel ꝓpter aliam cauſā ab eis abſtinebāt vt ſupra dictum eſt. Tertia ratio eſt ad tollendam nimiā diligentiam circa cibaria. et ideo cōceduntur illa animalia que de facili ⁊ ī promptu haberi poſſunt. generaliter tamen prohibitus eſt eis eſus omnis ſanguinis et adipis cuiuſlibet animalis. ſanguis quidem. tum ad vitandam crudelitatem vt deteſtaretur humanū ſanguinem effundere ſicut ſupra dictum ē. tum etiam ad vitandum idolatrie ritum. quia eorum conſuetudo erat vt circa ſanguinē congregatum adunarentur ad comedendum in honore idolorum. quibus reputabant ſanguinem acceptiſſimū eſſe. et ideo dominus mandauit ꝙ ſanguis effunderetur ⁊ ꝙ puluere operiretur. et ꝓpter hoc etiam prohibitum ē eis comedere aīalia ſuffocata vel ſtrangulata. q2 ſanguis

eorū non ſepatur a carne. vel quia in tali morte animalia
multum affliguntur. ⁊ dominus voluit eos a crudelitate
ꝓhibere etiam circa animalia bruta. vt per hoc magis
recederent a crudelitate hoīs. habētes exercitiū pietatꝫ
etiam circa beſtias. Adipis etiā eſus ꝓhibitus ē eis. tum
q2 idolatre comedebāt illū in honorem deoꝝ ſuoꝝ tū etiaꝫ
q2 cremabatur ī honorē dei. tum q2 ſanguis ⁊ adeps non
generāt bonū nutrimētū. qđ ꝑ cauſaꝫ inducit rabi Moy
ſes. Cauſa aūt ꝓhibitionis eſus neruoꝝ exprimit̄ Geñ.
xxxij. vbi dicit̄ φ nō comedūt filij iſrael neruū eo φ tetige
rit neruū femoris Jacob ⁊ obſtipuerit. Figuralis aūt ra
tio horum eſt. q2 per omnia hmōi aīalia ꝓhibita deſignan
tur aliq̄ peccata in quoꝝ figurā illa animalia ꝓhibebant̄
vñ dicit Augꝰ in li. ɔtra Fauſtū. Si de porco et agno re
quiratur. vtrūqꝫ natura mundum eſt. q2 oīs creatura dei
bona ē. quadā vero ſignificatione agnus mūdus. porcus
īmundus eſt. tanqꝫ ſi ſtultū ⁊ ſapientem diceres. vtrūqꝫ
hoc verbū natura vocis ⁊ litteraꝝ ⁊ ſyllabaꝝ ex quibꝰ con
ſtat mundū eſt. ſignificatiōe autem vnū eſt mundum et
aliud īmundū. Animal enī qđ ruminat ⁊ vngulā findit
mundum eſt ſignificatione. q2 fiſſio vngule ſignificat di
ſtinctionē duoꝝ teſtamētoꝝ. vel patris ⁊ filij. vel duaruꝫ
naturarū in xp̄o. vel diſcretioneꝫ boni ⁊ mali. Rumina
tio aūt ſignificat meditationē ſcripturarū ⁊ ſanum ītelle
ctum earum. Cuicūqꝫ aūt horū alterū deeſt ſpūaliter im
mūdus eſt. Siliter etiam ī piſcibus illi qui habēt ſqua
mas ⁊ pēnulas ſignificatione mundi ſunt. q2 ꝑ pēnulas
ſignificatur vita ſublimis. vel cōtemplatio. per ſquamas
autē ſignificat̄ aſpera vita quoꝝ vtrūqꝫ neceſſariū eſt ad
mūdiciā ſpūalium. In auibus aūt ſpecialia quedā gene
ra ꝓhibentur. In aquila. n. q̄ alte volat ꝓhibetur ſupbia
ī gryphe autē q̄ equis ⁊ hoībꝰ infeſtꝰ ē crudelitas potētū
ꝓhibetur. in halyeto aūt qui paſcit̄ minutis auibꝰ ſignifi
cantur illi qui ſunt pauperibꝰ moleſti. In miluo autē q̄
maxime inſidijs viuit deſignātur fraudulenti. In vul
ture aūt qui ſequitur exercituꝫ expectās comedere cada
uera mortuoꝝ. ſignificātur illi qui mortes ⁊ ſeditiōes ho
minū affectāt vt inde lucrētur. Per animalia coruini ge
neris ſignificātur illi qui ſunt voluptatibꝰ denigrati. vel
qui ſunt expertes bone affectiōis. q2 coruus ſemel emiſſus
ab arca nō eſt reuerſus. Per ſtrutionē qui cū ſit auis vo
lare nō poteſt. ſꝫ ſemꝑ ē circa terrā. ſignificat̄ deo militan
tes ⁊ ſe negocijs ſecularibꝰ implicātes. Nocticorax que in
nocte acuti eſt viſus. in die autē nō videt. ſignificat eos q̄
in tēporalibꝰ ſunt aſtuti. in ſpūalibus hebetes. Larus aūt
qui volat ī aere ⁊ natat in aqua. ſignificat eos qui ⁊ circū
ciſionem ⁊ baptiſmū venerant̄. vel ſignificat eos qui per
ɔtemplationē volare volūt. ⁊ tū viuūt in aquis volupta
tum. Accipiter vero qui deſeruit hoībꝰ ad predam. ſignifi
cat eos qui miniſtrāt potētibus ad depredandū pauperes.
Per bubonē qui ī nocte victum q̄rit. de die aūt latet. ſi
gnificāt̄ luxurioſi qui occultari q̄runt ī nocturnis opibꝰ
q̄ agunt. Mergulꝰ aūt cuiꝰ natura ē vt ſub vndis diuitꝰ
īmoretur. ſignificat guloſos qui ī aquis deliciaꝝ ſe īmer
gunt. Ibis vero auis ē in affrica. habens longū roſtrū q̄
ex ſerpētibus paſcitur. ⁊ forte eſt idē qđ ciconia. ⁊ ſignifi
cat inuidos. qui de malis alioꝝ quaſi de ſerpētibus refici
untur. Cygnus aūt ē coloris cādidi. ⁊ longū collū habet.
qui ex ꝓfunditate terre vel aque cibū trahit. ⁊ pōt ſignifi
care hoīes q̄ ꝑ exteriorē iuſticie cādorē lucra terrena q̄rūt.
Onocrotalus aūt auis ē in ꝑtibꝰ oriētis lōgo roſtro q̄ in
faucibus habet quoſdā folliculos ī quibꝰ primo cibū re
ponit. ⁊ poſt horaꝫ in ventrē mittit. ⁊ ſignificat auaros q̄
īmoderata ſollicitudine neceſſaria vite cōgregant. Por
phyrio aūt ꝑter modū aliaꝝ auiū habet vnū pedē latū ad
natandū. aliū fiſſum ad ambulanduꝫ. q2 ⁊ in aq̄ natat vt
anates. ⁊ ī terra ambulat vt ꝑdices. ſolo morſu bibit oēꝫ
cibū aq̄ tingēs. ⁊ ſignificat eos q̄ nihil ad alteriꝰ arbitriū
facere volūt. ſꝫ ſolū qđ fuerit tinctū aqua ꝓprie volūtatis
Per herodionem qui vulgariter falco dr̄. ſignificant̄ illi
quoꝝ pedes ſunt veloces ad effudendum ſanguinē. Cara
drion aūt q̄ ē auis garrula ſignificat loq̄ces. Upupa aūt
q̄ nidificat in ſtercoribus ⁊ fetenti paſcit̄ fimo. ⁊ gemituꝫ
in cātu ſimulat. ſignificat triſticiā ſeculi q̄ in hoībꝰ īmū
dis mortē opatur. Per veſpertilionē aūt que circa terraꝫ
volitat. ſignificant̄ illi qui ſeculari ſcientia ꝑditi ſola ter
rena ſapiūt. Circa volantia aūt etiā quadrupedia illa ſola
ꝯcedūtur eis q̄ poſteriora crura habent longiora. vt ſali
re poſſint. alia vero q̄ terre magis adherent ꝓhibētur. q2
illi qui abutunt̄ doctrina q̄tuor euāgeliſtaꝝ vt ꝑ eaꝫ in
altū nō ſubleuēt̄. īmundi reputant̄. In ſanguine vero ⁊
adipe ⁊ neruo ītelligit̄ ꝓhiberi crudelitas ⁊ voluptas et
fortitudo ad peccandū. ¶ Ad. ij. dōm φ eſus plātarum ⁊
alioꝝ terre naſcentiū fuit apud hoīes etiā ante diluuium
ſꝫ eſus carniū videt̄ eſſe poſt diluuiū introductꝰ. Dicitur
enī Geñ. viij. Quaſi olera virētia dedi vobis oēꝫ carnē.
⁊ hoc ideo. q2 eſus terre naſcentiū magis ꝑtinet ad quādā
ſimplicitatē vite. eſus aūt carniū ad quaſdā delicias ⁊ cu
rioſitatē viuēdi. ſpōte enī terra herbā germinat. vel cū
modico ſtudio hmōi terre naſcentia in magna copia ꝓu
ētur. oportet aūt cū magno ſtudio aīalia vel nutrire. vl̄
etiā capere. ⁊ ideo volēs dñs populū ſuū reducere ad ſim
pliciorem victū. multa ī genere animaliū eis ꝓhibuit. nō
aūt in genere terre naſcentiū. vel etiā q2 animalia imola
bant̄ idolis. nō aūt terre naſcētia. ¶ Ad. iij. ꝑ3 reſponſio
ex dictis. ¶ Ad. iiij. dōm φ ſi hedus occiſus non ſentiat
q̄liter carnes eiꝰ coquātur. tū in aīo decoquētis ad quā
dam crudelitatē ꝑtinere videt̄ ſi lac matris qđ datum ē
ei ꝓ nutrimento adhibeat̄ ad ɔſumptionē carniū ipſius.
Vel poteſt dici φ gētiles in ſolēnitatibus idoloꝝ taliter
carnes hedi decoquebāt vel ad imolanduꝫ vel ad come
dendū. ⁊ ideo Exo. xxiij. poſtqꝫ ꝑdictū fuerat de ſolēnitati
bus celebrādis ī lege. ſubdit̄. Non coques hedū in lacte
matris ſue. Figuralis aūt ratio huius ꝓhibitiōis ē. q̄a
ꝑfigurabat̄ φ xp̄s qui ē hedus ꝓpter ſimilitudinē carnis
peccati. non erat a iudeis coquēdus. i. occidendus in lacte
matris. i. tp̄e infantie. vel ſignificat̄ φ hedus. i. peccator
non eſt coquendus in lacte matris. id eſt. non eſt blandi
cijs deliniendus. ¶ Ad. v. dōm φ gentiles fructus primi
tiuos quos fortunatos eſtimabant dijs ſuis offerebant.
vel etiam comburebāt eos ad quedam magica facienda.
⁊ ideo preceptum eſt eis vt fructus trium primorum an
norum īmundos reputaret. In tribus enim annis fere
omnes arbores terre illius fructum producunt̄. que ſcilꝫ
vel ſeminando vel inſerendo. vel plantando colunt̄. Ra
ro autem contingit φ oſſa fructuuꝫ arboris vel ſemina la
tentia ſeminentur. hec enim tardius facerent fructum. ſꝫ
lex reſpexit ad id quod frequentius fit. Poma aūt quar
ti anni tanqꝫ primicie mundorum fructuuꝫ deo offerebā
tur. quinto autem anno ⁊ deinceps comedebātur. Figu
ralis autem ratio eſt. quia per hoc ꝑfiguratur φ poſt tres
ſtatꝰ legis. quoꝝ vnꝰ ē ab Abraam vſqꝫ ad David. ſecun
dus vſqꝫ ad trāſmigrationem babylonis. tertius vſqꝫ ad
chriſtum erat. chriſtus deo offerendus qui eſt fructꝰ legis

vel q² primordia noſtroꝝ operum debent eſſe nobis ſuſpe-
cta ꝓpter imꝑfectionem. ¶ Ad .vj. dicendum ꝙ ſicut dr̄ Eccl̄.
xix. Amictus corporis enūciat de hoīe. ⁊ ideo voluit do-
minus vt populus ei⁹ diſtingueref ab alijs populis non
ſolū ſigno circūciſionis qḋ erat in carne. ſed etiā certa ha-
bitus diſtinctione. ⁊ ideo ꝓhibitū fuit eis ne induerētur
veſtimēto ex lana ⁊ lino ꝯtexto. ⁊ ne mulier indueretur ve-
ſte virili. aut ecōuerſo. ꝓpter duo. Primo quidē ad vitan-
dum idolatrie cultū. Huiuſmodi enī varijs veſtibus ex
diuerſis ꝯtextis gentiles in cultu ſuoꝝ deoꝝ vtebātur. ⁊
etiam in cultu Martis mulieres vtebātur armis viroꝝ.
in cultu autē Veneris ecōuerſo viri vtebantur veſtibus
mulierū. Alia ratio eſt ad declinandam luxuriā. nam per
cōmixtiones varias in veſtimentis omnis inordinata cō-
mixtio coitus excluditur. ꝙ aūt mulier induatur veſte vi-
rili. aut ecōuerſo incētiuū eſt ꝯcupiſcētie. ⁊ occaſionē libi-
dini ꝑſtat. Figuralis autem ratio ē. q² in veſtimento con-
texto ex lana ⁊ lino interdicif cōiunctio ſimplicitatis ⁊ in-
nocētie que figuratur ꝑ lanam. ⁊ ſubtilitatis malicie q̄ fi-
guraf ꝑ linum. Prohibef etiam ꝙ mulier non vſurpet ſi-
bi doctrinam vel alia viroꝝ officia. vel vir nō declinet ad
mollicies mulieꝝ. ¶ Ad .vij. dicendum ꝙ ſicut Hiero⁹ dicit
ſup Matth. Dn̄s iuſſit vt in quattuor angulis palliorū
hyacinthinas fimbrias facerēt ad populū iſrael dinoſcē-
dū ab alijs populis. vn̄ ꝑ hoc ſe eſſe iudeos ꝓfitebātur.
⁊ ideo ꝑ aſpectum huius ſigni inducebātur in memoriā
ſue legis. ꝙ autē dicif. Ligabis ea in manu tua ⁊ erunt
ſemꝑ ante oculos tuos. phariſei male interꝑtabātur ſcri-
bētes in mēbranis decalogū Moyſi. et ligabant in frōte
quaſi coronā vt ante oculos mouerentur cum tn̄ intentio
dn̄i mandātis fuerit vt ligarenf in manu .i. in opatione.
et eſſent ante oculos .i. in meditatione. In hyacinthinis
autem vittis que pallijs inſerebātur. ſignificaf celeſtis in-
tentio que omnibꝫ operibus noſtris debet adiungi. Po-
teſt tn̄ dici ꝙ quia popul⁹ ille carnalis erat ⁊ dure ceruī-
cis. oportuit etiā ꝑ huiuſmodi ſenſibilia eos ad legis ob
ſeruantiā excitari. ¶ Ad .viij. dicendum ꝙ affectus hoīs eſt du-
plex. vnus quidē ſm rōnē. alius vero ſm paſſionē. Sm
igif affectū rōnis non refert qḋ hō circa bruta aīalia agat
q² oīa ſunt ſubiecta ei⁹ poteſtati a deo. ſm illud ps̄. Oīa
ſubiecīſti ſub pedib⁹ eius. ⁊ ſm hoc Ap̄ls dicit ꝙ non eſt
cura deo de bobus. q² de⁹ non requirit ab hoīe quid circa
boues agat vel circa alia animalia. Quātū vero ad affe-
ctum paſſionis mouef affectus hoīs etiam circa alia ani-
malia. q² enim paſſio miſericordie cōſurgit ex afflictioni-
bus alioꝝ. contingit etiā bruta animalia penas ſentire. pōt
ī hoīe ꝯſurgere miſericordie affectus etiā circa afflictionē
animaliū. ꝓximū aūt ē vt q̄ exercef in affectu miſericor-
die circa animalia. magis ex hoc diſponaf ad affectū miſe-
ricordie circa hoīes. vnde dr̄ Prouer. xij. Nouit iuſt⁹ ani-
mas iumentoꝝ ſuoꝝ. viſcera aūt impioꝝ crudelia. ⁊ ideo
vt dn̄s populū iudaicum ad crudelitatē pronū ad miſeri-
cordiā reuocaret. voluit eos exercere ad miſericordiā etiā
circa bruta animalia. ꝓhibens quedā circa aīalia fieri q̄
ad crudelitatē quandā ꝑtinere videnf. ⁊ ideo ꝓhibuit ne
coq̄rent hedus in lacte matris ꝙ nō alligaret os boui tri-
turāti. ⁊ ꝙ nō occideref mr̄ cū filijs. Quis etiā dici poſ-
ſit ꝙ h̄ ꝓhibita ſūt eis ī deteſtatiōē idolatrie. nā egyptij
nephariū reputabāt vt boues triturātes de frugibꝫ come-
derēt. aliq̄ etiā malefici vtebātur matre auis incubāte et
pullis ei⁹ ſimul captis ad fecūditatē. ⁊ fortunā circa nu-
tritionē filioꝝ. ⁊ q² etiā ī augurijs reputabaf hoc eē fortu-

natū ꝙ inueniref mater incubās filijs. Circa cōmixtionē
vero aīalium diuerſe ſpeciei. rō litteralis potuit eē triplex.
vna q̄dē ad deteſtationē idolatrie egyptioꝝ q̄ diuerſis cō-
mixtionib⁹ vtebāf in ſeruitiū planetaꝝ. qui ſm diuerſas
ꝯiunctiōes habēt diuerſos effect⁹. ⁊ ſup diuerſas ſpecies
rerū. Alia ratio eſt ad excludendum ꝯcubitus ꝯtra naturam.
Tertia ratio ē ad tollendā vniuerſaliter occaſionē ꝯcupi-
ſcētie. Animalia enī diuerſaꝝ ſpecieꝝ nō cōmiſcenf de fa-
cili ad inuicē niſi hoc ꝑ hoīes ꝓcuref. ⁊ in aſpectu coitus
animaliū excitaf homini ꝯcupiſcētie motus. vn̄ ⁊ in tradi-
tionibus iudeoꝝ ꝓhibitū inuenif. vt rabi Moyſes dicit.
vt hoīes auertāt oculos ab animalib⁹ coeuntib⁹. Figura-
lis aūt hoꝝ ratio ē. q² boui triturāti .i. ꝑdicatori deferēti
ſegetes doctrine nō ſunt neceſſaria victus ſubtrahenda.
vt Ap̄ls dicit .j. ad Coꝛ. ix. Matrē etiam non ſimul de-
bemus tenere cum filijs. quia in quibuſdā retinendi ſūt
ſpūales ſenſus quaſi filij. ⁊ dimittēda eſt litteralis obſer-
uantia quaſi mater ſicut in omnib⁹ cerimonijs legis. pro-
hibetur etiam ꝙ iumenta .i. populares homines non faci-
amus coire .i. cōiunctionem habere cum alterius generis
animantibus. id eſt. cum gentilibus vel iudeis. ¶ Ad .ix.
dicendum ꝙ omnes ille cōmixtiones ī agricultura ſunt prohibi-
te ad litteram in deteſtationem idolatrie. quia egyptij in
venerationem ſtellarum diuerſas cōmixtiones faciebant
⁊ in ſeminibus ⁊ in animalibus ⁊ in veſtibus repreſentā-
tes diuerſas cōiunctiones ſtellarum. Vel omnes huiuſ-
modi cōmixtiones varie prohibentur ad deteſtationē coi-
tus contra naturam. habent tamen figuralem rationem.
quia qḋ dicitur. Non ſeres vineam tuam altero ſemine.
eſt ſpiritualiter intelligendum ꝙ in eccleſia que eſt ſpiri-
tualis vinea non eſt ſeminanda aliena doctrina. ⁊ ſimili-
ter ager. id eſt. eccleſia. non eſt ſeminandus diuerſo ſemi-
ne. id eſt. catholica doctrina ⁊ heretica. Non eſt etiam ſi-
mul arandum in boue ⁊ aſino. quia fatuus ſapienti in ꝑ-
dicatione non eſt ſociandus. quia vnus impedit alium.
¶ Ad .x. dicendum ꝙ malefici ⁊ ſacerdotes idolorum vteban-
tur in ſuis ritibus oſſibus vel carnibus hominū mortuo-
rum. ⁊ ideo ad extirpādum idolatrie cultum precepit do-
minus vt ſacerdotes minores qui per tempora certa mi-
niſtrabant in ſanctuario. non inquinarētur in mortibus
niſi valde ꝓpinquorum ſcꝫ patris ⁊ matris ⁊ huiuſmodi
cōiunctarum ꝑſonarum. Pontifex autē ſemper debebat
eſſe paratus ad miniſterium ſanctuarij. ⁊ ideo totaliter ꝓ-
hibitus erat ei acceſſus ad mortuos q̄tumcunq̄ ꝓpinq̄s.
Preceptum etiam eſt eis ne ducerent vxorem meretricē
ac repudiatam. ſed virginem. tum ꝓpter reuerentiā ſacer-
dotum. quorū dignitas quodāmodo ex tali coniugio di-
minui videretur. tum etiam ꝓpter filios quibus eſſet ad
ignominiam turpitudo matris. quod maxime tunc erat
vitādū qn̄ ſacerdotij dignitas ſm ſucceſſionē generis ꝯfe-
rebaf. Preceptū etiā erat eis vt nō raderēt caput nec bar-
bā. nec ī carnibꝫ ſuis facerēt inciſſurā ad remouēdū idola-
trie ritū. Nā ſacerdotes gētiliū radebāt caput ⁊ barbam.
vn̄ dr̄ Baruch. vj. Sacerdotes ſedēt habētes tunicas ſciſ-
ſas ⁊ capita ⁊ barbā raſam. ⁊ etiā ī cultu idoloꝝ īcidebāt
ſe cultris ⁊ lāceolis. vt dr̄ .iij. Reg. xviij. vn̄ ꝯtraria pce-
pta ſūt ſacerdotibꝫ veteris legis. Spūalis aūt rō hoꝝ eſt
q² ſacerdotes oīno debēt eſſe īmunes ab operib⁹ mortuis
q̄ ſunt opa peccati. ⁊ etiā nō debent radere caput .i. depone-
re ſapientiā. neq̄ deponere barbā .i. ſapiētie ꝑfectionem.
neq̄ etiā ſcindere veſtimēta aut incidere carnes vt ſcꝫ vi-
tiū ſciſmatis non incurrāt. ¶ Queſtio CIII

Deinde conſiderandū.

eſt de duratione cerimonialiū p̄ceptoꝝ. ⁊ circa hoc querūt̄ quattuoꝛ. primo vtrū precepta cerimonialia fuerint ante legem. ſcd̓o vtꝝ in lege aliquaꝫ virtutem habuerint iuſtificandi. tertio vtruꝫ ceſſauerint xp̄o veniente. quarto vtrum ſit peccatum mortale obſeruare ea poſt xp̄m.

Ad primum ſic procedit.

Videtur ꝙ cerimonie legis fuerint ante legē. Sacrificia eni ⁊ holocauſta ptinent ad cerimonias veteris legis. vt ſupra dictum ē. ſed ſacrificia ⁊ holocauſta fuerunt ante legem. Dicit̄ eni Gen̄. iiij. ꝙ Cayn obtulit de fructib⁹ terre munera domino. Abel autem obtulit de primogenitis gregis ſui. ⁊ d̓ adipibus eoꝝ. Noe etiam obtulit holocauſta dn̄o. vt dicit̄ Gen̄. viij. ⁊ Abraam ſimiliter vt dicitur Gen̄. xxij. ergo cerimonie veteris legis fuerunt ante legeꝫ.

Pre. ad cerimonias ſacroꝝ ptinet conſtructio altaris ⁊ eius inunctio. ſed iſta fuerunt ante legem. legitur enim Gen̄. xiij. ꝙ Abraā edificauit altare dn̄o. ⁊ de Jacob dicitur Gen̄. xxviij. ꝙ tulit lapidem ⁊ erexit in titulū fundēs oleum deſuper. ergo cerimonie legales fuerunt ante legē.

Pre. inter ſacramenta legalia primū v̓r fuiſſe circūciſio ſꝫ circūciſio fuit an̄ legē. vt ptꝫ Gen̄. xvij. ſil'r etiā ſacerdotiū fuit an̄ legē. Dicit̄ eni Gen̄. xiiij. ꝙ melchiſedech erat ſacerdos dei ſūmi. ergo cerimonie ſacramentoꝝ fuerunt ante legem.

Pre. diſcretio mūdoꝝ animaliū ab imundis ptinet ad cerimonias obſeruantiaꝝ. vt ſupra dictum ē. ſꝫ talis diſtinctio fuit ante legē. Dicit̄ eni Gen̄. vij. Ex omnibus mūdis animalib⁹ tolle ſeptena ⁊ ſeptena. de animātibus vero imundis duo ⁊ duo ergo cerimonie legales fuerunt ante legē.

Sꝫ ɔtra eſt qd̓ dicitur Deutero. vj. Hec ſunt p̄cepta ⁊ cerimonie q̄ mandauit dn̄s deus noſter vt docerē vos. non aūt indiguiſſent ſup his doceri ſi prius p̄dicte cerimonie fuiſſent. ergo cerimonie legis non fuerunt ante legem.

Rn̄. dicēdū ꝙ ſicut ex dictis patet. cerimonie legis ad duo ordinabant̄. ſ. ad cultum dei ⁊ ad figurandū xp̄m. Quicunqꝫ autē colit deum oportet ꝙ ꝑ aliqua determinata eum colat que ad exteriorem cultum ptinent. Determinatio autē diuini cult⁹ ptinet ad cerimonias. ſicut etiā determinatio eoꝝ per que ordinamur ad ꝓximū ptinet ad p̄cepta cerimonialia. vt ſupra dictum ē. ⁊ ſic ideo inter hoīes cōmuniter erāt aliqua iudicialia. nō tn̄ ex auctoritate legis diuine inſtituta ſed rōne hoīuꝫ ordinata. ita etiā erāt q̄dā cerimonie non q̄dē ex auctoritate alicui⁹ leg̃ determiāte. ſꝫ ſolū ſcḋm volūtatē ⁊ deuotionē hoīuꝫ deū colētiū. ſed q2 etiā an̄ legē fuerunt quidā viri p̄cipui ꝓphetico ſpiritu pollentes. credendum eſt ꝙ ex inſtinctu diuino quaſi ex quadā priuata lege inducerentur ad aliquē certū modū colendi deuꝫ qui ⁊ cōueniens eſſet interiori cultui. ⁊ etiā cōgrueret ad ſignificandū xp̄i myſteria. que figurabatur etiaꝫ ꝑ alia coꝝ geſta. ſcḋm illud. j. ad Coꝛ. x. Omnia ī figura cōtingebant illis. Fuerunt igitur ante legem quedam cerimonie. non tamē cerimonie legis. q2 non erāt ꝑ aliquā legis latione inſtitute.

Ad. j. ergo dicēdū ꝙ hmōi oblationes ⁊ ſacrificia ⁊ holocauſta offerebāt antiqui ante legē ex quadā deuotione ꝓprie volūtatis ſcḋm ꝙ eis videbat̄ cōueniens. vt in rebus quas a deo acceperāt. quas ī reuerentiā diuinaꝫ offerrent. ꝓteſtarentur ſe colere deū qui eſt omniū principiū ⁊ finis.

Ad. ij. dicēdū ꝙ etiam ſacra quedā inſtituerunt. quia videbat̄ eis ɔueniēs vt in reuerentiā diuinaꝫ eſſent aliqua loca ab alijs diſtincta diuino cultui mancipata.

Ad. iij. dicēdū ꝙ ſacramentū circūciſionis p̄cepto diuino fuit ſtatutū ante legē. vnde non pōt dici ſacramētum legis quaſi in lege inſtitutū. ſed ſolū quaſi in lege obſeruatum. ⁊ hoc eſt ꝙ dn̄s dicit Job. vij. Circūciſio nō ex Moyſe eſt. ſed ex patrib⁹. Sacerdotiū etiaꝫ erat ante legē apud colētes deū ſcḋm humanā determinationē qui hanc dignitatē primogeniti attribuebāt.

Ad. iiij. dicēdū ꝙ diſtinctio mūdoꝝ animaliū ⁊ imundoꝝ non fuit ante legeꝫ q̄ꝫtum ad eſum. cum dictuꝫ ſit Gen̄. ix. Omne qd̓ mouetur ⁊ viuit erit vobis in cibū. ſed ſolum q̄ꝫtum ad ſacrificioꝝ oblationē. q2 de quibuſdaꝫ determinatis animalib⁹ ſacrificia offerebant. ſi tn̄ q̄ꝫtum ad eſum erat aliqua animaliū diſcretio. hoc non erat q2 eſus illoꝝ reputaretur illicitus cuꝫ nulla lege eſſet ꝓhibitus. ſed ꝓpter abominationem vel cōſuetudinem. ſicut ⁊ nunc videmus ꝙ aliqua cibaria ſunt in aliquibus terris abominabilia que ī alijs comeduntur.

Ad ſecunduꝫ ſic procedit

Videtur ꝙ cerimonie veteris legis habebant virtutē iuſtificādi tpe legis. Expiatio enim a peccato ⁊ conſecratio hoīs ad iuſtificationē ptinēt. ſed Exo. xxix. dicitur ꝙ per aſperſionē ſanguinis ⁊ inunctionem olei cōſecrabant̄ ſacerdotes ⁊ veſtes eorum. ⁊ Leuit̄. xvi. dicitur ꝙ ſacerdos ꝑ aſperſionem ſanguinis vituli expiabat ſanctuariū ab imūdicijs filioꝝ iſrael. ⁊ a preuaricationibus eoꝝ atqꝫ peccatis. ergo cerimonie veteris legis habebāt virtutē iuſtificandi.

Pre. id ꝑ qd̓ homo placet deo ad iuſticiā ptinet ſcḋm illud p̄s. Juſtus dn̄s ⁊ iuſticias dilexit. ſed ꝑ cerimonias aliqui deo placebant. ſcḋm illud Leuit. x. Quomodo potui placere deo in cerimonijs mentē lugubri. ergo cerimonie veteris legis habebāt virtutē iuſtificādi.

Pre. ea q̄ ſunt diuini cultus magis ptinēt ad aīaꝫ q̄ꝫ ad corp⁹. ſcḋm illud p̄s. Lex dn̄i īmaculata cōuertens animas. ſed ꝑ cerimonias legis mūdabatur leproſus. vt dicitur Leuit. xiiij. ergo multo magis cerimonie veteris legis poterant mūdare animā iuſtificādo.

Sed cōtra ē qd̓ Ap̄ls dicit Gal̄. ij. Si data eſſet lex que poſſet iuſtificare xp̄s gratis mortuus eēt. i. ſine cauſa. ſed hoc eſt incōueniens. ergo cerimonie veteris legis non iuſtificabant.

Rn̄. dicēdū ꝙ ſicut ſupra dictum ē. in veteri lege duplex imūdicia obſeruabatur. Vna quidē ſpūalis que ē imundicia culpe. alia vero corpalis q̄ tollebat idoneitatem ad cultū diuinū. ſicut leproſus dicebatur imundus vl' ille qui tangebat aliqd̓ morticinū. ⁊ ſic imundicia nihil aliud erat q̄ꝫ irregularitas quedā. ab hac igitur imūdicia cerimonie veteris legis habebāt virtutē emundādi. q2 hmōi cerimonie erāt quedā remedia adhibita ex ordinatione legis ad tollēdas p̄dictas imūdicias ex ſtatuto legis inductas. ⁊ ideo Ap̄ls dicit ad Hebre. ix. ꝙ ſanguis hircoꝝ ⁊ taurorum ⁊ cinis vitule aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationeꝫ carnis. ⁊ ſicut iſta imundicia q̄ ꝑ hmōi cerimonias emūdabatur erat magis carnis q̄ꝫ mentis. ita etiā ipſe cerimonie iuſticie carnis dicūtur ab ipſo Ap̄lo paulo ſupra. Juſticijs inquit carnis vſqꝫ ad tēpus correctionis impoſitis. Ad imundicia vero mentis que eſt imundicia culpe non habebāt virtutē expiandi. ⁊ hoc ideo. quia expiatio a peccatis nunq̄ꝫ fieri potuit niſi ꝑ xp̄m qui tollat peccata mūdi. vt dicit̄ Job. j. Et q2 myſteriū incarnationis ⁊ paſſionis xp̄i nondū erat realiter ꝑactū. ille veteris legis cerimonie

non poterāt in ſe ꝯtinere realiter virtutē ꝓfluentē a xp̄o incarnato ⁊ paſſo ſicut continent ſacramēta noue legis. ⁊ ideo nō poterāt a peccato mundare, ſicut Apl'us dicit ad Hebre. x. ꝙ impoſſibile ē ſanguinem tauroꝝ aut hyrcoꝝ auferri peccata. ⁊ hoc ē ꝙ Gal. iiij. Apl'us vocat ea egena ⁊ infirma elemēta. infirma quidē q: nō poſſunt a peccato mundare. ſed hec infirmitas ꝓuenit ex eo ꝙ ſūt egena. i. eo ꝙ non ꝯtinent in ſe grām. Poterat autē mens fidelium tpe legis per fidem ꝯiungi xp̄o incarnato ⁊ paſſo. et ita ex fide xp̄i iuſtificabanť. cuius fidei q̄dā ꝓteſtatio erat hmōi cerimoniarū obſeruatio inq̄tum erant figura xp̄i. ⁊ ideo ꝓ peccatis offerebanť ſacrificia q̄dā in veteri lege. non q: ipſa ſacrificia a peccato emūdarent. ſed q: erant q̄dam ꝓteſtationes fidei q̄ a peccato mundabat. ⁊ hoc etiā ipſa lex innuit ex modo loquendi. Diciť enī Leuit. iiij ⁊ v. ꝙ in oblatione hoſtiaꝝ ꝓ peccato orabit ꝓ eo ſacerdos ⁊ dimitteť ei. quaſi peccatū dimittatur nō ex vi ſacrificioꝝ ſed ex fide et deuotione offerentiū. Sciendū eſt tñ ꝙ hoc ipm̄ ꝙ veteris legis cerimonie a corporalib' immundicijs expiabāt. erat in figurā expiationis a peccatis q̄ fit ꝑ xp̄m. Sic igitur pȝ ꝙ cerimonie ī ſtatu veteris legis non habebāt virtutē iuſtificādi. Ad. j. ergo dōm ꝙ illa ſanctificatio ſacerdotū ⁊ filioꝝ eius ⁊ veſtiū ipoꝝ vel quorum cūq; alioꝝ ꝑ aſperſionem ſanguinis. nihil aliud erat q̄ȝ deputatio ad diuinū cultū. ⁊ remotio impedimentoꝝ ad emundationē carnis. vt Apl's dicit. in ꝑfigurationē illi' ſanctificatōis qua Jeſus ꝑ ſuū ſanguinem ſanctificauit populū. Expiatio etiā ad remotionē hmōi corꝑaliū īmūdiciaꝝ referenda eſt. nō ad remotionē culpe. vñ etiā ſanctuariū expiari diciť. qđ culpe ſubiectū eſſe non poterat. Ad. ij. dōm ꝙ ſacerdotes placebāt deo in cerimonijs ꝓpter obedientiā ⁊ deuotionē ⁊ fidē rei ꝑfigurate. nō autem ꝓpter ipas res ſm̄ ſe conſideratas. Ad. iij. dōm ꝙ cerimonie ille que erant inſtitute ī emundatione leproſi. nō ordinabanť ad tollendā immundiciā infirmitatis lepre. qđ pȝ ex hoc ꝙ non adhibebanť hmōi cerimonie niſi iā emūdato. vnde dr̄ Leuit. xiiij. ꝙ ſacerdos egreſſus de caſtris cū inuenerit leprā eſſe mundatā ꝑcipiet ei qui purificatur vt offerat ⁊c. Ex quo paȝ ꝙ ſacerdos cōſtituebať iudex lepre emūdate. non aūt emundande. Adhibebanť aūt hmōi cerimonie ad tollendā immundiciā irregularitatis. Dicunt tñ ꝙ q̄ñq; ſi ꝯtingeret ſacerdotē errare in iudicando. miraculoſe leproſus mundabatur a deo virtute diuina. non aūt virtute ſacrificioꝝ. ſicut etiam miraculoſe mulieris adultere cōputreſcebat femur bibitis aquis ī q̄bus ſacerdos maledicta ꝯgeſſerat. vt habeť Numeri. v.

Ad tertium ſic ꝓceditur

Uidetur ꝙ cerimonie veteris legis nō ceſſauerunt in xp̄i aduentu. Diciť enī Baruch. v. Hic ē liber mādatoꝝ dei ⁊ lex que ē in eternū. ſed ad legē ꝑtinebant legis cerimonie. ergo legis cerimonie ī eternū duratūre erāt. Pre. oblatio mūdati leproſi ad legis cerimonias ꝑtinebat. ſed etiā in euāgelio ꝑcipiť leproſo emūdato vt hmōi oblationes offerat. ergo cerimonie veteris legis nō ceſſauerunt xp̄o veniēte. Pre. manēte cauſa manet effectus. ſȝ cerimonie veteris legis habebāt quaſdā rationabiles cauſas inq̄tū ordinabātur ad diuinū cultum. etiā ꝑter hoc ꝙ ordinabātur in figurā xp̄i. ergo cerimonie veteris legis ceſſare nō debuerūt. Pre. circūciſio erat inſtituta ī ſignū fidei Abrae. obſeruatio aūt ſabbati ad recolendū bñficiū creationis. ⁊ alie ſolēnitates legis ad recolendū alia beneficia dei. vt ſupra dictū eſt. ſed fides Abrae eſt ſemꝑ imitāda etiā a nobis. ⁊ beneficiū creationis ⁊ alia dei beneficia ſemꝑ ſunt recolēda. ergo ad minus circūciſio ⁊ ſolēnitates legis ceſſare nō debuerūt. ¶ Sed cōtra ē qđ Apl's dicit ad Col. ij. Nemo vos iudicet ī cibo aut in potu aut in ꝑte diei feſti aut neomenie aut ſabbatoꝝ que ſunt vmbra futuroꝝ. ⁊ ad Hebre. viij. diciť ꝙ dicēdo nouū teſtamentū veterauit prius. qđ aūt antiquať ⁊ ſeneſcit ꝓpe interitū eſt. ¶ Rñ. dōm ꝙ oīa ꝑcepta cerimonialia veteris legis ad cultū dei ſunt ordinata. vt ſupra dictū ē. exterior aūt cultus ꝓportionari debet īteriori cultui q̄ cōſiſtit ī fide ſpe. ⁊ charitate. vñ ſm̄ diuerſitatē interioris cult' debuit diuerſificari exterior cultus. Poteſt autē triplex ſtatus diſtingui interioris cultus. Un' quidē ſm̄ quē habetur fides ⁊ ſpes ⁊ de bonis celeſtib'. et de his ꝑ que in celeſtia introducimur. de vtriſq; quidē ſicut de quibuſdā futuris et talis fuit ſtatus fidei ⁊ ſpei ī veteri lege. Alius autē eſt ſtatus īterioris cultus in q̄ habeť fides ⁊ ſpes ď celeſtib' bonis ſicut de q̄buſdā futuris. ſȝ de his ꝑ q̄ īroducimur in celeſtia ſicut de ꝑſentib' vel ꝑteritis. ⁊ iſte ē ſtatus noue legis. Terti' autē ſtatus ē in q̄ vtraq; habētur vt ꝑſentia. ⁊ nihil creditur vt abſens. neq; ſperatur vt futurū. et iſte ē ſtatus beatoꝝ. In illo ergo ſtatu beatoꝝ nihil erit figurale ad diuinū cultū ꝑtinēs. ſȝ ſolum grāꝝ actio et vox laudis. ⁊ ideo dr̄ Apoc. xxj. de ciuitate beatorū. tēplū non vidi in ea. dñs enī de' oīpotens templū illius ē ⁊ agnus. Pari igiť rōne cerimonie primi ſtatus ꝑ q̄s figurabať ⁊ ſecūdus ⁊ tertius. veniēte ſecūdo ſtatu ceſſare debuerunt ⁊ alie cerimonie induci q̄ ꝯuenirēt ſtatui cultus diuini ꝓ tpe illo in q̄ bona celeſtia ſunt futura. bñficia aūt dei ꝑ q̄ ad celeſtia introducimur ſunt ꝑſentia. Ad. j. ergo dōm ꝙ lex vetus dr̄ eſſe ī eternū ſm̄ moralia quidē ſimpliciter ⁊ abſolute. ſm̄ cerimonialia vero q̄ȝtū ad veritatē ꝑ ea figuratā. Ad. ij. dōm ꝙ myſteriū redēptionis humani generis cōpletū fuit in paſſione xp̄i. vñ tūc dñs dixit. Cōſūmatū ē. vt habeť Joh. xix. ⁊ ideo tūc totaliter debuerūt ceſſare legalia. q̄ſi iam veritate eoꝝ ꝯſūmata ī cui' ſignū in paſſione xp̄i velū tēpli legiť eſſe ſciſſum Math. xxvij. ⁊ ideo ante paſſionē xp̄i xp̄o ꝑdicāte ⁊ miracula faciente currebāt ſimul lex et euāgeliū. q: iam myſteriū xp̄i erat inchoatū. ſȝ nōdū ꝯſūmatū. et ꝓpter hoc mādauit xp̄s dñs ante paſſionē leproſo vt legales cerimonias obſeruaret. Ad. iij. dōm ꝙ rōnes litterales cerimoniaꝝ ſupra aſſignate referūtur ad diuinū cultū. q̄ quidē cult' erat ī fide venturi. ⁊ ideo iam veniēte eo qui ventur' erat et cult' ille ceſſat et oēs rōnes ad hunc cultum ordinate. Ad. iiij. dōm ꝙ fides Abrae fuit cōmēdata in hoc ꝙ credidit diuine ꝓmiſſioni de futuro ſemine in q̄ benedicerētur oēs gentes. et ideo q̄ȝdiu hoc erat futurū oportebat ꝓteſtari fidem Abrae in circūciſione. ſȝ poſtq̄ȝ iā hoc ē ꝑfectū. oportet idē alio ſigno declarari ſȝ baptiſmo qui ī hoc circūciſioni ſuccedit. ſm̄ illud Apl'i ad Col. ij. Circumciſi eſtis circūciſione nō manufacta in expoliatione corporis carnis. ſȝ in circūciſione dñi nr̄i ieſu xp̄i cōſepulti ei ī baptiſmo. Sabbatū aūt qđ ſignificabat primā creationē mutatur in diē dñicū. in q̄ cōmemorať noua creatura inchoata in reſurrectiōe xp̄i. et ſiliter alijs ſolēnitatibus veteris legis noue ſolēnitates ſuccedūt. q: bñficia illi ꝑplo exhibita ſignificāt bñficia nobis cōceſſa ꝑ xp̄m. Un feſto phaſe ſuccedit feſtū paſſionis xp̄i ⁊ reſurrectiōis. Feſto pentecoſtes ī q̄ fuit data lex vet' ſuccedit feſtū pētecoſtes in q̄ fuit data lex ſpūs vite. Feſto neomenie ſuccedit feſtū beate

virginis in q̄ pꝛimo apparuit illuminatio ſolis .i. xp̄i p̄ copiam gr̄e. Feſto aūt mbaꝝ ſuccedūt feſta aploꝝ. Feſto expiationis ſuccedūt feſta martyrū ⁊ confeſſoꝝ. Feſto tabernaculoꝝ ſuccedit feſtum ꝯſecrationis eccleſie. Feſto cetꝰ atq̄ȝ collecte ſuccedit feſtum angeloꝝ vel etiam feſtū omnium ſanctoꝝ.

Ad quartum ſic ꝓceditur.

Videtur ꝙ poſt paſſionē xp̄i legalia poſſint ſine peccato mortali obſeruari. Non eſt enī credendū ꝙ apl̄i poſt acceptum ſpiritūſanctū mortaliter peccauerint. eius enī plenitudine ſunt induti virtute ex alto. vt dr̄ Luc. vlt. ſȝ apl̄i poſt aduentum ſpūſancti legalia obſeruauerunt. Dicit̄ enī Act. xvj. ꝙ Paulꝰ circūcidit Timotheū. ⁊ Act. xxi. dr̄ ꝙ Paulꝰ ſm̄ ꝯſilium Jacobi aſſumptis viris purificatꝰ cū eis intrauit in tēplū. annūcians expletionē dieꝝ purificationis donec offerretur ꝓ vnoquoq̄ȝ eoꝝ oblatio. ergo ſine peccato mortali poſſunt poſt xp̄i paſſionē legalia obſeruari. ¶ Pre. vitare ꝯſortia gentiliū ad cerimonias legis ptinebat. ſed hoc obſeruauit primꝰ paſtoꝛ eccl̄ie. Dicitur enī ad Gal. ij. ꝙ cū veniſſent quidā antiochiā ſubtrahebat ⁊ ſegregabat ſe Petrꝰ a gētibꝰ. ergo abſq̄ȝ peccato poſt paſſionē xp̄i legis cerimonie obſeruari poſſunt ¶ Pre. p̄cepta aploꝝ non induxerunt hoīes ad peccatū ſed ex decreto aploꝝ ſtatutum fuit ꝙ gentiles quedā de cerimonijs legis obſeruarent. Dicitur enim Act. xv. Uiſum eſt ſpiritui ſancto ⁊ nobis nihil vltra imponere oneris vobis q̄ȝ hec neceſſaria. vt abſtineatis vos ab īmolatis ſimulacroꝝ ⁊ ſanguine ⁊ ſuffocato ⁊ fornicatione. ergo abſq̄ȝ peccato cerimonie legales poſſunt poſt xp̄i paſſionem obſeruari. ¶ Sed ꝯtra ē qđ Apl̄s dicit ad Gal. v. Si circūcidamini xp̄s nihil vobis ꝓderit. ſȝ nihil excludit fructū xp̄i niſi peccatū mortale. ergo circūcidi ⁊ alias cerimonias obſeruare poſt paſſionē xp̄i ē peccatum mortale. ¶ Rñ. dicendū ꝙ oēs cerimonie ſunt quedā ꝓteſtationes fidei. in qua ꝯſiſtit interioꝛ dei cultus. ſic autē fidē interiorem poteſt homo ꝓteſtari factis ſicut ⁊ verbis. et in vtraq̄ȝ ꝓteſtatione ſi aliquid homo falſū ꝓteſtat̄ peccat mortaliter. Quāuis aūt ſit eadē fides quā habemus de xp̄o ⁊ quā antiqui patres habuerunt. tñ q2 ipi p̄ceſſerūt xp̄m nos aūt ſequimur. eadē fides diuerſis verbis ſignificatur a nobis ⁊ ab eis. nam ab eis dicebat̄. Ecce virgo ꝯcipiet ⁊ pariet filiū. que ſunt verba futuri tēporis. Nos autē idē repreſentamus p̄ verba p̄teriti tēporis dicētes ꝙ ꝯcepit ⁊ peperit. ⁊ ſimiliter cerimonie veteris legis ſignificabāt xp̄m vt naſciturū ⁊ paſſurū. noſtra autē ſacramēta ſignificant ipm̄ vt natū ⁊ paſſum. Sicut igitur peccaret mortaliter qui nūc ſuā fidē ꝓteſtando diceret xp̄m naſciturū. qđ antiqui pie ⁊ veraciter dicebāt. ita etiā peccaret mortaliter ſi quis nunc cerimonias obſeruaret q̄s antiqui pie et fideliter obſeruabāt. Et hoc eſt qđ Augꝰ dicit ꝯtra Fauſtū. Jam non ꝓmittit̄ naſciturus. paſſurꝰ. reſurrecturus. qđ illa ſacramēta quodāmodo ꝑſonabant. ſed annunciat̄ ꝙ natus ſit. paſſus ſit. reſurrexit. qđ hec ſacramenta que a xp̄ianis agūtur iam perſonant. ¶ Ad .j. ergo dicendū ꝙ circa hoc diuerſimode ſenſiſſe vidētur Hieroꝰ et Augꝰ. Hieroꝰ enī diſtinxit duo tēpoꝛa. vnū ante paſſionē xp̄i in quo legalia nō erāt mortua. quaſi nō habētia vim obligatoriam aut expiatiuam ꝓ ſuo modo. nec etiā moꝛtifera. q2 non peccabant ea obſeruātes. Statim autē poſt paſſionem xp̄i inceperunt eſſe nō ſolū mortua. i. non habentia virtutem ⁊ obligationē ſed etiam mortifera. ita ſcȝ ꝙ peccabāt mortaliter quicūq̄ȝ ea obſeruabant. vnde dicebat ꝙ apoſtoli nunq̄ȝ legalia obſeruauerūt poſt paſſionem ſm̄ veritatē. ſed ſolum quadam pia ſimulatione ne ſcȝ ſcādalizarēt iudeos ⁊ eoꝝ ꝯuerſionē impedirent. que quidem ſimulatio ſic intelligenda eſt. non quidem ita ꝙ illos actus ſm̄ rei veritatē non facerent. ſed quia non faciebant tanq̄ȝ legis cerimonias obſeruantes. ſicut ſi quis pelliculam virilis membri abſcinderet ꝓpter ſanitatē. nō cauſa legalis circūciſionis obſeruāde. Sed quia indecēs videtur ꝙ apl̄i ea occultarent ꝓpter ſcandalū q̄ ptinēt ad veritatem vite ⁊ doctrine. ⁊ ꝙ ſimulatione vterent̄ in his que ptinent ad ſalutem fidelium. ideo ꝯuenientiꝰ Augꝰ diſtinxit tria tēpoꝛa. Unū q̄dē ante paſſionē xp̄i in q̄ legalia neq̄ȝ erāt mortifera neq̄ȝ mortua. Aliud autem poſt tēpus euāgelij diuulgati. in q̄ legalia ſūt mortua ⁊ mortifera. Tertiū ē tp̄s mediū. ſ. a paſſiōe xp̄i vſq̄ȝ ad diuulgationē euāgelij. in q̄ legalia quidē fuerunt mortua. q2 neq̄ȝ vim aliquā habebāt. neq̄ȝ aliquis ea obſeruare tenebat̄ non tñ fuerūt mortifera. q2 illi qui ꝯuerſi erant ad xp̄m ex iudeis poterant illa legalia licite obſeruare. dūmodo non ſic ponerēt ſpem in eis ꝙ ea reputarēt ſibi neceſſaria ad ſalutem. quaſi ſine legalibꝰ fides xp̄i iuſtificare non poſſet. His aūt qui ꝯuertebātur ex gētilitate ad xp̄m nō inerat cauſa vt ea obſeruarēt. ⁊ ideo Paulꝰ circumcidit Timotheū qui ex matre iudea genitus erat. Titū aūt qui ex gētibus natus erat circūcidere noluit. Ideo autem noluit ſpūſſanctus vt ſtatim inhiberetur his qui ex iudeis ꝯuertebant̄. obſeruatio legaliū ſicut inhibebat̄ his qui ex gentilibꝰ ꝯuertebātur gētilitatis ritus. vt q̄dā differētia inter hos ritus oſtēderetur. Nā gentilitatis ritus repudiabat̄ tanq̄ȝ oīno illicitus ⁊ a deo ſemꝑ ꝓhibitus. Ritus aūt legis ceſſabat tanq̄ȝ impletus p̄ xp̄i paſſionē. vtpote a deo in figurā xp̄i inſtitutus. ¶ Ad .ij. dicendū ꝙ ſm̄ Hieronymū Petrꝰ ſimulatorie ſe a gentilibus ſubtrahebat vt vitaret iudeoꝝ ſcandalum quorum erat apl̄us. vnde in hoc nullo modo peccauit. ſed Paulus eum ſimiliter ſimulatorie rep̄hendit vt vitaret ſcandalum gentiliū quoꝝ erat apl̄us. Sed Augꝰ hoc improbat. q2 Paulus in canonica ſcriptura. ſ. Gal. ij. in qua nephas eſt credere aliquid falſum eſſe. dicit ꝙ Petrus rep̄henſibilis erat. vnde verū eſt ꝙ Petrus peccauit ⁊ Paulꝰ vere eum non ſimulatorie rep̄hendit. non autem peccauit Petrus in hoc ꝙ ad tēpus legalia obſeruabat. q2 hoc ſibi licebat tanq̄ȝ ex iudeis conuerſo. ſed peccabat in hoc ꝙ circa legalium obſeruantiam nimiam diligentiam adhibebat ne ſcandalizaret iudeos. ita ꝙ ex hoc ſequebatur gentilium ſcandalū. ¶ Ad iij. dicendū ꝙ quidā dixerunt ꝙ illa ꝓhibitio aploꝝ non ē intelligēda ad litteram. ſed ſm̄ ſpiritualem intellectū. vt ſcȝ in ꝓhibitione ſanguinis intelligatur ꝓhibitio homicidij. in ꝓhibitione ſuffocati intelligatur ꝓhibitio violētie ⁊ rapine. in ꝓhibitione īmolatorum intelligatur ꝓhibitio idolatrie. fornicatio autem ꝓhibetur tanq̄ȝ per ſe malum. ⁊ hanc opinionem accipiunt ex quibuſdam gloſis q̄ huiuſmodi p̄cepta myſtice exponunt. Sed quia homicidium ⁊ rapina etiam apud gentiles reputabantur illicita. non oportuiſſet ſuper hoc ſpeciale mandatū dari his qui erant ex gentilitate ꝯuerſi ad chriſtum. Unde alij dicunt ꝙ ad litteram illa comeſtibilia fuerunt ꝓhibita. nō ꝓpter obſeruantiam legalium. ſed ꝓpter gulā compeſcēdam. vnde dicit Hieroꝰ ſuper illud Ezech. xliiij. Omne morticinum ⁊c. condemnans ſacerdotes qui in turdis ⁊ ceteris huiuſmodi. ſ. hec cupiditate gule non cuſtodiunt

ſed quia ſunt quedā cibaria magis delicata ad gulā ꝓuo
cātia. ideo fuerunt hec magis ꝙ̄ alia ꝓhibita. Et ideo di
cendū ſm tertiā opinionem ꝙ ad litteram iſta ſunt ꝓhi
bita non ad obſeruanduȝ cerimonias legis. ſed ad hoc ꝙ
poſſet coaleſcere vnio gentiliū ⁊ iudeoꝝ inſimul habitan
tiū. iudeis eni ꝓpter antiquā ꝯſuetudinē ſanguinis ⁊ ſuf
focatū erāt abominabilia. Comeſtio aūt imolatoꝝ ſimu
lacris poterat in iudeis aggenerare circa gētiles ſuſpitio
nem redditus ad idolatriā. ⁊ ideo iſta fuerunt ꝓhibita ꝑ
tp̄e illo in quo de nouo oportebat ꝯuenire in vnū genti
les ⁊ iudeos. ꝓcedente aūt tp̄e ceſſante cauſa ceſſat effect⁹
manifeſtata euāgelice doctrine veritate. ī qua dn̄s docet
ꝙ nihil qd̄ ꝑ os intrat coinquinat hoīem. vt dr̄ Math.
xv. ⁊ ꝙ nihil ē reijciendū qd̄ cum grāꝛ actione ꝑcipiṫ. vt
j. ad Timo. iiij. dr̄. Fornicatio autē ꝓhibeṫ ſpecialiter q̄
gētiles nō reputabāt eā eſſe peccatū. ¶ Queſtio CIIII

DEinde conſiderandum eſt de p̄ceptis iudicialib⁹. Et primo con
ſiderandū eſt de ipſis ī cōmuni. ſcd̄o de ratio
nibus eoꝝ. Circa primū q̄runtur q̄tuor. primo que ſūt
iudicia p̄cepta. ſcd̄o vtꝝ ſint figuralia. tertio de duratōe
eoꝝ. quarto de diſtinctione eoꝝ.

Ad primum ſic proceditur

Videtur ꝙ ratio p̄ceptorum iudicialium non ꝯſiſtat in
hoc ꝙ ſunt ordināria ad ꝓximū. Iudicialia eni p̄cepta a
iudicio dicūtur. ſed multa ſunt alia quib⁹ homo ad ꝓxi
mum ordinatur q̄ non ꝑtinent ad ordinationem iudicio
rū. non ergo p̄cepta iudicialia dicūtur quib⁹ homo ordi
natur ad ꝓximū. ¶ Pre. p̄cepta iudicialia a moralibus
diſtinguūtur. vt ſupra dictū eſt. ſed multa p̄cepta mora
lia ſunt quibus homo ordinaṫ ad ꝓximū. ſicut patȝ in ſe
ptem p̄ceptis ſecūde tabule. nō ergo p̄cepta iudicialia di
cunṫ ex hoc ꝙ ad ꝓximū ordinant. ¶ Pre. ſicut ſe habēt
p̄cepta cerimonialia ad deum. ita ſe habēt iudicialia p̄
cepta ad ꝓximum. vt ſupra dictū eſt. ſȝ inter p̄cepta ceri
monialia ſunt quedā q̄ ꝑtinent ad ſeipm̄. ſicut obſeruā
tie ciboꝝ ⁊ veſtimentoꝝ. de quib⁹ ſupra dictū ē. ergo p̄ce
cepta iudicialia nō ex hoc dicūtur ꝙ ordinēt hoīeȝ ad ꝓxi
mum. ¶ Sed ꝯtra ē qd̄ dicitur Ezech. xviij. inter cetera bo
na opera viri iuſti ſi iudiciū verum fecerit inter virum et
virum. ſȝ iudicialia p̄cepta a iudicio dicunṫ. ergo p̄cepta
iudicialia videntur dici illa que ꝑtinēt ad ordinationē ho
minū ad inuicē. ¶ Rn̄. dd̄m ꝙ ſicut ex ſupra dictis patȝ.
p̄ceptoꝝ cuiuſcunqȝ legis quedā habent vim obligādi ex
ipſo dictamine rationis. q̄ naturalis ratio dictat hoc eſſe
debitū fieri vel vitari. ⁊ hm̄ōi p̄cepta dicūtur moralia eo
ꝙ a rōne dicunṫ mores hūani. Alia vero p̄cepta ſūt que
non habēt vim obligandi ex ipſo dictamine rōnis. quia
ſcȝ in ſe ꝯſiderata non habēt abſolute rōneȝ debiti vel in
debiti. ſȝ habēt vim obligādi ex aliqua inſtitutione diui
na vel hūana. ⁊ hm̄ōi ſunt determinationes q̄dā moraliū
p̄ceptoꝝ. Si igiṫ determinenṫ moralia p̄cepta ꝑ inſtitu
tionem diuinā in his ꝑ q̄ ordinaṫ homo ad deū. talia di
cenṫ precepta cerimonialia. ſi aūt in his q̄ ꝑtinēt ad ordi
nationē hoīuȝ ad inuicē. talia dicenṫ p̄cepta iudicialia.
In duob⁹ g̃ ꝯſiſtit ratio iudicialiū p̄ceptoꝝ. ſcȝ vt ꝑti
neant ad ordinationē hoīuȝ ad inuicē. et vt nō habeant
vim obligādi ex ſola rōne. ſȝ ex inſtitutione ¶ Ad. j. ergo
dd̄m ꝙ iudicia exerceṫ officio aliquoꝝ principū q̄ habēt
poteſtatē iudicādi. Ad principē aūt ꝑtinet non ſolū ordi
nare de his q̄ veniunt in litigiū. ſȝ etiā de voluntarijs con
tractibus qui inter hoīes fiunt. ⁊ de omnib⁹ ꝑtinentib⁹ ad
populi cōmunitatē ⁊ regimē. vn̄ p̄cepta iudicialia nō ſo
lum ſunt illa q̄ ꝑtinent ad lites iudicioꝝ. ſȝ etiā quecūqȝ
ꝑtinēt ad ordinationē hoīuȝ ad inuicē q̄ ſubeſt ordinati
oni principis tanq̄ȝ ſupmi iudicis. ¶ Ad. ij. dd̄m ꝙ ratio
illa ꝓcedit de p̄ceptis ordināntibus ad ꝓximū que habēt
vim obligandi ex ſolo dictamine rōnis. ¶ Ad. iij. dd̄m
ꝙ etiam in his que ordināt ad deū quedaȝ ſunt moralia
que ipſa ratio fide informata dictat. ſicut deū eſſe aman
dum ⁊ colendū. Quedā vero ſunt cerimonialia que non
habēt vim obligationis niſi ex inſtitutione diuina. Ad
deum aūt ꝑtinent non ſolum ſacrificia oblata deo. ſȝ etiā
quecūqȝ ꝑtinent ad idoneitatem offerentiū ⁊ deuȝ colen
tiū. Homines eni ordinanṫ in deū ſicut in finē. ⁊ ideo ad
cultū dei ꝑtinent. ⁊ ꝑ ꝯſequēs ad cerimonialia p̄cepta ꝙ
homo habeat quādā idoneitatē reſpectu cultus diuini. ſȝ
homo nō ordinaṫ ad ꝓximū ſicut in finē vt oporteat euȝ
diſponi in ſeipſo in ordine ad ꝓximū. Hec eni ē cōparatio
ſeruoꝝ ad dn̄os. qui id qd̄ ſunt dn̄oꝝ ſūt. ſm philoſophū
ī primo politice. ⁊ ideo non ſunt aliq̄ precepta iudicialia
ordināntia hoīeȝ in ſeipſo. ſed oīa talia ſunt moralia. quia
ratio q̄ ē principiū moraliū ſe habet in hoīe reſpectu eo
rum q̄ ad ipm̄ ꝑtinent ſicut princeps vel iudex in ciuita
te. Sciendū tn̄ ꝙ q̄ ordo hoīs ad ꝓximum magis ſubia
cet rationi ꝙ̄ ordo hoīs ad deū. plura precepta moralia in
ueniunṫ ꝑ q̄ ordinaṫ homo ad ꝓximuȝ ꝙ̄ ꝑ q̄ ordinatur
homo ad deū. ⁊ ꝓpter hoc etiā oportuit pluraȝ eſſe cerimo
nialia in lege ꝙ̄ iudicialia.

Ad ſecūdū ſic proceditur.

Videtur ꝙ precepta iudicialia nō figurēt aliquid. Hoc
eni videṫ eſſe ꝓpriū cerimonialiū preceptoꝝ ꝙ ſint ī figu
ram alicui⁹ rei inſtituta. ſi igiṫ etiam precepta iudicialia
aliquid figurēt nō erit differētia inter iudicialia ⁊ cerimo
nialia precepta. ¶ Pre. ſicuti illi ꝓplo iudeoꝝ data ſunt
q̄dā iudicialia p̄cepta. ita etiā alijs populis gētiliū. ſȝ iudi
cialia precepta alioꝝ populoꝝ nō figurāt aliquid. ſȝ ordi
nāt q̄d fieri debeat. ergo videtur ꝙ neqȝ precepta iudicia
lia veteris legis aliq̄d figurarēt. ¶ Pre. ea que ad cultuȝ
diuinū ꝑtinent figuris quibuſdaȝ tradi oportuit. q̄ ea q̄
dei ſunt ſupra noſtrā rōneȝ ſunt. vt ſupra dictum ē. ſȝ ea q̄
ſunt ꝓximoꝝ nō excedunt rōneȝ noſtrā. ergo ꝑ iudicialia
q̄ ad ꝓximum nos ordināt nō oportuit aliquid figurari.
¶ Sȝ ꝯtra ē ꝙ Exo. xxi. iudicialia p̄cepta allegorice ⁊ mo
raliter exponunṫ. ¶ Rn̄. dd̄m ꝙ dupliciter cōtingit aliq̄d
p̄ceptū eē figurale. Uno mō primo ⁊ ꝑ ſe. q̄ ſcȝ principa
liter ē inſtitutū ad aliq̄d figurandū. ⁊ hoc mō p̄cepta ceri
monialia ſunt figuralia. ad hoc eni ſunt inſtituta vt ali
q̄d figurēt ꝑtinens ad cultū dei ⁊ ad myſteriū xp̄i. Que
dam vero p̄cepta ſunt figuralia nō primo ⁊ ꝑ ſe. ſȝ ex ꝯſe
quēti. ⁊ hoc modo precepta iudicialia veteris legis ſūt fi
guralia. nō eni ſunt inſtituta ad aliq̄d figurandū. ſȝ ad or
dinādū ſtatū illi⁹ ꝓpli ſm iuſticiā ⁊ equitatē. ſȝ ex cōſequē
ti aliq̄d figurabant inq̄ȝtū. ſ. tot⁹ ſtat⁹ illi⁹ ꝓpli q̄ ꝑ hm̄ōi
p̄cepta diſponebaṫ figuralis erat. ſm illud. j. ad Coꝝ. x.
Oia in figura ꝯtingebāt illis ¶ Ad. j. ergo dd̄m ꝙ prece
pta cerimonialia alio mō ſunt figuralia ꝙ̄ iudicialia. vt
dictū eſt. ¶ Ad. ij. dd̄m ꝙ populus iudeorū ad hoc elect⁹
erat a deo ꝙ ex eo xp̄s naſcereṫ. et ideo oportuit totū illi⁹
populi ſtatum eſſe ꝓpheticum ⁊ figuralem vt Aug⁹ dicit
cōtra Fauſtū. et ꝓpter hoc etiā iudicialia illi ꝓplo tradita

magis ſūt figuralia q̄ȝ iudicialia alijs ꝑplis tradita. ſicut
etiā bella ⁊ geſta illius populi expōnūt myſtice. nō autē
bella vel geſta aſſyrioꝝ vel romanoꝝ q̄uis longe clarioꝛa
ſm hoīes fuerint. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ ordo ad ꝓximū ī po-
pulo illo ſm ſe ꝯſiderat⁹ paruꝰ erat rōni. ſȝ ſm ꝙ refere
baṫ ad cultū dei ſupabat rōneȝ. ⁊ ex hac pte erat figuraľ.

Ad tertiuȝ ſic procedítur:

Uideṫ ꝙ p̃cepta iudicialia veteris legis ꝑpetuā obligati
onem habeāt. Precepta enī iudicialia ptinēt ad virtuteȝ
iuſticie. nā iudiciū diciṫ iuſticie executio. iuſticia aūt ē ꝑ-
petua ⁊ imoꝛtalis. vt dͬ Sap. j. ergo obligatio p̃ceptoꝝ
iudicialiū eſt ꝑpetua. ¶ Pre. inſtitutio diuina ē ſtabili-
oꝛ q̄ȝ inſtitutio humana. ſȝ p̃cepta iudicialia humanaꝝ
legū habent ꝑpetuam obligationē. ergo multo magis p̃
cepta iudicialia legis diuine. ¶ Pre. Apl's dicit ad He
bre. vij. ꝙ reprobatio fit p̃cedentis mādati ꝓpter infirmi
tatem ipſius ⁊ inutilitatē. qđ quidē verū ē de mādato ce-
rimoniali. qđ nō poterat facere ꝑfectū iuxta ꝯſcientiā ſer
uientē ſolūmodo in cibis ⁊ in potibꝰ ⁊ varijs baptiſma-
tibus ⁊ iuſticijs carnis. vt Apl's dicit ad Hebre. ix. ſed p̃
cepta iudicialia erāt vtilia ⁊ efficacia ad id ad qđ ordina-
baṫ. ſ. ad iuſticiā ⁊ equitateȝ iter hoīes ꝯſtituendaȝ. ergo
p̃cepta iudicialia veteris legis nō reprobanṫ. ſȝ adhuc ef
ficaciā habēt. ¶ Sed ꝯtra ē qđ Apl'us dicit ad Hebre.
vij. ꝙ trāſlato ſacerdotio neceſſe ē vt legis trāſlatio fiat. ſȝ
ſacerdotiū ē tranſlatū ab Aaron ad xp̄m. ergo etiā et tota
lex ē trāſlata. nō ergo iudicialia p̃cepta adhuc obligatio-
nem habēt. ¶ Rñ. dōm ꝙ iudicialia p̃cepta non habue-
runt ꝑpetuā obligationem. ſȝ ſunt euacuata ꝑ aduentuȝ
xp̄i. aliter tñ q̄ȝ cerimonialia. nā cerimonialia adeo ſunt
euacuata vt non ſolū ſint moꝛtua. ſȝ etiā moꝛtifera obſer
uantibꝰ poſt xp̄m. maxime poſt euangeliū diuulgatū. p̃-
cepta aūt iudicialia ſunt quidē moꝛtua. qꝛ nō habēt vim
obligādi. non tñ ſunt moꝛtifera. qꝛ ſi quis princeps oꝛdi
naret in regno ſuo illa iudicialia obſeruari non peccaret.
niſi foꝛte hoc modo obſeruarenṫ vel obſeruari mādarenṫ
tanq̄ȝ habētia vim obligādi ex veteris legis inſtitutione
talis enī intentio obſeruādi eſſet moꝛtifera. ⁊ huius diffe
rentie ratio pōt accipi ex p̃miſſis. Dictū eſt enī ꝙ p̃cepta
cerimonialia ſunt figuralia pꝛimo et ꝑ ſe tanq̄ȝ inſtituta
pꝛincipaliter ad figurandū xp̄i myſteria vt futura. ⁊ ideo
ipſa obſeruatio eoꝝ p̄iudicat fidei veritati. ſm quā confi-
temur illa myſteria iā eſſe cōpleta. Precepta aūt iudicia-
lia nō ſunt inſtituta ad figurandū. ſȝ ad diſponendū ſtatū
illiꝰ populi qui oꝛdinabaṫ ad xp̄m. ⁊ ideo mutato ſtatu il
lius populi xp̄o iam veniēte iudicialia p̃cepta obligatio-
nem amiſerunt. Lex enī fuit pedagogus ducens ad xp̄m.
vt dͬ ad Gal. iij. qꝛ tñ hmōi iudicialia p̃cepta nō oꝛdināṫ
ur ad figurandū. ſed ad aliquid fiendū. ipſa eoꝝ obſer
uatio abſolute nō p̄iudicat fidei veritati. ſed intētio ob-
ſeruandi tanq̄ȝ ex obligatiōe legis p̄iudicat veritati fidei.
qꝛ ꝑ hoc haberet ꝙ ſtatꝰ pꝛioꝛis populi adhuc duraret. et
ꝙ chriſtꝰ nōdū veniſſet. ¶ Ad .j. g̃ dōm ꝙ iuſticia quidē
ꝑpetuo ē obſeruanda. ſȝ determinatio eoꝝ q̄ ſūt iuſta ſm
inſtitutionē humanā vel diuinā opoꝛtet ꝙ varieṫ ſm di
uerſum hoīuȝ ſtatum. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ pꝛecepta iudicia
lia ab hoībꝰ inſtituta habēt ꝑpetuā obligationē manente
illo ſtatu regiminis. ſȝ ſi ciuitas vel gēs ad aliud regimē
deueniat opoꝛtet leges mutari. non enī eedē leges ꝯueni
unt in democratia que ē poteſtas populi. ⁊ in obligarchia
q̄ eſt poteſtas diuitū. vt patȝ ꝑ philoſophū ī ſua politica.
⁊ ideo etiā mutato ſtatu illius populi opoꝛtuit p̃cepta iu-
dicialia mutari. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ illa pꝛecepta iudicialia
diſponebāt populū ad iuſticiā ⁊ equitatē ſm ꝙ cōuenie-
bat illi ſtatui. ſȝ poſt xp̄m ſtatū illius populi opoꝛtuit mu
tari vt iam in xp̄o nō eſſet diſcretio gentilis ⁊ iudei ſicut
antea erat. ⁊ ꝓpter hoc opoꝛtuit etiaȝ pꝛecepta iudicialia
mutari.

Ad quartum ſic ꝓceditur.

Uideṫ ꝙ p̃cepta iudicialia non poſſint habere aliquam
certā diuiſionē. Precepta enī iudicialia oꝛdināt hoīes ad
inuicē. ſȝ ea que inter hoīes oꝛdinari opoꝛtet in vſum eoꝝ
veniētia non cadunt ſub certa diſtinctione cuȝ ſint infini
ta. ergo p̃cepta iudicialia non poſſunt habere certā diſtin
ctionem. ¶ Pre. pꝛecepta iudicialia ſunt determinatiōes
moꝛaliū. ſed moꝛalia p̃cepta nō videṫ habere aliquam di
ſtinctionē niſi ſm ꝙ reducunṫ ad pꝛecepta decalogi. ergo
pꝛecepta iudicialia nō habēt aliquā certam diſtinctionē.
¶ Pre. pꝛecepta cerimonialia qꝛ certā diſtinctionē habēt
eoꝝ diſtinctio ī lege innuiṫ dum quedam vocantur ſacrifi
cia. quedam obſeruātie. ſed nulla diſtinctio innuitur in le
ge p̃ceptoꝝ iudicialiū. ergo videṫ ꝙ non habeant certā di
ſtinctionem. ¶ Sed cōtra. vbi eſt oꝛdo opoꝛtet ꝙ ſit di-
ſtinctio. ſȝ rō oꝛdinis maxie ꝑtinet ad p̃cepta iudicialia ꝑ
q̄ populus ille oꝛdinabaṫ. ergo maxime debēt habere di-
ſtinctionē certā. ¶ Rñ. dōm ꝙ cū lex ſit quaſi q̄daȝ ars
humane vite inſtituēde vel oꝛdināde. ſicut in vnaquaq̄ȝ
arte ē certa diſtinctio regularū artis. ita opoꝛtet in quali-
bet lege eē certā diſtinctionem p̃ceptoꝝ. aliter enim ipſa
cōfuſio vtilitatem legis auferret. ⁊ ideo dōm ē ꝙ p̃cepta
iudicialia veteris legis ꝑ que hoīes ad inuicē oꝛdinaban
tur diſtinctionem habēt ſm diſtinctionē oꝛdinatiōis hu
mane. Quadruplex aūt oꝛdo in aliquo populo inueniri
poteſt. Unus quidē pꝛincipum populi ad ſubditos. aliꝰ
autem ſubditoꝝ ad inuicem. tertius autē eoꝝ qui ſunt dͤ
populo ad extraneos. quartus aūt ad domeſticos. ſicut pa
tris ad filium. vxoꝛis ad virū. ⁊ domini ad ſeruum. ⁊ ſm
iſtos quattuoꝛ oꝛdines diſtingui poſſunt pꝛecepta iudi-
cialia veteris legis. Dātur aūt quedam p̃cepta de inſti-
tutione pꝛincipū ⁊ officio eoꝝ. ⁊ de reuerētia eis exhiben
da. ⁊ hec eſt vna ps iudicialium p̃ceptoꝝ. Danṫ etiā que
dam pꝛecepta ꝑtinentia ad cōciues ad inuicē. puta circa
emptiones ⁊ venditiones ⁊ iudicia ⁊ penas. ⁊ hec eſt ſcđa
ps iudicialiū pꝛeceptoꝝ. Danṫ etiā quedam pꝛecepta ꝑti
nentia ad extraneos. puta de bellis ꝯtra hoſtes. ⁊ de ſuſce-
ptione peregrinoꝝ ⁊ aduenaꝝ. ⁊ hec ē tertia ps iudicialiū
pꝛeceptoꝝ. Danṫ etiā in lege quedā pꝛecepta ꝑtinētia ad
domeſticā ꝯuerſationē. ſicut de ſeruis ⁊ vxoꝛibus ⁊ filijs
et hec eſt quarta pars iudicialiū pꝛeceptoꝝ. ¶ Ad .j. ergo
dōm ꝙ ea que ꝑtinent ad oꝛdinationem hominum ad in
uicem ſunt quideȝ numero infinita. ſed tamen reduci poſ
ſunt ad aliqua certa ſm differentiaȝ oꝛdinationis huma-
ne. vt dictum eſt. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ pꝛecepta decalogi ſūt
pꝛima in genere moꝛalium. vt ſupra dictuȝ eſt. ⁊ ideo cō
uenienter alia pꝛecepta moꝛalia ſm ea diſtinguuntur. ſed
pꝛecepta iudicialia ⁊ cerimonialia habent aliam rationē
obligationis. non quidem ex ratione naturali. ſed ex ſola
inſtitutione. ⁊ ideo diſtinctionis eoꝛuȝ alia ē ratio. ¶ Ad
iij. dōm ꝙ ex ipſis rebus que per pꝛecepta iudicialia oꝛ-
dinanṫ in lege innuit lex diſtinctionē iudicialiū p̃ceptoꝝ.

¶ Queſtio. CV.

Deinde conſideran-
dum eſt de ratione iudicialiũ pceptoꝝ. ⁊ cir-
ca hoc querunt quatuor. primo de ratiõe pce
ptorum iudicialiũ q̃ ptinẽt ad principes. ſcđo de his que
ptinent ad cõuictum hominũ ad inuicem. tertio de his q̃
ptinent ad extraneos. quarto de his que ptinẽt ad dome
ſticam cõuerſationem.

Ad primum ſic pceditur.

Uidetur ꝙ incõuenienter lex vetus de principib⁹ ordina
uerit. Quia vt phũs dicit in. iij. politice. ordinatio populi
pcipue dependet ex maximo principatu. ſed in lege nõ in
uenitur qualiter debeat inſtitui ſupremus princeps. In-
uenitur autem de inferioribus principib⁹. primo quidẽ
Exo. xviij. Prouide de oĩ plebe viros ſapientes ⁊c̃. ⁊ Nu
meri. xi. Cõgrega mihi ſeptem viros de ſenioribus iſrael. et
Deutero. j. Date ex vobis viros ſapientes ⁊ gnaros ⁊c̃.
ergo inſufficienter lex vetus principes populi ordinauit.
¶ Pręt. optimi ẽ optima adducere. vt Plato dicit. ſꝫ opti
ma ordinatio ciuitatis vel populi cuiuſcũꝙ eſt vt guber
net̃ p regem. q2 huiõi regnum maxime repſentat diuinũ
regimen quo vnus de⁹ mundũ gubernat. a principio igi
tur lex debuit regem populo inſtituere ⁊ nõ pmittere hoc
eoꝝ arbitrio. ſicut pmittit̃ Deutero. xvij. Cũ dixeris. cõ-
ſtituã ſup me regem. eum cõſtitues ⁊c̃. ¶ Pręt. ſicut dicit̃
Matth. xij. Omne regnũ in ſe ipſum diuiſum deſolabitur
qđ etiã experimento patuit in populo iudeoꝝ. in quo fuit
diuiſio regni deſtructionis cauſa. ſed lex pcipue debet in
tendere ea que ptinent ad cõmunẽ ſalutẽ populi. ergo de
buit in lege phiberi diuiſio regni in duos reges. nec etiã
debuit hoc auctoritate diuina introduci. ſicut legitur intro
ductum auctoritate domini p Abiam ſyloniẽ pphetã. iij
Reg. xi. ¶ Pręt. ſicut ſacerdotes inſtituũtur ad vtilitatẽ
populi in his que ad deũ ptinẽt. vt ptꝫ Hebre. v. ita prin
cipes etiã inſtituuntur ad vtilitatem populi in rebus hu
manis. ſꝫ ſacerdotibus ⁊ leuitis qui ſunt in lege deputãtur
aliqua ex quibus viuere debeant. ſicut decime ⁊ primicie
⁊ multa alia huiõi. ergo ſimiliter principib⁹ populi debu
erũt aliqua ordinari vñ ſuſtentarent̃. ⁊ pcipue cũ inhi-
bita ſit eis munerũ acceptio. vt ptꝫ Exo. xxiij. Nõ accipie
tis munera que excecãt etiam prudentes. ⁊ ſubuertũt ver
ba iuſtoꝝ. ¶ Pręt. ſicut regnũ ẽ optimũ regimẽ. ita tyrãnis
ẽ peſſima corruptio regiminis. ſꝫ dñs regi inſtituit ius ty
rannicũ. Dicit̃ enĩ. j. Reg. viij. Hoc erit ius regis qui im-
peraturus ẽ vobis. filios veſtros tollet ⁊c̃. ergo incõuenien
ter fuit pmiſſum p legem circa principũ ordinationem.
¶ Sed contra ẽ ꝙ populus iſrael de plenitudine ordinati
onis cõmendatur Numeri. xxiiij. q̃ pulchra tabernacula
tua Jacob ⁊ tentoria tua iſrael. ſed pulchritudo ordinati
onis populi depẽdet ex principibus bene inſtitutis. ergo p
legem popul⁹ fuit circa principes bñ inſtitutus. ¶ Rñ.
dicẽdum ꝙ circa bonã ordinationẽ principũ in aliqua ciuita
te vel gente duo ſunt attendenda. quoꝝ vnũ ẽ vt omnes
aliquã ptem habeant in principatu. per hoc enĩ conſerua
tur pax populi. ⁊ omnes talem ordinationẽ amant et cu
ſtodiunt. vt dicit̃. in. ij. politice. Aliud ẽ qđ attẽdit̃ ſcḋm ſpe
ciem regiminis vel ordinationis principatuũ. cuius cum
ſint diuerſe ſpecies. vt phũs tradit in. iij. politice. pcipue
tñ ẽ vnum regimen in q̃ vnus principat̃ ſcḋm virtutem. ⁊
ariſtocratiam. i. poteſtas optimoꝝ in q̃ aliqui pauci prin-
cipantur ſcḋm virtutem. vñ optima ordinatio principũ ẽ
in aliqua ciuitate vel regno. in qua vnus pficitur ſcḋm vir
tutem qui omnibus pſit. ⁊ ſub ipſo ſunt aliqui principan-
tes ſcḋm virtutem. ⁊ tñ talis principat⁹ ad oẽs ptinet. tum
q2 ex oĩb⁹ eligi poſſunt. tum q2 etiã ab oĩbus eligunt̃. Ta
lis enĩ ẽ optima politia bene cõmixta ex regno inq̃tũ vn⁹
peſt. ⁊ ariſtocratia inq̃tum multi principãtur ſcḋm virtu-
tem. ⁊ ex democratia. i. poteſtate populi. inq̃tum ex popu-
laribus poſſunt eligi principes. ⁊ ad populum ptinet ele-
ctio principum. ⁊ hoc fuit inſtitutũ ſcḋm legẽ diuinã. Nã
Moyſes ⁊ eius ſucceſſores gubernabãt populũ quaſi ſin
gulariter oĩb⁹ principãtes. qđ eſt quedam ſpecies regni.
Eligebãt̃ aũt. lxxij. ſeniores ſcḋm virtutem. Dicitur enim
Deutero. j. Tuli de veſtris tribub⁹ viros ſapiẽtes ⁊ nobi
les ⁊ cõſtitui eos principes. ⁊ hoc erat ariſtocraticũ. ſꝫ de
mocraticũ erat ꝙ iſti de omni populo eligebantur. Dicit̃
enĩ Exo. xviij. Prouide de omni plebe viros ſapiẽtes ⁊c̃.
⁊ etiã ꝙ popul⁹ eos eligebat. vnde dicit̃ Deutero. j. Da-
te ex vobis viros ſapientes ⁊c̃. vñ ptꝫ ꝙ optima fuit ordi
natio pĩcipũ quã lex inſtituit. ¶ Ad. j. ergo dicẽdũ ꝙ ppl̃s
iſte ſub ſpeciali cura dei regebatur. vnde dr̃ Deutero. vij
Te elegit dñs de⁹ tuus vt ſis ei ppl̃s peculiaris. ⁊ ideo in
ſtitutionẽ ſũmi principis dñs ſibi reſeruauit. ⁊ hoc ẽ qđ
Moyſes petiuit Numeri. xxvij. Prouideat dñs de⁹ ſpi-
rituũ oĩs carnis hoĩem qui ſit ſup multitudinẽ hanc. ⁊ ſic
ex dei ordinatione inſtitutus eſt Joſue in principatu poſt
Moyſen. ⁊ de ſingulis iudicib⁹ qui poſt Joſue fuerũt. le
git̃ ꝙ de⁹ ſuſcitauit populo ſaluatorẽ. ⁊ ꝙ ſpũs dñi fuit i
eis. vt ptꝫ Judic. iij. Et ideo etiã electionẽ regis nõ cõmi-
ſit dñs pplõ. ſꝫ ſibi reſeruauit. vt patꝫ Deutero. xvij. Eũ
cõſtitues regẽ quẽ dñs deus tuus elegerit. ¶ Ad. ij. dicẽ
ꝙ regnũ eſt optimũ regimen ppl̃i ſi non corrũpat̃. ſꝫ pꝑter
magnã poteſtatẽ q̃ regi cõceditur de facili regimen dege-
nerat in tyrãnidẽ niſi ſit pfecta virtus eius cui talis pote
ſtas cõceditur. q2 non ẽ niſi virtuoſi bñ ferre bonas fortu-
nas. vt phũs dicit in. x. ethi. Perfecta aũt virtus in pau
cis inuenit̃. ⁊ pcipue iudei crudeles erant et ad auariciã
proni. p que vitia maxime in tyrãnidẽ decidũt. Et ideo do-
min⁹ a principio eis regẽ non inſtituit cũ plena poteſtate
ſꝫ iudicẽ ⁊ gubernatorẽ in eoꝝ cuſtodiã. ſꝫ poſtea regẽ ad
petitionẽ populi quaſi indignatus cõceſſit. vt ptꝫ p hoc qđ
dixit ad Samuelẽ. j. Reg. viij. Non te abiecerũt. ſꝫ me
ne regnem ſup eos. Inſtituit tñ a principio circa regem
inſtituendum. primo quidẽ modũ eligendi in quo duo
determinauit. vꝫ. vt in eius electione expectarent iudiciũ
domini. vt non facerent regem alterius gẽris. quia tales
reges ſolent parum affici ad gentem cui pficiunt̃. ⁊ p cõ-
ſequens nõ curare de eis. Secũdo ordinauit circa reges
inſtitutos qualiter deberẽt ſe habere q̃tum ad ſeipſos. vt
ſcꝫ non multiplicarẽt currus ⁊ equos. neꝗ vxores. neꝗ
etiam imenſas diuitias. quia ex cupiditate horum princi
pes ad tyrannidem declinant et iuſticiam derelinquunt.
Etiam inſtituit qualiter ſe deberẽt habere ad deũ. vt. ſ.
ſemp legerent ⁊ cogitarent de lege dei vt ſemper eſſent i
dei timore ⁊ obedientia. Inſtituit etiam qualiter ſe habe-
rent ad ſubditos ſuos. vt ſcꝫ non ſuperbe eos cõtẽnerẽt
aut opprimerent neꝗ etiam a iuſticia declinarent. ¶ Ad
iij. dicẽdũ ꝙ diuiſio regni ⁊ multitudo regum magis ẽ po
pulo illi data in penam p multis diſſentionibus eorũ q̃s
maxime contra regnum David iuſtum mouerant q̃ ad
eoꝝ pfectum. vnde dr̃ Oſee. xiij. Dabo tibi regem in fu
rore meo. ⁊ Oſee. viij. Ipſi regnauerũt ⁊ non ex me. prin
cipes extiterũt ⁊ nõ cognoui. ¶ Ad. iiij. dicẽdũ ꝙ ſacerdotes

ꝑ ſucceſſionẽ originis ſacris deputabanṫ. ⁊ hoc ideo vt in maiori reuerentia haberenṫ ſi nõ quilibet ex populo poſſet ſacerdos fieri. quorꝫ honor cedebat in reuerentiã diuini cultus. ⁊ ideo oportuit vt eis ſpecialia ꝗdam deputarentur tam in decimis ꝙ̃ in primicijs ꝙ̃ etiaꝫ in oblatiõib⁹ ⁊ ſacrificijs ex quib⁹ viuerẽt. ſed principes ſicut dictum eſt aſſumebãtur ex toto populo. ⁊ ideo habebãt certas poſſeſſiones ꝓprias ex quibus viuere poterant. ⁊ ꝑcipue cuꝫ dominus ꝓhiberet etiam in rege ne ſupabundaret diuitijs aut magnifico apparatu. tum quia non erat facile ꝗn ex his in ſupbiam ⁊ tyrannidem erigeretur. tum etiaꝫ q꞉ ſi principes non erant multum diuites. ⁊ erat laborioſus principatus ⁊ ſollicitudine plenus. non multum affectabatur a popularibus. ⁊ ſic tollebatur ſeditionis materia.

¶ Ad .v. dĩm ꝙ illud ius non declaratur regi ex inſtitutione diuina. ſed magis ꝑnunciatur vſurpatio regum qui ſibi ius iniquũ conſtituũt in tyrannidem degenerãtes ⁊ ſubditos deꝑdantes. ⁊ hoc patet per hoc ꝙ in fine ſubdit Voſꝙ̃ eritis ei ſerui. qḋ ꝓprie pertinet ad tyrãnidem. ꝗ꞉ tyranni ſuis ſubditis principãtur vt ſeruis. vnde hoc dicebat Samuel ad terrendũ eos ne regem peterẽt. ſequiṫ enĩ Noluit aũt audire populus vocem Samuelis. Poteſt tñ ꝯtingere ꝙ bonus rex abſꝙ̃ tyrãnide filios tollat. ⁊ ꝯſtituat tribunos ⁊ cẽturiones. ⁊ multa accipiat a ſubditis ſuis ꝓpter cõmune bonũ ꝓcurandum.

Ad ſecũdũ ſic proceditur.

Videtur ꝙ incõuenienter fuerint tradita ꝑcepta iudicialia circum ad popularium conuictũ Non enĩ poſſunt homines pacifice viuere ad inuicẽ ſi vnus accipiat ea que ſunt alterius. ſed hoc videtur eſſe inductuꝫ in lege. dicitur enĩ Deutero. xxiij. Ingreſſus vineã ꝓximi tui comede vuas ꝗtum tibi placuerit. ergo lex vetus non cõuenienter ꝓuidebat hominũ paci. ¶ Pre. ex hoc maxime multe ciuitates ⁊ regna deſtruũtur ꝙ poſſeſſiones ad mulieres ꝑueniunt. vt phũs dicit in .ij. politice. ſed hoc fuit introductuꝫ ĩ veteri lege. Dicitur enĩ Numeri. xxvij. Homo cũ mortuus fuerit abſꝙ̃ filio ad filiam eius tranſibit hereditas ergo non ꝯuenienter ꝓuidit lex ſaluti populi. ¶ Pre. ſocietas hoĩuꝫ maxime ꝯſeruatur ꝑ hoc ꝙ hoĩes emendo et vendendo ſibi inuicẽ res ſuas cõmutant quib⁹ indigent vt dꝫ in primo politice. ſed lex vetus abſtulit virtutẽ venditionis. mandauit enĩ ꝙ poſſeſſio vendita reuerteretṫ ad venditorẽ in .l. anno iubilei. vt patet Leuit. xxv. incõuenienter igitur lex populũ illuꝫ circa hoc inſtituit. ¶ Pre. neceſſitatibus hominuꝫ maxime expedit vt homines ſint ꝓmpti ad mutuũ ꝯcedendum. que quidem ꝓmptitudo tollitur ꝑ hoc ꝙ creditores accepta non reddũt. vnde dicitur Eccl. xxix. Multi non cauſa nequicie nõ feneratũ ſũt ſed fraudari gratis timuerunt. hoc autẽ induxit lex. Primo quidem. q꞉ mandauit Deutero. xv. Cui debetur aliquid ab amico vel ꝓximo ac fratre ſuo repetere non poterit. q꞉ annus remiſſionis eſt dñi. ⁊ Exo. xxij. dicitur ꝙ ſi ꝑſente domino animal mutuatuꝫ mortuũ fuerit reddere non tenetur. Secũdo quia aufertur ei ſecuritas que habetur ꝑ pignus. Diciṫ enĩ Deutero. xxiiij. Cuꝫ repetes a ꝓximo tuo rem aliquam quaꝫ debet tibi. non ingredieris domum eius vt pignus auferas. ⁊ iterum. Non pnoctabit apud te pignus. ſed ſtatim reddes ei. ergo inſufficienter ſunt ordinatum ĩ lege de mutuo. ¶ Pre. ex defraudatione depoſiti maximum periculũ imminet. ⁊ ideo eſt maxima cautela adhibenda. vnde etiam dicitur. ij. Machab. iij. ꝙ ſacerdotes inuocabant eum de celo qui de depoſitis legem poſuit vt his qui depoſuerant ea ſalua cuſtodirẽt ſed in ꝑceptis veteris legis ꝑua cautela circa depoſita adhibetur. Dicitur enĩ Exo. xxij. ꝙ in amiſſione depoſiti ſtatur iuramento eius apud quẽ fuit depoſitũ. ergo nõ fuit circa hoc legis ordinatio ꝯueniens. ¶ Pre. ſicut aliquis mercenarius locat operas ſuas. ita etiã aliqui locant domũ vel quecũꝙ̃ alia hmõi. ſed nõ eſt neceſſariũ vt ſtatim ꝑcium locate domus conductor exhibeat. ergo etiam nimis durum fuit qḋ ꝑcipitur Leuit. xix. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſꝙ̃ mane. ¶ Pre. cum frequenter immineat iudiciorꝫ neceſſitas facilis debet eẽ acceſſus ad iudicem. inconuenientẽter igiṫ ſtatuit lex Deutero. xvij. vt irent ad vnum locũ expetituri iudiciũ de ſuis dubijs. ¶ Pre. poſſibile ẽ nõ ſolum duos ſed etiã tres vel plures ꝯcordare ad mentiendũ. incõuenientẽter igitur diciṫ Deutero. xix. In ore duorꝫ vel triũ teſtiũ ſtabit omne verbum. ¶ Pre. pena debet taxari ſm quãtitatẽ culpe. vnde diciṫ etiam Deutero. xxv. Pro menſura peccati erit ⁊ plagarũ modus. ſed quibuſdã equalibus culpis lex ſtatuit inequales penas. Dicitur enĩ Exo. xxij. ꝙ reſtituet fur quinꝙ̃ boues ꝓ vno boue. ⁊ quattuor oues ꝓ vna oue. quedã etiã nõ multũ grauia peccata graui pena puniũṫ. ſicut Numeri. xv. lapidatus ẽ qui collegerat ligna in ſabbato. Filius etiã ꝓteruus ꝓpter parua delicta. quia ſcilicꝫ comeſſationibus vacabat ⁊ cõuiuijs mandatur lapidari Deutero. xxi. igitur incõuenientẽter ĩ lege ſunt inſtitute pene. ¶ Pre. ſicut Aug⁹ dicit. xxi. de ciuitate dei. Octo genera penarũ in legib⁹ eſſe ſcribit Tullius. dãna vincula. verbera. talionẽ. ignominiã. exiliũ. mortẽ. ſeruitutem. ex quibus aliꝗ ſunt ĩ lege ſtatuta. Dãna quidẽ ſicut cuꝫ fur cõdemnabatur ad quintuplũ vel quadruplum. Vincula vero ſicut Numeri. xv. mandatur de quodam ꝙ in carcerem icluderetur. Verbera vero ſicut Deutero. xxv. Si eum qui peccauit dignum viderint plagis ꝓſternent et coram ſe facient verberari. Ignominiã etiam inferebat illi qui nolebat accipere vxorẽ fratris ſui defuncti. ꝗ tollebat calciamentuꝫ illius ⁊ ſpuebat in faciem illius. Mortem etiã inferebat. vt patet etiam Leuit. xx. Qui maledixerit patri ſuo aut matri morte moriatur. Penam etiam talionis lex induxit dicens Exo. xxi. Oculum ꝓ oculo dẽtem ꝓ dente. inconueniens igitur videtur ꝙ alias duas penas. ſ. exilium ⁊ ſeruitutẽ lex vetus non inſtituit. ¶ Pre. pena non debetur niſi culpe. ſed bruta animalia non poſſunt habere culpam. ergo incõuenienter eis infligitur pena. Exo. xxi. Bos lapidibus obruetur qui occiderit virũ aut mulierem. ⁊ Leuit. xx. dicitur. Mulier ꝗ ſuccubuerit cuilibet iumento ſimul interficiaṫ cũ eo. ſic igiṫ videtur ꝙ incõuenientẽter ea que ꝑtinent ad ꝯuictum hominuꝫ ad inuicem fuerint in lege veteri ordinata ¶ Pre. dominus mandauit Exo. xxi. ꝙ homicidiũ morte hominis puniretṫ ſꝫ mors bruti animalis multo minus reputaṫ ꝙ̃ occiſio hoĩs. ergo non poteſt ſufficiẽter recompẽſari pena homicidij ꝑ occiſionẽ bruti animalis. incõuenienter igitur mãdatur Deutero. xxi. ꝙ quando inuentũ fuerit cadauer occiſi hominis. ⁊ ignorabitur cedis reus. ſeniores ꝓpinquiores ciuitatis tollant vitulam de armento que non traxit iugum nec terram ſcidit vomere. ⁊ ducent eaꝫ ad vallem aſperam atꝙ̃ ſaxoſam que nunꝙ̃ arata eſt. nec ſemẽta recepit. ⁊ cedent in ea ceruices vitule. ¶ Sed contra ẽ qḋ ꝑ ſpeciali beneficio cõmemoratur ĩ pſ. Nõ fecit taliter omni nationi ⁊ iudicia ſua non manifeſtauit eis. ¶ Rñ.

dōm ꝙ ſicut Aug⁹ in .ij. de ciuitate dei introducit a Tullio dictū. populus ē cetus multitudinis iuris conſenſu ⁊ vtilitate cōmunitatis ſociatus. vñ ad rōnem populi pertinet vt cōmunicatio hoīuʒ ad inuicē iuſtis ꝑceptis legis ordinetur. Eſt aūt duplex cōmunicatio hoīum ad inuicē. Una quidem que fit auctoritate principum. Alia aūt fit ꝓpria voluntate priuatarū ꝑſonarū. ⁊ quia voluntate vniuſcuiuſqʒ diſponi poteſt qđ eius ſubdit̄ poteſtati. ideo auctoritate principū quibus ſubiecti ſunt hoīes. oportet ꝙ iudicia inter homines exerceātur. ⁊ pene malefactorib⁹ inferātur. Poteſtati vero priuatarū ꝑſonarū ſubdūt̄ res poſſeſſe. ⁊ ideo ꝓpria auctoritate ī his poſſunt ſibi inuicem cōmunicare. puta emēdo. vendēdo. donando. ⁊ alijs hmōi. Circa vtrāqʒ autem cōmunicationē lex ſufficiēter ordinauit. Statuit enī iudices vt pʒ Deutero. xvi. Iudices ⁊ magiſtros cōſtitues in oīb⁹ portis eius vt iudicēt populū iuſto iudicio. Inſtituit etiāʒ iuſtū iudicij ordinē vt dr̄ Deute. j. Qđ iuſtū ē iudicate. ſiue ciuis ſit ille ſiue peregrinus nulla erit ꝑſonarū diſtantia. Suſtulit etiā occaſionē iniuſti iudicij acceptionē muneꝝ iudicibus ꝓhibendo. vt pʒ. Exo. xxiij. ⁊ Deutero. xvj. Inſtituit etiam numerū teſtiū duoꝝ vel triū. vt pʒ Deutero. xvij. ⁊ xix. Inſtituit etiā certas penas ꝓ diuerſis delictis vt poſt dicet̄. Sed circa res poſſeſſas optimū ē. ſicut dicit phūs in .ij. politice ꝙ poſſeſſiones ſint diſtincte. ⁊ vſus ſit partim cōmunis. partim aūt ꝑ voluntatē poſſeſſoꝝ cōmunicet̄. ⁊ hec tria fuerunt in lege ſtatuta. Primo enī ipſe poſſeſſiones diuiſe erant in ſingulos. Dicit̄ enim Numeri. xxxiij. Ego dedi vobis terrā in poſſeſſionē quā ſorte diuidetis vobis. Et q² ꝑ poſſeſſionū irregularitatē plures ciuitates deſtruunt̄ vt phūs dicit .ij. politice. ideo circa poſſeſſiones regulandas triplex remediū lex adhibuit. Unū quidē vt ſcđm numerū hominū equaliter diuiderentur. vnde dr̄ Numeri xxxiij. Pluribus dabitis latiorē. ⁊ paucioribus anguſtiorem. Aliud remediū eſt vt poſſeſſiones nō in ꝑpetuū alienētur. ſed certo tpe ad ſuos poſſeſſores reuertātur. vt nō cōfundātur ſortes poſſeſſionū. Tertiū remediū ad huiuſmodi cōfuſionem tollendam vt ꝓximi ſuccedant morientibus. Primo quidē gradu filius. ſcđo autē filia. tertio fratres. quarto patrui. quinto quicunqʒ ꝓpinqui. Et ad diſtinctionem ſortium cōſeruandā vlterius lex ſtatuit vt mulieres que ſunt heredes nuberent ſue tribus hoībus. vt habet̄ Numeri. xxxvi. Scđo vero inſtituit lex vt quātuʒ ad aliqua vſus rerū eſſet cōmunis. ⁊ quātum ad curam. ꝑceptum ē enim Deutero. xxij. Nō videbis bouē ⁊ ouem fratris tui errantē ⁊ preteribis. ſʒ reduces fratri tuo. ⁊ ſimiliter de alijs. ſcđo quātum ad fructum. Cōcedebat̄ enī cōmuniter quātum ad oēs. vt ingreſſus in vineā amici licite comedere poſſet. dū tñ extra non deferret. Quantū ad pauperes vero ſpecialiter vt eis relinquerent̄ manipuli obliti. ⁊ fructus. ⁊ racemi remanentes. vt habet̄ Leuit. xix. et Deutero. xxiiij. ⁊ etiā cōmunicabāt̄ ea q̄ naſcebant̄ in ſeptimo anno. vt habet̄ Exo. xxiij. ⁊ Leuit. xxv. Tertio vero ſtatuit lex cōmunicationē factā ꝑ eos qui ſūt rerū domini. vnā pure gratuitā. vnde dr̄ Deutero. xiiij. Anno tertio ſeparabis aliā decimā. venietqʒ leuites ⁊ peregrinus ⁊ pupillus ⁊ vidua ⁊ comedent ⁊ ſaturabunt̄. aliā vero cū recōpenſatione vtilitatis. ſicut ꝑ venditionē et emptionē locationē ⁊ cōductionem ⁊ ꝑ mutuū. ⁊ iterū ꝑ depoſitū. de quibus oībus inueniūtur ordinationes certe in lege. vñ pʒ ꝙ lex vetus ſufficiēter ordinauit cōuictū illius populi.

¶ Ad .j. ergo dōm ꝙ ſicut Apl's dicit Roma. xiij. Qui diligit ꝓximū legē impleuit. q² ſcʒ oīa ꝑcepta legis precipue ordinata ad ꝓximū ad hūc finem ordinari videnī vt hoīes ſe inuicē diligant. ex dilectione aūt ꝓcedit ꝙ hoīes ſibi inuicē bona ſua cōmunicēt. q² vt dr̄. j. Iob. iij. Qui viderit fratrē ſuū neceſſitatē patientē. ⁊ clauſerit viſcera ſua ab eo. quomodo charitas dei manet in illo? ⁊ ideo intendebat lex hoīes aſſuefacere vt facile ſibi inuicē ſua cōmunicarēt. ſicut ⁊ Apls. j. ad Timo. vj. diuitib⁹ mandat facile tribuere ⁊ cōmunicare. non autē facile cōmunicatiuus eſt qui nō ſuſtinet ꝙ ꝓximus aliquid modicū de ſuo accipiat abſqʒ magno ſui detrimento. ⁊ ideo lex ordinauit vt liceret intrantē in vineam ꝓximi racemos ibi comedere. nō aūt extra deferre ne ex hoc daretur occaſio grauis damni inferēdi. ex quo pax perturbaret̄. que inter diſciplinatos non perturbatur ex modicoꝝ acceptione. ſʒ magis amicicia confirmat̄. ⁊ aſſuefiūt homines ad aliquid facile cōmunicādū.

¶ Ad .ij. dōm ꝙ lex nō ſtatuit ꝙ mulieres ſuccederēt in bonis paternis niſi ī defectu filioꝝ maſculorū. tūc aūt neceſſariū erat vt ſucceſſio mulieribus cōcederet̄ in cōſolationem patris. cui graue fuiſſet ſi eius hereditas oīno ad extraneos trāſiret. Adhibuit tñ circa hoc lex cautelam debitā ꝑcipiēs vt mulieres ſuccedentes ī hereditate paterna nuberent ſue trib⁹ hoīb⁹ ad hoc ꝙ ſortes tribuū nō cōfunderent̄. vt habet̄ Nūeri vlt.

¶ Ad .iij. dōm ꝙ ſicut phūs dicit in .ij. politice. regulatio poſſeſſionū multū confert ad cōſeruationē ciuitatis vel gentis. vñ ſicut ipſe dicit apud quaſdā gentiliū ciuitates ſtatutū fuit vt nullus poſſeſſionē vēdere poſſet niſi ꝓ manifeſto detrimēto. Si enī paſſim poſſeſſiones vendant̄. pōt cōtingere ꝙ oēs poſſeſſiones ad paucos deueniāt. ⁊ ita neceſſe erit ciuitatē vel regionē habitatoribus euacuari. ⁊ ideo lex vetus ad hmōi periculū remouendū ſic ordinauit ꝙ ⁊ neceſſitatibus hominū ſubueniret̄ cōcedens poſſeſſionū venditionem vſqʒ ad certū tpꝰ. ⁊ tñ periculū remouit. ꝑcipiens vt certo tpe poſſeſſio vendita ad vendentē rediret. ⁊ hoc inſtituit vt ſortes non cōfunderent̄. ſed ſemꝑ remaneret eadē diſtinctio determinata ī tribubus. Quia vero domus vrbane nō erant ſorte diſtincte. ideo cōceſſit ꝙ in perpetuū vendi poſſent. ſicut ⁊ mobilia bona. Nō enī erat ſtatut⁹ numerus domoꝝ ciuitatis ſicut erat certa mēſura poſſeſſiōis ad quā non addebat̄. Poterat aūt aliquid addi ad numerū domoꝝ ciuitatis. Dom⁹ vero que nō erant in vrbe ſʒ in villa muros nō habentes. in ꝑpetuum vendi non poterāt q² huiuſmodi domus non cōſtruūtur niſi ad cultū et ad cuſtodiam poſſeſſionū. ⁊ ideo lex congrue ſtatuit idē ius circa vtrūqʒ.

¶ Ad .iiij. dōm ꝙ ſicut dictum eſt. intentio legis erat aſſuefacere homines ſuis ꝑceptis ad hoc ꝙ ſibi inuicem de facili in neceſſitatibus ſubuenirent. q² hoc maxime eſt amicicie fomentū. Et hanc quidem facilitatē ſubueniendi non ſolum ſtatuit in his que gratis ⁊ abſolute donantur. ſed etiam in his que mutuo cōceduntur. quia huiuſmodi ſubuentio frequentior eſt pluribus neceſſaria. Huiuſmodi autem ſubuētionis facilitatē multipliciter inſtituit. Primo quidē vt faciles ſe ꝓberent ad mutuū exhibendum. ne ab hoc retraherētur annos remiſſionis appropinquante. vt habet̄ Deutero. xv. Secūdo ne eum cui mutuū concederet grauarent vel vſuris vel etiam aliqua pignora omnino vite neceſſaria accipiendo ⁊ ſi accepta fuerint ꝙ ſtatim reſtituerētur. Dicitur enim Deuter. xxiij. Nō feneraberis fratri tuo ad vſurā. ⁊ xxiiij. Non accipies loco pignoris inferiorem ⁊ ſuperiorē molā quia animam ſuam appoſuit tibi. ⁊ Exo. xxij. dicitur. Si

pignus a ꝓximo tuo acceperis veſtimētū ante ſolis occa/
ſum reddes ei. Tertio vt non importune exigerent. vnde
dicit̄ Exo. xxij. Si pecuniā mutuā dederis populo meo
pauꝑi qui habitat tecū. non vrgebis eū quaſi exactor. ⁊
ꝓpter hoc etiā mandat̄ Deutero. xxiiij. Cū repetes a ꝓxi/
mo tuo rē aliquā quam debet tibi. non ingredieris in do/
mū eius vt pignus auferas. ſed ſtabis foris. ⁊ ille tibi ꝓ/
feret qđ habuerit. tum qꝛ domus ē tutiſſimū vniuſcuiuſ/
qꝫ receptaculū. vnde moleſtū homini ē vt in domo ſua i/
uadat̄. tum etiā qꝛ non cōcedit creditori vt accipiat pign⁹
qđ voluerit. ſed magis debitori vt det quo min⁹ indigue/
rit. Quarto inſtituit ꝙ in ſeptimo anno debita penit⁹ re/
mitterent̄. Probabile eni erat vt illi qui cōmode redde/
re poſſent ante ſeptimū annū redderēt ⁊ gratis mutuātē
nō defraudarēt. Si aūt omnino impotētes eſſent. eadem
rōne eis erat debitū remittendū ea dilectiōe qua etiā erat
eis de nouo dandū ꝓpter indigentiā. Circa animalia ve/
ro mutuata hec lex ſtatuit. vt ꝓpter negligentiā eius cui
mutuata ſunt ſi in ipſius abſentia moriant̄ vel debilitēt̄.
reddere ea cōpellat̄. Si vero eo pñte ⁊ diligēter cuſtodi
ente mortua fuerint vel debilitata. non cogebat̄ reſtituere
⁊ maxime ſi erant mercede cōducta. qꝛ ita etiā potuiſſent
mori ⁊ debilitari apud mutuantē. ⁊ ita ſi pſeruatione tn̄
animalis ꝯſequeretur. iam aliqđ lucrū reportaret ex mu
tuo. ⁊ nō eſſet gratuitū mutuū. ⁊ maxime hoc obſeruādū
erat qñ aīalia erant mercede ꝯducta. qꝛ tūc habebat cer/
tum ꝑcium ꝓ vſu animaliū. vñ nihil accreſcere debebat
ꝓ reſtitutiōe3 animaliū niſi ꝓpter negligentiā cuſtodien
tis. Si autē non eſſent mercede ꝯducta potuiſſet habere
aliquā eqtatē. vt ſaltē tātū reſtitueret q̄tum vſus aīalis
mortui vel debilitati cōduci potuiſſet. ¶ Ad. v. dōm ꝙ hec
differētia ē īter mutuū ⁊ depoſitū. qꝛ mutuū tradit̄ ī vtili
tatē ei⁹ cui tradit̄. ſꝫ depoſitū tradit̄ ī vtilitatē deponētꝪ. ⁊
iō mag̃ artabat̄ aliq̃s ī aliqb⁹ caſib⁹ ad reſtituendū mu/
tuū qꝫ ad reſtituēdū depoſitū. Depoſitū enī ꝑdi poterat
dupliciter. Uno mō ex cā ineuitabili vel natali. puta ſi eēt
mortuū vel debilitatū aīal depoſitū. vel extrinſeca. puta ſi
eſſet captū ab hoſtib⁹. vel ſi eſſet comeſtum a beſtia. ī quo
tn̄ caſu tenebatur deferre ad dñm aīalis id qđ de aīali oc/
ciſo ſupererat. in alijs aūt ſupra dictis caſib⁹ nihil reddere
tenebat̄. ſed ſolū ad expurgandā ſuſpitionē fraudis tene
batur iuramentū pſtare. Alio mō poterat ꝑdi ex cauſa
euitabili. puta ꝑ furtum. ⁊ tūc ꝓpter negligentiā3 cuſto/
dis reddere tenebat̄. ſed ſicut dictū eſt ille qui mutuo ac
cipiebat aīal tenebat̄ reddere etiā ſi debilitatū3 aut mor/
tuū fuiſſet in eius abſentia. de minori enī negligētia tene
batur qꝫ depoſitari⁹ qui nō tenebat̄ niſi de furto. ¶ Ad. vj
dōm ꝙ mercēnarij qui locāt opas ſuas pauꝑes ſunt de
laborib⁹ ſuis victū querentes quotidianū. ⁊ ideo lex ꝓui/
de ordinauit vt ſtatim eis merces ſolueret̄ ne victus eis
deficeret. ſed illi qui locant alias res diuites eſſe ꝯſueue/
runt. nec ita indigēt locationis ꝑcio ad ſuū victū quotidi
anum. ⁊ ideo nō ē eadē ratio in vtroqꝫ. ¶ Ad. vij. dōm
ꝙ iudices ad hoc inter hoīes ꝯſtituūtur ꝙ determinēt qđ
ambiguū inter hoīes circa iuſticiā eſſe pōt. Dupliciter
aūt aliquid pōt eē ambiguū. Uno modo apud ſimplices
⁊ ad hoc dubiū tollendū mādatur Deutero. xvi. Ut iu/
dices ⁊ magiſtri cōſtituerent̄ ꝑ ſingulas tribus vt iudica
rent populū iuſto iudicio. Alio modo cōtingit aliquid eē
dubiū etiā apud peritos. ⁊ ideo ad hoc dubiū tollendum in
ꝯſtituit lex vt oēs recurrerēt ad locū pncipalē a deo ele/
ctum. in quo ⁊ ſūmus ſacerdos eēt qui determinaret du

bia circa cerimonias diuini cultus. ⁊ ſūmus iudex popu/
li qui determinaret q̄ ꝑtinent ad iudicia hoīu3. ſicut etiā
nunc ꝑ appellationē vel ꝯſultationē cauſe ab inferiori
bus iudicibus ad ſuperiores deferunt̄. vnde dr̄ Deutero.
xvij. Si difficile ⁊ ambiguū apud te iudiciu3 ꝑſpexeris
⁊ iudiciū intra portas tuas videris verba variari. aſcen/
de ad locū quē elegerit dñs veniesqꝫ ad ſacerdotes leuiti/
ci generis. ⁊ ad iudicē qui fuerit in illo tpe. hmōi autem
ambigua iudicia nō frequēter emergebāt. vnde ex hoc po/
pulus nō grauabat̄. ¶ Ad. viij. dōm ꝙ in negocijs huma
nis non pōt haberi demōſtratiua ꝓbatio ⁊ infallibilis. ſꝫ
ſufficit aliqua ꝯiecturalis ꝓbabilitas ſm̄ qꝫ rhetor ꝑſua/
det. ⁊ ideo lꝫ ſit poſſibile duos aut tres teſtes ī mendaciū
ꝯuenire. non tn̄ ē facile nec ꝓbabile ꝙ ꝯueniāt. ⁊ ideo ac
cipitur eoꝝ teſtimoniū tanqꝫ verū. ⁊ ꝓcipue ſi in ſuo teſti
monio non vacillēt. vel alias ſuſpecti non fuerint. Et ad
hoc etiā ꝙ nō de facili a veritate teſtes declinarent. inſti/
tuit lex vt teſtes diligētiſſime examinarentur. ⁊ grauiter
punirent̄ qui inuenirent̄ mēdaces. vt habet̄ Deutero.
xix. Fuit tn̄ aliqua ratio hmōi numeri determinandi ad
ſignificādū infallibilē veritatē ꝑſonaꝝ diuinarū q̄ qñqꝫ
numerant̄ due. qꝛ ſpūſſanctus ē nexus duoꝝ. qñqꝫ expri/
munt̄ tres. vt Aug⁹ dicit ſuꝑ illud Job. viij. In lege no/
ſtra ſcriptū eſt. qꝛ duoꝝ hoīu3 teſtimoniū verū eſt. ¶ Ad
ix. dōm ꝙ nō ſolū ꝓpter grauitatē culpe. ſꝫ etiā ꝓpter alias
cauſas grauis pena infligitur. Primo quidē ꝓpter quān
titatē peccati. qꝛ maiori peccato ceteris parib⁹ pena graui/
or debetur. Scđo ꝓpter peccati ꝯſuetudinē. qꝛ a peccatis
cōſuetis non faciliter hoīes abſtrahūtur niſi per graues
penas. Tertio ꝓpter multā ꝯcupiſcentiā vel delectationē
in peccato. ab his enī nō de facili hoīes abſtrahuntur niſi
ꝓpter graues penas. Quarto ꝓpter facilitatē cōmittendi
peccatū ⁊ iacēdi in ipō. hmōi aūt peccata qñ manifeſtant̄
ſunt magis punienda ad alioꝝ terrorē. Circa ipſam etia3
quātitatē peccati q̄druplex gradus ē attēdendus etiam
circa vnū ⁊ idē factū. Quoꝝ primus ē qñ inuoluntarius
peccatū cōmittit. tūc eī ſi oīno ē inuolūtarius totaliter ex
cuſatur a pena. Dicit̄ enim Deutero. xxij. ꝙ puella q̄ op
primit̄ in agro non ē rea mortis. qꝛ clamauit ⁊ nullus eſt
fuit qui liberaret eā. Si vero aliquo modo fuerit volun
tarius. ſꝫ tn̄ ex infirmitate peccat. puta cū3 quis peccat ex
paſſione. minuitur peccatū. ⁊ pena ſm̄ veritatē iudicij di
minui debet. niſi forte ꝓpter cōmunē vtilitatem pena ag
grauet̄ ad abſtrahendū homines ab hmōi peccatis. ſicut di
ctum eſt. Secūdus gradus eſt quādo quis per ignorātiā
peccauit. ⁊ tunc aliquo modo reus reputabatur ꝓpter ne
gligentiā addiſcendi. ſed tamen non puniebatur per iudi
ces. ſed expiabat peccatu3 ſuū ꝑ ſacrificia. vnde dicit̄ Le/
uit̄. iiij. Anima que peccauerit ꝑ ignorātiam ⁊c̄. ſed hoc ī/
telligendum ē de ignorantia facti. non autem de ignorantia
ꝓcepti diuini qđ omnes ſcire tenebātur. Tertius gradus
ē qñ aliquis ex ſuꝑbia peccabat. id ē. ex certa electiōe vel
ex certa malicia. ⁊ tunc puniebatur ſm̄ q̄ntitatem delicti.
Quartus autem gradus ē quādo peccabat ꝑ ꝓteruiā et
ꝑtinaciam. ⁊ tunc quaſi rebellis ⁊ deſtructor ordinatio/
nis legis omnino occidendus erat. Scdm̄ hoc dōm ē ꝙ
in pena furti ꝯſiderabatur ſm̄ legem id qđ frequēter acci/
dere poterat. ⁊ ideo ꝓ furto aliarū rerum que de facili cu/
ſtodiri poſſunt a furibus non reddebat fur niſi duplum.
Oues autem nō de facili poſſunt cuſtodiri a furto. quia
paſcuntur in agris. ⁊ ideo frequentius ꝯtingebat ꝙ oues
furto ſubtraherentur. vnde lex maiorem penā3 appoſuit.

vt ſcilicȝ quattuor oues ꝓ vna oue redderentur. Adhuc autem boues difficilius cuſtodiuntur. quia habentur in agris. ⁊ non ita paſcuntur gregatim ſicut oues. ⁊ ideo ad huc hic maiorem penam appoſuit. vt ſcȝ quinqȝ boues ꝓ vno boue redderētur. ⁊ hoc dico niſi forte idem animal inuentum fuerit viuens apud eum. quia tunc ſolū duplū reſtituebat ſicut ⁊ ī ceteris furtis. poterat enim haberi preſumptio ꝙ cogitaret reſtituere ex quo viuū ſeruaſſet. Uel poteſt dici ſꝫm glo. ꝙ bos habet quinqȝ vtilitates. q̄ȝ immolatur. arat. paſcit carnibus. lac dat ⁊ corium etiam diuerſis vſibus miniſtrat. ⁊ ideo ꝓ vno boue quinqȝ boues reddebātur. Ouis etiam habet quattuor vtilitates. quia īmolatur. paſcit. lac dat ⁊ lanam miniſtrat. Filius autē cōtumax non quia comedebat et bibebat occidebatur. ſȝ ꝓpter cōtumaciam ⁊ rebellionem que ſemꝑ morte punibatur. vt dictum eſt. Ille vero qui colligebat ligna ī ſabbato lapidatus fuit tanq̄ȝ legis violator que ſabbatum obſeruari p̄cipiebat in cōmemorationem fidei nouitatis mūdi. ſicut ſupra dictum eſt. vnde occiſus fuit tanq̄ȝ infidelis. ¶ Ad .x. dōm ꝙ lex vetus penam mortis inflixit in grauioribus criminibus. ſcȝ in his que contra deum peccant. ⁊ in homicidio. ⁊ in furto hominū. ⁊ in irreuerentia ad parentes. ⁊ in adulterio ⁊ in ceſtibus. In furto autē aliarum rerum adhibuit penam damni. In percuſſuris autem ⁊ mutilationibus induxit penam talionis. ⁊ ſimiliter in peccato falſi teſtimonij. In alijs autem minorib⁹ culpis induxit penam flagellationis vel ignominie. Penam autē ſeruitutis induxit in duobus caſibus. In vno quidem quādo ſeptimo āno remiſſionis ille qui erat ſeruus nolebat beneficio legis vti vt liber exiret. vn̄ ꝓ pena ei infligebaṫ vt in ꝑpetuū ſeru⁹ remaneret. Scd̄o infligebatur furti qn̄ nō habebat ꝙ poſſet reſtituere. ſicut habeṫ Exo. xxij. Penam aūt exilij vniuerſaliter lex non ſtatuit. q̄ȝ in ſolo populo illo deus colebaṫ oībus alijs populis ꝑ idolatriā corruptis. vn̄ ſi quis a populo illo vniuerſaliter excluſus eſſet daretur ei occaſio idolatrie. ⁊ ideo. j. Reg. xxvi. dr̄ ꝙ Dauid dixit ad Saul. Maledicti ſūt q̄ eiecerūt me hodie vt nō habitē in hereditate dn̄i dicentes. vade ſerui dijs alienis. erat tn̄ aliqd̄ ꝑticulare exiliū. Diciṫ enī Deutero. xix. ꝙ qui ꝑcuſſerit ꝓximū ſuū neſciens. ⁊ nullū cōtra ipm̄ habuiſſe odiū cōprobaṫ. ad vnaȝ vrbiū refugij confugiebat. ⁊ ibi manebat vſqȝ ad mortem ſūmi ſacerdotis. tūc enī ei licebat ad domū redire. quia in vniuerſali damno populi cōſueuerunt ꝑticulares ire ſedari. ⁊ ita ꝓximi defuncti non ſic ꝓni erant ad eius occiſionem ¶ Ad .xi. dōm ꝙ animalia bruta mādabanṫ occidi non ꝓpter aliquā ipoꝝ culpā. ſȝ in penā dn̄oꝝ qui talia animalia nō cuſtodierāt ab hmōi peccatis. ⁊ ideo magis puniebatur dn̄s ſi bos cornupeta fuerat ab heri ⁊ nudiuſtert⁹ in quo caſu poterat occurri periculo q̄ȝ ſi ſubito cornupeta efficeretur. Uel occidebanṫ aīalia ī deteſtationē peccati. ⁊ ne ex eorū aſpectu aliquis horror hoībus incutereṫ. ¶ Ad .xij. dōm ꝙ ratio litteralis illius mādati fuit vt rabi Moyſes dicit. q̄ȝ frequenter interfector eſt de ciuitate ꝓpinquiori. vn̄ occiſio vitule fiebat ad explorādū homicidij occultū. qd̄ quidē fiebat ꝑ tria. Quoꝝ vnū ē ꝙ ſeniores ciuitatis iurabāt nihil ſe ꝑtermiſiſſe ī cuſtodia viarū. Aliud ē q̄ȝ ille cuius erat vitula dānificabaṫ in occiſione aīalis. ⁊ ſi prius manifeſtareṫ homicidiū aīal nō occidereṫ. Tertiū ē q̄ȝ locus in quo occidebaṫ vitula remanebat. ⁊ ideo ad euitandū vtrūqȝ dānum hoīes ciuitatis d̄ facili manifeſtarent homicidiū ſi ſcirent. et raro poterat eſſe quin aliqua verba vel iudicia ſuper hoc facta eſſent. Uel hoc fiebat ad terrorē ī deteſtationē homicidij. Per occiſionem enī vitule que ē animal vtile ⁊ fortitudīe plenum p̄cipue tanq̄ȝ laboret ſub iugo. ſignificabaṫ ꝙ quicunqȝ homicidiuȝ feciſſet. q̄ȝuis eſſet vtilis ⁊ fortis. occidendus erat ⁊ morte crudeli. qd̄ ceruicis ꝯciſio ſignificabat ⁊ tanqȝ vilis ⁊ abiectus a conſortio hoīuȝ excludendus erat. qd̄ ſignificabatur ꝑ hoc ꝙ vitula occiſa in loco aſpero ⁊ inculto relinquebaṫ in putredinem ꝯtrahenda. Myſtice autē ꝑ vitulam de armento ſignificatur caro xp̄i que non traxit iugum. q̄ȝ non fecit peccatū. nec terraȝ ſcidit vomere. i. ſeditionis maculam non admiſit. Per hoc enim ꝙ in valle inculta occidebatur. ſignificatur deſpecta mors xp̄i. ꝑ quā purgantur oīa peccata. ⁊ diabolus eē homicidij actor oſtenditur.

Ad tertium ſic ꝓceditur

Uideṫ ꝙ iudicialia p̄cepta nō ſint ꝯuenient̄er tradita q̄ȝtū ad extraneos. Dicit enī Petrus Act. x. In veritate comperi quoniā nō ē acceptor ꝑſonaꝝ deus. ſed in oī gente q̄ timet deū ⁊ oꝑatur iuſticiā acceptus eſt illi. ſȝ illi qui ſūt deo accepti non ſunt ab eccleſia dei excludendi. incōueniter igitur mādatur Deutero. xxiij. ꝙ āmonites ⁊ moabites etiam poſt decimā generationem nō intrabunt in eccleſiam dn̄i in eternum. econtrario autem ibidem p̄cipiṫ de quibuſdā gentibus. Nō abominaberis idumeū quia frater tuus ē. nec egyptium q̄ȝ aduena fuiſti in terra eius ¶ Pre. ea que non ſunt in poteſtate noſtra nō merētur aliquā penam. ſed ꝙ homo ſit eunuchus vel ex ſcorto natus non eſt in poteſtate eius. ergo incōuenienter mandatur Deutero. xxiij. ꝙ eunuch⁹ ⁊ ex ſcorto natus nō ingrediatur eccleſiam dn̄i. ¶ Pre. lex vet⁹ miſericorditer mādauit vt aduene nō affligāṫ. Dicitur enī Exo. xxij. Aduenam non contriſtabis. neqȝ affliges eū. aduene enī et ipi fuiſtis in terra egypti. ⁊ xxiij. Peregrino moleſtus non eris. ſcitis enim aduenarum animas. quia ⁊ ipi peregrini fuiſtis in terra egypti. ſed ad afflictionem alicuius ꝑtinet ꝙ vſuris opprimatur. incōuenienter igitur lex permiſit Deutero. xxiij. vt alienis ad vſuram pecuniam mututuarēt. ¶ Pre. multo magis appropinquāt nobis homines q̄ȝ arbores. ſed his q̄ ſunt nobis magis ꝓpinqua magis debemus effectū ⁊ affectū dilectionis impēdere. ſꝫm illud Eccē. xiij. Omne animal diligit ſimile ſibi. ſic et oīs homo ꝓximum ſibi. incōuenienter igiṫ dn̄s Deutero. xx. mādauit ꝙ de ciuitatibus hoſtium captis omnes interficerent. ⁊ tn̄ arbores fructiferas non ſuccīderent. ¶ Pre. bonum cōmune ſꝫm virtutem eſt bono priuato preferendum ab vnoquoqȝ. ſed in bello quod cōmittiṫ contra hoſtes queritur bonū cōmune. incōuenienter igitur mandatur Deutero. xx. ꝙ iminente prelio aliqui domum remittantur. puta qui edificauit domum nouam. qui plantauit vineam. vel qui deſpondit vxorem. ¶ Pre. ex culpa non debet q̄s cōmodū reportare. ſȝ ꝙ hō ſit formidoloſus ⁊ corde pauidus culpabile ē. ꝯtrariū enī ē virtuti fortitudinis. incōuenienter igiṫ a labore ꝑlij excuſabāṫ formidoloſi ⁊ pauidū cor habētes. ¶ Sȝ ꝯ̄ ē ꝙ ſapiā diuina dicit Prouer. viij. Iuſti ſūt oēs ſꝫmōes mei. ⁊ nō ē ī eis ꝑuū q̄d neqȝ ꝑuerſū. ¶ Rn̄. dō. ꝙ cū extraneis ꝑt eē hoīuȝ cōuerſatio dupliciṫ. vno mō pacifice. alio mō hoſtiliṫ. ⁊ q̄ȝtū ad vtrūqȝ modū ordinādū lex ꝯuenientia p̄cepta ꝯtinebat Tripliciṫ enī offerebaṫ iudeis occaſio vt cū extraneis pacifice cōicarēt. Primo q̄dē qn̄ extranei ꝑ terrā eoꝝ trāſitū

faciebant quaſi peregrini. Alio modo qñ in terrã eorũ ad
adueniebãt ad inhabitandũ ſicut aduene. ⁊ q̃tũ ad vtrũ
q3 lex miſericordie p̄cepta poſuit. Nã3 Exo. xxij. dicit̃. Ad
uenam non contriſtabis. ⁊ xxiij dicit̃. Peregrino moleſtꝰ
non eris. Tertio vero qñ aliqui extranei totaliter in eorũ
cõſortiũ ⁊ ritum admitti volebãt. ⁊ in his quidã ordo at
tendebat̃. non enĩ ſtatim recipiebant̃ q̄ſi ciues. ſicut etiã
apud quoſdã gentiliũ ſtatutũ erat vt non reputarent̃ ci
ues niſi qui ex auo vel atauo ciues extiterent. vt phũs di
cit in. iij. politice. ⁊ hoc ideo q2 ſi ſtatim extranei aduentã
tes reciperẽtur ad tractandu3 ea q̄ ſunt populi. poſſent
multa pericula ↄtingere du3 extranei nõ habẽtes adhuc
amorem firmatũ ad bonum publicum aliqua ↄtra popu
lum attemptarent. ⁊ ideo lex ſtatuit de quibuſda3 genti
bus habẽtibus aliquã affinitatẽ ad iudeos. ſ. de egyptijs
apud quos nati fuerant ⁊ nutriti. ⁊ d̃ idumeis filijs Eſau
fratris Jacob in tertia generatiõe reciperẽtur in cõſortiũ
populi. Quidam vero q2 hoſtialiter ſe ad eos habuerant
ſicut ãmonite ⁊ moabite. nunq̃3 in conſortiũ populi ad
mitterentur. Amalechite autẽ qui magis eis fuerant ad
uerſarij ⁊ cum eis nullum cognationis habebãt cõſortiũ.
quaſi hoſtes ꝑpetui haberẽtur. Dicit̃ enĩ Exo. xvij. Bel
lum dei erit contra Amalech a generatiõe in generatio
nem. Similiter etiã q̃tum ad hoſtilem cõmunicatione3
cum extraneis lex ↄueniẽtia p̄cepta tradidit. Nã primo
quidẽ inſtituit vt bellũ iuſte inirent̃. Mãdatur enĩ Deu
tero. xx. ꝙ qñ accederent ad expugnandũ ciuitatem offer
rent ei primo pacem. Secũdo inſtituit vt fortiter bellu3
inceptu3 exequerẽtur habentes de deo fiduciam ⁊ ad hoc
melius obſeruãdum inſtituit ꝙ iminente p̄lio ſacerdos
eos cõfortaret ꝓmittendo auxilium dei. Tertio mãdauit
vt impedimenta p̄lij remouerẽtur remittendo quoſdam
ad domum q̄ poſſent impedimẽta p̄ſtare. Quarto inſti
tuit vt victoria moderate vterẽtur ꝑcendo mulieribus ⁊
paruulis. ⁊ etiam ligna fructifera regionis non incidendo.
Ad. j. ergo dicendum ꝙ homines nulliꝰ gẽtis excluſit lex a cul
tu dei. ⁊ ab his que ꝑtinent ad anime ſalutem. Dicitur
enĩ Exo. xij. Si quis peregrinoꝝ ĩ veſtrã voluerit trãſire
colonia3 ⁊ facere phaſe domini circũcidetur prius omne
maſculinũ eius. ⁊ tunc rite celebrabit. eritq3 ſimul ſicut
indigena terre. Sed in tẽporalibus q̃tum ad ea que ꝑti
nebant ad cõmunitate3 populi nõ ſtatim quilibet admit
tebatur rõne ſupra dicta. ſed quidã in tertia generatiõe
ſc3 egyptij ⁊ idumei. Alij vero ꝑpetuo excludebãtur ĩ de
teſtationẽ culpe p̄terite. ſicut moabite ⁊ ãmonite ⁊ ama
lechite. Sicut enĩ punitur vnus homo ꝓpter peccatũ qḋ
cõmiſit vt alij videntes timeant ⁊ peccare deſiſtãt. ita etiã
ꝓpter aliqḋ peccatũ gens vel ciuitas poteſt puniri vt alij
a ſimili peccato abſtineant. Poterat tamen diſpenſatiue
aliquis in collegium populi admitti ꝓpter aliquẽ virtu
tis actum. ſicut Judith. xiiij. dicitur ꝙ Achior dux filioꝝ
Amon appoſitus eſt ad populum iſrael ⁊ omnis ſucceſ
ſio generis eius. ⁊ ſimiliter Ruth moabitis que mulier
virtutis erat. l3 poſſit dici ꝙ illa ꝓhibitio extendebat̃ ad
viros nõ ad mulieres. quibꝰ nõ cõpetit ſimpliciter eẽ ci
ues. Ad. ij. dicendum ꝙ ſicut phũs dicit in. iij. politice. du
pliciter aliq̄s d2 eſſe ciuis. Uno modo ſimpliciter. et alio
mõ ſcḋm quid. Simpliciter quidẽ ciuis ẽ qui pt agere ea
que ſunt ciuiũ. puta dare ↄſilium vel iudiciũ in populo
Scḋm quid autẽ ciuis dici põt quicunq3 ciuitatẽ inhabi
tat. etiam viles pſone ⁊ pueri ⁊ ſenes qui nõ ſunt idonei
ad hoc ꝙ habeãt p̄tãte3 in his que ꝑtinẽt ad cõmune

Ideo ergo ſpurij ꝓpter vilitatem originis excludebãt̃ ab
eccl'ia. i. a collegio ꝑpli vſq3 ad decimã generationẽ. ⁊ ſimili
ter eunuchi quibꝰ nõ poterat cõpetere honor qui patribꝰ
debebat̃. ⁊ p̄cipue in ꝑplo iudeoꝝ. in quo dei cultꝰ ↄſerua
batur ꝑ carnis generationẽ. Nam etia3 apud gẽtiles qui
multos filios generãt aliquo inſigni honore donabãtur.
ſicut phũs dicit in. ij. politice. tñ q̃tũ ad ea q̄ ad grã3 dei
ꝑtinẽt eunuchi ab alijs nõ ſepabãt̃ ſicut nec aduene. vt
dictũ ẽ. Dicit̃ enĩ Eſa. lvi. Nõ dicat filiꝰ aduene q̄ adhe
ret dño dicẽs. ſeparatione diuidet me dñs a ꝑplo ſuo. ⁊ non
dicat eunuchus. ecce ego lignũ aridu3. Ad. iij. dicendum ꝙ
accipere vſuras ab alienis nõ erat ſcḋm intẽtionẽ legis. ſed
ex q̄dã ꝑmiſſione ꝓpter ꝓnitatẽ iudeoꝝ ad auariciã. ⁊ vt
magis pacifice ſe haberẽt ad extraneos quibꝰ lucrabãtur
Ad. iiij. dicendum ꝙ circa ciuitates hoſtiũ q̄da3 diſtinctio
adhibebat̃. quedã enĩ erãt remote nõ de numero illaꝝ vr
biũ q̄ eis erãt repromiſſe. ⁊ in talibꝰ vrbibus expugnatis
occidebãt̃ maſculi qui pugnauerũt ↄtra ꝑplm dei. mulie
ribꝰ aũt ⁊ infantibꝰ ꝑcebat̃. Sed ĩ ciuitatibꝰ vicinis que
erãt eis repromiſſe oẽs mãdabant̃ interfici ꝓpter iniq̄ta
tes eoꝝ priores. ad q̄s puniendas dñs populũ iſrl' q̄ſi di
uine iuſticie executorẽ mittebat. Dicit̃ enĩ Deutero. ix.
Quia ille egerũt impie. introeũte delete ſũt. ligna aute3
fructifera mãdabãt̃ reſeruari ꝓpter vtilitatẽ ipſiꝰ populi
cuiꝰ ditioni ciuitas ⁊ eiꝰ territoriũ erat ſubijciendũ. Ad
v. dicendum ꝙ nouus edificator domus. aut plantator vinee
vl' deſpõſator vxoris excludebantur a p̄lio propter duo
Primo quidem q2 ea que homo de nouo habet vel ſta
tim paratus ẽ ad habendũ magis ſolet amare. ⁊ ꝑ ↄ̄ſequẽs
eoꝝ amiſſionẽ timere. vnde ꝓbabile erat ꝙ ex tali amore
magis mortẽ timerẽt. ⁊ ſic minꝰ fortes eſſent ad pugnã
dũ. Scḋo q2 ſicut phũs dicit in. ij. phiſicoꝝ. Infortuniũ
videt̃ qñ aliquis appropinquat ad aliqḋ bonũ habẽdũ ſi
poſtea impediatur ab illo. ⁊ ideo ne ꝓpinqui remanẽtes
magis cõtriſtarent̃ de morte taliũ qui bonis ſibi paratis
potiti nõ fuerũt. ⁊ etiã ꝑplus ↄſiderãs hoc horreret. huiõi
homines a mortis ꝑiculo ſunt ſequeſtrati ꝑ ſubtractione3 a
p̄lio. Ad. vj. dicendum ꝙ timidi remittebãt̃ ad domũ non
ipſi ex hoc comodũ ↄſequerent̃. ſ3 ne ꝑplus eoꝝ p̄ſentia in
cõmodũ ↄſequeretur. dũ ꝑ eoꝝ timorẽ ⁊ fugã etiã alij ad
timendũ ⁊ fugiendũ ꝓuocarentur.

Ad quartum ſic procedit

Uidet̃ ꝙ incõuenientẽr lex veterꝰ p̄cepta ediderit circa pſo
nas domeſticas. Seruꝰ enĩ id qḋ ẽ dñi ẽ. vt phũs dicit ĩ
j. politice. ſ3 id qḋ ẽ alicuiꝰ ꝑpetuo eiꝰ eẽ debet. ḡ incõue
niẽter lex mãdauit Exo. xxi. ꝙ ſerui ſeptimo ãno liberi abſ
cederẽt. Pre. ſicut aĩal aliqḋ vt aſinꝰ aut bos ẽ poſſeſſio
dñi. ita etiã ſeruus. ſ3 de aĩalibꝰ p̄cipit̃ Deutero. xxij. ꝙ re
ſtituãt̃ dñis ſuis ſi errare inueniãt̃. incõueniẽter igit̃ man
dat̃ Deutero. xxiij. vt nõ tradas ſeruũ dño ſuo q̄ ad te cõ
fugerit. Pre. lex diuina d3 magis ad miſericordiã ꝓuo
care q̃3 etiã lex hũana. ſ3 ſcḋm leges hũanas grauit̃ puniũt̃
q̄ nimis aſpere affligũt ſeruos aut ãcillas. aſperrima autẽ
videt̃ eẽ afflictio ex q̄ ſeq̄t̃ mors. incõueniẽter igit̃ ſtatuit̃
Exo. xxi. ꝙ q̄ ꝑcuſſerit ſeruũ ſuu3 vel ancillã virga. ſi vno
die ſuꝑuixerit nõ ſubiacebit pene q2 pecunia illiꝰ ẽ. Pre.
aliꝰ ẽ principatꝰ dñi ad ſeruũ ⁊ p̄ris ad filiũ. vt dr̃ in. j. et
iij. politicoꝝ. ſ3 hoc ad principatũ dñi ad ſeruũ ꝑtinet vt
aliquis ſeruũ vel ancillã vẽdere poſſet. incõueniẽter igit̃
lex ꝑmiſit ꝙ aliq̄s vẽderet filiã ſuã in famulã vel ãcillã.
Pre. pr̃ hz ſui filij p̄tãte3. ſed eius eſt punire exceſſus

qui habet poteſtatē ſup peccātē. incōueniēter igiť mādatur Deutero. xxi. ꝙ pater ducat filiū ſuū ad ſenioꝛes ciuitatis puniendū. ¶ Pꝛe. dñs ꝓhibuit Deutero. vij. vt cū alienigenis nō ſociarent ꝯiugia ⁊ ꝯiuncta etiā ſeparēt vt pꝫ .j. Eſdre. x. incōueniēter igitur Deutero. xxi. ꝯceditur eis vt captiuas alienigenarū ducere poſſunt vxores. ¶ Pꝛe. dñs in vxoꝛibꝰ ducēdis quoſdā cōſanguinitatis ⁊ affinitatis gradus ꝑcepit eſſe vitandos. vt pꝫ Leuit. xviij. incōueniēter igiť mādať Deutero. xxv. ꝙ ſi aliquis eēt moꝛtuꝰ abſq; liberis vxoꝛē ipſius frater eius acciperet ¶ Pꝛe. inter virū ⁊ vxoꝛē ſicut ē maxima familiaritas. ita debet eſſe fides firmiſſima. ſꝫ hoc non pōt eſſe ſi matrimoniū diſſolubile fuerit. incōueniēter igiť dñs permiſit Deutero. xxiiij. ꝙ aliquis poſſet vxoꝛē dimittere ſcripto libello repudij. ⁊ ꝙ etiā vlterius eā recupare nō poſſet. ¶ Pꝛe. ſicut vxoꝛ poteſt frāgere fidē marito. ita etiā ſeruꝰ dño ⁊ filius patri. ſꝫ ad inueſtigandā iniuriā ſerui in dominū vel filij in patrē non ē inſtitutū in lege aliqđ ſacrificiū. ſupflue igitur videť inſtitui ſacrificiū zelotipie ad inueſtigandū vxoꝛis adulteriū. Numeri. v. ſic igiť inconuenienter videnť eſſe tradita in lege ꝑcepta iudicialia circa ꝑſonas domeſticas. ¶ Sed ꝯtra eſt qđ dř in ps. Iudicia dñi vera iuſtificata in ſemetipa. ¶ Rň. dōm ꝙ communio domeſticaꝝ ꝑſonaꝝ ad inuicē. vt phūs dicit ī pꝛimo politice. ē ſcđm quotidianos actus qui oꝛdinanť ad neceſſitatē vite. Uita aūt hoīs ꝯſeruať dupliciter. Uno modo ꝗ̄tum ad indiuiduū. put ſcꝫ homo idem numero viuit. ⁊ ad talē vite ꝯſeruationē opitulātur hominis exterioꝛa bona ex quibꝫ homo habet victum ⁊ veſtitum ⁊ alia hmōi neceſſaria vite. in quibus adminiſtrandis indiget homo ſeruis. Alio modo ꝯſeruať vita hoīs ſcđm ſpeciem ꝑ generationē. ad quā indiget homo vxoꝛe vt ex ea generet filiū. Sic igiť in domeſtica cōmunione ſunt tres cōbinationes. ſ. domini ad ſeruū. viri ad vxoꝛē. patris ad filiū. ⁊ ꝗ̄tum ad omnia iſta lex vetus couenientia ꝑcepta tradidit. nam ꝗ̄tum ad ſeruos inſtituit vt modeſte tractarētur. ⁊ ꝗ̄tum ad laboꝛes ne. ſ. īmoderatis laboꝛibꝫ affligerentur. vñ Deutero. v. dominus mandauit vt in die ſabbati requieſceret ſeruus ⁊ ancilla tua ſicut et tu. et iterū ꝗ̄tum ad penas infligendas. impoſuit enī mutilatoꝛibꝫ ſeruoꝝ vt dimitterēt eos liberos. ſicut habetur Exo. xxj. ⁊ ſimile etiam ſtatuit in ancilla quam in vxoꝛem aliquis duxerit. Statuit etiam ſpecialiter circa ſeruos qui erāt ex populo vt ſeptimo anno liberi egrederenť cū oībus q̄ appoꝛtauerāt etiā veſtimētis. vt habeť Exo. xxi. Mādať etiā inſup Deutero. xv. vt ei detur viaticū. Circa vxoꝛes vero ſtatuiť in lege ꝗ̄tū ad vxoꝛes ducēdas vt. ſ. ducāt vxoꝛes ſue tribꝫ. ſicut habeť Numeri vlt. ⁊ hoc ideo ne ſoꝛtes tribuū ꝯfundāť ⁊ ꝙ aliquis ī vxoꝛē ducat vxoꝛē fratris defuncti ſine liberis. vt habeť Deutero. xxv. ⁊ hoc ideo vt ille qui non potuit habere ſucceſſoꝛes ſcđm carnis oꝛiginem ſaltē habeat ꝑ quādā adoptionē. ⁊ ſic nō totaliter memoꝛia defūcti deleret. Pꝛohibuit etiā quaſdā ꝑſonas ī cōiugiū ducerēť. ſ. alienigenas ꝓpter periculū ſeductiōis. et ꝓpinquas ꝓpter reuerētiā naturalē q̄ eis debeť. Statuit etiā q̄liter vxoꝛes iam ducte tractari deberēt. vt ſꝫ nō leuiter infamarenť. vñ mandať puniri ille qui falſo crimē imponit vxoꝛi. vt habeť Deutero. xxij. ⁊ ꝙ etiā ꝓpter vxoꝛis odiū filiꝰ detrimentū nō pateret. vt habeť Deutero. xxi. ⁊ etiā ꝙ ꝓpter odiū vxoꝛē nō affligeret. ſꝫ potiꝰ ſcripto libello eā dimitteret. vt pꝫ Deutero. xxiiij. Et vt etiā maioꝛ dilectio īter ꝯiuges a pꝛincipio ꝯtrahať. ꝑcipiť ꝙ cum aliq̄s nup vxoꝛē acceperit. nihil ei publice neceſſitatis iniūgať vt libere poſſit letari cū vxoꝛe ſua. Circa filios aūt inſtituit vt patres eiꝰ diſciplinā adhiberēt inſtruēdo eos ī fide. vñ habeť Exo. xij. Cū dixerint vobis filij veſtri. q̄ ē iſta religio: dicetis eis. Uictima trāſitꝰ dñi ē. ⁊ ꝙ etiā inſtruerēt eos ī moꝛibus. vñ dř Deutero. xxi. ꝙ patres dicere debēt. monita nr̄a audire ꝯtēnit. comeſſatioibꝰ vacat ⁊ luxurie atq; ꝯuiuijs. ¶ Ad .j. ergo dōm ꝙ qꝛ filij iſrl' erāt a dño de ſeruitute liberati. ⁊ ꝑ hoc diuine ſeruituti addicti. voluit ꝗ dñs vt imppetuū ſerui eſſent. vñ dř Leuit. xxv. Si paupertate cōpulſus vendiderit ſe tibi frater tuus. nō eū oppꝛimes ſeruitute famuloꝝ. ſꝫ q̄ſi mercēnarius ⁊ colonꝰ erit. mei enī ſunt ſerui ⁊ ego eduxi eos d̄ terra egypti. nō veneāt ꝯditione ſeruoꝝ. ⁊ ideo qꝛ ſimpliciter ſerui nō erāt. ſꝫ ſcđm qđ. finito tpe dimittebanť liberi. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ mādatū illud intelligiť de ſeruo q̄ a dño q̄riť ad occidendū. vel ad aliqđ peccati miniſteriū ¶ Ad .iij. dōm ꝙ circa leſiones ſuis illatas lex ꝯſideraſſe videtur vtrū ſit certa vel incerta. ſi enī leſio certa eēt lex penā adhibuit. ꝓ mutilatiōe q̄dē amiſſionē ſerui q̄ mādabať libertati donādus. ꝓ moꝛte aūt etiā homicidij penā cū ſeruꝰ in manu dñi verberātis moꝛereť. Si vero leſio non eēt certa ſꝫ aliquā apparentiā haberet lex nullā penā infligebat in ꝓpꝛio ſeruo. puta cū ꝑcuſſus ſeruꝰ nō ſtatim moꝛiebať. ſꝫ poſt aliq̄s dies. Incertū enī erat vtrū ex ꝑcuſſione moꝛtuꝰ eēt qꝛ ſi ꝑcuſſiſſet liberū hoīem ita tñ ꝙ ſtatim non moꝛereť. ſꝫ ſup baculū ſuū ambularet. nō erat homicidij reus qui ꝑcuſſerat etiā ſi poſtea moꝛereť. tenebať tñ ad impenſas ſoluēdas quas ꝑcuſſus ī medicos fecerat. ſꝫ hoc in ſeruo ꝓpꝛio locū nō habebat. qꝛ quicqđ ſeruꝰ habebat ⁊ etiam ipa ꝑſona ſerui erat quedā poſſeſſio dñi. et ideo ꝓ cauſa aſſignať q̄re non ſubiacet pene pecuniarie. qꝛ pecunia illius ē. ¶ Ad .iiij. dōm ꝙ ſicut dictū ē nullus iudeus poterat poſſidere iudeū quaſi ſimpliciter ſeruū. ſꝫ erat ſeruus ſcđm quid q̄ſi mercēnarius vſq; ad tpꝰ. ⁊ ꝑ hūc moduꝫ ꝑmittebat lex ꝙ paupertate cogēte aliquis filiū vel filiā venderet. ⁊ hoc etiā verba ipſius legis oſtēdūt. dicit enī. Si q̄s vēdiderit filiā ſuā ī famulā. nō egredieť ſicut exire ancille ꝯſueuerāt. Per hūc etiā modū nō ſolū filiū ſuū ſꝫ etiā ſeipm aliq̄s vēdere poterat magis q̄ſi mercēnariū ꝙ̄ q̄ſi ſeruū. ſcđm illud Leuit. xxv. Si paupertate cōpulſus vendiderit ſe tibi frater tuꝰ. nō eū oppꝛimes ſeruitute famuloꝝ. ſꝫ q̄ſi mercēnarius ⁊ colonus erit. ¶ Ad .v. dōm ꝙ ſicut phūs dicit in .x. ethi. ꝑncipatꝰ paternus hꝫ ſolū āmonēdi pr̄ātē. nō aūt hꝫ vim coactiuā. ꝑ quā rebelles ⁊ contumaces cōpꝛimi pñt. et ideo ī hoc caſu lex mādabat vt filiꝰ ꝯtumax a pꝛincipibꝫ ciuitatꝭ puniret. ¶ Ad .vj. dōm ꝙ dñs alienigenas ꝓhibuit ī matrimoniū duci ꝓpter piculū ſeductiōis ne inducerenť ī idolatriā. ⁊ ſpēaliter hoc ꝓhibuit d̄ illis gētibꝫ q̄ ī vicinio habitabāt. de q̄bꝰ erat magꝭ ꝓbabile ꝙ ſuos ritꝰ retinerēt. Si q̄ vero idolatrie cultum dimittere vellet ⁊ ad legis cultū ſe trāſferre. poterat ī matrimoniū duci. ſicut pꝫ d̄ Ruth quā duxit Booz ī vxoꝛē. vñ ipa dixerat ſocrui ſue. Populꝰ tuꝰ pplꝰ meꝰ. deꝰ tuus deꝰ meꝰ. vt habeť Ruth .j. ⁊ ideo captiua nō aliť ꝑmittebatur ī vxoꝛē duci niſi pꝰ raſa ceſarie ⁊ circūciſis vnguibꝰ ⁊ depoſita veſte ī q̄ capta ē ⁊ fleret patrē ⁊ matrē. ꝑ q̄ ſignificať idolatrie ꝑpetua abiectio ¶ Ad .vij. dōm ꝙ ſicut Chryſo. dicit ſuper Mat. qꝛ īmitigabile malū erat moꝛs apud iudeos qui omnia ꝓ pn̄ti vita faciebāt. ſtatutū fuit vt defuncto filius naſcereť ex fratre. qđ erat q̄dā moꝛtis mitigatio. nō autem alius ꝙ̄ frater vel ꝓpinquus iubeatur

accipere vxorem defuncti. q2 non ita crederetur qui ex tali piunctione erat naſciturus eſſe eius filius qui obijt. ⁊ iterum extraneus nõ ita haberet neceſſitatez ſtatuere domũ eius qui obierat ſicut frater. cui etiam ex cognatione hoc facere iuſtũ erat. Et ꝙ ptz ꝙ frater in accipiendo vxorem fratris ſui. perſona fratris ſui defuncti fungebatur. ¶ Ad viij. dõm ꝙ lex pmiſit repudiũ vxoris non q2 ſimpliciter iuſtum eſſet. ſed ꝓpter duriciam iudeoꝝ. vt dominꝰ dicit Mat. xix. ſed de hoc oportet plenꝰ tractari cuȝ de matrimonio agetur. ¶ Ad. ix. dõm ꝙ vxores fidem matrimonij frangũt ꝑ adulteriũ. ⁊ de facili ꝓpter delectationem. ⁊ latenter. q2 oculus adulteri obſeruat caliginẽ. vt dr̃ Job xxiiij. Non aũt eſt ſimilis ratio de filio ad patrẽ. vel de ſeruo ad dñm. q2 talis infidelitas nõ ꝓcedit ex tali ↄcupiſcẽtia delectationis. ſȝ magis ex malicia. ꝙ non põt iã latere ſicut infidelitas mulieris adultere. ¶ Queſtio CVI

Deinde cõſiderandũ.

eſt de lege euãgelij que dicit̃ lex noua. Et primo de ipſa ſm̃ ſe. ſcdo de ipſa ꝑ cõparationẽ ad legem veterẽ. tertio de his que in lege noua ptinent̃. Circa primum q̃runtur quattuor. primo qualis ſit vtruȝ ſcȝ ſit ſcripta vel indita. ſcdo de virtute eius vtrum iuſtificet. tertio de principio eius vtrꝫ debuerit dari a principio mũdi. quarto de termino eius vtrꝫ. ſ. ſit duratura vſqꝫ ad finem. an debeat ei alia lex ſuccedere.

Ad primum ſic procedit̃.

Videt̃ ꝙ lex noua ſit lex ſcripta. Lex enĩ noua eſt ipſum euãgelium. ſed euangelium eſt deſcriptum. Job xx. Hec aũt ſcripta ſunt vt credatis. ergo lex noua eſt lex ſcripta. ¶ Pre. lex indita eſt lex nature. ſm̃ illud Roma. ij. Naturaliter ea q̃ legis ſunt faciũt qui habẽt opus legis ſcriptam in cordibus ſuis. ſi igitur lex euangelij eſſet lex indita nõ differret a lege nature. ¶ Pre. lex euãgelij ꝓpria eſt eorum qui ſunt in ſtatu noui teſtamenti. ſed lex indita cõmunis ẽ ⁊ eis qui ſunt in nouo teſtamento. ⁊ eis q̃ ſũt in veteri teſtamento. Dicitur enĩ Sap. vij. ꝙ diuina ſapientia ꝑ nationes ĩ animas ſanctas ſe transfert. amicos dei ⁊ ꝓphetas conſtituit. ergo lex noua non eſt lex indita. ¶ Sed contra eſt ꝙ lex noua eſt lex noui teſtamenti. ſed lex noui teſtamenti eſt indita in corde. Apl̃s enĩ ad Hebre. viij. dicit inducens auctoritatem que habet̃ Hiere. xxxi. Ecce dies venient dicit dominꝰ. ⁊ ↄſũmabo ſuper domum iſrael ⁊ ſuper domum iuda teſtamentum nouũ. et exponens ꝙ ſit hoc teſtamentum dicit. Quia hoc ẽ teſtamentum qd̃ diſponam domui iſrael dando leges meas ĩ mentes eoꝝ. et in corda eorum ſuperſcribam eas. ergo lex noua eſt lex indita. ¶ Rñ. dõm ꝙ vnaqueqꝫ res illud videtur eſſe qd̃ eſt in ea potiſſimuȝ. vt phũs dicit in. x. ethi. Id autem qd̃ eſt potiſſimum in lege noui teſtamẽti. et ĩ quo tota virtus eius ↄſiſtit ẽ gratia ſpũſſancti q̃ datur ꝑ fidẽ xpi. ⁊ ideo principaliter lex noua ẽ ipa gr̃a ſpũſſancti que datur xpĩfidelibus. ⁊ hoc manifeſte apparet ꝑ Apl̃m qui ad Roma. iij. dicit. Ubi eſt ergo gloriatio tua? excluſa eſt. per quam legem? factorum? non. ſed ꝑ legem fidei. ipſam enim fidei gratiam legem appellat. et expreſſiꝰ ad Roma. viij. dicitur Lex ſpiritus vite in chriſto Jeſu liberauit me a lege peccati ⁊ mortis. vnde ⁊ Augꝰ dicit in libro de ſpiritu ⁊ littera. ꝙ ſicut lex factorum ſcripta fuit ĩ tabulis lapideis. ita lex fidei ſcripta eſt ĩ cordibus fideliũ ⁊ alibi dicit ĩ eodem libro. Que ſunt leges dei ab ipo deo ſcripte in cordibus niſi ipſa pñtia ſpũſſancti. Habet tamen lex noua quedam ſicut diſpoſitiua ad gratiã ſpũſſancti ⁊ ad vſum huius gratie ꝑtinentia. que ſunt quaſi ſecundaria in lege noua. d̃ quibus oportuit inſtrui fideles xpi ⁊ verbis ⁊ ſcriptis tam circa credenda q̃ȝ circa agẽda. Et ideo dõm eſt ꝙ principaliter lex noua eſt lex indita. ſecundario autem eſt lex ſcripta. ¶ Ad. j. ergo dõm ꝙ ĩ ſcriptura euangelij non cõtinentur niſi ea que pertinent ad gratiam ſpiritusſancti. vel ſicut diſpoſitiua vel ſicut ordinatiua ad vſum vnius gratie. ſicut diſpoſitiua quidem q̃ȝtum ad intellectum per fidem per quam datur ſpiritusſancti gratia continetur in euangelio ea que pertinent ad manifeſtandam diuinitatem vel humanitatẽ xpi. Scdȝ affectum vero continẽtur in euangelio ea que pertinent ad contemptuȝ mundi. ꝑ quem homo fit capax ſpiritusſancti gratie. Mundus enim. i. amatores mundi nõ poteſt capere ſpiritũſanctũ. vt habetur Job. xiiij. Uſus vero ſpiritualis gratie eſt in operibus virtutum. ad que multipliciter ſcriptura noui teſtamenti homines exhortatur. ¶ Ad ij. dõm ꝙ dupliciter eſt aliquid inditum homini. Uno modo ꝑtinens ad naturã humanã. ⁊ ſic lex naturalis eſt lex indita homini. Alio modo eſt aliquid inditum homini quaſi nature ſuꝑadditum per gratie donũ. ⁊ hoc modo lex noua eſt indita homini non ſolum indicãs qd̃ ſit faciendum. ſed etiam adiuuans ad implenduȝ. ¶ Ad iij. dõm ꝙ nullus vnqꝫ habuit gratiã ſpiritusſancti niſi per fidem chriſti explicitam vel implicitam. Per fidẽ autem xpi ꝑtinet homo ad nouũ teſtamentuȝ. vnde quibuſcunqꝫ fuit lex gratie indita ſm̃ hoc ad nouũ teſtamentuȝ ꝑtinebant.

Ad ſecũdũ ſic proceditur.

Videtur ꝙ lex noua non iuſtificet. Nullus enim iuſtificatur niſi legi dei obediat. ſm̃ illud ad Hebre. v. Factus eſt ſcȝ chriſtus omnibus obtẽperantibꝰ ſibi cauſa ſalutis eterne. ſed euãgelium non ſemper hoc operatur ꝙ homines ei obediant. Dicitur enĩ Roma. x. Non omnes obediunt euangelio. ergo lex noua non iuſtificat. ¶ Pre. Apoſtolus ꝓbat ad Roma. ꝙ lex vetus non iuſtificabat quia ea adueniente p̃uaricatio creuit. Dicitur enim ad Roma. iiij. Lex iram operatur. vbi enim non eſt lex nec p̃uaricatio. ſȝ multo magis lex noua p̃uaricationem addidit. maiori enim pena eſt dignus qui poſt legem nouaȝ datam adhuc peccat. ſm̃ illud Hebre. x. Irritam quis faciens legem Moyſi ſine vlla miſeratione duo: bus vel tribus teſtibus moritur. q̃ȝto magis putatis deteriora mereri ſupplicia qui filium dei conculcauerit ⁊c̃. ergo lex noua non iuſtificat ſicut nec vetus. ¶ Pre. iuſtificare eſt ꝓprius effectus dei. ſm̃ illud ad Roma. viij. Deus ẽ qui iuſtificat. ſed lex vetus fuit a deo ſicut ⁊ lex noua. ergo lex noua non magis iuſtificat q̃ȝ lex vetus. ¶ Sed contra ẽ quod Apoſtolus dicit ad Roma. j. Non erubeſco euangelium. virtus enim dei eſt in ſalutem omni credenti. nõ autem eſt ſalus niſi iuſtificatis. ergo lex euangelij iuſtificat. ¶ Rñ. dõm ꝙ ſicut dictũ ẽ. ad legem euangelij duo ꝑtinent. Unũ quidez principaliter. ſ. ipa gr̃a ſpũſſancti interius data. ⁊ q̃ȝtum ad hoc noua lex iuſtificat. vñ Augꝰ dicit in libro de ſpiritu ⁊ littera. ibi ſcȝ in veteri teſtamento lex extrinſecus eſt poſita quaſi iuſti terrerẽtur. hic ſcȝ ĩ nouo teſtamento intrinſecus data eſt qua iuſtificarẽtur. Aliud ꝑtinet ad legem euãgelij ſecũdario ſcȝ documenta fidei ⁊ p̃cepta ordinantia affectuȝ humanũ ⁊ humanos

actus. ⁊ ꝗ̃tum ad hoc lex noua non iuſtificat. vnde Apl's dicit. ij. ad Cor. iij. Littera occidit. ſpũs autem viuificat. ⁊ Aug⁹ exponit in libro de ſpiritu ⁊ littera. ꝙ ꝑ litterã intelligitur quelibet ſcriptura extra homines exiſtens etiaꝫ moraliũ preceptoꝝ qualia cõtinentur in euangelio. vnde etiã littera euangelij occideret niſi adeſſet interius gratia fidei ſanans. ¶ Ad. j. ergo dõm ꝙ illa obiectio ꝓcedit ḋ lege noua non ꝗ̃tum ad id qḋ eſt principale in ipſa. ſed ꝗ̃tum ad id qḋ eſt ſecũdariũ in ipſa. ſ. ꝗ̃tum ad documẽta ⁊ precepta exteri⁹ homini ꝓpoſita vel ſcripto vel verbo. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ gratia noui teſtamenti et ſi adiuuet hominẽ ad nõ peccandũ. non tñ ita ꝯfirmat in bono vt homo peccare nõ poſſit. hoc enim ptinet ad ſtatum glorie. ⁊ ideo ſi quis poſt acceptam gratiã noui teſtamẽti peccauerit maiori pena ẽ dignus tanq̃ʒ maioribus bñficijs ingratus ⁊ auxilio ſibi dato nõ vtens. nec tñ ꝓpter hoc dr̃ ꝙ lex noua iram operatur. q2 ꝗ̃tũ eſt de ſe ſufficiens auxiliũ dat ad non peccandũ. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ legem nouã ⁊ veterẽ vnus deus dedit. ſꝫ aliter ⁊ aliter. nam legem veterẽ dedit ſcriptam in tabulis lapideis. legem aũt nouam dedit ſcriptam in tabulis cordis carnalibus. vt Apl's dicit. ij. ad Cor. iij. ꝓinde ſicut Aug⁹ dicit in libro de ſpiritu ⁊ littera litterã iſtã extra hoĩem ſcriptaꝫ ⁊ miniſtrationẽ mortis ⁊ miniſtrationẽ dãnationis Apl's appellat. hanc aũt ſcꝫ noui teſtamenti legem miniſtrationẽ ſpũs ⁊ miniſtrationẽ iuſticie dicit. q2 ꝑ donum ſpũs operamur iuſticiam ⁊ a preuaricationis dãnatione liberamur.

Ad tertium ſic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ lex noua debuerit dari a principio mũdi. Non enĩ ẽ ꝑſonaꝝ acceptio apud deũ vt dr̃ ad Roma. ij. ſꝫ oẽs hoĩes peccauerũt ⁊ egẽt gr̃a dei. vt dr̃ ad Roma. iij. ergo a principio mũdi lex euãgelij dari debuit vt oĩbus ꝑ eaꝫ ſubueniret̃. ¶ Pre. ſicut ĩ diuerſis locis ſunt diuerſi homines. ita etiaꝫ in diuerſis tẽporib⁹. ſed deus q̃ vult oẽs hoĩes ſaluos fieri. vt dr̃. j. ad Timo. ij. mãdauit euãgelium ꝑdicari in oĩb⁹ locis. vt patꝫ Mat. vlt. ⁊ Marc. vlt. ergo oĩb⁹ tẽporibus debuit adeſſe lex euãgelij ita ꝙ a principio mũdi daret̃. ¶ Pre. magis ẽ neceſſaria homini ſalus ſpũalis que ẽ eterna q̃ʒ ſal⁹ corꝑalis que ẽ tẽporalis ſꝫ de⁹ ab initio mũdi ꝓuidit homini ea q̃ ſunt neceſſaria ad ſalutẽ corꝑalem tradẽs eius poteſtati oĩa q̃ erãt ꝓpter hoĩem creata. vt patꝫ Geñ. j. ergo etiã lex noua que maxime eſt neceſſaria ad ſalutẽ ſpũalem debuit hoĩb⁹ a principio mundi dari. ¶ Sed ꝯtra ẽ qḋ Apl's dicit. j. ad Cor. xv. Nõ prius qḋ ſpũale ẽ. ſed qḋ aĩale. ſꝫ lex noua ẽ maxime ſpũalis. ergo lex noua nõ debuit dari a principio mundi. ¶ Rñ. dõm ꝙ triplex ratio põt aſſignari quare lex noua nõ debuit debuit dari a principio mundi. Quarũ prima eſt. q2 lex noua ſicut dictum ẽ principaliter eſt gratia ſpũſſancti. que abundãter dari nõ debuit anteq̃ʒ impedimentũ peccati ab humano genere tolleret̃ ꝯſũmata redẽptiõe ꝑ xp̃m. vnde dicit̃ Ioh. vij. Nonduꝫ erat ſpũs datus. q2 Ieſus nondũ erat glorificat⁹. Et hanc rõnem manifeſte aſſignat Apl's ad Roma. viij. vbi poſtq̃ʒ ꝑmiſerat ḋ lege ſpũs vite ſubiũgit. Deus filiũ ſuũ mittẽs in ſimilitudinem carnis peccati. de peccato dãnauit peccatum in carne vt iuſtificatio legis impleret̃ in nobis. Scḋa ratio poteſt aſſignari ex ꝑfectione legis noue. Non enĩ aliquid ad ꝑfectũ adducit̃ ſtatim a principio. ſed quodã tꝑali ſucceſſionis ordine. ſicut aliquis prius fit puer ⁊ poſtmodũ vir. Et hanc rationem aſſignat Apl's ad Gal. iij. Lex pedagogus noſter fuit ĩ xp̃o vt ex fide iuſtificemur. at vbi venit fides iã nõ ſum⁹ ſub pedagogo. Tertia ratio ſumitur ex hoc ꝙ lex noua eſt lex gratie. ⁊ ideo primo oportuit ꝙ homo relinqueret̃ ſibi in ſtatu veteris legis. vt in peccatum cadendo ſuã infirmitatẽ cognoſcens recognoſceret ſe gratia indigere. Et hanc rõnem aſſignat Apl's ad Roma. v. dicẽs. Lex ſubintrauit vt abũdaret delictuꝫ. vbi aũt abũdauit delictũ ſupabũdauit ⁊ gratia. ¶ Ad. j. ergo dõm ꝙ humanũ gen⁹ ꝓpter ꝓpter peccatũ primi parentis meruit priuari auxilio gr̃e. ⁊ ideo quibuſcũq̃ʒ nõ dat̃ hoc ẽ ex iuſticia. quibuſcũq̃ʒ aũt dat̃ hoc eſt ex gr̃a. vt Aug⁹ dicit in libro de ꝑfectione iuſticie. vnde nõ ẽ acceptio ꝑſonarum apud deũ ex hoc ꝙ nõ oĩb⁹ a principio mundi legẽ gratie ꝓpoſuit que erat debito ordine ꝓponenda. vt dictum eſt. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ diuerſitas locoꝝ nõ variat diuerſũ ſtatum hũani generis. qui variat̃ ꝑ tẽporis ſucceſſionem. et ideo oĩb⁹ locis ꝓponitur lex noua. nõ aũt oĩb⁹ tẽporibus ſꝫ omni tp̃e fuerunt aliqui ad nouũ teſtamẽtũ ptinentes. vt ſupra dictũ. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ ea q̃ ptinent ad ſaluteꝫ corporalẽ deſeruiũt homini ꝗ̃tũ ad naturã. que non tollitur per peccatum. ſꝫ ea que ꝑtinent ad ſpũalem ſalutem ordinãtur ad gratiam. q̃ amittitur ꝑ peccatũ. ⁊ ideo non eſt ſimilis ratio de vtriſq̃ʒ.

Ad quartum ſic procedit̃

Videt̃ ꝙ lex noua non ſit duratura vſq̃ʒ ad finẽ mundi. Quia vt Apl's dicit. j. ad Cor. xiij. Cum venerit qḋ ꝑfectum ẽ euacuabit̃ qḋ ex pte ẽ. ſed lex noua ex pte eſt. Dicit enĩ Apl's ibidẽ. Ex pte cognoſcimus ⁊ ex pte ꝓphetamus. ergo lex noua euacuãda ẽ alio ꝑfectiori ſtatu ſuccedente. ¶ Pre. dñs Ioh. xvj. ꝓmiſit diſcipulis ſuis in aduentu ſpũſſancti paclyti cognitioneꝫ oĩs veritatis. ſꝫ nondũ eccl'ia omnẽ veritatẽ cognoſcit in ſtatu noui teſtamẽti. ergo expectandus ẽ ali⁹ ſtatus ĩ quo ꝑ ſpiritũſanctum oĩs veritas manifeſtet̃. ¶ Pre. ſicut pater eſt alius a filio ⁊ filius a patre ita ſpũſſanct⁹ a patre ⁊ filio. ſꝫ fuit q̃dam ſtatus ꝯueniẽs ꝑſone patris. ſ. ſtatus veteris legis. in q̃ hoĩes generationi intẽdebãt. ſimiliter etiã ẽ alius ſtatus ꝯueniẽs ꝑſone filij ſcꝫ ſtatus noue legis. in quo clerici intẽdentes ſapiẽtie q̃ appropriat̃ filio principant̃. ergo erit ſtatus tertius ſpũſſancti ĩ quo ſpũales viri principabunt̃. ¶ Pre. dñs dicit Mat. xxiiij. Predicabit̃ hoc euãgeliũ regni ĩ vniuerſo orbe. ⁊ tũc veniet ꝯſũmatio. ſꝫ euãgeliũ xp̃i iã diu ẽ ꝑdicatũ in vniuerſo orbe. nec tñ adhuc venit ꝯſũmatio. ergo euãgeliũ xp̃i non ẽ euãgeliũ regni. ſꝫ futurũ ẽ aliud euangeliũ ſpũſſancti q̃ſi alia lex. ¶ Sꝫ ꝯ̃ ẽ ꝙ dñs dicit Mat. xxiiij. Dico vobis. q2 nõ preteribit generatio hec donec oĩa fiãt. qḋ Chryſo. exponit ḋ generatione fideliũ xp̃i. ergo ſtat⁹ fideliũ xp̃i manebit vſq̃ʒ ad ꝯſummationẽ ſeculi. ¶ Rñ. dõm ꝙ ſtat⁹ mũdi variari pt̃ dupliciter. Vno mõ ſcḋm diuerſitatẽ legis. et ſic huic ſtatui noue legis null⁹ ali⁹ ſtat⁹ ſuccedet. ſucceſſit enĩ ſtat⁹ noue legis ſtatui veteris legis tãq̃ʒ ꝑfectior imꝑfectiori. null⁹ aũt ſtat⁹ ꝑ̃ſentis vite pt̃ eſſe ꝑfectior q̃ʒ ſtat⁹ noue legis. Nihil enĩ poteſt eẽ ꝓpinquius fini vltimo q̃ʒ qḋ imediate in finẽ vltimũ introducit. hoc aũt facit noua lex. vnde Apl's dicit ad Hebre. x. Habentes itaq̃ʒ fratres fiduciaꝫ in introitu ſanctoꝝ in ſanguine chriſti quaꝫ initiauit nobis viam nouã. accedamus ad eũ. Vñ non poteſt eſſe aliquis perfectior ſtatus p̄ſentis vite q̃ʒ ſtatus noue legis. quia tanto eſt vnũquodq̃ʒ perfectius ꝗ̃to vltimo fini ꝓpinquius. Alio modo ſtatus hominum variari poteſt

ſm q̄ hoīes diuerſimode ſe habēt ad eandē legē vel pfectius vel minus pfecte. et ſic ſtat⁹ veteris legis frequēter fuit mutat⁹ cū qñq3 leges optime cuſtodirent. qñq3 aūt oīno ptermitterent. ſic etiā ſtatus noue legis diuerſificatur ſm diuerſa loca ⁊ tpa ⁊ pſonas. inq̄tum gr̄a ſpūſſancti pfectius vel minus pfecte ab aliquib⁹ habet. non ē tñ expectandū q̄ ſit aliquis ſtatus futurus in q̄ pfecti⁹ gr̄a ſpūſſancti habeat q̄3 hactenus habita fuerit. et maxie ab aplis qui primicias ſpūs acceperūt ⁊ tpe prius ⁊ ceteris abūdantius. vt glo. dicit Roma. viij. ¶ Ad .j. ergo dōm q̄ ſicut Dionyſi⁹ dicit in ce. Hierar. triplex ē hoīu3 ſtat⁹ primus quidē veteris legis. ſecūdus noue legis. tertius ſtatus ſuccedit nō ī hac vita. ſed ī futura. ſ. in patria. Sed ſicut primus ſtatus ē figuralis ⁊ impfectus reſpectu ſtat⁹ euāgelij. ita hic ſtatus ē figuralis ⁊ imperfectus reſpectu ſtatus patrie. q̄ veniēte iſte ſtatus euacuat. ſicut dicitur .j. Cor. xiij. Uidemus nūc p ſpeculum ī enigmate. tūc autem facie ad faciē. ¶ Ad .ij. dōm q̄ ſicut Aug⁹ dicit in libro ɔtra Fauſtum. Mōtanus ⁊ Priſcilla poſuerūt q̄ pmiſſio dñi de ſpirituſancto dādo nō fuit cōpleta in aplis ſed ī eis. Et ſilr̄ Manichei poſuerūt q̄ fuit cōpleta in Manicheo quē dicebāt eſſe ſpiritū paclitum. ⁊ ideo vtriq̄3 non recipiebāt actus aploꝝ. in quib⁹ manifeſte oſtēditur q̄ illa pmiſſio fuit in aplis cōpleta. ſicut dñs iterato eis pmiſit Act. j. Baptizabimini ī ſpūſancto nō poſt multos hos dies. qd̄ impletū legit Act. ij. Et3 iſte varietates excludūtur p hoc q̄ dicitur Joh. vij. Nondu3 erat ſpūs datus. q2 nondū ieſus erat glorificatus. Ex quo datur intelligi q̄ ſtatim glorificato xp̄o in reſurrectione ⁊ aſcenſione fuit ſpūſſanctus datus. Et per hoc etiam excluditur quorūcūq3 vanitas qui dicerent eſſe expectandu3 aliud tēpus .ſ. ſpūſſancti. Docuit autem ſpūſſanctus apoſtolos omnem veritatem de his que ptinent ad neceſſitatem ſalutis. ſ. de credendis ⁊ de agendis. non tamē docuit eos d̄ omnibus futuris euētibus. hoc enī ad eos non ptinebat ſm illud Act. j. Non eſt veſtrum noſſe tēpora vel momēta que pater poſuit in poteſtate ſua. ¶ Ad .iij. dōm q̄ lex vetus non ſolum fuit patris. ſed etiam filij. quia chriſtus in veteri lege figurabatur. vnde dominus dicit Joh. v. Si crederetis Moyſi. crederetis forſitan et mihi. de me enī ille ſcripſit. Similiter etiam lex noua non ſolum eſt xp̄i. ſed etiam eſt ſpūſſancti. ſm illud Roma. viij. Lex ſpiritus vite in xp̄o ieſu ⁊c. vnde non eſt expectanda alia lex que ſit ſpūſſancti. ¶ Ad .iiij. dōm q̄ cum chriſtus ſtatim in principio euangelice predicationis dixerit. Appropinquabit regnum celoꝝ. ſtultiſſimum eſt dicere q̄ euangelium xp̄i non ſit euāgelium regni. Sed predicatio euangelij chriſti poteſt intelligi dupliciter. Uno modo q̄tu3 ad diuulgationē noticie chriſti. ⁊ ſic predicatū fuit euangelium in vniuerſo orbe etiam tēpore aploꝝ. vt Chryſo. dicit. ⁊ ſm hoc qd̄ addit. Et tūc erit ɔſūmatio. intelligit hoc de deſtructione hieruſalē. de q̄ tūc ad lr̄am loq̄batur. Alio mō pōt intelligi pdicatio euangelij in vniuerſo orbe cū pleno effectu. ita. ſ. q̄ in q̄libet gēte fundet eccl'ia. ⁊ ita ſicut dicit Aug⁹ in ep̄la ad Euſebiū. nondū ē pdicatum euangeliū in vniuerſo orbe. ſed hoc facto veniet ɔſūmatio mundi.

¶ Queſtio CVII

Deinde cōſiderandū. eſt de comparatione legis noue ad lege3 veterem. Et circa hoc queruntur quatuor. primo vtrū lex noua ſit alia lex a lege veteri. ſcd̄o vtrum lex noua impleat veterē. tertio vtr̄ lex noua ɔtineatur in veteri quarto que ſit grauior vtr̄ lex noua vel vetus.

Ad primum ſic pceditur.

Uidetur q̄ lex noua non ſit alia a lege veteri. Utraq̄3 enī lex datur fidem dei habentibus. quia ſine fide eſt impoſſibile placere deo. vt dicitur Hebre. xi. ſed eadem fides eſt antiquorum et modernorum. vt dicitur in glo. Matth. xxi. ergo etiam eſt eadem lex. ¶ Preterea Aug⁹ dicit ī libro contra Adamantium Manichei diſcipulum q̄ breuis differentia legis ⁊ euangelij eſt timor et amor. ſed ſm hec duo noua lex et vetus diuerſificari non poſſunt. quia etia3 in veteri lege pponun... precepta charitatis Leuit. xix. Diliges proximum tuu3. ⁊ Deutero. vj. Diliges dominum deuum tuum. Similiter etiam diuerſificari non poſſunt per aliam differentiam quam Aug⁹ aſſignat contra Fauſtum. quia vetus teſtamentum habuit promiſſa temporalia. nouum teſtamentū habet promiſſa ſpiritualia et eterna. quia etiam in nouo teſtamento pmittuntur aliqua promiſſa temporalia. ſm illud Marci. x. Accipiet centies tantū in tēpore hoc domos ⁊ fratres ⁊c. Et in veteri teſtamento ſperabantur pmiſſa ſpiritualia ⁊ eterna. ſm illud ad Hebre. xi. Nunc autem meliorem patriam appetunt. id eſt. celeſtem. qd̄ dicitur de antiquis patrib⁹. ergo videtur q̄ noua lex nō ſit alia a veteri. ¶ Preterea Apoſtolus videtur diſtinguere vtraq̄3 legem ad Roma. iiij. veterem legem appellans legem factoru3. legem vero nouam appellans legem fidei. ſed lex vetus fuit etiā fidei ſm illud Hebre. xi. Omnes teſtimonio fidei pbati ſunt qd̄ dicitur de patribus veteris teſtamenti. Similiter etiā lex noua ē lex factorum. Dicitur enim Matth. v. Benefacite his qui oderunt vos. et Luc. xxij. Hoc facite in meam cōmemorationem. ergo lex noua non eſt alia a lege veteri. ¶ Sed contra eſt quod Apoſtolus dicit ad Hebre. vij. Tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat. ſed aliud eſt ſacerdotium noui ⁊ veteris teſtamenti. vt ibidem Apoſtolus pbat. ergo ⁊ etia3 alia lex. ¶ Rñ. dicēdum q̄ ſicut ſupra dictum eſt. omnis lex ordinat conuerſationem humanam in ordine ad aliquem finem. ea autem que ordinantur ad finem ſm rationem finis dupliciter diuerſificari poſſunt. Uno modo quia ordinātur ad diuerſos fines. ⁊ hec eſt diuerſitas ſpeciei maxime ſi ſit finis proximus. Alio modo ſm ppinquitatem ad fine3 vel diſtantiam ab ipſo. ſicut patet q̄ motus differunt ſpecie ſm q̄ ordinantur ad diuerſos terminos. ſecundum vero q̄ vna pars motus eſt propinquior termino q̄3 alia attenditur differentia in motu ſm perfectum ⁊ imperfectum. Sic ergo due leges diſtingui poſſunt dupliciť. Uno modo quaſi omnino diuerſe. vtpote ordinate ad diuerſos fines. ſicut lex ciuitatis que eſſet ordinata ad hoc q̄ popul⁹ dominaretur eſſet ſpecie differens ab illa lege que eſſet ad hoc ordinata q̄ optimates ciuitatis dominarentur. Alio modo due leges diſtingui poſſunt ſm q̄ vna ppinqui⁹ ordinat ad finē. alia vero remotius. puta in ea ⁊ eadem ciuitate diciť alia lex que imponiť viris pfectis qui ſtatim poſſunt exequi ea q̄ ptinent ad bonū cōmune. et alia lex datur de diſciplina pueroꝝ qui ſunt inſtruendi qualiter poſtmodū opa viroꝝ exequanť. Dicendū eſt ergo q̄ ſm primū modū lex noua nō eſt alia a lege veteri. q2 vtriuſq̄3 eſt vnus finis. ſ. vt homines ſubdantur deo. eſt aute3 vn⁹ de⁹ ⁊ noui ⁊ veteris teſtamēti. ſm illud Roma. iij. Un⁹ deus eſt qui iuſtificat circūciſionē ex fide ⁊ pputiū p fidē

Alio modo lex noua eſt alia a veteri. quia lex vetus eſt q̄ſi pedagogus puerorum. vt Ap̄ls dicit ad Gal. iij. Lex autem noua eſt lex perfectionis. q᷑ eſt lex charitatis. d̄ qua Ap̄lus dicit ad Col. iij. ꝙ eſt vinculum perfectionis. ¶ Ad .j. ergo d̄m ꝙ vnitas fidei vtriuſq; teſtamenti atteſtatur vnitati finis. Dictum eſt enī ſupra ꝙ obiectum theologicarū virtutum inter quas ē fides ⁊ finis vltimus. ſed tñ fides habet aliū ſtatum ī veteri ⁊ in noua lege. nā qđ illi credebant futurū. nos credimus factum. ¶ Ad .ij. d̄m ꝙ oēs differētie q̄ aſſignātur īter nouā legē ⁊ veterē accipiūtur ſm̄ perfectum ⁊ imperfectum. precepta enim legis cuiuſlibet dantur de actibus virtutum. Ad operanda autem virtutū opera aliter īclinātur imperfecti qui nondū habent virtutis habitum. ⁊ aliter illi qui ſunt per habitum virtutis perfecti. Illi autem qui nondū habent habitum virtutis. īclinātur ad agendum virtutis opera ex aliqua cauſa extrinſeca. puta ex cōminatione penarum. vel ex promiſſione aliquarum extrinſecarum remunerationū. puta honoris vel diuitiarum vel alicuius huiuſmodi. ⁊ ideo lex vetus que dabatur imperfectis .i. nondū cōſecutis gratiā ſpūalem. dicebatur lex timoris. inq̄ztum inducebat ad obſeruantiam preceptorum per cōminationem quarundā penarum. ⁊ dicitur habere temporalia q̄dā promiſſa. Illi autē qui habēt virtutē. inclinantur ad virtutis opera agenda propter amorē virtutis. non propter aliquā penā aut remunerationē extrinſecam. ⁊ ideo lex noua cuius principalitas cōſiſtit in ipſa ſpūali gratia indita cordibus. d̄r lex amoris. ⁊ d̄r habere promiſſa ſpūalia ⁊ eterna. que ſunt obiecta virtutis precipue charitatis. ⁊ ita per ſe ī ea inclinātur non q̄ſi in extranea. ſed quaſi ī propria. ⁊ propter hoc etiā lex vetus d̄r cohibere manū non animū. q᷑ q̄ timore pene ab aliquo peccato abſtinet. nō ſimpliciter eius volūtas a peccato recedit. ſicut recedit volūtas eius qui amore iuſticie abſtinet a peccato. ⁊ propter hoc lex noua que eſt lex amoris d̄r animū cohibere. Fuerunt tñ aliqui ī ſtatu veteris teſtamēti habētes charitatē ⁊ gratiā ſpūſſancti. qui principaliter expectabāt promiſſiones ſpūales ⁊ eternas. et ſm̄ hoc pertinebant ad legē nouā. Similiter etiā in nouo teſtamento ſunt aliqui carnales nondū pertingētes ad perfectionem noue legis. quos oportuit etiā ī nouo teſtamento induci ad virtutis opera per timorē penarū ⁊ per aliqua temporalia promiſſa. lex autē vetus ⁊ ſi precepta charitatis daret. non tñ per eā dabatur ſpūſſanctus per quem diffunditur charitas in cordibus noſtris. vt dicitur Roma. v. ¶ Ad .iij. d̄m ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. lex noua dicitur lex fidei. inq̄ztū eius principalitas cōſiſtit in ipſa gr̄a que interius datur credentibus. vn̄ dicitur gr̄a fidei. Habet autē ſecūdario aliq̄ facta ⁊ moralia ⁊ ſacramētalia. ſed in his nō cōſiſtit principalitas legis noue. ſicut principalitas veteris legis in eis cōſiſtebat. Illi autē q̄ in veteri teſtamēto deo fuerunt accepti per fidē. ſm̄ hoc ad nouū teſtamētū pertinebant. non enī iuſtificabātur niſi per fidem xp̄i qui ē actor noui teſtamēti. vn̄ ⁊ de Moyſe dicit Ap̄ls ad Hebre. xj. ꝙ maiores diuitias eſtimabat theſauro egyptiorum improperiū xp̄i.

Ad ſecūdū ſic proceditur.

Videtur ꝙ lex noua legem veterem non impleat. Impletio autem contrariatur euacuationi. ſed lex noua euacuat vel excludit obſeruantias legis veteris. Dicit enī Ap̄lus ad Gal. v. Si circūcidamini chriſtus nihil vobis proderit. ergo lex noua non eſt impletiua veteris legis. ¶ Pre. cōtrarium non eſt impletiuū ſui cōtrarij. ſed dominus in lege noua poſuit quedam precepta contraria preceptis veteris legis. Dicitur enim Matth. v. Audiſtis quia dictum eſt antiquis. quicūq; dimiſerit vxorem ſuam det ei libellum repudij. ego autē dico vobis. quicūq; dimiſerit vxorē ſuam facit eā mechari. ⁊ idem cōſequēter patet in prohibitiōe iuramēti. ⁊ etiā in prohibitione talionis ⁊ in odio inimicorū. Similiter etiam videtur dn̄s excluſiſſe precepta veteris legis de diſcretione ciborum. Matth. xv. dicēs. Nō qđ intrat ī os coinquinat hoīem. ergo lex noua non ē impletiua veteris. ¶ Pre. quicunq; cōtra legem agit non implet legem. ſed xp̄s in aliquibus cōtra legē fecit. tetigit enī leproſum. vt d̄r Matth. viij. qđ erat contra legē. Similiter etiā videtur ſabbatū pluries violaſſe. vn̄ de eo dicebāt iudei. Joh. ix. Non ē hic homo a deo qui ſabbatum non cuſtodit. ergo chriſtus nō impleuit legē. ⁊ ita lex noua data a xp̄o non ē veteris impletiua. ¶ Pre. in veteri lege cōtinebātur precepta moralia. cerimonialia ⁊ iudicialia. vt ſupra dictum ē. ſed dn̄s Mat. v. vbi q̄ztum ad aliqua legē impleuit nullam mentionē videtur facere de iudicialibus ⁊ cerimonialibus. ergo videtur ꝙ lex noua non ſit totaliter veteris impletiua. ¶ Sed contra eſt qđ dn̄s dicit Matth. v. Nō veni ſoluere legem ſed adimplere. ⁊ poſtea ſubdit. Iota vnū aut vnus apex non preteribit a lege donec oīa fiant. ¶ Rn̄. d̄m ꝙ ſicut dictum eſt. lex noua cōparatur ad veterē ſicut perfectum ad imperfectum. omne autē perfectum adimplet id qđ imperfecto deeſt. ⁊ ſm̄ hoc lex noua adimplet veterem legē. inq̄ztum ſupplet illud qđ veteri legi deerat. In veteri autē lege duo poſſunt conſiderari. ſ. finis et precepta contempta ī lege. Finis vero cuiuſlibet legis eſt vt homines efficiantur iuſti ⁊ virtuoſi. vt ſupra dictum eſt. vnde ⁊ finis veteris legis erat iuſtificatio hominū. quā quidē lex efficere non poterat. ſed figurabat quibuſdā cerimonialibus factis ⁊ promittebat verbis. ⁊ q̄ztum ad hoc lex noua implet veterem legē iuſtificādo per virtutē paſſionis xp̄i. ⁊ hoc eſt qđ Ap̄ls dicit ad Roma. viij. qđ impoſſibile erat legi. deus filium ſuū mittens ī ſimilitudinē carnis peccati. damnauit peccatū in carne vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. ⁊ q̄ztum ad hoc lex noua exhibet qđ lex vetus promittebat. ſm̄ illud .ij. ad Cor. j. Quotquot promiſſiones dei ſūt in illo ē .i. in xp̄o. ⁊ iterum q̄ztū ad hoc cōplet etiā qđ vetus lex figurabat. vn̄ ad Col. ij. d̄r de cerimonialibus ꝙ erant vmbra futurorum. Corpus autē xp̄i .i. veritas pertinet ad xp̄m. vn̄ lex noua d̄r lex veritatis. lex autem vetus vmbre vel figure. Precepta vero veteris legis adimpleuit xp̄s ⁊ opere ⁊ doctrina. opere quidem q᷑ circūcidi voluit et alia legalia obſeruare que erant tempore illo obſeruanda. ſm̄ illud Gal. iiij. Factum ſub lege. Sua autē doctrina adimpleuit precepta legis tripliciter. Primo quidē verū intellectum legis exprimendo. ſicut patet in homicidio ⁊ adulterio. in quorum prohibitione ſcribe ⁊ phariſei non intelligebant niſi exteriorem actum prohibitum. vnde dominus legem adimpleuit oſtendēdo etiam interiores actus peccatorum cadere ſub prohibitione. Secūdo adimpleuit dominus precepta legis ordinando quomodo tutius obſeruaretur quod lex vetus ſtatuerat. ſicut lex vetus ſtatuerat vt homo non periuraret. ⁊ hoc tutius cōſeruaretur ſi omnino a iuramento abſtineat niſi ī cauſa neceſſitatis. Tertio adimpleuit dominus precepta legis ſuperaddendo quedam perfectionis conſilia. vt patet Matth. xix. vbi dn̄s dicēti ſe obſeruaſſe precepta veteris legis dicit. Vnū tibi deeſt. ſi vis perfectus ēē vade ⁊ vende oīa q̄ habes ⁊c. ¶ Ad .j. ergo d̄m ꝙ lex noua nō euacuat obſeruantiā veteris legis niſi q̄ztum ad cerimonialia. vt ſupra dictū ē. hec autē erant ī

figuraꝫ futuri. vnde ex hoc ipſo ꝙ cerimonialia ꝓcepta ſūt
impleta. p̄ſentis his que figurabātur. non ſunt vlterius
obſeruanda. quia ſi obſeruarentur adhuc ſignificaret̄ ali
quid vt futurum ⁊ non impletum. ſicut etiaꝫ ꝓmiſſio fu
turi doni locuꝫ iam non habet ꝓmiſſione iam impleta ꝑ
doni exhibitionē. ⁊ ꝑ hunc modū cerimonie legis tollun
tur cum implentur. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ ſicut Aug⁹ dicit cō
tra Fauſtum. Precepta illa dn̄i non ſunt cōtraria prece
ptis veteris legis. qđ enim dn̄s ꝓcepit de vxore dimittē
da non eſt contrarium ei qđ lex precepit. neqꝫ enī ait lex.
q̄ voluerit dimittat vxorem. cui eſſet ꝯtrarium nō dimit
tere. ſꝫ vtiqꝫ nolebat dimitti vxorem a viro qui hāc inter
poſuit moram vt in diſcidiū animus preceps libelli con
ſcriptione refract⁹ abſiſteret. vnde dn̄s ad hoc cōfirman
dum vt non facile vxor dimittatur. ſolam cauſam forni
cationis excepit. Et idem etiā dōm eſt in ꝓhibitiōe iura
menti ſicut dictū eſt. ⁊ idem etiaꝫ patet in ꝓhibitione ta
lionis. Taxauit enī moduꝫ vindicte lex vt nō ꝓcederetur
ad imoderatā vindictā a q̄ dn̄s ꝑfecti⁹ remouit eū q̄ mo
nuit oīno a vindicta abſtinere. Circa odium vero inimi
coꝝ remouit falſum phariſeoꝝ intellectum nos monens
vt ꝑſona odio non haberet̄ ſꝫ culpa. Circa diſcretionem
vero ciboꝝ que cerimonialis erat dn̄s nō mādauit vt tūc
non obſeruarētur. ſed oſtendit ꝙ nulli cibi ſcḋm ſuam na
turam erant imundi. ſed ſolū ſcḋm figuraꝫ. vt ſupra dictū
eſt. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ cerimonialia ꝓcepta legis nō cōme
morant̄. Matth. v. quia eoꝝ obſeruātia totaliter excludi
tur ꝑ impletionem. vt dictuꝫ ē. De iudicialibus vero ꝓ
ceptis cōmemorauit ꝓceptum talionis. vt qđ de hoc dice
retur de omnib⁹ aliis eſſet intelligendū. in quo quidem ꝓ
cepto docuit legis intentionē nō eſſe ad hoc ꝙ pena talio
nis quereret̄ ꝓpter liuorem vindicte. quem ipſe excludit
monēs ꝙ homo debet eſſe paratus etiā maiores iniurias
ſufferre. ſed ſolū ꝓpter amorem iuſticie. qđ adhuc in noua
lege remanet. ¶ Ad. iiij. dōm ꝙ tactus leproſi erat ꝓhi
bitus in veteri lege. q2 ex hoc incurrebat homo quandaꝫ
irregularitatis imundiciam ſicut ⁊ ex tactu mortui. vt ſu
pra dictum ē. ſed dn̄s qui erat mundator leproſi imundi
ciam incurrere nō poterat. Per ea aūt que fecit in ſabba
to ſabbatū non ſoluit ſcḋm rei veritatē ſicut ipſe magiſter ī
euangelio oſtendit. tum quia operabat̄ miracula virtute
diuina que ſemꝑ operatur in rebus. tum q2 ſalutis huma
ne opa faciebat. cum phariſei etiam ſaluti animalium in
die ſabbati ꝓuiderent. tum etiam q2 ratione neceſſitatis
diſcipulos excuſauit ī ſabbato ſpicas colligentes. ſed vi
debatur ſoluere ſcḋm ſupſtitioſum itellectuꝫ phariſeoꝝ q̄
credebāt etiā a ſalubrib⁹ opibus eſſe in die ſabbati abſti
nēdum. qđ erat ꝯtra intentionem legis.

Ad tertiuꝫ ſic proceditur.

Videtur ꝙ lex noua in lege veteri nō ꝯtineatur. Lex enī
noua precipue in fide conſiſtit. vnde dr̄ lex fidei. vt patet
Roma. iij. ſed multa credēda tradūtur in noua lege que
in veteri lege non cōtinentur. ergo lex noua nō cōtinetur
ī veteri. ¶ Pre. quedā glo. dicit Mat. v. ſuꝑ illud. Qui
ſoluerit vnum de mādatis iſtis minimis ꝙ mandata le
gis ſunt minora. in euangelio vero ſunt mandata maiora
maius aūt non poteſt ꝯtineri in minori. ergo lex noua nō
cōtinetur ī veteri. ¶ Pre. qđ cōtinetur ī altero ſimul ha
betur habito illo. ſi igitur lex noua ꝯtineretur in veteri ſe
queretur ꝙ habita veteri lege habeatur ⁊ noua. ſuꝑfluum
igitur fuit habita veteri lege iterum dari nouam. non ergo
noua lex cōtinetur in veteri. ¶ Sed contra eſt ꝙ dicitur
Ezech. j. Rota erat in rota. id ē. nouum teſtamentum in
veteri. vt Greg⁹ exponit. ¶ Rn̄. dōm ꝙ aliquid continet̄
in alio dupliciter. Vno modo in actu ſicut locatū in loco
Alio modo virtute ſicut effectus in cauſa vel cōplemētuꝫ
in completo. ſicut genus cōtinet ſpecies poteſtate. et ſicut
tota arbor cōtinetur in ſemine. ⁊ ꝑ hunc moduꝫ noua lex
cōtinetur in veteri. Dictum eſt enim ꝙ noua lex cōpara
tur ad veterem ſicut ꝑfectum ⁊ imꝑfectuꝫ. vnde Chryſo.
exponēs illud qđ habetur Marci iiij. Vltro terra fructi
ficat primum herbam. deinde ſpicam. deinde plenuꝫ fru
mentū in ſpica. ſic dicit primo herbā fructificat in lege na
ture. poſtmodū ſpicas in lege Moyſi. poſtea plenum fru
mentū in euangelio. Sic igitur ē lex noua in veteri lege
ſicut fructus in ſpica. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ omnia q̄ cre
denda tradūtur in nouo teſtamēto explicite ⁊ apte tradū
tur credenda ī veteri teſtamēto. ſꝫ implicite ſub figura. et
ſcḋm hoc etiam q̄tum ad credenda lex noua ꝯtinetur in ve
teri. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ ꝓcepta noue legis dicuntur eſſe ma
iora q̄ꝫ ꝓcepta veteris legis q̄tum ad explicitam manife
ſtationem. ſed q̄tū ad ipſam ſubſtantiā ꝓceptoꝝ noui te
ſtamenti omnia cōtinentur in veteri teſtamēto. vn̄ Aug⁹
dicit contra Fauſtum. ꝙ pene omnia que monuit vel pre
cepit dn̄s vbi adiungebat. Ego autē dico vobis. inueniū
tur etiam in illis veteribus libris. ſed quia non intellige
bant homicidium niſi ꝑemptionē corporis humani aꝑe
ruit dn̄s omnē iniquū motum ad nocendum fratri ī ho
micidij genere deputari. ⁊ q̄tum ad huiuſmōi manifeſtatio
nes ꝓcepta noue legis dicūtur maiora ꝓceptis veteris le
gis. nihil tn̄ ꝓhibet maius ī minori virtute cōtineri. ſicut
arbor ꝯtinetur in ſemine. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ illud qđ im
plicite datū eſt oportet explicari. ⁊ ideo poſt veterē legem
latam oportuit etiā nouam legē dari.

Ad quartum ſic proceditur

Videtur ꝙ lex noua ſit grauior q̄ꝫ lex vetus. Matth. enī
v. ſuꝑ illud. Qui ſoluerit vnū de mādatis his minimis
dicit Chryſo. Mandata Moyſi ī actu facilia ſunt. vt nō
occides. non adulterabis. mandata aūt xp̄i ſcꝫ non iraſca
ris. non ꝯcupiſcas in actu difficilia ſunt. ergo lex noua eſt
grauior q̄ꝫ vet⁹. ¶ Pre. facili⁹ ē terrena ꝓſperitate vti q̄ꝫ
tribulationes ꝑpeti. ſed in veteri teſtamēto obſeruationē
veteris legis ꝯſequebatur ꝓſperitas temporalis. vt patet
Deutero. xxviij. Obſeruatores autē noue legis ꝯſequit̄
multiplex aduerſitas. put dicitur. ij. ad Coꝝ. vj. Exhibea
mus noſmetipſos ſicut dei miniſtros in multa patientia.
in tribulationibus. in neceſſitatibus. in anguſtiis ⁊c̄. ergo
lex noua ē grauior q̄ꝫ lex vetus. ¶ Pre. qđ ſe habet ex ad
ditione ad alterum videtur eſſe difficilius. ſed lex noua ſe
habet ex additione ad veterem. nam lex vetus ꝓhibuit ꝑ
iurium. lex noua etiā iuramentū. lex vetus ꝓhibuit diſci
dium vxoris ſine libello repudij. lex autēꝫ noua omnino
diſcidiū ꝓhibuit vt patꝫ Matth. v. ſcḋm expoſitionē Aug.
ergo lex noua eſt grauior q̄ꝫ vetus. ¶ Sed cōtra ē qđ di
citur Mat. xj. Venite ad me omnes qui laboratis ⁊ one
rati eſtis. qđ exponens Hylari⁹ dicit. Legis difficultatib⁹
laborātes ⁊ peccatis ſeculi oneratos ad ſe aduocat et poſt
modum de iugo euāgelij ſubdit. Iugū enī meum ſuaue
eſt et onus meum leue. ergo lex noua eſt leuior q̄ꝫ vetus.
¶ Rn̄. dōm ꝙ circa opera virtutis de quibus ꝓcepta le
gis dantur duplex difficultas attendi poteſt. Vna q̄dēꝫ
ex pte exterioꝝ operū que ex ſeipſis quandā difficultateꝫ

habent ⁊ grauitatem. ⁊ q̃tum ad hoc lex vetus eſt multo grauior q̃ʒ noua. quia ad plures actus exteriores obligabat lex vetus in multiplicibus cerimonijs q̃ʒ lex noua. q̃ preter ꝓcepta legis nature pauciſſima ſupaddit in doctrina xp̄i ⁊ apoſtoloꝝ. lʒ aliqua ſint poſtmodū ſupaddita ex inſtitutione ſanctoꝝ patrum. in quibus etiam Aug⁹ dicit eſſe moderationem attendendam ne conuerſatio fidelium oneroſa reddatur. Dicit enim ad inquiſitiones Januarij de quibuſdam ꝙ ipſam religionem noſtram quaʒ in manifeſtiſſimis ⁊ pauciſſimis celebrationū ſacramentis dei voluit miſericordia eſſe liberam ſeruilib⁹ premūt oneribus adeo vt tollerabilior ſit cōditio iudeorum q̄ legalibus ſacramentis non hūanis ꝓſumptionib⁹ ſubijciuntur. Alia autē difficultas eſt circa opera virtutum in interioribus actibus. puta ꝙ aliquis opus virtutis exerceat ꝓmpte ⁊ delectabiliter. ⁊ circa hoc difficile eſt virtus hoc enī non habenti virtutem eſt valde difficile. ſed ꝑ virtutem redditur facile. ⁊ q̃tum ad hoc ꝓcepta noue legis ſunt grauiora ꝓceptis veteris legis. quia in noua lege ꝓhibētur interiores motus animi qui expreſſe in veteri lege non ꝓhibebātur in omnibus ⁊ ſi in aliquibus ꝓhiberentur. in quibus tn̄ ꝓhibendis pena non apponebatur hoc autem eſt difficillimū non habenti virtutē. ſicut etiā phūs dicit in .v. ethi. ꝙ opari ea quo iuſtus operatur facile eſt ſed opari ea eo modo que iuſtus operatur ſcꝫ delectabiliter ⁊ ꝓmpte eſt difficile non habenti iuſticiā. et ſic etiam dicit .j. Joh. v. ꝙ mandata eius grauia non ſunt. qđ exponens Aug⁹ dicit ꝙ non ſunt grauia amanti. ſed non amanti ſunt grauia. ¶ Ad .j. ergo dōm ꝙ auctoritas illa loquitur expreſſe de difficultate noue legis q̃tum ad expꝛeſſam cohibitionem interiorum motuū. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ aduerſitates quas patiūtur obſeruatores noue legis non ſunt ab ipſa lege impoſite. ſed tamē ꝓpter amorem in quo ipſa lex cōſiſtit faciliter tollerātur. quia ſicut Aug⁹ dicit in libro de verbis dn̄i. omnia ſeua ⁊ imania facilia et ꝓpe nulla efficit amor. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ ille additiōes ad precepta veteris legis ad hoc ordinanſ vt facilius impleatur quod vetus lex mandabat. ſicut Aug⁹ dicit. ⁊ ideo ꝑ hoc nō oſtenditur ꝙ noua lex ſit grauior. ſed magis ꝙ ſit facilior.

Queſtio CVIII

Deinde conſiderandum ē de his que ꝯtinētur in lege noua. Circa hoc querūtur quattuor. Primo vtrū lex noua debeat aliqua opa exteriora ꝓcipere vel ꝓhibere. ſecūdo vtrū ſufficiēter ſe habeat in exterioribus actibus ꝓcipiendis vel ꝓhibendis. tertio vtꝝ cōueniēter inſtituat hoīes q̃tum ad actus exteriores. quarto vtꝝ cōueniēter ſupaddat ꝯſilia ꝓceptis.

Ad primum ſic proceditur.

Uidetur ꝙ lex noua nullos exteriores actus debeat precipere vel ꝓhibere. Lex eni̅ noua ē euangeliū regni. ſcḋm illḋ Math. xxiiij. Predicabitur hoc euangeliū regni in vniuerſo orbe. ſed regnum dei non conſiſtit in exteriorib⁹ actibus. ſed ſolū ī interioribus. ſcḋm illud Luc. xvij. Regnuʒ dei intra vos eſt. ⁊ Roma. xiiij. Non eſt regnum dei eſca ⁊ potus. ſed iuſticia ⁊ pax ⁊ gaudiuʒ ī ſpiritu ſancto. ergo lex noua nō debet ꝓcipere vel ꝓhibere aliquas exteriores actus. ¶ Pre. lex noua eſt lex ſpūs. vt dicit Roma. viij. ſed vbi ſpūs domini ibi libertas. vt dicit .ij. ad Cor. iij. Non eſt aūt libertas vbi homo obligatur ad aliqua opa exteriora facienda vel vitanda. ergo lex noua non cōtinet aliqua ꝓcepta vel ꝓhibitiones exterioꝝ actuum. ¶ Pre. omnes exteriores actus ꝑtinere intelligūtur ad manum. ſicut interiores actus ꝑtinent ad animā. ſed hec ponitur differētia inter nouā legē ⁊ veterem ꝙ vetus lex cohibet manuʒ ſed lex noua cohibet animuʒ. ergo in lege noua nō debent poni ꝓhibitiones ⁊ ꝓcepta exterioꝝ actuū ſed ſolū interiorū. ¶ Sed cōtra eſt ꝙ ꝑ legem nouā efficiuntur homines filij lucis. vnde dicit Joh. xij. Credite in lucem vt filij lucis ſitis. ſed filios lucis decet opera lucis facere ⁊ opera tenebraꝝ abijcere. ſcḋm illud Ephe. v. Eratis aliquādo tenebre. nunc autē lux in dn̄o. vt filij lucis ambulate. ergo lex noua quedaʒ exteriora opera debuit ꝓhibere ⁊ quedam ꝓcipere. ¶ Rn̄. dōm ꝙ ſicut ſupra dictū eſt. principalitas legis noue ē gratia ſpūſſancti que manifeſtatur in fide ꝑ dilectionem opante. hanc autem gratiā ꝯſequūtur homines ꝑ dei filium hominē factum. cui⁹ humanitatem primo repleuit gratia. ⁊ exinde eſt ad nos deriuata. vnde dicit Joh. j. Uerbū caro factum ē. et poſtea ſubdit. Plenum gratie ⁊ veritatis. ⁊ infra. De plenitudine eius nos omnes accepimus. ⁊ gratiam ꝑ gratia. vn̄ ſubditur ꝙ gratia ⁊ veritas ꝑ Jeſū xp̄m facta eſt. Et ideo cōuenit vt per aliqua exteriora ſenſibilia gratia a verbo incarnato ꝓfluens in nos deducatur. ⁊ ex gratia interiori per quā caro ſpiritui ſubditur exteriora quedā opera ſenſibilia ꝓducātur. Sic igitur exteriora opa dupliciter ad gratiam ꝑtinere poſſunt. Uno modo ſicut inducētia aliqualiter ad gratiam. ⁊ talia ſunt opera ſacramentoꝝ que ī noua lege ſunt inſtituta. ſicut baptiſmus eucbariſtia et alia huiuſmodi. Alia vero ſunt opa exteriora que ex inſtinctu gratie ꝓducūtur. ⁊ in his ē quedā differentia attēdenda. Quedā eni̅ habēt neceſſariā ꝯuenientiam vel cōtrarietatem ad interiorem gratiā que ī fide ꝑ dilectionem operāte cōſiſtit. ⁊ huiuſmodi exteriora opera ſunt precepta vel ꝓhibita in lege noua. ſicut ꝓcepta eſt confeſſio fidei et ꝓhibita negatio. Dicit enim Math. x. Qui cōfitebit me coram hominib⁹ cōfitebor ⁊ ego eum coraʒ patre meo. q̄ autem negauerit me corā hominibus negabo ⁊ eum coram patre meo. Alia vero ſunt opa que non habēt neceſſariā ꝯtrarietatem vel ꝯuenientiā ad fidem ꝑ dilectionē opantem. ⁊ talia opa non ſunt in noua lege ꝓcepta vel ꝓhibita ex ipſa prima legis inſtitutione. ſed relicta ſunt a legiſlatore .ſ. chriſto vnicuiqꝫ ſcḋm ꝙ alicuius curā gerere debet. ſicut vnicuiqꝫ liberum ē circa talia determinare quid ſibi expediat facere vel vitare. ⁊ cuicūqꝫ ꝓſidenti circa talia ordinare ſuis ſubditis quid ſit ī talibus faciendū vel vitandū. vnde etiā q̃tum ad hoc dicit lex euangelij lex libertatis. nam lex vetus multa determinabat et pauca relinquebat hoīuʒ libertati determinānda. ¶ Ad .j. ergo dō. ꝙ regnum dei ī interioribus actibus ꝯſiſtit principaliter ſed ex cōſequenti etiā ad regnū dei ꝑtinent omnia illa ſine quibus interiores actus eſſe nō poſſunt. ſicut ſi regnū dei eſt interior iuſticia ⁊ pax ⁊ gaudium ſpūale. neceſſe eſt ꝙ omnes exteriores actus qui repugnant iuſticie aut paci aut gaudio ſpūali. repugnēt etiam regno dei. ⁊ ideo ſūt in euangelio regni ꝓhibenda. illa vero que indifferenter ſe habent reſpectu hoꝝ. puta comedere hos vl̄ illos cibos in his non ē regnū dei eſca ⁊ potus. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ ſcḋm philoſophū in primo metaphiſice. liber eſt qui cauſa ē ſui. ergo libere aliquid agit qui ex ſeipſo agit. qđ aūt homo agit ex habitu ſue nature ꝯuenienti ex ſeipſo agit. quia habit⁹ inclinat ī modū nature. ſi vero habit⁹ eēt nature repugnās

homo non ageret ſm ꝙ eſt ipſe. ſed ſm aliquā corruptio-
nem ſibi ſuꝑuenientē. Quia igitur gratia ſpūſſancti eſt
ſicut interior habitus nobis infuſus inclinans nos ad re
cte operandū facit nos libere opari ea que ꝯueniūt gratie
⁊ vitare ea que grē repugnant. Sic igitur lex noua dicit
lex libertatis dupliciter. Uno modo q₂ non artat nos ad
facienda vel vitanda aliqua niſi que de ſe ſunt vel neceſſa
ria vel repugnantia ſaluti. que cadūt ſub ꝓcepto vel ꝓhi-
bitione legis. Secūdo q₂ hmōi ꝓcepta vel ꝓhibitiōes fa
cit nos libere implere inquātum ex interiori inſtinctu gra-
tie ea implemus. ⁊ ꝓpter hec duo lex noua dicit lex ꝑfe
cte libertatis Jacobi primo. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ lex noua
ꝓhibendo animū ab inordinatis motibus oportet etiā
ꝙ cohibeat manū ab inordinatis actibus. qui ſunt effect⁹
interioꝝ motuū.

Ad ſecūdū ſic procedit ur.

Uidetur ꝙ lex noua inſufficiēter exteriores actus ordina
uerit. Ad legem enī nouā ꝓcipue ptinere videtur fides
ꝑ dilectionem operās. ſm illud ad Gal. v. in chriſto Je-
ſu neq₃ circūciſio aliquid valet neq₃ ꝓputium. ſed fides
que ꝑ dilectionem opatur. ſed lex noua explicauit qdā
credenda que nō erant in veteri lege explicita. ſicut d̄ fide
trinitatis. ergo etiam debuit ſupaddere aliqua exteriora
opera moralia que non erant in veteri lege determinata.
¶ Pre. in veteri lege non ſolum ſunt inſtituta ſacramen
ta ſed etiam aliqua ſacra. vt ſupra dictum ē. ſed in noua
lege ⁊ ſi ſint inſtituta aliqua ſacramenta. nulla tñ ſacra in-
ſtituta a deo videntur. puta que ptinent vel ad ſanctifica
tionem alicuius tēpli vel vaſoꝝ. vel etiam ad aliquam ſo
lēnitatem celebrandā. ergo lex noua inſufficienter exteri-
ora opa ordinauit. ¶ Pre. in veteri lege ſicut erāt qdā
obſeruantie ptinētes ad dei miniſtros. ita etiam erāt que
dam obſeruantie ptinentes ad populum. vt ſupra dictū
eſt cum de cerimonialib⁹ veteris legis ageretur. ſed in no
ua lege vident̄ alique obſeruantie eſſe date miniſtris dei
vt patet Mat. x. Nolite poſſidere aurum neq₃ argētum
neq₃ pecunias in zonis veſtris. ⁊ cetera q̄ ibi ſequūtur. ⁊
q̄ dicūtur Luc. ix. ⁊ x. ergo etiā debuerūt alique obſeruā-
tie inſtitui in noua lege ad populum fidelem ptinentes.
¶ Pre. i veteri lege ꝓter moralia ⁊ cerimonialia fuerunt
qdā iudicialia ꝓcepta. ſ₃ i lege noua nō tradunt̄ aliq̄ iu-
dicialia ꝓcepta. ergo lex noua inſufficiēter exteriora opa
ordinauit. ¶ Sed ꝯtra eſt ꝙ dn̄s dicit Mat. vij. Ois qui
audit verba mea hec ⁊ facit ea. aſſimilabit̄ viro ſapiēti q̄
edificauit domū ſuā ſupra petram. ſed ſapiens edificator
nihil omittit coꝝ q̄ ſunt neceſſaria ad edificiū. ergo in ver
bis xp̄i ſufficiēter ſunt oīa poſita q̄ ptinent ad ſalutē hu-
manam. ¶ Rn̄. dōm ꝙ ſicut dictum ē. lex noua i exteri-
orib⁹ illa ſolū ꝓcipe debuit vel ꝓhibere ꝑ que i grāz itro-
ducimur. vel q̄ ptinēt ad rectū grē vſum ex neceſſitate. ⁊
q₂ gratiā ex nobis ꝯſequi non poſſum⁹ ſed ꝑ xp̄m ſolum.
ideo ſacramēta ꝑ que gratiā ꝯſequimur ipſe dn̄s inſtituit
ꝑ ſeipm. ſ. baptiſmū. eucariſtiā. ordinē miniſtroꝝ noue
legis inſtituēdo aplos ⁊. lxxij. diſcipulos. ⁊ penitentiā.
⁊ matrimoniū indiuiſibile. ꝯfirmationē etiam ꝓmiſit ꝑ
ſpūſſancti miſſionē. Ex eius etiā inſtitutiōe apl'i legūtur
oleo infirmos vngendo ſanaſſe. vt habet̄ Mar. vj. q̄ ſūt
noue legis ſacramenta. Rectus aūt grē vſus ē ꝑ opa cha
ritatis. q̄ quidē ſm ꝙ ſunt de neceſſitate virtutis ptinēt
ad ꝓcepta moralia. que etiā in veteri lege tradebātur. vñ
quātum ad hoc lex noua ſuꝑ veterē addere nō debuit circa
exteriora agenda. Determinatio aūt ꝓdictoꝝ operum i
ordine ad cultū dei ptinet ad ꝓcepta cerimonialia legis. i
ordine vero ad ꝓximū ad iudicialia. vt ſupra dictū eſt. et
ideo q₂ iſte determinationes ſunt ſm ſe de neceſſitate inte-
rioris gratie in qua lex ꝯſiſtit. idcirco non cadūt ſub ꝓce-
pto noue legis. ſed relinquūtur hūano arbitrio. quedā
quidem quātum ad ſubditos. que ſ₃ ptinent ſigillatim ad
vnūquēq₃. quedā vero ad ꝓlatos tēporales vel ſpūales.
que. ſ. ptinēt ad vtilitatē cōmunē. Sic igit̄ lex noua nſa
alia exteriora opa determinare debuit ꝓcipiendo vel ꝓhi-
bendo niſi ſacramenta ⁊ moralia ꝓcepta que d̄ ſe ptinēt
ad rōnem virtutis. puta nō eſſe occidendū. nō eſſe furan-
dū ⁊ alia hmōi. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ ea q̄ ſunt fidei ſunt
ſupra rōnē humanā. vñ in ea nō poſſum⁹ ꝑuenire niſi ꝑ
gratiā. ⁊ ideo abūdantiori grā ſuꝑueniēte oportuit plura
credēda explicari. ſed ad opa virtutū dirigimur ꝑ rōnem
naturalē q̄ eſt regula quedā opationis humane. vt ſupra
dictū ē. ⁊ ideo in his non oportuit aliqua ꝓcepta dari vl-
tra moralia legis q̄ ſunt de dictamine rationis. ¶ Ad. ij.
dōm ꝙ in ſacramētis noue legis datur gratia q̄ nō ē niſi
a xp̄o. ⁊ ideo oportuit ab ipo inſtitutionē habere. ſ₃ in ſa-
cramētis nō datur aliq̄ grā. puta in cōſecratione tēpli vel
altaris vel alioꝝ hmōi. aut etiā in ipa celebritate ſolēnita
tū. ⁊ ideo q₂ talia ſm ſeipa nō ptinēt ad neceſſitatē interi
oris grē. dn̄s fidelibus inſtituenda reliquit ꝓ ſuo arbitrio.
¶ Ad. iij. dōm ꝙ illa ꝓcepta dn̄s dedit aplis nō tāq₃ ceri
moniales obſeruātias. ſ₃ tanq₃ moralia inſtituta. ⁊ poſſūt
itelligi dupliciter. Uno mō ſm Auguſ. i li. de ꝯſenſu euā-
geliſtaꝝ vt nō ſint ꝓcepta. ſ₃ cōceſſiōes. ꝯceſſit enī eis vt
poſſent ꝑgere ad ꝑdicatiōis officium ſine pera ⁊ baculo ⁊
aliis hmōi tanq₃ habētes ꝑtātē neceſſaria vite accipiēdi
ab illis quib⁹ ꝑdicabāt. vñ ſubdit. Dignus ē enī opari⁹
cibo ſuo. nō aūt peccat. ſ₃ ſuꝑerogat qui ſua portat ex qui
bus viuat in ꝑdicationis officio. nō accipiēs ſumptū ab
his quibus euāgeliū ꝑdicat ſicut Paulus fecit. Alio mō
poſſunt itelligi ſm alioꝝ ſanctoꝝ expoſitionē. vt ſint qdā
ſtatuta tpalia aplis data ꝓ illo tpe q̄ mittebāt̄ ad ꝑdican
dū in iudeam ante xp̄i paſſionē. Indigebāt enī diſcipuli
q̄ſi adhuc ꝑuuli ſub xp̄i cura exiſtentes. accipe aliqua ſpe
cialia inſtituta a xp̄o ſicut quilibet ſubditi a ſuis ꝓlatis. ⁊
ꝓcipue q₂ erant paulatim exercitandi vt tpalium ſollici-
tudinē abdicarent. ꝑ qd̄ reddebātur idonei ad hoc ꝙ euā
geliū ꝑ vniuerſum orbē ꝑdicarēt. Nec eſt mirū ſi adhuc
durāte ſtatu veteris legis ⁊ nōdū ꝑfectā libertatē ſpiritus
conſecutis. quoſdam determinatos modos viuendi inſti
tuit. que quidam ſtatuta imminente paſſione remouit tā-
q₃ diſcipulis iam per ea ſufficiēter exercitatis. vnde Luc.
xxij. dixit. Quando miſi vos ſine ſacculo ⁊ pera ⁊ calcia-
mentis. nunquid defuit aliquid vobis? at illi dixerunt.
nihil. dixit ergo eis. ſed nunc qui habet ſacculum tollat ſi
militer ⁊ perā. iam enim iminebat tempus perfecte liber
tatis vt totaliter ſuo dimitterētur arbitrio i his que ſm
ſe non ptinent ad neceſſitatē virtutis. ¶ Ad. iiij. dōm
ꝙ iudicialia etiam ſm ſe conſiderata non ſunt de neceſſi-
te virtutis quātum ad talem determinationem. ſed ſolum
quātum ad cōmunem rationem iuſtitie. et ideo iudicialia
precepta reliquit dominus diſponenda his qui curā ali-
orum erant habituri vel ſpiritualem vel temporalem. ſed
circa iudicialia ꝓcepta veteris legis quedam explanauit
ꝓpter malū intellectum phariſeoꝝ. vt infra dicetur.

Ad tertium ſic procedit̄

Videt̄ ꝙ circa interiores actus lex noua inſufficiēter ho/
minē ordinauerit. Sunt enī decē ꝑcepta decalogi ordi/
nantia hoīez ad deū ⁊ ꝓximū. ſed ſolū dñs circa tria illo/
rum aliquid adimpleuit ſcʒ circa ꝓhibitionē homicidij. ⁊
circa ꝓhibitionē adulterij. ⁊ circa ꝓhibitionē piurij. er/
go videt̄ ꝙ inſufficiēter hoīem ordinauerit ad impletio/
nem maloꝝ alioꝝ ꝑceptoꝝ ꝑtermittens. ¶ Pre. domin⁹
nihil ordinauit ī euangelio de iudicialib⁹ ꝑceptis niſi cir/
ca repudiū vxoris. ⁊ circa penam talionis. et circa ꝑſecu/
tionem inimicoꝝ. ſed multa ſunt alia iudicialia precepta
veteris legis. vt ſupra dictū eſt. ergo ꝗ̄tum ad hoc inſuf
ficienter vitā hominū ordinauit. ¶ Pre. in veteri lege ꝑ
ter precepta moralia ⁊ iudicialia erāt ꝗdā cerimonialia
circa que dñs nihil ordinauit. ergo videt̄ inſufficiēter or/
dinaſſe. ¶ Pre. ad interiorē bonā mētis diſpoſitionē ꝑ/
tinet vt nullū bonū opus homo faciat ꝓpter quecūq; tem
poralē finē. ſʒ multa ſunt alia tēporalia bona ꝗ̄ fauor hu/
manus. multa etiā ſunt alia bona opa ꝗ̄ ieiuniū. elemo
ſyna ⁊ oratio. ergo incōueniens fuit ꝙ dñs docuit ſolum
circa hec tria opa gloriam fauoris humani vitari ⁊ nihil
aliud terrenoꝝ bonoꝝ. ¶ Pre. naturaliter homini indi/
tum ē vt ſollicitet̄ circa ea q̄ ſunt ſibi neceſſaria ad viuen
dū. in q̄ etiā ſollicitudine alia aīalia cū hoīe cōueniūt. vt
d᷑ Prouer. vj. Vade ad formicā o piger ⁊ cōſidera vias
eius. q̄ cū non habeat ꝑceptorē vel ducē. parat in eſtate ci
bum ſibi. ⁊ cōgregat in meſſe qđ comedat. ſed omne ꝑce
ptum qđ datur ꝯtra inclinationē nature ē iniquū. vtpote
ꝯtra legē naturalē exiſtens. ergo incōuenienter videt̄ dñs
ꝓhibuiſſe ſollicitudinē victus ⁊ veſtitus. ¶ Pre. nul/
lus actus virtutis ē ꝓhibēdus. ſʒ iudiciū eſt actus iuſti
cie. ſm illud ps. Quouſq; iuſticia nō ꝯuertat̄ in iudiciū
ergo incōuenienter videtur dñs iudiciū ꝓhibuiſſe. et ita
videt̄ lex noua inſufficiēter hoīem ordinaſſe circa interio/
res actus. ¶ Sed ꝯtra ē qđ Aug⁹ dicit in libro de ſmone
dñi in monte. Cōſiderandū eſt q᷑ cum dixit. q̄ audit ver
ba mea. hoc ſatis ſignificat ſermonē iſtum dñi oīb⁹ pre/
ceptis quibus xp̄iana vita formatur eſſe ꝑfectū. ¶ Rn̄.
dđm ꝙ ſicut ex inducta auctoritate Auguſ. apparet. ſer/
mo quē dñs in monte ꝓpoſuit totā informationē xp̄iane
vite cōtinet. in quo ꝑfecte interiores motus hoīs ordi
nantur. Nā poſt declaratū beatitudinis finē. ⁊ cōmenda/
ta ap̄lica dignitate. ꝑ quos erat doctrina euāgelica ꝓmul
ganda. ordinat interiores hoīs motus primo quidē ꝗ̄tū
ad ſeipm̄ ⁊ deinde ꝗ̄tum ad ꝓximū. Quantū aūt ad ſe
ipm̄ dupliciter ſm duos interiores hoīs motus circa agē
da. que ſunt volūtas de agēdis ⁊ intentio de fine. vñ pri/
mo ordinat hoīs volūtatem ſm diuerſa legis ꝑcepta. vt
ſcʒ abſtineat aliquis non ſolū ab exterioribus opibus q̄
ſunt ſm ſe mala. ſʒ etiā ab exteriorib⁹ ⁊ occaſionib⁹ malo/
rū. deinde ordinat intentionē hoīs dicens ꝙ in bonis que
agimus neq; queram⁹ humanā gloriam. neq; mūdanas
diuitias. qđ eſt theſaurizare in terra. Cōſequēter aūt or/
dinat interiorē hoīs motū q̄ ad ꝓximū. vt. ſ. eū nō temera
rie aut iniuſte iudicem⁹ aut ꝑſumptuoſe. neq; tñ ſic ſim⁹
apud ꝓximū remiſſi vt eis ſacra cōmittamus ſi ſint indi/
gni. Vltimo aūt docet modū adimplendi euāgelicam do
ctrinā. ſ. implorando diuinū auxiliū ⁊ conatū apponēdo
ad ingrediendū ꝑ anguſtā portam ꝑfecte virtutis. ⁊ cau/
telā adhibēdo ne a ſeductorib⁹ corrūpamur. ⁊ ꝙ obſerua
tio mādatoꝝ eius ē neceſſaria ad virtutē. nō aūt ſufficit ſo
la cōfeſſio fidei vel miraculoꝝ operatio vel ſolus audit⁹.
¶ Ad. j. ergo dđm ꝙ domin⁹ circa illa legis ꝑcepta ad/
impletionē appoſuit. in quib⁹ ſcribe ⁊ phariſei nō rectum
īntellectū habeāt. ⁊ hoc ꝯtingebat ꝑcipue circa tria ꝑcepta
decalogi. Nā circa ꝓhibitionē adulterij ⁊ homicidij eſti/
mabāt ſolū exteriorem actū ꝓhiberi. non aūt interiorem
appetitū. qđ magis credebāt circa homicidiū ⁊ adulteriū
ꝗ̄ circa furtū vel falſum teſtimoniū q᷑ motus ire ī homi
cidiū tendēs ⁊ cōcupiſcētie motus tēdens in adulteriū.
videnť aliq̄liter nobis a natura ineſſe. nō aūt appetit⁹ fu/
randi vel falſum teſtimoniū dicēdi. Circa piurium vero
habebāt falſum īntellectū credētes piuriū quidē eſſe pecca
tū. iuramentū aūt ꝑ ſe eſſe appetendū ⁊ frequētandū. q᷑
videt̄ ad dei reuerentiā ꝑtinere. ⁊ ideo dñs oſtendit iura
mentū non eē appetēdū tanq; bonū. ſʒ melius eſſe abſq;
iuramēto loqui niſi neceſſitas cogat ¶ Ad. ij. dđm ꝙ cir
ca iudicialia ꝑcepta dupliciter ſcribe ⁊ phariſei errabant
Primo quidē q᷑ ꝗdā q̄ in lege Moyſi erāt tradita tanq;
ꝑmiſſiōes eſtimabāt eē ꝑ ſe iuſta. ſ. repudiū vxoris. ⁊ vſu
ras accipe ab extraneiſ. ⁊ iō dñs ꝓhibuit vxoris repudiū
Mat. v. ⁊ vſurarū acceptionez Luc. vj. dicēs. Date mu/
tuū nihil inde ſperātes. Alio mō errabāt credētes quedā
q̄ lex vetus inſtituerat faciēda ꝓpter iuſticiā eſſe exequen/
da ex appetitu vindicte vel ex cupiditate tēporaliū rerum
vel ex odio inimicoꝝ. ⁊ hoc in trib⁹ ꝑceptis. Appetitū enī
vindicte credebāt eſſe licitum ꝓpter ꝑceptum datū de pe/
na talionis. qđ quidem fuit datum vt iuſticia ſeruaretur.
non vt homo vindictam q̄reret. ⁊ ideo dñs ad hoc remo
uendū docet animū hoīs ſic debere eſſe ꝑparatum vt ſi ne
ceſſe ſit etiā paratus ſit plura ſuſtinere. Motū aūt cupidi
tatis eſtimabāt eſſe licitū ꝓpter precepta iudicialia. ī qui
bus mādabatur reſtitutio rei ablate fieri etiam cū aliqua
additione. vt ſupra dictū eſt. et hoc quidē lex mandauit
ꝓpter iuſticiā obſeruandā. nō vt daret cupiditati locū. et
ideo dominus docet vt ex cupiditate noſtra nō repetam⁹.
ſʒ ſimus parati ſi neceſſe fuerit etiā ampliora dare. Mo
tum vero odij credebant eſſe licitū ꝓpter ꝑcepta legis da
ta de hoſtium interfectione. qđ quidem lex ſtatuit ꝓpter
iuſticiam implendā. vt ſupra dictū eſt. non ꝓpter odia
exſaturanda. ⁊ ideo dominus docet vt ad inimicos dile/
ctionem habeamus ⁊ parati ſimus ſi neceſſe fuerit etiaʒ
benefacere. hec enim ꝑcepta ſm ꝑparationem animi ſunt
accipienda. vt Aug⁹ exponit. ¶ Ad. iij. dđm ꝙ precepta
moralia omnino in noua lege remanere debebant. q᷑ ſm
ſe ꝑtinent ad rationem virtutis. precepta autem iudicia/
lia non remanebant ex neceſſitate ſm modum quem lex
determinauit. ſed relinquebatur arbitrio hominū vtꝝ ſic
vel aliter eſſet determinandū. ⁊ ideo cōuenienter domin⁹
circa hec duo genera preceptorum nos ordinauit. Prece/
ptorum autez cerimonialium obſeruatio totaliter per rei
impletionem tollebatur. ⁊ ideo circa huiuſmodi ꝑcepta
in illa cōmuni doctrina nihil ordinauit. Oſtendit tamē
alibi ꝙ totus corꝑalis cultus qui erat determinatus in le
ge erat in ſpūalem cōmutandus. vt patet Joh. iiij. vbi di
xit. Venit hora quando neq; in monte hoc neq; in hiero/
ſolymis adorabitis patrez. ſed veri adoratores adorabūt
patrem in ſpiritu ⁊ veritate. ¶ Ad. iiij. dđm ꝙ omnes
res mundane ad tria reducūtur. ſ. ad honores. diuitias.
⁊ delicias. ſm illud. j. Joh. ij. Omne quod eſt in mūdo
concupiſcentia carnis eſt. quod ꝑtinet ad delicias carnis
⁊ concupiſcentia oculoꝝ. quod pertinet ad diuicias. et
ſuperbia vite. quod pertinet ad ambitum glorie ⁊ hono/
ris. Superfluas autez carnis delicias lex non ꝑmiſit. ſed
magis ꝓhibuit. repromiſit autem celſitudinem honoris

⁊ abundantiā diuitiaꝝ. Dicit̄ enim Deutero. xxviij. Si
audieris vocem dn̄i dei tui faciet te excelſiorē cūctis gen-
tibus q̄rtum ad primū. ⁊ poſt pauca ſubdit. Abūdare fa-
ciet te oībus bonis q̄ȝ ad ſcdm̄. Que quidem ꝓmiſſa ſic
praue itelligebāt iudei. vt ꝓpter ea eſſet deo ſeruiendū ſi-
cut ꝓpter finem. Et ideo dn̄s hoc remouit oſtendens pri-
mo ꝙ opa virtutū non ſunt facienda ꝓpter hūanā gl'iam.
⁊ ponit tria opa ad que oīa alia reducunt̄. Nam oīa que
aliquis facit ad refrenandū ſeipm̄ in ſuis ꝯcupiſcētijs re-
ducūtur ad ieiuniū. queuncq̄ vero fiunt ꝓpter dilectiōeȝ
ꝓximi reducūtur ad elemoſynā. quecunq̄ vero ꝓpter cul-
tum dei fiunt reducūtur ad orationē. Ponit autē hec tria
ſpecialiter quaſi ꝑcipua. ⁊ ꝑ que hoīes maxime ſolēt glo-
riam venerari. Secūdo docuit ꝙ nō debem⁹ finē ꝯſtitue-
re in diuitijs cū dixit. Nolite theſaurizare vobis theſau-
ros ī terra. ¶ Ad. v. dōm ꝙ dn̄s ſollicitudinē neceſſariā
nō ꝓhibuit. ſȝ ſollicitudinē inordinatā. Eſt autē quadru-
plex inordinatio ſollicitudinis vitāda circa tp̄alia. Pri-
mo quidē vt in eis finē nō cōſtituam⁹. nec deo ſeruiam⁹
ꝓpter neceſſaria victus ⁊ veſtit⁹. vn̄ dicit. Nolite theſauri-
zare vobis ⁊c. Scdo vt nō ſic ſollicitemur de tp̄alib⁹ cuȝ
deſperatione diuini auxilij. vnde dn̄s dicit. Scit pater ve-
ſter ꝙ his oīb⁹ indigetis. Tertio ne ſit ſollicitudo ꝑſum-
ptuoſa vt ſcȝ hō ꝯfidat ſe neceſſaria vite ꝑ ſuā ſollicitudi-
nem poſſe procurare abſq̄ diuino auxilio. qđ dn̄s remo-
uet ꝑ hoc ꝙ homo nō pōt aliquid adijcere ad ſtaturā ſuā.
Quarto ꝑ hoc ꝙ hō ſollicitudinis tp̄s ꝑoccupat. q2 ſcȝ d'
hoc ſollicitus ē nunc qđ nō ꝑtinet ad curā ꝑſentis tp̄is.
ſed ad curā futuri. vn̄ dicit. Nolite ſolliciti eē in craſtinū.
¶ Ad. vj. dōm ꝙ dn̄s non ꝓhibet iudiciū iuſticie ſine q̄
nō poſſent ſancta ſubtrahi ab indignis. ſȝ ꝓhibet iudiciū
inordinatū. vt dictū eſt

Ad quartum ſic proceditur

Videt̄ ꝙ incōueniēter in lege noua conſilia quedā deter-
minata ſint ꝓpoſita. Cōſilia enī dant̄ de rebus expedienti-
bus ad finē. vt ſupra dictū eſt cū de cōſilio ageret̄. ſȝ non
eadē omnib⁹ expediūt. ergo nō ſunt aliqua conſilia deter-
minata oībus ꝓponenda. ¶ Pre. cōſilia dant̄ de meliori
bono. ſed non ſunt determinati gradus melioris boni. er-
go nō debēt aliqua determinata cōſilia dari. ¶ Pre. con-
ſilia ꝑtinēt ad ꝑfectionē vite. ſed obediētia ꝑtinet ad ꝑfe-
ctionem vite. ergo incōuenienter de ea conſiliū nō datur
in euangelio. ¶ Pre. multa ad ꝑfectionem vite ꝑtinētia
inter ꝑcepta ponuntur. ſicut hoc ꝙ dicit̄. Diligite inimi-
cos veſtros. ⁊ ꝑcepta etiā q̄ dedit dn̄s aplis Mat. x. ergo
incōueniēter tradūtur cōſilia in noua lege. tum quia nō
oīa ponūt̄. tum q2 a ꝑceptis nō diſtinguūtur. ¶ Sȝ con-
tra. cōſilia ſapiētis amici magnā afferūt vtilitatē. ſm̄ illđ
Prouer. xxvij. Vnguēto ⁊ varijs odorib⁹ delectat̄ cor. et
bonis amici ꝯſilijs aīa dulcorat̄. ſȝ xp̄s maxime ē ſapiēs
⁊ amic⁹. ergo eius ꝯſilia maximā vtilitatē ꝯtinēt ⁊ cōueni-
entia ſunt. ¶ Rn̄. dōm ꝙ hec ē differētia inter cōſiliū ⁊
ꝑceptum. ꝙ ꝑceptū importat neceſſitatē. cōſiliū autem ī
optione ponit̄ ei⁹ cui dat̄. ⁊ ideo ꝯueniēter in lege noua q̄
ē lex libertatis ſupra ꝑcepta ſunt addita cōſilia. nō aūt in
veteri lege que erat lex ſeruitutis. Oportet igit̄ ꝙ precep-
ta noue legis itelligant̄ eſſe data de his q̄ ſunt neceſſaria
ad cōſequēdū finē eterne beatitudinis. in quē lex noua i-
mediate introducit. Cōſilia vero oportet eſſe de illis per q̄
melius ⁊ expeditius pōt homo ꝯſequi finē ꝑdictū. ē autē
homo cōſtitut⁹ īter res mūdi hui⁹ ⁊ ſpūalia bona. in quib⁹
eterna beatitudo cōſiſtit. ita ꝙ q̄nto plus inheret vni eoꝝ
tāto plus recedit ab altero. ⁊ ecōuerſo. Qui ergo totaliter
inheret rebus hui⁹ mūdi vt ī eis finē ꝯſtituat habēs eas
quaſi rōnes ⁊ regulas ſuoꝝ opeꝝ. totaliter excidit a ſpi-
ritualib⁹ bonis. ⁊ ideo hmōi inordinatio tollit̄ ꝑ ꝑcepta.
ſȝ ꝙ hō totaliter ea q̄ ſunt mundi abijciat nō ē neceſſariū
ad ꝑueniendū in finē ꝑdictum. q2 pōt hō vtēs reb⁹ hui⁹
mūdi dūmodo in eis finē nō conſtituat ad beatitudineȝ
eternā ꝑuenire. ſed expeditius ꝑueniet totaliter bona hu-
ius mūdi abdicādo. ⁊ ideo de hoc dant̄ cōſilia euangelij.
Bona aūt huius mūdi q̄ ꝑtinent ad vſum hūane vite in
trib⁹ cōſiſtunt. ſcȝ in diuitijs exteriorū bonoꝝ. q̄ pertinent
ad cōcupiſcentiā oculoꝝ. ⁊ in delitijs carnis q̄ ꝑtinent ad
ꝯcupiſcentiā carnis. ⁊ in honoribus q̄ ꝑtinēt ad ſupbiā
vite. ſicut pȝ. j. Joh. ij. Hec autē tria totaliter derelinq̄re
ſm̄ ꝙ poſſibile ē ꝑtinet ad ꝯſilia euāgelica. In qb⁹ etiaȝ
tribus fundat̄ oīs religio que ſtatū ꝑfectiōis ꝓfitet̄. nam
diuitie abdicātur ꝑ pauptatē. delitie carnis ꝑ ꝑpetuā ca-
ſtitatē. ſupbia vite ꝑ obedientie ſeruitutē. Hec aūt ſim-
pliciter obſeruata ꝑtinēt ad cōſilia ſimpliciter ꝓpoſita. ſȝ
obſeruatio vniuſcuiuſq̄ eoꝝ in aliq̄ ſpeciali caſu pertinet
ad cōſiliū ſm̄ quid. ſ. in caſu illo puta cū hō dat aliquam
elemoſynā pauperi q̄n dare nō tenet̄. ꝯſiliū ſequit̄ q̄tuȝ
ad factū illud. Silr̄ etiā q̄n aliquo tp̄e determinato a
delectationib⁹ carnis abſtinet vt orationib⁹ vacet. cōſiliū
ſequit̄ ꝓ tp̄e illo. Silr̄ etiā q̄n aliquis nō ſequit̄ volun-
tatē ſuā in aliquo facto qđ licite poſſet facere. cōſilium ſe-
quit̄ in illo caſu. puta ſi bn̄ faciat inimicis ſuis q̄n non te-
net̄. vel ſi offenſam remittat cuius iuſte poſſet exigere vin-
dictam. ⁊ ſic etiam oīa cōſilia ꝑticularia ad illa tria gene-
ralia ⁊ ꝑfecta reducūt̄. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ ꝑdicta conſi-
lia q̄ntum eſt de ſe ſunt oībus expedientia. ſed ex indiſpoſi-
tione aliquoꝝ ꝯtingit ꝙ alicui expedientia nō ſunt. quia
eoꝝ affectus ad hoc non īclinat̄. ⁊ ideo dominus conſilia
euangelica ꝓponēs ſemper facit mentionem de idoneita-
te hominum ad obſeruātiam cōſiliorum. dans enim cō-
ſilium ꝑpetue paupertatis. Mat. xix. ꝑmittit. Si vis per-
fectus eē. ⁊ poſtea ſubdit. vade ⁊ vende omnia que habes.
Similiter dans cōſilium ꝑpetue caſtitatis cum dixit.
Sūt eunuchi qui caſtrauerunt ſeipſos ꝓpter regnum ce-
loꝝ. ſtatim ſubdit. qui pōt cape capiat. Et ſilr̄ Aplſ. j.
ad Coꝝ. vij. ꝑmiſſo cōſilio virginitatis dicit. Porro hoc
ad vtilitatē veſtrā dico nō vt laqueū vobis iniiciā. ¶ Ad
ij. dōm ꝙ meliora bona ꝑticulariter in ſingulis ſunt inde-
terminata. ſȝ illa q̄ ſunt ſimpliciter ⁊ abſolute meliora bo-
na ī vniuerſali ſunt determiata. ad q̄ etiā oīa ꝑticularia re-
ducunt̄. vt dictū ē. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ etiā ꝯſiliū obedientie
dn̄s intelligitur dediſſe in hoc ꝙ dixit Et ſequat̄ me. quē
ſequimur nō ſolū imitādo opa. ſȝ etiā obediēdo manda-
tis ipius. ſm̄ illud Joh. x. Oues mee vocē meā audiūt ⁊
ſequūtur me. ¶ Ad. iiij. dōm ꝙ ea que de vera dilectione
inimicorum ⁊ ſimilibus domin⁹ dicit Math. v. ⁊ Luc.
vj. ſi referantur ad ꝑparationem animi ſunt de neceſſita-
te ſalutis. vt ſcȝ homo ſit paratus bene facere inimicis. ⁊
alia huiuſmodi facere cum neceſſitas hoc requirat. ⁊ ideo
inter ꝑcepta ponuntur. ſed vt aliquis inimicis hoc exhi-
beat ꝓmpte in actu vbi ſpecialis neceſſitas nō occurrit ꝑ-
tinet ad conſilia particularia. vt dictum eſt. Illa aūt que
ponunt̄ Mat. x. ⁊ Luc. ix. ⁊ x. fuerūt q̄dā ꝑcepta diſcipli-
ne ꝓ tp̄e illo. vel ꝯceſſiones q̄dā. vt ſupra dictū ē. et ideo
non inducunt̄ tanq̄ cōſilia.

¶ Queſtio CIX

DEinde conſiderandū eſt de exteriori principio humanoꝝ actuū ſcʒ de deo, put ab ipſo p gratiā adiuuamur ad recte agendū. Et primo ꝯſiderandū eſt de gratia dei. ſcḋo de cauſa eius. tertio de eius effectibus. Prima aūt ꝯſideratio erit triptita. Nam primo ꝯſiderabit' de neceſſitate gratie. ſcḋo de ipa gratia ꝗtū ad eius eſſentiā. tertio de eiꝰ diuiſione. Circa primū queruntur .x. primo vtꝝ abſqꝫ gratia poſſit hō aliqḋ verū cognoſcere. ſcḋo vtꝝ abſqꝫ gratia dei poſſit hō aliqḋ bonum facere vel velle. tertio vtrū hō abſqꝫ gratia poſſit deū diligere ſup oīa. quarto vtꝝ abſqꝫ gratia poſſit p ſua naturalia pcepta legis obſeruare. quinto vtꝝ abſqꝫ gratia poſſit mereri vitam eternā. ſexto vtrū homo poſſit ad gratiam ꝑparare ſine gratia. ſeptimo vtꝝ abſqꝫ gratia poſſit reſurgere a peccato. octauo vtrū abſqꝫ gratia poſſit homo vitare peccatū. nono vtꝝ homo gratiā ꝯſecutus poſſit abſqꝫ alio diuino auxilio bonū facere ⁊ vitare peccatū. decimo vtꝝ poſſit ꝑſeuerare ī bono p ſeipm.

Ad primum ſic proceditur.

Videtur ꝙ hō ſine grā nullum verū cognoſcere poſſit. quia ſup illud .j. ad Coꝛ. xij. Nemo poteſt dicere dñs Jeſus niſi in ſpiritu ſancto. dicit gloſa Ambro. Omne verum a quocūqꝫ dicatur a ſpiritu ſancto ē. ſpūſſanctus habitat ī nobis p gratiā. ergo veritatē cognoſcere non poſſumus ſine gratia. ¶ Pre. Augꝰ dicit in primo ſoliloquioꝝ ꝙ diſciplinaꝝ certiſſima talia ſūt qualia illa que a ſole illuſtrantur vt videri poſſint. deus aūt ipſe eſt qui illuſtrat. Ratio autem ita ē in mentibꝰ vt in oculis ē aſpectus. mentis autē oculi ſunt ſenſus anime. ſed ſenſus corporis ꝗtūcunqꝫ ſit purus nō pōt aliqḋ viſibile videre ſine ſolis illuſtratiōe. ergo hūana mens ꝗtūcūqꝫ ſit ꝑfecta nō pōt ratiocinādo veritatē cognoſcere abſqꝫ illuſtratiōe diuina q̄ ad auxilium gratie ptinet. ¶ Pre. hūana mens nō pōt veritatē intelligere niſi cogitādo. vt ptʒ p Auguſ. xij. de tri. ſʒ Apls dicit .ij. ad Coꝛ. iij. Non ſufficiētes ſumus aliquid cogitare a nobis q̄ſi ex nobis. ergo homo nō pōt cognoſcere veritatē p ſeipm ſine auxilio gratie. ¶ Sed cōtra eſt qḋ Augꝰ dicit in primo retractationū. nō approbo ꝙ ī oratione dixi. deus q̄ nō niſi mūdos verū ſcire voluiſti. reſpōderi enī pōt multos etiā non mūdos multa ſcire vera. ſed p gratiā hō mūdus efficitur. ſm illud ps. Coꝛ mundum crea in me deus ⁊ ſpiritū rectū innoua in viſceribꝰ meis. ergo ſine grā pōt hō p ſeipm veritatē cognoſcere. ¶ Rñ. dḋm ꝙ cognoſcere veritatē eſt vſus quidā vel actus intellectualis luminis. qꝛ ſm Aplm ad Ephe. v. Omne qḋ manifeſtatur lumē ē. vſus autē quilibet quēdā motū importat. large accipiēdo motū ſm ꝙ intelligere ⁊ velle motus quidā eſſe dicūtur. vt ptʒ p philoſophū in .iij. de aīa. Videmus aūt in corꝑalibꝰ ꝙ ad motū non ſolū requiritur ipa forma que ē principiū motus vel actiōis. ſʒ etiā requiritur motio primi mouētis. primū aūt mouēs ī ordine corporaliū ē corpus celeſte. vñ ꝗtūcunqꝫ ignis habeat calorem ꝑfectū nō alteraret niſi p motionem corꝑis celeſtis. manifeſtū ē aūt ꝙ ſicut motus oēs corꝑales reducuntur ī motū celeſtis corꝑis ſicut in primum mouēs corꝑale. ita oēs motus tā corꝑales q̄ ſpūales reducuntur in primum mouēs ſimpliciter qḋ ē deus. ⁊ ideo ꝗtūcūqꝫ natura aliqua corꝑalis vel ſpūalis ponatur ꝑfecta nō pōt in ſuū actū ꝓcedere niſi moueatur a deo q̄ q̄dē motio ē ſm ſue ꝓuidentie rōnem nō ſm neceſſitatē nature ſicut motio corꝑis celeſtis. nō ſolū aūt a deo eſt oīs motio ſicut a primo mouente. ſed etiā ab ipſo ē oīs formalis vel rationalis ꝑfectio ſicut a primo actu. Sic igitur actio intellectꝰ ⁊ cuiuſqꝫ entis creati dependet a deo ꝗtū ad duo. Uno modo inq̄ꝫtum ab ipſo habet ꝑfectionē ſiue formā p quā agit. Alio modo inq̄ꝫtum ab ipſo mouetur ad agendū. vnaqueqꝫ aūt forma indita rebꝰ creatis a deo habet efficatiā reſpectu alicuiꝰ actꝰ determinati in quē pōt ſm ſuā ꝓprietatē. vltra aūt nō pōt niſi p aliquā formā ſupadditam. ſicut aqua nō pōt calefacere niſi calefacta ab igne. Sic igitur intellectꝰ humanus habet aliquā formā. ſ. ipm intelligibile lumen qḋ ē de ſe ſufficiēs ad quedā intelligibilia cognoſcēda. ad ea ſcʒ in quoꝝ noticiā p ſenſibilia poſſumꝰ deuenire. altiora vero intelligibilia itellectus humanꝰ cognoſcere nō pōt niſi fortiori lumine ꝑficiatur. ſicut lumine fidei vel ꝓphetie. qḋ dicitur lumen gratie inq̄ꝫtum ē nature ſupadditum. Sic igitur dḋm ē ꝙ ad cognitionem cuiuſcūqꝫ veri homo indiget auxilio diuino vt intellectus a deo moueatur ad ſuum actū. nō aūt indiget ad cognoſcendā veritatē ī omnibus noua illuſtratione ſupaddita naturali illuſtratiōe. ſed in quibuſdā q̄ excedūt naturalē cognitionē. ⁊ tñ quīqꝫ deus miraculoſe p ſuā gratiā aliquos inſtruit de his q̄ p naturalē rōnē cognoſci poſſunt. ſicut ⁊ quīqꝫ miraculoſe facit quedā q̄ natura facere pōt. ¶ Ad .j. ergo dḋm ꝙ omne verū a quocūqꝫ dicatur ē a ſpiritu ſancto ſicut ab infundēte naturale lumen ⁊ mouente ad intelligendū et loquēdū veritatem. non aūt ſicut ab inhabitāte p gratiā gratū facientem. vel ſicut largiente aliqḋ habituale donum nature ſupadditum. ſed hoc ſolum eſt in quibuſdam veris cognoſcēdis ⁊ loquendis. ⁊ maxime in illis que ptinent ad fidem de quibus Apls loquebatur. ¶ Ad .ij. dḋm ꝙ ſol corporalis illuſtrat exterius. ſed ſol intelligibilis qui eſt deꝰ illuſtrat interius. vnde ipm lumen naturale aīe inditum ē illuſtratio dei qua illuſtramur ab ipſo ad cognoſcendū ea q̄ ptinent ad naturalē cognitionē. ⁊ ad hoc nō requiritur alia illuſtratio. ſʒ ſolū ad illa que naturalē cognitiōē excedunt. ¶ Ad .iij. dḋm ꝙ ſemp indigemus diuino auxilio ad cogitandū quodcūqꝫ inq̄ꝫtū ipm mouet intellectum ad agendū. actu enī intelligere aliquid eſt cogitare vt ptʒ p Auguſ. xiiij. de tri.

Ad ſcḋm ſic proceditur.

Videtur ꝙ homo poſſit velle ⁊ facere bonum abſqꝫ grā. Illud enī eſt ī hoīs poteſtate cuius ipe eſt dñs. ſʒ hō ē dñs ſuoꝝ actuū. ⁊ maxime eius qḋ eſt velle. vt ſupra dictū ē. ergo homo pōt velle ⁊ facere bonum p ſeipm abſqꝫ auxilio gratie. ¶ Pre. vnūqḋqꝫ poteſt magis in id qḋ eſt ſibi ſm naturā q̄ in id qḋ eſt ſibi pter naturam. ſʒ peccatū eſt ꝯtra naturā. vt Damaſ. dicit in .ij. libro. Opus autē virtutis ē hoīꝫ ſm naturā. vt ſupra dictū ē. cū igitur hō p ſeipm poſſit peccare videtur ꝙ multo magis p ſeipſum poſſit bonū velle ⁊ facere. ¶ Pre. bonū itellectus ē verū. vt phūs dicit in .vj. ethi. ſed itellectus pōt cognoſcere verum p ſeipm. ſicut ⁊ quelibet alia res pōt ſuam naturalē operationem p ſe facere. ergo multo magis homo poteſt p ſeipm facere ⁊ velle bonum. ¶ Sed contra eſt qḋ Apls dicit Roma. ix. Non eſt volentis. ſ. velle. neqꝫ currētis. ſ. currere. ſed miſerentis dei. ⁊ Augꝰ dicit in libro de correctione ⁊ gratia. ꝙ ſine gratia nullum proſus ſiue cogitādo ſiue volendo ⁊ amando ſiue agendo faciunt homines bonum. ¶ Rñ. dḋm ꝙ natura hoīs poteſt dupliciter ꝯſiderari. Uno modo in ſui integritate ſicut fuit ī primo

parente ante peccatū. Alio modo ſm ꝙ eſt corrupta in nobis poſt peccatum primi parentis. ſm autem vtrūq; ſtatum natura humana indiget auxilio diuino ad faciendū vel volendum qḋcūq; bonū ſicut primo mouente. vt dictum eſt. ſed in ſtatu nature integre ꝗ̄tum ad ſufficientiā operatiue virtutis poterat homo ꝑ ſua naturalia velle ⁊ operari bonum ſue nature ꝓportionatum quale eſt bonū virtutis acquiſite. non autē bonum ſuperexcedens quale eſt bonū virtutis infuſe. ſed in ſtatu nature corrupte etiam deficit homo ab hoc qḋ ſm ſuam naturā poteſt vt nō poſſit totū hmōi bonum implere ꝑ ſua naturalia. quia tamē natura humana ꝑ peccatū nō eſt totaliter corrupta. vt ſcȝ toto bono nature priuetur. pōt quidē etiam in ſtatu nature corrupte ꝑ virtutē ſue nature aliqḋ bonuȝ particulare agere. ſicut edificare domos. plantare vineas. ⁊ alia hmōi non tñ totum bonum ſibi cōnaturale ita ꝙ in nullo deficiat. ſicut homo infirmꝰ pōt ꝑ ſeipm̄ aliquem motum habere. non tñ ꝑfecte poteſt moueri motu hominis ſani niſi ſanetur auxilio medicine. Sic igitur virtute gratuita ſuperaddita virtuti nature indiget homo in ſtatu nature integre ꝗ̄tū ad vnum. ſ. ad operandū ⁊ volendū bonū ſupnaturale. ſed in ſtatu nature corrupte ꝗ̄tum ad duo. ſcȝ vt ſanet. ⁊ vlteriꝰ vt bonū ſupnaturalis virtutis operetur qḋ ē meritoriū. vlterius aūt in vtroq; ſtatu indiget homo auxilio diuino vt ab ipo moueatur ad bñ agendum. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ homo ē dñs ſuoꝝ actuū ⁊ volendi ⁊ nō volendi ꝓpter deliberationē rationis que pōt flecti ad vnaȝ ꝑtem vel ad aliam. ſed ꝙ deliberet vel nō deliberet ⁊ ſi huiuſmodi etiā ſit dñs. oportet ꝙ hoc ſit ꝑ deliberationem ꝓcedentem. ⁊ cum hoc non ꝓcedat in infinitū oportet ꝙ finaliter deueniatur ad hoc ꝙ liberū arbitriuȝ hoīs moueatur ab aliquo exteriori principio qḋ eſt ſupra mētē hūanam ſcȝ a deo. vt etiā phūs ꝓbat in caplo de bona fortuna. vñ mens hoīs etiā ſani non ita habet dominiū ſui actꝰ quin indigeat moueri a deo. ⁊ multo magis liberū arbitriū hominis infirmi poſt peccatū ꝑ qḋ impeditur a bono ꝑ corruptionē nature. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ peccare nihil aliud eſt ꝗ̄ deficere a bono qḋ ꝯuenit alicui ſm ſuaȝ naturam. vnaq̄q; aūt res creata ſicut eē non habet niſi ab alio ⁊ in ſe ꝯſiderata nihil eſt. ita indiget ꝯſeruari in bono ſue nature ꝯueniēti ab alio. pōt enī ꝑ ſeipam deficere a bono ſicut ⁊ ꝑ ſeipam pōt deficere in non eē niſi diuinitus ꝯſeruaretur. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ etiā verū nō pōt hō cognoſcere ſine auxilio diuino. ſicut ſupra dictum ē. ⁊ tñ magis ē natura hūana corrupta ꝑ peccatū ꝗ̄tum ad appetitum boni ꝗ̄ ꝗ̄tum ad cognitionem veri.

Ad tertium ſic proceditur

Videtur ꝙ hō nō poſſit diligere deū ſup oīa ex ſolis naturalibꝰ ſine grā. Diligere enī deū ſup oīa eſt ꝓpriꝰ ⁊ principalis charitatis actus. ſȝ charitatē hō nō pōt habere ꝑ ſeipm̄. q2 charitas dei diffuſa ē in cordibꝰ noſtris ꝑ ſpiritū ſanctū qui datꝰ ē nobis. vt dr̄ Roma. v. ergo hō ex ſolis naturalibꝰ nō pōt deū diligere ſup oīa. ¶ Pre. nulla natura pōt ſup ſeipam. ſȝ diligere aliquid plus ꝗ̄ ſe eſt tēdere in aliqḋ ſupra ſeipm̄. ğ nulla natura creata pōt deuȝ diligere ſupra ſeipam ſine auxilio grē. ¶ Pre. deo cuȝ ſit ſummū bonū debetur ſummꝰ amor. qḋ ē vt ſup oīa diligatur. ſȝ ad ſummū amorē deo impēdendū qui ei a nobis debetur hō nō ſufficit ſine grā. alioq̄n fruſtra adderetur grā. ergo hō nō pōt ſine grā ex ſolis naturalibꝰ diligere deum ſup oīa. ¶ Sȝ ꝯtra primꝰ hō in ſolis naturalibꝰ ꝯſtitutꝰ fuit vt a quibuſdā ponitur in q̄ ſtatu manifeſtū ē ꝙ aliq̄liter deū dilexit. ſȝ nō dilexit deū eq̄liter ſibi vel minus ſe. q2 ſm hoc peccaſſet. ğ dilexit deū ſupra ſe. ğ homo ex ſolis naturalibus deū pōt diligere plꝰ ꝗ̄ ſe ⁊ ſup oīa. ¶ Rn̄. dōm ꝙ ſicut ſupra dictū ē in primo. in q̄ etiā circa naturalē dilectionē angeloꝝ diuerſe opiniões ſunt poſite. hō in ſtatu nature integre poterat operari virtute ſue nature bonū qḋ ē ſibi cōnaturale abſq; ſupadditiōe gratuiti doni. ſȝ nō abſq; auxilio dei mouētis. diligere aūt deū ſup oīa ē q̄ddam cōnaturale hoī ⁊ etiā cuilibet creature nō ſoluȝ rationali ſȝ irrationali ⁊ etiā inanimate ſm modum amoris q̄ vnicuiq; creature cōpetere pōt. Cuiꝰ ratio eſt. quia vnicuiq; naturale eſt ꝙ appetat ⁊ amet aliquid ſm ꝙ aptū natum ē eē. Sic igitur agit vnūq̄dq; ꝓut aptū natū ē. vt dicitur ī ij. phiſicoꝝ. manifeſtū ē autē ꝙ bonum partis ē ꝓpter bonuȝ totius. vñ naturali appetitu vel amore vnaqueq; res ꝑticularis amat bonū ſuū ꝓpriū ꝓpter bonū cōmune totius vniuerſi qḋ ē deus. vnde Dionyſius dicit in libro de di. no. ꝙ deus conuertit oīa ad amorē ſuipſius. vñ homo in ſtatu nature integre dilectionē ſuipſiꝰ referebat ad amorē dei ſicut ad finē. ⁊ ſiliter dilectionē omniū aliarum rerū. ⁊ ita deū diligebat plꝰ ꝗ̄ ſeipm̄ ⁊ ſup oīa. Sȝ in ſtatu nature corrupte homo ab hoc deficit ſm appetitū voluntatis rōnalis q̄ ꝓpter corruptionē nature ſequitur bonū priuatū niſi ſanetur ꝑ grām dei. Et ideo dōm ē ꝙ homo in ſtatu nature ītegre nō indigebat dono grē ſupaddite naturalibꝰ bonis ad diligendū deū naturaliter ſup oīa. ſȝ indigeret auxilio dei ad hoc eū mouētis. ſȝ in ſtatu nature corrupte indiget hō etiā ad hoc auxilio grē naturam ſanātis. ¶ Ad. j. ğ dōm ꝙ charitas diligit deū ſup oīa eminētius ꝗ̄ natura. natura enī diligit deū ſuper oīa ꝓut eſt principiū ⁊ finis naturalis boni. charitas aūt ſm ꝙ ē obiectū beatitudinis ⁊ ſm hoc homo habet quādā ſocietatē ſpiritualē cū deo. addit etiā charitas ſuper naturalē dilectionē dei ꝓmptitudinē quādā ⁊ delectationē. ſicut habitꝰ q̄libet virtutis addit ſupra actū bonū q̄ fit ex ſola naturali ratione hoīs virtutis habitū nō habētis. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ cū dicitur ꝙ nulla natura pōt ſupra ſeipſam. nō ē ītelligēdū ꝙ nō poſſet ferri in aliqḋ obiectū qḋ ē ſupra ſe. manifeſtū ē enī ꝙ ītellectꝰ noſter naturali cognitione poteſt aliqua cognoſcere que ſunt ſupra ſeipſum. vt patet in naturali cognitione dei. ſed illud intelligendū eſt ꝙ natura nō pōt ī actū excedentē ꝓportionē ſue virtutis. talis autē actꝰ nō ē diligere deū ſup oīa. hoc enī ē naturale cuilibet nature create. vt dictū ē. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ amor dr̄ ſummus nō ſolū ꝗ̄tum ad gradū dilectiōis. ſed etiā ꝗ̄tū ad rōnem diligēdi ⁊ dilectionis modū. ⁊ ſm hoc ſummꝰ gradus dilectionis eſt quo charitas diligit deū vt beatificātem ſicut dictum eſt.

Ad quartum ſic proceditur

Videtur ꝙ hō ſine grā ꝑ ſua naturalia poſſit ꝓcepta legis implere. Dicit enī Aplus ad Roma. ij. ꝙ gētes q̄ legē nō habēt naturaliter ea q̄ legis ſunt faciūt. ſȝ illud qḋ naturaliter hō facit pōt ꝑ ſeipm̄ facere abſq; grā. ğ hō pōt legȝ ꝓcepta facere abſq; grā. ¶ Pre. Hieroꝰ dicit ī expoſitiōe catholice fidei illos eē maledicēdos q̄ deū ꝓcepiſſe hoī aliq̄d ipoſſibile dicūt. ſȝ ipoſſibile ē hoī qḋ ꝑ ſeipm̄ iplere nō pōt. ğ hō pōt iplere oīa ꝓcepta legis ꝑ ſeipm̄. ¶ Pre. īter oīa ꝓcepta legis maximū ē illud. Diliges dñm deū tuuȝ ex toto corde tuo. vt pȝ Matth. xxij. ſȝ hoc mandatuȝ pōt hō implere ex ſolis naturalibꝰ diligendo deū ſup oīa. vt

ſup dictū eſt. ergo oīa mādata legis pōt hō implere ſine gr̄a. ¶ Sed cōtra eſt ꝙ aug. dicit in li. de hereſibus hoc ꝑtinere ad hereſim pelagianoꝝ. vt credāt ſine gr̄a hoīez poſſe facere oīa diuina mandata. ¶ Rū. dōz ꝙ implere mādata legis cōtingit dupliciter. Uno mō quantū ad ſubſtantiā operū. put. ſ. hō operatur iuſta ⁊ fortia ⁊ alia virtutis opa. ⁊ hoc mō hō in ſtatu nature integre potuit oīa mādata legis implere. alioquin hō nō potuiſſet in ſtatu illo nō peccare. cū nichil aliud ſit peccare ꝙ̄ tranſgredi diuina mādata. ſed in ſtatu nature corrupte nō pōt hō implere oīa mandata diuina ſine gratia ſanante. Alio mō pñt impleri mādata legis non ſolū quantū ad ſubſtantiā opis. ſed etiā quantū ad modū agendi. vt. ſ. ex charitate fiant ⁊ ſic neq̄ in ſtatu nature integre. neq̄ ī ſtatu nature corrupte pōt hō implere abſq̄ gratia legis mādata. vñ Aug in li. de correctione ⁊ gratia. cū dixiſſet ꝙ ſine gratia nullum prorſus bonū hoīes faciunt ſubdit. Nō ſolū vt monſtrāte ipa qd faciendū ſit ſciāt. verū etiā vt pſtante ipa faciant cū dilectōe qd ſciunt. indiget inſup in vtroq̄ ſtatu auxilio dei mouentis ad mandata implenda. vt dictū eſt ¶ Ad. i. ergo dōm ꝙ ſicut Aug. dicit in li. de ſpū ⁊ lrā. non moueat ꝙ naturaliter dixit eos que legis ſunt facere. hoc enī agit ſpūs gratie vt imaginē dei in qua naturaliter facti ſumus inſtauret in nobis. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ illd qd poſſumus cū auxilio diuino nō eſt nobis oīno impoſſibile. ſm illud phi in. iij. ethi. Que ꝑ amicos poſſumus eqliter ꝑ nos poſſumus. vñ Hieronym⁹ ibidē cōfitef ſic noſtrū liberū eſſe arbitriū. vt dicamus nos ſp indigere dī auxilio. ¶ Ad. iij. dōz ꝙ pceptū de dilectione dei nō pōt homo implere ex puris naturalib⁹ ſm ꝙ ex charitate implef. vt ex ſupra dictis patet.

Ad quintuz ſic procedit

Uidef ꝙ homo poſſit mereri vitam eternā ſine gratia. Dicit enī dñs Matth. xix. Si vis ad vitā ingredi ſerua mādata. ex quo videf ꝙ ingredi in vitā eternā ſit cōſtitutū in hoīs volūtate. ſed id qd in nr̄a volūtate cōſtitutū eſt per noſipſos poſſum⁹. ergo videf ꝙ hō ꝑ ſeipm poſſit vitam eternā mereri. ¶ Pre. vita eterna eſt merces vel pmiū que hoib⁹ reddif a deo ſm illud Matth. v. Merces vr̄a multa eſt in celis. ſed merces vel pmiū reddif a deo hoī ſm opa eius. ſm illud ps. Tu reddes vnicuiq̄ ſm opa eius. cū igif hō ſit dñs ſuoꝝ operū. videf ꝙ in eius ptāte cōſtitutū ſit ad vitā eternā ꝑuenire. ¶ Pre. vita eterna eſt vltimus finis vite humane. ſed quelibet res naturalis ꝑ ſua naturalia pōt cōſequi finē ſuum. ergo multo magis hō qui eſt altioris nature ꝑ ſua naturalia pōt ꝑuenire ad vitā eternā abſq̄ aliq̄ gratia. ¶ Sed cōtra eſt qd Aplus dicit ad Ro. vi. Gratia dei vita eterna. qd ideo dī ſicut glo. ibidē dicit. vt intelligeremus deū ad vitā eternā pro ſua miſeratione nos pducere. ¶ Rū. dōm ꝙ actus pducentes ad finē oportet eſſe fini ꝓportionatos. nullus aūt actus excedit ꝓportionē principij actiui. ⁊ ideo videmus in rebus naturalibus ꝙ nulla res pōt pficere effectū per ſuā opationē qui excedat virtutē actiuā. ſed ſolū pōt pducere ꝑ opationē ſuā effectū ſue virtuti ꝓportionatū. vita aūt eterna eſt finis excedens ꝓportionē nature hūane. vt ex ſupra dictis patet. Et ideo hō ꝑ ſua naturalia non pōt pducere opa meritoria ꝓportionata vite eterne. Sꝫ ad hoc exigitur altior virtus que eſt virtus gratie. ⁊ ideo ſine gr̄a homo non pōt mereri vitā eternā. pōtn̄ facere opa pducentia ad bonū aliquid hoī connaturale. ſicut laborare in agro. bibere. mā ducare. ⁊ habere amicuz ⁊ alia hmōi. vt Aug. dicit in tertia reſponſione contra pelagianos. ¶ Ad. i. ergo dōz ꝙ hō ſua voluntate facit opa meritoria vite eterne. ſed ſicut Aug. in eodē li. dicit. ad hoc exigif ꝙ volūtas hoīs pparetur a deo ꝑ gratiā. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ ſicut glo. dicit Ro. vi ſuꝑ illud. Gratia dei vita eterna. certū eſt vitā eternā bonis opibus reddi. ſed ipa opa quib⁹ reddif ad dei gratiā ptinent. cū etiā ſupra dictū ſit ꝙ ad implendū mandata legis ſm debitū modū ꝑ quē eoꝝ impletio ē meritoria requirif gratia. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ obiectio illa pcedit de fine hoī cōnaturali. natura aūt humana ex hoc ipo ꝙ nobilior eſt pōt ad altiorē finē pduci ſaltē auxilio gratie. ad quē inferiores nature nullo mō ptigere poſſūt ſicut hō eſt melius diſpoſitus ad ſanitatē qui aliquibus auxilijs medicine pōt ſanitatē conſequi ꝙ̄ ille qui nullo mō vt phūs introduxit in. ij. de celo.

Ad ſextum ſic proceditur

Uidef ꝙ hō poſſit ſeipm ad gratiā pparare ꝑ ſeipm abſq̄ exteriori auxilio gr̄e. Nihil enī imponitur hoī qd ſit ei impoſſibile. vt ſup dictū eſt. ſed zacha. i. dicif. Cōuertimini ad me ⁊ ego ꝯuertar ad vos. nihil aūt eſt aliud ſe ad graz pparare ꝙ̄ ad deū conuerti. ergo videf ꝙ hō ꝑ ſeipm poſſit ſe ad gratiaz preparare abſq̄ auxilio gratie. ¶ Pre. hō ſe ad gratiā pparat faciendo qd in ſe eſt. q2 ſi hō facit qd in ſe eſt deus ei non denegat gratiā. Dicif enī Matth. vij ꝙ deus dat ſpūm bonū petentib⁹ ſe. ſed illud in nobis eſſe dicif qd eſt in noſtra ptāte. ergo videf ꝙ in noſtra poteſtate ſit conſtitutū vt nos ad gratiā ppar emus. ¶ Pre ſi hō indiget gratia ad hoc ꝙ pparet ſe ad gratiā. pari rōe indigebit gratia ad hoc ꝙ pparet ſe ad illā gratiā ⁊ ſic pceditur in infinitū. qd eſt incōueniens. ergo videf ſtandū in primo. vt ſcꝫ homo ſine gratia poſſit ſe ad gratiā pparare. ¶ Pre. Prouer. xvi. dicif ꝙ hoīs eſt pparare animū. ſed illud dicitur eſſe hominis qd ꝑ ſeipm pōt. ergo videf ꝙ hō ꝑ ſeipm ſe poſſit ad gratiā pparare. ¶ Sed cōtra ē qd dicitur Joh. vi. Nemo pōt venire ad me niſi pater q̄ miſit me traxerit eū. ſi aūt hō ſeipm preparare poſſet non oporteret ꝙ ab alio traheref. ergo homo non pōt ſe ad gratiaz pparare abſq̄ auxilio gratie. ¶ Rū. dōm ꝙ duplex eſt pparatio voluntatis humane ad bonū. Una quidē qua pparatur ad bene operandū ⁊ ad deo fruendū. ⁊ talis preparatio voluntatis nō pōt fieri ſine habituali gratie dono qd ſit principiū opis meritorij. vt dictū eſt. Alio mō pōt intelligi preparatio voluntatis humane ad cōſequendum ipm gratie habitualis donū. ad hoc aūt ꝙ pparet ſe hō ad ſuſceptionē huius doni. non oportet pſupponere aliqd aliud donū habituale in aīa. q2 ſic pcederef in infinitū. ſed oportet pſupponi aliquod auxiliū gratuitū dei interius aīam mouentis ſiue inſpirantis bonū ꝓpoſitum. His enī duobus modis indigemus auxilio diuino. vt ſupra dictū eſt ꝙ aūt ad hoc indigeamus auxilio dei mouentis manifeſtum eſt. Neceſſe eſt enī cū omne agens agat ꝓpter finem ꝙ oīs cā cōuertat ſuos effectus ad ſuū finē. ⁊ ideo cum ſm ordinē agentiū ſiue mouentiū ſit ordo finiū. neceſſe ē ꝙ ad vltimū finē ꝯuertaf hō ꝑ motionē primi mouentis ad finē aūt ꝓximū ꝑ motionē alicuius inferioꝝ mouētiū ſicut anim⁹ militis ꝯuertif ad qrendū victoriā ex motiōe ducis exercitus. ad ſequendū aūt vexillum alicuius aciei ex motione tribuni. Sic igif cū deus ſit primū mouens ſimpliciter ex eius motōe eſt ꝙ oīa in ipm cōuertanf ſm cōem intentionē boni. ꝑ quā vnūqdq̄ intēdit aſſimilari

deo ſm̄ ſuū modū. vñ Dionyſi⁹ in li. de di. no. dic̄ ꝙ deꝰ cōuertit oīa ad ſeipm̄. ſed hoīes iuſtos cōuertit ad ſeipſum ſicut ad ſpālem finē quē intendūt ⁊ cui cupiunt adherere ſicut bono ꝓprio. ſm̄ illud ps. Mihi adherere deo bonū eſt. ⁊ ideo ꝙ hō cōuertat̄ ad deū hoc non pōt eſſe niſi deo ipm̄ conuertēte. hoc aūt eſt ꝑparare ſe ad gratiā quaſi ad deū cōuerti. ſicut ille qui hꝫ oculū auerſū lumine ſolis. ꝑ hoc ſe ꝑparat ad recipiendū lumen ſolis ꝙ oculos ſuos ꝯuertit verſus ſolē. vñ pꝫ ꝙ hō non pōt ſe ꝑpare ad lumen gratie ſuſcipiendū niſi ꝑ auxiliū gratuitū dei interi⁹ mouentis. ¶ Ad .i. ergo dd̄m ꝙ cōuerſio hoīs ad deum fit quidē ꝑ liberū arbitriū. ⁊ ſm̄ hoc hoī precipitur ꝙ ſe ad deū ꝯuertat. ſed liberū arbitriū ad deū ꝯuerti nō pōt niſi deo ipm̄ ad ſe conuertēte. ſm̄ illud Hiere. xxxi. Cōuerte me ⁊ cōuertar. q꜄ tu dn̄s deus me⁹. ⁊ Threno. vlti. Conuerte nos dn̄e ad te ⁊ cōuertemur. ¶ Ad .ij. dd̄m. ꝙ nihil hō pōt facere niſi a deo moueat̄. ſm̄ illud Joh. xv. Sine me nihil poteſtis facere. ⁊ iō cū dicitur hō facere quod in ſe eſt dr̄ hoc eſſe in poteſtate hoīs ſm̄ ꝙ eſt motus a deo. ¶ Ad .iij. dd̄m ꝙ illa obiectio ꝓcedit de gratia habituali ad quā requirit̄ aliqua ꝑparatio. q꜄ oīs forma requirit ſuſceptibile diſpoſitū. ſed hoc ꝙ hō moueat̄ a deo non ꝑexigit aliquā aliā motionē cū deus ſit pmū mouens. vnde nō oportet abire in infinitū. ¶ Ad .iiij. dd̄m ꝙ hoīs ē preparare animū. q꜄ hoc facit ꝑ liberū arbitriū. ſed tn̄ hoc nō facit ſine auxilio dei mouētis ⁊ ad ſe attrahētis. vt dictū ē.

Ad ſeptimum ſic ꝓceditur

Videtur ꝙ hō poſſit reſurgere a pc̄ō ſine auxilio gratie. Illud enī qđ ꝑexigit̄ ad gratiā fit ſine gratia. ſed reſurgere a peccato ꝑexigitur ad illuminationē gratie. Dicit̄ enīꝫ ad Ephe. v. Exurge a mortuis ⁊ illuminabit te xp̄s. ergo hō pōt reſurgere a peccato ſine gratia. ¶ Pre. peccatū vitui opponit̄ ſicut morbus ſanitati. vt ſupra dictū eſt. ſed hō ꝑ virtutē nature pōt reſurgere de egritudine ad ſanitatē ſine auxilio exterioris medicine ꝓpter hoc ꝙ inti⁹ manet principiū vite a quo ꝓcedit opatio naturalis. ergo videtur ꝙ homo ſimili rōne poſſit reparari ꝑ ſeipm̄ redeūdo de ſtatu peccati ad ſtatū iuſticie abſqꝫ auxilio exterioris gratie. ¶ Pre. quelibet res naturalis pōt redire ad actū cōuenientē ſue nature. ſicut aqua calefacta ꝑ ſeipāꝫ redit ad naturalē frigiditatē. ⁊ lapis ſurſum ꝓiectus ꝑ ſeipūꝫ redit ad ſuū motū naturalē. ſed peccatū eſt quidā actus ꝯ naturā. vt pꝫ ꝑ Damaſ. in .ij. li. ergo videt̄ ꝙ hō poſſit ꝑ ſeipm̄ redire de peccato ad ſtatū iuſticie. ¶ Sed ꝯtra eſt qđ Aplus dicit ad Gal. ij. Si data eſt lex que pōt iuſtificare. ergo xp̄s gratis mortuus eſt. i. ſine cā. pari ergo rōne ſi homo habet naturā ꝑ quā pōt iuſtificari. xp̄s gratis. i. ſine cā mortuus eſt. ſed hoc eſt incōueniens dicere. ergo ñ pōt hō ꝑ ſeipm̄ iuſtificari. i. redire de ſtatu culpe ad ſtatū iuſticie. ¶ Rñ. dd̄. ꝙ hō nullo mō pōt reſurgere a pc̄ō ꝑ ſeipm̄ ſine auxilio gratie. Cū enī peccatū trāſiens actu remaneat reatu. vt ſupra dictū eſt. non eſt idem reſurgere a peccato qđ ceſſare ab actu peccati. ſed reſurgere a peccato ē reparari hoīem ad ea que peccando amiſit. Incurrit aūt hō triplex detrimentū peccando. vt ex ſupra dictis pꝫ. ſ. maculā. corruptionē naturalis boni ⁊ reatū pene. Maculaꝫ quidē incurrit inquantū priuat̄ decore gratie ex deformitate peccati. Bonū aūt nature corrūpit̄ inquantū natura hoīs deordinat̄ voluntate hoīs deo non ſubiecta. hoc enī ordine ſublato cōſequēs eſt vt tota natura hoīs peccantis inordinata remaneat. Reat⁹ vero pene ē ꝑ quē hō peccādo mortaliter meret̄ dānationē eternā. Manifeſtū ē aūt de ſingulis hoꝝ triū ꝙ nō pñt reparari niſi ꝑ deū. Cū enī decor gratie ꝓueniat ex illuſtratione diuini luminis. nō pōt talis decor in aīa reparari niſi deo denuo illuſtrāte. vñ req̄rit̄ habituale donū qđ eſt gratie lumē. Silr̄ ordo nature reparari nō pōt. vt. ſ. voluntas hoīs deo ſubijciatur niſi deo voluntatē hoīs ad ſe trahente. ſic dictū ē. Silr̄ etiā reat⁹ pene eterne remitti nō pōt niſi a deo in quē eſt offenſa cōmiſſa ⁊ qui eſt hoīs iudex. ⁊ iō requirit̄ auxiliū gr̄e ad hoc ꝙ hō a pc̄ō reſurgat ⁊ quantum ad habituale donum ⁊ quantum ad interiorē dei motionem. ¶ Ad .i. ergo dd̄m ꝙ illud indicitur homini quod ꝑtinet ad actū liberi arbitrij. qui requirit̄ in hoc ꝙ homo a peccato reſurgat. ⁊ ideo cū dicit̄ Exurge ⁊ illuminabit te xp̄s. nō eſt intelligendū ꝙ tota exurrectio a peccato ꝑcedat illuminationē gratie. ſꝫ quia cum homo per liberum arbitrium a deo motum ſurgere conatur a peccato recipit lumen gratie iuſtificantis. ¶ Ad .ij. dd̄m ꝙ naturalis ratio non eſt ſufficiens principium huius ſanitatis que eſt in homine ꝑ gratiam iuſtificantē. ſed huius principiū eſt gratia que tollit̄ ꝑ peccatū. ⁊ ideo non pōt hō ꝑ ſeipm̄ reparari. ſed indiget vt denuo ei lumen gr̄e infundat̄. ſicut ſi corpe mortuo reſuſcitando denuo infunderet̄ anima. ¶ Ad .iij. dd̄m ꝙ qñ natura ē integra ꝑ ſeipſam pōt reparari ad id quod eſt ſibi conueniēs ⁊ ꝓportionatū. ſed ad id quod ſuperexcedit ſuam ꝓportionē reparari nō poteſt ſine exteriori auxilio. Sic igit̄ hūana natura defluēs ꝑ actū peccati q꜄ non manet integra ſed corrūpit̄. vt ſup̄ dictū ē. ñ pōt ꝑ ſeipſāꝫ reparari neqꝫ etiā ad bonū ſibi ꝯnatale. ⁊ multo min⁹ ad bonū ſupnaturale iuſticie.

Ad octauū ſic ꝓcedit̄

Videt̄ ꝙ hō ſine gr̄a poſſit ñ peccare. Null⁹ enī peccat in eo qđ vitare ñ pōt. vt Aug. dicit in lib. de duabus animalibus ⁊ de li. ar. ſi ergo homo exiſtens in peccato mortali non poſſit vitare peccatū. videtur ꝙ peccando non peccet. qđ ē inconueniens. ¶ Pre. ad hoc corrigit̄ homo vt peccet ſi igitur hō in peccato mortali exiſtens nō pōt nō peccare. videtur ꝙ fruſtra ei correctio adhibeatur quod eſt inconueniēs. ¶ Pre. Eccle. xv. dicit̄. Ante hominem vita ⁊ mors. bonum ⁊ malum. quod placuerit ei dabitur illi. ſed aliquis peccando non deſinit eſſe homo ergo adhuc in eius poteſtate eſt eligere bonum vel malū ⁊ ita poteſt homo ſine gratia vitare peccatum. ¶ Sed cōtra eſt quod Aug. dicit in li. de perfectiōe iuſticie. Quiſquis negat nos orare debere ne intremus in temptationem. negat aūt hoc qui contendit ad non peccandum gratie dei adiutorium non eſſe homini neceſſarium. ſed ſola lege accepta humanam ſufficere voluntatem. ab auribus oīm remouendum. ⁊ ore omniū anathematizandū eſſe ñ dubito. ¶ Rñ. dd̄ ꝙ de hoīe dupliciter loqui poſſumus Uno mō ſm̄ ſtatū nature integre. alio mō ſm̄ ſtatū nature corrupte. Scđꝫ ſtatū q̄dē nature integre etiā ſine gr̄a habituali poterat hō ñ peccare nec mortalit̄ nec venialit̄. q꜄ peccare nihil aliud ē q̄ꝫ recedere ab eo ꝙ ē ſm̄ naturā. qđ vitare hō poterat ī ſtatu nature īregre. ñ tn̄ hoc poterat ſine auxilio dei ī bono ꝯſeruātis. ſubtracto eñ q̄ ipa natura ī nihilū decideret. In ſtatu āt nature corrupte īdiget hō gr̄a habituali ſanāte naturā ad hoc ꝙ hō oīo a pc̄ō abſtineat q̄ q̄dē ſanatio pr̄io fit ī pñti vita ſm̄ mētē appetitu carnali nōdū totalit̄ reparato. vñ aplꝰ ad Ro. vij. ī pſona hoīs reparati dic̄. Ego ipſe mēte ſuio legi dī. carne autēꝫ legi pc̄i. In quo quidē ſtatu poteſt homo abſtinere ab oī peccato mortali quod in ratione conſiſtit. vt ſupra habitū ē. ñ aūt pōt hō abſtinere ab oī peccato veniali ꝓpter corruptionem

inferioris appetit⁹ ſenſualitatis. cui⁹ mot⁹ ſingulos quidē rō reprimere pōt. ⁊ ex hoc hñt rōnē₃ pctī ⁊ volūtarij. nō aūt oēs. q₂ dū vni reſiſtere nitit̄ fortaſſis ali⁹ inſurgit. ⁊ etiā q₂ rō nō ſꝑ pōt eſſe ꝑuigil ad hmōi motus vitādos vt ſupra dictū ē. Silr etiā anteq̄₃ hoīs rō in q̄ eſt pctm̄ mortale reparet̄ ꝑ gratiā iuſtificantem. pōt ſingula pctā mortalia vitare ⁊ ſm̄ aliqͦd temp⁹. q₂ nō ē neceſſe ꝙ cōtinuo peccet in actu. ſ₃ ꝙ diu maneat abſq₃ pctō mortali eſſe nō pōt. vnde ⁊ Grego. dicit ſup Ezech. ꝙ pctm̄ qd̄ mox ꝑ pniaz nō delet̄ ſuo pōdere ad aliud trahit. Et huius rō eſt. q₂ ſicut rōni ſubdi debet inferior appetitus. ita etiā rō ſubdi debet deo ⁊ in ipſo ꝯſtituere finē ſue volūtatis. Per finē aūt oportet ꝙ regulent̄ oēs actus hūani ſicut ꝑ rōnis iudiciū regulari debent mot⁹ inferioris appetitus. Sic ḡ inferiori appetitu nō totaliter ſubiecto rōni nō pōt eſſe quin ꝯtingant inordinati motus in appetitu ſenſitiuo. ita etiā rōne hoīs non totaliter exiſtēte ſubiecta deo. conſequēs eſt vt contingāt multe inordinationes in ipſis actib⁹ rōnis. Cū enim hō nō h₃ cor ſuum firmatū in deo vt ꝓ nullo bono conſequendo vel malo vitando ab eo ſeparari vellet. occurrunt multa ꝓpter q̄ conſequenda vel vitanda hō recedit a deo contēnendo precepta ipſius. ⁊ ita peccat mortaliter p̄cipue q₂ i repentinis hō operat̄ ſm̄ finē p̄conceptū ⁊ ſm̄ habitū p̄exiſtentem. vt phūs dicit in. iij. ethi. Quis ex premeditatione rōnis hō poſſit aliquid agere p̄ter ordinē finis p̄concepti. ⁊ preter inclinationem habitus. Sed q₂ hō non pōt ſꝑ eſſe in tali p̄meditatione non pōt contingere vt diu ꝑmaneat quin operet̄ ſm̄ conſequentiā voluntatis de ordinate a deo niſi cito ꝑ gratiam ad debitum ordinem reparet̄. ¶ Ad. i. ḡ dō. ꝙ hō poteſt vitare ſingulos actus peccati. nō tamē oēs niſi ꝑ gratiam. vt dictum eſt. ⁊ tñ q₂ ex eius defectu eſt ꝙ hō ſe ad gratiam habendā₃ non preparet ꝓpter hoc a peccato non excuſat̄ ꝙ ſine gratia peccatū₃ vitare non poteſt. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ correctio vtilis ē vt ex dolore correctionis voluntas regenerationis oriat̄. ſi tñ qui corrigitur filius eſt ꝓmiſſionis. vt ſtrepitu correctionis forinſecus inſonante aut flagellante deus in illo intrinſecus occulta inſpiratione operet̄ et velle. vt Aug. dicit in li. de correctione ⁊ gratia. iō ḡ neceſſaria eſt correctio q₂ voluntas hominis requirit̄ ad hoc ꝙ a peccato abſtineat. ſ₃ tñ correctio non eſt ſufficiens ſine dei auxilio. vnde Ecc. vij. Conſidera opa dei ꝙ nemo poſſit corrigere quē₃ ille deſpexerit. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ ſicut Aug. dicit in iponoſticon. ꝟbum illud intelligit̄ de homine ſm̄ ſtatum nature integre qñ nondum erat ſeruus peccati vñ poterat peccare ⁊ non peccare. nunc etiam quodcunq₃ vult hō dat̄ ei. ſ₃ hoc ꝙ bonum velit habet ex auxilio gratie.

Ad nonum ſic procedit̄.

Videt̄ ꝙ ille qui iam conſecutus ē gratiam ꝑ ſe ipſū₃ poſſit operari bonum ⁊ vitare pctm̄. abſq₃ alio auxilio gratie. Vnūquodq₃ enim aut fruſtra eſt aut imꝑfectū₃ ſi nō implet illud ad qd̄ dat̄. ſed grā ad hoc dat̄ nobis vt poſſimus bonū facere ⁊ vitare pctm̄. ſi igit̄ ꝑ gratiā hoc hō nō pōt. videt̄ ꝙ vel gratia ſit fruſtra data vel ſit imꝑfecta. ¶ Pre. ꝑ grām ipſe ſpūſanct⁹ in nobis habitat. ſm̄ illud. i. ad Cor. iij. Neſcitis q₂ templū dei eſtis. et ſpūs dei habitat in vobis. ſed ſpūſanct⁹ cum ſit omnipotens ſufficiens eſt vt nos inducat ad bñ operandū₃. ⁊ vt nos a pctō cuſtodiat. ḡ hō gratiam ꝯſecut⁹ pōt vtrūq₃ p̄dictorū abſq₃ alio auxilio grē. ¶ Pre. Si hō ꝯſecutus gratiā₃ adhuc alio auxilio gratie indiget ad hoc ꝙ recte viuat ⁊ a peccato abſtineat. pari rōne ⁊ ſi illud aliud auxiliū grē ꝯſecutus fuerit adhuc alio auxilio gratie indigebit. procedet̄ ḡ in infinitum. qd̄ eſt inconueniens. ḡ ille qui ē i grā non indiget alio auxilio gratie ad hoc ꝙ bene operet̄ ⁊ a peccato abſtineat. Sed ꝯ̄ eſt ꝙ Aug. dicit in li. de natura ⁊ gratia ꝙ ſicut oculus corporis pleniſſime ſan⁹ niſi candore lucis adiutus non poteſt cernere. ſic ⁊ homo perfectiſſime etiam iuſtificatus niſi eterna luce iuſticie diuinitus adiuuet̄ recte non poteſt viuere. ſed iuſtificatio fit ꝑ gratiam. ſm̄ illud Ro. iij. Iuſtificati gratis ꝑ gratiam ipſius. ḡ etiam homo iam habens gratiam indiget alio auxilio gratie ad hoc ꝙ recte viuat. ¶ Rñ. dō. ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. hō ad recte viuendum dupliciter auxilio dei indiget. Vno quidem modo q̄tum ad aliqd̄ habituale donum per qd̄ natura humana corrupta ſanet̄ ⁊ etiam ſanata eleuet̄ ad operandū₃ opera meritoria vite eterne q̄ excedunt ꝓportionē nature. Alio mō indiget hō auxilio gratie vt a deo moueat̄ ad agendum. Quātum igit̄ ad primum auxilij modum hō in gratia exiſtens nō indiget alio auxilio gratie quaſi aliq̄ alio habitu infuſo. Indiget tñ auxilio gratie ſm̄ alium modū vt. ſ. a deo moueat̄ ad recte agendum. ⁊ hoc ꝓpter duo. Primo quidē₃ rōne generali ꝓpter hoc ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. nulla res creata poteſt in quemcūq₃ actum ꝓdire niſi virtute motionis diuine. Secundo rōne ſpeciali ꝓpter conditionem ſtatus hūane nature. q̄ quidem licet ꝑ gratiā₃ ſanet̄ q̄tum ad mentem. remanet tñ in ea corruptio ⁊ infectio q̄tū₃ ad carnē ꝑ quam ſuit legi peccati. vt dicit̄ ad Ro. vij. Remanet etiā quedā ignorantie obſcuritas in intellectu ſm̄ quam vt etiam dr̄ Ro. viij. Quid orem⁹ ſicut oportet neſcim⁹. ꝓpter varios enim rerū euentus. ⁊ q₂ etiam noſipſos non perfecte cognoſcimus non poſſum⁹ ad plenum ſcire quid nobis expediat. ſm̄ illud Sap. ix. Cogitationes mortalium timide. ⁊ incerte ꝓuidentie noſtre. Et iō neceſſe eſt nobis vt a deo dirigamur ⁊ ꝓtegamur qui oīa nouit ⁊ omnia poteſt. ⁊ ꝓpter hoc etiam renatis in filios dei ꝑ gratiam ꝯuenit dicere. Et ne nos inducas in temptationem. ⁊ fiat voluntas tua ſicut in celo ⁊ i terra. ⁊ cetera q̄ in oratione dominica ꝯtinent̄ ad hoc ꝑtinētia. ¶ Ad. i. ḡ dō. ꝙ donum habitualis gratie nō ad hoc dat̄ nobis vt ꝑ ipſum non indigeamus vlterius diuino auxilio. Indiget enim quelibet creatura vt a deo conſeruetur in bono qd̄ ab eo accepit. ⁊ iō ſi poſt acceptam gratiam hō adhuc indiget diuino auxilio. nō pōt ꝯcludi ꝙ gratia ſit in vanum data vel ꝙ ſit imꝑfecta. q₂ etiam in ſtatu glorie qñ gratia erit omnino ꝑfecta hō diuino auxilio indigebit. hic autem aliqualiter gratia imperfecta ē in q̄tū₃ hominem non totaliter ſanat. vt dictū₃ ē. ¶ Ad. ij. dō. ꝙ operatio ſpiritusſancti qua nos mouet et protegit non circumſcribit̄ per effectum habitualis doni qd̄ in nobis cauſat. ſed preter hunc effectum nos mouet et protegit ſimul cum patre ⁊ filio. ¶ Ad. iij. dō. ꝙ rō illa ꝯcludit ꝙ homo non indigeat alia habituali gratia.

Ad decimū ſic procedit̄.

Videt̄ ꝙ hō in grā ꝯſtitutus non indigeat auxilio gratie ad ꝑſeuerandum. Perſeuerantia enim eſt aliquid min⁹ ꝟtute ſicut ꝯtinentia. vt patet ꝑ phūm in. vij. ethi. ſed homo non indiget alio auxilio gratie ad habendum virtutes ex quo eſt iuſtificatus per gratiam. ergo multo minus indiget auxilio gratie ad habendum ꝑſeuerantiam.

Pre. Oẽs ꝟtutes ſil' infundunt̃, ſed pſeuerantia ponit̃ quedã ꝟtus. g̃ videt̃ ꝙ ſil' cum gr̃a infuſis alijs ꝟtutib' pſeuerantia det̃. Pre. Sicut Ap'ſ dicit ad Ro. vi. Plus reſtitutũ eſt hõi p donũ xpi ꝙ amiſerit p peccatũ Ade. ſed Adã accepit vñ poſſet pſeuerare. g̃ multo magis nobis reſtituit̃ p gratiã xpi vt pſeuerare poſſim'. ⁊ ita hõ non indiget gr̃a ad pſeuerandũ. Sed ɔ̃ eſt qđ Aug. dicit in li. de pſeuerantia. Cur pſeuerantia poſcit̃ a deo ſi non dat̃ a deo. an ⁊ iſta irriſoria petitio ẽ cũ id ab eo petit̃ qđ ſcit̃ nõ ipſum dare. ſed ipſo non dante eſſe in hoĩs poteſtate. ſed pſeuerantia petit̃ etiã ab illis qui ſunt p gratiã ſanctificati. qđ intelligit̃ cum dicim' Sanctificet̃ nomen tuũ. vt ibidem Aug. ɔfirmat p ꝟba Cypriani. g̃ hõ etiam in gratia ɔſtitutus indiget vt ei pſeuerantia a deo det̃. Rñ. dđ. ꝙ pſeuerantia tripliciter dicit̃. Qñqꝫ enim ſignificat habitũ mentis p quẽ hõ firmiter ſtat ne remoueat̃ ab eo ꝙ eſt ſm virtutem p triſticias irruentes. vt ſic ſe habeat pſeuerantia ad triſticias ſicut ɔtinentia ad ɔcupiſcẽtias ⁊ delectationes. vt phũs dicit in. vij. ethi. Alio mõ poteſt dici pſeuerantia habit' quidam ſm quem hõ hꝫ ꝓpoſitum pſeuerandi in bono vſqꝫ in finẽ. ⁊ vtroqꝫ iſtoꝝ modoꝝ pſeuerantia ſil' cum gratia infundit̃ ſicut ⁊ ɔtinentia ⁊ cetere virtutes. Alio modo dr̃ pſeuerantia ɔtinuatio quedã boni vſqꝫ ad finẽ vite. ⁊ ad talem pſeuerantiã habendam hõ in gr̃a conſtitutus non quidẽ indiget aliqua alia habituali gratia. ſed diuino auxilio ipſum dirigente ⁊ ꝓtegente ɔ̃ tẽptationum impulſus. ſicut ex precedenti queſtione apparet. Et iõ poſtqꝫ aliquis eſt iuſtificatus p gratiã neceſſe hꝫ a deo petere predictũ pſeuerantie donum. vt. ſ. cuſtodiatur a malo vſqꝫ ad finẽ vite. multis enim dat̃ gr̃a quib' non dat̃ pſeuerare in gr̃a. Ad. i. g̃ dđ. ꝙ obiectio illa procedit de primo mõ pſeuerantie ſicut ⁊ ſecunda obiectio ꝓcedit de ſecundo. Vñ patet ſolutio ad ſecundũ. Ad. iij. dđ. ꝙ ſicut Aug. dicit in li. de natura ⁊ gratia. hõ in primo ſtatu accepit donũ p qđ pſeuerare poſſet. nõ aũt accepit vt pſeueraret. nũc aũt p gratiam xpi multi accipiunt ⁊ donũ gr̃e q̃ pſeuerare pñt ⁊ vlterius eis datur ꝙ pſeuerent. ⁊ ſic donum xpi eſt maius ꝙ delictũ Ade ⁊ tñ facilius hõ p gratie donũ pſeuerare poterat in ſtatu innocentie in q̃ nulla erat rebellio carnis ad ſpiritũ. ꝙ nunc poſſum' qñ reparatio gratie xpi ⁊ ſi ſit inchoata q̃tũ ad mentẽ. nondũ tñ eſt ɔſummata q̃tũ ad carnem. qđ erit in patria vbi hõ non ſolũ pſeuerare poterit. ſꝫ etiã peccare non poterit.

Queſtio CX

De inde ɔſiderãdum

eſt de gr̃a dei q̃tũ ad eius eſſentiã. Et circa hoc queruntur q̃tuor. Primo vtrũ gratia ponat aliquid in aĩa. Secũdo vtrũ gratia ſit q̃litas. Tertio vtrũ gratia differat a ꝟtute infuſa. Quarto de ſubiecto gratie.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ gr̃a non ponat aliquid in aĩa. Sicut enĩ hõ dr̃ habere grãm dei. ita etiam grãm hoĩs. vñ dr̃ Geñ. xxxix. ꝙ dñs dedit Joſeph grãm in ɔſpectu principis carceris. ſꝫ p hoc ꝙ hõ dr̃ habere grãm hoĩs nihil ponit̃ i eo qui grãm alterius hꝫ. ſꝫ in eo cuius grãm hꝫ ponit̃ acceptatio q̃dã. g̃ p hoc ꝙ hõ habere grãm dei dr̃ nihil ponit̃ in aĩa. ſed ſolũ ſignificat̃ acceptatio diuina. Pre. Sicut aĩa viuificat corp'. ita de' viuificat aĩam. vñ dr̃ Deutro. xxx. Ipſe eſt vita tua. ſed aĩa viuificat corp' imediate. g̃ etiã nihil cadit mediũ inter deũ ⁊ aĩam. non g̃ gratia ponit aliquid creatũ in aĩa. Pre. ad Ro. i. ſuper illud. Gr̃a vobis ⁊ pax. dicit glo. gr̃a. i. remiſſio peccatoꝝ. ſꝫ remiſſio pctõꝝ nõ ponit in aĩa aliquid. ſed ſolũ in deo nõ imputante pctm̃. ſm illud pſal. Btũs vir cui non imputauit dñs pctm̃. g̃ nec gratia ponit aliquid in aĩa. Sed ɔ̃. lux ponit aliquid in illuminato. ſꝫ gratia ẽ quedã lux aĩe. vñ Aug. dicit in li. de natura ⁊ gr̃a. Preuaricatorem legis digne lux deſerit ꝟitatis. qꝛ deſertus vtiqꝫ fit cecus. g̃ gratia ponit aliquid in aĩa. Rñ. dđ. ꝙ ſm cõẽ modũ loquendi tripliciter gratia accipi ɔſueuit. Uno mõ ꝓ dilectione alicui'. ſicut ɔſueuim' dicere ꝙ iſte miles hꝫ gratiam regis. i. rex hꝫ eum gratũ. Secundo ſumit̃ ꝓ aliq̃ dono gratis dato, ſicut ɔſueuim' dicere hanc gratiam facio tibi. Tertio mõ ſumit̃ ꝓ recompenſatione bñficij gratis dati ſm ꝙ dicimur agere gratias beneficioꝝ. Quoꝝ triũ ſecũdũ dependet ex primo. ex amore enim q̃ aliquis hꝫ aliũ gratum ꝓcedit ꝙ aliquid ei gratis impendat. Ex ſecundo aũt ꝓcedit tertiũ. qꝛ ex beneficijs gratis exhibitis gratiarũ actio ɔſurgit. Quantũ igit̃ ad duo vltima manifeſtũ eſt ꝙ gratia aliquid ponit in eo qui gratiã accipit Primo quidẽ ipſum donũ gratis datũ. Secundo huius doni recognitionẽ. Sed q̃tũ ad primũ eſt differẽtia attendenda circa gratiã dei ⁊ gratiam hoĩs. qꝛ enim bonum creature ꝓuenit ex voluntate diuina. iõ ex dilectione dei qua vult creature bonũ ꝓfluit aliqđ bonũ in creatura. voluntas aũt hoĩs mouet̃ ex bono p̃exiſtente in rebus. ⁊ inde ẽ ꝙ dilectio hoĩs non cauſat totaliter rei bonitatẽ. ſed preſupponit ipſam vel in pte vel in toto. Patet igit̃ ꝙ qualibet dei dilectionẽ ſequit̃ aliqđ bonũ in creatura cauſatũ. qñqꝫ nõ tñ dilectioni eterne coeternũ. ⁊ ſm hmõi boni differentiã differens conſiderat̃ dilectio dei ad creaturã. Una quidẽ cõis ſm quã diligit oĩa q̃ ſunt. vt dr̃ Sap. xi. ſm quam eſſe naturale reb' creatis largit̃. Alia autẽ dilectio eſt ſpũalis ſm quam trahit creaturã rõnalẽ ſupra conditionẽ nature ad pticipationem diuini boni. ⁊ ſm hanc dilectionẽ dr̃ aliquẽ diligere ſimpliciter. qꝛ ſm hanc dilectionẽ vult deus ſimpliciter creature bonũ eternũ qđ eſt ipſe. Sic igit̃ per hoc ꝙ dr̃ hõ gratiã dei habere ſignificat̃ quiddã ſupnaturale i hoĩe a deo ꝓueniens. qñqꝫ tñ gr̃a dei dicit̃ ipſa eterna dei dilectio ſm ꝙ dr̃ etiã gratia p̃deſtinationis inq̃tũ deus gratuito ⁊ nõ ex meritis aliq̃s p̃deſtinauit ſiue elegit. Dicit̃ enĩ ad Ephe. i. Predeſtinauit nos in adoptiõnem filioꝝ in laudẽ glĩe gratie ſue. Ad. i. g̃ dđ. ꝙ etiã in hoc ꝙ dr̃ aliquis habere gratiã hoĩs intelligit̃ in aliq̃ eſſe aliquid qđ ſit hoĩ gratũ ſic ⁊ in hoc ꝙ dr̃ aliquis gratiã dei habere. ſed tñ differẽter. nã illud qđ eſt hoĩ gratũ in alio hoĩe p̃ſupponit̃ eius dilectiõi. cauſat̃ aũt ex dilectione diuina qđ ẽ in hoĩe deo gratũ. vt dictũ ẽ. Ad ij. dđ. ꝙ deus ẽ vita aĩe p modũ cãe efficientis. ſꝫ aĩa eſt vita corpis p modũ cãe formalis. inter formã aũt ⁊ materiã nõ cadit aliquid mediũ. qꝛ forma p ſeipſam informat materiã vel ſubiectũ. ſed agẽs informat ſubiectũ nõ per ſuã ſubſtantiã. ſed p formã quã cauſat i materia. Ad iij. dđ. ꝙ Aug. dicit in li. retractationũ. Ubi dixi gratiã eſſe remiſſionẽ pctõꝝ. pacẽ ꝟo in recõciliationẽ dei. non ſic accipiendum eſt ac ſi pax ipſa ⁊ reconciliatio non ptineant ad gratiã generalẽ. ſꝫ ꝙ ſpecialiter gratie nomine remiſſionem ſignificauerit peccatorum. non ergo ſola remiſſio peccatorũ ad gratiam ptinet. ſed etiam multa

alia dei dona. ⁊ ideo remiſſio peccatoꝝ non fit ſine aliquo
effectu diuinitꝰ in nobis cauſato. vt infra patebit.

Ad ſcđm ſic procedit̃.

Uidetur ꝙ gratia non ſit q̄litas anime. Nulla enī q̄litas
agit ī ſuū ſubiectū. q̄ꝛ actio q̄litatis nō ē abſq3 actiōe ſub
iecti. ⁊ ſic oporteret ꝙ ſubiectū ageret in ſeipſuȝ. ſed gr̃a a-
git in aīaȝ iuſtificando ipſaȝ. ḡ gr̃a non eſt q̄litas. ¶ Pre.
ſubſtātia eſt nobilioꝛ q̄litate. ſed gr̃a eſt nobilioꝛ q̄3 natu-
ra aīe. multa enī poſſumus ꝑ gratiā ad que natura nō ſuf
ficit. vt ſup̄ dictū ē. ergo gr̃a nō ē q̄litas. ¶ Pre. nulla q̄li
tas remanet poſtq̄3 deſinit eſſe in ſubiecto. ſed gr̃a rema-
net. nō enī corrūpit̃. q̄ꝛ ſic in nihilū redigeret̃ ſicut ex nihi
lo creat̃. vñ et dr̄ noua creatura ad Gal. vlti. ergo gr̃a nō
eſt q̄litas. ¶ Sȝ cōtra ē qđ ſup̄ illud ps. Ut exhilaret fa
ciem in oleo. dicit glo. ꝙ gr̃a eſt nitoꝛ aīe ſanctū cōcilians
amorē. ſed nitoꝛ aīe ē q̄dā q̄litas ſicut ⁊ pulchritudo cor-
poris. ergo gr̃a eſt q̄dā q̄litas. ¶ Rñ. dđ. ꝙ ſicut iā dictū eſt
in eo qui dicit̃ grāȝ dei habere ſignificat̃ eſſe quidaȝ effe-
ctus gratuite dei volūtatis. Dictū eſt aūt ſup̄ ꝙ dupli-
ter ex gratuita dei volūtate hō adiuuat̃. Uno mō inq̄3tū
aīa hoīs mouet̃ a deo ad aliq̄d cognoſcēdū vel volenduȝ
vel agendū. ⁊ hoc mō ipſe gratuitꝰ effectꝰ in hoīe nō ē q̄
litas ſed motꝰ q̄dā aīe. actus enī mouētis in moto ē mo-
tus. vt dicit̃ in .iij. phiſi. Alio mō adiuuat̃ hō ex gratui-
ta dei volūtate ſcđm ꝙ aliqđ habituale donū a deo aīe īfū-
ditur. ⁊ hoc ideo q̄ꝛ nō eſt cōueniēs ꝙ deꝰ minꝰ ꝓuideat
his quos diligit ad ſupnaturale bonū habēdū q̄3 creatu-
ris q̄s diligit ad bonū naturale habendū. Creaturis autē
naturalibus ſic ꝓuidet vt nō ſolū moueat eas ad actꝰ na-
turales. ſed etiā largit̃ eis formas ⁊ virtutes q̄ſdā q̄ ſunt
principia actuū. vt ſcđm ſeipſas iclinent̃ ad hmōi motus.
⁊ ſic motꝰ q̄bꝰ a deo mouent̃ fiūt creaturis cōnaturales ⁊
faciles. ſcđm illud Sap. viij. Et diſponit oīa ſuauiter. mul
to igit̃ magis illis q̄s mouet ad ꝯſequendū bonū ſupna-
turale eternū infundit aliq̄s formas ſeu q̄litates ſupna-
turales. ſcđm q̄s ſuauiter ⁊ ꝓmpte ab ipſo moueant̃ ad bo
nū eternū ꝯſequendū. ⁊ ſic donū gr̃e q̄litas q̄dā eſt. ¶ Ad. j
ḡ dđm ꝙ gratia ſcđm ꝙ ē q̄litas dr̄ agere ī aīam nō ꝑ mo-
dū cauſe efficiētis. ſȝ ꝑ modum cauſe formalis. ſicut albe
do facit albū. ⁊ iuſticia iuſtū. ¶ Ad. ij. dđm ꝙ oīs ſubſtā-
tia vel ē ipſa natura rei cuiꝰ ē ſubſtātia. vel ē pars natu͛e. ſcđm
quē modū materia vel forma ſubſtātia dr̄. ⁊ q̄ꝛ gr̃a ē ſup̄
naturā hūanaȝ nō pōt eē ꝙ ſit ſubſtantia aut forma ſub-
ſtātialis. ſȝ ē forma accidētalis ipſius aīe. Id enī qđ ſub
ſtātialiter ē ī deo accidētaliter fit ī aīa ꝑticipāte diuinam
bonitatē. vt de ſciētia pȝ. ſcđm hoc ḡ ꝙ aīa īꝑfecte ꝑticipat
diuinā bonitatē. ipſa ꝑticipatio diuine bonitatis q̄ eſt gr̃a
imꝑfectioꝛi mō hȝ eſſe ī aīa q̄3 aīa in ſeipſa ſubſiſtat. eſt tñ
nobilioꝛ q̄3 natura aīe inq̄3tū ē expſſio vel ꝑticipatio diuine
bonitatis. nō aūt q̄3tū ad moduȝ eſſendi. ¶ Ad. iij. dđm
ꝙ ſicut dicit Boetꝰ accidētis eē ē ineſſe. vñ oē accidēs non
dr̄ ens q̄ſi ipſm eē habeat. ſȝ q̄ꝛ eo aliq̄d ē. vñ ⁊ magis dr̄
eē entis q̄3 ens. vt dr̄ .xi. metaphiſice. ⁊ q̄ꝛ eiꝰ ē fieri vel cor
rūpi cuiꝰ ē eē. ideo ꝓprie loquēdo nullū accidēs neq3 fit ne
q3 corrūpit̃. ſȝ dr̄ fieri vel corrūpi ſcđm ꝙ ſubiectū icipit vł
deſinit eē ī actu ſcđm illud accidēs. ⁊ ſcđm hoc etiā gr̃a dr̄ cre-
ari ex eo ꝙ hoīes ſcđm ipſam creant̃. i. in nouo eē cōſtituūt̃
ex nihilo. i. nō ex meritis. ſcđm illud ad Ephe. ij. Creati in
xp̄o Ieſu in opibus bonis.

Ad tertium ſic ꝓceditur

Uidet̃ ꝙ gr̃a ſit idē qđ virtꝰ. Dicit enī Augꝰ ꝙ gr̃a ope-
rans ē fides q̄ ꝑ dilectioneȝ opat̃. vt habet̃ in libro de ſpū
⁊ lr̃a. ſȝ fides q̄ ꝑ dilectionē opat̃ ē virtꝰ. ḡ gr̃a eſt virtus
¶ Pre. cuicūq3 ꝯuenit diffinitio ⁊ diffinitū. ſȝ diffinitio-
nes de virtute datē ſiue a ſanctis ſiue a phīs cōueniunt
gr̃e. ipſa enī bonū facit habētē ⁊ opꝰ eiꝰ bonuȝ reddit. ipſa
etiā ē bona q̄litas mētis q̄ recte viuit̃ ⁊c̃. ḡ gr̃a eſt virtus
¶ Pre. gr̃a ē q̄litas q̄dā. ſȝ manifeſtū ē ꝙ non ē in q̄rta
ſpecie q̄litat̃ q̄ ē forma ⁊ circa hᷓliq̄d ꝯſtās figura q̄ꝛ nō
ꝑtinet ad corpꝰ. neq3 etiā ī tertia ē. q̄ꝛ nō ē paſſio vel paſſi
bilis q̄litas q̄ ē in pte aīe ſenſitiua. vt ꝓbat̃ ī. vij phiſico-
rū. ipſa aūt gr̃a principalit̃ ē in mēte. neq3 iteꝝ ē ī ſcđa ſpe
cie q̄ ē potētia vel ipotētia natural̃is. q̄ꝛ gr̃a ē ſup̄ naturā. ⁊
nō ſe hȝ ad bonū ⁊ malū ſicut potētia naturalis. ḡ relinq̄t̃
ꝙ ſit ī prima ſpecie q̄ ē habitꝰ vel diſpoſitio. habitus aūt
mētis ſunt virtutes. q̄ꝛ etiā ipſa ſciētia q̄damodo ē virtus
vt ſup̄ dictū ē. ḡ gr̃a ē idē qđ virtꝰ. ¶ Sȝ ꝯ. ſi gr̃a ē virtꝰ
maxīe videt̃ ꝙ ſit aliq̄ triū theologicaꝝ virtutū. ſȝ gr̃a nō
ē fides vel ſpes. q̄ꝛ hec pñt eſſe ſine gr̃a gratū faciēte. neq3
etiā charitas. q̄ꝛ gr̃a ꝑuenit charitatē. vt Augꝰ dicit ī li.
de ꝑdeſtinatiōe ſanctoꝝ. ḡ gr̃a non ē virtꝰ. ¶ Rñ. dđ. ꝙ
q̄dā poſuerūt idē eē grāȝ ⁊ v̄tutē ſcđm eſſentiaȝ. ſȝ differre
ſolū ſcđm rōneȝ. vt gr̃a dicat̃ ſcđm ꝙ facit hoīem deo gratuȝ
vel ſcđm ꝙ gratis dat̃. virtꝰ aūt ſcđm ꝙ ꝑficit ad bñ opandū
⁊ hoc videt̃ ſenſiſſe magiſter ī. ij. ſniaꝝ diſ. xvi. Sed ſi q̄s
recte ꝯſideret rōneȝ virtutis hoc ſtare non pt̃. q̄ꝛ vt phūs
dicit in. vij. phiſicoꝝ. virtꝰ ē q̄dā diſpoſitio ꝑfecti. dico aūt
ꝑfectū qđ ē diſpoſitū ſcđm naturā. Ex q̄ pȝ ꝙ virtꝰ vniuſ-
cuiuſq3 rei dr̄ ī ordine ad aliquā naturā ꝑexiſtētem. q̄ñ ſcȝ
vnūq̄dq3 ſic ē diſpoſitū ſcđm ꝙ ꝯgruit ſue nature. Manife-
ſtū ē aūt ꝙ virtutes acq̄ſite ꝑ actꝰ hūanos de q̄bꝰ ſup̄ di-
ctū ē ſūt diſpoſitiōes q̄bꝰ hō ꝯuenīt̃ diſponit̃ ī ordine ad
naturaȝ q̄ hō ē. virtutes aūt īfuſe diſponūt hoīeȝ altioꝛi mō
⁊ ad altiorē finē. vñ etiā opꝫ ꝙ ī ordine ad aliquā altio
rē naturaȝ hoc ē ī ordine ad naturaȝ diuinā ꝑticipatā. q̄ dr̄ lu
mē gr̃e. ſcđm ꝙ dr̄. j. Pet. ij. Maxīa ⁊ ꝑcioſa vobis ꝓmiſſa
donauit vt ꝑ hoc efficiamini diuine ꝯſortes nature. ⁊ ſcđm ac
ceptionē hmōi nature dicimur regenerari ī filios dei. Si-
cut igit̃ lumē naturale rōnis ē aliq̄d ꝑter virtutes acq̄ſi-
tas q̄ dicūt̃ ī ordine ad ipſm lumē naturale. ita etiā ipſm lu-
mē gr̃e qđ ē ꝑticipatio diuine nature ē aliq̄d ꝑter virtutes ī-
fuſas q̄ a lumīe illo deriuāt̃ ⁊ ad illud lumē ordinant̃. vñ
⁊ Apl̄s dicit ad Ephe. v. Eratis aliq̄n tenebre. nūc aūt lux
ī dño. vt filij lucis ambulate. Sicut enī virtutes acq̄ſite
ꝑficiūt hoīeȝ ad ambulādū ſcđm ꝙ ꝯgruit lumini naturali
rōnis. ita virtutes infuſe ꝑficiūt hoīeȝ ad ambulāduȝ ſcđm
ꝙ ꝯgruit lumini gr̃e. ¶ Ad. j. ḡ dđm ꝙ Augꝰ noīat fidē
ꝑ dilectionē opantē grāȝ. q̄ꝛ actꝰ fidei ꝑ dilectionē operā-
tis ē primꝰ actꝰ ī q̄ gr̃a gratū faciēs manifeſtatur. ¶ Ad. ij
dđm. ꝙ bonū poſitū ī diffinitiōe virtutis dr̄ ſcđm ꝯuenien
tiā ad aliquā naturā ꝑexiſtētē vel eſſentialē vel ꝑticipatā
ſic aūt bonū nō attribuit̃ gr̃e. ſȝ ſicut radici bonitatis ī hoīe.
vt dictū ē. ¶ Ad. iij. dđm ꝙ gr̃a reducit̃ ad primā ſpeciē
q̄litatis nec tñ ē idē qđ virtꝰ. ſȝ habitudo q̄dā q̄ p̄ſuppo-
nit̃ virtutibꝰ infuſis ſicut eaꝝ principiū ⁊ radix.

Ad quartum ſic procedit̃

Uidet̃ ꝙ gr̃a nō ſit ī eſſentia aīe ſicut ī ſubiecto. ſȝ in aliq̄
potētiaꝝ. Dicit enī Augꝰ in ypognoſticon. ꝙ gr̃a cōparatur ad
volūtatē ſiue ad liberū arbitrium ſicut ſeſſoꝛ ad equū. ſȝ
volūtas ſiue liberꝝ arbitriū ē potentia q̄dam. vt in primo
dictū eſt. ergo gr̃a eſt in potentia anime ſicut in ſubiecto

¶ Pre. ex gratia incipiūt merita hoīs. vt Aug⁹ dicit. ſ ʒ meritū ↄſiſtit in actu qui ex aliqua potētia ꝓcedit. ergo videtur ꝙ gratia ſit ꝑfectio alicu⁹ potētie anime. ¶ Pre. ſi eſſentia anime ſit ꝓpꝛium ſubiectum gratie opoꝛtet ꝙ aīa inq̄ʒtum habet eſſentiā ſit ea par grē. ſʒ hoc eſt falſum. qꝛ ſic ſequeret ꝙ omnis aīa eſſet gratie capax. non ḡ eſſentia anime ē ꝓpꝛiū ſubiectuʒ gratie. ¶ Pre. eſſentia anime eſt pꝛioꝛ potētijs eius. pꝛius aūt pōt intelligi ſine poſterioꝛi. ergo ſequit ꝙ grā poſſit intelligi in aīa nulla pte vel potētia aīe intellecta. ſ. neqʒ volūtate. neqʒ intellectu. neqʒ aliquo hmōi. qḋ eſt incōueniēs. ¶ Sed ↄtra ē ꝙ ꝑ gratiaʒ regeneramur in filios dei. ſed generatio ꝑ pꝛius terminatur ad eſſentiā q̄ʒ ad potētias. ergo gratia ꝑ pꝛius ē ī eſſentia anime q̄ʒ in potētijs. ¶ Rñ. dōm ꝙ iſta queſtio ex p̄cedenti dependet. Si enī gratia ſit idem qḋ virtus neceſſe eſt ꝙ ſit in potentia aīe ſicut in ſubiecto. naʒ potētia anime eſt ꝓpꝛium ſubiectum virtutis vt ſupꝛa dictū eſt. Si aūt grā differt a virtute non pōt dici ꝙ potētia anime ſit gratie ſubiectū. qꝛ oīs ꝑfectio potentie aīe habet rationē virtutis. vt ſupꝛa dictū ē. vñ relinquitur ꝙ gratia ſicut ē pꝛius virtute ita habeat ſubiectum pꝛius potētijs anime. ita ſcʒ ꝙ ſit in eſſentia anime. Sicut enī ꝑ potentiā intellectiuā homo ꝑticipat cognitionē diuinā ꝑ virtutē fidei. ⁊ ſm potentiam voluntatis amoꝛem diuinum ꝑ virtutē charitatis ita etiam ꝑ naturam anime ꝑticipat ſm quādam ſimilitudinē naturā diuinā ꝑ quandā regenerationem ſiue recreationē. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ ſicut ab eſſentia anime eſt luūt eius potētie que ſunt operū pꝛincipia. ita etiā ab ipa grā effluūt virtutes in potentias anime ꝑ quas potētie mouētur ad act⁹. ⁊ ſm hoc grā cōpat ad volūtatē vt mouēs ad motū que ē cōparatio ſeſſoꝛis ad equū non autē ſicut accidēs ad ſubiectū. ¶ Et ꝑ hoc etiā ptʒ ſolutio ad ſcdm. eſt enī grā pꝛincipiū meritorij opis mediantibus virtutibꝫ ſicut eſſentia aīe eſt pꝛincipium operū vite mediantib⁹ potentijs. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ aīa ē ſubiectū gratie ſm ꝙ eſt in ſpecie intellectualis vel rationalis nature. non aūt cōſtituitur aīa in ſpecie ꝑ aliquam potētiam cum potentie ſint ꝓpꝛietates naturales aīe ſpeciem conſequentes. ⁊ ideo aīa ſm ſuā eſſentiā differt ſpecie ab alijs animabus ſcʒ brutoꝝ aīalium ⁊ plantaꝝ. ⁊ ꝓpter hoc non ſequitur ſi eſſentia hūane aīe ſit ſubiectū grē ꝙ quelibet aīa poſſit eſſe gratie ſubiectuʒ. hoc enī ↄuenit eſſentie aīe inq̄ʒtum eſt talis ſpeciei. ¶ Ad. iiij. dōm ꝙ cuʒ potentie aīe ſint naturales ꝓpꝛietates ſpeciē ↄſequētes. aīa nō pōt ſine his eſſe. dato aūt ꝙ ſine his eēt adhuc tñ aīa diceret ſm ſpeciē ſuā intellectualis vel rōnalis. nō qꝛ actu haberet has potētias. ſʒ ꝓpter ſpeciem talis eſſentie ex q̄ nate ſunt hmōi potentie effluere.

¶ Queſtio CXI

Deinde cōſiderandū

ē de diuiſione grē. Et circa hoc q̄runt quinqʒ. pꝛimo vtꝝ ↄueniēter diuidat grā ꝑ grāʒ gratis datā ⁊ grām gratū facientē. ſcdo de diuiſione grē gratum faciētis ꝑ opantē ⁊ coopantē. tertio de diuiſiōe eiuſdem ꝑ gratiam ꝑuenientem ⁊ ſubſequentē. quarto de diuiſione gratie gratis date. quinto de cōparatione grē gratuʒ facientis ⁊ gratis date.

Ad pꝛimum ſic ꝓceditur.

Videt ꝙ grā nō ↄueniēter diuidat ꝑ grām gratū facientem ⁊ grām gratis datā. Gratia enī ē quoddā donū dei. vt ex ſupꝛa dictis patʒ. hō aūt ideo non eſt deo gratus qꝛ aliquid eſt ei datū a deo. ſʒ potius ecōuerſo. ideo enim aliquid daṫ alicui gratis a deo qꝛ eſt homo gratus ei. ergo nulla eſt gratia gratū faciens. ¶ Pre. quecūqʒ non dātur ex meritis p̄cedentibꝫ dātur gratis. ſʒ etiā ipm bonū nature datur homini abſqʒ merito p̄cedenti. qꝛ natura ꝑ ſuppōnitur ad meritū. ergo ipa natura ē etiā gratis data a deo. natura aūt diuidit ↄtra grām. incōuenienter igiṫ hoc qḋ eſt gratis datū poniṫ vt grē differentia. qꝛ inueniṫ etiā extra gratie genus. ¶ Pre. oīs diuiſio debet eſſe ꝑ oppoſita. ſed etiā ipa grā gratū faciēs ꝑ quam iuſtificamur gratis nobis a deo cōcediṫ. ſm illud Roma. iij. Iuſtificati gratis ꝑ grāʒ ipius. ergo grā gratū faciēs nō debet diuidi cōtra grām gratis datā. ¶ Sed ↄtra eſt ꝙ Apl's vtrūqʒ attribuit grē. ſ. ⁊ gratū facere ⁊ eē gratꝭ datū. Dicēnī q̄tū ad pꝛimuʒ ad Ephe. j. Gratificauit nos in dilecto filio ſuo. Quantū vero ad ſcdm dꝛ ad Roma. xi. Si aūt grā iam nō ex opibus. alioquin grā iā nō ē grā. pōt enī diſtingui grā q̄ vel hʒ vnū tm̄ vel vtrūqʒ. ¶ Rñ. dōm ꝙ ſicut Apl's dicit ad Roma. xiij. Que a deo ſunt oꝛdinata ſunt. in hoc autē oꝛdo rerū cōſiſtit ꝙ quedā ꝑ alia in deū reducunṫ. vt Dionyſius dicit in ce. hierar. Cuʒ igiṫ gratia ad hoc oꝛdineṫ vt homo reducaṫ in deū oꝛdine quodā hoc agitur. vt ſcʒ quidā ꝑ alios in deū reducanṫ. ſm hoc igiṫ duplex ē grā. Vna quidē ꝑ quā ipe hō deo ↄiungiṫ. q̄ vocaṫ gratia gratū faciens. Alia vero ꝑ quā vnus hō coopaṫ alteri ad hoc ꝙ ad deū reducaṫ. hmōi autem donū vocaṫ gratia gratis data. qꝛ ſupꝛa facultatē nature ⁊ ſupꝛa meritum ꝑſone homini ↄceditur. Sed qꝛ nō datur ad hoc vt homo ipſe ꝑ ipam iuſtificeṫ. ſʒ poti⁹ vt ad iuſtificationē alterius coopeṫ. ideo nō vocatur gratū faciēs. ⁊ de hac dicit Apl's j. ad Coꝛ. xij. Vnicuiqʒ datur manifeſtatio ſpūs ad vtilitatem. ſ. alioꝝ. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ gratia non dꝛ facere gratū effectiue. ſed foꝛmaliter ſcʒ qꝛ ꝑ hāc homo iuſtificaṫ ⁊ dignus efficitur vocari deo gratus. ſm ꝙ dicaṫ ad Col. j. Dignos nos fecit in partem ſoꝛtis ſanctoꝛum in lumie. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ gratia ſm ꝙ gratis datur excludit rationem debiti. poteſt autem intelligi duplex debitum. Vnū quidem ex merito ꝓueniens quod refertur ad perſonam cuius eſt agere meritoꝛia opera. ſm illud ad Roma. iiij. Ei qui operatur merces imputatur ſm debitum. non ſm gratiam. Aliud eſt debitum ſm conditionem nature. puta ſi dicamus debitum eſſe homini ꝙ habeat rationem et alia que ad humanam ꝑtinent naturam. Neutro autē modo dicitur debitum ꝓpter hoc ꝙ deus creature obligetur. ſed potius inq̄ʒtum creatura debet ſubijci deo vt ī ea diuina oꝛdinatio impleatur que quideʒ eſt vt talis natura tales conditiones vel ꝓpꝛietates habeat. ⁊ ꝙ talia operās talia ↄſequaṫ. Dona igiṫ naturalia carēt pꝛimo debito non aūt carēt ſcdo debito. ſʒ dona ſupnaturalia vtroqʒ debito carēt. ⁊ iō ſpeciali⁹ ſibi nomē grē vēdicant. ¶ Ad iij. dōm ꝙ gratia gratū faciens addit aliquid ſupꝛa rationem gratie gratis date. quod etiam ad rationem gratie ꝑtinet. quia ſcilicet hominem gratum facit deo. ⁊ ideo gratia gratis data que hoc non facit retinet ſibi nomen commune ſicut in pluribus alijs contingit. et ſic opponuntur due partes diuiſionis ſicut gratum faciens ⁊ non faciēs gratum.

Ad ſecūdū ſic pꝛoceditur.

Videṫ ꝙ grā incōuenienter diuidaṫ ꝑ opantē ⁊ coopātē. Gratia enī accidēs quoddā ē. vt ſup dictū ē. ſʒ accidens non poteſt agere in ſubiectū. ergo nulla gratia debet dici

operans. ¶ Pre. ſi gratia aliquid opetur in nobis maxime opatur in nobis iuſtificationē. ſed hoc nō ſolū gr̄a opat̄ in nobis. Dicit eni Aug⁹ ſup illud Job. xiiij. Opa que ego facio ⁊ ipſe faciet. qui creauit te ſine te nō iuſtificabit te ſine te. ergo nulla gratia debet dici ſimpliciter opans. ¶ Pre. coopari alicui videtur ptinere ad inferius agēs non aūt ad principalius. ſ3 gratia principalius opatur ī nobis q̄3 liberū arbitriū. ſm illud Roma. ix. Nō ē currentis neq3 volētis. ſed miſerentis dei. ergo gratia nō debet dici coopans. ¶ Pre. diuiſio debet dari ꝑ oppoſita. ſ3 operari ⁊ cooperari non ſunt oppoſita. idē eni poteſt operari ⁊ coopari. ergo incōueniēter diuidit̄ gratia ꝑ operantē et coopantem. ¶ Sed ꝯtra eſt ꝙ Aug⁹ dicit in libro de gratia ⁊ libro arbi. coopando de⁹ ī nobis pficit qḋ opando incipit. q2 ipſe vt velimus opatur incipiēs qui volentib⁹ coopat̄ pficiēs. ſed opationes dei quibus mouet nos ad bonū ad gratiā ptinēt. ergo cōueniēter gratia diuiditur ꝑ opante3 ⁊ coopantē. ¶ Rn̄. dōm ꝙ ſicut ſupra dictu3 ē. gratia dupliciter pōt intelligi. Uno modo diuinū auxilium quo nos mouet ad bene volendū ⁊ agendum. Alio modo habituale donū nobis diuinitus inditum. vtroq3 aūt mō gr̄a dicta ꝯueniēter diuidit̄ ꝑ opantē ⁊ coopantē. Opatio eni alicuius effect⁹ nō attribuit̄ mobili. ſ3 mouēti. in illo ḡ effectu in q̄ mens noſtra ē mota ⁊ nō mouens ſolus aūt deus mouens. operatio deo attribuit̄. ⁊ ſm hoc dr̄ gratia operans. in illo aūt effectu in q̄ mens noſtra ⁊ mouet ⁊ mouet̄. opatio nō ſolū attribuit̄ deo. ſ3 etia3 aīe. ⁊ ſm hoc dr̄ gratia cooperans. ē aūt in nobis duplex actus. prim⁹ quidē interior voluntatis. ⁊ q̄tū ad iſtū actū voluntas ſe habet vt mota. deus aūt vt mouēs. ⁊ pſertim cum voluntas incipit bonū velle q̄ prius malū volebat. et ideo ſm ꝙ deus mouet humanā mentē ad hūc actum dr̄ gratia opans. Alius aūt actus ē exterior. qui cū a voluntate imperetur. vt ſupra habitū ē. ꝯſequens ē ꝙ ad hūc actū opatio attribuat̄ voluntati. ⁊ q2 etiā ad hunc actum deus nos adiuuat ⁊ interius ꝯfirmādo voluntatē vt ad actu3 ꝑueniat ⁊ exterius facultatē opandi pbendo. reſpectu huiuſmodi actus dr̄ gratia coopans. vn̄ poſt pmiſſa verba ſubdit Aug⁹. Ut aūt velimus opatur. cū autem volum⁹ vt perficiamus nobis coopatur. Sic igitur ſi gratia accipiatur ꝓ gratuita dei motione qua mouet nos ad bonum meritorium. cōuenienter diuiditur gr̄a per operantem ⁊ coopantem. Si vero accipiatur gratia ꝓ habituali dono ſic eſt duplex gratie effectus ſicut ⁊ cuiuſlibet alterius forme. quorum primus eſt eſſe. ſecūdus eſt opatio. ſicut caloris opatio eſt facere calidū. ⁊ exterior calefactio. Sic igit̄ habitualis gr̄a inq̄tū aīa3 ſanat vel iuſtificat ſiue gratam deo facit dr̄ gratia opans. inq̄tu3 vero ē principiu3 opis meritorij qḋ ex libero arbitrio ꝓcedit dr̄ coopans. ¶ Ad j. ergo dōm ꝙ ſm ꝙ gratia ē quedā q̄litas accidētalis nō agit in aīa3 effectiue. ſ3 formaliter. ſicut albedo dr̄ facere alba3 ſupficiē. ¶ Ad ij. dōm ꝙ deus non ſine nobis nos iuſtificat. q2 ꝑ motum liberi arbitrij dū iuſtificamur dei iuſticie conſentimus. ille tamen motus nō ē cauſa gratie ſed effectus. vnde tota operatio pertinet ad gratia3. ¶ Ad iij. dōm ꝙ cooperari dicitur aliquis alicui non ſolum ſicut ſecūdarium agens principali agēti. ſed ſicut adiuuās ad pſuppoſitum finem. homo autem per gratiam opante3 adiuuatur a deo vt bonum velit. ⁊ ideo pſuppoſito iam fine cōſequens eſt vt gr̄a nobis coopet̄. ¶ Ad iiij. dōm ꝙ gratia opans ⁊ coopans ē eadē gr̄a. ſ3 diſtinguit̄ ſm diuerſos effectus. vt ex ſupra dictis patet.

Ad tertium ſic ꝓceditur

Uidetur ꝙ gratia incōueniēter diuidat̄ in ꝑuenientem et ſubſequentē. Gr̄a eni ē diuine dilectiōis effect⁹. ſ3 dei dilectio nunq̄3 ē ſubſequēs. ſ3 ſemꝑ ꝑueniēs. ſm illud j. Joh. iiij. Nō quaſi nos dileximus deū. ſ3 q2 ipſe prior dilexit nos. ergo gratia nō debet poni ꝑueniēs ⁊ ſubſequēs. ¶ Pre. gratia gratū faciēs eſt vna tm̄ in hoīe cū ſit ſufficiens. ſm illud ij. ad Cor. xij. Sufficit tibi gratia mea. ſ3 idem non pōt eſſe prius ⁊ poſterius. ergo gratia incōuenienter diuidit̄ in ꝑuenientē ⁊ ſubſequētē. ¶ Pre. gratia cognoſcit̄ ꝑ effect⁹. ſ3 infiniti ſunt effectus gr̄e quoꝝ vnus ꝑcedit aliū. ergo ſi penes hos gratia deberet diuidi ī ꝑuenientē ⁊ ſubſequentē. videt̄ ꝙ infinite eſſent ſpēs gratie infinita autem relinquūtur a qualibet arte. non ergo gr̄a ꝯueniēter diuiditur in ꝑuenientem ⁊ ſubſequētē. ¶ Sed ꝯtra eſt ꝙ gratia dei ex eius miſericordia ꝓuenit. ſ3 vtrūq3 in ꝑs legitur. Miſericordia eius ꝑueniet me. ⁊ iterum Miſericordia eius ſubſequet̄ me. ergo gratia cōueniēter diuiditur in ꝑuenientem ⁊ ſubſequentē. ¶ Rn̄. dōm ꝙ ſicut gr̄a diuidit̄ ī opantē ⁊ coopantē ſm diuerſos effect⁹ ita etiā in ꝑuenientē ⁊ ſubſequētē qualitercūq3 gratia accipiatur. ſunt aūt quinq3 effectus gratie in nobis. quorū primus ē vt aīa ſanetur. ſecūdus vt bonum velit. tertius eſt vt bonum qḋ vult efficaciter operetur. quartus eſt vt in bono pſeueret. quintus eſt vt ad gloria3 ꝑueniat. ⁊ ideo gratia ſm ꝙ cauſat in nobis primū effectu3 vocatur ꝑueniens reſpectu ſecūdi effectus. ⁊ ꝓut cauſat in nobis ſecūdū vocat̄ ſubſequēs reſpectu primi effectus ⁊ ſicut vnus effectus eſt poſterior vno effectu ⁊ prior alio. ita gr̄a pōt dici ꝑueniens ⁊ ſubſequens ſm eundem effectum reſpectu diuerſorum. ⁊ hoc eſt quod Aug⁹ dicit in libro de natura ⁊ gratia. ꝑuenit vt ſanemur. ſubſequitur vt ſanati vegetemur. ꝑuenit vt vocemur. ſubſequitur vt glorificemur. ¶ Ad j. ergo dōm ꝙ dilectio dei nominat aliquid eternum. ⁊ ideo nunq̄3 pt dici niſi ꝑueniens. ſ3 gratia ſignificat effectum temporalem qui poteſt precedere aliquid ⁊ ad aliquid ſubſequi. ⁊ ideo gratia poteſt dici ꝑueniens ⁊ ſubſequens. ¶ Ad ij. dōm ꝙ gratia nō diuerſificatur per hoc ꝙ eſt preueniens ⁊ ſubſequens ſm eſſentiam. ſed ſolum ſm effectum ſicut ⁊ de opante ⁊ cooperāte dictum eſt. quia etiam ſm ꝙ gratia ſubſequēs ad gloriam pertinet non eſt alia numero a gratia preueniente ꝑ quam nunc iuſtificamur. ſicut enim charitas vie nō euacuatur ſed perficitur in patria. ita etiam ⁊ de lumine gratie eſt dōm. quia neutrum in ſui ratione imperfectionem importat. ¶ Ad iij. dōm ꝙ q̄uis effect⁹ gratie poſſint eē infiniti numero ſicut ſunt infiniti actus humani. tamen oēs reducunt̄ ad aliqua determinata in ſpecie. ⁊ preterea oēs ꝯueniūt in hoc ꝙ vnus aliū ꝑcedit.

Ad quartum ſic proceditur

Uidet̄ ꝙ gr̄a gratis data incōuenienter ab Aplo diſtinguat̄. Omne eni donū qḋ nobis a deo gratis dat̄ pt dici gr̄a gratis data. ſ3 infinita ſunt dona que nobis gratis a deo ꝯcedūt̄ tā ī bonis aīe q̄3 in bonis corpis. q̄ tn̄ nos deo gratos nō faciūt. ḡ gr̄e gratis date nō pn̄t cōprehēdi ſub aliq̄ certa diuiſione. ¶ Pre. gr̄a gratis data diſtinguit̄ ꝯ gr̄am gratū faciētē. ſ3 fides ptinet ad gr̄a3 gratū faciēte3 q2 ꝑ ipſa3 iuſtificamur. ſm illḋ Roma. v. iuſtificati igit̄ ex fide ⁊c̄. ḡ incōueniēter ponit̄ fides īter gr̄as gratis datas pſertim cum alie virtutes ibi non ponantur. vt charitas

¶ Pre. opatio ſanitatū ⁊ loqui diuerſa genera linguaꝝ
miracula q̄dā ſunt. interp̄tatio etiā ſermonū ad ſapiētiā
vel ſciētiā ꝑtinet. ſm̄ illud. Dan. j. Pueris his dedit de⁹
ſcientiā ⁊ diſciplinā in oī lingua ⁊ ſapiētia. ergo inconue
niēter diuidit̄ grā ſanitatū ⁊ genera linguaꝝ ꝯtra opatio
nem virtutū ⁊ interp̄tatio ſermonū ꝯtra ſermonē ſapien
tie ⁊ ſcientie. ¶ Pre. ſicut ſapiētia ⁊ ſciētia ſunt quedā
dona ſpūſſancti. ita etiā intellect⁹ cōſilium pietas ⁊ forti-
tudo ⁊ timor. vt ſupra dictū eſt. ergo hec etiā debent poni
inter gratias gratis datas. ¶ Sȝ cōtra ē ꝙ Apl's dicit. j.
ad Coꝝ. xij. alij ꝑ ſpiritū datur ſermo ſapientie. alij aūt
ſermo ſcientie. ſm̄ eundē ſpiritū. alteri fides in eodē ſpi-
ritu. alij gratia ſanitatū. alij opatio virtutū. alij ꝓphetia.
alij diſcretio ſpirituū. alij genera linguaꝝ. alij interpreta
tio ſermonū. ¶ Rñ. dōm ꝙ ſicut ſupra dictum ē gratia
gratis data ordinatur ad hoc ꝙ homo alteri cooperet̄ vt
reducat̄ ad deū. homo aūt ad hoc operari nō pōt interius
mouendo. hoc enī ſolius dei eſt. ſed ſolū exterius docendo
vel ꝑſuadendo. ⁊ ideo gratia gratis data illa ſub ſe conti
net quibus homo indiget ad hoc ꝙ alterū inſtruat in re
bus diuinis que ſunt ſupra rōnem. Ad hoc autē tria re-
quirūtur. primo quidē ꝙ homo ſit ſortitus plenitudinē
cognitiōis diuinoꝝ. vt ex hoc inſtruere alios poſſit. ſcdo
vt poſſit cōfirmare vel ꝓbare ea que dicit alias non eēt ef-
ficax eius doctrina. tertio vt ea que ꝯcipit poſſit cōuenien
ter auditoribus ꝓferre. Quātum igitur ad primum tria
ſunt neceſſaria ſicut etiā apparet in magiſterio humano.
oportet enī ꝙ ille qui debet aliū inſtruere in aliqua ſcien-
tia. primo quidē vt principia illius ſcientie ſint ei certiſſi
ma. ⁊ q̄ntum ad hoc ponit̄ ei fides q̄ eſt certitudo d̄ rebus
inuiſibilib⁹ q̄ ſupponūt̄ vt principia ī catholica doctrina
Scdo opꝫ ꝙ doctor recte ſe habeat circa principales cō
cluſiones ſciētie. ⁊ ſic ponit̄ ſermo ſapiētie q̄ ē cognitio di
uinoꝝ. Tertio oportet vt etiā abundet exēplis ⁊ cognitio
ne effectuū. ꝑ q̄s interdum oportet manifeſtare cauſas. et
q̄ntū ad hoc ponit̄ ſermo ſciētie que ē cognitio rerum hu
manarū. q2 inuiſibilia dei ꝑ ea q̄ facta ſunt intellecta con
ſpiciunt̄. Cōfirmatio aūt in his q̄ ſubdūtur rōni ē ꝑ argu
menta. In his aūt qui ſunt ſupra rōnē diuinit⁹ reuela-
ta ꝯfirmatio eſt ꝑ ea que ſunt diuine virtuti ꝓpria. et hoc
dupliciter. Uno quidē modo vt doctor ſacre doctrine fa-
ciat q̄ ſolus de⁹ facere pōt in opibus miraculoſis ſiue ſint
ad ſalutē corpoꝝ. ⁊ q̄ntū ad hoc ponit̄ gratia ſanitatū. ſiue
ordinent̄ ad ſolā diuine poteſtatis manifeſtationē. ſicut
ꝙ ſol ſtet aut tenebreſcat. ꝙ mare diuidat̄. et q̄ntū ad hoc
ponit̄ opatio virtutū. Scdo vt poſſit manifeſtare ea que
ſoli⁹ dei ē ſcire. ⁊ hec ſunt ꝯtingētia futura. ⁊ q̄ntū ad hoc
ponit̄ ꝓphetia. ⁊ etiā occulta cordiū. ⁊ q̄ntū ad hoc ponitur
diſcretio ſpirituū. Facultas aūt ꝓnūciādi pōt attēdi vel
q̄ntū ad idioma in q̄ aliquis poſſit itelligi. ⁊ ſm̄ hoc ponū
tur genera linguaꝝ. vel q̄ntū ad ſenſum eoꝝ q̄ ſunt ꝓferē
da. ⁊ q̄ntū ad hoc ponit̄ īterp̄tatio ſermonū. ¶ Ad. j. ergo
dōm ꝙ ſicut ſupra dictū ē. nō oīa bñficia q̄ nobis diuini
tus cōceduntur grē gratis date dicunt̄. ſȝ ſolū illa q̄ excedūt
facultatem nature. ſicut ꝙ p̄dicator abundet ſermone ſa-
pientie ⁊ ſcientie ⁊ alijs hmōi. ⁊ talia ponūt̄ hic ſub gra-
tia gratis data. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ fides non numerat̄ hic
inter grās gratis datas ſm̄ ꝙ eſt q̄dam virtus iuſtificās
hoīem ī ſeipo. ſȝ ſm̄ hoc ꝙ importat quādā ſupeminētē
certitudinē fidei. ex qua hō ſit idone⁹ ad inſtruēdū alios
de his que ad fidē ꝑtinēt. ſpes aūt et charitas ꝑtinent ad
vim appetitiuā ſm̄ ꝙ ꝑ eā homo ī deū ordinat̄. ¶ Ad. iij.
dōm ꝙ gratia ſanitatū diſtinguit̄ a generali opatione
virtutū. q2 habet ſpecialē rōnē inducēdi ad fidē. ad quā
aliquis magis ꝓmptus reddit̄ ꝑ bñficiū corꝑalis ſanita
tis quā ꝑ fidei virtutē aſſequimur. Silr̄ etiam loqui
varijs linguis ⁊ iterp̄tari ſermones habēt ſpeciales quaſ
dam rationes mouendi ad fidem. ⁊ ideo ponūtur ſpecia
les gratie gratis date. ¶ Ad. iiij. dōm ꝙ ſapiētia ⁊ ſcien
tia non cōputātur inter gratias gratis datas ſm̄ ꝙ enu-
merant̄ inter dona ſpūſſancti. ꝓut ſcȝ mens hominis eſt
bene mobilis ꝑ ſpiritūſanctum ad ea que ſunt ſapiētie ⁊
ſcientie. ſic enim ſunt dona ſpūſſancti. vt ſupra dictum ē
ſed computantur inter gratias gratis datas ſm̄ ꝙ impor
tant quandā abūdantiam ſcientie ⁊ ſapientie. vt homo
poſſit non ſolum in ſeipo recte ſapere de diuinis. ſȝ etiā ali
os inſtruere ⁊ cōtradicentes reuincere. ⁊ ideo inter grati
as gratis datas ſignificātur primo ſermo ſapientie ⁊ ſer-
mo ſcientie. quia vt Aug⁹ dicit. xiiij. de trini. aliud eſt ſci-
re tātūmodo quid homo credere debeat ꝓpter adipiſcēdā
vitā beatā aliud ē ſcire quēadmodū hoc ⁊ pijs opitu
letur ⁊ cōtra impios defendatur.

Ad quintum ſic ꝓceditur.

Uidetur ꝙ gratia gratis data ſit dignior q̄ȝ gratia gratū
faciēs. Bonū enī gētis ē meli⁹ q̄ȝ bonum vnius. vt phi
loſophus dicit in. j. ethi. ſȝ gratia gratū faciēs ordinat̄ ſo
lum ad bonum vnius hominis. gratia autem gratis da-
ta ordinatur ad bonum cōmune totius eccleſie. vt ſupra
dictū ē. ergo gratia gratis data eſt dignior q̄ȝ gratia gra-
tum faciēs. ¶ Pre. maioris virtutis eſt ꝙ aliquid poſſit
agere in aliud q̄ȝ ꝙ ſolū in ſeipo ꝑficiat̄. ſicut maior ē cla-
ritas corporis quod poteſt etiā alia corpa illuminare q̄ȝ
eius quod ita in ſe lucet ꝙ alia illuminare non pōt. ꝓpter
qđ etiā phūs dicit in. v. ethi. ꝙ iuſticia eſt preclariſſima
virtutū. ꝑ quā hō recte ſe hꝫ etiā ad alios ſȝ ꝑ grāȝ gratū
faciētē hō ꝑficit̄ ī ſeipo. ꝑ grām aūt gratis datā hō opat̄
ad ꝑfectionē alioꝝ. ergo gratia gratis data ē dignior q̄ȝ
gratia gratum faciens. ¶ Pre. id quod eſt ꝓprium meli
orum dignius eſt q̄ȝ id quod eſt cōmune omniū. ſicut ra
tiocinari quod eſt ꝓpriū hominis dignius eſt q̄ȝ ſentire
quod eſt cōe oībus animalibus. ſed gratia gratū faciēs
ē cōmunis oībus membris eccl'ie. gratia aūt gratis data
ē ꝓpriū dignioꝝ mēbroꝝ eccleſie. ergo gratia gratis
data eſt dignior q̄ȝ gratia gratum faciens. ¶ Sed contra
eſt qđ Apl's. j. ad Coꝝ. xij. enumeratis gratijs gratis da
tis ſubdit. Adhuc excellentiorē viā vobis demonſtro. et
ſicut ꝑ ſubſequentiam pꝫ loquitur de charitate que perti
net ad gratiam gratum facientem. ergo gratia gratū faci
ens excellētior eſt q̄ȝ grā gratis data. ¶ Rñ. dōm ꝙ vna
queqȝ virtus tanto excellētior eſt q̄nto ad altius bonū or-
dinat̄. ſemꝑ aūt finis potior ē his q̄ ſunt ad finē. grā enī
gratū faciēs ordīat hoīē īmediate ad cōiūctiōnē vltimi
finis. grē aūt gratis date ordināt hoīē ad q̄dam ꝑparato
ria finis vltimi. ſicut ꝑ ꝓpheciam ⁊ miracula ⁊ alia hmōi
hoīes inducūt̄ ad hoc ꝙ vltimo fini ꝯiungāt̄. ⁊ ideo grā
gratū faciēs ē multo excellētior q̄ȝ grā gratis data. ¶ Ad
j. ḡ dōm ꝙ ſicut phūs dicit ī. xj. metaphiſice. bonū mul-
titudinis ſicut exercit⁹ ē duplex. Unū q̄dē qđ ē ī ipa mul
titudine. puta ordo exercitus. aliud aūt ē qđ ē ſeparatum a
multitudine. ſic bonū ducis. ⁊ hoc meli⁹ ē. q2 ad hoc etiā
illđ aliud ordīat̄ grā ḡ gratis data ordīat̄ ad bonū cōe eccle
ſie. qđ ē ordo eccl'iaſtic⁹. ſȝ grā gratū faciēs ordīat̄ ad bo
nū cōe ſeparatū qđ ē ipe de⁹ ⁊ iđ grā gratū faciēs ē nobilior

¶ Ad .ij. dōm ꝙ ſi grā gratis data poſſet hoc agere in altero qđ hō ꝑ gratiā gratū faciente ꝯſequit̄, ſeq̄ret̄ ꝙ gratia gratis data eēt nobilioꝛ. ſicut excellētioꝛ ē claritas ſolis illuminātis q̄ȝ corpis illuminati. ſʒ ꝑ gratiā gratis datam hō nō pt̄ cauſare ī alio ꝯiūctionē ad deū quā ipſe habet ꝑ grām gratū faciētē. ſʒ cauſat quaſdā diſpoſitiones ad hoc et ideo nō oportet ꝙ grā gratis data ſit excellentioꝛ. ſicut nec in igne caloꝛ manifeſtatiuꝰ ſpeciei eius ꝑ quā agit ad inducendū caloꝛem ī alia ē nobilioꝛ q̄ȝ foꝛma ſubſtantialis ipſius. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ ſentire oꝛdinat̄ ad ratiocinari ſicut ad finē. ⁊ ideo ratiocinari ē nobiliꝰ. hic aūt ē ecōuerſo. qꝛ id qđ ē ꝓpriū oꝛdinatur ad id qđ ē cōmune ſicut ad finē. vnde non eſt ſimile. ¶ Queſtio CXII

DEinde cōſiderandū.

eſt de cauſa grē. Et circa hoc q̄runtur quinq̄ȝ. Pꝛimo vtrū ſolus deꝰ ſit cauſa efficiens gratie. ſcđo vtrū requirat̄ aliq̄ diſpoſitio ad grām ex pte recipientis ipſaȝ ꝑ actū liberi arbitrij. tertio vtrum talis diſpoſitio poſſit eſſe neceſſitas ad grām. quarto vtrū grā ſit equalis ī oībꝰ. quinto vtrū aliqs poſſit ſcire ſe habere grām.

Ad pꝛimum ſic ꝓceditur

Videt̄ ꝙ nō ſolꝰ deꝰ ſit cauſa grē. Dicit̄ eni Iob .j. Grā ⁊ veritas ꝑ Ieſum xp̄m facta ē. ſʒ in noīe Ieſu xp̄i itelligit̄ nō ſolū natura diuina aſſumēs. ſed etiā natura creata aſſumpta. ḡ aliq̄ creatura pōt eē cauſa gratie. ¶ Pre. iſta differētia ponitur inter ſacramenta noue legis et veteris. ꝙ ſacramēta noue legis cauſant gratiā quā ſacramēta veteris legis ſolū ſignificāt. ſʒ ſacramēta noue legis ſunt q̄dam viſibilia elemēta. ḡ nō ſolꝰ deꝰ ē cauſa grē. ¶ Pre. ſm̄ Dionyſiū ī libꝛo ce. hierar. Angeli purgāt ⁊ illumināt ⁊ pficiūt ⁊ angelos inferioꝛes ⁊ etiā hoīes. ſʒ rationalis creatura purgat̄ illuminat̄ ⁊ pficit̄ ꝑ gratiā. ergo nō ſolꝰ deꝰ ē cauſa grē. ¶ Sʒ ꝯtra ē qđ ī pſ. dr̄. Gratiā ⁊ gloriam dabit dñs. ¶ Rñ. dōm ꝙ nulla res pt̄ agere vltra ſuaȝ ſpeciē. qꝛ ſemꝑ opoꝛtet ꝙ cauſa potioꝛ ſit effectu. donū aūt gratie excedit oēȝ facultatē nature create cū nihil aliud ſit q̄ȝ q̄dā pticipatio diuine nature q̄ excedit omnē aliā naturā. ⁊ ideo impoſſibile ē ꝙ aliq̄ creatura gratiam cauſet. Sic eni neceſſe ē ꝙ ſolꝰ deꝰ deificet cōmunicādo ꝯſoꝛtiū diuine nature ꝑ quādā ſimilitudinis pticipationē. ſicut impoſſibile ē ꝙ aliq̄d igniat niſi ſolꝰ ignis. ¶ Ad .j. ergo dōm ꝙ hūanitas xp̄i ē ſicut quoddā oꝛganū diuinitatis eiꝰ. vt Damaſ. dicit ī .iij. li. Inſtrumētū aūt nō agit actionē agētis principalis ꝓpꝛia virtute. ſed virtute principalis agētis. ⁊ ideo hūanitas xp̄i nō cauſat grām ꝓpꝛia virtute. ſʒ virtute diuinitatis adiūcte. ex q̄ actiōes humanitatis xp̄i ſunt ſalutares. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ ſicut ī ipſa pſona xp̄i hūanitas cauſat ſalutē noſtrā ꝑ gratiam virtute diuina principaliter opante. ita etiā in ſacramētis noue legis q̄ deriuant̄ a xp̄o cauſat̄ gratia inſtrumētaliter q̄dē ꝑ ipſa ſacramēta. ſʒ principaliter ꝑ virtutē ſpūſancti ī ſacramētis opantis. ſm̄ illud Ioh. iij. Niſi quis renatꝰ fuerit ex aqua ⁊ ſpiritu ſancto ⁊c̄. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ angelus purgat illuminat ⁊ pficit angelū vel hoīeȝ ꝑ modū inſtructionis cuiuſdā. nō aūt iuſtificādo ꝑ gratiā. vñ Dionyſiꝰ dicit .vij. ca. de di. no. ꝙ hmōi purgatio illuminatio ⁊ pfectio nihil ē aliud q̄ȝ diuine ſcientie aſſumptio.

Ad ſcđm ſic pꝛoceditur.

Videt̄ ꝙ nō requiratur aliq̄ pparatio ſiue diſpoſitio ad grāȝ ex pte hoīs. Quia vt Apl's dicit Roma. iiij. Ei qui opat̄. merces nō imputat̄ ſm̄ grām ſʒ ſm̄ debitū. ſʒ pparatio hoīs ꝑ liberū arbitriū nō ē niſi ꝑ aliquā opationeȝ. ḡ tolleret̄ ratio grē. ¶ Pre. ille q̄ in peccato ꝓgredit̄ non ſe pparat ad gratiā habēdā. ſʒ aliquibꝰ ī peccato ꝓgrediētibꝰ data ē grā ſicut patȝ de Paulo qui grāȝ ꝯſecutꝰ eſt dū eēt ſpirās minaȝ ⁊ cedis ī diſcipulos dñi. vt dr̄ Act. ix. ergo nulla pparatio ad grām requirit̄ ex pte hoīs. ¶ Pre. agēs infinite virtutis nō requirit diſpoſitionē ī materia cū nec ipſam materiā requirat. ſicut ī creatiōe apparet. cui collatio grē cōpatur. q̄ dr̄ noua creatura ad Gal. vlt. ſed ſolus deꝰ qui ē infinite virtutis gratiā cauſat. vt dictū eſt. ergo nulla pparatio requirit̄ ex pte hoīs ad gratiā conſequēdā. ¶ Sʒ cōtra ē qđ dr̄ Amos .iiij. Pꝛeparare ī occurſum dei tui iſrael. ⁊ .j. Regū. vij. dicit̄. Pꝛeparate coꝛda veſtra dño. ¶ Rñ. dōm ꝙ ſicut ſupꝛa dictū ē. gratia dicitur dupliciter. q̄nq̄ȝ quideȝ ipm̄ habituale donum dei q̄nq̄ȝ autem auxilium dei mouētis animā ad bonū. Pꝛimo igitur modo accipiendo gratiam p̄exigitur ad gratiā aliqua gratie pparatio. qꝛ nulla foꝛma poteſt eſſe niſi in materia diſpoſita. Sed ſi loq̄mur de gratia ſm̄ ꝙ ſignificat auxilium dei mouētis ad bonum. ſic nulla pparatio requirit̄ ex pte hoīs q̄ſi p̄ueniens diuinū auxiliū. ſʒ potiꝰ q̄cūq̄ȝ pparatio in hoīe eſſe pōt ē ex auxilio dei mouētis aīaȝ ad bonū. ⁊ ſm̄ hoc ipſe bonꝰ motꝰ liberi arbitrij quo q̄s pparat̄ ad donū gratie ſuſcipiēdū ē actus liberi arbitrij moti a deo. ⁊ q̄tum ad hoc dicitur homo ſe pꝛeparare ſm̄ illud Pꝛouer. xvj. Hoīs ē pparare animū. ⁊ ē principaliter a deo mouēte liberū arbitriū. ⁊ ſm̄ hoc dr̄ a deo volūtas hoīs pparari et a dño greſſus hoīs dirigi. ¶ Ad .j. ergo dōm ꝙ pparatio hoīs ad gratiā habēdā quedā ē ſimul cū ipſa infuſione gratie. ⁊ talis opatio ē quidē meritoria. ſʒ nō gratie q̄ iā habet̄. ſʒ gloꝛie q̄ nondū habet̄. Eſt autē alia pparatio gratie impfecta q̄ aliq̄n p̄cedit donum gratie gratū faciēs q̄ tñ ē a deo mouēte. ſʒ iſta non ſufficit ad meritū nondū hoīe ꝑ gratiā iuſtificato. qꝛ nullū meritū pōt eſſe niſi ex gratia. vt infra dicet̄. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ cū hō ad gratiā ſe pparare nō poſſit niſi deo eū p̄ueniente ⁊ mouēte ad bonū. nō refert vtrū ſubito vel paulatim aliquis ad pfectā pparationem perueniat. Dicit̄ enim Eccl. xi. Facile ē in oculis dei ſubito honeſtare pauperē. Contingit autem quandoq̄ȝ ꝙ deus mouet hominē ad aliquod bonum non tamen pfectum. ⁊ talis pparatio p̄cedit gratiam. ſed quandoq̄ȝ ſtatim pfecte mouet ipſum ad bonum ⁊ ſubito gratiā hō accipit. ſm̄ illud Ioh. vj. Oīs qui audit a patre ⁊ didicit venit ad me. Et ita ꝯtigit Paulo. qꝛ ſubito cū eēt ī ꝓgreſſu peccati pfecte motū ē coꝛ eius a deo audiēdo ⁊ addiſcēdo ⁊ veniēdo. ⁊ ideo ſubito ē gratiam cōſecutus. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ agens infinite virtutis non exigit materiam vel diſpoſitionē materie q̄ſi p̄ſuppoſitam ex alterius cauſe actione. ſed tñ opoꝛtet ꝙ ſm̄ conditionē rei cauſande ī ipſa re cauſet ⁊ materiā ⁊ diſpoſitionē debitā ⁊ foꝛmā. ⁊ ſimiliter ꝙ deus gratiam infundat aīe nulla pꝛeparatio exigitur quā ipſe nō faciat.

Ad tertium ſic ꝓceditur

Videt̄ ꝙ ex neceſſitate detur gratia ſe pꝛeparanti ad gratiam vel facienti quod in ſe eſt. Quia ſuper illud Roma. v. Iuſtificati ex fide pacem habeamus ⁊c̄. dicit gloſa. deus recipit eum qui ad ſe confugit. aliter eſſet in eo iniquitas. ſed impoſſibile eſt in deo iniquitatem eſſe. Ergo eſt

impoſſibile ꝙ deus non recipiat eum qui ad ſe confugit ex neceſſitate igitur gratiam aſſequitur. ¶ Pre. Aug⁹ dicit in libro de caſu diaboli ꝙ iſta eſt cauſa quare de⁹ non concedit diabolo gratiã. quia ipſe non voluit accipere nec paratus fuit. ſʒ remota cauſa neceſſe eſt remoueri effectũ ergo ſi aliquis velit accipere gratiam neceſſe ẽ ꝙ ei detur ¶ Pre. bonum ẽ cõmunicatiuũ ſui. vt ꝑ Dionyſiũ in. iiij ca. de di. no. ſed bonum gratie ẽ melius ꝙ̃ bonum nature cum igitur forma naturalis ex neceſſitate adueniat materie diſpoſite. videtur ꝙ multo magis gratia ex neceſſitate debeatur ꝑparanti ſe ad gratiam. ¶ Sed ꝯtra eſt ꝙ hõ cõparatur ad deum. ſicut lutũ ad figulum. ſm illud Hiere. xviij. Sicut lutum in manu figuli ſic vos in manu mea. ſed lutum non ex neceſſitate accipit formã a figulo ꝙ̃tũcunqʒ ſit ꝑparatum. ergo neqʒ homo recipit ex neceſſitate gratiã a deo ꝙ̃tũcunqʒ ſe ꝑparet. ¶ Rñ. dõm ꝙ ſicut ſupra dictum ẽ. ꝑparatio hominis ad gratiam ẽ a deo ſicut a mouente. a libero autẽ arbitrio ſicut a moto. Poteſt igiť ꝑparatio dupliciter cõſiderari. Uno quidẽ modo ſm ꝙ eſt a libero arbitrio. ⁊ ſm hoc nullã neceſſitatẽ habet ad gratie ꝯſecutionem. quia donum gratie excedit omnem ꝑparationem virtutis humane. Alio modo põt cõſiderari ſm ꝙ eſt a deo mouente. ⁊ tũc habet neceſſitatem ad id ad qđ ordinatur a deo. non quidem coactionis. ſed infallibilitatis. quia intentio dei deficere non poteſt. ſm ꝙ Aug⁹ dicit in libro de ꝑdeſtinatione ſanctorũ. ꝙ per beneficia dei certiſſime liberãtur quicunqʒ liberãtur. vnde ſi ex intẽtione dei mouẽtis eſt ꝙ homo cuius cor mouet gratiam cõſequatur infallibiliter ipſã cõſequitur. ſm illud Joh. vj. Omnis qui audit a patre et didicit venit ad me. ¶ Ad j. ergo dõm ꝙ glo. illa loquitur de illo qui cõfugit ad deum ꝑ actum meritorium liberi arbitrij iam ꝑ gratiam informati. quem ſi nõ reciperet eſſet ꝯtra iuſticiam quã ipſe ſtatuit. Uel ſi referatur ad motum liberi arbitrij añ gratiam loquitur ſm ꝙ ipſm confugiũ hominis ad deũ eſt ꝑ motionem diuinam. quã iuſtum eſt nõ deficere. ¶ Ad ij dõm ꝙ defectus gratie prima cauſa ẽ ex nobis. ſʒ collationis gratie prima cauſa ẽ a deo. ſm illud Oſee. xiij. Perditio tua iſrael tantũmodo in me auxilium tuum. ¶ Ad iij. dõm ꝙ etiam in rebus naturalibus diſpoſitio materie nõ ex neceſſitate cõſequitur formam niſi ꝑ virtutem agentis qui diſpoſitionẽ cauſat.

Ad quartum ſic procedit

Uidetur ꝙ gratia non ſit maior in vno ꝙ̃ in alio. Gratia enim cauſatur in nobis ex dilectione diuina. vt dictum eſt. ſed Sap. vj. dicitur. Puſillum ⁊ magnum ipſe fecit. ⁊ equaliter eſt illi cura de omnibus. ergo oẽs equaliter gratiam ab eo ꝯſequũtur. Pre. ea que in ſũmo dicũtur non recipiunt magis ⁊ minus. ſed gratia in ſũmo dicitur. quia coniungitur vltimo fini. ergo non recipit magis ⁊ min⁹. non eſt ergo maior in vno ꝙ̃ in alio ¶ Pre. gratia ẽ vita anime. vt ſupra dictum eſt. ſed viuere nõ dicitur ſm magis ⁊ minus. ergo etiã neqʒ gratia. ¶ Sed cõtra eſt qđ dicitur ad Ephe. iiij. Unicuiqʒ data eſt gratia ſm menſuram donationis chriſti. qđ autem menſurate datur. non omnibus equaliter datur. ergo non omnes equalẽ gratiã habent. ¶ Rñ. dõm ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. habitus duplicem magnitudinem habere põt. Unã ex parte finis vel obiecti ſm ꝙ dicitur vna virtus alia nobilior inꝙ̃tum ad maius bonum ordinatur. Aliam vero ex parte ſubiecti qđ magis vel minus ꝑticipat habitum inherentem. Scḋm igitur primã magnitudinem gratia gratum faciens non põt eſſe maior vel minor. quia gratia ſm ſui rationem cõiungit hominẽ ſũmo bono qđ ẽ deus ſed ex parte ſubiecti gratia poteſt ſuſcipere magis vel minus. ꝓut ſcʒ vnus ꝑfectius illuſtratur a lumine gratie ꝙ̃ alius. Cuius diuerſitatis ratio quidem eſt aliqua ex parte ꝑparantis ſe ad gratiam. qui enĩ magis ſe ad gratiã ꝑparat pleniorem gratiã accipit. ſed ex hac parte nõ poteſt accipi prima ratio hui⁹ diuerſitatis. quia ꝑparatio ad gratiã non ẽ hominis niſi inꝙ̃tum liberũ arbitrium eius ꝑparatur a deo. vnde prima cauſa huius diuerſitatis accipiẽda ẽ ex parte ipſius dei qui diuerſimode ſue gratie dona diſpẽſat ad hoc ꝙ ex diuerſis gradibus pulchritudo et ꝑfectio eccleſie cõſurgat. ſicut etiam diuerſos gradus rerũ inſtituit vt eẽt vniuerſum ꝑfectum. vnde Aplʾs ad Ephe. iiij poſtꝙ̃ dixerat. Unicuiqʒ data eſt gratia ſm menſurã donationis xpi. enumeratis diuerſis gratijs ſubiũgit. ad cõſũmationem ſanctorũ in edificationem corporis xpi. ¶ Ad j. ergo dõm ꝙ cura diuina dupliciter cõſiderari pt. Uno modo ꝙ̃tum ad ipſm diuinũ actum qui ẽ ſimplex ⁊ vniformis. ⁊ ſm hoc equaliter ſe habet eius cura ad omnes. quia ſcʒ vno actu ſimplici ⁊ maiora ⁊ minora diſpenſat. Alio modo põt cõſiderari ex parte eorũ que in creaturis ex diuina cura ꝑueniunt. ⁊ ſm hoc inuenitur inequalitas inꝙ̃tum. ſ. deus ſua cura quibuſdam maiora quibuſdã minora ꝓuidet dona. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ ratio illa ꝓcedit ſm primũ modum magnitudinis gratie. non enĩ poteſt gratia ſm hoc maior eſſe ꝙ ad maius bonum ordinet. ſed ex eo ꝙ magis vel minus ordinat ad idẽ bonum magis vel minus ꝑticipandum. Poteſt enim eſſe diuerſitas intẽſionis ⁊ remiſſionis ſm ꝑticipationem ſubiecti. ⁊ in ipſa gratia ⁊ in finali gloria. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ vita naturalis ꝑtinet ad ſubſtantiam hominis. ⁊ ideo non recipit magis ⁊ minus. ſʒ vitã gratie ꝑticipat homo accidẽtaliter. ⁊ ideo eã põt homo magis vel minus habere.

Ad quintum ſic ꝓceditur.

Uidetur ꝙ homo poſſit ſcire ſe habere gratiam. Gratia enĩ eſt in anima ꝑ ſui eſſentiam. ſed certiſſima cognitio anime eſt eorũ que ſunt in anima ꝑ ſui eſſentiam. vt patet ꝑ Auguſ. xij. ſup Geñ. ad litteram. ergo gratia certiſſime poteſt cognoſci ab eo qui gratiam habet. ¶ Pre. ſicut ſciẽtia eſt donum dei ita ⁊ gratia. ſed qui a deo ſcientiã accipit ſcit ſe ſcientiam habere. ſm illud Sap. vij. Dominus dedit mihi horũ que ſunt veram ſcientiam. ergo pari rõne qui accipit gratiã a deo ſcit ſe gratiã habere ¶ Pre. lumen ẽ magis cognoſcibile ꝙ̃ tenebra. quia ſm Aplm ad Ephe. v. Omne qđ manifeſtatur lumẽ eſt. ſed peccatum qđ eſt ſpũalis tenebra ꝑ certitudinem poteſt ſciri ab eo qui habet peccatum. ergo multo magis gratia que eſt ſpũale lumen. ¶ Pre. Aplʾs dicit. j ad Cor. ij. Nos autẽ nõ ſpiritum huius mundi accepimus. ſed ſpiritum qui a deo ẽ vt ſciamus ea que a deo donata ſunt nobis. ſed gratia eſt primum donum dei. ergo homo qui accipit gratiã ꝑ ſpiritũſanctum. ꝑ eundem ſpiritũ ſcit gratiam eſſe ſibi datã ¶ Pre. Geñ. xxij. ex ꝑſona dñi dicitur ad Abraã. Nunc cognoui ꝙ timeas dñm. i. cognoſcere te feci. loquitur autem ibi de timore caſto qui non ẽ ſine gratia. ergo homo poteſt cognoſcere ſe habere gratiam. ¶ Sed cõtra eſt qđ dicitur Eccl'. ix. ꝙ nemo ſcit vtrum ſit dign⁹ odio vel amore. ſed gratia gratum faciens facit hominem dignum dei amore. ergo null⁹ poteſt ſcire vtrum habeat gratiã gratũ

faciēte. ❡ Rñ. dōm ꝙ tripliciter aliquid cognoſci poteſt.
Uno mō ꝑ reuelationē. ⁊ hoc mō pōt aliquis ſcire ſe ha-
bere gratiā. Reuelat enī deꝰ hoc aliqñ aliquibꝰ ex ſpeciali
priuilegio. vt ſecuritatis gaudiū etiā in hac vita i eis inci
piat ⁊ ꝯfidētius ⁊ fortius magnifica opa ꝓſequāt ⁊ ma-
la pñtis vite ſuſtineāt. ſicut Paulo dictū ē. ij. ad Coꝝ. xij
Sufficit tibi grā mea. Alio modo hō cognoſcit aliqͩ per
ſeipm ⁊ hoc certitudinaliter. ⁊ ſic nullus pōt ſe ſcire hēre
grāz. Certitudo enī nō pōt haberi de aliquo niſi poſſit di-
iudicari ꝑ ꝓpriū principiū. ſic enī certitudo habet de cō-
cluſionibꝰ demōſtratiuis ꝑ indemōſtrabilia vniuerſalia
principia. Nullꝰ aūt poſſet ſcire ſe habere ſciētiā alicuius
ꝯcluſionis ſi principiū ignoraret. principiū aūt grē ⁊ obie
ctum eiꝰ ē ipſe deus. qui ꝓpter ſui excellētiā ē nobis igno-
tus. ſm illud Job. xxxvi. Ecce deꝰ magnꝰ vincēs ſciētiā
noſtrā. ⁊ ideo eiꝰ pñſentia i nobis vel abſentia ꝑ certitudi-
nem cognoſci nō pōt. ſm illud Job. ix. Si venerit ad me
nō videbo eū. ſi aūt abierit non intelligā. ⁊ ideo hō nō pt
ꝑ certitudinē diiudicare vtꝝ ipſe habeat grām. ſm illud
j. ad Coꝝ. iiij. Sz neqꝫ meipm iudico. qui aūt iudicat me
dñs ē. Tertio mō cognoſcit aliqͩ ꝯiecturaliter ꝑ aliqua
ſigna. ⁊ hoc mō aliquis cognoſcere pt ſe habere grām. in-
qꝫtū ſcꝫ ꝑcipit ſe delectari i deo ⁊ ꝯtēnere res mūdanas. ⁊
inqꝫtū hō nō ē ꝯſcius ſibi alicuiꝰ peccati mortalis. Scōꝫ
quē moduꝫ pōt itelligi qͦd habet Apoc. ij. Uincēti dabo
māna abſcōditū qͦd nemo nouit niſi qui accipit. q2 ſcꝫ il-
le qui accipit grāz ꝑ quādā experientiam dulcedinis nouit
quā nō expit ille qui nō accepit. iſta tñ cognitio ē imperfecta
eſt. vñ Apls dicit. j. ad Coꝝ. iiij. Nihil mihi ꝯſcius ſum.
ſed i hoc iuſtificatꝰ ſum. q2 vt dr in pͦs. Delicta quis in-
telligit. ab occultis ⁊c. ❡ Ad. j. ergo dōm ꝙ illa q̄ ſunt ꝑ
eſſentiā ſui i aīa cognoſcunt experimētali experientia. inqꝫtū
hō experit ꝑ actus principia intrinſeca. ſicut volūtatē ꝑci
pimus volendo ⁊ vitā in opibus vite. ❡ Ad. ij. dōm ꝙ
de ratiōe ſcientie ē ꝙ hō certitudinē habeat de his quorū
habet ſcientiā. Et ſiliter de rōne fidei ē ꝙ hō ſit certus de
his quoꝝ habet fidē. ⁊ ideo. q2 certitudo ptinet ad ꝑfecti-
onem itellectus in q̄ ꝑdicta dona exiſtūt. ⁊ ideo quicūqꝫ
habet ſciētiā vel fidē certꝰ ē ſe habere. Nō eſt aūt ſilis ra-
tio de grā ⁊ charitate ⁊ aliis hmōi q̄ ꝑficiūt vi[illegible] appeti
tiuā. ❡ Ad. iij. dōm ꝙ peccatū habet ꝓ principio ⁊ ꝓ ob-
iecto bonū cōmutabile qͦd nobis ē notū. Obiectū aūt vel
finis gratie ē nobis ignotū ꝓpter ſui luminis imenſitatē
ſm illud. j. ad Timo. vlt. Lucem habitat inacceſſibilem.
❡ Ad. iiij. dōm ꝙ Apls ibi loquit de bonis glie q̄ ſūt no
bis data in ſpe. q̄ certiſſime cognoſcimꝰ ꝑ fidem. lꝫ nō co-
gnoſcamꝰ ꝑ certitudinē nos habere grāā ꝑ quā nos poſ
ſimus ea ꝓmereri. Uel pōt dici ꝙ loquit de noticia priui
legiata q̄ ē ꝑ reuelationem. vñ ſubdit. Nobis aūt reuela
uit deus ꝑ ſpiritūſanctū. ❡ Ad. v. dōm ꝙ illud verbum
Abrae dictū pōt referri ad noticiā experimētalē q̄ ē ꝑ exhi
bitionē opis. In ope enī illo qͦd fecerat Abraā cognoſce-
re potuit experimentaliter ſe dei timorē habere. vel poteſt
hoc etiā ad reuelationē referri. ❡ Queſtio CXIII

Deinde cōſiderandū.

ē de effectibꝰ gratie. Et primo de iuſtificatiōe
impij q̄ eſt effectus gratie operantis. ſcdō d̄ me
rito qͦd eſt effectus grē coopantis. Circa primū q̄runt. x.
primo quid ſit iuſtificatio impij. ſcdō vtꝝ ad eam requira
tur gratie infuſio. tertio vtꝝ ad eam requirat aliquis mo
tus liberi arbitrij. quarto vtꝝ ad iuſtificationē impij req-
ratur motus fidei. quinto vtꝝ ad eam requirat motus li
beri arbitrij ꝯtra peccatū. ſexto vtꝝ pmiſſis ſit cōmemorā
da remiſſio peccatoꝝ. ſeptimo vtꝝ i iuſtificatiōe impij ſit
ordo tpis aut ſit ſubito. octauo de naturali ordine eorū q̄
ad iuſtificationē ꝯcurrūt. nono vtꝝ iuſtificatio impij ſit ma
ximū opus dei. decimo vtꝝ iuſtificatio impij ſit miraculoſa.

Ad primum ſic proceditur.

Uidet ꝙ iuſtificatio impij nō ſit remiſſio peccatoꝝ. Pec
catū enī nō ſolū iuſticie opponit. ſed oībus virtutibus. vt
ex ſupra dictis pꝫ. ſꝫ iuſtificatio ſignificat motū quēdaꝫ
ad iuſticiā. non ergo oīs peccati remiſſio. cū oīs motus ſit
de ꝯtrario in ꝯtrariū. ❡ Pre. vnūquodqꝫ debet denomi-
nari ab eo qͦd ē potiſſimū in ipſo. vt dr in. ij. de aīa. ſꝫ remiſ
ſio peccatoꝝ ꝑcipue ſit ꝑ fidē ſm illud Act. xv. Fide puri
ficans corda eoꝝ. ⁊ ꝑ charitatē. ſm illud Prouer. x. Uni-
uerſa delicta operit charitas. magis ḡ remiſſio peccatorū
debuit denoīari a fide vel a charitate q̄ꝫ a iuſticia. ❡ Pre.
remiſſio peccatoꝝ idē eſſe videt quod vocatio. vocat enī
qui diſtat. diſtat aūt aliquis a deo per peccatū. ſꝫ vocatio
iuſtificationē ꝓcedit. ſm illud Roma. viij. Quos voca-
uit hos ⁊ iuſtificauit. ergo iuſtificatio nō ē remiſſio pecca
toꝝ. ❡ Sed ꝯtra ē ꝙ Roma. viij. ſup illud. Quos voca
uit hos ⁊ iuſtificauit. dicit glo. remiſſione peccatorū. ergo
remiſſio peccatoꝝ ē iuſtificatio. ❡ Rñ. dōm ꝙ iuſtifica-
tio paſſiue accepta importat motū ad iuſticiā. ſicut ⁊ cale-
factio motū ad calorē. Cū autē iuſticia de ſui rōne impor
tet quādā rectitudinē ordinis dupliciter accipi pt. Uno
modo ſm ꝙ importat ordinē rectū in ipſo actu hoīs. ⁊ ſm
hoc iuſticia ponit virtꝰ qdā. ſiue ſit ꝑticularis iuſticia q̄ or
dinat actū hoīs ſm rectitudinē i cōparatione ad aliū ſingu
larē hoīeꝫ. ſiue ſit iuſticia legalis q̄ ordinat ſm rectitudi-
nem actū hoīs i cōparatione ad bonū dicte multitudinis.
vt patꝫ in. v. ethi. Alio modo dr iuſticia put importat re
ctitudinē quādā ordinis i ipſa interiori diſpoſitiōe hoīs.
ꝓut ſcꝫ ſupremum hoīs ſubdit deo. ⁊ inferiores vires aīe
ſubdunt ſupreme. ſ. rōni. ⁊ hāc etiam diſpoſitionē vocat
phūs in. v. ethi. iuſticiā metaphorice dictā. Hec autē iu
ſticia in hoīe pt fieri dupliciter. Uno quidē modo ꝑ mo-
dū ſimplicis generatiōis. q̄ eſt ex priuatiōe ad formam. ⁊
hoc mō iuſtificatio poſſet cōpetere etiā ei qui nō eēt i pec-
cato dū hmōi iuſticiā a deo acciperet. ſicut Adā dr acce[illegible]ſſe
originalē iuſticiā. Alio mō pōt fieri hmōi iuſticia in hoīe
ſm rōneꝫ motꝰ qui ē de ꝯtrario i ꝯtrariū. ⁊ ſm hoc iuſtifi
catio importat trāſmutationē quādā d̄ ſtatu iniuſticie ad
ſtatū iuſticie ꝑdicte. ⁊ hoc modo loquimur hic de iuſtifica
tione impij. ſm illud Apli ad Roma. iiij. Ei qui nō ope
rat. credēti aūt in eū qui iuſtificat impiū ⁊c. Et q2 motꝰ
denominat magis a termino ad quē q̄ꝫ a termino a q̄. et
ideo hmōi trāſmutatio q̄ aliquis trāſmutat a ſtatu iniu-
ſticie ꝑ remiſſionē peccati. ſortit nomē a termino ad quē.
⁊ vocat iuſtificatio impij. ❡ Ad. j. ḡ dōm ꝙ oē peccatuꝫ
ſm ꝙ importat quādā inordinationē mētis non ſubdite
deo iniuſticia pōt dici ꝑdicte iuſticie cōtraria. ſm illud. j.
Job. iij. Oīs qui facit peccatū ⁊ iniquitatē facit. ⁊ pecca
tū eſt iniquitas. ⁊ ſm hoc remotio cuiuſlibet peccati dr iu
ſtificatio. ❡ Ad. ij. dōm ꝙ fides ⁊ charitas dicūt ordinē
ſpecialē mētis hūane ad deū ſm intellectū vel affectuꝫ.
ſꝫ iuſticia importat generaliter totā rectitudinē ordinis.
⁊ ideo magis denominat trāſmutatio a iuſticia q̄ꝫ a chari
tate vel fide. ❡ Ad. iij. dōm ꝙ vocatio refert ad auxilium
dei interius mouētis ⁊ excitantis mētem ad deſerendum

peccatū. que quidem motio dei non eſt ipſa remotio peccati. ſed cauſa eius.

Ad ſecūdū ſic procedit᷑.

Videt᷑ ꝙ ad remiſſionē culpe que ē iuſtificatio impij nō requirat᷑ gratie infuſio. Poteſt enī aliquis remoueri ab vno ꝯtrario ſine hoc ꝙ ꝑducat᷑ ad alteꝝ ſi ꝯtraria ſint mediata. ſꝫ ſtat⁹ culpe ⁊ ſtatus grē ſunt ꝯtria mediata. eſt enī medius ſtatus inocētie in q̄ hō nec grām hꝫ nec culpaꝫ. ergo pōt alicui remitti culpa ſine hoc ꝙ ꝑducat᷑ ad grāꝫ. ¶ Pre. remiſſio culpe ꝯſiſtit in reputatiōe diuina. ſm̄ illud pſ. Beatus vir cui nō imputauit dn̄s peccatuꝫ. ſꝫ infuſio grē ponit etiā aliquid ī nobis. vt ſup habitū ē. ergo infuſio grē nō requirit᷑ ad remiſſionē culpe. ¶ Pre. nullus ſubijcit᷑ ſimul duob᷒ ꝯtrarijs. ſꝫ q̄dā peccata ſunt contraria. ſicut ꝓdigalitas ⁊ illiberalitas. ergo qui ſubijcitur peccato ꝓdigalitat̄ nō ſimul ſubijcit᷑ peccato illiberalitatis. Poteſt tn̄ ꝯtingere ꝙ prius ei ſubijciat᷑. ergo peccando vitio ꝓdigalitatis liberat᷑ a peccato illiberalitatis. et ſic remittit᷑ aliqḋ peccatū ſine grā. ¶ Sꝫ ꝯtra eſt qḋ dr̄ Roma. iij. Juſtificati gratis ꝑ grāꝫ ipſius. ¶ Rn̄. dōm ꝙ homo peccādo deū offendit. ſicut ex ſupra dictis ptꝫ. Offenſa aūt nō remittit᷑ alicui niſi ꝑ hoc ꝙ animus offenſi pacatur offendenti. ⁊ ideo ſm̄ hoc peccatuꝫ nobis remitti dr̄ ꝙ deus nobis pacat᷑. q̄ quidem pax ꝯſiſtit in dilectione qua deus diligit nos. Dilectio aūt dei q̄ꝫtū ē ex pte actus diuini ē eterna ⁊ imutabilis. ſꝫ q̄ꝫtum eſt ad effectū quē nobis imprimit q̄n̄qꝫ interrūpit᷑. ꝓut ſcꝫ ab ipo q̄n̄qꝫ deficimus ⁊ q̄n̄qꝫ iteꝝ recuꝑamus. Effect⁹ aūt diuine dilectionis ī nobis qui ꝑ peccatuꝫ tollit᷑ eſt grā qua hō fit dign⁹ vita eterna. a qua peccatū mortale excludit. ⁊ ideo nō poſſet intelligi remiſſio culpe ſi nō adeſſet infuſio grē. ¶ Ad j. ergo dōm ꝙ plus requirit᷑ ad hoc ꝙ offendenti remittatur offenſa q̄ꝫ ad hoc ꝙ ſimpliciter aliquis nō offendens nō habeat᷑ odio. Poteſt enī apud hoīes cōtingere ꝙ vn⁹ hō aliquē aliū nec diligat nec odiat. ſꝫ ſi eum offendat ꝙ ei dimittat offenſaꝫ. hoc nō pōt ꝯtingere abſqꝫ ſpeciali beniuolētia. Beniuolētia aūt dei ad hoīeꝫ reparari dicit᷑ ꝑ donum grē. ⁊ ideo ſꝫ homo anteq̄ꝫ peccet potuerit eſſe ſine gratia ⁊ ſine culpa. tn̄ poſt peccatuꝫ nō pōt eſſe ſine culpa niſi gratiaꝫ habeat. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ ſicut dilectio dei non ſolū cōſiſtit ī actu volūtatis diuine. ſꝫ etiā importat quēdam grē effectū. vt ſupra dictū ē. ita etiā ⁊ hoc qḋ eſt deū nō imputare peccatū homini importat quēdā effectum ī ipſo cui peccatū nō imputat᷑. ꝙ enī alicui nō imputet᷑ peccatū a deo ex diuina dilectiōe ꝓcedit. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ ſicut Aug⁹ dicit in libro de nuptijs ⁊ ꝯcupiſcētia. Si a peccato deſiſtere hoc eſſet nō habere peccatū ſufficeret. vt hoc moneret ſcriptura. Fili peccaſti. non adijcias iteruꝫ. hoc aūt non ſufficit ſꝫ addit᷑. Et de priſtinis depcare vt tibi remittant᷑. tranſit enī peccatū actu. ⁊ remanet reatu. vt ſup dictū eſt. ⁊ ideo cū aliquis a peccato vni⁹ vitij trāſit ī peccatū ꝯtrarij vitij. deſinit quidē habere actū p̄teriti. ſꝫ non deſinit habere reatū. vnde ſimul habet reatū vtriuſqꝫ peccati. non enī peccata ſunt ſibi cōtraria ex pte auerſionis a deo. ex qua pte peccatum reatum habet.

Ad tertium ſic ꝓceditur

Videt᷑ ꝙ ad iuſtificationē impij nō requirat᷑ mot⁹ liberi arbitrij. Videmus enī ꝙ ꝑ ſacramentum baptiſmi iuſtificātur pueri abſqꝫ motu liberi arbitrij. ⁊ etiā interdum adulti. Dicit enī Aug⁹ in. iiij. ꝯfeſ. ꝙ cū quidā ſu⁹ amic⁹ laboraret febribus iacuit diu ſine ſenſu in ſudore letali. et dū deſperaret᷑ baptizatus eſt neſciēs ⁊ renatus eſt. qḋ fit ꝑ gratiā iuſtificantē. ſꝫ deus potentiā ſuā nō alligauit ſacramētis. ergo etiā pōt iuſtificare hoīem ſine ſacramētis abſqꝫ omni motu liberi arbitrij. ¶ Pre. in dormiēdo homo non habet vſum rōnis ſine q̄ non pōt eſſe motus liberi arbitrij. ſed Salomon in dormiēdo ꝯſecut⁹ ē a deo donum ſapientie. vt habetur. iij. Reg. ij. ⁊. ij. Paral̄. j. ergo etiā pari rōne donū gratie iuſtificantis q̄n̄qꝫ dat᷑ homini a deo abſqꝫ motu liberi arbitrij. ¶ Pre. ꝑ eandē cauſam grā ꝓducit᷑ in eſſe ⁊ ꝯſeruat᷑. Dicit enī Aug⁹. viij. ſuper Gen̄. ad litterā ꝙ ita ſe debet homo ad deū conuertere vt ab illo ſemꝑ fiat iuſtus. ſꝫ abſqꝫ motu liberi arbitrij grā in hoīe ꝯſeruat᷑. ergo abſqꝫ motu liberi arbitrij poteſt a principio infundi. ¶ Sꝫ ꝯtra ē qḋ dr̄ Job. vj. Oīs qui audit a patre ⁊ didicit venit ad me. ſꝫ diſcere non eſt ſine motu liberi arbitrij. addiſcens enī ꝯſentit docēti. ergo nullus venit ad deum ꝑ gratiā iuſtificantē abſqꝫ motu liberi arbitrij. ¶ Rn̄. dōm. ꝙ iuſtificatio impij fit deo mouente hoīeꝫ ad iuſticiā. ipē enī qui iuſtificat impium. vt dicit᷑ Roma. iiij. De⁹ autē mouet oīa ſm̄ modū vniuſcuiuſqꝫ ſicut in naturalib᷒ videmus ꝙ aliter mouet᷑ ab ipſo grauia ⁊ aliter leuia ꝓpter diuerſam naturā vtriuſqꝫ. vnde ⁊ hoīem ad iuſticiā mouet ſꝫ ꝯditionē nature hūane. homo aūt ſm̄ ꝓpriā naturā habet ꝙ ſit liberi arbitrij. ⁊ ideo in eo q̄ habet vſum liberi arbitrij non fit motio a deo ad iuſticiā abſqꝫ motu liberi arbitrij. ſꝫ ita infundit donum grē iuſtificantis ꝙ etiā ſimul cuꝫ hoc mouet liberū arbitriū ad donū gratie acceptādum in his qui ſunt hui⁹ motionis capaces. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ pueri nō ſunt capaces motus liberi arbitrij. ⁊ ideo mouet᷑ a deo ad iuſticiaꝫ ꝑ ſolā informationē aīe ipſoꝝ. hoc autē non fit ſine ſacramento. q2 ſicut peccatū originale a q̄ iuſtificant᷑ non ꝓpria volūtate ad eos ꝑuenit. ſꝫ ꝑ carnalē originē. ita etiā ꝑ ſpiritualē regenerationē a xp̄o in eos grā deriuat᷑. Et eadem ratio ē de furioſis ⁊ amentib᷒ qui nunqꝫ vſum liberi arbitrij habuerunt. ſed ſi quis aliq̄n̄ habuit vſum liberi arbitrij ⁊ poſtmodū eo careat vel ꝑ infirmitatē vel ꝑ ſomnū nō ꝯſequit᷑ gratiā iuſtificantē ꝑ baptiſmū exteri⁹ adhibitum aut ꝑ aliqḋ aliud ſacramentuꝫ. niſi prius habuerit ſacramentū ī ꝓpoſito. qḋ ſine vſu liberi arbitrij non ꝯtingit. et hoc modo ille de q̄ loquit᷑ Aug⁹ renatus fuit. q2 ⁊ pri⁹ ⁊ poſtea baptiſmū acceptauit. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ etiā Salomon dormiendo nō meruit ſapientiā nec accepit. ſꝫ in ſomno declaratuꝫ eſt ei ꝙ ꝓpter p̄cedens deſideriū ei a deo ſapientia infunderet᷑. vn̄ ex eius perſona dr̄ Sap. vij. Optaui ⁊ datus ē mihi ſenſus. Vel pōt dici ꝙ ille ſomnus non fuit naturalis. ſꝫ ſomnus ꝓphetie. ſm̄ ꝙ dr̄ Numeri. xij. Si quis fuerit inter vos ꝓpheta dn̄i ꝑ ſomnū aut in viſione loquar ad eū. In q̄ caſu aliquis vſum liberi arbitrij habet. Et tn̄ ſciendū ē ꝙ nō eſt eadē ratio de dono ſapiētie ⁊ de dono gratie iuſtificātis. nam donū gratie iuſtificātis p̄cipue ordinat hoīem ad bonū. qḋ eſt obiectuꝫ volūtatis. ⁊ ideo ad ipm̄ mouet᷑ homo ꝑ motum voluntatis. qui ē motus liberi arbitrij. ſed ſapiētia ꝑficit intellectū qui p̄cedit voluntatē. vnde abſqꝫ cōpleto motu liberi arbitrij pōt intellectus dono ſapientie illuminari. ſicut etiā videm⁹ in dormiendo aliqua hoīb᷒ reuelantur. ſicut dr̄ Job. xxxiij. Quādo irruit ſopor ſup hoīes ⁊ dormiūt in lectulo. tūc apit aures viroꝝ ⁊ erudiēs eos inſtruit diſciplina. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ ī infuſione grē iuſtificātis eſt quedā trāſmutatio aīe hūane. et ideo requirit᷑ mot⁹ ꝓpri⁹

anime hūane vt aīa moueat̃ ſm modū ſuū. ſ; cōſeruatio
gr̄e ē abſq; trāſmutatiōe. vn̄ non requirit̃ aliquis motus
ex pte aīe. ſed ſola ꝯtinuatio influxus diuini.

Ad quartum ſic procedit̃r

Videt̃ ꝙ ad iuſtificationē impij nō requirat̃ mot⁹ fidei.
Sicut enī ꝑ fidē iuſtificat̃ hō. ita etiā ⁊ ꝑ q̄dā alia. ſ. ꝑ ti/
morē. de quo dr̄ Eccl. j. Timor dn̄i expellit peccatū nā q̄
ſine timore ē nō poterit iuſtificari. ⁊ iterū ꝑ charitatē. ſm il
lud Luc. vij. Dimiſſa ſūt ei peccata multa q̄m dilexit mul
tum. ⁊ iterū ꝑ hūilitatē. ſm illud Jac. iiij. De⁹ ſupbis re/
ſiſtit. humilib⁹ aūt dat grām. ⁊ iterū ꝑ miſericordiā. ſm
illud Prouer. xv. Per miſericordiā ⁊ fidē purgāt̃ pecca
ta. Nō ergo magis mot⁹ fidei requirit̃ ad iuſtificationem
impij q̄ mot⁹ p̄dictaꝝ virtutū. ¶ Preterea act⁹ fidei non re/
quirit̃ ad iuſtificationē niſi inq̄tū ꝑ fidem hō cognoſcit
deū. ſ; etiā alijs modis pōt hō deū cognoſcere. ſ. ꝑ cogni/
tionē naturalē et ꝑ donū ſapiētie. ergo nō requirit̃ act⁹ fidei
ad iuſtificationē impij. ¶ Preterea diuerſi ſunt articuli fidei
ſi igit̃ act⁹ fidei requirat̃ ad iuſtificationē impij. videt̃ ꝙ
oporteret hoīem q̄n primo iuſtificat̃ d̄ oib⁹ articulis fidei co
gitare. ſ; hoc videt̃ icōueniēs cū talis cogitatio lōgā tp̄is
morā requirat. ergo videt̃ ꝙ act⁹ fidei nō requirat̃ ad iuſtifi
catione impij. ¶ Sed cōtra ē qd̄ dr̄ Roma. v. Juſtificati
igit̃ ex fide pacē habeam⁹ ad deū. ¶ Rn̄. dōm ꝙ ſicut dictū
ē. mot⁹ liberi arbitrij requirit̃ ad iuſtificationē impij ſm
ꝙ mēs hoīs mouet̃ a deo. De⁹ aūt mouet aīaꝫ hoīs con/
uertēdo eā ad ſeipm̄. vt dr̄ in p̄s ſm aliā lr̄am. Deus tu
ꝯuertēs viuificabis nos. ⁊ ideo ad iuſtificationē impij re
quirit̃ mot⁹ mētis q̄ ꝯuertit̃ in deū. Prima aūt ꝯuerſio ī
deū. fit ꝑ fidē. ſm illud ad Heb. xi. Accedētē ad deū opor
tet credere q2 ē. ⁊ ideo mot⁹ fidei requiritur ad iuſtificati
onē impij. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ mot⁹ fidei nō ē ꝑfectus niſi
ſit charitate informat⁹. vn̄ ſimul ī iuſtificatiōe impij cum
motu fidei ē etiā mot⁹ charitatis. mouet̃ autē liberū arbi/
triū in deū ad hoc ꝙ ei ſe ſubijciat. vn̄ etiā ꝯcurrit actus ti
moris filialis ⁊ actus hūilitatis. Cōtingit enī vnū ⁊ eun/
dem actū liberi arbitrij diuerſaꝝ virtutum eſſe ſm ꝙ vna
imperat ⁊ alia imperat̃. put. ſ. act⁹ ē ordinabilis ad diuerſos
fines. Actus aūt miſericordie opat̃ circa peccatū ꝑ modū
ſatiſfactiōis. ⁊ ſic ſequit̃ iuſtificationē. vel ꝑ modū p̄para
tionis inq̄tū miſericordes miſericordiā ꝯſequūtur. ⁊ ſic
etiā pōt p̄cedere iuſtificationē. vel etiā ad iuſtificationeꝫ
ꝯcurrere ſimul cū p̄dictis virtutib⁹ ſm ꝙ miſericordia ī/
cludit̃ in dilectiōe primi. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ ꝑ cognitionē
naturalē hō nō ꝯuertit̃ ī deū q̄tū ē obiectū beatitudinis
⁊ iuſtificatiōis cauſa. vn̄ t'lis cognitio nō ſufficit ad iuſti
ficationē. donū aūt ſapiētie p̄ſupponit cognitioneꝫ fidei.
vt ex ſup dictis ꝑ3. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ ſicut Apl's dic̄ ad
Roma. iiij. Credēti ī eū q̄ iuſtificat impiū reputabitur fi/
des ei⁹ ad iuſticiā ſm ꝓpoſitū gr̄e dei. Ex q̄ ꝑ3 ꝙ ī iuſtifica
tione impij requirit̃ act⁹ fidei q̄tum ad hoc ꝙ homo credat
deū eſſe iuſtificatorē hoīuꝫ ꝑ myſterium xp̄i.

Ad quintum ſic ꝓceditur.

Videt̃ ꝙ ad iuſtificationeꝫ impij nō requirat̃ mot⁹ liberi
arbitrij in peccatū. Sola enī charitas ſufficit ad deletati/
onem peccati. ſm illud Prouer. x. Uniuerſa delicta opit
charitas. ſ; charitatis obiectū nō ē peccatuꝫ. ergo non re/
quirit̃ ad iuſtificationē impij mot⁹ liberi arbitrij in pecca
tum. ¶ Preterea qui ī anteriora tēdit ad poſteriora reſpicere
non debet. ſm illud Apl'i ad Phil. iij. Que quidē retro
ſunt obliuiſcēs. ad ea vero q̄ ſunt priora extēdens meipm
ad deſtinatū ꝓſequor brauiū ſupne vocatiōis. ſ; tēdenti ī
iuſticiā retrorſum ſunt peccata pterita. ergo eoꝝ debet obliuiſ
ci. nec in ea ſe debet extendere per motum liberi arbitrij.
¶ Preterea in iuſtificatione impij nō remittit̃ vnū peccatum
ſine alio. impiū enī eſt a deo dimidiā ſperare veniā. ſi igi
tur in iuſtificatione impij oporteret liberū arbitriū moue/
ri ꝯtra peccatū. oporteret ꝙ de omnib⁹ peccatis ſuis cogi/
taret. qd̄ videt̃ incōueniens. tum q2 requireret̃ magnū tē
pus ad hm̄oi cogitationē. tū etiā q2 peccatoꝝ quoꝝ ē ho/
mo oblitus veniā habere nō poſſet. ergo mot⁹ liberi arbitrij
in peccatū nō requirit̃ ad iuſtificationem impij. ¶ Sed
ꝯtra ē qd̄ dr̄ in p̄s. Dixi cōfitebor aduerſum me iniuſtici
am meā dn̄o. ⁊ tu remiſiſti impietatē peccati mei. ¶ Rn̄.
dōm ꝙ ſicut ſupra dictū. iuſtificatio impij ē quidā mot⁹
quo humana mens mouet̃ a deo a ſtatu peccati in ſtatum
iuſticie. oportet igit̃ ꝙ hūana mēs ſe habeat ad vtrūq; ex
tremoꝝ ſm motuꝫ liberi arbitrij. ſicut ſe habet corpus lo
caliter motū ab aliq̄ mouēte ad duos terminos mot⁹. ma/
nifeſtū eſt aūt in motu locali corpoꝝ ꝙ corpus motū re
cedit a termino a q̄ ⁊ accedit ad terminū ad quē. vn̄ opor/
tet ꝙ mens hūana dū iuſtificat̃ ꝑ motū liberi arbitrij re/
cedat a peccato ⁊ accedat ad iuſticiā. receſſus aūt ⁊ acceſ/
ſus ī motu liberi arbitrij accipit̃ ſm deteſtationē ⁊ deſide
riū. Dicit enī Aug⁹ ſup Job. exponens illud. Mercēna
rius aūt fugit. affectiōes nře motus aīaꝝ ſunt leticia ani/
mi diffuſio. triſticia animi fuga ē. ꝓgredeꝛis animo cum
appetis. fugis aīo cū metuis. Oportet igit̃ ꝙ in iuſtifica/
tione impij ſit motus liberi arbitrij duplex. Unus q̄ ꝑ de
ſideriū tēdat ī dei iuſticiā. ⁊ alius q̄ deteſtet̃ peccatū. ¶ Ad
j. ergo dōm ꝙ ad eandē virtutē ꝑtinet ꝓſequi vnū oppoſito
rū ⁊ refugere illud. ⁊ ideo ſicut ad charitatē ꝑtinet diligere
deū. ita etiā deteſtari peccata ꝑ q̄ aīa ſepat̃ a deo. ¶ Ad. ij.
dōm ꝙ ad poſteriora nō debet hō regredi ꝑ amorē. ſ; q̄tuꝫ
ad hoc debet ea obliuiſci vt ad ea nō afficiat̃. debet tn̄ eoꝝ
recordari ꝑ ꝯſiderationē vt ea deteſtet̃. ſic enī ab eis rece/
dit. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ in tp̄e p̄cedēte iuſtificationē opor/
tet ꝙ hō ſingula peccata q̄ cōmiſit deteſtet̃ q̄ꝝ memoriam
habet. ⁊ ex tali ꝯſideratione p̄cedēti ſubſequit̃ in aīa qui/
dam motus deteſtātis vniuerſaliter oīa peccata cōmiſſa.
inter q̄ etiā includūt̃ peccata obliuioni tradita. q2 hō ī ſtatu
illo ē ſic diſpoſit⁹. vt etiā de his q̄ nō meminit ꝯtereret̃ ſi
memorie adeſſent. ⁊ iſte mot⁹ ꝯcurrit ad iuſtificationeꝫ.

Ad ſextuꝫ ſic procedit̃r

Videt̃ ꝙ remiſſio peccatoꝝ nō debeat numerari inter ea q̄
requirunt̃ ad iuſtificationē impij. Subſtātia enī rei non
ꝯnumerat̃ his q̄ ad rem requirunt̃. ſicut hō nō debet ꝯnu
merari aīe ⁊ corpi. ſ; ipſa iuſtificatio impij ē remiſſio pec/
catoꝝ vt dictū eſt. ergo remiſſio peccatoꝝ nō debet cōputa
ri inter ea q̄ ad iuſtificationē impij requirunt̃. ¶ Preterea idē
ē gratie infuſio ⁊ culpe remiſſio. ſicut idē ē illuminatio et
tenebraꝝ expulſio. ſ; idem nō debet cōnumerari ſibiipſi.
vnū enī multitudini opponit̃. ergo nō debet culpe remiſ/
ſio cōnumerari infuſioni gr̄e. ¶ Preterea remiſſio peccatorū
ꝯſequitur ad motū liberi arbitrij in deū ⁊ in peccatū ſicut
effectus ad cauſam. ꝑ fidē enī ⁊ cōtritionē remittūt̃ pec
cata. ſ; effectus nō debet cōnumerari ſue cauſe. q2 ea que
cōnumerant̃ quaſi ad inuicē cōdiuiſa ſunt ſimul natura.
ergo remiſſio culpe nō debet cōnumerari alijs q̄ requirūt̃
ad iuſtificationē impij. ¶ Sed ꝯtra ē ꝙ in enumeratiōe
eoꝝ que requirunt̃ ad rem non debet pretermitti finis qui

eſt potiſſimū in vnoquoq3. ſ3 remiſſio pctōꝝ ē finis in iuſtificatiōe impij. Dicit̄ enī Eſa. xxvij. Iſte ē oīs fructus aut auferat̄ peccatū eius. ergo remiſſio pctōꝝ debet ꝯnumerari iter ea q̄ requirūt̄ ad iuſtificationē īpij. ¶ Rñ. dōm ꝙ q̄ttuoꝛ enumerāt̄ q̄ requirūt̄ ad iuſtificationē impij .ſ. grē infuſio. motus liberi arbitrij in deū ꝑ fidez. ⁊ motus liberi arbitrij in peccatū. ⁊ remiſſio culpe. Cuius ratio eſt q2 ſicut dictū ē. iuſtificatio ē quidā motus q̄ aīa mouet̄ a deo a ſtatu culpe in ſtatu3 iuſticie. in quolibet aūt motu q̄ aliquid ab altero mouet̄ tria requirunt̄. Primo quidem motio ipius mouentis. ſcdō motus mobilis. ⁊ tertio conſummatio motus ſiue ꝑuentio ad finē. Ex pte igit̄ motionis diuine accipit̄ grē infuſio. ex parte vero liberi arbitrij moti accipiūtur duo motus ipius ſm receſſum a termio a q̄ ⁊ acceſſum ad terminū ad quē. Cōſūmatio aūt ſiue ꝑuentio ad terminū hui9 motus importat̄ ꝑ remiſſionem culpe. in hoc enī iuſtificatio ꝯſūmat̄. ¶ Ad .j. ḡ dōm ꝙ iuſtificatio impij dr̄ eē ipa remiſſio peccatoꝝ ſm ꝙ oīs motus accipit ſpeciē a termino. ⁊ tñ ad terminū ꝯſequendū multa alia requirūt̄. vt ex ſupra dictis pꝫ. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ grē infuſio ⁊ remiſſio culpe dupliciter conſiderari poſſunt. Uno modo ſm ipam ſubſtātiā actus. et ſic idē ſunt. eodem enī actu deus ⁊ largit̄ grā3 ⁊ remittit culpā. Alio modo poſſunt cōſiderari ex pte obiectoꝝ. ⁊ ſic differūt ſm differentia3 culpe. que tollit̄ ⁊ gratie que infundit̄. ſicut etiā in rebus naturalib9 generatio ⁊ coꝛruptio differunt. q̄uis generatio vni9 ſit coꝛruptio alteri9. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ iſta nō ē ꝯnumeratio ſm diuiſionē generis in ſpecies. in q̄ opoꝛtet ꝙ cōnumerata ſint ſimul. ſ3 ſm differētiam eoꝝ q̄ requirunt̄ ad cōpletionē alicui9. in q̄ quidē enumeratione aliquid poteſt eē prius ⁊ aliquid poſterius. quia principioꝛum et ꝑtiū rei compoſite poteſt eē aliquid alio prius.

Ad ſeptimu3 ſic procedit

Uidet̄ ꝙ iuſtificatio impij nō fiat ī inſtāti. ſ3 ſucceſſiue. q2 vt dictū ē. ad iuſtificationem impij requirit̄ motus liberi arbitrij. Actus enī liberi arbitrij ē eligere. qui ꝑexigit deliberationē ꝯſilij vt dictū ē. Cū igit̄ deliberatio diſcurſum quēdā impoꝛtet qui ſucceſſionē quādā habet. videt̄ ꝙ iuſtificatio impij ſit ſucceſſiua. ¶ Pre. motus liberi arbitrij nō eſt abſq3 actuali ꝯſideratiōe. ſ3 impoſſibile eſt ſimul multa itelligere ī actu. vt ī primo dictū ē. cu3 igit̄ ad iuſtificationē impij requirat̄ motus liberi arbitrij in diuerſa ſc3 in deū ⁊ in peccatū. videt̄ ꝙ iuſtificatio īpij nō poſſit eē ī inſtāti. ¶ Pre. forma q̄ ſuſcipit magis et min9 ſucceſſiue recipit̄ in ſubiecto. ſicut pꝫ de albedine ⁊ nigredine. ſ3 gratia ſuſcipit magis ⁊ minus. vt ſup̄ dictū eſt. ḡ nō recipit̄ ſubito in ſubiecto. cū igit̄ ad iuſtificationē impij requirat̄ grē infuſio. videt̄ ꝙ iuſtificatio impij nō poſſit eē in inſtāti. ¶ Pre. mot9 liberi arbitrij qui ad iuſtificationē impij ꝯcurrit ē meritoꝛi9. ita ⁊ opoꝛtet ꝙ ꝑcedat a grā. ſine q̄ nullū ē meritū. vt infra dicet̄. ſ3 pri9 ē aliquid cōſequi formā q̄3 ſm forma3 opari. ḡ prius infundit̄ grā ⁊ poſtea liberū arbitriū mouet̄ in deū ⁊ in deteſtationem peccati. nō ḡ iuſtificatio ē tota ſimul. ¶ Pre. ſi grā infundatur aīe opoꝛtet dare aliqd̄ inſtās in q̄ primo aīe inſit. ſimiliter ſi culpa remittit̄ opoꝛtet vltimū inſtans dare in q̄ hō culpe ſubiacet. ſ3 non pōt eē idē inſtans. q2 ſic oppoſita ſimul ineſſent eidē. ḡ opoꝛtet eē duo inſtātia ſibi ſuccedētia. inter q̄ ſm phꝫ in .vj. phiſicoꝝ. opoꝛtet eē tp̄s mediū. nō ḡ iuſtificatio fit tota ſimul ſ3 ſucceſſiue. ¶ Sed 3̄

ē ꝙ iuſtificatio impij fit ꝑ grā3 ſpūſſancti iuſtificātis. ſed ſpūſſancti9 ſubito aduenit mētibus hoīu3. ſm illud Act. ij. Factus ē repēte de celo ſonus tanq3 aduenientis ſpūs vehemētis. vbi dicit gloſa ꝙ neſcit tarda molimina ſpūſ ſancti grā. ergo iuſtificatio impij nō ē ſucceſſiua. ſ3 inſtātanea. ¶ Rñ. dōm ꝙ tota iuſtificatio impij originaliter ꝯſiſtit ī grē infuſione. Per eā enī ⁊ liberū arbitrium mouetur ⁊ culpa remittitur. grē aūt infuſio fit ī inſtāti abſq3 ſucceſſione. Cuius ratio ē. q2 ꝙ aliqua forma non ſubito inprimat̄ ſubiecto. cōtingit ex hoc ꝙ ſubiectū nō ē diſpoſitum. ⁊ agens indiget tp̄e ad hoc ꝙ ſubiectu3 diſponat. et ideo videmus ꝙ ſtatim cū materia ē diſpoſita ꝑ alterationem p̄cedentē forma ſubſtātialis acquiritur materie. ⁊ eadem rōne. q2 diaphanū eſt ſm ſe diſpoſitum ad lumē recipiendum. ſubito illuminatur a coꝛpe lucido in actu. Dictum ē autem ſupra ꝙ deus ad hoc ꝙ gratia3 infundat aīe non requirit aliquā diſpoſitionē niſi quā ipe facit. Facit autem hmōi diſpoſitionē ſufficiētem ad ſuſceptionem gratie. qñq3 quidē ſubito. quandoq3 aūt paulatim et ſucceſſiue. vt ſupra dictū ē. ꝙ enī agēs naturale nō ſubito poſſit diſponere materiā ꝯtingit ex hoc ꝙ eſt aliq̄ ꝓpoꝛtio eius qd̄ ī materia reſiſtit ad virtutē agētis. ⁊ ꝓpter hoc videm9 ꝙ quāto virtus agētis fuerit foꝛtioꝛ tāto materia citius diſponit̄. Cum igit̄ virtus diuina ſit in infinita. pt̄ q̄ramcūq3 materiā creatam ſubito diſponere ad forma3 & multo magis liberum arbitrium hominis cuius mot9 pōt eſſe inſtātaneus ſm naturā. ſic igitur iuſtificatio impij fit a deo in inſtāti. ¶ Ad .j. ergo dōm ꝙ motus liberi arbitrij qui cōcurrit ad iuſtificationem impij ē cōſenſus ad deteſtandū peccatū ⁊ ad accedendum ad deū. qui quidem conſenſus ſubito fit. Contingit autē qñq3 ꝙ p̄cedit aliqua deliberatio q̄ nō eſt de ſubſtātia iuſtificatiōis. ſed via in iuſtificationē. ſicut motus localis eſt via ad illuminationē ⁊ alteratio ad generationē3. ¶ Ad .ij. dōm ꝙ ſicut in primo dictum ē. nihil ꝓhibet duo ſimul itelligere actu ſm ꝙ ſunt quodāmodo vnū. ſicut ſimul itelligim9 ſubiectū ⁊ p̄dicatū inq̄ntū vniūtur ī oꝛdine affirmationis vni9. ⁊ ꝑ eūdē modū liberū arbitriū pōt ī duo ſimul moueri ſm ꝙ vnū oꝛdinat̄ ī aliud. motus aūt liberi arbitrij in peccatū oꝛdinat̄ ad motū liberi arbitrij in deum. ꝓpter hoc enī hō deteſtat̄ pctm̄ q2 ē ꝯtra deū cui vult adherere ⁊ ideo liberū arbitriū ī iuſtificatiōe impij ſimul deteſtat̄ peccatū ⁊ ꝯuertit ſe ad deū. ſicut etiā coꝛp9 ſimul recedendo ab vno loco accedit ad aliū. ¶ Ad .iij. dōm ꝙ non ē ratio q̄re forma ſubito ī materia nō recipiatur. q2 magis ⁊ min9 p̄t ineſſe. ſic enī lumē non ſubito recipet̄ in aere qui p̄t magis ⁊ min9 illuminari. ſed ratio ē accipiēda ex parte diſpoſitionis materie vel ſubiecti. vt dictū eſt. ¶ Ad .iiij. dōm ꝙ ī eodē inſtāti in q̄ forma acq̄rit̄ incipit res opari ſm formā ſicut ignis ſtatim cū ē generat9 mouet̄ ſurſum ⁊ ſi mot9 eius eſſet inſtantaneus in eodē inſtāti compleretur. motus autem liberi arbitrij qui eſt velle nō ē ſucceſſiuus. ſed inſtantaneus. ⁊ ideo non opoꝛtet ꝙ iuſtificatio impij ſit ſucceſſiua. ¶ Ad .v. dōm ꝙ ſucceſſio duoꝛu3 oppoſitoꝛum in eodem ſubiecto aliter eſt conſideranda in his que ſubiacent tempoꝛi ⁊ aliter in his q̄ ſunt ſup̄ tp̄s. In his enī que ſubiacēt tēpoꝛi nō ē dare vltimū inſtās ī quo forma prioꝛ ſubiecto ineſt. ē autē dare vltimū tp̄s ⁊ primū inſtās ī q̄ forma ſubſequēs ineſt materie vl' ſubiecto. Cui9 ratio ē. q2 in tempoꝛe nō pōt accipi ante vnum inſtans aliud inſtans p̄cedēs īmediate eo ꝙ inſtantia non conſequēter ſe habeant in tempoꝛe. ſicut nec puncta

in linea. vt ꝓbat̃ in. vj. phiſicoꝝ. ſꝫ tꝑs terminatur ad inſtãs. ꝛ ideo in toto tꝑe ꝑcedẽti q̄ aliquid mouet̃ ad vnã formã ſubeſt forme oppoſite. ꝛ ĩ vltimo inſtanti illius tẽporis qḋ ẽ primũ inſtans ſequẽtis tꝑis. hꝫ formã que eſt terminꝰ motus. Sꝫ in his q̄ ſunt ſupra tꝑs aliter ſe habet. ſi qua enĩ ſucceſſio ſit ibi affectuũ vel intellectualium ↄceptionũ. puta in angelis. talis ſucceſſio nõ mẽſuratur tꝑe ↄtinuo. ſꝫ tꝑe diſcreto. ſicut ꝛ ipſa q̄ mẽſurant̃ nõ ſunt ↄtinua vt in primo habitũ eſt. vñ in talibꝰ ẽ dandũ vltimum inſtãs in q̄ primũ fuit. ꝛ primũ inſtãs in quo ẽ id qḋ ſequit̃. nec oportet eſſe tꝑs mediũ. q2 non ẽ ibi ↄtinuitas tẽporis q̄ hoc requirebat. mẽs aũt hũana q̄ iuſtificat̃ ſm ſe quidẽ ẽ ſup tꝑs. ſꝫ ꝑ accidẽs ſubdit̃ tẽpori inq̃tũ ſcꝫ intelligit cũ ↄtinuo ꝛ tꝑe ſm fantaſmata ĩ quibꝰ ſpecies itelligibiles ↄſiderat. vt in primo dictũ ẽ. ꝛ ideo iudicandũ ẽ ſm hoc de eius mutatiõe ſm cõditionẽ motuũ tẽporaliũ. vt ſcꝫ dicamꝰ ꝙ nõ ẽ dare vltimũ inſtans ĩ quo culpa infuit. ſꝫ vltimũ tꝑs. ẽ aũt dare primũ inſtans ĩ q̄ gr̃a ineſt. in toto aũt tꝑe ꝑcedẽti inerat culpa.

Ad octauum ſic procedit̃

Videt̃ ꝙ gr̃e infuſio nõ ſit prima ordine nature inter ea q̄ requirunt̃ ad iuſtificationẽ impij. Prius enĩ ẽ recedere a malo q̄ꝫ accedere ad bonum. ſm illud pſ. Declina a malo ꝛ fac bonũ. ſꝫ remiſſio culpe ꝑtinet ad receſſuꝫ a malo. infuſio aũt gr̃e ꝑtinet ad ꝓſecutionẽ boni. ergo naturaliter prius ẽ remiſſio culpe q̄ꝫ infuſio gr̃e. ¶ Pre. diſpoſitio ꝑcedit naturaliter formã ad quaꝫ diſponit. ſꝫ motus liberi arbitrij ẽ quedã diſpoſitio ad ſuſceptionẽ gr̃e. ergo naturaliter ꝑcedit infuſionẽ gr̃e. ¶ Pre. peccatũ impedit aĩam ne libere tẽdat in deũ. ſed prius eſt remouere id qḋ ꝓhibet motuꝫ q̄ꝫ motus ſequat̃. ergo prius ẽ naturaliter remiſſio culpe ꝛ motus liberi arbitrij in peccatũ q̄ꝫ motus liberi arbitrij ĩ deũ ꝛ q̄ꝫ infuſio gr̃e. ¶ Sꝫ cõtra. cauſa eſt prior naturaliter ſuo effectu. ſꝫ gr̃e infuſio cauſa eſt oĩuꝫ alioꝝ q̄ requirunt̃ ad iuſtificationẽ impij. vt ſupra dictũ eſt. ergo ẽ naturaliter prior. ¶ Rñ. dõm ꝙ ꝑdicta q̃tuor que requirũt̃ ad iuſtificationẽ impij tꝑe quidẽ ſunt ſimul. q2 iuſtificatio impij non ẽ ſucceſſiua. vt dictũ ẽ. ſed ordine nature vnũ eoꝝ eſt prius altero. ꝛ ĩter ea naturali ordine primũ eſt gr̃e infuſio. ſcḋm motus liberi arbitrij ĩ deũ. tertiũ ẽ motus liberi arbitrij in peccatũ. quartũ vero ẽ remiſſio culpe. Cuius ratio ẽ. q2 in q̄libet motu naturaliter primũ ẽ motio ipſius mouẽtis. ſcḋm aũt eſt diſpoſitio materie ſiue motus ipſiꝰ mobilis. vltimuꝫ vero ẽ finis vel terminꝰ motus ad quẽ terminat̃ motio mouẽtis. ipſa igit̃ dei mouẽtis motio ẽ gr̃e infuſio. vt dictũ eſt ſup̄. motus aũt vel diſpoſitio mobilis ẽ quidẽ duplex motus liberi arbitrij. terminus autẽ vel finis motus ẽ remiſſio culpe vt ex ſupra dictis pꝫ. ꝛ ideo naturali ordine primuꝫ ĩ iuſtificatione impij ẽ gratie infuſio. ſcḋm ẽ motus liberi arbitrij in deũ. tertiũ vero ẽ motus liberi arbitrij ĩ peccatuꝫ. Propter hoc enĩ ille qui iuſtificat̃ deteſtat̃ peccatũ. q2 eſt ↄtra deũ. vñ motus liberi arbitrij ĩ deuꝫ ꝑcedit naturaliter motũ liberi arbitrij in peccatũ cũ ſit cauſa ꝛ ratio eius quartũ vero ꝛ vltimũ ẽ remiſſio culpe ad quam tota iſta trãſmutatio ordinat̃ ſicut ad finẽ. vt dictũ eſt. ¶ Ad. j. ergo dõm ꝙ receſſus a termino ꝛ acceſſus ad terminum dupliciter ↄſiderari põt. Vno mõ ex ꝑte mobilis. ꝛ ſic naturaliter receſſus a termino ꝑcedit acceſſum ad terminum. prius enĩ eſt ĩ ſubiecto mobili oppoſitũ qḋ abijcit̃. ꝛ poſtmodũ ẽ id qḋ ꝑ motũ aſſequit̃ mobile. Sed ex ꝑte agentis ẽ ecõuerſo. agens enĩ ꝑ formã que ĩ eo ꝑexiſtit agit ad remouẽdũ ↄtrariũ. ſicut ſol ꝑ ſuam lucẽ agit ad remouẽdũ tenebras. ꝛ ideo ex ꝑte ſolis prius eſt illuminare q̄ꝫ tenebras remouere. ex ꝑte autẽ aeris illuminãdi prius eſt purgari a tenebris q̄ꝫ cõſequi lumẽ ordine nature. ſꝫ vtrũq̄ꝫ ſit ſimul tempore. Et quia infuſio gr̃e ꝛ remiſſio culpe dicunt̃ ex ꝑte dei iuſtificãtis. ideo ordine nature prior eſt gr̃e infuſio q̄ꝫ culpe remiſſio. Sꝫ ſi ſumant̃ ea q̄ ſunt ex ꝑte hoĩs iuſtificati eſt ecõuerſo. nã prius ẽ ordine nature liberatio a culpa q̄ꝫ cõſecutio gratie iuſtificãtis. Vel poteſt dici ꝙ termini iuſtificatiõis ſunt culpa ſicut a quo et iuſticia ſicut ad quẽ. gratia vero ẽ cauſa ꝛ remiſſionis culpe ꝛ adeptionis iuſticie. ¶ Ad. ij. dõm ꝙ diſpoſitio ſubiecti ꝑcedit ſuſceptionẽ forme ordine nature. ſequit̃ tñ actionem agẽtis ꝑ quã etiã ipſm ſubiectũ diſponitur. ꝛ ideo motus liberi arbitrij nature ordine ꝑcedit cõſecutionem gr̃e. ſequit̃ aũt gratie infuſionem. ¶ Ad. iij. dõm ꝙ ſicut phũs dicit in. ij. phiſicoꝝ. in motibus animi oĩno ꝑcedit motꝰ in principiũ ſpeculationis vel in finẽ actionis. ſꝫ in exterioribꝰ motibus remotio impedimẽti ꝑcedit aſſecutionem finis. ꝛ q2 motus liberi arbitrij ẽ motus animi prius nature ordine mouet̃ in deum ſicut in finem q̄ꝫ ad remouendũ impedimentum peccati.

Ad nonuꝫ ſic proceditur

Videtur ꝙ iuſtificatio impij nõ ſit maximum opus dei. Per iuſtificationẽ enĩ impij ↄſequit̃ aliquis gr̃am vie. ſꝫ ꝑ glorificationẽ ↄſequit̃ aliquis gr̃aꝫ patrie q̄ maior ẽ ergo glorificatio angeloꝝ vel hoĩuꝫ eſt maius opus q̄ꝫ iuſtificatio impij. ¶ Pre. iuſtificatio impij ordinat̃ ad bonum ꝑticulare vnius hoĩs. ſꝫ bonũ vniuerſi eſt maius q̄ꝫ bonũ vnius hoĩs. vt pꝫ in primo ethi. ergo maius opus ẽ creatio celi ꝛ terre q̄ꝫ iuſtificatio impij. ¶ Pre. maius ẽ ex nihilo aliq̄d facere ꝛ vbi nihil cooꝑatur agenti q̄ꝫ ex aliq̄ facere aliq̄d cũ aliq̄ cooꝑatiõe patiẽtis. ſꝫ in oꝑe creationis ex nihilo fit aliq̄d. vñ nihil põt cooꝑari agẽti. ſed ĩ iuſtificatiõe impij deꝰ ex aliq̄ aliq̄d facit. i. ex impio iuſtũ ꝛ ẽ ibi aliq̄ cooꝑatio ex ꝑte hoĩs. q2 ẽ ibi motꝰ liberi arbitrij vt dictũ ẽ. g̃ iuſtificatio impij nõ ẽ maximũ opus dei ¶ Sꝫ ↄtra ẽ qḋ ĩ pſ dr̃. Miſeratiões eiꝰ ſup oĩa opa eiꝰ. ꝛ ĩ collecta dr̃. Deus q̄ omnipotẽtiã tuã parcendo maxime ꝛ miſerãdo manifeſtas. ꝛ Augꝰ dicit exponẽs illud Joh. xiiij. Maiora horũ faciet. qḋ maius opus eſt vt ex impio iuſtꝰ fiat q̄ꝫ creare celũ ꝛ terraꝫ. ¶ Rñ. dõm ꝙ opꝰ aliqḋ põt dici magnũ dupliciter. Vno mõ ex ꝑte modi agẽdi. ꝛ ſic maximũ opus ẽ creationis in q̄ ex nihilo fit aliq̄d. Alio mõ põt dici opꝰ magnũ ꝓpter magnitudinẽ eiꝰ qḋ fit. ꝛ ſm hoc maius opus ẽ iuſtificatio impij q̄ terminat̃ ad bonũ eternũ diuine ꝑticipatiõis q̄ꝫ creatio celi ꝛ terre q̄ terminat̃ ad bonũ nature mutabilis. ꝛ ideo Augꝰ cũ dixiſſet ꝙ magis ẽ ꝙ ex impio fiat iuſtus q̄ꝫ creare celũ ꝛ terrã. ſubiũgit. Celũ enĩ ꝛ terra trãſibũt. ꝑdeſtinatoꝝ aũt ſalus et iuſtificatio ꝑmanebit. Sed ſciendũ ẽ ꝙ aliq̄d magnum dr̃ dupliciter. Vno mõ ſm quãtitatẽ abſolutã. et hoc mõ donũ glie ẽ maius q̄ꝫ donũ gr̃e iuſtificãtis impiũ. et ſm hoc glorificatio iuſtoꝝ ẽ maiꝰ opus q̄ꝫ iuſtificatio impij. Alio mõ dr̃ aliq̄d magnum q̃titate ꝓportionis. ſicut dr̃ mons paruus ꝛ milium magnũ. ꝛ hoc mõ donũ gr̃e impium iuſtificãtis ẽ maius q̄ꝫ donũ glie beatificãtis iuſtũ. q2 plus excedit donũ gr̃e dignitatẽ impij qui erat dignꝰ pena. q̄ꝫ donum glie dignitatem iuſti. qui ex hoc ipſo ꝙ eſt iuſtificatus. eſt dignus glie. ꝛ ideo Auguſ. dicit ibidem

Iudicet qui pōt vtrū maius ſit iuſtos angelos creare ꝗ̄ impios iuſtificare. certe ſi eq̄lis ē vtrūq̃ potētie. hoc maioris ē miſericordie. Et ꝑ hoc ꝑꝫ rñſio ad p̄mū. ¶ Ad ij. dōm ꝙ bonū vniuerſi ē maius ꝗ̄ bonū ꝑticulare vnius ſi accipiaſ vtrūq̃ in eodē genere. ſꝫ bonū grē vni⁹ maius ē ꝗ̄ bonū nature toti⁹ vniuerſi. ¶ Ad. iij. dōm ꝙ ratio illa ꝓcedit ex ꝑte modi agendi. ſm̄ quē creatio ē maximum opus dei.

Ad decimū ſic ꝓceditur.

Videſ ꝙ iuſtificatio ſit opus miraculoſum. Opa enī miraculoſa ſunt maiora nō miraculoſis. ſꝫ iuſtificatio impij ē maius op⁹ ꝗ̄ alia opa miraculoſa. vt ꝑꝫ ꝑ Auguſ. ī auctoritate inducta. ergo iuſtificatio impij ē opus miraculoſum. ¶ Pre. mot⁹ volūtatis ita eſt ī aīa ſicut īclinatio naturalis ī reb⁹ naturalibꝫ. ſꝫ qñ de⁹ aliquid opaſ in rebus naturalib⁹ ↄ̄tra inclinationē naſe ē op⁹ miraculoſuꝫ ſicut cū illumīat cecū. vel ſuſcitat mortuū. Volūtas aūt impij tendit ī malū. cū igiſ deus iuſtificādo hoīeꝫ mouet eū in bonum. videſ ꝙ iuſtificatio impij ſit miraculoſa. ¶ Pre. ſicut ſapiētia ē donū dei. ita ⁊ iuſticia. ſꝫ miraculoſum eſt ꝙ aliquis ſubito ſine ſtudio ſapientiā aſſequaſ a deo. ergo miraculoſum ē ꝙ aliquis impi⁹ iuſtificetur a deo. ¶ Sꝫ ↄ̄tra. opa miraculoſa ſunt ſuꝑ potētiā naturalem. ſꝫ iuſtificatio impij nō eſt ſuꝑ potentiā naturalem. Dicit enī Aug⁹ in libro de ꝑdeſtinatione ſanctorū ꝙ poſſe habere fidē ſicut poſſe habere charitatē nature ē hoīuꝫ. habere aūt grē ē fideliū. ergo iuſtificatio impij nō ē miraculoſa. ¶ Rñ. dōm ꝙ in opibꝫ miraculoſis tria ↄ̄ſueuerunt īueniri. quorū vnū eſt ex ꝑte potentie agētis. q̄ ſola diuina virtute fieri poſſunt. ⁊ ideo ſunt ſimpliciter mira quaſi habētia cauſam occultā. vt in p̄mo dictū ē. ⁊ ſm̄ hoc tā iuſtificatio impij ꝗ̄ creatio mundi ⁊ vniuerſaliter omne opus qꝺ a ſolo deo fieri pōt miraculoſum dici pōt. Scdo ī quibuſdā miraculoſis opibꝫ inueniſ ꝙ forma inducta ē ſupra naturalē potētiā talis materie. ſicut ī ſuſcitatione mortui vita ē ſupra naturalē potētiā talis corporis ⁊ ꝗ̄tum ad hoc iuſtificatio impij nō eſt miraculoſa. quia naturaliter aīa ē grē capax. eo enī ipſo ꝙ facta ē ad imaginem dei capax eſt dei ꝑ gratiā. vt Aug⁹ dicit. Tertio modo in opibꝫ miraculoſis īuenitur aliquid ꝑter ſolitum et ↄ̄ſuetū ordinē cauſandi effectū. ſicut cuꝫ aliquis infirm⁹ ſanitatē ꝑfectā aſſequiſ ſubito ꝑter ſolitū curſū ſanatiōis que fit a natura vel arte. ⁊ ꝗ̄tuꝫ ad hoc iuſtificatio impij qñq̃ ē miraculoſa ⁊ qñq̃ non. Eſt enī iſte cōmunis ⁊ ↄ̄ſuetus curſus iuſtificatiōis vt deo mouēte interius aīam homo ↄ̄uertaſ ad deū p̄mo quidē ↄ̄uerſione imꝑfecta ⁊ poſtmodū ad ꝑfectā deueniat. q̄ charitas inchoata meretur augeri vt aucta mereatur ꝑfici. ſicut Aug⁹ dic. Qñq̃ vero tam vehemēter deus aīaꝫ mouet vt ſtatim quādam ꝑfectionē iuſticie aſſequaſ. ſicut fuit in ↄ̄uerſione Pauli. adhibita etiā exterius miraculoſa ꝓſtratiōe. ⁊ ideo conuerſio Pauli tanq̄ miraculoſa ī ecclia cōmemoraſ celebriter. ¶ Ad. j. ergo dōm ꝙ q̄dā miraculoſa opa et ſi ſint minora ꝗ̄ iuſtificatio impij ꝗ̄tū ad bonū qꝺ fit. ſunt tñ ꝑter ↄ̄ſuetū ordinē taliū effectuū. ⁊ ideo plus habent de ratione miraculi. ¶ Ad. ij. dōm ꝙ nō quādocūq̃ res naturalis moueſ ↄ̄tra ſuā īclinationē ē opus miraculoſuꝫ. alioquin miraculoſum eēt ꝙ aqua calefieret vel ꝙ lapis ſurſum ꝓijceref. ſꝫ qñq̃ hoc fit ꝑter ordineꝫ ꝓprie cauſe q̄ nata eſt facere hoc. Iuſtificare autem impium nulla alia cauſa pōt niſi deus. ſicut nec aquā calefacere niſi ignis. ⁊ ideo iuſtificatio impij a deo ꝗ̄tū ad hoc nō ē miraculoſa. ¶ Ad iij. dōm ꝙ ſapientiā ⁊ ſcientiā homo natus eſt acquirere a deo ꝑ ꝓpriuꝫ ingeniū ⁊ ſtudium. ⁊ ideo qñ ꝑter hūc modū hō ſapiēs vel ſciēs efficitur ē miraculoſuꝫ. ſed graꝫ iuſtificātē nō eſt hō natus acq̄rere ꝑ ſuā opationē ſꝫ deo opante. vnde non ē ſimile. ¶ Queſtio CXIIII

Deinde cōſiderandū.

eſt de merito qꝺ eſt effectus grē coopantis. Et circa hoc querūſ decē. p̄mo vtrum hō poſſit aliq̄d mereri a deo. ſcdo vtrū aliquis ſine grā poſſit mereri vitā eternā. tertio vtrū ꝑ grām poſſit mereri vitā eternam ex cōdigno. quarto vtrū grā ſit principiū merēdi mediante charitate principaliter. quinto vtrū homo poſſit ſibi mereri p̄mā gratiaꝫ. ſexto vtrū homo poſſit eā mereri alij. ſeptimo vtrum poſſit ſibi aliquis mereri reꝑationeꝫ poſt lapſum. octauo vtrū poſſit ſibi aliq̄s mereri augmentū grē vel charitatis. nono vtrū poſſit ſibi mereri finaleꝫ ꝑſeuerantiā. decimo vtrū bona ꝑalia cadant ſub merito.

Ad primum ſic procediſ.

Videſ ꝙ hō nō poſſit aliquid mereri a deo. Null⁹ enī videſ mercedē mereri ex hoc ꝙ reddit alteri qꝺ debet. ſed ꝑ oīa bona q̄ facimus nō poſſumus ſufficiēter recompēſare deo qꝺ debem⁹. q̄n ſemꝑ amplius debeam⁹. vt etiā ph̄s dicit. viij. ethi. vñ ⁊ Luc. xvij. dr̄. Cū oīa q̄ ꝑcepta ſunt feceritis dicite. ſerui inutiles ſumus qꝺ debuimus facere fecimus. ḡ hō nō pōt aliquid mereri a deo. ¶ Pre. ex eo ꝙ aliq̄s ſibi ꝓficit nihil videſ mereri apud eū cui nihil ꝓficit. ſꝫ hō bene opando ſibi ꝓficit vel alteri hoī. nō autēꝫ deo. Diciſ enī Iob. xxxv. Si iuſte egeris q̄d donabis ei aut q̄d de manu tua accipiet? ḡ hō non pōt aliquid a deo mereri. ¶ Pre. quicūq̃ apud aliquē aliquid mereſ cōſtituit eū ſibi debitorē. debitū enī eſt vt aliquis mereti mercedē rēpēdat ſꝫ deus nulli ē debitor. vnde dr̄ Roma. xi. Quis prior dedit ei ⁊ retribueſ ei. ḡ nullus a deo pōt aliquid mereri. ¶ Sꝫ ↄ̄tra ē qꝺ dr̄ Hiere. xxxi. Eſt merces opi tuo. ſed merces dr̄ qꝺ ꝓ merito reddiſ. ergo videſ ꝙ hō poſſit a deo mereri. ¶ Rñ. dōm ꝙ merituꝫ et merces ad idē referunſ. Id enī merces diciſ qꝺ alicui recōpenſaſ ꝓ retributiōe opis vel laboris q̄ſi quoddā ꝑciūm ipſius. vñ ſicut reddere iuſtuꝫ ꝑciū ꝓ re accepta ab aliquo ē act⁹ iuſticie. ita etiā recōpenſare mercedeꝫ opis vel laboris eſt actus iuſticie. iuſticia aūt eq̄litas quedā eſt. vt ꝑꝫ ꝑ ph̄iloſophū in. v. ethi. ⁊ ideo ſimpliciter ē iuſticia īter eos q̄ꝛ ē ſimpliciter equalitas. eorū vero quorū nō ē ſimpliciter eq̄litas nō ē ſimpliciter iuſticia. ſꝫ quidā iuſticie modus pōt eſſe ſicut dr̄ quoddaꝫ ius paternū ſiue dñatiuū. vt in eodē libro ph̄s dicit. ⁊ ꝓpter hoc ī hiis ī quibꝫ ē ſimpliciter iuſtū. ē ⁊ ſimpliciter ratio meriti ⁊ mercedis in quibꝫ aūt ē ſm̄ quid iuſtū ⁊ nō ſimpliciter. ī hiis etiā nō ſimpliciter ē ratio meriti. ſꝫ ſm̄ quid. inq̄ꝗ̄tum ſaluaſ ibi iuſticie ratio. Sic enī ⁊ filius mereſ aliquid a patre ⁊ ſeru⁹ a dño. Manifeſtū ē aūt ꝙ inter deū ⁊ hoīem ē maxima inequalitas. in infinitū enī diſtant ⁊ totū qꝺ ē hoīs bonū ē a deo vnde nō pōt hoīs ad deū eſſe iuſticia ſm̄ abſolutā equalitatē. ſꝫ ſm̄ ꝓportionē quandā. inq̄ꝗ̄tuꝫ. ſ. vterq̃ opaſ ſm̄ modū ſuū. modus autē ⁊ mēſura hūane virtutis hoī eſt a deo. ⁊ ideo meritū hoīs apud deū eſſe non pōt niſi ſm̄ p̄ſuppoſitionē diuine ordinatiōis. ita ſcꝫ vt id hō ↄ̄ſequaſ a deo ꝑ ſuā opationem quaſi mercedē ad qꝺ deus ei virtutem opandi deputauit. ſicut etiā res naturales hoc cō

ſequūtur p̄ ꝓprios motus et opationes ad qḋ a deo ſunt ordinate. differēter tñ. q2 creatura rōnalis ſeipaȝ mouet ad agendū p̄ liberū arbitriū. vnde ſua actio habet rōnem meriti. qḋ non ē in alijs creaturis. ¶ Ad .j. ergo dicendū ꝙ hō inquātum ꝓpria volūtate facit illḋ qḋ dȝ meret̄. alioquin act⁹ iuſticie q̄ reddit debituȝ nō eſſet meritori⁹. ¶ Ad .ij. dicendū ꝙ deus ex bonis nr̄is nō q̄rit vtilitatē. ſȝ gl̄iaȝ. id ē. manifeſtationē ſue bonitatis. qḋ etiam ex ſuis opibus q̄rit. ex hoc aūt ꝙ euȝ colim⁹ nihil ei accreſcit ſȝ nobis. ⁊ iō meremur aliquid a deo nō q̄ſi ex nr̄is opib⁹ aliquid ei accreſcat. ſed inquātum ꝓpter eius gl̄iam opamur. ¶ Ad .iij. dicendū ꝙ q2 actio noſtra nō habet rōneȝ meriti niſi ex p̄ſuppoſitione diuine ordinationis. nō ſequit̄ ꝙ deus efficiat̄ ſimpliciter debitor nobis. ſȝ ſibiipſi inquātum debitū ē vt ſua ordinatio impleatur.

Ad ſecūdū ſic proceditur.

Videt̄ ꝙ alquis ſine gr̄a poſſit mereri vitam eternā. Illud enī hō a deo meret̄ ad qḋ diuinitus ordinat̄. ſicut dictum ē. ſed hō ſcḋm ſuā naturā ordinat̄ ad beatitudineȝ ſicut ad finē. vnde etiā naturaliter appetit eſſe beatus. ergo homo p̄ ſua naturalia abſq3 gr̄a mereri pōt beatitudinē q̄ eſt vita eterna. ¶ Pre. idē opus quāto ē minus debitū tāto ē magis meritoriū. ſȝ minus debitū ē bonū qḋ fit ab eo qui minorib⁹ bn̄ficijs eſt p̄ueṅtus. cū igit̄ ille qui habet ſolū bona naturalia minora bn̄ficia ſit conſecut⁹ a deo q̄ȝ ille qui cū naturalib⁹ habet gratuita. videt̄ ꝙ eius opa ſint apud deū magis meritoria. ⁊ ita ſi ille qui habet gratiā pōt mereri alīq̄ modo vitā eternā. multo magis ille q̄ nō habet. ¶ Pre. miſericordia ⁊ liberalitas dei in infinitum excedit miſericordiā ⁊ liberalitatē hūanam. ſȝ vnus hō pōt apud aliū mereri etiā ſi nunq̄ ſuā gr̄am an̄ habuerit. ergo videt̄ ꝙ multo magis hō abſq3 gr̄a vitā eternā poſſit a deo mereri. ¶ Sȝ ꝯtra ē qḋ Ap̄ls dicit Roma. vj. Gratia dei vita eterna. ¶ Rn̄. dicendū ꝙ hōis ſine gr̄a duplex ſtatus ꝯſiderari pōt. ſicut ſup̄ dictū eſt. Vn⁹ quidem nature itegre. q̄lis fuit in Adā ante peccatū. Ali⁹ aūt nature corrupte. ſicut ē ī nobis ante reparationē gr̄e. Si ergo loq̄mur de hōie q̄ ad primū ſtatū. ſic vna rōne nō pt̄ mereri abſq3 gr̄a vitā eternā p̄ pura naturalia. q2 ſcȝ meritū hōis dependet ex p̄ordinatione diuina. Actus autē cuiuſcūq3 rei nō ordinat̄ diuinitus ad aliquid excedēs ꝓportionem virtutis q̄ ē principiū actus. hoc enī ē ex inſtitutiōe diuine ꝓuidentie vt nihil agat vltra ſuā virtutem. Vita aūt eterna ē quoddā bonū excedēs ꝓportionē nature create. q2 etiā excedit cognitionē ⁊ deſideriū eius. ſcḋm illud .j. ad Cor. ij. Nec oculus vidit nec auris audiuit nec in cor hōis aſcendit. Et inde ē ꝙ nulla natura creata ē ſufficiēs principiū actus meritorij vite eterne niſi ſup̄addat̄ aliqḋ ſup̄naturale donū qḋ gr̄a dicit̄. Si vero loquamur ḋ homine ſub peccato exiſtēte addit̄ cū hoc ſcḋa ratio ꝓpter impedimentū peccati. Cū enī peccatū ſit q̄daȝ dei offenſa excludēs a vita eterna. vt patȝ p̄ ſup̄ dicta. nullus in ſtatu peccati exiſtēs pōt vitā eternā mereri niſi prius deo reconciliet̄ dimiſſo peccato. qḋ fit p̄ gr̄am. peccatori enī nō debet̄ vita ſȝ mors. ſcḋm illud Roma. vj. Stipendia peccati mors. ¶ Ad .j. ergo dicendū ꝙ deus ordinauit humanaȝ naturā ad finē vite eterne ꝯſequēdū nō ꝓpria virtute. ſed per auxiliū gr̄e. ⁊ hoc modo ei⁹ actus pōt eſſe meritorius vite eterne. ¶ Ad .ij. dicendū ꝙ hō ſine gr̄a nō poteſt hr̄e equale opus opi qḋ ex gr̄a ꝓcedit. q2 quāto eſt p̄fectius principiū actiōis tanto eſt p̄fectior actio. ſequeret̄ aūt tanto ſuppoſita eq̄litate opationis vtrobiq3. ¶ Ad .iij. dicendū ꝙ quātum ad primā rōnem inductā diſſimiliter ſe habet in deo ⁊ in hōie. nam hō omnē virtutē benefaciēdi hȝ a deo. nō autē ab hōie. ⁊ ideo a deo non pōt hō aliquid mereri niſi p̄ donum eius. qḋ Ap̄ls ſignāter exprimit dicēs. Quis prior dedit ei ⁊ retribuet̄ illi. ſȝ ab hōie pōt quis mereri anteq̄ȝ ab eo accepit p̄ id qḋ accepit a deo. Sȝ quātum ad ſcḋaȝ rationē ſumptā ex impedimēto peccati. ſiſe ē de hōie ⁊ ḋ deo q2 etiā homo ab alio mereri nō pōt quē offendit pri⁹ niſi ei ſatiſfaciens recōciliet̄.

Ad tertium ſic procedit̄.

Videt̄ ꝙ hō in gratia ꝯſtitut⁹ nō poſſit mereri vitā eternam ex cōdigno. Dicit enim Ap̄ls ad Roma. viij. Non ſunt cōdigne paſſiones huius t̄pis ad futurā gl̄iam q̄ reuelabit̄ in nobis. ſȝ inter alia opera meritoria maxime vident̄ eſſe meritorie ſanctorū paſſiones. ergo nulla opa hominū ſunt meritoria vite eterne ex cōdigno. ¶ Pre. ſup̄ illḋ Roma. vj. Gratia dei vita eterna. dicit glo. poſſet recte dicere ſtipendiū iuſticie vita eterna. ſed maluit dicere. gr̄a dei vita eterna. vt itelligeremus deū ad eternā vitam ꝓ ſua miſeratiōe nos p̄ducere. non meritis noſtris. ſed id qḋ ex cōdigno quis meret̄ nō ex miſeratione. ſȝ ex merito accipit. ergo videt̄ ꝙ hō nō poſſit p̄ gratiā mereri vitam eternā ex cōdigno. ¶ Pre. illud meritū videt̄ eē ꝯdignū qḋ equatur mercedi. ſȝ nullus act⁹ p̄ſentis vite pōt equari vite eterne q̄ cognitionē ⁊ deſideriū noſtrū excedit. excedit etiā charitatē vel dilectionē vie ſicut ⁊ excedit naturā. ergo hō non pōt p̄ gratiā mereri vitā eternā ex cōdigno. ¶ Sed ꝯtra. id qḋ reddit̄ ſcḋm iuſtū iudiciuȝ videtur eſſe merces cōdigna. ſȝ vita eterna reddit̄ a deo ſcḋm iudiciuȝ iuſticie. ſcḋm illud .ij. ad Timo. iiij. In reliquo repoſita ē mihi corona iuſticie. quā reddet mihi dn̄s ī illa die iuſt⁹ iudex. ergo hō meret̄ vitā eternā ex cōdigno. ¶ Rn̄. dicendū ꝙ opus meritorium hōis dupliciter ꝯſiderari pt̄. Vno modo ſcḋm ꝙ ꝓcedit ex libero arbitrio. Alio modo ſcḋm ꝙ ꝓcedit ex gr̄a ſpūſſancti. Si ꝯſideret̄ ſcḋm ſubſtantiaȝ opis ⁊ ſcḋm ꝙ ꝓcedit ex libero arbitrio. ſic non pōt ibi eē condignitas ꝓpter maximā inequalitatem. ſed eſt ibi ꝯgruitas ꝓpter quādā equalitatē ꝓportiōis. Videt̄ enī cōgruū vt hōi opanti ſcḋm ſuā virtutē deus recōpenſet ſcḋm excellētiā ſue virtutis. Si aūt loquamur de opere meritorio ſcḋm ꝙ ꝓcedit ex gratia ſpūſſancti. ſic eſt meritoriū vite eterne ex cōdigno. Sic enī valor meriti attendit̄ ſcḋm virtutē ſpūſſancti mouētis nos ī vitā eternā. ſcḋm illud Iob. iiij. Fiet ī eo fons aque ſaliētis in vitā eternā. Attēdit̄ etiā p̄cium opis ſcḋm dignitatē gr̄e p̄ quā homo ꝯſors factus diuine nature adoptat̄ in filiū dei. cui debet̄ hereditas ex ipo iure adoptionis. ſcḋm illud Roma. viij. Si filij et heredes. ¶ Ad .j. ergo dicendū ꝙ Ap̄ls loquit̄ de paſſionib⁹ ſanctoꝝ ſcḋm eorū ſubſtantiā. ¶ Ad .ij. dicendū ꝙ verbū illius gloſe intelligendū ē quātum ad primā cauſam ꝑueniēdi ad vitam eternam q̄ ē miſeratio dei. meritū aūt noſtrū ē cauſa ſubſequens. ¶ Ad .iij. dicendū ꝙ gr̄a ſpūſſancti quaȝ in p̄enti habemus ⁊ ſi non ſit equalis gl̄ie in actu. ē tñ equalis in virtute. ſicut ⁊ ſemē arborū in quo eſt virtus ad totaȝ arborē. ⁊ ſimiliter p̄ gr̄am inhabitat hōiem ſpūſſanct⁹ qui eſt ſufficiens cauſa vite eterne. vn̄ ⁊ dr̄ eē pignus hereditatis noſtre .ij. ad Cor. j.

Ad quartum ſic procedit̄ur

Videt̄ ꝙ gratia non ſit principiū meriti principaliū per

charitatē q̄ꝫ ꝑ alias virtutes. Merces enī opi debet᷑. ſm illud Matth. xx. Uoca operarios et redde illis mercedē ſuā. ſꝫ q̄libet virtus ē principiū alicuius opis. Eſt enim virtus habit⁹ opatiu⁹. vt ſupra habitū ē. ergo q̄libet virtus ē eq̄liter principium meredi. ¶ Pre. Aplſ dicit. j. ad Cor. iij. Unuſquiſq; ꝓpriā mercedē accipiet ſm ꝓprium laborē. ſꝫ charitas magis diminuit laborē q̄ꝫ augeat. q̄ sicut Aug⁹ dicit in libro de verbis dnī. Oia ſeua ⁊ īmania facilia ⁊ ꝓpe nulla facit amor. ergo charitas nō ē principalius principiū meredi q̄ꝫ alia virtus. ¶ Pre. illa virtus videt᷑ principalius eē principiū meredi cuius actus ſunt maxime meritorij. ſꝫ maxime meritorij videtur eſſe actus fidei ⁊ patiētie ſiue fortitudinis. ſicut ptꝫ ī martyribus qui ꝓ fide patiēter ⁊ fortiter vſq; ad mortē certauerunt. ergo alie virtutes principali⁹ ſunt principiū merendi q̄ꝫ charitas. ¶ Sꝫ ꝯtra ē qḋ dns Iob. xiiij. dicit. Si quis diligit me diliget᷑ a patre meo. ⁊ ego diligā eū ⁊ manifeſtabo ei meipſum. ſed in manifeſta dei cognitione ꝯſiſtit vita eterna. ſm illud Iob xvij. Hec ē vita eterna vt cognoſcāt te ſolū deū verū ⁊ viuū. ergo meritum vite eterne maxīe reſidet penes charitatē. ¶ Rn̄. dḋm ꝙ ſicut ex dictis accipi pōt human⁹ actus habet rōnē merendi ex duob⁹. Primo quidē ⁊ prīcipaliter ex diuina ordinatione ſm ꝙ actus dr̄ eē meritorius illius boni ad qḋ hō diuinitus ordinat᷑. Scḋo vero ex pte liberi arbitrij. in q̄tum ſcꝫ hō habet ꝑ ceteris creaturis vt ꝑ ſe agat voluntarie agens. ⁊ q̄tum ad vtrunq; principalitas meriti penes charitatē ꝯſiſtit. Primo enī ꝯſiderādū ē ꝙ vita eterna in dei fruitione ꝯſiſtit. motus aūt humane mentis ad fruitionē diuini boni ē ꝓprius actus charitatis. ꝑ quem oēs actus aliarū virtutū ordinant᷑ in hūc finē ſm ꝙ alie virtutes imperant᷑ a charitate. ⁊ ideo meritū vite eterne primo ꝑtinet ad charitatē. ad alias aūt virtutes ſecundario ſm ꝙ earū actus a charitate imperātur. Similiter etiā manifeſtū eſt ꝙ id qḋ ex amore facimus maxīe voluntarie facimus. vn̄ etiā ſm ꝙ ad rōnem meriti requirit᷑ ꝙ ſit volūtariū principaliter meritū charitati attribuit᷑. ¶ Ad j. ergo dḋm ꝙ charitas inq̄tum habet vltimū finē ꝓ obiecto mouet alias virtutes ad operandū. ſemꝑ enī habitus ad quē ꝑtinet finis impat habitibus ad quos ꝑtinēt ea que ſunt ad finem. vt ex ſupra dictis ptꝫ. ¶ Ad. ij. dḋm ꝙ opus aliqḋ pōt eſſe laborioſum ⁊ difficile dupliciter. Uno modo ex magnitudine opis. ⁊ ſic magnitudo laboris ꝑtinet ad augmētū meriti. ⁊ ſic charitas nō diminuit laborē. imo facit aggredi opa maxīa. magna enī opatur ſi eſt. vt Greg⁹ dicit in quadā omelia. Alio modo ex defectu ipſius opantis. vnicuiq; enī eſt laborioſum ⁊ difficile qḋ nō ꝓmpta volūtate facit. talis labor diminuit meritū ⁊ a charitate tollit᷑. ¶ Ad. iij. dḋm ꝙ fidei actus nō ē meritorius niſi fides ꝑ dilectionē operet᷑. vt dr̄ ad Gal. v. Similiter etiā actus patiētie ⁊ fortitudinis non eſt meritorius niſi aliquis ex charitate hoc operet᷑. ſm illud. j. ad Cor. xiij. Si tradidero corpus meū ita vt ardeā. charitatem aūt nō habuero nihil mihi ꝓdeſt.

Ad quintum ſic ꝓceditur.

Uidet᷑ ꝙ homo poſſit ſibi mereri primā grām. Quia vt Aug⁹ dicit. fides meret᷑ iuſtificationē. iuſtificat᷑ autē homo ꝑ primā grām. ergo hō poteſt mereri ſibi primā gratiam. ¶ Pre. de⁹ nō dat grām niſi dignis. ſꝫ non dr̄ aliq̄s dignus aliq̄ dono niſi qui ipm ꝓmeruit ex ꝯdigno. ḡ aliquis ex ꝯdigno pōt mereri primā grām. ¶ Pre. apud hoīes aliquis pōt ꝓmereri donū iā acceptum. ſicut qui accepit equū a dn̄o. meret᷑ ipm bn̄ vtendo eo in ſeruitio dn̄i. ſꝫ deus liberalior ē q̄ꝫ hō. ergo multo magis primā grām iā ſuſceptam pōt hō ꝓmereri a deo ꝑ ſubſequentia opa. ¶ Sꝫ ꝯtra ē ꝙ ratio grē repugnat mercedi operum ſm illud Roma. iiij. Ei qui opat᷑ merces nō imputatur ſm grām. ſꝫ ſm debitū. ſed illud meretur hō qḋ imputatur ſibi ſm gratiā quaſi merces opis eius. ḡ primā grām non pōt hō mereri. ¶ Rn̄. dḋm ꝙ donū gratie ꝯſiderari pōt dupliciter. Uno modo ſm rōnē gratuiti doni. ⁊ ſic manifeſtū eſt ꝙ omne meritū repugnat grē. q̄ vt ad Roma. xi. Aplſ dicit. Si ex opib⁹ iam non ex grā. Alio mō pōt ꝯſiderari ſm naturā ipſius rei q̄ donat᷑. ⁊ ſic etiā non pōt cadere ſub merito nō habētis gratiam. tum q̄ excedit ꝓportionē nature. tum etiam q̄ ante gratiam in ſtatu peccati hꝫ hō impedimētū ꝓmerēdi grām. ſ. ipm peccatū. Poſtq̄ aūt iā aliquis hꝫ gratiā nō pōt grā iā habita ſub merito cadere. q̄ merces ē termin⁹ opis. grā vero ē principiū cuiuſlibet boni opis ī nobis. vt ſupra dictū eſt. Si vero aliud donū gratuitū aliquis meret᷑ virtute grē precedentis iā nō erit prima. Un̄ manifeſtū eſt ꝙ nullus pōt ſibi mereri primā gratiā. ¶ Ad. j. ergo dḋm ꝙ ſicut Aug⁹ dicit in libro retractationū. Ipſe aliq̄n in hoc fuit decept⁹ ꝙ credidit initiū fidei eē ex nobis. ſed ꝯſūmationē nobis dari ex deo. qḋ ipſe ibidē retractat. ⁊ ad hūc ſenſum videt᷑ ꝑtinere ꝙ fides iuſtificationū mereat᷑. Sꝫ ſi ſupponam⁹ ſicut fidei veritas hꝫ ꝙ initiū fidei ſit in nobis a deo. iā etiā ipſe actus fidei ꝯſequitur primā gratiā. ⁊ ita nō poteſt eē meritorius prime grē. ꝑ fidē igit᷑ iuſtificat᷑ hō nō q̄ſi hoc credēdo mereat᷑ iuſtificationē. ſed q̄ dū iuſtificat᷑ credit eo ꝙ motus fidei requirit᷑ ad iuſtificationē impij. vt ſup dictū ē. ¶ Ad. ij. dḋm ꝙ deus non dat gratiā niſi dignis. non tn̄ ita ꝙ prius digni fuerit. ſed q̄ ipſe ꝑ gratiā eos facit dignos qui ſolus pōt facere mundū de imundo ꝯceptum ſemine. ¶ Ad. iij. dḋm ꝙ omne bonū opus hoīs ꝓcedit a prima cauſa ſicut a principio. non autē ꝓcedit a quocunq; hūano dono. ⁊ ideo nō eſt ſimilis ratio de dono gratie ⁊ de dono humano.

Ad ſextū ſic procedítur

Uidet᷑ ꝙ hō poſſit alteri mereri primā gratiā. q̄ Mat. ix. ſup illud. Uidēs ieſus fidē illoꝝ ⁊c. dicit glo. Quātū valet apud deū fides ꝓpria apud quē ſic valuit aliena vt int⁹ ⁊ extra ſanaret hoīē. ſed interior ſanatio hoīs eſt per primā gratiā. ḡ homo pōt alteri mereri primā gratiam. ¶ Pre. orationes iuſtorū nō ſunt vacue ſꝫ efficaces. ſm illud Iac. vlt. Multū valet depcatio iuſti aſſidua. ſꝫ ibidem ꝓmittit᷑. Orate ꝓ inuicē vt ſaluemini. cū igit᷑ ſalus hoīs nō poſſit eē niſi ꝑ gratiā. videt᷑ ꝙ vnus hō poſſit alteri mereri primā gratiā. ¶ Pre. Luc. xvi. dr̄. Facite vobis amicos de māmona iniquitatis. vt cū defeceritis recipiāt vos in eterna tabernacula. ſꝫ nullus recipit᷑ in eterna tabernacula niſi ꝑ gratiā ꝑ quā ſolā aliquis meret᷑ vitā eternam. vt ſupra dictū eſt. ergo vnus hō pōt alteri acquirere merendo primā gratiā. ¶ Sed ꝯtra ē qḋ dr̄ Hiere. xv. Si ſteterit Moyſes ⁊ Samuel corā me. non eſt aīa mea ad populū iſtum. qui tn̄ fuerūt maximi meriti apud deū. videt᷑ ergo ꝙ nullus poſſit alteri mereri primā grām. ¶ Rn̄. dḋm ꝙ ſicut ex ſupra dictis ptꝫ. opus noſtrū habet rōnem meriti ex duob⁹. Primo quidē ex vi motiōis diuine. ⁊ ſic meret᷑ aliquis ex ꝯdigno. Alio mō habet rationem meriti ſm ꝙ ꝓcedit ex libero arbitrio inq̄tum

volūtarie aliquid facim⁹. ⁊ ex hac pte ē meritū ꝯgrui. q2 cōgruū ē vt dū hō bn̄ vtit̄ ſua virtute deus ſm ſuperexcellentē virtutē excellētius opet̄. Ex q̄ pꝫ ꝙ merito cōdigni nullus pōt mereri alteri primā gratiam niſi ſolus xp̄s. q2 vnuſquiſqꝫ noſtrū mouet̄ a deo ꝑ donū grē vt ip̄e ad vitam eternā ꝑueniat. ⁊ ideo meritū cōdigni vltra hāc motionē nō ſe extēdit. Sꝫ aīa xp̄i mota ē a deo ꝑ gratiaꝫ non ſolū vt ip̄e ꝑueniret ad gl'iam vite eterne. ſꝫ etiā vt alios ī eam adduceret inq̄ꝫtum ē caput eccl'ie ⁊ actor ſalutis humane. ſm illud Hebre. ij. Qui multos filios ī gl'iam adduxerat auctorē ſalutis ⁊c. Sꝫ merito cōgrui p̄t aliquis alteri mereri primā gratiā. Quia enī hō in grā ꝯſtitutus implet dei volūtatē. cōgruū eſt ſm amicicie ꝓportionem vt deus impleat hoīs voluntatē in ſaluatione alterius. lꝫ q̄nqꝫ poſſit hēc impedimētū ex pte illius cuius aliqs ſanctus iuſtificationē deſiderat. Et in hoc caſu loquitur auctoritas Hieremie vltimo inducta. Ad. j. ḡ dōm ꝙ fides alioꝝ valet aliq̄ ad ſalutē merito cōgrui. nō merito cōdigni. Ad. ij. dōm ꝙ impetratio orationis īnitit̄ miſericordie. meritū aūt cōdigni īnitit̄ iuſticie. et ideo multa orādo impetrat hō ex diuina miſericordia. que tñ nō meretur ſm iuſticiā. ſm illud Dañ. ix. Neqꝫ enī ī iuſtificationibus nr̄is ꝓſternimus p̄ces ante faciē tuā. ſꝫ in miſerationibus tuis multis. Ad. iij. dōm ꝙ pauperes elemoſynas recipientes dicunt̄ recipe alios ī eterna tabernacla vel impetrādo eis veniā orādo. vel merēdo ꝑ alia bona ex cōgruo. vel etiā materialiter loquendo. q2 ꝑ ipſa opera miſericordie que quis in paupes exercet meretur recipi in eterna tabernacula.

Ad ſeptimuꝫ ſic procedit

Videt̄ ꝙ aliquis poſſit ſibi ip̄i mereri repatiōnē poſt lapſum. Illud enī qd̄ iuſte a deo petitur hō videt̄ poſſe mereri. ſed nihil iuſtius a deo petit̄. vt Aug⁹ dicit q̄ꝫ ꝙ reparetur poſt lapſum. ſm illud p̄s. Cū defecerit virtus mea ne derelinquas me dn̄e. ergo hō pōt mereri vt reparetur poſt lapſum. Pre. multo magis homini ꝓſunt opera ſua q̄ꝫ ꝓſint aliis. ſed hō pōt aliquo mō alteri mereri reparationē poſt lapſum ſicut ⁊ primā gratiam. ḡ multo magis ſibi mereri pōt vt reparet̄ poſt lapſum. Pre. hom qui aliq̄n fuit in grā ꝑ bona opa q̄ fecit meruit ſibi vitā eternā. vt ex ſupra dictis pꝫ. ſed ad vitā eternā nō pōt quis ꝑuenire niſi reparet̄ ꝑ gratiam. ergo videt̄ ꝙ ſibi meruit repatiōnē ꝑ gratiā. Sꝫ ꝯtra ē qd̄ dr̄ Ezech. xv. Si auerterit ſe iuſtus a iuſticia ſua ⁊ fecerit iniquitatē oēs iuſticie ei⁹ q̄s fecerat nō recordabūtur. ergo nihil valebūt ei p̄cedentia merita ad hoc ꝙ reſurgat. nō ergo aliquis pōt ſibi mereri repatiōnē poſt lapſū futurū. Rñ. dōm ꝙ nullus pōt ſibi mereri repationem poſt lapſum futurū neqꝫ merito cōdigni neqꝫ merito cōgrui. Merit quidē ꝯdigni hoc ſibi mereri non pōt. q2 ratio hui⁹ me[...] depēdet ex motione diuine grē. q̄ quidē motio interr[...]tur ꝑ ſequēs peccatū. vñ oīa beneficia q̄ poſtmoduꝫ a[...] a deo ꝯſequit̄ quib⁹ reparatur nō cadūt ſub merito motione prioris gratie vſqꝫ ad hoc nō ſe exte[...]dēte. E[...]tum etiā cōgrui q̄ quis alteri primā gratiā [...]eretur i[...]ditur ne ꝯſequat̄ effectū ꝓpter impedimen[...] peccat[...] cui quis meretur. multo igit̄ magis imped[...] talis m[...] efficacia ꝑ impedimentū qd̄ ē ⁊ in eo qui meretur et [...]eo cui meretur. hoc enī vtrūqꝫ in vnā ꝑſonā cōcurrit. ⁊ ideo nullo mō aliquis pōt ſibi mereri repationē poſt lapſum. Ad. j. ergo dōm ꝙ deſideriū quo quis deſiderat repa[...]tionē poſt lapſum iuſtū dicit̄. ⁊ ſiliter oratio q2 tendit [...]iuſticiā. non tñ ita ꝙ iuſticie innitatur ꝑ modū meriti ſolū miſericordie. Ad. ij. dōm ꝙ aliquis pōt alteri [mer]eri ex cōgruo primā gratiā. q2 non ē ibi impedimētuꝫ ē ex pte merētis qd̄ īuenitur dū aliquis poſt meritum a iuſticia recedit. Ad. iij. dōm ꝙ quidā dixerunt ꝙ [...]llus meretur abſolute vitā eternā niſi ꝑ actum finalis [gr]atie. ſꝫ ſolum ſub ꝯditione ſi ꝑſeuerat. Sed hoc irrationabiliter dr̄. q2 q̄nqꝫ actus vltime gratie nō ē magis meritorius. ſꝫ minus q̄ꝫ actus precedētes ꝓpter egritudinis ꝓpreſſionē. Unde dōm ꝙ quilibet actus charitatis meretur abſolute vitā eternā. ſed ꝑ peccatum ſequēs ponit̄ [i]mpedimentū p̄cedenti merito vt non ſortiatur effectum. [ſi]cut etiam cauſe naturales deficiūt a ſuis effectib⁹ ꝓpter [ſ]upuenientes impedimentum.

Ad octauum ſic procedit

Videt̄ ꝙ hō non poſſit mereri augmētuꝫ gratie vel charitatis. Cuꝫ enī aliquis recepit p̄miū qd̄ meruit nō debet̄ ei alia merces. ſicut de quibuſdā dr̄ Mat. vj. Receperūt mercedē ſuā. ſi igitur aliquis meretet̄ augmentū charitatis vel gratie. ſequeret̄ ꝙ gratia augmētata nō poſſet vlterius expectare aliud p̄mium. qd̄ ē incōueniēs. Pre. nihil agit vltra ſuā ſpeciē. ſed principiū meriti ē gratia vl' charitas vt ex ſupra dictis pꝫ. ergo nullus pōt maiorem gratiā vel charitatē mereri q̄ꝫ habeat. Pre. id qd̄ cadit ſub merito meret̄ hō ꝑ quēlibet actū a gratia vel charitate ꝓcedentē. ſicut ꝑ quēlibet talē actum meret̄ hō vitaꝫ eternam. ſi igit̄ augmētū gratie vel charitatis cadat ſub merito. videt̄ ꝙ ꝑ quēlibet actū charitate informatum aliquis mereatur augmētū charitatis. ſꝫ id qd̄ hō meret̄ infallibiliter a deo ꝯſequitur niſi impediatur ꝑ peccatū ſequens. Di[ci]t̄ enī. ij. ad Timo. j. Scio cui credidi ⁊ certus ſum. [q]uia potens ē depoſitū meū ſuare. ſic ergo ſequeretur ꝙ ꝑ [quodlib]et actum meritoriū gratia vel charitas augeret̄. qd̄ [vide]t̄ incōueniēs cū q̄nqꝫ actus meritoriȷ nō ſint multū [f]eruentes ita ꝙ ſufficiāt ad charitatis augmētū. nō ergo a[ug]mentū charitatis cadit ſub merito. Sed contra eſt [...] Aug⁹ dicit ſup epl'am Job. ꝙ charitas meret̄ augeri aucta meret̄ ⁊ ꝑfici. ergo augmētū charitatis vel gra[ti]e cadit ſub merito. Rñ. dōm ꝙ ſicut ſupra dictum ē [i]llud cadit ſub merito cōdigni ad qd̄ motio gratie ſe extēdit. motio aūt alicuius mouētis nō ſolū ſe extēdit ad vltimū terminū mot⁹. ſꝫ etiā ad totū ꝓgreſſum ī motu. terminus aūt mot⁹ grē ē vita eterna. ꝓgreſſus aūt ī hoc motu ē ſm augmētū charitatis vl' gratie. ſm illud Prouer. iiij. Iuſtoꝝ ſemita q̄ſi lux ſplendēs ꝓcedit. ⁊ creſcit vſqꝫ ad pfectā diē qui ē dies gl'ie. Sic igit̄ augmentū gratie cadit ſub merito cōdigni. Ad. j. ḡ dōm ꝙ p̄miū eſt terminus meriti. Eſt aūt duplex termin⁹ motus ſcꝫ vltimus ⁊ medius qui ē ⁊ principiū ⁊ termin⁹. ⁊ talis terminus ē merces augmēti. merces aūt fauoris humani ē ſicut vltimus terminus his qui finē ī hoc ꝯſtituūt. vñ tales nullā aliā mercedē recipiūt. Ad. ij. dōm ꝙ augmētuꝫ gratie nō eſt ſupra virtutem p̄exiſtentis gratie. lꝫ ſit ſupra quātitatem ipſius. ſicut arbor ⁊ ſi ſit ſupra quantitatem ſeminis. nō ē tamen ſupra virtutē ipſius. Ad iij. dōm ꝙ quolibet actu meritorio meret̄ hō augmentū gratie ſicut ⁊ gratie ꝯſūmationē que ē vita eterna. ſꝫ ſicut vita eterna non ſtatim redditur ſed ſuo tp̄e. ita nec gratia ſtatim augetur ſed ſuo tp̄e. cū ſcꝫ aliq̄s ſufficiēter fuerit diſpoſit⁹ ad grē augmentū.

Ad nonum ſic ꝓceditur.

Videť ꝙ aliquis poſſit pſeuerãtiã mereri. Illud enĩ qḋ hõ obtinet petẽdo põt cadere ſub merito habẽtis gratiã ſꝫ pſeuerãtiam petẽdo hoĩes a deo obtinẽt. alioquin fruſtra peteretť a deo in petitionib' orationis dñice. vt Aug' exponit in libro de bono pſeuerãtie. ergo pſeuerãtia põt cadere ſub merito habẽtis grãm. ¶ Pre. magis eſt non poſſe peccare ꝙ̃ nõ peccare. ſed non poſſe peccare cadit ſub merito. mereť enĩ aliquis vitã eternã. de cui' rõne ẽ impeccabilitas. ergo multo magis põt aliquis mereri vt nõ peccet. qḋ ẽ pſeuerare. ¶ Pre. maius ẽ augmentũ gratie ꝙ̃ pſeuerãtia in grã quã quis hꝫ. ſed hõ põt mereri augmẽtũ grẽ. vt ſupra dictũ ẽ. ergo multo magis põt mereri pſeuerantia in grã quã quis habet. ¶ Sꝫ ↄtra ẽ ꝙ omne qḋ quis mereť a deo ↄ̃ſequiť niſi impediať ꝑ peccatũ. ſꝫ multi habẽt opera meritoria qui nõ ↄ̃ſequũtur pſeuerãtiã. nec põt dici ꝙ hoc fuit ꝓpter impedimentũ peccati. qꝛ hoc ipſm qḋ ẽ peccare opponitur pſeuerantie. ita ꝙ ſi aliquis pſeuerantiã mereť deus nõ ꝑmitteret aliquẽ cadere ĩ peccatũ. nõ igitur pſeuerantia cadit ſub merito. ¶ Rñ. dd̃m ꝙ cũ hõ naturaliter habeat liberũ arbitriũ flexibile ad bonũ ⁊ ad malũ. dupliciter põt aliquis pſeuerantiã in bono obtinere a deo. Uno quidẽ modo ꝑ hoc ꝙ liberũ arbitriũ determinať ad bonũ ꝑ grãm ↄ̃ſũmatam. qḋ erit ĩ glĩa. Alio mõ ex pte motiõis diuine q̃ hoĩem inclinat ad bonũ vſ ad finem. ſicut aũt ex dictis ptꝫ illud cadit ſub hũano merito qḋ ↄ̃pať ad motũ liberi arbitrij directi a deo mouẽte ſicut termin'. nõ aũt id qḋ ↄ̃parať ad p̃dictũ motũ ſicut principiũ. Uñ ptꝫ ꝙ pſeuerantia glĩe que ẽ terminus p̃dicti motus cadit ſub merito. pſeuerãtia autẽ vie nõ cadit ſub merito qꝛ dependet ſolũ ex motiõe diuina q̃ eſt principiũ oĩs meriti. ſed deus gratis pſeuerantie bonũ largiť cuicũ illud largitur. ¶ Ad. j. ergo dd̃m ꝙ etiã ea q̃ nõ meremur orãdo impetram'. nã ⁊ peccatores deus audit pctõꝝ veniã petẽtes quã nõ merenť. vt patꝫ ꝑ Auguſ. ſup illud Ioh. Scimus qꝛ peccatores de' non exaudit. alioquin fruſtra dixiſſet publicanus. Deus ꝓpici' eſto mihi peccatori. vt dꝛ Luc. xviij. Et ſilr pſeuerantie bonũ aliqs petẽdo a deo ĩpetrat vel ſibi vel alij ꝙ̃uis ſub merito nõ cadat. ¶ Ad. ij. dd̃m ꝙ pſeuerãtia q̃ erit ĩ glĩa ↄ̃pať ad motũ liberi arbitrij meritoriũ ſicut termin'. non aũt pſeuerantia vie rõne p̃dicta. ¶ Et ſilr dd̃m eſt ad tertiũ de augmẽto gratie. vt ꝑ p̃dicta ptꝫ.

Ad decimũ ſic ꝓceditur.

Videť ꝙ tpalia bona cadãt ſub merito. Illud enĩ qḋ ꝓmittiť aliquib' vt p̃miũ iuſticie cadit ſub merito. ſꝫ tpalia bona ꝓmiſſa ſunt ĩ lege veteri ſicut merces iuſticie. vt ptꝫ Deutero. xxviij. ergo videť ꝙ bona tpalia cadãt ſub merito. ¶ Pre. illud videť ſub merito cadere qḋ deus alicui retribuit ꝓ aliquo ſeruitio qḋ fecit. ſꝫ deus aliqñ recõpenſat hoib' ꝓ ſuitio ſibi facto aliq̃ bona tpalia. Diciť enĩ Exo. j. Et qꝛ timuerũt obſtetrices deũ edificauit illis domos. vbi glo. Greg. dicit ꝙ benignitatis earũ merces potuit ĩ eterna vita retribui. ſꝫ culpa mẽdacij terrenaꝝ recõpenſationẽ accepit. ⁊ Ezech. xxix. diciť. Rex babylonie ſeruire fecit exercitũ ſuũ ſeruitute magna aduerſus tyrum. ⁊ merces nõ ẽ reddita ei. ⁊ poſtea ſubdit. Erit merces exercitui illi' ⁊ dedi ei terrã egypti ꝓ eo ꝙ laborauerit mihi. ergo bona tpalia cadũt ſub merito. ¶ Pre. ſicut bonũ ſe habet ad meritũ ita malũ ſe habet ad demeritũ. ſꝫ ꝓpter demeritũ peccati aliqui puniunť a deo tpalibus penis ſicut ptꝫ de ſodomitis Geñ. xix. ḡ ⁊ bona tpalia cadũt ſub merito. ¶ Sed ↄtra ẽ ꝙ illa q̃ cadũt ſub merito nõ ſilr ſe habẽt ad oẽs. ſꝫ bona tpalia ⁊ mala ſilr ſe habẽt ad bonos ⁊ malos. ſm illud Eccs. ix. Uniuerſa eque eueniũt iuſto ⁊ impio. bono ⁊ malo. mũdo ⁊ ĩmundo. ĩmolanti victimas ⁊ ſacrificia ↄ̃tẽnenti. ergo bona tpalia nõ cadunt ſub merito. ¶ Rñ. dd̃m ꝙ illud qḋ ſub merito cadit eſt p̃miũ vel merces qḋ hꝫ rõnem alicui' boni. Bonũ autẽ hoĩs ẽ duplex vnũ ſimpliciter. aliud ſm quid. bonũ hoĩs ſimpliciter ẽ vltim' finis ei'. ſm illud ps. Mihi aũt adherere deo bonũ ẽ. ⁊ ꝑ ↄ̃ſequẽs oĩa illa q̃ ordinanť vt ducẽtia ad hũc finẽ. ⁊ talia ſimpliciter cadũt ſub merito. Bonum aũt ſm quid ⁊ nõ ſimpliciter hoĩs ẽ qḋ ẽ bonũ ei vt nũc vel qḋ ei ẽ ſm quid bonũ. ⁊ hmõi nõ cadũt ſub merito ſimpliciter. ſꝫ ſm quid. Scd̃m hoc ḡ dd̃m ẽ ꝙ ſi tpalia bona ↄ̃ſiderenť put ſunt vtilia ad opa virtutũ quib' ꝑducimur in vitã eternam. ſm hoc directe ⁊ ſimpliciter cadũt ſub merito. ſicut ⁊ augmentum grẽ ⁊ oĩa illa quib' hõ adiuuať ad ꝑueniẽdũ in beatitudinẽ poſt primã gratiã. tantũ enĩ dat de' viris iuſtis de bonis tpalib' ⁊ etiam de malis quãtũ eis expedit ad ꝑueniẽdũ ad vitã eternã. ⁊ in tantũ ſunt ſimpliciter bona hmõi tpalia. vñ dꝛ in ps. Timentes aũt dñm nõ minuenť oĩ bono. ⁊ alibi. Non vidi iuſtũ derelictũ. Si autẽ ↄ̃ſiderenť hmõi tpalia bona ſm ſe. ſic nõ ſunt ſimpliciter bona hoĩs. ſꝫ ſm quid. ⁊ ita non ſimpliciter cadũt ſub merito. ſꝫ ſm quid. inq̃tũ ſcꝫ hoĩes mouenť a deo ad aliq̃ tẽporaliter agẽda in quib' ſuũ ꝓpoſitũ ↄ̃ſequũť deo fauẽte. vt ſicut vita eterna eſt ſimpliciter p̃miũ operũ iuſticie ꝑ relationẽ ad motionẽ diuinã ſicut ſup̃ dictũ ẽ. ita tpalia bona ĩ ſe ↄ̃ſiderata habẽt rationẽ mercedis habito reſpectu ad motionẽ diuinã q̃ voluntates hoĩũ mouenť ad hec ꝓſequẽda. ſꝫ interdũ in his non habeãt hoĩes rectã intentionẽ. ¶ Ad. j. ergo dd̃m ꝙ ſicut Aug' dicit ↄ̃tra Fauſtũ libro. iiij. In illis tpalib' ꝓmiſſis figure fuerũt futuroꝝ ſpũaliũ q̃ ĩplẽtur ĩ nobis. Carnalis enĩ pp̃ls ꝓmiſſis vite p̃ntis inherebat. ⁊ illoꝝ non ſolũ lingua. ſꝫ etiã vita ꝓphetica fuit. ¶ Ad. ij. dd̃m ꝙ ille retributiões diciť eẽ diuinit' facte ſm ↄ̃pationẽ ad diuinã motionẽ. nõ aũt ſm reſpectũ ad maliciã volũtatis. p̃ſertim q̃tũ ad regẽ babylonis q̃ nõ impugnauit tyrum q̃ſi volẽs deo ſuire. ſꝫ poti' vt ſibi dominiũ vſurparet. Similiter etiã obſtetrices ſꝫ habuerint bonã volũtatẽ q̃tũ ad liberationẽ pueroꝝ. nõ tñ fuit eaꝝ recta voluntas q̃tũ ad hoc ꝙ mendaciũ ↄ̃finxerunt. ¶ Ad. iij. dd̃m ꝙ tpalia mala infliguntť in penã impijs inq̃tũ ꝑ ea nõ adiuuãť ad ↄ̃ſecutionẽ vite eterne. Iuſtis aũt qui ꝑ hmõi mala iuuãť nõ ſunt pene ſꝫ magis medicine. vt ſup̃ dictum ẽ. ¶ Ad iiij. dd̃m ꝙ oĩa q̃ eueniũt bonis ⁊ malis q̃tũ ad ipãꝫ ſubſtantiã bonoꝝ vel maloꝝ tẽpaliũ. ſꝫ nõ q̃tũ ad finem. qꝛ boni ꝑ hmõi manuducũť ad beatitudinẽ. nõ aũt mali. Et hec de moralib' in cõmuni dicta ſufficiant.

Explicit prima ps ſecũde partis ſacre theologie doctoris eximij ⁊ luminis eccleſie preclariſſimi ſancti Thome de Aquino ordinis fratrũ p̃dicatoꝝ: Impreſſa Baſilee. Anno dñi Mileſimo quadringẽteſimooctuageſimoquinto die. xx. Auguſti.

LANDES- UND STADT- BIBLIOTHEK DÜSSELDORF

Incipiunt capitula prime ꝑtis ſecunde ꝑtis ſancti Tho‑
me de Aquino ordinis fratrum ꝑdicatoꝝ.

1 Queſtio prima de fine vltimo hoīs ī cōmuni.
Et primo vtrū hoī ꝯueniat agere ꝓpter finem
Scḋo vtrū agere ꝓpter finē ſit ꝓpriū rationa‑
lis nature.
Tertio vtrū actus hoīs recipiāt ſpeciē ex fine.
Quarto vtꝝ ſit aliquis finis vltim⁹ hūane vite.
Quīto vtꝝ vni⁹ hoīs poſſint eē plures vltimi fines.
Sexto vtꝝ hō ordinet oīa ī vltimū finem.
Septimo vtrū idē ſit vltim⁹ finis oīuꝫ hoīuꝫ.
Octauo vtꝝ ī illo vltimo fine alie creature ꝯueniant
2 Queſtio.2.de beatitudine hoīs in quibꝫ ꝯſiſtat. Et
primo vtrū beatitudo hoīs ꝯſiſtat ī diuitijs.
Scḋo vtrū cōſiſtat in honoribus.
Tertio vtrū in fama ſiue in gloria.
Quarto vtrū in poteſtate.
Quinto vtrū in aliquo corꝑis bono.
Sexto vtrū in voluptate.
Septimo vtrū in aliquo bono aīe.
Octauo vtrū in aliquo bono creato.
3 Queſtio.3.de beatitudine quid ſit. Et primo vtrū
beatitudo ſit aliquid increatū.
Scḋo vtrū ſi ē aliquid creatū ſit opatio.
Tertio vtꝝ ſit opatio ſenſitiue ꝑtis aut ītellectiue tm̄.
Quarto vtrū ſi ē intellectiue partis ſit opatio intelle‑
ctus an volūtatis.
Quinto vtrū ſi ē opatio intellectus ſit opatio intelle‑
ctus ſpeculatiui aut practici.
Sexto ſi ē opatio ītellectus ſpeculatiui vtꝝ ꝯſiſtat in
ſpeculatione ſcientiaꝝ ſpeculatiuarū.
Septimo vtꝝ ſit ī ſpeculatione ſubſtātiaꝝ ſeparataꝝ ſcꝫ angeloꝝ.
Octauo vtrū ſit ī ſola ſpeculatione
dei qua ꝑ eſſentiā videtur.
4 Queſtio.4.de his q̄ exigūt ad beatitudinē. Et pri
mo vtrū delectatio requirat ad beatitudineꝫ.
Scḋo vtrum ī beatitudine ſit pcipalius viſio q̄ꝫ de‑
lectatio.
Tertio vtꝝ ad beatitudinē reqrat cōphenſio.
Quarto vtrū requirat rectitudo volūtatis.
Quinto vtrū ad beatitudinē hoīs requirat corpus.
Sexto vtrū requirat ad eā ꝑfectio corporis.
Septimo vtꝝ requirāt ad eā aliq̄ exteriora bona.
Octauo vtrū requirat ad eā ſocietas amicoꝝ.
5 Queſtio.5.ð adeptiōe beatitudinis. Et primo vtꝝ
homo poſſit cōſequi beatitudinē.
Scḋo vtrū vn⁹ hō poſſit eē beatior alio.
Tertio vtrū aliquis poſſit eſſe ī hac vita beatus.
Quarto vtrū beatitudo habita poſſit amitti.
Quīto vtꝝ hō ꝑ ſua naťalia poſſit acqrere beatitudinē
Sexto vtꝝ hō cōſequať beatitudinē ꝑ actionē alicui⁹
ſupioris creature.
Septimo vtruꝫ requirant aliqua opa hoīs ad hoc q̄
homo beatitudinē cōſequatur a deo.
Octauo vtrū oīs homo appetat beatitudinē.
6 Queſtio.6.de volūtario ⁊ īuoluntario. Et primo
vtꝝ ī hūanis actibꝫ īueniať volūtariū.
Scḋo vtꝝ inueniať in aīalibꝫ brutis.
Tertio vtꝝ volūtariū poſſit eē abſqꝫ omni actu.
Quarto vtrū violētia volūtati poſſit inferri.
Quinto vtrū violētia cauſet inuolūtariū.
Sexto vtrum metus cauſet īuolūtariū ſimpliciter.
Septimo vtrū ꝯcupiſcētia cauſet īuolūtarium.
Octauo vtꝝ ignorātia cauſet īuolūtariū.

7 Queſtio.7.de circūſtātijs hūanoꝝ actuū ī quibus
volūtariū ⁊ īuolūtariū īueniť. Et primo vtꝝ cir‑
cūſtātia ſit accidēs act⁹ hūani vel quid ſit.
Scḋo vtrū circūſtātie hūanoꝝ actuū ſint ꝯſiderāde a
theologo.
Tertio vtrum inconuenienter enumerētur circumſtan
tie in.iij.ethi.
Quarto vtrū ſint principales circūſtantie ꝓpter quid
⁊ ea ī quibꝰ ē opatio. vt dr̄ in.iij.ethi.
8 Queſtio 8.de volūtate quoꝝ ſit vt volitorum. Et
primo vtrū volūtas ſit tm̄ boni.
Scḋo vtꝝ volūtas ſit tm̄ finis. an eoꝝ q̄ ſunt ad finē.
Tertio vtrū voluntas ſi ē eorū q̄ ſunt ad finē vno actu
moueať in finē ⁊ in ea q̄ ſunt ad finem.
9 Queſtio.9.de motiuo volūtatis. Et primo vtruꝫ
voluntas moueať ab intellectu.
Scḋo vtrū ab appetitu ſenſitiuo.
Tertio vtrū moueat ſeipſam.
Quarto vtruꝫ moueať ab aliq̄ exteriori principio.
Quinto vtrū moueať a corꝑe celeſti.
Sexto vtrum moueať a deo ſolo ſicut ab exteriori pri
cipio.
10 Queſtio.10.de mō q̄ volūtas moueť. Et ꝑmo vtꝝ
volūtas ad aliquid naturaliter moueať.
Scḋo vtrū moueať de neceſſitate a ſuo obiecto.
Tertio vtꝝ moueať de neceſſitate ab īferiori appetitu
Quarto vtrū moueať de neceſſitate ab exteriori moti‑
uo qḋ eſt deus.
11 Queſtio.11.de fruitione q̄ ē act⁹ volūtatis. Et pri
mo vtrū frui ſit actus appetitiue potentie.
Scḋo vtrū frui ꝯueniat tm̄ rationali creature an etiā
animalibus brutis.
Tertio vtrū fruitio ſit tm̄ vltimi finis
Quarto vtrū ſit ſolū finis habiti.
12 Queſtio.12.de intentione q̄ ē act⁹ voluntatis. Et
primo vtꝝ ītētio ſit act⁹ ītellect⁹ vel voluntatis.
Scḋo vtrū ſit tm̄ vltimi finis.
Tertio vtrū aliquis poſſit ſimul duo intendere.
Quarto vtrū intētio finis ſit idem actus cū volunta‑
te eius qḋ eſt ad finem.
Quinto vtꝝ intētio ꝯueniat brutis aīalibus.
13 Queſtio.13.de electiōe q̄ ē act⁹ volūtatis in cōpa‑
ratione ad ea que ſunt ad finē. Et primo vtꝝ ele
ctus ſit actus voluntatis vel rationis.
Scḋo vtrū electio ꝯueniat brutis animalibus
Tertio vtrum electio ſit ſolū eorū que ſunt ad finē vel
etiā qn̄qꝫ ipſius finis.
Quarto vtrū electio ſit tm̄ eorū q̄ ꝑ nos aguntur.
Quinto vtrū electio ſit ſolū poſſibilium.
Sexto vtrū ex neceſſitate eligat vel libere.
14 Queſtio.14 de conſilio qḋ ꝑcedit electionem. Et
primo vtrū ꝯſilium ſit inquiſitio.
Scḋo vtrū cōſiliū ſit de fine vel ſolum de his q̄ ſunt
ad finem.
Tertio vtrum conſilium ſit ſolum de hisque a nobis
aguntur.
Quarto vtrum conſiliuꝫ ſit de omnibus que a nobis
aguntur.
Quinto vtrum ꝓcedat ordine reſolutorio.
Sexto vtrū ꝯſilium ꝓcedat in infinitum.
15 Queſtio.15.de conſenſu qui eſt actus voluntatis
in comparatione eorum que ſunt ad finem. Et
Primo vtrū conſenſus ſit actus appetitiue vel appre
henſiue virtutis.
Scḋo vtrum cōueniat brutis animalibus.

Tertio vtrꝫ ꝯſenſus ſit de fine vel de his q̄ ſūt ad finē.
Quarto vtrū ꝯſenſus in actū ꝑtineat ſolū ad ſuperiorem anime partem

16 Queſtio.16.de vſu qui ē actus voluntatis in comparatione ad ea que ſunt ad finē.Et primo vtrū vti ſit actus voluntatis.
Scd̄o vtrū ꝯueniat brutis aīalibus.
Tertio vtrꝫ ſit tm̄ eoꝝ q̄ ſūt ad finē vel etiā finis.
Quarto vtrū vſus ꝓcedat vel ſequat̄ electionē.

17 Queſtio.17.de actib⁹ imperatis a volūtate.Et primo vtrū imꝑare ſit act⁹ rōnis vel volūtatis.
Scd̄o vtrū imꝑare ꝑtineat ad bruta aīalia.
Tertio vtrū imꝑiū ꝓcedat vſum vel ecōuerſo.
Quarto vtrū imperiū ⁊ actus imꝑatus ſit act⁹ vnus vel diuerſi.
Quinto vtrū actus volūtatis imperetur.
Sexto vtrū act⁹ rōnis imperetur.
Septimo vtrū actus appetitus ſenſitiui imperetur.
Octauo vtrū actus aīe vegetabilis imperetur.
Nono vtrū act⁹ exteriorū mēbroꝝ imperent̄.

18 Queſtio.18.de bonitate ⁊ malicia hūanorū actuū in generali.Et primo vtrū oīs humana actio ſit bona vel aliqua ſit mala.
Scd̄o vtrū actio hoīs habeat bonitatē vel maliciam ex obiecto.
Tertio vtrū hoc habeat ex circūſtantia.
Quarto vtrū hoc habeat ex fine.
Quinto vtrum aliqua actio hoīs ſit bona vel mala in ſua ſpecie.
Sexto vtrū act⁹ habeat ſpeciē boni vel mali ex fine.
Septimo vtrū ſpecies q̄ ē ex fine cōtineat̄ ſub ſpecie q̄ ē ex obiecto ſicut ſub genere.vel ecōuerſo.
Octauo vtrꝫ aliqs act⁹ ſit indifferēs ſm̄ ſuā ſpeciē.
Nono vtrꝫ aliqs act⁹ ſit indifferens ſm̄ indiuiduū.
Decimo vtrū aliqua circūſtantia ꝯſtituat actū moralem in ſpecie boni vel mali.
Undecimo vtrū oīs circūſtātia augēs bonitatē vel maliciā ꝯſtituat actū moralē ī ſpecie boni vel mali.

19 Queſtio.19.de bonitate ⁊ malicia hūanorū actuū īterioris volūtatis.Et primo vtrū bonitas volūtatis dependeat ex obiecto.
Scd̄o vtrū dependeat ex ſolo obiecto.
Tertio vtrū dependeat ex rōne.
Quarto vtrū dependeat ex lege eterna.
Quinto vtrū ratio errans obliget.
Sexto vtrū volūtas cōtra legē dei ſequēs rationem errantem ſit mala.
Septimo vtrū bonitas volūtatis in his que ſunt ad finē dependeat ex intentione finis.
Octauo vtrū quātitas bonitatis vel malicie ī volūtate ſequat̄ q̄ntitatē boni vel mali in intentione.
Nono vtrū bonitas volūtatis dependeat ex ꝯformitate ad voluntatē diuinam.
Decimo vtrū neceſſariū ſit volūtatē humanā ꝯformari volūtati diuine in volito ad hoc ꝙ ſit bona.

20 Queſtio.20.de bonitate ⁊ malicia exterioꝝ actuū hūanorū.Et primo vtrū bonitas vel malicia ꝑ prius ſit ī actu volūtatis vel ī actu exteriori.
Scd̄o vtrū tota bonitas ⁊ malicia exterioris act⁹ dependeat ex bonitate volūtatis.
Tertio vtrū bonitas ⁊ malicia ſit eadē interioris ⁊ exterioris actus.
Quarto vtrū act⁹ exterior aliquid addat de bonitate ⁊ malicia ſupra actū interiorē.
Quinto vtrū euentus ſequēs aliquid addat de bonitate vel malicia ad exteriorē actum.
Sexto vtrū idē act⁹ exterior poſſit eē bon⁹ ⁊ malus.

21 Queſtio 21.de his q̄ ꝯſequuntur actus humanos rōne bonitatis et malicie.Et primo vtrꝫ act⁹ humanus inq̄tū ē bonus vel malus habeat rōnē rectitudinis vel peccati.
Scd̄o vtrū habeat rōnē laudabilis vel culpabilis.
Tertio vtrū habeat rōnē meriti vel demeriti.
Quarto vtrum habeat rationem meriti vel demeriti apud deum.

22 Queſtio.22 d̄ paſſionib⁹ aīe ī generali.Et primo de ſubiecto earum.
Primo vtrū aliqua paſſio ſit in aīa.
Scd̄o vtrꝫ magis ſit ī ꝑte appetitiua q̄̄ ī apprehēſiua.
Tertio vtrū magis ſit in appetitu ſenſitiuo q̄̄ ī intellectiuo qui dicit̄ voluntas.

23 Queſtio.23.de differentia paſſionū ad inuicem.Et primo vtrū paſſiones q̄ ſunt in cōcupiſcibili ſint diuerſe ab his que ſunt in iraſcibili.
Scd̄o vtrū ꝯtrarietas paſſionū iraſcibilis ſit ſm̄ contrarietatē boni ⁊ mali.
Tertio vtrū ſit aliq̄ paſſio aīe nō habēs ꝯtrarietatem.
Quarto vtrū ſint alique paſſiones differētes ſpecie in eadē potētia nō cōtrarie ad inuicem.

24 Queſtio 24.de bono ⁊ malo circa paſſiones aīe.Et primo vtrū bonū ⁊ malum morale poſſit in paſſionibus anime inueniri.
Scd̄o vtrū oīs paſſio aīe ſit mala moraliter.
Tertio vtrū paſſio addat vel diminuat ad bonitatem vel maliciam actus.
Quarto vtrꝫ aliq̄ paſſio ſit bona vl̄ mala ex ſua ſpecie

25 Queſtio.25 de ordine paſſionū ad inuicē.Et primo vtrū paſſiones iraſcibilis ſint priores paſſionibus cōcupiſcibilis.vel econuerſo.
Scd̄o vtrꝫ amor ſit prima paſſionū ꝯcupiſcibilis.
Tertio vtrꝫ ſpes ſit prima īter paſſiones iraſcibilis.
Quarto vtrū iſte q̄tuor.ſ.gaudiū.triſticia.ſpes.et timor ſint principales paſſiones.

26 Queſtio.26.de paſſionib⁹ aīe ī ſpeciali.Et pͥmo de amore.
Primo vtrꝫ amor ſit ī ꝯcupiſcibili.
Scd̄o vtrū amor ſit paſſio.
Tertio vtrū amor ſit idē qd̄ dilectio.
Quarto vtrū amor ꝯuenīēter diuidat̄ in amorē amicicie.⁊ amorē ꝯcupiſcentie.

27 Queſtio.27.de cauſa amoris.Et primo vtrū bonum ſit ſola cauſa amoris.
Scd̄o vtrū cognitio ſit cauſa amoris.
Tertio vtrū ſimilitudo ſit cauſa amoris.
Quarto vtrꝫ aliq̄ alia paſſionū aīe ſit cauſa amoris.

28 Queſtio.28.de effectibus amoris.Et primo vtrū vnio ſit effectus amoris.
Scd̄o vtrū mutua inheſio ſit eius effectus.
Tertio vtrū extaſis ſit eius effectus.
Quarto vtrū zelus ſit ei⁹ effectus.
Quinto vtrū amor ſit paſſio leſiua amantis.
Sexto vtrū amor ſit cauſa oīū q̄ amans agit.

29 Queſtio.29.de odio.Et primo vtrꝫ cauſa ⁊ obiectū odij ſit malum.
Scd̄o vtrū odium cauſetur ex amore.
Tertio vtrū odiū ſit fortius q̄̄ amor.
Quarto vtrū aliquis poſſit habere odio ſeipm̄.
Quinto vtrꝫ aliquis poſſit habere odio veritatem.
Sexto vtrꝫ aliquid poſſit haberi odio ī vniuerſali.

30 Queſtio.30.de ꝯcupiſcētia.Et primo vtrꝫ ꝯcupiſcētia ſit tm̄ in appetitu ſenſitiuo.

Scd̓o vtrū cōcupiſcentia ſit paſſio ſpecialis.
Tertio vtrum ſint alique ꝯcupiſcentie naturales ⁊ ali que non naturales.
Quarto vtrū cōcupiſcentia ſit infinita.

31 Queſtio.31.de delectatione ſcḋm ſe. Et primo vtrū delectatio ſit paſſio.
Scd̓o vtrū delectatio ſit in tpe.
Tertio vtrum differat a gaudio.
Quarto vtrū delectatio ſit ī appetitu intellectiuo.
Quīto vtrū delectatiōes corꝑales ⁊ ſenſibiles ſint ma iores delectatiōibꝫ ſpiritualibꝰ ⁊ ītelligibilibus.
Sexto vtrū delectatiōes tactus ſint maiores delectatio nibus q̄ ſunt ſcḋm alios ſenſus.
Septimo vtrū aliqua delectatio ſit naturalis.
Octauo vtrū delectatio poſſit eē delectatiōi ꝯtraria.

32 Queſtio.32.de cauſa delectatiōis. Et primo vtrū opatio ſit cauſa ꝓpria delectationis.
Scd̓o vtrū motus ſit cauſa delectationis.
Tertio vtrū ſpes ⁊ memoria ſint cauſa delectationis.
Quarto vtrū triſticia ſit cauſa delectationis.
Quīto vtrum actiones aliorum ſint nobis cauſa dele ctationis.
Sexto vtrū bn̄facere alteri ſit cauſa delectationis.
Septimo vtrū ſimilitudo ſit cauſa delectationis.
Octauo vtrū admiratio ſit cauſa delectationis.

33 Queſtio.33.de effectibꝰ delectatiōis. Et primo vtrū delectationis ſit dilatare.
Scd̓o vtrū delectatio cauſet ſui ſitim vel deſiderium.
Tertio vtrū delectatio impediat vſum rōnis.
Quarto vtrū delectatio ꝑficiat opationem.

34 Queſtio.34.de bonitate ⁊ malicia delectationum. Et primo vtrū oīs delectatio ſit mala.
Scd̓o vtrū oīs delectatio ſit bona.
Tertio vtrū delectatio ſit optima.
Quarto vtrū delectatio ſit mēſura vel regula ſcḋm quā iudicet̄ bonum vel malum in moralibus.

35 Queſtio.35.de triſticia ſeu dolore ſcḋm ſe. Et primo vtrum dolor ſit paſſio anime.
Scd̓o vtrū triſticia ſit idem qḋ dolor.
Tertio vtrū triſticia ſeu dolor ſit cōtraria delectationi.
Quarto vtrū oīs triſticia oī delectationi cōtrarietur.
Quīto vtrū delectationi ꝯtēplationis ſit aliq̄ triſticia ꝯtraria.
Sexto vtrū magis ſit fugienda triſticia q̄ꝫ delectatio appetenda.
Septimo vtrū dolor exterior ſit maior q̄ꝫ interior.
Octauo vtrū ſint tm̄ quattuor ſpecies triſticie.

36 Queſtio.36.de cauſis triſticie ⁊ doloris. Et primo vtrū cā doloris ſit bonū amiſſuꝫ vel malū ꝯiūctū.
Scd̓o vtrū cōcupiſcētia ſit cauſa doloris.
Tertio vtrū appetitus vnitatis ſit cauſa doloris.
Quarto vtrū ꝑtās cui non pōt reſiſti ſit cauſa doloris.

37 Queſtio.37.de effectibus doloris ſeu triſticie. Et primo vtrū dolor auferat facultatē addiſcēdi.
Scd̓o vtrū aggrauatio animi ſit effectus triſticie vel doloris.
Tertio vtrū triſticia vel dolor debilitet oēm opationem
Quarto vtrum triſticia magis noceat corpori q̄ꝫ alie anime paſſiones.

38 Queſtio.38.ď remedijs triſticie ſeu doloris. Et pri mo vtrū dolor ⁊ triſticia mitigetur ꝑ quālibet de lectationem.
Scd̓o vtrū mitigetur ꝑ fletum.
Tertio vtrū mitiget̄ ꝑ cōpaſſionem amicoꝝ.
Quarto vtrū ꝑ cōtemplationem veritatis.
Quīto vtrū ꝑ ſompnum ⁊ balnea.

39 Queſtio.39.de bonitate ⁊ malicia triſticie ſeu dolo ris. Et primo vtrū oīs triſticia ſit mala.
Scd̓o vtrū triſticia poſſit eē bonū honeſtum.
Tertio vtrum poſſit eē bonum vtile.
Quarto vtrū dolor corporis ſit ſummū malum.

40 Queſtio.40.de paſſionibus iraſcibilis. Et primo de ſpe ⁊ deſperatione.
Primo vtrū ſpes ſit idē qḋ deſideriū vel cupiditas.
Scd̓o vtrū ſpes ſit ī vi apꝓhēſiua vel ī vi appetitiua
Tertio vtrū ſpes ſit in brutis animalibus.
Quarto vtrū ſpei ꝯtariet̄ deſperatio.
Quinto vtrū cauſa ſpei ſit experientia.
Sexto vtrū ī iuuenibꝫ ⁊ ī ebrioſis abundet ſpes.
Septimo vtrum ſpes ſit cauſa amoris.
Octauo vtrū ſpes ꝯferat ad opatiōeꝫ vel magꝭ īpediat

41 Queſtio.41.de timore ſcḋm ſe. Et primo vtrum ti mor ſit paſſio anime.
Scd̓o vtrū ſit ſpecialis paſſio.
Tertio vtrum ſit aliquis timor naturalis.
Quarto de ſpeciebus timoris.

42 Queſtio.42.ď obiecto timoris. Et primo vtrum obiectū timoris ſit bonum vel malum.
Scd̓o vtrū malū nature ſit obiectum timoris.
Tertio vtrū timor ſit de malo culpe.
Quarto vtrū ipe timor timeri poſſit.
Quinto vtrū repentina magis timeant̄.
Sexto vtrū ea ꝯ̄ q̄ nō ē remediū magis timeant̄.

43 Queſtio.43. de cauſa timoris. Et primo vtrū cau ſa timoris ſit amor.
Scd̓o vtrū cauſa timoris ſit defectus.

44 Queſtio.44.de effectibꝰ timoris. Et primo vtrū timor faciat contractionem.
Scd̓o vtrū faciat cōſiliatiuos.
Tertio vtrū faciat tremorem.
Quarto vtrum impediat opationem.

45 Queſtio.45.de audacia. Et primo vtrum audacia ſit cōtraria timori.
Scd̓o vtrū audacia ſequat̄ ſpem.
Tertio de cauſa audacie.
Quarto de effectu audacie.

46 Queſtio.46.de ira ſcḋm ſe. Et primo vtrū ira ſit ſpe cialis paſſio.
Scd̓o vtrū obiectū ire ſit bonū an malum.
Tertio vtrū ira ſit in cōcupiſcibili.
Quarto vtrū ira ſit cum ratione.
Quinto vtrū ira ſit naturalior q̄ꝫ cōcupiſcētia.
Sexto vtrū ira ſit grauior q̄ꝫ odium.
Septimo vtrū ira ſit ad illos ſoluꝫ ad quos ē iuſticia.
Octauo vtrū fel mania ⁊ furor ſint ſpecies ire.

47 Queſtio.47.de cauſa effectiua ire ⁊ ď remedijs eiꝰ. Et primo vtrū ſemꝑ motiuū ire ſit aliquid factū cōtra eum qui iraſcitur.
Scd̓o vtrū ſola ꝑuipēſio vel deſpectio ſit motiuū ire.
Tertio vtrū excellētia iraſcētis ſit cauſa ire.
Quarto vtrū defectus boīs ſit cauſa ꝙ contra ſeuꝫ ali quis iraſcatur.

48 Queſtio.48.de effectibus ire. Et primo vtrū ira cauſet delectationem.
Scd̓o vtrū maxime cauſet feruorē in corde.
Tertio vtrū maxime impediat rōnis vſum.
Quarto vtrum cauſet taciturnitatem.

49 Queſtio.49.de habitibus in generali q̄ꝫtū ad ſub ſtantiam eoꝝ. Et primo vtrū habitꝰ ſit qualitas.
Scd̓o vtrum habitꝰ ſit determinata ſpecies q̄litatis.
Tertio vtrū habitꝰ importet ordinē ad actum.

Quarto de neceſſitate habituũ. vtruz. ſ. ſit neceſſariũ eſſe habitus.
50 Queſtio. 50. de ſubiecto habituũ. Et primo vtrũ in corpore ſit aliquis habitus.
Secũdo vtrum aĩa ſit ſubiectum habitus ſm ſuã eſſen- tiam vel ſm ſuam potentiã.
Tertio vtrũ in potẽtijs ſenſitiue partis poſſit eẽ aliqs habitus.
Quarto vtrũ in ipſo ĩtellectu ſit aliquis habitus.
Quinto vtrum ĩ voluntate ſit aliquis habitus
Sexto vtrũ ĩ ſubſtãtijs ſeparatis ſit aliquis habitus.
51 Queſtio. 51. de cã habituũ q̃tum ad generationẽ ipſorũ. Et primo vtrũ aliqs habitꝰ ſit a natura.
Secũdo vtrũ aliquis habitus cauſeť ex actibus.
Tertio vtrũ p vnũ actũ poſſit generari habitus.
Quarto vtrũ aliqui habitꝰ ſint hoĩbꝰ infuſi a deo
52 Queſtio. 52. de cauſa habituũ q̃tũ ad augmẽtuz Et primo vtrũ habitus augeãtur.
Secũdo vtrũ habitus augeãtur p additionẽ.
Tertio vtrũ quilibet actus augeat habitum.
53 Queſtio. 53. de corruptione ⁊ diminutiõe habi- tuũ. Et primo vtrũ habitus corrũpi poſſit.
Secũdo vtrũ poſſit diminui.
Tertio vtrũ habitus corrũpať vel diminuať p ſolam ceſſationem ab ope.
54 Queſtio. 54. de diſtinctione habituum. Et primo vtrũ multi habitus poſſint eẽ in vna potẽtia.
Secũdo vtrũ habitꝰ diſtinguãtur ſm ſua obiecta.
Tertio vtrũ habitꝰ diſtinguãtur ſm bonũ ⁊ malum.
Quarto vtrũ vnꝰ habitꝰ ex multis habitibꝰ ꝯſtituať
55 Queſtio. 55. de virtutibꝫ q̃tum ad ſuas eſſentias. Et primo vtrũ virtus hũana ſit habitus.
Secũdo vtrũ ſit habitus operatiuus.
Tertio vtrum ſit habitus bonus.
Quarto de diffinitione virtutis.
56 Queſtio. 56. de ſubiecto virtutis Et primo vtrum virtꝰ ſit in potẽtia aĩe ſicut in ſubiecto.
Secũdo vtrũ vna virtꝰ poſſit eẽ ĩ pluribus potẽtijs.
Tertio vtrũ ĩtellectꝰ poſſit eſſe ſubiectũ virtutis.
Quarto vtrũ iraſcibilis ⁊ ꝯcupiſcibilis poſſit eẽ ſubie
Quinto vtrũ vires apprehenſiue ſen ctũ virtutis. ſitiue ſint ſubiectum virtutis.
Sexto vtrũ voluntas poſſit eẽ ſubiectũ virtutis.
57 Queſtio. 57. de diſtinctione virtutis ĩtellectualiũ Et primo vtruz habitꝰ ĩtellectuales ſpeculatiui
Secũdo vtrũ ſint tm̃ tres ſcꝫ ſapientia. ſint virtutes. ſcientia. ⁊ intellectus.
Tertio vtrũ habitꝰ ĩtellectualis qui ẽ ars ſit virtus.
Quarto vtrũ prudẽtia ſit virtus diſtincta ab arte.
Quinto vtrũ prudẽtia ſit virtus neceſſaria homini.
Sexto vtrũ eubulia ſyneſis ⁊ gnomi ſint virtutes ad iuncte prudentie.
58 Queſtio. 58. ꝺ diſtinctiõe virtutũ moraliũ ab ĩtel lectualibꝫ. Et primo vtrũ oĩs virtꝰ ſit virtꝰ moraľ.
Secũdo vtrũ virtꝰ moralis diſtinguatur ab intellectuali.
Tertio vtrũ ſufficienter diuidať virtus per moralez et intellectualem.
Quarto vtrũ moralis virtꝰ poſſit eẽ ſine intellectuali
Quĩto vtrũ ecõuerſo ĩtellectualis poſſit eẽ ſine morali.
59 Queſtio. 59. de diſtinctione virtutũ moraliuz ſm cõparationẽ ad paſſiones. Et primo vtrum vir- tus moralis ſit paſſio.
Secũdo vtrũ virtꝰ moralis poſſit eẽ cũ paſſione.
Tertio vtrũ virtꝰ moralis poſſit eẽ cum triſticia.
Quarto vtrũ oĩs virtus moralis ſit circa paſſiones.
Quinto vtrũ aliq̃ virtꝰ moralis poſſit eẽ ſine paſſiõe.
60 Queſtio. 60. de diſtinctiõe virtutũ moraliũ ad in- uicẽ. Et primo vtrũ ſit vna tm̃ virtus moralis.
Secũdo vtrũ virtutes morales q̃ ſunt circa operationes di ſtinguanť ab his que ſunt circa paſſiones.
Tertio vtrũ circa operatiões ſit vna tm̃ virtꝰ moralis.
Quarto vtrũ circa diuerſas paſſiões ſint diuerſe vir-
Quinto vtrũ virtutes morales di tutes morales. ſtinguãtur ſm diuerſa obiecta paſſionum.
61 Queſtio. 61. de virtutibꝫ cardinalibus. Et primo vtrum virtutes morales debeãt dici cardinales vľ principales.
Secũdo de numero earũ. vtrũ ſcꝫ ſint tm̃ q̃tuor ſcꝫ pru- dentia. iuſticia. tẽperantia. ⁊ fortitudo.
Tertio que ſint virtutes hmõi.
Quarto vtrum differãt ab inuicẽ.
Quinto vtrũ diuidanť ꝯueniẽter in virtutes politicas purgatorias. purgati animi ⁊ exemplares.
62 Queſtio. 62. de virtutibus theologicis. Et primo vtrũ ſint alique virtutes theologice.
Secũdo vtrũ virtutes theologice diſtinguãtur ab ĩtelle ctualibus ⁊ moralibus.
Tertio quot ⁊ q̃ ſint hmõi virtutes.
Quarto de ordine earũ. vtrũ ſcꝫ fides ſit prior ſpe. et ſpes ſit prior charitate.
63 Queſtio. 63. de cauſa virtutum. Et primo vtrum virtus ſit in nobis a natura.
Secũdo vtruz aliq̃ virtꝰ cauſeť in nobis ex aſſuetudine
Tertio vtrũ aliq̃ virtutes morales ſint ĩ operũ. nobis p infuſionem.
Quarto vtrũ virtus quã acquirimus ex aſſuetudine operũ ſit eiuſdẽ ſpeciei cũ virtute infuſa.
64 Queſti. 64. de medio virtutũ. Et primo vtrũ vir- tutes morales ſint ĩ medio.
Secũdo vtrũ medium virtutis moralis ſit medium rei vel rationis.
Tertio vtrũ virtutes ĩtellectuales ꝯſiſtãt ĩ medio.
Quarto vtrũ virtutes theologice ꝯſiſtãt ĩ medio.
65 Queſtio. 65. de cõnexione virtutũ. Et primo vtruz virtutes morales ſint ad inuicẽ cõnexe.
Secũdo vtrũ virtutes morales poſſint eẽ ſine charitate
Tertio vtrũ charitas poſſit eſſe ſine eis.
Quarto vtrũ fides ⁊ ſpes poſſint eẽ ſine charitate.
Quinto vtrũ charitas poſſit eẽ ſine eis. ſ. fide ⁊ ſpe.
66 Queſtio. 66. de eq̃litate virtutũ. Et primo vtrum virtus poſſit eẽ maior vel minor.
Secũdo vtrũ oẽs virtutes ſimul in eodẽ exiſtentes ſint equales.
Tertio de cõparatiõe virtutũ moraliũ ad intellectuales.
Quarto de cõparatiõe virtutũ moraliũ ad inuicem.
Quĩto de cõparatione virtutũ ĩtellectualiũ ad inuicem.
Sexto de cõparatiõe virtutũ theologicarũ ad inuicẽ.
67 Queſtio 67. ꝺ duratiõe virtutũ poſt hãc vitã. Et primo vtrũ virtutes morales maneãt pꝰ hãc vitã.
Secũdo vtrũ virtutes ĩtellectuales maneant.
Tertio vtrũ fides maneat.
Quarto vtrum maneat ſpes.
Quinto vtrũ aliquid fidei vel ſpei remaneat.
Sexto vtrũ remaneat charitas.
68 Queſtio. 68. ꝺ donis. Et primo vtrũ dona differãt a
Secũdo de neceſſitate donorũ. vtrũ virtutibus ſcꝫ dona neceſſaria ſint hoĩ ad ſalutẽ.
Tertio vtrum dona ſint habitus.
Quarto que ⁊ quot ſunt.
Quinto vtrũ dona ſint cõnexa.

Sexto vtrū maneant in patria.
Septimo de cōparatione eorū ad inuicem.
Octauo de cōparatione eorum ad virtutes.

69 Queſtio.69.de beatitudinibꝫ. Et primo vtrum beatitudines a donis ⁊ virtutibus diſtinguantur.
Scḋo vtrū pmia beatitudinū ptineāt ad hanc vitā.
Tertio de numero beatitudinū.
Quarto de ꝯueniētia pmiorū q̄ eis attribuūtur.

70 Queſtio.70.ḋ fructibus. Et primo vtrū fructus ſpūſſancti ſint actus.
Scḋo vtrum differunt a beatitudinibꝫ.
Tertio de numero eorum.
Quarto de oppoſitione eorū ad opa carnis.

71 Queſtio.71.de peccatis et vitijs ſm ſe. Et primo vtrū vitiū cōtrarietur virtuti.
Scḋo vtrū vitiū ſit cōtra naturam.
Tertio vtrū vitiū ſit peius q̄ꝫ actus vitioſus.
Quarto vtrū act⁹ vitioſus poſſit eſſe ſimul cū ꝟtute.
Quinto vtrū in oī pctō ſit aliquis actus vitioſus.
Sexto de diffinitione peccati quā Aug⁹ ponit.xxij.cōtra Fauſtū ſcꝫ ꝙ peccatū eſt dictū vel factuꝫ vel cōcupitum contra legem eternam.

72 Queſtio.72.de diſtinctione peccatorū ⁊ vitioꝝ. Et primo vtꝝ peccata diſtinguāť ſpecie ſm obiecta
Scḋo vtrū cōuenieṫer diſtinguantur peccata ſpūalia a carnalibus.
Tertio vtrū peccata diſtinguātur ſpecie ſm cauſas.
Quarto vtrū ſm eos in quos peccať ſcꝫ in deum. pximum. ⁊ ſeipm.
Quinto vtrū veniale ⁊ mortale differant ſpecie.
Sexto vtrū ſm omiſſionē vel cōmiſſionem.
Septimo vtrum ſm diuerſum peccati pceſſum
Octauo vtrū ſm abundantiaꝫ ⁊ defectum.
Nono vtrū ſm diuerſas circūſtantias.

73 Queſtio.73.de cōparatione peccatorū ad inuicē. Et primo vtrū oīa peccata ⁊ vitia ſint cōnexa.
Scḋo vtrum oīa ſint paria.
Tertio vtꝝ grauitas pctōꝝ attendať ſm obiecta.
Quarto vtꝝ ſm dignitatē virtutū quibꝫ peccata oppo‑
Quinto vtrum peccata carnalia ſint gra‑ ‑nūtur.
uiora q̄ꝫ ſpūalia.
Sexto vtrū ſm cauſas peccatorū attendatur grauitas peccatorum.
Septimo vtrum ſm circūſtantias.
Octauo vtrū ſm quātitatem nocumenti.
Nono vtꝝ ſm ꝯditionē pſone in quā peccatur.
Decimo vtrū ꝓpter magnitudinē pſone peccātis aggrauetur peccatum.

74 Queſtio.74.de ſubiecto pctōꝝ ſiue vitiorū. Et primo vtrū volūtas poſſit eſſe ſubiectuꝫ peccati.
Scḋo vtꝝ ſola volūtas poſſit eſſe ſubiectum peccati.
Tertio vtꝝ ſenſualitas poſſit eſſe ſubiectuꝫ peccati.
Quarto vtrū poſſit eſſe ſubiectū peccati mortalis.
Quinto vtrū ratio poſſit eſſe ſubiectū peccati.
Sexto vtrū peccatū delectationis moroſe vel nō moroſe ſit in rōne inferiori ſicut in ſubiecto.
Septimo vtrū peccatuꝫ cōſenſus in actum ſit in rōne ſupiori ſicut in ſubiecto.
Octauo vtrū ꝯſenſus ī delectationē ſit pctm̄ mortale.
Nono vtꝝ rō ſupior poſſit eē ſubiectuꝫ pcti venialis.
Decimo vtrū in rōne ſupiori poſſit eē peccatū veniale circa ꝓpriū obiectū.i. ſm ꝙ inſpicit rōnes eternas.

75 Queſtio.75.de cauſis peccatorū ī generali. Et primo vtrū peccatū habeat cauſam.
Scḋo vtrū habeat cauſam interiorem.
Tertio vtrū habeat cauſam exteriorem.
Quarto vtrū peccatū ſit cauſa peccati.

76 Queſtio.76.de ignorantia q̄ ē cauſa peccati ex pte rōnis. Et primo vtrū ignorātia ſit cauſa peccati.
Scḋo vtrū ignorātia ſit peccatū.
Tertio vtrū totaliter excuſet a peccato.
Quarto vtrū diminuat peccatum.

77 Queſtio.77.de cauſa peccati ex pte appetitus ſenſitiui. Et primo vtrū paſſio appetit⁹ ſenſitiui poſſit mouere vel inclinare voluntatem.
Scḋo vtꝝ poſſit ſupare rōneꝫ ꝯtra eius ſcientiam.
Tertio vtrū peccatū qḋ ex paſſione ꝓuenit ſit peccatuꝫ
Quarto vtrum hec paſſio q̄ ē amor ‑ex infirmitate.
ſui ſit cauſa omnis peccati.
Quinto de his tribꝫ cauſis q̄ ponunť.j.Joh.ij.ſcꝫ cōcupiſcētia oculorū ꝯcupiſcētia carnis ⁊ ſupbia vite
Sexto vtꝝ paſſio q̄ ē cauſa pcti diminuat peccatum.
Septimo vtrū ipm totaliter excuſet.
Octauo vtrum peccatū quod ē ex paſſione poſſit eſſe mortale.

78 Queſtio.78. de cauſa peccati q̄ ē ex pte volūtatis q̄ dicit̄ malicia. Et primo vtrū aliquis poſſit ex certa malicia vel induſtria peccare.
Scḋo vtrū quicunq̄ꝫ peccat ex habitu ex certa malicia
Tertio vtrū q̄cunq̄ꝫ peccat ex certa mali‑ ‑peccet.
cia ex habitu peccet.
Quarto vtrum ille qui peccat ex certa malicia grau⁹ peccat q̄ꝫ ille qui peccat ex paſſione.

79 Queſtio.79.de cauſis exterioribꝫ peccati ex pte dei Et primo vtrū deus ſit cauſa peccati.
Scḋo vtrū a deo ſit actus peccati.
Tertio vtꝝ de⁹ ſit cauſa excecatiōis ⁊ obdurationis.
Quarto vtrū ordinentur ad ſalutem eorū qui excecantur ⁊ obdurantur.

80 Queſtio.80.de cauſa peccati ex parte diaboli. Et primo vtꝝ diabol⁹ ſit directe cauſa peccati.
Scḋo vtꝝ diabol⁹ īducat ad peccādū īteri⁹ pſuadēdo
Tertio vtꝝ diabol⁹ poſſit neceſſitatē peccādi inducere
Quarto vtꝝ oīa pctā ex diaboli ſuggeſtione ꝓueniāt.

81 Queſtio.81.de cauſa peccati ex pte hoīs. Et primo ḋ traductiōe pcti originał cui⁹ hō ē cā p originē.
Primo vtꝝ primū peccatū pmi hoīs ī poſteros deriuetur p originem.
Scḋo vtꝝ oīa alia peccata primi parētis vel etiā alioꝝ parentū p originē in poſteros deriuentur.
Tertio vtrū peccatū originale deriuetur ad oēs qui ex Adam p viā ſeminis generanť.
Quarto vtrū pctm̄ originale ad illos deriuareť qui miraculoſe ex aliqua pte hoīs formarenť.
Quinto vtrū ſi femina peccaſſet viro nō peccāte traduceret peccatum originale.

82 Queſtio.82 de peccato originali q̄ꝫtū ad ſuā eſſentiā. Et primo vtrū originale peccatū ſit habitus.
Scḋo vtrū ſit tm̄ vnū in vno hoīe.
Tertio vtrum ſit cōcupiſcentia.
Quarto vtrū ſit equaliter in oībus.

83 Queſtio.83.de ſubiecto originalis pcti. Et primo vtꝝ ſubiectū originalis pcti p pri⁹ ſit caro vel aīa
Scḋo ſi aīa. vtrū p eſſentiā vel p potētias ſuas.
Tertio vtꝝ volūtas p pri⁹ ſit ſubiectū pcti originał q̄ꝫ alie potentie.
Quarto vtrū alie potētie aīe ſint ſpecialiter infecte.ſ. generatiua. vis cōcupiſcibilis ⁊ ſenſus tactus.

84 Queſtio.84.de cauſa pcti ſm ꝙ vnū peccatū ē cā alterius. Et primo vtrū cupiditas ſit radix oīuꝫ pctōꝝ

Scdo vtrū ſupbia ſit initiū oīs peccati.
Tertio vtrū ꝑter ſupbiā ⁊ auariciā debeant dici capita
lia vitia q̄dā alia ſpecialia peccata.
Quarto quot ⁊ que ſint capitalia vitia.
58 Questio.58.de effectibꝰ peccati q̄ꝫtū ad corruptio
nē boni nate. Et primo vtrū peccatū diminuat bo
Scdo vtrū totaliter tolli poſſit. num nature.
Tertio de q̄ttuor vulneribus q̄ Beda ponit. q̄bus hu
mana natura vulnerata eſt ꝓpter peccatum.
Quarto vtrū ꝑuatio modi ſpeciei ⁊ ordis ſit effectꝰ peccati
Quīto vtrū mors ⁊ alij defectꝰ corꝑales ſint effectꝰ peccati
Sexto vtrū mors ⁊ alij defectus corporales ſint homi
ni aliquo modo naturales.
86 Questio.86.de effectu peccati q̄ꝫtū ad maculaꝫ aīe.
Et primo vtrū macula aīe ſit effectus peccati.
Scdo vtrū macula remaneat ī aīa poſt actum peccati.
87 Questio.87.de effectu peccati q̄ꝫtū ad reatū pene.
Et primo de ipſo reatu pene. Et primo vtrū rea
tus pene ſit effectus peccati.
Scdo vtrū vnū peccatū poſſit eſſe pena alterꝰ peccati.
Tertio vtrū aliq̄d peccatū faciat reum pena eterna.
Quarto vtrū faciat reū pena infinita ſcḋm quātitatē.
Quīto vtrū oē peccatū faciat reū eterna ⁊ infinita pena.
Sexto vtrū reatꝰ pene poſſit remanere poſt peccatū.
Septimo vtrū oīs pena inferat̄ ꝓ aliquo peccato.
Octauo vtrū vnus puniat̄ ꝓ peccato alterius.
88 Questio.88.de peccatis q̄ diſtinguūt̄ ſcḋm reatuꝫ
pene. Et primo de venialibꝰ ꝑ cōparationē ad mor
tale. Et primo vtrū veniale peccatū diuidat̄ cōuenien
ter cōtra mortale peccatum.
Scdo vtrū peccatū veniale ⁊ mortale diſtinguāt̄ genere.
Tertio vtrū veniale peccatū ſit diſpoſitio ad mortale.
Quarto vtrū veniale peccatū poſſit fieri mortale.
Quinto vtrū circūſtantia aggrauans poſſit facere de
veniali peccato mortale.
Sexto vtrū peccatū mortale poſſit fieri veniale.
89 Questio.89.de veniali pctō ſcḋm ſe. Et primo vtrū
veniale cauſet maculam in aīa.
Scdo de diſtinctiōe peccati venialis ꝓut figuratur ꝑ
lignū. fenū ⁊ ſtipulā. j. Cor. iij.
Tertio vtrū hō ī ſtatu inocētie potuerit peccare venialit̄
Quarto vtrū angelꝰ bonꝰ vel malus poſſit peccare ve
Quinto vtrū primi motus ſenſuali nialiter.
tatis infidelium ſint peccata venialia.
Sexto vtrū peccatū veniale poſſit eſſe ſimul in aliquo
cū ſolo peccato originali.
90 Questio.90.de exteriori principio actuū mouente
ad bonū. ſ. de lege ī cōmuni q̄ꝫtū ad eiꝰ eſſentiam
primo vtrū lex ſit aliquid rationis.
Scdo de fine eius. vtrū ſcꝫ lex ordinet̄ ſemꝑ ad bonū
cōmune ſicut ad finem.
Tertio de cauſa eiꝰ. vtrū. ſ. cuiuſlibet ſit facere leges.
Quarto de ꝓmulgatione ipſius. vtrū ſcꝫ ꝓmulgatio
ſit de ratione legis.
91 Questio.91. de legibus q̄ꝫtuꝫ ad earū differentiā.
Et primo vtrū ſit aliqua lex eterna.
Scdo vtrū ſit aliqua lex naturalis.
Tertio vtrū ſit aliqua lex humana.
Quarto vtrū ſit aliqua lex diuina.
Quinto vtrū ſit vna tm̄ vel plures.
Sexto vtrū ſit aliq̄ lex peccati ſeu fomitis.
92 Questio.92.de lege q̄ꝫtū ad ſuos effectus. Et pri
mo vtrū effectus legis ſit hoīes facere bonos.
Scdo vtrū effectus ſeu actus legis ſint imperare. veta
re. ꝑmittere. ⁊ punire. vt legiſperitus dicit.

93 Questio.93.de legibus in ſpeciali q̄ꝫtū ad leges ſin
gulares. Et primo de lege eterna.
Primo quid ſit lex eterna.
Scdo vtrum ſit oībus nota.
Tertio vtrūꝫ oīs lex ab ea deriuetur.
Quarto vtrū neceſſaria ⁊ eterna ſubijciāt̄ legi eterne.
Quīto vtrū contingētia nālia ſubijciāt̄ legi eterne.
Sexto vtrūꝫ oēs res hūane ſubijciant̄ legi eterne.
94 Questio.94.ď lege naturali. Et primo quid ſit lex
naturalis.
Scdo q̄ ſint p̄cepta legis naturalis.
Tertio vtrū oēs actus virtutū ſint de lege naturali.
Quarto vtrū lex naturalis ſit vna apud oēs.
Quinto vtrum ſit mutabilis.
Sexto vtrū poſſit a mente hoīs deleri.
95 Questio.65.de lege hūana ſcḋm ſe. Et primo de vti
litate legis humane.
Scdo de eiꝰ origine. vtrū. ſ. deriuet̄ a lege naturali.
Tertio de qualitate eius.
Quarto de diuiſione eiuſdeꝫ.
96 Questio.96.ď lege hūana q̄ꝫtū ad eius potēteꝫ. Et
primo vtrū lex hūana debeat poni ī cōmuni.
Scdo vtrū lex hūana debeat oīa vitia cohibere.
Tertio vtrū oīuꝫ virtutum actus habeat ordinare.
Quarto vtrū imponat hoī neceſſitateꝫ q̄ꝫtū ad forum
conſcientie.
Quinto vtrū oēs hoīes legi humane ſubdant̄.
Sexto vtrum his qui ſunt ſub lege liceat agere preter
verba legis.
97 Questio.97.de lege hūana q̄ꝫtū ad eius mutatio
nē. Et primo vtrū lex humana ſit mutabilis.
Scdo vtrū lex humana debeat ſemꝑ mutari q̄n ali
quid melius occurrerit.
Tertio vtrū lex humana ꝑ cōſuetudinē aboleat̄. ⁊ vtrū
cōſuetudo obtineat vim legis.
Quarto vtrū vſus legis humane ꝑ diſpenſationē rec
torum debeat immutari.
98 Questio.98.de veteri lege ſcḋm ſe. Et primo vtrū
lex vetus ſit bona.
Scdo vtrum ſit a deo.
Tertio vtrū ſit a deo mediantibus angelis.
Quarto vtrū data ſit omnibus.
Quinto vtrum oēs obliget.
Sexto vtrū cōgruo tpe fuerit data.
99 Questio.99.de lege veteri q̄ꝫtū ad p̄cepta eius. ſ. ď
p̄ceptorū eius diſtinctione. Et primo vtrum ve
teris legis ſint plura p̄cepta vel vnum tm̄.
Scdo vtrū lex vetꝰ cōtineat aliq̄ p̄cepta moralia.
Tertio vtrū p̄ter moralia p̄cepta cōtineat aliq̄ cerimo
Quarto vtrū p̄ter hec cōtineat aliqua nialia.
iudicialia p̄cepta.
Quinto vtrū p̄ter p̄cepta moralia cerimonialia ⁊ iudi
cialia cōtineat aliqua alia.
Sexto de mō q̄ lex inducebat ad obſeruātiā p̄dictorū.
100 Questio.100.de p̄ceptis veteris legis. Et primo
de moralibus.
Primo vtrū oīa p̄cepta moralia veteris legis ſint de
lege nature.
Scdo vtrum ſint de actibus oīuꝫ virtutum.
Tertio vtrū oīa precepta moralia veteris legis reducā
tur ad decem precepta decalogi.
Quarto de diſtinctione p̄ceptorū decalogi.
Quinto de numero preceptorū decalogi.
Sexto de ordine eorundē.
Septimo de modo tradendi ipſa.

Octauo vtrum ſint diſpenſabilia.
Nono vtꝝ modus obſuādi virtutē cadat ſub p̄cepto.
Decimo vtrū modus charitatis cadat ſub p̄cepto.
Undecimo de diſtinctione alioꝝ p̄ceptoꝝ moraliū.
Duodecīo vtꝝ p̄cepta moralia veteris legis iuſtificēt
101 Q Ueſtio.101. de p̄ceptis cerimonialibus veteris legis ſm̄ ſe. Et p̄mo q̄ ſit rō p̄ceptoꝝ cerimonialiū
Sc̄do vtrū ſint figuralia.
Tertio vtrū debuerint eē multa.
Quarto de diſtinctione iſtoꝝ.
102 Q Ueſtio.102. de p̄ceptis cerimonialibus q̄tuꝫ ad ſuas cauſas. Et primo vtruꝫ p̄cepta cerimonialia habeant cauſam.
Sc̄do vtrū habeant cauſaꝫ lr̄alēꝫ vel ſolū figuralem.
Tertio de cauſis ſacrificioꝝ.
Quarto de cauſis ſacramentoꝝ.
Quinto de cauſis ſacroꝝ.
Sexto de cauſis obſeruantiarum.
103 Q Ueſtio.103. de p̄ceptis cerimonialib' q̄tum ad eoꝝ durationē. Et primo vtrū p̄cepta cerimonialia fuerint ante legē.
Sc̄do vtrū in lege aliquā virtutē habuerīt iuſtificādi
Tertio vtrū ceſſauerint xp̄o veniente.
Quarto vtꝝ ſit pctm̄ mortale ea obſuare poſt xp̄m
104 Q Ueſtio.104. de p̄ceptis iudicialib' ī cōmuni. Et primo q̄ ſint iudicialia p̄cepta.
Sc̄do vtrū ſint figuralia.
Tertio de duratiōe eoꝝ.ſ. vtꝝ obligēt ī ꝑpetuū.
Quarto de diſtinctione iſtoꝝ.
105 Q Ueſtio.105. de p̄ceptis iudicialib' q̄tū ad iſtoꝝ rōnem. Et primo de rōne p̄ceptoꝝ iudicialium q̄ ꝑtinent ad principes.
Sc̄do de his q̄ ꝑtinēt ad ꝯuictū hoīuꝫ ad inuicē.
Tertio de his q̄ ꝑtinent ad extraneos.
Quarto de his q̄ ꝑtinēt ad domeſticā ꝯuerſationē.
106 Q Ueſtio.106. de lege noua.ſ. euāgelij ſm̄ ſe. Et primo vtꝝ lex noua ſit ſcripta vel indita.
Sc̄do de virtute eius vtrū iuſtificet.
Tertio vtrū debuerit dari a principio mundi.
Quarto vtruꝫ ſit duratura vſqꝫ ad finem mundi. an debeat ei alia lex ſuccedere.
107 Q Ueſtio.107. de cōparatione legis noue ad veterē. Et primo vtꝝ lex noua ſit alia lex a lege veteri.
Sc̄do vtrū lex noua impleat veterem.
Tertio vtrū cōtineatur in veteri.
Quarto q̄ ſit grauior vtrū lex noua vel vetus.
108 Q Ueſtio.108. de his q̄ ꝯtinent̄ in lege noua. Et primo vtrum lex noua debeat aliqua opa exteriora p̄cipere vel ꝓhibere.
Sc̄do vtꝝ ſufficiēter exteriores actus ordinauerit.
Tertio vtrū cōueniēter inſtituat hoīes q̄tuꝫ ad actus exteriores.
Quarto vtrū ꝯueniēter ſupaddat ꝯſilia p̄ceptis.
109 Q Ueſtio.109. de principio exteriori hūanoꝝ actuū ſcꝫ de deo. ꝑ qd̄ iuuamur ad recte agenduꝫ.ſ. de grā q̄tū ad eius neceſſitateꝫ. Et primo vtrū abſqꝫ grā poſſit homo aliqd̄ verū cognoſcere.
Sc̄do vtrū abſqꝫ grā dei poſſit homo aliqd̄ bonuꝫ fa[illegible]
Tertio vtꝝ hō abſqꝫ gratia poſſit deū [illegible]cere vel velle. ſuꝑ omnia diligere.
Quarto vtrū homo abſqꝫ gratia ꝑ ſua naturalia poſſit p̄cepta legis obſeruare.
Quinto vtꝝ hō abſqꝫ grā poſſit mereri vitā eternam.
Sexto vtꝝ hō poſſit ſe ad grām ꝑparare ſine grā.
Septimo vtꝝ abſqꝫ grā poſſit hō reſurgere a pctō.
Octauo vtꝝ abſqꝫ grā poſſit hō vitare peccatū.
Nono vtrū hō grāꝫ ꝯſecutus poſſit abſqꝫ alio diuino auxilio bonū facere ⁊ vitare peccatū.
Decimo vtrū poſſit ꝑſeuerare in bono ꝑ ſeipm̄.
110 Q Ueſtio.110. de grā dei q̄tū ad ei' eſſentiā. Et primo vtrū grā ponat aliquid in aīa.
Sc̄do vtrū gratia ſit qualitas
Tertio vtꝝ gratia differat a virtute infuſa.
Quarto de ſubiecto grē. vtrū ſcꝫ gratia ſit in eſſentia anime ſicut in ſubiecto.
111 Q Ueſtio.111. de diuiſione grē. Et primo vtrum grā ꝯuenienter diuidatur ꝑ gratiam gratis dataꝫ et gratum facientem.
Sc̄do de diuiſione gratie gratum facientis ꝑ opantē
Tertio de diuiſiō gratie ꝑ gratiā [illegible] ⁊ coopantem ꝑuenientē ⁊ ſubſequentem
Quarto de diuiſione gratie gratis date.
Quinto de cōparatione grē gratū faciētis ⁊ gratis date
112 Q Ueſtio.112. de gratia q̄tū ad ei' cauſaꝫ. Et primo vtrū ſol' deus ſit cauſa efficiens gratie.
Sc̄do vtrū requirat̄ aliq̄ diſpoſitio ad gratiaꝫ ex p̄te recipiētis ad iſtam ꝑ actum liberi arbitrij.
Tertio vtrū ex neceſſitate det̄ grā ſe p̄parāti ad grām.
Quarto vtrū gratia ſit equalis in omnibus.
Quīto vtrū aliq̄s poſſit ſcire ſe habere gratiā.
113 Q Ueſtio.113. de grā q̄tū ad eius effect'. Et p̄mo d̄ iuſtificatione impij que ē effect' gratie opantis.
Primo quid ſit iuſtificatio impij.
Sc̄do vtrū ad eam requirat̄ gratie infuſio.
Tertio vtrū ad eaꝫ requirat̄ aliq̄s mot' liberi arbitrij.
Quarto vtrū ad eā requirantur motus fidei.
Quinto vtrum ad eaꝫ requirat̄ motus liberi arbitrij cōtra peccatum.
Sexto vtrū p̄miſſis ſit cōnumerāda remiſſio pctōꝝ
Septimo vtrū in iuſtificatiōe impij ſit ordo tꝑis. aut
Octauo de naturali ordine eoꝝ q̄ ad [illegible] ꝑ fiat ſubito iuſtificationem ꝯcurrunt.
Nono vtrū iuſtificatio impij ſit maximū opus dei.
Decimo vtrū iuſtificatio impij ſit miraculoſa.
114 Q Ueſtio.114. de merito qd̄ ē effect' grē cooperātis Et primo vtrū hō poſſit aliquid mereri a deo.
Sc̄do vtrū aliquis ſine grā poſſit mereri vitā eternā.
Tertio vtruꝫ aliquis per gratiam poſſit mereri vitam eternam ex condigno.
Quarto vtrū gratia ſit principium merendi mediante charitate principaliter.
Quinto vtrū hō poſſit ſibi mereri p̄mā gratiaꝫ.
Sexto vtrū homo poſſit eā mereri alij.
Septimo vtrū aliquis poſſit ſibi mereri reparationeꝫ poſt lapſum.
Octauo vtꝝ poſſit aliq̄s ſibi mereri augmentū gratie vel charitatis.
Nono vtrū aliq̄s poſſit ſibi mereri finalē ꝑſeuerātiā.
Decimo vtꝝ bona tꝑalia cadant ſub merito.

Tituli queſtionuꝫ ⁊ capituloꝝ prime partis ſc̄de partis ſumme theologie ſancti Thome de Aquino ordinis fratrum p̄dicatorum finiunt feliciter.

Deo gratias.

Regiſtrum foliorum inſuper prima ſecunde.

A
primũ vacat.
prima pars
inferius verſus
dictũ aũt
efficere

B
Pre. ſicut
impfectã. put
tatum. ſed
cauſa ipſius

C
conſequitur
de his que a
conſentimus
referantur

D
diſcordans
eius. ergo
autem actus
ꝙ eſt malus

E
aliquod bonũ
vnitur cognoſcẽti
ij. Machab.
Ad primũ ſic

F
q̃ ſuper hoc
operabilibus
net ad ſupiorem
Videtur ꝙ

G
Cõſequenter
amatum. Alio
Deinde cõſiderandũ
ideo exteriora

H
ſunt quidam
conſuetudinem
igitur loquamur
narrat in

I
Ad. j. ergo
appetitum rectum
intellectualem
genere. ſed

K
naturale ſm
exceſſus autem
tales. vnde
non pſuppoſita

L
circa aliquã
ꝓpter aliquã
matam. Ad. j.
fructus

M
ꝙ maxime
incurrit ipſe
laudatur vel
ueniatur ſtatim

N
ſpũalium
recrabit
pſuadentis
mouet oĩa

O
vero tres
niſi, ꝓpter
quidem pena
ꝙ omne peccatũ

P
ꝓpriã. non autẽ
cognoſcit.
habitus. Pre.
intelligi

Q
docet. quos
humanorum
pꝫ hiſtorias
fidei pſupponitur

R
offerebãtur ſunt
ideo hmõi
chriſtus introduxit
ſanctificatio

S
non poterant
ſed quia ſunt
Deinde cõſiderandũ
dõm ꝙ ſicut

T
habẽt ⁊ grauitatẽ
Videtur ꝙ circa
Einde cõſiderandum
ſupra dictum eſt

V
facientẽ. Rñ.
anime hũane
in linea. vt
ſequitur p
voluntatem aliquid

Octauo vtrum ſint diſpenſabilia.
Nono vtꝝ modus obſuādi virtutē cadat ſub pcepto.
Decimo vtrū modus charitatis cadat ſub pcepto.
Undecimo de diſtinctione alioꝝ pceptoꝝ moraliū.
Duodecīo vtꝝ pcepta moralia veteris legis iuſtificēt

101 Queſtio.101. de pceptis cerimonialibus veteris legis ſm ſe. Et pmo q̄ ſit rō pceptoꝝ cerimonialiū
Scdo vtrū ſint figuralia.
Tertio vtrū debuerint eē multa.
Quarto de diſtinctione iꝑoꝝ.

102 Queſtio.102. de pceptis cerimonialibus q̄tuꝫ ad ſuas cauſas. Et primo vtrū pcepta cerimonia[…]

Octauo vtꝝ abſq̄ gr̄a poſſit hō vitare peccatū.
Nono vtrū hō grāꝫ ɔſecutus poſſit abſq3 alio diuino auxilio bonū facere ꝛ vitare peccatū.
Decimo vtrū poſſit pſeuerare in bono p ſeipm.

110 Queſtio.110. de gr̄a dei q̄tū ad eiꝰ eſſentiā. Et primo vtrū gr̄a ponat aliquid in aīa.
Scdo vtrū gratia ſit qualitas
Tertio vtꝝ gratia differat a virtute infuſa.
Quarto de ſubiecto grē. vtrū ſcꝫ gratia ſit in eſſentia anime ſicut in ſubiecto.

111 Queſtio.111. de diuiſione grē. Et primo vtrum gr̄a [...] gratiam gratis dataꝫ et
[...]um facientis p opantē
[...] ꝛ coopantem
[...]atis date.
[...] faciēs ꝛ gratis date
[...]ad eiꝰ cauſaꝫ. Et primo
[...]ciens gratie.
[...]ſitio ad gratiaꝫ ex pte
[...]eri arbitrij.
[...]a ſe pparāri ad grām.
[...] in omnibus.
[...] habere gratiā.
[...]ius effectꝰ. Et prime d
[...] effectꝰ gratie opantis.
[...]oꝛij.
[...]atie infuſio.
[...]s motꝰ liberi arbitrij.
[...] motus fidei.
[...]f motus liberi arbitrij
[...]rāda remiſſio pctōꝝ
[...]impij ſit ordo tpis. aut
[...] q̄ ad [...] fiat ſubito
[...]t maximū opus dei.
[...] ſit miraculoſa.
[...]ē effectꝰ grē cooperātis
[...]liquid mereri a deo.
[...]ſit mereri vitā eternā.
[...]m poſſit mereri vitam
[...]ium merendi median[...]
[...]eri primā gratiaꝫ.
[...]eri alij.
[...]bi mereri reparationeꝫ
[...]ereri augmentū gratie
[...]eri finalē pſeuerātiā.
[...]ı ſub merito.
[...]ime partis ſcdē partis
[...]e Aquino ordinis fra[...]
[...].